هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

78

ساڵی/ 2012 – بەرگی حەفتا و هەشت

چاپی یەکەم/ ساڵی 2013

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2012/5/21 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (19) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/5/29 ل 33

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (20) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2012/5/30 ل 51

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (21) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2012/6/4 ل 55

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (22) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/6/5 ل 59

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2012/6/7 ل 107

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (24) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2012/6/11 ل 141

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (25) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/6/12 ل 251

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (26) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە 2012/6/13 ل 295

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2012/6/14 ل 387

12-قادر حسن

13-ئاواز عبدالواحد

14-قادر احمد

داوا لەسەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم ئاراستەی لیژنەكانی پەیوەندیداری بكات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەپێی ئیختیصاص ئاراستەی لیژنەكانی ناوخۆ، دارایی، یاسایی دەكرێت، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو بەرنامە كارەی كە بۆ ڕۆژی پێنج شەممە تەوزیع كرا، لەخوێندنەوەی یەكەمەكاندا یەك خاڵی تریش هەبوو، كەئەویش پرۆژە یاسای سندوقی داهاتی نەوت و گاز لەهەرێمی كوردستان، كەچی ئەمڕۆ لاچووە، تكایە ئەگەر پرۆژەیەكی وا هەیە با لەوە زیاتر دوانەكەوێت، چونكە خۆی 7 ساڵە دواكەوتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەی كە جەنابت دەیڵێیت ڕاستە، بەس بەشێوەیەكی یاسایی نەهاتبوو سەرۆك وەزیران واژووی نەكردبوو، سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران ئیمزای كردبوو، بۆیە ناردمانەوە تا بەشێوەیەكی ئصوڵی بۆمان بێتەوە، سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەم پەرلەمانەدا عورف ئەوە بووە، كە ناونیشانی یاساكە دەخوێندرێتەوە، چەند بڕگەو ماددەی تێدایە لەلایەن كێشەوە واژوو كراوە ئەوە دەخوێندرێتەوە، ئێمە لەسەروبەندی گفتوگۆكردنین لەسەر بودجە، یەعنی مەعقولە كە سێ یاسا پێشكەش كراوە خوا دەزانێت یەكی چەند ماددەیە، دابنیشین و هەمووی بخوێنینەوە، ئەی كەی دەست دەكەین بە بودجە؟، هەرچەندە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، دەبوایە هەموو گفتوگۆكانمان ڕابگرتایە دەستمان بە بودجە بكردایە، كەچی ئەبینم ئێمە هەر كات بەفیڕۆ دەدەین، ئیستاش ئەمە بووە بە مۆدێلێكی تازە یاساكە بەند بە بەندو ماددە بە ماددە دەخوێندرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە یاساكە خۆی یەك لاپەڕەیە، لەبەر ئەوە كاتێكی ئەوتۆ ناكوژێت، فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەمان تێبینی سۆزان خانم هەبوو، پێویست نەبوو بەتەفصیل کاک عونی ئەوە بخوێنێتەوە، چونکە نووسراوە خوێندنەوەی یەکەم، تەنها ئیحالەکان کافیە لەگەڵ ناونیشانەکان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو بۆ بڕگەیەكی تر بەس تەنها ناونیشانەکان بخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم: بریتیە لە پرۆژە بڕیارێك دەربارەی پلە بەندی وەزیفی و شوێنی دامەزراندنی دەرچووانی زانستە سیاسیەکان، ئەم پرۆژە بڕیارە لە سێ بڕگە پێك هاتووە لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچواندنی، کەلەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەشکراوە کە ئەمە ناوەکانیانە.

1- د. عمر نورەدینی
2- د. سەروەر عبدالرحمن
3- شلێر محی الدین
4- لانە احمد
5- ئامینە زکری
6- د. دانا سعید
7- د. ثائر عبدالاحد
8- عمر هەورامی
9- ئەڤین عمر
10-سۆزان شهاب
11-د. بشیر خلیل

تکایە جەنابی سەرۆك ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژەیە ئاراستەی لیژنەی یاسایی و دارایی، پەروەردە دەکەین، فەرموو بۆ بڕگەیەكی تر.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری ڕاگرتنی بڕیاری ژمارە(150)ی ساڵی 1987. ئەم پرۆژەیە بەزمانی کوردی پێشکەشکراوە لەسێ مادده پێك هاتووە، لەگەڵ هۆیەکانی دەرچواندنی ئەم بەڕێزانە واژوویان لەسەر کردووە.

1-شەونم محمد 2-کوێستان محمد 3-شلێر محمد 4-گەشە دارا 5-نەسرین جمال 6-کاردۆ محمد 7-عبدالله محمد امین 8-ئاهەنگ عارف 9-ئاشتی عزیز 10-پەیمان عبدالکریم 11-پەیام احمد 12-دڵشاد حسین 13-ئاسۆ کریم

14-هاژە سليمان 15-ڕێباز فتاح 16-عبدالله مەلا نوری 17-پێشەوا تۆفيق 18-ڤيان عبدالرحيم 19-سيوەيل عثمان 20-پەيمان عزالدين 21-سەرهەنگ فرج 22-فەرمان عزالدين 23-نەريمان عبدالله 24-دلێر محمود.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەم پرۆژەيەش ئاراستەی ليژنەكانی كۆمەڵايەتی، دارايی، ياسايی، هەر سێ برگەكەش ئاراستەی حكومەت دەكەين، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

برگەی حەوتەمی بەرنامەی كاری ئەمرۆمان خستنەڕوو و گفتوگۆكردنی پرۆژە ياسای بودجەی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2012، داوا لەسەرۆكايەتی پەرلەمان دەكەم كە ليژنەی دارايی ئامادە بێت لەسەر مەنەصە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ليژنەی دارايی فەرموون وەرنە سەر مەنەصە. بەخێرهاتنی بەڕێز وەزيری دارايی و وەفدی ياوەری دەكەين، كاك كاردۆ فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پيرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەسەرەتای قسەكردنين لەسەر بودجەی هەرێمی كوردستان، پێم وايە ئەركی سەرەكی پەرلەمانە قسە لەسەر بودجە بكات و شەفافيەتی دەربخات و داهاتی دەربخات، كارێك بكات كە ڕەفتارێكی دادپەروەرانە لەسەر دابەشكردنی داهات بكات، ئێمە ئەزموونی دوو ساڵمان لەبەردەمدايە لەپەسەند كردنی بودجە لەهەرێمی كوردستان، لەم تەجوربەی خۆماندا چەندين بڕيارمان دەركردووە، چەندين مادده هەيە، دوو ياسای پەسەند كردنی بودجەی ساڵی 2010 و 2011مان لەبەردەستدايە، كەبەپێی ماددەكانی لەياسای بودجەكە دەستنيشان كراوە، سەرەڕای دواخستنی بودجە كە بودجەی ساڵانە دەكەنە چوار مانگ، سەرەڕای نەهێنانی حيسابی خيتامی ئەگەر بێت ناخرێتە موناقەشە كردنەوە، كە مومكين نيە موناقەشەی بودجە بكرێت بەبێ حيسابی خيتامی، بەبێ ڕاپۆرتی ديوانی چاودێری، ئەمە گرفتێكی ساڵانەيە كەوا دەكات ياسای بودجە جێبەجێ نەكرێت، ئێمە لە پەسەند كردنی دوو ساڵی 2010 و 2011، كەياساكانمان لەبەردەستدايە هەموو پەرلەمانتاران شاهيدی ئەوەن كە حكومەت بەهيچ شێوەيەك پابەندی هيچ مادده و برگەيەك نابێت بۆ پەسەند كردنی، بەڵكو پێشێلكاريش دەكات، هێنانی بۆ پەرلەمانيش پرۆسەيەكی ڕووكەشانەيەو شەرعيەتدانێكی ئيعلاميە،....

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

کاك کاردۆ هێشتا یەك قسە نەکراوە، نەوەزیر قسەی کردووە نە لیژنەکانیش، قسەکانی خۆت لەزمنی موناقەشەکەدا بیکە، داواکارییەکەت یاسایی نیە، یەك قسە نەکراوە، یەك ڕاپۆرت نەخوێندراوەتەوە، با لیژنەی دارایی قسە بکات، ڕاپۆرت بخوێنێتەوە، تکا دەکەم دانیشە ئێستا ئێوە ناتانەوێ موناقەشەی بکرێت، ئەگەر دەتانەوێ ڕێگا بدەن با وەزیری دارایی ڕاپۆرتی خۆی بخوێنێتەوە، لیژنەش ڕاپۆرتی خۆی بخوێنێتەوە، ئینجا قسەکانی خۆتان بکەن، تکایە دانیشە، ئێستا هیچ نوقتەیەکی نیزامی نیە تا ڕاپۆرت نەخوێندرێتەوە، جەنابی وەزیر فەرموو ڕاپۆرتی خۆت بخوێنەرەوە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی حکومەتی هەرێم لە داهاتی حکومەتی فیدراڵ لە 17٪ یە پاش دەرکردنی خەرجیەکانی سیادی و نەفەقات و خەرجیەکان حاکیمە، کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدڕال بۆ ساڵی 2012 (117) تریلیۆن و(123)ملیار دینارە، بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان (12) تریلیۆن و(604)ملیار دینارە، ڕێژەکەی دەکاتە 10،7٪، هاوپێچ لیستی ژمارە یەك حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم کەلەلایەن وەزارەتی دارایی فیدڕالەوە حیساب کراوە پیشان دەدات، مەبلەغ ڕێژەی لە 17٪ دەبڕن بەشی حکومەتی هەرێم کۆی بودجە لە 17،123٪ دەبڕن 91119 کۆی نەفەقاتی سیادی 30997 ڕێژەکەی دەکاتە 26,47٪کەدەکاتە 5,299 کۆی ماوە 86126 کۆی نەفەقاتی حاکیمە 8952کە ڕێژەکەی 7,65٪ کە دەکاتە 1522، کۆی ماوە 77174، کۆی نەتنمیەی پارێزگاکان 6184 کە دەکاتە 5,28٪ ، لە 17٪ دەبڕن کە دەکاتە تریلیۆنێك و 51 ملیار بەشی حکومەتی هەرێم کە دەکاتە 779 ملیار، کۆی ماوە، 70990 پترۆ دۆلای پارێزگاکان 1676 کەدەکاتە 1,43٪ لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری سەبارەت بە بودجەی ساڵی 2012.

بودجەی ساڵی 2012

وەك ئاشکرایە کە ڕێژەی داهاتی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێژەی (98٪) لە داهات لە بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حکومەتی هەرێم (17٪)یە، پاش دەرکردنی خەرجیەکانی سیادی (نفقات سیادیة) خەرجیەکانی حاکیمە (نفقات حاکمة).

کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2012 (117123) ملیار دینارە (سەدو حەڤدە ترلیۆن و سەدو بیست ملیار دینار)، بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان (12604) دوانزە ترلیۆن و شەش سەدو چوار ملیار دینارە، ڕێژەی دەکاتە (10,7٪) هاوپێچ لیستی ژمارە (1) چۆنیەتی حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم کە لەلایەن وەزارەتی دارایی فیدراڵ حیساب کراوە.

	مبلغ	ڕێژە 17٪	لە 17٪ دەبڕن	بەشی حکومەتی هەرێم
کۆی بودجە	117123	......	19911	....
کۆی نفقات سیادی	30997	26,47٪	5269	....
کۆی ماوە	86126	....	....	....
کۆی نفقات حاکمة	8952	7,65٪	1522	....
کۆی ماوە	77174	....	....	....
کۆی تنمیة المحافظات	6184	5,28٪	1051	779
کۆی ماوە	70990	....	....	....
بترودولار المحافظات	1676	1,43٪	285	42
کۆی ماوە	69314	59,18٪	8127	11,783
بەشی حکومەتی هەرێم				12,604

کۆی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی دارایی 2012 یەکسانە بە (12604) تەنها دوانزە ترلیۆن و شەش سەدو چوار ملیار دینار.

گرفتەکانی پشکی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بودجەی عێراقدا:

یەکەم: زیاد بوونی خەرجیەکانی سیادی و حاکیمە، واتە زیاد بوونی خەرجیە سیادی و حاکیمە پشکی حکومەتی هەرێم کەم دەبێتەوەو هەرچەندە پشکی حکومەتی هەرێم لە نەفەقاتی حاکیمە دیار دەکرێت.

أ- خەرجیە سیادیەکان: کە (41) بڕگەیە کۆی گشتی دەکاتە (30,994) سی ترلیۆن و نۆسەدو نەوەدو چوار ملیار دینار، ڕێژەی لە بودجە دەکاتە 26,47٪.

ب- خەرجی حاکیمە: کە (7) بڕگەیە کۆی گشتی دەکاتە (8,952) هەشت ترلیۆن و نۆسەدو پەنجاو دوو ملیار دینار، ڕێژەی لە بودجە دەکاتە 7,65٪ بەپێی یاسای بودجەی عێراق 17٪ خەرجیەکانی حاکیمە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان تەرخان کراوە، بەلآم بەشێك لە خەرجیەکان لە ساڵانی رابردوودا نەگەیشتۆتە کوردستان.

1- سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا، ناکۆکی موڵکایەتی (نزاعات ملکیة) 100٪ نەگەیشتۆتە کوردستان.

2- نەفەقاتی هەڵبژاردن (نفقات انتخابات)، سەرژمێری دانیشتوان (التعداد السكاني)، پاڵپشتی کردنی جووتیاران (دعم المزارعين)، چاودێری کۆمەڵایەتی (الرعاية الاجتماعية)، لابردنی مین (ازالة الالغام)، نەفەقاتی حەج ڕێژەی 20٪ تاکو 50٪ گەیشتۆتە کوردستان.

3- دەرمان و پسوولەی خۆراك (بطاقة المواد الغذائية) ڕێژەی 85٪ بەسەرەوە گەیشتۆتە کوردستان.

ئەم خشتەیەی خوارەوە وردەکاری خەرجیەکانی حاکیمە لە عێراق و هەرێمی کوردستان روون دەکاتەوە:

ت	العنوان	سنة 2005 مليون دينار	سنة 2006 مليون دينار	سنة 2007 مليون دينار	سنة 2008 مليون دينار	سنة 2009 مليون دينار	سنة 2010 مليون دينار	سنة 2011 مليون دينار	سنة 2012 مليون دينار	المجموع الكلي مليون دينار
1	البطاقة التموينية	1020000	765000	667760	1187573	714000	595000	680000	680000	6309333
2	الادوية	147390	147390	22100	140047	213960	264690	264690	264690	1464957
3	استيرادالطاقة الكهربائية	76500	76500	51000	64337	96560	96560	96560	187000	745017
4	نفقات الانتخابات	47600	47600	64337			74601	31646	31646	297430
5	التعداد السكاني		8108	10098	21454	16327	33892	28466		118345
6	دعم المزارعين	51000	51000						231200	333200
7	الرعاية الاجتماعية	7650								7650
8	ازالة الالغام	5100								5100
9	نفقات الحج	7650	7650		10880	3690			8160	38030
10	استيراد الوقود لمحطات توليدالطاقة الكهربائية		41650	123808	137190	102000	102000	102000	102000	710648
11	نفقات حل النزاعات الملكية	54740	51000	35190	51000	30753	17153	17153	17153	274142
12	استيراد الوقود	612000	653650							1265650
	المجموع	2029630	1849548	974293	1612481	1177290	1183896	1220515	1521849	11569502

دووەم: کۆی دانیشتوانی عێراق (32,259,741) بیست و سێ ملیۆن و دوو سەدو پەنجاو نۆ هەزارو حەوت سەدو چل و یەك کەس.

ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان بە (4,189,702) چوار ملیۆن و سەدو هەشتاو نۆ هەزارو حەوت سەدو دوو کەس هەژمار کراوە، ڕێژەی 12,6٪ دەکات.

1- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی عێراق بە هەرێمی کوردستانەوە:

بڕی پەرەپێدانی هەرێمەکان (6,184) شەش ترلیۆن و سەدو هەشتاو چوار ملیار دینار دەبڕن بڕی 17٪ دەکاتە (1051) ملیار دینار.

بەڵام بە ڕێژەی نفوسی هەرسێ پارێزگای کوردستان دەکاتە (779) حەوت سەدو حەفتاو نۆ ملیار دینار بە ڕێژەی 12,6٪ دەکات.

لێرە جیاوازی مەبلەغی (272) ملیار دینار = (1051 – 779) دینار دروست دەکات لە بڕی (1051) ملیار دینار، کە ڕێژەکەی دەکاتە 17٪ لە پشکی حکومەتی کوردستان دەبڕن و پاشان بڕی (779) ملیار زیاد دەکەن کە ڕێژەکەی دەکاتە 12,6٪، لێرە حکومەتی هەرێم ڕێژەی 4,4٪ زەرەر دەکات بە بڕی (272) ملیار دینار.

2- پترۆدۆلار:

بڕی (1,676) یەك ترلیۆن و شەش سەدو حەفتاو شەش ملیار دینار تەخصیص کراوە بۆ پترۆدۆلار لە هەموو پارێزگاکانی عێراق ڕێژە 17٪ دەکاتە (285) ملیار دینار، بەڵام بڕی تەرخان کراو بۆ هەرێمی کوردستان (42,4) ملیار دینارە، بەپێی یاسای بودجە ناردنی نەوت ڕۆژانە (175) هەزار بەرمیل نەوتی خاو حیساب بکەین دەکاتە (74,733) حەفتاو چوار ملیارو حەوت سەدو سی و سێ ملیۆن دینار، (175) هەزار بەرمیل نەوت × 365 ڕۆژ × یەك دۆلار بەرامبەر (1170) دیناری عێراقی.

کەمکردنەوەی ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان کاریگەری لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان دەکات وەك لە خشتەی خوارەوە روون کراوە.

	ژمارەی دانیشتوان	پەرەپێدانی پارێزگاکان	پترۆدۆلار	کۆی گشتی
هەموو عێراق	33,259,741	6,183,838	1,676,187	7,860,025
هەرێمی کوردستان	4,189,702	779,164	42,400	821,564

چەند ماددەیەك لە یاسای بودجە جێگای سەرنجە:

ماددەی (14) بڕگەی چوارەم وەزارەتی دارایی حکومەتی عێراقی فیدراڵ هەڵدەستێت بۆ تۆمار کردنی نرخی نەوت و غاز بەرهەمی هەرێم و پارێزگاکان دیار دەکات و پاشان تەسویەی دەکات، بەڵام لە خشتەی بودجەی عێراقی ئەمساڵ و، ساڵانی پێشتر هیچ بڕە پارەیەك دانەنراوە بۆ بەرهەمی خۆماڵی.

لە ماددەی (13) بڕگەی پێنجەم هاتووە، کە بە ڕێککەوتنێك لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق و سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان خەرجیەکانی هێزی پاسەوانی هەرێمی کوردستان (پێشمەرگە) بۆ دابین کردنی مووچەو چەك و پێداویستیەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیەوە بەشێوەی پێشینە خەرج دەکرێت بەجۆرێك بگونجێت لەگەڵ دەستووری عێراق، تا یاسایەك دەردەچێت بۆ ڕێکخستنی پشکی پاسەوانی هەرێم.

لە ساڵی (2007)ـەوە ئەم بابەتە بەشێوازی جیاواز لە یاسای بودجەدا هاتووەو هیچ جێ بەجێ نەکراوە، بۆیە پێویستە بۆ بەدواداچوون و وەرگرتنی پشکی هەرێمی کوردستان و، لەسەر مستەوای بەرز لیژنەی بۆ دروست بکرێت:

1- وەرگرتنی 17٪ سەرجەم خەرجیەکانی نەفەقاتی حاکیمە، بەپێی یاسای بودجە کە ماڤی هەرێمی کوردستان بە ساڵانی رابردووشەوە.

2- وەرگرتنی بەشێك لە بودجەی بەرگری عێراق لە ساڵی 2007 تاکو 2011و، ساڵانە بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە لە پشکی بودجەی هەرێمی کوردستان دابین دەکرێت بەپێی خشتەی خوارەوە:

ساڵ	کۆی گشتی بڕی پارە بۆ بەرگری/ ملیۆن دینار	17٪ پشکی وەزارەتی پێشمەرگە/ ملیۆن دنیار
2007	5,218,030	887,066
2008	6,351,944	1,079,831
2009	4,863,012	826,712
2010	5,733,825	974,750
2011	6,839,031	1,162,635
کۆی گشتی تاکو 2011/12/31	29,005,842	4,930,994
2012	7,060,707	1,200,320
کۆی گشتی	36,066,549	6,131,314

3- دیار کردنی ژمارەی فەرمی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان و جێ کردنەوەی لە بودجەی ساڵی داهاتوو تاکو کاریگەری نەبێت لە پشکی حکومەت لە پەرەپێدانی پارێزگاکان.

4- کار کردن بۆ وەرگرتنی هەموو خەرجیەکانی سیادی ساڵانی رابردوو، کە خەرج نەکراوەو دەگەرێندرێتەوەو تەدویر دەکرێت ساڵانە.

5- بودجەی تەواو کراو (موازنة تكميلية) پێشکەشی پەرلەمانی عێراقی فیدراڵ بکرێت، بەپێی ماددەی (23) لە یاسای بودجە لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2012 لە زیاد بوونی نرخی نەوت کە ئامادە دەکرێت، پاش دەرکردنی کورتهێنانی بودجە (عجز).

دەبێت پشکی حکومەتی هەرێم پاش دەرکردنی نەفەقاتی سیادی و حاکیمە، ئەگەر هەبێت دەربکرێت، پاشان رێژەی 17٪ بدرێتە هەرێمی کوردستان.

1- لابردنی کورتهێنانی بودجە (عجز) لە کۆتایی ساڵ دەربچێت.

2- بڕەکانی کە ئیشارەی پێدراوە هیچ پەیوەندی بە کوردستان نییە.

3- لە ماددەی (2/ثانیا/و) تەرخان کردنی 25٪ لە زیادەی داهاتی ناردنی نەوت لە ساڵی 2012 پاش دەرکردنی کورتهێنانەکە (عجز) ئیداع دەکرێت لە سندووق و دابەش دەکرێت نەقدەن بۆ هەموو دانیشتوانی عێراق.

6- لە یاسای بودجەی عێراق ساڵی 2011 ماددەی (24/ ثانیا): وەزیری دارایی عێراقی فیدراڵ دەسەڵاتدارە بەگەڕانەوەی تەرخان کراوی داهاتەکانی فیعلی لە دەروازە سنووریەکان، کە داهاتەکانی سیادیش دەگرێتەوە لە ساڵی 2010ـەوە خستنەوەی بۆ سەر بودجەی پارێزگاکانی سنووری، بەڵام لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2011 بڕی (705) حەوت سەدو پێنج ملیار دانرا بوو، (305) سێ سەدو پێنج ملیار دینار بۆ ساڵ ی2010و (400) چوار سەد ملیار بۆ ساڵی 2011 خەملێندراوە، بەڵام وەزارەتی دارایی عێراقی فیدراڵ رێنمایی تازەی دەرکردووە بە نووسراویان ژمارە (10989) لە 2012/2/27 کە داهاتی گومرگەکانی دیار کردووەو ئیعادە دەکرێت بۆ پارێزگاکان، بەپێچەوانەی یاسای بودجەی عێراق: تەنها ئەم رسوماتانە ئیعادە دەکرێتەوە:

1- رسومی هێنانەوەی تەرمی بە رەگەز عێراقی کە جنسیەی تری وەرگرتووە.

2- رسومی گەشتیاران (مسافرین).

3- کرێی خزمەتگوزاری نیشتنەوەی فڕۆکە.

4- رسومی ئۆتۆمبیل کە دەردەچن بۆ دەرەوەی عێراق.

5- رسومی دووبارە ئاوەدانکردنەوە (اعادة الاعمار).

6- لە ساڵی 2010 بڕی (305) ملیار دینار، تەنها (8) ملیار دینار ئیعادە کراوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە رێژەکەی دەکاتە 2,6٪ بە رێنمایی سەرەوە.

حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەم خاڵانە نییە:

1- سیاسەتی دارایی عێراقی فیدراڵ، راستە بەپێی دەستوور ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختیصاصی پێشینەکانی فیدراڵ، بەڵام بەپێی ماددەی یەکەمی (114) لە دەستوور سیاسەتی تەواو و پەرەپێدان لە هەموو عێراق، دەسەڵاتی هاوبەشە لەگەڵ سەنتەرو بازرگانی و حکومەت و هەرێمەکان لەکاتی دانانی سیاسەتی دارایی.

2- سیاسەتی نەختینەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ.
3- ئامادە کردنی پێداویستیەکان و یەکەکانی بودجە.
4- دانانی نرخی بەرمیلی نەوت، کە دەخەملێندرێت بە (85) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك.
5- رۆژانە خەملێندراوە (2600000) دوو ملیۆن و شەش سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بکرێت و، لە ناوەڕۆکی ئەم ژمارەیە (175) سەدو حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل نەوت رۆژانە بۆ کوردستان خەملێندراوە.
6- نرخی خەرجی هەر دۆلارێك فرۆشتنی نەوت بۆ دەرەوە بە (1170) دینار حیساب کراوە.
7- قەرزەکانی دەرەوەو قەرەبووەکانی نێودەوڵەتی رۆڵی خۆی دەبینێت.
ئێمە لەرێگای نوێنەرمان لە وەزارەتی دارایی حکومەتی عێراقی فیدراڵ (فەرمانبەری حکومەتی هەرێم + وەزارەتی دارایی و ئابووری)، بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەرمانگرتووە، کە پێشتر باسمان کردووە.
بە نووسراوی وەزارەتی دارایی فیدراڵ/ فەرمانگەی بودجەی ژمارە (29602) لە 2011/6/6 داوا کراوە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشنیار کراو (تقديراتي) بودجەی ساڵی 2012 بە پەلە روانە بکەن، وەك هەموو ساڵ بە نووسراومان ژمارە (12312) لە 2011/6/29 کە بەم شێوەی خوارەوە خەملێندراوە:
1- نفقات تشغيلية (12401) مليار.
2- نفقات استثمارية (6500) مليار.
3- داهات (450) مليار.
4- ميلاكات (675849) کەس.
وەزارەتی دارایی و ئابووری پاش ئامادە کردنی پێداویستیەکانی بودجە بە نووسراوی ژمارە (152821) لە 2011/8/8، داوا لە هەموو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێم کراوە لەگەڵ رێنماییەکانی ئامادە کردنی بودجەی تەشغیلی دووبارە تەئکید کراوە بە نووسراوی ژمارە (17995) لە 2011/9/5 بە پەلە کردنی بە زووترین کات بودجەی ساڵی 2012 بۆمان بنێرنەوە، بە پێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن.
بە نووسراومان ژمارە (18600) لە 2011/9/28 خشتەی کاتی تاوتۆ کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 دیار کرا لە 2011/10/2 تاکو 2011/10/30و بە نووسراومان ژمارە (18601) لە 2011/9/28 بڕیاردرا بە پێکهێنانی لیژنەیەکی باڵا بۆ تاوتۆ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەڵ وەزارەتەکان.
بودجەی گشتی لە دوو سیستەم پێك دێت:
1- سیستەمی یەکەم: بودجەی کەرتی حکومی کە بەشێوەی مەڵبەندی (مرکزي) تەمویل کراوە لە دوو بەش پێك دێت:
أ- بودجەی گشتی رەوان (جاري).

ب- بودجەی گشتی وەبەرهێنان (استثماري).

2- سیستەمی دووەم: بودجەی یەكگرتوو بۆ یەكەكانی چالاكی خزمەتگوزاری، یان ئابووری، یان بەرهەمهێنان، كە بەشێوەی مەڵبەندی تەمویل كراون و رەسیدی حیسابی ئەنجام بە دیار دەخات لە بودجەی گشتی.

دابەشینی بودجەی رەوانی خستنەكار (تقسيمات الموازنة الجارية التشغيلية):

1- دابەشینی كارگێڕی: دابەش دەكرێتە سەر ئەو یەكانەی كە بودجە جێ بەجێ دەكەن لەسەر باب (على الباب) وەك وەزارەت، یان فەرمانگەی نە بەستراو بە وەزارەت لە پاشان بەشی بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەكان و پێكهاتەكانی سەرەكی بەستراو بە وەزارەت خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە كارگێڕییەكەیە.

2- دابەشینی ئابووری: بەپێی ئەم دابەشینە خەرجیەكان دابەش دەكرێن، بەپێی كاریگەری ئابووری بۆ چەند بەشێك و هەر بەشێك پێی دەوترێت بەش (قسم)، بودجە لە قەرەبوو كردنەوەی فەرمانبەران، كاڵاو خزمەتگوزاری و پاراستن، باربووەكان، بەخشینەكان، سوودە كۆمەڵایەتیەكان، خەرجیەكانی تر، هەبووەكانی غەیری دارایی پێك دێت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە ئابوورییەكە.

3- دابەشینی وەزیفی: بودجە دابەش دەكرێت بەپێی وەزیفە سەرەكییەكان وەك (ئاسایش، بەرگری، تەندروستی، فێركردن، كشتوكاڵ، بازرگانی..............هتد).

4- بڕی (10745797) ملیۆن دینار تەرخان كراوە بۆ بودجەی ئاسایی و بەپێی كەرتەكان و چالاكیەكان (القطاعات والانشطة) دابەش كراوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

1- نەفەقاتی بەرگری و ئاسایش (2981403) ملیۆن دینارە.

2- نەفەقاتی خزمەتگوزاری كۆمەڵایەتی (1271720) ملیۆن دینارە.

3- نەفەقاتی بەڕێوەبەرایەتیەكان (التمويل المركزي) (465576) ملیۆن دینارە.

4- نەفەقاتی كەرتەكان (قطاعات):

أ- پەروەردەو خوێندنی باڵا (2233462) ملیۆن دینارە.

ب- وزە (كارەبا + سامانە سروشتیەكان) (1122613) ملیۆن دینارە.

ج- تەندروستی (534819) ملیۆن دینارە.

د- ئاوەدانكردنەوەو نیشتەجێ (97945) ملیۆن دینارە.

هـ- كشتوكاڵ (276835) ملیۆن دینارە.

و- كەرتەكانی تر (1761424) ملیۆن دینارە.

شایانی باسە ئێمە وەك حكومەتی هەرێم هیچ بەشداریەكمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عێراقی و، پاساوی ئەم بەشداری نەكردنە ئەگێڕنەوە بۆ دەستووری عێراق كە تیایدا سیاسەتی دارایی عێراقی فیدراڵیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەكرێت، ئینجا رێگا دەدرێت پێمان كە گفتوگۆ بكەین لەسەری و لەو حاڵەتەدا بنەما سەرەكیەكانی بودجە تەواو بووەو نێردراوە بۆ سەرۆكایەتی

ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نییەو ساڵانە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حاڵ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بەپێی تواناو جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی کە لە خوارەوە دەیخەینە روو:

یەکەم: خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی 2012ی دارایی لەلایەن وەزارەتی دارایی فیدراڵ:

1- خەملاندنی داهاتی هەرێم بڕی (6932) ترلیۆن دینار بۆ ساڵی 2012 مەبلەغی (6,265) ترلیۆن دینار داهاتی نەوت کە رۆژانە (175) هەزار بەرمیل نەوت رۆژانە وەردەگیرێت.

2- خەملاندنی خەرجی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بڕی (12604) ترلیۆن دینارە.

دووەم:

1- خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی

بابەت	پەسندکراوی ساڵی 2011 دینار/ ملیار	خەملێنراوی ساڵی 2012 دینار/ ملیار
باجەکان	277	236
داهاتی جۆراوجۆر	122	240
فرۆشتنی هەبووەکانی نا دارایی	1	
کۆی	400	476

2- خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی:

بابەت	بودجەی ساڵی 2011			بودجەی ساڵی 2012		
	بودجە دینار/ملیار	ڕێژە٪ لە بودجەی ئاسایی	ڕێژە٪ لە بودجەی گشتی	دینار/ملیار بودجە	ڕێژە٪ لە بودجەی ئاسایی	ڕێژە٪ لە بودجەی گستی
مووچەی فەرمانبەران	5959	٪64,42	٪42,72	6875	٪63,98	٪45,10
شمەك و خزمەت و چاككردن.	1511 126	٪16,34	٪10,83	1626 115	٪15,13	٪10,67
باربوو (اعانات).	655	٪1,36	٪0,90	630	٪1,07	٪0,75
بەخشین (منح).	345	٪7,08	٪4,70	633	٪5,86	٪4,13
سوودە کۆمەڵایەتیەکان.	506 148	٪3,73	٪2،47	727 139	٪5,89	٪4,15
خەرجیەکانی تر.		٪5,47	٪3,63		٪6,77	٪4,77
مەوجوداتی نادارایی		٪1,60	٪1,6		٪1,30	٪0,91
کۆی بودجەی ئاسایی	9250	٪100	٪66,31	10745	٪100	٪70,48

بودجەی سەرمایەداری (استثماري)	4700	33,69٪	4500	29,52٪
کۆی بودجە	13950	100٪	15245	100٪

تێبینیەکان:

1- ئەو بڕە پارەیەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان، تا ئێستاش بە وردی دیاری نەکراوەو ئەژمار کردنی کۆتایی بودجەی لە وەزارەتی دارایی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە (12604) ملیار دینار (دوانزە ملیارو شەش سەدو چوار هەزار ملیون دینار) بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە کە عیجزی لەگەڵدایە.

(10745) بودجەی بەکاربردن و مووچە.

(4500) بودجەی پرۆژەکان.

(15245) کۆی گشتی.

ئەگەر بەراوردێك بکەین لەنێوان رێژەی بودجەی بەکاربردن و بودجەی پرۆژەکان لە عێراق و حکومەتی هەرێم بۆمان دەردەکەوێت کە بەم جۆرەیە:

	عێراق فیدراڵ		حکومەتی هەرێم	
	بڕ	رێژە	بڕ	رێژە
أ- بودجەی بەکاربردن	8703	69٪	10745	70,48٪
ب- بودجەی پرۆژەکان	3901	31٪	4500	29,52٪
کۆی	12604	100٪	15245	100٪

هاوپێچ وێنەیەك لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، خشتەی ژمارە (2).

2- ئەگەر بێتو رێژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنن بە بەرارود لەگەڵ کۆی بودجەی ئاسایی، واتە بودجەی بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت کە رێژەی مووچە (63,98٪) دەکات لە کۆی بودجە وەك لە لیستەکانی بودجەدا دەرخراوە. زیاد بوونی بەشی مووچەی فەرمانبەران، لەمساڵدا بڕی (6875) دینار (شەش ترلیۆن و هەشت سەدو حەفتاو پێنج ملیار) دینار لەبەر ئەم هۆیانە:

أ- لە بودجە (17000) دەرەجە ئیستیحداس کراوە.

ب- زیاد بوونی بە رێژەی 50٪ لە مووچەی (پێشمەرگە – پۆلیس – ئاسایش) ژمارەیان (266) هەزار کەس.

ج- زیاد بوونی مەبلەغی (150) هەزار دینار وەك دەرماڵە بۆ هەموو فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە، کە ژمارەیان (160) هەزار کەس.

د- ترفیع و عەلاوەی فەرمانبەران لە ساڵی 2012.

بەلام ژمارەی فەرمانبەران (2,750,322) دوو ملیۆن و حەوت سەدو پەنجا هەزارو سێ سەدو بیست و دوو کەس لە بودجەی گشتی عێراقی فیدرالّ سالّی 2012 بەم شێوەیە:

2087878 دەرەجە/ پارێزگاکانی حکومەتی مەرکەزی رێژە 76٪.

662444 دەرەجە/ حکومەتی هەرێمی کوردستان رێژە 24٪.

2750322 کۆی گشتی.

بۆ دابین کردنی کارەبا پێویستی بە (5000) پێنج هەزار ملیار لتر گازوایل هەیە بۆ سالێك بە نرخی (1,200) دینار، کە گوژمەکەی دەکاتە (6) ترلیۆن دینار، (5) ترلیۆن دینار لە بەرهەمی ناوخۆ لە نەوت و غاز دابین دەکرێت.

3- بەشی باربووەکان (اعانات): پێداراوەکانی رەوەن بەپێی بەرامبەر کە فەرمانگەکانی حکومەت پێشکەشی دەکات بۆ بەرهەمهێنەرەکان، نەوەك بەکارهێنەرەکان، ئەگەر بێتو برِو رێژەی خەرج کردنی باربوو (اعانات) دەربهێنن بە بەرارود لەگەلّ بودجەی ئاسایی، واتە بە بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت کە رێژەی باربووەکان (اعانات) مەبلەغی (115) کە برِی (65) ملیار دینار بۆ (کشتوکالّ بۆ پشتگیری جوتیار)، وەك بەرهەمی کشتوکالّی (پەلەوەر، تۆ، سەماد، ......هتد)و مەبلەغی (50) ملیار دینار بۆ ناوچە دابەرەکان.

4- بەشی بەخشین (منح)، (630) ملیار دینار لە ئەنجامی کۆتایی بودجەی تەختیتی فەرمانگەکانی خوارەوە:

بانکەکانی بازرگانی و کۆمپانیاکانی دلّنیایی	(44) ملیار دینار.
فرِۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی	(29) ملیار دینار.
شارەوانییەکان	(392) ملیار دینار.
دەستەی وەبەرهێنان	(50) ملیار دینار.

کۆی (515) ملیار دینار

رێکخراوەکانی زانستی و رۆشنبیری و رێکخراوەکانی ترو لیژنەی ئۆلۆمپی و پارا ئۆلۆمپی و یەکێتیەکانی وەرزشی (115) ملیار دینار.

کۆی گشتی (630) ملیار دینار.

5- سوودە کۆمەلایەتیەکان: پاراستنی کۆمەلّ بەگشتی، یان بەشێکی لە مەترسیەکانی کۆمەلایەتی وەك پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییەکانی فێرکردن، یان پزیشکی، قەربوو کردنەوەی بێ کاری، مووچەکانی دەستەبەری کۆمەلایەتی و ئەو سوودانەی کە پێشکەش دەکرێن لەکاتی مردن.

(2012/6/4) ئەنجامدرا، دەربارەی بابەتی کە لە سەرەوە ئاماژەی پێدراوە، تکایە بۆ وەرگرتنی وە ڕەزامەندیتان بۆ گفتوگۆکردن لەسەری بە مەبەستی بڕیاردان لە هۆڵی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەمەش دەقی کۆنووسەکەیە.

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

کۆنووسی ژمارە: (238)

ڕێکەوتی: 2012/6/4

کۆنووسی ژمارە (238)

ئاماژە بە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك/978) لە (2012/5/9)، هاوپێچ لەگەڵ وێنەیەك لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012 و بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانو پێشنیارەکانو دواکەوتووەکان خەملێنراو، کە بەنووسراوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (4869) لە (2012/5/7)، ئاڕاستەی پەرلەمان کراوە، نووسراوی ناوبراو لەڕۆژی (2012/5/9) بە ژمارەی هاتووی لیژنەمان (724) گەیشتۆتە دەستمان.

بۆ ئەم مەبەستە لیژنەکەمان کۆبوونەوەی بەردەوامی ڕۆژانەی ئەنجام داوە بەمەبەستی ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی دەربارەی بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێم بەهەموو بەشەکانیەوە بۆ ساڵی 2012 و، مامەڵە کردنی فەرمی لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بەپێی ماددەکانی (80، 81، 82) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، بودجەی ناوبراو پێکهاتووە لەم بەشانەی خوارەوە:-

- پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012.
- فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی خەملێنراو لەسەر ئاستی بەشو ئاستەکان بەپێی سیستەمی ((GFS)) بۆ ساڵی 2012.
- ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012.
- وردەکاری دابەشکردنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012 بەسەر وەزارەتەکانو دەستەو دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بریتیە لە (31) بەرگ.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە دواکەوتووەکانی ساڵی 2012.

بۆ ئەم مەبەستە لیژنەکەمان دوای گفتووگۆ کردنی ڕۆژانە لەگەڵ بەشەکانی بودجەو مامەڵە کردن لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 دوایین کۆبوونەوەی ئاسایی

خۆی ئەنجامدا لەبەرواری (2012/6/4) و کۆنووسی ژمارە (238) ئامادە کراو، بەزۆرینەی دەنگی ئامادەبووان گەیشتە ئەم بڕیارانەی خوارەوە:

دوای بەهەند وەرگرتنی تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بڕیاردرا ڕاپۆرتی ناوبراو کە هاوپێچە لەگەڵ ئەم کۆنووسەماندا بکرێ بە دوو بەشەوە:

بەشی یەکەم/ تایبەتە بە پوختەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی (2012)، کە هاوپێچە.

بەشی دووەم/ بریتیە لە پوختەی تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان کە گەیشتۆتە لیژنەی داراییو کاروباری ئابووری دەربارەی وردەکاریەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012و، پرۆژە یاسای بودجە کە هاوپێچە.

لێرەدا لیژنەکەمان ئاماژە بەوە دەکات کە دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2012 بەهۆی ئەوەی چەندین ڕاو بۆچوون هەیە لەلایەن لیژنەکانەوە دەربارەی ماددەکانو بڕگەکانی ئەم یاسایەو، هەروەها بوونی زیاتر لە یەك ڕاو بۆچوون لەسەر چەندین ماددەو بڕگەکانی یاساکە لەلایەن خودی لیژنەی کاروباری یاساییەوە، بۆیە لیژنەکەمان پێشنیار دەکات ئەم بابەتە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلا بکرێتەوە دوای خستنە ڕووی بۆچوونەکانی هەردوو لیژنەی یاساییو دارایی لە هۆڵی پەرلەمان.

بەشی یەکەم
پوختەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی ساڵی 2012

یەکەم/ بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی:

دابەشکردنی بودجەی حکومەتی فیدراڵ پشت دەبەستێ بە بنەمای کۆی ژمارەی دانیشتوانی عێراق بە (33) ملیۆنو (256) هەزار کەس و، ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان بە (4) ملیۆنو (189) هەزار کەس بەڕێژەی (12.6٪) لە کۆی دانیشتوانی عێراق.

دووەم/

أ- کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2012 بریتیە لە (117.123) سەدو حەڤدە ترلیۆنو سەدو بیستو سێ ملیار دینار.

ب- بەشی حکومەتی هەرێم بریتیە لە (12.604) دوانزە ترلیۆنو شەش سەدو چوار ملیار دینار، کە ڕێژەکەی دەکاتە (10.7٪).

سێیەم/ چۆنیەتی حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم لەلایەن وەزارەتی دارایی حکومەتی فدراڵەوە بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- کۆی بودجە = 117.123 (ترلیۆن دینار).

2- بڕی ڕێژەی (17٪)ی هەرێم =19.911 (ترلیۆن دینار).

3- کۆی نەفەقاتی سیادی = 30.997 (ترلیۆن دینار).

4- ڕێژەی (17٪)ی نەفەقاتی سیادی کە دەبڕدرێت لە بودجەی هەرێم بریتیە لە:

30.997× 17٪ = 5.269 (ترلیۆن دینار).

5- کۆی نەفەقاتی حاکمە = 8.952 (ترلیۆن دینار).

6- ڕێژەی (17٪)ی نەفەقاتی حاکمە کە دەبڕدرێت لە بودجەی هەرێم بریتیە لە:

8.952 × 17٪ = 1.522 (ترلیۆن دینار).

7- کۆی پەرەپێدانی پارێزگاکان = 6.184 (ترلیۆن دینار).

8- بەشی هەرێم لەبڕی پەرەپێدانی پارێزگاکان بەڕێژەی (12.6٪) بریتیە لە:

6.184 12.6٪ =779 (ملیار دینار).

6.185 9- بڕی بترۆدۆلاری پارێزگاکان = 1.676 (ترلیۆن دینار).

10- بەپێ ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ڕێژەی (17٪) لەبڕی پترۆدۆلار دەکاتە (285) دووسەدو هەشتاوپێنج ملیار دینار، بەڵام بڕی تەرخانکراو بۆ هەرێمی کوردستان بریتیە لە (42.4) ملیار دینار بەپێی یاسای بودجەی ناردنی نەوتی خاو ڕۆژانە بەبڕی (175.000) سەدو حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل.

پرسیاری لیژنەی دارایی:

داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە بەڕێز نوێنەری حکومەت، کە چۆن ئەم بڕە دەکاتە (42.4) ملیار دینار؟ ئایا لەسەر بنەمای ڕێژەی (17٪)، یان ڕێژەی (12.6٪) ئەژمار دەکرێ؟

11- کۆی ماوە لەبودجەی عێراقی فیدراڵ = 69.314 (ترلیۆن دینار).

12- بەشی حکومەتی هەریم بریتیە لە:

69314× 17٪ = 11.783 (ترلیۆن دینار).

13- کۆی گشتی بودجەی هەرێم دوای وەرگرتنی بڕی هەردوو (پەرەپێدانی پارێزگاکانو پترۆ دۆلار) بریتیە لە:

11783
779+
42+

کۆی گشتی = 12.604 (ترلیۆن دینار).

چوارەم/ بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی 2012 لەلایەن وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمەوە بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- تێچووی وەگەڕخستن = 10.745.797 (ترلیۆن دینار).

2- تێچووی پرۆژەکانی وەبەرهێنان = 4.500.000 (ترلیۆن دینار).

3- کۆی گشتی = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

پێنجەم/

أ- بودجەی وەگەڕخستن بەپێی سیستەمی ژمێریاری بەم شێوەی خوارەوە دابەشکراوە:

- قەرەبووی فەرمانبەران = 6.874.528 (ترلیۆن دینار).
- شمەكو خزمەتگوزاری چاككردنەوە = 1.626.421 (ترلیۆن دینار).
- باربۆ = 115.000 (ملیار دینار).
- بەخشین = 630.403 (ملیار دینار).
- سوودە کۆمەڵایەتیەکان = 632.916 (ملیار دینار).
- تێچووەکانی تر = 727.399 (ملیار دینار).
- مەوجوداتی نادارایی = 139.130 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 10.745.797 (ترلیۆن دینار).

ب- ڕێژەکانی بەم شێوەی خوارەوەن:

- قەرەبووی فەرمانبەران = 63.97٪
- شمەكو خزمەتگوزاری چاككردنەوە = 15.14٪
- باربۆ = 1.07٪
- بەخشین = 5.87٪
- سوودە کۆمەڵایەتیەکان = 5.89٪
- تێچووەکانی تر = 6.77٪
- مەوجوداتی نادارایی = 1.29٪

کۆی گشتی = 100٪

شەشەم/ بەم شێوەیە ڕێژەی هەردوو بودجەی وەگەڕخستنو وەبەرهێنان لەکۆی بودجەی گشتی بەم شێوەی خوارەوەیە:

- ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستن = 70.48٪
- ڕێژەی بودجەی وەبەرهێنان = 29.52٪

کۆی گشتی = 100٪

تێبینی لیژنەی دارایی: تێبینی لیژنە دەربارەی خاڵەکانی (چوارەم)و (پێنجەم)و(شەشەم):

1- پێویستی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی (2012) لەلایەن دامودەزگاکانەوە بریتیە لە (20.827.063) ترلیۆن دینار بۆ بودجەی وەگەڕخستن، بەڵام توانراوە تەنها ڕێژەی نزیکەی (52٪) ئەو بودجەیە دابین بکرێت، واتە زۆر لە پێداویستیەکان ناتوانرێ دابین بکرێ بەهۆی سنوورداری بودجەوە.

2- بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بودجە بەڕێژەی (9٪) زیادی کردووە بەهۆی بەرزبوونەوەی بڕی ئەو ڕێژەی کە بەشی هەرێمە لە بودجەی گشتی فیدراڵ.

3- بڕی بودجەی وەگەڕخستن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەڕێژەی (14٪) زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بەڕێژەی (4.4٪) کەمی کردووە، واتە نەتوانراوە ئەو هاوسەنگییە لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێت بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەو ڕێژەیە تاکو ئیستا لەچوارچێوەی (70٪) بۆ وەگەڕخستنو (30٪) بۆ وەبەرهێنان چەقی بەستووە.

4- بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 ڕێژەکانی حیسابەکانی بودجەی وەگەڕخستن لەساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە زیادو کەمی کردووە.

- قەرەبووی فەرمانبەران بەڕێژەی (15٪) زیادی کردووە.
- شمەكو خزمەتگوزاری چاککردنەوە بەڕێژەی (7٪) زیادی کردووە.
- باربۆ بەڕێژەی (9٪) کەمی کردووە.
- بەخشین بەڕێژەی (4٪) کەمی کردووە.
- سوودە کۆمەڵایەتیەکان بەڕێژەی (83٪) زیادی کردووە.
- تێچووەکانی تر بەڕێژەی (43٪) زیادی کردووە.
- مەوجوداتی نادارایی بەڕێژەی (6٪) کەمی کردووە.

تێبینی لیژنەی داریی: لیژنە داوای ڕوونکردنەوەی هۆی زیادبوونی ڕێژەی سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەوتەم/

بودجەی ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە:

1- سەرۆکایەتی هەرێم (60.488 ملیار دینار)، ڕێژە (0.56٪).

2- پەرلەمانی کوردستان (68.280 ملیار دینار)، ڕێژە (0.64٪).

3- ئەنجومەنی داد (52.999 ملیار دینار)، ڕێژە (0.49٪).

4- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران (221.635 ملیار دینار)، ڕێژە (2.06٪).

5- وەزارەتی پەروەردە (1.791.485 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (16.67٪).

6- وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردن (97.945 ملیار دینار)، ڕێژە (0.91٪).

7- وەزارەتی کشتوکاڵو سەرچاوە ئاوییەکان (276.835 ملیار دینار)، ڕێژە (2.58٪).

8- وەزارەتی ناوخۆ (1.441.517 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (13.41٪).

9- وەزارەتی شارەوانیەکانو گەشتوگوزار (430.281 ملیار دینار)، ڕێژە (4٪).

10- وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن (94.348 ملیار دینار)، ڕێژە (0.88٪).

11- وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان (111.407 ملیار دینار)، ڕێژە (1.04٪).

12- وەزارەتی تەندروستی (534.819 ملیار دینار)، ڕێژە (4.98٪).

13- وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی (456.973 ملیار دینار)، ڕێژە (4.25٪).

14- وەزارەتی شەهیدانو ئەنفالکراوەکان (457.107 ملیار دینار)، ڕێژە (4.25٪).

15- وەزارەتی ئەوقافو کاروباری ئاینی (109.440 ملیار دینار)، ڕێژە (1.02٪).

16- وەزارەتی پێشمەرگە (950.000 ملیار دینار)، ڕێژە (8.84٪).

17- وەزارەتی دارایی‌و کاروباری ئابووری (1.111.034 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (10.34٪).

18- وەزارەتی بازرگانی‌و پیشەسازی (74.719 ملیار دینار)، ڕێژە (0.70٪).

19- وەزارەتی داد (50.485 ملیار دینار)، ڕێژە (0.47٪).

20- دیوانی چاودێری دارایی (11.815 ملیار دینار)، ڕێژە (0.11٪).

21- وەزارەتی خوێندنی باڵا (441.977 ملیار دینار)، ڕێژە (4.11٪).

22- وەزارەتی کارەبا (608.405 ملیار دینار)، ڕێژە (5.66٪).

23- وەزارەتی پلاندانان (25.663 ملیار دینار)، ڕێژە (0.24٪).

24- وەزارەتی سەرچاوە سروشتیەکان (514.208 ملیار دینار)، ڕێژە (4.79٪).

25- دەستەی وەبەرهێنان (80.427 ملیار دینار)، ڕێژە (0.75٪).

26- دەزگای ئاسایشی هەرێم (455.022 ملیار دینار)، ڕێژە (4.23٪).

27- ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم (134.864 ملیار دینار)، ڕێژە (1.26٪).

28- دەستەی مافی مرۆڤ (4.770 ملیار دینار)، ڕێژە (0.04٪).

29- دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان (52.927 ملیار دینار) ڕێژە (0.49٪).

30- دەستەی پارێزگاری ژینگە (7.081 ملیار دینار)، ڕێژە (0.07٪).

31- دامەزراوەی مین (هەولێر/ سلێمانی) (16.841 ملیار دینار)، ڕێژە (0.16٪).

کۆی ڕێژە = (100٪)

تێبینی لیژنەی دارایی: ئەمساڵیش ڕێژەی وەزارەتی تەندروستی لە ئاستێکی نزمدایە بە بەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانی پەروەردەو ناوخۆو خوێندنی باڵاو ....هتد

هەشتەم/

کۆی پلەکانی دامەزراندن بریتیە لە (17.000) حەڤدە هەزار پلە بۆ ساڵی 2012.

تێبینی لیژنە دارایی: ڕێژەی (62٪) لە پلەکانی دامەزراندن کە بریتیە لە (10482) پلە، تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکانی پەروەردەو ناوخۆو تەندروستی‌و خوێندنی باڵا بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکان‌و دەستەکانی تری هەرێم.

نۆیەم/

باربۆی ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە:

1- وەزارەتی کشتوکاڵو سەرچاوە ئاوییەکان = 65.000 ملیار دینار

2-دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان = 50.000 ملیار دینار

کۆی گشتی = 115.000 ملیار دینار.

تێبینی لیژنەی دارایی:

بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بڕی باربۆ بەڕێژەی (9٪) کەمی کردووە، بەلاَم ڕێژەی باربۆی وەزارەتی کشتوکاڵ زیادی کردووە بەڕێژەی (15٪) کە لە بەرژەوەندی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵە.

دەیەم/

حیسابی (بەخشین) بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە بەسەر وەزارەتەکان بەپێی گرنگی ژمارەکە:

1- وەزارەتی شارەوانیەکانو گەشتوگوزار = 378.799 (ملیار دینار).

2- وەزارەتی داراییو ئابووری = 151.837 (ملیار دینار).

3- دەستەی وەبەرهێنان = 50.000 (ملیار دینار).

4- وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن = 29.156 (ملیار دینار).

5- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران = 13.801 (ملیار دینار).

6- سەرۆکایەتی هەرێم = 3.000 (ملیار دینار).

7- وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان = 3.000 (ملیار دینار).

8- پەرلەمانی کوردستان = 810 ملیۆن دینار .

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی لیژنەی دارایی:

1-بەشێوەیەکی گشتی حیسابی بەخشین کەمی کردووە، پرسیاری لیژنەمان بۆ بەڕێز نوێنەی حکومەت، بڕی بەخشین لە (وەزارەتی شارەوانیەکانو دەستەی وەبەرهێنان) چۆن ئاراستە دەکرێ؟ بەپێی بۆچوونی لیژنەمان ڕێژەیەکی زۆرە لە حیسابی بەخشین.

2- لەهەمان کاتدا ڕێژەی بەخشین لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەبڕێکی زۆر زیادی کردووە، لە (999 ملیۆن دینار) بۆ (13.801 ملیار دینار)، لیژنەکەمان داوای ڕوونکردنەوە دەکات لە نوێنەری حکومەت.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە/

حیسابی (سوودە کۆمەلاَیەتیەکان) ڕێژەیەکی بەرزی ئاراستەی ئەو لایەنانەی خوارەوە دەکرێت:

1- وەزارەتی کار = 400.285 (ملیار دینار).

2- وەزارەتی ناوخۆ = 110.726 (ملیار دینار).

3- وەزارەتی شەهیدان = 49.000 (ملیار دینار).

4- دەستەی ئاسایشی هەرێم = 5.500 (ملیار دینار).

5- وەزارەتی پێشمەرگە = 4.742 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 570.253 (ملیار دینار).

بەم شێوەیە ڕێژەی ئەم پێنج حیسابەی سەرەوە لەکۆی حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) بریتیە لە (90٪).

دوانزە/

بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 حیسابی (تێچووەکانی تر) بەڕێژەیەکی بەرز زیادی کردووە لە ساڵی 2012 لە (سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێم، وەزارەتی دارایی، دەستەی وەبەرهێنان) یەك لەدوای یەك بەپێی گرنگی بەهای زیادبوونەکە لیژنەمان پرسیار لە بەڕێز نوێنەری حکومەتی هەرێم دەکات هۆی ئەو زیادبوونە بەڕێژەیەکی بەرز.

سیانزە/

داهاتەکانو تێچووەکانو کورتهێنان لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەیە:

1- بڕی داهاتەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

أ- داهاتەکان لە بەغداوە = 12.604.950 (ترلیۆن دینار).

ب- داهاتەکانی هەرێم = 476.000 (ملیار دینار).

ج- پترۆ دۆلار = 120.000 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 13.200.950 (ترلیۆن دینار).

2- کۆی تێچووەکان = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

3- بەم شێوەیە کۆی کورتهێنان بۆ ساڵی 2012 بریتیە لە:

أ- کۆی تێچووەکان = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

ب- کۆی داهاتەکان = 13.200.950 (ترلیۆن دینار).

بڕی کورتهێنان = 2.044.847 (ترلیۆن دینار).

چواردە/

خەمڵاندنی داهاتەکانی یەکگرتووی حکومەتی هەرێم بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- بڕی داهاتی خەمڵێنراوی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی(2012) بریتیە لە (476) چواسەدو حەفتاو شەش ملیار دینار)و لەم سەرچاوانەی خوارەوە بەدەست دێت:

- کۆی باجەکان = 236.134 (ملیار دینار).
- داهاتەکانی تر = 239.866 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 476.000 (ملیار دینار).

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 داهاتی باجەکان نەخشە بۆ کێشراو بەڕێژەی (15٪) کەمی کردووە.

2- داهاتەکانی تر نەخشە بۆ کێشراو بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەڕێژەی (96٪) زیادی کردووە.

3- هەروەکو ساڵانی (2010، 2011) کۆی گشتی داهاتەکانی خەمڵێنراو لەئاستێکی نزمدایە.

پانزە/

دەربارەی چۆنیەتی دابەشکردنی داهاتەکانی یەکگرتووی خەمڵێنراو بۆ ساڵی 2012 بەو جۆرەیە:

ڕێژەی سەرەکی داهاتەکان لەم وەزارەتانەی کە لەخوارەوە ئاماژەی پێدراوە بەدەست دێت بەپێی گرنگی ڕێژەکە:

- وەزارەتی دارایی = 49.41٪
- وەزارەتی ناوخۆ = 33.6٪
- وەزارەتی داد = 8.43٪

کۆی گشتی = 90.90٪

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- ڕێژەی 90.90٪ لە داهاتەکانی خەمڵێنراو لەڕێگەی هەرسێ وەزارەتی سەرەوە بەدەست دێت.

2- ڕێژەی وەزارەتی شارەوانیەکانو گەشتوگوزار بریتیە لە (0.07٪).

پرسیاری لیژنەی دارایی:

لیژنە داوای ڕوونکردنەوە دەکات لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەربارەی کەمی ڕێژەی داهاتەکانی وەزارەتی شارەوانیەکانو شێوەی مامەڵەکردنی وەزارەتی دارایی لەگەڵ داهاتەکانی هەردوو وەزارەتی تەندروستیو کارەبا، کە ڕێژەیان (سفر)ە لە فۆرمی خەملاندن.

شانزە/

خشتەی وەزیفەکان لەسەر ئاستی هەرێم بەو شێوەی خوارەوەیە:

1- میلاکی یەکگرتوو بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوەیە لەسەر ئاستی هەرێم:

- ژمارەی وەزیفەکان بەهەموو پلەکانەوە = 650849 پلە.
- ژمارەی وەزیفە پڕکراوەکان تاکو 6/30 = 635858 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ پلە بەرزکردنەوە = 66393 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ کوژاندنەوە = 66393 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ دامەزراندن = 17000 پلە.

- ژمارەی میلاك = 667849 پلە.

2- خشتەی سەرجەم (هێزی كار) لەهەرێم بەم شێوەی خوارەوەیە:

- دامەزراوان = 635858 پلە.

- دامەزراوی كاتی = 830 پلە.

- دامەزراوی گرێبەست = 18388 پلە.

- مستخدمی محلی لەدەرەوە = 429 پلە .

كۆی گشتی = 655505 پلە.

حەڤدە: دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان:

1- لیستی پرۆژەكان (بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی) بەهاوكاری هەردوو وەزارەتی دارایی‌و پلاندانان ئامادەكراوە بەم شێوەیەی خوارەوە بۆ ساڵی (2012).

- بڕی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەكان‌و پێشنیاركراوەكان = 3.679 ترلیۆن دینار.

- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان‌و پترۆدۆلار= 821 ملیار دینار

كۆی گشتی = 4.500 ترلیۆن دینار

1- شێوەی دابەشكردنی بودجە بەسەر پرۆژەكان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

- بودجەی پرۆژە بەردەوامەكان بۆ ساڵی 2012= 3.245.229 ترلیۆن دینار.

- بودجەی پرۆژە پێشنیاركراوەكان=402.596 ملیار دینار.

- بودجەی پرۆژە دواكەوتووەكان= 30.611 ملیار دینار.

- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان= 821.564 ملیار دینار.

كۆی گشتی = 4.500 ترلیۆن دینار

1- ژمارەی پرۆژەكان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

- ژمارەی پرۆژە بەردەوامەكان = 3167 پرۆژە.

- ژمارەی پرۆژە پێشنیاركراوەكان بۆ ساڵی 2012= 495 پرۆژە.

- ژمارەی پرۆژە دواكەوتووەكان= 34.

كۆی گشتی= 3.696 پرۆژە

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- ژمارەیەك پرۆژەی بەردەوام هەیە، كە تاكو ئێستا نەچۆتە بواری جێبەجێكردن (پرسیاری لیژنەی دارایی بۆ بەڕێز نوێنەری حكومەت داوای ڕوونكردنەوە دەكەین).

2- بەهۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەكان زۆرن ڕێژەی (86٪) كۆی پرۆژەكان پێك دێنن، كە بڕی تەرخانكراو بۆیان بریتیە لە (72٪)ی بودجەی وەبەرهێنان كە بۆتە هۆی ڕێگر بۆ فراوانكردنی ژمارەی پرۆژەكانی پێشنیاركراو بۆ ساڵی (2012).

3- لیژنەمان داوا لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات بۆ روونکردنەوەی هۆی دواکەوتنی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە دواکەوتووەکان چیە؟

هەژدە: لیژنەی دارایی‌و کاروباری ئابووری ئەم پرسیارانەی خوارەوە ئاراستەی نوێنەری حکومەت دەکات لە رێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە:-

پ1/ لە حیسابی (بەخشین) بڕێك پارە تەرخانکراوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

أ- بانکە بازرگانیەکان بە بڕی (43820) چل‌و سێ ملیارو هەشت سەدو بیست ملیۆن دینار، ئایا ئەم بانکانە کامانەن و؟ هۆی پێدانی ئەو بڕە بەخشینە چیەو؟ بۆ چ بوارێك ئاراستەی دەکەن؟

ب- هەردوو فرۆکەخانەی (سلێمانی‌و هەولێر) بڕی (29156)بیست‌ونۆ ملیارو سەدو پەنجاو شەش ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ئایا پێدانی ئەو بەخشینە بۆ چ مەبەستێکە و؟ ئایا داهاتی خۆی چەندەو؟ چۆن ئاڕاستە دەکرێ؟

پ2/ لە حیسابی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی) ئەم بڕە پارانە بەم شێوەی خوارەوە تەرخانکراوە:

أ- تەرخانکراو بۆ حیسابی (التبرعات والإعانات) بە بڕی (231.959) دووسەدو سی‌ویەك ملیارو نۆسەدو پەنجاو نۆ ملیۆن دینار بۆ کوێ ئاراستە دەکرێ؟ ئایا جیاوازی چیە لە نێوان (حیسابی إعانات)ی سەرەکی لە بودجەو لەگەڵ ئەم حیسابە کە پەیوەندی بە بەشێك لە حیسابی سوودەکانی کۆمەڵایەتی هەیە؟

ب- لەهەمان کاتدا تەرخانکراو بۆ حیسابی (منح وتحویلات اخری) لە حیسابی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی) بریتیە لە (278905) دووسەدو حەفتاو هەشت ملیارو نۆسەدو پێنج ملیۆن دینار، پرسیاری لیژنە ئەوەیە مەبەست چیە لەو حسابەو؟ بریتیە لە چ بوارێك و، بۆ چ بوارێك ئاراستە دەکرێ؟

نۆزدە: دەربارەی نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك1081) لە (2012/5/27) هاوپێچ لەگەڵ نووسراوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (1244) لە (2012/5/27) کە دەقی نووسراوی وەزارەتی دارایی‌و ئابووری ژمارە (4872) لە (2012/5/27) ناردووە بۆ پەرلەمان، کە داوا دەکەن بەزیادکردنی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان - عێراق بەهۆی کەمی زانیاری‌و نوێیی ئەم ئەنجومەنە لیژنەی ئامادەکردنی بودجە هەستاوە بە کەمکردنی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش بەڕێژەیەکی زۆر ئەویش بۆ کەمکردنەوەی کورتهێنانی بودجەی گشتی هەرێم و، داوا دەکەن بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش بکرێتە (318150) سێ‌سەدو هەژدە ملیارو سەدوپەنجا ملیۆن دینار لە بڕی (134864) سەدوسی‌و چوار ملیارو هەشت سەدو شەست‌و چوار ملیۆن دینارو، داوا دەکەن بڕی ئەم کورتهێنانە بخرێتە سەر کورتهێنانی گشتی بودجەی هەرێم.

ڕای لیژنەی دارایی:

لیژنە لاری نییە لەسەر ئەم داوایە بەهۆی هەستیاری بابەتەکەوە، بەڵام بەڕای لیژنەی دارایی دەتوانرێ بڕی پارەی پێویست بۆ ئەنجومەنی ناوبراو دابین بکرێت لەڕێی دەسەڵاتی مناقەلەوە، بەڕای لیژنەکەمان لە دوای پەسندکردنی بودجە بە فەرمی ماوەیەکی کەم دەمێننەوە بۆ کۆتایی ساڵی (2012)و، وەزارەت‌و

دەستەکانو دەزگاکان لە توانایاندا نییە پارەی تەرخانکراو بۆیان بەتەواوی خەرج بکەن و، پێویست ناکات ئەم پارەیە بخرێتە سەر کورتهێنان.

بیست: پێشنیارەکانی لیژنەی داراییو کاروباری ئابووریی:

1- لیژنە پێشنیار دەکات ئەو پرۆژە پێشنیارکراوانەی ساڵی (2012) کە پرۆسەی جێ بەجێ کردنی قورسەو ئەگەری دواکەوتنی هەیە، باشتر وایە دوابخرێ بۆ ساڵی (2013) بەپێی توانای داراییو هونەری حکومەتی هەرێم و، زیاتر جەخت بکرێت لەسەر تەواوکردنی پرۆژە بەردەوامەکان.

2- بەگوێرەی پەیرەوێك کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەربچێت حکومەتی هەرێم قەرز بەمەبەستی تەواوکردنی خوێندنی باڵا لەدەرەوەی وڵات بۆ خوێندکارانی هەرێمی کوردستان دابین بکات ئەوانەی لەسەر حیسابی خۆیان دەخوێنن و، لەلایەن بۆردی تواناسازی سەرپەرشتی بکرێت و، رێنمایی بۆ دابنرێت.

3- تەرخانکردنی بڕی (100) ملیار بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی دووچاری سیاسەتی ڕاگواستنو کاولکاری هاتوون بۆ زیاتر ئاوەدانکردنەوەو پرۆژەی خزمەتگوزاری.

4- پێدانی پێشینەی خانووبەرە بەم شێوەیەی خوارەوە بێت:

أ- بۆ ناحیەو کۆمەڵگاو قەزاو سەنتەری پارێزگا (20) ملیۆن دینار.

ب- بۆ گوندەکان (25) ملیۆن دینار.

5- دابینکردنی بڕی 120 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانەو، ئەم بڕە پارەیەش لە یەدەکی وەزارەتی دارایی دابین بکرێت.

6- پێدانی بەخشینێکی ساڵانە بەو خانەنشینو فەرمانبەرانەی مووچەیان سنووردارە بەم شێویەی خوارەوە:

أ- پێدانی بەخشینێك کە بڕەکەی (600) شەش سەد هەزار دینار بێت بۆ هەموو ئەو خانەنشینانەی کە مووچەی خانەنشینان لە (400) چوارسەد هەزارو کەمتر، ئەو بەخشینە بەشەش قست پێیان بدرێت.

ب- پێدانی بەخشینێك بەبڕی (480) چوارسەدوهەشتا هەزار دینار بەو فەرمانبەرانەی کە پلەیان (9، 10)یەو بەمەرجێك هیچ دەرماڵەیان نەبێت تەنها دەرماڵەی پیشەییو منداڵو خێزان.

7- کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان بەم شێوەیە:

أ- سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان لە (66.486) ملیارەوە بکرێتە (50) ملیار.

ب- سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان لە (68.28) ملیارەوە بکرێتە (60) ملیار.

ج- ئەنجومەنی قەزا لە (52.999) ملیارەوە بکرێتە (50) ملیار.

د- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران لە (221) ملیار بکرێت بە (200) ملیار دینار بەم شێوەی خوارەوە .

أ- 120 ملیار دینار بۆ تواناسازی.

ب- 90 ملیار دینار بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەن.

8- دەسەڵات بدرێتە وەزارەتی دارایی بۆ بەکارهێنانی ئەو پاشەکەوتەی بەدەست دێ لە دەرئەنجامی جێ بەجێ کردنی خاڵی (7) بۆ داپۆشینی زیادەی تێچووەکان.

9- لەبەر پابەند نەبوونی حکومەتی فیدراڵی عێراق بە پێدانی بڕی زیاتر لە 6 ترلیون دینار کە مستەحەقاتی حکومەتی هەرێمە بۆ وەزارەتی پێشمەرگەو، هەروەها بەشداری پێ نەکردنی هەرێم لە دانانی سیاسەتی ئابووری وڵات و، ئامادەکردنی بودجەی ساڵانەی عێراق لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان، پێوستە رێو شوێنی ئیداری و سیاسی و یاسایی بگرێتەبەر بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم پرسە بۆ وەرگرتنی مافی هەرێمی کوردستان لەو بارەیەوە.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

تێبینیو پێشنیاری لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمان دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2012

یەکەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە بە ژمارە (36) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی تەندروستی بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار (2011) کەمی کردووە، بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان دەبێ ڕێژەی وەزارەتی ناوبراو لەکۆی بودجە لەنێوان (7 بۆ 10٪) بێت. ((پەسندە)).

(2) میلاکی تەرخانکراو بۆ ئەمساڵ کەمی کردووە، کە بریتیە لە (2150 پلە) کە ناگونجێت لەگەڵ زیاد بوونی چالاکیە هەمەجۆرەکانی وەزارەتی ناوبراو. ((پەسندە)).

(3) کەمی ڕێژەی پرۆژە پێشنیارەکان، کە تەنها (12) پرۆژەیە کۆبۆتەوە لە دروستکردنی بنکەی تەندروستی، نەك پرۆژەی گەورەو ستراتیژی. ((پەسندە)).

(4) بودجەی وەزارەتی تەندروستی لە بودجەی گشتی بەڕێزبەندی زنجیرە (6) دێت. ((پەسندە)).

(5) (دوو) نەخۆشخانەی کۆن هەیە لەشاری هەولێر کە نەشیاوە، پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لەشوێنی ئەوان دروست بکرێت. ((پەسند نییە)).

(6) لیژنەی تەندروستی پێشنیار دەکات کە مووچەو دەرماڵە لە وەزارەتی تەندروستی هاوتا بکرێت لەگەڵ حکومەتی ناوەند. ((لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت وەڵام بدرێتەوە)).

(7) هەندێ لە پرۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون، بەڵام دووبارە بوونەتەوە. ((پەسندە، ئەگەر وا بێت نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(8) پێویستە داهاتی وەزارەتی تەندروستی هەرێم بخرێتە بودجەی هەمان وەزارەت بۆ کڕینی دەرمانو خەرجی چاك کردنەوە. ((ئەو خاڵە کاری پێ کراوە)).

(9) دەبوایە حکومەت پرۆژەیەکی دروستکردنی گەنجینەی پاراستن و خەزن کردنی دەرمان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان پەسند بکردایە. ((پەسندە)).

(10)لیژنەی تەندروستی تێبینیان هەیە کە هاوڵاتیان زۆر بە کەمی سوود لە حیسابی سوودە کۆمەڵایەتیەکان وەردەگرن، بۆیە پێشنیار دەکەن کە ئەو بڕە پارەیە بەکاربێت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی. ((پەسند نییە)).

(11)لا مەرکەزیەت زیاد بکرێت لە وەزارەتی تەندروستیو بنکە تەندروستیەکان. ((پەسندە)).

(12)میلاکی وەزارەتی ژینگە هەروەکو ساڵی پار (15) پلەیەو ناگونجێت لەگەڵ فراوان بوونی چالاکیەکانی ئەم دەزگایە. ((بەڕێز نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(13)بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ ڕێکخستنی خولی وشیاریو ژینگەیی. ((پەسندە)).

(14)دابینکردنی پێداویستی تافیگەکانی سەر بە دەستەی ژینگە. ((پەسندە)).

دووەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کشتوکاڵو ئاودێری بە نووسراویان ژمارە (24) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دەسەڵات بدرێتە بەڕێز وەزیری کشوکاڵو ئاودێری بۆ خەرج کردنی پارەی (باربۆی کشتوکاڵی) وەکو ساڵ پار. ((بە یاسا چارەسەر کراوە)).

(2) بودجەیەك دابین بکرێت بۆ کارەساتە کشتوکاڵیەکان بۆ قەرەبووکردنەوەی جوتیاران. ((پەسندە)).

(3) داهاتەکانی وەزارەت بدرێتەوە بە وەزارەت بۆ قەرەبوو کردنەوەی کارەساتە سروشتیەکان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) بودجەی بانکی کشتوکاڵ بەردەوام بێت . ((لە بودجەکەدا بەردەوامە)).

(5) بەهۆی کێشەی پێدانی کۆنتراکت و زۆر بوونی، لیژنەی کشتوکاڵ پێشنیار دەکات بچێتە چوارچێوەی دەسەڵاتی بەڕێز وەزیری کشتوکاڵەوە. ((پێویستی بە روونکردنەوە هەیە)).

(6) دابین کردنی بودجەی پێویست بۆ پرۆسەی (تسوية وتمليك). ((پەسندە)).

(7) پێشنیار دەکەن بە دابین کردنی فرۆکەی ئاگر کوژێنەوە بۆ وەزارەت. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە)).

سێیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزشو لاوان بە نووسراویان ژمارە (4) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) پێشنیار دەکەن خاڵێك زیاد بکرێت بەڕێز بەندی (9) لە ماددەی (16) لەیاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2012 ، بەم شێوەی خوارەوە:

9 : بەردەوام بوون لە پاڵپشتی کردنی وەرزش لەڕێگای:

أ. پاڵپشتی کردنی لیژنەی ئۆلۆمپیو پارا پۆلۆمپی.

ب. دروستکردنی ژێرخانی وەرزش و نۆژەن کردنەوەی.

ت. پاڵپشتی یانە وەزشیەکان.

پ. پاڵپشتی وەرزشوانە دێرینەکان.

((دەکرێ وەکو پێشنیار بەرزبکرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم)).

(2) زیادکردنی میلاکی وەزارەتی وەرزشو لاوان لە (300) پلە بۆ (500) پلە. ((گفتوگۆی لەسەر بکرێت لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(3) پێشنیار دەکەن بە دروست کردنی شاری وەرزشی، کە تەنها دیزاین بێت بۆ ساڵی 2012 لە داهاتی نەوت یان پارەی یەدەگ. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(4) پێشنیار بوو بۆ دروست کردنی بنکەی لاوان لە قەزای چۆمان بۆ ساڵی 2011، بەلأم ئەو پرۆژەیە بوونی نەماوە لەپلانی ساڵی 2012. ((پەسندە، وەلأم بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(5) پێشنیار دەکەین بە بوونی هەماهەنگی لەنێوان وەزارەتە پەیوەندیدارەکان و ناوەندی پارێزگاکان، بەمەبەستی دەستنیشان کردنی پرۆژەکان بە شێوەیەکی زانستیانە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

چوارەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو شەهیدانو قوربانیانی جینۆساید بەنووسراویان ژمارە (39) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ژمارەیەك لەو پرۆژانەی کە دانراوە بۆ ساڵی 2012 بۆ وەزارەتی کاروباری شەهیدان پرس بە وەزارەتی شەهیدان نەکراوەو، هەندێ لەو پرۆژانە پێویست نین، بۆیە داواکارن گواستنەوە بکرێت لەناو پرۆژەکاندا. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(2) تجهیز کردنی ئەو مۆنۆمێنتانەی کە تەواو بوون بە کەلوپەلی پێداویستی . ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(3) زیادکردنی ڕێژەی دروستکردنی خانوو بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(4) داوادەکەن بە دابینکردنی زەوی لەلایەن وەزارەتی شارەوانی بۆ پرۆژەکان لە وەزارەتی شەهیدان. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە)).

(5) ئەو داواکاریانە دەخەنەڕوو:

أ) دروستكردنى دوو نەخۆشخانە لە هەردوو پارێزگای هەولێرو دهۆك هاوشێوەی نەخۆشخانەی شۆرش لە سلێمانى . ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

ب) خەرج كردنی دەرماڵە بۆ ژنو منداڵانی شەهیدان بە جیاوازی لەگەڵ ئەو دەرماڵانەی خەرج دەكرێت بۆ فەرمانبەران. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

ت) دابین كردنی تێچوونو كرێی خوێندن (بەتەواوی نەك بە نیوەیی) بۆ ژنو منداڵانی شەهیدان لە زانكۆو پەیمانگاو خوێندنی باڵای حكومیو ئەهلیەكان. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

پ) دابین كردنی بودجە بۆ هەڵدانەوەی گۆڕە بەكۆمەڵەكانو هێنانەوەی ڕوفاتی پیرۆزیان بۆ خاكی كوردستان. ((پەسندەو پێشتر داواكراوە)).

ج) دابینكردنی زەوی بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر بۆ ئەوانەی كە تا ئێستا زەویان پێ نەدراوە . ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

ح) زیادكردنی ئەو بڕە پارەی كە مانگانە تەرخانكراوە بۆ هاوكاری نەخۆشی بۆ كەس‌وكاری شەهیدان لە (75) بۆ (150) ملیۆن دینار. ((پەسندە ، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

خ) دانانی ڕێژەیەك لە خانوو لە پرۆژەكانی نیشتەجێ بوون بۆ كەس‌وكاری سەربەرزی شەهیدان، كە تائێستا سوودمەند نەبوونو بەبێ قازانج. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

د) بەكارا كردنی سندووقی هاوكاری بۆ شەهیدان. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(6) پێشنیار دەكەن مووچەی شەهیدانی هاووڵاتیو تیرۆر بڕەكەی لە (180.00) بكرێ بە (300.000) دینار. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(7) داواكارن ئەو بڕە پارەی كە وەزارەتی پێشمەرگە داوای كردووە لە بودجەی 2012 كەم نەكرێتەوە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

(8) داوا دەكەن بڕی حیسابەكانی ((كاڵاو قەرەبووی فەرمانبەرانو تێچوونی نادارایی كەم نەكرێتەوە لە وەزارەتی پێشمەرگە . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

(9) داوا دەكەن ئەو بڕە پارەیەی دەدرێت بە وەزارەتی پێشمەرگە، وەزارەتی دارایی بە (پێشینە) ئەژماری نەكات، بەڵكو ببێت بە بودجە، وەكو بودجەی وەزارەتەكاتی تر. ((پەسند نییە، وەكو پێشینە بمێنێتەوە وەكو قەرزێك لەسەر حكومەتی فیدراڵ)).

(10) داوای روونكردنەوە دەكەن لە بەڕێز وەزارەتی دارایی لە هۆی ئەو جیاوازیە لەنێوان بودجەی داواكراو لەلایەن وەزارەتەكانەوەو بودجەی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی دارایی بۆ وەزارەتەكان . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێنجەم:

راپۆرتی لیژنەی رۆشنبیریو ڕاگەیاندنو شوێنەوارەکان بە نووسراویان ژمارە (99) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی (10٪)ی حیسابی قەرەبووی فەرمانبەرانی وەزارەتی رۆشنبیری لەلای وەزارەتی دارایی ماوەتەوەو کاری کردۆتە سەر چالاکیەکانی وەزارەتی رۆشنبیری. ((ئەم حیسابە بەپێی خەملاندن بووە)).

(2) پێشنیار دەکەن رەچاوی بارودۆخی پارێزگای دهۆكو ئیدارەی گەرمیان بکرێت لەکاتی خەملاندنی بودجەی وەزارەتی رۆشنبیری. ((پەسندە))

(3) بڕێك پارەی زۆر دەدرێت بۆ کرێنی بیناکانی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان، لە کاتێکدا (47) بینای وەزارەت لەهەرێمی کوردستان لەلایەن حزبو کۆڕوکۆمەڵو لایەنەکانی تر داگیرکراوە. ((پەسندە))

(4) (115) ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ رێکخراوەکانی زانستیو رۆشنبیریو ئەوانی ترو لیژنەی ئۆلۆمپیو پارا ئۆلۆمپی یەکتییەکانی وەرزشیی، پێشنیار دەکەن هەموو ئەو رێکخراوانە لە چوارچێوەی یەك وەزارەتدا ئەویش وەزارەتی رۆشنبیریو لاوانە کۆبکرێنەوە. ((پەیوەندی بەیاسای بودجەوە نییە)).

(5) بەهۆی دواکەوتنی پەسندکردنی بودجەو چالاکیەکانی وەزارەت، کە لە مانگی ئازارو نیسانی هەموو ساڵێکدا ئەنجام نادرێت، بۆیە داواکارن بەدەر لە رێنمایەکانیان بۆ خەرجکردنی لەو ماوەیەدا. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(6) تەرخانکردنی دەرماڵەی هونەری بۆ هونەرمەندانو نووسەری فەرمانبەر لەسەر میلاکی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(7) پێشنیار دەکەن حیسابێکی تایبەتی بکرێتەوە بەناوی خەرجی چالاکیە رۆشنبیریو هونەریەکان لەسیستەمی بودجەدا. ((لەسەر ئاستەکانی سیستەمی بودجە ئەم بابەتە چارەسەرکراوە)).

(8) پێشنیار دەکەن لیستێك بەناوی پرۆژە تەواوبووەکان بۆ پەرلەمان بنێرن. ((پەسندە)).

(9) تێبینی دەکەن کە لەدانانی پرۆژە پێشنیارکراوەکاندا ڕەچاوی ئەولەویاتی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان نەکراوە، رێژەی پرۆژەکانیان لە کۆی پرۆژەکان زۆر کەمە نزیکەی (0.35٪) کۆی پرۆژەکانە کە رێژەکەی زۆر کەمە. ((نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(10) پارەی خەرجکراو بۆ پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان بەڕێژەی (3٪) بۆ بواری رۆشنبیرییەو (97٪) بۆ بواری وەرزشە، ئەم رێژەیە دەبێتە رێگر بۆ دروستکردنی ژێرخانی رۆشنبیری. ((پەسندە، لەداهاتوودا ڕەچاو بکرێت)).

(11) پرۆژە بەردەوامەکان لەسەر بنەمای پسپۆڕی لە وەزارەتێکەوە ناگوازرێتەوە بۆ وەزارەتێکی تر. ((پەسندە)).

(12) پرۆژەکان لەبەر هەر هۆیەك بێت بەگشتی زۆر دوا دەکەونو ئامادەکردنی دیزاینەکانیان چەند ساڵێکی پێ دەچێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(13) دەبوایە وەزارەتی پلاندانان داتاو زانیاریەکانی لەسەر پرۆژە بەردەوامەکان وردتر بوایە، بەلایەنی کەمەوە تا کۆتایی ساڵی 2011 زانیاریەکانی (ئەپ دەیت update) بکردایە. ((ببێت بە پێشنیار بۆ وەزارەتی پلاندانان)).

(14) هەندێ لە پرۆژەکانی وەزارەتی رۆشنبیری لەناو پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012 هەن کە لەناو پرۆژە پێشنیارەکانی ساڵی 2011 دا نەبوون . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەرێز نوێنەری حکومەت)).

(15) پەلە کردن لە دروستکردنی کۆمەڵگەی هونەری لە قەزاو ناحیەکان لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەرخان بکرێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(16) ئەم تێبینیەیان هەیە (شێوەیەك لە نارێكوپێکی بە پرۆژە بەردەوامەکان دیارە بە تێکەڵاوی پرۆژەکان لەنێوان وەزارەتەکاندا). ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەرێز نوێنەری حکومەت)).

(17) ئەو کەسانەی لەوەزارەتی رۆشنبیری و لاوان دادەمەزرێن، تەنها لەپێناو دامەزراندنە، لەکاتێکدا ئەم وەزارەتە پێویستی بە پلەی پسپۆڕی هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەن لە سیستەمی نوێی دامەزراندن نوێنەرێکی وەزارەت لە لیژنەی دامەزراندن هەبێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(18) تا ئێستا ماستەرپلانی شوێنەوار لەهەرێمی کوردستان دەستی پێ نەکراوەو تا ئێستا چەند پرۆژەیەکی شوێنەوار هیچ پارەیەکی بۆ خەرج نەکراوە لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان لە هەردوو ساڵانی (2011و 2012) هیچ پرۆژەیەك کە تایبەت بێت بە شوێنەوار لەناو پرۆژە پێشنیارەکاندا دانەنراوە، لەکاتێکدا لە کوردستان لەنێوان (3500 تا 7000) شوێنەواری کۆن هەیە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەرێز نوێنەری حکومەت)).

(19) دەربارەی پرۆژە یاساکە پێشنیار دەکەن مادەی (13) هەڵبگیرێت، چونکە پێچەوانەی یاسای خانەنشینی ژمارە (43)ی ساڵی (1940)ەو تەمەنی خانەنشینی (63) ساڵە. ((چەند پێشنیارێك هەیە دەربارەی ئەم مادده یاساییەو لەبەشی سێیەمی راپۆرتی لیژنەمان دەخرێتە روو)).

شەشەم/

راپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (18) لە (2012/5/23)، کە ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتەخۆ:

(1) پێشنیار دەکەن ماددەی (15) لەیاسای بودجە، کە بریتیە لە تەرخانکردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ حزبو رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی بکرێتە دوو بڕگە:

بڕگەی یەکەم: بڕی (185) ملیار دینار بۆ حزبەکان تەرخان بکرێت.

بڕگەی دووەم: بڕی (15) ملیار دینار بۆ پرۆژەی رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(2) پرسیار دەکەن کە لەراپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە بڕی (115) ملیار دینار تەرخان کراوە لە حیسابی (بەخشین) بۆ رێخراوە زانستیەکانو رێکخراوەکانی تر، پرسیار دەکەن کە ئەو رێخراوانە کێن؟

لەسەر چ بنەمایەك تەرخان كراوە؟ ئایا ڕێكخراوەكان حكومین یان نا؟ ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

(3) لە خاڵی شەشەمی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، كە باس لە خەرجیەكانی تر دەكات لە بودجەی ئاسایی بڕی (200) ملیار دینار دانراوە بۆ بەخشینی سەندیكاو حزبو كۆمەڵەو سەنتەرەكان، بەڕای لیژنەی ناوبراو ئەو خاڵە ناگونجێت لەگەڵ پرۆژە یاسای بودجە، چونكە لەوێدا بە ئاشكرا باسی دەكات كە ئەو (200) ملیارە بۆ كێ تەرخان كراوە؟ ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

حەوتەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی مافی بەكاربەر دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(3) لە (2012/5/23) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دەربارەی بڕگەی (2) لە ماددەی (1) بڕی داهاتی ناوخۆ پێویستی بە ڕوونكردنەوەی زیاترە، بڕەكەی كەمە. ((پێشتر ئاماژەی پێكراوە)).

(2) سەبارەت بە بڕگەی(3) لە ماددەی (1) داوای ڕوونكردنەوەی زیاتر دەكەن لەسەر بەشی هەرێمی كوردستان لەبەشی پیترۆ دۆلار. ((پەسندە)).

(3) سەبارەت بە بڕگەی (2) لە ماددەی (6)ی یاساكە پێشنیار دەكەن دەستەواژەی (لمجلس الوزراء) بگۆڕێت بۆ (على مجلس الوزراء). ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان))

(4) سەبارەت بە بڕگەی (2) لە ماددەی (11) گۆڕینی دەستەواژەی (لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة) بۆ (وفق قانون مجلس الخدمة العامة). ((پەسندە)).

(5) پێشنیار دەكەن بە لابردنی ماددەی (13) لە پرۆژە یاساكە بەهۆی ئەوەی پێچەوانەی یاسای ڕاژەو خانەنشینی یەكگرتووی عێراقییە ژمارە(26) بۆ ساڵی (2007) . ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(6) پێشنیار دەكەن ڕێژەیەك لە بودجەی وەگەڕخستن كەم بكرێتەوە بەرەزامەندی وەزارەتی داراییو بەم شێوەیە دابەش بكرێت:-

أ- قەررزی خانووبەرە بۆ گوندو ناحیەكان (30) ملیۆن دینار و بۆ قەزاو پارێزگاكان ببێتە (25) ملیۆن دینار . ((بۆ گفتوگۆ لەناو پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حكومەت)).

ب- دەربارەی بڕگەی (4) لە ماددەی (16) پێشنیار دەكەن وەكو پێشینەی كشتوكاڵو پیشەسازی، پێشینەیەك بدرێت بۆ پرۆژەكانی گەشتوگوزار، بەم شێوەیە داڕشتنی بۆ بكرێت: (منح قروض سياحية عن طريق المصرف السياحي لدعم المشاريع السياحية في الاقليم). ((بانكی گەشتوگوزارمان نییە بابەتەكەش بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

هەشتەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی كاروباری پەروەردەو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(82) لە (2012/5/24) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) تێبینی دەکەن بودجە بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانە بۆ ساڵی 2012 تەرخان نەکراوە، پێشنیار دەکەن ئەمساڵیش بڕی (150) ملیار دینار تەرخان بکرێت بۆ بەردەوامی هەڵمەتەکە. ((پەسندە، بۆ گفتوگۆ لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(2) تەرخانکردنی بڕی (40) ملیار دینار بۆ پرۆسەی پاك کردنەوەی قوتابخانەکان بۆ پاراستنی ژینگەی قوتابخانەکان. ((ئەمە کاری وەزارەتی پەروەردەیە)).

(3) داواکارن ژمارەی پلەی وەزیفی تەرخانکراو لەوەزارەتی پەروەردە لە (4000) چوارهەزار پلە زیاد بکرێت بۆ (8000) هەشت هەزار پلەو دانانی پێوەر بۆ دامەزراندنی مامۆستاو فەرمانبەران بەپێی فۆڕمی تایبەت. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) داواکارن بە دابین کردنی تەمویلی مانگانەی پێویست بۆ وەزارەت، دانی دەسەڵاتی زیاتر بە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکانی پەروەردە، سەربەخۆیی داراییو کارگێڕی. ((پەسندە)).

(5) دەربارەی پرۆژەکان لەماوەی خۆیدا تەواو نابن، بۆیە پێویستە پارەو ماوەی پێویست بۆ ئەو پرۆژانە لەبەرچاو بگیرێت، پێویستە هەردوو وەزارەتی پلاندانانو دارایی بەشی هەر وەزارەتێك لە پارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان دیاری بکەن بەپێی خواستی وەزارەتەکان، پێشنیار دەکەن پرۆسەی دروستکردنی بیناسازی لە وەزارەتی پەروەردە لەڕێی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەو پارێزگاکانەوە جێبەجێ بکرێت. ((پەسندە))

(6) پێشنیار دەکەن بەشێك لە بڕی تەرخانکراو بۆ حیسابی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی) کەم بکرێتەوە، بەمەبەستی دابینکردنی پێداویستیەکانی تاقیگەکان. ((ئەمە لەدەسەڵاتی وەزارەتی پەروەردەیە بە ڕاوێژ لەگەڵ وەزارەتی دارایی)).

(7) نەهێشتنی کێشەی جیاوازی مووچەی مامۆستایانی خانەنشینو بەردەوامو دەرماڵەیان، خەرج کردنی دەرماڵەی هاتوچۆی جوغرافی مامۆستایان لەسەر بنەمای دووریو نزیکی شوێن بێت. ((بە ڕێنمایی چارەسەر کراوە)).

(8) پێشنیار دەکەن بڕێك لە پارەی بەرنامەی تواناسازی تەرخان بکرێت بۆ ڕاهێنانی مامۆستاو فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(9) پێشنیار دەکەن بڕی تەرخانکراو بۆ بەرنامەی تواناسازی بە دەقێکی یاسایی لەناو پرۆژە یاساکەدا جێگیر بکرێت. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10)داوا دەکەن دووبارە پێداچوونەوە بکرێت لە تەرخانکردنو پێدانی دەرماڵە لە سنووری وەزارەتی خوێندنی باڵا بەبێ جیاوازی بەشێوەیەك ڕێك بخرێت کە ببێتە مایەی بەرقەرار بوونی یەکسانی. ((پەسندە)).

(11) پێشنیار دەکەن پرۆسەی تەندەرین کردنی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی بالاّ بگەڕێنرێتەوە بۆ وەزارەتو زانکۆکان، ڕەچاوی پارەو کاتی پێویست بکرێت بۆ دیزاینی پرۆژەکان بە زیاد کردنیانو چالاك کردنیان لەم بوارەدا. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(12) پێشنیار دەکەن بۆ زیادکردنی بڕی بودجەی وەزارەتی خوێندنی بالاّ لە بودجەی گشتی. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(13) سەبارەت بە دامەزراندنی میلاکەکانی وەزارەتی خوێندنی بالاّ پرسو ڕاوێژ بە خودی وەزارەت بکرێت، پێوەری زانستیانە دابنرێت، ڕێژەی گونجاو دابنرێت بۆ زانکۆو پەیمانگا نوێیەکان، هاندانی هەڵگری بڕوانامەی (ماستەرو دکتۆرا) بۆ خزمەت کردن لە زانکۆو پەیمانگا نوێیەکان، پێدانی دەسەلاّتی داراییو کارگێڕی بە وەزارەتو زانکۆکان، سەربەخۆیی داراییو کارگێڕی زانکۆو پەیمانگاکان بەرجەستە بکرێت، پێویستە ئەنجومەنی وەزیران لەو بارەیەوە ڕێنمایی پێویست دەربکات. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(14) دیاری کردنی بەشە بودجەی تایبەت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی بالاّ بەپێی گرنگیو ڕیزبەندی پرۆژەکان بەهەماهەنگی لەگەڵ هەردوو وەزارەتی پلاندانانو دارایی، لەداهاتی نەوت پشتیوانی بۆ هەردوو وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی بالاّ تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی کەمپی زانکۆو پەیمانگاو قوتابخانەو نیشتەجێ بوونی مامۆستایان. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(15) پێشنیار دەکەن کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە داهاتی نەوت سندووقێك دابمەزرێنێت بۆ پێدانی قەرزی خوێندن بۆ تەواو کردنی خوێندنی بالاّ (دبلۆم، ماستەر، دکتۆرا)و دانانی میکانیزمێكو ڕێنمایی بۆ پێدانی. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نۆیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافو کاروباری ئاینی، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(85) لە (2012/5/27) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دواکەوتنی گەیشتنی بودجە بۆتە هۆی نیگەرانی ئەندامانی لیژنە، کاریگەری نێگەتیڤی هەیە بۆ باری ئابووریو دواکەوتنی پرۆژەکان. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) ئەم ساڵ چاوەڕوان دەکرا ڕێژەی تێچووی وەگەڕخستن کەمتر بێت لە ساڵانی ڕابردوو، بەلاّم زیادی کردووە، ئەمەش خاڵێکی لاوازە لە بودجەدا، بۆیە داوا دەکەن ڕێژەی تێچووی وەبەرهێنان زیاد بکرێت. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(3) ئەم ساڵیش کورتهێنانی پلان بۆ کێشراو لەساڵی پار زیاترە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) تـەرخان کردنـی ڕێـژەی (14٪) لەبودجـە بـۆ بەشـەکانی (سـوودی کۆمەڵایـەتی، تێچـووەکانی تـر، مەوجوداتی نادارایی)، لەساڵی پار زیاترە، ئەمەش دەرگایەك دەکاتەوە بـۆ گەنـدەڵیو بەهـەدەردان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) گرنگـی نـەدراوە بـە ڕۆڵـی وەزارەتـی ئـەوقافو کاروبـاری ئـاینی لـە بودجـەی گشـتی دا، لەگـەڵ دابـین نەکردنی میلاکی پێویست بۆی. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) لە بودجەی ساڵی 2012 بەشە بودجەی (دەستـەی سـەربەخۆی مافـەکانی مـرۆڤ، دەسـتەی پاراسـتنو چاك کردنی ژینگە، دەزگای مین لـە هەولێروسـلێمانی) تـەرخان کـراوە وەکـو لـە ڕاپۆرتەکـەدا هـاتووە، ئـەم دەزگایانە کێشەی ئیداریو یاساییان هەیەو نازانرێ ئەم بودجەیە چۆن خەرج دەکرێت. ((وەڵام بدرێتـەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پێشنیار دەکەن کە پێویستە (ناردنی بودجەی لـەکاتی یاسایی خۆیـدا بێـت، دەسـەلاتی خـەرج کـردن لەدەست وەزارەتەکان بێت بۆ ئەو بڕە پـارەی کـە تـەرخان کـراوە، ڕۆتـینی دارایـی نـەمێنێت، سەرچـاوەکانی داهـات لەهـەرێم بـە یاسـا ڕێـك بخرێـت، بودجـەی وەزارەتـی ئـەوقافو کاروبـاری ئـاینی زیـاد بکرێـت، چارەسـەرکردنی کێشـە کـارگێڕیو داراییـەکانی دەزگاکـانی مـافی مـرۆڤو ژینگـەو مـین، لابردنـی حیسـابی سـوودەکانی کۆمەڵایـەتی لەهـەموو وەزارەتـەکان تـەنها لـە وەزارەتـی دارایـی بمێنێتـەوە، پێویسـتە وەزارتـی دارایی دەستکاری بەشـە بودجـەی وەزارەتـەکان نـەکات، دوای ئـەوەی ڕێـك دەکـەون لەسـەر بـڕی بودجەکـە، بەخشینی مزگەوتو شوێنەکانی خواپەرستی لە کرێی ئاوو کارەبا، چونکە وەزارەتـی ئـەوقاف نزیکـەی بـڕی (2) ملیـار قـەرزارە، دووبـارە چاوخشـاندنەوە بـە شـێوازی کرێـدانو وەبـەرهێنانی موڵکـەکانی وەقـف لـە وەزارەتـی ئـەوقافو پرۆژەکـانی ئـەو وەزارەتـە و دابەشـکردنیان بـەپێی پێویسـت، ڕەچـاوکردنی بنـەمای دادگەری هاونیشتیمانی بوون بۆ پێدانی پرۆژەو بودجەی گونجاو بۆ هاووڵاتیانی ئێزیدی و مەسیحی). ((بێ کۆمێنت لەلایەن لیژنەی دارایی)).

دەیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیو منداڵو خێـزان، دەربـارەی بودجـەی سـاڵی 2012 بـە نووسـراویان ژمارە (3) لە (2012/5/28) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) نـەبوونی هاوسـەنگی بـۆ ئـەو بـڕە پـارەی کـە وەزارەتـی کـارو کاروبـاری کۆمەڵایـەتی تـەرخان کـراوە بەرامبەر بە چالاکی یەکانی. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) ئەو بڕە پارەی تەرخان کراوە وەکو مووچە بۆ (شلل دماغو چاودێری کۆمەڵایەتی...هتد) کە بڕەکەی (400) چوارسەد ملیار دینارە، کە بڕەکەی کەمە، تـەنها پێداویسـتی پارێزگـای هـەولێر لـەم بـوارەدا سـاڵانە بریتی یە لە (660) شەش سەدو شەست ملیـار دینـار، جگـە لـە سـلێمانیو دهـۆك. ((وەڵام بدرێتـەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پلانی وەزارەتی کار لە بواری پرۆژەکان جێبەجێ نابێت، چونکە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دانەنراوە لە بودجەی ئەمساڵ، بۆ نموونە ئەم وەزارەتە (6) شەش پرۆژەیان پێشکەش کردووە بۆ دروست کردنی سەنتەری ڕاهێنانی پیشەیی لە گشت قەزاکانو تەنها یەك پرۆژەیان بۆ ئەنجام دەدەن. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) لیژنە داوا دەکات پێداچوونەوەیەك بکرێت لە پرۆژەکانی بەڕێوەبەرایەتی چاودێریو گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی (6) پرۆژە، لە سنووری پارێزگای دهۆك (5)، لە سنووری ئیدارەی گەرمیان (4)، بۆیە لیژنە داوای پێداچوونەوە دەکات لەو پرۆژانە لەڕووی ئەولەویەتو هەماهەنگی لەنێوان پارێزگاو قەزاکان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) لەبەر هەستیاری کاری مامۆستاو فەرمانبەرو توێژەرە کۆمەڵایەتییەکان کە سەر بە وەزارەتی کارن، لیژنەی ناوبراو داوای خەرج کردنی دەرماڵەی مەترسی دەکات بۆیان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) پارێزگای سلێمانی پێویستی بە دروست کردنی بینای ئۆتیزم هەیە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(7) داوا دەکەن بە چاك کردنەوەو سەرلەنوێ وەگەڕخستنەوەی ئەو وەرشانەی کە لەگشت فەرمانگەکانی چاکسازی هەن. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) پێشنیار دەکەن پارەی بیمەی بێکاریو، قەرزی بچوك لە ئەستۆی وەزارەتی کار بێتە دەرەوەو بگوازرێتەوە بۆ شوێنێکی تر، بۆ کەم کردنەوەی بارگرانی لەسەر ئەم وەزارەتە. پێشنیار دەکەن بە چاك کردنەوەو سەرلەنوێ وەگەڕخستنەوەی ئەو وەرشانەی کە لەگشت فەرمانگەکانی چاکسازی هەن. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)). ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(9) پێشنیار دەکەن برێك پارەی دیاری کراو تەرخان بکرێت بۆ سەنتەرەکانی ڕاهێنانی پیشەیی. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(10)میلاکی وەزارەت بۆ ساڵی 2012 (300) پلەیە، گونجاو نییە لەگەڵ فراوانی کاری ئەم وەزارەتە بۆیە داوای زیاد کردنی دەکەن. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)پێشنیار دەکەن بیمەی بێکاری دەرچووانی پەیمانگاو قوتابخانە پیشەییەکانو زانکۆ ئەهلیەکانیش بگرێتەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ بوون، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(43) لە (2012/5/29) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) داهاتی خەملێنراو بۆ ساڵی 2012 کەمە. ((پێشتر ئاماژەی پێ دراوە)).

(2) پێشنیار دەکەن پرۆسەی اعلانو تەندەرینو احالەو فتح.....هتد لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکان، لە پارێزگاکان ئەنجام بدرێت تا زیاتر سوود لە کات وەربگرن. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پێیان وایە بڕگەی (4) لەماددەی (8) جێبەجێ ناکرێت . ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) دەربارەی ماددەی (15)، هەموو فەرمانگەیەك پێویستی بە پلەی وەزیفی زیاترە، پێشنیار دەکەن فەرمانبەر بۆ ئەو شوێنانە دابین بکرێت کە تازە دەکرێتەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) بەپێی یاسای ژمارە (7) ساڵی (2008)ی هەموارکراو پێویست بوو گوژمەیەك لە بودجەی ساڵی 2012 دابنرێت بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بە بڕی (200) ملیار دینار. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) هەر پرۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبوبێت ناکرێت گوژمەی بۆ دیاری بکرێتو بخرێتە خشتەی پرۆژەی پێشنیارکراوەکان . ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پێشنیار دەکەن بودجەی گونجاو بۆ بەڕێوەبەرایەتیەکانی چاك کردنەوەی ڕێگاوبان لە بودجەی گشتی تەرخان بکرێت بۆ چاك کردنەوەی ڕێگا گشتیەکان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) کردنەوەی حیسابێکی تایبەت بەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان. ((حیسابی تەرخانکراو و گوژمەکان هەیە)).

(9) پشکی بودجەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە بودجەی گشتی ساڵی 2012 کەمە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10) بەگوێرەی پلانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە پرۆژەی پێشنیارکراوی ئەو وەزارەتەی نەخستۆتە خشتەوە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)دەبێت بودجەی پرۆژەکانی ناوچە دابڕاوەکان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012 لەسەر بودجەی گشتی هەرێم بێت، نەك لەسەر بودجەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12)بەپێی وردبینی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە بە خشتەی پرۆژە دواکەوتووەکان دەرکەوت کە بەشێك لە پرۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پرۆژەی دواکەوتوو دانانرێت، بەڵکو بەردەوامن. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(13)کێشەی کوژانەوەی زەوی کشتوکاڵی و قەرەبووکردنەوەی جوتیاران ڕێگرە لە پرۆژەکانی یەکەی نیشتەجێ بوونو ڕێگاوبان لە پرۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(14)پێشنیار دەکەن بڕی ئەو ($7500) حەوت هەزارو پێنج سەد دۆلارەی کە بڕیارە وەکو بەخشیش بدرێت بەمەبەستی دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون و ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان ، پێویستە لە بودجەدا بچەسپێت. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(15)بەپێی ئەو زانیاریانەی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە کە لە دەستەی وەبەرهێنان دەستیان کەوتووە، بڕی (40) چل ملیار ماوەتەوە لە حیسابی بەخشینەکانداو بڕی (50) پەنجا ملیار دانراوە، کۆی گشتی دەکاتە (90) نەوەد ملیار، پێشنیار دەکەن ئەو بڕە پارەیە بدرێت بە گوندەکان وەکو بەخشین، بەم شێوەی خوارەوە:

- گرنگی بدرێت بە گوندە دوورەکانو سنووریەکان.
- بە دوو ساڵ بدرێتە هاووڵاتی، واتە بە (2) قیست.

((لیژنەی دارایی کۆمێنتی نییە لەسەر ئەو خاڵەو نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(16)پێشنیار دەکەن گوژمەی پێویست لە بودجەی دەستەی وەبەرهێنان تەرخان بکرێت بۆ چارەسەرکردنی نەبوونی یەکەی سەرپەرشتیاران، کە بۆتە هۆی ئەوەی دەستەی وەبەرهێنان نەتوانێت سەرپەرشتی تەواوی ئەم یەکە نیشتەجێ بوونانە بکەن. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(17)پێشنیار دەکەن ئەو بڕە پارەی لەبودجەی دەستەی وەبەرهێنان تەرخان کراوە بۆ گەیاندنی پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ یەکەکانی نیشتەجێبوون، لەڕێگای فەرمانگە پەیوەندیدارەکان لە پارێزگاکان جێبەجێ بکرێت. ((ئەم کارە پەیوەندی بە کارەکانی حکومەتەوە هەیە)).

(18)داوا لە حکومەت دەکەن لیستی ئەو پرۆژانە چینو لە کوێن کە پێویستە ئاشکرا بکرێن کە لەسەر شیرینی نەوت جێبەجێ کراوەو دەکرێت؟! ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(19)پێشنیار دەکەن بودجەی گشتی لەکاتی خۆیدا بێتە پەرلەمان. ((پەسندە)).

دوانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی خزمەتگوزاریەکانی شارەوانیو گواستنەوەو گەیاندنو گەشتوگوزار، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە (76) لە (2012/5/30) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) لە بڕگەی (2)ی ماددەی (1) لەیاسای بودجەدا ، بڕی داهاتی خەملێنراو بریتیە لە (472) ملیار، لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی جیاوازی هەیەو نووسراوە (450) ملیار، لە فۆرمی خەملاندنی بودجەدا بە بڕی (476) ملیار دینار نووسراوە، خەملێنراوی حکومەتی فیدراڵ بۆ داهاتی هەرێم (6.932) ملیار دینارە. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) بەپێی یاسای بودجەی ساڵی 2012 ژمارەی فەرمانبەران بریتیە لە (667849) فەرمانبەر، بەڵام بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بریتیە لە (662444) فەرمانبەر، بەم شێوەیە جیاوازیان هەیە بە ژمارە (5405) فەرمانبەر. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پرسیار دەکەن بۆچی ژمارەی فەرمانبەرە خانەنشین کراوەکان کەم ناکەنەوە؟ ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) سەبارەت بە پارەی مەدەوەری گشت سلفەکان چەندەو لەکوێیە؟ بۆچی دەستنیشان ناکرێت؟ ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) پرسیار دەکەن بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی پیترۆدۆلار بۆ پارێزگاکان تەنها (42) ملیار دینار دیاری کراوە، لەکاتێکدا رۆژانە (175) هەزار بەرمیل نەوت لە کوردستان دەردەهێنرێت، دەبوایە بڕەکە (74) ملیار دینار بێت. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) پێشنیار دەکەن بە لابردنی ماددەی (13) لە یاساکە، بەهۆی ئەوەی پێچەوانەی یاسای خانەنشینە. ((لە هۆڵی پەرلەمان یەکلا بکرێتەوە)).

(7) پێشنیار دەکەن بڕگەیەك زیاد بکرێت بە بڕگەی (9) لەماددەی (16) بۆ دیاریکردنی بڕێك پارەی ساڵانە بۆ لیژنەی تاپۆکردنی شارو شارۆچکە بێ تاپۆکان. ((ئەم بابەتە لە بودجەی وەزارەتە پەیوەندیدارەکان چارەسەر دەکرێت)).

(8) پێشنیار دەکەن بە زیاد کردنی ماددەیەکی یاسایی وەك ساڵی 2011 تایبەت بە سندووقی پارەی پرۆژە جێبەجێ نەکراوەکان بۆ هەلگرتنی ئەو بڕە پارەیەی دەمێنێتەوە لە حیسابێکی تایبەت بەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(9) پرسیار دەکەن وەزارەتی شارەوانی داوای بەخشینی نەکردووە، بەلاّم وەزارەتی دارایی بڕی (378.799.000) سێ سەدو حەفتاو هەشت ملیارو حەوت سەدو نەوەدو نۆ ملیۆن دیناری بۆ دانراوە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10)پرسیار دەکەن پارەی تەرخانکراو بۆ حیسابی قەرەبووی فەرمانبەران کەمترە لەوەی وەزارەتی شارەوانی داوای کردووە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)ڕێنماییەکانو دەزگا پەیوەندیدارەکان کێشەو تەگەرەی زۆر دروست دەکەن بۆ بەلێندەران، کە وادەکات بەلێندەر پرۆژە وەرنەگرێت، ئەوەش هۆی سەرەکی دواکەوتنی پرۆژەکانە. ((پەسندە)).

(12)کەمی ئەو بودجەی لە حیسابی بەخشین دەدرێت بە شارەوانیەکان گرفتێکی گەورەی دروست کردووە لەبەردەم پرۆسەی استملاك کردنی ئەو موڵکانەی کە شارەوانیەکان پێویستیانە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت هەرچەندە بە پێچەوانەی خاڵی (9)یە لەسەرەوە)).

(13)بڕی (12) ملیار دینار بۆ دانانی (پێوەری زیرەکی ئاو) دانراوە، لەکاتێکدا (2) ساڵە ئەم کارەیان لەم کۆمپانیایە وەرگرتۆتەوە کە پرۆژەکەی بۆ دەرچووە، داوا دەکەن پارەکەی بۆ پرۆژەیەکی تر خەرج بکرێت. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(14)پرسیار دەکەن بۆچی پرۆژەی سەنتەری تاقیگەی بیناسازی لە هەولێر ماوەی (2) ساڵە لە پرۆژەکانی وەزارتی داراییو ئابووری دادەنرێت، بۆچی وەزارەتی شارەوانی یان ئاوەدان کردنەوە بەم کارە هەڵناستن؟ چونکە ئەمە پێچەوانەی ماددەی (34)ە لەیاسای بودجەدا. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(15)پێشنیار دەکەن هەر گۆڕانکاریەك لە پرۆژەکان ڕوو بدات پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە بەزووترین کات. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(16)سیستەمی پەیڕەوی کراو لەساڵی پار بۆ دامەزراندنی فەرمانبەران ئامانجی خۆی نەپێکاوە، وەزارەتەکان پێیان باشە ئەم کارە بەڕای ئەوان بێت، داوا دەکەن گرنگی بەوانە بدرێت کە بەشێوەی گرێبەست دامەزراون بۆ دامەزراندن. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(17)پێشنیار دەکەن پێشینەی خانووبەرە بکرێت بە (25) ملیۆن دینار، لە حیسابی بەخشینی وەزارەتی شارەوانی بدرێت کە پێشتر ئاماژەیان پێ داوە، چونکە وەزارەتی شارەوانی پێویستیان پێ نییە. ((پەسند نییە، بەڵام وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(18)پێشنیار دەکەن خەرج کردنی پارەی پرۆژەکان ڕاستەوخۆ بدرێت بە وەزارەتی پەیوەندیدار بۆ کەم کردنەوەی ڕۆتین، داوا دەکەن داهاتی وەزارەتی شارەوانی بدرێت بە خۆیان و لە بودجەکەیان دەرنەکرێت، هەروەها کرێی کارەباو ڕووناك کردنەوەی شەقامەکان لە وەزارەتی شارەوانی وەرنەگیرێتو بخرێتە سەر وەزارەتی دارایی. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(19) داوای دیاری کردنی ناوی کۆمپانیای جێبەجێ کار لە پرۆژە بەردەوامەکاندا دەکەن، لەگەڵ دابین کردنی پارەی پێویست بۆ هەڵمەتی تاپۆ کردنی خانووە بێ تۆمارەکان، پێویست ناکات بودجەی دیزاینی پرۆژەی دەستبەکار نەبوو بخرێتە بودجەوە . ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(20)داوا دەکەن ئەو ڕێژەی دیاری کراوە بۆ خەرج کردن لە (12/1) بکرێت بە (10/1) تا پەسند کردنی بودجە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(21)وەزارەتی شارەوانی بە لیژنەی ڕاگەیاندووە کە زیاتر لە (100) بەرامبەر ئەو داهاتەی هەیە کە وەزارەتی دارایی بۆیان دیاری دەکات، ئەمە جێگەی پرسیارە بۆچی وەزارەتی دارایی بەم بڕە کەمە دەخەملێنێت؟ ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(22)پرسیار دەکەن کەوا پرۆژەی فڕۆکەخانەی دهۆك وەکو پرۆژەی بەردەوام لەساڵی 2011و 2012 دانراوە، بەڵام نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(23)لیژنەی ناوبراو بەپێی ئەو زانیاریانەی لە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەدەستیان کەوتووە بڕی (7) ملیۆن دۆلار بە نووسراوێك لە ئەنجومەنی وەزیران خەرج کرا بۆ فڕۆکەخانەی دهۆك، بەڵام تا ئێستا هیچ کارێك ئەنجام نەدراوەو بۆ ساڵی 2012 بڕی (12000) ملیۆن دیناری بۆ دیاری کراوەو لە لیستی پرۆژەکانی وەزارەتی دارایی دانراوە ، ئەمەش پێچەوانەی مادەی (34)ی ساڵی 2011یە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(24)پێشنیار دەکەن دامەزراندن لە وەزارەتی گواستنەوە بە پسپۆڕی تایبەت بێت. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(25)وەزارەتی گواستەوەو گەیاندن داوای هیچ بڕە پارەیەکی نەکردووە بۆ حیسابی بەخشین، لە کاتێکدا دەسەلاّتی خەرج کردن لای وەزارەت نیە ، کەچی وەزارەتی دارایی بڕی (94506) ملیۆن دیناری بۆ داناوە . ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(26)پرسیار دەکەن کە داهاتی ئەم وەزارەتە بە دروستی دیار نییە، بۆ نموونە داهاتی فڕۆکەخانەکان لە هەولێرو سلێمانی، داهاتی وەزارەت لە کۆمپانیاکانی وەزارەت وەکو (ئینتەرنێتو تەلەفۆنو فایبەر ئۆپتیکو کرێی گەراجەکانو فرۆشتنی هێڵەکانی گواستنەوە......هتد) ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(27)لەهەمان کاتدا وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بە لیژنەکەی ڕاگەیاندووە کە بڕی داهاتی خەملێنراویان لەوە زیاترە کە وەزارەتی دارایی دەستنیشانی دەکات. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(28) لیژنە پرسیار دەکات کە بۆچی وەزارەتی ناوبراو بێ ئاگایە لە پرۆژەکانو بەشە بودجەکانیان کە دەدرێتە فڕۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی؟ بەپێی وتەی وەزارەتی ناوبراو ئەم دوو فڕۆکەخانەیە تا ئێستا سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نین، هەرچەندە بەپێی یاسا دەبوایە سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بوونایە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(29)لیژنەی ناوبراو ئەم پێشنیارانە دەخاتەڕوو:

ئاڵوگۆڕ لە پرۆژەکان بکرێت بەتایبەتی وەزارەت داوا دەکات یەکێك لە پرۆژەکانی فڕۆکەخانەی سلێمانی لابدرێت بۆ (2) پرۆژەی تر بەم شێوەی خوارەوە:

- پرۆژەی بەستنەوەی نووسینگەکانی پۆستە بەیەکتریەوە.
- دانانی بەدالەو تۆڕی نوێ بۆ (بازیان، هەڵەبجەی شەهید، عەربەت، پیرەمەگروون، شۆڕش، تەکیە، پێباز، دەربەندیخان، کەلار، ڕزگاری، سەرقەلاّ، زەڕایین). ((ڕای حکومەت وەربگیرێت)).

سیانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەکان، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(11) لە (2012/5/29) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی بودجەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارەبا لە بودجەی وەبەرهێنان بریتیە لە (2.28٪)و، ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی گشتی بریتیە لە (5.66٪) کە بەڕێژەیەکی کەمی ئەژمار دەکەن بەرامبەر بە فراوانی داخوازیەکان لەسەر کارەبا. ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) له كۆی (191) پرۆژه لەساڵی 2011، (118) پرۆژه هیچ پارەیەكی بۆ خەرج نەكراوه. ((وەڵام بدرێتەوه لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(3) دەربارەی بودجەی وەزارەتی بازرگانیو پیشەسازی ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو:

أ- ڕێژەی تەرخانكراو بۆ وەبەرهێنان بریتیە له (0.16٪)، ڕێژەكەی زۆر كەمە، ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی ناوبراو له كۆی گشتی بودجه بریتیه له (0.070٪). ((بێ كۆمێنت)).

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب- (150) پله بۆ دامەزراندن تەرخان كراوه بۆ وەزارەتی پیشەسازی، بەڵام وەزارەت پێویستی بەم ژمارەیه نییە. ((وەڵام بدرێتەوه لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

ت- (12) پرۆژه لەلایەن وەزارەتەوه پێشكەش كراوه، بەڵام ڕەزامەندی تەنها لەسەر (5) پرۆژه دراوه. ((بێ كۆمێنت)).

پ- بڕی داهاتی خەملێنراو بۆ ساڵی 2012 وەزارەتی ناوبراو بەڕێژەیەكی كەم تەرخان كراوه، لەكاتێكدا بڕێكی زۆر له فرۆشتنی چیمەنتۆ هەیە له كارگەی تاسلوجه كه ڕاستەوخۆ بۆ وەزارەتی دارایی دەمێنێتەوه. ((وەڵام بدرێتەوه لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(4) دەربارەی بودجەی وەزارەتی سامانه سروشتیەكان:

أ- ڕێژەی بودجەی تەرخانكراو بۆ وەبەرهێنان بۆ ئەو وەزارەته بریتیه له (77٪). ((بێ كۆمێنت، ڕوونكردنەوەی پێویسته)).

ب- ڕێژەی بودجەی بەكاربەر بریتیه له (4.79٪) له كۆی گشتی. ((بێ كۆمێنت، ڕوونكردنەوەی پێویسته)).

ت- (70) پلەی وەزیفی بۆ وەزارەتی ناوبراو تەرخان كراوه، بەڵام پێویستیان پێ نییه. ((وەڵام بدرێتەوه لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

پ- داهاتی ئەم وەزارەته بریتیه له (3697) ملیۆن دینار، كه تەنها بریتیه له داهاتی (ڕەسمو باج). ((وەڵام بدرێتەوه لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(5) پێشنیارەكانی لیژنه:

أ- پێشنیار دەكەن ریزبەندی پرۆژەكان له دەسەڵاتی وەزارەتی پەیوەندیدار بێت. ((پەسنده بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان)).

ب- پێشنیار دەكەن به جێبەجێ كردنی پرۆژەی پێوەری زیرەك بۆ كۆنترۆڵ كردنی بەهەدەرنەدان له وزەی كارەباو داهاتەكەی. ((پەسنده)).

ت- گواستنەوە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنانی ئەو پرۆژانەی تەواو نابن بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە. ((وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

پ- وەزارەتی دارایی ئاسانکاری بکاتو رۆتین کەم بکاتەوە لەکاتی خەرجکردنی پارەی پرۆژەکان. ((پەسندەو داواکاری هەموو لایەکە)).

ج- دەبێت رێنمایی وەزارەتی دارایی‌و بانکەکان رێك بخرێت سەبارەت بە قەرزی پیشەسازی. ((پەسندە)).

چوارده/

راپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (19) لە (2012/5/30) ئەم تێبینی‌و پێشنیارانە دەخەنە روو:.

(1) ئەم پرسیارە دەخەنەڕوو، ساڵ بەساڵ بڕی کورتهێنان زیاد دەکات، ئایا ئەم کورتهێنانە بە پلانە یان بە فعلیە؟ پلانی هەردوو وەزارەتی دارایی‌و پلاندانان چییە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان؟ ((وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) داوا دەکەن بڕی بودجەی پرۆسەی تواناسازی دیاری بکرێت بۆ ساڵی 2012 . ((وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) داوا دەکەن کە بڕی گوژمەی پێشینەکانی (خانووبەرە، هاوسەرگیری، کشتوکاڵ، پیشەسازی، گەشتوگوزار) لە یاسای بودجەدا تەرخان بکرێت. ((وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) داوا دەکەن بە زیادکردنی دەستەواژەی دۆزینەوەی دەرفەتی کار بۆ گەنجان بۆ بڕگەی (5)ی ماددەی (16). ((بێ کۆمێت)).

(5) لیژنە داوای روونکردنەوەی پێویست دەکات سەبارەت بە بڕی ئەو(49) ملیار دینارەی کە ساڵی پار پەسندکرا بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ هاووڵاتی کەم دەرامەت، داوا دەکەن بەتەرخانکردنی گوژمە بۆ جێبەجێ کردنی یاسای ژمارە (7) ساڵی (2008) . ((پەسندە، وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) بەپێی ڕاسپاردەکانی یاسای بودجەی ساڵی 2011 وا بڕیاربوو کە چوار مانگ جارێك وەزارەتی پلاندانان ڕاپۆرتێك پێشکەش بە پەرلەمان بکات دەربارەی جێبەجێکردنی پرۆژەکان، ئایا وەزارەتی ناوبراو بەم کارە هەستاوە؟ ((پەسندە، وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پرسیار دەکەن بڕی ئەو پارەی کە بەرێژەی (10٪) لە مووچەی پلە تایبەتەکان دەبڕدرێ بۆ سندووقی شەهیدان لە چی خەرجکراوە، چۆن شەهیدان لێی سوودمەند بوون؟ ((پەسندە، وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(8) پێشنیار دەکەن پێشینەکانی خانووبەرە بۆ گوندنیشینان زیادبکرێت بۆ (25) ملیون دینار بۆ زیاتر ئاوەدانکردنەوە. ((وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت و پێشتر ئاماژەی پێدراوە لە ڕاپۆرتەکەدا)).

(9) پێشنیار دەکەن خاوەن زەوی (100)م سوودمەند بێت لە پێشینەی خانووبەرە بۆ کەمکردنەوەی کێشەی نیشتەجێبوون. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10) داوا دەکەن دامەزراندن پێویستە بەشێوەیەکی دیراسەت کردن بێت لەسەر بنەمای پلانو پێویستی دابنرێت. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(11) داوای ڕوونکردنەوە دەکەن لە کێشەو گرفتی پێك نەهێنانی دەستەی سەربەخۆ لە مافەکانی مرۆڤ لە دەست نیشانکردنی سەرۆکی دەستەو پەیکەری دەستە، کە لە دوو ساڵی رابردوو یاساکەی پەسندکراو بودجەکەش بەناوی دەستەی مافی مرۆڤە، بێ ئەوەی چالاکی ئەوتۆیان هەبێت، بەپێی برگە (2)ی یاساکە دەستەکە، بەستراوە بە پەرلەمانەوە، بەڵام لە ئێستادا لەژێر سەرپەرشتی وەزارەتی داد دایەو داوای(20) پلەی دامەزراندنیان کردووە بۆساڵی 2012، لە کاتێکدا کە فەرمانبەرانی بێ کارن. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12) لیژنە بۆیان دەرکەوتووە بڕی ئەو (10) ملیار دینارەی لە بودجەی ساڵی 2011دا تەرخانکراوە بۆ ئاوارەکانی کوردستان کە لە ئێران گەڕاونەتەوە، بە میکانیزمێکی ڕوون خەرج نەکراوە، دەبێت ئەم بابەتە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە ڕوون بکرێتەوە. ((پەسندە)).

(13) داوا دەکەن هەروەکو ساڵانی ڕابردوو کە بڕی (100) ملیۆن دۆلار تەرخانکرابوو بۆ هەڵمەتی تواناسازی، لەساڵی 2012 بەهەمان میکانیزم گوژمەی تەرخانکراوی بۆ دیاری بکرێتو چۆنیەتی خەرجکردنو دابەشکردنەوەی بێتەوە بەردەست پەرلەمانی کوردستان. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت هەرچەندە ئەم بڕە پارەیە دیاریکراوە)).

(14) داوا دەکەن کە ئاوارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کەمپەکانی هەرێمی کوردستان سوودمەند بن لەچوارچێوەی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی سەر بە وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی. ((بێ کۆمێنت، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پانزە/

راپۆرتی لیژنەی ناوخۆو ئاسایش دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (40) لە (2012/5/30) ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:.

(1) تەرخانکردنی بودجەیەك بۆ ئیدارەی ڕاپەرین بەهۆی ئەوەی بووە بە ئیدارەی سەربەخۆ. ((پەسندە))

(2) میلاکی وەزارەتی ناوخۆ کەم کراوەتەوە لە (6557) پلە بۆ (2700) پلە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) (45) وێستگەی کارەبا بێ پاسەوانە. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) (100) باڵەخانەیان پێویستە، بەڵام بڕێکی کەمیان بۆ تەرخان کراوە لە پرۆژە پێشنیارەکاندا. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) داوای بودجەیەك دەکەن بۆ نووسینگەی کۆچ و کۆچبەران. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار)).

(6) دەزگای ئاساییش داوای زیادکردنی میلاك دەکەن لە (300) پلە بۆ (1000) پلە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیارو وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) دەزگای ئاسایش داوای زیاد کردنی بودجەکەیان دەکەن. ((بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) لیژنەی ناوخۆی پەرلەمان پاڵپشتی ئەو بودجە نوێیە دەکات، کە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بۆیان تەرخان کراوە. ((پەسندە)).

شانزە/

راپۆرتی لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە(28) لە (2012/5/30) ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:.

(1) پێشنیار دەکەن بە پێکهێنانی سندووقێك لە وەزارەتی کار بۆ ئەو ژنانەی جیا بوونەتەوە لە هاوسەرەکانیان. ((یەکلایی بکرێت لە هۆڵی پەرلەمان)).

(2) تەرخانکردنی بودجەیەکی گونجاو بۆ ئەنجومەنی باڵای خانمان. ((نوێنەری حکومەت وەڵامبداتەوە)).

(3) بودجەیەك تەرخان بکرێت بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەدواچوونی توندوتیژی لە وەزارەتی ناوخۆ. ((پەسندە)).

(4) دانانی بودجەیەکی تایبەت لە بودجەی وەبەرهێنان لە وەزارەتی کار بۆ دروستکردنی لانەی پاراستنی قوربانیانی توندوتیژی لە شارەکانی هەرێم (دهۆك، هەولێر ، سلێمانی). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) داوا دەکەن هاوسەنگی هەبێت لە دامەزراندنی ڕەگەزی نێرو مێ لە دامەزراندن. ((پەسندە)).

(6) داواکارن بڕێك لە بودجەی ساڵی 2012ی تەرخانکراوی ئەنجومەنی وەزیران دیاری بکرێت بۆ ئەنجومەنی باڵای خانمان بۆ هاوکاری کردنی پرۆژەی (هاوکاری بێ هاوسەران). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت))

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەڤدە/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری یاسایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012، بەنووسراویان ژمارە (71) لە (2012/5/27) ئەم تێبینیو پێشنیارانەی خوارەوەیان هەیە:

یەکەم/ دەربارەی بودجەکە بەشێوەیەکی گشتی ئەم پێشنیارانەی خوارەوەیان هەیە:

(1) پێویستە حکومەت پابەندی ماددەی (79) بێت لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بە ناردنی بودجەی ساڵانە لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەم، پێش کۆتایی ساڵی دارایی. ((پەسندە)).

(2) پێویستە بەپێی یاسای (الادارة المالية والدين العام) ژمارە (95) ساڵی (2004) حیساباتی کۆتایی ساڵی دارایی تاکو (2012/4/15) ئامادە کرابێت . ((پەسندە)).

(3) بەپێی یاسای دیوانی چاودێری دارایی ژمارە (2) ساڵی (2008) پێویستە ڕاپۆرتەکانی پێشکەش بە پەرلەمان بکرێت بۆ گفتوگۆ بەمەبەستی چاودێری کردنی دارایی. (پەسندە)

(4) لیژنە پێشنیار دەکات کە نابێت پێشنیاری (زیادەی تێچوو) بکرێتو (کەمکردنەوەی داهات) بکرێت لە بودجەی گشتی بەبێ بوونی ئامرازی بەدەستهێنانی و دەکرێت وەزارەتی دارایی گواستنەوە (مناقلە) بکات لە بەشو ئاستەکان (الاقسام والمستويات) بەپێی ماددەی (83) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان. ((پەسندە)).

(5) زیادکردنی ئەو ڕێژانەی کە دیاری کراوە لە مادەی (23/ ثانياً) لە یاسای بودجەی فیدراڵی ساڵی 2012، دەربارەی هەناردەی نەوتی خاو لە شەش مانگی یەکەمی ئەم ساڵدا لە پشکی هەرێم دوای داپۆشینی (کورتهێنان)و لابردنی تێچووەکانی (سیادی و حاکمە) ئەگەر هەبێت. ((پەسندە)).

(6) نابێت بڕی (پەرەپێدانی پارێزگاکان) بخرێتە چوارچێوەی بودجەی گشتی هەرێم . ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(7) جەخت دەکەینەوە لەسەر دامەزراندنی (سندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان) بەپێی ماددەی (15) لە یاسای نەوتو غازی هەرێمی کوردستان- عیڕاق ژمارە (22) لەساڵی (2007) . ((پەسندە)).

(8) نابێت گواستنەوە بکرێت لەبڕی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەنێوان پارێزگاکاندا. ((پەسندەو کار پێکراوە)).

(9) لیژنە پێشنیاری دابینکردنی بڕی بودجە دەکات بۆ دروست کردنی بینای دادگاکانو پێکهێنانی دادگا ئیداریەکان بەپێی مادەی (12) لە یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێمی کوردستان ژمارە (14) ساڵی (2008). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(10)دابینکردنی هاوسەنگیو یەکسانی لەپێدانی دەرماڵەی کارمەندان لە هەرێم، بۆ نموونە لە وەزارەتی داد دەرماڵەی (50٪) تەنها (الاشراف العدلي والادعاءالعام) دەگرێتەوە. ((پەسندە)).

(11)تاکو ئێستا حکومەتی هەرێم پابەندی جێبەجێ کردنی ماددەی (30) لەیاسای بودجەی هەرێم ژمارە (6) ساڵی (2011) نەبووە بۆ جێبەجێ کردنی یەکسانی لەنێوان (مووچەو دەرماڵە)ی هەرێم لەگەڵ حکومەتی فیدراڵ بۆ نموونە (المحققيين العدليين). ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12)پێویستی جێبەجێ کردنی برگەی (4) لەماددەی (دووەم) لە یاسای وەزارەتی پلاندانان ژمارە (7) ساڵی (2006) بۆ دەست نیشانکردنی ڕێزبەندی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتی پەیوەندیدار بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان. ((پەسندە)).

(13)پەلەکردن لە پێکهێنانی ئەنجومەنی ڕاژەی گشتی بەپێی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2011. ((پەسندە)).

(14)لیژنە تێبینی کردووە هەندێ لەو ڕێنماییانەی لەلایەن وەزارەتی دارایی هەرێمەوە دەردەچێ پێچەوانەی یاساکانەو ئەو ڕێنماییانە دەبێتە هۆی ئالۆزی لە جێبەجێکردنو زیادبوونی ڕۆتین، بۆ نموونە لە یاساکانی پێشینەی هاوسەرگیری و نیشتەجێ بوون. ((وەلام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(15) پێشنیار دەکەن بە پێکهێنانی (سندووقی نیشتەجێ بوون)و ساڵانە بڕی تەرخانکراوی بۆ دابین بکرێ) بەپێی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2011ی هەموارکراو. ((لە بودجەی ساڵی 2012 پارەی بۆ تەرخانکراوە)).

(16) داوای لابردنی تەرخانکراو بۆ حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) دەکەن لەگەڵ گواستنەوەی بۆ بودجەی پرۆژەکان. ((وەلام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

دووەم/ دەربارەی پرۆژە یاساکە، ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:

(1) دیباجەکە لە سەرۆکایەتی هەرێم بگۆڕێت بۆ (سەرۆکایەتی پەرلەمان) پەیڕەوکراو لە دەرکردنی یاسا.

(2) دەربارەی (ماددەی یەکەم)، بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی لیژنەی یاسایی، پەسندە.

(3) دەربارەی (ماددەی دووەم)، سەبارەت بە (اولاً/ج) لە مادەکە، لیژنەکە پێشنیار دەکات بە زیادکردنی ئەم ڕستەیە: (ويتم الصرف بطريقة التمويل و يخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرةً ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء). ((پەسندەو کار پێکراوە)).

(4) دەربارەی (ماددەی سێیەم)، پێشنیار دەکەن وشەی (تتولى وزارة المالية .....) بگۆڕێت بۆ (على وزارة المالية.....). ((پەسندە)).

(5) دەربارەی (ماددەی چوارەم)، لیژنە پێشنیار دەکات ئەم ماددە یاساییە ببێت بە دوو برگە (اولاً) و (ثانياً) ، پێشینەکەی ماددەکە برگە (اولاً) دابنرێت بۆی و، بەدەرەکان برگەی (ثانياً) بۆی دابنرێت. ((پەسندە)).

(6) دەربارەی (ماددەی پێنجەم)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(7) دەربارەی (ماددەی شەشەم)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: بەزۆرینەی ڕا ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

ڕای دووەم: دەقی ماددەکە بگۆڕێت وەکو لە کۆنووسەکەدا هاتووە.

((ئەم بابەتە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلایی بکرێتەوە دوای وەرگرتنی ڕای نوێنەری حکومەت)).

(8) دەربارەی (ماددەی حەوت)، پێشنیاری زیادکردنی وشەی (واحد) دەکەن بۆ (القضاء الواحد). ((پەسندە)).

(9) دەربارەی (ماددەی هەشت)، لیژنەی یاسایی دوو ڕا دەخاتە ڕوو:

ڕای یەکەم: بەزۆرینەی ڕا ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

ڕای دووەم: ماددەکە لابرێ.

ڕای لیژنەی دارایی((ماددەکە بمێنێتەوە)).

(10)دەربارەی (ماددەی نۆ)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(11)دەربارەی (ماددەی دە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی ڕستەی (عدا المكافئات الممنوحة للعاملين في المشاريع الاستثمارية من نسبة المتابعة و الاشراف).

((پەسند نییە، بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(12)دەربارەی (ماددەی یانزە)، لیژنەی یاسایی ئەم پێشنیارانە دەکات:

- دەربارەی (ثانيأ)، پێشنیار دەکەن دەستەواژەی کۆتایی بەم شێوەیە بێت: (لحين دخول قانون مجلس الخدمة العامة رقم (7) لسنة (2011) حيز التنفيذ). ((پەسندە)).

- دەربارەی (ثالثأ)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات ئەم رستەیە زیاد بکرێت: (على ان تكون آلية التعيين وشروطها موحدة ومعلنة في وقت واحد) بۆ دوای دەستەواژەی (الصحف المحلية). ((پەسندە)).

- دەربارەی بڕگەی (خامسأ): لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات تێکەڵ بکرێت لەگەڵ ماددەی (بيست)و بەم شێوەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

(لا يجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد وتعطى الاولوية في التعين للعقود النافذة).

((یەکلایی بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان)).

(13) دەربارەی (ماددەی دوانزە)، وەکو خۆی بمێنیتەوە. ((پەسندە)).

(14) دەربارەی (ماددەی سیانزدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات پووچەڵ بکرێتەوە.

((پەسند نییە بەهۆی ئەوەی ڕای جیاواز هەیە، یەکلابکرێتەوە لەهۆڵی پەرلەمان)).

(15) دەربارەی (ماددەی چواردە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بڕی تەرخانکراو دیاری بکرێ بەم شێوەیەی خوارەوە:-

أولاً: يحدد مبلغ قدره ( ) دينار لتنفيذ مشروع تنمية وتطوير قدرات....هتد. ((پەسندە)).

ثانياً: منح قرض قدره ( ) دينار لغير المشمولين باحكام الفقرة (أولاً) اعلاه. (پەسندەو پێشتر پێشنیارکراوە).

(16) دەربارەی (ماددەی پانزە)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: بەزۆرینە پشتگیری لە ماددەکە دەکەن.

ڕای دووەم: لابردنی پڕۆژەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکان لە مادەکە. ((پشتگیری لە مادەکە دەکەین وەکو خۆی)).

(17) دەربارەی (ماددەی شانزە)، لیژنەی یاسایی ئەم پێشنیارانەی خوارەوەی هەیە:

أ- دەربارەی بڕگەی (5) بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

((الاستمرار في صندوق دعم المشاريع الصغيرة وفق قانون صندوق دعم المشاريع الصغيرة للشباب رقم (2) لسنة (2011). ((پەسندە)).

ب- دەربارەی بڕگەی (6) پێشنیاری دیاریکردنی بڕی پێشینەی هاوسەرگیری دەکەن ساڵانە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(منح سلفة زواج البالغة ( ) ملاين دينار، ويعفى اولاد الشهداء والمؤنفلين من استردادها).

((پەسندەو یەکلا بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

ج- دەربارەی بڕگەی (8)، لیژنەی یاسایی پێشنیاری زیاد کردنی (صندوق الاسكان) دەکەن و، داڕشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

((الاستمرار في دعم هيئة الاستثمار وصندوق الاسكان في وزارة الاعمار والاسكان لديمومة بناء الوحدات السكنية للمواطنين من ذوي الدخل المحدود مع اعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة في النواحي والقرى). ((پەسندە)).

د- لیژنەی یاسایی پێشنیاری زیادکردنی بڕگەیەك دەکات بە زنجیرەی (9) بۆ ماددەکە بەم شێوەیەی خوارەوە:

9- تخصيص مبلغ قدره ( ) دينار لمساعدة من التجأ في حينه الى ايران وتركيا وعاد او يروم العودة الى اقليم كوردستان ولم يتم تعويضهم سابقاً. ((پەسندە)).

(18)دەربارەی (ماددەی حەڤدە)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(19)دەربارەی (ماددەی هەژدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی بڕگەکانی (أ، د، هـ) لە (ثانیاً). ((یەکلا بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(20) دەربارەی (ماددەی نۆزدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی ماددەکە. ((وەکو خۆی بمێنێتەوە)).

(21)دەربارەی (ماددەی بیست)، لیژنەی یاسایی پێشنیاری کردووە ئەم ماددەیە لابرێ‌و تێکەڵ بکرێت لەگەڵ بڕگەی (5) لەماددەی (11). ((ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە)).

(22)دەربارەی (ماددەی بیست‌و یەك)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(23)دەربارەی (ماددەی بیست‌و دوو)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(24)دەربارەی (ماددەی بیست‌و سێ)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

- وەکو خۆی بمێنێتەوە.

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (26)

چوار شەممە رێكەوتی 13\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (26)

چوار شەممە ڕێكەوتی 2012/6/13

كاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی چوارشـەممە ڕێكـەوتی 2012/6/13 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بـە ئامادەبوونی بـەڕێز د. حسن محمد سوره جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلـەمان, دانیشتنی ژمـاره (26)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـاره (1)ی هـەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (26)ی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كـات (11)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی چـوار شـەممە ڕێكـەوتی 2012/6/13 دا بـەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ كردنـی پـرۆژەو یاسای بودجـەی هـەرێمی كوردسـتان بـۆ سـاڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی كوردسـتان، دانیشـتنەكەمان دەكەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی سـێیەم، خـولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن(26)ڕۆژی دانیشتن(2012/6/13) بەرنامەی كار

بەپێی حوكمەكانی برگەی(1)ی ماددەی (20) لەپەیڕەوی ناوخۆی ژمارە(1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە(26)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لەكات 11 ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێكەوتی 2012/6/13 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ كردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارانە دەخوێنێتەوە كە مۆڵەتیان هەیە یان ئامادە نەبوون، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە(جێگری سەرۆكی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ئەندامانەی كە لەدانیشتنی ژمارە(25)ی ئاسایی لە 2012/6/12 مۆڵەت بوون یان ئامادە نەبوون.

1- پەیام احمد محمد مۆڵەت

2- تارا تحسین یاسین مۆڵەت

3- حازم تحسین سعید مۆڵەت

4- بێریڤان سەرهەنگ ئامادەنەبووە

5- د. صباح محمد نجیب مۆڵەت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی و پلاندانان ووەفدە یاوەرەكانیان دەكەین، هەروەها بەخێرهاتنی كاك سعد مونەسقی نێوان پەرلەمان و حكومەتی هەرێم دەكەین، پێش ئەوەی دەست بە ناونووسین و گفتوگۆ بكەین، بۆ موناقەشەكردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 داوا لە ئێوەی بەڕێز دەكەین كە موداخەلەكانتان بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان بێت، چونكە هەر بابەتێك یان هەر پرسیارو موداخەلەیەك لەو چوارچێوەیە چوە دەرەوە ئێمە ناچار دەبین كەڕای بگرین، ئێستا دەست بەناوەكان دەكەین، ئەگەر نوقتەی نیزامی نەبێت كاك عبداللە ڕات دەگرم، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوێنێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندرایەوە، کۆمەڵێك پرسیاری تێدایە، کە بەبڕوای من جەنابی وەزیر وەڵامی ئەوانە بداتەوە، ڕەنگە بەرچاو ڕوونی ئێمە زیاتر بێت، ڕەنگە بەشێك لە پرسیارەکانمان نەمێنێت، دوایی ئەشێت ئێمەش پرسیارەکانمان بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی هەمان پێشنیارمان هەیە، چونکە ئەو بەرچاو ڕوونیە ئیحتیمالە ببێتە وەڵامی زۆر پرسیار و شتەکان ئاسانتر بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندرایەوە، ئەوەی کەماوە تێبینی و سەرنجەکانی پەرلەمانتارانیش وەربگیرێت، ئینجا پێکەوە جەنابی وەزیر وەڵامیان بداتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك بیلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە کۆمەڵێك پرسیاری زۆری تێدا هەبوو، لەوانەیە ئەگەر جوابی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە کۆمەڵێك لە ئەندامانی پەرلەمان پێویست نەکات دووبارە پرسیارەکانیان بکەنەوە، ئەگەرنا ئەو پرسیارانە هەموومان دووبارەی دەکەینەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە هەردوو وەزیر، جوابی پرسیارەکان وتێبینیەکان بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی هەمان ڕەئی دەكەم، كە دوێنێ لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەكانی تریش كۆمەڵێك پرسیاری زۆری تێدایە، بێگومان ئەم پرسیارانە جارێكی تریش ئەندامانی پەرلەمان دەیكەنەوە، بۆیە ئەگەر لەسەرەتادا حكومەت وەڵام بداتەوە كۆمەڵێك وەڵامەمان دەست دەكەوێتەوە، بۆیە جارێكی تر پرسیاری لێ ناكەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شوان، فەرموو.

بەڕێز شوان كريم كابان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی تەنها تەعبیر لەڕای لیژنەكە خۆی ناكات، كۆكراوەی بیروڕای سەرجەم لیژنەكانە، پرسیارو سەرنجی تێدابوو بۆ نوێنەری حكومەت لەناو پەرلەماندا، ئەگەر بەڕێزیان وەڵامەمان بدەنەوە پێم وایە زۆرشت ڕوون دەبێتەوە كە لەوانە نیە پێویست بكات ئەندامان دواتر ئاماژەی پێ بدەن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ژمارەیەك ئەندام قسەیان كرد، دوو ڕەئی جیاواز هەیە، یەكێكیان دەڵێت باوەزیرەكان وەڵامی پرسیارەكان بدەنەوە، ئینجا ئەگەر پرسیاری تر بوو ئەو كاتە ئەندامان پرسیار بكەنەوە، یەكێكیشیان دەڵێن با وانەبێت، باشە كاك كاردۆ، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پيرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكەم زۆر پێ ئاساییە، بەڵام وەزیر ڕاپۆرتی حكومەتی خوێندووەتەوە، هێشتا پەرلەمانتاران ڕەخنەیان لە ڕاپۆرتەكە نەگرتووە، وەڵامی چی دەداتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە كەس لەجێگای خۆی قسە نەكات، كاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشەکی پشتگیری بۆچوونەکانی برای بەڕێزم کاك عبدالله مەلا نوری و حاجی بیلال دەکەم، چونکە ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی کۆکراوەی سەرنج و تێبینی و ڕەخنە و کەموکوڕییەکانی پەرلەمنتارانە لەیەك ساڵدا، بۆیە خوێندنەوەی ڕاپۆرتی وەزیر وخوێندنەوەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، کە تەعبیرە لە ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمان، پێش گفتوگۆش حاڵەتێك هاتە پێشەوە کۆمەڵێك پرسیار ئاراستەی وەزیر ئەکرا، بۆ ئەوەی تەسەلسولی گفتوگۆکان بەئاڕاستەیەك وبەمەسارێکی پیشەییدا بڕوات، ڕام وایە هەمان پرسیاری پەرلەمانتاران کۆکراوەی ئەو پرسیارانەیە کەلەچوارچێوەی لیژنەکاندا هاتوون، بۆیە دەرفەت بدرێتە وەزیرەکان وەڵامی بەشێك لەپرسیارەکان بدەنەوە، کە دڵنیام بۆ گفتوگۆ پرسیاری تر و سەرنجی تریش دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش پشتگیری هەمان ڕەئی دەکەم، چونکە دوێنێ کە کۆبوونەوەکە تەواو بوو، ئێمە وا کۆبوونەوەکەمان کۆتایی پێ هێنا کە وەزیر مەجالی هەبێت بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، بۆیە ئەگەر بێت و ئەو وەڵامانە هەمووی بداتەوە کە لە پرسیارەکاندا هەیە، ئەوە پرسیارەکانی ئێمەش کەم دەبێتەوە، ئەوکاتە بەشێوەیەکی تر پرسیار دەکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ دەبوایە ڕەئیەکان بدرێتە دەنگدان ئەوەی پێ ناوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەخێر کەس، کاك حمە سعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەم بابەتە دوو خاڵ حەسمی دەکات، یەکەم: بزانین پەیڕەو وپرۆگرام دەڵێت چی؟ لەماددەی (84) دەڵێت ڕاپۆرتەکە بەشێوەیەکی گشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، پێش چوونە سەر گفتوگۆکردنی

بابەتەكانی تری بودجە، مانای وایە گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی دەكرێت، دووەم: ئەگـەر ئەمـە پەێڕەو وپرۆگرام حەسمی ناكات، ئەوە دەنگدان حەسمی دەكات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبداللە پێشنیارەكەت دووبارە بكەرەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكەی من ئەوەیە لەڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی و حكومەتـدا، كۆمـەڵێك شـت هـاتووە كـە بەشـێوەیەك لەشێوەكان لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا لە پرسیارو ڕوونكردنەوەكاندا جۆرێك پەیوەسـتی هەیـە لـەنێوانیان، باوەڕم وایە بۆ ئەوەی بەشێوەیەك لەشێوەكان بەرچاوڕوونی زیاتر بۆ ئەندامانی پەرلەمان هەبێت، جەنابی وەزیرەكان وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەنەوە كە لەڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی هـاتووە، ئەمـە بـەو مانایـە نایـەت كەئێمـە دواتـر دەسـتمان بەسـترابێت و پرسـیار و سـەرنجی ترمـان نـەبێت، مـن بـۆ خـۆم تـا ئـەو كاتـەی كەپرسیارم هەبێت قسەی خۆم دەكەم و دەستبەرداری حەقی خۆم نابم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەدایە كـە سـەرەتا وەڵامـی ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی بدرێتـەوە، تكایـە بادەسـتی بڵنـد بكات؟، فـەرموون كێـی لەگەڵـدا نیـە؟، 11 كەسـی لەگـەڵ نیـە؟، بەزۆرینـەی دەنـگ وەرگیـرا، ئێسـتا مـەجال دەدەینە جەنابی وەزیری دارایی كەوەڵامی پرسیارەكان بداتەوە، فەرموو جەنابی وەزیر، باشـە كـاك عومـەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

با لیژنەی داراییش بێنە جێگای خۆیان بۆ سەر مەنەصە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

چونكە جەنابی وەزیر وەڵامی پرسیارەكان دەداتەوە لیژنە ئامـادەش نـەبن لێـرە ئاسایيە، فـەرموو جـەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بێمە سەر ئەوەی کە خاڵ بەخاڵ وەڵامی پرسیارەکانی لیژی دارایی و لیژنەکانی تر بدەمەوە، کە لەناو ڕاپۆرتەکەی لیژنەی داراییدایە، دەمەوێت هەندێ شتی هاوبەش هەیە باسی بکەم لە پێشدا، هەموو جارێك و ئەمجارەش بە تەئکید باس لەدواکەوتنی میزانیەو حساباتی خیتامی دەکرێت، من دەمەوێت باسی ئەوە بکەم هەموو ساڵێك ئێمە باسمان کردووە تکاشمان وایە، مەوزوعی میزانیە عیلاجێکی بۆ بکەن، لەنیزامی داخلی پەرلەماندا، بەڵام تا ئێستا ئەوە نەکراوە، ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی دەبێت ئیلتیزام بکەین بەو نیزامەوە، بەڵام کە ئێستا دواکەوتووە ئەسبابی خۆی هەیە، ئەمە ئەوە نیە کە ئێمە لەوەزارەتی مالیە بەکەیفی خۆمان بێین دوای بخەین و نەینێرین و ئیهمالی بکەین، ئێمە لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی داراییدا باسمان لەوە کردووە کە لەکەیەوە دەستمان پێکردووە، نووسراوی یەکەممان بۆ وەزارەتەکان لەمانگی 9 بووە، وەڵام دراوەتەوە دوای ئەوە لیژنەمان دروست کردووە، دەستمان بەکار کردووە، هەموو شتێکمان تەواو کردووە، بەڵام ئێمە وەکو هەمووجارێك کە ئیعتیمادمان کردۆتە سەر ئەوەی لە بیدائیش بێت ژمارەیەك وەربگرین لەبەغداد بۆ ئەوەی بتوانین ئیستیناد بکەینە سەری، کە ئەوە بەشی هەرێمی کوردستانە، بۆ ئەوەی ئەگەر تەجاوزیش هەبێت لەسەر ڕەقەمەکە زۆر بەڕوونی دیار بێت، بەڵام ئەو ڕەقەمە بەتایبەتی لەمساڵدا هەمووتان دەزانن سێجار دەستکاری کرا، پێش ئەوەی بگاتە پەرلەمان هەر لە ئەنجومەنی وەزیران دەستکاری کرا، هەمووجارێك تریلیۆنێك زیاتر پارەی هەرێمی کوردستان کەم دەبوویەوە، بەهەرحاڵ ئێمە ئەو میزانیەیە ئەگەر مولاحەزە بکەن پێش ئەوە تەواومان کردبوو چەند جاریش بەدەست بردمانە ئەنجومەنی وەزیران، لەویش کۆبوونەوەی لیژنە تایبەتمەندی لەسەرکراوەو گەڕاندوومانەتەوە دوای ئەوە لە 2/26 سێ ڕۆژیش پێش ئەوەی پەرلەمان موصادەقەی بکات ڕەقەمەکەمان لەڕێگای پەرلەمانتارانی خۆمانەوە بەتەلەفۆن پێمان گەشت، یەکسەر ئێمە میزانیەکەمان ناردووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەو نووسراوەشمان لایە کە ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام کەهاتە ئەنجومەنی وەزیران، لەوێ زیاتر لە سێ کۆبوونەوەی لەسەر کرد، دوودڵ بوون لەوەی کە ئایا بینێرن یان نەینێرن، ئەو حکومەتەی ئێستا کە حکومەتی تەسریف ئەعمالە چۆنە لەو بابەتانە مەسئولی یاسایی لیژنەی یاسایی لەپەرلەمان تەسریحی داوە وتی ئەم حکومەتە ناتوانێت ئەم میزانیە بنێرێت بۆ پەرلەمان، چونکە ئەم حکومەتە، حکومەتی تەسریفی، ئەعمالە؟، میزانیەکەیان هێشتەوەو حکومەتی تازە تەشکیل بوو، یەکەم ئیشی ئەوە بوو کەمیزانیە جارێکی تر کەوتە دەستی حکومەتی تازە، کابینەی شەش و حەوت هەردوو کابینەکە زیاد لە سێ کۆبوونەوە یان چوار کۆبوونەوەیان کردووە لەسەر بودجە، ئینجا ناردوویانە بۆ پەرلەمان، باس لەمەسەلەی حساباتی خیتامی دەکرێت، کە دواکەوتووەو نەنێردراوە، ئێمە لە ساڵی 2009 حساباتی خیتامیمان ناردووە لەپەرلەمان مصادەقە کراوە، لەساڵی 2010 ناردوومانە تا ئێستا

لەپەرلەمان بووە ئێمە پێشنیارمان کردووە بۆ پەرلەمانی بەڕێز کە ئەوە دەبێت تەدقیق بکرێت، پێشمان باشە تەدقیق بکرێت، ئیتر ئەوە پەیوەندی بەپەرلەمانەوە هەیە، تا ئێستا ئێمەش بانگ نەکراوین تا بزانین ئەو حساباتە بەکوێ گەشتووە، بەنیسبەت حساباتی خیتامی ئێستاشەوە بەپێی یاساکە دەبێت لەمانگی 4 تەواو بێت وبێتە پەرلەمان، فیعلەن لەوەزارەتەکان ئێستا خەریکین لای ئێمە خەریکی تەوحیدین، خەریکە کۆتایی دێت و دەگاتە دەستی پەرلەمان، ئەوە بەڕای ئێمە وەکو ئەو دەسەڵاتانەی کەدراوە بەئێمە بەپێی یاسای ئیدارەی مالی تەجاوزێکی ئاوامان نەکردووە لەسەر نەناردنی، من پێم سەیرە ئایا ئێمە حساباتی خیتامی یان میزانیە کەدوابخەین یان نەینێرین چ ئیستیفادەیەکی لێ دەکەین، یان بۆ حکومەت چی تێدایە، چی لەمەسەلەکە دەگۆڕێت، بەعەکسەوە هەندێ شت هەیە ڕەنگە ئاڵۆزتر بێت، بەنیسبەت ئێمەوە ئەو فەترەیە هەندێ سەرفیات هەیە کۆببێتەوە لەفەترەیەکی دیاریکراودا کرابێت، هەرچەند ئێمە دەستی وەزارەتەکانیشمان واڵا کردووە، ئەوانەی بەتایبەتی پێویستیان بەوە هەیە لە یەك تەقسیم 12 حکومەتی عێراقی لەسەری بڕیاری داوە، حکومەتی عێراقی ئیقراری کردووە لەوێ ساڵانە بەو شێوەیە دەبێت، ئێمە بەعزێك وەزارەتیشمان ئیستیسنا کردووە، ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موقاتەعەی وەڵامەکان مەکەن، لەسەر داوای خۆتان جەنابی وەزیر قسە دەکات، تکایە بهێڵن بودجە بە ڕێکو پێکی بڕوات، پرسیارتان کردووە پرسیارەکانتان وەڵام دەدرێتەوە، لێگەڕێن وەڵامتان بداتەوە، فەرموو جەنابی وەزیر بەردەوام بە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارتان کردووە، ئەم وەڵامانەش هی ئەو پرسیارانەیە، زیاد لە 10 پرسیار لەم بابەتە کراوە، بۆیە بەیەکەوە وەڵامی دەدەمەوە، ...

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر پەیڕەوی ناوخۆ پێشێل بکەن ئەوە ئیجرائاتتان بەرامبەر دەکەین، دەتوانین ئیجرائات بکەین، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی هەندێ حسابات دەکەن دەڵێن لەکوێیـە؟ لەکوێدا دەرکـەووتوە؟، لەکوێدا دیـارە؟، ئـەم مینحانـە چیە کەهەیە؟، فـلان وەزارەت دەڵێت ئێمـە مینحـەمان داوا نـەکر دووە لـەناو ڕاپۆرتەکـەدا هـاتووە، لەحسـاباتدا، لەدانانی موازەنەدا موازەنەی عام هەیە، وە موازانەی هەندێ شوێن هەیە کەتایبەتمەندی خۆیـان هەیـە، لـە عێراقدا وایە، ئەو ئیستیمارەیە ئیستیمارەیەکی عالەمیە، بۆ ئێمـە هـاتووە ئێمـەش وەکـو عێـراق و هـەموو عالـەم بـەپێی ئـەوە ئـیش دەکـەین، مەسـەلە کـە دێتـە سـەر حسـاباتی شـارەوانی دەبیـنین لـەناو ئـەو ئیستیمارەیەدا ئێمە دامان ناوە داهاتەکەیمان داناوە؟، سەرفیاتەکەیمان دانـاوە؟، ئـیرادی خۆیـان بـۆ خۆیانـە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەو پارەی کە تەنها پێویستە ئـەوەیان دەدەیـنێ مەبلـەغی عەجزەکـەیان دەدەیـنێ، ئەگـەر سـەیری حساباتی مینـەح بکـەین، مینـەح بـۆ ئـەوە نیـە کـەوا وەزیرەکە لەبەردەسـتی خۆیـدا سـەرفی بکات بەکەیفی خۆی، ئەنواع و ئەشکال لەو حساباتانەی تێدایە، حساباتی بانقەکانی تێدایە، لە ئیعاناتدا بەعزێك حسـاباتی تێدایـە، وەکـو ئیعانـاتی کشـتوکاڵی، لەبـەر ئـەوە ئـەو حسـابات وئیعانـات ومەسـەلەی کاروبـاری کۆمەڵایەتیە، هی بەردەستی وەزیرەکان نیە، حساباتی وەزارەتەکانە، تکام وایە بگەڕێنەوە سەر جەدوەلەکـە، بۆتانمان ناردووە زۆر بەباشی ئەگەر جەنابتان سەرنجی بدەن، باس لەوە دەکرێت هەمیشە دەڵێن داهاتەکـە کەمـە؟، ئێمـە هـەمووجارێك وتوومانـە ئـەوەی کەبیـەوێت تەئکیـد بکـات داهـات لـە ئـەخیردا لـە حساباتی خیتامیدا لەسەر ئەوە وەزارەتـی مالیـە موحاسـەبە بکرێـت، ئەمـە تەقدیراتـە، مەسـەلەن ئێمـە پـار لەسـەر تەقدیرات چیمان بەسەر هات، پار لەداهاتی ئێمەدا کەدامان ناوە، 305 ملیار بە 400 ملیارمان دانـاوە هـی مەنافیزی حدوودی، کە مەفروز بووە، ئەوان بۆمان بگێڕنەوە، بـەڵام نەیانگێڕایـەوە، هـەروەها پـارەی پـترۆ دۆلاریش 350 کە نەیانگێڕایەوە ئـەوە بـووە ئـیراد لەسـەر ئێمـە موقابیـل سـەرفمان کـرد، ئێستا بەعـەجز دەردەکەوێت، لەبەر ئەوە ئێمە ئەمساڵ دەبینن لەداهاتەکـەی کـەهاتووە، ئـەوەی مـەنافیزی حـدوودیمان لـێ لاداوە، چونکە بۆ ئێمە نیە، ئەوان خۆیان لیژنەیان هەیە، ڕەقابەی مالی ئەوان، لەگەڵ ڕەقابەی مالی ئێمـە، ئێستا ئەمریان دەرکردووە تەدقیقی داهاتەکانی مەنافیزی حدوودی وگومرگەکان بکەن، چونکە بـۆ ئەوانـە، ئێمە ئەوەی ئەمساڵیش دامان ناوە هەموو داهاتی ئەو شوێنانەی کەئـەوان لێیـان ونـە بەنیسـبەتی عامـەوە، وەلەو جەدوەلێکیشمان کـردووە، دەتـوانن لـەناو مینـەح وئەوانـەدا ببیننـەوە، ئـەوانی تـریش بـەعام ئێمـە پیشانمان داوە، لەداهاتە گشتیەکانی خۆمان، پرسیار لەسەر سندوقی ئیستیسماری دەکرێـت، ئـەو سـندوقەی کە پارەکە، بەڕاسـتی ئێمـە پـار وەکـو حکومـەت لەگـەڵ ئـەوەدا نـەبووین کـە ئـەو سـندوقە دابنـدرێت، ئـەو سندوقەش لە عێراقدا نیە، یاسای ئیدارەی مـالی و یاسـای ئسـولی موحاسـەباتیش دەڵێت کۆتـایی پـێ دێـت بەکۆتایی هاتنی ساڵی دارایی، دوای ئەوە دەبێت جارێکی تر بـۆی تەخصـیص بکرێتـەوە، پەرلـەمانی بـەڕێز ئـەو بڕیارەیـدا ئێمـە مـولزەمین بڕیارەکە جێبـەجێ بکـەین، بـەڵام کـەتۆ خـۆت عـەجزی فیعلیـت هـەبێت، پارەشت نەبێت، لەکوێ ئـەو سـندوقە دابنـێین، باشـە خـۆ دەتـوانین بـێین قـەرزێك بکـەین و بیخەینـە ئـەو

سندوقەوە، بڵێین ئەوە پارەی ئیستیسماری لەملاوە عەجزی نەقدیەکە زیاتردەکات، عەجزی نەقدیش ئێستا ئەو عەجزانەی کە هەیە، مەسەلەن ئەڵێن بۆ ئەم عەجزانە هەیە، ئەم عەجزانە بۆ دروست دەبێت، ئێمە هەتاکو ئێستا کە محاوەلات کراوە، بۆ وەرگرتنی پارەی پێشمەرگە کە ساڵانە لەم پەرلەمانە بەڕێزەوە موصادەقە کراوە، مەبالیغەکانی و عەجزەکەش دەستنیشان کراوە، تائێستا ئەو پارانەمان وەرنەگرتووە، مەسەلەن لەساڵی 2009، 574 ملیار بووە ئەمە پارەی پێشمەرگە، لەساڵی 2010 835 ملیار بووە، 2011 564 ملیاربووە، ئەمە عەجزەکان لەساڵی 2011، 244 ملیار بووە، ئەمانە کە ئێستا بە مەبالیغ حسابمان کردووە، لەو وەختەوە تا ئێستا کەوەرمان نەگرتووە لە سنووری 6 تریلیۆن دینار ئێمە پارەمان لەسەر حکومەتی عێراقیە، بەپێی یاسای موازەنە کەهاتووە دەبێت بە ئیتیفاقی سەرۆك وەزیرانی هەردوولاوە سەرف بکرێت هەتا ئێستا هیچ پارەیەکمان وەرنەگرتووە، لەساڵی 2009 خۆتان لەم پەرلەمانەوە مصادەقەی حسابی خیتامیتان کردووە، لەناویدا فروقات هەیە، لەسەر عەجزەکە موصادەقەتان کردووە، بەیەك تریلیۆن و 11 ملیۆن، پارەی مەنافزی حدوودی هەروەکو وتم 705ملیارەکە نەهاتووە، پارەی پترۆ دۆلاریش 350 ملیار ئەویش وەرنەگیراوە، پارەی پێشمەرگە ئەوەشم باس کرد، هەر لەم پەرلەمانەوە بڕیارێکتاندا کە ئێمە موعارز بووین لەسەر ئەوەی کە لە 10٪ ی پارەی تەشغیلیتان هێنایە خوارەوە، ئێمە تەشغیلی چەندەها جار دامانگرتبوو، ئێستا لەپرسیارەکاندا لێمان دەپرسن و تەئکید لەسەر ئەوە دەکەن، بۆچی وەزارەت ئەوەندەی داوا کردووەو تۆ داینانێیت لەو لاوە پارەکەمان بۆ دراو لە 12٪ کەمکرایەوە، تەوزیع کرا بەسەر هەندێ ئەبوابی تردا، بەڵام ئەوەش سەرفکراو لە 10٪کەش بەشی ئەو وەزارەتانەی نەکرد، ئەو وەزارەتانەش تەجاوز دەکەن، چونکە ئیشوکارەکانیان دەوەستێت، چونکە ئێمە چەندجار خۆمان دامانگرتبوو، ئێمە لەگەڵ ئەوەشدا نەبووین، بەڵام پەرلەمانی بەڕێز سولفەی عەقاری لە 15 ملیۆنەوە کرد بە 20 ملیۆن، هاوسەرگیری وتمان بکرێت بە2 ملیۆن و نیو کەچی ئێوە کردتان بە 5 ملیۆن، چاودێری کۆمەڵایەتیش لە 75 کرا بە 150 هەزار، ئەو پارەی کەدانرا بوو ئەو 200 ملیارە فەرموو ئەوەتا جەدوەلەکانم لەبەردەستدایە هەتا ئێستا لەهەولێرو دهۆك یەك تریلیۆن 315ملیۆنمان سەرفکردووە، لەسلێمانیش 750 ملیارمان سەرفکردووە، ئەمە بەس بۆ قەرزی بانقی کشتوکاڵ وپیشەسازی وخانووبەرەو هەروەها سولفەی هاوسەرگیری، یەعنی ئەگەر بێت و موقارەنە بکەین ئەو فروقاتانە لەکوێن، ئایا کەس ئەتوانێت قەرارەکە بوەستێنێت و نەیدات، ئێمەش نەمانتوانی زیادەکە جێبەجێ نەکەین، پارەی پۆلیس ووەزارەتی پەروەردە، یەعنی بەڕاستی ئەمە یەکێکە لەو ئەسبابانە، کە ئێستا ئەوترێت پارەی پۆلیس هاتووە، پارەی وەزارەتی پەروەردەش هاتووە ئەو پارانەتان پێ دراوە، ئێمە پارەیەکمان بۆهات، بۆ 10 مانگ بۆ وەزارەتی ناوخۆ بۆ پۆلیس و ئاسایش، ئەوە بۆ وەزارەتی پەروەردەش بۆ دوو مانگ هاتبوو، ئەو پارانەی کەهاتبوو، یەکەم: هی ئەوێ تا مانگی 10 بوو، ئەصڵەن چەند هاتووە ئەوەندەشمان خستۆتە

سەری، ئەوەش کەبۆمان هاتووە، ئیعتیباریان کردووە بە سولفەو لێمان دەبڕن لەداهاتوودا، بەنیسبەتی پەروەردەش ئەوەی کەهاتبوو، پارەی 90 هەزار کەس هاتبوو، مونتەسبینی وەزارەتی پەروەردە 160 هەزار کەسن، لێرە لەپەرلەمان تەئکید کرایەوە بانگ کراین، وترا ئەبێت سەرف بکرێت، سەرفمان کرد، وتمان هەر هیچ نەبێت ئەو پارەی کەهاتووە تەقسیمی دەکەین قبولّ نەکرا، ئێستا ئێمە ئەو پارانە هەمووی بەزیادە دەدەین لەوێ، بەنیسبەت پارەی گازوایل بۆ کارەبا ئێستا ئێمە نەمانتوانیوە ئەو پارەی گازوایل و کارەبایەی کەدانرابوو، ئەویش بە حدوودی 50 هەزار تەجاوزمان کردبوو، زۆرجار بەئێمە دەڵێن بەوەزارەتی مالیە ئەویش هەر لەناو پرسیارەکاندایە، ئایا ئەو پارەی بۆ ئەوانەی کەدامەزراون ئەم چەند مانگە چیتان لێکرد، خۆ ئەمانە لەئەخیری مانگەکاندا دامەزراون، ئەی ئەم هەموو تەجاوزاتە بەچی پڕ دەکرێتەوە، ئەگەر پارەی سندوقی ئیستیسماری نەبێت، ئەگەر پارەی ئەوانە نەبێت بمێنێتەوە، تەبیعی ئێستا وابزانم ئەوە زۆری دەوێت باسی بکەم، ئەمە بەشێکە لەوانەی کەباسی دەکەم، ئەگەر باسی بکەم زۆر زۆر لەوە زیاتر دەبێت و لامەو نووسیویشمە، هەموو بە موستەمسەکەوە هەیە، ئێمە تەجاوزمان نەکردووە ئێمە سەرفمان کردووە قەرارەکانی پەرلەمان هەموویمان جێبەجێ کردووە، قەراراتی ئێرە کە لەپەرلەمان دراوە، ئەوەیە کە من ئێستا پارە لە ئیستیسماری بێنمە ئێرە، بەس من یەك پرسیار دەکەم، وەزیری پلاندانان خۆی لێرەیە، لێرە من ئیعلانی دەکەم، چی سلفەیەك وەستاوە هی پار، چی پار هاتبێت، چ ئەمساڵ هاتبێت، هی ئیستیسماری بێت وئێمە ڕامانگرتبێت و نەماندابێت، ئەوەشمان کردووە، هی پرۆژەکان ئایا ئێمە سولفەیەکمان وەستاندووە، هەموو سولفەکان کە هاتووەتە وەزارەت بۆ سەرف کردن، ئێمە نەمانوەستاندووە، لەبەر ئەوە باس لەوە دەکرێت کەگوایە خوراوە، دیار نیە، ئەوە موحاسبی یاسایی ڕەقابەی مالی دەتوانێت تەدقیقی ئەو شتانە بکات، ڕەقابەی مالی سەر بەپەرلەمان خۆیەتی دەتوانێت هەر وەختێك بینێرێت، ئەتوانێت بێت و تەدقیقی بکات، دێمە سەر وەڵامی پرسیارەکان، بەس ئەگەر مەجالم بدەن، پرسیارێکی تر کە باسی ناوچە دابڕاوەکان زۆر دەکرێت، پرسیارە ئەویش، من دەمەوێت باسی ئەوە بکەم، ئەمە مەلەفێکە پێمە، ئەم مەلەفە هەمووی ئەوەیە، ئەگەر ڕێگام بدەن تکایە، هەموو وەختێك باسی ئەوە دەکرێت، کە ئەم حکومەتە چی کردووە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، یەکەم: ئاوەدانکردنەوەی ناحیەی تەکیەی جەباری و ناحیەی شوان و کۆمەڵگای سمایل بەگی، ئەوە هەمووی بەچیمەنتۆ و بە پارە کە یەك ملیار و660 ملیۆن سەرف بووە، کۆی خێزانی سوودمەند 2857 کەس، هاوکاری کردنی 833 خێزانی ئاوارەی شاری سلێمانی ئەوانەی کە هی دەرەوە بوون، لەوێ بوون، هی کەرکوك، ئاوەدانکردنەوەی 101 گوندی دەورووبەری شاری کەرکووك کە 12661خێزان سوودمەند بوون، بە بڕی 5 هەزار دۆلار بۆ هەر خێزانێك، وە 100ماڵی برا مەسیحیەکان بە بڕی 10 هەزار دۆلار بۆ هەر خێزانێك، کۆی گشتی کۆمەك بۆ ئەمانە ئەکاتە 87ملیار و 832 و نیو و 5490 دۆلار دروست کردنی سەنتەری ڕۆشنبیری کەرکووك

بەبڕی 14 ملیۆن و200 هەزار دۆلار، بەڕاستی ئەمە ئەتوانم بڵێم لەهیچ دەوڵەتێکی عەرەبیشدا ئەو سەنتەری رۆشنبیرییە نیە، جەنابتان فەرموون بڕۆن سەیری بکەن، هەموو کەسێك حەزەکەم بڕۆن سەیری بکەن پارەکەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان داویەتی، لەڕێی کۆمەڵەی فریاکەوتنی ئاوارەو پرۆژەی خزمەتگوزاری بڕی 59ملیار 389ملیۆن سەرف کراوە، پرۆژەکانی ڕێگاوبان، ڤیرتاوکردن، تێکەڵە ڕێژکردن بەبڕی 13 ملیار و394 ملیۆن کراوە، شوێنە ئایینیەکان نۆژەنکردنەوەی مزگەوتەکان بەبڕی 987 ملیۆن، پڕۆژەی ئاو، ئاوەڕۆ تانکی ئاو بەبڕی 2 ملیار و673 ملیۆن، پرۆژەی تەندروستی، بنکەی تەندروستی، نەخۆشخانەی 100 قەرەوێڵەیی بە بڕی 4000 دۆلار هەوەها یەك ملیار و267 ملیۆن، پرۆژەی کارەبا کڕینی مۆلیدەو ڕاکێشانی هێڵی کارەبا 5 ملیار و684 ملیۆن، پرۆژەکانی پەروەردەو خوێندنی باڵا، بە بڕی 9 ملیار و39 ملیۆن، پرۆژەی کۆمەڵگای وەرزشی و مەلەوانگەو یاریگا، یانەکان، بە بڕی 110 هەزار دۆلار و 17 ملیارو 588 دینار، پرۆژ ەی شاروانی، باخچە، هۆڵی بۆنەکان، ئەوە بەبڕی 844 ملیۆن و 244 دینار، ڕەزامەندی 49 پرۆژەی خزمەتگوزاری لە لیستی ناوچە دابڕاوەکان بە بڕی 9 ملیار و429 دینار، هەیە...

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەیارمەتیت کاك شێخ بایز بزانین مامۆستا عومەر نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتە نیزامیەکەم ئەوەیە کە ئێمە دەنگمان بۆ شتێکی دیاریکراو داوە، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی پەرلەمان وەڵام بداتەوە، بەڕێز جەنابی وەزیر و ئێمەش هەمووومان ماندوو دەبین بۆیە بچێتە سەر وەڵامەکان وەرەقە بەوەرەقە، ئەو کاتە ئەگاتە ئەو وەڵامە گشتیانەشی کە حازری کردوون، لیژنەی دارایی دەپرسێت بڕی پترۆ دۆلار چۆن بوو بە 42 ملیار ئەوە بە موحەدەدی جوابمان بداتەوە، ئەپرسێت جیاوازی بودجەی ئیستیسماری و تەشغیلی لەکوێوە هات؟ ئەوەشمان جواب بداتەوە، هۆی زیاد بوونی ڕێژەی سوودە کۆمەڵایەتیەکان، ئەمساڵ چیە؟ ئەوەشمان جواب بداتەوە، ئەپرسێ هۆی کەمی ڕێژەی تەندروستی چیە؟ جوابمان بداتەوە، ناهاوسەنگی پلەکانی دامەزراندن کە لە 62٪ی دراوە بە دوو، سێ وەزارەت و باقی تری چیە؟ هۆی زیادی بەخشینی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران چیە؟ ئەم پرسیارانە وەڵام بداتەوە، ئەو وەڵامانەی جەنابیشی یەکە یەکە دەگاتە سەری لە ڕاپۆرتەکەدا، چونکە ئێمە 80 لاپەڕە ڕاپۆرتمان نووسیوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر پرسیارەکان وەڵام بدەرەوە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەوەندەم ماوە با تەواوی بکەم، لە خانەقین 94 ملیار دینار ئیشمان کردووە، حەتا ئێستا 18342 فەرمانبەرو مامۆستای هەرێمی کوردستان هەیە لەناوچە دابڕاوەکان، لەوێن و لە هەرێم مووچە وەردەگرن، ئێستا دێمە سەر وەڵامی پرسیارەکان، تەبیعی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، هەرکەسێك ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی لەبەدەرستتدا بێت، بۆ ئەوەی بچێتە سەری و وەڵامی دەدرێتەوە، وەڵامی بڕگەی 10 لە بەشی یەکەم، ماددەی 3 لاپەڕە دوو، دوای ئەوەی پرسیار کرا، لەوەزارەتی سامانە سروشتیەکان ڕوونکردنەوەی بەڕێز جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان، ئەوەیە کە ئەم بڕە پارەیەی کەدانراوە لەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕاڵەوە، بە بڕی 42 ملیار دینار، بڕەکەی تەواوەو پەیوەندی بە ڕێژەی دانیشتوانەوە نیە، بەڵکو پەیوەندی بە بڕی بەرهەمهێنان و پاڵاوتنەوە هەیە، کە بە فیعلی لەکوردستان بەرهەم دەهێندرێت، بۆیە بڕی 42 ملیار دینار دانراوە، وەڵامی لاپەڕە 6 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر هۆی زیاد بوونی سوودە کۆمەڵایەتیەکان بۆ ساڵی 2012، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 ، 144 ملیار دینار ئەگەڕێتەوە بۆ ئەم چەند خاڵەی خوارەوە:

بڕیاری خەرجکردنی بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکانی سەر بە حکومەتی هەرێمی کوردستان. زیادبوونی ژمارەی کەمئەندام بووان. زیادکردنی مووچەی چاودێری خێزانی. جێبەجێکردنی یاسای زیندانیە سیاسیەکان ژمارە(11)ی ساڵی 2011.

خەرجکردنی هاوکاری بەردەوام تایبەت بە خانەوادەی شەهید و ئەنفالکراوەکان.

هاوکاری کردنی ئەوانەی شەهید دەبن لەئەنجامی کردەوە تیرۆرستیەکان و هەروەها بریندار بوونیان.

هاوکاری کردنی پێشمەرگەی کەمئەندامی سەنگەر.

هاوکاری کردنی ئاوارەکانی سنووری تورکیا وئێران بە بڕی 100 ملیار دینار، کە تەرخانکراوە بۆیان لەساڵی 2012 بە بەراورد بەساڵی 2011 کە تەنها 10 ملیار دینار بووە.

وەڵامی لاپەڕە 7 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر وەزارەتی تەندروستی: بەر لەوەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە ئاگاداری بەڕێزتان دەکەینەوە، کە ئەم تێبینیە دژە بە تێبینی خاڵی هەشتەم کە لە لاپەڕەی 8دا هاتووە، کە ئاماژە بەوە دەکات میلاکی وەزارەتی تەندروستی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە بەشێکی زۆری لەمیلاکی حکومەتی هەرێم بەرکەوتووە لەساڵی 2012، لەگەڵ ئەوەشدا تێبینی لاپەڕەی 7 زۆر ڕوون نیە لەلامان

ئایا هەڵسەنگاندنی بەڕێزتان ئەڵێن لە ئاستێکی نزمدایە چی وچی دەگرێتەوە؟، وەڵامی لاپەڕە 8 ڕێژەی لە 62٪ وەزارەتەکانی پەروەردەو تەندروستی وناوخۆ و خوێندنی باڵا زیاتر پێکهاتەی میلاك لە کارمەند و فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێمی کودرستان لەو چوار وەزارەتەی سەروەدان لەپێناو پێکهێنانی کۆمەڵگەیەکی خوێنەواری تەندروست، هەستان بە هەڵمەتی بینایاتی باڵەخانەی قوتابخانەکان لە شارو شارۆچکەو گوندەکاندا پێویستی بەدامەزراندنی مامۆستا وکارمەند و فەرمانبەر دەبێت، سێیەم، بەهۆی بەردەوامی هەڵمەتی ئاوەدانکردنەوەی شارو شارۆچکەکان وگوندەکان پێویستیان بە کردنەوەی بنکەی تەندروستی و نەخۆشخانەو بنکەی ئاسایش و پۆلیس هەیە، ئەمانەش پێویستیان بەمیلاك هەیە، بۆیە بۆی دابمەزرێت لەبواری تەندروستی و ئاسایشی ناوخۆدا، زیاد بوونی ژمارەی زانکۆکان بەکردنەوەی زانکۆ لە هەڵەبجەی شەهید وڕانیەو زاخۆ، وە کردنەوەی پەیمانگا لەشارو چارۆچکەکاندا، هەروەها کردنەوەی بەشی نوێ لەزانکۆ و پەیمانگاکان، ئەمانەش پێویستیان بەمیلاك دەبێت، وەڵامی لاپەڕە 9 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر خەرجیەکانی وەزارەتی شارەوانی و دەستەی وەبەرهێنان، کە لە بەخشین خۆی دەبینێتەوە بەنیسبەت وەزارەتی شارەوانیەکان لەژێر ناونیشانی مینەح مووچەو گشت خەرجیەکانە بودجەی وەگەڕخستن، ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ دەلیلی موازەنەی عێراقی فیدڕاڵ، کەکوردستان بەشێکە لێی، بەڵام بەنیسبەت دەستەی وەبەرهێنانەوە دەگەڕێتەوە بۆ جێبەجێکردنی دەقی بڕیاری ژمارە(72) لە 2010/6/7 کە لەلایەن ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنانەوە دەرچووە، بۆ دروست کردنی 7 هەزار یەکەی نیشتەجێ بوون لەشارو شارۆچکەکان و4 هەزار یەکەی نیشتەجێبوون لە گوندەکان، وەڵامی بڕگەی 2 لەتێبینی لیژنەی دارایی لاپەڕە 9 بەم شێوەی خوارەوە:

زیاد بوونی بەخشین لەسەر بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بەبڕی 999 ملیۆن دینار بۆ بڕی 13 ملیار و 801 ملیۆن، ئەگەڕێتەوە بۆ بودجەی سەرۆکایەتی شارەوانی عەینکاوە، کەخراوەتە سەر بودجەی ئەنجومەنی وەزیران، کە بەپێی بڕیاری بەڕێزیان شارەوانی عەینکاوە سەر بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، تێبینی 12 لاپەڕەی 10 بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە ئاگاداری بەڕێزتان دەکەینەوە تەبیعی تێچووەکانی تر بەنیسبەت هەر سێ جێگای ئاماژە بۆ کراو، ئەم خەرجیانە دەگرێتەوە، سەرۆکایەتی هەرێم، بڕی 27 ونیو ملیار دینار بۆی دانراوە بۆ مەبەستی بەرەنگار بوونەوەی هەرێم بۆ ڕووداوە چاوەڕوان نەکراوەکان، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، 120 ملیار تەرخانکراوە بۆ مەبەستی تواناسازی، وەزارەتی دارایی شمولی پارەی حزبەکان وسەندیکاو کۆمەڵەو یانە و سەنتەر، زیاتر لە 200 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، هەروەها بۆ بڕی 200 ملیار لە یەدەکدا تەرخانکراوە ئەو پارانە هەمووی لەناو وەزارەتی داراییدایە، بڕی 300 ملیار دینار لەڕسومی باجەکانی گومرگ تەسلیمی عێراقی فیدڕاڵ دەکرێت، داهاتی تر زیاد بووە لەئەنجامی چالاکی لەبواری ئابووری هەرێمی کوردستان لاپەڕە 15، ئەوەی

کەجوابم نەداتەوە لەدواییدا پێم بڵێن جوابتان دەدەمەوە، لاپەڕە 15 پرسیاری یەکەم، بانقە بازرگانیەکان کامانەن کە دەڵێن هۆی پێدانی بڕە بەخشین چەندە؟ تەبیعی یەکەم داهات و مەسروق ئەم بانقانە هەروەکو باسمان کرد لەناو مینەحدایە، میزانیەکەیان لەوێدایە، وەلام ئەو بانقانەی کەداهات و خەرجیان هەیە، پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری هاووڵاتیان لەڕێگای کردنەوەی حسابی جاری وتەوفیر، پێشکەشکردن تەبیعی بۆ خزمەتگوزاری بۆ هاووڵاتیان لەڕێگەی کردنەوەی، ئەمە ئیشەکانیانە، دانی حسابی جاری بۆ فەرمانگەکانی حکومەت، دابەشکردنی مووچەی خانەنشین و شەهیدان وئەنفالکراوەکان، فەرمانبەران، وەلامی (ب) پێدانی بەخشین بریتیە لەجیاوازی بەپێی داهات و خەرجی، کەواتە عەجزیان دەخرێتە ناو بودجەوە بەشێوەی بەخشین، وەکو وتم ئەم حسابە لەناو بەخشیندایە، لەناو مینەحدایە، گرنگ داهاتەکەی بۆ خۆیەتی، حسابی دەکەین، خەرجیە متەوەقعەکانیش حساب دەکەین، یەك لەیەکی تەرح دەکەین، چەند ئەمێنێتەوە ئەو عەجزە وەزارەتی دارایی عەجزەکەیان دەداتێ، داهات و خەرجیەکانی فڕۆکەخانەی سلێمانی وهەولێر، بڕی لە 37 ملیار دینار، بەلام خەرجیەکانی 66 ملیار دینارە، ئاراستەی ئەو بەخشینە بۆ داپۆشینی خەرجیەکان، واتە عەجزو کورتهێنان دەچنە ناو بودجەوە، واتە بەرهەمیش بەهەمان شێوە، ئەوەی فڕۆکەخانەکان زۆر باس لەوە دەکرێت ئەڵێن داهاتی فرۆکەخانەکان نەما، خورا، نایدەن، هەمووی لەناو مینەحدا دەستنیشان کراوە، ئەو داهاتانە داهاتەکانیان و خەرجیەکانیان و چەندیش عەجزیان هەبێت وەزارەتی دارایی دەیدات، وەلامی پرسیاری 2 ئەم بڕگەیە تەبەروعات و ئیعانات لەناو فەصڵی سوودە کۆمەلایەتیەکانە، بەلام حسابی ئیعانات پەیوەندی بەم بڕگەیەوە نیە، فەصڵی تایبەتی خۆی هەیە، وجیاوازی هەیە لەناو فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی جیاواز، جیاوازە لەبڕگەی ئیعانات و تەبەڕوعات، شێوازی ئاراستەکردنی ئیعانات و تەبەروعات بۆ گشت وەزارەتەکان بۆ پرسەو هاوکاری ونەخۆشی درێژخایەن لەوەزارەتی تەندروستی و مووچەی زیندانە سیاسیەکان وپێشینەی هاوسەرگیری وخانووبەرەو خانەوادەی شەهیدان تەرخانکراوە، بۆ بەخشینی حزبەکان سەندیکاو کۆمەڵەو یەکێتیەکان، سەنتەرەکان کەتەرخانکراوە بۆ مەبەستی بەرەوپێش بردنی و پاڵپشتی کردنی لە ژینگەی دیموکراسی تەندروست، بۆ زانینی بەڕێزتان مینەح و تەحویلاتی تر لەحسابی تێچووەکانی ترە، یەعنی مصروفات اخری، نەك لەسوودە کۆمەلایەتیەکان، چوار: دەستەی وەبەرهێنان تەعویزاتی جیاواز هەیە ئەمەش بەهۆی جێبەجێکردنی یاسای وەبەرهێنان دێتە کایەوە، لاپەڕەی 16 کورت هێنانی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش، بەنیسبەت ئەنجومەنی ئاسایشەوە کەئێستا بۆمان هاتووە داوایان کردووە بودجەکەیان بۆ زیاد بکەین، چونکە ئاسایش یەکی گرتووەتەوە ئەو بودجەیە لەکاتی خۆیدا ئێمە لەسەر ئەساسی یەکلایەنە دامان نابوو کەمکرابوویەوە، ئێستا داوای زیادەکەیان کردووە، ئێمە لەڕێگای ئەنجومەنی وەزیرانەوە بەرزمان کردۆتەوە دیارە هاتووەتەوە بۆ ئێرە بۆ پەرلەمان و پرسیاریان کردووە، بۆ ئەو بابەتەی ئەنجومەنی ئاسایش

کەبابەتێکی هەستیارە، ئەمانیش وەزارەتی دارایی بۆیە ناردوویانە تا لەکوێوە موناقەلەی بۆ بکەین، بەڵام ئێمە تەبیعی باسمان کردووە کەچۆن چارەسەر بکرێت، ئەوە هەر دەبێت عەجزەکە زیاد بکرێت بۆ ئەو مەبەستە داوای چارەسەریان کردووە، بەس لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە کەچارەسەریان بۆ داناوە، کەچۆن عیلاج دەکرێت، لاپەڕەی 17 وەڵامی پرسیاری چوارەم، سەبارەت بەزیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، کە پێشنیار کراوە لە چ بوارێك بۆی دابین بکەین، دەبێت ئێمە بەڕاستی کە هەر زیادەیەك دەکرێت، ئەبێت پێمان بڵێن لەکوێ هەڵی بگرین، لەکوێ دای بنێین، وەڵامی پرسیاری 7 سەبارەت بە بڕگەی أ بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم60486 ملیار دینارە نەك 66486ملیار دینار، سەبارەت بە بڕگەی (د) شارەوانی عەینکاوە لەناو بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیراندایە، کە بڕگەی 13801کە، لاپەڕەی 2 خاڵی 6 وەڵامی لیژنەی تەندروستی، وەزارەتەکانی تریش داوا دەکەن، کە مووچە و دەرماڵەکانیان بۆ زیاد بکرێت، ئەوەش بارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات، لەهەمان کاتدا ناتوانین ئەوەی لەعێراقی فیدڕاڵ پەیڕەو دەکرێت لەهەرێمی کوردستان پەیڕەوی بکرێت، دووجار یەعنی لەوێش بکرێت ولێرەش بکرێت، هەر دەتوانین بڕیارەکانی پەرلەمان جێبەجێ بکەین، کەدەڵێت ئێرەش وەکو بەغدای لێ دەکرێت، ئەوەی کەداوا کراوە لەوەزارەتی تەندروستی ئێستاکە هەندێ شت داوا کراوە لەبەغداد نیە، داوا دەکرێت بیدەین ئەوەیە مەسەلەکە، خاڵی 8 لە ماددەی 4 بڕگەی 1، لەیاسای بودجەی ساڵی 2012ئاماژەی پێدراوە، خاڵی 12 ژێنگە دەستەیە نەك وەزارەت، ئێمە دەڵێین ژینگە دەستەیە، پابەندین بە 17 هەزار پلە کەدانراوە لەڕێگای گواستنەوەی ڕاژە، سوود لەفەرمانگەکانی وەزارەتەکانی تر وەردەگیرێت، ئەگەر پێویستیان پێ بێت لەوەزارەتەکانی ترەوە بۆیان دەگوێزرێتەوە، لاپەڕە 3 خاڵی 3 لیژنەی کشتوکاڵی داهاتی ئەمان تەنها بریتیە لە 9 ملیار و796ملیۆن دینار، کە ئەویش بریتیە لەمووچەی فەرمانبەران، ئەمەش ناکرێت بدرێتە خۆیان کاری لەسەر بکەن، تا ئێستا لەپەرلەمانەوە هیچ بڕیارێك دەرنەچووە، کەهی ئەوانیش بۆ خۆیان بێت وەکو وەزارەتی تەندروستی و شارەوانی و کارەبا، وەڵامی 5 پێویستە وەك وەزارەتەکانی تر حسابی بۆ بکرێت، لاپەڕە 4 وەڵامی 2 لیژنەی وەرزش ولاوان، بۆ زانیاری بەڕێزتان وەرزش ولاوان وەزارەت نیە، بەڵکو بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەزارەتی ڕۆشنبیری یە، دوو میلاك بەڕێزەی دانراو دەتواندرێت لەڕێگای گواستنەوەی ڕاژەوە فەرمانبەرانیان بۆ دابین بکرێت، 3 پێشنیار کراوی خۆیان 400 پلە بووە، لەوەزارەتمان 300 پلە دانراوە، یەعنی ئەمە دیارە ئەوان داوای 400 پلەیان کردووە، ئێمە 300 پلەمان بۆ داناون، بەو شێوەیە توانیومانە تەوزیعی میلاکات بکەین، لاپەڕە 6 بڕگەی(ب) وەڵامی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە، خەرجکردنی دەرماڵەی ژن ومنداڵ، بەپێی یاسای ژمارە(22)ی ساڵی 2008 ڕێکخراوە، بڕگەی (ت) ئەم داواکارییە ناکرێت، چونکە بەپێی یاسایەك ڕێکخراوە، بڕگەی (ج) سەبارەت بە دابین کردنی بودجە بۆ هەڵدانەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان و دابین کردنی

زەوی بەردەوام کراوەو کاریشی لەسەر دەکرێت، بڕگەی(ح) ئەگەر ئیمکانیاتی بودجە ڕێگا بدات، پێمان باشە، بەڵام سەرچاوەیەك دیاری بکرێت بۆ ئەوەی کەداوا کراوە، بڕگەی(خ)دەتواندرێت لەسندوقی نیشتەجێبوون وکەمدەرامەتەکان سوود وەربگیرێت، خاڵی 6 بەپێی یاسای شەهیدان وئەنفالکراوەکان ژمارە(9)ی ساڵی 2007 دیاریکراوە، خاڵی 7 تاوەکو ئێستا هیچ بودجەیەك لەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە بۆ پێشمەرگە تەرخان نەکراوە، ئایا ئەگەر بودجەیەك کەم نەکرێتەوە وەك وەزارەتەکانی تر ئەو بارگرانیە لەکوێ چارەسەر دەکرێت لەکاتێکدا چەند ساڵە هیچ پارەیەك بەناوی بودجە بۆ وەزارەتی ناوبراو وەرنەگیراوە، خاڵی 8 لەبەر ئەوەی لەدەستووری عێراقی فیدڕال وەزارەتی پێشمەرگە بەشێکە لە سیستمی بەرگری لەعێراق هەندێ کاڵا هەیە، دەبێت لەڕێگای حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە دابین بکرێت، لەهەمان کاتدا هیچ بڕە پارەیەك بە مووچەو دەرماڵە لەبودجەی حکومەتی عێراق تەرخان نەکراوە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، خاڵی 9 لەسەر بنچینەی ئەو بڕە پارەیە دانراوە کە لەلایەن حکومەتی عێراقەوە تەرخانکراوە، لەهەمان کات عەجز، کورتهێنان بەبڕی 2 تریلیۆن و488 ملیار و 847ملیۆن دینارە، لاپەڕەی 7 لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن، وەڵام ناکرێت لەفەصڵی مووچە موناقە بکەین بۆ داپۆشینی چالاکیەکانی تر، وەڵامی بڕگەی 5 پێمان باشە، بەڵام بەمەرجێك لەبودجەی تەرخانکراوی پەسەندکراوی وەزارەتی ناوبراو دەرنەچێت، خاڵی 5 مووچەو دەرماڵە بەپێی یاسای ژمارە(22)ی ساڵی 2008 ڕێکخراوە، گەورەترین کێشەی حکومەت داواکردنی دەرماڵەیە کە بارگرانیەکی گەورەی دروست کردووە بەبێ دیراسەکردن داوا دەکرێت، خاڵی 17 پێمان باشە وەزارەتی ڕۆشنبیری بەپێی تایبەتمەندی خۆی لەسەر بنچینەی بڕوانامەکان داوای دامەزراندن بکات، خاڵی 19، ئەوەی کەکاری پێ دەکەین، یاسای ژمارە(27)ی ساڵی 2006ی هەموارکراو کە بەپێی ڕێنمایی دارایی ژمارە 37 لەساڵی 2008 پێی دەرکراوەو جێبەجێ دەکرێت، لیژنەی کاروباری کۆمەڵەی مەدەنی، لاپەڕە 10 سەبارەت بەخاڵەکانی 1و2و3 لەلاپەڕەی 10 و 11 ، 200 ملیار دینار بۆ حزبەکان دانراوە، 78 ملیاریش بۆ کۆمەڵەو سەندیکاکان، 115 بۆ ڕێکخراوەکانی زانستی و وەزارەتی ڕۆشنبیری ولیژنەی پارائۆلۆمپی ویانەکانی وەرزشی، لاپەڕە 11 لیژنەی ماف بەکاربەر، بڕی داهاتی ناوخۆ بڕەکەی زیاترە نەك کەمتر، تەنها وەزیری دارایی بەپێی یاسای ژمارە(25)ی ساڵی 1960 یاسای میلاك بۆی هەیە ڕێکخستنی میلاکی وەزارەتەکان بکات، بەڵام سەبارەت بەخانەنشین کردن لەسەر داواکاری فەرمانبەر خۆی دەبێت، 6 زیادکردنی قەرزی خانووبەرە لەتوانای بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا نیە، (ب) پێمان باشە دیراسەت بکرێت لەلایەن هەردوو وەزارەتی پەیوەندیدارەوە، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار، بڕگەی (3) لە هەشتەم لاپەڕە 13 لیژنەی کاروباری پەروەردە، ئەم داواکارییە پێچەوانەی بڕگەی 8 ە لەتێبینیەکانی لیژنەی دارایی بەڕێزتانە، بڕگەی 4 ڕوونکردنەوەی زیاتر پێویستە لەو بارەیەوە، بڕگەی 6 لاپەڕە 14 پێویستی

بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە لەهەمان کاتدا ئەو بڕگەیە تەرخانکراوە بۆ سوودە کۆمەڵایەتیەکان خۆی لەخۆیدا کەمە، ئەگەر لەئاستی پێداویستی ئەو وەزارەتەدا بن، بڕگەی 8 بەموناقەلە چارەسەر دەکرێت لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی پەروەردە، بڕگەی 9 پێمان باشە، بڕگەی 10 ئێمەش پێمان باشە چیتر غوبن نەمێنێت، بڕگەی 12 لەتوانای حکومەتی هەرێمدا نیە، لەهەمان کاتدا ئەم پێشنیارەی بەڕێزتان پێچەوانەیە لەگەڵ ماددەی 7 تێبینی لیژنەی دارایی لەلاپەڕە 7، بڕگەی 13 دامەزراندن لەساڵی 2011 لیژنەی باڵای دامەزراندن لەپارێزگاکان ڕێکخراوە، پاڵپشت بە بڕیارێکی ڕەسمی سەرۆکایەتی ئەنجومەن لەو بارەیەوە، ژمارە 3336 لە2011/3/17 ئێمە دەسەڵاتمان داوە بەزانکۆ و پەیمانگا تازەکان بەپێی نووسراومان ژمارە(5250)لە 2011/2/22 فەرمانی ڕەسمی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران هەیە لەوبارەیەوە، ژمارەکەی(489)2012/1/9، بۆ وەڵامدانەوەی بڕگەی 4 لە 9یەم لاپەڕە 16 لیژنەی ئەوقاف، ئەو زیاد بوونە دەگەڕێتەوە بۆ ئیستیحداس بوونی سێ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئەوقاف وکاروباری ئایینی و کردنەوەی یەکەی سەربەخۆ بۆ پەیمانگا ئیسلامیەکان، بڕگەی 5 کەمتەرخەمی نەکراوە لەو بارەیەوە، 600 پلە دانراوە بۆیان، بڕگەی 6 بەنیسبەت دەوائیری مینەوە چارەسەر کراوە، واتە دەزگای مین دروست بووەو یاسای خۆیان هەیە، لەو بارەیەوە بەڕەسمی پەیوەندییان نە ماوە لەگەڵ وەزارەتی دارایی و فەرمانگەکانی ماڤی مرۆڤ و ژینگە هەڵوەشاوەتەوەو پێویست دەکات لەلایەن پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کار بۆ یەکلاکردنەوەیان بکرێت، بڕگەی 7 لاپەڕە 17، نەناردنی بودجە لەکاتی خۆی ئەوەم وەڵام دایەوە، بۆ وەڵامدانەوەی بڕگەی 10 لاپەڕە 18، ئەو بڕە پارانەی کەلەساڵی 2012پەسەند کراوە، 457 ملیار دینارە، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011، کە 309 ملیار دنیار بوو، کەواتە بڕی 148ملیار زیاتر پێشنیار کراوە، بەمەبەستی پەسەند کردنی لەلایەن بەڕێزتانەوە، بەنسیبەت خاڵی 8 ئیختیصاصی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی بەپێی یاسا، بەنیسبەت خاڵی 9 گونجاوە، بەنیسبەت خاڵی 10 ئەم کێشەیە، بەگواستنەوەی ڕاژە لەوەزارەتەکانی ترەوە جێبەجێ بکرێت، بەنیسبەت خاڵی 11، بارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات، خاڵی 11 لاپەڕە 20 بڕگەی 1 داهاتی ئەم وەزارەتە بەڵێ کەمە، چونکە بڕێك داهاتی کەمی دەست دەکەوێت، لەئەنجامی ئەو فحوصاتانەی کە لەلایەن تاقیگەی بیناسازی لە سلێمانی ئەنجام دەدرێت, بەڵام بەڕێوەبەرایەتی تاقیگەی بیناسازی هەولێر ودهۆك سەر بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانن، بەنیسبەت بڕگەی 7 پێمان باشە، پارەی غەراماتی مروری دەعم بکرێت، بەپێی یاسای غەراماتی مروری کە لە 50٪ جائیزە کە بەکار بهێندرێت بۆ سەلاماتی مروری، بەنیسبەت بڕگەی 14 عائیدی دەستەی وەبەرهێنانە بەنیسبەت بڕگەی 15 بەکۆتایی ساڵ لەگەڵ هەر تەخصیصێکی مالی، ئەگەر کاری لەسەر نەکرا، لەو ساڵەدا تەدویر نابێتەوە بۆ ساڵی ئایندە، پاڵپشت بە یاسای ئسولی ژمێریاری گشتی ژمارە(28) ی ساڵی 1940 وە یاسای ئیدارەی مالی

و دەینی گشتی ژمارە(95) ی ساڵی 2004، ڕاپۆرتی خزمەتگوزارییەکان شارەوانی وگواستنەوەو گەیاندن، بڕگەی 1 بڕی داهاتی خەملێنراو کە ئەوترێت لە ڕاپۆرتەکەدا (450)یە لێرە 478 تە، ئەو 450 یە لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی داراییدا هاتووە، ئەوەیە کە لەسەرەتا ناردوومانە بۆ بەغداد وەکو تەخمینێك، ئەوەی بۆ پەرلەمان هاتووە ئەو وەختە، تەخمینەکە گۆڕاوە، گۆڕاوە ئەو کۆنە، ئێستا گۆڕیومانە بە 478 ، بڕگەی 2 ئەو میلاکەی کەلەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕاڵەوە پەسەند کراوە، 662446 فەرمانبەرە، بەڵام بەپێی ڕاسپاردەی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ژمارەکە گۆڕاوە بۆ 667849 فەرمانبەر، بڕگەی 3 تەواوە ئەمە دەبێت بەرەو زیاد بوون بڕوات نەك کەم بوون، تەنها لەکاتی نەبوونی میراتگردا ژمارەکان کەم دەبێتەوە، دیارە ئەو مەسەلەی تەقاعودیە، بڕگەی 4 تایبەتە بە حساباتی ختامی نەك میزانیەی تەخمینی، بڕگەی 5 پێشتر لەلیژنەی دارایی وەڵام دراوەتەوە، بڕگەی 6 پێمان باشە لابرێت، کار بەیاسای ژمارە (25ی ساڵی 1960ی میلاکات بکرێت کە دەسەڵات دراوە بەوەزارەتی دارایی و ئابووری ئەمەش دووبارەیە، بڕگەی7 ئێمەش پێمان باشە، بەڵام دەکەوێتە سەر شانی فەرمانگەی پەیوەندیدار کە بودجەی ئەوساڵەی پێشکەش دەکات، بەئاگادار بوون لەکارو چالاکیەکانی ساڵانی ئایندە، بڕگەی 9 بۆ ئەو بڕە پارەیەی کە لەبەخشین تەرخانکراوە بە بڕی 378799 ملیار دینار، بۆ ئەو فەرمانگانەی کەداهاتیان هەیە، لە ئەنجامی جیاوازی نێوان داهات وخەرجیەکان لەکورتهێنانی بودجە خۆی دەبینێتەوە، بۆ مووچەو گشت خەرجیەکان بودجەی بەکار خستن، کە ئەوەش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراق پەیڕەو کراوە، ئەمە خۆشم لە پێشەوەش باسم کرد کەباسی مینەح و ئەو شتانە بوو، بڕگەی 10 لاپەڕە 24، ئەو بڕە پارەیەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن گشت وەزارەتەکانەوە، بۆیان تەرخان بکرێت، لە فەصڵی مووچە بەڕێژەیەکی زۆر زیاترە لەوەی کە حکومەتی بەغداد بۆمان دەنێرێت، وەڵامی بڕگەی 12، لاپەڕە 25، پێویستیمان بە ڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، بڕگەی 16، دووبارەیە ئێمەش پێمان باشە کە ئەولەویات بدرێت بەگرێبەستەکان بەپێی پێویستی وەزارەتەکان لەجۆری پسپۆڕیەکانیان، بڕگەی 17، لەلایەن وەزارەتی داراییەوە پارە تەمویلی بانقی خانووبەرە دەکرێت نەك وەزارەتی شارەوانی، وەزیاد کردنی ئەو بڕە پارەیە لەتوانای حکومەتی هەرێمدا نیە، بڕگەی 18 لاپەڕە 26، سیستمی بەڕێکردنی ئەرکە داراییەکان لە وەزارەتی کارەباو فەرمانگەکان، سیستمی ژمێریاری یەکگرتووە، کەقبوڵی ئەوە ناکرێت لێخۆشبوونی هەبێت بەلەبەرامبەری خەرجیەکان بۆیە پێمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بڕگەی 20، لەیاسای ئسوڵی ژمێریاری گشتی ژمارە(38)ی ساڵی 1940 هاتووە لەهەمان کاتدا میزانیەی هەرێم کە تەمویل دەکرێت لەلایەن حکومەتی عێراقەوە، بە 1 تەقسیم 12 دەبێت، دوو تا سێ جار بۆمان ڕەوانە دەکەن بەمانگانە بەجارێك یان دوو، سێ جار پارەکە ڕەوانە دەکەن، مەسەلەی ئەو 1 تەقسیم 12 یە لە ساڵی 1940 ەوە لە عێراق پەیڕەو دەکرێت و ئاوایە، ئێمەش بەشێکین لەوێ، وەڵامی بڕگەی 21 داهاتی فەرمانگەکانی سەر

بەوەزارەتی شارەوانی دەکاتە 65میلیار 751 ملیۆن دینار، بەڵام داهاتی ناو وەزارەتی شارەوانی دەکاتە 340 ملیۆن دینار، حەز دەکەم ئەوە بزانن جارێ شارەوانیەکان جیاوازە، دیوانی وەزارەتیش جیاوازە، شارەوانیەکان یاسای ژمارە(6) ی خۆیان هەیە، بەڵام دیوانی وەزارەتەکان وەکو هەموو وەزارەتەکانی تر ئاسایی ئیش دەکەن، تەبیعی لەلایەن وەزارەتی داراییەوە کەئەویش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراقی تەصنیف کراوە، وەڵامی بڕگەی 23،لەبەر ئەوەی وەزارەتی گواستنەوە داخڵی بەرنامەی خوتەم نەکردبوو، وەزارەتمان ناچار بوو لە ختە داخڵی کرد، ئەو گوژمەیەی کەلەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران تەرخانکراوە گرێبەست لەگەڵ کۆمپانیایەکی کۆری ئەنجام دراوە بۆ سەرپەرشتیارو ڕاوێژکاری پرۆژەی ناوبراو، ئەویش لەکاتێکدا خەرج دەکرێت کە پرۆژەکە بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، ئێستا پرۆژەکە لە بواری دیزایندایە، وەڵامی بڕگەی 24، ئەکەوێتە ئەستۆی وەزارەتی پەیوەندیدار کە ڕەچاوی بکات، وەڵامی بڕگەی 25، پێشنیاری خۆیانە بۆ ساڵی 2012، نەك تەرخانکراوی وەزارەتی دارایی، هەر بڕیارێك تەرخان بکرێت بۆ وەزارەتی ناوبراو دەچێتە ژێر تبیعی موحاسبی مینەحەوە، ئەویش دەبێت بەپێی بڕی عجزی کاتی بێت، وەڵامی بڕگەی 26، لاپەڕە 27، داهاتەکانی نەچووەتە زمنی داهاتی حکومەت، بەڵکو بە بڕی عەجز جیاوازی نێوان داهاتەکانیان پارە دەستنیشان کراوە بۆیان، لەژێر تبیعی دەلیلی موحاسبی مینەح، کە ئەویش پاڵپشتە بە موازەنەی عێراق لەو بارەیەوە، وەڵامی بڕگەی 27، وەڵامەکە لە خاڵی 26 ی سەرەوە ئاماژەی بۆ کراوە، بڕگەی 13 لاپەڕە 29، داواکاری پیشەسازی 295فەرمانبەر بووە کراوە بە 150 فەرمانبەر، لەلایەن وەزارەتمانەوە لەکاتێکدا کە وەزارەتی ناوبراو ژمارەیەکی زۆر فائیزی هەیە، دیارە وەزیری بەڕێز یان هەرکەسێك هاتووە لێرە وتوویەتی ئێمە داوای ئەو میلاکەمان نەکردووە، وەزارەتی دارایی خۆیان کردوویانە، دیارە جوابەکەی ئێمە ئەوەیە کە ئێمە لەگەڵ ئەوەداین ئەو وەزارەتە فائیزی زۆرە، هەموو مەعامیل ومەصانیع وئەوانەیان وەستاوە، پێویست نەبوو کەداوا بکەن، بەڵام خۆیان داوایان کردووە لەلای ئێمە موسەبەتە کەداوای 295 فەرمانبەریان کردووە، ئێمە کەممان کردۆتەوە بۆ 150، ئێستا هاتوون لەپەرلەمان گوایە وتوویانە داوای 150مان نەکردووە، لەدامودەزگاکان لەشارەکانی هەرێمی کوردستان چونکە وەك ئاشکرایە لای بەڕێزتان ئەم وەزارەتە پێشتر وەزارەتێکی مونتج بووە، بەڵام حاڵی حازر موستەهلیکە، بۆیە ناکرێت ئەم هەموو هەڵئاوسانەیان بۆ بکرێت لەسەر میزانیەو میلاکی حکومەت، ئێمەش ڕەئیمان ئەوەیە کە نەکرێت، بەڵام ئیتر ئەوە دیارە خۆیان داوای ئەوەندەیان کردووە، بڕگەی (ب) 3 لاپەڕە 29، تەئکید لەوەزارەتی ناوبراو دەکرێتەوە، بەڵام لەهەمان کاتدا چەند ساڵێکە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە، بەکرێ دراوە، بڕێك چیمەنتۆی کەم کە ڕۆژانە دەدرێت بە بەڕێوەبەرایەتی فرۆشتنی چیمەنتۆ لە سلێمانی، بەڕێوەبەرایەتی ناوبراو بە نرخێکی زۆر مەدعوم ئەیفرۆشێت بە هاووڵاتیان, ئەم داهاتە ئەبێت لەوەزارەتی پیشەسازی بپرسین بەڕاستی ئێمەش دەزانین کەبەشێك لە چیمەنتۆ دەدرێت بە

مەکتەبێك لە سلێمانی وئەفرۆشرێت، بەس بەشێك چونکە ئێستا خۆی مەعمەلەکە لەلایەکی تـرەوە ئیشی پێ دەکرێت، بڕگەی (ب) 4 لاپەرە 29، ئەو ڕێژەیە بەتەنها تایبەت بەکارو چالاکی دیوانی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، بـەڵام بەنیسبەت فەرمانگەکانی سـەر بـەوەزارەتی نـاوبراو تـەمویلکردنیان لەسـەر ئەساسـی بەراوردە لەنێوان خەرجی وداهاتەکانیان کە بڕی داهاتیان کردوویەتیە 1 ملیار و754 ملیۆن و330 هەزار دینار، ئەویش بەرامبەر بەوخەرجیانەی کە لەلایانـە، 4 لاپـەڕەی 29، داواکاری خۆیـان 138 کـەس بـووە، تەنها 70 کەسیان بۆپەسەند کراوە، دیارە وەزارەتی سامانە سروشـتیەکانیش بەهـەمان شـێوە هـاتوون لێـرە وتوویانە ئێمە داوامان نـەکردووە ئـەوان دایـان نـاوە، ئـەوەی موسـەبەتە لـەلای ئێمـە، لـەڕۆژی موناقەشـەی میزانیە ئەوان داوای 138یان کردووە، ئێمە کردوومانە بە 70 من لێرەوە بۆ تەئکید بۆ ئەو براو خوشکە پەرلەمانتارانـە ئەمـەوێت باسـی ئـەوە بکـەم، یەکـەم: هـەردوو وەزیرەکـە لەهـەردوو کابینەکـەدا بـوون، لەکابینــەی شــەش و حــەوتیش، موناقەشــەی میزانیــەیان کــردووە، میزانیەکــە لەبەردەســتیاندا بــووە، هەفتەیەك بەر لەوە دراوە پێیان، هەموو جارێك لە موناقەشەکەدا سێ جار وچوارجار دانیشـتوون ئـەی بـۆ ڕۆژێك بەمنیان نەوت ئێمە داوای 70 مان نـەکردووە؟، بـەڵام لێـرە لـە لیژنـەکان وایـان وتـووە، لاپـەڕە 29 بڕگـەی 4 ئـەو داهاتـە تـەنها تایبـەت بـەدیوانی وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان، وەڵامـی 30 وەزارەتـی پیشەسازی بڕگەی (پ) وەزارەتی دارایی بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بەپێی یاساو ڕێنماییەکان پـارەی پرۆژەکـان خـەرج دەکـەن، نـازانین مەبەسـت لەکـەم کردنـەوەی ڕۆتـین چیە؟ بڕگەی چی؟، بـەپێی ڕێنمایی دارایی ژمـارە(4)ی سـاڵی 2011 کـە بەنووسـراوی (5201) لـە 2011/5/17 دەرچووە، کـار بـۆ ئەومەبەسـتە کـراوە، لاپـەڕە 31 لیژنـەی مـافی مـرۆڤ، وەڵام کورتهێنـان سـاڵ بەسـاڵ بەفیعلیـە، هۆیەکەشـی دەگەڕێتەوە بـۆ زیاد بـوونی مووچـەی فەرمانبـەران وهێزەکانی ئاسایش و نـاوخۆ، زیـاد بـوونی مووچـەی خانەنشین ووەزارتی پێشمەرگەو کەمئەندامانی سەنگەر، زیاد بـوونی خەرجیـەکانی وەزارەتـی پێشـمەرگەو فـەرمانی پێکهێنـانی 8 لیـواو، دوو فەرمانـدەی پشـتیوانی بـۆ سـاڵی 2012 کـەهیچ بودجەیـەك لـەعێراقی فیدڕالـەوە بۆیـان سـەرف ناکرێـت، زیـاد بـوونی فەرمانگـەو یەکـەی ژمێریـاری بـەهۆی زیـادبوونی چالاکی لەهەموو بوارەکاندا، بـڕی 120 ملیـار دینـار دانـراوە بـۆ پرۆسـەی تواناسـازی لـە سـەرۆکایەتی ئەنجومـەنی وەزیران، لەماددەی 16 لەیاسای بودجەی ساڵی 2012 دیاریکراوە، کە بەردەوامی پـێ بـدرێت و گوژمـەکان لەبودجـە دیـاری ناکرێـت، بـەڵکو بـەپێی یاسـاو ڕێنماییـەکان لـەکاتی جێبـەجێکردنی تـەرخانکردنی دیـاری دەکرێت، بەپێی یاسای بودجـەی سـاڵی 2012 مـاددەی 16، بڕگـەی 5 دەستنیشـان کـراوە، لەسـاڵی 2011 لەسەر بودجەی وەگەڕخستن دانرابوو، بەڵام لەساڵی 2012 خراوەتە سەر وەزارەتی پلاندانان، لاپـەڕە 32، پەیوەنـدی بـەوەزارەتی شـەهیدانەوە هەیـە، 7 پەیوەنـدی بـەوەزارەتی شـەهیدانەوە هەیـە، 8 پەوەنـدی بەوەزارەتی شـەهیدانەوە هەیـە، 9 بـەپێی نووسـراوی 13740 لـە 2011/7/18 چارەسـەری ئـەم بابەتـە

کراوە ئەو زەویانەی کە 100 مەترە دووجار تاپۆی هەبێت سوودمەند دەبێت لە پێشینەی خانووبەرە، بەڵام ئەوەی کە 200 مەتر بێت هاوبەشە وهەریەکە 10 ملیۆن دینار وەردەگرن، لەساڵی 2011 دامەزراندن بەپێی سستمێکی دیاریکراو لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەیڕەو کراوە، پەیوەندی بەپەرلەمان و وەزارەتی دادەوە هەیە، بڕگەی 12 ئەم پرسیارە ئاراستەی وەزارەتی ناوخۆ وفەرمانگەی کۆچ وکۆچبەران بکرێت، لەلایەن وەزارەتمانەوە پارەی بۆ تەرخانکراوە لەساڵی 2011، خاڵی 13 لە خاڵی 12 وەڵام دراوەتەوە، خاڵی 14، بەمەرجێك هیچ جۆرە مووچەیەکی تریان نەبێت، بڕیاری پێ دەربکرێت لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە، ڕێنماییەکانی وەزارەتمان ووەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی بیانگرێتەوە، لاپەڕە 33، لیژنەی ناوخۆو ئاسایش، لەتێبینیەکانی لیژنەی دارایی هاتووە، وەزارەتی ناوخۆ یەکێکە لەو وەزارەتانەی کەئاماژە کراوە میلاکی زۆرە، بەڵام لەهەمان کاتدا لەم خاڵەدا وتراوە میلاکیان کەم کراوەتەوە میلاکی ئەم وەزارەتەش زۆرە، دوای ئەوەی یاسای ژمارە 18ی ساڵی 2011 جێبەجێ کراوە، مووچەو دەرماڵەکەیان زۆر دەبێت وبارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات لەکاتێکدا میلاکی فیعلیان 110126 کەسە، خاڵی 3 پەیوەندی بەوەزارەتی کارەباو ناوخۆوە هەیە، خاڵی 6 میلاکیان زۆرەو بودجە بارگرانی زۆری لەسەر دروست دەبێت لاپەڕە 35، لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەت، لەخاڵی شەش دیاریکراوە، لیژنەی کاروباری یاسایی، خاڵی 11 ناکرێت پەیڕەوی سیستمی دەرماڵە داواکراو لە هەرێم و عێراقی فیدڕاڵ جێبەجێ بکرێت، وە ناکرێت ئەوەی لەعێراق هەیە لە هەرێمیش جێبەجێی بکەین، 14 هەنگاوی بۆ نراوە بۆ چارەسەرکردنی لەگەڵ ئەنجومەنی شورای هەرێم، 16 ڕوونکردنەوەی پێویست پێشکەش بکرێت، چونکە پرسیارەکە ڕوون نیە؟، 35 و 36 بۆ زانیاریتان پێناسەکردنی سوودە کۆمەڵایەتیەکان شی کردنەوەی لە بڕگەی 5ی لاپەرە 14 و15 لەڕاپۆرتی وەزارەتماندا هاتووە، لە بودجەی ساڵی 2012 ڕوونکردنەوەی لەسەردراوە، ناکرێت تەنها بخرێتە وەزارەتی کارو پرۆژەی وەبەرهێنان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوو ڕوونکردنەوەمان هەیە، بۆ برادەران ئەندامانی پەرلەمان، بەنیسبەت حسابی خیتامی حەز دەکەم ڕوونکردنەوەیەك بدەم وەك لیژنەی دارایی وئابووری، ئێمە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە(1180) لە 2011/9/26، حساباتی خیتامی بەپێی ئەو نووسراوە گەیشتووەتە دەستی لیژنەی دارایی و ئابووری، لیژنەی دارایش ڕاپۆرتێکی تێروتەسەل ورێکوپێکی ئامادە کردووە، ڕەوانەی سەرۆکایەتی

پەرلەمانی کردووە، لە بەرواری 2011/12/18، بە نووسراوی ژمارە (266)، لە ئەم ئەخیرەدا دابەشکراوە لەسەر لیژنەکانی پەرلەمان، بەڵام ئێمە وەکو لیژنەی دارایی وئابووری ئەرکەکەمان بەتەواوی ئەدا کردووە، هەڵسەنگاندنمان کردووە بۆ حساباتی خیتامی وتێبینیەکانی خۆمان لەسەرداوە، لە ئەو ڕاپۆرتەدا دیارە کە ئێستا لەهەموو لیژنەکان هەیە، لەسەرۆکایەتیش هەیە، لەهەمان کاتدا، هەتا ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم لە 2011ش ڕاپۆرتمان لەسەر ئامادە کردووە، کە لە 2012/1/24 ڕەوانەی سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە، تێبینیەکانمان دیارە زیاد لەوەش هەر لەکاتی خۆیشیدا داوامان کردووە لە ڕێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کتابمان ڕەوانەی ڕەقابەی مالی کردووە، کە ڕاپۆرت لەسەر حساباتی خیتامی بنووسن، بەڵام ئەوان ئیعتیزاریان کرد وتیان ئێمە میلاکمان تەواو نیە، ئەنجومەنی تەواو نیە ناتوانین ڕاپۆرت بدەین، مولاحەزەی دووەم: بەنیسبەت دامەزراندن ئێمە لەلیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیەکمان داوە، موعتەرز نین لەسەرئەوەی بۆ ئەم وەزارەتە کەمە و ئەمەی تر زیادە، ئێمە تێبینی لیژنەی دارایی ڕێژەی 62٪ پلەکانی دامەزراندن کە بریتیە لە 10482 پلە تەرخانکراوە بۆ وەزارەتەکانی پەروەردە، تەندروستی ناوخۆ وخوێندنی باڵا بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکان و دەستەکانی تر، قیمەتی ئەو وەزارەتانە، ئەهەمیەتی ئەو وەزارەتانە دەزانین و وەك لیژنەی دارایی ئەوە بەخاڵێکی ئیجابی دادەنێین، نەك ئەوەی کەگلەییمان لەو تەرخانکردنە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جەلال، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ تێبینیم هەیە لەسەر پرسیارەکانی جەنابی وەزیر، کە هەندێ شتی جواب نەداوەتەوە، یەکەم: دەربارەی مینەح بۆ وەبەرهێنان کەجواب نەدراوەتەوە، دووەم: لەلاپەڕە 11 تێبینی لیژنەی دارایی سێ دانەیە، ئەوەت جواب نەداوەتەوە، سێیەم: لەلاپەڕە 12 لیژنەی دارایی لە تێبینیەکان خاڵی 1 هەندێ مولاحەزەت پێدا، لەسەر داهاتی خەمڵێنراوەکان، بەڵام لە پرسیارێکی لیژنەی دارایی کەداوای ڕوونکردنەوەمان کردبوو، دەربارەی کەمی ڕێژەی داهاتەکانی وەزارەتی شارەوانیەکان وشێوەی مامەڵەکردنی وەزارەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتەکانی تەندروستی وکارەبا، کە ڕێژەیان سفرە لە فۆڕمی خەملاندن، لاپەڕە 14، تێبینی لیژنەی دارایی، خاڵی 1 ژمارەیەك پرۆژەی بەردەوام هەیە، کە تا ئێستا نەچووەتە بواری جێبەجێکردن، ئەوە لای کاك عەلیە، لای وەزارەتی پلاندانان، 2 بەهۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان زۆرن، ڕێژەی لە 86٪ ی کۆی پرۆژەکان پێك دێنن، کە بڕی تەرخانکراو بریتیە لە 72٪ی بودجەی وەبەرهێنان، کە بوەتە هۆی ڕێگری بۆفراوان بوونی ژمارەی پرۆژەکانی پێشنیارکراو بۆ ساڵی

2012، جەنابی وەزیر لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری داوای ڕوونکردنەوە کراوە لەسەر خاڵێکی داواکاری لیژنەی کشتوکاڵ وئاودێری کەدەڵێت پێویستی بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، ئێمە کەکۆبوونەوەمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ وبەڕێوەبەرە گشتیەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ کردووە، یەکێ لە کێشەکانیان ئەوە بوو کە زۆربەی مقاوەلاتەکان لە پارێزگای هەولێر کۆمەڵی کردووە، زۆر دوا دەکەوێت، وە داوایان کردبوو واتێدەگەم زۆربەی وەزارەتەکانی تریش ئەو پرۆژانەی کەزۆر فەنیەو فەنیاتی تێدایە، دەسەلات بدرێتەوە بەوەزارەتەکان کەبیکەن، بەتایبەتی لەهەولێرو شوێنەکانی تر، تا ئەو کێشەیە حەل بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەشێك لەوەڵامەکان لەلای وەزیری پلاندانانە با بفەرمووێت وەڵامیان بداتەوە، باشە فەرموو کاك حاجی بیلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە ئەوەی کە کاك جلال باسی کرد، تەنها لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بوو لە لیژنەکانی تریش کۆمەڵێك پرسیار وەڵام نەدراوەتەوە، بەتایبەتی لیژنەکان دەزانن کە چ پرسیارێك وەڵام نەدراوەتەوە، هەندێ پرسیاریش داوای ڕوونکردنەوەی زیاتری کرد جەنابی وەزیر، بۆیە پێم وایە کەڕێگا بەلیژنەکانیش بدرێت کە ئەوەی جوابی پرسیاری خۆی وەرنەگرتووەتەوە پرسیارەکەی بکات، سوپاس

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری پلاندانان.

بەڕێز د.علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من بێجگە لەم وەڵامانە هەندێ شتی تر هەیە کە دەیهێڵمەوە بۆ ئەخیر، چونکە پرسیاری تر دێتە پێشەوە، ئێستا تەنها تەرکیز دەکەمە سەر ئەو پرسیارانەی کەلە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، من لێرەدا وەکو مەسئولیەتێك کە لەسەر شانی ئێمەی نوێنەری حکومەتەو هەروەها لەسەرشانی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانیشە، ئەویش ئەوەیە کە لە کەشوهەوایەکی وەکو ئەمڕۆدا کە کوردستان لەدوای 2003 بەشێکە لە عالەم و خەڵکێکی زۆر و قونسوڵیات وکۆمەڵگای دەولی ئیحتیمالە موتابەعەی

کارەکانیشمان بکەن، ئێمە یاسای پەرلەمان و ئەو ڕاپۆرتە کە ئێستا پرسیارەکانی وەڵام دەدەمەوە هەر خۆی لەخۆیدا، لەسەرەتاوە ئاماژە بەوە دەدات کە لەزمنی چ ئیتارێکدا دارێژراوە، کە ئەویش (G.F.S) کە جەنەراڵ فاینەڵ سیستمە، بەپێی ئەوەش ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی وردەکاری دابەشکردنی بودجە کەئەوان پێشکەشیان کردووە، هەروەها فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی خەمڵێندراو، کە بەپێی سستمی(G.F.S) ئەمانە لەخۆ دەگرێت، بەحەقیقەت بەپێی هەمان سیستم ئەم سێ تەوەرەی کە پرسیار لە من کراوە، پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان و دواکەوتووەکان لەزمنی ئەم سیستمەدا هەر ئەمانە نایەنە پەرلەمان بۆ گفتوگۆ کردن، بەداخەوە ئەمە چەند ساڵێکە ئەمە وا دەبێتە عورفێك، ئەمەش هەر خودی موخالەفەی سیستمەکە دەبێت، هەرچەندە تەبیعی هەتا کۆتایی جەلساتی پەرلەمانیش من ئامادەم وەڵامی هەموو پرسیارێك بدەمەوە، بەهەر تەفصیلێك کە هەبێت، بەڵام پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بۆ ئایندە موڕاجەعەیەکی ئەم بابەتە بکرێت، چونکە ئێمە واخەریکە لەئیتاری یاسایی خودی یاسای موازەنە کە هەتا لە پەیڕەو وپرۆگرامی خودی ئەم پەرلەمانە بەرێزە لە ساڵی 1992 هەموارکراو لە فەصڵی 9 لەماددەکانی (79و 80ە و81 وهەتا 89) موعەڕەفە، ئەو شتانەی کەباس دەکرێن لەئەسنائی موناقەشەکە ئەویش موعەرەفە، بۆ ساڵانی ئایندە پێشنیار دەکەم، کە پێداچوونەوەیەك بکرێت، سەبارەت بە پرسیارەکان، من دەتوانم لاپەڕەی ڕاپۆرتەکە ئاماژەی پێ بدەم ، لەگەڵ خاڵەکە، وەڵامەکە بخوێنمەوە، وە دەشتوانم خودی تێبینیەکە بخوێنمەوەو وەڵامەکەی بدەمەوە، جەنابتان چۆن ئەمر دەکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا تێبینیەکە بخوێنەرەوە پاشان وەڵامی بدەرەوە، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵامی پرسیارانەی کە پەیوەندی بە بودجەی وەبەرهێنانەوە هەیە، بەهەر سێ بەشەکەیەوە، یەکەم: لەلاپەڕە 5 خاڵی 3 پرسیارەکە ئەوەیە، کە بڕی بودجەی وەگەڕخستن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011، بەڕێژەی 14٪ زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بەڕێژەی 4,4٪ کەمی کردووە، واتە نەتوانراوە ئەو هاوسەنگیە لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێت، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەو ڕێژەیە تا ئێستا لەچوارچێوەی 70٪ بۆ وەگەڕخستن و لە 30٪ بۆ وەبەرهێنان چەقی بەستووە، پرسیارەکە بەو شێوەیە، وەڵامەکە ئەوەیە بەڵێ ئەوە ڕاستە، بەڵام ئەوەی کە مەعلومە ئەولەویەت بۆ بودجەی تەشغیلیە، ئەو لەویەت بۆ مەعاشە بۆ تقاعدیە و بۆ ئەو شتانەن کە حکومەت کاروباری ڕۆژانەی پێوە دەبات، لەبەرئەوە یەکەمین ئەساس بۆ پرۆژە دانان و بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان ئەوەیە کە بودجەی تەشغیلی ئیحتیاجاتی خۆی ببات ئەوەی کە دەمێنێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان تەخسیس دەکرێت، دیاریشە کە پار

بەهۆی کۆمەڵێك زیاد کردنی موخەسەسات و مووچە و دەرماڵە و ئەوانەوە کە هەندێکی تەنانەت لە بەغداش وجودی نیە، بودجەی تەشغیلی زیاد بووە، لەبەرئەوە ئەم ساڵ 4,4٪ کەمتر تەنانەت لە موخەتەتەکەش بۆ بودجەی وەبەرهێنان دانراوە، پرسیاری دووەم لە لاپەڕە 13 ئەگەر جەنابتان تەماشا بکەن، خاڵی 17 پرسیارەکە ئەوەیە دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان یەکەم شت لیستی پڕۆژەکان بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و بە هاوکاری هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان ئەمادە کراوە بەم شێوەیەی خوارەوە بۆ ساڵی 2012 بڕی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان پێکەوە 3,679 ترلیۆنە، یەعنی 3,6 ترلۆین دینار، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان وپترۆ دۆلار 821 ملیار دینارە، کۆی گشتی هەردووکیان 4,5 تۆلیۆن دینارە، شێوەی دابەش کردنی بودجە بەسەر پرۆژەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە، بودجەی پرۆژە بەردەوامەکان بۆساڵی 2012 3و2 ترلیۆن دینارە بودجەی پرۆژە پێشنیار کراوەکان 402 ملیار دینارە، بودجەی پرۆژە دواکەوتووەکان 30 ملیار دینارە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان 821 ملیار دینارە، کۆی گشتی 4,5 (چوار و نیو ترلیۆنە)، ژمارەی پرۆژەکانیش بەم شێوەی خوارەوەیە، پرۆژە بەردەوامەکان 3167 پرۆژەیە، ژمارەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانیش بۆ ساڵی 2012 ی 495 پرۆژەیە، ژمارەی پرۆژە دواکەوتووەکانیش 34 پرۆژەیە، تێبینی لیژنەی دارایی ، تەبیعی کۆی گشتی هەر سێ فەقەرەی کە خوێندمەوە 3696 پرۆژەیە، تێبینی لیژنەی دارایی ئەوەیە کە، یەکەم/ ژمارەیەك پرۆژەی بەردەوام هەیە کە تاوەکو ئێستا نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، پرسیاری لیژنەی دارایی بۆ بەڕێز بەڕێوبەری حکومەت داوای ڕوونکردنەوە دەکەین، ئەمە پرسیاری لیژنەی داراییە، بەهۆی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان، یان با وەڵامی پرسیاری ئەمەی یەکەم بدەمەوە، وابزانم واباشترە، سوئالەکە ئەوەیە و وابزانم پێشووتریش ئەمە ئاماژەی پێدراوە لە چەندین موناسەبات و تەنانەت لە هۆڵی پەرلەمانیش کە 1654 پرۆژە هەیە لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکان کە خۆیان 3162 کە دەست بەکارنەبوون هی ساڵانی ڕابردوون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، حەقیقەتێك هەیە کە ئەم لیستەی کە ئێستا لەبەردەستی بەڕێزتانە بۆ گفتوگۆ لەسەر کردن ئەم لیستە بە هەموو تەفسیڵەکانیەوە مەوقفی پرۆژەکانە و هی 2011/12/31 یە، ئێمە ئەم تەوزیحەشمان لە زۆر موناسەبات داوە، سەبەبەکەشی ئەوەیە کە دەبێت ئەم دواکەوتنەی موناقەشە کردنی بودجەی هەرێمی کوردستانە کە هەموو ساڵێك بووەتە زاهیرەیەك ئەسبابەکانیشی مەعلومن و بەعزێکیان هاوکارم بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا و پێویستە چارەسەر بکرێت، ئەمە تەنها ئەرکی حکومەت نیە، بەڵکو ئەرکی پەرلەمانی بەڕێزیشە، ئێمە وابەستەی پەسەند کردنی بودجەین لە بەغدا ئەو کەسەی کە بڵێت ڕەبتێك نیە دەتوانین تەوزیحی ئەوە بدەین، بەڵام ئەو بابەتە با بۆ وەختی خۆی بێت، ئەم مەوقفەی کە هەیە مەوقفی نیهایەتی ساڵە، مەوقفی ئێستا ئەمڕۆ کە من قسە دەکەم یان هی پێشی چەند ڕۆژەك لە کۆی 3162 پرۆژە نزیکەی

350 پرۆژە دەست بەکارنەبوونە ئەوانەی تر هەر هەموویان دەست بەکاربوونە، من ئەمە لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن دەیلێم مەسئولم لە قسەکان، هەر تەفسیلێکیش پێویست بێت پێشکەشی بەڕێزتانی دەکەم، دووەم/ بە هۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان زۆرن ڕێژەی 86٪ی کۆی پرۆژەکان پێك دێنن، کە بڕی تەرخان کراو بۆیان بریتیە 72٪ بودجەی وەبەرهێنان کە بووەتە هۆی ڕێگر بۆ فراوان کردنی ژمارەی پرۆژەکانی پێشنیار کراو بۆ ساڵی 2012، ئەویش ڕاستە یەعنی موعادەلەیەکی زۆر ئاسانە ئێمە ژماریەکی زۆر پرۆژەمان هەیە بەناوی پرۆژەی بەردەوام کە زۆربەی هەرە زۆری ئەگەر بڵێم هەرهەمووی یان بڵێم 95٪ ی پار ساڵ لەم هۆڵی پەرلەمانە پەسەند کراون، داخلی میزانیە بوون، سەلاحیەتی ئێمە نیە، ئیللا مەگەر ئەگەرێکی فەنی یان ئەگەرێکی قانونی هەبێت بۆ لادانی یان لەسەر داخوازی خودی وەزارەتەکە بێت بە ئەسبابێکی با بڵێین سەبەبێکی کە پەسەند بکرێت، ئەگەر نا ئەو پرۆژە بەردەوامانەی کە باسیان دەکەین پەسەند کراون، ئێستا لە زمنی کاری حکومەتن، بەعزێکیان 90٪ی تەنفیز بووە و بەعزێکیان 5٪ ی تەنفیز بووە، بەهەر شێوەیەك بن، ئەمەش حەتمەن بۆ ئەمساڵ دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئێمە کەمتر بتوانین پرۆژەی نوێ داخڵ بکەین و هەم لەبەر ئەگەری کاتەکە و هەم لەبەرئەگەری کاری حکومەت قورس دەبێت بۆ ساڵانی ئایندە، دەبێت لەو خاڵە دەقیق بین و بتوانینبە بەرنامەیەکی ڕێك و پێك بەرەو ئاینده بچین، خاڵی سێیەم/ لیژنەی دارایی و ئابووری کە پرسیار لە ئێمە دەکات داوا لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات بۆ ڕوونکردنەوەی، هۆی دواکەوتنی جێ بەجێ کردنی پرۆژە دواکەوتووەکان چیە؟ تەبیعی هۆ زۆرە، هۆیەکانیش ئێمە لێرە ئەگەر لەسەر هۆیەکان تەبعەن هەر یەکەو یەعنی بۆ ئەوەی تەسەور نەکەن کە ئەمە بەس وەرەقەیەکی ئەوەیە، ئەمە هۆیەکانە، ئەگەر کامێرا بتوانێ سەیری بکات، لێرە بۆ هەر مەشروعێك هۆیەکەی نووسراوە، بۆ نموونە دەتوانم ئەوتان بۆ بخوێنمەوە دواییش ئەم لیستەیە هی هەر 34 پرۆژەکە پێشکەشی دەکەم بە بەڕێز سکرتێری ئەنجومەن یان لیژنەی دارایی و ئابووری دەتوانن چاپی بکەن و کۆپی بکەن دوای سەعاتێکی تر دابەشی بکەنە سەر ئەندام پەرلەمانەکان، بۆ نموونە با من یەك پرۆژە وەکو میسال هەر بخوێنمەوە، دروست کردنی 500 خانوو لە تابین، تەبیعی تەفاسیلی پرۆژەکە یەعنی هەر بۆ ئەوەی بەڕێزتان ئاگادار بن کە ئێمە موتابەعەی دەکەین و ئەگەر ئەسبابی هەبێ، ئەسبابی خۆی هەیە، لێ سەندنەوەی کاری تێکراوە لە بەرواری 2009/2/19 دواتر هەڵوەشاوەتەوە، جارێکی تر لە 2009/11/1 دەست بەکاربووەتەوە، داوای ڕەزامەندی زیادبوونی نرخی کراوە لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ڕەزامەندی نەداوە، بۆیە جارێکی تر کار لە پرۆژەکە وەستاوە و ئەم وەستانە تا ئێستاش بەردەوامە، لە 2011/9/25 بە نووسراوی ژمارە 23 /70 سەرۆکایەتی ئەنجومەن داوای لە چاودێری دارایی کردووە کە وردبینی و لێکۆڵینەوە لە پرۆژەکە بکات، بەهەر حاڵ ئەمە تەسەلسولێکی هەیە، ئێمە هەم لەبەر مەسئولیەتی قانونی و هەم

لەبەرئەوەی کە پڕۆژەکان کە لێمان داوا دەکرێت بیهێنین ئێمە بە شەفافانە و بە هەموو مەعلوماتەکان پێشکەش دەکەین، ئیتر ئەمانەلە کۆی 3162 پڕۆژەی بەردەواکە کە 34 پڕۆژە کێشەی هەبێت وابزانم ئەمە بەعکسەوە ئەگەر من بێم بڵێم 3162 پڕۆژەمان هەیە بەردەوام و هیچ یەکێکیان کێشە لەسەری نیە مەفروزە وابزانم پەرلەمان ئەو وەختە گلەیی لە ئێمە بکات بڵێیت مومکین نیە، بێجگە لەوەش دیسانەوە مەعلوماتی پڕۆژە کە دیسانەوە تێبینی لەسەری دراوە هی پڕۆژە دواکەوتووەکان مەوقفی 2012/12/31 یە، ئێستا مەوقفی ئەمڕۆ چوار پڕۆژەی تریش لەمانە تەواو بوون، یەعنی شەتب کراون، چونکە هەم ئیلتزاماتی مالی هەیە و هەم ئیلتزاماتی فەنی هەیە، تاوەکو غەلق نەکرێت ساڵی ئایندەش چەند دانە لەمانە مابن ئەگەر ئێمە بێینە ئەم هۆڵە بۆ موناقەشە کردنی میزانیە دیسان دەیان هێنمەوە ئەگەر مابن، ئێتسا مەوقفەکە ئەوەیە 30 پڕۆژە ماوە، کاریش لەسەر ئەوە دەکەین کە هەتا کۆتایی ساڵ بەڵێنتان پێ دەدەین محاوەلە بکەین گەورەترین عەدەد لەمانە کۆتاییان پێ بێت، بەڵام مومکینە کە ئەمانە کۆتاییان پێ هات چەند پڕۆژەیەکی تر کێشەیان تێ بکەوێ، کە ئەمەش دیسانەوە شتێکی تەبیعیە، لە کۆی گشتی 30 پڕۆژە لە 3162 پڕۆژە وابزانم حەجمەکەی خۆی لە خۆیدا دیارە، ببورن هەر لەسەر خاڵی پێشوو تر ئەگەر بەڕێزتان لەبیرتان بێت وابزانم لە پڕۆتۆکۆڵی پەرلەمانیش تەسجیل کراوە، پڕۆژە دوا کەوتووەکانی ساڵی ڕابردوو کە ئێمە لێرە قسەمان دەکرد بۆ پڕۆژە یاسای بودجەی 2011 کە 68 پڕۆژە بوون کە ئێستا ئەمساڵ بوونەتە 34، پرسیارێکی تر لە بەشی دووەم دایە، ئەویش لە تێبینی و پێشنیاری لیژنە تایبەتمەندەکان لاپەڕە 1 خاڵی 5 سوئالەکە ئەوەیە کە دوو نەخۆشخانەی کۆن هەیە لەشاری هەولێر کە نەشیاوەو پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لە شوێنی ئەوان دروست بکرێت، لیژنەی دارایی و ئابووری نووسیویەتی کە پەسەند نیە، من نازانم ئایا پێویست دەکات وەڵامی بدەمەوە یان نا؟ ئەگەر تەوزیحێکی ئەمە بدەم لە شاری هەولێر لە دوو شوێن دوو خەستەخانەی ڕەئیسی هەیە کە خەستەخانەی کۆنن، بەرنامەی ئەوە هەیە کە خەستەخانەی نوێ دروست بکرێت، بەڵام شەرت نیە لە هەمان شوێن بێت، یانیش ئاماژە بدرێت مومکینە بەرنامەیەکی تر هەبێت بۆ ئەو شوێنە و مومکینە تەعمیر هەبێت، بەعزێك تەوەسوعات هەبێ لەوێ، بەڵام بەرنامەی دروست کردنی خەستەخانەی تازە هەیە، لاپەڕە 2 ژمارە 7 لە هەمان ڕاپۆرتی لیژنە تایبەتمەندەکان، دەڵێ هەندێ لە پڕۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون، بەڵام دووبارە بوونەتەوە، پەسەندە ئەگەر وابێت نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە، بەڕێزان ئەندامانی لیژنەی دارایی و ئابووری و بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من ئەمە بە حەقیقەت لەلام وازح نەبوو، چونکە ئەمە دوێنێ ئەم تەقریرەمان بە دەست گەیشت دەڵێ هەندێك لە پڕۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون بەڵام دووبارە بوونەتەوە و بێ ئەوەی کە لیستی پڕۆژەکانمان بداتێ، ئەو مەعلوماتەی کەمن هەمە کە شتی وانیە، ئەگەر شتێکی واهەبێ ئێمە حازرین بەدواداچوونی بۆ بکەین، بەڵام لەبەرئەوەی کە لێرە ئاماژە بەناوی هیچ

پرۆژەیەك نەدراوە هیچ لیستەیەكیش ئاماژەی پێ نەكراوە وەكو پاشكۆ من ناتوانم وەڵامی بدەمەوە، لاپەڕە 4 ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو لیژنەیەی كە ئەو پرسیارەی كردووە و كە دوایی دەتوانن لە كاتی پرسیار كردن لە وەزیرە بەڕێزەكان بیكەنە پرسیار بڵێن فڵان پرۆژە و فڵان تەواو بووە و ئێوە دووبارەتان كردووەتەوە، لە كاتی پرسیارەكان دەتوانن پرسیاری لێ بكەنەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لاپەڕە 4 لە ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش و لاوان بە نووسراویان ژمارە 4 لە 2012/5/23 خاڵی سێیەم/ پێشنیار دەكەن بە دروست كردنی شاری وەرزشی كە تەنها دیزاین بێت بۆ ساڵی 2012 لە داهاتی نەوت یان پارەی نەوت بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت ئێمە زۆرمان پێ باشە ئەگەر مومكین بێت، چوارەم/ پێشنیار بۆ دروست كردنی بنكەی لاوان لە قەزای چۆمان بۆ ساڵی 2011 پێشنیار بووە، بەڵام ئەم پرۆژەیە بوونی نی یە و بوونی نەماوە لە پلانی ساڵی 2012؟ لەسەر ئەساسی ئەوەی كە لە ساڵی 2011 بنكەیەك هەبووە بۆ قەزای چۆمان بنكەیەكی لاوان و لەپلانی ساڵی 2012 دا ئێستا وجودی نیە، پەسەندە وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت، بەڕێزان ئەوە ڕاستە، بەڵام كە لادراوە و موناقەلە كراوە بۆ پرۆژەیەكی تر لەسەر پێشنیاری وەزارەتی وەرزش و لاوان بووە، ئەم دۆكیۆمێنتەش هەر ئێستا پێویست ناكات وابزانم عەرز بكرێت، پێشكەشی دەكەم بە لیژنەی دارایی و ئابووری، ئەمەیە هۆی گواستنەوەی یان با بڵێین هۆی دیار نەمانی ئەو پرۆژەیە، تەحویل بووە لە ئاماژە بە بڕگەی 15 لە پلانی ساڵی 2011 ئەمە لە وەزارەتی ڕۆشنبیریەوە بۆ وەزارەتی ئێمە هاتووە، داوایان كردووە كە چوار ناوەندی وەرزش و لاوان ئەمانە تكایە ڕەزامەندی بفەرموون بەلابردنی ئەو پرۆژەیە و دابەش كردنی گوژمەكە لەسەر سێ ناوەندی تر حەتمەن ئەگەری خۆیان هەیە ئەوانیش، سەبەبی ئەگەرەكەش بەعزێك جار ئەگەرەكە فەنیە و لە شوێنێكی موعەیەن و تایبەتی لەو وەزارەتانەی كە وەزارەت ئیش و كاریان موتەخەسس نین لە مەسائیلی بینادا، كێشە دێتە ڕێ، مەسەلەن وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان مومكینە ئەو ئیمكانیاتە فەنی و هەندەسیەی نەبێت لە بەعزێك پرۆژەدا بەتایبەتی كەلە دەرەوەی شارە و لە شوێنێكە ئەم كێشەیە هەیە و ئێمە بە بەردەوام باسی دەكەین و بەدوای ڕێگەچارەسەر دەگەڕێین، ئەمە پێشكەشی لیژنەی دارایی و ئابووری دەكەین، بەڵام لەگەڵ ئەوەش، ئەوەش دەدەین بە لیژنەی دارایی و ئابووری و ئەو نوێنەرانەی كە پرۆژەكەیان تەرح كردووە، لێرە ئێمە دەسكاریەك لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان بكەین، ئەو پرۆژەیە داخڵ دەكەین، چونكە دیارە ئەسبابی لابردنەكەی ئەوەیە، بەڵام حەتمەن شوێنەكە ئیستحقاقی لەوەی هەیە، لاپەڕە 5 لە ڕاپۆرتی لیژنەی وەزارەتی كاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید بە

نووسراویان ژمارە 39 لە 2012/5/23 ئەم پێشنیارە و تێبینیانەی گرتۆتە خۆی، من چۆن بزانم ئەمە پێشنیارە یان تێبینیە؟ یەعنی ئەوانە پێویست ناکات، چونکە ئەوە بۆ نموونە لە مەسەلەی ئەوەی کە ئایا خانوو و ژمارەیەك لەو پڕۆژانەی کە دانراوە وەزارەتی کاروباری شەهیدان پرس بە وەزارەتی شەهیدان نەکراوە، هەندێك لەو پڕۆژانەش پێویست نین، بۆیە داواکارین گواستنەوەیان بۆ بکرێت لەناو پڕۆژەکان دا، تەبیعی ئەمە نووسراوی وەزارەتی کاروباری شەهیدانە، دەتوانن بەراوردی بکەن لەگەڵ لیستی ئەو پڕۆژانەی کە بۆیان دانراوە، مومکینە ئەمە بۆ ئێمە هاتووە و لە وەزارەتی شەهیدانەوە مومکینە داوای هەزار خانوویان کردبێت بۆ شەهیدان لە ئەنجامی موناقەشە و ئیمکانیاتی کە هەبووە هەروەها ئیمکانیاتی فەنی کە وەزارەتی شەهیدان هەی بووە لە هەزار خانووەوە بووبێتە چوار سەد خانوو، بەڵام ئەوە نیە کە وەزارەتی شەهیدان داوای خانوویان کردبێت ئێمە شتێکی تریان بۆ ئیقتراح کردبێت، ئەمەش داواکاری خۆیانە و ئەوەش دیسانەوە پێشکەشی دەکەم بە لیژنەکە، خاڵی دووەمیش هەر هەمان شتە، کە ئەویش تەجهیز کردنی ئەو مۆنەمێنتانەیە کە تەواو بوون و پێویستیان بە کەلوپەل و پێداویستی هەیە، دەبێتە پێشنیار بۆ حکومەت، لە هەمان لیست دا ئەگەر تەماشا بکەن داخڵ کراوە، لاپەڕە خاڵی 5 دروست کردنی دوو نەخۆشخانە لەهەردوو پارێزگای هەولێر و دهۆك هاوشێوەی نەخۆشخانەی شۆڕش لە سلێمانی، ئێمە پێمان باشە ئەگەر مومکین بێت، ئەگەر لە زمنی ئیمکانیاتی حکومەت دا هەبێت، لاپەڕە 8 خاڵی 8 پێشنیار دەکرێت لیژنەی دارایی و ئابووری بەڕێز لە پەرلەمانی کوردستان پێشنیار دەکەن کە لیستێك بەناوی پڕۆژە تەواو بووەکان بۆ پەرلەمانی کوردستان بنێردێت، ئەمە دوێنێ ئێوە ئەمرتان فەرموو ئەمە لیستەکەیە بە نووسراوی ڕەسمی هێناومە بۆ بەڕێزان دەیخوێنمەوە ئەوانەی لە پشتەوەن، بۆ بەڕێز سکرتاریەتی پەرلەمانی کوردستان، 2012/6/12 ئاماژە بە پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە ڕەشنووسی یاسای بودجەی ساڵی 2012 ی حکومەتی هەرێمی کوردستان خاڵی 8 لە لاپەڕە 8 کە لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان بە نووسراویان ژمارە 99 لە 5/23/ داوایان کردووە کە لیستێك بەناوی پڕۆژە تەواوبووەکان بنێردرێت هاوپێچ لیستی پڕۆژەکان کە لەماوەی 2011/1/1 تاوەکو 2012/5/1 تەواو بووە بۆتان دەنێرم، تەبیعی نزیکەی هەزار پڕۆژەیە، دابەش کراوە بە دوو قسم، لە 2011/1/1 هەتا 1/1/ 2012 دوای ئەوە لە 2012/1/1 هەتا 2012/6/12 یەکێکیان 634 پڕۆژەیە، ئەمەی وەجبەی یەکەم، وەجبەی دووەمیش 290 و شتێك پڕۆژەیە بە هەمووی دەکاتە نزیکەی 1000 پڕۆژە پێویست ناکات هەموویان بخوێنمەوە نووسراوی ڕەسمی هێناومە و تەسلیمی بەڕێز سکرتێری پەرلەمانی دەکەم، لاپەڕە 8 خاڵی 9 پرسیار ئەوەیە کە تێبینی دەکەن کە لە دانانی پڕۆژە پێشنیار کراوەکاندا ڕەچاوی ئەولەویاتی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان نەکراوە ڕێژەی پڕۆژەکانیان لە کۆی پڕۆژەکان زۆر کەمە نزیکەی کەمتر یەك لەسەدە و نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە، هەمان پرسیار نەك تەنها لە ڕێگەی لیژنەکەوە، بەڵکو لە ڕێگەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان خۆشیانەوە بە نووسراویان 3125 لە 6/11 پێشی چەند ڕۆژێك وەڵامیان داونەتەوە کە جوزئێکی

ئیمکانیاته و جوزئێکی تریشی ئەولەویەتە، هەڵبەتە هەموو وەزارەتەکان گرنگن و هەموو سەکتەرەکانیش گرنگن، بەڵام وابزانم کارەبا و ئاو ئیحتماله ئەولەویەتیان لە پێشتر بێت، هەر ئەوەیە هیچ هۆیەکی تر نیە، ئەمەش ئەو وەڵامەیە کە داومانەتە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان لەسەر ئەم بابەتە پێشی ئەوەی کە لیژنەی دارایی و ئابووری سوئالەکە تەرحیش بکات، چونکە ئەمە لە 6/11 هی پێرێیە.

فەرموون ئەوەش پێشکەشی لیژنەی دارایی دەکەین کە وەڵامی ئەو پرسیارەیە، لە لاپەڕە 9 خاڵی 12 پرسیارەکە ئەوەیە دەڵێن پرۆژەکان لەبەر هەر هۆیەك بێ بە گشتی زۆر دوادەکەون ئامادەکردنی دیزاینەکانیان چەند ساڵێکی پێ دەچێ، ئێمەش پشتگیری دەکەین، شەرت نیە چەند ساڵێکی پێ بچێت، بەڵام دواکەوتنێك هەیە بە هۆی دیزاینەوە و بەهۆی گۆڕینی دیزاینەوە و دیسانەوە ئەمە یەکێك دەبینین ئەم زاهیرەیەش لەو وەزارەتانەی کە وەزارەتی هەندەسی نین زیاتر ڕوودەدات، وەکو لە وەزارەتەکانی کە ستافی هەندەسیان هەیە و ئیمکانیاتی هەندەسیان هەیە.

خاڵی 13 لە لاپەڕە 9 دەڵێت دەبووایە وەزارەتی پلاندانان داتا و زانیاریەکانی لەسەر پرۆژە بەردەوامەکان وردتر بووایە، بەلایەنی کەمەوە تا کۆتایی ساڵی 2011 زانیاریەکان ئەپدەیت بکردایە، ببێ بە پێشنیار بۆ وەزارەتی پلاندانان، من زۆر لە لام وازح نیە، چونکە ئەو لیستەی کە لەبەردەستانە ئەمە ئەپدەیتی تا کۆتایی 2011 یە کە بەڕەسمیش پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، ئەپدەیتی نوێش هەیە، ئەپدەیتی وەرزیشمان ناردووە، ئێستاش ئەگەر داوای ئەپدەیتی نوێ بکەن دەتوانین هەر ئەمڕۆ ئەپدەیتێکی نوێی مەوقفتان پێشکەش بکەین، بەڵام ئەوەی کە پەسەند دەکرێت لەناو بودجە وابزانم بە پێی یاسا و ڕێساکان ئەمەیە وا بە ئێمە گوتراوە، هەر کامەی داوا بکەن ئێمە ئەوەی تەقدیم دەکەین.

خاڵی 14 لە لاپەڕە 9 هەندێ لە پرۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەناو پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012 داهەن کە لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 دا نەبوون و وەڵام بدرێتەوە، وەڵامی ئەو پرسیارە لە پارێزگای سلێمانی لە کاتی خۆی لە 2011 لەناو پێشنیارەکان لە پرۆژە بەردەوامەکان نووسرابوو دروست کردنی 13 یاریگای فودساڵ لە سلێمانی و گەرمیان، دواتر فودساڵ وابزانم یاریگای بچووکە مەعناکەی ئەوەیە، یەعنی فوتبۆڵ نیە من سەهو نیم لەوە، دروست کردنی 13 فودسۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان بوو دواتر دابەش کرابوو بۆ یاریگای فودسۆڵ یەعنی ئەو تایتڵە عینوانەکەی کە داخڵ کرا دروست کردنی 13 یاریگای فودسۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان بوو، دواترکە دابەش کرا بوون بە پرۆژە بوون بە 13 پرۆژە هەریەکە و عینوانی خۆی وەرگرت، یەعنی لە داخڵ کردنەکە هەمووی پێکەوە بوو، کە بووە پرۆژە من ناتوانم هەموویان پێکەوە تەرح بکەم، چونکە هەر یەکە و سلفەی خۆی هەیە و هەر یەکەو خەرجیاتی خۆی هەیە، بوون بە 13 یاریگای فودسۆڵ یەك لە ڕاپەڕین، یەك لە زێڕینۆك، یەك لەقرگە، یەك لە پێنجوین، یەك لە سەید سادق، هەتا دەگاتە کەلار، لەبەرئەوە، ئەوە هۆیەکەیەتی کە لەوێ لە 2011 نەبوون ئێستا لە 2012 لەناو بەردەوامەکان هەیە، بەڵام کەس تێبینی ئەوەی نەکردووە کە ئەمە لە 2011 لەناو پرۆژە پێشنیارەکان شتێك هەبوو بەناوی سلێمانی و گەرمیان کە ئێستا نەماوە، لە پارێزگای

دهۆكیش بە هەمان شێوە 5 دانە پرۆژە هەبووە لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان كە خورد كرانەوە بۆ پرۆژەكان و یەك بە یەك، یەكێكیان پرۆژەیەك لە مەركەزی دهۆك ئەنجام دراو یەكێك لە ئامێدی و یەكێك لە دەركار و یەكێك لە دینارتە و یەكێكیش لە تەناهی، لەناو پرۆژەكان تەفاسیلەكانیان هەیە.

خاڵی 15 لە لاپەڕە 9 پەلەكردن لە دروست كردنی كۆمەڵگەی هونەری لە قەزا و ناحیەكان لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان تەرخان بكرێت ببێ بە پێشنیار بۆ حكومەت بەڵێ پەسەندە.

هەروەها لاپەڕە 9 خاڵی 16 ئەم تێبینیەمان هەیە كە شێوەیەك لەناڕێك و پێكی بە پرۆژە بەردەوامەكان دیارە بە تێكەڵاوی پرۆژەكان لەنێوان وەزارەتەكاندا، تەبیعی تێبینیەكە وازح نیە و میسالیش نەدراوە هەتا من وەڵام بدەمەوە دەترسم من میسالێك بێنم و جەوابی ئەمە نەبێت، وەكو بەڕێزتان ئاگادارن لە كاتی دوو ئیدارییەوە و لە ساڵانی ڕابردووەوە كۆمەڵێك پرۆژە هەبووە كە لە وەزارەتی دارایی بوون و كۆمەڵێك پرۆژەش هەبوون لە وەزارەتی ناوخۆ بوون و ئێمە ئەمە چەند ساڵێكە خەریكی ئەوەین كە هیچ پرۆژەیەك داخڵ نەكەین ئەگەر لەلای وەزارەتی مەعنی نەبێت، بە تەسەوری خۆمان ئەوەی كە كردوومانە هەتا ئێستا كارەكان تەنزیم كراون، بەڵام ئەگەر هەر تێبینیەك هەبێ بەناو نەك بە شێوازێكی گشتی كە تێكەڵاو بوونێك هەیە، چونكە ئەمە وازح نیە، ئەگەر هەر تێبینیەك هەبێت لەناو پرۆژەكە ئێمە ئامادەین كە چارەسەری بكەین، لاپەڕە 13 ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە لەخۆتەوە قسە مەكە، كاك ئاسۆ ئیجازە وەرگرە، بەردەوام دەبێ وەزیر، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو خاڵەی كە ئاماژەم پێیدا كە خاڵی 16 هەمە بەو شكلە هاتووە لە ڕاپۆرتەكە ئەگەر هەر تەفسیلێك هەبێت من باسم كرد، من ئامادەم تەفسیلەكە وەربگرم و مەسئولم لەبەرامبەر چارەسەركردنی یان چارەسەر نەكردنی، بەس ئەوەی كە خوێندمەوە ئەو تێبینیە كە لێرە هاتووە، ئینجا ئەوە، لاپەڕە 13 خاڵی یەكەم، تێبینی دەكەن لیژنەی دارایی و ئابووری لە ڕاپۆرتی لە بەشی هەشتەم ڕاپۆرتی لیژنەی كاروباری پەروەردە و خوێندنی باڵا توێژینەوەی زانستی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە 82 لە 24/ 5/2012 ئەم پێشنیارانە ئەو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ، یەكەم/ تێبینی دەكەن كە بودجەی بۆ هەڵمەتی نیشتمانی و دروست كرنی قوتابخانە بۆ ساڵی 2012 تەرخان نەكراوە، پێشنیار نەكراوە، پێشنیار دەكەن ئەمساڵیش بڕی 150 ملیار دینار تەرخان بكرێت بۆ بەردەوامی هەڵمەتەكە، پەسەندە بۆ گفتوگۆ كردن لەگەڵ نوێنەری حكومەت، زۆر باشە و تەنانەت مومكینە لە بەرنامەكانی حكومەت دا هەیە كە هەڵمەتەكە فراوانتریش بكات و تەكنیكەكانیش بگۆڕدرێت و باشتر بكرێت، ئەگەر داهاتی تریش هەبوو بەكاربهێندرێت بۆ هەمان مەبەست.

لاپەڕە 14 خاڵی 11 پێشنیار دەکەن پرۆسەی تەندەرین کردنی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بگەڕێندرێتەوە بۆ وەزارەت و زانکۆکان، ڕەچاوی پارە و کاتی پێویست بکرێت، ببورن لە خاڵی پێشووتر لە خاڵی 5 دا دوو بەش بوو بەشێکی تەرخان کردنی پارە بۆ دروست کردنی قوتابخانە، بەشەکەی تریشی ئەوە بوو کە پرۆژەکانی پەروەردە لە ڕێی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و پارێزگاکانەوە جێ بەجێ بکرێت، ئەم بابەتە ئێستا لەژێر گفتوگۆدایە لە ئەنجومەنی وەزیران و ئیتجاهەکەش بە ئیتجاهی ئەوەیە کە ئەو وەزارەتانەی کە ئیمکانیاتی هەندەسیان نیە کارەکانیان لە ڕێی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە شێوەیەکی سەرەکی یان لەڕێی پارێزگاکان و شارەوانیەکانەوە ئەنجام بدرێت.

لاپەڕە 14 خاڵی 11 پێشنیار دەکەن پرۆسەی تەندەرین کردنی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بگەڕێندرێتەوە بۆ وەزارەت و زانکۆکان و ڕەچاوی پارە و کاتی پێویست بکرێت بۆ دیزاینی پرۆژەکان بە زیادکردنیان و چالاك کردنیان لەم بوارەدا و بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، پەسەندە و زانکۆکان مومکینە وەزعیان فەرق بێت لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە، چونکە کولیاتی هەندەسەیان هەیە، مومکینە مەراکزی هەندەسی یان ئیستشاری هەندەسیان هەبێ کە ئیمکانیاتەکەیان هەبێت، لاپەڕە 15 خاڵی 14 دیاری کردنی بەشە بودجەی تایبەت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بە پێی گرنگی و ڕیزبەندی پرۆژەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ هەر دوو وەزارەتی پلاندانان ودارایی لە داهاتی نەوت پشتیوانی بۆ هەردوو وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی کەمپی زانکۆ و پەیمانگا و قوتابخانەو نیشتەجێ بوونی مامۆستایان بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت و پەسەندی دەکەن، ئەو بەشەی کە مومکینە لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان و لەهەر داهاتێکی تریش کە لەبەردەست بێت.

لاپەڕە 18 خاڵی 3 پلانی وەزارەتی کار لە بواری پرۆژەکان جێ بەجێ نابێت، چونکە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دانەنراوە لە بودجەی ئەمساڵ بۆ نموونە ئەم وەزارەتە شەش پرۆژەیان پێشکەش کردووە بۆ دروست کردنی سەنتەری ڕاهێنانی پیشەیی لەگشت قەزایەکان تەنها یەك پرۆژەیان بۆ ئەنجام دەدەن، ڕاستە بەڵام ئیمکانیەت ئەوەندە بووە، دیسانەوە ئەولەویاتەکان و خۆ لیستەکان لەبەردەستی بەڕێزتان دایە و لە پرۆژە پێشنیار کراوەکانیش شی کردنەوەیەکی زانستیانە پێشکەش دەکەین لەسەر ئەوەی کە ئەمانە چۆن ڕیزبەندی کراون و ئەولەویەت چۆن دراوە بە سێکتەرەکان بەس ئێستا ئەوە دەهێڵمەوە بۆ کاتی پرێزنتەیشن و ئەوانە.

لاپەڕە 18 خاڵی 14 لیژنە داوا دەکات پێداچوونەوەیەك بکرێت لە پرۆژەکانی بەڕێوبەرایەتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی شەش پرۆژە لە سنووری پارێزگای دهۆك پێنج لە سنووری ئیدارەی گەرمیان، بۆیە لیژنە داوای پێداچوونەوە دەکات لەو پرۆژانە لەڕووی ئەولەویەت و هەماهەنگی لە نێوان پارێزگا و قەزاکان، بەڵێ باشە تێبینەکە و پێشنیارەکە قەبوڵ دەکەین.

لاپەڕە 19 خاڵی 6 پارێزگای سلێمانی پێویستی بە دروست کردنی بینای ئۆتیزم هەیە، پەسەندە بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، بەڵێ ئێمەش پەسەندی دەکەین، دەزانین و بە زۆر زەروریشی دەزانین و کاری

لەسەر دەکەین، لاپەڕە 20 خاڵی 5 بە پێی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2008ی هەموار کراو پێویست بوو گوژمەیەك لە بودجەی ساڵی 2012 دابنرێت بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون دوو سەد ملیار دینار، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت، بەڕێزان دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت بە دوو شێواز تەرح کراوە ئێستا، جوزئێکی کە ئێستا لەژێر جێ بەجێ کردن دایە لەسەر بودجەی تەشغیلیە، کە لە ساڵی ڕابردووەوە بایی 49 ملیار دینار کاری لەسەر کراوە و قۆناغێك چووەتە پێشەوەش، بەشی دووەمی کە تەخسیس کردنی 250 ملیار دینارە کە ئەمساڵ لەناو بودجەکە دا هەیە ئەگەر تەدقیق بکەن دابەش کراوە پارەکە لەسەر هەر سێ محافەزە و ئیدارەی گەرمیان بە پێی ڕێژەی سوکان و بە پێی ڕێژەی دانیشتوان و پارەکەش تەقسیمی دوو نەشات کراوە، نەشاتی یەکەم دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوونە بە مانایەکی تر لێرە باسی شوقە دەکرێت بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، بەشی دووەمی پارەکەش جوزئێکی بە پێی معادەلەیەکی با بڵێین علمی تەخسیس کراوە بۆ خەدەماتی ئەو یەکە نیشتەجێ بووانەش، جوزئێك لە پارەکانی ئەمساڵ تەخسیس کراوە، بەڵام هەم لەبەر کات و هەم لەبەر حەجمی ئیشەکە، چونکە نزیکەی 5 هەزار وەحدەی سەکەنیە، ئێمە ناتوانین ئێستا هیچ بڕیارێك بدەین و هەڵمەتەکەش تازە دەست پێکراوە پاشی چەند مانگێکی تر تەقیمی دەکەین ئەگەر پێویستی کرد پارەی موخەسەسی بۆ زیاد بکەین ئەوا ڕێگەی قانونی خۆیەوە بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی دارایی موخەسەسی پارەکە زیاد بکرێت.

لاپەڕە 20 خاڵی 6 ، هەر پڕۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبووبێ ناکرێت گوژمەی بۆ دیاری بکرێت، بخرێتە خشتەی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، پەسەندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەتەوە، ئێمەش دەڵێین هەر زۆر پشتگیری ئەم پێشنیارەش دەکەین، بەڵام پێویستمان بە یارمەتی هەیە لەوەی کە ئێمە زۆرجار کە پڕۆژە دێت تەنانەت لەهەر تەرەفێکەوە کە پڕۆژە پێشنیار دەکرێت چ لەلایەن خەڵکەوە چ لە لایەن دائیرەکانەوە، بەعزێك جار زەرورەتی پڕۆژەیەك وای لێ دەکات ئەولەویەتی چ لە مەسەلەی کارەبا بێت و مەسەلەی ئاو بێت کە ناچار دەبین لەو خاڵە دەرباز بین، ئەگەر نا دەبێت شێوازێکی تر هەبێت، دەبێت دیزاین بکرێت، کە دیزاین بە تەنیا بێت، نەك بەشێك لە پڕۆژە، ئێمەش پشتگیری دەکەین، وایە.

لاپەڕە 21 خاڵی 8 کردنەوەی حسابێکی تایبەت بەناوی حسابی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان، تەبیعی ئەمە وابزانم هەر دەمان باتەوە سەر هەمان خاڵ لە پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011 یش دا باسکرا، ئێمە وەکو وەزارەتی پلاندانان، ئێمە پێمان باشە بە شێوەیەکی تایبەت تەعامول لەگەڵ تەخسیسی پارە بکرێت بۆ مەشاریع، بەڵام ئەو حەقیقەتەش کە بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری پێشی ماوەیەکی کورت ئاماژەی پێدا کە پڕۆژەی سلفە و هیچ پڕۆژەیەك ڕانەوەستاوە، ئەویش حەقیقەتێکە، یەعنی ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان گلەییمان ئەگەر هەبێت بابڵێین لە ئەدای خۆمان یان لە ئەدای حکومەت بەشکلێکی گشتی ئەوەیە کە ژمارەی پڕۆژەکان لە زیادبوون دان و قودرەتی حکومەتیش مومکینە مەحدود بێت و ئیمکانیاتی فەنی بابڵێین، ئیمکانیاتی ماددی کە دەگاتە ئەو خاڵە کێشەکە کێشەی ئێمە نیە، بەڵکو کێشەی

وەزارەتی داراییە، لەسەر ئەوەی کە لەلای ئێمە مەتڵەبە و هەدەفە، ئەوەیە کە پڕۆژەکان ڕانەوەستن، ئیتر لەرێگەی سندوق دەبێت، چونکە ئەم ئیختراحەی کە پاریش کرا کە ئێمەش پێمان باش بوو، دیارە لە ناحیەی تەتبیقیەوە عەمەلی نەبووە، لە ناحیەی قانونیەوە بە غەلق کردنی سەنەی مالی مومکین نەبووە، بۆیە وەزارەتی دارایی نەیان کردووە.

لاپەڕە 21 خاڵی ژمارە 9 پشکی بودجەی پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە بودجەی گشتی ساڵی 2012 کەمە وەلآم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت، تەبیعی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە وەزارەتێکی گرنگە، هەمووماn گرنگیەکەشی دەزانین، بەلآم هەر بۆ زانیاری بەرێزتان وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ئێستا لەم لەحزەیەدا 379 پڕۆژەی بەردەوامی هەیە، گوژمەی ئەم پڕۆژانە 2,8 ترلیۆن دینارە، کە دەکاتە نزیکەی 2,4 ملیار دۆلار، تیکراری دەکەمەوە 379 پڕۆژە بە گوژمەی 2,8 ترلیۆن دینار کە دەکاتە نزیکەی 2,4 ملیار دۆلار، لەمانە نزیکەی 1 ترلیۆنی با بڵێین ئەگەر بە حسابی پارە بکەم، حسابی ئینجاز لە ناحیەی وجهە نەزەری پارەوە، نزیکەی یەك ترلیۆن دیناری تا ئێستا دەفع کراوە هی ئەو پڕۆژانە، ئەمساڵیش ئەگەر سەیری لیستی پڕۆژە بەردەوامەکان بکەن، 574 ملیار دینارمان بۆ داناون بۆ ئەوەی کە تەکمیلە ببن، جوزئێکیشیان دەمێنێتەوە بۆ ساڵی ئایندە، ئەمەش شتێکی تەبیعیە، لەبەرئەوە من نازانم بە پێوەری ئیحتیاجاتی بونیەی تەحتی هەرێمی کوردستان بێت بەڵێ ڕاستە مومکینە ئەگەر مەبلەغەکە هەرچەندێکیش بێت، بەلآم خۆ ئەوەی کە لەبەردەستە ڕەقەمەکان لەبەردەستی بەڕێزتانە، خۆهەر لە حدودی ئیتاری ئەو ژمارەیەدا هەر ئەوەندە مومکینە، پڕۆژەیەکی زۆریان ئێستاش لەبەردەستە کە تەواو بکرێت، لە پێشنیار کراوەکانیش دا کە 51 پڕۆژەمان بۆ داناون، بە گوژمەی 583 ملیار دینار، کە دیسانەوە ئەمەش مەبلەغێکی زۆرە و موخەسەسی ئەمساڵیان کەمە کە 50 ملیار دینارە لەپێشنیار کراوەکان، بەڵێ ئەوە ڕاستە.

لە لاپەڕە 21، بەڵێ باشە کاك ئاسۆ تێبینیەکەت بە دەستم گەیشت، لەلاپەڕە 21 خاڵی 10 بە گوێرەی پلانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە پڕۆژەی پێشنیار کراوی ئەو وەزارەتەی نەخستۆتە خشتەوە، حەتمەن ئەم مولاحەزەیە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە یان لیژنەی دارایی لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە وەریان گرتووە، بەلآم وابزانم سوء تەفاهومێك هەبووە، چونکە ئێمە پەیوەندیمان بەخۆشیانەوە کرد لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان و خۆشیان وابزانم ئێستا ئەم قسەیە و ئەم مەوقفەیان نیە و مەوقفەکە بەو شکڵە نیە، مەوقفەکە ئەوەیە کە ئێمە هەر پڕۆژەیەکی ئەوان کە بە تایبەتی هی وەزارەتی پلاندانان کە لامان بردووە کە سیغەی نیهائی ئیختیاری 50 پڕۆژەکەی ئەمساڵمان کردووە بە ئیمزای خۆیان نووسراومان لەلایە و بە ئیمزای خۆیان کە ئەو 50 پڕۆژەیە بەو شێوازە ئیختیار کراوە کە خۆیان بڕیاریان لەسەر داوە.

لاپەڕە 21 خاڵی 11 دەبێت بودجەی پڕۆژەکانی ناوچە دابڕاوەکان لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 لەسەر بودجەی گشتی هەرێم بێت نەك لەسەر بودجەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، لەسەر هەرێمە خۆی ئەگەر جەنابتان مولاحەزەش بکەن ئێستا جارێ نەچووەتە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان بە تایبەتی هی

ناوچە دابڕاوەکان، وەکو ساڵی پار ئێوە لە هۆڵی پەرلەمان بەڕێزتان بڕیارتان دا کە گۆژمەی گشتی پڕۆژەی ناوچەدابڕێندراوەکان تەخسیس بکەن و ئێمەتان تەکلیف کرد کە دوایی تەفسیلەکەی جێ بەجێ بکەین، ئێمە کە تەفسیلەکەمان جێ یەجێ کرد ئەگەر جەنابتان تەماشای ئەوانەی پار بکەن دەبینن کە لەسەر هەرێم دامان ناون و لەسەر هیچ پارێزگایەك دامان نەناون.

لە لاپەڕە 21 خاڵی 12 بە پێی وردبینی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە بە خشتەی پڕۆژە دواکەوتووەکان دەرکەوت کە بەشێك لە پڕۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پڕۆژەی دواکەوتوو دانانرێت، بەڵکو بەردەوامن، ئەمە باشە وابزانم هەر پشتگیری لە ئەو تەوزیحەی ئێمە دەکات کەلەسەر پڕۆژە دواکەوتووەکان دامان کە بەشێکیان لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، لاپەڕە 24 خاڵی 8، لیژنە پێشنیار دەکات بە زیاد کردنی ماددەیەکی یاسایی وەکو ساڵی 2011 تایبەت بە سندوقی پارەی پڕۆژە جێ بەجێ نەکراوەکان بۆ هەڵگرتنی ئەو بڕە پارەیە دەمێنێتەوە لە حسابێکی تایبەت بەناوی حسابی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان، لە پێشووە وابزانم هەر سیغەیەك هەبێت وابزانم هەدەفەکە موهیم ترە لە سیغەکە، هەدەفەکە ئەوەیە کە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئالیەتی ئەوە بگرێتەبەر کە تەمویل کردنی مەشاریع ڕانەوەستێ، لەلای ئێمەش هەر ئەوەیە، ئالیەتی قانونیەکەی یان مالیەکەی چۆنە ئەوان باشتر دەیزانن.

لاپەڕە 25 خاڵی 13 بڕی 12 ملیار دینار بۆ دانانی پێوەری زیرەکی ئاو دانراوە، لە کاتێك دا دووساڵە ئەم کارەیان لە کۆمپانیاوە وەرگرتووە کە پڕۆژەکەی بۆ دەرچووە، داوا دەکەین پارەکەی بۆ پڕۆژەیەکی تر خەرج بکرێت، زۆر باشە ئێمەش لەبەرئەوە جارێکی تر پارەکە ئیزهار بووە، لەبەرئەوەی کە وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار مەوزوعی پێوەری زیرەك کە پارەیان بۆ تەخسیس کردبوو پێشتووتر دابوویان بە کۆمپانایەك، کۆمپانیاکە موفەق نەبووە لە ئەنجامی ئیشەکە، ئەوان ئێستا بە تەمان بیدەن جارێکی تر ئیعلانی بکەنەوە و بیدەن بە کۆمپانیایەکی تر، لەبەرئەوە داوایان لە ئێمە کردووە کە تەخسیسی پارەکە بمێنێتەوە لەسەر پێشنیاری خۆیان.

لاپەڕە 25 خاڵی 14، پرسیار دەکەن بۆچی پڕۆژەی سەنتەری تاقیگەی بیناسازی لە هەولێر ماوەی دوو ساڵە لە پڕۆژەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری دادەنرێت، بۆچی وەزارەتی شارەوانی یان ئاوەدانکردنەوە بەم کارە هەڵناستن؟ چونکە ئەمە پێچەوانەی ماددەی 34 لە یاسای بودجەدا، مەبەست لێرە ئەوەیە کە عائیدیەتی تاقیگەکانی بیناسازی کە پێشوو تر بەعزێکیان سەر بە ئەنجومەنی وەزیران بوون و وەکو سیغەی ئیداری مەشاریعەکانیشیان لەسەرووی وەزارەتی دارایی بوو، ئەمە مەبەستم هی هەولێر و دهۆکە، لە سلێمانی و لە کۆیە پێشی هەتا بڵێین پێشی دوو ساڵیش هەردوو تاقیگە سەر بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بوون، ئێستا ئێمە لە 6/3 بە نووسراومان ژمارە 71 لە 2012/6/3 مەوزوعەکەمان کۆتایی پێهێناوە کە هەر چوار تاقیگەیەك لەگەڵ هەر تاقیگەکە نوێ هی بیناسازی بخرێنە سەر وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە تەنها ماوە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری پێ دەربکەن، ڕێگەش دەکەینەوە بۆ کردنەوەی تاقیگەی ئەهلی کە بە ئیجازەی کاربکەن، تاقیگەی ئەهلی لەبواری بیناسازی دا،چونکە ئێستا ئەو

حجمە زۆرەی مەشاریع کە هەیە ئەو زەخمەی کەلەسەر ئەم چوار تاقیگەیە هەیە وای لێ کردووە بووەتە یەکێك لە هۆیەکانی دواکەوتنی بەعزێك لە پرۆژەکان کە ئینتزاری فەحس دەکەن، ئەم نووسراوە تەسلیمی دەکەین بە بەڕێزان لیژنەی دارایی و ئابووری کە ئەمە وەڵامی ئەو سوئالەیە.

لاپەڕە 25 خاڵی 15 پێشنیار دەکەن هەر گۆڕانکاریەك لە پرۆژەکان ڕوویدات پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە بەزووترین کات، وابزانم ئەمە پێشووتریش یەعنی تەبیعی ئێمە پشتگیری دەکەین سەد لەسەد، بەشتێکی باشی دەزانین، بەڵام ئالیەتی ئەم کارەش دەبێ مەعلوم بێت، ئێمە پار جەنابتان بڕیارتان دا کە بە شێوەیەکی وەرزی ڕاپۆرت بنێرین، ئێمە ڕاپۆرتمان ناردووە، بەعزێك لە بەڕێزان گلەییان هەبووە، بەڵام من دەتوانم هەر کاتێك کەپێویست بکات بە تەفسیلێشەوە ئاگادارتان بکەمەوە کە چۆن ڕاپۆرتەکان هاتوون، ئەوەی کە دەکرێت کە پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە وابزانم هەر ئالیەتێکی وایە دیسان کە بە شێوەیەکی وەرزی بە تاریخێکی موعەیەن ڕاپۆرتەکان بۆ پەرلەمان بێت لەو ماوەیەی کە دەکەوێتە بەینی پەسەند کردنی بودجە هەتا موناقەشە کردنی بودجەی ساڵی نوێ، پێمان باشە و جێ بەجێ ی دەکەین.

لاپەڕە 26 خاڵی 19 داوای دیاری کردنی ناوی کۆمپانیای جێ بەجێ کار لە پرۆژە بەردەوامەکان دەکەین، لەگەڵ دابین کردنی ... هەر ئەو بەشەی پەیوەندی بە ئێمەوە هەیە، ناوی کۆمپانیاکان هەیە وابزانم لیستەکەش لەلای بەڕێزتانە، مومکینە لە شوێنێك ئەگەر سەبەبێك هەبێت کە ناوی کۆمپانیا نەبێ ئەگینا ناوی کۆمپانیا هەر بە حەقلێکی وازح هەیە لەناو لیستەکاندا.

لاپەڕە 26 خاڵی 22 پرسیار دەکەن کەوا پرۆژەی فرۆکەخانەی دهۆك وەکو پرۆژەی بەردەوام لە ساڵی 2011 و 2012 دانراوە، بەڵام نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، لە ساڵی 2010 وەکو پێشنیار لە ساڵی 2011 و 2012 هەبووە وەکو بەردەوام، ساڵی 2012 ئێمە ئێستا وا موناقەشەی ئەوەکان دەکەین، ئەو جیهەتەی کە ئێستا ئەرکی پرۆسەی ئیختیاری کردنی موسەمیم و دیزاین و دابین کردنی عەرد و قەرەبوو کردنەوەی عەرد و ئەوانەی لە ئەستۆ گرتووە پارێزگای دهۆکە.

لەناو پارێزگای دهۆك لیژنەیەك ئێستا وا ئەو کارە دەکات، ئێستا دیزاینەکە تەواو بووە و ئەوان ئێستا لە مەرحەلەی تەندەرین کردن دان بۆ ئەنجامدانی پرۆژەکە، ئەمە ئاخر مەوقفی فرۆکەخانەی دهۆکە.

لاپەڕە 26 خاڵی 23 لیژنەی ناوبراو کە دەکاتە لیژنەی خزمەتگوزاریەکان و گواستنەوەو گەیاندن و گەشتوگوزار بە پێی ئەو زانیاریانەی کە لە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بە دەستیان کەوتووە بڕی 7 ملیۆن دۆلار بە نووسراوێك لە ئەنجومەنی وەزیران خەرج کراوە بۆ فرۆکەخانەی دهۆك، بەڵام تا ئێستا هیچ کارێك ئەنجام نەدراوە بۆ ساڵی 2012 ، ئەوە وابزانم تەوزیحم دا، ئەوە مەوزوعی دیزاین بوو، دیزاینەکە تەواو بووە ئێستا مەوزوعی تەندەرین دەکرێت 114 ملیار دینار ئەگەر تەماشا بکەن لە لیستی پرۆژەکان دا بۆ فرۆکەخانە ئێستا تەخسیس کراوە مومکینە ئێستا بە پێی ئەم دیزاینە ئەپەدەیتی تازەمان بۆ بێت، ئەگەر مەبلغەکە کەمە یان زیادە یان هەر تەغیرێکی تر کە لە مەبلغەکە دا پێویست بێت، ئێستا لە

تەندەرینگی تەنفیز دایە، هەتا ئێستا لە مەرحەلەی تەسمیم دا بۆ ئەو پارەیەش هەر بۆ ئەوە خەرج کراوە.

لاپەڕە 27 خاڵی 28 لیژنەی خزمەتگوزاریەکان پرسیار دەکات کە بۆچی وەزارەتی ناوبراو کە دیارە مەبەستیان وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنە، بێ ئاگایە لە پڕۆژەکانیان کە دەدرێتە فڕۆکەخانەکانی هەولێر وسلێمانی بە پێی وتەی وەزارەتی ناوبراو کە دەکاتە وەزارەتی گواستنەوە، ئەم دوو فڕۆکەخانەیە تاوەکو ئێستا سەر بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن نین هەرچەندە بە پێی یاسا دەبوایە سەر بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بوونایە، تەبیعی ئێمە با وەزعەکە وەکو خۆی باس بکرێت، فڕۆکەخانەی هەولێر و فڕۆکەخانە سلێمانی سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نەبوون، لە بیدایەتی تەئسیس کردنیان هەتا ئێستا بەکاربوونە، لەم ئەخیرە بڕیاردرا کە ڕەبتی وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بکرێن، دیارە ئەمەش وەختێکی پێ دەچێت هەتا لەم ئیستقلالیەتەوە بە تەواوەتی لەگەڵ هەیکەلی وەزارەت دەگونجێن، چونکە موئەسەسەیەك هەیە لەناو وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەناوی موئەسەسەی فڕۆکەوانی کە هەموو فڕۆکەخانەکانی پێوە ڕەبت دەبێت ئەم موئەسەسەیە بە تەواوەتی هەتا ئێستا دانەمەزراوە، بەڵام هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەکان هاتووە بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەوان ڕەبتیان بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن هەیە، ئێمە وەکو وەزارەتی پلاندانان کە پرۆژە وەردەگرین، چ بۆ هەردوو فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانیش چ بۆ فڕۆکەخانەی نوێ کە لە دهۆك بە تەمان دروستی بکەن وئێمە پڕۆژەکان تەنها لە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن وەردەگرین، نە ڕاستەوخۆ لە فڕۆکەخانەکان وەردەگرین، لە هیچ تەرەفێکی ترەوە بۆمان دێت، بەڵام پرۆسەی ئەوەی کە ئەوان وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بە تەواوەتی هەم لە ناحیەی فەنی و هەم لە ناحیەی ئیداری ئیستعابی ئەم فڕۆکەخانانە بکات، دیارە هێشتا ماویەتی ئەوەیە کە واقعی حالەکە بەو شکڵەیە.

لاپەڕە 28 لە هەمان لیژنە خاڵی 29 لیژنەی ناوبراو ئەم پێشنیارانە دەخاتەڕوو ئاڵوگۆڕ لە پڕۆژەکان بکرێت بە تایبەتی وەزارەت داوا دەکات یەکێك لە پڕۆژەکانی فڕۆکەخانەی سلێمانی لابدرێت بۆ دوو پڕۆژەی تر بەم شێوەیەی خوارەوە، پڕۆژەی بەستنەوەی نووسینگەکانی پۆستە بە یەکترەوە، دووەم/ دانانی بەدالە و تۆڕی نوێ بۆ بازیان و هەڵەبجەی شەهید وعەربەت و پیرەمەگروون و شۆڕش و تەکیە و دەربەندیخان و کەلار و رزگاری و سەرقەڵا و زەرایەن، ڕای حکومەت وەربگیردرێت، ئێمە هیچ مانعێکمان نیە و بەپێی یاسای بودجەش و تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە سەڵاحیاتی موناقەلە بە ئێمە دراوە و وەزارەتی مەعنی داوا بکات بۆیان جێ بەجێ دەکەین.

لاپەڕە 28 راپۆرتی لیژنەی پیشەسازی و وزە کە 13 هەمین ڕاپۆرتە، بە نووسراویان ژمارە 13 لە 2012/5/29 یەکەم ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا بودجەی وەبەرهێنان بریتیە لە 2,2٪ (دوو پۆینت دوو و هەشت لەسەد) وانووسراوە لە تەقریرەکە وابزانم وانیە، ئەگەر هەیە ئیحتمالە 2,2 نەبێ و 2,22 بێت، ئاخر نا زۆر زیاترە لەوە، دەڵێ ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا

له بودجەی وەبەرهێنان بریتیە، چونکە کە دەڵێی بودجەی وەبەرهێنان هەمووی دەگرێتەوە، ئەگەر بڵێی پێشنیار کراوەکان کام بەشی ئەویش دەکرێت، گوژمە یان موخەسەس؟ ئەگەر بەردەوامەکانە گوژمەیان موخەسەسە، بەهەرحاڵ ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی گشتی بریتیە لە 5,6 کە بەڕێژەیەکی کەم هەژمار دەکەن بەرامبەر بە فراوانی داخوازیەکان لەسەر کارەبا........ .

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

توخوا بزانین گوژمەکە چەندە وەزارەتی دارایی نازانن؟، فەرموون.

بەڕێز عمر هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ئەو خشتەی کەلەلای ئێمەیە بڕی تەرخان کراو لە بودجەی سەرمایەداری یان بڵێین وەبەرهێنان بۆ وەزارەتی کارەبا بریتیە لە 774142 ملیۆن (حەوت سەدو حەفتا و چوار ملیار و سەدو چل و دوو ملیۆن) کە دەکاتە نیزکەی 21,10٪ (لەسەدا بیست و یەك و پۆینت سەدا دە) کە بەرزترین ڕێژەی تەرخان کراوە بۆ وەزارەتە دەست نیشان کراوەکە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەسەوری من، چونکە پرسیارەکە بەو شکلەیە، بەڵام با ئەگەر سوئالەکە سیاغە بکەمەوە بە نەوعێکی تر لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ئەمساڵ ئەو مەبلەغە کەمەی کە هەیە شتێکی کەم بەر کارەبا کەوتووە لە مەجموع تەبعەن ئەویش هەر بە حوکمی ئەوەی خۆی کۆی گشتیەکە کەمە، بەڵام ئەگەر بێینە سەر خاڵی دووەم لە ڕاپۆرتی لیژنەکە دەڵێت لە کۆی 191 پڕۆژەی ساڵی 2011 هی وەزارەتی کارەبا 118 پڕۆژە هیچ پارەیەکی بۆ خەرج نەکراوە کە ئەمە تەبیعی مەوقفی 12/31 یە، بەڵام خۆی دواکەوتنێك هەیە لە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکانیان، وەزارەتی کارەبا دواکەوتنیان هەیە، کە ئەوەش بووەتە هۆی ئەوەی کە بێجگە لە مەحدودیەتی ئیمکانیەت کە ئێمە نەتوانین پڕۆژەی زیاتریشیان بۆ داخڵ بکەین بۆ ئەوەی باریان قورست تر نەبێت، ناحیەی عەمەلیەکەش، لەبەرئەوە وەکو کاك عمر ئەندامی لیژنەی دارایی و ئابووری ئیشارەتی پێیدا کۆی گشتیەکەیان باشە، بەڵام لە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ نسبەتەکەی کەمە ئەویش ئەوەیە کە هەم پڕۆژەیان زۆرە و هەم نسبەتی ئینجازیشیان کەم بووە.

لاپەڕە 28 خاڵی 3 دەربارەی بودجەی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی، ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو، ڕێژەی تەرخان کراو بۆ وەبەرهێنان بریتیە لە 16 لە هەزار ڕێژەکە زۆر کەمە، ڕێژەی بودجەی وەزارەتی ناوبراو لە کۆی گشتی بودجەکە بریتیە لە ڕەقەمێکە کە کەمتر لەیەك لەسەدە، تەبیعی بودجەی وەگەڕخستن بە تایبەتی بودجەی وەگەڕخستن ئیعتماد دەکاتە سەر ژمارەی فەرمانبەر، بە دەرەجە یەك تەعویزات موزەفی

که عادەتەن بەموعەدەل 65٪ بودجەی تەشغیلی تەعویزاتی موەزەفیە کە یەکێکە لە 7 کۆمپۆنێنتەکانی بودجەی تەشغیلی کە وەزارەتێك عەدەدی موەزەفینی کەم بێت بودجەی تەشغیلیەکەشی کەم دەبێت، یەعنی ناتوانی چونکە بەشی زۆری بودجەی تەشغیلی بۆ تەعویزاتی موزەفینە ئەوە وابزانم علاقەی بەوەوە نیە، بەڵام بەشەکەی تر ئەو پڕۆژانەی کە هەیانە بە حەقەت یەعنی زیاتر خۆی لە بوارەکانی سایلۆ دا گرتووەتەوە، لەبواری ئەو بەشەی کە ئەرکی وەزارەتەکەیە، ئەگینا مومکینە بەشەکانی تری ئیحتیاجەن زۆر ئەوەندە زەرورەتێکی وانەبێت، ئەگەر موقارەنەیان بکەین بە سێکتەرەکانی تر.

لاپەڕە 29 خاڵی 4 دەربارەی بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەبەرهێنان بۆ ئەو وەزارەتە بریتیە لە 0,77 من ئەوە بە حەقیقەت تێ نەگەیشتم، وازح نیە، یەعنی سوئالەکە نە ئەوەبێت کە وەڵام نەبوو، بەس لە پرسیارەکە تێ نەگەیشتووم، یەعنی کەمتر لە یەك، وایە، من زۆر مونتەبەهـ نیم کە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لەژێر ئەوانەی کە با بڵێین مەشاریعیان کە تەقدیم کردبێت، وابزانم هەر ئەو کارانە دەکەن کە بە پێی یاسای وەزارەتەکەی خۆیان ئیحتماله هەر زیاتر بودجەی تەشغیلیان هەبێت وەکو چالاکیەکانی ناو حکومەت، چونکە کارەکانی تر کە دەکەن، وابزانم بە پێی یاسای خۆیان تەنزیم کراوە، لەبەرئەوە پڕۆژەکانیان و چ پڕۆژەیەکیان نیە لەسە لیستی وەبەرهێنان، لاپەڕە 30 خاڵی 5 أ/ پێشنیار دەکەن، پێشنیارەکانی لیژنەی پیشەسازی، پێشنیار دەکەن کە ڕیزبەندی پڕۆژەکان لەدەسەڵاتی وەزارەتی پەیوەندار بێت، تەقریبەن هەروابووە، یەعنی نەك وابووە بە سەد لەسەد، بەڵام ئەوان ئەولەویاتەکان تەقدیم دەکەن، هیچ تەریقەیەکی تر نیە، هەر مومکین نیە بە هیچ نەوعێکی تر، ب/ پێشنیار دەکەن بە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەی پێوەری زیرەك بۆ کۆنترۆڵ کردنی بەهەدەر نەدانی وزەی کارەبا و داهاتەکەی، ئێستا وا کاری لەسەر دەکرێت لە وەزارەتی کارەبا پڕۆژەکەیان ئامادە کردووە و بیریش لەوە دەکەن کە موشارەکەی کەرتی تایبەتی پێ بکەن، لە پڕۆسەی کۆکردنەوەی داهاتیش، تەفاسیلەکەشی لە وەزارەتی کارەبایە، تا گواستنەوە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنان ئەم پڕۆژانەی کە تەواو نابن بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە ئێمە نایکەین تەبیعی، یەعنی ئەوەی کە موخەسەسە بۆ هەر پڕۆژەیەك موناقەلەیەك دەکرێت حەتمەن دەبێ ئەسبابی موجبە هەبێ ئەوانەش هەمووی ڕیکۆرد دەکرێت و تەسجیل دەکرێت و تەنسیقێکی کامل هەیە لە بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان، ب/ وەزارەتی دارایی ئاسانکاری بکات و ڕۆتین کەم بکاتەوە لە کاتی خەرج کردنی پڕۆژەکان، ئێمەش پەسەندی دەکەین و پێمان باشە، ج/ ئەمە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە.

لاپەڕە 31 خاڵی 14 ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە 19 ئەم تێبینی و پێشنیارانە دەخەنەڕوو.

لاپەڕە 31 خاڵی 1 لیژنەی مافی مرۆڤ دەپرسن ساڵ بە ساڵ بڕی کورتهێنان لە بودجەی وەبەرهێنان زیاد دەکات، ئایا ئەم کورتهێنانە لە بودجە بە گشتی بە پلانە یان بە فعلیە؟، پلانی هەردوو وەزارەتی دارایی و ئابووری پلاندانان چیە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان؟ ئەمە یەکەمین پرسیاری لیژنەی مافی مرۆڤە، وابزانم

پڕكردنەوەی كورتهێنان ئەركی وەزارەتی دارایی و ئابووریـن تـەبیعی هـەدەفی هـەرە گـەورە ئەوەیـە كـە لـە میزانیەی تەكمیلی پڕبكرێتەوە، یان كۆی ئەو پارەیە كە هەموو ساڵ ئاماژەی پـێ دەدرێـت و ئیشی لەسـەر دەكرێـت بـە نووسـراوی ڕەسمـی كـە دەكاتـە ئـەو پـارەی پێشمـەرگە كـە وەزارەتـی پێشـمەرگە و مووچـەی پێشمەرگە كە ئەمە نزیكەی پێنج ساڵە نەدراوە لە بەغداوە و بڕەكەی لە 6 ملیار دۆلار زیاترە بە واتایەكی تـر نزیكـەی 6 ملیـار دۆلار دەڵێم هـەر بـۆ تەبسیت، خـۆی 6 ترلیـۆن و كەسـرێكە، بەواتایـەكی تـر ئێسـتا حكومـەتی عیراقـی فیـدراڵ نزیكـەی 6 ملیـار دۆلار قـەرزاری حكومـەتی هـەرێمی كوردسـتانە، كـە ئـەم مەوزوعەش لەساڵی 2007 ەوە تا ئێستا بەردەوامە، هەموو ساڵێكیش هـەم لـە یاسای بودجـەی حكومـەتی عیراقی فیدراڵ ئاماژەی پێدراوە وهەم لە یاسا، بودجـەی حكومـەتی هـەرێم و نووسراویشی لەسـەر كـراوە، لەبەرئەوە كورتهێنانەكان وەكو باسم كرد دوو ڕێگای پڕكردنی هەیە، یا ئەما ئەو پارەیـە لـە بەغـداوە بێـت یان بودجەی تەكمیلی هەبێت و ئەمەش عەجزی موخەتەتە ئەمەی كە تەقدیم دەكرێت.

لاپـەڕە 31 خـاڵی 5 لیژنـەی مـافی مـرۆڤ داوای ڕوون كردنـەوە دەكـات سـەبارەت بـە بـڕی ئـەو 49 ملیـار دینارەی كە ساڵی پـار پەسـەند كرابـوو بـۆ دروسـت كردنـی یەكـەی نیشـتەجێ بـوون بـۆ هاووڵاتیـانی كـەم دەرامەت و داوا دەكات بـە تـەرخان كردنـی گوژمـە بـۆ جێ بـەجێ كردنـی یاسـای ژمـارە 7ی سـاڵی 2008، دیسانەوە وەكو پێشتر ئاماژەم پێی دا ئەو 49 ملیار دینارە كە ئێستا كەوتووەتە بواری جـێ بـەجێ كـردن و لەسەر بودجەی تەشغیلی وەزارەتی داراییەوە بەردەوامیشە تەبیعی.

لاپەڕە 31 خاڵی 6، لیژنەی مافی مرۆڤ دەپرسێت كەوا بڕیار بوو كـە هـەر چـوار مـانگ جارێـك وەزارەتـی پلانـدانان ڕاپۆرتێك پێشكەش بـە پەرلـەمان بكـات دەربـارەی جـێ بـەجێ كردنـی پرۆژەكـان، ئایـا وەزارەتـی ناوبراو بەم كارە هەستاوە؟ وەڵامەكەی بەڵێ وێنەی نووسراوەكان هەیـە كـە پرەسنتەیشـنمان لـە كۆتـایی دا بەعزێك دۆكیۆمێنت هەیە كە عەرزی دەكەم، بەڕێزان ئەوەی كە هەیـە، ئێمـە كـە ڕاپـۆرت خـۆی تـەعامول كردنی ئێمە حەقیقەتێكی هەیە دەبێت تـەوزیح بـدەین، تـەعامول كردنـی ئێمـە لەگـەڵ پەرلـەمانی بـەڕێز لەگـەڵ پەرلـەمانی كوردسـتان دوو شـێوازمان هەیـە، شـێوازێكی ڕاسـتەوخۆ هەیـە یـان دەتـوانم بڵـێم، سـێ: شێوازێك ئەوەیە كە ڕاستەوخۆ كە پرسیارمان بۆ دەنێردرێت بە پێی پەیڕەوی نـاوخۆی پەرلـەمان ئێمـەش دەبێت لەماوەی دوو هەفتەدا وەڵام بدەینەوە، شێوازەكەی تر ئەوەیە كە نووسراوی ڕەسمـی كـە دەكـەین بـۆ پەرلەمان یان پەرلەمان بۆ ئێمەی دەكات لەڕێگەی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، شێوازی سـێیەم، ئـەو پەیوەندیانەیە كە هەموومان یەكتری دەناسین ویـان دۆسـتین و یـان خـزمین ویـان بـرادەرین و یـان بەهـەر شێوەیەك بێت زۆرجار هەیە بابەتێك هەیە ویەعنی تەبادولی مەعلومات بەو شـێوەیە كـراوە، ئێمـە ئـەوەی كەلـە ڕاپـۆرت و یاسـای بودجـەی سـاڵی پـار داهـاتووە بـە پێـی پـەیڕەو پرۆگرامـی پەرلـەمانی كوردسـتان هەلسوكەوتمان كردووە، هەموو دۆكیۆمێنتەكانیشتان پیشان دەدەم.

لاپەڕە 32 خاڵی 7 لیژنەی مافی مرۆڤ پرسیار دەكەن بڕی ئەو پارەیـەی كـە بەڕێـژەی 10٪ لـە مووچـەی پلە تایبەتەكان دەبڕدرێت بۆ سەندوقی شـەهیدان لـە چـی خـەرج كـراوە؟ چۆن شـەهیدان لێـی سوودمەند

بوون؟ مەبەستیان کەسوکاری شەهیدانە وابزانم، ئەو پارەیە کە ئێمە هەر ئەوەندە ئاگادارین کە ئیشەکە ئەنجامدراوە وابزانم ئەو پرسیارە تەوجیهی بەڕێز وەزیری شەهیدان و وەزارەتی شەهیدان و کاروباری ئەنفالەکان بکرێت، ئەوان بە تەفسیلێ چیان ئەنجام داوە دەتوانن پێشکەشی بکەن، چونکە ئەمە لە زمنی پڕۆژەکانی وەبەرهێنان نیە، ئەمە لە زمنی سەندوقێکی تایبەتە کە خۆیان بەڕێوەی دەبەن، تەمویل کردنەکەی چۆتە ئەوێ و وابزانم بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر تەوزیحی زیاتری هەیە لەسەر ئەوە بە ئیجازەی بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، تەوزیحێکی زیاتری هەیە لەسەر ئەو پرسیارە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی وەزارەتی شەهیدان، ئەو 10٪یە کە دەبڕدرێت تەسلیم بە وەزارەتی شەهیدان کراوە ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەو ئیستقتاعاتانە هەمووی بەرەو ڕووی حسابی خۆمان کردووەتەوە کە حسابەکەمان لە بانك داکردووەتەوە بۆیان و پارەکان چووەتە ئەو حسابەوە و لە بانکی فیدراڵ لەژێر ڕەقەمی 313 هی ئیستقتاعاتی 10٪ یە پارەکان گەیشتووەتە دەستیان و وەزیری شەهیدان جەنابی لە ئەنجومەنی وەزیران باسی لەوە کرد کەوا ئەو پارەیە گەیشتووەتە دەستیان و بە بەردەوام دەچێتە ناو سەندوقی ئەو حسابەی کە بۆیان دانراوە، ئەوەی کە من مەعلوماتێکی یەعنی دەقیق نیە بەس ئەوەی ئاگام لێیە (دوو ملیار و دوو سەدو سی و یەك و نۆ سەدو حەفتا و سێ و نۆسەد و حەفتا) دیناریان وەرگرتووە هەتاوەکو ئێستا، وە (یەك و پێنج سەد و بیست و چوار سێ سەد و دوانزە و پێنج سەد و پەنجا) یان هەر لە لای خۆیان سەرف کردووە بۆ نەخۆش و کەسوکاری شەهیدان، (1380) هەزار و سێ سەد و هەشتا کەسیش موستەفید بوونە لەو مەوزوعە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لاپەڕە 34 ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش دەربارەی بودجەی ساڵێ 2012 لاپەڕە 34 خاڵی 4 پرسیارەکە ئەوەیە کە سەد باڵەخانە کە وەزارەتی ناوخۆ دیارە بنکەکانی پۆلیس دەکات: دەڵێ سەد باڵەخانەیان پێویستە مەبەست لەوێ بنکەکانی پۆلیسە، بەڵام بڕێکی کەمیان بۆ تەرخان کراوە لە پڕۆژە

پێشنیار کراوەکان دا وەڵامەکە ئەوەیە بە حەقیقەت ئاگادارین لەوەی کە زۆر بنکەی پۆلیس هەیە کە تا ئێستاش لە خانووی کێ دایە و ئەمەش کێشەیەکە هەم بە نیسبەتی کاروبارەکانیان و هەم بە نیسبەتی خودی دائیرەکە و هەیبەتی دائیرەکەش، بەڵام حەقیقەتێکی تریش کە ئێمە تەعامولی لەگەڵ دەکەین کە هەرێمی کوردستان ئێستا نزیکەی 3 هەزار قوتابخانەی نوقسانە، ئێمە ناچارین کە لەوێ بەراورد بکەین لە بەینی کارەکاندا، یەعنی ئێمە ئەگەر دوایی لە پرەسنتەیشنەکەش باس دەکەین، ئێمە ئەگەر بەم سورعەتەی ئێستا و بەم کەمیە پارەیەی کە لەبەردەستمانە کە تەرخان دەکرێت بۆ وەزارەتی پەروەردە بەم نسبەتی نموەی عەددەدی سوکان کە لە هەرێمی کوردستان داهەیە بمانەوێ ئیحتیاجاتی وەزارەتی پەروەردە 100٪ پڕبکەینەوە ماوەیەکی نزیکەی دەساڵێکمان دەوێت، لەبەرئەوە ئێمە ناچارین سورعەتەکە زیاد بکەین بەوەی کەپارەی زیاتریان بۆ تەخسیس بکەین و بەڵکو بەدوای چارەسەری تریش دا بگەرێین بەوەی کە کەرتی تایبەت بە نەوعێك لە نەوعەکان بێنینە ناو مەوزوعەوە، لاپەڕە 37 خاڵی 8 لە ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری یاسایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 نابێت گواستنەوە بکرێت لەبڕی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە نێوان پارێزگاکاندا ئێمەش دەڵێین نابێت و نەشمان کردووە و نەشکراوە، بە پێی علمی ئێمە، لاپەڕە 38 خاڵی 12 پێویستە جێ بەجێ کردنی برگەی 4 لە ماددەی 2 لە یاسای وەزارەتی پلاندانان ژمارە 7ی ساڵی 2006 بۆ دەست نیشان کردنی ڕێزبەندی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتە پەیوەندارەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بێت حەتمەن وایە و ئێمەش پابەندین بە یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2006 و دوایی بە تەفسیلیش تەوزیح دەدەین کە چۆن کارەکان کراوە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان بە هیچ شێوەیەك وەزارەتی پلاندانان نە بەرنامەی ئەوەی هەیە کە ببێتە بەدیلی وەزارەتەکانی تر و نە بەپێی یاساش ئەو ڕێگەیەی پێدراوە، ئەو یاسایەش وابزانم موعەرەفە و ئێمەش پابەندین پێی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، من وابزانم ئەو خاڵانەی کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دا هاتبوو ئەوانەی کە پەیوەندی هەبوو بە بودجەی وەبەرهێنان هەوڵم دا کە هەمووی جواب بدەمەوە، من هیچی ترم نیە ئێستا و قسەی ترم هەیە لەسەر بودجە، قسەم هەیە لەسەر بودجەی وەبەرهێنان، بەڵام دەیهێڵمەوە بۆ کۆتایی یان دوای وەرگرتنی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر تەوزیحەك بۆ برادەران ئێمە لە لیژنەی دارایی و ئابووری 18 ڕاپۆرتمان بە دەست گەیشتووە، هەر ڕاپۆرتەك پرسیار و پێشنیار و ئەوانەی تێدایە، ئەم پێشنیار و پرسیار و ئەو شتانە هەمووی هەر

لیژنەیەك خۆی مەسئولە لەوەی کە ئەگەر تێبینی هەبێت لەسەر قسەکانی جەنابی وەزیر تێبینیەکان تۆمارکراون، وەڵام بدا و تەوزیح بدات، چونکە ئەمە ڕەئی لیجانە و ڕەئی لیژنەی دارایی و ئابووری نیە، هەر لیژنەیەك بە پێی تایبەتمەندی خۆی حەقە شتەکانی تۆمار کردبێت و وەڵامدانەوەی پاشان کە جەنابتان ڕێگە دەدەن بۆ پرسیار و وەڵامدانەوە ئەمە ئەرکی ئێمە بوو کە شتەکان وەکو خۆی بێننە خوار بە ڕاپۆرت، بەڵام ئەنجامەکان ڕوونکردن و تێبینی هەر لیژنەیەك تایبەتە بەخۆیەوە و ئەوە ئەرکی خۆیەتی و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێ پرسیار هەبوو وتیان وەزیری دارایی وەڵامی نەداوەتەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە باسکرا بە نیسبەتی مینەحی وەبەرهێنان باسکرا، 50 ملیار دینار دانراوەو مەوجودە، مەسەلەی کە لە لاپەڕەی 11 هاتووە ئەمساڵ گومرگ داخڵ نەکراوە، ئەمساڵ چونکە پار بۆتانم باس کرد، ئەو گومرکەی کە ئێمە داخڵمان کردووە هی ساڵی 2010 و 2011 پارەکەمانیان برد ونەگەڕاوەتەوە و نەیان دایەوە پێمان، ئێستا ئێمە دامانناوە مەوجودە و وسولات بڕاوە، هەمووی مەوجودە پارەکان و سجلات هەیە و ئەوان خۆیان ئێستاکە تەنسیقیان کردووە، گەر رەقابەی مالی لێرەن و بچن تەدقیقی بکەن و ئەو وەختە، چونکە بەو 300 ەکەی ئێمەش ڕازی نین، بە 400 ەکەی ئێمەش ڕازی نین، دەبێ تەدقیقی بکەن و ئەوجا ئەوەی کە دەردەکەوێ لەلای ئەوان ولە سجلاتە ئەوان دەیبەن، تەقدیری ئێمە 300 ملیارە بۆ ئەو مەوزوعە، بە نیسبەتی کارەبا و تەندروستی کە باسکرا لە سفرە داهاتیان، چونکە ئێمە ئەمانە هی خۆیانمان داوە بە خۆیان، ئێستا هەرچی داهاتیان هەبێ خۆیان وەری دەگرن و تەقدیراتیشمان هەیە بۆ داهاتەکانیان، داهاتەکان خۆیان وەری دەگرن و لە نیهایەتی ساڵدا ئەوان پێمان دەڵێن ئەمە داهاتمانە و ئەمە مەسروفمانە و لە حساباتی ختامی دا داخڵ دەکرێت، چونکە بڕیاری خۆتانە وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەبا و وەزارەتی شارەوانی ئەمانە هەمووی ئەڕوات بۆ ئەوان، بە نیسبەتی پترۆ دۆلارەوە کە پرسیار کراوە کە چۆنە بە نیسبەتی پترۆ دۆلارەوە هەر بەرمیلێکی ئینتاجی نەوتی خام یەك دۆلار وەردەگیردرێت، بۆ هەر بەرمیلێك موکەرەر یەك دۆلار وەردەگیردرێت و یەك دۆلاریش وەردەگیردرێ بۆ 150 م مکعب مونتەجی غاز، ئەو رەقەمە جارێکی تر تیکراری دەکەمەوە کە ئەوەی داخڵ کراوە لەلای ئێمەوە ئێمە پرسیارمان لە وەزیری سامانە سروشتیەکان کردووە دەڵێ ئەوە تەبیعیە و ئەوە ڕاستە، بە نیسبەتی 42,04.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوای ئەوەی هەر دوو وەزیرە بەڕێزەکان وەڵامی پرسیارەکانیان دایەوە ئەوەی کە لە لیژنەکانەوە بۆیان چوو بوو، دەمانەوێ ناو بنووسین بۆ ئەوەی یەك بە یەك قسەبکەن، کاك عبداللە حاجی محمود،

مامۆستا عمر عبدالعزیز، د.احمد وەرتی، کاك عبدالقادر بازرگان، کاك ئارام قادر، کاك سالم تۆما، هاژە خان، کاك کاروان صالح،سۆزان خان، کاك اسماعیل سعید، کاك کاردۆ، کویستان خان، ئاشتی خان، کاك دڵشاد حسین، پەیمان خان، کاك پێشەوا، کاك عبداللە قەلادزەیی، د.ڕێباز فتاح، ڤیان خان، کاك ئاسۆ، بێریڤان خان، پەروین خان، کاك جمال طاهر، ئاواز خان، کاك خلیل، کاك شێردڵ تحسین، د.جیهان اسماعیل، گوڵزار خان، بەفرین خان، کاك فاضل حسن، سەرگوڵ خان، بەیان خان، د.ثائر عبدالاحد، زکیە خان، ژیان خان، کاك سالار محمود، سمیرە خان، کاك سەدار، کاك امیر گوگە، د. سەوەر، شلێر خان، کاك شڤان احمد ، کاك اسماعیل گەلاڵی، کاك اسماعیل، ئەڤین خان، صباح بیت اللە، قادر حسن، صبیحە خان، کاك شوان، مامۆستا کاوە، کاك سەرهەنگ فەرەج، سیوەیل خان، کاك عبداللە نوری، عظیمة خان، پەیمان عزالدین، مامۆستا فەرمان، کاك شێرزاد حافظ، کاك عدنان عثمان، نەسرین خان، کاك نەریمان عبداللە، ڕازاو خان ، کاك علی حسین، کاك قادری ئاسایش، د.ڕۆژان، کاك سمیر سلیم، ناسك خان، هاوڕاز خان، شەونم خان، کاك عماد محمد، کاك نەژاد عزیز، کەیلی خان، کاك گۆران ئازاد، گەشە خان، لانە خان، کاك محمد شارەزووری، ئاهەنگ خان، کاك عبدالرحمن حسین، امینە خان، د.عمر نورەدینی، نیشتمان خان، کاك فاضل، کاك شۆڕش، شیلان خان، حەمە سعید، کاك برهان، ئەم خوشك و برا بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو.

بەڕێز عبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی بەس نوقتەیەکی نیزامی تەواو نیزامیم هەیە، ئینجا دڵنیابە حەز دەکەی سوێند دەخۆم، بەس ئومێد دەکەم دەرفەتم پێ بدەی ڕوونی بکەمەوە، ئێمە لەسەرەتاوە دەرفەتمان دا بە هەردوو وەزیری بەڕێز کە قسەی خۆیانیان کرد، یەعنی وەلامی ئەو پرسیار و تێبینیانە کە لە ڕاپۆرتەکان هاتبوو، لای خۆیان وەلامەکەیان داوەتەوە، بەلام کەتۆ ناوەکان دەنووسی دەرکەوت کە ئەم وەلامانە ڕۆڵێکی نەگێڕاوە تا ئاستێك کە بتوانێ ڕێژەی بەشداربووان کەم بکاتەوە، ببورن با قسەکەم تەواو بکەم، ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ئیجازە بدەن با قسەی خۆی بکات، ئیجازەم بدەن، فەرموو.

بەڕێز عبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەستی من لە عەدەدی پەرلەمانتارە، دەزانم ڕەنگە پەرلەمانتارێکی بەڕێز 5 پرسیاری هەبێ و وەلامی یەکێکیانی وەرگرتبێتەوە، قسە لەسەر ئەوەیە نەیتوانی عەدەدی قسەکەر کەم بکاتەوە، ئەوە سەرنجەکەی منە، بەڕێزان بۆ ئەوەی بیزانن، لێرە من ئیجازەم بدەن بۆ ئەوەی ڕوونی بکەمەوە، لێرە من تەقیمی پرسیارەکانی ئەو بەڕێزانە ناکەم، چونکە خۆشم سەرنجم هەیە ، بەلام دەمەوێ ئەم بابەتە گرێ بدەم بە مەسەلەیەکی ترەوە کە وادیارە ڕۆڵی کاریگەری گێڕاوە لەوەی کە وەلامەکان موقنعکەر نەبن یان نەتوانێ ڕۆڵی هەبێ لە کەم کردنەوەی .... بەڕێزان توخوا با قسەکانم تەواو بکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە با قسەی خۆی بکات فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئیجازەم دەدەن ڕوونی بکەمەوە با قسە بکەن ئەگەرنا قسە ناکەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم ڕاپۆرتەی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 5/7/ 2012 هاتە پەرلەمانی کوردستان، لە 5/20/ 2012 بەڕێز عماد احمد یەکگرتنەوەی وەزارەتی دارایی ڕاگەیاند، واتە 17 ڕۆژ دوای هاتنی پرۆژەی بودجەکە، پرۆژە یاسای بودجەکە ئەم وەزارەتە یەکی گرتووەتەوە، پرسیارەکە لێرەیە، ئەم وەزیرە بەڕێزە کە بۆ خۆم من گومانی ئەوە دەکەم یەعنی من لێرەوە دەمەوێ لەدەرفەتێك دا پشتیوانی بکەم لە دەرفەتێکی تردا داوای شتێکی تر بکەم، ئەم وەزیرە بەڕێزە لە وەڵامەکاندا دەرکەوت وەزیری 47٪ ی ئەو ڕاپۆرتەیە، عەفوم بکە........ .

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

نا بابە وانیە و تکا دەکەم ئەوە قانونی نیە، تکایە دانیشە، وەزیری سەرانسەری کوردستانە و تکایە نوقتە نیزامیەکە، تکا دەکەم دانیشی، دانیشتنی ئێستامان کۆتایی پێ دێنین و تا سەعات 5 ی پاش نیوەڕۆی ئەمڕۆ، بەڵام کە دەستمان پێی کرد لە سەرۆکی فراکسیۆنەکانەوە دەست پێ دەکەین، دوایی ڕێگە دەدەین بە ئەوانەی تریش.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012، هەروەکو باسمان کرد پێمان باش بوو لە سەرۆکی فراکسیۆنەکانەوە دەست پێ بکەین، فەرموو سۆزان خان، ببورە، فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشتر وایە لیژنەی دارایی بچنە شوێنی خۆیان، وا پێویست دەکات بۆ ئەوەی مولاحەزات و سەرنجەکان بنووسنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو راپۆرتە تێرو تەسەلەی پێشکەشی کردووە، من لێرەدا داوا دەکەم کە پرسێك هەیە بەڕێزان لەلیژنەی دارایی ئاماژەیان پێداوە، بەڵام دەبێت ئێمە ئالیەتێك بدۆزینەوە بۆ چارەسەر کردنی، ئەویش پرسی کەڵەکە بوونی ئەو بڕە پارانەیە کە هێشتا لای حکومەتی عێراق ماوەتەوە، بە هەموو تەخمینێك کە هەیە زیاتر لەو شەش ترلیۆن دینارەی کە باس دەکرێت ماوەتەوە، چونکە هەر لەناو راپۆرتەکەی ئەواندا هاتووە بێ لەو شەش ترلیۆنەی دانراوە سەرف بکرێت بۆ هێزەکانی پێشمەرگە، هەتا ئێستا ئەو نەفەقاتی حاکیمەی کە تەرخان کراوە دەبێت لە 17٪ی بۆ ئێمە تەرخان بکرێت، لە 20٪ هەتا 50٪ی گەیشتووە، ئەوە لەوێ چەند ملیارێك، دوای ئەوە لە پسوولەی خۆراك تاکو ئێستا لە 85٪ی گەیشتووە، لەوێش لە 15٪یان بۆ نەناردووین، بۆیە بەڕێزان من لێرە داوا دەکەم لەناو یاساکەی دەریدەکەین هی بودجەی ئەمساڵ ئالیەتێك بدۆزینەوە، بۆ ئەوەی هەرسێ سەرۆکایەتی، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان کارێك بکات کەوا ئەو بڕە پارانەی ئێستا لەلای حکومەتی عێراق کەڵەکە بووە وەربگیرێتەوە، چونکە ئەمەش بەشێکە لەو داهاتەو، بەشێکە لەو بودجەیەی کە هەتاکو ئێستا ئێمە لێمان مەحروم کراوەو بەبیانووی جیا بە جیا لێمان گل دراوەتەوەو ناتوانین بەو شێوەی کە دەمانەوێت عەجزەکەش پڕ بکەینەوەو، بۆ هێزەکانی پێشمەرگەش بتوانین بەشێوەیەکی رێك و پێك کاریان لەسەر بکەین، بۆیە هەندێك پێشنیارم هەیە، ئەمەی یەکەمم پێشنیارە بۆ دۆزینەوەی ئالیەت و خستنە ناو یاساکەوە.

پێشنیارەکان:

1- بەهۆی ئەوەی کە هەموو چین و توێژەکانی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان داوای دەرماڵەیان کردووە، بەبێ دیاری کردنی هیچ میکانیزمێك، من لێرەوە داوا دەکەم و لەناو بودجەشدا، لەناو یاساکەشدا

ماددەیەك دابنرێت كە حكومەتی هەرێمی كوردستان لەسەریەتی لیژنەیەك دروست بكات بۆ پێداچوونەوەی هەموو ئەو دەرماڵانەی كە داوا كراوە زیاد بكرێت و، دۆزینەوەی ئالیەتێك بەدەر لە دەرماڵەی شەهادەو زەوجیە، ئەو دەرماڵانەی كە داوایان كردووە حكومەتی هەرێمی كوردستان پێداچوونەوەیەك بكات، چونكە ئێستا نا یەكسانی هەیە، نا عەدالەتی هەیە، بەپێی ئەرك و كارەكان دابەش ناكرێت.

هەروەها داوا دەكەم دەرماڵەیەك بەناوی دەرماڵەی ئیعالە بۆ ژنی بێ هاوسەر، چونكە ئەو ژنانە ناتوانن دەرماڵەی زەوجیە وەربگرن، دەرماڵەی زەوجیە بەناوی خۆیەتی دەبێت ئەو كەسە هاوسەری هەبێت، بەلاّم ئەو ژنانەی كە هاوسەریان نییە دەكرێت لە ژێر ناوی دەرماڵەی ئیعالە، لەگەڵ دەرماڵەی مندالاّندا، ئەوسا ئێمە دەتوانین ژیانیان بەرەو باشتر بەرین.

2- پێشنیار دەكەم حكومەتی هەرێمی كوردستان بەردەوام بێت لە تەرخان كردنی 120 ملیار دینار بۆ توانا سازی، ئەو بۆردەی كە سەرپەرشتی كردووە تا ئێستا هەمان بۆرد بەردەوام بێت لە سەرپەرشتی كردنی.

3- تەرخان كردنی بڕی (120) ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانەكان، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین هەنگاو بە هەنگاو، ساڵ بە ساڵ رزگارمان بێت لە حاڵەتی كەمی قوتابخانەكان.

4- حكومەتی هەرێمی كوردستان دەسەلاّتی تەواو بدات بە وەزارەتەكان، بۆ سەرف كردنی بودجەی تەرخان كراو لەگەڵ بوونی چاودێری بەهێز، ئێستا ئەو كێشەیە هەیە، وەزارەتەكان دەسەلاّتی تەواویان نییە، بۆیە ئێمە بە ماددەیەكی یاسایی داوا بكەین لە وەزارەتی دارایی ئەو دەسەلاّتەیان بداتێ.

5- كەمكردنەوەی لە 10٪ی بودجەی هەر چوار سەرۆكایەتی، سەرۆكایەتی هەرێم، سەرۆكایەتی پەرلەمان، سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆكایەتی ئەنجومەنی دادوەری، پاش دەركردنی (120) ملیار دیناری تواناسازی، پارەی شارەوانی عەنكاوە، ئەوەی لێ دەربكرێت و لە مەبلەغەكەی دەمێنێتەوە لە10٪ی لێ كەم بكرێتەوە.

6- بەردەوام بوون لە تەرخان كردنی پارەو خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕاوەكان، كە ئەمڕۆ گوێمان لێ بوو لە راپۆرتی بەڕێز وەزیری داراییدا كە حكومەتی هەرێمی كوردستان چ پرۆژەی كردووە لەوێ، چەند خەڵكی دامەزراندووە بە فەرمانبەر، لە بواری كارەباشدا، ئێمە داوایان لێ دەكەین بەردەوام بن لەو كارانەیاندا.

7- زیاد كردنی سولفەی عەقاری گوندەكان بۆ (25) ملیۆن دینار، چونكە ئەوە هەنگاوێكە، پشتگیرییەكە، بۆ ئەوەی گوندەكان زیاتر ئاوەدان بكرێنەوە.

8 -بەردەوام بوون لە سەرف كردنی بیمەی بێكاری بۆ دەرچووانی پەیمانگاكان و ئەوانەی وەزارەتی پەروەردەش بگرێتەوە.

9 -حكومەتی هەرێمی كوردستان بڕی (100) ملیار دینار تەرخان بكات بۆ ناوچە كاولكراوەكان و تەرحیل

کراوەکان، میکانیزمەکە بۆ خۆیان بەجێ دەهێڵین لە کوێ ئەو پارانەیان بۆ تەرخان بکەن.

10- حکومەت لە پێدانی بەخشینی ساڵانە بۆ خانەنشینکراوەکان و فەرمانبەرانی مووچە سنووردارەکان بکرێت، ئەویش:

1-پێدانی بەخشینێك کە (600) هەزار دینار بێت بۆ هەموو ئەو خانەنشینانەی کە مووچەی خانەنشینیان لە (400) هەزار دینار کەمترە، بە شەش قست پێیان بدرێت.

2- پێدانی بەخشینی(480) هەزار دینار بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە پلەیان(9)و (10)یە بە مەرجێك هیچ دەرماڵەیەکی تریان نەبێت، تەنها پیشەیی و خێزان.

11- پێداچوونەوە بە رێنماییەکانی مەسرەفی سیناعی، ئێمە دەزانین ساڵانە حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕە پارەیەکی باش بۆ مەسرەفی سیناعی تەرخان دەکات، بەڵام رێنماییەکان بۆتە لەمپەر لەبەردەم ئەوانەی دەیانەوێت گەورە کاری و نوێژەن کردنەوەی ئالەتەکانی خۆیان بدەن و، هەروەها کۆمەڵێك رێگری دەهێنێتە بەریان، بەتایبەتی بۆ ئەوانەی پرۆژەی مامناوەندن، ئەوخەڵکانەی کە پرۆژەی مامناوەندیان هەیە زۆر پێویستیان بە پشتگیری و هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان هەیە لە رێگەی مەسرەفی سیناعیەوە.

12- لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە بۆ ساڵی 2013، کە بودجە ئەمە دەبێت بخرێتە ناو یاساکەوە، لەناو یاسای بودجە، بۆ ساڵی 2013 لە وادەی دیاری کراوی خۆیدا بودجە بە خەمڵێنراوی بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان بەو بەندە یاسایە، هەروەها دەسەڵات بدرێت بە وەزارەتی دارایی لەحاڵەتی فەرقی ئەو بڕە خەملێنراوەو، ئەو بڕە دیاری کراوە لەلایەن عێراقەوە کە ئەوان بتوانن موناقەلە بکەن و ئەو بڕە تەعویز بکەنەوە.

13- بەردەوام بوون لە سولفەی زەواج .زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتێك کە ئێوە داوای زیاد کردنی نەفەقات دەکەن، دەبێت بزانن لە چ سەرچاوەیەك، ئەو نەفەقاتە لە کوێ تەئمینی دەکەیت؟ زیاد کردنی نەفەقات لە هەوا نابێت، بەڕاستی دەبێت شوێنێکی تایبەتی هەبێت، ئینجا داواکارم کەس ئەو پرسیارانە دووبارە نەکاتەوە کە گوتراوە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای خوێدنەوەی راپۆرتی لیژنەی دارایی، بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان وەڵامی هەندێك لەو پرسیارو سەرنج و تێبینیانەیان دایەوە، کە پەیوەندار بوون بە تێڕوانین، یان پرسیارەکانی هەم ئەندامانی پەرلەمان، هەم لیژنەی دارایی، بەلای ئێمەوە وەڵامەکان باوەڕ هێنەر نەبوون، بۆ ئەوەی بتوانن ئەو کەموکورتی و کێشەو کەلە بەرانەی کە لە بودجەدا هەیە وەڵامێکی مەنتقی و یاسایی و زانستی بۆ ئەو گرفتانەی کە باس کراون درا بێتەوە، بۆیە هەوڵ دەدەم لە قسەکانم ئەوە بسەلمێنم کە ئەمە راستیەو، پێشموایە ئەگەر بەم شێوازەی کە پێشتر تەئکیدیمان لێ کردەوە، ئێمە رەخنە بگرین و بەرپرسیارانی

یەکەم لە داڕشتنی سیاسەتی دارایی کوردستان بەم شێوەیە وەڵام بدەنەوە، ئەگەر لە مانگی یەکیش هەر بە ڕێنمایی ئەم پرۆژە یاسای بودجە کە هاتۆتە پەرلەمان ڕۆیشتبا ئەوا هیچ کاریگەری نەدەبوو لەسەر ئەم دواخستنەی کە ئێستا کردوومانە، لە نەتیجەکەی بەبێ ئەوەی ئێمە هیچ وەڵامێك، یان گۆڕانکارییەك لە بودجە بدەینەوە بۆ خەڵکی کوردستان، کە ئەرکی نوێنەرانی خەڵکە بەرگری لێ بکەن و ئەرکی پەرلەمانیش بە شەفافیەت بڕوات بەڕێوە.

بودجە بریتیە لە پرۆگرامێکی دارایی حکومەت بۆ ساڵی ئایندە بەمەبەستی بەدەستهێنانی چەندین ئامانجی ئابووری و کۆمەڵایەتی و نیشتمانی دیاریکراو کە لە نێو چوارچێوەی گشتی پلانی داراییدا جێی بۆدەکرێتەوە.

شێوازی بەڕێوەبردنی بودجە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە هاوتەریبە لەگەڵ چەندین گرفتدا کە لەزۆربەی ساڵە داراییەکاندا بەدوای یەکدا دووبارە دەبنەوەو بوونەتە گرفتی هەمیشەیی بودجەکە، کە وایکردووە خودی بودجەکە لە بازنەیەکی داخراودا خول بخواتەوەو گرنگترین ئەو گرفتانەش ئەوانەی خوارەوەن:

1-تارمایی خستنە سەر داهات و ساڵ لەدوای ساڵیش خراپتر دەبێت وهەموو جۆرە بوارەکانی بەرهەمهێنان و دەستەبەرکردنی داهاتی هەرێمی گرتۆتەوە .بە نموونە پرۆژە بودجەی هەرێم هاتۆتە پەرلەمان دوای مانگێگ هاوپێچێك هاتۆتە پەرلەمان باس لە تەفاسیلی داهاتی 2012 دەکات، جگە لەو داهاتەی کە بە276 ملیار مەزندە کرابوو داهاتێکی تر هات بوو، بۆ نموونە، کە باسی تارماییەکە دەکەم، ئەمە جگە لە داهاتی بانکەکان و فڕۆکەخانە، داهاتی سامانە سروشیتەکان یەك ترلیۆن و حەفتاو پێنج ملیارە، ئەمە بە لیستێکی هاوپێچ هاتووە، خۆی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لە بودجە بۆ دانانی لە پێنج سەد ملیاری زیاتر بۆ تەرخانکراوە (30) هەزار فەرمانبەری هەیە، شەش بەڕێوەبەرایەتی هەیە، یەك ترلیۆن و حەفتاو پێنج ملیاری بۆ شەش بەڕێوەبەرایەتی داناوە، من ئەو پرسیارە دەکەم وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەو بڕە پارەی بۆ دانراوە خەرج بکرێت، ئایا ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەی تێدا نییە؟ چۆن دەبێت ئەم داهاتە بێتە ناو داهاتی کوردستان و خەرج بکرێتەوە؟ ئەگەر قسە لەسەر بەڕێوەبەرایەتی داهاتی نەوتیش بکەین بڵێین بۆ بەشی سووتەمەنی، یان بەشی وێستگەکانی کارەبا لە پێنج سەد ملیارەکە بۆی دانراوە، بەشی نەوتیش لە بەغدا پشتیوانی دەکرێتن، نەك بەڕێوەبەرایەتیەکان خۆیان تەئمینی نەوت بکەن لە کوردستاندا.

2- پێدانی زانیاری نادروست بە پەرلەمان، وەکو نموونە :ڕەنووسەکانی نێو ژمێرەی کۆتایی شەش مانگی یەکەمی2011 کە بەدوو شێوازی جیاواز هاتۆتە پەرلەمان، دژ بەیەکن و جیاوازی خەرجیەکان گەلێك زۆرە، تەبعەن زۆر زۆرم لایە، کە دوایی جیاوازەکانت دەدەمێ، بەڵام یەك جیاوازی باس دەکەم، تەنها لەداهاتی کەرتی کارەبا (200) ملیار جیاوازی هەیە.

3- کورتهێنان و هەڵەکردن لە هەژمارکردنی.

4- گەورە بوونی ساڵ لەدوای ساڵی قەبارەی بودجەی بەکارخستن لە غیابی پرۆگرامی ئابووری و

کۆمەڵایەتی .تەنها لە بودجەی وەکارخستن، بەکاربردن لە 96.6٪ بەس ئەوانەی پەیوەندی بە بەخشین هەیە، بە سوودی کۆمەڵایەتیە، بە هەبووە نادارایی‌یەکانە، ئەمە جگە لە تەعویزی فەرمانبەران، کە ئەمە زیاد کردنێکی بێ سنوورە بۆ مەبەستێکی گەشەی ئابووری و بەڕێوەبردنی حکومەتیش نییە کە زەروورەتی هەبێت.

5- ڕاهاتن لەسەر پلانی ساڵانە و بچووك كردنەوەی ساڵی دارایی لە هەرێمدا بۆ (6) مانگ .ئێمە پێمانوایە ئەم پاساوەی ساڵانەی بەڕێز وەزیری دارایی کە باسی دەکەن گوایە ئێمە لەبەر ئەوەی لە عێراقدا بودجە دوا دەخرێت، ناچارین ئێمەش ڕاوەستین لەسەر عێراق تا بەشی 17٪ کەمان بۆ دێت، ئێمە پێمانوایە پاساوێکی ڕاستەقینە نییە، چونکە بودجە خەملاندنە لە 17٪ دیارە، نەوتەکەش دیارە، لە کاتێکدا بودجە دێتە پەرلەمانی کوردستان لە دوو ترلیۆن زیاتر کورتهێنانی هەیە، ئەمە چ تەخمینێکە تۆ ڕادەوەستی لەسەری، تەخمین ناکەیت بەپێی پەیڕەو لە مانگی (10) نایهێنیتە پەرلەمان بەم تەخمینە، کەمی کرد دەتوانیت لە هەندێك مەشاریع کەمی بکەیتەوە، زیادی کرد دەتوانیت لە عەجزدا پڕی بکەیتەوە، ئەوە جگە لەو وردەکارییەی کە ئەو عەجزەی دانراوە دوایی قسەی لێ دەکەین.

6- هاوتەریبکردنی کورتهێنان و زێدەڕۆیکردن لەگەڵ یەکتردا، سەرەڕای ئەوەی پەرلەمان ساڵانە پەسندی بودجە دەکات، حکومەت زێدەڕۆیی لە خەرج کردن دەکات، ئەمە جگە لەوەی کورتهێنانی هەیە.

7- زۆری و بۆری پرۆژەکانی وەبەرهێنان و نەبوونی پێوەری دابەشکردن بەسەر ناوچەکانی هەرێم .بۆ نموونە ساڵی پار 2011 ڕێژەی 17٪ پارەی تەرخانکراو بۆ بودجەکە خەرج نەکراوە، کە دەکاتە (2) ترلیۆن و 209 ملیار دینار، بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان لە بودجەی بەکارخستندا بەکارهێنراوە، تەبعەن بە شاهێدی ئەوەی کە لە ریکۆرت خۆی هەیەتی وەزیری دارایی گوتی وا بەکارمان هێناوە، لە 2010 ڕێژەی5.50٪ گوژمەی پارەی پرۆژەکان خەرجکراوە، بەڵام دیسان گوژمەی ماوەی سووڕاندندنەوەی (تدویر) بۆ نەکراوەو خرایە سەر کورتهێنان .لەکاتێکدا ئێمە بەدەقی یاسایی لێرە گوتمان ناکرێت بە دەقی یاسایی حکومەت تدویری ئەوە نەکات و بیگوازێتەوە، ئەمە یاساکەیە ماوەیەکە پێشێلکاری بەرپرسیاریەتی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانانی کرد لەوەی کە پابەند بن بە دەقەکانی یاسایی کە لە پەرلەمان دەدرێت.

8- گوێنەدان بەهەژمارکردنی دەرهاویشتەکانی بودجەی خەرجکراو کە پێی دەڵێن ژمێرەی کۆتایی، کەبەردەوام دوای ڕەوانەکردنی ڕەشنووسی بودجەی گشتی دەنێردرێتە پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری دارایی ئەمڕۆ لە پەرلەمان باسی کرد گوتی ناردوومانە، ئێمە تا 4/15 کە بە دەقی یاسایی هەبوو، ئەمە نەهاتۆتە پەرلەمان، هی شەش مانگیان نارد بوو، هی ساڵی 2010 ڕاستە هاتبوو، بەڵام سەرۆکایەتی پەرلەمان نەیخستە بەرنامەی کار، من لە بەڕێز وەزیری دارایی دەپرسم کە بەرپرسیاری یەکەمە دەکرێت حیسابی خیتامی لە فیعلی سەرف نەکرد بێت، هەڵسەنگاندن بۆ بودجە بکەیت؟

ئەگەر هەندێ لە خاڵەکانی سەرەوە وەربگرین:

1-گرفتی کورتهێنان:

گۆژمەی ئەو کورتهێنانی حکومەت (وەزارەتی دارایی) خەملاّندوویەتی بۆ ساڵی دارایی ((2012) بریتیە لە (2) ترلیۆن و 44 ملیارو 847 ملیۆن دینار گۆژمەیەکی زۆرەو پێویستە کار بە کورتهێنانی فیعلیەکە بکەین کە ئەویش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

ز	جۆری کورتهێنان	گۆژمەی کورتهێنانی فیعلی
1-	پەرەپێدانی پارێزگاکان	272 ملیار دینار
2-	پترۆدۆلار	243 ملیار دینار
3	مووچەی وەزارەتی پێشمەرگە	952 ملیارو 980 ملیۆن

کۆی گشتی کورتهێنانی فیعلی 1 ترلیۆن و 467 ملیارو 980 ملیۆن دینار

نەك ئەوەی ئەوان باسی دەکەن.

2 -ساڵی دارایی فیعلی لە هەرێمی کوردستاندا بۆتە (6) مانگ:

بچووك بوونەوەی ساڵی دارایی لەرێگای ئەو پرۆسێسانەی خوارەوە درێژەی پێدەدرێ:

-لەمانگی حوزەیرانی زۆربەی ساڵەکان بودجە پەسند دەکرێت و ئیتلاقی دارایی دەست پێدەکات.

-لەپێنچ مانگی سەرەتای هەموو ساڵەکانیشدا پێشینەی هاوسەرگیری و خانووبەرە و بیمەی بێکاری و تەندەرینی پرۆژەکان رادەگیرێ .پێشنیار دەکەم هەر ئەمرۆ وەزیری دارایی ئیتلاّقی ئەم رێنماییانە بکات و نەیکاتە کۆسپ لەبەردەم راگرتنی، چونکە ئەمانە سندووقیان هەیەو قەرزیان هەیە، قەرزەکە دێتەوە ناوی و ئەم پارەیەی هەیە.

-لە 12/15 هەموو ساڵێکیشدا حیساباتی بودجە لەلایەن حکومەتەوە دادەخرێ.

-هەموو ئەوانەی سەرەوەش کاریگەری خستۆتە سەر دواکەوتنی کاروبارەکانی کۆمەڵگەو پرۆژەکان.

3- زێدە خەرجی و کورتهێنان دوو جەمسەری دارایی دژ بەیەکن:

-لەبنەڕەتدا کورتهێنان دەبێتە قەرز بەسەر بودجەی گشتیەوە، بۆ پڕکردنەوەی پێویستە حکومەت لەماوەی ساڵە داراییەکەدا بەدوای سەرچاوەی تردا بگەڕێت، وەکو تەقەشوف و یان قەرزکردن لە ناوخۆ یان لە دەرەوە، کەچی لە هەموو ساڵە داراییەکاندا حکومەت زێدەڕۆیی لە بودجەی بەکارخستندا دەکات دوای پەسند کرنی پەرلەمان، یەعنی دوای ئەوەی پەرلەمان پەسندی دەکات زێدەڕۆیی لە سەرف کردنەکە دەکات.

زێدەرۆیکردن لەبودجەدا دەبێ پاساوی خۆی هەبێت و دوو جۆری هەیە:

-زیدەڕۆیی پۆزەتیف :بەوە ناسراوە کە لەکاتی کارەساتە سروشتیەکان و چڕی پرۆگرامە ئابووریەکان و

کۆمەڵایەتیەکان پەنای بۆ دەبردرێ.

-زێدەڕۆیی نێگەتیف :کاتێك ئەو ناوەی لێدەنرێ کە پاساوەکانی پەنابردن بۆی لاوازبن و ئامانجی گشتی بەدەستنەهێنێ و بەرجەستەی نەکات .

4- زۆری و بۆری پرۆژەکانی وەبەرهێنان و نەبوونی پێوەری دابەشکردن بەسەر ناوچەکانی هەرێم:

-تاکو ئەمساڵیش 2012 وەکو ساڵانی رابردوو، پرۆژە پێشنیارەکان لەسەر بنچینەی پێوەر بەسەر ناوچە جۆراو جۆرەکانی هەرێمی کوردستان دابەش نەکراون.

-تەنانەت لەنێوان خودی وەزارەتەکانیشدا پێوەر لەبەرچاو نەگیراوە، بۆ نموونە لەنێوان وەزارەتی تەندورستی و وەزارەتی دارایی، یەعنی لە دابەش کردنی پرۆژەکاندا.

-ئەو دۆخە بۆتە مایەی بەردەوام بوونی بێکاری و کۆچکردن و چۆڵبوونی گوندەکان و نزم بوونی ئاستی بژێوی و پەرەسەندنی بازنەی هێڵی هەژاری لەوێدا و ناڕەزایەتی خەڵکی لە شوێنە بێبەشەکان.

5 -بودجەی بەکارخستن:

سەرەڕای گەورە بوونی قەبارەی ساڵ لەدوای ساڵی بودجەی بەکارخستن، وەزارەتی دارایی بڕی 576 ملیارو 867 ملیۆن دیناری وەکو کورتهێنان لە بودجەی بەکارخستن هەژمار کردووە .بۆیەش گۆژمەی کورتهێنان گەیشتۆتە(2) ترلیۆن و (44) ملیارو(847) ملیۆن دینار.

پێشنیارەکان:

1 -پێشنیار دەکەین کورتهێنانی فیعلی لەبەرچاو بگیرێت و بچەسپێنرێ کە بریتیە لە (1) ترلیۆن و (467) ملیارو (980) ملیۆن دینار لە جیاتی (2) ترلیۆن و (44) ملیارو(847) ملیۆن دینار.

2 -پەیڕەو کردنی سیستەمی لامەرکەزی لە پارەدارکردن و پێدانی بەشە خەرجی وەزارەتەکان و نەگەڕانەوە بۆ وەزارەتی دارایی، بۆ بچووکترین شت ئەو وەزارەتانەی کە گوایە ئەو بڕە پارە زۆرەیان لەبەر دەستەو خەرجی دەکەن، دەبێت بیگەڕێننەوە وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەوەی یەکێکە لەو کێشانە کە سیستەمی ئێمە دروستی کردووە، بۆیە پێویستە ئەم سیستەمە لا ببەین.

3 -بەهۆی دواکەوتن و هاتنی رەشنووسی بودجەی گشتی بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە لە دەرەنجامەکەیدا بچووك بوونەوەی ساڵی دارایی بەدوای خۆیدا هێناوە، پێشنیار دەکەین حیساباتی بودجە لەسەرەتای هەموو ساڵەکاندا بەکراوەیی بمێنێتەوە و دانەخرێ.

4 -زێدەڕۆیی کردن پێویستە پاساوی ئابووری و کۆمەڵایەتی خۆی هەبێت لەدەرەوەی پاساوەکانی خۆی، بەدەست بڵاوی و بەفیڕۆدانی سەرمایەی گشتی هەژمار دەکرێت، بۆیە پێویستە لەمساڵەوە 2012 حکومەت چیتر ئەنجامی نەدات، بەتایبەتی لەدۆخێکدا کە کورتهێنان هەیە.

5 -پێشنیار دەکەین حکومەتی هەرێم لە بودجەی وەبەرهێنانندا ئەو هەنگاوانەی خوارەوە بهاوێ:

أ -لەسەروبەندی دانان و داڕشتنی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی حکومیدا پشت ببەستێتە گرێدانی چەندین

کۆنفرانس بۆ هەموو ناوچەو دەڤەرەکانی هەرێمی کوردستان و بەپێی پارێزگاکان لە رێگای نوێنەرانی خەڵك لە ئەنجومەنەکان و بە ئامادە بوونی قائمقام و بەڕێوەبەری ناحیەکان بۆ تۆمارکردنی پرۆژە فیعلی و داواکراوەکان.

ب -گۆژمەی ئەو پارانەی کە لە بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی2010 و 2011 ماوەتەوەو خەرج نەکراوە بۆ پەرلەمان بەدیکیۆمێنت روونی بکاتەوە، کە گۆژمەکانی لەکوێن؟ ماددەی 23ی یاسای بودجەی 2011 وەکو نموونە، کە لەوێ جارێکی تر تەئکیدیمان لێ کردۆتەوە.

ج -یاسای کۆمەکی ئەحزاب پەسند بکرێ، کە ئێمە لە ساڵی 2011- 2012 لە یاسای بودجە داوامان کردووە کە بە یاسا بکرێت، وەزیری دارایی گوتوویەتی ساڵانە ئێمە تەسویەی دەکەین، کەچی تاکو ئێستاش ئەم پرۆژە یاسایە پەك کراوە، کە ئەمە کاریگەریەکی گەورەی هەیە لە بەهەدەر دانی سامانی گشتی و لە ناعەدالەتی دابەش کردنی هەر سامانی گشتی بەسەر لایەنەکانی، یان پشتیوانی کردنی حزب و لایەنەکان لە پەرەپێدانی پرۆسەی سیاسیدا.

-5لە یاسای بودجەی ساڵی پار 2011 ماددەی سێیەم ئەوە چەسپێنرا، کە حکومەت بە رێژەی 10٪ لە بودجەی بەکارخستن جگە لە قەرەبووی فەرمانبەران کەمبکاتەوە، کە بڕەکەی بریتی بوو لە989 ملیارو 670 ملیۆن دینار، سوودی باشیشی بۆ کۆمەڵگا هەبوو، بەلام دانانی بەشێك لە گۆژمەکانی کورتهێنان لەمساڵدا لەسەر بودجەی بەکارخستن بە مانای ئەوە دێت کە وەزارەتی دارایی گوێ بە زیانەکانی گەورە کردنی قەبارەی ئەو بودجەیە نادات لەسەر بازاڕو هەڵاوسانی نەختی .

بۆیە پێشنیار دەکەین بۆ ساڵی دارایی2012 بودجەی بەکارخستن جگە لەو گۆژمەیەی کە وەکو کورتهێنان خراوەتە سەری کە بریتیە لە 576 ملیارو 867 ملیۆن دینار دەربهێنرێ، گۆژمەی ماوە کە بریتیە لە 10 ترلیۆن و 168 ملیارو 930 ملیۆن دینار بەرێژەی 10٪ دابشکێنرێ.

بڕی داشکاندنەکە دەکاتە 1 ترلیۆن و 16 ملیارو 893 ملیۆن دینارو، دابەش بکرێتە سەر ئەو پرۆژانەی خوارەوە:

1-بەهۆی ئەوەی گۆڕینی سیستمی مووچە لە دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا نییە، بەلام دەکرێ رێگەی تر بگیرێتەبەر بۆ باشترکردنی بژێوی و ژیانی فەرمانبەرانی حکومی هەرێمی کوردستان، کە بەهۆی هەڵاوسانی نەختیەوە کە رێژەکەی لە مساڵدا بەراورد بە ساڵی 2007 بەپێی ئاماری فەرمی حکومەتی هەرێم بریتیە لە 29.91٪ واتە ئەگەر فەرمانبەرێك لە 2007 مووچەکەی 500 هەزار دینار بووبێت جگە لە پلە بەرزبوونەوەو سەرمووچە، ئەوە ئێستا بەبڕی (149،550)دینار لەبەهای مووچەکەی لەدەستداوە.

بۆیە پێشنیار دەکەین بڕی 50 ملیار دینار تەرخان بکرێت بۆ ئەو فەرمانبەرانەی لە پلە (10)وە بۆ پلە (4) لەسەر بنچینەی مووچەی بنەڕەت بەم شێوەیەی خوارەوە:

-لەپلە (10) بۆ پلە(7) لە ساڵێکدا دوو مووچەی زیاتری پێبدرێ، کە دەکاتە 14 مووچە لە ساڵێکدا.

-له پله 6 بۆ پله 4 له ساڵێكدا یەك مووچەی زیاتری پێبدرێ، كه دەكاته 13 مووچه له ساڵێكدا.
2- بڕی50 ملیار دینار بۆ دروستكردنی كۆمەڵگای دامـەزراوە حكومیـەكان تـەرخان بكرێـت، گوژمـەی ئـەو پارانەی حكومەت له ساڵی دارایی 2009 داویەتی بـە كرێـی خـانوو بریتـی بـووە لـە 51 ملیـار دینـار .لـە 2010 هەڵكشانی زیـاتری بەخۆیـەوە بینیـوەو گەیشتۆتە57 ملیـارو 298 ملیـۆن و 243 هـەزار دینـار، ئێمەش دەزانین ئەم خانووانە حكومەت بۆچی بەكرێ دەگرێت؟ هەر هی كێ.
3-بڕی 50 ملیار تەرخان بكرێ بۆ زیاد كردنی دەرماڵەی مانگانەی خوێندكارانی زانكۆ كه ساڵانە 8 مانگ دەیاندرێتی .لایەنی پەیوەندیدار(وەزارەتی خوێندنی باڵا – وەزارەتی دارایی)، ئەمه جێ بەجێ بكات
3- تەرخان كردنی 50 ملیار دینار بۆ كەمكردنەوەی قەیرانی نیشتەجی بەپێی پلانێكی پێنج ساڵی لەهەر ساڵێكدا 20 هـەزار یەكـەی نیشـتەجێ لـە شـارەكانی هـەرێمی كوردسـتان و قـەزاو ناحیـەكان و گونـدەكان دروسـت بكرێـت و دابـەش بكرێتـە سـەر خـەڵكی كەمدەرامـەت و شایستە.لایـەنی پەیوەندیـدار :دەسـتەی وەبەرهێنان – وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار – وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە - وەزارەتی دارایی، ئەم كـارە جێ بەجێ بكەن.
4-تەرخانكردنی 50 ملیار دینار بۆ قەرەبووی دیپۆرت كراوان و گەڕانەوەی رەوەندی كـوردی بـۆ هـەرێمی كوردستان .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی ناوخۆ – فەرمانگەی پەیوەندیەكان – وەزارەتی دارایی.
4- سـندووقێك دابمـەزرێت بـۆ دۆخـە لـەناكاوەكان و پاراسـتنی ژینگـەو بـڕی 150 ملیـار دینـار رەسـیدی بـەردەوامی ئـەو سـندووقه بێـت و لەلایـەن وەزارەتـی دارایـی و وەزارەتـی پلانـدانان بـەڕێوە بـبردرێ و پەرلەمانی كوردستان /لیژنـەی دارایـی و ئـابووری سەرپەرشـتی بكـات و لەهـەر پرۆژەیـەك و پێشـنیارێكدا پەرلـەمانی كوردسـتان بەسەرچاوەی دەسـەڵاتی خـەرجكردن دابنـرێ .لایـەنی پەیوەندیـدار :پەرلـەمانی كوردستان - وەزارەتی دارایی – دەستەی گشتی ژینگه.
5- تەرخان كردنی بڕی 50 ملیـار بـۆ كڕینـەوەی بـەروبوومی كشـتوكاڵی جوتیـاران .كـە ئەمـە یـەكێك لـە كێشەكان پلانی پێنج ساڵی هەیه بۆ پێشخستنی كشتوكاڵی و ئیكتیفای زاتی و ناردنه دەرەوە، كه ئێستا ئەو پرۆژە هی پلانی پێنج ساڵە لـە هـەرێمی كوردسـتان لـە پلـەی سـفر دایـە .لایـەنی پەیوەندیـدار :وەزارەتـی كشتوكاڵ – وەزارەتی دارایی.
6-بڕی 50 ملیار دینار تەرخان بكرێت بۆ پرۆژەی قەرزی خوێندن بۆ خوێندكاران.
7- بڕی 50 ملیار دینار بۆ پرۆسەی بەسەوزاییكردنی هەموو ئەو گۆڕەپانانەی له نێو قوڵایی گەڕەكەكانی شارو شارۆچـەكەكانی هـەرێمی كوردسـتاندا هـەن، كـە لـە بنەڕەتـدا باخچـەو سـەوزایین، بـەڵام لـە ئێسـتادا زۆربەیان بۆ خۆڵ و خاشاك كەڵكیان لێوەرگیراوە، بۆ ئەم مەبەستەش گرێبەست بكرێت لەگەڵ شارەزاترین گرووپـی كۆمپانیاكـانی تایبەتمەنـد لـە دروسـتكردنی پاركـدا .لایـەنی پەیوەندیـدار :وەزارەتـی شـارەوانی و گەشتوگوزار – وەزارەتی دارایی.
8 -بـڕی 50 ملیـار دینـار بـۆ پشـتگیری گەڕەكـە هەژارنشـینەكانی شـارو دەوروبـەرەكانی و گونـدەكان

لەسەرتاسەری هەرێمی کوردستان تەرخان بکرێت بەشێوەی دابەزاندنی یەکەی فرۆشتنی وزەی کارەبا بۆ خانووەکانی نیشتەجێی هەژارنشین، نرخەکەی بەرێژەی 50٪ داببەزێنێ .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی کارەبا .

9 -بڕی 70 ملیار دینار بۆ زیادکردنی مووچەی خانەنشینان .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی دارایی.

10 -بڕی70 ملیار دینار بۆ بانکی کشتوکاڵی بەبێ سوو تەرخان بکرێت.

11 -بڕی 70 ملیار دینار بۆ بانکی پیشەسازی بەبێ سوو تەرخان بکرێت.

12 -بڕی70 ملیار دینار بۆ پێشینەی هاوسەرگیری دابنرێ و بەدرێژایی ساڵ ببەخشرێ و بەهۆی دواکەوتنی بودجە کارەکانی رانەگرێت .

13 -گوژمەی 50 ملیار دینار بۆ بیمەی بێکاری گشتگیر تەرخان بکرێت.

14 -گوژمەی 126 ملیارو 893 ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی تەرامی هەرسێ شاری هەرێمی کوردستان (هەولێر – سلێمانی – دهۆك) لەسەر بودجەی 2012 تەرخان بکرێت .

لە کۆتایدا جارێکی تر تەئکید دەکەوە کە ئەم بەرێزانە بەرپرسیاری یەکەمن لە تاریکی داهات و لە دابەش کردنی بەم شێوەیە، بۆیە پێویستە لێپێچنەوەیان لەگەڵ بکرێت، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەگەر داهات لە تاریکی بێت وا جەنابت بە ئارەزووی خۆت قسە ناکەیت، لەبەر ئەوە شەفافیەت دەگەیەنێت کە جەنابت بە ئارەزووی خۆت دە دەقیقەیە، پازدە دەقیقەیە قسە دەکەیت کەس موقاتەعەت ناکات، فەرموو مامۆستا عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاوالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، من لە دوو تەوەردا قسەی خۆ دەکەم، تەوەرێکیان رەخنەو سەرنج و تێبینیەکانمانە بە گشتی لەسەر راپۆرتەکان و وەڵامی وەزیران بەگشتی لەسەر بودجە.

تەوەری دووەمیش هەندێك لەو ئەولەویاتەیە، کە بەپێویستی دەبینم، دڵنیاشم لە بابی موناقەلە بێت، لە ئاڵوگۆڕی ئەو بڕانە بێت دیاری کراوە نەتوانین دەستکاری بکەین، چونکە ئێمە ئێستا لە پەرلەمان موناقەشەی یاسای بودجەمان هێشتا دەست پێ نەکردووە، لەبەر ئەوە نابێت یەکسەر ئەو لەمپەرە بخرێتە بەردەممان، کە پارە نییەو ناتوانین، ئێمە لێرە بڕیار دەدەین چی سەرف بکرێت و چ سەرف نەکرێت، چۆن سەرف بکرێت و چۆن سەرف نەکرێت؟

لە تەوەری یەکەمم، من خاڵە سەرەکیەکانی ئەو سەرنجانە دەخەمە روو:

یەکەمیان /مەسەلەی ئەم دیاردەی دواکەوتنی ساڵانەی بودجە، کە من حەز دەکەم بە عەقارێکی تردا باسەکەم بەرم، کە ئەمجارە پرسیار لەخۆمان بکەین.........

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە داوای لێبوردن دەکەین، دەڵێن خەلەلێکی بچووك هەیە لە سەرەوە، لەبەر ئەوە ئەگەر نەختێك جەنابت چاوەڕێ بکەیت، بۆ ئەوەی خەلەلەکە چاك بکرێتەوە، مەسەلەی فەنییە، ببوورن، تا سەعات شەش ئیجازەتان دەدەینێ، سەعات شەش دێینەوە بزانین ئەو خەلەلە چیە، پازدە دەقیقەی تر دێینەوە، زۆر سوپاس.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکانمان، فەرموو مامۆستا عمر، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان.

بەڕیز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بسم الله الرحمن الرحيم) سەبارەت بە ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و لیژنەکان حدودی 80 لاپەڕە گوێ لە ڕاپۆرت ئەگرین، وا ئەزانم ئەوەندە ئەهێنێ کە چەند دەقەیەك لەسەریان هەڵوێستە بکەین، ڕاو سەرنجی خۆمان بخەینەڕوو، من لە دوو تەوەر ڕاو سەرنجی خۆم عەرزی بەڕێزان دەکەم، تەوەری یەکەمیان ڕەخنەو سەرنجە بنەڕەتیەکانە لەسەر کۆی مەسەلەی بوجەو ڕاپۆرتەکانی وەزارەت و ڕاپۆرتی بەڕێز لیژنەکان لە پەرلەمان، تەوەری دووەمیش ئەولەویاتێکە کە بە گرنگی ئەزانین لای خۆمانەوە، بەپێی ئەو ڕاپۆرتە دواییانەی کە لە مولحەقەکانی بەڕێز وەزارەتەوە هاتووە، وا ئەزانین مەسەلەی عەجز جۆرێکی چارەسەر ئەبێ، تەختیە ئەبێ، لەبەر ئەوە مەجالێکی باش هەیە، هیوادارم ڕێ نەگیرێت لە پێشنیار و داوای بەعزێك لە پڕۆژەی ئیزافی کە پێشکەش دەکرێت لە لایەن پەرلەمانتارانەوە، چونکە بەپێی ئەو دوا ڕاپۆرتەی کە هاتووە لە وەزارەتی داراییەوە لە 6/4 بەپێی ئەو مولحەقە ترلیۆنێك و هەشت سەدو پەنجاو پێنج هەزار تەختیە ئەبێ، کەواتە سەدو هەشتاو نۆ ملیار حەجزی فعلیمان هەیە، بڕێکی باش ئەمێنێتەوە بۆ ئەوەی کە بتوانین پێشنیار تەقدیم بکەین، تەوەری یەکەم لەسەر ڕەخنەو سەرنجە ئەساسیەکانە کە بەداخەوە ئەڵێم زۆربەیان دووبارە ئەبنەوە ساڵانە، ناچاریشین وەکو هەڵوێستێکی ئیختیساسی و میهەنی خۆمان ئاماژەیان پێ بکەین، مەسەلەی دواکەوتنی ساڵانەی بودجە کە ئەمساڵ لە دوو ساڵی ڕابردوو لەم خولەی ئێمە زیاتر دواکەوت، من ئاقاری پرسیارەکەم ئەمساڵ ئەگۆڕم، ناڵێم بۆ دوا ئەکەوێ؟ پرسیار لە خۆمانی پەرلەمانتار دەکەم، کە بۆچی ئێمە ئەم پێشێلکاریە وازحەی لە ماددەیەکی یاسایی خۆمان ئەکرێ و هەڵوێستمان وازح نیە، ئایا تەنها بە ئیسارە کردنی ئەم پرسیارە، بۆچی دوا ئەکەوێ؟، بەهێنانەوەی چەند پاساوێك لە لایەن حکومەتەوە، ئەمە هەڵوێستە بۆ پەرلەمان، من ئەڵێم ئەبوایە بمان پرسیایە، ئەبوایە کۆبوونەوەیەکی تایبەتمان تەرخان کردایە بۆ ئەم دیاردەی دووبارەبوونەوەیە، بە تایبەتی دوای مانگی 2 و 3 کە ئەمانزانی ئەوەندە دوا ئەکەوێ، بە نیسبەت وەزیرە بەڕێزەکان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ، بەلای کەم داوای لێبوردنیشیان لەخەڵکی کوردستان و پەرلەمان نەکرد، لەبەر هەر هۆکارێك بێ بودجە دوا دەکەوێ، ئەوەچەند ساڵە ئەو مادده یاساییەی پەرلەمانی کوردستان پێشێل ئەکرێت، کەسێك ئیعتیزارێکیش ناهێنێتەوە بەڕێی ئەکەین بە هەندێ وەلام، بۆچی ئێمە بۆ بەغدا بودجە ئەخەملێنین، بەلام ناتوانین بۆخۆمان شتێك بخەملێنین، دەست بەکار بین لە مانگی 1 و 2 تا بتوانین یان لە مانگی 3 بەلای کەمەوە لە خولی بەهار بتوانین دەست بەکاربین و ئەوەندە دوا نەکەوین، ئەوە تێبینی یەکەم کە گشتیە و دووبارەیە، تێبینی دووەم، لەسەر نا ڕوونی لە پلان و سیاسەتی دارایی حکومەتی

هەرێمی كوردستانە بەرامبەر بە حكومەتی فیدرالی كە من ئەم بەشەی زەق دەكەمەوە، ئێمە بەو ئاشكراییە زیاتر لە شەش ترلیۆن دینار كە موستەحەقاتی هەرێمە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، لە لایەن حكومەتی بەغداد نادرێ، من پرسیارەكەم ئەوەیە چی بۆ ئەمە كراوە؟، لایەنە سیاسیەكانمان دەسەلآت لەكوردستان چ هەلۆێستێكی وەرگرتووە؟، لە دانوستانەكان لەگەلّ بەغدا چی وتراوە؟، چ مەرجێك دانراوە؟، چ فشارێك كراوە؟، سالآنە بۆ دانانی سیاسەتی ئابووری عیراق، بۆ تاوتوێ كردنی بودجەی عیراق كە ئێمە بەشێكین لەم عیراقە، چ ڕاوێژێ لەگەلّ كوردستان كراوە؟، چەند ڕاو سەرنجەكانی حكومەتی كوردستان بەهەند گیراوە؟، بە ئیعتیرافی بەڕێزان لە وەزارەتەكان وخۆشمانەوە ئاگادارین، بەلآم هیچ هەلۆێستێكی وازحمان نیە غەیری وەكو ئەدەبیاتێك ئەیلێین و بەسەریا ئەچین، ئایا ئەركی پەرلەمان نیە لەمە بپرسێتەوە؟، كەبۆچی ئێمەی بەشێك لە عیراق كە كاتێك دێتە سەر باسی كوردستان، ئەوترێ بەشێكە لە عیراق بەپێی دەستوور، بەلآم هیچ حیسابێك بۆ ئەم كوردستانە ناكرێ، پرسیار لەعیراق نیە بۆ نایكات، پرسیار لە خۆمانە بۆ هەلۆێستی وازحمان نیە لەسەر سیاسەتی گشتی هەریم، ئەوە چەند ساڵە كوردستان ئاوت ئەكرێ، بەبێ ئەوەی مەوقفێكی وازحمان هەبێ، من نازانم لە وتو وێژەكان ئەگەر شتێك گوترابێ، بەس ئەوەی من ئاگاداربم شتێكی وا نەوتراوە جەماوەری كوردستان قەناعەت پێ بێنێت، خالّی سێهەمی ئەساسی مەسەلەی ئەو ڕاو سەرنج و تێبینیانەیە لەم پەرلەمانە عەرز دەكرێت، هەموو ساڵێك ژمارەیەكی زۆر ڕەخنەو سەرنج و تێبینی ئەدرێت، بەم وەزیرە بەڕێزانە وە بەم حكومەتە، كە حكومەتی كوردستانە، بەچاوێك سەیری ڕەخنەو سەرنج و تێبینیەكان ئەكرێت، من وەزیرێكی بەڕێز ڕاشكاوانە پێی وتم حەزناكەم لێرە ناوی بەرم، كە ڕاو سەرنج و ڕەخنەكان یان ناگەن ئەسلّەن بە حكومەت، یان شتێكی ئەوتۆ نین، ئێ باشە بۆ ئاش بەتالّی لێ ناكەین؟ كاتێك پەرلەمانێك بە 18، 19 لیژنەوە بە دونیایەك پسپۆڕەوە چەند ساڵە 18، 19 ساڵە ئێمە ئەزمونی كاری پەرلەمانیمان هەیە، یاسا ناسمان هەیە، خەلّكمان هەیە، چوار تێبینی لەناو چوار سەد تێبینی بەهەند وەرنەگیرێ، ئیتر بۆچی ئەو كۆبوونەوانە سالآنە ئەكەین وئەو سەر ئێشەیە بۆخۆمان و بۆ وەزارەتەكانیش دروست دەكەین، خالّی چوارەم، من دەست خۆشیەكی زۆر لە ڕاپۆرتی لیژنەكان دەكەم، خستنەڕووی بەعزێك لە كەم و كورتیەكانی ناو ڕاپۆرتەكان، بەلآم ڕەخنەیەك ئاراستەی لیژنەی یاسایی دەكەم، هیوادارم بە سینگ فرەوانی لێم وەربگرن، كە تەنها بە ئاماژەی پێویستە بكرێ، پێویست بوو وابكرابایە، ئەمە ئیشی پەرلەمان نیە بەڕێزان، لیژنەی یاسایی چاوی پەرلەمانە، پارێزەری پەرلەمانە، پارێزەری یاسایە لەناو پەرلەمان، ئەبوایە باسی ئەوەی بكردایە ئەم پەرلەمانە بەڕێزە لە ڕێگەی لیژنەی یاساییەوە بۆچی ماددەی 79 ی ئەم پەرلەمانە، چەند ساڵە پەیڕەوی ناوخۆی ئەم پەرلەمانە پێشێل ئەكرێت، ئێمە هیچ قسەیەكمان نیە، هەر ئەیلێین بە تایبەتی هەندێ لایەنمان زەقی ئەكەینەوە، هەندێكمان بێ دەنگ ئەبین لێی، ئەویش تێئەپەڕێ و ئەڕوات بەسەریاو قسەیەك ناكات، یاسای ژمارە (95) كارگێڕی دارایی، كە ئیلزاممان ئەكات 2012/4/15 حیساباتی كۆتایی بێ، ئەگەر نەكرا هەلۆێست چی ئەبێ، بۆ پارو پێرار چیمان كردووە؟ ئەمسالّ چی ئەكەین؟ خالّی پێنجەم لەسەر جێبەجێ

نەکردنی پڕۆژەکان کە ساڵانە ئەبێتە دیاردە، لە ڕاپۆرتەکانیش ئاماژەی پێ کراوە، ئەبێ لەهۆکارەکان بپرسینەوە، بەڵام وەڵامی زانیستیمان بدەنێ، وەڵامێکی موقنیعمان بەنێ، ئەو بودجە زەبەلاحە لەبەر دەستە، ئەم کارانە بۆ ڕاناپەڕێنن، بۆ ساڵ لە دوای ساڵ کەڵەکە ئەبن؟ گرفت لە حکومەتیش دروست ئەبێ، خاڵی شەشەم ئەو ناعەدالەتیەی کە لە دیاری کردنی ئەو گوژمە پارانە رووئەدات من ئاماژە بەچەند نموونەیەك ئەکەم بۆ ئەوەی بە بەڵگەوە قسە بکەین، بەڕێزان بۆ هەموو ئەحزابی کوردستانی کە نزیکەی 40 حزب ئەبێتەوە، نزیکەی 200 ملیار دینار تەرخان کراوە، بەڵام 115 ملیار کە نیوەی ئەوەی تۆزێك زیاترە تەرخان ئەکرێت بۆ هەندێ ڕێکخراو بەناوی ڕێکخراوی زانستی، لای ئەم پەرلەمانە بەڕێزە وازح نیە، هەموو ئەحزابی کوردستانی بە دوو حیزبی دەسەڵاتیشەوە بڕێکی زۆر پێویستیان بە پارەیە، 200 ملیار، بەڵام تەنها بۆ چەند ڕێکخراوێك کە گومانی لەسەر دروست کراوە لە ڕاپۆرتی ئەم پەرلەمانە، 115 ملیار تەرخان کراوە، ئەمە عەدالەتی تێدایە؟، بەشی بەخشین، مەبەستم حەقلی بەشی بەخشینەکەیە کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە، ئیدارەی گەرمیان کە دونیایەك گیرو گرفتی هەیە، پرسیار بکەن لە ئیدارەکە کە چەند لە داواکاریەکانیان جێبەجێ کراوە، تەنها بۆ کشتوکاڵ چەند داواکاریەکیان کردووە وەڵام نەدراوەتەوە، بڕێکی زۆر کەم نەبێ هەر بەڕێ کراوە، ناوچەی هەڵەبجە، ناوچەی شارەزوور، ناوچەی هەورامان، هەموو کە سەیری ئەو حەقلانە ئەکەی ناعەدالەتیەکی وازح لە تەوزیعەکە دیارە، دەیان پێویستی لە وەزارەتەکان هەیە، پارێز گاکان دەیان داواکاریان هەبووە، کەچی تەنها بۆ بەخشین 14 ملیار دانراوە بۆ سەرۆکایەتی حکومەت، یەعنی مەعقولە پار کەمتر لەیەك ملیار بوو، ئەمساڵ کراوە بە 14 ملیار، چواردە قات ئیزافە بووە، چی قەوماوە، پارو ئەمساڵ فەرقی چیە؟، پارەیەکی زۆر دانراوە بۆ کڕینی بینا بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری، بەڕێزان چەند بینای حکومەت داگیر کراوە لە لایەن حیزبەکانی کوردستانەوە، بۆ حیسابێك بۆ ئەمە ناکرێت، بۆ کەسێك لەمە ناپرسێتەوە، پەرلەمان وەکو پەرلەمان چی کردووە لەسەر ئەو بڕیارەی کە حکومەت دەری کرد؟ چەند ڕۆژێك سەر گەرم بووین بە گێڕانەوەی چەند بینایەك، ئەم پارەی خەڵکە بۆ ئەدرێت بە بینا بۆ وەزارەت، کاتێك بینای حکومەت لە لایەن حیزبەکانەوە داگیر کراوە و کەس لێی ناپرسێتەوە، خاڵی حەوتەم جیاوازی بڕی بەرهەم هێنان و بڕی وەگەڕخستن، ئەوە چەند ساڵە دووبارە ئەکرێتەوە، بەڕێزان ئەم بڕانە دیاریکراون هیچ پێوەرێکی ستانداردی جیهانی نایگرێتەوە، لەگەڵ ڕێزێکی زۆرم بۆ وەزارەتی پلان دانان، لەبەر دەمی ئێمە ئەوە لە لای خۆم نووسیومە ئەڵێ لەبەر ئەوەی تەشغیلی ئەولەویەتی هەیە، ئێ باشە ئێمە ئەم پرسیارە ئەکەین، هەتا کەی بڕی تەشغیلی ئەوەندە بەرامبەری بڕی ئیستیسماریە؟ مەعقولە ئەمساڵ وەگەڕخستن لە 14٪ ئیزافە ببێ؟ وەبەرهێنان لە 4.5٪ چوار و نیو لە سەدا کەم بێنێ؟ خاڵی هەشتەمم، نادیاری بەشێکی زۆرە لەداهات، ئەمە بەڵگەیەکی وازحە لەدەستی من لەخودی ئەو وەزارەتە بەڕێزەوە هاتووە، تا لیژنە هەڵای نەکرد، داهات وازح نەبوو، داهات لە چوار سەد و حەفتاو شەش ترلیۆنەوە گەیشتە دوو ترلیۆن وسێ سەدو سی ویەك ملیار، ئێ باشە بۆ ئەوەڵ جار بە وازحی ئەم ڕەقەمانە ناگەنە پەرلەمان، داهاتی نەوت، داهاتی بەشێکی زۆری گومرگ، خاڵە

سنووریەکان، داهاتی گەڕاوەی سولفەکان، داهاتی هەردوو فڕۆکەخانەی هەولێرو سلێمانی، داهاتی باج و دەست کەوتی وەزارەتەکان، کارەباو سەحە، مەعقولە کارەباو سەحە لە داهات بنووسرێ سفر؟ لەگەڵ ئەوەش کە لە فڕۆکەخانە ئێمە چاوەڕێی پارەیەکین کە بێتەوە 29 ملیاری بۆ تەرخان ئەکرێت لە لایەن وەزارەتی داراییەوە، 120 ملیار بۆ پترۆ دۆلار دانراوە کە بە 10 ترلیۆن ئەخەملێندرێت، لە لایەن ئەندامانی لیژنەی پیشەسازی و وزەوە، با موعادالەیەکی بەسیت مەعقولە 10 ترلیۆن بکرێتە 120 ملیار؟ لەبەر ئەوە بەڕاستی وەڵامی تەم و مژاوی بوونی داهات موقنیع نەبوو لای ئێمە، پێویستمانە کە بە وازحی داهاتی ئەم کوردستانە بۆ خەڵکی کوردستان ڕوون بکرێتەوە، خاڵی نۆیەم، مەسەلەی نەبوونی ڕاوێژ و ڕا گۆڕینەوە بەینی وەزارەتەکان خۆیان، وەزارەتەکان لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان، کۆی وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ پارێزگاکان و ئیدارەکان، بۆ ئەمەش چەند نموونەیەکتان عەرز دەکەم کە لەخودی ڕاپۆرتەکان هاتووە، کە چ ناعەدالەتیەك لە سێکتەرەکان ولە مەجالە جیا جیاکانی وەزارەتەکان هەیە، یا ئەبێ ئێمە بپرسینەوە لەوەزارەتەکان و وەزیری وەزارەتی دارایی بە تایبەتی کە لای ئەوان قسەیەکیان کردووە، لای لیژنەکان قسەیەکیان کردووە، نەتیجە هەڵەیەك هەیە لێرە کە ئێمە لێرەوە کەس تۆمەتبار ناکەین، بەڵام وەزارەتی شەهیدان ئاماژە بەوە ئەکات کە پڕۆژەی بۆ دانراوە، بەبێ پرسی خۆیان، ڕاشکاوانە وتوویانە ئێمە ئەو پڕۆژانەمان پێویست نیە، باشە مەعقولە وەزارەتێك یان ئەبێ وابێ یان ئەبێ وانەبێ، بۆمان ڕوون بکەنەوە، 95 ملیار دانراوە بۆ بەخشین لە وزارەتی گواستنەوە بۆ داوای خۆیان، 379 ملیار دانراوە بۆ وەزارەتی شارەوانی بە پێی داوای خۆیان، مەسەلەی نا هاوسەنگی لە پلەکانی دامەزراندن، دوێنێش ئاماژەم پێی کرد، بۆ 17062 لە سەد ئەو وەڵامانە موقنیع نەبوون، چونکە زۆرێك لە وەزارەتەکان باس لەوە دەکەن کە داواکاریان هەبووە جێبەجێ نەکراوە، بەگشتی ئەم پرسیارە من ئەیکەمە یەك پرسیاری گرنگ، کە دامو دەزگاکان نزیکەی 21 ترلیۆنیان داوا کردووە، بەڵام نزیکەی لە 52٪ ی جێبەجێ کراوە، چۆن ئەم گرفتە چارەسەر دەکرێت؟، خاڵی دەیەم، نا هەماهەنگی لەگەڵ پارێزگاکان و ئیدارە گشتیەکان بۆ دیاری کردنی پێویستیاتیان کە ناچمەوە سەری، ئێستا فەرمانبەرانی دهۆك تازە باسی مووچەی 2003 ئەکەن، تا ئێستا نزیکەی چەند ساڵ دەکات، فەرقیان ئەوێت کە لەو کاتەوە بۆ مامۆستایان ئەو مووچە سەرف نەکراوە، داوای قەرەبووی 9 ساڵ ئەکەنەوە، لەمەسەلەی دامەزراندنی فەرمانبەر بۆ وەزارەتەکان، ڕەقەمەکان لە ڕاپۆرتی لیژنەکان هەیە ناچمە سەری، حکومەت ڕەخنە ئەگرێت لە پەرلەمانتاران ئەڵێ داوای زیاد کردنی هیچ مەکەن، ئەو عجزە کە عەرزم کرد تەختیە بوو، لەو ڕاپۆرتە ئەبێ وەڵامێکی هەبێ، بەڵام 43 میار دائەندرێت بۆ بەخشینی بانکە بازرگانیەکان، 232ملیار دائەندرێت بۆ سوودی کۆمەڵایەتی، 272 بۆ ئەوەی ناونراوە مەساریف ئوخرە، بەپێی ڕاپۆرتی ئەو لیژنانەوە ئەڵێت هیچ مەبەستێك لەدوای ئەوە نیە، واتە 554 ملیار ئێمە پارەمان لەبەر دەستدایە کە دەیان پێویستی پێ چارەسەر دەکەین، سەبارەت بە وەڵامی بەڕێزان، من برگەی یەکەمم تەواوبوو، هەردوو وەزیری بەڕێز من ڕاشکاوانە عەرزیان دەکەم، کە وەڵامەکانیان زۆر ئینتیقائی بوو، ئەگەر قبوڵ بکەن ئێستا من کاتتان نەگرم،

خاڵ بەخاڵی ئەوانەی کە جوابیان نەدایەوە لەناو ڕاپۆرتەکە ئیشارەتم لێی داوە، بە پرسیارەکان کە وەڵام نەدراونەتەوە، لەحدودی دەیان پرسیار، سی، چل پرسیار وەڵام نەدرانەوە، ئەوەی وەڵامیان بۆ ئامادە کرابوو، بەڵگەیان پێ بوو خستیانەڕوو، بەڵام ئەوەی کە لە لای ئێمە گرنگ بوو بێ وەڵام ماونەتەوە، تەوەری دووەمم داواکاریەکانە زۆر بەخێرایی ئەچم بەسەریا، چونکە زۆربەیان بەتایبەتی خوشکە سۆزان و کاك کاردۆ وتیان، بەڵێ ئەوانە دووبارە ناکەمەوە، هەمووی دوو دەقە، سێ دەقەی ترم بەسە، وابزانم دەرماڵەی کارمەندانی پلە نۆ و دە باس کرا، ئەوە هیچ، دەرماڵەی قوتابیان بەڕاستی دەرماڵەیەکی زۆر زۆر کەمە، 40 بە 60 هەزار هیچ نیە، داواکارین بکرێت بە 100 هەزار بەلای کەمەوە تا 150 هەزار، مەسەلەی سولفەی عیراق باسیان کرد، سولفەی زەواج هەر باس کرا کە زیاد بکرێت، مەسەلەی سولفەیەك بۆ قوتابیانی دەرەوە کە لەسەر خەرجی خۆیان ڕۆیشتوون، بەڕاستی ئەبێ حیسابێکی تایبەتیان بۆ بکرێت، لە ئێستاوە مەسەلەی نەوتی زستان وابزانم کەس ئاماژەی پێ نەکرد، بۆیە باسی ئەکەم، پێشنیار دەکەن حدودی 55ملیارێك دابندرێت کە تەقدیرمان کردو بۆهاوکاری هاووڵاتیان، بۆ ئەوەی یەکی سێ بەرمیل نەوت وەربگرن، ئەبێ ئێستا خەمی بخۆین بەڕاستی، چونکە لە ئێستاوە خەمی نەخۆین دووبارە زستان دێتەوە، ئەو هەموو تەنکەرە نەوتە بەلایان تێئەپەڕێ مەعقول نیە ماڵەکان بێ نەوت بن، مەسەلەی توێژی مامۆستایان باس نەکرا، من ئاماژەی پێ ئەکەم کە بەڕاستی داوای دەرماڵەی هاوسەر و منداڵ ئەکەن کە لەکاتی خانەنشینی ئەبڕێت، هەروەها 150 هەزارەکەی چوار مانگی ساڵی 2011 داوا ئەکەنەوە، نووسینیان ناردووە بۆزۆربەی فراکسیۆنەکان، بەنیسبەت ئاوارەکانەوە، ئەوە باس کرا کە 10 ملیارەکە تەرخانکراوە بەڕاستی، تەنها 500 خێزان موستەفید بوون، پرسیارێکە چی ئەکرێت لەو بڕە بۆچی بە وازحی میکانیزمێکی نیە، وەکو لە لیژنەی مافی مرۆڤیش هاتووە، پارەیەکی زۆر تەرخان کرا بۆ خانووی کەس و کاری ئەنفال کراوەکان، بەڕێزان ئەبێ ئێمە بپرسینەوە لێی لەم پەرلەمانە، کە ئەم ئیستیقتاعی لە 10٪یەمان بۆچی کرد؟ ئێمە ویستمان پرۆژەبێ بۆ خزمەتکردن، زۆر بە ڕوونی ئەوە دابەش نەکراوە یان وەکی دابەش کراوە پەخشان و پەخشنێکی پێوە دیارە، کە پێوەرەکان وازحن، من داوا ئەکەم بەو ئیعتیبارەی نوێنەری ناوچەیەکین لە پارێزگای سلێمانی، ناوچەی شارەزوورو هەورامان و هەڵەبجە، بەڕاستی خزمەتێکی زۆریان ئەوێ، سێ، چوار جار موتەزەرر بوون، لە شەڕی عیراق و ئێران، لەشەڕی ناوخۆ، لە شەڕی ئازاد کردنی عیراق، بەڕاستی زیانێکی زۆریان لێ کەوتووە، هەق وایە ئیستیسنا بکرێت لەسەر پێوەری ژمارەی دانیشتوان حیسابیان لەگەڵدا نەکرێ، ئەوە پێنج ساڵە باسی کارگەی تەعلیب ئەکرێت لە هەڵەبجە بەڕێزان، پێنج ساڵە بووە بە ماڵ بەسەر هەڵەبجەوە، بەردێکی لەسەر بەرد دانەنراوە، تاکەی هەر ئەمە بڕوات و ئێمە نەپرسینەوە؟ من داوا ئەکەم لە کۆتایی کە سیستەمی موچە پیاچوونەوەیەکی جدی پیا بکرێت، چونکە بەڕاستی فەرقێکی زۆر هەیە لە بەینی موچەکان لە کوردستان، من لێرەوە داوا ئەکەم و پشتگیری لە پرۆژەکەش ئەکەم کە تەقدیم کراوە بە سەرۆکایەتی بەڕێز، کە ئیعادە نەزەرێ لەمووچەی پلە باڵاکان بکرێت، لە وەزیران و پەرلەمانتاران و مودیر عامەکان، حیسابێکی جدی بۆ

پلەکانی تر بکرێت، کە مووچەیان زۆر زۆر کەمە، وابزانم موشکیلەی عجزمان ئینشائەڵلا نابێ بەپێی ئەو تەوزیحاتەی کەدراوە، بەپێی ئەو پێشنیارانەی کە پەرلەمانتاران تەقدیمی ئەکەن لە دەستکاری هەندێ لەو بڕانەی کە لە مەساریفی ئوخرە بەخشین و شتەکان دانراوە، لە کۆتایی زۆر سوپاستان دەکەم، من ئەو تێبینیانە بە نووسراویش ئەدەمە خزمەتتان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرمووو.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا لە مەسەلەی دواکەوتنی بودجەوە دەروازەی تێبینی و ڕەخنەکانی خۆمان دەکەینەوە، کە بێگومان دواکەوتنی بودجە پێچەوانەی یاسایەو پاساوی یاسایی نیە، گۆڕینی کابینە پاساو نیە بۆ دواکەوتنی بودجە، چونکە لە چەند ساڵی ڕابردوشدا ئەم دواکەوتنە هەر هەبووە، بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی 2011/6/29خەملاندن کراوەو ناردراوە بۆ حکومەتی ناوەندی، لە 28/ 9 لیژنە دانراوە بۆ تاوتوێ کردنی ئەوخەملاندنە، کەواتە چ پاساوێك هەیە بۆ ئەم دواکەوتنە، لەکاتێکدا پێناسەی بودجە کراوە بەوەی کەچوار چێوەی خەرجی داهاتە بۆساڵی داهاتوو، ئیتر کە خەملاندن بێ لە پێناوی چی دوا دەخرێت، بە پێی پڕۆژە یاسای بودجەی 2012 نابێ دوا بکەوێ و لەکاتی خۆیدا ئامادە بکرێت، واتە بەپێی خودی یاساکە ئەبێ ئامادە بکرێت، کار بەماددەی 18 بڕگە (1) ی بڕۆژەکە بکرێت کە لە دەقی ماددەکە هاتووە، لەکاتی گۆڕینی بڕە بودجەی هەرێم، وەزیری دارایی تەخویل دەکرێت، بەشێوەیەکی ڕێژەیی بودجەکە کەم بکاتەوە، کەواتە دواخستنەکەی بەڕاستی هیچ پاساوێکی نامێنێت، یان ئەبێ بڕگەی ئەم ماددەیە بگۆڕین، بەڵام ئەگەر بێتو بێینە سەر گۆڕینی بڕگەی ئەم ماددەیە، ئەوە پێچەوانەی هەموو یاسا کار پێکراوەکانی دونیایە، ئەوەش کە بەڕێز وەزیری دارایی باسی لەوە کرد کە گوایە لیژنەی یاسایی باسی لەوە کردووە کە حکومەت، حکومەتی تەسریف ئەعمالە، تەنها یەك ئەندامی لیژنەی یاسای ئەو ڕەئیەی دەربڕیوە، ڕەئی لیژنەی یاسای نەبووە، چونکە بێگومان ڕەئی لیژنەی یاسایی ئەبێ چەند ئەندامێك ئیمزای بکات و نووسراویش بێ، سەبارەت بە حیساباتی کۆتایی، کە بەڕێزیان باسیان کرد، حیساباتی کۆتایی 2010 لە 2011/9/18 حکومەت ناردوویەتی، واتە شەش مانگ دواکەوتووە، ئەمە هەر خۆی ڕاگەیاندنێکی ئاشکرای پێشێلکاری یاسای پەرلەمانە، سەرۆکایەتی پەرلەمان لە 2012/5/28 کە ئەویش بەهەمان شێوە زیاتر لە پێنج مانگی پێچووە تا گەیشتۆتە ناو لیژنەکان، بێگومان بەبێ موناقەشە کردنی حیساباتی خیتامیش بەڕاستی هەر موناقەشەیەکی بودجە بکرێت زانستی نابێ و سەرکەوتوو نابێ، خاڵی دووەم، ئەو جیاوازیە گەورەیەی خەرجی وەبەرهێنان و خەرجی وەگەڕخستن دەری دەخات کە حکومەتی کوردستان خاوەنی پلانی ستراتیژی نیە بۆ بەهێز کردنی ژێرخانی ئابووری و سیاسەتی ئابووری، سیاسەتی ئابووری کوردستان دیار نیە، کوردستان کراوەتە ناوچەیەکی بەکاربەر، بۆتە

کۆیلەی کاڵای وڵاتانی دەوروبەر، بەتایبەت بەرز بوونەوەی ئاستی بودجەی بەگەڕخستن و کەم بوونەوەی بودجەی وەبەرهێنان، بۆ نموونە، گەر بەراوردی ساڵی 2011 و 2012بکەین، بودجەی وەگەڕخستن لە 14٪ زیادی کردووە، بودجەی وەبەرهێنان لە 4.4٪کەمی کردووە، وەبەردەوام عجز زیاد دەکات، ئەگەر بێتو بەم شێویە بێ عجز زیاد بکات، بودجەی وەگەڕخستن بەردەوام زیاد بکات، وەبەرهێنان کەم بکات، ئەبێ ئاراستەی بارودۆخی کوردستان بەرەو کوێ بڕوات، تەنها دوو نموونە دێنمەوە سەبارەت بەم بارودۆخەی کوردستانیش کە داتاکەشمان لە وەزارەتی کشتوکاڵ وەرگرتووە، مانگانە 80 ملیۆن دۆلار لە کوردستان دەدرێتە سەوزەو میوە، ئەم پارەیەش دەڕواتە گیرفانی وڵاتانی دراوسێ، 10ملیۆن دۆلار دەدرێتە گۆشتی مریشك لەکوردستان، کە ئەمەش بە هەمان شێوە، ئێمە لەکاتێکدا، کوردستان وا دەناسێنین کە وڵاتێکی کشتوکاڵیە، بۆیە حکومەتی هەرێم پێویستەبە پەلە بایەخێکی زۆر بداتە بەهێز کردن و گەشە پێدانی کەرتی کشتوکاڵ وگەشت و گوزار و پیشەسازی، دەبێ ئەم کەرتانە گەشەی گرنگ بەخۆیانەوە ببینین لە پلانی داهاتووی کوردستاندا، نابێ کوردستان تەنها پشت بەداهاتەکانی نەوت و گاز و ڕێژەی لە 17٪ی حکومەتی ناوەندی ببەستێت، بەڵکو دەبێ هەوڵی فرە ڕەگەز کردنی داهاتەکانی بدات، خاڵی سێیەم لە لاپەڕە (9) ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئاماژە بەوە دەکات کە گوایەحکومەتی هەرێم هیچ بەشدار نیەلە گفتوگۆکانی بودجەی حکومەتی ناوەند، کە ئەمەش بە یەکێك لە کەم و کورتیەکان دادەنێت، بەڵام ئەمە پاساو نیەو بەڵگەیە لەسەر خودی حکومەت، کە حکومەت بەپێی ئیستیحقاقی قانونی ئەبێ بەشداربێ، ئێمە پرسیار دەکەین بۆچی بەشدار نیە؟ ئەمە نیشانەی کەم و کورتی حکومەتە نەیتوانیوە بەشداربێ لەدانانی بودجەی حکومەتی ناوەندی، جگە لەوەش ئێمە دەپرسین جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کوردە، کە ڕاوێژکاری مەلەفی ئابووری حکومەتی ناوەندە، جێگری وەزیری دارایی حکومەتی ناوەند کوردە، ڕاوێژکاری ئابووری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ئەویش کوردە، پێنج وەزیری کورد لەحکومەتی ناوەند، پەنجاو حەوت ئەندام پەرلەمان، سەرۆك کۆمار، جێگری سەرۆك وەزیران، ئەم بەڕێزانە نوێنەری کوردن وئاگاداری بودجەن و دەتوانن فشار دروست بکەن، ئەگەر ئەمان نەتوانن کاریگەری دروست بکەن، ئەبێ هەموو کوردستان بڕوات ئینجا ئەو وەختە ئەتوانێت کاریگەری دروست بکات و بەشدار بێ لەبودجەدا، خاڵی چوارەم، لە هەموو دونیا کۆمەڵێك وەزارەتی بەرهەم هێن هەن و حکومەت پشت بەو وەزارەتانە دەبەستێت، بۆ بەهێز کردنی ژێرخانی ئابووری، بەڵام ئەوەی لەبودجەی کوردستان لە ساڵی 2012 زۆر پێچەوانەیە، بۆ نموونە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بودجەی بۆ تەرخان کراوە، لە 4.74٪، بەڵام داهاتەکەی لە 0.78٪، دەستەی وەبەرهێنان بودجەی بۆتەرخان کراوە و لە 0.75، بەڵام داهاتەکەی لە 0.01٪، وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بودجەی بۆتەرخان کراوە لە 0.88٪، بەڵام داهاتەکەی لە 0.39٪، وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار بودجەی بۆ تەرخان کراوەو لە 4٪، بەڵام داهاتەکەی 0.7٪ کە ئەمە لە هەموو دونیادا ئەو وەزارەتانە سەرچاوەی داهاتی حکومەتەکانن، بەڵام لێرەدا بە پێچەوانەیە، خاڵی پێنجەم بە پێی ماددەی (12) پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، ئاماژە دەکات بە نەقلی فەرمانبەر

له كەرتی گشتی بۆ كەرتی تایبەت بەپێی ئەو خشتەیەی كە حكومەت ناردوویەتی، ئەمە حكومەت لەساڵی ڕابردوودا لەپرۆژە یاسای بودجەی 2011دا وەكو چارەسەرێك داینا بۆ هاندانی خەڵك له كەرتی گشتیەوە بۆ كەرتی تایبەت، بەڵام ئەگەر سەرنجی خشتەكەی حكومەت بدەین كە ناردوویەتی لە ساڵی 2011 و 2012 یەك فەرمانبەر نەقل نەبووە، كە ئەمە دەریدەخات بەڕاستی ئەو پلانەی حكومەتی هەرێم بۆ هاندانی خەڵك لەكەرتی گشتیەوە بۆكەرتی تایبەت سەركەوتوو نەبووە، بۆیە ئێمە پێشنیار دەكەین لەوەی كە حكومەت بۆ ئەوەی كە ڕووبەڕووی ئەو شالاوەی داخوازی تەعین بوون نەبێتەوە، پێویستی بە پلانێكی نوێ هەیە، كە ئەویش بە یەك جۆر و لە یەك ئاستدا مامەڵە لەگەڵ فەرمانبەرانی كەرتی تایبەت و كەرتی گشتیدا بكات، ئەویش لە ڕێگەی پرۆژە یاسایەكە وە دەبێ كە لە لایەن حكومەتەوە ئامادەبكرێت و پێشكەش بە پەرلەمان بكرێت، خاڵی شەش، یەكێك لە مەترسیە گەورەكانی ئەمڕۆی جیهان، پیس بوونی ژینگەیەو هەوڵدان بۆ پاككردنەوەی ژینگە یەكێكە لە ئەركە گرنگەكانی حكومەت، كوردستان یەكێكە لەوشوێنانەی رووبەرووی پیس بوونی ژینگە بۆتەوە، هەنگاوی جدی نەنراوە بۆ فەراهەم هێنانی ژینگەی تەندروست وە پشتگوێخستنی ژینگە پارێزی مەترسی گەورە دروست دەكات، بۆ تەندروستی خەڵكی كوردستان ،بەڵام بۆ هەموو دەستەی ژینگەی وەزارەتی پلان دانان چوار پرۆژە پەسەند كراوە، كە ملیارێك و دوو سەدو پەنجاو هەشت ملیۆن دینارە، بەڵام سێ پرۆژەیان تەرخان كراوە بۆ باڵەخانە، تەنها یەك پرۆژەیان بۆ مەسەلەی ژینگە تەرخان كراوە، خاڵی حەوت، میلاكات لە بودجەی ساڵی 2012 لە سەر بنەمای یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی ژمارە (7) ی 2011 جێبەجێ ناكرێت، كە ئەمە خۆی بۆخۆی پێچەوانەی یاسایە، دووساڵە پەرلەمان یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی پەسەند كردووە، جێبەجێ ناكرێت لە لایەن حكومەتەوە، كە بێگومان ئەنجومەنی ڕاژە ئەركەكەی تەعین كردن نیە، بەڵكو ئەركێكی تریشی هەیە، لەكاتێكدا ئەگەر بێتو ئەنجومەنی ڕاژە نەبێ، بەتایبەتی بەپێی ئەم فۆرمە، كۆمەڵێك كێشەی دروست كردووە، بۆ نموونە لە ساڵی پار فۆرمی دامەزراندنی قوتابیانی دەرچووی پۆلی شەش و خوار شەش لە سلێمانی تەوزیع نەكراوە، بەڵام لەهەولێر تەوزیع كراوە، ڕێژەیەكی زۆری مووچە خۆرانی دوو مووچە تا ئێستاش ماون لە حكومەتدا، هەروەها كۆمەڵێك فەرمانبەر كە دەوام ناكەن، بەناوی فەرمانبەری بن سێبەر، تائێستاش ماون و مووچە دەخۆن و دەوامیش ناكەن، كۆمەڵێك دام و دەزگا هەیە تاوەكو ئێستا زیاد لە پێویست فەرمانبەریان هەیە، هەروەها كۆمەڵێك موچە خۆر هەن بەناوی كادیری حیزبیەوە، تا ئێستاش موچەیان بۆ بڕاوەتەوەو بەردەوامن، مووچە وەرگرتن بەبێ ئەوەی لەدام و دەزگاكانی حكومەت دەوام بكەن، ئەمەش بە پرسیار لە ڕابردوودا بێگومان بەدواداچوونمان بۆ كردووە، بەڵام وەڵامێكی ئەوتۆمان وەرنەگرتووە، خاڵی هەشت وەزارەتی كشتوكاڵ هەڵدەستن بە دانی سولفە بۆ دروست كردنی خانووی پلاستیكی، ئەمە وەكو پرۆژەیەك بۆ بەدەستهێنانی بەرهەمی خۆماڵی، بەڵام ئەم پرۆژەیە بەڕاستی بەرەو فەشەل ئەڕوات، ئەوەش بەڵگەیە لەسەر نەبوونی پلان لەلایەن وەزارەتی كشتوكاڵ، نەبوونی چاودێری لە لایەن حكومەتەوە، خانووە پلاستیكیەكان بێگومان تەنها بەوە ناكرێ، ئەبێ پرۆژەیەكی تری لەگەڵ دابێ،

که دروست کردنی بەڕادە، بەڵام بەهیچ شێوەیەك ئەو پڕۆژە تەواو کاریە جێبەجێ نەکراوە، ئێستا زۆرێك لەجوتیارەکان خەریکە واز لەخانووە پلاستیکیەکان دێنن، بەوەی کە بەرهەمەکانیان کاتێك کە وەبەردێن نرخەکەیان ئەوەندە نزمە زیاد لەوەی کە تێی دەچێ، هەروەها بۆ هەندێ ناوچە زیاد لە پێویست خانووی پلاستیکیان بۆ دابین کراوە، بۆ نموونە، ناوچەی هەڵەبجە کە بەڕاستی زۆر زیادە لە پێویستی ئەو ناوچەیە، خاڵی نۆ، برە پارەی تەرخان کراو بۆ پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی 2012، بریتیە لە دابەشکردنێکی دوو ئیدارەیی، کە ئەمەش تا ئێستا سیمای دوو ئیدارەیی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان هەیە، 53٪ بۆهەولێرو دهۆکە، 47٪ بۆ سلێمانیە، ئێمە داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە هەردوو وەزیری بەڕێز، هەروەها لەسەر بنەمای زیان گەیاندن بە ناوچەکان نیە، من تەنها نموونە دەهێنمەوە، خورماڵ لە 10هەزار یەك پڕۆژەی پێشنیار کراوی بەرکەوتووە، ڕزگاری ئەویش لە 10هەزار دێت، کە بێگومان ئەو دوو ناوچەیە کە ئەندامە بەڕێزەکانیش ئاگادارن دووناوچەن کە زۆر زیان مەند بوون، خەڵکێکی زۆر هەژاری تێدایە، کە پڕۆژەکانیشیان لە نێوان 220 بۆ 300 ملیۆن بۆیان تەرخانکراوە، خاڵی دە، ئەو پرسیارەی کە کرابوو لە بەڕێز وەزیری پلان دانان ڕاپۆرتی چوار مانگ جارێك بۆ پەرلەمان، من پێشتر ئەو پرسیارەم کردبوو، بەڵام وەڵامەکەی وەزیری پلان دانان من پرسیارەکەم لەسەر وەڵامەکەیەتی، کە باس لەوە دکات لە 5/12/ 2011 ڕاپۆرتێکی ناردووە، لە 2011/10/18 دوا ڕاپۆرتی ناردووە، خۆی ئەبێ سێ ڕاپۆرت بێ، چونکە لە چوار مانگ جارێ ئەو ڕاپۆرتانە بنێرێت، لە 1/17 نووسیویەتی ڕاپۆرتێکمان ناردووە، داوای ڕوون کردنەوە لەمە دەکەم لە بەڕێز وەزیری پلان دانان، ڕاپۆرتەکان پێویستە بە خولی بێ، تەواوی پرۆژەکانی تێدابێ، خاڵی 11 لەکاتێکدا دەستەی مافی مرۆڤ و چاودێری دارایی کە دوو دەزگان، نەکەوتوونەتە کارو هیچ چالاکیەکیان نیە، لە هەمان کاتدا 70 کارمەندیان بۆ دیاری کراوە، هەروەها بودجەشیان بۆ تەرخان کراوە، لەگەڵ ئەوەشدا بە دەستەی مافی مرۆڤ ڕاگەیەندراوە کە چالاکی ئەنجام نەدەن، چونکە هێشتا وەك دەستەی مافی مرۆڤ پێك نەهێنراون، بۆیە لەکاتێکدا پێیان وتراوە چالاکی نەکەن، بودجەشیان بۆ تەرخان دەکرێت و 70 فەرمانبەریشیان بۆ دادەندرێت، خاڵی 12، قەبارەی ئاڵو گۆڕی بازرگانی لە خاڵە سنووریەکان دەگاتە 20 ملیار بۆ ئەو کاڵایانەی کە گومرگیان لەسەر نیە، ئەوە بڕی لە 5٪ی ئەو برە وەك داهات دەچێتە خەزێنەی حکومەت، کە دەکاتە یەك ملیار دۆلار، بەهێزترین خاڵی سنووری هەرێمی کوردستان، بریتیە لە خاڵی ابراهیم خلیل، بەڵام ئەو دەروازەیە تا ئێستا داهاتەکانی ڕۆشن و دیار نیە، وەك بەرپرسێکی پێشووی گومرگی ابراهیم خلیل ڕایگەیاند ڕۆژانە یەك ملیۆن دۆلار ناچێتە خەزێنەی حکومەت، داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەین... یەك ملیۆن ئەوە بەرپرسەی پێشووی ابراهیم خلیل ڕایگەیاندووە، داواکارین کە ڕوونکردنەوە بدات لەسەر ئەو تەسریحەی داهاتەکانی گومرگی ابراهیم خلیل، خاڵی 13، لەسەر چ بنەمایەك و بە چ یاسایەك پارە دەدرێتە تەلەفزیۆنە حیزبیەکان، کە تەلەفزیۆنی حیزبی هەیە مانگانە 500 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، لە کاتێکدا کە زۆرێك لە حیزبە سیاسیەکان 350 ملیۆن بۆ 400 ملیۆنیان بۆ تەرخان دەکرێت بۆ هەمووحیزبەکان، خاڵی 14، نا ڕوون بوونی

داهاتەكانی نەوت، كە لەبڕگە 3 پڕۆژە یاسای بودجەدا 120 ملیار دینار خەملێنراوە بۆ پترۆ دۆلار، بە پترۆ دۆلاریشەوە، كە پترۆ دۆلار 42 ملیارە، 78 ملیار دەمێنێتەوە، من لێرەدا ئەو بڕگانە باس دەكەم بۆ بەڕێز وەزیری دارایی, كە كۆمەڵێك سەرچاوەمان بۆ داهاتی نەوت هەیە, بەڵام ئەو سەرچاوانە تا ئێستا داهاتەكانیان دیار نیە, بەپێی 30 بڕگەی 1 كە بریتییە لەو مولْكانە وەزیری سامانە سروشتیەكان تا 2009/10 ڕایگەیاندووە 5 ملیار دۆلار گرێبەستە نەوتیەكانمان دەست كەوتووە، بەپێی خەملاَندنی زیاد بوونی گرێبەستە نەوتیەكان تا ئێستا گەیشتۆتە 48 گرێبەست، بەپێی ئەو خەملاَندنەبێ 7500 ملیۆن دۆلار ئێستا داهاتی شیرینی گرێبەستیەكانە، كە پێویستە لەخەزێنەی ئەو سندوقەدا هەبێ كە تاوەكو ئێستاش دانراوە لە سندوقەكە، لە ماددەی 37 لە بڕگەی (10) دا هاتووە، كە بڕە پارەیەك دەدرێت بە هەرێمی كوردستان لە لایەن كۆمپانیایە وەبەرهێنانەكان بۆ پاڵپشتی ژینگەی هەرێم، من پرسیار دەكەم لە وەزیری دارایی كە ئایا ئەو بڕە پارەیە چەندە؟، كە بۆ ژینگەی هەرێم تەرخان كراوە لە لایەن ئەو كۆمپانیایانەوە، سەرچاوەی سێ، بەپێی ماددەی 40 بڕگەی 1 لە یاساكە، كۆمەڵێك باج دانراوە لەسەر كۆمپانیاكانی نەوت، چەندجارێك لە باجەكانی دەست نیشان كردووە، بەڵام تا ئێستا بڕی ئەو باجانە چەندە؟، كە هاتۆتە خەزێنەی دارایی، چوار بڕی لە 20٪ بۆ 25٪ پشكی كۆمپانیاكانی كوردستانە بۆ دۆزینەوەی وەبەرهێنانی نەوت، ئەم بڕەش دیاری نیە، داوای ڕوون كردنەوە دەكەین لە بەڕێز وەزیری دارایی، داهاتی پاڵاَو گەكان، لە سێ پاڵاَوگەی فەرمی و زیاتر لە 100 پاڵاَوگەی نافەرمی هەیە لە كوردستان، كە داهاتەكانی ئەم پاڵاَوگانەش دەدرێتە حكومەت ڕوون نیە، داوای ڕوونكردنەوە دەكەین، ئەم داهاتانەش دەبێ لەم سندوقەدا دابندرێت، كە تاوەكو ئێستا نیە و لە ساڵی 2007 وە پێشێلكاری یاسای نەوت و غاز دەكرێت، خاڵی 15 بەردەوام نیشانەی دوو ئیدارەیی ماوە لەكاری ڕۆژانەی وەزارەتەكان، بۆ نموونە، ئەمە تەبعەن ئیمساڵ كراوە، پاداشتی بەڕێوەبەری هۆڵی تاقی كردنەوە بۆ پۆلی 12ی ئامادەیی لەهەولێر 20 هەزارەو یاریدەدەرەكەی 15 هەزار، بەڵام لە سلێمانی هەردووكیان 14 هەزارە، خاڵی 16 پارە بەفیڕۆدان لە ڕێگەی جۆراو جۆرەو سوودێكی ئەو تۆی هەبێ بۆ حكومەتی هەرێم، بوارێكی زۆری بۆ گەندەڵی دروست كردووە، بۆ نموونە، كرێی شارەزایان بە بڕی 544 پێنج ملیار و چل و چوار ملیۆن دینار سەرف كراوە، لە خەرجیەكانی خزمەتگوزاری و چاككردندا، لە كاتێكدا حكومەت خاوەنی 450 ڕاوێژكارو خەبیرە، هەروەها لە پاداشتی شارەزایان لە خەرجی تر 14919 چواردە ملیارو نۆسەدو نۆزدە ملیۆن دینار سەرف كراوە، ئەمە بۆچی و چ پێویست بەم هەموو خەرجیە دەكات؟، لەكاتێكدا خۆمان شارەزاو خەبیرمان هەیە، هەرچەندە لەو خشتانەی كە ئێمە بینیومانە دەرچووی سەرەتایی و ناوەندی هەیە دامەزراوە بە پلەی شارەزا، پرسیارێكی گرنگ ئەوەیكە ئێمەداوای ڕوونكردنەوە دەكەین، ئایا حكومەتی هەرێم ئەو هەموو ڕاوێژكارو شارەزایەی هەیە، شێوازی بەكارهێنانەكەی كوا لەكاتێكدا ئەمە پێچەوانەی یاسایە، كە هەموو وەزارەتێك لە یاساكاندا دیاری كراوە نابێ لە چوار ڕاوێژكاری زیاتر هەبێ، دوای ڕەخنەو تێبینیەكانمان كۆمەڵێك پێشنیارمان هەیە بۆ حكومەت بۆ چاك كردنی بودجە، یەكەم چاككردنی تەعلیمات بۆ وەرگرتنی

عەقار، ئەویش لەو بوارەی کە پێویست نەکات کە کەفیل لەو کەسەی کە سولفەی عەقار دەکات کەفیلی لێ وەرنەگیرێت، بەڵکو لەڕێگەی ڕەهنی تەئمینی یان حجز بخرێتە سەر موڵکەکەی، چونکە بەڕاستی وەرگرتنی مەسلەی کەفیل بۆتە تیجارەتێك کە بۆتە بارگرانیەك بەسەر ئەو کەسانەی کە سولفە وەردەگرن، چونکە ئەبێ موەزەف بێ، چونکە تەنانەت ئێستا کەفیلێك داوای 515 هەزار دەکات بۆ ئەوەی ببێتە کەفیل، لەکاتێکدا لە ڕێگەی ڕەهنی تەئمینی و حجزەوە دەتوانێت ئەو معامەلەیە بکرێت، ئەگەر بێتو موعامەلە بە خانوو ئەوەکە کرا دەتوانێ قەرزەکە بگوازێتەوە، پێشنیاری دووەم، سولفەی عەقار بکرێتە 30 ملیۆن، وەك ئەوەی لە بودجەی عیراقدا هاتووە، هەروەها ئەو بەڵێنەی کەکابینەی پێشوو بە هاووڵاتیانی گوندەکانی دا، کە 7500 دۆلار وەکو مینحە بدرێت بە گوندەکان، کە تاوەکو ئێستاش چاوەڕێن بۆ دووجار لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئەو بەڵێنەدراوە، پێشنیاری سێیەم، لە مەشاریعی ئیسکان لە ڕێگەی دەستەی وەبەرهێنان بوەستێ، هیچ بۆدجەی بۆدابین نەکرێت، چونکە ئەو جۆرە پرۆژانە کۆمپانیاکان و سەرمایەدارەکان قازانجی لێ دەکەن، خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت نەیتوانیوە سوودی لێ وەربگرێت، بەڕاستی بۆتە بازاڕێك بۆ کاسبی کردن و بازرگانی کێشەی نیشتەجێبوونی چارەسەر نەکردووە، بەڵکو داوا دەکەین ئەو پارەیەی کەدانراوە بۆ سندوقی وەبەرهێنان سەبارەت بەنیشتەجێبوون، بدرێتە سندوقی عەقاری وخانووی کرێنشینی بەپێی یاسای ژمارە (16) ساڵی 2011 ی هەموار کراو، پێشنیاری چوارەم، کەم کردنەوەی بڕی خەرجی ئیفاد، ئیفادی داخلی 165 هەزاری بۆ تەرخان دەکرێت، تەنها لە سلێمانی بۆهەولێر، هەروەها ئیفادی خارجی بەپێی نووسراوی وەزارەتی دارایی لەمێژووی 2009/1/28 دەرچووە بۆ پلە بەرزەکان 600 هەزار بۆ یەك ڕۆژ، بۆ پلەکانی خوارەوە لە 150 بۆ 400 دۆلار تەرخان کراوە، زیادە ڕۆییەکی زۆری تێدایە، پێویستە پێداچوونەوەیەکی زۆری تێدا بکرێت، بۆ نموونە، شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2009، چوار ملیار سەرف کراوە، شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011 بڕی ملیارێك و شەش سەدو شەش ملیۆن بۆ موخەسەساتی ئیفاد سەرف کراوە، پێشنیارمان ئەوەیە هەموو ئیفادەکانی خارج بڕی لە 60٪ کەم بکرێتەوە، هی داخلی لە 40٪ کەم بکرێتەوە، پێشنیاری پێنجەم، گۆڕینی تەعلیماتی تواناسازی بۆ قوتابیان، کە ڕێژەی پارەکەی بە ڕێژەی لە 20٪ زیاتر بێ، چونکە فەرمانبەر و مامۆستا لە کاتێکدا کە سوودمەند دەبن لە تواناسازی مووچەشیان بۆ حیساب دەکرێت، کاتەکەشیان بە خزمەت حیساب دەکرێت، زۆریشیان کە خێزانیان هەیە بەهەمان شێوە ئەویش فەرمانبەرە بە مووچەش و بە خزمەتیش بۆی حیساب دەکرێت، بەڵام قوتابیان بە هەمان شێوە بە یەکسانی ئەو بڕەیان پێ دەدرێت، لەکاتێکدا کە بەدواداچوون کراوە، ئەو بڕە پارەیە دانراوە بۆقوتابیان بەشیان ناکات و پێداویستیان زیاترە، هەروەها داواکارین لەسندوقی تواناسازی سیستەمی نەفەقەی خاصە جێبەجێ بکرێت، کە ئەو قوتابیانەی لەسەر ئەرکی خۆیان دەخوێنن، ئەم سیستەمە لە عیراق جێبەجێ دەکرێت، لەکاتێکدا قوتابیانی کورد سەردانی مولحەقی سەقافی قونسولیەی سەفارەتەکانیان کردووە، وتوویانە ئێوە شمولتان ناکات، بڕۆن بەڕێژەی لە17٪کە بەشی ئێوەی تێدایە، پێشنیاری شەشەم، دانانی مووچەو و مینحە بۆ زیندانیانی سیاسی پاش

ڕاپەڕین، لەسەر بنەمای یاسای ژمارە (11) ساڵی 2011 ی یاسای ماف و ئیمتیازاتی زیندانیە سیاسیەکان، چونکە زیندانیانی سیاسی پاش ڕاپەڕین ئەوانیش هاووڵاتیانی کوردستانن، قوربانی شەڕی ناوخۆ و ململانێی حیزبەکانی کوردستانن، پێویستە پەرلەمانی کوردستان بڕیار بدات بۆ ئەوەی ئەوانیش بە هەمان شێوە سوودمەند بن لەو ماف و ئیمتیازاتانەی کە لە دەقی یاساکەدا هەیە، پێشنیاری هەشتەممان سووک کردنی ڕێنماییەکانی سولفەی کشتوکاڵی، بەجۆرێك کە جوتیاران سوودی لێ وەربگرن نەوەك سەرمایەدارەکان، بەشێوازێك بێت تەعلیماتەکە کە کێشە لەبەردەم جوتیار دروست نەکات بۆ وەرگرتنی سولفە، بەتایبەتی ئەگەر بێتو سەیری ڕێنماییەکانی کشتوکاڵی بکرێت، هەمیشە لەمپەر لەبەردەم جوتیار دروست دەکرێت، یەك نموونە دێنمەوە، بۆ نموونە ئەگەر بێتو یەکێك پڕۆژەیەك دابنێ، بەتایبەتی ڕۆژەیەکی باخداری، ئەبێ 20 دۆنمی هەبێ، لەکاتێکدا کە 20 دۆنم بەڕاستی زۆربەی جوتیارانی کوردستان 20 دۆنمیان نیە، بەڵکو سەرمایەدارەکان خاوەنی ئەو هەموو دۆنمە ئەرزەن، پێشنیاری نۆ لە ساڵی 1996 دوو مووچە نەدراوە بە فەرمانبەران، تەنها وەزارەتەکانی پەروەردەو تەندروستی پێیان دراوە، پێشنیار دەکەین کە حکومەت هەڵسێ بە قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەران بۆ ئەو دوومانگە، پێشنیاری دە، گەڕاندنەوەی دەرماڵەی بڕوانامە لە 2008 و نۆ و دە سەرف نەکراوە بۆ هەموو پارێزگاکان، کە لەکاتی قەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەکانیادا لە کاتی قەرەبوو کردنەوەی مووچەکانیان حیساب بۆ مینحەی شەش مانگی خانەنشینی نەکراوە، داواکارین مینحەی شەش مانگ کە بۆ خانەنشینان دراوە ئەوان بەریان نەکەوتووە پێیان بدرێت، پێشنیارێکمان هەیە پێشنیاری 11، کەم کردنەوەی نەفەقاتی ئیجتیماعی بۆ هەموو وەزارەتەکان جگە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەم دەقەش لەیاسای بودجەی عیراقدا هاتووە، تەنها چەند بڕگەیەکی جیا کردۆتەوە، هەروەها هەروەها مەسروفات ئوخرە بەڕێژەی لە100٪ ئەوەش بۆ دانانی لەسندوقی نیشتەجیبوون بۆ دروست کردنی خانوو بۆکرێ نشینان، بەپێی یاسای ژمارە16، چونکە ئەگەر بێتو بەم شێوەیەی ئێستا ئەگەر بێتو بەرنامە دابنێین، بۆ ئەوەی کە لە ئەزمەی نیشتەجێبوون ڕزگارمان بێ، 40 هەزار کرێ نشین هەیە ئێستا بەپێی ئاماری یەکێتی کرێ نشینان، بەڕاستی بە چەندین ساڵی تر ڕزگارمان نابێ، ئەگەر بێتو بودجەیەکی گەورەی بۆ دانەندرێت، ئێمەناتوانین کێشەی نیشتەجێبوون چارەسەر بکەین، پێشنیاری 12 زیاد کردنی دەرماڵەی زانایانی ئیسلامی، چونکە ئێستا کەمترین مووچەیان هەیە لەچاو فەرمانبەرانی تردا، ناتوانن کاری تر بکەن بەهۆی ئەو بارە کۆمەڵایەتیەی کە هەیانە، بەردەوامیش ئەبێ پابەند بن بە شوێنی دەوام کردنیان، پێشنیاری 13 بەهرەمەند بوونی شەهیدانی هاووڵاتی، بەپێی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدانی هاووڵاتی، شەهیدانی تر بەڕاستی بەپێی یاساکە تا ڕادەیەکی زۆر بەهرەمەند بوون، شەهیدانی هاووڵاتی تەنها مووچەکەیان هەیە، ئەوانیش بەهەمان شێوە منداڵ و خانەوادەکانیان بێ سەرپەرشتیارن، کۆتا فەقەرەی ڕاپۆرتەکەم، کۆمەڵێك سەرنج و تێبینیم لەسەر وەڵامەکەی هەردوو وەزیری بەڕێز هەیە، داواکارم کە وەڵامەکەم وەربگرمەوە بەشێوەیەکی ڕوون، بەپێی یاسای بودجەی عیراقی ساڵی 2011 بەپێی ماددەی 22 خاڵی شەش وحەوت،

که تێیدا هاتووه کەهەموو داهاتی خاڵە سنووریەکان و فڕۆکەخانەکان، ساڵی 2010 و 2011و 2012 دەگەڕێتەوە بۆ پارێزگاکان کەخاڵە سنووریەکانی تێدایە، من داوا دەکەم لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەبێ هەرچی خاڵی سنووریە بگەڕێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم، بۆ ئەو پارێزگایانەی کە خاڵە سنووریەکانی تیایە بە دەق هاتووە کە ئەبێ بۆ ئاوەدانکرنەوە بەکاربێت، خاڵی دوو، وەزیری دارایی بەڕاشکاوانە باسی لەوە کرد یاسای بودجەی هەرێمی پێشێل کردووە، ڕایگەیاندووە بۆ پڕکردنەوەی عەجز بەکاری هێناوە، یاساش نابێ تەفسیر و تەئویل بکرێت، هەروەها پڕکردنەوەی عجز دەبێ بەیاسا بێ، نەوەك بەئیجتیهاد، هەرچۆن لەیاسای بودجەی عیراقی هاتووە خاڵی دووەم، کە عجزی دەست نیشان کردووە، بڕگەکانیشی دەست نیشان کردووە چۆن پڕ دەکرێتەوە، بەڵام وەزیری دارایی باسی لەوە کرد کە ئەو سندوقەی دانراوە بەکارمان هێناوە بۆ عجز، لەیاسای بودجەی کوردستاندا دیاری کردووە بەچی پڕ دەکرێتەوە، هەروەها لە وەڵامی پرسیارێکی تردا باسی لە مووچەی فەرمانبەران کرد، ئەوەی کە نەدراوە ئەویش وتی لە عجز بەکارمان هێناوە، ئەمیش بەهەمان شێوە پێچەوانەی یاساکەیە، لەیاسادا عجزەکە بێتو چۆنیش پڕ دەکرێتەوە، پرسیارێکی تر وەزیری پلان دانان باسی لە فڕۆکەخانەی هەولێرو سلێمانی کرد، باسی لەوە کرد کە تاوەکو ئێستا نەخراوەتە سەر وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، کە ئەم یاسایەش لە ساڵی 2011 دەرچووە، ئەبێ لەوەقایعی کوردستان لەدوای بڵاوکردنەوەی ئەبێ جێبەجێ بکرێت، من ئەپرسم ئەگەر بێتو سەر بە وەزارەت نەبێ، وەزارەتیش خۆیان ئەوەیان ڕاگەیاندووە، کە سەر بە وەزارەت نیە، سەر بە دووکۆمپانیای ئەهلیە، داواکارین کە ئەو زانیاریانەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، کە ئەو کۆمپانیایانە چۆن ئەو دوو فرۆکەخانەیان وەرگرتووە، هەروەها سروشتی گرێبەستەکانیان چۆنە؟ هەروەها وەزیری پلان دانان باسی لەفڕۆکەخانەی دهۆك کرد، کە گوایە پرۆژەکە لە لایەن پارێزگای دهۆکەوە سەرپەرشتی دەکرێت، ئەمەش پێچەوانەی یاسایە، ئەبێ لە لایەن وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنەوە سەرپەرشتی بکرێت، خاڵی کۆتایم وەزیری دارایی بەڕێز باسی لەوە کرد، داهاتی وەزارەتی شارەوانی باسی لەوەکرد کە دیوانی وەزارەتی جیا کردەوە لەبەڕێوەبەرایەتیەکان، کە ئەمەش پێچەوانەی یاسای وەزارەتی شارەوانیە، باسی دوو بودجەی کرد ئەمەش پێچەوانەی وەزارەتی شارەوانییە، دواکارم ڕوون کردنەوە بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بۆ ئەو ڕوونکردنەوەیە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من وەڵام نادەمەوە ئێستا چونکە دەزانم کاتی وەڵامدانەوە نیە، بەس هەر تەوزیحێکم هەیە، چونکە ئەمە بابڵێین هێشتا چەند بەڕێزێك هەتاوەکو ئێستا پرسیاریان کردووە، بەڵام تەبیعی بە پێی پەیڕەوی پەرلەمان و فەسلی (9) ماددەی (81) و (82) وئەوانە پاریش هەر بەهەمان شێوە ئەو تێبینیە هەبوو، یەعنی وابزانم لەبەرژەوەندی گشتی و لە بەرژەوەندی کۆبوونەوەکە دایە، ئەو 30 ڕۆژە دراوە بە

لیژنەی دارایی و ئابووری بۆکۆکردنەوەی پرسیار بووە، بەڵام بە هەرحاڵ، لیجانەکانیش پرسیاریان هەبووە، ئێمە یەکەمین جار دوێنێ گوێمان لەو پرسیارانە بووە، لیژنەکە خۆشیان دەزانن ئەو هەقیقەتە، من ئێستا تەبیعی من لەگەڵ هەموو ڕێزم بۆ کاك عمر عبدالعزیز، ئەندامی پەرلەمان، کۆمەڵێك پرسیاری ناردووە، باسیشی کرد خۆشی، من لە جەلسەی بەیانی ئەمڕۆ 6/13/ ساڵی 2012، 48 خاڵم وەڵام داوەتەوە لە پرۆتۆکۆلیش هەیە، تەسجیلیش کراوە، لە تەلەفزیۆنیش پیشان دەدرێت، بەڕێزیان وتی وەڵامەکان ئینتیقائی بوون، ئەو هەقی خۆیەتی بەهەر شێوەیەك بڵێ، هیچ کۆمێنتم لەسەر ئەوە نیە، ئێستا بەڕێزی 28 پرسیاری تری ناردووە، من تەنها بەس یەك پرسیارم هەیە، زەمانی ئەوەی کەمن ئەمانە بەنووسراو هاتووە هەمووی وەڵام دەدەمەوە لەکۆتایی جەلسە، بەس زەمانم چیە کە دیسان نەگۆترێت دیسان وەڵامەکان نەدرانەوە و ئینتیقائی بوون؟ هیچ زەمانێك هەیە یان ئەوە هەر ئەوها دەبێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو یەك دەقە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك دانە پرسیارم ئاراستەی بەڕێز وەزیری پلان دانان نەکردووە، ئەوە بەڕێزی لێی تێك چووە ئەمە ڕاپۆرتە، داوای کردووە کە بەڕێز وەزیری دارایی نوسخەیەکی بدەینێ، بەهەڵە ئەو نوسخەیە ئاراستەی بەڕێزیان کراو، پرسیار نییە، ئەو فسانەیە کە کردم هیچی پرسیاری تێدا نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی دەست خۆشی لە وەزیری دارایی دەکەم بۆ ئەو ڕاپۆرتەو کۆ کردنەوەی ڕاپۆرتی لیژنەکان و ڕێکخستنتی، دوو، سوپاسی هەردوو وەزیری پلان دانان و وەزیری دارایی دەکەم بۆ تەوزیحەکەیان، مومکینە لە لای خۆم تەحدیدەن لایەکی زۆر زۆر لەپرسیارەکانی منی کەم کردۆتەوە، ئێمە ئەو دەورەیە ئەوە سێیەمین بودجەیە موناقەشەی دەکەین، بە قەناعەفتی من ساڵی پار لە پێرار کەمتر بوو سوئالەکانمان، ئەمساڵ کەمترە، کەواتە موئەشرێکی ئیجابی هەیەلە ناو پەرلەمانی کوردستان، بۆ بەدواداچوونی حکومەتیشەوە، بەقەناعەتی من سێ فاکتەری گرنگ هەیە بەشی زۆری پرسیارەکان دەپرسێ، سەبەبی ئەوە یەکێکیان دوا کەوتنی بودجەیە، ڕاستە لە بەغدا دوا دەکەوێت، بەڵام لای خۆشمان دوا دەکەوێت، دەبێ دانی پێ بنێین و موعالەجەی بکەین، چونکە خۆمان دەزانین بودجە لەمانگی هەشت و نۆ دەست پێ دەکرێت، لە 70%ی بودجەی ئێمە وەکو تەشغیلیە، تەقریبەن موناقەشەی ئەوەندە ناوێ، کێشەی ئێمە تەنها لەسەر بودجەی وەبەرهێنانە، کەنیوەی مومکینە یان لە 40%ی بۆ بودجەی پێشمەرگە دەچێ، کە ئەو کێشەیەمان فاکتەری دووەمە کە

نەمانتوانیوە تا ئێستا سیاسیەن لەگەڵ بەغدا چارەسەری بکەین، بە هەموو لایەك دەبێ هەوڵ بدەین، بۆ چارەسەر کردنی کێشەی یەکەم و خاڵی یەکەم و فاکتەری یەکەم چارەسەر بکەین، دووەم، گڵدانەوەی بەشێك لەسەلاحیاتی وەزارەتەکان، تەحدیدەن وەزارەتە هەندەسیەکان یاخود فەنیەکان لەوەزارەتی دارایی، کە وای کردووە تا ئێستا کۆمەڵێك کێشەمان بێتە پێش، ئەوانەش یەکێکیان ڕەزامەندی نەدان لەسەر جێبەجێ کردنی یان ڕەزامەندی دان لەسەر چەند پڕۆژەیەك، دوو، دەست بەکاربوونی چەند پڕۆژیەك و دوا کەوتنی جێبەجێ کردنی پڕۆژەی تر، چوار، تەسویەی ئەو پڕۆژانەی کە موعەلەق ماون بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، ئەمەش وای کردووە مومکینە موخالەفاتی حیسابیش بێ، کە پارەکە بڕیارماندا بە دانانی سندوقێك بۆ حجز کردنی پارەی پڕۆژەکان، موخالەفەیەکی موحاسیبیە، غەڵەتێکە، لەبەر ئەوەی پێمان ناکرێ ئەو پارەیە ئێمە زوو بەزوو بیدەینە وەزارەتەکان ودەست بەکاری خۆیان بکەن، مەجبور بین ئەو موخالەفە موحاسیبیەمان لێرە کرد، تا بتوانین زەمانی ئەوە بکەین کە ئەو پڕۆژانە دوای تەواو بوونی ساڵیش دەستی پێ بکەین، لێرە من سێ، چوار پێشنیارم هەیە دەیخەمە بەردەستی جەنابتان، یەکێکیان موحاوەلە کردن لەگەڵ بەغدا بۆچارەسەر کردنی کێشەی بودجەی پێشمەرگە نەبێتە هۆی ئەو کێشانەی کە ڕووبەڕوومان دەبنەوە، بەشی زۆری ئەوە سەبەبیتیان، تەواو کردنی بودجە لەوەختی خۆی، بەتایبەتی بودجەی وەگەڕهێنان کە پێش مانگی 12 بە قەناعەتی من دەبێ تەواو بێ، ئەوەی تر دەبێ چاوەڕوان بکرێ، ئەوەی تر کە گەیشت لە بەغدا لە خیلالی مانگێك 45 ڕۆژ ئێمە خۆمان ئامادە کردبێ و بیدەینە پەرلەمان، موناقەشە لە مانگی 4 بدرێتە تەنفیزەوە پێرار 6/28، وە پار 8/14، دووەم، دانی دەسەلات بە وەزیرەکان گلنەدانەوەی لەوەزارەتی دارایی، بەشێکی زۆر وەکو وتم کێشەکانمان لەوەیە، بەتایبەتی وەزارەتە تەخەسوسیەکان و وەزارەتە هەندەسیەکان، کە ئەوان کادیری تەخەسوسیان هەیە، وەنەبێت وەزارەتی دارایی ببێتە بەدیلی حکومەت، حکومەتی خۆمان بەدەستی خۆمان شەلەل بکەین، پەیڕەو کردنی سیستەمی لا مەرکەزی تەحدیدەن بۆ لایەنی وەبەرهێنان، چونکە زیاتر دەستی وەزیرەکان و دەستی وەبەرهێنانە گشتیەکان کراوە دەبێ بۆجێبەجێ کردن، ئەنجامدانی تەندەرین لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکانی پارێزگاکان، خاسەتەن ئەوانەی تەخەسوسین نەچێتە پارێزگا، چونکە پارێزگاش دیسان نەبێتە بەدیلی هەموو فەرمانگەکانی وەزارەتەکان، بەردەوام بوون لە دانی سولفەی کشتوکاڵی و ئاسان کردنی زیاتر لە سولفەی پیشەسازی، من دیسان وەکو پار پێشنیار دەکەمەوە سولفەی گەشت و گوزار بکرێتەوە، یاخود بدرێت، بانکی گەشت و گوزاریشمان نیە، بەڵکو لە ڕێگای بانکە بازرگانیەکان بدرێت، چونکە توێژی زۆری کۆمەڵگاکەمان دەکەوێتە کارەوە، زیاتر دەتوانێ سود وەربگرێت، چ لەوخیبرەی هەیەتی، چ لەشوێنە گەشت و گوزاریەکانی کە هەیە، چاو پێخشاندن بەدەرماڵەی دوو وەزارەت، وەزارەتی کارەباو، وەزارەتی تەندروستی گلەیی زۆر هەیە، یەکسان کردنی بەو دەرماڵانەی کە لە بەغدا دەدرێت، هەروەکو پار ئێمە بڕیارمان وەرگرتووە، ئێمە بە یەکسانی موچەو دەرماڵەی بەغدا و حکومەتی هەرێمەوە، یەك خاڵ ئیشارەتی پێ درا تەوزیحیە، بەنیسبەت وەزارەتی پیشەسازی دەمەوێ

تەوزیحی پێ بدەم لە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە، ڕۆژانە وەزارەتی پیشەسازی هەزار تەن چیمەنتۆ وەر دەگرێت، دابەشی دەکات بەسەر خەڵك بۆ دروست کردنی خانوو بەسعری کولفەوە، شتێکی ئەوەندە نیە، دوایی ئەوان داوای حەفتا فەرمانبەریان کردووە، مومکینە غەڵەت هاتووە لەتەقریرەکەی ئێمە، تەحدیدەن پرسیارێك لە وەزیری پیشەسازی کرا کە چۆن موەزەفی زۆرت هەیە تۆ داوای موەزەف دەکەی، ڕاستە ئەو فەرمانبەری هەیە لەو کارگانەی کەلە کار کەوتوون، کە ئیستیفادەیان لێ ناکەن، مومکینە 10 ساڵی ترمان پێدەوێت تاوەکو لەو میلاکە زۆرە ڕزگارمان بێ، کەهەمووی فەرمانبەری ئەو کارگانە بوون کە حکومەت وەختی خۆی لە سیستەمی ئیشتیراکیەوە دایمەزراندبوون، کە تاوەکو ئێستا بەرەو سیستەمی بازاڕی ئازاد دەچین لێیان قورتار بین، فەرمانبەری یاسایی و فەرمانبەری کۆمپیوتەرمان پێویستە ئەو حەفتا کەسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالقادر بازرگان فەرموو.

بەڕێز عبدالقادر اکرام جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەبودجەی ساڵی دارایی 2012، سوپاسی لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمانی کوردستان دەکەم، چونکە تا ڕادەیەکی زۆر چۆتە ناو بوارە جیاجیاکانی بودجە، کە لای هەمووومان ئاشکرایە هەموو ساڵ بودجەی هەرێمی کوردستان عجزی موخەتەتی هەیە، هی ئەمساڵیش ساڵی 2012 دوو ترلیۆن و چل و چوار ملیارە، تەبیعی ئەم عجزەش تەعویز دەکرێ لەحیسابی وەزارەتی پێشمەرگە، لەناو نەفەقەی وەزارەتی بەرگری عیراق، بەڵام ئەم بودجەیە لەساڵی 2007 وە تاوەکو ئێستا لە حکومەتی فیدراڵی وەرنەگیراوە، کە بڕەکەی گەیشتۆتە 60ترلیۆن، پرسیاری من لەوەدایە کێ دەڵێ حکومەتی ئیتیحادی ئەم بڕە پارەیە لەداهاتوو سەرف دەکات، بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆیە دەبێ حکومەتی هەرێمی کوردستان چاو پێخشاندنەوە بکات، لەسەرفیات و لە نەفەقات و لە پڕۆژەکانیدا، چونکە نازانین پێشهاتە سیاسیەکان وئابووریەکان لە داهاتوودا چی دەبێ، بۆیە دەبێ بیر بکەینەوە لە کەم کردنەوەی عجزی موخەتەت، سەبارەت بە دواکەوتنی بودجە، داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بۆ ساڵانی داهاتوو زووتر ئامادەی بکات، مەسەلەی کابینەی شەش و حەوت نەبێتە بیانوو بۆ دواکەوتنی، چونکە خەڵکێکی زۆری هەرێمی کوردستان چاوەڕێی بودجەن، بەتایبەتی سولفەی عەقاری و هاوسەرگیری و خەرجیەکانی تر، لەبودجەی ئەمساڵدا پێشنیاری ئەم خاڵانەی خوارەوە دەکەم:

1- زیاد کردنی سولفەی زەواج بۆ 7 ملیۆن دینار.

2-زیاد کردنی سولفەی عەقار بۆ 25 ملیۆن دینار بەبێ ڕەچاو کردنی شارو شارۆچکەکان.

3-تەرخان کردنی دارایی زیاد بکرێ، یەعنی تەرخانکراوی دارایی زیاد بکرێت بۆ سندوقی نیشتەجێبوون ئەویش بۆدابین کردنی نیشتەجێبوون بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە تاوەکو ئێستا سوودیان لە سندوقی نیشتەجێبوونی هەرێم وەرنەگرتووە.

4-پێداچوونەوە بکرێت بە مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان.

5-زیاد کردنی تەرخانکراوی 400 ملیار دینار بۆ 600 ملیار دینار بۆنەخۆشیەکانی شەلەل دەماغ و تالاسیماو چاودێری کۆمەلأیەتی.

6-دابین کردنی بیمەی بێکاری بە بڕی 200 هەزار دینار بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان وە 150 هەزار دینار بۆ ئامادەییە پیشەییەکان.

7-داوا دەکەم کەوا بودجەی پەرلەمان لە 68280 شەست و هەشت ملیارو دوو سەدو هەشتا ملیۆن ببێتە شەست ملیار.

8-بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران لە221635 دوو سەدو بیست و یەك ملیارو شەش سەدو سی و پێنج ملیۆن ببێتە 200 ملیار.

9- نەفەقاتی وەزارەتی دارایی لەیەك ترلیۆن و سەدو یازدە ملیار و سی و دوو ملیۆن ببێتە یەك ترلیۆن و پەنجا ملیار.

10-داوا دەکەم نەفەقاتی مەجلیسی قەزا لە پەنجاو دوو ملیارو نۆسەدو نەوەت ملیۆن ببێتە پەنجا ملیار.

11- نەفەقاتی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان لە پەنجاو دوو ملیارو نۆسەدو چل و حەوت ملیار ببێتە پەنجا ملیار.

12- نەفەقاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لە پەنجاو چوار و دووسەدو هەشت ملیارەوە ببێتە پەنجا ملیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، داوا دەکەم لەحکومەتی هەرێمی کوردستان، بە کەم کردنەوەی فەقەراتی سودە کۆمەلأیەتیەکان و خەرجیەکان و شمەك و خزمەتگوزاری و چاککردنەوە، تا حکومەتی هەرێمی کوردستان نەکەوێتە ژێر زەختی سیولە، هەروەها ئەم کەم کردنەوەیە یارمەتی دەردەبێ بۆ کەم کردنەوەی عجزی موخەتەت، سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنان تێبینیم هەیە لەسەر ئەم خالأنەی خوارەوە:

16 پرۆژەی کۆنمان هەیە، هی سالأنی 203 و 204 و 205 تا دەگاتە سالی 209 تا ئێستا ئەم پرۆژانە تەواو نەبووینە، پرسیار لەنوێنەری حکومەت دەکەم کەی ئەو پرۆژانە تەواو دەبن، هەرچەندە سالی 2010، 18 مان هەبووە، یەعنی مەسەلەن 18کە هی سالی 2010یە، شەرت نیە زوو خەلاس بن، ئەم هی سالأنی زوو حەزدەکەین بزانین ئەوە کەی تەواو دەبن.

دوو: داوا لە حکومەت دەکەم تەعویز بدرێتە پرۆژەکانی وەزارەتی پەروەردە بەتایبەتی بۆ دروست کردنی قوتابخانە، چونکە لە ئێستادا بە کەمی 300 قوتابخانە لەناو هەرێمی کوردستان بە ئیجارە.

سێ: داوا لە حکومەت دەکەم زیاتر بایەخ بدرێتە وەزارەتی تەندروستی، بۆ دروست کردنی نەخۆشخانەو بنکەکانی تەندروستی لە هەرێمی کوردستان، بە گشتی، دروست کردنی دوو نەخۆشخانەی گەورە لە هەولێر بە تایبەتی، هەرچەندە ئەمە لەراپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری لە پەرلەمانی کوردستان پەسەند کراوە،

چوار: هەر ساڵ بودجە تەرخان دەکرێت بۆ پرۆژە پێشنیار کراوەکان و کۆنەکان و بەردەوامەکان، پاشان هەندێکیان یان تەواو ناکرێن، یانیش ناچنە بواری جێبەجێ کردن، ئایا تەسفیەی حیسابی کۆتایی ساڵ چۆن دەکرێت، دیسان بۆ ساڵێکی تر بودجەیان بۆ تەرخان دەکرێت، ئەم پرسیارە ئاراستەی وەزیری دارایی دەکەم.

لە کۆتایدا داوا دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بە کەم کردنەوەی پرۆژە پێشنیار کراوەکان، ئیلغا کردنی هەندێکیان کە زۆر گرنگ نینە، یەعنی هەتا بۆ تەواو کردنی پرۆژە کۆنەکان و پرۆژە بەردەوامەکان، چونکە دەبێ بودجەی وەبەرهێنان بەهێزی دارایی خۆیدا زیاد بکرێت، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاروان صالح فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من حەز دەکەم لەو خاڵانە پێدا بێمەوە، کە لە بودجەی ساڵی 2011 کۆمەڵێك ئیلتیزامات بەبڕگەی یاسایی لە پڕۆژە یاسای بودجەی 2011 حکومەتی پێ مولزەم کراوە، بەشێکیان لەبەرچاو ناڕوونەو بەشێکیان دڵنیام کە حکومەت پەیوەست نەبووە پێی، من پێمواپە ئەگەر بە ئەرك نەبێ برادەرانی جەنابی هەردوو وەزیر بۆمان ڕوون بکەنەوە، یەکێکیان لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەنێوان مووچەو دەرماڵەی هێزەکانی پێشمەرگەو ئاسایش و ئەوانە ئەوە من حەز دەکەم بەڕاستی، بەڕاشکاوی بیڵێم یەعنی چارەسەری پێشمەرگەو ئاسایش کرا، بەڵام هێزی پێشمەرگە تاوەکو ئێستا هەر لە شوێنی خۆی ماوەتەوە، بۆیە بەڕاستی حەز دەکەم وەڵامی ئەوە بدەنەوە، ئەوە ئیلتیزامێکە لەسەر ئەوحکومەتە بۆ جێبەجێی نەکردووە تاوەکو ئێستا پێشمەرگە بەدەست کەم مووچەیی و کەم دەرماڵەیی دەناڵێنێ، هەروەها پێشنیاریش دەکەم لەو بودجەیەی ئەم ساڵ حیسابێك بۆ ئەو زیادە مووچەیە بکرێت، بە هاوتا بکرێت وەکو جەیشی عیراقی، جا پاساوەکە هەرچیەکە بودجە هاتووە، نەهاتووە، چۆن بۆئەوانی تر عیلاجمان کرد، بۆ ئەوانی تریش با چارەسەرێك بدۆزینەوە، یان ئەگەر کراوەو نەکراوە ڕوون کردنەوەیەك بدەن سوپاسیان دەکەین، ماددەی (29) لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە یەکسانی لەنێوان مووچەی خانەنشینانی هەرێمی کوردستان و عیراقی فیدرال ئەویش نەکراوە، کە زوڵمێکی زۆر گەورەیە، خەڵکێك لەم هەرێمەی ئێمە 30 ساڵ خزمەتی کردووە، کارمەند بووە خانەنشین بووە بەمووچەیەکی وا کە ئێستا بژێوی ژیانی پێ تەواو ناکرێ، کە کرێی خانووی پێ تەواو ناکرێ، نازانم لەم مەسەلەیەش بۆ ئەو حکومەتە هەنگاوێکی نەناوە بۆ ئەوەی ئەو مەسەلەیە یەکلا بکاتەوە،

ڕوونكردنەوەمان لە بەڕێزیان دەوێ ماددەی سێیەم، لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستانە یەكسانی لە نێوان مووچەو دەرماڵەی كارمەندانی ئەو هەرێمە بكات، بەڕاستی ئەوە بووەتە كێشەیەكی زۆر گەورە، بەخۆتان دەزانن ئێستا ژیان بەرەو زەحمەت دەچێ، فەرمانبەر ، موەزەف مەجبووره دوو ئیش بكات، سێ ئیش بكات، هەیە پێی ناژی، هەیە بژێوی ژیانی نیە، زۆر ناخۆشە تۆ دەبینی فەرمانبەرێك لە وەزارەتێكی دیاریكراو یان جار جار نەقیبێك و ڕائیدێك دەبینی تەكسی لێدەخوڕێ، ئەوانە هەموو كاریگەری ئەوەیە كە ژیان زەحمەت بووە لەو هەرێمەی ئێمەدا، ئەوە بۆ نەكراوە؟، ڕوونكردنەوەمان بدەنێ زۆر سوپاسیان دەكەین، لە ماددەی (33) لە حاڵەتی خەرج نەكردنی پشتیوانەی تەرخان كراو بۆ پڕۆژەكانی وەبەرهێنان لەكۆتایی ساڵی داراییدا، ئەوەی لێی ماوەتەوە لە حیسابێكی تایبەتی بەناوی حیسابی جێبەجێ كردنی پڕۆژە بەردەوامەكان دادەندرێت، ئایا ئەو حیسابە دانراوە؟، ئەو پڕۆژانە كامانەن؟، ئەو پارانە گەڕاوەتەو بۆ ئەو حیسابەو بۆ ئەوەی ئەو پڕۆژانەی پێ بەردەوام بكرێت، ماددەی (35) جەنابی وەزیری پلان دانان وەڵامێكی داینەوە، بەڵام من نەگەیشتمە قەناعەت بۆ وەڵامەكەی بەڕێزیان، ئەوەی كە دەڵێ پێویستە وەزارەتی پلان دانان هەرچوار مانگ جارێك ڕاپۆرتێك لەسەر جێبەجێكردنی پڕۆژەكان پێشكەش بە پەرلەمان بكات، من تێناگەم ئەگەر ئەو ڕاپۆرتەی داوەتە پەرلەمان، ئێمە 19 لیژنەی هەمیشەین، لە دوو لیژنە ئەندامم ئەو ڕاپۆرتەم نەبینیوە، ئەگەر لەلای سەرۆكایەتی پەرلەمانە ڕوونكردنەوەمان بداتێ، ئەگەر لە لای جەنابیانە، یان ئەگەر نەگەیشتۆتە پەرلەمان هیوادارین بۆمان بنێرێت، ئەگەر تەئخیریش بی هەر سوودمەند دەبێ لێی، لە حاڵەتێكی تر من دێمەوە سەر مەسەلەی بودجە، بەڕاستی كۆمەڵێك بەرپرسیارێتی هەیە لەو بودجەیە، كەمن پێموایە ئۆباڵەكەی بەشێكی دەگەڕێتەوە بۆ بودجە، ئێمە لە بودجەی 2010 و 2011 ش باسمان كرد، كە ئەگەر بودجە لەكاتی خۆی، لەكۆتایی ساڵ بێتە پەرلەمان ئەگەر پێشنیار كراویش بێ و خەملێنراویش بێ، پێموابێ حازر بە دەستیەك دەكەین تاوەكو بودجە بەتەواوی لەبەغدا بۆ ئێرە دێ، ئێمە مانگێكە خەریكی توێژینەوەین لەگەڵ لیژنەكان لەسەر ئەو بودجەیە، ئەگەر ئەوەمان بكردبایە تەنانەت چاوەڕێی ئەوەباین كە گۆژمەكە بە تەواوی دیاری بكرابوایە، وابزانم بە ئەزیەتێكی زۆر كەمتر بودجەكەمان دابەش دەكرد بەسەر هەموو پڕۆژەكانی تر، دەمان توانی خزمەتێكی باشتر بكەین، ئەو هەموو پرس و سین و جیم و مشت و مڕەی كە ئێستا لە پەرلەمانی كوردستان لەنێوان پەرلەمانتارە بەڕێزەكان دەكرێت، كێشەكە ئەوەیە كە بودجە دوا دەكەوێت، مەسەلەن بۆ نموونە، ساڵی پار پێنج مانگ و نیو پێشینەی خانووبەرە دراوەتە هاووڵاتیان، ئەوساڵ تەسەوڕ دەكەم لە چوار مانگ كەمتر بدرێتە هاووڵاتیان، باشە لە حاڵەتێك لەساڵێك چوار مانگ پێشینەی خانووبەرە، پێشینەی هاوسەر گیری بدەیە هاووڵاتیان، ئایا ئەوە عەدالەتە؟، حكومەت هەموو بوارەكان لەهەموو لایەنەكان لەهەموو كایەكان ڕانەوەستاوە، لە 1/1 ەوە تاوەكو ئێستا پارەی خەرج كردووە بۆپڕۆژەكان، بۆ مووچە بۆدەرماڵە، باشە بۆ پێشینەی خانووبەرە و پێشینەی هاوسەرگیری ڕاوەستاوە؟، من تێناگەم ئایا حكومەت ناتوانێ ئەوەش درێژە پێ بدات؟، وەكو هەموو شتەكانی تر كەتاوەكو ئێستا كردوویەتی، ئەگەر یاساییە، ئەگەر نایاساییە، بۆ ئەو مەسەلەیە ڕابگرن ئەگەر هاووڵاتیان بەشێكی زۆریان

چاوەڕێی ئەوە دەکەن کە سوودمەندبن لەو پێشینەیە، پرسیارێك لەسەر بودجەی تەواوکاری، بەڕاستی من کەسەیری بودجەکەی وەزارەتی دارایی دەکەم، ئەوەی وەزارەتی پلان دانانیشم خوێندۆتەوە لەسەر ئەو مەسەلەیە، بەڕاستی بودجەی تەواوکاری تاوەکو ئێستا ڕوون نیە بۆ ئێمە، ئایا هاتۆتە هەرێمی کوردستان یان نا؟، ئەگەر نەهاتووە، بۆ نەهاتووە؟، بەپێی ئەو بودجەیەی کە وەزارەی دارایی نووسیویەتی کە دەڵێ حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەو خاڵانە نیە، من تێناگەم ئایا ئێمە دوو نوێنەرین لە عیراق؟، ئایا ئێمە شەریك نین؟، ئایا وەکو هەموو هاوکارانم باسیان کرد نزیکەی 60 پەرلەمانتارمان لە عیراقە، ئەو بودجەیەی لەعیراق دەردەچێ بە دوو، سێی فلتەردا ڕەت دەبێ، یەکێکیان لە ئەنجومەنی نوێنەران، دوایی دێتەوە بۆ جەنابی سەرۆك کۆمار، هەرکێ لەوانە بتوانن ڕێ گری بکەن لەسەر ئەو بودجەیە بۆ وا دەڕوات؟، بۆ بودجەی تەواو کاری نایەتە هەرێمی کوردستان، کە مەزەندە دەکرێت بە زیاتر لە 10 ملیار دۆلار، ئەگەر ئەو مەسەلەیە هاتووە و ئێمە پێی نازانین، بۆ نەهاتووە؟، کێ بەرپرسیارە؟، ئەوانەی بەرپرسیارن بۆ بەو ئەرکە هەڵنەستاون، ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان ناکرێ بەڕاستی ئەوها لەو برادەرانە بگەڕێین لەوێ بەخەم ساردی و بە کەمتەرخەمی داکۆکی لە بودجەی هەرێمی کوردستان نەکەن، بڕێکی زۆر لە بودجەی هەرێمی کوردستان، کە بەداخەوە دەڵێم لە بودجەی سیادی حکومەتی عیراق دەگێڕێتەوە کە 26٪ سەدا بیست و شەش و پۆینت کەسرێکە، ئەو سەدا بست و شەش و لەسەدا حەڤدەیە کێ لێی بەرپرسیارە؟، ئەو برادەرانە لە بەغدا چی دەکەن، بۆ لەوێ شەڕی خۆیان ناکەن لەسەر ئەو مەسەلەیە؟ ئەو خەم ساردیەی ئەوان، بۆ داکۆکی لەو بودجەیە ناکەن؟ بۆ بۆمان ڕوون ناکەنەوە خەلەل لەکوێیە؟ چونکە لێرەدا وەزارەتی دارایی زۆر بە ئاشکراو ڕوونی بێ ئاگایی خۆی لەوە دەردەبڕێت، دەڵێ من لە سیاسەتی نەختینەی حکومەتی عیراقی فیدڕاڵ بێ ئاگام، لەپێداویستی و یەکەکانی بودجە بێ ئاگام، لەسەر دانانی نرخی بەرمیلی نەوت کەدەخەملێندرێت بە هەشتاو پێنج دۆلار بێ ئاگام، خەملێنراوی دوو ملیۆن وشەش سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاویشتە بکرێت، ئایا باشە وەزارەتی دارایی بێ ئاگایە؟ ئەی نوێنەرانی ئێمە لەبەغدا بۆ بێ ئاگان؟ ئێمە داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە حکومەت.

هەروەها داوا دەکەین لەسەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێزیش لەو مەسەلەیە لەگەڵ پێکهاتەی کورد لە بەغدا بەڕاستی کۆبوونەوەیەك ساز بکات، هەموو ئەو پرسانە بەڕاستی گرنگە بۆ ئێمە، هەموو ساڵێ بەڕاستی کۆمەڵێك شتی نا ڕوون هەیە تێی ناگەین ئێمە، خاڵێکی ترم هەیە لەسەر سندوقی خانەنشینی، بەو پێیەی مووچەی خانەنشینی لە بودجەی هەرێم تەرخان دەکرێت و سەرف دەکرێت، هەموو فەرمانبەرانی حکومەت کە ژمارەیان بۆ ساڵی 2012 شەش سەدو شەست و حەفت هەزار و چل و نۆ فەرمانبەرە، ئەگەر بۆ هەر فەرمانبەرێك مانگانە 20 هەزار دینار لە مووچەکەی ببڕدرێت، وەك ئیستیقتاعی تەقاعدی زۆر کەمە لەچاو ئەوەی کە دەبڕدرێت، بەڕەئی من، شەش سەدو شەست و حەفت هەزارو چل و نۆ فەرمانبەر في دوازدەمانگ دەکاتە زیاتر لە 160 ملیار، داوا دەکەم ئەو 160 ملیارەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، ئەگەر کەمە یان ئەگەر زیادە، ئەگەر هەیە یان ئەگەر نیە، بەڕاستی ئێمە نا ڕوونیەك دەبینین لەو مەسەلەیە، خاڵی ئەخیرم، بەشێکی زۆر

له برادەران باسی هەموو شتێکیان کردن بەڕاستی من حەزدەکەم بە کورتی شتەکانم کۆتایی پێ بێنم، ئەوەی کە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییە بەڕاستی، کە لە بودجەکە هاتووە، دوو نەخۆشخانەی کۆن هەیە لە شاری هەولێر کە نەشیاون، پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لە شوێنی ئەوان دروست بکرێت، بە دەستەواژەی پەسەند نیە ئامادەکراوە، من پێم وایە ئەگەر هەر هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، ئەگەر ئەمڕۆ تاوەکو ئەو دوو، سێ ڕۆژەی بودجەمان لەبەر دەستە سەردانی هەردوو نەخۆشخانەی هەولێر بکەین، ئەگەر لە ڕووی پاك و خاوێنی لە ڕووی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان، لەڕووی ئەوەی کە هەندێك ژوورو هەندێك قسم بەنەخۆشخانەش چوو، هەق وایە ئەو پەسەندیە بنووسن، شارێکی وەکو پایتەختی هەرێم کە بەڕۆژ زیاتر لە سێ ملیۆن کەسی تێدا دەژی، بەشەو دووملیۆن و نیو خەڵکی تێدا دەژی، پێویست ناکات بەوەی کە ئێمە بڵێین نەخۆشخانەیەکی خراپمان هەیە، نەخۆشخانەیەکی باش لە شوێنی ئەوە دروست بکەینەوە، بۆیە من پێموایە لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لەو پرسە لەو مەسەلەیە چاوپێخشاندنەوە بکات، لە لیژنەی دارایی بەڕاستی داکۆکی ئەو دوو نەخۆشخانەیە بکات، خۆتان دەزانن وەزعی هەردوو نەخۆشخانە زۆر خراپە لەهەولێر، شەوانە ئەگەر خۆتان بینیبێتان ڕاپۆرتێك پێشکەش کرا کە هاووڵاتیەك خۆی پانکەی بردووە بۆ نەخۆشەکەی خۆی بۆ نەخۆشخانەی ڕزگاری، حەز دەکەم هەر لەسەر ئەو پرسەیە، ئەخیر خاڵم لەسەر مەسەلەی ژینگە بدوێم، ئەویش ئەوەیە بە ڕەئی من ئێمە لە هەرێمی کوردستان لە پیسترین ژینگەدا دەژین، کۆمەڵێك هۆکار هەیە کە ژینگەکەمان لێ پیس بووە، کۆمەڵێك هۆکار هەیە کە ئێمە نەمانتوانیوە تاوەکو ئێستا هەوڵ و تەقەلایەك بدەین، دەکرێ لەو بودجەیە پشکێکی باش، گوژمە پارەیەکی باش بۆ چارەسەر کردنی ژینگەی هەرێمی کوردستان دابمەزرێنین، بەڕێزان گواستنەوەی ئەو کارگەو ئەو پاڵاوگەو ئەو تەپ و تۆزەی لەناو شارەکانی هەولێر و سلێمانی ودهۆکدا هەیە، کارێکی زۆر گرنگ هەیە کە دەبێ حکومەت بە هەندی وەربگرێت، پشتێنەی سەوزایی، زیاد کردنی ڕووبەری سەوزایی لەو هەرێمەدا، دابەش کردنی ئیرشاداتی پێویست بووە بۆ هاووڵاتیان کە هاوکار بن لەوەی کەچیتر ژینگە پیس نەکرێت، ساغ کردنەوەی کەل و پەل و زبل و خاشاکی ئەو هەرێمە، کە دەیان جار ئێمە لەو پەرلەمانی کوردستانە لەگەڵ وەزیری تایبەتمەند باسمان کردووە، کە هەر یەکێکی بە شێوازێك چارەسەر دەکرێت، لە وڵاتانی دونیا، موختەبەری تایبەت هەیە بۆ ساغ کردنەوەی کەل و پەلەکانی نەخۆشخانە، هی کارگەو مەسنەعەکان، هەروەها زبل و خۆڵ و خاشاکی ناو ئەو شارەش، بۆیە داوا دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان مەسەلەی ژینگە ئەوساڵ بە هەند هەڵبگرێت، پرۆگرامێکی بۆدابنێ بۆ ئەوەی بتوانین، لە ماوەی چەند ساڵێك ژینگەکەمان پاك بکەینەوە، هاووڵاتیان بە ئاسوودەیی لەو هەرێمەدا بژین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.احمد وەرتی فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پـرۆژە یاسای بودجـەی سـاڵی 2012 پێموایـە لیژنـەی دارایـی و کاروبـاری ئـابووری، لیژنـەکـە دەستنیشـانی کۆمـەڵێك خەلـەل و کـەم و کورِیـەکانیان کـردووە، هـەروەها پێشـنیاری بـاش خراوەتـە نـاو راپۆرتەکە دەست خۆشیان لێ دەکەم، هەندێك لەو پرسیار و لەو سەرنجانەی لەناو راپۆرتەکـەدا هـەبوون لـە لایەن بەرێزان هەردوو وەزیـر وەڵام درانـەوە، بـەڵام هەنـدێکیان رەنگـە جێگـەی قەناعـەت نـەبن، بودجـەی هەرێمی کوردستان زیاتر پشت بە بودجەی حکومەتی ئیتیحادی دەبەستێت، کە رێژەی زۆرینەشی لەداهاتی نەوتەوە لە 98٪ نەوتە، بۆیە هەموو سـاڵێك لەسـەر یـەك شـێوازی سیاسـەتی ئـابووری دەروات، دواکـەوتنی گەیشتنی پرۆژە یاسای بودجە بە پەرلەمان، یەکێك لە گرفتەکانە کە ئەمساڵ دوومـانگ زیـاتریش لەسـاڵی رابردوو دواکەوت، کـە ئەمـەش بـە پێچـەوانەی مـاددەی 79 پـەیرەوی نـاوخۆی پەرلەمانـە کـە دەڵـێ ئـەبێ موازەنە لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ماڵی بگات بە پەرلەمان وەکو لە لیژنەی یاساییدا هاتووە، هەموو ساڵێك لە راپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێم هەموو ساڵێك ئەمە دووبارە دەکەنەوە، ئەی بۆ ئەندامی پەرلەمان دووبارەی نەکاتەوە، رەخنە نەگرێت کە بۆچی حکومەتی هەرێم پاساو دێنێتـەوە بـۆ دواخسـتنی، ئـەی بـۆ ئەنـدامی پەرلـەمان قسـە نـەکات لەسـەر ئـەوەی کـە ئایـا پاسـاوەکان یاسـاینە یـان یاسـایی نـین؟، حکومەتی هەرێم لە راپۆرتەکەیدا هەموو ساڵێك رەخنە دەگرێت کە وەزارەتی دارایی عیراق، یان حکومەتی عیراقی لە دارشتنی سیاسەتی دارایی، پرس بە حکومەتی هەرێم ناکات، پـرس بـە وەزارەتـی دارایـی ناکـات، ئەوان ئاگایان لە سیاسەتی دارایی و دارشتنی بودجەی حکومەتی ئیتیحادی نیە، لە لایەن زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان پرسیار کرا، نوێنەرانی کورد لە بەغدا رۆڵـیان چیـە؟، لـە مەسـەلەی دارِشـتنی سیاسـەتی بودجـە، ئەگەر حکومەتی هەرێمیش رۆڵی نەبێ، ئەی نوێنەرانی ئێمە لەحکومەتی ئیتیحادی، لە پەرلەمانی عـیراق، لە حکومەتی عیراقی رۆڵیان چیە؟، تا ئێستا رۆژێك لە رۆژان ئەو نوێنەرانە نەهاتن روون کردنەوە بۆ ئێمە بدەن، نـا هاوسـەنگی لـە بودجـە، ئەگەرچی بودجـە خەمڵانـدن و پێشـبینی کردنـی داهـات و خەرجیـەکان ئـەبێ، بـەڵام لەهـەمان کاتـدا دەبـێ پشـت ببەسـتێت بـە داتـاو زانیـاری و شـتی واقعـی، رێـژەی بودجـەی بەکاربردن کە زیاتر لە 70٪ بەرامبەر بە تەشغیلی و بەرامبەر لە 30٪ بۆ پرۆژەکـانی وەبـەرهێنان، ئەمـە بەراستی نا هاوسەنگیەکی بەرچاوی پێوە دیارە لە پرۆژە یاسای بودجە، پاساوەکان هەرچی بـن، بـۆ بـەرزی رێژەی تەشغیلی بەرامبەر نزمـی رێـژەی پرۆژەکـان نـا هاوسـەنگیەك دروسـت دەکـات، دەبـێ هاوسـەنگیەکی بەلایەنی کەمەوە رێژەیی بێ، بۆ ئەوەی سنووردار بوونی بودجەی وەبەرهێنانـەوە، ناتوانـدرێت زۆرێـك لـە پێداویستیەکان لە هەرێمی کوردستان دابین بکرێن، کێشەیەك کەدووبارە هەموو ساڵێك هەیـە، لـە راپـۆرتی وەزارەتی دارایی ئاماژەی پـێ ئـەدرێت، ئـەویش بـەرزی و نزمـی خەرجیـەکانی سیادی، حاکمیـە کـە پشـکی هەرێمی کوردستان لە بودجەدا کەم دەکاتەوە.

هەروەها مەسەلەی تەخان کردنی بودجە بۆ هەڵبژاردن بۆ سـەر ژمێـری، بـۆ پێشـمەرگە، ئەوانـە هـەمووی گرفتن، چونکە ساڵانەدووبارە ئەبنەوە، بە چارەسەر نەکردن دەمێننەوە، دەبوایە ساڵ بەسـاڵ حکومـەت بـە رێژیەکی کەم هەوڵی کەم کردنەوەی خەرجیەکان و بواری تەشغیلی بدابوایە، بۆ گەڕاندنـەوەی هاوسـەنگی

بۆ بودجە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی، کە ئەولەویەت بۆ تەشغیلیە، ڕاستە، بەڵام بۆچی ڕێژەکە ساڵ بەساڵ بەرز دەبێتەوە؟، ئەبێ پلان هەبێ بۆ کەم کردنەوە، ڕاستە ئەبێ ئەولەویەت بۆ بواری تەشغیلی بێ، کورت هێنان هەر لەبەر بەرز بوونەوەی خەرجیەکان کورت هێنان ڕوو دەدات، ئەمساڵ دوو ترلیۆن و چوارسەدملیار و هەشت سەدو چل و حەوت ملیۆن دینار کورت هێنان ڕوویداوە، بەرامبەر بە ساڵی 2011 کە یەك ترلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیۆن و دوو سەدو نەوەت و شەش ملیۆن بووە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی ئەمە پەیوەندی بە وەزارەتی داراییەو هەیە، پەیوەندی بە هەموو حکومەتەوە هەیە، پەیوەندی بە وەزارەتی تەختیتیش هەیە، بە وەزارەتی دارایش هەیە، هەوڵ بدرێت بۆ چاککردنی کورت هێنان و عجز، هەروەها ئەو کەم و کوڕیانەی کە لە بودجە دروست ئەبن، کەم کردنەوەی ڕێژەی دانیشتوانی هەرێم، ئێمە ئەو پرسیارە ئەکەین لەسەر چ بنەمایەك کە چوار ملیۆن و سەدو هەشتاو نۆ هەزار و حەفت سەدو دوو کەس هەژمار کراوە، بە ڕێژەی لە12.6٪ کە کاریگەری دروست کردووە لەسەر کەم کردنەوەی پشکی بودجەی هەرێم، لەبەر ئەوەی تاوەکو ئێستا سەر ژمێری نەکراوە، ئەم داتایە چۆن دیاری کرا و پشتی بە چ بنەمایەکی زانستی بەستووە؟، پرسیار لەداهاتەکان ئەو چوار سەدو حەفتاو دوو ملیار دینارەی کە بۆ ئیرادات و داهاتی هەرێم، لەوانەش خاڵە سنووریەکان مەنافزی حدودی دیاری کراوە، کە ئەمە بەڕاستی پرسیاری زۆری دروست کرد بۆ ئەمساڵ، کە ئەگەرچی لەساڵی ڕابردوو دیاری کرابوو، ئەمە دواتر لە ئەسڵی پڕۆژە یاسای بودجەدا ئەمانە نەهاتبوون، ڕاستە دوایی بە لیستێك هاتوونە، بەڵام پێویست بوو لەناو پڕۆژە یاساکە هەموو دیاری کرابان بەڕاستی، پارەی گرێبەستە نەوتیەکان، داهاتی خاڵە سنووریەکان، فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی، هەروەها ئایا داهاتیان نەبووە، یان هەیانە؟، یان ئەوەندەیە کە دیاری کراوە؟، ئەوە پرسیاری لەسەرە بەڕاستی، داهاتی وەزارەتی کارەباو تەندروستی و رسومات و داهاتەکانی تری قەرزەکانی کشتوکاڵی، پیشەسازی و عەقاری و زەواج، وەزارەتەکانی شارەوانی و گواستنەوە وتوویانە، داهاتمان لەوە زیاترە، بەڵام لێرە هەر ئەوەندە دەستنیشان کراوە، بەڕێز وەزیری دارایی وتی کە پارەکان مەوجودن داخلمان کردوون، بەڵام دوای تەدقیقتان بۆ ئەنێرین، دەبوایە لەگەڵ پڕۆژە یاسایەکە ئەوانە بنێردرێن، هەروەها مینەح و ئیعانات و شمەك و خەدەمات و مەسروفات ئوخرە و مەوجوداتی نا دارایی بۆ ئێمە ئەوانە مەعلوم نین بەڕاستی، چۆن سەرف دەکرێن؟، کە بەهەمووی بڕی سێ ترلیۆن و هەشت سەدو حەفتاو یەك مليارو دوو سەدو شەست و نۆ ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، ئەمانە بەڕاستی بوار دەکەنەوە بۆ گەندەڵی، نەهاتنی حیسابی خیتامی یەکێکە لە گرفتەکان، بۆ ئەوەی دروستی و نادروستی شێوازی بەکارهێنانی بودجەی ساڵی ڕابردوو دیار بێ، لەژێر ڕۆشنایی ئەوە بڕیار لە بودجەی ساڵی داهاتوو بدرێت، هەموو ساڵێك پەرلەمان داوادەکات لیژنەی یاسایی لە ڕاپۆرتی خۆیدا جەختی لەسەردەکات، کە پێویست بوو وەزارەتی دارایی حیسابی خیتامی خۆی بەپێی یاسا پێش مانگی چوار بنێرێت بۆ پەرلەمان، خۆ ئەگەر بۆ دواکەوتنی بودجە پاساو هەبێ، بۆناردنی حیسابی خیتامی ساڵی ڕابردوو پاساو نیە، نەبوونی ڕاپۆرتەکانی دیوانی چاودێری دارایی گرفتێکی تر، بۆ پەرلەمان و پەرلەمانتاران لە زانینی چۆنیەتی

خەرجی بودجە و داهاتەكان، بەپێی یاسای دیوانی چاودێری دارایی بەپێی ژمارە (2) ساڵی 2008، ئەبێ ڕاپۆرتەكان بدرێتە پەرلەمان و موناقەشە بكرێت، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی هەر چوار مانگ ڕاپۆرتمان سەبارەت بە پڕۆژەكان ناردووە بۆ پەرلەمان، بەڵام ئێمە لە لیژنەكان ئەندامانی پەرلەمان ئاگادار نەبووین، یان ئەوەتا سەرۆكایەتی پەرلەمان پێی نەداوین، سەبارەت بە پڕۆژەكان ئەوە كرا كە تێكەڵی هەیە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی كە وازح نیە ئەو مەسەلەیە، من پێم وایە تێكەڵی هەیە لە نێوان وەزارەتەكان، هەروەها هی وەزارەتەكان لەگەڵ پارێزگاكان لە مەسەلەی جێبەجێ كران، بۆ نموونە، دوو پڕۆژەی وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار بۆ ساڵی 2011 كە بۆ ناحیەی تەكیەی كاكە مەند لە سنووری قەزای چەمچەماڵ دانراون بە زنجیرەی 27، 34 لەسەر پارێزگای سلێمانی جێبەجێ كراون، یەعنی بودجەیان بۆ دیاری كراوە لەناو پڕۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011، بەڵام پارێزگای سلێمانی جێبەجێی كردوون، ئێمە كە پرسیارمان لە بەڕێز وەزیری شارەوانی كردووە، وەزیری شارەوانی بەو شێوەیە جوابی داوەتەوە ئەڵێت، سەبارەت بە خاڵی دووەم یەك پڕۆژەمان هەیە كە لە زنجیرەی 17 هاتووە، لەلیستی پڕۆژەكانی هاوپێچ كە ئیحالە كراوە بۆ كۆمپانیای سارینا، پڕۆژەی تر كە لە لایەن پارێزگای سلێمانی ئەنجام دەدرێت لەسەر پەرەپێدانی پارێزگاكان پەیوەندی بەوەزارەتمانەوە نیە، یەعنی ئێمە دەستنیشانمان كردووە، ئێمە خۆمان لەسەردانی ناوچەكە وتیان فیعلەن ئەو پڕۆژە هەیە، بەڵام پارێزگای سلێمانی جێبەجێی كردووە، نەوەك بەپێی ئەوەی لەپڕۆژە یاسای ساڵی 2011 هاتووە، من لەگەڵ پێشنیاری لیژنەی ئاوەدانكردنەوەدام كە هەر پڕۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبێ، گوژمەی بۆ دیاری نەكرێت، نەخرێتە خشتەی پڕۆژە پێشنیار كراوەكان، ئەمە بەڕاستی زۆر ناوچەی كە ئێمە سەردانمان كردوون، مەیدانی لە 90٪ی پڕۆژەكانی جێبەجێ نەكراوە، بۆ نموونە لە قەزای چەمچەماڵ، لە قەزای پشدەر، هەروەها لە قەزای هەڵەبجە، سید صادق، لە قەزای ڕواندزو سۆرانیش بەهەمان شێوە ئەو گرفتانە هەیە، نا هاوسەنگی لە پڕۆژەكان بۆ نموونە، ئەوەی كە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی ڕۆشنبیری هاتووە لە 90٪ی بۆ بواری وەرزش، لە 3٪ی بۆ بواری ڕۆشنبیری تەرخان كراوە بۆ پڕۆژەكان، ئەوە لە كاتێك كە شوێنەوار هیچ گرنگیەكی پێ نەدراوە، هیچ پڕۆژەیەكی بۆ دانەنراوە كە بوارێكی گرنگە لە هەرێمی كوردستان، هەروەها لیژنەی ڕۆشنبیری، لیژنەی كۆمەڵی مەدەنی لەباس كردنی ئەو دووسەد ملیارە و ئەو 115 ملیارە كەدیاری كراوە بۆ ئەحزاب بۆ ڕێكخراوەكان، بەڕاستی ڕوونكردنەوەی پێویستمان وەرنەگرت لە وەزیرانی بەڕێز، سەبارەت بە پڕۆژەیەكی تر كە باس لە تێكەڵی ئەكرێت لە مەسەلەی پڕۆژەكان، دروست كردنی هۆڵی پرسە لە كەرسۆنان، پشدەر پڕۆژە پێشنیار كراوەكانی ساڵی 2011 كە ئێمە بەدواداچوونمان بۆی كرد، جێبەجێ نەكراوە قائیمقام و شاروانی وتیان هەر نایزانین ئەو پڕۆژەیە، بەڵام لە هی ساڵی 2012 ش دانەنراوە، یەعنی نە لە بەردەوامەكان، نە لە دواكەوتووەكان نیە، كە لە ساڵی 2011 دانرابوو، وتیشیان ئێمە ئاگامان لێی نیە بەڕاستی، پڕۆژەیەكی تر ڕووخاندن و دووبارە دروست كردنەوەی مزگەوتی گوندی ڕكارە، پار نووسراوە لە پڕۆژە یاسای بودجە، لە هەولێر، ناوەندی حەریر، پار بەناوی گوندی ڕكارە، ئەمساڵ بەناوی

گوندی ڕکاوە هاتووە، لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، 125 ملیۆنی بۆدانراوە، ئەمساڵ لە پێشنیار کراوەکان لاپەڕە 2 بە 185 ملیۆن بەناوی گوندی ڕکاوە هاتووە، پرسیارەکەم ئەوەیە کە ئایا ڕکارە و ڕکاوە یەکن یان جیاوازن؟ لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 وەزارەتی داد، زنجیرە یەك هاتووە دیزاین و دروست کردنی فەرمانگە دادیەکانی هەولێر، هەروەها لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی 2012 بە زنجیرە یەکی لیستی پڕۆژەکانی وەزارەتی داد هاتووە، دیزاین و دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی فەرمانگە دادیەکان لە هەولێر، جیاوازیان چیە؟، یەکن یان نا؟، هەروەها من پاریش ئەو سەرنجەم خستەڕوو بەڕاستی هەندێك قەزا بە ناحیە لە قەلەم دراون لە یاسای بودجە، بۆ نموونە لە زنجیرە نۆی پڕۆژە بەردەوامەکان، لە لیستی پڕۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆ هاتووە، دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی قەزای ڕواندز بنکەی پۆلیسی ڕواندز، پارێزگای هەولێر، قەزای سۆران، ناحیەی ڕواندز، لەکاتێکدا ئەمە لە سەردەمی ڕژێم کراوە بەناحیە، پاشان حکومەتی هەرێم ناحیەکەی گۆڕیوە کردی بە قەزا، ژمارە یەك و دوو و سێ....لە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی پێشمەرگە تەنها بڕی پارەی خەرجی بۆ دانراوە، لە بودجە نووسراوە فەوجی (2) یەکەی (104)، فەوجی (3) یەکەی (114)، فەوجی (3) یەکەی (106)، یەعنی مەبەست لەوە دروست کردنی بینایە، ئەمانە بۆچیە؟ روون نەکراوەتەوە، تەنیا نووسراوە فەوجی فلان، یەکەی فلان، هیچ روون نەکراوتەوە، پرسیارێکی تر لەسەر مەسەلەی بنکەی لاوان، کە لە چۆمان لابراوە، لەسەر داوای وەزارەتی رۆشنبیری کە بەڕێزیان وەزیری پلاندانان فەرموویان لەسەر داوای وەزارەتی رۆشنبیری موناقەلەی پێ کراوە، ئایا رای خەڵکی ئەو ناوچەیەو پێویستی ناوچەکە لەبەر چاو گیراوە لەو موناقەلەو لابردنەدا؟ کاتی خۆی لەسەر چ بنەمایەك دانراوە وپاشان لابراوە؟ وەزیری دارایی و ئابووری سەبارەت بە بانکە بازرگانییەکان باسی لەوە کرد لەناو مینح دەدرێت، بەلاّم وەلاّمی نەدایەوە ئەو بانکانە چین کە پرسیار کرا بوو لەبارەیانەوە، من هەر ئەوە لێی تێگەیشتم کەباسی مینحی کرد بۆ روون کردنەوەی زیاتر.

بەڕێزیان باسیان لەوە کرد کە تەخمینەکان گۆڕاون، بۆیە ژمارەکان بەجیاوازی هاتوون، ئەگەر تەخمین و خەملاّندن گۆڕاوە بۆچی ژمارەکانیش دەستکاری نەکراون؟ دەبوایە ژمارەکان وەك خۆیان دابنرایە و بۆمان بهاتنایە، نەك دواتر ژمارەکان بە جیاو بەنارەسمی پێمان بگات، ئەو بابەتانە هەموویان پێویستیان بە روون کردنەوە هەیە، بۆ ئەوەی پەرلەمان لێیان ئاگادار بێت و بەرچاوی روون بێت.

پێشنیارەکان:

بەم پێشنیارنە کۆتایی بە قسەکانم دێنم:

1- سولفەی عەقار (خانووبەرە) زیاد بکرێت بەم شێوەیە (30) ملیۆن دینار بۆ ناحیەو گوندەکان و (25) ملیۆن دینار بۆ پارێزگاو قەزاکان و، زەوی (100) مەتریش بگرێتەوە، بەڕێز وەزیری دارایی وتی ئەمە چارەسەر کراوە، بەلاّم چارەسەر کردنەکە بۆ ئەو کەسەیە کە تاپۆی هەیە، کە تەنیا یەك لە و دوو کەسە دەگرێتەوە کە خانوویەکی (200) مەتری بە (100) مەتر، (100) مەتر دابەش دەکەن و هەریەکەیان خانووی لەسەر دروست دەکەن کە هەریەکەیان (10) ملیۆنی پێ دەدرێت، داوا دەکەم رێنماییەکان کەم

بکرێتەوەو ئاسان بکرێن، کە هەردوولا بگرێتەوە بەجیا، هەندێ لە ڕێنماییەکان قوڕسن، بۆنموونە لە هەندێ گوندو ناحیە فۆرمێك بە هاوولاتیان پڕ دەکەنەوەو تەعەهودیان لێ وەردەگرن کە نابێ داوای قەرەبوو کردنەوە بکەن، لە حاڵەتێکدا دواتر زەرەرمەند بوون یاخود خانووتان بەرجادە بکەوێت، ئایا ئەم ڕێنماییە لە وەزارەتی دارایی، یان لە کوێ دەرچووەو چۆن دەکرێت هاوولاتی ناچاری پابەند بوون بە شتێك بکرێت پێش وەختە کە هێشتا رووی نەداوەو نەهاتۆتە پێش لە بەرامبەر وەرگرتنی پێشینەکەدا.

هەروەها داوا دەکەم رسوماتی وەرگرتنی سولفەی خانووبەرە کەم بکرێتەوە، چونکە مەعقول نییە (500) هەزار دینار بە ناوی رسومات وەربگیرێت، کە ئەرکی سەرشانی هاوولاتیانی قورس کردووە، پرسیارمان لە بانکەکان کردووە دەڵێن لیژنەی کەشف هەیە بۆ ئەو مەسەلەیە، بەڵام ئایا بۆ خەرجی لیژنەی کەشف ئەو بڕە پارەیە پێویستە؟ بۆیە داوا دەکەم رسوماتەکە کەم بکرێتەوەو کارئاسانی زیاتر بۆ هاوولاتیان بکرێت، بەتایبەت لە بواری داواکردنی کەفیل و ئەو کەسانەش کە فەرمانبەر نین کە ساڵانە پارەکە لە سەریەك لێیان وەردەگیرێتەوە قورسایی دەخاتە سەریان وەك فەرمانبەر نییە کە مانگانە لێی وەردەگیرێتەوە.

2- میلاکی وەزارەتی ئەوقاف زیاد بکرێت لە (600) وە بۆ (800) بۆ ساڵی 2012، لە ساڵی رابردووشدا (800) پلەی بۆ پەسند کرا، بەڵام دواتر حکومەت کەمی کردەوە بۆ (500) پلە، من پرسیارێکی یاساییم هەیە کە ئایا حکومەت مافی ئەوەی هەیە دوای پەسند کردنی بودجە لە میلاکی وەزارەتەکان کەم بکاتەوە؟ من پێموایە مافی ئەوەی نییە، چونکە پەرلەمان کە بودجە پەسند دەکات بە هەموو موفرەداتیەوە پەسندی دەکات بە میلاك و لیستی ئەو پرۆژانەشی کە حکومەت دەیاننێرێتەوە پەرلەمان، ئەو خاڵانەی لیژنەی ئەوقافیش خستبوونیە روو زۆریان لەلایەن لیژنەی داراییەوە بێ خاڵبەندی هەمووی ریز کراون، بێ کۆمێنت، تەنانەت نەینووسیوە با لەلایەن نوێنەری حکومەتەوە روون کردنەوەی لەسەر بدرێت، ئەمەش بۆ من جێگەی پرسیار بوو.

3- دابین کردنی دەرماڵە (مخصصات) بۆ مامۆستایانی ئاینی، چونکە مووچەکەیان لە ئاستی پێگەکەیاندا نییەو پێویستە دەرماڵەیەکیان پێ بدرێت.

4- سولفەی زەواج بۆ حەوت ملیۆن دینار زیاد بکرێت و ڕێنماییەکانی وەرگرتنی ئاسان بکرێن، داوا دەکەین پرۆسەی پێدانی سولفەی عەقارو زەواج نەوەستێت بەهۆی دواکەوتنی پەسند کردنی بودجەوە.

5- وەزارەت و دەستە سەربەخۆکان و پارێزگاکان راستەوخۆ دەسەلاتی خەرج کردنیان هەبێت لە زیمنی بودجەی ساڵانەی خۆیان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووریدا.

6- ئەولەویەت بدرێت بە دامەزراندنی گرێبەستەکان و مەرجی تەمەنیش بۆ ئەوانەی لە ساڵانی رابردوو بە گرێبەست دامەزراون لاببرێت و ماوەی گرێبەستەکەشیان بە خزمەت بە مەبەستی بۆ هەژمار بکرێت.

7- بودجەی سەرۆکایەتیەکان کەم بکرێتەوە بە ڕێژەی (10٪)، هەروەها پێشنیار دەکەین تەرخان کراوی سووده کۆمەڵایەتیەکانی هەرسێ سەرۆکاییەتیەکەو وەزارەتەکان، جگە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ئیلغا بکرێن و هەڵبگیرێن.

8- بڕی (10٪) لە کۆی بودجەی وەگەڕخستن دابشکێنرێت.

9- ئەو بڕانەی کەم دەکرێنەوەو دەبڕدرێن بەم شێوەیە بۆ ئەو لایەنانە بگوزارێنەوەو تەرخان بکرێن:

- پێشینەی خانووبەرە کە وەك پێشتر وتمان بۆ ناحیەو گوندەکان (30) ملیۆن و بۆ پارێزگاو قەزاکان (25) ملیۆن دینار بێت.

- تەرخان کردنی (100) ملیار دینار بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی زەرەرمەند بوونەو پێداچوونەوەش بکرێت بە میکانیزمی پێدانی بەو قەزایانە، چونکە وەك خۆیان دەڵێن جیاوازی هەبووەو هاوسەنگی نەپارێزراوە، لە ئەسڵدا ئەو پارەیە بۆ ئەو ناوچەو قەزایانەدانراوە کە لەسەردەمی رژێمدا زەرەرمەند بوونەو رووبەڕووی وێران کردن و ستەمکاری بوونەتەوە وەك هەڵەبجەو شارەزوورو هەورامان و پێنجوێن و پشدەرو چۆمان و رەواندز، بەڵام دراوە بە هی ترو شوێنی تریش و، یان بڕی کەمیان پێ داوە، بۆ نموونە قەزای پشدەر دەڵێن (5) ملیار دینار لەو پارەیە سوودمەند بووین، کە قەزایەکی زەرەرمەندەو رەنگە بڕی کەمیان بەرکەوتبێت.

- 120 ملیار دینار بۆ دروست کردنی قوتابخانەکان لە هەرێمدا.

- 100 ملیار دینار بۆ ئاوارە گەڕاوەکان لە تورکیاو ئێران و، میکانیزمی پێشوو و سوودمەند بووان لەو (10) ملیارەی لە بودجەی ساڵی رابردوودا بۆ ئاوارە گەڕاوەکانی تورکیاو ئێران تەرخان کرا بوو بۆمان روون بکرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەتەوە کە چۆن سەرف کراوەو چەند خێزان لێی سوودمەند بوونەو بڕی چەندیش بۆ ئەمساڵ پێویستە دابنرێت، بۆ ئەوەی بدرێت بە ئاوارەکان؟

- پێدانی بەخشینێك بە بڕی (600) هەزار دینار بەو خانەنشینانەی مووچەیان لە (400) هەزار دینار کەمترە.

- بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی بینای دادگاکان و دروست کردنی دادگا ئیدارییەکان لە پارێزگاکاندا.

- تەرخان کردنی بڕی پارە بۆ دابین کردنی خانوو و شوێنی نیشتەجێ بوونی هاووڵاتیانی کەمدەرامەت و سندووقی قەرزی بچووك.

10- هاوتا کردنی مووچەکان لەگەڵ بەغدا، هەموو ئەوانەی تا ئێستا مووچەو دەرماڵەیان هاوتا نەکراوە وەك وەزارەتی تەندروستی و موحەقیق عەدلییەکان، کە دەبوایە هەموویان هاوتا بکرانایە لە کاتێکدا ماددەی (30)ی یاسای بودجەی ساڵی 2011ی هەرێم، ئەمەی پێویست کردووە لەسەر حکومەت.

وەزیری داراییش لە وەڵامی پرسیارێکماندا کە بۆمان نارد بوون سەبارەت بە جیاوازی مووچە، دەڵێن هیچ جیاوازییەك نەماوە لە نێوانیانداو مووچەی فەرمانبەرانی هەرێم هاوتایە لەگەڵ فەرمانبەرانی عێراقی فیدراڵ.

11- جیاوازی لە خانەنشینیدا نەهێڵرێت، بەڕێز وەزیری دارایی لە وەڵامی پرسیارێکی ئێمەدا نووسیویەتی بڕاوەکانی خانەنشینی بە رێژەی 7٪ لە مووچەی فەرمانبەران دەبڕدرێت و دەخرێتە حیسابی گەنجینە،

بەلاَم ڕێژەی 12٪ کە پێویستە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە دابین بکرێت، ئەمە تاکو ئێستا لە هەولێر جێ بەجێ نەکراوە لەبەر ئەوەی پارەی بۆ تەرخان نەکراوە لە بودجەدا لەکاتێکدا دەبێ پارەکان بخرێتە حیسابی سندووقی دەستەبەری خانەنشینی کە تاکو ئێستا دانەمەزراوە لە هەرێمی کوردستان کەچی لە سلێمانی ئەم پارەیە لە بودجە وەردەگرێت و دەخرێتە حیسابی ئەمانات.

12- بودجەیەك بۆ کارەساتە کشتوکاڵییەکان بۆ قەرەبوو کردنەوەی هاووڵاتیە جوتیارەکان دابین بکرێت.

13- (7500) دۆلاری بڕیار دراو بۆ هاووڵاتیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان لە بودجەدا جێگیر بکرێت، تا ئێستا ئەم پرسە، یان بڕیارە هەروا ماوەتەوەو جێ بەجێ نەکراوە.

14- بودجە بۆ ئیدارە سەربەخۆکان دیاری بکرێت مادام دەست بەکاربوونەو بە بڕیاری ڕەسمی کراونەتەوە، بۆ نموونە ئیدارەی (راپەڕین) دەست بە کاربووە، بەلاَم بودجەی بۆ دانەنراوە.

15- بودجە بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان دیاری بکرێت.

16- بودجەیەك بۆ ئەنجامدانی لەسەر پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕاوەکان.

17- بەردەوامبوونی پێدانی قەرزی کشتوکاڵی و پیشەسازی.

18- دەرماڵەیەك بۆ قوتابیان، هەروەها سولفەی بۆ قوتابیانی دەرەوە بە میکانیزمێکی گونجاو دابنرێت، کە داواکاری زۆری لەسەر هەیە لەلایەن ئەو قوتابیانەی لە دەرەوە دەخوێنن. ئیتر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئەمیر گوگە فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنا دارایی و هەمی لیژنە دی دکەم کو بۆ ئامادە کرنا راپۆرتێ بە شێوەیەکی جوان و رێك و پێك، هەروەسا سوپاس بۆ هەردوو وەزیرێت بەڕێز کو زۆر ژوان پرسیارێ کو مە دڤیا بەرسڤ وانە ئەم گۆھ لێ ژوان بەرسڤا گۆھ لێ بی.

بەڕێزان، تەبعەن بودجا گرێدانا یەکجار هەیە ژیانا هەمی خەلکێ، ژ بەر هندێ ئەم دبینین ناڤ هۆلاَ پەرلەمانێ ئان ناڤ هەر جیهەتێ کو خەلکێك زۆر حیساب بودجە کر، چونکە گرێدانا ئێکجار ئیت گەل ژیانا خەلکی هەیە.

خاڵە یەکێ/ مە دڤێ بەحس بکەم، چونکی من دڤێت ب کورتی، بەری نوکە گەلەك خال ئیشارەت پێ هاتە دان پێویست ناکات، پێویست ناکا ڤان خالا دووبارە کرن، ئەویش خالا یەکێ کو بەرێ بونا بودجێ بۆ ئەڤ سالا، دڤیا چارەکێ بۆ گیرۆ بونا بودجەی هەبی، ئایا چارە چیە بۆ گیرۆ بونا بودجێ ئەم سالا دێ کو ئاریشێ دووبارە نەبن؟ تەنیا نە بەس گیرۆ بوون و توند بوون بۆچی، دڤیا چارەسەری ڤی ئاریشێ چ بیت، هەروەسا لاپەرە 7ێ بودجەدا دەڵێ حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەو حاڵەتە نییە، سیاسەتا دارایی عێراق هەتا هەتا، بەڕێزان وەکی هەڤالێت بەری نوکە بەحس کرین، کو وەکو پێنج وەزیر مە هەنەو

ژ برى چەندین ئەندام پەرلەمان وەختێ دانا سیاسەتا کو بودجا عێراقێ ئەڤ هەڤالێت بەڕێز کو نینەرێ کوردستانى دکەن لێرەنە، بۆ نموونە، من نەڤێت زیاتر ئەز گەلەك بەحس کەم، پێنج وەزیر وەختێ گەنگەشە کرنا بودجا عێراقا فیدرال پێنج وەزیر تەنیا بۆ مەعلوماتێت من دوو وەزیر، وەزیرێ سەحەو تیجارە تنێ ل وێرێ بوینە، نوکە سێ وەزیر حازر نەبین دوو حازر بین، ئەو ژى تەنیا تێبینیا وان سەر بودجێ چ بین، نەفەڤاتێت سیادى بى، ئان کو مەوزوعا بودجێ کوردستانێ و ڤان خالێ بەحس دکین، هیچ ئیشارەت ل وان نەهاتیە دان، ئایا ئەڤە خەلەل نیە؟ نەدڤێت ئەڤ پرسیارا بێتە کرن، چارەسەرى بۆ سالێ بێت دووبارە نەبت، بەڕێزان خالەك دى ئەز بێژم هەمى وەزیرێت بەڕێز هەڤالێت ئەندامێت پەرلەمانى، یێ کو مە بەحس کرى بەرێ نوکە ئەو ژى سەر پڕۆژا، گیرۆ بوونا پڕۆژا، هەروەسا دواکەوتنا وان و هەندەك ژوانا دێنە بەحس کرن گشتى هێنانا جێ بەجێ کرن، ئەڤە دڤیا ئالیەتەك بۆ ڤى تشت پەیدا کرن، نە تەنیا هەر سالا بێژن فلان پڕۆژا هەبى و نەهاتە جێ بەجێ کرن، بۆچى نەهاتە جێ بەجێ کرن؟ ئالیەتا جێ بەجێ کرن چیە چۆن ئەڤ تشتە دێتە چارەسەر کرن، دڤیا ئالیەتەك بێتە دانا، دیتنا مە دانێت لیژنا پسپۆرى بۆ دیڤ چۆنا پڕۆژا بەشێوەیەکى راستەوخۆ بۆ چارەسەر کرن و دواکەوتنا ناڤ پڕۆژا دڤیا بێتە کرن، چونکە هەندەك پڕۆژا سالا 2010، ئى ل بودجا سالا 2010 هاتبین تێدا دیار کرن، هەروەسا بودجا 2011 و، 2012 ژى هەتا نوکە دیزاین بۆى نەهاتیە دروست کرن، بۆ نموونە، مەسەلەن ئۆڤەر پاسا زاخۆ، سالا 2010 هاتە بەحس کرن، هاتە گۆتن، سالا 2011، ئەڤە سالا 2012 ژى تێدایە هەتا نوکە دیزاین بۆ ئەڤ پڕۆژا نەهاتیتە کرن، هەندەك پڕۆژا دى هەنە وەك پڕۆژا پردا دەلال زاخۆ، سالا 2009 هاتە بەحس کرن، سالا 2010 و 2011 و 2012 هەتا نوکە هیچ یەك سەدى ڤى پڕۆژا نەهاتیە جێ بەجێ کرن، هەندەك پڕۆژا دى ئەڤە بۆ نموونە ئەز دبێژم ئەڤە یەك و من پێزانین لسەر هەنە پڕۆژا دى هەنە مەسەلەن پڕۆژا دوو مەزنا زاخۆ هەنە، سالا 2010، 2011، 2012 هەتا نوکە تەنیا نزیکى 25٪ وێ هاتینە جێ بەجێ کرن، ئایا پڕۆژا پرێك هەبێت، پرێکى ئیستیراتیجى و زۆر زۆر ناخۆشى بۆ خەلکێك چێکت؟ ئایا کەینێ دێتە جێ بەجێ کرن؟ هەتا نوکە 25٪ هاتبێتە جێ بەجێ کرن، دڤیا هەندەك لیژنا تایبەت بۆ دیڤ چۆنا ناڤ کارا بێتە کرن، راستە پارە دێتە تەرخان کرن، پڕۆژێت پلانـدان هەنە، بەس ئایا جێ بەجێ کرنا وان هەتا چ حەدییە؟

بەڕێزان، خالا دى من دێتە ئیشارەت کرن، بابەتێ شەهیدان، راستە شول بۆ شەهیدان هاتیە کرن، زۆر بڕیارى بۆ هاتیەدان، بەس خالەکى من دڤیت بۆ نموونە، ئەز بێژم ئەڤ ئیشە نە تەنیا لە زاخۆ بتنێ هەیە، بەس تەنیا لە هەمى کوردستانێ ژى ئیحتیمالە ئەڤ ئاریشە هەبیت، بۆ زاخۆ نموونە، پتر 2700 شەهید هەنە، هەتا نوکە یەك خانى بۆ شەهیدان وەکو حکومەتا هەرێما کوردستانێ بودجەدا نەهاتیتە تەرخان کرن، تەنیا پار ئەز بێژم 120 خانى بۆ خانێیت ئەنفالکراوان هاتیتە دەست نیشان کرن، بۆیە شەهیدێ دى هەتا نوکە یەك خانى بۆ شەهیدان نەهاتیتە دەست نیشان کرن، ئایا بەڕێزان ئەندامێت پەرلەمانى ئەڤە نا ئەز بێژم تشتەکى زۆر زۆر نە ئەوێ دیە، نە عەدالەتە هەتا نوکە ڤیا تشتا هەتبا کرن؟ ئان ڤیا پێنگاڤ بێتە

ئاڤا كرن. خالەكى دى هەيە، ئەو ژى دەربارەى پرۆژا تايبەتى يێت ترى كا، ئەم خۆ دزانن ئاريشا رۆژانا ئەڤ حاديسێ ترێكا دەقەمێ ئەز بێژم چەندين بەرپرسێت حوكمى و هەروەسا سەرۆكايەتيا هەرێمێ و كەنالێت راگەهاندن رۆژانە چەند رێدانێت دێنە ڤەوماندن بەر ئەگەرێ كو ئەڤ رێگا مەيت هەين نەك بەشێوەيەكى جوان هەتا دروست كرنا وان راستە شولێت دێتە كرن، نەكو شول نايەتە كرن، بەس شولێت ئەڤ دێتە كرن دانانا ڤان پرۆژا گەلەك جار پێدە ڤينى كيلۆمەترێك ئى ل جيهەتێك وى كرن، پشتى دەه كيلۆمەترا دى دێتە دەست نيشان كرن، ئان كو گرێدانا ڤان پرۆژا گەل ئێك و دوو نينە، بۆ نموونە، گەلى زاخۆ سالێ و نيڤ هاتە گرتن، رێك هاتە تحويل كرن بۆ يەكى دى، سەدان حاديسە ل وێرێ چ بين، پشتى ڤە كرنا ناڤى گەلى زاخۆ، پشتى ڤە كرنا خيلال حەفتيا عەوەلى كا پێنج حاديسە نەفسى رێدا هاتيە چەندين خەلك هاتنە كوشتن وێرێ، ئايا ئەگەر چيە؟ ئايا تە ديتيە رێگاكە دوەلى پشتى سالێ و نيڤ بێتە گرتن، پشتى سالێ و نيڤ كەت ڤيەى شارع نەيەتە دروست كرن؟ كێ بەرپرسە؟ نوكە رێكەك هەيە كيلۆمەترێك ل زانكۆيێ تێدا چ كرن، ئەڤە زۆر زۆر تاخير بوو، پتر شەش هەيڤا سەر بۆريا، بەلێ ئەڤ چێ كرنا بيرێك گەهيشت هەتا حەددێكى سەكن ماناى چ فايدە نەهاتيە كرن، تەنيا زەرەرێ هاووڵاتيانە خيلالى ڤان سالێ و نيڤ بۆرى، ژى بەر هەندێ ئێت ڤيا ئاليەتەك هەمى لايا بێتە دروست كرن بۆ ڤان پرۆژا، چونكە مەسرف دێتە كرن، پرۆژا هەيە، بەس ئاليەتا جێ بەجێ كرن، شێوەى جێ بەجێ كرنا وى ئەل ڤێرێ خەلەل ڤێرێ زۆر هەيە.

خالێ دى ئەز ئيشارەت پێ دەدەم قەرەبوو وان كەس زيان پێكەڤتيا، بەتايبەتى رێدانە دووى دۆزدا زاخۆ و بادينان، بەرێزان، ژى دووى دۆزدا هەتا نوكە يەك خەلك ژوان هاتيتە قەرەبوو كرن، بۆ زانين پەرلەمانێ بەرێز پشتى پازدە رۆژا ڤێرێ برِيارا قەرەبوو كرنا وان خەلكى هاتيتە دان، بۆ زانين مە بودجە هەيە لە حكومەتا هەرێمێ بۆ قەرەبوو كرنا وان خەلكى كو زەزەرمەند بين، برِيارا پەرلەمانێ ژى بى، بەس هەتا نوكە نەهاتيە قەرەبوو كرن، چەندين جار ياداشتنامە ژى هاتيە نوڤيسين و گەل جيهەتێ پەيوەنديدار ژى هاتينە بەحس كرن، بەس هەتا نوكە نەهاتينە قەرەبوو كرن، ئايا ئەڤە گونجاوە، ئەڤە تەمامە.

دەربارەى پێشنيارا، تەبعەن من ناڤێت ئەز وان پێشنيارا ئەز داكۆكى ل پێشنيارا خوشكە سۆزان خانێ دكەم، ئەز ژى دگەل رەئيا وان پێشنيارامە، هەروەسا پێشنيارێت هەڤالێ دى ب تايبەتى سلفا عەقارى، هەروەسا هندەك رێنمايى بێنە ساناهى كرن بۆ دانێن وەرگرتنا سلفا، ب راستى هندەك رێنما هەنە پيچەك زەحمەتى بۆ هاووڵاتيا هەنە، ئينجا ئەگەر وەزارەت دارايى هندەك ئاسانكارى دوان رێنماييا هەبيت، وەرگرتنا وان جۆرێت سلفا نەك بەس سلفەى عەقارى، سلفێ دى ژى زۆر زۆر باش بت، من نەڤێت زێدە تر درێژ بكەم، زۆر زۆر سوپاس.

بەرێز د. ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، عبدالله حاجى محمود فەرمووو.

بەرێز عبدالله حاجى محمود:

بەرێز سەرۆكى پەرلەمان.

هەوڵ دەدەم بە کورتی باس بکەم، سوپاس بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری، بەڕاستی هەم کۆکراوەی ڕاپۆرتی لیژنەکانی ناو پەرلەمانە، هەم ڕاپۆرتەکەی خۆیان بەگشتی لەلای من پەسندە، هۆی دواکەوتنی بودجە، وەڵامم وەرگرت، پترۆدۆلار، وەڵامم وەرگرت، وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، سیاسەتی وەزارەت، وەڵامم وەرگرت، بەشی یەکەم لە بڕگەی دەیەمی ڕاپۆرتەکەدا هاتووە لە لاپەڕە (8) سەبارەت بە بەخشین بۆ ساڵی 2012 کە هەشت خاڵی لەخۆ گرتووە لەسەر چ ئەساسێك ئاراستەیان کراوە؟ لە بەشی یەکەم سەبارەت بە داهاتی فڕۆکەخانەکان پرسیار زۆر کرا، پێشنیار دەکەم لە جەنابی وەزیر روون کردنەوەی زیاتری لەسەر بدات.

سەبارەت بە پێشنیاری ژمارە یەك لیژنەی دارایی سەبارەت بە پرۆژە پێشنیار کراوەکان پرۆژەی جێ بەجێ کردنی قورس و درێژ خایەنە، بە رەئی من بەدەر بێت لەو پرۆژانەی کە لەسەر داهاتی وەزارەتەکە خۆیانە.

سەبارەت بە خاڵی سێ پێشنیاری لیژنەی دارایی بڕی 100 ملیار دینار بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە دووچاری کاولکاری و ڕاگواستن بوون، پشتیوانیان لێ دەکەم، بەڵام بە بۆچوونی من لەبەر ئەوەی هەم وەزارەتەکان، هەم حکومەتی هەرێم سیاسەتی تایبەتی خۆی هەیە بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندو شارو شارۆچکەکان بەناو بهێنرێت.

سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە بۆ سەنتەری پارێزگاو قەزاو ناحیەکان، بەتایبەتی گوندەکان، بە رەئی من ئەگەر بکرێت زیاد بکرێت. سەبارەت بە دابین کردنی بڕێك پارە بۆ کردنەوەی قوتابخانەکان، وەڵامم وەرگرت.

سەبارەت بە پێدانی بەخشین بۆ یەك جار بۆ فەرمانبەران کە مووچەکەیان لە خوارووی (500) هەزار دینارەوەیە، ئەمە کارێکی باشە، بەڵام سەر ئەنجام لە گیروگرفتی تر نەیەنە داخوازی لەلایەن فەرمانبەرانی ترەوە.

سەبارەت بەکەم کردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان، لەبەرچی؟ بۆ؟ بەتایبەتی سەرۆکایەتی پەرلەمان.
بەشی دووەم ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەربارەی پرۆژە یاسای بودجە ساڵی 2012 لەلایەن لیژنەکانەوە، پشتیوانی لە خاڵی (9)ی ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستی دەکەین، بۆ دروست کردنی گەنجینە، پاراستن و خەزن کردنی دەرمان، بەو پێیەی کە خۆم لە لیژنەی کشتوکاڵم جەخت لەسەر خاڵەکانی لیژنەی کشتوکاڵ دەکەمەوە، بەتایبەتی بودجەی پێویست بۆ پرۆژەی تەسویەو تەملیك، پشتیوانی لەخاڵی (2)ی لیژنەی وەرزش و لاوان دەکەم لە (300) پلە زیاد کردن، بەتایبەتی ئەو لایەنەی کە لایەنی دارایی هەیە، بەو پێیەی کە لە لیژنەی پێشمەرگەم، جەخت لەسەر خاڵەکانی لیژنەی پێشمەرگە دەکەمەوە، وەڵامی گرفتی بودجەکەشمان وەرگرت.

سەبارەت بە پێشنیاری لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی، دەربارەی تەرخان کردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ حزب و ڕێکخراوەکان کە پێشنیاریان کردووە بکرێت بە دوو بڕگە، من لەگەڵ ئەوە نیم.

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27)

پێنج شەممە ڕێکەوتی 14\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27)

پێنج شەممە ڕێکەوتی 2012/6/14

کاتژمێر (6)ی ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2012/6/14 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە (27)ی خولی سێیەم، سالی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هەمـوارکراوی سـالی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (27)ی خولی سێیەمی هەلبژاردن لە کات (6)ی ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2012/6/14 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕووی پڕۆژە یاسای بوجەی هەرێمی کوردستان بۆسالی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین،پەرلەمانی کوردستان خولی سێیەمی هەلبژاردن،سالی سێیەم،خولی گرێدانی دووەم،ژمارەی دانیشتن(27)،ڕۆژی دانیشتن 2012/6/14،بەرنامەی کار،بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی مادده(20)لەپەیڕەوی ناوەوخۆی ژمارەیەکی هەموار کراوی سالی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق،دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە(27)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەلبژاردن لەکات(6)ی ئێوارە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2012/6/14 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕووی پڕۆژە یاسای بوجەی هەرێمی کوردستان بۆسالی 2012،ئێستاش بەرێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەرێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆلەتن یا ئامادە نەبوون و فەرمووو.

بەڕێز حسن محمد سورە-جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ناوی ئەو ئەندامانەی لەدانشتنی ژمارە(26)ئاسایی لە2012/6/13 مولەت دراون یا ئامادە نەبوون:

1-پەیام احمد محمد- مولەت

2-تارا تحسین یاسین-مولەت

3-حازم تحسين ياسين-موڵەت

4-یاووز خورشید عثمان-موڵەت

5-صباح محمد نجیب-موڵەت

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل- سەرۆكی پەرلەمان:

داوا لەلیژنەی دارایی دەكەین بێنە شوێنی خۆیان، بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەفدە یاوەرەكەی دەكەین بەخێربێن، فەرموو لیژنەی دارایی، لەسەرۆكی فراكسیۆنەكان ئەو ڕۆژە تەنیا هاژە خان نەبێ قسەی نەكردووە وباقسە بكا، باشە بەسەرچاو تۆش قسە بكە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لەلیژنەی دارایی دەكەم بۆ ڕاپۆرتەكەیان كەتێبینی باشیان پێشكەش كردووە، هەروەها دەست خۆشی لەهەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان دەكەم كەزۆر ڕوونكردنەوەیان دا لەسەر بودجە و ئەو پڕۆژانەی كەبۆ ئەمساڵ تەرخان كراون،بەڕێزان من تێبینیم دەست پێدەكا لەسەر وەزارەتی دارایی سێ تێبینیم هەیە لەوێ لەلاپەڕە سێ دا لە(استمارە حصە حكومة اقلیم كوردستان من النفقات الحاكمە من الاعوام(2005-2012)لەخاڵی(4)دا هاتوە(نفقات الانتخابات)لەساڵی(2008-2009)نیە لەگەڵ ئەوەی كەلەساڵی 2009 لێرە هەڵبژاردن كراوە،لەساڵەكانی تر هەیە،بۆیا داوای ڕوون كردنەوە لەبەڕێز وەزیری دارایی دەكەم لەو دوو ساڵە بۆ نیە لەساڵەكانی تر هەیە؟؟لەگەڵ ئەوەی كەلە 2009 هەڵبژاردن هەبووە لەهەرێمی كوردستان،بەهەمان شێوە لەخاڵی هەشتەم كەباس لە(ازالە الغام)دەكات بۆ ساڵی 2005 تەنها لە 2005 هەیە،لەلاپەڕە(7)دا هاتووە باس لەفەرمانبەری حكومەتی هەرێم دەكا،زائیدەن وەزارەتی دارایی و ئابووری،لەگەڵ وەزارەتی دارایی عێراق،لەڕاستی دا ئەو فەرمانبەرە تائێستا دیار نیە كەنوێنەری حكومەت دەكات،ئایا هەر بەڕێز وەزیری داراییە بەنوێنەرایەتی حوكومەت لەگەڵ بەغدا قسە دەكات لەسەر دانانی بودجە، یاكەسێكی ترە؟؟ئەگەر ئەوەش ڕوون بكرێتەوە باشە،لەلاپەڕە(15)هاتووە سوودە كومەلأیەتیەكان كە وەزارەتی ناوەخۆ دە ملیار و حەفت ملیۆنی بۆ پێدانی مووچەی موختارەكان و پێشینەی پارێزگاكان داناوە، لەڕاستی دا ئەو مەبلەغە نازانم یەعنی مووچەی مووختارەكان و پێشینەی پارێزگاكان تۆزێك لێكەوە دوورن،یەعنی چۆن تەقسیم كراوە مبلەغەكە لەنێوان ئەوە و ئەوە؟؟بەشێوەیەكی گشتی لەسەر تێبینیەكانی تر،بەڕێزان ئێمەش وەكو لیستی ئازادی و عدالەتی كۆمەلایەتی تێبینیمان لەسەر دواكەوتنی بودجە هەیە، هەرچەندە زۆر لەهاوكارانم باسیان كرد،بەلأم لەڕاستیدا ئێمە هەر خەریكین،وەخەڵك بەبەردەوامی پەیوەندیمان پێوە ئەكا لەسەر مەسەلەی دواكەوتنی بودجە،بۆیە بەڕاستی دەبێ ئەمساڵ چارەسەرێك بۆ ئەوە بدۆزینەوە،یا ئایا لەناو یاساكە ئێمە تەسبیتی بكەین كەلەكاتی خۆیدا بەهەر شێوەیەك بێت،چونكە بەڕاستی دواكەوتنی بودجە كاریگەری زۆری هەیە لەسەر جوڵەی بازار،لەسەر ژیانی خەڵك،بۆیە دەبێ چارەسەرێك بۆ ئەوە

بدۆزرێتەوە،دەربارەی داهاتی هەرێم بۆساڵی 2012 ی خەملێنراو تەنها بەشی هەرێم لەبودجەی حکومەتی ناوەند و داهاتی گشتی خەملێنراو کەلەناویاندا داهاتی دەروازە سنووریەکان بەشی پترۆ دۆلار لەپار ساڵدا لە 2011دا داهاتی فرۆشتنی کارەبا دیاری کراو بوو کەدەکاتە سەدو پەنجاو یەك ملیار دینار، لەگەڵ داهاتی بەدەست هاتووی بەفعلی لەدەروازە سنوریەکان کە سێ سەدوو پەنجا ملیار دینار بوو،بەلأم لەم ساڵدا نەهاتووە لەپڕۆژەی بودجەدا،دەربارەی کورتهێنان لەبودجەدا،زۆر لەهاوکارانم باسیان کرد دەبێ بەشێوەیەك لەشێوەکان ئەو کورتهێنانە چارەسەر بکرێ، چارەسەرەکەی ئایا بە چ ڕێگایەکە لەگەڵ حکومەتی ناوەندە یاچۆن ئێمە بتوانین چارەسەری بکەین؟؟دەربارەی پرۆژە دواکەوتووەکان،(34)پرۆژەیە،پرۆژەی واهەیە لە 2003 یا 2004 دەستی پێکراوە، هەر بۆ نمونە یەعنی تاکو ئێستا تەواو نەبووە، هەر بۆ نموونە لەزنجیرەیەك وەزارەتی پەروەردە،دروست کردنی قوتابخانەی چوار پۆلی لەگەڵ چوار خانووی مامۆستایان لەقەلأدزێ، لە 2004/6/1 دەستی پێ کردووە یەعنی بۆ ئەم دوا کەوتنە؟ یەعنی بڕوا ناکەم ئەو پرۆژەیە ئەوەندە کاتی بوێ، چونکە تەنها قوتابخانەیەکی چوارِ پۆلییە لەگەڵ چوارِ خانوو بۆ مامۆستایان،ئەوەی تێبینی دەکرێ کەرێژەی سوودە کۆمەلایەتیەکان بەرێژەی 83٪ زیادی کردووە بەبراورد لەگەڵ ساڵی 2011 وەك لەراپۆرتی لیژنەی دارایی دا هاتوە، بۆیا ئێمەش ئەو پرسیارە دەکەین هۆی زیادبوونی ئەو رێژەیە چیە؟ بەرێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا کە بەهۆی زیادبوونی مووچەی زیندانیانی سیاسی و کەمئەندامان و هەندێ بابەتی کۆمەلأیەتی تر هەیە کەئەو سودە کۆمەلأیەتیە زیادی کردووە، بەلأم من باس لەمووچەی زیندانیانی سیاسی دەکەم، ڕاستی ئێمە پار لێرە یاساییەکمان پەسند کرد بۆ پێدانی مینحە بۆ زیندانیانی سیاسی، بەلأم تاکو ئێستا بەشێوەیەکی وا یاساکە جێ بەجێ ناکرێ لەلایەن حکومەتەوە،هەندێ لەوانە ئێمە قسەمان لەسەر ئەوە بوو کەبۆیە ئەم یاسایە کەلەبەغداد هەیە ئێمە لێرە ئیشی پێ نەکەین؟ کەیاسایەك هەبێ کەهەموو ئەوانە بگرێتەوە کەکاتی خۆی لەشەستەکانیش وەئەوانەی تریش زیندان کراون بەهۆی سیاسیەوە، بەلأم ئێستا دیارە چەند شەرتێکی تەعجیزی بۆ ئەوە دانراوە کەناتوانرێ ئەو کەسانە لەرێگای لیژنەکە سوودمەند بن لەو یاسایە، بۆیە داوا دەکەین لەحکومەت کەئەم مەسەلەیە یەك لابکاتەوە،لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، لەڕاستی دا تێبینی دەکرێ کەهەندێ وەزارەت پشکی شێری بەرکەوتووە لەبوجەدا،ئەو وەزارەتەی کەخەدەمین بەتایبەت من باس لەوەزارەتی تەندروستی دەکەم، بەڕاستی وەزارەتی تەندروستی هەمووومان دەزانین کەوەزارەتێکی زور زۆر گرنگە،هەمومان پێویستمان بەخزمەتەکانی هەیە، بۆیە بەڕاستی زۆر گرنگە ئەو بودجەیەی لەو ستاندارده جیهانیەی کەبۆی دانراوە کەمتر نەبێ، بۆ ئەوەی بتوانرێ لەرێگەی ئەو وەزارەتەوە خزمەت بەخەڵك بکرێ، بۆ نمونە ئەگەر یەك نموونە بهێنمەوە لەهەموو هەرێمی کوردستاندا دوو جیهازی کەوی هەیە بۆنەخۆشی شێرپەنجە،لەهەولێر و لە سلێمانی،بەڕاستی من زور سەردانی ئەو بەشەم کردووە لەنەخۆشخانەی ڕزگاری لێرە زوربەی زۆری جارەکان ئەو جیهازە تێك دەچێ، ئێمەش خۆمان دەزانین کەئەو نەخۆشیە ڕۆژ بەڕۆژ لەکوردستان زیاتر دەبێ، زۆربەی زۆری جارەکان جیهازەکە تێك چووە، ئەبێ

کەسێك بێنن لەدەرەوەی وڵات کەپسپۆڕ بێ لەم بوارە تاچاکی ئەکاتەوە، بۆیە 20 ڕۆژ، جارواپە 40 ڕۆژی بەسەر تێئەپەڕێ، بۆیە بەڕاستی زۆر زۆر گرنگە پشتگیری لەوەزارەتی تەندروستی بکرێ بەکڕینی ئەو ئەجهیزانە، بەکڕینی دەرمان بۆ ئەوەی خەڵك پێویستی بەوە نەبێ کەنەخۆش ڕەوانی دەرەوە بکات، چونکە بەڕاستی ئەو خەڵکانەی کەسەردانی نەخۆشخانەکانیش دەکەن هەموویان خەڵکی کەم دەرامەتن، بەهەمان شێوە لێرە بەڕاستی پشتگیری لەراپۆرتی لیژنەی تەندروستی دەکەم کەداوای کردبوو دوو نەخۆشخانە لەهەولێر بکرێتەوە، چونکە نەخۆشخانەی زۆر کۆن هەیە خۆم سەردانم کردوون بەڕاستی هی ئەوە نیە کە خزمەت بەخەڵك بکەن، چونکە نەخۆشخانە نیە زۆر کەم و کورتیان تێدایە بۆیە پێویستە دوو نەخۆشخانەی نوێ دروست بکرێ،دەربارەی ئەو(17000)پلە وەزیفیەی کەئێستا دانراوە بۆ بوجەی 2012، لەڕاستیدا ئێمە پار(25000)پلەمان دانا، بەلاَم ئەوەی تێبینی دەکرێ تاکو ئێستا(25000)پلەکە یەك لایی نەبوویتەوە وەکو خۆی، چونکە(25000)پلەکە بەو سیستەمە دامەزراون تاکو ئێستا مووچەکانیان وەرنەگرتووە، زۆر خەڵکیش دامەزراوە تاکو ئێستا نەیتوانیوە دەوامی ڕەسمی بکات، بۆیە بەڕاستی ئەمە کێشەیەکی زۆری دروست کردووە، پێم وایە ئەمساڵیش(17000)پلەکە بەهەمان شێوە کێشە دروست دەکات بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە،بەڕاستی خەڵکێکیش هەیە لەدەرەوەی ئەو سیستەمە دادەمەزرێ کەدەبێ ئەوەش چارەسەر بکرێ،بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 حسابی مەسروفات ئوخرا بەشێوەیەکی بەرز زیادی کردووە لەساڵی 2012، لەهەریەك لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێم، دەستەی وەبەرهێنان،ئەمەش هۆیەکەی بۆچی دەگەڕێتەوە؟ دەربارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2012 (445) پرۆژەیە، تێبینیم ئەوەیە جیاوازی هەیە لەچۆنیەتی دابەش کردن،ئەولەویەت نەدراوە بەو پرۆژانەی کەزۆر زۆر گرنگن و دەبنە هۆی بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری،دەربارەی پرۆژە بەردەوامەکان بەڕاستی ژمارەیەکی زۆرە(3167)پرۆژەیە هەندێ لەو پرۆژانە تەواو نەبووە،یان تەواو بووە وەرگیراون کەچی بۆ ساڵی 2012 وەپارەیان بۆ تەرخان کراوە، بەنموونە لەزنجیرە (30) دروست کردنی قوتابخانەی دە پۆلی لەڕواندز کەئەمساڵ دەوامی لێ کراوە،بەلاَم(102)ملیۆن دینار بۆ سالی 2012 تەرخان کراوە، بەهەمان شێوە گەیاندنی کارەبا بۆ پرۆژەی کۆمەڵگای نیشتەجێ بوون لەڕواندز، لەدەستەی وەبەرهێنان تەواو بووە و ئێستا خەڵکی تێدا نیشتەجێ کراوە، پرۆژە کارەباکە تەواو بوە (259000000) دیناری بۆ تەرخان کراوە لە 2012، دەربارەی ئەو بڕە بەخشینەی کەبۆ هەردوو پرۆژەی فڕۆکەخانەی هەولێر و سلیمانی تەرخان کراوە کەبڕەکەی(29156)ملیۆنە، ئایا بۆچی ئەم بڕەیە تەرخان کراوە؟ ئەگەر ڕوون کردنەوە بدرێ، تێبینی دەکرێ کەتاکو ئێستا حکومەتی هەرێم پابەند نیە بەجێ بەجێ کردنی ماددەی شەش لەیاسای بودجەی هەرێمی ساڵی 2011 بۆ یەکسانی لەدەرماڵەی هەرێم و ناوەند، بەهەمان شێوە و لەناو هەرێمیشدا ئەو جیاوازیە هەیە، بەڕاستی زور خەڵك پەیوەندی دەکا کەجیاوازی هەیە لەنێوان مووچەی پارێزگایەك بۆپارێزگایەکی تر، داواکارین لەحکومەت ئەوە چارەسەر بکات،دەربارەی پێشنیارەکان، پێشنیار دەکەین بۆ

کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەنجومەنی قەزاو ئەنجومەنی وەزیران وەبەهەمان شێوە تەرخان کردنی بڕێك بودجە بەپێی ئەو دابینکردنی خانوو بۆ هاوولاتیانی کەم دەرامەت بەپێی یاسایی ژمارە (7)ی ساڵی 2008 یاسای دابین کردنی خانوو و بەرەدا هاتووە،پشتگیری لەپێشنیاری ڕاپۆرتی داڕایی دەکەین بەپێدانی بەخشینێك بەبڕی(480000)دینار بۆ فەرمان بەرانی پلە(9-10)،چونکە بەڕاستی ئەوانیش گلەییان هەیە کە پێش ماوەیەك کۆمەڵێك لەم فەرمانبەرانە پەیوەندیان بەمنەوە کردووە کە کێشەکەیان چارەسەر بکرێ،بەهەمان شێوە بەخشینی(600000)هەزار بۆ خانەنشینان ئەو بڕەی کەتەرخان کرابوو بەبڕی(100000000)سەد ملیۆن بۆ پەنابەرە ئاوەرەکان ئەوانەی کەلە ئێران گەرابوونەوە بەردەوام بێ، چونکە خێزانە گەڕاوەکان بەبەردەوامی دەگەڕێنەوە وەئالیەتی خەرجکردنەکەی بەڕاستی ڕوون نیە،چونکە ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ ئەو لیژنەیە دانیشتین کەبۆ یەعنی ئەو لیژنەیەی کە دانراوە بۆ گفتوگۆ کردن و سەرف کردنی ئەو پارەیە بەڕاستی ئالیەتی ئیش کردنەکەیان ڕوون نیە، لەهەندێ شوێن وەرگیراوە لەهەندێ شوێن وەرنەگیراوە، بەڕاستی حەقە گرنگی بدرێ بەپرۆژەکانی گەشت وگۆزار بەتەرخان کردنی بڕێك بودجەی هەرێم، چونکە بەراستی ئێمە دەزانین کەهەرێمی کوردستان ناوچەیەکی گەشتیاریە وەئەبێ زیاتر گرنگی پێ بدرێ،پشتگیری کردن بۆبڕینی 10٪ لە مووچە تایبەتیەکان،پشتگیری بۆ بەردەوام بوون لەسلفەی عقار و سلفەی زواج، پرۆژەی کشتوکالی و پرۆژە تایبەتیەکان ئەکەین،پشتگیری لەبەردەوام بوونی حکومەت دەکەین بۆ بەردەوام بوون لەو پرۆژانەی جێ ناکۆك لەسەرەکان کەپار بڕی(70000000000)تەرخان کرابوو لەساڵی 2011،وەئەگەر باس لەو ناوچانە بکەین بەڕاستی ئێمە لەڕۆژی شەشی مانگ بەئامادە بوونی جێگری سەرۆکی پەرلەمان و بەرێز سکرتێری پەرلەمان و ئاواز خان لەگەڵ دانیشتوانی کۆمەڵێك ناوچەی مەخمور دانیشتین بەڕاستی کێشەکانیان زۆرن و داوای هاوکاری لەحکومەتی هەرێم ئەکەن لەبەر ئەوەی ناوچەکەیان ناوچەیەکی کشتوکاڵیە وەبۆماوەی (8) ساڵە لەو ناوچەیە باران زۆر زۆر بەکەمی باریوە، بۆیە داوا دەکەن لەحکومەت کە هاوکاریان بکا بە پرۆژەی ئاودێری بۆئەوەی ناوچەکیان ببوژێتەوە لەڕووی ئابووری، پشگیری لەبەردەوام بوون لەتەرخان کردنی بڕی (20000000000) بۆ دامەزاوە وەرزشیەکان و پرۆژە وەرزشیەکان، پێشنیار دەکەین پۆلیس و پاسەوانی بارەگاکان کە هەندێکیان تائێستا ئەو مووچەیەی کە بۆ هێزەکانی ناوخۆ زیادبوو نایان درێتێ، بەراستی پێویستە کەئەوانیش مووچەکانیان هاوتا بکرێ لەگەڵ مووچەی هێزەکانی ناوخۆ، پێشنیار دەکەین کە ئەو بڕگەیە بچەسپێ، دەبارەی پاڵپشتی وەزارەتی دارایی بۆ داهاتەکانی سندوقی دەزگای خانەنشینی و دەستەبەر کردنی کۆمەلأیەتی کەلە 30٪ ئابوونەی دەزگاکە زیاتر نەبێت، لەماوەی ساڵی داڕایی پێش و لەچوار چێوەی تەرخان کراوی وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلأیەتی، بەهەمان شێوە تەئکید لەسەر پێشنیاری پێك هێنانی ئەو سندوقە دەکەین کەبە پێی یاسای باری کەسێتی ژمارە(15)ی ساڵی 2008 بۆ ئەو ژنانەی کەلە هاوسەرەکانیان جیابوونەتەوە، لەمادەی(39)لەبڕگەی(4)دا هاتووە وە بەهەمان شێوە لەڕاپۆرتی لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەتدا هاتووە،پێشنیار دەکەین کە ئەو بەردەوام

بوونەش لەپشتگیری کردنی سندوقی پرۆژە بچووکەکان بەپێی یاسای پرۆژە بچووکەکان ساڵی 2011 بەردەوام بێت، هەروا تەئکید لەسەر ڕای لیژنەی مافی مرۆڤ دەکەم بۆ زیاد کردنی پێشینەی خانوو بەرە بۆ گوندنشینەکان بۆ (25000000)دینار بۆ ئەوەی گوندەکان زیاتر ئاوەدان بکرێنەوە و هاندانێك بێ بۆ گوندنشینان بۆئەوەی گوندەکانیان ئاوەدان بکەنەوە و سوپاس.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیرە بەڕێزەکەو میوانە بەڕێزەکان دەکەین،من قسەکردنم لەسەر دوو تەوەر دەبێ، تەوەری یەکەم پشتگیری لەڕاپۆرتی دارایی دەکەم بەهەموو خاڵەکانیەوە،بەلآم چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر راپۆرتەکە،یەکەمین تێبینیم ئەوەیە کەپشتگیری لەبرای بەڕێزم کاك (کاروان) و کاك (عبدالقادر) و ئەو دوو خەستەخانەی کە لە هەولێرێ لە بۆ نۆژەنکردنەوەیان و چاك کردنەوەیان، پشتگیریان لێ دەکەم لەبۆ قسەکردن لەسەری، ئەوەی دووەمم پشتگیری لەڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆ دەکەم بەهەموو خاڵەکانیەوە، کەیەك لەوانە گۆڕانکاری بەسەر بودجەی ئاسایشی ناوخۆ دا هاتووە کە هەڵەیان کردبوو لەحسابەکە،تەوەری دووەمم وەرزشە، تەبیعی من وەکو وەرزشوانێك پیشەی من ئەوەیە پشتگیری لە(هاژەخان) دەکەم کەباسی لەوەرزش کرد، تەمەنام دەکرد کەلیستە گەورەکانیش باسی وەرزشیان بکردبایە، وەرزش ئاوێنەی ڕاستەقینەی وڵات و میللەتە، هەروڵاتێك لەبزاڤی وەرزش پێشکوتوو بێ بەدڵنیای لەهەموو بوارەکانی تر پێشکەوتووە، کوردستان لەقۆناغی بنیات نانی وەرزشی تەندروست و زانستی دایە، نموونەش بەشداری کوردستان لەجامی ڤیڤا،دواین دەستکەوت سەرکەوتنی لەپێنجەم پالەوانەتی جامی ڤیڤا بەرزکرنەوی جامی ڤیڤا و بەشداری کردنی کوردستان لە پاڵەوانیەتی باوەڕ پێکراوی ڤیڤا، (فیفا) لەگەڵ (ڤیڤا) فەرقی هەیە، (ڤیڤا) ئەو دەوڵەتانەیە کە هەموو عەلەمیان هەیە، تەقریبەن کوردستان دەتوانێ موشارەکات بکات لەسیباقاتی وودی، بوونی بەهەڵبژاردەی نموونەیی و بەدەست هێنانی پلەی سێیەم ڕێگە خۆشکەرە بۆ ئەندام بوون لە(فیفا) کەپێویستی بەپشتگیری و کارێکی زۆری وەك،

بەڕێز د.ئەرسەلان بایز اسماعیل- سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ گیان باسی بودجە بکە بودجە،بردمانەوە دەستمان خۆشبێ و باسی بودجە بکە باسی ئەو ڕاپۆرتە بکە،بەڵێ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

دکتۆر دێتەوە بودجەی، هەموو قسەیان کرد، قسەت نەکرد، بەس ئەوە وەرزشە،باکورتی کەمەوە ماتول وایە،بەشداری یانەی هەولێر لەجامی ئاسیاو سەرکەوتنی بۆ چوار گۆشەی زێرین و ئێستاکە لەقۆناغی هەشتەمی یانەکانە،بەداخەوە گرنگی دان بەوەرزش ئێستا لاوازە پێویستی بەپرۆژەی گەورە هەیە بەستاندەردی جیهانی دروست بکرێ وەرزش لەحەزازیات ڕزگار بێت،کارەکانی بکەونە ستاندەری ژێر

کاریگەری ئۆلمپی و جیهانی،بودجەی وەرزش زیاد بکرێ،رێزلێنان لەوەرزشکارە دێرینەکان،پێویستە یاسایەك دەربچێ بۆ خەڵات کردنی ئەو تیپەی کەخەڵات بەدەست دێنێ لەسەر ئاستی ئاسیەوی و عەربی و هەرێمی.

2-پەلەکردن بۆ پەسندکردنی یاسای ئۆلۆمپی کوردستان تا دەزگایەکی فەرمی هەبێ بۆ بەرێوەبردنی کاری وەرزش،گرنگی دان بەپارا وەرزشی ئۆڵمپی ئافرەتان،پێویستە یاسایەك دەربچێ کەشارەوانیەکان یاوەزارەتەکان وەزارەتی وەرزش سەرپەرشتی ژێرخانی ئاوەدان کردنەوەی بکات،هاوشێوەی وڵاتانی پێشکەوتوو، ئینجا ڕادەستی وەرزشوانان بکرێتن، تەبیعی لەهەمەموو عالم ئەو یاریگایانە بە (ریال مدرید و بەرشلۆنە) بەلەدیەت تەعمیری دەکا، ئینجا تەسلیمیان دەکات، داواکارین بودجەی تایبەت تەرخان بکرێ بۆ یانەکان یالەبودجە کەمکراوەکەی سەرۆکایەتی بۆ لیژنەی ئۆلێپی و پارا ئۆلمپی بۆ وەرزشوانە دێرینەکان و ئافرەتان، پێویستە بودجەی وەرزش بچەسپێ نەك هەموو ساڵێك گفتوگۆی لەسەر بکرێ هەروەك لەرەشنووسی کوردستان و عیراق دا هاتووە،پشتگیری لەڕاپورتی لیژنەی وەرزشی دەکەم بەهەموو وردەکاریەکانیانەوە، داوا کارم ئەو ناوەندە وەرزشیەی لادراوە لەچۆمان بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، چونکە پێویستی پێ هەیە،لەم هۆڵەدا پار(20000000)دینارمان تەرخان کرد بۆ ژێرخانی وەرزشی و بتوولەی (ڤیفا) بتوولە تەواو بوو هەتاکو ئێستا ئەو یاریگایانە تەواو نەبووە و ڕاپۆرتیشمان زۆر نووسی هەتاکو ئێستا هیچ ئیجرائات وەرنەگیرایە، لەکۆتاییدا داوا دەکەم وەکو وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی دارایی دامو دەزگاکانی تری چۆن لێکداوەتەوە وەرزشیش ئاوا لێکبداتەوە، بە دوو بودجەیی کار نەکا و سوپاس.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەمەوێ دەست خۆشی لەدەستەی سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی بکەم بەڕاستی زەحمەتی زۆریان کێشا بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، زۆر هەوڵیان داوە بەتایبەتی بەرێز (د.ئاراس)کەدەوری ئەساسی هەبوو زۆر سوپاسییان ئەکەم، بەرێزان کاتی ئەوە هاتووە بەڕاستی قسەی جدی لەسەر بودجە بکرێ بودجەی کوردستان بەعەقارێکی ترسناك گەیشتووە، چیتر پینەو پاساو ڕازیکەر نین وەکێشەکان ساڵ بەساڵ گەورەتر ئەبێ، بودجەی کوردستان بەکورتهێنان گەیشتووە، ڕاستە کورتهێنانەکە حەقیقی نیە و کورتهێنانێکی موخەتەتیش نیە، بەڵام لەڕاستیا کورتهێنانێکی سیاسیە، لەپلانێکی سیاسی کوردستان تووشی کورتهێنان بووە، کەتۆ لەهەموو لەحزیەکدا ئەم کورتهێنانەت تووش ببێ، لەبەر ئەوە کاتی ئەوەیە کەتۆ بەبێ پاساو هێنانەوە پەنجە بخەینە سەر کێشەکان وەچارەسەری بۆ بدۆزینەوە، خاڵێکی تری لاوازی بودجەی کوردستان هەڵاوسانی ئیداریە، هەڵاوسانی ئیداری جاران ئەگەر بەبیرتان بێ یەکێ لەڕەخنەکانی ئێمە لەحکومەتی عیراقی هەمیشە ئەمانووت حکومەتی عیراقی پەنا بۆ بەتاڵەی موقەنەعە ئەبا،بەس ئەوەی لەکوردستانە بەڕاستی لەبەتاڵەی موقەنەعە تێپەڕیووە، یەعنی نزیکی (700000) کارمەند ئێستا لەکوردستانە هەیە، 24٪ی مووچە خۆرانی عیراق ئێستا لەکوردستانایە، کە بەڕاستی ئەوە حاڵەتێکی زۆر مەترسی دارە، بەڕاستی چارەسەری بیریشی لێ نەکراوەتەوە، ئەگەر تەماشای سیاسەتی حکومەتی هەرێمی

کوردستان بکەین لەسێکتەرەکانی تر ئەوا ئەوەنە لاوازە لەئێستادا بەڕاستی هیچ ئاسۆیەکی چارەسەرکردنی ئەم هەڵئاوسانە ئیداریە نابینرێ،میزانیەی تەشغیلی ڕۆژ بەڕۆژ زیاد ئەکا، ڕاستە بەشێکی عیلاقەی بەهەڵاوسانە ئیداریەکەوە هەیە، بەڵام هەندێکی عیلاقەی بەو بەفیڕۆدانەوە هەیە لەوەزارەتەکان کەپێمان وایە زیادەڕۆیی تێدا دەکرێت، بەڕێزان بودجەی کوردستان چۆن ئامادە ئەکرێ؟؟بەباوەڕی من پێداویستیەکانی خەڵکی کوردستان لەگەڵ پێداویستیەکانی وەزارەتەکان لەوەحدە ئیداریەکان کۆئەکرێتەوە و بەرز ئەکرێتەوە لەم لاشەوە پارە دێت دابەش ئەکرێ، ئەمە لەڕاستی دا هیچ پرۆگرامێکی ئیقتیصادی لەپشتەوە نیە،یەعنی بەڕاستی سەرف، عەمەلییەیەکی حسابیە، یەعنی عەمەلییەیەکی ئیقتصادی نیە، ئەمە نابێتە ئەمەل بۆ داهاتوو بۆ ئەوەی چارەسەری کێشەکانمان بۆ بکا،بودجە ئەبێ ئەم خاڵانە لەخۆی بگرێ هەمیشە، چارەسەری بونیەی تەحتی، ڕاستە ئێستا بودجەی ئێمە بەشداری ئەکا لەو سێکتەرە، بەڵام هەمووومان تێبینیمان هەیە لەسەر ئەم خاڵە، تەنمییەی بەشەری، بودجە ئەبێ بەڕاستی دەوری کاریگەری هەبێ لەتەنمیەی بەشەری، بەتایبەتی بۆ کۆمەڵگایەکی وەکو ئێمە دیارە تەنمیەی بەشەری زۆر بەرفراوانە،لە ئێستادا وەختی قسەکردن لەسەری نیە،وەناتوانین بڵێین بەشداری ناکات،بەشداری کردنەکە مەنهەجی نیە، لەوانەیە لەشوێنێکا باش بەشداری بکات لەشوێنێکی تر هەربەشداری نەکات، لەبەر ئەوە بەقەناعەتی من بودجەی ئێمە خاڵیە تاڕادەیەکی زۆر لەتەنمیی بەشەریدا، چارەسەری سەرەکی ئەمە کێشە سەرەکیەکەیە، بودجەی ئێمە بەبڕوای من هیچ چارەسەرێکی پێ نیە، هیچ نەهجێکی پێ نیە بۆ چارەسەرکردنی بێکاری، تاقە ڕێگایەك کەساڵانە حکومەتی هەرێم پەنای بۆ دەبات تەعیناتە،وەك وتم بەتاڵەی موقەنەعە، بەڕاستی ئەبێ بەدوای موصتەلەحێکی کەیا بگەرێین لەبەتاڵەی مەقەنەع خراپتر، چونکە بەڕاستی مەترسیدارە،ئێستا ئەگەر تەماشای بکەین وەبەئامار وەری بگرین ساڵانە لایەنی کەم(50000)کاری دەستی نوێ دێتە بازاڕەوە، ئەمساڵ ئەو ئامارەی من وەرم گرتووە (100000)قوتابی ئیمتیحان ئەدا لەپۆلی شەش، بابڵێین 20٪ی ئەوانەی کەئیمتیحان ئەدەنەوە، لایەنی کەم چوار ساڵی تر(75000) داوای ئیشت لێ ئەکا، داوای کارت لێ ئەکا، ئەمە بەڕاستی زۆر مەترسی دارە، ئەگەر تەماشا بکەی پاریش یاسایەکمان دانا کەموەزەفینی کەرتی حکومی تەشجیع بکەین بچێتە کەرتی تایبەت، کەواتە ئێمە ئیعیتراف ئەکەین فیعلەن هەڵاوسانی ئیداریمان هەیە، ئێستا هەوڵ ئەدەین سیستەمی خانەنشینی ئاسان بکەین، کەمی بکەینەوە بەڵام عەجایبەکە لەویا هەیە کەئێمە هەڵاوسانی ئیداریمان هەیە، کەکێشەی بەتاڵەمان هەیە، بەڵام لەبەنگلادیش و لەچین و ماچینەوە کرێکار ئیستیراد دەکرێ بۆ وڵاتی خۆمان، کەئەمە بەڕاستی هیچ سیاسەتێك، هیچ پرەنسیپێك ئەمە قبوڵ ناکا،بەرێزان من داوا ئەکەم لیژنەیەك لەپەرلەمانی کوردستان پێك بهێنرێ بۆ چارەسەر کردنی ئەم خاڵانە،یەکێکیان سەبارەت بەلیستی داهات کەبەداخەوە زۆر درەنگ گەیشتە پەرلەمان سەرەڕای ئەوەی کەبودجە شەش حەوت مانگ دوا کەوتووە،هەموو لیستەکان زەحمەتیان کێشاوە، ڕاپۆرتی خۆیان نووسیوە، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نووسراوە، ئینجا لیستی داهاتەکان بۆ ئێمە دێ، لەڕاستی دا ئەمە بەهای ئێمەی بەتایبەتی لەبەشی داهات خستە ژێر

پرسیارەوە، بەراستی حەقە بۆ ئەم مەوزوعە لیژنەیەك پێك بهێنرێ و ئەم خاڵە یەکێ بێ بەڕاستی لێپێچینەوەی لەگەڵ بکرێ، پارە و داهاتی سندوقی خانەنشینی ئیدارەی سلێمانی، من بۆخۆم لەگەڵ هاوڕێیەکی ترم سەردانی (مەلیحە خانم) کرد وەفیعلەن یاسای سندوقی خانەنشینی لە ئیدارەی سلێمانی جێ بەجێ کراوە و ئەم بڕە پارەش هەم لە موەزەف بڕیوە هەم حکومەتیش یاویەتی، بەپێی ئەو تقدیراتانە نزیکی (90000000000) دینار ئەبێ ئێمە لەناو ئەو بودجەیە لەهیچ شوێنێکا نەمان بینی ئیشارەت بەمە بدرێ ئەم بڕە پارەیە لەکویە؟ داهاتی چەند وەزارەتێك، بۆ نموونە کارەبا، شارەوانی و تەندروستی و فڕۆکە خانەکان، هەمیشە بەرێز وەزیری دارایی ئەوەمان پێ ئەڵێ، ئەڵێ ئێمە ئەوە بە مەقاصە ئەیاندەینێ، یەعنی نەفەقاتیان چەندە ئەوا حساب ئەکەین و باقیەکە بە مینەح دائەنرێ، بەس لەڕاستی دا چەند شتێك هەیە کەگومانی خستۆتە سەر ئەم عەمەلیەیە،لەڕاستی دا ئەمە عەمەلیەیەکی سەقەتە، عەمەلیەیەکی حسابیە، ئەبێ هەمووی بکرێتە داهات هەر وەزارەتێك بەپێی پێویستی خۆی بیان درێتێ، بەلاّم هەر ئەو وەزارەتانە ئەو داهاتانەیان خستۆتە ژێر گومانەوە بۆ پەرلەمانتار، بۆ نموونە کاتێ وەزارەتی شارەوانیەکان هاتوونەتە لیژنەی شارەوانی خۆیان ئەڵێن ئەو داهاتەی تەخمین کراوە لەداهات یەك لەسەر سەدی داهاتەکەی ئێمە نیە، باشە پەرلەمانتار چۆن گومان ناخاتە سەر ئەم داهاتە؟ بۆنموونە وەزارەتی بازرگانی کەئێمە باسی داهات ئەکەین ئەڵێ باشە بەس مەعمەلی تاسلوجەی سلیمانی ڕاستە دراوە بەشەریکەیەك، بەلاّم ڕۆژی(1000)تەن چیمەنتۆ ئەدات بەحکومەت کەئەی فرۆشێتەوە، ڕاستە بەسیعری کولفەیە بەلاّم ڕۆژی (1000) تەن چیمەنتۆ، مەبلەغە دیار نیە، یەعنی سەیر ئەکەین زۆربەی زۆری وەزارەتەکان لەو داهاتە خۆیان شکمان بۆ دروست ئەکەن کە بەڕاستی پێویستە ئەوانە لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێ، ئەو سیستەمەش بەڕاستی ئەبێ بگۆڕدرێ هەموو داهاتەکانیان بخرێتە ناو سندوقی داهاتەوە و پێداویستیەکانیان دواجار وەك هەموو وەزارەتەکانی تر پێیان بدرێتەوە، ئەم چەند خاڵەش پێویستە لەلایەن وەزیرە بەرێزەکانەوە وەلاّم بدرێتەوە، پاریش و پێراریش یەکێ لەگلەیەکان ناهەماهەنگی بوو لەنێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەکانی تر، من ئەوەی لەبەر دەستمدایە دوو نموونەیە، پار ئەوەمان وت پێراریش ئەوەمان دووبارە کردەووە، بەلاّم دیسان دووبارە دەبێتەوە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئێمە پرسیارمان کرد لەسەر پرۆژەیەك وتی ئەوە لەڕاستی دا پێداویستی ئێمە نیە، ئێمە کە لیستێکمان تەسلیمی وزارەتی پلاندانان کردووە سالی 2009-2010 سالأنە خۆیان لەو لیستەیا پرۆژەکان دائەنێنەوە، بەڕاستی ئێمە ئەوەندە پارەمان هەیە یان وزارەتی پلاندانان یان کاتی نەبووە بودجە ئەوەنە زوو هاتۆتە پەرلەمانی کوردستان کەجارێکی تر مشاوەرە لەگەڵ ئەو وەزارەتە نەکات بۆ تازەترین ئاڵوگۆڕ، هەروەها وەزارەتی شەهیدان لەناو ڕاپورتی وەزارەتی شەهیدانیشا دیسان ئەو خاڵە باس کراوەتەوە کەبەبێ هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان پرۆژەکانیان بۆ دانراوە،دانانی میلاك، من زۆر تەرکیزم خستە سەر میلاك سەرەڕای ئەوەی کەبەتاڵەی موقەنەع هەیە ئەوەتا دوو وەزارەت گلەییان لەوە هەیە کەمیلاکیان زیاتر لەوە بۆدانراوە کەدەیانەوێت، ئەمە بەراستی موعجیزەیە، یەعنی وەزارەتێك ئەڵێ من داوای (70)

میلاكم كردووه (150)م بۆ دانراوه، ئەمە لەڕاستی دا جۆرێك لەبێ سەروبەری دەرئەخا لەناو ئەو وەزارەتە،خاڵێك هەیە تەعویزاتی موەزەفین، ئێمە چەندین باب و ئەقسامان هەیە كەبەڕاستی مەتاتیە، ئەكرێ مەجالی تیادا هەبێ، مەسەلەن كەوەزارەتێك داوای بڕێك پارەی زۆری كردبێ كەم كرابێتەوە، بەس تەعویزاتی موەزەفین یەكێكە لەو ئەقسامانە كەموحەددەدە، یەعنی مووچەی موەزەفێك، ئەگەر سەیری بكەی لەناو بودجەیا ئەڵێ تەعویزاتی موەزەفین ئەوەی لەلایەن وەزارەتەكانەوە دانراوە، (130) سەد و سێ ترلیۆنە، ئەوەی وەزارەتی مالیە موافەقەتی بۆ كردووە شەست و هەشت ترلیۆنە، بەقەناعەتی من ئەمە مەنتیقی نیە،شمەك و خزمەت گوزاری و چاك كردنەوە ئەمساڵ ترلیۆنێك و شەسەد و بیست و چوار ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، دەكاتە 15٪ وەپار ساڵیش 15٪ ئەم ڕەقەمە، بەڕاستی جێگای پرسیارە بۆ شمەك هەموو ساڵێك دووبارە بكرێتەوە؟؟یەعنی نزیكی ملیارێك دۆلار،یەك خاڵی تر جگە لەوەی كەمیحوەرێكی ترم ماوە كەعیلاقەی بە پەیوەندی بەو سیاسەتەی، بەڕاستی پەیوەندی بەو جەنگە ئابووریەی عیراقەوە هەیە لەدژی ئێمە، بەڵام پێش ئەوە دەمەوێ باسی ئەو نیزامە ئیقتصادیە بكەم كە ئێستا ئیشی لەسەر دەكەین، نەنیزامی ئیشتراكیە، نەنیزامی سەرمایە دارییە، لەڕاستی دا تێكەڵەیەكە، من خۆم پێی ئەڵێم نیزامی میزاجی، نیزامی سەرمایەداری دوورە لەئیحتیكارەوە نیهائیەن، یەعنی نیزامی ئیشیتراكی ئەسالیبی ئەساسیەكەی مونافەسەیە مونافەسە پێشی ئەخا، ئەوە نیزامی ئیشیتراكیە كە دەوڵەت ئیحتیكار ئەكا، بەڵام هەمووومان شكمان لەوە نیە كە ئیحتیكار لەزۆر شوێنا هەیە، لەهەموو شوێنێك هەیە، ئێمە دە ملیار دۆلار لە بەغداد گیری خواردووە، بەرێزان دیارە داهاتی ئێمە 97٪ لەعیراقەوە دێ لە 3٪ لەكوردستان دێ، خۆی لەڕاستیا ئەو 3٪ یەش ئەبێ بیدەینەوە بە بەغداد بە مەقاصە بماندانەوە، لەساڵی 2007 بەقەناعەتی من ئەوە جەنگێكی ئیقتیصادیە دژی هەرێمی كوردستان ئیعلان كراوە بۆ دوو مەبەست، یەكێكیان بۆ مەنزومەی ئێمەیە كەهێزی پێشمەرگەیە، دووهەمین بۆ لێدانی ئیقتیصادی ئێمەیە، كەدواجار بەداخەوە بە عیجز گەیشت، ئێستا ئەگەر تەماشای موقارەنەكە بكەین حكومەتی مەركەزی شەست ملیار دۆلاری ئیحتیاتي هەیە، هەر ئەمساڵ سی و یەك ترلیۆن دیناری بۆ بودجەی سیادی داناوە، ئەگەر سەیری مەنزومەی دیفاعی بكەین كەهێزی پێشمەرگەیە دەبینین مووچەی كەم، بەبێ چەك، بەبێ دیفاع، تەبعەن بەقەناعەتی من سەبەبی رەئیسی ڕاستە حكومەتی ناوەندە، بەڵام وەزارەتی مالیە زۆر لاواز بووە بەرامبەر ئەو جەنگە و نەیتوانیوە ئەو وێستگانە بەكاربێنێ بۆ ئەم تەحدایە كەمن هێواش هیواش دەچمە سەری وهیوادارم جەنابی سەرۆك ئیجازەم با، چونكە ئەمە مەسەلەیەكی هەم نیشتیمانیە هەم داهاتە، بڕینی بودجەی پێشمەرگە لە 2007وە بەبەردەوامی كەساڵانە لە شەش سەد ملیۆن دۆلار كەمتر نیە، سیاسەتی پترۆ دۆلار كە نەئەبوایە لەهیچ كاتێكا ئێمە ئەمەمان قبوڵ كردابایە،نەوت لەكوێ دەردێ؟؟نەوت هەر لەعیراق دەردێ، یەعنی بەڕاستی سیاسەتی پترۆ دۆلاری ئەمساڵ، یەعنی ئەگەر سیاسەتی پترۆ دۆلار نەبوایە ئێمە حیصەی خۆمان وەگرتایە تەنها لەمەدا دووسەد ملیۆن دۆلار قەرزارین، دووسەد ملیۆن دۆلار زەرەر دەكەین، ئەمە تەبعەن ئیدامەی دەبێت، یەعنی هەرچی عیراقە نیازی هەیە

سالأنە فرۆشی نەوتی لەڕۆژێکا بچێتە دەملیۆن بەرمیل نەوت، ئەمە ئەگۆڕێ، یەعنی لەساڵێکا بەملیار دۆلار زەرەر ئەکەین، لەڕاستیدا ئەمە سیاسەتێکی زیرەکانەیە و پلانێکی زیرەکانەیە،سیاسەتی مەنافیزی حدودی، ئەم سیاسەتەش لەئیستادا لەوانەیە دەرنەکەوێ، بەلأم ئەمە ڕەقەمێکی زۆر خەیاڵی ئەبڕێت، چونکە سەرچاوەی تیجارەتی عیراق بەصرەیە، لەبەصرە بەباخیرە ماڵ دێت، گومرگ لەبەصرە وەردەگیرێت، ئێمە لەئایندەدا زەرەرێکی زۆرگەورە دەکەین وەئەمانە خارجی دەستورە، هێواش هێواش حکومەتی عیراقی بەبەرنامە ئەمانە دائەڕیژێت و لەئایندەدا سالأنە ئێمە بەملیار دۆلار زەرەر ئەکەین کە بەداخەوە وەزارەتی مالی ئێمە بێئاگابووە، بەسەریا تێپەڕیوە،دەبوایە قبوڵی نەکردایە،سیاسەتی دانانی نرخی نەوت، سالأنە تەخمینی ئەکەن بە (20) دۆلار دوایش عەل ئەساس بەبودجەی تەکمیلی ئەماندەنێ، کە لەڕاستی دا ئەوەش جۆرێکە لەفێل، جۆرێکە لەزیرەکی و 67٪ نەوتی عیراق لەو سێ شارەی جنوب دەردێت، لەوەشا ڕەقەمی خەیاڵی زەرەر ئەکەین، زیاد کردنی قەبارەی بودجەی سیادی، ئەمساڵ (31) ترلیۆن دینار بودجەی سیادی ئەمساڵی عیراقە، نەدانی حیصەی هەرێم لەبودجەی حاکیمە، بودجەی حاکیمە (7) فەقەرەیە، لەهەر(7) فەقەرەکەیا پارەی تەواویان نەداوە پێمان، لەهەندێکیان هەر هیچان نەداوە، ئەوە بەپێی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، لەهەندێکیان هیچیان نەداوە، لەهەندێکیان 20٪ یان داوە، لەهەندێکیان 58٪ یان داوە،لەهەندێکیش 85٪ یان داوە،تەبعەن لەناو بودجەی عیراقا سێ ماددەی ترسناکی تیایە بەداخەوە بەسەرماندا تێپەڕیوە و جیهەتی مەعنی بەقەناعەتی من وەزارەتی مالیە بووە، ئەو وێستگانەی کە چارەسەرن و وزارەتی مالیە یا حکومەتی هەرێم ئەبوایە بیگرێتە بەر یا پەنای بردایە بۆ دەستور، قبوڵی نەکردایە یەك لایەنە حکومەت داینێ.

2-ئەنجومەنی وەزیران، میزانیە دوای ئەوەی لەوەزارەتی مالیە ئەنێرێ لە ئەنجومەنی وەزیران موصادەقە ئەکرێ، وەزارەتی مالیە ئەبوایە ئەنجومەنی وەزیران ئاگادارکاتەوە کەڕازی نەبن وەزیرە کوردەکان لەسەر ئەو میزانیە،هەروەها پەرلەمانی عیراق، دەبوایە پەرلەمانی عیراق دواجار لەو پیلانانە، لەو فێلانە ئاگادار بکرایەوە، بەداخەوە دیارە ئەمە لە شانی پەرلەمانتارەکان لەم مەسەلەیا کەم ناکاتەوە، بەلأم جیهەتی مەعنی پێم وایە وەزارەتی مالیەیە، دواجار کەلە پەرلەمانی عیراقی موصادەقە ئەکرێ ئەچێ بۆ سەرۆك کۆمار کەئەکرا بەرێز سەرۆك کۆمار بە(ڤیتۆ)ئەم یاسایەی ڕەفز کردایە، کەبەداخەوە بەقەناعەتی من دیسان وەزارەتی مالیە لێرەیا موقەصیرە ئەم هەموو وێستگانەی لەبەر دەمیا بووە نەیتوانیە ئەم پیلانە فەشەل پێبێنێ، دیارە لەڕاپۆرتی لیژنەی داڕایشدا ئەم خاڵە ئیشارەتی پێدراوە وەداوای کردووە کەلیژنە بێ، ئەگەر لەڕووی یاساییەوە یاسایی بێت من بەڕاستی داوا ئەکەم (سحب الید) ئەگەر یاسایی بێت لەجەنابی وەزیر و جێگرەکەی بکرێ ئەگەر یاسایی بێت، ئەگەر یاسایی نەبێت لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە بکرێت، چونکە بەڕاستی ئەوە پیلانێکی مەترسیدارە وەلە ئایندەدا زەربەیەکی زۆر گەورەمان لێدەدا و سوپاس.

بەڕێز بایز تالەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی کەباسی رجات لێ ئەکەم بامن هەندی فەقەرە هەیە زۆر کەمە وەڵامی بەمەوە، دواتر پرسیارم هەیە، کەئەڵێن وەزارەتی دارایی ئیرادتەکانی نە ناردووە ئەگەر لیژنەی دارایی بڵێ ئەمە نەگەیشتۆتە دەستمان حیسابی مینەح ئەکا هەموو ئەو ئیراداتانەمان لەو جەدوەلە داناوە، ئەوە (یەك)، هەموو ئیرادەکانی تیایە و موازەنەی ئەو حیساباتانە هەمووی لێرەیایە ئەوەی کەئەوان ئەیلێن، (دووەم)کەداوا ئەکا سەحبی سیقە و کەداوا ئەکا وەزارەتی مالیە نەینووسیوە بۆسەرۆك کۆمار و ئەمانە، ئەمە کیتابی مەجلیسی وزەرائە لەلامە کۆنووس کە بۆ سەرۆك کۆمار نووسراوە و ئێمە ئەمانەمان کردووە، بەڵام ئەو برادەرە ئاگای لەو شتانە نیە کەکراوە یەك ئیزبارەم هێناوە فەرموو تەماشای بکەن، دەیەها کیتاب بەئیمزای رەئیس وزەرا و بەئیمزای خۆم و وەزیری پلاندانان بۆسەرۆکی کۆمار نووسراوە، بۆ وەزارەتی دارایی نووسراوە، بۆهەموو شوێنێك رۆیشتووە، وەفد ڕۆیشتووە بۆ بەغداد، من لەزمنی وەفدەکە بووم، وەکیلەکە لەزمنی وەفدەکە بووە، وەزیری پلاندانان لەزمنی وەفدەکە بووە، بەڵام ئێستا دێتە ئێرە وائەزانن هیچ نەکراوە،ئەمە یەك ئیزبارەیە وەبەدەیەها ئیزبارەی تریشم لایە ئەتوانن سەیری بکەن،تکایە ئەگەر بەم نەوعە ئەگەر لەسەر ئەم ئەساسانە ئەتانەوێ ئێوە باسی سەحبی سیقەو متمانەو ئیحالە بۆ مەحاکم هەموو شتێکمان هەیە ئێمە،ئاخیر کۆنووس بۆسەرۆکی کۆمار نووسراوە و لەرێگای مەجلیسی وزەراش ناردوومانە و هەرسێکیشمان ئیمزامان کردووە.

بەرێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ ئیعتیادیە پەرلەمانتار باسی سەحبی سیقە بکا، بەڵام لەچوار چێوەی قانونی خۆی.

بەرێز د.بشیر خلیل حداد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی کەدیارە بودجەی ئەمساڵ جیاوازی هەیە لەگەڵ بودجەی ساڵانی ڕابردوو و ڕاپورتی لیژنەی دارایش ئەمساڵ جیاوازە لەساڵانی ڕابردوو.

پێش هەموو شتێك من دەست خۆشی لەوەزارەتی دارایی دەکەم بەتایبەتی بۆئەو پێشنیارانەی لەناو ڕاپورتەکەی خۆیان دا داناون کەوایان لێکردووە بەڕاستی ڕاپۆرتەکە ڕوویەکی جەماوەری وەرگرێ و زیاتر بۆ ناو کۆمەڵانی خەڵك شۆڕبێتەوە، بارودۆخ و گوزەرانیان باشتر بکات، بۆیە من پشتگیری تەواوم بۆهەموو ئەو پیشنیارانە هەیە لەهەمان کاتیشدا پێشنیاری لیستی کوردستانیشە.

بەڕاستی من لەمەسەلەی (عجز) کەساڵانە دەست پێ دەکا ئەمساڵیش ئەو کورتهێنانە زیاتر بووە بەداخەوە، ئەگەر حاڵ، بارودۆخی پەیوەندی پەیوەندی هەرێم لەگەڵ بەغداد و تصروفاتی بەغداد بەو شێوە بڕوا من تەوەقوع دەکەم لەساڵانی ئایندەدا کورتهێنان زیاتر بێ لەبەر ئەوە من ناوی نانێم (عجز) ئەگەر لەنیزامی موازەنەدا پێی دەگوترێ عجز من (ع) دەکەمە (ح) ئەمە بەڕاستی حجزە، ئەمە بەڕاستی زۆر لەوە زیاتر کاك (اسماعیل) ئاماژەی پێدا (10)ملیار دۆلار، نەك هەر شەش ترلیۆن دینارەکەی لەبەغداد ماوە، زۆر لەمە زیاترە، ئەمە عجز نیە، حجزە لەوێ، بۆیە پێویستە ئیتلاقی ئەو حجزە بکرێ،

من پێم وایە ئەمە بەوەسائیلی یاسایی و کیتاب ناکرێ، زیاتر پێویستی بە مەوقیفێکی سیاسی زۆر حاسم و حازم هەیە، هەتا ئەوە و زۆر شتی تریش لەبەغداد حجز بووە ئەمانە بگەڕێتەوە، بۆیە من داوا دەکەم بەڕاستی ئێمە با قورسایی خۆمان لەپاش موناقشەی بودجە بخەینە سەر ئەو بوارە بۆئەوەی ئیلزامی دەستەڵاتی کوردستان بکەین وەئیلزامی حکومەتی کوردستان بکەین بۆ ئەوەی بەسیاسەتێکی تر مامەڵە لەگەڵ بەغدا بکا بەتایبەتی بۆئەو مەسەلەی عجزە.

خاڵێکی تر بەڕێزان ئێمە تائێستا نازانین نەوتی عیراقی چۆن دەفرۆشرێ و چۆن دەڕوا و بەچەند دەڕوا و دێ؟ ڕاستە مەسەلەیەکی عیراقیە، ڕاستە ئەنجومەنی نوێنەران لەبەغدا هەیە، بەس ئەوەی کەئێمە مەعلوماتمان هەیە لەعیراقدا کۆمپانیایەك هەیە بەناوی کۆمپانیای (سۆمۆ) ئەو کۆمپانیایە دەستەڵاتی تەواوی بەسەر هەموو نەوتی عیراقەوە هەیە، ئەم کۆمپانیایە لەپێش 2003 هەبووە لەعیراق سەربە دەستەڵاتی ڕژێمی بەعسی ئەوکات بووە، ئیستاش هەرماوە و هەر ئەوە مامەڵە بەنەوتی عیراقەوە دەکا، ئەوەی کەئێمە زانیاریمان هەبێ ئەو کۆمپانیایە نەسەر بەحکومەتی عیراقە نەسەر بەئەنجومەنی نوێنەرانی عیراقە، بەڵکو سەربە چەند کەسێکی تایبەتەوەیە.

ئەگەر حکومەتی عیراقیش نەزانێ لەوانەیە زۆر لەئەندامانی ئەنجومەنی عیراقیش نەزانن کۆمپانیای (سۆمۆ) چۆن مامەڵە بەنەوتی عیراقەوە دەکا؟ باشە نوێنەرانی ئێمە، وەزیرانی ئێمە، بڕیکاری وەزیرانی ئێمە لەبەغدا، ئەندام پەرلەمانەکانی ئێمە لەبەغدا کەی دەبێ بزانن (سۆمۆ) چ لەونەوتە دەکا؟ ئەو نەوتە بەچەند دەفرۆشێ؟ یەعنی ئەمە گومان لەوەدانیە کەسەقفی فرۆشتنی نەوتی عیراق لە(100)دۆلار بەسەرەوەیە،باشە ئەو فەرقەی کەلەوێ فرۆشراوە بەشی ئێمە، بەشی کوردستان لەو فەرقە کوا؟؟کەی داوا دەکری کەئەوە نەچۆتە ناو عجزەکەوە، نەچۆتە ناو 17٪ کەشەوە؟ ڕۆژێکیش نەمان بیست نوێنەرانی ئێمە لەبەغدا ئەو مەسەلە ئیشارە پێبکەن، بۆیە لەگەڵ ئەوپەڕی ڕێزم بۆیان ئەوە بەدوا داچوونی بۆبکەن، وەزیری دارایی بەڕێز لەڕاپۆرتەکەی خۆیدا گوتی حیساباتی خیتامی 2009 لەو پەرلەمانە تەصدیق کراوە، بەڵام حیساباتی 2010 تائێستا تەصدیق نەکراوە، من پرسیارم لێیان و لەسەرۆکی پەرلەمانیش ئەوەیە، مادام تەصدیق نەکراوە چۆن ئێوە میزانیەی 2011 و 2012 شتان لەسەر دانا؟.

عیلاجی بێکاری کە هاوکارم کاك (اسماعیل)یش ئیشارەی پێدا ئەوە دەبێ یەك لەئامانجەکانی بودجەبێ و ژێرخانێکی ئابووری تەواو بۆ وڵات دابنێ، تاکە عیلاجی ئێمە تەعیناتە، دوو، سێ جۆر تەعینات هەیە، تەعیناتێك دەوام دەکا، تەعیناتێك دەوام ناکا، کە تائێستا ئەو وەزارەتانە بەدەست ئەوانەوە دەناڵێنن کەمیلاکن بەسەریانەوە و دەوامیش ناکەن، مەعاش وەردەگرن و لەسەر میزانیەی تەشغیلیش حیسابن و لەقوەی تەعیندا ئەوانە بەشدارن و هیچ ئیستیفادەشیان لێناکرێ، بۆیە پێویستە لەبودجەدا گرنگی بەکەرتی تایبەت بدرێ.

لەبودجەی لەساڵی 2012 من تەوەقوعم دەکرد لەبودجەی کوردستان نیزامی (سێکتەرات)بەکاربێ، واتە لەبودجەی هەر ساڵێکدا موعالەجە بکرێ، یالەسەر ئاستی حاڵەت یالەسەر ئاستی پارێزگاکان، بۆنمونە ئێمە

بەردەوام مەجموعەك كێشەمان هەیە، وەك دروست كردنی قوتابخانە، كێشەی ئاو، كارەبا، نیشتەجێبوون، دەكرێ ساڵی یەكێكیان یادوانیان زیاتر قورسایی بودجە بۆ ئەو تەحویل بكرێ، مەسەلەن قورسایی زۆر لەبودجەی 2012 بۆ دروست كردنی قوتابخانە بوایە تالەساڵانی داهاتوو ڕزگاربابین لێی، ئەگەر وامان كردایە ئێمە بەڕاستی لەخیلالی سێ چوارساڵ دەمانتوانی لەزۆر لەم حاڵەتانە ڕزگارمان بێ، یالەسەر موستەوای پارێزگاكان، بۆ نموونە ساڵێك زۆرترین بودجە بۆپارێزگایەك بێ تاكێشەی ئەم پارێزگایە چارەسەر بكرێ، لەساڵی ئاییندە بۆ پارێزگایەكی تر تادوایی،مەسەلەیەكی تر كەوا زۆر كەم باس دەكرێ بەداخەوە ئاسەوارەكەشی زۆر زۆر گەورەیە ڕۆژ بەڕۆژ ئاسەواری خراپی لێدەكەوێتەوە.

مەسەلەی ئەو هەموو سەیارانەی كەوا هاوردە دەكرێن، ناڵێم ساڵانە و مانگانە بەڵكو ڕۆژانە بەهەزاران سەیارە داخیلی كوردستان دەبێ،وەزارەتی بازرگانی دەڵێ لای من نایە، ناوخۆ دەڵێ لای من نایە، دارایی دەڵێ لای من نیە، گواستنەوە و گەیاندن دەڵێ پەیوەندی بەمنەوە نیە، باشە كێن ئەوانەی كە بەدەیەها هەزار سەیارە دەیهێنێتە ناو كوردستان؟ سەیری ئامارەكانی بەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆ بكە كەوا ڕووداوەكانی گیان لەدەست دان و معەوەق بوون ڕۆژ بەڕۆژ لەزیاد بوون دایە، نەتیجەی خراپ بەكارهێنانی سەیارەكان و قەلەبالغی سەیارەكان، ژینگە پیس بووە، نەخۆشی زۆر زیاتر بووە، كەواتە نەجادە بەش دەكا نەبەنزین، هیچ شتێك بەش ناكا، نەكامیرە لەحەق دێ لەبەر زۆری سەیارە، ئێمە لەگەڵ ئەوەین خەڵك لەخۆشی بژی، بەڵام لەگەڵ ئەو هەموو سەیارە زۆرە نین، ئەمە خەلەلێكی سیاسی ئیقتیصادی كۆمەڵایەتی پێویستە عیلاج بكرێ، پێویستە پەرلەمان سنوورێك بۆ هاتنی ئەو هەموو سەیارە دابنێت، بەسە تاكەی؟ هەرلەبەر ئەوەی داهاتمان دەبێ؟ ئی باشە داهات ساڵ بەساڵ كەم دەبێتەوە، ئاخیر خاڵم دەبێ حكومەت بەهەموو موخەصەصاتەكاندا بچێتەوە، لەبەر ئەوەی نیزامی موخەصەصات نا دادپەروەری تیایە، چینێك موخەصەصاتی باشە كە موستەحەق نیە، چینێك ڕۆژانە خۆپیشاندان دەكەن نایان درێتێ،من دەمەوێ یەك نموونە بێنمەوە، مامۆستایانی ئاینی مونتەسیبینی وەزارەتی ئەوقاف، ئەگەر هەموو موزەفی حكومەت ڕۆژی (7) سەعات دەوام بكەن ئەوان ڕۆژێ (18) سەعات دەوام دەكەن، لەنوێژی بەیانی تانوێژی عیشا، مامۆستای ئاینی مولزەمە لەمزگەوت بێ و دەوام بكا، نەجەژنی هەیە و نەجومعەی هەیە، بۆیە زۆر زۆر گرنگ و پێویستە ئەگەر بەنیزامی موخەصەصات دابچینەوە، بەڵام یەك لەو چینانەی كەپێویستە دەسكاری مووچەیان یان موخەصەصاتیان بكرێ مامۆستایانی ئاینیە، ئەویش لەبەر ئەوە مەسەلەیەكی ئاینیە، نەك بەزەیی پێداهاتنەوە، لەبەر ئەوەی پشوویان نیە، هەموو ڕۆژ دەوام دەكەن، بۆیە داوا كارم لەهاوكارانم هاوكاریمان بكەن تاموخەصەصاتێكی باش بۆ مامۆستایانی ئاینی دابین بكەین و سوپاس.

بەڕێز كوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەرەتا پشتگیری لەڕاپۆرتەكەی كاك (كاردۆ) ئەكەم بەتایبەتی بڕینی 10%ی بودجەی بەكاربەر و بەو شێوەیەی كە دایرێشتۆتەوە بۆ سوود گەیاندن بەكۆمەڵگاكەمان، من تێبینیم لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی

داراییه بەتایبەتی بەشی یەکەم کەتایبەتە بەلیژنەی دارایی ئەخەمە ڕوو، سەرنج و تێبینیەکانم سەبارەت بەپڕۆژەکە لەڕۆژانی داهاتوودا ئەخەمە ڕوو سەبارەت....

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان ئەوانەی پێش تۆ قسەیان کرد، شمولی قسەیان کرد، تۆش شمولی قسە بکە، چونکە ئەوانەی دوێنێش قسەیان کرد هەرلە دروست کردنی مەکتەب و خانوو بەرجادە دەکەوێ، موخەصەصات هەموو قسەیان کرد بەڕاستی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتە ڕاپۆرتی هەموومانە ڕاپورتی ئەندام پەرلەمانەکانە،ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نیە تەنها، سوپاس.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیلتیزام بەپەیڕەوی ناوخۆ و شێوازی بەڕێوەبردنی ساڵانی ڕابردووەوە ئەکەم، لەبەر ئەوە سەرنج و تێبینیەکانم لەسەر ڕاپۆرتەکە ئەیەم،ڕۆژانی داهاتوو سەرنج و تێبینیەکانم لەسەر کۆی بودجە ئەخەمە بەردەمی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان.

سەرەتا دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی ماندووبوونیان هەڵەسەنگێنم، بەڵام بەداخەوە کەموکورتی زۆر لەڕاپۆڕتەکەیانە هەیە، ئەگەر بەراوردی بکەی بەڕاپۆرتی ساڵانی پار و پێرار، ڕاپۆرتی ساڵانی پێشوویان زۆر تێرو تەسەلتر بوو،تێبینی یەکەمم ئەبوایە لیژنەی دارایی وەك لیژنەیەکی تایبەتمەند و پسپۆر بهاتنایە شیکاریەکی زانستی هەمەلایانەیان بکردایە لەسەر بودجەکە،ڕای خۆیان بدایە بۆئەم بودجە زەبەلاحە، ناتوانێ کێشەکانی (بێکاری،هەژاری،نیشتەجێ بوون) چارەسەر بکا؟ بۆئەم بودجە زەبەلاحە نەیتوانیوە ژێرخانی ئابووری ببووژێنێتەوە؟ بۆئەم بودجە زەبەلاحە چارەسەرەکانی بۆ (کەرتی کشتوکالی و کەرتی پیشەسازی) ئەوەندە لاوازە؟ تێبینی دووەمم ئەوەیە ئەگەر بەشە بودجەی هەرێم کەلەمەرکەزەوە دێت کۆبکەیتەوە لەگەڵ پترۆ دۆلار لەگەڵ داهاتی ناوخۆ، لەگەڵ ئەو عیجزەی هەیە وەزارەتی مالیە کەوتۆتە هەلەی چوار ملیۆن و چل ملیۆنەوە، ڕاستە ئەمە هەڵەیەکی زۆر نیە، بەڵام ئەبوایە لیژنەی دارایی ئەم هەڵەی تۆمار نەکردایەتەوە، لەناو ئەو ژمارانەیە کەنووسیویەتی، خاڵی سێیەم وەزارەت لەدیاری کردنی کورتهێنان بەهەڵەیا چووە، دیارە کورتهێنانی وەزارەتی پێشمەرگەی بە ترلیۆنێك و دووسەد ملیار و سێ سەد و بیست ملیۆن داناوە لەکاتێکا خۆی عیجزەکە نۆسەد و پەنجا و دوو ملیار و نۆسەد و هەشتا ملیۆنە، و فەرقەکە دوو سەد و چل و حەوت ملیار و سێ سەد و چل ملیۆنە، واتە عیجزە حەقیقیەکە یەك

ترليۆن و چوار سەد و و شەست و حەوت مليار و نۆسەد و هەشتا مليۆنە نەك دوو ترليۆن و چل و چوار مليار و هەشت سەد و چل و حەوت مليۆن، ئەبوايە ليژنەی دارايی ئەم هەڵەی بەسەر تێنەپەڕيايە و سەرنجی خۆی لەسەر بايە و ڕوون كردنەوەی بايە لەسەر ئەوەی ئێمە كەچۆن چارەسەرێك بكەين بۆ عيجزەكە.

تێبينيەكانم لەسەر داهاتی ناوخۆ، ڕاپۆرتی ليژنەی دارايی كەمترين وشەی نووسيوە لەسەر داهاتی ناوخۆ، ئەگەر سەيری ڕاپۆرتەكەيان بكەين هەريەك وشەشی نەنووسيوە لەسەر ئەو داهاتە زۆرەی نەوت.

ديارە هاوڕێكانم بەدرێژی لەسەر داهاتی نەوت قسەئەكەن، بەلأم من تەنها يەك نموونە ئەڵێم، لەكۆتا عەقدی حكومەتی هەرێم لەگەڵ كۆمپانياى (ئيكس مۆبيل) پێنجسەد و هەژدە مليۆن دۆلاری وەرگرتووە حكومەتی هەرێم باس نەكراوە لەناو بودجەكەيا، ئەگەر باسی خاڵە سنووريەكان بكەين كەبەداخەوە زۆر كەم قسەی لەسەر كراوە لەڕاپۆرتەكەيا ئەكرێ ئەمە بەعەقلی كێيا ئەچێ كەتەنيا داهاتی پارێزگای ئەنبار يەك خاڵی سنوری هەيە سێ بەڕامبەری هەموو خاڵە سنووريەكانی هەرێم بێت، ئايا ئەمە ڕاستە؟ بۆ ليژنە ئەمەی تاوتوێ نەكردووە؟ لەكاتێكا بەرپرسی گومرگی ئيبراهيم خەليل ئەڵێ تەنها داهاتی يەك ڕۆژی ئيبراهيم خليل يەك مليۆن دۆلارە، ئەبوايە ئەمە بەدوا داچوونی بۆ بكرايە لەلايەن ليژنەی داراييەوە، ئەمە تەنها دوان لەو نموونانەی كەناويان هاتووە لەناو بودجەيا.

من يەك نموونە ئەهێنمەوە لەو داهاتانەی كەباس نەكراون ديارە پێشتر باس كرا بەس من ڕوون كردنەوەی زياتری لەسەر ئەدەم، مەسەلەی چيمەنتۆيە (كارگەی تاسلوجە) ڕاستە دراوە بەكەرتی تايبەت، بەلأم ڕۆژانە (1000)تەن ئەدا بەحكومەت، حكومەت بە(60)دۆلار ئەدا، داهاتی سالی 2011 هەژدە مليار و دووسەد و شەست و پێنج مليۆن بووە، هی ئەمساڵی تائێستا بەنزيكی(90000000000) مليارە وئەشزانم ئەو داهاتە ئەچێتە سەر حيسابی جاريەی حەرەكەی نەقدی وەزارەتی دارايی بەژمارە (15303) ی سليمانی و ئەشزانم چۆن سەرف كراوە،ئەبوايە ليژنەی دارايی بەدوا داچونی بكردايە ئەم داهاتە بۆئەچێتە ئەم بانكەوە و چۆن چۆنی سەرف ئەكرێ؟ تێبينيەكانم لەسەر پرۆژەكان، ديارە ئەمساڵيش بەهەمان شێوەی بابەتەكانی تر كەمترين ڕوون كردنەوە دراوە لەسەر پرۆژەكان من چەندين تێبينيم هەيە، بەلأم تەنها ئەو كەمو كورتيانە باس ئەكەم:

1-خەرج نەكردنی پارەی پرۆژەكان بەشێوەيەك ساڵانە بودجەی بەكار بەر ئەبێ 85٪ و بودجەی وەبەرهێنان ئەبێ بە 15٪،ئەمە لەناو دۆكۆمێنتەكانی وەزارەتی دارايی خۆيان هاتووە كەپار ساڵ 16٪ بودجەی وەبەرهێنان چۆتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، ئەويكەی تری چووە بۆ بودجەی بەكاربەر كەهەموو ساڵ ئەوە دووبارە ئەبێتەوە.

2-دابەش كردنی پرۆژەكان بەسەر وەزارەت و سێكتەرەكاندا بنەمايەكی تەندروستی نيە.

3-هەندێ پرۆژە بۆ وەزارەتەكان دانراوە كەكاری ئەو وەزارەتانە نين.

4-دانانی پرۆژە بۆكەرتی تايبەت.

5-ناڕوونی لەهەندێ پرۆژەدا هەیە.
6-گرفت لەتەرخان کراوی پرۆژەکاندا هەیە،بەنموونە(257)پرۆژە هەیە کاتی تەواوبوونی لەساڵێك کەمترە ئەمانە یەك لەسەر سێی بودجەکەی بۆدانراوە واتە پرۆژەیەکی یەك ساڵی بەسێ ساڵ تەواو ئەبێ، لەناو ئەمانەیە (57)یان لەشەش مانگ و تیایەتی چوار مانگە یەك لەسەر سێی بۆدانراوە، کەواتە پرۆژەیەکی شەش مانگی یاچوار مانگی بەسێ ساڵ تەواو ئەبی کەئەبوایە لیژنەی داراییی ئەمانەی بەنموونە بهێنابایەوە و داوای لەلیژنەی پلاندانان بکردایە ئەم پرۆژانە کەساڵێك و ساڵێك کەمترە لەساڵێکا تەواوی بکات.
7-ڕەچاونەکردنی دابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکاندا.
8-هەندێ خەرجی هەن ئەبوایە لەپرۆژەی بەکاربردنا بوایە وەك کڕینی سەیارە، کڕینی مەوادی پاکەرەوە، کڕینی سۆندە،ئەمانە هی بودجەی بەکاربەرن ئەبوایە لیژنە ئەمەی هەست پێکردایە و داوای لەوەزارەتی دارایی بکردابایە ئەمانە بگوێزێتەوە بۆبەکاربەر.
تێبینیەکانم لەسەر بودجەی بەکاربەر زۆر زۆرن تەنها دوو نموونەی باس ئەکەم،حکومەت زانیاری هەڵەی یاوە بە پەرلەمان، کەچی لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییا یەك وشەشی لەسەر نەنووسراوە، بۆنموونە لەژمێرەی یەکەمی شەش مانگی پارساڵ بۆ پەڕاوگە شەش ملیار و سێ سەد و سی و یەك ملیۆن خەرج کراوە کەچی لەبودجەی ئەم ساڵ بۆ پەڕاوگەی شەش مانگی پارساڵ کراوە بەچوار ملیۆن و شەش سەد و و سیانزە ملیۆن کەواتە دوو ترلیۆن و سێ سەد و هەژدە ملیۆن هەڵەی کردووە وەزارەتی دارایی، کامیان ڕاستە بۆمان ڕوون بکەنەوە؟ پێویست بو تەبعەن ئەوە دەیان نمونەم لایە پێویست بو لیژنەی دارایی ئەم نمونانە تاوتوێ بکا لەگەڵ وەزارەتی دارایی لێیان بپرسێ، تکایە پێمان بڵێن حیسابی خیتامی ئەوەی پێشوتان ڕاستە یائەوەی کە لەبودجەکەیا بۆ ئێمەتان ناردووە؟ بەهەدەردانی زۆر هەیە کەلێرە تەنها یەك نموونەیان ئەخەمە ڕوو کەدەیان نموونەم لەبەر دەستایە، بۆکتێب چوار ملیار و سەد و شەست و حەوت ملیۆن دینار لەبودجەی 2010 تەرخان کراوە لەکاتێکا بۆ شەش مانگی پار سێ سەد و دوو ملیۆن دانراوە، ئەگەر بەراوردێك بکەین ئەوەی ئەمساڵ دانراوە حەوت ئەوەنەی پارە بۆ ئەم کتێبانە حەوت ئەوەنە زیادی کردووە لەکاتێکا ئەم کتێبانە هی وەزارەتی ڕۆشنبیرین و وەزارەتی پەروەردەش نین، چونکە بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری سێ سەد و یەك ملیۆن دانراوە.
بۆ وەزارەتی پەروەردە پێنج سەد و چل و هەشت ملیۆن دانراوە و بۆ کتێبی قوتابخانەکانیش هەشتاو حەوت ملیۆن دانراوە، ئەم کتێبانە چین کەئەم پارەی بۆدانراوە وەزارەتی دارایی پێویست بو هەموو ئەو بەهەدەردانە لیژنەی دارایی بیخاتە بەردەم وەزارەت و پێی کەمکاتەوە، تێبینیە گشتیەکانم لەسەر ڕاپۆرتی دارایی ئەوەیە لیژنە هیچی نەنووسیوە لەسەر حیسابی خیتامی، لەکاتێکا ئەبوایە ئەو بەرپرسیارەتیەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، بۆ حیسابی خیتامی 2010 لەپەرلەمان موناقەشە نەکرا؟ بۆ شەش مانگی ساڵی 2011مان پەسەند نەکرد؟؟یان ڕەتمان نەکردەوە هەتاکو بەرچاومان ڕوون بێتەوە؟کەوا ئەرکی ئەم لیژنە بەرێزە بوو، لەگەڵ ئەوەی هەندێ لیژنە پرسیار لەدوا کەوتنی بودجە ئەکەن بۆماوەی(8)مانگ، بەلام

ئەمە لەبەر ئەوەی لیژنەی دارایی لیژنەی تایبەت مەندە، ئەبوایە یەکەم خاڵ بەوە دەستتان پێ کردایە کەبۆچی وەزارەتی دارایی (8) مانگ بودجەتان تاخیر کرد؟ و دەستنیشانی ئەو ئاسەوارە خراپانەیان بکردایە لەئەنجامی دوا کەوتنی بودجە، لیژنە هیچی نەنووسیوە لەسەر ئەو ماددانەی کەوەزارەتی دارایی و پلاندانان لەبودجەی 2011 پێشێلیان کردوە یاوەك خۆی جێ بەجێیان نەکردووە یاڕێنماییان بۆ دەرکردووە کەڕێنمایەکان پێچەوانەی یاساکە بووە هەندێك لەلیژنەکان دەست نیشانیان کردووە، ئەو ماددانە بریتین لە (15)بڕگەی سێ و پێنج لە ماددەی (16) (17) (24)(27) (30) (32) (33) (35) (36)، گرنگترینیان ئەوەیە کەوا ئەو حیسابەی کەوەزارەتی دارایی ئەبوایە بیکردایەتەوە بۆئەو دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆملیار دینارەی کەلەپرۆژەکان ماوەتەوە کەئەمساڵ بیخاتەوە سەر پرۆژەکان، هەروەها هیچی نەوتووە لەسەر ئەو ماوەیەی کەماوەتەوە لەو چل و نۆ ملیار دینارەی بودجەی 2010 دەست نیشانمان کرد بۆ یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خێزانە هەژارەکان کەئێستا کێشەیە لەنێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەیە، کەئێستا وەزارەتی دارایی ئامادە نیە ئەو پارەیە تەرخان بکات بۆ وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە، لەکاتێکا 20٪ی پرۆژەکە چۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، ڕاپۆرتەکە هیچی نەوتووە لەسەر پارەی ماوە و تەدویر لەگەڵ ئەوەی ئەو هەموو پارەی کەماوەتەوە کەس نازانێ تەدویر کراوە، چی لێکراوە؟.

من پێشنیاری ئەوە دەکەم 10٪ ی بودجەی تەشغیلی ببڕدرێ بەو شێوەی هاوکارم کاك (کاردۆ) باسی کرد و دابەش بکرێتەوە، سلفەی عەقار بۆ شار و گوندەکان و قەزاکان وەك یەك بێ و ببێ بە(30000000)ملیۆن دینار، لەبەر ئەوەی دەزانین قەزاو ناحیەکان تاپۆیان نیە، هەر بۆیان سەرف ناکرێ، خانەنشین ڕاستە لەلیژنەی دارایی داوایان کردووە مینحەیەکی (600000)یان بدرێتێ، بەڵام من لێیان ئەپرسم وەجارێکیش لەگەڵ وەزیری دارایی تاوتوێمان کردووە، ئایا لەم هەرێمە خانەنشینێك کە(30) ساڵ خزمەت ئەکا و تەمەنی تێئەپەڕێ کار بکا (300000)یا(400000)هی ئەوەیە ژیانی پێ بەڕێوە بچێ؟.

بۆیە من داوا ئەکەم کەئەم هاوکاریە یەکجار نەبێ، بابێین مووچەکانیان بەرز بکەینەوە یابیکەینە(600000) کەخوار(600000) هەزارن، یان دەرماڵەی ماڵ و منداڵ و خێزان و پیشەیی ڕاستە ئەمە لەگەڵ یاسای خانەنشینی عیراق کۆك نیە، بەڵام ئێمە لێرە ئەتوانین ئەو دەرماڵانەیان بۆ بگێڕینەوە، داوا ئەکەم دووسەد ملیار دابنرێ بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، بخرێتە سەر سندوقی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە بۆ دروست کردنی خانوو بۆ خێزانە هەژارەکان.

هەروەها داوا ئەکەم ئەو چل و نۆ ملیارەی ماوەتەوە بخرێتە سەر ئەو سندوقە بۆ ئەوەی ئەو یەکانەی کەدەست کراوە بەدروست کردنی بکرێ، مەسەلەی فەرمانبەرە گرێبەستەکان لەبەر چاو بگیرێت لەکاتی ئەو (17000) کەدانراوە ئەولەویەتیان بدرێتێ، ئەخیر شتم ئەوەیە کەپشتگیری هاوکارانم کاك (کاردۆ) و کاك (اسماعیل) ئەکەم کەلیژنەیەك پێك بهێنرێ بۆ لێپێچینەوە لەوەزیری دارایی و بریکاری وەزیری

دارایـی، هـەروەها وەزیـری پلانــدانان لەســەر هـەموو ئـەو کەموکورتیانــە، لەســەر دووبـارە بوونــەوەی کەموکورتیـەکانی ساڵانی پـار و پێـرار، هـەروەها لەسـەر ئـەو وەڵامانـەی کـە دوێـنێ بـۆمن موقنیـع نـەبوو، سوپاس.

بەڕێز د.علی سندی-وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەپێی پەیڕە و پڕۆگرامی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان فەصلی(9)، مـادەی/79،/80،/81، هـەتاکو /89، موناقەشەی میزانیە تەعریف کراوە، ئامادە بـوونی ئێمـە لێـرە بـۆ ڕۆژی سـێیەم و چـوارەم و چـەند ڕۆژی تریش بەردەوام بێ تەنها بۆ ئەوەیە کەبەپێی ئەم یاسایە ئێمـەش لەخزمـەتی پەرلـەمان دابـین، بـۆ ئەوەی کە بودجەی 2012 کەدواکەتووە قوەتی خەڵکی کوردستانە بڕوات، بەڵام بەداخەوە ئەمەی کەئێستا داوا دەکـرێتن ئـەو بەرێزانـە دەتـوانن داوای جەلسـەی ئیسـتجواب بکـەن ، دوای بودجـە بمانهێننـەوە، بـەڵام کەئێستا بودجەیان ڕاگرتووە لێرە، جاتکام وایـە چـۆن لەسـەر ئێمـە پـەیڕەو و پرۆگرامەکـە دەڕوات لەسـەر ئەندامانیش بڕوات، سوپاس.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو بودجـەی کەلەبـەر دەمانایـە چ وەك پـڕۆژە یاسـاکە بەشـێوەیەکی گشـتی بەداخـەوە سـاڵی پـار و سـاڵی پێـراریش یـەعنی سـاڵی 2010 و 2011 مـن خـۆم وەك ئەنـدام پەرلـەمان کۆمـەڵێك تێبینـیم سـەبارەت بەبودجەکە هەبوو، بەڵام بەداخەوە ئەبینرێ کار ناکرێ بـە مولاحـەزەکانی ئەنـدام پەرلـەمان، ئەگـەر مـن تەنها داکۆکی لـەهی خـۆم بکـەم مـاڨ خۆمـە، ئەگـەر ئـەو سیاسـەتەی کەئـەم بودجەیـە لەسـەری داڕێـژراوە سیاسەتێك نـەبێ لەخزمـەتی هێنانـەدی کۆمـەڵێك ئامـانجی دیـاری کـراو، بـەبڕوای مـن دواتـریش بەبەڵگـە ئەیســەلمێنم لەخزمــەتی ئــەوەیا نیــە کــەبتوانین وەك پێشــتر باســم کــرد نــەبتوانێ کێشــە ئــابووری و کۆمەڵایەتیەکانی هەرێم چارەسـەر بکات وەك (هـەژاری، بێکاری، هەڵاوسان)، هـەموو بودجەیـەکی دارایـی پێویستە کۆمەڵێك سیاسـەت لـەخۆی بگرێ، ئـەم سیاسـەتانەش لەخزمـەتی کۆمـەڵێك ئامـانج کـەنزیك بـێ لەپێداویستی خـەڵك، ئەگـەر سیاسـەتی ئـابووری کـە دائەڕێـژرێ یائـەو بودجەیـە لەسـەر ئـە سیاسـەتە کـە دائەرێژرێت نەتوانێ ئەو پلانە بێنێتە دی بەبڕوای من ئەو سیاسەتە شکستی خواردووە.

لێرە لەڕاپۆرتێکی 2010 کەبەڕێز وەزیری دارایی ئەڵێت ئێمە ناڵێین توانیومانە هەموو پێداویستیەکانی خەڵکی کوردستان دابین بکەین، بەڵام داواکاری و خواستی ڕەوا شتێکەو توانای دارایی شتێکی ترە کەزۆرجار ئەبێ بەکۆسپ، ئەمە جۆرێکە لەدەست کێشان بەشانی خـەڵکا، بەڕاسـتی کەئـەڵێی خـەم مـەخۆ مـن توانـای داراییم ئەمەنەیە، بەڵام لەملاوە ئەڵێ، من ئێستا بەرەقەم ئەیسەلمێنم کەبرینی گەورە ئەم بودجە ئەیخاتـە دڵی خەڵکەوە، ئەگـەر سیاسـەتی بودجەیـەك کەدارێـژراوە لەخزمـەتی هەنـدێك شـتی دیـاری کـراوا نـەبێت

کەزۆر شتی بەبڕوای من ئەلف و بێی مناقەشەکردنی بودجەیە، نەتوانێ کورتهێنانی بودجە موعالەجە بکا،نەتوانێ کەمکردنەوەی بودجەی بەکاربردن بەردەوام لە هەڵاوسان بێت.

نەتوانێ پێشنیازی بەدیلی هەبێ بۆ عیجزێك کە هەموو ساڵێك دووبارە ئەبێتەوە، خۆناکرێ تۆ حەلێکت پێ بێ بۆ نەفسی موشکیلە هەموو ساڵێك دووبارەی کەیتەوە، ئەوە کێشەیەکی سیاسی هەرێمی کوردستان و حکومەتی فیدراڵە دروست بووە، ئەو وەعدەی کە دایانە و لەیاسای بودجەی 2012ی عیراق ئاماژەی پێ کردووە بەبەندێکی سەربەخۆ ئەڵێ ئێمە سەرف کردنی پارەی مووچەی پێشمەرگە و تەجهیزاتی ئەسلیحەیان هەڵئەگیرێ تاکو یاسایەك دەرئەچێ جیاواز نەبێ لەگەڵ دەستوری عیراق، واتە ئەبێ ئێمە بوەستین تاکو یاسایەك دەرئەچێ کەکێشەی پێشمەرگە چارەسەر بکا.

کەواتە ناکرێ ئێمە ساڵ بەساڵ هەمان کێشەمان هەبێ و بەهەموو عەقڵمان کەبیر ئەکەینەوە پێشنیارمان پێ بێ بۆمشکیلەیەك کەبۆتە مشکیلەیەکی مزمین، ئەوەی کەحەلکراوە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بڕیاری لەسەر دراوە لە بودجەی وەبەرهێنان کورتهێنان پڕئەکاتەوە، تۆ لێرە کێشەیەك چارەسەر ئەکەی بەردەوام دەفعاتی صەرفت هەیە بۆئەوەی پڕۆژە نەوەستێ، بەلاَم ئایا لەبەرامبەرا ئاوڕێك بەیتەوە لەژێرخانی ئابووری کوردستان بەرەو هەڵدێر ئەڕوا، تۆ پڕۆژەیەکی ستراتیجی نامێنێ، وەك هاوکارانم پێشتر باسیان کرد تۆخۆت لەسیاسەتە گشتیەکانە کە دائەرێژی لەسەدا بیست و نۆ و پۆینت پێنجی دائەنێی بۆبودجەی ئیستیثماری، لەئەدای فیعلی حکومەتیش کەجێ بەجێی ئەکات بەپێی ئەو ڕاپۆرتانەی کەبەڕێزتان داوتانە بەئێمە لەسەدا بیست و نۆکەش نزیکەی لەسەدا شانزەی حکومەت توانیویەتی ئەدای پڕۆژە ئیستیثماریەکان بکا، ئایا لەم لەسەدا شانزەیە کام لەم بونیەی (تحتي) ئابووری هەرێمی کوردستان بکاتە پایەکی ئابووری بەقوەت کەسبەینێ وەزعێکی خراپ ڕووبات ئێمە بتوانین لەسەر ئەو پایانە بوەستین یابەلایەنی کەمەوە ئەبێ جارێکی تر بگەڕێینەوە بۆ حەلە کۆنەکان، بەمامۆستا بڵێین لەبەر ئەوەی تۆ مووچەت نیە بێ بەرامبەر وەك ساڵانی ڕابردوو کەتەکلیفمان لێکردن، دەبێ عیلاجمان پێ بێ و ساڵ بەساڵ پێشنیاری جیاوازمان پێ بێ بۆ کێشەکان کەموزمینە.

ئەم سیاسەتی بودجەیە کە داڕێژراوە بەبڕوای من لەخزمەتی ئەوەدا نیە کە کۆنترۆڵی نەبەفیرۆدان بکات نەزیادە ڕۆیی، ئەمە قسەی ئەندامێکی ئۆپۆزسیۆن نیە، من هیچ ڕەئییەك نادەم، دواتر تەنها ڕاپۆرتەکانی بەڕێزتان لەڕووی ڕەقەم بەراوردی یەکتری ئەکەم.

بەبڕوای من ئەگەر بەس هەڵە لەڕەقەمە، هەڵە لەنێوان مەزندەکانە، بەس بە بەراوردی یەکتری بەشێکی گەورە لەداهات ئەگەڕێتەوە، ئەم بودجە لەخزمەتی ئەوەدا نیە کەبونیەی تەنمیەی ئیقتیصادی لەکوردستان بەرزبکاتەوە، لەبەر ئەم خاڵانەی لەخوارەوە باسی ئەکەم.

لەبودجەی ساڵی دارایی کەهاتۆتە بەر دەممان لەڕاپۆرتی 2010 دا لە(موجودات غير ماليە) لەڕاپۆرتی بەڕێزتان ئەڵێ دووسەد و پەنجاو هەشت ملیار و حەوسەد و حەفتاو دوو ملیۆن دینارم خەرج کردووە، هەر لەخشتەی پارەکانە کەلەموازەنەی 2011 لەسەرەتاکەی دا هاتووە، ئەڵێ بۆ 2010 بڕی دووسەد و سی و

دوومليار و پێنج سەد و شەست و یەك مليۆن دينارم سەرف كردووه، لەيەكەم ئەڵێ دووسەد و پەنجا و یەك مليار، دووهەميان ئەڵێ دووسەد و سی و دوومليار، كاميان ڕاستە؟ لەژمێری كۆتايی شەش مانگی يەكەمی پار ساڵ دا بۆ كرێی بينا گرتن، حكومەت ئەڵێ پانزە مليار و سەو و چل و چوار مليۆن دينارم سەرف كردووه، لەڕاپۆرتی ئەمساڵ لەسەرەتای خشتەكەيا كەجارێكی تر سەرەتاكە بەخشتە دەست پێدەكاتەوە بەرێزتان ئاماژەتان كردووه پانزە مليار و حەوسەد و حەفتاو چوار مليۆن دينارتان سەرف كردووه، پانزە مليارتان سەرف كردووه يا يانزە مليار؟ كاميان ڕاستە؟ سەرفيات لەناو ئەم بودجەيە.

بەرێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەرێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم شتانە لەحساباتی خيتامی بە دەرئەكەوێ.

بەرێز ئاشتی عزيز صالح:

من نوێنەری(18000)كەسم، ئەگەر هەموويان بێن يەكی دوو دەقە قسەبكەن ئەبێ سەد سەعات قسە بكەين لێرە، دە دەقە بۆ من كافيە، سەرفيات بەپێی ئەولەوياتی خەڵك نيە، چونكە لێرە من ئەيسەلمێنم كە بەهەدەردان هەيە، چونكە پارە سەرف كراوە بۆ كۆمەڵێك شت كەهێشتا كۆمەڵێك گوند و ناحيەی هەرێمی كوردستان ئەناڵێنن بەدەست سەرڤ صەحيەوە، بۆ ئاوی خاوێن.

بەبڕوای هەركەسێك ئەمانە زەڕوريات نيە، لەژمێری كۆتايی شەش مانگی پارساڵ بۆ ئاهەنگ يەك مليار و دووسەد مليۆن دينار ئەڵێ سەرفم كردووە، بەڵام ئەڵێ لەشەش مانگی يەكەم بۆ كارەبا هەشت سەد و بيست و پێنج مليۆن دينار خەرج كراوە، ئايا كاميان زەڕوری ترە ئەگەر موقارەنە بكرێن؟ لەكۆتايی پارساڵ ئەڵێ لەشەش مانگی 2011 بۆچاك كردنەوە (صيانە) چل و چوار مليار و سەد و پەنجا و نۆ مليار دينار سەرف كراوە، لەسەرەتای ڕاپۆرتی ئەمساڵدا ئەڵێ شەش مانگی ڕابردوو سی و پێنج مليار و حەوسەد و هەشت مليۆن دينارم سەرف كردووە، كاميان ڕاستە؟.

حكومەت لەبودجەی ساڵی 2011 ئەڵێ بۆ دۆخە لە ناكاوەكان لەشەش مانگی يەكەمی ساڵی 2010 سەد و سی و سێ مليار ديناری سەرف كردووە، بەڵام لە كۆتايی 2010 ئەڵێ نۆ مليار و هەشت سەد و شەست و شەش مليۆن دينارم سەرف كردوە، واتە يەكەمجار مەزندەی ئەكا شەش مانگی يەكەم سەد و سی و سێ مليار سەرف كردوە، بەڵام لەكۆتايی ساڵدا ئەڵێ نۆ مليارم سەرف كردووە، ئەم دابەزينە بۆ؟ بەحوكمی ئەوەی كەسەرۆكايەتی هەرێم كۆمەڵێك پێگەی ئيداری ئەكا كەئەكرێ لەناو يەكدا، لەناو يەك بينا كۆبكرێتەوە، بەتەنها بۆ ديوانی سەرۆكايەتی هەرێم يانزە مليار و دوو سەد و حەفتاو شەش مليۆن دينار مەزندە كراوە كەبينايەكی بۆ دروست بكرێ، لەم ساڵدا ئەو حيصەی كەبەر بودجەی ئەمساڵ ئەكەوێ، چوار مليار ديناری بۆ دانراوە، ئايا بۆ ساڵی ئاينده يەعنی نزيكەی حەوت مليار ديناری ئەچێتە سەر

بودجەی ساڵی ئاینده، ئەمه چۆن تەزەخوم بەردەوام ئەم سیاسەته لەخزمەتی ئەوەی نیه كه تەزەخوم بەردەوام بیٚ و چارەسەر نەكریٚ؟

لەشویٚنیٚكی تر بۆ دروست كردنی دوو تونیٚل لەزاخۆ كەسەر بەوەزارەتی ئاوەدان كردنەوەی (دهۆك)ه، شەست ملیار دینار دانراوه، ئەمه هەڵەیەكی تره لەموقارەنه كردن لەنیٚوان مەزندەی پاره و جیٚ بەجیٚ كردنی ڕۆژی پڕۆژەیه، ئەو سەقفه زەمەنیەی كەدانراوه بۆ جیٚ بەجیٚ كردنی پرۆژه، یەكسانه به(700)ڕۆژ كەنزیكەی دووساڵ و بیست ڕۆژ ئەكا، لەبەرامبەر ئەو پارەیەی مەزنده كراوه بۆ پڕۆژەكه شەست ملیار دیناره، بۆ ئەمساڵ سیٚ ملیار دیناری بۆ دانراوه، ئەم پرۆژەیه یەعنی ساڵی ئاینده ئەبیٚ كۆی بودجەكه دابنریٚ بۆ ئەم پرۆژەیه، واته لەبودجەی ساڵی ئاینده پەنجا و حەوت ملیار دائەنیٚین بۆ ئەم پرۆژەیه؟ ئەی چۆن تەزەخوم بەردەوام نابیٚ؟ هەڵه لەسەرەتای ئەم ڕاپۆرته هەیه.

بۆ نموونه سەرەڕای ئەوەی پارساڵ بەبەریٚز وەزیری پلاندانانم وت، زۆر زەحمەته بەم كۆپیه خراپه، نەناوی ناحیەكان، نەناوی گوندەكان دیاره، زۆر زەحمەته بتوانی دەستنیشانی هەڵەكان بكەی.

بەڕاستی ئەگەر هەریٚمی كوردستان وەزعی دارایی خراپ بوایه ئەموت ئەمه هەڵەیەكی مەقصود نیه، یامیكانیزم دواكەوتوو بوایه ئەموت مەقصود نیه، بەلاٚم بەڕاستی ئەمه هۆكاره بۆ سەرشیٚواندنی ئەندام پەرلەمان.

یەكیٚكی تر لەو هەلاٚنه ئەگەر بەسیستەمی ڕەقەمی بوایه ئەم هەلاٚنه دووباره نەئەبۆوه، من پرسیاریٚك ئەكەم، گەڕەكی (بەكرەجۆ) سەر به دەربەندیخانه؟ لەپرۆژەكان واهاتووه، (بەردەقارەمان) سەر بەدەربەندیخانه؟ زۆر هەڵەی تریش ئەگەر ویستان من به (دۆكۆمیٚنت)ئەیخەمه بەردەمتان، هەڵەیەكی تر، بەڕاستی لەیاسای (ئیدارەی مالیه) و(دەینی عام) ژماره (95) 2004 لەبەندی (8)نەصیٚكی تیایه (على ان لاتتم المناقله من التخصيصات و نفقات المشاريع الراسماليه الى النفقات التشغيلية، ولا من تخصيصات الموجودات غير المالية الى الرواتب و بقية النفقات) ئەگەر قانونیٚك هەبیٚ ڕیٚگه لەئیٚمه بگریٚ كه نەتوانین لەمەشاریعی ڕەئس مالیەوه موناقەلەیەكی زۆر بكەین، ئەی ئەو هەموو موناقەلەیه له مەشاریعی ڕەئس مالیەوه (عجز)ی پیٚ پڕئەكەینەوه، ئەیدەینه بودجەی بەكاربردن، ئەمه چۆن ئەكریٚ؟ من ناتوانم هیچ پیٚشنیازەك بكەم وەكو ئەندام پەرلەمان، چونكه تاكو ئەم ڕەقەمانه مقصودیش نەبیٚ، گریمان من وائەیبەخشم كه مقصود نیه، هەرچەند ڕەقەمەكان لەهەڵەیه زۆر زۆر ئەكەویٚته بەرچاومان، ئەگەر ئەم ڕەقەمانه چاك نەكریٚتەوه بەبڕوای من تەئسیری ئەبیٚ لەسەر(عجز)ەكه، داهات ئەگۆڕیٚ، سیٚكتەرەكان گۆڕانكاری بەسەردیٚ.

كەواته ناتوانم پیٚشنیاز لەسەر داهاتیٚك بكەم كەمن گومانم هەیه لەڕەقەمەكانی، بەتەنها لەو ناوەنده ناوخۆیانه كەسەرچاوەی داهاته، ئەگەر حانووت و كافتریاكان باس بكەین لەڕاپۆرتی 2010 دەڵیٚن حەوسەد و و پانزه ملیۆن داهات بووه، له 2011 ئەڵیٚن سەد و سی و دوو ملیۆنه،چەند حانووت و قوتابخانه ئاو بردی لەكوردستان؟ بۆ دابەزی له سەد و پانزه ملیۆن بۆ سەد و سی و دوو ملیۆن؟ هیچ

کارەساتێك ڕووی دایە بەم دەرەجەیە دابەزیە؟ یەعنی فەرقەکە بەتەنیا لەو سێکتەرە پێنج سەدو حەفتاو و سێ ملیۆن دیناردایە، فەرقی داهاتی 2010 لەگەڵ 2011، هاوکارێکی بەرێزم باسی لەسیستەمی خانەنشین کرد، من یەك ئیزافە ئەکەمە سەری، لەمساڵ 2011 بەتەنیا بۆ تەخصیصاتی خانەنشینی چوار سەد و هەشتاو و حەوت ملیار دینار دانراوە بۆ ئەوەی کەمووچەی خانەنشین نەوەستێندرێ، چوار سەد و هەشتاو و حەوت ملیار و چوار سەد و سێ ملیۆن دینار دیاری کراوە، بۆ خانەنشینی سەربازی شەش سەد و یەك ملیار و نۆسەد و پەنجا و دوو ملیۆن دینار دانراوە، ئەی باشە مانگانە 7٪ ی مووچەی خانەنشین نابڕێت؟ ئەم پارەیە ئەگەر سەرچاوەی داهات نیە چی لێ دێت؟ سوپاس.

بەرێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی نازانم میزانیە موناقەشە ئەکەن یا حیساباتی خیتامی؟ پێم سەیرە بەحیساباتی شەش مانگی یەکەم ئەڵێن حیساباتی خیتامی، شەش مانگی یەکەم، لەگەڵ رێزم دیارە ئەو برادەرانە نەیانزانیوە، حیساباتی خیتامی ئەبێ ساڵێك بەسەریدا تێپەڕێ، چوار مانگیش و پێنج مانگیش دوای ساڵەکە ئینجا حیساباتی خیتامی حیسابە، ئەو شەش مانگە بۆ تەقدیرە، ئەو شەش مانگە سەرفی فیعلیە، پارەی سەرفیاتی سیلەف نەچوویتە ناوی.

لەڕۆژێکدا دووجار سێجار ئەگۆڕێت، ئەگەر بێت و تەسویە بکرێ سیلفەکە، ئەوەی شارەزابێ لەمەسەلەی حیسابات ئەگەر لێرە هەن با بفەرموون بڵێن وانیە، ئەگەر لەدەرەوەن بەیانی بەنامە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئاگادار بکەن بڵێن وەزیری دارایی ڕاست ناکات، تکایە ئێمە میزانیەی تەخمینی موناقەشە ئەکەین، حیساباتی خیتامی 2010 جەنابی مامۆست بەشیر یش فەرمووی لەکوێیە؟ بەڵێ ئێمە ناردوومانە بۆ تەدقیق کردن، کەئەڵێن هەڵە هەیە لێرە سەد و سییە، لێرە چلە بۆ براو و خوشکانی دوای ئەمەش ئەڵێم تکا دەکەم حیساباتی خیتامی 2010 بنێرن بۆ تەدقیق، ئەمساڵیش ئەبێ حیساباتی خیتامی دوای بودجە ئەبێ بێتە پەرلەمان، کەدێتە پەرلەمان ئەویش بنێرن بۆ تەدقیق، تەنها شوێن کەڕاستی ئێمە یا درۆمان دەرئەخات دیوانی چاودێری داراییە، تکایە ئێمە موناقەشەی بودجە ئەکەین، شتێکی تەخمینیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. علی.

بەرێز د.علی سندی-وەزیری پلاندانان:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمووەمان موتەفیقین لەوەی دواکەوتنێك هەیە لەپەسند کردنی بودجەدا، هەندێ ئەسبابیش باس کران، مومکینە لەکۆتایشدا موناقەشەی ئەوە بکرێت یاپێشنیاری ئەوە بکرێت کەچارەسەرێك بۆ ئەو کێشەیە دابندرێت، هەر لەپێناو هەمان مەبەست بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان.

پرۆژەیاسای بودجە لەمانگی (5)ەوە هاتۆتە پەرلەمانی کوردستان، ئێستا بەرەو مانگی (6)دەچین، پەرلەمان مانگێکی لەبەر دەست بوو تاکو دیراسەتی بکات و پوختەی دیراسەتەکە و پرسیارەکان لەخیلالی ئەو چەند ڕۆژە بدرێتە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان، ئەگەر بەو شکلەی ئێستا بڕوات دەبێتە هۆی دواکەوتنی پەسند کردنی بودجە، من پرسیارێکم هەیە، لیژنەی ئابووری و دارایی ئەو ڕاپۆرتەی کەخوێندیانەوە دوای زیاتر لە(30) رۆژ ئیش کردن لەسەری ڕای کێ بوو بەس ئەوەم پێ بڵێن؟ سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

پەرلەمانتار حەقی خۆیتی ڕای خۆی بڵێ و موناقەشەی بودجە بکات بەهەموو شێوەکانیەوە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

وەك جەنابت فەرمووت و بەپێی پەیرەوی ناوخۆ ماڨ پەرلەمانتارانە هەرچی ئەڵێن بابیڵێن مەگەر لەنیزام دەرچن،دووهەم،نەوەك عورف، نەوەك عادات هیچ وەزیرێکی بەڕێز بۆی نیە وەڵامی پەرلەمانتار بداتەوە،موناقەشەی بودجەش دوائەکەوێ، باشتر وایە قەڵەم و دەفتەرێکیان بەدەست بێ تەواوی سەرنج و تێبینی پەرلەمانتار وەرگرن دوایی بەیەکجار وەڵامیان بەنەوە،بابەیەك وەڵام وەڵامەمان بداتەوە، بڵێ ئێوە لەخیتامی تێنەگەیشتوون، یالەبودجە تێنەگەیشتوون،ناکرێ لەگەڵ هەرپەرلەمانتارێك بەڕێزیان وەڵام داتەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیر کەپرسیاری ئاڕاستە بکرێ، دەتوانێ ئێستا یالەداهاتوو وەڵام بداتەوە.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ خەملاندنی داهات بۆشاییێکی گەورە هەیە لەنێوان داهاتی ڕاستەقینەو خەملێنراوە، دەبێ ئەمە چارەسەر بکرێ لەڕێگەی نزیك کردنەوەی خەملێنراو و ڕاستەقینە، ئەو داهاتەی کە نەهاتۆتە خەزێنەی گشتی بهێنرێ، چونکە تاداهاتی هەرێمی کوردستان نەخرێتە ناو بودجەی گشتی بەنادیاری خەرج دەکرێ و لەحکومەتی ناوەندیەوە داهاتی هەرێمی کوردستان کەنەچۆتە ناو خەزێنەی گشتییەوە لە هەرێمی کوردستان دەبڕێت و خەڵکی هەرێم دەبنە قوربانی ئەو حیساب نەکردنە.

لەگەڵ زیاد بوونی بودجەی ساڵ بەساڵی هەرێمی کوردستان نەبوونی پلان وای کردووە نەتوانرێ بەشێوەی پێویست سوود لەم زیاد بوونە وەرگیرێ، کەلەمیزانەی گشتی بۆمان تەرخان دەکرێ، چونکە زۆرینەی زۆری ئەم زیاد بوونە ئەخرێتە خزمەتی خەرجییەکانی بەکاربرنەوە، هەربەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار ئەم بودجەیە بەیەك ترلیۆن زیادی کردووە، ئەو ڕێژەی کە بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان دانراوە بەبەراورد لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کەبەرهەمی گەشەپێدانیان زۆر کەمە کەرێژەکەی بیست و نۆ و نیوە، بەڵام هەمووی خەرج ناکرێ بۆ پرۆژەکان.

هەر بۆ نموونە لەساڵی 2010 و 2011 نزیکەی چوار ترلیۆن خەرج نەکراوە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان و زیادە ڕەویەکانی بەکاربردن کراوە، واتە تەنها 16٪ لەبودجەی گشتی بۆ خەرجی پڕۆژەکان بووە کەئەم ڕێژە کەمەش مەترسیدارە، پشتگیری خۆم دووبارە ئەکەم بۆ برادەرانم بۆ پێشنیارەکانی زیاد کردن ئیقتیراحیان کردبوو.

هیوادارم دەرماڵەی فەرمانبەرە پلە نزمەکان زیاد بکرێ، دابین کردنی قەرز بۆ خوێندکاران، بەتایبەتی خویندکارانی خوێندنی باڵا، زیاد کردنی دەرماڵەی قوتابیانی زانکۆ، بۆچی هەندێك مانگ وەریناگرن؟ هیوادارم بەرێز وەزیری دارایی وەڵامم بداتەوە، زیاد کردنی سولفەی عەقار، کۆنترۆڵ کردنی نرخەکانی بازار، ئەگەر بازار کۆنترۆڵ نەکرێ، زیادکردنی مەعاش سوودی نابێ.

ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە کێشەیەکی زۆرمان هەیە لەگەڵ بە هەدەردانی پارە لەکاتی چاپکردنی کتێبی خوێندن، کەساڵانە بڕە پارەیەکی زۆری لێ سەرف ئەکرێ، ئەوە بۆ سێیەم ساڵە من لەپەرلەمان باسی ئەوە ئەکەم کە ئەگەر بێت و ئێمە چاپخانەمان هەبێ لەکوردستان هەرچەند هەردوو وەزیریش زۆر پشتگیریان کردین و ئیشیان لەسەر ئەو بابەتە کردیە، چ کاك(سەفین)و چ کاك(د.عصمت)یش، بەڵام ئەوە لەناو بودجەی ئەمساڵیش هیچ ئاماژەیەك بەوە نەکراوە کەبڕێك تەرخان بکرێ بۆ دروست کردنی چاپخانە لەهەر سێ شاری کوردستان، چونکە ئەوە تەنها زەمانێکە بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە.

بەنیسبەت دامەزراندن، ساڵی پار هەرێمی کوردستان (25000) پلەی دامەزراندنی بەرکەوت، بودجەی ساڵێکیشی بۆ ترخان کرا لەبەغدا، بەڵام ئەوەی ئەوان وەریان گرت تەنها مووچەی (3)مانگ بوو،دەبێ وەزیری دارایی ئاماژەی پێ بکا، هەرچەند سەرۆکایەتی پەرلەمانیشمان ئاگادارکردەوە، بەڵام هیچ وەڵامێکمان نیە تائێستا، لەساڵی 2010 زیادە ڕۆییێکی زۆر کرایە لەمووچەی فەرمانبەران کەبڕی چوار ترلیۆن و شەسەدوو حەوت ملیار و چوار سەد و هەشتا و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کرابوو، بەڵام دواتر پێنج ترلیۆن و سێ سەد و نەوەد و یەك ملیار، لەگەڵ چوار سەد و نەوەد و هەشت ملیاری بۆ خەرج کرابوو، ساڵی 2011 پێنج ترلیۆن و نۆسەد و پەنجاو نۆ ملیار و سەد و چل و نۆ دیناری بۆ خەرج کرابوو، کەچی تەنها لەشەش مانگی یەکەمدا سێ ترلیۆن و حەفتاو دووملیار و حەوسەد و نەوەد و یەك ملیۆنی بۆ سەرف کرایە، ئەوە بەبێ دامەزراندن و بەبێ ئەو سەد و پەنجا هەزارەی لەبەغداوە زیاد کرا.

کێشەی گەورەی بودجەی هەرێم کورت هێنانە، ساڵانە بەدی دەکرێت و بەچەند ملیۆنێکیش دەخەملێنرێ، حکومەت ئەو گوژمەی کەدایناوە بۆ پرۆژەکان، پەرلەمانیش دوای ئەوەی گفتوگۆی لەسەر دەکاو (تصدیق) دەکرێ لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێم ئینجا دێ ئەو پرۆژانە تەواو ناکرێن، ماوەی چوار مانگ لەوانەیە دیزاینەکەی نەکرێ، هەڵدەستێ ئەو کورتهێنانە بەو پارە پڕدەکاتەوە، بۆیە هەم سەر لەئێمەش دەشێوێنێ، هەم لەخەڵکیش کەدەڵێن ئەو پرۆژانە چی لێهات؟ یەکێ لەداهاتەکانی تری بودجە کرێی بازار و دوکان و کافتریاکانە، لە 2009 تەنها سێ سەد و دوانزە ملیۆن دانراوە، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە لە 2011 لەجیاتی ئەوەی زیاد بکات کەمی کردووە، بۆ نموونە، ئەگەر ژمارەی ئەو کافتریاو

چێشتخانانەی حکومەت وەربگری لەقوتابخانەو نەخۆشخانەو بەرێوەبەرایەتیە جیاوازەکان و سەرجەم فەرمانگە حکومیەکاندا، ئەوانی دراونە بەکرێ ئەوا چەندین ملیار دەکات، بەلام لەژمێرەی کۆتایی بۆ سەرجەم ئەوانە بۆ 2009 دووسەد و شەست و حەوت ملیۆن دانراوە، لەکاتێکدا ئەگەر حکومەت تەنها حانووتی هەزار قوتابخانەی بەکرێ دابێ لە هەریەکەیان یەك ملیۆنی وەرگرتبێ ئەوا ساڵانە یەك ملیار دەکات، واتە حەوت سەد و سی و سێ ملیۆن نادیارە.

جگە لەکافتریاکانی زانکۆ و نەخۆشەخانەکانیش، سەرجەم بەرێوەبەرایەتی وەزارەتەکان و دیوانی وەزارەتەکان لەخەرجی کۆتایی 2010 بە حەوت سەد و پانزە ملیۆن دانراوە، لەشەش مانگی یەکەمی 2011 کەمی کردووە بۆ سەد و سی و دوو ملیۆن، ئەمەش جێگەی پرسیارە، کەباس لەبودجەی ناوچە دابڕێنراوەکان دەکرێ کە پەنجا ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلام لەسەردانمان بۆ قەزای (مەخموور)، یابۆ ناوچەی گەرمیان.

تێبینی دەکری مادەی(140)بەپێی دوور و نزیکی و بۆ مەسئولەکان خەرج دەکرێ، بەڕاستی دەبێ لێپێچینەوە هەبێ بۆ سەرف کردنی، بۆ نموونە لەقەزای مەخموور خەڵك دەیان گلەیی و داواکاریان هەیە، دوای ئەوەی ئەندام پەرلەمانانی بەغداد سەردانیان کردن و داواکاریەکانیان بردۆتە بەغداد، لەوێ ئەمر دەرچوو بۆ دروست کردنی (کارگەی ئارد)، بەلام بەهۆی رێك نەکەوتن لەگەڵ هەرێمی کوردستان ئەو کارگەیە ئیشی نەکردووە و پەکی کەوتووە،تەعویزی وشکە ساڵی کەلە 2007 و 2008 ەوە هەیە، بەلام سەرف نەکراوە بۆیان.

داوا دەکەم وەڵامم بدرێتەوە، بەنیسبەت دامەزراندن،ساڵی پار نزیکەی(400) تا(500) لەناوچەی گەرمیان،ئەوانە لەدەرەوەی پرۆسەی دامەزراندن فۆرمی دامەزراندنیان پڕ کردۆتەوە،دێتە ئەنجومەنی وەزیران، بەلام پێیان ڕادەگەیەنرێ کەئەو فەرمانە غیر تەبیعین،کێ ئەو فۆرمانەی پێ پڕکردونەتەوە، پاشانیش چەواشەی کردوون؟ سوپاس.

بەرێز دڵشاد حسین قادر:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێ ئێستا باسی شتە گشتیەکان بکەم پاشان باسی وردەکاریەکان بکەم لەدانیشتنەکانی ترا،یەکەم،(8)مانگە وەزارەتی دارایی و پلاندانان بودجەی دواخستووە دژی یاسا،بیانوویەکانیان موقنیع نین.

بەپێی نووسراوی وەزارەتی دارایی بۆ وەزارەتی فیدراڵ ژمارە(12312)لە 2011/6/29 خەملاندن کراوە بۆ بودجەی 2011 بۆ حکومەتی عیراقی،هەربەپێی نووسراوی خۆیان(18601)کاتی تاوتوێی بودجە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 10/2 تا 10/30 دانیشتوون لیژنەیان بۆ تەشکیل کردووە تاوتوێی بودجە بکەن.

ئەپرسم بۆ نەتان ناردووە بۆ پەرلەمانی کوردستان؟ ئەمە موخالەفەی یاسایە و مەقصودیشە، ئەبێ ڕوون کردنەوەی زیاترمان بدەنێ، هەرئەمەشە وای کردووە کورتهێنان ڕوو‌بدات کەسلفەی زەواج و عەقاری بۆ چوار مانگ بدرێ بەخەڵکی، پرساری ترم هەیە، ئەگەر ئێمە سیستەمی مەرکەزین، لەعیراق ئەگەر بودجە پەسند کرا لێرە بۆ پرۆژەکان دەست بەکارنابێ و سەرف ناکرێ؟ ئەگەر لامەرکەزیشین پرسیارێکم هەیە، بەرێز وەزیری دارایی حکومەتی هەرێم لەتەخمینی خۆی ناردوویەتی بۆ حکومەتی عیراقی،وەزارەتی دارایی حکومەتی ناوەند تەخمینێکی ناردۆتەوە بۆ هەرێم کام تەخمین ڕاستە؟ هی حکومەتی هەرێم یابەغداد؟ ئەوان بۆ مووچەی موەزەفین بۆ مەسائیلی تر لەهەموو بابەکانە بەشیان داناوە، ئەوان دوو ترلیۆن و پینج سەد و پەنجاو پێنج ملیار زیاتر لەو پارەی لەبەغداد لەبابەکان دانراوە بۆمان روون بکەنەوە، بۆ لەبەغداد زیاتر دانراوە؟؟ئەوەی ئێوە ڕاستە یاهی ئەوان؟.

لەسەر کورتهێنان. بەرێزان کورتهێنان یەکێکە لەکێشانەی کەحکومەتی ولأتان لەسەری دەرووخێن، ئەگەر بیرتان بێ پێش مانگێك کورتهینان لە(هۆڵەندا) روویدا کەحکومەت نەیتوانی بیکاتە 3٪، لەسوقی ئەوروپی وەرنەدەگیرا ئەبوو بەستاندارد رووخا،کورتهێنانی ئێمە گەیشتۆتە 20٪، لەکاتێکا هیچ شتێك ڕووی نەداوە، ئەو حکومەتانەی کەکورتهێنان زۆر تیایاندا ڕووئەدا، ئەوانە زیاتر سیاسەتی مەرکەزییان هەیە لەبواری بودجە، زیاتر پەنا بۆ کڕینی سیارە و خانوو و شتی گەورە ئەبەن، بۆیە تووشی (عجز)ئەبن، بۆ ئەوەی (عجز)یان کەم کەنەوە پەنا بۆ (تەقەشوف)ئەبەن، حکومەتی هەرێم نەك پەنا بۆ (تەقەشوف)ببا بەڵکو باری بودجەی هەرێمی کوردستان ئەوەندەی تر زیاد ئەکا، لەبودجەی بەکاربردن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی ڕابردوو یەك ترلیۆن زیادی کردووە، کەئەبوایە (تەقەشوف) بکرایە، ساڵ بەساڵ خەرجی بەکاربردن زیاد ئەکا، یەکێ لەکێشە گەورەکانە لەداهاتوودا ڕووبەڕووی هەرێم دەبێتەوە.

نموونە، لەساڵی 2008 چوار ترلیۆن و شەسەد و حەفتاو پێنج ملیار بووە بۆ خەرجی بەکاربردن،ساڵی 2012 دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار بووە،سەیرکەن خەرجی بەکاربردن چەند سەرکەوتووە،لەماوەی چوار ساڵ خەرجی بەکاربردن سەدا سەد و چواردە زیادی کردووە،ئەگەر بەم شێوە بەردەوام بین لەچوار ساڵی داهاتوودا بۆ بودجەی بەکاربردن پێویستمان بە بیست و پینج ترلیۆنە،لەکوێ بێنین؟.

دێمە سەر بابێك کە هەیە پێی ئەڵێن (تعویضات الموظفین)لەحکومەتی ناوەند شتێك دیاری کراوە،مووچەی خانەنشین بەجیا دیاری کراوە و هی فەرمانبەران بەجیا بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان نێردراوە، بەهەردووکیان شەش ترلیۆن و سەد و حەوت ملیار و پێنج سەد و پەنجاو پێنج ملیۆنی دیاری کردووە، لەپرۆژەیاسای وەزارەتی دارایی شەش ترلیۆن و حەوسەد و حەوتاو چوار ملیار و شتێکی داخیل کردووە، کامیان ڕاستن؟ ئەو فەرقە چیە؟ ئەوانەی زیادەن بۆکێن کەحکومەتی عیراقی ئاگای لێ نیە.

تکایە بۆمان ڕوون بکەنەوە، شتێك هەیە باوازیحی بکەین بۆ هەمووڵایەك، ئەویش ئەوەیە لەبودجەی گشتی مووچەی فەرمانبەران لەسەدا چل و پێنج و دەیە، نزیکەی 40٪ ی بۆ هێزە چەکدارەکان ئەڕوا،

پرسیار ئەکەم، بۆ ئەمساڵیش دەزگای هێزە چەکدارەکان (3800) میلاکی بۆ دانراوە، بەرێز وەزیری پلاندانان لەسەر چ ئەساسێك(3800) میلاکی بۆ دانراوە؟ لەکاتێکدا تەندروستی(2150) میلاکی بۆ دانراوە، ئەتانەوێ ئەم وڵاتە بەرەو وڵاتێکی عەسکەری بەرن؟ هەندێ میلاکتان بەهەندێ وەزارەت داوە کەپێویستی پێ نیە، بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنبیری(300)میلاکتان بۆ داناوە کەپێویستی پێ نیە، ئەتانەوێ ئەو میلاکانەی دانراوە تەنیا جێی بکەنەوە یاپێویستان پێیانە؟.

پرسیارێکمان هەیە ئەویش پێشێلکردنی یاسایی بودجەیە، کەساڵانە وەزارەتی دارایی جێ بەجێی ئەکا، ئەویش لەساڵی 2010 یەك ترلیۆن و حەوسەد و نەوەد و دوو ملیار و لەساڵی 2011 دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆ ملیاری پرۆژەکان خەرج نەکراوە، بەکارتان هێناوە بۆ پڕکردنەوەی زیادەڕەوی بەکاربردن، تکایە وەلآمان بدەنەوە لەکوێ بەکارتان هێناوە و بۆچی بەکارهاتووە؟ پرسیارێکی ترم، لەڕاپۆرتەکەی بودجەی 2012 مولحەقێك هاتووە کە لەساڵی 2010 و 2011 نەهاتووە، بۆ لەساڵانی پێشوو هاتووە ئەمساڵ نەهاتووە؟.

پرسیاری دووەم، دوو ترلیۆن و سێ سەد و سی و یەك ملیار دانراوە بۆ داهات، لەعەینی کات لەم لاوە خەرجی کردۆتەوە لەوەزارەتەکان، ئاخۆ ئەم وەزارەتانەی کەپارەکانتان بۆ خەرج کردوونەتەوە لەبودجەی بەکاربردن پارەیان بۆ تەخصیص نەکراوە؟ پرسیاری کۆتایی،لەدەستەی ناوچە دابڕێنراوەکان بۆ بودجەی بەکاربردن پارەی بۆ تەرخان کراوە، لەپرۆژەکانیشدا پرۆژەی بۆ تەرخان کراوە، پەنجا ملیار دانراوە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، ئەمە بۆ خەڵکە،بۆ پرۆژەیە، یابۆ کاروباری حیزبیە؟ سوپاس.

بەرێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە ئەوانەی پرسیارەکانیان کرد نوسخەیەکمان بدەنێ بۆ ئەوەی بتوانین وەلآم بدەینەوە،چونکە ناتوانین هەمووی بنووسین.

بەرێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەئەکەم لەسەر ئەو نووسراوەی کە وەزارەتی دارایی ناردوویەتی لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری، من نازانم ناوی بنێم ڕاپۆرت یائەو مەغدوریانەی کەوەزارەتی دارایی و ئابووری باسی کردووە کە لەناوەرۆکی نووسراوەکەدا هەیە کەگرفتیان هەیە و سەرنجیان هەیە، بەشدارین لەسیاسەتی دارشتنی دارایی حکومەتی فیدراڵ، یاخود چەند ژمارەیەکە خستوویتیانە سەر چەند وەرەقەیەك و ناردوویانە بۆ بەردەستی ئێمە، لەسەرەوە نووسراوە بودجەی ساڵی 2012،نازانم ناوی بنێم چی؟؟ بەلآم هەوڵدەدەم لەسەر ئەو ناوەرۆکە قسە بکەم، گەورەترین گرفتی ئەو نووسراوەی ناردوویانە هیچ ئاماژەیەك بەهۆکاری دواکەوتنی بودجە نەکراوە.

لەخاڵی(8)ی نووسراوەکە هاتووە بەنووسراوی وەزارەتی دارایی فیدراڵ فەرمانگەی بودجەی ژمارە(29)(602)لە 2011/6/6 وەزارەتی دارایی فیدراڵ داوای لەهەرێم کردووە بودجەی خەملێنراو بەپەلە ڕاوانەی پەرلەمانی کوردستان بکەن،وەك هەموو ساڵ بەنووسراوی(12312)لە 2011/6/29 بەم شێوەی خوارەوە خەملێنراوە، دیارە وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم خەملاندنەکەی بۆ کردووە (نەفەقاتی تەشغیلی، نەفەقاتی ئیستیسماری، داهات، میلاکات)، دواتر وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان پاش ئامادە کردنی پێداویستیەکانی بودجە بەنووسراوی ژمارە (152821)لە 2011/8/8.

داوا لەهەموو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێم کراوە لەگەڵ ڕێنمایەکانی ئامادەکردنی بودجەی تەشغیلی دووبارە تەئکید کراوە بەنووسراوی ژمارە(17995)لە 2011/9/5 بەزووترین کات بودجەی ساڵی 2012 بۆمان بنێرنەوە بەپێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن، ئەوە نووسراوی خۆتانە من دەیخوێنمەوە.

دواتر بەنووسراوتان ژمارە (18600) لە 2011/9/28 خشتەی کاتی تاوتوێ کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 دیاری کراوە لە 2011/10/2 تاکو 2011/10/30،خۆتان بەرنامەیەکتان داناوە خشتەی کاتی تاوتوێ کردن و بەنوسراوتان ژمارە (18601) لە 2011/9/28 بڕیار درا بەپێکهێنانی لیژنەیەکی باڵا بۆ تاووتێ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەڵ وەزارەتەکان، واتە ئێوە لەمانگی(9)ە لیژنەتان پێکهێناوە، ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە هەموو ئەو بیانوویانەی کە ئێوە باسی دەکەن لە دوا کەوتنی بودجە پووچەڵ دەکاتەوە، چونکە لەمانگی (9) تامانگی(12) نزیکی(3) مانگ دەکات، ئایا ئێوە بە(3)مانگ نەتان توانیوە لەگەڵ ئەو لیژنەی کەپێکتان هێناوە خەملاندنێك بۆ بودجەی ئاسایی بکەن و بینێرن بۆ حکومەتی ناوەند؟ کەواتە بەپێی ئەم نووسراوە ئێوە وەکو وەزارەتی دارایی بەرپرسیارن لە دواکەوتنی بودجەو خەملاندنی بودجە،دواتر هەرخۆت لەڕاگەیەندنەکان ئاماژەت بەوە داوە بەرێز وەزیری دارایی کەلە 2012/2/26 بودجەی خەملێنراوی حکومەت ئامادەیەو دەتانەوێ بینێرن بۆ پەرلەمانی کوردستان،ئایا ئێوە بەنووسراو داواتان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە دەتوانن لەڕووی قانونیەوە بودجەی 2012 بەخەملێنراوی ئامادەیە بینێرنە پەرلەمان؟ یان هەر لەسەر قسەی سەرۆکی لیژنەی یاسایی نازانم بەچ حەقێك ڕێگەی بەخۆی داوە بەناوی پەرلەمان یاخوود بەناوی چیەوە لێدوان بدا بەوەی ناتوانرێ بودجە بنێرێتە پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە پێشەوا حکومەتی موستەقیل ناتوانێ بودجە بنێرێ،ئەوە سەبەب بووە.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەشەفەهی ئەوەم ناوێ، حەزئەکەم بەنووسراو،وەزارەتی دارایی و ئابووری کەباس لەوە دەکا لە (26-2) بودجەی خەملێنراوی ئامادەیە، بەنووسراو داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان بکات بۆ ئەوەی بودجە دوانەکەوێ، بۆ ئەوەی هۆکارەکەش نەخەنە ئەستۆی حکومەتی فیدراڵ.

لەلاپەڕە(2)ی ئەو نووسراوەی کەهی وەزارەتی دارایی و ئابووریە،خاڵی یەکەم زیادبوونی خەرجیەکانی سیادی و حاکیمە واتە پشکی حکومەتی هەرێم کەمدەبێتەوە،پلانی ئێوەی حکومەت چیە کە داڕێژەری سیاسەتی بودجەن لەهەرێمی کوردستان بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە، لەخاڵی(ب)هاتووە دەڵێ (بەشێك لەخەرجیەکان لەساڵانی ڕابردوو نەگەیشتوونەتە حکومەتی هەرێمی کوردستان)کەمەبەستان خەرجی حاکیمەیە، بۆچی نەهاتووە؟ ئەی ئێوە چیتان کردووە؟ سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا و ناکۆکی موڵکایەتی 100٪ نەگەیشتۆنە کوردستان،هۆکاری نەگەیشتنی ئەوانە چیە؟.

لاپەرە(4) ی نووسراوەکەتان کۆی دانیشتوانی عێراق سی و سێ ملیۆن و دووسەد و پەنجاو نۆهەزار و حەوسەد و چل و یەك کەس، ژمارەی دانیشتوانی کوردستان چوار ملیۆن و سەدوو هەشتاو نۆ هەزار و حەوسەد و دوو کەس کە هەژمار کراوە ڕێژەی لەسەدا دوانزە و پۆینت شەش دەکات، ئایا وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان، بەتایبەت وەزارەتی پلاندانان ئایا ئێوە بەراستی ئەزانن ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان چەندە؟.

لەخاڵی یەك بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان باستان لەوە کردووە کە بەپێی ڕێژەی نفووسی هەرسێ پارێزگای کوردستان دەکاتە حەوسەد و حەفتا و نۆ ملیار دینار،لێرەدا جیاوازی مەبلەغی دووسەد و حەفتا و دوو ملیار دینار کەخۆتان نووسیوتانە لەبڕی یەك ترلیۆن و پەنجاو یەك ملیار، کەئەوە موستەحەقی هەرێمی کوردستانە، لەبودجەی تەنمیەی ئەقالیمی پارێزگاکان، بەڵام ڕەقەمێکتان نووسیوە دیارە ئەوە هەڵەی چاپە (9779)حەوت سەدو حەوفتاو نۆ ملیار دینارە نەك ئەوەی نۆ ترلیۆن و حەو سەدو حەفتاو نۆ ملیار دینارە، کەڕێژەکەی دەکاتە ئەوەندە، ئێوە واتان دەرخستووە کە کوردستان بەبڕی دووسەدو حەفتاو دوو ملیار دینار زەرەر دەکات، باشە ئەگەر ژمارەی دانیشتوان دەقیقە، حەقی خۆمانە بەپێی ژمارەی دانیشتوان بۆمان بنێرن، بەڵام ئەگەر ئەوان لەوێ ژمارەیەکیان دەست نیشان کردووە ئەی هەڵوێستی ئێوە چیە؟ بۆ چارەسەری ئەو پارەی کە نەنێردراوە، بڕی یەك ترلیۆن و شەس سەدوو حەفتاو یەك ملیار تەخصیص کراوە بۆ پترۆ دۆلار لەهەموو پارێزگاکانی عێراق، کەڕێژەی 17٪ ی هەرێم ئەکاتە حەوت سەد و حەفتاو پینج ملیار دینار، بەڵام ئەوەی کەئێوە نووسیوتانە چل ودوو ملیار و چوار سەد ملیۆن دینارە، کە لەوەش جیاوازییەك هەیە، نازانم پلانی ئێوە چیە وەك نوێنەری حکومەت؟.

لەلاپەڕە(5)ی نووسراوەکەتان نووسراوە (بەڵام لەخشتەی بودجەی عیراق ئەمساڵ و ساڵانی پێشتر هیج بڕە پارە دانەنراوە بۆ بەرهەمی خۆماڵی)دەپرسم بۆچی دانەنراوە؟ ماددەی(13)برگەی(5)هاتووە کەبەڕێکەوتنێك لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان خەرجیەکانی پاسەوانی هەرێمی کوردستان(پێشمەرگە)بۆ دابینکردنی مووچەو چەك و پێداویستیەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیەوە بەشێوەی پێشینە خەرج دەکرێ، بەجۆرێك بگونجێ لەگەڵ دەستوری عیراق، تاپاسایەك دەردەچێ بۆ ڕێکخستنی پشکی پاسەوانی هەرێم.

لەساڵی 2007 وە ئەم بابەتە بەشێوەی جیاواز لەیاسای بودجەدا هاتووەو یا پێویستە بەدوا داچوون و وەرگرتنی پشکی هەرێمی کوردستان لەسەر مستەوای بەرز لیژنەی بۆ دروست بکرێ، وەك ئەوەی ئێوە نوسیوتانە،نازانم مەبەستان کێیە لیژنەی بەرز دروست بکرێ؟ ئەگەر ڕێکەوتن هەیە بۆ جێ بەجێ ناکرێ؟ لە (2011/2010/2009/2008/2007)کۆی گشتی تاکو(31-11-2011) چوار ترلیۆن و نۆسەد و سی ملیار نۆسەد و نەوەد و چوار ملیۆن دینارتان نووسیوە، کەئەمانە ئەبوایە حکومەتی عیراقی بینێرێ بۆ هەرێم، بەڵام نەیناردووە، ئایا ئەمانەتان لەکوێ پڕ کردۆتەوە لەکاتی بودجەیە؟.

لەلاپەڕەی(6)خاڵی (3) (دیاری کردنی ژمارەی فەرمی دانیشتوان)ی هەرێمی کوردستان و جێ کردنەوەی لەبودجەی ساڵی داهاتوو، تاکو کاریگەری نەبێ لەپشکی حکومەتی لەپەرە پێدانی پارێزگاکان، ئایا ئێوە بەراستی دەزانن ژمارەی دانیشتوان چەندە؟ کارکردن بۆ وەرگرتنی هەموو خەرجیەکانی سیادی ساڵانی ڕابردوو کەخەرج نەکراوە و دەگەڕێنرێتەوە و تەدویر دەکرێ ساڵانە، بۆچی پێشتر تەدویر نەکراوە؟ کێ هەیە ئەمە بکات؟.

لەلاپەرەی(7)ی نووسراوەکەتان خاڵی(6) لەساڵی 2010 بڕی سێ سەد و پێنج ملیار دینار، تەنها هەشت ملیار دینار ئیعادە کراوە بۆ هەرێم، کەرێژەکەی ئەکاتە 2/6٪ بەرێنمایی سەرەوە، ئایا بۆچی لە سێ سەد و پێنج ملیار تەنیا هەشت ملیار ئیعادە کراوە؟.

لەلاپەڕەی (7)خاڵی (1) باستان لەوە کردووە سیاسەتی دارایی عیراقی فیدراڵ ڕاستە بەپێی دەستوور لە ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختصاصی پێشینەکانی فیدراڵ دایە.

لەخاڵی (5) یش باستان لەوە کردووە کەڕۆژانە خەملێنراو ئەرقامێکە دوو ملیۆن و شەست سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بکرێت، لەناوەرۆکی ئەم ژمارەیە سەد و حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل نەوت ڕۆژانە بو کوردستان خەملێنرایە، ئایا ئەمە وایە؟ لەخوارەوە نووسیوتانە باستان لەوە کردووە بەشدار نینە، بەڵام لێرە لەخوارەوە نووسیوتانە ئێمە لەڕێگەی نوێنەرمانەوە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی عیراقی فیدراڵ بەشی هەرێمی کوردستانمان وەرگرتووە، کەواتە نوێنەرتان هەیە لەوێ، کەنوێنەرتان هەیە چۆن ئاگاتان لێ نیە؟.

لەلاپەرەی (9) باستان لەدابەشی وەزیفی کردووە کەخاڵی(1) بەڕاستی جێگەی تێبینیە، کەنەفەقاتی بەرگری و ئاسایش دوو ترلیۆن و نۆسەد و هەشتاو یەك ملیار و چوارسەد و سێ ملیۆن دینارە، لە دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار و حەوسەد و نەوەد و حەوت ملیۆن.

لەلاپەڕەی(10)،خاڵی (1)،خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی 2012ی دارایی لەلایەن حکومەتی دارایی فیدراڵ، کەواتە حکومەتی فیدراڵ خەملاندنی بۆ کردووە، خاڵی(1)خەملاندنی داهاتی هەرێم بڕی شەش ترلیۆن و نۆسەد و سی و دوو ملیار دینار، بۆ ساڵی 2012 حکومەتی عیراق خەملاندنی بۆ کردووە، کەوا داهاتی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، لەو مەبلەغە شەش ترلیۆن و دووسەد و شەست و

پێنج ملیار دینار داهاتی نەوت کەرۆژانە سەد و حەفتاو پینج هەزار بەرمیل نەوت وەردەگیرێ، ئایا ئەو شەش ترلیۆن و دووسەد و شەست و پینج ملیار دینارە لەکوێیە؟

هەر لەلاپەرەی(11)خشتەیەکتان ناردووە خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی، ئەوەش پرسیارە بەڕاستی، خەملاندنەکەتان، باجەکان هەشتاو شەش ملیار، داهاتی جۆراوجۆر کەنازانم چیە و چۆن دووسەد و هەشت ملیار دەکات، هەمووی دووسەد و نەوەد و چوار ملیارە، نازانم ڕەقەمی ئێوە ڕاستە یا هی حکومەتی عیراق؟.

لەتێبینیەکان نووسیوتانە لاپەڕەی(12)خاڵی(1)، ئەو بڕە پارەی کەدابین دەکرێ بۆ هەرێمی کوردستان تا ئێستاش بەوردی هەژمار نەکراوە، هەر دوای ئەوە نووسیوتانە هەژمار کردنی کۆتایی بودجە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە دوانزە ترلیۆن و شەسەد و چوار ملیار دینار،هەرخۆتان دەڵێن دیاری کردووە، هەرخۆشتان دەڵێن دیاری نەکردووە.

لەلاپەڕەی(13)(ب) زیادبوونی بەرێژەی 13٪ی مووچەی (پێشمەرگە،پۆلیس،ئاسایش)، کەژمارەیان (266000)کەسە، ئایا ئەو ژمارەیە ڕاستە؟ چونکە ئێوە فۆرمێکتان ناردووە بە(ئاسایش،پێشمەرگە،پۆلیس) ژمارەیان (263450) کەسە، کەواتە جیاوازیەکەی (2550)کەسە، لەکوێیە ئەو (2550)کەسە؟.

خاڵی(ج) زیادبوونی مەبلەغی(150000) دینار وەك دەرماڵە بۆ فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە کەژمارەیان(160000)کەسە، ئێمە لەسەردانێکمان بۆ وەزارەتی دارایی کاك(رەشید تاهیر)باسی لەوە کرد ئەوان هی(90000)کەسیان ناردووە، بەلأم ئێوە باس لە (160000) کەس دەکەن، ئایا بە فیعلی ئەوەی لەبەغداد دەینێرن هی (160000)کەسە یا هی(90000)کەسە؟ یان ئەوکات کەباست کردووە ئەوکات ئەوەندەیان ناردووە؟ دێمە سەر بەشی(باربووەکان)، نازانم بە چ پێوەرێك ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و مەصروفاتی ئوخرا دادەنرێت؟ بەپێی ئەو ئیستیمارەی کەناردووتانە، دوو وەزارەت ئیعاناتیان هەیە، وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو، لەگەڵ دەستەی ناوچە جێ ناکۆك لەسەرەکان، کە شەست و پێنج ملیارتان بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ داناوە، پێنج ملیاریشتان بۆ دەستەی جێ ناکۆك لەسەرەکان داناوە، بەلأم بەپێی ئەو ئیستیمارەیە وەزارەتی کشتووکاڵ شەش مانگی یەکەمی 2011 لە پەنجاو شەش ملیار دینار کەپار بۆی تەخصیص کراوە تەنها پێنج ملیاری سەرف کردووە لەشەش مانگی یەکەم، یەعنی لەشەش مانگەکەی تر پەنجا ملیار سەرف دەکات؟ دەستەی جێ ناکۆکەکان سەرفی هەر هیچ نیە، مەسروفی فیعلی شەش مانگی یەکەم هەر هیچ نیە، بەلأم هاتوون لێرە پینج ملیاریکەتان بۆ تخصیص کردۆتەوە.

لاپەڕەی(14)بەشی بەخشین،کلێشەیەکی تێدایە،شارەوانیەکان سێ سەد و نەوەد و دوو ملیار، بەلأم لەو ئیستیمارەی کەناردووتانە سێ سەد و حەفتاو هەشت ملیار و حەوسەد و نەوەد و نۆیە،کامیان ڕاستە؟.

لەسوودە کۆمەلأیەتیەکان خاڵی(د) لاپەڕەی(15) وەزارەتی ناوخۆ دە ملیار و حەوسەد ملیۆنە، بەلأم لەو ئیستیمارەی کەناردووتانە سەد و دەملیار و حوسەد و بیست و شەش ملیۆن دینارە، کامیان ڕاستە؟

لەلاپەرەی(16)کەدوایی لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی دێمە سەری، پرۆژە دواکەوتووەکانە کەهیچ پەیوەندی بە بودجەی 2012ەوە نیە نازانم چۆن تێپەڕیوە بەسەر لیژنەی دارایی، بەسەر وەزارەتی پلاندانان، ئەگەر ئەوە ئەبدەیتی تازەتان بێ بەڕاستی کارەساتە، خەرجی زیادەڕەوی لەبودجەی پەسندکراوی ساڵی 2011 دەکاتە چوار سەد و سی و پێنج ملیار دینار، چارەسەر چیە بۆ ئەو زیادەیەی ساڵانە وەك وەزارەتی دارایی؟ رێژەی جێ بەجێ کردنی بودجەی وەبەرهێنان لەساڵی 2011 دەکاتە 53٪ لە کۆی گشتی تەرخان کراوی چوار ترلیۆن و حەووسەد ملیار دینار، ئایا ئەو پارەیەی ماوەتەوە لەپرۆژە جێ بەجێ نەکراوەکان تەدویر کراوە؟ لەکوێیە؟ ئەوە بەنیسبەت ئەو نووسراوەی کەناوتان لێ نابوو راپۆرتی دارایی.

سەبارەت بەراپۆرتی لیژنەی دارایی وەك هە هەژدە لیژنەکەی تری پەرلەمان ئەرکیان ئەوەیە کەبودجە دێتە بەردەستیان دەبێ چاوەرێی هەموو راپۆرتی لیژنەکانی تر بکەن.

هەروەها بەشە بودجەی وەزارەتی دارایی و ئابووریش موناقەشە بکەین، نازانم چۆن حەقتان بەخۆتان داوە لەناو ئەو راپۆرتە کۆمەڵێك شت ئیزافە بکەن بڵێن پەسندە یاپەسند نیە؟ هەر لیژنەیەك خۆی ئامادە کردووە لەسەر بەشە بودجەی هەر وەزارەتێك لەگەڵ ستافی وەزارەت دانیشتوون، نەدەبوو ئێوە راپۆرتەکان دەستکاری بکەن، چۆن بووە ئەوها پێشکەش بکەن، سەبارەت بەپرۆژە دواکەوتووەکان، ئەوە دوو نوسخەیە، نوسخەیەکی هی 2011 یە، ئەویتر هی 2012 یە، نازانم ئامانجتان چیە لەوە هێناوتانە ئێرە؟ پرۆژە بەردەوامەکانی نێوان ساڵانی 2003 تا 2005، هیچ پەیوەندی بە 2012 وە نیە، (ناوی پرۆژە، ناوی وەزارەت، ناوی کۆمپانیا، پارێزگا، قەزا، ماوەی پرۆژە، گوژمە، خەرجی 2010، گوژمەی پێویست بۆ 2012)، کوا ئەو حەقلەی کەئاماژەتان پێداوە گوژمەی پێویست بۆ 2012؟ ئەوەی لەوە راپۆرتەی لیژنەی دارایی و ئابووری جێگەی تێبینیە، ئێوە قسەتان لەسەر(باربوو، بەخشین، سوودە کۆمەڵایەتیەکان)نەکردووە، بەرێژەیەکی زۆر زیادی کردووە لەهەموو وەزارەتەکان، دوایی وەڵامم بدەنەوە.

کەمکردنەوەی رێژەی وەبەرهێنان بە رێژەی چوار و پۆینت چوار لەچاو و پارساڵ، بۆچی داواتان لەوەزارەتی دارایی نەکردووە چارەسەرێك بدۆزێتەوە؟ خۆ ناکرێ هەموو ساڵێك بودجەی تەشغیلی زیاد بکرێ و بودجەی وەبەرهێنان کەم بکرێ، بەراوردی نێوان وەزارەتەکان لەدابەش کردنی بودجە بەسەریان کەلەراپۆرتەکەی ئێوە هاتووە، سێ نموونە دەخەمە ڕوو، (وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو،وەزارەتی بازرگانی وپیشەسازی، وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە)، بەرامبەریشیان (دەزگای ئاسایش، ئەنجومەنی ئاسایش، وەزارەتی سامانە سرووشتیەکان)، (کشتوکاڵ) دووسەد و حەفتاو شەش ملیار و هەشت سەد و سی و پێنج ملیۆن دینار، (بازرگانی و پیشەسازی) حەفتاو چوار ملیار و حەوسەد و نەوەد ملیۆن، (ئاوەدان کردنەوە) نەوەد و حەوت ملیار و نۆسەد و چل و پێنج ملیۆن دینار، بەڵام (دەزگای ئاسایش) چوار سەد و پەنجا و پێنج ملیار دینار و بیست و دوو ملیۆن، (ئەنجومەنی ئاسایش)سەد و سی و چوار ملیار و هەشت سەد و شەست و چوار ملیۆن، (سامانە سروشتیەکان) پێنج سەد و چواردە ملیار و دوسەد و هەشت ملیۆن دینار،

نازانم بەچ پێوەرێك ئەو هەموو پارە بۆ ئەو وەزارەتانە تەخصیص دەكرێ لەكاتێكا سێ وەزارەتی گرنگ موقارەنە بەوانە سفرە، سەبارەت بەژمارەی فەرمانبەران.

لەلاپەرە(13) راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە كە ژمارەی فەرمانبەران (655505) كەسە، بەلأم لەو ئیستیمارەی كە حكومەت ناردوویەتی (650849)كەسە، واتە(4656) كەس فەرقی هەیە، لەكوێن ئەوانە؟ لەلاپەرەی(17)سەد ملیار دینار بۆ قەزا و ناحیە راگوێزراوەكان، شتێكی باشە بەلأم وەك ئەوەی پار نەبێ كە دە ملیار دانرا غەدریان لەهەندێ قەزا و ناحیە كرد، ئایا لیژنەی دارایی و ئابووری بەپێی داتا پارەیان داناوە یا لێگەڕاون وەزارەتی دارایی و ئابووری خۆی سەرفی بكا؟؟هیوادارم وەلأمی پرسیارەكانم بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە بەپێی پەیڕەوی ناووخۆ موناقەشەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەكەین پاشان كەپرۆژەی بودجە هاتە بەردەممان موناقەشەی دەكەین، بۆ وەزیرە بەڕێزەكانیش نیە ئامۆژگاری پەرلەمانتاران بكەن. سوپاس.

بەڕێز عبدالله محمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بڕیارێكی تازە هەیە لەسەرۆكایەتی بۆ قسە كردن دەبوایە لەسەرەتاوە بوترێ نەك لەناوەڕاستەوە، داوا دەكەم هەر لەسەر شێوازی سالأنی پێشوو بڕۆین كەقسەی پێ كراوە، من چەند هێلێكی گشتی لەراپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری كەكۆكراوەی ڕاپۆرتی لیژنەكانە قسەی لەسەر دەكەم، دیارە بابەتی بودجە بابەتێكی گرنگە و ئەركی پەرلەمانتار و ئەركی پەرلەمانیش لەم پرسەدا بەشێوەیەكی گشتی بەرجەستە دەبێ، بۆیە هەم ئەركی پەرلەمانتارە كەبە دیقەت قسەی لەسەر بكەن.

ئەركی وەزیران و سەرۆكایەتیشە كەتەحەمولی پەرلەمانتار بكا، پێم وایە ئەگەر ئێمە هەر قسە بكەین و قسەكانیشمان عەمەلی پێ نەكرێ لەلایەن دەستەلأتی تەنفیزی،قسەكانمان دەچێتە بۆشاییەوە و دەچێتە قالبی ئیستیهلاك نەك ئینتاج.

بۆیە بەرلەوەی قسە بكەم من داوا لەسەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم چاودێری ڕاو بۆچوونەكانمان بكات بزانێ چەندێكی جێ بەجێ دەكرێ و چەندێكی جێ بەجێ ناكرێ؟ ناكرێ ئێمە قانون دانێین و قسە بكەین، بەلأم ئیشی پێ نەكرێ، خالی(1)مم دەربارەی داهاتەوەیە،هەندێك لەبرادەران لەسەر داهات بەشێوەیەكی گشتی قسەیان لەسەر كرد، بەلأم من دەمەوێ هەندێك ئیزافەی بخەمە سەر، ڕاستە داهات

بەپێی دەستوور لەدەستەڵاتی حکومەتی فیدراڵیە، بەلاَم ئەم دەستەڵاتە دەستەڵاتێکی موتلەق نیە، ئەگەر چی حکومەتی عیراقی بەشێوەیەکی موتلەق بەکاری دێنێ، لەکاتێکا ئێمە زەماناتی دەستووریمان هەیە لەماددەکانی(105، 106) بەلاَم حکومەتی هەرێمیی کوردستان لەبەکارهێنانی ئەم زەماناتە دەستووریانە زۆر مەوقیفی زەعیفە.

من ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییم لایە یەك وشە کەمێ زۆر نیگەران کردیە ئەویش وەزارەتی دارایی کەدەڵێ حکومەتی فیدراڵی غەدرمان لێ دەکات لەئەساس کردنی بودجە و هیچ ئاگاداری نین و سەرەڕای ئەوەی کەزەمانی دەستووریان هەیە، دەڵێ بەهەرحاڵ،یەعنی پشکێکی گەورەی هەرێمی کوردستان لەبەغداد جێ دەمێنێ، ئەگەر کۆی بکەینەوە دەتوانم بڵێم 40٪ ی داهاتی هەرێم لەبەغداد جێ دەمێنێ، لەبەرامبەر ئەم جێمانە زۆرە وشەی بەهەرحاڵ بەتەسەووری من زۆر شتی لێ دەخوێنرێتەوە، بۆیە ئەم نەرمی نواندنە بەتەسەوری من لەخۆڕا نیە، تەسەوور دەکەم جۆرێك بێ لەمعامەلە(بالمثل) لەگەڵ بەغداد، وەك چۆن ئێمە بەبەغداد دەڵێین داهاتی نەوتتان دیارنیە، کەس نازانێ سەرفیاتان بۆ کێ ئەچێ؟ ئەوانیش بەهەمان شێوە بەئێمە دەڵێن لەبەرامبەردا بێ دەنگبوونێکی دوولایەنە هەیە، چاوپۆشینێك هەیە لەحەجمی داهاتوو چۆنیەتی سەرفیات.

ئەم مەسەلەیە پێویستە بەئاسانی بەسەرمان تێنەپەڕێ، لەرێگەی لیژنەیەکی تەحقیقیەوە یەك لایی بکرێتەوە، ناتوانین رێگە بدەین ئەم بابەتە تەئجیل بکرێ بۆ ساڵێکی تر،ئەم ساڵ ئەم بابەتانە بە موعەلەقی نەهێڵرێتەوە کەکۆکراوەی ساڵانی ڕابردووە،بابەتی دووەمم دواخستنی بودجەیە، ئەگەر بودجە تەخمینە و تەخمین لەعیراقدا ئاسانترین جۆری تەخمینە، لەبەر ئەوەی زۆرترین داهاتی عیراق و هەرێمی کوردستان 97٪ی لەنەوتایە، نەوتیش سعرەکەی دیاری دەکرێ بە(85)$، ئەم تەخمینە بۆ تەئخیر دەکرێ؟ بەتەسەوری من دەتوانرێ پێش بودجەی عیراق ئەم تەخمینە ئامادە بکرێ و بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان، بەلاَم دواخستنی دیارە هۆکاری هەیە.

من داوای ڕوون کردنەوەی ناکەم، چونکە پێم وایە هەموو شتێك ڕوونە، هۆکارەکەی ئەوەیە،یائەوەتا ئەو ژمارە و داتایانەی کەلەئەسڵدا هەیە،لەواقعدا بەجۆرێك دەستکاری دەکرێ کەناناسرێتەوە، بۆیە ناتوانرێ تەخمین بکرێ، یائەو مەبالیغانە بۆیە تەئخیر دەکرێ تەداولی پێوە دەکرێ، دەبێ لیژنەی تەحقیق ڕوونی بکاتەوە، ئایا تەداولی پێوە دەکرێ یانا؟ چونکە لەزانستی ئابووریدا کات پارەیە، ئەو کاتە کێ ئیستیفادەی لێ ئەکا؟؟خاڵی سێیەمم بابەتی کورتهێنانە، تاکەی ئەم کورتهێنانە دەمێنێ؟.

من جاری پێشووش پرسیارم کرد لەبەرێز وەزیری دارایی،لەم وڵاتەی ئێمە کەهەموو سەرچاوەکانی داهات باش ئیش دەکەن، هیچ حاڵاتێکی ناسروشتیش ڕووی نەداوە، مەبالغێکی گەورەش هەیە لەم وڵاتەدا، بۆچی کورتهێنان هەیە؟ شتێکی سەیر هەیە لەکوردستان کۆمەڵێك هاوکێشە هەیە کەناکرێ بەیەکەوە کۆ ببنەوە، بۆ نموونە ئێمە 52٪ داواکاری وەزارەتەکان وەلاَم دراوەتەوە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، لەلایەکی ترەوە کورتهێنان هەیە، بەلاَم لەتەنیشتەوەش دا لەزۆر سێکتەر زیادە ڕەوی هەیە لەسەرفیات، لەلایەکی تریش

بەشێکی زۆر لەداهاتی هەرێمی کوردستان بەناوی دەعم و جۆرەها ناوی تر سەرف دەکرێ بۆ مەرفەقی خاص(خزمەت گوزاری کەرتی تایبەت)، بۆچی مەکتەبی فلاَن، نەخۆشخانەی فلاَن پارەی خەیالَی لێ سەرف دەکرێ بەناوی دەعمەوە؟ بەڕاستی ئەمە لەگەلَ ئەم هاوکێشەیە ناگونجێ، ناکرێ تۆ کورتهێنانێکی گەورەت هەبێ لەملاوە زیادە ڕەویت هەبێ.

خالَی(4)م نەبوونی میعیار و بنەمای دروست لەکارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەردوو وەزارەت ئیعتیماد دەکەنە سەر دوو بنەما لەئیش و کاریان دا، یەکەم بریتیە لەنەقلی حەلی موشکیلە، کورتهێنانی پێرار بۆ پار،پار بۆ ئەمسالَ، لەلایەکی تریش دواخستنی بودجەی پێرار بۆ پار،ئەمە حەلی موشکیلە نیە، ئەمە نەقلی موشکیلەیە، ئەم کەلَەکە بوونە وادەکا نەوەزارەت و نەهیچ حکومەتێك پێی چارەسەر بکرێ، ئەم هەموو موشکیلانە وەك ئەوەی یۆنانی لێدێ کەهەموو ئەوروپا پێی چارەسەر ناکرێ.

خالَی(2) پاساو و هێنانەوە، یەك لەموشکیلەکانی وەزارەتەکانی هەرێم بریتیە لەپاساو هێنانەوە، تەنانەت بۆ خودی پاساویش پاساوێکیان حازرە، دەلَێی بودجە بۆ دواکەوت؟ دەلَێ لەعیراق تصدیق نەکراوە بودجە،کەتصدیقیش ئەکرێ دەلَێین بۆ دواکەوت؟؟ئەلَێ کابینە گۆڕاوە،ئەم پاساوانە هەمیشە بەردەوام دەبن، بۆیە دەبێ پەرلەمانتاران هەولَی خۆیان بدەن تاکو چیتر میللەت باجی ئەم کەم و کورتیانە نەدات.

من چەند پێشنیارێکم هەیە تاحەلی ئەو موشکیلانەی پێ بکرێ،یەکێ لەموشکیلەکان ئەوەیە تەوزیعی ئیمتیازات لەولاَتی ئێمە نابینرێ، هەمووی دەکرێتە یەك سەبەتەوە ، کەسێك تەعینە مووچە وەرئەگری، موخوصەصات وەرئەگرێ،ئیفاد ئەکرێ، بەشداری وورکشۆپات ئەکرێ، زەوی ئەدرێتێ، هەموو ئیمتیازاتی ئەکرێتە ئەو سەبەتەوە، لەم لاشەوە سەبەتەیەکی تر هەیە،سێکتەری تایبەت، بێ بەشە لەو هەموو شتانە، من گەنجێکم بینی لەشاری قەلاَدزی لەناو بازاڕ، دەستی گرتم وتی من شەهادەم نیە، واستەشم نیە، بەلاَم بودجەی 17٪ بەشی منیشی پێوەیە، بۆ حکومەت بیر لەوە ناکاتەوە منیش سوود مەندبم بەڕێگەیەك لەڕێگاکان؟.

خالَی(2)ەم ئەوەیە لەو ولاَتەی ئیمەدا پارە زۆرە، بەلاَم قیمەتی کەمە، مووچەی کەسێك لە(300000)ئەکەیتە (1000000)، هیچ ئیستیفادەیەکی لێ ناکات، لەملاوە قوڕ دەکەی بەسەری ئەو کەسەی کەهیچ مووچەیەکی نیە،بۆیە ئەرکی وەزارەتی دارایی و حکومەتە بەشێوەیەکی گشتی بیر لەوە بکاتەوە بەپارەیەکی کەم ژیانێکی شایستە دابین بکرێ، پێشنیاری سێیەم بۆ سلفەیە، ئەم سلفانە شتێکە خەلَك بەشێوەیەکی ڕاستە و خۆ ئیستیفادەی لێ دەکات، (سلفەی عەقار، سلفەی زەواج، قەرزی بچووك)تادوایی، بەلاَم دەبینین دوو هۆکار وادەکات خەلَك خێر لەم سلفەیە نەبینێ، هۆکاری یەکەم کەشەش مانگ یا حەوت مانگ بودجە دوا دەکەوێ، ئەم سلفانە ڕادەگیرێن.

ڕێگەی دووەم ئەوەیە کەفیلێك داوا دەکەن، ئەرکی کەسەکە قورستر دەکەن، من وەك کەسێکی قانونی پێشنیار دەکەم کەفیل نەمێنێ، لەجیاتی کەفیل(حجز)بخرێتە سەر ئەو مولَکە، خالَی دووەم،دەکرێ

ئیستیفادە بکرێ لەماددەی (3)برگەی (3)یەم لەپەیڕەوی ناوخۆ، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین ئەو شەش مانگەی تریش ئەو سلفانە ئیش بکەن تاخەڵك بتوانن ئیستیفادە بکەن لەو سلفانە.

خاڵی(5)مم تایبەتە بەوەزارەتی پلاندانان، چەند موئەشیرێکی سلبی هەیە لەوەزارەتی پلاندانان، کەساڵ بەساڵ زۆر دەبێ بێ ئەوەی حەلی بۆ بدۆزرێتەوە، بەخاڵ باسیان دەکەم:

1-جیاوازییەکی گەورە و ناهاوسەنگ لەنێوان پرۆژەی پێشنیار کراوی تازە و پرۆژە بەردەوامەکاندا هەیە.ئەمە وادەکات پرۆژەی بەردەوام دواتر پرۆژەی دواکەوتوو و پرۆژەی پەککەوتوو دواتر ئەمە وای لێدێ جیاوازیەکان بەجۆرێك زۆر دەبێ کە هیچ ئیستیفادەی نابێ.

2-زیاتر بوونی نەفەقاتی تەشغیلی لەسەر حیسابی نەفەقاتی ئیستیسماری، لەبەر ئەوەی بودجە دوادەکەوێ تۆ ناتوانی لەو مودە کەمە بودجەی ئیستیسماری سەرف بکەی، دواتر ئەو بودجە ئیستیسماریە نەقڵ دەکەن بۆ بودجەی تەشغیلی لەوێ لەسێکتەرەکاندا لەبابی زیادەڕەوی سەرڤ دەکەن، ئەمە لەهیچ شوێنێکی دنیا وێنەی نیە.

3-ناکارایی و نەتوانایی سەرف کردنی بودجەی ئیستیسماری ساڵانە زیاد دەکات،هەروا سەرف کردنی پارەی مدەوەری ئیستیسماری تر بەسێکتەری تر بەزیادە ڕەوی.

4-سێکتەرەکانی بونیادنانی ژێرخانی ئابووری،بەجۆرێکە ناتوانین بڵێین سیستەمێکمان هەیە خزمەت ئەکا بەژێرخانی ئابووری.

لەژێر رۆشنایی ئەم خاڵانەوە دەپرسم شوێنی پلان و هەنگاوەکانی ئێمە بۆ ئیسلاح و بەکارهێنانی بودجە کەئالەتێکی گەورەیە لەبەردەمی وەزارەت و حکومەت،بۆ ئەوەی هاوسەنگی ئیقتیصادی دروست بکات لەوڵات،ئەو هاوسەنگە ئابووریە دواتر سەر بکێشێ بۆ هاوسەنگی کۆمەڵایەتی و ئاشتی کۆمەڵایەتی، من پرسیار ئەکەم شوێنی ئەم پلانە لەکوێیە؟ زۆرجار دەبینین ئاستی کۆمەڵایەتی لاسەنگ دەبێ لەوڵاتی ئێمە ڕەگەکەی لەنادادی کۆمەڵایەتیەوەیە،نادادی کۆمەڵایەتیش لەم بودجەدایە.

بۆیە من هیوادارم هەموو لایەنەکان تەئکید لەسەر نوقتەیەك بکەنەوە، ئەمساڵ ئێمە وەك پەرلەمانی کوردستان، تەجاوزی ئەوە بکەین کەئەوە فراکسیۆنی فلانە، حیزبی فلانە،دەستەڵاتی خۆمان بەکاربێنین، لیژنەی تەحقیقی دروست بکرێ، لێپێچینەوە بکرێ لەو کەموو کورتیانە،سنوورێك دابنرێ بۆ هەموو ئەو موئەشیرانەی کەئەم میللەتە پێیەوە زیانی پێ دەگات، سوپاس.

بەرێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تێبینیم هەیە، هیوادارم هەموو ئەو ڕەخنەو و تێبینی هاوڕێکانم کە ئەیگرن دیارە هەموویان بەبەڵگەوە قسەئەکەن، داواکارم وەزیرەبەرێزەکانیش کەپەرلەمانتارێك رەخنەئەگرێ ئەوانیش بەداتاو و بەڕقەم وەڵام بدەنەوە، چونکە ئیمە وەك پەرلەمانتار لەسەر کارەکانی ڕابردووی ئەوان، لەسەر بودجە ئەم داتایانەمان کۆکردۆتەوە، نەك ڕێنمایی ئێمە بکەن، چۆن قسە بکەین؟ دیارە قسەکردن لەهەموو وڵاتێك

کۆمەڵێك پرەنسیپی خۆی هەیە، کۆمەڵێك پلان هەیە ئەبێ هەماهەنگی هەبێ لەنێوان وەزارەتەکان، بەتایبەتی وەزارەتی پلاندانان و وەزیری دارایی،ئەبێ پەیڕەو بکرێ، بەتایبەتی لەبارەی سیاسەتی دارشتنی ئابووری ئەو وڵاتە.

لەبارەی بەزانستی بوونی سیستەمی ئابووری، ستراتیجی ئابووری، دواتر بەرنامە بۆ چۆنیەتی کارکردن لەسەر ئەو بودجەیەی کەتۆ ساڵانە کاری لەسەر ئەکەی، دیارە هەموو ئەمانەی کەمن باسم کرد، هەموو ئەمانە بازنەی کارکرنیان لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا بازنەیەکی بەتاڵە، چونکە تائێستا نەتوانراوە ئەو سیستەمانە پەیڕەو بکرێ لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان، تەنها ئەو سیستەمە پەیڕەو ئەکرێ کەئەو ڕاپۆرتەی وەزارەتی دارایی ئەینێرێ و ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایش ئەیخوێنێتەوە هەمان کۆپی ساڵانی پێشووترە، تەنها خوێندنەوەکەی شتێکی ترە، ئەکرێ لەناو هۆڵی پەرلەمانی کوردستان ئەخوێنرێتەوە نەك بەکۆمەڵێك پلان بوترێ کەلەساڵی پێشوودا ئێوە ئەم پێشنیارانەتان کرد، یاخود ئەم ڕەخنانەتان گرت، ئێمە پلانمان داناوە بۆ چارەسەر کردنی، ئەمە چارەسەریەکانیەتی، بەڵام هەموو ئەم پلانە زانستیانە بوونی نیە لەناو بودجەی هەرێمدا، دیارە پلانی زانستیش بۆ بودجە لەکۆمەڵێك خاڵدا خۆی دەبینێتەوە، لەوانە (شەفافیەت) کە(داهات، ئەرباح، قەرزەکانت ڕوون بێ) بەڕوونی دیاری کرێ، بەڕوونی بزانرێ لەچ بابێك سەرف کراوە؟ دواتر داهات و خەرجیەکان، ئێمە ناکرێ کون بەکون بگەڕێین بڵێین فلاّن داهات لەکوێیە، وەڵڵا فلاّن مەبلەغم دۆزیەوە هی فلان شتە، ئەمە ناکرێ،ئەبێ ئەمانە لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا داهات و خەرجیەکان بەشەفافی بهێنرێتە بەردەمی پەرلەمانتاران، دواتر دیاریکردنی کات،کەباس لەداهات و خەرجی ئەکەی ئەبێ داهات و خەرجی و دواتر سەرجەم پرۆژەکانی ساڵانت لەبەر دەم بێ.

واتە وەزارەتەکە ڕوونی کردبێتەوە کەبەڕێژەی چەند ئەمانەیان سەرف کردووە و کاریان لەسەر کردووە، هاوسەنگی لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان و بەکاربردن دیارە، بەس هاوسەنگی بوون نیە لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا،ئەوەی کەئێمە مەناقەشەی لەسەر ئەکەین، دواتر موناقەلە کردن خەریکە ئەبێ بەگرفت لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا، بەتایبەتی دواتر دێم بەنموونەش ئەیخەمە بەردەستی هەردوو وەزیرانی بەرێز کەموناقەلە کراوە لەنێوان بودجەی بەکاربردن و بەکارهێناندا لەکاتێکدا ئەمە بەیاسا ڕێگەی لێ گیراوە.

لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان هیچ دروشمێك نابینرێ کەبکرێ بەپلان بۆ ئەوەی لەئایندەدا کاری لەسەر بکرێ، ساڵانە کە کەموکوریەکانی بودجە دەرئەخەی ئەبێ لەساڵی ئاینده کۆمەڵێك لەو دروشمانە بکەی بەئامانج کەکاری لەسەر بکەی، بۆ نموونە بووژاندنەوەی ئابووری ناوخۆ، یاچارەسەری بێکاری،تۆ ئەگەر پلانت هەبێ بۆ چارەسەرکردنی یەکێ لەم وانەی من باسم کرد ئەتوانی تاڕادەیەك ئایندەی ئابووری وڵاتەکەت بەرەو بووژانەوە ببەی، لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەوەی ئێمە تێبینی دەکەین بەڕاستی

سالأنەش دووباره ئەبێتەوه تەنها ئەوەیە کەئاگای لەدارشتنی سیاسەتی ئابووری بەغدا نیە، ئاگای لەداهاتەکانی نەوت نیە، ئاگای لەهەناردەی نەوت نیە.

کەواتە ئەوانە هەموو گرفتن، ئەی کەواتە هەرێمی کوردستان ئاگای لەچ شتێکە؟ تەنها ئەو سلفەیە کەدەهێنرێتە کوردستان و ئەویش بەو شێوازەی پێشتر پەیرەو کراوە دابەش ئەکرێ بەسەر سێکتەرەکان و دواتریش ئەبێ ئێمە سالأنە بێینەوە بڵێین ئەم برە پارەیە بۆ فلاأن شوێن بەهەدەر درا، بۆ فلاأن شوێن بۆ نەکرا،ئەمە مەسیرەکەیەتی، دیارە لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی ئەوەی ئێمە تێبینیمان کرد وەك ئەندام پەرلەمان کە خوێنرایەوە راستە لیژنەی دارایی راپۆرتی سەرجەم لیژنەکانی زۆر بەجوانی کۆکردۆتەوە بەدارشتنێك دایرشتووە و گەیاندویەتییە بەردەمی ئەندامانی بەرێز، بەلاأم نەتوانراوە راپۆرتی ورد لەسەر هیچ کام لەو شوێنانە بنووسێ کەئێستا باسیان ئەکەم، بۆ نموونە هەرسێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان (پەرلەمان، سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران) نەتوانراوە لیژنەی دارایی لەسەر وەزارەتەکەی خۆی کەتابیعی لیژنەی داراییە نەتوانراوە بەوردی بخرێتە بەردەمی ئەندام پەرلەمان، لەکاتێکدا بۆ هەرسێ سەرۆکایەتیەکە داواکراوە بۆ برینی 10٪، بێ ئەوەی ئێمە بزانین خەرجی ئەم سێ سەرۆکایەتیە چیە، لەکاتێکدا من لەگەڵ (پەیمان) خان چووین بۆ لای کاك(فرسەت) داوای بودجەی پەرلەمانمان کرد کە ئەمە یەکێکە لەمافەکانی خۆمان.

بەلاأم ئەو وتی ئەبێ لیژنەی دارایی کار لەسەر ئەمە بکات، بەلاأم ئەوەی کەئێمە ئەیبینین لیژنەی دارایی کاری لەسەر ئەمە نەکردووە، نەراپۆرتی هەیە لەسەر هەیئەی ئیستیسماری، لەسەر دەزگای چاودێری دارایی، نە لەسەر وەزارەتی دارایی خۆی، کەواتە ئەمانە هەموو گرفتن لەبەردەم پەرلەمانتار، چونکە زۆرترین بودجە لەم وەزارەتانەدا سەرف کراوە، ئێمە بینیمان ساڵی پار چ تەخشان و پەخشانێك بەپارەی پەرلەمانەوە کرا، ئەی نابێ ئەندامانی پەرلەمان بزانن ئەم پارەیە گەیشتووە بەکوێ؟ لەچی دا سەرف کراوە؟ سوودەکانی چی بووە؟ یەکێ لەو کێشانەی بەردەوام لەلایەن پەرلەمانتارانەوە دەوترێتەوە بریتیە لەداهات، لەوانەیە ئێستا زۆربەی کەس بوترێ ئەمە هەر نەبرایەوە، هەرداهات، بەلاأم بەبرِوای من ئەمە شتێك نیە ئەندامانی پەرلەمان یاخود خەڵکی کوردستان لەسەری بێ دەنگ بێ، داهات چیە؟ تۆ لەسیستەمی هەموو دنیا ئەو بودجەیەی لەوڵاتەکەدا ئەتوانرێ دابەش بکرێ بەسەر سێکتەرەکاندا بریتیە لەم داهاتە، دواتر ئەم داهاتەیە تۆ پلان بۆ چۆنیەتی خەرج کردنی دائەنێی، بۆ پێداویستیەکانی ئەم وڵاتەیە، بۆ گەشە پێدانی ئابووری لەم وڵاتەدا.

ئەم رقەمانەی کەئەیڵێم تەنها لەو راپۆرتانەی وەزارەتی دارایی یاخود لەو موازەنەی وەزارەتی دارایی ئەگەیەنرێ بەدەستی ئێمە، نەمن نەهاورێکانم لەگیرفانی خۆمان دەرمان نەهێناوە، بری داهاتی خەملێنراو لەیاسای بودجەدا کە بۆ ئێمە هاتووە چوارسەد و حەفتاو دوو ملیارە، ئەوەی لەراپۆرتی وەزارەتی داراییدا هاتووە چوارسەد و پەنجایە، ئەوەی لەفۆرمی بودجەدا هاتووە دواتر چوارسەد و حەفتاو شەشە، ئەوەی لەلایەن حکومەتی فیدراڵیەوە هاتووە شەش ترلیۆن و نۆ سەد و سی و دوو ملیارە، ئەوەی کەمن باسی

دەکەم قسەکردن نیە لەسەر خوێندنەوەی ڕەقەمەکان، بەڵام نابێ بۆمان ڕوون بکرێتەوە وەزارەتی دارایی تاکەی ئەم غەڵەتانە ئەکا؟ چونکە ئەمە تەنها غەڵەت کردن نیە لەکۆمەڵێك ئەرقام، ئەمە ئایندەی وڵاتێکی لەسەر دەستە، ناکرێ تۆ بڵێی ئەمە هەڵەیە، یاخود بیرم چوو بینێرم.

لەکاتێکدا ئەو داهاتەی لەسەر ئاستی وەزارەتەکان ئەو داهاتەی بۆ پەرلەمانی کوردستان نێراوە چوارسەد و حەفتاو شەشە، کەخەملێنراوە، ئەمە دوورە لەداهاتی فەرمی،10٪ دوورە لەداهاتی هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا ئەم داهاتەی ئێمە هەمانە 30٪ بودجەی گشتی هەرێمی کوردستانی پێك هێناوە، ئەگەر کۆمەڵە ژمارەی تر بخەمە بەردەمی پەرلەمانتاران، ئەگەر بەراورد بکەین لەنێوان دوو ساڵدا، بەتایبەتی داهاتی ناوخۆ لەساڵی 2010 بەپێی ژمێرەی کۆتایی بەحەوسەد و چل و دوو ملیار خەملێنراوە، واتە داهاتی 2010 بڕی دووسەد و حەفتا ملیاری کەمترە لەوەی 2010، ئەمانە خۆ هەر ڕەقەمێك نیە بڵێین ئێمە نووسیومانە، ئەی نابێ بۆمان ڕوون بکرێتەوە ئەمانە لەکوێی ئەم بودجەدا دانراوە؟ لەکوێی ئەم وەزارەتانەدا دانراوە؟ خراوەتە خزمەتی کێوە؟

بەنیسبەتی داهاتی (پترۆ دۆلار) بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ پارێزگاکان چل و دوو ملیارە، لەکاتێکدا ڕۆژانە سەد و حەفتاو پێنج بەرمیل نەوت دەڕوات، کەدەبوایە حەفتاو چوار ملیار بێت، جگە لەوەی زۆربەی هاوکارانیشم باسیان کرد لەوەی کەدیارنەبوونی داهاتی گومرگ و باجەکان لەکاتێکدا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەو داهاتەی ناردوویەتی بەسێ ملیار و شەست سەد و نەوەد و حەوت ملیۆن، تەنیا هی باج و ڕەسمەکەیەتی، ئەی داهاتی هەناردەی نەوتی چەندە؟ لەکاتێکدا وەك برادەران باسیان کرد داهاتی بانکەکان، فڕۆکەخانەکان، شارەوانی، صحە، کارەبا، من یەك پرسیار دەکەم لە هەندێ وەزارەتمان هەیە بەتایبەتی وەزارەتی صحە، شارەوانی، کارەبا، ئەوتری بەئەندامانی پەرلەمان ئەوانە داهاتەکانیان بۆ خۆیانە، بەڵام یەك کێشە هەیە لەلایەن وەزارەتی شارەوانیەوە کەمن خۆم لەلیژنەی شارەوانی ئامادەییم هەبوو، ئەو داهاتە هەمووی ناخرێتە خزمەتی ئەو وەزارەتەوە، بەڵکو ئەو داهاتەی کەهەیەتی لەگەڵ ئەو بودجەیەی کەداوای دەکات لەوەزارەتی دارایی تەکمیلەی بۆ ئەکرێ، نەك ئەو داهاتە بەجیا بخرێتەوە خزمەتی پرۆژەکانی وەزارەتی شارەوانی.

دواتریش بودجەیەکی تری بۆ تەرخان بکرێ، واتە تەکمیلە هەیە لەنێوان داهاتەکە بۆ ئەو بودجەی تر کەوەزارەتەکە داوای دەکات،ئەتوانم بڵێم بەهەموو ئەو داهاتانەی کەباسمان کرد لەخاڵە سنووریەکان چەندین خاڵی سنووری هەیە، دواتر هەموو ئەو داهاتانەی کە لەحکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی داهاتی سندوقی خانەنشینی کەکارەبا، صحە، نەوت، کافتریا، دوکانەکان، ئەگەینە ئەو دەرئەنجامەی کە سێ ترلیۆن و حەوسەد ملیار داهاتی ناوخۆ نادیارە، بەنیسبەت وەزارەتی پێشمەرگە، ئەتوانین بڵێین گەورەترین کێشە بەسەر ئێمەوە بوونی ئەو (عجز)ەیە کەلەوەزارەتی پێشمەرگە دروست بووە، بەڵام ئەوەی ئێمە بینیومانە لەموازەنەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، داهاتی وەزارەتی پێشمەرگە زیاترە لەداهاتی

وەزارەتی شارەوانی، یەعنی ئەم ناهامەتاییانە ئەمانگەیەنەتە ئەوەی تاکەی جێ بەجێ ناکرێ بەسەر موازەنەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا؟ ئەمانە چ ئاماژە و چ داتا و چ ئامارێکە؟

بەنیسبەت بودجەی بەکاربردنەوە دیارە لەمەشدا ئەمەوێ بەکۆمەڵێك داتا قسەبکەم، لەهەر حەوت بابەکەی بودجەی بەکاربردندا ئەوەی ئێمە تێبینیمان کردووە ئەتوانم بڵێم ئەزموونێکمان هەیە لەدوو ساڵی ڕابردوودا، لە 45٪ی داهات ساڵانە لەم بابانە بەهەدەر دەدرێت، ئەمەش بەڕاستی ئەچێتە بابی بەفیڕۆدانی سامانی گشتیەوە.

ئەوەی ئێمە ئەیبینین ساڵ بەساڵ خەرجیەکان زیاد ئەکا بەشێوەیەکی مەترسی دار، بۆ نموونە لە 2008دا خەرجی بەکاربردن چوار ترلیۆن و شەسەد و حەفتاو چوار ملیار بووە، لە 2010 دا بووە بە دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار دینار، ئەگەر جیاوازی ئەم چوار ساڵە وەرگری بەرێژەی لەسەدا سەد و چوارده زیادی کردووە، ئەمە ئاماژەیەکی خەتەرناکە بۆ سەر هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا خەرجی فیعلی 2010 پێنج ترلیۆن بووە نەك چوار ترلیۆن، یەعنی ئەمەشی لەسەر نیە،لە 2010 دا لە کۆی بودجەی گشتی کەیانزە ترلیۆنە، حەوت ترلیۆنی بۆ بەکاربردن بووە، لە 2011 لەسیانزەکە نۆی بۆ بەکاربردن بووە، لە 2012 لەم پانزەیەی بۆمان هاتووە دەی بۆ بەکاربردنە.

کەواتە لە حەوتەوە بۆ نۆ، بۆ دە، ئەمە ئاماژەیەکی ترسناکە بۆ سەر ئایندەی هەرێمی کوردستان، ئەی نابێ تۆ پلانێکت هەبێ کەبەو ئاراستەیە بودجەی بەکاربردنت بەرز ئەبێتەوە، ئەی تۆ چ پلانیکت هەیە بۆ ئەوەی ئەو زیاد بوونانە بەباشترین شێوە بخەیتە خزمەتی خەڵکەوە؟

واتە لە 2010 ەوە بەبەراورد بە 2009 بەرێژەی لەسەدا سی و یەك و سەدا نەوەد و نۆ زیادی کردووە، لە 2011 بەبەراورد بە 2010، 24٪ زیادی کردووە، بەبەراوردیش لەنێوان هەردوو ساڵی 2011 و 2012 دا یەك ترلیۆن جیاوازی هەیە لەنێوایان، یەکێ لەکێشەکانی تر ئەو خەملاندنانەیە کەلەلایەن وەزارەتەکان ئەکرێت و دواتریش لەلایەن وەزارەتی داراییەوە کەئەنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان ئەمەیە کەئەم لێك تێنەگەیشتنە لەنێوان حکومەت و پەرلەمانیش دروست ئەکا، لەسەر ئاستی هەرێم بەپێی یاسای بودجەی 2012 ژمارەی فەرمانبەران وەك هاوکارم کاك (پێشەوا باسی کرد، بەڵام ئەوەی ئەبێ هۆکارەکەمان پێ بوترێ، ئەم هۆکارە چیە کەرێژەیەك ئەنێرێت بۆ حکومەتی عیراقی و دواتریش ژمارەیەکی تری فەرمانبەران ئەنێردرێت بۆ پەرلەمان؟

پێویستمان بەڕوون کردنەوەیە، یەعنی بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان دوو رێژە بۆ فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان دائەنرێ؟ بەرێژەیەك تەعامول دەکات لەگەڵ حکومەتی عیراقی و بەرێژەیەکیش تەعامول دەکات لەگەڵ پەرلەمانی کوردستان، کامیان ڕاستە؟ چونکە تۆ ناکرێ تاهەتا لەسەر شتی نادیار بینا بکەی بەسەر کۆمەڵێك پێشنیار بۆ داهاتوو، وەزارەتی شەهیدان داوای شەسەد و نەوەد و یەك ملیاری کردووە بۆ ئەم وەزارەتە، لەکاتێکدا وەزارەتی دارایی موافەقەتی چوار سەد و پەنجاو حەوت ملیاری بۆ کردووە، وەزارەتی شەهیدان دیارە بەپێی پێداویستی خۆی داوا لەوەزارەتی دارایی دەکات، بەڵام وەزارەتی

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

79

ساڵی/ 2012 – بەرگی حەفتا و نۆ

چاپی یەکەم/ ساڵی 2013

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (28) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – هەینی 2012/6/15 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (29) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2012/6/16 ل 133

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (30) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2012/6/17 ل 267

5-سەرگوڵ رضا حسن-مۆڵەت

6-شەونم محمد غريب-مۆڵەت

7-د.صباح محمد نجيب-مۆڵەت

8-عبدالرحمن حسين ابابكر-مۆڵەت

9-عبدالسلام مصطفى صديق-مۆڵەت

10-عبدالله محمود محمد-مۆڵەت

11-عمر عبدالرحمن على-مۆڵەت

12-فاضل محمد قادر-مۆڵەت

13-ليلى امير عاض-ئامادە نەبوو

14-ياووز خورشيد عثمان-مۆڵەت

بەڕێز د.ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

بەخێر هاتنى وەزيرە بەرێزەكان و وەفدە ياوەرەكەى دەكەين، ليژنەى دارايى فەرموون بۆ شوێنى خۆتان.

بەڕێز برهان رشيد حسن:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من بيدايەتى قسەكانم بەوە دەست پێ ئەكەم ئێمە بە تەنها موناقەشەى ڕاپۆرت و قسەكانى بەرێز وەزيرى دارايى ئەكەين، ئەوەى كە مادده بە مادده دوايى موناقەشە ئەكرێ، من داوا كارم موقەيەد بين تەنها بەڕاپۆرتى ليژنەى دارايى و وەزارەتى دارايى،قسەكانى من لەسەر ئەوەيە ڕەخنەى يەكەمم ئەوەيە من لە پێنجى عەداديية خوێندوومە ميزانيە چوار مەرحەلەى هەيە، مەرحەلەى سێيەمى مەرحەلەى تەنفيزە، مەرحەلەى چوارەمى موتابەعە و ڕەقابەيە، بەداخەوە لە وڵاتى ئێمە ئەبينين مەرحەلەى سێ و چوار وجودى نيە، حيساباتى خيتامى 2010 و 2011 نەهاتووە، بەڕاستى نە ئيشى منە نە ئيشى پەرلەمانتارەكانى ترە بەدواى وردەكارى مەشاريعەكان بچين، ڕەخنەم لە پەرلەمانە كە ئەمە ئيشى جيهازى ڕەقابەى ماليە، ئيشى ئيديعاى عامە، ئيشى دەستەى نەزاهەيە كە وردەكارى ئەوانە بێنێتە پەرلەمان، ئەم موناقەشە زۆرە نەكرێ، گلەييم بە دەرەجەى يەكەم لە سەرۆكايەتى پەرلەمانە

كە نەيتوانيوە زەخت بكات ئەم دەستانە دروست بێت تاكو تەفرپرەكانى ئەوانمان پێ بگات، بەتايبەتى ديوانى چاودێرى دارايى كە ئەبێ لە ساڵى 2008 ەوە تەقرپرەكانى بێ بۆ بەر دەستى ئەندامانى پەرلەمان، ئەمە قانونى ئصولى محاسەباتى عيراقيم لايە كە تەحديدى ئەكا پێويستە لە چ وەختێك ميزانيە بێت و لە چ وەختێك كۆتايى پێ بێت، و سەنەى مالى لە كەى بۆ كەى دەست پێ دەكا؟ بە داخەوە وەزيرە بەرێزەكانى ئێمە مولتەزەم نين بە نەصى ئەم قانونانەوە، كە بە پێى قانون و قانونى عقوباتيش فەرزە لەسەر هەموو لايەك كە بە قانونەوە موقەيەد بێ كە لە ماددەى (329) لە قانونى عقوباتى (111) هاتووە، مەوزوعێكى ترم عەرزى جەنابتانى بكەم ئەوەيە كە حيساباتى خيتامى پێويستە لە 4/15

هاتبێتە پەرلەمان، ئەگەر ئێمە حیساباتی خیتامیمان لە لابێ، ئەگەر میزانیەی مدەوەرەشیمان ئەزانی ئەو وەختە، بیرمان نەچێ ئێمە ماددەیەکمان نووسیوە لە پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011 کە هیچ حیسابێکی ئیستیسماری نابێ نەقلی حیساباتی تەشغیلی بکرێ، ئەبێ لە سندوقێکی سەرفا بهێڵرێتەوە، ئێمە ئەبوایە وەك ئەندامی پەرلەمان، بامن وەك حیزبی قسە نەکەم، وەك قانونیەك، وەك نوێنەرێکی خەڵکی، ئەبێ ئێمە ئەمانەمان لابێ، ئەبێ ئێمە بەرچاو ڕوون بین بەو تەقریرانەی ئەو ئەجهیزانەی باسمان کرد، هەروەها بەو حیساباتەی کە ئێمە پێمان گوتووە لەسندوقێکی خاص دایبنێی، بزانین چەندی تیا ماوە؟ میزانیەی مدەوەرەش چەندە؟ لە 6/15 ەوە حیساباتی خیتامی بهاتایە، من ڕەخنەکانم بەوە دەست پێ ئەکەم، تەنها لە موناقەشەی تەقریری لیژنەی مالیەی پەرلەمانی کوردستان ئەکەم لەگەڵ قسەکانی بەرێز وەزیری دارایی و وەزیری (تخطیط)، لەوەوە دەست پێ ئەکەم، لە تەقریری ئەمساڵ ژمارەی ئەو پرۆژانەی پارەی تیا سەرف نەکراوە لیژنەی دارایی ئاماژەی پێ نەداوە، ئەمە خەلەلێکی گەورەیە ڕوو بەڕووی لیژنەی دارایی ئەبێتەوە، ڕەخنەکانی خۆشم نووسیوە نوسخەتان ئەدەمێ، بۆ لە تەقریری لیژنەی دارایی موناقەشەی داهات و تەفسیلاتی نەکراوە؟ موناقەشە بکرێت و ڕوون بکرێتەوە بۆمان بە خشتەی پێویست، لە بەر ئەوەی بەڕاستی ئەوەی لە لیژنەی دارایی لە لاپەڕە 10 لە تەقریرەکەیانە من دیقەتم کردووە داهاتی هەرێمی بە چوار سەد و حەفتا و شەش ملیار داناوە، من ئەمە ئەوڕاقێکە هەرخۆیان ناردوویانە بۆ پەرلەمان، کە باس لەوە ئەکا دوو ترلیۆن و سێ سەد و سی و یەك ملیارە، سێ سەد ملیاری ئەچێتەوە بۆ بەغدا، ئەم تەناقوزە بۆچی؟ بۆ لیژنەی مالیە لە تەقریرەکەیدا ئاماژەی بەمە نەداوە؟ ئەمە خەلەلێکی گەورەیە ئەگەر درەنگیش ئەمە هاتووە ئەبوایە تەصحیحان بکردایە، کە ئەگەر ئەمە وجودی ڕاست بێ حەقە لیژنەی دارایی ئەو تەقریرەی هەڵوەشێنێتەوە لەبەر ئەوەی (عجز) نامێنێ، ڕەخنەیەکی ترم لە لیژنەی دارایی و لە وەزارەتە مەعنیەکان ئەوەیە کە لەو تەقریرەیاندا ئاماژەیان پێ نەداوە ئەوە ئەکرێتە بیانوو کە بەغدا تەئخیر بودجە ئەنێرێ، بودجە خۆی یەکەم تەخمینە، تۆ کە داتنا لە 10/1 ساڵی ڕابردووەوە بتناردایە تا 1/1 ئێمە ئیقرارمان بکردایە، ئەگەر کەمی کرد بە نیسبە داتبەزاندبایە، ئەگەر ئەوە بیانووە قەی چیە لە ئێران سەری ساڵی هەتاوی سەری ساڵی سەنەی مالیە، با لێرەش سەری ساڵی کوردی بێ (نەورۆز) بێ، ئەمە ئیقتیراحی من نیە، ئیقتیراحێکی پاری کاك (سەمیر سەلیم)ە قسەیەکی زۆر زۆر مەنتقیە و لە جێی خۆیەتی، سەنەی مالیش درێژ ئەبێتەوە لە وڵاتی ئێمە، زۆر موشکیلەش عیلاج ئەبێ، ئەوەش نامێنی بڵێی سەنەی مالی تەواو بووە و پرۆژەکانم بۆیە تەندەرینم پێ نەکردووە، ڕەخنەیەکی ترم خاڵی (7) با وەزیری پلاندانان و لیژنەی دارایی جواب داتەوە، وەفدی وەزارەتی شەهیدان کە هاتە لیژنەی پێشمەرگە ئەڵێ ئێمە پرسمان پێ نەکراوە لە دانانی ئەو پرۆژانەیە، برادەرانی لیژنەی پێشمەرگە ئاگادارن، ڕەخنەیەکی ترم لە تەقریری لیژنە و ئەم ئەوڕاقانە هاتووە دەزگای چاودێری دارایی یانزە ملیاری بۆ دانراوە، ئەم یانزە ملیارە بۆچی؟ یەك تەقریریانمان بە دەست نەگەیشتووە حەق نیە ئەم پارەیە سەرف کرێ، هەتا ئەگەر مووچەش بێ، بەڕاستی

كە من لە 2008 ەوە مولزەمم كردووە ئەگەر پەرلەمان مەرجەعە، گەورەترین دەستەڵاتی هەرێمە، ئەی تەقریرەكانیان كوا؟ بەرێز وەزیری دارایی باسی كرد لەگەڵ لیژنەی دارایی باسی هەشتا ملیار دینار ئەكەن كە بۆ دەستەی وەبەر هێنان دانراوە، كە باسەكەی شەرحیە بەڕاستی وەك بەخشین پەنجا ملیاری دانراوە، بەرێز وەزیری دارایی جوابەكانی غامز بوو، وازح نەبوون، لە تەقریری لیژنەی دارایی هاتووە بودجە 9٪ زیادی كردووە، كەچی پارەی تەخصیص بۆ وەبەرهێنان 4٪ كەمی كردووە، ئەمە جوابێكی ڕوون و موقنیع دەست ئەندام پەرلەمانەكان نەكەوت، لە لاپەڕە (16)ی تەقریری لیژنەی دارایی هاتووە بڕی سەد و سی و چوار ملیار دانراوە بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم، بەڵام داوا ئەكەن بكرێتە سێ سەد و هەژدە ملیار دینار، بەداخەوە ئەمە عەیبێكی گەورەیە بەڕاستی لەگەڵ حورمەتما، لیژنەی دارایی دژی هەر سەرفێكە بۆ هەر سەرفێك، باسی دوو خەستەخانەی هەولێر كرا، موئەییدی نەبوو ، بەڵام لەمەیا ئەڵێ لاری نیە دوایی موناقەلەی پێ بكرێ، ئێمە خۆمان دژی موناقەلەین بەڕاستی، بەڵام لیژنەی دارایی وای نووسیوە، بەڕاستی ئەمە شتێكی گلەیی و ڕەخنەیەكی زۆر زۆرم لەسەر ئەمە لە لیژنەی دارایی هەیە، لە كاتێكدا بۆ ئاسایش چوار سەد و پەنجا و پێنج ملیار دانراوە لە تەقریری خۆیان ئاماژەیان پێداوە، ئەم پارەیە بۆ جیهەتێكیشە كە نازانین چۆن سەرف ئەكرێ،نە لە ژێر هیچ ڕەقابەیەكی پەرلەمان و نە هیچ ئەجهیزەیەكی ڕەقابیە، ئەم پارەیە بۆ چوار، پێنج مانگی ساڵیش كەماوە قسەیەكی زۆر هەڵدەگرێ، سێ سەد و هەژدە ملیار دینار، كە ئاسایشیش بودجەی جیاوازە، پرسیارەكەم ئەوەیە بۆ تونێڵە هەشت ساڵیەكەی هەیبەت سوڵتان تەخصیص بكرێ باشتر نیە؟ بۆ دوو ساید كردنی ڕێگەی كۆیێ و هەولێر بكرێ باشتر نیە ڕۆژانە حادیسەی لێ ڕوو دەدات؟ ئەم پارەیە هێڵی ڤیتاری بەینی (دهۆك، سلیمانی، هەولێر)ی پێ ئەكرێ، ئەگەر دە ملیارە سەرچاو، بەڵام سێ سەد و هەژدە ملیار مەعاشی پێشمەرگەی پێ چاك ئەكرێ، خانەنشینی پێ تەوحید ئەكرێ كە من خەڵكێكی زۆر هاتۆتە لام ئەڵێ سی و شەش ساڵ خزمەتم هەیە سێ سەد و بیست هەزار مانگی وەرئەگرم، فەڕاش بووم لە بەلەدیە، ڕەخنەیەكی ترم لە لیژنەی دارایی لە لاپەرە (9) هاتووە ئەڵێ بەخشینی وەزارەتی شارەوانی و ئیستیسمار چۆن ئاراستە ئەكرێ؟ وەزیری دارایی بەرێز هیچ جوابێكی وزوحی نەدایەوە، هەر لە لاپەڕە 10 لە تەقریری لیژنەی مالیە پرسیار كراوە لە لایەن لیژنەی داراییەوە تێچونەكان زیادی كردووە؟ باسی مەجلیسی وزەرا و تێچوونەكانی تر ئەكات، مەجلیسی وزەرا و ریئاسەی ئەقلیم و دەستەی وەبەر هێنان، بەرێز وەزیری دارایی بە وازحی پێی نەوتین ئەم زیاد بوونە كە لیژنەی داراییش پرسیاری كردووە، بە وازحی وەڵامەكەمان دەست نەكەوت، شتەكان مەنووسن دوایی ئیستینساخی ئەكەم و ئەتان دەمێ، دەستەی وەبەر هێنان و وەزارەتی دارایی بۆ ئەمە زیادی كردووە؟ دەربارەی ریئاسەی ئەقلیم وتی بیست و حەوت ملیار بۆ زروفی تاریئە دانراوە، من خشتەیەكم لە لایە هاوپێچی ئەكەم، نووسراوە لە شوێنێكی ترە و ئیغاسە و مەعونەی ئیجتیماعی موهاجیرین سەد ملیار، لە شوێنێكی تر نووسراوە لە خانی (10) ئیحتیاتی تەواریی دوو سەد ملیار، من نازانم لە چەند شوێن پارەی تەواری دائەنرێ؟ لە وڵاتان بۆ نموونە وەزارەتی تەواریی هەیە، ئەمە لە كوردستان چەند ساڵە وەزارەتی دارایی و

لایەنە پەیوەندیدارەکان ئەو ئیشەی کردووە، ئەم بیست و حەوت ملیارە بۆ بۆ سەرۆکایەتی هەرێم؟ بە سێ نەوع پارەی تەواری، جارێك بیست و حەوت ملیار، جارێك سەد ملیار، جارێك دوو سەد ملیار دانـراوە، ئایـە ئەمە ناتوانرێ کەلێنی تری پێ پڕ بکرێتەوە؟ ئەمە هەمووی وەك سالآنی ڕابردوو لـە میزانیـەی ئیحتیـاتی تەواری وەزارەتی مالیەدا بێ؟ داوا کارم وەزارەتی دارایی و لیژنەی دارایی تەفسیرمان بداتێ، بەرێز وەزیـری دارایـی تـەواوی ئـەو پرسـیارانەی لـە لاپـەرە(14/13/12/11)ی تـەفریری لیژنـەی داراییـە کـراوە هـەر پەڕاندی،لە (10)ەوە پەڕاندی چووە سەر (15)، داوا کارم ئەو پرسیارانەی لیژنەی دارایـی کردوویـەتی بـە وردی وەلآممان بداتەوە بە وازحی، بە غامزی نـا، لـە لاپـەڕەی (11)ی تەفرپیرەکە هـاتووە بـاس لـە ڕێـژەی 15٪ کەمی کردووە، تەفسیـرمان دەسـت نەکـەوت بۆچـی؟ لـە لاپـەرەی (11) دا هـاتووە داهاتـەکانی تـر بـە بەراورد لەگەڵ 2011 بە نیسبەی 96٪ زیادی کردووە، بەلآم کە بە ڕێژەی 96٪ زیادی کردووە خـۆ ئەمـە کەرویشك نیە بە جارێك ئەمەنە زۆر بـێ 96٪، ئەمـە دەلالـەتی ئەمـە ئـەکا سالآنی ڕابـردووش بـەم شـێوە بووە، تەفسیرێکی موقنیعمان لە لایەن وەزیری دارایی و لیژنەی دارایی دەست نەکەوت، لە لاپەڕەی (15) دا چەند بابەتێك ورووژێنراوە لە لایەن لیژنـەی داراییـەوە کـە وەلآمـی دایـەوە بـەرێز (شـێخ بـایز تالـەبانی)، بەلآم وەلآمەکەی من هیچی لێ تێنەگەیشتم زۆر غامز بـوو، ورد نـەبوو، مـن داوا کـارم وەلآمێـك بـە خشـتە بمانداتێ، ئەوراقمان بدەنێ، تا گومان نەهێڵێ لە لای ئێمە، بۆ نموونە بانکە بازرگانیەکان کە لیژنەی دارایی پرسـیاری کـردووە، چـل و سـێ ملیـارە، بیسـت و نـۆ ملیـاری فرۆکـە خانـەکان، سـوودە کۆمەلآیەتیـەکان و جیاوازی لە حیسابی ئیعاناتە، مینح و تەحویلات ئوخرا، یەعنی شتێکی وای بۆ ڕوون نەکردینەوە ئێمە تێ بگەین لێی، گومانمان نەمێنێ، لە تەفرپیری لیژنە باس لە تەخصیصـی نـەوەت ملیـار ئـەکا بـۆ سـەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیر ڕوون کردنەوەی پێویستی نەدا نـەوەت ملیـار بـۆ؟ ئەمـە لـە تـەفرپیری لیژنـەی داراییە هاتووە، وەزیری دارایی بەرێز لە قسەکانیدا ووتی داهاتی پترۆدۆلار و مەنافزی حدودی نانێرێ، ئـێ نانێرێ حەقی خۆمانە بپرسین چیت کردووە؟ حکومەت چی کردووە بۆ ئەوەی بێت؟ حەقی خۆشمانـە کـە جەنابی ئەو قسەیەی کرد بپرسین بۆ نایینێرێ، ئایا پەیوەندی بەو سیراعی نەوتـەوە هەیـە یـان نـا؟ بـەرێز وەزیری دارایی وتی سوودە کۆمەلآیەتیەکان 80٪ زیادی کردووە، بوارێکی باس کرد وەك زینـدانی سیاسـی و کەمئەندام بە بێ ئەوەی هیچ خشتەیەکی موصەدەقمان باتێ لە لایەن وەزارەتەوە، پرسیارێکی تـرم ئەوەیـە پارەی موخەصەص بۆ سەرۆکایەتی هەرێم لە سی و نـۆ ملیـاری 2011 بەهەڵەدا نەچووبم بۆتـە شەسـت ملیار، ئەمەش تەفسیری ئەوێ، وەزارەتی ڕۆشنبیری سەد و یانزە ملیار، ئەم پارەیە زۆر زۆرە پێویستمان بـە وردە کاریەکەی هەیە بۆمان ڕوون کاتەوە، پارەی موخەصـەص بـۆ سامانی سروشـتی پێـنج سـەد و چواردە ملیارە، یەعنی لیژنەی داراییش ئـەم پرسـیارەی کـردووە جوابێکمـان دەسـت نەکـەوت، ئەمـە چـۆن ئاراسـتە ئەکرێ، چۆن تەوزیع ئەکرێ، بۆچی ئەم پارە زۆرە؟ مەبلەغێکی زۆر زۆرە بۆ وەزارەتێك، وەزارەتێکە ڕاستە مەهامی زۆر زۆرە، بەلآم ئەرکەکەی مەحدودە و دیاری کراوە و بەنیزامی عقودی شـەراکەتدا ئـیش ئـەکات لەگەڵ شەریکاتە، ئەم پێنج سەد و چواردە ملیارە بۆچی؟ پێویستمان بەوە هەیە من وەك ئەندام پەرلـەمان

نەك بە قسە، خشتەمان بداتێ، دوای دوو ڕۆژی تر کە جواب ئەداتەوە خشتەم بداتێ بڵێ کاکە بۆ ئەوەیە، ڕەخنەیەکی ترم لە لیژنەی دارایی ئەوەیە، نە تەبەنی تەعینی حوکامی کردووە، کە ئێمە زۆرترین رەخنەمان لە قانونی عەفوی عام لەوە بوو لیژنەی قانونیش تەبەنی کردووە بەرێزەوە، رەخنەیەکی ترمان ئەوەیە لە لیژنەی دارایی باسی کرێچیەتی دەوڵەت ناکات کە بەس لە سلێمانی شەش بینای مروور هەیە، هەر شەشی لە خانووی کرێچی دایە، هیچ عیلاجێکی بۆ ئەوە دانەناوە و هیچ تەرحێکی نەکردووە، رەخنەیەکی ترم ئەوەیە کە باسی تەخصیص کردنی دوو سەد ملیار ئەکات بۆ دەعمی ئەحزاب، ماددەی (14) لە قانونی ساڵی 1993ی ئەحزاب باسی ئەوە ئەکات کە پێویستە بە زەوابت بێ، ئەمە هیچ ڕەخنەیەکی لە چۆنیەتی دانانی نەگرتووە، من زۆر سوپاستان ئەکەم و ئەمانە ئیستینساخ ئەکەم و ئەیدەم بە هەردوو لایەن،سوپاس

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقی هەر پەرلەمانتارێکە ڕەخنە لە ئێمە بگرێ، بەلاَم حەقە ئێمەش بوارمان بدرێت وەلاَم بدەین، زۆر باسی دوو نەخۆشخانەی هەولێر کرا کە لیژنەی دارایی و ئابووری نووسیتی پەسەند نیە، پەسەند نیەی ئێمە مەعنای ئەوە نیە ئێمە دژی ئەوەین نەخۆشخانە لە هەولێر دروست بکرێ، مەسەلەن بچیە بەیروت، مستەشفای بەیروت لە ساڵی 1960 ەوە مستەشفایە، تەتویری پێ دەکرێت، مەبەستمان ئەوەیە تەتویر بە شتەکە بکەین، نابێ هەڵیوەشێنین و مستەشفایەکی تر دروست بکەین ئەگەر قابیلی تەتویر بێ، ئەگەر قابیلی ئەوە بێ صیانە بکرێ، یەعنی ئەگەر دوو نەخۆشخانە قابیلی ئەوەبێ تۆ شتەکان تەتویر بکەی، جوانی بکەی، ڕێکوپێکی بکەی، پێویست ناکات تێکی بدەی، ئەمە (یەك)، (دوو)، باسی پارەی لیژنەی دارایی بۆ پەسەندی پارەی دەزگای ئاساییش دەکرێ، ئەمە داواکارییێکە لە وەزارەت و ئەنجومەن هاتووە، ئیشکالەك دروست بووە لە موازەنەکە، ئێمە هەستیار ترین ئیش لەم ولاَتە مەسەلەی ئەمنیەتە، خۆ ناکرێ ئێمە هەر بە چاوی گومان و چۆن سەرف دەکرێ، چۆن سەرف ناکرێ؟ دەزگایەکە لە چوار چێوەی حوکمە لەو هەرێمە، خازیعی ڕەقابەیە، خازیعی هەموو شتەکە، لیژنەی دارایی مەعقولە بڵێین پارە بۆ دەزگای ئاساییش تەخصیص نەکەن؟ یەعنی ئەمە چۆن دەبێ؟ ئەمە دوو، ئەمە سیستەمەکە وەزارەت کاری پێ دەکات، دیارە و ڕوونە و مەفهومە لای ئێمە، ئەگەر لای بڕادەرەك مەفهوم نەبێ، وەزارەتی دارایی بۆیان ڕوون کاتەوە، بۆ چوارسەد و حەفتاو شەش لە میزانیەیە لە مەجموعی دوو ترلیۆن و ئەوەندە، ئەویتر لە موازەنەدا نیە؟ ئەمە شتەکی ئاساییە بەنیسبەت ئێمە، مەفهومە، لەسەر جەنابی وەزیرە ڕوون کردنەوە بدات، هیچ ئیشکالەکی تێدا نیە، جەنابی گوتی لیژنەی دارایی پرسیار دەکات ئەوجا دەڵێ ڕەخنەم هەیە، مەعقولە ڕەخنە لە پرسیار هەبێتن؟ سوپاس

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی تێبینیم کرد کە زۆر لە ئەندامە بەڕێزەکان زیاتر ڕەخنە ئەگیرێ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری، لە ڕاستی دا بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، بە پێی ماددەی (82) برگەی (2) ئەو ڕاپۆرتە ڕاپۆرتی هەموو ئەندامان و لیژنە بەڕێزەکانە، هەر بەڕێزێك شتێکی هەبوو بێ ئەیتوانی لە ڕێگەی لیژنەکەیەوە پێشکەشی بکات، تاکو ئێمە لە ڕاپۆرتەکە ئامادەی بکەین، من نازانم کێ ئەتوانێ بلێ شتێکمان ناردووە بۆ لیژنەکەم، یا بۆ لیژنەی دارایی ئیزافە نەکرابێ؟ ئەتوانی ڕاپۆرتەکە ئیغنا بکەی، بەس تەوجیهی ئینتیقادات، من هەست دەکەم خۆ ئێمە موناقەشە لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان ئەکەین، نەك لەسەر ئەو ڕاپۆرتەی کە خۆمان ئامادەمان کردووە، ئەو ڕاپۆرتەی کە خۆمان ئامادەمان کردووە عەرزی مەوزوعەکەمان کردووە بە بۆچوونی هەموو لیژنەکان و بە بۆ چوونی لیژنەی دارایی و بە پێی ئەو توانایەی کە هەیە، ئەمە لە لایەك، لە لایەکی تر ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕێگەم پێ بدات ئێمە تەعامووڵ لەگەڵ سیستەمی بودجە ئەکەین کە پێك هاتووە لە حەوت حیسابی سەرەکی، جگە لە بابەتی وەبەرهێنان، ئەو حەوت حیسابە سەرەکیە لە ڕاستی دا دابەش ئەبێتەوە بۆ حیساباتی فەرعی، لەگەڵ هەردوو بەشەکەی (ئیرادات و نەفەقات) ، ئەگەر کۆی کەیتەوە نزیکەی (250) فەرعی حیسابیە، ئەو (250) فەرعی حیسابیە بە سێ ساڵ پیشان دراوە لە ناو بودجەکەدا، کە بە سێ ساڵ پیشان دراوە مەعنای ئەوەیە کە ئەو (250) فەرعی حیسابیە زەربی سێ ساڵی بکەین ئەکاتە (750) فەرعی حیسابی، بە پێی ساڵەکانی (2010/2011/ 2012)، دوایی هەر ئەو حەوسەد و پەنجا حیسابە لە (31) بەرگ کە تەمسیلی وەزارەت و دەزگاکانی حکومەتی هەرێم ئەکات جارێکی تر دووبارە بۆتەوە وردەکاریەکانی، ئەوکاتە ژمارەی حیسابەکان تەقریبەن (22500) حیسابە، یەعنی (22500) ڕەقەم، دوای ئەوە کە دێینە سەر بودجەی ئیستیسماری نزیکەی (350) مەشروعە بە هەموو مەشروعەکانەوە، ئەو (3500)ە هەمووی ڕەقەمی لەگەڵە، لەگەڵ ڕەقەمەکانی (22500) ئەکاتە (26000) حیساب، یەعنی (26000) ڕەقەم بە لایەنی کەمەوە، ئەگەر هاتو ئێمە لەسەر هەر ڕەقەمێك لەسەر ئەو (26000) ڕەقەمە، نیو لاپەڕەی بنووسین پێویستمان بە (13000) لاپەڕەیە، لەبەر ئەوە ئەو ڕاپۆرتەی کە هەیە ئیتیجاهێکی عامە، پیشانی ئەدا دەربارەی وەزعی موازەنەی خەملێنراو لە هەرێمی کوردستان، من سوپاستان ئەکەم، سوپاسی ئەندامانی بەڕێز ئەکەم، لە ڕاستیدا ئەو تێبینیانە ئیغنای ئەو تەقریرە ئەکات، بەڵام ئەگەر ئەمانە هەمووی ئیدخال بکرێ لە لایەن لیژنەی دارایی و لە لایەن لیژنە هەمیشەییەکانەوە ئەوکات ئەو ڕاپۆرتە بە ساڵێکیش ئامادە ناکرێ، تەنها بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزان، جارێکی تر ئەیڵێمەوە لەو ڕاپۆرتەی ئێمە ئەگەر بەڕێزێك، یا لیژنەیەك ئاماژەی بە شتێك داوە، یا یاداشتێکی هێنابێ، یا بۆچوونێکی هەبووبێ و داخیلمان نەکردبێ ئەوکات مافی ئەوەی هەیە ڕەخنە لە ڕاپۆرتەکە بگرێ، بەڵام ئێمە هەرچی بۆچوون هەیە داخیلمان کردووە، و ڕاپۆرتەکە ڕەنگدانەوەی هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکانە و سوپاس.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم لەسەر ئەو تێبینی یەکەمی جەنابی لیژنەی دارایی هەیە، لە ڕاستی دا ئەوە قسەیەکی قانونی نیە، تۆ لیژنەی دارایی ڕاپۆرتی خۆی ئامادە ئەکات، تێبینی و تێگەیشتنەکانی خۆیەتی، (48) سەعات پێش ئەوە ئەیخاتە بەر دەستی ئەندامانی پەرلەمان، ئەندامانی پەرلەمان تاوتوێی ئەوە ئەکەن، گفتوگۆ کردن لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئەگەر تەنها دەست خۆشی و پێدا هەڵگوتن بێ ئەوە مەوزوعێکی ترە، تەنها ئیغنا کردن چیە؟ ئیغنا کردن بە ئینتیقادە، بە ڕەخنە گرتن و مولاحەزاتە، یەعنی ئێستا تەوەجوهێك هەیە لەم چەند ڕۆژەدا، لە ڕاستیدا جەنابی سەرۆکی پەرلەمان تەوەجوهێك هەیە بۆ قەتیس کردنی ڕەخنە گرتن و ئینتیقادات، یەعنی ئەگەر مەوزوعەکە وایە و قوتی خەڵك خەریکە ئەکەوێتە ناو گەرووی شێرەوە، ئێوە ئەتوانن ئێستا پێشنیازێك بکەن، سەرۆکایەتی پەرلەمان، تکایە باقسەکانم بکەم، یەعنی ئەم تەوەجوهە چیە بەڕاستی دەمەوێ تێبگەم، ڕەخنە نەگیرێ، مولاحەزە نەدرێ، کەس ئینتیقاد نەکات، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەموو ساڵێك ڕەخنەی لێ گیراوە، لەبەردەم ئەندام پەرلەمان نەبووە، بەشدار نەبووە ئەندامانی لیژنەکانی تر، لیژنەی تر ڕاپۆرتی خۆی نووسیوە، لیژنەی دارایی ڕاپۆرتی خۆی نووسیوە، ئەندامانی پەرلەمان کە لەبەر دەستیدایە کۆمەڵێك مولاحەزاتی لەسەرە، کۆمەڵێك تێبینی لەسەرە، کۆمەڵێك ڕەخنەی لەسەرە، بۆچی نەتوانێ ڕەخنەکان و پێشنازەکانی بڵێ؟ ئەم حەساسیەتە بەرامبەر بە ڕەخنە، لەم خولەدا، لەم دانیشتنەدا چیە؟ من پێشنیاز ئەکەم، بمبورە، با پێشنیازێکی قانونی بکەم، پێشنیاز ئەکەم ئەگەر مەوزوعەکە بەم شێوەیەیە، وە حەساسیەتەکە بەم شێوەیە ئەڕوا، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەکەم، پێشنیازێك بخەنە بەردەمی ئەندام پەرلەمانان، کەوا بەهەند وەرگرتنی مولاحەزاتی لیژنەی دارایی، بەهەند وەرگرتنی مولاحەزاتی سەرۆکی فراکسیۆنەکانی پەرلەمان، کە لەیەکەم ڕۆژدا گفتوگۆیان لەسەر کرد، لیژنەی دارایی صیاغەی ئەو پێشنیار و ئیقتیراحانە بکات و بخرێتە دەنگەوە و بودجەکە بەو شێوەیە بڕوا کە ئێستا زۆرینە ئەیەوێ تێی پەڕێنێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل- سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان ئەوە سێ ڕۆژە ئێمە موناقەشە ئەکەین قسەمان بەکەس نەبڕیووە، بەتایبەتی برادەرانی فراکسیۆنی گۆڕان هیچ کامێکتان لە بیست دەقە و بیست و پێنج دەقە کەمتر قسەتان نەکردووە، بەڵام کە تۆ پرسیارێك ئاراستەی لیژنەی دارایی ئەکەی، لیژنەی دارایی حەقی هەیە جواب بداتەوە، حەقی هەیە تەوزیحات بدات، کەس ڕێگەی لە ئێوە نەگرتووە ئینتیقاد بدەن، ڕەئی بدەن، قسەی خۆتان بکەن، لەبەر ئەوە حەق نیە تۆ ئەو ئینتیقادە بکەی، چونکە بنەمایەکی قانونی نیە بەڕاستی، کەس ڕێگەی لە ئێوە نەگرتووە، کامەتان قسەتان کردووە موفاتەعە کراون؟ هیچ کەسێکتان.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرلەوەی تێبینی و پێشنیازەکانم بخەمە ڕوو لە سەرەتا پشتیوانی لە پێشنیازەکانی فراکسیۆنی کوردستان دەکەم کە لە لایەن (سۆزان) خانەوە خرانە ڕوو، هەروەها لە تێبینیەکانیشم سەرەتا بە گلەیەك لە خۆمان

دەست پێ دەکەم، گلەیەکە لە پەرلەمانی کوردستانە، برای بەڕێزم کاک (برهان) ئاماژەی پێ دا، کە تا ئێستا نەمانتوانیوە سەرۆکێکی کارا بۆ دیوانی چاودێری دارایی دابنێین، هەروەها ستافی ئەنجومەنی ئەو دیوانە تەواو بکەین، ئەگەر ئەوە بکرابایە، ئەگەر دیوانی چاودێری وردبینی لە حیساباتی خیتامی بکردابایە زۆر لەو شکۆ گومانانەی کە لەم هۆڵەدا خرانە ڕوو بەڕاستی کەم دەبوونەوە، هیوادارم بتوانین لەماوەی داهاتوودا سەرۆکێك بۆ ئەو دیوان و هەروەها ستافەکەی تەواو بکرێ، لە هەرێمی کوردستان دا بە گوێرەی داتای بەردەست بڕیار وایە ئەم ساڵ میلاکی وەزیفی بگاتە (667849) فەرمانبەر، لە دەرەوەی میلاکیش ژمارەی ئەو کەسانەی مووچە، دەرماڵە، هاوکاری وەردەگرن بریتیە لە (612863) کەس، کۆی هەموویان دەکاتە (1280712) کەس، هەرهەموویان بە یەکەوە حەفت ترلیۆن و سێ سەد و پەنجاو دوو ملیار و سەد و شەست و چوار ملیۆن دینار وەردەگرن، ئەو مەبلەغە پارەیە لە تەعویزاتی فەرمانبەران، لە سوودە کۆمەڵایەتیەکان، لە تێچووەکانی تر دابین دەکرێ، ڕاستە ئەوە ڕێژەیەکی زۆرە، هەندێ لە خوشك و برایان بە خەتی سووریان دانا، بە نیشانەیەکی نێگەتیڤیان دانا بەسەر بودجەی کوردستان، من پێم وایە لایەنێکی ئیجابیشی هەیە، بە ڕای من لایەنێکی ئیجابیشی هەیە، کە ئەو مەبلەغە زۆرە ڕاستەوخۆ ئەچێتە گیرفانی خەڵکەوە، بازاڕی پێ دەبووژێتەوە، ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر ئاستی بژێوی لە کوردستان دادەنێ، جگە لە بەردەوام بوون لە سولفەی عەقاری، لە سولفەی زەواج، قەرزی بچووك، قەرزی کشتوکاڵی، ئەوانی تریش دیسان کە ڕاستەوخۆ دەکەونە دەست خەڵکەوە لەم بودجەیە دابین دەکرێ، هەروەها بە پێی ژمارەی دیسان بەردەست، لە بواری پرۆژەکانی وەبەر هێنان، بە دواکەوتوو، بەردەوام و پێشنیاز کراوەکانەوە، لەم ساڵەدا ڕێژەی تەرخان کراو بۆ هەولێر لە سەدا سی و سێ و پۆینت شەشە، بۆ سلێمانی بە گەرمیانیشەوە 41٪ ە، بۆ دهۆك بیست پۆینت نەوەت و شەشە، واتە نزیك لە بیست و یەك، بۆ ئەو پرۆژانەی کە تەواوی هەرێمی کوردستان سوودیان لێ دەبینێ لە سەدا چوار پۆینت حەفتا و یەکە، ئەگەر لە جێ بەجێ کردندا بەم شێوەیە پارە لە پرۆژەکاندا خەرج بکرێ، ئەوا عەدالەت لەنێوان پارێزگاکان تاڕادەیەکی گونجاو ڕەچاو کراوە، هیوادارین بە کردەوەش وا بکەوێتەوە، چونکە لە ساڵی ڕابردوودا و لە ساڵەکانی پێشتریش، دیارە لە ساڵی ڕابردوو ڕێژەی جێ بەجێ کردن 53٪ بووە، لەهەر سێ پارێزگاکەشدا ئەداو ڕێژەی جێ بەجێ کردن و پارە خەرج کردن بە گوێرەی ئیستیحقاقاتی دانیشتوان نەبووە، پێشنیازەکانم:

1-وەك دیارە لە 2007 ەوە تا ئێستا لە هەردوو بەشی نەفەقات و ئیرادات و حاکیمە غەدر لە کوردستان کراوە، کە چەندین ترلیۆن دینار دەبێ، بە بڕوای من بۆ چارەسەر کردنی ئەو نیزاعە لە نێوان هەرێم و حکومەتی ئیتیحادی ئێمە دوو ڕێگەمان لە پێشە، یا لە ڕێگەی وتووێژی ڕاستەوخۆ (وتووێژی سیاسی)، یا لە ڕێگەی قانونی و دادگاوە، واتە پەنا بۆ مەحکەمەی ئیتیحادی ببەی، تا ئێستا پەنا بۆ ئەمە نەبردراوە، ئەگەر ئێمە پێمان وایە حەقێکمان لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیە وەك لێرە ڕوون کراوەتەوە، بەڕاستی پەنا نەبردن بۆ مەحکەمەی ئیتیحادی بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشانە من نازانم لە پای چیەوەیە؟

2-سەبارەت بە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکان و بۆ ئەوەی هێندە دوانەکەون، کە ڕەنگە ئەوە پەیوەندی زیاتر بە وەزارەتی پلاندانانەوە هەبێ، پێم باشە پرۆسەی دیزاین، تەندەرین، سەرپەرشتی جێ بەجێ کردنیان بە وەزارەتەکان بدرێتەوە، ڕاستە ئێستا هەندێکیان بە وەزارەتەکان دراوەتەوە، چونکە وەزارەتەکان شارەزان لە بواری ئیختیصاصی خۆیاندا، با بەرپرسیارەتی وەزارەتەکان خۆیان هەڵی بگرن، لە هەردوو بواری بودجەی کار پێ کردن و وەبەرهێناندا، لەکاتێکدا پارێزگا بە تەندەرینگی ئەو هەموو پڕۆژە زۆرە ڕاناگات، ئەوەش بۆخۆی هۆکارێکی تری دواکەوتنە.

3-پێویستە حکومەت بڕیارەکانی خۆی جێ بەجێ بکات، ساڵی ڕابردوو حکومەت بڕیاری دا موڵك و ماڵی گشتی لە لای هەر چ لایەنێك بێت وەری بگرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە لیژنە پێك هات، بە داخەوە ئەو بڕیارە شتێکی کەمی لێ جێ بەجێ کراوە، هەر بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنیری و لاوان، چل و حەفت بینایەی هەیە کە حیزب و ڕێکخراو و دەستە و دائیرەی تریان تێدایە، لە کاتێکدا بۆ ئەمساڵ، بڕی دوو ملیار و سێ سەد و دە ملیۆن دینار بۆ کرێی بینایە بۆ دەستە و دائیرەکانی ئەم وەزارەتە، لە کاتێکدا خۆی چل و حەوت بینایەی لە لای خەڵکی ترە، بڕیاری حکومەتە، ئەرێ بەڕاستی خەڵکێکی تر هەیە لە حکومەت باڵا دەستر؟ ئەمە پرسیارێك.

4-هەروەها پێشنیاز دەکەم وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە چەند کۆمپانیایەك بۆ بینا و ئینشائات، بۆ پرد و ڕێگا دابمەزرێنێ، ئێمە ئەندازیار و ستاف تەکنیکیمان هەیە، ئالیەتمان هەیە، با وەك هەر کۆمپانیایەکی تر بچنە قۆنتەراتەوە، بەنیسبەت پڕۆژەکان، پێشتر لە عیراق نموونەی وامان هەبووە پێم وایە ئەو خوشك و برا موهەندیسانەی کە لێرە دانیشتوون ڕەنگە زانیاریان هەبێ، پێشم وایە تا ڕادەیەکی باش سەرکەوتوو بوون، کۆمپانیای (ئاشوور) هەبوو، کۆمپانیای (تەحریر) هەبوو، چەندین کۆمپانیای تر هەبوو جێی دەستیان لە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکان لە عیراق دیار بوو.

5-دوا پێشنیازم ئەوەیە ئەگەر پڕۆژەی وەبەرهێنان ستراتیجی نەبن، بە توانای مادی و تەکنیکی کۆنتراکتەری خۆماڵی جێ بەجێ نەکرێ، حەقە پڕۆژە بە کۆمپانیای بیانی نەدرێ، بە تایبەتی کۆمپانیا تورکی و ئێرانیەکان، سەرجەم پێداویستی بیناکردن لە ولاتی خۆیان دەهێنن، ستافەکان لە ولاتی خۆیان دەهێنن، واتە هەموو ئەو پارانەی بۆ ئەو پڕۆژانە تەرخان کراوە دەیبەنەوە بۆ ولاتی خۆیان، سەرباری ئەوەی قازانجیشی لێ دەکەن، بۆ بەڕاستی ئەگەر پڕۆژەکان ستراتیجی نەبن، بە ئیمکانیاتی مادی و تەکنیکی خۆمان جێ بەجێ نەکرێن، بەس تەنیا ئەوانە بۆیە بەڕاستی پێویستە ئیهتیمام بە پڕۆژە خۆماڵیەکان بدرێ، هەرلەم ڕێگەیەشەوە بەڕاستی تەراکومی مالی لە ولاتی ئێمە دروست دەبێ، سوپاس.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی قسەی دەکەم بەتایبەتی زیاتر لەسەر تەندروستی، چونکە من خۆم ئەندامم لە لیژنەی تەندروستی، ئەو ڕێژە بودجەی کە دانراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی زۆر کەمە لە چاو

ڕێژەی بودجەی وەزارەتەکانی تر، بە تایبەتی پەروەردە و ناوخۆ و گەشتوگۆزار، هەروەها خوێندنی بالآ، بۆیە ئەو بودجەیە کە دانراوە بۆ وەزارەتی تەندروستی ناتوانێ ئەو خزمەت گوزاریە باشەی لە ئاستی پێویست خزمەتی نەخۆش بکات، نەك لە ئاستی پێویست، بەڵکو لە ئاستێکی زۆر نزم دەتوانێ پێشکەشی بکات، هەروەها کە من داوا دەکەم بودجەی تەندروستی زیاد بکرێ مەبەستم ئەو بودجەیە لە کوێ وەربگیرێ، دەبێ جێیەکەشی بڵێم، بە ڕەئی من لە پەرلەمان وەربگیرێ چونکە پەرلەمان بودجەکەی زۆرە، ئەگەر ئێمە تەندروستیمان خراپ بێ پەرلەمان پارەی بۆ چیە؟ هەروەها من ڕام لەگەڵ لیژنەی دارایی نیە، ڕاستە وەڵامم وەرگرتەوە لە لایەن لیژنەی دارایی، بەڵام دووبارە قسەی دەکەمەوە، بودجەی پاریش قسەم کرد لەسەری، هەروەها من ڕام لەگەڵ لیژنەی دارایی نیە چونکە پەسندی پێشنیاری لیژنەی تەندروستی ناکات، بۆ ئەوەی دوو نەخۆشخانەی پرۆفیشناڵ دروست بکرێ لەشاری هەولێر، لە جێگای ئەو دوو نەخۆشخانەی کۆماری هەولێر و رزگاری، ئەگەر نەخۆشخانەی کۆماری هەولێری پایتەخت بینایەیەکی تازەی عەموودی لە شوێنی ئەودا دروست بکرێت بە پێی ستانداردی عالەمی، چونکە نەخۆشخانەی کۆماری هەولێر زۆر زۆر کۆنە، چەندین جار هەوڵدراوە نوێ بکرێتەوە، پارەیەکی زۆری لێ سەرف کراوە بەڵام هیچ سوودی نەبووە، شوێنەکەی زۆرباشە و سەنتەری شارە و عاردەکەی زۆر گەورەیە، بۆیە دەتوانین هەر لەهەمان شوێن باشترین و مۆدێرنترین نەخۆشخانەی لێ دروست بکەین، ئەمە نەك تەنیا داواکاری منە، بەڵکو داواکاری زۆر لە دکتۆر و پەرستارەکانە، کە دەچین سەردانیان دەکەین خۆیان داوامان لێ دەکەن دەڵێن ئەوە خەستەخانە نیە ئێمە ئیشی لە ناو دەکەین، ئێمە خۆمان دەڵێین ساڵی 2003 کوردستان بۆتە بەشێك لە عالەم، ئەوە ڕاستە، خۆشمان دەڵێین عالەم موتابەعەمان دەکات، ئەگەر عالەم ببەین بۆ خەستەخانەی کۆماری هەولێر سەردانی بکاتن، بیبینێ نەخۆش لە پێش باران و خۆڵ و سەرما و گەرما، لە قاوشەك دەگوازرێتەوە بۆ قاوشێکی تر چمان پێ دەڵێن؟ هەروەها کە بینی لە ساڵەی عەمەلیات مشك هەیە، سیسرکە هەیە، ئەوە چ نەخۆشخانەیەکە، چۆن تەعمیری بکەین و سوودی لێ وەرگرین؟ بۆیە من داواکارم دەرماڵەیەك، یاخود هاوکارییەکی مانگانە ببردرێتەوە بۆ دایکی خاوەن منالی بێ هاوسەر، مەبەست ئەوە نیە تاهەتایە، مەبەستم ئەوەیە تاکو ئەو دایکە ئیشێك دەدۆزێتەوە، ئەرکی حکومەتیشە کە ئیشێك بدۆزێتەوە بۆ دایکی خاوەن منالی و بێ هاوسەر، داوا دەکەم دەستەڵاتی تەواو بدرێ بە وەزارەتەکان بۆ سەرف کردنی بودجە، سیستەمی مەرکەزی نەمێنێت و سیستەمی لامەرکەزی هەبێت، داوا دەکەم دەرفەتی کارکردن هەبێت زیاتر بۆ گەنجان و بێ کاران، بۆیە پێشنیار دەکەم بودجەیەك دابنرێ بۆ سەنتەرێك بەناوی سەنتەری کارکردن، ناوی ئەوکەسانە بنووسێ کە بێ کارن، ئەو کەسانەی کە لەو سەنتەرانەش کار دەکەن فەرمانبەرانی وەزارەتی دارایی بن، هەوڵ بدرێ کار بۆ ئەو بێ کارانە بدۆزرێتەوە بە پێی بڕوانامە و شارەزاییان، داوا دەکەم دەرماڵەی پەرستاران ببێتە 100٪ وەك دەرماڵەی پزیشك، چونکە جگە لەوەی ئەوە داواکاری ئەوانە، بەڵام ئەوە مافی خۆیانە، چونکە پەرستار زۆر نزیکە لە نەخۆش، ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە برینی نەخۆش هەیە، برین خاوێن دەکاتەوە، ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە بەکتریا هەیە کە تووشی نەخۆشی

دەكات، لە صاڵەی عەمەلیات شان بەشانی دكتۆرە، هەروەها لەگەڵ نەخۆش كەلوپەلی نەخۆش بەكار دەینی، چۆن دەبێ دكتۆر دەرماڵەی بەرزبێ و پەرستار كەم بێ؟ وەك یەك ئیش دەكەن بەبێ یەك ناتوانن، بۆیە داوا دەكەم دەرماڵەی ئەوانیش وەك دكتۆری لێ بێ، ئەو پەرستارەی كە كار دەكات لەناو شوێنی پڕ لە بەكتریا كار دەكات، مەترسی هەیە بۆ ژیانی كە تووشی نەخۆشی بێت، هەروەها داوا دەكەم بودجەی دەستەی ژینگە كە زۆر كەمە، فەرمانبەریان كەمە، كە دوای ئەوەی سەردانیانمان كرد دەبینم چالاكیەكان و ئەو كارانەی كە واجبە بیكەن، پێیان ناكرێ لەبەر كەمی بودجەو كەمی فەرمانبەر، داوا دەكەم بیر لەوە بكەنەوە بودجەیان بۆ زیاد بكەن، ئەگەر هاتو حكومەتەك لە وڵاتەكی پێشكەوتوو بیەوێ سەركەوتوو بێ لە سیاسەتەكەی، سیاسەتی ژینگە بەكار دەینی، چونكە ژینگە خۆی سیاسەتە، ژینگە پێویستە بیری لێ بكەینەوە، پێویستە گرنگی پێ بدەین، لە زۆر لە وڵاتان حیزبەكان بیر لە حیزبایەتی خۆیان ناكەنەوە، بیر لە ژینگە دەكەنەوە بۆ پێشكەوتنیان، بەڕێزان، لە ڕاپۆرتی لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی كە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نووسیتیان، دەڵێ من لەگەڵ ئەو بڕگەیە نیم كە دەڵێ دەرماڵەی مەترسی بۆ مامۆستا و فەرمانبەر و توێژەرە كۆمەڵایەتیەكان سەرف بكرێ، بۆ سەرف بكرێ؟ تێناگەم مامۆستا بۆ مەترسی هەیە لە ژیانی؟ ئایا لە تەڵبە دەترسێ، ئایا نەیخوێندیە تەلەبە موعامەلەی چۆنە؟ فەرمانبەر بۆ بترسێ؟ خۆ بەكتریا نیە، خۆ نەخۆش نابێ؟ توێژەری كۆمەڵایەتی لەگەڵ خوێندنەكەی، لەگەڵ بڕوانامەكەی خوێندوویەتی كە چۆن موعامەلە بكات لەگەڵ ئەو كەسە، لەكۆتاییدا دەڵێم من پشتگیری لە هەموو پێشنیارەكانی لیستی كوردستانی دەكەم، ئەوەی داوامانە بە حكومەت، چونكە خۆم ئەندامێكم لەم لیستە، زۆر سوپاس

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی بۆ ئەو ئەرك و ماندوو بوونەی كە كێشایانە، پشتگیری تەواوی پێشنیارەكانی فراكسیۆنی كوردستانی دەكەم خاڵ بە خاڵی، ئێمە دیارە بوونی پەرلەمان و ئەمن و ئاسایشی ئەمڕۆكە كەتێیدا دەژین لە سایەی خوێنی شەهیدە سەربەرزەكانمانە، بۆیە من چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو بۆ خزمەت كردنیان:

1-دروست كردنی دوو نەخۆشخانە لە هەولێر و دهۆك هاوشێوەی ئەو نەخۆشخانەی كە لە سلیمانی هەیە و باشتریش بێت.

2-خەرج كردنی دەرماڵەی منداڵ و خێزانی شەهید، دیارە ئێمە پارەكەش هەر داوامان كرد لە بودجە ئەم دەرماڵەیە سەرف بكرێ بەڵام دیارە هەر سەرف نەكرا.

3-لە پرۆژەكانی نیشتەجێ بوون داوا دەكەم ڕێژەیەك بۆ كەس و كاری شەهیدان دابنرێت ئەوانەی كە سوود مەند نەبوون.

4-داوا دەكەم مووچەی شەهیدانی هاوڵاتی تیرۆر لە (180000) بكرێت بە (300000).

5-زیاد کردنی ئەو بڕە پارەیەی کە مانگانە تەرخان کراوە بۆ هاوکاری نەخۆشی کەس و کاری شەهیدان لە (75000000) بۆ (150000000).
6-دابینکردنی زەوی بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر، ئەوانەی کە تا ئێستا زەویان پێ نەدراوە.
7-زیاد کردنی (27000000) کە حکومەت تەرخانی کردووە بۆ (37000000) بۆ دروست کردنی خانووی خۆ کرد.
8-دابینکردنی بودجەیەك بۆ هەڵدانەوەی گۆرە بە کۆمەڵەکان و هێنانەوەی روفاتی پیرۆزیان بۆ خاکی کوردستان.
9-کارا کردنی سندوقی هاوکاری بۆ شەهیدان.
10-ئەو بڕەی بۆ بەخێوکەری دایکی شەهید کە (75000)ە مانگانە بکرێت بە (200000) چونکە ئەو (75000)ە دابێنی ژیانی دایکی شەهید ناکات.
11-ئەو منداڵە شەهیدانەی کە لە جامیعە ئەهلیەکان دەخوێنن حکومەت موخەصەصاتێکی مانگانەیان بۆ ببڕێتەوە، چونکە بە پێی مەعلوماتم ئەو منداڵە شەهیدانەی کە لە جامیعە ئەهلیەکان دەخوێنن هیچ موخەصەصاتیان نیە.
12-لە ڕێگەی پرۆژەکانی وەبەرهێنان داوا دەکەم کە نیسبەیەك بۆ وارسی شەهیدان دابین بکرێت لە ڕێگەی ئەنجومەنی وەزیرانەوە.
دیارە ئێمە بۆنە و یادەکانمان زۆر زۆرە، ساڵانە پارەیەکی زۆر سەرف دەکرێ بۆ ئەم مەبەستە، بۆیە من داوا دەکەم بۆ هەر پارێزگایەك ڕۆژێك تەرخان بکرێ بۆ ئەم بۆنانە، میزانیەی حکومەت بۆ پرۆژەی ئیستیسماری چوارسەد ملیار دینارە، وەزارەتی پلاندانان دەتوانێ هەر وەزارەتێك سەرپشك بکات بۆ ئەو پارەی بۆی دانراوە، لە ڕێگەی بەڕێوەبەرایەتیەکانی دەستەی گشتی وەبەرهێنان چەند پرۆژەیەك ئیقتیراح بکەن بۆ خزمەت کردنی کەس و کاری شەهیدان، بۆ نموونە دروست کردنی کۆگا، ئەم کۆگایانە دروست بکرێ پاشان بە کرێ بدرێ، ئەو پارەی لە کرێی کۆگاکان وەردەگیرێتەوە بۆ خزمەت کردنی کەس و کاری شەهیدان بێت، پێویستە حکومەت مەکتەبێکی دیزاینی هەبێت بۆ هەموو وەزارەتەکان، پێیوە پابەند بن بۆ دیزاین کردنی پرۆژەکانیان، لە پرۆژە بەردەوامەکان دروست کردنی (734) خانووە بۆ کەس و کاری ئەنفال کراوەکان، بەڵام بۆ دوو قەزای بەردەڕەش و ئاکرێ حیساب بۆ ئەو شوێنە نەکراوە، ئەگەر ئێمە سەیری هەولێر بکەین دیارە ئەنفالی کەمترە، بەڵام شەهیدی زیاترە، ژمارەی شەهیدەکانیش (14525) شەهیدە، دیارە ئەو پێوەرەی کە دانراوە بە ڕای من زۆر زۆر کەمە، لە جیاتی دروست کردنی (مۆنۆمێنت) ئەو پارەیە خانووی پێ دروست بکرێت، ئەو (مۆنۆمێنت)تانەش کە دروست کراوە و تەواو بووە تەجهیز بکرێن، دیارە وەزارەتی شەهیدان ساڵانە پرۆژە بۆ وەزارەتی شەهیدان دا دەنێت، بەڵام دیارە وەك ئەوەی لە ستافی وەزارەتی شەهیدان بیستوومانە دیارە هەماهەنگی و تەنسیق لە نێوان وەزارەتی شەهیدان و وەزارەتی پلاندانان نەبووە، بەڵکو وەزارەتی پلاندانان بۆ خۆی وەزارەتەکانی ئیختیار کردووە، ئەو بڕە پارەی کە

وەزارەتی پێشمەرگە داوای کردووە لە هەرسێ بابی (سلع و تەعویزات و نەفەقاتی غیر مالیە) داوا دەکەم لە وەزارەتی دارایی بە هیچ شێوەك ئەوانە کەم نەکاتەوە، ئەو بڕە پارەی کە دەدرێتە وەزارەتی پێشمەرگە من داوا دەکەم وەك پێشینە نەبێ کە وەزارەتی دارایی دەیداتە وەزارەتی پێشمەرگە، بەڵکو وەك بودجە بێ، بۆ ئەوەی بتوانن بە باشترین شێوە خزمەتی پێشمەرگە بکەن، هەروەها پەلە بکرێ لە دروست کردنی هەشت لیواکەی تر کە ماوە، من لێرە دێمە سەر دۆڵی بالیسان دیارە من لە هەموو ئەو پڕۆژانەی کە باسم کرد کە بەردەوامن یا پێشنیار کراون دیارە بەهیچ شێوەیەك ئاوڕێك لە دۆڵی بالیسان نەدراوەتەوە، دیارە کەم تەرخەمی زۆر هەیە، لێرە من ڕووی پرسیار دەکەمە وەزیری پلاندانان و ئەو گوندانەی کە سەر بە دۆڵی بالیسانن دیارە کەم تەرخەمی زۆر کراوە، یەك لەوانە (شیرێ) دیارە هەتا ئێستا تۆڕی ئاویان بۆ نەکراوە کە ژمارەی ماڵەکان (60) ماڵە، بەلام بە هیچ شێوەیەك تۆری ئاویان بۆ چاك نەکراوە، هەروەها پرۆژەی ئاودێری باخچەیان پێویستە، بەلام ئەوە دەتوانرێ بە شێوەی جۆگەی کراوە بۆیان دروست بکرێتن، گوندی (خۆران) ئەویش پێویستی بە جۆگەی ئاودێریە، گوندی (بێراوە) تۆڕی ئاوی خواردنەوە بۆ ناو ماڵەکان پێویستە کە ژمارەی ماڵەکان (50) ماڵە، هەروەها یەك بینایەی مەکتەبی تێدایە کە ئەویش بینایەکەی ڕووخاوە، قوتابیان هەیە لە قۆناغی مەتەوەستە دەخوێنێ، ناچارن ئەو گوندە بەجێ بێڵن بچنە بالیسان لەوێ درێژە بە خوێندن بدەن، من داوا دەکەم ئەگەر بێت و ئەو قوتابخانە سەرەتاییە ئەگەر بێت و چاك بکرێتەوە ئەوکات دەتوانن دەوامێك بۆ ئەو ڕێژەی قوتابیانە دابنرێ کە لە قۆناغی ناوەندی دەخوێنن، گوندی (کەندە سۆر) مەکتەبێکی پێویستە کە شەش پۆل بێ، کە ژمارەی ماڵەکانی (30) تا (40) ماڵە، گوندی (کۆخان و دەراش) دیارە پێویستی بە ڕێگەیە،

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل-بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

(پەروین خان) گوند بە گوند ناتوانین یەك بەیەك بیان ژمێرین، فەرموو

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(کانی بەند) پێویستی بە تۆڕی ئاو و جۆگەی ئاودێریە، دیارە بالیسانیش پێویستی بە قوتابخانەیەکی هەژدە پۆلیە و پێویستی بە باخچەی ساوایانە و هەروەها بینایەی شارەوانیەکەشی پێویستی بە چاك کردنەوە هەیە و پێویستی بە مەجرا هەیە، لێرەوە پشتگیری (بێریڤان خان) دەکەم دیارە پەرستارانیش پێویستیان بە زیاد کردنی دەرماڵەکانیان هەیە بە شێوەیەکی بەرچاو، هەروەها ئەو دوو نەخۆشخانەی کە لە هەولێر هەن دیارە ئێمە ئەگەر سەیری هەولێر بکەین دیارە پێشکەوتنێکی بەرچاوی بە خۆیەوە بینیوە لە هەموو لایەنێکەوە، بەلام پێویستیشە لەم ڕووەوە دوو نەخۆشخانەی شیاوی هەبێتن، سوپاس

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنـدامێت بـەرێز، پەرلـەمانتارێت بـەرێز، ئەڤرۆکـە ل ڤـێ هـۆلێ ئـەم ل بەرامبـەر بابەتـەکی دکـەین کـو پەیوەندی بـە ژیـانێ خەلکەکی ڤـە هـەی، ئـەوژی بابـەتێ بودجەیـە، ئـەزێت دبیـنم ئەگـەر چـەند ڕۆژەکـە ئاڕاستە کردنا ئەڤێ گەنگەشێ بەرەو عاقارەکی تر یێت چێتن، ئەزێت دبینم زیاتر دێهنە مەرەمێت سیاسی ژڤان گەنگەشاو بۆچونێت هەنێت کەن، ئەزی وەك ئەنـدامـەك دە لیستـەکێ دا، کـو لیستـەکا دەسـتـەلاّت، مـن ژی ئەو مافێن هەی وە ئەزی ماڤ دەدەمە خـوە ئـەڤرۆ گەنگەشـا مێـت ب ئاڕاسـتەکی دی دا بچـیتن، ئەگـەر (مبدء) ب تنێ (فویل للمصلین) بێتن ئەز دبێژم ئەڤە تشتەکی نە باشە، ڤێتن (مبدء) (فویل للمصلین الذین هـم عـن صـلاتهم سـاهون) بێـت، بۆیـە دبـێتن ئـەم ئـەڤی بابـەتێ هـەنێ ژ بەرژەوەنـدیێت سیاسـی، ژ بەرژەوەندیێت سیراعاتێت تەسك، بەرەو عاقارەکی دی ببەن، ئەگەر ئـەم بـێین ڕەقـەم ڕەقـەم بچـن، ژمـارە ژمارە بچن، ئەز دبێژم ئـەم ناگەنـە چ ئەنجامـەك، چـونکی کێشـەیات ڕەقـەمیت داهـەی بوچـی هنـدە نینـە، بوچی ئەڤ چـەندە نـابتن؟ بوچـی ئـەڤ پـرۆژە ڤێـرێ نـابتن؟ بوچـی ڤێـرە هـەنابت؟ ئـەزێ دەسـتت بودجـە تەشغیلی دکەم کو هەندەکیش وان ئاخافتنە هەڤالێ من کاك (ئاسۆ) ل سەر ئاخفت، ئەگەر ئەم بێن بـەرێ خۆ بـدەنێ ژ بودجـە تەشـغیلی شێـست و شـەس ژ سـەدێ و پۆینـت نۆهـەت و حـەفتی سـەدێ ئەڤـە هـەمی تەعویزاتێت،دێنە تەعویزاتێت ئەڤی موزەڤێ هەنێیە، ئەڤی مونتەسیبێ هەنێیە، کو هەمیت بنـە مووچـە و چ نەت بەڕیکا ئەڤێ خەلکێ هەنێدا ، ئەڤ خەلکە هەنێ ژی حەتمەن ئـەڤی پارێـت هـەنێ سـەرفێت کـەن، ل ڤێرە مەسەلەکی یا هەیت دبێژن (الناس للناسی من بدوین و حضر، بعضهم لایشعرون لـبعض وهـم خـدم) یەعنی ئەو پارە ئەگەر بچێتە بازارێ هەرکەسەکی دێتاتـە یـەدی و بوژانـەوە بـازارێ بـەرەو پێشـتر ببـەیت، ئەگەرنا خەلکەك بەحسێ زێدەییا ئەڤا مووچەت دکات و ئەڤی پارەت زۆرە، و تـەعویزات زۆرە، و تەشغیلی زۆرە، ئەی چی بکەن؟ خەلکەکا یێت دامەزرایی، خەلکەکا یێت تـەعین بـووی، ئـەرێ ئـەم دەربێخـنش یێـت وەزییفێ؟ چ لێ بکەن؟ ئەم دەربێخنش وەزیفەی بێ فورسەت عەمەل بمینێتن؟ ئەگەر فورسـەت عـەمەل ژی نەما موستەوای جەریمە دێ بلند بیتن، سـەریقات دێ زێـدە بـن، تـا ئـاخیری، الحمدالله هەنوکـە بـەرێ خـۆ بدەنێ ل کوردستانێ بەراورد دگەل جهێت تر بکەن موستەوای جەریمێ و موستەوای دزیێ کێمترە، ئەڤـەش دگەرێتە چ؟ ڤە دگەرێتە ئەڤێت سیاسەتی هەن، ئەگەر ئەم بێین بۆ نموونە، بـابی (منـافع الاجتمـاعی) ئـەم باب (مصروفات اخری) ئەڤە شرۆڤە دکەین و بچیە بابێت مینـەح و مصـروفاتێت ئـوخرا دبـینی مەسـەلەن مەصـروفات ئـوخرا گەلـەکش مـە پرسـیارێت کـەن مەصـروفات ئـوخرا بۆچـی؟ ل دڤـادا چ دا هەنـە، موخەصەصاتێت تولابا یەت هەین، بەعەساتێ تولابـا یـەت هـەین، تـەعویزاتێ زەحاییێت هـەین، تـەعویزات موختەلیفە یێت هەین، ئیحتیاتی یێت تەوارییێت هەین، تا ئاخیر، ئەڤە هەمی ب چ ڤە گرێدایە؟ پەیوەندی ب چ ڤە گرێدایە؟ پەیوەندی ب ژیانا خەلکەکی ڤە گرێدایە، و هەدەفا مە ئەو چیە؟ باش کرنـا ژیانـا ئـەڤی خەلکێت هەنێ، ئەڤە یەك، خالە دی تر ئەگە ئەم بچنە بابەتێ بودجە وەبەرهێنانێ، بودجـە وەبـەرهینانێ بەس چەن ڕەقەم ژێ دەریێ خستین، ئەگەر ئەم بێن پێنج ویـزارەت کـو پەیوەنـدی ب ژیانـا خـەلکـەکی ڤـە هەی، ئاڤادانکرنە، شارەوانیە، تەندروستیە، پەروەردەیە، کارەبایە، ل سالە 2011 مەصروڤێ ئەڤان ویزارە با

هەر پێنجێ تنێ حدودێ 70٪ بوو ژ بودجە وەبەرهێنانێ، و یێ پێویست بۆ سالە 2012 ب حـدودێ 72٪ یە، دیسانەکی ب پێنج ویزارێت تەنێ کو ئەڤ ویزارێت تەنێ هەمی پەیوەنـدی پـتر ب ژیـانێ خەلکەکی ڤـە هەی، ئەگەر ئەم بێین بۆ سالە 2012 مەشاریعێت موقتەرەح بەرێ خۆ بدەنێ، ئەڤێ بتەنێ حـدودێ 57٪ ژ رێژا بودجە وەبەرهێنانێ یە، و پارێ پێتڤی بـۆ سـالە 2012 چارسـەد و دوو ملیـارێن، پێنجی و هەشـت پۆینت شەش ژ سەدێیە، بودجەیـەکا هـەیت، بودجـەت تەنمیـە ئـەقالیم، ئەڤـە بـتنێ پـارە دهۆکێیـە، حیسا دهۆکێیە، ژ ڤێت بودجە هەنێ، کو سەد و نۆهەد و نەهـ ملیار دینارە، ئەڤ سەد و نۆهەد و نەهـ ملیارە هەنێ یا هاتیە بەلاڤە کرن ل سەر هەر حەفت قەزایەت پارێزگاهەت دهۆکێ، زائیـدەن شـنگار، تلکێـف، زومـار، کو ئەڤە یێش دەرڤەێت هەرێمێنە، کو مەناتقێت موتەنازعە، کو رێژا وان پرۆژە بۆ هاتینە دانان بیست پرۆژە، و مەبلەغێت هەشـت ملیـار و سـێ سـەد و بیسـت و چـار و پێـنج سـەد هـەزار دینـارە، حەتمـەن ئـەڤا هـەنێ چونکی ئەگە بەرێ خوت بدەنە ڤان پرۆژە تنێ هەمی ژی ڤان پرۆژانە یەت بچیکن، پرۆژەیـەت هـەیت دوو ملیار و سێ ملیار، ئەڤان پرۆژی تنێ هەمی زێدەتر پەیوەنیا ب ژیانێ خەلکیەکی ڤە هەی، ئەم هەمی دگەل هەندێینە مەشاریعێ ستراتیجی هەبن ل کوردستـانێ، بـەلێ خـەلکێت مـە ئـەڤرۆ زیـاتر چاڤێ وی ب دەرێ مالە وی، پتر خـەدەمات بهێتـە پێشکەش کـرن، لـەورا بودجـە مـا ڤـێ ریکا هەنـدێت دهێتـە خـەرج کـرن و بودجە ئەگەر ئەم بێین ب معایرێت علمی بچن ئیحتیمالە ئەزێ دگەل هەندەك بـڕادەرا موتـەفقم نیسـبەی تەشغیلێ و نیسـبەی بکارهینـانێ و نیسـبا کورتهێنـانێ و مـەفروزە کورتهێنـان ئەوەنـدە بـتن، بـەس ئـەمی بودجـەکێ موناقەشـەت دکـەن، و بودجـە هـەرێما کوردسـتانێیا، هـەرێما کوردسـتانێ واقعـەکا هـەی، یـان ناوچەیەکا هەی پێتڤیا ئەگەر ئەم وەسا بیشێ هەنێ بچین موناقەشاتێت ئەڤێ بودجێ، ئەم کوردستانێ ڤـێ پارچا جوغرافیێ راکەن ببنە ئۆروپا ب ڤیرێ وەسیلاییێت هەن، ئـەم وەسـا پێداچـوون و موناقەشـە بـودجێ بکەن، نەخێر دڤێت ئەم نە بەرێ خۆ بدەنـە جوزئی بتـەنێ، ئـەم بـەرێ خـۆ بدەنـە جوزئي (ضـم الکل)، کوردستانێت دەور و بەرێت مە نە تشتەکی وەسا ئاسایە کو ئەم ب کەیفا خۆ کار بکـەن و ئـەو سیاسـەتا مـە دڤیتن بەرێڤە بـەن، و سیاسـەتا ئیقتصـادی، و سیاسـەتا مـالی، و سیاسـەتا نەقـدی، کـو ئـەم حـەتا هەنوکە پارچەیەکین ژ عیراقێ، هەر سیاسەتەکا مالی،سیاسەتەکا ئیقصتیصادی، سیاسەتەکا نەقدی، ل عیراقێ بهێتە رویدان، هەر رویدانەکی ڤێ مەنتقێ بهێتە رویدان حەتمەن ڤێ تەئسیرێ ل بیر و بۆچوون و ستراتیجیەت و پێشڤەچونا دێت ڤە کرن، کێشەیەکی هەیە ئەز دگەل بـرادەران موتـەفقم کێشا دانانـا بـودجێ نەخاسمـە ل بـوارێ وەبـەرهێنانێ، مـن پێشـنیارێکیا هـەی، مـەوزوعێ بودجـەی وەبـەرهێنانێ، پرۆژێـت بـەردەوام ئەڤـە تشـتەکی دیـارە و دروسـتە، و لیسـتێت هـەنێ هـەمیت مـەوجودن هـێ پـار و هـێ پێـرار و تـا ئـەخیر، ئـەز پێشنیارێت کەم، ویزارەتێ (تخطیط) ئەوان پرۆژێت هەنێ، ئـەوان کۆمـا لیسـتا، ئـەوا چـل و پێنجی هـەزار ڕەقەمە، چل پێنجی هەزار حیسابە، نەهنێرتـە پەرلـەمانی، ئـەڤ پـرۆژە مـەوجودن، چونکی کێشـەك بومـە پەیدا بوو، ئەگە تو دیر چوبای پرۆژێت بەردەوام تە بەرێ خۆ دابایێ حـەتا 12/31 زۆر پـرۆژە هـەبوون، حدودێ هەزار و پێنج سەد، شـەش سـەد پـرۆژە هـەبوون کۆی خـرج کـراو بـۆی حـەتا 12/31 سـفر بـوو،

بۆچی؟ چونکی ئەڤ مەعلوماتە کەڤن بوو، ژی بۆمە هەنارد بوون، هەیڤا (10) و (11)، لڤێرێ گۆمانەکی لای پەرلەمانتارە پەیدا بوو، بۆچی حەتا ڤێ گاڤێ خەرج نەبویە، پشتی جەنابێ وەزیرێ ئەڤ ڕوون کرنێ دای، دیار بوو حدودێ پێنج سەد، شەش سەد پرۆژە مای کو نەکەتینە بوارێت جێ بەجێ کرن، هەر ل ڤێرێ پێتڤیت بوو ویزارەتی (تخطیط) نی ترین داتا بەری گەنگەشە کرنا بابەتێ بودجێ نی ترین داتا گەهیشت بانا پەرلەمانتارا، و هاتبانا گەنگەشە کرن، نسبەی بودجا موقتەرەح یا وەبەرهێنانێ، ئەز پێشینیارێت کەم، ویزارەت (تخطیط) بتنێ بێژێتن مە ئەڤ سالە سێ ترلیۆن، دوو ترلیۆن، چار ترلیۆن، چەندە؟ ئەم دکەینە پرۆژێت موقتەرەح بۆ سالێت 2012 یان بۆ 2013، بتنێ ئەڤ پرۆژێت هەنێ یان ئەو پارەی هەنێ، مەسەلەن سێ ترلیۆن دینارە، بێتە تەوزیع کرن، ل سەر ئاستێ ویزاراتا، و بێتە تەوزیع کرن ل سەر ئاستێ موحافەزاتا هەریەکی لدیف ڕێژە سوکانێ، و لڤێرێ دەستەلاتێ بدەتە جهێت پەیوەندیدارێ ل پارێزگاها ئەوان بکەنە پرۆژە، ئەوان پرۆژە بەس ڕەقەمی بۆ دیار بکەن، مەسەلەن هەندە بۆ دهۆکێ، بیست ملیار، سەد ملیار بۆ دهۆکێ، دوو سەد ملیار بۆ سلێمانیە، پێنج سەد ملیار بۆ هەولێر مەسەلەن، ل ڤێرێ بەس ڕەقەم بێتن، پشتی کە ببنە پرۆژە و پشتی ئەم بودجێت دێ موناقەشە کەن، ئەو پارێمە تەخصیص کری ببنە پرۆژە، و ئەڤ پرۆژە بێنە بەر دەستێ پەرلەمانتارێت بەرێز، و هەر پەرلەمانتارەکێ ل جێهێ خۆ،ل مەوقعێ خۆ پێداچوونێت بکاتن و دیڤ چونا ئەڤا پرۆژێت هەنێ بکاتن، ئەز دەست خۆشیێ ل تەقریرا لیژنێت دارایی دکەم و ئەندامێت لیژنا دارایی، و شیای تەقریرەکا ڤێ حەجمێت هەنێ، ئەز دبێژم ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینێ ئیحتیمالە تەقڕیرا وەش ژ تەقریرا موناقەشە یا موازەنە ئەمریکی پتر یا حدودێ حەفتێ، هەشتێ سالێ پێشی ئێستا تەفاصیل گەلێکی دای، گەلەك بیر و بۆچونێت داین، گەلەك رەئییێت داین، گەلەك موقتەرەحاتێت داین، ل ڤێرێ ئەز پێشنیار دکەم، و ئیحتیمالە بە پێشنیارێت لیژنە دارایدا ژییێت دا هەی، و پرۆژێت موقتەرەح بۆ سالێت 2012 هەرچەندە برای من (ئاسۆ) ئیحتیمالە ڕەقەمەك داو ،جەنابێ وەزیر (تخطیط)یش ژ بەرێدا ڕەقەمەك دای، ئەز دگەل ئەوە موتەفقم، بەس ئەگەر ئەم بێین ئەو پرۆژێت هاتینە پێشنیار کرن بۆ پارێزگەها دهۆکێ، بەس یەت موقتەرەح، و مەجموعێت ئەوان پرۆژێت هەی دوو ترلیۆن پۆینت هەشتە، و پارا پێدڤیت بۆ سالە 2012 چار سەد و دوو ملیارە، ئەز دبێژم خەلەلەك ل ڤێرێ دا هەی، هەرچەندە ئەوان هەوڵدان کو ئەمە تێبگەهینن بەلێ، بەس ئەڤان پرۆژێت تنێ موستەقل بەرێ خۆ بدەمێ نە پارەی گشتی یێ پێویست بۆ 2012 بێتە خەرج کرن، نە ئیحتیمالە ڤێ ڕێژێت دروستن، بەس کە پرۆژیت موقتەرەح ل 2012 ڕیژا وان ل سەر ئاستێ هەمی کوردستانێ حدودێ هەشت پۆینت شەشە، ئەگە بەس ئەم وە بتنێ نسبەی دەربێخین یەت بەردەوامن و دوا کەوتی بن، ئەز پێشنیارێت دکەم و، ئەز تەئیدی کەم، ئیحتیمالە لە پێشنیارێ لیژنە داراییدا هاتی، کو پرۆژێت ئەڤ سالە ئەوێت موقتەرەح و ئەمێت بینن هەنوکە پرۆژێت بەردەوام چەندێت کەتینە کارێت، سەرۆکێ پەرلەمانی باوربکە ل پارێزگەهێ دهۆکێ هەنوکە مە کێشا مقاول هەیە، یەعنی زۆر پرۆژەیەت مای موقاول نین کاری بکەتن، چەند پرۆژەیەت هەی ئیعادەت ئیعلان دووجار، سێ جار دێتە کرن، من

پەیوەندییت هەی دگەل لیژنە تەندەرا، و پرۆژەیەت ڕێڤەبەریا ڕێك و پرا دهۆکێ، کو ئەڤا کێشەیەکا هەی ڤێ مەجالێ هەندێدا، پرۆژەت زۆرن، پرۆژەت متەراکیمن، بۆیە ئەز پێشنیار دکەم، ئەڤان پرۆژێت هەنێ وەکی هاتی ئەوێت ئیمکانیاتێت هەنێ ئەوێت کو پارەکی زۆرت دڤێت، ژ دەستەلاتە حکومەتێ دا نەبیتن، نەشێتن، ئەڤ ساڵە جێ بەجێ بکرێتن ئەز موتەئەکیدم ژی گەلەکیش ڤان پرۆژە ناکەونە بوارێت جێ بەجێ کرن، ئەڤ پرۆژێت هەنێ ئەم دەستەلاتێت ددەنە ویزارەت (التخطیط)، ب تەنسیقێ دگەل محافزاتە ئەم محافەزاتە، ل ڤێرێ هەندەك پرۆژە ئیختیار بکەن جێ بە جێ بکەن، و پرۆژێ دی تر بێنە تەئجیل کرن، بۆ ساڵە بێت، و ئەم تەرکیزە جهودێ بکەینە سەر چ؟ سەر پرۆژێت بەردەوام، و کێشا پرۆژێت ئەڤێ دواکەتی، ئەوا چارەسەر بکەن، ل ڤێرە ئەز پشتەڤانیا پێشنیارێت لیستا کوردستانی دکەم، و ئەو پێشنیارێت لیژنە دارایی ژی، و هەر وەسا تەئکیدێ دکەم کو ئەو موقتەرەحێ کو لیژنەیەك بێتە چێ کرن، لدیڤ چۆنێت بکاتن ل سەر ئەوان کێشە و گرفتێت مە، ل گەل بەغداد، زویترین کات ئەو بابەت، ئەو کێشە بێنە چارەسەر کرن، و لڤێرێ من دڤێتن بیر ئانینا وان ژ برادەرانی بکەم کو ببنە لیژنە، مە کێشەیەکا هەی، کێشەیەکا کەونە هەرچەندە بەری دابێ دگەل ویزارەتێ مالیە مە ئاخافت بوون، بەس وەدیارە ڤی بۆچونێت وانە، ڤی شیانێت وانە بیتن، بەلکی ئەڤە پتر پەیوەندی ب حکومەتە مەرکەزی ڤە هەی، ئاوارێت مە یێت کوردستانێ ئێ تورکیا، ئێ ئیرانێ وەختێ خۆدا، وەختێ بیست و پێنج دینارێ سویسری ساقیت کری گەلەك موهاجیر و گەلەك خەلکەکی فەقیر

و هەژار نەشیا ئەوی پارەی بگەیینتە کوردستانێ و بێتە تەعویز کرن، چونکی ل ئیرانێ بوون، ئەز دبینم کو ئەڤێ کێشا هەنێ بێخنە سەر ڤێ کێشێ، و دگەل بەغداد ئەڤی بابەتێ هەنێ ژی چارەسەر بکەن چونکی ئەڤە ڕزقێ خەلکەکی، ماندی بینا وەیە چەندین ساڵە بوو، و دیسا مەد ڤێت ئەز جارەکا دی تریش ژی ئەڤی بابەتێ، بابەتێ موازەنێ و بابەتێ، بەرەو عاقارەکی دی بباتن، ئەز هیڤیدارم کو ئەڤێ بودجە زوی تەصدیق بکەن و بەرژەوەندیت خەلکەکی بجێ بینن، سوپاس

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بۆ ئامادە کردنی ڕاپۆرتەکەیان، پشتگیری لە تەواوی پێشنیارەکانیان دەکەم، هەروەها پشتگیری لە وتەکانی (سۆزان) خان دەکەم سەرۆکی لیستی فراکسیۆنی کوردستانی کە زۆر بە باشی و زۆر بە ڕوونی خاڵ بە خاڵ پێشنیاری کرد بۆ خزمەت کردنی هاووڵاتیان، بەڕێزان دەست خۆشیش لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بۆ بەردەوام بوون لەسەر پێشینەکانی (هاوسەرگیری، خانووبەرە، قەرزی بچووك، قەرزی کشتووکاڵ) کە ئەمە ڕاستەوخۆ دەگاتە دەستی هاووڵاتیان و جێگەی ئەوەیە کە بەردەوامی پێ بدرێت بۆ هەموو ساڵێك و جێگەی دەست خۆشیشە، وەك هەموو لایەك دەزانێ کە دواکەوتنی بودجە لە لایەن بەغداوە کاریگەری کردۆتە سەر بازاڕ و سەر سستی بازاڕ و کاروباری هاووڵاتیان، بۆیە لێرەدا وێرای پشتگیری کردنم بۆ پەسند کردنی بودجە بۆ دابین کردن و

هەروەها ئەو پێشنیارانەی کە لە لایەن لیژنەی داراییەوە کراون، هەروەها ئـەو پێشـنیارانەش کـە لـە لایـەن لیستی کوردستانیەوە کراوە، پاش جیّ بە جیّ کردنی ئەم تێبینیانە بودجەکە پەسند بکرێت و بۆ خزمەتی هاوولاَتیان کاری پیّ بکریّ، بەو پێیەی کە ئەندامم لە لیژنەی ناوخۆ پشتگیری دەکەم لەو میزانیەی کە بـۆ ئەنجومەنی ئاسایش دانراوە، لەبەر ڕۆڵ و گرنگی کاری ئەم ئەنجومەنە، وەك دەزانـین کـە ئەمسـالّ بـە پێـی یاسایەك ئەم ئەنجومەنە دەست بەکارەکانی خۆی دەکات، بۆیە هەر موئەسەسەیەك لە سەرەتای پێکهاتنیـدا پێویستی بە بودجەیەك هەیە بۆ ئەوەی هەیکەلیـەی موئەسەسـەکەی خـۆی دابمـەزرێنیّ، و کارەکـانی خـۆی پیّ ڕایی بکات، بەرێزان ئەو خاڵەی کە دەمەویّ باسی بکەم، دەمەویّ زۆر بە کورتی ئامـاژەی پـیّ بـدەم وەك (هاژە) خانیش لە جەلسەی پێشتر باسی کرد، ئەویش کێشـەی قـەزا و ناحیـەکانی مـەخموورە، کـە بـە پێـی بڕیارێك، دەتوانم بڵێم ئێمە لێرە کۆ دەنگی لەسەر بدەین و بتوانین هاوولاَتیانی ئەم سنوورە بەشداری پیّ بکـەین لـە سـلفەکانی عـەقار، ئەوانـەی کـە بـۆ هاوولاَتیـان تـەرخان کـراوە وەك سـلفەی هاوسـەرگیری، و خانووبەرە، و قەرزی کشتوکاڵ، لەبەر ئەوەی هیچ ڕێگریەکی یاسایی نیە کە ئەوانـە تێـدا مـەشمول بکـرێن، لەبەر ئەوەی زۆربەی فەرمانگەکانی ئەم قەزایانە سـەر بـە هـەولێرن، وەك هەرسیّ لقـەکانی کشـتوکاڵ یـان فەرمانگەی خانووبەرە، شارەوانی سـەربە بـەڕێوە بەرایەتیـەکانی هـەولێرن، قـەزای مـەخموریش بـە پێـی بڕیارێك لە پاش ڕاپەڕینەوە خراوەتە سەر پارێزگای موصل، بۆیـە هاوولاَتیـانی ئـەم ناوچـەیە لەهـەر دوو ڕووەوە بـیّ بەشـن، هـەم لـە لایـەن حکومـەتی فیدراڵیـەوە، هـەم لـە لایـەن حکومـەتی هەرێمـەوە، لەبـەر بارودۆخی ئەمنیش ناتوانن ڕوو لە پارێزگای موصل بکەن، کارەکانیشیان بۆ ڕایی ناکرێت، لێرەش ئێمـە بـە دەستی خۆمان ئەوانمان لەو سلفانەدا بیّ بەش کردووە، بۆیە داوا لە هاوکارانیشم دەکەم کە لێرەدا پشتگیری بکەین کە هەر نەبیّ جگە لەو پرۆژە ئاودێریەی کە زۆر گرنگە بۆ ئەو ناوچەیە لەبەر ئـەوەی خـاکێکی بـە پـیتی کشـتوکاڵی هەیـە، بـەلاَم لەبـەر جیّ بـەجیّ نـەکردنی ئـەم پـرۆژە ئاودێریەیـە نـەتوانراوە ئـەم خاکـە بەرهەم بهێنرێت بۆ سوودی کشتوکاڵی، بۆیە وێـرای جـەخت کـردنم لەسـەر پـرۆژە ئاودێریەکـەی سنووری قـەزای مـەخموور داوا کـارم کـە زۆربـەی هاوکارانیشـم پشـتگیریم بکـەن بـۆ ئـەوەی کـە هاوولاَتیـانی ئـەم ناوچەیەش بۆ ئەوەی لەو سلفانەی کە لە پەرلەمانی کوردسـتان قـەراری لەسـەر دراوە و حکومـەتی هـەرێم پاڵپشتە، هەروەها هاوولاَتیـانی ئـەم ناوچـەیە و بەشـێکی زۆری هاوولاَتیـانی قـەزای بەردەڕەشـیش بتـوانین مـەشمول بکـەین بـەم سـلفانە و بـۆ ئـەوەی ئـەوانیش بتـوانن سـوود لـەو سـلفانە وەربگـرن، لـە کۆتاییشـدا سوپاسـتان دەکـەم و جـەخت لـە پشـتگیری کـردنم بـۆ ئـەو پێشـنیارانە دەکـەم کـە لـە لایـەن فراکسـیۆنی کوردستانی کراوە.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مەسەلەی بودجە مەسەلەیەکی هەستیار و گرنگە، بەتایبەتیش کە بودجەکە دوا کـەوتووە، مـن پـێم وایـە، بۆیـە بەرپرسـیارەتی هـەموو لایەکـە بەڕاسـتی هـەوڵ بـدەین چـونکە ژمارەیـەکی زۆر لـە هاوولاَتیـان

ئەمڕۆکە چاوەڕێن، بەو پێیەی بودجە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی بە ژیان و گوزەران و هەروەها میکانیزمی کاری سەرجەم فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، بتوانین ئێمە هەوڵێکی باش بدەین بۆ ئەوەی بتوانین بودجە پەسند بکەین، ئەوە مەسئولیەتی ئێمەیە، بەلاّم ئەوە مانای ئەوە نیە کەوا کەم و کوڕیەکان، و ئەو کەلێن و کەلەبەرانەی کە هاتووە، و لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی کە هاتووە ئێمە نابێ لێی بگەڕێن، بەلاّم دەمەوێ ئەوە بڵێم کە ئێمە پێویستە وەك بودجە مامەڵەی لەگەڵ بکەین، کەرەستەیەکە ئەمە ژیان و گوزەرانی خەڵکی پێوە بەندە، نەك بۆ هەر کێشەیەکی تری وەك هەر مەسەلەیەکی تر، پشتیوانی لە پێشنیار و سەرنجەکانی لیستی کوردستانی دەکەم بەتایبەتی ئەو خاڵەی کە دەڵێ بەڕێژەیەك کە ڕێژەکەی لە 10٪ بێ بۆ کەم کردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان (سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرررۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی دادوەری) سەرنجێکی ترم ئەگەر بێت و ئێمە بەڕاستی بەراوردێك لە نێوان بودجەی وەزارەتەکاندا بکەین، من پێم وایە هەندێ لەو وەزارەتانە بەڕاستی بودجەی کەمیان بۆ دانراوە، بەتایبەتی وەزارەتی تەندروستی، وەزارەتی ئاوەدان کرنەوە، دەستەی ژینگە، کە ئەمڕۆکە بەڕاستی ئێمە دەتوانم بڵێم ئەم سێ وەزارەتە سێ وەزارەتی زۆر گرنگن، لە گرنگی وەزارەتەکانی تر کەم ناکەمەوە، بەلاّم وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە بۆ بونیاتنان، ژێرخان، پردەکان، هەروەها مەسەلەی ژینگە کە ئێمە لەبەردەم مەترسیەکی گەورەی پیسبوونی ژینگەداین، کە پێویست بوو ئێمە بەڕاستی باشتر، بە پشتگیریەکی دارایی باشتر ڕوو بە ڕووی هەموو ئەو مەترسیانە ببینەوە، ئەمڕۆکە هەڕەشە لە ژینگەی هەرێمی کوردستان ئەکات، بەنیسبەت وەزارەتی تەندروستیشەوە بەهەمان شێوە هاوکارانیشم باسیان کرد من نامەوێ لێرە درێژەی پێ بدەم، بەنیسبەت وەزارەتی ئاوەدان کرنەوە، من پێشنیار دەکەم بەڕاستی پارەیەك بۆ بەڕێوەبەرایەتی صیانەی ڕێگاوبان تەرخان بکرێ، لەبەر ئەوەی بەڕاستی ئێستا حاڵی پرۆژەکان وایە بەڕاستی زۆر بە درەنگەوە تەواو دەبن، ئەوەتا خۆتانیش ئاگادارن کە ژمارەیەك پرۆژەی دواکەوتوومان هەیە، و ژمارەیەك لە پرۆژەکانیش بەردەوامن، ناتوانرێ بەڕاستی پرۆژەکان لە کات و ساتی خۆیدا جێ بەجێ بکرێ لەبەر هەر هۆیەك بێت، بۆیە من داواکارم وەزارەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بەڕاستی کارێك بکەن کە ڕێگە چارەیەکی یاسایی لە ڕێگەیەوە بودجەیەکی باش بۆ بەڕێوەبەرایەتی چاك کردنەوەی ڕێگاوبانەکان تەرخان بکەن، جا لە غەراماتی مروری کە ئێستا هەمووومان دەزانین داهاتێکی گەورەی وەزارەتی ناوخۆیە، دەتوانرێ ئیستفادەی لێ بکرێت، خاڵێکی ترم بەڕێز وەزیری پلاندانان یەعنی کێشەیەکە خەریکە لەگەڵ ئەو حکومەتەدا مواکەبە دەکات ئەویش کە خۆت ئاماژەت پێ کرد مەسەلەی دواکەوتنی پرۆژەکانە، یەعنی ئەوەندەی کە ئاگادارم پرۆژە هەیە تەندەری لێ دراوە هێشتاکە نەچۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەڵێندەر دەڵێ ئەو پارەی لێمداوە کەمە، کۆمەڵێك پرۆژەی تریش بەشێکی چۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەڵێندەر ئەڵێ من زەرەری لێ ئەکەم، بۆیە خەریکە ئیشەکە ڕائەگرێ، یاخود ئیشەکە بە سستی ئەڕوات، بەبێ ئەوەی کە هیچ گۆڕانکاریەکی گەورە لە نرخی کەرەستەدا، لە هێزی کار، یاخود هیچ گۆڕانکاریەك بەسەر پارەدا نەهاتووە،

پـرۆژە وەسـتاوە یـاخود خەریکـە ئەوەسـتێ، یـەعنی ئـەوە خاڵێکـە بەڕاسـتی بـەو پێیـەی ئێـوە ئێسـتا فەرمانگەیەکتان هەیە بەناوی فەرمانگەی گرێ بەستەکان، حەقە ئەمە بەڕاستی چارەسەر بکرێ، بۆیـە مـن لێرە ئیشارەتی پێ دەدەم، چونکە ئەمە لە دەستی وەزارەتەکاندا نیـە، لەبـەر ئـەوەی بەشـێکی زۆر لـە کـاری تەنـدەرین و ئیحالـەکردن و ئـیعلان کـردن ئەمڕۆکـە لیژنەیەکـە لـە پارێزگاکانـدا دەیکـەن، خـاڵێکی تـرم بەڕاستی نەبوونی بودجەیە بۆ یەکەی سەرپەرشتیاری، یەعنی ئێمە دوو وەزارەتـی زۆر گرنگمـان هەیـە کـە وەحدەی ئیشراڤ هەندەسی هەم وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە هەم وەزارەتی شارەوانی، ئێستا لە کاتی ئێستادا (190000) یەکـەی نیشـتەجێ بـوون دروسـت دەکـرێ بـەڵام ئیشـراڤ هەندەسـی بـە پێـی پێویسـت نیـە، بودجەی پێویسـتی نیـە، ئـامێری هاتوچۆ کردنـی نیـە، ئەمـەش هۆکارێکـە بـۆ ئـەوەی یەکـەی ئیشـراف بـە شێوازێکی باش نەتوانن ئیشـراڤ یەکـەکانی نیشـتەجێ بـوون بکـەن، و کوالیتی یەکـەکانی نیشـتەجێ بـوون بەڕاسـتی وەکـو پێویسـت نیـە وەك ئـەوەی کـە داوا کـراوە، بۆیـە مـن داواکـارم تـەفعیلی وەحـدەی ئیشـراڤ هەندەسـی بکـرێ لـەو وەزارەتانـە بـۆ ئـەوەی ئێمـە بتـوانین چارەسـەری ئـەو کێشـە بکـەین، و لـە هـەموو ڕوویەکەوە ناکرێ بەڵێندەر خۆی پارەی ئیشراف بدات بە موهەندیس، من پێم وایە ئەمـە کارێکی خراپـە، خاڵێکی تر بەڕاستی کە دەمەوێ بێمە سەری ئـەویش پـارەی پـترۆدۆلارە یـان هـەر پارەیـەکی نـەوت، ڕاسـتە دابەش کردنی بودجە بە پێی ژمارەی چڕی دانیشتوانە ، من پـێم وایـە ئەمـە سـتانداردێکی نێودەوڵەتیـە، و حاڵەتێکی باشە بۆ ئەوەی هەموو لایەك بە پێی چڕی ژمارەی دانیشتوان بەڕاستی ئیستیفادە لەو بودجەیـە بکەن، کە ساڵانە لە هەرێمی کوردستان و لە پەرلەمانی کوردستان پەسـند دەکـرێ، بـەڵام مـن پـێم وایـە بـۆ پارەی نـەوت، یـان پـارەی پـترۆدۆلار هـەروەکو لـە دەسـتوری عیراقـیش و لـە زۆربـەی زۆری میساقەکانیشـدا هاتووە ئەمە موڵکی گشت خەڵکە، موڵکی هەموو خەڵکی کوردستانە، بەڵام ئەولەویەت دراوە بە پارێزگاکان، من پێشم وایە بەڕاستی لە پارێزگاکانیشدا بەڕاستی ئەبێ ئەولەویەت بدرێ بەو ناوچانەی کـە نـەوتیان لـێ بەرهەم دەهێنرێ، و من پێم وایە ئەم میعیارە، دابەش کردنـی ئـەو پارەیـە لەسـەر ئەساسـی بنـەمای چـڕی دانیشتوان جۆرێك لە ناعەدالەتی تیایە بۆ ئـەو ناوچـانەی کـە نـەوتیان لـێ بەرهـەم دەهێنـرێ، لـە کاتێکـدا تووشـی مەترسـی ڕوو بـەڕوو بوونـەوەی ژینگـە دەبـن، ڕێگـاو بانـەکانیان خـراپ دەبـێ، ژمارەیـەك پـرۆژەی سەرەتایی، وەك پرۆژەی ئاو، بنکەی تەندروستی کە تاکو ئێستاکە لەو ناوچانە نەچۆتە بـواری جـێ بـەجێ کردنەوە، من بە نموونەیەك بۆتی دەهێنمەوە، پرۆژەی ئـاوی خواردنـەوە ئێسـتاکە بـۆ شـەش گونـد لەسـەر چوارسـەد ملیـۆن دینـار وەسـتاوە کـە وەزارەتـی سامانە سروشـتیەکان تـاکو ئێسـتاکە دابـینی نـەکردووە کـە هەمووی لەوانەیە سێ کیلۆمەتر، چوار کیلۆمەتر لە کێڵگەی بەرهەم هێنانی نەوتەوە دووربن، خـاڵێکی تـر من گوێبیستی ئەوە بووم بەڕاستی بەرێز وەزیری دارایی ئەوەیە کە ئەوەندەی مـن بـزانم دامـوو دەزگاکـانی حکومـەت لـە سـنووری پارێزگاکـانی (هـەولێر، سـلێمانی، دهـۆك)، لـە سـنووری پارێزگاکـانی هـەولێر دامـو دەزگاکانی حکومەت چل و نۆ ملیار بۆ چل و هەشـت ملیـار پـارەی کارەبـا قـەرزارن، لـە سـنووری پارێزگـای سلیمانی یانزە ملیار قەرزارن، لە سنووری پارێزگای دهۆك حەوت ملیار قـەرزارە، یـەعنی مـن ئەپرسـم ئایـا

ئەم دامو دەزگایانەی ئێمە پارەی پێویستیان لەبەر دەستدا نیە بۆ ئەوەی دەفعی پارەی کارەبا بکەن و ئەم داهاتە بگاتەوە وەزارەتی کارەبا و بە دەیان پرۆژەی باشی گەیاندنی کارەبای بۆ گوند و دێهاتەکان پێ بکرێت؟ کە ئێمە لە سەردانێکی ئەم دوایەماندا لەگەڵ هاوکارانم لە پەرلەمان دەرکەوت پرۆژەی گەیاندنی کارەبا بۆ (28) گوندی ناوچەیەك تەنیا سێ ملیار و نیوی تێ دەچێ کە تاوەکو ئێستاکە وەستاوە، یەعنی من ئەپرسم ئایا ئەم پارەیە بۆ ناگەڕێتەوە بۆ داهاتی گشتی، بۆ حکومەت؟ ئەی باشە ئەگەر ئێمە دامو دەزگاکانمان پارە نەگێڕنەوە ئەی چۆن ئێمە تەشجیعی هاووڵاتی بکەین ئەو پارەیە بگێڕنەوە؟ خاڵێکی تر ئەو (7500) دۆلارەی کە بەڕاستی موقەرەڕ بوو کە بدرێ بەڕاستی قسەیەکی زۆری لە ناو هاووڵاتیان دروست کردووە، ئەنواع تەفسیری بۆ دەکرێ، بەڵام بەپێی مەعلوماتی من، و لەگەڵ دەستەی وەبەرهێنانیش دانیشتین، ئەوان ئەڵێن ئێمە ئێستاکە حەدودی چل ملیار لە سندوقی سوکان ماوە، و ئەمساڵیش پەنجا ملیارمان بۆ دانراوە، ئێمە ئەتوانین ئەم پارەیە بدەین، بەڵام بەمەرجی قیستەکە بە دوو ساڵ بێ، و گوندە دوورە دەستەکان، گوندە سنووریەکان، ئەو گوندانەی کە زیاتر کاولکاری گرتوونیەتەوە زیاتر لەوانە خەرج بکرێ، ئەوە بدرێ بە مینحە بەو هاولاتیانەی کە گوند نشینن، یاخود ڕێگایەکی تر هەیە بۆ ئەوەی ئێمە ڕێگە لەوە بگرین ئەویش ئەوەیە، لەو سلفەی پێشینەی خانوو بەرەیەی کە وەری دەگرن بەڕاستی لە (75)ی وەرەقەی ئەو هینە ئیعفا بکرێن و لێیان وەرنەگیرێتەوە لە پێشینەکە، خاڵێکی ترم تایبەتە بەو ڕێنماییەی کە دەرچووە بۆ قەرزی کشتوکاڵی، بەرێز جەنابی وەزیری دارایی، لەبەر قورسی ئەو ڕێنمایانەی کە دانراوە زۆر لە جوتیاران ناتوانن لەو قەرزە سوود مەند ببن، لەکاتێکا ئێمە پێویستی زۆرمان بە بووژانەوی کشتوکاڵی لادێیەکان هەیە هەم بۆ دەعمی ئیقتیصادی مەحەلی، هەم بۆ دۆزینەوەی هەلی کار، لە کاتێکا خۆمان ئەزانین ئەوە بودجەی تەشغیلیەکەمان ژمارەیەکی زۆریش خەڵك چاوەڕێی تەعین بوونە، ئەتوانرێ بەوە بەڕاستی بیئەی گوندەکانمان ببووژێنینەوە، بەڕاستی ئێمە ئەتوانین ئەو دەستی کارە لەوێ بەکار بێنین، خاڵێکی ترم ئەوەیە کە ژمارەیەك یەکەی نیشتەجێ بوون دروست کراون، و خەڵکیش چۆتە ناوی، بەڵام تاکو ئێستا پرۆژەی خزمەت گوزاریان بۆ نەچووە، بە پێی پێشنیاری ئێمە و دەستەی وەبەرهێنانیش داوا دەکەین کە بۆ زوو ڕاپەڕاندنی ئەو ئیش و کارانە ئەو پارانە لە ڕێگەی فەرمانگە تایبەتمەندیەکانی سنووری پارێزگاگانەوە پارەیان بدرێتێ، بودجەیان بخرێتە بەردەست، بە تەنسیق و هەماهەنگی لەگەڵ دەستەی وەبەرهێنان ئەو پرۆژە خزمەت گوزاریانە بتوانرێ بگەیەنرێتە ئەو یەکەی نیشتەجێ بوونانە، بۆ ئەوەی هاووڵاتیانی ئەو یەکانەش لەو خزمەت گوزاریانە بێ بەش نەبن، سوپاس

بەرێز جهان اسماعیل بنیامین:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەرێ ئەز بچمە سەر تێبینیەت خو ل سەر تەقریرا لیژنەی دارایی ئەز حەز دکەم بەحسێ حصا دهوکێ بکەم، پارێزگاها دهوکێ ل بودجە گشتیا هەرێمێ، بەڕاستی بیست و سێ، حەتا بیست و چار ژ سەدێ ڤێ بودجا گشتی دیچتە سەرف کرن بۆ پارێزگاها دهوکێ، ئەوژی ئەز دبینم کێمە بەنیسبەت کو پارێزگەهێ،

ئەگەر ئەم موقارەنە بكەین كو زیادە سوكانی بەردەوامە، هەروەسا ناوچەیەت كێشە ل سەر گەلەك پێتڤیت وانە، بەتایبەتی پێتڤیت خزمەت گوزاری رێكا پارێزگەهێ دهوكێ نەكرن، ژ بەر هندێ ئەز هێڤیدارم نوێنەرێ حكومەتێ ل ڤێرێدا ئەڤ تشتە ل بەر چاڤ وەربگرن، و بشێن حەلەكی بووێ موشكیلە بكەن بۆ پارێزگەهێ دهوكێ، بەتایبەتی ئەز بەحسێ ڤێ نوقتە دكەم كو تەعیناتە ڤێ نەكرن بۆ پارێزگەها دهوكێ، گەلەكێ كێمە نیسباوە 11٪ حەتا 12٪ دایە ژ هەمی میلاكە هەرێما كوردستانێ، براستی ئەڤەش گەلەكی كەمە، ڤێرێ ئەز پێشنیارەكی دكەم، ئەگەر نیسبەك ژ تەعیناتە بداتە پارێزگاهێت خو، ئەو بخو نیسبەك هەبیتن وەك 5٪ بشێن هندەك تەعیناتە دیڤ، ئیحتیاجاتە دەوائیرا هەر پارێزگاهێ بكەن، خالێ دووێ ئەز ل سەر تەقریرا لیژنە دارایی هندە تێبینیم هەی، بەنیسبەت ڕای لیژنەی دارایی ل سەر تەقریرا لیژنە كاروبارێ ئەوقاف و ئاینی، د خالە (7) دا، تەبعەن لڤێرەدا لیژنەت ئەوقاف و كاروبارێت ئاینی گەلەك پێشنیار كرینە، ئێك ژوان پێشنیاری كە بوچی مەسەلەن پرۆژێت ئیستیسماری هندەك پێشنیار نەهاتینە كرن بۆ مەسیحیان یان بۆ ئێزیدی، لڤێرێ تەبعەن لیژنە دارایی هیچ تەعلیقەك نەدایە، ئەز حەز دكەم ڤێرێ ئەو تێبینی بدەم، ڕاستی ئەگەر ئەم مولاحەزەت بكەین كو موازەنێ ئیستیسماری ئەوێ هاتیە پێشنیار كرن بۆ ئەڤ سالە، بۆ وەزارەتێن كاروبارێن ئاینی، دێبینین سەد و چل و سێ ملیۆنە، بەس ئێك پرۆژە ژێ نەهاتیە تەرخان كرن نەبۆ مەسیحیا نەبۆ ئێزیدیا، ئەڤ مولاحەزاتێ مە كرن ل لیژنە ئەوقافێدا ئەوە بو كە مە دیتی ئەڤە ناعەدالەتەكە، یەعنی ئەگەر پێشنیارەك هەبا، پرۆژەك هەبا، بۆڤان هەردوو موكەونێت ڤێ ولاتی كە ئەوژی حەقە یەعنی دڤێ وەزارەتێدا، ئەز بەس ئیتارا وەزارەتێ ئەوقاف و كاروبارێن ئاینی بەحس دكەم، چونكو ئەو شمولی سێ ئاینا دكات، پێتە ڤیا عەدالەت مابەینی هەرسێكا بكات، هەر نەفسی حالەت ژی بەنیسبەت تەعیناتا، پار (500) دەرەجەت وەزیفی هاتە تەرخان كرن بۆ وەزارەتا ئەوقاف و كاروبارێن ئاینی، ژوان (500) دا بەس سێ هەبوون ژبۆ رێڤەبەریا گشتیا كاروبارێن مەسیحی، ئەو ژی سەر ب دیوانا وەزارەتێ بوو، و سێ بۆ رێڤەبەریا گشتیا ئێزیدیا، ئەز حەزدكەم ئەڤ تشتا هەمی بەرچاڤ بگرن لای نوێنەرێت حكومەتێ، دێمە سەر بەنیسبەت ئەو بودجە كو هاتیە تەرخان كرن ژ بۆ وەزارەتا صەحێ، براستی بەرێز سەرۆكێ پەرلەمانێ ئەگەر ئەم سەح كەینێ هەر ملەتەك، یان هەر دەولەتەك، حەزبكا پێش بكەڤیت ئەهەمیەت ددات ب سێ سێكتەران، (ئەمن و ئاسایش، زانست، تەندوستی)، ئەگەر تێبینیا ڤێ بودجە بكەین ڕاستە ئەهەمیەتا هاتە دان بۆ ئەم بێژین زانست كە ئەوژی رێكا وەزارەتا تەربیێ، وەزارەتا پەروەردە، كە رێژا شازدە پۆینت شەش و شەست و حەفت ژ سەدێیە، هەروەسا تەعلیم عالی ژ ئەوژی ڤێ كارێت ڕابیتن، و بودجا وەزارەتا نافخو دگەل جیهازێ ئاسایشێ، یەعنی بودجاوا گەلەكە، وەزارەتا داخلی سێزدە پۆینت ئێك سەدێیە، بەس ئەگەر ئەم سەح كەینێ بودجە تەرخان كری بۆ وەزارەتا صەحێ چار پۆینت نۆهەد و هەشت ژ سەدێیە، یەعنی وەك ئێك نینن، ئەڤە پێتە ڤیا بۆ وەزارەتا صەحێ بودجا وێ ئەگەر یا پەروەردەیێ ئێكی بو، یان نافخۆێ دوو بوو، پێتە ڤیا بۆ تەندروستیا سێ با، دا عەلەقەل ئەم بچین دیف مەعایرێت دوەلیێ بەرێڤە بچین، هەروەسا ئەز دبینم كو بودجا ڤێ وەزارەتێ یا كەفتیە

تەسەلسولێ شەشێ، ئەڤە ژی ل دیف سیستەما دوەلیت نینن، پار بودجا ڤێ وەزارەتێ پێنج پۆینت پێنج، پێنج و هەشت ژ سەدێ بوو، ئەڤ ساڵە کێمترە داهاتی، یا بویە چار پۆینت نۆهەد و هەشت ژ سەدێ، و دکەڤیتە تەقریبەن یەعنی ئەو ژ بۆ ئەو پێت ڤی ژ بۆ ئەو کیمتر ژ 7٪ نەبیتن بودجا وەزارەتا تەندروستی، بەس ئەم دبینین کو گەلەکا کێمە، و نەشێت ئەو خزمەت گوزاریا باش ژ بۆ خەلکی بکاتن، ژ بەر هندێ ئەز پێشنیار دکەم کە بێتە زێدە کرن ژ لای حکومەتێ، هەروەسا پرسیارەك ژ بۆ جەنابێ وەزیرێ دارایی ئەگەر موخەصەصات دێنە دان بۆ ئەو کارمەندێت ئیداری، ئەوێ تەندروستی، ئەگەر بۆوانە هاتیە تەرخان کرن دڤێت بودجێدا بوچی ئەڤ ساڵە بودجە کێمترە ژ پار؟ یەعنی ئەو هاتینە تەرخان کرن د ڤێرێدا، هاتینە پێشنیار کرن یان نا؟ و نوقتادیش ژ سەر میلاکات، میلاکاتە وەزارەتا تەندروستی گەلەك کێمە، (2150) نە، مەد تەقریرا خۆ ئیقتراح کر کو ببیتە (3000)، تەقریرا دارایی ئەڤ تێبینی نەکر بوو، ئەو ژی پتر پێویستە کو کارمەندێ تەندروستی بن، چونکو پێویستی ئەڤ وەزارەتا بۆ کارمەندێ تەندروستی پترە، هەر نیسبەت میلاکاتە، ئەگەر ئەز بەس بەحسێت ئەڤ میلاکاتێن کە دهوك پێتە ڤیا ئەڤ ساڵە دیف ئەو لیستە گەهشتە دەستێ من (1647) میلاکن، یەعنی پێتە ڤیا ئەڤ میلاکەیە، ژ بەر هەندێ ئەم حەز دکەین کو، پێشنیار دکەین کو ئەڤ (2150) ی زیاد بیت بۆ (3000)، دا تەغتیا ئەڤ ئحتیاجاتا بکات، نیسبا فەقەرە (5) ژ تەقریرا لیژنا صەحێ کو لیژنا دارایی تەقریرا خۆ هاتیە نڤیسین، ئەوژی نەفسێ وی ئەز تەئیدا ئەو و هەموو هەڤاڵە دەکەم، کو بەحس کرن فیعلەن دوو نەخۆشخانە پێتە ڤینە ل هەولێرێ، و هێڤیدارم کو نوێنەرێت حکومەتێ ئەڤ تشتە بەچاڤ وەربگرن، و ئەهمیەتێ بدەنێ، نیسبەت فەقەرە (9) ژ تەقریرا مە، ئەز دێ بو هەوا دخینم چەوا هاتینە تەقریرا دارایی، خاڵە (9) (دەبوایە حکومەت پرۆژەیەکا دروست کردنی گەنجینەی پاراستن و خەزن کردنی دەرمان لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان پەسند بکردایە)، هێڤیدارم وەزیرێت پلاندانان د ڤێرێت جابەك بومە بداتن، ژ ئیمکانیاتێ حکومەتێ دایە، چونکی بڕاستی ئەڤ کۆگایە دێ گەلەك موشکیلا دەرمانێ دێ حەلکاتن نیسبەت ئەو موشکیلێت کو هەین مابەینێ هەرێم و بەغدا، نیسبەت فەقەرا (10) د ڤێرێ لیژنا مە لیژنا تەندروستی مە پێشنیار کریە کو ئەو (منافع اجتماعی) پارەکیش وێ بچنە سەر پرۆژە، و تەکمیلەیەت هەی، تەبعەن لیژنە دارایی بەحس نەکریە، مە وەسا ئیقتراح کریە کو نیسبەکیش وان (منافع اجتماعی) بچنە سەر سندوقەك ئەو ئەگەر پرۆژە یاسا بێتە تەصدیق کرن ژ لایەن پەرلەمان، پرۆژە یاسای ئەوەی (صندوق اعانة مرضی السرطان و ذوي الامراض المستعصیە) ئەگەر ئەڤ پرۆژە هاتە پەسند کرن ژ لای پەرلەمان پارەکیش ڤێ (منافع اجتماعی) بچیتە سەر چ بۆ خزمەت کرنا ئەڤ نساغە، چونکو ئەڤ بڕاستی ئەڤ مەنافیع ئیجتیماعیە بەس بۆ هاوکاریێت چار نەوعێت نەخۆشیە دهێتە کرن، یەعنی ئیحتیمالە گەلەکی خەلك ئیستیفادە ژی نەکاتن، ئەگەر بچیتە سەر ڤێ سندوقی دێ رێك و پێکێت قانوونی بێتە تەرتیب کرن د ڤێ سندوقێ دا، تەبعەن لیژنا دارایی پەسند نەکریە ئەڤ فەقەرە، نزانم بوچی یەعنی؟ نیسبەت موازەنا ئیستیسمارین ئەگەر ئەز بێمە سەر وەزارەتا تەندروستی بڕاستی وەزارەتا تەندروستی بۆ یازدە ملیار و سەد

و پانزه مليۆن دينارى هاتيه تەرخان كرن بۆ ئەڤ ساڵە، بۆ پرۆژيت پێشنيار كرى، تەبعەن ئەوژى پتر ژوانە پرۆژێت نەت ستراتيجينە،يەعنى بنگەهێت تەندروستى وەك (ئى،بى، سى)، ياخود (ئەى، بى، سى)، يەعنى نەهێت ستراتيجينە، و ژوێ يازدە مليار و سەد و پانزە مليۆن، بەس مليارە و پێنجى ژ بۆ دهوكێ هاتيە تەرخان كرن، ئەوژى سێ بنگەهێ تەندروستى نە، ل ڤێرێ ئەز حەز دكەم وەزيرێ پلاندانان ئەگەر بشێتن روون كردنەك بداتن، بۆچى ئەڤ مەشاريعا هاتينە تەرخان كرن ژ بودجێ دهوكێ ئەو ل ديڤ ئەولەوياتە نەبوون، يەعنى ئەوانە ليستا خۆيێ تەقديم كرى ئەڤە نە ئەولەوياتە بوون، ئەوان پتر حەزدكەن مەشاريعێت ستراتيجى بێنە دان بۆ وان، وەلەو ئەو مەشاريعێت ستراتيجى ئەم بەحس دكەين ڕاستى ئەم پار گەلەك محاوەلە كرن كو سێ پرۆژە بێنە دان ژ بۆ دهوكێ، ئەوژى ئێك نەخۆشخانە ئافرەتا بوو يا زارۆك بونت بوو، يێ دووێ ئەوژى بۆ شێرپەنجە بوو، يێ سێيێ يێ بەردەڕەش بوو، هەرسێ حەتا هەنوكە سفرە، ئەڤە ژى تەبعەن پرسيارەكە بۆ نوێنەرێ حكومەتێ بوچى حەتا هەنوكە نەهاتينە جێ بەجێ كرن؟ نيسبەت فەقەرا (12) ژ تەقريرا ليژنا مە، مە بەحسێ ميلاكێ دەستەى ژينگە، تەبعەن مە بەحسێ دەستەى ژينگە كر بوو، بەس ب خەلەتى ديارە د ليژنە دارايى هاتيە، وەزارەتا ژينگە، ئەڤە ژى جەنابێ وەزير تەعليق ژ سەر دا گوتى وەزارەت نەمايە ژينگە دەستەيە، ئەكيد ئەم دزانين دەستەيە و وەك ليژنەكا تەخەصوصى دگەل ڤى دەستێ ئەم تەعامول دكەين، ئەكيد ئەم دزانين دەستەيە نە وەزارەتە، ئەڤ دەستەيە بڕاستى ئەڤ پارەيە بۆ هاتيە تەرخان كرن بۆ ئەڤ ساڵە گەلەك كێمە، سفر پۆينت سفر حەفت ژ سەدێيە، و ئەڤە ژى پێتە دڤێت ڤێ دەستەيێ، تەمام ناكاتن، چونكى ئەڤ دەستەيێ گەلەك گرنگە، ئەم لازمە گەلەك ئيهتيمام بدەينە ژينگە، كو ئەڤ تشتە ئەهميەت دان بۆ ژينگە تشتەكى هەنوكە عالەميە، هەمى دەولەتێ جيهانێ يێ بەحس دكەن، هەروەسا بۆ تەرخان كرنا ميلاك بۆ ڤێ دەستێ بەس (15) پلەنە، ئەوژى كێمن، و ئەگەر بۆوان زێدە كەن و ديڤ ئيختيصاصاتە بچن، ئاخر تشت ئەز پشتگيريا ئەو رەئيە دكەم كو زياد بوونا سلفەى عقار هەبيتن بۆ سى مليۆن، هەروەسا بۆ سلفەى زەواج ئەگەر ديڤ ئيمكانيەتا حكومەتێ دا بيتن، سوپاس

بەڕێز گوڵيزار قادر اسماعيل:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

پشتگيرى لە قسەكانى كاك دكتۆر (احمد) دەكەم، لەگەڵ زۆر لە ڕاو و بۆچوونى ليژنەكان لەسەر پێشنيار و سەرنجەكانيان دەربارەى بودجە، دەربارەى كەم و كوڕيەكانى بودجە، هيوادارم كەم و كوڕيەكانى بودجە چاك بكرێت، بەنيسبەت ئەو كەم و كوڕيانەى كە پەيوەندى بە وەزارەتەكانەوە هەيە من جەخت لەسەر ڕاپۆرتى ليژنەى ئەوقاف دەكەم سەبارەت بە وەزارەتى ئەوقاف، ميلاكى وەزارەت زياد بكرێ بۆ (800) كەس، گرنگى زياتر بەو وەزارەتە بدرێ كە ئەركێكى زۆرى لە هەموو كوردستاندا لە ئەستۆ دايە، چەند ساڵێكە داواى ميلاكى پێويست دەكات بە داخەوە كە بۆى دابين ناكرێت، بۆ ساڵى پار داواى (800) كەسى كردبوو بۆى كرابوو بە (500) كەس، بەڕاستى زۆر لەو خاڵانەى كە وەزارەتى ئەوقاف نووسيويەتى لە

لایەن وەزیرە بەڕێزەکانەوە وەڵام نەدرایەوە، هەروەها لیژنەی دارایی کۆمەڵێك لەو خاڵانەی ریز کرد و هیچ تەعلیقێکی لەسەر نەداوە، تەنانەت ئاماژەی بەوەش نەکردووە کە نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە، بۆچی؟ سەبارەت بە دروست کردنی قوتابخانەی تازە و دابین کردنی بودجە بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان من بە تەواوی پشتگیری لێ دەکەم، بەڕێز وەزیری پلاندانان ئاماژەی بەوە کرد کە ئێمە لە هەرێمی کوردستان پێویستیمان بە (3000) قوتابخانە هەیە، بۆ نموونە ئێستاکە شاری ڕانیە زۆر گەورە بووە، پێویستی بە قوتابخانەی زۆر هەیە، قوتابخانەی وا هەیە سێ دەوامی تێدا دەکرێ، لە میانەی ئەم ماوە کورتەیەدا کەسێ دەوامی تێدا دەکرێ من نازانم قوتابی فێرە چ عیلمێك دەبێ؟ کێشە هەبوو لە ڕانیە کە چەند ئیمزایەکیان کۆ کردبۆوە، کێشەی قوتابی و قوتابخانە هەبوو، لیژنەکەی ئێمە بەدوا داچوونی بۆ کرد، سەردانی بەڕێوەبەری پەروەردەمان کرد، کێشەکەمان خستە بەردەم، لە وەڵامدا گوتی من ناتوانم ئەو کێشەیە حەل بکەم، چونکە کەمی قوتابخانە وای کردووە ئەم کێشەیە دروست ببێ، ئێستاش کێشەکەیان بەردەوامە، لە پرۆژە بەردەوامەکاندا هاتووە تەنیا دوو قوتابخانە بۆ ڕانیە دروست دەکرێ، من داوا کارم ئەولەویەت بدرێ بە ڕانیە، چونکە بەڕاستی کێشەی زۆری هەیە لە قوتابخانەکان، پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری شەهیدان دەکەم بۆ زیاد کردنی ڕێژەی دروست کردنی خانوو یان زەوی بدرێ بە کەس و کاری شەهیدانی سەنگەر، بەڵام من پێشنیار دەکەم کەس و کاری شەهیدانی هاووڵاتیش بگرێتەوە و ئەوانیش بێ بەش نەبن، سوپاس

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنی ئەمڕۆمان لەسەر پێشنیاری کۆمەڵێك پەرلەمانتاری بەڕێز دوا دەخەین، دانیشتنی دوای نیوەڕۆمان لە (4) بۆ (7)، (7) بۆ (8) ئیسراحەت، (8) بۆ (11) و (12) ی شەو، سوپاستان دەکەین، تا سەعات (4)ی ئێوارە بە خواتان دەسپێرین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان. بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012 ئێستاش بەڕێز لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، سەرگوڵ خان فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەتی تێبینەکانی من لەسەر پڕۆژە یاسای بودجە لە هەرێمی کوردستان دا، ئێمە دەزانین ساڵ بە ساڵ زۆر جار تێبینی ئەوە دەکرێت ڕێژەی بودجە زیاد دەکات، بەڵام ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانی چیە بۆ ئەم زیاد کردنە؟، ئایا وەك پێویست سوود لەم زیادەیە وەردەگیردرێت؟، ئەوەی کە سەیری بودجەی 2012 بکات کەسێکی بواری ئابووری یان شارەزا، ئەم زیادبوونە خراوەتە خزمەت خەرجی بەکاربردنەوە، لە کاتێك بە بەراورد بە ساڵی ڕابردوو ئەم خەرجییە یەك ترلیۆن زیادی کردووە، ڕاستە خەرجی بەکاربردن هەموومان دەزانین کۆمەڵێك بابە، جگە لە مووچەی فەرمانبەران، بابی تری تیایە کە سیلەع و خەدەمات و مینەح و کۆمەڵێ بابی ترە، ئەوەی تێبینی دەکرێت 70٪ی بودجەی ئەمساڵ بۆ بەکاربردنە، لەم 70٪ یە 45٪ ی بۆ مووچەی فەرمانبەران و تەعویزی موەزفینە، ئەوەی تری 25٪ خراوەتە خزمەت بابەکانی دیکەوە کە ئەگەر بمانەوێ بەشێوەیەکی زانستیانە مامەڵەی لەگەڵ دابکەین دەتوانین ئەم 25٪ ئەگەر 10٪ یشی بۆ ئەو بابانە دابین بکرێت پێمانوایە دەتوانێ هەدەفی خۆی بپێکێ و، ئەو 15٪ی تر بخرێتە سەر خەرجی وەبەرهێنان، جگە لەوە ئێمە لە کاتێك دا کە باس لە بودجە دەکەین بێگومان بودجە داهاتە و دواتر خەرجیەو ئینجا زۆر جار ساڵانە لەهەرێمی کوردستان دا بابەتی کورتهێنان دووبارە دەبێتەوە، ئەو کورتهێنانەی کەلە هەرێمی کوردستان دا هەیە لەلایەن ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییەوە باس لەوە دەکرێت کە ئەم کورتهێنانە هۆکارەکەی یان با بڵێین سەرچاوەکەی پارەی پێشمەرگەیەکە کەلە

حکومـەتی ناوەنـدەوە نـادرێ، لـە عـیراق دا کورتهێنـان ئامـاژە بـەوە دەکرێـت بـە دوو ڕێگـا کورتهێنـان پڕدەکرێتەوە، ساڵانە بە تەسدیق کردنی بودجەی تەکمیلی یان بە وەرگرتنی قەرزی خارجی، بەڵام ئەمساڵ لـەوە دەچـێت کورتهێنـانی هـەرێمی کوردسـتان کـە لـە نـاوخۆی بودجـەی عـیراق دا 17٪ ەکـەی دەتـوانرێ پڕبکرێتەوە، بە بودجەی تەکمیلی پڕ بکرێتەوە، چونکە ئێمـە دەزانـین ئـەو کورتهێنانـەی کـە لـە هـەرێمی کوردستان دا هەیە پێویستی بەوە هەیە لەگەڵ حکومەتی ناوەند دا بە پێی ماددەی 14 لە یاسای بودجـەی عیراق دا کە بڕگەی یەکەمە باس لەوە دەکات کە کاتێك داهاتەکان کە لـە بـەینی هـەرێمی کوردسـتان و لـە بەینی حکومەتی ناوەندە لە 2004 ەوە بـۆ 2011 دەبـێ دیـوانی چاودێری دارایـی عـیراق لەگـەڵ دیـوانی چاودێری هـەرێمی کوردسـتان کـە تـا ئێسـتا نـەیتوانیوە دەسـتبەکار بێت، کۆمـەڵێك کێشـە و گرفتـی هەیـە خۆمان دەزانین لەم پەرلەمانە کە تا ئێستا سەرۆکی ئەو دەزگایە دانەنراوە و پێـك نـەهاتووە، بـە پێـی ئـەو ماددەیە دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کە تا 2012/10/15 دانراوە لە بودجەی گشتی عیراق دا کە دەبێ ئەم بابەتی داهاتە یەکلابکرێتەوە، واتە ئەمە بەڕای من کاریگەری دەبێـت بـۆ زیـادبوونی ڕێـژەی کورتهێنانەکـە کە ئێمە کورتهێنانەکە تەنها بە وەرنـەگرتنی حیسـەی پێشـمەرگە ئاماژەمـان پێیـداوە، ئـەو بودجەیـەی کـە ساڵانە کە ئاماژەم پێی کرد لە خزمەتی بودجەی بـەکاربردن دایـە، بودجەیـەکی گـەورەیـە و ئـەم بودجەیـە ئەو ئامارانەی کە لە هەرێمی کوردستان داهەیە لەڕووی گەشەی ئابووری و کاریگەری ئەم بودجەیـە لەسـەر ژیانی هاووڵاتی، کۆمەڵێك ئامار هەیە ئاماژە بەوە دەکەن کە خەڵکی کوردستان لەبەردەم ترسـی گـەورە دان و بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە حکومەت پلانێکی نیە بۆ ئەوەی ئەم ئاماژانە یان بڵێین ئـەم ڕێژانـە دابـەزێت، بـۆ نموونـە لـە دەزگـای ئامـارەوە وەرگـیراوە کـە 14٪ی خـەڵکی هـەرێم بـێ کـارە، 4٪ ی خـەڵکی کوردسـتان هەژارە، لەوە خەتەر تر 3٪ی لەژێری هێڵی هەژاری دایە، کە ئێمە دەزانین ساڵانە ئەو بودجە گەورەیە ئایا یەعنی ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی حکومەت پلانـی نـەبووە بـۆ دابەزانـدنی ئـەم ڕێژانـە؟، هـەموو سـاڵێك باس لە ڕێژەی تەعینات دەکرێت و زۆربەی ئەو دەرچووانەی زانکۆ و پەیمانگاکان کە لە هەرێمی کوردستان دان داواکاری دامەزراندنیان هەیە لەسەرجەم ئەو بوارانەی کە بۆ ئەوەی خزمەتی تیا بکەن، ئێمـە دەزانـین ئەو یاسایەی کە لە هەرێمی کوردستان دەرچووە یاسای ڕاژە کە بـۆ ئـەوە بـوو بـە پێـی بنـەمای ئـەو یاسـایە خەڵك دابمەزرێ، بەڵام دەبینین ئەو ساڵە بەدیلی ئەوە، ئەو ساڵ ئەو یاسـایەمان تەسـدیق کـرد ئـەو یاسـایە نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە یان پێشنیار نیە بۆ ئەوەی کە حکومەت یان بڵێین حکومـەت نیـەتی ئەوەی جێ بەجێ بکات ئەو 17 هەزارەی کـە دانـراوە بـۆ زیـادکردنی بـۆ میلاکـات، ئێمـە ئەگـەر ڕێژەیـەك

وەرگرین بۆ فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان دا بە پێی ئامارەکان 662 هەزار و 444 فەرمانبەر هەیە کە ڕێژەی دەکاتە 16٪ ی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، ئەگەر ڕێژەکەی ئەمساڵ 17 هەزاریشی بخرێتە سەر ئەو ڕێژەیە بەرز دەبێتەوە بۆ 18٪ کە ئەمە بە پێی ستاندارد ڕێژەیەکی گەورەیە لەگەڵ ئەوەش دا کە من باس لەوە دەکەم کە خەڵك داواکاری تەعین بوونی هەیە، بۆیە دەڵێم حکومەت پلانێکی هەبێ بۆ ئەوەی خەڵك بەرەو وەزیفەی گشتی یان بڵێین بەرەو کەرتی گشتی زیاتر هەنگاو نەنێ، بەڵکو کۆمەڵێك حەوافز یان کۆمەڵێك ڕێنمایی یان یاسا دەرچێ بۆ ئەوەی کەخەڵك ڕوو لە کەرتی تایبەت بکات، پارساڵ لە یاسای بودجەی 2011 باس لە نەقڵ کردنی موەزەف کرا لە کەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەت، بە پێی ئەو ماددەیە کۆمەڵێك حەوافز دانرا بۆ ئەوەی کە کەرتی تایبەت ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن بە هەماهەنگی لەگەڵ حکومەت، بەڵام بە داخەوە بە پێی ئەو ئامارانە یان بە پێی ڕێژەی فەرمانبەران ئەم یاسایە لەوە دەچێ بەهیچ شێوەیەك جێ بەجێ نەکرابێ و یەك فەرمانبەر نەچووبێتە سەر کەرتی تایبەت، ئەو کورتهێنانەی کە لە بودجە هەیە دەگەڕێمەوە سەر کورتهێنان زۆرجار ئەو زیادبوونەی کە لە بودجەی عیراق دا هەیە بۆ کاریگەری نابێ لەسەر زیادبوونی یان کاریگەری بودجە بۆ سەرهەرێمی کوردستان کە ڕێژەی نەفەقاتی سیادی هەموو ساڵێ بەرز دەبێتەوە و زیاد دەکات، ئەم نەفەقاتە سیادیە لە دوای دەرکردنی ئەو ئینجا ڕێژەی 17٪ ی هەرێمی کوردستان جیا دەکرێتەوە، هەموومان دەزانین ئەمە کاریگەری دەبێ بۆ سەرکەم بوونەوەی ڕێژەی هەرێمی کوردستان، بۆیە ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە نوێنەرانی هەرێمی کوردستان لە حکومەتی ناوەند، ئەو وەزیرانەی کە هەمانە لەوێ پێداگریان لەسەر ئەوە نەکردووە کە زیادبوون خۆمان دەزانین نەفەقاتی سیادی زۆر کاریگەری گەورەی نیە، زۆر بوونی بۆ سەر خەڵك نابێتە هۆی خزمەتی زۆربەی چین وتوێژەکان، بەڵکو لەخزمەتی ئەو بوارانەیە کە بۆی دیاری کراوە، نەفەقاتی حاکیمەش کە ڕێژەیەکی دێت بۆ هەرێمی کوردستان بە پێی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی زۆربەی ئەو بوارانەی کە بۆی تەرخان کراوە، نەگەیشتووەتە هەرێمی کوردستان، کە باس لەوە دەکات لە خشتەکە لەلاپەڕە 3 کە ئەو بڕانە زۆربەیان بە ڕێژەی 100٪ نەگەیشتوون هەندێکیان بەڕێژەی 50٪ و 20٪ گەیشتوون، ئەو ڕێژەی نەفەقاتی حاکمە ئێستا لە 2005 ەوە تا 2011 ماوەتەوە حیسەی هەرێم دەبێ وەرگیرێ زیاد لە 11 ترلیۆن و 569 ملیارە، کە ئەمە موستەحەقاتی هەرێمی کوردستانە، تا ئێستا ساڵانە ئەمانە بەجیا لە بودجە دەبێ دیاری بکرێت، پێویستە بخرێتە سەر ئیرادات، بەڵام تا ئێستا ئێمە ئەم پارانەمان نەبینیوە، زۆرجار هاوکارانم لە پەرلەمان لە بودجەی ئەمساڵ باسیان لەوە کرد کە زانیاری

نادروست گەیەنراوە بە پەرلەمان لەلایەن حکومەتەوە، چەندین نموونە هەیە بۆ ئەوە، من نموونەیەك باس دەکەم لەخەرجی مانگی یەکەمی ساڵی 2010 ی باربووە، باس لەوە دەکرێت کە 512 ملیار و 586 ملیۆن بۆ باربوو خەرج کراوە، لەکاتێك دا خۆی خەرجی باربووی هەموو ساڵەکە 306 ملیارە، کەواتە شەش مانگی یەکەم 206 ملیاری زیاترە لە کۆی ساڵەکەیە، ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی ئەم هەڵەیە هەڵەی ژمێریاری نیە، بەڵکو ئەگەر بەوردی سەیری بکەین زیانیاری هەڵە هەیە و هاتووە بۆ پەرلەمان کە ئەمە بەداخەوە ئەمساڵ لە بودجە دا جێ بەجێ دەکرێ ئەو هەڵانە کە هاتووە بۆ پەرلەمان، ئێمە دەزانین کە پلانێك هەبێ بۆ ئەوەی حکومەت کەرتێك یان شوێنێك ببووژێنێتەوە، ئەو شوێنە بدرێت بە وەبەرهێنان، بۆ نموونە باس لە دوو شوێن دەکەم کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە کە لە 2005 ەوە دراوە بە کۆمپانیایەك، بۆچیە؟ کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو پلانەی هەیە ئەم کارگەیە بدات بە وەبەرهێنەر یان بڵێین کەرتی تایبەت بۆ ئەوەی زۆرترین سوود و ئیستفادەی بۆ هاوولاتیان هەبێ، بەڵام ساڵانە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە 1 ملیاری بۆ تەرخان کراوە بۆ مووچەی فەرمانبەرانی کە ئەمە خۆی لە خۆیدا بە پێی ئەو گرێبەستە دەبێ مووچەی فەرمانبەران ئەو کۆمپانیایە بیدات کە لە 2005 ەوە تا ئێستا 2012 دەکاتە حەوت ملیار دینار، فەرمانبەرانی شوەیفات کە ساڵانی پێشووتر لە پرۆژەکاندا پارە بۆ شوەیفات دابین کراوە، کە هەرچەندی کۆمەڵێك لە پەرلەمانتار دژی ئەوە بوون کە دواتر ئەو 36 ملیارەی بۆ سەرف کرا، ئەمە باشە بۆ بنیادنانی قوتابخانە و بە کۆمەڵێك تەبریرات کە کۆمەڵێك خەڵکی بیانی لێرەن و دەتوانن سوود لەو قوتابخانەیە وەربگرن، بەڵام ئێستا ئەو قوتابخانەیە موڵکی کۆمپانیایە، ئەو فەرمانبەرانەی کە لەوێن دەبێ ئەو کۆمپانیایانە مووچەیان بدات، بەڵام ئێستا ئەو قوتابخانەیە پارەی لەلایەن حکومەتەوە بۆ فەرمانبەرانی دابین دەکرێت، ئەمە پێویستی بە وەڵام هەیە، لەسەر کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە خاڵێکی تریش هەیە ئێمە باس لە داهات دەکەین کە ئەوداهاتانەی لە بودجەی ئەمساڵ دا هەیە هیچ داهاتی تەواو فیعلی نین، کۆمەڵێك داهات هەیە نەهاتووەتە ناو ئەم بودجەیەوە یەکێ لەوانە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجەیە، لە ڕوونکردنەوەکەی وەزیری داراییش دا ئاماژەی پێدرا کە لە مانگێك دا 6 هەزار تەن بەرهەم دەهێنێ کە هەزار تەنی دەدرێتەوە بە تەسویقی حکومەت کە ئەو هەزارە دەفرۆشێ بە خەڵکی و بە شوێنەکان بە سعرێك، بەڵام ئەو پارەیەی کە لە 2008 و 2009 و هەتا ئێستا هی فرۆشتنی ئەو چیمەنتۆیە کە دەدرێت بە وەزارەتی دارایی کە بە پێی وسوڵات دراوە 35 ملیار و نیوە کە داهاتی ئەو کارگەیەیە، بەڵام تا ئێستا لە داهات دا هیچ ئاماژەیەکی پێ نەدراوە، سندوقی خانەنیشینی

که ئەویش زۆر پێموایە قسە و باسی لەسەر کرا، ئەو سندوقە بە پێی ئەو ئیستقتاعەی کە لە فەرمانبەران دەبڕدرێت کە لە مووچەی بنەڕەتی فەرمانبەران دەبڕدرێت و 12٪ شی کە حکومەت دەیدات بەو سندوقە بۆ تەمویلی ئەم سندوقە، ئەوەی کۆ دەبێتەوە لەم سندوقە پێویستە مووچەی خانەنیشینان لەم سندوقە بدرێت، واتە ئەم سندوقە ڕەسیدی هەبێ، بەڵام بە پێی هەندێ بەڵگەنامە و لێدوانی وەزیری دارایی ئەم سندوقە تا ئێستا نیە و وجودی نیە، لە ساڵانێك کە ئەم پارەیە لە فەرمانبەران دەبڕدرێت بۆ حسابی سندوقی خانەنیشینی چی لێ دێت؟ لە حکومەتی مەرکەزی موئەسەسەی تەقاعودی هەیە لەو موئەسەسەیە هەرچی تەقاعودە مووچە وەردەگرێ، بەڵام ئێمە دەبینین مووچەی خانەنیشیی لەسەر بودجەی بەکاربردنە لە وەزارەتی دارایی سەرف دەکرێت کە، ئەمە خەلەلێکە خۆی ئەو سندوقە بۆ دانراوە بۆ ئەوەی مووچەی خانەنیشین و ئەو زیادانەی لەسەر ئەو سندوقە بدرێت، کۆمەڵێك خەلەلی تر هەیە کە پێموایە ئەگەر باسی بکەم دووبارە هاوکارانم باسیان کردووە لە بودجە دا ولە داهاتەکاندا لەدوای ئەوەی کە بودجە گەیشتە پەرلەمان ئەو داهاتی خەملێنراوی ساڵی 2012 کەلەسەر ئاستی وەزارەتەکان نێردرابووە پەرلەمان سەرەتا 472 ملیار بوو دوای ئەوە لە 6/4/ لیستێکی دیکە هات بۆ پەرلەمان کە مەزەندەی کرد بە 476 ملیار، واتە داهاتی خەملێنراوی حکومەت لەسەر ئاستی وەزارەتەکان 3٪ی بودجەیە، ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئێمە ئەگەر بەراوردی بکەین لە ساڵی 2010 داهاتی ناوخۆ 742 ملیار بووە، لە 2010 ەوە تا ئێستا خۆ دەزانین کۆمەڵێك گۆڕانکاری گەورە لە هەرێمی کوردستان ڕوویداوە بەرەو ئەوەی کە بودجەش لەو دوو ساڵە زیاتر بووە، ئەم دابەزینی داهاتە بۆ؟ ئەمە پرسیارە بۆ وەزیری دارایی، زۆر پرسیار و زۆر ناڕوونی هەیە لە داهاتی سنووری گومرگەکان و ئەو داهاتەی کە زۆرجار باس دەکرێت کە باس لە داهاتی ناوخۆیی دەکەم ئەگەر من باسی داهاتی هاتنە ناوەوەی ئۆتۆمبیل بۆ هەرێمی کوردستان بکەم، کە هەر ئۆتۆمبیلێك کە دێتە ناو هەرێمی کوردستانەوە ڕێژەیەك لە گومرگی لێ وەردەگیرێ جگە لەوەی کە ئەو تابلۆیەی کە وەری دەگرێت بۆ ژمارەکە ئەویش دەبێتە داهات بۆ هەرێمی کوردستان، لە ساڵی 2011 (149669) ئۆتۆمبیل هاتووەتە ناو هەرێمی کوردستانەوە کە ئەو گومرگەی لێی وەرگیراوە لەگەڵ پێدانی ژمارە، هەر هەمووی کۆکراوەتەوە و 378 ملیارە، لە کاتێك دا حکومەت داهاتی گومرگ و باجەکانی بۆ ئێمە بە 300 ملیار مەزەندە کردووە کە ئەمە جیاوازیەکە کە ئەمە تەنها ئەو داهاتە ئەوەندە بێت داخوا داهاتەکانی دیکە چەند بێت؟، بۆیە ئەمە پێویستی بە ڕوونکردنەوە هەیە لەلایەن وەزیری داراییەوە، کۆمەڵێك پێشنیار هاوکارانم کردیان بۆ ئەوەی کە لە ساڵانی ڕابردوو دا پەرلەمانی کوردستان

یاسای بودجە بە تایبەتی 2011 بڕیاری لەسەر هاوتاکردنی مووچەی خانەنیشانی هەرێم و ناوەند کردووە کە ئەمە بە هیچ شێوەیەك جێ بەجێ نەکراوە، هاوتاکردنی دەرماڵەی فەرمانبەران کە پێویستە ئەمە لەم ساڵە بڕیاری لێ بدرێت و میکانیزم دابندرێت بۆ جێ بەجێ کردنی، ئێمە وەکو لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی باسمان لەو 115 ملیارە کرد لە ڕاپۆرتەکە، بەڵام وەزیری دارایی وەڵامی ئەوەی نەدایەوە لە کاتێك دا 200 ملیار تەرخان کراوە بۆ مینحەی حیزب و پڕۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان، لە شوێنێکی تردا باس لە 115 ملیار دەکرێت بۆ ڕێکخراوە زانستیەکان و ڕێکخراوەکانی تر، داوای ڕوونکردنەوەمان کرد لەسەر جیاوازی ئەم دوو بڕە لە دوو شوێنی جیاواز دا ئاماژەی پێکراوە، خاڵێکی تر دێمەوە سەر ژمارەی فەرمانبەران کە بە پێی ئەو جەدوەلەی بۆمان هاتووە لە نێوان فەرمانبەرانی ژن وپیاو دا هیچ هاوسەنگیەك ڕانەگیراوە، بە پێی ئەوە بێت ئەو جەدوەلەی کە لەلایەن وەزارەتەوە بۆمان هاتووە ژمارەی فەرمانبەرانی پیاو لە گەڵ ژنان سێ ئەوەندەیە، بۆیە ئێمە کە باس لە هاوسەنگی دەکەین نەك بڵێین یەکسانی، هاوسەنگیەك ڕابگیرێ لە کاتێك دا کە ژمارەی دەرچووانی ئافرەت لەگەڵ پیاو دا هیچ جیاوازیەکی ئەوتۆیان نیە، پێویستە لە کاتی تەعیناتیش دا ئەو هاوسەنگیە ڕابگیرێ وەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی ژناندا ئاماژە بەوە کراوە، کۆمەڵێك پێشنیار بۆ ئەوەی کە ئێمە بتوانین ئەو داواکاریانەی هاووڵاتیان هەیانە لە بودجە جێی بکرێتەوە من پێم باشە بودجەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە کەم بکرێتەوە بەڕێژەیەك کە 10٪ بۆ ئەوەی کە ئێمە بتوانین یەکسانی مووچەی خانەنیشانی پێ بکەین، دواتر ئەو پێشنیارەی کە کراوە بۆ زیادکردنی سلفەی زەواج و سلفەی خانووبەرە ئێمە بتوانین بەم کەم کردنەوەیە تەغتیەی بکەین، لە یەکێ لە وەڵامەکانی وەزیری پلاندانان دا کە باس لە تەرخان کردنی پارە کرا بۆ پڕۆژەی باڵەخانەی بنکەکانی پۆلیس کە 100 باڵەخانەی پێویستە، بەڕێزی وتی ئێمە لەبەر ئەوەی ژمارەیەکی زۆر لە قوتابخانەمان پێویستە ناچارین واز لەم پڕۆژەیە بێنین بۆ زیاد کردنی قوتابخانە، ئێمە هەمووومان لەگەڵ زیادکردنی قوتابخانە داین کە هەڵمەتێك هەیە بۆ بیناکردنی قوتابخانە لە هەرێمی کوردستان دا، بەڵام ئێمە باس لە هاوسەنگی، تەوازون دەکەین لەبەینی پڕۆژەی سەرجەم سێکتەرەکان دا، ئێمە لە سلێمانی چووینەتە زۆربەی ئەو بنکانە کە بنکەی پۆلیسە و کۆمەڵێك ڕاپۆرتیشمان بۆ هاتووە لەلایەن ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤەوە کە ئەم بنکانە بە کەڵکی ئەوە نایەن کە ئەو ئەرکە گەورەیەی کە پۆلیس جێ بەجێ ی دەکات لەم شوێنە جێ بەجێ بکرێت کە جگە لەوەی زۆربەیان لە شوێنی کرێ دان کە ئەوان داوای ئەوەیان کردووە کە شوێنەکەیان هاوشان بێت بۆ ئەوەی کە بتوانن ئەو ئەرکە گەورەی تیا جێ

بەجێ بکەن، بۆیە من پێموایە دەتوانرا شوێنێکیش بۆ پڕۆژەکەی ئەوان بکرێتەوە لە پاڵ ئەو پڕۆژانەی تر کە کراوە، نەبوونی هاوسەنگی لەبەینی پڕۆژەی شوێنەکاندا، من تەنها یەك نموونە دەهێنمەوە بۆ پڕۆژەکانی شارەوانی عەنکاوە من لەگەڵ ئەوەم لە هەموو شوێنەکان پڕۆژەیان بۆ بکرێت، بەلاّم بە شێوەیەکی یەکسان مامەڵە لەگەڵ ئەو پڕۆژانە بکرێت، پێموایە 17 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلاّم بۆ هەموو پڕۆژەکانی قەزای قەرەداغ 2 ملیار تەرخان کراوە، یەعنی ئەمە نابەرامبەریەکی زۆر گەورەیە کە پێویستە حکومەت هەوڵ بدات هاوسەنگی لەبەینی ئەو شوێنانە بکات کە زۆرجار دەوترێ پڕۆژەکان بە پێی ژمارەی دانیشتوانە، لە کاتێك دا قەزا ژمارەی زیاترە لە ناحیە، پێویستە ئەو هاوسەنگیە بکرێت لەبەینی پڕۆژەی شوێنەکان دا، کۆمەڵێك خاڵ و تێبینی تر هەیە پێموایە بۆ ئەوەی کاتی زیاتر نەگرم سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەفرین خان فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، وێڕای دەستخۆشی و ماندوونەبوون بۆ لیژنەی دارایی لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتێکی تێروتەسەل، سەرباری ئەوەی کە توانیویەتی بچێتە وردەکاریەکانەوە و لە هەمان کاتیش دا توانیویەتی سەرجەم ئەو کەموکورتیانەی کە لە نێو بودجە داهەیە بیخاتەڕوو، بەلاّم ئەوەی جێگەی پرسیارە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان نازانم هەڵسەنگاندن و شیکاریەکانی لیژنەی دارایی لە پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنەکانی دیکە سەبارەت بەو دیدوبۆچوون و پێشنیار و ڕەخنانەی کەوا هەیانە لەنێو خودی بودجەکە بەشێوەیەکی گشتی ئەمە لەسەر بنەمای ئەمە پەسەندە و ئەمە پەسەند نیە، ئەمە بێ کۆمێنتە و ئەمە بۆ حکومەت بکرێت بە پێشنیار و نازانم چی، من ئەو پرسیارە دەکەم ئایا ئەمە لەسەر چ بنەمایەکە کە ئەمە کاری حکومەتە و کە لە نێو هۆڵدا وەلاّمی سەرجەم تێبینی و سەرنج و داواکاری ڕاپۆرتی لیژنەکان بداتەوە کە سەرنجی سەرجەم پەرلەمانتارانە؟، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سەرباری خاڵە باشەکانی بودجە، لەبەردەوام بوون لەسەر پڕۆژەکانی قەرز و پێشینەکانی خانووبەرە و هاوسەرگیری و کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشتوگوزار و بیمەی بێ کاری و تواناسازی وهەروەها کۆمەڵێك خاڵی تری باش، بەلاّم لە هەمان کات دا بودجەکە دەتوانم بڵێم چەمکێکە لە کەموکورتی، چەمکێکە لە کەلێن، بەلاّم هاتنیشی بۆ پەرلەمان مانای ئەوەیە کە لە موناقەشەی پەرلەمانتارە بەڕێزەکانەوە بتوانرێ

ئەو کێشانەی کە لە نێوانیاندا هەیە لە بێژەنگ بدرێت و کەموکورتیەکان کەم بکرێتەوە، بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە ساڵانە گفتوگۆ و موناقەشەیەکی زۆر لەسەر بودجە دەکرێت و لەلایەن پەرلەمانتارانی بەڕێزەوە سەرجەم سەرنج و تێبینی و کەموکورتیەکانی پڕۆژەکان ئەخرێتە ڕوو، بەڵام لە ساڵی داهاتوو کە بودجە دێتەوە هیچ ئەمانە ڕەچاو نەکراوە بە هەمان کەموکورتی دەهێندرێنەوە پەرلەمان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لە وەڵامی پرسیارێك بۆ وەزیری دارایی سەبارەت بە دواکەوتنی بودجە کە ساڵانە دووبارە دەبێتەوە، بەڕێزیان ئاماژە بە دوو هۆکاری گرنگ دەکەن ئەوانیش بریتیە لە یەکەم/کە ئەوان بە پلەیەکی زۆر گرنگ باسی دەکەن دواکەوتنی پەسەند کردنی بودجە لەلایەن حکومەتی عیراقەوەو ئاڵوگۆڕی کابینە واتا پێکهێنانی کابینەی شەشەم، ڕاستە ئەمانە هۆکاری گرنگن کابینە بەس ئەمساڵ گۆڕاوە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەشەوە ئێمە ئەگەر لەدوای چارەسەردا نەگەڕێین و ساڵانە چاوەڕێی حکومەتی مەرکەزی بکەین تا پەرلەمانی ئەوان بودجە پەسەند دەکات و دواتر دەینێرێتەوە و تا حیسەی هەرێم دابین دەکرێت، بە حقیقەت ئەمانە ڕێگروپاساوێك بەردەوام دەبن لەبەردەم ئامادە نەکردنی بودجە و ناردنی بۆ پەرلەمان، ئەمەش بە زەرەر بۆ پڕۆژەکان دەشکێتەوەو وا دەکات کە پڕۆژەکان ببنە پڕۆژەی بەردەوام و کەڵەکە بوو و دواتر پشکی شێر لە بودجەی وەبەرهێنان بۆ ئەو پڕۆژانە سەرف بکرێت، بۆیە ئەگەر کارمان وابچێ من وا دەڵێم و پێم باشە کە ئێمە سەری ساڵی دارایی بگۆڕین، لەبەرئەوەی زۆرێك لە وڵاتان سەری ساڵی دارایی لەوانەیە لە 4/1 بێ یان لە 6/1 بێت، بۆنموونە لە وڵاتی کۆریا لە 4/1 دەست پێ دەکات بە تایبەتی ئێستا ئێمە لەسەروبەندی هەموارکردنەوەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانین و ئەمە باشترین دەرفەتە بۆ ئاڵوگۆڕ کردن لەسەر بابەتی سەری ساڵی دارایی، خاڵێکی دیکە لە بودجەی دوو ساڵی ڕابردوو یەکێك لەو خاڵە باشانەی کە لەنێو بودجەدا دەهات دروست کردنی قوتابخانە و هەڵمەتی نیشتیمانی بۆ دروست کردنی قوتابخانەی نموونەیی بوو لە لەناوچەکانی کوردستان، خۆشبەختانە گۆژمەی باشی بۆ دابین کراو ڕێژەی باشیشی لێ دروست کرا، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنج وتێبینیە کە ئەمساڵ شتێکی ئەوتۆ بەدی ناکرێت، بە پێی ئەو داتا و زانیاری و ئامارانەشی کەوا هەن، هەرێمی کوردستان پێویستی بە ڕێژەیەکی زۆر لە قوتابخانە هەیە، هەروەك جەنابی وەزیری پلاندانانیش وتی نزیکەی 3 هەزار قوتابخانە پێویستە، بەڵام کە ئێستا باسی ئەمە نەکراوە نازانم ئێمە کێشەی قوتابخانەمان نیە یان قوتابخانەمان زۆرە؟، خاڵێکی دیکە پار ساڵ لە بودجەی ساڵی 2011 بڕی 10 ملیار دینار تەرخان کرا هەروەك ئێمە لە لیژنەی خۆشمان وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ ئاماژەمان پێ کردووە، بەڵام نیەتی من لە دووبارە کردنەوەی ئەم پرسیارە ئەوەیە کە

وڵامێکی ڕوونترم لە جەنابی وەزیر دەستکەوێ، وەکو لیژنە بەدواداچوونمان کردووە، سەردانی بەڕێزیانمان کردووە، لەگەڵ وەزیری دارایی و بریکاری وەزارەت کۆبووینەتەوە، سەبارەت بە بڕی ئەو 10 ملیارەی قەرار بوو کە وەکو هاوکاری قەرەبووکردنەوە بدرێت بە ئاوارە گەڕاوەکانی تورکیا و ئێران ئەوانەی گەڕاونەتەوە ئەوانەشی کە نیەتیان هەیە لە داهاتوو بگەڕێنەوە کە ئەمەش بە پێی یاسای بودجە لە یەدەگی وەزارەتی دارایی وئابووری دەبێت، بەڵام هەتا ئێستاشی لەگەڵ دابێت چارەنووسی ئەم دەملیارە دیار نیە، بە ئێمەیان ڕاگەیاندووە لە وەزارەتەوە کە لیژنەیان پێکهێناوە بۆ ئەوەی کە بڕی ئەو 10 ملیارە مەسەلەن سەرپەرشتی بکەن و ڕێوشوێنەکان بگرنەبەر، بەڵام خودی ئەو لیژنەیە کۆبووینەتەوە، ئەوان ڕای دەگەیەنن کە ئەو کارەی ئەوان دەیکەن، سەرپەرشتی دەکەن بڕی ئەو پارەیەی کە گەیشتووەتە لای ئەوان هیچ ڕەبت و پەیوەندیەکی بە بڕی ئەو 10 ملیار دینارەوە نیە کە پار ساڵ لە بودجە بۆ قەرەبووکردنەوەی ئاوارەکان دانرا، بەڵکو ئەوان ڕایان گەیاندووە ئەو پارەیە بۆ دروست کردنی یەکەی سەفەری و کەرەڤانە و خانوو خزمەتگوزاری پێویستە بۆ ئەو هاووڵاتیانەی لە کاتی بۆردومان کردنی ناوچە سنووریەکان دا ئاوارە و پەڕاگەندە بوون و لە شوێنی خۆیان دوورکەوتوونەتەوە، بۆیە من دەمەوێ وەڵامی تەواو لەبەڕێز وەزیری دارایی سەبارەت بە بڕی ئەو 10 ملیار وەربگرم و زۆریشم لا گرنگە، خاڵێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان دیارە بە پێی ڕێژەی دانیشتوان ژمارەی دانیشتوانی هەرێم بە 4ملیۆن و 189 هەزار کەس خەمڵێنراوە، ئەوەندەی بەبیرم بێت دەتوانم بڵێم من مناڵ بووم هەتا ئێستا هەر دەڵێن ڕێژەی هەرێمی کوردستان 5 ملیۆن کەسە، نازانم چما خێرەکە نازانم چووەتە ئاو، ڕێژەی نەگۆڕە و زیاد ناکات؟، ئێستا بە چوار ملیۆن کەس هەژمارکراوە، بۆیە ئەوەش شەڕێ جدی نوێنەرانی ئێمەیە لە حکومەتی ناوەندی لە ئەنجومەنی نوێنەران کە دەستپێشخەری بکرێت لە هەڵبژاردن و لە ئەنجامدانی پرۆسەی سەرژمێری بۆ دیاری کردنی ژمارەی تەواوی دانیشتوانی هەرێم دیارە بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لەبڕی ئەو 6 ترلیۆنەی کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانە گۆژمەی 779 ملیار بە پێی ڕێژەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان دابین کراوە و دیارە ئێستا بودجەکە کراوەتەوە، پێشنیاری من کە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە نێو بودجەی گشتی دەربهێندرێت و ئەم دەسەڵاتەش زیاتر بە پارێزگاکان و ئەنجومەنی پارێزگاکان بدرێت، چونکە ئەوان خۆیان دەزانن پێداویستی پارێزگا و قەزا و ناحیەکان لەڕووی پرۆژەوە چیە و چی نیە، قەرار وابوو کە بڕی 7500$ وەکو مینحە بدرێت بە گوندنشینان، بەڵام نە ئەو جێ بەجێ کراو، نە دەنگوباسیشی ماوە وەکو کورد دەڵێ هەمووی خۆی لێ کەڕکردووە، من پێشنیار دەکەم

یان ئەوەتا بڕی ئەو 75 وەرەقەیە بدرێت بە گوندنیشینان یان ئەوەتا سلفەی عەقاری بۆ گوندنیشینان بکرێت بە 25 ملیۆن دینار، بەڵام بە بۆچوونی من لەوانەیە 25 ملیۆن دینارەکە لە قازانجی حکومەت بێت، لەبەرئەوە سبەی ڕۆژ قەرزە و دەگەڕێتەوە خەزێنە، بەو پێیەی کەوا گوندەکان بڕبڕەی پشتی ئابووری هەرێمی کوردستانن و سەرچاوەی داهاتی گرنگی هەرێمی کوردستانن، گوندەکانیش لەڕابردوو پاڵپشتێکی بەهێزی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان بوون، بۆیە پێویستە حکومەتی هەرێم خۆی نەك گوندنیشین داوای ئەوە بکات خزمەتگوزاری بۆ بگەیەنێ، بەڵکو خۆی دەستی گوندنیشینان بگرێت و لەسەر زێدی خۆیان داینێ و گوندی هاوچەرخیان بۆ دروست بکات و پێداویستیەکانی کێڵگەشیان بۆ دابین بکات، وێڕای دەستخۆشی کە پرۆسەی قەرزی کشتوکاڵ بەردەوامە، بەڵام ئێمە پێویستمان بە دڵنیایەك هەیە بۆ گوندەکان، ئێمە نامانەوێ بڵێین ئەم بڕی 25 ملیۆن دینارە بۆ ئەوەیە کە پرۆسەی پێچەوانە کردنەوەی کۆچ کردن لە شارەکانەوە بەرینەوە بۆ گوندەکان، بەڵکو جۆرێك لە دڵنیایی دەدات بە گوندنیشینان کە بیر لە چۆڵکردنی گوندەکانیان نەکەنەوە و دەستی کاریش لەڕووی گەشتیاری و باخداری و کشتوکاڵەوە ڕوولە زیادبوون بکات، کە ئێستا زۆر زۆر کەمی کردووە و دەتوانم بڵێم خەڵکی تاقەتی لێی چووە، لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لاپەڕە 14 لە بەشی بەخشین باس لە وابزانم سەرگوڵ خانیش ئاماژەی پێی کرد بڕی 115 ملیار دینار کراوە بۆ ڕێکخراوە زانستی و ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەکانی تر بەم نەسە لەگەڵ لیژنەی ئۆڵۆمپی و پارا ئۆڵۆمپی و یەکێتیە وەرزشیەکان، ئێمە قسەمان لەسەری نیە و دەست خۆشیان لێ دەکەین، بەڵام دەپرسین کە ڕێکخراوەکانی تر چیە؟ ڕێکخراوە ڕۆشنبیریەکان چین لە کاتێك دا کە بڕی 200 ملیار دینار دابین کراوە بۆ پشتیوانی کردنی حیزب و پرۆژەی ڕێکخراوە ناحکومیەکان؟ بۆیە ڕوونکردنەوەمان دەوێت، هەتا ئێستا ئەو پێوەرەی کە دانراوە بۆ دابەش کردنی پرۆژەکان یان بۆ دابەشکردنی هەردوو بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان بۆ ناوچەکانی کوردستان، لەسەر ئەساسی ژمارەی دانیشتوان و زەرەرمەند بوونی ئەو ناوچانەیە، بەڵام بە بۆچوونی من هەدەفی دووەم واتە زەرەرمەند بوونی ناوچەکان هەتا ئێستا ئامانجی خۆی نەپێکاوە و نەتوانراوە بە شێوەیەکی فیعلی خزمەتی پێویست بە ناوچە زەرەرمەندەکان بگەیەنرێت، دیارە بەش بەحاڵی خۆم هەر شوێنێك بۆنی کوردستانی لێ هاتبێ دەستی وێرانکاری ڕژێمە یەك لەدوای یەکەکانی بەرکەوتووە، من نموونەیەك دەهێنمەوە، مەسەلەن ناوچەی شارەزور و هەڵەبجە و هەورامان، بە حەقیقەت هەڵەبجە پێویست ناکات من باسی بکەم لەبەرئەوەی دۆکیۆمێنتێکی زیندووە بۆ خۆی و پێویست بە هیچ نموونەیەك ناکات، ناحیەی سیروان کە

شەش، حەوت دەقیقە لە هەڵەبجەوە دوورە لـە ساڵانی 63ـ68 بـە دوو قۆنـاغ لەلایـەن ڕژێمـی ئـەو کاتـەی عیراقەوە بە پرۆسەی تەخت کردن و سووتاندن داڕۆیشتووە و تا خەڵکەکەی ئاوارە بوون و پەراگەندە بوون و دەریش کران، یەعنی دەبینین هەتا ئێستا خزمەتگوزاری لە ئاستێکی زۆر زۆر نزم دایە وشـتێکی ئـەوتۆی بـۆ نـەکراوە، قـەزای سەیدسـادق، بـەڕێز سـەرۆکی پەرلـەمان، پـاش کیمیابـاران کردنـی هەڵەبجە دەسـت بـە پرۆسەی تەخت کردنی ئەم قەزایە کرا هەتا سەرەتای ساڵی 1989 پرۆسەکە بە بەردەوام بـوو تـەخت کـرا و سووتێنرا خەڵکەکەی ئاوارە بوو، دەبینین هەتاوەکو دوو هەنگاو ڤیرتاو بۆ ئەو شارە کرا لە ساڵی رابـردوو گیان گەیشتە کونـەلووتیان، ئێسـتاش هـەتا سایدی ئەوبـەر تـەواو دەبێت دەبـێ دوعـا بکـەن ئـەوەی تریـان هەڵنەوەشێـتەوە و تێکی نەدات، بۆیە پێویستە ئاوڕدانەوەکان زۆر زۆر جدی بێت، تەنها پێوەری دانیشـتوان ئەساس نەبێ بۆ دابەش کردنی پڕۆژەکان و، ناوچە زەرەرمەندەکان زۆر زۆر پێویستیان بە دەستی هاوکاری و پڕۆژەی خزمەتگوزاری هەیە، ناوچەیەکی وەکو هەڵەبجە کە لە دەرەوە بـاس لـە هەڵەبجـە دەکرێـت وەکـو کورد دەڵێ ناوی گەورە و دێی وێرانەیە، کە دەچیتە ناوەوە زۆر زۆری فەرقە، ئەوە دۆکیۆمێنتێکی زیندووە پێویست بەوە ناکات کە من لێرەوە باسی بکەم، بۆیە حکومەت هەرچی بۆ بکات هێشتا هەر کەمە و حـەقی خۆی پێ نەدراوە، لە وەڵامی بەڕێز وەزیری پلاندانان بۆ هەندێ لە داواکاری و سەرنج و تێبینی هەندێ لە لیژنەکان لەسەر بنەمای دەڵێ پەسەندە و دەڵێ باشە و دروست کردنـی سـەنتەری ئـۆتیزم لـە سلێمانی، بـۆ نموونە دروست کردنی دوو نەخۆشخانەی هاوشێوەی نەخۆشخانەی شۆڕش لە هـەردوو پارێزگـای هـەولێر و دهۆك، بۆ نموونە دروست کردنی دیزاینی شاری وەرزشی، دەڵـێ پێمـان باشـە و یـان دەڵـێ پێمـان پەسـەندە دەمانەوێ ڕوونی بکاتەوە و بزانین لەسەر بنەمایەکە ئایا موناقەلەی بـۆ دەکات لـە پـارەی پـڕۆژەی دیکـەی یـان لـە یـەدەگ هەیـە؟، ئەمانـە میکانیزمەکـەی چـۆنیەتی جـێ بـەجێ کردنـی ئـەم پـێ بـاش و ئـەم پەسەندەیەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، دیارە لە بودجەی پار ساڵ لـە کۆتـایی گفتوگۆکـان چـەند ماددەیـەك زیـاد کرا بۆ یاسایەکە و جێگیرکراو دەنگیشیان هێنا، یەکێك لەو خاڵانە گەڕانەوەی فەرمانبەرە سزادراوەکان بـوو بۆ شوێنی خۆیان لەگەڵ هەژمارکردنەوەی مووچەکە بۆیان و من لە وەزیری دارایی دەپرسم ئەوەنـدەی کـە پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە، ئەم پرۆسەیە هەتا چەند سەرکەوتوو بووە، ئایا ئەو فەرمانبەرانەی کـە فەسـڵ کراون، بڕی مووچەکەیان بۆ گەڕاندراوەتەوە یان نا؟ واتە ئەوماددەیە لە پڕۆژە یاسای بودجـە جـێ بـەجێ کراوە یان نـا؟ زۆر بـاس لـە کورتهێنـان کـرا، مـن داوای لێ بـوردن دەکـەم زۆر دووبـارە دەکرێتـەوە، ئێمـە لـە دووبارە کردنەوەی ئەو شتانە بۆ ئەوەیە کـە حکومـەت ئاگایی هـەبێ زۆر موسـیرین لەسـەر ئـەو شـتانە بـۆ

ئەوەی لە بودجەی ساڵی داهاتوو هەوڵ بدەن ئەو سەرنج وتێبینیانەی کە پەرلەمانتاران هەیە بە هەند وەری بگرن ببێ بە پێوەرێك و ببێ بە ئەساسێك لە داڕشتەکردن و ئامادەکاریەکان بۆ بودجەی ساڵانی داهاتوو بەهەند وەربگیردرێت و پشت گوێ نەخرێت، مەسەلەی کورتهێنان ڕاستە ئاماژەکان هەمووی ڕوون کرانەوە و هۆکارەکانیش هەموو، بەڵام من بەراوردێك دەهێنمەوە لە ساڵی 2010 کە ئێمە بودجەمان پەسەند کرد بڕی کورتهێنان 835 ملیار بوو، پار ساڵ بوو بە (ترلیۆنێك و 564 ملیار و کەسرێك)، بۆ ئەمساڵ (دوو ترلیۆن و 44 ملیار و 847 ملیۆن) یەعنی ئەگەر کار وابڕوات دەبێ ساڵ بە ساڵ بڵێین خۆزگەمان بە پار، لە کاتێك دا داهاتی ناوخۆمان زۆر زۆر کەمە من ئومێد دەکەم کە ڕوونکردنەوەی زیاترمان لەسەر مەسەلەی کەمی داهات بۆ ڕوون بکەنەوە، سەرباری جیاوازیەکان کە لە نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان داهەیە لەبڕی ئەو تێچووەی 15 ترلیۆن و شتێکە کە دانراوە زیاتر لە 10 ترلیۆنی بۆ بودجەی وەگەڕخستنە و 4 ترلیۆن و نیوی بۆ بودجە وەبەرهێنانە، مەبەستی من لە باس کردنی ئەم جیاوازیە ئەوەیە کە لە کۆی ئەو بودجەیەی کە بۆ تێچووەکانی وەبەرهێنان سەرف کراوە واتە لەو 4 ترلیۆن و 4 سەد ملیارە زیاتر لە 3 ترلیۆن و 245 ملیاری بۆ خەرجی بودجەکانی پڕۆژە بەردەوامەکانە، واتە ئەو پڕۆژانەی کە کەڵەکە بوون و جێ بەجێ نەکراون سەرف دەکرێت کە ژمارەیان زیاتر لە 3 هەزار دەبێت، لە کاتێك دا کە بودجەی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان زۆر زۆر کەمە و واتە ئەوەی کە ساڵانە دابین دەکرێت بۆ بودجەی وەبەرهێنان ناچار دەبین بیدەین بە بودجە و تێچووی پڕۆژەکانی بەردەوام، ئەمەش وا دەکات کە پرۆسەی فراوان کردن و بووژانەوە لەبەردەم پڕۆژە پێشنیار کراوەکان زۆر کەم بێت و دواتریش گلەیی و گازاندە لەلایەن هاووڵاتیانەوە بۆ حکومەت و داواکاری ڕۆژانەی سەر شەقام و ئەمانەی لێ بکەوێتەوە، بۆیە بە بۆچوونی من واباشە کە ئێمە بیر لەوە بکەینەوە هەرچەندە وابزانم شتێکی واش لە لیژنەی دارایی باسکراوە کە بە پێی پێویستی پڕۆژە پێشنیار بکرێت، بەڵام ڕاموایە ساڵی داهاتوو هیچ پڕۆژەیەك پێشنیار نەکرێت هەتا ئەو کاتەی بودجەی پڕۆژە بەردەوامەکان تەواو دەبێت، بەڵام بەمەرجێك لە کاتی دیاری کراوی خۆیاندا تەواو ببن، چونکە ئێمە چەند پڕۆژەمان هەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پار ساڵ بودجەی پێویست بۆ ساڵی 2011 بۆی دابین کراوە، ئێستا دەبینین خشتەکان هەمووی سفرن، یەعنی ئاماژە بەوە نەدراوە بۆچی ئەمانە سفرن ماوەی دەستبەکاربوون و ماوەی تەواوبوونی پڕۆژە ئیتر ئاماژە بەوە نەکراوە ئایا ئەمە مەسەلەن دواخراوە، تەندەرێنە ئیحالەیە و چیە و چی نییە، بۆیە ئەو کەموکورتیانەی کە ساڵانە بە خشتەی پڕۆژە بەردەوامەکانەوە بەدی دەکرێت ساڵانە

دووباره دەبێتەوە ونیەتی چاككردنیشی نیە، بەڕێز سەرۆكی پەلەمان، لە خشتەی پڕۆژە بەردەوامەكاندا زۆر پرۆژە هەیە خۆی لێی نووسراوە ئەمساڵ ئەنجام نادرێت، لە هەمان كاتدا بۆ ساڵی 2012 بودجەی بۆ دابین كراوە، هەروەها پرۆژە هەیە هەر لە خشتەی پرۆژە بەردەوامەكان لە ماوەی تەواوبوونی پرۆژەكەدا نووسراوە ئەمە پرۆژەیە تەواو بووە، بەڵام بودجەی بۆ ساڵی 2012 بۆ دابین كراوە، ئەگەر بەڕێزیشتان دەفەرموون من دەیخوێنمەوە یەك یەك بۆ نموونە لاپەڕە 39 لە خشتەی پرۆژە بەردەوامەكان زنجیرەی 9 ئاودێری دۆلكان ئینجا لە خشتەی بەرواری دەست بەكاربوون نووسراوە ئەمساڵ ئەنجام نادرێت، لە هەمان كاتدا لە گوژمەی پێویست بۆ ساڵی 2012 گوژمەیەكی بۆ دابین كراوە و ئەنجامیش نادرێت، ئەمە نموونەیەكە شتی دیكەم زۆر ئەوە كردووە دوایی بۆ جەنابی وەزیری ڕەوانە دەكەم، بە هەمان شێوە وەكو وتم ئەوانەی كە نووسراوە تەواو ئەمساڵ تەواوو بووە و گوژمە پارەی بۆ دابین كراوە، بۆ نموونە لاپەڕە 90 بە زنجیرەی 107 نووسراوە ئەم پرۆژەیە لە 2010/10/26 تەواو بووە لە هەمان كاتدا بۆ ئەمساڵیش بودجەی بۆ دانراوە، چەندانی دیكەش، ئێستا كات نیە هەمووی بخوێنمەوە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ئەخیر خاڵم تەئكید كردنەوەیە لەسەر دوو خاڵی گرنگی ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ ئومێد دەكەم كە بەڕێز وەزیری دارایی هەر ئێستا ئەگەر گونجا وەڵاممان بداتەوە سەبارەت بە ئەو خاڵانە، لە پێشنیار كردن بە پێدانی سلفەی عەقار بە زەوی سەدمەتری، ئێمە دەزانین زۆربەی زۆری ئەو كێشانەی كەوا هەن و ئەو كەسانەی كە گرفتیان هەیە زەویەكانیان سەد مەترە و نە ئیجازەی بینایان هەیە و نە تاپۆیان هەیە، جەنابی وەزیر دەڵێ ئەگەر دوو كەس بن، مەسەلەكە پارەكە بەش دەكرێت لە نێوان هەردووكیان، دەبێ ئیجازەی بینای هەبێ و دەبێ مۆڵەتی بینای هەبێ و شتی ئاواهی، بەڵام من دەڵێم ئەگەر بێتو ئەم سلفەیەش بە ئەمانەش بدرێت ئەو كاتە هاوكارێكی باش دەبێت بۆ كەم بوونەوەی ژمارەی ئەو كەسانەی كە گرفتی نیشتەجێ بوونیان هەیە، هەر لە ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ خاڵی 14 داواكراوە كە ئاوارەكانی ڕۆژهەڵاتی كوردستان كە لە كەمپەكانی كوردستان نیشتەجێ بوون، ئەگەر ئیمكان هەبێ لە تۆڕی پاراستنی كۆمەڵایەتی سەر بە وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی سوودمەند بن، من لەبەڕێز وەزیر دەپرسم ئایا لە توانایان دا هەیە ئەمە بكەن؟ ئەگەر وەڵاممان بدەنەوە سوپاستان دەكەین، زۆر مەمنون.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

داواتان لێ دەكەین هەندێك هێمنی هۆڵەكە بپارێزن و یەكێكیان/ لەبەرئەوەی گوێمان لە دەنگی یەكتر بێ و بزانین دەڵێین چی، دووەمیان/ بۆ ئەوەی پرسیار و موداخەلەكان تیكرار نەبنەوە ئەگەرچی بەشێكی زۆری تیكرارە، سێیەمیان/ بۆ ئەوەی وەزیرە بەڕێزەكان گوێیان لە پێشنیارەكان بێت، هەر بۆ چارەسەری

ئەمەش پێم باشە ئەو خوشك برا بەڕێزانەی کە قسە دەکەن پرسیار و پێشنیاریان هەیە بە نووسین بیاندەنێ، چونکە بەڕاستی من خۆم بەشێکی زۆرم گوێ لێ نەبووە، بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بناڤێ خودێ مەزن و دلۆڤان، دەسپێکێ تەبعەن دەستخۆشی بۆ لیژنا دارایی خالا دوهێ پشتەڤانیا ل وان گوتنێت بەڕێز کاك عمر عبدالعزيز دکەم، من ناڤێت ئەز بچمە سەر وانە، خالا دی ترێ بڕاستی من دڤێت ئەز ئاماژەیێ ب ڤێ بکەم کو ئەڤ سەرەداریا هەمی کو ئەڤرۆکە بودجێ دکەین، ئەز دبێژم ژ راڤەکی ڤە خەلەتیەکا مەزنە چونکی نە بەشێوەیەکی زانستی و نە بشێوەیەکی واقعی ئەم عمق نەچینە ڤێ بودجێ دا ئیحتمالە هەدەردانە وەقتیە بۆمە بێ کو ئەم موناقەشا حساباتێت ختامی بکەین ڕاستی موناقەشەیەکا بۆ حسابێتێت خیتامی و تەعاملەکا درست لسەر هەندەك ئسسێت سەلیم و روئیایەکا وازح مە هەبیتن، ژنیکا موازەنەتا بشێوەیەکی جان دێتە کرنێ، یەك ژی خالێت گرنگ ئان ڨۆناغێت گرنگ یێت ئامادەکرنا موازەنێ مەرحەلە حساباتێت ختامی نیە، بەلێ ئەڤ حساباتێت هەنێ ڕاستە دگەنە پەرلەمانێ بەلێ ناگەنە تەڤایێ ئەندامێت پەرلەمانێ، ناگەهنە هەمی لیژنا ژی وەکو پسپۆر کو بشێن ئەرکی خۆ ڕابن و تێبینیا لسەر ئەساسەکی درست تەبعەن تەعاملێ دگەل بکەن، بتنێ ئەڤ حساباتە دێت بۆ لیژنا دارایی دگەل ڕێزێت من بۆوانە، بەس بۆچی تەبعەن لوێرێ دمینێت و ناچیتە لیژنەیەت دی، ناچێتە دەستێت پەرلەمانتارا و بۆچی موناقەشە ژی نایەتە کرنێ، خالەکا دی یا مەرحەلەیەکا دی ئەم بێژین ڨۆناغەکا دی یا بودجەیێ ئەڤەیە کو دڤێت چاڤدێریەکا گرنگ تەبعەن بۆ ڤێ موازەنە هەبیتن، کو جهێ داخێیە، نەوەکو پەرلەمان نە شیاینە ڕۆلێ خۆ ببین، چاڤدێریەکا بۆ ڤێ موازەنێ بکەین و نە حکومەت خۆ ژی شیایە ئەڤە هەندێ بکاتن، تەبعەن لدیڤ مەفهومێ نێ یێ سەردەم ئەم بێژین بۆ چاڤدێری بەحسا چاڤدێریا هەمەلانە تێتە کرن، کو گرنگیێ چاڤدێریا دارایی یا یاسایی لسەر ئەساسێ کەفائەتێ و لسەر ئەساسێ فەعالیاتێ ئەڤە هەمی ئەز دبێژم یا لاوازە لدیڤ مە، رەقابە ئان چاڤدێریێ مەعنەوییە سەلامەتی تەنفیزە، جێ بەجێ کرنا پرۆژا و کەفائەتێ لئەدائا و تەرشیدی ئینفاقە، ئەڤە دبێژم گەلەکا لاوازە لدیڤ مە، لبەر هەندێ ئەز دبێژم ئەڤرۆ پەرلەمانێ کوردستانێ برامبەر مەسئولیەتەکا مێژوویە کو بڕۆلێ خۆ ڕاببیتن، ڕۆلێ چاڤدێریا زێدەتر تەبعەن کارا بکاتن، ئەڤرۆ ئەم پێتڤیا شۆڕشەکینە بۆ چاکسازی کرنا دارایی یا ئیداری ژی، لبەر هەندێ مەنهەجیا ئامادەکرنا موازەنێ ئەز دبێژم هێڤیا مراجعەت ڤێ موازەنێ دا بێتە کرن ئان ئامادەکرنا ڤێ موازەنێ ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینە ئەدائا وەزارەتا دێ بینین بڕاستی ئەدائەکا گەلەکا لاواز

بۆ ڤێ بودجێی یا تێته کرن، ئیحتماله وەزارەت هەبووینه سێ ژسەدێ ژ وی پارەیێ هاتیه تەخسیس کرن نەهاتیه تەبعەن جێ بەجێ کرن، وەزارەت ئیحتماله ب حوکمێ هەندێ کو ئەم دگەل وانه رینینه خوارێ گەلەك گازاندەیت هەی کو براستی هەماهەنگیەکا درست بەینا وەزارەتا دارایی و ئەوانه دا نینه گازاندە دکەن ئیحتماله موەزەفەکی ل وەزارەتا دارایی دێت دگەل وانه رینیتن، وەختێ کو ئامادەکاریا بودجێ دکەن، لبەرهەندێ تەبعەن دێ گەلێ و کەموکەسی دبودجەییێ دا هەبێت، فعلەن مەتالێبێت وەزارەتا بەرچاڤ و گرنگی ناهێنه وەرگرتنێ، خالا دی ئەم ئەڤرۆکە پێتڤینا مە دیتنەکا یا ئابووری یا هەمەلایەنە هەبیتن بشێوەیەکی وەختێ کو ئامادە دکەین ستراتیجیەتەکا دارایی یا واژح مە هەبیتن، لبەر ئێك ئەم چاکسازیەت سیاسەتا دا مە حکومەتێ دا بکەین، گەشەپێدانا کەرتێ تایبەت بکەین، پێشکەش کرنا خزمەت گوزاریا د هاووڵاتیان ئەم بکەین، ئەڤرۆکە زێدەتریش هەر وەختەکی پێتڤیا ئەم شەفافیەتێ بەرقەرار بکەین دامودەزگەهێت مە دا بتایبەتی تر ل وارێ دارایی دا چونکی براستی ئەڤرۆکە شەفافیەت مەتڵەبەکی نێڤ دەوڵەتیه ژی، بەر هەندێ ئەز داخازێ دکەم ئەڤرۆکە پەرلەمانێ کوردستانێ دڤێتن هندەك ئالیاتێت واژح هەبن بۆ چاڤدێری کرنا موازەنێ، ئەڤ موازەنه هەنه ڤێتن هندەك ئالیاتێ دی هەبن یێت سەردەمانه کو ئەم بشێین فعلەن لسەر عەردەکی و لسەر ئەساسەکی واژح موتابەعەی بکەین، ئەز دبینم ئەڤە تەقریبەن سێ، چار ساڵە ئەمن لە پرلەمانێ تەنسیقەکا تەمام ئان دشێم بێژم تەنسیقا لناڤ بەینا پەرلەمانێ و حکومەتێ دا یا لاوازە براستی، نە لە ئاستەکی دایە کو مە بدرستاهی ئاگاهیێ یەکێ ودوو هەبیتن، بابەتێ داهاتی گەلەك بەحس لێ هاتە کرن، بەس فعلەن داهات هێشتا یێ مایی و فعلەن نەیەتە سجل کرن، کو بێتە ناڤ موازەنا هەرێما کوردستانێ دا، خالا دی ترێ ئەز من دڤێت ئاماژەیێ بابەتێ میلاکاتا ئەز بدەم براستی ئەڤرۆکە وەختێ هەندێ یە کو ئەم راوەستیانەکی لسەر ڤێرێ بکەین کو پلەیێت وەزیفی دڤێتن بێنە دابەش کرن لسەر بنەمایا عەدالەتێ وخاڵەکا گەلەکا گرنگە تەبعەن، لڤێرێ من دڤێتن ئەز بێژم ئاماژە بهەندێ بکەم کو د حسە دهۆك وەکو پارێزگەها دهۆك 11٪ یێە، تەبعەن دگەل هەندێ دا ئەگەر ئەم هەندەك ژێیت هەی بەتاڵەکا وەزیفی یا زێدە هەی، هەندەك جهێت هەین مەحرومن، ڤێرێ پێتڤیا مراجەعەت ڤێرێ دا بێتە کرنێ، د وەختەکی دا وەختێ ئەم باسێت پارێزگەها دهۆکی دکەین، مەزنترین رێژەیا بێکاریێ کو (14٪)ل پارێزگەها دهۆکێیە، ئەڤە ژی ئەگەرێت وی هەی کو فعلەن تەعاملەکا درست دگەل دهۆکێ نەهاتیە کرنێ، لەوما ئەز ڤێرێ داخاز دکەم زێدە تر ژ مافێ یاسایی یێ پارێزگەها دهۆکێ زێدەتر ئەم داخاز ناکەین، بەلکی دڤێتن 24٪ بۆ پارێزگەها دهۆکێ بێتە تەرخان کرن ئەڤ ساڵە بۆ پلەیێن

وەزیفی، پرسیارا دی ترێ من دڤێتن ئەز ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی بکەم کو ئەو ئیستقتاعەت خانەنیشینیێ کو 7٪ یێیە، هەتا نوکە ئەڤە کێڤە دچیتن و بۆچی؟ تەبعەن بەرسڤێ ناداتن، پار ل بودجێ 2011 دا 25 هەزار پلەیێن وەزیفی تەبعەن هاتنە ئیستحداس کرن، ل هەیڤا (9) دەست پێ کرد، بەری هەندێ، ئەو 8 هەیڤێت دی موخەسەسێ وان هەر هەشت هەیڤا کانێ، کیڤە چوو؟ خالا دێ تری من دڤێتن ئاماژەیێ پێ بکەم سەبارەت پرۆژێت ئیستسماری، تەبعەن دەست پێکێ من دڤێتن ئاماژە بهەندێ بکەم کو ئەو پارەیێ هاتیە تەخسیس کرن بۆ پرۆژەیێت پێشنیار کری گەلەکی کەمە، گەلەکا گرنگە وەختێ پرۆژەیێ دێنە دانان لسەر ئەساسێ ئەولەویەتێ بیتن و پێتڤیێ و دابەشکرنەکا عادلانە لسەر هەمی جها، ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینێ ئەڤ سالە ژی پرۆژێت بەردەوام دا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانێ، پرۆژێت پارێزگەها دهۆکێ 19٪ یێیە، ئەڤە سێ سالە ئەم بەحسێ ڕاست ڤەکرنا ڤێ ڕێژەیێ دکەین، بەس هەتا نوکە براستی ئەڤ ڕێژە هەنێ وەسایە تێتە تەعامولێ دگەل دێتە کرن ئەز نزانم لسەر چ ئەساسیە، ئەڤرۆکە خەلکێ پارێزگەها دهۆکێ گرنگی بەرە کۆمبونێت پەرلەمانێ و گەشبینی ڤە چاڤەرێیە کو پەرلەمانێ کوردستانێ براستی هەلۆێستەیەکا لسەر ڤێرێ هەبیتن و فعلەن وەکو نینەرێ راستەقینەیێ خەلکێ هەرێما کوردستانێ، ئەڤ ڕێژە هەنێ خەلکێ دهۆکێ ژی تەبعەن گەهیتە حەقی خۆ دڤێت لێرێ دا، ئەگەر بەحسێ پرۆژێت پێشنیار کری بکەی بۆ دەڤەرا ئامێدیێ ڕاستی گەلەکی کەمن، پرۆژێت ئاوەدانکرنێ و پرۆژێت تەندروستی گەلەکی کێمن لوێرێ، مە هەندەك پرۆژێت هەین براستی لسەر ئاستێ پارێزگەها دهۆکێ ئەز تەرکیزێ تێدا بکەم هەندەك پرۆژەیێت گرنگن، پرۆژەیێت ئەز دشێ بێژم ئیستراتیجینە، خزمەتەکا مەزن دێ بۆ خەلکێ کەن، بەس هەتا نوکە دنێ تەئجیل کرنێ و ئەز نزانم موبەرر چیە، کییە یەعنی ئەگەرێ ڤێ بیروبۆنا هەنێ بۆچی دیڤ چوونەك تەبعەن بۆ ناهێتە کرنێ، ئەڤ پرسیارا ئاراستەی بەڕێز وەزیرێ پلاندانانێ یە، بۆ نموونە فرۆکەخانا دهۆکێ خەستەخانا بەردەڕەشی، کو هەتا50 هەزار نەفەرێ لوێرێ هەین، ئیحتماله بۆ حالەتەکی ناساغیێ سەعات و نیڤە هەتا دگەینە دهۆکێ بۆ چارەسەر کرنێ، ئەڤە هەنێ ژی تەبعەن پێچەوانەی هەندێیە کو دڤێتن حکومەت خزمەتگوزاریت هەژی پێشکەشی خەلکێ خۆ بکاتن، هەروەسا دوو تونێلێت گەلیا زاخۆ کو ئەڤە هەنێ ژی خالەکا گەلەکا گرنگە، مەشروعەکی ستراتیجیە و خزمەتەکا بەرچاڤ دێ بۆ خەلکی کاتن کو ڤۆناغا دوویێ بەسەرهەندێ ڕا ئەڤ سالە سێ ملیار دینار هاتینە تەخسیس کرنێ، هەروەسا خەستەخانا پەنجەشێرێ و خەستەخانا یا زارۆك بوونێ ل دهۆکێ جهێ داخێیە براستی ئەڤە 3 سالە ئەم ئاماژەیێت پێ ددەین هەتا نوکە هێشتا چ تشت بۆ نەهاتیە کرنێ، هەروەسا ئەگەر

بەحسێ پرۆژا بکەین ل دەڤەرا ڕانیە کو ئەم بێژین دەڤەرا ڕانیە، دەڤەرا ڕاپەرینێ یە و گەلەکا گرنگە سنووریێت ڤێ قەزا ڕانیا تەبعەن یەك پرۆژە و یەك فەرمانگەها وەزارەتا کارو کاروبارێ کۆمەلایەتی لوێرێ نینە، کو ئەم پێتڤیا زانین گەلەك و گەلەکا گرنگە لوێرێ تەبعەن بەرچاو بێتە وەرگرتن، ئەز دبێژم پێتڤیا مراجەعەیێ د قائیمە پرۆژەدا بێتە کرنێ، چونکی فعلەن هەندەك پرۆژەیێت هەین فعلەن دیماهیك هاتین، هەندەك پرۆژەیێت هەین سەر بە قەزا ئامێدیە ڤەنە بەحسێ مە هاتیە و بەحسێ سمێلێ تێدا کرنێ پێتڤیا ئیحتمالا خەلەتیەت مەتبەعیەت ژێ بن، ئەز پێتڤی مراجەعەکا تەبعەن لوێرێ بێتە کرنێ، موازەنە جهێ خۆشحالیەیە تەبعەن سالێ بە سالێ زێدەتر لێ تێت، بەس خزمەتا پرۆژە و بونیا تەحتی یا ڤی وەلاتی دا ئەز دبینم یا لاوازە و ناهێتە تەخسیس کرن، هەلمەتا ئاڤاکرنا ئەم دشێن بێژین یەکەیەت نیشتەجێ بوونێ جهێ خۆشحالیە کو بشێتن خزمەتەکا بەرچاڤ بگەینیتە هاوولاتیەت کوردستانێ، بەلێ ئەز دشێ بێژم ئەڤ پرۆژەیەت هەنێ بتنێ ل داخلی سەنتەرێت باژێرێت مەی نەگەهەشتینە قەزا و ناحیە ڤە ژێ پێتفیا هەندێیە کو مراجەعەیەت تێدا بێتە کرن، ئیحتمالە تاخەکا مەزن یا خەلکێ پێتڤی قەزا و ناحیە پێتفیا یا چەندێیە ئەڤە لوێرێ بێتە بەرچاڤ کرن و لوێرێ ژێ تەبعەن بێ بەش نەبن لێی، ئەڤرۆکە ئەم دبینین حەرەکەیەکا عمرانی ئەز دشێم بێژم ئاڤەدانکرنێ بەرچاڤ یا هەی، ئیحتمالە هەتا حەدەکی نە گەلەکا نەخشەدان بیتن، موقابلی وی سێکتەرێ دی ئیهتمامەکا مەتلوب تەبعەن پێ ناهێتە دانان، بۆ نموونە کەرتێ سناعەتێ، لبەر هەندێ ئەم دبینین وەلاتێ مە مەزنترین ئەم بێژین ولاتەکا موستەهلك بە ئیمتیاز تەبعەن مەنتقێ دا هەمی تشت ئەمێ دکرین و ئیعتمادی ئەم لسەر خۆ ناکەین ئەڤە ژی یەعنی ئەم دشێین بێژین بۆ موستەقبەلی خالەکا یا خرابە بۆمە، داخازێ دکەم پەرلەمانێ بەڕێز تەبعەن دەرکەڤیتن ئەڤرۆکە ڤان کۆم بوونێت هەی تایبەتە جهێ ڤە کو کێشەیا گیرۆ بوونا یا ڤێ بودجێ ئەم چارەسەر بکەین ب چ ئالیەت بیتن بێتە چارەسەر کرن، خالا دی تر ڤێرێ مەسەلە ڤان سولفا چ سولفا عەقاری بیت و زەواج بیت و کشتوکالێ بیتن، ئەڤ سولفێت هەمی کو حکومەت داتن و ئەز بێژم ژ روحەکا پەیوەندیەکا بهێز ناڤ بەینا هاوولاتی و حکومەتێ دا دڤێتن ئەڤ سلفەیەت هەنێ نەهێنە قەتع کرنێ چ شێوەی چ حجەتا بیت نابیت بێتە قەتع کرنێ، پارەیەکی مدەوەرە بەردەوام بیت تا کو فعلەن خزمەتا خەلکی بێتە کرنێ، دگەل هەندێ دا داخازێ دکەم ئەڤ سولفێت هەنێ تەبعەن زێدە ژی ببن، خالا دی ترێ داخازێ دکەم ئەڤە سێ سالە ئەم بەحسێ هەلمەتا ئاڤاکرنا قوتابخانا دکەین، ئەم بەحسێ تواناسازی دکەین، ئەم بەحسێ سندوقا نیشتەجێ بوونێ دکەین، بەس گەلەکا گرنگە ڕاپۆرتەك مە هەبیتن، ئەڤە سالا سێیە

تەخسیسات بۆ هەندێ بێنە دانان، بەس ئایا هەتا نوکە چەند قوتابخانە تەمام بووینە؟ هەتا نوکە چەند یەکەیەت نیشتەجێ بوونێ، چەند قوتابیەت مە ل دەرەڤە ولاتی زڤرینە؟، یەعنی ئەڤە بەرچاڤ ڕوونیەك مە هەبیتن، گەلەك وگەلەکا گرنگە ئەڤ تەوزیحاتێت هەنێ هەبن، پێشنیارەکا دی پێشکەشی پەرلەمانێ بەڕێز دکەم کو ماددەیەکی یاسایی ل موازەنێ دا ئاماژە پێ بدەین وەختێ کو پرۆژە یاسا ئان هەر مەبلەغەکی موخسەس بۆپرۆژەیەکی وەختێ کو د خیلالی شەش هەیڤا دا نەهێتە جێ بەجێ کرن تەقریبەن نسبە 25٪ دڤێتن ڕاپۆرتەکی وەزیرێ دارایی و دگەل وەزیرێ پلاندانانێ بۆ ئەنجومەنی وەزیران ئەسبابێت ڤێ تەخیریێ بێتن دیار بکەن، هەروەسا بۆ پەرلەمانێ هەبیتن، ئیستجوابا وەزیرێ بکاتن، وەختێ کو 60٪ یش ژ وان تەخسیساتێ پرۆژا بۆ وەزارەتێ تەبعەن جێ بەجێ نەکربن، خالا دی تری پرۆژێ بودجێ 2011 دا تەبعەن چ ئاماژا بیمە بێ کاری نەهات بووە دانان، تشتی وەسا تێدا نەبوو، بەلێ مە دیت تەبعەن جهێ دا خۆشیە ژی کو ئەو بەس دگەل هەندێ دا ئەڤ پارەیێ لکیری هاتە سەرف کرن داخازا ڕوونکردنێ دکەین ڤێ چەندێ ژی، مامۆستایەت پارێزگەها دهۆکێ ژی تەبعەن داخازەکا یا بۆمە دی کری، بۆ سەرۆکایەتیا پەرلەمانێ ژی ڕەوانە بکەین، داخازا هەندێ دکەین کو ئەو جیاوازیەت بودجێ وان دا ل 2003 هەتا نوکە تەبعەن ئەڤ جیاوازیە نەهاتیە سەرف کرن بەلێ ئەم دشێین بێژین 20 هەزار دینارن بۆ خێزانەکا هەژار گەلەکە لەوما داخازێ دکەین ئەڤ جیاوازیە هەنێ ژی بێتە ڕاست ڤەکرن چونکی گرنگیەکا هەی کو گرنگەیا خۆ هاوولاتیەك و خێزانەکی، خالا دی ترێ دڤێتن حکومەتا مە پشتی زێدە بوونا یا بودجەیێ گەلەکا گرنگە گرنگی دانەکە هەژی بخانەنیشینا بداتن، کو خانەنیشین ئەڤرۆ ئەم ژی دوەلی هەین، عمرێ خۆ خرەکی سەرف کری بۆ خزمەتا ڤی میللەتی، ئەڤرۆکە مستەوایەکی مەعیشی دابن کو یەعنی نە ل مستەوایەکی مەتلوب بیتن، براستی کەسیش مەژی قەبیل ناکاتن لەوما داخازێ دکەم برە پارەیەکی هەژی بۆ وان بێتە تەخسیس کرنێ کو فعلەن ل ئاستێ خزمەتا وان بیتن کو عمرێ خۆ خرێ سەرف کری، هەروەسا داخازێ دکەم سندوقا خانەنیشینیا فەرمانبەرێت هەرێمێ بێتە دامەزارندن کو خالەکا یەعنی گەلەکا گرنگە، ژ 2008 هەتا نوکە تەقریبەن برێ نەه سەد ملیار دۆلارا هاتیە ڤە برین ژ فەرمانبەرێ حکومەتێ بناڤێ سندوقا خانەنیشینێ بەلێ ئەڤی مەبلەغێ ئەڤرۆکە چ وجودا خۆ نینە، خالا دی تر ئیحتمالە گەلەك ئاماژە وی پارەیێ دا کو تەخسیس کرن بۆ ڕێکخراوێ زانستی و ڕۆشنبیری، ئەڤ 2011 پارەیەك هاتە تەخسیس کرن تەقریبەن 84 ملیار بوون، ئەز دشێم بێژم ئەڤە چ ڕێکخراون؟، چونکە 200 ملیارێ دی ژی تێنە سەرف کرن بۆ ڕێکخراو پارتێن سیاسی، دگەل هەندێ دا بەڕێزان

سەرۆكايەتيا هەرێمێ 3 مليار دينار بۆ ڤان ڕێكخراوا زانستی و ڕۆشنبيری سەرف كرن، ئەنجومەنی وەزيران 999 مليۆن دينار يەت سەرف كری بۆ هەمان ڕێكخراوێ زانستی و ڕۆشنبيری، هەروەسا ئەڤ سالا ژی تەبعەن ئەنجومەنی وەزيران يەك مليار و پێنجی مليۆنی سەرف كرن، ئەڤە بۆ؟ ئەڤ ڕێكخراوێت هەنە كينە و ئەو دوو سەد مليارێت دی ئەوی تێنە سەرف كری يەعنی ڕاستی جهێ پرسيارێكا مەزنە، هەروەسا ئەم بشێين بێژين داخازێ دكەم وەزارەتا كار ل هەمی ولاتا وەزارەكا سياديە گەلەكا گرنگە و گرنگيەكا باشتر بێتە دانان ئەو ڕێژا بۆ تێتە تەخسيس كرنێ دڤێتن دێ ستانداردێ جيهانی بيتن و خزمەت بۆ تاخ و شەريحەيەكا گرنگ دكاتن ڤێ ولاتێ دا، لبەر هەندێ ئەڤ ڕێژا هەنێ 4,25 گەلەك ڕێژەيەكا كەمە ئەز داخازێ دكەم مراجەعەيەك دڤێ دا بێتە كرنێ، هەروەسا پشتەڤانی وان داخازا دكەم ئەوێ ڕاپۆرتا ليژنەيا كۆمەلايەتی دا تەبعەن هاتين پشتەڤانيا لێ دكەم كو بێنە جێ بەجێ كرن، ئاخر پرسيارا من بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانێ لسەر ئەوی برێ پارەيێ ئەڤێ كو بۆ دەڤەرێت ناوچەيەت دابڕاوەكان كو 2010 ئەز دبێژم چ برێ پارەيەكی بۆ ڤان دەڤەرا نەهات بوو تەخسيس كرن، پار حەفتێ مليار بۆ هاتنە تەخسيس كرن، ل شەش هەيڤێت ئەوەلێ دا تەبعەن تشتەك نەهاتيە سەرف كرن ژ وی پارەيێ، ل 2012 دا جهێ خۆشحالەيێ پێنجی مليارێت دی هاتنە تەخسيس كرن، بەس پێتڤيا ڕوون كردنێ بڕاستی لسەر چ ئەساسێ چەوا پرۆژە ژی بەحسێ بۆ وان دەڤەرا هەی ئەم تەئكيدێ دكەين ئەم وەكی كوردستانێ تەعامولێ دگەل وانە ژی بكەين، هەروەسا ئەو خزمەتگوزاريێ كو هەرێما كوردسانێ هاوولاتيێ خۆ پێشكەش دكاتن هەروەسا بۆ دەڤەرێت ناكۆكی ژی لسەر وان ژی بێتە تەخسيس كرنێ چونكی هاوولاتيەت هەرێما كوردستانێنە، داخازێ سەركەفتنێ بۆ وە دكەم.

بەڕێز د.ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.ثائر فەرموو.

بەڕێز د.ثائر عبدالاحد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان، پێشەكی دەست خۆشی و پشتگيری لە ڕاپۆرتی دارايی دەكەم و پشتگيری لە قسەكانی سۆزان خان و بەڕێز كاك شێردڵ وهاژە خان و عبدالله حاجی محمود دەكەم، باس لەو خاڵانە دەكەم كە مينحەی يانەكانی وەرزشيە، كە بريتيە لە 528 مليۆن دينار مانگانە كە ئەمە هەمانە 78 يانە، پار كێشەيەك هەبوو حەل كرا بە تەرخان كردنی 8 مليار دينار ئيزافە بكرێتەوە لەسەر ئەو پارەيە بە بڕياری بەڕێز سەرۆكی حكومەت، داوا دەكەم لە وەزارەتی دارايی ئەو بڕە پارەيە هەر بمێنێتەوە، سەرفی

بکەنــەوە لەســەر ئــەو پارەیــە، خــاڵی دووەم داوا دەکــەم لەســەرۆکایەتی پەرلــەمان و ئەنــدامانی پەرلــەمان پشتگیریمان بکەن بۆ دروست کردنی دیزاینی شاری وەرزشی لە پایتەختی هەرێم بکرێت، خـاڵی دیکـە بـاس دەکەم کە هاتیە لە ئیستمارەی (اعداد الموازنـە التخمینیـە لوزارە المالیـە والاقتصاد) لـەژێر بابـەتی لیژنـەی ئۆڵۆمپی کوردســتان، (متفـق الـوزارە المالیـە لسـنە 2012) کـە بریتیـە 22 ملیـار و 400 ملیـۆن، ئەگـەر بەراوردی بکەینەوە لە ساڵی پار کە 2 ملیار و 400 ملیۆن بـوو، ئێسـتا 20 ملیـار زیـادی کـردووە، پرسـیار لێرە لە بەڕێز وەزیـری دارایـی وەڵامـمان بداتـەوە کـە ئـەم پارەیـە چیە و تەفاسـیلی چیە؟ خـاڵێکی دیکـە دەست خۆشـی لـە حکومـەت و وەزارەتـی دارایـی دەکـەم کـە بـڕی 60 ملیـۆن دینـار تـەرخانیان کـردووە بـۆ لیژنەی پارا ئۆڵۆمپی کـە تایبەتـە بـە خـاوەن پێداویسـتی تایبـەت، خـاڵێکی دیکـە داوا دەکـەم لـە وەزارەتـی پلانــدانان پــرۆژەی دروســت کردنــی بنکــەی لاوان لــە چــۆمان ئیعــادە بکرێتــەوە، ئــەوە دەربــارەی وەرزش، لەلایەکی دیکە بە نیسبەتی پرۆژەکانی وەزارەتی ئەوقاف کە بەڕاستی هیچ پرۆژەیەکی بـۆ مەسـیحیەکان و ئیزیدیەکان نەهاتووتە کردن، داوا دەکەم لەبەرچی ئەو شتەی تێدا نیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زکیە خان فەرموو.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامێن پەرلەمانێ، دیارە ئەم دانوستاندنێ لسەر بودجا هەرێما کوردسـتانێ دکـەین، کـو هـەرێما کوردستانێ جزئەکە ژ عیراقێ و دەسەڵاتێت وێ ل دیڤ دەستوورێ هاتینە دیار کرن و سنووردار کـرن، ئـەو دەستوورەی هاتیە دانان و ئەو دەسەڵاتێت هاتینە بۆ هەرێما کوردستانێ دیسان بەربەست و کۆسپێت هەین بۆ مومارەسە کرنا وان دەسەڵاتا ژی، ژ بـەر هەنـدێ ئـەز دزانم کـو ئـەم میکانیزمـەکێ دانـین بـۆ لابرنـا وان کۆسپێت یێ هەی، چ سیاسی بن چ کارگێڕی بن، چ ئیداری بـن بـۆ هەنـدێ کـو بشـێین ئـەو پـارەیێ مایـت ل حکومەتا عیراقی هەرێما کوردستانێ ڤەگەڕینەڤە بۆ هەنـدێ بشـێین وێ عـەجزا هـەرێمیا ل نـاڤ بودجـەیێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ دا کو دیارە چیە پێ پڕ کەینەڤە، ئێك ژ وان خالا ئەڤەیە یـا دیـتر ئـەم هـەمی دزانین کو ئەگەر مـە ببێتن ژینگەهەکا یا ئابووریا باش مە هـەبیتن پێتڤیـا مـا ژینگەهـەکا یـا سیاسـیا بـاش هەبیتن، وێ ژینگەها سیاسیا باش ژی ئەم هەمی دزانین چەوا چارەسەر بکەین، ئەو ژی لادانا وان کۆسـپ و تەگەرێت یەت هەی گەل حکومەتا یا فیدڕاڵە عیراقییە، ئەڤـە گەلـەك گەلـەکیا تەبیعیـە کـو ل وڵاتـەکێ ژێ دەرێــی ئێکــێ داهــاتێ مــە ژێــدەرەکی سروشــتی بنێــت هــەر وەڵاتــەکی واتــا ئــەو خــەڵك مەســئولیەتا وێ

حکومەتێیە کو خزمەتگوزاریا بۆ وی هاووڵاتی دابین بکاتن، ژ بەر هەندێ ژی ئەگەر ئەم بهێین سەح کەینێ ئەو لاسەنگیە هەی مابەینا نەفەقاتێت تەشغیلی و یە بەرهەمێ وەبەرهێنانێ لایێ تەشغیلی دا شکەستی بۆ هەندێ کو بشێتن حکومەتا هەرێما کوردستانێ وان خزمەتگوزاریەت هاوەڵاتیا فەراهەم بکات، لێ پێتڤیا هەرێما کوردستانێ ژێدەرێ دی بگەڕهینە داهاتێ، کو تا ڕادەیەکی ژی حکومەتا هەرێما کوردستانێ پێنگاڤێ هاڤێت بۆ پەیداکرنا وان ژێدەرێ ناڤخۆیی هەرچەندە بەربەست و دوژمنکاریەت هەی بۆ پەیدا کردنا یا وان ژێدەرا ژی بەس تاڕادەیەکی ئەگەر ئەم بێین سەح کەینێ پەیدا بوونا وان ژێدەرا ژیا شیای ئێك ژ مشکلێت یەت یان ژی ئێك وان مافێت سەرەتاییەت ئەڤرۆکە هەرێما کوردستانێ کو کاهرەبا بۆ خەڵکێ کوردستانێ دابین بکاتن، لێ ئەڤە نە جهێت تەماحا مەیە، بەس پێتڤیا ئەم ژێدەرێ ژی دی دگەڕین وەکو ئێك ژوان خالآیا کو دبێتن ئەز ئاماژە پێ بدەم، ئینانا وان فەرعێت وان بانکا رافیدەین و یا رەشیدا بۆ هەرێما کوردستانێ هەروەسا بانکێ دی تر ژی، کو هەم پێتڤیا حەوافزێ یەت حکومەتا هەرێما کوردستانێ بۆ وان زۆر تر بن هەم حەوافز ژ لایێ هاووڵاتی ژێ ڤە هەبیتن بۆ هەندێ بشێتن ئەو سلفا کو ئەم لڤێ درکێ سالآنە تێن بەحس کەین کو ژ 15یێ بکەینە 20 و 20 ی بکەینە 25 و ئەڤ بارگرانیا سەر بودجە حکومەتا هەرێما کوردستانێ بهێتە لادان بۆ هەندێ کو بوارێت تەشغیلی بچیتن نەکو بۆ بوارێ یا وەبەرهێنانێ بچیتن نەکو بۆ بوارێ تەشغیلی بچیتن، دیسان ژی ئێك ژ چارەسەریێ دی کو ئەز دبینم پێتڤیا ئەم ئاماژە پێ بدەین ئەو حەوافز و ئیمتیازاتێ یێت حکومەتا هەرێما کوردستانێ دداتە کەرتێ گشتی پێتڤیا هەندەك ژ وان حەوافز و ئیمتیازاتە داتە کەرتێ تایبەت ژی بۆ هەندێ کو بشێین ئەم ڤەژاندنا ئابووری یان ژی کەرتێ ئابووری ل هەرێما کوردستانێ باشتر لێ بکەین، دهێمە سەر ڕاپۆرتا یا لیژنەیا دارایی کو ڕاپۆرت جهێ دەست خۆشیێ یا دەوڵەمەندە وڕاپۆرتا هەمی لیجانێت یەت پەرلەمانی ڤە دەست پێکێ د ڕاپۆرتا وان دا ڕوون کردنێت یت پێتڤی تاڕادەیەکی هاتین کو مرۆڤێ وە لێ دکاتن کو بۆ جیهەتەکا دی تر نەڤاتن ئەو ڕوون کرن مرۆڤێ دێخیتە سەر وان ئەرقامێت تێدا هەی کو موناقەشە لسەر وان ئەرقام و سەر وان داتایە بکاتن، ئەوێ ل ناڤێ ڕاپۆرتێ دا هاتی، هەرچەندە ژی جهێ پرسیارێ یە ڤێ درکی من دبێژم، دێمە سەر ڕاپۆرتا یا وەزارەتا یا دارایی کو بۆمە هاتی، ئەوە جهێ پرسیارێ ڤێ درکێ بۆ هەمی ئەندامێت پەرلەمانێ کو ئاماژە پێدای پێتڤی بۆ وێ ڕاپۆرتێ ژی دا هاتبا بەحس کرن، کو تاخیر گەهەشتنا بودجەیا هەرچەندە ئەڤە سێ ڕۆژە ئاماژەیا پێ هاتیە کرن و ڕوون کرنا بەرێز وەزیرێ دارایی ژ داهاتی کو بۆ چ تاخیر گەهشتیە پەرلەمانێ، بەس پێتڤی بوو د ڕاپۆرتێ ژی دا بنڤیسین هاتبا بەردەستێ ئەندامێت

یەت پەرلەمانێ، پرسیار من لڤێ درکێ ئەڤەیە ئایا ئەو ئەولەویەتێت بە هەر سێکتەرەکی هەندەك ئەولەویاتێت هندەك سەکتەرا هاتینە دان، بۆ نموونە پار ل سێکتەرەکا کاهرەبێ دا هاتبوو دان کو جهێ دلێ خۆشیێ بوو، ئەڤ سالە پەروەردەیا هاتیە دان ئایا ئەڤەیە پلانکریا کو بۆ سالێ بهێت ژی سێکتەرەك بهێتە بەرچاڤ وەرگرتن؟ کو ئەگەر ڤێ ڕەنگێ بیتن جهێ دلخۆشیا و هێڤی دکەین ئەم ژی پارەیەکی باشتر بهێتە دەست نیشان کرن بۆ هەندێ کو بشێ تاڕادەیەکی کیماسیەتێت وی سێکتەری چارەسەر بکەن، دهێین سەر ئەو تەخسیساتێت سالا بوری بۆ هەروەزارەتەکی هاتینە کرن، دیارە هەندەك وەزارەتا گەلەك ب باشی ئەڤ تەخسیساتا یەت جێ بەجێ کرین، بەس هەندەك وەزارەتێت هەین کو کەم تەرخەمیا وێ وەزارەتێ و یان ژی یا وێ فەرمانگەهێیە، ئایا د حالەتێت وەسا دا ئەگەر هاتو دیار بکێت کو کەم تەرخەمیا یا وەزارەتێ یان وێ فەرمانگەهێ وەزارەتا پلاندانانێ چ ئیجرائات هەنە بۆ ڤێ یەکێ، دیسان هەرچەندە هەڤالێت من گەلەکا ئاماژە بهەندێ کر هۆکارێت یەت کەم بوونایا ڕێژا یا دهۆکێ پرۆژێت پێشنیار کری تایبەتن ب هەندەك وەزارەتا کو ژ 7٪ ی نابوریتن چنە ئەمە دڤێتن پێدرکێ بۆمە بهێنە دیار کرن دیسا ژی چارەسەر هین چ دادبینن وەکو وەزارەتا پلاندانانێ، دیسا ژی ئەز دبینم ژ بەرێ هەندێ کو ئەو ڕێژەیا دهۆکێ نەهاتیە بەرچاڤ کرن نسبەتا قەزا و ناحیەت یەت دهۆکێ ژی ئەو عەدالەتا یان ژی ئیحتمالە گەلەك جهێ دی ل هەولێرێ و سلێمانێی ژی هەبیتن نەهاتبیتە بەرچاڤ کرن، وەکی بەڕێز بەیان خانێ ئاماژە پێ کری هەندەك شاشیەت هەین کو هەندەك ناحیەیەت سەر هەندەك قەزایێ دی ڤەنە یان ژی هەندەك ناحیەیێ نڤیسین سەر بە ناحیەکی ڤە کو ئەسلەن ناحیە نینە قەزایە، هیڤی دارم کو ئەڤە خەلەتا شاشێت مەتبەعی بن و بهێنە چارەسەر کرن، دهێمە سەر ڕاپۆرتا لیژنا دارایی، تێبینی لسەر ڕاپۆرتا لاپەڕێ شەشێ ل حەوتەم دا هاتی کو بودجا سالا 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە، لێ ئەڤە نەکو ئی بودجەیە بەلکو بتەنێ بودجا تەشغیلیا هێڤی دارم ئەڤە ڕاست بکەنەڤە، بەلێ ئەڤە یا لیژنا دارایی بوو، ئەز پشتگیریا پێشنیارێت یەت لیژنا دارایی دکەم کو ل پێشنیارێت یەت لیستا یا کوردستانی ژینە، دیسا ژی پشتگیریا پێشنیارێت یەت لیستا کوردستانی ژی دکەم کو خول ڤەگریتەڤە تەرخان کرنا یا 120 ملیار دینارا بۆ تواناسازیە و 150 ملیار دینارا بۆ هەوە چێکرنایە قوتابخانەیە و دیسا بەردەوام بوون بۆ هاریکاری کرنا یا ناوچەیەت ڤەقەتیا و سلفا عەقاری بۆ گوندا کو نوکە وەکو پێشنیارەکە لبەر چاڤ ببیتە 25 ملیۆن دینار و دیسا ژی 100 ملیار بۆ وان دا بەرێت زەرەرمەند، چونکو پار ژی ئیستفادەکا باشی هاتە کرن تایبەت وان قەزایێ یەت زەرەرڤێ کەفتی، دیسا ژی بۆ وان فەرمانبەران و موچە خۆرێت یەت کو موچەیێ وان

سنووردارن و ئەو کەسێت یەت خانەنیشینن، بە نیسبەتی لیژنا چاندنێ کو ئەم ئەندامەك ژ وێ لیژنەیا دا پشتگیریا یا ڕاپۆرتا لیژنا چاندنێ دکەم تایبەت مەسەلەیا قەرەبوو کرنا یا جوتیارا دا، هەروەسا مەسەلەیەت تەسویە و تەمیلکێ دا کو ئەم هەمی دزانین مەسەلە تەسویە و تەملیکێ بویە ئێك ژ ئەسبابا کو تەجاوز سەر عەردێ میری و عەردێ یا چاندنێ ژی بهێتە کرن، بەرهەندێ پێتڤیا ئەم هەوڵدانەکا جدی بۆ بکەین هەتا ئەگەر بودجا ساڵا بهێت جدی بۆ بهێتە کرن بۆ هەندێ کو ڤێ مەسەلەیێ ڕاوەستینن و چارەسەریا ڤێ یەکێ بکەین دیسا ژی بەردەوام بوونا یا بانکا کشتوکاڵی دیڤ مەعلوماتێت مە هەی بانکا کشتوکاڵی ل پارێزگەها دهۆکێ 5 ملیار پارەیێ تەدویر کری، کو ئەڤە وەکی بەردەوامیەکی دبیت، ژ بەر هەندێ ژی هەندەك معامەلات نوکە ڕاوەستا بین ئەگەر ئەم لڤێ درکێ بڕیارەکی دەربێخەین کو یا بەردەوام بیتن، ئەڤە تایبەت بی بۆ قەرزێ جوتیارا ب تایبەت بۆ هەندەك وان قەرزا کو دداتێ مەسەلەیا بیستانایە کو ئەڤەت وەرزینە و پێتڤیا ئیهتمام پێ بهێتە دان، مەسەلەیا فرۆکێت یە ئاگرڤەمراندنێ هەرچەندە بەڕێز جەنابی وەزیرێ ئاماژە پێدا کو د سەلاحیەتێت مە دانینە، بەس پێتڤیا ژی کو ئەم وەکو پەرلەمانێ کوردستانێ و وەکو حکومەتا هەرێما کوردستانێ میکانیزمەکی ببینیتەڤە بۆ هەندێ کو ڤان فرۆکا دابین بکەین، چونکو ساڵانە سەدان دۆنمێت عەردیێ کشتوکاڵی هەروەسا دارستانێت یەت هەرێما کوردستانێ تێنە سۆتن کو زیانێ بژینگەها هەرێما کوردستانێ و عەردێ چاندنێ و ئاسایشا خراپا هەرێما کوردستانێ دگەهینن، بنسبەت لیژنا کۆمەڵی مەدەنی دیسا ئەز پشتگیریا یا هەمی وان خاڵێت یەت ڕاپۆرتا ڤێ لیژنێ دا هاتین دکەم و دیسان ژی پشتگیریێ لوێ پێشنیارێ دکەم کو بۆ شەهیدێت هاووڵاتی پێتڤیا موچەیا وان زێدەتر لێ بهێتن ئەڤی موچەیێ هەی ئەگەر بهێت و ئەم ژ وان وی ڕێژەیا هاتیە دەست نیشان کرن پێشنیارێت یەت لیستا کوردستانی و دیسا ژی پێشنیارا دارایی دا ئەم دچین تاڕادەیەکی بشێین پارەیەکی تەدویر بکەین بۆ هەندێ کو بشێین ئەڤێ مەسەلێ پێ چارەسەربکەین و زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشەکی پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی داریی و پێشنیارەکانی سۆزان خان و کاك عبداللە حاجی محمود دەکەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لەگەڵ ئەو هەموو خاڵە پۆزەتیفەی کە لە پرۆژەی بودجە هاتووە لەبەردەوام بوون لەگەڵ سلفەی زەواج و سلفەی عەقار و لە قەرزی کشتوکاڵی و پیشەسازی و تواناسازی

لاوان و یارمەتی دانی ناوچە دابڕێنراوەکان کە من هیوادارم ئەوە هەر بەردەوام بێ لە تەعین بوون و لە خزمەتگوزاری و لە کارەبا، تا ئەو ڕۆژەی انشاللە ماددەی 140 بە یەکجاری جێ بەجێ دەکرێ و ئەم ناوچانە دەگەڕێنەوە بۆ باوانی خۆیان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دیارە سێ ڕۆژە باسی ئەو کورتهێنانە دەکرێ و هەمووشمان دەزانین ئەو کورتهێنانە کە سەبەبەکی حکومەتی ناوەندە کە پابەند نابێ بە پێدانی بودجەی پێشمەرگە، جا من لێرەوە داوا دەکەم کە هەموومان بە پەرلەمان و بە حکومەت و بە هەموو حیزبەکان شان بەشانی سەرکردایەتی کورد فشار بخەینە سەر حکومەتی بەغدا و لەوە زیاتر ئەو غەدرە قبوڵ نەکرێت، دیارە منیش چەند پێشنیارێکم هەیە و چەند پرسیارێکیشم هەیە، بە نیسبەت ئەو پشتگیریانە من پشتگیری لیژنەی شەهیدان و جینۆساید دەکەم کە داوای ئەوە دەکەن کە خانوو دروست بکرێت بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر، بەڵێ ئەوە من وەکو خۆم وەکو نوێنەری سلێمانی حالیەن 1800 عائیلەی شەهیدی سەنگەر تاوەکو ئێستا نە ئەرزی بۆ دابین کراوە نە خانووی بۆ دروست کراوە، دیارە ئێمە هەموومان دەڵێین ئەو دەستکەوتانە هی خوێنی شەهیدانە دەبێ و پێویستە کەم توێژ و یەکەم کەس کە دەڵێین خێزانی شەهیدان بن، ئەو مەسەلەیە چارەسەر بکرێت و سوودمەند بن لە خانوو یان لە زەوی، هەروەها شەهیدی هاووڵاتی مووچەکەی 180 هەزارە کە ئەوانیش پێویستە کە مووچەکەیان زیاد بکرێت و داواکاری لیستی کوردستانیشە کە بڕێك لەو مووچەیان بۆ زیاد بکرێت یان بەلایەنی کەمەوە لە 300 هەزار کەمتر نەبێت، هەروەها بە نیسبەت من کە خۆم ئەندامم لە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی دیارە کاك علی وەڵامی داینەوە کە ئەوان ئامادەن بۆ سەنتەری ئۆتیزم ئەوە زۆر گرنگە لەبەرئەوەی سەنتەرەکەیان زۆر زۆر بچووکە ئەو نەخۆشیەش لە زیاد بوونەدایە وئێستا بە پێی ئیحسایەکان 500 مناڵ نەخۆشی ئۆتیزمی هەیە لە هەرێم، بەڵام وەکو ئێمە کە سەردانی ئەوێمان کرد لەوە دەچێت لە هەزار زیاتر بێت نەخۆشەکە نەخۆشیەکی تازەیەو جارێ توبیش نازانێ ولە جیهانیش دا ئەو نەخۆشیە ڕوون نەبۆتەوە بۆ خێزانەکان ئەمانیش خێزانەکان هیچ جیاوازیەکی نیە، خێزانی دکتۆر هەیە و خێزانی وەزیر هەیەو خێزانی فەقیر هەیە مناڵەکەی تووشی ئەو نەخۆشیە بووە و نەخۆشیەکیشە غەریبە و باش نازانرێ، پێویستی بە سەنتەرێك کە تەشخیسی ئەو نەخۆشیە بکات کە ڕاهێنانی مامۆستاکان بکات لەوێ بۆ چۆنیەتی مامەڵە کردن دیارە ئێمە وەڵامەکەمان لە کاك علی وەرگرت بەس حەز دەکەم زیاتر تەوزیحمان بداتێ کەی دەست بەکاردەبن و چۆنی چۆنی ئەو سەنتەرە دروست دەکرێت، هەروەها بە نیسبەتی من داوا دەکەم وەکو سۆزان خانیش داوای کرد کە لیژنەیەك دروست بکرێت بۆ پێداچوونەوەی دەرماڵە، تەبعەن

هەموو دەزانین ناعەدالەتیەك هەیە لە دابەش بوونی دەرماڵە، ئێستا بۆ نموونە من هەر خۆم لە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیم سەنتەری (CRC) کە سەنتەرێکە چەندین منالّی ئیفلیجی دەماغ و ئۆتیزم و ئەو نەخۆشیانەی کە ڕوو دەدەن وکە زۆر غەریبن لەلای ئێمەهەیە ، ئێمە خۆمان سەردانمان کردووە 500 منالّ یەك توێژەری کۆمەڵایەتی هەبووە، یەك توێژەری کۆمەڵایەتی ناتوانێ بە تەنها کەسوکاری ئەو منالانە وشیار بکاتەوە، منالّی وا هەبووە یەکەم جار ڕۆیشتووە ئەو منالّە تەنها تایەکی هەبووە وەکو پەرکەمێ، لەبەرئەوەی توێژەر نەبووە ئاگاداریان بکاتەوە لە دوای سێ مانگ ئەو منالّە تووشی ئیفلیجی دەماغ بووە، هۆیەکەشی چیە، توێژەری کۆمەڵایەتی لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی موخەسەساتی نیە و تەربیە هەیەتی، هەر هەموویان نەقلّ دەبن بۆ تەربیە وئەو شوێنانەی کە زۆر موهیمە یان لە خەلّوەتگەی پیری کە پیرە چەند پێویستی بە توێژەرێك هەیە لەوێ توێژەرەکان دانانیشن وهەموویان نەقلّ دەکەن و جا ئیتر بە واستە بێ یان هەر شتێ بێ، لەبەرئەوەی کە موخەسەسات لە تەربیە هەیە، ئەویش کێشەیەکە کە من داواکارم کە چارەسەر بکرێت، بە نیسبەت زەکیە خان فەرمووی و کە من پشتگیری ئەکەم بە نیسبەتی ئەوە بوو کە داوا دەکەم داهاتی وەزارەتی کشتوکالّ وەك خۆی بێت چۆن بۆ سحە بۆ خۆیەتی و ئەویش بۆ خۆی بێت، بۆ قەرەبوو کردنەوەی کارەساتە سروشتیەکان، لە پڕێکا لافاوێك دەبێ و ڕەشەبایەك دەبێ هەتا قەرەبوو دەکرێنەوە ئەوا کار لە کار دەترازێ و جوتیاریش تەشجیع نابێ بۆ کە مالّە پلاستیکەیەکەی سووتا کە قەرەبوو نەکرایەوە تەشجیع نابێتەوە بۆ کارکردن، هەروەها پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا سەلاحیەتی کێیە کرینی فرۆکەی ئاگر کوژێنەوە؟ هەموو دەیبینین لە هەڵەبجە چەندین دۆنم ئەرز سووتا، جوتیاری داماو بە چاکەتەکەی یان بە گەلا ئاگرەکە دەکوژێنێتەوە، چەندین کەس سووتاوە، چەندین هێلانەی بالّندە سووتاوە، بیئە پیس بووە، بە سەتڵێ ئاو ناکوژێتەوە، لەبەرئەوە پێویستیمان بە فرۆکە هەیە داوا دەکەم کە لە سەلاحیەتی کێیە و سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەم بودجەیەی کە گفتوگۆ دەکرێت تا ئێستا پرۆژەیە و پرۆژەش هەلگری کۆمەڵێك سەرنج و کەموکوڕی و کەلێن و تێبینیە، دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەین کە توانیویەتی تا ئاستێکی باش سەرنج و تێڕوانیەکانی لیجانەکان کۆ بکاتەوە، بەلام دەبوو سەرلەبەری تێروانینەکان جێ

بکرایەتـەوە ئـەو کاتـە وەزیـرە بـەڕێزەکانیش بـە نەفەسـێکی هـێمن تـرەوە وەڵامـی تـەواوی تێـڕوانین و تێبینیـەکانی لیژنـەکانیان بدایەتـەوە، چونکە تێـڕوانین و تێبینـی لیژنـەکان هـەڵگری زیـاتری مـەهامێکی پیشەییە و گفتوگۆی شێنەیی تر لەناو لیژنەکاندا بۆ جەرد کردنی ئەو تێبینیانـە کـراوە، کەهـەموو لایـەك ئیدعای ڕیفۆرمی مالی و ئابووری دەکەین لە هـەرێمی کوردسـتان دا و دامودەزگـا دەسـتوریەکان حکومـەت و پەرلەمان وسەرۆکایەتی هەرێم و ناوەندەکانی دەرەوەی حوکمڕانی و حیزبەکان و کۆمەڵێك ناوەندی تر کە بانگەشەی ڕیفۆرم دەکەین لەڕاستی دا مەسەلەی میزانە و موازەنە دافعێکی باش دەبێ بـۆ بـەدیهێنانی ئـەو ئامانجانە کە بە شێوەیەکی باش دابڕێژرێتەوە، بۆیە ئێمە پێویستمان بە تەحەمولێکی زیاتر هەیە هەم بـۆ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلـەمان و هـەم بـۆ نوێنـەرەکانی حکومـەت و هـەم بـۆ پەرلـەمان بـۆ ئـەوەی بتـوانین پێکەوە ئەو ئامانجانە بەدی بهێنین، من سەرەتا کۆمەڵێك تێڕوانینی گشتی لەسەر بودجەکە دەخەمـە ڕوو، هیوادارم هەر بـەو تەحەمولـەوە بـەردەوام بـین، لـە ڕاسـتی دا بودجـەی گشـتی پەیوەنـدی ڕاسـتەوخۆی بـە تەنمیەی گشتیەوە هەیە، لە عیراق دا کە بودجە موناقەشـە دەکرێـت یـان ئـەو سەرچاوەی کـە بـۆ هـەرێمی کوردستان لە عیراقەوە دەخەڵێندرێ پشت ئەسـتوورە بـە بنەمایـەك کـەتا ئێسـتا بنەمایـەکی زانسـتی نیـە، لەوەشەوە دەچێتە سەر ژمارەی دانیشتوان بۆ دابەشکاری لـە ڕێـژەی پارێزگاکـان وهـەرێم و شـارەکانی تـری حکومەتی ئیتحادی، من لە وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی بەڕێز دەپرسم، ئیقرار کردنی چوار ملیـۆن وسەد وهەشتا و نۆهەزار دانیشتوانی هەرێمی کوردستان لەسەر چ بنەمایەکی زانستیە؟، لـە کاتێـك دا ئێمـە لەڕووی ژمارە ولەڕووی ئامار و ڕێژەی دانیشتوانەوە گرفتێکی گەورەمان هەیە، ئەم وڵاتـەی کـە ئێمـەی پـێ لکێنـراوین تـا ئێسـتا ترسـی لـە دەرخسـتنی ژمـارەی حـەقیقی دانیشـتوانی ئـەم هەرێمـە هەیـە، ترسـی لـە سەرژمێری هەیە، تەنمیەی ئابووری و تەنمیەی ژیاری چۆن لـەم کۆمەڵگایـە بـەم جـۆرە وئێمـەش ببـین بـە بەشـێك لـەو پرۆسـەیە، بۆیـە تەسـەورم وایـە کـە ئـەم مەحەکـە مەحـەکێکی نازانسـتیە ئێمـە لـەڕووی پرۆسەکانی هەڵبژاردنیشەوە بۆ ئەنجومەنی پارێزگاکان و بۆ پەرلـەمانی عـیراق زەرەری گـەورەمان کـرد لـە حسەی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان لە ئەنجومەنی نیشتیمانی عیراق، پرسیار دەکەم ئایا ئاگادار نەبوون لە داڕشـتنی میزانیـەی گشـتی لـە عـیراق دا تـەنها بـەو موبەررانـە کۆتـایی دێـت کـە پرسمـان پـێ نـاکرێ یـان ڕاپۆرتمان ناردووە یان بەشداریمان کردووە لە کاتێك دا ئەو مەواقفانەی کە ڕووبەڕووی هەرێمی کوردسـتان بووەتەوە دەبوو پەرلەمانی کوردسـتان لـە ساتەوەختی خۆیـدا لێـی ئاگـادار بایـە بـۆ ئـەوەی ڕەئـی عـامی لێ ئاگادار بکرێتەوە، چونکە بـۆ نموونـە کـاتێ لـە نەفـەقاتی سیادی دەبـڕدرێ و بودجـەی گشـتی عـیراق 117

ترليۆنە و بەشی هەرێمی کوردستان بەو پێوەرە بێ 19 ترليۆن دەکا و دواجار لە نەفەقاتی سیادی زیاتر لە 5 ترليۆن دەبڕدرێ و 31 ترليۆن لە بودجەی گشتی عیراق دەچێتە بودجەی سیادیەوە ولە بودجەی سیادی بەشی هەرە زۆری دەنێرێ بۆ کڕینی چەك و جبەخانە، ئایا ئەمە خزمەت بە بەرژەوەندیە دیموکراسی و بەرژەوەندیەکانی هەرێم و عیراق دەکات لە ڕووی پێکەوە ژیان و کارکردنەوە؟ ئەمە یەکێکە لەو ئەساسیاتانەی ئایا ئێمە لەگەڵ ئەم دەوڵەتە دا تا چەند بڕدەکەین؟، لەگەڵ ئەم حکومەتانە دا تا چەند درێژە دەدەین، لە کاتێك ئەو بودجەیەی کە تەرخان دەکرێ بۆ نەفەقاتی سیادی باشە بۆ تەرکیز ناکرێتە سەر ئەوەی بڕیاری دادگای باڵای تاوانەکان ئیقراری کردووە بە تەعویز کردنی قوربانیانی جینۆساید کە 95٪ی قوربانیانی جینۆساید بەشی خەڵکی کوردستانە، شەڕ لەسەر ئەم سێکتەرانە بەردەوامی حزوری هەمەلایەنەی پێویستە، نەك ناردنی فایل بۆ سەرۆکی کۆمار و جەنابی مام جەلال ئەمە لەڕاستی دا پێم وایە موبەررێکە لە جێی خۆی دا نیە، چونکە ئێمە لە ناو کابینەکە لە پەرلەمان و لە خودی ئەو وەزارەتانەی کە پلانی دارشتنی بودجە دادەنێن خەڵکی کاریگەرمان هەیە و مەوقعی کاریگەریش، نازانین خەڵکەکان و مەوقعەکان تا چەند کاریگەرن؟ پێگەی کاریگەر هەیە و حسەی کوردە، حسەی خەڵکی کوردستانە، بەڵام تا چەند توانراوە بەشێوازێك کە هەماهەنگی هەبێ و ئەو بابەتە بپچڕێندرێ، من تەسەورم وایە لە هەرێمی کوردستان دا ئەوەی پەیوەندی بە پلاندانانەوە هەیە ئێمە ناتوانین بڵێین پلان نیە لە کوردستان دا، بوونی ئاوەدانی و پرۆژەکانی ئیستسمار، کۆمپانیا بیانیەکان و کۆمپانیا گەورەکانی کانزاکان کە ڕوو دەکەنە کوردستان دەزانن ئایندەی ئەم هەرێمە بە ئاقاری ڕێکخستن دا دەڕوات، بەڵام کەموکورتیەکی زۆر لەو پلانانە دا هەیە لە نێوان هەبوون و نەبوون کەموکورتی زۆردا گلەییە زۆرەکە لێرەیە، پلان لە هەرێمی کوردستان دا تێرکەری داخوازیەکانی خەڵکی کوردستان نیە، تێرکەری پێداویستیەکانی ئەوانە نین کە دەعمی حوکمڕانی ئەم هەرێمەیان کردووە و بەشێکن لە حوکمڕانی و پێکهێنەرەکانی حکومەت، بۆیە دەبێ ئەو گرفتانە بە شێوەیەکی شەفاف تر یەکلا بکرێتەوە و پەرلەمانی کوردستانیش بەشێکە لە چارەسەر کردن بۆ ئەو بابەتە، ئیمکان نیە لەهەر وڵاتێك دا قسە لەسەر ئەوە بکرێت بۆ نموونە بە بەراورد بە پار ساڵ میزانیە 9٪ زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەگەڕخستن 14٪ سەرخراوە، پار ساڵ بەشێکی زۆری گفتوگۆکانمان بۆ هاوسەنگ ڕاگرتنی ئەم دوو سێکتەرە بوو، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین هەر هیچ نەبێ نەك بە شێوەی ئەو ستاندارده نێودەوڵەتیەی کەلە دنیادا پێویستە کە ڕاستەوخۆ دەبێ پێچەوانەی ئەو دوو ڕەقەمە بێ، ئیستسماری لە 70٪ بێ و وەگەڕخستن 30٪ بێ بەلای

کەمەوە، بەڵام ئەم بابەتە تیکرار بوونەوەی بەم جەدەلەشی کە لە پەرلەمان هەیە کۆمەڵێك ئاماژەی مەترسیدارمان پیشان دەدات ئایا گوێ لە تێروانیەکانی پەرلەمانتار ناگیرێ؟ ئایا دیراسەی ورد بۆ ئەم بابەتە ناکرێ؟ ئایا ئێمە هەر بەدوای شەپۆلی داخوازیە عەفەویەکان دەچین؟ تا ئەو کاتەی حکومەت بە جۆرێك بار دەکرێ و بەجۆرێ بکەوێ خەڵکی تریش لە دەرەوەی حکومەتە و جارێکی تر پێی ڕاست نەکرێتەوە، ئەگەر حاڵەتێکی لەو بابەتەش بوو، من پرسیار دەکەم ئایا ئەمساڵ بە بەراورد بە پار ساڵ بودجەی سەرۆکایەتیەکان، سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی دادوەری لەسەر چ پێوەر و چ بنەمایەکی زانستی زیاد کراوە؟؟ تەجروبەمان سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستانە، ئێمە پار ساڵ ئیدعامان کرد بە کۆمەڵێك هۆکار بودجەکە زیاد بکەین، یەکێ لە هۆکارەکان ئەم قاعەیە بوو بەڵام ئێمە لە جێگەی خۆمانەوە دانیشتووین نەشمان توانی ئیستسماری ئەو زیاد کردنە بکەین، بۆیە پرسیارەکە لەوەدایە ئەم پێوەرانە چین کە وا دەکەن؟ ئەگەر بۆ نموونە قسە لەسەر ئەنجومەنی وەزیرانە و بودجەی شارەوانی عەنکاوەی هاتۆتە سەر من بەدیویێکی تردا پێی دەڵێم ئەوە دژی بنەماکانی شۆڕکردنەوەی لامەرکەزیەتە لە هەرێمی کوردستان، بودجەیەك بێ لە پارێزگا بێ لە نزیکترین قائیمقامیەت بێ سەر بە عەنکاوە، با لە قائیمقامیەتی مەرکەزەوە تەمویلی ئەم بابەتە بکرێت بۆ ئەنجومەنی وەزیران؟ لە کاتێك دا بۆ من عەنکاوە جێگەی بایەخێکی زۆرە، چونکە کۆمەڵێك پێدراو وامان پێ دەڵێ کە عەنکاوە خزمەتی زیاتر بکرێت و تایبەتمەندیەکەی ڕەنگدانەوەی هەبێ لە بودجەی هەرێمی کوردستان دا، دواکەوتن و ناردنی بودجە بۆ پەرلەمانی کوردستان، ئەگەر یەکێك بە هۆکارەکان ئاڵوگۆڕی کابینە بێ من قەناعەتم وایە یەکێکە لە پاساوە هەرە لاوازەکان، بۆ؟ چونکە مەوقفی حکومەت ئەگەر لە ئێستادا بێتە بەردەستی ئێمە بە پێی جەداولەکان بە پێی پرۆژەکان مەوقفی $12/31$ یە نەگۆڕاوە، ئێ باشە با لە کاتی خۆیدا بهاتایە من تەسەورم وایە لە نێوان دوو کابینە دا هەر یەك بەرنامە هەیە کە بەرنامەی لیستی کوردستانیە درێژەدەری یەکترە بە کابینەکان بەیەك ئاراستەش کاردەکەن، ئێمە لەسەر ئەو بنەمایەش دەعمی ڕاستەوخۆی دەکەین، یەکێك لە گرفتەکانی ئەو پرۆژانەی کە ئیقرار دەکرێن لە پەرلەمانی کوردستان ئەوەیەکە وەکو ئەوەی مەتلوبە بە پێی ئەو جەداولەی کە زەمەنی بۆ دانراوە ناچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، دەلیل بۆ ئەوەش کەڵەکە بوونی پرۆژە بەردەوامەکانە، باشە لە وەزارەتی پلاندانان دەپرسم کە پار ساڵ ئێمە ئیقرارمان کرد بۆ پرۆژە پێشنیار کراوەکان پێویستە دیزاین ئامادە کرابێت، بۆ ئەوەی ئەو کاتەی کە لە پەرلەمانی

کوردستان ئیقرار دەکرێت ڕاستەوخۆ پرۆسەی تەندەرین و ئیحالە وئەمانە بێتە کایەوە، چونکە هەموو ساڵێك لە دواکەوتنی ئەم پرۆسەیە ئێمە دەبێ ئەو تایبەتمەندیانە لەبەرچاو بگرین و ئەو ماوەی لەبەردەست دایە دەبێ ئیستغلال بکرێت، ئایا دیزاین بۆ پرۆژە پێشنیار کراوەکان کراوە یان نا؟ ئەگەر نەکراوە من لێرە پێشنیار دەکەم ئەمساڵ پرۆژەی پێشنیار کراو نەبێ، هەوڵ بدەین بۆ ئەوەی ئەمەش نەچێتە سەر باری بەردەوامەکانی تر و بەردەوامەکان درێژەی پێ بدرێ و بۆ ئەوەی کە دەخوێندرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان بە بەرجەستە کراوی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان تەمەتوعی پێوە بکەن، دەلیل بۆ کەم پلانی، لە هەرێمی کوردستان دا دوو سێکتەری زۆر گرنگ هەیە، یەکێکیان ئاماژە پێ ناکەین ویەکیان ئاماژە پێ دەکەین، بۆ نموونە سێکتەری تەندروستی یەکێکە لەو سێکتەرە گرنگانەی ئێستاکە بە حوکمی کۆمەڵێك هۆکار زیادبوونی نەخۆشی سیل، سەرەتان، شەلەلی دەماغ، پیس بوونی ژینگە، هەموو ئەمانە وادەکات ئێمە تەرکیزی زیاتر لەسەر خزمەتگوزاری تەندروستی بێت، ئێمە پار ساڵ کە بە حاڵێکی خراپ توانیمان ئەو ڕێژەیە بەرینە 5٪ کە بە پێی ستانداردی نێودەوڵەتی بەلایەنی کەمەوە 7٪ بێت بۆچی ئەمساڵ هاتووەتە خوار 5٪ ەوە؟، لە کاتێك دا بودجەی هەندێ وەزارەت و حسەی هەندێ وەزارەت کە هەموو وەزارەتەکان جێگەی بایەخن، دەبینین بە بەراورد بەمە لەڕاستی دا کارەساتە، چونکە لە نێوان سێکتەرەکان دا پرسی ژیان و مان، پرسی تەندروستیەکی باش لە هەموو پرسەکانی تر بە بایەخ تر و گرنگتر و بە هەیبەت ترە، ئێمە گرفتمان هەیە لە گەڵ بەغدا کەسیش نەیشاردۆتەوە، گرفتەکان بە جۆرێك بەرجەستە بووە خەریکە هەلایەکی گەورە لەناوخۆی عیراق دا دروست دەکات، بەڵام ئایا ئەم گرفتانە دەبنە باعیسی ئەوەی کە ئێمە پەردە لەسەر هەموو ئەو هۆکار و گفتانە دەرنەخەین بە تایبەتیش ئەوەی پەیوەندی بە داهاتەوە هەیە؟، بەشێك لە حسەی بەغدا بە حوکمی ئەو کاردانەوەیە لێرەوە نادرێت، ئەمە لە نێوان ئەم هاوکێشەیە دا کۆمەلانی خەڵکی کوردستان زەرەرمەند دەبن، ئێمە نامانەوێ بچینە چوارچێوەی ئەو ململانێیەی کە دواجار خەڵکی عیراق بە گشتی و خەڵکی کوردستان بە تایبەتی زەرەرمەند دەبێ تیایدا بۆ ئەوەی ئەو سیستەمە بە وازحی جیاواز بێ لەگەڵ ئەو پرەنسیپەی لە بەغدا پەیڕەودەکرێت، ئەو پاشاگەردانیەی کەلە بەغدا هەیە ئێمە دەبێ ئەو داهاتانەی کە لە هەرێمی کوردستانەوە بە دەست دەکەون تێکڕا بێتە هۆڵی پەرلەمان بچێتە چوارچێوەی موازەنەوە و خەڵکی کوردستانیش بە ئاگا بێ لێی و چاودێریکی حەقیقی بین بەسەریەوە، بۆ ئەوەی هەر کات کاربەدەستێکی حکومەت دەچێتە قەزایەك و دەچێتە پارێزگایەك خۆی بۆ خۆی وەعدی پرۆژە و وەعدی پێدانی تەمویل

نەدا، ئەمە یەكێكە لەو گرفتانەی كە هەیە و بەرجەستەیە لەڕابردوو دا هەبووە و لە ئێستاش دا هەستی پێ دەكرێت، ئەمە بارگرانیەكی گەورە دروست دەكات، بۆیە ئەم بابەتە كە ئێستاكە جێگەی جەدەلە لە نێوان خەڵك و لە نێوان پەرلەمانتاران و نوێنەرانی خەڵك دا بەڕاستی ئەویش ئەوەیە حكومەتی هەرێمی كوردستان بەر لە هەموو لایەك قازانج مەند دەبێ لەوەی كە ئەگەر فلسێكیش لە داهات دەست ئەم هەرێمە دەكەوێت بهێندرێتە ناو موازەنە، بە هەر شێوەیەك موبەرر نەبێ كە عیراق داوا دەكا و لێمان وەردەگرێ گرفتەكان بە جۆرێك تەجاوزی كردووە لەم بابەتانە تێ پەڕی كردووە، من پێموایە پارەیەك تەرخان دەكرێ لەلایەن حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە بۆ كەرتی كارەبا، ئێستا لە هەرێمی كوردستان دا خزمەتگوزاری كارەبا لە ئاستێكی زۆر زۆر باشە، دەست خۆشیەكی زۆر بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان و بۆ وەزارەتی كارەبا پێویستە ئەو دەعمەی كە بۆ كڕینی سووتەمەنی بۆ كارەبا دەكرێت نسبەتێكە كە هاتۆتە موازەنە پێویست دەكات هەموو ئەو پشتیوانیانەی كە حكومەت لەڕێگەی پارەوە بۆ بەگەڕخستنی كارەبا بۆ هاووڵاتیان لەویەدا بیهێنێتە ناو موازەنەوە، چونكە ئەوە جوهدە، ئەوە مەسرەف كردنە، ئەوە پارە تیا خەرج كردنە بۆ ئەوەی كۆمەڵانی خەڵك و بە وازح تر و ڕوونتر بزانن ئەو تێچوونەی ئەو بەردەوامیەی كە هەیە چ حەجمێكە، هەر سەبارەت بە كارەبا و قەرزی حكومەت لای كەرتی گشتی و لای كەرتی تایبەتی ئەمە یەكێكە لەو گرفتانە لەڕاستی دا، من نازانم حەجمی قەرزەكانی حكومەت لای خەڵك چەندە؟ كە لەوانەیە بە ملیار مەزەندە بكرێت، بەڵام دەبێ حكومەت ئەو هەنگاوە بگرێتە بەر، چونكە حكومەت دواجار ئیلزامی خەڵك بە پێویستیەكان لە ڕێگەی حكومەتەوە بۆی دابین دەكرێت، هەروەها ئەم داهاتەش داهاتێكی گرنگە و نابێ نادیدە ببێ، ئێمە ئیعتماد بكەینە سەر سەرچاوەكانی تری داهات و تێكەڵاوكردنی زیاتری بەرژەوەندیەكانی خەڵك و حكومەت و حكومەت و خەڵك، بۆیە ئیسرار كردنەوە لەسەر وەرگرتنەوەی ئەو قەرزانە كارێكی گرنگە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە چوارچێوەی چەند خاڵێك دا وەكو پێشنیار چەندخاڵێك عەرزی جەنابتان دەكەم، بۆ پڕكردنەوەی عجز و كەلێنەكان، ئایا هەرێمی كوردستان دەتوانێ لە بانكی نێودەوڵەتی یان سندوقی دراوی نێودەوڵەتی قەرز بكات؟ بۆ ئەوەی بتوانێ پرۆسەی پەرەپێدان كە ئێستا دەرفەتێكی گونجاوە و ئایندە نازانێ دۆخ بە چی دەگات؟ دەتوانین لە ڕێگەی قەرزەوە ئەم پەرەپێدانە خێراتر بكەین و هەوڵ بدەین ئەو عجزەی كە ئێستاكە هەیە پڕبكرێتەوە، چونكە ئەم هەرێمە بە حوكمی گرێدانی بەرژەوەندی و عەقد لە نێوان كۆمەڵێك كۆمپانیای گەورەی نەوت، ئایا دەتوانین ئەمە بەدی بێنین یان نا؟، كە تەسەورم وایە دەتوانرێ،

خاڵی دووەم تەفعیل کردنی دیوانی چاودێری دارایی و دەزگای چاودێری دارایی یەکێکە لە گرەنتیەکانی بەدی هێنانی شەفافیەت و خەرج کردنی ئەو داهاتەی لە هەرێمی کوردستان دا هەیە بۆ تەواوی سێکتەرەکان بە شێوەیەك لە چوارچێوەیەکی مالی و ئابووری و سیاسەتێکی درەوشاوە دا ڕەنگدانەوەی هەبێ، نەبوونی دیوانی چاودێری دارایی وای کردووە گلەییەکی زۆر لە سەر پەرلەمان و لەسەر پەرلەمانتاران هەبێ، لەسەر لیجانەکانی پەرلەمان هەبێ، قبوڵ کردنی ئەمە لاواز کردنی هەیبەتی پەرلەمانە بە دەرەجەی یەك، دواجاریش هیلاك کردنی ئەدائی حکومەت و هەردوو وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی مالیەشە لە ڕاستی دا تەفعیل کردنی ئەو دەزگایە تەفعیل کردنی کۆمەڵێك مەهامی گشتیە بۆ هەرێمی کوردستان، بەلام لەڕاستی دا غیاب بوونی ئەم جیهازە کۆمەڵێك ئیستفهامی گەورە لەسەر ناعەدالەتی و لەسەر نا شەفافیەت لەسەر بەهەدەردان دێنێتە کایەوە، لەو ڕوانگەیەوە مەتڵەبی گشتیە، هەموو ساڵێك با ئەمە دووبارە نەبێتەوە، ئێمە دەستوبرد بکەین لە تەفعیل کردنی دەزگایەکی چالاکی بێ لایەن، ئەگەر بێ لایەنیش نەبێ بێ گومان ئەو مەهامانە بەدی ناهێنێ، من پێموایە و باشتر وایە سەرنج و تێڕوانینەکانی پەرلەمانتاران کە لێرەدا ئەوەی جێی ئەکرێتەوە، جێگەی دەست خۆشیە ئەوەشی جێی ناکرێتەوە بکرێتە تەوسیات بۆ حکومەت و بۆ وەزارەتەکان بۆ ئەوەی بە نەزەری ئیعتبار وەربگیرێ تا ئەو کاتەی ئەو دیوانی چاودێریەی دروست دەبێت ئێمە خۆشمان چاودێری دەکەین بۆ ئەوەی بتوانین ئەو تەوسیاتانە بچنە باری جێ بەجێ کردنەوە، لەڕاستی دا دەعم کردن و پشتیوانی کردنی کۆمەڵێ ناوەندی دیراسات و توێژینەوە بۆ مەسەلەی کاری پەرلەمانی، بۆ نموونە ئێمە 3 ساڵە لەم هۆڵی پەرلەمانە دا موناقەشەی میزانیەی گشتی دەکەین، جەدەلێکی گەرم و گوڕ هەیە و هەندێك جار ململانێی سیاسی دێنێتە کایەوە، هەندێك لە پەرلەمانتاران بۆ نموونە خۆم باس دەکەم دەمەوێ بە نوێنەرایەتی ناوچەیەك لە کوردستان دا کۆمەڵێك تروحات بکەم بۆ بەدی هێنانی ئەو ئەرکانەی کە بە پێی یاسا لە ئەستۆمانە کاری لەسەر بکەین، بەلام دەزگایەکی توێژینەوەی بێ لایەن نیە، ئەم چالاکیانە و ئەم ڕۆڵە کە تەڵەب بکات هەڵبسەنگێنێ بۆ ئەوەی ساڵی داهاتوو لە بەردەست دابێت بە شێوازێکی گونجاو تر و بە میکانیزمێکی پیشەیی تر بتوانین خواستە گشتیەکان بەدی بێنین، کۆمەڵێك پێشنیار کە پەیوەستە بە کوردستان بەشێوەیەکی گشتی و بە دەڤەری گەرمیان دەخەمە بەردەست هەردوو وەزیری بەڕێز و لیژنەی دارایی بەڕێز کە لە محتەواش دا بۆ کۆمەڵێك لە ناوچەکانی تری کوردستان هاوبەشە، ئەوەی کە لەڕێگەی پرۆژەکانەوە دابەش دەکرێت بەسەر پارێزگاکان بێ گومان لەسەر بنەمای فۆرمی خۆراکە، واتە لەسەر

ژماوەی دانیشتوانە، ئەمە بۆ گەرمیان بەشێوەیەکی گشتی نا عەدالەتی لێ دەکەوێتەوە، بۆ نموونە قەزای کەلار کە ناوەندی ئیدارەی گەرمیانە، بە جۆرێك لە جۆرێك لە هەندێ لە یاساکانی هەرێمی کوردستان دا کە پەسەند کراوە بە هاوشێوەی پارێزگایەك تەعامولی لەگەڵ دەکرێت، ژمارەی دانیشتوانی 236 هەزار کەسە، بەڵام بە پێی ئەو بنەمایەی کە پرۆژەی بۆ تەرخان دەکرێت لەبەرئەوەی لەسەر هەرێمی کوردستان هەر خودی قەزاکە 72 هەزاری لەسەر کەلار و هەرێمی کوردستان، دەبینین لێرەدا ناعەدالەتی دێتە کایەوە، چونکە فۆڕمی خۆراکی دانیشتوانی ئەو مەنتیقانە بەشێکی زۆری گەڕاوەتەوە بۆ کەرکوك و بەشی زۆری گەڕاوەتەوە بۆ دیالە، بەشێکی تری گەڕاوەتەوە بۆ تکریت و دوبز و ئەو مەنتیقانە، بۆ شاری خانەقین 65 هەزار دانیشتووی کەلار فۆڕمی سەر بە دیالەیان لە ڕێگەی خانەقینەوەیە کە ئەمەش لەڕاستی دا بەو پێوەرە ناتوانێ خزمەت بەو مەنتیقەیە بکات، بۆ نموونە ئەگەر دەوترێ شارێکی وەکو کەلار خزمەتێکی بەرچاو کراوە خەڵك کە تێ دەپەڕێ لە واجیهە و دیکۆر دا بەڵێ کەلار شارێکە ئێستاش جوانە و خزمەت کراوە و ڕەنگدانەوەکانی ئاوەدانی پێوە دیارە و سیمای شاری وەرگرتووە بەڵام کە شۆڕ دەبیتەوە بۆ ناوەڕۆکی شارەکە کە 31 گەڕەکە ئەو شارە 17 گەڕەکی هێشتاکەش شۆستە و قیر و پێویستیەکانی گەڕەکی بۆ نەکراوە، ئەمە یەکێکە لە پێویستیە هەرە بنەڕەتیەکانی ئەو شارە و ئەو ناوچەیە داخوازی سەرەکین ئەمساڵ لە پرۆژەی بودجە ئەوەیە ئەوە جێ بەجێ ببێ، چونکە هێشتاکە ئەو شارە بەو جۆرە ناتوانێ ئەو سیمایەی کە مەتلۆبە پێوەی دیار بێ، مەسەلەی ژینگە و گرفتی ژینگەیی، بەشێوەیەکی گشتی لەناوچە گەرمەکان و بە تایبەتی لە گەرمیان دا گرفتێکی گەورەیە، دوێنێ و پێری پلەی گەرما 48 و 47 بووە، لەڕاستی دا بۆ چەند پلەیەکی تری پەنجەی دەست تێ نەپەڕێ کارەسات دروست دەبێ، ئەمە جگە لەوەی بۆ مەسەلەی ژینگەیی، بۆ مەسەلەی نەخۆشی هەموو ئەوانە کاریگەری ڕاستەوخۆی کردووە، من پێشنیار دەکەم بودجەیەکی تایبەت تەرخان بکرێت بۆ مەسەلەی سەوز کردنی ناوچە گەرمەکان، بە دارستان کردنی ناوچە گەرمەکان، ئەمە لە کۆمەڵێك سێکتەر و لە کۆمەڵێك بواردا ڕەنگدانەوەی جیا جیای ئیجابی دەبێ هەروەها بۆ نموونە لە قەزایەکی وەکو دەربەندیخان کە شارێکی جوانە هەندێ سیمای گەشتوگوزاری پێوەیە، بەڵام بە حوکمی گرنگی ناوچەکەی کۆمەڵێك مەعاملی دروست کردنی بەردو مەڕمەڕ و گەچ لەسەررووی شارەکە و لە خوارووی شارەکەوە دروست کراوە، با لە هەر کوێیەکەوە هەڵبکات ئەو شارە ژینگەکەی لەبەردەم مەترسی دایە ڕۆژانە، پێویست دەکات موعالەجەیەکی ئەمە بکرێت، فلتەرێك هەبێ، بۆ ئەوەی بتوانێ ژینگەی ئەو شارە بپارێزرێ و بودجەیەك تەرخان بکرێت

بۆ دەعم کردنی سێکتەری پیشەسازی لەڕێگەی وەزارەتی مەعنیەوە، پاك کردنەوەی شارو شارۆچکەکان لە خۆڵ و خاشاك بۆ نموونە ئەگەر گەرمیان هاوشێوەی پارێزگاکان تەعامولی لەگەڵ بکرێت دەبینین سێ پارێزگای سلێمانی و هەولێر و دهۆك شارەکان لە ڕێگەی کۆمپانیاکانەوە لە خۆڵ و خاشاك پاك دەکرێتەوە، بەڵام بۆ نموونە مەرکەزی ئیدارەی گەرمیان لەو حاڵەتە بێ بەشە لە کاتێك دا ئیمکانیەتی فەنی شارەوانیەکانی ئەوێ ناتوانێ ئەو مەهامانە بەدی بهێنێ بۆیە پێشنیار دەکەم هاوشێوەی پارێزگاکانی تری هەرێمی کوردستان ئەم بابەتە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن، پرسی گەشتوگوزار لە هەرێمی کوردستان بەشێوەیەکی گشتی و بۆ گەرمیانیش بە شێوەیەکی تایبەتی زۆر زۆر پەراوێز خراوە، پار ساڵ لە پێشینەکان دا و لە قەرزەکان دا گەشتوگوزار مەبلەغێك تەرخان کراوە پرسیار ئەوەیە ئایا ئالیەتەکە گونجاو نیە کە خەڵکی کوردستان نەیتوانیوە سوود لە ئەم سێکتەرە وەربگرێ؟. یان نا؟ بۆ نموونە لە گەرمیان دا بە حوکمی هەبوونی ڕووبار و کۆمەڵێ شوێنەواری گرنگ ئیمکانی دەعمی گەشتوگوزاری زۆر زۆرە، بەڵام ئەمە هەست پێ کراو نیە ئومێدەوارین لەم بارەیەوە حکومەت ئەم بابەتە لەبەرچاو بگرێ، کردنەوەی زانکۆی گەرمیان لە پرۆسەی کردنەوەی زانکۆکانی کوردستان یەکێك بووە لە بەرنامەکانی لیستی کوردستانی لە چوارچێوەی فراکسیۆنی کوردستانی دا کاری لەسەر کراوە و بەدی هاتووە، چونکە گەرمیان هەم وەکو مەنتیقە لەڕووی ستراتیجەوە و هەم وەکو ژمارەی خوێندکار و کەفائاتی عیلمی ئێستا بەرەو زانکۆیەکی کامڵ دەچێ، بەڵام لەڕووی پێداویستیەکانی ترەوە لە بیناو شوێن و موستەلزەماتەوە لەڕاستی دا زۆر کەموکوڕی هەیە، ئەو کەموکوڕیانە پێویست دەکات لەبەرچاو بگیرێ، چونکە تموحێکی گەورە تر هەیە لە ئایندە دا ئەم جامیعە و خەڵکی ناوچەکانی تری دەوروبەر لە بەغدا و لە دیالە و تەنانەت لە کرماشان، لە کەرکووك و لە شوێنەکانی ترەوە بێن لەوێ بخوێنن، لە ساڵانی ڕابردوو دا بۆ دەعمی ئەو ناوچانەی کە نزیکن لە ناوچە کێشە لەسەرەکانەوە بۆ نموونە شارۆچکەیەکی وەکو جەلەولای تەعریب کرا و دروست کردنی 600 خانوو لە کوڵەجۆی نزیکی جەلەولا پشتیوانیەکی بەهێزە بۆ نزیك بوونەوەی کوردستانیان بە ئاڕاستەی کەم کردنەوەی تەعریب، دەعمێکی زۆر زۆر باش بوو و مەهامی خۆی پێکا، بەڵام لە تەنیشت ئەوەوە دوو شارۆچکەی تری تەعریب کراو هەیە قەرەتەپە و جەبارە، قەرەتەپە و جەبارە ئێستاکە حسەی کورد لەوێ نزیکەی دە لەسەد بۆ پێنج لەسەدە، دوو ناوچەی گرنگ هەن کە هیچیان کەمتر نیە لە قەرەتەپە و جەبارە کە ناوچەی نارێن و قەرەیاتاغن، ئەگەر هاوشێوەی کوڵەجۆ پرۆژەی دروست کردنی خانوو بۆ ئەو مەنتیقانە بێتە کایەوە من تەسەورم وایە لەڕووی نەتەوەیی و

لەڕووی بەدی هێنانی مەهامەکانی ماددەی 140ی ستراتیجیەوە کە هەمووومان ئیدیعای دەکەین دەتوانێ خزمەتێکی باش بکات، لە دابین کردنی بودجە بۆ ناوچە زیان لێ کەوتووەکان تەرحێکی زۆر زۆر باش بوو پار ساڵ بە مەبلەغێك ئیقرار کرا، بەڵام ئەمە بەشێکی زۆر لە شار و شارۆچکەکانی گەرمیان ڕەنگدانەوەی نەبوو، هۆکارەکە هەر چیەك بێ، بۆ نموونە بۆ ناحیەی قۆرەتوو وناحیەی مەیدان، ناحیەی بەمۆ، شێخ تەویل و کۆمەڵێ ناوچە و شار و شارۆچکەی تر بۆ سێکتەری کارەبا ئەو گوژمەیە تەرخان کرا، بەڵام دوای ئەوەی سێ جار ئیعلانی بۆ کراوە و سێ جار ئاڕاستە کراوە نەتوانراوە بچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە بۆ دابین کردنی کارەبا بۆ گوندنیشینەکانی ئەومەنتیقەیە، ئەگەر ئالیەتێکی باشتر نەبێ تەسەورم وایە تەرخان کردنی ئەو گوژمەیە تەدویر دەبێتەوە بۆ شوێنێك کە دواجار لە دەرەوەی ئیرادەی پەرلەمانی کوردستان خەرج دەکرێت، زیاد کردنی سولفەی عەقار بۆ گوندەکان بۆ 25 ملیۆن یەکێکە لە مەتڵەبە گشتیەکان، زۆربەی ئاڕاستەی گوتارەکانمان بۆ ئەوەیە کە بودجەی وەبەرهێنان زیاد بکەین و ئەوەی تر کەم بکرێتەوە، بەڵام بۆ مەسەلەی پێدانی 25 ملیۆن دینار بۆ گوندەکان لەڕاستی دا خزمەتی کەرتی کشتوکاڵی دەکات و خزمەتی کەرتی ئاژەڵداری دەکات، مەسەلەی بەرفرە بوونی بەرهەم و دۆزینەوەی کار و بە تایبەتی بۆ ناوچەیەکی وەکو گەرمیان ئەمە یەکێکە لە مەتڵەبە گشتیەکان و یەکێکە لە مەتڵەبە سەرەکیەکان و گوندەکانی گەرمیان بە بەراورد بە هەموو گوندەکانی کوردستان کاول تر و وێران ترین گوندی کوردستانن، بۆیە یەکێکە لە چاوەڕوانیە گرنگەکانی پەرلەمانی کوردستان کە ئەم بابەتە ئیقرار بکات، چونکە دواجار ئەمە قەرزیشە و تەدویر دەبێت و دەگەڕێتەوە، بۆیە ئومێد دەکەم تەرەدودی تێدا نەبێ، دامەزراندن بە سیستمی نوێ کە دوو ساڵە پەیڕەو دەکرێت ئەمە دەعمێکی باشە توانیویەتی تا ئاستێکی باش عەدالەت بهێنێتە دی، لەوەی کە تەزکیەی حزبایەتی ئەو بابەتەی کە نامەقبولە کەمتر ڕەچاو بکرێت، بەڵام ئەم بابەتەش بێ گرفت نیە، لێرەو لەوێ کەلێن هەیە، بۆ نموونە لە گەرمیان 239 دەرچووی زانکۆ هەن پار ساڵ لەم پرۆسەیە موقابەلە کراون و موونافەسەیان هەبووە و سیڤیان کراوە و دەرچوون، بەڵام گرفتێك هەیە هێشتا لە نێوان وەزارەتی پەروەردە و ئەنجومەنی وەزیران دا نازانین لەسەر چ بنەمایەکە بۆیە داخوازیمان ئەوەیە لەو 17 هەزار میلاکەی کە ئەمساڵ پەرلەمانی کوردستان بە نیازە ئیقراری بکات جێ بکرێتەوە، کەرتی شوێنەوار لە سیاسەتی حکومەت دا من تەسەورم وایە زۆر پەراوێز خراوە، دەلیل بۆ ئەوە قەزایەکی وەکو کفری لە گەرمیان دا یەکێکە لە قەزا هەرە دێرینەکانی کوردستان و ناوچەیەکی شوێنەواری زۆر زۆر گرنگە سێ کابینەی حکومەتە بەڵێنی ئەوە دەدرێت قەیسەری کفری

نۆژەن بکرێتەوە، ئێستاش نۆژەن دەکرێتەوە، ئەمە بۆ؟ هەمووشمان بیستوومانە لە کاتێك دا ئیمکانیەتێکی ئەوەندەی تێ ناچێ، ئەمە دەرخەری حەقیقەتێکە کە مەسەلەی شوێنەوار جێگەی بایەخ نیە، بۆ خودی کفری بە بەراورد لەگەڵ هەموو شارەکانی تری کوردستان دا کە بە پێی پلان، بە پێی ئەو فرسەتەی کە هەیە ئاوەدانیەکی زۆر و قەرەباڵغیەکی زۆر لە شارو شارۆچکەکان داهەیە تاکە شار لەم کوردستانە کفریە ژمارەی دانیشتوانی کەم بێتەوە، خەڵك چۆڵی دەکات، داوا کراوە کۆنفرانس ببەسترێ، داوا کراوە حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەمە دیراسە بکات، ئێمە خۆمان وەکو چەند پەرلەمانتارێك وەکو خەڵکی مەنتیقە لەڕێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستانەوە چەند مانگێك پێش ئێستا داوامان کردووە و داوامان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کردووە، بەڵام هێشتا کاری پێ نەکراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە پار ساڵ لە تەسدیق کردنی موازەنەی گشتی دا 10٪ی مووچەی پەرلەمانتارانمان کەم کردەوە بۆ سندوقی شەهیدان، بەڵام ئایا ئەم بابەتە توانی جێی خۆی بگرێ، بە تێڕوانینی من لەلایەن وەزارەتی شەهیدانەوە باش بەکارنەهێنرا، نەیتوانی جێی خۆی بگرێ، ئێمە بەو مەهامە ئەوەمان دابین کرد بۆ ئەوەی خزمەتی کەسوکاری شەهیدان بکات، بەڵام دەبینین بەحوکمی کۆمەڵێك ئالیەت کە پەیڕەو دەکرێت لە هۆڵێك دا 60 ـ70 وارسی شەهید کۆ دەکرێتەوە لە زەرفێك دا مەبلەغێکی بەسیتیان دەدرێتێ، دەدرێنە کە ناڵەکانی ئیعلام و من ئەمە بە ئیهانە دادەنێم بۆ کەسوکاری شەهیدان، بۆیە ناکرێت ئەو بابەتە ببێتە مادەیەکی ئیعلامی، کەسوکاری شەهید و خاوەنی قوربانیەکان زۆر لەوە گەورەترن، دەبوو ئەوە بۆ پرۆژەیەك بایە و بە جۆرێکی تر ئیستیسمار بکرایە، من پشتیوانی ئەو بۆچوونە دەکەمەوە ئەگەر ئەمساڵیش ڕێژەکە زیاتر بێ لە مووچەی تایبەتەکان بە پەرلەمانتاریشەوە ببڕدرێت، بەڵام دڵنیا بین لەوەی بۆ سێکتەرێکی گونجاو تر بەکاربهێندرێ، نەك ئەوەی کە ساڵی پار بینیمان، گەرمیان بە حوکمی نەبوونی تاپۆ، کۆمەڵێك گرفتی گەورەی هەیە، ئێستا بۆ پێدانی سلفەی عەقار پشکی سەرەکی دەبەسترێ بە هەبوونی تاپۆ، ناحیەیەکی وەکو باوەنور، ناحیەیەکی گەورەی وەکو رزگاری بەشی هەرە زۆری قەزای کەلار و شوێنەکانی تر، بەشێکی چەمچەماڵ، هەموو ئەمانە بێ بەشن لە تاپۆ، دە ساڵە ئەم پرۆسەیە نەیتوانیوە جێی خۆی بگرێ، لە کاتێکدا ساڵ بە ساڵ ئەو چاوەڕێیە بۆ ئەوەی بتوانێ ماڵی خۆشتر بکات و سوود لەو ئیمکانیەتە وەربگرێ کە حکومەت لە ڕێگەی پەرلەمانەوە کە ساڵانە ئیقراری دەکات، ئەم بابەتە گرفتێکە و پێویستە چارەسەر بکرێت، وەزارەتی دارایی بەڕێز دەتوانێ هاوپشك بێ لە جێ بەجێ کردنی ئەو مەهامانە و بەدی هاتنی ئەو مەهامانە، لەڕاستی دا قسە زۆرە، بۆیە دوا

پێشنیارم ئەوەیە لەبەرئەوەی هێشتا كات ماوە سەرۆكایەتی پەرلەمانی بەڕێز بودجەی پێشنیار كراوی ئەمساڵ و ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیجانەكانی تر لە سایتی پەرلەمان دا دابنرێنێ بۆ ئەوەی كۆمەڵانی خەڵكی كورستان بتوانن باشتر لە گفتوگۆكانی ئێرە تێ بگەن و ئەوەش بەشێك بێ لە پرۆسەی شەفافیەتو سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سمیرە خان یەك دەقە ئیجازە بدە، كاك دكتۆر فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێز سكرتێری پەرلەمان، وابزانم بە پێی پەیڕەوی ناوخۆش ئەگەر پرسیارێك ڕاستەوخۆ ئاڕاستەی وەزیرەكان كرا بۆمان هەیە بەس ئەو پرسیارە جواب بدەین، چونكە بەڕێز كاك سالار تێبینی و پرسیاری زۆر بوو، مومكینە لە كۆتایی دا وەڵام بدرێتەوە، بەڵام یەك پرسیاری ئاڕاستەی ئێمە كرد وەكو وەزارەتی پلاندانان، ئەویش مەسەلەی دیزاین لە نەبوونی و ئەوەی كە پار لە كاتی موناقەشە كردنی میزانیەی ساڵی 2011 ئەو شتە باسكرا وبڕیار درا كە هیچ پرۆژەیەك نەیەت ئەگەر دیزاینی نەبێت، بە حەقیقەت من لێرە دەمەوێت وەڵامی ئەو خاڵە بدەم، بە تەنها ئەو خاڵە، ئەویش ئەوەیە كە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان حەقیقەتێك هەیە كە دەبێت پێكەوە كاری لەسەر بكەین ئەویش بە نیسبەتی هەر پرۆژەیەك كە لە سەرەتاوە دابین كردنی زەویە كە كۆمەڵێك كێشە هەیە و ئەوە حەقیقەتە و دەبێ لەبەرچاوی هەموو لایەك بێ و تەنانەت لیجانی موختەس لە لیجانی بەڕێز پەرلەمانیش هاوكار بن و چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوە، ئینجا دوایی ئەوە مەسەلەی دیزاینە، ئینجا دوای ئەوە مەسەلەی تەندەرینگە، ئینجا بێجگە لەمانەش ئەو یاسا و ڕێسا و ئەو قەوانینانەی كە هەن تەنزیم دەكەن چ لە ڕێنمایی ژمارە 1ی ساڵی 2011 ی جێ بەجێ كردنی پرۆژەكان و چ لە شروتی عامەی مقاوەلات، یان هەر یاسایەكی تری كە پەیوەندی پێوە هەبێت، ئەمە خۆی لە خۆیدا ئێستا كە ژمارەی پرۆژەكان زیاد بووە، بووە بە كێشەیەكی گەورە لە ئەدای كاروباری حكومەت دا و پێویستی بە چارەسەری هەیە، كە دێینە سەر مەوزوعی دابین كردنی زەوی، چونكە بەڕێزیان پرسیاری كرد گوتی ئەگەر پرۆژە پێشنیار كراوەكانی ئەمساڵ دیزاینیان هەیە یان نیە ئەگەر هەیە پێشنیاری ئەوەی كرد كە ئەو پرۆژانە

لابرێن، پێشنیارەكەش لە جێی خۆیەتی و حەقیقەتەكەش دەبێ تۆزێك تەوزیح بكرێت، كە دێینە سەر مەسەلەی زەوی بەڕێزان زۆربەی زەوی هەرێمی كوردستان ئێستا كە لەژێر ئیدارەی هەرێم دایە، كێشەی تەسویەی هەیە و ئەمە مەوزوعێكە كە زیاتر لە50 ساڵە كێشەیە لە ناو هەرێمی كوردستان داو تەنانەت بە بەراورد لەگەڵ ناوچەكانی تری عیراقیش تەسویە پێشی ساڵی 61 لە شوێنەكانی تر دەستی پێ كردووەو ساڵی 61 كە گەیشتە هەرێمی كوردستان ڕاگیرا لەبەر بارودۆخی سیاسی و وەكو بڕیارێكی سیاسیش بۆ ئەوەی كێشەی زەوی لە هەرێمی كوردستان بمێنێتەوە، ئێستاش هەر دائیرەیەك وهەر وەزارەتێك كە پرۆژەیەك دەست پێ دەكات وەكو ئاگادارن یەكەمین مەوزوعیان چارەسەر كردنی كێشەی زەویەكەیە و تەعویزاتەكەیەتی ئینجا دوای ئەوە هەتا دێیتە سەر مەسەلەی دیزاین، كە دێیتە سەر مەسەلەی دیزاینیش ئێمە وەكو جەنابتان دەزانن خۆ ئەگەر ئێستا ئەو پرۆژانەی ئەمساڵ كە پێشنیار كراوەكان ئەگەر هەر هەمووشیان فەرەزەن بێ دیزاین بن، كە دیزاینیان بۆ دروست دەكرێت خۆ دەبێت بودجەیان بۆ تەخسیس بكرێ، ئەگەر بۆچوونێكی وا هەبێت كە دیزاین لەسەر تەشغیلی چارەسەر دەكرێت ئەوە دەبێت بەرچاو ڕوونیەك هەبێت، چونكە ئەوە ئەو وەختە ئەویش ئیزافە دەبێتە سەر تەشغیلی، ئەو خوشك و برا بەڕێزانەی كە پەیوەندیان بە كاروباری هەندەسیەوە و تەجروبەیان هەیە و ئەندامی پەرلەمانی بەڕێزن حەق وایە كە ئیش لەسەر ئەم بابەتە زیاتر بكەن نەك تەنها لە كاتی بودجە دا، چونكە ئەمە كێشەیە، ئێستا پرۆژە هەیە كە داخل كراوە وەكو جەنابتان دەزانن ئێستا بەعزێك لە موئەسەساتی حكومەت كە پرۆژەكە تەقدیم دەكات پرۆژەكە هەم دیزاینە و هەم جێ بەجێ كردنە، یەعنی هەردوو كۆمپۆنێنتەكەی لەخۆ گرتووە، ڕەقەمی كۆی گشتی پارەكە زۆرە ئەوەی كەتەخسیس دەكرێ تەنها دیزاینە و بۆ مودەتێكی موعەیەن وایان داناوە، تەبیعی ئەمەش بە مەراحلی خۆی تێ دەپەڕێ و ئینجا حەق وایە، بەڵام ئێستا لیستی پرۆژەكان دێنە بەردەم پەرلەمانی بەڕێز، حەق وایە لیجانی موختەس چ لە مەوزوعی ئەرازی چ لە مەوزوعی دیزاین لە لیجانی هەندەسی لەناو پەرلەمان دا ئەو شتانە یارمەتی حكومەت بدەن و یەعنی شتەكان لێك جودا بكرێنەوە، ئەگەر مەقبول نیە پرۆژە بە دیزاین وجێ بەجێ كردنەوە وەكو پرۆژە پێشنیار بكرێت بۆ ئەوەی ئێمە لەسەر ئەوە بچین، ئەگەر ئەوە مەقبولە هەندەسیەن و بەشیوازی كاركردنی ئەم سەردەمە، ئەمە شتێكی تەبیعیە و ئەوە دەبێ تەبیعی بمێنێتەوە، ئەگەر تەنها ئێمە 495 یان 496 پرۆژەی پێشنیار هەیە، من موتەئەكیدم یەعنی بە دڵنیایەوەش بە جەنابتان دەڵێم بە دەقیقی ئێستا ناتوانم بڵێم بەڵام هەیە كە دیزاینی تێدا نیە، بەڵام هەیە كەدیزاین لە زمنی پرۆژەكەشە، هەیە

مومكینـە پرۆژەكـە بچووك بێـت و بـەو شـكلەی كـە كەلیمـەی دیـزاین پێویسـت دەكـات كـە مەبلـەغی بـۆ تەخسـیس بكرێـت و ئـەوە پێویسـت بكرێـت ئەوانـەی كـە دیزاینیـان هەیـە حەقـە لیجـانی موختـەس لـە پەرلەمانی بەڕێز بە درێژایی ساڵیش بەرچاوی ئێمـەش ڕوون بكەنـەوە، هـەروەها وەزارەتـە مەعنیـەكانیش یارمەتیان بدەن كە ئەو مەوزوعە چارەسەر بكرێت و حەسم بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالار تەنها یەك دەقیقە فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ئیجازەی جـەنابتان، بـەڕێز وەزیـری پلانـدانان، پەرلـەمانی كوردسـتان بەدواداچـوونی كـردووە، هـەم لـە ڕێگەی لیژنـەكانەوە و هەم لەڕێگەی ئەندامانیشەوە و ئەو بابەتەشمان لەیەك جودا كردووەتـەوە، بۆیـە پـار ساڵ لە میزانیە دا داوامان كـرد كـە میزانیـە پەسـەند كـرا لەسـەر جێ بـەجێ بـوونی میزانیـە و داخـوازی پەرلەمانتاران ڕاپۆرتی 4 مانگی لەڕێگەی وەزارەتی بەڕێزتانەوە بێتە پەرلەمانی كوردستان، بەڵام ئێمـە لـە لیژنەكان ئەو ڕاپۆرتانەمان نەبینیوە، بۆ نموونە چەندین جار داوامان كـردووە گرفـت و یـەعنی مەسـەلەی تاپۆ نا، ئەو زەویانەی كە سەد مەترین سـەهمیان هەیـە و خـەڵكی خـاوەن مـوڵكی سـەد مـەتری بـێ گومـان دەخلی كەمترە بە پێی مەنتق، بۆ خەڵكی خاوەن زەوی دوو سەد مەتری بیگرێتەوە پێشینەكە سەد مـەتری نەیگرێتەوە، ئەم بابەتە بۆ عیلاج نەكرێ؟، ئایا پلان هەیە بۆ ئەمە یان نا؟ بێ گومان كە نیە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سـەرەتا پشـتگیری پێشـنیارەكانی فراكسـیۆنی كوردسـتانی دەكـەم و دەسـت خۆشـی لـە هاوكـارانم دەكـەم لـە لیژنەی دارایی و ئابووری بۆ ماندوو بوون لە ئامادە كردنی ڕاپۆرتی خۆیـان و هەڵسـەنگاندنی ڕاپۆرتـەكانی لیژنەكانی پەرلەمان لـە هـەمان كاتـدا جێگـای خۆیـەتی دەسـت خۆشـی لـە وەزارەتـی دارایـی و هـەموو ئـەو

بەڕێزانە بکەم کە دەستیان هەبووە لە ئامادە کردنی بودجەی ساڵانەی وەزارەتی پلاندانانیشەوە، کە بێ گومان ئامادەکردنی بودجەی ساڵانە جگە لەوەی کە کاتێکی زۆر و فراوانی دەوێت بۆ خۆی هونەرێکی گەورە و گرانە خوای گەورەش لە وتاری پڕحیکمەت و مەغزای خۆی فەرمویەتی (لا تبخسوا الناس اشیاءهم) نابێ ئێمە ماندووبوونیان بە سووك وەربگرین یان بەهەندی وەرنەگرین، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان من دەمەوێ لەم دەرفەتە دا ئاماژە بە چەند ڕاستییەك بکەم هیوادارم بتوانم لەم ماوەی کە تەرخان کراوە بۆم چەند خاڵێك بخەمە سەر پیتەکان، یەکەم/ ساڵانە ئێمە باس لە دواکەوتنی بودجە دەبینەوە، لە حاڵێك دا پاریش ئەو هۆشیاریەمان دا کە پێویستە لە کاتی خۆی دا پێش تەواو بوونی ساڵی دارایی بودجە بگاتە پەرلەمان، ئەمە بۆخۆی پێچەوانەی پرنسیپەکانی پەرلەمان و عورفی دانانی بودجەیە، لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە لە پێش کۆتایی ساڵی دارایی بودجەی خەمڵێنراو بنێرێتە پەرلەمان، دووەم/ سەبارەت بە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی وێڕای دەست خۆشی لە جەنابی وەزیر دەکەم، ئەو ڕاپۆرتە دەبووایە بە ژمارە و داتاو بەیاناتی ناو بودجەکە بگاتە گوزارشتی کاری بنیات، تا سەرئەنجام تێ بگەین کە حکومەتی هەرێم بە پلەی یەکەم وەزارەتی دارایی ئەو سامان و داهاتە چۆن بەکاردەهێنێ، بە ئاڕاستەی بناغەدانان بۆ ئابووریەکی نیشتیمانی پتەو چی دەکات؟، سێیەم/ کە دێینە سەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئەویش بە هەمان شێوە بە حوکمی پیشەیی و ئاستی ڕەوشی داتایەکاندا هاتووە لە هەندێ کەموکوڕتی بێ دەنگ نەبووە، بەشێوەیەکی کوردی ڕاپۆرتەکەی لە هەڵسەنگاندنی ڕیشەیی بودجەی هەرێم دابێ دەنگ نەبووە، کە قاعیدەیەکی بنەڕەتیشە کە دەڵێت (لاینصب لساکت القول) لەگەڵ ئەوەشدا لیژنەی دارایی کۆمەڵێك پێشنیازی لە ڕاپۆرتەکەدا کردووە کە بێ گومان پشتگیریان لێ دەکەم، چوارەم/ ئایا سوڕ بوونمان لەسەر ماڵ و سامانی خەڵك تەئکید لەسەر بنەمای شەفافیەت ئەوە ناخوازێ بڵێین بودجە بە شەفافیەت دەڕوات، ئێمە تەگبیر و ڕاوێژ لەسەر ماڵ و سامانی نەتەوەییمان دەکەین و هەروەها کە قەولەك هەیە و دەڵێت (لا مال لمن لا تدبیر له) گەورەترین تەگبیر ئەوەیە دەبێ ئێستا هاوسێ لە نێوان داهات و خەرجیەکان ڕەچاو بکەین، پێنجەم ساڵانە تێبینی دەکەین کە کەرتی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بازرگانی لە بڕی بودجەی و پێگەیاندنی دا نەخشەی ئابووری کوردستان لاواز ولاواز تر دەبێ، بەڵگەشمان ئەو ڕێژە کەمەیە کە تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بازرگانی، هەروەها گەشتوگوزار و شوێنەواریش زۆر ئیهمال کراوە، گەشتوگوزار، هەرێمەکەمان هەر بە خۆی هەرێمێکی گەشتوگوزاری و کشتوکاڵیە و پێویستە زۆر گرنگی پێ بدەین، چونکە نەفت هەتا سەری بۆ مان نامێنێتەوە، شەشەم/

گرنگی دان بە کەرتی پەروەردە و خوێندنی باڵا لە بودجەکە دا کە پێکەوە 16,67٪ کە دەکاتە (یەك ترلیۆن و حەفت سەد و نەوەد و یەك ملیار و چوار سەد و هەشتا و پێنج ملیۆن) بودجەیان بۆ دابین کراوە مایەی دڵخۆشیە، بەڵام تەنها ئەو گرنگی دانە بەس نیە بۆ بەهێز کردنی ئەو دوو وەزارەتە گرنگە، لە هەمان کاتدا پێویستە ئاوڕێکی جدی لە گوزەران و ژیان و حورمەتی زیاتر بەخشین بە مامۆستایانی پەروەردکاران و فەرمانبەرانی پەروەردە و خوێندنی باڵا و قوتابیان و خوێندکاران و خێرخوازان بدرێتەوە، لەگەڵ پاك و خاوێنی و پاراستنی ژینگەی قوتابخانە، حەوتەم/ سەرنج بدەین بە پرۆژە بەردەوامەکان ئەگەر بەو شێوەی ئێستا کار بکەین واتە بودجەی ساڵانە لە مەوعیدی خۆی دا دوابکەویٚ واتە هەمیشە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان بکەویتە بەر ڕەحمەتی زەمەن و تەندەر و مقاول و موهەندس و ڕۆتینی ئیداری ئەوە دەبێت ساڵی داهاتوو پرۆژەکانی ئەم ساڵیش بچێتە ڕیزی پرۆژە بەردەوامەکان کە ئەمەش نیشانەی ناکارا بوون و بەهەدەرچوونی کات و کارە، زۆرێك لە پرۆژەکان لە کاتی جێ بەجێ کردنیان زیاتر لە یەك ساڵی زیاترە کەچی ئێستاش بەسەرەوە دەست بەکار نەبوون، بەشێك ئیحالە نەکراون و بەشێکیان تازە تەندەریان بۆ کراوە، بۆیە پێشنیار دەکەم وردەکاری زۆر و زۆرتر چاودێری تەواوی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان بکرێت، چونکە دووبارەبوونەوەی ئەم دیاردە دەبێتە مایەی نیگەرانی، نموونەش زۆرە لەسەر ئەوەی کە موستەشفاکان هەیە و سایلۆ هەیە و کوا تا ئێستا جێ بەجێ نەکراون، هەشتەم/ میلاکات وەك ئەوەی کە دیاری کراوە 17 هەزار دەرەجەی وەزیفی هەیە ئەگەر بەشێوەیەکی هاوسەنگ و بە پێی پێویستی دابندرێت خزمەتێکی باشی گەلەکەمانی پێ بکەین، لەم ئاراستەدا داواکاری لە بەشی وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا و ئەوقاف و تەندروستی و ڕەچاوی ڕەگەزی نێر و مێ بکرێت، هەر لە موازەنەی ساڵی 2012 ی حکومەت ئیراداتی حکومەتی هەرێم نووسراوە کەواتە وەزارەتی ئەوقاف 836 ملیۆن دینار داهاتیەتی، لەکاتێك دا وەزیری ئەوقاف ڕای گەیاندووە کەوا داهاتی وەزارەتی لە ساڵی 2011 زیاتر لە ملیارێك و چوار سەد ملیۆن دینار بووە، وە ساڵی 2012 مش ئەم داهاتە لە دوو ملیار دینار نزیك دەبێتەوە، بۆیە نازانم ئەم داهاتەی وەزارەت بە چ پێوەرێك بۆ ساڵی 2012 جێگیر کراوە؟ لە ئیراداتی وەزارەتی ناوخۆ کە زیاتر لە 33٪ ی ئیراداتی ساڵێکی حکومەت پێك دەهێندرێ، تەنها لە حەقلی زەرائیب دا بەڕوونی مەبلەغی داهات هاتووە، ئیتر هەموو داهاتی ئەم وەزارەتە لە حەقلی ئیراداتی ئوخرا دیاری کراوە، ئەمەش ڕەنگە جۆرێك لە ناشەفافیەتی پێوە دیار بێ، بۆیە باشترە داهاتەکانی وەزارەتی ناوخۆ بە تایبەتی رسومات و غرامە ڕوونتر دیاری بکرێت، لە خەمڵاندنی داهاتی حکومەتی

هەرێم بۆ ساڵی 2012 داهاتی وەزارەتێکی کشتوکاڵ بە نزیکەی 2٪ گشتی حکومەت خەملێنراوە، لەبەرامبەر داهاتی وەزارەتێکی وەکو وەزارەتی داد بەزیاتر 8٪ خەملێنراوە، ئایا ئەمە جێگای سەرنج نیە؟ لە کاتێك دا خەڵك چاوەڕوان دەکات داهاتی حکومەت لە وەزارەتی کشتوکاڵ ڕێژەیەکی زۆر داهاتی گشتی حکومەت بێ، هەروەها پێشنیارەکانم دانانی میکانیزمێکی گونجاو و دیاری کراو بۆ وەرگرتنی ئەو بڕە پارانەی کە هەتا ئێستا لەلای حکومەتی عیراقە، حکومەتی هەرێمی کوردستان لیژنەیەك دروست بکات پێداچوونەوە بۆ ئەو هەموو دەرماڵانە و ڕەچاوی داواکاری چین و توێژەکانی بە عەدالەت بکات، بەردەوام بوون لەسەر خزمەت کردنی ناوچە دابڕاوەکان وەکو زمار و شنگال و مەخمور و هتد.. دابین کردنی خزمەتگوزاریەکان و کارەبا و تەعین کردنی هاووڵاتیان و جێ بەجێ کردنی پێداویستیەکان، زیاد کردنی سلفەی عەقاری و گوندەکان بۆ 25 ملیۆن، بەردەوام بوون لە سەرف کردنی بیمەی بێ کاری و بە پێی پەیمانگای وەزارەتی پەروەردە و ئەوقاف و تەندروستی و کشتوکاڵیش بگرێتەوە، پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان دەکەم، زیاد کردنی ڕێژەی دروست کردنی خانوو یان زەوی بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر، شەهیدانی هاووڵاتیش بێ بەش نەبن لەم خانوو و زەوییە و ئەو ئیمتیازاتە، ئەوانیش هەر بە هەمان شێوە منداڵەکانیان مەحرومن لە حەنانی بابیان هەر بابیان شەهید بووە، پشتگیری پێشنیازی لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی دەکەم بە ڕەچاو کردنی بنەمای دادگەری و هاونیشتمانی بوون بۆ پێدانی پرۆژە و جێی گونجاو بۆهاووڵاتیانی برایانی ئێزیدی و مەسیحی، داوا دەکەم لە بودجەی ئەمساڵ دا زیاتر گرنگی بە ڕێگاوبان و قەزا و ناحیەکان بدرێت، هەروەها گوندەکانیش ببەسترێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دیارە منیش وەکو هاوکارانم زۆر سوپاس، دەست خۆشی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم بۆ ئەو ڕاپۆرتە تێروتەسەلەی کە بەڕاستی خستیانەڕوو، هاوکارانم ڕای زۆر ئیجابی و ڕای زۆر باشیان دەربڕی، هەرچەندە هەندێ لە ڕایەکان لە ناوەڕۆك دا یەك بوون، بەڵام بە سیاغەی جیاواز هیوادارم سەرجەم ڕاکان لە خزمەتی نەهێشتنی کەموکوڕیەکان داین، سەرەنجام بودجە دەدرێتە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان، دیارە جەدەلێکی زۆر لەسەر بودجەی تەشغیلی و هەڵاوسان و دامەزراندن لە

دامودەزگاکـان و هۆکـاری ئەمــە جـەنابی وەزیـری پلانــدانان گەڕاندیــەوە بـۆ ئــەوەی کـە ئەولەویــەت لــە کوردســتان دا دراوە بـەوەی کـە فەرمانبـەران و مووچـەی فەرمانبـەران و تەئسـیرێکی زۆری لـەو مەسـەلەیە کردووە، بەڵام لە ڕاستی دا جەنابی وەزیر چارەسەری ئەو حاڵەتەی دەست نیشان نەکرد لـە کاتێکـدا سـاڵانە ئەو ڕێژەیە ڕوو لە زیادبوونە و هەزاران هەزار دامەزراوی تازە بخرێتە سەر ئەو سوپا گەورەیەی کـە ئێسـتا لە دامودەزگاکانی حکومەت هەیە وبەداخەوە دەیڵێم کە مووچە وەردەگرن لـە دامودەزگاکـان و لـە دەرەوەی دامودەزگاکانیش بە بێ ئـەوەی کارێکی بەرهـەمهێن بـێ، ئـەوە مەعلومـە لای هـەموو لایـەك، دیـارە ڕژێمـی بەعس سیاسەتێکی تایبەت بـە کوردسـتانی هـەبوو، کـە خـەڵکی بەرهـەمهێنی لـە شـوێنەکانی کوردسـتانەوە دیـارە ئـەم سیاسـەتە تایبـەت بـوو بـە کوردسـتان، دەیهێنـان لـە دامودەزگاکـان مووچـەی بـۆ دەبڕینـەوە و کەڵەکەی دەکردن بۆ ئەوەی کاتی خۆی ئـەو بەرهەمـەی کـە هـەیان بـوو ئێسـتا نـەمێنێ و بـبن بـە خـەڵکی موستەهلیك، فعلەن وای لێ کردن، بەداخەوە دەیڵێم ئیدامـەی ئـەم سیاسـەتە پـێم وایـە یـەعنی هەرچـەندە ئەوە ناکرێ، لەگەڵ ئەم سیاسەتەی حکومەتی خۆماندا هین بکەین، بەڵام ئەو دامەزراندنە تـا ئـەم سـاتەش کـە مـن قسـەی تیـا دەکـەم بەردەوامـە، لەڕاسـتی دا مـن دوو حاڵـەت دەسـت نیشـان دەکـەم ئەگـەر بکرێـت ، جەنابی وەزیر لێمان وەگرێت من زۆر سوپاسی دەکەم، لە بودجەی ئەمساڵ دا لە بڕگەی 13 خاڵێکی دەست نیشان کردووە کە زۆر گرنگە بۆ چارەسەری ئەو حاڵەتە، کە دەڵێت بۆ وەزیری موختـەس هەیـە هەرکەسـێ تەمەنی 50 ساڵ بوو 15 ساڵ خزمەتی هەبوو ئیحالەی تەقاعودی بکات یاخود خانەنیشینی بکات، من داوا دەکەم مەرجی تەمەن دانەنرێت، کە تۆ دەتەوێ معالەجەیەکی ئەو حاڵە بکەی و ئەو لۆدە لەسەر حکومەت کەم بکەیتەوە، تۆ دەتەوێ بەڕاستی بەمە ئەمە میفتاحی حەل بێت بۆت، حەقە ڕەچاوی تەمەن نەکرێت و ئەو حاڵەتـە 15 سـاڵەکە شـتێکی زۆر زۆر باشـە موعالەجەیـەکی زۆر تەندروسـتە، ئـەوە حاڵەتێکـە کـە مـن پێموایە و حەقە برادەرانی لیژنەی دارایی ئەگەر لێم وەربگرن و جەنابی هەردوو وەزیریش لێرەش بن من پێموایە حاڵەتێکی زۆر تەندروستە، جگە لەوە بۆ هاوکاری ئەو حاڵەتە ئێمە چەند ڕۆژێك لەمـەوپێش لـەم پەرلەمانە بەڕێزەدا و لەم هۆڵەدا ئێمە یاسای خانەنیشینی و دەستەبەری کۆمەڵایەتیمان بەڕاستی پەسـەند کرد، کە خاڵێکی زۆر گەش و ئیجابی تیایـە و ئـەویش هانـدەرە دەتـوانم بڵـێم تەواوکـەری ئـەو خاڵەیـە کـە ئێستا باسم کرد بۆ برادەران، ئەویش ئەوەیە کە هـەر کەسـێك لـە کـەرتی گشـتی واتـە کـەرتی حکومەتـەوە بیەوێ بگوێزرێتەوە بۆ کەرتی تایبەت کە هەم هاندەرێکە بۆ گەشانەوەی کەرتی تایبەت و هەم ئەو حاڵـەت و ئەو لـۆدە گەورەیـەی لەسـەر شـانی حکومـەت هەیـە کـەم دەکاتـەوە، ئەگـەر بیـەوێ بـە ڕاژەکـەی خۆیـەوە

دەچێتە کەرتی تایبەت، بۆ خۆمان دەزانین کەرتی تایبەت ئەمڕۆ لە دونیای پێشکەوتن و لە هەموو تەواوی دونیا چ دەورو تەئسیر و ڕۆڵێکی هەیە، دیارە ئەو دوو حاڵەتە من پێموایە ئەگەر بە هەندی وەربگرین یان لای خۆیان بینووسن من زۆر سوپاسیان دەکەم، لەپاڵ ئەمەشدا دیارە ئیهتمام دان بە کەرتی تایبەت و ئیهتمام دان بە گەشتوگوزار و بە کەرتی کشتوکاڵی و بە کەرتەکانی دیکەش، ئەوە لەڕاستی دا یەکێك بوو لە پێشنیارەکانی من کە بۆ کەمکردنەوەی ئەو حاڵەتە من باسم کرد، مەسەلەیەکی دیکە کە دەمەوێ لێرە باسی بکەم کە مەسەلەیەکی زۆر زەقە و گلەیی و گازاندەی خەڵکیشە لەڕاستی دا، مەسەلەی نا یەکسانی، من ناڵێم نا عەدالەتی، نا یەکسانی لە بەینی مووچەی خانەنیشینی دا کەسێك هەیە لەم هەرێمەی ئێمە دا مەسەلەن 60 هەزار وەردەگرێت، 60 هەزار مووچە نیە لە تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتیش کەمترە، بەڵام کەسێکیش هەیە لەسەرووی ملیۆنێکەوە وەردەگرێت، چونکە ئەمە زۆر باس دەکرێت، حەقە بەڕاستی جەنابی وەزیر چاوێك بەو حاڵەتە دا بخشێنێتەوە، حاڵەتێکی دیکەشمان هەیە بەڕاستی زیندانیانی ململانێی ناوخۆ من وا وەسفی دەکەم، زیندانیانی ململانێی ناوخۆ کە لەڕاستیدا ئەوانەش زەرەرمەند بوون خەڵکیان تیایە تووشی پەککەوتە و ئەوانە بووە، حەقە بەڕاستی قەرەبوو بکرێنەوە و حەقە لایەکیان لێ بکرێتەوە و بخرێنە بەرنامەی کار، زائیدەن ئەوەی پار وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە کۆمەڵێ یەکەی نیشتەجێ بوونی ئیقرار کرد بۆ خەڵکی کرێکار و فەقیر و کەم دەرامەت، من داوا دەکەم ئەمساڵیش بەڕاستی ئیدامەی ئەو حاڵەتە بدرێت، لەبەرئەوەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان پیکهاتەیەکی گەورەی لە کرێکار و خەڵکی فەقیر و خەڵکی کەم دەرامەتە من دەتوانم بڵێم بنیادنەری ئەم حکومەتەی ئێمەش کە ئێستا لێرەین ئەو خەڵکانەیە کە لەڕۆژە سەختەکاندا پشت و پەنای شۆڕش بوون و ئەمڕۆش دەتوانم بڵێم پێشمەرگەی ئاوەدانکردنەوەی ئەم وڵاتەن، من لەسەر مەسەلەی هەڵەبجە بەڕاستی دەمەوێ قسەیەك بکەم، هەڵەبجە چەند جارێك وێران کراوە، دواجاری ساڵی 88 بووە کە بە کیمیایی، عومقی ئەو کارەساتە لە تەواوی دنیا ئەو کارەساتە زانراوە، ساڵانە چەندین وفودی عالەمی ڕووی تێ دەکات، ئەوە بووەتە سومبلێك بۆ خەڵکی کوردستان من وای دەبینم ئەمساڵ نایەکسانیەك لە دابەش کردنی پرۆژەکان دا هەیە بۆ ئەو ناوچەیە کە ئەو پرۆژانەی کە بۆ ئەوێ دانراون یەك، یەك وەزارەتەکانم لایە و لە وەزارەتی کاروباری شەهیدانەوە دەست پێ دەکەم کە ئەو شارە خۆی ناوی هەڵەبجەی شەهیدە، یەك پرۆژەی نیە بۆ ئەوێ، کە گۆژمەی هەشت ملیار و چوار سەد و پەنجا دینار پرۆژەی هەیە لە تەواوی کوردستان دا بەڵام پرۆژەیەکی بۆ ئەو شارە شەهیدە نیە، کاروباری کۆمەڵایەتی نیەتی و ئەوقاف نیەتی وەزارەتی داد نیەتی، سامانە سروشتیەکان

نیەتی، گواستنەوە و گەیاندن، یەك پرۆژەی نیە، وەزارەتی ڕۆشنبیری یەك پرۆژەی نیە كە زۆر زۆر زەرورە بۆ ئەو شارە لەڕووی نەفسی و لەڕووی كردنەوەی سەنتەری رۆشنبیری و ئەوانە، من نامەوێ یەعنی هەموویانم نووسیوە نامەوێ هەموویان بخوێنمەوە و هینی بكەم، بەڵام تەنها بۆ ئەوەی كە بیخەمە بەرچاوی ئەو بەڕێزانە لە كۆی 495 پرۆژەی پێشنیار كراو تەنها شەش پرۆژە بۆ ئەو ناوچەیە هەیە جگە لەوەی كە مەنتقەكانی دیكەش كە سیدسادق و پێنجوین و شارەزوورە شوێنەكانی دیكەش بەڕاستی هەموو پرۆژەكانی ناگاتە 10 پرۆژە، بۆیە داواكارم ئەگەر بكرێت چاوێك بەو وەزعە دابخشێندرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك د. سەروەر فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دیارە قسەی زۆر كرا لەسەر ئەو بودجەیە بەڕاستی پێشنیاری زۆر باشكران و ڕەخنەی بەجێ گیران، خوانەخواستە لەگەڵ ڕێزم بۆ هاوڕێكانم ناڵێم ڕەخنەی نابەجێ، بەڵام هەندێك حاڵەتیش هەبوو كە پێموایە جۆرێك لە ناهەقی بوو و یاخود بەدحاڵی بوون بوو یان هەر مەبەستێكی تر بووبێ، بەڵام بودجە كە قوتی خەڵكە و مایەی گەشانەوەی ئەم وڵاتەیە بەڕاستی ناكرێت نە لەلایەك ناهەقی بكرێت و شێواندن هەبێ و لەلایەكی تریش بە هەمان شێوە لەبەرامبەر دا ناكرێت شاردنەوەش هەبێ، بۆیە ئەگەر گوێ لەقسەی هەڤاڵەكانم نەگیرێ بەڕاستی پێم وانیە گوێ لە قسەی منیش بگیرێ و من شتەكانی ئەوان دووبارە ناكەمەوە، بۆیە زۆر بە كورتی هەوڵ دەدەم چەند خاڵێك هەیە و بیخەمەڕوو، سەرەتا من پشتگیری لە هەموو ئەو ڕایە باشانە دەكەم كە دەربڕدران هەر لە لیستی كوردستانیەوە كە سۆزان خان دەری بڕی و هەروەها پشتگیری لە هەموو ئەو ڕایە باشانە دەكەم كە بڕای بەڕێزم كاك كاردۆ دەری بڕی، بەڵام ئێمە ئەو بابەتانەی كەوا دەیانخەینە ڕوو، ئەو داواكاریانەی كەوا دەیكەین هەر لە زیادبوونی مووچە و دەرماڵە و هەر بابەتێكی تر بێت بەڕاستی لە پەرلەمانی دونیاش ئەوەیە كە پێویستە شوێنی بكرێتەوە، ناكرێت ئێمە هەر لە خۆمانەوە ڕەقەم لێ بدەین، بۆیە من بە پرسیارێك دەست پێ

دەکەم لەبەڕێز وەزیری دارایی کە تا چەند لەو بودجەیەدا شوێنی ئەو بابەتانە دەکرێتەوە؟ تا چەند ئەو پێشنیارانە پەسەند دەکرێت کاتێك کە من دێم ڕایەك دەردەبڕم و داوا دەکەم دەرماڵەی خوێندکاران بۆ نموونە لە 40 هەزارەوە بکرێت بە 100 هەزار دینار بەڕاستی حەقە شوێنی ئەوەم کردبێتەوە کە لە فلان شوێن بێنین و بەو جۆرە بخرێتەڕوو بۆ ئەوەی سەر بگرێت، بەڕێزان من چەند خاڵێکی کورت هەیە کە قسەی لەسەر دەکەین و یەکێك لەو بابەتانە مەسەلەی تواناسازی کە زۆر گرنگ بوو لە دوو ساڵی ڕابردوو دا پەیڕەو کراوە، ئەمساڵیش دانراوە، بەڵام بۆ ئەوەی ئەم پرۆسەیە بەردەوام بێت و گەنجانی ئەم وڵاتە لێی سوودمەند بن پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی پەروەردە دەکەمەوە کە نووسراوە کە نووسیومانە حەقە بە دەقی ئاشکرا لە یاسایەکە دا وەکو چەند ساڵە دەست نیشانی ئەوە کرابێت نەوەکو لەنێو بودجەی ئەنجومەنی وەزیران دا بێت بۆ ئەوەی هیچ مەجالێکی دەستکاری کردن و لادان و نەهێستنەوەی نەبێت و یاخود لادانی ئەوە نەبێت بچێتە سەر بوارێکی ترەوە، لەبەرئەوەی کۆمەڵێك کەموکوڕیش هەبووە لە بواری تواناسازی دا کە ئێمە لە ساڵی پاریش دا داوامان کرد و پێراریش لە بودجەکە بەو جۆرە هاتبوو حەقە ئەوانە چاك بکرێت، بۆ نموونە تواناسازی دابین کردنی کورسی لە کردنەوەی دەورات و هەروەها لە مەسەلەی توێژینەوە، بەڵام دوو دانەی دواییان هیچی کاری لەسەر نەکراوە، خاڵێکی تریان هەر لە بواری تواناسازی دا کە دەمەوێ لێرە دا بیخەمە ڕوو ئەویش ئەوەیە بەڕێزان لە تواناسازی یەکەم ساڵ دا کە کاری پێکراوە لە بەرواری 2010/5/4 دا بڕیارێك دراوە لە لیژنەی باڵای تواناسازیەوە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە کە بڕی 23 ملیۆن و 970 هەزار دۆلار تەرخان کراوە بۆ ئەو خوێندکارانەی کە بە مەبەستی درێژەدان بە خوێندن لەلایەن وەزارەتی خوێندنی باڵاوە چوونەتە دەرەوە، بەر لەو مێژووە، من پرسیارێك دەکەم لێرەکە بەڕێز وەزیری پلاندانان یەکێکە لە ئەندامانی ئەو بۆردە ئایا ئەو 23 ملیۆن دۆلارە کە 23 ملیۆن و 970 هەزار دۆلارە چۆن سەرف کراوە ئەم پارەیە؟ چونکە بەڕاستی ئێمە داواشمان کردووە بەڵام نەخراوەتە بەردەستمان و شێوازی سەرف کردنەکانی چۆن بووە و کێی گرتووەتەوە؟، ئەمە بابەتێکە بۆ ئەوەی تواناسازی لەو ڕێچکە باشەی کە گرتوویەتی بەردەوام بێ و حەقە شەفاف تر بین تیایدا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بابەتێکی تر کە من دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم مەسەلەی توێژینەوەیە، هەموو وڵاتێك ئەگەر بیەوێ بەرەو پێشەوە بڕوات و پلانی هەبێ و داهاتوویەکی گەشی هەبێ، بەڕاستی بە توێژینەوە بەرەو پێشەوە دەچێ، من ئەوەی دەیبینم لەو بودجەیەدا ئەوەی حسابی بۆ نەکرابێت مەسەلەی توێژینەوەیە، چۆن؟ لە مەسەلەی تواناسازی دا کە بەشێکی بۆ توێژینەوە بووە بەڕاستی وەکو باسم کرد

پێش ئێستا له ساڵانی ڕابردووش دا كار لەسەر ئەوە نەكراوە ئەو بەشەی بۆ توێژینەوە بوو سـەرف نـەكراو هیچ كەسێك بۆ ئەم مەبەستە نەنێردراوە، دەستەیەكمان هەیە بـەناوی دەسـتەی كوردسـتانی بـۆ دیراسـاتی ستراتیجی جگە لەو بودجەیـەی بـۆی دەست نیشان كـراوە لـە مەسـەلەی كارمەنـدەكانی و وەكو نەسـریە و پارەی بەردەستە بۆ كڕینـی چا و شـەكر و پێداویسـتی خـۆی بـۆ توێژینـەوە دانـەنراوە، زانكۆكـان دەبینـین پارەیـەكی وا دانـەنراوە بـۆ توێژینـەوە، ئـەكادیمیای كـوردی كـە لـە چـەند ڕۆژی ڕابـردوو دا یاسایەكەمان دووبارە لێرە هەموار كردەوە دیسانەوە بە هەمان شێوازی كۆنە كە یەكە لـەو دەزگایانـەی كـاری توێژینـەوە دەكات پارەیەكی ئەوتۆی بۆ تەرخان نەكراوە بۆ ئەوەی پرۆژەكانی پێ جێ بـەجێ بكات، لـە پـترۆ دۆلار دا 250 ملیۆن دۆلار تەرخان كرا بۆ زانكۆكان، كەمایەی دەست خۆشیە بۆ حكومەتی هەرێم كـە هـەر یـەكێك لە زانكۆكان لە 20 ملیۆنەوە تا 10 ملیۆن دۆلاریان پێدرا، بـەلام دەبیـنین لێـرەدا دەسـتەی كوردسـتانی بـۆ دیراساتی ستراتیجی كە یەكێكە لە دەزگا گرنگەكان كە حسابی زانكۆیەكی بۆ دەكرێت یـەك تاكـە سەنتیشی بۆ تەرخان نەكراوە لە كاتێك دا 15 ملیۆن دۆلاریش وەكو ئیحتیات ماوە لەو پارەیە و لە زانكۆكـانیش ئـەو پارانەی كەوا تەرخان كرابن تەنها بۆ دروست كردنی بینایە و بابەتی تر بووە نەوەك كە توێژینەوە، لێرەدا پرسیارێك لە بەڕێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی دەكەم كاتێك دەبینین پارە بۆ توێژینـەوە تـەرخان ناكرێت، بەلام لێرەدا 115 ملیار كە دانراوە و دەڵێ بۆ ڕێكخراوە زانستیەكان ئەم ڕێكخـراوە زانسـتیانە كـە هەنـدێك لـە هـەڤالانی تریشـم پرسـیاریان كـرد كـێن؟ مـن دەزانم بەڕێزیشـتان دەزانـن ئـەو شـوێنانەی كـە توێژینەوە دەكەن زانكۆیە و سەنتەرە زانستیە دان پیانراوە حكومیەكانن، ئەكادیمیای كوردیـە و كـە دەڵێـی زانستی واتە توێژینەوە، بەلام بۆ ئەوان تەرخان نەكرێت و 115 ملیار بـۆ ڕێكخـراوی زانسـتی تـر تـەرخان بكرێت كەمن لێرەدا ناوی یەك ڕێكخراویان نازانم، پێمان خۆشە لەمەیان ڕوون كردنـەوە هـەبێت، بـەڕێزان بابـەتێكی تـر كـە دەمـەوێ قسـەی لەسـەر بكـەم كـە مایـەی شـانازی هەمووومانـە وڵاتەكـەمان كەلانكـەی شارستانیەت بووە، ئەویش بە هەزاران شـوێنەواری مێـژوویی تیایـە، بـەلام لێـرە دا ئـەوەی كـەوا حسابێكی ئەوتۆی بـۆ نـەكرابێت ئـەویش مەسـەلەی شـوێنەوارە تـا چـەند كـار كـراوە بـۆ پێشەوەچوونی شـوێنەوار؟، پلانمان چیە؟ ئێمە بـۆ ئـەوەی هـەم ناوچـە شـوێنەواریەكانمان بپـارێزین و نۆژەنیـان بكەینـەوە و پلانمـان چیە بۆ ئەوەی كادیر پێ بگەیەنین لەم بوارانـەدا؟، پەیوەنـدی نێـوان وەزارەتـی شـارەوانی گەشـتوگوزار كـە شوێنەوار بەشێكە لێی لەگەڵ زانكۆكاندا، چیە ئەو بەشانە لە زانكۆكان بكەینەوە، چەند كادیری پسـپۆرمان لـە دەرەوە هێنـاوە چـی دەكـەین بـۆ ئـەوەی كـادیری خۆمـان پـێ بگەیـەنین لـەم بـوارە؟، بەڕاسـتی ئەمـەش

یەکێکە لەو لایەنانەی کە پێویستە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، خاڵێکی تریان بەڕێزان مەسەلەی هەڵمەتی نیشتیمانی دروست کردنی قوتابخانەکانە ئێمە لەبەرئەوەی لە کوردستان دا نزیکەی 150 مەکتەبی دوو دەوام و سێ دەواممان هەیە 1770 مەکتەبی دوو دەوام و سێ دەوام هەیە و زۆر گرنگە ئەمەشیان لەم هەڵمەتەدا هەر بەردەوام بێ و هەروەکو ئەوەی لە ساڵانی ڕابردووش هەبووە و ئەمساڵیش دووبارە بۆی دابندرێتەوە، نەوەکو تەنها لێرە ئێمە بە جۆرێکی تر بەڵێنێك بدەین و بڵێین لە فلان بابەت دا دەیکەین حەقە بخرێتە یاسای بودجەوە، بەڕێزان خاڵێکی تریان مەسەلەی کۆنترۆڵی جۆریە، کۆنترۆڵی جۆریش لەمەدا هەست دەکەین دیسانەوە ئەو حسابەی بۆ نەکراوە، ئێمە ڕۆژانە لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن دەبیستین کەوا چەندین دوکان و سوپەرمارکێت و چێشتخانە دادەخرێن لەبەرئەوەی مەوادی بەسەرچوویان هەبووە، بەڵام نەمان بینی لە خاڵە سنووریەکانەوە ئەو بابەتە بەسەرچوانە و ئیکسپایەرانەی کەوا دێنە ناوەوەی وڵات چیان بۆ کراوە، چەندی گیراوە، هەر لە مەسەلەی مەکائینەوە، ئامێرەکانەوە و بابەتی خۆراکەوە و لایەنەکانی تریش ئەمە پێموایە یەکێك لە کەموکوڕیەکانمان ئەوەیە کە دەستەی کۆنترۆڵی جۆری لێرەدا ئەو جۆرە حسابەی بۆ نەکراوە، کارمەندی وەکو پێویستی نیە، ئامێری نیە و هەروەها بودجەی پێویستیشی بۆ تەرخان نەکراوە، خاڵێکی تریان بەڕێزان پرسیارێکە لە بەڕێز وەزیری دارایی لەو لیستەی کەوا بۆ ئێمەی ناردووە چەند ڕوونکردنەوەیەکی داوە دەست خۆشی لێ دەکەم، بەڵام خاڵێکیان کە دەست نیشانی کردووە، مەسەلەی یارمەتی و هاوکاری ئەو ئاوارانەیە کەوا لە دەرەوە دەگەڕێنەوە لە تورکیا و ئێرانەوە کە بڕی 100 ملیار نووسراوە، ئەمە خۆی لە یاسایەکەدا ئێمە ساڵی پار پەسەندمان کرد بڕی 10 ملیار دانرابوو، ئەم 100 ملیارە ئایا هەڵەی چاپە یاخود بە فعلی 100 ملیار سەرف کراوە؟ خاڵێکی تریان بەڕێزان مەسەلەی ناجۆری و نا هاوسەنگیە کە لە نێوان سێکتەرەکان و وەزارەتەکاندا ئەوەی کەوا ئێمە دەیبینین دیارە بە پێی لیژنەی پەیوەندار هەر بەڕێزێك لەهەر لیژنەیەك بێ بەرگری لەوە دەکات بودجەی وەزارەتەکەی کە پەیوەندی بە لیژنەکەیەوە هەیە و کاری لەسەر دەکات ئەمە زیاد بێت، بۆ نموونە، بەڵام من هەست دەکەم نا هاوسەنگیەك هەیە ئەوەی باسی لێوە دەکەین بۆ نموونە وەزارەتی پلاندانان کە وەزارەتێکی گرنگە من ئەو پرسیارە لە بەڕێز وەزیری پلاندانان خۆی دەکەم 25 ملیار و 663 ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی 74 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ژینگە 7 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ناوچەی جێ ناکۆکی لەسەرەکان 52 ملیارە لە کاتێك دا وەزارەتی ئەوقاف 109 ملیارو 440 ملیۆنە، ئەم جۆرە نا هاوسەنگیە لەکاتێك دەبینین لەگەڵ ڕێزی زۆرم ناڵێم ئەوقاف و

مەسەلەی ئاینی گرنگی نیە، نەخێر گرنگی زۆر زۆرە، بەڵام خۆ ئەوان داهاتیشیان هەیەو، چۆن دەکرێت ئێمە گرنگ هەیە و گرنگ تریش هەیە و بەو جۆرە ئەو دابەش بوونە کرابێت، بەڕێزان من دوا خاڵم ئەوەیە ئەگەر ئێمە دەمانەوێت بودجەیەکی باش پەسەند بکەین و لە خزمەتی خەڵك دابێت و ئەگەر دەمانەوێ کەمترین ڕەخنەی لێ بگیردرێت بەڕاستی حەقە سەرچاوەکانی داهات بە تەواوی دیار بن و بڕی داهات بە تەواوی دیار بێت، لە مەسەلەی نەوت دا و هەروەها داهاتەکانی تریش ئەوەی من تێبینی دەکەم پرسیارێکە لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر بۆمانی ڕوون بکاتەوە ئەو لێڵیە نەمێنێ بۆچی داهاتەکان ئەم ساڵ هەموو داهاتەکان بە بەراورد لەگەڵ ساڵی پاردا کەمی کردووە، خاڵێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بۆ ئەوەی ئێمە تووشی ئەو کێشانە نەبینەوە لە ساڵەکانی داهاتوو دا وەکو هاوڕێم کاك سالاریش ئیشارەتی پێیدا مەسەلەی دیوانی چاودێری کە زۆر گرنگە ئەو دەزگایە کە سەر بە پەرلەمانی کوردستانە بەکاری خۆی هەڵبستێ، ئێمە سێ ساڵە لەم خولەدا بودجە پەسەند دەکەین، لە ساڵی یەکەم دا هەمووومان گلەییمان لەسەر ئەوە بوو کە دیوانی چاودێری یەکی نەگرتووەتەوە، کارمان لەسەر ئەوە کردو یەکی گرتەوە، ساڵی پار دووبارە یەکی گرتەوە و بەڵام یەك تاکە وەرەقەش، یەك دێریش ڕاپۆرتێکی نەنووسی لەسەر بودجە و لەسەر حساباتی ختامی بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوونیەك بۆ ئێمە هەبێ، ئەمساڵ سێیەم ساڵە ئەوەمان نەبینی بۆ ئەوەی ئەم کێشانە دووبارە نەبێتەوە بەرچاومان ڕوون بێت کەموکوڕیەکان دەست نیشان بکرێت و حەقە کەوا دیوانی چاودێری بەکاری خۆی هەڵبستێ و ئەگەر بێتو کەموکوڕیش هەبێ حەقە لێپێچینەوەی لەگەڵ بکرێت و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، زۆر خۆشحالم لەوانەی کە سۆزان خان باسی کرد، پشتگیری لێ دەکەم بۆ ئەم بودجەیە، بەڵام لەم بودجەیە بەلای منەوە باشە کە ساڵێکی تر بەڕاستی لیستی ئەو پرۆژانە بەو شێوەیە هەر نەیەتە ناو پەرلەمانەوە، بەڵکو 4 مانگ جارێك بۆ خولی وەرزێك نسبە تەقەدومی عەمەل بێنێ و ئیتر پێویست ناکات لە وەختی موناقەشە وئەو هەموو موناقەشەیە هەموو ئەندام پەرلەمانێك دەتوانێ خۆی ئیتر بەدواداچوون بۆ ئەو پرۆژانە بکات کە تایبەتە بە لیژنەکەی یان بە ناوچەکەی، چونکە ئەمە جێگیریش بکرێ لەناو هیچ ئیشارەتێ نەدراوە لەناو ئەو بودجەیە ئەوەی

وەزارەتی مالیە کە ئەو هەر چوار مانگ جارێك بێت، دووەم هیچ ئیشارەت نەدراوە بۆ ئەو مادده 13 یەی کە پار بۆ پێدانی نیو مووچە بۆ ماوەی سێ ساڵ و ئەسڵەن بشکرێ بە 5 ساڵ بۆ ئەو کەسانەی کە لە کەرتی گشتیەوە دەچن بۆ کەرتی تایبەت و بە تایبەتی بۆ ئەندازیاران، چونکە بەڕاستی ئەندازیارێکی زۆر هەیە هیچ ئیجازەیان نادرێتێ و دەیانەوێ لە کەرتی تایبەت ئیش بکەن و هەموو جارێکیش مان دەگرن و داوای موخەسەساتێکی زۆر دەکەن و کە هەر چەندێك بۆیان زیاد بکەی قەت ئەدائیان باشترنابێ لەبەرئەوە مەجالیان بدەنێ با لە دەرەوە کاری خۆیان بکەن، چونکە ئەندازیار ئەگەر بە لێهاتوویی و بە ئیبداعی خۆی لەهەر شوێنێك دا ئیشی کرد هەر خزمەت بەگەلەکەمان دەگەیەنێ، بە نیسبەتی ئەو ماددەیە زۆر گرنگیشە، چونکە لە عیراقیش ئیشارەتی پێی کراوە لە بودجەکە بە نیسبەت گوندەکانەوە ئێمە بەڕاستی قەرارێکی زۆر سەرپێی درا کاتی خۆی کە گوتمان بۆ گوندەکان پێشینە بکەن و تاپۆی ناوێت، چونکە لە گوندەکان تاپۆ نیە، ئێستا زۆر کەس هەیە بەناوی ئەوەوە بەڕاستی سوودی لێ وەرنەگرتووە بە تایبەتی خێزانە کەم دەرامەتەکان کە بە هیچ شێوەیەك ناتوانن ئەو ئیشە بۆیان بکرێت، چونکە لە شوێنی خۆیاندا دەبێ خانووەکەیان بکەنەوە و خانووەکانیان 200م نیە، بە نیسبەتی ئەوە ئەگەر ڕێنماییەکان وابێت کە لە گوندەکان دا لە شوێنی خۆیان بیکەن و زۆر گرنگیش بدرێت بەو خەڵکەی کە بەڕاستی کەم ئەندامن لە نەتیجەی ئەنْفام و ئەوانە بەو شێوەیە هیچ دەرامەتێکیان نیە، ئەو بێوەژنانەی کە لەبەر کەم دەرامەتی لە گوندەکانیان ماونەتەوە و نەك لەبەر ئەوەی لە کشتوکاڵ دا ئیش دەکەن، بە نیسبەت ئەوەی ئەگەر ئێمە زیادی بکەین کە بە دواداچوون دەکەین زیای دەکەین، یەعنی هەر پار خەریکی 3200 معامەلە بووین بۆ ئەو زیاد کردنە، یەعنی خەڵکێکی تازە کە تەقدیمی کردووە، دەبینی سوودی لێ وەرناگرێ و سەرەی زۆر بە درەنگەوە دێتە سەر، دوایی بەڕاستی وەزارەتی دارایی مەفروزە کە ڕێنماییەکانی دەردەکات بۆ ئەوەی دوای بودجە ئیشارە بۆ چالاکی ئیفادات بدات، چونکە بەڕاستی دەبێ زەوابتی تازەی بۆ دانێت، چونکە بۆ نوخبەیەکە کە خۆی مەعاشی و خەڵکێکی تر لەناو دەوائیردا دەبینی کە چاویان لەوەیە دەڵێ بۆ ئەو خەڵکە هەم مەعاشی زۆرەو هەم لە بەڕێوەبەر بەرەو ژوورترە لە ئیفاداتیش دائیمەن پشکی شێری بەردەکەوێ، وای لێهاتووە خەریکە وەکو بازرگانی کردنێکی لێ دەکرێت لە جیاتی ئەوەی ئەو کەسەی کە ئیفاد دەکرێت بێتەوە وڵاتەکە ئیستفادەی لێ بکەی یان دەورەیەك بکاتەوە یان چوار کەسی تر فێر بکات و هیچ ئیستفادە نەبووە لەو ئیفادانە، بە نیسبەت ماددەیەك هەیە لە ڕێنمایەکانی وەزارەتی دارایی دوای بودجە هەموو ساڵێك باسی بۆ پرۆژەکان دیراسەی جەدوای ئابووری دەکرێت، بە ڕەئی من هەر بنووسرێ

بۆ پرۆژە خزمەتگوزاریەکان ڕاپۆتی تەکنیکی بێت و وەزارەتی پلانـدانانیش ئەگەر پرۆژەکانی هاتە لای، ئەگەر سورەت قەیدی زەویەکەی تیا نەبێ یاخود مەحزەرێك کە لە لایەن ئیـدارەی ئـەو شوێنەوە بـە هـیچ شێوەیەك ئەو پرۆژەیە نەخاتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، هەر ناوچەیەکیش ڕێگری کـرد لـەوەی کـە ئـەو پرۆژەیە زەوی تیا نیە حەقە نەقڵ بکرێت بۆ شوێنێك کە بەڕاستی زەوی تیا بێ بۆ ئـەوەی ئـە خەڵکە بزانن کە ئەوان ئەگەر زەویـەکی نـەبێ ئامادە بکرێت پێویست ناکات ئیتر بۆ ئەو شوێنە ئیش بکرێت، بەڕاستی کێشەیەکیش هەیە لە پرۆژەکان کە ئێمە ئەو پرۆژەیە کە کولفەی بۆ دادەنێـنین بەڕاستی ئـەو کولفەیە حەدی ئەدنایە، دوایی دەبینی ئەو وەزیرە یان ئەو دائیرەیە تووشی ئەنواعی مەشاکل دەبێ لـە گەڵیا بەس لەگەڵ ئیحتیات و موراقەبەیە، بەڵام خۆی کولفەی مەشروع مەفروزە زۆر بـە تەفسیلی باس بکرێت لە ناو پرۆژەکە کولفەیـەکی یەکجار زۆری بۆ دانرێ، یـەکێك لەوانـە قـەرەبووە کـە بـۆ تـەعویزاتی زەویـە چونکە هـەر پرۆژەیـەك تـۆ ئیعلانـی بکـەی موشکیلەی زەوی تیا بێت حکومـەت زەرەمەنـد دەبـێ، چونکە دوایـی مقاولەکـە داوای تـەعویزات لـە حکومـەت دەکـات ڕاویـژکاری ئێستاله زۆربـەی پرۆژەکانـدا دەیبینی دوای پرۆژەکە نووسیویەتی نا با هەر لەگەڵ کولفەی پرۆژەکە بێت، تەجهیز و تەشغیل و ئیدارە لەگەڵ سیانە وەزارەتی دارایی دەتوانێ کە پرۆژەیەك تەواو بوو یاخود لـە بیدایـەتیش دا ساحبی زەویەکـە یەکسـەر لـەوێ تـەعین بکرێـت وەکـو حـەرەس ئـەوە موشکیلەیەکە زۆر لـەلای حکومـەت کـەم دەکاتـەوە، وەزارەتی پلاندانان ئەگەر دەسەڵاتی تەواوی هەبێ نەك وەکو ئێستا زۆربەی جار ئەنجومەنی وەزیران ئیش دەکات ئەگەر بە پێی پرۆژەی یاسای وەزارەتەکەی ئیش بکات بـە هەماهـەنگی لەگـەڵ وەزارەتـی دارایـی و ئابووری و ئاوەدانکردنەوە و شارەوانی کە ئەم دوو وەزارەتە زۆر گرنگن بـۆ پرۆژەکـان، دەسـتەیەکی شارەزا دابنرێ لە بواری ئەندازیاری و دارایی ویاسایی لەسەر ئاستی حکومەت بە بەشداری نوێنەرایـەتی یـەکێتی بەڵێندەران بە پێی پێویست پیادچوونەوە و هەڵسەنگاندن و هـەمواری مەبەسـت بـۆ ئـەم خاڵانـە، یەکـەم، مەرجە گشتیەکانی بەڵێندەرایەتی بۆ کارە ئەندازیاریەکان و بۆ پرۆژە گەورەکانیش بە پێی ئەو مەرجانەی عیراق ئـیش نـەکرێت بـەڵکو بـە پێـی فیـدیك ئـیش بکرێـت کـە بـۆ مقـاولاتی گـەورە و سـتراتیجیە، دووەم/ ڕێنماییـــەکانی جـــێ بـــەجێ کردنـــی گرێبەســـتە گشـــتیەکانی ژمـــارە 1ی ســـاڵی 2011 ئـــەویش هـــەر موراجەعەیەکی بکەن، سێیەم/ ڕێنماییەکانی جێ بەجێ کردنی بودجەی هەرێم کە پەیوەستە بە بودجەی وەبـەرهێنان بـۆ پرۆژەکـان، چـوارەم/ ڕێنمایـیـەکانی جـێ بـەجێ کردنـی بەدواداچوونی پرۆژەکـان کـە لـە پلاندانانەوە دەکرێـت، پێنجـەم/ پـەیڕەوی تۆمـار و پۆلین و پلە بەخشینی بەڵێنـدەرانی ژمـارە 1ی سـاڵی

2007 هەمووی دەبێ موراجەعە بكرێت ئەگەر وانەكەین ئەو پرۆژانە هەر ئاوا دەبێ و لە شوێنی خۆیدا دەبێ وهیچ بەرەو پێش چوونێك نابێ، بەڕاستی ئەو بڕیارانە دەبێ دابەزاندنی دەسەڵاتەكان بۆ بەڕێوبەرە گشتیەكان و پارێزگاكان و قائیمقامی تیا بێ و بۆ ئەوەی بتوانن ئیشی خۆیان بكەن، دوای ئەوە پار لە بودجەی 2011 ی ئێمە لە حوكمە كۆتاییەكان ئیشارەتمان بە ماددەیەك دا زۆر گرنگ بوو ماددەی 31 دەڵێین دامەزراندنی هیچ وەزیفەیەكی تایبەت بە بەڕێوبەری گشتی و بەسەرەوە نەكرێت بۆ وەزارەتەكان، بەلام من دەڵێم هەر سێ سەرۆكایەتیەكەش ئەو دەسەڵاتەیان نەبێ، چونكە بەڕاستی بۆ زاهیرەیەك هەمووی بە دەرەجەی تایبەت دەبینی هیچ خزمەتی نیە و هیچ مەرحەلەیەكی وەزیفی خۆی نەبردووەتە سەر بە دەسەلاتێك كاتێ دەبینی لە موەزەفێكی ئیعتیادیەوە یەكسەر دەكرێت بەموستەشار یان بە دەرەجەی وەكیل وەزیر ئەوانە خەڵكی وا لێ كردووە تووشی ئیحباط بوون بەڕاستی موزەفی ئیعتیادی وای لێ هاتووە هەموو هەوڵێك دەدات بۆ ئەوەی بگات بەوە، بە هەموو واستەیەك بێ وهیچ نەبێ سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران یان جێگرەكەی و یان وەزیرەكان ئیتر لەو مەوزوعەش ئیسراحەت دەكەن، یەعنی ئەگەر تۆ دەسەلاتیان نەبێ با نەتوانن ئەو كارە بكەن بەو شێوەیە، وەختێ شاغری هەبێ و لە هەیكەلی وەزارەتەكە ئینجا ئەو كەسە دامەزرێت، نەك ئەم هەموو ڕاوێژكار وبە پلەی وەكیل وەزیر و یان مدیری عام كە ئیشیش ناكەن، بە نیسبەتی یاسای ژمارە 7ی ساڵی 2008 ئێمە هەموارمان كرد ساڵی 2011 بەڕاستی وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە دەڵێ ئەوە خانووی كەم دەرامەت، ئێمە سندوقێكان دانا، بەلام ئەوەی ئەمساڵ بەدی دەكرێت خراوەتە ناو پرۆژەكانەوە، ئەو سندوقە دەبێ بەردەوام بێ كە تۆ پارەكە وەردەگریتەوە لەو خەڵكە و حكومەتیش هەموو جارێك دەعمی دەكات ئیتر ئەو وەزارەتە سەرپشك دەبێ و خۆی بە موستەمری وەحدەی سەكەنی دروست دەكات، بە نیسبەت دامەزراندن، دامەزراندن هیوادارم وەزیری دارایی ئەگەر ئەو لیجنەیەك كە لەگەڵ وەزارەتی پلاندانانە بۆ ئەو شارو شارۆچكانەیە كە تازە دروست دەبن دەكرێتەوە لە شارێك و یان دەكرێت بە ناحیەیەكی تازە ئێمە كە بەدواداچوونیان بۆ دەكەین سەیر دەكەین هیچ موەزەفی نیە، باشە ئەمانە ئەم دامەزراندنە بۆ لەناو شارەكاندا كۆمەڵیان دەكەن، با وا نەبێ چونكە ئەو موقەنەعەیە لەناو شارەكان دایە، بەلام ئەگەر تۆ تەوزیعت كرد بۆ شارەوانیەكان و بۆ ئەو ناحیانە ئەو وەختە موەزەفی خۆشیان دەبێت و مشكلیلە نابێ، بە نیسبەتی وەزیری پلاندانان بەڕاستی زۆر باسی نەخۆشخانە دەكرێت، دروست كردنی نەخۆشخانەی لە دایك بوون لە باشووری هەولێر سێ ساڵە لەناو پرۆژەكان دایە و هەر دەنووسرێ و پارەی زیاد داوا دەكات، ئەی ئەمە كەی حەلی موشكیلەكەی

دەكرێت؟ كۆمپانیایەك كە من موتەئەكید نەبم دوای سێ ساڵ قەت بەو كولفەیە نایكات هەر ئێستا دەتوانن دوای ئەوە ئیجرائاتی لەگەڵ بكەن و بە وەزارەتەكەی خۆی بڵێ كە وەزارەتی تەندروستیە، چونكە ئەوەتا داوای خەستەخانەی تر دەكرێت بۆ هەلێر، ئێ باشە تۆ سێ ساڵە قەتیست كردووە و هیچ پارەی لەسەر سەرف ناكرێ و ناوی كۆمپانیاكەش هەیە، لە سلێمانی سێ خەستەخانە هەیە چەند جار باسم كردووە لەگەڵ لیژنەی سحەشدا دانیشتووین ئەم سێ خەستەخانە دوو سەد قەرەوێڵەییە بۆ منداڵ بوون و بۆ ڕۆماتیزم و چارەسەری سروشتی و بۆ جوملەی عەسەبی من بەدواداچوونم كردووە ئەمانە كولفەكانیان 20 و 25 و 30 نیە تەنیا دیزاینە و یەكی بایی 200 هەزار دۆلارە، بۆ ئەم بودجەیە دائەنرێ با لەگەڵیاندا بەدواداچوون بكەن ئینجا شەش مانگیشە مودەكەی، ئەو كۆمپانیایە كە كۆمپانیایەكی لوبنانیە بە هیچ شێوەیەك ئیش ناكات تیایدا، یەعنی هەر باشترە بۆ سحە خۆیان سەحبی بكەنەوە، بە نیسبەتی دیزاینی توبی عەدلی لە سلێمانی لەگەڵ فەرمانگەی خۆپاراستن لەگەڵ دیزاینی 80 قەرەویلەكەی شێر پەنجە هەم نەفسی موشكیلەیە، پارەیەكی زۆری بۆ دانراوە، بەلام من موتەئەكیدم ئەمانە هەمووی پارەی دیزاینە قەت ناچێتە بواری جێ بەجێ كردنەوە تا دیزاین تەواو نەبێ، لە شارەوانی بە جەنابی وەزیرم ڕاگەیاند 86 ملیار دانراوە بۆ هاوكاری جاكای یابانی كە قەرزی دەكات بۆ پرۆژەی ئاوی هەڵەبجە لەگەڵ ئاوی زاخۆ وئاوی ئیفرازی سێ نووسراوە خەتیب و عەلەمی، جەنابی وەزیر ئەو پرۆژەیە كە موقاولەكەی ناوی خەتیب عەلەمی نیە، وەزارەتی شارەوانی بە ئێمەی وت كە وتی من پرۆژەی وام نیە كە پرسیارم كرد چیە وتیان ئەمە دوایی كە چووە بواری جێ بەجێ كردنەوە موهەندسەكان پارەیان بۆ سەرف دەكرێت لەلایەن حكومەتەوە بەو شەرتە جاكای یابانی قەرزی دەكات، بەلام ئەو 292 ملیۆنە لە 2009 ەوە جارێ نەچۆتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، بە نیسبەتی گەشتوگوزار تكا دەكەم وەزیری دارایی دەڵێ مەسرەفی نیە پار ئێمە وتمان لەسەر مەسرەفی سیاحی، فعلەن مەسرەفی سیاحیمان نیە، بەلام گەشتوگوزار خۆی سناعەیە، لەبەرئەوە با لەسەر مەسرەفی سناعی بنووسرێ كە خۆی دەڵێ سناعەت سیاحە با پارەیەك دا بندرێت بۆ قتاعی خاس بۆ داوامان لێ دەكەن كە پشتگیریان بكرێت، بە نیسبەتی بیمەی بێ كاری بۆ ئەو كەسانەی كە دەرچووی تازەن، تكایە با نەبێ بە سلفەی زەواجەكە بۆ هەموو عالەم دەركرا كە غەڵەتێك بوو لە پەرلەمانەوە كردمان، بەس بۆ خەڵكی كەم دەرامەت بێ ئەوە، یەعنی ئەو كەسە كە كەم دەرامەت بوو ئینجا ئەو بیمەی بێ كاریە شمولی بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

دانیشتنی ئێستامان کۆتایی پێ دێنین یەك سەعات ئیسراحەت و سەعاتی 8 دێینەوە بۆ بەردەوام بـوون بـۆ گفتوگۆکانمان بە خواتان دەسپێرین.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکان، فەرموو کاك شڤان،

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت تێبینیەك لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی ئەمساڵ بدەم، کە پرۆژەی بودجەی ئەمساڵ خاڵە گرنگ و بەهێزەکانی یەکجار زۆرن، بەو مانایەش نیە کەخاڵی لاوازی تێدا نەبێت، بەڵام بەش بەحاڵی خۆم ئەو پرسیار و تێبینیانەی کە لیژنەی دارایی خستیەڕوو بۆ برا وەزیرەکان، وەڵامی هەندێ لەو پرسیار وتێبینیانە بەش بەحاڵی خۆم ئەو کەموکوڕیانە زۆربەیان لای من ڕۆشن بوونەوە، ئەوانەی تریش لەو پرسیارو تێبینیانە لەوەڵامدانەوەدا بەگشتی جوابەکەی وەردەگرین، من بەش بەحاڵی خۆم وەکو هاوڕێکانم دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، لەسەر ئەو ڕاپۆرتە تێروتەسەلە کەڕوانگەو بیروبۆچوونی هەموو لیژنە پەیوەندیدارەکان بەشێوەیەکی چڕوپڕ، زۆربەی هەرە زۆری لەنەتیجەی ئەو ڕاپۆرتە بەدەرکەوت کە

بەئەمانەتەوە گواسترایەوە، ڕاپۆرتێکی تێروتەسەل و زۆر کامل بوو، دیسان دەستخۆشیان لێدەکەم کەڕووی ئەو ئەم پرۆژە بودجەیە بەکۆمەڵێك پێشنیاری بەجێ گەشتر کراوە، کە ڕووەکەی درەوشاوەتر بووە بۆ خەڵکی کوردستان لە خزمەتی خەڵکی کوردستان بێت، دیسان پشتگیری لەهەموو ئەو پێشنیارانەی لیستی کوردستانی دەکەم، بەتایبەتی سۆزان خان کەخۆی خستیەڕوو، زۆربەی خوشك وبرایانی پەرلەمانتار خستیانەڕوو، من لەڕوانگەی ئەو لیژنەی کەبەشداریم تێدا کردووە، یان ئەندامم لەو لیژنەیەدا، تەنها لەو ڕوانگەوە من ناچمە ناو تەفاصیلی بوارەکانی تر، تابوار بۆ هەموو خوشك وبرایانی تر هەبێت، چەند پێشنیارێك دەخەمە ڕوو بۆ بەڕێزتان و پەرلەمانتاران و وەزیرەکان کەدانیشتوون، لەڕاپۆرتی ئێمەدا وەکو لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان و جینۆساید، داوای دەرماڵەی زەوجیەو مناڵمان کردووە بۆ شەهیدان، بەحەقیقەت ئەمە مەوزوعێکە هیچ دواخستنێك هەڵناگرێت، ئەگەر فەرمانبەرێك، ئەگەر پێشمەرگەیەك، ئەگەر کارمەندێك، ئەگەر هەر مووچە خۆرێك بێت، مەشمول بێت بە دەرماڵەی زەوجیەو منداڵ نازانم بۆ شەهیدێك کامیان ئەولا ترە کەمەشمول نەبێت؟، بۆیە بەحەقیقەت ئەوە هیچ دواخستنی ناوێت بە بەهانەی ئەوەی کە دەبێت لەیاسادا چارەسەر بکرێت، لەم پەرلەمانە ئێمە 75 هەزار دیناری چاودێری کۆمەڵایەتیمان کرد بە 150 هەزار هیچ یاسایەکی تایبەتیشمان بۆ دەرنەکرد، پێشنیاری دووەم: دەربارەی شەهیدانی هاوولاتیە، شەهیدانی هاووڵاتی خوشك وبرایان هەندێکیان باسیان کرد، من پشتگیریان لێدەکەم، بەس من دەمەوێت ڕوونکردنەوەیەك بدەم بەتایبەتی بۆ جەنابی وەزیر، من 180 هەزار دینار بە مووچە دانانێم بەلای خۆمەوە، ئەمە هاوکارییەکە، دەبێت ناوی بنێین هاوکاری، بۆیە ئەم 180 هەزار دینارە قابیلی ئەوەیە کە ئێستا بڕیاری بۆ بدەن بیکەینە پێشنیار ودەنگی بۆ بدەین، هیچ نەبێت لە 250 هەزار کەمتر نەبێت، چونکە 180 هەزار دینار هەر بەپێی هەموو معیارێك لەژێر هێڵی فوقر دەبێت، ناویشمان لێناوە شەهیدی هاووڵاتی، ئەمە بەحەقیقەت دوو شتی لێك جیان، موتەناقزن، پێشنیار دەکەم هەرچی زووە ئەو پێشمەرگانەی کە هێشتا ڕێکنەخراون لە لیواو فەوجەکانی نیزامی، مووچەیان هەمواربکرێت وهاوشانی ئەو پێشمەرگانە بکرێت کە هیچ نەبێت بەشێوەیەکی مەقتوع بێت، تا ئەوکاتەی تەنزیم دەکرێت، ئەو بڕە ناوی بنێین هاوکاری باشترە، پێیان بدرێت کە حەقێکی خۆیانەو تەبیعیە، پێشنیار دەکەم لەبواری تەندروستی کە مانگانە 75 ملیۆن دینار بۆ وەزارەتی شەهیدان بۆ بواری تەندروستی دەدرێت

کەشتێکی یەکجار کەمە، بەرامبەر بە دەیان هەزار شەهید کە گەورەترین موشکیلەیانە وەك ئێمە لەنزیکەوە ئاگادارین، داوا دەکەم ئەو 75هەزارە بکرێت بە 150، حەدی ئەدنا کە دابەشدەکرێت بەسەر شەهیدانی هەولێر، کەرکووك، دهۆك، سلێمانی، گەرمیان، کەشتێکی زۆر جوزئیان بەردەکەوێت کەئەمە کەمێك لە کێشەکانیان چارەسەر دەکات، پار ساڵ و ئێستاش دووبارەی دەکەمەوە کە کێشەی شەهیدان لەبواری تەندروستی نە بە 150 حەل دەبێت نە بە 75 حەل دەبێت، بەڵکو بە چارەسەری بنەڕەتی حەل دەبێت، کەدەبێت پرۆژەی ستراتیژی بۆ دابندرێت، ئەو لە 10٪ی پلە تایبەتەکان کەچووە سندوقی شەهیدان بەو نیازە بوو کە مەشروعی کەسوکاری شەهیدان بێت نەك بەو شێوەی کە کاك سالاریش ئیشارەتی پێکرد، بەو شێوە دابەشبکرێت، بۆیە لێرەدا بەپێویستی دەزانم هەردوو نەخۆشخانەی شەهیدان لەهەولێر ودهۆك، لە مەشروعە تازەکان دابندرێت و حسابی ئەم کێشە گەورەیە لەسەرانسەری کوردستان بکرێت، کە گەورەترین کێشەیەو چەندین ساڵە چارەسەر نەبووە، من دەبینم لەم پەرلەمانە یاسایەکمان دەرکرد، کێشەیەکی زۆر گەورەمان لەدوای ئەو یاسایە دروست کرد، یاسای ماف وئیمتیازاتی زیندانیانی سیاسی، لەوانەیە زۆربەی خوشك وبرایان پێیان وابێت کە چ کێشەیەکە، کێشەیەکمان بۆ کەسوکاری شەهیدان دروست کرد، بەو ماف وئیمتیازانەی کەبەزیندانی سیاسیمان درا، نازانم کامیان ئەولاترە، یەعنی حەدی ئەدنا دەبێت لەڕووی ماددی ومەعنەوی لە زیندانیانی سیاسی کەمتر نەبێت وارسی شەهید، ئەمە گەورەترین کێشەیە کە رۆژانە فشارێکی زۆر لەسەر وەزارەت، لەسەر لیژنەی ئێمەو ئەندامانی لیژنەی ئێمە دروست بووە، هەر ڕۆژێك تەسریحێك لە دەزگاکانی ئیعلام دەربچێت بۆ ماف و ئیمتیازێك کە بەشەهیدان نەدراوە بە زیندانیانی سیاسی دراوە، فشارەکە زیاتر قوڵتر دەبێت، پێشنیار دەکەم کە کچ وکوڕی شەهیدان کە لەکۆلیژ وزانکۆ ئەهلیەکانن وەکو قوتابیانی تری زانکۆکان ئەو بڕە هاوکارییەی کەوەك هاوکاری قوتابیان پێیان دەدرێت ئەوانیش بگرێتەوە هەرچەند لەزانکۆ ئەهلیەکان دەوام دەکەن، چونکە ئەمانە کچ وکوڕی شەهیدن، من تەنها باسی کوڕ وکچی شەهید دەکەم، باسی هەموو قوتابیان ناکەم لەزانکۆ ئەهلیەکان، ئەوانە فەزڵیان هەیە لەسەر ئێمە، نە خێریان پێ دەکەین نە منەتیان لەسەر دەکەین، ئەو 100 ملیارەی کە بۆ ئاوارەکان دانراوە، من پێشنیار دەکەم ئەگەر لەوەش نەبێت بۆ ساڵی دادێ، حسابێك بۆ هەموو ئەو ئاوارانەی بەحرکەو دەووروبەری بکرێت کەهیچ فەرقێکی وایان نیە، لەگەڵ ئاوارەکانی ئێران وتورکیا، کە

هەموو ئەوانە بوون کە پێشمەرگە بوون وبەدەیان گۆڕستانیان لەدەوروبەری بەحرکە هەیە لە برسان و لەبێنازیدا لەوێ مردن، بۆیە ئەوانە مافێکی خۆیانە وەك وارسی ئەوانە و وەك ئەوەشی کەئاوارە بوون لەوێ نیشتەجێ کران بەزۆری وەك ئاوارەکانی تر حسابیان بۆ بکرێت، پێشنیار دەکەم بۆ ئەو گرفتە گەورەیەی کە حکومەتی هەرێم لەگەڵ حکومەتی ئیتیحادی هەیەتی ئەو غەدرە گەورەی کەلەحکومەت ووەزارەتی پێشمەرگەو خودی پێشمەرگە کراوە، پێشنیار دەکەم برای بەڕێزم کاك ئاسۆ باسی دوو ڕێگای کرد بۆ چارەسەری ئەم گرفتە، بەس من ڕێگای دووەم هەڵدەبژێرم کە ڕێگای گفتوگۆ ومفاوەزات دەتوانم بڵێم فەشەلی هێناو سەری نەگرت، کەماوە چەند ساڵێکە لە 2007 تا ئێستا بەردەوامە بۆیە من بەپەسەندی دەبینم لێرەدا وەکو پێشنیار بۆ حکومەت و بەتایبەتی بۆوەزارەتی شەهیدان، لەڕێگای ستافێکی لێهاتوو لە حکومەتی ئیتیحادیەوە بەتایبەتی لە مەحکەمەی ئیتیحادی دەعوایەکی یاسایی لەسەر مالیکی وحکومەتەکەی بەرز بکەنەوە، بۆ گەڕانەوەی ئەو هەزارەها ملیۆن دۆلارە یان دینارە کە هەیە بۆ هەرێمی کوردستان و ئەو گرفتە گەورەیە لەسەر خەڵکی کوردستان لابکەوێت، من پرسیارێك لەجەنابی وەزیری پلاندانان دەکەم، بۆ هەتا ئێستا یەکەی دیزاین لە حکومەتی هەرێم دروست نەکراوە؟، کە دەبینم تەماشای تەنیا پارەی دیزاین دەکەین بۆ هەر مەشروعێك، ئەگەر بەراوردی بکەین بەکۆی هەمووی دەتوانم بڵێم هیچ نەبێت 30٪ی پارەی وەبەرهێنان بۆ دیزاین دەچێت، ئەگەر چی هەمان ئەو برا وخوشکە ئەندازیارانەن کە دامەزراون لە ئێواران لە مەکاتبەکانی خۆیان بەو پارە زەخمە دیزاین دروست دەکەن، ئەمە بەحەقیقەت پارەیەکی یەکجار زۆرە، حەقە مشوری ئەوە بخورێت وئەو پارەیە بگەڕێتەوە بۆ خودی مەشروعەکان، دەکرێت ڕێگایەکی وا دابندرێت کەخوشك وبرایانی ئەندازیار دەعمیان بکرێت و ئیمتیازاتیان پێ بدرێت بۆ ئەوەی بەشێوەیەك دیزاین بۆ مەشاریعەکانی کوردستان بکەن، من تەنها ئەو مەشاریعانە دەڵێم کەزۆر ستراتیژی نین، چونکە ئەوانەی کە ستراتیژین بەتەئکید لەڕێگای دەزگاکانی تر یان مەکتەبەکانی تر دەکرێت کە دەتوانم بڵێم خارجی بن یان دەرەکی بن، بۆ بەرتەرف بوونی کێشەی دواکەوتنی بودجە کە هەموومان کۆکین لەسەر ئەوە کە گرفتێکی دروست کردووە، کێشەی لێ دروست بووە لەوەختی خۆی نەهاتووە، من پێشنیار دەکەم کە سولفەی زەواج و عەقار بەردەوام بێت وەك پرۆژە بەردەوامەکان، چونکە ئەمە ڕاستەوخۆ بەستراوە بەخەڵکەوە، خەڵك چاوەڕوانی بودجە ناکات، ئەگەر

سولفەی هەبێت، سولفەکەی بەردەوام بێت وئەو فشارەش لەسەر حکومەت وپەرلەمان دروست نابێت،! دوا پێشنیارم کە سەڵاحیات بەوەزارەتی پلاندانان ودارایی بدرێت بۆساڵی داهاتوو مخەوەل بن، وەك وتم بودجە خەملێنراوە ئەو بودجە خەملێنراوە، ئەوپەڕی ملیۆنێك زیاد یان کەم دەکات، بۆیە پرۆژە بودجەکەمان بۆ بنێرن لەکاتی موناسب تا ئەو کیشەیەی کەهەیە لەسەر دواکەوتنی ئەوکاتەدروست نەبێت ونەمێنێت، هەرکاتێك کەزیاد وکەم بوو تەنها لەبودجەی وەبەرهێنان لەوانەیە گرفتمان بۆ دروست بێت، ئەویش بەیەك دانیشتن چارەسەر دەکرێت، من نابینم کەهیچ گرفتێکی تێدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شلێرخان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لەلیژنەی دارایی وئابووری دەکەم، بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە کە کۆکراوەی ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانە، بەڕاستی خاڵی گرنگ وتێبینی باشیان خستەڕوو، هەروەها سوپاسی خۆم ئاراستەی هەردوو وەزیرەکان دەکەم، چونکە ڕوونکردنەوەکەیان بەشێك بوو لەوەڵامی پرسیارەکانم، هەروەها پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیستی کوردستانی دەکەم کە لەلایەن سۆزان خانەوە خوێنرایەوە، خاڵەکانی زۆر شتی باشی تێدا بوو، یەکەم: خاڵی بەردەوام بوون لەسەر 150ملیار دینار بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروست کردنی قوتابخانە، ئەوە پشتگیری لێدەکەم کە هەر بەردەوام بێت، بۆ بنبڕ کردنی گرفتی نەبوونی بینایەو دوو دەوامی و سێ دەوامی، هەروەها پشتگیری لەو پرۆژە بەردەوامانەی وەزارەتی پەروەردە دەکەم لەدروست کردنی قوتابخانە کەلەکاتی خۆی ئەنجام بدرێت وتەواو بکرێت، بەڵام من لەگەڵ ئەوەدا نیم لەپرۆژە پێشنیارکراوەکان دیسانەوە داوا کراوە کە قوتابخانەی شەش پۆلی دروست بکرێت، قوتابخانەی شەش پۆلی لەهیچ کاتێکدا من پشتگیری لێ ناکەم، چونکە لەئایندەیەکی نزیك تووشی گرفتی ئەوە دەبین کە هیچ قۆناغێکمان نیە بەشەش ساڵ تەواو بێت، بنەڕەتی کە یەکەم قۆناغە 9 ساڵ خوێندنی دەوێت، کە شەش ساڵەکە تەواو بوو پۆلەکانی 7 و8 و 9 ناتوانن لەو قوتابخانەیە دەوام بکەن، بۆیە لەئێستاوە لەهیچ پرۆژەیەك بۆ قوتابخانە لە 12 پۆلی کەمتر نەبێت، بەردەوام بوون لەسەر بەرنامەی تواناسازی دابین

کردنی بودجەی پێویست بۆ هەردوو وەزارەتی خوێندنی باڵاو پەروەردە، بەڵام بەمەرجێك ئەو پارەیە تەنها بۆ بەدەستهێنانی پلەی ماستەر ودکتۆرا نەبێت و بۆ ناردنە دەرەوەی کەسانێك بۆ بەدەستهێنانی ئەو دوو پلەیە، بەشێکی باش لەو پارەیە بۆ مەشق وڕاهێنانی مامۆستایان بێت، سەبارەت بەوەزارەتی پەروەردە مەشق وڕاهێنانی مامۆستایان وبەڕێوەبەری قوتابخانەکان وکارمەندان بێت بۆ پەرەپێدان بەتواناکانیان، بەپێی پسپۆڕ وبوارەکانیان بەشێوازی ڕاست ودروست بەبێ بەهەدەردانی پارە، هەروەها بەشێکی بۆ توێژینەوەی زانستی بێت، خاڵی سێیەم: گرنگیدان بە پەروەردەی تایبەت لەهەردوو وەزارەتی خوێندنی باڵاو پەروەردە، بەڕێزان لەبەر ئەوەی کوردستانی ئێمە هەڵگری دروشمی بەیاننامەی جیهانیە خوێندن بۆ هەمووان، بەبێ جیاوازی لەڕەگەزو ڕەنگ و جۆر وئایین، بۆیە خاوەن پێداویستی تایبەتیش بەشێکن لەو پرۆسەیە، مافی خوێندنیان هەیە، لەبەرنامەی تواناسازی هیوادارم مامۆستایانی پەروەردەی تایبەت بێبەش نەبن لەمەشق وڕاهێنان وناردنیان بۆدەرەوەی وڵات، ئەوەندەی من ئاگادارم لەساڵی 2007 تا ئێستا مامۆستایانی پەروەردەی تایبەت تەنها لەساڵی 2007 یەك خول یان دوویان بینیوە، لەسەر فێرکردنی خاوەن پێداویستی تایبەت، لەو پرۆسەیە با بێبەش نەبن، بەڵام لێرە دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم کە ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا وخۆشم وەك ئەندامی لیژنەی پەروەردە، لەسەر پێشنیاری خۆم، پشتگیری تەواوی ئەندامانی لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا، وەزارەتی خوێندنی باڵا ڕەزامەندی داوە لەسەر کردنەوەی بەشی پەروەردەی تایبەت لەزانکۆی سەلاحەدین، کەجێگای دەستخۆشی و دڵخۆشی ئێمەیە، ئەوە دەستکەوتێکە کە تائێستا لەکوردستان نەبووە، بەشی پەروەردەی تایبەت بۆ ئامادەکردنی مامۆستای پەروەردەی تایبەت، بۆیە هیوادارم لەو بودجەی وەزارەتی خوێندنی باڵا، بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ دابین کردنی پێداویستیەکانی ئەو بەشە، پێویستی بەتاقیگەو ئامێرو ئەو شتانە هەیە، هەروەها دیسان لێرە سوپاسی وەزارەتی خوێندنی باڵا دەکەم، کەڕەزامەندی داوە بۆ پێدانی چەند کورسیەك لەتواناسازی لەماستەر ودکتۆرا بۆ ئەو کەسانەی کە دەیانەوێت لەبواری پەروەردەی تایبەت بخوێنن، کەتائێستا ئەوە نەبووە، وە تا ئێستا هیچ پسپۆڕێکمان لەو بوارەدا نیە کە بتوانێ لەو بەشانە وانە بڵێتەوە، ئەگەر هەشبێت ئەوە زۆر کەمە، هەروەها پشتگیری لەخاڵی بەردەوام بوون لەخزمەتی ناوچە دابڕێنراوەکان دەکەم لە هەموو خزمەتگوزارییەك وبێبەش نەبوونیان لەبەرنامەی دامەزراندن ولەو

پلانەی کەبۆیان دانراوە، لەڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی وخێزان ومنداڵ هاتووە، کە پارێزگای سلێمانی پێویستی بە سەنتەری ئۆتیزم هەیە، بەڕێزان ئەوە زۆر زۆر گرنگە، من ئەو سەنتەرەم بینیوە و سەردانم کردووە، کە سەنتەرەکە زۆر بچووکەو نەگونجاوە زۆر پێویستە بۆ منداڵی ئۆتیزم، منداڵی ئۆتیزم بۆ زانیاری ئەوانە ژمارەیان ساڵ بەساڵ لەهەموو جیهاندا زیاد دەکات، پێویستیان بەسەنتەر هەیە، ئۆتیزم حاڵەتێکە کە ئەو نەخۆشانە ناتوانن لەهیچ قوتابخانەیەکی ئاسایی دەوام بکەن، هیچ مامۆستایەك ناتوانێت فێریان بکات، تەنها پێویستیان بەسەنتەری ڕاهێنان هەیە، حاڵەتی زۆر قورس وگرانن، تەنها یەك حاڵەتیان هەیە کە پێی دەوترێت، (طيف التوحد) کە دەتوانێت لەقوتابخانەکان تۆزێك، ئەگەر مامۆستای پەروەردەی تایبەتی هەبێت بتوانێت لەو قوتابخانانە بەشدار بن، نەك هەر لە سلێمانی ئەوەی سلێمانی ئێستا پێویستە بکرێت، بەڵام لەهەموو کوردستان بەپێی ئامار لەو شوێنانەی کەمنداڵی ئۆتیزم هەیە پێویستی بەو سەنتەرە هەیە، هیوادار بووم و ئێستاش پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی بۆ پەرەپێدان بە پەیمانگای نابینایان و نابیستان وبیرکۆڵان، بڕێك لەبودجەیان بۆ دابندرێت، لەبەر ئەوەی لەهەموو کوردستان تەنها لەسلێمانی و هەولێر ودهۆك ئەو پەیمانگایانە هەیە، بەپێی ئامارێك کە بەدەستمان گەیشتووە، نابینایان لەهەموو ناوچەکانی کوردستان هەیە، هەروەها بیرکۆڵان و نابیستانیش، هەموو بێبەشن لەخوێندن، تەنها لە مەرکەزی ئەو سێ شارە هەیە، ئەویش شێوازی فێرکردن وئامێرەکانیان هەمووی زۆر کۆنەو هی 26 ساڵ پێش ئێستایە، زۆر پێویستیان بە تەتویر کردن هەیە، پشتگیری ئەو خاڵەش دەکەم پێداچوونەوە لەرێنماییەکانی دەرماڵە ئەوخاڵە دیسانەوە لە ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی هاتووە، کە دەڵێت بۆ مامۆستایانی کاروباری کۆمەڵایەتی دەرماڵەی مەترسی دابندرێت، من پشتگیری تەواو لەوە دەکەم، کەئەو مامۆستایانەی ئەو پەیمانگایانە دەرماڵەیان هەبێت، بەڵام لەلایەکی تر پشتگیری لەبەڕێز بێریڤان خان دەکەم، کە نابێت ئەو دەرماڵەیە ناوی دەرماڵەی مەترسی بێت، چونکە دەرماڵەی مەترسی نیە بەڵکو دەرماڵەیەکی تایبەتە بەمامۆستایانی پەروەردەی تایبەت و بەمامۆستایانی ئەو پەیمانگایە، ئەو خاڵانەی تر دووبارەن، بۆیە منیش حەزناکەم دووبارەی بکەمەوە، سوپاس

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، كاك اسماعيل محمود، فەرمووو.

بەڕێز اسماعيل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی و پشتگیری لە ڕاپۆرتەكەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەكەم، پێشەكی من باسی ڕاپۆرتەكەی لیژنەی ناوخۆ دەكەم كە لەڕاپۆرتەكەی لیژنەی دارایی دووبارە بووەتەوە، وەزارەتی ناوخۆ چەند پێشنیارێكیان هەبوو بۆ ئەوەی كە ئێمە لەگەڵیان كۆبووینەوە، میلاكاتیان 6576 كەسیان داوا كردووە، بەڵام بەداخەوە لەوەزارەت 2700 كەسیان بۆ دەستنیشان كراوە، دیارە ئەوە ژمارەیەكی زۆر كەمە بەنیسبەت وەزارەتی ناوخۆ، خۆمان دەزانین وەزارەتی ناوخۆ ئەهەمیەتی چیە؟ وە پێویستیشی زۆرە؟، باسیان لەوە كرد كە 45 وێستگەی كارەبا ئێستا بێ پاسەوانە، لەبەر ئەوە زەروورن بۆ پاسەوان، پێویستە ئەو نیسبەیان بۆ زیاد بكرێت تابتوانن پاسەوانیی وێستگەی كارەبا بكەن، پێشنیارێكی تریان هەبوو كە تا ئێستا زیاتر لە 40 – 50 بنكەی پۆلیس لەشارو شارۆچكەكان لە بینای بەكرێدان، ناكرێت بۆ هەیمەنەی حكومەت ووەزارەتی ناوخۆ بنكەی پۆلیس لەخانووی كرێدابن، بۆیە پێویستیان بەچەند بنكەیەكەو داواكارین كەوەزارەتی پلاندانان و دارایی هەوڵ بدەن بەزووترین كات وەزارەتی ناوخۆ لەكرێچیەتی نەجات بدات و بنكەی پۆلیسەكانمان لەخانووی بەكرێدا نەبن، سەبارەت بەدەزگای ئاسایش ئەوانیش بەهەمان شێوە لەبەر ئەوەی ئەمساڵ هەردوو دەزگاكە یەكیان گرتۆتەوە، بۆیە پێویستیان بەخەڵكی تازەیە، بەتایبەت كەئێستا ئێمە یاسایەكمان هەیە، یاسای ژمارە(18)ی هێزەكانی ناوخۆ كەبەپرۆژە یاسایەك پێشكەشی سەرۆكایەتی پەرلەمان كراوەو خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، ڕەنگە بەهۆی یەكگرتنەوەی ئەو دوو دەزگایەو ئەو دوو وەزارەتی ناوخۆیە كۆمەڵێك لەكارمەند وئەفسەرانی وەزارەتی ناوخۆ ودەزگای ئاسایشی هەرێمی كوردستان چاوەڕوانی هەمواركردنی ماددەی 44 لەیاسای ژمارە (18) دەكەن بۆ ئەوەی بتوانن بەشێكی زۆر لەوانەی كەخزمەتی زۆریان هەیە خانەنشین بكرێن، تا ئێستا نەیانتوانیوە خۆیان خانەنشین بكەن، چونكە بە برێكی كەم پارە خانەنشین دەبوون، بۆیە پێشنیار دەكەین بۆ دەزگای ئاسایشیش كە 300 كەسی میلاكی بۆ دانراوە، داوای 1000 كەس دەكەن، ئەگەر بكرێت هاوكاری بكرێن ولەشوێنێك لەو شوێنانەی كە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان دەڵێت من میلاكم بۆ دانراوەو پێویستم پێی

نیە، دەکرێت لەوێوە ئەو میلاکەی بۆ ئەوان دیاری کراوە بیدەن بەدەزگای ئاسایش، دووەم: تەرخانکردنی بڕە بودجەیەك بۆ ئیدارەی ڕاپەڕین، ئیدارەی ڕاپەڕین ئێستا کە بەڕەسمی دەستبەکارە لەڕاپەڕین بودجەی بۆدابین نەکراوە، داواکارین وەکو ئیدارەیەك تەعامولی لەگەڵ بکرێت وبودجەیەکی بۆ دەستنیشان بکرێت، هەندێ تێبینیم هەیەلەسەر بودجەی ساڵی 2012 ئاراستەی وەزیرە بەڕێزەکانی دەکەم، یەکەم: هۆی جێبەجێ نەکردنی پرۆژە بەردەوامەکان، وەڵامەکانی حکومەت ڕوون نەبوون، پێویستە زیاتر ڕوون بکرێنەوە، بەڕای من کۆمەڵێك هۆکار هەیە بۆ ئەوەی کە نەتواندراوە ئەو پرۆژە بەردەوامانە بچنە بواری جێبەجێکردن، لەباڵەکایەتی قەزای چۆمان 64 پرۆژە هەیە، لە 64 پرۆژە 32 پرۆژەی سفرە، 32کەی تریش هەندێکی تەواو بووە، هەندێکی دووبارە بووەتەوە، تەنها ماوە سولفەی ئەخیری ماوە، بەڵام داخڵی بەرنامە کراوەتەوە، لەساڵی پار تەنها یەك بنکەی وەرزش ولاوان هەبوو، کە ساڵی پاریش لەگەڵ جەنابی وەزیری پلاندانان قسەمان کرد، بەداخەوە ئەو بنکەشیان بەڕەوا نەبینی وگواستراوەتەوە بۆ شوێنێکی تر، داواکارم لەوەزیری پلاندانان کە هیمەتێك بکەن و ئەو بنکەیان بۆ بگێڕنەوە، چونکە ناوچەکە پێویستی پێیەتی، هۆی دواکەوتنی پرۆژەکان من بۆ چەند خاڵێکی دەگەڕێنمەوە، یەکەم: زۆر لەپرۆژەکان پاش ئامادەکردنی نەخشەو دیزاینی بڕو نرخی بڕگەکانی دەرخستەی پرۆژە تا دەگاتە ئەوکاتەی کە بە بڕیار دەردەچێت، لەسەر جێبەجێکردنی مومکینە زیاد لەساڵێك دەبات، ئەگەر زیاتریش نەبێت، کەواتە نرخ دەگۆڕێت، دووەم: بانگهێشت کردنی گشت بۆ بەشداری پێکردنی لە مقاولات، یەعنی هەموو مقاولێك بانگهێشت دەکرێت بۆ ئەو تەندەرە، ئەوەش یەکێك لە هۆکارەکانە کە پرۆژەکان دوا دەکەون، هەموو مقاولەکان ناتوانن ئەو پرۆژانە وەربگرن، هەموو مقاولێك لەئاستی جێبەجێکردنی ئەو پرۆژانە نیە، حەقە سنوورێك بۆ ئەوانە دیاری بکرێت، کە ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە بەنرخێکی خراپ تەندەر لێ دەدەن و دەبێتە هۆی ئەوەی کە تەندەرەکە بە نرخێکی خراپ بۆ مقاولەك دەردەچێت و ئەویش ئامادە نیە لەدوایی بەباشی جێبەجێی بکات ودوایی پرۆژەکە بەجێ دەهێڵێت، سێیەم: نرخی خراپ، نرخەکان زۆر خراپن پێویستە حکومەت بەڕاستی نرخەکان دیاری بکات، ئەو نرخانەی کە بۆ پرۆژەکان دیاری دەکرێت، مەسەلەن ئێستا هەر لەقەزای چۆمان ئەوەی کەمن بەدواداچوونم بۆ کردووە، کارەبا، کارەبا بۆ سێ شوێن دەرچووە، شیوەڵۆك، مەڕان، ناوبەرگە، لەو سێ شوێنە ئەوە دووەم جارە تەندەری دەکرێتەوە بەهۆی نرخی

خراپیەوە، بۆیە داواکارم کەهەوڵ بدرێت نرخەکان باشتر بکرێن، کەدواش دەخرێتەوە ئەمساڵ کەدوا دەخرێتەوە لەبەر ئەوەی کەوەرزەکە وایە لەمانگی 7 ین و دەچینە مانگی 8 لەم مانگەش جارێکی تر تەندەرین دەکرێتەوە، تا ئیحالە دەکرێت سێ مانگی پێ دەچێت دوای ئەو سێ مانگەش دەکەوێتە ساڵێکی تر، یەعنی ئەگەر ئەمساڵ بتەوێت پرۆژەیەك بکەیت ئەوە بەسێ ساڵ لەناوچەیەك پرۆژەیەك جێبەجێ دەکرێت، لەبەر ئەوە پێویستە وەزارەتی پلاندانان، پلانی هەبێت بۆ ئەو مەسەلەیە، خاڵێکی تریش ئەوەیە کە بەڕاستی هەموو پارەکان لەلای وەزارەتی مالیە کۆبووەتەوە، پێویستە ئەو پارانەی کەتەخصیص دەکرێن بۆ وەزارەتەکان، بەتایبەتی ئەو وەزارەتانەی کە موتەخەصیصن بە کارەکان، پێویستە وەزارەتەکان پارەکە لای خۆیان بێت، نەك هەمووی بێتەوە لای وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەو ڕۆتینە کۆمەڵێك لە مقاولەکان ئێستا وازیان لە مقاوەلات هێناوە، بۆیە پێویستە ئەو پارانەی کە تەخصیص دەکرێت بۆ وەزارەتەکان بچێتەوە وەزارەتەکانی خۆیان، پرسیاری دووەم: ئەو پارەی کە لەپرۆژە تایبەتەکان دادەندرێت ساڵی پار ئێمە بڕیارماندا سندوقێك هەبێت بۆ مدەوری پرۆژە دواکەوتووەکان، ئەو پارەیە لەکوێیە تا ئێستا؟، حەقە وەزیری دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، ئەو پارەیە لەکوێیە؟، سندوقی نەوت، ئایا هەیە؟، ئەگەر هەیە پارەکەی لەکوێیە، چ لایەك لێی مەسئولە، کێ تەسەڕوف بەو سندوقە دەکات؟، پێویستە ئەوە جەنابی وەزیری دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، پارەی ئەنجومەنی وەزیران ئەمساڵ زۆر زیادی کردووە، لەچاو ساڵانی پێشوو، بەڕەغمی ئەوەی کەبەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان باسی کرد، کەشارەوانی عەینکاوەی لەسەرە، بەڵام ئەویش جیا بووەتەوە، هێشتا ئەگەر ئەوەشی لێ جیا بکەیتەوەو سولفەی تواناسازیشی لێ دەربکەین، پارەیەکی یەکجار زۆرە، پێوستە جەنابی وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، قەرزی مەسرەفی عەقاری وسولفەی زەواج لەلای خەڵکە، قەرزەکە چی لێدێت پێویستە ئەو قەرزەی کەوەردەگیرێتەوە دیار بێت، بۆیە پێویستە جەنابی وەزیری دارایی ئەوەشمان بۆ ڕوون بکاتەوە، شەشەم، ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان بەرنامەی چیە بۆ وەرگرتنەوەی ئەو پارانەی کەلەلای حکومەتی عێراقە؟، من پێم وایە ئەو پارەیە، بەتایبەتی کێشەی کورتهێنان هەمووی لەو پارەیەدا خۆی دەبینێتەوە، ئەگەر بێت وحکومەت پلانی هەبێت بۆ وەرگرتنەوەی ئەو پارەیە دەتوانن بودجە لە هەرێمی کوردستان کورت نەهێنێت وبتوانێ کاری زۆر باشی پێ بکەین، کورتهێنانی بودجە پەیوەندی بەو پارەیەوەیە کە

لەبەغدادەوە دێت، ئەو پارەی کەلەبەغدایە، حکومەت چ پلانی هەیە پێوستە جەنابی وەزیری دارایی بۆمان ڕوون بکاتەوە، بەڕای من پێویستە بەر لەوەی کە بودجە موصادەقە بکرێت، زۆر لەخوشك وبرا پەرلەمانتارەکان باسیان لەوە کرد، کە پەیوەندی بەنوێنەرانمانەوە هەیە لە بەغداد، بەڵام من بە تەحدید دەڵێم پەیوەندی بەئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیە، لە بەغدا وەزیرە بەڕێزەکانمان لەبەغدا ئێمە خۆمان دەزانین پارە ئێستا لەحکومەتی عێراق، لەهەرێمی کوردستان ئەنجومەنی وەزیران بودجە دادەنێت ودەینێرێتە پەرلەمان، لەوێش بەهەمان شێوە ئەنجومەنی وەزیران بودجە دەنێرێتە پەرلەمان، لەوێ وەزیرمان هەیە، وەزیرە بەڕێزەکان بەتایبەتی وەکیلی وەزیری دارایی لەعێراق، پێویستە بەر لەوەی کەبودجە موصادەقە بکرێت، بێت لەگەڵ هەرێمی کوردستان موناقەشە بکات، سیعرەکان باس بکات، چی بۆ هەرێمی کوردستان دیاری کراوە، بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوونیەك هەبێت لەهەرێمی کوردستان، هەموو ساڵێك بەپێی ئەوەی کەموتابەعەمان کردووە، دوای ئەوەی کە بودجە لەئەنجومەنی وەزیران ڕەد دەبێت دەچێتە پەرلەمان، لەوێ مشتومڕی لەسەر دروست دەبێت، نەمانبینیوە لەو 5، 6 وەزیرەی کەلەبەغدان قسە بکەن لەسەر ئەو بودجەیەی کەهەیە، بۆیە پێویستە پەرلەمانی کوردستان بانگهێشتی ئەو وەزیرە بەڕێزانە بکات، بۆ ڕۆژێك لەڕۆژان موناقەشە لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان ناکەن؟، پرسیارێکی تر، دانی کارەبا بۆ ناوچە دابڕاوەکان بە تایبەتی بۆ کەرکووك، بەتایبەت لەسەر حسابی بودجەی هەرێم، بەڵام پارێزگاری کەرکوك لەلێدوانێکیدا باس لەوە دەکات کە دەڵێت ئێمە کارەبا دەکڕین، ئایا ئەمەیان ڕاستە، کارەبامان لێ دەکڕن؟، یان هاوکاری دەکرێن پێویستە وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، چەند پێشنیارێکم هەیە، دەمەوێت باسیان بکەم، یەکەم: هەندێ لەخوشك وبرا بەڕێزەکان باسیان لەوە کرد، کە دوو نەخۆشخانە لە هەولێر پێویست وگرنگە، چونکە نەخۆشخانەکان زۆر کۆنن وسەردەمیان بەسەر چووە، پێویستە نەخۆشخانەی سەردەمی دروست بکرێت، زۆر ڕاستە من پشتیوانی ئەوە دەکەم، بەڵام لەویشیان گرنگتر زێرابی شاری هەولێرە، ئەو زێرابە بەڕاستی وای کردووە کە شار غەرقی بۆن بووە، بەتایبەتی کەئێستا دەچینە مەتاری نێودەوڵەتی هەولێر ئەو هەموو پارەی بۆ سەرفکراوە، ئەو هەموو خەڵکە بیانیە سەردانی دەکات، کەدەچیتە مەتار پێشوازیان لێدەکەیت یان دەچیتە دەرەوە، لەبەر بۆن ناتوانیت لێی دەربچیت، پێویستە وەزارەتی پلاندانان پلانی هەبێت بۆ ڕزگار کردنی شاری هەولێر لەو بۆگەنیە، بەتایبەتی

دەوورووبەری ئەو مەتارە گەورەیە، دووەم: بایەخ بدرێت بە ڕاکێشانی هێڵی ئاو، بۆ ناوشاری هەولێر بەتایبەتی لەئاوی ئیفرازو زێ، لەبەر ئەوەی نەجاتمان بێت لەئاوی ژێر زەوی بۆ خواردنەوە، بۆ پارکەکان وبۆ بەکار هێنانی لەشوێنەکانی تر، پێویستە وەزارەتی پلاندانان پلانی هەبێت بۆ گەیاندنی ئاو بۆ ناو شاری هەولێر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەڤین خان، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەزەکەم سەرەتا قسەکانم بەرەخنەیەك بێت لەسەر خۆمان، ئێمە وەکو پەرلەمان، چونکە ئێمە لێرە نەبووینەتە پشتگیرییەك بۆ ئەوەی تا ئێستا سەرۆکی چاودێری دارایی و ئەنجومەنەکەی لێرە سوێندی یاسایی بخۆن، بۆ ئەوەی ئەو دەزگایە بکەوێتە کار وفەعال بێت، تاکو ئێمەش لەپەرلەمان ئەوە چەند ڕۆژێکە دانیشتووین بەگومانەوە ڕەقەمەکان لێك دەدەینەوە، هەندێجار ڕێزم هەیە بۆ هەموو پەرلەمانتارانی بەڕێز، هەندێجار هەڵەش دەکەین، چونکە ئەو ژمارانەی لەبەردەستی ئێمەدان، لەوانەیە بەو شێوەیە نەزانین تەعامولی لەگەڵ بکەین، یان بەو شێوە تەندروستە نەبێت لەژێر دەستی ئێمە، بۆیە وای لێمان کردووە، هەندێجار گومانمان بۆ دروست بێت، ئەگەر بێت وئەو دیوانی چاودێرییە کاری خۆی بکات، لەسەر حساباتی خیتامی ڕاپۆرتی خۆی هەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا ناو بەناو ڕاپۆرتی خۆی بنێرێت بۆ ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان، هەڵبەتە ئەم دووروودرێژییە، ئەم حیسابات و لێکدانەوەیە لەناو پەرلەماندا بەم شێوەیە نەدەبوو، پاشان من دێمە سەر بودجەی حاکیمە، هەمووومان دەزانین کە ئەمساڵ بودجەی حاکیمە بودجەیەکی زۆر باش بووە، کەخۆی لە نزیکەی 8 تریلیۆن 952ملیار داوە، ئیستیحقاقی ئێمە وەکو حکومەتی هەرێمی کوردستان هەڵبەتە لە 17٪یە، من ناچمە سەر هەموو بەشەکان، چونکە هاوکارانم بە تێروتەسەلی باسیان کردووە، ئەوەی کە دەمێنێتەوە کەمن باسی بکەم بەشی کڕینی سووتەمەنیە، بۆ وێستگەی کارەبا، هەروەها کرێی کارەبایە، کە ئەو پارەی دەدرێت بۆ کڕینی کارەبا، کەخۆی لە 102 هەزار ملیارو 187 ملیۆن دەگرێتەوە، کە ئەمە مەبلەغێکی زۆرە، ئەگەر ئەم مەبلەغە

بگەیشتایەتە ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان، هەڵبەتە ئێمە دەمانتوانی ئەو 350 ملیارەی کە بۆ کڕینی کارەبا تەخصیصمان کردووە، ئەو بڕە پارەی کەئێمە پێویستیمان پێیەتی لە بودجەی خۆمان دیاری بکەین، دەمانتوانی لەوێ تەکمیلەی بکەین وپێویستی نەدەکرد ئەم بڕە پارە زۆرە لەو بابەدا سەرف بکەین، سەرفی فیعلی ئێمە بۆ کڕینی سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی کارەبا، 4 تریلیۆن دینارە، هەڵبەتە ئەم 4 تریلیۆنە 3تریلیۆن و500 ملیاری وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دابینی دەکات، چ لەغازە، چ لە گازوایلە، بەڵام ئەوەی کە دەمێنێتەوە ئێستا لەجەدوەلی بودجەی ئەمساڵدا دیاری کراوە، 501 ملیار دینار تەخصیص کراوە، ئێمە هەمووومان دەزانین کە 935 مێگاوات بەغاز کار پێدەکەین، وێستگەکانی ئێمە بەغاز کار دەکات، کە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دابینی دەکات، بەڵام 480 مێگاوات کارەباشمان بە گازوایل ئیش دەکات، وە موحتەمەلە لەم نزیکانەدا زیاد بکرێت بۆ 750 مێگاوات، کەواتە ئێمە پێویستیمان بە بڕێکی زیاتر پارە هەیە، بۆ کڕینی گازوایل، کەئەمەش وادەکات ئێمە هەمووومان دەزانین هەڵبەتە ناتوانین بۆ چەند سەعاتێکیش لەمەودوا دەستبەرداری کارەبا بین، بۆیە وادەکات کە وەزارەتی دارایی موناقەلەی بۆ بکات، بۆ ئەوەی تەکمیلەی ئەم پارەیە بکات، کە تریلیۆنێك دەکات، ئێمە پێویستی ئیستیحقاقی فیعلی وەزارەتی کارەبا بۆ کڕینی سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی تریلیۆنێك دینار دەکات، بۆیە وادەکات ئەعبایەکی گەورەتر بخاتە سەر وەزارەتی دارایی، کە موناقەلەی بۆ بکات لە جێگەکانی تر، بۆیە من پێنشیار دەکەم هەر لێرەدا وەزارەتی مالیە خۆی بڕیار بدات، ئەو بڕە زیاتر بکات، چونکە ئەو بیەوێت یان نەیەوێت لە پێشی ئەو حاڵەتە هەیە کەئەو پارەی هەر دەبێت بۆی زیاد بکات، بۆیە لێرە بیکەین باشترە، نەك ئەوەی کە سبەینێ لەپرۆژەکان یان لەبودجەکانی تر ببڕین، چونکە هەمووومان دەزانین کە کارەبا یەکێکە لەپێویستیە هەرە گرنگەکانی هەموو وڵاتێك، لەگەڵ ئەوەشدا دەزانین کە ئێمە باسی ئەوەمان کردووە لەبودجەدا لەداهاتی وەزارەتی دارایش ئاماژەی پێکردووە، کەداهاتی وەزارەتی کارەبا سفرە، ئەوەی وەزارەتی کارەبا فیعلەن، هەمووی دەگەڕێتەوە بۆ خۆیان، خۆیان خەرجی لێ دەکەن، کە 157 ملیار دینارە، بەڵام 117 ملیار دیناری قەرزە، کە لەسەر حکومەت وهاوبەشیشە بەپەرلەمانەوە، بۆیە لەمانگی 4ی ئەمساڵ کە لە ساڵی2008ـەوە دەکات گەیشتووەتە 130 ملیار دینار کە حکومەت و پەرلەمان و هاوبەشە! هاووڵاتیەکان قەرزاری کارەبان، کە 78ی هی حکومەتە، 52ی هی هاووڵاتیە، بۆیە من لێرەوە داوا دەکەم،

که ئەم قەرزە بەهیچ شێوەیەك لێخۆش بوونی نەبێت، بۆچی؟، لەبەر دوو هۆكار، یەكەم: ئێمە هەموومان دەزانین ئەگەر هەر کەسێك لە وەبەرهێنانی كارەبا، لەپێدانی ئیشتراكی خۆی بۆ بەكارهێنانی كارەبا لێخۆشبوونی هەبوو، هەڵبەتە دەست بەكارەباوە ناگرێت، بەفیڕۆدانێكی زۆر لەو وەزەدا دەبێت، كەزۆر گرنگە، هەروەها ئەم پارەیە کەوتوومانەو باسیش کراوە، ئەمە بۆ پرۆژەیەكی تایبەتی تەخصیص دەكرێت، هەڵبەتە خۆشبەختانە من دەستخۆشی لە وەزارەتی دارایی وحكومەت هەمووی دەكەم، بۆ ئەوەی كە ئەوان موافەقەتیان كردووە لەسەر ئەوەی كە پارەی داهاتی كارەبا خەرج بكرێت لە پێوەری زیرەك، چونكە پێوەری زیرەك لەگەڵ ئەو پرۆژەی كەدانراوە، تەنها بۆ پێوەری كارەبا نیە، بۆ پێوەری كارەبا و ئاو بەیەكەوە دادەندرێت، كەبەڕاستی ئەمە وامان لێدەكات كەئێمە لەكێشەی كارەباو! بەهەدەردانی كارەبا و قەرز وكۆكردنەوەی داهاتی كارەبا ئەم كێشە موزمینە چارەسەری بكرێت ورزگارمان بێت، ئەمە چارەسەرێكی جەزریە بۆ ئەم كێشەیە، تەنها نەك كارەبا، بەڵكو ئێستا ئاویشی هاتووەتەسەر، خۆمانیش دەزانین كەئێستا ئاو چەند لەنزم بووندایە لەهەرێمی كوردستاندا، هەڵبەتە لەگەڵ ئەوەشدا بەتێكەڵكردنی پرۆژەی كارەباو ئاو بەپێوەری زیرەك، 100 ملیۆن دۆلار ئەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی كوردستان، بەڵام ئەم داهاتە پێشتر خەرج دەكرا بۆ تۆڕەكانی دابەشكردنی كارەبا، لەگەڵ فیدەرەكانی ناو شارەكان، هەڵبەتە ئەمە وەك چۆن دەوترێت بارسووكیەك بوو بۆ تەخصیص كردنی پارە بۆ پرۆژەكانی كارەبا، بەڵام دەبێت لێرە ئێمە بیربكەینەوە، ئایا ئێمە ئەو پارەمان تەخصیص كرد بۆ پرۆژەكان ئەی باشە ئێمە ئەوكارانەی كەپێی ئەنجام دەدرا لەداهاتی كارەبا، لەمەودوا بە چ شێوەیەك حكومەت بیری لێكردۆتەوە كەپارە تەخصیص بكات بۆ چارەسەركردنی كیشەكانی تۆڕەكانی كارەبا، دابەشكردنی كارەبا، فیدەرەكانی گەڕەكەكان، لەگەڵ ئەوەشدا من پێشنیار دەكەم كەوەزارەتی دارایی حسابێكی تایبەتی بكاتەوە بۆ داهاتی كارەبا، چونكە هەموومان دەزانین لە 12/31 وەزارەتی مالیە بە پێی ئەو سیستمەی كەهەیەتی ئیتر بۆی نیە وەزارەتی مەعنی لەداهاتەكە خەرج بكات، ئەبێت بگەڕێتەوە بۆ خەزێنە، بۆیە ئەگەر حسابێكی تایبەت ولەژێر چاودێری و موتابەعەی وەزارەتی مالیە بێت، ئەتوانن ئەوان پرۆژەكانیان ڕانەگرن و دەستبەكار بن لێی لەم پارەیە بۆی خەرج بكەن هەرچەندە وابزانم بەڵێنی ئەوە دراوە كەپارەیان پێ بدرێت، بەڵام وابزانم ئەمە كێشەی ئێوەو وەزارەتی كارەباش ئاسانكاری تێدا دەكات، هەروەها من پێشنیارێكیش دەكەم، لەڕێگای وەزارەتی سامانە

سروشتیەکانەوە کەحکومەت چی زووترە هەوڵی ئەوە بدات کەئەو وێستگانەی کەبەگازوایل کاردەکەن، بگۆڕێت بۆ گازی تەبیعی، لەبەر ئەوەی ئەزانین کەوا تەشغیلی کارەبا بەگازوایل ئیقتیصادی نیە، بۆیە پێویستە بەزووترین کات هەوڵی ئەوە بدرێت، من پشتگیری تەواو لە پێشنیارەکانی لیژنەی دارایی دەکەم، تەنها خاڵی دووەم نەبێت، چونکە هەموومان دەزانین کەساڵانە ئەوە سێ ساڵە بڕی 120 ملیار دینار تەخصیص دەکرێت بۆ تواناسازی، وابزانم کە بەرنامەیەك هەبێت وەك تواناسازی پێویست ناکات ئێمە جارێکی تر بڕێکی تر قەرز تەخصیص بکەین بۆ خەڵکێك کە بڕوات لەدەرەوە بخوێنێ، ئەمە بەرنامەیەکە لەژێر ئیشرافی بۆردێکدایە زۆر بەمونەزەمیە وابزانم، ئەگەر ئەو قەرزەش بدرێت لێرەدا ئاڵۆزییەك ئەکەوێتە ئەم بەرنامەیە، بۆیە پێویست ناکات حکومەت ئەم سەرئێشەیە بۆ خۆی دروست بکات، من پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم کەوابزانم هاوڕێیانیشم باسیان کرد، داوای ئەوە دەکەن کە خانوو وزەوی بۆ کەسوکاری شەهیدان دابین بکرێت، من لەوە ئاگادار بووم چونکە خۆم خەڵکی گەرمیانم ئەوەی کەمن زانیومە تا ئێستا 1500 خانەوادەی شەهیدی سنەگەر هەیە لە گەرمیان و سلێمانی کەتا ئێستا موستەفید نەبوون، نە لەزەوی وەرگرتن نە لەخانووش، هەڵبەتە لەشارەکانی تریش هەیە، بەس من خەڵکی ئەو شوێنەم، بۆیە مەعلوماتم هەیە، بۆیە هەرچی پێویستە خانوو وزەوی بۆ کەسوکاری شەهیدانی سەنگەر دابین بکرێت، من دێمە سەر وەزارەتی ئەوقاف، کە ئەوە سێ ساڵە لەبودجەی هەرێمی کوردستان دەبینین کەوەزارەت هیچ پرۆژەیەك نە بۆ ئێزیدییەکان نە بۆ برا مەسیحیەکان تەخصیص ناکات، من پشتگیری ڕەئیەکەی دکتۆرە جیهان دەکەم، کە فیعلەن ئێمە سەیری پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012 دەکەین، لەگەڵ پرۆژە بەردەوامەکانی 2011 بۆ 2012 تەنها یەك پرۆژە هەیە بۆ نۆژەنکردنەوەی کەنیسەیەك لە دهۆك، کە ئەویش 195 ملیۆنە لە ساڵی 2012 یەك دیناری بۆ خەرج نەکراوە، بەڕاستی ئەمە پرسیارە ئێمە لەوەزارەتی ئەوقاف بکەین، باشە بۆ وەزارەتی ئەوقاف بەم شێوەیە تەعامول لەگەڵ برا مەسیحیەکان و ئێزییدیەکان دەکات، کە ئەصڵەن ئەمە ڕەوایی تێدا نیە، لەگەڵ ئەوەشدا کەپارەی وەقفێکی زۆریان هەیە، ئەویش بە بڕی ملیارێك و514 ملیۆن دینارە، کەتەنها 164 ملیۆنیان تا ئێستا خەرج کردووە، هەڵبەتە ئەویش بۆ نۆژەنکردنەوەی چەند بینایەکە، لەگەڵ ئەوەشدا دەبینین کەئەوان قەرزاری کارەبان بە 6 ملیار دینار، باشە ئەگەر ئەو بودجە زەبەلاحە لەژێر دەستیاندایە بۆ قەرزی خۆیان نادەنەوە، بەڕاستی ئەمە

زیاتر جێگای پرسیارە، من حەز دەکەم کەڕوون کردنەوەیەکم پێ بدەن سەبارەت بەو داهاتە، سەبارەت بەناوچە دابڕاوەکان، هەمووەمان دەبینین کەئەمساڵ تەنها 50 ملیار تەرخانکراوە بۆناوچە دابڕاوەکان، لەگەڵ ئەوەشدا دبینین کەئەمساڵ لەهەموو ساڵێك زیاتر ناوچە دابڕاوەکانی ئێمە تووشی هەڕەشەی ڕاگوازتن بوون، ئەویش لەبەر دوو هۆکار، یەکەم: ڕاستە ئەمنی وئاسایشی ناوچەکە موساعد نیە بۆ ئەوەی ئەو خەڵکە لەوێدا ژیان بەسەر بەرن، تەهدیداتیان لەسەرە، دووەم: نەبوونی خزمەتگوزاری، بەڕێزان لەبەر نەبوونی کارەباو ئاوو پرۆژە خزمەتگوزارییەکان خەڵکەکە ئەو ناوچەیە چۆڵ دەکەن، دەبینین لێرەشدا ئەو مەبلەغەمان بەڕاستی تەخصیص نەکردووە بۆ ئەو ناوچانە، بەتایبەتی شارەکانی جەلەولا، سەعدیە، دوز، قەرەتەپە، جەبارە، شوێنەکانی ترکەئێمە شارەزاین لەناوچەکانی خۆمان، بۆیە داوا دەکەم، ئەگەر ئیمکان هەیە زیاتر بایەخ بەو ناوچانە بدرێت، پرۆژەیان بۆ دابین بکرێت تاکو خەڵکەکە بەلانی کەمی ئەگەر لایەنی ئەمنیشی نیە بەس خزمەتگوزارییەکەی وای لێبکات کەناوچەکانی خۆیان چۆڵ نەکەن، چونکە سیاسەتی ئێمەش وەك هەرێمی کوردستان پشتگیری کوردەکانی خۆمان بکەین وئەرزو حاڵی خۆمان بۆ عەرەبەکان چۆڵ نەکەین، خانووەکانمانیان پێ نەفرۆشین، ئێمە لەپارەوە کۆمەڵێك دەرچووی گەرمیان هەیە، کە دیار بوو دوای ئەوەی کەناوەکان دەرچووبوو، کۆمەڵێك گەنجی تر بەڵێنیان پێ درابوو کە دابمەزرێن، ناوەکانیان دیارە ئەنجومەن فۆڕمیان پێ پڕ کردبوونەوە، تەنانەت گەیشتووەتە ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام دیار بوو دوای ئەوە ڕاگیرابوو، من خۆم چەندجارێك بەدواداچوونم بۆ ئەو مەسەلەیە کرد، بەڵام بەڕاستی لە حەڵەقەیەکی موفرەغدا دەسووڕامەوە تا ئێستا منیش وەڵامێکم دەست نەکەوت، بۆیە ئەگەر بکرێت بۆ ئەمساڵ ئەوان ئەولەویەتێکیان پێ بدرێت، لەم 17 هەزار کەسە ئەوانیش دابمەزرێن، لەبەرئەوەی کە پار وەعدیان پێ درابوو وە فۆڕمیان پڕ کردەوە، ئەڵبەتە ئەمساڵ قەرەبووی ئەوەیان بۆ دەکرێتەوە، من پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن دەکەم لەخاڵی 18 کە داوای ئەوە دەکات لەکوردستاندا لە نێوان 3500 تا 7هەزار شوێنەوار هەیە لەکوردستان، کەیەك پرۆژە چیە بۆیان دانەنراوە، بەڕێزان کفری شارێکی زۆر کۆنە لەعێراقدا، نەك تەنها لەهەرێمی کوردستاندا، یەکێکە لەوشارانەی کەقیدەمێکی زۆر کۆنی هەیە، کە ئەڕۆیتە شاری کفری، من زۆر سوپاسی کاك سالار دەکەم کەئەویش باسی قەیسەری کرد، منیش پشتگیری دەکەم، تەنها قەیسەری کفری نیە، کفری چەند شوێنێکی شوێنەواری زۆر

کۆن وگرنگی لێیە، کەدەتواندرێت ئەگەر حکومەت نۆژەنی بکاتەوە و ئاوڕێکی لێ بداتەوە بەڕاستی ئەبێتە شوێنێك، کەبەڕاستی هەموو شارێك نفوسی زیاد دەکات بەس تەنها کفریە کە دەبینین نفوسی لەکەم بووندایە، ئەویش بەهۆی کەمی خزمەتگوزارییەکانی کەبەپێی پێویست نیە، باوەڕم پێ بکەن ئەوشارە ئەو ڕەسیف وجادانەی کەکراوە هەمووی هی ساڵەکانی پێش 80کانە، هەتا ئێستا نابینین کەشتێکی تازە لەو شارە کرابێت، جیگای ئەوە بێت کە بڵێین لەم شارە دەستی خزمەتگوزاری بەپێی پێویست گەیشتووەتە ئەم شارە، لەگەڵ ئەوەشدا بەنداوێکی هەیە کەجێگای دەستخۆشیە لەحکومەت کە ئەو بەنداوەی لێکردووە، کە دەتواندرێت لەگەڵ شوێنەوارەکاندا ئیستغلال بکرێت بۆ ئەوەی گەشتیار بچێت بۆ ئەو ناوچەیە، ئەو ناوچە تەنها لەبەر بێ خزمەتگوزاری چۆڵی ناکەن، بەڵکو لەبەر بێکاریش خەڵکەکە ئەوێ بەجێ دێڵن، بەڵام ئەگەر هاتو کاری سیاحەت و شوێنەوار بکرێتەوە لەوێ، خەڵکەکە ئەبێتە سەرمایە و وەکو قوتێك ئەبێت بۆیان کەبتوانن لەوێ بمێننەوەو لەبێکاری نەجاتیان بێت، سەبارەت بایەخدان بەگەرمیان بەگشتی، بەڕاستی ئەو پڕۆژانەو ئەو بایەخدانەو ئەو ئاوڕلێدانەوەی لەگەرمیان دەکرێت جێگای تموح نیە، بەڕێزان ئێمە هەموومان دەزانین ئەو خەڵکەی کەنیشتەجێی گەرمیانە، کەلار ، کفری ، چەمچەماڵ، زۆربەی زۆری لەبەر ئەوەی کەنفوسیان لەسەر دیالە، کەرکوك وئەو ناوچانەیە زۆربەیان مەشمولن بەماددەی 140، بەڵام کە پرۆژەکانیان بۆ دیاری دەکرێت و دادەندرێت، بەپێی ئەو پێوەرەی کە دیاری کراوە بۆ پرۆژە هەڵبەتە پێوەری ژمارەی دانیشتووانە کە بەپێی پسوولەی خۆراك دیاری دەکرێت، بەڵام ئەوان بەپێی پسوولەی خۆراك ڕاستە تابع بەهەرێمی کوردستان نین، بەڵکو لەسەر ماددەی 140 ن، بۆیە وایان لێکردوون کە بەپێی پێویست خزمەتگوزارییەکان و پرۆژەکانیان بۆ دابین نەکرێت، بۆیە ئەگەر بکرێت ئێمە لەپەرلەمان ئەو پێوەرە وەکو ئەڵێن ئەوانەی لەسەر ماددەی 140 ن لەو ناوچانە ئێمە حسابێکیان بۆ بکەین، چونکە ئەوانیش بەڕاستی دانیشتووی هەرێمی کوردستانن، خەڵکی ئەم وڵاتەن پێویستیان بەوە هەیە کەخزمەتگوزارییەکان بۆ ئەوانیش فەراهەم بکرێت، سەبارەت بەگوند ولادێکانی گەرمیان، هەموومان دەزانین کە ئەنفال پشکی شێری لەگەرمیان بوو، وای لێهات کە هەموو گوندەکانی گەرمیان خاپوور کران، تەنانەت ئەوانەشی کەلەسەر جادە بوون، هیچ گوندێکی بەپێوە نەما، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێستا ئێمە بڕۆین یەك گوند بەپێی پێویست ئاوەدان نەکراونەتەوە لەو ناوچەیەدا، هەندێکیان خۆیان ئاوەدانیان

کردۆتەوە، بەڵام خزمەتگوزارییەکان بەو شێوەیە نەگەشتووە بەئەوان تاوەکو خەڵکەکە تەشجیع بن بگەڕێنەوە بۆ ئەوەی گوندەکانی خۆیان ئاوەدان بکەنەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هەر پێوەرێك بێنین بۆ ئەوەی بڵێین ئەو خەڵکە لەو ناوچەیە پێویستی بەوەیە یان موستەحەقی ئەوەیە کەوا ئاوڕی لێ بدرێتەوە، هەڵبەتە هەموو پێوەرەکان ئەیانگرێتەوە، هەمووشمان شاهیدین کەوا گۆڕە بەکۆمەڵەکان هەڵدەدرێتەوە، یەکسەر پشکی شێر دەدرێت بەگەرمیان، سەبارەت بەپرۆژەکانی شاری کفری، دیارە شاری کفری لەپرۆژەکاندا، پرۆژەیەکی زۆر کەمی بەرکەوتووە، ئەوەی کەئەمساڵ لەپرۆژە پێشنیار کراوەکاندایە، من خۆم جەدوەلێکم کردووە، تەنها ملیارێك و700 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە کە تەنها 4 پرۆژەیە، بەڕێزان ئەو شوێنە بەراستی پێویستی بە پرۆژە هەیە، بۆیە بەم ڕێژە کەمە ئەمە ئیکتیفا ناکات، کەوا تۆ بتەوێت شارێك لەشارەکانی خۆت سیمای شاری پێوە دیار بکەیت، دێمە سەر داهاتی سامانە سروشتیەکان، دیارە لەداهاتی سامانە سروشتیەکان ئەوەی کەلەخشتەکەدا بۆ ئێمە هاتووە، تەنها ملیارێك و75 ملیۆن دینار دیاری کراوە، ئێمە هەموومان دەزانین کەلەنەفەقاتی سیادی بڕێکی زۆر پارە لەئێمە دەبڕدرێت، کەئەگەر بێت و حسابی بکەین بە 10 تریلیۆن و 750 ملیار دینار تەخمین دەکرێت، لەسێ تەوەردا کە ئەویش لە کولفەی ئینتاجی نەوت، لە ئجوری نەقڵە بۆ تورکیا، لەگەڵ مەشاریعی شەریکاتی نەفتی ئەجنەبی، کەئیستیحقاقی ئێمە لە 17٪ ئەکات، کە دەکاتە تریلیۆنێك و 830 ملیار دینار، ئێمە لەمەدا لەگەڵ ئەوەشدا ڕۆژانە حکومەتی عێراقی 700 هەزار بەرمیل سووتەمەنی ئیستیراد دەکات بۆ عێراق، بەڵام حسەی ئێمە لەم بەشانەدا کە دیاریم کرد هی ئێمە سفرە، ئەمە ئیستیحقاقێکی خۆمانە، بەڵام ئەو داهاتەی کەئێمە ئێستا دیاریمان کردووە لەجەدوەلی وەزارەتی دارایی کەبۆمان هاتووە، ئەمە تەنها و تەنها داهاتی ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەیە کە دابەشی سووتەمەنی دەکەن، لەگەڵ کارگەی غازدا، دیارە ئەم بودجەیە ئەوە نیە کەباسی دەکرێت وپرسیاری لێ دەکرێت، هەڵبەتە هەموومان دەزانین ئەو بودجەیەی کەباس دەکرێت لە فرۆشتنی موشتەقاتی نەوتدا لێرە باس نەکراوە، بەڵام پار ساڵ لەبودجەدا بۆمان هاتبوو، کە بۆ پرۆژەکانی پارێزگاکان بوو، بەڵام وابزانم ئێمە خۆمان بووین داوامان کرد کە جارێکی تر ئەو پرۆژانە بۆ پەرلەمان نەیەتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من پێشنیار دەکەم بۆ ساڵی داهاتوو، ئەو بڕە پارەی کە تەخصیص کراوە یان ئەو بڕە پارەی کەدەستمان دەکەوێت لە فرۆشتنی موشتەقاتی نەوتدا، چونکە

بەڕێزان ئێمە نەوتی خاو نافرۆشین لەهەرێمی كوردستان، تەنها موشتەقاتە دەیفرۆشین، ئەو داهاتەی لەو موشتەقاتە دەستمان دەكەوێت بەڕاستی بێتە پەرلەمان، یان ئەگەر نایەتە پەرلەمان لەچەند پرۆژەیەكی ستراتیژیدا سەرف بكرێت، بۆ نموونە وابزانم بیرۆكەیەك هەیە بۆ قوتابخانەكان ئەویش بیرۆكەیەكی زۆر زۆر باش وتەندروستە، با لە پرۆژەیەك بێت، نەك وەك برای بەڕێزم كاك سەروەر باسی كرد، 10 ملیۆن بۆ زانكۆیەك و20 ملیۆن بۆ زانكۆیەكی تر، بەڵكو ئەگەر بێت وئەو حصە پارەیە، یان ئەو بڕە پارەیە لەپرۆژەی ستراتیژی هەرێمی كوردستان سەرف بكرێت، جێگای خۆشی دەگرێت ودیاریش دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا كاوە، فەرموو.

بەڕێز كاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵێك من دەمەوێت باسی بكەم بەسەرپێیی بەشێك لەهاوكارانم باسیان كرد، ئەویش پەیوەندی بەناهاوسەنگی لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان وبودجەی تەشغیلیە، ئەگەر ئێمە تەماشا بكەین، بودجەی تەشغیلی لەگەڵ بودجەی وەبەرهێنان ناهاوسەنگیەكەی یەكجار زۆرە، بەگوێرەی ئەوەی كەچاودێرانی ئابووری و پسپۆڕان كەباسی دەكەن یان لەو كۆڕو سیمینار و چاوپێكەوتنانەی كە خۆمان گوێمان لێی بووە، ئێمە ئەگەر سەرنج بدەین ئەو ناهاوسەنگیە ساڵ بەساڵ زیاد دەكات، بەس ئەمساڵ لەگەڵ ساڵی پار بودجەی تەشغیلی لە 14٪ زیادی كردووە، بودجەی وەبەرهێنان لە4٪ كەمی كردووە، باشە ئەگەر چەند ساڵێكی دواتر هەر بەم شێوەو بەم سیاسەتە، بەو جۆرە پلانە بڕۆین لەئاكامدا بودجەی تەشغیلی ئاستەكەی زۆر بەرز نابێتەوە لەسەر حسابی بودجەی وەبەرهێنان، منیش دەزانم ئەو وەزعە ئابووریەی كە ئێستا ئەو ناهاوسەنگیە لە نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنان بەساڵێك و دوو ساڵ دروست نەبووە، بەچەندین ساڵ بە بارودۆخێكی سیاسی ولەپێشە كەوای كردووە بۆتە وەزعێك كەئەمڕۆ خۆی سەپاندووە لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستان، كەناچار بوون بەو شێوەیە ئەو بودجەیە ئاوا دابرێژن، بەڵام پرسیارەكەی من ئەوەیە ئێستا هەموو لایەك هەست دەكەین، هەموو كەسێك لەكوردستان بیر لەوە دەكاتەوە كە چۆن مووچەیەك دابین بكات لەبودجەی هەرێمی كوردستان، هەتا ئەگەر جوتیار بێت بیر

لەوە دەکاتەوە کەمووچەیەکی هەبێت، ئەگەر دوکاندار بێت داوای دابین کردنی مووچە دەکات، خوێندکار لەئامادەییەوە داوای مووچە دەکات، دەریش بچێت یەکسەر خۆپیشاندان دەکات وداوای دامەزراندن ومووچە دەکات، ئەو ژینگە وتێگەیشتنەی کەدروست بووە بۆ ئەوەی هەموو تاکێکی کوردەواری، هەموو تاکێکی هەرێمی کوردستان داوای مووچە بکات، ئایا ئەوە واناکات ڕۆژێك لە ڕۆژان ئێمە تووشی هەڵاوسانێکی ئابووری ببین، ئەو هەموو بودجەی تەشغیلیە هەندێکی بەسولفەی عەقار، هەندێکی بەزەواج، هەندێکیشی بچێتە مووچە، ڕاستە باروگوزەران زیاد دەکات، بەڵام لەهەمان کاتدا نرخی پارەش دێتە خوارێ ودائی مەعیشە دروست دەکات، لێرەدا پرسیارەکەی من ئەوەیە لەهەردوو وەزیری بەڕێز، یان نوێنەرانی حکومەت ئەوەیە، ئایا ئێوە وەکو حکومەتی هەرێمی کوردستان، هیچ پلانێکی درێژخایەنتان هەیە، پلانی ستراتیژی بۆ ئەوەی لەداهاتوودا ئەو ناهاوسەنگیە بێتە سەر ڕێگای ڕاستی خۆی؟، چونکە بەڕاستی ئێمە لەئاکامدا تووشی قەیرانێکی گەورە دەبین، تووشی داڕمانێکی ئابووری و حەتا تووشی قەیرانی بازاڕو کۆمەڵایەتیشمان دەکات، من لەگەڵ ئەوەدا نیم کەئێمە مووچەی خەڵك ببڕین یان ژیانی خەڵك دابین نەکەین، بەڵام دەتوانین لەڕێگای ترەوە ژیانی خەڵك دابین بکەین، خۆ زۆر وڵاتی لەئێمە پێشکەوتووتر ودەوڵەمەند تریش هەیە، کە بودجەیان لەئێمە زەبەلاح ترە، بەڵام ئەوەندە فشار ناخەنە سەر حکومەتەکەی خۆیان و بودجەی حکومەت، لەلایەنی ترەوە چارەسەری دەکەن، ئەویش بەکارا کردنی کەرتی تایبەت وبەوەی خەڵك ئیشوکار بکات، یەعنی وابکەین ئێمە خوێندکارانی ئێمە دەرچوون لەزانکۆ یان لە ئیختیصاصێك دەرچوون بیر لەوە بکەنەوە کە بچنە کەرتی تایبەت، نەك بیر لەوە بکەنەوە کەداوا لەحکومەت بکەن چۆن تەعینیان بکات، بەڕاستی من ئەوە ناڵێم بەکۆبوونەوەیەك و قەراراتی سەر کاغەز دەکرێت، ئەوە پێویستی بە کۆنفرانس و کۆبوونەوەی فراوان هەیە، پێویستی بەپلانی درێژخایەن هەیە، پێویستی بەوە هەیە بەدەیان کۆڕ وسیمیناری لەسەر بکرێت، پێویستی بەوە هەیە پسپۆڕان وشارەزایانی ناوخۆ وبیانی بێن هاوکارمان بن بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لەپاشەڕۆژدا تووشی گرفتێکی گەورە نەبین کەئەویش ئەو ناهاوسەنگیەی لێ بکەوێتەوە لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان وبودجەی وەگەڕخستن، کە لەپاشەڕۆژدا من پێم وایە دەبینە کۆمەڵگایەکی مشەخۆری نابەرهەم هێنەر، لەجیاتی ئەوەی ببینە کۆمەڵگایەکی بەرهەم هێنەر، خاڵەتی دووەم: ئەوەیە کەبەڕاستی ئێمە وەکو لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان،

هەر هەموو لایەکمان چ لەئێمەی ئەندامانی پەرلەمان وهەتا هەر بەرپرسێکیش لەم هەرێمە دەیبینین کەباسی کەسوکاری شەهیدان بکەین دەڵێین شایەنی زۆرترین خزمەتن و شایەنی ئەوەیە زۆرترین هاوکارییان بکرێت، بەڵام ئەگەر بێت وموقارەنە بکەین بەبەرزبوونەوەی ئاستی ژیان لەم سەردەمەدا، تەکلیفی ژیان زۆر قورس بووە، کەسوکاری شەهیدانمان لەئاستێکی ئاوا باشدا نین کە موقارەنە بکرێت بەو وەزعی ژیان وگوزەرانەی کەئێستا هەیە، لەمانگی 2 کۆنفرانسێکمان کرد لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان وهەندێ پسپۆڕ کە هەتا یەکێتی پەرلەمنتارانیش ئامادەبوون بۆ هەموارکردنی یاسای ژمارە(9) بۆ دیاریکردنی دەرماڵەی خێزان ومنداڵی شەهیدان وهەروەها زۆر خاڵی تری تێدا بوو کە ژیان و گوزەرانی کەسوکاری شەهیدانی چاك دەکرد، لێرە داوا دەکەم لەوەزارەتی دارایی و حکومەتی هەرێم دەتوانن ئەوان بە بڕیارێك بە سەلاحیەتی خۆیان ئەو دەرماڵەیە سەرف بکەن، بۆ ئەوەی تۆزێك لە بارگرانی ژیانیان کەم بکاتەوە، هەروەها ئەو پارەی کەتەرخانکراوە بۆ خوێندنی منداڵی شەهید هەمووی بدرێت لەجیاتی ئەوەی کە نیوەی بدرێت، یاخود ئەو بڕە پارەی کە برادەرانم هەندێکیان باسیان کرد، لە 10%ی مووچەی پلە تایبەتەکان دەبڕدرێت خرایە سەر حسابی سندوقی وەزارەتی شەهیدان، بەڕاستی ئێمە بۆ پرۆژەمان داوا کرد بۆ ئەوەی کەسوکاری شەهیدان ئیستیفادەی لێ بکەن، ئەگەر هەر نا بۆ نەخۆشخانەیەك بێت کەپەیوەست بوایە بە کەسوکاری شەهیدان، ئێستا بەجۆرێك دەدرێت بەکەسوکاری شەهیدان کەبەڕاستی هەموومانی نیگەران کردووە، نەخۆشێك لە کەسوکاری شەهیدان، ئەگەر لە نەشتەرگەرییەك پێویستی بە ملیۆنێك بێت نیوەی دەدەن، نیوەکەش دوای چەند مانگێك دەیدەنێ وەك ئەوەی خێریان پێ بکەن، ئەوە بەڕاستی شتێکە کە شایستە بەکەسوکاری شەهیدان نیە، حەقە پێداچوونەوەیەك لەو مەوزوعە بکرێت، خاڵێکی تریش کە پەیوەندی بەباشتر کردنی ژیان وگوزەرانی کەسوکاری شەهیدانەوە هەیە، بەڕاستی ئێمە تا ئێستا شەهیدانی سەنگەرمان زۆر ماوە کەسوودمەند نەبوون لەزەوی وخانوو، ڕاستە حکومەتی هەرێم زۆر هەوڵیداوە بۆ ئەوەی کەسوکاری شەهیدان لەو بوارەوە سوودمەند بکات، بەخانوو وزەوی، بەڵام دەتواندرێت بەشێوەیەکی تر ئێمە هاوکاریان بین، لەپاڵ ئەوەی کەزەوی دەدرێت، یان خانوویان بۆ دروست دەکرێت، یان خانوویان دەدرێتێ، دەتوانین ئێمە ئیستیفادە لەو کۆمپانیایانە وەربگرین کە لەپرۆژەی وەبەرهێنان پرۆژەکانیان بۆ نیشتەجێبوونە، ئەوە زیاتر وەزارەتی پلاندانان لەگەڵ وەزارەتی مەعنی بەو

بواره دەتوانن ئیستیفادە بکەن، ئێمە هەندێ هاوولاتی خۆمان هەیە موتەمەکینن کۆمپانیای نیشتەجێبوون دروست دەکەن، شوقەو خانوو دروست دەکەن، ئێمە دەتوانین بەپارەیەکی کەم و بەقیستی کەم بۆیان دابین بکەین، ئەوانیش هاوکارمان دەبن، ئیستیعدادیش هەبووە زۆرجار لەچاوپێکەوتنی تەلەفزیۆنی باسیان کردووە، ئێمە دەتوانین کە ئیستیفادە بکەین لەو پرۆژانە، هەندێ لەو کەسوکاری شەهیدانەی کە پێویستیان بە خانوو هەیە بۆیان دابین بکرێت، خالێکی تریش ئەوەی پەیوەندی بە پێشمەرگەوە هەیە، ڕاستە چاك کردنی باروگوزەرانی پێشمەرگەو ئەو ئیمکانیەتەی کە پێشمەرگە پێویستی پێیەتی پارەیەکی یەکجار زۆری دەوێت، بەو پارەش حکومەتی فیدڕال تا ئێستا سەرفی نەکردووە بۆمان وەك هەرێمی کوردستان، کە 6 تریلیۆنە، بەڵام دەکرێت وەلەو هاوکارییەکی باش کراون، بەس دەکرێت زیاتر ئەوانەی کە لەچوارچێوەی یەکە نیزامیەکان ڕێکنەخراون بخرێنە سەر لیواو فەوجەکان بۆ ئەوەی بتوانین هەروەك کاك شڤان باسی کرد، ئەوانیش خاوەن ماڵ و خێزانن هەندێ لەمووچەکانیان باشتر بکرێت، بۆ ئەوەی بتوانن کەمێك باروگوزەرانیان باشتر بێت، ئەوەی تریش برادەران زۆر تەئکیدیان لێکردەوە، بەڕاستی هەوڵ بدرێت کە ئێمە بەچ شێوازێك ئەو پارەیەی کە پەیوەندی بەوەزارەتی پێشمەرگەوە هەیە، چۆن لەحکومەتی فیدڕالی وەربگرین، کەئەوە زۆر لەکێشەکانمان حەل دەکات، کە ئەوەش مەوزوعێکی سیاسیە زیاتر بتوانین ئەوە جێبەجێ بکەین ئێمە دەتوانین کێشەی پێشمەرگەو ژیان وگوزەرانی پێشمەرگە باشتر بکەین، لەڕووی تەجهیزو تەدریب و سەکەنات دەتوانین زیاتر بۆ پێشەوەی بەرین، زۆر پشتگیری ئەو هاوکارانەم دەکەم کەداوای چاككردن ودروست کردنی نەخۆشخانەن، بەڕاستی ئێمە نەخۆشخانەمان هەیە، ئێستا لەهەولێری پایتەخت هەندێ نەخۆشخانەی کۆن هەیە، بەڕاستی پێویستە پێداچوونەوە بکرێت لە نۆژەن کردنەوەیان، خەستەخانەی زۆر زۆر گەورەن، دەتوانێت زۆر هاوکاری هاوولاتیان بکات، بەڵام ئەگەر وا بمێنێتەوە بڕوا بکەن لەجیاتی ئەوەی خەڵك بچێت لەوێ چارەسەر بکرێت، تووشی نەخۆشی دەبێت، لەبەر ئەوەی نەخۆشخانەی زۆر کۆنن وبینایەکانیان باش نیە، خەدەماتیان باش نیە، لەگەڵ ئەوەشدا بەڕاستی پێویستە ئەو ئەجهیزە تازانەی کەدێنە نەخۆشخانەکان کارمەندەکان بنێرن بۆ دەوراتی پێشکەوتوو، چونکە ئەو ئەجهیزانە زۆر پێشکەوتوون من مەعلوماتم هەیە لەهەندێ نەخۆشخانە ئەجهیزەی باش و پێشکەوتوو هەیە، بەس کارمەندەکە بەباشی بەکاری ناهێنێت بۆ فحوصات وئەو شتانە،

حەیفە ئەو بودجە زۆرە لە نەخۆشخانەکان سەرف بکرێت بۆ کڕینی ئامێری پێشکەوتوو، کەچی کادیرەکانی لەسەر ئەو ئاستە نەبن کە بەباشی ئیش بەو ئامێرانە بکەن، خاڵێکی تر بەڕاستی ئەوەی پەیوەندی بەئاوەدانکردنەوەو بواری کشتوکاڵەوە هەیە، هەمووڵایەك دەزانین یەکێك لەکۆڵەکە سەرەکیەکانی ژێرخانی ئابووری کشتوکاڵە، کوردستانیش بە هەرێمی کشتوکاڵی بەناوبانگە، ئەو قەرزە بچووکەی کە درا بەجوتیاران ئیستفادەی زۆر زۆری لێکردووە، ئەو پێشینەی خانووبەرەیەی کە دەدرێت بەگوندەکان بۆ ئاوەدانکردنەوە سوودی زۆری لێبینراوە، بەردەوام بوون لەسەر ئەو قەرزە بچووکانەو ئەو سولفەی خانووبەرەیە، پێم وایە خزمەتێکی زۆر بەجوتیاران دەکات، بەڵام شتێکی تریش کە تائێستا ئیهتیمامی پێ نەدراوە لەساڵی پارەوە تا ئێستا ئەویش دروستکردنی بەنداو وبەند وبەربەستەکانە، کە زۆر زۆر خزمەتێکی باش دەکات، پێویستە گرنگی پێ بدرێت، زیاتر تەرکیز بخرێتە سەر ئەو بوارەو هەم بۆ ئەوەی ئاوی باران و ئەو ڕووبارانەی کە لەکوردستاندا هەیە بەفیڕۆ نەچێت، وە ئێمە دەتوانین سوودی زۆری لێ ببینین ئەوەش وادەکات لەئەنجامدا بواری کشتوکاڵ وئاودێری بەرەو پێش بڕوات، ئەوکاتە زیاتر بەرهەمی خۆماڵی زیاد دەبێت، کەئێستاکە ئێمە هەست دەکەین، لەم یەك، دووساڵە ئەو پێداویستیانە کەپێشان لەدەرەوە بۆمان دەهات ئێستا لەکوردستان پەیدا دەبیت و کەم بووەتەوە، بەوەی کەجوتیاران بەرهەمی خۆماڵی وخۆمانە بەرهەم دێنن، ئەو خاڵانەی کە سۆزان خان وەکو فراکسیۆنی کوردستانی خستیە ڕوو من پشتگیری لێ دەکەم، بەتایبەتیش کە تەئکید دەکەینەوە لەسەر ئەو هاوکارییەی کەبۆ تواناسازی و پێداچوونە بەسەر دەرماڵەی فەرمانبەران کە بەڕاستی پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، بۆ ئەوەی عەدالەتێك هەبێت لەو دەرماڵەیەدا، بەتایبەتی هی فەرمانبەران، هەندێ فەرمانبەر هەیە کەمووچەکەیان زۆرکەمە، ئەو هاوکارییەی کەوەك بەخشینێك دەیاندرێتێ بەقیست شتێکی زۆر باشە هەتا بۆ ئەو خانەنشینانەشی کەمووچەکەیان زۆر کەمە، حکومەت حەقە پشتگیری خەڵکی مووچە کەم وکەم دەرامەت بکات، هەروەها هەڵمەتی قوتابخانە کە ئێستا وادیارە، هەم لەو بودجەی کەبۆی تەرخانکراوە بیکاتە ئەولەویاتی بودجەی ئەمساڵ، کەبەڕاستی شتێکی زۆر باشە، ئێمە ڕزگار بکات لەکەمی بینایەی قوتابخانەوزانکۆکان، کەئەمە وادەکات یەکێك لەو کێشە گەورانەی کە ئێستا لەکوردستان هەیە کەمی بینایەیە، کەئەوە زۆر باشە تەئکیدی لێ بکرێتەوە، خاڵێکی تر بەڕاستی لەوانەیە چەند برادەرێك پێش

منیش باسیان کردبێت، بەس بۆ تەئکید کردنەوە حەقە حکومەت پشتیوان بێت بۆ ئەو دامودەزگایانەی کەحکومین وکرێی کارەبا نادەن، حەقە ئەو هەموو قەرزەی کەکۆبووەتەوە ببێتە داهاتێك بۆ بودجەی هەرێمی کوردستان، کە بەڕاستی لەپەرلەمانەکەی خۆمانەوە داوا دەکەم، کە ئەو قەرزە لەسەریەتی بیداتەوە بە حکومەتی هەرێم بۆ ئەوەی دامودەزگاکانی تری حکومەت چاومان لێ بکات، کە ئەوە شتێکی یاساییەو حەقی خۆیەتی وەزارەتی کارەبا کەداوای بکات، زۆر پشتگیری ئەو پێشنیارەش دەکەم، کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتی هەرێمی وپەرلەمان وئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی دادوەری، بەڕاستی حەقە کەم بکرێتەوە..

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاوە پێشنیاری چەند دەکەیت کە لەپەرلەمان کەم بکرێتەوە، بەجدیمە چەند کەم بکرێتەوە، من وەك پەرلەمان پێشنیار دەکەم کە لە 20٪ کەم بکرێتەوە، باشە؟.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیتر منیش بەو ئیستیعدادەی سەرۆکی پەرلەمان کۆتایی بە قسەکانم دێنم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم بەهەندێ قسەی عام دەست پێدەکەم لەسەر بودجە، بودجە ئەتوانێت چی بکات، بەبڕوای من بێگومان بودجە دەتوانێت داهاتووی هەر وڵاتێك دیاری بکات، هەرێمی کوردستانیش بودجەیەکی زەبەلاحی هەیە، ساڵ بە ساڵ لەهەڵکشاندایە، بەڵام ئەوەی کەجێگەی نیگەرانیە ئەوەیە کەپلانێك نیە بۆ ئاراستە کردنێکی دروستی ئەم بودجەیە لەڕووی ئابووریەوە بەبڕوای من، ساڵانی ڕابردوو پرسیومانەو ئەمساڵیش دەپرسین، بودجەی ئەمساڵ دەتوانێت بەنیسبەتی چەند گرفتەکانی ئێمە چارەسەر بکات، لەسەدا چەند دەتوانێت گرفتی کارەبا چارەسەر بکات، لەسەدا چەند دەتوانێت گرفتی ڕێگاو بان و ئاو وئاوەڕۆ، قوتابخانە، سەوزایی وژینگە، کشتوکاڵ چارەسەر بکات کەخوتەیەکی پێنج ساڵی بۆدانرا، لەکۆنفرانسێکدا لەساڵی 2008، ئەم بودجەیە چەند بەئاراستەی جێبەجێکردنی ڕاسپاردەکانی ئەو کۆنفرانسە ئیشی کردووە؟،

هەروەها ئەم بودجەیە دەتوانێت لەبواری کەرتی تایبەت بۆ پەرەپێدانی کەرتی تایبەت بۆ ئاراستە کردن ودروست کردنی هەلی کار چی بکات؟، بۆ دروست کردنی ژێرخانێکی ئابووری بەگشتی، ئەم بودجەیە دەتوانێت چی بکات؟، ئەمە کۆمەڵێك پرسیاری گشتیە، کە بەڕاستی بەنەزەری من دەبێت دیراسەیەکی ورد هەبێت لەلایەن حکومەتەوە، وە ئاماری وردی لەلا بێت بۆ ئەوەی بزانێت بودجەی ئەمساڵ چۆن ئاراستە دەکات بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتانە، من پێم وایە بەر لەموناقەشەکردنی بودجە بەڕاستی پێویستە ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی لەبەردەستی هەمووومان بێت، دەستەی نەزاهەت دابمەزرێت، ئەمە مەسئولیەتی سەرۆکایەتی پەرلەمانە بەدەرەجەی یەکەم وپێویستە ئەم دامودەزگایانە تەفعیل بکرێن وڕاپۆرتی فیعلیان هەبێت لەسەر ساڵانی پێشوو، لەسەر هەربودجەیەك کەتازە دێتە پەرلەمان، بۆ ئەوەی بەرچاوی ئێمە ڕۆشن بێت لەسەر چی موناقەشە دەکەین، هەروەها دەبوو بەبڕوای من پەرلەمان بەر لەموناقەشەکردنی بودجە موناقەشەی حساباتی خیتامی ساڵەکانی پێشووی بکردایە، بۆ ئەوەی ئێمە بزانین ئەو بودجەیەی کەلەساڵانی پێشوو ئەم پەرلەمانە تەصدیقی کردووە، چۆن سەرفکراوە؟، نیسبەتی ئەو لادانە چەندە؟، موقارەنەی ڕەقەمەکان بکەین بەهەرحاڵ، هەروەها بەبڕوای من ئەمە مەسئولیەتی حکومەتیشە، تەنها پەرلەمانی کوردستان نیە، حکومەت لەم مەجالەدا دامودەزگای هەیە، ئەنجومەنی وەزیران فەرمانگەیەکی هەیە بەناوی فەرمانگەی شەفافیەت ونەزاهەت، ئەوەندەی من مەعلوماتم هەبێت ئەم فەرمانگەیە لەگەڵ ڕێکخراوێکی ئەمریکی عەقدی هەیە، 4 ملیۆن دۆلاری داوە بەو ڕێکخراوە بۆ ئەوەی لەم مەجالە تەتویر بکات، بەڵام لەسەر ئەرزی واقیع لەمەسەلەی بودجە ئێمە ئەمە نابینین، لەکاتێکدا لەئەنجومەنی وەزیرانیش 182 ڕاوێژکار هەیە، ئەوەندەی من مەعلوماتم هەبێت، ئەم 182 ڕاوێژکارە دەبێت جێگا پەنجەیان بەتەواوەتی دیار بێت لەمەسەلەی دانانی بودجەو میزانیەی ئەم وڵاتە خوتەیان هەبێت، ئەوەی کەمن مەبەستمە بیڵێم گرنگ بێت هەموو وەزارەتەکان ئێمە ساڵانە لەگەڵیان دادەنیشین لەسەر موناقەشە کردنی بودجە، ئەوان موعاناتێکیان هەیە، موعاناتی مەرکەزیەتی داراییە، ئەم مەرکەزییەتی داراییە بەڕای من گەیشتوومەتە ئەو قەناعەتەی کە ئەمە بەتەنها لەدەستی وەزارەتی داراییدا نیە، ئەمە لەدەستی ئەنجومەنی وەزیراندایە، پێویستە ئێمە پێداگری لەسەر ئەوە بکەین کەلامەرکەزیەتی دارایی بۆ وەزارەتەکان دەستەبەر بکەین، ئێستا وەزارەتەکان خۆیان ئەوەیان کردووە، هەندێکیان دەسەڵاتی شۆڕکردۆتەوە لەوەزیرەوە بۆ مودیر عامەکان وبۆ مودیری دائیرەکان، بەڵام ئەمە کافی نیە، ئێمە ئەبێت پێ لەسەر ئەوە دابگرین کەلامەرکەزیەتی دارایی بۆ ئەم وەزارەتانە دەستەبەر بکەین، ئەو وەزارەتانە وەحدەی دارایی خۆیان هەبێت، بودجەی خۆیان بەخۆیان خەرجی بکەن، ئەتوانن ڕەقابەیەکی توند لەسەر چۆنیەتی سەرفکردنی ئەو پارەیە لەپەرلەمان وحکومەتیشەوە دابندرێت، ئەمە بەبڕوای من بەشێکی زۆری کێشەی وەزارەتەکان چارەسەر دەکات، لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، برادەران زۆر باسیان کرد، من تەفاصیلی نادەمێ بەس دەبوایە حکومەت قەناعەتمان پێ بکات، کەمەسەلەی زیادکردنی بودجەی ئەمساڵ کەزیادی کردووە، بۆ بودجەی تەشغیلی زیادی کردووە، هیچ شتێك ڕوویداوە

که بودجەی تەشغیلی زیادی کردووە، لەبەرامبەر ئەوەدا پارە که بۆ پرۆژەکان دانراوە کەمی کردووە، ئەمە پێویستی بەوەڵامێکی جدی هەیە، موقنیع هەیە، شتێك هەیە بۆ مەسەلەی پرۆژەکانی ساڵی پار، لەپرۆژەکانی ساڵی پار 1154 پرۆژە یەك دیناریان بۆ سەرف نەکراوە، ئەو پارەی کەبۆیان دانراوە بەرامبەرەکەی سفرە، ئێمە دەبێت وەك پەرلەمانی کوردستان لەکۆی 3167 پرۆژە 1654 پرۆژەیە ئەوەی کەباسم کرد، ئێمە ئەبێت بزانین پارەی ئەم پرۆژانە چی لێهاتووە؟، ئەبێت بۆمان ڕوون بکاتەوە، لەسەر مەسەلەی بەشی شمەك و خزمەتگوزاری، لیژنەی دارایی لەڕاپۆرتەکەیاندا باسیان لەسەر زیاد بوونی ئەم بەشە نەکردووە، کەبەرێژەی لە 7٪ زیادی کردووە، دوای قەرەبووی فەرمانبەران زۆرتری بەشە پارە بۆ ئەم بەشە دانراوە، ئەو لادانانەی کەلەم بەشەدا هەیە، ئەوەندەی کەمن دیاریم کردووە، هەر لەم بەشەدا بۆ گواستنەوەی ڕاستەوخۆ لەڕێگای مانگی دەستکردەوە بڕی 480 ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ئایا ئەم گواستنەوە ڕاستەوخۆیە بۆچیەو بۆ کێیە؟، ئەمە یەکێکە لەنموونەکان کەبەڕاستی لەبەشی شمەك وخزمەتگوزاریدا هاتووە، هەروەها لەم بەشەدا لەبەشی خزمەتگوزاری تۆڕی زانیاری بڕی 14 ملیار و 222 ملیۆن دیناری بۆتەرخانکراوە، کە 9ملیار و976 ملیۆن دینار بۆ وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنە، لەم بەشەدا ئێمە دەپرسین وەزارەتی گواستنەوە وگەیاندن ئێمە بۆ خۆمان لەو لیژنەیەین کە وەزارەتی گواستنەوە وگەیاندن لە 28٪ی شەریکەی کورد تێلی هەیە، لە 30٪ کەدواتر دابەزی بۆ 13٪ ی شەریکەی نەورۆز تیلیکۆمی هەیە، بورجەکانی هەیە، کەداوێتی بەدامودەزگاکانی حکومەت بەکاریان دەهێنن، وەزارەتی گواستنەوە وگەیاندن خۆی مەعنیە بەم کارە، خۆی داهاتی هەیە، یەعنی چی ئەم پارەی بۆ سەرفکراوە، بۆ مەسەلەی تۆڕی زانیاری، ئەمە چیە؟، پێویستی بە ڕوونکردنەوە هەیە، بابەتێکی تر، مەسەلەی باربووە، لەژمێرەی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011 حکومەت وتوویەتی 75 ملیار و834 ملیۆنم بۆ باربوو خەرج کردووە، بەڵام لەپرۆژە بودجەی ساڵی 2012 ئاماژە بەوە کراوە کە لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011، 5 ملیار و589 ملیۆن دینار خەرجکراوە، واتە زانیارییەکانی حکومەت بۆ شەش مانگی پار ساڵ کەتایبەتە بەخەرجکردنی فیعلی بەبڕی 70 ملیار و245 ملیۆن دینار لەیەکتریەوە دوورە، بۆیە ئەمە پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە، چونکە ئەم بەشانەن کە باسم کردووەو ئێستاش باسی دەکەم، ئەمانەن کەقورساییان لەسەر بودجەی بەکاربردن دروست کردووە، ئەم نموونانەیە کە ئێمە پێویستیمان بە ڕوونکردنەوەی هەیە، بەپێی ڕاپۆرتی بودجەی ئەمساڵ لە شەش مانگی یەکەمی پار ساڵ 5 ملیار و589 ملیۆن دینار خەرجکراوە بۆ باربوو، بەڵام بۆ ئەمساڵ 115 ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ باربوو،واتە خەرجیەکان 10 هێندە زیادی کردووە، ئەمەش قورسایی دەخاتە سەر بودجە، لەبەشی مینەح ئەوەی لیژنەی دارایی پرسیاری لەبارەوە نەکردووە، ئەوەیە لە بودجەی گشتی عێراقدا 200 ملیار دانراوە بۆ بەخشینەکان لەهەرێمی کوردستان، بەڵام حکومەتی هەرێم لەبودجەی ئەمساڵدا بڕی 630 ملیار و 403 ملیۆن دیناری بۆ مینەح تەرخانکردووە، واتە 430 ملیار و403 ملیۆن دینار زیاترە لەوەی بودجەی گشتی عێراق کە بۆی تەرخانکراوە، نموونە لەسەر ئەم بەشە، لەساڵی پار 654ملیار و 750ملیۆن دینار

تەرخانکرا بۆ مینەح، بەڵام لەشەش مانگی یەکەمدا تەنها 192 ملیار و955 ملیۆن دینار خەرجکراوە، لەناویاندا بڕی 44 ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ بانقەکانی بازرگانی وکۆمپانیای دڵنیایی، ئایا ئەو بانقانە کامانەن؟، هەروەکو بەڕێز وەزیری دارایی باسی ئەوەی کرد کە بۆ مووچەیە، ئەگەر بۆ مووچەیە دەبێت مووچەی فەرمانبەران لە تەعویزی فەرمانبەراندا هەبن، بەکام یاساو بەکام پێوەر دەدرێت بەم بانقانە؟، لەگەڵ کۆمپانیای دڵنیایی، ئەو بانقانە سوودیان چیە بۆ بەرژەوەندی گشتی؟، فرۆکەخانەکانی هەولێر وسلێمانی ساڵی پار 44 ملیار و48 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، ئەمساڵ بڕی 29 ملیار و256 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، ئەگەر ئەمە خەرجیە بۆخەرجی فرۆکەخانەکان، لەگەڵ بەشی مینەحدایە؟، لەساڵی پار 90 ملیار دینار، لەم ساڵیشدا 50 ملیار دینار تەرخانکراوە بۆ مینەح بۆ دەستەی وەبەرهێنان، بەخشین چ پەیوەندییەکی بەکاروباری دەستەی وەبەرهێنانەوە هەیە؟، ئەگەر ئەم پارەیە بۆ گوندەکانە کەساڵی پار بڕیار بوو هەر گوند نشینێك 75 وەرەقەی پێ بدرێت، ئەم پارەیە نەدراوە بە گوند نیشینەکان، ئەگەر نەدراوە بۆچی؟ وە بۆ چ مەبەستێك ئەم بەخشینە دانراوە؟، بۆ بەخشینەکانی ئەنجومەنی وەزیران، 13 ملیار و 801 ملیۆن دینار تەرخانکراوە کە بۆ دامەزراوەکانی شارەوانیە، ئێمە باسی عینکاوەمان کرد، بەڵێ لەکاتێکدا کەساڵانی ڕابردوو ئەنجومەنی وەزیران هیچ پارەیەکی وەك بەخشین بۆ دامەزراوەکانی شارەوانی تەرخان نەکردووە، ئەگەر مەبەست لەمە شارەوانی عینکاوەیە، خۆ شارەوانی عینکاوە ئەمساڵ نەخراوەتە سەر ئەنجومەنی وەزیران، بەڵکو لەساڵانی پێشووش هەر لەسەر ئەنجومەنی وەزیران بووە، ئەوە بۆ تەوزیح، کە 5 ملیار و400 ملیۆن لەو پارەیە بەناوی مووچەوەیەو 8ملیار و401 ملیۆنیشی بەناوی خەرجی بەکاربردنەوەیە، هەرچەندە لەهەمان کاتدا بۆ هەمان خەرجی دامەزراوەکانی شارەوانی لەبەشی بەخشینی شارەوانی و گەشتوگوزار، 227 ملیارو 709 ملیۆن دینار بۆ بەخشین تەرخان کراوە، ئایا بەخشین بۆ دامەزراوەکانی شارەوانی ئەرکی ئەنجومەنی وەزیرانە یان ئەرکی وەزارەتی شارەوانیە؟، بۆ بەخشینەکانی وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار 378 ملیار و709 ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ئەم پارەیە پارەیەکی زۆرە پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە، خەرجیەکانی دیکە، حکومەتی ناوەندی لەبودجەی ئەمساڵی عێراقدا، بۆ ئەم بەشە بڕی 321ملیار و 664 ملیۆن دیناری تەرخانکردووە، بەڵام حکومەتی هەرێم ئەم بڕەی زیاد کردووە بۆ 727 ملیار و399 ملیۆن، واتە بڕی 405 ملیار و735 ملیۆن دیناری بۆ زیاد کردووە لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار، حکومەتی هەرێم دەڵێت 167 ملیار و156 ملیۆنم خەرج کردووە، بەڵام بۆ ئەمساڵ دەڵێت 727 ملیار و399 ملیۆن دینار دانراوە، ئەگەر شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار بکەین بە پێوەر ئەوە خەرجی ئەم بەشە، بەڕێژەی 7 ئەوەندە زیادی کردووە، نموونەکان لەسەر ئەم بەشە، بەناوی بەخشین و تەحویلاتی دیکەوە بڕی 278 ملیار و905 ملیۆن تەرخانکراوە، ئایا مەبەست لە بەخشین و تەحویلاتی دیکە بۆ کێیەو بۆ چیە؟، ئەم بڕە لە شەش مانگی یەکەمی پارساڵ کەخەرجکراوە 40 ملیار و 702 ملیۆن بووە، بۆ ئەمساڵ بڕەکە زۆر زیادی کردووە سەبەب چیە؟، لەو بڕەش بڕی 247 ملیار و839 ملیۆن دینار بۆ وەزارەتی دارایی تەرخانکراوە، نموونەیەکی تر بڕی 200 ملیار دینار بۆ

ئیحتیاتاتی تەواری دانراوە لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی پار، 54 ملیار و432 ملیۆن دینار خەرجکراوە، ساڵی 2010 بڕی 8 ملیار و95 ملیۆن دینار تەرخانکراوە؟، واتە بۆ ئەمساڵ بە بەراورد بەساڵی 2010 ئەم بڕە 25 ئەوەندە زیادی کردووە، پرسیار ئەوەیە ئەم دۆخە لەناکاوانە کامانە بوون کە لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی پار بڕی 54 ملیار دیناری بۆ خەرجکراوە، بۆ ئەمساڵیش بڕی 200 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، هەر لەسەر ئیحتیاتاتی تەواری حکومەت لە بودجەی ساڵی 2011 دەڵێت بۆ ئیحتیاتی تەواری لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010، 133 ملیار و143 ملیۆن دینارم خەرجکردووە، بەڵام دواتر لەژمێریاری ساڵی 2010 دەڵێت لەکۆی ئەو ساڵەدا بڕی 9ملیار و 866 ملیۆن دینارم سەرفکردووە، واتە لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010، 13 ئەوەندەی کۆی ساڵی 2010 ی خەرجکردووە، ئەمە چیە؟، پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە، مەوجوداتی نادارایی، ئەم بەشە خەرجیەکانی بینای نیشتەجێبوون ونا نیشتەجێبوون دەگرێتەوە، یەکەکانی گواستنەوە دەگرێتەوە، بڕی 139 ملیار و130 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، نموونە لەسەر ئەم بابەتە، بۆ بینای نیشتەجێبوون بڕی 14 ملیار و142 ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ئەم بینا نیشتەجێبوونانە کەپار ساڵ 13 ملیار و753ملیۆن دینار و ساڵی 2012 بڕی 43 ملیار و428 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، بۆ کێن وبۆ کام مەبەستە؟، بۆ بینای نا نیشتەجێبوون کە من نازانم چیە؟، لە ئەمساڵدا بڕی 26 ملیار و883 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، ساڵی پار بڕی 23 ملیار و236 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، ساڵی 2010 بڕی 19 ملیار و899 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، ئەم بینا نیشتەجێبوونانە چین وبۆ کێن؟، لیستی ناوەکانیان کوان؟، ئەگەر بینان نابێت لەبودجەی بەکاربردندا بن، سەیارە لەساڵی 2010، 54 ملیار و364 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، لەساڵی 2011 بڕی 27 ملیار و463 ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، لەساڵ ی2012، 39 ملیار و299 ملیۆن دیناری بۆ تەرخانکراوە، بڕی 50 ملیار بۆ سووتەمەنی ئەم ئۆتۆمبیلانە تەرخانکراوە، هەمووشمان ڕۆژانە سەیارە حکومیەکان دەبینین کەبەداخەوە لەدوای دەوام چۆن بەکار دەهێندرێن، لەژمێرەی کۆتایی شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار بۆ بینای نیشتەجێبوون حکومەت دەڵێت 11 ملیار و395ملیۆن دینارم خەرجکردووە، بەڵام لە بودجەی ئەمساڵدا ئاماژە بەوە کراوە کە خەرجی فیعلی شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار 7 ملیار و15 ملیۆن دیناری خەرجکردووە، ئەم فەرقە چیە؟ لەژمێرەی کۆتایی شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار حکومەت دەڵێت بۆ بینای غەیرە نیشتەجێبوون ملیارێك و50 ملیۆن دینارم خەرجکردووە، بەڵام لە بودجەی ئەمساڵدا حکومەت ئاماژەی بەوە داوە کە خەرجی فیعلی شەش مانگی یەکەمی ساڵی پار، بۆ بینای غەیرە نیشتەجێبوون 14 ملیار و607 ملیۆن بووە، لەسەر پرۆژەکان، پرۆژە پێشنیازکراوەکانی ساڵی 2012، لەکۆی 495 پرۆژە 231 پرۆژە لەو پرۆژانە ماوەی پرۆژەکانیان بەڕۆژ 360 ڕۆژ بەرەوخوارەوەیە، بەڵام گوژمەی پێویست بۆ ئەوەی کەئەمساڵ بۆی دانراوە، بەتەواوی بۆی دانەنراوە، واتە ئەم پرۆژانەی کەجیام کردوونەتەوە لە495 پرۆژە، 231 پرۆژەی لە 360 ڕۆژ ماوەکەی بەرەوخوارترە، لەساڵ کەمترە، بەڵام گوژمەی پێویستی بۆ دانەنراوە ئەمە خەلەلێکی گەورە دروست دەکات، ئەمە دەبێتە هۆی دواکەوتنی ئەو

پرۆژانە، دەبێتە هۆی جێبەجێ نەکردنی ئەو پرۆژانە کەدەبێت حکومەت موبەڕیڕێکی مەنتقیمان لەسەر ئەمە بداتێ؟، وە ئێمەش دەبێت قسەیەکی فیعلی لەسەر ئەمە بکەین، نموونەیەکی تر دروست کردنی سایلۆی 40 هەزار تەنی ماوەی پرۆژەکە 1080 رۆژە، ئەمە وەکو نموونەیەك وەرمگرتووە، 23 ملیار ونیوی بۆ دانراوە، بەڵام بۆ ساڵی 2012، 2 ملیار ونیوی بۆ دانراوە، ئەمە لەسەید صادق بریارە جێبەجێ بکرێت، ئەگەر وابێت بە 10 ساڵ ئەم پرۆژەیە تەواو دەبێت، ساڵی 2010 بەداخەوە وەزیری پلاندانانیش لێرە نیە، دروست کردنی بینای دادگای شارەزوور وسەید صادق لەناو پرۆژەکاندا هەبوو، بەبڕی یەکی یەك ملیار، ساڵی 2011 خانووی دادوەران لەهەردوو قەزای شارەزوور و سەید صادق هەبوو، ئێستا نەپرۆژەکان جێبەجێ کراوە، نە لەلیستەکەشدا هەیە، ئێستا ئێمە کوێ بگەڕێین بۆ ئەو پرۆژانە؟، ساڵی پار ئێمە بڕیارماندا لەم پەرلەمانە، کە 100 ملیار دینار دابنێین بۆ ناوچە سنووریە زیان لێکەوتووەکان، دوای ماوەیەکی زۆر زۆر من موتابەعەم کرد، بەداخەوە 43 بە 57 لەنێوان هەولێر وسلێمانیدا تەوزیع کراوە، ئەوەی کەمن موتابەعەم کردبێت هەتا ئێستا شوێن وجێگەی ئەو پرۆژانە دیار نیەو جێبەجێ نەکراون، لەناوچەی سەیدصادق ڕێگەی گوندی نەوێ وبەردەبەل یەکێکە لەو پرۆژانە، ڕێگەی گوندی وەڵەسمت یەکێکە لەو پرۆژانە کەچی تا ئێستا جێبەجێ نەکراون، ئێمە بڕیاماندا ئەم پارەیە بۆ قەزاو ناحیە زیان لێکەوتووە سنووریەکان بێت، بەڵام بۆ قەزای ناوەند سەرفکراوە لە سلێمانی، هەروەها لەناوچەی پێنجوێنیش ئەوەندەی کە لە ئەنجومەنی پارێزگا ئەخیر پرسیارم کردووە، ئەو پرۆژانە لەناوچەی پێنجوێنیش کەدانراوە بڕی نزیکەی 4 ملیار وشتێکە، یەك دیناریان بۆ خەرج نەکراوە، حکومەت دەڵێت ئێمە عجزمان هەیە، لەسەردانێك لەچەند ڕۆژێك لەمەوپێش بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران سەردانی ناوچەی گەرمیانی کرد، وا باسکرا ڕاگەیاندنەکان کە بەڕێزیان بڕیاریان داوە 200 ملیار دینار بۆ ناوچەی گەرمیان تەرخان بکرێت، دیارە گەرمیان زۆر لەوە زیاتری قبوڵە، بەڵام ئەبێت ڕوون بکرێتەوە ئەم 200 ملیار دینارە لەکوێوە هاتووە؟، ئەگەر شیرینی نەوتە، بۆ بەجدی، بۆ بەفیعلی حکومەتی هەرێم نایخاتە ڕوو بڵێت ئەوەندە شرینی نەوتمان وەرگرتووە، بۆ ئەوێ وئەوێ تەرخانی دەکەین، ئەگەر بەتەنها بۆ ئەوێ تەرخان دەکرێت بەراستی حەقە ئاوڕێکیش لەناوچەی پێنجوێن بدەینەوە، حەقە ئاوڕێك لەناوچەی چۆمان بدەینەوە، چونکە ئەو ناوچانە لەمەسەلەی فرۆشتنی نەوتدا زیان مەندترین شوێنن، ڕێگاوبانیان نەماوە حاڵی خەڵك خراپ بووە بەڕاستی، حەقە ئەو ناوچانەش لەبەرچاو بگیرێن، من پشتیوانی پێشنیازەکانی برای بەڕێزم کاك کاردۆ دەکەم، مەسەلەی عەقاری لادێکان باسکرا، لەگەڵ کاك شێخ بایزیش باسم کرد، لەهەندێ لەگوندەکان خەڵك لەبەر ئیمکانیەتی ماددی نەیتوانیوە خانووەکەی دروست بکاتەوە، خانووی کۆنی هەبووە تەعمیری کردۆتەوە، من پێشنیاز دەکەم ئەم حاڵەتانە لەبەرچاو بگیرێت، چونکە بۆ هەندێ خەڵك کراوە بۆ هەندێکی تر نەکراوە، ئەگەر نموونەشی دەوێت ئێستا نموونەی دەدەمێ، مەسەلەی خانەنشین وپاکەوانانی شارەوانی مەوزوعێکە حەقە ئێمە لەبەرچاوی بگرین، لەپەرلەمانی کوردستان ئاگامان لێیان بێت، تەعیناتی عەقدەکان وابزانم زۆربەی لیژنەکان پێشنیازیان

کردووە لەمەسەلەی وەزارەتە، لە تەعیناتدا، مەوزوعی ئەو کەسانە لەبەرچاو بگرن کە عەقدن، هەندێ شتیش هەبوو کە وەزیرە بەڕێزەکان وەڵامیان دایەوە، بەس من لەئەنجامی وەڵامەکەی ئەوان پرسیاری ترم بۆ دروست بوو، زۆر بەکورتی دەیخەمە ڕوو، مەسەلەی دواکەوتنی بودجە بەڕێز وەزیری دارایی باسی لەوە کرد کە حکومەتی ئەمساڵ حکومەتی تەصریفی ئەعمال بووە، بۆیە بودجە دواکەوتووە، منیش لەبەڕێزی دەپرسم ئەی ساڵی 2010 بۆ دواکەوت بودجە؟، ئەی ساڵی 2011 بۆ دواکەوت؟ خۆ حکومەتی تەصریفی ئەعمالمان نەبوو، سندوقی ئیستیسماری ناتوانین دابنێین، چونکە عجزمان هەیە، عجزی پێ پڕ دەکەینەوە، ئەی پارەی پرۆژەکان بۆ دادەنێین، ئەگەر وایە با حکومەت ئەو نیسبەتە نەنێرێت بەڕاستی نیسبەتی 29 بە 71 دەنێرێت بۆ ئێمە بۆ پرۆژەی ئیستسماری وبۆ تەشغیلی، با ئەوە نەنێرێت دوایی ئێمەش تووشی ئیشکالیەت بکات، دوایی لەوسەر سەیر دەکەین لە 85٪ی بودجە چووە بۆ مەجالی تەشغیلی، جەنابیان باسی بیمەی بێکاری کرد، بیمەی بێکاری چەند کەس دەگرێتەوە، بڕە پارەکەشیان چەندە بێزەحمەت؟، بەخشین، بۆ مەعاش لەبەخشیندا دانراوە، ئەمە شتێکی سەیرە بەڕاستی، ئێمە بابی تەعویزی فەرمانبەرانمان هەیە، بۆ لەو بابە ئێمە مەعاشات دانەنێین، بۆ لە بەخشین دای بنێین، شارەوانی عینکاوە چەندی بۆدانراوە بۆ پرۆژەکان، پارەی حزبەکان چۆن سەرف دەکرێت؟، ئێمە لەپەرلەمان بڕیارماندا ساڵی پار، کە پێویستە میکانیزمێکی گونجاو بۆ چۆنیەتی سەرفکردنی ئەو پارەیە دابندرێت، من لەبەڕێزان وەزیرەکان دەپرسم ئەو میکانیزمە چیە؟، کەئەوان لەساڵی ڕابردوو پارەی حزبەکانیان پێ سەرف کردووە، هەروەها هی یانەو سەنتەرەکان، ناوی یانەو سەنتەرەکان دەبێت بۆ پەرلەمان وازح و دروست بێت، تا بزانین چۆن سەرفکراوە، ناوی بانقەکان ئەوە باسم کرد، زیادکردنی عجز یەعنی بردنی پارەی پرۆژەکانی وەبەرهێنان، ئەوە لەسەر ئەو خاڵەی کە برادەران باسیان کرد، ئەوەی ئەنجومەنی ئاسایش کەپارەکەی زیاد کراوە، زیاد کردنی ئەوپارەی کەداوا کراوە یەعنی بردنی پارەی پرۆژەکان، چونکە تۆ دەڵێی عجزم هەیە دەبێت لەپارەی وەبەرهێنان پڕی بکەمەوە، پارەی فڕۆکەخانەکانی دهۆك وهەولێر ئەوپارەی کەباسمان کرد وەکو لیژنەی گواستنەوەو گەیاندن، کە لەئەنجومەنی وەزیران 7 ملیۆن دۆلاری بۆ سەحب کراوە، بۆ ئەنجومەنی وەزیران، پێویستە ئەو لایەنەی کەپارە سەرف دەکات وسەرپەرشتی فڕۆکەخانەکان دەکات، وەزارەتی گواستنەوە گەیاندن بێت بەڕاستی، وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن خۆیان دەڵێن ئاگامان لە فڕۆکەخانەکان نیە، خۆیان دەڵێن ئێمە هیچ پەیوەندیەکمان بە فڕۆکەخانەکانەوە نیە، فڕۆکەخانەکان هیچ ئیلتیزامێکیان بەئێمەوە نیە، ئەوە نەصی قسەیانە، وتیان هەندێ کیتاب هەیە فڕۆکەخانەکان ناتوانن ڕاستەوخۆ بیکەن بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەوەندە ئیشیان بە ئێمە هەیە، کەئێمە بەکار دێنن وکیتابەکان تەوجیهی ئێمە دەکەن وئێمەش بۆیان ڕەفع دەکەین، ئەوەندە پەیوەندی هەیە لەنێوان فڕۆکەخانەکان ووەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر باسی بودجەی ئەمساڵ بکەین، نازانین کام بودجەیان ڕاستە، ئەوەی کەدێتە پەرلەمان یان ئەوەی کە بۆ حکومەت دەچێت، یان ئەوەی ڕاستەوخۆ بۆ وەزارەتی دارایی دەچێت؟، ئەو قسەی کەدەیکەم لەباخەڵی خۆم نەمهێناوە، ئەو قسەی کەدەیکەم ئەو بودجەی کەهاتووەتە پەرلەمان بودجەیەکی تەواو نیە، ئەوەی لەوەزارەتی داراییە ئەو بودجەیە تەواوە، دەبوایە ئەوە بێتە پەرلەمان، ئەوەم لەزاری بەرپرسێکی حکومی بیستووە، بۆیە من ئەو قسەیە دەکەمەوە، سەرەتا ئەگەر باس لە بودجەی تەشغیلی بکەین نازانم پرسیارێك لەوەزیری دارایی دەکەم، بودجە بەچ ئەساسێك دادەندرێت، ئەگەر بودجە بەتایبەت هی فەرمانبەران، فەرمانبەران ئەگەر حسابی ئەوە بکەین کە مووچەیان چەندە؟، شەش مانگی یەکەمی چەندی وەرگرتووە، جارانی 2 ی دەکەین، ئەگەر زیادە دابنێین ساڵی دواتر فەرمانبەران مووچەیان یان تەرفیع دەکات یان عەلاوەی بۆ دێت، یان ئەگەر ژمارەی فەرمانبەرەکان زیادی کرد، مووچەکانیان زیاد دەبێت، نموونەیەکی بەسیت دێنم بۆ ئەوەی فەرمانبەران، هەمانە سەرۆکایەتی هەرێم، لەبەر چی سەرۆکایەتی هەرێم بەنموونە دێنمەوە، لەبەر ئەوەی ژمارە 1 کە لە لیستەکە، سەرۆکایەتی هەرێم 600 فەرمانبەری هەیە، ئەو 600 فەرمانبەرە، مووچەی 6ملیار و390 ملیۆن بووە، ئەگەر بەفیعلی شەش مانگی یەکەم مووچەیان چەند بووە، 3ملیار و 455 ملیۆنیان سەرف کردووە، ئەگەر جارانی 2 ی بکەین، واتە 12 مانگ بێت 6 ملیار و910 ملیۆن، کەچی لەسەرۆکایەتی هەرێم داوا کراوە کە 8 ملیاریان بۆ دابندرێت، واتە ملیارێك وهەندێك زیاتر، ئەوەندەی کەزیاترە بابڵێین بۆ تەرفیعە یان شتێکە، لێرە 1 ملیار دینار زیاد حساب دەکرێت، هەروەها پەرلەمانیش بەهەمان شێوە، ئەو پارانەی کەسەرۆکایەتی هەرێم وسەرۆکایەتی پەرلەمان وئەنجومەنی وەزیران و دادوەری و هەموو وەزارەتەکان زۆر زیادتریان وەرگرتووە لەحەدی خۆی کەنووسراوە، (المصادقه علیه) فی 2012 دوایی المصروفه لە 1/1 تا 6/30 دیاری کراوە، پارەیەکی یەکجار زۆر دانراوە، بۆ هەموو وەزارەتەکان ئینجا بەسەرۆکایەتیەکانیشەوە، ئەگەر لێی دەربێنین و لێشم دەرهێناوە ئەو پارەی کە موصادەقە لەسەری کراوە، بەو پارەشی کە سەرفیان کردووە بە فیعلی بۆ شەش مانگ جارانی دووم کردووە، لەو پارەیە 1 تریلیۆن و697 ملیار و 47 ملیۆن دینار زیادە لەو بودجەیەی ساڵی 2011، واتە ئەوپارانەی کەلەوەزارەتەکان وسەرۆکایەتیەکان دەمێنێتەوە ئەی ئەوە ناخرێتە سەر عجزەکەو پێی پڕ ناکرێتەوە، ئەوپارەیە چی لێ دێت؟، بەنیسبەت پەرلەمانی کوردستانەوە پار سەرۆکی پەرلەمان پێش ئەوەی بڕوات پارەیەکی زۆری سەرفکرد، کەس نەیزانی ئەوپارەیە پەخشان وتەخشان کرا، ئێمە پێمان خۆشە بۆ فەرمانبەران بێت، بەڵام دەبوایە ئالیەتەکەو شێوازەکەی خولاصەیەکی حسابی بوایەو بەو شێوەیە سەرف بکرایە، بەو پێیەی کەئەو پارەی من دەرمهێناوە ئێستا سەرۆکایەتی پەرلەمان لەوانەیە 50 ملیاری سەرف نەکردبێت، لەوپارەیە کەچی ئێستا دەبیستم کەسەرۆکایەتی پەرلەمان عجزی هەیە، ئەگەر عجزی هەیەو ئەوەندە پارەش من دەڵێم ماوە، ئەوەندە پارە سەرفکراوە، حەق وابوو خولاصەیەکی

پێ بکەن هەتا ئەندامانی پەرلەمان بزانن، ئەوە بەنیسبەت ئەو تریلیۆن وئەوەندە ملیارە دەرچوو، پارەی پرۆژەکان دەمێنێتەوە پار باسمان کرد وتمان سندوقێك دابمەزرێت بەڕێز وەزیری دارایی پێی وتین ئەو سندوقە ئێمە هەڵەیەکمان کرد لەپەرلەمان نەدەبوایە باسی لێوە بکەین، ئەگەر وەزیری دارایی لەبەغداوە هاتووە، قسەی لەگەڵ کردووم باسی ئەو سندوقەی کردووە، کەگوایە وتوویەتی ئەو سندوقە چیە ئێوە دای دەنێن؟، لەبەر ئەوەی دامەزراندنی سندوقەکە هەڵە بوو، یاسایی نەبوو، دوای ئەوە حسابی پارەی پرۆژەکان 2 تریلیۆن ماوەتەوە، ئەوەش پارەی پرۆژەکان، پارەی دامەزراندنی 25 هەزار پلەی وەزیفی، تریلیۆنێك و596 ملیاری بۆ دانرابوو، تەبعەن ئێمە دەزانین هەر 25 هەزار فەرمانبەرەکە، مانگی 6 یش تەواو بوو دانەمەزرابوون، واتە ئەگەر حسابی بکەین 1 تریلیۆن و150 ملیار دینار بەزیادە دەمێنێتەوە، ئەوەندەی کەمن حسابم کردووە 4 تریلیۆن دینار زیاتر ماوەتەوە، ئەگەر ئێمە 4 تریلیۆن زیادمان هەبێت لەپارەی پرۆژەکان وزیادەی سەرۆکایەتیەکان لەپارەی 25 هەزار پلەی وەزیفیەکە 4 تریلیۆن زیاد دەبێت، ئەی لەبەر چی ئەو عجزە پڕ نەکرایەوە، لەبەرچی ئەو عجزە 2 تریلیۆن زیاترە؟، جگە لەو پارانەی کە وەفری پرۆژەکان دەمێنێت پارەی پرۆژەی نادیار، پارەی پرۆژەی دووبارە، کەچی چەند ملیارێك دەکات، پارەی پرۆژەی فڕۆکەخانەی دهۆك دووساڵە دادەندرێت، من ناڵێم بۆی دانەندرێت، بەڵام دەڵێین ماوەی دوو ساڵە دیزاینی تەواو نەبووە، ئەو پارەیە بۆ هەمان پارێزگا بۆ دهۆك سەرف بکرایە، بەڵام بۆ پرۆژەی تر بوایە تا دیزاینەکەی تەواو دەبوو ئینجا جێبەجێ بکرایە، ئەو پارانەی کەلە قەرزی سولفەی زەواج و عەقاری لەهاووڵاتیان وەردەگیرێتەوە دەبوایە ئەویش بەخولاصەیەك بۆمان بێت، ئەو پارانە لەکوێ سەرف دەکرێت، بەچ شێوەیەك وەردەگیرێتەوەو گوژمەکەشی چەندە؟، ئێمە ساڵانە دەبینین کە چەند بودجە زیاد دەکات، کە بودجە زیاد دەکات نەزەرییەك هەیە کەدەبوایە لێرەدا قەرز کەم ببێتەوە، نەك قەرز زیاد بێت، چونکە کە پارەت زۆر بوو قەرزت کەم دەبێتەوە، کەچی کورتهێنان هەر زیادی کردووە، هیچ کەمی نەکردووە، ساڵی پار لەوەزیری دارایی پرسیارێکم کرد، وتم 53 ملیار دینار هی کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە دیار نیە، پێی وتم ئەمساڵ زیاتری هاتووەتە سەر کە وابزانم 18 ملیارە، وەڵامەکەمان وەرنەگرتەوە، ئایا وەزیری دارایی بەدواداچوونی بۆ ئەوپارەیە کرد، لێرە بەڵێنی پێدام وتی ئێمە بەدواداچوونی بۆ دەکەین، 900 ملیار دیناری سندوقی خانەنشینی سلێمانی دوای ئەوەی کەهەردوو وەزارەت یەکخراوەتەوە مەسیری ئەوان چی لێهاتووە، بڕە پارەیەکی ترمان هەیە، مانگانە وەزیری دارایی و وەزارەتی دارایی مانگانە 10 ملیار دینار دەدات بە بەرپرسێکی حزبی، لەبودجەی گشتی باشە بەچ حەقێك وەزیری دارایی ئەو پارەیە دەدات بە بەرپرسێکی حزبی، کە دەکاتە 120 ملیار دینار، ئەو پارەی 120 ملیار دینارەی کەدەدرێت بەو بەرپرسە، حەق وابوو لەبواری تەندروستی سەرف بکرێت باشتر بوو، من سەیرم پێ دێت کەئێمە قسە دەکەین وەزیرەکان تەحەمول ناکەن، تەحەمولم بکەو دوایی وەڵامم بدەوە، ئەگەر ڕاست نیم بڵێ ڕاست نیە، من ئەو قسانە لەزاری خۆم وگیرفانی خۆم ناهێنم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەنیسبەت وەزارەتی شارەوانی زۆر باسکرا، لەسەر زاری خۆیان بیستوومانە کەداوای مینەحیان نەکردووە، فۆڕمیشیان بۆ هێنابن وتیان

تەماشا بكەن ئەو تەمویلەی بۆمان هاتووە لەم فۆڕمە مینەحی تێدا نیە، لەوەی بودجەی وەزارەت، كەچی بۆیان دانراوە، دەكاتە 407 ملیار دینار، ئەگەر خۆیان پێویستیان پێی نیە، باشتر نیە ئەو عجزەی پێ پڕ بكەینەوە، یەك نموونە دێنمەوە لە پرۆژەكانی كە دووبارە پارەی بۆ دانراوەتەوە، چەند ساڵێشە تەواو بووە، باسی پرۆژەكان ناكەم، لە یاسای بودجە ماددەكانی تێدایە، لەشەقڵاوە سەردانمان كرد، وەكو لیژنەی شارەوانی چوینە قائیم مەقامیەت پرسیمان وتمان 723 ملیۆن دینارتان بۆ دەرچووەتەوە بۆ موجەمەعی دەوائیر هەر هەموو سەرۆكی شارەوانی وكشتوكاڵ و گەشتوگوزار هەمووی لەوێ بوون سەریان سوڕمان، وتیان ئەو پارە نەبیستومانە نە بینیویشمانە، بەچ شێوازێك ئەوپارەمان بۆ هاتووە، 115 ملیار دینار بۆ سەندیكاو ڕێكخراوەكان دانراوەو سەرفكراوە، كام ڕێكخراو، ئەگەر ڕێكخراوەكانی كۆمەڵی مەدەنین یان ئەوەی كە 200 ملیار دیناریان بۆ دانراوە وەك مینەح بۆ ڕێكخراوەكان و سەندیكاكان ئەوە قەیناكە، بەڵام ئەگەر ڕێكخراوی حزبیە، حزبەكان هەر لایەنێك بێت بە ئۆپۆزسیۆنیشەوە حەق وایە ئەوان بۆ خۆیان مەسروفی ئەو ڕێكخراوانە بكەن، داهاتی وەزارەتی شارەوانی پێیان وتین 67 ملیار هەر زۆر زۆر كەمە، لەچاو ئەوداهاتەی كەئێمە هەمانە، بێینە سەر داهاتی نەوت، بڕیارە بەپێی ئەو نووسراوانەو لەگەڵ حكومەتی ناوەند 175 هەزار بەرمیل ڕەوانەی دەرەوە بكرێت، 95 هەزار بەرمیلی بۆ دەرەوەی وڵات بێت ئەوەی بۆرییەكان 53 هەزار بەرمیل بۆ پاڵاوگە ناوخۆییەكان بێت، لێرەدا چەند هەزار بەرمیلێك دەمێنێتەوە پارەكەی دیار نیە، كاتی خۆی وەزارەتی سامانە سروشتیەكان ژمارەیەكی ناردووە، وا تەسەور دەكەم ژمارەیەكی هەڵەی ناردووە لەبەر خاتری ئەوەی بڕی پترۆ دۆلاری زیاتر بەر بكەوێت، بەتەسەوری من ئەو ناخۆشیەو ئەو گرژیەو ئەو ئاڵۆزیەی كەلەبەینی حكومەتی ناوەند و هەرێمدا هەیە، هەر لەسەر ئەو گرێبەستە نەوتیانەیەو هەر لەسەر ئەو پارانەیە كە دیار نیە، 5 ملیار دیناری ئەوەی شیرینی نەوتەكە هەر نەمانزانی چی لێهات، جگە لەوەی ئەو عەقدانەی كەكراوە پارەكانی گەر حسابی بكەین چەند زۆر دەكات، بێینە سەر داهاتی خاڵە سنووریەكان، داهاتی خاڵە سنووریەكان ئێستا با بڵێین ئاڵوگۆڕی بازرگانی هەیە لەنێوان حكومەتی هەرێمی كوردستان وڵاتەكانی توركیا و ئێران وتاگەشتووەتە ئیمارات، بەڵام ئێمە ناڵێین هەر 20 ملیار هەر 30 ملیار بۆ حكومەتی هەرێمە، ئێمە دەڵێین باجی لەسەرە، ئەگەر لە 5٪ی بۆ حكومەتی هەرێم بێت، بیژمێرین پارەكەی دەكاتە نزیكەی 1 ملیار دۆلار، داهاتی كرێی بازاڕەكان و فرۆشگاكان وحانووتی نەخۆشخانەو زانكۆكان وپەیمانگاكان ساڵ بەساڵ سەیرەكە لەوەدایە كە بەرەو كەمی دەنووسن، كەچی ساڵ بەساڵ شت گران دەبێت، كرێی دوكان، هی عەقارات گرانتر دەبێت كەچی كەمتر نووسراوە، بێینە سەر داهاتی ئۆتۆمبێل ساڵانە دكتۆر بەشیریش باسی كرد، ساڵانە چەند هەزار سەیارە دێتە هەرێمی كوردستان، لەساڵی 2009، 110 هەزار سەیارە هاتووە، لە 2010وە 1815 سەیارە هاتووە، 2011، 149669 سەیارە هاتووە، ئەگەر داهاتی ئەو سەیارانە كەس نازانێت سەر بەكێیەو بەكێ نیە؟، نزیكەی یەك تریلیۆن دەكات، لەوداهاتانەی كەوەردەگیرێت، وەزارەتی ناوخۆ، لە50٪ی داهاتی خۆی وەردەگرێت، بەڵام ئەو داهاتانەی كە وەری دەگرێت حەقە دیاری بكرێت، بۆ كام پرۆژەیە، كە ئەو داهاتی لە

50٪ وەردەگرێت مەفروزە بۆ پرۆژە بێت، کەچی هیچ پرۆژەیەك دیار نیەو ئەو داهاتەش دیار نیە، کە بەچ شێوازێك وەزارەتی ناوخۆ سەرفی دەکات، داهاتی گومرگی ابراهیم خلیل ئەوە زۆرباش دەزانین کەناچێتە خەزێنەی حکومەت، پشکی حکومەت لەهێڵەکانی ئەنتەرنێت ونەورۆز تلیکۆم وکورد تێل وهەتا دواتر، هەتا ئێستا وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نە دەزانن چەندە؟، نە دەشیان درێتێ؟، نەئاگاشیان لێیە؟، ئەمە سەیرە، داهاتی پارێزگایەك لەباشوری عێراق پارێزگای ئەنبار کەئەو سنوورە زۆری خەتی تیرۆریستانیشە، کەچی داهاتی ئەو پارێزگایە بەتەنها 3 هێندەی داهاتی هەر سێ پارێزگاکەی هەرێمی کوردستانە، بڕی 318 ملیار دینار دانرا بۆ هەر دوو دەزگای ئاسایش و ئەوانە کەداوا کراوە، نازانم بەچ حەقێك بۆیان زیاد کراوە؟، کەداوا دەکەن، بەڵام جاری واهەیە یەکێك نەخۆشە داوای هاوکارییەك دەکات، سێ، چوار مانگ دێت ودەچێت کەچی هیچیشی بۆ ناکرێت، باسی عجزمان کرد من تەسەور دەکەم کورتهێنانمان نیە، کورتهێنانمان لەو بڕە پارانەی کەماوەتەوە، ئەگەر کورتهێنان هەیە، ئەو 4 تریلیۆنەی کەدیاریمان کرد، زیاتریشە با پێمان بڵێین لەو بوارانەی سەرف دەکەین، جارێك لەوەزیری دارایم پرسی عاجز نەبێت، ئەوپارانە چۆن سەرف دەکرێت، ئەو تریلیۆنانە بابڵێین پارەکان، چۆنتان سەرف کردووە،چی لێهاتووە؟، ئەوەی 25 هەزار پلە وەزیفیەکە، پێی وتین لەپەرلەمانی کوردستان پارەی ئاسایش وپۆلیس زیادی کرد، لەومان داوە، دەرماڵەی ئەو 150 هەزارەی کەبۆ کارمەندانی وەزارەتی پەروەردە زیاد کرا، 90 هەزاری عێراق ناردوویەتی، 60 هەزارەکەی تری ئێمە داومانە، ئەوانە ڕاستە، بەڵام ئەگەر ئێستا دەری بێنین ناکاتە ئەو 4 تریلیۆنەی کەئێستا هەمانە، بەهەمووی هی وەزارەتی پەروەردە من بەحساب دەرم هێناوە ئەگەر هەڵە نەبم، چونکە ڕەقەم زۆرجار ئینسان هەڵە دەکات، دەکاتە 108 ملیار، هی 60 هەزار کارمەند جارانی 150 ی بکەین، ئینجا جارانی 12 ی بکەین دەکاتە 108 ملیار، هی پۆلیس وئاسایش با بکاتە 1 تریلیۆنی، ئەی ئەو پارانەی کەدەمێنێتەوە پێمان خۆشە بزانین؟، من ناڵێم وەزیری دارایی یان وەزیری پلاندانان دەیبەن، دەیخۆن بۆ خۆیان، بەس ئێمە دەڵێین بابزانین داهاتەکە لەکوێیەو دیار بێت؟، تا ئێمەش قسەمان نەمێنێت، دوایی پرسیارێك هەیە ئەو گرژی وئاڵۆزییە کەلەنێوان حکومەتی هەرێم وحکومەتی بەغدا هەیە، حەق بوو ئەوە چارەسەر بکرێت لەساڵی 2007وە نوێنەرانمان، بەرپرسەکانمان، وەزیرەکانمان لەوێ هەوڵیان بدایە ئەو کێشەیە چارەسەر بکەن، وابزانم گەلێك زەحمەت نیە، لەم شەوانە بریکاری وەزیری دارایی لەکەناڵی (کەی، ئین ، ئێن) چاوپێکەتنێکی هەبوو، گوێم لێڕاگرت باس لەخانەنشینی کرا، بودجەی تەشغیلی گەلێك زۆرە، بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی وتی ڕاستە بودجەی تەشغیلی زۆرە، هۆکارەکەشی ئەوەیە خانەنشینی پەرلەمانتاران زۆر زۆرە، حەق وایە پەرلەمانتاران کە خانەنیشین دەکرێن بچنەوە سەر وەزیفەکەی خۆیان وموووچەکەی خۆیان، ڕاستە من لەگەڵ ئەوەدام خانەنشینی پەرلەمانتاران زۆرە، ئەمەش لەپەرلەمانی کوردستان پرۆژە یاسایەکمان پێشکەشی سەرۆکایەتی کردووە، کەئەو خانەنشینی پەرلەمانتاران کەم بکرێتەوەو یەك بخرێت لەناو پەرلەمان هەرچۆنێك بێت،

بەڵام باسی لەوە نەکرد کەچەند هەزار کادیرو خەڵك هەیە کەخانەنشین کراون بەپلەی لیواو عەقیدی و نەقیب.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە تەجاوزە پێشمەرگە کەسوکارو ماڵ ومناڵی خۆی خستۆتە سەر لەپی دەست، ئێستا ئەوانەن کە تەقاعودن، تکا دەکەم کە ئیهانە بە پێشمەرگە مەکە، ئەوە ئیستیفزازە بە پێشمەرگە ئێمە ئەوە قبوڵ ناکەین، لەپرۆتۆکۆل بسڕێتەوە ئەو قسانە، قبوڵمان نیە بەو شێوەیە قسە بکەیت، ئەوەی کە بەدەستی چەپ وڕاست نازانێ تەحیە بکات تەنها پێشمەرگەیە، تکایە باسی ئەوە شتانە مەکە، فەرموو قسەکانت بکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هیچ مەبەستێکم نیە و مەبەستیشم پێشمەرگە نیە، بەغەڵەت لەمنی وەرمەگرن، لەبەر ئەوە من بەهیچ شێوەیەك ئیهانەی پێشمەرگە ناکەم، حەزدەکەم بزانیت لەو کاتەی کەتۆ پەیوەندیت بەپێشمەرگە کردووە لەساڵی 1976 منیش پەیوەندیم بەرێکخستنەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان کردووە، پێشتریش لە قوتابیانی پارتی ئیشم کردووە، من ئیهانە بە پێشمەرگە ناکەم، بەڵام ئەو کادیرانەی کەموالیدیان بچووکەو بەحەیاتی خۆیان یەك ڕۆژ پێشمەرگایەتی نەکردووە، بەو پلانە خانەنشین کراون، واتە بودجەی تەشغیلی کەزیادە لەپەرلەمانی کوردستان و هەمووساڵێکیش زیاد دەکات تەنها هی پەرلەمنتاران نیە، هی وەزیرانە، هی پەرلەمانتارانە، هی ئەو کادیرانەیە، با پێشمەرگەی لێدەربچێت من هیچ کاتێك لەگەڵ ئەوە نیم کەهی پێشمەرگە بێت، چونکە پێشمەرگە تەمەنی دیارە، بەس ئەوانەی کەموالیدی 70 کان و 80 کانن، ئەوانە بەحەیاتیان پێشمەرگایەتیان نەکردووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕەشی دەکەیتەوە ئەوە کەیفی خۆتە بەس ئەوە ڕاستیەکەو واقیعە نابێت پێت ناخۆش بێت..

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی سەلام دەکات پێشمەرگەیە، عەسکەرییە، زۆر تەبیعیە لەو شاخانە بووە، نەخوێندەوار بووە، با نەزانێت سەلامی عەسکەری بکات، فەرموو قسەکانت بکە.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەپرۆتۆکۆل بیهێنەرەوە ئەگەر وتوومە پێشمەرگە، ئەوە حەقی خۆتە، من بەهیچ شێوەیەك ناڵێم پێشمەرگە، بەس دەزانی چیە، لێرەدا لەپەرلەمانی کوردستان هەندێجار ئەگەر ڕاستی بڵێیت بۆ پێتان ناخۆشە؟، لەبەرچی پێتان ناخۆشە؟...

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

خوشکی من واز لەو قسانە بێنەو بچۆرە سەر مەوزوعەکەی خۆت، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باسی پێشمەرگەم نەكردووەو خۆم لەگەڵ پێشمەرگە بووم، قسەكانم تەواو.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبداللە مەلا نوری، ببورە كاك عبداللە جارێ كاك شێخ بایز یەك، دوو وەڵامی هەیە، با جواب بداتەوە باشە، فەرموو كاك شێخ.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەو بەرپرسەی كەئەم خوشكە دەیڵێت جارێ ئەو پارەیە ئەوەندە نیە، مانگی یەك ملیارە، بەو شێوەیەش نیە، پەرلەمانی بەڕێز ئیستیفساری كردووە، جوابی پەرلەمانم داوەتەوە، بەڵگەكان وئەمرەكانیشم بۆیان ناردووە، كە بەچ ئەمرێك دراوەو چۆنیش دراوە؟، چۆن تەعدیلی تێدا كراوە، چۆن سولفەی حزبەكە دراوە بەسكرتارییەتی یەكێتی نیشتمانیی كوردستان، ئەو ئەگەر ڕوونی ناكاتەوە من ڕوونی دەكەمەوە، بەو شێوەیە نیە كە ئەو دەیڵێت، بەڵام ڕەنگ هەیە یەكێتی نیشتمانیە كوردستان سكرتێرەكەی مەعلومە كە كێیە؟، بۆ مەكتەبی ئەو سكرتارییەتە ڕۆشتووە، بەشێكە لە بودجەی حزب، تەجاوزی نەكردووە لەبودجەی ئەو حزبەی كەدانراوە، زۆر بەداخەوە كە 1 دەكرێت بە 10 بەو شێوەیەش تەفسیری دەكرێت، ئەمە یەكێكە لە شتانەو بەنووسراوی ڕەسمی ناردوومە بۆ پەرلەمان، دەتوانن بیخوێننەوە لەگەڵ بەڵگەكان هەیە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەوڵ دەدەم زیاتر لەچوارچێوەی ڕاپۆرتەكەی حكومەت قسە بكەم، چونكە وا هەست دەكەم ئەو ڕاپۆرتە هەڵگری پەیامی حكومەتە، یان دەربڕی سیاسەتی حكومەتە لەبواری دارایی وئابووریدا بۆ ساڵی 2012، ئەوەی كەزۆر بەلامەوە گرنگە ئەوەیە كەپێم وایە ئەركێكی نیشتمانیە دەبێت هەموومان داكۆكی لەسەر بكەین و كاری لەسەر بكەین، بۆ چارەسەركردنی ئەو مەسەلەیە وەك لەڕاپۆرتەكەدا هاتووە، باس لەوە دەكرێت لەسەر بنەمای ڕێژەی دانیشتوانی هەرێمی كوردستان بە 4 ملیۆن و 190 هەزار كەس ئەژمار كراوە، ئەمەش وای كردووە كە لە 17٪ كەی ئێمە لەسەر ئەو بنەمایە دانراوە، پێویست دەكات ساڵانە بڕێك پارەمان بۆ بنێردرێت، بەڵام لەبری ئەوەی لە 17٪مان بۆ بێت وەكو لەڕاپۆرتەكە هاتووە نزیكەی لە 12٪ لەو پارەیە بە ئێمە دەگات، لەڕاستیدا ئەوەی لەڕاپۆرتەكەدا هاتووە تەنها ئاماژە بەوە دراوە كەحكومەت لەسەر بنەمای دەستوور سیاسەتی دانانی ئابووری قۆرخ كردووە، واتە هەرێمی كوردستانی لە بەشداری كردن لەسیاسەتی دارایی وئابووری پەراوێز خستووە، ئەم مەسەلەیە بۆ من

مەسەلەیەکەو هەر یەکە لەئێمە دەزانین بەشێك لەکەسایەتی و لایەنە سیاسیەکانی عێراق، ئەمە حەقیقەتێکە ئەگەر پێیان بکرێت ناهێڵن وەك کورد دەڵێت (نینۆکمان هەبێت بۆ ئەوەی سەری خۆمانی پێ بخورێنین) بەڵام ئەوەی کە گرنگە لەڕاستیدا ئێمە نایزانین وەکو پەرلەمانتار ئەوەیە کە مەسەلەی ئەو پاساوانەیە کە وای لەحکومەتی عێراق کردووە، کەزاتی ئەوە بکات لەبەشی هەرێمی کوردستان لە بودجە ببڕێت، یەعنی ئەبێت دوو مەسەلە هەیە لەیەکی جیا بکەینەوە، مەسەلەی قۆرخ کردنی سیاسەتی دارایی و ئابووری، لەلایەن حکومەتی عێراقەوە، ئەبێت جیای بکەینەوە لەوەی کەبەشی هەرێمی کوردستان ناگات لە بودجە، ئەمە دوو مەسەلەی جیاوازە، ئەشێت ئەمە خیلافێکی یاسایی بێت وجەدەلی زیاتر هەڵبگرێت، بەڵام ئەوەی کە پەیوەندی بە بەشی هەرێمی کوردستانەوە هەیە لەبودجە، ئەمە مەسەلەیەکە لەڕاستیدا ئەرکی هەموو لایەکمانە وا بکەین وەك چۆن لەڕاپۆرتەکەی حکومەت هاتووە، نزیکەی 6 تریلیۆن دینار کە ئەکاتە نیوەی بودجەی ئەمساڵ چەند ساڵێکە بۆ نموونە لەبەر بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە بڕاوە، ئەم پرسە پرسی هەموومانە کە کار لەسەر چارەسەرکردنی بکەین، یەعنی لەڕاستیدا بۆ ئێمە زۆرگرنگە مادام حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕاپۆرتێك دەنێرێتە پەرلەمان و لەو ڕاپۆرتەدا ئاماژە بەکێشەیەك دەدات کەئێستا لەگەڵ کێشەکاندا زانیاری زیاتر بنێرێت بۆ ئێمە، کەباسی کیشەی بڕینی بودجەی پێشمەرگە دەکات پێمان بڵێت کەپاساوی حکومەتی عێراقی چیە؟، باسی ئەوە دەکەین، ئێمە دەزانین کۆمەڵێك وەفد رۆشتوون بۆلای حکومەتی عێراقی، بەڵام ئەم کێشانە هەمیشە بەنارۆشنی ماوەتەوە، ئێمە نازانین ئەو هۆکارانە چین کەوای کردووە عێراق زاتی ئەوە بکات بودجەی ئێمە ببڕێت؟، ئێوە دەزانن بەقەناعەتی من ئەگەر حکومەتی عێراق زاتی ئەوە بکات لەماوەی چەند ساڵێکدا 6 تریلیۆن دیناری ئێمە بەبێ پاساو ببڕێت، دڵنیاتان دەکەمەوە لەساڵی ئایندە زاتی ئەوە دەکات هەموو بودجەی هەرێمی کوردستان ببڕێت، یەعنی ئەگەر پاساوێك نە بێت بەدەست عێراقەوە، قسەکانی من لێرە بۆ پشتیوانی کردن نیە لە حکومەتی عێراقی، بەڵکو بۆ ئەوەیە کە پێویست دەکات ئێمە لەپەرلەمانی کوردستاندا، لەگەڵ عەرز کردنی کێشەکاندا پاساوەکان بزانین، هۆکارەکان بزانین، یەعنی بۆ نموونە مادام ساڵانە حکومەتی عێراق لەبودجەی حاکیمەو بودجەی سیادی دەبڕێت، بۆ نموونە ئەو بڕە گازوایلەی کەپێویستە بۆ وێستگەکانی کارەبا بێتە هەرێمی کوردستان ناگات، دەبێت من بزانم هۆکارەکەی چیە؟، کاتێك کەبەڕێز وەزیری دارایی و پلاندانان، سەرۆکی حکومەت پار ڕۆشتوون بۆ ئەوێ، ئەبێت ڕوونی بکەنەوە لەپەرلەمان بۆ ئەوەی بزانین عێراق لەسەر چ بنەمایەك زاتی ئەوە دەکات پارەی خەڵکی کوردستان ببڕێت، بۆ ئەوەی لەپەرلەمانی کوردستان منیش وەك ئەندامێکی پەرلەمان بەشێك لەو بەرپرسیارێتیە بخەمە ئەستۆی خۆم وهەوڵی چارەسەر کردنی بدەم، کاتێك کەمن بەرچاوم ڕوون نەبێت، بەڕاستی جێگای گومانە قسە لەسەر بابەتێکی لەو جۆرە بکەین، ئێستا ئێمە دەزانین لەتازەترین لێدوانیدا بەڕێز سەرۆکی هەرێم ئاماژە بەوە دەکات ئەڵێت ئێمە تاکۆتایی ساڵی 2012 هەوڵ دەدەین هێزی پێشمەرگە یەکبگرێتەوە، یەعنی کەوابێ ئەم هێزە هێشتا هێزێکی یەکگرتوو نیە دابەشکراوە لەسەر بنەمای حزبی، ئەی من چۆن بزانم هۆکارەکە ئەوە نیە؟،

كە بۆ نموونە حكومەتی عێراقی زاتی ئەوە دەكات، لەبەر ئەوەی ئامارێكی دروستی لەبەردەستدا نیە، لەبەر ئەوەی ئەم هێزە بەگەڕانەوە بۆ لێدوانەكانی بەڕێز سەرۆكی هەرێم بە هێزێكی حزبی تەماشای بكات و بودجەكەی نەنێرێت، بۆیە زۆر گرنگە ئەم مەسەلەیە لێرە ساغ بكەینەوە و پشتیوانی بكەین بۆ ئەوەی چارەسەری بكەین، بۆیە هیوادارم ڕوونكردنەوەی تەواو لەسەر ئەو بابەتە بدرێت، بۆ ئەوەی بەرچاوڕوونیمان هەبێت بەئومێدی ئەوەی چارەسەری بكەین، چونكە لەئەنجامدا ئەوە قوتی خەڵكە، بابەتێكی تری گرنگ كەبەلای منەوە زۆر گرنگە، من نالێم حكومەتی هەرێمی كوردستان پلانی نیە، بێگومان پلان هەیە، بەس ئەو پلانەی كە حكومەت هەیەتی، پلانێكی زۆر زانستی نیە، پلانێكی پێشكەوتوو نیە، پلانێك نیە كەبتوانێت بەشێوەیەكی باش قوەتێك بدات بە گەشەكردنی ئەم وڵاتە لەهەموو بوارە جیاوازەكاندا، یەعنی سەیر دەكەین لەحكومەتی هەرێمی كوردستان ساڵانە بۆ مەسەلەی چارەسەركردنی كێشەی عجز وەك برادەران باسیان كرد، پەنای بۆ دوو حاڵەت بردووە، ئەمە بووە بە عورف، یەعنی بووە بە بنەما، من ئێستا گومان دەكەم كە ئەمە پلانەكەی حكومەت بێت، پلانەكەی حكومەت لەبەر ئەوەی پلانێكی دروستی نیە بۆ چارەسەری كێشەی عجز، پەنای بۆ پلانێكی تری ئاسا، بەڵام مەترسیدار بردووە، ئەوەیە كە ساڵی دارایی لە 12 مانگەوە كراوە بە 6 مانگ، یان 5 مانگ، كاتێك كەپارەی پرۆژەكان تەواو نابن، ئەم پارانە خەرج دەكرێن بۆ بودجەی بەكاربردن، یەعنی پارەی بەڕێوەبردن، پارەی قوتابخانە، پارەی نەخۆشخانە، ڕێگاوبان، ئاودێری، ئەمانە كەڕاستەوخۆ پەیوەندی بەخەڵكەوە هەیە، لەبەر ئەوەی لەماوەی ئەو شەش مانگە تەواو نابێت ئەو بڕە پارەیە دەمێنێتەوە، وەكو جەنابی وەزیر لێرە دانی پێداناو باسی كرد، ئەیگوازێتەوە بۆ خەرجی بەكار بردن، یەعنی ئەوەی لێرەدا بۆ من مایەی سەرسوڕمانە، ئەوەیە كەئێمە لە پەرلەماندا بەدەقی یاسایی پێشتر ساڵی پار، ئەوەمان چەسپاندووە كەناكرێت و قەدەغەیە، پارەی پرۆژەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی بەكارهێنان بگوازرێتەوە، كەچی وەزیری دارایی لێرە خۆی ئاماژەی پێدا، بەس پەرلەمان ڕاناچەڵەكێ، هیچ ڕوونادات، یەعنی یاساییە، ئەمە خەتەرێكی زۆر گەورەیە لەسەر پەرلەمان، نەپرسێت ئەی خێرە ئێمە یاسایەكمان داناوە ماددەیەكی تێدایە كەتۆ پێشێلی دەكەیت، دەبێت هەڵوێستی پەرلەمان چی بێت؟، ئەمە جێگای پرسیارە، ئەوەی كەمن لێی تێگەشتووم لەبەر ئەوەی حكومەت پلانێكی سەركەوتووی نیە، پەنا بۆ ئەو ڕێگا مەترسیدارە دەبات، بەڵام حەقیقەتێك هەیە كە بەڕێز وەزیری پلاندانان لەم ڕۆژانەدا ئاماژەی پێكرد، هەر دوێنێ بوو باسی ئەوە دەكات كە لەمەسەلەی كورتهێنان ئەوە تەنها ئێمە نین كەكورتهێنانمان هەیە، بەڵكو عێراقیش كورتهێنانی هەیە، ئەمە ڕاستە زۆربەی وڵاتان هەیانە، ئەمریكاش هەیەتی، ئەمە شتێكەو ئاساییە، بەڵام ئەوەی كەئێمە هەستی پێدەكەین لەهەرێمی كوردستان، كەساڵانە زیاتر لە 10 تریلیۆن دینار پەسەند دەكرێت لەپەرلەمانی كوردستان، ئەمساڵ زیاتر لە 13 تریلیۆن دینارە، ئەوەی كە دەیبینین لەڕاپۆرتەكەی حكومەت كەتەماشای دەكەین، من ناچمە سەر پەڕەكان، كەسەیری ڕاپۆرتەكەی حكومەت دەكەین، یەعنی چۆن مامەڵەی لەگەڵ بودجەدا كردووە، بودجەی هێناوە پارەی وەرگرتووە، پارەی هێناوە

دابەشی کردووە، لەڕاپۆرتەکەدا هیچ پلانێکی تێدا نیە، هیچ هونەرێکی تێدا نیە، منیش دەزانم ئەوە بکەم، یەعنی بۆ نموونە ئەم بڕە پارەیە هاتووە لە عێراقەوە، دابەشی کردووە ئەوەندەی بۆ وەزارەتی تەندروستی، ئەوەندەی بۆ پەروەردە، ئەوەنـدەی بـۆ وەبـەرهێنان، یـەعنی لەڕاپۆرتـەکـەدا پـەیامێکی ئـابووری، پـەیامێکی دارایی تێدا نیە، یەعنی گرفتی سەرەکی ئەوەیە، یەعنی ئێستا من دەڵێم گریمان کورتهێنان ڕاسـتە، ئەمسـاڵ 2 تریلیۆن کورتهێنان هەیە، بەڵام ساڵی پاریش هەبوو، ساڵی پێراریش هـەبوو، بـەڵام پرسـیارەکە لێرەدایـە یەعنی وەزارەتی پلاندانان، وەزارتی دارایی، چ پەیامێکی بۆ ئێمە پێیە بڵێت لەسەر بنەمای ئەم خاڵەو ئـەم خاڵە هەوڵ دەدەم کورتهێنان لەساڵی 2013 پڕبکەمەوە، بۆ منی پەرلەمانتار، بۆ منی هاووڵاتی، ئـەم خاڵـە گرنگە، تا باسی ئەوەم بۆ بکەیت کەچەند پارەت بۆ وەزارەتـی پـەروەردە دابـین کـردووە، ئەمـە فـەنی تێـدا نیە، ئەمە ئاسانە، چ پێویست دەکات، دەستی خۆش بێت، ئەگەر منیش بم هەر ئـەوە دەکـەم، بـەڵام ئـەوەی کەگرنگـە بـۆ وەزارەتـی دارایـی و پلانـدانان لەچوارچێوەی پلانێکـدا پـێم بڵێـت لەسـەر ئـەم بنەمایـە ئـەم کورتهێنانە پـڕ دەکەمـەوە، بـەڕێزان یـەعنی ئێمـە نـەتوانین لـەماوەی 3 سـاڵدا کورتهێنـانی 2 تریلیـۆن پـڕ بکەینەوە، یەعنی هەرچاوەڕێی ئەوە بکەین کەحکومەتی عێراقـی پارەمـان بـۆ بنێرێـت تـا پـڕی بکەینـەوە، بەڵام خۆ ئێستا هەمووولایەکمان بیر لەوە دەکەینەوە کە دەوڵـەتی کـوردی دروسـت بکـەین، دەوڵـەتی کـوردی دروست بکەین، ئەوکاتە 15 تریلیـۆن دینارەکـەی بودجـە ئـەبێت هـەمووی لەکوردسـتانەوە بەدەسـت بێـت، ئەی ئێمە نەتوانین 2 تریلیۆن لەماوەی 3 سـاڵدا پڕبکەینـەوە، ئـەی چـۆن دەتـوانین بـیر لەدروسـت کردنـی دەوڵەتی کوردی بکەینەوە، کەخەونی مێژینەی هەموو لایەکمانـە، یـەعنی ئەمـە مەسـەلەیەکی زۆر گرنگـە، بۆیە تکایە دەرفەتم پێ بدەن، کەقسەکانم بکەم، گەر گوێش نەگرن ئاساییە، یـەعنی بـەپێی زانسـتی دانـانی بودجە، وەکو لەسەرەتاوە ئاماژەم پێکرد مەسەلەی کورتهێنان، ئێمە یەکەم وڵات نین کـە بودجـە دادەنـێین، یەکەم وڵاتیش نین کەکورتهێنان ڕووبەڕوومان بووەتەوە، هەرچی وڵات هەیـە بودجـە دادەنێـت وزۆریشـیان کورتهێنانیان هەیە، مەسەلەی کورتهێنان بۆ نموونە وەزارەتی دارایی، وەزارەتی پلاندانان، حکومەت، یەعنی لەزانستی دانانی بودجەدا تـۆ 2 ڕێگـات هەیـە، لەسـەر دوو ئاسـت هـەوڵ بۆچارەسـەری کورتهێنـانی بودجـە بدەیت، بـەڵام لەڕاپۆرتـەکەی حکومەتـدا نیـە، یـەعنی تـۆ پلانـی کورتخایـەنت ئـەتوانی هـەبێت، ئـەتوانیت پلانی درێژخایەنیشت هەبێت، لەپلانی کورتخایەندا حکومەت لەکوردسـتان بێـت، لەبەغـدا بێـت، لەسـۆماڵ بێت، لەبەریتانیا بێت، ئەتوانێت لەماوەیەکی زۆر کورتدا هەوڵ بدات کۆمەڵێك لەو خەرجیانەی کەبۆ شتی ناپێویست دەڕۆن، ئەتوانێت کەمی بکاتەوە، یان بیبڕێـت، بـەڵام لەهـەرێمی کوردسـتان قـەت ئەمـە ناکرێـت، یەعنی بۆ نموونە با پرسیار بکەین، لەهەرێمی کوردستان وەکو من بەتەواوی لەسەر ئـەوە سـاغ بوومەتـەوە کەساڵی دارایی لێـرە بـەپلان بـووە بـە 6 مـانگ، بـەڵام سـەیربکە ئـەو بـڕە پـارەی کەدادەنـدرێت بـۆ کـڕینی ئەسـاس بـۆ دامودەزگاکـانی حکومـەت، زیـاتر لـە 20 ملیـار دینـار دانـراوە، بـەس مـن لـەخۆتان دەپرسـم و خۆشتان بچن بپرسن، بڕۆن لەمەخزەنەکانی وەزارەتـەکان بگـەڕێن، بـزانن لەمەخزەنـەکان چـەند سـەیارەو چـەند قەنەفـەو چـەند سـۆپاو چـەند سـپلیت وچـەند سـەلاجەو موبەریـدەو شـتی تێدایـە کـەزۆر ئاسـان

دەتواندرێت چاك بكرێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی پلانێك نیە بۆ كۆنترۆڵ كردنی ئەم بابەتە، ئەمە پلانێكی ئابووریە، یەعنی چۆن من لەماڵی خۆم خەمی پارەكەی گیرفانی خۆمە، دەبێت حكومەتیش وابێت، بەس حكومەت بیر لەوە ناكاتەوە كەچۆن هەوڵ بدات، كە ئامادەیە زۆر بەئاسانی 20 ملیار دینار دابنێت بۆ ئەساس، بەڵام بیر لەوەناكاتەوە هەوڵی ئەوە بدات كەبەد مەسرەفی یان دەست بڵاوی نەبێت، جۆرێك لەبەرپرسیارێتی هەبێت بەرامبەر بەو كەرەستانەی كەلەبەردەستدایە بەكاری دەهێنێت، یەعنی هاوڕێیەكم لەم ڕۆژانە پێم گەشت، باسی ئەوەی كرد تازە دامەزراوە چووەتە یەكێك لەدەوائیرەكانی حكومەت، لەم زستانەدا باسی ئەوەی كرد كەسۆپا نەبووە بەكاری بهێنن، وتوویەتی بۆ سۆپا نیە؟ وتوویانە بۆمان ناكڕن، وتوویەتی ئەی كۆنەتان نیە، وتوویانە باهەمانە، كەڕۆشتووەتە مەخزەنەكە بینیویەتی 5 سۆپای تازەی تێدایە، بەس لەبەر ئەوەی پلیتەكەی كۆن بووە، كەس نیە چاكی بكات، ئەمە نموونەیەكە، مشتێكە لەخەروارێك، دڵۆپێكە لەدەریایەك، حكومەت وەك وتم بەرپرسیارێتیە، پارە پارەی خەڵكە دەبێت دەستی پێوە بگرێت، یان نموونەیەكی تر، ئێمە مادام خەمی وڵاتەكەمانە، مادام وڵات وڵاتی ئێمەیە، ئەبێت دەست بەپارەكەیەوە بگرین، دەبێت وابكەین كە ڕەزیل بین بەرامبەر بەو پارەیە، یەعنی ئەبێت وابكەین كەبەم پارەیە بەشێوەیەكی باش پەرە بەوڵات بدەین، ئێمە یەك ساڵ نەبوونی پلان لە بودجەی یەك ساڵدا دەبێت ئەم مەترسیەمان لەبەرچاو بێت، نەبوونی پلان لەبودجەی یەك ساڵدا ڕەنگە 10 ساڵ دوامان بخات لەپێشكەوتن، یەعنی ئەبێت لەكاتی ئیشكردنمان ئەوەمان لەبەرچاو بێت، یەعنی جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، سەرۆكایەتی حكومەت زۆربەی وەزیرە بەڕێزەكان، زۆربەی بەرپرسەكان ئەمە مەسەلەیە دەبێت لەبەرچاو بگیرێت، كاتێك كەلەشوێنێكەوە سەردانی شوێنێكی تر دەكەیت، با 10 سەیارەت بەدواوە نەبێت با 2 سەیارە بێت، كاكە بەنزینەكەی پارەی خەڵكە با فێر بین ئەمە بكەین، نموونەیەكی تر پێم خۆشە باسی بكەم، هەر ئەوەی كەدەچێتە خانەی ڕێگرتن لە بەهەدەردان و دەست بڵاوی، ئەمساڵ نزیكەی 20 ملیار دانراوە بۆ پاككردنەوەی دامودەزگاكانی حكومەت، ئەی توخوا دەزگایەك شەش مانگ ئیش بكات، وەزارەتێكی وەك وەزارەتی پیشەسازی كە یەك پرۆژەی جێبەجێ نەكردووە، توخوا گوناح نیە پارەی بۆ تەرخان بكەیت تا وەزارەت پاك بكاتەوە، لەكاتێكدا 5 تا 6 هەزار فەرمانبەری هەیە، ئەبێت مەسەئەلەی پاك ڕاگرتن وپاكوخاوێنی دەبێت بیكەیت بەكولتوور، تۆ ئەبێت بنەمای دەوڵەت دابنێیت، جا ئەگەر حكومەتێك پلانی نەبێت ئەمە بكات بەكولتوورێك كەخەڵك سەر مێزەكەی خۆی پیس نەكات، ژوورەكەی خۆی پیس نەكات، ئەی دەوڵەتداری چۆن وادەكرێت تۆ هەر پارە دابەش بكەیت؟، گرفتێكی تر كەلەڕاپۆرتەكەی حكومەت نەهاتووە، مەسەلەی دۆزینەوەی هەلی كارە، یەعنی هەلی كار زۆر گرنگە، بەپێی ئامارێك كەلەلای منە، ئامارێكی زۆر فەرمیە، ڕێژەی بیكاری لە ئێستادا 15٪ یە، ئاخر ناكرێت لەڕاپۆرتێكی حكومەتدا پێم نەڵێت ڕێژەی بیكاری 15٪یە وەعدتان پێ دەدەم ئەمساڵ 5٪ی چارەسەر بكەم، یەعنی ئەمە ئەركی ڕاپۆرتەكەی حكومەتە كە ئەمە بڵێت، ڕێژەی هەژاری، لەگوندەكان لە 13٪ یە لە ناحیەو قەزاكان نزیكی لە 10٪یە، ئەركی حكومەتە بەمن بڵێت باسی ئەوەم بۆ نەكات چەند پارەی

داوە بـەوەزارەتی تەندروسـتی، چـەندی داوە بـەوەزارەتی پێشـمەرگە، باسـی ئـەوەم بۆبكـات، ئەمـە كـاری پەرلەمانە، پێم بڵێت لەماوەی ساڵی 2012 لە 13٪ی هەژاری لەگوندەكان ئەكەم بە لە 10٪ كە 3٪ی كەم دەكەمەوە، لەهەلی كاردا، وەزارەتێكمان هەیە بەناوی وەزارەتی پیشەسازی وبازرگانی، ئەم وەزارەتە زۆربەی پەرلەمانتارە بەڕێزەكان دەزانن 6 هەزار فەرمانبەری هەیە، وەزارەتێكە كە پیشەسازی وبازرگانی كۆڵەكەی پشـتی وڵاتـانی پێشكەوتووە، ئـەمریكا، ئـەڵمانیا، وڵاتـانی تـری پیشەسازی، ئـەم وەزارەتـەی ئێمـە 6 هـەزار فەرمانبـەری هەیـە، 70 ملیـار دینـاری بـۆ دانـراوە، 5 ملیـار دینـاری بـۆ دانـراوە بـۆ پـرۆژە، سـاڵی پـاریش بەهەمان شێوە، ساڵی پار كۆمەڵێك پرۆژەی بۆ دانرابوو وتی جێبەجێ نەكراوە، هەموو ساڵێك ئەم وەزارەتە وا دەكات لەحكومەتی هەرێم بە 50 ملیار دینار یان زیاتر بەزیانەوە دەربچێت، ئـەم وەزارەتـە بـووە بـەبار بەسـەر شـانی خەڵكـەوە، یـەعنی گرفتەكـە لێرەدایـە، ئەگـەر ئـەم وەزارەتـە نـەتوانێت لەچوارچـێوەی پیشەسـازیدا دەرفـەتی كـار بـۆ خـەڵك بدۆزێتـەوە ئـەی كـاری حكومـەت وپـلان لەكوێیـە؟، یـەعنی ئەمـە ئیشكالەكەیە، ئەگەر وەزارەتیكە هـەر بـۆ ئەوەیـە كـەنازانم بـۆ چیە، ئـەوە لەگـەڵ وەزارەتێكـی تـر تێكـەڵی بكەن، بۆ ئەوەی سەیارەكانیان وكۆمەڵێك لەبیناكانیان چۆڵ بێت، خۆ من نازانم چۆنە، بەس چارەسـەرێكی بكەن بۆ ئەوەی حكومەت تۆزێك بچووك بكرێتەوە، یەعنی كارەسـاتە بـیر بكەنـەوە لـەوەزارەتی پیشەسـازی یەك لەحزە، دەزانن وەك چی وایە، حەز دەكەم نموونەیەك بێنمەوە، وەك ئەوە وایە كارگەیەك دابنێیت بە 100 ملیۆن دینار، 20 كرێكاری بۆ بگریت، هەموو مانگێك 2 ملیۆن دیناری پێ بدەیت، بەڵام بە مۆلیـدەو بەئیشوكارەكانیەوە هەموو مانگێك 10 ملیۆن دینار خەرجی بكەیت، بەڵام لەكۆتایی مانگدا 2 ملیۆن دینار قازانجت بۆ بكـات، ئـەی مـن كارگەیـەكی وام بۆچیە؟، ئـەبێت هـەوڵی چارەسـەركردنی ئـەم كێشـەیە بـدەن، ئەبێت حكومەت لەم مەسەلەیەدا ڕابچڵەكێت، ئەبێت خەمی ئەم مەسەلەیە بخوات، من هەنـدێ شـت هەیـە دەیخەمە ڕوو كەڕەنگە ئەگەر چارەسەر بكرێن نـەك هـەر عجزەكـە نامێنێـت ڕەنگـە داهاتیشـی هـەبێت بـۆ حكومەت، یـەعنی لـەڕاپۆرتی حكومەتـدا پێمـان ناڵێـت ئەمساڵ دەتـوانین سەرچـاوەكانی داهـات لەئەوەنـدە بگوازینەوە بۆ ئەوەندە، بۆ نموونە ساڵانە 10 ملیۆن دینارمان دەست دەكەوێت، بـەڵام بـەحوكمی بودجـەی ئەمساڵ سەرچاوەكانی داهات زیاد دەكەین بەوەی كەكۆمـەڵێك كارگـە زیـاد دەكـەین، بـەوەش سەرچـاوەكانی داهات ساڵانە دەكەین بە 20 ملیۆن دینار، حكومەت دەبێت ئـەم پلانـەی هەبێـت، بەداخـەوە نیـەتی، نـەك هەر ئەمەی نیە، بەڵكو وەكو برادەران ئاماژەیان پێكـرد، هـەرێمی كوردسـتان نـەك حكومـەت ئـەوەی كـەمن هەستم پێكردووەو پێی گەیشتووم، نەك هەوڵ بۆ ئەوە نادات سەرچاوەی داهات زیاد بكات، بەڵكو گرفتـاری دیار نەبوونی داهاتەكانی تریشە، ئێستا ئەمە سیدیەكە لەبەرچاوە ئاماژە بە برەكەی نادەم بەس ئـەو ڕێـژە نەوتەی كەلەمەدا هەیە، لەڕێگەی مەرزەكانەوە ڕۆشتووە، بەس باجەكەی وداهاتەكەی ئەوەندە زۆرە، ڕەنكە كەس بڕوا نەكات، دە ئەمە مەنتقی تێدا نیە كەئەم پەرلەمانە ئاگاداری ئەمـە نـەبێت، ئـەوەی كەهاتووەتـە پەرلەمانی كوردستان لەداهاتی وەزارەتـی سامانە سروشـتیەكان بڕێكـی زۆر كەمـە، لـەداهاتی وەزارەتـەكانی تریش لەكۆی داهاتی هەرێمی كوردستان زۆر كەمە، ئەوەی كەلەم سیدیەدا هەیە 10 بەقـەدەر ئـەوە كەمـە

کەهاتووەتە پەرلەمانی کوردستان، ئەگەر حسابی بکەین، وەزارەتی سامانە سروشتیەکانمان هەیە، ئەم وەزارەتە زۆرمان لەسەر داهاتەکەی وتووە، کەوەکو پێویست دیار نیە، بەس ئیشکالێکی تر ئەوەیە کەئەمسالْ لە بودجەی تەشغیلی نزیکەی زیاتر لە 500 ملیار دینار بۆ بودجەی تەشغیلی دانراوە، بەڵام لە لیستێکی تردا تریلیۆنێك و75 ملیار دینار هاتووەتە پەرلەمان، کەئەمیش هەر داهاتی ئەو وەزارەتەیە، بەڵام جارێکی تر ئەم داهاتە بەسەر بەڕێوبەرایەتیەکانی دابەشکردنی سووتەمەنی لە سلێمانی، دهۆك، هەولێر دابەشکراوەتەوە، یەعنی پرسیارەکە لێرەدایە، بۆچی ئەم بەڕێوەبەرایەتیانە ئەم دامودەزگایانەی سەر بەوەزارەتی سامانە سروشتیەکان دووجار خەرجیان بۆ دابندرێت؟، ئەمە پرسیارێکە دەبێت ڕوون بکرێتەوە، ساڵانە پارەیەکی زۆر، ئەوەی پێی دەڵێن سوودی کۆمەڵایەتی، بەخشین، ئەمانە زیاد دەکات، ساڵی دارایی حکومەت خۆشبەختانە هەر کورت دەبێتەوە، بەخشین وسوودی کۆمەڵایەتی هەر زیاد دەکات، ڕێك وەکو ئەوە وایە کەسێکت گرتبێت ئیشت بۆ بکات، ڕۆژانە لەباتی ئەوەی کەلە 100٪ی ئیشەکەت بۆ بکات 10٪ی ئیشەکە بۆ ئەوەی تۆ 100٪ ی کرێکەی پێ بدەیت، ڕۆژی دووەم 9٪ی ئیشەکە بکات، بەڵام تۆ 110٪ ی کرێکەی پێ بدەیت، ئێمەش لەباتی ئەوەی لێپرسینەوە لەحکومەت بکەین، کەچی سەیر دەکەین نەلێپرسینەوەی لەگەڵ دەکرێت، ئەوەشی کەپێویست بکات بۆ هەرشتێك بۆی زیاد دەکرێت، لەبەخشین، لەسوودی کۆمەڵایەتی، لەخۆشگوزەرانیدا، بەڵام پرسیارێکی زۆر گرنگ، بەخشین لەگەڵ سوودی کۆمەڵایەتی هاتووە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی بێکاری و کێشەی نەخۆش، بەڵام پرسیارێك هەیە زۆر جدی، یەعنی ئێمە ڕۆژانە لەکەناڵی زۆربەی حزبەکانەوە لەکەناڵە سەربەخۆکانەوە دەبینین کەچەندین نەخۆش پیشان دەدرێت کە داوای کۆکردنەوەی پارەیان بۆ دەکرێت، ئەی ئەم پارەیە بۆ ئەمانە نەبێت بۆ کێیە؟، پرسیارەکە ئەوەیە؟، دەبێت ئەگەر ئەم پارەیە بۆ ئەم خەڵکە نەبێت بۆ کوێ دەچێت؟، ئەگەر پێیان دەدرێت بۆچی داوا لەخەڵکی تر دەکەن؟، یەعنی ئێستا من ئەمڕۆ کاك ئاسۆ ئاماژەی بەوەکرد کە ملیۆنێك و180 هەزار کەس لە بودجەی هەرێم مووچە دەخۆن بەشێوەیەك لەشێوەکان، کە ئەو پێی وابوو ئەمە دەستکەوتێکە، بەڵێ لەسەر ئاستێك لەئاستەکان ئەمە دەستکەوتە، بەڵام لەسەر ئاستێکی تر ئەمە کارەساتە؟، وای دابنێن کەمن ئەمڕۆ پەرلەمانتار نیم، پەیامی بۆیاخچیەکی بازاڕم پێیە، من کرێکارێکم یەعنی لەوەزارەتی دارایی و پلاندانان و حکومەت دەپرسم، بەشە بودجەی من لە بودجەی ساڵی 2012 لەکوێدایە؟، مەسەلەی بودجەی ئەوە بودجە هی هەمووانە، یەعنی ئەبێت لەدابەشکردنی بودجە عەدالەتی کۆمەڵایەتی دەستەبەر بکرێت، یەعنی ئەبێت بەشێوەیەك لەشێوەکان کەسێك لەگوندەکانە، بڕۆ زۆربەی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان گەڕاون لەگوندەکان چاوتان بەچەند کەسی هەژار کەوتووە، کەنە مووچەخۆری حکومەتە نەخانووەکەی بەکەڵك دێت، نەسەیارەشی هەیە، نە ساڵی جارێك دێت بۆ شار، هیچ حەقێکی لەم بودجەیەدا نیە، بۆیە دەبێت حکومەت عەدالەتێکی هەبێت ئەم بودجەیە لەسەر بنەمای عەدالەتی کۆمەڵایەتی دابەشبکات، ئەبێت لەسەر ئەم بنەمایە ڕاپۆرتی حکومەت بێت بۆ من، ڕاپۆرتی حکومەت من متمانەی تەواوم هەیە، 50 ملیار دیناری داناوە بۆ دەستەی وەبەرهێنان کەدڵنیام خۆ ڕەقەمێکە ئەمە

ئاسانە، هیچ گرنگیشی بۆ من نیە، بۆ خەڵکیش گرنگی نیە بڕوا بکەن، دیارە نموونە زۆرە بەس پێویست ناکات باسی بکەم، چونکە تا ئاستێك پەیامەکەم گەیشت، کۆمەڵێك شت هەیە دەمەوێت لەکۆتاییدا ئاماژەی پێ بکەم، سەرچاوەیەك چ بۆ حکومەت، چ بۆ خەڵك، چ بۆ زیاد کردنی سەرچاوەکانی داهات، چ بۆ خەڵك بێت، چ بۆ حکومەت بێت، ڕاستە مەسەلەی ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانە، ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان بەڕێزان بەپێدانی 25 ملیۆن دینار بەگوندنشینێك گوندێك قەت ئاوەدان نابێتەوە، پەرە بەکشتوکاڵ وئاژەڵداری نادرێت لەگوندەکان، ئەگەر 25 ملیۆن دینار بدەیت بەگوند نشینێك، ئەبێت حکومەت لەچوارچێوەی پلانێکدا هەوڵی ئەوە بدات جیاوازی لەنێوان شارو گوند نەهێڵێت، تۆ بۆ گوند نشینێك قەڵایەك دروست بکە، بەڵام ئەگەر لەتەنیشت قەڵاکەی ئەودا قوتابخانەیەك نەبێت، ئەگەر لەتەنیشتی نەخۆشخانەیەکی باش نەبێت و کارگەیەك نەبێت ئیشی تێدا بکات، ئەگەر ئالیك وپێداویستی تری نەبێت بۆ حەیوان و کیماوی نەبێت بۆ کشتوکاڵی، گوند بەمە ئاوەدان نابێتەوە، خەڵك هەیە ئێستا لەگوندەکان خانووی دروست کردووە لەسەر سلفەی عەقار، بەڵام ئێستا پارەی نیە کەساڵانەی سلفەکە بداتەوە، یەعنی تۆ ناکرێت تەنها لەیەك ڕووەوە سەیری ئەم پرۆسەیە بکەیت، سەیری ئەم مەسەلەیە بکەیت، دەبێت سەیری هەموو ڕووەکانی بکەیت، تۆ کەسێك یان هاووڵاتیەکی خۆت قەرزار دەکەیت، بەڵام ئەبێت پلانێکی بۆ دابنێیت دوایی چۆن ئەم قەرزە بداتەوە، ئەبێت وای لێبکەیت کەدڵی بەخانووەکەی خۆش بێت، ئەبێت لەسایەی ئەو خانووەدا سەرچاوەکانی تری داهات وخۆشگوزەرانی بۆ دابین بکەیت، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە نەك 25 ملیۆن بەڵکو 100 ملیۆنیان پێ بدرێت، بەڵام ئەم پارەیەش هیچ ناکات، چونکە پلانی لەگەڵ نیە، بۆیە تکا دەکەم با پلان هەبێت، مەسەلەیەکی تر پێدانی قەرزە، قەرزی پیشەسازییە یان قەرزی بچووکە بۆ گەنجان، کارێکی زۆر باشە چەند بکرێت قەرز بەخەڵك بدرێت بۆ ئەوەی کەئیش بکات، بەڵام زۆر خەتەرە بەشێوەیەك بیدەیت کە ئەم کەسە بخەیتە ژێر قەرزەوەو دواتر لەژێری دەرنەچێت، گەنجی واهەیە بۆ قەرزی بچووك چووە دوکانێکی گرتووە، لەمانگی 11 ساڵی 2011، چونکە بەپێی ڕێنماییەکان دەبێت دوکانەکە بگریت، ئەبێت هەموو ئەساسێکی تێدا دابنێیت، هەموو پێداویستیەکانی هەبێت، لیژنەیەك دێتە سەری ئینجا قەرزەکەی پێ دەدرێت، دوکانەکەی داناوە ساڵی 2012 هاتووە، دەڵێن قەرز نادرێت، تا ئێستاش ئەم بەدبەختە هەر کرێ دەدات، ئێ باشە ئەمە مەنتقی تێدایە، سەدجار هاوار دەکەیت بۆ حکومەت، لە تەلەفزیۆن هاوار دەکەیت، کابرا هاوار دەکات بەس چارەسەر ناکرێت، ئەمە ئیشکالە دەبێت حکومەت چارەسەری ئەم مەسەلانە بکات، مەسەلەی قەرز جارێ هەر بووە بەکێشەیەکی زۆر گەورە، بووە بەنەخۆشی نەفسی بۆ هاووڵاتیان، یەعنی بەڕێز وەزیری دارایی لێرەیە، ئاگادارە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان حەزدەکەم تۆ ئەم مەسەلەیە دیفاعی لێ بکەیت، قەرز بەپیشەسازی بدرێت، بەخوێندن بدرێت، بەکشتوکاڵ بدرێت، بە سلفەی زەواج و عەقار بدرێت، یان دەبێت کەفیل بێنیت، سەیرکەن ئەبێت کەفیل بێنیت، تۆ سەیری ئەم حیکایەتە بکە، من فەرمانبەرم، ئەمەوێت بچم سولفەی عەقار وەربگرم، ئەبێت بڕۆم داوا لەفەرمانبەرێکی تر بکەم کە ببێت بە کەفیلم، خۆم ناتوانم ببم بە کەفیل، ئەگە پۆلیس بم

ناتوانم ببم بە کەفیل، پێشمەرگە بم ناتوانم ببم بەکەفیل، ئاسایش بم ناتوانم، ئیلا ئەبێت بچم داوا لەیەکێکی تر بکەم، یەعنی ئەمە دروست کردنی کێشەیە بۆ خەڵك، ئەم وڵاتە هەموو بووە بەکەفیلی یەکێکی تر، کەس نایکات بۆ کەس، ئێستا ئەمە رێگریە حکومەت دروستی دەکات بۆ خەڵك، یەعنی تۆ قەرز دەدەیت بەخەڵك دەڵێی من پارەکەت پێ دەدەم، بەڵام دونیایەك کێشەت بۆ دروست کردووە، بەیەك دونیا رۆتینیات دەستی پێ ناگات، پەشیمانیشە لەوەی کەوەری بگرێت، یەعنی سەیر بکە لەقەرزی سولفەی عەقار، لەم ماوەیە گەڕاوین زۆربەی برادەرانم چوونەتە گوندەکان، لەگوندەکان کابرایەکی گوندنشینی داماو یەك فەرمانبەر ناناسێت لەشاردا، هیچ سەرچاوەیەکی داهاتیشی نیە، خەڵك متمانەی پێناکات ببێت بەکەفیلی، وەڵڵاهی رۆشتووە بۆلای خەڵك ببێت بە کەفیلی وتوویانە نابین یان وتوویانە دەبین بەس دەبیت نیوەی قەرزەکە بدەیت بە ئێمە کەلامان بێت، دە وڵات ئاوا ئاوەدان نابێتەوە، بەمە کێشە دروست دەکەیت، ئەمە گەندەڵی بەدوادا دێت، یەعنی ئەبێ چارەسەری ئەم کێشانە بکرێت، یەك دونیا رۆتینیات هەیە، بودجە نەك ناگات بەخەڵك ئەوەشی کە بەحساب دەگات بەخەڵك یەك دونیا سەرئێشەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەپێی ئامارێك کەلەبەردەستی مندایە، ئەو کەسانەی کەکرێچین لەگەڵ ئەو کەسانەی کە زیاتر لەخێزانێك لەخانوویەك دەژین، زیاتر لە 300 هەزار کەس هەیە، کە شوێنی نیشتەجێبوونیان نیە، یەعنی ئامارەکە دەڵێت 400 هەزار، بەس من دەڵێم 300 هەزار، حکومەتی هەرێمی کوردستان پێم ناڵێت لە 2012 من چەند لە٪ ی ئەم بێ شوێنیە چارەسەر دەکەم، ئەتوانم چەند جێگای نیشتەجێبوون دروست بکەم بۆ خەڵك، دەستەی وەبەرهێنانیان دروست کردووە، زەوی خەڵك دەدرێت بەکۆمپانیاکان، زەوییەکی جوان دەدرێت بەکۆمپانیا، من نموونەیەکتان لەکەلار بۆ دێنمەوە، زەوییەك دراوە بەوەبەرهێنێك، زەوییەکە بفرۆشە، ئەتوانی 200 خانووی پێ دروست بکەیت بۆ خەڵکی هەژار، بەڵام وەبەرهێنەکە کردوویەتی بە 100 خانوو، بە نرخێك دەیفرۆشێت کەدەوڵەمەندیش ناتوانێت بیکرێت، ئێ توخوا ئەمە پلانە، هەموو وەبەرهێنانێك وایە.

یەعنی ئەمە لەسلێمانی وایە، لە هەولێر وایە، لەدهۆك وایە، ئیشکالەکە ئەوەیە حکومەتی هەرێم لەبەر ئەوەی پلانی سەرکەوتووی نیە، نەك هەر نەبووە بەمایەی خێروخۆشی بۆ خەڵك، بووەتە مایەی خەم وخەفەت بۆ خەڵك، بووە بەمایەی بەهەدەردان، یەعنی دەبێت ئەمانە چارەسەر بکرێن، ئەمە خەمە من باسی دەکەم، من پێم خۆشە ئەم حکومەتەمە زۆر بەتوانا بێت، من پشتیوانی هەر پرۆژەو پلانێك دەکەم کە بەدڵی خەڵك بێت، وەعدتان پێ دەدەم، ئەوەی کەدەمێنێتەوە باسی بکەم، تەنها خاڵێکە کەبەلامەوە گرنگە، منیش گوێم لەو چاوپێکەوتنەی بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی بوو، بەڵێ باسی ئەوەی کرد کەمووچەیەکی زۆر بۆ خانەنشینی پەرلەمانتار دەڕوات، بەڵێ منیش دەڵێم دەڕوات وحەقە ببڕدرێت، بەڵام سیوەیل خان زۆر ڕاست دەکات، لەهەرێمی کوردستان منیش کەسوکارم پێشمەرگەیە، قوربانی گەورەشمان داوە، جەنابی سەرۆك ئیجازەم بدە، بەڵام بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، حەقی پەرلەمانە، حەقی بەڕێز بریکاری وەزارەتە، نزیکەی 70 تا 80 هەزار کادیری حزبی تەمەنی نەگەشتووەتە تەمەنی خانەنشینی

بەمووچەی گەورە خانەنشین کراون، ئەمە بەهەدەردانە، کەسێك یەك ڕۆژ خزمەتی گشتی نەکردبێت، تۆ مووچەی گشتی پێ بدەیت، پارەی خەڵکی پێ بدەیت، من لەوە ناترسم پارەی خەڵك دەبات، لەوە دەترسم بەها بۆ خزمەتی گشتی نامێنێت، فەرمانبەرێکی داماو 30 ساڵ خزمەت دەکات، بە 700 هەزار دینار خانەنشین دەکرێت، لەولاوە کادیرێکی حزبی بە ملیۆنێك خانەنشین کراوە، بێ ئەوەی یەك ڕۆژ خزمەتی کردبێت، ئەمە وادەکات کە فەرمانبەر ئیتر وەلائی بۆ ئیشەکەی خۆی نەمێنێت، دڵسۆزی بۆ ئیشەکەی خۆی نەمێنێت، یەعنی خەمخۆری نامێنێت، ئەمە ئیشکالەکەیە.

بۆیە ئەگەر قسە لەسەر ئەوەی کەچارەسەری بەهەدەردان بکەین، بەڵێ ڕاستە، ئەگەر بڕیارمانداوە دڵسۆز بین و قوربانی بدەین و ئیش بۆ خەڵك بکەین، لێرە خەمخۆر بین، بەبێ بەرامبەر بەڵێ ڕاستە حەق وایە مووچەی خانەنشینی وەزیر، ببڕدرێت، هی پەرلەمنتار ببڕدرێت، هی کادیری حزبی ببڕدرێت، لەڕابردوودا چ شتێکی خراپ کراوە پێیدا بچینەوە، ئەگەر ئەمانە پێیدا بچینەوە بەدڵنیاییەوە ئەوەندە پارە بۆ ئەم هەرێمە دەگەڕێتەوە ڕەنگە کێشەی هەژاری، کێشەی ئاودانکردنەوەی گوندەکان، زۆر کێشەی تریش چارەسەر بکرێت، بۆیە خەمەکەی سیوەیل خان و هی منیش و هی هاووڵاتیانیش ئەمەیە کە عەدالەت نیە، ئەوەیە کەپلان نیە، بۆیە تکا دەکەم هەموو ساڵێکیش ئەم قسانە دووبارە دەکەینەوە، هەموو ساڵێك بەڕێز وەزیری دارایی سەری دەئێشێندرێت، هەموو پەرلەمنتارەکان سەریان دێشێت، خەڵك تاقەتی نیە بەدیارمانەوە دانیشێت، وەزارەتی پلاندانانیش بەهەمان شێوە، دەناکرێت ئەم قسانە بەرهەمێکی هەبێت، تاکەی وڵات ئاوا دەڕوات بەرێوە؟، وەڵڵاهی ئەگەر وا بڕوات بەڕێوە 5 ساڵی تر تووشی داڕووخانێك دەبین هیچمان پێ ناکرێت، یەعنی ئەگەر چاومان لەنەوتە، کاکە گیان نەوت مەسەلەیە نیە ئێمە پشتی پێ ببەستین، ئەبێت بیر لەوە بکەینەوە کە کەرتی کشتوکاڵ ئاوەدان بکەینەوە، کەرتی گەشتوگوزار ئاوەدان بکەینەوە، نیشتەجێبوونە، پیشەسازییە، ئەبێت بیر لەوە بکەین مەعقولە هەموو ساڵێك من 17 هەزار کەس دابمەزرێنم، هەتا هەتایە عجزمان دەبێت ئەوکاتە لەبری ئەوەی ئێستا 2 تریلیۆنە، ئەوکاتە بودجەکە خۆی دەبێت بە 2 تریلیۆن بەس عجزەکە دەبێت بە 10 تریلیۆن، هاوکێشەکە پێچەوانە دەبێتەوە، یەعنی دەبێت مەسەلەکە خەمی بخۆین، چارەسەری بکەین، بۆیە من پێشنیار دەکەم لێرە بەدواوە، لەکاتی بودجەدا، ڕەقەم با بۆ من نەنێرن، بەس پلانم بۆ بنێرن، گەر بەدڵمان بوو، پشتیوانیان دەکەین، لەگەڵ ڕێزمدا، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان، فەرموو، باشە عظیمة خان ئیجازە بدە جەنابی وەزیر یەك موداخەلەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من حەز دەکەم هەندێ شت هەیە بەکورتی باسی دەکەم، بۆ ئەوەی زیاتر تەوزیح بێت لەلای براو خوشکانی ئەندام پەرلەمان، یەکەم: بەنیسبەت عەجز کەئەوەندە باس دەکرێت، ئێ خۆ ساڵی پار لەم

پەرلەمانـە، تریلیۆنێـك و 564 ملیـۆن عـەجز لێـرە موصادەقە كـرا، خـۆ هـەر ئەوەیـە لەگـەڵ ئـەوپارەی كەنەدراوە بەئێمە لەبەغدا ئێستا تەدویر بووەتەوە هاتووەتـەوە بـەڵكو كـەمی كـردووە، بەوانەشـەوە كـەمی كردووە نەك زیادی كردووە، چونكە یەك تریلیۆن 564 كە 705یشی نەدراوە، بێجگە لەپارەی پـترۆ دۆلار، ئەی پارەكە بۆ ئەم نیقاش وئەم بەزمە لەسەری نەبوو، وەكو ئەمساڵ بـەم شـێوەیە تـەركیز دەخرێتـە سـەر ئەم عەجزە، من لەوەیان بەڕاستی خۆم وەك وەزیری دارایی داماوم لەمەسـەلەكەدا، نـازانم چیە؟، بەدەست منیش نیە ئەوە هاتووە، دوای ئەوە مـەوزوعی دانـانی بودجـە، ئـەم بودجەیـە لەعێراقـدا چۆن دادەنـدرێت لێـرەش بـەو شـێوەیە دادەنـدرێت، ئەوەشـی كەدایـدەنێت كۆمـەڵێكن یـەك شـەخص نیـە، بـۆ یـەك مـەرامی موعەیـەنیش نیـە، ناچمە ئـەو تەفاصیلانـەوە، باسـی ئـەو سـندوقی ئیستیسمارییە زۆر زۆر دەكرێت، مـن جارێكی تر دەڵێم پارەكە بۆ كوێ ڕۆشت؟، دزرا؟ ڕۆشت؟، خورا؟، من یەك شت دەڵێم تكاتان لێدەكەم، ئـەوە وەزیری پلاندانان لێرەیە، ئەوە هەموو وەزیرەكان لێرەوە گوێیان لێمە، ئایا چ سـولفەیەكی مقاویـل و ئـیش وشەریكە تا ئەم كاتە هی مەشروعە بەردەوامەكان وهی مەشروعەكانی تریش، هاتووەتە وەزارەتی دارایی چ لە 2011 و چ لە 2012، چی وەستاوە، باشە ئەگەر ئێوە ناوتان لێنـاوە سـندوق، ئەگـەر مـەوزوع سـندوقە كوا یاسای سندوقەكە، مەفروزە حسابی هەبێت، نـەك سـندوق، خـۆ مـن ئێستا دەتـوانم باشـە یـەك ئـەمری موناقەلەم بۆ بكەن، كەبـە ئیمـزای مـن یـان جێگرەكـەم، موناقەلـەم كردبێـت لەبودجـەی خوتـەوە بـۆ سـەر بودجەی تەشغیلی، ئەمە شتێكە هەردوو پارەكـە پـارەی وەزارەتـی داراییـە، ئەمـە تەحصـیل حاصـلە، بـەڵام دانانی سندوقەكە بەو شێوەیە، ئەوە مەعلومە وئێستاش ڕەنگ هەیە زۆربەی زۆری خوشـك وبرایـان بـزانن لەدوای ئەوەی كەپرسیاریان كردووە بزانن مەوزوعی ئەو سندوقە.

ئێستا ڕەنگە ئەمساڵ بوایە وابكرایە كەدانەنرایە، خۆ پار هەتا برادەرانی موعارەزە مـن ئاگـام لێیـە زۆریـان دەنگیان نەدا بۆ ئەو مەوزوعە، لێرە مەوزوعێكی تر تكاتان لێدەكـەم پارەكـە بـەو شـێوەیە مـەوجودە، هـەر سولفەیەك بێت تەئسیری نەكردۆتـەوە سـەر وەسـتانی هـیچ ئیشـێك، بفـەرموون تـەحقیق بكـەن بچـن لـە مقـاولین، لەشـەریكات لەهـەموو شـوێنێك بپرسـن، بەنیسـبەت عـەجزەوە كەئێمـە دەڵـێین چـۆن چارەسـەر دەكرێت، بابە عەجز یاسایە، بەدوو شێوە چارەسەر دەكرێـت، یـان ئـەوەتا بەمیزانیـەی تـەكمیلی چارەسـەر دەكرێت، ئێمە دەوڵەت نین تا میزانیەی تەكمیلیمان هەبێت، ئەبێت مەركەز هەیبێت بۆ مان بنێرێـت، یـان ئـەوەتا دەبێـت نیسـبەتەكان دابگـرین، بـەداگرتن، یـان سـەنەدات تـەبع بكـەین، تـەوزیعی بكـەین، ئـەویش لەدەسەڵاتی ئێمەدا نیە، ئایا ئێستاكە هیچ وەزارەتێك بەبەشەكەی خۆی ڕازییە؟، هەمووی نایەن، لای ئێوەو شكایەت ناكەن ناڵێن وەزارەتی مالیە بەشەكانمانی داگرتووە، ئـەی ئێـوە چـۆن دەڵـێن بـێن تەقەشـوف بكـەن وئەمانە دابگرن؟، یەعنی ئێوە دەبێت لەسەر یەكێكیان ئیتیفاق بكەن، ئێستا من لێرەوە بەجەنابتان دەڵێم ئەم عەجزە چیە؟، ئێستا دەتوانن لای بدەن، بەڵام ئێوە فەرموو وەكو پەرلەمان ئێرە لیژنەی تایبەتی خۆی هەیـە، ئـەوان زەختیـان لەسـەر ئێمـە كـردووە، ئێمـەش بـەو شـێوەیە دامانـنـاوە، چـەندجاریش كـەممان كردۆتەوە، فەرموو لیژنەكان ئیتیفاق بكەن 5 ڕۆژ ناخایـەنێت باوەزارەتـەكان بـێن وبڵـێن ئێمـە رازیـن دای

بگرن، ئێمەش حەلی دەکەین، یان هەر دەسەڵات بدەنە خۆمان دایدەگرین، بەڵام بەیانی شکاتیان کرد بانگمان مەکەن بۆ موحاسەبە، خۆ عەجز داگرتن چیە؟ ئاوایە، بەڵام وەزارەتەکان دێنە ئێرە هەرچی وەزارەت هەیە نەپار ڕازی بووە، نە پێرار ڕازی بووە، نە ئەمساڵیش پار ئەصڵەن بەوەی ئێمە ڕازی نەبوون کەدامان نابوو، ئێوەش لە 10٪ تان داگرت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری پلاندانان.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی دیسانەوە پرسیار ئاراستەی ئێمە کرایەوە، ناچارم بەکورتی وەڵام بدەمەوە، بەڕێز کاك عبدالله مەلا نوری، ئاماژەی بەهەندێ ژمارەداو هەندێ ڕێژەی بێکاری، هەژاری کە بەحەقیقەت ئەوکارە لەوەزارەتی پلاندانانە، من نازانم سەرچاوەکانی ئەو بەڕێزە لەکوێوە بوو، چونکە ئاماژەی بەهیچ سەرچاوەیەك نەکرد، زیاتر بابڵێین بەشێوەیەکی عام قسەی کرد، هەر بۆ نموونە تەبیعی ئیحتیماله، ئەگەر پێویست بکات زیاتر باسی ئەم بابەتە بکەم، بەڵام لێرەدا خۆی لەبەر ئەوەی بابەتەکە بابەتی موناقەشەی بودجەیە، حەزناکەم زۆر بچمە ناو تەفصیل، بەس باسی دوو شتی سەرەکی دەکەم، هەر زۆر بەکورتی، کوردستان وڵاتی هەموومانە، ئەگەربیاشیشە باشتر ببێت، ئەگەر کەموکورتیش هەیە، باشی بکەین وچارەسەری بکەین، بەڕێزیان دەڵێن کەڕێژەی بێکاری 15٪ یە لەکوردستان، ئەمە نازانم ئەگەر بشمێنێتەوە لەناو پرۆتۆکۆل، چونکە هەر لەسەر وێب سایتەکانی (یوئێن) و ئەوانە هەیە، ئەو شتانە ئێستا نیسبەتی ڕێژەی بێکاری لە کوردستان ئێمە هێشتا بڵاومان نەکردۆتەوە، چونکە کۆمەڵێك نصائیحمان کردووە، کە ئەنجامەکانی بەشێوەیەکی عیلمی وڕێکوپێك ئیعلان دەکرێت لەم ماوەیەدا، ڕێژەی بێکاری ئێستا لەهەرێمی کوردستان 6٪ ـە ئینجا ئەگەر بە ڕێزیان یان هەر کەسێکی تر بەنەوعێکی تر دەیخوێنێتەوە ئەوە من نازانم، ئەوە وێب سایتەکەی (یوئێن) هەیەو دەتوانن سەیری بکەن، ئیعلان کردنیشی بەو شێوەیە لەدانیشتنی پەرلەمان و لەناو پرۆتۆکۆل نازانم ئیحتیماله سوودێکی وای نەبێت، خاڵی دووەم: پرسیارێك دووبارە دەبێتەوە کەگوایە ئەم بودجەیە ئەولەوێتی چیە؟، یانیش چ سوودێکی هەیە بۆ بێکاری، باشە خۆ ئەولەویاتەکان تەبیعی ڕوونن، کارەبا، ئاو، جادە، ئاوەڕۆ، ئەوانەی کەهەیە، هەتا ئەگەر بەنیسبەتی کاملیش سەرف نەکرابێت ئەولەویەت وەك خۆیەتی، هەلی کار ئەوە مەعلومە ئیحتیماله باشترین ڕێگا نەبێت، بەڵام ئەوە یەکێکە لەڕێگاکان، بەڵام بەداخەوە کەس بەرجەستەی ئەوەش ناکات، ئەگەر ساڵی پار بودجەی وەبەرهێنان هەر ڕەقەمێك بووبێت، کەهەمووی خەرج نەبووبێت، ئەو ئەگەرانەی کەمەعلومەو باسکراوە، بەڵام ئەو بەشەی کەسەرف کراوە، ئایا ئەوە هیچ هەلی کاری دروست نەکردووە، وەڵامەکەی ئەوەیە کەهەلی کاری دروست کردووە، هەم بۆ خەڵکی هەرێمی کوردستان، تەنانەت خەڵك لەوڵاتانی دراوسێش هاتوون لەهەرێمی کوردستان ئیشیان کردووە، مەسەلەکەش ئەوە نەبووە کەئەوانە هاتوون، خەڵکێك ئەوانیان هێناوە،

ئەوانیان فەرز کردووە، نەخێر بەعزێك كار هەیە كەئەوان هاتوون كردوویانە، بەعزێك كاریش هەیە کەخەڵکی هەرێمی کوردستان کردوویانە، هەم لەساڵی پارو هەم لەساڵانی ڕابردووش، لەکۆتاییدا بۆ ئەوەی زۆر نەچمە ناو ئەو تەفصیلە، کەی وەڵامی پرسیارەکانم دایەوە، شەرحی ئەوەش دەکەم، بەڕەقەم بەداتا کە ئەو بودجەی وەبەرهێنانەی کەخەرج کراوە چ تەئسیرێکی هەبووە لەسەر هەلی کار، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو عظیمة خان.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەسەرەتاوە من قسەم لەسەر ئەوەیە، بەپێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە وەزارەتی دارایی وپلاندانان، بەڕێز وەزیری پلاندانان دەڵێت ئەو کارانەی کەلەوەزارەت کردوومانە ڕێژەی بێکاری و هەژاری، بەپێی ئەوئامارانەی کەلای ئەوە، با پێمان بڵێت تاچەند ڕێژەی بێکاری وهەژاری کەم بووەتەوە، من ئەچمە ناو تەفاصیلی ئەو پلانانەی کەحکومەتی هەرێمی لەماوەی دووساڵی ڕابردوودا بۆ پرۆژە، پلانەکانی بۆ کەمکردنەوەی هەژاری وبێکاری وخزمەتگوزاری لەهەرێمی کوردستاندا، بەڕاستی ئەوەی مایەی نیگەرانیە لەم هەرێمەدا لەماوەی 2 ساڵی ڕابردوودا من پێم وایە حکومەت تەنها حکومەتی کار بەڕێکەر بووە.

یەعنی لەکابینەی شەش و حەوتیش ئەگەر بەم شێوەیە کار بکرێت وبێ پلانی هەبێت لەدانانی پرۆژەکان ولەدانی ئەو سێکتەرە گرنگانەی کە کار بۆ بووژانەوە وگەشەکردن و بەرەوپێش بردنی وڵات دەکات، بەڵام بەداخەوە لەلای ئێمە تەنها پارەکان بۆ پڕکردنەوەو سەرفکردن ولەکۆڵ کردنەوەیە، بەڕاستی هیچ پلانێکی ستراتیژی نیە، یەك وەزارەتم پێ بڵێ لەم حکومەتەدا پلانێکی ستراتیژی هەبێت بۆ ماوەی چەند ساڵ کاری لەسەر بکات، مەرحەلە بەمەرحەلە، من لەوکاتەی کە بۆ خۆم ئەندام پەرلەمانم، لەماوەی ئەم سێ ساڵەدا ئەوەی کەموتابەعەی ئیشی وەزارەتەکانم کردبێت، بەڕاستی هیچ پلانێك نیە، تەنها پڕکردنەوەی بۆشاییەکە پڕکردنەوەی پارەیەکە بەدەستیانەوە بۆ دانانی چەند پرۆژەیەك، تەنانەت پرۆژەکانیش کە ساڵانە دادەندرێت لەکۆی پرۆژەکان بەبەڵگەوە من دەیان پرۆژەت پێ دەڵێم کە تێیدایە تەواو بووە، هەیە ڕەنگە بڵێم زۆر لەوە پرۆژەی پێویست تر هەیە، لەدابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکان وشوێنەکان بەڕاستی هیچ عەدالەتێکی تێدا نیە، ئێمە لە خزمەتگوزاری بەڕاستی شەریحەیەکی گەورەی کۆمەڵگاکەمان کەلەسەرچاوەی گەشە کردنی کشتوکاڵ وبەرەوپێش چوون و بووژانەوەی لادێکانی کوردستاندا پشتگوێمان خستووە، بەڕاستی ئەو پڕۆژانەی ساڵی پار وئەمساڵیش ئەگەر سەیر بکەین کەمترین پرۆژە بۆ لادێکان وناحیەکان وقەزاکان دانراوە، زۆرترین پرۆژەی ئەم حکومەتە لەماوەی ئەم 2 ساڵەدا پارەی زل و زەبەلاح لەناو سەنتەری پارێزگاکاندا پرۆژەی پێکراوە، من بەنموونە پێت دەڵێم لەشوێنێکی وەك شارەکەی خۆم نا، بڵێم تەنها لەچەمچەماڵ کەژمارەی دانیشتوانەکەی 200 هەزار کەس دەبێت، لەکۆی پرۆژەکانی کەبۆی

جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (29)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (29)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی شەممە رێكەوتی 2012/6/16 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی كوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان. دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، پەرلەمانی كوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (29) ڕۆژی دانیشتن 2012/6/16.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1) ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەموار كراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی كوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (29) ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10) پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێكەوتی 2012/6/16 بەم شێوەیە بێ:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی كوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان، ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە كە مۆڵەتن یان ئامادە نەبوون با بفەرموێ.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی (29) لە 2012/6/15 ئامادە نەبوون یان نەهاتوون، دانیشتنی بەیانی،

د.بشیر خلیل	مۆڵەت
پەیام احمد محمد	مۆڵەت
جلال علی عبدالله	مۆڵەت
حازم تحسین	مۆڵەت

سەردار رشید	ئامادەنەبوو
شوان عبدالكریم	ئامادەنەبوو
صباح محمد نجیب	مۆڵەت
عبدالرحمن حسین	مۆڵەت
عبدالسلام مصطفی	مۆڵەت
عمر عبدالرحمن	ئامادەنەبوو
فاضل محمد	مۆڵەت
كوێستان محمد	مۆڵەت
هاژە سلیمان	مۆڵەت
یاووز خورشید	مۆڵەت

دانیشتنی ئێوارە:

امیر گۆگە	مۆڵەت
برهان رشید	ئامادەنەبوو
پەیام احمد	مۆڵەت
تارا تحسین	مۆڵەت
حازم تحسین	مۆڵەت
د.صباح محمد	مۆڵەت
عبدالرحمن حسین	ئامادەنەبوو
عبدالسلام مصطفی	مۆڵەت
عمر عبدالرحمن	ئامادەنەبوو
فاضل حسن	مۆڵەت
فاضل محمد قادر	مۆڵەت
محمد دلێر	ئامادەنەبوو

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی كوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012، فەرموون لیژنەی دارایی بۆ شوێنی خۆتان، بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەكان و یاوەرەكانیان دەكەین، عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره دوێنێ قسەی یەکەمم تەواو کرد لە خاڵی یەکەم چوومە سەر خاڵی دووەم و کۆتایی پێهێنرا، ئێستا لەسەر وەڵامدانەوەی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی کە پرسیار ئاراستەی بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم لەسەر ئەوەی کە وەڵامی دایەوە، لەو پێشنیارەی لیژنەی پەروەدەو خوێندنی باڵا بۆ وەزارەتی دارایی کە داوای سەلاحیەتی زیاتر و سەربەخۆیی زیاتر بۆ زانکۆ و پەیمانگاکان دەکات، دەست کراوەتر بن لەسەرف کردنی پارە بۆ زانکۆ و پەیمانگاکان، وەڵامی وەزیری دارایی ئەوە بوو کە ئەوان بڕیاریان داوە وەڵامی داوە کە ئەوە جێبەجێ کراوە و ناردراوە بە بڕیاری ژمارە 5250 لە 2011/5/22 ئەو بڕیارەمان جێبەجێ کردووە، بەڵام ئەوەی کە ئێمە ئاگادارین لە زانکۆ و پەیمانگاکان لەبڕی ئەو پارە دیاریکراوەی 100 ملیۆن دیناری ساڵانەیە، زیاتریان بۆ نیە کەتەنها ئەوەش بۆ ڕێپێدراوی سەرەکیەکانی بەردەستی خۆیانە، بۆیان هەیە هەمووی بکەن بەچەند وەسڵێکی خواردن و بە چەند پێویستیەکی وردەکاری ناو زانکۆ و پەیمانگاکان، تەنانەت ناتوانن کۆمپیوتەرێکی پێ بکڕن، ئەوەی کە کڕین بێ، من لێرە لە وەزیری دارایی ئەپرسم ئەو سەلاحیەتە 100 ملیۆن دینارەی ساڵانەیە، یان سەلاحیاتەکە، سەلاحیەتی تەواوە بۆ سەرف کردنی پارەی وەزارەتی دارایی لە بەردەستیان، میزانیەی خۆیان لەبەر دەستیان، ئەوە پرسیارێك بۆ وەزیری دارایی پرسیارێکی ترم ئاراستەی وەزیری پلان دانان دەکەم، ساڵی پار ئەوەبوو 120 ملیار دینار پارە دانرا بۆ تواناسازی جێگەی خۆشحاڵیە کە هەرێمی کوردستان ئەو بڕە پارەیەی بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی و بۆ ناردنە دەرەوەی خوێندکاران، لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، هەروەها لە وەزارەتی پلان دانان بۆ ئەوەی کە لەناو دام و دەزگاکانی حکومەت بۆ ئەوەی خەڵك خیبرەیەکی باشی هەبێ، بەپێی بوارە جیا جیاکان لە وەزارەتە جیا جیاکانی حکومەتی هەرێمدا، ئەو پرسیارە ئاراستەی وەزیری پلان دانان دەکەم، ئەو کەسانەی کە لەوەزارەتی پلان دانانەوە نێردراون بە چ پێوەرێك نێردراون؟، ژمارەیان چەندە؟، لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو ئەندامانی لیژنەی پەروەردە بەرپرسین لە بەدواداچوون، بۆ ئەو پارانە ئەوەی کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، بەدواداچوونمان بۆ کردووە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا هاتۆتە لیژنەی پەروەردە، هەموو ئەو ژمارانەی کە ناردوویەتی لە کۆی 120 ملیار دینارەکە، تاوەکو ئێستا 4225 کەس ناوی دەرچووە لە تواناسازی، 1800 کەس تاوەکو ئێستا سەفەری کردووە، 17 خوێندکار تەواوی کردووەو گەڕاوەتەوە، ئەمە بۆخۆی کۆمەڵێ مەعلومات بووە کە لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، لەگەڵ ئەوەش بڕی پارە لە وەزارەتی خوێندنی باڵاش دەست نەکەوتووە، بەڵام ئەوە جێی گومانە ئێمە چەند جارێ پەیوەندیمان کردووە بە وەزیری پلان دانانەوە بۆ بەرچاو ڕوونی، کە وەکو ئەندامی پەرلەمان مەفروزە وەزارەتەکان دەرگایان واڵا بێ بۆ ئەندامی پەرلەمان، بەڵام بەداخەوە وەزیری پلان دانان جارێك وەڵامی دایەوە کە توانای نیە، نازانم کاتی نیە، جارێکی تر ئەوەبوو کە من بە شەخسی خۆم تەلەفۆنم بۆ سکرتێرەکەی کردووە کاك زانا، وتوویەتی وەزیری لێرە نیە، جارێکی تر وەزیر خۆی وەڵامی داوەتەوە ئیشەکەی چیە، جارێکی تر لەگەڵ کاك شێرزاد چووینە بە دواداچوون بۆ پرۆژەکان لە وەزارەتی پلان دانان وتراوە، بچن بۆ لای بەرپرسی بەشی پرۆژەکان بۆ لای وەزیر مەچن، با بزانین ئەو ڕێ گریە چی بووە؟، کە وەزیری پلان دانان تاوەکو

ئێستا نەیهێشتووە ئەندامی پەرلەمان پرسیارەکانی خۆی یان بەدواداچوونەکانی خۆی وەڵامێکی دەست کەوێ، خاڵێکی تر پەیوەندی بە وەزیری پلان دانان و بڕیارێکی ئەنجومەنی هەرێمیە بۆ کاروباری نەوت و غاز، بە نووسراوێ ئاراستەی پەرلەمان کراوە وەکو ئاگادار کردنەوە، لە ڕاستی دا پەرلەمان مەرجەعێکە کە ئەبێ هەموو ئەو بڕە پارانەی کە داهاتی هەرێمی کوردستانە لە پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدرێت و لە پەرلەمان یەکلا بێتەوە، بەلام ئێمە لە هەرێمی کوردستان وەك ئەوەی کە لە کۆی ئەو داهاتانەی کەبرادەران باسیان کردووە، لە پارەی نەوت و داهات و ئەوانەیە، بەلام لێرە ئەوەی کە جێگەی پرسیارە، ئەو بڕە پارەیەی کە 135ملیۆن دۆلارە، کە بە بڕیارێکی ئەنجومەنی هەرێمی بەکاروباری نەوت و غاز لە دوای دوو مانگ ئاراستەی پەرلەمان کراوە، بەبێ ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ پەرلەمان و ئەو پێشنیارە بێتەبەردەستی ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە لە وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان و جێگری وەزیری دارایی کە لە لێدوانەکانیان گوێمان لێیە، ئەڵێ بە بێ گەڕانەوە بۆ پەرلەمان ئێمە ناتوانین هیچ بڕە پارەیەك سەرف بکەین، بەلام ئایا بە ئاگادار کردنەوە بۆ پەرلەمان هاتووە، ئەوە نووسراوەکەیە لە دوای دوو مانگ لە بەرواری 2011/12/21 ئەم نووسراوە بۆ لیژنەی پیشەسازی و وزە و پەروەردەو فێرکردنی باڵا نێردراوە بۆ ئاگاداریتان، بەڕێزان ئەگەر پەرلەمان مەرجەعی شەرعیە بۆ بڕیار دان لە پارەو داهاتی ئەم ولاتە 135 ملیۆن دۆلار پارە تەرخان دەکەین، من لەگەڵ ئەوەدام بڕی پارەی دیاریکراو دە ئەوەندە سەرف بکرێت بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا و پەروەردە کە خۆم لەو لیژنەدام ، داکۆکی لە بڕی پارەی دیاریکراو دەکەم، بەلام ناڕوونی و شاردنەوە لە ئەندامانی پەرلەمان، ئەو بڕە پارە نادیارەی کە لە سندوق دایە لە هەرێمی کوردستان.

ساڵی پار لە 2011 حکومەت دەڵێت لە 2011 بۆ دۆخە لە ناکاوەکان لە شەش مانگی یەکەمی 2010 133143سەدو سی و سێ ملیارو سەدو چل و سێ ملیۆن دیناری خەرج کردووە، بەلام دواتر لە ژمێرەی کۆتایی ساڵی 2010 ئەڵێت لە کۆی ساڵەکە نۆ ملیارو هەشت سەدو شەست و شەش ملیۆن دۆلار خەرج کراوە، وەك ئەوەی لە شەش مانگی یەکەم لە 2010 سیانزە ئەوەندەی کۆی ساڵەکە خەرج کراوە، لە شەش مانگی یەکەمی وەزارەتی دارایی، بەڕاستی ئەمە ئاماژە نیە بۆ ئەو بڕە پارانەی کە دارایی خەملاندوویەتی و ناردوویەتی بۆ بەردەست ئەندامانی پەرلەمان، ئەگەر ئێمە لە دیاریکردنی ئەوبڕە پاریەی کە لە پارەی نەوت دادەندرێت بۆ هەر سێکتەرێك لە سێکتەرەکان، ئەگەر پەروەردەبێ، خوێندنی باڵا بێ یان هەر کاروبارێکی کۆمەلایەتی بێ، ئێمە گرفتمان نیە، بەلام گرفت لەوەدایە کە لە کوێ زۆر زەروریەتت هەیە بە پارە، لەکوێ گرفتێکت هەیە پێیەوە ئەنالێنی، ئەم هەرێمی کوردستانە، هەمووومان ئەزانین لە پەرلەمانی کوردستان، لە چەند ساڵی ڕابردوو لەماوەی 20 ساڵ تاوەکو ئێستا کێشەی قوتابخانە لە هەرێمی کوردستان، کێشەیەکی بنەڕەتی سیستەمی خوێندنە، ئەوە لە 2007 ئێمە بڕیاری گۆڕینی سیستەممان داوە، بەلام لەبەر نەبوونی بینای خوێندن هەتاوەکوئێستا حکومەت نەیتوانیوە وەکو پێویست بینا دابین بکات، نەتوانراوە سیستەمی خوێندن هەنگاوێك بەرەو پێش بچێت، من لێرە ئەو پرسیارە ئەکەم ئەو بڕە پارەیەی بۆ خوێندنی باڵا دانراوە، خۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا پار کە پارەکەی بۆ دانراوە ئەکرا سەرف کرایە، پارەیەکی کەم نەبووە، لە

هەولێر 132211 ملیار دانراوە، لە سلێمانی 165474لە کۆی ئەم پارانە لە دهۆك 95983 ئەگەر کۆی ئەو پارانەی کە خەرج کراوە، دانراوە بۆی بە تەواوی سەرف کرابێ من پێم وایە کۆی پڕۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا لەهەموو پڕۆژەکان کەمتر چۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئایا ئەو پرسیارە ڕووبەڕووی کێ بکەینەوە کەمتەرخەم بووە لە جێبەجێ کردنی ئەو بڕە پارە زۆرەی لە بودجەی 2011 بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا دانراوە، نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، کە 62 پڕۆژەی وەزارەتی خوێندنی باڵایە، ئەکاتە یەك ترلیۆن و شەش سەدو شەست و هەشت ملیارو شەش سەدو حەفتاو سێ ملیۆن دینار، بەڕێزان باسی دامەزراندن بکەین، دامەزراندن لە حکومەتی هەرێم ساڵانە، پار 25 هەزار کەسی دامەزراند، ئەمسالیش بڕیارە 17 هەزار کەس دابمەزرێنێت، بەڕاستی ئەوەی کە لە دامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستانە لەم وڵاتە ئەکرێت کارەساتە، یەعنی ئەو پێشنیارانەی کە حکومەت بەرزی ئەکاتەوە، وەزارەتەکان بەرزی ئەکەنەوە بۆ خوێندن هیچ بەپێی پلان و بەپێی پێویستی نیە، ئەوەی کە وەزارەتی پەروەردە داوای کردووە لە ساڵی پار هیچ ئەو پسپۆڕێتیانە نەبووە کە پەروەردە پێویستیەتی، هیچ ئەو ژمارە نەبووە کە وەزارەتی پەروەردە پێویستیەتی لەوەزارەتی پەرەوەردە.....

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

خوشکی من، ڕەجا دەکەم شێوەی قسەکانت بە شێوەیەك قسەکانی خۆشت بکەی، فەرموو بەردەوامبە.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵێکی تر ئەو بڕە پارانەی کە ساڵێکی وەزارەتی پەروەردە لە بابێکی میزانیەی پەروەردە دانراوە، بڕێك پارەیە کە بۆتەغزیەی مەدرەسی دانراوە، بەڕاستی جێگەی پرسیارە کە ئەو بڕە پارەیەی بۆ تەغزیەی مەدرەسی دائەندرێت، ئەوەی کە من بەدواداچوونم بۆ کردووە، ئەو بەدواداچوونەی من کە ساڵانە بڕێ پارە بۆ تەغزیەی مەدرەسی، بەناوی تەغزیەی مەدرەسی کە هەر هەموومان بچین پرسیارو بەدواداچوون بکەین، یەك دینار لە قوتابخانەیەکی هەرێم سەرف نەکراوە لە ساڵی 2008، 28000 بیست و هەشت هەزار دینار بەناوی تەغزیەی مەدرەسیەوە، لە 2009 دووسەدو چل و هەشت ملیۆن لە وەزارەتی پەروەردە بەناوی تەغزیەی مەدرەسیەوە، لە 2010 دوو ملیۆن دیناری تیا خەرج کراوە، ئەویش تەنها بۆ یەك ناوچە، تەنها لە چۆمان و مێرگەسۆر بڕێك خواردن بۆ موشریف و پەروەردەی ئەوێ سەرف کراوە، ئەگینا بڕی ئەو پارانە ئێستاش لە 2011 جارێکی تر 111ملیۆن دینار پارە بۆ تەغزیەی مەدرەسی، من وەکو ئەندامی ئەو لیژنەیە ئەوەی کە پەیوەندی بە میزانیەی وەزارەتی پەروەردەوە هەیە، وەکو ئەندامی پەرلەمان بۆم هەیە بەدواداچوون بکەم، بۆم هەیە لەو نا ڕوونیانە و نەبوونی شوێنی ئەو پارانە قسەی لەسەر بکەم، بەڕاستی ئەوەی کە سەرف کراوە، تەنیا لە مێرگەسۆر و چۆمان ساڵێك دوو ملیۆن دینار سەرف کراوە، بڕی ئەو پارانە چۆتە بابی تر و سەرف کراوە و ئەوی تر ماوە، ئەوەی کە من بەدواداچوونم بۆی کردووە، خاڵێکی تر کە لە پڕۆژە دووبارەکانی ناو پڕۆژەکانی ئەمساڵ هاتووە لە وەزارەتی پلان دانان، پڕۆژەیەکە بۆچەمچەماڵ دانراوە،

که ساڵی پار چل ملیارو حەفتاو شەش ملیۆن بووە، ئەمساڵیش بڕەکەی 16 ملیار دیناری بۆ دانراوە، پڕۆژەی پەرەپێدانی ئاوی دوکان چەمچەماڵ، ئەو پڕۆژەیە لە 2009 ئەو ئاوە ئەگوازرێتەوە چەمچەماڵ و پڕۆژەکە هیچی نەماوە، بەڕاستی دانانی ئەم بڕە پارە زۆرە، دیار نەمانی لە ساڵی داهاتوو، ئەم پارەیە ئەچێتە کوێوە؟، بەپێی ژمارەی دانیشتوانیش بێ بڕی ئەو پارەیە زۆرە کە دائەندرێت و پڕۆژەکە تەواو کراوە، من لێرە یەك پێشنیاری تر ئەکەم، هیوادارم لەداهاتوو ئەو بڕ پارانەی کە بڕی پارەی مینحەی نەوتە یان بەخششە، شیرینی نەوتە لەهەرێمی کوردستان، بڕێکی دیاریکراویشی بۆ پڕۆژەکانی پەرەوەردە بۆ ئەوەی کە گرفتمان نەمێنێت، تاوەکو ئێستا 152 قوتابخانەی سێ دەوامی لە کوردستان هەیە، 300 قوتابخانەی دوو دەوامیمان هەیە، بۆ ئەوەی کەحکومەت دڵسۆزانە کارەکانی خۆی بە باشی بکات، وەزارەتی پەروەردە ئەو گرفتەی نەمێنێت، خوێندکارانیش لەناو ئەو تەزەخومە زۆرە لەناو ئەو فەوزایەی کە ئێستا هەیە، بەڕاستی کێشەکە چارەسەر بێ، من پێشنیار دەکەم لەو بڕە پارەیەی نەوتی بەخشینانەی، نازانم کە چۆنە، بەڵام بڕێکی دیاری بکرێت لە داهاتوو بۆ قوتابخانە دروست کردن، لەگەڵ ئەو 150 ملیارەی کە ساڵانە لیژنەی پەروەردە پێشنیاری کردووە بۆ حکومەت دابینی بکات، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەر لە قسەکانم لەسەر بودجە، داواکاریەکم هەیە بۆ سەرۆکایەتی، بۆ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، کە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان ئەکەم پابەند بن بە ماددەکانی 17 لە پەیڕەوی ناوخۆ لەگەڵ 26 لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، کە لە ماددەی 17 ئەرك و دەسەڵاتەکانی سەرۆکی پەرلەمانی خستۆتەڕوو، لەهیچ کامیان باسی ئەو حاڵەتانەی نەکردووە، کە ڕێگە بە سەرۆکی پەرلەمان ئەدات قسەی ئەندامانی پەرلەمان لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە، ماددەی 26 کە ئازادی ئەداتە ئەندامانی پەرلەمان بۆ دەربڕینی ئەو ڕایانەی لەسەر هەر بابەت و مەسەلەیەك بێ کە لە پەرلەمان ئەیانەوێ ڕای خۆیانی لەسەر دەربڕن، ئەمە چەند ڕۆژە پابەندێتی بەو دوو خاڵەوەنیە بەداخەوە...

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هەموو قسەیەك لە چوارچێوەی قانون بچێتە دەرەوە لە پرۆتۆکۆل دەیسڕینەوە، فەرموو بەردەوامبە.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو حاڵەتە ئەبێ قائیمەیەك بەتەشهیرەکان بکرێت، چونکە شێر و ڕێویش بوو بە تەشهیر....

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

قسەی خۆت بکە تکایە.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم لەسەر بودجە سەرەتا بە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەست پێ دەکەم، بەڕێزیان لەو ڕاپۆرتە کە بەشێکی لەژێر ناونیشانی حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەم خاڵانە نیە، باسی دووخاڵی گرنگیان کردووە، سیاسەتی دارایی عیراقی فیدراڵە، سیاسەتی نەختینەیی حکمومەتی عیراقی فیدراڵە، من قسەم لەسەر ئەم خاڵەیە لەسەر ئەوە نیە کە ئەمە عەیبەیەکی گەورەیە بۆ ئێمە، بەو هەموو ژمارە زۆرەوە لە عیراق، هێشتا ژمارە نەبین، یان لە موعادەلەی سیاسی و ئیقتیسادی عیراق، چونکە برادەران زۆر قسەیان لەسەر کرد، قسەی من لەسەر ئەوەیە کە وەزارەتی دارایی ئەم ئیعتیرافەیان دوو دیوی هەیە، دیوێکیان ئیعتیرافە بەوەی کە بوونی ئەو دوو سیاسەتە خاڵێکی گرنگە لەداڕشتنی بودجە ، بە دیوێکی تریش ئیعتیرافە بۆ ئەوەی ئەوان هەمان هەڵە دووبارە ئەکەنەوە کە لە دابەش کردنی بودجەی هەرێمی کوردستان هیچ کام لەو دوو سیاسەتەی تیا نیە، بۆیە من ئەپرسم ئەو دوو سیاسەتەی کە وەزارەتی دارایی ناڕازیە لە ئاگادار نەبوونی چۆن ڕەنگی داوەتەوە لە بودجەی هەرێمی کوردستان، ئایا ئێمەش پێشنیاز بکەین بۆ لیژنەی دارایی پەرلەمانی کوردستان، کە ئەوانیش هەمان ئەم خاڵە، کۆپی پەیست بکەن، بڵێن بەهیچ شێوەیەك پەرلەمانی کوردستان ئاگاداری سیاسەتی دارایی، سیاسەتی نەختینەیی هەرێمی کوردستان نیە، خاڵی دووەم بەپێی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی باسیان لە سیستەمی بودجە کردووە، سیستەمی بودجە لە دوو سیستەم پێك دێت، حکومی و موەحەد، من پرسیارەکەم ئەوەیە بۆ بە دوو سیستەم ئیش ئەکەن؟، دوو سیستەمیەکە چیە؟، ئایا هیچ مانعێکی ئیقتیصادی یان ئیداری هەیە بۆ ئەوەی یەك سیستەم پەیڕە و بکەن؟، لەکاتێکدا کە زۆرینەی ئەوحیسابانەی کە پەیوەندیان بەداهاتەوە هەیە، داهاتی تیایە، یان پارە سەرف کردنی تیایە، بە شێوازێك لە شێوازەکان، خراوەتە سیتەمی موەحەدەوە، کە ئێمەش ئەزانین سیستەمی موەحەد ڕەبتی بە بانکەوە نیە، لێرە پرسیارەکە ئەوەیە بۆ ئەو حیسابانەی کە رەبتی بەداهاتەوە هەیە، لەو حیسابە دایدەنێن؟، چونکە ئەگەر سیستەمەکە حکومی بێ، پێش ئەوەی من ئەو حکومیە باس بکەم، گرفت نەئەبوو، یان نەئەبوو بە پرسیار بۆ من، ئەگەر سیتەمی حیسابی لە وەزارەتەکان لەحکومەتی هەرێم سیستەمێکی ئەلیکترۆنی بوایە، بەڵام لەغیابی سیستەمی ئەلیکترۆنی ئێمە هەتاوەکو ئێستا تەعامول بە دەست نووس و بە نووسین ئەکەین، لەمە گومان دروست ئەبێ، بۆیە سەیر ئەکەی ئەگەر ئێمە هەموو حیسابەکەمان حیسابی حکومی بێ، پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە بانکەوە ئەبێ، ئەو پەیوەندیە ڕاستەوخۆیە بە بانکەوە ڕێگر ئەبێ لەوەی ئەگەر هەر لایەك بە نموونە، ئێمە گرفتمان و پرسیارمان دایمەن لەتێکەڵ بوونی بودجەی حیزب بە حکومەتەوە هەیە، ئەوسا هەر حیزبێك حیسابی بانکی نەبێ، هیچ وەزارەتێك، هیچ دەسەڵاتێك ناتوانێ پارەی بۆ سەرف بکات، لەبەر ئەوەی لەبانك رەسیدی نیە بەناوی ئەو حیزبەوە، حیسابەکان ئاشکراتر ئەبێ، بۆ ئێمە دڵنیایی زیاتر ئەبێ، پرسیارەکە ئەوەیە بۆ بۆ ئەو حیسابانەی کە داهاتی هەیە سیستەمی موەحەد

بەکارئەهێنن؟، ئەگەر من نموونەیەك بۆ ئەوە بێنمەوە، یەکێك لە نووسراوەکانی وەزیری دارایی کە نووسراوێکی نهێنیە، بۆ ڕێکخراوێك، بۆ تەنیا ڕێکخراوێك لەکاتی پەسەند نەکردنی بودجە کە هێشتا بودجە پەسەند نەکراوە، پێش چەند مانگێك لەمەوپێش بەتەنیا بۆ یەك ڕێکخراوی ناحکومی پێنج سەد ملیۆن دیناری سەرف کردووە، کە ئەمە حیسابەکە لە بانك بوایە، دڵنیام کە ئەوسەرفە بەو جۆرە نەئەبوو، چونکە ئەم جۆرە ڕێکخراوەبەپێی ئەو میزانیەی کەدائەندرێت، لەو بەشەکەمەی لە 200 ملیار بۆ دەعمی ئەحزابەکان دائەندرێت، ئەو ڕێکخراوە ئەوەندە بەشە بودجەی بەرناکەوێ، لە ڕەسیدەکەی ئەگەر بەپێی قانونەکە دابندرێت، خاڵی سێهەم، لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لە بەشی خەملاْندنی داهات، خەملاْندنی داهات ئەسڵ ئەوەیە ئەو ڕاپۆرتەی بەڕێزیان کە هاتۆتە بەردەستی ئێمە، دوا نووسراوی ڕەسمی وزارەتەکە بێ، لە دوای ئەوەی تێکڕای بودجەکە لەبەردەستیان دایە،خەملاْندنەکان و هەمووی تەواو بووە، داهاتەکان بەدەرکەوتوون، بەڕێزیان ئەم ڕاپۆرتەیان ناردبێ بۆ ئێمە، بەلاْم ئەو ڕاپۆرتەی ئەوان، لەبەشی خەملاندنی داهات، کە زۆر لە هاوکارانیش باسیان کرد بە چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار خەملێندراوە، دواتر مولحەقێك بە دوو ترلیۆن و سێ سەدو سی و یەك ملیار ئەمەی خەملاندووە، ئەم داهاتە کۆمەڵێك پرسیار ئەهێنێتە ئارا، یەکەم، ئەو جیاوازیە چیە وەزارەتی دارایی ئاگای لێ نیە لەداهاتەکە؟، چەندێك دوای ڕاپۆرتەکە، بۆ نەخرایە ناو ڕاپۆرتەکە؟، ئەمە پرسیارێکی ئەساسیە ئەم جیاوازی داهاتە لەچیە؟، ئێمە دوو ئیستیمارە لەبەردەممان دایە، یەکێکیان داهاتی ساڵی 2012 یە کە ئاوا نێردراوە، یەکێکیان ئیستیمارەی تەقدیراتی ئیراداتە، هاوڕێم کوێستان خان باسی داهاتی چیمەنتۆی کرد، کە لەمە نیە، لەمەیا هەیە، یەعنی ئەم موفارەقەیە سەیرە، لەم ئیستیمارەیە کۆمەڵێك داهات هەیە، کە لەو ئیستیمارەی تر نیە، لەم ئیستیمارە کۆمەڵێك داهات هەیە، لەمەیان بە کەمتر دانراوە، بە نموونە، داهاتی وەزارەتی شارەوانی لەم قائیمەیە بە شەست و حەوت ملیۆن دانراوە، بەلاْم لەم ئیستیمارەی تر کەهەیە بە سێ سەدوچل ملیار دانراوە، داهاتی وەزارەتی کارەبا لەمەیا 182 ملیارە، بەلاْم لەم ئیستیمارەیە هیچی تیا نیە، بە سفر دانراوە، یەعنی ئەم جیاوازیەی دووداهاتە لە دووئیستیمارەی وەزارەتی داراییەوە کە بۆیان ناردووین سەبەبەکەی چیە؟، جگە لەوەی کە کۆمەڵێك سەرچاوەی تری داهات دیسانەوە کە زۆر باسیان کردبە دیار نەبوونی هەیە، بە ناڕۆشنی هەیە لەم داهاتی ساڵی 2012 کە بۆمان هاتووە، کاك اسماعیل باسی خانەنشینانی کرد، خانەنشینان ئەو لە 19٪ی کە بەهی حکومەت و پارەی موەزەف خۆیەوە ئەبڕدرێت، بڕێکی زۆرە، کە تاوەکو یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەی وەزارەتی دارایی سلێمانی و وەزارەتی دارایی هەولێر، ئەم پارەیە جیاواز بوو لە هەولێرە 12٪کە نەئەبڕدرا، لە سلێمانی ئەبڕدرا، نووسراوێکی ڕەسمی ژمارە 2291 هی وەزارەتی دارایی هەیە، کە ئەڵێت و باسی ئەوەی کردووە کە ڕێژەی لە 7٪ی فەرمانبەران لە 12٪ی حکومەت کە هەتا وەکو ئێستاو لەگەنجینەکان پاکتاو بکرێت، بەپێی ئەوەی (م/ اذن تسویة) لەگەڵ حیسابی (جاری مع وزارة المالیة) بەم شێوەیەی خوارەوە، مەسروفات دانراوە (صندوق تقاعد ایرادات) بە ڕەسمی ئەمر دەرکراوە ببێت بە ئیرادات، کە ئیرادات بوو ئەبێ لە خشتەی بودجە دەربکەوێتەوە، بۆیە من پرسیار ئەکەم لە جەنابی وەزیری دارایی ئەم کیتابەی جەنابیان،

له دواشەوە خاڵێکی تری تیایە، لەمەودوا لە تاریخی 2011/11/29 لەمەودوا لە 11٪ کە لە ئیدارەی سلێمانی نەبڕدرێت، بەتەنیا لە 7٪ی موەزەفین ببڕدرێت، کەواتە پێشتر داهاتێکی زۆر بووە، ئەسل ئەوەیە کە بە خشتەیەك لەناو داهات هەبێ، وەکو پارەی سندوقەکانی تر کەدیار نیە، بەشێکی تری ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، باس لەهۆکاری بودجەی تەشغیلی ئەکات، زیاد بوونی مووچەی فەرمانبەران و ئەو دەماڵانەی کەدراوە بە یەکێك لەو هۆکارانەی داناوە، ڕاستەئەمە هۆکارێکی گرنگە، بەڵام ئەبێ ئێمە لە ناو مووچەی فەمانبەران تەرکیز لەسەر چەند خاڵێك بکەین، من نموونەیەك ئەهێنمەوە هەر دیسان ئەچینەوە سەر ئەوە، چونکە فەرمانبەرانیش لەناو ئەو کارگەیە هەیە، کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە لەدوای ئەوەی کە گرێبەست کراوە لەگەڵ ئەوکۆمپانیایەی کە ئیشی کارگەکە ئەکات، ئیتیفاق کراوە لەسەر ئەوەی 700 فەمانبەر بمێنێتەوە لەناو کارگەکەیا، ئەوانەی تر تەوزیع کراون بەسەر وەزارەتەکانی تر، ئەم حەوت سەد فەمانبەرە مووچەیان و ناویان لەناو لیستی فەرمانبەران هەیە، بەپێی ئیتیفاقەکەش لە ئەسل کارگەکە ئەیدات، کۆمپانیاکە ئەیدات، بە زیادەی فروقاتی فەرمانبەرانیش کارگەکە داویەتی، ئەمە زیادەیەکی بێ بنەمایە لەسەر مووچەی فەرمانبەران، جۆرێکی تر کە مووچەی فەرمانبەرانی تووشی هەڵاوسان کردووە، بە تەنیا ژمارەی فەرمانبەران نیە، ئەگەر ئێمە سەیری تەوزیعی شێوازی ...، کە ئەمە پەیوەندی بە وەزارەتی پلان دانانەوە ئەبێت، شێوازی تەوزیعی فەرمانبەران لە وەزارەتەکان، ئێمە بۆ ساڵی 2012 کۆی فەرمانبەران، ئەو فەرمانبەرانەی کە ئیزافەش کراوە ئەو داوا کراوە ئەو میلاکانە، شەش سەدو شەست و حەوت هەزارو شەش سەدو چل و نۆیە، ئەگەر سەیر بکەین بە تەنیا وەزارەتی پێشمەرگە و ناوخۆ و ئاسایش، ئاسایشی هەرێم، دوو سەدو شەست و حەوت و حەوت هەزارو دووسەدو پەنجا فەرمانبەرە، وەزارەتەکانی پەروەردە، خوێندنی باڵا سەدو یەك هەزارو چوارسەدو حەفتاو هەشت هەزارە، یەعنی ئەگەر ئێمە ئەو دوو ژمارەیە دەر بکەین، لە کۆی فەرمانبەران بە تەنیا دوو سەدو نەوەت و نۆ هەزارو دوو سەدو بیست و یەك فەرمانبەر بۆ 23 وەزارەت و دامەزراوەی تر ئەمێنێتەوە، ئەگەر ئێمە جیا لەوەی کە ڕەنگە سەبەبی ئاسایش و ئەوانە بمێنێتەوە بۆ ئەمنیەتی و پاراستنی ئەمنیەتی هەرێمی کوردستان بێ، بەڵام بەدیوێکی تر تێکڕای ئەو حەوت وەزارەتە، سەبەبەکەی خراپی دابەش کردنی موخەسەساتە، ناعەدالەتی دابەش کردنی موخەسەسات لە بەینی ئەم حەوت جێگەیە باقی بیست و سێ وەزارەتەکەی تر، کەوای کردووە، واستەیەکی زۆر بکرێت، هەوڵێکی زۆر بدرێت، ڕێژەیەکی زۆری فەرمانبەران لە باقی وەزارەتەکانەوە هەوڵی گوێزانەوە بدەن بۆ ئەو حەوت وەزارەتە، کە بە پلەی ئەساس لەبەر موخەسەساتەکەیە، کەواتە ئەگەر بمانەوێ هەڵاوسان مەسەلەی مووچەی فەرمانبەران پیا بچینەوە، بەر لەوەی قسە لەسەر ئەوەبکەین کە ئێمە فەرمانبەرێکی زۆر دائەمەزرێنین، مەفروزە قسە لەسەر ئەوە بکەین، ما عەدا لە موخەسەسەتات دابەشکردنی ئێمە، وای کردووە هەڵاوسان دروست بێ لە مووچەی فەرمانبەران، بەشێکی تر باس لە بەخشین و خەرجیەکانی ترتان کردووە، لە ڕاپۆرتی وەزارەت، بەنموونە، 29 ملیاریان بۆ فرۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی داناوە، پارەیەکی تریان بۆ ڕێکخراوە زانستی و ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەکانی تر، ڕێکخراوەکانی تر نازانین ئەمانە ئەوانەن کە لەناو

بودجەی ئەحزاب و ڕێکخراوەکان، ئەم ڕێکخراوانەی تر چین؟، بەخشینی حیزبەکان و سەندیکاکان و کۆمەڵەکان و (ئیحتیات) هەموو ئەمانە بە تەنیا ئاسانە نووسینەوەو ڕیز کردنی، پەرلەمان بۆ ئەوەی بەرچاوی ڕوون بێ، ئەم داهاتە دابەش کراوە ئەبێ بزانێ ئەم ڕێکخراوانە کێن، چۆن پارەیان دراوەتێ؟، لەسەر چ ئەساسێك پارەیان دراوەتێ؟، لەو دوو سەد ملیار دینارەی کەدانراوە لە خانەی بەخشینی حیزبەکان و سەندیکاکان و کۆمەڵەکان، چەندی ماوەتەوە؟، چەندی بە زیادە سەرف کراوە؟، ئێمە لەسەر چ ئەساسێك تەخمینی ساڵی داهاتوو دەکەین؟، چونکەلە ئەسل وایە ئەم بڕگەیەش کە ئەمساڵیش هاتۆتەوە، دووسەد ملیار دیسان دانراوەتەوە بە سولفە هەتاوەکو ئەو کاتەی تەسویە ئەکرێت، باشە حیزبەکان تەسویەی دووساڵی پێشتریان لەسەرە، ئەم تەسویە کەی ئەکرێت؟، ئێمە لەسەر چ ئەساسێك، چۆن قەرزەکەیان لێ وەرئەگرینەوە؟، چۆن خەملاندنی ساڵی داهاتوو دائەنێین؟، لە خاڵێکی تر باسیان لە زیادە ڕۆیی وەزارەتی کارەبا کردووە، بەبێ دیاریکردنی هۆکاری زیادەڕۆیی، کە ئەمە وەزارەت، زیادەڕۆیی دیوێکی تری عجزە، یەعنی یەکێکە لە هۆکارەکانی عجز، بەشێکە چونکە عجز لە هەرێمی کوردستان تەنیا مووچەی پێشمەرگە دروستی نەکردووە، باشە ئەم زیادە ڕۆییە هۆکاری چیە؟، ئەبوایە وەزارەت لە جیاتی ئەوەی بەتەنیا بە جوملەیەك بنووسێت زیادەڕۆییان کردووە، بەداخەوە لیژنەی دارایش لە ڕاپۆرتەکەیان هەر سەردێکی ئەوەیان کردۆتەوە، بەبێ ئەوەی ئێمە بپرسین لەوەی کە ئەم زیادە ڕۆییە بۆ کراوە، پرسیارەکەی من لەوەیە کە هەم بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، هەم بۆ وەزیری پلان دانان و وەزیری دارایش، کێ بەرپرسە؟، پەرلەمان یان حکومەت، بۆ لێپرسینەوە لە زیادە ڕۆیی؟، چونکە هەروەکو باسم کرد ئەمە یەکێکە لەهۆکارەکانی عجز لە میزانیە، لە هەموو میزانیەیەك مەفروزە لە رسم کردنی سیاسەت ئیحتیاتاتی مالی هەبێ، ئەمە سێ ساڵە من نازانم لەکوێی بودجەکە ئیحتیاتاتی مالی هەیە، کە لەکاتی کورت هێنان ناکرێ ئێمە هەموو خەیاڵمان لەسەر بودجەی تەکمیلی بێ، دەستەو دوعا بین بەرمیلی نەوت لە 85 دۆلار زیاتر بکات، بۆ ئەوەی لە تەکمیلەکەی ئێمە عجز پڕبکەینەوە، ئەمە بەڕاستی لە هیچ شوێنێکی سیاسەتی بودجە جێگەی نابێتەوە، جگە لەوەی کە مەفروز بوو هەم وەزارەتی دارایی، هەم لیژنەی دارایی لە ڕاپۆرتەکەیان ئیشارەتیان بە کۆمەڵێك زیادەڕۆیی بکردایە، کە ئەو هۆکارانە وەکو کاك عبدالله دوێنێ لە قسەکانیا باسی کرد، کۆمەڵێك بابن کە مەفروزە تووشی عجز ئەبێتەوە، تەقەشوفی تیا بکەی، ڕەزیلی تیا بکەی، ڕێکی بخەیتەوە، ئەگەر بەتەنیا ئێمە سەیارەی دائیرەکان بەنموونە بێنینەوە، نازانم چەند سەیارە هەیە لە کۆی وەزارەتەکان، بەڵام بە تەقریبی هەر سەیارەیەك مانگی ملیۆنێك بە مەسروفی چاککردنەوەو بە بەنزین لەسەر وەزارەتەکان ئەکەوێت، کە ئەگەر ئێمە ئاواهی خۆمان سەیری بکەین، ئێمە زۆر دەست بلاّویمان نەکردووە لە بەکارهێنانی سەیارە، لەدابەش کردنی سەیارە بەسەر هەموو فەمانبەران و زۆربەی بابلێین پلە بالاّکان، کە ئەمە زۆر زۆر ئەکەوێت لەسەر حکومەت، مەفروزە لەکاتی عجز یەکێك بێت لەو خانانەی کە تەقەشوفی تیا ئەکەی، لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بە داخەوە من لەگەڵ ئەوەی ئەزانم کە

زۆرماندوو بوون لەگەڵیا، بەڵام جگە لەوە دەستنیشانی مەسئولیەتیان .....، بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان من ڕێگە نادەم مەفروز نیە قەتعم بکات، بەنموونە کەباسی مینەحیان کردووە......

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دوای تەوزیح بدە، فەرموو بەردەوامبە.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە باسی مینەحیان کردووە، بابڵێین بۆ ئەمساڵ بەشەش سەدو سی ملیارو چوار سەد ملیۆن خەملێنراوە، ئەمە مەفروزە لیژنەی دارایی لە ڕاپۆرتەکەی ئێمە کۆمەڵێك پرسیاریان بکردایە، مینەح لەسەر کۆمەڵێك ئەساس بۆ ساڵێك دایدەنێ، بۆ نموونە، ئەبێ وەزارەتی پلان دانان بزانێت چەند فەرمانبەر لەم ساڵە خانەنشین ئەبێ، مینحەی ئەوانە لەکوێ مینەح چەند ئەبێ؟، بۆ ئەوەی ئێمە بزانین چەنێك مینەحی ئەمساڵ دادەنێین، هەموو ئەو مینەحانەی تر کە لە پڕۆژە یاسای بودجە دەستنیشان کراوە، ئەبوایە لیژنەی دارایی داوای پێشینەکانیان بکردایە، بیان وتایە بۆ ئەوەی بەرچاو ڕوونیمان هەبوایە لە دانانی مینحەی ئەمساڵ، لە تێبینیەکان لەسەر ئەو دابەش کردنی بودجەی وەگەڕخستنە، بە تەنیا باسیان لە زیاد بوونی سوودە کۆمەڵایەتیەکان کردووە لیژنەی دارایی، نە باسیان لە زیادەی لە 15٪ی قەرەبووی فەرمانبەران کردووە، نە باسیان لە زیاد بوونی لە 7٪ی شمەك و خزمەتگوزاری کردووە، نە لەزیاد بوونی لە 43٪ی تێچوونەکانی تر کردووە، کە تێچوەکانی تر.......

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بێ دەنگ، کە قسەکەی تەواو بوو، دوایی جواب بدەوە، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جارێکی تر داوا لە بەڕێزان د.ئاراس و کاك دلێر ئەکەم کە پابەند بن بە ماددەی 26 ی پەیڕەوی ناوخۆوە، چونکە هیچ ئەندام پەرلەمانێك لێیان قبوڵ ناکات.......

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بێ دەنگ، قسە لە بەینی دوو پەرلەمانتارە، ئێوە تەداخول مەکەن، کەس تەداخول نەکات، موناقەشە لە بەینی دوو پەرلەمانتار ئێوە گەورەی مەکەن، هەمووتان هەڵمەستنە سەر پێ تکاتان لێ دەکەم، ناکرێ، ئیشەکە ئاوا ناڕوات، دوو پەرلەمانتار قسە دەکەن، موناقەشە هەیە، ئێوە تەداخول مەکەن، ئێمە ئیدارەی جەلسەکە دەکەین، خۆ ئێوە نایکەن، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوایی قسەی خۆت بكە د.ئاراس، لە خاڵی 13 لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی باس لەداهاتەكان و تێچووەكان و كورت هێنان كراوە، ئەمانیش هاوشێوەی وەزارەتی دارایی داهاتیان بە چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار خەملاندووە، كە ئەبوایە جارێكی تر ئەمانیش لەبەر ئەوەی بە مولحەق هاتووە، داهاتە ئەسلەكەی وەزارەت خۆیان تێگەیشتوون داهاتەكەیان بە هەڵە ناردووە، یان لێیان تێكچووە یان بەرچاویان ڕوون نەبووە، بەڕێزان لیژنەی دارایی ئەسڵەكەیان بخستایە ڕاپۆرتەكەوە، نەوەك ئەوەی مولحەقێك بۆ ئەندامانی پەرلەمان دابندرێت، كە باسیان لە بڕی كورت هێنان كردووە، ئەبوایە لەوە پرسیار بكرێت، هیچ وەزارەتێك لە 100٪ی ئەو میزانیەی بۆی دانراوە سەرفی نەكردووە، هەر پێش ڕاناگەن، چونكە دوێنێ بەڕێز وەزیری دارایی باسی كرد، كە ئەو شەش مانگەی دانراوە، تەخمینی نیە، ڕاستە ئەوان یەك لەسەر دوانزەی بودجە سەرف دەكەن، كە ئەمە شەش مانگ تێپەڕیوە، بە ئەكیدی باقیەكەی بۆ شەش مانگی تر فریا ناكەون، وەكو ئەوەی لە ساڵانی پێشووش فریا نەكەوتوون، كەواتە زیادە ڕۆیی لەبودجەكەیان نیە، فریای سەرف كردنی ناكەون، باشە، ئەی ئەم عجزە لە كوێوەیە؟، باشە ئەی ئەمە نەئەبوایە پرسیاری گرنگی لیژنەی دارایی بوایە؟، لە كۆتایدا من حەز دەكەم ئیشارەت بەشتێك بدەم، بەڕێزان وەزیر و بریكاری وەزارەتی دارایی ئەو قاعیدە داراییە ئەزانن، ژووری ژمێریاری بچووكترین ژووری فەرمانگەیە، بە گەورەیی نووسراوە پارەكەت بژمێرە پێش ئەوەی بچیتە دەرەوە كە ژمێریار بەرپرس نیە لێی، من لەمەوە حەز دەكەم ئەگەر بیشوبهێنین بە بودجە، بەو مووچەیەی كە خۆمان لە فەرمانگەیەكان وەری ئەگرین، ئەگەر جەنابی وەزیر و بریكار ژمێریار بن، ئەوە ئێمە مەفروزە چاوی ئەو فەرمانبەرانە بین، ئەوخەڵكانە بین كە لەناو پەرلەمان ئەبێ بودجەكە بە تەواوەتی بژمێرین ئینجا بچێتە دەرەوە لێی، لەسەر ئەم ئەساسەوە من پێشنیاز دەكەم كە لیژنەیەك پێك بهێندرێت، یەكەم، ئێمە چەند ڕۆژی گفتوگۆ كردن قسەیەك هەیە لەبەینی ناعەدالەت دابەش كردنی بودجە كە زۆر لە پەرلەمانتارانی بەڕێز باسیان كرد، ساغ بوونەوەو ساغ نەبوونەوەی داهات، ئەو گومانانەی كە هەیە، ئەو هەڵانەی كە هەیە، لیژنەكە یەكەم ئیشی ئەوە بێ بۆ كۆمەڵانی خەڵك، چونكە وەكو باسم كرد ئێمە چاوی خەڵكین، بۆ ژماردنی بودجەكە ساغ ببێتەوە، كە كام لەم قسانە ئایا سامانی گشتی تیا بە هەدەر دراوە یان نا، ئەو بەڵگانە چین بۆ بە هەدەر دانی سامانی گشتی؟، لەدوای ساغ بوونەوەی ئەوە ئیشی ئەو لیژنەیە ڕاست كردنەوەی ئەو هەڵە ژمێریاریانە بێ كە هاوڕێكانم باسیان كرد، عەدالەت دابەش گێڕانەوەی دابەش كردنی عادیلانە بێ، بۆ ئەو پرۆژانەی كە كاك سالار محمود و كۆمەڵێك لە برادەرانی تر باسیان كرد، كە ناعەدالەتی زۆری تیایە، ئەم لیژنەیە ئەركی ئەوەبێ كە دوای ئەوەی بەئەمانەتەوە هەموو ژمێریارەكان لێی بەرپرس بن لەكەم و كورپەكان، نە ئێمەش ویژدانمان نا مورتاح بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

با لیژنەی دارایی جواب بداتەوە، دوایی تۆ جواب بدەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەم ڕۆژانە زۆر باش لە هەندێ شت دەکرێ، من بەڕاستی نازانم ئەو مەوزوعانە چۆن وا باس دەکرێت، چونکە ئێمە هەموو ڕوونکردنەوەکانمان لەسەر ئەساس داوە، مەسئولین بەرامبەر هەموو ڕوونکردنەوەیەك، بەلاّم ئەگەر مەسەلە ئەوەبێ تۆ بیڵێیت و منیش نەتوانم لە عەینی وەخت جواب بدەمەوە، وەلەو مەجالم پێ دراوە بەڕاستی، بەلاّم ئەوەندە زۆرە ڕەنگ هەیە پێویست بکات، تاوەکو ئێستاش داوام کردووە هەندێ لەبرادەران، خوشك و برایان تاوەکو ئێستا پرسیارەکانم نادەنێ، منیش نەمتوانیوە هەمووی تەسجیل بکەم، بەس بۆ ئەم مەوزوعەجارێ یەکەم، کە باسی سیاسەتی دارایی و سیاسەتی نەقدی دەکەن، جارێ سیاسەتی نەقدی سیاسەتێکە عیلاقەی بەبانکی مەرکەزی بەغداو بە موحافزی بانکی بەغدا وە هەیە، هەموو کەسێك ئەمە ئەزانێت، لەهیچ وەختێك هیچ هەرێمێك بۆی نیە تەداخولی تیا بکات، تەنانەت وەزارەتی مالیەی عیراقیش عیلاقەی بەم مەوزوعەوە نیە، بەنیسبەتی سیاسەتی دارایی، ئەویش لە دەستوور هاتووە، ئەوان دایئەڕێژن، ئێمە داوامان کردووە ئاگامان لەو بەشانە بێ کە عیلاقەی بەخۆمانەوە هەیە، هەموو ساڵێکیش ئێمە خۆمان داوامان کردووە، خۆمان بۆ ئێوە ڕوونمان کردۆتەوە، خۆمان شکایەتەکەمان هێناوەتە ئێرەو بردومانەتە ئەنجومەنی وەزیران، ئێستا موستەمسەکێکی زۆرمان هەیە، دوایی ئەتوانن ببینن، لەسەر ئەوەشەوە ئێستاکە دێتەسەر ئەوەی کە ئێمە موحاسەبە بکرێین، کەچیمان کردووە، من پێم سەیرە هەتاوەکو ئێستا خوشك و برایانی پەرلەمان نازانن حیساباتی مەرکەزی و حیساباتی موەحەد چیە، حیساباتی مەرکەزی، حیساباتی حکومیە کە لە خەزێنەکان ئێستاکە کاری پێ ئەکرێت، خەزێنە فلتەرێکە بۆهەموو سەرفێك، فلتەرێکی تەتقیقیە، حیساباتی موەحەد ئەو حیساباتەیە کەوا شەریکات و موئەسەساتی کە روبح و خەسارەیان هەیە ئەو حیساباتانە بەکارئەهێنن، نەوەك خەزێنە حیساباتی موەحەد بەکارئەهێنێت، مەسەلەن مەعمەلی چیمەنتۆی سەر چنار، مەعلومە ئێستا حیساباتی مەوەحەد بەکارئەهێنێ، ئەوە گەورەترین حیساباتە لە ناو لامەرکەزی و حیساباتی مەرکەزی حیساباتی حکومیە، شێوەی خۆی هەی، مەوزوعی حیساباتەکەی جیاوازە لەگەڵ حیساباتی تر، بەنیسبەتی بانقەکانیشەوە بە هەمان شێوە حیساباتی تایبەتی خۆیان هەیە ، وە خەزینەش حیسابی هەر لە بانقدایە، بەنیسبەتی داهاتەوە ئەمە هەر یەعنی بەڕاستی باس دەکرێ، ئێمە دیارە خۆمان نامانەوێت یەعنی لە پەرلەمانە داوای لێبوردن دەکەم زۆر زۆر نازانم بۆ نەگەیشتۆتە دەستیان،نەهاتووە، ئێمە ئیرادەکانمان باس کردووە، ئەم جۆرە ئیرادانەی کە ئێستا لەم جەدوەلە داومانە ئێمە ئێستا لە ئەخیرە لە جەدوەلەکەمان داوە، پێشتر لەگەڵ بودجە ناردوومانە، بەلاّم پێم سەیرە ئیستا ئەڵێن لە ئەخیرەوە هاتووە نەیانزانیوە یا ویستوویانە کە ئەنواع وئەشکال تەفسیراتیان بۆ دەکرێ، ئایا کەس ئەم ئیستمارەیەی خوێندوەتەوە؟، ئێستاکە کەوا بانقەکان و شەریکاتی تەئمین، تەکنەلۆجیای بانق ،بانقی سلێمانی، مطاری هەولێر، مطار سلێمانی، تەوزیعی مونتجاتی نەوتی، تەوزیعی مونتجاتی نەوتی شارەکان، مەعمەلی غاز، هەتا ئەخیری کە ئەڕوات، شارەوانیەکان لە ناو حیساباتێك تێدایە

ئەمە پێی ئەوترێ حیساباتی مینەح، ئەمە جیایە لەناو وەزارەتی شارەوانیدا کە باس ئەکرێت، وەزارەتی شارەوانی دوو حیسابی هەیە، وەزارەتی مواسەلات دوو حیسابی هەیە، حیسابێکیان هەیە هی دیوانی وەزارەت و هی خۆیانە وەکو هەموو وەزارەتێکی تر، حیسابێکی تریان هەیە، بە نسبەتی شارەوانیەکان دووبارە دوێنێش باسم کرد، قانونی رقم (6) بەکار دێنن، حیساباتی تایبەتی خۆیان هەیە، هەروەها مەتارات، هەروەها هەموو ئەو شوێنانەی کە ئێمە لێرە باسمان کردووە، لێرە ئیرادەکان دەرکەوتوون ئێمە ئەو ئیرادانەیە بۆمان نقلمان کردووە بۆ ئەوێ، زائیدەن تەسوراتی خۆمان لەسەر ئیرادی وەزارەتی کارەبا کە ئێستاکە بە صفر هاتووە، چونکە ئیرادەکە بۆ خۆیانە، وە هەروەها وەزارەنی تەندروستی کە بە صفر هاتووە چونکە ئیرادەکە بۆ خۆیانە، من تکام وایە جارێکی تر ئەم مەوزوعە بەو شێوەیە بخوێندرێنەوە، بۆ ئەوەی بەم شێوەیە تەفسیری وای بۆ نەکرێ ، وە ئێستا باس لەوە دەکرێت ئەڵێن، فلان وەزارەت ئەڵێ من داوای مینحەم نەکردووە، مینحەیان بۆ داناوم، مینحە قانونەکە بەم شێوەیە، بپرسن سندوقی نەقدی دوەلی، بپرسن ئەوە عیراق ئەگەر بەم شێوەیە جێ بەجێ ناکات، ئەگەر ئێوەش ئەتانەوێ ئێمە بەم شێوەیە جێ بەجێی نەکەین، فەرموون لە پەرلەمانە حیساباتێکی تازەمان بۆ ئیقتراح بکەن، تا ئێمە جێ بەجێی بکەین بە پێی پێویستی ئێوە بێت، بۆ ئەوەی ئێوە باشتر لێی تێبگەن دیارە منیش نەمتوانیوە بەرێزتان تێبگەیێنم لەم مەوزوعە ، باسی چیمەنتۆی سەر چنار ئەکرێ وپارەکەی لە کوێ ماوە، پارەی مەعمەلی تاسلوجە مەکتەبی فرۆشتنی چیمەنتۆ کە بەشێکە ئەیفرۆشن، موجودە ئێستاکە لەناو حیساباتی موەحەدی وەزارەتی پیشەسازی دەرکەوتووە، لە2012/5/24 ناردوویانە بۆ وەزارەتی دارایی، لە حیساباتی جاری وەزارەتی داراییایە، لەبەر ئەوەی دوای موازەنە هاتووە، لە حیساباتی خیتامی دەرئەکەوێ، وە بۆ ئەوەی ئەم قسەیە راست بێت یاخود درۆ، جنابت لوتف بکە وەکو سەرۆکی پەرلەمان تەلەفۆن بۆ رقابەی مالی بکە، بلێ وەزیری دارایی وا ئەلێ بزانن راست دەکا یاخود درۆ ئەکات، بە نیسبەتی ئەوەی باسی پارەی کارەبا دەکرێت، ئێمە ئەو میزانیەی کە بۆ کارەبا دامانناوە بۆ گازوایل وبۆ پارەی قەرزی کارەبا، بۆ پارەی کارەبا، ئەوەی کە عیلاقەی بەوشوێنانەوە هەیە کە کارەبا ئینتاج دەکەن، عەقدمان لەگەڵیان کردووە، ئێمە پار ساڵ تەجاوزمان کردووە، ئەو پارەی کە دامانناوە ئەمە سێیەمین جارە شەرح دەکەم، کە تەجاوزمان کردووە، ئاگاداری هەموو شوێنێکمان کردۆتەوە لەو تەجاووزە، کەسیش نەیتوانیوە کارەبا لە عیراق لەکوردستان رابگرێ، سەرەڕای ئەوەش ئەوەی خۆمان بەم شێوەیە، د. نجم الدین گوایە تەسریحی داوە کەوا پارەی کارەبا ئەدا، بەڵێ، ئەو پارەیە ئەدا، کە ئەیدا بە احمد اسماعیل وەکو ئینتاجی کارەبا، بەلام مەسروفاتەکەی ساڵی چوارسەد ملیۆن دینارە، بە نیسبەتی ئێمەوە بەس بۆ کەرکوك پارەی گازوایل دەدەین لە ساڵێك، لە حدودی سەد ملیاری تریش پارەی کارەباو گازوایل بۆ شوێنانی تر ئەدەین، لەبەر ئەوە ئەمساڵیش بۆ مەعلوماتی جەنابتان ئەو پارەیەی کە ئیستا دامانناوە لە ئێستاوە تەجاوزمان کردووە، مەعلومە هەر کەسێکیش ئەیەوێت بیسەلمێنێ کە ئەم قسەیە وایە هەموو موستەمسەکات موجودە لە خەزینەی هەرێمە، لێرە لە هەولێرە، باسی ئیحتیات دەکرێت، هەمو ساڵێك ئیحتیات دانراوە بۆ وەزارەتی مالییە، ئەو ئیحتیاتانە بۆ کارەساتە، بۆ فەیەزاناتە وە ئەمساڵی ئەوانە هی خۆی هەیە، لە ناو

ئوخره دانراوه، له ناو مەسروفات ئوخره دانراوه، هەموو ساڵێکیش دانراوه مەوجوده، ئەگەر مەوجود نیە ئەوه ئیستمارەکه بگەڕێنەوه سەری، له تەقریرەکەش ئێمە نووسیومانه، ئەمە بە نیسبەتی ئەوەوه بە نسبەتی تەقاعودەوه کە باس لە مەسەلەی تەقاعود دەکرێ، ئەم پارەیه چی لێهاتووه؟، بۆ کوێ ڕۆیی؟، چیتان لێکردووه و ئەمانه؟، خۆ مەوزوع مەعلومه ئەوەی که ئیستیقتاع دەکرێ لەگەڵ 12٪ کە، فەرموون سەیری ئیستمارەکان بکەن کە ئێستا هی ئەمساڵ مەوجوده لەناوی، ئەوەی کە باسی لێ ئەکرێت، ئەو تەسویەیه کەئەو تەسویه قەیدیەی کەباسی دەکات ئێستا، خوشکه پەیمان باسی ئەکات، بەڵێ، ئەو تەسویەی قەیدییە کە بە ئیمزای من کراوه، ئەوه تەسویەی ئسولی حیسابیه ئێمە کردوومانە، مەوجوده لە حیساباتی خیتامی دەرئەکەوێ، باس له حیساباتی خیتامی ئەکرێت، ئەڵێن ئەبوایه پێشی موازەنە لێرە بوایە، بۆ ئەوەی ئێمە بەرچاومان ڕوون بێ، هەموو کەسێکیش باس لەوه ئەکا قانونەکەی لە 4/15 دەست پێدەکات، حیساباتی خیتامی 4/30تەواو بووه له وەزارەتەکان، ئێستا لە حاڵەتی تەوحیده لە وەزارەتی دارایی، تەسویاتی قەیدی لەسەرئەکرێ به پێی قانون، ئەم هەموو ئیستیمارانەی که ئێوه ئەڵێن خیلاف هەیه لە ڕەقەمەکان، هەمووی له تەسویاتی قەیدی ئەم شەش مانگە، تەسویاتی قەیدی تیا ئەکرێت، هەر کەسێك موحاسیب بێت، هەر کەسێك حیساباتی خوێند بێت، هەر کەسێك شارەزا بێ ئەم مەوزوعانە ئەبێ بزانێ، ئەلف و بێی حیساباتە ئەمه، تەسویاتی قەیدی لەسەر ئەکرێت، تەواو ئەبێ، دوای ئەوەی کە تەواو ئەبێ لەوەزارەتی مالیە، ئەبێ بچێت بۆ ئەنجومەنی وەزیران، له ئەنجومەنی وەزیران بچێت بۆ دیوانی رەقابەی مالی، لەوێوە بێتەوه بۆ پەرلەمان، بیخوێننەوه قانونی ئیدارەی مالیەکە، تکاتان لێ دەکەم، ئەمەش قەیناکا، ئێستا کە ئەڵێ پێشی ئێستا بێت، باشه چۆن ئەبێ حیساباتی خیتامی پێشی موازەنە بێتە کوردستان، ئەوه حیساباتی خیتامیە هی ساڵی 2011، خۆی له مانگی شەش تەواو ئەبێ و دوای مانگی شەش دێته ئێرە، ئەی چۆن ئەبێ پێش میزانیە بێتە ئێرە، بەڵام ئەگەر بمانەوێ هەر باسی مەسەلەکان بکەین، بمانەوێ مەوزوعەکان بڵێین ئەمە وایە، ئەمە وایە، من بەڕاستی نازانم، بەڵام خۆزگە ئێستاکە هەموو کەسێك بەلای کەمەوه ئەم مەعلوماتانەی هەبوایە، ئەو وەختە ڕەنگ هەیه منیش بەوشێوەیە بمتوانیایە موناقەشەکان باشتر بکەم، زۆر داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر به نەوعێك، یەعنی وەڵامەکانی من بەو شێوەیە بتوانم وەڵام بدەمەوه، ئەوانی تریش وەڵام ئەدەمەوه، یەعنی ئێستاکە هەر وایە هەموو شتەکان موکەڕەڕ دێتەوه، پێمان ئەوترێتەوه ئەمە وایە، ئێمە یەکجار ئەڵێین، بودجەی هەرێمی کوردستان، بەپێی قانونەکەی خۆتان فەرموون بیخوێننەوه، ئەڵێن وەزیری دارایی مخەوەله کە بودجەکە تەخویل بکات له مانگی 11بینێرێت، بەڵام ئەڵێت ئەگەر ئەو بودجەیە کەمی بوو دایگرێت دوایی، ئەگەر زیادیشی بوو بینێرێتەوه بۆ پەرلەمان، یەعنی من هەمووجار ئەبێ بودجەکە بنێرمەوه پەرلەمان، دوای ئەوه من نازانم چەند زیادو کەم دابنێم؟، دوای ئەوه بەس وەزارەتی داراییە کە بودجەکە لەلای ئەمێنێتەوه، ئێوه لەسەر وەزارەتی دارایی ئەخوێنن و ئەخوێنن، باشە فەرموون من ئەوه لە کتابەکانی خۆم دامناوه، وتوومه من له مانگی 9 دەستم بە بودجه کردووه، تەواویش بووه، جارێ ئەسڵەن بودجه دوو بەشە، چۆن من لیژنەم هەیە، چۆن من تەخمین دەکەم، چۆن من دایدەنێم وەزارەتی

پلان دانانیش بەهەمان شێوە دایدەنێت، فەرموون بزانن وەزارەتی پلان دانان کەی هێناویەتی و منیش کەی هێناومە، ئینجا کە دێتە ئەنجومەنی وەزیران، لە ئەنجومەنی وەزیران بزانن لەکەیەوە لەوێیە، من لە 2/26 داومە بەئەنجومەنی وەزیران، پێشی 2/26 سێجار لە مانگی یەك کەوتە ئەنجومەنی وەزیران بۆ موناقەشە، بەلاّم ئەگەر بمانەوێ بەو نەوعە باسی بودجە بکەین، بەم نەوعە لێکی بدەینەوە، دوای ئەوە ئەبێ مەسلەحەتی وەزارەتی دارایی چی بێ، بۆ ئەوەی بودجە تەئخیر بکات، ئەو ڕەقامانەش کە ئەخوێندرێتەوە بە داخەوە نوسخەکانیان نەداوە پێم سوئالەکان جواب بدەمەوە، ئەوەی کە من لە 99٪و زیاتری هیچی ئەساسی نیەو وانیە، هەمووی قابیلە بۆ جواب دانەوە، بمدەنێ و جوابی ئەدەمەوە، هەموو جوابێکیش ئەگەر ئێوە موقنیع نین بە جوابەکانی من، رەجاتان لێ دەکەم، دەزگایەکی خۆتان هەیە، دەزگای چاودێری دارایی، بڵێن وەزیری دارایی ئەمەی نووسیوە، بزانن ڕاست ئەکات یان درۆ ئەکات؟، ئەی بۆ نایکەن؟، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری پلان دانان.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزی تریش ئیشارەتیان پێی داو دیسان وابزانم تێبینیەکە تەوجیهی ئێمە کرا، لە وەزارەتی پلان دانان، سەبارەت بە پرسیاری ئەو بەڕێزەی کە پرسیاری لەسەر بەرنامەی تواناسازی هەبوو، کە گوایە ئێمە بەشێوەیەك مەعلوماتمان نەداوە، یان ئەوان لە وەزارەتی خوێندنی بالاّ مەعلوماتیان بەدەست کەوتووە، ئامادەبوون وەزارەتی خوێندنی بالاّ لە کۆبوونەوەکانی لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالاّ، بەلاّم ئێمە ئامادەنەبووین، من بەهەقیقەت وابزانم ئێستا لە هۆڵی پەرلەمان بۆ نموونە، پەیمان خان لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالاّ، من ئامادەبووم، پەیمان خان لە لیژنەی پەروەدەو خوێندنی بالاّ، من حازر بووم، لە جەلسە، ئێوە منتان بانگ کردووە، هەموو مەعلوماتێکیشم داوە لەسەر تواناسازی، بێجگە لەوە بەشێوازی رەسمیش ئەو مودیر عامەی کە لە وەزارەتی پلان دانانە کە فایلەکەی لە لایە، بەڕێز کاك د.عمر نورەدینیە وابزانم لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی بالاّ بوو، هەموو مەعلوماتەکان هەموو فایلەکەی داوەتێ، لە لیژنەش هەیە، هەر پرسیارێکی تریش هەبێ وەلاّم دەدەینەوە، کێشەمان نیە لەسەر ئەوە، دووەم، سەبارەت بە بەڕێزیان ئاماژەی بەوە دا کە هەوڵی ئەوەیان داوو کە سەردانی ئێمە بکەن، پرسیارمان لێ بکەن، وەلاّممان نەداوەتەوە، بە هەقیقەت ئەوە مومکینە سوء تەفاهمیش بێ، من پێشی هەموو شتێك لە بەڕێزیشیان و لە هەر ئەندام پەرلەمانێکی تر کە هەوڵی دابێ وەلاّمی دەست کەوێ لە ئێمە، ئامادەنەبووین یان بەهۆی مەشغولیەتەوە بەهەر هۆیەکەوە نەمان توانیوە موەفەق بین لەوە، داوای لێبوردن دەکەم، چونکە هیچ قەسدێك نەبووە، کە مەسەلەن بەڕێزیان و یان هەر کەسێکی تر ئێمە دەرگا قەپات بکەین، بەلاّم مادەم جەنابیان باسی کرد، با من هەقیقەتەکەش بڵێم، جەنابیان هاتووە سەردانی وەزارەتی ئێمە بکات بۆ ئەوەی کە موتابەعەی هەندێ لە ئیش و کارەکان بکات، من لە دەرەوەی وڵات بووم، هەرلە کوردستان نەبووم، نازانم

سوء تەفاهومەکە بە چ سەبەبێك دروست بووە، بەلاّم ئەوە موشکیلە نیە، جەنابیان کە پێیان وتووە کە وەزیر لێرە نیە، من ئەسڵەن لە مەکتەبی خۆشمەوە نەم بیستوە، یەکسەر پەیوەندی بە ئیعلامەوە کردووە، ئەڵێ وەزیری پلان دانان خۆی دەشارێتەوە، هەر ڕۆژی دووەم خۆی لە سەحافە بلاّو بۆوە، یەعنی من زۆر تەعەجوبم کرد، دوای ئەوەی کەهاتمەوەش ئەوە خۆشیان لەوێن، ئەو بەڕێزەی کە ئاماژەش بەناوی درا، کە لە مەکتەبی منە کاك زانا، ئەوەتە لێرە لە تەنیشتم دانیشتووە، ئێمە هەوڵمان داوە پەیوەندی بە جەنابیان بکەینەوە ئەویش بەردەست نەبووە، مەشغول بووە، دوای ئەوە ڕێك نەکەوتووە، ئێستاش، لە ئایندەش هەر پرسیارێکی هەبێ، هەرچەندە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانیش هەر پرسیارێك کە ئاراستەی ئێمە بکرێت، کە زانیاری تێدابێ، بەشێوەیەك بێ، حەتمەن هەر دەبێ بە نووسراوی ڕەسمیش وەلاّم بدەینەوە، بەلاّم خۆ بەڕێزی تر هەیە سەردانی ئێمەی کردووە، ئێمەشی بینیوە، زۆر تەبیعی بووە، پەیمان خان بەڕێزیان ئاماژەی بە تەوزیعی میلاکات دا لە مەسەلەی تەعینات و ئەوانە، ئێمە ئێستا لە حاڵی حازردا، بە فەرمانێك لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لیژنەیەك بۆ موتابەعە کردنی ئموری دامەزراندن دانراوە، بە سەرۆکایەتی بەڕێز وەزیری دارایی، ئەندامێتی من و هەندێ بەڕێزی تریش، ئەم کارە بۆ ئەمساڵ بڕیارەکە بەو شێوەیە کە لە ئێستاوە هەتاوەکو ئەو ڕۆژەی کە مەجلسی خدمە دەست بەکاردەربێ، ئێمە سەرپەرشتی کارەکان بکەین، بەلاّم تەوزیعی دەرەجاتی وەزیفی، بابڵێین لەسەر وەزارەتە جیاجیاکان و لە سەر دەرەجاتی موختەلیف، حەتمەن بەڕێوەبەرایەتیەك هەیە بەناوی میلاکات لە وەزارەتی دارایی، کە ئەرکەکەی ئەوەیە بەدرێژایی ساڵ کە تەلەبات وەردەگرێت، شێوازە تەوزیعێك دەکات کە ئەگەر 100٪ دەقیق نەبێ، حەتمەن مومکینە ئەتوانم بڵێم 80٪ و 90٪ش موراعاتی ئەولەویاتی دەوائیر دەکرێت، ئەگەر جەنابتان سەیری تەوزیعی 17 هەزار دەرەجە پلە وەزیفیەکە بکەن، بزانن ئایا وەزارەتی پەروەردە کە ئێمە دەڵێین سێ هەزار قوتابخانەیان نەقوستانە، نیزکەی 500 قوتابخانە لەژێر جێبەجێ کردن دایە ئێستا، ئایا وەزارەتی پەروەردەو تەعینی مامۆستا ئەولەویەتی وەرگرتووە یان نا؟، حەتمەن هەر وایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەقیقەت دەبێ لێمان ببووری ئێمە گلەییەکمان لە بەڕێزت هەیە، زۆرجار یەعنی ئەوەی بەقەدەر بەرامبەر هاوکارمان پەیمان خان نەبوو، بەقەدەر ئەوەی بەرامبەر بە جەنابت ڕێگەمان پێ نادەی کە زۆر شت ئەبێ و ئەمە عیلاقەی بە ڕەئی عام هەیە، قسە ئەکرێت و جواب بدەینەوە، لەبەر ئەوە داوا لە بەڕێزت دەکەم کە بەو شێوەیە وەلاّممان دایتەوە، داوای لێبووردن لە جەنابت دەکەم، ئەگەر بکرێت ئەوەش لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە بە ڕەئی جەنابت، لەبەر ئەوە من ئەو هینەم بەرامبەر هاوکارم نەبوو، بەقەدەر ئەوەی بەرامبەر بە ئسولی جەنابت بوو کە ڕێگەت پێنەداین وەلاّمی قسەکان بدەینەوە، بەڕێزان من جارێکی تر تیکراری

ئەکەمەوە، ئەو ڕاپۆرتە ڕاپۆرتی هەموومانە، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایش 10 کەسین، هەموو فراکسیۆنەکانیشی تیایە، بە فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆن هەموو، ئێمە ئەو 10 کەسە کە هەندێکیان ئێستا لێرە دانیشتوون، تەنها ئەوەمان توانیوە بکەین، دوای ئەوە تەنها ئیشارەت ئەدەین بە سیاسەی عامی دەوڵەت بە چەند خاڵێک، ئەگەر بچینە ناو تەفاسیلەوە وەکو باسم کرد، بیست و شەش هەزار ڕەقەممان هەیە، لەسەر هەر ڕەقەمێك یەك دێر قسە بکەین و کولی لاپەڕەیەك 25 دێر بنووسین، پێویستمان بە 13 هەزار لاپەڕەیە، ئەمە ناکرێ، لەبەر ئەوە زۆرجاریش من داوا لە ئەندامە بەڕێزەکان دەکەم، ئایا لیژنەی دارایی بە هەر 10 کەسەکەیەوە، بە ئەندامانی لیستی کوردستانی و ئەندامانی لیستی موعارەزەوە ڕێگەمان لەکەس گرتووە شتێکی هێنابێ و داخلمان نەکردبێ؟، یان ئەندامێکی بەڕێز؟، ئەگەر وانیە، ئێمە تەقریرەکەی خۆمان سەحب دەکەینەوە، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، ماددەی 82 بڕگەی (2) لە ڕاستیدا ئەوە ڕاپۆرتی هەموومانە، لەبەر ئەوە ئەو بەڕێزانەی لەسەر ڕاپۆرتەکەی ئێمە قسە ئەکەن، بە هەقیقەت وایە کە لەسەر خۆیان قسە بکەن، چونکە هیچیان نەهێناوە داخلی بکەن، هەر بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزتان چەند جارێکی تریش پێش ئەو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزە، چەند کەسێکی تر ئەڵێ ئیشارەت بەوە نەدراوەو ئیشارەت بەوە نەدراوە، من حەز دەکەم بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزتان، تەنها لە ڕاپۆرت هەر ئاوای ئیشارەت لێ ئەدرێت، ناتوانی بچیتە تەفاسیلەوە، ئەچیتە تەفاسیلەوە تۆ بە بیست، سی هەزار ئەو قسانەی کە کرا بکەینە ناو ڕاپۆرتەوە، بە بیست، سی هەزار لاپەڕە کۆتای پێ نایەت، بەڕێزان بۆ شایەتی ئێوەو، بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزتان، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی کە ڕاپۆرتی هەمووتانە، ڕاپۆرتی هەر دە ئەندامە بەڕێزەکەی لیژنەی دارایشە بە هەموو فراکسیۆنەکانەوە، سەیری بڕگەی 4 بکەن، لاپەڕە (5) بڕگەی (4) بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەگەر ڕێگەم پێ بدەی تەنها نیو دەقەیە بیخوێنمەوە، تەعلیقەکەش کە داومانە، دوایش بەڕێز نوێنەرانی حکومەت، وەڵامی تەعلیقەکەیان داوەتەوە کە چەند جارێکی تر...، لە بڕگەی (3) دەست پێ دەکەین، کە خوێندراوەتەوە پێشتریش، بڕی بودجەی وەگەڕخستن، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەڕێژەی 14٪ زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بەڕێژەی چوار و لە دەیا چوار کەمی کردووە، چەندین ئەندام پەرلەمانی بەڕێز لەسەر ئەو خاڵە قسەی کردووە، ئێمە تەنها ئەتوانم ئەو ئیشارەتە بدەم، ئیتر لەمە زیاتر واتە نەتوانراوە ئەو هاوسەنگیە لەبەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێ، بەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئیتر ئەم تەعلیقە زۆر ئەگەیەنێ، ئەگەر ئەندامانی لیژنەی بەڕێز هەر 10 ئەندامەکە لەسەری بڕۆن، کەواتە بەم خاڵەوە ئێمە ئەبێ چەند لاپەڕەیەك بنووسین، شێوەی نووسینی ڕاپۆرتیش وایە بەو شێوەیە نابێ، لە هەموو جیهان لە ڕاپۆرتی دارایی هێڵە گشتیەکان و سیاسەی عامی دەوڵەت پیشان دەدەی، لەمە زیاتر کە پیشانمان داوە، ئەوە ئیتر مەجالی قسەی تیا نەماوە، چونکە ئێمە ئیشارەتمان پێی داوە، ئەو ڕێژەیە کە هەیە هاوسەنگی لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێ، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەم ڕێژەیە تاوەکو ئێستا لە چوارچێوەی 70٪ بۆ وەگەڕخستن، لە 30٪ بۆ وەبەرهێنان چەقی بەستووە، ئێوە ئاماژەتان پێ داو ئێمەش باسمان کردووە، دێینە سەر چوارەم، ئەوەی کە چەند بەڕێزێك ئەڵێ ئاماژەی پێ نەدراوە، ئاماژەمان پێی داوە، دوایی داواشمان لە حکومەت کردووە

بۆمان ڕوون بکاتەوە، ئیتر خۆ لەوە زیاتر ناتوانین ئەوە بکەین، بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 ڕێژەکانی حیسابەکانی بودجەی وەگەڕخستن لە ساڵی 2012 بەم شێوەیەی خوارەوە زیاد و کەمی کردووە، قەرەبووی فەرمانبەران بەڕێژەی 15٪ زیادی کردووە، لەگەڵ هەموو تەفاسیلەکانی، لەگەڵ هەموو حیسابە فەرعیەکانی قەرەبووی فەرمانبەران کە لە میزانیەکە هاتووە، بە تەئکید ئەمە ڕەقەمە سەرەکیەکەیەتی، ئەگەر بچینە ناو تەفاسلەوە وەکو وتمان بە چەندین لاپەڕە کۆتایی پێ نایەت، شمەك و خزمەتگوزاری، چاك کردنەوە، بەڕێژەی لە 7٪ زیادی کردووە، کە زیاتر لە چەند ئەندام پەرلەمانی بەڕێز ئیشارەتی پێداوە، ئێمەش ئیشارەتمان پێی داوە، بە ڕێژەی لە 9٪ کەمی کردووە، بەخشین بە ڕێژەی لە 4٪ کەمی کردووە، تێبینیتان ڕائەکێشم بۆ ئەم خاڵە، سوودە کۆمەڵایەتیەکان بەڕێژەی 83٪ زیادی کردووە، تێچووەکانی تر بە ڕیژەی لە 40٪ زیادی کردووە، مەوجوداتی نا دارایی بەڕێژەی لە 6٪ کەمی کردووە، چەندین ئەندام پەرلەمانی بەڕێز تێبینیم کرد، ئاماژەی پێ نەداوە، هەر 10 ئەندام پەرلەمانەکەی لیژنەی دارایی ئاماژەیان پێ داوە، لە هەمووی گرنگتر ئەو تێبینیانەی کە ئێوە بەڕێزتان ئاراستەی حکومەت و نوێنەری حکومەتتان کردووە، ئاراستەی ئێمەشتان کردووە، ئێمە ئەگەر سەیری بکەین، بۆ لاپەڕە شەش تێبینی لیژنەی دارایی کە مەبەستمانە حکومەت جواب بداتەوە، لیژنە داوای ڕوونکردنەوەی هۆی زیاد بوونی ڕێژەی سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات، ئیتر ئێمە لەوە زیاتر نابێ بچینە ناو تەفاسیلەوە، جارێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان داوای لێبووردن دەکەم لەو شێوەیەی کە بەکارم هێنا بەرامبەر بەڕێزت، هیوادارم ئەو حاڵەتەی کە ڕوویدا لە پرۆتۆکۆل بکوژێتەوە، سوپاست دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز د.عمر حمدامین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها بۆ یەك ڕستەی پەیمان خان هاوکارمان لەوەی لیژنەی دارایی ئاگادارە یان ئاگادار نیە، لە چۆنیەتی ئامادەکردنی موازەنە، بۆهەر کەسێ کە شارەزایی هەبێ لە ئامادەکردنی موازەنە، کە تەماشای بەس تەنها ئەو جەدوەلە بکات، ئەزانێ حیسابی 2010، حیسابی 2011 خەرجیەکانی 2011 تا 6/30 نووسراوە، بۆیە بۆ ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان لە لیژنەی دارایی زۆر ڕوونە کەحکومەتی هەرێمی کوردستان ئەڵێ، بە بڕی لە 15٪ لە ڕاپۆرتەکەیان هاتووە، لە کوێ تەعویزاتی موەزەفین زیادەکە بۆم ڕوونە کە تەعویزاتی موەزەفین لە چیەوە دەست پێدەکات؟، چونکە من لەبەردەستم دایە، خوێندەواریشم هەیەو لەو مەجالە ئیختیساسم هەیە، کە تەعویزاتی موەزەفین، لە راتب، لە ئجوراتی موتەقاعدین، لە ئجوری موحازەرە، لە ئجوری ئیمتیحانات، موخەسەساتی ختورە، موخەسەساتی سەکەن، موخەسەساتی زیافە، موخەسەساتی خدمەی جامیعە، موخەسەساتی ئەرزاق، موخەسەساتی ئەتفال، موخەسەساتی میهەنی، موخەسەساتی هەندەسی، موخەسساتی خاسە، ئەمە تەنها من عەناوینی رەئیسی ئەخوێنمەوە، کە بە دەیان موخەسەسات و تەرخان کراوی تر هەیە،

هەر لە موکافەئاتی تەقاعدی هەتا کۆتاییەکەی، لەبەر ئەوە ئێمە وەکو ئەندامانی لیژنەی دارایی سەر بەوەی کە جەدوەلەکانمان لەبەر دەستە، لەگەڵ بەڕێز نوێنەری حکومەت چەندجارێك کۆبوونەوەمان هەبووە، دانیشتنمان هەبووە، موناقەشەمان لەسەر ئەوە کردووەکە بۆ ئەم بڕە زیاد ئەکات، کە بە ڕێژەی 15٪ زیادی کردووە، ئەوانیش ڕوونکردنەوەی خۆیان خستۆتە پێش چاو بەوەی کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە، کە باس لە تەعین کردنی 17 هەزار کەسی نوێ ئەکات، پێدانی دەرماڵەی زیاتر بەهەندێك پیشەو میهنەی تر، هەندێك پێشنیاری تر کە لەناو لیژنەکانەوە هاتووە، هەموو ئەوانە کاریگەری ئەبێ لەسەر زیاد بوونی ڕێژەی تەعویزاتی موەزەفین، لەبەر ئەوە من تکا کارم، کاتێ کە پرسیار ئاراستە دەکرێت، یان رەخنە ئاراستە دەکرێت، بە ئیهانەوە نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی بەڕاستی ماندوو بوون، هیچ ڕاپۆرتێکیش بێ کەم و کورتی نابێ، بەتایبەتی ڕاپۆرتێکی وا موفەسەل، بەس من پێموایە نابێ ئەوان ئەوەندە زوو نارەحەت بن لەوەی کە ڕەخنەیەکیان لێ دەگیرێ، ئەوانەیە ئەو ڕەخنە گرتنە یان ئەو پرسیار کردنە بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتربێ، لەبەر ئەوە من داوایان لێ دەکەم جارێکی تر ئەوەندە زوو عەسەبی نەبن، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەزانی کاك حاجی، ڕەخنە ئاراستەی کێ دەکرێ هەقی هەیە وەڵام بداتەوە، کاك د.احمد مولاحەزەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو مولاحەزەم هەبوو، یەکیان، بەڕێز وەزیری دارایی باسی لە حیسابی خیتامی کرد، ئەگەر ئیجازەم بدەی، نیزامیە، حیسابی خیتامی بەپێی قانونی (الادارە المالیە والدین العام) ئەبێ تا 4/15 ئامادە بکرێ، هی 2011یە، خۆ هی 2012 نیە، بەڵام بەڕێزیان باسی لەوە کرد کە هی 4/30 ئامادەکراوە، باسی مانگی شەشی کرد، ئەمە یەك، دەربارەی ڕاپۆرتەکەی لیژنەی داراییش، بەڕێز د.ئاراس کە فەرمووی ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانە، تەبعەن ئەم ڕاپۆرتە دوو بەشە، بەپێی ماددەی (82)ئەم ڕاپۆرتە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییە، چونکە باس لەوە دەکات کە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دابەشی سەر ئەندامان دەکرێت، بەشێوەیەکی گشتی قسە لەسەر ڕاپۆرتەکە دەکرێت، دوو بەشە ڕاپۆرتەکە، بەشی یەکەم، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووریە، ڕاو بۆچوونەکانی خۆیانە، بەشی دووەم، ڕاو بۆچوونی لیژنەکانی دیکەی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك خورشيد.

بەڕێز خورشيد احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی ليژنەی دارايی و ئابووری ڕاستە دوو بەشە، بەشێكی لەليژنەی داراييەو بەشێكی ليجانە، ڕاپۆرتەكە بۆيە بە يەك ڕاپۆرت پێشكەش بە ئەندامان كراوە، ئەمە يەك، دوو، ئێمە بە هەموو نيەت پاكيەوە، بە هەموو ئيخلاسەوە، بەهەموو ويژدانەوە لەسەر ئەو بودجەيە دانيشتين ئەوەی پێمان كراوە لە ڕاپۆرتەكە تۆمارمان كردووە، بەبێ ئەوەی گوێ لەوە بگرين بۆچوونەكی سياسی يان بير كردنەوەيەكی ئەم لاو ئەولا، خوا لەسەر شاهێدە بە هەموو ميهەنيەت، بە هەموو ويژدان، بەهەموو دەست پاكی، ئەو ئيشەمان ئەنجام داوە، بەبێ ئەوەی ڕەچاوی هيچ شتێك بكەين، ئێمە لەوە گلەييمان نيە برادەرێك ڕەخنەيەك بگريت، بەلأم كە شتێك لەناو ڕاپۆرت هاتبێت و ديار بێ و ئێمە ئاماژەمان پێيدابێ، ئەوجا برادەرێك بلێت ليژنەی دارايی هەقە ئەمەی كردبا، ئاخر كردوويەتی يان نەت خوێندۆتەوە، يان حەز ناكەی وەكو پێويست شتەكە هەلسەنگێنی و مافی بدەيێ، ئەمە ئەگەر يەعنی ڕەخنە گرتن و زەنگين كردنی ڕاپۆرت بە ڕاو بۆچوونی جياواز شتێكی زۆر ڕەوايە، مەقبولی دەكەين، ئامادەشين تەعامول لەگەڵ هەر ڕايەك بكەين، لەهەر برادەرێك بێت بەبێ جياوازی، لەهەر فراكسيۆنێك ولە هەر لايەنێك بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزير.

بەڕێز بايز تاڵەبانی/ وەزيری دارايی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم مەوزوعە باس دەكەم ئەگەر غەلەت بم، با ليژنەی دارايی ..، بەنيسبەتی ئەوەی حيساباتی خيتامی ئامادە دەكرێت، ئێمە لەهەموو ئەوەكان دوای ئەوەی وەزيری دارايی ئەو دەسەلأتەی هەيە كە تەحديدی بكات كەی لە وەزارەتەكان دێت، چونكە ئەوان لە 4/15 دەست بە ئامادەكردن دەكەن، كە دێت ئينجا ئەنێردرێت، لە لای ئێمە تەسفياتی لەسەر دەكرێت و دەنێردرێت، تا ئێستاش وايەو لەعيراقيش ئەوهابووە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

پەيمان خان تۆ پرسيارت كرد ئەوان جوابيان داويەتيەوە، ئەو هەموو موداخەلەيە دوايی ناكرێ، ڕەجات لێ دەكەم، تۆ سوئالت كرد ئەويش جوابی دايتەوە، تۆ قسەت كردووە، دوايی بۆی بنێرە، مامۆستا فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ديارە من قسەكانم ڕەنگە زياتر لايەنی پلان بگرێتەوە، پاشانيش دێينە سەر وردەكاريەكانی ناو ئەوەی پەيوەندی بە بودجە هەيە، خۆی ئەگەر پێناسەيەكی زانستيانە بكەين، وەگەڕخستنی كۆمەڵێك دەرامەتمان هەيە، دەرامەتە مرۆييەكان و دەرامەتە داراييەكانە، هەروەها دەرامەتە ماددييەكانە، بەلأم ئايا تاوەكو ئێستا

ئەو وەزارەتە بەڕێزە سەرکەوتوو بووە لە وەگەڕخستنی ئەودەرامەتانەی کە باسمان کرد بۆ بەرەو پێش چوونی ئابووری لەکوردستان، هەروەها دانانی ژێرخانێکی ئابووری پتەو بۆ ئەوەی کوردستانی پێ ببووژێنێتەوە، پاشان دەپرسین دەڵێین لەکوێی دونیا هەیە بودجەیەکمان هەبێ بەوقەبارە؟، وەزارەتێك کەچارەنووسی هەموو خەڵکی کوردستانی لەسەرە، کەپلانی ئیستیراتیجی نیە بۆ بەرەو پێش بردنی ئابووری لەکوردستان، ئەگەر لە کوردستان تەنها پێشکەوتن باڵەخانەبێ، من لێرە دەڵێم پێشکەوتن تەنها باڵەخانە نیە، لەبەر ئەوە دوو جۆرە پێشکەوتن هەیە، یەکیان ئاسۆیی، ئەوەی تریان ستوونی، ئەوەی کە لە کوردستان دەبێ لە بارەی دروست کردنی باڵەخانە، بەڕاستی ئەوەستوونیە، ئێمە پێویستیمان بەو پێشکەوتنە ئاسۆییە هەیە، کەئەو باڵەخانانە پان ببنەوە لەسەر زەوی ببن بە کێڵگە کشتوکاڵیەکان بۆ بووژانەوە، هەورەها ببن بە کارگە بۆ ئەوەی هەم هەلی کار بڕەخسێ بۆ ژمارەیەکی زۆر لە دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، هەم خۆشمان پشت ببەستین بەو بەروبوومانەی کە بەخۆمان چ لە لایەنی کشتوکاڵی یان لە لایەنی پیشە سازی بەرهەمی دەهێنین، لەبەر ئەوەی ئێمە بەڕاستی هەموو، فاکتەرەکانمان، هەموو هۆکارەکانمان زۆر لەبارن، بۆ پێشکەوتنی کوردستان لە ڕێگەی پیشەسازی، نازانم لەبەرچی تاوەکو ئێستا، مەبەستم لە پیشەسازیە ستراتیژیەکانە، سۆندە دروست کردن و مەسینە دروست کردن نیە بەڕاستی، مەبەستم لێرە دامەزراندنی کارگەیە، ئەو کارگەی کە داهاتێکی زۆر بۆ کوردستان دەستەبەر دەکات، نازانم کاتی ئەوە هاتووە؟ یان نەهاتووە، 20 ساڵە فەرمانڕەوایی دەکەین، ئەوە بۆ 10 ساڵ دەچێ کە ڕژێمی عێراقی ڕۆیشتووە، بەڵام تاوەکو ئێستا ئێمە بەدەست کورت هێنانەوە دەناڵێنین، ئێمە ئەو بڕە بودجەی کە دێتە دەستمان نازانین چۆن تەسەروفی پێوە بکەین، بەڕاستی ئەوە یەکێکە من بە کارەساتی دەزانم، ئەو وەزارەتە بەڕێزە نازانم کەی هەوڵی ئەوە دەدات ئاستی گشتی نرخەکان لەبازاڕەکانی کوردستان جێگیر بکات؟، ئەوەکێشە سەرەکیەکانی ئێمەیە کە تووشی هەڵاوسانی کردووین، ڕاستە ئەوە لەگەڵ وەزارەتی داراییە، دەبێ هەماهەنگ بن، بەڵام پلانەکە دەبێ لە لایەن وەزارەتی پلان دانانەوە بێ، چۆن بتوانین ئاستی گشتی نرخەکان بپارێزرێن، بەتایبەی بەرامبەر بەو کاڵایانەی کەبنەڕەتین، ئێمە بەناوی بازاڕی ئازاد، بەڕاستی بازاڕەکانی کوردستانی کوشتووە، هەرچەندە مووچەو دەرماڵەی فەرمانبەران و کارمەندان بەرز دەبێتەوە، بازاڕ سێ بەقەد ئەوە بەرز دەبێتەوە، کێشەی ئێمە لەزیاد کردنی دەرماڵەنیە، کێشەی ئێمە بێ پلانیە، کێشەی ئێمە لەو ئاستەیە کە دەبێ لەئاستی ئەو نرخەکان جێگیر بکرێن، ئەوانەی کە پێیان دەگوترێ کاڵای بنەڕەتی، وەکوخواردەمەنیە سەرەکیەکان، بەڵام کاڵا کەمالیەکان، هەرکەسێك ئازادە کە سەیارەیەکی زۆر جوان دەکرێت، خانوویەکی زۆر جوان دروست دەکات، خاڵی ترمان، کەواتەئێستا تۆپەکە لە گۆڕەپانی وەزارەتی پلان داناندایە، پێویستە لەسەر پلان دانان، یاخود پلان دانان چ هەنگاوێکی ناوە بۆ ئەوانەی خوارەوە؟/یەکەم: کەم کردنەوەی بێکاری بە ڕێژەیەکی شیاو، بەڕێزان من لە کەم کردنەوەی بێکاری، مەبەستم نیە کە 25 هەزار پار دامەزراوەو ئەمساڵ 20 دادەمەزرێ و ساڵی ئایندە 16 دادەمەزرێ، مەبەستم کورسی و مێزی دانیشتن نیە، مەبەستم لە کەم کردنەوەی بێکاری، دۆزینەوی هەلی کارە بۆ هەموو تاکێکی ئەوکۆمەڵگەیە بۆ ئەوەی داهاتی خۆی هەبێ،

مەبەستیشم لێرە زیاتر ئاوەدانكردنەوەی گوندەكان و بووژانەوەی ژێرخانی ئابووریە، خاڵێكی تر، ئایا ئەو وەزارەتە بەڕێزە كاری بۆ ئەوە كردووە، داهاتی تاكەكەس لە كوردستان بەرز بكاتەوە؟، یان بەس چاومان لەو بودجەیە بێ كە زۆر جار دەڵێ لەوسولفەیە بێ كە لە بەغدا بۆمان دێت، سێیەم/ئایا ئەو وەزارەتە بەڕێزە توانیویەتی بەجۆرێك لە جۆرەكان دادو یەكسانی لەنێوان ئەندامەكانی كۆمەڵگا دابین بكات؟، چوارەم/ یەكێك لە فاكتەرە هەرە گرنگەكان بۆ ئەنجامدانی پلان ڕەهەندی كارە، ئایا ئەو وەزارەتە بەرێزە ئەو هەموو پرۆژە پێشنیار كراوانە، ئەوهەموو پرۆژە بەردەوامانە چ جۆرە ئیجرائاتێك لەگەڵ ئەوانە دەكات كە پرۆژەیەك وەردەگرێت وكاتەكەی بەسەر دەبات و جێبەجێ ناكرێ؟، ڕەنگەلێرەو لەوێ ئەوبەڵێندەرو ئەوخاوەن كۆمپانیایانەی كە دەسەلأت و هێزیان نیە، یان بە شێوەیەكی تر بڵێین خەڵكیان لەدواوە نیە، ئەوانە سزا دراون، بەلأم ئەو كۆمپاینا زەبەلاحانەی كەبەڕاستی خەڵكەكیان لە دواوەیە، ئەسڵەن پارەكەش دەخۆن و دەڕۆن و پرۆژەكەش جێبەجێ ناكەن، بەڕاستی هیچ ئیجرائاتیان لەگەڵ نەكراوە، لەوانەیە لەكوردستانیش لەو جۆرە زۆر هەبێ، لێرە گوتمان بەڕاستی ڕەهەندی كارزۆر گرنگە، ئێستا ئەگەر كار بۆ ڕەهەندی كار نەكرێت، بۆ ئەنجامدانی پرۆژەكان، لەداهاتوودا ئەو هەرێمەی ئێمەدەبێتە هەرێمی پرۆژە بەردەوامەكان، لەبەر ئەوەی كە پرۆژەكان لەكات و ساتی خۆیان جێبەجێ ناكرێن، بە بەردەوامی پرۆژەكان زیاد دەكەن، هەرێمێك دەبێ، دەبێ ناوی لێبنێین هەرێمی پرۆژە بەردەوامەكان، خاڵێكی ترمان هەیە، پرۆژە پێشنیار كراوەكان، كاتێ كە لە لایەنێكەوە كە پرۆژەیەك دەردەچێت، بەڕاستی كاتی بەسەردا دەڕوات و دیزاینی بۆ نەكراوە، كاتی دیاریكراو هەیە تازە گوتمان، دەبێ لەكاتی دیاریكراو دیزاینی بۆ بكرێت، پاشان بكەوێتە بواری جێبەجێ كردن، هەر بەناوی دیزاین خاڵێكی تر هەیە كە زۆر گرنگە، كە بەڕێزانیش ئیشارەتیان پێیدا، مەسەلەی دیزاینە، بەڕێزان بەڕاستی مەسەلەی دیزاین ساڵانە دەیان ملیار دینارو دەیان ملیۆن دینار لەو هەرێمە بە هەدەر دەبا، من دەپرسم ئەو وەزارەتە بەڕێزەی پلان دانان كە لەگەڵ تواناسازی سەر بە وەزارەتەكانی هەرێمی كوردستان، كۆمەڵێك فەرمانبەری ڕەوان كرد، هەندێكیان بەڕاستی شایەنی ڕەوانكردن نەبوون، لەبەر ئەوەی هیچ بنەمایەك نەبوو بۆ ڕەوان كردنەكە، لەبەر ئەوەی لەتواناسازی دەرچووبوون وەكو ئەوانەی خوێندنی بالأ، هەر بە جۆرێك لە جۆرەكان، بەجۆرێك ڕێكەوتن، بەجۆرێك دەتوانین بیخەینە قالبی ئەوەی بە ناسینیش ئەو خەڵكانە ڕەوان كران، بەلأم ئەو وەزارەتە بەڕێزە دەیتوانی لەڕێگای تواناسازیەوە كۆمەڵێك موهەندسی زۆر كارا ڕەوانەی دەرەوەی بكردبایە، دیزاینەر بن بێنەوە كوردستان، بەلأم نازانم ئەوە كراوە یان نا؟، ئەگەر كراوە جەنابی وەزیر وەلأمی ئەوەم بداتەوە، ئەگەر نەشكرایە پێشنیار دەكەین وەكو پرۆژەیەك، یاخود ئەو خەڵكانە ڕەوان بكەن، یاخود بە دەیان كۆمپانیا لە كوردستانە، یەكجار كۆمپانیایەك بانگ بكەن بۆ دیزاین، هەم دیزاینی كۆمەڵێك پرۆژەی پێ بكەن، كە لە پێشنیاری ساڵی بۆ نموونە 2011دا هەیە، هەروەها كۆمەڵێك لەو موهەندسانەی خۆماڵی فێرە كارەكەیان بكەن، تاوەكو ئێستا بۆ ئەوەی ئێمەش مەركەزێكی نیشتیمانی و كوردستانی دابمەزرێنین بۆ دیزاین، دیارە دیسان مەسەلەكە هەر پلان دانانە، كاتێك پرۆژەیەك پێشنیار دەكرێت، لە لایەن وەزارەتی پلان دانانەوە جا لە شارۆچكەكان دێت، لە لادێكان دێت،

لەهەر جێگایەك دێت دێتە وەزارەتی پلان دانان، پاشان لە وەزارەتی پلان دانان بەپێی ئەولەویەت لێرە مەبەستم بەپێی ئەولەویەتە، بەپێی ئەولەویەت ئەو پرۆژانە دابەش بکرێنەوە، بەسەر ئەو شارو شارۆچکانەی کە هەنە، من لێرە بەڕاستی کێشەیەك دەهێنمەوە، کە ڕەنگە لە ئیرادەی وەزارەتی پلان دانان دانەبێ، ئەویش کێشەی زەویە، ئایا کە ئێمە پرۆژەیەك پێشنیار دەکەین بۆ بەشێك خزمەتگوزاری، پێشتر پێموایە دەبێ دیراسەی زۆر چاکی شوێنی پرۆژەکە بکرێت، یەکەمجار پرۆژەکە دەردەچێت، پاشان دێن بۆ شوێن دەگەڕێن، شوێن نیە بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژەکە، لەوەنموونەمان هەیە، یەکەم/ دروست کردنی یاریگا لە چۆمان، لەگەڵ ئەوبودجەی کە بۆی دانراوە، ئێستا بوویتە شوێنی ترای، شوفێرانی لێی فێر دەکەن، یەك کەسیش هاتو و چۆی ئەو یاریگایە ناکات بە مەبەستی وەرزش، دووەم/ ئەو سەنتەرە رۆشنبیریەی کە دانراوە لە شوێنێك لە قەزای مێرگەسۆر بەناوی شێخ سەیدا، ماوەی 18 مانگە تەواو بووە، تاوەکو ئێستا دەرگای ئەوسەنتەرە ڕۆشنبیریە نەکراوەتەوە، لەبەر ئەوەی ئەو شوێنە هیچ خزمەتگوزاریەکی لێ نیە، لە مابەینی چوار گوند دروستیان کردووە، ئەوەی من زانیم هەر لەپێناوی ئەوەی زەویەکە قەرەبوو وەربگرێتەوە لەو شوێنە دروست کراوە، لەبەر ئەوە شوێنی دروست کردنی سەنتەری ڕۆشنبیری لەناو شار دروست دەکرێت، لە چۆلایەتیەك دروستیان کردووە، ئیتر بۆ قەرەبوو کردنەوەی زەوی، هی کێیە؟، نازانم، قسەم پێ قەتع مەکە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، قبوڵ ناکەم هیچ کەسێك قسەم پێ قەتع بکات....

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیزی من پەلەمانتار نابێ وا قسە بکات، فەیناکا بڵێ سەرۆکی پەرلەمان موقاتەعەم نەکەن، برای خۆم تۆ پەرلەمانتاری، مامۆستای، فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێیەم/ دروست کردنی پەیمانگا لە چۆمان، لە پێناو ئەوەی کە زەوی نیە پەیمانگا جێبەجێ ناکرێت، بەڕاستی ئێمە هەر پرۆژە جێبەجێ بکەین و نەکرێت، بەڕاستی ئەوە یەکێك لە کارەساتەکانە، بەڕاستی خاڵێکی تر، ئەوەی کە دەمەوێ باسی لەسەر بکەم، کێشەی بودجەیە، بودجەش بەو شێوە وردەکاریەی کە برادەران هەموو ئەوەیان کرد، بەڕاستی دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی هەر هەموویان، بەلاّم کێشەکە لێرە ئەوەیە، ئێمە دەڵێین کورت هێنان و ....، دوو دەستەواژە زۆر دووبارە دەکەینەوە، یەکەم/ کورت هێنان لەبودجە، یان بودجە دەرەنگ دەگات، ئایا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تاوەکو ئێستا ئێمە هەوڵمان داوە هەم وەکو پەرلەمان و هەم وەکو ئەنجومەنی وەزیران، میکانیزمێك بدۆزرێتەوە بۆنەهێشتن و بن بڕ کردنی ئەو دوو ڕواڵەتە، کە بوەتە نەخۆشیەکی بەڕاستی هەمیشەیی لە هەرێمەکەمان بەتایبەتی لایەنی دارایی، بەڕاستی ئێمە هەموومان دەزانین بودجە خەملاندنە، کە ئێمە دەڵێین بودجە خەملاندنە بەمانای قەت و قەت پێش ساڵی دارایی کە هاتوو، ئێمە ژمارەیەکی دیاریکراومان نیە کە پشتی پێ ببەستین، لەبەر ئەوەی پێگەی یەکەمی بودجە خەملاّندنیەتی، کەواتە دەکرێ ئێمە لە هەرێمی کوردستان ئێمەش بە خەملاندن کار بکەین، ئێمە لەهەرێمی

کوردستان بۆ پشت ببەستین بەو بودجەی کە تەفاسیلێکی دەقیق لە عیراقەوە بۆمان دێت بەژمارە، بۆ نموونە، بە هەزارو سەد، ئەو هەزارو سەدە دابەش دەکەین بە سەر سێکتەرەکان لە هەرێمی کوردستان، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم توێژینەوەیەکی لەگەڵ بکرێت، لەسەر ئاستی ئەنجومەنی وەزیران و ئەو لیژنانەی کە لە پەرلەمان پەیوەستن، ئەو بودجە تەخمینیە من پێموایە زۆر ئاسانە تەخمین بکرێت، دیارە تەخمینیەش هەر بەو شێوەیەی خوارەوە دەکرێت، ئێمە لە کوردستان و لە عیراق، لەبەر ئەوەی زۆربەی زۆری ئەو داهاتانەی کەلە کوردستان عیراقدا هەیە، داهاتی نەوتە، ئەو داهاتە خۆجێیانە کە دێتەناو بودجە، بۆیە بەڕاستی من پێشنیار دەکەم ئێمە ئەگەر ئێستا لەعیراق 2012 ڕۆژانە دوو ملیۆن شەش سەد هەزار بەرمیل نەوت دەڕوات، بەپێی هەموو لێکدانەوەکانی وەزارەتی نەوتی عیراقی لە2013 دوو ملیۆن و هەشت سەد هەزار بەرمیل نەوت دەڕوات بۆ سێ ملیۆن، ئەگەر هەر بەرمیل نەوتێك ئەوان دەڵێن 85 دۆلار، ئێمە دایدەبەزێنین بۆ 80 دۆلار، یەکسەر دەتوانی ئێستا لە 17٪ی بودجەی عیراق، ئێمە بودجەی خۆمان هەبێ و کاری پێ بکەین، کەواتە بودجەکە لەسەر ئەو خەملاندنە بکەین، ئەگەر هاتوڕێژەکە زیادی کرد، دڵنیام ڕێژەکە کەم ناکات، لەبەر ئەوە دڵنیام توێژەرە نەوتیەکان و ئابووری ناسان لەسەر ئەو ئاستە، لەو باوەڕە دانین لە ساڵی 2013 نرخی بەرمیلی نەوت دابەزێ، کەواتە ئەگەر هاتو زیادی کرد، ئێمە دەبێ بەبودجەی تەواو کاری چارەسەری ئەوەش بکەین، خاڵی دووەم/ ڕەنگە بەڕاستی ئەوەیان کۆمەڵێك قسەی زیاد هەڵبگرێت، فکرێکە نازانم نامۆیە یان نا، لەبەر ئەوە بەڕاستی تەمەنی پەرلەمانتاریم کەمترە لەوانەی کە دانیشتوون، نازانم ئەوە باس کرایە یان وترایە؟، ئەوە ئاگادار نیمە بەڕاستی، ئەگەر هاتو ئەو یەکەمان پێ ئەنجام نەدرا، تەخمینی فرۆشتنی نەوت لەسەر ئەساسی حکومەتی عیراقی، ئەوەی دووەم دەگرینە بەر، ئەوەی دووەم: بریتیە لە ئێمە دەکرێ، ئێمە کێشەمان زۆر هەیە لەگەڵ ناوەند، ئەوەش یەکێك لە کێشەکان بێ، ساڵی دارایی هەرێم بگۆڕین، وای لێ بکەین بۆ نموونە، لە 21سەری ساڵی کوردی ببێتە 21 سەری ساڵی دارایی لەهەرێمی کوردستان، لەبەر ئەوەی بودجە خەملێندراوە، باوەڕناکەم، ئەوە ڕەنگە کێشەبێ، بەڵام دەکرێ لە ڕێگای گفتوگۆ وە چارەسەر بکرێ بۆ ئەوەی بودجەمان دوانەکەوێ ئەمە دەکرێ، بەڕاستی لە پەرلەمان ئەوە ئیقرار بکەین، پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەوە باسی لەسەر بکرێ، ساڵی دارایی بگۆڕدرێت، بۆ ئەوەی چیتر بودجەمان دوا نەکەوێ، بەتایبەتی بودجەی وەبەرهێنان، تاوەکو ئێستا لە کوردستان شەش مانگە، با هەر شەش مانگیش نەمێنێت، بابێتە ساڵە تەواوەکە لە ڕێگای گۆڕانکاری، ئێستا بەڕاستی دەمەوێ هەندێك ئیشارەت بەو وردەکاریانە بدەم، کە هاوڕێیانیشم باسیان کرد بەڕاستی، من خۆشم مەبەستمە باسیان بکەم، بزانم ئەو 115 ملیار دینارەی کەدنراوە بۆ ڕێکخراوی زانستی و کۆمەڵایەتیەکان، ئەو ڕێکخراوە زانستی و کۆمەڵایەتیە کامانەن؟، من پێشنیاری ئەوەش دەکەم ئەو 115 ملیۆن دینارەی کە دانراوە، بەڕاستی 100ملیاری دابندرێت بۆ نۆژەن کردنەوەی ئەو هەردوو نەخۆشخانەی کە لە هەولێردا هەیە، لەبەر ئەوەی یەکێك لە ژێرخانەکانی پتەو بوونی ئابووری و گەشەدان تەندروستیە، ئەو نەخۆشخانانەی کەلە هەولێرن بەڕاستی هی ئەوە نین کە ئێستا هیچ نەخۆشێك چارەسەری لێ بکرێت، یان ئەگەر ئەو نەخۆشخانە دانرابێ بۆ پرۆژەیەکی کەرتی تایبەت لە

موستەقبەلدا ئەوە ئیحتیمالی دووەمە، ئەگەر ناشکرێ ئەو 115 ملیار دینارە بۆ نەخۆشخانەکە، بەو پارەیە دەکەم 65 قوتابخانەی 18 پۆلی لێ دروست دەکرێت، پێشنیار دەکەم ئەو 65 قوتابخانەیە دروست بکرێت، باشترە ئەو پارەیە بدرێت بەو ڕێکخراوانەی کەس نازانێ کێن، خاڵێکی تر کە جێگای سەرنجە، ئەوەیە کە هەر وەزارەتێك بەڕاستی کاتێك دەستنیشانی بودجەی فەرمانبەران دەکات ئەوانەی سەوابتیان پێ دەگوترێ، بریتیە لە بودجەی فەرمانبەرانی ساڵی پێشوو، فەرمانبەرانی هاتو، لەگەڵ ئەو دەرماڵانەی کە زیاد دەکرێت، ئەمە بڕیاری پەرلەمانە بەپێی ڕێنمایی تاوەکو دوایی، بەڵام ئەوەی لەبەر دەستم دایە بەڕاستی وەزارەت تەخمینێکی کردووە، بەڵام نیوەی کارەکە گەڕاوەتەوە بۆ وەزارەتە کە لە لایەن وەزارەتی دارایی بەڕاستی بڕاوە، بەڕاستی ئەوە کارەساتە، یەعنی وەزارەت دووقاتی خۆی پارە تەخمین بکات بۆ وەزارەتی دارایی، وەزارەتی داراییش بیبڕێت و بیگەڕێنێتەوە بۆ وەزارەتەکەی، بۆ نموونە، من تەنها دوو نموونە دەهێنمەوە چونکە زۆرە، بەڵام من دوو نموونە دەهێنمەوە، وەزارەتی کشتوکاڵ وسەرچاوە ئاوییەکان، داوای پەنجاو پێنج ملیار و سێ سەدو بیست و نۆ ملیاری کردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی کەمی کردۆتەوە بۆ پێنج سەدو هەشتاو دوو ملیۆن و سەدو هەشتاو شەش هەزار دینار، هی دووەمیان، چاودێری دارایی، چاودێری داراییش بە مەرتەبەی وەزیرە، دیوانی چاودێری دارایی داوای هەشت ملیارو سێ سەدو شانزە ملیۆن دیناری کردووە، بەڵام وەزارەتی دارایی کەمی کردۆتەوە بۆ شەش سەدو چل و یەك ملیۆن دینار، نازانم کێ بەرپرسە لەو جۆرە تەخمینە؟، باشە کاتی ئەوە نەهاتووە بەڕاستی لێپرسینەوە لەگەڵ ئەو جۆرە وەزارەت و پلان دانانە لەخودی وەزارەتەکان بکرێت؟، لێرە مەبەستم وەزارەتی پلان دانان نیە خودی وەزارەتەکانە، لە خاڵێکی تر کە جێگای سەرنجە بەڕاستی، خزمەتی تۆڕی زانیاری، بەڕاستی ئەوەهاتووە خزمەتی تۆڕی زانیاری بە بڕی چواردە ملیۆن و سەدو بیست و دوو ملیۆن دینار تەرخان کراوە، باشە تۆڕی زانیاری لەگەڵ ئەوەش لەهەر وەزارەتێك لەوەزارەتەکان، دیسان بودجە تەخمین کراوەتەوە، بۆ نموونە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نۆ ملیۆن دینار و نۆسەدو شەست و پێنج ملیۆن دیناری بۆ تەخسیس کراوەتەوە، جارێ پرسیارەکە لێرە ئەوەیە ئایا بۆ خزمەتی ئەنتەرنێتە ئەو تۆڕی زانیاریە؟، هەموو وەزارەتەکان و فەرمانگەکانی کوردستان بەیەکەوە ببەستێتەوە، هەرێمەکەمان ببێت بە هەرێمێکی ئەلیکترۆنی، ئەو خەرجیە زۆرە دابین کراوە بەڕاستی، نموونەی ترمان لەسەر ئەوە وەزارەتی ئاوەدانکرنەوە 60ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، وەزارەتی پەروەردە 565ی بۆتەرخان کراوە، هەروەها وەزارەتی گواستنەوەشمان کرد نۆملیارو نۆسەدو شەست و پێنج ملیۆنی بۆ تەرخانکراوە، خاڵی تر، دەربارەی بەخشینەکان پار ساڵ نەوەت ملیاری بۆ تەخسیس کراوە بۆ بەخشین، دەستەی وەبەرهێنان دیارە هیچ پەیوەندی بە بەخشینەوە نیە، لە ساڵی 2011 بۆ 2012 دیسان 140 ملیاری دیکەی بۆ تەرخان کراوەتەوە، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم دووبارە، 140 ملیارەکە دەمێنێ دووبارە، بەڵام ئەو 100 ملیارە دووبارە پێشنیاری دەکەمەوە بۆ هەردوو نەخۆشخانەی هەولێر تەخسیس بکرێ، کۆمەڵێك تێبینی و وردەکاری ترم هەیە، ئەگەر بە سینگێکی فرەوان لێمان قەبوڵ بکەن، هەر تێبینیەك هاتووە لەسەر بودجە، ئێمە نازانین بەڕێز وەزیری دارایی چ پڕۆژەمان هەیە بەناوی پڕۆژەی ڕۆڵی یاسا، کە

مەبلەغی هەشت سەدو نەوەت ملیۆن دیناری بۆ تەخسیس کراوە، دیارە خاڵێ ترمان هەیە بەڕاستی هاتووە دروست کردنی دەروازەی خانەی میوانان لە ڕێگای 100 مەتری، بە گوژمەی هەشت سەدوشەست و پێنج ملیار دینار لەسەر وەزارەتی دارایی، ببوورن ئەگەر ئەوە غەڵەت بێ لەمابەینی ملیارو ملیۆن، ئەمە ڕوونکردنەوە نیە هەر ئەوەی تیایە، ملیار نیە ملیۆنە هی ڕۆڵی یاسا، خاڵی ترم هەیە لەگەڵ بوونی لەشکرێك لە ڕاوێژکارو شارەزا لە هەرێمی کوردستاندا کە ژمارەیان لە 450 ڕاوێژکار خۆی دەبینێتەوە، ئێمە دەبینین لەهەرێمی کوردستان ڕاوێژکار بەڕاستی بەکرێ دەگرین، بەڵام مەبلەغەکەشی زۆرە بایی یەك ملیار و سەدو بیست و دوو ملیۆن دینار، کە ئەمساڵیش پێنج ملیارو چل و چوار ملیۆن دیناری بۆ تەخسیس کراوە، لەگەڵ ئەوەی ڕاوێژکاری بۆ لایەنی دارایی و ئابووری و یاسایی زیاتر لە دوو ملیارو نیو دیناری بۆ تەرخان کراوە، خاڵی ترمان هەیە، گەیاندنی کارەبا بۆ خانووی ئیتاڵی، زۆربەی زۆری ئەوبەرێزانەی لەخانووی ئیتاڵی دان کارەبایەکەی زۆر ساغ و سەلامەتە، بودجەی بۆ تەخسیس کراوە، لێرە پرسیارێکمان هەیە دەربارەی وەزارەتی پێشمەرگە، وەزارەتی پێشمەرگە یەکێك لە پرۆژە بەردەوامەکانی بەنزینخانەیەکە لە دارە شەکران، ئەو بەنزینخانەیە لەدارەشەکران هی وەزارەتی پێشمەرگەیە، بەڕاستی ڕوون نەکراوەتەوە ئایا وەزارەتی پێشمەرگە، چونکە ئێمە دەزانین کە شارۆچکەیەکی یان گوندێکی وەکو دارەشەکران، ئەگەر بەنزینخانەك دابندرێت ئەو بەنزینخانە دەبێ کەرتی تایبەت بێ، ئەگەر کەرتی تایبەتە بەڕاستی نابێ وەزارەتی پێشمەرگە، ناکرێ ئەوبەنزینە...، ئەگەر هی خۆشیەتی دەبوایە ڕوون بکرابایەوە بۆ ئەوەی هەم سەر لە پەرلەمانتاران نەشێوێندرێت، جێگای خۆشی بگرتبا، دەبوایە وەزارەتی پێشمەرگە لەو شێوێنە بەنزینخانەك دابمەزرێنێ ئەگەر یەکە سەربازیەکانی لەو دەورە بلاّو ببنەوە، بەڵام دانانی بەنزینخانەیەك لە ناوەندی گوندی زرارەتی بەڕاستی ئەوەجێگای پرسیار کردنە، دیسان هاتووە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان، یەکەی 104 دیسان وەزارەتی پێشمەرگە، فەوجی دوو یەکەی 104، فەوجی سێ یەکەی 114، فەوجی سێ یەکەی 116، یەك ملیارو نەوەت و شەش ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بەڵام بەرامبەری نەنوسراوە ئەم تەرخان کراوە بۆ چ مەبەستێکە، بەڕێزان مەبلەغەکەی گەلەك زۆرە، دەبێ تەفاسیلەکەی بەرامبەر بنووسرێ، دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم کە پێشنیارێکیان داوا دەکات بیمەی بێکاری ئاوارەکانی ڕۆژهەلاّتیش بگرێتەوە، جێگای دەست خۆشیە، بەڵام ئێمەش پێشنیار دەکەین ئاوارە لەهەرێمی کوردستان تەنها کوردانی ڕۆژهەلاّت نین، بەڵکو کەمپی مەخمورو هەروەها ڕۆژئاواش بگرێتەوە، داوا لە وەزیری داراییش دەکەین کە بۆ ماوەی شەش مانگە مامۆستایانی کەمپی مەخموور مووچەیان وەرنەگرتووە، مامۆستانە، فەرقی مووچەکەشیان پێ بدەن، خاڵی ترمان هەیە، لەسەر پێوەری زیرەك بۆ کارەبا، شەش ملیاری بۆ تەخسیس کراوە، ئەگەر ئەو پێوەرە زیرەکەی کە لە پرۆژەکە هاتووە وەك ئەو پێوەرە زیرەکەیە، کە لە گەڕەکی بەختیاری لە هەولێر دانراوە، بەڕاستی لە ئێستاوە نەیکەن باشترە، چونکە ئەوەی گەڕەکی بەختیاری فاشل بوو، بەڵام ئەگەر لەسەر ئەساسەکی ستانداردی جیهانی یان مونافەسەك لەنێوان کۆمەڵێك کۆمپانیا کە باشترین خزمەتگوزاری لەو بوارە پێشکەش بکەن، ئێمە لەگەڵ دانانی پێوەری زیرەکین بۆ بەهەدەر نەدانی سامانی کارەبا لە کوردستان،

خاڵی ترمان هەیە، پڕۆژەی کەرتی تایبەت لە پڕۆژەی وەبەرهێنانە ئەوە دیارە بەپێی یاسا ئەوە وایە، بەڵام گەیاندنی خزمەتگوزاری لەسەر دەوڵەت پێویستە تا کەناری پڕۆژەکە ببات، نەوەك بچێت کۆمەڵێك پڕۆژە لەناو پڕۆژە وەبەرهێنانەکەدا بکات، لە ئەنجامی سەردانی کردنێکی مەیدانی بۆ سێ شوێنم وەرگرتووە، یەکێکیان ناوچە دابڕاوەکانە، یەکێکیان چۆمانە، ئەوەی تریان مەخموورە، پێشم خۆشە بەڕاستی وەك ئەوەی لەوێ هەیە بیزانی، سەرەتا دەست خۆشی لەکاك اسماعیل دەکەم کە دوێنێ باسی کرد، ئەو پڕۆژانەی چۆمانە سەرەتا مەبەستم، ئەو پڕۆژانەی کە لە چۆمان دروست کراون بەڕاستی تاوەکو ئێستا ئەو پڕۆژانە ئامانجی خۆیان نەپێکایە، بەڵکو پرۆژەکان هەر هەموویان بەخراپی جێبەجێ کراون، لەکاتی ئێستاش کە لە بواری جێبەجێ کردنن پڕۆژەکان ئەمانەن، یەکەم/ ڕێگای قەسرێ –گۆجار، بەڕاستی ئەوە ڕێگایەکی زۆر گرنگە، هێشتا سێ سەیارەی بەسەردانە چووە ڕێگایەکە هەڵوەشاوەتەوە، بە پینە کردن دەیانەوێ ئەو ڕێگایە چاك بکەنەوە، دوای بەدواداچوون و قسە کردن لەگەڵ ئەندازیاری پڕۆژەکە لەگەڵ خەڵکانی شارەزا لە ڕێگاو بان، فەرموویان ئەو ڤیرەی کە هاتووە بۆ ئەو شوێنە پێیدا بکرێت هی 13 کیلۆمەتر نەبووە، بەڵکو هی چوار کیلۆمەتر بووە، بۆیە ئێستا ڕێگایەکە هەمووی تێکچووە، هەقە پەرلەمانی بەڕێز بەدواداچوون بۆ ئەو پڕۆژانە بکات، بەڕاستی لیژنەیەکی زۆر بێ لایەنە بەڕاستی ئەوە بە هەدەردانی سەروەت و سامانی ئەو خەڵکەیە، ئەو پڕۆژانەش وەکو پێویست ناگەنە دەستی ئەو خەڵکانە، دووەمیان، ئەو پڕۆژەیەی کەهەیە ئێستا لە چۆمان و حاجی ئۆمەران پڕۆژەکە زۆر بە سستی دەڕوات، پێویستە خێراتر بکرێت، ئەو یاریگایەی کە لەچۆمان دروست کراوە، بەڕاستی یاریگایەکە بە کەڵکی هیچ نایەت، چوارەم، پڕۆژەی ئاوی خواردنەوە، هەر خەڵکەکان لەوێندەرەوە لە دەزگا رەسمیەکان، لە خەڵکی سەر جادە، لایەنە پەیوەندیدارەکان هەموویان تەئکیدیان لەوە کردەوە، هەر دوو ڕۆژ جارەك هەر سێ ڕۆژ جارەك بەڵکو هەفتەی دووجار سێجار ئەو ئاوە بۆڕیەکانی دەتەقێ، دیارە ئەوەش پێویستی بەچارەسەر کردنە لەبەر ئەوەی ئەوە ئاوی خواردنەوەیە، لەسەردانێکی مەیدانی بۆ قەزای کفری لەگەڵ هاوکارانمان لە پەرلەمان، بەڕاستی پێشەکی دەمەوێ دەست خۆشی لەئەڤین خان بکەم، دوێنێ باسی لەوئێش و ئازارە کرد کە خەڵکی کفری بەدەستیەوە دەناڵێنن، باسی لەنوێ کردنەوەی قەیسەریە کۆنەکەی کفری کرد، ئەگەر پەڕاوەکانی مێژوو هەڵبدەینەوە لە زۆر کۆنەوە باسی ئەو قەیسەریەی کفری کراوە، بەڕاستی لە جیاتی ئەوەی پارە تەرخان بکرێت بۆ ڕێکخراوی لا بەلا، بەڕاستی بچن ئەو شوێنەوارانە لە کوردستان نوێ بکەنەوە، کە سەروەت و سامانی نەوەکانی داهاتوومانە، بەنداوێکمان هەیە لە کفری، خۆشبەختانە بەنداوێك دروست کراوە لە کفری، بەنداوی شاسوار گوژمەکەی هەشت ملیارو نۆسەد ملیۆن دینارە، وەکو پێویست سوودی لێ وەرنەگیراوە، بەنداو کە دروست دەکرێت دەبێ ئامانج لە بەنداو هەبێ، یان بۆ کارەبایە، یان بۆ ئاودێرییە، یان بۆ گەشت و گوزارە، نازانم ئەگەر هیچ کێشەیەك هەبێ بەڕێزان پێم بڵێن ئەوە باشترە، بەڵام من لە ڕووی ئابووری و بووژانەوەی ناوچەکە دەڵێم ئەو سێیە گرنگە، لە پڕۆژە دروست کردن لە کفری، یەکەمیان، پڕۆژەکە دروست کراوە لە مەرکەزی کفریەوە ڕەنگە سێ کیلۆمەتر ببێ، سێ ساڵە ئەو پڕۆژە

ئەنجام دراوە جادەکەی ئەسفەلتەو قیر نەکراوە، تاوەکو ئێستا ڕێگایەکی خاکیە، خاڵی تر دەکرێ بەڕاستی، لە ڕێگای وەزارەتی پلان دانانەوە ئەو گەرمیانە کاکی بە کاکیەی وشکە ساڵی بەردەوام ڕووی تێدەکات، پرۆژەیەکی ئاودێری ڕێك و پێك دابنێن، بتوانن سەدان بەڵکو هەزاران دۆنم زەوی لەو زەویە بەراو بکەن، هەروەها هەلی کار بدۆزنەوە بۆ خەڵکەکە، ناوچەکەش لە ڕووی ئابووریەوە ببووژێتەوە، خاڵێکی تری گرنگ هەیە کە دەمەوێ ئیشارەتی پێ بدەم، لەسەر شیرینی نەوت دووسەد ملیۆن دۆلار تەخسیس کرا بۆ گەرمیان، لە زمنی دووسەد ملیۆنەکە دوو پرۆژە کرا، دوو پرۆژەی ڕێگاو بان بوون، یەکیان پرۆژەی سەر قەلاً، هەزار کانی تاکو خان، ئەوەی تریان کفری سەنگاو سلێمانی، بەڕاستی ئەو دوو پرۆژە ئەنجام نەدراوە لە کابینەی پێنجەوە بودجەی بۆ دەرچووە، ئەوەش بەڕاستی پێویستی بە وەلآمدانەوە هەیە، چونکە بە تەواو کردنی ئەو دوو ڕێگایە، زۆربەی زۆری گوندەکانی گەرمیان بەیەکەوە دەبەستێتەوە، کە ژمارەیان ڕەنگە 100 گوند بکات، خاڵی تر بەڕاستی من دێمە سەر مەخموور، ئەگەر ئێمە بمانەوێ ناوچە دابڕاوەکان ئەو ناوچە دابراوانە بەڕاستی ناوچەی دابڕاون لە ئێمە دابڕاون، دەبێ لەوە زیاتر گرینگیان پێ بدەین، قەت نابێ ناوچەیەك من بە مافی خۆمی بزانم، کە بەشێکە لە من، بەڕاستی بەو شێوەیە فەرامۆش بکرێت، شارۆچکەی مەخموور کە زیاتر لە خاوەنی سەدان شەهیدە ئاو نیە بخۆنەوە، شارۆچکەیەك بەو شێوەیە بێ چۆن؟، ئاوی خواردنەوە نەبێ بخۆنەوە؟، لەبەر ئەوە دوو سەرچاوەی ئاوی خواردنەوە لە شارۆچکەی مەخموور هەیە، ئاوی گوێڕ کە تێکەڵە لەگەڵ پاشەڕۆی شاری هەولێرەوە، دووەمیان ئاوی گاورە، ئاوی گاورە بەپێی توێژینەوەکان دوو ماددەی کلس و ئاسنی زۆرە کەواتە بەکەڵکی خواردنەوە نایەت، خەڵکی مەخموور بەڕاستی ئاو نیە بخۆنەوە، خاڵی دووەم، تاکەی پرۆژەیەك دادەندرێت بۆ بەراو کردنی ئەو دەشتە دیسان کاکی بە کاکیەی کەندێناوە و زورگە زراو، بۆ ئەوەی بتوانن بەڕاستی ببێتە یەکێك لە بە پیت ترین شوێنەکانی عیراق و لە ناوچەکە، بەڕاستی ئەگەر زێدە ڕۆیی نەکەین بڵێین لەجیهانیش، پاش دەشتی شارەزوور، بەو شێوەیە بمێنێتەو لەبەر ئەوەی وشکە ساڵی بەخۆمان دەزانین چ دەبێ، بەڕێز سەرۆکی هەرێم کاتێك کە سەردانی ئەو شارۆچکەیەی کردووە بەڵێنی ئەوەی پێداون، هەروەها لەگەڵ دروست کردنی سێ پشدێنەی سەوزایی لە دەوری شاری مەخموور، بۆ ئەوەی پارێزگاری لە ژینگەی مەخموور بکرێ، نازانم تا چ ڕادەیەك وەزارەتی دارایی، پلان دانان ئاگایان لەوە نەبووە، تا چ ڕادەیەك دەچێتە بواری جێبەجێ کردن، دەربارەی خزمەتگوزاری تەندروستی دیسان هەر لەمەخموور، نەخۆشخانەکی لێ دروست کراوە لە لایەن ڕێکخراوێکی خێرخوازی بێگانە، ئەو نەخۆشخانەیە تاوەکو ئێستا بەس لەکاتی کردنەوە دکتۆرەکان چوون، کەل و پەلیان برد، لە بەرامبەر تەلەفزیۆن تەسویر کرا، هەر ئێستا لیژنەیەك بنێرە خەستەخانەکە چۆڵە، یەك کارمەندنیشی لێ نیە، دەرگای قەپات کراوە، دووەمیان، خێرخوازێك لە سلێمانیەوە هاتووە نەخۆشخانەیەك لە مەخموور دروست دەکات، دیارە کە لە تەلەفزیۆن باس کراوە، زۆر زگی بە خەڵکی ئەودەڤەرە سووتاوە، ئەو خەستەخانەیان بۆ دروست دەکات، جا پێویستە ئەو خەستەخانەیەی کە ئێستا ئامادەیە بەڕاستی هەر بە زووترین کات کەل و پەلی بۆ دابین بکرێ، لەگەڵ

پزیشك و كارمەنـدان ئـەو خەسـتەخانەیە پێویسـتیەتی ناوچـەكەیە، بۆیـە بۆیـان جێبـەجێ بكرێـت، پێشنیارەكان، دیارە ئێمە ساڵانە وەكو هاوكارم پەیمان خان ئیشارەتی پێیدا، ئێمـە لـە وەزارەتـی پـەروەردە ساڵانە بەدەیان ملیۆن دۆلار دەدەینـە چـاپ كردنـی پەرتووكـەكانی قوتابخانـە، داوا دەكـەین بەڕاسـتی چاپ خانەیـەكی زۆر زۆر سـەردەمیانەو پێشـكەوتوو لـە پایتـەختی هـەرێم بكرێتـەوە، هـەم بـۆ چـاپ كردنـی پەرتووكەكانی قوتابخانەكان، هەم وەكو پڕۆژەیـەكی وەبـەرهێنان بـۆ وەزارەتـی پـەروەردەو دام و دەزگاكـانی تر، خاڵی دووەم، زانكۆی سەلاحەدین دوو بیست و پێنج ملیاری بۆ تەرخانكراوە، یەكیان لە لایەن وەزارەتی داراییەوە كەمپی زانكۆ هەتاوەكو ئێستا نەچۆتە بواری جێبەجێ كردنـەوە، ئـەوەی لامانـە بیسـت و پێنجی دیكە هەیـە، ئەوبسـت و پێـنج ملیۆنـەی دووەم، كەتـەرخانكراوە داوا دەكـەم تـەنها و تـەنها بـەس بـۆ بەشـە ناوخۆییەكان بێ، بەڕاستی ئەوەی زیارەتێك و سەردانێكی مەیدانی ئەوخوێندكارو جگەر گۆشانەی خۆمـان بكات لەبەشەناوخۆییەكان گریانی بۆ دێن، دەبێ تازیەیان بۆ دابنێ بەڕاستی، نازانم تـاوەكو چ كاتێـك، كـەی كاتی ئەوە هاتووە باسی هەموو شتێك دەكەین لە ڕووی پێشكەوتنەوە، خوێندكارەكانمانیش بەو شێوەیە لـە بەشـە ناوخۆییـەكان بـن، بۆیـە پێشـنیار دەكـەم ئـەو بیسـت و پێـنج ملیـارە تـەرخان بكرێـت بـۆ بەشـە ناوخۆییەكان، خاڵی ترم، هاوڕام لەگەڵ كاك د.سەروەر بەڕاستی، بودجەیەكمان داناوە لە هەرێمی كوردستان بـە گۆژمـەی 13 ترلیـۆن، یـەك دینـاری تەخسـیس نـەكراوە بـۆ توێژینـەوەی زانسـتی، ئەگـەر بـاس لـەو توێژینەوەی زانستیە دەكرێ كە لە زمنی تواناسازیە، مەبەستم ئەوەنیە، لـەو كوردسـتانە بەرێـژەی خۆمـان پێویستیمان هەیـە بـەدانانی مەركـەزێكی زۆر گـرنگ بـۆ توێژینـەوەی زانستی، لەبـەر ئـەوەی توێژینـەوەی زانسـتی ئـەم كارانـەمان بـۆ ئاسـان دەكـات، یەكـەمیان، چارەسـەركردنی كێشـەی بێكـاری، چارەسـەركردنی ئابووری، ئاو، ئاوەڕۆكان ئێستا، ئەگەر توێژینەوەی زانستیمان هەیە؟، ئێمـە خـەڵكی ئەوهـەولێرەین سـەدان ملیۆن دۆلار تەخسیس كرا بۆ ئاوەڕۆی شاری هەولێر، هـەتاوەكو ئێسـتا وەكـو پێویسـت نیـە، ئـەوە دووبـارە تەخسیسـاتی نـوێ بـۆ ئـاوەڕۆی هـەولێر، لەبـەر ئـەوەی توێژینـەوەی زانسـتی نـەكراوە، لەبـەر ئـەوەی بـە میزاجی چەند موهەندسێك و چەند كەسێك كـراوە، ئێـرە هەڵكۆڵـەو وای لێ بكـەو سـندوق دابنـێ و سـەبی بكەو پارەی لێ سـەرف بكـە، بـەڵام ئەگـەر بـە توێژینـەوەی زانسـتی بـێ لایـەنی بەرپرسیار، لایـەنی ئـەوەی كەشكست دەهێنی ئەو پڕۆژەیە دەبێ دیاری بكرێـت، كـام لـە پڕۆژەكـانی ئێمـە كـە شكسـتی هێنـاوە لایـەنی بەرپرسـیاری تێـدا دیـاری كـراوە، ئەمـەش یـەكێك لـە كێشـەكانمانە، دەبـێ لایـەنی بەرپرسـیار لـە هـەموو پڕۆژەكان دیاری بكرێت، ئەگەر چاكی كرد با پاداشت بكرێ، ئەگەرهاتو كەم و كوڕی لـە پڕۆژەكـەدا هـەبوو دەبێ لێپێچینەوە بكرێ و هەتابگاتە ڕادەی سزادانیش، وەكـو بـرادەران زۆر باسـیان كـرد لیژنـەی پـەروەردە بەتایبـەتی دووبـارە داوای 100 ملیارەكـە دەكەینـەوە، بـۆ هەڵمـەتی دروسـت كردنـی قوتابخانـە، قسـەو پێشنیاری ئەخیرم ئەگەر هیچم نەمابێ لەو وەرەقانە، دیسان لە زیارەتێكی مەیدانیمان لەگەڵ بەڕێزان هەر هـەموو ئەنـدامانی لیژنـەی پـەروەردە بـۆ دەڤـەری ڕانیـە، ئێمـە كـە پڕۆژەیـەك دەكەینـەوە لەلایەنـە پەروەردەییەكە باس دەكەم، كەم و كوڕیەكە زیاتر لە لایەنە پەروەردەییەكەیـە، پاشـان دێینـە سـەر لایـەنی

پلان و تـەرخان كردنـی بودجەكە، ئێمـە پـەیمانگا لـە پێنـاو پـەیمانگا نەكەینـەوە، كۆلێـژ لـە پێنـاو كۆلێـژ نەكەینەوە پێمان بڵێن ئەوەندە كۆلیژەو ئەوەندە زانكۆیەتان هەیە، ئێمە بەپێی پێداویستی ناوچەكە دەبێ كۆلیژ و پەیمانگا بكەینەوە، لەو ڕانیەی كە ئێمە هەمووومان لە بۆنەو موناسـەبەكانی گشتی و تایبەتیـەكان بەدەروازەی ڕاپەڕینی دەزانین، سێ پەیمانگا هەیە خاوەن بینایەی خۆی نیە، بـەخۆی سێ پـەیمانگای لێیـە، یەك لەو پەیمانگانە خاوەنی بینایەی خۆی نیە، پەیمانگای وەرزشی، كۆمپیوتەر، لەگەڵ هونـەرە جوانـەكان، بەڕاسـتی داوا دەكـەین هـەر بەلایـەنی كەمـەوە ئـەوە بخرێتـە بـەردەم....، هـیچ نـەبێ ئەوسـاڵە یـەكێك لەوپەیمانگایانـە بینایـەیان بـۆ پێشـنیار كرێـت و دەربچێت بگاتـە بـواری جێبـەجێ كـردن، سـاڵی ئاینـدەش پەیمانگایـەكی تـر، لەبـەر ئـەوەی پـەیمانگا هەیـە لـە كۆنـە ئیسـتیخباراتەكەی ڕانیـە هەیـە، توخـوا كۆنـە ئیستیخباراتەكە شوێنی پەیمانگای هونەرە جوانەكانە؟، كە هـەمووی بریتیـە لـە مۆسـیقاو گـۆرانی و فـەنی تەشكیلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شێرزاد فەرموو، كاك شێرزاد ببوورە جەنابی وەزیر وەڵامێكی هەیە فەرموو.

بەڕێ علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر ئەنـدام پرسـیاری ئاراسـتەی ئێمـە كـرد، لەبـەر ئـەوە پێویسـت دەكـات وەڵام بدەمـەوە، بـەڕێز سـەرۆكی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێز سكرتێری پەرلەمان، بـەڕێزان ئەنـدامانی پەرلـەمان، مـن لە ئاخرین پرسیارەوە دەچمەوە، لە ئاخرین مولاحەزەی بەڕێزیانـەوە، ئـەو دەڵێـت باڵەخانـەی ئیسـتیخبارات یان هەر چیەك كراوە بە مەعهەدی مۆسیقا، من تێبینیەكەبەهەقیقەت تێنەگەیشتم، دەبێ بكرێتەوە هەر بـە بینایەتی ئیستیخبارات، ئەوە باشە كە كراوە بە ئەوە، من ئەو هەقیقەتە تێنەگەیشتم، چونكە بـەڕێزیان وتـی ئەو بینایە هی ئیستیخبارات بوو، شوێنی تەعزیب بووە، ئێسـتا ئـەوە مۆسـیقای تێـدا لێـدەدرێت، نـازانم ئـەوە باشە یان خراپە؟، باشە تێگەیشتم، دووەم، سەبارەت بە هەندێك شت چونكە بەهەقیقـەت ئیحتیمالـە تۆزێـك زەحمەت بێ هەموو ئەو شتانە بە موفەسەلی وەڵام بدەمەوە چونكە درورو درێژ بوون، داوا لە بەڕێزیان دەكەم ئەو پرۆژانەی كە ئاماژەی پێیدا، چ لە ڕێگاو جادەو بان و چ لە سەنتەری ڕۆشـنبیری، ئەوانـە ئەگـەر زەحمـەت نەبێ بە نووسراو بدات بە ئێمە، بۆ ئەوەی هەر لە هۆڵی پەرلـەمان وەڵامـی بدەینـەوە لـەكاتی وەڵامدانـەوەدا، خاڵێكی تر، سەبارەت بە مەوزوعی بێكاری و هـەژاری، چـونكە ئـەوە چـەندین جـارە بـاس دەكرێـت، بـەڕێزان مەوزوعی بێكاری یان هەژاری موعەرەفە، یان شتێك نیە ئێمە ئێستا لـەم هۆڵـە بـەڕێزەدا دانیشـین تـەعریفی بكەین، كە بێكار كێیە؟، یان هەژار كێیە ؟، ئەو مەعیارانەی كە ئێمە لەسـەری دەچـین، یـان ئـەو تەعریفانـەی كە ئێمە لەسەری دەچین، تەعریفی مونەزەمەی دوەلیە، ئینتەر ناشیۆنال لێیڤەر ئۆرگەنایزەیشن، بـۆمن نیـە ئیجتیهادی تێدا بكەم، بۆ كەسێكی تریش نیە، ئیلا ئێمە لە هەرێمی كوردستان دابنیشین كۆمـەڵێك مـەعایری نوێ دابنێین، كۆمەڵێك تەعاریفی نوێ دابنێین، بێكار ئەو كەسـەیە كـە لـە خـیلالی هەفتـەی ڕابـردوو بـەدوای

ئیش دا گەڕابێ، ئیشی دەست نەکەوتبێ، تەنانەت بۆ یەك سەعاتیش، هەندێ تەفسیلی تریش هەیە، ئەمانە موعەرەفن، ئەو کارەش بۆ هەر ژمارەیەکیش کە ئێمە ئاماژەی پێ دەدەین، چ لە بێکاری چ لە هەژاری، لە دوای ساڵی 2003وە، بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان، لە عیراقدا نە هیچ جیهەتێکی حکومەتی عیراقی فیدرال، یان هیچ جیهەتێك لە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆی نیە ژمارە ئیعلان بکات، ئەگەر ژمارەکە مەدعوم نەبێ، موسادەقە نەکرابێ لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکان، بەعزێك جاریش لە بەنکی نێودەوڵەتی کەبەشدار دەبێ لەو چالاکیە، یەعنی ئەگەر هەر ژمارەیەك گوترا، من بۆم نیە بۆمەبەستێکی بۆ نموونە، خوانەخواستە بۆ مەبەستێکی سیاسی من بچم ژمارەکان دەستکاری بکەم، ئەوە ناکرێ، مەقبول نیە، جاران پێشی ساڵی 2003 زەمانی حکومەتی پێشووی عیراق، ئەو ژمارانە مردنی منداڵ، مردنی نەخۆش، سوء تەغزیە دەستکاری دەکرا بۆ مەبەستی سیاسی، بەلام هەموومان دەزانین عیراق حساری لەسەر بوو، ئومەم موتەحیدەو ئەوانە موقاتەعەیان کردبوو بەنیسبەتی ئەو نەوعە چالاکیانە، تەنها بەرنامەیەکی ئیغاسەی نەوت بە خۆراك هەبوو، لەبەر ئەوە ژمارەکانی عیراقی ئەو ساتەش هیچ ژمارەیەکیان وەکو پێوەر و وەکو ئەوە موسداقیەتی نەبووە، لێرە بەڕێزیان کە دەپرسێت دەڵێ حکومەت چی کردووە بۆ بێکاری، مەبەستیشم مێزو کورسی نیە، بێکاری جوزئێکی مومکینە بە مێزو کورسی، جوزئێکی تریش بواری تر هەیە، وەکو دوێنێ ئاماژەمان پێیدا، لەکۆتایش بە تەفسیل باسی دەکەین، هەقیقەتی تریش زۆرن، بەلام تکاشم وایە، رەجا دەکەم دیسانەوە دێینەوە سەر بەرنامەی تواناسازی، لەبەرنامەی تواناسازی بەڕێزیان یان هەر بەڕێزێکی تر کە ئاماژە بەوە دەدەن، لە لای ئێمە هەتاوەك ئێستا، دوو خول لە لای ئێمەهەبووە، خولێکی تەواو بووە، ئەوەی دووەم ئیشی لەسەر دەکەین، ئێستاش بەڕێز کاك د.سەروەر لەگەڵ ئێمە موتابەعە دەکات، پرسیاری ناردووە بەڕێگای جەنابتانەوە بەرنامەی ڕەسمی، ئەوە وەلامەکەی ئامادە دەکەینەوە، بەلام ئەو خەڵکەی کە لای ئێمە ئیختیار کراون نزیکەی 400 کەسێکن، لە ڕێگای وەزارەتەکانەوە دام و دەزگاکانی حکومەتەوە ئیختیار کراون، رەجام وایە، تکام وایە لەم هۆڵی پەرلەمانەدا کەس نەڵێت ئەمانە کە چون شیاو نین؟، یەعنی نازانم ئەمانە کەچون بۆچی شیاو نین؟، کێ لەکێ شیاو ترە؟، مەسەلەی پێوەرو مەعایر هەبووە، مەسەلەی مونافەسە بووە، مەسەلەی دەرەجە هەبووە، مەسلەی خواستی ئەو دائیرەیە بووە کە ئەوخەڵکە بچێت، کە یەکێك چووە، یەکێکی تر نەچووە، بە هەر سەبەبێك بێت، وابزانم پێویست ناکات ئەوانەی کە هەڵبژێردراون یان دەست بەکار بوون، بخرێنەبەر تۆمەتی ئەوەی کە شیاو نین، قابیلیەتیان نیە، چونکە ئەمانیش وەکو خەڵکی تر موستەهەقن، هەر هەموو بەیەکەوەو هەموو وەزارەتەکانیش، سەبارەت بە داهاتی تاکەکەس بۆ نموونە، تەبیعی ئەمانە بە هەموو پێوەرێکیش پەیوەندی بەپڕۆژە یاسای بودجەوە نیە، بەلام بەهەر حاڵ کەجەنابیان پرسیار دەکات، ئێمە حازرین وەلام بدەینەوە، داهاتی تاکەکەس لە هەرێمی کوردستان لە پێش ساڵی 2003 وە تاوەکو ئێستا کە ساڵی 2012یە کە نزیکەی 9 ساڵە، زیاتر لە دە بەرامبەر بووە، دیسانەوە من دەتوانم ئیدیعای ئەوەبکەم کە موسەبەت نەبێ، لە لایەن ئەوئەترافە دوەلیانەی کەئێستا لەناو عیراقدا بەشدارن، لە هەموو مەفاسیلی ئیقتیصادی موتابەعە کردنەکانیان، لەو بەرنامە موشتەرەکانەی کە

بـەعزێكیان لـە لیسـتی پڕۆژەكانـدا ئەگـەر تەماشا بكـەن، ئێمـە كۆمـەڵێك پڕۆژەمـان هەیـە، ئێمـە تـەمویلی كۆمەڵێك پڕۆژە دەكەین بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێكخراوەكـانی نەتـەوە یـەكگرتووەكان و بـانكی نێودەوڵـەتی كـە ئەوكارانە لەعیراقدا ئەنجام بدرێن، ئەگەر جەنابیان پرسـیاری زیـاتر لەسـەر پلانـی سـتراتیژی نیـە، باڵەخانـە دروست دەكرێـت، ئـێ قوتابخانـە كـە سـێ هـەزار قوتابخانـە نیـە، ئـەبێ باڵەخانـەی بـۆ دروسـت بكرێـت، 500 قوتابخانە لە ژێر جێبەجێ كردندایە، یەعنی ئەمە بە چ پێوەرێك ستراتیژیە؟، بەچ پێوەرێك ستراتیژی نیـە؟، ئێمـە بیخەینـە چ ئیتارێكـەوە نـاوی لێ بنـێین سـتراتیژی، باڵەخانـە بـۆ وەزارەتـی پـەروەردە بـۆ قوتابخانـەكان پێویستە، زۆربەی هەرەزۆری ئیشی ئێمە لەناو باڵەخانەكان بێت، جەنابت دەتوانی تەماشا بكەی، سبەینێ یان ئەمڕۆ بەنیسبەتی میئەوی پیشانت دەدەم لەسەر سلاید لەبەرچاوی ئێوە، بزانن ڕێـژەی لـە سـەد زیـاتر كامـە باڵەخانەیە، ئایا باڵەخانەی نا زەروریەو نا پێویستە، یـان باڵەخانـەی پێویسـتە كـە زۆر ئیشـێكی سـتراتیژیە؟، بەڕێزیان دەڵێن ئەم هەرێمە لە ئایندەدا ناوی لێدندرێت بە هەرێمی پـڕۆژە بەردەوامـەكان، خـۆ ئەگـەر ئێمـە خوا هاوكاریمـان بكـات، ئێمـە بتـوانین لـە ئایندەشـدا ئیمكانیـەتمان هـەبێ، ئـەو ئیسـتیقرارەی كـەوا ئێسـتا لـە هـەرێمی كوردسـتان هەیـەو باشـتریش بـێ، بتـوانین بـەردەوام پـڕۆژە تەقـدیم بكـەین، ئـەوا مۆفەقیـەتێكی زۆرگەورەیە، ئەوە مانای ئەوە نیە كە ئەمساڵ كۆمەڵێك پڕۆژە دەست پێكران، ساڵی ئاینده ئەوانـە ئـەبێ ئیـتر نەمێنن، تەبەخور بكەن لە سفرەوە جارێكی تـر دەسـت پـێ بكـەین، ئـەو موعادەلەیـە لـە هـیچ شـوێنێك نیـە، بێجگە لەوەش ئێستا زۆربەی وڵاتانی دونیـا ، بـۆ ئـەو بەڕێزانـەی كـە ئـابووری ناسـن، بـۆ ئـەو بەڕێزانـەی كـە لەگەڵ مەسائیلی ئابووریدا كاردەكەن، مەسەلەی (سیستەم دیڤ لۆپ مێنت) تەنمیە موستەدامە كە بەردەوامی بێت ئەوە ئێستا شیعارێكی عالەمیە، من چۆن ئەبێ لێرە تەعن لەوە بدەم بڵێم ئەوە چـۆن ئـەبێ هـەموو سـاڵ دێم پڕۆژە هەر هەیە، هەر دەڕوات، ئێمە بۆ پڕۆژەی دواكەووتومان جـودا كردۆتـەوە، چـونكە ئـەو پڕۆژانـەن كە كێشـەیان لەسـەرە، سورعەتـی تـەنفیزی پڕۆژەكـانی تـر كێشـەی لەسـەرە، هـەموومان موتـەفقین لەسـەر ئەوەی چ بكەین چارەسەری بكەین، بـەڕێزیان دەڵێـت، بودجـەی پڕۆژەكـانی حكومـەتی هـەرێم، هـی شـەش مانگە، من لە موداخەلەیەكی پێشتر وەڵامدانەوەی تێبینیەكانی لیژنـەی ئاوەدانكردنـەوەو ئـابووری كـە زۆر بـە دەقیقانـە خاڵـەكانیان خسـتبووە ڕوو، مـن باسـی ئـەوەم كـرد، كـە تـەنها لـە 2012/1/1 تـاوەكو 2012/6/1 لەشەش مـانگی ڕابـردوو كـە بودجـە دواكـەتووە، زیـاتر لـە 267 پـڕۆژە تـەواو بـوون، لیسـتی پڕۆژەكانیشم پێشكەش كرد بە بەڕێز سكرتێری پەرلەمان، داواشم كرد لەسەر شاشەی تەلـەفزیۆن دابەشـی بكات بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، ئینجا من چۆن بڵـێم پڕۆژەكـانی حكومـەتی هـەرێم تـەنها شـەش مـانگ كـاری لەسـەر دەكرێـت، نـەخێر وا نیـە، بەدرێـژایی سـاڵ كـاری لەسـەر دەكرێـت، پـڕۆژەی نـوێ دەسـت بەكارنەبووە ئەوە دروستە، بەڵام 3167 پڕۆژەی تر، هەتاوەكو ئەو لەحزەیەی كە ئێمە قسە دەكەین، كاری لەسـەر دەكرێـت، بـەدەیان هـەزار هـەلی كـاری ڕەخسـاندووە، نـەوەك تـەنها ئـەوە، بـۆ مـەعلوماتی بـەڕێزتان لەهەندێك ئیختیساساتیشدا لەناو ئەو پڕۆژانە خەڵك لە وڵاتانی دەرەوە دێت لێرە كار دەكات، چونكە یەك، ئیحتیاجەكە زۆرە، دووەم، ئیحتیمالە بەعزێك ئیختیساسات هـەبێ هێشتا ئێمـە نەگەیشتبینە ئـەو ئاسـتە،

بەهەر حاڵ ئیتر ئەوانەی تریش جارێکی تر داوا لە بەڕێز کاك فەرمان دەکەم، ئەو پرۆژانە ئەگەر بەلیستە بماندداتێ، بۆ ئەوەی بتوانین هەم وەڵام بدەینەوە هەم کاری لەسەر بکەین، ئەگەر هەر ئەگەرێك یان تێبینیەکیان لەسەر هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری دارایی.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە زۆر باسی ئەوە ئەکرێت 115 ملیار دینار کەدانراوە بۆ ڕێکخراوەکان، ئەڵێن ئەو ڕێکخراوانە کێن؟، من حەزدەکەم لێرەوە ئێستا بۆیانی باس بکەم کە کێن ئەوانە، یەکەم ڕێکخراوە ڕۆشنبیریەکان، پێکهاتووە لە سەنتەرەکان کە ژمارەیان 75 سەنتەرە، دەزگاکان 14 یە ژمارەیان، کۆی گشتی ئەکاتە 89، ڕێکخراوە زانستیەکان و سەندیکاکان 21، ڕێکخراوەکان 180، کۆمەڵەکان 85، کۆی گشتی ئەکاتە 286، ڕێکخراوەکانی تر یەعنی یەکێتیەکان 19، یانەکان 4، جۆراو جۆرەکان 12، کۆی گشتی ئەکاتە 35، لیژنەی ئۆلۆمپی و پارا ئۆلۆمپی 2، یانە وەرزشتیەکان 77، سەنتەرو تیپە ڕۆشنبیریەکان 153، کۆی هەر هەمووی ئەکاتە 742، بۆ ئاگاداری جەنابتان.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد فەرموو، برای خۆم تۆ پرسیارت کرد ئەو وەڵامی دایەوە، موداخەلە نابێ، فەرموو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نووسینیش بۆ جەنابتم نووسی کە ئێمە پێشتر وا موتەبع بوو دوایی ڕاپۆرتەکەی وەزیر ئەخوێندرایەوە، لیژنەی مالیە، دوایی ئێمە موناقەشەمان ئەکرد ئەوان جوابیان ئەدایەوە، موناقەشە لەسەر ئەوی تر یاساکە، بەس ئەمجارە وا تێکەڵ و پێکەڵمان کردووە بەڕاستی ببوورن ئەگەر هەر یەکەو لە ئاوازێك بخوێنێت، ئەوەی کە ئێستا جەنابی وەزیر باسی کرد، وەزیری مالیە، باسی ئەو ڕێکخراوانەی کرد، من داوا لە وەزیری مالیە ئەکەم ئەگەر ئەو ڕێکخراوانە بە ناو بماندداتێ، یان شەرت نیە ئێستا، هەر کاتێ بەناو بۆمان بنێرن بە سوپاسەوە ئێمەش ئەتوانین ئیشی زیاتری لەسەر بکەین، پار لەگەڵ بەڕێز وەزیری پلان دانان باسی ئەوەمان کرد، کە بە ئەلیکترۆنی کردنی بودجە کارێکی زۆر ئاسانە، کاری زۆر ئەکات، بودجە دواناخات، وەکو ئەوەی ئێستا ئەم هەموو موناقەشەیەمان کرد، ئەگەر ئەوە ئەلیکترۆنی بکرابایە یەك پەنجەمان پیا ئەنا، هەرچی شتێك لەسەر نەوت هەبوایە بۆمان ئەهاتە پێشەوە، ئەو پرسیارانەی کە ئێمە ئەیکەین، ئێستا کە وەزیرە بەڕێزەکان جوابمان ئەدەنەوە ئەوکاتە ئەو کۆمپیوتەرەی کە لەبەردەست

وەزیری پلان دانان دایان نایە، یەك پەنجە ئەكات بە دوگمەیەك ئەیوت ئەوە جوابەكەیەتی، ئیتر ئەوە دوو ڕۆژە ئێمە لەسەر بودجە هین ئەكەین، وای كردووە كە بودجە ئەوەندەی تر دوا بخات، بۆیە من داوا دەكەم ئەمجارە بۆ ساڵی داهاتوو بودجە بەتەكنەلۆجیا بكرێت، تەئكید لەسەر ئەوە دەكەینەوە، من باسی ئەوە دەكەم كە ئێمە هەموو ساڵێك باسی ئەوە دەكەین، عجز لە هینەكەمان بەدەرەجە یەك لەكوردستان پێشمەرگەیە كە وای كردووە حكومەت ئەو پارەیەی كە قەرارە بیدات بەهێزی پێشمەرگە، نایدات، تەبعەن ئەسبابەكانی زۆرجار ڕوونكراوەتەوە، وەزیری پێشمەرگە پار لە لیژنەی ناوخۆ باسی ئەوەی كرد، بەڕاستی ئەوەی ئەو باسی كرد، خۆمانین ئەوان نین، بەڵام ئێستا سەبەبێكی تری خۆشمان هەیە كە بە ئیعتیرافی كاربەدەستانی عیراقی كە باسی ئەكەن، لە ئەنجومەنی عیراقی كە باس لە بەشی 17٪ی كوردستان كراوە، یەك وەزیری كورد لەو شوێنە بەشداری نەكردووە، بەڕێزان، وەزیری كوردمان بۆچیە ئەگەر بەشداری لە شتێكی ئاوا نەكات؟، كە بودجەیە قوتی ئەوخەڵكەیە، بۆیە من داوا دەكەم پەرلەمانی كوردستان بانگی ئەو وەزیرانە بكات لێرە لەم پەرلەمانە لێپێچینەوەیان لەگەڵدا بكرێت، یان موناقەشەیان لەگەڵدا بكرێت، ئەگەر ئەوانیش ڕاست بوون ئێمە ئەوسا شتێكی تر ئەڵێین، لە بودجەی ئەمساڵ هەروەكو ساڵەكانی تر، سولفەی عەقار و سولفەی زەواج زۆر ئەوەستێندرێت، قەرار وایە كاتی خۆشی وابزانم باسێكی وامان كرد، ئەو سولفەیەكە پێویست ناكات بوەستێندرێت، بەڕێز وەزیری مالیە واتێگەیشتم كەلە ئەوەڵی قسەكانی باسی ئەوەی كرد، كە قەراری پەرلەمان وابووە بۆ یەك ساڵ بێ ئەو سولفەیە، یەك ساڵ ئەوەندەی بدرێتێ، یەك ساڵ هیچ مەعقول نیە پەرلەمانی كوردستان بڕیاری دابێ بۆ پێنج ملیۆن، جارێكی تر بیكاتەوە یەك ملیۆن، وەزیر ئەكرا دوو و نیو دابنێ مەسەلەن، دوایی دوو نیوەكەی تر لەفەترەیەكی تر بودجە تەسدیق كرا دایبنێ، بۆ ئەوەی ئەو خەڵكە بێ بودجە نەبن، بودجەی سولفەی عەقارو سولفەی زەواج كە ئێستا كۆمەڵێك خەڵك هەیە بەقەرز خانووەكەی تەواو نەكردووە، چاوەڕێیەتی و ئەكرێ ئەوەمان زووتر بكردایە، لەناو بودجە كۆمەڵێك شت هەیە بەڕاستی كە پێی ئەڵێن، پاریش و پێراریش كە باسمان كردووە، بەڵام ئەمە هەر دووبارە ئەبێتەوە، شت و مەك بۆ خۆراو نازانم چی و چی و ئەمانە، كۆمەڵێك شتن نەجێگای دیارە، نەئەزانین بەكێ دراوە، نە ئەزاندرێت بۆ كێ سەرف كراوە، ئەمە تێچوویەكن بەڕاستی وای كردووە تەئسیری زۆری لە بودجەی هەرێمی كوردستان كردووە، كە ئەكرا ئەو عجزەی كەباس دەكەن بەس لەوە قەرەبووی ئەو عجزە بكرێتەوە، زۆر سەیرە ئەمجارەش هەر تەشغیلی لە 4٪ زیادی كردووەو بەرهەم هێنان لە سەدا چوار و پۆینت چوار كەمی كردووە، ئێمە پار تەئكیدمان لەسەر ئەوە كردەوە كە لە 10٪ی تەشغیلیمان هێنا بۆ بەكاربردن، بەڵام دوای ئەوە هەم دیسان بوە بە 130 جارێكی تر گەڕاوەتەوە، بێ ئەوەی بیگەڕێننەوە بۆ پەرلەمان و پرس بە پەرلەمان بكەن، پێم سەیرە بودجەی وەزارەتی دارایی بۆ لە سەدا دەو پۆینت سی وچوارە كە تەقریبەن نزیك وەزارەتەكانی ناوخۆ ئەو وەزارەتانەی ترە، بەڕاستی وەزارەتی مالیە نازانم نە بودجەی وەبەرهێنانی هەیە، نازانم بودجەی چی هەیە، ئەگەر گومان ئەخاتە سەر ئەوەی كە كۆمەڵێك مووچە هەبێ بدرێ بە كۆمەڵێك خەڵكی تر كە نەكرێت ناوەكانیان بوترێ، بۆیە

من داوا لە وەزارەتی مالیە دەکەم ئەو بودجەی خۆیان کە 10٪یە، بە وردەکاریەکەیەوە بدرێت بە پەرلەمان، کە ئەو پارەیەی بۆ سەرف دەکرێت، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان چوار پۆینت حەفتاو نۆی بۆ دانراوە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان خۆیان پارەیان هەیە، خۆیان ئیمکانیەتی باشیان هەیە، دەوڵەتی عیراقی ئێستا لەسەر سامانە سروشتیەکان ئەژی، ڕاستە ئەو پارەیە ئەو نسبەی ئەدرێت بە عیراق، بەلام ئێمە بەچاوی خۆمان ئەیبینین کەوا ئەوتەنکەرانە ئەڕوات، بەچاوی خۆمان ئەیبینین کەوا ئەو جادانە هەموو تێکچووە، بەچاوی خۆمان ئەیبینین کەوا لە سەیتەرەکان چی وەستاوە، باشە ئەمە بۆ کوێ ئەڕوات؟، باشە ئەی نەوتە، ئەی نازانم چیە کە ئەڕوات و دێتەوە؟، بەحیساب ئەڕوات بۆ تورکیاو دێتەوە ئێران، ئەکرێت بە بەنزین و و موشتەقاتی و دێتەوە، ئەی ئەو موشتەقاتە ڕۆژ بەڕۆژ لە بازاڕ گران ئەبێ، خۆ هەمووتان ئاگاتان لەوەیە ئەی باشە تەفسیری ئەمە چیە؟، تکایە بۆمان ڕوون بکەنەوە، ئەنجومەنی ئاسایش خۆتان ئەزانن ئە لەم ساڵە لێرە دروست بووە، یەك پۆینت بیست و شەش لە سەدا بۆی دانراوە بودجەکەی، کە ئێستا دوای ئەوە زەربی دوو بۆی زیاد کراوە، یەعنی بووە بە سێقاتی ئەو بودجەیە، کە ئەمە نازانم وەزیری مالیە پێموایە ئەگەر ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ دوایی، چونکەلە قسەکانی وای گوت، نەکرا ئێمە بە نوقتەی نیزامی داوای ڕوونکردنەوەی زیاتری لێ بکەین، کە وەزیر شتێکی وای گوت، کە ئەڵێت ئەوبودجەیە لەکاتی خۆی یەك لایەنە دانراوە، یەکلایەنە بەڕاستی من لەوە تێنەگەیشتم، ئەگەر کرا دوایی بۆمان ڕوون بکاتەوە من سوپاسی ئەکەم، جا ئەو بودجە زۆرەش بەڕاستی بوجەیەکی زۆر زۆرە کە بەڕاستی دانراوە، بۆ ئەنجومەنی ئاسایش، چونکە گوتمان تاوەکو ئێستا دروست نەبووە، کۆمەڵێك شتی داناوە کارمەندنی ئێستا بەو شێوەیە نیە، ئەو هەموو پارە زۆر و ئیمکانیەتە، بەڕاستی ئەمان خاتەگومانەوە کە بەڕاستی هەر بۆ لایەکی تر دابچێ کە بۆ لای دەزگای زانیاری و دەزگای پاراستن ئەم پارەیە بچێت، کە کاتی خۆی لەبودجە ناویان نەهاتووە بەهیچ جۆرێك، تەبعەن ئەو پرۆژە بەردەوامانەی کە پار باسم کرد، دوایی دێمە سەری، پاریش هەر لەگەڵ بەڕێز وەزیری پلان دانان باسم کرد، کە ئەوانەی چەمچەماڵم بینی، چەمچەماڵ هیچی ئەو پرۆژانەی تەواو نەبووە، ئێستا یەکە یەکە ناوی پرۆژەکان دواتر دێمە سەری و باسی ئەکەم، لەگەڵ لاپەڕەکەی و لەگەڵ تێچوون و شتەکەشی، ئێمە پار کۆمەڵێك پێشنیارمان کرد لە بودجەی پار، بۆ حکومەت کە ئەو پێشنیارانە جێبەجێ بکات، تەبعەن حکومەت پێشنیارەکان بەگوێرەی ئیمکانیەت ئەتوانێ جێبەجێی بکات یان نەیکات، بەلام ئەوانە لە پەرلەمانەوە نە ڕۆیشتووە، ئەسلەن هەر نەچووە بۆ حکومەت، تا بتوانێ جێبەجێی بکات یان نا؟، من دانەیەك لەوانە باس دەکەم کە پەنجاو نۆ ئەندام پەرلەمانی بەڕێز لەهەموو لیستەکان ئەلەم پەرلەمانە ئیمزایان لەسەری کرد، کە وەکو پێشنیار درا بۆئەوەی کە کەمئەندامانی سەنگەر بوو، نەوەك هەر باسی نەکرا، هەر نەنێردراوە، لەلیژنەی یاسایی جارێك پرسیار کرا، گوتیان لێرە ماوە شتەکانتان، ئەوان نەیان ناردووە بەڕاستی ئەبێ بنێردرێت تەئکید لەوە ئەکەمەوە، لیژنەی پێشمەرگە لە ڕاپۆرتەکە لەوێ بینیم نازانم ئەوی لای خۆیان چیە، چونکە لەوەئەچێت لیژنەی دارایی ڕاپۆرتەکانی هەموو لیژنەکانی بە تەواوەتی وەکوخۆی

نەخستبێتە هینەکەیانەوە، بۆیە بەهیچ جۆرێك باسی کەم ئەندامانی سەنگەر نەکراوە لە ڕاپۆرتی لیژنەی پێشمەرگە، کە بەهیوام ئەگەر هاتە سەر ئەوە، ئەوان بەخۆیان باسی بکەن، هەموو ساڵێك کێشەمان لەسەر بودجەیە کە مانگی 10 ئەبێ بگات، بەڵام مانگی پێنج وشەش و حەوت و نازانم ئەوانە ئەگات، زۆر باس کرا نازانم جەنابی وەزیری دارایی باسی کرد، جەنابی وەزیری پلان دانانیش هەر باسی کرد، کە کێشەکەیان چیەو بەغداو ئەوانە کێشەیان هەیە، بەڵام ئەکرێت بەتەخمینی بینێری، ئەکرێ بڵێی ئەمساڵ وەزارەتی ناوخۆ لە 10٪ی بەر ئەکەوێت، کە بودجەکە هات ئەوکاتە تەقسیمی ئەکەیت ئەگەر لە 10٪ بێت یان 11٪ بێت پارەی بۆ دابنێی ئەم کێشەیەمان تووش نابێ بەڕاستی، موزایەدە بەسەر یەکتریدا بکەین، ئەو بڵێ بودجە نایێ و ئەو بڵێ بودجە بۆ تەئخیر بوو، کاکە ئەکرێ خۆمان لەو مەسەلەیە بپارێزین بەڕاستی، پەرەپێدانی پارێزگاکان ئەوە پارەیەکە هی حکومەتی عیراقیە، ئەگەر لە 17٪ یەکە هەر چیەکە، ئەوە پارەیەکە کە پێویستە ئەنجومەنی پارێزگاکان خۆیان سەرفی بکەن، پێویست ناکات وەزارەتەکان تەداخولی تیا بکەن، ئەوەیان بۆ جێبەجێ بکەن، من لەم قاعەیا دوێنێ گوێم لێ بوو کە شتێکی وا باس کرا کە ئەوان سەرفی بکەن، بەڕێز وەزیری مالیە ئەڵێت 500 ملیار تەجاوز بۆ کارەبا هەیە، من پێموایە داهاتی کارەبا خۆی زۆر زۆرە، تەجاوزی چی هەیە؟، وەزیر ئەڵێ تەکیەی جەبای لە بودجەی ناوچە دابراوەکانی بۆ سەرف دەکرێت، بەڵام هەموو پرۆژەکانی تەکیەی جەباری لەسەر چەمچەماڵە، کە دوایی یەکە یەکە دێمە سەریان، 999 ئەمەش هەر باس کرا، بەڵام من تەئکیدی لەسەر دەکەمەوە 999ملیۆن دینار، پار بودجەی سەرۆکایەتی وەزیران بووە، ئەمساڵ سیانزە ملیارو هەشت سەد، یەعنی تەقریبەن سیانزە جار لە ئەوەی پار زیاترە، بە بیانووی ئەوەی کە عەنکاوە شارەوانیەکە سەر بەئەنجومەنی وەزیرانەو پێویستی بە ئەوەی زیاترە، یان لەگەڵ بودجەی تواناسازیش، من وا ئەزانم کە عەنکاوە ئیلغا بۆتەوە لەسەر وەزارەت نیە، ئەگەر لەسەر وەزارەتیش بێ، ئەو پارەیە مەبلەغێکە بەڕاستی ئەبێ هەڵوەستەی لەسەر بکرێت هەشتا ملیارو هەشتا لەوەی پار زیاتر بووە، ئەوەش زۆر زۆرە، بۆیە ئەبێ ئەوەش هەڵوەستەی لەسەر بکرێت، من پار لەگەڵ جەنابی وەزیری پلان دانان عەینەن شتم باس کردۆتەوە، لەسەر 600 خانووەکەی وەزارەتی شەهیدان بۆ چەمچەماڵ و بۆ هەڵەبجە، ئەوە نووسراوە بە ساڵێك تەواو دەبێ، ئەو مەبلەغە بڵێین سی، چل ملیار، پێنج ملیاری بۆ دانراوە، بزەبت ئەوەی کەدانراوە چەندە گوژمەکە؟، کە باسی ئەوەی کردووە کۆمپانیا، هیچ کۆمپانیایەك ئامادەنیە ئەوە وەربگرێت، وابزانم جەنابی وەزیر جوابی داینەتەوە، ئەمساڵیش عەینەن شت کۆمەڵێك لەو شتانەی تیایە دوایی دێمە سەری یەك، یەك عەرزی جەنابتانی ئەکەم، کە عەینەن غەڵەت کراوەتەوە لێرە، بۆ کەس و کاری شەهیدان 75 بۆ 150 هەزار، بۆ ئەو کەسەی کە بەخێوی دەکات ئەوە بە زۆر ئەزاندرێ، ئەو بودجە زەبەلاحە کەس و کاری شەهیدێك کە کوڕەکەی بەخوێنی ئەو ئێمە لێرەین، یەعنی 75هەزار بۆ 150 هەزار بە زۆر بزانین بۆ کەس وکاری شەهیدێك، من سەرەڕای باسەکەم، تەئیدی قسەکانی کاك شڤان دەکەم لەسەر شەهیدان و پێشمەرگە و ئەوانە من دووبارەی ناکەمەوە تەئیدی هەموو قسەکانی ئەکەم، یەکەم شتمان ئەوەبێ ئاوڕێ لەو شەهیدانە بدەینەوە،

پێویستیەکانی دایك و باوکیان دابین بکەین، ئینجا بێینە سەر ئەساسیەکانی ناو هەرێمی کوردستان، لە لاپەڕە بیست و نۆ پەڕەی سێ داهاتی چیمەنتۆی سلێمانی تەبعەن زۆر کەمە، لەکاتێکدا بڕێکی زۆر بۆ وەزارەتی دارایی ئەمێنێتەوە، وەزیر دوێنێ بوو یان پێرێ بوو باسی کرد، بەڕێز وەزیری مالیە باسی ئەو فرۆشتنە ئەکات ئەڵێ ئینجا ئیتر وایە، ئیتر وایە، یەعنی نازانم جواب ئیتر وایە چۆن ئەبێ جەواب بە حکومەت و پەرلەمان وا بوترێ؟، بۆمانی ڕوون بکاتەوە، ئەو پارەیە بۆ کوێ ڕۆیی، بەکێ فرۆشرا، چی لێهات؟ با بچین لە پرۆتۆکۆل تەماشا بکەین بزەبت ئەو قسەیە کراوە، من بەڕاستی لێرەوە ئەوە ئەکەم بانگهێشتی وەزیری شەهیدان بکرێت بۆ ئێرە، ئەو لە 10٪یە قەرار بوو پار لە مووچە بەرزەکان کۆبکرێتەوە بۆ ئەوەی لە سندوقی شەهیدان و شەهیدان سەرف بکرێت، کە سەرفەکەی چۆنەو چی لێ هاتووە؟، خۆ ئەگەر بەلیستێك پێمان بڵێن کە ئەوە چۆن سەرف کراوە، بۆ کێ سەرف کراوە، چونکە ئەگەر وانەبێ من بەش بەحاڵی خۆم ڕازی نیم لە 10٪ی مووچەکەم ببڕن، خۆم ئەچم ئەزانم کێ پێویستی پێیەتی، ڕەنگە لە 10٪ تا لە 20٪ی بدەمێ، من تێناگەم ئێمە پار و پێرار ئەمساڵیش وا کۆمەڵێك هەڵە هەیە لەبودجە، تاکەی ئێمە لێپرسینەوە لە حکومەت ناکەین؟، ئەی باشە ئێوە ئەوەتان کردووە، بزانین بۆ ئەمەتان کردووە؟، جوابمان بدەنەوە، جوابەکانیش وابێ کەموقنیعمان بکەن، ئێمە قەت ئەوەمان نەکردووە، پێوەری ئاو، کارەبا زۆر باس کراوە، دووساڵ لەسەر یەکتری هەر باس دەکرێت و پارەی بۆ دائەندرێت، پاریش مەبلەغێك پارەی بۆ دانرا ئەمساڵیش بۆی دانراوە، لە سنووری ئیدارەی پێشووی یەکیەتی هیچم نەبینیوە، نازانم لێرە باسیان کرد گوایە لە بەختیاری شتێك دروست کراوە، نۆژەن کردنەوەی بینای وەبەرهێنان دوو ملیار کە ئەوان داوایان نەکردووە، سەرۆکایەتی هەرێم بینای خۆیان هەیە، ئەمساڵیش بینایەکیان بۆ ئەکەن، ئەمە نازانم بۆ چیە، باسی ئەوە کرا لە بودجە ئامێری پەیوەندی کردن بەکرێ بگیرێت، ئامێری پەیوەندی کردن خۆ ئەو پەڕی ئێستا مۆبایلە هاندێك ئەگەر بۆ موەزەفێك بکڕی ئەوسا 200 دۆلاری تێئەچێت، بەکرێ بۆ دەیکرێ نازانم هاندێك چیە؟، هەقە ئایکۆن بکرێ، بەلام کارمەندێك وابزانم نایکرێ ئەگەر بکرێ بۆ خۆی ئەکڕێت، هەشتاو چوار ڕاوێژکار لەم حکومەتەی ئێمەهەیە، هێشتا پێنج ملیارو چل و چوار ملیۆن دینار دراوە بە ڕاوێژکار بۆ کرێ، باشە بڕۆنە ئەوروپا تەماشا بکەن چ موەزەفێکە، ڕاوێژکارێکە یەعنی ئەوپەڕی بە100 هەزار دۆلار یا 150 یا 200 دۆلار ئیش ئەکات، پێنج ڕاوێژکار بێنە بۆ پێنج مەجال، لێرە عەقدی بۆ بکەن نیوەی ئەو پارەیە ناکات، ئەم پارەیە بدرێت بە ڕاوێژگار، ئەمە شتێکە بەڕاستی جێگەی عەلامەتی ئیستیفهامە، جێگەی ئەوەیە بیری لێبکەینەوە، کارگە لە کوردستان هەموومان باس دەکەین کە کارگە نیە، بەلام هەموو ساڵێك پارەی بۆ تەرخان دەکرێت، ئەم پارەیە چیە؟، ببورن زۆر بەکورتی شتەکان بەتێپەڕ باسی ئەکەم، نامەوێ زۆر شەرحی بدەمێ، چونکە شتەکان دیارن کە چیە؟، نووسراوە لەبودجە جل وبەرگی دیکە، جل و بەرگی دیکە من بەش بەحاڵی خۆم نازانم ئەوە چیە؟ چاك کردنی سێ ملیاری بۆ دانراوە، برادەرینە هەر کەسێکی تر بێنی نەوەك ئەندام پەرلەمان کە مووچەیان باشە، هەر کەسێکی تر بێنی بڕۆن ئەوانەی کە قەنەفە چاك دەکەن لەکوردستان،

کێ قەنەفە چاك ئەکاتەوە ئێستا؟، چاك کردنی ئەساس، کەی باوی ئەوە ماوە خەڵك ئەساسی چاکی بکاتەوە؟، ئەوە پارەیەکی زۆرە، ئیعاناتی ناوچە دابڕاوەکان پەنجا ملیار دانراوە نازانم ئەوە بۆ کێیە؟، فرۆکەخانەکان 25 ملیار بەخشینی بدرێتێ، خۆی فرۆکەخانە داهاتی باشی خۆی هەیە، دەستەی وەبەرهەم هێنان بەخشینی ناوێ، ئەمساڵ پەنجا ملیارو پاریش پەنجا ملیاریان بۆ سەرف کراوە، خۆیان نایانەوێ، من دێمەوە سەر وەزارەتی ناوخۆ، دوایی دێمەوە سەر پرۆژە هینەکان بە تیژ تێپەڕ باسی ئەکەم، ڕاپۆرتێکی تایبەت لەسەر وەزارەتی ناوخۆ ئەو بودجەیەی کەداوایان کردووە، وەزارەتەکانی ناوخۆ دەزگای ئاسایش و ئەنجومەن وئاسایش و پێشمەرگە، نووسیومەو ئەیخوێنمەوە بۆتان، لە بودجەی گشتی لە خەرجیەکانی بەکاربردن یەك ترلیۆن و سەدو چل و یەك ملیاروپێنج سەدو حەڤدە ملیۆن دینار لە سەدا سیانزە بودجەی بەکاربردنە، ئەمە پێش ئەوەی کە ئەنجومەنی ئاسایش زیادی کردووە، ئەنجومەنی ئاسایش داوای ئەوەیان کردووە کە فی سێ بکرێت پارەکەیان، لەبودجەی گشتی بۆ خەرجیەکانی بەکاربردن بۆ پێشمەرگە 950 ملیار دینار تەرخان کراوە کە لە سەدا هەشت و پۆینت چل و هەشت بودجەی بەکاربردنە، لە بودجەی گشتی بۆ خەرجیەکانی بەکاربردن چوارسەدو پەنجاو پێنج ملیارو دوو سەدو بیست و پێنج ملیۆن دینار تەرخان کراوە کە چوار لەسەدو بیست و سێی بودجەی بەکاربردنە، ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز ئێوە هەمووتان ئەزانن هەمووساڵێك ئێوە وەکو لیژنەی ناوخۆ وئەندامانی پەرلەمان چاومان نوقاندووە بۆ ئاسایش و پێشمەرگە ئیمزامان کردووە، کێشەکان نەبووە، بەڵام یەك شت هەیە کە ئێمە بیری لێ بکەینەوە هاووڵاتیان لەبیر نەکەین، چونکە هاووڵاتیانن هەر ئاسایش نیە ئەتوانێ ئەو ئەمنیەتەی کە ئێستا هەیە ئەوەی بکات، زۆر کەس هەن بەبێ ئەوەی چاوەڕێی دەوروبەر بکەن، بێ ئەوەی چاوەڕێی هیچ شتێك بکەن، خۆیان دێن هەواڵمان بۆ دێنن ئاسایشەکان ئەو شتانە ئەکەن، ئیعتیرافی ئاسایش خۆیان کە لیژنەکە هاتووە قسەمان لەگەڵ کردوون وتوویانە ئەوە ڕاستە، لەبودجەی گشتی بۆ خەرجیەکانی بەکاربردنی ئەنجومەنی ئاسایش، سەدو سی و چوار ملیارو هەشت سەدو شەست و چوار ملیۆن دینار تەرخان کراوە کە یەك پۆینت بیست و شەش بودجەی گشتی ئەکات، بەم پێیە لە سەداحەفت و پۆینت حەفتاو چواریش بۆ خەرجیەکانی هێزی ئەمنی و سەربازەکان تەرخان کراوە، لەکۆی شەش سەدو پەنجا هەزار وهەشت سەدو چل و نۆ فەرمانبەر، وەزارەتی ناوخۆ سەدو دە هەزار و پێنج سەد فەرمانبەر، وەزارەتی پێشمەرگە سەدو هەژدە هەزار و دووسەدو چل و دوو، کە ئەمە یەکێکە کێشەکان لەسەرە لەگەڵ حکومەتی عیراقی بۆ ناردنی بوجەکەیان تەبعەن، دەزگای ئاسایش بیست و نۆ هەزاروسەدو سی و دوو فەرمانبەر، ئەنجومەنی ئاسایش کە تازە دروست دەبێ، پێنج هەزارو شەش سەدو حەفتاو شەش فەرمانبەری هەیە، بەم پێیەش ژمارەی هێزە ئەمنیە چەکدارەکان، حەز ئەکەن من ئەوەستم تا قسەکانتان تەواو ئەکەن، دوایی قسە ئەکەم، چونکە ئەگەر وابێ من قسە ئەکەم بۆخەڵك، خەڵك گوێی لێیە کەمن ئەڵێم چی، ئەگەر هین نەکرێت، سانسۆری لەسەرنەبێ، بەپێی ژمارەی ئەمن، هێزە چەکدارەکان سێ سەدو شەست و سێ هەزار و چوار سەدو پەنجا کەسە واتا لە سەدا چل پۆینت چل و حەوتی فەرمانبەرەکانی

هەرێمی کوردستان هێزی ئەمنی چەکدارن، من وەکو کاک دڵشاد ئەو قسە ناکەم کە لە پرۆتۆکۆل لایبەرن، بەڵام ئەبێ خۆتان بزانن ئەوەی ئەزانێ ئەوەی ئاگای لە بودجە بێ، ئەزانێ بودجە لە سەدا چل ئەگەر بودجەی هێزی چەکدار بێ، مانای چیە لەو وڵاتە؟، لەو 17 هەزار کەسەی کە بڕیارە دابمەزرێت، دوو هەزار و حەوت سەد کەس بۆ وەزارەتی ناوخۆ، چوار سەد کەس بۆ ئەنجومەنی ئاسایش، چوار سەد کەس بۆ دەزگای ئاسایش، چوار سەد بۆ پێشمەرگە، واتە سێ هەزارو حەوت سەد کەس کە سەدا بیست و یەك و پۆینت حەوت دەکات هێزی ئەمنی و سەربازیەکان دادەمەزرێن، من لەگەڵ ئەوەدام پێویستیمان بەهێزی چەکدار هەیە، هێزی چەکدار پێویستیان بە خەرجیە، ئەوە ڕاستە، لە سەدا چل و پۆینت چل و حەوت فەرمانبەرێکی هەرێم لە دەزگایەکدا کە پارەی خەڵك لەساڵێکدا، ترلیۆنێك و نۆسەدو هەشتاو یەك ملیارو چوارسەدو سێ ملیۆن دیناریان بۆ خەرج دەکرێت، هەقی وانیە ئەندامانی پەرلەمان لە ئێوە ئەپرسم، هەقی وانیە ئەم هێزە هێزێکی نیشتیمانی بێ؟، یان هێزێك بێ تاوەکو ئێستا هەندێکی لای ئەوحیزب و هەندێکی لای ئەو حیزب، خوا ئەیزانێ ئەوەی باسی ئەکەن سەری ساڵ و نازانم هێزی پێشمەرگە یەك بگرێتەوە، ئەوەش چەند ساڵە هەر وائەڵێن چاوەڕێ ئەکەین یاخوا گەر وابێ زۆر باشە، ئەم هێزە چەکدارانە کە لەسەدا چل و پۆینت چل و حەوتی ژمارەی فەرمانبەرانی هێزی کوردستان پێك دێنن، بەشێکی زۆریان بەشێوەیەکی نایاسای کراون بەپاسەوانی چەند کەس و لایەنی بەرپرس، کە قەرار وابوو بەبڕیاری سەرۆکایەتی هەرێم بڕیاری وەزیری ناوخۆ هەموویان دەرکرێن، یان نەقل بکرێن و بەلایەك ببرێن، تاوەکو ئێستا ئەوە هەر لە جێگەی خۆی ماوە، مەلایەك ئەناسم مەلایەکی ئیعتیادیە، هەشت حیمایەی هەیە، هەشت حیمایەی بۆ چیە؟، من ڕێزی زۆرم بۆ مەلا هەیە، ڕێزی زۆر و ئیحتیرامم بۆیان هەیە، بەڵام نموونەیەکە، نموونەیەکی زۆر بەسیتە، ئەو نوێژ ئەکات، پێش نوێژ ئەکات حیمایەی بۆ چیە؟، من ئەزانم ئیشی چی بەو حیمایانە ئەکات، لەپار ساڵدا ئەنجومەنی ئاسایش بوونی نەبووە، بەڵام ژمارەی فەرمانبەرەکانی لە ساڵی 2011 دا پێنج هەزارو شەش سەدو حەفتاو شەش کەس بووە، ئەمە جێگای پرسیارە، ئەنجومەنێك دروست بووە ئەوهەموو فەرمانبەرە یەعنی چی؟، چەندین خەرجی سەیر لەنێو بودجەی بەکارهێنانی ئەم ئەنجومەنەدا هەیە، بۆنموونە، هێشتا دروست نەبووە یەك ملیارو چوارە ملیۆن دیناری بۆ ئەم دەزگایەی تەرخان کردووە، ئەنجومەنێکی وا گرنگ چۆن دەبێ لە بینای کرێ دابێ، کە سێ سەد ملیۆن دینار بۆ کرێی بینا تەرخان کراوە، ئاهەنگەکانی ئەم ئەنجومەنە چین کە چل ویەك ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، ئەم ئەنجومەنە دروست نەبووە، تا ئاهەنگی هەبێ، بۆ تەبەروعات و ئیعانات یەك ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، بۆ موکافەئەی شارەزایان و هاوکاران یەك ملیارو سەدو بیست و دوو ملیۆن دینار تەرخان کراوە، تەبعەن ئەمە لە پارەکەی یەکەمە، بەپێی خوێندنەوەی ئێستا ئەمانە دوو دەزگای حیزبین ئەو پارانە بەکارهێنراوە، ئەوە لائەبەم، دەزگای ئاسایش لە پار ساڵدا ژمارەی فەرمانبەرانی ئاسایشی هەولێرو سلێمانی سی و شەش هەزارو چوار سەدو نەوەت و حەوت کەس بووە، لە هەژدە هەزارو هەشت سەدو نۆزدە کەس لە ئاسایشی هەولێر، 17 هەزارو چوار سەدو نەوەت و حەوت کەس لە ئاسایشی

سلێمانی، بەڵام ژمارەی فەرمانبەرانی ئاسایشی گشتی لە کوردستان لەم ساڵدا کەم بۆتەوە و بۆتە بیست و نۆ هەزارو سی و دووکەس، واتە زیاتر لە حەوت هەزار کەس کەمی کردووە، ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەو سەرجەمەی کە ئەو کەسانەی پێشتر لەنێو پاراستن و زانیاری بوون، وەکو فەرمانبەر ئاماژەی پێ دراوە، لە لیژنەی ناوخۆ خۆیان ئیعتیرافیان کرد وتیان ئەمە زۆر ڕاستە، ئەمساڵ بڕە پارەیەکی زۆر بۆ شمەك و خزمەتگوزاری ئەم دەزگایە تەرخان کراوە، بەشێکی بەفیڕۆدانی سامانی گشتی بۆ نموونە، بۆ کڕینی سووتەمەنی پێنج ملیار و چل ملیۆن دینار تەرخان کراوە زۆر زۆرە بۆ ئوتومبێلەکانی کاری کەسی بەکاردێت، کە هەمووبمان ئەوەمان بینیوە بەتایبەتی لە سەیرانگاکان، پێنج ملیارو دوو سەدوحەفتا ملیۆن دینار بۆ چاك کردنەوەی ئامێر وئامرازەکان تەرخان کراوە، لە کاتێك ساڵانە پارەیەکی زۆر بۆ کڕینی ئامێرو ئامراز تەرخان دەکرێت، لەگەڵ ئەمە ئەم بودجە پارەی وەبەرهێنان بۆ نۆژەنکردنەوەی بینا پارە تەرخان دەکرێت، بەڵام لە بودجەی بەکاربردن یەك ملیارو نۆسەدو نەوەت و پێچ ملیۆن دینار بۆ نۆژەکردنەوەی بینای ئاسایش تەرخان کراوە، لە خەرجیەکانی سوودی کۆمەڵایەتی، پێنج ملیاو پێنج سەد ملیۆن دینار بۆ تەبەروعات و ئیعانات تەرخان کراوە، لەکاتێکدا لە شەش مانگی ڕابردوو یەك ملیارو سەدو سی و نۆ ملیۆن دینار تەرخان کراوە، 11 ملیۆن دینار بۆ هاوکاری شارەزایان و هەواڵ نێران تەرخان کراوە، ئایا ئەم پارەیە چۆن و لەکام بنەما خەرج دەکرێت، چونکە لە ڕابردوودا بەشێکی زۆری ئەم پارەیە بۆ چاودێری کردنی ئەو هێزانە بەکارهاتووە، کە کێ بڕکێی نەیارەکانیان کردووە، دوو ملیارو سەدو دوانزە ملیۆن دینار بۆ بینا تەرخان کراوە، مەبەست چیە لەمە؟، چونکە دروست کردنی بینا دەبێ لە بودجەی وەبەرهێنان بێ، وەزارەتی پێشمەرگە هەرچەندە لەماوەی ڕابردوودا بەرپرسانی پێشمەرگە لێدوانی ئەوەیان داوە، ژمارەی پێشمەرگە 200هەزار پێشمەرگەیە، بەڵام سەرجەم کارمەندان و فەرمانبەرانی وەزارەتی پێشمەرگە لە ئێستادا بە ئیعتیرافی خۆیان هینەکە هاتووە، سەدو هەژدە هەزار و دوو سەدو چل ودوو کەسە ئایا ئەم ژمارە هێزە چەکدارانەی یەکیەتی و پارتی تێدایە، یان تەنیا ئەو پێشمەرگانەن کە لە لیواکانی وەزارەتی پێشمەرگەو فەرمانبەرانی وەزارەتن؟، ئایا تێیدایەتی بەو ژمارەی کەلەوە کەمتر وەکو پێشوو تر وەزیری پێشمەرگە ڕایگەیاندبوو، ئەگەر هێزە چەکدارەکانی یەکێتی و پارتی تێدایە، ئەی لەکوێ پارەیان بۆ خەرج دەکرێت، نۆملیاو شەش سەدو نەوەت و نۆ ملیۆن دینار بۆ سووتەمەنی وەزارەتی پێشمەرگە تەرخان کراوە، لەکاتێکدا ڕۆژانە بەدەیان ئۆتۆمبێل لە وەزارەتە دەبینرێن بۆ کاری کەسی بەکاردێت، من نموونەی زۆرم لایە، بۆ سەنگ و قورسایی هێزەکانی پێشمەرگە کارێکی شیاو نیە، وەزارەتی پێشمەرگە لە بینای کرێ بێ، لە یەك ساڵدا یەك ملیارو دووسەدو بیست و حەوت ملیۆن دینار بۆ کرێی بینا تەرخان کراوە، ئەوە جێگای سەرنجە، وەزارەت خۆی داوای پێنج ملیار دیناری کردووە، ئەگەر وەزارەت خۆی، وەزارەتی پێشمەرگە کرێچی خەڵك بێت، بزانێت کرێکەی پێنج ملیار دیناری پێویستە چۆن کەم دەکرێتەوە، بۆ یەك ملیارو دووسەدو بیست وحەوت ملیۆن، ئەمەش هی ئەوەیەکە دەبێ جواب بدرێتەوە، چۆن دەبێ وەزارەتی پێشمەرگە ئۆتۆمبێل بە کرێ بگرێت کە زۆربەی ئۆتۆمبێلەکانی ڕۆژانە دەبینرێت ئەویش هەر بۆ کاری

کەسی بەکارهاتووە، ساڵ بەساڵ لەگەڵ ئەو ئامێرو ئامێرانەی کە بۆ وەزارەت دەکرێن، بەڵام پارەی تەرخان کراو بۆ خەرجیەکانی وەزارەت زیاد دەکات، ئەمساڵ بۆ چاك کردنەوەی ئامێرو ئامرازەکانی وەزارەتی پێشمەرگە نۆمیارو سێ سەدو نۆ ملیۆن دینار تەرخان کراوە، لەبەر ئەوەی زۆربەی ئۆتۆمبێلەکان بۆ کاری کەسی بەکاردێن جارێکی تر، زوو خراپ دەبن، ئەمساڵ سێ ملیارو چوارسەدو هەشتا ملیۆن دینار بۆ چاك کردنەوەی ئۆتۆمبێلەکان تەرخان کراوە، لەگەڵ ئەوەی زۆربەی ئۆتۆمبێلەکان بۆ سوودی گشتی بەکارنایەن بۆ کاری کەسی بەکاردێن، بەڵام ئەمساڵ نۆ ملیارو سێ سەدو حەفتاو هەشت ملیۆن دینار بۆ تەرخان کردنی کرێی ئۆتۆمبێل وەرگیراوە، هاوشێوەی دەزگای ئاسایش و ئەنجومەنی ئاسایش، وەزارەتی ناوخۆ بۆ تەبەروعات و ئیعانات چوار ملیارو حەوت سەدو چل ودوو ملیۆن دیناری تەرخان کردووە، ئایا ئەم پارەیە بۆکام مەبەست بەکاردێت؟، ئەم وەزارەتە دوو ملیارو بیست و حەوت ملیۆن دینار بۆ قەرەبوو و غەرامەکان تەرخان کردووە، ئایا ئەم قەرەبووانە هی کێن؟، ئایا ئەم سەرپێچیانە چین؟، وا غەرامەکانیان دەدات، ئەو پارەیە بۆ قەرەبوو کردنەوەی قوربانیەکان نیە، بەناوی قەرەبوو کردنەوەو ....، وەزارەتی ناوخۆ، فەرمانبەرانی وەزارەتی ناوخۆ لە ئێستادا سەدو دە هەزار و پێنج سەد فەرمانبەرە، لەمساڵیش دوو هەزارو حەوت سەد کەس دانراوە بۆ وەزارەتی ناوخۆ، بوونی فەرمانبەری وەزارەتی ناوخۆ لە پێناو پاراستن و ئاسایشی گشتی پێویستە، بەڵام بەدەیان هەزار کارمەندی وەزارەتی ناوخۆ بەبێ ئەوەی بەپێی یاسا ڕابگیرێن، بویتە پاسەوانی حیزبەکان کە جارێکی تر تەئکیدی لێ دەکەمەوە، ئەوەی تێبینی لەسەرە لەمساڵدا پارەیەکی زۆر وەکو خزمەتگوزاریەکانی ئەم وەزارەتە تەرخان کراوە، کە شەست و شەش ملیارو نۆسەدو دە ملیۆنە، حەڤدە ملیارو پێنج سەدو شەست ملیۆن دینار بۆ سوتەمەنی بەشێکی زۆری ئەو ئۆتۆمبێلانەی کە سوتەمەنیان بۆ دەکرێت بۆ کاری کەسی بەکاردێن، وەزارەتی ناوخۆ پارەیەکی زۆر دەداتە کرێی بینا کە بڕکەی دوو ملیارو سەدوپەنجاو هەشت ملیۆن دینارە، یەك ملیارو سەدو سی و چوار ملیۆن دینار بۆ میوانداری وەفد و ئاهەنگ تەرخان کراوە، کە سەدو سی و حەوت ملیۆن دیناری بۆ ئاهەنگە، بەشێك لەمە خەرجی نا پێویستە، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم ئەم ئاهەنگە کە هیچ نەبێ بۆ هینی خۆمان سومعەی بودجەکە ئەم کەلیمەیە لا ببرێت باشە، بۆ وشەیەکی تر بگۆڕێت، وەزارەتی ناوخۆ هاوشێوەی وەزارەتەکان و دامەزراوەکانی حکومەت ساڵانە پارەیەکی زۆر بۆ ئامێرەکان خەرج دەکات، لەم ساڵدا نۆ ملیارو چوار سەدو چل و چوار ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە کە چوار ملیارو هەشت سەدو پەنجاو پێنج ملیۆن دیناری بۆ چاك کردنەوەی ئۆتۆمبێلە، ئەمە جگە لەوەی یەك ملیارو حەوت سەدو چل و پێنج ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆکڕینی ئۆتۆمبێلی نوێ، خەرج کردنی ئەم پارەیە ساڵانە بۆ ئامێرو ئامرازەکانی هاوکاتە لەگەڵ خەرج کردنی ملیۆنان دینار بۆ ئامێری نوێ، سەدو دە ملیارو حەوت سەدو بیست و شەش ملیۆن دینار بۆ سوودە کۆمەڵایەتیەکانی تر تەرخان کراوە، کەبەم شێوەیە دە ملیارو حەوت سەدو بیست و شەش ملیۆن دینار بۆ تەبەروعات و ئیعانات، ئایا بۆ کێیە ئەم تەبەروعاتانە، سەد ملیار دینار بۆ هاوکاری کردنی خۆراکی کۆمەڵگا کۆچ کردووەکانە، ئایا ئەم کۆمەڵگایانە کامانەن؟، بۆچی شەش مانگی یەکەمی پار ساڵ هیچی بۆ خەرج نەکراوە، من لەوەزارەتی ناوخۆ لێرەوە ئەپرسم ڕووی

پرسیارەکەم بۆ جەنابی وەزیری مالیەشە، لەسەر ئەو ڕێکخراوانەی کەباسی کرد، ناوەکەم نەخوێندەوە تەبعەن کەداوام کرد ناوەکەمان بۆ بنێرێ، یەکێ لەوانە کۆمەڵەی کەم ئەندامانی سەنگەرە کە لە حیزبەکانی کوردستان پێك هاتووە بە غەیری حیزبی پارتی دیموکراتی کوردستان، ئەوانی تری هەموو تیایە، ئەم کۆمەڵەیە ساڵانە چل هەزار دۆلار لەوەزارەتی ناوخۆ وەردەگرن، پەیڕەوی خۆیان هەیە، لە پەیڕەوەکە تیایەتی کە ئەم کۆمەڵەیە بۆ ئەوکەسانەیە کە لە شۆڕشی ڕزگاری نیشتیمانی لە سەنگەر کەم ئەندام بوون، بەلاّم ئێستا بەشێك لەو کۆمەڵەیە هەندێ لە ئەندامەکانیان دەرکراون، سزای سیاسی دراون لەبەر ئەوەی ئەوانە سەر بە گۆڕانن، لەگەڵ کاك د.بەرهەم کە سەرۆکی وەزیران بوو، قسەم لەگەڵی کرد وەعدی دا کە جێبەجێی بکات، تەبعەن ئەوە ئەنجومەن گۆڕاو جێبەجێی نەکرد، بۆیە من لە وەزارەتی ناوخۆ داوا دەکەم کە قەرار بوو مەوعیدێکیان لەگەڵ بکەم ئەم بودجەیە نەیهێشت بچم قسەیان لەگەڵدا بکەم، لەسەر ئەوەی بزانین ئەو پارەیە ئەیاندرێتێ، ئەوە بەس بۆ ئەوەیان نیە بۆ هەموو ئەوانەیە کە لە سەنگەری پێشەوەی بەرگری لەنیشتیمان، بریندارو کەم ئەندام بوون، ئەوەی ماوەتەوە ئەمڕۆ بەڕاستی خەبەرێکی سەیرم بە دەست گەیشت، بیست هەزار شوقە بۆ کارمەندانی وەزارەتی ناوخۆ دروست دەکرێت، کە ئەمە لە 2012/6/11 لە سایتی (NNA) بلاّو کراوەتەوە، تەبعەن ئەم پڕۆژەیە لە پڕۆژەیەکی نیشتەجێی گەورەیەو حکومەت پارەکەی دابین دەکات، بەپێی هەواڵێکی مالپەڕی ئاژانسی هەواڵی ناوخۆ کەلە ڕێکەوتی 2012/6/11 بلاّوی کردۆتەوە، کە دەقەکەی هاوپێچی ئەم نووسراوەیە، ئەویش ئەوەیە کەوەزارەتی ناوخۆی حکومەت بیست هەزار یەکەی نیشتەجێبوون بۆ کارمەندانی خۆی لە مەدەنی و سەربازی وەزارەتەکە دروست دەکات، بەنرخێکی کەم دەیداتە کارمەندانی هەرسێ پارێزگاکە، هەڵسەنگاندن لەم بارەیەوە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

یەکەم/ زۆر ئاساییە وزارەتێك خانوو و شوقە بۆ کارمەندانی دروست بکات بەشێوەیەك بە قەرزی درێژخایەن لێیان وەربگرێتەوە، ئەمە بەشێکە لە کەم کردنەوەی گرفتی نیشتەجێ کەتێیدا کارمەندانی وەزارەتی ناوخۆ بەشێکن لەهاوولاّتیانی ئەم کۆمەڵگەیە مافی ئەوەیان هەیە شوێنی نیشتەجێبوون و شیاوی خۆیان هەبێ، لەسەرزاری بەڕێوبەری گشتی بەڕێز (کامەران مەحمود عبدالرحمن) کە ئامادەکاری ڕاپۆرتەکەیە بە بەڕێوەبەری خۆجێیەتی هەولێر ناوی هێناوە، هاتووە بڕیاری جێبەجێ کردنی ئەم پڕۆژەیە تەنها لەسەر ڕەزامەندنی ئەنجومەنی وەزیران ماوە، پرسیارەکە لێرەدایە، ئایا ئەنجومەنی وەزیران پاش ڕەزامەندنی لەسەر ئەو پڕۆژەیە دەینێرێتە وەزارەتی پلان دانان بۆ دابین کردنی بودجەی پێویست لەنێو بودجەی بەرهەم هێنان بۆساڵی ئاینده 2013، بۆ ئەوەی بخرێتە ناولیستی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، یان ئەو پڕۆژەیە تەنها ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی ناوخۆ پێیەوە ئاگادارن؟.

دوو/ ئەگەر بودجەی ئەم پڕۆژەیە لەدەرەوەی بودجەو ڕەزامەندی پەرلەمانی کوردستان بێت، ئەوە پێشێل کردنێکی ڕێکارە یاسایەکانی خودی یاسای بودجەشە، چونکە ئەگەر پڕۆژەیەکی لەم شێوەیە لەدەرەوەی یاسای

بودجەی جێبەجێ کردن بکرێت، بەبێ ئاگاداری پەرلەمان و لە سەرچاوەیەکی دارایدا پارەکانی دابین نەکرێت، ئەوە سەرچاوەیەکی ڕوون نیە.

چوار/ خودی بەڕێوەبەری گشتی چەندین کۆمپانیا لە ئێستادا لە کێبڕکێدان بۆ جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژەیە، ئەمە ئاماژەی ئەوەی لێ هەڵئەکرێندرێت کە دیارە ئەمساڵ بەم زووانە ئەم پڕۆژەیە دەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، لەکاتێکدا پاش سەرنج دان لە لیستی پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی 2012 پشکی وەزارەتی ناوخۆ هیچ پڕۆژەیەکی لەم جۆرەی تیا نیە.

پێنج/ کۆی گشتی پڕۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆ بۆ ساڵی 2012 لە بودجەی وەبەرهەم هێنان، بریتیە لە شەش پڕۆژە بە گوژمەی چوار ملیۆن و چوارسەدو سی و پێنج ملیۆن دینار، گوژمەی پێویستی بۆتەرخان کراوە، ئەویش بۆ 2012 بریتیە لە یەك ملیارو نۆسەدو نەوەت و هەشتاوپێنج ملیۆن دینار، کەچی تێچووی کۆی گشتی هەرخانوویێك بەم شێوەیەی سەرەوە بریتی بوو، لە شەست و دوو ملیارو دووملیۆن و پێنج سەد هەزار دینار، ئەگەر جارانی بیست هەزار یەکەی نیشتەجێبوون بکەین، دەردەچێت یەك ترلیۆن و دوو سەدوپەنجا ملیۆن دیناری پیویستە.

شەش/ خەرجی گوژمە پارەی بۆ پڕۆژەی لەم جۆرە خودی سوودمەندان و کارمەندانی وەزارەتی ناخۆ ڕووبەڕووی ئەگەری جێبەجێ نەکردنی پڕۆژەکە دەکاتەوە، چونکە لە دەرەوەی یاسای بودجە پڕۆژەیەك جێبەجێ بکرێت، لە ڕێگەی تەمویلەوە گرفتی بۆ دروست دەبێت، لە کاتێکدا دەیان پڕۆژە بەهۆی تەمویلەوە ڕاگیراون، یان سێ ئەوەندەی خۆی کاتی ویستبێ بۆ تەمویل کردنی بەپێی دوا کۆپلەی هەواڵەکەش، زەوی پێویست بۆ ئەو پڕۆژەیە دابین کراوە، لەسەر وەزارەتی ناوخۆش تاپۆ کراوە، من دێمە سەر ئەوپڕۆژانەی کە باسم کرد، پڕۆژە پێشنیار کراوەکان بۆ ساڵی 2012، تەبعەن وەزارەتی شەهیدان لە یەکەم لاپەڕە باسی ئەوە ئەکات، باسی پڕۆژەیەك ئەکات کە نازانین چیە بەڕاستی، نەنووسروە پڕۆژەکە چیە، بەس ئەڵێ بە هەزار ڕۆژ تەواو ئەبێ، بە شەش مانگ تەواو ئەبێ، ئەمساڵ حەوت سەدو پەنجا ملیاری بۆ دانراوە، گوژمەی پارە ملیارێکی تری بۆ دائەندرێت، باشە ئەمە هەر عەینەن ئەوەیە کە لەگەڵ بەڕێز وەزیری پلان دانان باسم کرد، کە پڕۆژەیەك بۆ شەش مانگە چۆن ئەمساڵ کۆمپانیایەك بۆت ناگرێ، پارەی خۆی بخاتە قەرزەوە، وەزارەتی داد خانووی دادی بەکرەجۆ بە سێ سەدو شەست و پێنج ڕۆژ تەواو ئەکات، لە دووملیارو پێنج سەد بۆ ئەمساڵ، پێنج سەد ملیۆن ماوەتەوە بۆ ساڵێکی تر، یەعنی خۆ ئەیتوانی ئەمساڵ ئەوەش بکات، سێ سەدو شەست ڕۆژەکە بە ساڵێك تەواو بێ، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە چاککردنی جادەی قیری گۆپ تەپە کەلەناو قۆناغی دووەم، پێنج سەدو پەنجا ڕۆژە نۆ ملیار و هەشت سەدو دە پارەکەیەتی، ئێستا دوو ملیاری بۆ دانراوە، قۆناغی یەکەممان نەبینی تا قۆناغی دووەم ببینین، ئەمە ئێستا باسی قۆناغی دووەم ئەکات، ئەوەی یەکەممان نەبینیوە، ئەو پڕۆژەیەی بۆ قەرە هەنجیر ئەکرێت، وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار سەر بە چەمچەماڵ نیە، بەڵام لەسەر حیسابی چەمچەماڵە، زۆر شت لەسەر حیسابی چەمچەماڵ کراوە کە ئێستا هەمووی یەکە، یەکە دێمە سەری، کە بەڕاستی بودجەی چەمچەماڵ هەموو ساڵێك ئاوای لێهاتووە، لەبەر ئەوەی لەناوچە

سنووریە دابڕاوەکان، ئەو کێشانەمان هەیە کە کاك سالار هەندێ ئیشارەتی بەهەندێکی کرد منیش دێمە سەر هەندێکی، دروست کردنی ئاوەڕۆی بەشی دووەمی تەکیەی جەباری دووسەد و پەنجا ڕۆژە، گوژمەی دووسەد ملیۆن دووسەدو پەنجا ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە، کە پەنجا ملیۆنی ماوە ، ئەو پەنجا ملیۆنە ئەگرا بخرێتە سەر ئەو حیسابە، ئەوە شتێکی وا ئەوەندە زۆر نیە، پرۆژەی ئاوی گۆپ تەپە، چەمچەماڵ هاوکارم باسی کرد، حەوت سەد ڕۆژی بۆ دانراوە، گوژمەی 130 ملیار ئەمساڵ 5 ملیاری بۆ دانراوە، کە بەشەش ساڵ تەواو ئەبێ، نەخۆشخانەی فریاکەوتنی چەمچەماڵ حەوت سەد ڕۆژی بۆ دانراوە، ئەمانەی کە باسی ئەکەم هەمووی ئاوان، پارەکەی بۆ دانراوە بەساڵێك تەواو ئەبێ، پارەکەی بۆ سێ ساڵ تەواو ئەبێ، کۆمپانیا ئەوە ناگرێت، وەکو خانووەکانی شەهیدانی لێ دێت، کەدوای ناچار بوون چۆن پارەی سولفەیان دا پێیان وتیان بڕۆن ئەوە پانزە ملیۆن، بیست ملیۆن بڕۆن خۆتان خانووەکان دروست بکەن، دروست کردنی بەنداوی باسەڕە بە پێنج ساڵ تەواو دەبێ، بە گوژمەی 108ملیار دۆلار، ئەمساڵ 6ملیاریان بۆ داناوە کە ئەبوایە 18 ملیاریان بۆ دانایە، تەبعەن ئەمە بەس سنووری چەمچەماڵە ئەبێ شارەکانی تر چۆن بێ؟، من نەگەڕاوم بۆ شارەکانی تر، پرۆژە بەردەوامەکان، لاپەڕە 20 ژمارە 75، ڤیری گۆپ تەپە سیانزە کیلۆمەتر، ئەمساڵ یەك ملیاری بۆ دانراوە، ئەوە دووساڵە ئەو پرۆژەیە هەر تەواو بووە، هەر نەماوە، ئەمساڵیش یەك ملیاری بۆ دانراوە، ڕێگای گوندی بنگرد، ئەوە پار تەواو بووە کە ئەمساڵیش هەر پارەیەکی بۆ دانراوە، نازانم ئەو پارەیە بۆ چیە؟، لاپەڕە 21 ژمارە 88 ڕێگای قادر کەرەم، دووز خورماتوو پەیوەندی بە چەمچەماڵەو هەر نیە، لاپەڕە 37 ژمارە 8 ڤیرتاو کردنی گەڕەکی سەنگاویەکان لەشۆڕش پار تەواو بووە، ئەمساڵ چوارسەدو حەوت ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، لاپەڕە 38 ژمارە 25 پەرە پێدانی پرۆژەی ئاوی دوکان- تاسلوجە-چەمچەماڵ ئەوە پار تەواو بووە، ئەمساڵ شەش ملیاری بۆ دانراوە، هەقی وایە بپرسین ئەو شەش ملیارە، ئەگەر تەعمیری ساڵانەش بێ شەش ملیار زۆرە، ڤیرتاو کردنی شۆشتەو کۆنکرێت، لە 14و 17 شەهیدان و دوو باخچە لەچەمچەماڵ ئەوانە تەواو بوون، ئەمساڵیش ملیارێك و سێ سەت و هەشتی بۆ دانراوە، لاپەڕە 42 ژمارە 99 پرۆژەی تەواوکاری خزمەتگوزاری لە شارۆچکەی تەکیەی جەباری تەواو بووە، ئەمساڵ سێ سەدوبیست و نۆ ملیاری بۆ دانراوە، پرۆژەی ئاوەڕۆی گوڵە جۆ لە کفری نەوەك چەمچەماڵ، ئەمە کفری نیە، کفری لەکوێ چەمچەماڵ لە کوێ؟، ئاوەڕۆی سندوقی لولەیی و ڕێگا سازی لە شوان ئەمە سەر بەکەرکووکە، دروست کردنی بینای شارەوانی سەرگەڵو هی ئێمە نیە، پاریش عەینەن لەگەڵ نووسراوی شارەوانیەکانی سەرگەڵو، سەرگەڵو لەکوێ چەمچەماڵ لەکوێ؟، لە لاپەڕە 42 ژمارە 16 ئاوەڕۆو ڕێگاسازی بەشێك لە گەڕەکەکانی شارۆچکەی کاکەمەند ئەوەتەواو بووە، ئەمساڵ پارەی بۆ دانراوەتەوە، کرینی کەل و پەل بۆ تەعقیمی ئاوی گەرمیان ئەمە هی کەلارە، نەوەك چەمچەماڵ، لاپەڕە72 ژمارە 27 قوتابخانەی 12 پۆلی لەهەزار کانی، ئەمە یەك ماڵە، هەزار کانی یەك ماڵە، قوتابخانەیەکی 12 پۆلی بۆ دانراوە، پێنج سەدوهەشتاو یەك ملیۆنی بۆ دانراوە، هەقی وایە بەڕاستی ئەوانە بیری لێ بکەینەوە، لاپەڕە 74 ژمارە 57 دوو قوتابخانەی 18 پۆلی لە چەمچەماڵ- شۆڕش، بەلام نەنووسراوە چ گەڕەکێك ئەتوانین بەدواداچوونی بۆ بکەین، لاپەڕە 98 ژمارە 98 دروست کردنی

پـرۆژەی ئـاودێری بچـووك 20 پـرۆژە ئـەوە هـی گەرمیانـە هـی چەمچـەماڵ نیـە، لاپـەڕە 98 ژمـارە 102 توێژنەوەو نەخشەسازی هەشەزینی، ئەمە گوندێکە نازانم ئەو نەخشەسازیە نەنووسراوە بۆچی؟، سێ سـەدو بیست و هەشت ملیۆنی بۆ دانراوە، لاپەڕە 98 ژمارە 106 دروست کردنی بەنداوی شیوەسوور، ئەمە ئیشی لێ نەکراوە، ئەمە ئەوەیە کەلـە نزیـك گونـدی بـێ دەرە، دووملیـارو هەشـت سەدوبیسـت وپێـنج پـار بـۆی سـەرف کراوە، ئەمسالیش چوار ملیۆنی بۆ دانراوە، دروست کردنی پارکی دارستان لە چەمچەماڵ زۆر گـەڕاین لەگـەڵ قائیمقام و لەگەڵ مودیری شارەوانی شتی وا هەر نیە، گەیاندنی کارەبا بـۆ گونـدەکان، لاپـەڕە 109 ئەمـە هـی گەرمیانە نـەوەك چەمچـەماڵ، گەیانـدنی کارەبـا بـۆ گونـدەکانی چیا ڕەزاو سـەر سـەعۆ ئـەوە هـی گەرمیانـە، نەوەك هی چەمچـەماڵ، لاپـەڕە 121 ژمـارە 25 پینجوێن دەربەنـدیخان، هەشـتاو چـوار لەسـەر چەمچـەماڵ ئەوەش هی چەمچەماڵ نیە، ناڵپاریزو دوکان، ئاخر ناڵپاریز کورد نیـە نـەزانێ لـە کوێیـە؟، بـۆ چەمچـەماڵیان نووسیوە، ئەگەر ئەمە کاتبێکیش نووسیبێتی ئەبێ بزانێ ناوپارێز لەکوێیـە؟، بەڕاسـتی هەنـدێ پێشنیاریشـم هەیە، جارێ ئەوەی کـەم ئەنـدامان بـە گشـتی کوردسـتان پارەکـەیان زۆرکەمـە، 150 خۆشـیان نـازانن بیـدەن بەچی لە ئێستاوە بەشیان ناکات، من پێشنیارێکی ترم هەیە بەڕاستی داوای لێبوردن دەکەم، ئەمڕۆ باسم کـرد گـوتم هـەموو شـتەکانمان تێکـەڵ و پێکـەڵ کـرد بەیەکـەوە، چـاو ئەنێمـە سـەر پێشـنیارەکان، پێشـنیار دەکـەم گوژمەیەك بۆ ئەو خوێندکارانە دابندرێت ئەوانەی تواناسازی ناڵێم، ئەو خوێندکارانەی کە خۆیان دەرەجـەی باشیان هەیە، ئەیانـەوێ بچـن لـە ئـەوروپا بخـوێنن، بـە قـەرز بیـان درێتـێ بـۆ ئـەوەی وەکو سـولفەی زەواج و سولفەی عەقار جارێکی تر بێتەوە ناو بودجەی حکومـەت، سـولفەی عـەقار بـۆ گونـدو ناحیـەکان، بەتایبـەتی گوندو ناحیەکان بکرێت بە سی ملیۆن، من پێشنیاری ئەوە دەکەم، لەبەر ئەوەی من بەش بەحاڵی خۆم چومە گوندم زۆر بینیوە، ئەزانم گوندەکان چۆنن وەزعیان لەچی دایە، مووچەی بەخێوکەری کەس و کاری شـەهید، زیاد بکرێت لە 70 بۆ 150 زیاتر بکرێت، چونکە ئـەوان باسـم کـرد وەسـفێکیانم کـرد لـە پێشـەوە، پێویسـت ناکات جارێکی تر باسی بکەمەوە، ئەو پێشـمەرگە دێرینانـەی کـە پـێش ڕاپـەڕین پێشـمەرگە بـوون، بەڕاسـتی هەقی وایەبە مەدالیایەك شتێکی وا بکرێت کە ڕێزیان لێ بنـدرێت، ئەمانـە لـەناو خـەڵك دیـار بـن کـە ئەمانـە سەردەمێك خوێنی خۆیان خستۆتە سەر لەپی دەستیان تاوەکو ئەمڕۆژە بێتە پێشەوە، بەلام بەختیان نەبووە کـە شـەهید نـەبوون، ئەگـەر شـەهید بوونایـە ئەوەشـتێکی تـر بـوو، نیـوە قیمـەتی شـتە حکومیـەکان، کـە لـە حکومـەت ئـەدرێت بـەوان بـۆ ئـەو پێشـمەرگە دێرینانـە کـەم بکرێتـەوە، یـان هـیچ نـەبێت قازانجەکـەیان لێ نەسەندرێت، گوژمەیەك پارە دابنـدرێت بـۆ لـە سـندوقێك بـە شـەفافانە سـالأنە بـوترێ ئـەم پارەیـە ئەوەنـدە خراوەتە ئەو سندوقەوە، سندوقەکە حیسابەکەی ئەوەندەیە، ئاوایە بۆ ئەو لێقەوماوانەی کـە لـە ولأتەکـەمان وەکو کوردستان، بۆ شتێکی درێژخایەن دروست دەکەن، مەسـەلەن بـۆ نموونـە، بـەڕێز سـەرۆکی هـەرێم باسـی ئەوە ئەکات، ئەڵێت ئەگەر کوردستان بۆ ساڵێك تەحەمولی برسیەتی بکەن، ئەوە من ئیعلانی حکومەت دەکەم، ئەگـەر پـارەو هـەبێ پێویسـت بـەوە نیـە سـاڵێك تەحـەمولی برسـیەتی بکـەین، فـەرموو ئەمسـاڵە ئـەو پارەیـە لەوەبدە، بۆیە ئەوە کارێکە کە من پێشنیار دەکەم ئەو پارەیە لـەو ئیعانـات و مینـەح و ئـەو نـازانم چیانـە کـۆ

بکرێتەوەو لابرێت، بدرێتە ئەو سندوقەوە بۆ ئەو کارە، من داوا لە وەزارەتی پلان دانان و لە وەزارەتی ئابووری دەکەم، پاش ئەوەی کە لێرە وەڵاممان وەرگرتەوە وەڵامی هەموو شتەکان، ئەوە ئێمە ئەندام پەرلەمان نەسکرتێرمان هەیە نە کەسمان هەیە، هەرچی هەبێ خۆمان بەدەستی خۆمان ئەینووسین، بەڵام ئێوە ماشەئەڵڵا لە وەزارەتەکان هینتان زۆرە، کارمەندتان زۆرە، ئەتوانن ئەو جوابانەمان هەموو بە نووسین بۆ بنووسن، ئێمە خۆمان کۆپی دەکەین لێرە، بۆ ئەوەی بتوانین لەم ساڵە ئیشی لەسەر بکەین و بەدواداچوونی لەسەر بکەین، بۆ ئەو وەڵامانەش بکەین کە ئێوە وەڵاممان ئەدەنەوە، من پێشنیار دەکەم بۆساڵی داهاتوو بودجەی سولفەی زەواج و سولفەی عەقاری نەوەستێندرێت، دەرماڵەی مامۆستایان نەبڕێت، چونکە لێرە گوێم لێ بوو لە ئەندامێکی بەڕێز وتی موخەسەساتی مامۆستایان ببڕێت، بخرێتە سەر شتێکی تر، لەبەر ئەوە من داوای ئەوە دەکەم کەس بەلای ئەوەدا نەچێت، چونکە ئەوە هینی هەیە، مناڵانی کەم ئەندامی سەنگەر وەك مناڵانی شەهید حیسابیان بۆ بکرێت لە سولفەی زەواج، ناعەدالەتی، ئەمە کاك سالار باسی کرد، ناعەدالەتی لە عەدەدی سوکانی، پاریش باسمان کرد لەگەڵ سەرۆکی پەرلەمانی پێشوو، باسمان کرد قەرار بوو ئەگەرنەڕۆشتایە، ئەمساڵ لەگەڵ وەزیری پلان دانان باسی بکردایە، حکومەت قەناعەت پێ بکەین ئەمساڵ بودجەیەك زیاتر بۆ کەلار و کفری و چەمچەماڵ سەرف بکرێت، لەبەر ئەوەی ئەمانە فۆرمی بایەعیان لە کەرکووکە، کاك سالار باشی ڕوون کردەوە من زیاتر ڕوونی ناکەمەوە، ئەوان حیسابێکی تایبەتیان لە بودجە بۆ بکرێت، بەداخەوە پارو پێراریش باسمان کرد، ئەمساڵیش باسمان کرد، شتێك و خەبەرێك نیە لەو بابەتە، ڕێزلێنانی هونەرمەندان، بەڕاستی هەندێکیان زۆر کەمە، 60 هەزارە، 60 هەزار ئەگەر لەخانەقین بچێت پارەکە وەرگرێت ئەوە ئەبێ لەسەریشی قەرزار بێتەوە، بۆیە ئەگەر ئەوەش چاوێکی پێدا بخشێندرێتەوە، من سوپاستان دەکەم ئەگەر سەرم ئێشاندبن.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە زۆرجار باس لەوە ئەکرێت، کەوا ئەم حیسابە چیەو ئەمە چ نیەو ئەمە بۆچیە؟، ئێمە ئیستیمارەمان تەوزیع کردووە، لەو ئیستیمارانەیان هەموو حیسابات لەسەر ئەساسی فەسل، لەسەر ئەساسی مادده، لەسەر ئەساسی ئیرادات تەوزیعمان کردووە، ئەگەر بخوێندرێتەوە ئەوە مەعلومە ئەو پارانە بۆچی سەرف کراوە، لەناو ئەم ئیستیمارانەیا، کەباسی حیسابی سلەع ئەکرێت، بەس سلەع 49 حیسابی هەیە، خۆ ئەوە هەروا هین نەبووە مەسەلەن، لەحدودی 300 حیسابە، ئەو 300 حیسابەش وەکو جەنابی دکتۆر ئاراس شی کردەوە، ئەچێت بۆ هەزارو ئەو حیسابانە، هیچ شتێك نیە وەکو ڕەقەمێکی موعەیەن کەتۆ بیهێنی وەکو ڕەقەمێکی گەورەو بەجێی بێڵێت و بڕوات، هەموو شی کراوەتەوە لەسەر ئەساسی ئەرقام، بەنیسبەتی ئەو بودجەیەی کەوەزارەتی دارایی ئێستا پێتان زۆرە بەعزێك لە برا پەرلەمانتارەکان یان خوشکەکان، من ناڵێم زۆرە یان

کەمـە، بـەڵام ئایـا خوێنـراوەتـەوە ئەوانـە بۆچیـە؟، هەرچـی پارەیـەك كـە لـە وەزارەتـەكان سـەرف نـەكرێت و پێویست بێ سـەرف بكرێـت، ئەوانـە لـەناو وەزارەتـی داراییدایـە، مەسـەلەن لەوانـە ئیحتیـات لـەناو وەزارەتـی دارایدایە، مینەح لەناو وەزارەتـی دارایدایـە، مەسـەلەن ئـەحزاب لـەناو وەزارەتـی دارایدایـە، ئەمانـە هـەمووی یەعنی ڕێكخراوەكان لەناو وەزارەتی دارایدایە، تەقاعود مەعاشی تەقاعود لەناو وەزارەتی دارایدایە، بە هەموو بەشەكانیەوە، تەقاعودی پێشمەرگە، مەدەنی یەعنی ئەمانە لەناو وەزارەتی دارایدایـە، بۆیـە ئـەو بودجەیـەی كە بۆ وەزارەتی دارایی دائەندرێت ئـاوا زۆرە، مـن تـەنها هەنـدێك لەوەڵامـەكان ئێستا ئەدەمـەوە، بەنیسـبەتی ئەوەی ئاسایشەوە، بەراسـتی وەختـی خـۆی كەئاسـایش میزانیەكـەی دانـراوە، ئـەوە ئیسـپاتە بـۆ ئـەوەی ئێمـە زووتـر میزانیەمان داناوە، كە دامان ناوە ئەمەمان بۆ نەهاتووە، ئێمـە تەسجیلیشـمان كـردووە پـارەی ئاسـایش، بەڵام لە دوای دروست بـوونی دەزگـای ئاسایشـی گشـتی، میزانیەیـەكی تـر هـات بـۆ ئێمـە، ئێمـە واجبمانـە كـە هاتووە، ناتوانین لە خۆمانەوە تەسەروف بكەین، ئـەبێ بینێرینـەوە بـۆ جـارێكی تـر، بـۆ ئێـرە بـۆ پەرلـەمانی كوردستان، ئەویش لـەدوای ئـەوەی كـە ئـەمری تەوحیـدی دەرچـوو، ئیستیحداسـی دەوائیـری تـری تیـا كـراوە، دەزگای ئاسایش خۆی وەكو دەزگای موستەحدەسە، بەفیعلی كە دەستی بەكار كردووە، ئێستاكە ئێمە ئـەوەمان بۆ هاتووە، بە نووسراوێك هاتۆتە ئەنجومەنی وەزیران و موناقەشە كراوە، لـەوێ هاتۆتـە پەرلـەمان، خراوەتـە پێش پەرلەمان، پەرلەمانی بەڕێز ئەتوانێ ڕەفزی بكات، ئەتوانێ ئیدخالی بكات، ئـەوە ئـیتر ئەمێنێتـەوە سـەر موناقەشەی بەڕێزتان، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا من پێم وانیە قسەیەك مابێ من نەیكەم، بـەنیازیش بـووم بڵـێم هاوڕێیـانم قسـەكانی منیـان كـرد، وتیان لە بودجـە ئەمـە هـین نیـە جائیز نیـە، بۆیـە هـەر شـتێك ئـەڵێم، بۆیـە یـان پاشـەو پێشـی ئەكـەم، یـان حەماسـی پـێ ئـەدەم، هـیچ شـتێكی وا نـەماوە بـۆم، مـن قسـەكانم ئەكـەم بـە دوو بەشـەوە، یەكـەمی، هەنـدێ وردەخاڵ كە پێموابێ گرنگە كاری لەسەر بكەین بۆ ئەم چەند ڕۆژەی داهاتوو كە بودجەكە پەسـەند دەكـەین، دیارە لە پێشنیازی چ فراكسیۆنی گۆڕان چ ئەندامان چ فراكسیۆنەكانی تر، كە جێگای دەست خۆشـیە، شـایەنی ئەوەیە كە بە هەند وەربگیرێت و لیژنەی دارایش سیاغەی بكاتەوە، بۆ ئەوەی بە زووتـرین كـات كـاری لەسـەر بكرێت، تەبعەن زۆر قسە لەسەر موخەسەسات كرا، لەسەر سولفەكان و عەقار و بانكەكان و ئەوانـە كـرا، ئـەوە گرنگە كاری لەسەر بكرێت، قسەیەك كەدەمەوێ بیكەم لەسەر مەوزوعی مووچەیە، لە ڕاستیدا ئەمە پێموایـە دەبێ لەم بودجەیە كاری جدی لەسەر بكرێت، یەعنی هەندێ موعالەجاتی لابەلا كراوە تاوەكو ئێستا، جگە لـە كێشە دروست كردن، دیارە ئەبینین چەندین مان گرتن و خۆپیشاندان و ئەوانەی لێكەوتـەوە، بۆیـە دەبـێ بـە ئەساسێكی زانستانە چارەسـەر بكرێـت، تەبعـەن مووچـە بـەعام لـەوڵاتانی لـە چەشـنی خۆمـان دەبـێ لەسـەر

بنەمای لایەنی کەمی ژیان دابندرێت، لایەنی کەمی ژیان دەبێ بکرێتە قیاس بۆ دانی مووچە، بەتایبەتی لە وڵاتێکی وەکو کوردستان، کە داهاتەکەی نەوتەو ئەوی تر موڵکی هەموویەتی و دەبێ بۆ هەمووی بێ، مووچە دەبێ ئەوە لایەنی کەمە وەربگیرێت کە دیارە ئەگەر هەر بە سادەیی سەیری بازاڕ بکەین، پێم وابێ لایەنی مووچە ئێستا لە ملیۆن کەمتر نیە، بەڵام ئەگەر تەقدیری وەزعی بازاڕ و ئەوانەو ئێستای موستەواکە بکەین، پێموایە دەبێ کار لەسەر ئەوە بکەین یان دەبێ مەبلەغێ، کە لە 600 هەزار کەمتر نەبێ بۆ لایەنی کەمی مووچە دابنێین، یان ئەگەر نەتوانین ئەوە بکەین، بیکەین بە قاعیدەیەك بەڕاستی دەبێ چەند مووچەیەکی ئیزافی بە فەرمانبەران بدرێت، بەخانەنشین تەبعەن، بۆ ئەوەی جۆرێك لە هاوسەنگی لە ژیان و مەعیشەتیان دروست بکرێت، ئێمە ئێستا ڕووبەڕووی کێشەیەکی گەورە دەبینەوە، کە بەرەو چۆڵ کردنی شارۆچکەکان، ئەوەی دێهاتەکانمان گوێ لێ بووە، بەڵام هەندێ لە شارو شارۆچکە هەیە لە موعاناتێکی گەورەدان، ئێمە دوو نەوعە شارو شارۆچکەمان هەیە، کە لە کێشەدان، هەندێکیان ئەوانەن کە لە ئەترافان، لە کەناردان، هەندێکیشیان بابڵێین لە عومقان، لەڕاستیدا ئەمانە دوورن لەمەرکەزەکان، کێشەیەکی گەورە لە ئیستیسماری ئەو شوێنانە هەیە، وەکو ئەوەی دوێنێ کاك عبدالله باسی کرد، ڕاستیەکەی تەنها بە دیاری کردنی سولفەی دروست کردنی خانوو چارەسەر نابێ، زۆر لەم بەڕێزانە لەوانەیە هەندێ وڵاتیان بینیبێ، لەهەندێ شارۆچکە یان هەندێ شوێنی دورە دەست یان شوێنێك موستەشفایەکی گەورەی نموونەیی دەکەیتەوە، یان ئوتێلێك دەکەیتەوە، یان مەعاهدی زانستی دەکەیتەوە، حکومەت دەبێ بەرنامەیەکی هەبێ بۆ گرینگیدان بەو شارۆچکانە، من هەر نموونەی شاری کفری بێنمەوە، ئێستا تووشی ئەزمەو قەیرانێکی گەورە ئەبێتەوە، وردە وردە خەڵکەکەی باس لەوە ئەکەن کە ئێستا کۆچ کردن هەیە، لە شارێکەوە بۆ شارێکی تر، دەبێ ئەمە قسەی لەسەر بکرێت، من پێموایە نازانم وەزارەت چەند لەگەڵ ئەوەدا ئەبێ، پێویست بەوە دەکات بۆ ئەوە شارانە تەشخیس بکرێ، ئەوەی کە لەئەتراف و لە عومقەوەیە و دوورە دەستن و کاری خزمەتگوزاریەکان زۆر نیە، دەبێ مەبلەغێك دابندرێت بۆ کۆمەڵێك کاری پێویست، کە لایەنی کەم بە موەقەتیش بێ ڕێگە بگرێت لەو حاڵەتەی کە ئێستاکە ئەیبینین، لەو حاڵەتە کۆمەڵایەتیەی کە ئێستا ئەیبینین، لە گەرمیان پێشتر کاك عبدالله مەزبەتەیەکی هێنایەوە کەلە لیژنەی دارایی درا بە ئەندامانی تر، کێشەی دوو سەدو شەست و سێ کەس هەیە کە ئەمە دوای ئەوەی لەمەوزوعی تەعینات لە گەرمیان، غەدرێك کرا سەرۆکایەتی حکومەت بریاریدا کە قەرەبووی بکاتەوە، فۆرمی سێ سەدو شەست و سێ کەس وەرگیراوە، هەموو ئیجرائاتی تەعین بوون و قەراری تەعین بونیان کراوە، لە فەحسی توبیەوە هەتا دوایی، دواتر وەزارەتی دارایی ڕایگرتووە، دواتر وەزارەتی دارایی ڕازی بووە، وەزارەتی پەروەردە ڕایگرتووە، یەعنی کێشەیەکە ئەو خەڵکە باجی ئەدەن، من هیوادارم کە لیژنەی دارایی بتوانن لە ڕاپۆرتەکەیان، یان بابڵێین وەزارەتی دارایی کێشەی ئەم دووسەدو شەست و سێ کەسە کە ئامادەن، هەموو موستەمسەکات و یان پێش وەختیەکانی تەعین بوونە، هەموو فەراهەم بووە، دەبێ بیریان لێ بکرێتەوە لەو ڕێژەیەی کە بۆ تەعین بوون دانراوە، چونکە کاتی خۆی بەغەدر بابڵێین جۆرێك لە ناعەدالەتی لە ڕاستیدا لەتەعینەکە هەبوو، من دەمەوێ پێش ئەوەی بڕۆمە سەر خاڵە

ئەساسیەکان، قسەیەکی تر لەسەر مەوزوعی...، دواتر قسەلەسەر بودجە ئەکەم، قسە لەسـەر ئـەوە ئەکـەم کـە ئێمە وەکو پەرلەمان، بە گرنگی دەزانم لـەم یاسـای بودجەیـە لـە ئێسـتادا دەقێـك تەسـبیت بکـەین، حکومـەت ئیلزام بکەین لەوەی کارکردن بە بودجە، چونکە بودجەکەمان بووە بە شەش مانگی، کـار کـردن بەبودجـە لـە ڕۆژی پەسـەند کردنـی بودجـە، تـا ڕۆژی پەسـەند کردنـی سـاڵی داهـاتووی بودجـە، پێشـم وایـە ئـەوە تـەنها پێشنیازی من نیە، چەند بەڕێزێك باسیان کرد، ئەمە زۆر گرنگە، بودجە لە هەموو عالەمدا بۆ ساڵێکە، ناکرێ تۆ بۆ پێنج مانگ، بۆ شەش مانگ، چونکە لە مانگی 12 وەزارەت زۆر لـەکاروبارەکانی خـۆی ڕادەگرێـت، ئێمـە دەبێ لێرانە ئیلزامـی حکومـەت بکـەین لـەوەی تەخسیسـاتی بودجـە دەبـێ سـەرف بکرێـت، تـا ڕۆژی پەسـەند کردنی بودجەی ساڵی داهاتوو، جا ئیتر ئەگەر توانیان لە کـاتی خـۆی بیهێـنن، توانیـان زووتـر بینێـرن مـانگی شەش ئەینێرن، حەوت ئەینێرن، نابـێ بـازاڕو ژیـانی خـەڵك پـەکی بکـەوێت، ئـەم خاڵـە پێمولیـە گـەورەترین دەستکەوت ئەبێ بۆ ئەم پەرلەمانە، لەم پلەی گفتوگۆکان بتوانین ئەم نوقتەیـە پەسـەند بکـەین، مـن هەنـدێ قسە ئەکەم پێموایە وەزارەت دیسانەوە نەختێ پێی سەخلەت ئەبن، بەڵام ئەمەوێ بەدیوێکی تر قسەی لەسەر بکـەم، لەسـەر مـەوزوعی دواکـەوتنی بودجەیـە، وەزارەت خـۆی لـە ڕاپۆرتـەکان ئامـاژە بـەوە ئـەدەن، کـە لـە 2011/6/29 بودجـەی خـەمڵێنراویان نـاردووە بـۆ وەزارەتـی دارایـی عـیراق، لـە ڕاسـتیدا ئـەو ڕاپۆرتـە کـە ئەخوێنینەوە، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەخوێنینەوە، تێدەگەین لەوەی کە بڕیاردەر لەسەر بودجەی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان نیە، وەزارەتی دارایی عیراقە، بەگوێرەی کۆمەڵێك لەو بڕگانەی کە قسەی لەسەر کـراوە، لە تەخسیساتەکانیش، هەتا لە تەخسیسات بۆ ئیستیسماری و بۆ تەشغیلی دەرئەکەوێت، ئەمە وەزارەتی دارایی عیراقە نەوەك پەرلەمانی کوردستان، تەحدی بوجەکان ئەکات، ئێمە لەوانەیە هەنـدێك مکیـاج و وردەکـاری و ئەوانەی بکەین، کە تۆ لەمانگی شەش بودجەی خەمڵێنـراوی خۆت دەنێری بۆ وەزارەتـی دارایـی عـیراق، ئێمـە داوامان کردووە لەمانگی 10 بێت، بەگوێرەی پەیڕەوی ناوخۆ باسی مانگی 10 ئەکات، نەئەکرا لە ماوەی ئـەم فەترەیە، ئەو بودجە خەمڵێنراوە جارێکی تر بێتە پەرلەمانی کوردسـتان، یـان لەگـەڵ لیژنـەی دارایـی قسـەی لەسەر بکرێت، باس لەو چوارچێوە گشتیە بکرێت، بۆچی بۆ حکومەتی عیراقی ئەنێری؟، بۆچی بۆ پەرلەمانی کوردسـتانی نـانێری؟، لـەمانگی 6 ی 2011 بـۆ حکومـەتی عیراقـی ئـەنێری، لـەکۆتایی مـانگی 5ی بودجـەی 2012 بۆ پەرلەمانی کوردستانی ئەنێری، جـەنابی وەزیـر چـەند جارێـك ئامـاژەی بـەوە دا کـە ئـەوان پێشـتر ئامادەیان کردووە، لە ڕاستیدا ئەگەر بیانووی دەستاو دەست کردنی حکومەت بێ، بەڕاستی لەگەڵ حورمەتمان ئەوە بیانوویەکی زۆر تکایە ئەوە با هین نەکرێت، بیانوویەکی باتڵە، گۆڕانی چی؟، چ ئینقیلابێك ڕوویداوە لە هینی سیاسیدا؟، حکومەت هەر ئەو حکومەتە بووە، هـەر ئـەو تەشـکیلەیە بـووە، هـەر ئـەوە وەزعیەتـە بـووە، سـەرۆکەکەیان گۆڕیـوە، یـەعنی بـۆ چـی وەزارەتـی دارایـی هـەر وەزارەتـی دارایـی بـووە، بودجەیـەکی دانـاوە، سیاسەتی حکومەت، ستراتیژی حکومەت یەك شت بووە، خێرە تۆ دوو، سێ مانگ بودجەکە نـانێری کـە گوایـە حکومەت گۆڕانکاری تیایدا کراوە، هیچ گۆڕانکاریەك ڕووینەداوە لە ڕاسـتی، گۆڕانکاریـەك کـە کـار بکاتـە سـەر بودجە، پێشم وایە یـەعنی جگـە لـەوەی کـە هەنـدێ تەخسیسـاتی تـر کـە بـۆ ئاسایش و ئەوانـە باسـیان کـرد،

گۆڕانکاریەکی زۆر جەوهەری، لە بودجەکە ڕوویندەداوە بەو دەستاو دەست کردنی حکومەتە، ئەم بیانوو بیانوویەکی باتڵە، هیچ عوزرێکی بۆ نادۆزمەوە، لە وڵاتێکدا کە بە سیستەم ئیش بکات، بودجە کە دواکەوت، وەکو عورفێك وەکو ستانداردێك، کە دواکەوت مانگێك ئەو پەڕی، بۆ حاڵەتێکی زۆر تاریئ خوا نەخواستە شتێکی سروشتی بێ، یان ڕێك نەکەوتنی فراکسیۆنەکانی ناو پەرلەمان بێ، هەر کێشەیەك بێ، کێشەیەك بێ کە عیلاقەی بە عجز و ئەوانە بێ، بەهەرحاڵ کە بودجە دوا دەکەوێ بۆ ماوەی مانگێك، حکومەت لەگەڵ پەرلەمان تەنسیق دەکەن بۆ ئەوەی لەسەر قیاسی بودجەی ساڵی ڕابردوو ئەو مانگە سەرف بکرێتەوە، بۆ ئەوەی کار نەوەستێت، بازاڕ نەوەستێت، خۆ هیچ مەکرومەیەك و ئینجازێك نیە تۆ بڵێی بودجەم ڕانەگرتووە، ئێمە قسە لەسەر بازاڕ دەکەین، قسە لەسەر تەخسیسات و موخەسەساتی خەڵکی دەکەین، ئیستیحقاقاتی خەڵك، ئەوەی کە پێی ئەوترێ قوتی خەڵك، قسە لەسەر قوتی خەڵکە، کە بوو بە دوو مانگ پێویستە بەهەمان شێوە یەك لەسەر دوانزە، دوو لەسەر دوانزە بەقیاسی بودجەی ڕابردوو، تۆ کار بکەی، ئەم حکومەتەی ئێمە هاتووە لە مانگی 12 ساڵی پارەوە هەموو حیسابات و نەشاتاتی خۆی تەجمید کردووە، تاوەکو ئەم ساتە وەختە، بە بیانووی پەسەند نەکردنی بودجەوە، کە مەفروز وابوو کە حکومەت بڵێ من بودجەکەم دوا دەکەوێت، لەبەر ئەو ئەسبابانە، ئەسبابەکانی پێمان قبولە کەیفی خۆمانە، پێمان قبول نیە موشکیلەی خۆمانە، لەبەر ئەسبابەکانی کە لای خۆی مەقبولە، بێت داوا لە پەرلەمانی کوردستان بکات، بڵێت دەبێ بۆ ئەوەی بازاڕ نەوەستێت، بۆ ئەوەی کەسابەتی خەڵك، بۆ ئەوەی کێشە بۆ قوەتی خەڵك دروست نەبێت، تکا دەکەم ڕازی بن بەوەی کە لەسەر قیاسی بودجەی ساڵی 2011 جارێکی تر کار بەو بودجەیە بکرێت تا پەسەند کردنی بودجەکە، بەلایەنی کەمی ئەم واجبە سیاسی و ئیداریەی کە دەبوایە حکومەت بیکردایە، بەداخەوە تا ئەم ساتە وەختە نەیکردووە، بەڵام بالمقابل یەعنی قوتی خەڵك لە سولفەی عەقار لە سولفەی زواج، لە کۆمەڵێك مەسائلی تر ئەمانە ڕاگیراوە، بەڵام قوتی حیزب ڕانەگیراوە، تەخسیساتی حیزبەکان ئەم چەند مانگەی کە بودجە پەسەند نەکراوە، کاری لەسەر کراوە و ئیشی خۆی کردووە و ڕۆیشتووە، بەڵام تەخسیسات بۆ ژیانی خەڵك، ئەم چەند مانگە ڕاگیراوە بە بیانووی پەسەند کردنی بودجەو پەسەند نەکردنی بودجەوە، کە من ئەمەش پێموایە بیانوویەکی باتڵە، دێمە سەر نوقتەکی تر کە بەداخەوە وەزارەت زۆر پێی ناڕەحەت دەبێ، من جارێکی تر هەوڵ دەدەم قسەی لەسەر بکەم، ئەویش عیلاقەی بە حیسابی خیتامیەوە هەیە، من تەنها لەو دیوەوە کە بەحوکمی ئەوەی کە لە لیژنەی دارایم، لایەنی کەمی مەعلوماتێکی موتەوازعم لەسەر بودجە و سیستەمی بودجەو دانانی بودجە هەیە، مومکین نیە لە وڵاتێکدا بودجە دابندرێت بەبێ لێکۆڵینەوەیەکی وردی حیسابی خیتامی، مومکین نیە ئەمە، ئەگەر بودجەی 2012 دابنێی دەبێ حیسابی خیتامی 2010 ت لابێ، هی سیانزە دابنێی ئەبێ هی یانزەت لابێ، واتە ساڵێکی لە بەینایە، ئەم ساڵە لە بەینایە بۆ ئەو وڵاتانەیە کە بودجە لەکاتی خۆی دەنێرێت، بەڵام بودجەی 2012 لەناوەڕاستی ساڵی 2012 بۆ پەرلەمانی دەنێری مەفروز وابوو حیسابی خیتامی لە مانگی سێ، وە بە گوێرەی یاسا لە مانگی چوار لەبەر دەستی پەرلەمان بوایە، لە ڕاستیدا من هیچ بیانوویەك نادۆزمەوە بۆ

نەهێنانی حیسابی خیتامی، چونکە تۆ لە عالەمی تەکنەلۆجیاو ئەم لەشکرە موەزەفەت هەیە نەتوانی حیسابی خیتامی...، من پێموایە لە مانگی 2 حیسابی خیتامی حازر ئەبێ، دوومانگ بەگوێرەی یاسا بیخە سەری لە مانگی چوار مەفروزە حازر بوایە، واتە بەلایەنی کەم دبوایە دوو مانگ پێش پەسەند کردنی بودجە، ناردنی بودجە بۆ پەرلەمان، حیسابی خیتامی دەبوایە بگەیشتایە پەرلەمان، کەناینێری من لەگەڵ ڕێز و حورمەتێکی زۆرمان تەنها و تەنها بۆیەك مەبەستە، بۆ ئەوەی لێرە قسە لەسەر هەر سەرفیاتێك و خەرجی و زیادە ڕۆیی و ئەوانە ناکرێ، جارێکی تر وەکو موناقەشەی پارمان بوترێ کاکە چاوەڕێی حیسابی خیتامی بکەن، چاوەڕێی حیسابی خیتامیشمان کرد، هیچمان لێی هەڵنەکراند، ئەمە تەنها بیانوویەکە بۆ ئەوەی لە ڕاستیدا هەر قسەیەکمان کرد لەسەر هەر ئیشکالیەتێك، هەر خروقاتێك لەم بودجەیەدا هەیە، هاوکارانم لەم چەند ڕۆژە بە وردی باسیان لە وردو درشتی کردووە، پێمان بوترێ کاکە چاوەڕێی حیسابی خیتامی بکەن، بۆ چاوەڕێی حیسابی خیتامی بکرێت، ئەمە دەبێ حکومەتی لەسەر موحاسەبە بکرێت، حکومەت بەبێ یاسایی بەبێ هیچ عوزرێك ....، بودجەکەت چاوەڕی بەغدا دەکەی بودجەکەت حکومەت دەستاو دەستی کردووە، نازانم خوا نەکردە چی ڕوویداوە لەم وڵاتە، باشە حیسابی خیتامی چی ڕوویداوە؟، دائیرەکانم دەبێ حیساباتی خۆیان بکەن، میزانی حیسابات هەموو سەرەمانگێك تەواو ئەبێ، کەواتە تۆ هیچ بیانوویەکت نیە لە نەناردنی حیسابی خیتامی، تەنها ئەو بیانووە نەبێ بە ڕەئی من کە لە ڕاستیدا ئەمە یەکێکە لەو خاڵانەی کە پێویستە چ وەزارەتی دارایی و چ کابینەکەش لەسەری موحاسەبە بکرێت، لەسەر نە ناردنی حیسابی خیتامی، تەبعەن دیارە مەفروزە ئەمەش بەشێکی ترە لە ڕەخنەکانمان، وەکو ئەوەی جەنابی وەزیریش چەند ڕەخنەیەکی زۆر جدی لە پەرلەمان گرت، من جارێکی تر ئەیڵێمەوە، دیوانی چاودێری کە سەر بەم پەرلەمانەی ئێمەیە، دەستەی نەزاهە، دیوانی چاودێری ئەگەر لێکۆڵینەوە لە حیسابی خیتامی و لە بودجەکەش و لە سەرفیات و لە خەرجی لەم ماوەیە نەکات، ئەندامی پەرلەمان چۆن ئەتوانێ بڕواتە ناو ئەو وردو درشتە، لە هەموو پەرلەمانەکان کۆمەڵێك دەزگای حیسابی و ڕەقابی و تەدقیق کردن هەیە کە یارمەتی پەرلەمان و پەرلەمانتاران ئەدات، سەر بە دەوڵەتن یان سەربەخۆن، هاوکاری پەرلەمان ئەکەن بۆ مەوزوعی بودجە، خۆ بودجە هەر تەنها قسە کردنێك نیە لەسەر وردە خاڵ، چاودێری کردنی ئەوەیە کە سەرف بووە لەساڵی ڕابردوو، من کە لیستێك هاتە پەرلەمان و دوای نووسینی ڕاپۆرتەکان و ئەوانە باس لە داهاتێك ئەکات، کە دوو ترلیۆن و ئەوانەیە لە ڕاستیدا کۆڵێك دڵ خۆش بووم لەوەی من بەوەهمی خۆمان و پێموابێ زۆرێك لەهاوکارەکانی تر، ئەمە بودجە سێبەرەکەیە، ئەوەیە کە ئێمە قسەی لەسەر دەکەین، بودجەیەکە کە دیار نیە ئەم بودجە کەمە چیە؟، ئەمە بودجەیەکی تری فیعلی و هەقیقیە کە ئێمە ئەمانەوێ بۆ خزمەت کردنی هەرێمەکەمان بەکاری بهێنین ناخرێتە ناو بودجەی گشتیەوە، بەڵام ئەمڕۆ بە وازحی دیارە جەنابی وەزیر چەند ڕۆژێکە قسەی لەسەر ئەکات، بەڵام ئەمڕۆ بە وازحی قسە لەسەر ئەمە کە ئەمە بەشێکە لەو داهاتەی کە بەشێکە لە بودجەی گشتیەوە، ئەمە داهاتێکی تر کە کاری لەسەر بکەین، چونکە بەڕاستی ئەگەر داهاتێکی تربێ، بەم شێوەیە کاری لەسەر بکرێت، ئەمە موسیبەتە، ئەگەر داهاتی تریش نیەو بەشێکە لە بودجەی

گشتی ئەمە موسیبەتێکی گەورە تـرە کـە سـەرجەمی بودجـەی ئێمـە ئەخاتـە پرسـیارێکی گـەورەوە، کـە ئـەم بودجە چ نا هاوسەنگییەکی تیایە، چ نەبوونی تەوازونێکی تیایە لە بەینی ئیرادات و نەفەقات و خەرجیاتەوە، خاڵێك کە من ئەمەوێ سیحری بودجەکەی تیا بەتاڵ بکەمەوە، چونکە هەمیشـە ئـەو قەناعەتـەم هـەبووە کـە ئەمە دێتە پەرلەمانی کوردستان هیچ بودجـە نیـە، بودجـە نیـە، بودجـە بـۆ سـاڵێکە، ئـەلف و بێـی سیاسـەتی بودجە ئەوەیە بودجە بۆ ساڵێکە، پێش ساڵی دارایی دائەندرێت، لـەناو سـاڵی دارایـی ئەمـە کوفرێکـە لـە هـیچ وڵاتێـك ئەمـە دووبـارە نابێتـەوە، مەگـەر بـۆ حاڵـەتێکی تـارێ بـۆ مانگێـك و دوومـانگ وەکـو باسـم کـرد، لـە وەحدەکەی گەڕێ لە بەینی داهات و خەرجی، ئەلف و بێی بودجە کە ئەوەیە کە بودجە نەخشـەیە، پلانـە بـۆ داهاتوو، ئەم بودجەی ئێمە ئەم سەرو ئەوسەری بکە لایەنی کەم 80٪ی بە دڵنیاییەوە تا 85٪ ئەڕوات، 80٪ی سەرفیاتە، تەشغیلی نیە، تەشغیلی چی کردووە؟، سەرف ئەکات، بودجەیەکە بەبێ پلان بەبێ نەخشە، ئەمری واقع فەرز بووە بەسەر ئەم حکومەتە، لەمووچـەیە، لـە سیانەیە، لـە چیـە؟، ئینجا بـەو داواکاریـە کـە پـڕ لـە موبالەغەیـە، مــن تێناگــەم، مــن باســی دوو وەزارەت ناکــەم، بــەلام ئێمەحکومــەتێکمان هەیــە یــان چــەند حکومەتێکمان هەیە، دائیرە باسی 10 ترلیۆن ئەکات، حکومەت پێـنج، شـەش ترلیـۆنی بـۆ دائەنـێ، دائـیرە داوای ترلیۆنێـك ئـەکات، حکومـەت چوارسـەد، پێـنج سـەد ملیـاری بـۆ دائـەنێ، یـەعنی ئـەم جیاوازیـە خەیاڵیـە لەمەوزوعی داواکاریەکانی دائیرەکان، کە مەفروز وایە موەزەفی حکومەت بن و حیسابات و کیتابات بەگوێرەی ئەوەوە بێ، ئێمە بیستومانە کـە بودجـە لەجیهانـدا لەسـەر بنـەمای بەرنامـە دائەنـدرێت، ئەهـدافێکی دیـاری کراوی هەیە، بەلام ئەم بودجەیەی ئێمە نەئەهدافێکی هەیە، نە پلانێکی هەیـە، ئەمـە بودجـەی تەسـریفاتە، سـەرف کردنـە، نـە تەشـغیلە نـە ئیستیسماریە، هاوکارانم باسـی خاڵێکیـان کـرد، یـەعنی ئێمـە خۆشـبەختانە لەسەرو بەندی قسە کردنمان لە یاسای تیرۆر قسەمان لەسەری کرد، مەوزوعی ئەمنیە، یەعنی بۆچی بودجەی هەرێمی کوردستان کە ئێمە ئەڵێین وەزعێکی بە ئەمنی زۆر جیاوازمان لەگەڵ بەغدا هەیە، دەقـاو دەق کـۆپی بەغدابێ، ئەو پارە مەبالیغ و زەخمانەی لە بەغدا بۆ مەسائیلی ئەمنی سەرف دەکرێت، ئەزانی وەزعی ئـەمنی بەغـدا چـەند خراپـەو بەغـدا مەبەسـتم عیراقـە، بـەلام هـەموومان ئـەڵێین خۆشـبەختانە بـەدڵیش ئـەڵێین خۆشبەختانە هەرێمەکـەمان جیـاوازە، وەزعـی ئـەمنی ئەوهایـە، ئـێ باشـە کـە لـە وڵاتێـك وەزعـی ئـەمنی بـۆ ماوەیەکی موەقەتیش باش بێ، گرنگی بە کشتوکاڵ ئەدەی، گرنگی بە پیشەسـازی ئـەدەی، گرنگـی بـە دروسـت کردنی سەدو سدود ئەدەی، گرنگی بە کۆمەڵێك شت ئەدەی کە ژێرخانی ئابووریەکەت بەهێزە بکـەی، نـەوەك ئەوەی تۆ بیست و حەوت و لەژێر سەدی، کاك شێرزاد و برادەران باسیان کرد، ئەمە بـۆ مەسـائلی ئـەمنی بـێ، من کێشەم نیە بۆ مووچەی پێشمەرگە، یا ئاسایش، هەموومان داکۆکیمان لەسەری کردووەو داکۆکی گەورەمان لە مووچەیان کردووە، چونکە من عیلاقەم بە عونسری ئەوە نیە کـە نـاوی ئاسایشـە یـان نـاوی پێشـمەرگەیە، عیلاقەم بەوەیە کە گەنجێگە یان خەریکە زەواج ئەکات، یان زەواجی کردووە پێویستی بەوەیە کە ماڵ پێکەوە بنێ، بۆیە پارو پێرارو ساڵێکی تریش داوا دەکەینەوە کە مووچەکانیان زیـاد بکرێـت، مووچـەیەك بـێ شـیاوی ژیانی ئینسانیانەبێ، لە بودجەی پارو پێراریش باسمان کرد کە هاوتا بکرێتەوە لەگەڵ عیراق، ئەمە یەکێکە لە

خەڵەلە گەورەکانی وەزارەت، بێ حیساب کردنی بڕیاری پەرلەمان و داواکردنی پەرلەمان و بڕیاری پەرلـەمان، لە یاساکە تەسبیت کراوە هاوتا ناکرێتەوە، بەتایبەتی مووچەی پێشمەرگە لە ئەسفەلی سافلینی مووچەیە، کە بەشی هەفتەیەکی ژیانی ئینسان ناکات، بـەلاّم مـن قسـەم لەسـەر ئـەم بودجـە زەخمەیـە کـە بـۆ ئـەم قیتـاعی ئەمنیە دانراوە، 27٪ی بودجەی هەرێم، تەنها بۆ کەرتـە ئەمنیـەکان دابنـدرێت، ئەمـە کێشـەیەکی گەورەیـە، ئەمجا ئەمە نوقتـە گرنگەکەیـە، قسـە لەسـەر ئـەوە ئـەکرێت نزیـك بـە شـەش ترلیـۆنی ئێمـە، ئیسـتیحقاقاتی پێشمەرگە لە بەغدایە چەند ساڵە کەڵەکە بووە، قسەی ڕاستە، دروسـتە، قسـە لەسـەر ئـەوە ئـەکرێت بەشـێکی ئێمە لە حاکمینەوە نازانم چی بەغدایە، دروستە، ڕاستە، کاك اسماعیل باسی کرد برادەرانـی تـر باسـیان کـرد، بە داتا لەبەر دەستماندایە، کورد بەهرەمەند نیە لەمە، نزیك بە هەشت ملیـار دۆلار داهـاتی ئـەم هەرێمـە لـە بەغدایە، ئێمە بە بڕی ئەوەی، ئەمە قوتی خەڵکە، ئەمە ژیانی خەڵکە، حیساب بکـەین بـە هەشـت ملیـار چـی ئەتوانین بکەین؟، هێڵی شەمەندەفەر ئـەتوانین دروسـت بکـەین، چـەندین بەنـداو ئـەتوانین دروسـت بکـەین، چۆن ژێرخانی ئابووری بەهێز ئەکەین، ئەمە لە بەغدایە، ئێمە موشارکین لە عەمـەلی سیاسـی لـە بەغـدا، لـە گـەورەترین پۆسـتەوە هـەتاوەکو خـوارترین پۆسـتمان هەیـە، چ ڕۆژێـك بـۆ ئـەو هەشـت ملیـارە فشـارێکمان کردووە؟، چ ڕۆژێك بۆ ئەم هەشت ملیارە کێشەیەکمان دروست کردووە؟، چ ڕۆژێك بـۆ ئـەو هەشـت ملیـارە کـە قوتی خەڵکەلە کوردستان ئێمە هەڕەشەی ئینسیحاب کردنـی پرۆسـەی سیاسـیمان لـە عـیراق کـردووە؟، ئـاخر هەشت ملیار ئەوە ناهێنێ؟، هەشت ملیاری خەڵکی کوردستان ئەوە ناهێنێت؟، ئەگەر کێشەکە پەیوەستە بە نا شەفافیەت و نا دروستی نـا علمیـەتی ئەرقامـەکانی هەرێمـەوە کـە ئەیـدات بـە بەغـدا، ئـەوە حکومەتەکـەمان بەرپرسیارە، بەرپرسیارە بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان، کە بۆتـە هۆکارێـك بـەبێ هـیچ بیانوویـەك، لەشـکر دەبێ لەشکری هەموومان بێت، پێشمەرگە پێشمەرگەی هەموومان بێ، بۆچی داتاکان و بۆچی ئەرقامـەکان بـە دروسـتی نـادەی بـە بەغـدا؟، بۆچـی بـەگوێرەی یاسـا کـار ناکـەی؟، ئەگـەر ئەمەیـە، ئـەوە حکومـەتی هـەرێم بەرپرسیارە بەرامبەر بەوە، ئەگەر ئەمە نیە، عەقلێکی شۆڤێنی و نازانم چی لە بەغـدا زاڵـە، کـە دڵنیـام زاڵـە، هۆکاری ئەم وەزعەیە، هەشت ملیار دۆلاری ئێمەی خەواندووە لـە بەغـدا، ئەمـە دەبـێ شـەڕی لەسـەر بکـەین، ئەمەیە دەبێ بەهەموومانـەوە پەرلـەمانی کوردسـتان ئیلیزامـی هـەموو نوێنـەرەکانی کـورد بکـات لـە بەغـدا، بەماوەیەکی کورت دا هەموو ئیستیحقاقاتی خـەڵك بگەڕێننـەوە ئێرانـە، نـەوەك وردە شـەڕی لابـەلاو ئەمانـە، پێموایـە شـەڕی گـەورەی ئێمـە دەبـێ لەسـەر ئیقتیسـاد بـێ، لەسـەر قـوتی خەڵکەکـە بـێ، لەسـەر داهـاتی میللەتەکەمان بێ، باسی عجز بکەم، دیارە عجز لەهەموو وڵاتێکدا هەیـە، حکومـەت کـە حکومەتـداری ئـەکات، عجز بەکۆمەڵێك شت پڕ ئەکاتەوە، یا قەرزی بـۆ ئـەکات، ئەمـە لایەنـە سلبیەکەیەتی، یـان تەقەشـوف ئـەکات لەمەساریف و ئەوانـەی خۆیـدا، یـان باجێـك زیـاد ئـەکات بـۆ ئـەوەی ئـەو عجـزەی خـۆی پـڕ بکاتـەوە، یـەعنی سیاسەتێکی هەیە بۆ پڕ کردنـەوەی عجـز، ئـەم عجـزەی ئێمـە، جـا مـن قسـەم لەسـەر ئـەوە نیـە کـە عجزێکـی هەقیقی، یان عـەجزێکی ئەوەیـە، عەجزەکـە فعلیـە پەیوەسـتە بـە نەخشـەی ئیقتیسـادیەوە، یـات عـەجزێکی سیاسیە پەیوەستە بە ئیلتیزاماتی سیاسی ئێمەوە، حکومەتی ئێمە لـەبری ئـەوەی سیاسـەتێکی تەقەشـوف لـە

کۆمـەڵێك وردە خـەرجی کـەمالیات بکـات، بـۆ پـڕ کردنـەوەی ئـەم عـەجزە، دێـت تـەجاوز لەسـەر حیسـەی ئیستیسماری ئەکات، بابڵێین پڕۆژەکان ئەکات، کە هـەموومان پێمـان وابـوو کەمـە، ئـەو حسـەیەی بـۆی دیـاری کراوە کەمە، ڕێـك نزیـك بـە 50٪ی سـەرف کـراوە، لـەبری ئـەوەی بێـت تـەجاوز لەسـەر کەمالیاتـەکان و وردە سەرفیاتەکان و ئەو بڕە زۆرانەی کە بۆ سەرۆکایەتیەکان دانراوە، بۆ سیانە دانراوە، بۆ کڕین دانـراوە، بـۆ وردە خەرجی و مینەح و چی دانـراوە، دێت تەجاوز لەسەر پڕۆژەکان ئەکات، لەسەر ژیـانی خـەڵکی ئـەکات، ئەمـە چ مـەنتقێکی تیایـە، ئەمـە چ مەنتقێکـە لـە سیاسـەتداری حکومـداری، دێـی لێـرە عجـزت هەیـە، تەخسیسـاتی پڕۆژەکان کەم ئەکەیتەوە، ئیستیحقاقاتی خەڵك ڕائەگری، بەڵام لەهەمان کات ئەڕۆی کۆمەڵێك کەمالیاتی بـێ کەڵك بۆ دائیرەکان ئەکڕیت، زۆربەی دائیرەکانی کوردستان جوانترین و گـرانترین و بەبـەهاترین سـەیارەی بـۆ هاتووە، کە حاڵەتێکی ئیقتیسادی هەبوو، تەقەشوف دەبێ بکەی، تەقەشوف لـە ژیـانی خـەڵك نـا لـە مووچـەی خەڵك نا، بەڵام تەقەشوف لە وردە سەرفیاتێك و لە مەسائیلێکی تر، دێی باج بەسەر کۆمـەڵێك کۆمپانیـا زیـاد دەکەی، بەڵام دێی لەسەر ژیانی خەڵکی تەقەشوفەکەت فەرز دەکـەی، ئـەوە چ مـەنتقێکی حوکمـداری تێدایـە، بۆیە تەنها ئەوەی کە باجی عجز ئەدات، کوردستانە، ئێستاکە بـەم شـێوازە کۆمـەڵێك ئیسـتیحقاقاتیان هەیـە، ڕاگیراوە بەهیچ وەجهێکی هەق، زۆر لە هاوکارانم قسەیەکی زۆر گرنگیان کرد، کـە ئەگـەر بتـوانین لـەم یاسـای بودجەی ئەمساڵ جێبەجێ بکرێت، کارێکی گرنگە، سەرۆکی حکومـەت سـەرۆکی کابینـەی تـازە لێـرە باسـی لا مەرکەزیـەتی کـرد، پێموایـە ئەنـدامان بەشـێکی زۆریـان قسـەیان لەسـەر لامەرکەزیـەت و شـۆڕبوونەوەی دەسەڵاتەکان و ئەمر بە وەزارەت ئەوانە بکرێت، ئـەم سیاسـەتی لا مەرکەزیـە کـە ئێمـە پـەیڕەوی نەکـەین لـە ڕاستیدا کۆنترۆڵ کردنی وەزارەتی دارایی بەو شێوازەو بەو شکلە، لە ڕاستیدا ئەمە کوشتنی قودرەت و ڕوحـی موبادەلـەی دائیرەکانـە، بەتایبـەتی لـە شارۆچکەکان و وەزارەتـەکانیش لـە مەرکـەز، مـن تەبعـەن لـە دواجـار سـەرباری تەئیـد کـردنم بـۆ قسـەی هاوکـارانم دیـارە لـە فراکسـیۆنەکەی خـۆم، بـەڵام کۆمـەڵێك قسـەی تـری هاوڕێیانم زۆر بەرزی ئەنرخێنم لە فراکسیۆنەکانی تـر، بەتایبـەت کـاك اسماعیـل محمود، کـاك کـاروان، کـاك د.سەروەر، لەسەر کۆمەڵێك خاڵ کە من پێموایە ئەو خاڵانە هاوبەشن هـەموومان دەبـێ کـاری لەسـەر بکـەین، هەموو ئەو وردەکاریانە دەبێ ئیشی لەسەر بکرێت، هەوڵ بدرێت بە کورت ترین ماوە ئەو خاڵە گرنگە بەسەر وەزارەتی دارایی و حکومەتی هـەرێم فـەرز بکـەین، کـە دەبـێ بودجـە بـۆ سـاڵێك بـێ، یاسـای بودجـە تـەدویر بکرێتەوە، ئەگەر واریدات تەدویر ناکرێتەوە، دەبێ یاسای بودجە تەدویر بکرێتەوە، لەگەڵ ڕێزم سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەم بودجەیەی کە ئێستا هاتۆتە ئەم پەرلەمانە، لێرە بەم نەوعە موناقەشە ئەکرێت، ئێمە لە ڕووی فەنی و حیسابیەوە ئەڵێین بەڵێ ئەمە بودجەیە، هیچ نوقوسانیەکی نیە، لەگەڵ بودجەیەك کە لە عیراق لە

دەوڵەتەکانی هاوسێمان، کە بەکاردێت ئەمە بەپێی قانونە، بەپێی ئیستیماراتەو هەموو تەوزیحێکی هاتووە، ئەم بودجەیە بەهیچ شێوەیەك نەکراوە، من ئیسپاتی ئەکەم، باس لەوە ئەکرێت کەوا پارەی هاووڵاتیان ئەخورێت و قوتی خەڵك، ئێستا باشە مووچە هەمووی دراوە، تەعویزی موەزەفین هەمووی دراوە، پارەی پڕۆژەکان، من حەز دەکەم جەنابی وەزیری پلان دانان قسە بکات، چی پارەی پڕۆژە وەستاوە لە لای ئێمە، چی لەکوێ وەستاوە پارە نەمان داوە، چ موقاویلێك هاتووەو بڵێ وەڵلا پارە حکومەت نایدا، چ کەسێك هەیە کە بڵێ من لەدوای ئەوە بەپێی قانون هەتاوەکو بودجە تەسدیق ئەبێ بۆ چەند فەقەرەیەك، بۆ چەند فەسلێك ئێمە ئەیکەینە یەك تەقسیم 12، ئەو فەسلانە کە ئەوەی ئەوا باسی دەکەن، ئەو فەسلانە کە یەك تەقسیم دوانزە شمولیان ئەکات، کە ئێستا ئەمان ئەڵێن دایگرن هەر لەسەر نیوە لایدەن، چی لێ ئەکەن بیکەن، لەو بابەتانە کە ئێستا باس ئەکرێت؟، من نازانم بۆچی موناقەشەکان بەو شێوەیە ئەکرێت، بۆ یەکێك نایەت بڵێ تۆ ئەم ئیستیمارەیە خۆت دەرت کردووە، بۆ یەکێك نایەت بڵێ ئەم قانونە یەك تەقسیم دوانزەت لەکوێ هێناوە، بۆچی باسی ئەمانە ناکرێت؟ من نازانم، بودجە بەهیچ شێوەیەك نەکراوە، ئەوە قەت وانیە، ئێمە ئێستاکە باسمان کردووە، نیهائیەن هیچ خەلەلێك دروست نەبووە، خوشك و برایانی پەرلەمان باس لەوە ئەکەن ئێمە پارەی سلەفی سناعی و زراعی و عەقاریمان ڕاگرتووە، ئێوە جەنابتان ئەوە فەرموون ئێستاکە لێرە مەوجودن ئەو ئیقرارەی کراوە بۆ یەك ساڵ نیە؟، باشە قەیناکە ئەویش قەیناکە بۆ ئێمە، ئایا ئێستا ئێوە پارەکەو ئەمساڵ ئەوەنیە لە موناقەشە ئەو ئەڵێت 30 ئەدەین، ئەو ئەڵێت 35 ئەدەین، ئەو ئەڵێت ئەبێ 25 بدەین، ئەی ئەمانە هەمووی ئەو کێشانەی کە ئێستا هەیە، من چۆن ئەتوانم لە خۆمەوە حکومەت ئیقراری ئەوە بکات ئەو سلەفانە بڕوات، دوای ئەوە ئێوە جەنابتان ئەزانن ئەوە لەسەر بودجە نیە ئەسلەن، جارێکی تر شەرحی ئەکەمەوە لە عیراق پارەی ئەو مەساریفانە عەقاری و ئەوانە، بانك ئەیدات، تاوەکو ئێستا فائیدەی وەردەگرت، ئێستا قەرارێك درا کە فائیدە وەرنەگیرێت، فائیدەکە وەزارەتی دارایی عیراق ئەیدات، بەنیسبەتی ئێمەوە وەزارەتی دارایی خۆی ئەیدات، هیچ عیلاقەی بە بانکی ئێمەوە نیە تەحەمولی ئەو پارەیە بکات، هیچ فائیدەیەکیش نیە، ئەوەتا لەسەر رسوماتەکانیشی ئیختیلاف هەیە، پەرلەمان ئەڵێ زۆرە ئەبێ لایدەن، ئەگەر بودجە هاتۆتە ئێرە، ئەگەر یەك خەلەل هەیە لە نەوعیەتی دانانی بودجەکە، ئەگەر بودجەیەك بۆ دوو هەزار بکرێتەوە، ئەمە ئیتر بۆچی شەفافیەتی تیا نەبێ، بۆچی ئەمە ببێ بە دزی و وازی، باسی پارەی حیزبەکان، بەڵێ پارەی حیزبەکان ئەوە بە دوو، سێ جار باس کراوە، ئێوە بگەڕێنەوە سەر حیسابی ئەوەل جار کە قەرارتان کردووە، پارەی حیزب سەرف دەکرێت بە سلەف، نەوەك سلەفی تەزدیدی ئیعتیادی، بە سلەف سەرف ئەکرێت هەتاوەکو قانونی ئەحزاب دەرئەچێت، قانونی ئەحزاب کە دەرچوو زیادی وەرگرتبێ لێی وەرئەگیرێتەوە، کەمی وەرگرتبێ پێی ئەدرێت، ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی مولزەمین ئەمە بدەین، یەعنی ئێستاکە ئەوە ئیقرار کراوە، بەردەوام ئەبین ئێمە لەم مەوزوعە، ئیقراری تیا کراوە، بەڵام ئەوانی تر ئێمە ناتوانین، چونکە گۆڕانکاری تیا هەیە، بەهەموو ئەو حیزبانەی ئەدەین کە ئێستاکە مەعلومن، ئەوەی مۆڵەتی یاسایی هەیە هەمووی وەری ئەگرێت، لە ئەجومەنی وەزیران ئەوە مەبالیغەکان لەوێ مەعلومە،

یەعنی بەڕاستی بەم شێوەیە ئەگەر موناقەشەی میزانیە بکەین، بڵێین وەزارەتی دارایی کردووە، وەزارەتی دارایی نایدا، ئەگەر مەخسەد ئەوەبێ کە مەوزوعەکە بەم شێویە ئیسارە بکرێت، ئەوە جیایە، بەڵام ئەگەر...، دوای ئەوە باس لە عجز ئەکرێت، جارێکی تریش ئەڵێم پارەکە خۆتان موسادەقەی عجزەکەتان کرد، عجزەکە ئەوەی هاتۆتە سەری ئێمە نین، کوا پارەی مەنافیزی حدودی؟، ئەوجاکە ئەڵێن بۆ ناچن لە بەغدا وەری بگرنەوە؟، ئەمە ئیزبارەیەکە من هێناومە کەس لێی نەپرسیوە تەوە، ئێمە لەکابینەی پێنج من و بریکارەکەمان، چەند وەفد لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران چوینە بۆ بەغدا، چەند وەفدی تر ڕۆیشتووین بۆ بەغدا، لە کابینەی شەش بە هەمان شێوە، نووسراو، چەنەها نووسراومان نووسیوە، هەمووی بە رەقەم و تاریخ، هەروەها بە نیسبەتی نەفەقاتی حاکیمەوە، لەکوێ غەڵەتیان کردووە داوامان کردووە، وەفدمان ڕۆیشتووە، مەوەزەفێکمان ناردووە، هەمووومان تەئکیدمان لێی کردووە، ئێ کاکە نایکەن، ئەمەتا ئەمە هەقیقەتەکەیە، ئیتر ئەبێ تەقسیر لە وەزارەتی مالیە چی بێ؟، تەقسیر لە حکومەت چی بێ؟، ئەخیر جار ئا ئەمەیە کە لەگەڵ سەرۆکی هەرێمەوە بۆ جەنابی مالیکیمان ناردووە و وەڵاممان داوەتەوە، لەسەر قسەکانی کە کردویەتی، تەنانەت ئەوەشمان کردووە ئاخیر شت ئەوەتا مەوجودە لە لای ئێمە ئەوەیە، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، پارتی دیموکراتی کوردستان، من پێتانم وت، ئێوە لەسەر ئەوە زۆر تەئکید دەکەنەوە، نووسراویشتان نووسیوە بۆ جەنابتان، وەڵامی جەنابتانم داوەتەوە، برای عزیزم خوشکەکانم، من بە ڕەسمی وەڵامم داوەتەوە، دەڵێم ئەنجومەنی وەزیران ئەو پارەیە دەزانن، ئەوان دایان ناوە، نە دەسەڵاتی ئێمەیە، موباشیر لەگەڵ خەزێنەی هەرێم دایە، رەجاتان لێ ئەکەم بە رەسمی بۆتانم نووسیوە، ئێ باشە بۆچی سەیری ئەو رەسمیاتەی ئێمە ناکەن کە ناردومەتەوە؟، بۆ ئەنجومەنی وەزیرانم نووسیوە، نووسیومە داوای ئەمە کراوە، ئەم شتە لای ئێمە نیە فەرموون جواب بدەنەوە، ئێستا من لە خۆمەوە رەقەمێك بدەم، بەڵام ئێستا ڕەنگە بزانم ئەوە چەند وەرئەگرێ، باشە بۆتان ئامادە دەکەین و بۆتان ئەنێرین، خۆ ئێوە خۆتان لەمن باشتر ئەزانن، ئەمە حیساب نیە لەگەڵ من ئەیکەن، پێتان ئەڵێم یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، پارتی دیموکراتی کوردستان، حیزبی شۆسیالیست، حیزبی زەحمەت کێشان هەردوو باڵەکە، گۆڕان، یەکگرتوو وکۆمەڵ، بزووتنەوەی ئیسلامی، مەسیحی، تورکمان، ئیتر هەموو ئەوانەی تیایە براکەم، بەڵام من بە ڕەقەمیش حەز دەکەم بۆتانی ئەهێنمەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری پلان دانان.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەو تێبینیانەی کە بەڕێز کاك عدنان ئاماژەی پێیدا، بە هەقیقەت من دوو تەعقیبی لەسەر دەدەم، یان وەڵامی بەڕێزیان دەدەمەوە، یەکەمیان بەڕاستی باسی شتێکی زۆر جەوهەری و گرنگی باس کرد، ئەویش مەوزوعی چۆنیەتی تەعامول کردن لەگەڵ بودجەی هەرێمی کوردستان، تەوقیتەکانی، شێوازی ئامادەکردنی،

لە چ ئیتارێکدابێ، تەوقیتەکانی سەبارەت یان بە بەراورد لەگەڵ شێوازی ئامادەکردنی بودجە لە بەغداوە، لە حکومەتی عیراقی فیدراڵ، ئەوەی کە هەموومان وابزنم موتەفقین لەسەری، ئەوەیە کە لە بەغدا لە حکومەتی فیدراڵ وەزعێکی تایبەت هەیە، کارەکان ئەوەندە موسەیەسن، کە تەئسیری کردۆتە سەر بەرژەوەندی خەڵکی، بۆ نموونە، حکومەتی عیراقی فیدراڵ، تەوقیتی بودجەکە کە قەراری لەسەر دەدەن، خۆ ئەوانیش بە هەمان شێوە لە پەیڕەو وپرۆگرام و دەستوری عیراقی بەپێی هەموو یاساو ڕێساکانی کە لەسەری کاردەکەن، تەوقیتێکی موعەیەنیان هەیە لەسەر ئەوە تەوقیتە بچن، کە دوا دەکەون تەئسیر لەسەر زۆر شت دەکات، کەدێنە سەر تەنفیزیش، تەنفیز وەکو دیارە ڕێژەکانی جێبەجێ کردنی پڕۆژەکان، ئەگەر ئێمە گلەییمان لەسەر هەرێمی کوردستان هەیە، کە زۆرجار دێینە سەر ئەوە خۆشمان باسی دەکەین و کۆمەڵێك چالاکی دەکرێت، بۆ ئەوەی چۆن ئەمە باشتر لێ بکرێت، بەڵام بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان ئەگەر ڕێژەکان لە هەرێمی کوردستان، بە موعەدەلێك لە دەوروبەری 60 بێت، سالێك کەمتر بێ لە 60٪، لە حکومەتی عیراقی فیدراڵ هەموو کاتێك، لە 30٪ تێنەپەڕیوە، ئەو بەراوردەی کەبەڕێز کاك عدنان کردی، چۆن چارەسەری تەوقیتی موناقەشەکردنی بودجە بکەین، ئێمە بۆ مانگی 10 نەیەین، مادام تەخمینینە بۆچی زووتر نەیەین؟، بۆخۆمان ڕەبت دەکەین بە بەغداوە، حکومەتی عیراقی فیدراڵ، کە 30٪ی بودجەی وەبەرهێنان سەرف دەکات بۆ مەشاریع، وابزانم زۆرجار سوء تەفاهوماتیش دروست دەکات، بڵێین مەشاریعی بونیەی تەحتی، ژێرخانی ئابووری ناو لێدەنێین، کە 30٪ی ئەوەی موخەتەتە تەنفیز دەکەن، موحاوەلە دەکەن بەهەموو شێوازێك پارەکە لە بودجەی تەشغیلی بەکاربهێنن، دەست دەکەن بە زیاد کردنی موخەسەسات و تەوزیع کردنی پارە بە هەموو شێوەیەك، بۆ ئەوەی دەنگی خەڵکی بکڕن، بۆ ئەوەی کە سەدی فەراغەکەی پێ بکەن، کە ئەمەش زاهیرەیەکی زۆر نا تەندروستە لە حوکم ڕانیدا، کە ئەوان ئەو شتە دەکەن، لە هەرێمی کوردستانیش ئەوە ئینعیکاس دەکات، خەڵکیش چینە جیا جیاکان داوا دەکەن، ئێمەش تووش دەبین، تەنانەت دەچینە ژێر باڵی پەیڕەوی دەکەن، کە وازحە سیاسەتەکە ناجح نیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز سکرتێری پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، تکامان وایە ئەم بابەتە نەوەك لەدانیشتنی بودجەدا، لە ئایندەیەکی نزیکدا، زۆر بە وردی دیراسەت بکرێتەوە، چونکە ئێمە ئێستا کێشەیەکی سەرەکیمان ئەوەیە، ئێمە لەسەر شێوازێك دەچین کە پێش 2003یە، لە 1992 هەتاوەکو 2003 جۆرە حوکم ڕانیەکمان هەبووە، چ بەیەك ئیدارەیی چ بە دوو ئیدارەیی، موسادەقە کردنی موازەنە هەبووە، بەهەر شێوەیەك کەهەبووبێتن، بەڵام دوای 2003 وەکو وەزعێکی تر ئیزافە بوویتە سەر مەوزوعەکە کە تەعقیداتی دروست کردووە، بۆ زانیاری بەڕێزتان بۆ هەموو ئەندام پەرلەمانەکان، بەپێی تەقاریری سەندوقی نەقدی دوەلی (ئینتەر ناشناڵ مۆنیتمەری فەن) بانکی مەرکەزی عیراق ئێستا نزیکەی 62 ملیار دۆلار ئیحتیاتی دۆلاری کاشی تێدایە، یەعنی لەبەر ئەوە کە عیراق، تەبعەن ئەو پارەیە چۆن کۆ دەبێتەوە؟، زیاترین بەشی ئەوەیە کە فەرقی نەوتە، کە سعری نەوت تەقدیر دەکرێت بە سعرێك لە میزانیەدا، کە زیاتر دەفرۆشرێت، کە وەکو ئەوەی بە 85 دوای ئەوەی خۆیان بە 120 دەیفرۆشن، ئەو 35

دۆلارە فەرقە، هەرهەمووی تەنهاو تەنها لەژێر دەسەڵاتی سەرۆك وەزیرانی حكومەتی عیراقی فیدراڵ دایە، كە بەپێی قەناتە تەبیعیەكە، ئەمە لە خیلالی ساڵانی ڕابردوو، ئێستا ئەمساڵ بە تایبەتی شتی تر كراوە، هەتاوەكو ئێستا موحافزی بانكی مەركەزی عیراقی دەسەڵاتێكی سەربەخۆ بوو كەس هەقی نەبوو تەداخول بكات، ئێستا تەنانەت لەوێش دەسەڵاتەكە دراوە بە نووسینگەی بەڕێز سەرۆكی وەزیرانی حكومەتی عیراقی فیدراڵ، بەهەرحاڵ ئەو پارەیەی كە ئێستاش لەوێیە، كە زیادیش دەبێتەوە، خۆ لەو پارەیەشدا مەفروزە كە بەشی هەرێمی كوردستانیشی تێدابێ، ئەگەر بەهەر شێوازێك ئەگەر میزانیەكەی ئێمە، موسادەقە كردنی میزانیە لە پەرلەمان، دروست بێ یان شتێكی زیادەبێ، بەهەر شێوازێك بێ ئەو ئیحتیاتەی كە لەوێیە مەفروزە كە دەعمی هەرێمی كوردستانیش بكات، لە سەد كردنی عجز، لە تەمویل كردنی پرۆژەی ستراتیژی ئەگەرهاتو لە توانادا نەبوو، ئەمە بابەتێكە كە من بەڕاستی تەئیدی بەڕێز كاك عدنان دەكەم، كە ئێمە موراجەعەیەكی وردی وەزعی ئەو رەبتەی كەئێمە ئێستا یەعنی بووە بە واقع حاڵێك لەگەڵ بەغدادا، كە بزانین ئەگەر ئێمە بودجەی خۆمان مانگی 10 هێنا، من پرسیاری ئەوە دەكەم، ئەگەر جەنابتان ئەمر بفەرموون، بە یاسا بێ بەهەر شێوازێك حكومەت مولزەم بكەین مانگی 10ی ئەمساڵ بێین میزانیەی 2013 تەقدیم بكەین، هەر لە ئێستاوە دەبێ باسی بكەین، یەعنی بەشێوەیەكی كورت، ئێمە ئەگەر بێین مانگی 10، بودجەی ساڵی 2013 بێنین، 650 هەزار هەر بۆ تەفسیل دەڵێم، ئیحتیماله كەسری لەگەڵە 650هەزار موەزەف هەیە، باشە ئێوە تەوەقوع دەكەن كە ئێمە مانگی 10 بێین بووبنە 400 هەزار، یان بووبنە 200 هەزار، ئەگەر گوترا ئەم بودجەیە هیچ فەرقی نیە، بوجە ئێ خۆ ئەوە وابزانم ئەوە شتێكی سروشتیە، ئەمە كێشەیەكە ئێمە 650 هەزار موەزەفمان هەیە، 17 هەزار عەقدمان هەیە، خۆی 18 هەزار موەزەفی عەقدمان هەیە، خۆی شێوازی تەندروست دەبوایە 650 هەزار عەقدمان هەبوایە، 18 هەزار موەزەفی دائیمیمان هەبوایە، ئەوە دەمان گوت ئەو حكومەتێكە كە زۆر بە مورەتەبی موراجەعەی هەموو شتێكی كردووە، بەڵام ئەم تەزەخومەی كە هەیە ئێمە هەمووومان ئەسبابەكەی دەزانین، ئێمە ئەگەر هاتو لەمانگی 10 ی 2012 هاتین، بودجەی 2013 مان هێنا، ئەگەر ئێمە بودجەكەمان بە ڕەقەمێك تەخمین كرد، كە رەقەمێكی كەم بوو، حكومەتی عیراق بودجەكەی كە 17٪ بوو، 17٪نیە، خۆی دە پۆینت حەوت لە سەدە، بە رەقەمیش دەتوانین ئیسباتی بكەین، ئەگەر هاتوو بودجەی ئەوان زیاتر بوو، ئەوە تەفسیری بودجەكەی ئێمە چی لێدێت، ئایا ناڵێین ئیحتیاجاتی ئێوە ....، كۆمەڵێك پرسیارن ئەمانە، خاڵێكی تر كە دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم، كە بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووریش ئاماژەی پێیدا، مەسەلەی ئەوەیە تەبیعی كە عەفوم بكەن، هەر لەسەر خاڵی یەكەم كە بەڕێزیان وتی لە موسادەقەی بودجە هەتاوەكو موسادەقەی بودجە، ئەگەر یاسا ڕێگە بەوە بدات، من دەڵێم ئەوە چارەسەرێكی زۆر باشە، بۆ هەمووشمان بۆ ئەوەی بتوانین كارەكانمان باشتر ئەنجام بدەین، نەوەك ئیلتیزام بە سەنەی مالی بكەین، كە لە 12/31 غەلق دەبێ، (بانتهاء السنة المالية) ڕێگا ئاساییەكەی نازانم، مەسەلەی ئەوەی كە دوا كەوتنی بودجە تەئسیری كردۆتە سەر قوتی خەڵكی، ئێمە با پرسیارەكە بە نەوعێكی تر بكەین، لەم شەش مانگەی كە بودجە دوا كەوتووە، چین ئەو شتانەی كە سەرف

نەكراون؟، ئەو شتانەی تر هەمووی سەرف كراون، لە مەعاشات بگرە، لە بەڕێوەبردنی دەوائیر بگرە، لە هەندێك لە ئیعاناتی زراعی و ئەوانەش هەمووی بەشێوازێكی سولفە، هەمووی دراوە، ئەو شتانەی كە نەدراون چی بوون؟، پڕۆژەكان هەر هەمووی تەمویل كراوە، بە لیستیش تەقدیممان كردوون، ئەو شتانەی كە لە شەش مانگی ڕابردوو هەتاوەكو ئێستا ئەنجام نەدراون چین؟ با بەناو ناوی ئەوانە بێنین، یەكەم بە نیسبەتی پڕۆژەكان، پڕۆژە پێشنیار كراوەكانن، كەخۆشی مشت و مڕێكی زۆری لەسەرە، هەم لە بەینی خۆمان و هەم لەگەڵ پەرلەمانی بەڕێزیش، كە دەڵێن ئێوە لیستێكی زۆری پڕۆژەی بەردەوامتان هەیە، ئایا تاقەتی حكومەت ئەو تەراكومەی كە دروست دەبێ لە تاقەتی حكومەت دایە، بەردەوام بن بەگوێدان بەو هەموو تەلەباتانە، یانیش دەبێ بەشێوازێكی تر موراجەعەی بكرێت، پڕۆژەی پێشنیار دەست پێ نەكراوە، ڕاستە، لە بودجەی تەشغیلیدا، سولفەی زەواج نەدراوە، سولفەی عەقاری نەدراوە، سولفەی زراعی نەدراوە، بەلأم ئیعاناتی سەمادات و موبیداتی حەشەری ئەمانە هەمووی دراوە، لەبەر ئەوە شتەكان موحەدەدن، ئەگەر مەبەستیش ئەوەیە هەر هیچ نەبێ، وەكو كاك عدنان وتی بۆ ساڵی ئاینده ئەمە تیكرار نەبێ، ئێمە تەركیز بكەینە سەر ئەو سێیانە، لە زمنی ئەوە چارەسەری پێویست ئیقتراح بكەین، خۆ تازە ئێمە ناچینەوە ساڵی 2011، ئێمە دەبێ باسی 2013 بكەین، خۆی ئەوەیە كە دەبێ فیعلەن لە خزمەتی هەموو چینەكانی خەڵكی كوردستان بەو شێوازە بیر بكرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

دانیشتنی ئێستامان كۆتایی پێ دێنین، ئێوارە سەعات پێنج بەخواتان دەسپێرین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکردن لەسەر پرۆژە و یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانی عێراق بۆ ساڵی 2012، لێژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، نەسرین خان، فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە چەند ڕۆژە ئێمە گفتوگۆ لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان دەکەین، لە سەرەتاوە دەمەوێت لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی چەند قسەیەك بکەم، لای هەمووومان ئاشکرایە لیژنەی دارایی ماندوو بوون، ئێمە ماندووبوونەکەیان بە هەند وەردەگرین، بەڵام دەبێ ئەو هاوکارانەشمان پێیان ناخۆش نەبێ کە یەکێك ڕەخنەیان لێ دەگرێ لە کەم و کورتی ڕاپۆرتەکەیان، هەر لەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی کە کۆمەڵێك کەم و کورتی تێدایە، دیارە چەند پرسیارێکی تیا ئاراستەی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان کراوە، ئەو کەم و کورتیانە و ئەو پرسیارانەی کە بەڕێزیان کردوویانە لە وەزارەتی دارایی، ئەوە ڕاستییەك دەسەلمێنێ کە من ئەم خاڵەیان لە کۆتایی قسەکانم دا ئاماژەی پێ دەدەم، دیارە ئێمە سێ ساڵە یەك لە دوای یەك 2010، 2011، 2012 لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان گفتوگۆ دەکەین، لەسەر ئەو بودجە زۆرەی کە هەیە ساڵ بە ساڵ زیاد دەکات، بەڵام کورتهێنان کەم دەکات، لەسەر ئەو بە هەدەردان و خەرج کردنەی کە لە داهاتی هەرێمی کوردستان دا هەیە، دەبوایە وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی ئەو کەم و کوڕییانەی کە ئەم چەند ساڵی پێشوو ئاماژەی پێ کراوە و گفتوگۆی لەسەر کراوە، دەبوایە بە هەندیان وەرگرتایە و کاریگەرییەکی هەبوایە لەسەر ڕاپۆرتەکانیان، بەڵام بەداخەوە لەوە دەچێت کاریگەرییەکی ئەوتۆی نەبووبێ ئەو هەموو گفتوگۆیەی کە لەو چەند ساڵە کردوومانە، ئەمساڵ داهاتی هەرێمی کوردستان داهاتێکی زۆری هەبووە، بەڵام ڕێژەکەی نادیارە، بودجەیەکی زۆرمان هەیە، بەڵام کورتهێنانێکی زۆر، ئەم کورتهێنان و بودجە زۆرییە، ئەم نادیاری داهاتە لە ڕاستی دا عەقڵ قبوڵی ناکات داهاتی ناوخۆیی هەرێمی کوردستان ئەوەندە کە بێت، بەداخەوە من خۆم پێم شەرمە لە سەدەی بیست و یەك، لە سەردەمی پێشکەوتن، لە

سەردەمی عەولەمە هاووڵاتیانی ئەم هەرێمی کوردستانە بێ بەش بن تا ڕاددەیەك لە داهاتی هەرێمی کوردستان، نەزانن داهاتی هەرێمی کوردستان چەندە، تا وایان لێ بێت یەعنی بەدوای قوتی لە داهاتوودا دەبێ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان بۆ قوتی ڕۆژانەی خۆیان بەداخەوە بڵێن ساڵ بە ساڵ خۆزگەمان بە پار، دیارە بودجەی هەرێمی کوردستان لە وڵاتانی تر کە جیا دەکرێتەوە، جیاوازی هەیە، ئەو داهاتە ناوخۆیی هەرێمی کوردستانە کە بە زۆری ناچێتە ناو خەزینەی گشتی هەرێمی کوردستانەوە، لەم بوارەدا بە فیڕۆدانێکی زۆر و بە هەدەردانێکی زۆری داهاتی هەرێمی کوردستان هەیە، من لەو فۆرمەوەی کە وەزارەتی ناوخۆ یەکەم جار تەسلیمیان کردووین لەوە دەست پێ دەکەم کە باسی داهات دەکات بە چوار سەد و حەفتا و شەش ملیار، کە لە سەرەتاوە تەسلیمیان بە ئەندام پەرلەمانەکان کرد، چوار سەد و حەفتا و دوو ملیار بوو، کاك شێخ بایز بەڕێزی وتی ئێمە چوار سەد و حەفتا و شەشەکە ئەم فۆرمەمان زوو ناردووە، بەڵام حەز دەکەم هەموو لایەك ئاگادارین لەوە، کاك شێخ بایزیش ئاگادار بێ، ئەو چوار سەد و حەفتا و شەش ملیارە لە کاتێك دا ئەم فۆرمە گەیشتووە بە دەست ئێمە لە دوای ئەوەی کە وەزیرە بەڕێزەکان هاتوونەتە لیژنەکانەوە و موناقەشەی لەسەر کراوە، دوای ئەوە ئەو فۆرمی چوار سەد و حەفتا و شەش ملیارە گەیشتۆتە لامان، خۆ ئەگەر بە چوار سەد و حەفتا و دوو ملیارەکە بوایە هەروەکو هاوکارم کوێستان خان ئاماژەی پێدا، چوار ملیار و چل ملیۆنی کەم دەبوو، کە ئەوە لەسەر کورتهێنانەکە نەبوو، دیارە کە من دەڵێم ساڵ بە ساڵ خۆزگە بە پار، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ بودجەی ساڵی 2010، لە بودجەی ساڵی 2010 بۆ ئێستا دوو سەد و حەفتا ملیار دینار زیاترە لە بودجەی ساڵی 2012، ئەوە سەبارەت بەو داهاتە، سەبارەت بە داهاتی فڕۆکەخانەکان، من دەمەوێ تەنها ئاماژە بە یەك فڕۆکەخانە بدەم، فڕۆکەخانەی سلێمانی یە، کە ئەویش لە فڕۆکەخانەی سلێمانی ئەو دیاردە هەیە، یەعنی لە دەرەوە شت دێت و گومرگی خۆی هەیە، باجی خۆی هەیە، تەنها لێرەدا هی فڕۆکەخانەی سلێمانی ئاماژە دەدەن بە هاتنی ئاڵتوون، کە ئەوە خۆی لە خۆیدا بەڕاستی کاریگەرییەکی زۆری هەیە، باسی فڕۆکەخانەی هەولێر ناکەم، دڵنیام فرۆکەخانەی هەولێر زیاتریش لە فڕۆکەخانەی سلێمانی داهاتی هەبووە و ڕێژەی هاتنی ئاڵتوون بۆ هەردوو لایەن زۆرە، من تەنها ئامارێکی پێنج مانگی ساڵی 2012تان بۆ دەخوێنمەوە، لە ساڵی 2012 بڕی ئەو ئاڵتوونەی کە هاتۆتە فڕۆکەخانەی سلێمانییەوە دوو هەزار و پێنج سەد و سی و سێ کیلۆغرام بووە، واتا دوو تەن و نیو زیاتر، ئەوە تا مانگی پێنج، ئەم ئاڵتوونە کە دێتە ناو فڕۆکەخانەکانەوە بۆ هەر یەك کیلۆغرام بیست و پێنج هەزار دینار گومرگی هەیە، بۆ هەر یەك کیلۆغرام پانزە هەزاری لێ وەردەگرن بۆ فەحسی ئاڵتوونەکەی، ئەگەر ئەوانە هەموو کۆ بکەیتەوە زەربی بیست و پێنج هەزاری بکەی، شەست و سێ ملیۆن و سێ سەد و بیست و پێنج هەزار دەکات، زەربی پانزە هەزار دینارەکە بکەی سی و حەوت ملیۆن و نۆ سەد و نەوەد و پێنج هەزار دینار دەکات، ئەگەر تەنها ئەم دوو هەزار و پێنج سەد و سی و سێ یە زەربی دوو بکەین بۆ داهاتی ساڵی 2012 حیسابی بکەی، کە من دڵنیام هاتنی ئاڵتوون بۆ فڕۆکەخانەی سلێمانی لە ساڵی 2011 زیاترە لە شەش تەن و نیو، بەڵام من تەنها بۆ بەرچاو ڕوونی ئەو

دوو هەزار و پێنج سەد و سی و سێ کیلۆیەم حیساب کردووە، بۆ ماوەی ساڵێك دوو سەد و دوو ملیۆن و شەش سەد و چل هەزار دینار دەکات، کە ئەوە دڵنیام لە فرۆکەخانەی هەولێر زیاتر هاتۆتە ناو هەرێمی کوردستانەوە، لەگەڵ ئەوەش دا مینحەی بۆ دادەنێن، خاڵێکی تر کە دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، لەسەر مەسەلەی داهاتی سامانە سروشتییەکانە، داهاتی سامانە سروشتییەکان ئەوەی کە لێرەدا تۆمار کراوە لە ڕاستی دا زۆر لەوە کەمترە کە هەیە، یەعنی ڕێژەی داهاتەکەی زۆر زۆر زیاترە، ئەگەر هەر وەکو هاوکارم کاك شێرزاد ئاماژەی بە تەنکەرەکان دا، هاتوچۆی تەنکەرەکان، من یەك حیسابی بچووکتان بۆ دەکەم، ئەویش لە ماوەی کەمترین لە سەعاتێك کە لە پردی تاسلوجەوە بۆ سەیتەرەی کەرکووك، یەعنی سەیتەرەی سلێمانی-کەرکووك لە ماوەی یەك سەعات دا سێ سەد و نۆ تانکەر سووتەمەنی هاتۆتە سلێمانی یەوە، لە ماوەی یەك سەعات دا، ئەم تانکەرانە ئەگەر بێت و نەوت بێ هەر داهاتێکی زۆرە، ئەگەر بێت و ئاو بێ هەر پارەی ئەو داهاتە، خۆ ئەگەر هیچیشی تیا نیە و بەتاڵە ئەم تانکەرانە بەڕاستی حەقە ئیجرائات بکرێ بەرامبەر بە تانکەرەکان کە دەبن بە هۆکاری تێکدانی ڕێگە و بانەکان، خاڵێکی تر کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، لەسەر داهاتی وەزارەتی کارەبایە، دەچمە سەر ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی، دیارە لە خاڵی 80 باس لە تەرخان کردنی کارەبا دەکات، کرێی کارەبا و سووتەمەنی بۆ ساڵی 2012، کارەبا پەسند کراوەکەی سێ سەد و حەفتاو نۆ ملیارە، بەڵام خەرجییەکەی شەش سەدو سی و دوو ملیارە، لێرەدا فەرقی دوو سەد و پەنجا و چوار ملیار هەیە کە بە زیاد بۆی صەرف کراوە، سووتەمەنی سێ سەد و شەش ملیارە، خەرجییەکەی چوار سەد و هەشتا و حەوت ملیارە، لێرە فرقەکەیان سەد و هەشتا و یەك ملیارە، هەروەکو خۆیان ئاماژەیان پێداوە، کەواتە چوار سەد و بیست و پێنج ملیاریان زیاد صەرف کردووە بۆ کارەبا، من دەپرسم دەڵێم وەزیری دارایی ئەو زیادەیەی کە بۆ ئێوە صەرفت کردووە هێناوتە لە چ بابێك هێناوەتە بۆ ئەوێ، خەرجت کردووە؟ خاڵێکی تر کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم لەسەر داهات، لە ڕاستی دا ئەوەی کە هەیە داهاتی ناوخۆ زۆرە، بە بەردەوامیش زۆرجار حکومەتی هەرێمی کوردستان مومتەلەکاتی هەیە دەیفرۆشێت، ئالیاتی هەیە کە تێك دەشکێت دەیفرۆشێ، زەوی کشتوکاڵی دەفرۆشێ، کارگە دەفرۆشێ و کارگە بە کرێ دەدات، من بۆیە لە ژمارە بچووکەکانەوە دەست پێ دەکەم، چونکە هەموو کۆکردنەوەی ژمارە بچووکەکان ژمارەیەکی گەورە دەردەچێ، دەڵێم ئەگەر نەتوانین چارەسەری ژمارە گەورەکان بکەین، بەڵکو بتوانین چارەسەری ژمارە بچووکەکان بکەین، کە دەکاتە ژمارەیەکی گەورە، دیارە ئەوەی من پرسیارێ لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، چەندین کارگەمان هەیە، ئەم کارگانە هەندێکی لە ئیش کەوتووە، هەندێکیشی ئیش دەکات، هەندێ لەو کارگانەی کە لە ئیش کەوتوون بە کرێ دراون، بۆ نموونە کارگەی جل و بەرگی سلێمانی کە ئێستا ئیش ناکات، بەڵام دراوە بە کرێ بە کۆمپانیایەك، کە بووە بە مەخزەنی جگەرە، ئایا کرێی ئەم کارگەیە دەچێتە چ بابێکەوە؟ دیارە کارگەی چیمەنتۆی سەرچنار هەبووە، کارگەی چیمەنتۆی سەرچنار چەند ساڵێ پێش ئێستا فرۆشراوە، بەڵام لە هیچ داهاتێك دا نازانین ئایا پارەی ئەم کارگەیە کە فرۆشراوە بە دوو سەد و هەشتا هەزار دۆلار، واتا دوو سەد و هەشتا دەفتەر کە

تەنها پارەی زەوییەکەی نیە، ئەم پارەیە لە کوێ یە؟ فرۆشتنی زەوی کشتوکاڵی، تازەترین فرۆشتنی زەوی کشتوکاڵی ئەو شەش سەد و حەفتا و حەوت دۆنم زەوییەیە کە فرۆشراوە بە زانکۆی جیهانی ئەمریکی بەبڕی پێنج سەد هەزار دۆلار، واتا نیو ملیۆن دۆلار، ئایا ئەم پارەیە وەرگیراوە؟ یان وەرنەگیراوە؟ ئەگەر بێت و پارەی کارگەی سەرچنار و فرۆشتنی شەش سەد و حەفتا و حەوت دۆنم زەوییەکە، لەگەڵ ئەو سەد و بیست ملیۆن دۆلارەی کە گروپەکانی دەواجن چەند ساڵە لەلایانە، وەریان گرتووە بۆ ئەوەی کە پرۆژەی پەلەوەری پێ بکەن، ئێستا سەد و بیست ملیۆن دۆلارەکە وەرگیراوەتەوە، کۆی ئەوانە نۆ سەد ملیۆن دۆلار دەکات، ئایا ئەو نۆ سەد ملیۆن دۆلارە هەیە یان نیە؟ خاڵێکی تر کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، مەسەلەی پێشینەی هاوسەرگیری، پێشینەی خانوو و بەرە، قەرزی کشتوکاڵ، قەرزی پیشەسازی، قەرزی بچووك، پێشینەی هاوسەرگیری جگە لە منالی شەهید هەموو ئەوانەی تر، هەموو قەرزەکان و هەموو پێشینەکان هەمووی قەرزە بە هاووڵاتی پێی دەدەین، ئەم قەرزانەش وەردەگیرێتەوە، ئایا تا ئێستا من پرسیار لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم، بڕی گەڕانەوەی ئەم قەرزانە تا ئێستا چەندە؟ ئایا ئەم قەرزانە تا ئێستا چەند هاووڵاتی لێی سوودمەند بووە؟ ئایا ناکرێ ئەم قەرزانە کە وەردەگیرێتەوە مانگانە لە سندووقێك دا دابنرێت و کۆبکرێتەوە؟ لەو سندووقە صەرف بکرێتەوە جارێکی تر بۆ ئەوەی ئەم پێشینە و قەرزانە زەغت کەم بکەنەوە لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان دێمە سەر پلاندانان، بەڕێزینە پلاندانان لەم هەرێمەدا بەداخەوە تا ڕاددەیەك سەرکەوتوو نەبووە، ئەگەر بێت و ئێمە سەیری دابەش کردنی ئەو پرۆژانە بکەین و دابەش کردنی ئەو بودجانە بکەین کە بۆ پرۆژەکان دانراوە، بەڕاستی شتی زۆر سەیر دەبینین، کەم و کوڕی زۆر سەیر دەبینین، ئەوانەش هەموو کاریگەری خۆی هەیە لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان، بە دەرەجەی یەکەم ناهەوسەنگی هەیە لە نێوان پرۆژەکانی ئاودێری و کشتوکاڵ، دیارە هەموو لایەکمان هەمی ئەوەمان هەیە کە کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان دا ببووژێتەوە، بەڵام بەداخەوە بەو بودجەیەی بۆی دانراوە کە بڕی 2.58٪ بەوە کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان دا نابووژێتەوە، بۆیە من لێرە پرسیار لە بەڕێز وەزیری پلاندانان دەکەم، چەند پرۆژەیەك بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ دانراوە، ئەم پرۆژانە لەلاپەرەی (93) زنجیرەی (2،4،5،6)، ئەوانە هەمووی کۆمەڵێ ناوە، لە زنجیرەی (2)دا دەڵێ/ کەڵەکان و بناویلە، ئەوی تریان دەڵێ گڵە زەردە و کوڕە داوێ، گردە نازێ و چەمرگە، چالگەی خواروو، ئایا ئەوانە چین؟ من دەزانم ئەوانە ناوی گوندن، بەڵام ئەوە ئایا پرۆژەکانیان چیە؟ بۆ هەر یەکێك لەو پرۆژانە موددەی دوو سەد و دە ڕۆژ یاخود دوو سەد و چل ڕۆژ یان زۆرینەیان دوو سەد و چل ڕۆژە، بڕی پارەکانیشیان دانراوە، کە دەبێت لەو ماوەیە تەواو بکرێ، ساڵ وا 160 ڕۆژی تەواو بووە، کەواتە دەبێ بۆ ئەم ساڵ 160 ڕۆژی تری بۆ قەرز بکەین، ئینجا ئەو پرۆژانە تەواو ببێ، بە مەرجێ لە ساڵی 2011 ئەوەی کە بۆی دانراوە سفرە، کۆی ئەو چەند پرۆژە بچووکە یەك ملیار و چوار سەد و سی و پێنج ملیۆن دینار دەکات، ئایا ئەو پرۆژانە پار نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئەم ساڵ چۆن دەتوانن تەواوی بکەن؟ و پارەی پاری لە کوێ یە؟ خاڵێکی تر کە هەندێ لەسەر پلاندانان، لە ڕاستی دا پرۆژە دواکەوتووەکانە، لە

پرۆژە دواکەوتووەکانە دروست کردنی سەندیکای ئەندازیارانی کشتوکاڵی، کە یەکێکە لە پرۆژە هەرە دواکەوتووەکانی سەر بودجەی هەرێمی کوردستان کە لە ساڵی 2005ەوە ئەم پرۆژەیە هەیە، بە بڕی دوو ملیار و دوو سەد و شەست و پێنج ملیۆن دینار کە ماوەی تەواو بوونەکەی دەبێ چوار سەد و بیست ڕۆژ بێ، ئێمە هەمووماں دەزانین بە تایبەتی ئەوانەی کە لە لیژنەی کشتوکاڵی و ئاودێریداین، دەزانین ئەو پرۆژەیە کێشەی لەسەر بووە، دەزانن ئەو پرۆژەیە مەحکەمەی لەسەر بووە، مەحکەمەکەشی تازە وەرگیراوەتەوە، بەڵام هەموو ساڵێك ئەو بڕە پارەی بۆ دانراوەتەوە، کە ئەگەر بێت و حیسابی بکەین لە ماوەی ئەم هەشت ساڵە بڕی زیاتر لە 15 ملیار و هەشتا و دوو ملیۆن دیناری هەبووە، نەدەکرا ئەم پارەیە دابنرێت لە بانقێك دا، لە سندووقێك دا بۆ ئەوەی کە مەحکەمەکەی تەواو ببێت زوو بە زوو ئەو بینایە جێبەجێ بکرێ، ئایا بڕی پارەی ئەو چەند ساڵەی لە کوێ یە؟ خاڵێکی تر کە دەمەوێ پرسیار لە بەڕێز وەزیری پلاندانان بکەم، مەسەلەی مزگەوتی نموونەیی یە، بەڕێزینە هەمووماں مەکتەبی نموونەییمان بیستووە، بەڵام من حەز دەکەم یەکێك بۆم ڕوون بکاتەوە، هەرچەندە بەڕێز دکتۆر بشیر لێرە نیە، پرسیارم لێ کرد وتم مزگەوتی نموونەیی چیە؟ بەڕاستی وتی من نازانم، مزگەوتی نموونەیی دانراوە بۆ یەکێك لە قەزاکان بە ڕووبەری 18 بە 10 مەتر دووجا، ئایا ئەم مزگەوتە نموونەیی یە چیە کە تاوەکو ئێستا دەست بەکار نەبووە؟ نەچۆتە بواری جێبەجێ کردن، ئەو پارەی پاریش و ئەم ساڵیشی هەر وەکو خۆیەتی، خاڵێکی تر کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، ناهەوسەنگی و نەشارەزایی لە شوێنەکان دا، لە قەزاکان دا، لە ناحیەکان دا، لە گوندەکان دا، دیارە هەموو قەزا و ناحیەکان خۆیان پێویستیان بە بودجە هەیە، بۆیە من پارساڵیش باسی ئەوەم کرد تکایە با بودجەی قەزاکان و ناحیەکان، هەر قەزا و ناحیە با بودجەی خۆی بۆ خۆی سەرف بکرێ، نەك لەو قەزا بۆ ئەو قەزا، لەو ناحیە بۆ ئەو ناحیە، من پرسیارێ دەکەم لە بەڕێز وەزیری پلاندانان، دیارە جەنابی دوورە دەستە، بەڵام ئەو پرۆژانەی کە دانراون پرسیار کراوە لە ڕەئیسی وەحدەی ئیداری محافەزە و قەزا و ناحیەکان دا، من دەپرسم قەرەچەتان و قەرەداغ چی یەکیان پێك دەگرێتەوە، کە بە مەرجێ پرۆژەیەك بۆ قەرەچەتان دانراوە لەسەر بودجەی قەرەداغ، کە قەرەچەتان لە سنووری ناحیەی پیرەمەگروونایە، تەصەور دەکەم ئەوەی کە داوای لێبووردن دەکەم، قەرەچەتان و قەرەداغ دوو شت لە یەکتریان نزیك دەکاتەوە، یەك/ هەر دوو ناوەکە تورکی یە بە قەرە دەست پێ دەکات، دوو/ وەزن و قافییەکەشیان لەوە دەچێ ڕێك بێت، کە هەر قەرەچەتانەکەیان بینیوە وایانزانیوە لەسەر قەزای قەرەداغە، پرسیارێکی تر لە بەڕێز وەزیری پلاندانان، دیارە بەڕێزی لە سەرەتاوە ئاماژەی پێدا کە بۆ موناقەلە کردنی هەر پرۆژەیەك ئێمە پرسیار دەکەین، بە تایبەتی لەو قەزایانە ئەگەر پرۆژەیەك دانرا موناقەلەمان پێ کرد ئەو پارەی هەر بۆ ئەو قەزایە سەرف بکەینەوە، ئەوەی کە هەبێت لە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2010، پێنج بینای دادگا بۆ قەزای سەید سادق، پێنجوێن، شارەزوور، قەرەداغ دانرابوو، هەر یەکەیان بە بڕی پێنج ملیار دینار، لە ساڵی 2011 پرۆژەکەی قەرەداغ چووە سەر ئیدارەی گەرمیان، بەڵام لە ساڵی 2012 ئەم پرۆژەیە نەماوە، ئایا پرۆژەکە چی لێهات؟ ئەگەر دەڵێن لە قەزای قەرەداغ زەوی

نەبووە ئەو بینایەیە بکەین، لە دوای ئەوە چەند بینایەکی تر کراوە، ئەگەر دەڵێن لە ئیدارەی گەرمیان دامانناوە، بەڵام لە ساڵی 2012 ئەم بینایە لە ئیدارەی گەرمیان دا نەماوە، بودجەی پاریش و بودجەی پێراریش کە بە هەردوو ساڵەکە دەکاتە 10 ملیار دینار، ئەم 10 ملیار دینارە لە چی دا صەرف کرا؟ پرسیارێکم هەیە سەر لە نوێ بۆ بەڕێز وەزیری دارایی، پەرەپێدانی پارێزگاکان، ئەوە دیارە ئەم پرسیارە بۆ هەردوو بەڕێز وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی یە، پەرەپێدانی پارێزگاکان بە چ پێوەرێك دانراوە؟ ئەگەر بێت و بە سەرژمێری هاووڵاتیان دانرابێ، کەواتە دەبێت بودجەی پەرەپێدانی پارێزگای سلێمانی لە پارێزگاکانی تر زیاتر بێت، چونکە ڕێژەی دانیشتووان لە پارێزگای سلێمانی زیاترە لە پارێزگاکانی تر، من یەك ئاماری بچووکم دەرهێناوە لە کۆی سێ وەزارەت، وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، وەزارەتی ئەوقاف، وەزارەتی شەهیدان، بەم سێ وەزارەتە 16 پرۆژەی هەیە، 16 پرۆژەکە لە سنووری هەولێر و دهۆك و سلێمانی، حەوت پرۆژەیان هی هەولێرە، پێنجیان پرۆژەی دهۆکە، چوار پرۆژەی سلێمانی یە، پرۆژەکانی هەولێر پانزە ملیار و حەوت سەد و سی و شەش ملیۆنە، پرۆژەکانی دهۆك بیست ملیار و نۆ سەد و حەفتا و پێنج ملیۆنە، پرۆژەکانی سلێمانی بیست و شەش ملیار و چوار سەد و حەفتاو حەوت ملیۆنە، بە هەر سێ ئەوانە شەست و سێ ملیار و سەد و هەشتا و هەشت ملیۆن دەکات، ئەوە لە کۆی بودجەکە ئەم سێ وەزارەتەم دەرهێناوە، کە کەمترین پرۆژەیان هەیە، ئەم پرۆژانە تا ئێستا نەچوونەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، واتا دەست بە کار نەبوون لە کارەکان دا، هی ساڵی 2011 بۆ ساڵی 2012، ئایا ئەو شەست و سێ ملیار و سەد و هەشتا و هەشت ملیۆنە چی لێ دەکرێ؟ ناکرێ ئەوانە لە بابێك دا کۆ بکرێتەوە، تەدویری پێ بکرێ بۆ داهاتوو، لە کۆتایی دا من ئەوە دەڵێم، چەند پێشنیارێکم هەیە، دیارە ساڵی پار، واتا 2011 و 2012 لە یەکێ لە ماددەکانی بودجە ئاماژەمان دا بەوەی کە دەبێت مووچە و موخەصەصاتی فەرمانبەرانی وەکو ناوەندی لێ بکرێ، جگە لە موخەصەصاتی مامۆستایان، چونکە موخەصەصاتی مامۆستایان لە هەرێم جیاوازە تاوەکو بەغدا، ئەوەش بۆ ئەوەی هاوسەنگییەك و یەکسانییەك لە نێوان مووچەکان دا هەبێت، بۆ ئەوەی هاوسەنگییەك هەبێ لە نێوان ئەو موخەصەصاتانەی کە لێرە نیە و لەوێ هەیە، من بچووکترین نموونە و تازەترین نموونەتان دەدەمێ کە موخەصەصاتی کارمەندانی بەنداوەکانی دوکان و دەربەندیخانە، ئەوانە هەتاوەکو لەسەر حکومەتی عێراق بوون موخەصەصاتیان هەبووە، کۆمەڵێ پێداویستیان بۆ دابین کراوە، بەڵام لەوەتی هاتوونەتەوە سەر وەزارەتی کشتوکاڵ و هاتونەتەوە سەر حکومەتی هەرێمی کوردستان هیچ موخەصەصاتێکیان نیە بە مەرجێك زۆرترین هیلاك بوون هیلاك دەبن، شوێنەکانیشیان زۆر خەتەرە، کە ئەوانە پێویستیان بەوە هەیە موخەصەصاتیان بۆ دابین بکرێ، هاوکاریان بکرێ، پێشنیارێکی ترم کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم، مەسەلەی دروست کردنی لێژنەیەکە، بەڕاستی پێویستمان بە لیژنەیەك هەیە لە شارەزایانی وەزارەتی دارایی، لە وەزارەتی پلاندانان، لە سەرجەم ئەو ڕاویژکار و شارەزایانەی کە شارەزاییان هەیە لە بواری ئابووری، لە بواری دارایی، لە بواری ژمێریاری دا، بۆ پیادا چوونەوەی ئەم بودجەی هەرێمی کوردستان و

دەرهێنانی کەم و کوڕییەکان و کەم کردنەوەی خەرجییەکان، بۆیە زۆر پێویستە بەوەی کە ئەو لیژنەیە دروست بکرێ، من یەك پرسیارم لە بەڕێز وەزیری دارایی هەیە، دیارە هاوکارێکم، هاوکارانم زۆر باسی ژمارە گەورەکانیان کرد و زۆر باسی کەم و کوری بودجە و کەمی داهات و لە هەمان کات دا کورتهێنانیان کرد، بەڕێز وەزیری دارایی لە وەڵامێ لە وەڵامەکانیان وتی من فریا نەکەوتووم ئەو ڕەقەمانە بنووسم، بەڵام بە ڕەئی من ئەوە قسەی من نیە، قسەی بەڕێز وەزیرە، وتی بە ڕەئی من ئەوانەی کە وتوویانە ئەو ژمارانە لە 99,5٪ وانیە، من لە بەڕێز وەزیری دارایی دەپرسم بۆمان ڕوون ناکاتەوە بە چ پێوەرێك ئەو بە ئەندام پەرلەمانەکان دەڵێ لە 99,5٪ ئەوە وانیە، هەڵەیە، خاڵێکی تر پرسیارێکە بۆ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان، دیارە ئێمە زۆرجار داوامان کردووە کە بودجەی حیزبەکان ئاشکرا بکرێ، بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا و وتی ئەوە ئێمە وەڵامەکەمان ناردۆتەوە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام ئایا سەرۆکایەتی پەرلەمان تا ئێستا کە وەزیری دارایی بە ڕەسمی وەڵامی سەرۆکایەتی پەرلەمانی داوەتەوە و بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان تاوەکو ئێستا پەرلەمانتارانی لێ ئاگادار نەکردووە؟ بۆ ئەوەی ئەوەندە پرسیار لە وەزیری دارایی نەکەین، لە کۆتاییدا من دەمەوێ ئەوە بڵێم وەکو لە خاڵی یەکەم دا ئاماژەم پێدا، ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی بە کەم و کوڕییەکانیشەوە کە کۆمەڵێ کەم و کورتی دەرهێناوە، کۆمەڵێ پرسیاری کردووە لە حکومەت، ئەوە دەردەخات و ئەوە دەسەلمێنێ بۆ ئێمە، ئەو بودجەیە نادروستە، ئەم بودجەیە کەم و کوڕی هەیە، ئەوەش دەسەلمێنێ، ئەو ڕاستییەش دەسەلمێنێ بۆ ئێمە، کە ناڕەزایی یەکەم ڕۆژی فراکسیۆنی گۆڕان ناڕەزاییەکی حەق بوو، ناڕەزاییەکی ناحەق نەبوو، هەرچەندە تۆمەتبار کراین بەوەی کە ئێمە دەمانەوێ بودجە دوا بکەوێ، بەڵام ئەوە ئێمە نین بودجەمان دواخستووە، ئەوە لە سەرۆك کۆمارەوە بۆ جێگری ئەنجومەنی وەزیران، بۆ وەزیرە بەڕێزەکان، بۆ پەرلەمان....

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێی خۆشە ناوی خەڵك بێنێ، پێی خۆشە دیارە، پەرلەمانتارە پێی خۆشە ناوی خەڵك بێنێ، تکایە ئەو ناوانەی کە هاتن بسڕنەوە، دانیشە، تکایە دانیشە، تکایە دانیشە، تۆ حەقت نیە ناوی کەس بێنی خوشکی من، حەقت نیە ناوی کەس بێنی، دانیشە، قسەکەی خۆت بکە و حەقت نیە ناوی کەس بێنی، فەرموو کاك نەریمان، دەبێ بە عەکسەوە تۆ هەستی بڵێی ناوی خەڵك مەهێنە، قسەی خۆی کرد و کەس موقاتەعەی نەکرد، بۆ ناوی خەڵك دێنی؟ دەبێ بڵێی ناوی خەڵك مەهێنە برام، کاك کاردۆ با قسە بکات، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با ئێمە دەستەواژەکان، ڕەخنەکان ئەوەندە بە هەستیاری وەرنەگرین، با پەرلەمانتارەکە قسەکەی تەواو بکات، بزانە چ دەڵێ؟ با ناوی هێنا، چی وت؟ خۆ ئەوە پەیڕەو کاکە، بە پێی پەیڕەو پەرلەمانتار ئازادە، ئازادە بیر و ڕای خۆی دەربڕێ، کاکە ئەوە سەرۆکایەتی بەرپرسیارە لە زەبت کردنی جەلسە بە پێی پەیڕەو، ئەوە ماددەی 59.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە ئازادی و کۆنترۆڵ کردنی جەلسە ئەوە نیە تۆ ناوی خەڵکی تر کە پەیوەندی دوور و نزیکی پێوە نیە، سەرۆك کۆماری عیراق، سەرۆك کۆماری عیراق عیلاقەی بە بودجەی کوردستانەوە چیە کاکە ناوی ئەو دێنی؟ ئەگەر مەقصەدی سیاسی نەبێ حەقی نیە ناو بێنێ، مەقصەدی سیاسی یە، ئەو قسەی کرد کەس موقاتەعەی کرد؟ قسەی کرد، کەس موقاتەعەی نەکرد، ناوی سەرۆك کۆمار دەینی بە چ حەقێك؟ هیچ رەبتێکی بە مەسەلەکانەوە نیە، بەڵێ تەواو فەرموو دانیشن، فەرموو کاك نەریمان، کاك کاردۆ قسەی خۆت کرد و فەرموو کاك نەریمان قسەت بکە، تەواو، ببوورە کاك نەریمان، جەنابی وەزیر وەڵامی هەیە بۆ نەسرین خان، ببوورە، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی بکەم جارێ ئەوە چوار سەد و حەفتا و شەشە، چوار سەد و حەفتا و دوو نیە ئەو داهاتە، ئەوە مەعلومە لەلای لێژنەی دارایی، بە نیسبەتی داهاتی مەتارەکانەوە ئەوە سی و حەوت ملیارە لەلای ئێمە، ئەو باسی چەند ئەو ملیۆنانە دەکات کە لە ئالتوون وەرگیراوە، ئەوە نازانم بەڕاستی لە مەتارات دا ئەنواع و ئەشکال ئیراداتی تری گومرگی هەیە، هەر ئالتوون نیە، ئێمە تەقدیراتمان بۆ مەتارات سی و حەوت ملیار دینارە بە نیسبەتی داهاتەکانیانەوە، بە نیسبەتی داهاتی وەزارەتی کارەبا ئەوە کە دەڵێت ئەوە، عەفو، بە نیسبەتی مەصاریفی وەزارەتی کارەباوە کە دەڵێت ئەوە لە کوێ صەرف دەکرێ؟ ئێ ئەوە یەکێکە لە ئەسبابی عەجز، ئێمە پێشانمان داوە دەڵێین پارەکە تەجاوزمان کردووە و ئەمساڵیش تەجاوزمان کردووە، کارگەی جل و بەرگی سلێمانی و فرۆشتنی ئەرازی وەزارەتی پیشەسازی و ئەوانە، بەڕاستی بەیانیش باسم کرد، لە حیساباتی وەزارەتی صناعە حیساباتێکی موەحەدە، عیلاقەی بە خۆیانەوە هەیە، ئەوە لە ئەخیردا، لە ئەخیری ساڵ دا هەرچی ئیجاریان هەبێ، هەرچی داهاتیان هەبێ، هی ئەوە ئەوەی کە عیلاقەی بە ئینتاجەوە هەبێ، لە 85٪ی بۆ وەزارتی داراییە، لەبەر ئەوە ئەو پرسیارە چونکە حیساباتەکە موەحەدە، دەبێ لە خۆیان بپرسی من وەکالەتەن من پرسیاری بۆ دەکەم هەر بەیانی ئینشائەڵڵا، پارەی ئەوەی کە باسمان کرد، باسی گەڕاندنەوەی پارەی عەقاری، هەموو پارەیەکی سلەف دەگەڕێتەوە بۆ هەمان دائیرە، بۆ مەصرەفی عەقاری، بۆ مەصرەفی صناعی، بۆ مەصرەفی زراعی و دەبێتەوە بە داهات و بۆ هەمان شت بە کار دێتەوە، واتا دێتەوە ئیزافە دەبێت بۆ ئەو ڕەئس مالە، بۆ ئەو پارەی کە هەیانە، تەوزیع دەبێتەوە، حیساباتیش مەعلومە، هەموو پارەیەك بە وەصلی قەبز لە هاووڵاتی وەردەگیرێتەوە، بە ئیشعاراتی تەحویل دەڕوات، لە سیجیلات دا مدەوەنە، بە نیسبەتی ئەوەی تەنمیەی ئەقالیم هەبووە، بۆ برای بەڕێزم د. علی بەجێ دەهێڵم وەزیری پلاندانان، بە نیسبەتی موخەصەصاتی بەنداوەکانەوە بەڕاستی لە بەغدا وەختی خۆی موخەصەصاتیان هەبووە، هاتوونەتە سەر وەزارەتێکی تر لێرە، ئەوە عیلاقەی بە پەرلەمان و بە

ئەنجومەنی وەزیران و بەو داواکاری خۆیانەوە هەیە، بۆ ئەو دوو شوێنە، کە ئاخیر جار قەراری لێ بدرێ لای ئێمەوە سەرف دەبێ، وەزیری داراییش دەسەڵاتێکی نیە بۆ سەرف کردنی موخەصەصات، بە نیسبەتی ئەوەی ئێستاش دەڵێم/ ئەو یەك، دوو برادەرەی کە بە زۆر ئەو رەفەمانەیان خوێندیەوە، ئەوە وایە و ئەوە وایە، ئێستا دەیڵێم، من ئەوەی کە موقارەنەمان کردۆتەوە لای خۆمان ئەو ڕەقەمە وایە، ئەو ڕەقەمانە غەڵەتن، زۆری ڕەنگ هەیە (سوء تفاهم)ی تێنەگەیشتنی تیا هەبێ ئەو مەوزووعانە، دەبێ شەرح بکرێتەوە، دەبێ بێت لەگەڵم دانیشێت، لەگەڵمان دانیشێت لە وەزارەتی مالیە، ئیقناع بوو ئەوانە وایە، ئەوە باشە، ئیقناع نەبوو ئەو وەختە دەتوانێت تەشهیری وەزارەتی دارایی بکات بەوەی کەوا ئەوە وانیە، من بەڵێ وام وتووە، لێشی پاشگەز نیم، بەڵام خۆ با بێت مقارەنەی بکەین، ئێمە تەقریرێکمان نووسیوە هەر جارێ ئەوەی کە خوشکە نەسرین کە باس دەکات، ئێمەش هەر لە خۆمانەوە نەمانکردووە لەوەزارەتی مالیە مودیریەتی عامی موازەنە هەیە، موستەشاری موختەص هەیە، (خبراء) هەیە لەوێ، تەدقیق دەکرێ، ئەوە چەندەها جار هاتووە و ڕۆیشتووە، بۆچی ئەوانە وا تەصەور دەکرێ وەزیر دایدەنێ؟ بۆ مەعلوماتتان ئەوە یەك رەقەمی وەزیر دایناێ، دێتە بەردەست وەزیر و وەزیر حەواڵەی دەکات، ئەوە خۆی ئصولی دەوائیر وایە، هەمووشتان دەزانن، من دامنەناوە هەتا من، تەبیعی منیش گلەییم کردووە لە موازەنەی خۆمان، لە دائیرەکانی خۆمان، وتمان ئەوە واتان پێ دەڵێن، جوابەکانیان ئاوهایە بۆ من، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی سەرەتا دوو گلەیی ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، یەك لەوانەی ساڵانی پێشوو ئێمە کۆی بودجەکەمان لە سایتی پەرلەمانی کوردستان دادەبەزاند، دەبوو ئەمساڵ بەڕوونتر و بە باشتر و بە تەفصیل تر دامانبەزاندایە، بەڵام بەداخەوە ئەمساڵ داتانەبەزاند، کە ئەوە بەڕاستی خەلەلێك بوو کە برای بەڕێزم کاك سالاریش باسی کرد، داواکارین ئێستاش بخرێتە سەر سایتی پەرلەمان، لەبەر ئەوە هەموو هاووڵاتیان ئاگاداری بودجەکەیان بن، لەبەر ئەوە ئەمە بودجەی خەڵکە لە نەتیجە، بۆخەڵکیش پێویستە بەکار بێ، دەبێ خەڵکیش ئاگادار بێ، بە دیوێکی تریش دا خەڵك بتوانێ بەراوردێك بکات لەسەر ئەو قسانەی کە ئەندام پەرلەمانەکان و نوێنەرەکانی خۆیان لە هۆڵەکانی پەرلەمان دا دەیکەن، بۆ ئەوەی هەتا هەندێك لە ڕاستییەکانیش دەرکەوێ کە ئایا ئەو قسانە تا چەندی مەنتیقی یە؟ تا چەندی وایە؟ تا چەندی هەڵەیە؟ چەندی راستە؟ بەڕاستی ئەوە خەلەلێك بوو، ڕەخنەی دووەمم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەوەبوو ساڵی پار ئێمە لە کۆتایی بودجەی ساڵی پار دا کۆمەڵێك ڕاسپاردە واتا تەوصیەمان ئیقرار کرد بە دەنگی پەرلەمانتاران، لەم پەرلەمانە، ئەو تەوصیانە بەڕاستی لە پەرلەمان بە پێی زانیارییەکانی من نەگەیشتۆتە سەرۆکایەتی حکومەت، ئەگەر گەیشتووە داوا دەکەم سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەو وەڵامەم

بداتەوە، من دێمە سەر ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی، هیلاکی و ماندووبوونیان دیارە لێژنەی دارایی، هۆکاری ئەساسیش ئەو پەلە پەلە بوو کە بودجە هاتۆتە پەرلەمان و بە هۆی دواکەوتنییەوە ، لە کاتێك دا پەرلەمان موقەصیر نیە لە دواکەوتنی ئەو بودجەیە، کە هەموو ئەو دواکەوتنە لە ئەستۆی حکومەتی هەرێمی کوردستانە کە هەشت مانگە، ئەوە سێیەم بودجەیە بێتە هەرێمی کوردستان هەر سێکەی چەند مانگ دواکەوتووە، کە ئەوەیان زۆرترین دواکەوتنی بەخۆوە بینیوە، ئەو ڕاپۆرتەی کە بەڕێزان لە لیژنەی دارایی ئامادەیان کردووە، بەڕاستی کۆمەڵێ پرسیاری باشیان کردووە، بەڵام وەکو لە ڕاستی دا ئەو پرسیارانەی یان ئەو وەڵامانەی کە داوایان کردبوو لە سەرۆکایەتی حکومەت بە شێوەیەکی ئینشائی داڕێژراوە، هۆکارەکەشی چیە؟ هۆکارەکەشی ئەوەیە لەبەر ئەوە ئەو لیژنەیە کە ئیش و کاری ئەوەیە بەڕاستی بێجگە لەوەی لە ناو پەرلەمان دا کە تاوتوێی بودجە دەکرێ، دەبێ لە دوای بودجەش سەردانی هەموو ئەو ئۆرگانانە بکات لە حکومەت، لە خاڵە سنوورییەکان، لە هەموو ئەو شوێنانەی کە داهاتی لێ دێتە ئەم هەرێمە، بۆ ئەوەی لە کاتێك دا کە ڕەخنەیەك دەگرن، پرسیارێك دەکات سەنەدی پێ بێت کە بەرامبەر بە حکومەت بەکاری بهێنێ، من داوا دەکەم تا ئێستا سەردانی چەند شوێنیان کردووە کە ئەوراقی ئەو داهاتانەی کە لەو شوێنانەیە، دۆکیومێنتەکانی تێدایە، چەندێکیان بینیوە؟ چەندێك ڕاستییەکانیان بۆ دەرکەوتووە؟ لەوانەیە ئەگەر کۆمەڵێ لە ڕاستییەکان دا بۆ دەرکەوتبایە خۆشیان هەندێك لەو پرسیارانەیان نەکردایە، یان ئەو پرسیارانەی کە وەڵام دەدرێتەوە ئەگەر ناڕاستن وەڵامی ڕاستیان پێ بوایە، بۆیە ئەوەش ڕەخنەیەکە کە بۆتە نەریتێك، لیژنەی دارایی کە دەبێ سەرتاپای سنوورەکانی هەرێم و دەزگاکانی بگەڕێ، بۆ ئەو شوێنانەی کە داهاتی دێتێ، بۆ ئەوەی هەموو دۆکیومێنتەکان وەرگرێ، بگەڕێتەوە پەرلەمان ولەلای خۆی هەبێ، لە کاتێك دا کە دەیەوێ موقارەنەیەك بکات، دەیەوێ بەراوردێك بکات، دەیەوێ ڕاستییەکی بۆ دەربکەوێ بگەڕێتەوە بۆ دۆکیومێنتەکانی خۆی کە ئەوە نیە بەداخەوە، بۆیە ڕاپۆرتەکان بەڕاستی هەر لەسەر شێوەی بەشێوەیەکی ئینشائی داڕێژراوە، هەر کەسێکیش بیەوێ دەتوانێ وەڵام بداتەوە موهیم یەك دۆکیومێنت بێ، ئێمە پەرلەمانین و ئەوەش حکومەتە بودجەی ناردووە، لە ڕاستی دا خاڵی ئەساسی لە نێوان ئێمە بریتی یە لە سەلماندنی ڕاستییەکان بە نووسراو، لە کاتێك دا ئەوە بەڕاستی زۆر کەمە بەداخەوە، من دێمە سەر بابەتێکی تر کە کورتهێنان بۆ لە حکومەتی هەرێمی کوردستان؟ لە کاتێك دا وەزارەتی دارایی و پلاندانان ئەو بڕە پارەیەی کە وەزارەتەکان داوایان کردووە، بەڕێزان ئەگەر پلانێك، من مەبەستم لەسەر پلانە لە هەرێمی کوردستان کە زۆرێك لە هاوڕێکانم باسی ئەوەیان کردووە، گلەیی و گازندەیان کردووە کە پلان نیە لەم هەرێمە، ئەگەر هەشبێ پلانێکی سەرپێیی و عابرە، دیراسە نەکراوە، یان نا دروستە، بەڵگەشم بۆ ئەوە ئەو گوژمەیەی کە وەزارەتەکان داوایان کردووە لە وەزارەتی دارایی کە بۆیان دابین بکرێ، لە 52٪ی ئەوەیان بۆ تەصدیق کراوە، موافەقەت کراوە، ئایا ئەو وەزارەتانە لەسەر ئەساسی گۆترە داوای پارە دەکەن لە وەزارەتی دارایی؟ مەنتیقیان چیە لە کاتێك دا 48٪ ئەو داواکارییانەیان لەلایەن وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانانەوە لێ بڕدراوە، کەواتە ئەگەر وابێ و

ئەوە حەقیقی بێ، ئەوە مەدروس بێ، کەواتە دەبێ ئەم وەزارەتانە تووشی شەلەل بن، کەواتە دەبێ نەتوانن کار بکەن، بۆیە من دەڵێم لێرەوە دەردەکەوێ چەند نازانن صیانە و بە شێوەیەکی نا مەنتیقی دارێژراوە داوای بودجەکانیان کردووە، بەڕێزان من دێمە سەر ساڵی دارایی کە یەکێکە لە کێشە هەرە گرنگەکانی هەرێمی کوردستان، بەڕاستی بێ چارەسەر دەمێنێتەوە، هەمیشە پاساویشی بۆ دروست دەکرێ، بڕیاردان لەسەر بودجە لە پەرلەمان دا کە نوێنەرایەتی خەڵکی کوردستان دەکات، یاساکانی پێ دەردەکات، بەڕاستی ئەوە متمانەیەکە دەدرێت بەو یاسایە، دەبێ حکومەتی هەرێمی کوردستان یان هەر حکومەتێکی تر، کە بودجەی بۆ تەصدیق دەکرێ، دەبێ ئەو متمانەیە لە دەست نەدات، ئەگەر هاتو تەجاوزی کرد یان موخالەفەی کرد، یان پێشێلکاری کرد لەو یاسایە، بەڕاستی پێویستە لێپیچینەوەی لێ بکرێ، چی لە سەرۆکی حکومەتەوە، چی لەو وەزیرانەی پێشێلکارییان کردووە، کە وەزارەتی دارایی بە نموونە لەسەری هەموویانەوەیە، بەڕێزان هەر یاسایەك دەردەچێ ئەو یاسایە کاری پێ دەکرێ، من دەمەوێ ئەو پاساوانە ڕەت بکەمەوە کە دەوترێ بۆچی بودجە دەوەستێت؟ لە 12/15ی هەموو مانگێك دا بە تەعلیماتێك بڕیار دەردەچێ بۆ وەزارەتەکان کە صەرفیاتە ئەساسییەکانیان دەوەستێ، 12/1 سەرف دەبێ، ئەوە بەڕاستی شەلەلێکی گەورەی دروست کردووە لە هەموو بوارەکان دا، کە یاسایەك دەردەچێ ئەو یاسایە یان یەکجار دەوەستێ و کاری پێ ناکرێ، یان ناکرێ کار بە بەشێکی بکەی و کار بە بەشێکی نەکەی، بۆیە ئەو مەنتیقە ڕەت دەکەمەوە کە دەڵێ دەبێ لەوێ بوەستین و کاری پێ نەکەین، واتا ئێمە بودجە ئێستا ئەوە ئەمڕۆ ئێمە 6/16 پێموایە بۆ مانگی حەوتیش ئەو بودجەیە ناچێتە بەر کار کردن، باشە ئێمە چەند مانگمان، کەواتە بۆ پێنج مانگ ئێمە تەصدیقمان کرد، ئەی ئەو حەوت مانگەی کە تەصدیقمان کردووە بۆ کوێ دەچێ؟ لە کاتێك دا مودەوەرەکان دیار نیە وەکو باس دەکرێ، دەڵێن هەیە بەڵام بە دۆکیومێنت پێویست دەکات بوترێ، بەداخەوە زۆر بەداخەوە کە وەزارەتی دارایی و پلاندانان کە ئێمە لەگەڵ ڕەقەم دا تەعامول دەکەین، کە بە ڕەقەم تەعامول دەکەین دەبێ بە نووسراوی ڕەسمی و بە ڕەقەم وەڵاممان بدرێتەوە، کە لە کاتێك دا ئەوانە نیە، داواکارم لە هەردوو بەڕێز ئەگەر وەکو هەیە با بیخەنە بەردەستی پەرلەمانتاران، لە کاتێك دا ئەم یاسایە بەشێکی کاری پێ دەکرێ، تا وەکو ئێستاش کە ئێمە لە ناو پەرلەمانین کاری پێ دەکرێ، وەکو ئەو بەشانەی کە کاری پێ ناکرێ، بەڕاستی ئەو بەشانەیە کە پەیوەندی بە ڕاستەوخۆی خەڵکەوە هەیە، وەکو پێشینەی هاوسەرگیری، پێشینەی خانووبەرە، زراعی، ئەو پارانەی کە دەدرێ بۆ پرۆژەی بچووك، ئەوانە بە زۆری ڕادەگیرێ، کاری ئەوانەی کە لە ناو یاساکە مەبەستن لەلایەن حکومەتەوە ڕاناگیرێ، کەواتە ئەم یاسایە ناکرێ کار بە بەشێکی بکرێ و کار بە بەشێکی نەکرێ، کەواتە ئەوە نامەنتیقیە، ئەو پارەیەی کە ئێمە تەصدیقی دەکەین لەو بودجەیەدا، بەڕێزان ئەو پارەیە متمانەی وەرگرتووە، ڕەصیدمان داناوە، کە بۆمان داناوە چ مەنتیقێکە کە ڕابگیرێ و سەرف نەکرێ، ئەگەر وەکو بوترێ ئەوە ساڵی دارایی، من پرسیار دەکەم لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەو یاسایەمان پێ بڵێ کە ئەوە دەوەستێنێ، لە یاسای کوردستانەوە و چی لە دەستووری عیراقیش دا، ئەو یاسای موازەنەی عیراقیش شتی

وای تیادا نیە، بەس تەنها بە تەعلیماتێك ڕادەوەستێ، من نموونەیەك دەخەمە بەردەست كە ئێمە لە وڵاتی ئەلمانیا پێشكەوتووتر نین، كە لە كاتێك دا بودجە تەصدیق دەكەن ئەوان، ئەگەرچی ئەوان پێناچێ تەئخیر بێ، بەڵام هەر وەكو ئیحتیاتێك كە ئەو بودجانەی تەصدیقی دەكەن لە دەستووری ساڵ 1949ی ئەلمانیا كە لە ماددەی 11 بڕگەی (1) ئاماژەی داوە بەوەی كە ئەو پارەیە لەبەر ئەوەی كە مەرصودە دانراوە لە بانق دایە هیچ مەنتیقێكی تێدا نیە تۆ بیوەستێنی، ئەبێ كاری پێ بكرێ بۆ ئەوەی ئیش و كاری خەڵك نەوەستێ و پرۆژەكانیش، بۆ نموونە لە بڕگەی (أ) دەڵێ (تنفيذ الإجراءات التي تم إقرارها قانونياً)، ئەوە هینی عەرەبییەكەی، خاڵی (ب) دەڵێ (الإيفاء بالإلتزامات القانونية)، كەواتە ئەو ئیلتیزاماتە قانونیە دەبێ بەردەوام بێ و نەوەستێ، بەڕێزان ئێمە ئەوە سێ ساڵە گوێمان لەوە دەبێ كە ئێمە لە ڕاپۆرتەكەی وەزارەتی دارایی دا بەڕاستی زۆربەی كاتەكان كەم و كورتییەكانی خۆمان دەخەینە سەر بەغداد، بەڕێز وەزیری دارایی كۆمەڵێك دۆكیومێنتی بەرز كردەوە بۆ ئێمە، كە ئێمە ئەوەمان كردووە لە ئەنجامی ڕەخنەی پەرلەمانتاران كەچی كراوە، نوێنەرەكانی ئێمە لە هەرێم یان لە بەغدا چییان كردووە؟ بەڕاستی ناكرێ ئەو دۆكیومێنتانە بەرز بكرێتەوە و نەدرێ بە پەرلەمانتاران، من داوا دەكەم لە سەرۆكایەتی پەرلەمان كە وەریگرێ و هەمووومان بە دەستمان بگات، داوا دەكەم لە وەزارەتی دارایی تەنها نووسراوەكانی هەرێم نەبێ كە بۆ بەغدا نراوە، وەڵامەكانی ئەوانیش بێ، بۆ ئەوەی بزانین چی گوزەراوە؟ ئەوان ڕەئیان چیە؟ بۆ ئەوەی بزانین ڕاستییەكان لە كوێدایە، بۆیە ئەوە بەراستی با بە موبهەمی و با بە هین نەمێنێتەوە، ئێمە ڕاستییەكانمان بۆ دەركەوێ، بۆ ئەوەی هەمووومان پێكەوە دیفاع لەو ڕاستییە بكەین، لە كاتێك دا ئێمە ئەو ڕەخنانە كە دەدەینە پاڵ حكومەتی فیدراڵ، بەڕێزان ئێمە با ئەوەمان لە بیر نەچێ، ئێمە بەشدارین، شەریكین لەو حكومەتە، ئەوەی كە بەڕێزان وەزیری دارایی كە باسی دەكات، ئەو غەدرەی كە لێمان دەكرێ، ئەو تەجازوەی لێمان دەكرێ، من بێگومانم لەوەی كە ئەو عەقلییەتەی شۆڤێنی لە عیراق دا تا ئێستا ماوە، بۆیان بكرێ ناهێڵن دینارێك بێتە هەرێمی كوردستان، بەڵام ئەوە بە خواستی ئەوان نیە، بە دەستوورە و بە قانونە و بە كۆمەڵێ ئیلتیزاماتە، چی لەسەر هەرێم و چی لەسەر ئەوان، بە خواستی ئەوان نیە، بە یاساش هەیە، لە كاتێك دا ئەم وتانەی بەڕێز وەزارتی دارایی لە حكومەتی هەرێمی كوردستان بەڕاستی لە نوێنەرەكانی خۆمان لە بەغدا، لە وەزیركانمان، لە سەرۆكایەتی كۆمار، لە پەرلەمان، لە ئەوانەی كە هەمانە، ئێمە بەشدارین لە حكومەتی عیراقی دا، ژمارەیەكی زۆر خەڵكمان لەوێ یە، تا ئێستا ئەم مەنتیقی قسە كردنە لەوێ گوێمان لێ نەبووە، داوا دەكەین داوایان لێ بكرێ بۆ ئەوەی ئەوان ڕوونكردنەوەمان بدەنێ، بە نووسراو ئاگادارمان بكەنەوە، بەڕێزان من پێم سەیرە بودجەیەك كە لەعیراق تێپەڕیوە كە ئێمە ئێستا بەڕێزان وەزارەتی دارایی ئەو هەموو ڕەخنەیەیان لەسەری هەبوو، كە هات دێتە ئێرە و هەموو ساڵ دووبارە دەبێتەوە، لە كاتێك دا ئێمە لە بەغدا جێگری وەزیری دارایی كوردە، لە كاتێك دا ئێمە لە چوار قۆناغ دا بۆمان هەیە تەحەفووز بكەین لە ئەو ناعەدالەتیانەی، ئەو ناحەقیانەی كە بە هەرێمی كوردستان دەكرێ، یەك/ لە وەزارەتی دارایی، دوو/ لە سەرۆكایەتی حكومەت، سێ/ لە پەرلەمان، چوار/ لە

سەرۆکایەتی کۆمار، یەعنی چوار تەحەفووزمان هەیە، بەڕێزان ئێمە وەکو کورد لەوێ، باشە ئێمە نەمانبینی ڕۆژێ لە ڕۆژان ئەم چوار جیهەتە بێن بڵێن ئەم تەحەفووزانەمان هەیە و بە گوێمان ناکەن و ئەوە قانونی یە، پاشان بەڕێزان لە ڕاستی دا ئەگەر ئەوە کێشەکی زۆر گەورەیە وەکو بەڕێزان باسیان کرد، نزیکەی هەشت ملیار دۆلاری ئێمە لە بەغدا گیری خواردووە، بەڵێ گریمان وایە، بەس ئێمە ئەم هەشت ملیارە کە گیری خواردووە، دووەم/ نابێ بپرسین لە نوێنەرەکانمان ئێوە چیتان بۆ ئێمە کردووە؟ نووسراوەکانتان بخەنە بەردەستی پەرلەمانی کوردستان، لە کاتێك دا بە پێی زانیارییەکانی من لە کاتی ئەو ڕۆژەی کە تەصدیقی بودجەی عیراق دەکرێ لە ئەنجومەنی وەزیران، لە کاتێکدا کە تەصدیقی بودجە دەکرێ لە ئەنجومەنی وەزیران، ئێمە لە حەوت نوێنەری کورد لە وەزارەتەکان و جێگری سەرۆك وەزیران، بەڕێزان یەك وەزیرمان لە ئەنجومەنی وەزیران بووە، یەك وەزیرمان لەوێ بووە کە لە کاتێك دا ئەوە چارەنووسی گەلی کوردستانی پێوە بەندە، ئەو وەزیرەشمان تەحەفووزی لەسەر بەشە بودجەی هەرێمی کوردستان نەکردووە، تەحەفووزی لەسەر بودجەی وەزارەتەکەی خۆی کردووە تەنها، کە بودجەی وەزارەتەکەی خۆی کەمە، بەڕێزان یەکێك لە هۆکارەکانی زیادبوونی بودجەی تەشغیلی، بەڕاستی گوێم لێ بوو بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی فەرمووی کە ئێمە یەکێك لە هۆکاری زیادبوونەکان ئەوەیە کە مووچەی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆمان زیاد کردووە، بەڕێزان ئەگەرچی ئێمە بودجەیەکی تەکمیلیمان بۆ هات، بەداخەوە بە دەنگ بیستوومانە چەندێکمان بۆ هاتووە، بەڵام وەکو ئێستا بە دۆکیومێنت نەسەلمێنرا کە چەندێك لە بەغداوە هاتووە، ئەوەی من ئاگاداری بوم وەکو لێژنەی تایبەتمەند، ئێمە کە پرسیارمان کرد، وتیان لەوێش دا کەممان بۆ هاتووە، بەش ناکات، وتمان بەچی پڕی دەکەنەوە؟ وتیان لەو 30 ملیارەی کە دامانابوو ساڵی پار بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان، پڕی دەکەینەوە، بەڵام ئەمڕۆ ئێمە شتی ترمان گوێ لێ دەبێ، لە کاتێك دا ئەو پارەیە ئێمە ئینتیخاباتمان نەکرد، دانرابێ بۆ ئەوە، داوا دەکەم بەڕێز وەزیری دارایی وەڵامی ئەوەمان بداتەوە و ڕاستییەکەمان پێ بڵێ.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان دەڵێ ئەوەمان بۆ دووبارە بکەوە زەحمەت نەبی بۆ وەزیری دارایی.

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە باسی لە بودجەی تەشغیلی کرد کە بۆچی زیادی کردووە؟ یەکێك لە هۆکارەکان زۆری باس کرد، بەس یەکێکیان ئەوەی من ئاگاداری بم پەیوەندی بە لێژنەکەی خۆمەوە هەیە، زیاد کردنی مووچەی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆی هێنایەوە بە نموونە کە زیاد بووە، ئەوەی ئێمە ئاگادار بووین بودجەیەکی تەکمیلیمان بۆ هات، مەبلەغێکی تەکمیلیمان بۆ هات، نازانین چەندە؟ بە هەر حاڵ وتیان نوقصانمان هەیە، وتمان چۆنی پڕ دەکەنەوە؟ وتیان 30 ملیار دامانابوو ساڵی پار، لە بودجەی ساڵی پاردا، بۆ ئێرە هەڵبژاردنی پارێزگاکان، هەڵبژاردنەکەمان نەکرد، لەوێ دەتوانین پڕی بکەینەوە، وەڵاممان بداتەوە جەنابی وەزیر، ئایا

ئەوە تا چەند ڕاستە؟ بەڕێزان ئەو کەم و کورتیانەی کە باس کرا، بەڕێز وەزیری دارایی ئەوە سێ ساڵە باس دەکرێ، بۆیە من لێرەوە داوا دەکەم و لە لێژنەکانیش دا چەندین جار داوامان کردەوە، ئێمە ئەو بەشە بودجەیەمان لە بەغدا دەبڕێ، ئێمە زۆر وەسیلە هەیە کە بەکاری بێنین، بە کارمان نەهێناوە، یەك باسی نوێنەرەکانمان کرد، دوو/ ئێمە لە ڕێگای دادگای فیدڕاڵییەوە ساڵی پاریش داوامان کرد لە بەڕێز وەزارەتی دارایی، هەروەها ئێمە لە وەزارەتی پێشمەرگەش داوامان کرد ساڵی پار، وەعدیشیان پێداین کە لە مەحکەمەی دەستووری، ئەوە وەزارەتی پێشمەرگە وەعدی پێداین، وەزارەتی دارایی وەعدی پێ نەداین، بەڵام داوامان کرد، کە ئێمە بۆ لە خەمی دەستوورین؟ ئەگەر ئێمە ڕەواین و لە حەقین بۆ هەڵلایەکی لەسەر دروست ناکەین؟ ئەوە کەم نیە، بەشە بودجەیەکی زۆر زۆرە، شتی گەورەی زۆر پێ دەکرێ، بۆیە من داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەمساڵ لەبەر ئەوە من بۆ خۆم بێ هیوا بووم لەوەی کە حکومەت بیکات، وەزارەتی پێشمەرگە بیکات، وەزارەتی پلاندانان بیکات، وەزارەتی دارایی بیکات، داوا دەکەم لە پەرلەمانی کوردستان ئەمساڵ ئێمە کۆمەڵێ محامی نیشتمان پەروەری دڵسۆزی شارەزا بگرین، لەسەر حیسابی پەرلەمان بەدواداچوونمان بۆ بکات لە مەحکەمەی دەستووری لە عیراق، بۆ ئەوەی ئەو ڕاستییانەمان لا ڕوون ببێتەوە، نەبێتە هۆی کێشەیەك لە ناو خۆمان دا کە بێ متمانەیی دروست بێ بەڕاستی، با ڕاستییەکەمان بۆ ڕوون ببێتەوە، ئەگەر پەرلەمانیش نایکات من داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان بەڕاستی ئەوە بکات، بەڕێزان لە داهاتی هەرێمی کوردستان من ڕەخنەیەکی زۆر گەورەم هەیە، لە کاتێکیش دا کە قسە دەکەم بە بەڵگەوە دەتوانم بیخەمە بەرچاوی بەڕێزتان، من ئەوەی کە باسی دەکەم بەڕاستی باسی خاڵە سنوورییەکان دەکەم، کە ئێمە لە هەرێمی کوردستان نزیکەی شەش تا حەوت دەروازەی سنووریمان هەیە، بە هەردوو مەتارەکەوە تەبعەن، بۆیە من کۆمەڵێ بەڵگە و دۆکیومێنتی ڕەسمی دەخەمە بەردەستی هەموو پەرلەمانتاران و هەموو هاووڵاتیان کە بە چاوی خۆیان ببینن، ئەوەی کە من دەیخەمە ڕوو زیندووە، بە مۆری زیندوو، بە تەوقیعی زیندوو، ژمارەی یەك بە یەکی تەنکەرەکان و ژمارەی پارێزگاکان دەخەمە بەردەستی بەڕێزتان، لەو دۆکیومێنتانەی کە دەیخەمە بەردەستتان ئەوانەی تێدایە، چەند تەنی بار کردووە و چەند کیلۆی بار کردووە؟ هەروەها چەند بەرمیلە؟ سەر بە چ کۆمپانیایەکە؟ لە چ ڕۆژێك دا و لە چ سەعاتێك دا نەوتیان بردووە؟ لە چ مەرزێکەوە چوون؟ ژمارەی وەصلەکانی لەسەرە، ناوی کارمەندی خەزنەداری لەسەرە، ناوی فەرمانبەری وردبینی وەصلەکانی لەسەرە، جۆری مادده کە هەڵیان گرتووە، نەفتاو، کۆندێس، نەوتی ڕەش کە نووسراوە، ئێمە گریمان باوەڕمان هێنا بەوەی کە دوکەڵ هەیە بێ ئاگر، کە نابێت، وتمان نەفتاومان هەیە، کۆندێسمان هەیە، نەوتی ڕەشمان هەیە، بێ نەوتی سپی، بێ بەنزین، کە ئەوە حیسابی دەکەم، بەڕێزان من ئەم خشتەیە دەخەمە بەردەمی پەرلەمانی کوردستان و داوا دەکەم بەراستی لێژنەیەکی تەحقیقی لەسەر ئەم بابەتانە پێك بێ بۆ هەموو سنوورەکان، ئێمە ماوەیەك پێش ئێستا نزیکەی 50 پەرلەمانتار داوامان کرد لێژنەی لێکۆڵینەوە پێك بێت لە پەرلەمانی کوردستان بەڕاستی، داوای لە ئێمە کرد لەبەر ئەوە بەڵگە نیە دۆکیومێنت نیە، بۆیە ئێمە ناتوانین،

بەڕێزان، ئەوە هی یەك ڕۆژە، ئەوە هەمووی هی یەك ڕۆژە، ئەوە 355 وەصلە كە ئەوە هی یەك ڕۆژە بەڕێزان، (حي) بە تەوقیع، بە مۆری حەقیقی، داوا دەكەم لە ئیعلام نزیكی بكاتەوە بەڕاستی، بۆ ئەوەی خەڵكی خۆمان ببینن، ئەوە هی یەك ڕۆژە، تەنكەرەكانی یەك ڕۆژە بەڕێزان كە من دەستم كەوتووە، 355 وەصلە، بەو ڕاستییانەی كە وتم ئێستا هەمووی تێدایە، هەر هەمووی تێدایە، ئەوەش كە 700، ئەوە بچووكم كردۆتەوە، ئیستینساخم كردووە، ئەصلییەكانم لەلایە، دەتوانم 5500 تا 6000 وەصل لەمانە بخەمە بەردەستی ئەو لیژنەیە، بۆ ئەوەی لێكۆڵینەوە بكات، ئەوە هەر لە وەصلێك دا دوو تەنكەر ڕۆیشتووە بەڕێزان، هەر لە یەك وەصل دا دوو تەنكەر ڕۆیشتووە لەوە، ژمارەی تەنكەرەكەش شارەكەی، هەمووی، سەعاتەكەی، كە ئەو هەشت بەڵگەیە كە وتم هەمووی تێدایە، دەیخەمە بەردەمی پەرلەمانی كوردستان بۆ ئەوەی لیژنە پێك بهێنێ كە داوای لیژنەی كردبوو، ئێستا تەنها دیراسە و ڕوونكردنەوە لەسەر یەك ڕۆژ باس بكەم، كە ئەوە لەلایەن كۆمپانیاكانی كۆرمۆر و پەیوەند و عیراق ئۆیل و سەهەند و ئەناناسەوە دەبرێ، لە سنووری مەرزی پەروێزخان، بەڕێزان، ڕۆژ/ 2011/9/12، بڕی تەن/ 80 كە براوە 6669 تەن و 53 كیلۆ، كە دەكاتە 3347 بەرمیل و 65 لیتر، نرخی هەر یەك تەن لە نەوت دا، بە پێی قسەی خۆیان 680 دۆلارە، بە دۆلار قسە دەكەم، بڕی پارەكەی دەكاتە (455280) چوار سەد و پەنجا و پێنج هەزار دوو سەد و هەشتا دۆلار، بەڕێزان، ئەوە تەنها بۆ نەفتە كە یەك، كۆندێس كە جۆرێكی موشتەقاتی نەوتە، هەر لە هەمان ڕۆژ حەوت سەد و پێنج تەن ڕۆیشتووە، بەرپرسیارم لەسەر ئەو قسانەی دەیكەم، وەصلی حەقیقی یە ئەوە، نرخی یەك تەن/ 680 دۆلارە، كە كە دەكاتە (479400) چوار سەد و حەفتاو نۆ هەزار و چوار سەد دۆلار، نەوتی ڕەش/ (6921) تەن و 890 كیلۆ، نرخی یەك تەن نەوتی ڕەش/ 408 دۆلارە، كە دەكاتە 282413 دوو سەد و هەشتاو دوو هەزار و چوار سەد و سیانزە دۆلار، كۆی گشتی لە یەك ڕۆژدا بەڕێزان، ئەوە گومرگەكەی لەگەڵ نیە، ئەوە تەنها ئەو نرخەیە كە پێی دەكرن لە حكومەت و دەیبەنە سنوورەكانی تر، یەك ڕۆژ (3758811) سێ ملیۆن و حەوت سەد و پەنجا و هەشت هەزار و هەشت سەد و یانزە دۆلارە، بەڕێزان، كۆی ئەوانە لە ڕۆژێك دا كە زەرب، یان جارانی 30 دەكەی پاشان زەربی دەكەی كە ڕەتی سێ سەد و شەست ڕۆژی دەكەی، سێ سەد و شەست و پێنج ڕۆژیشە، بەس سێ سەد و شەست ڕۆژ، دەكاتە لە ساڵێك دا ئێمە ئەو داهاتەی كە من باسی دەكەم لەو سنوورەی كە من باسی دەكەم، لە كاتێك دا لەو سنوورە ڕۆژانە 430 تا 500 تانكەر دەچێ، لە كاتێك دا ئەوەی كە من حیسابم كردووە 355 تەنكەرە لەبەر خاتری ئەوەی وەصلە حەقیقییەكانم لەلایە كەوا دەڵێم، بە بێ گومرگەكەی دەكاتە یەك ملیار و سێ سەد و شەست و چوار ملیۆن و سەد و بیست و پێنج هەزار و پێنج سەد و حەوت دۆلار، ئەوە لە ساڵێك دا بەڕێزان، من دەپرسم ئەو داهاتە لە كوێ یە؟ ئەوە لە یەك مەرزەوە ئەوەیە، لە كاتێك دا پێمواية ئەم مەرزە دەرەجە 3 یان دەرەجە 2 وە لە هەرێمی كوردستان دا لە مەرزەكان دا، نازانم بە بێ بەراورد كردن لەگەڵ مەتارەكان، لە مەرزە سنووریەكان با بڵێم، بەڕێزان، چەندین دیراسەی ترم لەلایە بە هەمان شێوە وەك ڕۆژەكانی تر، ئەوانە، بۆیە بەڕاستی من داوا دەكەم لە سەرۆكایەتی پەرلەمان

لیژنەیەکی لێکۆڵینەوەی تەواو پێك بهێنێ بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستییانە، بەڕێزان، لەو تەنەکەرانەی کە باسمان کرد، هەر تەنکەرێك بیست و هەشت تەن هەڵدەگرێ بە موعەدەلی، هەر تەنێك پێنج هەزار دیناری تەبعی عیراقی گومرگەکەیەتی، جا ئەوە کە زەربی دەکەی بە ئەو تەنکەرانەی کە باسمان کرد نزیکەی لە ڕۆژێك دا شەست ملیۆن و دوو سەد هەزار بە پارەی عیراقی دەکات، ئەوە کە باسم کرد بێجگە ئەوە بوو، ئەوەم نەخستۆتە سەر ئەو ملیارەی کە باسم کرد، بۆیە بەڕاستی ئەوە دەمانگەیەنێتە قەناعەتێك ئەو داهاتەی کە لە هەرێمی کوردستان باسی دەکرێ زۆر زۆر کەمترە لەوەی کە دەخرێتە بەردەستی پەرلەمانتاران و نوێنەرەکانی خەڵك، بەڕێزان دێمەوە سەر ئەوەی کە بەڕاستی پشتگیری لە برای بەڕێزم کاك سالار دەکەم کە باسێکی باشی گەرمیانی کرد و ئەو کەم و کورتیانەی کە لە گەرمیان هەیەن گەرمیان وەك گەورەترین ناوچەی کارەساتبار لە کوردستان، پێویست بوو حکومەتی هەرێم زیاتر گرنگی پێ بدا و زۆرترین پرۆژەی بۆ ئەو ناوچانە دابنایە، لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان، بەڵام بەداخەوە بیست و حەوت پرۆژەی بۆ دانراوە، ئەوە بەبێ چەمچەماڵ، چەمچەماڵ نۆ پرۆژەی بۆ دانراوە، ئەو بیست و حەوت پرۆژەیە مەبەست لە ئیدارەی گەرمیانە تەنها، کە لەگەڵ فراوانی ناوچەکە و ژمارەی دانیشتووان دا زۆر ناکۆکە، لەگەڵ ئەوەی کە ئەوەی برای بەڕێزم کاك سالار باسی کرد، ئەو کێشەیەی کە باس کرا، کەلار هەیەتی، لەگەڵ کفری هەیەتی، چەمچەماڵ هەیەتی، ژمارەیەکی زۆر لە دانیشتووانی سنووری خانەقین و سنوورەکانی تر کە هاوسنوورن لەگەڵ ئەو سێ قەزایە، بەڕاستی لەم قەزایانە دادەنیشن، بەڵام فۆرمی خۆراکیان لەو قەزانایە، بۆ نموونە لە شارێکی وەکو خانەقین نزیکەی پەنجا هەزار کەس فۆرمی خۆراکی لە خانەقینە، بەڵام دانیشتووی کەلارە، بێجگە لە ناوچەکانی جەبارە و قەرتەپە و ئەوانە کە نزیکەی حەفتا و پێنج هەزار تا حەفتا و شەش هەزار نفوس لە کەلار دادەنیشێ، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دا بە پێی ژمارەی دانیشتووان ئەو حیسابەی بۆ ناکرێ، چەمچەماڵیش هەمان کێشەی هەیە، کفریش هەمان کێشەی هەیە، تکا دەکەم لیژنەیەك پێك بێ بۆ ئەوە، بە بێ ئەوەی هێشتا ڕەچاوی ئەو هەموو کارەساتەی تر بکەی کە پێویست دەکات دەست بگرێ بە گەرمیانەوە، بۆ ئەوەی چارەسەر بکرێ، بەراستی ناکرێ بەس لە ڕاگەیاندنەکانەوە گۆرانی بە بالاوە بلێین، بۆیە پێویست دەکات ناکرێ گەرمیان بە دوو سەد و سی و شەش هەزار کەسەوە کە بەس سنوورەکەی خۆی، بێجگە لەوەی کە هەندێك خانەقینی دێتە سەر هەندێ پرۆژە، شوێنەکانی تریشی لە دەستە، بیست و حەوت پرۆژەکە بە کۆی پرۆژەکان هەمووی 57 ملیارە تەبعەن ئەوە بەبێ چەمچەماڵ، ئەگەر چەمچەماڵی بێتە سەر دەکاتە سی و حەوت پرۆژە کە حەفتا و سێ ملیار دەکات، بەڕاستی زۆر کەمە، کە پرۆژە لە 90٪ی ئەنفال لەو سنوورەیە، بۆیە داوا دەکەم خەمێکی ئەوە بخورێ، کاری لەسەر بکرێ، سەرباری ئەوانە بەڕێزان، عەفوو، بە پێی ئەو ژمارەیەی کە من باسم کرد ئەگەر خاتری ئەوەش نەگیرێ کە کارەساتبارە، کە هاوسنوورە لەگەڵ ناوچەکانی کێشە لەسەر و ئەوانەی کە ئەویش بەڕاستی کاریگەری خۆی هەیە لەسەری، نزیکەی 70 بۆ 80 پرۆژەی دەبوایە بەربکەوتایە، لە کاتێك دا پرۆژەکانیشی بچووکە، بەڕێزان سەرباری ئەو نەهامەتیانەی کە باسم کرد ئەمساڵ گەرمیان بە

تایبەتی تووشی وشکەساڵییەکی زۆر خراپ بووە، جوتیارانی گەرمیان ئەوەی کە دەیمی کردبێ بەڕاستی بەرهەمی هەڵنەگرتۆتەوە، من داوا دەکەم بەڕاستی پەرلەمانی کوردستان ڕێژەیەك پارە دابنرێ بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو جوتیارانەی کە هیچ نەبێ بنەتۆیان بۆ بگەڕێتەوە، ئەو خەسارەی کە کردوویانە پێیان بدرێتەوە، لەبەر ئەوە کەس هیچی دەست نەکەوتۆتەوە، سەرەڕای ئەوانە بەڕێزان ئیدارەی گەرمیان بەڕاستی پێویستە گرنگییەکی زیاتری پێ بدرێ، هەمووومان دەزانین کە چ کێشەیەکی سیاسی و نیشتمانی هەیە لەو سنوورە، لەسەر ئیدارەی گەرمیان بەراستی قورسایی هەیە، بۆ ئەوەی ئێمە هاووڵاتیانی کوردی ئەو ناوچانەی کە کێشە لەسەرەکان بەڕاستی کۆچ نەکەن ئەوندەی تر سەرباری بارە ئەمنییەکەی کە بەسەریانەوەیە، خزمەتگوزاریش بۆتە کێشەیەکی گەورەتر بۆیان، کە کۆچ دەکەن، بەڕاستی ئەوە لە ڕووی سیاسییەوە زۆر کاریگەری دەبێ لەسەر جێبەجێ کردنی ماددەی 140، ئەگەر وەکو بەڕێزان ئێمە بمانەوێ پارێزگاری لە سنووری هەرێمی کوردستان بکەین، بەڕاستی دەبێ پارێزگاری لە سنووری حەقیقی هەرێمی کوردستان بکەین، کە کێشە لەسەرەکانە، بۆ نموونە ئێە بەڕاستی بمانەوێ پارێزگاری لە کەلار بکەین، دەبێ پارێزگاری لە سەعدیە بکەین، لە مەندەلی بکەین، لە جەلەولا بکەین، لە جەبارە بکەین، لە قەرەتەپە بکەین، لە خانەقین بکەین، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین ئەو ناوچانەی کە ئەصلی ڕەسەنی کوردین بگەڕێنەوە سەر شوێنەکانی خۆیان، بۆیە داوا دەکەم بەڕاستی ئەو ڕێژە پارەی کە دانراوە بۆ سەرتاپای ناوچە کێشە لەسەرەکان کە 52 ملیارە، بەراستی زۆر کەمە، داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان بەڕاستی بودجەی ئەوانە زیاد بکات، لە دواتر دا من جێی بۆ دەکەمەوە لە بابەتێکی تردان کە پێویست دەکات بۆی دابین بکرێ، 52 ملیار بۆ هەموو ناوچە کێشە لەسەرەکان زۆر کەمە، بەڕاستی داوا دەکەم زیاد بکرێ، بودجەی ئیدارەی گەرمیانیش بخەنە سەر بودجەی ئیدارەی گەرمیان بۆ ئەوەی ئەو ناوچانە بەڕاستی ئەگەر وەکو کەسێکی ئێمە بچێتە ئەوێ وا دەزانێ ئەوە لەو وڵاتە نیە، بڕۆیتە جەبارە، قەرەتەپە، مەندەلی، بڕۆیتە سەعدیە، جەلەولا، حەمرین، بەڕاستی پێویست دەکات، خانەقین هەندێکی بۆ کراوە، ئەگەر چی کەمە، ئەویش ناو شارەکەی گرتۆتەوە، قەزا و ناحیەکانی نەگرتۆتەوە، بەڕێزان دوێنی لە میانەی قسەکان دا بەرێز وەزیری پلاندانان بەڕاستی من ئەو پرسیارانە ئاراستەی بەڕێزی دەکەم، کە داوای لە ئێمە کرد بەڕاستی پرۆژەکانمان بدەنێ بە ئەرقام، ئەو پرۆژانەی کە دووبارە بۆتەوە، ئەو پرۆژانەی کە بودجەی بۆ تەرخان نەکراوە، یان وەکو ئەو پرۆژانەی کە خەلەل و ئەوانەی تێدایە، من تەنها وەکو لیژنەی ناوخۆ دەیبەمەوە سەر بڕگەی (16)، (17)، (18)، (19) کە ئەوە بریتی یە لەو خانووانەی کە دروست کرا بۆ 42 ناحیە، لە سنووری ئیدارەی سلێمانی و گەرمیان، ئەوانە یەکی بیست خانووی بۆ دانراوە، یەکیان بۆ مودیری ناحیە، ئەوی تریان بۆ بیست موەزەڤی تر، بەڕێزان لە 2008 و 2009وە ئەو خانووانە تەواو بووە، لە 2010 بیست و دوویان جارێکی تر دانرایەوە لە 840 خانووەکە، داوامان کرد، ئیدارە مەحەلی وتیان پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، پارێزگا وتیان ئێمە داوامان نەکردووە، ناحیەکان وتیان ئێمە داوامان نەکردووە، هەر پارەی بۆ دانرایەوە، ساڵی پار شەش دانەیان پارەیان بۆ دانراوەتەوە، ئەمساڵ جارێکی تر لە

2012 ناحیەی بەکرەجۆ و باسنێ، بەڕاستی جارێکی تر پارەی بۆ دانراوەتەوە، لە کاتێك دا ئەوە پێنج، شەش ساڵە ماڵی تێدایە، نازانم بۆچی لە بودجە نابێتەوە ئەم ژمارانە؟ بڕگەی یەك لە پرۆژەکانی 2012 دروست کردنی بینایەکی تایبەت بە مێوانان، (دار الضیافة)، بەڕێزان لە ڕاپۆرتی لێژنەی ناوخۆدا هاتووە کە داوا کراوە ئەوەی کە وەزارەتی ناوخۆ داوای کردووە بە زیادەوە، یەعنی پشتگیری کراوە، بەڵام پرۆژەیەك هەیە بە ناوی پرۆژەی، پەنجا و چوار، پرۆژەی ساڵی پار جێبەجێ نەکراو بۆ وەزارەتی ناوخۆ بەڕێزان، لە کاتێدا پێمان ناڵێن ئەوەی کە جێبەجێ نەکراوە بۆ ئەو پێداویستییانەی کە پێویستە کە داوای سەد بینای مەرکەز و بینای تر دەکەن، بۆ ئەوانە ناتوانن جێبەجێ بکەن و لە کاتێکدا زەرووراتی تریان هەیە کە پارەی بۆ تەرخان کراوە، داوا دەکەن پارەی زیاتری بۆ تەرخان بکرێ؟ بۆیە ئەمساڵ پێویست دەکات تەقەشوف بکەین وەکو بەڕێزان وتیان، من بڕگەی یەك لە بودجەی ئەمساڵی 2012، عەفوو پرۆژەکان، بڕگەی یەك/ دروست کردنی بینایەکی تایبەت بە میوانان (دار الضیافة) لە بڕگەی یەك دا، لە 2011 جارێکی تر دانراوەتەوە، لە 2012 دانراوەتەوە، کە یەك ملیاری بۆ دانراوە، لە کاتێك دا دەپرسین کاکە ئێوە کە داتانناوە بۆ جێبەجێی ناکەن؟ دەڵێ وەڵلا ئەرزەمان نەبووە، بەڕاستی ئەوە چ مەنتیقێکی تێدایە؟ تۆ ئەرزت نەبووە چۆن پرۆپۆزەلت بۆ کردووە؟ چۆن توانیوتە ئەوە بکەی؟ لە کاتێك دا دوو ساڵە داتناوە، هێشتا ئەمساڵیش هەر دەست بەکار نەبووە، ئێ باشە کاکە ئەوە سێ مەرکەزی پۆلیسی پێ دروست دەکرێ، نۆژەنکردنەوەی باڵەخانەی کتێبخانەی گشتی هەولێر، بەڕێزان، چ پەیوەندییەکی بە وەزارەتی ناوخۆوە هەیە؟ لە کاتێك دا لە 2009دا دەست بەکار بووە، نۆژەنکردنەوە لە 2009 دەست بەکار بووە، لە بڕگەی 4ی ساڵی پاریش دا هەر دووبارە هاتۆتەوە، کە دوو ملیار و حەوت سەد و شانزە ملیۆنی بۆ تەرخان کردووە، بڕگەی 4 گۆڕینی کۆگا و سەب کردنی ڕێگاکانی نێوان خاڵی پاسەوانی لە بڕگەی 11ی پاریش دا هاتۆتەوە، دەست بەکار نەبووە لە ساڵی پار، لە بڕگەی 5 دا دروست کردنی بنکەی پۆلیسی عەنکاوە لە بڕگەی 12 لە ساڵی پاردا هاتۆتەوە جارێکی تر، هێشتا دەست بەکار نەبووە، ئێ ئەگەر ئەوە زەرووریاتە، بۆ دەست بەکار نابن؟ لە کاتێك دا ئەوە، بارەگای بەڕێوەبەرایەتی پۆلیس بڕگە 13 لە بڕگەی 20 ساڵی پاردا هاتووە، دوو ساڵە تازە نووسراوەتەوە، تەندەرین یەك ملیاری بۆ دانراوە، بڕگەی 14 دروست کردنی فەرماندەی پۆلیسی مەشق و یاری یەك ملیاری بۆ دانراوە، پار ئەڵێ ئیحالە نەکراوە، ئەمساڵ دەڵێ لە تەندەرینە، بە هەمان شێوە بڕگەی 13 و بڕگەی 14 و ژمارەیەکی زۆر بڕگە دەتوانم خۆم بیدەم بە دەست بەڕێز وەزیرەوە، بڕگەی 38 دروستکردنی باڵەخانەی دادی تێهەڵچوونەوەی هەولێر، دادوەری، من دەپرسم چ پەیوەندییەکی بە وەزارەتی ناوخۆوە هەیە؟ بەڕێزان لە کاتێك دا ئێمە وەزارەتی دادمان هەیە، ئەنجومەنی دادوەریمان هەیە، بودجەشیان بۆ تەرخان کراوە، ئەگەر وەزارەتی ناوخۆ پارەی ئەوەندە زۆرە کاری باشی پێوە دەکات بۆ وەزارەتەکانی تر، ئەوە ژمارەیەکی کەم نیە، 12 ملیار و نیوی بۆ دانراوە لە 2010 دەست بەکار بوونە، ئێ باشە کاکە دادگای تێهەڵچوونەوە چ پەیوەندییەکی بە وەزارەتی ناوخۆوە هەیە؟ داوا دەکەم بەڕاستی ئەو بودجەیەی کە تەرخان کراوە، زۆرە، کەچی لە پرۆژە بەردەوامەکانی ناوخۆ

جارێکی تریش هاتۆتەوە، بڕگەی 34 دروست کردنی عەنباری کۆنکریتی ئاو لە بانقی گەشت و گوزاری ڕەواندوز، ئێ چ عیلاقەی بە گەشت و گوزارییەوە هەیە؟ وەزارەتی ناوخۆ ئەگەر پارەی ئەوەندە زۆرە با بینا ئەساسییەکانی خۆیان، کە ئێمە نوێنەرەکانیان هاتن، 50 نوێنەر بوون، بەڕاستی هەموویان هاواریان دەکرد کە وەزعیان زۆر خراپە، لە کاتێك دا ئەوەش هەیە لە بودجەکە، بڕگەی 5، 7، 8 هۆڵی وەرزشی لە قالاوە، دروست کردنی یاریگای رانیە، مەلەوانگەی ئۆلۆمپی دانراو لە بەختیاری، من دەپرسم ئەوانە چ پەیوەندییەکیان بە وەزارەتی ناوخۆ هەیە، دەست بەکاریش نەبوونە، لە بڕگەی 8 و 10 و 14 دا دوو ساڵە دادەنرێتەوە، پرۆژەیەکی تر کە لە 2011 لە پرۆژە بەردەوامەکانە لاپەڕەی 35 بڕگەی 5 دانانی بەستنی هێڵی 132 کەیڤی بۆ بەستنی وێستگەی کەلار، هێڵی باشووری سلێمانی بە بەرهەمهێنانەکانی چەمچماڵ 140 کیلۆمەترە، وەزارەتی کارەبا 360 ڕۆژی بۆ دانراوە لە کاتێك دا کە 43 ملیار و 400 دیناری بۆ دانراوە، بەڕێز وەزیری پلاندانان، گوژمەی پێویست لە 2011 (17) ملیار و 360 ملیۆنی بۆ دانراوە، لە کاتێك دا ساڵی پار دەست بەکار نەبووە و سفرە، ئەمساڵ جارێکی تر لە 2012 داوای بیست ملیاری تر دەکەن، داوا کراوە، بەڕێزان ئەگەر ئەمساڵ داوای بیست ملیار دەکەن ساڵی پار حەڤدە و سێ سەد و شەستی بۆ دانراوە، بۆی دانراوە، ئەی ئەو حەڤدە و سێ سەد و شەستە چووە کوێ تا ئەمساڵیش بۆی دابین دەکەی؟ لە کاتێك دا هیچیشی لێ صەرف نەکراوە بە پێی ڕاپۆرتی خۆتان، بەڕێزان باس لەوە کرا کە ژمارەیەکی زۆر هێزی چەکدار لە هەرێمی کوردستان دا بەڕاستی هەیە، بەردەوامیش لە زیادبووندایە، بەڕێزان ئێمە لەو کاتەی کە یەك ئەندامی هێزە چەکدارەکان دادەمەزرێنین وەکو ئەوە وایە دوو کارمەند تا سێ کارمەندی مەدەنیمان دامەزراندبێ، یەك کارمەندی ئاسایش یان پۆلیس دوو مووچە، دوو مووچە و نیو، تا سێ مووچەی یەك مەدەنی دەبات، بەڕاستی هێزێکی زۆرمان هەیە فائیز، من دەپرسم یەعنی لە وەزارەتی ناوخۆ ئێمە بەس تەنها ژمارەی بەرگری و فریاکەوتن لەگەڵ هێزی زێرەڤانی کە ئەم دوو هێزە تا ئێستا نە یاسایەکیان هەیە، نە نیزامێکیان هەیە، نە پێناسەی یاساییان هەیە، کارەکەیان چیە لە ڕووی ئیدارییەوە؟ وە چی دەکەن؟ ئەوانەیان نیە، 70 هەزار چەکدارن، لە کاتێك دا وەزارەتی ناوخۆ دەتوانێ زۆر بە ئاسانی داوای کردووە دەڵێ 45 وێستگە پاسەوانی نیە، ئەی ئەوانە پاسەوانن، زێرەڤانی پاسەوانن، فریاکەوتن پاسەوانە، لە 70 هەزار تۆ نەتتوانی 45 وێستگە کە لەوانەیە یەکی چوار کەسی پێویست بێ، سێ کەسی پێویست بێ بۆ دابین کردنی، ئەوە کراوەتە بیانوو بۆ ئەوەی 2700ی تریان بۆ موافەقە کراوە کە داوای شەش هەزار و پێنج سەد و قسوریان کردووە، بەڕێزان ئەوە بەڕاستی ئەو شێوەیە نابێ، تەنها گواستنەوە لە نێوان ئەم هێزانە بۆ 10 ساڵی تر ئەم وەزارەتە پێویستی بە یەك کارمەند نابێ، ئەگەر ژمارەیەکی کەمی بۆ دابنرێ، هەندێ حاڵەتی تایبەتن بەڵام ناکرێ بەڕاستی ئێمە تا ئێستا بە نازداریش تەعامولمان لەگەڵ دا کردوون بەڕاستی، ئەوە دوو ساڵە ئێمە هیچمان نەوتووە، هەر چیان وتووە بۆمان کردوون، بەڵام ئیتر کاتی خۆیەتی بودجەکەمان بەو شێوە نیە، بۆیە پێویست دەکات بەڕاستی ئەوە سنوورێکی بۆ دابنرێ، یان ئەو پارەی کە دابین کراوە کە بگەڕێتەوە بۆ کاری تر، ئەو ژمارە دامەزراندنەی لە بۆ ناوخۆ، بۆ ئەنجومەنی

ئاسایش کە 400 کەسی بۆ دابین کراوە، لەگەڵ ئاسایش بەڕاستی هەموویان 3400 کەس موافەقەتی بۆ کراوە، بەڕێزان 3400 کارمەندی ئاسایش و پۆلیس، واتا نزیکەی 10 هەزار مەدەنی پێ دادەمەزرێنی، لە کاتێك دا ئێمە وەزارەتی تەربیە، وەزارەتەکانی تر زۆر پێویستیان بەو میلاکاتانە هەیە، کە ئەوان زیادەیان هەیە، ئەوان نوقصانیان هەیە، بۆیە لە ڕووی ئەمنیشەوە هەرێمی کوردستان شوکر لە حاڵەتێکی باش دایە، زۆر پێویست ناکات، ئەو پارەیەی کە داوا کراوە بۆ سەرۆکایەتی هەرێم، بەڕێزان، بەڕاستی پارەیەك داوا کراوە بۆ سەرۆکایەتی هەرێم کە پارەیەکی زۆر خەیاڵییە، لە کاتێك دا کە وەزارەتی دارایی لە 134 ملیار و 864 ملیۆنی موافەقەت کردووە، جارێکی تر وتیان هەڵە ڕوویداوە، کردیان بە سێ ئەوەندە، بەڕاستی ژمارەی ئەو بودجەیەی کە دانراوە بۆ ئەنجومەنی ئاسایش لە کاتێك دا بەڕێزان ئەنجومەنی ئاسایش ئێمە یاساکە لەم پەرلەمانە تەصدیقمان کرد، دەزگایەکی ڕاوێژکاری یا دەزگایەکی ئیجرائی یاسایی نیە، مەیدانی نیە، ڕاوێژکارییە، واتا لە شوێنێك بارەگایەکی دەبێت، لە دوو شوێن بارەگایەکی دەبێ، ئەم هەموو بودجەیەی ئەگەر موقارەنە بکەین بە ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە نزیکەی 30 هەزارە، بودجەکە لە یەك نزیك دەبێتەوە کە فەرقێکی زۆر کەمی هەیە، لە کاتێك دا دەزگاکانی ئاسایش ئێمە دەزانین هەزاران بنکە و بارەگایان هەیە، دەیان هەزار کاری مەیدانیان هەیە، ئیجرائات دەکەن، 30 هەزار کەسیشن، لە کاتێك دا ئەنجومەنی ئاسایش شەش هەزار کەسن ئێستا، بە چوار سەدەکەوە دەبنە شەش هەزار و شەست و حەوت کەس، بودجەکەیان ئەگەر موقارەنە بکەی ژمارەیەکی زۆر کەم، لە کاتێك دا ڕاوێژکارییە، پێکهاتووە لە چی ئەم ئەنجومەنی ئاسایشە؟ پێکهاتووە لە سێ، چوار بەش، کە هەموویان خۆیان لە سێکتەرەکانی خۆیان، لە وەزارەتەکانی خۆیان دا بودجەیان هەیە، بۆ نموونە پێك دێ لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئیستیخباراتی سەربازی کە ئەوە لە وەزارەتی پێشمەرگە خۆی بۆ خۆی بودجەی هەیە، پێك دێ لە دەزگای ئاسایش کە ئەوە دەزگای ئاسایشە 29 هەزار و سێ سەد و قسوورە، کە ئەوە بودجەی خۆی هەیە، پاشان پێك دێ لە دەزگای زانیاری و پاراستن، کە ئەوانە بۆ خۆیان تەشکیلەیان هەیە، میلاکیان هەیە، ئەو شەش هەزارە میلاکی ئەوانەیە کە چوونەتە سەر ئەوێ، بۆیە ئەوە دەزگایەکی مەیدانی نیە، بۆیە ئەو پارەیە زۆرە، من داوا دەکەم دوو سەد ملیار بەڕاستی لەو پارە بگەڕێنرێتەوە، بۆ ئەو خەلەلانەی کە باسمان کرد، بۆ ناوچە دابڕێنراوەکان دابنرێ، بۆ وەزارەتەکانی تر دابنرێ، بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان دابنرێ، لە کاتێك دا ئەوە بودجەیەکی زۆرە بەڕاستی، بە هەدەر دەچێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو پارەیە بەڕاستی پەرلەمان موافەقەتی لەسەر نەکات، کە 318 ملیار و 150 ملیۆن داوا کراوە بۆ ئەنجومەن، بەڕێزان، بۆ شەش هەزار کەس، من قسە لەسەر بەڵگەیەکی تری داهاتەکان دەکەم لە هەرێمی کوردستان، ئەگەرچی باس کرا لەلایەن بەڕێز کاك شێرزاد و خوشکی بەڕێزم نەسرین خانیش هەندێك بە شێوەیەکی سەریع باسی کرد، بەس من بە داتا کۆمەڵێك باس دەکەم لە وەزارەتی ناوخۆ کە ئەوە داهاتی ناوخۆیە بەڕاستی، باجی گومرگی بەڕێزان لەسەر سەیارە دوو جۆرە، باجی خاڵە سنووریەکان کە گومرگە، پێدانی ژمارەی تابلۆ کە ڕەقەم دەدا بە سەیارە، ئەم دوانە بەڕاستی ئەوە داهاتی هەیە، بەڕێزان لە 2009 (110) هەزار ئۆتۆمبێل

هاتۆتە كوردستان، یەك سەیارە لە نێوان ملیۆنێك تا دوو ملیۆن و حەوت سەد و پەنجا هەزاری لێ وەردەگیرێ بە موعەدەلی، سەیارەی بچووك تا سەیارەی گەورە، ئەوە دوو سەد و نەوەد ملیار دینار دەكات، لە كاتێك دا یەك دیناری ئەم پارەیە وەك لە ژمێرەكەی كۆتایی دا هاتووە سفرە، ئەم مەبلەغە بێجگە لە غەراماتی مروری، لە كاتێك دا غەراماتی مروری بەس من تەنها یەك قەزاتان بۆ باس دەكەم، لە مانگێك دا 33 ملیۆن دینار بووە ساڵی پار، لە كاتێك دا ئەمساڵ كامیرا پەیا بووە، موراقەبەی زیاتر پەیا بووە، غەراماتی زیاتریش دەكرێ، لە 2010 (159) هەزار و (815) ئۆتۆمبێل هاتۆتە ناوەوە، كۆی داهاتیان بە گومرگ و ژمارەی سەیارە و تابلۆ دەكاتە 420 ملیار و 446 ملیۆن، تەنها پێنج ملیار و 462 ملیۆنی خراوەتە خەزێنە، بەڕێزان، لە (2011) 149 هەزار و 669 ئۆتۆمبێل هاتۆتە كوردستان، داهاتی دەكاتە 378 ملیار دینار، بەڕێزان بۆ ئەم سێ ساڵە یەك تریلیۆن و هەشت سەد و هەشتا و نۆ هەزار و نەوەد ملیۆن دینار دەكات، لە كاتێك دا ئەوە داهاتێكی زۆرە، كە دەبوو وەزارەتی ناوخۆ بۆ ئەو داهاتەی كە داوای دەكات لە بودجە بەكاری بهێنایە، دەیتوانی زۆر لە ئیشەكانی خۆی جێبەجێ بكات، بۆیە من داوا دەكەم بەڕاستی پێداچوونەوەیەك بكەین، بۆ ئەوەی بتوانین ڕێگەیەك بدۆزینەوە بۆ چارەسەر كردنی ئەو كێشانەی كە هەیە لە بودجەكە، ئەویش كورتهێنانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر، با وەزیر قسە بكات.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی من زۆرم پێ خۆشە ئەم وصولاتانە ئێستا هاتووە، چونكە ئەوە دەلیلی ئەوەیە، دەلالەت لەوە دەكات لە مەنفەزەكانی كوردستانەوە هەرچی شتێك كە دەردەچێ، هەمووی بە وصولات دەردەچێ، هەمووی تەسجیل دەكرێ، هەمووی مەعلومە لە ڕووی نەوعییەتەوە، لە ڕووی كەمییەتەوە، لە ڕووی پارەی وەرگیراوەوە، ئەوە شتێكی زۆر باشە، دەمەوێت ئەوەش بۆ جەنابتان باس بكەم مەوزووعی نەفتاو، یاخود نەوت، ئەوە نەوتی خام نیە، ئەوە موشتەقاتی نەوتە، ئەم موشتەقاتی نەوتەی كە دەڕوات دیارە هی ئەو شەریكاتانەیە، ئەوەی كە جەنابی باسی كردووە، لە وەصلەكان دا مەعلومە، هەموو وەصلێكیش لە سەری نووسراوە بە پێی چی موافەقەتێك دەردەچێ، دیارە هیچ تانكەرێكیش ئەگەر لەسەر وەصلەكەش نەنووسرابێ، لەسەر سجل مەوجوودە، دەرناچێت لە هیچ نوقتەیەكی حدودی ئێمەوە، ئەگەر موافەقەتی وەزارەتی سامانە سروشتییەكانی نەبێت، هەتا بە نیسبەتی ئەوەی سۆماشەوە كە تێیدایە، هی ئەوێ یە، ئەوانەش موافەقەتی ئەوێ، یاخود خۆیان لەوێوە موافەقتیان داوە، بە نیسبەتی ئەو داهاتەی ئەوەی كە ئەوان باس، یەعنی ئەوەی كە ئەو داهاتە مەفرووزە بچێتە ئەوێوە، بەڵێ ئەوە حیسابێكی بۆ كراوەتەوە بە ناوی وەزارەتی سامانە سروشتییەكانەوە، ئەو حیسابە هەتاكو ئێستا پێنج سەد ملیۆنی لێ دەركراوە، دراوە بە وەزارەتی تەختیت، 250ی خۆت بەڕێزتان ئاگاداربوونە كە هاتۆتە ئێرە، 250ی تری كراوە بە

مەشاریع، وەزیری سامانە سروشتییەکان ئێستا دەڵێ پارەی تریشمان هەیە لە ناو ئەو حیسابەدا، مەعنای ئەوەیە ئەو تانکەرانە بە ڕەسمی کە لەوێوە تەسجیل کراون، هەموو مەعلوماتێکی رەسمی تیایە، چۆتە ئەو حیسابەوە، ئەگەر موقارەنە بکەن لەگەڵ حیسابەکانی تر لەگەڵ وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دا ڕەنگە ئەو وەختە ئەو شتانە دەربکەوێ، یەعنی بەڕاستی، ئەوە بە نیسبەتی ئەوەوە، بۆ ئەوەی ئەوە بە نەوعێکی تر، ئەوە ئەوەیە من کە بۆ بەڕێزتان باسی دەکەم، کاك نەریمان بەڕاستی باسی لەوە کرد کە پارە دادەنرێت، ئێمە وەکو وەزارەتی پلاندانان و ئێمە بە کەیفی خۆمان دەیبڕین، وەڵلاهی ئێمە بە کەیفی خۆمان نایبڕین ئەو پارانە، بەڕاستی ئەو پارانە بە ئیتیفاق دەبڕدەرێ، دوای ئەوە کە تۆ 10 دینارت بۆ دادەنێ، 10 دینار تەوزیع دەکەی، کە بووە 12 عەجزە، کە عەجزیشت بۆ دەستنیشان کرا لە ئەنجومەنی وەزیران، دەڵێ تێناپەڕی لەوەندە، ئەوەندە عەجزەکەتە، دوای ئەوەی موناقەشات دەکرێ، خۆ تۆ ناتوانی زیاتر دابنێی، لەبەر ئەوە یەعنی ئێمە جارێ بە کەیفی خۆمان ئەو پارانە نابڕین یەعنی، ئەوجار باس لەوە دەکات جەنابی دەڵێت ئێمە لە 12/15، زۆر برادەرانی تریش دەڵێن لە 12/15 صەرف ڕادەگرین، یەك نووسراوی ڕەسمی هەبێ بەئیمزای خۆم و بریکارەکەم و هیچ مودیر عامێك کە ئێمە ئەوەمان ڕاگرتبێ، ئێمە ئەوە ڕاناگرین، لە 12/31دا حیسابات ڕادەگیرێت، دوای شەش مانگ کۆتایی حیساباتی خیتامی و ئەوانەی لە سەر دێت، خەزینەکانیش تەماشا بکەن ئەگەر لە 12/31 دا وصولاتی قەبز و موستەنەدات صەرف ئەگەر نەبێت ئەوە دیارە ئێمە ئەو مەوزووعە ڕاست ناکەین، بەڕاستی کە جارێکی تریش باسی کێشەی ئێمە، ئێمە کێشەکان وەکو وەزارەتی دارایی و حکومەت لەگەڵ حکومەتی عیراقی و وەزارەتی مالیەی عیراقدایە، ئیتر ئێمە ئەوانەی کە هەیە لەلای ئێمە و داوامان کردووە، لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق داوامان کردووە، لە وەزارەتی مالیەی عیراقی داوامان کردووە، چی بە نیسبەتی نەفەقاتی حاکیمەوە، چ بە نیسبەتی نەفەقاتی سیادییەوە، چی بە نیسبەتی پارەی بە تەحدید پارەی پێشمەرگەوە، ئێمە داوامان کردووە و گفتوگۆمان کردووە، چەند جاریکێ دیکەش باسم کردووە، ئیتر ئەگەر ئەم قسانە، ئەگەر هەر شەکی تیابێ کەوا نیە، یان ئێمە ڕاست ناکەین، خۆ هەر هیچ نەبێ هەموو لایەکتان گوێتان لە ئیعلام بووە کە هەموو ساڵێك وەفدەکانی ئێمە کە ڕۆیشتووە، بۆچی ڕۆیشتووە؟ باسی پارەی ئینتیخابات، هەڵبژاردن و باسی ئەو پارەیە کە لە بەغداوە هاتووە، ئەو پارەی بۆ هەڵبژاردن دانراوە 30 ملیار بووە، ئەو پارەی کە هاتووە بۆ ئاسایش بۆ 10 مانگ، پارەکە بە سلفەش هاتووە 29 ملیار و کەسر بووە، ئەوە ئێستا مەوجودە، لە حیساباتی وەزارەتی دارایی دا مەوجودە، ئێمە ئەوەندەی تریشمان خستۆتە سەری، ئینجا کە باسی بەشی ساڵەکەی کردووە، یەعنی بەشی ساڵێك ئەوەندەمان خستۆتە سەری، نا نا، 29 یەعنی لە 1/1وە ئێمە کردوومانە بە 60، ئەو 29ی ناردووە، 29 و کەسر، ئێمە کردوومانە بە شەست ملیار صەرفمان کردووە، ئیللا بەش ناکات، بە نیسبەتی تەربیەشەوە، بە نیسبەتی وەزارەتی پەروەردەشەوە 15 هاتووە، ئەو پارەیە هاتووە بۆ چەند مانگێکی موحەددەد هاتووە، لای ئێمە بە 50 و مەعلوومە ئێستا لە سجل دا ئێمە بیزەبت بۆ ئەوەی نەکەوێ لەسەرم کە دەڵێم 50، ڕەنگ هەیە 49 و کەسر بێت، یان 51 و

کەسر بێت، بۆیە دەڵێم، بەڵام ئەوە لەو حدودانەیە هەمووی، مەوجودە لە سجیلات دا کە ئێمە ئەوەندەمان خستۆتە سەری، دەیەها ئەوەندەمان خستۆتە سەر ئەو 30 ملیارەی کە صەرفمان کردووە، من لێرە هەر ئەوەندە ئێستا جەواب دەدەمەوە، دواییش ئەگەر شتێك هەبێت لە عامەکە....

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری پلاندانان، فەرموو.

بەڕێز علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حەقەت پێشەکی داوا لە بەڕێزان هەردووك ئەندام پەرلەمان کە پێشتر قسەیان کرد، ئەگەر زەحمەت نەبێت لیستی مەشاریعەکان زۆر بوو ئەوانەی کە تێبینیان لەسەر هەبوو، ئەگەر دوایی بماندەنێ، ئەگەر زەحمەت نەبێت مومکین بێت، دوو خاڵ هەبوو، چونکە ئەوانە تەفاصیلە، لە تەفاصیلەکان دوایی پێکەوە هەموویان بە یەکجار جەواب بدەینەوە، بەڵام دوو خاڵ هەبوو، بە حەقەت خۆی مەعلومە چەند جاریش تیکرار بووەوە کە ئەو مەوقیفەی کە هەیە هاتۆتە پەرلەمان بە نیسبەتی پرۆژەکان مەوقیفی 12/31یە، لەبەر ئەوە بەعزێك تێبینی کە درا، تێبینییەکان بیزەبت هی شەش مانگە، یەعنی لە مانگی حەوتەوە ئەگەر بودجە موصادەقە کرابێت مومکینە لە مانگی هەشتیشەوە دەست پێکرابێت بۆ نموونە، یان لە مانگی 9وە، بۆ 12/31 هی سێ مانگ بێت، دووەم/ بە نیسبەت ئەو جۆرە پرۆژانەی کە لە هەر پارێزگایەك ئەگەر مولاحەزە بکرێت کە لەسەر وەزارەتی ناوخۆ بێت، وابزانم پاریش باسمان کرد، شتێك هەیە بە ناوی (الإدارة المحلية) کارگێری ناوخۆ، کە شتێکی تەبیعی یە، لەبەر هەر هۆیەك بێت، ئینجا هۆیەکە فەنی بێت، هۆیەکە ئیداری بێت، لەبەر هەر هۆیەك بێت، بەتایبەتیش لەو وەزارەتانەی کە کادیری هەندەسیان نیە، یەعنی ئەگەر کادیری، ئەگەر باسی وەزارەتی دادە وەزارەتێکی زۆر تەخەصوصییە، زۆر تەبیعی یە ئەگەر بە رەسمیات کە جیهەتێکی تر لە ناو حکومەت دا، چ ئیدارەی محەلی بێت، چ وەزارەتێکی هەندەسی بێت، ئیشراف بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی دارایی.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر تۆ روخسەتی بدەی، حەقیقەت من دڤێت ئەز چەند خاڵەکا، تێبینییەکا بەرچاڤ ڕوونییەکی بدەمە چەند برادەرێت ئەندام پەرلەمان لەسەر کارو ئەرکێت لیژنا دارایی و ئابووری کە ب حەقیقەت ئەرکەکێ یەعنی بەرچاڤ و گرانە، من دڤێت ئەڤ لێرە بکەمە دەرفەتەك بۆ ڕوونکرنا ڤێ چەندێ، لیژنا دارایی و ئابووری یەکیش وان لوجانەیە کو دائیم دەرکە ڤێ کریا، هەر جارەکا هەر ئەندام پەرلەمانەکی بیت، هەر وەختەکیدا ئەزبێژم ئەڤە بەرچاڤ ڕوون بوویا هەندەك برادەری کو لیجنا دارایی و ئابووری ئەندامێت

مەوجود بووینە، تایبەت، کارێ سەرەکی خۆ ئەنجام بدەن برادەرێ من د.ئاراس کو هەمی جارا مەوجود بویە، ئەرکەکێ یێ قورس سەر ملێت پیاو زەحمەت دەکا زێدەت کێیت، بەردەوام ئەم هەمی پێك هاتیت لیجنە هاوکار و هاریکار بوینە لەگەڵ ئەندامی پەرلەمانی ژ داخازا هاریکارییەکی کردبیت، داخازا ڕێنماییەکی کردبیت، داخازا پێزانینەکی کردبیت، بەردەوام مەڤ هاریکاریا کری، یا دوی ئەرکەکی زۆر سەر ملیت لیجنا دارایی و ئابووری، بدلیل حەتا بێ لیجنا دارایی و ئابووری 254 کۆنووس یێت نڤیسین، یێت ئامادەکرین، سەرۆکایەتیا پەرلەمانی، ئەڤ کۆنووسە چل داخازی خەلکێك بیت، د بێت وەڵام بدەین، پرسیار بێت د بێت وەڵام بدەین، پرۆژە یاسا بیت د بێت وەڵام بدەین، زێدەبارێ یێ هەمیێ لیجنا دارایی و ئابووری مەجبوورە ئەرکا ڕاپۆرتا دروست بکات لەسەر بودجەی ساڵانە، سەر ڕاپۆرتا شەش مانگی وەزارەتا دارایی و ئابووری تێت، لسەر ڕاپۆرتەکی ئامادە کە لسەر حیساباتێت خیتامی، هەڵسەنگاندن بۆ پرۆژە دوو هەزارێ تا پلاندانانێ، هەڵسەنگاندن بۆ پرۆژێت گەشەپێدان یا پارێزگا، ئەڤ کارە هەمی لیجنا دارایی و ئابووری ئەنجام دات، کارەکی نە ئاسانە، کارەکی علمی، فەنی و زەحمەتە، ئەڤە ئەرکە، ناتانن یەعنی ئەڤە ئەرکێ مەیە، بەس حەقە یەعنی هەکو نابێژن بێنە هەڵسەنگاندن و تەقیم کرن، برایێ بەڕێز کاك نەریمان پرسیاری کرد، وتی ئەرێ سەرا وان جیهات بەن کو پەیوەند ب داراییێ و دام و دەزگاییێت حکومەتێ، بەلێ، ئەز وەکی ئەندام پەرلەمانەکی پارێزگەها دهۆك، بەردەوام سەرەدانا دائیرێت باج، گومرگ، خەزینە، بەنکا صناعی، هەر لایەنەکا تری پەیوەندیدار بێت ب داراییڤا ئەم سەرەدانا وە دکەین، بەڕێوەبەرایەتیا گشتیا داهات ل وەزارەتا دارایی، پەیوەندییەکا ڕۆژانە دگەل بەڕێز وەزیری دارایی، دگەل جێگری وی، دگەل وەزارەتا پلاندانانێ د. علی شاهدە، یەعنی وەبەرهێنان، بەردەوام یەعنی ئەڤ کارە نایێتە کرن ئەوی من ئاماژە پێدای 250 هەزار کۆنووس تۆ نەشی ئەنجام بدەی، ئەگەر پەیوەندی بە هەموویانا نەکەی، پێزانینا ژ وەرنەگری، تۆ نەزانی چاوا کارێ خۆ ڕێك بێخی، بەڕێزان لیجنا دارایی و ئابووری شوان لیجانایە یەك تو کارێ خۆ هەماهەنگی برادەرینی ئەنجام دات، هەمی ئەندامێت لیژنە، بە هەمی پێکهاتەوە، بە هەمی فراکسیۆنا هاوکاری هاریکاریا دکات، زۆرا بەرچاڤیا دا هەی، روحەکا برایینی و هەڤاڵینی ئەڤ کارە ئەنجام دەن، ئەز باوەڕ ناکەم کێشەیەك ئەوسا تناڤ لیجنا دارایی و ئابووری هاتبێتە ڕوودان، ئەم ڕەخنە مە قابیلە، ڕەخنە قەبولە، ئاماژە پێشکەفتنێ یە، ڕەخنە نەبیت پێشکەفتن نابیت، بەلام ئەز هێڤیدارین پیچەکی ویژدان، یەعنی وەختی ڕەخنە لە ئێمە دگرن با پیچەکا ویژدانا تیدا هەبیت، ئەرك و کارێ ژ مەشی بێننە بەرچاڤگرتن، ئەڤە جارەکی دی دووبارە دەکەمەوە، ئەوە ئەرکێ مەیە هیچ منەتێك تێدانینە، بەس با دژی یەك و بە نەزانین و بەحس لێ دێتە کرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان بودجە و پەسند کردن و ئیقرار کردنی بودجە یەکێکە لە ئەرکە هەرە گرنگەکانی پەرلەمانی کوردستان، لیژنەکانی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان نزیکەی 40 ڕۆژە سەرقاڵی گفتوگۆ کردنی بودجەنە، لە ڕۆژانی ڕابردوو لە نێو لیژنەکانی پەرلەمان دا، شەش ڕۆژە لە ناو ئەم هۆڵەی پەرلەمان دا، چونکە بابەتێکی هەستیارە، پەیوەستە بە قوتی هەموو خەڵکی کوردستان، هەموو ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان مەبەستیان ئەوەیە ئەگەر هەر کەم و کورتییەك یان کەلێنێك هەبێ لە پرۆژەی بودجەی ساڵی 2012، بتوانن بودجەکە دەستنیشانی بکەن، پڕی بکەنەوە، بۆ دەرچوواندن و ئیقرار کردنی بودجەیەکی کەوا بە شێوەیەك، ڕێك و پێك و عادیلانە لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان دا بێت، گفتوگۆکردنی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمان بەڕاستی دەبێ بە ئینسافەوە تەقییم بکرێ، کەوا ئەو برادەرانە توانیویانە لە زۆربەی زۆری تێبینی و سەرجی لیژنەکانی پەرلەمان پێشکەشیان کردبوو بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری پەرلەمان بە مەبەستی وەرگرتنی سەرنج و تێبینیەکان، توانیویانە زۆربەی زۆری ئەو سەرنج و تێبینیانە جێگیر بکەن لە ڕاپۆرتەکەیان دا، لێرەدا جێگای خۆیەتی دەستخۆشیان لێ بکەم، لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتەکەیان و پشتگیریان دەکەم، چونکە دەستخۆشی کردن لە ڕاپۆرتیان دەستخۆشی کردنە لە ڕاپۆرتی هەموو لیژنەکانی پەرلەمان، تەعبیر لە ڕای زۆربەی زۆری لیژنەکان و ئەندامەکانی پەرلەمانە، مەبەستی هەر بۆچوونێك، سەرنجێك بەرژەوەندی میللەتەکەمانە و خەڵکی کوردستانە، سەبارەت بە بودجە و چۆنیەتی دابەش کردن و خەرج کردنی، لە هەمان کات دا جێگای خۆیەتی دەستخۆشی لە وەزارەتی دارایی و ئابووی و وەزارەتی پلاندانانی هەرێمی کوردستان بکەین، هەموو ئەو بەڕێزانە کە دەستیان هەبووە لە ئامادە کردنی بودجەی ساڵانەی هەرێم، ئاشکرایە کە بودجەی ئەمساڵ بە وردەکارییەکی زیاتر پێشکەشی پەلەمان کراوە، کە تەعبیر لە سیاسەت و ئەولەویاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ بودجەی ساڵی 2012 دەکات، ئەگەر کەم و کورتیشی تێدا بێت، یان نوقصانی تێدا بێت ئیشی ئێمەیە لە پەرلەمان کەوا چاکی بکەینەوە، پێویستە بە هەموو لایەکمان هەوڵ بدەین کەوا بودجەیەکی وا پەسند بکەین لە خزمەتی گەلی کوردستان بێ، لە دانانی بودجەدا هەوڵی زۆر دراوە کە خزمەتی خەڵکی کەم دەرامەتی کوردستان بکات، جگە لە خزمەتگوزارییەکان کە لە پرۆژەکان دا هەیە، ئەویش لە ڕێگای بەردەوام بوون لەسەر پێدانی سلفەی عەقار، سلفەی هاوسەرگیری، پێدانی پارەی تۆڕی کۆمەڵایەتی، بەردەوام بوون لەسەر بەرنامەی تواناسازی و هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە، پێدانی قەرزی بچووك بۆ پرۆژە تایبەتەکان، تەرخان کردنی پارەی پێویست بۆ دۆزینەوەی هەلی کار لە کەرتی تایبەت بۆ کەم کردنەوەی بێکاری گەنجان، چارەسەرکردنی مووچەی خانەنشینانی مەدەنی و عەسکەری، بەردەوام بوون لەسەر دابین کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ هاووڵاتیانی کەم دەرامەت و داهات سنووردار، بە پێی یاسای دابین کردنی یەکەی نیشتەجێبوون، ژمارەی 7ی ساڵی 2008ی هەموارکراو بە یاسای ژمارە 16ی ساڵی 2011، کە حکومەت گۆژمەیەکی ساڵانە لە ناو بودجەی گشتی هەرێم دا دابین دەکات، بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون، جگە لە بوارەکانی تر لەوانەش تەرخان کردنی 17 هەزار پلەی وەزیفی بۆ بواری

تەندروستی، پەروەردە، خوێندنی باڵا، کارەبا، کەرتی کشتوکاڵی، پیشەسازی، گەشت و گوزار، بایەخدان بە ناوچە دابڕاوەکان، بەرقەرار کردنی زیاتری ئەمن و ئاسایشی هەرێمی کوردستان، باسی زۆر کرا کەوا بودجە بۆ ماوەی پێشتریش دوا کەوتووە، لە کاتی دیاری کراودا لە ماددەی 79ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، بەڵام دەبێ ئەوەی بزانین کەوا هۆکاری دواکەوتنی ئەو بودجەیە هۆکاری خۆی هەیە، دیارە بە پێی ماددەی 110 بڕگەی سێیەم لە دەستووری هەمیشەیی عیراق، کوردستان هەرێمێکە و بەشێکە لە عیراقی فیدراڵی، نەخشەکێشەکانی سیاسەتی دارایی و دانانی بودجەی گشتی دەوڵەتی عیراق لە دەسەڵاتی حەصری حکومەتی عیراقی فیدراڵ دایە، وا دیارە لەو هۆکارانەش دواکەوتنی بودجەی عیراق کە لە ڕۆژی 2012/3/7 بودجەکە پەسند کرا بە قانونی ژمارە 22ی ساڵی 2012ی عیراقی، ئەوەش بووە هۆیەك لە هۆیەکانی کەوا بودجەی هەرێمیش لە کاتی خۆی نەگاتە پەرلەمان، چونکە چەند ماددە و بڕگەیەك هەیە لە ناو یاسای بودجەی عیراقی فیدراڵ دا وا دەکات حکومەتی کوردستان نەتوانێ بودجەکە لە کاتی خۆی دا ڕەوانەی پەرلەمان بکات، جگە لە ماددەکان و ژمارەکان و ئیستیحقاقی هەرێم لە ناو بودجەدا، بۆ نموونە ماددەکانی 9، 13، 14، 15، 27، ماددەکانی تریش لە بودجەی عیراقی دا، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، تێبینی ئەوە دەکرێت کە ساڵانە لە بودجەی وەگەڕخستن، وەبەرهێنان جیاوازییەکی زۆر هەیە، بودجەی وەگەڕخستن بەشێکی زۆری سەراپای بودجەکە دەبات، ئەوەش ساڵانە بەرز دەبێتەوە، بڕی بودجەی وەگەڕخستن بە بەراورد لەگەڵ بودجەی ساڵی 2010، 2011 بەڕێژەی 14٪ زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بە ڕێژەی 4.4٪ کەمی کردووە، واتا نەتوانراوە ئەو هاوسەنگی یە لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێت بە بەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەو ڕێژەیەی هەتا ئێستا لە چوارچێوەی 70٪ بۆ وەگەڕخستن، 30٪ بۆ وەبەرهێنان ماوەتەوە، ئەوە بەڕاستی پێویستی بە چارەسەرکردنی زانستی و دارایی هەیە بۆ ئەوەی لە ساڵانی داهاتوودا زیاتر کێشە و گرفت دروست نەکات بۆ بودجەی هەرێم، لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا بە چ ڕێکارێکی زانستی و دارایی بۆ چارەسەرکردنی هەیە، چونکە دەبێ هاوسەنگی لە نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی ئیستیسماری دا هەبێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، لەبەر پابەند نەبوونی حکومەتی فیدراڵی عیراق لە پێدانی موستەحەقاتی حکومەتی هەریم، کە زیاتر لە شەش تریلیۆن دینارە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، هەروەها بەشداری پێنەکردنی هەرێم لە دانانی سیاسەتی ئابووری وڵات و ئامادەکردنی بودجەی ساڵانەی عیراق، حکومەتی هەرێم پێویستە ڕێ و شوێنی زیاتر ئیداری و سیاسی و یاسایی بگرێتە بەر بۆ یەکلاکردنەوەی ئەو پرسە، بۆ وەرگرتنی مافی هەرێمی کوردستان لەو بارەیەوە، پرسیار لێرەدا ئەوەیە/ ئایا چ نوێ لە بەرنامەی حکومەت دایە بۆ بە دەستهێنانی مافی زەوت کراوی هەرێم، هەروەها ئەگەر تەماشای ماددەی 14ی بڕگەی یەکەم بکەین لە قانونی بودجەی عیراقی فیدراڵ ماوەیەك دیاری کراوە کەوا نابێ لە 2012/10/15 تێپەڕ بکات، دەقی ماددەکە بەو شێوەیە:

المادة (14)

1-أ/ يقوم ديوان الرقابة المالية الإتحادي بالتنسيق و التعاون مع ديوان الرقابة المالية لإقليم كوردستان بإحتساب و تحديد الإيرادات الإتحادية المستحصلة في الإقليم لهذه السنة و تقوم وزارة المالية في الإقليم بتحويلها إلى وزارة المالية الإتحادية شهرياً.

ب/ يتم تسوية المستحقات بين إقليم كوردستان و الحكومة الإتحادية للسنوات من 2004 لغاية 2011 و السنوات اللاحقة لها بعد تدقيقها من قبل ديوان الرقابة المالية الإتحادي بالتنسيق و التعاون مع ديوان الرقابة المالية لإقليم كوردستان في موعد أقصاه 2012/10/15.

لێرەدا دەبێ ڕەچاوی ئەوە بکەین کە یاسای دیوانی چاودێری دارایی ژمارەی 2 ساڵی 2008 لە هەرێمدا بە تەواوی جێبەجێ بکرێ، دامەزراندنی سەرۆکی ئەم دەزگایە و تەفعیل کردنی دیوانی چاودێری دارایی، بۆ پێشکەش کردنی ڕاپۆرتەکانی خۆی بۆ پەرلەمانی کوردستان بە تایبەتی ئەم دەزگایە پەیوەستە بە پەرلەمانەوە، هەروەها بۆ بەدواداچوونی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی بودجەی ئیتیحادی بە گوێرەی ماددەی ئاماژە پێکراو لە قانونی بودجەی عیراقی دا، کەوا نابێ لە 2012/10/15 دا تێپەڕبێت، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، سەبارەت بەو بەشانەی کە پەیوەستە بە لیژنەکەمان لێژنەی یاسایی پەرلەمان، سەبارەت بە ئەنجومەنی دادوەری و وەزارەتی داد، مەعلومە پەرلەمانی کوردستان یاسای دەسەڵاتی دادوەری ژمارە 23ی ساڵی 2007 لە هەرێم دەرچوواند، دەسەڵاتی جێبەجێ کردنی جیا کردەوە بە پێی یاساکە، ئامانجی ئەم دەسەڵاتە پاراستنی شکۆمەندی دادوەری بەدیهێنانی دادپەروەری یە لە هەرێمی کوردستان لەسەر بنەمای دەستوری هەمیشەیی عیراق، لەسەر بنەمای جیا کردنەوەی دەسەڵاتەکان، واتا (مبدأ الفصل بين السلطات)، جەخت دەکرێت کەوا دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیە، بۆ ئەوەی سیستەمی قەزائی وەکو پێویست زیاتر حزووری هەبێت، هەیبەتی پارێزراو بێت، چونکە ئەم دامەزراوە پەیوەندی ڕاستەوخۆ بە ژیانی ڕۆژانەی هاووڵاتیان و کایەی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی هەیە، بۆ ئەوەی بچەسپێت کەوا دەسەڵاتی دادوەری سەربەخۆیە، بودجەی بۆ تەرخان کراوە لە خەرجییەکان دا وەك دەسەڵاتێکی جیاواز و سەربەخۆ، تەئکید لەسەر ئەو پێشنیارە دەکەم کەوا جەخت لەسەر ئەوە بکرێت کە ئەو پارەیە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری وەکو خۆی پەسند بکرێت، سەرۆکی ئەنجومەی دادوەری دەسەڵاتی خەرج کردنی ڕاستەوخۆی هەبێت لەو ئیعتیمادانەی کە تەرخان کراوە بۆ ئەنجومەنی دادوەری، چونکە دابینی تەرخان کردنەوەی پێویست بۆ دامەزراندنی دادوەری تازە، پەرەپێدانی توانای لێهاتووی دادوەرەکان و ئەندامانی داواکاری گشتی بە کردنەوەی دەورات، بەشداری کردنیان لە کۆنگرەی نێودەوڵەتی تایبەت بە دادوەری، وەزارەتی دادیش بە هەمان شێوە، وەکو وەزارەت پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەیە بە ژیانی خەڵك، بەشێکە لەو دامەزراوەی کە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ پەیوەستە بە بەدیهێنانی دادپەروەری لە هەرێم دا، ئەو دەزگایانەی کە پەیوەستە بەو وەزارەتەوە وەکو داواکاری گشتی، لە کاتێك دا سەرۆکی داواکاری گشتی ئەندامە لە دەسەڵاتی ئەنجومەنی دادوەری دا، ئاکرایە کەوا داواگاری گشتی لە ڕووی پەیوەندییەوە سامانی گشتی و داکۆکی کردنی لە مافی گشتی، چاودێری کردنی یاسا و چۆنیەتی جێبەجێ کردن، لێکۆڵینەوە لە

گەندەڵی، نوێنەرایەتی ماڤ گشتی دەورێکی زۆر گرنگی هەیە، لە بودجەدا تێبینی ئەوە دەکرێت کە بەشێکی بینا و باڵاخانەکانی دام و دزەگاکانی وەزارەتی داد بەکرێ گیراون، کە ئەوەش قورساییەکی زۆر دەخاتە سەر بودجەی هەرێم، لە کاتێك دا وەزارەت واریداتێکی زۆری هەیە، بۆیە دەبوایە ئەو بینایانە مولکی حکومەت بن، نەك بە کرێ گیرابن، ئاشکرایە بنەمای هەموو سیستەمێکی حکومڕانی دروست و عادیلانە بریتی یە لە بەرقەرار کردنی سیستەمێکی قەزائی سەربەخۆ و توکمە و بەهێز، بە مەبەستی چەسپاندنی سەروەری یاسا ، چەسپاندنی دادپەروەری لە کۆمەڵگەدا، جێبەجێ کردنی یاساکان، بۆیە دەبێ دوەرێکی گرنگی پێ بدرێت لە هەموو بوارەکان دا، لەوانەش لە ماف و ئیمتیازاتی ماددی و مەعنەوی، چونکە ئەگەر بمانەوێ یاسا بەرقەرار بێت، سەروەر بێت، دەبێ دەسەڵاتی دادوری، دام و دەزگاکانی وەزارەتی داد، ئەو لایەنانەی کە بواری جێبەجێ کردنیان، یان تەتبیق کردنی یاسا، ئەوکەسانە کە یاسایین و یاساناسن دەبێ بایەخێکی تایبەتیان پێ بدرێت، بۆیە دووبارە جەخت لەسەر ئەوە دەکەم کەوا دەرماڵەی یاساییەکە لە هەم و دام و دەزگاکانی بچەسپێت لە بودجەدا، لە هەمان کات دا دەرماڵەی هەموو پیشە و میهەنی تر بۆ فەرمانبەرانی کوردستان بچەسپێت لە یاسای بودجەدا، لە کۆتایی قسەکانم دا پشتگیری لەو پێشنیارەی خوارەوە دەکەم:

1-دانی سلفەی عەقار بۆ ئەو خاوەن زەوییان کە 100 مەترن و هاوبەشن لەگەڵ کەسانی تر، نەوەك وەکو ئێستا کە سلفەی دابەش دەکرێت لەسەر دوو کەس کە هاوبەشن لە زەوییەکی دوو سەد مەتری، واتا تەنها نیوەی سلفەکە دەدرێت.

2-زیاد کردنی سلفەی عەقاری بۆ گوندەکان بۆ 25 ملیۆن دینار بۆ ئاوەدان کردنی زیاتری گوندەکان.

3-جێبەجێ کردنی یاسای وەزارەتی پلاندانان سەبارەت بە برگەی چوارەم ماددەی دووەم، یاسای وەزارەتی پلاندانان ژمارە 7ی ساڵی 2006 بە دیاری کردنی ئەولەویەتی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتی پەیوەندیدار بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

شیلان خان، فەرموو.

بەڕێز شیلان عبدالجبار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ژ بەری هەر تشتەکێ ئەز دستخۆشی لێژنا دارایی و ئابووری دکەم، کو لەسەر بودجە هەرێمی کوردستان بۆ ساڵا 2012 ڕاپۆرتەکا تێرو تەسەل، ڕێك و پێك ئامادە کریە، تێدا ئاماژە کریە تێبینی و پێشنیارێ هەردوو لێژنێن، پەیوەندی و ڕۆشنبیر و ڕاگەهاندن و هەروەسا لیژنا باژێرڤانی و گەهاندن و گواستن و گەشت و گوزار، سەبارەت پرۆژەی بودجێ پشتگیری ڕاپۆرتێ دکەم منیش هەندەك پرسیار و تێبینی هەنە:

1-پرسیارا من ئەوە ڕێژا 10٪ ل مووچێن پلە تایبەت ساڵا 2011 هاتبوون برینا بۆ سندووقی شەهیدان چ هاتیە خەرج کرن؟ بەڕێزێ وەزیری دارایی ل ئاخافتنا خۆدا لە دەستپێکێ دانووستاندنا سەر پرۆژە بودجە

ئاماژە ڤە كرنا رەقەم حیسابەكا تایبەت لە بانقا فیدرالێ، لێ پرسیار ئەو بوو/ ئەو برە پارە (بالتحدید) لە چ هاتیە صەرف كرن؟ ئایا وەزارەتا كاروبارێن شەهیدان ڕاپۆرتا خەرج كرنا وەزارەتێ نانێرێتن بۆ وەزارەتا دارایی؟ پرسیارا دووێ/ ئەویش سەبارەت هەندەك پرۆژێت گرێدانی ناو پاژێری زاخۆ ل بودجا سالا 2010دا دلێ مە گەلەكو خۆشبی كو پێنجا و شەش پرۆژە تەرخان كرینە بۆ باژێرێ، لێ وەكو هاڤكاری من بەڕێز ئەمیر گوگا بەحس كریە، گەلەكی ژ ڤان پرۆژا یان دەست پێ نەهاتیە كرنێ یانیژی لە پرۆژەیا بەردەوامن، ئو سالێ دیز سالێ ئەم پرۆژە دێنە پەرشی خستن، هەرچەندە گەلەكی ژ ڤان پرۆژە چێكرنا ئەڤ ڕێژین ئێك شوا پرۆژە هەرە گرنگن زاخۆ هاتیە پاشێ خستن ئەوژی پرۆژا پردا دەلالا، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانێ بابەتی سالێ 2010هێ و 2011 من ئاماژە پێ كریە، بەردەوامیژی ئەز ئاماژە پێ كەم، هەندێ ئەز ئەندام پەرلەمانم، هندی ئەو پرۆژە دوماهیكێ نەهێتە كرن، چێكرنا پرا دەلال سیمبولا باژارێ زاخۆیە، وەكی چەوا قەلات و منارە سیمبولێ باژارێ هەولێرێیە، چێكرنا پرا دەلال دیرۆكا پرا دەلال گەلەك درێژە، لێ ئەز ب كورتی ئاماژەی پێ دەدەم، پرا دەلال ل پرۆژە بودجەی سالێ 2010ێ دا هاتبی، هەتا 2011 ێ ئەو كەتبی موناقەشێ دا، هات و چون ل سەر موناقەشێ كو بدنە كی شەریكەكێ، ئایا شەریكا توركی یان ژی شەریكا ئیرانی، هەتا هەیڤا سێ 2011 ێ بڕیار هاتە دان كو تەندرێ ئیرانی ئەو ژی شەریكا (منار سپێك ستار) شەریكا هاتنە بۆ زاخۆ، سەر پرا دەلال، نە پلان هەی نە شارەزایی نە جیۆلۆجی، ب تنێ هەتا 2012 ب تنێ ئەو پرا دەلال هاتە تەقیم كرنێ ئەو ژی دەستێ موهەندسەكی مەدەنی خەلكێ زاخۆ، هەتا دوماهیكا ئەو ژی پێشنیار هاتە كرنێ سەحب العمل ل شەریكێ بكەن، لێ كەفیلێ شەریكێ هات عەلەساس سەر پەرشتیا وێ پرۆژەی بكەتن و ئەو ژی چ چێ نەكر، هەتا گەیشتە وەزارەتێ نوكە نزانن چارەسەریا پرۆژەی چەوا بت، پرسیار ل ڤێریە، ئەرێ بۆ موحاسەبا موقاولی ناهێتە كرنێ، بۆچی ژ بوارەكێ هندە گرنگ، بەرپێ دچیتن ل مەزاجێ هندەك كەسان، ترسا من ئەوەیە ئەو پرا دەلال ب هەرفتن هەتا حكومەت فریا وێ بكەویت، هندەل پرۆژێ دی ژی یا ژمن ب شاشی هاتنە كرن، بۆ نموونە، دروست كرنا بینایەی بانك ل زاخۆ، هەم ل پرۆژێ بەردەوام ژی هاتیە هەم ل پرۆژێ پێشنیاریشی هاتیە، دوو، پرۆژەكی دیە ڕاوێژكاری و سەر پەرشتیا پرۆژێ دروست كرنا تونێلێ بۆ زاخۆ، دگەل دیزاین بورین كرنا زاخۆ و دهۆكێ، ل پرۆژێ پێشنیار كری هاتیە كو ئەو پرۆژە نەهاتیە ئیحالە كرن، پرۆژا پێشنیار كری هاتیە وەكی قۆناغا دووێ، پرسیار، ئەرێ كەنگی قۆناغا ئێكێ خەلاس بیە هەتا پێشنیارا قۆناغا دووێ بێتە كرن، سێ، دروست كرنا مزگەوتەكێ ل ناحیا كانی ماسێ، ئەو پرۆژا ل زاخۆ هاتیە ل ناحیا كانی ماسێ سەر ب قەزا ئامێدیڤە، ژ بلی چەند تێبینیا من پشتگیری ژی هەی، ئێك پەلە كرن ل جێبەجێ كرنا سندوقا نیشتەجێ بوون، سالانە برێ پارە تەرخان كری بۆ دابین كرن، دوو، پەلە كرن ل پێكهینانا ئەنجومەنێ ڕاژەی گشتی، سێ، بەردەوام بوون ل هەڵمەتا دروست كرنا قوتابخانە هاڤچەرخ و سەردەمیانە، هەروەسا بەردەوام ل سەر دانا سولفا خانووبەرا و دانێن زەوی 100 مەتری یان 125 مەتری سودمەند بن ل وێ سولفێدا، ئەو ژی بۆ كەم كرنا ئاریشا نیشتەجێ بوونێ، ب ڕێنماییا وەزارەتا ئەوەدانیێ دێتە چارەسەر كرن،

هەروەسا پشتگیری ل سەر سولفا دانا هاڤژینیێ تەرخان کرنا 120 ملیار بۆ هەڵمەتا تواناسازی، دامەزراندن پێویستە ب رێکا دیراسەت کرن بیتن، گرنگی بدەن بە یەکسانی رەگەزا نێر و مێ، هەتا دانانا پلەی وەزیفیشی بیتن موستەهەقا ئەو کەسانە بیتن، هەروەسا دبەرچاو بگرن یەکسانیا ناڤ پارێزگەها هەرێمێ کوردستانێ، ئەو ژی ب پێی ژمارا دانیشتگەهێ پارێزگەی، د.جیهان و بەیان خانێ نموونە دهۆکێ ئینا، کو دانیشتنێن دهۆکێ 24٪نە ل رێژا مووچە خارێ ل 11٪یە، ئەم ژی بینین لێ وەکی بەشێ دهۆکێ مافێ خۆ نەهاتیە وەرگرتن، پشتگیریێ دەرمالێ هاڤژینی ل سەر بچوکا پێشمەرگەی و شەهید بێنە سەر مووچەی وان ئەو ژی ب پێی رێنمایی زیاد کرنا رێژا دروست کرنا خانێ بۆ وارسێ شەهیدێ سەنگەر، دابین کرنا زەوی بۆ وارسێ شەهیدێ سەنگەر، بۆ ئەوێن تانوکە زەوی وەرنەگرتینە، ئەو ژی وەکی هاتیە ل راپۆرتا لیژنا کاروبارێ شەهیدا، ئاریشێ هەرە مەزن ل کوردستانێ، ئاریشا تەسویا تاپۆیە، پشتیگری پێشنیارا بۆ دابین کرنا بوجەهەکێ بۆ وێ مەبەستێ، پشتگیریێ ل بایەخدان ل کەرتێ تایبەتی کارو بەردەوام بوون ل سەر قەرزێن گەشت و گوزاری پیشەسازی و کشتوکالێ، گەلەك سوپاس.

بەرێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صباح فەرموو.

بەرێز صباح بیت الله:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل بەرایێ ب خێرهاتنا هەردوو وەزیرێ بەرێز و شاندا یاوەراوان دکەم، دەست خۆشی ل لیژنەی دارایی و ئابووری دکەم، راپۆرتەکا تێرو تەسەل ئامادە کریە بۆ دانوستاندنێ، دیسان پشتەڤانی ل پێشنیار فراکسیۆنا کوردستانی دکەم، ئەو پێشنیارێت کو سۆزان خانێ پێشکەش کری پشتەڤانی لێ دکەم، ل پەرێ 16 راپۆرتا لیژنا دارایی هاتیە خالا 20 بێژیتن، پرۆژێ بەردەوام بێنە تەمام کرن، ئەوێ پێشنیار کری بۆ سالا 2013 بێنە پاش ئێخستن، هەقیقەت پێشنیارەکا گەلەك مەعقولەو جهێ خۆدایە، مەگەر ئەو پرۆژە نەبن ئەوێ کو گەلەك زروری ئەڤ سالا بێنە جێبەجێ کرن، چونکی وەکی بەرێ خۆ دەدەینێ سێ هەزارو سەدو شەست و حەوت پرۆژە یێ بەردەوام، ئایا تو بێژی پرۆژە خزمەتا خەلکێ کوردستانێ دا نەبن، کە حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ پێشکەش کرینە، هەروەسا پشتەڤانی ل ئەڤان پێشنیارێ دکەم کو د راپۆرتا لیژنا دارایی هاتینە، ئێك، تەرخان کرنا 100 ملیار دینار بۆ ئەوان قەزاو دەڤەرێت هاتینە کاڤل و وێران کرن و تەرحیل کرن، هەرچەندە ئەوە ل سەر حکومەت عیراقا فیدرال بوو بۆ تەعویزا وانە بداتن، ئێ دگەل ئاوارێت ئیرانێ و تورکیاو سوریا هەتا ئەو خەڵکێ کوردستانێ ل جهێ خۆ هاتیە دەرئێخستن، هاتیە تەرحیل کرن بۆ ناڤەراستی و ژێریا عیراقێ، ئەڤە دبیا حکومەتا عیراقێ تەعویزا وان دابایە، چونکی ل سەر دەستێ رژێما عیراقێ ئەڤان مال وێرانیاو سەرەرای هندێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ ئەڤێ ل ئەستۆیێ خۆڤە دگریتن، دابین کرنا 120 ملیار دینار بۆ هەلەتا دروست کرنا قوتابخانا، ئەز بێژم ئەڤە پێنگاڤەکا گەلەك پیرۆزە و جهێ خۆدایە، دەست خۆشی ل حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ دکەین، کە ڤێ چەندێ رەنگە گوندەکێ ل کوردستانێ نەمینێتن، کو

قوتابخانه تێدا نەهێنە جێبەجێ کرن، کە بەری نوکە ڕژێمێت ئێکەتیا عیراقێ قوتابخانە کاڤل و وێران کرن بۆ هندێ خەلکێ مە یێ نەخویندەوار بیتن، کە ئەڤ پێنگاڤا هاتیە کرن تشتەکێ گەلەك باشە، وان بینین حکومەت هەر سالێ یان گرنگی ب سێکتەرێکێ داتن، پار سال بۆ کەهرەبایێ، ئەڤ سالێ بۆ قوتابخانەیە، سالێکا دیکە بۆ جادەو ئێکەدیکە بۆتەندروستییێ، هەقیقەت ئەڤە جهێ دەست خۆشیە، دابین کرنا 100 ملیار دینارا بۆ وارێت ئێرانێ و تورکیا، ئەز بێژم ئەڤ پارەیێ هاتیە تەرخان کرن هەر کەسەکێ پێشنیار کردبیتن پێشنیارەکا ل جهێ خۆیە دەست خۆشی لێ دکەین، چونکی هەتا ئاوارێت مە کە دەربەدەری ولاتێ دەوروبەریش بوین، دروستە لێ ئەڤێ هەیڤێ سالا هەشتێ و پێنجێ بالە فڕێت ڕژێما عیراقێ 133 هاوولاتییێت بێ گوناه دئوردوگا زێوە شەهید کرن، پتر ل سی دا بریندار کرن، کە ئەوی وەختێ قوتابی چون شەهادێت خۆ وەرگرن، سەرهندێ ڕا ئەوە هەقیقەت ڕێزگرتنەکا بۆ بەرخودانا وان، ڕێزگرتنەکەو بەرسڤ کرنە بۆ ئێش و ئازارێ وان ئاوارەو دەربەدەرا، بەردەوامی سولفەی عەقاریو زەواجێ بێتە دان، هەروەکی ئامارێ ل بەر دەستێ مەنە، نزیکەی 60 هەزار چەکێ سلفەی عەقاری خەلکێت وەرگرتین، پتر ل سەدان خەلك چاوەرێی سولفەی زەواجێیە، کو حکومەتا کوردستانێ ئەڤێ پێشکەش بکەتن، ئەرێ ب ڕاستی ئەوە د خزمەتا خەلکێ هەژار و فەقیر دانینە، ئەو فەرمانبەرێت مووچێ وان ل چار سەد کەمتر مینحە بۆ وان بێتە دان، دروستە ئەم دگەل پێشنیارێینە، حکومەتا کوردستانێ ئەڤێ جێبەجێ بکەتن، بودجەك بێتە دان بۆ قەرەبوو کرنا کشتوکالی ببیتە دەعمەك بۆ جوتیارێ کوردستانێ بۆ هندێ پتر گرنگی ب کشتوکالێ بداتن، چونکی وەلاتێ مە وەلاتەکی کشتوکالیە، بەردەوامی بێتە دان ل سەر تواناسازی کو ب سەدان گەنجێت مە چاڤەرێنە بچنە دەرەڤەی وەلاتی بۆ هندێ پلەیێت بلند وەکی ماجستێر و دکتۆرای بینن، سبەی خزمەتا ولاتێ خۆ بکەن، چ وەکی دکتۆر و چ وەکی موهەندس و چ وەکی بابەتێکی تر، بەردەوامی بێتە دان ل سەر فرەکرنا بەرنامێ چاڤدێریا کۆمەلایەتی، کو پتر خەلکێ هەژارێ کوردستانێ ل خۆڤە بگریتن، ئەز وەکی ئەندامەکی د لیژنا پێشمەرگەو شەهیدا دا ئەڤە تێداهاتیە، کە پێشنیارەکا لیژنەی هەر چەندە حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ ل ڤی بارەی بە کێم باسی نەکریە، بۆ دروست کرنا خانیا بۆ کەس و کارێ شەهیدان، بەس ئەگەر مابن هێڤی دکەم حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ ئەڤێ چەندی ل بەرچاڤ بگریتن، ئەو پارەیێ کو هاتیە دانان بۆ زارۆکێ شەهیدان، د قوتابخانێ ئەهلی دخوینن نیڤە بۆ دێنە سەرف کرن، ئەگەر حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ پارەیێ هەنێ بۆ سەرف بکەتن، پشتەڤانی ل ئەڤێ پێشنیارێ دکەم ئەڤێ ل ڕاپۆرتا لیژنەی کاروباری پێشمەرگەیدا هاتیە، لیژنەی دارایی دەستخۆی لێ دکەم کو پەسەند کریە، دوو نەخۆشخانە ل هەولێرێ و دهۆکێ بۆ کەس و کارێ شەهیدان بێنە دروست کرن، زێدە کرنا ئەڤی پارەی بۆ چارەسەرێ نەخۆشێ کەس و کارێ شەهیدان هاتیە دانان، ل 75ملیۆن بۆ 150 ملیۆن، ئەز داخازێ دکەم بەردەوامی بێتە دان ڤێ هاریکاری حکومەتا هەرێما کوردستانی بۆ ناوچە دابڕاو، ل سەرەدانێت مە بۆ دەڤەرا گەرمیان و خانەقین و بۆ دەڤەرا شنگال، کە دگەل چەند ئەندامێت بەڕێزێ پەرلەمانی سەرەدانا ئەڤێ دەڤەرا کر، ئەم بینین حکومەتا عیراقا فیدرال هیچ گرنگی پێ ناداتن، مەبەستێ تایبەتییێت خۆ پێ هەی، مەبەستێ سیاسینە، بۆ هەندێ ئەڤ دەڤەرە هیچ گەشە کرنا بخۆڤە

نەبینن، مە سەرەدانا دەڤەرا شنگال کر، پێنج سەد هەزار نفوسێت د ناڤدا، هەتا ڤێ گاڤێ موجەمەعێت وان کە 40 هەزار و پێنجێ هەزار نفوسن ئاڤێ ب تانکەرا بۆ دبەن، جهێ دەست خۆشیا ل حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ وەفدەکا پایە بەرز ب سەرۆکایەتای جێگرێ سەرۆکێ حکومەتی ناردە دەڤەرا شنگال، چەندان ملیۆن دۆلار بۆ وان هاتنە تەرخان کرن بۆ هندێ وان خزمەت کرن، ئەرێ ئایا ئەوە خزمەت نیە بۆ خەلکێ دەڤەرێ تیای؟ هێڤی دارم پتر گرنگی پێ بێتە دان، کەرکوك و خانەقین و شنگال و دەڤەرێ دیتر ، نیسبەتا پێشمەرگەی ئەز داخازێ دکەم شیانا حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ دایە، هەر چ بۆ پێشمەرگەی بێتە کرن هێشتا کێمە، ئەم باش دزانین حکومەتا عیراقا فیدرال ل سالا 2007 ێ هەتا ڤێ گاڤێ کە چەندین جارە دگەل وەزارەتا پێشمەرگەی مە کۆمبین کرینە، ئەڤ پارا ل پەرلەمانا عیراقێ هاتیە موسادەقە کرن، لێ حکومەتا عیراقێ نەهاتیە ئیتلاع کرن، ئەڤ پارە نە پارەیێ بەس یارمەتیێ پێشمەرگەیە، تەسلیحە، تەجهیزە، هەمی تشتەکە، بەرێ هندێ حکومەتا عیراقا فیدرال نەبێتن مە پێشمەرگەهێ خۆوە هەبیتن، مە پێشمەرگەهێ موسەلەح هەبیتن، مە پێشمەرگەکێ مودەرەب هەبیتن، چونکی مەرامەکا سیاسی ل پشت، ل بەر هندێ ئەز داخاز دکەم، کە حکومەتا مەیە هەرێمێ کوردستانی فشارێ بێخیتە سەر بەغدا ل مەحکەما ئیتیحادی شکایەتێ ل حکومەتا عیراقێ فیدرال بێتە کرن، بۆ ئەوەی ئیتلاقا پارەی بێتە کرن، کە نزیکەی 10 ملیار دۆلارایا، ئەگەر ئەڤ دە ملیارە بێنە سەرف کرن، هەمی موشکیلێ و ئاریشێ حکومەتا کوردستانێ دێنە چارەسەر کرن، لێ مەبەست یا دیارە کە بودجە سەرف ناکەتن، پێشنیار دکەم ئەو پرۆژێ کو د وەزارەتا کاروبارێ شەهیدان هاتیە پێشنیار کرن، ئەڤ سالا چ دروست کرنا مێنۆمێنتا یان کۆگایە یان ئەمە هەمی بێتە لەغو کرن، ببنە دروست کرنا خانی بۆ کەس و کارا شەهیدان، چونکی تشتێ فەرزتریش هەی، دروست کرنا خانیا بۆ کەس و کارێ شەهیدان فەرزترە، یان دروست کرنا کۆگایەکێ، یان ڕێڤە بەرایەتیا بۆ ڤێ قۆناغێ؟ پێشنیار دکەم ئەو پێشنیارێ کو هاتینە کرن، بۆ دابین کرنا پێشنیارێ وەزارەتا ناوخۆ و دەزگەهێ ئەمنی، من پشتەڤانی لێ دکەم بێنە جێبەجێ کرن، پێشنیارەکا دی منا هەی سولفەی سناعی، چاڤ گێرانەك پێ بێتە کرن، چونکی ب هەقیقەت ئەو مەرجێت بۆ هاتینە دانا گەلەك ب زەحمەتن، ئەز داخازێ ل حکومەتا هەرێمێ کوردستانێ دکەم کو جارەکا دی ئیعادە نەزەرەکێ ب سولفێ سناعیدا بکەتن، قەرزێ بچووك بۆ گەنجا یێ بەردەوام بیتن، چونکی گەلەك گەنجا سودا لێ وەرگرتی، یێ بویە ئەگەرەك بۆ کەم کرنا بێ کاری ل کوردستانێدا، بەس داخازێ دکەم دگەل هندێ دەورە بۆ بێنە کرن، بۆ هندێ شارەزایی تێدا هەبی، ببیتە پاڵدەرەك بۆ کێم کرنا بێ کاری و بەرسڤەك بۆ حکومەتاهەرێما کوردستانی، ئیهتیمام نیزامێ جبایات و واریداتێ و میلاکێ بێتە کرن، دەبی ببیتە پاڵدەرەك بۆ گەشە کرنا ئابووری ل کوردستانێ، من گەلەك پێشنیاری دی هەبوون ل قەزا ئاکرێ و بەردە ڕەش، لێ بەرسڤ ژ لایا وەزیرێ دارایی و بەرێز وەزیرێ پلان دانان وەرگرتن، دەستخۆشی لێ دکەم چ ل مەتارێ دهۆکێ، هەردوو خەستەخانا سەرەتانێ و ل دایك بوونا پارێزگەها دهۆکێ، پرۆژێ ئاڤا ئاکرێ ل مێژە خەڵك چاڤەرێیە، دیسا سایلۆیا بەردە ڕەش و خەستەخا بەردە ڕەش، هیڤی دکەم زوو بچیتە بوارێ جێبەجێ کرنێدا، پێشنیار دکەم بەردەوامی بێتە دان ژ بۆ سەرف کرنا

بیما بێکاری بۆ دابین کرنا دەچوییێت پەیمانگەهاو زانکۆیا، هەروەسا ئەوێ پەیمانگەهێ کو گرێدای ب وەزارەتا پەروەردێ ڤە، ئەویش بێنە شمول کرن، ئەم کە بەحسی وان هەمی دەستکەوتا دکەین، ئەگەر ل هەردوو قەزایێ ئاکرێ بەردەڕەش ئەزێ ڤێ گاڤێ بەرێ خۆ بدەنێ یان ئەو کو خەلکێ سەردانا هەردوو وەزارەت دکەتن، ئەغلەبێ جادێت وان بینە جوت ساید یێ کەلەکێ هەتا بەردە ڕەش، بەردە ڕەش هەتا ڕۆڤیە، بەردە ڕەش هەتا ئاکرێ و هەتا قەندیل ئەڤە جهێ دەست خۆشیە کا ئەم جادە هەمی بوینە جوت ساید ، ل سەر هندێ ڕا ئەز پێشنیار دکەم کەماسیەکا هەی، جادا بشیریان و بەنێنان و دێتە بەردە ڕەش هەڤی پێویستی بە چاك کردنەوە هەیە، دگەل جادە ئاکرێ پێویستی بە چاککرنێ هەیە، دەڤەرا ئاکرێ دوو گەڕەك هەنە تەبیعەتا جوگرافیێ وان هۆتۆ دروست بوی ، خانی ل سەر خانی هاتیە ئاڤا کرن، عەردێ وان ل سەد مێترا کێم ترە، چەندین جار داخازا ل من کری، ئەوخانی بەرەڤ هەرەڤینێ چن، بۆ هندێ ئەڤ دەڤەرە بێتە پاراست، جوانیێ ئاکرێ ل وان هەردوو گەرەکایە، عەردێ وان ل سەد مێترێ کێم ترە، ئەز داخازێ ل حکومەتاهەرێمێ کوردستانێ دکەم، ب تایبەتی وەزیرێ دارایی و ئابووری کو سلفەی عەقاری شمولی وان بکەتن، چونکی تەبیعەتێ دروست کرنا ئەوان خانی نیە، عەردێ وان ل سەد مێتر کێم ترە، دوماهی من چەند پێشنیارەك هەنە ب هەقیقەت پشتی ڕاپۆرتەکا تایبەت، ئاراستەی جەنابێ وەزیرێ دارایی و وەزیرێ پلان دانانی دکەم، دەربارەی هەردوو قەزای ئاکرێ و بەردە رەش و هەر شەش ناحییێت وان بۆ هندێ گەش کرنەکا هەمی لایەنە ب مەنتقەی خۆ ببینیت، سوپاسیا وە دکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سەبیحە خان، فەرموو.

بەڕێز صبیحە أحمد مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك من دەستخۆشی لە بەڕێزان سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان دەکەم بۆ ئەو سینگ فراوانییەی کە لەگەڵ ئێمەی ئەندام پەرلەمان هەیانە، کە بەڕاستی جێگەی دڵخۆشی و هەروەها جێگەی دەستخۆشی یە، من پشتگیری لە پێشنازەکانی فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم، کە لەلایەن بەڕێز سۆزان خان سەرۆکی فراکسیۆنەکەمان پێشکەش کران، لەلایەکی تر دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم و پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەکەیان دەکەم، کە بەڕاستی ڕاپۆرتێکی تێر و تەسەل و گشتگیریان ئامادە کردووە، دەستنیشانی هەموو خاڵە ئیجابییەکان و سلبییەکانی بودجەیان کردووە، هەروەها ڕاپۆرتەکەیان سەرنج و تێبینی و پێشنیاری هەر 19 لیژنەی پەرلەمان لەخۆ دەگرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هۆکاری سەرەکی لە دواکەتن و کورتهێنانی بودجە کە کراوەتە چەقی گفتوگۆکان، دیارە پەیوەندی بە سیاسەتەکانی حکومەتی بەغداوە هەیە، چونکە ئێمە لە ڕووی ئابوورییەوە سەربەخۆییمان نیە، بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان مانگانە لە شێوەی سلفە لە بەغداوە دێت، بۆیە هەر دواکەوتنێك لە پەسند کردنی بودجە لە بەغدا دەبێتە مایەی دواکەوتنی بودجە لە هەرێمی کوردستان، بەڵام دواکەوتنی بودجە خۆی لە خۆی دا

دەبێتە هەندێك خاڵی سلبی، هەروەکو وەزیری داراییش زۆر بە ڕێك و پێکی بۆمانی روون کردەوە، کە ئەوانیش موبەریراتی خۆیان هەیە لە ناردن یان دواکەوتنی بودجە، کە بۆ هەمووومان ڕوون و ئاشکرایە کاتێ کە بودجە دوا دەکەوێ ئەویش بۆ ماوەی چەند مانگێك تەئسیرێکی ڕاستەوخۆی هەیە لەسەر ژیانی ڕۆژانەی خەڵك، لەسەر ئابووری کوردستان، لەسەر مەشاریع، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی وەڵامەکانی بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان بە بەڵگە بۆ من موقنیع بوون و سوپاسیان دەکەم، هەمووومان دەزانین بودجەی هەر وڵاتێك بڕبڕەی پشتی حکومەتی ئەو وڵاتەیە، لێرەدا من دەڵێم کە ئەو بودجەیە کە ئێستا لە ماوەی زیاتر لە 40 ڕۆژە لەبەر دەستمان دایە خاڵی ئیجابی زۆر لە خۆی دەگرێ، بەڵام بەدەریش نیە لە کەم و کوڕی، من لێرەدا ئیشارەت بە هەندێك لە خاڵە ئیجابییەکانی ئەم بودجەیە دەکەم، کە بەڕاستی تایبەتە بە ژیانی ڕۆژانەی خەڵك، کە ژیانی ڕۆژانەی جەماوەری کوردستان لەلای من گرنگترین خاڵە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەر بۆ وەبیر هێنانەوە زۆرێك لە پێشنیازە گرنگەکانی بودجەیساڵی 2011 پێشنیازی فراکسیۆنی کوردستانی بوون کە دواتر بوونە بڕیار و حکومەتی هەرێم جێبەجێی کرد، واتا ئەمساڵیش لە بودجەی ساڵی 2012 دا بەردەوامن، بۆ نموونە دەتوانم بڵێم سلفەی عەقار، سلفەی زەواج، پارەی تواناسازی قوتابیان، قەرزی بچووك بۆ گەنجەکانمان کە لەسەرتاسەری کوردستان بە هەزاران گەنج لێی موستەفید بوون، مینحەی زینندانیانی سیاسی، سلفەی کشتوکاڵی، قەرزی صناعی، زیادکردنی بەشی بودجەی تۆڕی کۆمەڵایەتی لە 30 هەزار دینار بۆ 150 هەزار، بەردەوام بوونی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، پێداچوونەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە خانەنشینی برا پێشمەرگەکان کە خانەنشینیان زۆر کەم بوو، زیاد کردنی بە پێی پێویست، هەروەها سلفەی عەقار یەکێکە لە خاڵە ئیجابییەکانی ئەو بودجەیە، بەڵام من لێرەدا پێشنیاز دەکەم کە سلفەی عەقار بۆ گوندەکان بکرێتە مەبلەغی بیست و پێنج ملیۆن دینار، ئەو بەخشینەی کە قەرار بوو گوندەکان بگرێتەوە ئەگەر بکرێت لەم سلفەیە ئەویش بە بەخشین تەتبیق بکرێت، چونکە بەڕاستی هەمووو کاتێك ئێمە خۆمان بە قەرزاری دانیشتووانی گوندەکان دەزانین، بۆیە لێرەدا من داوا دەکەم لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە لە هەمووو ڕوویەکەوە زیاتر ئیهتیمام بە گوندەکان بدەن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بە نیسبەت خاڵێکی تر کە ئەویش قەرەبوو کردنەوەی ئاوارەکانی ئێران و تورکیا و سوریایە کە لە ساڵی 1974 ئاوارە بوون، بە ڕەئی من هەرچی بۆ ئەو ئاوارانە بکرێت هەر کەمە، لە بودجەی ساڵی 2012 دا ئیشارەتی پێدراوە کە مەبلەغەکە لە 10 ملیار بوویتە 100 ملیار، بەراستی جێی دڵخۆشی یە و داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم کە زیاتر بایەخ بە ئاوارەکانی ئێران و تورکیا و سوریا بدات، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، یەکێك لە خاڵە هەرە گرنگەکان کە تایبەتە بە ژیانی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت ئەویش دروست کردنی شوقەی نیشتەجێبوونە بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، کە لە کابینەی پێنجەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە سەرۆکایەتی ڕێزدار کاك نێچیرڤان بارزانی ئەم خاڵە چۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، تاکو ئێستاش هەر بەردەوامە، بۆیە لێرەدا من داوا دەکەم کە کابینەی حەفتەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان زیاتر ئیهتیمام

به خەڵکی کەم دەرامەت بدات، لە بێ شوێنی نیشتەجێبوون ڕزگاریان بکات، هەرچەندە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بودجەی ساڵی 2012 دا بڕی 200 ملیاری داناوە بۆ دوست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت لە هەر سێ پارێزگا و ئیدارەی گەرمیان بە پێی ڕێژەی دانیشتووان، بۆ ئەمساڵ لەم مەبلەغە 27 ملیار دەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من پشتگیری لە دانانی ئەو بودجەیە دەکەم کە بۆ ئەنجومەنی ئاسایش دانراوە، چونکە دەزگایەکی گرنگە، ئەمساڵ بە پێی ئەو یاسایە کە لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، بۆیە هەموو دەزگایەك لە سەرەتای دامەزراندنییەوە پێویستی بە بودجە و پاڵپشتی هەیە بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانیان، پشتگیری لە دانانی بڕی 100 ملیار دینار دەکەم بۆ ناوچە ڕاگوێزراوەکان کە کاتی خۆی تووشی تەرحیل و ڕاگواستن بوون، بەردەوام بوون لە سلفەی عەقار و سلفەی هاوسەرگیری، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، یەکێك لە پێشنیازەکانم کە ئاراستەی حکومەتی هەرێمی کوردستانی دەکەم ئەوەیە کە سلفەی عەقار و سلفەی زەواج و سلفەی کشتوکاڵی، هەروەها سلفەی صناعی مەناتیقی ناوچە دابڕاوەکان بگرێتەوە، بۆ نموونە پارێزگای کەرکووك و ناوچەکانی مەخموور و دەوروبەری و شنگار و خانەقین و جەلەولا و سەعدیە و هەموو شوێنەکانی تر کە بە ناوچە دابڕاوەکان ناسراون، تەمەنا دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەم خاڵە بە جیددی وەربگری، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیاز دەکەم بە نیسبەت قەزاکانی سۆران و ڕەواندووز و چۆمان و مێرگەسۆر کە وەکو ئیدارەیەکی سەربەخۆ بڕیار بۆ قەزای سۆران دەرچووە، کە لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەگەر بکرێت بودجەیەکی تایبەت بۆ ئیدارەی سەربەخۆی سۆران دابنرێت، پێشنیاز دەکەم کە راتبی شەهیدی هاووڵاتی لە مەبلەغی 90 هەزار دینار بکرێتە مەبلەغی 300 هەزار دینار، چونکە بەڕاستی مەبلەغی 90 هەزار دینار بەشی هیچ ناکات، هەندێك ماڵ هەیە کە داهاتیان فەقەت مەبلەغی 90 هەزار دینارە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەروەکو دەزانین کە ئێمە یەك ئەنجومەنی باڵای خانمان و ژنانمان هەیە کە تایبەت بە ئیش و کاری ئافرەتان و ژنانە، بەڵام تاکو ئێستا ئەم ئەنجومەنە خاوەنی بودجەیەکی سەربەخۆ نیە، بۆیە داوا دەکەم ئەگەر بکرێت بودجەیەکیان بۆ دابین بکرێت، بۆ ئەوەی ئەو ئەنجومەنە کەمێك هەست بە سەربەخۆیی ئابووری بکات، هەرچەند دەزانم خاوەن یاسای تایبەت بە خۆیان نینە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەموومان دەزانین کە جاددەی سۆران بۆ حاجی ئۆمەران کە جاددەیەکی سەرەکییە و بە جاددەی هاملتۆن ناسراوە، دەرگایەکی سەرەکی تیجاری کوردستانە لەسەر ئەم جاددەیە، کە لە سنووری حاجی ئۆمەران دا دەست پێ دەکات، زۆر حادیسەی دڵتەزێن لەم جاددەیە ڕوویداوە، بۆیە پێشنیاز دەکەم کە ئەم جاددەیە بکرێتە جووت ساید، لەبەر هەستیاری جاددەکە زیاتر گرنگی بە تەواو بوونی بدرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بۆ چاککردنی بار و گوزەرانی فەرمانبەرانی خانەنشین کە مووچەکانیان سنووردارە بە بەخشینی مەبلەغی 600 هەزار دینار بۆ هەموو ئەو خانەنشینانەی کە مووچەیان لە 400 هەزار دینار کەمترە، داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بۆ چاککردنی بار و گوزەرانی فەرمانبەرانی مووچە سنووردار بە بەخشینێکی ساڵانە کە

بڕەکەی لە 480 هەزار دینار کەمتر نەبێت بۆ فەرمانبەرانی پلە 9 و پلە 10، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بە نیسبەت تەعینات یان کە هەندێکمان دەڵێین شالاَوی تەعینات، کە ئاماژەی پێ دەدەین دەبێتە هۆی بارگرانی لەسەر بودجەی تەشغیلی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پرسیارم لێرەدا ئەوەیە، ئەگەر بێت و ساڵانە تەعینات نەبێت، ئایا ئەم کوڕ و کچانەمان کە ساڵانە لە کۆلیژەکان تەخەروج دەکەن ڕوو لە کوێ بکەن؟ یان چ کاسبییەك بکەن؟ بە تایبەت بە نیسبەت کچەکانمان، ئەگەر لە دەوائیری حکومی تەعین نەکرێن، من دەپرسم لە چ شوێنێك تەعین بن؟ بەڕێزان هەر یەك لەم کوڕ و کچانەمان زیاتر لە 16 ساڵ لە تەمەنی خۆیان بە خوێندن بردۆتە سەر، هەموومان دەزانین کە کۆمەڵگای کوردەواری ئێمە تاکو ئێستا زۆر مەجال بە ئافرەتان نادات کە لە کەرتی تایبەت ئیش بکەن، من لێرەدا دەپرسم، ئەگەر ئەم تەعیناتە نەبێت ئافرەتانی ئێمە کە ساڵانە بەلایەنی کەم بە هەزاران کەس تەخەروج دەکەن ڕوو لە کوێ بکەن؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە هەموو دونیا ئەو وڵاتە پێشکەوتووترە کە ئافرەت تێیدا پێشکەوتووترە، بەتایبەتی لە ڕووی سەربەخۆیی ئابوورییەوە، بۆ نموونە من دەتوانم بڵێم لە وڵاتی ئیتاڵیا 99%ی مامۆستایانی رەوزە، ئیبتیدائی، ناوەندی، دواناوەندی و زانکۆکانییان ئافرەتن، تەمەنا دەکەم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەم پێشنیازەمان بە هەند وەربگرێ، بە نیسبەت تەعیناتی ئافرەت، لە ناو دام و دەزگاکانی حکومەت دا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیاز دەکەم کە دەرماڵەی قوتابیان کە مانگانە هەندێکیان مەبلەغی 40 هەزار دینار یان 60 هەزار دینار وەردەگرن بکرێتە مەبلەغی 100 هەزار دینار بەلایەنی کەمەوە، چونکە هەموومان دەزانین قوتابی ئێستا نەوەی دواڕۆژی ئەو وڵاتەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیاز دەکەم بە دانانی میکانیزمێکی گونجاو و دیاریکراو بۆ وەرگرتنەوەی ئەو پارانەی کە مەبلەغی 6 ملیار دۆلار قەرزی حکومەتی هەرێمی کوردستانە لەلای حکومەتی ناوەند، بە دانانی لێژنەیەکی خاوەن بڕیار بۆ یەکلا کردنەوەی ئەم قەرزە، داوا دەکەن کە مووچەی بەخێوکەری کەس و کاری شەهیدە سەربەرزەکانمان لە مەبلەغی 75 هەزار دینار بکرێتە مەبلەغی 150 هەزار دینار، هەروەها دابین کردنی دەرماڵە بۆ منداڵی شەهید، ئەوانەی کە تەمەنیان لە خوارووی تەمەنی 18 ساڵیدایە، هەروەها لەلایەکی تر ئەوانەی کە تەمەنی یاساییان تەواو کردییە بەڵام لە خوێندن بەردەوامن، داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم کە بەردەوام بیت لە صەرف کردنی بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی پەیمانگا و زانکۆکان، هەروەها پەیمانگاکانی وەزارەتی پەروەردەش بگرێتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە کۆتایی دا داواکارم کە ساڵی ئایندە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە پێش کۆتایی ساڵی دارایی بودجە بە خەملێنراوی بنێرێتە پەرلەمان، هەروەها دەسەڵات بدرێت بە وەزیری دارایی لە بوونی جیاوازی لە نێوان بودجەی تەرخانکراو و خەملێنراودا گۆڕانکاری بکات، پەرلەمانی کوردستانیش لەو گۆڕانگارییانە ئاگادار بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕازاو خان، فەرموو.

بەڕێز ڕازاو محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەموو دەزانین کە بودجە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ژیان و گوزەرانی خەڵکەوە هەیە، ئێمەش لە خەمی ئەوە داین، کە لە بەرژەوەندی هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان پەسند بکرێت، سەرەتا پشتیوانی لە پێشنیارەکانی فراکسیۆنی کوردستانی دەکەم کە بەڕێز سۆزان خان ئاماژەی پێدان، بە تایبەتی بڕینی 10٪ لە بودجەی هەر سێ سەرۆکایەتییەکە و ئەنجومەنی دادوەری، کە دەکرێت ئەو بڕەی کە دەبڕدرێت پاڵپشت بێت بۆ ئەو پێشنیارانەی کە دەکرێت، هەروەها دابین کردنی دەرماڵەی ئیعالە بۆ ژنی بێ هاوسەر، ئەوەی پەیوەستە بە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی، ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی کە کۆی کاری 19 لێژنە و ئەندامانی پەرلەمانە لە ماوەی یەك مانگی ڕابردوودا هەندێك لەو پرسیارانەی کە لەلام دروست بوو لەو ڕاپۆرتەدا وەڵامەکەیم لە هەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی و پلاندانان وەرگرت، تەنها یەك پرسیار ماوە کە لێرەدا ڕووبەڕووی بەڕێزیانی دەکەمەوە، لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە لە لاپەڕە 5 دا فراوانی پێداویستییەکان بەرامبەر کەمی توانای دارایی، دیاری کردنی پێداویستییەکان لەلایەن دام و دەزگا و وەزارەتەکان لەسەر چ بنەمایەکە؟ کاتێك کە پێویستی حکومەت دیاری دەکرێت و دواتر بەهۆی کەمی بودجەوە دابین ناکرێت، دام و دەزگاکان ڕووبەڕووی چ کێشەیەك دەبنەوە؟ بۆ نموونە پێویستی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012 بریتی یە لە بیست تریلیۆن و هەشت سەد و بیست و حەوت ملیار و شەست و سێ ملیۆن بۆ بودجەی تەشغیلی، بەڵام لە 52٪ی ئەو بودجەیە دابین کراوە، ئایا ئەو دام و دەزگایانە پتر لە پێداویستی خۆیان داوا دەکەن؟ وەزارەت بە چ ئاراستەیەك مامەڵەیان لەگەڵ دەکات؟ چونکە لێرەدا ناڕوونییەك هەیە، مامەڵەیەکی ناتەندروست هەیە کە پێویستی بە ڕوون کردنەوەیە، ئایا پلانێك هەیە کە لە داهاتوودا کاری لەسەر بکرێت و کۆی پێداویستییەکان و توانای دارایی دیاری بکات؟ بێمە سەر کاری لێژنەکان ئەوەی ماوەتەوە ڕاو سەرنجم لەسەر ڕاپۆرتی هەندێ لە لێژنەکانە، کە زۆرێك لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان ئاماژەیان پێ کرد، بۆیە من تەنها ئاماژەیەکی کورت دەکەم و ناچمە تەفاصیلەوە، لێژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە بڕی بودجەی تەرخانکراو بڕێکی زۆر کەمە، هەروەها نەبوونی پرۆژەی ستراتیجی لەلایەن وەزارەتی تەندروستییەوە کە لەو بودجەیە شوێنی بۆ نەکراوەتەوە، هەروەها بابەتی ژینگە کە هەردوو هاوکارانم بەڕێزان کاك خلیل و کاك سالار ئاماژەیان پێدا، بابەتی ژینگە و مەترسییەکانی بابەتێکی هەستیارە، کە دەکرا لە بودجەی ئەمساڵدا شوێنی بۆ بکرایەوە، لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کە هەندێ ناوچە لە کوردستان بەڕاستی لە ژێر هەڕەشەی پیس بوونی ژینگەدان، بە تایبەتی دەربەندیخان کە ئێمە سەردانمان کردن، دووەم لێژنە لێژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانییانی جینۆساید، وێڕای پشتیوانیم لەسەرجەم داواکاری و پێشنیارەکانیان کە بەڕێزان کاك شڤان و کاك صباح و هەندێ لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان ئاماژەیان پێدا، من لێرەدا دووبارەی ناکەمەوە، چەند سەرنج و تێبینییەکم هەیە لەسەر پرۆژەکان، وەك هەندێ لە ئەندام پەرلەمانەکانیش ئاماژەیان پێدا، بەڕێز وەزیری پلاندانان نەبوونی

هەماهەنگییە لە نێوان وەزارەتی شەهیدان و پلاندانان هەرچەندە بەڕێزی بە نووسراو خستیە ڕوو کە وەزارەتی شەهیدان ئاگادارە لەم پلانە، بەڵام ئەو بەڕێزانەی کە هاتنە لیژنە لەلای ئێمە بێ ئاگایی خۆیان دەربڕی لە پلانی وەزارەتی پلاندانان کە بەلای وەزارەتی شەهیدانەوە پرۆژەی گرنگ و گرنگتر و گرنگترین هەیە، بەڵام بەهۆی نەبوونی ڕاوێژ لە نێوان ئەم دوو وەزارەتە ڕەچاوی ئەوە نەکراوە، بە هەمان شێوە نوێنەرانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لە لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری هەمان تێبینیان دووبارە کردەوە، کە ساڵانە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان دا هەماهەنگی نیە لە نێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتە تایبەتمەندەکان دا، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر کە دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم پرسیارە بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان، سەبارەت بە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012، ئەوەی تایبەتە بە وەزارەتی شەهیدان، بەڕێوەبەرایەتی شەهیدانی سلێمانی چوار پرۆژەیە، کە هەر چواریان ناوەکەیان دیاری کراوە، واتا دووان لەو پرۆژانە ماوەی ساڵێکی بۆ دیاری کراوە بۆ جێبەجێ کردن، دوانەکەی تر ماوەی شەش مانگ، ئەوەی جێگای سەرنجە ئەو بڕە پارەی کە دیاری کراوە بەرامبەر ماوەکەی نیە، بۆ نموونە دروست کردنی سەنتەری کۆمەڵایەتی ماوەکەی ساڵێکە و بڕەکەی یەك ملیارە، گوژمەی ساڵی 2012 (750) ملیۆنیان دیاری کردووە، دروست کردنی (250) خانوو بۆ کەس و کاری شەهیدان کەوا بڕیارە بە ساڵێك تەواو ببێت، بڕەکەی شەش ملیار و هەشت سەد و حەفتاو پێنج ملیۆنە، گوژمەی 2012 تەنها دوو ملیارە، بەڕێزان، ئەوەی پەیڕەو دەکرێت لە وەزارەتی شەهیدان پێدانی مینحەی بیست و حەوت ملیۆن و نیوە بە خانەوادەی شەهیدان، وەك هاوکارییەك بۆ دروست کردنی خانوو، واتا ئەگەر هەر خانوویەك ئەم بڕەی بۆ تەرخان بکرێت ئەوە لە ماوەی ئەم ساڵەدا تەنها 72 خانوو جێبەجێ دەکرێت، پرسیارەکەم لێرەدایە، ئەم پرۆژەیە یەکساڵی بۆ دیاری کراوە، بەڵام بە یەك گوژم پارەکەی بۆ دابین ناکرێ، کە ئەوەش خەلەلە، چونکە دەبێت ئەو پرۆژەیە دوا بکەوێت تا جارێکی تر لە 2013 تەصدیق دەکرێت بۆ گوژمەکانی تری، کە ئەوەش لە ڕاستی دا هۆکارێکە بۆ دواکەوتنی پرۆژەکان، چونکە ئەوە جیاوازیە لە پرۆژەکانی تر، واتا ئەم بڕە پارەیە کە خۆکردە، واتا بۆ دروست کردنی خانووبەرە ڕاستەوخۆ دەدرێ بە خانەوادەی شەهیدەکان، واتا پێویستی نە بە دیزاینە و نە بە تەندەرینە و نە بە کۆمپانیای جێبەجێکارەوە هەیە، واتا دەکرێ ئەو گوژمە پارەیە بۆ ئەو ماوەی ئەو ساڵە دیاری بکرێت و ڕاستەوخۆ لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی شەهیدانی هەر سێ پارێزگاکانەوە بدرێ بە خانەوادەی سەربەرزی شەهیدان، خاڵێکی تر پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012، هەمان وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتی، واتا سلێمانی خاڵی سێ، دروستکردنی 777 خانوو لە خانەی ئەو فۆرمەی کە هاتووە لە پرۆژە بەردەوامەکان، لە خانەی دەست بەکاربوون ئاماژە بەوە دراوە کە دەست بەکاربوونی بۆ نەکراوە، واتا ئەو 777 خانووە هیچ هەنگاوێکی بۆ نەنێردراوە، بەڵام لە ڕاستی دا وانیە، ئێمە لە بەدواداچوونمان دا بۆمان دەرکەوت کە ئەم پرۆژەیە دەست بەکاربووە، بەردەوامیشە و هەموو ئەو نووسراوانە لەلای منە کە بە چەند بڕ ئەو پارەیە دراوە بە خانەوادەی شەهیدان لە پیرەمەگروون و چەمچەماڵ و عەربەت و قەڵادزێ و چەند ناوچەیەکی تر، واتا بڕی پارەی خۆکردە بیست و حەوت ملیۆن

خەرج كراوە، هەموو ئەولەویاتەکەش لای منه کە بەچەند سلفە پێیان دراوە، پرسیارێك لە خاڵی پێنجی هەمان ئەو پرۆژە بەردەوامەکان/ دروست کردنی 96 خانووی خۆکردە لە گەرمیان، ئەم پرۆژەیە جێبەجێ کراوە یان نا؟ ئەوە پرسیارە بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان، چونکە ئاماژە نەدراوە بە دەست بەکاربوونی، ئەوەندەی بەدواداچوونیشمان بۆ کردووە دەست بەکار نەبووە، ئەگەر وانییە تکایە وەڵامی بەڕێزیان بۆ ڕوونکردنەوە و بەرچاوڕوونی زیاتر، هەروەها پرسیارێکمان هەیە سەبارەت بە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 کە پێشنیار کرابوو بە دروست کردنی بینایەك بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان لە سلێمانی، لە بودجەی 2011 پەسند کراوە، بەڵام ئەو پرۆژەیە جێبەجێ نەکراوە و لە پرۆژە بەردەوامەکانی 2012شدا ئاماژەی پێ نەدراوە، تکایە ڕوونکردنەوە لەبەرنامەیان دا هەیە، ئەم پرۆژەیە جارێکی تر بخرێتەوە بەرنامە و جێبەجێ بکرێ، یاخود نا؟ دوا پرسیاری لیژنەی شەهیدان کە بۆ بەڕێز وەزیری دارایی یە، وا بڕیارە تا کۆتایی ئەوە پەیوەستە بە لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدانیش، وا بڕیارە تا کۆتایی ساڵ 2011 هەموو هێزی پێشمەرگە یەك بخرێتەوە،ئەوە لە کاتێکدایە کە تەنها بڕی 950 ملیار دینار تەرخان کراوە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، ئایا ئەم کارە بەو ئیمکانیەتە دەکرێت؟ تکایە وەڵامی بەڕێزیان، ئەوە تێبینی و سەرنجەکانم بوو سەبارەت لێژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان، ئەوەی پەیوەندی بەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی ڕۆشنبیریە، کە پشتیوانی لە سەرنج و پێشنیارەکانی لیژنەی ناوبراو دەکەم، دەمەوێت ئاماژە بە خاڵی 3ی ڕاپۆرتەکە بکەم، کە باس لەوە کراوە کە 47 بینای وەزارەت لە هەرێمی کوردستان لەلایەن حزب و کۆمەڵە و لایەنەکانی تر داگیر کراوە، ئەوە لە کاتێك دایە ئەو وەزارەتە خۆی لە چەندین جێگە کرێچی یە، بەڕێزان ئەم 47 بینایە 12 بینا لە دهۆك، 18 لە هەولێر و دەوروبەری، 17 لە سلێمانی و دەوروبەری، ئەوە لە کاتێکدایە هەندێ لە دام و دەزگاکانی ئەم وەزارەتە لە کرێچیدان، کە ئەگەر کار بە گەڕانەوەی موڵك و ماڵی گشتی بۆ حکومەت بکرێت کە بڕیاری لێ دراوە، ئەوە ساڵانە بڕێکی زۆری ئەو خەرجییانە دەگەڕێتەوە بۆ حکومەت، هەروەها لە هەمان ڕاپۆرت دا خاڵێکی تر کە دەمەوێ سەرنجتان ڕاکێشم، ئاماژەشی پێدراوە بەڕاستی نەبوونی هاوسەنگی یە لە نێوان دابەش کردنی بودجەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان، پشتیوانی تەواوم بۆ هەموو پرۆژەکانی کە تەرخان کراوە بۆ وەرزش، بەڵام لە 97٪ی بۆ بواری وەرزشە و لە 3٪ بۆ بواری ڕۆشنبیری یە، کە بەڕاستی ئەوە دەبێتە ڕێگر بۆ دروست کردنی ژێرخانی ڕۆشنبیری کە ئەگەر تێڕوانین و بەدواداچوونمان هەبێ بۆ گەلەری، بۆ هۆڵ، بۆ شانۆ، ژمارەیەکی زۆر کەم لە پارێزگاکان دا هەیە، تێبینی سێیەمم لەسەر ڕاپۆرتی لێژنەی بەرگری لە مافی ئافرەتە، کە بەڕێز وەزیری دارایی هیچ کۆمێنت و خوێندنەوەیەکی نەبوو بۆی، لێژنەی دارایی پێشنیاریان کردووە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلایی بکرێتەوە، سەبارەت بە پێشنیاری یەکەم کە پێکهێنانی سندووقێکە لە وەزارەتی کار بۆ ئەو ژنانەی کە جیابوونەتەوە لە هاوسەرەکانیان بەڕێزان، لە یاسای ژمارە 15ی ساڵی 2008، یاسای هەموارکراوی یاسای باری کەسێتی ژمارە 188ی ساڵی 1959 لە ماددەی 39 بڕگەی 2 و 3ی هەموارکراو بە ماددەی 17 دووەم بڕگەی 4 ئیلزامی حکومەت کراوە، کە دەڵێ (تلتزم حكومة الإقليم

بالرعاية المطلقة التي لا تملك دخلاً شهرياً و يخصص المبلغ الشهري لها من قبل الرعاية الإجتماعية لغاية إيجاد فرصة عمل لها أو زواجها)، واتا ئەرکی حکومەتە کە چاودێری ژنی جیابوو بکات کە مانگانەیەکی نیە، ئەوەی کە دەمەوێت ئاماژەی پێ بدەم بەڕاستی بەرچاو ڕوونییەکە لە نێوان جیاوازی ئەم سندووقە، واتا جیاوازی سندووقی چاودێری کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەو بودجەیەی کە تەرخان دەکرێ بۆ چاودێری خێزانی لە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، بەڕێزان، ئەم تۆڕی چاودێری خێزانە تایبەتە بە هەژاران و کەم دەرامەتان، ڕاستە ئێمە خەڵکانێکی زۆر ئەوانەی کە لە هاوسەرەکانیان جیابوونەتەوە، سوودمەندن لەم تۆڕی چاودێری خێزانییە، بەڵام ئەوە بڕێکی زۆر کەمە، هەروەها هیچ منداڵ واتا بوونی دەرماڵەیەکی تایبەت بە منداڵ ڕەچاو نەکراوە، کە زۆرێك لەو ژنانەی کە جیا دەبنەوە بێگومان ئەرکی بەخێو کردنی منداڵ، واتا نەفەقەی منداڵەکەشیان لەسەرە، بۆیە پێشنیار دەکەین بەڕاستی کە سندووقی چاودێری کۆمەڵایەتی بۆچی تا ئێستا دانەنراوە؟ پرسیارەکە لێرەدایە، کە بۆ تا ئێستا ئەم مادده جێبەجێ ناکرێ؟ ئەم سندووقە نیە؟ بۆچی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی ئەم سندووقەی دانەناوە؟ کە ئەرکی وەزارەتی ناوبراوە و وەزارەتی داراییشە، چونکە بێگومان دەبێ وەزارەتی دارایی لە دەرکردنی ڕێنماییەکان کار بۆ ئەم بابەتە بکەن، ئەوە تێبینی و سەرنجم بوو دەربارەی کاری ئەو لێژنانە، وەکو ئاماژەشم پێدا بەڕاستی زۆرێك لەو پرسیارانەی کە لەلام دروست بوو، لە هەردوو بەڕێزان وەڵامەکەیم وەرگرت، کۆتایی قسەکانیشم بە خستنەڕووی پێشنیارێکە، پشتیوان لەوەی کە پێشووتر ئاماژمان پێکرد لەوەی کە 10٪ی بڕینی بودجەی ئەو سێ سەرۆکایەتی یە پشتیوان بێ بۆ هەندێ لەو پێشنیارانەی دەیکەین، بۆیە پێشنیار دەکەم بە تەرخان کردنی بڕی 100 ملیار دینار ساڵانە بۆ زیندانیانی ململانێی ناوخۆ، هەرچەندە یاسای زیندانیانی سیاسی لەم پەرلەمانە دەرچووە، بەڵام ئەو یاسایە بەسەر ئەوان دا جێبەجێ ناکرێت، ئەوانیش ناگرێتەوە، پێشنیاری دووەمیشم بەڕاستی زیادکردنی مینحەی خۆکردە، واتا ئەو مینحەیەی کە بۆ دیاری کراوە، وەکو مینحەیەك دەدرێت بە بنەماڵەی کەس و کاری شەهیدان لە 27 ملیۆنەوە بۆ 36 ملیۆن، چونکە ئەوە تەنها بەشێکە لەوەی کە ئێمە بیر لەوە بکەینەوە ئەو خێزانانە کاتێك بیر لە دروست کردنی خانوو دەکەنەوە بە تایبەتی لەم بار و دۆخە، یان کە چەند ئەرك دێتە سەریان بۆیە پێشنیار دەکەم بە زیادکردنی بڕی مینحەی خۆکرد لە 27 ملیۆنەوە بۆ 36 ملیۆن، ئەوەش وەکو ئاماژەم پێدا لەو 10٪یەی کە پێشنیار کراوە لە هەر سێ سەرۆکایەتییەکە ببڕدرێن، شوێنی ئەو پێشنیارانە بکرێتەوە، جارێکی تریش پشتیوانی خۆم بۆ هەموو ئەو پێشنیارانەی کە لیستی کوردستانی پێشنیاری کردووە دەردەبڕم، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك علي، فەرموو.

بەڕێز علی حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به ناوی ئەو خوایەی کە هەموومانی خۆش دەوێ، ڕێگریش نیە لە باس کردنی بودجە بەم چڕ و پڕییە، بەڕێزان بە حوکمی ئەوەی ئیمکانات و ئەولەویەت تەنانەت لە مەسەلەیەکی هەستیار وەکو بودجە پێوەری سەرەکی یە دڵنیاتان دەکەم، هیچ وەزارەتێك و لایەنی پەیوەندیدار بە بڕە بەشی خۆی لەو بودجەیە ڕازی نابێ وەکو بڵێی لە 100٪، ئێوە دەزانن بڕە بەشی بودجەی هەرێمی کوردستان دەڵێن 17٪ە لە بڕە بەشی بودجەی هەموو عیراق، بەڵام حەقیقەت ئەوەیە ژمارەکە زۆر کەمترە، جا ئەگەر بێت نیاز و چاوەڕوانی و خواستی هاووڵاتیان لە 17٪ی بودجە بە بڕە پارەی واقیعی ئەو کە دەکاتە 10.7٪ی هەموو بودجەی عیراق، کەواتە 12 تریلیۆن و 604 ملیارە، دیاری بکەین دیارە فەراغێك دروست دەبێ، دیارە بودجە کورت دێنێ، هەموو نیازەکان پڕ ناکاتەوە، وەزاراتی مەعنی ناچار بە موناقەلە دەکات، عەجز دەکات، هەندێکیش لە پرۆژەکان دوا دەکەون و پێیان دەوترێ پرۆژەی بەردەوام، دیارە لە هەندێ بابەتیش بەرچاو ڕوونی کەمتر دەبێ، بەڕێزان پێم خۆشە ئەم حکومەتەی ئێمە ئیعلام یان ڕاگەیاندنێکی وەهای بوایە کە بۆ هاووڵاتیان ڕوونی بکردایەتەوە، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرباری هەموو کەم و کوڕییەکان بە داتا و بە بەڵگەوە بیگوتایە بە بڕە پارەی 10.7٪ لە بودجەی هەموو عیراق، ئە بڕە پارەیەی بودجەی هەرێم لە ساڵانی ڕابردوو ئەم هەرێمەی گەیاندۆتە چ ئاستێك؟ پرسیاری من ئەوەیە ئایا سیاسەتی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە نەهێشتنی دیاردەی هەژاری و بێکاری تا چ ڕاددەیەك سەرکەوتوو بووە؟ لە قسەکانی سەرگوڵ خان دەرس وەردەگرم، بە حەقیقەت ڕێژەکە زۆر زۆر مایەی دڵخۆشی یە، بە بەراورد لەگەڵ ئەوەی کە دەڵێن لە عیراقی فیدراڵ بەدەر لە هەرێمی کوردستان 35 تا 40٪ خەڵکی هەژارمان هەیە کە لە ژێر هێڵی نەداریدان، بە تەبیعەتی ئەوەش دەزانن هێشتاش هەرێمی کوردستان بەشێکە لە عیراقی فیدراڵ، من حەقە لێرە بپرسم حکومەتی فیدراڵ بە بودجەیەکی زیاتر لە 80٪ چی بۆ هاووڵاتیانی خۆی کردووە؟ ئایا بە گێڕانەوەی ئیستیحقاقاتی هەرێمی کوردستان دۆخی خۆش گوزەرانی لە دەڤەرەکانی تری عیراق باشتر بووە؟ من وەکو نموونە بەغداتان بۆ دەهێنمەوە، پایتەختی عیراقە، دەڵێن 7 ملیۆن و نیو نفووسی هەیە، دیارە لە دیاری کردنی بودجە، پێوەرێك ڕێژەی دانیشتووانە، کەوابوو یەك و نیو تا دوو ئەوەندەی هەموو بودجەی هەرێمی کوردستانی بۆ تەرخان دەکرێ، بەڵام لەوێوە دەپرسم پایتەختێك کە لە شەو و ڕۆژێکدا چوار سەعات کارەبای نیە، کێشەی ئاو و ئاوەڕۆ، ڕێگاوبان، هەموو ئەو دیاردانەی کە نیشانەی ژیارین، کراونەتە قوربانی پرۆسەیەك بە ناوی پرۆسەی ئەمنی، پرۆسەی بەرەنگاری توند و تیژی ئیرهاب، ئەندامە بەڕێزەکان ئایا پایتەخت لە هەموو دونیا هەیە هێندەی بەغدا نا ئەمن بێ؟ بێ خزمەتگوزاریی بێ؟ پڕ لە سەرباز و پۆلیس بێ؟ هەڵبەت ئەوە پاساو نیە، بۆ کەم و کوڕییەکان لە بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ نادیاری و ناڕوونییەکانی بودجەی هەرێمی کوردستان، من لێرە پرسیار دەکەم، لەو 28 ملیار دۆلارەی کە بۆ چاککردنی سەکتەری کارەبا لە عیراقی فیدراڵ دیاری کراوە، گرفتەکەش هەر وەك خۆی ماوەتەوە، هەرێمی کوردستان چەندی بەرکەوتووە؟ لە حاڵەتێك دۆخی کارەبا لە کوردستان دەبینین چۆنە، تەبعەن کاتێك کە بڕە پارەی بەشی خۆتت نەداتێ، بارگرانییەکە دەکەوێتە سەر ئەستۆی خۆت،

هەروەك حكومەتی هەرێمی كوردستان بۆ چارەسەركردنی كێشەی كارەبا خۆی دەبێ شانی هیممەت و باڵی هیممەتی لێ هەڵبكا، ئێوەش دەزانن هەر لە شنگالەوە تا مەندەلی حەق وابوو بەڵاجۆ و زرباتییەشی لەسەر بێ، بارگرانییەكەی، خەرجییەكانی كەوتۆتە سەر ئەستۆی حكومەتی هەرێمی كوردستان، هەموو ناوچە بێ ناز كەوتووەكانی دەرەوەی هەرێمی كوردستان، بە حوكمی ئەوەی حكومەتی ئێستای بەغدا و حكومەتەكانی ڕابردووش پشتی لێ كردوون، دەبێ حكومەتی هەرێمی كوردستان ئاوڕیان لێ بداتەوە، دەبێت دەیان ملیار، سەدان ملیار دۆلار، دینار لە بودجەی هەرێمی كوردستانی عیراقی بۆ خەرج بكرێ، ئەوەش بە بڕوای من سیاسەتێكی حكومەتی ناوەندی یە، كە هەرێم نەتوانێ بە تایبەت لە بواری ئابووری هەناسە هەڵكێشێ، بارگرانی ئەو ئەركەش لە شەڕێكی ڕانەگەیەنراوی ئابووری، بەردەوام كە ئەوی پاراستنی گیان وماڵی هاووڵاتیانی ئەو دەڤەرانەیە دەخوازی بخاتە سەر شانی حكومەتی هەرێم، دیارە ئەو مەصاریفەش دێتەوە ناو ئەو بودجەی كە ئەمڕۆ ئێمە موناقەشەی دەكەین، ئەوەی كە نووسراوە و نەنووسراوە، ئەوەی كە وتراوە و نەووتراوە، من پرسیار دەكەم ئایا ژمارەی دانیشتووانی هەرێمی كوردستان 4 ملیۆن و ئەوەندە كەسەیە؟ یان نەخێر؟ ئەو 35 تا 40 تا 45٪ لەو كوردانەی كە لە دەرەوەی هەرێمن لە ناوچە كێشە لەسەرەكانن، چونكە ئێمە لە موناقەشەی ئەو بودجەیە زۆر پرۆژەكانمان دی بۆ ناوچەكانی دەرەوەی هەرێمی كوردستانە، واتا لانی كەم ئێوە دەبێ دوو ملیۆن كەس زیاتر لەو ژمارە، لەو ڕێژەی كە لێرە حیسابی بۆ دەكەین، لەبەر چاو بگرن، ڕەچاو بكەن، كە خەرجی دەكەوێتە سەر ئەستۆی حكومەتی هەرێمی كوردستان، بەڕێزان من دەپرسم لەدەیان ملیار دۆلار كە بۆ نۆژەنكردنەوە و پرچەكردن و تەیار كردنی سوپا و هێزە ئەمنییەكانی عیراق تەرخان كراوە چەندی دراوەتە هەرێمی كوردستان؟ تەبعەن دیارە بۆ بەرگری لە ئاسایش و ئەمنی هەرێمی كوردستان بە حوكمی ئەوەی بە تایبەت دۆخی ئەمنی دەرەوەی هەرێمی كوردستان نالەبارە، ئێمە ناچار دەبین دوو هێندە خەرج بكەین، دیارە دەبێ خۆت مووچەی پێشمەرگە بدەی، لەوێش لێت دەبڕێ، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان حەقیقەتێك هەیە، حكومەتی ناوەند تەنیا لە یەك شت ڕێگری ناكات لە حكومەتی هەرێمی كوردستان، ئەویش چونكە خۆی گرفتی هەیە، خۆی ناتوانێ بودجەی وەبەرهێنان خەرج بكات، ڕێتان دەدات كە تەعین بكەن، دامەزرێنن، دیارە مانعی نیە هەموو بودجە بكاتە موخەصەصات، بەڵام ئێمە ئایا دەخوازین و دەتوانین هەمان كار بكەین؟ واتا ئیلتیزامێكی ئەبەدی بۆ حكومەتی هەرێم دروست بكەین؟ ئێوەش دەزانن كە كەسێك دامەزرا و مووچەی بۆ دیاری كرا ناتوانی مووچەی ببڕی، بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، نوێنەرانی حكومەت، من لێرە ناچمە سەر باسی چەند هەزار پرۆژەی ناو ئەم بودجەیە، باسی مسۆگەر كردنی دادگەریش لە بودجە حەقیقەت شتێكی زۆر ئەستەمە، ئێوە دەزانن دروست كردنی پرد لە ناوچەیەكی شاخاوی زۆر جیاوازە لە پێ دەشتێك، كەواتە ناكرێ تەنیا ڕێژەی دانیشتووان یان ئەوە بكەینە پێوەرێك، هەندێ خصوصیەتی تر خۆی فەرز دەكات، من لێرە ئەوەی سەرنجتان بۆی ڕادەكێشم بۆ ئەو پرۆژە نەنووسراوانەیە، بۆ ئەو پرۆژانەیە كە لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوو بە هیچ شێوەیەك لە شێوەكان باسی نەكرا، ئەمساڵیش وەك ساڵانی رابردوو

لەم بودجە لە دوور و نزیك ئاوڕی لێ نەدرایەوە، بە بڕوای من ئەویش پرۆژە نەتەوەییەکانە، بەڕێزان هەرچەند دروشمی نەتەوەییمان زۆرە، بەلاَم لە زۆر حاڵەت ئەگەر بێ خەرج بوو، من وای دەبینم ئاوڕدانەوە لە ناوچە کێشە لەسەرەکان کە ساڵی پار 70 ملیار بوو، ئێستا 50 و ئەوەندە و پێشنیار کراوە بکرێتە 100 ملیار، ئەوە پرۆژەیەکی نەتەوەیی یە، ئەوە ئەرکێکی پیرۆزە، چونکە ئەو ناوچانە دوای ئەنفال و هێشتاش بە دەست نائەمنی، بە دەست هەژاری و دەست کورتی و دیاردەی بێ ئیشی دەناڵێنن، هێشتاش غەزەبی وشکەساڵیان لە کۆڵ نەبۆتەوە، وەك وتم لە هەر حیساباتێك 35 تا 45٪ لە خاك و لە نفووس، ل ژمارەی دانیشتووانی کوردستان و لە ڕووبەری کوردستان زیاد بکەن لە تەرخان کردنی بودجە، لە موناقەشە کردنی بودجە، چونکە ئەوە حەقیقەتێکی فیعلی یە، ئەندامانی بەڕێز باسی کێشەی ئاوارەکانیان کرد، لە 100٪ لەگەڵیاندام، تەصەور دەکەم ئەوە مەسەلەیەکی، پرۆسەیەکی بەردەوامە، بەمزوانە تەواو نابێ، لە هەموو ساڵێك دەبێ ئیهتیمامێکی زیاتری پێ بدەین، چونکە نەهێشتنی دیاردەی تەعریب، وەك وتم دیاردەی ئاوارەیی و دەربەدەری پێویستی بە بودجەی زیاتر و زیاتر هەیە، من لێرە دەڵێم ئێوە کە پەیجوری ڕاگەیاندن و سیاسەتی دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ڕەسمی و نا ڕەسمی پەیوەست بە حکومەتی ناوەندی بکەن، شتێکتان لێ مەعلوم دەبێ، بە تایبەت لەم دواییانە، حکومەتی ناوەندی بۆ پاساوی کەم تەرخەمییەکانی خۆی، قصوری خۆی بەرامبەر بە ناوچە دابڕاوەکان لە ئیعلامی خۆی وا دەنوێنن، وا دەڵێن کە هەرێمی کوردستان ئەو 17٪ بودجەیەی کە وەری دەگرێت واتا حەقی ئەوانیشی تێدایە، واتا هەرچی کوردە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان لەو بڕە پارەیەی کە پێی دەڵێن 17٪ کە دەرچووە واش نیە، 10.7 دە تریلیۆن پۆینت حەوت ملیارە، دەڵی ئەوە ئێوە لێی بێ بەشن، بە پاساوی ئەوەی کە دەڵێ ڕێژەی دانیشتووانی کوردستان 17٪ نیە، بە بڕوای من حکومەتی هەرێمی کوردستان دەبێ وەلاَمی ڕوون و ئاشکرای هەبێ، چونکە ئەوە حەقیقەت نیە، کە بودجەی دراو 17٪، نە بڕە پارەی بەشی کوردانی دەرەوەی هەرێمیش لەو بودجەیەدا ڕەچاو کراوە، بە پێچەوانە دەبێ ئەو بڕە پارەی حکومەتی هەرێمی کوردستان ساڵانی ڕابردوو بەم ساڵیشەوە بۆ ئەو ناوچانە خەرجی دەکات، وەکو قەرز لەسەر حکومەتی ناوەندی بکرێتە ماڵ، چونکە ئەوە مافی هاووڵاتیانی کوردستان و مافی ئەو دەڤەرانەشە، دوا خاڵی جێ سەرنجیشم ئەوەیە، وەك کوردێکی فەیلی جیا لە ناوخۆی هەرێم، جیا لە ناوچە کێشە لەسەرەکان، باسی هەندێ شوێنی دوورە دەستتان بۆ دەکەم، بۆ وێنە وەك بەغدا، بەرەچاوکردنی داخوازی بۆ زیاد کردنی پرۆژە نەتەوەییەکان، دابین کردنی گوژمەیەك لەو پرۆژانەی کە بەردەوامن، پێموایە نابێ لاتان سەیر بێ، بەڵکو دەبێ ئەندامانی بەڕێز پشتیوانیشمان بن، بۆ ئەوەی کە بۆ ئێمە کورد وەك نەتەوە کە لەو چەشنە حاڵەتانە زۆرن، کە پێویستە یارمەتی ماددی لە تەنیشت یارمەتی مەعنەوی بێ، بۆ ئەو کەیسانەی کە بە ئەنفال و جینۆسایدی کورد ناسراون، تەبعەن زۆر ئاسایی یە داوامان و تەمەنامان لەو بودجەیە هەبێ، کە چەند تریلیۆنە، هەر نەبێ بەشی کوردیی زانکۆی بەغدا لەبەرچاو بگرن، لە مەترسی داخراندایە، مادام کوردانی فەیلی سلفەی عەقار، پێشینەی هاوسەرگیری، بەرنامەی تواناسازی، پێدانی

زەوی، ئەو ئیمتیازاتانەی تر بە حوکمی هەندێ ڕێکاری قانونی نایانگرێتەوە، من دەڵێم هەر نەبێ باخچەیەکی ساوایان، قوتابخانەیەك، بنکەیەکی تەندروستی، یانەیەکی وەرزشیمان بۆ دروست بکەن، ناڵێم لە کوت، لە زرباتیە، بەڵکو لە بەغدا، وەك چۆن دۆستانی گەلەکەمان دێنەوە لە کوردستان ئەو چەشنە ناوەندانە دروست دەکەن، ئەوە حەقیقەتێکە خەڵکی ئێمە نە بە شێوەی عەفەوی، بەڵکو بە بەرنامە لەو ناوچانە بێ بەش کراون، مەحروم کراون، دواجاریش دەتوانم بڵێم بە تەمای خوا و بە تەمای ئەو بڕیارەین کە ئێوە ئەندامانی بەڕێز بە پەسندکردنی بودجە بۆ پرۆژە نەتەوەییەکان، دەتوانین دەست گیرۆییمان بکەن، هەر نەبێ زەکاتی خۆشگوزەرانی ئەم هەرێمە بۆ ئەو کوردە دوورە وڵاتە خەرج بکەن، دیسانەوە زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنی ئێستامان کۆتایی پێ دەینین، یەك سەعات ئیسراحەت، سەعات 9 دێینەوە، بە خواتان دەسپێرین تا سەعات 9.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکان، فەرموو لیژنەی دارایی بۆ شوێنی خۆتان، فەرموو کاك قادر.

بەڕێز قادر احمد سمایل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی و سەرجەم لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان دەکەم، کە لە ماوەی مانگی ڕابردوودا هەر یەکێ لە لیژنەکان پەیوەندیدار بووە بە وەزارەتێکەوە، بۆ هەڵسەنگاندنی بودجە و دابین کردنی پێداویستییەکانی ئەو وەزارەتە هەر هەموو لایەك ماندوو بووە، دەمەوێ لە پرۆژە بودجەی ئەمساڵدا هەندێ باری سەرنجی خۆم پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان بکەم، لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا موناقەشەیەکی زۆر لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان کراوە، زۆرجار گوێ بیست دەبین کە بودجەی هەرێمی کوردستان وەکو ئەوەی کە زۆر پێویست بێ پلانی تێدا نیە لە دابەش کردنی بودجەدا، من بەش بە حاڵی خۆم چەند نموونەیەك پێشکەش دەکەم کە بودجەی هەرێمی کوردستان توانیوێتی تا ئاستێکی باش خزمەت بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بکات، ئەگەر نموونە بە

وەزارەتی پەروەردە بهێنمەوە، بە پێی ئامارێك كە لەبەر دەستی مندایە 110 هەزار مامۆستا لە وەزارەتی پەروەردە هەیە، ملیۆنێك و پێنج سەد و چل هەزار خوێندكار هەیە لە رەوزەكانەوە تا ئامادەییەكان، پێنج هەزار و حەوت سەد و پەنجا خوێندنگا هەیە، دابین كردنی بودجەی پێویست بۆ 110 هەزار مامۆستا لە ڕووی ژیان، خوێندنگا بۆ ملیۆێك و پێنج سەد و چل هەزارخوێندكار، دابین كردنی لە ڕووی بیناوە، پێنج هەزار و حەوت سەد و پەنجا خوێندنگا، ئەوە بەڕاستی بودجەیەكە، خزمەتێكە كە زۆر جێگای دەستخۆی یە لە حكومەتی هەرێمی كوردستان، لە پێش خستنی پرۆسەی خوێندن لە هەرێمی كوردستان، نموونەی دووەمم بە وەزارەتی خوێندنی باڵا دێنمەوە كە تا ئاستێك لە هەرێمی كوردستان خزمەتی بەپرۆسەی خوێندن كردووە و بەرەو پێشی بردووە، پێش ڕووخاندنی ڕژێمی عێراق یاخود بڵێین پێش ڕاپەڕین ئەم هەرێمەی ئێمە تەنها یەك زانكۆی تێدابوو لە هەرێمی كوردستان، خۆشبەختانە ئێستا بە زانكۆ ئەهلییەكانەوە، بە زانكۆ حكومییەكانەوە 21 زانكۆ لە هەرێمی كوردستان هەیە، ئەم 21 زانكۆیە نزیكەی 100 هەزار خوێندكاری لەخۆ گرتووە، 5000 مامۆستا لە پلەی دكتۆرا و ماستەر دەرس لەو خوێندنگایانە دەڵێتەوە، ئەگەر دوژمنێك بانگ بكەین پێی بڵێین چۆن دەڕوانیتە پرۆسەی خوێندنی باڵا لە هەرێمی كوردستان، ئەم ژمارەیەی بخەینە بەر دەست بە دڵنیاییەوە نەك دڵخۆش نابێ بەو گەشەكردنە، بە پێچەوانەوە زۆر ناڕەحەت دەبێ، زۆر بێزار دەبێ، كە هەست دەكات لە سنوورەكە، لە جیرانی ئەو خوێندن و ئاستی پرۆسەی خوێندنی باڵا لە هەرێمی كوردستان بەو شێوە گەشەی كردووە، لە بودجەی هەرێمی كوردستان وەك 120 ملیار دینار دیاری كراوە وەك هەڵمەتی نیشتمانی، لەسەرجەم پرۆژەی بودجە بە بڕوای من زیاتر لە 70 تا 80 خوێندنگای تر هەیە، ئەگەر ئەو 120 ملیارە بۆ هەر خوێندنگایەك تا ملیار و نیوێك پارەی تێ بچێ كە بە بڕوای من ئاگام لەوەی نیە، زیاتر یان كەمتری تێ دەچێ بۆ خوێندنگای 18 پۆلی، زەربی 25 خوێندكاری بكەین بۆ هەر پۆلێك، هەر خوێندنگایەك 450 خوێندكار دەگرێ، ئیزافەتەن بۆ 70 تا 80 خوێندنگا كە لە ناو پرۆژە بودجەكەدا هەیە، حەز دەكەین حكومەتی هەرێمی كوردستان ئەمساڵ و لە ساڵی داهاتووش، ئەمساڵیش هەموو ساڵێ نزیكەی 70 هەزار جێگای خوێندنی هەزار خوێندكار دەكاتەوە، من بەش بە حاڵی خۆم هەم وەك هاووڵاتی، هەم وەكو ئەندامی پەرلەمان زۆر دڵخۆشم بەوەی كە حكومەتی هەرێمی كوردستان بە پلانی باش، بە بەرنامەی باش، بە دڵسۆزی باش توانیوێتی تا ئاستێكی باش لە پرۆسەی خوێندن دا خزمەت بە هەرێمی كوردستان بكات، تێبینی دووەمم لەسەر ژیان و گوزەرانی هاووڵاتییانە، ئەگەر تەماشای ژیان و گوزەرانی هاووڵاتیان بكەین، لە پێش پرۆسەی ئازادی عیراق ئاستی بژێوی هاووڵاتی لە ئاستێكی زۆر نزم دابوو، ئاستی خۆشگوزەرانی زۆر نزم بوو، ئومێدی زۆر بە ئایندەی هەرێمی كوردستان نەبوو، بۆیە دەماندیت بەردەوام ڕێگاكانی هەندەران جمەی دەهات، لە ڕۆیشتنی گەنجان و لاوانمان، خێزانی هاووڵاتییەكانمان بۆ دەرەوی وڵات، بەڵام ئێستا شتەكە تەواو پێچەوانە بۆتەوە، هەرێمی كوردستان ئاستی بژێوی لە ئاستێكی باشدایە، خۆشگوزەرانی بەرەو پێش دەچێ، ئەگەر بە پێی ئامارێك كە باس دەكرێ، هەندێك دەڵێن لە 7%ی هاووڵاتیان هەژارن،

هەندێکیش دەڵێن لە 14٪، هەر چ یەکێك لەو ڕەقەمانە وەربگرین کە بە ژمارەی نفوسی هەرێمی کوردستان تا چوار ملیۆن و نیو ئەوە دەکرێ بڵێین 300 بۆ 400 هەزار هاووڵاتی لە هەرێمی کوردستان ئاستی بژێوی وەك پێویست نیە، بەڵام ئەگەر چەند ساڵی پێشووتر وەربگری پێش پرۆسەی ئازادی عیراق، ئەوە لە سەرووی دوو ملیۆن هاووڵاتی زیاتر ئاستی بژێوی ژیانی لە ئاستێکی زۆر نزم دابوو، بۆیە ئومێدم وایە حکومەتی هەرێمی کوردستان موئەسەساتی پێشخستنی ژیان و گوزەرانی هاووڵاتیان لە هەرێمی کوردستان دەتوانێ بە شێوەیەکی باش ئاستی بژێوی ئەو چەند سەد هەزار هاووڵاتییەی کە ماویشە بەرەو بەرزکردنەوەی بەرێ، ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان یاسای کەم ئەندام و خاوەن پێداویستی تایبەتمان دەرکردووە، یاسای خانەنشین و دەستبەری کۆمەڵایەتیمان دەرکردووە، ئەم یاسایانە هەمووی بەشێك دەبێ لە پرۆژەیەك کە بەرەو هەژارەکان دەڕوات، بەرەو دابین کردنی بژێوی ژیانی هاووڵاتیان دەڕوات، لە هەمان کاتیش دا بودجەیەکی زەبەلاحی تر بە پێی ئەو پرۆژە یاسایانە دەخەینە سەر حکومەتی هەرێمی کوردستان، شوێنی نیشتەجێبوون لە ساڵانی ڕابردوودا زۆر زەحمەت بوو، بە پێی ئامارێك کە لە وەزارەتی دارایی دەستمان کەوتووە سلفەی عەقار ساڵی پار بۆ ئەم شەش مانگەش دراوەتە 71020 حەفتاو یەك هەزار و بیست کەس، واتا حەفتا و یەك هەزار خانووی نیشتەجێبوون لە کوردستان دا کراوە، ئەوە ڕەقەمێکە بە دوو ساڵی ئایندە هەرێمی کوردستان بە ئاستێك دا دەڕوات کە ڕەنگە هیچ کەس نەبێ لە خانوویەکی نیشتەجێ بوون دابێ بە کرێ، ئەو کولفەیەی لە خانووی نیشتەجێ بوون صەرف کراوە، لە بودجەی هەرێمی کوردستان بریتی یە لە یەك تریلیۆن و چوار سەدو بیست ملیار و چوار سەد ملیۆن دینار، من دەپرسم ئەوە بودجەی هەرێمی کوردستانە، ئایا 71020 حەفتاو یەك هەزار و بیست کەس سلفەی عەقاری وەرگرتووە، تریلیۆنێك و چوار سەد و بیست ملیار و چوار سەد ملیۆن دینار پارە صەرف کراوە، ئەوە بودجەی هەرێمی کوردستان نیە؟ ئەوە پلان نیە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ گەشەپێدان، بۆ ئاوەدانکردنەوەی هەرێمی کوردستان صەرفی کردووە؟ سلفەی زەواج 167191 سەد و شەست و حەوت هەزار و سەد و نەوەد و یەك کەس وەری گرتووە، ئەگەر زەربی پێنج ملیۆن دیناری بکەی، پێنج ملیۆن دینار بەو پارەی ئێستا کە هەمانە 835 ملیار و 955 ملیۆن دینار دەکات، زۆر جێی دڵخۆشی یە کە پێك هێنانی خێزان لە هەرێمی کوردستان بە پشتیوانی بودجەی هەرێمی کوردستان، بە پێی ئەو پلانەی کە داندراوە بۆ هاوسەرگیری لە هەرێمی کوردستان لە ماوەی 12 مانگ، 15 مانگ، 18 مانگیش حیساب بکەین، 167191 حاڵەتی زەواج هەبووە، دەعمێکی باشی لە پشت بووە، ئەوەش جۆرێکە لە خزمەتێکی گرنگ کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشکەش بە هاووڵاتیانی خۆی دەکات، بە درێژایی 30 ساڵی ڕابردوو من لە شاری ڕانیە ژیاوم، ئەوەندەی دیتوومە تا کۆتایی، نزیك کۆتایی هەشتاکانیش کارەبا لە وڵاتەکەی ئێمە، بەتایبەتی لە قەزاکان، تەنها شەوانە چەند سەعاتێك هەبوو، بەداخەوە دوای ڕاپەڕینیش ئاستی کاربا پێدان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ هاووڵاتیان لە ئاستێکی زۆر نزم دا بوو، جێی دەستخۆشی یە بڵێین حکومەتی هەرێمی کوردستان بە پلانێك کە ئاستی کارەبا پێدان زیاد بکات لە

هەرێمی کوردستان بە بودجەیەکی باش، وەك خزمەتگوزارییەك کە یەکێکە لە پێویستییە سەرەکییەکانی هاووڵاتی، توانیویێتی ئێستا 24 سەعات کارەبا بدات، پرسیار ئەوەیە حکومەتی هەرێمی کوردستان قودرەتی هەبێ، توانای هەبێ ئاستی بەرهەمهێنانی کارەبا و پێدانی بە هاووڵاتی 24 سەعاتدا مسۆگەر بکات، بۆیە ئەگەر من هاووڵاتی بم لەو بوارە خزمەتگوزارییانەدا حکومەتی هەرێمی کوردستان ببینم، نەك جارێك دەیان جار دەستخۆشی لەم حکومەتە دەکەم، ئومێدم ئەوە دەبێ ئەم حکومەتە بەرەو پێش بچێ، بەرەو باشتر بڕوات، بەرەو خزمەتی باشتری هاووڵاتیان بڕوات، تێبینییەکی ترم لەسەر ئاسایشی هەرێمە، ئەگەر وڵاتێك باش ببینی، بتەوێ سەردانی بکەی، تێیدا ئاسوودە بی، پێش هەر شتێك باس لە ئاسایشی ئەو وڵاتە دەکەین، من هیچ کەسێ نابینم لە هەرێمی کوردستان بیر لەوە بکاتەوە بچێتە صۆمال، بیر لەوە بکاتەوە بچێتە وڵاتێك کە لە شەڕ و کوشت و کوشتار بترازێ هیچ شتێکی تری لێ نیە، ئاسایشی هەرێم نەك بۆ هاووڵاتیان جێگای دڵخۆشی یە، بەوەش زیاتر دڵم خۆشە کە سەرجەم هێزە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستانیش هاوڕان لەگەڵ ئەوەی کە ئاسایشی هەرێمی کوردستان لە ئاستێکی زۆر باش دایە، هەر چ وڵاتێك ئاسایشی تێدا بوو، ئارامی سیاسی هەبوو، ئارامی کۆمەڵایەتی هەبوو، ئینسانەکان ئازاد بوون لە سووڕان و گەڕان لەم وڵاتەدا، ئەو وڵاتە بە دڵنیاییەوە دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە گەشتیار بۆ ناوچەکە ڕابکێشێ، پرۆژەی وەبەرهێنانی بیانی لە ناوچەکەدا بەرەو پێش بەرێ، زۆر جێی دڵخۆشی یە ئەگەر ئێستا سواری سەیارەی بی بچیتە دهۆك، لەوێشەوە بگەڕێیتەوە بچیتە خانەقین بستێك لە هەرێمی کوردستان نیە ئینسان گومانی لێ بکات کە شەو بەو ڕێگایە تێنەپەڕێت، ئەوە خزمەتێکە کە ئینسان، کە هاووڵاتی، کە ئێمەی پەرلەمانتار و هێزە سیاسییەکان لە هەرێمی کوردستان لە پێش خواردن پێویستیتمان پێیەتی، لە پێش کارەبا پێویستیمان پێیەتی، لە پێش ڕێگاو بانیش پێویستیمان بە ئەمن و ئاسایشە، جێی دڵخۆشی یە ئەم ئارامییەی هەرێمی کوردستان بۆتە هۆکارێکی باش بۆ هاتنی کۆمپانیا بیانییەکان بۆ هەرێمی کوردستان و هەوڵدان بۆ دەرهێنانی نەوت لەو هەرێمە، هەرێمی کوردستان بەو حوکمەی لە سیستەمی سیاسی هەیەتی، لە دابین کردنی ئازادی، لە مەسائیلی فرەیی، لە جۆرێکی زۆر باش لە مەسائیلی دیموکراتی، لە خۆش گوزەرانی پێکەوە ژیانی سیاسی، بە رەغمی ئەو خیلافانەی کە لە نێوان هێزە سیاسییەکان دا هەیە، کە ئەوە حاڵەتێکی زۆر ئاسایی یە، هێزی سیاسی لە هەر وڵاتێك دا، لە چوارچێوەی پرۆژەیەکی نیشتمانیدا، بە خیلافی سیاسییەوە پێکەوە بژین، ئێستا دەبینین هەرێمی کوردستان کۆمپانیا گەورەکانی وەبەرهێنانی نەوت وەکو ئیکسۆن مۆبیل دێتە هەرێمی کوردستان، لە بواری دەرهێنانی نەوتدا دەست بەکار دەکات، هاتنی ئەو کۆمپانیا گەورانە بۆ هەرێمی کوردستان چەند ئەهمیەتی ئیقتیصادی هەیە، بە قەدەر ئەوەش ئەهمیەتی سیاسی هەیە، من لە ماڵپەری ڕۆژنامەکان دا لە یەك لە سایتەکان وتارێکی تەرجومەکراوی نووسەرێکی تورکیم خوێندەوە لەسەر هەرێمی کوردستان و پرۆسەی دەرهێنانی نەوت لە هەرێمی کوردستان، بە ئاشکرا دەڵێ پرۆسەی دەرهێنانی نەوت لە هەرێمی کوردستان لە ڕووی یاساییەوە هیچ خەلەلێکی تێدا نیە، بەڵام لە ڕووی سیاسییەوە کێشەی هەیە، باس لەوە دەکات ئەو

پرۆسەی دەرهێنانی نەوت ساڵ بە ساڵ چۆن بەرەو پێش دەچێ؟ بە پێی بەرنامەیەك كە لە هەرێمی كوردستان هەیە ئەگەر من غەڵەت نەبم هەندێك برادەر پێیانوایە لە ساڵی 2014دا، منیش پێموایە ئابی 2013 دەبێ هێڵی ناردنی نەوت لە تەقتەقەوە بەرەو توركیا تەواو ببێ، بە تەواو بوونی ئەو هێڵە نەوتە هەرێمی كوردستان یەكێك دەبێ لەو شوێنانەی كە نەك 175 هەزار بەرمیل نەوت نانێرێتە دەرەوە، بەڵكو بە 500 هەزار و بەرەو سەرەوەش دەڕوات، پرسیارەكە ئەوەیە ئەو شوێنانەی نەوتی زۆریان تێدایە، ئەو شوێنانەی بەرهەمهێنانی نەوتیان زۆر تێدایە، ئەو شوێنانەی كە وڵاتە زل هێزەكانی دونیا دێن نەوتی تێدا دەردەهێنن، قەت گومان دەكرێ پشت لەو دەستكەوتانەی خۆیان بكەن و بەجێی بهێڵن؟ بە دڵنیاییەوە دەرهێنانی نەوت یەكێكی ترە لە هۆكارە سیاسییەكان كە پارێزگاری لە هەرێمی كوردستان دەكات، بۆیە جێی خۆیەتی دەستخۆشی لە دەزگاكانی ئاسایش، لە دەزگاكانی هێزی ناوخۆ، لە هێزی پێشمەرگەی كوردستان بكەین، ئەگەر وردبینەوە لە زرووفی سیاسی هەرێمی كوردستان، لە چوار دەورمان ئەوە هەرگیز ئەو ژمارە هێزەی كە هەمانە لە هەرێمی كوردستان، ژمارەیەكی زۆر نیە، موقارەنەتەن بە كێشە سیاسییەكانی لە ناوچەكەدا هەیە، بە كێشەكانی ئێمەش لەگەڵ دەوروبەر هەمانە، بۆیە دابین كردنی بودجەی پێویست لە هەرێمی كوردستان بۆ وەزارەتی ناوخۆ، بۆ دەزگای ئاسایش، بۆ دەزگای ئەنجومەنی ئاسایش، بۆ هێزی پێشمەرگە، ئەوەش یەكێكی ترە لە ئەركە گرنگەكانی حكومەتی هەرێم كە ڕێژەیەكی زۆرباش، كە بە بڕوای من لە 25٪ بودجەی هەرێم بەرەو سەرەوە بێ، واجیبێكی باشی جێبەجێ كردووە بۆ بەردەوام بوونی ئەمن و ئاسایشی هەرێمی كوردستان، شتێكی تر كە لەسەر هێزی پێشمەرگە دەمەوێ بە سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانی بڵێم ئەوەیە/ لەگەڵ ئەوەی بەشێكی زۆری هێزی پێشمەرگە لە لیواكانی هێزی پێشمەرگەدا ڕێكخراون، مووچە و پێداویستییەكانی سەربازیان دابین كراوە، بەڵام جێی داخە یەكەكانی 70 و یەكەكەكانی 80 كە ڕەنگە ژمارەكانیان بۆ 30 تا 40 هەزار پێشمەرگەی تر بچێ، تا ئەم ئاستە مووچەكەیان نزیكەی 490 هەزارە، كە بەشی لانی كەمی ژیان ناكات، شتێكی تر كە دەمەوێ لەم كۆبوونەوەیەدا باسی بكەن شەهیدانە، كەس و كاری شەهیدان پیرۆزترین كەسی خۆیان بەخشیوە بە ڕزگاری نیشتمانی، بە سەركەوتنی میللەتەكەمان، بۆ پاراستنی میللەتەكەمان، لە كاتێك دا بژێوی ژیانی شەهیدان دابین كرا، ئاستی ژیان، نرخی بازاڕ لە ئاستێكی نزمتردا بوو، بەڵام ئێستا دەبینین نرخی بازاڕ لە بەرزبوونەوەدایە، مووچەی كەس و كاری سەربەرزی شەهیدانیش لە جێگای خۆی وەستاوە، بۆیە پێشنیارم بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان ئەوەیە كە هەوڵێكی جیددی بدات، بە پێی ئاستی بژێوی هاووڵاتیان، ئەو نرخەی ئێستا لە بازاڕ هەیە، ئاستی ژیانی كەس و كاری شەهیدان باشتر و بەرەو باشتری ببات، ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستن بە پێی پرۆژەی بودجە لە 70٪ و لە دەیا 48، ڕێژەی بودجەی وەبەرهێنان لە دەیا چوارو لە دەیا چوار، بودجەی وەگەڕخستن 14٪ بەرز بۆتەوە، دڵنیام ئەو بەرزبوونەوەی ڕێژەیە بەهۆی دابین كردنی پێداویستییەكانی زیاتر كە لە ناكاو دێ، بەشێكیشی بەهۆی ئەو پرۆژە یاسایانەیە كە لە پەرلەمانی كوردستان ئێمە خستوومانەتە وەك ئەركێك لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستان، بەڵام

دیسانەوە پێشنیار دەکەم واجیبی حکومەتی هەرێمی کوردستانە تەنها لە چوارچێوەی نەوت دا بژێوی ژیانی هاووڵاتیان دابین دەکات، لە چوارچێوەی بودجەی عیراق دا وەکو گرنگییەکی گەورە و باش بدات بە کارگەی بچووک، بە دەستی کار، بە پرۆژەی بچووك، بە قەرز، بەردەوام بێ قەرزی بچووك بۆ پێدانی بژێوی ژیان، یان بۆ کاری دەست لە هەرێمی کوردستان، منیش وەك هاوکارانم داوای ئەوە دەکەم بۆ پڕ کردنەوەی لایەنی کەمی ئەو عیجزەی لە کوردستان هەیە، لە بودجەی هەر چوار سەرۆکایەتییەکەی هەرێمی کوردستان ڕێژەی لە 10٪ ببڕدرێ، بەم چەند ڕۆژەی موناقەشە کرا تێبینیم نەکرد هیچ یەکێك لە ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان لای بکاتەوە بەلای کێشەیەك دا کە ڕۆژانە مەئساتی بۆ هەرێمی کوردستان پێوەیە، بە هۆی شەڕی عیراق و ئێرانەوە زۆرترین سنوورەکانی هەرێمی کوردستان، ناوچە شاخاوییەکان پڕە لە لوغم، کە مەزندە کراوە بە نزیکەی 20 ملیۆن لوغم لە هەرێمی کوردستان هەبێ، بەداخەوە دەزگای مین لە هەرێمی کوردستان وەکو دەزگایەکی زۆر لاوەکی تەماشا کراوە، کە بودجەکەی تەنها 16 ملیار و 841 ملیۆنە، بۆیە من پێشنیار بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم کە بودجەی دەزگای مین و خودی دەزگای مینیش زۆر چالاك بکەین، چونکە ساڵانە دەیان شەهید و بریندار، دەیان دەست و قاچ بڕاو بە هۆی شەڕی عیراق و ئێران و ئەو لوغمانەی لە ناوچەکەدا هەیە ڕوودەدات، شتێکی تر دەمەوێ جەنابی وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی لێرەیە باسی بکەم، ئەگەر ئەمساڵ بچینەوە زستان ئەوە 3 ساڵە پردێك لە نێوان گوندی قەرەنی ئاغا و کانیماران ئاو بردوویەتی، ئەو پردە لەسەر ڕێگای دوو قەزای زۆر گرنگە کە ڕانیە و قەڵادزێن، لە هەمان کاتیش دا ئەو ڕێگای دۆڵی بالیسان کە لە دهۆك و زاخۆوە کاروانی سەیارە دێ و باریان پێیە بۆ سلێمانی هەر بەو ڕێگایە دا دەڕۆن، بەڵام بەداخەوە ئەوە 3 ساڵە چاوەڕوانی چاککردنی ئەو ڕێگایەن، تا ئێستا نەتوانراوە ئەو پردە بەرەو باشتری ببرێ، ئەگەرچی پردێکی زۆر زۆر قورس نیە، لە ڕێگایەکی زۆر گرنگە، بۆیە حەقە لەو بوارانەدا ڕەخنە لە حکومەت بگرین، ڕەخنە لە وەزارەتی پەیوەندیدار بگرین، بە مەعنای چی پردێك کە تەنها درێژییەکەی 15 تا 20 تا 25 تا 30 مەترە بە 3 ساڵ تەواو نەبێ، هەردوو قەزای ڕانیە و پشدەر بە پێی فەرمانێکی سەرۆکایەتی هەرێم، هەروەها سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کراونە یەك ئیدارە، قەزای ڕانیەو قەزای پشدەر ژمارەی دانیشتووانی بە 350 هەزار کەس بەرەو سەرە، ڕەنگە بەشێك لە وڵاتانی خەلیجی عەرەبی ژمارەی دانیشتووانی هەر بە قەدەر سنووری ڕاپەڕین بێ، بۆیە پێشنیار دەکەم بەداخەوە لە بودجەی ئەمساڵ هیچ پارەیەك وەکو بودجە بۆ ئیدارەی ڕاپەڕین دانەنراوە، داوا لە حکومەتی هەرێم و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان دەکەم بودجەیەکی پێویست بۆ قەزای ڕانیە و ئیدارەی ڕاپەڕین دابنێ، لە پێدانی سلفەی عەقار کێشەیەك لە گوندەکان دا دروست دەبێ، نەخشەیەکی کۆن هەیە کاتی خۆی ئینگلیزەکان هاتوون، لە کاتی دروست کردنی دەوڵەتی عیراقی دا بۆ گوند و ناوچەکانی هەرێمی کوردستان کێشراوە، ئێستا کاتێ سلفەی عەقار دەدرێ ئەو شوێنەی من تێیدا دەژیم دەبێ لە چوارچێوەی گوندە کۆنەکەدا بێ، ئەوە وای کردووە ئەگەر ماڵێك لە شوێنێکی لادێیەك دوو هەزار مەتر ئەرزی هەیە، پێشتر یەك خانووی لەسەر بووە، ئێمە حیساب

بۆ هەموو کوڕەکانی لەم 2 هەزار مەترە خانوودا دروست بکات، ئەوە وای کردووە دێهاتەکانی کوردستان بە هۆی سلفەی عەقارەوە، ئەگەرچی ئاوەدان دەبنەوە، بەڵام بە داخێکی زۆرەوە چیمەنتۆ و بەرد ئەوەندە دەکەوێتە سەر یەك، هیچ مەنزەری جوانی لادێیی بە گوندەکانمانەوە نامێنێ، بۆیە پێشنیار بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم سلفەی عەقار لەسەر ئەساسی نەخشەی ئێستای گوندەکان بدات، پێشنیارێکم هەیە ئەگەرچی وەڵامەکەی جەنابی وەزیری پلاندانان و وەزیری داراییش باسی کرد، من نازانم عیلاج دەبێ یان نا؟ ئەگەر ناتوانن ئەم دوو وەزارەتە بەڕێزە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بودجە لە مانگی 10دا بهێنین، ئەوە پێویستە چارەسەرێك بدۆزینەوە، بۆ ئەوەی هەموو ساڵێکی دارایی ئەم کێشمە کێشمە دروست نەبێ لەسەر بودجە، کە بودجە دواکەوت کێشەی هاووڵاتیان دروست بێ، بۆیە حەقە ئەم دوو وەزارەتە بەڕێزە ئەگەر ناتوانن بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ، بە پێی ماددەی 79ی پەیڕەوی ناوخۆ بودجە لە مانگی 10دا بێنن، شێوازێکی تر بۆ پێشکەش کردنی بودجە بۆ پەرلەمانی کوردستان بدۆزنەوە، باسی کارەبا و ئەهمیەتی کارەبام کرد، بەڵام ئەگەر تێبینی بکەین لە هەرێمی کوردستان پارەی کارەبا نرخێکی زۆر لەسەر حکومەتی کوردستان دەکەوێ، من پێشنیار دەکەم ئەگەرچی پێموایە ئەوە پەیوەندی بە حکومەتی ناوەندەوە هەیە، هەرێمی کوردستان لە زۆر شوێن توانای ئەوەی هەیە سەددی ئاو دروست بکات، هەم وەك سەیرانگا تەماشا بکرێ، هەم بەشێك لە بەرهەمهێنانی کارەبا مسۆگەر بکات، ئاسان نابێ بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان تەنها بە غاز و بە گاز بتوانێ بەردەوام بێ لە پێدانی کارەبا، بە تەکنەلۆژیا، پێداویستییانی هاووڵاتیان، هاتنی ئەم هەموو کەرەستەی خۆشگوزەرانی بۆ نێو هەرێمی کوردستان، بتواندرێ کارەبا دابین بکرێ، لە سەرەتای قسەکانم دا باسم لە وەزارەتی پەروەردە و ئەرکە گرنگەکان و کارە خزمەتگوزارییەکانی کرد، بەداخەوە ئەوەی من دەیبینم پێدەچێ زۆرتر پلانی پەروەردەی ڕانیە بێ، یان بێ ئاگایی پەروەردەی ڕانیە بێ، یان کەم و کورپییەکانی پەروەردەی ڕانیە بێ، تا ئەم لەحزەیەی من قسە دەکەم هیچ خوێندنگایەك لە ناو خودی قەزای مەرکەزی دا نیە لە ڕانیە سێ دەوام نەبێ، کە ژمارەی خوێندکارانی لە 40 تا 50 هەزار خوێندکار دەبێ، بۆیە پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی دارایی لە بودجەی ئەمساڵ کە بۆ خوێندنگاکان دانراوە ئەوەیان لەبەرچاو بێ، ناکرێ قەزایەکی گەورەی وەك شاری ڕانیە خوێندنگاکانی سێ دەوام بن، بتواندرێ سیستەمی نوێی خوێندنی لێ جێبەجێ بکرێ، جێی دڵخۆشی یە قەزاکەی ئێمە بە پشدەریشەوە سیمایەکی جوانی زانکۆی پێ بەخشراوە، وەکو کۆلێژەکانی پشدەر، لە هەمان کاتیشدا زانکۆی ڕاپەڕین ئومێدێکی باشی بە قەزای ڕانیە و پشدەر بەخشیوە، هەموو ئەو پەیمانگایانەی کە لە سنوورەکەمان دا هەن تاکە یەك کێشەیان هەیە دیسانەوە پێویستی بە دوو بینای باشی خوێندنگا هەیە بۆ پەیمانگاکان، مامۆستا فەرمان باسی ئەوەی کرد کە یەکێ لە خوێندنگاکان لە دائیرەی ئیستیخباراتدایە، ئەوە ئێمە پێکەوە لەگەڵ جەنابی مامۆستا فەرمان لە سەردانی پەروەردەی ڕانیەدا بووین، جەنابی ئەو مەعلوماتەی هێنا من تەئیدی دەکەم، دائیرەی ئیستیخباراتی ڕانیە دروست کراوە کاتی خۆی بۆ قیسمی داخیلی، ئێستا پەیمانگای هونەرە جوانەکانی تێدایە، بە هیچ شکلێك لەگەڵ هونەرە

جوانەکان ناگونجێ، پێمان خۆشە حکومەت بیریش لەوە بکاتەوە، باس لە خانەنشینی کادیر و پێشمەرگە دەکرێ لە هەرێمی کوردستان، من بەش بە حاڵی خۆم کەمێکم ئاگا لێیە، بەڵێ کادیر و پێشمەرگە کە لە خەباتی ڕزگاری نیشتمانی دا بەشداریان کردووە، لە هەرێمی کوردستان خانەنشین کراون، بەڵام ئەوە تەنها کادیری یەکێتی و پارتی نین لە هەرێمی کوردستان دا خانەنشین کرابن، کادیری بزووتنەوەی گۆڕانیش و کۆمەڵی ئیسلامیش و بزووتنەوەی ئیسلامیش و سۆسیالیستیش و زەحمەتکێشانیش خانەنشین کراون، ئەگەر قسە لەسەر ئەوە بێ جیاوازییەك لە نێوان ڕەقەمەکان دا هەیە، هی یەکێتی، هی پارتی لەگەڵ حزبەکانی تر ئەوەیان شتێکی ترە، بەڵام لە خانەنشینیدا ڕەچاوی ئەوە کراوە تێکۆشەرەکانی ئەو هێزە سیاسیانەش لەبەرچاو بگیرێ، لیستی کوردستانی کۆمەڵێك پێشنیاری کردووە لە 13 خاڵ دا، بەڕاستی جێگای دڵخۆشی یە، لەبەر ئەوەی زۆر کاتتان نەگرن دەنا حەزم لێ بوو بیانخوێنمەوە، بەش بە حاڵی خۆم پشتیوانی لە سەرجەم پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کە هەموو تێبینی و پێشنیاری لێژنەکانی لەخۆ گرتیە، تێبینییەکانم دوو بەشن، بەشی یەکەم/ تێبینی گشتی یە، واتا لەسەر بودجە بە گشتی، کێشەی سەرەکیمان کێشەی دواکەوتنی بودجەیە، کە ساڵانە ئەو کێشەیە ڕووبەڕوومان دەبێتەوە، ئەندامانیش ئاماژەیان پێ کرد، ئێمە هەموو ساڵ گلەیی لە حکومەت دەکەین، ئەوانیش هۆکارەکان دەگەڕێننەوە بۆ بەغدا، کاتی ئەوە هاتووە ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێ، پێشنیارەم بۆ حکومەت ئەوەیە کە بودجە تەخمینیە، لەسەر ئەساسی بودجەی سێ ساڵی پێشوو بودجەی 2013 بخەملێنن، یانیش ئەوەتا بودجەی 2012 بکەنە بنەما لە کۆتایی ساڵی 2012 بودجەی ساڵی 2013 لەو ماوەیەی کە لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان دیاری کراوە بیهێننە پەرلەمان، تاکو پەسند بکرێ، دواتر کەلە بەغدا پەسند کرا، ئەگەر بڕە پارەیەك زیاد بوو ئەوە دووبارە بێتەوە پەرلەمان، پەرلەمان پەسندی بکات، بودجەی وەبەرهێنان لە لاپەڕە 16ی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی باس لەوە کراوە کە تەنها بڕی لە 53%ی بوجەی وەبەرهێنان خەرج کراوە، واتا 47%ی بودجەی وەبەرهێنان ماوە و خەرج نەکراوە، ئێمە چەندین پرۆژە لە پەرلەمانی کوردستان پەسند کرا، پارەی بۆ داندرا، هۆکارەکان چین کە ئەو پارانە خەرج نەکراوە، پلان هەیە، پرۆژە هەیە، کێشە لە وڵاتان ئەوەیە کاتێك پارە نەبێ، بەڵام ئێمە پارە ماوەتەوە و خەرج نەکراوە، هۆی چیە؟ پرسیارم بۆ

حکومەت ئەوەیە کە وەڵامم بدەنەوە، ئەو پارەیە لەبەرچی خەرج نەکراوە؟ ئەوەش یەك مانای هەیە پلانمان هەیە، پابەندنین بەو پلانەی کە دایدەڕێژین، کێشەیەکی تر کێشەی دەرماڵەیە، لە هەرێمی کوردستان حکومەت پەنای بۆ دەرماڵە برد بۆ ئەوەی مووچەی خەڵك و فەرمانبەران زیاد بکات لە ڕێگای دەرماڵە، بەڵام ناعەدالەتییەك هەیە لە خەرجکردنی دەرماڵە، هەندێك توێژ هەیە کە بڕێکی زۆر دەرماڵە وەردەگرن، من باس لە دەرماڵە جێگیرەکان ناکەم، وەکو دەرماڵەی بڕوانامە، دەرماڵەی هاوسەری، دەرماڵەی منداڵ، بەڵام هەندێك توێژ هەنە کە بێ بەشن، وەك موحەقیق عەدلی کە هیچ دەرماڵەك وەرناگرن، ڕۆژانەش خۆپیشاندان دەکرێ، مانگرتن دەکرێ، پشکی شێری ئەو خۆپیشاندانە بەر پەرلەمان دەکەوێ، کە خەڵك داوای دەرماڵە دەکاتن، بۆیە حکومەت پێویستە پێداچوونەوە بە گشت دەرماڵەی فەرمانبەران بکات، تێبینییەکی ترم پابەندنەبوونی حکومەت بە بڕگە و ماددەکانی یاسای بودجەی ساڵی 2011دا، بۆ نموونە ماددەکانی 28 و 29 و 30 کە تا ئێستا لە ساڵی 2010 ئەو ماددانە زیاد کرا، 2011 جەختمان لەسەر کرد، تا ئێستا حکومەت بە تەواوی پابەند نەبووە پێیان، هەروەها جێبەجێ نەکردنی ماددەی 21 لە یاسای بودجەی ساڵی 2011 کە باس لەوە دەکات سەرۆکی فەرمانگا ئەگەر حیساباتی خیتامی دواخست، ئەوە دەدرێتە لێژنەی لێکۆڵینەوە، ئیحالەی تەحقیق دەکرێ، من پرسیارم ئەوەیە تا ئێستا سەرۆکی چ فەرمانگەك ئیحالەی تەحقیق کراوە لەسەر ئەوەی حیساباتی خیتامی لە کاتی پێویست نەگەیاندووە؟ سوودە کۆمەڵایەتییەکان پێشنیار دەکەم کە کەم بکرێتەوە بە ڕێژەیەکی زۆریش 10٪، 15٪ لە هەندێك وەزارەتیش ئەگەر نەمینێت باشترە، بۆ نمونە مینەح کە بڕێکی زۆری بۆ داندراوە، هەندێك وەزارەت داوای نەکردووە، وەکو وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی پیشەسازی، بەڵام بڕە پارەیان بۆ دانراوە، ئەوانە هەمووی پێویستە لابدرێ، لەبەر ئەوەی پێویستییان پێ نیە وەزارەتەکان، ماددە 35ی یاسای بودجەی ساڵی 2011 دەبێت وەزارەتی پلان هەر چوار مانگێك ڕاپۆرت پێشکەش بە پەرلەمان بکات، بەڕێز وەزیری پلان باسی ئەوەی کرد دوێنێ دەڵێ ڕاپۆرتەکانمان ئامادە کردووە و پێشکەشی پەرلەمانی کردووە، ئێمەش لە پەرلەمان ئەو ڕاپۆرتانەمان نەدیتییە، پرسیارم ئەوەیە ئەو ڕاپۆرتانە لە کوێن و چیان لێ هاتووە؟ بە پێی ماددەی 26 لە یاسای بودجەی ساڵی 2011 بڕی 10٪ لە مووچەی پلە باڵاکان بڕا، ئێمە ئەو کات گفتوگۆی زۆرمان لەسەر ئەو ماددە کرد، کە ئەو بڕە پارەیە دەبڕێ بۆ چی خەرج بکرێ؟ ڕازی بووین و ئەو ماددەمان پەسند کرد لەسەر ئەوەی بچێتە سندووقی شەهیدان، بۆ مەبەستێکی تایبەت بەکار بێت، بەڵام دوای بەدواداچوونمان بۆ ئەو بڕە پارەیە، بۆمان دەرکەوت کە ئەو بڕە پارەیە نەچویتە ئەو سندووقە، سندووقێکی تایبەتی بۆ کراوەتەوە، ئێمە کاتێك کە وتمان سندووقی شەهیدان مەبەستمان هەبوو، لەبەر ئەوەی ئەو سندووقە ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی هەیە، ئەوان دەسەڵاتی خەرج کردنیان هەیە، بەڵام کە چووە سندووقێکی تایبەت تەنها وەزیر بۆی هەیە بە تەنها ئەو بڕە پارەیە خەرج بکات، پرسیارەکەم ئەوەیە پارەکە خەرج کراوە، بەس ئایا بۆ ئەو مەبەستە خەرج کراوە کە ئێمە لە یاسای 2011 پەسندمان کرد؟ بودجەی وەزارەتی تەندروستی/ سەرەڕای پشتگیریم بۆ هەموو پێشنیارەکانی لێژنەی تەندروستی،

هەموومان دان بەوەدا دەنێین کە کەرتی تەندروستی لە هەرێمی کوردستان وێرانە، بەڵام بڕی بودجەیەکی زۆر کەمی بۆ دانراوە، 4.98٪ لە کۆی بودجەی گشتی هەرێمی کوردستان بۆ وەزارەتی تەندروستی دانراوە، پرسیارم لە حکومەت ئەوەیە، ئایا بەو بڕە پارەیە، بەو ڕێژە کەمە دەتوانین چاکسازی لە سیستەمی تەندروستی بکەین؟ پێویستە ئەو ڕێژەیە زیاد بکرێ، بڕی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی تەندروستی زیاد بکرێ، هەروەها بڕە بودجەیەك دابندرێ، بڕە پارەیەك تەرخان بکرێ بۆ ئەو نەخۆشیانەی کە پێویستیان بە چارەسەرکردنی بەردەوام هەیە، وەکو تالاسیمیا و ئۆتیزم کە لەو ساڵانەی دوایی لە کوردستان بەڕێژەیەکی بەرچاو بلاَو بۆتەوە، لە راپۆرتی لیژنەی تەندروستی باس لەو دوو نەخۆشخانەی هەولێر کرا نەخۆشخانەی فریاکەوتن و نەخۆشخانەی کۆماری، هەرچەند لیژنەی دارایی کە ئەو پێشنیارەی پێ پەسند نەبووە، پێشنیاری لیژنەی تەندروستی یە، بەڵام پێویستە بڕە پارەیەك بۆ ئەو نەخۆشخانە دانێن، ئەو نەخۆشخانە تەنها خەڵکی کەم دەرامەت سەردانیان دەکات، داوای چارەسەر دەکات، ئایا دەتوانی لەو سەردەمە ئەو نۆخۆشخانەیە بەو وێرانییەی، بەو بینایە کۆنە، دەتوانێ چ خزمەتگوزاریی تەندروستی پێشکەش بە هاووڵاتییەکی کەم دەرامەت بکات؟ ئەگەر بە نۆژەنکردنەوە کێشەیان چارەسەر دەبێ ئەوە پێویستە وەزارەتی دارایی بڕێك پارە بزانن لە کوێ موناقەلە دەکات، بۆیان دابین بکات بۆ نۆژەنکردنەوە، ئەگەر نا پێویستە پێشنیارەکەی لیژنەی تەندروستی لەبەرچاو بگیرێ، لە کاتی گفتوگۆ کردنی وەزارەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتەکان بۆ تەرخان کردنی بودجە بۆ وەزارەتەکان ڕەچاوی پێداویستی وەزارەتەکان وەکو پێویست نەکراوە، بۆ نموونە وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی، کە ئێمە هەر لە ساڵی 2011 چەند یاسامان پەسند کرد لە پەرلەمانی کوردستان ئەرکی وەزارەتمان قورستر کرد، خۆشیان پار ئەو ئەرکانەمان کە پێ ڕاسپێردران، بە وەزارەتمان ڕاسپارد، بودجەکەیان بەشی نەکرد، وەزارەتی دارایی نازانم لە ئیحتیاتی، لە کوێ کێشەکەی بۆ چارەسەرکردن؟ کە یاسای قەرزە بچووکەکان کە 1830 کەس لەساڵی 2011 سوودمەند بووینە لەو قەرزانە، هەروەها بیمەی بێکارییان کە 30 هەزار کەس سوودمەند بووە، پێویستە ڕەچاوی پێداویستی ئەو وەزارەتە بکرێ، ئەرکەکانی کە پێی ڕاسپێردراوە ئەو یاسایانەی کە لە پەرلەمان پەسند کراوە، بودجەی تەرخان کراو بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان لە ساڵی 2011 بڕی 35 ملیار دینارمان تەرخان کرد، هەڵبژاردن ئەنجام نەدرا ئەو بڕە پارە لە چ بەند و بابێکی بودجەایە؟ چونکە زۆر گەرام نەمدۆزییەوە، ئەگەر حکومەت وەڵامم بداتەوە، بەشی دووەمی تێبینییەکانم تایبەتە بە سیستەمی GFS کە سیستەمێکی جیهانی باوەڕ پێکراوە، لە عیراق و لە کوردستان ئەو سیستەمە پەیڕەو کراوە لە کاتی ئامادەکردنی خشتەی بودجە، بنەمای ئەو سیستەمە ڕوونی واتا شەفافیەتی داهات و خەرجییەکانە، بڕگە و بەندەکانی خەرجییەکان دەبێ بە هەموو وردەکارییەوە زۆر ڕوون بێ، جێبەجێ کردنی ئەم سیستەمە متمانەی خەڵك بە دەسەڵات و بە حکومەت زیاد دەکات، بانکی نێودەوڵەتی دانی بەو سیستەمە ناوە، ئەو وڵاتانەی کە ئەو سیستەمە پەیڕەو دەکەن واتا داهات و خەرجییان شەفافە، کە بەوردی لە خشتەی بودجە ورد دەبینەوە، بە وردی سەیری دەکەین من وەکو نموونە تەنها خشتەی بودجەی

ئەنجومەنی دادوەریتان بۆ دەینمەوە، کە هەموو بڕگەکانی لەگەڵ ئەو سیستەمە سیستەمی GFS ناگونجێ، هەمان کێشە لە وەزارەتەکانی تریش هەیە، بەڵام من نموونە تەنها لەسەر ئەنجومەنی دادوەری باس دەکەم، پارە بۆ هەندێك بوار تەرخان کراوە کە بۆ ئەو بوارە پێویستی پێ نیە و خەرج ناکرێ، لە خەرجی فیعلی ساڵانی پێشتریش پێویستیان پێ نەبووە و صەرفیان نەکردووە، بۆیە ئەوە پێچەوانەی یەکێك لە بنەما سەرەکییەکانی سیستەمی GFSە کە حکومەت گوایە خشتەی بودجەی لەسەر بینا کردووە، بڕی زۆر پارە تەرخان کراوە بۆ هەندێك بوار کە لەو بوارە خەرج ناکرێ، نموونە لەسەر ئەنجومەنی دادوەری، پاداشت، لە ساڵی 2011 تەنها شەش مانگی یەکەم 22 ملیۆن وەکو پاداشت موکافەئە خەرج کراوە، 22 ملیۆن لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011، بەڵام ئەوەی بۆیان دانراوە 239 ملیۆنە، باشە ئەگەر شەش مانگی یەکەم بە 22 ملیۆن خەرج کرابێ، خەرجی فیعلی بە پێی خشتەکەی کە حکومەت بۆ ئێمەی ناردووە، با شەش مانگی دووەم سێ ئەوەندەی صەرف کردبێ، دوو ئەوەندە، هەرچەند خۆیان داوای 305 ملیۆنیان کردبوو، من وامزانی ژمارەکە هەڵەیە (35)ە، بەڵام باش بوو حکومەت هەر 239، ئەویش گەلەك زۆرە، کرێی وانەبێژی، لە ساڵی 2011 یەك ملیۆنی بۆ دانرابوو یەك فلسی لێ خەرج نەکراوە، ئەو ساڵ 15 ملیۆنیان بۆ دانراوە، کتێب و گۆڤار لە ساڵی 2011 پێنج ملیۆن خەرج کراوە، کەچی ئەو ساڵ 96 ملیۆنیان بۆ دانراوە، جگە لەوەی ئەعمال ئیزافی کە 64 ملیۆنی بۆ دانراوە، پار 3 ملیۆنی لێ خەرج کراوە، ئەو بڕە پارە زۆرە بۆ ئەوەندە زیاد کراوە، ئەنواعی موخەصەصات جگە لە موخەصەصات ئیستیسنائی، ئەفلامی مایکرۆ فیلم، نازانم ئەفلامی مایکرۆ فیلمیان بۆ چیە ئەنجومەنی دادوەری؟ کە 24 ملیۆنیان داوا کردووە، بەس حکومەت ڕەزامەندی تەنها لەسەر 2 ملیۆن داوە، ئەوەندەش هەر زۆرە چونکە بەکار نایێ، جل و بەرگی فەرمانبەران، نەمزانی یە لە هیچ دام و دەزگایەکی هەرێمی کوردستان فەرمانبەر (زی موحد)ی هەبێ، جل و بەرگ لەسەر دام و دەزگاکەی بێ بۆی بکرن، 7 ملیۆن داندرایە، جل و بەرگی تر 3 ملیۆن، خۆراك 15 ملیۆن، خۆراکی تر، دەرمان 7 ملیۆن، (لوازم الغسیل) 18 ملیۆن، بەڕێزان ئەو ئەنجومەنە، دادگاکان وێرانە، بڕی ئەو پارانە پێشنیار دەکەم ئێستاش هی تر هەیە وا باسی دەکەم 627 ملیۆن تەنها نەفەقاتی سەفەر، تەرفیهی ڕەسمی 181 ملیۆن، وفود و مێوانداری 141 ملیۆن، ئیستیشاراتی قانونی 418، ئجوری ئیستیشاری 462 ملیۆن، صیانە 905 ملیۆن، لە هەمووی سەیر تر صیانەی ئەسلیحەیە، ئایا ئەوە ئەرکی وەزارەتی ناوخۆیە؟ یان ئەرکی ئەنجومەنی دادوەری یە صیانەی چەك بکات، نازانم هەتا شورتەی قەزائیشمان لە کوردستان نیە، نازانم صیانەی ئەسلیحە چیە؟ بڕە پارەیەکی زۆر تەرخان کراوە، موکافەئات (لغیر المنتسبین)، کە پرسیم ئەو بڕە پارەیە بۆ چ داندراوە؟ گوتیان ئەو فەرمانبەرانەی کە گرێ بەستن، باشە خۆی لە خشتەکە دەڵێ 59 فەرمانبەرمان هەیە بە گرێ بەست، بڕی پارە 95 ملیۆن دانراوە، 95 ملیۆنی دابەشی 59 کەس بکە بزانە هەر یەکە و چەندیان بەردەکەوێ؟ هەموو دادگاکان وێرانە، دادگامان هەیە لە بینای ناحیە دەوام دەکات، ئەوەیە سەربەخۆیی دادگا؟ ئەوجا ئەو پارەی بۆی تەرخان کرابوو لە ساڵی 2011 (319) ملیۆن تەنها (120) ملیۆن صەرف کراوە، باشە

ئەی پارەکەی تر؟ پێویستیان پێ نی یە؟ دادگاکانمان هەمووی بینای مۆدێرنن؟ پێشنیار دەکەم ئەو ژمارانەی کە باسم کرد ئێستا بە تایبەتی موخەصەصاتی سەفەر و تەرفیهی رەسمی و مێوانداری هەمووی بچێتە سەر ئەوەی نۆژەنکردنەوەی دادگاکان، ئەو هەموو کەم و کورتی یە بەڕێزان لە بودجەی دەسەڵاتی دادوەری کە دەسەڵاتێکی سەربەخۆیە، کاریگەری دەبێت لەسەر متمانەی خەڵك بە دادگاکان و بەو دەسەڵاتە، بۆیە پێشنیار دەکەم بۆ حکومەت ئەو ژمارانە چاك بکاتەوە، هەمووی بچێتە سەر نۆژەنکردنەوەی دادگاکان، تاکو بینایەی سەربەخۆمان هەبێ، بینایەی ڕێك و پێك کە بتوانن کاروبارەکانیان بەڕێك و پێکی بەڕێوە ببەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان یوسف خۆشابا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەمی دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەم ڕاپۆرتە و هەروەها پشتگیری لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەکەم، پرسیارم ئەوەیە بە کەم و کورتی بە مەبەستی ئەو فەرمانبەرانی لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان خزمەتیان نەقل کراوە بۆ هەرێمی کوردستان، بە تایبەتی فەرمانبەرانی مەسیحییەکان، لەبەرچی خزمەتیان بۆ حیساب نەکراوە و ئیستیحقاقی خۆیان وەرنەگرتووە وەك فەرمانبەرانی تر؟ ئەو فەرمانبەرانەی ماوەیەکی زۆرە موراجەعەی وەزارەتی دارایی دەکەن، هیچ جەوابی رەسمیان وەرنەگرتووە، ئایا ئەم مووچەکان تەئسیری لەسەر بودجەی هەرێم هەیە؟ من داواکارم چونکە موعانات ئەو خەڵکەکانی زۆرە، داوای جەواب لە جەنابی وەزیر دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیەکانم بە دوو پێشنیار دەست پێ دەکەم، بۆ ئەوەی پێشنیارەکان پێشخەم، یەکەم/ ئیسلوبێکی تازە بۆ پەرلەمانیش و بۆ حکومەتیشە لە ئامادەکردنی بودجە، کۆی ئەو موناقەشە تەفصیلیانەی کە دەکرێ لە پەرلەمانەوە یەك: خەلەلە لە ئالیەتی ئامادەکرنی بودجە، ئەویش ئەوەیە حکومەت بە تەنها بودجە ئامادە دەکات، پەرلەمان تەنسیق و موشارەکەی ئامادەکردنی بودجەی نیە، ئێمە لە بەیروت لیژنەی دارایی دەورەیەکمان بینی، لە دەورەکە یەکێك لە ئیسلوبە تازەکان کە ئەمڕۆ ئەمریکا و بەشێك لە وڵاتانی ئەوروپا تەنانەت ئوردنیش پەیڕەوی دەکات، ئامادەکردنی بودجە بە تەنسیق لەگەڵ پەرلەمان دا دەبێت، بۆ ئەوەی ئوسوسەکان و معیارەکان و داتاکان لای پەرلەمانیش وازح بێ، سەرنج و بۆچوونەکانی پەرلەمانیش دەچنە ناو سیاقی ئامادەکردنی بودجە و ئەم موناقەشە تەفصلیە ڕوو نادات، جا پێشنیاری

یەکەمم بۆ حکومەتیش و پەرلەمانیش ئەوەیە بۆ ساڵی داهاتوو لە ئامادەکردنی بودجە بە تەنسیق لەگەڵ پەرلەمان دا ئامادە بکرێت، پێشنیاری دووەمم پەیوەندی بە ساڵی ئابووری و ساڵی داراییەوە هەیە لە هەرێمی کوردستان دا، تەبیعی بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان 1/1 ە ساڵی داراییمان، ئێمە لە 92وە پەیڕەی ناوخۆ دانراوە، ئەو کاتەش داهاتەکانی هەرێمی کوردستان یان باج و رسومات بووە، یان گومرگەکان بووە، هەمووی بە دەست حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە بووە، ئێستا عەمودی فەقەری داهاتی کوردستان پەیوەندی بە 17٪کەی بەغداوە هەیە، لەبەر ئەوە ئێمە دەکرێ ئەم بڕگەیەی پەیڕەوی ناوخۆ ئەگەر بە ئیستیسنائیش بێ لە پەرلەمان دا قسە لەسەر ئەوە بکەین، ئێمە سەری ساڵی کوردی کە نەورۆز دەکات، بیکەینە سەری ساڵی دارایی بۆ هەرێمی کوردستان، بۆچی؟ چونکە لە بەغدا لە ئیقرار کردنی بودجە دەبنەوە، ئەو پاساوەی کە حکومەت هەموو ساڵێ تیکرارە دەکاتەوە، کە ئێمە لەبەر ئەوەی بەغدا درەنگ ڕەقەمەکە تەسبیت دەکات، درەنگ ئیقراری بودجە دەکات، ئێمە ئەگەر بیکەینە سەری ساڵی کوردی تا نەورۆز، بەغدا لە ئیقرار کردنی بودجە بۆتەوە، تەسبیتی ڕەقەمەکە لە متەوەقیعەوە دەبێ بە موتەحەقیقیش، نەك هەر تەنها بە متەوەقیعی بمێنێتەوە، لەبەر ئەوە پێشنیاری ئەوە دەکەم، ئیقتیراحی ئەوە دەکەم پەرلەمانی بەڕێز دەنگ بدات بۆ ئەوەی کە ساڵی دارایی لە هەرێمی کوردستان دا ببێتە سەری ساڵی کوردی، بۆ ئەوەی لە کێشەی دواکەوتنی ساڵانەی بودجە لە هەرێمی کوردستانەوە نەجاتمان ببێ، ئەگەر ئەوە تەصحیح بکەین لەو کێشەیەش کە بەشێك لە موناقەشاتی ئێمە پەیوەندی بەوەوە هەبوو ڕزگارمان دەبێ، خاڵی سێیەم ئیقتیراحێکی ترە هەر بۆ حکومەتە ئەوەیان، باسی عەجزی دارایی یە هەموو ساڵێ تیکرار دەبێتەوە، تەبیعی ئەم عەجزە هەمووومان سەیری دەکەین سیاسی یە، حەقیقی نیە، ڕەقەمی نیە، ئیقتیصادی نیە، باسی ئەوەیە تەبیعی عەجز لە کوێوە سەرچاوە دەگرێ؟ بەراوردکردنە لە نێوان نەفەقات و لە نێوان داهات دا، سەرچاوەکانی داهات و بڕەکانی داهات لە هەرێمی کوردستان دا بە ئیعتیباری سیاسی، لەبەر مەسەلەی نەوتە، لەبەر مەسەلەی گومرگەکانە، لەبەر مەسەلەی زەرائیبە، ئەوانە کە مەرکەزین و دەستووری عیراقی قسەی تیا دەکات، بۆ ئەوەی لەو عەجزە نەجاتمان بێ حکومەت ساڵانە پێش بودجە پاکێجێك لە داهاتەکانی هەرێم بە داخراوی بێنێتە ئەو پەرلەمانە، بۆ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان وەکو نوێنەرانی گەل ئامادە بن، بەبێ ئەوەی بخرێتە سیاقی دەرەوەو ئاشکرا کردن و ئەوانە، ئێمە ئیتمیئنانێك وەربگرین لەم مەوزووعی داهاتانە کە دوایی دێمە سەری بە تەفصیلی، ئەو عەجزەی کەئێمە هەمانە لە ڕاستی دا عەجزی سیاسی یە نەك عەجزی حەقیقی بێ، مولاحەزاتەکانم لێرەوە دەست پێ دەکەم، یەکەم/ نەفەقات کە تەرخان دەکرێ لە بودجەدا بۆ بە دەستهێنانی ڕەزامەندی پێشکەشکراوانی خزمەتگوزاریی یە، واتا ئێمە حکومەت نەفەقاتێك کە تەرخان دەکات بۆ ئەوەی چ لە وەبەرهێنان بێ، چ تەشغیلی بێ، چونکە وەبەرهێنانیش هەر نەفەقاتە، فرص عەمەلە، پێشکەشی دەکات بۆ ئەوەی زەبوونەکانی، بۆ ئەوەی مواتینەکانی، بۆ ئەوەی موەزەفەکانی ڕازی بکات، ئەگەر لەسەر دروستی و نادروستی لە دونیادا یەکێك لە پێوەرە سەرەکییەکانی دروستی و نادروستی صەرفی نەفەقات پەیوەستە بە

ڕەزامەندی مواتینەکانییەوە لەگەڵ فەرمانبەرەکانیەوە، من دەڵێم حکومەت بچێت، پەرلەمانتارانی بەڕێز بچن بپرسن، لە کەرتی عەسکەری، لە کەرتی مەدەنی، لە هاووڵاتیان چەندە لە صەرفی بودجە ڕازین؟ بە تایبەتی ئەم ڕەقەمانە کە دەبیستن، ئەم ڕەقەمانە کە دەبینن چەندە صەرفی حکومەتی ئێمە لە جێ ی ڕەزامەندی هاووڵاتیانی ئێمەیە؟ بە جیاوازی بیر و ڕاکانیانەوە، پرسیارێکم لە بەڕێز وەزیری دارایی هەیە لە نەفەقاتی حاکیمە کە بەشی هەرێمی کوردستان تریلیۆنێك پێنج سەد و بیست و دوو ملیۆن دینارە، بەشێکی بە زایع دێت، بەشێکی ئەدویەیە، بەشێکی خۆراکە، ئەوە تێدەگەم، بەڵام لە ناو داهات دا، چونکە دەبێتە داهات بۆ ئەو هەرێمە، نەفەقاتی حاکیمە، سیادی ناڵێم، لە ناو داهات دا ئەو بەشە جێی نەبوو، نازانم لە کوێ دا بیدۆزمەوە؟ بەشێکی دەوترێ نایەت، بەس ئەو بەشەی کە دێت چەندە و لە کوێ یە لە داهات دا؟ بە پێی ئەو مولحەقەی کە وەزارەتی دارایی لە 6/4دا ناردوویانە، داهات لە 472 ملیار دینارەوە بووە 2 تریلیۆن و سێ سەد و سی و یەك ملیار دینار، داهات لە 472 ملیارەوە حکومەت ئیعلامییەکی داوە بە پەرلەمانی کوردستان لە 6/4دا، ئیعلامییەکە ئەوەیە داهاتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان ئەوسا 472 بوو، ئێستا بۆتە دوو تریلیۆن و 331 ملیار دینار، بە پێی ئەم ئیعلامییە کە داویەتی عەجزی ئەمساڵ لەو دوو تریلیۆن و چل و چوار ملیارە نامێنێت، ئەگەر عەجز بریتی بێ لە لێ دەرکردنی داهات لەگەڵ نەفەقات دا، داهاتمان بە بێ ئەو دوو تریلیۆنە دەبێتە 15 تریلیۆن و 55 ملیار و 950 ملیۆن دینار، نەفەقاتیشمان چەندە؟ 15 تریلیۆن و 245 ملیار و 797 ملیۆن دینار، لە یەکیان دەردەکەیت، عەجزەکە بە پێی ئەو ڕەقەمە کە وەزارەتی دارایی خۆی داویەتی عەجزی ئەمساڵمان دەبێتە 189 ملیار و 847 ملیۆن دینار، لەبەر ئەوە ئەو ڕەقەمە نامێنێ کە ئەوان داویانە، پرسیارێکی ترم لە بەڕێز وەزیری دارایی لە ڕاپۆرتەکەدا هەیە، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی 43 ملیار دینار تەرخان کراوە بۆ خەدەماتی بانقی بازرگانی، من نەمزانی ئەو خەدەماتانە چین تەقدیمی دەکات؟ جەنابیان ئاماژەی کرد بە تەوزیعی ڕەواتب، بێجگە لە تەوزیعی ڕەواتب چیە؟ تەوزیعی ڕەواتب 43 ملیار دیناری دەوێ باسی بانقی بازرگانی بۆی تەرخان بکرێ، پرسیارێکی ترم لە وەزیری دارایی بەڕێز هەیە، لە تەرخان کراوی ئەنجومەنی ئاسایش دا نووسیشمە، دوایی بە نووسین ئەتدەمێ جەنابی وەزیر بۆ ئەوەی ئەگەر هین بێ، ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم 145 ملیار و 500 ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ تەعویزاتی موەزەفین، بۆ قەرەبووی فەرمانبەران؟ سەیرم کرد بە چوار سەدەکەی ئەمساڵیشەوە 6000 فەرمانبەریان هەیە، ئەگەر کەڕەتی دەکەی بە موعەدەل ملیۆن و نیوێك بۆ هەموو فەرمانبەرێك کە دەتوانم بڵێم موستەحیلە بە موعەدەلی ملیۆن و نیوێکی بەرکەوێ، ئەگەر ئەو شەش هەزارە کەڕەتی ملیۆن و نیوێکی بکەی، کەڕەتی 12 مانگی بکەی 100 ملیار دینار دەکات، ئەو 45 زیادە لە کوێ؟ یەعنی لەسەر چ ئەساسێك ئەم تەرخان کردنە دەکرێ؟ چونکە ئەوە ڕەقەمە، ئەوە شتێك نیە بڵێی وەڵلا خەملاندنە، دەچیتە خەزێنە ئاخیر راتب ڕادەکێشی، کەڕەتی 12ی دەکەی، ڕەقەمەکە بە موحەدەدی دەتداتێ، ئەوە تەخمین و خەملاندن هەڵناگرێ، من پرسیارێکی تر دەکەم لو موقارەنەکردنم و ئیستیقرا کردنم بۆ بودجەی سێ ساڵ، لە 2010ەوە تا ئەمساڵ بڕی داهاتی

ناوخۆ کەم کردنی پێوە دیارە، واتا تەنازوولیە بڕەکە لە جیاتی ئەوەی تەصاعودی بێ، لە حەوت سەد و چل و ئەوەندەوە هاتووە بۆ چوار سەد و ئەوەنە، ئەوە موئەشیرە (2) حاڵەتمان دەداتێ، دوو موئەشیرمان دەداتێ کە زۆر مەترسیدارن، یان ئەوەتا ئەوە شکستی سیاسەتی ئابووری حکومەتی هەرێمە، کە قەناعەتم پێی نیە چونکە لە ماوەی سێ کابینەی ڕابردووی حکومەتی هەرێم دا 5 و 6 و 7 هەرێمی کوردستان چۆتە سەر نەخشەی تاقەی جیهانی، هەرێمی کوردستان قەبارەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی لە 10 ملیار دۆلارەوە هاتۆتە سەر 30 ملیار دۆلار، قەناعەتم نیە ئەوە شکستی ئیقتیصادی بێ، لە دابەزینی داهاتی ناوخۆ لە پرۆژە یاسای بودجە کە تەقدیم کراوە، کەواتە نوقتەی دووەم دێتە پێشەوە، ئەویش بریتی یە لە شاردنەوەی سەرچاوە و بڕی داهاتە ناوخۆییەکان، کە ئەوەش زۆر مەترسیدارە، دەبێ حیسابی وردی بۆ بکەین، ئەم موئەشیرە لە ئەرقامی وەزارەتی دارایی خۆی حیسابی بۆ کراوە، دێمە سەر ئەو مولاحەزانەی کە تەدوینم کردووە، نەچووم لە ڕاستی دا لە فەرمانگەکان و لە دام و دەزگاکانی حکومەت دا وصولات بێنم و تەحقیقی مەیدانی بکەم و (sample) وەربگرم، ئەوە سێ شت حکومەتی هەرێم ئاراستەی پەرلەمانی کردووە، یەکەم تەقریری صەرفی شەش مانگی یەکەم، دووەم/ ئیستیمارەی موازەنە، سێیەم/ پرۆژە یاسای بودجە، تەنها بەراوردم لە نێوان ئەو سیانە کردووە، هیچی تر، یەعنی لەبەر ئەوە خوێندنەوەیەکی ڕەقەمیم بۆ ئەو سێ دۆکیومێنتە کردووە کە حکومەت ئاراستەی پەرلەمانی کردووە لە بودجەی ساڵی 2012، خاڵی یەکەم/ لە فەصلی یەکەم دا کە فەصلی واریداتە سێ بڕگە هەیە لە ماددەی یەکەم دا، یەکەمیان باسی داهاتی ناوخۆیی کە سێ حاڵەتی داوە، من دەچمە سەر زنجیرە 3ی ماددەکە کە بریتی یە لە 120 ملیار دینار باسی پیترۆ دۆلاری مەحەلی یە، ئەم 120 ملیار دینارە، ئەگەر تەحویلی ئەوە پارەی پیترۆدرلارە بکرێ، کە خۆشیان نووسیویانە هەر بە نەصی عەرەبییەکە (عن المنتوج و المستهلك محلياً "بترودولار")، پیترۆدۆلارێك کە لە عیراقەوە بۆمان هاتووە لە موقەدیمەی ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی ئاماژەی پێ کردووە 43 ملیار دینارە، ئەوە حیسابێکی تری هەیە، ئەو نەوتەیە کە لە هەرێمی کوردستانەوە لە ڕێگەی بۆڕی ڕەئیسییەوە فرۆشراوە چۆتە بەغدا، لە حصەی بەغداوە ئێمە ئەوەی بەر هەرێمی کوردستان دەکەوێ 42 ملیارە، بەڵام ئەو 120 ملیار دینارە بەحسی مەنتوج و موستەهلەکی ناوخۆی هەرێمی کوردستانە، ئەگەر ئەوە پارەی پتۆدۆلارەکە بێ، پارەی فرۆشی نەوتەکە خۆی کوا؟ چونکە تەحویلی دەکەی بە ژمارە و ڕەقەم دینار و دۆلار، دەکاتە 110 ملیۆن دۆلار، 110 ملیۆن دۆلار دەکاتە 110 ملیۆن بەرمیل، ئەگەر نەوت و غازەکە دەزانم/ غاز بە مەتر سێجایە تەحویلێکی ڕەقەمی بیرکاری بکەی دەکاتە یەعنی بە 85 ملیۆنی بەغداش دابنێین،دەکاتە نزیکەی 9 ملیار دۆلار، ئەو پارەیە لە کوێ یە؟ لە ڕاپۆرتەکەدا ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی خۆی لە لاپەڕە 13 زنجیرە 2 ئاماژەی کردووە، ئێمە بۆ دابین کردنی نەوت و سووتەمەنی، گازوایل بۆ وێستگەکانی کارەبا 5 تریلیۆن دینار دابین دەکەین لە بەرهەمی نەوت و غازی ناوخۆیی، واتا لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی خۆیدا دەڵێلە بەرهەمی نەوت و غاز 5 تریلیۆن دینار دابین دەکرێت بۆ گازوایل بۆ وێستگەکانی کارەبا، واتا حکومەت ئیعتیراف دەکات کە پارەی

فرۆشی نەوت و غازی هەیە، خۆی بۆ دابین کردنی گازوایل 5 تریلیۆنی صەرف کردووە، باقیاتەکەی تری نیە لە داهات دا نەبوو،......

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر دەڵێین ئەوەمان بۆ ئیعادە بکەوە، زەحمەت نەبێ.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لەگەڵ پرۆژە یاسای بودجە هەردووکیان دا، لە بەشی داهات دا فەصلی یەکەم ماددەی 1 زنجیرە 3 دەڵێ 120 ملیار دینار پترۆدۆلارە، ئەم 120 یە ئەگەر تەحویلی بکەی دەکاتە 110 ملیۆن بەرمیل، زەربی 85 ملیۆن دۆلارەکەی بەغدایشی بکەیت دەکاتە 8 ملیار دۆلار زیاتر، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووهەم کە حکومەت خۆی ئیعتیراف دەکات لە لاپەڕە 13 بڕگە (د) زنجیرە 2ی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، لە لاپەڕە 13 بڕگە (د) زنجیرە 2ی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دەڵێت/ لە بەرهەمی نەوت و غاز 5 تریلیۆن دینار دابین دەکرێت بۆ گازوایل، بۆ دابین کردنی سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی کارەبا، ئەوە ئیعتیرافە کە پارەی فرۆشی نەوت هەیە لە مەحەلی، حکومەت 5 تریلیۆن بۆ دابین کردنی گازوایل صەرف دەکات، باقیاتەکەی تری کوا؟ چونکە 8 ملیار و نیوەکە دەکاتە نزیکەی 10 تریلیۆن دینار، داهاتی خاڵە سنوورییەکان کە بەشێکی ترە لە سەرچاوە نادیارەکانی داهاتی ناوخۆیی کە لە ڕاسیتی دا لە جێی خۆی دا دەبێ حیسابی بۆ بکەین، یەکەم/ 30 ملیار دینار حکومەت خۆی لە ڕاستی دا ئەوە زانیاری من نیە، زانیاری حکومەتە لە ڕاگەیاندنەکان دا بلاو بۆتەوە، لەگەڵ تورکیا قەبارەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی بۆتە 12 ملیار دۆلار، لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران دا بۆتە 8 ملیار دۆلار، لەگەڵ ئیماراتی عەرەبیە بۆتە 6 ملیار دۆلار، ئەم ڕەقەمانەم کۆ کردۆتەوە، تەقریبەن بە ئیقراری حکومەت خۆی 30 ملیار دۆلارە، 30 ملیار چەندی دەبێتە ئەوە دەزانم ئاڵوگۆڕی بازرگانی یە، چەندی دەبێتە داهات بۆ هەر وڵاتێك کە هەبێ قەبارەی حەجمی تەبادولی تیجاری زەربی لە 5٪ی بکە، دەکاتە داهات بۆ ئەو وڵاتە خۆی، واتا کابرا 100 هەزار دینار بفرۆشێ 5 هەزار دینار قازانج دەکات، ئاڵوگۆڕە بازرگانییەکە 30 ملیارە، کەڕەتی لە 5٪ی بکە دەکاتە ملیارێك و پێنج سەد ملیۆن دۆلار لە داهاتی سەنەوی، یەکێکە لەوانەی کە لە سەرچاوەکان دا دیار نیە، مەوزووعی ئۆتۆمۆبیل، برادەران باسیان کرد ناچمە سەری، ئەگەر هەر ئۆتۆمبیلەك 1000 دۆلاری بۆ حیساب بکەین، بچۆ بۆ ئەو کۆمپانیانەی بۆ ئەوەی نەوترێ زانیارییەکان لە کوێوە دەست دەکەوێ؟ بچۆ بۆ ئەو کۆمپانیانەی کە سەیارە دەکڕن و دەفرۆشن، بچین لە خاڵە سنووریەکانەوە و هەموو ئەوانە ئەو ڕەقەمانە دەست دەکەوێ، نزیکەی 150 هەزار ئۆتۆمۆبیل داخیلی کوردستان بووە لە ساڵی 2011دا، 150 هەزار، ئەگەر یەکی 1000 دۆلاریشیان لێ بسێنی بە چوار پستۆنی قەبارە بچووك حیسابی بکەی 150 ملیۆن دۆلار دەکات، ئەم پارەش یەکێکە لەو پارانەی کە لە ناو داهات دا دیار نیە، خاڵێکی تر ئاماژەی پێ کرا و تەئکیدی دەکەمەوە، سندووقی خانەنشینی لە بودجەی هەرێم بۆی صەرف دەکرێ، واتا مووچەی

خانەنشینان لە ناو میزانیەدایە، نەك بڵێی سندووقێكی تایبەتە، حكومەت موساهەمە دەكات، لەوێ پارەكە كەمە لە ناو میزانیە تەغتیەیەی دەكات و تەعزیزی دەكات، نەخێر ئەگەر سەیری ئیستیمارە تەخمینییەكە دەكەی بۆ موتەقاعیدینی مەدەنی، بۆ موتەقاعیدینی عەسكەری كە تەرخان كراوە خودی پارەكان، راتبەكان لە ناو بودجە خۆی دا هەیە، ئەو پارانەی كە لە موەزەفینی دەولە دەبڕێ و دەچێتە سندووقی خانەنشینەوە تا ئێستا چارەنووسی دیار نیە، یەكێكە لەو داهاتانەی كە دیار نیە، پارەی وەزارەتی ئەوان ناچمەوە سەری، هەمووی دەچم زائیدەن تەصفیەی سولەف، تەبعەن یەكێكە لەو شتانەی كە دەبێ لە داهات دا دیار بێ، دەمەوێ تەصفیەی سلفەی عەقاری یە، سلفەی زەواجە، سلفەی مەشاریعی بچووكە، هەموو ئەوانە ئێستا كاك قادر وتی 107، 108 هەزار نەفەر سوودمەند بووە لە سلفەی، كە بەڕاستی ڕەقەمێكی زۆر گەورەیەو زۆر دڵخۆشی كردم لە سلفەی زەواج، بەس ئەوانە دەگەڕێنەوە، ئەوان ناچن بۆ خاوەنەكانیان مینحە بێ و پێیان بدرێ، چەندێكی دەگەڕێتەوە؟ چۆن مامەڵەی لەگەڵ دا دەكرێ؟ دەبێ بە وردی حیسابی بۆ بكەین، دێمە سەر بودجەی وەبەرهێنان، تەبیعی بە پێی تەقریری وەزارەتی دارایی خۆی لاپەڕە 16 لە زنجیرە 9دا دەڵێت لە ساڵی 2011 دا حكومەت لە بودجەی پرۆژەكان، لە بودجەی وەبەرهێنان، لە 53٪ی صەرف بووە، واتا لە 47٪ی صەرف نەبووە، ئەم ڕەقەمە 4 تریلیۆن و حەوت سەد ملیار دینارە، كەڕەتی لە 47٪ی كە دەكاتە 2 تریلیۆن و 209 ملیار دینار، ئەوە پارەیەكی زەخمە كە صەرف نەبووە، من پرسیارم لە بەڕێز وەزیری پلاندانان هەیە، ئەو پرۆژانە كامانەن كە ئەم پارەیان بۆ صەرف نەكراوە؟ چونكە كە پارە صەرف نەبوو یەعنی پرۆژە جێبەجێ نەبووە، ئەو پرۆژانە كامانەن؟ حیسابم كردووە ئەگەر هەر بۆ یەك پرۆژە ملیارێك و پێنج سەد ملیۆن دینار تەخمین بكەین، 1472 پرۆژە دیار نیە، دەبێ ئەم هەزار و چوار سەد پرۆژەیە كامانەن كە جێبەجێ نەكراون و نەچوونەتە بواری جێبەجێ كردنەوە؟ ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هەیە، لە 47٪ی جێبەجێ نەكراوە، جا پرسیاری دووەمم ئەوەیە لە حكومەتی بەڕێز، ئەگەر وەزارەتێك، ئەگەر حكومەتێك نەیتوانی بێ لە 50٪ی تەخصیصاتی مالی جێبەجێ بكات لەسەر چ بنەمایەك جارێكی تر دێیتەوە هەمان قەبارەی بۆ تەرخان دەكەیتەوە؟ بە چ پێوەرێك جارێكی تر چوار تریلیۆن و پێنج سەد ملیار دیناری تری بۆ تەرخان دەكەیتەوە؟ تەبیعی لە ساڵی ڕابردوودا ئێمە لەم پەرلەمانە بەڕێزە بڕیارمان دا سندووقێك بۆ پارەی وەبەرهێنان دابنرێت، بۆ ئەوەی تەدویر بكرێت و نەچێت موناقەلەی پێ بكرێت، حیساباتی هەر بۆ پرۆژەكان خۆیان بێ، بەڵام ئەوەش دیسان جارێكی تر ئەو پرسیارە دەكەمەوە، ئایا ئەم پارە ماوە یان وەكو تەغتیەی عەجزی پێ كراوە؟ خاڵێكی ترم لەسەر دۆكیومێنتەكانی حكومەت، تەبیعی جیاوازی لە ژمارەكان دا وەختێك لە حیساباتی مالی دا، خۆیان با دەزانن وەزارەتی دارایی، لە حیساباتی مالی دا دوو ڕەقەم جیاوازی هەبوو گومان لەسەر كۆی پرۆسێسی حیسابییەكە دروست دەبێ، دوو نوقتەم بەراورد كردووە، یەكێكیان ئەو ڕاپۆرتە صەرفی فیعلی شەش مانگیەكەیە كە ناردوویانە بۆمان، دەرخستەی ژمارە 5 لای خۆیان هەیە، دەرخستەی ژمارە 5 لەگەڵ ئیستیمارەی موازەنە یەكێك لە حەقلەكانی ئیستیمارەی موازەنە

صەرفی فیعلی شەش مانگی یەکەمە، تا 2011/6/30، ئەم دووانە لەم حاڵەتانە موقارەنەم کردووە، (سلع و خدمات) بە دەرخستەی ژمارە 5ی تەقریری وەزارەتی مالیە بۆ صەرفی فیعلی 861 ملیار و 618 ملیۆن دینارە، لە ئیستیمارەی موازەنەدا 864 ملیار و 200 ملیۆنە، واتا قەبارەی جیاوازییەکە چەندە؟ 2 ملیار و 582، لە ئیعانات دا 75 ملیار لە دەرخستەی ژمارە 5 داویەتی، 75 ملیار 834 ملیۆنە، لە موازەنە، ئیستیمارەی موازەنە کە هەر هەمان جیهەت ئامادەی کردووە، دەڵێ 5 ملیار 589 ملیۆنە، واتا 70 ملیار و 245 ملیۆن دینار فەرقی هەیە، لەم مینەحە لە دەرخستەی ژمارە 5دا دەڵێت ئەوەندە، کۆتاییەکەی فەرقی جیاوازی پارەکان کە دەڵێم حیساباتەکە هەمووی دەخاتە ژێر پرسیارەوە، 141 ملیار و 410 ملیۆن دینار هەیە کە ئەم حەقڵانەم موقارەنە کردووە، (سلع و خدمات)، ئیعانات، مینەح، مەنافعی ئیجتیماعی، (مصروفات أخری)، لەگەڵ (موجودات غیر مالیة)، ئەوانە لە دەرخستەی ژمارە 5 لەگەڵ ئیستیمارەی موازەنەکە موقارەنەم کردووە 141 ملیار و 410 ملیۆن دینار فەرقی هەیە، ئەوە بۆ؟ لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دا لە موازەنەی ساڵی 2012 دا دەڵێ چی؟ لەلاپەڕە 14ی زنجیرە 4 دا لە بەشی بەخشینی وەزارەتی دارایی دەڵێت 192 ملیار تەرخان کراوە بۆ شارەوانییەکان، بەڵام لە موازەنەی ساڵی 2012 دا دەڵێت لە ئیستیمارەی موازەنەکەدا، واتا ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی دارایی کە شەرحی کردووە لە بەخشین و ئەوانە، وتوویەتی 392 ملیار، لە ئیستیمارەی موازەنەکە کە سەیرم کرد لە بەخشینەکان دا 378 ملیار و 799 ملیۆن دینارە، 13 ملیار و 201 ملیاری فەرقە، ئەوە کۆی سیستەمی حیسابی و کۆی ئیعدادی موازەنە هەمووی دەخاتە ژێر پرسیارەوە، ئاخیر تەوەرم لە مولاحەزە لە ڕاستی دا مەقیاس لە ئامادەکردنی بودجە موحەدەد دیار نیە، من لێرەدا لە ئیستیمارەی موازەنە دوو حەقلم بەراورد کردووە، هەر ئیستیمارەی موازەنە خۆی، یەکێکیان (مقترح من قبل الدائرة)، یەکێکیان (متفق وزارة المالیة)، یەکەم (تعویضات الموظفین)، موقتەرەح چەندە؟ 10 تریلیۆن و 397 ملیار و 51 ملیۆن دینارە، تەبیعی تەعویزاتی موەزەفین ناتوانی بڵێی راتب نادەم، تەعویزاتی موەزەفین موقتەرەح، تۆ باسی موخەصەصاتت نەکردووە، باسی شتی تازەت نەکردووە، لەبەر ئەوە دائیرە چی داوا کرد لە شتی تر دەتوانی ئیجرائات بکەی، بەس لە دائیرە وەکو خۆی بێ، ئەو دائیرە داوای کردووە 10 تریلیۆن و ئەوەندە بێ، حکومەت چەندی داوا کردووە؟ 6 تریلیۆن و 874 ی بۆ تەرخان کردووە، باشە لەسەر ئەساسی چی؟ ئینجا لە سەدا چەندە بڕەکە؟ با بڵێین ئەگەر بەغدا یەکەم جار لێکم دایەوە وتم لەسەر حیسابی 117 تریلیۆنەکەی بەغدایە، حیسابی نەفەقاتی سیادی و نەفەقاتی حاکیمە نەکراوە، ئەم ڕەقەمە گەورە دەبڕدرێ لە لە بەغداوە دێتە خوارەوە، تەصەورم کرد لەسەر ئەو حیسابە بێت، کە سەیرم کرد ڕێژەکان بە یەکسانی جیاوازی نیە، لە تەعویزاتی موەزەفین دا 40٪، دێیتە سەر (سلع و خدمات) 4 تریلیۆن و 282 ملیار و 867ی داوا کردووە، کراوە بە تریلیۆن و 626، دیسان ئەویش 3/1 بۆ تەرخان کراوە، ڕەقەمێکی تر کە حیسابی دەکەی ئیعانات 230 ملیار بڕیار دراوە، بەڵام ئەو 115ی لە 50٪ی بڕیوە، نیسبییەتی دابەزینی تەخصیصەکە دیسان یەکێکە لەو هەڵە گەورانەی کە موتەوازی نیە، ئەوەش من دڵنیام لە ناو حکومەت دا کەسانی پسپۆڕ و شارەزا لە ڕاستی دا لە

بواری حیسابی دا هەیە، بەڵام ئەوە گومانێکی گەورە هەر لە هەمان ئیستیمارەی موازەنەدا لە بەینی دوو ستووندایە موقارەنەم کردووە، بەراوردێکی گەورە بێ پێوەری و بێ بناغە دەردەکەوێ، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو، ببوورە ناسك خان، جەنابی وەزیر قسەی هەیە، ببوورە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی نازانم ئەگەر گوێ لە قسەکانم ناگیرێ، گوێ لەو مولاحەزاتانە ناگیرێ کە من دەیڵێم، بۆچی پرسیارم لێ دەکەن؟ با پرسیارم لێ نەکەن، چونکە من ئەو مەوازیعانە من ئەوە شەش ڕۆژە لە پەرلەمانم من جواب دەدەمەوە، مەعنای ئەوەیە ئیتر پرسیارم لێ نەکەن باشترە، برادەران خوشك و برایانی پەرلەمان، باشە، جارێ یەکەم ناچمە سەر ئەوانە، باسی ئەوە دەکەم بە نیسبەتی ساڵی تازەوە کە دادەنرێ 3/31، ئەم مەوزووعە منیش پێم باشە، بۆ ئێمەش زۆر باشە، بۆ وەزارەتی مالیەش باشە، بەڵام ئێوە دەبێ مولاحەزەی ئەوەش بکەن لە عیراق دا (سنة)ی مالی کەی تەواو دەبێت؟ کەی دەست پێ دەکات؟ ئێمە بەڕاستی ئەوە چەند جار من باسی ئەو مەوزووعەم کرد، وتم داهاتی ئێمە هاتۆتە ناو کوردستان، لە ناو پەرلەمان بەس بە دوو نەوع هاتووە، نەك ئەوەی کە ئێمە بێین فێڵ بکەین، قائیمەیەکی تر بنێرین، ڕجاتان لێ دەکەم، داهاتەکەی کە مەعلومە ئێمە پارەکە پارەی مەنافزی گومرگیمان، حدودیمان وەرنەگرتووە، لەبەر ئەوە بە شەرع داومانە، ئەمساڵەکە ئەو داهاتە داهاتی عامە، ئەو 476، ئەوە یەك، چونکە پارەکە پارەکەیان لێمان بڕی و نەیاندایەوە پێمان، ئەمساڵ دامانناوە ئەوەتا ئیشارەتمان پێی داوە جوابی لێژنەی داراییمان داوەتەوە بۆ ئەو مەوزووعە و لە جوابی پێشووترمان دا ئیزاحمان داوە، بەداخەوە دیارە کەس گوێی لەو ئیزاحە نەبووە، جارێکی تریش دەڵێم بۆ هەمووتان بێجگە لەو داهاتە ئەی ئەو داهاتانە چیە لەم ئیستیمارەیە دامانە لە ناو مینەح دا هەیە، ئەوە ئەو داهاتانەیە کەوا باسی دەکەین، بەڵام ئەوەتا کەس نازانم (علی کلٍ) نازانم بۆ؟ کە دەڵێم ئەوە ئەگەر وابێ عەجز نیە، وەڵڵاهی ئەگەر عەجز نەبێت ئێمە غەڵەت بین، خۆزگە غەڵەت بین، خۆزگە نەمانزانیبایە ئەو حیسابە بکەین، شارەزایش هیچ، من خۆم ڕەنگ ئەوەیە شارەزا نەبم، بەڵام خۆزگە وەزارەتی مالیەش ئەو شارەزاییەی نەبوایە، بۆ ئەوەی ئێستا ئەو عەجزە دەرنەچووبایە، من نازانم بەڕاستی ئەم عەجزە چۆن دەڵێن عەجز نیە؟ خۆ ئەوە بەس بۆ ئەوەیە کە بڵێین وەڵڵا وا وترا، نەخێر، ئەو عەجزە هەیەو عیلمیەن مەوجودە، فەرموون موختەص بێنن، بەیانی دێینە ئەم قاعەیە نە من نایێمە ژوورەوە، نایەڵم یەك کەسی برادەرانی وەزارەتی دارایی بێتە ژوورەوە، فەرموون میزانییەکەیان بدەنێ با دیراسەتی بکەن، بزانم عەجز هەیە یان نیە؟ بەڵام ئێوە کە بتانەوێ بڵێین کە عەجز ئەوەندە نیە، عەجز نیە و عەجز نیە، ئەوە شتێکی ترە، عەجز چۆن نیە؟ عەجزە و جەنابیشتان هەر لەو قاعەیەوە ساڵی ڕابردوو یەك و پێنج سەدو شەست و ئەوەندەتان عەجز ئەوە کردووە، ئەوە هی تەراکوماتی عەجزی ساڵی ڕابردووە کە ئێستاکە دێتە پێشەوە، براکانم، خوشکەکانم، ڕجاتان لێ دەکەم ئەم

مەوزووعە بە ویژدان تەماشای بکەن، ڕجاتان لێ دەکەم، ڕجاتان لێ دەکەم، باسی بانقی بازرگانی دەکەن، باسی ئەوە هەمووی لە ناو مینەح دا ئەو شتانە هەمووی دەرکەوتووە، یەعنی ئەوە بەڕاستی من نازانم بۆچی نایخوێننەوە؟ یان بۆ ناتانەوێ ئەو مەوزووعە بزانن، یەعنی داوای لێبووردن دەکەم، پارەی مەنافزی حدودی کە ئێستا بەو شێوەیە باس دەکرێ، کە حیساب دەکرێت، ئەوە ئەوەندەیە و بەو شێوەیە و بەو شێوەیە، خۆ ئەوە زۆر گران نیە، هێشتا موازەنە موصادەقە نەکراوە، ئێمە لێرەین، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان ئێستاکە هەیئەتێکی ڕەقابەی مالی بنێری بۆ ئەو مەنفەزە حدوودیەی کە جەنابت ئەو مەعلوماتەت تیادا دەرکردووە، ئەگەر ئێمە ڕاست بووین ئەوە قسە ناکەین، ئەگەر ڕاستیش نەبووین لە ناو عالەم دا تەشهیرمان بکەن، بزانین ئەمەمانە لە کوێ هاتوون؟ یەعنی ئەوەی کە جەنابتان بەم شێوەیە دەیڵێن، یەعنی ئەوە چیە مەوزووعی بودجە بەم نەوعە ئێمە بێین دایبنێین، بەڕاستی من پێم خۆشە ئەم مەوزووعانە ڕجاتان لێ دەکەم فیعلەن با رەقابەی مالی بچێ تەدقیق بکات، با بزانێ ئەم حەقائیقانە هەیە یان نا؟ ئەوە ئیش و کاری ڕەقابەی مالیە، خۆ ڕەقابەی مالی تەدقیقی هەموو مەنافیزەکانی کردووە بۆ مەعلوماتتان لە سلێمانی دا، لە سلێمانی تەدقیق کراوە، تەقاریری هەیە، لە ئیبراهیم خەلیل حەفتەك، 10 ڕۆژ پێش ئێستاکە لە ئیبراهیم خەلیل بوون لە تەدقیق، با نەتائیجی تەدقیقەکان بۆ ئەم مەوزووعەش بێت، هەیئەتێکی پەرلەمانی بڕۆن بڵێن باوکم ئەوە لە تەقریری وەزارەتی دارایی دا دەڵێن، ئێمە دەڵێین بە تریلیۆن هەیە، ئەوانیش دەڵێن نیە، ڕجاتان لێ دەکەم ئێمە لە تەقریرەکەمان دا وا وەیلای ئەوەمان کردووە کەوا پارەی مەنافزی حدودیان نەداوەتەوە بە ئێمە عیراق، ئێمە ئەو پەرلەمانە وەکو ئەوەی کە بەشێکە لە داهات و ساڵی ڕابردوو حیسابمان کرد، هەمووتان ئاگاتان لێیە، 405 بە 300 بوو، هەموو کۆی دەیکردە 705، ئەو 705یان نەدایەوە بە ئێمە، لە ئەخیردا حکومەتی عیراقی پەشیمان بووەوە، چەند فەقەرەیەکی داناوە رسومی دخولیە و ئەوانە، دەڵێ ئەم چەند فەقەرەیە دەدرێتەوە، ئەوەکانی تر نەدراوەتەوە، لەبەر ئەوە ئێمە پارەکەمان داخلی ئیرادات نەکرد ببێتە ماڵ بەسەرمانەوە، بەڵام ئیشارەتمان پێیداوە، مەوجودە ئەو مەوزووعە، باسی 120 ملیار پترۆ دۆلار دەکرێ، باسی 42کە دەکرێ، 42 کە هی ساڵی 2012 کە پارەکەیان داناوە لە ناو موازەنەدا بۆ ئێمە هاتووە کە ئەوە حصەی ئێمەیە، لە ساڵی 2011دا پارەی پترۆ دۆلاریان نەدا بە ئێمە، 350مان داوا کردبوو نەیاندا بە ئێمە، وەزیری نەوت وتی/ ئێمە نەوتمان کردووەتە بۆڕییەکەوە دەڕوات بۆ خاریج موقابیل بەو ئینتاجە، بەوەی کە لەو بۆڕییەوە چوویتە خاریج، من دەتوانم ئەوەتان بۆ تەعویز بکەمەوە و وابکەین بتاندەینێ، ئەمساڵ یەعنی هی پارەکە ئەمساڵ بیدەن، خۆ ئێمە ئەگەر مەبەستمان لە بەعزێك ئەوە بێت کەوا ئەو تەفصیلاتانەی بۆ دەکرێ، دەمانوت کاکە کەی هێناتان ئێمە ئەو وەختە داخلی دەکەین، ئەوە بە موقەدەریش ئەویش هاتووە، باسی وێستگەکانی کارەبا، ڕجاتان لێ دەکەم من چەند جار مەسەلەی ئەو گازوایلی کارەبام باس کرد، یان مومکینە جەنابی کاك سەلیم نەبێت، یەعنی دەبێ ئەو وەختە لێرە نەبێت کە من ئەو شتانەم باس کردووە، نازانم، بەڕاستی جارێکی تریش باسی دەکەمەوە، ئەو پارەیەی کە ئێمە دامانناوە بۆ پارەی کارەبا و

ئجوری کارەبای کە دەیدەین بە کۆمپانیاکەی أحمد إسماعیل لەگەڵ پارەی گازوایل دا ئەو دوو پارەیە ئێمە تەجاوزمان لەسەری کردووە، کە تەجاوزمان لەسەری کردووە ئێستاکە دەردەچێ بە عەجز، جارێ هەر ئەوە بەس پارەی کارەباکە لەو عەجزە زیاترە کەوا کاك سەلیم بە سەد و نازانم چەنێك حیسابی کرد، هەر زۆری دڵخۆش کردم، بەڕاستی ئەگەر عەجزەکە ئەوەندە بێت، خاڵە سنوورییەکان و تەبادولی تیجاری و هاتنی سەیارە و ئەوانە، یەعنی ئێوە هەموو کەس و هەموو خەڵك ڕەنگ هەیە پێشتر شکی هەبێت لە مەنافیزی حدودی بڵێن ئەو ئیراداتانە، ئەو شتانە دەرناکەوێ، واتا ئەمڕۆ کاکە نەریمان کۆمەڵێك وصولاتی هێنابوو هی نەوت کە تێپەڕیوە لەوێ و پارەکەی چۆن وەرگیراوە، مەعقولە پارەی ئیراداتی حدودی بێت و گومرگ پارەکەی وەرنەگرێت، یاخود لە شوێنێکی ترەوە وەری بگرێت و بینێرێ بۆ شوێنێکی تر؟ نازانم وەڵلا ئەوە یەعنی من بەڕاستی نازانم، یەعنی ئەگەر ئەوە وابێت وەڵلاهی وەبیلاهی من لێرە بۆتان ئیمزا دەکەم، من بە بێ مەحکەمە ئیمزای دەکەم (فی سبیل الله) من ئیعدام بکەن،.......

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دڵمان نایێ، چۆن دڵمان دێ ئیعدامت بکەین؟ ناوەڵلا دڵمان نایێ، ئێمە دەچینە سەر پەتەکە قەی چی دەکات لە جیاتی تۆ.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی مەسەلەی خانەنشینی، ئەرێ توخوا بەیانی شەرحم نەکرد؟ ئەم بەیانییە شەرحم نەکرد، وەڵلاهی شەرحم کرد، وەڵلاهی باسم کرد، توخوا کەس هەیە بتوانێ پارەی خانەنشینی دەبڕێ لە قائیمەی مەعاش دا تەحویل خەزینە دەکرێ، تۆ بڕۆی ئەم پارەیە سەحب بکەی بیخۆی؟ ئەم پارەیە سەحب بکەی بیدەی بە یەکێك، بە حیزبێك، ئەم پارەیە بدەی بە فلان شوێن، دیار نیە، دیار نیە ئەوە شتێکی بەڕاستی نازانم، ئەگەر وەڵلاهی ئێ باشە ئەگەر وایە یەعنی من بەڕاستی حەقە بە جیددی فیعلەن حەقە ئێمە ئیجرائاتمان لەگەڵ دا بکەن، حەق نیە ئەصڵەن هەر قسەم لەگەڵ دا بکەن لێرە، حەقە هەر نەهێڵن بێمە ئەو قاعەیە، باسی ئەوەی کەوا ئیستیمارات ئەو ئیستیماراتانەی کە هەیە هی شەش مانگ، ئەو شەش مانگە شەش مانگی فیعلی عەقدی صەرفە، ڕجاتان لێ دەکەم بڕۆن بپرسن، ئەوە تەسویاتی لەسەر دەکرێ، ئەوە سولەفی لەسەر دەکرێت، ئەو دەقیقەیەی کە تۆ ئیستیمارەکەت پڕ دەکەیتەوە بە تەقدیر دایدەنێی، لە دوای سەعاتێك یەك سولفە دێت، تەسویەی دەکەی دەچێتە سجلاتەوە، ئەو ئیستیمارەیە دەگۆڕێ، ئەوجا سەیری دەکەی بەعزێك هەیە دەڵێ ئەوە کەمی کردووە، بەعزێکی دەڵێ ئەوە زیادی کردووە، ئەگەر کەمی کردبێت ئەوە لە نەتیجەی موناقەلاتە، ئەی لەم پەرلەمانەوە دەسەڵاتتان نەداوە بە وەزیری دارایی چۆن موناقەلە بکات؟ بە وەزیری تەختیت چۆن مەناقەلە بکات؟ وەزیرەکان چۆن موناقەلە بکەن؟ ئێ باشە ماتوڵ وایە ئەگەر ئێوە دەتانەوێ ئەو مەوزوعانە هەمووی وەکو خۆی بیزەبت، وەکو حیسابات دوورخەیتەوە لێی، ئەوەی ئێوە دەتانەوێ دەبێ موناقەلاتی دەسەڵاتی وەزیرەکان و هی وەزیری داراییش چیتر دەسەڵاتیان مەدەنێ،

مەسەلەی ئەوەندە بۆ شارەوانییەکان و فەرقەکەی 13 و ئەوەندەیە، ئەو فەرقە فەرقی شارەوانی عەنکاوەیە، ئەوە 13 و کەسرەکە فەرقی شارەوانی عەنکاوەیە لە ناو ئەنجومەنی وەزیران دا دانراوە ڕجاتان لێ دەکەم، دوای ئەوە بۆ جارێکی تریش دەڵێم ئێستا پێشی ئێستاش یەکێك قسەی کرد وتی ئەویش هەر وای وت، وابزانم د. ڕۆژان بوو باسی مینەحی کرد، وتی ئەو مینحانە بۆچی؟ من ئەوە چەند جارە مەسەلەی ئەو مینحانە صەرف دەکەم، ئەگەر ئێوە دەتانەوێت موازەنەی شارەوانییەکان و بانقەکان و مەتارەکان و ئەوانە نەهێڵین، ئێستا فیعلەن ناهێڵم، فەرموون ئێوە مینحەکان، ئەوەی کە بەو ناوە هاتووە ئیلغای بکەنەوە، بەو ناوە هاتووە ئیلغای بکەینەوە بەڵام بشزانن لەعیراق دا چۆن صەرف دەکرێ؟ ئەی تۆ دەتەوێت وەکو عیراق، عیراق حکومەتە لەوێ ئێمە ئێستاکە هەمان سیاسەتی دارایی، تۆ دەتەوێت من بێم وەکو ئێرە ڕێکی بخەم کە لێرە چۆن بتەوێت بۆ خۆت سەیری بکەی، یان وەکو حکومەت و وەکو نیزام و وەکو قانون بیکەم؟ ئەوە قانونە، ئەوە نیزامە، ئەوە ئیستیمارەیە بۆ ئێمە ناردراوە، برام، باوکم خۆ من لە گیرفانی خۆم دەرم نەکردووە، دوای ئەوە مەصلەحەتی ئێمە چیە وەزارەتی دارایی بێین ئەم شتانە وا لێ بکەین؟ ڕجاتان لێ دەکەم، بەڵێ من باسم کردووە بەس عەجزەکە دەچێتە ناو موازەنەوە، کاکە شەرحم کردووە، من دەڵێم داهات دادەنێین، نەفەقاتیش دادەنێین، یەك لە یەکی تەرح دەکەین، فەرقەکە دەچێتە ناو میزانییەوە وەکو نەفەقات، ئێ ئەگەر ئەوە باوکم وا نیە بپرسن، ئەی هاوار، خۆ ئێستاکە موازەنە هیچی نەکردووە، بپرسنلە عیراق بڵێن ئەوە شارەوانییەکان لە کوێ دادەنرێ؟ مەتار لە کوێ دادەنرێ؟ ئاخر مەصلەحەتی وەزارەتی دارایی دەبێ چی بێت تا بێت ئەم ئیستیمارەیە لە خۆیەوە تەبع بکات و بێت بەم شێوەیە بیکات؟ ئەی ئێمە ڕەقابەی مالی عیراق ئەوە نیە تەدقیق حیساباتمان دەکات؟ باشە شتێکی تر، ئەی ڕەقابەی مالی دوەلی تا ئێستا هەموو ساڵێ نایێ حیساباتی ئێمە هەمووی تەدقیق بکات؟ ئەی باشە کە تەدقیقی دەکات بۆ بە ئێمەی نەوت ئێوە غەڵەتن؟ ئێوە نایزانن؟ سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرمووە.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بسم الله الرحمن الرحیم

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من حەز دەکەم پێش ئەوەی بچمە سەر خاڵەکانی خۆم بە پێشنیارێك دەست پێ بکەم، ئێمە لەو دوو ڕۆژە جەنابت باسی تەخفیزاتی لە 10٪ی نەسریەی، یان با بڵێین بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کرا، جەنابت زۆر بە سینگێکی فراوان وتت لە 20٪ش تەبیعی یە، ئەوە زۆر جێگەی دڵخۆشی و دەستخۆشی یە، من حەز دەکەم ئێستا ئێمە شتێك بکەین، چونکە بەڕاستی من گوێم لە ڕاگەیاندن بوو بریکاری وەزیری دارایی وتی ئەوە پەرلەمانە وەستاندوویەتی مەسەلەی سولفەی عەقار و سولفەی زەواج، ئەگەر بێت و پەرلەمان بڕیار بدات کە ئێمە بەردەوام بین، هەر بەردەوام دەبین، ئەوە پەرلەمانە وەستاندوویەتی ئەگینا

ئێمە دەیدەین، بەردەوام دەبین لە پێدانی ئەو سولفەیە، بۆیە من دەڵێم تا ئەم ماددانەی تر تەواو دەکەین و تا پرۆژە یاساکە تەواو دەکەین لەوە دەچێ 15 ڕۆژی تری پێ بچێ و ئینجا دوای ئەوەش تا تەصدیق دەکرێ و تا لە وەقائیع بڵاو دەبێتەوە، من پێموایە ئەگەر دەنگی لەسەر بدەین وابزانم هەموو فراکسیۆنەکان لەگەڵ ئەوەدان کە ئیدامە بدرێ، زیاد کردنەکە واز لێ بینین، چونکە ئەگەر ئێستا بەیانی وەزیری دارایی بڕیارێ دەرکات بە بەردەوام بوونی سولفەکان، نەوەستێ بەدیار تەصدیقی بودجەوە، ئەگەر هاتو ئەم پەرلەمانە بەڕێزە ئیقراری زیادەیەکی کرد ئەوە زۆر تەبیعی یە، دوایی زیادەکەیان بۆ صەرف دەکرێ، خۆ ئەگەر ئیقراریش نەکرا ئەوە ئەو خەڵکە لە ماوەی ئەم مانگە ئەو 60 هەزارەی کە ئێستا چەکی وەرگرتووە و چاوەڕوانە، یان ئەو هەموو گەنجەی کە لە مانگی یەکەوە چاوەڕوانی ئەو 5 ملیۆنەیە، با دوو مانگی تر ئێمە سەبەب نەبین، بۆیە حەز دەکەم ئەم پێشنیارە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بیخەیتە دەنگدان بۆ ئەوەی وەزیری دارایی مادام لەسەر بڕیارێکی پەرلەمان وەستاوە، بۆ ئەوەی ئێمە نەبینە مایەی تەئخیر بوونی سولفەی زەواج و عەقاری ئەو خەڵکە، بڕیارێك دەرکەین کە پێش ئەوەی بودجە تەصدیق بکرێ وەزارەت دەستکاتەوە بە پێدانی ئەو سولفەیە، دوایی ئەگەر زیادمان کرد زیادەکە دەفع دەکات، من دێمە سەر خاڵەکانی خۆم زۆر بە کورتی و بە سەریعی، ئەوەی کە باس زۆر لە دواکەوتنی بودجە دەکرێ، لەگەڵ ڕەئیەکەی د.ڕۆژانم کە بەڕاستی ئێمە دەتوانین هەر لە ئێستاوە من دەڵێم بودجەی ساڵێکی ترمان لە 13 تریلیۆن کەمتر نیە، کەواتە با تەخمینی بکات، لە مانگی یەك دا ئێمە ئەو بودجەیە تەصدیق بکەین، دواتر ئەم موناقەشە گەرم و گوڕە لەسەر حیساباتی خیتامی بکەین، مادام ئێمە هەر پرسیارێك دەکەین بەڕێ وەزیری دارایی دەڵێ پەیوەندی بە حیسابی خیتامییەوە هەیە، کەواتە خۆزگە ئەم عورفەمان بگۆڕیایە، بودجە بە تەخمین کراوی بیکەین، بەم ئەم موناقەشە دوور و درێژە لەسەر حیساباتی خیتامی بکەین، مادام ئەوێ ڕەقەمی موحەقەقە و ئەوە تەخمین کراوە، مادام تەخمین کراویشە دەتوانی هەر بە موخەمەنی لە مانگی یەك دا بودجە تەصدیق بکەین، سەبارەت بە وەڵامەکانی وەزیری دارایی لەسەر ڕاپۆرتی لێژنەی دارایی، لەسەر مەسەلەی ئەو جیاوازییەی لە ژمارەی فەرمانبەران دا هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، 5405 کە لێژنەی دارایی لەگەڵ دەستخۆشیمان ئیقراریان پێ کردووە، چونکە ئێمە لە 3، ئێمە وەکو لێژنەی پیشەسازی 3 وەزارەت پەیوەندی بە لیژنەکەی ئێمەوەیە، من هەستم بەو فەرقە کرد لە هەرسێکیانم دەپرسی نەیاندەزانی ئەو فەرقە سەبەب چیە لە ڕەقەمی فەرمانبەرەکانیان دا، بەڵام لیژنەی دارایی زۆر جوان دیاری کردووە، دەڵێ 5405 نەفەر، فەرمانبەر جیاوازە لە بەینی ڕەقەمەکان دا، بەڵام وەزیری دارایی وەڵامەکەی ئەوە بوو وتی ئەنجومەنی وەزیران ئیقراری ئەو ژمارەی کردووە، ئێ تەواوە، قابیلە هەموو بودجەیەك بە بێ تەصدیقی ئەنجومەنی وەزیران، بەس دەڵێین بۆ؟ ئەم 5405 فەرمانبەرە زیادەیە بۆ؟ لە کوێن؟ وەڵامی ئەوە بداتەوە نەك بڵێ ئەنجومەنی وەزیران، دەزانین ئەو بودجەیە هەتا لە ئەنجومەنی وەزیران تەصدیق نەکرێ نایێتە ئێرە، لەبەر ئەوە وەڵامی ئەوە بەڕاستی بەشێکی ماوە دەبێ تەواوی بکات، بزانین ئەو 5405 ڕەقەمە جیاوازەی کە لیژنەی داراییش ئیقراری کردووە لە کوێ یە؟ یەك

خاڵی کورت لەسەر داهات ئەوەی کە وەزیری دارایی ناردوویەتی، ئەوەی دووهەمیان نا کە ئێستا ئیشارەتی پێدرا، یەك تریلیۆن و ئەوەندە، هەر 476 ملیارەکە زۆر جیاوازە لەگەڵ 2010، نووسراوە لیژنەی دارایی نووسیوویەتی لە 15٪ی باج کەمی کردووە، خۆزگە بمانزانیایە بۆچی کەمی کردووە؟ خۆ لە 2010 کامیرای سەر جاددەکان نەبوو هینی مرور، ئێستا لە 2012 هەیە، خۆ ڕێگەکانی سنوورمان دانەخستووە لەبەر ئەوەی سەوزەواتی خۆمان صەرف بێ، بۆچی ئەم مەسەلەی باج ئەوەندە کەمی کردووە؟ جەوابی ئەوەشی بدابایەتەوە، ئێستا دێمە سەر ئیختیصاصی خۆم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من سەرەتا وەکو ئەندامێکی لیژنەی ژنان پێش ئەوەی بچمە سەر لیژنەی پیشەسازی و وزە، دیارە پاریش و پێراریش ئیشارەتم دا بە ڕێژەی فەرمانبەران، ئەمساڵ لە 24٪ی ڕێژەی فەرمانبەران مێیینەیە، بەڕاستی دیسان ئەو تەرحەی پار دەکەمەوە، ئەولەویەت بدرێ بە کچان لە کاتی تەساوی بوون و یەکسانی بوونی کەفائەتەکان دا، یەعنی لە کاتێك دا دوو کەس، کورێك و کچێك هەردووکیان 100 پلەیان هەیە بۆ نموونە، با ئەولەویەت بدرێ بە کچان بۆ ڕێککردنی ئەو باڵانسە، چونکە بەڕاستی وەکو بەیانی ئیشارەت پێدرا خەریجینی کولیات و مەعاهد زۆربەی زۆری، ئەگەر زۆرتر نەبن لە کوڕان، بە قەدەر کوڕانن، جا ئەگەر ئەوە بکرێ بۆ ڕێکخستنەوەی ئەو ڕێژەیە شتێکی باشە، ئەوە خاڵێك، خاڵی دووهەم هەر لەلیژنەی ژنان دا ئیشارەتمان داوە بە بودجەیەك بۆ پرۆژەی هاوکاری بێ هاوسەران، بەڕێزان، ئەم پرۆژە یاسایە لە 2010 تەقدیممان کردووە، لە 2011/1/16 خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، لیژنەی ژنان ئاراستەی حکومەتی کردووە، ئەو ساڵێك و شەش مانگە، لە پلانی کاری هەرێمی مافەکانی مرۆڤ دا ئیقرار کراوە کە ئەوە پلانێك بوو بۆ چوار ساڵ لە ژێر چاودێری سەرۆکی هەرێم ئیعلان کرا ئەو پلانە هەرێمیە، ئیقرار کرا کە ئەم یاسایە دەبێ لە 2011 لەبەر گرنگییەکەی ئیقرار بکرێ، جا بۆ ئەوەی دواتر ئیقرار کردنی ئەو یاسایە بە پاساوی بودجە، بودجە بۆ ئەوەی دوا نەخرێ، من پێشنیار دەکەم لیژنەی ژنانیش لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی دا پەسند کراوە، بودجەیەکی تایبەت دادەنرێ بۆ ئیعانەی، هاوکاری بێ هاوسەران، ئینجا دێمە سەر لیژنەی پیشەسازی و وزەو سامانە سروشتییەکان، دیارە ئەم لیژنەیە سێ وەزارەتی هەیە، پیشەسازی، بازرگانی لەگەڵ کارەبا، لەگەڵ سامانە سروشتییەکان، زۆر قسە کرا لەسەر مەسەلەی پیشەسازی، وەزارەتی پیشەسازی، بەڕێزان ئەم وەزارەتە پارو پێراریش من ئیشارەتمدا بەوەی ساڵانە 21 ملیار بەس فەقەت نموزەجێکی چیمەنتۆ کە هەموو باسیان کرد 21 ملیارە، ئەمساڵ وەزارەت وتی 19 ملیار و 500، وەزارەت خۆی ئیقراری کرد کە ئەو ڕاستەوخۆ دەچێتە وەزارەتی دارایی، بەڵام لە کاتی وەڵامەکان دا وەزیری دارایی وتی هەر نییە، وتی ئەوە شتێکی وانی یە باس کرێ، یەعنی (کأنە) ئاگای لێ نەبوو، من دەڵێم بۆ وەزارەتی پیشەسازی مادام ئەوە صەرفی خاصی خۆیەتی، ئەی بۆ وەزارەت، دیارە وەزارەتەکان مەعلوماتی هەڵە بە ئێمە دەڵێن، یان مەعلوماتی هەڵە بە بەڕێزیان دەڵێن، بۆچی ڕاستەوخۆ ئەندامانی لیژنە دەزانن، ڕاستەوخۆ وتی ئێمە ساڵانە ئەم 19 ملیار و 500 دەچێتە وەزارەتی دارایی، بەڕێزان کارەبا ئێمە لە لیژنە ئیقرارمان کرد کە ئەو داهاتەیان بۆ خۆیان بێ، تەبعەن ساڵی پار داهات

نووسرابوو بەڵام وتمان بگەڕێتەوە بۆ خۆیان، ئەمساڵ صفر دانراوە، لەبەر ئەوەی وەزارەت دەڵێ دەیگرێنەوە بۆ خۆیان، بەراستی من دوای موناقەشەیەکی زۆر لەگەڵ ئەندامی لیژنەی دارایی بەدەرکەوت کە ناکرێ تۆ، قەینا ئەم داهاتە، ئایا وەزارەتی تەندروستی بێ یاخود وەزارەتی کارەبا بێ، قەینا داهاتەکە دەچێ بۆ خۆی، بەڵام خۆ دواتر ئەم صەرفی دەکاتەوە، یەعنی لە صەرف دا وجودی هەیە، ئەی چۆن تۆ لە داهات دا ناینووسی؟ کەواتە ئەصڵ وایە لە داهات دا تەدویر بکرێ ئەم داهاتەی کارەبا، بەڵام دواتر بۆ خۆی صەرف بکرێتەوە، بۆ ئەوەی دوایی ئەگەر صەرفی بکات، ئەگەر بێت و صەرف لە داهات دەرکەی دەبێ بە عەجز، ئەی ئەو پارەیەی داهاتەکە بۆ کوێ چووە؟ ئەی نابێ لە داهات دا هەبێ؟ داهاتی فیعلی وەزارەت بەڕێزان وەزیری کارەبا دەڵێ 157 ملیاری فیعلیم دەستکەوتووە، بەڵام 117 ملیار ئەوە جەدوەلی خۆیانە، قەرزە، بەڕێزان 46 ملیار 672 ئەوە هی هاووڵاتیانە، 70 ملیار و 989 ملیۆن هینی حکومی یە، من لەوە تێناگەم بۆ لە ناو جەدوەلەکە بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر ئەو مولاحەزەیە، لە 2012 نووسراوە لە سجلەکانی کە لای ئێمەیە 380 ملیار و 690 ملیۆنی داناوە بۆ ئجوری کارەبا، هی دەوائیر، باشە ئەی بۆچی ئێستا دەوائیر پارە نادەن، بۆ ڕاستەوخۆ ئەوە ناچێتە داهاتی وەزارەتی کارەبا، یەعنی ئەو 368 ملیارە صەرف دەکرێ بۆ دەوائیری حکومی بۆ کارەبا، کەچی دەوائیر کارەبا نادەن بە وەزارەتی کارەبا، یەعنی لەوە تێناگەین، ئەگەر ئەو 368 ملیارە بخەیتە سەر ئەو داهاتەی خۆی نزیك دەبێتەوە لە 700 ملیار دینار داهاتی وەزارەتی کارەبا، بەڕاستی من ناڵێم ئەم پارەیە بۆ کوێ چوو؟ چی لێهات؟ من دەڵێم ئەگەر کۆنتڕۆڵی داهاتمان بۆ ناکرێ، ئەگەر فەلەتات زۆرە، پێویستی بە کۆنتڕۆڵە، ئەوەش وەزارەتی کارەبا بە تەرحی پرۆژەی پێوەری زیرەك کە پێموایە دەبێ وەزیری پلاندانان ئەوەی لە بیر بێ کە ئەم پرۆژەیە بە پێی قسەی وەزیری کارەبا 3 ساڵی دەوێ، ئەو تەرحی کردووە کە دەتوانێ لەسەر داهات بتوانێ ئەو پرۆژەیە ئیقرار بکات، بۆیە دەکرێ بەو حاڵەتەوە بتوانین کۆنتڕۆڵ بکەین، بە مەرجێ دیسان دەیڵێمەوە ئەم 368 ملیارەی کە دانراوە لەسەر بودجەی هاووڵاتیان بۆ دەوائیری حکومی، دەدرێ بە دەوائیری حکومی بۆ کارەبا کەچی دواتر نایدا بە کارەبا، وەزارەتی پیشەسازی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دەڵێ ئێمە ماوەی هەشت مانگ یەك دۆسیەی دەرهێنابوو زیاتر لە بەندێك وەرەقەی A4ی تیابوو، ئەی وت ئێمە هەشت مانگ هاتوچۆی وەزارەتی داراییمان کردووە بۆ 69 ملیۆن بۆ پرۆژەیەك، دەکرێ وەزارەتێك یەك هەشت مانگی بێت و بڕوات بۆ دەستخستنی 69 ملیۆن دینار بۆ پرۆژەیەك؟ ئەگەر 69 ملیۆن دینار هەشت مانگ هاتوچۆ و ئەو هەموو نووسراوەی بوێ، ئەم ڕۆتینە زۆرە یەکێکی تر نیە لە ئەسبابی تەئخیر بوونی پرۆژەکان؟ کە ئەوان زۆر تەئکید دەکەنەوە لەوەی کە بەڕاستی ماندوون بە دەست وەزارەتەوە، یەك خاڵی تر کە حەز دەکەم ئیشارەتی پێ بدەم، لە 2009 دا لە 2009/7/7 بە نووسراوی وەزارەتی پلاندانان پرۆژەی سایلۆی سلێمانی لە پیرەمەگروون ئیقرار کراوە کە بۆ 80 هەزار تەن گەنمە، هەتا ئێستا ئیشی لێنەکراوە، بۆتە گرفتێ لە بەینی وەزیر و ئەنجومەنی وەزیران، دەکرێ مافی هاووڵاتیان، مافی شارێکی وەکو سلێمانی لە بەینی وەزیرێك و حکومەت دا گیر بخوا؟ ئەی ناکرێ ئەو ئەنجومەنی وەزیرانە هەرچی

تەرحێکی هەیە بیوەستێنێ؟ یاخود ئەگەر ئەم وەزیرە بەڕێزە ناکرێ سێ ساڵ پڕۆژەیەکی وەکو سایلۆیەك بۆ شارێکی وەکو سلێمانی کە لە سەردەمانێك دا بە پایتەخت دادەنرا، دەکرێ سایلۆیەکی هەبێ؟ سایلۆکەشی لە 2009وە بە نووسراوی وەزارەتی پلاندانان ئیقراری بۆ کراوە هەتا ئێستا هیچی بۆ دانەنراوە؟ دێمە سەر وەزارەتی سامانە سروشتییەکان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، وەزیری سامانە سروشتییەکان لە 5/29 هاتە لیژنەی ئێمە، بەڵام بەڕاستی هەر یەکەم جوملە وتی من تەنها یەك سەعات دەتوانم لەگەڵ ئێوە بم و بەم نزیکانە دێمە پەرلەمان خۆم و سەرۆکی حکومەت سەرجەم داهاتەکان و شیرینییەکان و مینەح هەموویتان بۆ ڕۆشن دەکەم، ئەوە وای کرد بەوەی ئێمە وەکو ئەندامانی لیژنە هیچ پرسیارێ لەسەر داهات نەکەین، هەتا من لە لیژنەکە وتم کەواتە دەبێ ئەو هاتنەت پێش بودجە بێ، چونکە بەڕاستی لە بودجە پرسیارێکی زۆر دەکرێ لەسەر نەوت، دەبێ جەنابت پێش بودجە بێی، بەڵام ئەوە لە 5/29وە ئەوە ئێستا بەرەو چەندی شەش دەڕۆین دیار نیە، بەڵام ئەوە ڕێناگرێ لەوەی ئێمە دوو وەزیری بەڕێز لێرەن کە بەرپرسیارێتیان هیچی کەمتر نیە لە بەرپرسیارێتی وەزیری سامانە سروشتییەکان، چونکە بە یاسای 22ی 2007 ئەم دوو بەڕێزە ئەندامی ئەنجومەنی هەرێمی کاروباری نەوتن، ئەنجومەنی باڵای هەرێمی نەوت و گازی هەرێمی کوردستانن، کەواتە هەر بەرپرسیارێتییەك ڕوو دەکاتە وەزیری سامانە سروشتییەکان، ڕوو دەکاتە وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانانیش، دەبوو وەزیری پلاندانان ئێمە ساڵی پار هاوارمان بوو کوا لیستی پرۆژەکانی مینەح و بۆنسی گرێبەستەکان؟ لە 2010 پێنج ملیار دۆلار لەم پەرلەمانە ئیعلان کرا، ڕاستە پێنج ملیار دۆلارەکە هەمووی پارە نیە، برێکی پارەیە و برێکی پرۆژەیە، ئێ باشە، وەزیری سامانە سروشتییەکان دەڵێ ناکرێ من پارە پەیدا بکەم کەچی گلەییشم لێ بکەن، بڕۆن ئێوە موتابەعەی پرۆژەکان بکەن، ئێ پرۆژە لای کێیە؟ لای وەزیری پلاندانانە، ئێمە پار وتمان لیستێك بە پرۆژەی مینەحی گرێبەستەکان با بێت لە کاتی بودجە، بەڵام ئەوە ئەمساڵ نەهاتووە ئەو لیستە، ئەمساڵ دەبوو لەگەڵ لیستی پرۆژەکان دا، بۆ ئەوەی ئەو پرسیارە نەکەینەوە جارێکی تر، لیستی پرۆژەکان کە لەسەر حیسابی بۆنس کراوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ناکرێ ئێمە پرۆژە هەبێ بکرێ لەسەر بۆنس، بەس ناوەکەی نەزانم، نەشزانم لە کوێ یە، دواتر لێرەش لە پرۆژە بکرێ، دیارە یەکێك یەعنی تەزاروب دەکات، ئەوە یەك، دوو/ هیچ گرێبەستێك ئیمزا نەکراوە بە بێ موافەقەی ئەندامانی ئەنجومەنی هەرێمی، کە ئەم دوو بەڕێزە دوانیان ئەندامن لە ناو لیژنەدا، هیچ ئاڵوگۆڕێك، هیچ ئیتیفاقێك، هیچ فرۆشتنێك، هیچ سیاسەتێکی نەوتی لە هەرێمی کوردستان دا ناکرێ ئەگەر ئەنجومەنی هەرێمی ئاگای لێ نەبێ، ئەوە بە پێی یاسا، جا ئەگەر ئەم مافەی دراوە بەم بەڕێزانە بە یاسا، ئەم دەسەڵاتەی دراوە بەم بەڕێزانە بە یاسا تەمەتوعی پێوە ناکەن، بەڕاستی هەق وایە یەعنی هەڵوێستێکی بنوێنن، بڵێن ئێمە ئاگامان لێ نیە، بڵێن ئەوە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، بۆ ئەوەی ئێمە بەرپرسیارێتی نەخەینە ئەستۆی ئەوان، بەڕاستی من لەدوای کۆبوونەوەی لیژنەی خۆمان لەگەڵ وەزیردا بڕیارم دا لەمەولا تەرکیزم لەسەر چوارەکەی تر بێ، تەرکیز لابەم لەسەر وەزیری سامانە سروشتییەکان بیخەمە سەر چوارەکەی تری ئەندامی ئەنجومەنی هەرێمی، چونکە

ئەوانیش بەرپرسن لەم نەوتەی کە لەم هەرێمی کوردستانە دەردێ، ئەرزی کشتوکاڵیمان فەوتا، ژینگەمان فەوتا، لادێکانمان بێزار بوون، دوێنی دوو کەس لە شێراوە و نازانم کوێ ڤیرتاو دەکەن دەڵێن هەتا 100 مەتری دەوری ئێمە گیراوە، دەڕۆین لای مودیر ناحیە دەڵێین بەس ئەوەندە زامنمان بکەن ئەگەر ئەوانە بوون بە بیر ئێمە چۆڵی ناکەین، چونکە خانوومان کردووە بە دنیایێ پارە لەسەر 300 مەتر، یەك کەس زەمانمان ناداتێ، کەواتە تۆ خەوفێکت دروست کردووە،ڕاستە سەروەتێکی گەورەیە، ڕاستە سیاسیەن ئیستیفادەی لێ دەکەین، ئەوە لە کاتێك دا ئیستیفادەی لێ دەکەین ئێمە شەفاف بین، یاسایی بین، ئەوانەی کە بەرپرسن لەو قەزییە، لە ئاست بەرپرسیارێتی قەزییەکە بن، ناکرێ ئێمە هەموو ڕۆژێك، هەموو بودجەیەك، هەموو کاتێك لە ئیعلام، لەملا لەسەر ئەم مەوزووعە قسە بکەین، تۆ شەڕێکی گەورەت بۆ دروست بووە لەگەڵ بەغدا، ئەگەر ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان بەرچاوڕوون نەبین لە سیاسەتی نەوت لەم هەرێمی کوردستانە، چۆن ئەم شەڕە بکەین لەگەڵ بەغدا؟ ئەی نابێ بزانین داهاتەکەمان چەندە؟ ئەم سیاسەتی نەوتە ڕاستە؟ دروستە؟ با دوو کەسی تر غەیری وەزیری سامانە سروشتییەکان کە ئەنجومەنی هەرێمی پێنج کەسە، با دوو کەسی تر قسەی لەسەر بکات، بلێ زۆر بە قوەتە، ئەوە بەلگەکەی، ئەوە گرێبەستەکان، ئەوە داهاتەکەی، ئەوە لیستی پرۆژەکان، بۆ ئەوەی ئێمەش دڵخۆش بین پێی، دیفاعی لێ بکەین، خاڵێکی تر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پاڵاوگەیەکمان هەبوو لە سلێمانی تا شەهیدێکمان لێ نەدا نەمانزانی داهاتی هەیە، ئەوە لیستی پاڵاوگەی سلێمانی یە، لە یەك ساڵ دا 19 ملیار داهاتی هەبووە، وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دەڵێ ئاگام لێ نیە، یەعنی یەك ساڵ، بەس تەنها لە 2011، تەبعەن ئەمجارە ئێمە لە لیژنە هەموویان پێکەوە بوون، ئەوی ڕاستەوخۆ دەچێ بۆ وەزارەتی دارایی، کوا ئەو 19 ملیارە؟ کە هی یەك ساڵی پاڵاوگەی سلێمانی یە، بۆچی ئەو 19 ملیارە بۆ ئەو پاڵاوگە صەرف ناکرێ؟ کە نەك بە کەڵکی ئەوە نەیێ مامەڵە لەگەڵ نەوت دا بکەی، بە کەڵکی ئەوە نایێ مامەڵە لەگەڵ ئاو دا بکەی لەم شوێنە، تا شەهیدێکمان لێ نەدا ئێمە وەکو لیژنە نەمانزانیوە ئەم پاڵاوگەیە ئیش دەکات، لەبەر ئەوە بەڕێزان ئەم مەوزوعی سامانە سروشتییانە مادام ئەنجومەنێکی هەرێمی هەیە، پێویستە هەمووومان وەکو پەرلەمان تەرکیزمان لەسەر ئەم ئەنجومەنە بێ ئەمجارە، سندووقێك هەیە بۆ داهات، ئەم سندووقە دروست نەکرا، بەڵام خۆ دەبێ وەزیری سامانە سروشتییەکان ئاگای لە داهاتەکە بێ، 250 ملیۆن دۆلار هاتە ئەم پەرلەمانە، کرا بە پرۆژە، تەصدیقمان کرد، بەڵام 250 ملیۆن دۆلاری تر هاتووە ڕاستەوخۆ چووە پارێزگاکان بە بێ ئەوەی پەرلەمان ئاگادار بێ، بۆچی ڕاستەوخۆ ڕۆیشتووە بە بێ ئەوەی پەرلەمان ئیقراری بکات؟ خۆ ئەوە پارەی نەوتە، دەبێ ئیقرار بکرێ، بۆ ئەوەی بزانین پرۆژەکانی کە ناوی دێ بۆ موحافەزە، لەم پرۆژانە نیە؟ بزانین پرۆژەیەك دووجار لە دوو شوێن پارەی بۆ دانەنراوە؟ ئەی تۆ چۆن وەکو پەرلەمان موتابەعەی دەکەی؟ چۆن بەسەر تۆدا 250 ملیۆن دەڕوا بۆ ئەوێ؟ ئینجا ئەوە نووسراوێکی وەزارەتە، ئەم نووسراوە 615 ملیۆن دۆلاری تیایە، تەبعەن بە ئیمزای وەزیری سامانە سروشتییەکانە بۆ وەزیری دارایی، دەڵێ لە ئەخیر دا دوای ئەوەی باسی هەموو پارەکان دەکات دەڵێ جا پێویستە ئەو داهاتانە

به هیچ شێوەیەك مامەڵەی لەگەڵدا نەكرێت تەنها بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی هەرێمی، ئەم دوو بەڕێزەش ئەندامن لەوێ پێمان بڵێن ئایا ئەو 615 ملیۆن دۆلارە چی لێ صەرف كرا؟ بۆ كوێ چووە؟ ئایا ماوە؟ ئەگەر صەرف كراوە پرۆژەكان لە كوێن؟ لە كۆتاییدا بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ئێمە داواكارییەكی زۆری خەڵك ڕوومان تێ دەكات، بەڕاستی هەمووی لە ڕاپۆرتەكەی سەرۆكی فراكسیۆن دا ئیشارەتمان پێداوە، نامەوێ دووبارەی بكەمەوە، بەعزێك لەوانەی كە بەخۆم گەیشتووە لەگەڵ سوپاس و دەستخۆشی زۆرم بۆ سەرۆكی لیژنەی مافی مرۆڤ، زۆر بە جوانی ئیشارەتی بە مەوزووعی كفری و كەلار دا، كە بەڕاستی جێگەی ئەوەیە ئەو وتانەی بەڕێزی بە هەند وەربگیرێ، ئەوەی كاك سالار وتی لەسەر هەڵەبجە، بەڕاستی هەتا ئێستا عەمبارێك دانراوە عەمباری سووتەمەنی، لە پرۆژەی 2010 هەیە، لە 2011 هەیە صفری بۆ دانراوە، لە 2012دا هەڵەبجە ئاگای لێ نییە، موتابەعەی دەكەم لەگەڵ قایمقام دا، تەبعەن وەزارەتی سامانە سروشتییەكان وتیان ئەرز نیە، لەگەڵ قایمقام دەڵێ یەك كەس قسەی لەگەڵ نەكردووین، كاتێ كە سەیری پرۆژەكان دەكەی دەڵێی زۆرباشە هەڵەبجە پرۆژەیەكی هەیە، ئەم پرۆژە دوو ساڵ دەیباتە سەر، چونكە لە 2011 من هەروا دەزانم هەڵەبجە پرۆژەی هەیە، كەچی كاتێ سەیر دەكەم لەسەر ئەرزی واقیع هیچی بۆ نەكراوە، بەڕێز وەزیری پلاندانان وابزانم مەسئولیەتی جەنابتە، وەكو چۆن پرۆژەكان دادەنێی ئاواش دەبێ موتابەعەی جێبەجێ كردنی بكەی، دەبێ بزانی هاوسەنگی لە بەینی شارەكان دا، نابێ تەنها ڕێژەی دانیشتووان بێ، بە پێی دەستووری عیراق دەبێ زیان لێ كەوتوو و زەرەرمەندەكان بەرچاو بگیرێن، نەك تەنها ڕەقەم و ژمارەی دانیشتووان، ئەو دەڤەری هەورامان و تەوێڵە و بیارەیە یەك پرۆژەیان نیە، سیروان لە 2007وە پرۆژەیەكی شارەوانی بۆ دانەنراوە، هەموو ئەو شوێنانەی كە سەردانیان دەكەین بەڕاستی دەری دەخات كە ئەم بەڕێزانەش زۆر قسەیان كرد هاوسەنگی نیە لە شوێنەكان دا، ئومێدەوارم ئەم قسانەی كە دەكرێ بە هەند وەرگیرێ لەلایەن وەزیرە بەڕێزەكان، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بە حەقەت ئەو بەڕێزە ئەندام پەرلەمانە دیارە زۆر تێبینی هەبوو، لە زۆر شتیش مەشكوك بوو، یەعنی بە وازحی قسەكان دیاربوون، من تەنها دوو خاڵ وەڵام دەدەمەوە، چونكە بەعزێكی وابزانم پەیوەندی بە پرۆژە یاسای بودجەوە نەبوو، ئەوە ئیحتیمالە زۆر موناقەشەی بوێت، بەڵام خاڵی یەكەم بەڕێزیان ئاماژەی بەوەدا كە بەڕێز وەزیری سامانە سروشتییەكان یان بە جەنابیانی وتووە، یان لە هۆڵی پەرلەمان وتوویەتی ئەوە من پارەم هێناوە ئەوە لیستی پرۆژەكان برۆن لەگەڵ وەزارتی پلاندانان بۆ خۆتان موتابەعە بكەن، ئەوە ئەصڵ و ئەساسی نیە، پرۆتۆكۆلی پەرلەمان هەیە، تەصویر كراوە، جەنابیشیان قسەكەی زۆر بە وازحی كرد، ئەگەر لەوێ وتوویەتی یان لە هەر شوێنێكی تر ئەوە شتی وا نیە بە

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (30)

یەك شەممە رێكەوتی 2012/6/17

کاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی یـەك شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/17 پەرلـەمانی کوردسـتان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بـە ئامـادەبوونی بـەڕێز د. حسـن محمـد سورە جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـکرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمـارە (30)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (30)ی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە کـات (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی یـەك شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/17 دا بـەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردسـتانی عـیراق بـۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گـەلی کوردسـتان. دانیشـتنی ئـەمڕۆمان دەسـت پـێ دەکـەین، پەرلـەمانی کوردسـتان، خـولی سـێیەمی هەڵبژادن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (30)، ڕۆژی دانیشتن 2012/6/17.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1) یەکی مادده (20) لـە پـەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1) ی هـەموار کـراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا، بەرنامەی کاری دانیشتنی (30) ی ئاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، لـە کـات 10 ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی یـەك شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/17بەم شێوەیە بێ:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردسـتانی عـیراق بـۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆڵـەتن یـان ئامادەنەبوون، بابفەرمووی.

بەڕێزحسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (29) ی ئاسایی لە 6/16 مۆڵەت بوون یان ئامادەنەبوون،

بەفرین حسین	مۆڵەت
بەیان احمد حسن	مۆڵەت
پەیام احمد محمد	مۆڵەت

تارا تحسين ياسين مۆڵەت

حازم تحسين مۆڵەت

ڕێباز فتاح محمود مۆڵەت

سەمیر سەلیم مۆڵەت

صباح محمد نجيب مۆڵەت

عبدالسلام مصطفى مۆڵەت

یاووز خورشید مۆڵەت

يشار نجم الدين مۆڵەت

ئێوارە

بەفرین حسین مۆڵەت

پەیام احمد محمد مۆڵەت

جمال طاهر مۆڵەت

حازم تحسين مۆڵەت

ڕێباز فتاح مۆڵەت

د.دانا سعید سۆفی ئامادەنەبوو

د.صباح محمد مۆڵەت

عبدالسلام مصطفى مۆڵەت

محمد موسى ئامادەنەبوو

یاووز خورشید مۆڵەت

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆی پرۆژە ویاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، فەرموو کاک شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ لە خوێندنەوەی لیستی نەهاتووی پێرێ دا، بەیانیەکەی کە بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان خوێندیەوە، ناوی من بە نەهاتوو هاتبوو، بەڵام من و کاک جلال بەیەکەوە لەسەر یەك وەرەقە مۆڵەتمان پێشکەش کرد، بەیەکەوە ئیمزامان لەسەر کرد هەر بۆ تێبینی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

دوایی ڕاستی دەکەینەوە بەسەرچاو، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، هاوڕاز خان فەرموو.

هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پێم باشە بە شتێك دەست پێ دەکەم، کە لە لای من بەڕاستی هەم جێگای تێبینیە، هەم جێگای سەرنجەو پرسیاریشە بەڕاستی، ئەوەی کە بودجەی تەندروستی بەداخەوە، ئێمە دوو ساڵە وەکو لیژنەی تایبەتمەند، وەکو ئەندام پەرلەمانانی بەڕێزی تریش داوای زیاد کردنی ئەم بودجەیە دەکەین، چونکە بەپێی مەعیاری نێودەوڵەتی، بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان، ئەم بودجەیە بودجەیەکی یەکجار کەمە، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا نەوەك هەر زیاد نەکراوە، کە ساڵی پار پێنج و پۆینت پەنجا و هەشت بووە، ئەمساڵ بەداخێکی زۆرەوە، بوەتە چوارو پۆینت نەوەت و هەشت، ئەم پەراوێز خستنەی وەزارەتی سەحە، کەرتی تەندروستی بەڕاستی جێگای پرسیارە بۆ ئێمە، لە کاتێکدا بەڕێزان، کەرتی گشتی لەبەرامبەر کەرتی تایبەتی متمانەی لەدەست داوە، لە کاتێکدا کەرتی گشتی لە هەرێمی کوردستان لە لایەن کەرتی تایبەتیەوە ئیستیغلال کراوە، لەکاتێکدا ئەو نەخۆشخانەی کە لە هەرێمی کوردستان فشارێکی یەکجار زۆریان لەسەرە، نەخۆشێکی یەکجار زۆریان بۆ دەچێت، بەڵام ئەم نەخۆشانەی کە بۆ نەخۆشخانە گشتیەکان دەچن لە کەرەتی گشتی بۆ ستی سکانێك دەبێ نۆرە بگرن، بۆ نەشتەرگەریەك دەبێ نۆرە بگرن، بەڕێزان ئەم ئامێرانەی کە تێك دەچن، دوومانگ و سێ مانگی دەوێ تاوەکو سیانە دەکرێن و چاك دەکرێنەوە، هاووڵاتیەك کە پێویستی بە ستی سکانێك بووە، لە بێ تاقەتی دەڵێ دەبێ بگەمە ئەوەی کە نۆرەی ستی سکانەکەم بێتو نەمرم، یەعنی بەڕاستی ئەمە وەزعی هەرێمی کوردستانە لە ڕووی تەندروستیەوە، لە ناو خەڵکا لە واقعی خەڵکا، بەڕاستی موعاناتی زۆر هەیە لە کەرتی تەندروستیەوە، کێشەی زۆرمان هەیە لەکەرتی تەندروستی، لەگەڵ ئەوەی ئامێرەکان زۆر کەمن، کاتێك کە ئامێرێك لەکار دەکەوێ بەدیلی ئەو ئامێرە نیە، لە هەمان کاتیشدا بەڕێزان ئامێری زۆر پێشکەوتووشمان نیە، ئێمە لەکاتێکدا دێین پیشانگایەکی نێودەوڵەتی دەکەینەوە بۆ ئامێرە پێشکەوتووەکان و بۆ پێداویستیەکانی تەندروستی، بەڵام لە نەخۆشخانەکانی خۆمان بەڕاستی وەکو پێویست نیە، هەر یەکێکتان ئەگەر سەردانی کەرتی گشتی بکەن لە نەخۆشخانەکان دەزانن چ بێزاریەك، چ نارەحتیەك بۆ نەخۆش هەیە، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەوەی کە لە واقعی کوردستان دەیبینن، ئەم پەراوێز خستنەی کەرتی تەندروستی، بەلای ئێمە جێگای پرسیارە، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە مەیدانیەن بەدواداچوونمان کردووە، کەرتی گشتی تەندروستی کێشەی کەمی دەرمان هەیە، کێشەی پەرەپێدانی توانای زانستی، ستافی تەندروستی بە پزیشکەوە، بە کارمەندەوە، بە پەرستیارەوە هەیە، کە ئەمانە لە وڵاتان وەکو ئێرە نین، کۆلیژەکەی تەواو کرد ئیتر تەواو، بەردەوام تواناکانیان پەرەی پێ دەدرێت، ئێمە شتێکمان نیە وەکو پێویست، کۆنتاکێکمان نیە لەگەڵ زانکۆکانی وڵاتانی تر، ئەمە لەکاتێکدا کە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەوەی کە سیستەمی تەندروستی، پێویستی بە گۆڕانکاری و چاکسازیەکی بنەڕەتی هەیە، لە هەموو ئەو حالەتانە، ئایا جێگای پرسیار نیە کە بودجەی تەندروستی، میزانیەی تەندروستی بەو شێوەیی کە زیاد بکرێت، گوێ لە قسەی ئێمە بگیرێت، کەمیش بکرێتەوە، ئەمە

لای ئێمە جێگای پرسیارە، یەعنی نازانین بۆچی ئەوە دەبێ وابێ، بەڕێزان ئەگەر ئێمە هەر قەرارە پارە بە هەدەر بدەین، پارە لە شت خەرج بکەین و دوایی نەتیجەو دەرئەنجامی نەبێ، من نموونەیەکتان بۆ دێنمەوە، ساڵی 2011 ئێمە یاسای ژمارە 15 ی ساڵی 2007مان هەیە، لەخاڵی 22 دەڵێ، دەبێ سیستەمی تەندروستی لە هەرێمی کوردستان چاکسازی تێدا بکرێت، لە ساڵی 2011 بۆ ئەم مەبەستە کۆنگرەیەکی نێودەوڵەتی دەکرێت، وەزیری دارایی دەزانێ چ پارەیەکی زەبەلاحی تێچووە ئەم کۆنگرەیە نێودەوڵەتیە، شارەزایان لە وڵاتان هێنراون بۆ ئەوەی لەسەر سیستەمی تەندروستی کوردستان قسە بکەن، ئەم کۆنگرەیە بە ڕاسپاردەی باش دەرچوو، بەلاَم یەکێك لەم خاڵانە من لەو ڕاسپاردانە دەڵێم، بەلاَم ئیشیشی لەسەر نەکراوە، ئەو ڕووە سلبیەکەیەتی، لەیەك لە ڕاسپاردەکان دەڵێت، میزانیەی تەندروستی نابێ لە 10 تا 15 کەمتر بێ، ئەوە یەکێکە لە ڕاسپاردەکانی، هەر ئەو دووە بەراورد بکەن، 4 لەکوێ 10 لەکوێ؟، من 10کە دەڵێم 15،کە نالێم، بەڕێزان ئەمە جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنە، بەچی پەراوێز خستنی کەرتی تەندروستی، لەکاتێکدا بەڕاستی ئێمە نەمانتوانیوە ئیستیفادە وەکو پێویست لە کەرتی تایبەتی بکەین، بۆ خزمەتی کەرتی تەندروستی، شتەکە پێچەوانەیە بەڕاستی، سەبارەت بە پڕۆژەکانی تەندروستی، من پێموانیە شتەکە هەروا سادەو سانا بێ، بەلای من کێشەیە کە ئێمە لە پڕۆژەکانی تەندروستی 82 پڕۆژەمان هەیە، دیارە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی تەندروستی بۆ ئەمساڵ زۆر کەمن 12 پڕۆژەن، بەلاَم ئەو پڕۆژە بەردەوامانەی کەهەن 82 پڕۆژەن، لەو 82 پڕۆژەیە 31 هەر دەست بەکارنەبوون، 41 خەرجی 2012 یان سفر بووە، من بۆیە ئەمە دەڵێم، ئێمە شتێك بکەین بۆ ئەوە، میکانیزمێکمان هەبێ بۆ ئەوە، زۆرجار باسی ئەوە دەکەین ئەولەویاتی پڕۆژە، یان پڕۆژەی ستراتیژی، من پێم باشە بەڕاستی وەکو پێشنیارێك هەندێ لەو پڕۆژانەی کە دەزانین دانراون، بەلاَم لەوانەیە لەحالەتێك دانرابن زۆر پێویست نەبن بۆ ئێستا، هیچپیشیان بۆ نەکراوە، دار لەسەر بەرد دانەنراوە بۆ ئەم پڕۆژانە، بڵێین بە میکانیزمێك ئەو پڕۆژانە لە جێگای ئەوانە پڕۆژەی ستراتیژی باشتر و چاکتر و پێویست تر دابنێین بەڕاستی، ئەوە زەرورە یەعنی ئێمە هەر مانەوەو هەر درێژە کێشانی ئەم پڕۆژانە، ئەمە کێشەیەکی گەورەیە شتێکی هەروا سانا نیە، خاڵێکی تر سەبارەت بە پڕۆژەکان، دیارە من لە ڕاپۆرتی لیژنەی تەندروستیش ئاماژەم بەوە کردبوو، بەوەی کە هەندێ لەو پڕۆژانە تەواو بوون، دواتر هاتوونەتەوە ناو بودجە، یان بڵێین هاتوونەتەوە ناو پڕۆژە بەردەوامەکان، من هەر ئەو ڕۆژەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندرایەوە، ئەو پڕۆژانەم بۆ بەڕێز وەزیری پلان دانان نارد، ئەو پڕۆژانە بەشێکیان..، من باسی هەولێر دەکەم بەڕاستی، چونکە مەیدانیەن زیاتر موتابەعەی هەولێرم کردووە، سەبارەت بە پڕۆژە بەردەوامەکانی هەولێر، خاڵی 2-5-8-9، خاڵی 2 کڕینی ئامێرە لە هەولێر کە لە 2010/4/4 دەست بەکار بووە و تەواو بووە، تەبعەن من مەیدانیەن موتابەعەم کردووە، لەگەڵ کەسی بەرپرس قسەم کردووە، خاڵی 5 بنکەی تەندروستیە لە باپشتیان، لە 2004/11/4 دەست بەکاربووە، خاڵی هەشت، کە گوتوومە تەواو بووە، تێکدان و دروست کردنی بنکەی نەجدی حەیدەرە لە 2010/11/25 تەبعەن بنکەیەکی تەندروستیە تێك دراوەتەوەو چاك کراوەتەوە

وتەواو بووە، شەش مانگ زیاتریشە هەر تەواو ئیشی تێدا دەکرێت، خاڵی نۆیەم، تێکدان و دروست کردنی بنکەی شەهیدان لە 2010/10/14، ئەمانە تەواو بوون، جگە لەوەی نەخۆشخانەی 59 تەختەیی لەکۆیە، کە کۆمپانیای ئاسنگەران لە دەستی گرتبوو، ئەم پڕۆژەیەش تەواو بووە، بەپێی بەدواداچوونەکانی ئێمە، سەبارەت بەهەولێر بەڕێزان لە ڕووی پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، دوو پڕۆژەی هەیە، بەلاّم بەڕاستی لاتان سەیر نەبێ کە دەڵێم ئەم دوو پڕۆژەیە ڕاستە دوو پڕۆژەی باشن، بەلاّم هەر وەکو نەبێ وایە بۆچی؟، چونکە پڕۆژەی یەکەمیان کەنەخۆشخانەیەکی 200 قەرەویلەییە، بە مەزەندەی وەزارەتی تەندروستی تەبعەن، ئەوە لامە بە ئیمزای دکتۆر طاهر، ئەم پڕۆژەیە کە نەخۆشخانەیەکی 200 قەلەوێرەییە، بە 127 ملیار مەزەندە کراوە، بەلاّم لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان 35 ملیاری بۆ دانراوە، نەخۆشخانەی دووەم، کە لە خەبات دروست دەکرێت 100 تەختەییە، لە وەزارەتی تەندروستی بە 64 ملیار مەزەندە کراوە، بەلاّم 20 ملیاری بۆ تەرخان کراوە، ئایا ئەوە مانای ئەوەناگەیەنێ ئەم پڕۆژانە بەس دێنە ناو پڕۆژەکانی دواتر و جێبەجێ ناکرێن، خاڵێکی تر من بەڕاستی سوپاسی هەموو ئەوانە دەکەم کە تەئکیدیان لەسەر کردەوە، حەز دەکەم زیاتر وردتر بین لەسەر ئەو بابەتە، باسی دوو نەخۆشخانەکەی هەولێرە، کە دوو نەخۆشخانەی زۆر کۆنن، کاک خورشید باسی لەوە کرد ئەگەر بۆ نموونە بچینە نەخۆشخانەی بەیروت، جا ئەگەر دوو نەخۆشخانەکەی هەولێر وەکو بەیروت بانایە، من هەر مافی ئەوەم نەبوو لێرە قسە بکەم، چونکە منیش نەخۆشخانەکەی بەیروتم بینیوە، بەلاّم ئەو دوو نەخۆشخانەی ئێمە، ئەسلەن بۆ نەخۆش ناشێن، نەخۆش بەڕاستی تووشی حاڵەتێکی نەفسی زۆر خراپتر دەبێ کە دەچێتە ئەو نەخۆشخانە، هیچ مەرجێکی تەندروستی تێدانیە، یەعنی هەتا گەیشتووینەتە ئەو قەناعەتەی کە زەویەکەی و کە شوێنەکەی پاك ناکرێتەوە، ئێمە لەگەڵ بەڕێوەبەرەکەی قسەمان کردووە، دەڵێ هەر چەند پاك بکەینەوە پاکی پێیەوە دیار نیە، گەیشتۆتە حاڵەتێك، تۆ چۆن نەخۆش دەبەیتە ئەو شوێنە، لەکاتێکدا دیوارەکانی هەمووی دەرەزی بردووە، دیوارەکانی هەمووی تێکچووە، یەعنی نازانم ئەو دوو نەخۆشخانە شایەنن بە شارێکی وەکو هەولێر، پایتەختێکی وەکو هەولێر، ئەگەر شایەنن من هیچ قسەیەکم نیە، بەلاّم من وا دەزانم زوڵمێك دەکەین لەو شارە، ئەو دوو نەخۆشخانە زۆر بەناوبانگانەی لە هەولێر بەو شێوەیە بمێننەوە، یەعنی کە بچی ئەو نەخۆشخانەیە لە شوێنێکی وێرانە دەچێ، بەس لە نەخۆشخانە ناچێ، بەڕێزان خاڵێکی تر بەڕاستی تێبینی زۆرمان هەیە لەسەر بنکەی تەندروستی و نەخۆشخانەکان، من نموونەیەکتان بۆ دێنمەوە لە شاری هەولێر بنکەیەکی تەندروستی هەیە بەناوی بنکەی میللی مەلافەندی، ئەم بنکە تەندروستیە ئەگەر بچنە ئەو شوێنە، ئەو شوێنە شوێنی چاوەڕوانکردنی نەخۆشە، لە زستان هیچ فێنك کەرەوەیەکی نیە، یەعنی شێوەی ئەم بنکە تەندروستیە وا دروست کراوە، هیچ مەجالێکی نیە، هیچ شتێکی بۆ دروست نەکراوە بۆ فێنك کەرەوە لە هاوین، بۆ گەرم کەرەوە لە زستان، نەخۆش لە زستان رەق هەڵدێ، لە هاوین نازانێ چی بکات، یەعنی ئەمە کێشەیەکی گەورەیە، تا ئەو کاتەی ئێمە چووین کێشەی ئەوەیان هەبوو بانگەشیان بۆ دابین نەکرابوو، بۆ ئەوەی بۆ نەخۆشەکان بەکاری بهێنن، ئەمە کەی بەپێی

ستاندارده؟، ئەمە کەی بەپێی مواسەفاتە؟، ئەمە کەی مواسەفاتی نەخۆشخانەیە بەڕاستی؟، نەخۆش چۆن دەتوانێ لەشوێنێکی ئاوا چاوەڕێ بکات؟، ئەوە نموونەی نەخۆشخانەوە بنکەکانی تەندروستیە، بنکەی مەلافەندی بنکەیەکە زەختێکی زۆری لەسەرە، فشارێکی زۆری لەسەرە، من کە پرسیارم کرد لە بەڕێوەبەری ئەم نەخۆشخانەیە چ توێژێك زیاتر سەردانی ئەم نەخۆشخانەیە دەکەن؟، فەقیرو هەژار لەدوای ئەوە خەڵکی ناوەندیش سەردانی ئەم نەخۆشخانەیە دەکەن، لەبەر پێداویستی و بوونی هەندێ شت لەوێ، بەڵام بەڕاستی مواسەفاتی تێدانیە ئەم بنکەی تەندروستیە، ئەمە هەموو پەیوەندی بە بودجەی تەندروستی هەیە بەڕاستی، ئێمە هەندێ بەدواداچوونمان کردووە، کۆمەڵێك بنکەی تەندروستیمان هەیە، خەریکە پەکیان دەکەوێ دەڕوخێن، بەرواری دروست کردنی ئەوان کۆنە، نەوژەن نەکراوەتەوە، لەبەر ئەوە خەریکە نامێنن و دەڕ وخێن، من بەڕاستی لە ڕاپۆرتی خولی شەش مانگی وەزارەتی دارایی شتێکی سەیرم بینی، کە ئەوە هەرگیز قەناعەت بە من نایەنێ، تەبعەن لە خاڵی پێنج دەڵێ لەبواری تەندروستی خەستەخانەکانی هەرێم لە ئاستێکی زۆر باش دان، بەڕێزان موبەریری ئەو دەڵێ لەبەر ئەوەی خەڵك لەناوەڕاست و شارەکانی خوارو سەردانی نەخۆشخانەکانی هەرێم دەکەن، لەکاتێکدا ئێمە خۆمان ....، تەبعەن دەزانم ئەو مەبەستی چیە، مەبەستی ئەو نەخۆشخانەی هیوایە، کە کۆمەڵێك دەرمانی شێرپەنجە بەناوی نەخۆشەکانی غەیری کوردستان دابین دەکات، لەکاتێکدا نەخۆشەکانی خۆمان دەرزیەکیان دەست دەکەوێ دوو دەرزیان بەدەست ناکەوێ، بە پارەیەکی گران دەیکڕن ئەوە بەڕاستی چ بەدواداچوونێکە، ئەمە چ تەقیمێکە کە تۆ لەو وەزعە ئەگەر بە مەیدانی بچیتە ناو هەرێمی کوردستان، بەڕاستی ئەمە هەڵسەنگاندنێکی دروست نیە، سەبارەت بە شێوە گشتیەکەی، تێبینی ئێمە لەسەر ژینگە جارێ ئەو ڕوونکردنەوەیە بدەم، دیارە بەڕێزان ئێمە لە لیژنەی تەندروستی و ژینگە، کاتێك ڕاپۆرتمان ڕەوانەی لیژنەی دارایی کردووە، ڕاپۆرتەکەشم لایە، ئەم ڕاپۆرتەی ئێمە نووسراوە دەستەی ژینگە کە وەزیری دارایی تێبینی لەسەردا، نووسراوە دەستەی ژینگە ئەم یاسایە لەم خولە دەرچووە، ئێمە مامەڵەی بەردەوام لەگەڵ ئەوە دەکەین، ئەگەر هەڵەیەك لەوێ بێ و نووسرابێ وەزارەتی ژینگە، ئێمە بە سیدیش ناردوومانە، لە ڕاپۆرتی خۆشمان دەستەی ژینگەیە، وەزارەتی ژینگە نیە، دەزانین ئەمە دەستەی ژینگەیە، سەبارەت بە ژینگە، بەڕێزان قسە لەسەر ئەوەیە باسی میلاك، ئەم دەستەیە ملاکی هەندێ جار کەمە، سوپاسی ئەوانە دەکەم کە بەڕاستی وەکو گرنگی باسی ژینگەیان کرد، دەستەی ژینگە کۆمەڵێك کێشەی ئیداری هەیە، کۆمەڵێك کێشەی دەرماڵەی هەیە، کێشەی سەیارەی هەیە، ئەم کێشانە هەموو قوڵ بوونەتەوە لەناو ئەو دەستەیە، ئەم دەستەیە لەوانەیە لە هەندێ حاڵەتدا پەکی بکەوێت، کێشەی نەبوونی تاقیگەی وەکو پێویست هەیە، بۆچی دەبێ ئەم دەستەیە بە کەم تەماشا بکرێت؟، ئەو بودجەیە ئەو میزانیەی بۆ دادەندرێت لەئاستێکی زۆر کەم دابێ، یەعنی بەڕاستی گلەیمان هەیە، ئەم قسەیە دووبارە دەکەمەوە، چەند سەیرە بۆچی هەمان جەدوەل هەمان شت دەنێریتەوە هیساڵی پار، بە میلاك و دەرماڵەو بەهەموو شتێك ئەو جەدوەلەی پار بۆ من دەنێریتەوە، بۆچی لەگەڵ دەستەی ژینگە دانانیشن بزانن ئەوان چیان دەوێ،

ئێمە کە قسەمان لەگەڵ کردن کێشەیان هەیە لە میلاکات، کێشەیان هەیە لە دەرماڵە، بۆچی دانەنیشتن تاوەکو شتێکی تر، بە ڕوویەکی تر بەڕاستی، بۆچوون و تێبینی تریش بۆ ئێمە بنێرنەوە، یەعنی هەمان ئەو خشتەیەی پار ئیستینساخ کراوەتەوە بۆمان ناردراوەتەوە بۆ پەرلەمان، میلاکات 15 هەر 15یە، بودجەکە هەروەکو خۆیەتی، یەعنی ئەمە جێگای هەڵوێستە لەسەر کردنە، لەکاتێکدا ئێمە لە ڕاپۆرتی خۆمان بۆ لیژنەی دارایی نووسیبومان، لەبەر ئەوەی فەرمانبەرێکی زۆر بەهۆی کێشەی دەرماڵە لەو دەستەی ژینگەیە، تەبعەن ئەوەمان نەنوسیبوو، بەلاّم ئەوەی کە دوایی دێمە سەری نووسیبومان، بەهۆی کێشەی دەرماڵە لەم دەستەیە، گوازراونەتەوە بۆ شوێنی دیکە، بۆ دام و دەزگای دی، ئەمسالّ خەریجی علومی ژینگە هەیە، ئەوا دەکرێ دابمەزرێنن، بۆ ئەوەی دەستەی ژینگە ئاوەدان ببێتەوە، دەستەی ژینگە بتوانێ چالاکتر و باشتر ئیش بکات، من ساڵی پار پرسیارێکم لە وەزیری دارایی کرد سەبارەت بە یاسای ژمارە (8) 2008 کە تێیدا باسی سندوقێك دەکات بۆ چاك کردن و پاراستنی ژینگە، بێ ئاگایی خۆی لەوە دەربڕی، بەڕێزان ئێمە لە یاسای ژمارە (8) ی ساڵی 2008 سندوقێکمان هەیە، بەناوی سندوقی پاراستن و چاککردنی ژینگە، بۆیە من ئێستا دەیڵێمەوە، ئەم سندوقە ئەوەندەی من موتابەعەم کردبێ بەدواداچوونم کردبێ، ئێستا تەفعیل کراوە، بەلاّم ئەوەی جێگای پرسیارە لەهیچ شوێنێکی بودجە، لەهیچ جێگایەکی بودجەدا شوێنی نیە، لەهیچ جێگایەکی ئەو میزانیە وجودی نیە، بۆچی؟، ئەم سندوقە بۆچی لەهیچ جێگایەك بوونی نیە لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان؟، تەبعەن لەکاتێکدا، خاڵی یەکەم، لەداهاتی ئەم سندوقە ئەڵێ بریتیە لە بودجەی هەرێم بۆ ئەو سندوقە، ئەوە خاڵی یەکەمیەتی، خاڵی دووەم، باسی ئەوە دەکات دەڵێ داهاتی ئەم سندوقە پێك دێت لە بەخشینی ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان و کۆمەڵگاو ئەوانە، خاڵی سێیەم، دەڵێ داهاتی ئەم سندوقە پێك دێت لە رسوم و غەرامات کە بەپێی یاسا وەردەگیرێن، ئەم سێ خاڵەی تێدایە، بەلاّم ئەوەی جێگای پرسیارە بۆچی لەناو بودجەدا وجودی نیە؟، بۆچی هیچ ئاماژەیەکی پێ نەکراوە؟، بۆچی هیچی بۆ دانەنراوە؟ کە دەبوایە بڕێك پارەی بۆ تەرخان کرابوایە، سەبارەت بە تێبینیە گشتیەکانم، تەبعەن من ئەوەندەی پڕۆژەکانم خوێندەوە، زۆربەی پڕۆژەکان یان بڕێك لە پڕۆژەکان سادەن، لە ڕووی نەوعیەت و تێچوونەوە بەڕاستی، ئەو پڕۆژانەن کە دووبارە دەبنەوە، زیاتر نۆژەنکردنەوەن، پاك کردنەوەن، ڕاکێشانی تۆڕی ئاون، دارچاندنن، ماددەی پاك کەرەوەن، ئەو بابەتانەی یەکجار زۆر تێدایە، ئەمە پارەیەکی زۆری ناوێ، بەلاّم بەردەوام ساڵانە دووبارە دەبنەوە، سەبارەت بە لاپەڕە 33 لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، خاڵی 2 باس لە دروست کردنی کۆگایەکی گەورە دەکات لە دهۆك، بەلاّم ئەو کۆگایە باسی نەکردووە بۆچیە؟، لەکاتێکدا لە پڕۆژە بەردەوامەکان چەند کۆگایەکی گەورەمان هەیە، نووسراوە کۆگای گەورە بۆ پاراستنی خواردەمەنی، پرسیار لەسەر ئەوەیە ئەم کۆگایە، کەدەڵێ کۆگایەکی گەورە، کۆگا بۆچی؟، بۆچی بەکاردەهێنێ؟، من پرسیارکەم لەوەیە، بەو شێوەیەی کە کۆگایەکی گەورەیە، چۆن بە 750 ملیۆن کۆگایەکی گەورە دروست دەکرێت؟، وەکو خۆی دەڵێت کۆگایەکی گەورە، ئەوە پرسیارە بۆ وەزیری دارایی، پرسیارێك لەسەر ئەوە، من هەروەکو وەلاّمێك دەمەوێ، گەیاندنی

خزمـەتگوزاری بـۆ شـاری ئیتـالی، لـە لاپـەڕە 36 دەڵـێ لـە خـاڵی پێـنج هـاتووە، دەڵـێ 183 ملیـۆن بـۆ خزمەتگوزاری کارەبا بۆ گوندی ئیتالی، ئێمە دەزانین گوندی ئیتالی ئیتر هیچ پێویستیەکی نیە، نازانم ئـەوە گونـدی ئیتـالیش، ئێمـە دەزانـین گونـدی ئیتـاڵی هـیچ پێویسـتیەکی تـری نیـە، گونـدی ئیتـالی 2 تـازە پڕۆژەیەکەو دەست پێ دەکات، ئەمە بۆکامیانە؟، لەسەر چ ئەساسێکە؟، خاڵێکی تر کە بەلامەوە زۆر گرنگـە بەڕاستی، زۆر جێگای تێبینیم بوو، دەرماڵەی قوتابیان لە ساڵی پار 60 ملیارە، ئەمساڵ حکومـەت هاتووە کردوویـەتی بـە 48 ملیـار، لەکاتێکـدا کـە قوتابیـان پێداویسـتیەکانیان زەرورەتیـان بـەردەوام زۆر دەبـێ، لەجیاتی ئەوەی زیاتر یارمەتی بـدرێن، زیـاتر پێداویستیەکانیان پـڕ بکرێتـەوە، ئـەم کـەم کردنەوەیـە بـەم ڕێژە زۆرە بۆ؟، یەعنی لەجیاتی ئـەوەی 60 ملیارەکـە زیـاد بکرێـت و یـان وەکـو خـۆی بهێڵدرێتـەوە، چۆن بکرێت بە 48 ملیار، ئەمـە جێگای پرسیارە بەڕاسـتی، ئـەم زۆر کـەم کردنەوەیـە کاریگـەری ناکـات لەسـەر ژیـانی قوتابیـان، لەسـەر خوێنـدنی قوتابیـان، لەسـەر پێداویسـتی قوتابیـان، باجـەکان بەڕاسـتی تێبینیمـان کـردووە کـەمی کـردووە، مـن لەسـەری نـاڕۆم، بـەلاّم ئـەوە وەکـو تێبینیەکـە، سـاڵی 2012 لەگـەڵ 2011 باجەکان یەکجار کـەمی کـردووە، مەسـروفات ئـوخرا هـەر ئـەو دووساڵە بـەراورد دەکـەم یـەعنی، بەڕاسـتی یەکجار زیادی کردووە، ساڵی پار پێنج سەدو سی و نۆ ملیارو حەوت سەدو حەفتاو پێنج ملیۆن بووە، بەلاّم ئەمساڵ ساڵی 2012 بوەتە حەوت سەدو بیست و حەوت ملیارو نۆسەدو نـەوەت و نـۆ ملیـۆن دینـار، ئەمـە جێگای پرسیارە بۆچی ئەوەندە پارە لەوێ دەڕوات، بەڕاستی دیسان تێبینیان لەسەرە، جارێ نازانین بـاربوو کە بەسەر دوو بەش دابەش کراوە، سەرچاوە ئاویەکان و جێگا ناکۆکەکان، بـەلاّم کۆمـەڵێك خانـەو خشـتەی دیکەش هەیە هەر باسی ئەوە دەکات، لەکاتێکدا ساڵی پار 85 ملیار بووە، بەلاّم ئەمساڵ بوەتـە 115 ملیـار، ئەمە ناوازحیەکی تێدایە، ئێمە کە خۆمان ئەو شتانەی کەگوتوومانە لەساڵی پار کەم بکرێتەوە زیاد کـراوە، بەبێ ئەوەی بەرچاو ڕوونی بۆ ئێمە هەبێ، تێبینیەکی تر لەسەر پـڕۆژە بەردەوامـەکان، دیـارە ئێمـە سـاڵی پار پڕۆژە بەردەوامەکان دوو هەزارو سێ سەد و سی و چوار پڕۆژەمان هەبووە، تەبعەن باسـی ئـەوە ناکـەم، وەزیری پلان دانان باسی ئەوەی کـرد کەخـەرجی چەندیان سفر بـووە، چـونکە ئـەو باسـی کـرد مـن باسـی ناکەمەوە، بەلاّم پرسیارەکەی من لەوەیە، تێبینیەکەی من لەوەیە، کـە ئـەوە دوو هـەزارو سـێ سـەدو سـی و چوار پڕۆژەیە، نۆ ترلیۆن و سـێ سـەدو نـۆزدە ملیـارو دوو سـەدو چـل و حـەوت ملیـۆنی بـۆ دیـاری کـراوە، کەچـی ئەمسـاڵ پڕۆژەکـان زیـادی کـردووە، بوویتـە سـێ هـەزار و سـەدو شەسـت و حـەوت پـڕۆژە، بـەلاّم گوژمەیەك دیاری کراوە بۆ ئەوە پڕۆژانە، بوویتە چوار ترلیۆن و پێنج سەد ملیار، ئەمە مانایەك ناگەیەنێ کە پڕۆژەکان بەردەوام لە دواخران دان، بەردەوام پارەی کەمیان بۆ دیـاری دەکرێـت، بـەردەوام دوادەخـرێن، ناکەونە سەر ڕێ بـۆ ئـەوەی دروسـت بکـرێن، بـۆ ئـەوەی کۆتاییـان پـێ بێـت و تـەواو بـن، ئەمـە پرسـیارێك دروسـت دەکـات، ئەگـەر کـەمترین پـڕۆژە ئەمەنـەت بـۆ دیـاری کردبـێ، ئـەم هـەموو پڕۆژەیـە چـۆن ئـەم گوژمەیەت بۆ دیاری کرد؟، ئێمە هەقیقەتێکیش دەزانـین هەنـدێ لـەو پڕۆژانـە بەڕاسـتی ئەگـەر وەزارەتـی پلان دانان، میکانیزمی گونجـاوی نـەبێ، کێشـە دروسـت دەبـێ، چـونکە ئـەو پڕۆژانـەی لـە شـەقلاّوە بـەرەو

سەرن، من وەکو هەولێر باس دەکەم، لە شەقلاوە بەرەو سەر ئەم پڕۆژانە لەسەرەتای زستان هەموویان دەوەستن، دەبێ میکانیزمێك هەبێ بۆ ئەوەی زیاتر ئیش لەو پڕۆژانە بکرێت، چونکە لە وەرزی زستان ئیشیان تیا ناکرێت، خاڵێکی تر سەبارەت بە کۆمەڵێك پڕۆژە کە لەسەر وەزارەتی ناخۆ هاتوون، من پێم سەیرە وەکو باس دەکات نەوژەن کردنەوەی کتێبخانەی گشتی هەولێر، چ پێویستی بەوەیە لەسەر وەزارەتی ناوخۆ بێ؟، دروست کردنی شەقامی بانکی گەشت و گوزار، دروست کردنی عەمباری کۆنکریتی ئاو، دروست کردنی کتێبخانەی ئەکادیمی کوردی، ئەمە هەر زۆر جێگای سەرنجە، پەرەپێدانی شەقامی سەرەکی هەولێر-مەخموور، جارێ پەرەپێدان مانای چیە؟، من نازانم نەوژەن کردنەوە هەیە دروست کردن هەیە، نازانم پەرەپێدان مانای چیە؟، جا پارەیەکی زۆریشی بۆ تەرخان کراوە، نۆ ملیارو سێ سەدو شەست و شەش ملیۆنی بۆ تەرخان کراوە ، ئەمە پارەیەکی یەکجار زۆری بۆ تەرخان کراوە، دروست کردنی پارکی لاوان، دروست کردنی پردی ڕێزان، مەلەوانگەی ئۆلۆمپی داخراو، جوانکاری شەقامی مەلیك مەحمود، سیاج بۆ گۆڕستان، ئەمە هەموو ئیشی وەزارەتی ناوخۆن، من پێموایە زۆربەی وەزارەتەکانی لەخۆ گرتووە، خاڵێکی تر، هەندێ لەو پڕۆژانەی کە خەرجی 2011 یان سفر بووە، من نموونەیەك دێنمەوە، تەبعەن پڕۆژەی ئاوی مەخموور یەکێکە لە پڕۆژە گرنگەکان بۆ مەخموور.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

هاوڕاز خان باش بوو فورسەتێکیش بوو بۆ ئیسراحەت، هاوڕاز خان فەرموو دەست پێ بکە.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پڕۆژانەی کە خەرجی 2011یان سفر بووە، دواتر ئەو بڕە پارەیەی کە لە 2011 بۆیان دانراوە بەڕێژەیەکی یەکجار زۆر کەم کراوەتەوە، ئەمە جێگای پرسیارە بەڕاستی، چ مانایەك دەگەیەنێ، نموونەیەکتان بۆ دێنمەوە، لەکاتێکدا پڕۆژەی ئاوی مەخموور، پڕۆژەیەکی زۆر گرنگە، خەڵکی ئەو ناوچەیە زۆری ئەو کێشەیان هەیە، کێشەی ئاویان هەیە، ئەم پڕۆژەیە لە 2011 پێشنیار کرا، بڕی پێنج ملیاری بۆ دانرا، ساڵی 2011 دوو ملیارو نیوەی بۆ تەرخان کرا، بەڵام خەرجی 2011 ی سفر بوو، ئێستا بۆ ساڵی 2012 بڕی گوژمەی پێویست یەك ملیارە، یەعنی زۆر کەمی کردوو، بەتەمای بەچەند ساڵ ئەم پڕۆژەیە تەواو بکەی، پێموایە ئێمە ئەگەر پڕۆژەیەکمان دواکەوت دەبێ لە ساڵانی پاشتر باشتر ئیشی لەسەر بکرێت، باشتر گوژمەی بۆ دابندرێت، باشتر تەفعیل بکرێت بۆ ئەوەی زووتر تەواو ببێ، کەچی ئەوە بە پێچەوانەیە، لەبەر ئەوە من ئەوەندەی تێبینیم کردووە، حکومەت پێی وابێ لیستی پڕۆژەکان زۆر قەبەی بکات و زۆر بنووسێت، بڵێ پڕۆژە زۆرە، بەڕاستی ئەمە تەندروست نیە، ئەسل وایە هەر پڕۆژەیەك وەکو نموونە من هەولێرم باس کرد، هەر پڕۆژەیەك گوژمەی پێویستی..، من وەلەو ئەو تەنسیق و هەماهەنگیە نابینم لە بەینی وەزارەتەکان، ئەگەر تەنسیق و هەماهەنگی هەبێ ئەو گوژمەیە دیاری دەکەن، چونکە هەر پڕۆژەیەك کە کەشف دەربچێ جارێکی تر دەبێ دووبارە بێتەوە، دەجاری تر کەشف دەربچێ دەبێ دەجاری

تر دووباره ببێتەوە، ئەمە کێشەیە، لەبەر ئەوە ئەگەر هەماهەنگی هەبێ لە بەینی وەزارەتەکان پێموایە ئەو کێشە چارەسەر دەبێ، بە گوژمەیەك بەپێی پێوەرێکی زانستی بۆ ئەو پرۆژانە دیاری دەکرێت و ئەو کێشەیەش نامێنێ، دەیان نموونە لەناو ئەو پرۆژەیە هەیە، نموونەی دروست کردنی قوتابخانەیەکی شەش پۆلی و خانووی مامۆستایان، بە گوژمەی 450 ملیۆن دینار، ئەوەی تەماشا دەکەم بەڕاستی چۆن قوتابخانەیەکی شەش پۆلی لەگەڵ خانوویەکی مامۆستایان بەو پارەیە دروست دەکرێت، لە جێگایەکی تر دەڵێ قوتابخانەیەکی شەش پۆلی، دروست کردنی دایەنگە، خانووی مامۆستایان، سێ گوندیشی ژماردووە ئەمجا شەش سەدو پانزە ملیۆنە، ئەمە بەڕاستی جێگای هەڵوەستە لەسەر کردنە، چیە پرۆژە بێنین و دواتر نەتوانین تەواوی بکەین؟، پرسیارم لەسەر ئەوە من شتێکم کەوتە بەرچاو هیچ مەعلوماتێکم لەسەر دەست نەکەوت، پڕۆژەی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیانی کەم دەرامەت لە هەولێر، بە بڕی 68 ملیار، بۆ ماوەی 720 رۆژ، تەبعەن ئەمە خەرجی 2011 ی سفرە هیچ ئەسل و ئەساسێکی نیە، یەعنی شتێکی بۆ کرابێ، لەوانەیە هەبێ، بەڵام ئەوەی کەخەرجیەکەی هیچی بۆ دیاری نەکراوە، لەخاڵی پاش ئەو دەڵێ 17 ملیار بۆ خزمەتگوزاری ئەم پرۆژەیە، ئەم برە پارەیە دیاری کراوە، بەڵام یەك دیناریشی بۆ سەرف نەکراوە، نازانم ئەم پرۆژەیە چیە؟، ئەمە پرۆژەیەکی باشە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە لەکوێ یەو چۆنە مەعلوماتێکمان هەبێ باشە، هەندێ لە پرۆژەکان تێبینیمان لەسەر ئەوەیە، بەرواری دەست بەکاربوونیان نەنووسراوە، باسم لەو پرۆژانە نیە کە ساڵی 2011 بن، چونکە کاتێ ساڵی 2011 خەرجیەکەی سفر دەبێ، وا هەر دەزانی دەست بەکارنەبووە، بەڵام پرۆژەی کۆن لەناو پرۆژە بەردەوامەکان، بۆ سەر لێ شێواندنە کاتێك کە بەرواری دەست بەکاربوونی دیار نەبێ، ئەوە تێبینیە لەسەر پرۆژەکان بەڕاستی، من سەبارەت بەو چەند شتەی هەیە، حەز دەکەم هەر پشتگیری قسەکانی مامۆستا عمر و ئەو بەڕێزانەی هەموو باس لە کەلێنەکان و پێشنیاری جوانیان دا بۆ بودجە، من لەگەڵ ئەوەدام پێشینەکان زیاد بکرێن، چ پێشینەی هاوسەرگیری بێ، چ پێشینەی خانووبەرەیە زیاد بکرێن، لەگەڵ ئەوەش ئیدامەیان پێ بدرێت، مەسەلەی خانەنشینان، من نازانم زۆر ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

تۆمار نابێ، فەرموو تەواوی بکە.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە خانەنشینان، من نازانم یەعنی ئەو مینحەیەی کە باسی لێ دەکرێت، ئەو شەش سەد هەزارەی کە پێیان دەدرێت، وەکو خێرێك بەدیار دەکەوێ، زۆر بەداخەوە خانەنشینان لەکاتێکدا ئەو تەمەنەی پێویستیان بە پارەیە، ئەو تەمەنەی کە پڕ لە نەخۆشیە، تەمەنێکە کە پڕ لە پێداویستیە لەو وەزعەی کە لێی دەژین، پارەیەکی زۆر کەمیان بۆ دیاری کراوە، مووچەی خانەنشین ئەو پێویستی بەو شەش سەد هەزارە نیە وەکو مینحەیەك پێی بدەی، مووچەی خانەنشین لە 500 هەزار کەمتر نەبێ، بۆ ئەوەی کە

کرێچیش نەبێ بتوانێ تۆزێك وابژی کە پێویستی بە خەڵك و دەوروبەری نەبێ، تەنها دوا شتم کێشەی ئاوەڕۆی هەولێر، کێشەیەکە زۆر دووبارە دەبێتەوە، ساڵانێکە هەموو ساڵێك کێشە دروست دەکات، ئەمە ئەکرێت دوایی پێ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

شەونم خان فەرموو، شەونم خان بە ئیجازەی خۆت، جەنابی وەزیر یەك، دوو ڕوونکردنەوەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر نوسخەیەك لە ڕاپۆرتەکەیم بداتێ بۆ ئەوەی جوابی بدەمەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

هاوڕاز خان داوای ڕاپۆرتەکە دەکەی یان پرسیارەکان؟، فەرموو کاك خورشید.

بەڕێز خورشید احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تێبینیەی لیژنەی دارایی و ئابووری لەسەر دوو نەخۆشخانەی هەولێر خەریکە ببێتە کێشەیەك، برادەران نازانم بە چ مەبەستێك ئەو بابەتە هەر دووبارەو سێ بارە دەکەنەوە، پێشی ئێستا ڕوونکردنەوەمان دا وتمان وەکو دوو نەخۆشخانە، ئیحتیماله لە بەشێك لە بەشەکان، لە قسمێك لە قسمەکانی ئەو دوو نەخۆشخانە، مومکینە ئیستیفادەی لێ بکەین، هەڵوەشاندن و ڕووخاندنی موستەشفاکە هەموو، ئەگەر یەعی بکرێت بەشێك یان قسمێك مەجالی ئەوەی تێداهەبێ تەلیح بکرێت، تەسلیح بکرێت، تەتویر بکرێت باشە، مەبەستمان ئەوەیە، هیچ مەبەستێکی ترمان نیە، نەخۆشخانە لە هەولێر دروست بێ، ئێمە لەگەڵ ئەوەین لە هەموو شارێك ،لە هەموو گوندێك ، لە کوردستان باشترین خزمەتی تەندروستی و پەروەردەیی پێشکەشی بە هاووڵاتیانی کوردستان بکەین، شایستەی ئەوەنەو زیاتریش، ئەمە یەك، دوو، لە ڕووی عەمەلیەوە ناکرێت ئەم دوو نەخۆشخانە بچنە ناو بودجەی ئەمساڵەوە، دوو نەخۆشخانە پارەیەکی یەکجار زۆری دەوێ، مەجالی ئەوە نیە لە بودجەی ئەمساڵ جێگای ئەو پارەیە بکرێتەوە، ئەکرێت ئەوە ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، حکومەت سالی ئاینده، لە بودجەی ئاینده ئیشی لەسەر بکات، شتەکە عەمەلی بێت بۆ تەنفیز، خۆ مەسەلە ئەوەنیە بڵێین بابیکات، ئێوە وەکو ئەندام پەرلەمان، دوو نەخۆشخانە گوژمەیەك و پارەیەکی زۆری ئەوێت، وەزیری دارایی مەجال هەیە ئەمساڵ دوو نەخۆشخانە لە بودجەی ئەمساڵ بکرێتەوە؟، دەبێ ئەو شتانە بکەین بە بەرنامە و پێشنیار بۆ حکومەت، حکومەت حیسابێکی بۆ بکات، ئەمە بە نیسبەت نەخۆشخانەی خەبات و هەولێر، گوژمەیەکی زۆری بۆ تەرخان کراوە، بەلام هی

ئەمساڵ پارەكە كەمە، خۆ ئەمە بە ساڵێك تەواو نابێ، ئەوساڵە پارەی كەمە ساڵێكی تر پێویست بوو، دوو ئەوەندە، سێ ئەوەندە، چوار ئەوەندە حكومەت پارەی بۆ تەرخان بكات، كە بووە ئیلتیزام بكات لەسەر حكومەت، حكومەت موكەلەفە ئەو پڕۆژە بەردەوامی پێ بدات هەتا كۆتاییەكەی، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان.

شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەو بودجەیەی كەهاتۆتە پەرلەمانی كوردستان، لەبەر دەستی ئێمەدایە ئێستا گفتوگۆی لەسەر دەكەین، بێگومان لەخزمەتی خەڵكی كوردستاندایە، چ لە پڕۆژەكانەوە، چ لە مەعاشەوە، چ لەو هاوكاریانەی كەبۆ خەڵك دەكرێن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بودجەیە بێ كەم و كوڕی نیە، هاوڕێیانم زۆر لەكەم و كوڕیەكانی بودجەیان باس كرد، ئەو كەم و كوڕیانە ئەتواندرێ لەبودجەی ئەمساڵدا جێگەی بكرێتەوە، ئەوانەی كە سوودی لێ وەرئەگیرێ، بۆ باش كردنی بودجەكە، ئەوەی كە ئەمێنێتەوە ئەگەر سوودبەخش بوو بۆ ساڵانی داهاتوو، بودجەی داهاتوو، هیوادارم لەساڵی داهاتوو رەچاوی ئەو خاڵانە بكرێتەوە، كە بەڕاستی ڕەچاو نەكردنی هەندێ خاڵ، لەو دووساڵەی پێشوو لەسەر بودجە هاتووە، لەلایەن حكومەتەوە بوو بەهۆی ئەوەی كە ئەم هەموو موناقەشەیەی ئەندامانی پەرلەمان، ئەو هەموو كاتە زۆرە ئێمە بۆ بودجە قسەی لەسەر بكەین، موناقەشەی لەسەر بكەین، ڕەنگە هەندێ لەو شتانە بە دوو جوملە نووسین كۆتایی بە مەوزوعەكە بێ ئەگەر تەوزیحی لەسەر بێ، لە ڕاستیدا هەندێ تێبینیم هەبوو لەسەر پڕۆژەكان، جێبەجێ كردنی و هەروەها كاتەكانی، ئەوە لە لایەن وەزیری پلان دانان، بەڕێزان لە وەزیری پلان دانان و وەزارەتەكانەوە وەڵامەكانمان وەرگرتەوە، خاڵێكی تر لە بودجە كە تێبینیم لەسەری هەیە، كێشەی داهاتە، بەڕاستی داهات لەوخاڵانەی كە لە گفتوگۆی زۆربەی زۆری ئەندامەكان، قسەو باسی لەسەر كراو، تێبینی هەبوو لەسەری، هەرچەندە بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان ڕوونكردنەوەیان دا لەسەر داهات و جۆری كۆكردنەوەكەو جۆری سەرف كردنەكەشی دا، بەڵام وابزانم هێشتا پێویستی بە ڕوونكردنەوەی زیاترە، لەبەر ئەوەی لە لای هەموو ئەندامانی پەرلەمان ڕوون و ئاشكرا بێ ئەو داهاتە چۆن دەڕواو چۆن ئیشی لەسەر دەكرێت؟، ئەمەش خاڵێكی ئیجابی ئەبێ لە بودجە ڕەچاو بكرێت و كاری لەسەر بكرێت، تێبینیەكی ترم هەیە هەر لەسەر پڕۆژەكان، لە ڕاستیدا كێشەیەكی گەورە لە پڕۆژەكانە، دابین كردنی زەویە بۆ پڕۆژەكان، هەروەكو بەڕێز وەزیری پلان دانان ئیشارەتی بەوەدا، دابین كردنی زەوی یەكێكە لە كێشەكان، ئەبێتە هۆی دواكەوتنی جێبەجێ كردنی پڕۆژەكان، لەبەر ئەوە پێشنیار دەكەم لێرەوە وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلان دانان، میزانیەكی تایبەت دابنرێت بۆ ئەو قەرەبووانەی كە ئەدرێت بە خەڵك بۆ پڕۆژەكان، ئالیەتێكی ئاسانكاری هەبێ، بۆ ئەوەی نەبێتە تەئخیر كردنی پڕۆژەكان لە داهاتوودا، جگە لەوە خاڵێكی تر هەیە لەسەر پڕۆژەكان، تاوەكو ئێستا ئەو پڕۆژانە قانونی موقاوەلاتی

عیراقی بەکارئەهێندرێت، قانونی موقاوەلاتی عیراقی لە عیراقەوە دەرچووە، ئەو قانونانە سالآنێکی زۆری بەسەردا ڕۆیوە، ئێستا شتەکان هەمووی گۆڕاوە بازاڕ گۆڕاوە، نەوعیەتی پرۆژەکان گۆڕاوە، جۆری ئیشی موقاویلەکان گۆڕاوە، لەبەر ئەوە پێم باشە ئەم قسەیە بە هەند وەربگیرێ، پیاچوونەوە بەو پرۆژە بکرێت، لەساڵی پاریش هەمان قسەمان کردو بەس ئیشی پێ نەکرا، پیاچوونەوە بەو قانونە بکرێ، بۆ ئەوەی لە سوودی پرۆژەکان و حکومەت بێ، هەروەها سوودی موقاویلەکان بێ کە بتوانن ئیشەکانیان بە ڕێك و پێکی بەرن بەڕێوە، ئەو تەئخیر و دواکەوتنەی کە ئێستا هەیە، چونکە زۆربەی ئیشەکان، بۆ نموونە، بازاڕ بەرز ئەبێتەوە، پرۆژەکان یەکێك لە دواکەوتنەکانیان ئەوەیە، بازاڕ بەرز ئەبێتەوەو یەکێك لە دواکەوتنەکانیان موقاول دەڵێت من جێبەجێ ناکەم، لەبەر ئەوە سیعر زۆر بەرز بۆتەوەو زەرەرمە، پرۆژە ئەمێنێتەوە زەمەنێکی زۆر جاری وا هەیە ئەگاتە دادگا، زۆربەی زۆری ئەو پرۆژانە ئەمانە هۆکانی دواکەتنیەتی، خاڵێکی تر دامەزراندنە، لە بودجە 17 هەزار کەس دادەمەزرێ بەپێی ئەو سیستەمە تایبەتیەی کە ساڵی پار پەیڕەوی کراوە، هیوادارم ئەمساڵیش پەیڕەو بکرێتەوە هەمان سیستەم، هەندێ تێبینیم لەسەری هەیە، پێویستە ڕەچاوی یەکسانی جەندەری بکرێ بۆ دامەزراندنی ژنان، لە ڕاستی ئەو خەڵکانەی کە لە زانکۆ و پەیمانگاکان وەرئەگیرێن هیچ جیاوازیەك نیە لە بەینی ژنان یان پیاوان، بەلآم سەیر ئەکەی لە کاتی دامەزراندن جیاوازیەکە دروست ئەبێ، لە دائیرەکانی دەوڵەت، نسبەی ژنەکان دائیمەن کەمتر دائەمەزرێن لە پیاوەکان، لەبەر ئەوە هیوادارم لەو بودجەدا ڕەچاوی ئەوە خاڵە بکرێ، چونکە هەموو تواناکان ئەگەر بخرێتە گەڕ بۆ خزمەتی وڵاتەکەی خۆمانە، ئەو کەسانەی کە بە عەقد دامەزراون لەدائیرەکان، هیوادارم ڕەچاوی ئەو خاڵەش بکرێ، چونکە ئەوانە شارەزاییەکی زۆریان لە ئیش و کاری دائیرەکان پەیدا کردووە، ئەتوانن زیاتر خزمەت بەدائیرەکان بکەن، هەروەها ئەو ڕێنماییە تایبەتەی کە بەدامەزراندن دائەندرێت، بەپێی ئەو ڕێنماییە تایبەتانە ئەوانیش بخرێنە لیستەکانەوە، ئەگەر ڕێنماییەکە نەیگرتەوە، خۆ ئەوە حاڵەتێکی تەبیعیەو قانونەو شمولی ناکات، خاڵێکی ترم هەیە هەر لەسەر هەمان بابەت، ڕەچاو کردنی دامەزراندن و گەڕاندنەوەی ئەو کەسانەی کە لە دەرەوەی وڵاتن، ئێمە ژمارەیەکی زۆرمان لە گەنجەکان چوونە دەرەوەی وڵات، بەڕاستی لەوێ هەموو شتێکیان لە دەستدا، خۆیان و خێزانەکانیان پارەیەکی زۆریان سەرف کردووە و گەیشتوونەتە ئەوێ، تائەگەڕێنەوە لەکاتی گەڕانەوەیان سەیرەکەی نە ئیش هەیە نەکارێك هەیە، هیوادارم لەم دامەزراندنە ڕەچاوی ئەو خاڵە بکرێ، گەڕاندنەوەو تەعین کردنی ئەو کەسانەی کە لە دەرەوە بەزۆر ئەنێردرێنەوە بۆ ناو کوردستان، بڕگەیەکی تر ئاشکرایە وڵاتەکەمان وڵاتێکی گەشت و گوزاریە، بەلآم ئەوەی کە تێبینی دەکەم لەم بودجەیەدا هیچ ئیهتیمامێك و تاوەکو ئێستاش حکومەت هیچ ئیهتیمامێکی بە سێکتەری گەشت و گوزار نەداوە، گەشت و گوزار بەڕاستی پیشەسازیە، هەر شتێك ئینتاجی هەبێ و بەرهەمی هەبێ و پارە بێنێتە ناو وڵاتەوە ئەوە پیشەسازیە، گەشت و گوزاریش سناعەیە، هەر بەو ناوەش ناسراوە، صناعە السیاحە، لەبەر ئەوە بەباشی ئەزانم پێویستە حکومەت هەوڵێکی تەواو بدات بۆ ئەوەی کە هاوکاری کەرتی تایبەت بکات، چونکە بەڕاستی بووژانەوەی گەشت و

گوزار بە حوکمەت و بەم بودجەیە ناکرێ، ئەبێ کەرتی تایبەت هەڵبستێ بەم کارە، کەرتی تایبەت هاوکاری بکرێت لە لایەن بانکی سناعیەوە، هەندێ ڕێنمایی تایبەت دەربکرێت بەو بانکەوە، بۆ ئەوەی شمولی ئەوانیش بکات، بۆ نموونە دابین کردنی زەوی و خزمەت گوزاریەکان بگەیەندرێتە ئەو جێگایانە، شلێرخانی هاوڕێشم هەمان بابەتی باس کرد و هەمان رەئی هەبوو، من پشتگیری دەکەم، خاڵێکی ترم هەیە، لە بودجە تێبینی ئەوەمان کردووە کە پارەیەکی کەم تەرخان کراوە بۆ بەکرێ گرتنی تەلار و خانووەکان بۆ دائیرەکان و بۆ وەزارەتەکان، بەڵام ئێمە ساڵی پار حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕیارێکی دەرکرد، بیست و چوار سفر هەشت لە 2010/10/27 بە گەڕاندنەوەی موڵکە گشتیەکان بۆ خاوەنەکانیان، ژمارەیەکی زۆر لەو زەویانە لە لایەن خەڵکانەوە، لە لایەن حیزبەکانەوە دەستی بەسەردا گیراوە، ئێستا ئیش و کارەکانی خۆیان تیا ئەکەن، هیواداڕین حکومەت سەرلەنوێ دەست بکات بە گەڕاندنەوەی ئەو موڵکانە، نموونەیەکم لەبەردەستدایە بەس وەزارەتی ڕۆشنبیری نزیکەی 47 جێگا هەیە، ڕەنگە لەوە زیاتریش بێ، لەوەی کە لەبەر دەستی مندایە، کە داگیر کراوە ئەو جێگایانە هەقی خۆیانە کە بۆیان بگەڕێندرێتەوە، بۆ ئەوەی پێویست نەبێ ئەو بڕە پارەیان لە بودجە بۆ دابین بکرێت، لە لایەکی تر ئەو پارەیە بەکاربهێندرێت، تێبینیەکی ترم لەسەر ژینگەیە، ئاشکرایە ژینگە پەیوەندی ڕاستەوخۆی ژینگە جۆری خواردن لەگەڵ کۆنترۆڵی خواردن، واتە کوالیتی کۆنترۆڵی خواردن لەگەڵ تەندروستی هەیە، واتە ئەوە کاریگەریەکی ڕاستەوخۆی هەیە لەسەر ژیانی هەریەکێ لە ئێمە، بەڕاستی تاوەکو ئێستا ئەوەی کە ئێمە حیسابی بۆ ناکەین ژینگەیە، ژینگەی کوردستان ئەوەندە پیس بووە، وابزانم زۆربەی ئەو نەخۆشیانەی کە شەوانە ئەیبینین لە تەلەفزیۆنەکان، لە لایەن دکتۆرەکانەوە کە قسەو باسی لەسەر ئەکرێت، نەخۆشیەکانی سەرەتان، نەخۆشیە درێژخایەنەکان، یەکێ لە هۆکارەکان ژینگەیە، هۆکاری دووەم خواردنە، ئێمە ڕۆژانە ئەبینین چەندین لە مەتعەمەکان دائەخرێت، لەبەر ئەوەی خواردنەکانیان پیسە، ئەو خواردنەی کە دێتە بازاڕەوە، لەم ڕۆژانە ئیعلان کرا ئەو شیرانەی کە دێتە بازاڕ کە مناڵەکانی پێ بەخێو ئەکرێت، شیرێکی خراپە، ئەگەر کوالیتی کۆنترۆڵی خواردن هەبێ بەڕاستی ئەم شتانە نابێ، ئێستا گەیشتۆتە ئەو حەدەی ئاوی خواردنەوە کە ژیانی هەموومانی پێوە رەبتە، ئاوی خواردنەوە خراپە، ئینجا ئەبێ خەڵك ڕوو لەکوێ بکات؟، لەبەر ئەوە حکومەت ئەبێ زۆر بە زوویی، زۆر بە کارایی ئیش لەسەر ئەم بابەتە بکات، بێگومان ژینگە لە بیرەکانی نەوت کە لێ ئەدرێت، بابەتێکی تایبەت هەیە لەسەر پیس کردنی ژینگە، بڕێك پارە دائەندرێت بۆ ژینگە، بەڵام ئەو سندوقە تاوەکو ئێستا لە لایەن حکومەتە هیچی بۆ نەکراوە، زۆر گرنگە ئەوە کاری پێ بکرێت، بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان هەردووکیان کە ئەندامن لە ئەنجومەنی باڵای هەرێمی داواکارین بە زووترین کات تەفعیلی ئەو سندوقە بکەن، ژینگە خۆیان سندوقێکیان هەیە بەپێی یاسای خۆیان، تاوەکو ئێستا واریداتەکەی مەعلوم نیە، نازانم چەنە بزەبت واریداتەکەی، بەس واریداتێکی ئەوتۆی تێ نەچووە، کە بتوانن برادەرانی ژینگە سوودی لێ ببینن، هەروەها لە پاش پەیوەندی کردن پێیان، موشکیلەیەکیان هەیە ئەوان ئەڵێن کە دەسەڵاتەکانمان کەمە، بۆ نموونە لە

ئـیعلام پرۆپاگەنـدە بـڵاو کردنـەوە یەکێکـە لـە تەوجیهـەکانی ژینگـەیی، لـە ڕێگـەی پـڕو پاگەنـدە بـڵاو کردنەوەی ئیعلامن ئەکرێت، داوا کارم لە وەزارەتـی دارایـی ئـەو خاڵـە بەهەنـد وەربگرێـت ودەسـەڵات زیـاد بکات بۆ سەرف کردنی ئەو پارەیە، خانەنشینان، هاوڕێکانم لە پێشی منەوە زۆریان باسیان لـە خانەنشـینان کرد، بەڕاستی خانەنشین ئەو کەسانەن کە هەموو ژیانیان سەرف کردووە، تەمەنی لاوێتیان سەرف کـردووە بۆ دروست کردنی ئەم کۆمەڵگایەو بەخێو کردنی ئەجیالەکانی کۆمەڵگا، تاوەکو گەیشتوونەتە ئـەو عـومرە، خەڵك کە خانەنشین ئەبێ ئەگاتە ئەوەی کە ئەسلەن ئەو مەعاشەی کە پێویستیەتی زۆر زیاترە لـەوەی کـە لە تەمـەنی گـەنجێتی دا پێویستی پێـی هـەبوو، چونکە نەخۆشـیەکان زیـاد ئـەکات، خـۆی زەعیـف ئـەبێ و ناتوانێ خزمەتی خۆی بکات، پێداویستیەکانی زیاتر ئەبێ، لەبەر ئەوە من بەباشی ئەزانم خانەنشین، بـەو بڕەی کە ئێمە بۆمان دیاری کرد، کە لە پێشەوە سۆزان خان لە ئیقتیراحەکانی باسی کرد، بەڵام ئـەوە کـافی نیە بۆ خانەنشینان، پێویستە مەعاشی خانەنشینان جارێکی تر چاوی پیا بخشێندرێتەوە، هەتاوەکو بتوانن ئەو ماوەیەی کە ماویانە لە ژیان، ژیانێکی شایستە بەرنـە سـەر، بێگومـان مـن لـە قسـەکانم لـە رەقـەم دوور کەوتمەوە، لەبەر ئەوەی زۆربـەی زۆری رەقـەم بـاس کـرا، بۆیـە تێبینیـەکانم بـە گشـتیە لەسـەر بابەتـەکان، پـڕۆژەی توانـا سـازی یەکێکـە لـەو پـڕۆژە جوانانـەی کـە حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان کردوویـەتی و ژمارەیەکی باش لە قوتابیان ئێستا لە دەرەوەن، لە داهاتوویەکی نزیك ئەو کادیرە پێگەیشـتوانە دێنـەوە بـۆ ئەم وڵاتەو خزمەتی ئەم وڵاتە ئەکەن، بەڕاستی جێگـەی دڵخۆشـیە، هیـوادارم لـەم سـاڵەش بەرنامـەی توانـا سازی هەر بەردەوام بێ، بەڵام ئەو بڕگانەی تر کە لـە تواناسـازی هـاوڕێم د.سـەروەریش باسـی کـرد، چـەند برادەرێکی تریش، ئەو دەورانـەی کـە هەیـە، بـۆ نموونـە ناردنـە دەرەوە مامۆسـتایان و فەمانبـەران بگرێتـە خۆی، بۆ تەدریب پێ کردنیان و بـەهێز کردنـی تواناکانیـان، هـەروەها ئـەو کەسـانەی کـە ئەیانـەوێ، ئێسـتا ژمارەیـەکی زۆر لـە قوتابیـان هەیـە، لـە زانکۆکـان لـە قەتابخانـەکان ئەیانـەوێ بـەحس بکـەن، لـە کۆلیـژی بەهرەداران چەند منداڵێك هەیە ئێستا بەحس ئەکەن و دیراسەت ئەکەن، مشکیان بـەخێو کـردووە، مـوخی مشکەکەیان دەرهێناوە دیراسەی لەسەر ئەکەن، بـۆ ئـەوەی بـزانن شـەکر لـە لـەش کـەم بـۆوە چ تەئسـیرێك ئەکات، تەبعەن بەحس هەیـە لەسـەر ئـەم بابەتـە، بـەس ئـەمان بەحسـی تـازە ئەکـەن، ئەگـەر ئـەو منداڵانـە ئیهتیمامیان پێ بدرێت لە ئێستاوە بنێردرێنە دەرەوە، بەتەئکید لە داهاتوو خەڵکانێکی زۆر باش و کارایـان لێ دەردەچێت، بیمەی بێ کاری یەکێك لـە خاڵـەکانی تـرە، هیـوادارم بیمـەی بـێ کـاری هـەموو ئـەو کەسـانە بگرێتـەوە، کـە تـاوەکو ئێسـتا تـەنها بـۆ دەرچـووی زانکۆکانـە، هیـوادارم دەرچـووی پـەیمانگاکان، هـەروەها قوتابخانە پیشەییەکان بگرێتەوە، بەڵام زۆر گرنگە ئاسـتی ژیـان حیسابی بـۆ بکرێـت لـەم بیمـەی بێکاریـە، یەکێك ئەگەر ئاستی خێزانەکەی باش بێ پێویستی بە بیمەی بێ کاری نیە، لەبەر ئەوە زۆر گرنگـە ئاسـتی ژیان رەچاو بکرێت لەمە، من ئەمەوێ پرسیار بکەم ئایا ئەوانەی لە قیتاعی خـاس ئـیش دەکـەن، ئەوانـەش ئیحسائیەك هەیـە ئەگـەر بتـوانێ وەزارەتـی دارایـی ئیعتیمـادی بکاتـە سـەر، یـان وەزارەتـی پەیوەندیـدار ئیعتیمادی بکاتە سەر، لەکاتی بەخشینی بیمەی بێ کاری بۆ خەڵك، چونکە ئەوانەی کـە لـە قیتـاعی خـاس

ئیش دەکەن وەزعیان باشە، ئەتواندرێت ئەوان وەری نەگرن، زیاتر خەڵکە کەم دەرامەتەکان بتوانن بیمەی بێ کاری وەربگرن، ئەو کوردانەی کە لە پێشتر باسم کرد ئەگەڕێنەوە، دیپۆرت ئەکرێن و ئەگەڕێنەوە، بەزۆر ئەنێردرێنەوە لە هەندەرانەوە، لە ڕاستی ئەمانە پێویستە حکومەت ڕەچاوی ئەمانە بکات، بودجەیەکی تایبەتیان بۆ دابین بکات، هەروەها لە پڕۆژە بچووکەکان هاوکارییان بکات، کە بتوانن ژیان دابین بکەنەوە و جارێکی تر بگەڕێنەوە ناو کۆمەڵگا، ئیتر ئەو پارەیە وەزارەتی دارایی لە جێگایەك جێگای بۆ بکاتەوە، هەرچەند ئەزانم ئەو کارە پەیوەندی بە حکومەتی مەرکەزیەوە هەیە، بەڵام ئەمانە کوردن، هاووڵاتی ئەم وڵاتەن و هەقی خۆیانە لە بودجەی خۆیان بەشێکیان هەبێ، ناوچە دابڕێنراوەکان، بێگومان ئەوەی کە لە بودجەیە مایەی دەست خۆشیە بڕێك پارەیان بۆ دەست نیشان کراوە، بەس پێویستە زیاتر ئیهتیمامیان پێ بدرێت، بەتایبەتی لە پارەی نەوت، ئەو پارەیەی نەوت کە هەیە، پێم باشە زیاتر ئیهتیمام بە ناوچە دابڕێنراوەکان بدرێت، بۆ ئەوەی هەستی پابەند بوونیان بە کوردستانەوە زیاتر ببێ، هەورەها هەقی خۆیانە وەکو هاووڵاتیەکی کورد کە خزمەتگوزاریەکانیان لە لایەن حکومەتی کوردستانەوە بۆ زیاتر بکرێت، پشتگیری لە پێشنیارەکانی سۆزان خان دەکەم بۆ بڕینی لە 10٪ لە هەرسێ سەرۆکایەتیەکە و ئەنجومەنی دادوەری، دەست خۆشی کاك ئەرسەلانیش دەکەم کە وتی من ئامادەم پەرلەمان بکرێت بە 20٪، هیوادارم بڕینەکانی ئەو پارانە لە سەرۆکایەتیەکانی تریش نسبەکەی لە 5٪ بکرێ، بۆ ئەوەی هەندێ لەو بڕگانەی کە هاوڕێ ئەندام پەرلەمانەکان باسیان کرد لە خیلالی ئەو پارەیە و چەندین پارەی تر کە دابین ئەکرێت لە بودجەکە، بتواندرێت جێگای بکرێتەوە، بابەتێکی تر هەیە کە ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، ئەویش کێشەی کارەباو سووتەمەنیە، لە ڕاستیدا کارەبا کە بەرهەم ئەهێندرێت ئێستا ئەم هەرێمەی ئێمە گەیشتۆتە ئاستێکەوە، مایەی دڵخۆشیە کە کارەبا لەو وەزعە باشەی ئێستادایە، هیوادارین هەر بەردەوام بێ و بەرەو باشتریش بڕوات، هەر وەحدەیەکی کارەبا کە بەرهەم ئەهێندرێت لەم وڵاتە نزیکەی 200 دیناری تێ ئەچێت، بەڵام حکومەت دەعمی ئەو پارەیەش ئەکات بە 15 دینار تەقریبەن، کە بەهاووڵاتیانی ئەفرۆشێتەوە، لەگەڵ ئەمەش ئەو هاوکاریەی حکومەت، بەڵام ئەبینین قەرزێکی زۆر لە لای خەڵك و لە لای دائیرەکانی دەوڵەت ماوەتەوە، بەڕاستی وەزارەتی کارەبا وەزارەتێکی زۆر حەیەویە، وەزارەتێکە کە ڕۆژانە ئیش و کاری بەردەوامی هەیە، لەبەر ئەوەی کارەبا ئەچێتە وردەکاریەکانی ژیانی هەر کەسێکمانەوە، لەبەر ئەوە بەباشی ئەزانم ئەو قەرزانەی کە هەیە، نزیکەی 130 ملیارە لە لای هاووڵاتیان، ئەو قەرزانە 78 لەلای حکومەتە، هیوادارم دام و دەزگاکانی حکومەت ئیعفا نەکرێن لەو پارەیە، بە زووترین کات ئەوە قەرزانە بگێڕنەوە بۆ کارەبا، چونکە چەند تەئخیر بوون ببێ لە گەڕانەوەی پارەکان و قەرزەکان بۆ سێکتەری کارەبا، ئیشەکانی سێکتەری کارەبا ئەوەندە تەئخیر ئەبێ، ئەمەش بە زەرەر ئەشکێتەوە بۆ هاووڵاتیان، جگە لەوە لە ئێستادا 930 مێگاوات کارەبا بە غاز کار دەکات لە هەرێمی کوردستان، 480 مێگاواتی بە گازوایل کارئەکات لە ئێستا، کە لە بودجە پارەی بۆ دابین کراوە، بەڵام لە کۆتایی ئەمساڵ و ساڵانی داهاتوو بە تەئکید ئەو بابەتە بەرەو زیاد

بوون ئەڕوات، ئـەكرێ ئەمساڵ بگاتـە 750 مێگاوات، كەواتـە بـەكارهێنانی سووتەمەنی هـەر ڕوولـە زیـاد بوونە، لە بودجەكە هاتووە سێ ترلیۆن و پێنج سەد هەزار لە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان دابین كراوە، پێنج سەدو یەك ملیار بۆ سووتەمەنی دابین كراوە، هەر لە بودجەكە هاتووە، بەڵام ئەبینین ئەگەر ئەم حەوت سەدو پەنجا مێگاواتە زیاد ببێ، بە تەئكید پارەی زیاتری ئەوێت و سووتەمەنی زیاتری ئەوێت، هیوادارم وەزارەتی دارایی لە ئێستاوە لەگەڵ وەزارەتی تەختیت حیسابێك بۆ ئەوە بكەن، ئەو پارەیە دابین بكرێت، نەوەك وەكو پاری لێ بێت، لە ئێستاوە تەندەرەكانی كڕینی سووتەمەنی ئامادە بكرێت، ئاشكرایە ئەو سووتەمەنیەی لە كوردستان بەرهەم ئەهێندرێت بەشی هەموو وەحدەكانی كارەبا ناكات، ساڵی پار كێشەیەك دروست بوو هەموومان ئەزانین لە پڕێكا كارەبا وەزعی زۆر تێكچوو، كێشەكەش ئەوەبوو كە وەزارەتی سامانە سروشتیەكان عەقدێكی كردبوو، بەڵام سووتەمەنیەكە نەئەگەیشت، بۆیە باشترە ئەگەر وەزارەتی سامانە سروشتیەكان، وەزارەتی تەختیت پێشتر كار بۆ ئەو بابەتە بكات، تاوەكو نەبێتە هۆی ئەو دواكەوتنەی كە پار ڕوویدا، چەند پێشنیارێكی ترم هەیە هەر لە ناو بودجەكە هیوادارم جێگەی بكرێتەوە، چارەسەر كردنی عجزی میزانیە كە ئەمە بووە بەكێشەیەك، یەكێك لەو كێشانەبوو كە لە پەرلەمان زۆر قسەمان لەسەری كرد، هەروەها ئەوە هەقێكی تەبیعی خۆمانە ئەو پارەیە لە لای عیراق هەیە بۆمان بگەڕێتەوە، ئالیەتێكی چاك هەیە بگیرێتە بەر، بۆ ئەوەی ئەو پارانە لە عیراق بە زووترین كات كاری لەسەر بكرێت، بە تایبەتی لە لایەن وەزارەتی دارایی هەرێمی كوردستانەوە، دۆزینەوەی ئالیەتێك بۆ ناردنی بودجە لە كاتی خۆی، بەڕێز وەزیری دارایی قسەی لەسەر ئەو بابەتە كردو، پەرلەمانتارە بەڕێزەكان هیوادارم بگەینە ئالیەتێك، كە بتواندرێت بودجە لە كاتی خۆی بنێردرێت، چونكە نەناردنی لە كاتی خۆی هەموومان ئەزانین چ كاریسەیێ لە دائیرەكانی دەوڵەت دروست ئەكات، ڕاستە لە 12٪ی بودجە سەرف ئەكرێت، بەڵام پڕۆژەكانی كە ئیعلان ئەكرێت كێشە لە پڕۆژەكان دایە، لەبەر ئەوەی بودجە نەهاتووە، زۆربەی پڕۆژەكان تەئخیر ئەبێ، زۆربەی پڕۆژەكان كە پێشنیار كراون لە كاتی خۆی جێبەجێ ناكرێن، دابین كردنی دەرماڵە بۆ ژنی بێ هاوسەر، هاوڕێكانم ناسك خان هاوڕاز خان، سۆزان خان، قسەیان لەسەر ئەم بابەتە كرد، هیوادارم ئەم بابەتە بەهەند وەربگیرێت، چونكە پێشترین لە قانونەكانی عیراق ئەو بابەتە هەیە، ئەبێ ئەو ژنانەی بێ هاوسەرن پارەیەكی تایبەتیان بۆ دابین بكرێ، هیواداریـن حكومەتی كوردستان رەچاوی ئەو هاوكاریە بكات، بۆ دابین كردنی پارە بۆ ژنانی بێ هاوسەر، چونكە ئەم ژنانە زۆربەی زۆری ژنان ئەزانین منداڵەكانیشیان بەخێو ئەكەن، ئەو مەسئولیەتە، مەسئولیەتی دایكە نەوەك باوك، لەبەر ئەوە ئەگەر منداڵەكانیشی بەخێو بكات، بودجەیەك یان مەعاشێكی نەبێ، نەتوانێ منداڵەكەی بە باشی بەخێو بكات، هەم زەرەرە بۆ كۆمەڵگاكەمان و هەم ئەو منداڵەی بەخێوی ئەكات ناتوانێ بەشێوەیەكی تەندروست بەخێوی بكات، تەركیز كردنە سەر هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانەكان، بێگومان هەموو یەكێمان لەگەڵ ئەو بابەتە داین، چونكە مەفروزە هەموو قوتابخانەیەك دەوامی مەزبوتی هەبێ، قوتابخانە ئەساسی باشی تیابێ، قوتابخانە بەشێوەیەكی تەندروست دروست كرابێ، بۆ ئەوەی قوتابیەكان دەوامی تیا

بکەن و جیلەکان پێ بگەیەنین، دانی دەسەلآت بە وەزارەتەکان لە ڕاستی وەزارەتەکان کێشەیەکیان هەیە، ئەوەی کە لە ئیدارە ئیشی کردبێ ئەزانێ کێشەیەکی گەورە لەوە هەیە، تۆ مودیر عامێکی یاخود وەزیرێکی کە دەسەلآتی سەرف کردنی پارەت نەبێ بەڕاستی عەرقەلەت بۆ دروست ئەبێ، ئیشەکانت لە مودیریەی عامەوە سەرئەکەوێ بۆ وەزارەت، لە وەزارەت بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی وەزیران بۆ وەزارەتی دارایی، جارێکی تر هەمان پرۆسە ئیعادە ئەبێتەوە لەبەر ئەوە ئەمە ئەبێ بە هۆی ڕاوەستانی زۆربەی ئەو کارانەی کە هەیە، هەتاوەکو سولفەی موقاولەکان یەکێك لە سەبەبەکان تەئخیر بوونی ئەم بابەتەیە، ئەگەر هاتو دەسەلآت لە لای وەزیر نەبێ، لەبەر ئەوە پێمان باشە دەسەلآتەکان بدرێت بە وەزیرەکان، رەقابە بەهێز بکرێت، کە خاڵێکی زۆر زۆر گرنگە تەفعیلی رەقابەی مالی بکرێت، چونکە لەو حالەتە هەموو بابەتەکان، هەموو پرۆژەکان خازع ئەبن بۆ رەقابە، کە رەقابەش تەفعیل کرا، هەموو شتەکان رەقابەی کرا، بەڕاستی بودجەش ئەم موناقەشە زۆرەی ناوێ، چونکە رەقابەی وەزارەتی داراییش رەقابە ئەکات، ئەم کێشانە زۆربەی چارەسەر دەکرێت، زیاد کردنی سولفەی عەقار بۆ گوندەکان، ئەگەر مەجالی تیا هەبێ لە بودجەی ئەمساڵ، بەڕاستی هاوکاری گوندەکان بکرێت، بابەتێکی زۆر گرنگ و زۆر هەستیارە، هیوادارم جێگەی بکرێتەوە لە بودجەو سولفەکەیان بۆ زیاد کردبێ، خاڵێکی ترم هەیە کۆتاییە، ئەویش بریتیە لەوەی کە بە پێویستی ئەزانم لە وەزارەتی تەختیت داوا ئەکەم کە لە ئێستاوە کار بکات بۆ دابین کردنی پرۆژەیەکی ستراتیژی بۆ دابین کردنی گازی سروشتی، لە ئێستاوە کار بکەن لە بودجەی داهاتوو، لە ساڵی داهاتوو، پرۆژەی دابین کردنی بۆڕی گازی سروشتی، بۆ مەحەتەکانی کارەبا، چونکە ئەگەر گازی سروشتی سەرچاوەی هەیە، زۆرە لە کوردستان، گازی سروشتی دابین بکرێت ئەو هەموو پارە زۆرە کە لە ترلیۆنێك تێپەڕ ئەکات، لەم ساڵ بۆ سووتەمەنی و کارەبا دابین بکرێ، ئەو بابەتە چارەسەر ئەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عیماد فەرموو.

بەڕێز عماد احمد/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەین، وە دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین بۆ ماندی بوونیان، سەبارەت بە ئامادەکردنی ئەو ڕاپۆرتە کە بەشێوەیەکی زۆر ڕێك وپێك ئامادە کراوە، وە توانیانە کۆمەڵێك خاڵ لەو بودجەیە دەست نیشان بکەن، وە دیسان کۆمەڵێك پێشنیاریان هەیە سەبارەت ئەو بودجەیە کە بە بڕوای ئێمە پێشنیاری معقول و مەنتقینە، وە لە بەرژەوەندی هاووڵاتیانی کوردستان، کە پشتگیری لێدەکەین وە بە خۆش حاڵیەوە لیستی کوردستانیش پشتگیریان لێکردووە، بەڵام من بە پێویست دەزانم سەبارەت پێشنیاری یەکەم وچوارەم تەوزیحێك و هەندێك ئیضافە زیاد بکەم، سەبارەت بە پێشنیاری یەکەمی لیژنەکە کە پەیوەستە بە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012، کە تێیدا پێشنیاری

دواخستنی جێبەجێ کردنی پرۆژە پێشنیارکراوەکان کراوە، کە پێیان وایە پرۆسەی جێبەجێ کردنیان قورسەو ئەگەری دواکەوتنیان هەیە، منیش پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم لەبەر ئەو هۆیانەی خوارەوە:

1- تاکو بودجەی ئەو ساڵ دەکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوە لەوانەیە مانگی حەوت تەواو بێت، بۆیە ئەگەری دواکەوتنی پرۆژەکان واردە.

2-ئەگەر تەماشەی پرۆژە بەردەوامەکان و دواکەوتووەکانی ساڵی 2012 بکەین، کە ژمارەیان دەگاتە 3201 پرۆژە، وە گۆژمەی پێشنیارکراو بۆ جێبەجێ کردنیان بریتیە لە دوازدە ترلیۆن و چوارسەدو حەفتاو شەش ملیارو سێ سەدو سی و دوو ملیۆن دینار، کە بۆ ساڵی 2011 بڕی سێ ترلیۆن و نۆسەدو هەشتاو یەك ملیارو سێ سەدو چل و چوار ملیۆن دینار خەرج کراوە، بۆ ئەمساڵیش بڕی سێ ترلیۆن و دوو سەدو حەفتاو پێنج ملیارو هەشت سەدو چل ملیۆن دینار تەخسیس کراو، واتە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویستی بە پێنج ترلیۆن و دوو سەدو نۆزدە ملیارو سەدو چل و هەشت ملیۆن دینارە، بۆ ساڵی داهاتوو بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان و دوا کەوتووەکانی ساڵی 2012، بۆیە پێویستە دەرفەت بدرێتە حکومەت ئەو پرۆژانە جێبەجێ بکات، پێویست ناکات چیتر باری حکومەت زیاتر قورس بکەینەوە بە پێشنیار کردنی پرۆژەی تازە، ساڵی 2012 حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بڕی دوو ترلیۆن و هەشت سەدو حەفتا ملیارو نۆسەدو هەشتاو شەش ملیۆن دینار پرۆژە پێشنیار کراوە، بەلاَم تەنها بڕی دووترلیۆن وهەشت سەدو حەفتا ملیار و نۆسەدو هەشتاو شەش ملیۆن دینار پرۆژە پێشنیار کراوە، بەلاَم تەنها بڕی چوارسەدو دوو ملیارو پێنج سەدو نەوەت و شەش ملیۆن دینار بۆیان تەخسیس کراوە، واتە تەخسیساتی ئەمساڵ زۆر کەمە، ئەمە وای لێ دەکات ئەم پرۆژانەش هەموویان ببنە پرۆژە بەردەوامەکان بۆ ساڵی داهاتوو، واتە ئەگەر ئەم بڕە پارەیەش بۆ ئەمساڵ تەخسیس کراوە هەمووی خەرج بکرێ، دیسان بڕی دوو ترلیۆن و پێنج سەدو شەست و هەشت ملیارو سێ سەدو نەوەت ملیۆن دینار ئەمێنێت، بۆیە ئەگەر ئەم پرۆژانەش بمێنن، بۆ ساڵی داهاتوو حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویستی بە حەوت ترلیۆن و شەش سەدو هەشتاو حەوت ملیارو پێنج سەد و سی و هەشت ملیۆن دینار هەیە، بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان و دوا کەوتووەکان و پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012، بۆیە لەبەر ئەم هۆیانە ئێمە پشتگیری پێشنیاری لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەین، سەبارە بە جێبەجێ کردنی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 ، دەسەلاَت بدرێتە بەڕێز وەزیری پلان دانان، دووبارە پێداچوونەوەیەك بە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 دا بکرێت، دەستنیشانی ئەو پرۆژانە بکات، کە قابیلی جێبەجێ کردنن، بە پرەنسیپی عەدالەت و لە دابەش کردنی پرۆژەکان لە نێوان پارێزگاکان و قەزاکان بکات، سەبارەت بە پێشنیاری چوارەمی لیژنەکە، کە پەیوەستە بە زیاد کردنی سولفەی خانووبەرە، بۆ گوندەکان بۆ بیست و پێنج ملیۆن دینار پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەین، بەلاَم پێمان باشە دوو خاڵی تری بۆ زیاد بکرێت، یەك، پێشنیار دەکەین ئەم زیادەیە شمولی قەزا سنووریەکان بکات، ئەوانەی تووشی سیاسەتی ڕاگواستن و کاولکاری بووینەوە، چونکە ئەم ناوچانە جگە لە ڕاگواستن و کاولکاری بووینە، دوورن لە سەنتەرەکان، واتە

گەیاندنی کەرەستەی بیناسازی و پێداویستیەکانی ئاوەدانکردنەوە، لەسەریان دوو قات ڕادەوەستێ، بەهۆی کرێی گواستنەوە، پێمان باشە ئەم خاڵە ڕەچاو بکرێت، دوو، دیسان پێشنیار دەکەین پرۆسەی پێدانی قەرزی خانووبەرە وەکو پرۆژە بەردەوامەکان تەعامولی لەگەڵدا بکرێت، هەروەکو برای بەڕێزم کاك شڤان ئاماژەی پێی کرد، ئێستا دێمە سەر بودجەی تەشغیلی، ببوورن بەرێ بچمە سەر بودجەی تەشغیلی، سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنانەوە، لە ساڵی 2012 کە من ویستم چەند تەوزیحێك لەسەری بدەم، چونکە هەستم کرد هەندێ ئامارو ڕێژە بە هەڵە وتراوە، سەبارەت بە ڕێژەی هەر پارێزگایەك بە تەرخان کراوی کۆی بودجەی وەبەرهێنانەوە، بە پرۆژە پێشنیار کراوەکان و بەردەوامەکان و دواکەوتووەکان، بەم شیوەیەی خوارەوە دابەش کراوە، بۆ پرۆژەکانی سەر ئاستی هەرێم، سەدا چوار فاسیلە سی و هەشت کە بڕی سەدو شەست و یەك ملیارو حەفتاو دوو ملیۆن دینار تەرخان کراوە، بۆ پرۆژەکانی پارێزگای هەولێر سەدا سی و سێ فاسیلە سفر سێ کە بڕی یەك ترلیۆن و دووسەدو پازدە ملیارو دوو سەدو حەفتاو شەش ملیۆن دینار تەرخان کراوە، بۆ پارێزگای سلێمانی سەدا چل و یەك فاسیلە بیست و نۆ کە بڕی یەك ترلیۆن و پێنج سەدو یانزە ملیارو شەست ملیۆن دینار تەرخان کراوە، بۆ پارێزگای دهۆك سەدا بیست و یەك و فاسیلە بیست و حەوت کە بەبڕی حەوت سەدو هەشتاو دوو ملیار و حەوت سەدو بیست و هەشت ملیۆن دینار تەرخان کراوە، ڕێژەی هەرسێ پارێزگاکە کەم بووە، بەهۆی تەرخان کردنی ڕێژەی چوار فاسیلە سی و هەشت، بۆ پرۆژەکانی سەر ئاستی هەرێم لە بڕی هەرسێ پارێزگاکە بڕیوە، دیسان سەبارەت قەزای ئامێدی، من بە وردی بەدواداچوونم بۆ پرۆژەکانیان کردووە، بەتایبەتی بۆ ساڵی 2012 تەنها بەشی ئەم قەزایە لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگای دهۆك، بڕی بیست و دوو ملیاری بۆ دانراوە بۆ ساڵی 2012، واتە نزیکەی ڕێژەی سەدا دوانزە بەرکەوتووە، لە کۆی تەرخان کراوی پارێزگای دهۆك لە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگای دهۆك، کە من دڵنیام خوشکی بەڕێزم بەیان خان ئەم ئامارەی لەبەرە دەست نەبووە، بۆیە ئەو قسەیەی کردووە، دیسان جگە لە بەشی ئەم قەزایە لە تەرخان کراوی ناوچە زیان لێ کەوتووەکان، کە دەکاتە نزیکەی 12 ملیار دینار، لەکۆی بەشی پارێزگای دهۆك، کە بیست و سێ ملیار دینارە، تەنها بۆ ئەم هەردوو تەخسیسە سی و چوار ملیار دینار بۆ قەزاکە تەخسیس کراوە، جگە لە بەشی قەزایەکە لە پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان ساڵی 2012، ئەمە تەنها بۆ تەوزیح بوو، ئەمە نە پاساوە .....

بەڕێز عماد احمد/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی ناکرێ ئێمە هەندێ ڕێژەو ئامار یەعنی بە هەڵە بڵێین، مەسەلەکە ئەوەیە من هیچ شتێکم لەگەڵ ئەو خوشکە بەڕێزە نیە، بەڵام گوناحە یەعنی ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان سی و چوار ملیار دینار بۆ جێگایەکی تەخسیس کرد ئێمە ئاماژەی پێ نەدەین، من بۆخۆم زۆر دیفاع لە و دەڤەرە دەکەم، زۆر داکۆکی ژی لەسەرە، ئێستاش پێویستی بەو بڕە پارە زیاتر هەیە، بەڵام ئەمە ئامارە، ڕێژەیە، دەبێ ئێمە ڕێژەکان بۆ خەڵکی کوردستان بە ڕوون و ئاشکرا بڵێین، زۆر قسەو باس لە لایەن ئەندامانی پەرلەمان کرا

لەسەر بودجەی تەشغیلی و هۆی زیاد بوونی و چۆنیەتی سەرف کردنی و تەعامول کردن لەگەڵی، هەموومان دەزانین هەروەکو لە پرۆژە یاسای بودجە و ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، ڕێژەی بودجەی تەشغیلی دەکاتە سەدا حەفتا فاسیلە چل و هەشت لە کۆی بودجەی هەرێمی کوردستان، کە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەوە، کە ئەم ڕێژەیە، ڕێژەیەکی بەرزە خزمەت بە پرۆسەی ئاوەدانکردنەوەو وەبەرهێنان و گەشەی ئابووری ناکات، بۆیە منیش بە پێویستم زانی وەکو هاوڕێیانم ڕای خۆم لەسەر ئەو خاڵە بدەم، کۆی بودجەی تەشغیلی ساڵی 2012 بە بەراورد لەگەڵ ساڵی ڕابردوو بەڕێژەی لە سەدا چواری کردووە، کە دەکاتە نزیکەی یەك ترلیۆن و نیو ملیۆن دینار، هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەکە هاتووە، بەم شێوەیە دابەش کراوە لەسەر بەشەکان کە پێویست ناکات ئەو ژمارانە دووبارە بکەمەوە، چونکە لەبەر دەستی هەمووومانە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت لە ڕاپۆرتەکە، بەشەکانی قەرەبووی فەرمانبەران، شمەك و خزمەتگوزاری و چاککردنەوە، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، تێچووەکانی تر بە ڕێژەی جیا جیا بە بەراورد لەگەڵ ساڵی ڕابردوودا زیادیان کردووە، بەڵام دیسان ئاماژە بەوە کراوە کە بۆ بەخشینی مەوجوداتی نادارایی، بەڕێژەی جیا جیا کەمی کردووە، دیسان ئەوەشی دیاری کردووە، کە حکومەتی هەرێم سەدا پەنجاو دووی پێداویستیەکانی وەزارەتەکان و دام و دەزگاکانی حکومەتی دابین کردووە، واتە حکومەتی هەرێم پێویستی بە دوو ئەوەندەی بودجەی تەرخان کراو هەیە، بۆ تەختیە کردنی نەفەقاتی کراو، ئەمەش سنووورداری ئیراداتی ئەمساڵە، بۆ ئەوەی بزانین بودجەی تەشغیلی چۆن دابەش کراوە، بەسەر بەشەکان و دەستنیشان کردنی هۆیەکانی بەرز بوونەوەی بودجەکە بکەین، ئەمەی خوارەوە شێوازی دابەش کردنیانە بەتایبەتی ئەو بەشانەی کە زیادیان کردووە، سەبارەت قەرەبووی فەرمانبەران، بەم شێوەیە دابەش کراوە، مووچەو کرێیەکانی ئەساسی دوو ترلیۆن و هەشت سەدو چل و پێنج ملیارو سەدو هەژدە ملیۆن دینارە، بەس تەنها دەرماڵەکان، دوو ترلیۆن و نۆسەدو سێ ملیارو نۆسەدو بیست و حەوت ملیۆن دینارە، موساهەماتی ئیجتیماعی کە راتب و موکافەئاتی تەقاعدینە یەك ترلیۆن و سەدو بیست و پێنج ملیارو چوار سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینارە، سەبارەت بە سوودە کۆمەڵایەتیەکان، بەم شێوەیە دابەش کراوە، تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی دوو سەدو نەوەت و نۆ ملیارو هەشت سەدو هەشتاو سێ ملیۆن دینار، مووچەی خانەنشینی فەرمانگەی کاروباری کۆمەڵایەتی دە ملیارو حەفتاو چوار ملیۆن دینارە، ئاوارەکانی تورکیاو ئیران 100 ملیارە، تەبەروعات و ئیعانات کە بەڕێز وەزیری دارایی یەعنی بە تەفسیل باسی کرد، دوو سەدو سی و یەك ملیارو نۆسەدو پەنجاو نۆ ملیۆن دینارە، سەبارەت بە تێچووەکانی تر بەم شێوەیە دابەش کراوە، موکافەئاتی مونتەسبین، موکافەئاتی موخبرین و موتەعاونین سی و یەك ملیارو سێ سەدو چل و چوار ملیۆن دیناری داناوە، موخەسەسات وەبیعسات، بەس دەرماڵەو بەرنامەی تواناسازی سەدو حەفتا ملیارو نۆسەدو یانزە ملیۆن دینار تەخسیس کراوە، تەعویزات و غەرامات بیست و هەشت ملیار و نۆسەدو چل و پێنج ملیۆن دینار تەرخان کراوە، رسوم و زەرائیب سەدو بیست و چوار ملیۆنە، مەساریف ئوخرا کە ئیحتیاتی تەواری و نەشاتات کەشفیەو زەرەر بەدەل عوملەیە، نەشاتات ریازیەیە، نەشاتات

مەدرەسینە، ئەمەش چوارسەدو نەوەت و شەش مليارو حەفتاو پێنج مليۆن دينار تەخسيس كراوە، سەبارەت بار بۆ ئەوەش وازحە لە ڕاپۆرتى دارايى دابەش كراوە لەسەر دوو تەوەر، يەكێكيان، ئيعانات زراعيە، ئەوەى تريش مەناتق موتەنازع عليهايە كە 15 مليار دينارە، سەبارەت بە بەخشين بەم شێوەيە دابەش كراوە، نەفەقات ليژنەى ئۆلۆمپى بيست و دوو مليار و چوار سەد مليۆن دينار، مينەح مونەزەمات علميە وسەقافيە، نەوەت و يەك مليارو حەوت سەدو حەوت مليۆن دينارە، موئەسەسات بەلەديە كە ڕەواتب و نەفەقاتى تەشغيلى دوو سەدو پەنجاو يەك مليارو پێنج سەدو دە مليۆن دينارە، موديريە مەجال عامە، سەدو چل و يەك مليارو نەوەت مليۆن دينارە، نەفەقات ليژنەى ئۆلۆمپى كوردستانى حەوت سەدو بيست مليۆنە، مەتارى ئەربيل و سلێمانى بيست و نۆ مليار و سەدو پەنجاو شەش مليۆن دينارە، بەرنامەى تەنميەى ئەقاليم و موحافەزات ئەويش پەنجا مليارە، بۆيە لە دەرئەنجامى ئەم شى كردنەوەيە بۆمان دەركەوت كە حكومەتى هەرێمى كوردستان، لەداڕشتنى ئەم بودجەيەدا كۆمەڵێك دەستكەوت بۆ هاووڵاتيانى هەرێمى كوردستان تۆمار كراون، لەوانە بەردەوام بوون لەسەر پێدانى سولفەى خانووبەرەو هاوسەرگيرى، بەردەوام بوون لەسەر پێدانى قەرزى كشتوكاڵ و پيشەسازى، بەردەوام بوون لەسەر پێدانى سولفەى پرۆژە بچووكەكان بۆ لاوان، پاڵپشتى كردنى پرۆژەكانى گەشت و گوزار، سەد مليار دينار بۆ ئاوارەكانى گەڕاوەى ئيران، 100 مليار دينار بۆ پاڵپشتى كردنى پرۆژە خزمەتگوزاريەكانى ناوچە سنووريەكان، بەردەوام بوون لەسەر تواناسازى، تەرخانكردنى بودجە بۆ ڕێكخراوەكان، دەرماڵە بۆ قوتابيان، يارمەتيەكاتى تۆڕى كۆمەڵايەتى، يارمەتيەكانى زيندانيە سياسيەكان، سندوقى نيشتەجێبوون، كەم كردنەوەى ڕێژەى سەدا دە لە مووچەى هەرسێ سەرۆكايەتيەكان و پەرلەمانتار و وەزيرە بەڕێزەكان و خاوەن پلە تايبەتيەكان بۆ سندوقى شەهيدان، پێدانى 150 هەزار دينار دەرماڵە بۆ مامۆستايان، يارمەتيدان و هاوكارى كردنى ناوچەكانى ناكۆكى لەسەر، بەردەوام بوونى بيمەى بێكارى، تەخسيساتى تايبەتى دروست كردنى قوتابخانە، جگە لەو پێشنيارانە كە لە ڕاپۆرتى ليژنەى دارايى و ئابووريدا هاتوون وە كۆمەڵێك بابەتى تر، بۆيە ئەگەر بێين و تەماشاى ئەو دابەش كردنە بكەين، دەبينين نزيكەى هەشت ترليۆن دينار هەروەكو براى بەڕێزم كاك ئاسۆ ئاماژەى پێدا، لە بودجەى تەشغيلى بۆ گيرفانى هاووڵاتيان دەچێ، لە ڕێگاى ئەم چەند خاڵە مووچە، دەرماڵە، يارمەتيەكان، سولفە، قەرزەكان، تەقريبەن ئەم پێنج شەش بوارە نزيكەى هەشت ترليۆن دينار لە ڕێگاى يەكێك لەم خاڵانە بۆ هاووڵاتيان دەچێت، ئەمە وادەگەيەنێت كە حكومەتى هەرێمى كوردستان، سياسەتى داڕشتنى بودجەى هاووڵاتيان ڕەچاوى كردووە، بەتايبەتيش كە گرنگى ئەو خاڵانە كەم كردنەوەى ڕێژەى بێكارى، چارەسەر كردنى قەيرانى نيشتەجێبوون، بووژانەوەى سێكتەرەكانى كشتوكاڵى و پيشەسازى و وزە، بەڕێزان لە دەرئەنجامى شى كردنەوەى بودجەى تەشغيلى بۆمان دەركەوت، هۆيەكانى زياد بوونى بودجەى تەشغيلينە، دەتوانين لەم حەوت خاڵەدا كۆى بكەينەوە، يەك: زياد كردن و پێدانى دەرماڵەى نوێ بە فەرمانبەران و بڕياردان لەسەر پێدان و زياد كردنى كۆمەڵێك لە يارمەتيەكان، دوو: ئيستيحداس كردنى 17 هەزار پلەى دامەزراندن لە

دام و دەزگاکانی حکومەت لەساڵی 2012، سێ: ئەو فشارەی پەرلەمانی کوردستان دەخاتە سەر حکومەت بۆ زیاد کردنی هەندێ تەخسیسات، کە هەموویان دەکەونە چوارچێوەی ئەو بابەتە، حکومەت ناچار دەبێ لە ڕێگای بودجەی تەشغیلی چارەسەری بکات، چوار: زیاد بوونی تەخسیساتی سووتەمەنی بۆ دابین کردنی کارەبا، چونکە داواکاری لەسەر کارەبا لە زیادبووندایە، پێنج: وەرنەگرتنی پشکی وەزارەتی پێشمەرگە لە بودجەی حکومەتی فیدراڵدا، شەش: پارمەتیدان و هاوکاری کردنی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان، تەرخان کردنی بودجەیەکی تایبەت ساڵانە بۆیان لە بودجەی هەرێمدا، حەوت، واقعی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری کوردستان کاریگەری هەبووە لەسەر ئەم زیاد بوونە، چونکە بەدرێژایی مێژوو هاووڵاتیانی کوردستان تووشی ماڵ وێران کردن و ئاوارە بوون و ئەنفال کردن بوون، ئەمە ئەو هۆیانەنە کە بوونە هۆی ئەوەی کە بودجەی تەشغیلی زیاد ببێ، بەڕێزان دەگوترێت ئەم حکومەتە هیچ پلانێکی پێنەبووە سەبارەت بە داڕشتنی بودجەکە، من تەنها باسی یەکێك لەو خاڵانە دەکەم کە پێش ئێستا من باسم کردووە، لەناو بودجەکەدا هاتووە، ئەویش قەرزی خانووبەرەیە، لە بەرواری 2012/1/14ئێمە ژمارەیەك لە پەرلەمانتارانی پارێزگای دهۆك سەردانی بانکی خانووبەرەمان کرد لە دهۆك، بە مەبەستی بەدواداچوونی کارەکانمان، ئەم بابەتانەی خوارەوە بەدەستمان گەیشت، لە ساڵی 2011 تاوەکو سەردانەکە هەشت هەزارو دوو سەد هاووڵاتی لە وەرگرتنی قەرزەکە سوودمەند بوون، واتە ئەگەر هەشت هەزارو دوو سەد زەربی 20 ملیۆن دینار بکەین، بۆمان دەردەکەوێت سەدو شەست و چوار ملیار دیناری خەرج کردووە، بۆ ئەوەی بزانین ئەو بڕە پارەیە چەند لە قازانجی هاووڵاتیان دا بووە؟، ئایا حکومەت چ پلانێکی هەبووە لە پشت خەرج کردنی ئەم بڕە پارەیە بۆ هاووڵاتیان؟، ئەمەی خوارەوە بۆمان دەردەخات، یەك/ هەشت هەزارو دوو سەد هاووڵاتی لە کێشەی کرێچی و بێ خانوو ڕزگار دەبن، دوو/ بۆ هەر سولفەیەك کە 20 ملیۆن دینارە زیاتر لە 25 کەس هەلی کاری بۆ دەرەخسێت، واتە ئەگەر هەشت هەزارو دوو سەد سولفە زەربی 25 کەس بکەین، بۆمان دەردەکەوێت کە 205 هەزار کەس سوودمەند دەبن، چونکە کار بۆ کرێکاران، شوفێرەکان، خاوەن مەحەلاتی فرۆشتنی کەرستەی بیناسازی و پێداویستیەکانی ئاوەدانکردنەوەش پەیدا دەبێ، جگە لە خاڵێکی تری زۆر گرنگ، ئەویش جوولەیەك لە بازاڕی عەقارات دروست دەبێ، ئەمەم بەس وەکو نموونەیەك، باشە من دەپرسم ئایا چۆن حکومەت پلانی نیە؟، سەبارەت عجزی موخەتەت کە بە دوو ترلیۆن و چل و چوار ملیۆن و پێنج سەدو چل و حەوت ملیۆن دینار خەمڵێنراوە، کە هەموومان ئەسبابەکانیش دەزانین لە 2007 تاوەکو ئێستا، ئیستیحقاقاتی وەزارەتی پێشمەرگە لە زمنی تەخسیساتی وەزارەتی بەرگری عیراقی نەدراوە، هەرچەندە لە بودجەی ساڵانی 2007تاوەکو 2012 هی ئیتیحادی ئاماژەی پێ کراوە، بەڵام بە پاساوی نەبوونی یاسایەك بۆ ڕێکخستنی ئەو ئیستیحقاقە من ئەم بابەتە لە دوو خاڵدا ڕوون دەکەمەوە، یەك، زۆر باس لەوە دەکرێت کە گوایە تەقسیر لە دەسەڵاتی هەرێمی کوردستانە، کەتاوەکو ئێستا ئەم کێشەیە چارەسەر نەکراوە، من دەپرسم ئایا ئەو عەقلیەتەی کە تەنها فێری ماف لێ سەندنەوە ببێ، فێری ئەوە نەبووبێ ماف بە خەڵك ببەخشێت، ئەو عەقلیەتەی تەنها زمانی

هەڕەشەو چەك لەسەری دابێ بۆ چارەسەر كردنی كێشەكان، نەوەك دیالۆگ ودانیشتن لەسەر مێزی موفاوەزات، ئەو عەقلیەتەی كە تاوەكو ئێستا قبولی جیاواز و مافی پێكهاتەكانی تر نەكات، ئەو عەقلیەتەی تاوەكو ئێستا دەرئەنجامی سیاسەتێكی نزیكەی ملیۆنەها خەڵك بوونە قوربانی، ئەمە شتێكی سەیرو عەجیبە، ئەگەر شەش یان حەوت و هەشت ملیۆن دیناری ئێمەش حجز بكات، من ئەو قسانە دەڵێم نەوەكو لەبەر ئەوەیە كەدەبێ لە مافەكانی خۆمان نەپرسین، یان دەست بەرداری مافەكانی خۆمان بین، بەڵێ من باسی عەقلیەت دەكەم، كە ئێستا دەسەڵات بەدەستیەتی بەرەو تاك ڕەوی دەچێت، پرەنسیپی شەراكەت و بەشداری پێ كردنی پێكهاتەكانی تر بەلایەوە موهیم نیە، دوو، لە وڵاتی ئێمە خەریكە هەموو شتێك ببێتە عەیب و عەیبداری، چ قەوماوە ئەگەر لە یاسای بودجەی ئێمەش عجزی موخەتەت هەبێ، كە ئەسبابەكان ڕوون و ئاشكرانە، ئێمەش بەشێك نین لەو وڵاتەی كە لە یاسای بودجەكەدا عجزی موخەتەت زیاتر بە چواردە ملیۆن دینار خەملێنراوە، كەتاوەكو ئێستا نەیتوانیوە كارەباو ئاوی خواردنەوە بۆ هاووڵاتیانی خۆی دابین بكات، ئایا وڵاتێكی وەكو ئەمەریكا كە عجزی موخەتەت بە چواردە ترلیۆن و دووسەد و هەشتا ملیار دۆلار خەملێنراوە، لە بودجەی ئەمساڵ دا كە هەموومان دەزانین بەهێزترین وڵاتی جیهانە لە ڕووی ئابووریەوە، بۆیە من دەڵێم دەبێ بیر لە میكانیزمێك بكرێتەوە كە چارەسەری ئەو كێشانە بكات، ئەوەندەی پێشنیار كراوە لە لایەن لیستی كوردستانیەوە پێموایە پێشنیارێكی مەعقولە، ئەگەر بێین و تەماشای كۆی بودجەكە بكەین، بەتەشغیلی و وەبەرهێنانەوە كە بریتیە لە پانزە ترلیۆن و دوو سەدو چل و پێنج ملیارو حەت سەدو نەوەت حەوت ملیۆن دیینار، ئەگەر پشكی پەرەپێدانی پارێزگاكان و عجزی موخەتەتی لێ دەربكەین، دەبێتە دوانزە ترلیۆن و سێ سەد و حەفتاو نۆ ملیارو سێ سەدو هەشتاو حەوت ملیۆن دینار، ئایا حكومەتی هەرێمی كوردستان ئەم بودجەیەی چۆن دابەش كردووە، بەسەر دام و دەزگاكانی هەرێمی كوردستان، ئەولەویەتی بەكام بوار داوە؟، ئایا پلان هەبووە یان نا؟، دوای دەمج كردنی بودجەی تەشغیلی و وەبەرهێنانەوە، بۆ هەرە وەزارەتێك بە جیا جیا ئەمەی خوارەوە بۆمان دەركەوت، كە حكومەت چۆن ئەولەویاتی خۆی ڕێزبەند كردووە، یەك، بۆ وەزارەتی پەروەردە دوو ترلیۆن و پەنجاو دوو ملیارو حەوت سەدو دوو ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی كارەبا یەك ترلیۆن و نۆسەدو نەوەت و سێ ملیار شەش سەدو شەست و نۆ ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی ناوخۆ یەك ترلیۆن و سەدو شەست و هەشت ملیارو نۆسەدو سی و سێ ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوە ئاویەكان یەك ترلیۆن و دوو سەدو بیست و یەك ملیار و سەدو حەفتاو سێ ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار یەك ترلیۆن و سەدو شەست و هەشت هەزارو نۆ سەدو سی و سێ ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی پێشمەرگە نۆسەدو شەست و یەك ملیارو دوو سەدو دە ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی تەندروستی هەشت سەدو سی و هەشت ملیار و پێنج سەدو سی ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەو نیشتەجێبوون حەوت سەدو بیست و هەشت ملیارو سەدو چل ملیۆن دینار دانراوە، بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا شەش سەدو دە ملیارو سەدو بیست و دوو ملیۆن دینار دانراوە، بۆیە بەڕێزان دەرئەنجام ئەم داتایانە كە لەبەردەستمان

دایە بۆمان دەرکەوت کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە سیاسەتی دابەش کردنی کۆی بودجەکەدا بەسەر سێکتەرەکان موافق بووە، چونکە ئەو سیاسەتەی کە پەیڕەو کراوە دەقاو دەق لەگەڵ ئەو بەرنامەیە بوو، کە کابینەکانی شەشەم و حەوتەمی هەرێمی کوردستان بە خەڵکی کوردستانی ڕاگەیاندبوو، دیسان بۆمان دەرکەوت لە پەیڕەو کردنی ئەم سیاسەتەدا حکومەتی هەرێمی کوردستان گرنگی بە کێشەو گرفتەکانی هاووڵاتیان داوە، چونکە لە لای ئێمە ڕوون بووە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان کام بوار بۆتە ئەولەویاتی کارەکانی کە ئەتوانین بەم شێوەیە ڕیزبەند بکەین، یەك، گرنگیدان بە کەرتی پەروەردەو فێرکردن، دوو، چارەسەر کردنی قەیرانی کارەبا، سێ، دابین کردنی ئارامی و سەقامگیری بۆ هاووڵاتیانی کوردستان، چوار، کەم کردنەوەی ڕێژەی بێکاری لە ڕێگای هاوکاری کردنی هەموو تاك و توێژەکانی کۆمەڵگا لە ڕێگای زیاد کردنی مووچەو دەرماڵەو پێدانی قەرزو سولفەو دۆزینەوەی هەلی کار، پێنج، گەیاندنی خزمەتگوزاری ئاو پاك کردنەوەی شارو شارۆچکەکان و خزمەت گوزاری گەشت و گوزار، شەش، بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵ و سەرچاوە ئاویەکان و هاوکاری کردنی گوندەکان، حەوت بەردەوام بوون لەسەر خزمەتکردنی پێشمەرگەی کوردستان و ڕێکخستنیان تاوەکو کێشەکانیان چارەسەر بکرێت لەگەڵ ناوەند، دیسان خزمەتکردنی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال کراوەکان و پەککەوتووەکان و زیندانیە سیاسیەکان، هەشت، بەردەوام بوون لەسەر گرنگیدان بە کەرتی تەندروستی، نۆ بەردەوام بوون لەسەر چارەسەرکردنی کێشەی نیشتەجێبوون و گەیاندنی خزمەتگوزاری ڕێگاو بان بۆ هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان، گرنگیدان بەکەرتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، بۆیە لە کۆتاییدا پشتگیری ئەم سیاسەتە دەکەین کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پەیڕەوی دەکات، لەداڕشتنی بودجەدا، پێموایە خزمەتێکی باش بەکۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دەگەیەنێت، دیسان دووبارە پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیژنەی دارایی و ئابووری لیستی کوردستانی دەکەین، بە ئومێدی پەسەند کردنیان و سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاشکرایە هەموومان بە خەمی ئەو بودجەوەین، پێشمان خۆشەو هەمووشمان هەڵوەستەی لەسەر دەکەین، و لەخزمەتی هەموو تاکێکی کۆمەڵگاکەمان بێ، خاسیش نیە بە فیئەتێ بە خەڵکێك، ئەوەندەی گرنگە بودجەکە قوتی خەڵك و بژێوی خەڵك و بازاڕیش و ئیقتیسادی وڵاتەکەی پێوەیە، ئەوەندە پێموایە گرنگ نیە لێرە زیاتر لەمە موناقەشەی زیاتر و کارێکی زیاتری تیا بکەین، پێموایە ئەمە ئەرکێکی سەرەکی پەرلەمانە، بە گوێرەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان یەکێك لە ئەرکەکانی ئەوەیە کە تەسدیقی میزانیە بکات، دوای ئەوەی کە گفتوگۆی لەسەر ئەکرێت و موناقەشەی لەسەر ئەکرێت، لە لایەن هەموو ئەندامەکانی پەرلەمان و لیژنە تایبەتمەندەکانەوە، موناقەشەکان بریتین لە لێکۆڵینەوە لەو بابانەی کە لە

ناو پڕۆژەکە هاتووە، ڕاست کردنەوەیە، هەندێ گواستنەوەی ئیعتیماداتە لە ماددەیەك بۆ ماددەیەکی تر، لە بابێك بۆ بابێکی تر، بە گوێرەی ماددەی (83) لە پەیڕەوی ناوخۆ، بەدواداچوونی چۆنیەتی خەرج کردنی ئەم بودجەیە، ئەرکی سەرشانی ئەندامانی پەرلەمانە، ئەوەندەی کە ئێستا بە قەدەر گرنگی ئەو موناقەشەیەی کە ئێستا لەسەر ئەم پڕۆژەیەی میزانیە ئەکرێت لەناو پەرلەمانی کوردستان، لەوە گرنگتر کاتێك هەڵوەستە لەسەر کاتی حیساباتی خیتامی بکەین، کە وەزارەتی دارایی حیساباتی خیتامی ئەنێرێتە پەرلەمان، لێرە گرینگیەکەی ئێمە لە حکومەت بکۆڵینەوە، لە دارایی و ئابووری بکۆڵینەوە لە بەرپرسان، چۆن چۆنی ئەو بودجەیە سەرف کرا، چۆن خەرج کرا، ئەو پڕۆژانە بۆ بەردەوام بوون، بۆ بەردەوام نەبوون، نیسبەتی تەواو کردن و ئینجازیان گەیشتۆتە کوێ، بۆچی تەواو ناکرێ، ئەو موناقەلەیە چی کراوە بە گوێرەی ئەو سەلاحیەتانەی کە ئەدرێتە دەست وەزیری دارایی بۆ نەقلی باب و فەسلەکان، بودجە بەڕەئی من ئەوەندە زانستێکی مالی گرنگە، پێویستە بەڕاستی زیاتر ئەوانەی کە لەو بوارە زانستە مالیانە موتەخەسیسن وردەکاریەکی زۆر تیا بکەن، ئەوەندەی تر من بۆخۆم ئەڵێم تەنیا لە عمومیاتەکەی باس بکەم، بەڕاستی من لەم بوارە موتەخەسیس نیە، ئەوەندە وردەکاری تیا ئەکرێت، بە عمومیاتی پڕۆژەکە قسەی لەسەر بکەین، من وێڕای دەست خۆشی خۆم لە لیژنەی دارایی و ئابووری لەناو پەرلەمان، بۆ نووسینەوەی ڕاپۆرتەکان کە لەسەر زەوئی ڕاپۆرتەکانی تری ناو پەرلەمان، نووسراوەتەوە ڕاو سەرنج و تێبینیەکان هی خۆیان دەرخستووە بۆمان بەتایبەت، من پێش ئەوەی قسەکانم تەواو بکەم، بەتایبەت هاوکارم لەگەڵ ڕاپۆرتەکان دەست خۆشیان لێ دەکەم، ڕاپۆرتێکی تێرو پڕو چڕ و پڕە، هەم بریتیە لە ڕاو بۆچوونی ئەندامانی لیژنەکانی تر، هەم بریتیە لە ڕەخنەکانی کە بەرامبەر بە وەزارەتی دارایی و ئابووری و حکومەت ئەگیرێ، بەلاّم لە هەمووی گرینگتر لەناو ڕاپۆرتەکە بڕگە (20) ی کە باس لە گەلێك تێبینی ئەکات، باس لە گەلێك داواکاری ئەکات، پێموایە ئەوەیە کە زیاتر بە ژیانی هەموو تاکێکی کۆمەڵەکەمانەوەیە، لە خزمەتی سەرتاسەری کۆمەلاّنی خەڵکی کوردستان دایە، تەنیا لە بڕگە (20) کە لە پێشنیارەکانی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری باسی لەسەر ئەکات، بڕگە (1) ی کەباس لەوە ئەکات، پێویستە ئەو پڕۆژە پێشنیار کراوانەی ساڵی 2012 کە کنی قورسەو ئەگەری دواکەوتنی هەیە، بە تەئکیدەوە هەموومان ئەزانین پێنج، شەش مانگی بەدەستەوە ماوە، ئەو پڕۆژانەی کە زۆر گرنگ بن بە تەئکید دیزاینی تایبەتی یاساییان ئەوێ، قەت ناکرێ ئەمساڵ بچنە بواری جێبەجێ کردن، زۆر ڕاستە ئەو تێبینیە ئەکرێت جەخت بکرێ لەسەر تەواو کردنی ئەو پڕۆژانەی کە بەردەوامن، کە ساڵی پارو پێرار لە میزانیەکان بڕی بودجەی بۆ دانراوەو تەسدیق کراوە، چاکترە لەوەی کە پڕۆژەیەك باسی لەسەر بکرێت و خۆمانی پێیەوە مەشغول بکەین، بڕێ پارەیشی بۆ تەخسیس بکەین و نەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، هەروەها من هاوڕام لەگەڵ ئەو بڕگە چوارەی کە باسی لەسەر کردووە، کە بریتیە لەدوو فەقەرە، یەکێکیان ئەوەیە کە بۆ ناحیەو قەزاکان و سەنتەری پارێزگاکان باس لە پێشینەی خانووبەرە ئەکات، دواتر بۆ گوندەکان بکرێتە 25 ملیۆن، دواتر بڕی 1 20 ملیۆن دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە، ئەو

بڕە پارەیەش لە یەدەگی وەزارەتی دارایی سەرف بکرێ، ڕاستە ئێمە قوتابخانەمان هەیە، سێ دەوامی تیایە، لەخانووی خەڵکدان لەکابینەن، شوێنەکانیان خراپە، ئەو پێشنیارەی لیژنەی دارایی و ئابووری، پێشنیارێکە ئەکرێت بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، هەروەها پێدانی ئەو بڕە پارەیەی کە باس لە خانەنیشین کراوە، هەرچەندە من پێموایە ئەو بڕە پارەیە ناتوانێ ئیسعافی خانەنشینەکان بکات، بۆ ئەوەی باری ئابووریان باش بێ، هەندێ لە برا بەڕێزەکانی پەرلەمان باسیان لەسەری کرد، کە پێویستە پارەی خانەنشین بە شێوەیەك زیاد بکرێ هاوتەریب بێ تەقریبەن لەگەڵ سیعر و پێداویستیەکانی ئەم ڕۆی ژیان، ژیان بەرەو قورسی ئەڕوات عادەتەن ئەو کەسەی کە خانەنشین ئەبێ، لەوانەیە پێداویستی ژیانی وای بەسەر فەرز ئەکات، کارەکانی زیاتر بە حوکمی ئەو بڕە پارەیە و تەقاعودیەی کە وەری ئەگرێت، لەبەر ئەوە ئەگەر بکرێت، داواکاریشم کەبکرێت، مووچەی خانەنشینان بەپێی یاسایەك، بەپێی بڕیارێك کە لە پەرلەمانەوە دەربچێت، زیاد بکرێ بۆ ئەوەی بتوانن ئەوانیش بە ژیانێکی ئاسوودەیی بژین، چونکە هەموو ژیان و گەنجێتی خۆیان لەکاتی خۆی بردۆتە سەر لەدروست بوونی ئەم فەرمانگەو دام و دەزگایانەی کە ئێمە هەمانە، هەروەها لەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی پێم باشە، ئەو هەڵوەستەیەی کە لەسەر مەبلەغی 120 ملیار بۆ تواناسازی دانراوە ئەوە بە بەردەوامی خۆی بمێنێت، چونکە ئەمە یەکێکە لەو بەرنامانەی کە توانراوە سەرەتا سەر خوێندکارانی کوردستان سوودی لێ وەربگرن، بەتەئکید پاش چەند ساڵێك ئەو سوودە هەمووی ئەگەڕێتەوە بۆ کوردستان، هەموولایەکمان سوودی لێ وەرئەگرین، یەکێکە لەو بەرنامانەی کە بەنارمەیەکی سەرکەوتوو بووە، پێویستە بە هەند وەربگیرێت، هاوکاری بکرێت و بەردەوامی خۆی بەخۆیەوە ببینێت، ئەمە بەنیسبەت ڕاپۆرتەکەی لیژنەی داراییەوە، من باقی تری بڕگەو ماددەکانی پێموایە لەخزمەتی خەڵکدان دەست خۆشیان لێ دەکەم، هەروەها من دەستخۆشی لەهەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی جەنابی کاك (شێخ بایز) و (علی سندی) وەزیری پلان دانان ئەکەم، بۆ نەخشەکێشانی ئەم بودجەیە کە لەلایەن بەڕێزیانەوە ڕێك و پێك کراوە، دواتر چۆتە مەجلسی وزەراو قسەی لەسەر کراوە، ئەم دوو وەزارەتە بە دوو وەزارەتی سەرەکی لە مەسەلەی بودجە سەیر دەکرێن، دەست خۆشیان لێ ئەکەم، پێموایە لە ڕێگەی وەڵامەکانیانەوە من کۆمەڵێك پرسیارم لە لا دروست وەستێنرابوو، هەر چەندە من نامەوێ بچمە ئەو تەفسیلاتی ئەرقام و ژمارەی پڕۆژەو ئەو وردەکاریانە، چونکە ئەمە هەمووی عیلمێکی مالیە، موستەنەداتی قەوائیمە، نەقلە، ئەبوابە، ئەمانە عیلمێکە تایبەتە زیاتر بەو وەزارەتە تایبەتمەندانە، بەڵام توانرا لە ڕێگەی هەردوو وەزیری بەڕێزەوە بەتایبەت جەنابی کاك (شێخ بایز) من بگەمە قەناعەتێ لە هەندێ لەو پرسیارانەی کە لەلام مابوو، هەروەها من پێموایە ئەم بودجەیە ڕاستە کە من وەسفی ئەکەم پێی ئەڵێم ئەم بودجەیە، دەست خۆشی لە وەزیرەکان ئەکەم، بەڵام خۆ ناکرێ ئەم بودجەیە بێ کەم و کوڕی بێ، بە تەئکید هەموو پڕۆژە یاساکان و ئەمەش هیچ لەگەڵ پڕۆژە یاساکانی تر فەرقی نیە، بەتەئکید کەم و کوڕی تیایە، یەکێك لەوانە کە قسەی زۆری لەسەر ئەکرێت و هەموومان ئەیلێینەوە، لەهەموو شوێنێك باسی لەسەر ئەکرێت و برادەرانیش باسیان لەسەری کرد، ئەوەیە کە ئەم بودجەیە

دواکەوتووە ئەمساڵ، پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ئەڵێ ئەبێ لەمانگی تشرین بودجە بێت، ئەبێ زوو تەسدیق بکرێ، ئەبێ پڕۆژەکان بکەونە ئیش، ئەبێ سولفەکان نەوەستێندرێن، ڕاستە، بەلآم با ئێمە بێین وەکو ناحییەکی یاسایی بیر لەم بودجەیە بکەینەوە، بەڕای من بۆخۆم ئەڵێم، ئەم بودجەی هەرێمی کوردستان من پێموانیە سیفات و مومەیزاتی بەگوێرەی یاساکانی مالی، پێی بوترێ بودجە بەمانای کەلیمەی بودجە، بە مانای کەلیمەی میزانیە، ئەم بودجەیەی ئێمە هەندێ ئەرقامی تەخمینیە، لەسەر زەوئی ئەو رەقەمانەی کە لە بەغدا تەسدیق دەکرێت، ئەو رەقەمە تەخمینیانەی وەزارەتی دارایی هەق بەخۆی ئەدات، لەوانەیە بڵێم زاتی ئەوە بکات بیکات بە یاساو بینێرێ بۆ پەرلەمان بۆ موسادەقە لەسەر کردن، ئێمە ئەگەر بێینە سەر پڕۆژە بودجەی عیراقی ئیتیحادی کە تەسدیق کراوە لە چەند مانگی پێشوو، لەماددەی نۆ ئەگەر سەیری بکەین، بەڕاستیەکەی بە ئینسافەوە شەرحی بکەین، هەرێمی کوردستان حوکمی، حوکمی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە لە عیراقی ئیتیحادیایە، چونکە لە بیدایەتی ماددەی نۆی ئەم بودجەیە باس لەوە ئەکات ئەڵێ، ئاشکرایە ماددەی 9 لە پڕۆژە بودجەی عیراقی ئیتیحادی تەسدیق کراوە، باس لەوە ئەکات ئەڵێت، ئەبێ هەموو وەزارەت و فەرمانگەکان میزانیەی موراجەعەیان مانگانە تەقدیم بکەن، ئەڤسا حەدیان دە ڕۆژە دوای کۆتایی مانگ، وەبیما فیهی وەزاراتی ئیقلیمی کوردستان، بە واتا ئەمە سیفەتی بودجە بە یاسای نابینێت، ئەمە بابەتێکە پێی ئەوترێ سولفە، ئەم سولفەیەش ئاشکرایە جەنابی وەزیر باشی ئەزانێ، بە 30 قیستە کە وەکو باسی لەسەر ئەکەن ئەو پارەیەمان بۆ بگات، بەلآم لەگەڵ ئەمەش ئەمە پاساو نیە بۆ لێ نەپێچینەوەو لێ نەپرسینەوەی جەنابی وەزیر و پڕۆژە بودجەکەی کە ناردوویەتی بۆ پەرلەمان، چونکە ئەم بودجەیە وەکو باسمان لەسەری کرد، رەبتی بە قوتی هەموو تاکێکی کۆمەڵەکەمانەوە هەیە، رەبتی بە هەموو ژیانی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، رەبتی بە بونیەی تەحتی ئیقتیسادی ئەم وڵاتەوە هەیە، کە لە تەئسیسی حکومەتی عیراقیەوە لە ساڵی 22 وە وێران کاری بەخۆیەوە ئەبینێت، پێویستە لە ڕێگەی ئەم بودجانەوە، ئەم پارانە لەخزمەتی هەموو تاکێکی کۆمەڵانی کوردستان بێ، پێویستە وەزیرە بەڕێزەکانیش بە سینگێکی فراوانەوە ڕەخنەکانمان لێ وەربگرن، وەحلولی سەلیمیشی بۆ بدۆزنەوە، ڕاستە پڕۆژە هەیە دواکەوتووە، پڕۆژە هەیە دوا ئەکەوێ، پڕۆژە هەیە نەچۆتە بواری جێبەجێ کردن، ڕاستە لەناو یاساکان هەقی موناقەلە کردن دراوە بە جەنابی وەزیر، بەلآم پێویستە بە ڕوون و ئاشکرایی وەکو ئەو بودجەیەی کەناردوویانە من پێموایە بە پلان ئەو بودجەیە هاتووە، پلانێکی باشی تیایە، ئەکرێ زۆر باشتریشی بکەن، لەم بودجەیە باشترین پارە بۆ بواری پەروەردە دانراوە، باشترین پارە بۆ کارەبا دانراوە، بە روغمی ئەوەی کە پارەکەی خۆی بۆخۆشی سەرف ئەکرێت، ئەکرا بۆ وەزارەتەکانی تریش وەکو وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، وەکو وەزارەتی تەندروستی کە ئەمانەی زیاتر لە خزمەتی هەموو خەڵکە، لەخزمەتی ئەو خەڵکەدان کە دەرامەتیان کەمە، نیسبەتەکانیان زیاتر بکرێ، جەنابی وەزیر ئەتوانێ دواتر حەل بۆ ئەمانە بدۆزێتەوە، من کورتی ئەکەمەوە قسەکانم، نامەوێ ئیتر قسەی برادەرانم تیکرار بکەمەوە، زۆریان وت دەستیان خۆش بێ، زۆریان ڕەخنە لە بودجە گرت، ئەوەش

پێموایه هەمووی لەدڵسۆزیە، چونکە هەموو برادەران ئەیانەوێ ئەو بودجەیە لەخزمەتی هەموو تاکێکی کۆمەڵ بێ، لەبەر ئەوەی ئەرقام و وردەکاری زۆرە، من بۆ لیژنە تایبەتمەندەکان بەجێی دێڵم دوای، دواتر بۆ حیساباتی خیتامی کە بۆ هەموومان ئەوێ ئەوکاتە قسەی لەسەر بکەینەوە و باس لە چۆنیەتی سەرف کردنەکان بکەین، بەڵام من هەندێ پێشنیارم هەیە، هەندێ دواکاریم هەیە پێشکەش بە جەنابی وەزیری دارایی ئەکەم بۆ جێبەجێ کردنی، پێشموایە ئەکرێت و ئەتوانن جێبەجێی بکەن، پێموایە هەروەکو ئەوەی لە ڕاپۆرتی دارایی لە بڕگەی (20) باسی لەسەر کراوە، پڕۆژە گرنگەکان هیوای بەردەوامی بۆ ئەخوازین بەردەوامی سەرف کردنیان و ئیدارە کردنیان بۆئەوەی خەڵك بە تەواوەتی سوودی لێ وەربگرێت، من پێموایە جەنابی وەزیری دارایی ئەکرێت چاوێك بە موخەسەساتەکانی فەرمانبەران بخشێنێتەوە، ڕاستە فەرمانبەران هەموویان خەڵکی ئەم وڵاتەن، هەموویان هاونیشتیمانین، هەمووشیان پێویستیان بەو دەرماڵەیە، بەڵام بە گوێرەی یاسا، بەشێوەیەکی عەدالەت، بە تەحقیقێکی تەوازونێك تەحقیق بکرێ لە بەینیان، بەگوێرەی پلەو پایەکانیان، بە گوێرەی ئیختیساس و وەزیفەکانیان، ئاشکرایە ئەوەتا موەزەفین بە ڕۆژگار بە هۆی سەندیکاکانیانەوە زۆر جار ناچارن بەهۆی تەلەبەوە کە ئەینێرن بۆ پەرلەمانی کوردستان، داوای موخەسەسات ئەکەن، ئەمە چاکتر وایە وەزارەتی دارایی ئەو موخەسەساتانە بە یاسایەك ڕێکی بخات و کۆتایی پێ بهێنێت، بەتایبەت موخەسەساتی یاسا ناسەکان، جیاوازیکاریەك هەیە لە بەینی موخەسەساتی یاساکارەکان، کە هەمووشیان وەکو یەك شەهادەیەکی قانونیان هەیە، ڕاستە ڕەنگە داد وەرێك مەسئولیەتی گرنگتر بێ وەکو لە موەزەفێکی حقوقی، بەڵام ئیشەکەی ئەمیش کەم نیە، چونکە ئیشەکەی موەزەفە حقوقیەکەش، ئیشەکەو هەم قەزایەکەش تەکمیلەی ئیشی جەنابی دادوەر ئەکات، ئیشەکەی لە ئیشی ئەو کەمتر نیە، لەوانەیە لەو گرنگتر بێ ئەگەر موعاون قەزائی و موحەقیقەکان نەبن دادگاکانیش ناتوانن کارەکانیان بەن بەڕێوە، من پێموایە وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانێکی زۆر باشی داناوە، بەتایبەت بۆ سولفەکان، لەبەر ئەوە داواکارین جەنابی وەزیر لە سەر سولفەکان بە بەردەوامی خۆیەوە کە بە سینگێکی فرەوانەوە بەردەوام بوون، هەر بەردەوام بن، لێشمان وەربگرێت ئەگەر بڕەکانیان زیاد بکرێ، بۆ ئەوەی خەڵك سوودمەند بن، ساڵانە نرخی شتومەکەکان لەناو بازاڕەکان گۆڕانکاری بەخۆیەوە ئەبینێت، زیاتر بە زیاد کردنی بازاڕەکانیش زیاتر ئەبووژێنەوە، ئەوەش کە لێی وەرئەگرێت زیاتر سوودمەند دەبێ، من داواکارم ئەو داواکاریەی کە لە لیستی کوردستانی باسی لەسەر کرد، بەتایبەت بۆ دابەزاندنی بڕێك لە هەرسێ، چوار سەرۆکایەتیەکە، ئەو بڕەی کە لە مەجلسی قەزا دائەبەزێندرێت ڕاستە، منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە دابەزێندرێت، چونکە هەندێك بابی تیا بوو وەکو جل و بەرگ و موکافەئات و حەفەلاتی نازانم چی، ئەمانە ڕەنگە زۆر نەتوانێ جێگەی خۆی بگرێ، وە ڕەنگیشە ئەگەر سەرف نەکرێت بمێنێتەوە، بە واتا ئەگەر مایەوەو سەرف نەکرا سوود لەوە چی بینرا کە دانەنراو بۆی سەرف بکرێ، پێموایە دەسەڵاتی دادوەری پێویستی بە چاکسازیەکی زۆر باش هەیە، پێویستی بە تەتویر هەیە، بڕێك لەو پارانە تەخسیس بکرێ بۆ تەئویل کردن و تەتویر کردنی کەفائەتی دادوەرەکان، چ

لەناوخۆ چ لە دەرەوە، دەورات ببینن بۆ ئەوەی موستەوای قازیەکان، حاکمەکان لایەنی کەم بگاتە مستەوای ئەو حاکمانەو قازیانەی کە لە دەرەوە پێشکەوتوو ترن، چونکە ئێمە یاسایەکمان بۆ داناون یاسای دەسەڵاتی دادوەریە، هەمووشمان هەڵوەستەی لەسەر دەکەین بە هەموو فراکسیۆنەکانمانەوە، دائیمەن ئەڵێین یاسا ئەبێ سەروەربێ، یاسا ئەبێ پاك بێ، نەزیە بێ، بێ تەئسیر بێ، ئەبێ کەفائەتی هەبێ، تەبعەن ئەوە خۆ بەدەم ناکرێ، ئەکرێ دەوراتیان بۆ بکرێتەوە، تەئهیل بکرێنەوە، زانیاری زیاتریان پێ بدرێت، ساڵی پار ئێمە بە یاسای ژمارە(11) یاسای زیندانیانی سیاسیمان دەرکرد، ماف و حقوقی زیندانی سیاسی لەو یاسایەدا بڕگەیەکی تیابوو کە پێویستە تەعلیماتی بۆدەربچێت، ئاشکرایە تەعلیماتەکەی بۆ دەرکرا بە ژمارە (10) ی ساڵی 2012، لەو تەعلیماتە جەنابی وەزیری دارایی ڕاو بۆچوونی خۆی لەسەر باس کردووە، لاریان لێی نەبووە کە چۆن خزمەتی زیندانیانی سیاسی بکەن، بەوەی کە زیندانیانی سیاسی هیچ کەمیەکیان نیە لە سەرجەم ئەو توێژانەی کە خزمەتیان بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان کردووە، جەنابی وەزیری مالیە لەو پەیڕەوی ژمارە (10) ی ساڵی 2011 کە لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچووە، هاوکار بوون لەدەرچوونی، بەڵام لە ماددەی (3) لە بڕگەی (3) باس لە سەرف کردنی بڕی 250 هەزار دینارێك ئەکات، بۆ ئەو زیندانیانە، ئەوەندەی من ئاگادارم واقعیش وەهایە، زۆر لە زیندانیەکان هاتونەتە لامان و پرسیارمان لێ ئەکەن، هەتاوەکو ئێستا بەڕێوەبەرایەتی زیندانیانی سیاسی کە سەر بە وەزارەتی شەهید و ئەنفالە، بڕی 2010 هەزاریان بۆ سەرف ئەکات لە کاتێك ئەم پەیڕەوە کە لە مانگی سێی 2012 دەرچووە، کۆتایی هەموو ئەو ڕێنماییانەیە کە ئیتر هیچ ڕێنماییەکی تر کاری پێ ناکرێ تەنیا ئەو ڕێنماییە نەبێ، کە لەسەر یاسای ژمارە (11) ی ساڵی 2011 دەرچووە، داوا لە جەنابی وەزیر دەکەین، جوابێکی ئەوتۆمان بدەنەوە، ئایا وەزارەتی دارایی بڕە پارە بۆ ئەم وەزارەتە سەرف ناکات، ئەم زیندانیانە پارەی خۆیان وەربگرن، یاخود ئەمە سەر بە وەزارەتی شەهید و ئەنفالە نایانەوێ سەرفی بکەن، سەرپێچی لە پەیڕەوە ناوخۆکەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ئەکەن، من هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە ئەو بڕگەیەی کە لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری نووسراوە، سەبارەت بە داواکردنی بڕە پاریەك، میزانیەیەك بۆ ئەو وەزارەتە، بۆ ئەوەی کاروباری تەسوییەو تەملیك کردنی دێکان کۆتایی پێ بێنن، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان مەسئەلەی تەسویە لەکوردستان لە لای ئێمە، لەکاتی خۆی بەهۆی بزووتنەوەی ڕزگاری گەلی کوردستانەوە لیجانی تەسویەکان وەستێنران، زۆر لە زەوی و زارەکانی کوردستان ماونەتەوەو بەبێ تاپۆ ئەو کێشانەی لێ ئەکەوێتەوە کە ئێمە ڕۆژانە ئەیبیستین، بۆ حەل کردنی ئەو کێشانە پێویستی بە لیجانی تەسویەیە، لیجانی تەسویەش پێویستی بە پێداویستی تایبەتی خۆی هەیە، پێویستی بەوەیە کە بڕە پارەیەکی وای بۆ تەخسیس بکرێ، کە بتوانن لە لیژنەیەك و لە دووان و سێیان و لە دە زیاتر تەخسیس بکەن بۆ کوردستان، بۆ ئیعادە کردنەوەی تەسویەو هەندێجار بۆ تەملیك کردنی ئەو زەوییە زراعییانەی کە بەر جاددەکان و بەر پرۆژەکان و بەر مەشرووعەکان دەکەون بۆ کۆتایی پێ هێنان بەو کێشەیە، دواتر جەنابی سەرۆکی پەرلەمان من پێم باشە جەنابی وەزیری دارایی هەندێك لە صەلاحییەت و دەسەڵاتی

وەزارەتەکان و دام و دەزگاکانی تر زیاد بکەن بۆ صەرف کردن، بۆ ئەوەی پرۆژەکان چیتر لەسەر هەندێك ڕۆتین کە زۆر زەروور نەبێ بۆ صەرف کردن بوەستێ، هەروەها صەلاحییەتی ئیدارە دروست کراوەکانی وەکو گەرمیان دەسەڵاتیان زیاتر بدرێتێ، بۆ ئەوەی بتوانن لەو بودجانەیان بۆیان تەخصیص دەکرێ صەرفی زیاتر بکەن و بەهیوای ئەوەم کە میزانییەکەمان تەصدیق بکرێ، لە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵك دا بێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

کاك نەژاد، فەرموو.

بەڕێز نەژاد عزیز سورمێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا دیارە بە عام قەدەری حکومەت وا کەوتۆتەوە کە خۆشەویست نەبێ، یەعنی لە هەموو دونیادا حکومەت خۆشەیست نیە بە حەقیقەت، یەعنی حکومەت بە کۆمەڵێك یاسا و ڕێسای تایبەتییەوە ئیش دەکات، کە لە چوارچێوەیەکی دیاری کراودایە بۆ بەڕێوەبەردن و ڕێکخستنی کۆمەڵگە و وڵات، تەبیعی زۆرجاران وا دەبێت کە ئەم کەش و هەوایەش ڕەنگە هەندێك هاووڵاتی وا تێبگات کە بەشێك لە ئازادییەکانی یان بەشێك لە مافەکانی پێشێل دەکرێ، هەر بۆیەش دەبینین لە هەموو وڵاتانیش هەروایە، کە زۆرجاران خۆپیشاندان دەکرێ جا بەڕەوا و ناڕەوا، بە حەق و ناحەق، بۆ ئەوەی داوای شتێك یان مەسەلە حکومەتیش لە عەینی کات بەردەوام دەبێ لە ئیش و کارەکانی، ڕاستی زۆر قسە لەسەر بودجە کرا بە حەقیقەت هیچ شتێك نەماوە کە ئێمە بیڵێین، یەعنی ئەوانەی کە ماونەتەوە، بەتایبەتی برای بەڕێزم کاك عماد و کاك عمر و کاك صباح و ئەوانە بەڕاستی قسەی جوانیان کرد، من پشتگیری قسەکانیان دەکەم، بەڵام هەندێك قسەش کرا بە حەقیقەت کە وەکو ڕەخنە بوو لە بودجە، بێگومان بودجە دەهێنێت کە ڕەخنەشی لێ بگیرێ، ئەوە شتێکی زۆر ئاسایی دەبینم کە ڕەخنەشی لێ بگیرێ، لایەنەکانیشی ڕوون بکرێتەوە، بێگومان ئێمە لێرە دانیشتووین بۆ ئەوەی کە لێبکۆڵینەوە کە بودجە لە خزمەتی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندابێ، لە خزمەتی خەڵکدابێ، لە خزمەتی ئابووری کوردستان دابێ، لە خزمەتی ئایندەی کوردستان دابێ، بەڵام من دەپرسم داخۆ کە ئەگەر بودجە بەو شکلەیە کە بە حەقیقەت کە هەندێك (آراء)م گوێ لێ بوو کە بەو شکلەیە، ئەدی باشە ئەو ئاشە هەتا ئێستا چۆن گەڕاوە؟ ئەو وەزعە چۆن بەڕێوەچووە؟ ئەو بارودۆخە سەقامگیرە، ئەو ئەمن و ئاسایشە چۆن تەرتیب بووە؟ یەعنی بەڕاستی ، ئەو هەموو با بڵێین قوتابخانە و زانکۆ و نەخۆشخانە و بنکە تەندروستییانە یەعنی چۆن بەڕێوەچوون؟ یان سەنتەری ڕۆشنبیری، ئێمە وەك دەزانین کە ئەو بودجەیە بودجەی یەعنی دەوڵەتێك نیە کە دەوڵەتێکی سەربەخۆ و خاوەن قەوارەیەکی تایبەتی بێت، ئەوە بودجەیەکە کە زۆر لە برادەرانیش ئیشارەتیان پێدا بە بچڕ بچڕی وەکو سلفەیەك لە حکومەتی فیدراڵەوە دێ کە ئەویش لە زۆر لایەنەوە تەئسیراتی سیاسی لەسەرە، کە درێژکراوەی ئەو وەزعەیە کە حکومەتە یەك لە دوای یەکەکانی بەغدا، بەڕێز سەرۆکی

پەرلەمان، تەبیعی گوتمان کە ئەو بودجەیە لە حەقیقەت دا بودجەی حکومەتێکی خاوەن قەوارە نیە، یەعنی کە بڵێی قابیلی ئەو هەموو، یەعنی دەبێ بە قەدەر خۆی تەعامولی لەگەڵ بکرێ بەڕاستی، ئەو پارەیەش کە دێ لە بەغدا، ئەو وەزعەی کە بە بچڕ بچڕی، ئەو دەستی دەستییەی لەلایەن حکومەتی فیدراڵەوە کە سیاسەتێکی جیاوازی نیە بەڕاستی، من وای نابینم سیاسەتێکی جیاوازی هەبێ، چ لە ڕووی سیاسییەوە، چ لە ڕووی ئابوورییەوە بەرامبەر کوردستان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەبەر ئەوە بەڕاستی عجزیش بێگومان شتێکی ئیعتیادی دەبێ، ئاسایی دەبێ لەو حاڵەتانە، ئەو عیجزەی کە باس دەکرێ، دیارە بودجە یەعنی ئەو تەخصیصاتەی کە بۆ وەگەڕخستن داندراوە مەعلومە لە حاڵەتێك دا کە کوردستان بە فەترەیەکی ئینتیقالی دا تێدەپەڕێت ئەو هەموو مەئساتەی بەخۆوە دیوە، مەعلومە بودجەی وەگەڕخستن زیاتر دەبێت، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئێمە دەبێت هەموو هەوڵێکمان بۆ ئەوە بێ کە هەوڵ بدەین لە ئایندەدا ژێرخانی ئابووری کوردستان لە ڕێگای بودجەی وەبەرهێنانەوە وردە وردە زیاد بکرێبە حاڵەتی کە بکرێت، ئەو بینای یەعنی ژێر خانی ئابووری کە با بڵێین لە چەندی دەرووخێ، یەعنی هەر رووخان و رووخان و رووخان و کاولکاری، حیسابێکی بۆ بکرێ، ئەو موماتەلەی بەغدا و حکومەتی فیدراڵ دەربارەی ئەو قەرزانەی کە لە لای ماوە، پێویستە سنوورێکی بۆ دابنێ کە ئەوە بەوە دەکرێ بە حەقیقەت، بە پارە دەکرێ ئەو مەوزوعانە، بەو مەبالیغانە دەکرێ کە لە لایەن حکومەتی فیدراڵەوە وەکو بڵێی راگیراوە، پێویستە سنوورێکی بۆ دابنرێ ئینجا بە ڕێگای یاسایی بێ یان بە ڕێگای سیاسی بێ، حەلێکی بۆ بکرێ، راستی برادەران زۆر مەوزوعیان باس کرد، هیچیان نەهێشتەوە بە حەقیقەت کە بۆ ئێمە باسی بکەین، بەڵام چەند پێشنیارێکی بەسیت کە ، پێش ئەوەش من بە حەقیقەت دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم کە لە بیرم چوو ئێستا بیلێم، کە برادەران هەندێکیان هەر خوێندەوە بەراستی، لێژنەی دارایی و ئابووری نەك هەر ئەو راپۆرتە هەر ئی لێژنەی دارایی و ئابووریە، کۆی هەموو لێژنەکانە، کە ئەوە بەراستی زۆر پێوە ماندوو بوون، ئەوەی کە خوێندیتیەوە بێگومان دەزانین کە چەند پێوە ماندوو بوون و چەند ئیقتیراحات و پێشنیاری چاکی تێدایە، من هیوادارم ئەو ئیقتیراحاتە و پێشنیارانە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، هەروەها هەر بەو بۆنەیەوە دەمەوێ دوو پێشنیاری بەسیتم هەیە بێجگە لەو پێشنیارانەی کاك صباح و کاك عومەر تەقدیمیان کرد، بەراستی نامەوێ دووبارەیان بکەمەوە، ئەویش کە پێموایە زۆر گرنگە، یەکێکیان بەنیسبەت عیلاج کردنێك لە هەردوو نەخۆشخانەی هەولێر بەراستی، من رەئیم لەگەڵ هەموو ئەو رەئیانەیە، پشتگیری دەکەم کە ئەو پێشنیارانەی کە پێشکەش کران دەربارەی هەردوو نەخۆشخانە، نەخۆشخانەکان بە حەقیقەت پێویستیان بە علی الاقل نۆژەنکردنەوە هەیە، بە زووترین کاتیش بەراستی، دەکرێ نۆژەن بکرێنەوە، شەرت نیە تێك بدرێن و دروست بکرێنەوە، بەڵام دەکرێت نۆژەن بکرێنەوە، ئەگەر جەنابی وەزیری دارایی نازانم، من بەراستی کابرایەکی ئابووری ناس نیم، ئەگەر ئەو بزانێت، بتوانێت عیلاجێك لەو مەسەلەیە بکات لە ڕێگای موناقەلەوە بێت، لە شوێنێکی تر و هەروەها، هەر لە بابەتی تەندروستیەوە بەراستی مەسەلەی دروست کردنی کۆگایەك بۆ داکردنی دەرمان،

بەراستی یەك لەو شتانەی كە، ئـەو دەرمانانـەی كـە دێنـە نـاو هـەرێمی كوردسـتان هەنـدێكیان دەمێننـەوە، رەنگە هەندێكیان لەو دەرمانانە ئێكسپایەریش نەبن وەكو ئێكسپایەر، بەڵام چونكە داكردنەكەیان كوالیتی تەواو نیە و، چونكە داكردنەكەیان بـە پێـی كـەش و هـەوای نییـە، چـونكە هـەر دەرمانێـك كـەش و هـەوای خـۆی دەوێ، زۆر جـاران ئـەو دەرمانـە هێشـتا ئێكسـپایەر نـەبووە، بـەڵام سـوودی خـۆی لـە دەسـت داوە و ئێكسپایەر بووە بە هۆی خراپی داكردنیان، یەعنی تەخزین، بەراستی پێشنیاری ئـەخیرم ئەوەیـە دەربـارەی شوێنە شوێنەوارەكانی كوردستان، بەداخەوە هیچ شتێك دەربارەی شـوێنەوارەكانی كوردسـتان نـەهاتووە كـە زۆر زۆر گرنگـە، دەزانـین كوردسـتان بێشـكەی شارسـتانیەت بـووە لـە هـەموو جیهانـدا، هـەموو چـاخە بەردینیەكان لە چاخە بەردینیەكانی كۆنەوە بگرە هەتا دەگاتە چاخە بەردینیەكانی نوێ كە زیراعەتی لـێ پەیدا بوو، شوێنەواری نزیك چەمچەماڵ، تەقریبەن 15 كیلۆمەترێك ماوە، یەعنی بێجگە لـەوەی نزیكـەی 7000 زیاتر شوێنەوار هەیە لە كوردستان كە هەمووی تەسجیل كراوە لە ئاساری عیراقی كە كاتی خۆی كە بەراستی بەداخەوە هـیچ ئیهتیمـامێكی پـێ نـەدراوە و رەنگـە ئـەوە مەسـەلەی شـوێنەوار سـوودی هـەبێ لـە لایەنی گەشت و گوزارەوە، یەعنی سوودی هەبێ كە گەشت و گوزار بە حەقیقەت دەبێتە هۆی ئەوەی كە لە موستەقبەلدا و لە زۆر جێگا دەڵێن نەفتی بەردەوام، یەعنی تـۆ تەماشـای وڵاتـانی وەكـو بـاكووری ئـەفریقیا بكە، ئەغلەبیان لەسەر گەشت و گوزار دەژین، ئێمە پێویستە ئیهتیمامێكیش بە گەشـت و گـوزار بـدەین كـە شـوێنەواریش بەشـێكی گرنگـە لـە راكێشـانی گەشـتوەران بـۆ كوردسـتان، لـە دوا قسـەمدا تـەبیعی بـرادەران هەموو قسەیان كردیە، من نازانم ئەو برادەرانەی ماون چ دەڵێن؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان.

كاك فازڵ فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێش ئەوەی بچمە سەر قسە و بابەتەكەم، یـەك پێشـنیار دەكـەم، دوو سـەعات جارێـك، بـە حەقیقـەت لەبەر ئـەوەی ئەندامـە بـەڕێزەكان زۆر شـەكەت دەبـن و مـاوەی كۆبوونـەوەكان زۆریـش درێـژە، ئەگـەر دوو سەعات جارێك پشوویەك بدرێ بۆ ئەوەی لـە كـاتی قسـە كـردن زۆربـەی، ئێسـتا سـەیر بكـەن لـەكاتی قسـە كردن زۆربەی ئەندامەكان لە دەرەوەن، ئەگەر بكـرێ یـەعنی ببێتـە بڕیـار دوو سـەعات جارێـك پشـوویەكی چـارەگێك یـان 20 دەقـە بـدرێ، ئـیتر بەراسـتی هـەموو ئەنـدامان ئامـادە دەبـن لـە كـاتی قسـە كـردن و مولاحەزات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان.

ئێوە هەمووتان ئیسراحەت دەكەن و چای خۆتان دەخۆنەوە و جگەرە دەكێشن و ئاو دەخۆنەوە، بەس ئێمـە لێی مەحرومین، فەرموو بەردەوام بە.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە هەموو ساڵێك، بە تایبەتی لەم خولەی سێی پەرلەمانی كوردستان، ئیستیعرازێكی باش بەناو هەموو ڕەوتی ڕووداوەكاندا دەكەین بە موناسەبەی بودجەوە، ئەو ڕا و پێشنیارانە، یان ئەو رەخنانەی كە لەناو موناقەشەی بودجە پێشكەش كران، پێموایە واریدە و ئەبێ ببێ، بەڵام لە حەقیقەتدا ناكرێ ئێمە ئەگەر كەم و كوڕیەكمان بینی دەوری حكومەت سفر بكەینەوە، بەڵام ئەوەندەی كە من مولاحەزەم كردبێ، لە زۆربەی موناقەشەكان دەوری حكومەتی هەرێمی كوردستان سفر كراوەتەوە، لەو هەموو دەستكەوتە باشە و لەو هەموو دەستكەوتە بە كەڵكەی كە سەرجەم خەڵكی كوردستان لێی سوودمەند بوون، یەكێك لە دەستكەوتە زۆر باشەكان كە ئەمڕۆ هەموو تاكێكی كوردستان و خەڵكانی بیانی، گەشتیاران كە ڕوو لە كوردستان دەكەن و لێی سوودمەندن، پێشم وایە نوقتەی سەروەری هەر وڵاتێك لە دونیا، ئەویش مەسائیلی ئەمنیە، كە ئەمڕۆ لە هەرێمی كوردستان، هەر چەندە كە لە یەك، دوو حەفتەی رابوردوو موناقەشەی پرۆژەیەكمان كرد، پرۆژەی یاسای تیرۆر، كە زۆر موناقەشە كرا نەمینێ، بەڵام خۆشبەختانە دەنگی هێنا كە بمینێ، ئەم ئەمنیەتەی كە ئەمڕۆ لە هەرێمی كوردستاندا هاتووە، یەكێكە لەو دەستكەوتانەی كە ئێمە دەتوانین لە هەموو بوارەكاندا مومارەسەی ژیانی خۆمانی تێدا بكەین، مومارەسەی سیاسی تێدا بكەین، مومارەسەی بواری ئیقتیصادی و ئابووری تێدا بكەین، مومارەسەی باری كۆمەڵایەتی و ئیجتیماعی خۆمانی تێدا بكەین، لە هەموو رووداو و لایەنەكانەوە ئەوە یەكێكە لە دەستكەوتە باشەكان كە حكومەتی هەرێمی كوردستان بە دەستی هێناوە، هەر چەند بە داوای لێبوردنەوە ئەڵێم لە لیژنەی دارایی ئەوەم لە یاد چوو، كە بە حەقیقەت لیژنەی دارایی لە پەرلەمانی كوردستان پێموایە لە ساڵان باشتر وردەكارییەكی زۆر باشیان لەناو ئەم پرۆژەیەدا كردووە، هەموو لایەنەكانیان خستووتە پێش چاو، یەعنی ئەوانەی كە پێویستە و مولاحەزاتی وردیان داوە، بەشێك لە راپۆرتی تێكرای لیژنەكانی پەرلەمان كە مولاحەزاتی خۆیان داوە لەناو ئەو راپۆرتەدا تۆمار كراوە، ئەمە بەراستیەكەی جێگای دەستخۆشیە، بە تەئكیدیش زۆر ماندوو بوون، بەڵام من ئومێدیشم دەخواست و لەلای خۆمەوە دەستخۆشی و ماندوو نەبوونیان لێ دەكەم كە تا ئێستاش لەناو ئەو ماندووبوونەن، ئێمە لە هەرێمی كوردستان دیارە ساڵانە موناقەشەیەكی چڕ و پڕ لەسەر مەسەلەی بودجە دەكرێ، ئەو موناقەشانەی كە دەیكەین، من لە لای خۆمەوە ئومێدم دەخواست، چونكە موناقەشەی بودجە دەكەین، موناقەشەی پارە دەكەین، پارە كە رەبتی بە ژیانی كۆمەڵگاوە هەیە، لە هەموو روو و لایەنەكانەوە، بەڵام ئەوەندەی من تێبینی دەكەم، زۆربەی ساڵ و ئەم ساڵ زیاتر دوو حاڵەتی زۆر خراپمان ئیسارە كرد، چونكە ئێمە لەناو هۆڵێكی داخراودا قسە ناكەین، ئێمە قسە دەكەین بۆ بەردەم ڕای گشتی كەناڵەكانی راگەیاندن و تێبینی ڕای خەڵكانی كوردستان و موتابەعەی ئەم موناقەشانە دەكەن كەوا

ئێمە لەناو هۆڵی پەرلەمان دەیکەین، بەڵام ئەوەی کە لە لای من نیگەرانی دروست کردووە دوو خاڵە، یەکێکیان بە حەقیقەت زیاتر ئێمە گومان دروست دەکەین لەسەر ئەم دەسەڵات و حکومەتە کە ڕۆژانە یان با بڵێین ساڵانەو مانگانە دەبینین چەند ئێسك و پروسکمان بۆ دێتەوە کە ئەنفال کراون لە ئەنجامی بە دەستهێنانی ئەو دەستکەوتەی کە لە هەرێمی کوردستان بە دەست هاتووە، بۆیە بەراستی حەقە کە ئێمە ئیشارەت بە لایەنە خراپەکانی خۆمان دەدەین، حەقیشە ئیشارەت بە لایەنە ئیجابیەکانی خۆمان بدەین، چونکە ئەم دەستکەوتە و ئەم ئەزموونە لەسەر چ ئەساسێك ئێمە بە دەستمان هاتووە؟، ئایا لەسەر ئەساسی روح و قوربانی خۆمان بە دەستمان هێناوە؟، یان هەدیە و دەست و دیاری خەڵکێکە بۆ ئێمەی داوە کە تا ئێستاشی لەگەڵ بێ ئینکارییەکی تەواو لەسەر مافە رەواکانی خەڵکی کوردستان دەکرێ، ئەمە حەقە ئێمە، من بەش بە حاڵی خۆم یەکێکم لەوانەی زۆربەی کات لەناو کەناڵەکانی ڕاگەیاندن رەخنەم لە دەسەڵات گرتووە، بەڵام رەخنە گرتن جیایە، گومان دروستکردن جیایە کە گومان لەسەر ئەم دەسەڵاتە دروست بکەین کە لەبەرچاوی خەڵك، چونکە ئێمە نوێنەری میللەتین، هەر کام لەم ئەندامە بەڕێزانەی کە لێرە دانیشتووین خەڵکێکی ئاسایی نین، یەعنی هەر یەك لە ئێمە نوێنەری 18 هەزار نفوسین، نوێنەری خەڵکی کوردستانین و قسەکانمان بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگیری، بۆیە کە من بەش بە حاڵی خۆم ئەڵێم، زۆر ئاساییە پەنجە بخەینە سەر ئەو کەم و کوڕیانەی کە هەن، پەنجە بخەینە سەر ئەو مولاحەزاتانەی کە هەن و لە راپۆرتی لێژنەی داراییدا هاتووە، یان رەخنە و ڕا و تێبینیکانی خۆمان ئاراستەی حکومەت بکەین بۆ ئەوەی حکومەت وەڵاممان بداتەوە و حکومەت بە دەم ئەو کەم و کوڕیانەوە بچێ کە لە لایەنی ئەندامە بەڕێزەکانەوە تەقدیم بکرێ یان پێشکەش بکرێ، دراوەتە حکومەت بۆ جێبەجێ کردن، بەڵام لە هەمان کاتدا ئەوانەی کە ئێمە ئیشارەتی پێ دەدەین زۆر واریدە بیڵێین، بەڵام وەکو مەفروزیشە بیڵێن، من کە ئەڵێم باری ئەمنی یەکێکە لە دەستکەوتە باشەکان کە لە هەرێمی کوردستان بە دەستمان هێناوە، شتێکی زۆر باشە و هەموو تاکێك لەم وڵاتە لێی موستەفیدە، من پشتگیری لە سەرتاپای ئەو ڕا و پێشنیارانە دەکەم کە لە فراکسیۆنی کوردستانی پێشکەش بە لێژنەی دارایی یان بە پەرلەمانی کوردستان بە راپۆرتەکیش پێشکەش کراوە، من کامل لەگەڵ ئەو ڕا و پێشنیارانەم، یەکێك لە پشتگیریەکان بۆ لێژنەی دارایی کە دەخەمە روو، پێشنیار دەکەم بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان کە ئەمە گرفتێکی هاووڵاتیانە، مەسەلەی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمی کوردستان، کە پێموایە خاکی پیرۆزی کوردستان یەکێکە لەو خاکانەی کە ئێمە دەتوانین باشترین دەستکەوت لە بواری کشتوکاڵدا تێیدا بە دەست بێنین، کە ئێستا تەنها من دەتوانم بڵێم لە یەك بواردا ئێمە پێشکەوتنی باشمان بە دەست هێناوە، لە بواری کشتوکاڵ، ئەویش لە بواری دانەوێڵە، هەر چەندە لێرە بە حەقیقەت کۆمەڵێك گرفت هەیە، ئێمە ساڵی رابوردوو باسمان لە گرفتی سایلۆ کرد، گرفتی سایلۆ لە هەرێمی کوردستان، ئەمساڵ ئاسانکارییەك دروست کراوە بۆ جوتیاران، بەڵام بەراستیەکەی هێشتا ئەم گرفتە هەیە، چونکە بەداخەوە ئەوەی کە من بیستوومە و لە جوتیارانم گوێ لێ بووە، لە ساڵی رابوردوو دانەوێڵەی هەرێمی کوردستان ڕۆیشتووە بۆ بەسرە، ئەمە بەراستی گرفتە کە ئێمە هەمانە لەگەڵ

ئـەو بودجـەی کـە بەدەسـتمانەوەیە دەتـوانین ئـەم گرفتـە چارەسـەر بکـەین، هـەم دانەوێڵەکـە لای خۆمـان بمێنێتەوەو ئاسانکارییەکی باش بۆ جوتیاران دروست بکەین کە ساڵانە لـە کـاتی تەقـدیم کردنـی دانەوێڵـە هەیانـە، لایـەنێکی تـر کـە مـن ئیشـارەتی پـێ دەکـەم، کـە ئەمـە بڕیـاری بـۆ دەرچـووە، مەسـەلەی پـرۆژە بەردەوامەکان، یان هەندێك لەو پرۆژانە بەراستی هەتا ئێستا وەکو پێویست کاری لەسەر نـەکراوە، مـاوەی تەقریبەن چوار ساڵە پرۆژەیەك لە قەزای هەڵەبجە ئیعلان کراوە، پـرۆژەی دۆشـاوی تەماتـە، ئـەو پرۆژەیـە تـەنیا سـیاجێکی بـۆ کـراوە هـەتاوەکو ئێسـتا، چـونکە ئەمـە بودجـەی بـۆ دەرچـووەو دراوەتـە لایـەنی پەیوەندیـدار کـە کـاری لەسـەر بکـات، دراوەتـە مقـاول و هـاتووە سیاجێکی بـە دەوریـدا کـردووەو بـە جێـی هێشتووە، ئەمە داخوازی خەڵکی ناوچەکەیە، ئەمە زەرووریاتی وڵاتەکەیە پێویستە حەقیقەت ئەو کەس و ئەو لایەنەی کە پرۆژەکەی وەرگرتووە، بێت بـە دەمیـەوە، خەڵکەکـە و ئێمـەش هـەتا وەکـو ئـەم لەحزەیـە نازانین مەسەلەی کار نەکردن لەو پرۆژەیە چیە؟، هاوەڵانم ئیشارەتیان بە مەسەلەی کەرتی تەندروستی دا، کەرتی تەندروستی بە حەقیقەت منیش لەگەڵ ئەو ڕایـەم کـە بودجەیـەکی زیـاتری بـۆ تـەرخان و تایبـەت بکرێ، چونکە مەسەلەی کـەرتی تەندروسـتی یـان وەزارەتـی تەندروسـتی یەکێکـە لـەو کەرتانـەی کـە زیـاتر خەڵکە هەژارەکە، بە هەقیقەت هەمووومان ڕێمان بەوێ دەکەوێ، بـەڵام زیـاتر خەڵکـە هـەژارەکان و خەڵکـە کەم دەرامەتەکان ڕێی تێدەکەوێ، بە حەقیقەت ئێستا دوو نەخۆشـی زۆر لـە کوردسـتان پـەرەی سـەندووە، بۆیە وەزارەتی تەندروسـتی ئەگـەر بودجـەی زیـاتری بـۆ تـەرخان وتایبـەت بکـرێ، ئـەوەش دەچـێتە بـواری خزمەت کردن بە هاووڵاتیان، ئەویش نەخۆشی تالاسیما و نەخۆشی شـێرپەنجەیە، ئـەم دوو نەخۆشـیە زۆر پەرەی سەندووە لە هەرێمی کوردستان و چارەسەرکردنیشیان لـە دەرەوەی هـەرێمی کوردسـتان سـەختە بـۆ هاووڵاتیان، بۆیە داواکارم زیاتر بودجە بۆ وەزارەتی تەندروستی زیاد بکـرێ، پێشـنیار دەکـەم لـەو بودجـەی کە داندراوە بۆ دامەزراوەی مین کە بە حەقیقەت ئەمە گرفتێکە، چونکە بە هۆی حەربی ئێران و عێراقەوە لە کوردستان ڕێژەیەکی زۆر، هەر چەندە ئەو بەڕێزانەی پێشوو باسیان لە 18000 و 20000 مـین کـرد، بەڵام زۆر لەو ڕێژەیە زیاترە کە لە هەرێمی کوردستان چێندراوە و هـەتا ئێسـتاش خـەڵك دەبێتـە قوربـانی دەستی ئەو چەکە، بۆیە پێشنیار دەکەم کە ئەمە بودجەیەکی زیاتری بۆ پێشنیار بکرێ، خاڵێکی ترم هەیـە کە ئاراستەی جەنابی وەزیری دەکـەم، وەزیـری دارایـی، ئێمـە لـە حەقیقەتـدا هـەتاوەکو ئێسـتا مەبلـەغێکی زەبەلاح پارەمان لە بەغدا حیجز کراوە، بەڵام ئەم فەراغە جگە لە هەنـدێك، ئـەویش لـە مەسـەلەی ژیـان و گوزەرانی پێشمەرگە، ئەوە پاشان دێمە سەری، باسی دەکەم، مەبلەغێکی زۆر لە پارە هینە حیسەی هەرێمی کوردستان حیجز کراوە، بەڵام ئەم پارەیە لە هەرێمی کوردستان فەراغەکەی پڕ کراوەتەوە، چونکە دائیمەن گومان لەسەر مەسەلەی بودجەو لەسەر مەسەلەی داهات، لەسەر مەسەلەی سەرف لـە هـەرێمی کوردسـتاندا سەرف دەکرێ، داواکارم جـەنابی وەزیـری دارایـی شـێوەی سـەرفکردنیان یـان پڕکردنـەوەی ئـەو فەراغـە لـە هەرێمی کوردستان ڕوونکردنەوەیەکمان بداتێ، ڕوونکردنەوەیەکی تر یان پێشنیارێکی ترمان هەیە، مـاوەی دوو ساڵە پرۆژەی ئاوی هەڵەبجە بڕیاری بۆ دراوە کە گوایـە شـەریکەیەکی یابـانی دێ ئـەو پرۆژەیـە ئـەنجام

دەدات، هەتاوەکو ئێستا نەچوویتە بواری جێبەجێکردنەوە، بۆیە من لێرە ئیشارەتی پێ دەدەم، بەراستی لە فەصڵی هاویندا خەڵکی هەڵەبجە گرفتێکی زۆری هەیە، هەر چەندە ئەم پرۆژەیە دوو قەزاو ناحیەیەکی ئێمە دەگرێتەوە، بۆ قەزای هەڵەبجەیە و بۆ ناحیەی سیروانە و بۆ قەزای سەید صادقە، چونکە ئەم ئاوە لە دەریاچەی سیروانەوە هەڵئەگەرێتەوە بۆ قەزای هەڵەبجە تا ئێستا نەچوویتە بواری جێبەجێ کردنەوە، داواکارم بچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، من چەند خاڵێك دەخەمە پێش چاو کە ئەمانە نوقتەی زۆر گرنگن یاخود با بڵێین حکومەتی هەرێمی کوردستان توانیویەتی سەرکەوتنێکی باشی تێدا بەدەست بێنێ، بۆیە ئەم خاڵانە دەخەمە ڕوو، لەگەڵ خاڵ و لایەنەکانی تر باسی مەسائیلی ئەمنیم کرد کە ئەمانە حکومەت ئەتوانێ بیکاتە پێوەر بۆ ئەوەی بتوانێ لە خاڵەکانی تردا سەرکەوتنی تێدا بە دەست بێنێ، بەکار هێنانی سیاسەتی نەوت و غاز ئەتوانم بڵێم ئەمە سیاسەتێکە، یان دەستکەوتێکە بۆ هەرێمی کوردستان بە پێی ئیعتیراف خەڵکە بیانیەکانیش ئەم سیاسەتە، گەلی کوردستان، هەرێمی کوردستانی بردە ڕیزی هەموو گەلانی دەسەڵاتدارانی دونیاوە، بۆیە ئەمە یەکێکە لەو خاڵانەی کەمایەی سەروەریە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، بۆ دەسەڵاتداران لە هەرێمی کوردستان کە هیوادارم ئەم سیاسەتە زیاتر برەوی پێ بدرێ، چونکە زیاتر گەلی کوردستان بە دونیای دەرەوە دەناسێنێت و زیاتر کوردستان دەکاتە بازارێکی بەقوەتی توجارەت کە سوودەکەی دەگەڕێتەوە بۆ گەل و خەڵکی کوردستان، لایەنێکی تری حکومەتی هەرێمی کوردستان، زیاتر ئەو هاوەڵانەم باسیان لە مەسەلەی کەم و کوڕی نەخۆشخانەکان کرد، ئەمە ناگەڕێتەوە بۆ کەم و کوڕی لە بواری تەندروستی یان پێشکەوتنی تەندروستی لە هەرێمی کوردستان، دیارە کەم و کوڕی لە بینای نەخۆشخانەکان هەیە، بەڵام بواری تەندروستی ئەوەی کە دەبینین ئێستا، ئەو نەخۆشانەی کە لە ساڵانی پێش پرۆسەی ئازادی عیراق، نەك لە کوردستان دەتوانم بڵێم لە وڵاتی عیراقیش زۆر بە دگمەن ئەنجام دەدا، بەڵام ئێستا خۆشبەختانە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان دێن بۆ چارەسەرکردن لە هەرێمی کوردستان، کەواتە ئەمە دەستکەوتێکی زۆر باشە لە بواری تەندروستی، من داواکارم، لەبەر ئەوەی تا ئێستا ڕێژەیەك خەڵکی هەژار لەناو گەلی کوردستاندا ماوە، زیاتر برەو بەو لایەنە بدرێ، بۆ ئەوەی خەڵکی فەقیرو هەژارو خەڵکی کوردستان پێویستیان بە چوونە دەرەوە و چوونە عیلاج بۆ وڵاتانی دەرەوە نەبێت، کە ئەم لایەنە زۆر گرنگەو دەسەڵات لە هەرێمی کوردستان توانیویەتی سەرکەوتنێکی باشی تێدا بەدەست بێنێ، لایەنێکی تری کە حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرکەوتنی تێدا بە دەست هێناوە، بە حەقیقەت من دەڵێم بە ڕەغمی کەم و کورپەکانیان و بەرغمی ئەو مولاحەزانەش کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان گیراوە بە حەقیقەت مەسەلەی خوێندن، یان پەرەوەردەو خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان، کە دەتوانم بڵێم ئێستا هیچ عائیلەیەك لە هەرێمی کوردستان نیە تەخەروجێکی زانکۆ یان تەخەروجی پەیمانگاکانی نەبێ، ئەمە یەکێکە لە دەستکەوتە مەزنەکان کە هەرێمی کوردستان، یان حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەم هەرێمە بە دەستی هێناوە، بەڵام من لێرە یەك پێشنیار دەکەم، لە پاڵ ئەم دەستکەوت و سەروەریانەی کە لە بواری خوێندن و خوێندنی باڵای حکومەتی کوردستان بە دەستی هێناوە، پێموایە ئێستا

خوێندنگایەکی زۆر، یان بڵێین زانکۆیەکی زۆری ئەهلی لە کوردستاندا هەیە، داواکارم بە پێی ئیمکان، بە پێی ئیمکانی وەزارەتی دارایی و حکومەتی هەرێمی کوردستان، کولفەی ئەو خوێندنگایە ئەهلییانە لە ئەستۆی خۆی بگرێ، یەکێك لە دەستکەوتەکانی تر کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بە دەستی هێناوە، بۆ شتی وانیە کاکە هەموو شتێك قابیلی بوونە، یەکێك لە دەستکەوتەکانی تری، ئەو مەسەلەی ئازادی سیاسی و رۆژنامەوانی و راگەیاندنەی کە لە هەرێمی کوردستان بە دەست هاتووە، ئەمانە کۆمەڵێك دەستکەوتن کە لە هەرێمی کوردستان بە دەست هاتووە، هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان زیاتر بەرەوی پێبدا، ئەو خاڵانەی کە پێشتر وەکو بڕیار تەقدیمی دەکەم، پێشنیاری مووچەی شەهیدانی هاووڵاتیان بکرێ بە 300 هەزار، هەر چەندە هاوەڵانم پێشتریش ئیشارەتیان بەو لایەنە دا، چونکە بە حەقیقەت زۆربەی زۆری ئەو هاووڵاتیانە ئەو خەڵکە دڵسۆزانە کە لە رێگەی پێشمەرگەیاتی یان لە رێگەی دڵسۆزی یان بە هۆی دیکتاتۆریەتی رژێمی یەك لە دوای یەکی عیراقەوە شەهید کراون، بەڵام لە کۆمەڵێك ئیمتیازات تا ئێستا مەحرومن، هیوادام ئەو ئیمتیازاتانە بیانگرێتەوە، هەروەکو لە پێشنیارەکەی فراکسیۆنی کوردستانی هاتووە، پێشنیار دەکەم کە سولفەی خانووبەرەی گوندەکان بۆ ئەوەی گوندەکان بە حەقیقەت هەم حەقێکی زیادەیان بەسەر ئێمەوە هەیە لە هەرێمی کوردستان، و لەسەر دەسەڵات و لەسەر لایەنی سیاسی و شۆرشگێری سەردەمی شاخ هەیە، چونکە بە حەقیقەت گوندەکان هەمیشە سەنگەرێکی ئەساسی خەبات و پێشمەرگایەتی ئێمە بوون، پێشنیار دەکەم ئەو پێشنیارە، مەسەلەی سولفەی خانووبەرەی لادێیەکان بکرێ بە 25 ملیۆن، چونکە بەراستی لادێیەکان نوقتەیەکی ئەساسین هەم لە بواری ئاوەدانکردنەوە و هەم لە بواری بە دەستهێنانی کەرتی کشتوکاڵ و لە بواری رزگارکردنی هەرێمی کوردستان لە هاوردەی دەرەکی، بۆیە زۆر زەرووره ئەم لایەنە زیاتر پەرەی پێ بدرێ و بچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، هەتا ئێستا گرفتێك هەیە لە مووچەی پێشمەرگە، پێشنیار دەکەم مووچەی پێشمەرگە و پلەدارەکانیان چارەسەر بکرێ، چونکە بەراستی مووچەکە دەدرێ، بەڵام عەدالەت لە دانی مووچەکاندا نیە، هەتاوەکو ئێستاش بەشێك لە پێشمەرگە مووچەیەك وەردەگرن کە بەراستی نەك قابیلی بەرێوەبردن و ئیدارەی ژیانی عائیلەیەك نیە، بەڵکو چارەسەری گرفتی گەنجێکیش ناکات، بە تایبەتی هی بارەگا حیزبیەکان، بۆیە داواکارم ئەم لایەنەش لە لایەنی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پێشمەرگەوە چارەسەر بکرێ، چونکە ناکرێ مولازم ئەوەلێك مووچەکەی لە 600 و 700 هەزارێکدا بێت، چونکە ئێستا فیعلەن وایە لە هەندێك لەو پلەدارانە هیوادارم چارەسەر بکرێ، پێشنیار دەکەم ئەو سەیرانگانەی تێکڕای کوردستان، بەڵام من ئەوەی سنووری هەڵەبجە و دەوروبەری گەرمیان دەڵێم، کە پێموایە گەورترین سەیرانگا لە کوردستان ئەحمەد ئاوایە، هەتاوەکە ئێستا راستە لە بودجەی ساڵی 2011 مەبلەغێکی بۆ دەرچوو، بەڵام بەراستی زۆر زیاتر لەوەی پێویستە، چونکە بە حەقیقەت سەیرانگاکان، هەر چوار دەوری شاری هەڵەبجە سەیرانگایە، جگە لە ئەحمەد ئاوا هەتاوەکو ئێستا ئیهتیمامێکی وایان بەو سەیرانگایانە نەداوە، چونکە ئێمە ساڵانە باس لە هاتنی گەشتیار دەکەین بۆ هەرێمی کوردستان، ئەم گەشتیارانە کۆمەڵێك لایەنی

ئیجابی تێدایە، یەکێك لەو لایەنانە کە داهاتێکی گەورە بۆ هەرێمی کوردستان دروست دەکات، ئەگەر ئێمە زیاتر ئیهتیمام بە سەیرانگاکانی خۆمان بدەین کە سەیرانگای زۆر باش و قەشەنگ و هەر سروشتێکی خوایەو هەمانە، بەڵام پێویستە زیاتر تەعمیر بکرێن یان جوانکاریان تێدا دروست بکرێ، یان شوێنی حەوانەوەیان بۆ دروست بکرێ، ئەمە زۆر زەرووره، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەم سەیرانگایانە بیریکیان لێ بکرێتەوە، خاڵێکی تر کە لە پێشنیارەکانمدا هاتووە، هەر چەندە هاوەڵانم ئیشارەتیان پێدا، مەسەلەی زیادکردنی مووچەی خانەنشینە، بەراستی خانەنشین بۆ هەر تاکێك لە کاتێکدایە کە هەموو ژیانی ئەو بە ماددە دەچێ بەرێوە، بۆیە لەو کاتانە زەروریاتەکانی فراوان دەبن، تەمەنی لەکار دەکەوێ و ناتوانێ خۆی بژێوی خۆی دابین بکات، بۆیە پێشنیار ئەکەم مەسەلەی خانەنشینی بەساڵاچوان یان کەمئەندامان ئەوە بەراستی زۆر زەرووره، زیاد بکرێ بە شێوەیەك کە چارەسەری گرفتەکانیان، یان چارەسەری ژیانی ئەوان بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

فەرموو کاك جلال

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

چەند جارێك باسی گرفتی سایلۆکان کرا، حەز دەکەم روونکردنەوەیك هەیە بۆ خوشك و برایان روونی بکەمەوە کە لە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری ئێمە میوانداری بەڕێزان وەزیری پیشەسازی و بازرگانی و وەزیری کشتوکاڵمان کرد بۆ تاوتوێ ئەم کێشەیە، دوایی رۆژێك چووینە وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، بۆمان دەرکەوت کێشەیەکی بچووك هەبوو لە مەسەلەی جێبەجێ کردنی ئەو چوار سایلۆیە، سایلۆی سلێمانی، سایلۆی ڕانیە، کەلار، بەردەرەش، کێشەکەش کە پێویستیان بە مەبلەغێکی کەم بوو بۆ مەسەلەی فەحصی توربە و فەحصی خاکەکە کە لەناو عەقدەکاندا هەبوو، بەڵام پێشەکی ئەو کۆمپانیانە نایەنە پێشەوە ئەگەر فەحصی توربە نەبێ، کێشەی ئەو پارەیە لەگەڵ بەڕێز کاك سالم بە سوپاسەوە لە ماوەی رۆژێکدا یان دوو رۆژ کێشەی ئەو پارەیە کە 69 ملیۆن دینار بوو، کێشەکە چارەسەر کراو وەزارەتی دارایی دابینی کرد، ئێستا بە نیسبەت سێ سایلۆ کە باسم کرد ئەو کێشەیان نەماوەو کەوتە بواری تەندەرینەوە، کێشەی سایلۆی سلێمانی کاتی خۆی بۆ کۆمپانیایەك دەرچووە کە چەند کۆمپانیایەك چوون، کۆمپانیای دووەم دەعوای قەید کردووە لە مەحکەمەو لە مەحکەمە دوای ماوەیەکی زۆر نەتیجەی مەحکەمەکە دەرچووە، ئێستا کێشەیەکی بچووك ماوە لە بەینی بەشی یاسایی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی پیشەسازی و بازرگانی، ئەوکێشەیەش جێبەجێ ئەبێ و سایلۆی سلێمانیش ئەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە، بۆ مەسەلەی مەعمەلی دۆشاوی تەماتە، کاتی خۆی عەقدێك کراوە لەگەڵ مقاولێکدا کە لە ماوەی سێ ساڵدا ئەو پرۆژەیە جێبەجێ بکات، بەڵام ئێستا ئێمە ناتوانین هیچ ئیجرائاتێك بکەین تا سێ ساڵەکە تێنەپەرێ، ئێستا وا بزانم سێ ساڵەکە تەواو بووە و تەندەرین ئەکرێتەوە و ئەو کۆمپانیایەی کە جێبەجێ نەکراوە ئەچێتە لیستی ڕەشەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی کارەبای ئەمڕۆ خراپە، دانیشتنەکە تەئجیل دەکەین بۆ سەعات 4، بەڵام دوو دەورە دادەنیشین، سەعات 4,30 لێرە ئامادە دەبین ئینشائاللە.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکانمان، کاك عدنان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو نوقتەی نیزامیم هەیە، عەرزی جەنابت و برادەرانی دەکەم، یەکەم: لەموتابەعەکردنی ئەم چەند ڕۆژەدا بۆ پەخشکردنی دانیشتنەکانی پەرلەمان لەسەر بابەتی بودجە، زۆربەمان بەتایبەت خۆم وەك ڕۆژنامەنووسێکیش، مولاحەزە دەکەین سانسۆرو جۆرێك لەمۆنتاجێکی زۆری قسە وباسەکان هەیە، جامن ماڤی جەنابتان دەزانم پێش ئەوەی وەڵامم بدەنەوە، حەقی ئێوە دراوە کە ئیدارەی کۆبوونەوەکان و زەبت وڕەبتی کۆبوونەوەکان بکەن، ماڤی ئەوە هەیە هەر ئەندامێك ئەگەر پێشێلکاری کرد تەنبیهـ بکرێت، دوای تەنبیهەکە قسەکانی ئۆتۆماتیکی لە پرۆتۆکۆل بسڕێتەوە، پرۆتۆکۆل ئەو وەسیقە ڕەسمیەیە کەقسەی ئەندامانی تێدا تۆمار دەکرێت، تەبعەن من لەگەڵ ئەمەش نیم، چونکە ئەندامی پەرلەمان بۆخۆی کەسایەتیەکە، کەسایەتیەکی خۆی هەیەو خۆی بەرپرسە لەقسەکانی خۆی، ئەگەر قسەکانی نایاسایی بوو یان خوانەکردە یان جۆرێك تەشهیر بوو بە ئەندامێکی بەڕێزی پەرلەمان، ئەوە دەتوانێت وەڵام بداتەوە، ئەگەر بۆ سەرۆکایەتی بوو دەکرێت وەڵام بداتەوە، ئەگەر بەکەسێکی تری دەرەوەی ئەم قاعەیە بوو دەتوانێت ئیجرائاتی یاسایی بکات، ئەگەر لەبابی تەشهیر وناو زڕاندن بوو، بۆیە ئەندامی پەرلەمان ماڤی خۆیەتی، ئازادە لەرادەربڕین و تێڕوانین وبیروبۆچوونی خۆی، بەڵام با ئێمە هەر موقەیەد بین بەم نەصەی پەیڕەوی ناوخۆ تا دەیگۆڕین، پەیڕەوی ناوخۆ نەیوتووە ناڕەزایی دەربڕین و چەپڵە لێدان، لەتەختەدان، هەستان، قسەکردن، دەرچوون ئەمانە هەڵوێستە، هەڵوێست هەندێکی بەقسە دەکرێت، هەندێکی بەحەرەکاتی تر دەکرێت، بۆ نموونە بایکۆت کردن و دەرچوونە دەرەوە، ناڕەزایی دەربڕین وهەستانە سەرپێ، ئەمە لەهەموو پەرلەمانەکانی جیهان دەیبینین، بۆیە من لام سەیرە دەبێت حیکمەتی ئەوە چی بێت، کە ئەم حەرەکاتانە سانسۆر بکرێت وپیشان نەدرێت، ئەگەر وشەیەکی ناوزڕاندن یان خوانەخواستە، وشەیەك بوو هەم لەمستەوای پەرلەمان و ئەندامی پەرلەمان کەم بکاتەوە، ئێوە پێتان وابێت کە دەبێت بسڕێتەوە لەپرۆتۆکۆل با بسڕێتەوە، لە تەلەفزیۆن عەرز نەکرێت، باعەزر نەکرێت، بەڵام قەتع کردن ومۆنتاج کردن بەڕاستی لەپرسی بودجە پێم وایە دەبێت ڕاستەوخۆ هەموو دانیشتنەکانی پەرلەمان بەهەموو حەرەکات و سەکەناتیەوە، پیشانی خەڵکی کوردستان بدرێت، ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی

دووەم: ئیجازەم بدەیت چونکە ڕێك ڕووبەڕووی بەڕێزتانە، بۆیە تکام وایە بەسنگ فراوانی ئەمەم لێ قبوڵ بکەیت، چونکە نوقتەیەکی نیزامیەو ئصوڵیشە، من دوێنێ لەو بارگرژییەی کەدروست بوو لێرەدا، بەوازحی بەهاوکارەکانی خۆمم وت لەفراکسیۆنەکەمان، هەمووشیان گوێیان لێبوو، وتم ئەگەر دەنگ بەرزکردنەوەو بڕینی قسەکانی ئێمەو موقاتەعەکردنمان بەم شێوەیە بەردەوام بێت، ئەبێت هەڵوێست وەربگرین، پێشم وتن کەهەڵوێستەکە چۆن بێت، کەدەبێت هەستینە سەرپێ و هەرچی حەرەکەی پێویستە بیکەین، بەس نابێت بێدەنگمان بکەن بەشێوەیەکی نایاسایی، دواتر من ئەم نامەیەم بۆ برادەرانم نارد گەر ئیجازەم بدەیت دەیخوێنمەوە...

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

نا برام ئەو نامەیە پێویست ناکات بیخوێنیتەوە، چونکە بۆ برادەرەکانی خۆت نووسیوە نامەیەکی تایبەتی خۆتە، پێویست ناکات، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم نامەیە کەواتە بۆ برادەرەکانی خۆم ناردووە، ئەمە بەشێکە لەو حەقەی خۆمان کە تەوجیهات بۆ یەکتری و مولاحەزات بۆیەکتری و ڕەخنە لەیەکتری بگرین، لەخیلالی نامەیەکی لەو چەشنە، ئەم نامەیە کەمن بۆ هاوڕێکانم ناردووە ئەمڕۆ لەڕێگای جەنابتەوە بە من گەیشتووە، واتە هاتووە بۆلای جەنابت وبۆ منت ناردووە، وەسیلەکەی چۆنە؟ ئێمە وەك ئەندامی پەرەلەمان نامەیەك لەسەر مێزەکەمان جێ دەمێنێت، مەفروز وایە بەکارمەندەکان بڵێن ئەو نامەیە تەسلیم بەئەندامی پەرلەمان بکرێت، ئەگەر ئەو نامەیە بەهەر ڕێگایەك بەجەنابت گەیشتبێت وەکو سەرۆکی پەرلەمان وسەرۆکی هەموو لیستەکان، پێم وانیە ئەوە شتێکی یاسایی بێت جەنابت پیشانی ئەندامانی لیستەکەی خۆت بدەیت، ببورە کەدەڵێم لیستەکەی خۆت، چونکە من مولاحەزەی خۆمم هەیە جەنابت ئێستا وەك سەرۆکی لیستێکیش تەعامول دەکەیت، نەك تەنها پیشانی لیستەکەی خۆتی بدەیت، مەفروز وابوو خۆم بانگ بکەیت، یان سەرۆکی فراکسیۆنەکەم بانگ بکەیت، قسە لەسەر ئەم نامەیە بکەیت، کەنامەیەکی زۆر ئسوڵی ویاساییە، من ئەمڕۆ بڵاوی دەکەمەوە لەسایتەکاندا، بەڵام جەنابت پێش ئەوەی کەبەخۆم بڵێیت یان بەسەرۆکی فراکسیۆنەکەم بڵێیت یان مولاحەزە بەخۆم بدەیت، پیشانی چەند بەڕێزێکی تری دەدەیت لە فراکسیۆنەکەی خۆت، من ئەمە تێناگەم چیە؟ ئەگەر پێشتان وایە لەمەودوا ئسوڵی نامە بگۆڕین من لەمەودوا هەر نامەیەکم بۆ هاوڕێکانم نارد لەخوارەوە دەڵێم کۆپیەکی بۆ سەرۆکی پەرلەمان, سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ مەسەلەی قەتع وسانسۆر، هیچ سانسۆرێك نیە، تەنها لەسەرپێشێلکردنی مافی بەرامبەر نەبێت، یان باسکردنی کەسانێکی تر کە مەفروز نیە باسی بکەیت، چونکە مافی ئازادی ودیموکراسی لەوێوە کۆتایی پێ دێت کەتۆ مافی بەرامبەرەکەت پێشێل دەکەیت، لەبەر ئەوە ئێمە لەکاتێکدا ئەوەمان کردووە،

کەسرپومانەتەوە لەپرۆتۆکۆل کەتەجاوز کراوە لەسەر ماف کەسانی تر، لەسەر هەموو فراکسیۆنەکانیش کراوە، لەسەر کوردستانی کراوە، لەسەر ئێوە کراوە، لەسەر فراکسیۆنەکانی تریش هەر کراوە، ئەمە یەکێکیان، دووەمیان: مەسەلەی ئەو نامەیە، من نامەکەم بۆ خۆت ناردۆتەوە، یەك پەرلەمنتاریشم پێ بڵێ ئەو نامەی خوێندبێتەوە، بەڵام تۆ دوو، سێ پەیامت بۆ من ناردووە لەڕێگەی ئەو برادەرەی کەپەیامت بۆ ناردبوو، من هەر لەڕێگەی ئەوەوە نامەکەم بۆ ناردیتەوە، ئەمە قانونیە یان قانونی نیە؟، دوایش کەتۆ نامەدەنووسی بۆ ئیحتیفازی پێوە ناکەی؟، خەڵك دەیبینێت نامەکە هەرچی بێت، من لەڕێگەی ئەو برادەرەی کەپەیامت بۆ ناردبووم، هەر لەڕێگەی ئەوەوە بۆم ناردیتەوە، جا ئەمە نایاساییە؟ تەواو، لیژنەی دارایی تکایە وەرنە جێگای خۆتان، کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو دیارە دانیشتنەکان وەکو فستیڤاڵی وتارخوێندنەوەی لێهاتووە، بۆیە با ئێمەش کورتە وتارێك پێشکەش بکەین، سەرەتا بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان وبریکاری وەزارەت وکاك سەعد دەکەم، ئینجا دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە تێروتەسەلەیان، وە بەهەند وەرگرتنی ئەرك وماندووبوونیان بەڕاستی زۆر ئەرکیان کێشا بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرتێکی لەم چەشنە، سەرەڕای ئەوەش لەڕاپۆرتەکەی خۆیان جێگای سەرجەم ڕاپۆرتی هەموو لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانیش کراوەتەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خەڵکی هەرێمی کوردستان زۆر بەپەرۆشەوە چاوەڕوانی پەسەند کردنی بودجە دەکەن، چونکە پەیوەندی بەژیانی خەڵك وبازاڕ وحەرەکەتی ئابووری ژیانەوە هەیە، بۆیە سەرەتا پێشنیار دەکەم هەرچی زووترە پەسەندی بکەین وبیخەینە بواری جێبەجێکردنەوە، بەتەسەوری خۆم لەوڵاتانی دونیا موناقەشەی بودجە تەنها ختووتە عامەکان وسیاسەتی بودجەکە دەکرێت، ئەگینا وڵاتی وەکو ئەمریکا کەبودجەکەی بە تریلۆنەها دۆلارە، ئەگەر وردەکارییەکانی موناقەشە بکرێت ئەوە ساڵەکە تەواو دەبێت وموناقەشە تەواو نابێت، کاری ئێمە وەکو پەرلەمان وپەرلەمانتاران زیاتر بەدواداچوون و چاودێرکردنی بودجەکەیە، لە دامودەزگاو پرۆژەکاندا ئالەوێدا کەموکورتیەکانمان بۆ ئاشکرا دەبێت، ئەگەر هەبن، بەڵام بەو مانایەش نا ئەگەر کەموکورتیەکی تێدا بێت باسی نەکرێت، هەروەها پێشنیار دەکەم حکومەتی هەرێم هەرکە بەرچاوڕوونیەکی لەسەقفی بودجەی عێراق بۆ گەڵاڵە بوو، بابەشێوەی تەخمینی زوو پرۆژەکە بنێرێتە پەرلەمانی کوردستان بۆ ئەوەی گفتوگۆکانی لەسەر ئەنجام بدرێت، هەرکات ئەگەر کەم وزیادیشی تێدابوو ئەو دەسەڵاتە لەپەرلەمانەوە بدرێتە وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەی ئەم کارە بکات، بۆ ئەوەی پەسەند کردنی بودجە ئەوەندە دوا نەکەوێت، هەروەها پشتگیری لەپێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، بەتایبەتی تەرخانکردنی 100 ملیار دینار بۆ قەزاو ناحیە ڕاگوێزاوەکان و100 ملیۆن دینار بۆ ئاوارە گەڕاوەکانی ئێران وتورکیا، بۆ ئەوەی ئەو هەموو ساڵە دوای ئاوارەیی و دوورە وڵاتی بتوانن جێگاو ڕێگاو ژیانێکی شایستە بۆ خۆیان دەستەبەر بکەن، هەروەها

دەستخۆشی لە حکومەتی هەرێم دەکەم، بۆ ئەو پرۆژە خزمەتگوزارییانەی کەلەناوچە دابڕێندراوەکان ئەنجامی داون وپێشنیاریش دەکەم کەبەردەوام بن لەم کارە پیرۆزەیاندا، هەروەها پێشنیار دەکەم یارمەتی چاودێری کۆمەڵایەتی، ئاوارەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵاتیش بگرێتەوە، چونکە دەردی ئاوارەیی قورسە، بەڕەئی من ئەگەر ئێمە وەکو پەرلەمانتار بەویژدانەوە قسە بکەین، خۆمان بەرپرسیارین بەئەندازەیەکی زۆر لە بودجەی وەگەڕخستن، چونکە ئەگەر قسەکانی یەکە بەیەکەمان ئەمساڵ وپار ساڵ وپێرار ساڵ لێبدەینەوە، دەردەکەوێت کەزۆربەمان لەسەر حکومەتمان فەرزکردووە، کەبۆ فلان شەریحەو بۆ فلان شەریحەی تر ئەوەندە زیاد بکرێت، بۆ فلان وفلان مووچە دابین بکرێت باشە ئەمە هەمووی سەقفی بودجەی تەشغیلی بەرز ناکاتەوە، بۆیە پێویستە هەموومان هەوڵ بدەین کەخەڵکی خۆمان لەجیاتی ماسی خواردن، فێری ماسی گرتن بکەین، بۆ ئەوەی کۆمەڵگەمان لە کۆمەڵگەیەکی ئیستیهلاکیەوە بکەینە کۆمەڵگەیەکی بەرهەم هێن، کەبێگومان ئەو ئەرکەش دیسان لەئەستۆی خۆمانە وەك پەرلەمان و جێبەجێکردنەکەشی لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە، کە کەرتی تایبەت وپیشەسازی وکشتوکاڵ بەهێز بکات و هەلی کاری زیاتر بۆ خەڵکی بڕەخسێنێت، سەبارەت بەبودجەی پێشمەرگە و موستەحەقاتی ترمان کەلەلایەن حکومەتی فیدڕاڵەوە نەدراوەو دەستی بەسەردا گیراوە، هەموو ڕێگایەك بگیرێتە بەر کەئەو مافەی هەرێمی کوردستان وەربگرینەوە، بەتایبەتی لەڕێگای نوێنەرانمان لەبەغدا، گوشار بخرێتە سەر مالکی کەچی تر ئەو پێشێلکارییە دەستووریە نەکات، هەروەها پێشنیار دەکەم لە بودجەی دامودەزگا ئەمنیەکان درێغی نەکرێت، چونکە ئەگەر ئەم بارە سەقامگیرەو ئەمن وئاسایشەی هەرێمی کوردستان نەبێت نەئاوەدانکردنەوەو نەتونێل و نە بازاڕ ونەژیانیش وەك پێویست بەردەوام نەدەبوو، هەروەها پێشنیار دەکەم گرنگی زیاتر بدرێت بە وەزعی پێشمەرگەو کەسوکاری شەهیدان وگرنگیدان بە کەرتی تەندروستی، چونکە ئەویش پەیوەستە بەژیان وسەلامەتی کۆمەڵگا، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من پرسیار دەکەم ئایا ئەو پێشکەوتنە هەموو لایەنانەی هەرێمی کوردستان لەسایەی خزمەت وسیاسەتی سەرکەوتووانەی سەرکردایەتی سیاسی کوردو کابینە یەك لەدوای یەکەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان نەبووە؟، ئایا ئەو وەرچەرخانە گەورە هەمەلایەنەی لەژیانی خەڵکی هەرێمی کوردستان هاتووەتە ئاراوە هی ئەم بودجەیە نیە؟، ئایا ئەو حەرەکەتە بازرگانی ودیبلۆماسیەی هەرێمی کوردستان لەئەنجامی سیاسەتی ژیرانەی حوکمڕانی کوردستان نەبووە؟، ئایا ئەو سەقامگیرییە ئەمنیەی هەرێمی کوردستان لەئەنجامی شەونخونی و فیداکاری دامودەزگا ئەمنیەکانی هەرێمی کوردستان نەبووە؟، ئەرێ بۆ کەس پرسیار لەخۆی ناکات کە حکومەتی عێراق 83٪ی بودجەی عێراق ئەوەی کەبەڕەسمی دیارە بێجگە لە شتی شاراوە، کەهەمووی لەبەردەستدایە بۆ کەس لەخۆی ناپرسێت کوا پێشکەوتنەکانی عێراق؟، چ لەبواری ئەمنی، چ لەبواری ئاوەدانکردنەوە، لەبواری ئەمنی ڕۆژانە خەڵك دەکوژرێت، لەبواری ئاوەدانی یەك پرۆژەشیان ئەنجام نەداوە, لەبواری گەندەڵی لەڕیزی هەرە پێشەوەی وڵاتانە، دەوەرن باهەڵسەنگاندن و بەراوردێکی هەرێمی کوردستان و پارێزگانی عێراق بکەین، لێرە وەزع چۆنە ولەوێ چۆنە؟، هەموو خاوەن

ویژدانێك دەزانێت كە جیاوازی ئێرەو ئەوێ بەقەد ئاسمان و ڕێسمانە، كەچی زیاتر لە 83٪ی بودجەی عێراق لەبەردەستی مالكیە، تاكەی ئێمە بەویژدانەوە باس لە دەستكەوتەكان وپێشكەوتنەكانمان نەكەین، تاكەی هەوڵ بدەین خەڵكی خۆمان نائومێد بكەین، تاكەی كارێكی وابكەین كە خەڵك تام وچێژ لەم ئازادی ولەم هێمنی وئاسایش وقۆناغە زێڕینە وەرنەگرن، وڵاتانی پێشكەوتوو ودیموكراسیش شاهیدی دەدەن بۆ پێشكەوتنەكانی هەرێمی كوردستان، لەسەرجەم بوارەكاندا و پێی سەرسامن، عەجیبە كەخۆمان نكۆڵی لێ دەكەین، هەر كەپێرێ هەینی بوو من تێبینیم كرد و بەتەلەفۆنیش موتابەعەم كرد، هەر لەهەولێر تاسۆران قافیلەی سەیارە بەدوای یەكەوە بوو، كەخەڵكی بۆ گەشت و سەیران چووبوون، ئەمە تەنها لەهەولێر بێگومان سلێمانی و دهۆكیش بەهەمان شێوە بوون، من دەپرسم ئەمە مانای بەرزبوونەوەی ئاستی ژیان وبژێوی خەڵك نیە؟، ئایا ئەمە نیشانەی ئازادی وئاسایش نیە؟، ئایا ئەمە لە ئەنجامی كاریگەری بودجەی هەرێم نیە بەسەر تاك بەتاكەی خەڵكی هەرێمەكەمان؟، مانگ لەچواردەبێت ئاماژە پێكردنی بۆ چیە؟، بەڵام ڕەخنەگرتن وپرسیار كردن كارێكی زۆر ئاساییە، بەڵام ئەوەی من لێی تێبگەم هەمیشە پرسیاركردن وڕەخنە گرتن لەجێبەجێكردنەكەی زەحمەتترە، پرسیار ئاسانە، بەڵام كاركردنەكە ئەوەندە ئاسان نیە، بۆ نموونە هەركەسێك دەتوانێت پرسیاری وابكات كەوەڵامی نەبێت، یەكێك بڵێت چەند ئەستێرە بەئاسمانەوەیە، كێ دەزانێت؟، یەكێ بڵێت ئۆقیانووسەكان چەند لیتر ئاوی تێدایە؟، ئەمەش كێ دەزانێت؟، یەكێك بپرسێت كێشی گۆی زەوی چەند تەنە؟، كێ دەزانێت؟، بێگومان كەس ئەم وەڵامانە نازانێت، بۆیە من دەڵێم پێویستە هەموومان بەدڵسۆزی ومەسئولیەتەوە مامەڵە، لەگەڵ خۆمان وئەزموونەكەمان و وڵاتەكەمان بكەین، هەمووومان دەستخۆشی كارە باشەكان بكەین، هەمووشمان بەدڵسۆزی ومەسئولیەتەوە هەوڵی چارەسەری كەموكوڕیەكانیش بدەین، دوا وتەشم بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، هەزار گوتار بەقوربانی یەك كردار، زۆر وسوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان.

سوپاس، كەیلی خان، فەرموو.

بەڕێز كەیلی اكرم احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەكەم، پشتگیری لەزیادكردنی سولفەی عەقار دەكەم بۆ گوندەكان وناحیەكانیشی لەگەڵ بێت، پالپشتی كردنی بەردەوام لەدانی قەرزی بچووك بۆ لاوان و بەرنامەی تواناسازی، پاڵشتی بەردەوام بۆ لیژنەی پارائۆلۆمپی كە مینحەكەیان لەلایەن وەزارەتی دارایی بێت، هەروەها پاڵپشتی كردنی بەردەوام لەسەر پێشكەش كردنی خزمەتگوزارییەكان لەناچە دابڕاوەكان، هەروەها پاڵپشتی كردنی بەردەوام بوون لەهەڵمەتی نیشتمانی بۆ دروست كردنی قوتابخانەكان، لەڕاپۆرتی لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی پشتگیری لەدروست كردنی بینایەی ئۆتیزم لەشاری سلێمانی، وە خەرجكردنی دەرماڵەی تایبەت بەمامۆستاو فەرمانبەر و توێژەرە كۆمەڵایەتیەكان كە تەنها سەر بەوەزارەتی كارن،

لەڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش ولاوان پێشنیار دەکەین بەدروست کردنی شارێکی وەرزشی کەلەشاری هەولێر بێت، هەروەها لەگەڵ دروستکردنی بنکەی لاوان لەقەزای چۆمان، لەکۆتاییدا پشتگیرییەکی تەواو لە لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو شەهیدان دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، کاك گۆران، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دوای یەك هەفتە قسەکردن ئەمە حەوتەم ڕۆژە قسەم بەردەکەوێت، دوای ئەوەی کە 100 پەرلەمانتار قسەیان کرد، پێم وایە بەشی زۆری سەرنج وتێبینی ورەخنەکانم وتراوە، بەڵام بەپێی لۆژیك، بەپێی مەنتق، دوای نزیکەی 36 سەعات قسەکردن و ئەو هەموو پرسیار و وەڵامە، ناکرێت من هەمان ئەو لائیحەی کە لەسەرەتای هاتنی بودجەدا دیراسەم کردبوو، وەلەلام دروست بوو، وە ئامادەم کردبوو، بێم هەمان شت جارێکی تر لێرەدا بخوێنمەوە، بۆیە تا سەرەم هات لەوانەیە 10 جار زیاتر ئەو پرسیارانە لای من گۆڕانکاری بەسەردا هاتبێت، بەشێك لەوەڵامەکانم دەستکەوتبێتەوە، سەرنجەکانی من وەك لەڕاپۆرتەکەدا هاتووە، بەسەر دوو تەوەردا دابەشی دەکەم، یەکەم: سەبارەت بەڕاپۆرتی بودجە، کەلیژنەی دارایی ئامادەی کردووە، خاڵی یەکەم وئەساسی کە هەموو ساڵێك ئێمە لێرە دووبارەی دەکەینەوە، بریتیە لەدواکەوتنی بودجە، من پێم وایە دواکەوتنی بودجە جگە لە حکومەت، جگە لەکۆمەڵانی خەڵك هیچ کەس تێیدا سوودمەند نابێت، جگە لەڕەخنەگرانی حکومەتیش تێیدا تەنها ئەوان سوودمەند دەبن تێیدا، بۆیە هەموو ساڵێکیش ئەم حیکایەتە دووبارە دەکەینەوە، لەبەرامبەر ئەوەدا چەند پێشنیارێك کرا لەسەر چارەسەرکردنی ئەم کێشەیەی، یەکێك لەپێشنیارەکان، ئەوەیە کەسەنەی مالی لێرەدا بگۆڕین، بەڵام بەپێی مادده 110 ی دەستووری عێراقی، سیاسەتی مالی سیاسەتێکی فیدڕالیە، واتە لامەرکەزییە، واتە ئێمە پێم وانیە بتوانین بەگوێرەی بەدواداچوونی من وقسە کردن لەگەڵ لیژنەی دارایی عێراقی و لیژنەی یاسایی عێراقی ئێمە بتوانین ئەمە دەستکاری بکەین، لەموقابیلدا حەلێکی تر هەیە ئەوەیە بە تەخمینی بۆمان بێت لەکاتی زیاد بوونی موازەنەدا جارێکی تر بێتەوە دەست پەرلەمانی کوردستان، بۆ ئەوەی ئێمە موصادەقەی بکەینەوە، ئەوکاتە پێم وایە پەرلەمانی کوردستان لەبەردەم موصادەقەی دوو میزانیە دەبێت، خۆشمان دەزانین مەسەلەی میزانیە چۆن دەڕوات، لەبەرامبەر ئەوەدا من پێشنیاری ئەوە دەکەم، ئەگەر حکومەت ئەو کار ئاسانیە بکات و لەکاتی خۆیدا بێتە پەرلەمانی کوردستان و دەسەڵاتی ئەوەی پێ بدەین، هەر کاتێك کەمکردنەوە کرا دایببەزێنین وبەڵام لەکاتی زیادبووندا بۆ ئەوەی دەستی حکومەت نەکەینەوە کەدابەشی بکاتەوە سەر بودجەی تەشغیلی، ئیلزامی بکەین لەهەر زیادبوونێك بیداتە وەزارەتی پلاندانان و غەیر موباشر دەکاتە ئەم سندوقەو تەوزیع بکرێت بەشێوەی ڕێژەی دانیشتوان بۆ پرۆژەی ئیستیسماری، جاچ وەزارەتی پلاندانان بێت یان پارێزگاکان بێت، پێم وایە لەم گرفتە ڕزگارمان دەبێت، پێم وایە ئەم

نەصە دابنێین، ئەگەر دەستكراوەیەكی تری وەزارەتی مالی تێدا بێت، بەڵام ئیمكانیەتی جێبەجێكردنی تێدا باشترە، لەوەی كەنەصێك دابنێین وەك ساڵی پار كەحكومەتمان ئیلزام كرد لەسندوقێكدا حكومەت وتی من ناتوانم ئەمە جێبەجێ بكەم، بەفیعلی ئێستا دەیبینم كە جێبەجێ نەبووە باشترە لەم نەصە، قسەیەك لەسەر ئەمە كرا، من وەك یاساییەك حەزدەكەم باسی بكەم، بەڕاستی بودجە حكومەتی تەسریفی ئەعمال ئەیتوانی بینێرێت، یاخود نەیدەتوانی نەینێرێت، بەڵام بەڕێزان ئێمە لەموناقەشەی بودجەدا هیچ كەسێكمان ناتوانی نكوڵی لەوەدا بكەین كەوا بودجە لەناو پرۆسەیەك و موعادەلەیەك وموناقەشەیەكی سیاسیدا بەڕێ دەچێت لەهەرێمی كوردستان، ساڵی یەكەم پرسیاری ئەوە كرا، كەئەم بودجەیە بەمەجلسی شورادا ڕۆشتووە یان نا بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە، جا ئەمساڵ ئەگەر ئەم بودجەیە بهاتایەتە پەرلەمانی كوردستان وحكومەتی تەسریفی ئەعمال بیناردایە، من دڵنیاتان دەكەمەوە كە لەیەكەم كۆبوونەوەدا دەوترا ئەم بودجەیە دەبێ بگەڕێتەوە، چونكە بەپێی یاسا حكومەتی تەسریفی ئەعمال قەت ناتوانێت كۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران بكات لەبەر ئەوەی كۆبوونەوە واتە دانی بڕیاری گرنگ، بۆیە ناتوانێت تەنانەت كۆبوونەوەش بكات، تا ئەوكارە ڕۆژانەییە بەڕێ دەكات، جا چ جای ناردنی پرۆژە یاسای بودجە كەبەگوێرەی ئەم پرۆژەیە ئیلتیزامات لەسەر ئەم حكومەتە دادەنێت، من وەزیری تەندروستی سێكتەری كەمی بۆ دانراوە، بەیانی دەتوانین بێین موحاسەبەی بكەین لەسەر هەندێ شت، بەڵام ئەم وەزیرە، ئەگەر گۆڕا بودجەكەشمان پێش ئەو پەسەند كرد، تۆ چۆن دێیت لەڕووی یاساییەوە ئیلزامی دەكەیت و مەسئولی دەكەیت، موحاسەبەی دەكەیت، بۆیە بەڕاستی ئەم ڕەئیە هەرچەند برادەرێكی تر باسی كرد كەسەرۆكی لیژنەی یاسایی بوو، بەڵام ڕەئیەكی یاسایی وازح بوو، ئەگەر بهاتایە من دڵنیاتان دەكەم لەیەكەم كۆبوونەوە لەدوای خوێندنەوەی یەكەم داوای گەڕاندنەوەیمان دەكرد، من هەندێ پرسیارم لا دروست بووە، لەدابەشكردنی بودجەدا كەدابەشكراوە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە 97 ملیاری بۆ دانراوە، وەزارەتی ئەوقاف 109 ملیاری بەركەوتووە، بەڵام ئەوەی كەمن زیاتر هەڵوەستەی لەسەر دەكەم، ئەوەیە كەشارەوانی 430 ملیارە، سامانە سروشتیەكان 514 ملیارە كە هی ئەم وەزارەتە زۆر زیاترە، ئەگەر ڕێژەی مووچەخۆری وەزارەتی شارەوانی دەربێنم 31500 ی هەیە، بەس سامانەسروشیتیەكان 3 هەزار فەرمانبەری هەیە، ئەگەر ژمارەی پرۆژە بێت ئەو 742 پرۆژەی هەیە، بەبەردەوام و پێشنیار كراوەكان، ئەو تەنها نزیكەی 16 پرۆژەو 150 بەردەوامی هەیە، بۆچی ئەم جیاوازییە هەیە؟، ئایا ئەمە ئەو پرسیارەیە كە دەوترێت داهاتەكەی لەناو بابی مینەحدایە، هی وەزارەتی شارەوانی، لەڕاپۆرتەكەدا لەخاڵی 13 بڕگەی (ج) باسی ئەوە كراوە، كە حكومەتی هەرێم بایی 120 هەزار داهاتی پترۆ دۆلاری هەیە، پێم وایە ئەم وشەیە لەیاساكەدا بەتەواوەتی هاتووە، باسی مونتەجی نەوتی كردووە، چونكە پێمان وایە 120 ملیارە پارەی موشتەقاتی فرۆشتنی نەوتە، پارەی پترۆ دۆلار بەگوێرەی یاسای بودجەی عێراقی، بەگوێرەی ماددەی 23 ئالیەتێك كەدانراوە بۆ ئەو نەوتەی كەهەناردە دەكرێت، هەر بۆیە دوێنێش پێم وابوو، كاك سەمیر كەوتە ئەو پرسیارەوە كەوترا ئەو 120 ملیارە پارەی داهات بێت ئەی پارەی فرۆشتنەكەی چیە؟، لەبەر ئەوە

تەنها ئەوە پارەی موشتەقاتی نەوتە، بۆیە پێم باشە لیژنەی دارایی ئەم مولاحەزەیە بەنەزەری ئیعتیبار وەربگرێت، واتە پارەی پترۆ دۆلار نیە؟، ئێمە لە لاپەڕە 13ی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هەیە، کەئێمە بۆ حسەی گاز نزیکەی 6 تریلیۆن دینارمان پێویستە، 5 تریلیۆن لەڕێگای وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوە دابین دەکرێت، من دەپرسم کەواتە ئەم 5 تریلیۆنەش بریتیە لەداهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، بەڵام پێشەکی تەخصیص کراوە بۆ ئەوەی کارەبای هەرێمی کوردستانی پێ بدرێت وپێی بەردەوام بێت، پێشم وایە کارێکی زۆر باشە، بەڵام ئەمە بۆ بەجەدوەلێکی مولحەق لەگەڵ بودجەکە نەهاتووە، بۆ موناقەشە نا بەس بۆ ئەوەی ئەندامان عیلمیان پێی هەبێت، چونکە کەتۆ دەڵێی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان 120 ملیاری داهاتە، ئۆتۆماتیکیەن ئەندامی پەرلەمان پرسیارێکی لا دروست دەبێت، بەس کەئەوەت بەجەدوەل نارد ودیاریشت کرد کەلەچ بابێکدا سەرف دەکرێت، کەپاڵپشتیەکە بۆ بەردەوامی کارەبا لەهەرێمی کوردستان، پێم وایە ئەم گرفتە زیاتر دروست نەدەبوو، من دەستخۆشی دەکەم بۆ ئەو خاڵانەی کەڕۆژی یەکەم وەزیری دارایی ڕوونی کردەوە لەو دەعم ومەشاریعانەی کە ئێمە بۆ ناوچە دابڕاوەکانمان کردووە، بۆ پێدانی کارەبا کە 400 ملیار پارەی کرێی کارەبایان بۆ دەدەین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تەنانەت بۆ دامەزراندنی ژمارەیەکی زۆر مامۆستاو فەرمانبەر لەسەر میلاکی هەرێمی کوردستان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بۆ تەشجیعێکی زیاتر ئەو هاووڵاتیانەی کەفۆڕمی بایعیان دەگوازنەوە دەگەڕێنەوە بۆناوچەکان، بەتایبەت ئەوانەی دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم وەکو شوان، ئەو ناحیانەشی کەتێیدا موسەیتەرە، پێویستە سولفەی عەقار وزەواج بیانگرێتەوە، بۆ نموونە ئێمە لەتەقتەق لەنێوان ئیدارەی تەقتەق وئیدارەی کەرکووك تەنها یەك جسرمان بەینە، لەمبەر بۆ ئەوبەر ئەم فەرق وجودابیە دەکرێت، هیچ نەبێت بۆ ئەو ناوچانەی کەحکومەتی هەرێم تێیدا باڵا دەست وبڕیار بەدەستەو ئیدارەی خۆیەتی بتوانێت لەم سولفانە بەرێنمایی تایبەت کەوەزارەت چۆن پێی گونجاو وباش بێت دەریبکات، ئێمە ساڵی پار 10 ملیارمان دانا بۆ گەڕاوەکانی ئێران، بەڵام بەڕاستی من زۆر تەعقیبم کرد، خۆ دەبێت ئەم پارەیە بە ڕێنماییەك دەرچووبێت، ئەگەر ڕێنماییەکە دەرچووە، پێم باشە وێنەیەکمان پێ بگات، هۆکاری زیاد کردنی ئەم بودجەیە بۆ 100 ملیار چیە؟، خۆ دەبێت فاکتەرێك هەبێت ئایا بەنیازن لەساڵی چەندەوە بیدەن؟، وەچی وای لێکردن وەزارەتی مالیە ئەم مەبلەغە بگەیەنێتە 100 ملیار، لەسەر زیاد بوونی بودجەی تەشغیلی، کەباس دەکرێت بەڕاستی من پێم وایە قسەکردنی ئێمە لەسەر میزانیە ئەمە خاڵێکی گرنگە، کە بودجەی تەشغیلی زیاد بووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من وەك خۆم دەڵێم وەك ئەندام پەرلەمانێك بەشێك لە مەسئولیەتی زیاد بوونی بودجەی تەشغیلی و دەتوانم تەحەمولی بکەم، لەبەر ئەوەی بەشێك لەو یاسایانەی کەبودجەی تەشغیلی پێ زیاد بووە، لە پەرلەمانی کوردستان دەرچووە، هەر لەیاسای زیادکردنی مووچەی کەمئەندامان، هەر لەیاسای مینحەی زیندانیانی سیاسی، لەزەواج، لەعەقار، لەهەمموو ئەوانە لەپەرلەمانی کوردستانەوە زیاد بووە، من بەڕاستی پشتگیری کەمکردنەوەی بودجەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە دەکەم بەڕێژەی لە 10٪، بەتایبەتی هی ئەنجومەنی دادوەری، ئەگەر بکرێت کەم

بكرێتەوە، ئەگەر بێینە سەر حساباتی خیتامی ساڵانی پێشووی ئەنجومەنی دادوەری ئەم بودجەیە زۆر زۆر کەمتر سەرفکراوە، جگە لەوەش ئەنجومەنی دادوەری دەسەڵاتێکی سەربەخۆیە، وەزارەتی مالیە هیچ دەسەڵاتێکی کەمکردنەوەی نیە، هەموو ئەو بابەتانەی کەهاوڕێم دکتۆرە ڕۆژان باسی کرد، لە دانانی ئەم پارانە هەمووی بەڕەزامەندی و بەدەسەڵاتی خۆیان بووە، ڕاستە وەزارەتی مالیە ئەخیری موافەقەتی بۆ کردوون، بەڵام موافەقە بکەن یان نەیکەن ئەوان لەسەر نیسبەکەن، بەڵام ناتوانن بڵێن لەکام باب دایبنێن و لەکام باب داینەنێن، بینیشمان ئەنجومەنی دادوەری لەچ بابێك دایناوە، دواتر ئەو بابانەی کەپێویستی پێی نیە موناقەلە دەکرێت بۆ کۆمەڵێك حاڵەت بەکاری دێنێت کەپێی دەوترێت بەفیڕۆ دانی پارە، من بەشێوەیەکی گشتی لەکۆی موناقەشەکانم پێم وایە لەسەر داهات زۆر موناقەشەمان کرد، بەڵام ئەوەی کەمن لێی تێگەشتم لەوەڵامی وەزیری دارایی ئەوەیە، کەوا داهاتی مەنافزی حدوودی کەئەوەی لەبودجەدا باس نەکراوە، یان باسکرا بوو ساڵی پار و ڕێژەکەی کەمە، لەو ڕسوماتانە ڕێژەیەکی کەمە، دەڵێت ئەم داهاتە بەهیچ شێوەیەك نایەتە ناو هەرێمی کوردستان وحکومەتی عێراقی دەیبرێت، من پێم وایە لێرەدا تا ئەوکاتە من وەك خۆم دەڵێم وەك پەرلەمانتارێك دەتوانم بەڵگەیەك دژی ئەو قسەی جەنابی وەزیر بخەمە ڕوو، دەبێت بچین تەعقیب بکەین لەڕێگەی نوێنەرکانی خۆمان، لەڕێگەی لایەنە پەیوەندیدارەکانی خۆمان کە لەحکومەتی عێراقین، واتا ئەوکاتە دەبێت بەو برەی کەوا بۆ مەنافزی حدوودی دانراوە، من قەناعەت دەکەم تا ئەوکاتەی کەوا دەتوانم بەڵگەیەك دژی ئەم بۆچوونە لەگەڵ ڕێزمدا بخەمەڕوو، لەسەر مەسەلەی داهاتی نەوت، ئەوەی من بەدواداچوونم کردووە، ئێمە تەنها یەك ساڵ پارەی فرۆشتنی موشتەقاتی نەوت هاتە پەرلەمانی کوردستان، ئەویش لەبەر ئەوەی لەیاسای ساڵی 2010 ئەوەمان جێگیر کرد کە پێویستە سندوقێك بکرێتەوە لەوەزارەتی مالیەو پارەکە بێتە پەرلەمانی کوردستان ئیقرار بکرێت، بەڵام لەساڵی 2011 ئێمە ئەم دەسەڵاتەمان دا بەحکومەتی هەرێمی کوردستان، لەڕێگەی ئەوەی کە وتمان سندوقی کوردستان دروست بکات و داهاتەکانی تێ بکات، بەڵام دیارە ئەم پارەیە ئێستا لەڕێگەی پەرەپێدانی پارێزگاکانەوە دەدرێت، بەڵام ئەوەی لێرەدا کەمن پێم کارێکی باشە، چونکە تا ئێستا من ئالیەتی پرۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بەسەریع ترین ئالیەت و باشترین ئالیەت دەزانم، بەڵام ئەوەی کەگرفتە ئەم پارانە لەدوو کاتی جیاواز، واتە دوو مەصدەری مالی لەهەرێمی کوردستاندا زۆرجار هەیە، بۆ دەعمی مەشاریع کەدەبێتە هۆی ئەوەی ئەو پارێزگایانە لە پێشکەشکردنی مەشاریع زۆرجار لێیان تێك بچێت، مەشروعێك لەیەك کاتدا لەدوو شوێندا پێشکەش دەکەن، بۆیە ئەگەر دەعمی مەشاریع لەهەرێمی کوردستان هەموو یەك بخرێت وئەو داهاتانە لەیەك بانق دابندرێت بۆ دەعمی مەشاریع، پێم باشترە، دێمە سەر پرۆژەکان بەڕاستی من پێم باشە ئەوە موقتەرەحی خۆمە، ئێمە مادام سیاسەی مالی عێراق موەحەدە، وەمادام ناردنی خشتەی ئەو مەشروعانە لەحکومەتی عێراقی نیە، من پێم باشە هیچی تر حکومەتی هەرێم خۆی نەینرێت، بۆچی؟، لەبەر ئەوەی ناردنی ئەو خشتانە بۆ هەدەفی شەفافیەت و بۆ بەرچاوڕوونی ئەندام پەرلەمان بوو، بۆ بەدواداچوونی ئێمە بوو، بەڵام بەپێچەوانەوە ئەوەی لەناردنی ئەم خشتانە ئەوە بوو،

گوتمان پرۆژەی وەهمی، وتمان پرۆژەی دووبارە، وتمان پرۆژە ساڵانە دووجار پارەی بۆ تەرخان دەکرێت، وە دەستکەوتنی خشتەی ئەم پرۆژانە بۆ من گرنگە، بەڵام نەك بێین موناقەشەی لەسەر بکەین، دەکرێت وەزارەتی پلاندانان بێت ئەو پرۆژانەی کە ساڵانە قەراری لەسەر دەدرێت وموصادەقەی لەسەر دەکرێت، بنێردرێتە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، لەرێگەی لیژنەکانەوە بێت بۆ هەموو ئەندامی پەرلەمان، تالەلای بێت وموتابەعەی بکات، چونکە ئەوەی کەمن، ئەگەر چی زۆری لێنازانم، بەڵام پرۆژە زانستێکی تایبەتەو کۆمەڵێك یاسای مقاوەلات وتایبەتی لەسەر جێبەجێ دەبێت، پێم وایە کاری من وەك ئەندامی پەرلەمان نە لەوەوە دەست پێدەکات منیش بێم لێرە باسی سنووری قەزای کۆیە و ناحیەکانی دەوروبەری بکەم، کەچەند پرۆژەیان پێویستە ولەچیدا مەغدوورن، وە نەپێشم وایە مەسئولیەتی من لەوەدا کۆتایی پێ دێت، ئەم پرۆژانە ئەوەی کەدانراوە کۆتایی پێهاتووە، لەبەر ئەوەی من هەر پرۆژەیەکی نوێ بڵێم دەبوایە بەر لەهاتنی بودجە ئەوە ئەرکی من بوو وەك پەرلەمانتار بەدواداچوون بکەین، من پێم وایە ئەوە ئەرکی منە وەك پەرلەمانتارێك لەزەرووریاتی پرۆژەکان، لەگەڵ مەسئولی وەحدەی ئیداری، لەگەڵ وەزارەتی مەعنی هەوڵ بدەین ساڵانە لەپلاندا ئەو پرۆژانە داخڵ بکەین، ئێستا من ئەو پارەی کەدانراوە تەقسیم کراوە، چ ناوچەیەك وچ ئەندام پەرلەمانێك قبوڵ دەکات، تەنانەت یەك پرۆژە لابدرێت بۆ ئەوەی من بتوانم پرۆژەیەك دابنێم، بۆیە من باسی ئەو حاڵەتەو ئەو زەروریەتانەی ناوچەی خۆم ناکەم، چونکە پێم وایە ئێستا کاتی نیەو ئەمە ڕۆشتووە، بەڕاستی من پشتگیری بەشێکی قسەکانی هاوڕێم کاك عبدالله دەکەم، کە باسی لەوە کرد کە ئەم بودجەیە لەدانانی ستراتیژدا پێویستە پلانێکی ڕوونی هەبێت، وە پێویستە پلانێکی درێژخایەنی هەبێت لەهەموو سێکتەرەکاندا، بۆ نموونە ئێمە لەبواری پەروەردەدا چی دەکەین؟، بۆ نموونە لەبواری خوێندنی باڵادا چی دەکەین؟، لەبواری کارەبادا چی دەکەین؟، بە داتاو بە ئامار لەلامان بێت، بەڵام من پێشم وانیە بەو دەرەجە، بودجە بەتایبەتی لەم دوو ساڵەی کە من لەم پەرلەمانەم و گفتوگۆمان کردووە، بەو دەرەجە بێ پلان بێت، دانانی 120 ملیار بە ئیتیفاقی هەموو ئەندامانی پەرلەمان لەبودجەدا بۆ هەڵمەتی نیشتمانی بۆ دروست کردنی قوتابخانە، ئەمساڵیش هەموومان پشتگیری لێ دەکەین، پێم وایە بەشێك بووە لەپلانی وەزارەتی پەروەردە، پار موناقەلەیەکی زۆرمان کرد لەپارەی پرۆژەکان بۆ کارەبا، کە گوترا پلانێکی پێویست هەیە بۆ ئەوەی کێشەی کارەبا کەم بکەینەوە، بەڵام ئەم پلانانە من پێم وایە بەهۆی بارودۆخی سیاسی هەرێمی کوردستان، ئەگەر دوور مەودا نەبن و بکرێت دوور مەودا تر بن وباشتر دابڕێژن ئەوە جێگای دەستخۆشیە، من پرسیارێکم هەیە بۆ وەزیری پلاندانان، کەدەوترێت ئەم پرۆژانە لەسەر ئەساسی عەدالەت دابەشدەکرێت، من ئەگەر پرۆژەی سنوورەکەی خۆم باس بکەم، کاتێ کەتۆ دێیت ئەم پرۆژانەی سنوورەکەی خۆت کۆ دەکەیتەوە، پرۆژەی بەردەوام دێم کۆی دەکەمەوە، بابڵێین وەزارەتی شەهیدان ئەمساڵ بۆ سنوورەکەی من هیچ پرۆژەی دانەناوە، بەڵام ساڵی پار لەبەردەوامەکان 3 پرۆژەی داناوە، تەندروستی ئەمساڵ هیچ پرۆژەی دانەناوە، بەڵام ساڵی پار 4 پرۆژەی داناوە، کەدێم من نابێت ئەمەی بەردەوامەکان پشتگوێ بخەم، بۆ ئەوەی عەدالەتی ناوچەکەی خۆم بەدی بهێنم وبەراوردی بکەم

بەچەند ناوچەیەکی تر، بەڵام ئەم پرۆژە بەردەوامانە کە من دواکەوتنی پرۆژە لەزۆر حاڵەتدا کە دێمە سەری هۆکاری خۆی هەیە، بەڵام پرۆژە هەیە لەساڵی 2010 کە ئێمە هاتینە ئەم پەرلەمانە، داخڵمان کردووە ئێستا دەستبەکار نەبووە، بەنموونە پارکێکی گەورە بوو لە تەقتەق، بەنموونە هۆڵێکی وەرزشی بوو لە تەقتەق، بەنموونە بینای وەرزشی بوو لەشاری کۆیە، کەتازە حاڵەتی عەقدەکەی تەواو کراوە، بەڵام من لەهەمووساڵێك لە 2010 وە ئەو مەبلەغەی کە بۆ ئەم بینایە دانراوە، کەکۆی دەکەمەوە دەڵێن ئەوەتا تەخصیصی تۆ کەواتە تۆ لەچاو چەمچەماڵ ئەوەندەت بۆ دانراوە، ئەوەندە لەپێشی یان ئەوەندە لەدواتری، بۆیە پێم وایە چاکترە ئالیەتێکی باشتر لەڕێگەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بێت یان هەر شتێك بێت، بەڵام ئەم ئالیەتە کەمن کۆی دەکەمەوە وانیە کەبتوانم عەدالەتەکە وەك خۆی بێت، ئەگەرچی من پێم وایە بەدیهێنانی عەدالەت قورسە، چونکە تەوزیعاتی مەشاریع تەنها لەسەر ژمارەی دانیشتوان ناکرێت، پێم وایە ناوچەی موزەحی کە هەیە زۆر زۆر زیان لێکەوتووە، نەك تەنها لەسەر ڕێژەی دانیشتوان، لەڕاپۆرتی بودجە هاتووە کە هەندێ پرۆژە هەیە دەبێت لابرێت، بەڕاستی من بەهەموو شێوەیەك پێچەوانەی ئەو ڕەئیەم، چونکە من پێم وایە ئەو پرۆژەیە ئەگەر ستراتیژی بێت وزۆر گرنگیش بێت، تازە داخڵ کراوەو هیچمان موتەفق نابین لەسەر لادانی، دواکەوتنی پرۆژە ڕەبتی بەوەوە نیە کەبڵێین ئەو پارەی تەرخانکراوە بۆ وەبەرهێنان کەمە، ئەصڵەن ئێمە دەبینین ساڵانە ئەوپارەی هەر سەرفیش ناکرێت، بەڵکو کێشەکە لەدواکەوتنی پەسەند کردنی بودجەدایە، ئەو ڕۆتیناتەی کە لەتەندەرەکاندا هەیە بۆیە بەهەموو شێوەیەك ئەم بۆچوونە ڕەد دەکەمەوە، لێرەشدا سەرنجێکی ترم هەیە، کاك دکتۆر عەلی وتی بەشێك لەپرۆژەکان کەنەچووەتە بواری جێبەجێکردنەوە ئێستا چووەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەفیعلی وایە من لەسنوورەکەی خۆم 30 پرۆژە کەئەو ڕاپۆرتە هاتووەتە لای من سفر بووە، بەڵام ئێستا کەموناقەشە دەکەم دەتوانم بڵێم ژمارەیەکی کەم لەم پرۆژانە ماوەتەوە بچنە بواری جێبەجێکردن، لەکۆتاییدا من کۆی قسەکانی زیاد کردن وکەمکردنەوەکانم هەڵدەگرم بۆ یاسای موناقەشە، چونکە پێم وایە بودجەدا کە لە 5 فەصڵ پێك هاتووە، جارێکی تر ئێمە قسە لەسەر ئیرادات دەکەین، لەسەر میلاکات دەکەین، قسە لەسەر زیاد کردنی سولفەی عەقارو زەواج دەکەین، بۆیە ئەوکاتە وردەکاری ئەم زیاد کردنانە باس دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، گەشە خان، فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەرك و ماندووبوونیان، دەستخۆشی لە فراکسیۆنی کوردستانی وسۆزان خان دەکەم بۆ خوێندنەوەی لائیحەکەی لیستی کوردستانی و پشتیوانی کردنی خاڵ بەخاڵەکانی، بەتایبەتی لەبەر ئەوەی کارێکی یاسایی و موئەسەساتی و سیستماتیکی کردووە، ئەو خاڵانە و ئەو داواکارییانەی کەکردوویەتی لەسەر ئەساسێك و مەخرەجی بۆ دۆزیوەتەوە لەسەر ئەساسی ماددەی

79ی پەیڕەوی ناوخۆ، لەسەرۆکایەتیەکان ببڕدرێت و جێگای ئەو داواکارییانەی تێدا بکرێتەوە، تا حکومەت کێشەی بۆ دروست نەبێت لەجێبەجێکردنی ئەو داواکارییانەدا، بەڕێزان من لەوەوە دەست پێدەکەم ئێمە پرۆژەیەکی بڕیاری تەسلیم کردنەوەی موڵکی گشتی حکومەت لەلایەن ڕێکخراو وحزب وهەندێ لەهاووڵاتیانەوە کەدەستی بەسەردا گیراوە، لە تەموزی 2010 پێشکەشی پەرلەمانمان کردووە، وەخوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لە 2011/2/28، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و یاسایی لەسەر نووسراوە، لە مانگی 2 ی 2011، بەڵام بەداخەوە تا ئێستا نەخراوەتە بەرنامەی کارەوە، حکومەت بڕیاری لەسەر ئەم بابەتە دەرکردووە، ئەگەرچی هەندێك ژمارەی بینا تەسلیمی حکومەت کرانەوە بۆ خزمەتی خەڵك، بەڵام هێشتا زۆری ماوەو لەسەرەتایەتی، من بۆیە دەچمە سەر ئەم خاڵە، لەوەوە دەست پێدەکەم کەحکومەت کرێچیە، زۆرجار ئێمە باسی ئەوە دەکەین کەحکومەت کرێچیەو کرێچیەتی حکومەت بووە بەهۆی زیاد بوونی بودجەی تەشغیلی کە کاك ئاسۆ ئاماژەی پێکرد، بەس وەزارەتی ڕۆشنبیری 47 بینای داگیر کراوە، هەروەها شەونم خان بەهەمان شێوە ئاماژەی پێکرد، کە بەپێی ئاماری وەزارەتی پەروەردە 150 بینای قوتابخانەکان دەستی بەسەردا گیراوە، کە بەس لەساڵی 2009، حکومەت 51 ملیار دەدات بەکرێی خانوو لە ساڵی 2010ش 57 ملیاری داوە، موڵك هەیە لەناو جەرگەی شاردا بە دەیان دۆنم دەبێت، لەناوجەرگەی شاردایە داگیر کراوەو تەلبەن کراوە، لەکاتێکدا کە ئەم موڵکە جێی گەورەترین یادگاری منداڵانی شارێك بووە، ئێستا دەستی بەسەردا گیراوەو لەپێناو خزمەتی لایەنێك و ڕێکخراوێك بەکار دەهێندرێت، من ئەم قسەیەم لەسەر هەموو ئەو لایەنانەیە کە ئەو بینا حکومیانەیان لایە، کەدەستی بەسەردا گیراوەو بۆ لایەنی تایبەتی بەکار دەهێندرێت وناخرێتە بەرژەوەندی گشتیەوە، لەبەر ئەوە ئەو بەشە چاکسازیەی کەلای خۆمانەو کەداوای کەمکردنەوەی بودجەی تەشغیلی دەکەین، با هەریەکەو لەلای خۆمانەوە دەست پێ بکەین، خاڵێکی تر کەدەبینم لەپرۆژەی بودجەدا حکومەت گرنگیەکی ئەوتۆی نەداوە بەبواری ژینگە، لەئەمساڵدا 7ملیارو ە 81 ملیۆنی بۆ دانراوە، لەو مەبلەغە 3 ملیار و 199ی بۆ مووچەیە، ئایا ئەم دەستەیە لەناوەڕۆکی کارەکەی خۆی چی دەتوانێت بەو بڕە پارەیە جێبەجێ بکات؟، ئەوەی کەئێمە دەبیستین لەدەستەکە، بەداخەوە یەعنی حکومەتی هەرێم هیچ گرنگیەکی ئەوتۆی پێ نادات، لەکاتێکدا کە سندوقی پاراستنی ژینگە لە ساڵی 2008 کە لەیاساکەدا تەصدیق کراوە، سندوقێك دائەندرێت لە غەراماتی ئەو کارگەو شەریکاتانەی کە ژینگە پیس دەکەن، ئەبێت بخرێتەوە بەردەستی دەستەی ژینگە، بەڵام من لەوەزیری دارایی دەپرسم بۆ ئەو بڕە پارەیە ناخرێتەوە بەردەستی دەستەی ژینگە بۆ خزمەتی ژینگە، لەکاتێکدا کەکاری ژینگە لەڕووی ڕاگەیاندنەوە لەڕووی تیباعەو نەشرو میدیاکانەوە ئەبێت کاری خۆی بکات، باس لەوە دەکات کەمانگی 37 هەزار دیناری بۆ سەرف دەکرێت، دیارە هەر لەمەسەلەی ژینگەدا پرۆسەی بەرهەم هێنانی نەوت کارێکی زۆر گرنگە کەحکومەتی هەرێم کردوویەتی وبووەتە هۆی بووژانەوەی ئابووری کوردستان، بەڵام بەداخەوە کاریگەری سلبیشی هەیە، لەهەموو وڵاتێکیشدا بەو شێوەیە کەپرۆسەی نەوت بەرهەم دەهێندرێت کاریگەری سلبی دەبێت، بەڵام چارەسەریشی هەیە، کە ئێمە

لەیاسای نەوت وغازدا چارەسەرمان بۆ دۆزیوەتەوەو سندوقێك دانراوە بۆ پاراستنی ژینگە، من دەپرسم ئایا لەو سندوقە چی سەرفکراوە بۆ ژینگە، لەکاتێکدا کەخۆم لەگەڵ چەند هاوکارێکم، دکتۆر سەروەر وکاك سالار سەردانی موقیعێکی دەرهێنانی نەوتمان کرد لەبازیان، هەرچەند دەقەیەك لەوێ وەستاین خۆمان پێ نەگیرا، خەریك بوو دەکەوتینە زەوی، یەعنی لەکاتێکدا کەئەمەخەڵکەکە باسی ئەوەیان دەکرد لەکاتی سووتانی غازەکەدا چەندین خەڵك بووراوەتەوە، ئەو ناچەیەی پیس کردووە، خەڵك تووشی نەخۆشی دەبێت، بەڵام نازانم بۆ لەو سندوقە وەکو پێویست کار بۆ ئەوە ناکرێت ئەو ژینگانە بپارێزرێت لە پرۆسەی بەرهەم هێنانی نەوتدا، بیمەی بێکاری یەکێك بوو لەوکارانەی کەحکومەت ساڵی پار بڕیاری لێدا، دەستخۆشی لەحکومەت دەکەین کەئەمساڵیش بەردەوامی هەیە لەو کارەدا، بەڵام ناعەدالەتی تێدایە، ئێمە لەنووسینگەی پەرلەمان پێشوازیمان لەخەڵك کردووە، بەتایبەتی لە دەرچووانی خوێندنگا پیشەییەکان کە ئەم بیمەی بێکارییە نایانگرێتەوە، نازانم بەچ پێوەرێك دەرچوویەکی زانکۆ فەرق بکرێت، لەگەڵ دەرچوویەکی خوێندنگا پیشەییەکان لەکاتێکدا گەنجێکەو هەمان پێداویستی هەیە، ڕاستە لەئاستی خوێندندا ئەو پلە عیلمیەکەی باڵاترە، بەڵام بۆ ژیان پێویستیان بەو بڕە پارەیە وەك یەکە کە پێویستە ڕەچاو بکرێت، بۆ ئەوەی ئەو بڕە پارەیەی کەمەحدودەو زۆرترین ژمارە بگرێتەوە، با ئاستی داهاتی خێزانەکان لەبەرچاو بگیرێت، زیاتر کوڕ وکچی هەژار بگرێتەوە، واتە حکومەت زیاتر بە سیستەماتیك بیکات، بۆ ئەوەی عەدالەتی لێ بکەوێتەوە، دامەزراندنی 17 هەزار میلاك، جێگای دەستخۆشیە کە حکومەتی هەرێم ئەمساڵ بڕیاری لێداوە، بەڵام لەکاتێکدا کەئێمە دەبینین لە هەرشوێنەو بەشێوازێك جێبەجێکراوە، هەموو ساڵێکیش ئەمە دووبارە دەکەینەوە دەڵێین زۆر خەڵك دامەزراوە، بەڵام بۆ خەڵك ناڕازییە لەم دامەزراندنە، لەبەر ئەوەی کەناعەدالەتی هەیە، لەبەر ئەوەی کە سیستمێك نیە کە خەڵکی پێ دابمەزرێت و پێوەری هەبێت، ئێمە ئەنجومەنی ڕاژەمان پەسەند کرد لەپەرلەمانی کوردستان من دەپرسم لەحکومەت بۆچی تا ئێستا ئەو ئەنجومەنەی پێك نەهێناوە، خاڵێکی تر داوا دەکەم کە حکومەت ڕەچاوی بکات، مەسەلەی گرێبەستەکانە، کە ئەوانەی لە کەرتی خاص لەگەڵ حکومەت بە عەقد ئیش دەکەن، بەڕاستی زوڵمێکی زۆریان لێدەکرێت بەتایبەتی ژنان لەکاتێکدا کە 1 ڕۆژ زیاتر مۆڵەتیان نیە، ئەگەر منداڵیشیان ببێت، چ ژنێك دوای یەك ڕۆژ دەتوانێت بچێت بۆکار کردن یان دەبێت واز لەکارەکەی بهێنێت یان دەبێت منداڵی نەبێت، کامیان هەڵبژێرێت؟، بەڕاستی ئەگەر ئێمە کار بکەین بۆ ئەوەی خەڵك بەرەو ئەوە بڕوات زیاتر نەبێت بە بارگرانیەك بەسەر حکومەتەوە هەر داوای دامەزراندن بکات، یان دەبێت مەرج و ڕێنماییەکانی عەقدەکان بگۆڕین یان دەبێت ئەو گرێبەستانە بکەین بە دائیمی و دابمەزرێن، زۆر لە هاوکارانم باسی سندوقی ئەو ژنانەیان کرد کە لەهاوسەرەکانیان جیا بوونەتەوە، ئێمە لەڕاپۆرتی لیژنەی بەرگری لەماڧی ئافرەت بۆ دووەم ساڵە ئەیڵێین، من خۆم سێیەم جارە لەم هۆڵەدا لەموناقەشەی بودجەدا باسی پێکهێنانی ئەو سندوقە دەکەم، کەبەڕێز وەزیری کارکاروباری کۆمەڵایەتیش هاتووە پرسیارم لێکردووە، بۆ ئەو سندوقە پێك نەهاتووە، کە بەپێی ماددەی 39 ی بڕگەی 4 لە یاسای ئەحوالی شەخصی

ساڵی 2008ی هەموارکراو تەصدیق کراوە، بەڕێز وەزیری کاروکاروباری کۆمەڵایەتی وەڵامەکەی ئەوە بوو کە تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی شمولی ئەو ژنانە دەکات، بەڕێزان ئەمە زۆر جیاوازە، ئەمە تایبەت بۆ ئەو ژنانەی کە لەهاوسەرەکانیان جیا بوونەتەوە، بۆ ئەو ژنانەی کە پیاوەکانیان نەفەقەیان ناکێشن، وە دادگا قەراری ئەو نەفەقەیان بۆ دەدات، حکومەت پێویستە ئەو نەفەقەیە بدات، تا ئەوکاتەی کە حکومەت کارێکیان بۆ دەدۆزێتەوە، یان خۆیان کارێك دەدۆزنەوە، بەڵام ئەگەر ئێمە بیخەینەوە تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتی ئەو بڕە پارەیە هەر مەحدوودە، بەشی هەموو ئەو ژنانە ناکات کە لەهاوسەرەکانیان جیا بوونەتەوە، لەبەر ئەوە داوا دەکەم ئەو سندوقە پێك بهێندرێت تکایە، مەسەلەی گەشتوگوزار کەگرنگیەکی خۆی هەیە، ئەڵێین سروشتی کوردستان گەشتیارییە زۆر شانازی پێوە دەکەین، بەڵام بەداخەوە وەکو پێویست نەمانتوانیوە بیگەیەنینە ئاستێك کەببێتە داهاتێك بۆ خەڵکی کوردستان، لەبەر ئەوە پێویستە حکومەت ئەم گەشتوگوزارە بدات بە کەرتی تایبەت و لەڕێگەی خزمەتکردنی بەدانی زەوی و تەسهیلات لە مەسرەفی صناعیدا بۆ بکرێت وەك هاوکارم شلێرخان و شەونم خان باسیان کرد، هەروەها بۆ ئەوەی ببێت بە داهاتێکی گرنگ بۆ خەڵکی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، لانە خان، فەرموو.

بەڕێز لانە احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیرە بەڕێزەکە دەکەم، وە بریکاری وەزارەتی داراییش، لەسەرەتادا پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، بەڵام ناچمە ناو ناوەڕۆکی بودجە، لەبەر ئەوەی چەندەها جار کۆبوونەوەمان کردووە لە لیژنەی دارایی، وە زیاتر لە 30 ڕۆژ و چەندەها جار لەگەڵ وەزیری دارایی وپلاندانان و بریکاری وەزارەتی دارایی کۆبوونەوەمان کردووە، خاڵەکانیش لەلامان وازحەو زۆر تێبینیمان هەبووە لەڕاپۆرتەکەدا نووسراوە، هەموومان دەزانین بودجە تەعبیر لەسیاسەتی حکومەت و چالاکیەکانی دەکات، لەخیلالی بودجە بتوانین ئامانجی خەڵکی کوردستان جێبەجێ بکەین، پشتگیری لە پێشنیارەکانی لیستی کوردستانی دەکەم، بەڵام سەرۆکی پەرلەمان لەسەرەتا حەزدەکەم خەڵکی هەرێمی کوردستان دڵیان خۆش بکەن، بێ ئومێد نەبن لەم بودجەیە، نەك لەمونتەڵەقی دیفاع کردن، بەڵام ئینسان دەبێت حەق بڵێت، کەشتی زۆر باشی تێدایە، کەخەڵکی هەرێمی کوردستان سوودی لێ وەردەگرن، هیچ بودجەیەك لەدونیا بێ کەموکورتی نابێت، بۆیە حەزدەکەم بۆ نموونە ئیشارە بەشاری هەولێر بدەم، هەروەها ئەوە نموونەیەکە کەشاری هەولێر وەردەگرم، بەڵام شارەکانی تریش وەك سلێمانی ودهۆك، قەزاکان بەس من ئیشارەت زیاتر لەسەر هەولێر دەکەم، شاری هەولێر کە پایتەختی هەرێمی کوردستانە، ئەگەر بەراورد بکەین بە پێش ڕاپەڕین وپاش ڕاپەڕین، لەهەموو بوارەکان، چەند گۆڕانکاری بەخۆی بینیوە، گەشەی کردووە، بۆ نموونە لەڕێگاو بانەکان، ئەو جسرانەی کەدەکرێت، ئەو گەڕەکە نوێیانە کە دەکرێت، چەند

کۆمپانیایەکی ئەجنەبی کەلێرەن، ئەو هەموو مۆڵە، ئەو هەموو سۆپەرمارکیتانە، ئەوە هەموو دەلالەت لە بەرزبوونەوەی دەخلی خەڵك و قوەی شیرائی دەکات کەبەرز بووەتەوە، هەروەها ئەگەر بزانین بەنیسبەت برایانی عەرەب هەموو ڕوویان لێرە کردووە، ئەمەش دەلالەتە لەسەر ئەوەی کەئەمن و ئاسایش لێرە بەرقەرارە، پێشان گەنجەکانمان ڕوویان لەدەرەوە دەکرد، بەڵام ئێستا گەنجەکانمان وخەڵکەکانی تریش هەموو ڕوویان لەهەرێمی کوردستان دەکەن بەپێچەوانەوە، ئەو پێشکەوتنە لەسایەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، هەموومان دەزانین کە کۆمەڵگا لەچەند تەبەقاتێك پێك دێت، کەلە تەبەقەی دەوڵەمەند پێك دێت و لە تەبەقەی ناوەند پێك دێت، لە تەبەقەی فەقیر وهەژار پێك دێت، ئێمە هەموومان هەوڵ بدەین کە تەبەقەی هەژار کەم بکەینەوە، ئەوان زیاتر سوودمەند بن لەم بودجەیەی هەرێمی کوردستان، هەروەها هەموو خەڵکی کوردستانیش، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، هەندێ تێبینی وهەندێ پێشنیارم هەیە، بەنیسبەت ئەم بودجەیە، یەکەم: تێبینیەکەم ئەگەر بنوارینە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی عێراق بەکوردستانەوە، بڕی 6 تریلیۆن و184 ملیار دینارە، بەپێی 17٪ بەشی هەرێمی کوردستان دەکاتە 1051 ملیار دینار، بەڵام بەڕێژەی نفوسی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان دەکاتە 779 ملیار دینار، کە ڕێژەکەی دەکاتە 12,6٪ ، بەنیسبەت پترۆ دۆلار بڕی 1 تریلیۆن و676 ملیار دینارە کە تەخصیص کراو بۆ پترۆ دۆلار بۆ هەموو پارێزگاکانی عێراق، وە ڕێژەی لە 17٪ی هەرێم دەکاتە 285 ملیار دینار، بەڵام ئەوەی کەتەرخانکراوە بۆ هەرێمی کوردستان 42,4 ملیار دینارە، بۆیە کەمکردنەوەی ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان کاریگەری زۆری هەیە لەبودجەی پەرەپێدان وپترۆ دۆلاری پارێزگاکان، ئەگەر سەیری پرۆسەی تەعدادی سوکانی بکەین، ئەوەی کەئەنجام دراوە لەعێراق، دەبینین ئاخر تەعدادی گشتی لەسەر ئاستی عێراق، لەساڵی 1987 ئەنجام درابوو، ئەوەی کە لەساڵی 1997 ئەنجام درا، پارێزگاکانی هەرێمی کوردستانی نەگرتەوە، بڕیار بوو ساڵی 2009 تەعدادی گشتی بکرێت، بەڵام ئەنجام نەدراو چەند جارێك دواخرا، بۆیە پێشنیار دەکەم کە زەختێك بکرێت لەسەر حکومەتی عێراق بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی تەعدادی سوکانی بەزووترین کات، تاکو موستەحەقاتی هەرێمی کوردستان دیاری بکرێت، بەگوێرەی نفوسی هەرێم بەفیعلی، خاڵی دووەم: پێشنیار دەکەم، ساڵانی پێشتر دامەزراوی کاتیمان هەبوو لە فەرمانبەر، وە دامەزراوی گرێبەستیشمان هەبوو، کەهەردووکیان بوون بە دائیمی، بەنیسبەت دامەزراندنی کاتی خزمەتی ساڵانەی بۆ ئیزافە کرا، بەڵام دامەزراندن بەشێوەی گرێبەست خزمەتەکەی بۆ ئیزافە نەکرا، وە کاری فیعلیشیان کردووە، بۆیە داوا دەکەم بۆ ئەوەی عەدالەت بێتەدی، ئەوانیش خزمەتەکەیان حساب بکرێت وئیزافە بکرێت، چونکە لەڕووی یاسایی وئیدارییەوە گرێبەست نابێت بەدامەزراوی دائیمی، بەڵام مادام وای لێهات باخزمەتەکەشیان بۆ حساب بکرێت، هەروەها دەستخۆشی دەکەم لەدامەزراندنی لیژنەیەك بۆ پێداچوونەوەی دەرماڵەی هەموو فەرمانبەران، بۆ ئەوەی عەدالەت بێتە دی، ئیشارەت بەوە دەدەم بە تەرخانکردنی بڕی 120 ملیار دینار بۆ تواناسازی کە خەڵکی فەقیرو هەژار و خوێندکاران و قوتابیانمان سوودمەند بن لێی، وە تەرخانکردنی بڕی 150 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانە، کە

وەزیری پلاندانان ئیشارەتی پێدا، کە 500 قوتابخانە لەبواری جێبەجێ کردندان، لەساڵی پار گرنگیەکی باش بە بواری کارەبا درا، پارەیەکی باشی بۆ تەرخان کرا، هەروەها گرنگی بدرێت بە سولفەی زەواج وعەقاری، ئەگەر بزانین لەڕووی یاساییەوە ڕێی پێ بدرێت کە سولفەی عەقار وزەواج ڕانەگیرێت، ئەگەر لەڕووی یاساییەوە بکرێت باشە بۆ ئەوەی بدرێت بە هاووڵاتیان، هەروەها گرنگی بەکەرتی کشتوکاڵیش بدرێت، وە هەوڵ بدەین کە ڕۆتین کەم بکرێتەوە لەناو دامودەزگایەکانی حکومەت، هەروەها گرنگیەکی زۆریش بدرێت بە تەنمیەی مەواردی بەشەری، بەڕاستی عنصری بەشەری فەرمانبەران و کارمەندان زۆر گرنگن، چونکە ئەوان موحەرِیکن بۆ دامودەزگاکانی حکومیمان، بتوانین بەشداری بکەن لەدەوراتی تەدریبی وتەنمیەیان پێ بکرێت، هەروەها بەنیسبەت دەسەڵاتی لامەرکەزی، ئەویش گرنگی پێ بدرێت، وەلەو ئێمە لەڕووی ئیداری دەزانین بەنیسبەت مەرکەزی ئیجابیاتی خۆی هەیەو سلبیاتی خۆشی هەیە، وە لامەرکەزیش بەهەمان شێوەیە، بەنیسبەت گرنگی زۆر بەکەرتی تەندروستی بدرێت، چونکە بەڕاستی دەبێت وابکەین خەڵکی فەقیر وهەژار سوودمەند بن لێیان، لەهەمان کاتیشدا هەوڵ بدەین بەنیسبەت نەخۆشخانەکانمان کە ئامێر و ئەداوەتی پێشکەوتوویان لەناودا هەبێت، بۆ ئەوەی هەموو خەڵك لێی سوودمەند بێت، هەروەها کاراکردنی چاودێری دارایی هەتا بتوانین لە بواری دارایی بەنیسبەت ڕاپۆرتەکانیان حازر بێت وبتوانین سوودی لێ وەربگرین، وەئیستیفادەشی لێ بکەین لەکاتی بودجەدا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، نیشتمان خان، فەرموو.

بەڕێز نیشتمان مرشد صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی میوانەکان دەکەم، دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئامادەکردنی ڕاپۆرتەکەیان، من چەند پێشنیارێکم هەیە دەمەوێت بیخەمە بەردەم هەردوو وەزیرە بەڕێزەکان، بۆ سوودی گشتی هاووڵاتیان، بۆیە داواکارم کەئەگەر بکرێت جێبەجێی بکەن ئەوە زۆر باشە، پێشنیاری یەکەم: داواکارم لە 10٪ لەبودجەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە ببڕدرێت، مەبلەغێك لەم پارەیە تەرخان بکرێت بۆ زیندانیانی شەڕی ناوخۆ، لەبەر ئەوەی ئەوانە لەهەلومەرجێکی نەشیاودا تووشی زەرەر بوون، داواکارم بۆ یەکجار ئەوانە قەرەبوو بکرێنەوە، داوایەکی ترم ئەوەیە: ئەو کرێکارە کاتیانەی کەزۆر لە پەرلەمانتاران باسیان کرد، ئەوانە بکرێن بە ڕەسمی کەهەندێکیان نزیکەی 15 ساڵە خزمەتیان کردووە، ئێستا تەمەنێکیان بردۆتە سەر، بۆیە داواکارم بکرێنە ڕەسمی لەبەر ئەوەی زۆر گرنگە ئەوانە بەو شێوەیە بەڕێ نەکرێن بێ ئەوەی بکرێن بەڕەسمی، زۆر زۆر گرنگە ئەوانە بێنە ناو ئەو دامەزراوانەی کە ئێستا 17 هەزار کەس دائەمەزرێت، با ئەولەویەت بدرێت بەو کرێکارانە، پشتگیری لەهاوڕێیانم دەکەم کەباسی ژینگەیان کرد، بودجەکەیان زیاد بکرێت، دەمەوێت وەك ئەندامێکی لیژنەی تەندروستی کەزۆر لەهاوکارانم باسیان لەو

دوو نەخۆشخانەی شاری هەولێر کرد، بەس من باسی یەکێکی تر دەکەم کە خەستەخانەی لەدایك بوونە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە دەبینین کە هەر سێ نەخۆشخانەکە وێرانن، سەیر دەکەین کە نەخۆشخانەی ڕزگاری هیچ کەڵکی نەماوە، نەخۆشخانەی جمهوری کەلەناو شاری هەولێرە ئەو نەخۆشخانانە هی خەڵکی فەقیر وهەژارن، تەنها خەڵکی فەقیر و هەژار ڕوو لەو نەخۆشخانانە دەکەن، تەماشا دەکەین کە لەدایك بوون لەهەر چوار دەوری هەولێر و بگرە بەسۆران وشەقلاوەو دەوروبەری بەکەرکوکیشەوە دێنە ئەوێ، نەخۆشخانەی جمهوری خۆزگە یەکێك لەئێوە سەردانی ئەوێتان دەکرد، ناڵێم نەخۆش بن بەس بچوونایە لە ئینعاش بەس یەك شەو لەوێ بوونایە، بەس ناو ئەو نەخۆشخانەیە ببینن کەچۆن وێرانە، بەڕاستی هاووڵاتی خوارەوە زۆر نیگەرانە لەو حاڵە، بەس خەڵکی لەسەرەوە تۆزێك وەزعی ماددیان باشە ناچنە ئەو نەخۆشخانەیە، چونکە بەکەڵك نایەت، من شەوێك لەو نەخۆشخانەیە بووم، دوو جیهازی ئیش دەکات، 50 نەخۆش دانراوە، پیرەژنێك لەسەر جیهازەکە دانیشتبوو، یەکێکی گەنج زۆر شڕ بوو نەیهێشت بچێتە جێگاکەی ئەو وتی تەنها دەبێت خۆم لێرە بم، یەعنی هەر کارەساتە ئەوەی لەو نەخۆشخانەیە ڕوو دەدات، بەس بڕۆ سەیر بکە بیریڤان خان دەڵێت مشك وسیسرکەی لێیە، بەخوا من دەڵێم مار و دووپشکیشی لێیە، ئەوەندە خراپە هەتا بڵێی، چونکە خەڵکی ئەم هەولێرە ئەوانەی کە فەقیرن ڕوو لەو نەخۆشخانەیە دەکەن، داواکارم ئەو نەخۆشخانەیە بە شۆفڵ تەخت بکرێت وخەستەخانەیەکی نوێی ستانداردی جیهانی لێ دروست بکرێت، کەخەڵکی فەقیر وهەژار سوودی لێ ببینن، من باسی سلکی تەندروستیش دەکەم بەڕاستی زۆر زۆر وێرانە، تەماشا دەکەی ئەو نەخۆشخانە ئەهلیانە بەڕاستی قۆڵی خەڵکی دەبڕن لەپارە، هەموو کەس ناتوانێت بچێتە نەخۆشخانەی ئەهلی، نەخۆشخانەکان پارەیەکی زۆرت پێ سەرف دەکەن، تەماشا دەکەین دەچیتە لای دکتۆرێك کە چوار چوار و پێنج پێنج لەلای خۆی نەخۆشی داناوە، وات لێدەکات ئەوپارەی کەهەتە بەشی ئەو دکتۆرە ناکات، تەماشا دەکەیت ئەو حەب ودەرمانەی کە دەتداتێ بەکەڵکی خواردن نایەت، ئەو حەبە پاراسیتۆڵەی کەجاران دەتخوارد سێ ڕۆژ ئازار لە گیانت نەدەما، ئێستا یەك دەستە حەب بخۆی ژانە سەرت چاك نابێت، لەبەر ئەوەی هیچ دەرمانیکی تێدا نیە کەبۆ نەخۆشیەکە سوودی هەبێت، هەمووی گەچە، بەڕاستی داوا دەکەم لە وەزیرەکان چاوێك بەو سلکانە بخشێننەوە، سلکی تەندروستی، زۆر زۆر خراپە، چونکە نیوەی ژیانی هاووڵاتیان لەسەر تەندروستی بەڕێوە دەچێت، ئەو خەڵکە دەبینین هەمووی نەخۆشە، تا نەچیتە عیادەکان نازانین چەند خەڵك نەخۆشە، لەبەر ئەوەی دەرمانەکە خراپە، بۆیە داواکارم شتێکی وا بکرێت کە تەندروستی ڕاستەوخۆ دەرمان بهێنێت لە دەرەوە، دەرمانەکە ئیستیراد بکات، نەیدات بەخەڵکێك کە ئەو دەرمانەی دەیهێنێت نیوەی دەرمانەکە بەس ئاوە، شریقە هاتووە بەس ئاوە، دەرمانی تێدا نەبووە، بۆ لەسەر خەڵکی تاقی دەکەنەوە، بۆ ئەو خەڵکە وای لێبێت، بەڕاستی من زۆر نیگەرانم، داواتان لێدەکەم کەچاوێك بەو شتەدا بخشێننەوە، چونکە پەیوەندی بەژیانی هەموو خەڵکەوە هەیە، چەند داواکارییەکیشم هەیە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە لێرە یاسایەکمان دەرکرد بۆ کەمئەندام و شەلەل دەماغەکان، کەئەوانەی دایکەکان بەخێویان دەکەن، ڕاستەوخۆ

مووچەکەیان پێ بدرێت و لەماڵەوە خزمەتی منداڵەکەیان بکەن، بەس من لێرە چەند هاوارم کرد، با بۆ ئەو کەسانەش مووچەکەیان بەتەواوەتی بدرێتێ تا منداڵەکەیان بەخێو بکەن کە لەسلکی کارەباو ناوخۆن، ئەوانە دەرماڵەی مەترسیان هەیە، ناکرێت تۆ بەتەنها مووچەکەیان بدەیتێ، مەترسی ناگرێتەوە کە 180 هەزار دینارە بەس کەس جوابی نەدامەوە، کە ئەوە زۆر گرنگە، ئەوەتا دایکەکان هەموویان ئیجازەکەیان ئیلغا دەکەنەوەو دەچنەوە دەوام دەکەن، چونکە ناتوانن بە 180 هەزار دینار بژین، مووچەکەیان بە ختورەکەوە 1 ملیۆن دینار دەکات، ئەوە زۆر تەئسیری لەخەڵك کرد، بەس بەداخەوە کاك ڕەشید و کاك شێخ بایز گوێیان نەدامێ، شتێکی ترم هەیە، مووچەی تۆڕی کۆمەڵایەتی کە 150 هەزار دینارە، ئێمە دەبینین 150 هەزار بۆ ئەو کەسانە دابین کراوە کە هیچ داهاتێکی تریان نیە، بەس ئێستا چەندین خێزان هەیە لەم کوردستانە ئەژین، ئەو 150 هەزارە بەشیان ناکات 7 منداڵیان هەیە، یان 8 منداڵیان هەیە، باشە ئەو پارەیە چی لێ بکەن؟، چی پێ بکڕن؟، کەئەوەی باسم کرد تەنها لەسەر تەندروستی بوو، چ پارەیەکی دەوێت ئەگەر نەخۆشیەکی بچووکی هەبێت، باشە ئەی ئەو پارەیە بەچی بدەن؟، داواکارم چاوێك بەوەدا بخشێندرێتەوە، وابکەن ئەو خەڵکە هەژارە حساب بۆ منداڵەکانیان بکرێت، وا بکەن تۆزێك پارەکەیان بۆ زیاد بکرێت تا بتوانن بژێوی ژیانی خۆیان پێ دابین بکەن، کەئەوە زۆر زۆر گرنگە لەژیانی ئەو خەڵکە، شتێکی تریش، کە یەکێك پیر دەبێت یەکسەر 200 هەزار دیناری بۆ دەبڕدرێتەوە، مووچەی خانەنشینی 220 هەزار کەناڵێن باشە ئەو ژنە یان ئەو پیاوە پیر بووە، چەند پێویستی بەپارە هەیە؟ چەند پێویستی بەخزمەت هەیە؟، ئێمە دەبێت پارەی ئەوانە زیاد بکەین، نەك یەکێك کەبتوانێت کاربکات یان بتوانێ بژێوی ژیانی خۆی دابین بکات، بۆیە داواکارم کە چاوێك بەمووچەی خانەنشینی بخشێندرێتەوە، وابکەین کەمووچەکەیان هەندێك بۆ زیاد بکەین، یان لەلایەکی تر تەعویزیان بکەینەوە ئەوە زۆر زۆر گرنگە، شتێکی تر پار لە بودجەیدا 10 ملیار دینار بۆ ئاوارەکانی ئێران دانرا، ئەوانەی کە دەگەڕێنەوە لەوێ، باشە من دەپرسم ئەو 10 ملیار دینارە بۆچی ئەو ئاوارانەی کە 1991 گەڕانەوە ئەوانیشی نەگرتەوە، ئەدی ئەوانیش لەوێ نەبوون؟، ئەی ئەوانیش پێشمەرگەو ئاوارە نەبوون، لەبەردەستی ئەو ڕژێمە هەڵنەهاتبوون؟، خۆ ئەوانیش زۆر گرنگ بوو کەبڕێك پارەیان پێ بدرایە، خەڵکێکی زۆر تەلەفۆنمان بۆ دەکەن پێمان دەڵێن ئەی ئێمە چی بووین؟، فەرقمان چی بوو لەگەڵ ئاوارەکانی تر؟، بۆیە داوا دەکەم کەوا ئەوانیش بگرێتەوە، داوایەکی تر، بەردەوام بوون لەسەر بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان بەوەزارەتی پەروەردەشەوە، شتێکی تریش ئەو زانکۆ ئەهلیانە ئەوانیش هەر کوڕ وکچی ئێمەن، لەشوێنەکانی تر وەرنەگیراون کەدەرەجەیان کەم بووە، بۆیە داواکارم کەئەوانیش بگرێتەوە، چونکە ئەو زانکۆیانەش هەر خۆمان مۆڵەتمان پێداون کە بکرێنەوەو خزمەتی کوڕ وکچی ئێمە بکەن، لەبودجەی ساڵی 2011 ڕەزامەندی درا بۆ دەعمی مەشاریعی سیاحی، بەڵام تا ئێستا یەك کەس لەو دەعمی مەشاریعە سوودمەند نەبووە، لەبەر ئەوەی کە بانقی نەبوو، ڕێنماییان دەرنەکرد، نازانم بۆ؟، بۆیە داواکارم ئەمساڵ ئەو بڕەپارەی کە بۆ مەشاریعی سیاحی دادەندرێت، بخرێتە سەر بانقی پیشەسازی بۆ ئەوەی ئەو

خەڵكانەی كەدەیانەوێت مەشاریعی سیاحی بكەنەوە سوودی لێ ببینن، چونكە گرنگە كەبایەخ بە سیاحە بدرێت، چونكە وڵاتەكەمان وڵاتێكی سیاحیە، سیاحەكەی ئێمە سروشتیە، ئێمە دەچینە شوێنێك كە سیاحەیان دەستكردەو پارەی دونیای لێ دەدەن، بەس ئێمە خۆمان هەمانە، پێویستە گرنگی پێ بدەین، با باسی شەقڵاوە بكەین، ئەبینین كە شەوانەو ڕۆژانە بە بەردەوامی نزیكەی 5 هەزار میوانمان هەیە، بۆیە پێم باشە داوا لە وەزیری دارایی وپلاندانان بكەم كەئەولەویەت بدرێتە ئەو شوێنانەی كەسیاحین، حەقە لەو شوێنانە تەماشا بكەین، دەبینین كەكارەبا دەبڕدرێت، تۆ میوانت هەیە دانیشتووە، ئاو نیە، تەماشا دەكەین كە جادەكان باش نیە، شەوێ تەماشا بكەن لەهەولێرەوە ئەو هەموو خەڵكە دەچنە ئەو شوێنانە، لەشوێنەكانی ترەوە دێن، لەتوركیاو ئێران، كەچی لەسەر شۆستەكان دادەنیشن، كارەبا نیە بەلایتی سەیارە ڕۆشنایی دەكەن، ئەوە زۆر شتێكی باشە كەلەسەر ئەو مەشاریعانە جێبەجێ بكرێت، داوا لەوەزیری پلاندانان دەكەم كەپاركێك بۆ ئەو ناوچەیە دروست بكات، زۆر زۆرگرنگە ئەو پاركە، هەموو گردەكانیش سیاج كراون، بۆیە با پاركێك بۆ ئەو خەڵكە دروست بكەین، هەتا ئێستا پاركی نیە خەڵكەكە لەسەر شەقام دادەنیشن، داوا دەكەم كەوا پەلە بكەن لەئاوی مەصیف شەقڵاوە، كە لەقەندیلەوە دێت، ئێستا تۆڕی ئاوی شەقڵاوە دەرچووە، بۆیە داواكارم بەزوویی ئەم پرۆژەیە جێبەجێ بكرێت، تا هاووڵاتیان سوودی لێ ببینن، ئێمە یاسایەكمان هەیە ئەو شوێنانەی كەسیاحین لەهەموو كوردستان داواكارین كەئەوانە دار نەبڕن، كەئەوانە بەسەوزایی بمێننەوە، بۆ ئەوەی وەكو سیاحە بمێننەوە، كەئێمە داوا لەو خەڵكە دەكەین كەدار نەبڕن ئەی نابێت شتێك بەرامبەر ئەوە بكەین، كەتۆ باخچەیەكت هەیە كەلەباوك وباپیرانەوە بۆت بەجێ ماوە، كەوەرەسەیە بۆ 5 منداڵە یان 3 منداڵە ئەی نابێت تۆ شتێك بەرامبەر ئەوە بۆیان بكەیت، تا نەتوانن دار ببڕن، بۆیە داواكارم لەبەڕێز وەزیری پلاندانان لەوەزیری دارایی كەیەكەی نیشتەجێبوون لەو شوێنانە دروست بكەن، بۆ ئەوەی خەڵكەكە سوودی لێ ببینێت، تا باخچەكەو شوێنەكەی بە سەوزایی بهێڵێتەوە، هەر لەشەقڵاوە دەبینین ئەوە نزیكەی شەش تا حەوت ساڵە زەویی دابەشكراوە بەناو زەوی كرێچیەكان، هەتا ئێستا ژمارەیەو داویانە بەو خەڵكە، خەڵكەكە بەرامبەر بەو زەویانە خەریكە تووشی شۆك دەبن، باشە ئەو زەویە بۆ تاپۆ ناكرێت؟، بۆیە داواكارم ئەو موشكیلەیە چارەسەر بكرێت، تاخەڵكەكە بتوانێ خانووی لەسەر بكات وعەقار وەربگرێت، شتێكی تر لەسەر ڕێگای شەقڵاوە هەولێرە ئەبینین ئەمبەرو ئەوبەری خەڵكێكی زۆر دادەنیشێت، كە گرنگە وەكو سیاحەت، خەڵكێك هەیە لەناو هەولێر لە 100 مەتردا دەژی، ئەو 100 مەترە وای لێدێت، كە ئێواران بۆخۆیان دەردەچن ولەسەر ئەو جادەیە دادەنیشن، بەڵام هەتا ئێستا ئیهتیمامێك بەو سەر جادەیە نەدراوە، بۆ ئەوەی شوێنەكە خۆش بكەن و ئەو خەڵكە بتوانێ لێی ئارام بێت، ئەو سیاجانەش ئەوەندە هاتوونەتە پێش تا سەر جادەی سەرەكی هاتوون، داواكارم ئەو شوێنانە خۆش بكرێن تا هاووڵاتی سوودی لێ ببینێت، داوا دەكەم لەوەزیری پلاندانان كەبیخاتە بەرنامەی خۆی، لەهەموو ساڵێك لەپرۆژەكاندا هۆڵی تەعزیە دروست بكەن بۆ هەموو شارو شارۆچكەكانی كوردستان، كەئەوە زۆر زۆر گرنگە، خەڵك جێگاو ڕێگای نیە، خەڵك لەخانوویەكی 100

مەتری دانیشتووە، زستانە تەعزیەکت هەیە نازانی لەکوێ دابنیشیت، بۆیە داواکارم ئەوە دروست بکرێت، پشتگیری لەوەش دەکەم کەسولفەی عەقار بکرێت بە 25 ملیۆن بەس لەپاڵ ئەوەشدا لادێکان گرنگیان پێ بدرێت نەك هەر بەعەقار، بەڵکو بە قوتابخانە، بنکەی تەندروستی، چونکە کەتۆ خانووت کرد دەبێت هەموو خزمەتگوزارییەکانی تری لەگەڵ بێت، داواکارم کە ڕێگای مەصیف کەدەچیت زۆر قەرەبالغە، ئەگەر بتەوێ دەربچیت دەبێت 6 سەعات چاوەرێ بیت، بۆیە داواکارم کە ئەو تونێلە زوو تەواو بکرێت، داواکارم ئەو جادە دوو سایدە بەزوویی جێبەجێ بکرێت، هاوینان بەنیسبەت ئەو شوێنانە زۆر قەرەباڵغە وابکرێت بنکەی تەندروستی فریاکەوتنی خێرا لەسەر جادەکان دابندرێت، ئەگەر ڕووداوێك هەبێت ئەو خەڵکە ناتوانێت زوو بگاتە خەستەخانە، بۆیە جاری واهەیە هاووڵاتیەکە گیان لەدەست دەدات بەهۆی زوو نەگەشتنی بە نەخۆشخانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، کاك محمد شارەزووری، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی:

بەریز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەستخۆشی لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەکەم، ئەرك وماندووبوونیان لەم ماوەیەدا بەرز دەنرخێنم، یەك سەرنجی بچووکم هەیە، ئەزانم کەهیلاك بوون، وەك پێشنیارێك کەوابێ هاتمە سەر ڕاپۆرتەکە پێشنیارەکان باس دەکەم، لەهەمان کاتدا بەخێرهاتنی هەردوو بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەزیری دارایی دەکەم.

دیارە ئێمە ئەمڕۆ قسە لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان دەکەین، کەهاتووەتە پەرلەمان بۆ ساڵی 2012، زیاتر لە 40 ڕۆژە لەپەرلەمانی کوردستاندایە، هەموو لیژنە تایبەتمەندەکان و سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، گفتوگۆیەکی تێروتەسەلیان لەسەر کردووە، لەناو لیژنەکان ولەناو هۆڵی پەرلەمانیش، ئەوەی کەمن تێبینیم کردبێت ئەم پرۆژە یاسایە، 3700 پرۆژە لەخۆی دەگرێت، ئەوانیش پرۆژەی بەردەوام و پرۆژەی پێشنیار کراوە بۆ ساڵی 2012، کە خۆی دەبینێتەوە لەئاوەدانکردنەوە، خزمەتگوزارییەکانی تر کەهەموو بوارەکانی خزمەتگوزاری لە کوردستاندا دەگرێتەوە، لەپاڵ ئەوەشدا ئەم بودجەیە خزمەتی چەند چین وتوێژێك دەکات، لەوانە: پێدانی سولفەی زراعی، صناعی، قەرزی بچووك، پێشینەی هاوسەرگیری، پێشینەی خانووبەرە، زۆر شتی تریش، کە هەر یەکەیان خزمەتی خەڵکی کوردستان دەکەن، ڕاستە بودجە کەموکورتی هەیە، لەهەموو دونیاشدا کە بودجە دەنێردرێت بۆ پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان سەرنج وتێبینیەکانی خۆیان لەسەر بودجەکە بدەن و کەلێنەکانی پڕ بکەنەوە، لەهەمان کاتدا ئەرکی پەرلەمانی کوردستانیشە کەبەدواداچوون بۆ کەموکورتیەکان بکات دوای پەسەند کردنی بودجە.

من ئەمەویێت بڵێم هاوکارانم باسی ئەوەیان کرد کە نەوت گرنگیەکی خۆی هەبووە، لەبەر ئەوەی کەناوی کوردستانی بردۆتە سەرخەریتەی ئیقتیصادی هەموو عالەم، بەڵام شانازییەکی تریش کە لەهەرێمی کوردستاندا هەیە، ئەویش ئەوەیە کەهەردوو فڕۆکەخانەی هەولێر وسلێمانیە، ئەویش شانازییەکی گەورەیە بۆ هەرێمی کوردستان، کە بەهۆیانەوە هەرێمی کوردستان بەستراوەتەوە بە هەموو وڵاتانی دونیاوە، هەموومان ئاگادارین ئەوانەی کەسەفەرمان کردبێت، یان خزم وکەسوکارمان سەفەری کردبێت، پێش بوونی ئەم دوو فرۆکەخانەیە کە سەفەر دەکرا، لەڕێگەی وڵاتانی دەوروبەر چەند ناڕەحەتی و چەند چەرمەسەری ئەهات بەسەرماندا، بەڵام کەئێستا فڕۆکەخانەکان هاتووەتە ئێرە ئەوەش یەکێکە لە ئاسانکارییەکان وشتە باشەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە بۆ خەڵکی کوردستانی دابین کردووە، لەسەرووی هەموویانەوە دابین کردنی ئاسایش.

ڕاستە برای بەڕێزم کاك شێرزاد دوێنێ باسی ئەوەی کرد کەخەڵکی کوردستان هاوکارە، منیش پشتگیری و پشتیوانی ئەوە دەکەم، بەڵام نیەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان پێش دابین کردنی هەموو شتەکان دابین کردنی ئەمن وئاسایشە، چونکە ئەمن وئاسایش لەوڵاتدا نەبێت هەرچی ئاوەدانکردنەوە، هەرچی خزمەتگوزارییەك بکەیت پێم وایە هیچ سوودێکی نابێت، هەر ئەو ئەمن وئاسایشەشە وای کردووە، کەئێستا لەپایتەختی هەرێمی کوردستاندا ئێمە دەبینین کە 17 قونسوڵیەتی وڵاتانی دەرەوە لێرەن، ژمارەکەش ڕۆژانە لە زیادبووندایە.

من قسەم لەسەر دوو تەوەرە، تەوەرێکیان تایبەتە بەو ڕاپۆرتەی لیژنەکەی خۆمان، تەوەرەکەی تریشیان سەرنج وتێبینیمە لەسەر بودجەی ئەو چوار قەزایەی کەمن لەسنوورەکەیدام، سەرەتا ڕاپۆرتی لیژنەکەی ئێمە لەگەڵ لیژنەی دارایی، پێشنیارەکەم بۆ لیژنەی دارایی ئەوە بوو کەئێمە کۆمەڵێك شتمان نووسیوە، لەجوابی ڕاپۆرتەکە کەداخڵیان کردووە نووسیویانە پەسەند نیە، ئەبوایە لیژنە ڕەئی حکومەتی وەربگرتایە، بەقەناعەتی من ئینجا ئەوەی بنووسیایە، بەڵام من نازانم کە ڕای وەزارەتی داراییان وەرگرتووە یان نا؟، من ئەوە بۆچوونی خۆمە، ڕاپۆرتی لیژنەکەی خۆمان کەدوایی دێمە سەری، ئێمە کێشەمان چۆنە لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەدا.

سەرەتا ئێمە ڕاپۆرتی لیژنەکەمان کەنووسیومانە، دیارە ئێمە کۆبوونەوەمان لەگەڵ هەردوو ستافی وەزارەتی شەهیدان وپێشمەرگە کردووە، کە قسەمان لەگەڵ کردوون لەسەر بودجە ئەوان تێبینی وقسەکانی خۆیان وتووە، ئێمەش ڕەخنەو تێبینی وقسەکانی خۆمان لەسەر بودجە لەڕاپۆرتەکەدا نووسیوە، من ئەو نووسراوەی کەبەڕێز وەزیری پلاندانان وتی ئەوە پێشنیاری وەزارەتی شەهیدانە.

ڕاستە ئەوە لەلای منیش هەیە، بەڵام ئەمە 25 خاڵە ئێمە لەڕاپۆرتەکەدا نووسیومانە ئەولەویات نەدراوە بەشتەکانی وەزارەتی شەهیدان کە ئەولەویات نەدراوە من بۆ بەڕێز وەزیری شەهیدانیشی باس دەکەم، کە ئەمە25 خاڵەو ئەو سێ خاڵی یەکەمی نووسیوەو دوایی هاتووە بۆ خاڵی 25، یەعنی ئەوەیە کەپرس بەوەزارەتی شەهیدان نەکراوە، لە ئەولەویەتی پرۆژەکانە، نەك هەر پرسی بەوەزارەتی شەهیدان

نەکردبێت، بۆ دانانی پرۆژە، دیارە وەزارەتی شەهیدان ساڵی پار یەکێك لەبەرنامەکان وئەولەویاتەکانی حکومەتی هەرێم لەڕێگەی وەزارەتی شەهیدانەوە دابین کردنی خانوو بوو بۆ کەسوکاری ئەنفال وکیمیا باران بەڕێژەیەکی باش، ئەو خانووانە دروست کرا، ئەمساڵ بەرنامە هەبوو، کە بۆ شەهیدانی سەنگەر خانوو دروست بکرێت، هەندێ لەهاوکارانم کۆمەڵێك ڕەقەمیان دا بەس من ڕەقەمی تەواوەتی دەدەم، ئێمە لەسنووری پارێزگای هەولێر، 1020 شەهیدی سەنگەرمان هەیە، کەتا ئێستا خانووی بۆ نەکراوە، وەزارەتی پلاندانان موافەقەی لەسەر 255 خانوو کردووە، ئەو خانووانە چۆن دابەش دەکرێت، بڵێین کێ پێش ئەوی تر شەهید بووە، یەعنی بەچ پێوەرێك دابەش دەکرێت، تەنها پێوەریش ئەوەیە کە بڵێین کێ پێشتر شەهید بووە، لەبەرئەوە 1020 شەهید لە 255 خانوو ئەبێت بەموشکیلە بۆ وەزارەتی شەهیدان و بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان.

دووەم: لەسنووری پارێزگای سلێمانی 1250 شەهیدی سەنگەر ماوە، 250 خانووی بۆ دانراوە، ئەمانیش بەهەمان شێوە، لەسنووری دهۆك 690 شەهیدی سەنگەر ماوە کەخانووی بۆ نەکراوە، 100 خانوویان بۆ دانراون، بۆیە ئێمە پێشنیاری ئەوەمان کردووە، بۆ وەزارەتی پلاندانان کە تەنسیقێك هەبێت لەنێوان وەزارەتی شەهیدان وپلاندانان بۆ موناقەلە، چونکە کۆمەڵێك پرۆژە هەیە پێویست نیە، وەك مەسەلەی سیاج، کۆمەڵێك شتی تر کەبکرێت بەخانوو باشترە.

لەپاڵ ئەوەدا کۆمەڵێك پێشنیارم هەیە بۆ بڕینی هەندێ شت، کەلەوەشدا چارەیەکی کێشەی شەهیدانی سەنگەر بکەین، کۆمەڵێك پێشنیارمان کردووە بۆ وەزیری دارایی وپلاندانان لەوانە، تایبەتە بەوەزارەتی شەهیدان دوایی دێمە سەری، یەکێك لەپێشنیارەکانی ئێمەو یەکێك لەگلەییەکانی ئێمە بەڕاستی وەستاندنی مۆنۆمێنتە، کیمیاباران هی هەموو کوردە، ئەنفال هی هەموو کوردە، بەڵام بەداخەوە دروست کردنی مۆنۆمێنت لەهەموو ناوچەیەکدا وای کردووە کە ئەو بۆنە نیشتمانی ونەتەوەییەی کردووە بەناوچەیی، بۆیە ئێمە پێنشیاری ئەوە دەکەین، ئەگەر بکرێت مۆنۆمێنت لەهەمو پارێزگایەکدا لەو شوێنانەی کەکارەساتەکەی زۆر تێدا بووە بکرێتەوە، بەڵام وای لێهاتووە خەریکە لەهەموو گوندێك لەهەموو ناوچەیەك دەکرێتەوە، کەئەوەش بەڕاستی کیمیاباران وئەنفال هی هەموو نەتەوەی کوردە، حەقە هەمووومان شانازی وفەخری پێوە بکەین، بۆیە ئێمە داوای ئەوە دەکەین کەپارە بۆ مۆنۆمێنت، کردنەوەی مۆنۆمێنت لەمەودوا لەجیاتی ئەوە بکرێت بەخانوو بۆ کەسوکاری شەهیدو بۆ خزمەتی خانەوادەکەیان باشترە، دوو: خەرجکردنی دەرماڵەی ژن ومنداڵ.

ڕاستە بەڕێز وەزارەتی دارایی ئەمرێکی دەرکردووە بۆ خەرجکردنی دەرماڵە بۆ ژن ومنداڵی شەهید، ئەوە ئەوانەیە کەفەرمانبەرن، ئێمە داوا دەکەین ئەوانەی کەفەرمانبەر نین، ژنی شەهید، منداڵی شەهید ئەوانەی کە ژنەکە فەرمانبەر نیە، دەرماڵەی ژن ومنداڵی بۆ سەرف بکرێت، چونکە مووچەی شەهیدان بەڕاستی ئێستا 550 هەزار دینارە، ژیان وگوزەران وای لێهاتووە بەو پارەیە ناڕوات، هەرچەندە ئێمە خەریکی ئەوەین کەتەعدیلی یاسای ماف وئیمتیازاتی کەسوکاری شەهیدان بکەین.

بەداخەوە تا ئێستا نەكراوە، بەس بۆ ئەم مەرحەلەیە بۆ ئەوەی قوەتێك بدەین بە مووچەی شەهیدان دەرماڵەیان بۆ سەرف بكرێت، سێیەم: تێچوونی خوێندنی منداڵی شەهید لەزانكۆ و پەیمانگا ئەهلیەكان بووە بەیەكێك لە كێشەكانی لیژنەكەی ئێمە، بەڕاستی وەزارەتی دارایی بەڕێز ئێمە سوپاسیان دەكەین، كە ساڵانە نیوەی تێچوونی كرێی خوێندنەكەیان بۆ سەرف دەكات، ئینجا ئەمانەی كە لەزانكۆو پەیمانگای ئەهلی ئەخوێنن دەرماڵەیان نیە، بۆیە ئێمە داوا دەكەین كە حكومەتی هەرێم بڕی تێچوونی تەواوەتی خوێندنەكەیان بۆ دابین بكات، لەولاوە كە دەرماڵەی نادرێتێ، با تێچوونەكە حكومەت بۆی سەرف بكات.

پێشینەی هاوسەرگیری ئێمە سوپاسی پەرلەمانی كوردستان دەكەین، كە پار ساڵ هەموو پشتگیری وپشتیوان بوون بۆ ئەوەی پێشینەی هاوسەرگیری بەبێ موقابیل بدرێت بە كوڕ وكچی شەهید، بەڵام ئێمە كەمئەندامی سەنگەرمان هەیە، بەڕاستی ئەوانیش جەستەی خۆیان لەدەستداوە، ئەمساڵ پێشنیارمان كرد ژمارەیەكی كەمە ئەگەر جەنابی وەزیری دارایی لێمان قبوڵ بكات، كە كوڕ وكچی كەمئەندامی سەنگەریش بەڕاستی پێشینەی هاوسەرگیری وەك منداڵی شەهید بیگرێتەوە.

دێمە سەر ئەوەی كە برادەرانی لیژنەی دارایی بەسوپاسەوە ڕاپۆرتەكەیان نووسی، بەڵام لەوە دەچێت ناتێگەیشتنێك هەبێت، دابین كردنی زەوی بۆ وارسی شەهیدان و هەندێ پرۆژەی شەهیدان، ئێمە لەساڵی 2009 لەحكومەتی هەرێم ئەمری زەوی دەرچووە بۆ وەزارەتی شەهیدان كەنزیكەی 17 هەزار زەوییە، تا ئێستا نەچووەتە بواری جێبەجێ كردنەوە لەبەر ئەوەی كە لەسنووری شارەوانیەكان، لەسنووری قەزاو ناحیەكان ئیفرازی زەوی نیە، لەهەمان كاتدا پرۆژەمان هەیە، ئێستا پرۆژەیەكمان هەیە لەناوچەی سیمێل لە ساڵی 2010 پارەكەی بۆ دانراوە، بەڵام زەوی ئیفراز كراو نیە پرۆژەكەی لەسەر جێبەجێ بكرێت، ئەوە یەكێكە لەكێشەكانی ئێمە پار دووبارەمان كردەوە.

بۆیە لێرەوە داوا دەكەم لە پەرلەمانی كوردستان چارەسەری كێشەكە بكات، پێشنیار دەكەم مانگانە 75 ملیۆن دینار لەبەردەستی وەزیری شەهیدان بێت بۆ هاوكاری كەسوكاری شەهید وئەنفال وكیمیاباران، بۆ مەسەلەی نەخۆشی كەئەوە بەڕاستی بڕێكی كەمە، هەم كەسوكاری شەهید، ئەنفال، كیمیاباران زۆرەو خۆشتان دەزانن نەخۆشی زۆر بووە، مووچەكەشیان كەمە، داواكارین ئەو بڕە لە 75 ملیۆنەوە بكرێت 150 ملیۆن دینار بۆ ئەوەی ئەو وەزارەتە دەستكراوە بێت.

یەكێكی تر لە پێشنیارەكانمان بۆ ئەوەی سوقلێك لەسەر ئەم حكومەتە كەم بێتەوە، پرۆژەی وەبەرهێنان دەدرێت بەوەبەرهێن، كە شوقەی نیشتەجێبوون دەكرێتەوە، حكومەت هاوكاری دەكات و زەوییەكەشی پێم وایە، بامن ئەوە نەڵێم كەبەبێ موقابیل دەیداتێ بەس لەوانەیە شتێكی ڕەمزی بێت، ئێمە پێشنیارمان كردووە لەو شوقانەی كەدەكرێتەوە، 500 شوقەو 600شوقە ئەكرێتەوە، ناڵێین نیوەی دانێن بۆ كەسوكاری شەهیدان، بەرێژەیەك دابندرێت وبدرێت بەكەسوكاری شەهید، بەبێ قازانج، ناڵێین بەبێ موقابیل، یەعنی شوقەكە چەندی تێ دەچێت بەبێ قازانج بیاندرێتێ، هەم لەسەر حكومەتیش كێشەكە كەمتر دەبێتەوە، هەم كەسوكاری شەهیدیش سوودمەند دەبێت، یەكێك لەوكێشانەی كەلە لیژنەكەی ئێمە هەیە، ڕۆژانە

بەرەوڕوومان دەبێتەوە شەهیدی هاووڵاتی وشەهیدی دەستی تیرۆرە کەهاوکارەکانم باسیان کرد، ئەمانە تا ئێستا مووچەکەیان 180 هەزار دینارە، من دەیهێنمە بەرچاوی ئێوە کێ بە 180 هەزار دینار دەژی؟، ئەوە نیە کە یەك حاڵەت ودوو حاڵەت بێت، بەڵام زۆری ئەمانە منداڵی گەورەیان نیە ئیشیان بۆ بکات، مەعیشەتێکی تریان نیە، بۆیە ئێمە داوامان کردووە مووچەکەیان بکرێت بە 300 هەزار دینار.

دێمە سەر وەزارەتی پێشمەرگە کەبەڕاستی دەبێت من هەڵوێستەیەك بکەم، سەرنجی پەرلەمانی بەڕێز بۆ مەسەلەی پێشمەرگە ڕابکێشم، من زۆر زۆر سوپاسی پەرلەمانی بەڕێز دەکەم کە هەموو ئەندامانی پەرلەمان پشتگیری و پشتیوان بوون بۆ هێزی پێشمەرگەو زیاد کردنی مووچەیان، زۆر قسە لەسەر ئیستیحقاقاتی پێشمەرگەو زیاد کردنی مووچەی پێشمەرگەو یەکخستنەوەی هێزی پێشمەرگە کراوە، قسەکانم دەکەم بەدوو تەوەر.

من قسەیەکی کاك اسماعیل گەلاڵی بەنموونە دێنمەوە، باسی کرد ئەو ڕۆژە منیش پشتگیری دەکەم، کێشەی پێشمەرگە نەك خەریکە دەبێت بەکێشەیەکی سیاسی، بووە بەکێشەیەکی سیاسی، بەڕاستی کێشەی پێشمەرگە هیچی کەمتر نیە، لە ماددەی 140 و کێشەی نەوت وغاز لەنێوان عێراق و هەرێمی کوردستان، من دوو نموونە دێنمەوە، ئەندامانی پەرلەمان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەمە هەموو ئەو ڕێکەوتن نامانەیە کەلەنێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان وحکومەتی عێراقی فیدڕاڵدایە کە موافق بوون پارەی پێشمەرگە سەرف بکەن، لەملاوئەولا قسە دەکرێت، ئەڵێن وەڵڵا ئەوە لەسەر عەدەد ڕێ نەکەوتوون، لەسەر ئەوە ڕێ نەکەوتوون، من عەدەدیشتان دەدەمێ، کە ئەخیر کیتابی حکومەتی هەرێم لە 2011/10/27 ناردوویەتی، ئەڵێت ئەوەی داواتان کردووە بۆتان دەنێرین، حکومەتی عێراقی موافەقەت ناکات، 4 ساڵە لەمەجلسی نەواب کە بودجەی عێراق پەسەند دەکرێت مەرجی تێدا نەبووە، ئەمساڵ 5 مەرجی تێدا دانراوە، بۆ ئەوەی کە پارەی پێشمەرگە نەدات، لەماددەی 17، لە برگەی 5 و 7، لەماددەی 18 بڕگەی7و 9، لەماددەی 20، بڕگەی 5 یەعنی لەهەموو ماددەکان ئەڵێت بەشەرتێك ئەم پارەی دەدرێت، ئەگەر سەرۆك وەزیرانی عێراق موافق بێت.

بۆیە من لێرەوە داوا لەپەرلەمانی بەڕێز دەکەم، هەمووومان دەنگمان بخەینە پاڵ ئەوەی کە لیژنەیەك دروست بکرێت وبچینە دادگای فیدڕالی شکایەت لە حکومەتی ناوەند بکەین، یەعنی چار نەماوە، لیژنەیەکی موختەصی یاسایی، چارەسەری بکات، چونکە ئێمە دەڵێین 2007 ئەمە حکومەتی عێراقیە خۆی بەقسەی خۆی دەڵێت لە 2006، لەزەمانی مەجلسی حوکمەوە لەکاتی برێمەرەوە، کەئەو موافەقەتی کردووە پارەی 70هەزار پێشمەرگە بدات بەس نەیانداوە، حکومەتی عێراقی لە ماددەی 17 لە بڕگەی 5 خۆی ئیعتراف دەکات، بۆتان دەخوێنمەوە بە عەرەبی دەڵێت(يقدم اقليم كوردستان تقديراً للايرادات المتوقعة خلال سنة 2007، و كشف ب....، يتم الاتفاق بين رئيس الوزراء و رئيس الاقليم حول، النفقات و تسليح و تجهيز حرس الاقليم كجزء من منظومة الدفاع العراقي) ئەمە بووە بەکێشەیەکی سیاسی.

بۆیە من داوا لەپەرلەمانی بەڕێز دەکەم بەڕاستی لیژنەیەکی 3 ، 4 کەسی بنێرن، مەحکەمەی فیدراڵی هەیە شکایەت لە حکومەتی عێراقی بکەین، بۆ ئەوەی بزانین ئەم موستەحەقاتی پێشمەرگەیە دەدرێت یان نادرێت، دوو: جارێکی تر سوپاسی برایانی پەرلەمان دەکەم، پەرلەمانی کوردستان و هەموو ئەندامانی پەرلەمان هەماهەنگ بوون لەسەر ئەوەی کە هێزی پێشمەرگە یەك بخرێتەوەو هەموو ژیان و ئیستیحقاقاتی پێشمەرگە باش بکرێت، وەزارەتی پێشمەرگە داوای بودجەیەکی کردووە بۆ یەکخستنەوەی هێزی پێشمەرگە تەنها بۆ مووچە نیە، خۆتان دەزانن کەهێزی پێشمەرگە یەك دەخرێنەوە لەلیواکاندا، جل وبەرگی دەوێت، چەکی دەوێت، مەعەسکەراتی دەوێت، خواردنی دەوێت، چونکە ئەم لیوایانەی کەئێستا دامەزراون هەموو لیوایەك 3012 کەسە، لە ئامر لیواکەوە بۆ ئەخیرەکەی، 20 ڕۆژ لەوێ دەمێنێتەوە هەموو شتێکی دەوێت، بۆیە داوای بودجەیەکی کردووە کە تریلیۆنێك و 850 ملیار و کەسرێك ملیۆنە، بەڵام وەزارەتی دارایی کردوویەتی بە 950 ملیار دینار، ئەگەر بەو پارە بێت بەتەما نەبن کەهێزی پێشمەرگە یەك بخرێتەوە، چونکە ئێمە کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزارەتی پێشمەرگە کردووە، ئەڵێن ئێمە بەو پارەیە ئەمساڵ 8 لیوا تەشکیل بووە، 4 لیواش حازرە بۆ تەشکیل بوون، دەیانەوێت 8 لیوای تریش تەشکیل بکەن، بەپێی ئیتیفاقی حکومەتی عێراقی تا ببێت بە 20 لیوا، 2 لیوای پشتیوانی 70 و 80 بچنە سەر هێزی پێشمەرگە، ئیتر چەکدارێك نەمێنێت لەدەرەوەی هێزی پێشمەرگە، بۆ ئەوەی ئێمە گلەییمان نەبێت لەئێوە.

بۆیە من داوا دەکەم کە پشتگیری وپشتیوانمان بن، ئەگەر ئەو بڕە لە 950 ملیارەکە تۆزێك زیاتر بکرێت بۆ ئەوەی هێزی پێشمەرگە یەك بخرێتەوە، لەبڕی حساباتەکەی ڕاپۆرتەکەشماندا نووسیومانە، کاڵاو قەرەبووی فەرمانبەران و تێچووی نادارایی، داواکارین لەوەش کەم نەکرێتەوە، چونکە ئەوان داوای 300 ملیاریان کردووە، وەزارەتی دارایی بەڕێز کردوویەتی 127 ملیار دینار، یەعنی نیو بەنیویش نیە، وەزارەتی پێشمەرگەش وادەڵێن، بۆیە داوا دەکەین کەهاوکاریمان بکرێت.

ئەخیر خاڵم بۆ پێشمەرگە، یاسای ژمارە(38) دەرچووە، لە پەرلەمانی کوردستان ساڵی 2007کە بۆ ڕێزلێنان و خانەنشین کردنی پێشمەرگەیە، ئەم یاسایە کە پێشمەرگە پێی خانەنشین بووە، پێشمەرگەی کۆن حەقی خۆیانە ئەڵێن چۆن فەرمانبەرێکی ئەم دەوڵەتە، کە تەقاعود دەبێت 6 مانگی یەکسەر داوای ئەوە دەکەن بۆیە پێشنیار دەکەین وداواکارین حکومەتی هەرێمی کوردستان ووەزارەتی دارایی چارەسەری ئەو کێشەیەش بکات.

من دواتر دێمە سەر بەشی دووەمی قسەکانم، کەتێبینیم لەسەر پرۆژەکان هەیە، تەنها لەبەر ئەوەی کە خەڵکی سنوورێکم 407 گوندی تێدایە، بەس لەسەر ئەوانە قسە دەکەم، من سەرەتا پرسیارم لەبەڕێز وەزیری پلاندانان ئەوەیە، 8 وەزارەت ودەستەی وەبەرهێنان لەسنووری 4 قەزا، قەزای پێنجوێن، هەڵەبجەی شەهید، سەید صادق، قەزای شارەزوور، لەگەڵ 7 ناحیەدا، 8 وەزارەت و دەستەی وەبەرهێنان یەك پرۆژەیان بۆ ساڵی 2012 نیە، پرسیارم بۆ بەڕێز وەزیری پلاندانان ئەوەیە، هۆکارەکەی چیە؟،

لەهەمان کاتدا 2 لەو وەزارەتانە، وەزارەتی داد و سامانە سروشتیەکان، ساڵی 2011 دوو پرۆژەیان هەبووە، یەکێکیان لە هەڵەبجەی شەهید دروست کردنی تانکیەک بە 20 هەزار لیتر سووتەمەنی، یەکێکی تریان لەسەید سادق، کە وەزارەتی داد دروست کردنی خانەی داد ودوو خانوو بوو، ئێستا لە بودجەی پێشنیارەکانی ساڵی 2012نەماوە، پرسیارم ئەوەیە، وەزارەتەکانی تریش کە دەمێنێتەوە هەر یەکێکیان نەک لەسنووری قەزاکانی تر، بەجیاجیا هەر یەکێکیان پرۆژەیەکیان هەیە لەسنووری قەزایەکدا.

دێمە سەر وەزارەتەکان، لەوەزارەتی کشتوکاڵەوە دەست پێ دەکەم کە هەمووەمان ناوبانگی دەشتی شارەزوورمان بیستووە، کەیەکێکە لەدەشتە بەپیت و بەرەکەتەکان، ئەگەر وەزارەتی کشتوکاڵی حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانی هەبێت پێم وایە لەڕووی بەرووبومەوە بەشی کوردستان ودەرەوەش دەکات، بەڵام دوو ساڵە من خۆم لە لیژنەی کشتوکاڵم، عەقڵیەتێکی ئاودێری لەوەزارەتی کشتوکاڵ هەیە پرۆژە بۆ کشتوکاڵ نیە.

ئەمساڵیش لەسنووری ئەو قەزاو ناحیەیە، کە قەزای پێنجوێنە، هەڵەبجەیە، سەید صادقە، شارەزوورە، لەگەڵ ناحیەکە پرۆژەی هەیە دوانیان دیزاینە بۆ ئاودێری، یەکێکیشیان بەنداوێکی بچووکە بۆ ئاودێری، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم، بەڕێز وەزیری پلاندانان لەگەڵ وەزارەتی کشتوکاڵدا قسە بکرێت کە سەبەبی چیە؟، ئەم عەقڵیەتی ئاودێرییە لەوەزارەتی کشتوکاڵ چیە، کاک جلال خۆی لێرە نیە، ئەگینا موعاناتمان هەیە بۆ مەسەلەی کشتوکاڵ، لەپرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی کشتوکاڵیش حەزم دەکرد بەڕێز وەزیری پلاندانان لێرە بووایە، تەمەنا دەکەم هەڵەی چاپ بێت.

دوو نموونە دێنمەوە، لەلاپەڕە 93 لە حەقڵی 6 نووسراوە گوندی چاڵگەی خوارو سەر بە قەزای شارەزوور، پێم وایە کە چالگە لای مێرگەپانەو سەر بەقەزای شارباژێڕە، بەس ئەمیش بەش نەکا، ڕەنگە لێی تێکچووبێت، ئەمە یەکەمیان.

دووەمیان: نووسراوە گوندی گردە نازێ سەر بە قەزای شارەزوور، هەمووی کیلۆمەترێک گردەنازێ لە سەید صادقەوە دوورە، ئەگەر هەڵەی چاپ بێت باشە، ئەگەر نا ئەوە دوو زیانی تێدایە، یەک پرۆژەی وەزارەتێک دەچێت بۆ وەزارەتێکی تر.

دوو: بەڕاستی ئەو قائیم مەقامە، یان وەحدە ئیدارییە بەدواداچوون ناکات، بۆیە هیوادارم ئەوەش چارەسەر بکرێت، وەزارەتی پەروەردە لەسنووری ئەو چوار قەزایە، ئێمە 2 جار سەردانی ئەو شوێنانەمان کردووە، جارێکیان لەگەڵ هاوکارانم کاک فازیل وکاک سەردار رشید، چووینەتە پێنجوێن و هەموو شوێنەکان، جارێکیشیان لەگەڵ شلێرخان هەر سەردانێکمان کردووە، بەدەست بێ قوتابخانەییەوە دەناڵێنن، تەسەور بکەن ئەمساڵ سێ قوتابخانە دەرچووە، دوانیان لەسنووری سەید صادقدایە، شەش پۆلیە، یەکێکی تریان لەسنووری دوو ناحیەی پێنجوێن وقەزای پێنجوێن وخۆی و سێ قەزای ترە، یەک قوتابخانە دەرنەچووە تەنها نۆژەنکردنەوە نەبێت، بۆیە یەکێک لەو قوتابخانانەش کەدەرچووە بۆ سنووری سەید صادق، من ئەمرۆ قسەم لەگەڵ قائیم مەقامی سەید صادق و بەڕێوەبەری پەروەردە کردووە، بەڕاستی

قوتابخانەیەك لەو دێیەدا گەشتووەتە سەقف، ئێستا قوتابخانەیەكی تری بۆ دەرچووە، بۆ گوندی وەڵە سەمت.

داواكارم كە وەزیری پلاندانان كە وابوو بێ ئاگاییەك هەیە لە نێوان وەزارەتی پلاندانان وئەنجومەنی پارێزگادا، لەو گوندە قوتابخانەكە خەریكە دەگاتە سەقف لێرەش لەوەزارەتی پەروەردە قوتابخانەی بۆدانراوەتەوە، با ئەو قوتابخانە بگۆڕدرێت یان بۆگوندی گردەنازێ، یان گوندی تەپی كەرەم، ئەو دوو گوندە هەردووكیان قوتابخانەیان نیە، لەسنووری قەزای سەید صادقن، وەزارەتی تەندروستی جارێكی تر دەیڵێمەوە لەسنووری ئەو 4 قەزاو 7 ناحیەیەدا، یەك بنكەی تەندروستی دەكاتەوە لەگوندی باشماخ ئەویش لەبەر مەرزەكەیە، لەجۆری (ئی) بڕۆ ناوچەی پێنجوێن وناوچەی هەورامان وئەوانە بەڕاستی ڕێگاو بانیان خراپە، دوورن لەمەركەزی شارەكانەوە بەدەست بێ بنكەی تەندروستیەوە دەناڵێنن.

بۆیە داواكارم لەحكومەتی هەرێمی كوردستان لەڕووی تەندروستیەوە ئاوڕێك لەو شوێنانە بداتەوە، وەزارەتی كاروكاروباری كۆمەڵایەتی، ئەویش بەهەمان شێوە لەو سنوورەدا یەك لقی هەیە، لەهەمان كاتدا ئەگەر سەیری ناوچەی هەورامان و پێنجوێن بكەین، بەبۆنەی شەڕی عێراق – ئێران وبەهۆی ئاسەواری مین وبەبۆنەی ئەوانەوە كۆمەڵێك خەڵك كەم ئەندام بوون، پێویستە زیاتر ئاوڕیان لێ بدرێتەوە.

ئەخیر شتم دێمە سەر وەزارەتی شارەوانی وگەشتوگوزار، بەداخەوە من وای لێ تێ دەگەم كە بەس وەزارەتی شارەوانی هاوكارانم زۆر باسیان كرد، یەعنی گەشتوگوزار لەو شارەوانیە، چۆن لەوەزارەتی كشتوكاڵ و ئاودێری زاڵترە، لەوێش شارەوانی زاڵترە، چونكە ئیهتیمامێك بەگشتوگوزار بدرێت، ئەگەر حكومەت خۆی خەریكی نابێت با تەسلیمی كەرتی تایبەتی بكات، تا بتوانێت هوتێل، چێشتخانە، شوێنی ئیستراحەت بۆ گەشتیاری دروست بكەن، هەم سوودێكی بۆ خەڵكی هەیە، لەسنووری لای ئێمە لەناوچەی هەڵەبجە كۆمەڵێك مەسایفی باشی تێدایە، كە بەڕاستی شوێنی خزمەتگوزاری كەمی تێدا بۆ ئەوەی خەڵك تێیدا بمێنێتەوە، من ناڵێم هەر تێیدا نیە، بەس شوێنی مانەوەی شەوی تێدا نیە، لەپێنجوێنیش بەهەمان شێوە.

من ئەخیر جار كۆمەڵێك پێنشیارم هە یە، جگە لەوەی پشتگیری وپشتیوانیم بۆ ئەو داواكارییانەی كە فراكسیۆنی كوردستان لەڕێگەی سۆزان خانەوە پێشكەشی كرد، وەك زیاد كردنی سولفەی عەقار بۆ لادێكان، بەردەوام بوونی هەڵمەتی نیشتمانی بۆ كردنەوەی قوتابخانە، بەردەوام بوونی تواناسازی، پێدانی سولفەی عەقاری بەزەوی 100 مەتری، دوو، سێ پێشنیارم هەیە، یەكەم: دانانی بڕێك پارە بۆ كارەساتە سروشتیەكان لەبواری كشتوكاڵ، زۆرجار كارەساتی سروشتی ڕوودەدات، پارە نیە كە وەك پێویست هاوكاری خەڵك بكرێت، بۆیە داواكارم بڕێك پارە بۆ ئەو مەبەستە دابندرێت، ئەمساڵیش وەك ساڵی پار ئەو 100 ملیار دینارەی كەدانرا بۆ ئەو یەكە ئیدارییانەی كە لەسنوورەكان لەكاتی خۆی بەزۆرەملێی ڕاگوێزراون پار سوودێكی باشی هەبوو، ئەمساڵیش ئەو برە پارەیە دابندرێتەوە، كەمكردنەوەی ڕۆتین بۆ پێدانی سولفەی زراعی و صناعی، بەتایبەت صناعی، بۆیە بەو هۆیەوە زۆر كەم خەڵك سوودی لێ دەبینێت، ئەو ڕۆتینە

کەم بکرێتەوە جا بەهەر شێوەیەك بێت، ئەخیر پێشنیارم پشتیوانی کەمکردنەوەی بودجەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە دەکەم، بۆ ئەوەی کە ئەو بوارانەی پێشکەشمان کردووە بتوانین پڕی بکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، لیژنەی دارایی، فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە لیژنەی دارایی تێبینی کرد لەدوێنێوە تا ئەمڕۆ چەند کۆمێنتێك هەبوو، لەسەر دیاردەی پەسەندە؟، پەسەند نیە؟، لەحەقیقەتدا ئەم کارە لەم خولەی پەرلەمانەدا وابزانم بووە بەعورف، ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕێگام بدەی ڕوونی بکەمەوە، لە پار ساڵ کەهاتین ڕاپۆرتمان ئامادەکرد، ڕاپۆرتەکەمان برد بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان بانگیان کردین، وتیان پێمان باشە ئێوە وەکو لیژنەیەکی موختەص.

لەبەر ئەوەی لەوانەیە لەهەندێ بوار زانیاری لەلای ئێمە زیاتر بێت وەك لە لیژنە بەڕێزەکە، هەر خاڵێك کەدەبینن ئەتوانن کۆمێنتی خۆتانی لەسەر بێت، یاخود ئەگەر بکرێت بە پەسەندەو بەناپەسەندە وەڵامی بدەنەوە، یان هەر وەڵامێکی تر، پشت بەستوو بەو مەبدەئە، هەر ئەوەتان دێنینەوە بیر ئەو پرۆژەی کاتێك کە ڕاپۆرتەکەمان ئامادە کرد، پاش ڕۆژێك گەڕایەوە بۆ لیژنەی دارایی، دوو ڕۆژ بۆ سێ ڕۆژ کارمان لەسەر کرد، لەسەر ئەوەی کۆمێنتی لیژنەی دارایی لەسەر ئەو بابەتانە تۆمار بکەین، هەرچەندە وەکو سەرۆکایەتی لیژنە ئێمە لەگەڵیان نەبووین، بەڵام وتیان وەکو عورفێك دەبێت پێڕەوی بکەین، ئێمەش بەپێی ئەو زانیارییە کەمەی کەلامان هەیە، یان بەپێی ئەو شارەزاییە کەمەی کەلای ئێمەیە، دێین سەیری بۆچوونەکان دەکەین کەلە لیژنەکانەوە دێت.

بەپێی بۆچوونی خۆمان دەڵێین پەسەندە؟ یان پەسەند نیە؟، یان زۆرجار لێی تێنەگەیشتووین وەکو پێویست نووسیومانە بێ کۆمێنت، یان زۆرجار وەڵاممان پێ نەبووە، وەڵامەکە لەلای بەڕێز نوێنەری حکومەت بووە، وتوومانە بەڕێز نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە، یان هەندێکی ئەکرێت بکرێتە پێشنیار، دوایی بەرز بکرێتەوە بۆ حکومەت تا جێبەجێ بکرێت، یان ئاستی جێبەجێکردنی چەند بێت؟، بەڕێزان هەر بەپێی ئەو شارەزاییە کەمەی کەلای ئێمەیە، لەڕاستیدا زۆر لەو بابەتانەی کە ئیسارە دەکرێت لەلایەن لیژنەکانەوە، زۆرجار دوورە، زۆرجار پەیوەندی بەگفتوگۆ نیە لەسەر پرۆژە یاسای بودجە.

ئەگەر بەڕێزتان ئەو تێبینیە لەلای خۆتان تۆمار بکەن، ئەزموونی هەندێ وڵات هەیە دەتوانن سەیری بکەن، لەهەموو وڵاتێکدا ئەو موازەنەیە دائیمەن ئاماژە دەکرێت بە (مەیجەر ئین دی کەیتەرس) ئەو موئەشیراتانەی کە سەرەکین، لەسیاسەتی مالی دەوڵەت، موئەشیرە سەرەکیەکانیش سیاسەی کۆکردنەوەی داهاتە، لەگەڵ سیاسەی چۆنیەتی خەرجکردنی نەفەقات.

هەندێ ئەرقامی سەرەکی هەیە، یان هەندێ پرۆژەی سەرەکی هەیە، یان هەندێ بابەتی ستراتیژی هەیە، کە هاوسەنگی میزانیەکەی ڕاگرتووە، تەعلیق لەسەر ئەوە دەدرێت، بەڵام بەم وردەکارییە بەپێی بۆچوونی ئێمە هیچ وڵاتێك ناچێتە ناو ئەم وردەکارییەوە، بەڵام ئەوە ئەندام پەرلەمانی لیژنەی بەڕێز ئازادە، ئێمەش وەك لیژنەی دارایی ملکەچ دەکەین بۆ ئەو بۆچوونانەی ئەوان، ئەمەلەلایەك ،لەلایەکی تر کەپێیان ڕاگەیاندین سەرۆکایەتی پەرلەمان، وتیان لەکاتی خۆیدا تەعلیقی خۆتان بدەن.

ئێمە تەعلیقی خۆمان لەسەر چوار مەبدەء داوە، ئەگەر هەر فەرزە لەسەرمان سەرۆکایەتی داوامان لێدەکات، لەکاتی خۆی ڕاپۆرتەکەی گەڕاندووینەتەوە چەند ڕۆژێك تەئخیری کردووین لەسەر چەند مەبدەئێك، ئەم تەعلیقانەمان داوە، بەڵام ئەم تەعلیقانە تەنها تەعلیقی لیژنەی داراییە بەپێی ئەو شارەزاییە کەمەی کەهەیەتی، خۆ دوایی هەموو بابەتەکان بەجێ دەهێڵین بۆ بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان وبڕیاردان لەسەری ئەوەی کەپەسەند دەکرێت، ئەوەشی کەپەسەند ناکرێت، لەسەر چ مەبدەئێك ئێمە وتوومانە پەسەندە؟، لەسەر چ مەبدەئێکیش وتوومانە پەسەند نیە؟.

مەبدەئی یەکەم: هەندێکی من داوای لێبووردن دەکەم، بەپێی بۆچوونی ئێمە جارێکی تر دووبارەی دەکەمەوە، بەپێی ئەوشارەزاییە کەمەی کەهەمانە، نە لەدوورەوە نە لەنزیکەوە پەیوەندی بە بودجەوە نیە، بۆ نموونە(10) وێستگەی فلان پۆلیسی کەمە، ژمارەی پۆلیس وپاسەوان کە بۆی دانراوە کەمە، بۆ نموونە کەچەند غاباتێك هەیە پۆلیسی کەمە، ئەمانە لەڕاستیدا دوایی ئەو لیژنە بەڕێزە دەتوانێت بەدواداچوونی بۆ بکات، لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار، بەڵام داوای لێبووردن دەکەم شەرت نیە ئێمە ڕاست بین، بەس تەنها ڕوونکردنەوەیە.

مەبدەئی یەکەم بەپێی بۆچوونی ئێمە ئەو بابەتە پەیوەندی بە موازەنەوە نیە، مەسەلەن بۆ نموونە وتوومانە پەسەند نیە؟، یاخود بەجێی دێڵین وەك پێشنیار.

خاڵی دووەم: هەندێکی پەیوەندی هەیە بەتەداخول لەنێوان سوڵتەی تەشریعی وتەنفیزی، کەدەبێت سوڵتەی تەشریعی پەرلەمان خۆی لێ دووربخاتەوە، بەڵام دواتر لیژنەی بەڕێز دەتوانێت بەدواداچوونی بۆ بکات، بەڵام لەچوارچێوەی موازەنەکە جێگای نابێتەوە، مەسەلەن بۆ نموونە، تەنسیق بکرێت لەنێوان وەزارەتی شارەوانی وپێشمەرگە بۆ تەوزیعی زەوی، ئەمە ئیشێکە عائیدی سوڵتەی تەنفیزیە، نەك سوڵتەی تەشریعی، بەڵام لەچوارچێوەی میزانیەشدا نیە، بەڵام داوا لەبەڕێزتان دەکەم کەئەمە دواتر خۆی دەتوانێت بەدواداچوونی بۆ بکات، لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار.

خاڵێکی تر هەیە، هەندێ بۆچوون هەیە، بەپێی ئەو بۆچوونانەی کەلای ئێمەیە، پەیوەندی بەئسوڵی موحاسەبەو ئسوڵی دانانی موازەنەوە هەیە، مەسەلەن داوا کراوە حسابێك یان دوان یان سێیان لە حەوت حسابە سەرەکیەکەی کە ئیقرار کراوە نەمێنێت، کەئەمەش ناکرێت، نیسبەتەکە کەم بکرێتەوە ئەوە دەبێت، یان زیاد بکرێت ئەوە قەیناکە، بەڵام ئیلغا بکرێت ئەوە ئێمە وەك لیژنەی دارایی ناکەوینە ئەو هەڵەیەوە، بڵێین ئیلغا بکرێت، وتوومانە پەسەند نیە، بەجێی دەهێڵین یەکلایی بکرێتەوە لەهۆڵی

پەرلەمان، لای ئێمە کۆمێنتمان نیە، بەجێی دەهێڵین بۆ هۆڵی پەرلەمان، ئەگەر ئەو بەڕێزانە بڕیاریاندا ئێمەش ملکەچ دەبین، خۆ ئێمە هەمووی 10 کەسین، ئەوە مەبدەئێکی تر بوو.

مەبدەئێکی تر کە دەکاتە مەبدەئی چوارەم: هەندێکی داوای چی دەکات، داوای زیاد کردنی نەفەقات دەکات، کە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ماددەی 83، خاڵی یەك(لایقبل اقتراح زیادة النفقات او احداث النفقات الجدیدة او تخفیض الواردات مالم یکن المقترح مشروعاً ببیان وسائل تحقیق الاقتراح) کەدەبینین ئەو ئامرازەی تێدانیە کەئەوە نەمێنێت.

ئێمە وەك لیژنەی دارایی لیژنەیەکی موختەصین، ئەگەر ئێمە کۆمێنتمان نەبێت کەواتە بوونی ئێمە پێویست ناکات، ئەوکاتە هەمووی لەسەر ئەساسی ئەو چوار مەبدەئە ئێمە نووسیومانە، پەسەندەو پەسەند نیە، بەڵام ئێمە تەنها 10 کەسین لە 111 کەس، هەر شتێك پەسەندە یان پەسەند نیە، لەڕێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە بەجێی دەهێڵین بۆ بڕیاری بەڕێزتان، ئەوە بۆچوونی ئێمە بوو لەسەر ئەو پەسەندەو پەسەند نیەو ئەو چوار مەبدەئەی کە لەسەری ئیشمان کردووە، سوپاس.

بەڕێز . حسن محمد سورە(جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

کاك محمد تازە قسەت کرد، ئاهەنگ خان، فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی وەزیری دارایی دەکەم ودەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم، بەڕاستی کاك دکتۆر ئاراس دەورێکی زۆری هەبوو، وەك ئوستازێك سوپاسی دەکەم.

بەڕێزان من لە مێژووی خۆم کە موهەندیس بووم هەڵبەتە بەدوورو نزیك هەندێك لەمیزانیەو کێشەمان لەگەڵی هەبووە، حیسابات، حساباتی خوتەی هەیە، حساباتی میزانیە هەیە، حسابی تیجاری هەیە، موازەنەی عام هەیە، ئەو کێشانەی کەئێستا ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز باسی دەکەن، ئێمە لە سولفەکان تووشمان دێت زۆرجار، کە موهەندیس وەکو سولفەی دەکەین، ئێمە کەسولفە دەکەین، کەڕەقەمی گەورەمان لێ ون بوو هیچ موشکیلەمان نیە، دەڵێین ئۆخەی، چونکە ئەوە لە فەقەرەیەك زۆر زوو دەبینرێتەوە، زۆر زوو جواب دەدرێتەوە، بەڵام ئەگەر بە سفر وفاریزە لێمان ون بوو، خوا وەکیل مێشکمان تێك دەچێت، چونکە زۆرجار حاسیبە ڕەقەمی پۆینت (1 و2 و3) کە تەفاروبی پێ دەکەین دەڵێین خوایە دەبێت موقابیل چۆنی حساب کردبێت، ئێمە چۆنی حساب دەکەین؟، بەڵام زۆرباش وەزیری دارایی دەزانێت، ئەگەر من سولفەیەکم تەقدیم کرد، یەك ملیار دینار بوو، 2 هەزاری لێ نەقص بوو سولفەکە ڕەد دەبێتەوە دەڵێین کاکە موتابقی نیە، من بەدرێژایی ژیانی خۆم، کە لەدەشتی قەتەوی دەستم بە ئیش کردووە، کە لەگوندەکانی تەلی هەواو، دۆمی ئیدریس هەتا قۆرەتوو، سەید مستەفا، هۆڕێن سۆڵاوە، بەدرێژایی هەموو پانی ئەو دەشتە گەورەیەی کوردستانی لێ سنوورە، بەو هەموو بەرهەمهێنانە، شەرەفی ئەوەم نەبووە لەدهۆك ئیش بکەم، زۆر حەزدەکەم مەشروعێکیش لە دهۆك وەربگرم وئەو شەرەفەم پێ بدرێت.

بەڕێزان ئەو سستمە لەخۆی، ئەو تەفائوتەی کەئەندامانی پەرلەمان ئێستا بەوەزیری دارایی دەڵێن ئەوە بۆخۆی خەلەلێکە لەو سیستمەی کەدکتۆرە ڕۆژان ئاماژەی پێکرد، (جی، ئێف، ئێس)ـە من لەدکتۆر ئاراسم پرسی(جی، ئێف، ئیس) بەمنی وتی (جەنەڕاڵ فاین سیستم) نیزامێکی ئەمریکیە، من خۆم سێ شەوە یان چوار شەوە لەوەتەی بودجە دەستی پێکردووە، (جی، ئیف، ئێس)م بینیوە بەسێ، چوار تەعریف بۆم دێت.

یەکەمیان: (گلۆبەڵ فاین سیستمە) یەعنی نیزامێکی مالی زۆر زۆر فراوان.

دووەمیان(گەڤەرمێنت فاینەڵ سیستم) .

سێیەمیان: (گەڤەرمێنت فاینەڵ ستاتیستیك) ئەوانە هەموو وەکو دارێك دێتە پێشچاوم ڕەگەکەی هەمووی یەك بێت، پەلکەکان وفەرعەکانی جیاواز بێت، کەتەماشای سندوقی نەقدی دەولی دەکەین، ئەوەی بەڕێز وەزیری پلاندانان وتی، (ئای، ئێم، ئیف)ـە ئەو کێشەیە لەسندوقی نەقدی دەولی هەموو مانگێك جارێك تەعدیلی لەسەر دەکرێت، خەبیری ئیقتصادی تەعدیلی لەسەر دەکات، کێشەکە لەنێوان وەزارەتی دارایی، لەگەڵ شەفاف بوونی ئەو کێشەیە ئەو فۆڕمەیە، ئەو فۆڕمە شەش عەیبی هەیە، ئەو عەیبانە چین؟.

یەکەمیان: تەختیەی هەموو مەصاریفێك ناکات، من سولفەیەکم ئەمرۆ تەقدیم کرد سبەینێ تەصدیق کرا، دوو سبەی ئەگەر ئەو فۆڕمە دەرچوو تەختیەی ناکات، تەفاوتێك پەیدا دەبێت.

دووەمیان: وەختێ ئەو قەیدەو ئەو فۆڕمە دەکرێت، ئەو وەختە کە دەکرێت، لەگەڵ وەختی تر زۆر زۆری فەرقە، تەصنیفی زۆرجار تۆ مەجبوری ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان ئیتیباعی هەندێ ئەعرافی وەتەنی بکەین، بەڵام مەبادئی عامیش، چونکە نەوتمان هەیە، خۆتان دەزانن نەوت لە ساڵی 1973 لەکاتێ کەئۆپیك دەستی لەسەر فرۆشتنی هەڵگرت، موشکیلەیە تا ئێستا، چونکە کەوتە دەست بازاڕی ڕەش، حەقیقەتێکە کەس ناتوانێت ئینکاری لێ بکات، ئەو تەفاوتەی نرخی نەوت لێرە دێتە دەرەوە.

سێیەم: تەقیمی موعامەلات، بەگوێرەی ئسوڵی هەموو بانقەکانی دونیا، ئەوەی کەوەك خیوتی عەنکەبوتە، تەشابوکێکی کردووە، چونکە هەر بانقێك سستمی خۆی هەیە، دەبێت هەمووشی یەك بگرێتەوە.

چوارەم: ڕەصیدی صافی وتەدقیقیەتی، ئەو ڕەصیدە نایەتە سەری موستەحیلە هەموو کاتێك تۆ بتوانی فۆڕمەکەی بۆ بکەیت، پێنجەم: دەوریەو نوێ کردن، یەعنی هەموو سێ مانگ و چوارمانگێك ئەو دەورە ئەو فۆڕمانە تەعدیل بکرێت، ئەوە نوێ کردنەوەی پێ دەوێت، بەڵام من دەڵێم وەزیری دارایی ئێمە دەڵێین کورتهێنان، کورتهێنان وزیاد هێنان لەبودجەدا لەو فۆڕمە بەدی دەکرێت، ئەگەر ئێمە پێشی بخەین، لەسیستمەکەی کەدەڵێم(گەڤەرمێنت فاینەڵ ستاتیستیك) فۆڕمێکی نوێیان دەرهێناوە، هەر سندوقی نەقدی دەولی بەتأریخی(17ی مەی) یەعنی 6 تا 7 ڕۆژ پێش ئێمە دەست بەگفتوگۆی پەرلەمان بکەین، ئەو فۆڕمە بڕواتان هەبێت بە دەقیقە لەماڵەوە چی دەخۆی هەتا نانی لێ حیسابە، ئینجا ئەو فۆڕمە من ناڵێم ئەوە تەتبیق بکەین، چونکە ئیمکان نیە بەم کاتە تەتبیق بکرێت، بەڵام ئەگەر تەتبیقمان کرد، یان هەوڵماندا کەهەندێك ئەو فۆڕمە تەتویری پێ بکەین.

ئەو هەموو جوابانەی کەبەڕێز وەزیری دارایی هەندێك گرانە لێی وبرادەرانیش بە حەساسیەت سەیری دەکەن، وا بزانم هەمووی حەل دەکرێت، جەنابیشی هەر لەمەکتەبەکەی خۆی بەئینتەرنێت دەتوانێت مانگانە چەند داهات دێتە سەر ئەو حسابانەی کە جەنابی مەسئولی جوابدانەوەکەیە، بەڕێزان ئەگەر ئەو فۆڕمە بەشەفافیەت تەتبیق بکرێت، جەنابی بیداتە سەر شاشە لەباتی ڕەسمەکانی ئێمە با ئەوە بداتە سەر شاشەکە، کەدەڵێین ئێمە وەصڵ ئەوەی کەکاك نەریمان باسی کرد، ئەو وصولاتانە ئێمە هەموو ڕۆژێك کامێرەی مروور، هاووڵاتی دەڵێت پارە حساب دەکات، هەمووکەسێکش دەڵێت پارەکەی من کەوەرتان گرت چووە کوێ؟، ئەگەر ئەو فۆڕمە بەدەقیقی بە ئینتەرنێت بدرێت کاك شێخ زۆر بەجوانی جوابمان دەداتەوە دەڵێت کاکە ئەوە لە فلان سندوقە بەفلان مێژوو، چووە فلان جێگا؟، ئێمەش بە هەڵە ناچین نیگەرانیش نابین.

دووەم: کارەبا، ئێستا هەموو عالەم دەڵێت (احمد اسماعیل) کارەبای بەچەند دەفرۆشێت بەحکومەت؟، یەك پۆینت 2 سەنت، حکومەت بە 4 سەنت ونیو دەیفرۆشێتەوە، ئەگەر ئەو فۆڕمە هەبێت و ڕەچاو بکرێت من لەماڵی خۆم کلیکێك لەسەر کارەبا دەکەم، بزانم چەندم سەرف کردووە، حکومەت ئەو ڕۆژە چەند گازوایلی بەو وێستگانەداوە، هەموو ئەوانە دێتە سەر حسابات و شەفافیەت دەبێت.

سێیەم: ئاو کردن ئێمە کەدەڵێین مەبدەئی تەقەشووف، بەڵێ وایە پێشان لە هەولێر یەك مەشروعی ئاو هەبوو، مەشروعی مەرحوم شەریف جامباز بوو کە150 بیر ئینتاجی ئاوی هەبوو، ئەمڕۆ ئەو بوتڵە ئاوانە مەلاین کانی هەیە کە ئاو پڕ دەکات ودەیفرۆشێت، ئەو لیتری ئاوەی کەمن لەساڵی 1982 تەسویەم دەکرد لەم هەولێرە، کەنرخی لەسەر من بەچەند بووبێت، ئەمڕۆ ئەو لیترە ئەو نرخە نیە کە ئێستا دەدرێت بەئێمە، بۆیە من بەکەیفی خۆم ئاو سەرف دەکەم، بەکەیفی خۆشم ئاو دەکرم، نە من دەزانم تەقەشوف چیە؟، نە حسابەکەش لەحکومەت دیارە، یەعنی دەبێت ئێمە ئەو ڕاستیە لەبیر نەکەین، حکومەتێکی وەك ئیسرائیل لەساڵی 1948 تەوە، ئەگەر کلیکێك لەسەر حکومەتی ئیسرائیل بکەیت بڵێیت حکومەت چۆن ئیش ئەباتە سەر؟، لەساڵی 1948 دەڵێت هاووڵاتی من چەند حەقتان هەیە ئاو سەرف بکەن، چەند موکەعەب حەقتان هەیە ڕۆژانە ئاو سەرف بکەن؟، من بەچەند لەسەرمە بەپارە؟، چەندیش لەسەر ئێوەیە بە تەکلیف؟، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوە هەمووی شەفافیەتە، ئەگەر ئەو شەفافیەتە، ئەو مەعلوماتە بۆ هاووڵاتی هەبێت، بەخوا هەموو هاووڵاتیەکیش لەجێگای خۆی دادەنیشێت، زۆر بە باشی لە سیستمەکە تێدەگات، ئیشکال لەوە نیە کەمن یەکێك ئیتیهام بکەم و ئەویش من ئیتیهام بکات، کارەکە لە سیستمەکەیە، سیستمەکە دەبێت گۆڕانکارییەکەی لەسەر بکرێت، چونکە ئەمڕۆ ئینتەرنێت بووە بە عالەمێك لەماڵی خۆت دادەنیشیت ئەمریکا دەکەیتەوە، مەرکەزی (سی، ئای، ئەی) دەکەیتەوە دەزانی چی لێقەوماوە.

بەڕێز ئەوە بەنیسبەت ئەو خاڵانەی کەویستم ئاماژەی پێ بدەم کەهاووڵاتی باسی ئەوە دەکات، ئیتیحادی ئەورووپی ئەمڕۆ بە یورۆ تەعامول دەکات، یورۆ هەموو ڕۆژ لە ئەزمەی ئیقتیصادیدایە، هەموو ڕۆژ

لەوڵاتێك سەر دەكەوێت و دێتە خوارێ، ئێمە ناچار بەكوالێتی كۆنترۆڵی خۆمان تەعامول بەیورۆ بكەین، ئەو بانقانەی كە تەعامول بەیورۆ دەكەن.

ئەو ڕۆژەی كەدۆلار موقایەزەی پێ دەكرێت، ئێمە كە یورۆی پێ دەكڕین، كەئەوە قازانجی حكومەتی هەرێمە، ئەوەش دێتە سەر ئەو حسابە، ئەگەر ئەو فۆڕمە بە شەفافیەت هەبێت، ئەو سستمە خەلەلێك هەیە لەوەزارەتی دارایی دەبێت تەتویری پێ بكرێت، بۆ ئەوەی مەركەزی شەفافیەتی لێ هەبێت وهەموو ئینتاجەكانی لێ بێتە پێش، دێمەوە سەر موشكیلەی مقاوەلات و موهەندسین، بەڕاستی كاك شێخ دەڵێت موهەندسین هیچ سولفەی مقاولێك لای ئێمە نەماوە.

بەلام كاك شێخ من دەتوانم یەك لیستت پێ بدەم، بزانم كەی ئەوانە ئەو سولفەیان داوا كردووەو كەی پێیان دراوە، ئەوە فەرقی دۆلاری پێ دەگۆڕدرێت، ئەو مقاولە دەمرێت دەبێت بە وەرەسە، كۆمەڵێك مەشاكیلی لەناوە، ئەو فەرقی دۆلارە، كاكە مقاوەلات و ئیش كردن عیلمە، كەپەیڕەویشی دەكەیت دەبێت بە عیلم، بەدەقیقی حسابات لەگەڵی بڕۆیت، غەرامە، ئسلوبی گۆڕینی غەرامە، قەوانینی مقاوەلات، فەرقی دۆلار، موهەندیس و دەرماڵە و پارە، ئەوەی كەئێستا من ئاگاداربم بەڕێز كاك دڵشاد شهاب، شتێكی لەبەردەستدایە، كە سەنگێك یان بەلانسێك بدات بە مووچەی موهەندیسەكان، توخوا وەزارەتی دارایی دەستی مەبەستنەوەو هاوكاری بكەن، بۆ ئەوەی ئەو كێشەمان لەكۆڵ ببێتەوە، بواری ئاوەدانكردنەوە، هەلێكی پێ بدرێت.

پرسیارێكی ترم هەیە، فەرقی موعامەلات، زۆرجار دەبینین فەرقی موعامەلات لەپارە، سەنەویەك تازە دەكەیتەوە، لە سلێمانی فەرق هەیە لەپارەكە لەگەڵ هەولێر، خدمەی مامۆستایان زۆرجار هەیە لەسلێمانی دەرچووە وەزارەت دەڵێت چونكە هی هەولێر نیە ئیعتراف پێ ناكەم، هەروەكو كێشەكەی جەنابت ئەو هاووڵاتیە بەڕێزە دوو ساڵە نە تەقاعودە نە مامۆستایە، ئەو كێشانە هەمووی هاووڵاتی وا لێدەكات، ئەگەر ئەوە ئینتەرنێتێك و شەفافیەتێك هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف ڕۆوف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

.... هەندەك موشكیلە عیلاقەی بە وەزارەتی پلاندانانەوە هەیە كە لە 5 خاڵ من نووسیوومە بۆ وەزیری پلاندانان، جارێ بیدایەت من لە باتی وەزیری ئیعمار و وەزیری بەلەدیات بم ئەو پارەیەم ناوێت دەڵێم ماڵتان ئاوابیت، چونكە هیچم پێ ناكرێ، زۆر كەمە من دەزانم بودجە تەقدیری موحەددە، من دەزانم كێشە لەگەڵ بەغدا چیە و ناشڵێم ئێوە هەموو پارەی حكومەت بێنن و بیدەنە دەست ئیعمار و ئاوەدانكردنەوە، بەلام من لە وەزیری بەلەدیات داوای سیستمێكی نوێ دەكەم.

سیستمی نویٚ ئەمڕۆ لە دونیادا کۆد دەکرێت و پێی دەڵێن (ستی بایلۆ) جەنابی وەزیری پلاندانان ئەگەر لێرە موناقەشە بکەین ستی بایلۆ ئەو کۆدەیە کە دەردێت لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە چەند شۆفەڵ هەیە و چەند حەفارە هەیە و لە بەلەدیات چەند کەس ئیش دەکات؟ چ وەختە سەعاتێك ئیش دەکەن؟ ئەو تایانەی کە دەیگۆڕن کەنگینە و کەنگی دەبی بیگۆڕی؟ یەعنی سیانەی ئەو نەوعە مەکائینانە هەمووی لەو کتابەی هەیە و کە من دەیکەمەوە و دەزانم تەلەفۆن ئەمڕۆ ئەمن دوور بیٚ خوایە دوور لە هەموو کەسێك مردوویەکمان لیٚ مرد، تەلەفۆنی سایەق حەفارەکی دەکەم ودەڵێم کاکە دەڵێم بە گوێرەی ئەو نیزامی بەلەدیەی ئەتو مەجبوری بێی قەبرەکەم بۆ لیٚ بدەی.

ئەو سیستمە بەڕاستی خەڵکی ئیسراحەت پیٚ دەکات، سایەق تەکسیەك لە جادەی دەڕوات و یەکێکی دی دەڵیٚ ئەریٚ کاکە نەقلیاتی بەغدایە لە کوێیە؟ ئەگەر ئەوە بێت خەریتەکی ڤیدیۆیی لە ناو سەیارەکەی خۆی هەبیٚ زۆر بە ئاسانی ڤیدیۆیەکەی دەداتیٚ و خەریتە و جادەکانی پیٚ نیشان دەدرێت، من دەچمە مەتاری حادیسەیەك لەڕێیە پیشان دەدات و دەڵیٚ، کاکە گیان حادیسە لەو ڕێیەی هەیە و ڕێیەکەت بگۆڕە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوانە هەموو دەتوانی ئەتو بڵێی ئەوە تەختیتە دەبیٚ بە تەختیت بڕۆم ئەوە بەنیسبەت وەزارەتی بلەدیات و وەزارەتی پلاندانان.

2. کە بۆ وەزارەتی پلاندانان شتێك هەیە پێی دەڵێن (بۆردە رۆت) ئەوەم بە بەڕێز وەزیری ئیعمارم گۆت کاك کامەران، کاکە گیان ئێمە هەندێك مەشاریعمان هەیە لە بودجە لە تەوری موجامەلاتە، ئەو تەوری موجامەلاتە بۆ هاووڵاتی دەبیٚ بێتە دەریٚ، من جادەکی دەکەم لە حدودی پێنج میل، هەر کیلۆ مەترێکی لەسەرە من بە سەد هەزار دۆلار بیٚ، بە ملیون دۆلار بیٚ، کاکە گیان ئەوە ئێرانیش ئیستیفادەی لی دەکات و تورکیاش ئیستیفادەی لی دەکات، بۆچی ئەوان نیوەی ئەو پارەیە نەدەن کە لە هەموو ئەعراقی دونیایی ئەوە هەیە، دوو وڵات کە ئیستیفادەی لە یەك مەشروع دەکات هەردوو ئیستیفادە تەخمین دەکرێت، وە ئەوە قەت بودجەی بۆ دانانریٚ، موستەشاری مالی هەیە ئەوەی تەخمین دەکات هەڵیدەسەنگێنیٚ وە پەیڕەوەکی تیجاری دادەنیٚ.

گریمان ئەوە موجامەلاتە قەیدی ناکات ئەوە زروفی سیاسیە، زروفی کوردستانە، هەموو تەزحییەکی بۆ دەدریٚ، بەڵام ئێوەش ئەوەی لەبودجەی بۆی هاوسەنگ بکەنەوە، ئەگەر ئەو فایل و ئەو سیستەمە هەبی پێی دەڵێم کاکە من ئەوەندە پارەم لە گیرفانی خۆم بۆ تورکیا سەرف کردووە یان بۆ ئێرانم سەرف کردیە، موقابیلی موقایەزەی شتێکی ترم لەگەڵ دەکات، ئەوەیان کێشەك.

کێشەکی تر من دەڵێم نیشتەجێبون و کەمئەندام لە هەموو دونیادا پەیڕەوی کەمئەندامی مواصەفاتی بینا فەرقی هەیە، لە دەرکەی دەگری، لە پەنجەرەی دەگری، لە پلاکی کردنەوەی ئۆتۆماتیك دەگری، حەتتا ئێستا لەم کوردستانەی ئەو هەموو کەم ئەندامەمان هەیە بە کەم ئەندامی تەبیعی بە کەمئەندامی شەڕ هەتتا ئێستا قەت کەس نەبووە یەك کەس (10) خانی بۆ کەمئەندامی پەککەوتە بکات و بڵیٚ بابە ئەوە بە

مواصەفاتە کە ئەتو لەدونیایی پیشان بدە بڵی ئەوە مواصەفاتی کەمئەندامی لەسەرە ئەوە دیسان نەقصەکە لە پلان.

دێمەوە سەر نوقتەکی دی گەرمیان برادەران ئەوەندە باسیان لێ کرد من خۆم پێنج ساڵ لەو میحوەرەی ئیشم کردیە یەك بە یەکی بڵێن توون بە توون چی، ئەمە لە هەولێری دوعای لە یەکەکی دەکەین دەڵێن توون بە توون چی، یەعنی بە توونی بابا چی، توونی بابا خۆی لە خۆی دا مەلحەمەکە، ئەو مەلحەمەیە چ ساڵ نیە بەشەر وەکی دەچێتە هەر دوو ژن، ئەوی ساڵێ وەکی من لەوێ بووم کەنگریان دەکرد لەناو ئەو توونە ژیانیان لە دەستدا.

ئایا ئەوە هەندەی ناینی ئێمە تەلە فریکێکی بۆ بکەین بیکەینە پێوەرێك کە ئێمە دانیشتین بڵێن ئەوە گەشتیارە مەلحەمەکەشی نیشان بدەین بڵێن ئەوەتە بە تەبیعەت و بە فیزیائی ئەوە لە گەرمیان هەیە پارەی بیتاقەی بۆ ببڕین من موتەئەکیدم ئەجنەبی لە ئەمەریکاش بێ دەچێ دەیبینێ، ئەو مەلحەمەی ئەنفالی کە لە گەرمیان کرایە دەرکەی هەر ماڵێکی گەرمیان بکەیەوە سێ شەهیدی تیدایە، بە هەموو فیئەتەکانی ئایا هیچ ئەوە هەندەی ناینی پانوراماییەك بکەین لەپێش سەرتەکی بەمۆ، بڵێین کاکە گیان ئەوە مەلحەمەکەی ئەنفال و بەشەرەکانی هەر بیتاقەی ئەگەر بە هەزار دینار بێ، ئەمە دەتوانین تەختیەی نەفەقاتی منداڵی ئەنفال و شەهید بکەین ئەوانە هەموو پلان و بودجەنە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێن باسی(بیلادێنگ کە پاستی) بکەین لە کفری نەوعە بینایەك هەیە من خۆم کە لەوێ بووم (80) خانوو(450) خانوومان کردیە، ساڵی(2002، 2003) کە لە (un) ئیشمان دەکرد ئەو خانیانە تەبیعەتەکیان هەیە عەیرانی پێ دەڵێن ئەو کانە بەردانەی کفری لە هیچ جێ نیە ئەو عەیرانە کە بە خۆی بێ چیمەنتۆ بێ کولفە دەتوانی خانووەکەی بکەی، خۆی لە خۆی بە قوەت دەبی، دەبێتە چیمەنتۆ ئایا قەت نەبوو سێ خانی نموزەجی ئێمە ئەوها بکەین، ئەو کەسی کە دەچی ئەوە ببێتە پێوەرێك، ببێتە گەشتیارێك یان مەصدەرێکی رزق بۆ گەرمیان، بەڕێز وەزیری پلان دانان کە دەڵێ (بیلادێنگ کە پاستی)، (بیلادێنگ کە پاستی) ئەوەیە کە ئەتو مەنتیقەك لێی بگەڕێی بەخۆی پێ ڕابگا، بە خۆی بە پارەی خۆی پێی بژی، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزکاك عبد الرحمن فەرموو

بەڕێز عبد الرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ویڕای دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی بۆ ئەو ماندووبوونەی کە ئەم ڕاپۆرتەی دروست کردیە، ختیە بەردەستی ئێمە وە بەتایبەتی دەستنیشانکردنی خاڵە لاوازەکانی ناو پڕۆژە بودجەی هەرێمی کوردستان،

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان دوای زیاتر لە (100) ئەندام پەرلەمان قسەی کردیە، (110) ئەندام دوایی گەیشتە من.

لێرە هەموو قسەکانی من کرایە، نازانم چی بڵێم وەکو بڵێم دار بڕینیش بەمن ڕانەگەیشتووە، ئەویش نەماوە، بەڕاستی بودجە بابەتێکی ئەوەندە گرنگ و چارەنووسسازە پەیوەستە بە قووتی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی کوردستان، داهاتەکانی نیعمەتی خوای گەورەیە، ناکرێ بەهەدەر بدرێ، پێویستە لە سەر حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانی داڕشتنی پڕۆژەی گەورەو ستراتیژی لەکوردستان جێبەجێ بکات بەمەبەستی پێش خستنی وڵات و ژێرخانی ئابووری بەتایبەتی لە بوارەکانی کشتوکاڵ و پیشەسازی و گەشت و گوزار، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەدوا کەوتنی بودجە هەموو ساڵێك زەرەرو زیانی یەکجار زۆر دەگەیەنێتە خەڵکی کوردستان، دەبێتە هۆی ئیفلیج بوونی بازاڕو کارو جووڵانەوەی گوزەرانی خەڵکی کوردستان، چونکە ئێستا شەش مانگ تێپەڕیوە لە ساڵی 2012، نزیکەی نیوەی بودجە لە دەرەوەی یاسای بودجە لەوانەیە خەرج بکرێت.

سەبارەت بە پڕۆژە دوا کەووتوەکان یان بەردەوامەکانی مانەوە ئەوانەی کە کرانەوە، یەعنی بە فکری مانەوە بەردەوام پارەی دەدەنێ، ئەمەش بۆ تەواو کردنی ئەم پڕۆژانە پارە دەدەن، ئەو پڕۆژە ئەمەش دەبێتە هۆی بەربڵاو بوونی بودجە، کە بودجە بەربڵاو بوو، دەبێتە هۆی دروست بوونی کێشە بۆ دەزگای چاودێری دارایی و وەزارەتی دارایی کە ناتوانن بە ئاسانی تەصفیەی حیسابی خیتامی خۆیان دروست بکەن و بینێرن بۆ پەرلەمان ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ بێ بەرنامەیی حکومەت و پچڕانی پەیوەندی نێوان چاودیری دارایی و وەزارەتەکان.

بۆیە پێویستە لەسەر حکومەت پارەی ئەو پڕۆژانە کە دواکەوتوونە یان نەچوونە بواری جێبەجێ کردن بگەڕێنێتەوە بۆ خەزێنەی حکومەت تاکو پارەی ئەو پڕۆژانە بەهەدەر نەچێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان سەبارەت بە پەروەردە بەڕاستی چەند ساڵە ئەم بودجەیەی ئێمە هەمانە، پەروەردە ئەگەر سەیر بکەین ویرانە، یەعنی لە ڕووی بیناوە، لەڕووی خزمەتگوزاری لە ناو مەکتەبەکان مەسەلەن بۆ نموونە بۆ هەر مەکتەبەکی بچین دوو دەوامی تێدایە یان سێ دەوامی تێدایە، لەناو ئەو مەکتەبەش ئاوەکەی بۆگەنە، پیسە، تانکی لەسەر بانەکە هەیە ئەوەی مورەبەعەکە پێش سی ساڵە لەسەرە کەس نەبووە پاك بکاتەوە یان بگۆڕی، بەلوعەکان یان حەنەفیەکان زۆر ڕێك و پێك نیە، منداڵەکان، تەڵەبەکان ناتوانن ئاوی لێ بخۆنەوە، حەتتا جێی دەستشۆر پیسە، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە کە نە فەڕاشی هەیە نە حەرەسی هەیە، یەعنی زۆربەی مەکتەبەکانی ئێمە فەڕاشی نیە کە منداڵەکان دەگەڕێنەوە لە مەکتەب دەبینین پیس و چڵکن و تۆزیان لە سەرە، بۆ وایە؟ دەڵی وەڵلا ئەمڕۆ سرەی من بوو مەکتەبم پاك کردیە، ئەرێ باشە بۆ ئێمە پلانێك دانانین بۆ هەموو مەکتەبێك فەڕاشێك دابنین، حەرەسێك دابنین ئەمە هەر پێویستە زرورەتێکی ئەساسی بۆ پەروەردە، خاڵێکی دڵخۆشکەرە ئەمساڵ بودجەیەکی باشی بۆ پەروەردە داناوە.

بەڵام لێرە پێشنیار دەكەم بۆ وەزیری پلاندانان و بۆ وەزیری دارایی حیصەی ئەسەد بدەنە ئەوانەی كە دایمەزرێنن بۆ فەڕاشەكان، فەڕاش زۆر زەروریە بۆ مەكتەب هەموو ڕۆژێ قوتابی ناتوانێ مەكتەب پاك بكاتەوە، سەبارەت بە ئەوانەی دەردەچن، ئەوانەی تەخەروج دەكەن، ئەوانەی لە مەكتەب لەوانە نزیكەی (30)هەزار دەبێ لەگەڵ مەدرەسەكانی ئەهلی، ئەمە لەكوێ دادەمەزرێن؟
حكومەت ناتوانی هەموویان دامەزرێنی، بەڵام ئەگەر حكومەت پلانی ستراتیژی، یەعنی پرۆژەی گەورەی ستراتیژی هەبێ، لەرووی پیشەسازیەوە لەرووی كشتوكاڵیەوە، ئەوانە لەوانەیە دەوری خۆی ببێ و دامەزراندن و لەكۆڵ حكومەتیش ببێتەوە، حكومەت باری سووك بێ.
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان سەبارەت بە گرێبەستەكان ئەوانەی كە لەناو دائیرەكان گرێبەستیان هەیە ساڵی پاریش ئێمە تەئكیدمان لەوە كرد یەعنی ئەولەویەت بدەنە ئەوان، دامەزرێنن، هەرچەندە هەندێك دامەزران، بەڵام ماون خزمەتیان بۆ حیساب نەكردیە، ڕاستە وەختی دامەزرا بوو بە گرێبەست فۆڕمێكی پێ پڕ دەكەن دەڵێن ئەو خزمەتە بۆ تۆ حیساب نیە، داوا دەكەین لە وەزیری دارایی ئێستا لێرەیە ئەوانە هەموویان بۆیان بە خزمەت حیساب بكرێ، وەكو عەدالەتی پەروەردە، وەكو شتێكی ئینسانی بێ، عەدالەتێ بێ بۆ ئێمە ئەو خزمەتە لەبیر نەكەین، كەسانێك هەیە پیر بووە یان گەورە بووە عومری چووە بە چ سی ساڵی تر پڕ دەكاتەوە تەقاعود بێ؟ سەبارەت بە پرۆژەكانی زاخۆ من باسی دەكەم، پردی دەلال دوو لە ڕەفیقەكانم باسیان كرد، پردێكی كۆنە ئەوە خەریكە دەرووخێ لە ساڵی 2010 بودجەی بۆ دانرابوو نازانم وەزارەتی ڕۆشنبیری چاكی دەكا؟ یان وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە چاكی دەكا؟ یان شوێنەوارەكان چاكی دەكا؟ پرۆژەك پارەی داناوە، پرۆژەكە ماوە لە بەینی هەر سێكیان ڕۆژەك چووینە ئەوێ سیاجی داناوە، سیمی تێخستووە، ناهێڵن كەس بچێتە سەری كابینەكی داناوە، گوتمان ئەوە چییە؟ گوتیان ئەوە خەریكین چاكی دەكەین، تا ئێستا چاكی نەكردیە ئەوە ساڵێك دەبێ هەروا ماوە، یەعنی نازانی ئەوە لە كوێ بووە؟ كێ بەرپرسە لێی؟ زانكوی زاخۆ نزیكەی سێ سەد مەتر لە بەر دەرگای زانكۆكە پرۆژەیەكی لێ هەڵكەندیە شۆفەڵی دایە پێشی سێ، چوار مەتری هەڵكەندیە ئەوە ساڵێك دەبێ كەس نیە چارەی بكا، هەموو ڕۆژی دێن خۆڵی هەڵدەگرن، جارێكی تر خۆڵەكە تێدەكەنەوە، ئەیگێرن، یەعنی نایزانی' كێ بەكێیە و چی لێ دەكا؟ ئەوێی ئیزدیحام كردیە، زستانان قوڕوچڵپاوە ناتوانێ تێپەڕی، ئەمەش نازانم پرسیار لە وەزیری پلاندانانە بە كوێ گەیشتووە و چۆن چۆنیە.
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان بەڕاستی لە زنجیرە (37)ی وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە چاكردنی ڕێگای زاخۆ ـ كانی ماسێ و دێریشكێ بە دریژایی (86) كیلۆمەتر گوژمەی پرۆژە سێ هەزارو شەش سەد ملیار دیناری بۆدانابوو، بۆ ساڵی 2010 دووملیاری سەرف كردیە، هەمان پرۆژە لە زنجیرەی (47) لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە هاتووە چاكردنی ڕێگای زاخۆ - كانی ماسێ بۆ دێریشكی هەر (86) كیلۆ مەترە بۆ ساڵی 2012 لە پرۆژە پێشنیارەكان هاتووە (650) ڕۆژی بۆ داناوە گوژمەی دوو ملیارو سێ سەدو حەفتاو پێنج ملیۆن دیناری بۆ داناوە، بۆ ساڵی 2011، ملیارێك و شەش سەدو چل وهەشت ملیۆنی سەرف كردووە، بۆ

ساڵی 2012 دووسەدو سی حەوت ملیۆنی پێویستە، من لێرە پرسیار لە وەزیری پلاندانان دەکەم ئەوەی لەو ڕێگا تێپەڕیوە، لە باتووفە تێدەپەڕی چیایەك هەیە کە لۆفەی زرێزەی پێ دەڵێن ئەو پارەیە یان دوو ئەوەندەی ئەو پارەیە لەو لۆفەیە سەرف بکەن هەموو ساڵێ تێك دەچێ، چونکە خوێ و ئاوی لە ژێرە هەموو ساڵێ دروستی دەکەن، دیوار دابووە بەرێ بەقەت ئەم بینایە بەرزە، هەمووی رووخاوە، تێکچووە، من پێشنیار دەکەم بۆ وەزیری پلاندانان ئەو ڕێگەیە بگۆڕێ بۆ خوارێ لای گەلی زرێزە هەمووی نابێتە چوار، پێنج کیلۆ مەتر، باشتر دەبێ یەکجار مەسرەفێ تێدا دەکرێ بەیەکجار لەکۆڵ دەبێتەوە، ئەمە هەموو ساڵێ ئەو پارەیە بەهەدەر دەچێ، یەعنی چەند تیدا سەرف بکرێ هەر تێکدەچێ، ئاوی لە بنە خۆی ناگرێ، لە زنجیرەی (79) وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە دیزاینی تونێلی چیای مەتین، کاتی خۆی لێرە باسی کرد پڕۆژە بوو(380) ڕۆژی بۆ دانابوو، چوار ملیارو پێنج سەد ملیۆنی بۆ دانابوو، پێویست بوو بۆ ساڵی 2011 ملیارەك و نیو سەرف بکرێ لە پڕۆژەکانی بەردەوامی ساڵی 2011 هاتبوو، بەڵام هەمان زنجیرە لە هەمان پڕۆژە لە زنجیرەی دوو وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە پڕۆژە پێشنیارەکانی 2011، هەزارو هەشتا ڕۆژی بۆ دانابوو، گوژمەی سی ملیاری بۆ دانابوو کە لە ساڵی 2011 چوار ملیاری بۆ سەرف کردبوو، بەڵام تا ئێستا نەهاتیە جێبەجێ کردن و لە پڕۆژەکانی بەردەوامی ساڵی 2012 نەهاتووە، نازانین چی بەسەر هات؟ ئەگەر وەزیر بۆمان روون بکاتەوە، لە زنجیرەی دووی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان گەڕان بەدوای نستوون، ئاسن، قەزای ئامیدی ناحیەی کانی ماسی گوندی بناڤێ، گوژمەی پڕۆژە چل ونۆ ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کرابوو بۆ ساڵی 2010، نازانم بۆچی ئەم پڕۆژەیە جێبەجێ نەبوو، بە کۆی گشتی لە پڕۆژەکانی 2012 نەهاتووە، ز نجیرەی چوار سامانە سروشتیەکان هەم تیڕوانینی بۆ پشکنین لە نیشتووی قوڕقوشم (ڕصاص)، زینك لە باشووری گوندی بناڤی قەزای ئامیدی نۆهەت و نۆ ملیۆن دیناری بۆ دانابوو، بەڵام ئەویش نەهاتە جێبەجێکردن نەچووە بواری جێبەجێکردن وەنازانین لە پڕۆژە بەردەوامەکانی 2012 نەهاتووە نازانین چی لێ هات؟ ئەمەش ئەگەر جەواب وەربگرین باشە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەڕاستی کورت هێنان باسی دەکرێ، وجودی هەیە، لەساڵی 2010 هەشت سەدو سی و پێنج ملیار بوو، لەساڵی 2011 ملیارێك وپێنج سەدو شەست وچوارو دووسەد و نۆهەت و شەش ملیار بوو، لەساڵی 2012 بووە دوو تریلۆن و چل و چوار ملیار و هەشت سەد و چل و حەوت ملیۆن، ئەگەر ئاوا بەردەوام بێ هەموو ساڵێ زیاد بکرێ، چارەسەری نەکەین (10) ساڵی تر لەوانەیە نیوەی بودجە بڕوا، ئێمە لێرە پێشنیار دەکەین، حکومەتی هەرێم بەرنامەیەك وەربگرێ، تەقەشوف بکا وەیان لە بودجەی تەواوکاری ئەم کورت هێنانە تەواو پڕبکاتەوە ئیتر نەمێنێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان منیش هەروەها پشتگیری لە سولفەی عەقاری دەکەم زیاد بکرێ (25) تا (30) ملیۆن دینار بێ فەرق و جیاوازی، لە گوند و شار و ناحیە هەمووی وەکو یەك بدرێ فەرقی نەبێ، وەهەر دیسان پێشنیار دەکەم سولفە بۆ گەشت و گوزار دابنین، چونکە ئەویش زۆر پێویستە گەشت و گوزار زۆر موهیمە، من لێرە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەنیسبەت خانەنشینی ڕاستی پارەکەیان زۆر کەمە مەعاشیان زۆر کەمە ژیانیان باش نابێ بەتایبەتی ئەوانەی لەدوای

(1991) ئەوانیش هەر خەڵکی ئێمەنە، خەڵکی کوردستانن، ڕاستە لەلای حکومەت خانەنشین بوونە، بەڵام خەڵك هەیە (150) هەزار دینار وەردەگرێ، خەڵك هەیە (200) هەزار دینار وەردەگرێ، ژیانێکی باشی نابێ، من داوا دەکەم هاوسەنگیەکی لە بەینی ئەم هەردوو خانەنشینەبکرێ ئەوەی لە دوای (91) و ئەوەی ئێستا لە حکومەتی هەرێمدا هەیە، بڕە پارەیەك زیاد بکات یانیش وەکو ئەوانە هاوسەنگی بکرێت و بەبێ فەرق و جیاوازی، من لێرە پێشنیارەکی ترم هەیە، داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان وە بەڕێز نوێنەرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێگای یاساو هەوڵەکانیان چڕ بکەن، بۆگێڕانەوەی بودجەی تەواوکاری لەبەغداو بودجەی پێشمەرگە ئەو پارانەی کە عێراق دەستی بەسەر داگرتووە، نزیکەی هەشتا ملیار دەکا، ئەگەر ئێمە ڕێگا یاساییەکان نەگرین و خۆمان پێوە ماندوو نەکەین و خۆمان توند نەبین لەسەر مەوقیفەکەمان، ئەوا قەت ئەو پارەیە ناگەڕێتەوەو لەوانەیە توندتریش بێ و زیاتریش ببڕێتەوە، و تەواوی پێکهاتە کوردستانیەکان و پێویستە نوێنەرانی کورد لە بەغدا بێ دەنگ نەبن لەو زوڵمانەی کە لە بودجەی هەرێمی کوردستان دەکرێ، ئێمە کە خۆمان هەمووومان دەبینین ئەوەی لە بەغدا دەکرێ بەرامبەر هەرێمەکەمان ئەمڕۆ زوڵمێکی زۆرە، چ لە بودجەو چ لە یاساو چ لە ماددەی سەدو چلەوە، ئەبێ ئێمە هەمووومان پێداگیری لێ بکەین و توند بین لەسەر ئەوە کە ئەو پارەیە بگەڕێتەوە بۆ هەرێمی کوردستان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان زۆر خەڵك داوا دەکەن کە لە ساڵی 2010 بوو وابزانم لە هەڵبژاردن کاك د. بەرهەم قسەی کردبوو (75) گەڵا هەدیە دەدەم بۆ ئەو کەسانەی کە لە گوند خانوو بکەن، (75) گەڵا تا ئێستا خەڵك داوا دەکەن و لە ئینتیزارن لەو بەڵگە ئەخەون، خەونی پێ دەبینن، هەموو جارێ بە ئێمە دەڵێن چی لەو (75) گەڵایە هات و بەچی گەێشت؟ من داوا دەکەم وەزیری دارایی ئەگەر ڕۆنکردنەویەکمان بداتێ، ئەگەر بکرێت ئەمساڵ بۆیان سەرف بکرێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان نازانم مەکتەبەیەکی گشتی لە زاخۆ هەبوو کاتی خۆی پێش پەنجا ساڵ، مەکتەبەیەکی عام بوو لە ناوەڕاستی شار بوو، ئێستا ڕووخاندیان، جێگاکەیان کردووتە زەوی، لەناو پڕۆژەکان هاتبوو کە عەلئەساس مەکتەبەیەکی تر بکەن، بەڵام جێیەکی دووری پێدراوە، ئەو جێگایەش زەویەکەی زۆرە، بەڵام جێی خۆی ئەصڵی زۆر باشترە بینای لێ بکەن، ئێستا نازانم پڕۆژەکەی ون بووە، دیار نیە نازانم کەی تەواو دەبێ بۆ کێ چووە و چی بەسەر هاتووە، سوپاس،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزکاك امینە خان فەرموو.

بەڕێز امینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وڵاتی من کۆ ژمارە ئاکنجی وی پتر، ژ چوار ملیۆن کەسە، بودجە کو تەرخان کریە پانزە تریلۆن و دوو سەد و چل و پێنج ملیارو و حەفت سەدو نەوەت و حەفت ملیۆن دینارە، ڤی وەڵاتی هەندی کەس کو خودان یان ژی نوێنەری ڕاستەقینە خەڵکی دزانن ڕاستی هەندێك زانیاری نەدروست سەر ڕاگەیاندنی بلاۆدەکەنەوە کو دیتنا من ئەڤە ژی خەفاندنە خەڵکی کوردستانە، خەڵکی بیانیە، ڤی هەرێمی کۆ چوار

مليۆن کەسە زۆربەی ئەوان زاروکی بن ژی (18) سالێ، پیرەمێرد و پیرێژن و پەککەفتینە، بۆ شەسەدو دوانزە هەزار و هەشت سەدو شەست و سێ کەسە مووچەو دەرماڵە و هاوکاری بۆ دەرەوەی میلاك دێیتە مەزاغتن، ئو شەسەد وشەست حەفت هەزارو هەشت سەدو چل و نۆ کەس، ژی فەرمانبەری حکومەتێنە، بودجە کوردستانی (17٪) بودجە تەشغیلیە.

لێ ڤی ئەمەش ژ بیر نەکەین کو حەفت تریلۆن و سێ سەد و پەنجاو دوو ملیار و سەد و شەست و چوار ملیۆن دینار وەك بودجەی تەشغیلی بۆ گیرفانە ڕاستەوخۆ بۆ بەرینکە خەڵکی دچیتن، ئەو خەڵکی فەرمانبەر ئیدی ئەو فەرمانبەر چ پێشمەرگە بیت و پاسەوانی پەرلەمانتاری گوڕان بی، یان ژی موحاسیبیك بیتن، مەحکەمە حەلەبجە شوول بکات، موهیم کوردستانیە ئو ئەڤ حکومەتە مووچەی وی دداتن، ئەڤ ڕێژە هەندێ بڵند یان مووچە کۆ پتریە خەڵکی کوردستانی ڤەگریدا د چاوی هەندێ لایەنی پوپۆلیستە مرێین ڕاگەیاندنی تشتەکی خراپە ودڤێت کەم ببیت، کا بلا بێن ئەم ژ چ کیم بکەین و ژ کێ کیم بکەین؟ هەندێك بێژن ڕێژە (27٪) نزیکەی (28٪) ژ بێ بودجە تەشغیلی بۆ دەزگای ئەمنی و عەسکەری دچیت، ڕاستە بودجەیەکی زێدەیە لێ ڤێد ئەم ژێ باش دزانم، یەعنی بلا ئەو بەڕێزێت خودانی ڤێت هەڵویستی ئەو بلا حکومەت بن، ئو بلا بین بۆمە فەصلێ بکەن، وان پێشمەرگە فەصلێ بکا بەس بەدیل بۆ ژیانا وان چییە؟ چ بەدیل بۆ وان هەیە؟ کۆ زۆربەیە خزم و کەس و کارێ دەنگدەرێ موستەفیدێ وێ مووچەینە، تۆ وەك لایەنەکا سیاسی تە چ بۆ ژیانە وان کەی؟ جێی داخیە کو ئەڤرۆکە هەندێك لایەن کو حکومەتە هەرێمە کوردستانی کو مووچەی وی و دەنگدەرێ وان ددات ڤەکی نەیار بزانی، لە هەمی وڵاتی دونیایی لایەنی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن ئاڤاکەرێ وڵاتینە، ئەڤە ژی دنفشەکی برا کوژیە هزر دروست کات، ادڤێد بزانین کۆ هەرێمی دا حکومەتی تەنها بۆ سولفەی خانووبەرە ساڵا 2010 ئو 2011 کەسێ کو سوودمەند بوون هەشتی وچوار هەزار و سەدو بیست و حەوت کەس، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان. ئەز قەبیل ناکەم کەس نوقتە نیزامی ناو ئاخافتنی من بگرێ، کا چۆن تەعامول تە گەل وان کریە ئەو توعامولیش ژ گەل من بهێتەکرن، لە هەرێمی ئەگەر بین سەح کەینێ ساڵا 2010 ئو 2011 ئەو کەسێ کو سولفە خانووبەرە سوودمەند بوون هەشتی وچوار هەزار و سەدو بیست و حەوت کەس بیە، یەعنی ئەڤە وی مەعنا دا هەشتا و چوار هەزار کەس ما بەینە ساڵەك و نیوە خودان خانی کەفتی، ئەڤە ژی ئاماژەیەکی پۆزەتیفە بۆ ساڵا 2012 ژی موعاملێ بیست و یەك هەزارو دووسەدو سی و نۆ کەسە کو حەتتا تاریخا 5/31 /2010 بەردەستی حکومەتی ئەڤە وی نیشان ددات کو ڤەیرانە ئاکنجیبوونە بەرەڤ نەمانی دچیت، کو ئەڤە هەمی ژی وڵاتەکی چوار ملیون کەسی کێم تر ژ دووساڵە هاتیە کرن، سولفە هاڤژنێی سەدو شەست و حەوت هەزارو سەدو نەوەت و یەك کەس حەتتا تاریخا 2011/12/31 موستەفیدن کو هەر ئیك ژوان ناڤبەرە پێنچ ملیۆن موستەفیدبوون، قەرزی بچیك هەزار و هەشت سەدو سی کەس موستەفید بوون ئو ساڵانە بیست و پێنچ ملیار دینار دێتە تەرخان کرن، قەرزی کشتوکالی (418) موعاملە حەتتا 2012/5/31 بۆ سەرف کرن یی بەردەستی حکومەتی ئەڤە ژی گوژمین خەیالینە

کو بۆ خەڵکی دێتە مەزاغتن، یەعنی ئەڤە بۆ باشتر ئو خوشکرنا ژیانا خەڵکیە، یەعنی بودجە هەرێمی سەر وی ئاماژە دا کو چ خێزانەك کوردستانی دا نینە کو موستەفید نەبیت بودجە هەرێمی بە هەر شیوازیك بێ بە هەر ڕەنگەکی بیتن، تۆڕە کۆمەڵایەتی سەدو بیست و چوار هەزار و هەشت سەدو یانزە کەس مفادارن ئەو خودان بێتڤی تایبەتن بیمە بێکارێینە وە تۆڕە کۆمەڵایەتی مەبلەغی سێ سەدو نۆهەت و نۆ ملیار و دووسەدو یانزە ملیۆن کەڤی ئەڤە ژی دیسان وڵاتێکی چوار ملیۆنیە تێدا ئەنجام دان، نۆهەت و یەك هەزار و سێ سەدو بیست وچوار هەزار ڤوتابیە خوێندنا بڵند هەژدە هەزار و دووسەدو بیست و سێ ڤوتابین وەزارەتا پەروەردێ هەزارو پێنج سەدو پەنجاو حەوت ڤوتابین وەزارەتا کار، گشتی هەمی بوونە سەدو یانزە هەزارو سەدو چوار کەس ڤوتابی، موخەصەصاتی ڤوتابی وەردەگرن، دیسان ئەڤ پارە دچیت بۆ خەڵکی کوردستانی، ئەڤە هەموو ڕێنیشاندانن بۆ خەڵکی کوردستانی باوەری ژ ژمارە ئەو واقعی ڕۆژانە ئەم تێدا د ژین دکات و دیار دکات کو هەرێم ئو خەڵك ژیانەکە بەرەو پێشڤەچوونی ئو مفاداربوونی دا هەی، بەڕێزان گەلەك باسی ڕێکخراو و دەزگای ڕۆشەنبیری و ژ لای هاڤکاری من هاتە کرن.

ئەز حەز دکەم باسی هەندێ ئامارو داتای بەردەستێ من هەی بکەم، ژ هەرێمی دا (89) دەزگایی ڕۆشەنبیری و (286) سەندیکاو ڕێکخراو کۆمەڵە (35) یەکیتی و یانە (253) سەنتەرو تیپێن ڕەوشەنبیری و هونەری (77) یانەی وەرزشی ئو دوو لیژنەی ئۆلێپی و پارا ئۆلمپیەت هەین وە هەمی پێکڤە دبنە (742) ئو بگوژمێ سەدو پانزە ملیار دینار بۆ دێنە خەرج کرن، ئەڤە ژی سیاسەت ئۆ پلان و گرینگیدانە حکومەتە هەرێمی بۆ لایەنی ڕۆشەنبیری و هونەری و مەدەنی و وەرزشی و نیشانددات گرینگیدان ڕۆلی ڕێکخراوی کۆمەلگاها مەدەنی ئو بەر بەلاڤ کرن و فێرکرنا وەلاتیان بۆ ئازادیە دەربڕینی و ب یاسایی کرنا مومارەسە وان مافە ژ لای حکومەتە هەرێمی جێی دەست خۆشیە، ئەوە وەکو بەردەوام ئەم پەرلەمانتاری بەڕێز ڤێ پەرلەمانی مە بانگەوازی بۆ کری، ئەڤ ژمارە هەندێ هەیە کو ئەم لێکدانێکی بکەین ڤان (742) دەزگا هەن چەند وەلاتی کوردستانی کەفتینە بازاڕی کاری دا ئەڤە بلێ ئەو ئاماری بەری نووکە ئاماژە پێدای ئو بەر بلاڤ کرنا سیاسەتە ئازادیە ڕادەربڕینی ل گور ئەڤ داتەین ئەم ژ (un) ی وەرگرتین ڕێژە بێکاریی لە هەرێما کوردستانی سالە 2007 ی (14٪)ی بویە، لە سالا 2012 ی بووە (6٪)ی دیسان ئەڤە ئاماژەیەکی باشە کو دیار کەت حکومەتا هەرێما کوردستانی پلانەکە ستراتیژی ئو پلانەکە بۆ سیاسەتە ئابووری هەی پلانەکە بۆ کیم کردنا ڕێژا بێکاری هەی.

ئەڤە هەمی من ئاماژە پێدای لێ نەپێی مەعنایی کو مە دیتنی خو بۆچوونی خو ڕەخنەی خو سەر بودجە یا هەرێمی نەبیتن، هەندێك تێبینی من هەنە پڕۆژە پێشنیار کرنی بۆ سالی 2012 ڕێژە تەرخان کریە بۆ پارێزگاها دهوکی یەکسانی و سەر پیڤەرێ ئاکنجی، بویە نەهاتە دابەش کرن ئەو پڕۆژەی تەرخان کری گوژمی یان ژی ڕێژە (8٪)ی بۆ پارێزگاها دهوکی یا هاتیە دەست نیشان کرن گور تیکرن و ئیستحقاقە پارێزگاها دا نینە، بەڕێز وەزیری پلان دانانی جەنابێتە د گەل بۆچونە دەنگدەری خۆین دهوکی ئیکی کو ڕێژە دهوکی ل گور هەمی ئەو ژماریت هەی (23٪) یە نەك (8٪)ی، ئایا جەنابی وەزیری دگەل بۆچوونا

من دا ئێکە کو کەسێك نەشێ پارێزگاها دهوکی ئیدی نەش من وەك پەرلەمانتارا یا پارێزگاها دهوکی وە نەجەنابی وەزیری، وەزیرێکە وی دەڤەری من قەبیل کا یا پلاندانانی قەبیل کا بڕاستی، ئەڤە (3) ساڵە بەردەوام ئەڤی مەوزوعە ناو پەرلەمان تەرح کەن.

بۆ گوژمی پێ تڤی یی دیار کری بۆ ئەم ساڵە پڕۆژە تەرخان کری دای ڕێژا وی (8٪) مە دڤێت جەنابی وەزیری بۆمە دیار بکە کو بۆمە بۆ خەڵکی پارێزگاها دهوکی ئەو نایەکسانیە د ژمارە بودجەدا دایە، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، جەناب وەزیری خەڵکی پارێزگاها دهۆکی بێژن هەر ساڵ ئەم نایەکسانیە گەل مە دێتە کرن سبب چنە؟ خەڵکی پارێزگاها دهۆکی دبێژن بۆچی حکومەتی هەرێمی کوردستانی و پەرلەمان چ حیسابە بۆ پارێزگاها دهوکی ناکات؟ وەزیری پلاندانان بۆمە دیار بکا دابەش کرنە بودجە سەر پارێزگاها چەوە دێتە کرن وە لەسەر چ ئەساس، ئایا بودجە سیادی ل تیدا ڕاکرن ئەڤ پرسیارە ساڵە چوهی من کری بەس من حەتتا نوکە حەتتا ڤێ لەحزێ من بەسەرخوڤە نەکریە، ئو ئەوا مینیتن، یەعنی ئایا بودجە سیادی دێتە ڕاکرن ئەوە مینیت سەر پارێزگاها دێتە دابەش کرن یان ژی دابەش بی بەس ئەو بەشەی کو بۆ سیادیە پارێزگاها دهۆکی دێتە بڕین سبب چنە داخازی دکەم من بەرسڤەکە رون یا وازح سەر ڤی بابەتە بێتن، سەبارەت بیمە بێکاریی داخازی ژ هەردوو وەزیری دارایی و پلاندانانی دکەم بومە رون بکەن، کو ئارمانجی دانە وی پارەی بۆ بیمەی بێکاریی چییە؟ چ میکانزمێك بۆ بیمەی بێکاری هاتە دانان، هەرچەند دزانم ژی ئەو بیمە بێکاریە کو بۆ دەرچووی پەیمانگاو زانکۆیی دانی ئیجابیاتی خۆشی هەین نیگەتیڤیژ هەین، ئایا هەدەفە مە ڕێژەی بێکاری کیم بکەین؟ ئەگەر ئەو کەسی کو بیمە بێکاری وەردەگرن ناو دەزگایەکی حکومەتی دێنە ڕاهێنان، ئایا حکومەت وان کەسە بۆخو دەتا شولی؟ چونکە دڤیتن ئەم فێرێ ئەم بکەین خەڵکی مە بێ بەرامبەر نابێ شۆل بکات پارە تۆ دەی بەس دبێ شولیش بۆ حکومەتە بکەی، من د ڤێت بزانم چ پلان هەیە بۆ وان؟ چونکە دەرچووی پەیمانگەها حکومەتی ساڵانە بەرەو زیدەبوونی چن، یان ژی بەری هەی حکومەتی پلان هەی خەڵکی بەرنە کەرتی تایبەت، پڕۆژە ستراتیژی هەڤالی من بەحس کر، بەڕێز کاك صباح باسی ئاڤا ئاکرێ و ئامێدی و یا فرۆکەخانە کرو جەوابی خۆ وەرگرت.

بەس من جەوابێ خۆ نە وەرگرتینە، ئەز باوەرم ژی خەڵکی دهوکی ژی ئینتزارە هەندی کو وان ئیجابە ڤی هەندێ وەربگرن، پڕۆژە ستراتیژی ل دهوکی وەك فڕوکەخانەی دهوکی کو گوژمی (12) ملیار دینارە حەتتا نوکە لە چاوەرێ جێبەجێکرنی دا(120) پەلێ، هەروەسا ئاڤا ئاکرێ ئەڤە دوو ساڵە هەر مەزاغتنە وی سفرە، وەزیری پلان دانانی خێرە یەعنی ئەڤە دوو ساڵە پڕۆژە ئاڤا ئاکرێ حەتتا نوکە ڤۆناغە شرۆڤەکردنی دا، پڕۆژە ئاڤا ئامیدی 2011/4/4ی گوتە دەست بشولەکی بەس دیسان حەتتا نوکە مەزاغتنە وی سفرە دیسان بابەتی گەلێکی گرێدای بگەلێ مەڤە، پەرلەمانتاری هێژا بابەتی مەسەلە مەسیحی و ئێزدیە ئەڤە سێ ساڵە ڤێ هۆڵی دا ئەم بەردەوام موناقەشەی سەر هندی دکەین، وەزارەتە ئەوقافێ هەتانوکە هیچ پڕۆژەك ، ژ پڕۆژەی پێشنیارکری خۆدا بۆ مەسیحی و ئێزیدیە تەرخان نەکردیە.

ڕاسته حکومەتا هەرێمی ئەگەر ئەم سەح کەینی پڕۆژە پێشنیارکری دا حکومەتی بەشێ وان ل بەرچاو گرتی پڕۆژەیت بۆ هەی، بەس ئەوە من د ڤێت بەحس بکەم، وەزارەتەك تایبەتمەندە لە بواری ئەدیانە ڤە بۆ حەتتا نوکە مە تێناگەین سیاسەتە ڤێ وەزارەتە ئەوقافی جێیە، ئەگەر وەزارەتە تایبەتمەندە، بەس بە ئیسلام ڤە، وەرە ئەم هەمی پێکڤە سەح بکەینی ئەلتەزناتیڤەك بۆ بێنین، یەعنی هزرەك بۆ مەسیحی و ئێزدیە بکەین کە چەوا هزرەك بۆ بێتە کرن بڕاستی؟ یەعنی نە چ پڕۆژە بۆ کەنیسە نە بۆ پەرستگەهی ئێزدیە حەتتا نوکە ناڤ پڕۆژەیە یت حکومەتە هەرێمی بەشی وەزارەتە ئەوقافی دا مە نەدیتیە.

خالەکادی کو من دی بەحس بکەم بەڕێز وەزیری پلاندانانی ژ پڕۆژەین بەردەوامی سالا 2012ی لاپەڕە (78)ی بەشی پەروەردی زنجیرە (6) حەتتا (21)ی دبنە (16) پڕۆژە، ئەڤ پڕۆژە پشتی من دیڤچوونەکە بەر یەعنی هەمی لایەنی بۆ کری ئەڤ پڕۆژەیە خەلاس بوو، هەندە مەدرەسە هەیت ئەڤە سێ، چوار سالە دەوامی خۆ دێتە کری، بەس دیسان سالا چووی ئەڤ سالە بەردەوام ئەڤ پڕۆژە یت بەردەوام ناو پڕۆژەیی بەردەوام دایی هاتیە حیساب، وان ژی قفل بووی، یەعنی من پرسیارا پەروەردەیی دهوکی کر حیسابە وان قفلە بەس دیسان پڕۆژەی بەردەوام هاتی مە ڤێ روونکردنەوەیەکی بوومە بدەن بۆچی حەتتا نوکە ئەڤ پڕۆژە هەر بەردەوام ناڤ پڕۆژی بەردەوامی دهوکی دا یت هەین، خالا دی من بەحس بکەم ڕێژە بێکاریی پارێزگا دهوکیە، ڕێژە پارێزگا دهوکی ژ دامەزراندنی بەر نوکە بەراورد د گەل ڕێژە دامەزراندنی د گەل هەولێری و سلیمانی کیم بووی ل گۆڕ ئەو ئاخافتنە کو جڤاتا یا پارێزگاها دهوکی دکات، یەعنی بەرامبەر هەمی ڕێژە یا دامەزراندنە حکومەتە هەرێمە کوردستانی دهوکی (11٪)یە، هەروەسا ڕاپۆرتی فەرمی دیارکە کو ڕێژە بێکاریی ل دهۆکی بەرامبەر پارێزگاها هەولێر و سلیمانی کێمە، ئەو بیژن هەولێر (13٪) یە سلیمانی (11٪)یە دهوکی(17٪)یە، داخازی هەمی ژ پەرلەمانتارە دکەین، داخازی سەرۆکی پەرلەمانی دکەین، کو دەمێ هاتە پارێزگاها دهوکێ سۆزەك دایە خەلکی دهوکێ، بەشی وان دامەزراندنی دا حیسابەکی دی بۆ بێتە کرن ئەوی بەر چاڤ وەربگرن و ڕێژەکا تایبەت ئەڤ سالا تایبەتیەکە بدەنە پارێزگاها دهۆکی ڕێژا وی ژی بۆ دامەزراندنە پتر لێ بێ. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز فەرموو د. علی سندی.

بەڕێز د. علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ بەرسڤ دانە خوشکە بەڕێز امینە خان، حەقیقەت جەنابی وی ڕاست بیژیتن پار سالێ هەر عەینەن پرسیار هەبی و حەتتا حەددەکی مە بەرسڤ دا، من نەڤێت بەرسڤە ئەو پڕۆژیت کو جەنابی وی ئیشارەت پێ دای ئەوانە پاشی دوماهی جەلسەی د گەل بەرسڤە با پرسیاری دی ئەو پڕۆژەی کو ئیشارە پێ دای ل بەرسڤە وان پرسیارە ئەمە بەنیسبەتی نیسبەتە گوژمی هاتیە تەرخانکردن بۆ پارێزگاها دهوکی و جەوانیە قەرار دان ل سەر هندی کا ب چ شێوازەکی دێنە دابەش کرن.

ليستى پڕۆژە ل سەر فەرمانی جەنابی وە یت هاتینە پەرلەمانی وە ێت دابەش بوینە سەر ئەندام پەرلەمانی دوو مەعلوماتی سەرەکی ئەو لیستە هەی ئەو وەکو مەجموعی پارەی پێویست بۆ هەر پڕۆژەکی، وە پشتی هندی کو ئەو پارەیەی هاتیە تەرخانکرن هەر ساڵەکی دا وە بۆ نموونە ئەڤ ساڵە 2012 ل سەر ڤی ئەساسی جەنابی سەرۆکی پەرلەمانی مومکینە کو چەند مەعادەلەك جێ ببن بەس ئەز خوشکە امینە پشت ڕاست دکەم کو موتەئەکید بیت کو ئەگەر مەجموعی پاری موخەصەص ئەڤ ساڵا، ساڵە 2012 بۆ ئەو مەشاریعە کو بەردەوامن بۆ پڕۆژە کو بەردەوامن ئیزافە بکاتە سەر پارەی موخەصەص ئەڤ ساڵە بۆ پڕۆژە پێشنیار کری ئەگەر هاتنە پەسند کرن نسبەتا پارێزگاها دهوکی بیست و ئیك و کەسر لە سەدە ئەمە ئەگەر تەنها پارەی وان پڕۆژە وەربگریتن ئەوی کو پڕۆژە هاتینە پێشنیار کرن وە ئەو موخەصەصە وان پڕۆژی بۆ ساڵا 2012 وە موعادەلەیەکی سەر وی ئەساسی جێ بکەتن، حەتمەن دە سورەتی بەشکلەکی دێتن، وە ئەز دی ڤی بابەتی دێ تەفصیل دیرو درێژی وە ختی بە رسڤ دانە هەمی پرسیارە دا تەوزیح کە، چونکە ئەمە بابەتەکی گرنگە وە ساڵانی بەری هنگێ مومکنە هندەك پڕۆژی ستراتیژی وەکو فڕۆکەخانە هەولێری تەئسیرێك کردبێت، هەرچەندە فڕۆکەخانە هەولێری مومکنە خزمەتە هەمی کوردستانی ژ کری وە ئەگەر زەڕوڕەت بیت بۆ هەمی کوردستانی زەڕووڕە، بەس د گەل هندی ئەز جەنابی وە هەروەسا خەڵکی پارێزگاها دهۆکی وە امینە خانیش موتمەئینی دکەم بە هیچ شکلەکی ڤان بەرنامەجی پاردا یان ئەڤ ساڵادا جانبی هندێ کو نسبا ڕێژە سەدی میئەویە پارێزگاها دهوکی یا هاتیە موراعات کرن حەدل ئیمکان وە ئەو نسبەتە کو ڤێگاڤی هەی بیست و ئێك و تشتەکی سەدیە کو نزیکە حەڨی وان مومکینە دەبێ هێشتا زیدەتر بێتن (23) یان (24) بێتن ئەو ڕاستە، پرسیارا دووی یا کو امینە خان پرسیار کری ئایا ڕێژە دهوکی چەوا دێتە حیساب کرن، ئایا تشتەك هەیە بەناوی سیادی کو دێتە بڕین ژ هەموو پارێزگاها؟ نەخێر تشتەکی هەی، لیستەك هەی مەوجودە لیستی کو بەردەستی جەنابێ وە تشتەك هەیە پێ دەڵێن هەرێم، یەعنی هەتتا ڤێگاڤێ ئەم وەختی پڕۆژە دێتە دابەش بوون، دابەش دەبنە سەر چوار جوزئا هەولێرو سلیمانی و دهوك تشتەکی تریش هەیە پێ دەڵێن هەرێم کو ئەگەر پڕۆژەك قەرار هاتە دانی کو ئەو پڕۆژە پەیوەندیە هەیە هەر سێ پارێزگاها ئیدارە گەرمیان ژ تەبیعیە لە زمنی پارێزگاها سلیمانیی دا حەتتا ڤێگاڤێ شیوازی ریزبەندی کرنە کو ل دەڤ مە هەی ئەم وەسا حیسابێت کەین، هەر چەندە ئەم بۆ ئیدارە گەرمیان ژ ناڤ پارێزگاها سلیمانیی دا بەپێی عددی سوکان بەپێی ژمارەی دانیشتوانی گەرمیان ئەم موراعاتا هەندی کەین، مومکینە 100٪ موافق نەبین، بەس حەتمەن ئەڤە پڕەنسیپە نسبەتی هەرێمی ئەو تشتێ کو دێنە بڕین وەدێنە تەخسیس کرن دێ ناونیشانی پڕۆژەی لیستە هەرێم دا دێن ئەڤە هەرسێ پارێزگاها تێنە بڕینی نە بتنێ پارێزگاها دهۆکی، بەلێ تشتەکی دێنە بەرچاڤ ئەڤ پڕۆژەی بناوی هەرێم دێن بۆ نموونە وان پڕۆژە مەصاریفی دیوان وەزارات یان هەر مەصرەفەکی کو هەر خەرجیەك وە پەیوەندی ب دیوان وەزارەت هەبێ دیوان وەزارات ل هەولێری نە ل دهۆکێنە وە نە ل سلێمانینە، ڕاستە هەرسێك دێنە بڕین، بەس ئەگەر تۆ بەشکلەکی دی ئەگەر بە ریزبەندیە هەرێم، هەولێر، سلێمانی، دهۆك تەماشا بکەین، دەبینین کو دروستە

کو هەر سێ کا هاتیە بڕین، ئەگەر تەماشا بکەین بەپێی پارێزگەها بیژین کا کی ژ پاریزگەها چەند پڕۆژە لێنە پرۆژەیت هەرێم حەتمەن د ناڤ پارێزگەها هەولێری دا ئیزهار بن، یەعنی هیچ پاریزگاهەك نینە بناڤێ پاریزگاها هەرێم ژ بەر هەندی ئەم ریزبەندیە هەنی ئەم دێ پتر بێ ب تەفصیل هەروەختەکی جەنابی وە دەرفەت دا مە کو ئەم بەرسڤە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دەین، زۆر سوپاس،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د. فەرموو د. ڕێباز

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە سەرەتا لە داهاتەوە قسە ئەکەم هەوڵ دەدەم قسەکانم جیاواز بێ، هەرچەندە کەوتمە دوای نزیکەی سەدو ئەوەندە کەس، لە داهاتی وەزارەتی تەندروستی ئەگەر چی لە لیستەکانی پێشووتر نەهاتووە بەوەی کە گوایە ئەم داهاتە بۆ وەزارەتەکەی خوی سەرف دەکرێتەوە، بەڵام من لە قسەکانی وەزیری دارایی تێگەیشتم کە ئەو پارەیە یاخود ئەو بودجەیە بۆ وەزارەتی تەندروستی دائەنرێ بریتیە لە لێ دەرکراوی وەزارەتی تەندروستی بۆ ئەو بڕەی کە دانراوە واتا داهاتەکە لە (4،9)کە دەرئەکرێ ئەوەش دوو زەرەری هەیە، یەکیان ئەوەیە کە بڕی بودجەی وەزارەتی تەندروستی جارێکی دیکە کەم دبێتەوە لە (4،9) کەش دێتە خوارەوە وە جارێ دیکەش بڕی داهاتی وەزارەتی تەندروستی بڕە پارە دیار نامێنێ وە نازانرێ دواتر لە کوێ بەکار دەهێنرێ؟ ئەوە وەکو پرسیارێك بۆ وەزیری دارایی، چونکە بۆ خۆی لە ڕوونکردنەوەکەیا باسی لەوە کرد وەتەئکیدیشم لە لیژنەی دارایی کردەوە ئەوانیش هەمان بۆچونیان هەبوو، هەر لەسەر داهاتی وەزارەتی تەندروستی لە ڕاستیدا ناو هێنانی زەرورە ئەگەر چی بیانوو ئەوەیە کە بۆ وەزارەتەکە خۆی سەرف دەکرێتەوە و ئەمە لە وەزارەتی کارەباش وایە، چونکە کۆمەڵێ دام و دەزگا هەن وەزارەتی تەندروستی لە ڕاستیدا داهاتی زۆر باشیان هەیە وەخزمەتگوزاری تەندروستی بە پارە پێشکەش دەکەن، بەڵام جگە لەو بڕە پارەیەی کە بۆ حەوافزی فەرمانبەرەکان دائەنرێتەوە ئەو بڕەی تر کە ئەکاتە نزیکەی (60٪) بڕە پارەکە نازانرێ بۆچی سەرف دەکرێت تەنانەت وەزارەتی تەندروستی بۆ خۆشی پرسیارم لێ کردوون وەڵامی گونجاویان پێ نیە، ئەگەر قسەکە ئەوەیە بۆ ئەم پارەیە بۆ خۆیان سەرف دەکرێتەوە بۆ ئەم دام و دەزگایە سەرف دەکرێتەوە، لەماوەی ڕابوردوو یەکێك لەم دەزگایانە گرنگترین ئامێری دەزگاکە خراپ ببوو، بەڵام پارەیەکی پێویستیان نەبوو و نزیکەی سێ مانگ چاوەڕێیان کرد تا وەکو ئەو ئامێرە چاکبکرێتەوە، زۆر کەس باسی صندوقی خانەنشینی کرد من یەك ئیزافە بۆ ئەوەی دەکەم ئەو بڕە پارەیەی کە بەناوی صندوقی خانەنشینیەوە ئەبڕێت، بڕێکی بۆ بیمەی تەندروستیە، بەڵام لە ڕاستیدا لە کوردستان شتێك نیە بەناوی بیمەی تەندروستی، وە نە من نە هیچ فەرمانبەرێکی دیکە کە ئەو بڕە پارەیەمان لێ ئەبڕێت، یەعنی تا ئێستا هیچ سوودێکمان لەو بڕە پارەیە وەرنەگرتووە و تەنانەت ئەو کەسانەش کە زۆر پێویستیان بەو بڕە پارەیەیە، چونکە لە کەرتی تایبەت خزمەتگوزاری تەندروستیان

دەست دەکەوێ، ناتوانن بڕۆن ئەو برە پارەیەی وەرگرن، پرسیارەکە ئەوەیە کاتێك کە ئەم پارەیە بۆ کەسەکە سەرف ناکرێ بۆچی وەردەگیرێ و چ سوودێکی هەیە؟ لە ناو داهاتەکاندا داهاتی ژینگە بە سفر دانراوە لەڕاستیدا زۆرترین جوولەی بازرگانی لە ئێستادا لە کوردستاندا لە سەر حیسابی ژینگەیە، هێنانی ژمارەیەکی زۆری ئۆتۆمبیل زۆر کەس باسی کرد لێدانی بیرە نەوتی زۆرلە کوردستان کارگەکانی وەك جیمەنتو، ئاسن، کۆمەڵێ کارگەی تر وەتەنانەت کۆمپانیاکانی موبایل سەرجەم ئەوانە کارەکانی لە سەر حیسابی ژینگەیە، ئایا دەکرێت یەعنی بەڕاستی کارەساتە کە ژینگە نەتوانێت لە کاتێکدا ئەم کۆمپانیایانە وێرانی دەکەن ژینگە، بەڵام لە بەرامبەرا یەك دینار نەدەن بە ژینگە وە ئامادە نەبن بۆ ئەوەی سەرف کەن بۆ ئەوەی کە ئەو ژینگەی کە ئەوان تێکی دەدەن بەرامبەر بەکاری بێنین بۆ چاکردنی، تەنانەت ئەمە نا یاساییشە من بۆ خۆم یەك ساڵ لەمەو پێش هەرچەندە جارێکی تریش باس کرا صندوقی ژینگە، ئەم پرسیارەم ئاڕاستەی حکومەت کردووە تا ئێستا وەڵام نەدراوەتەوە کە بەگویرەی یاسای نەوت و غاز بڕێك لە داهاتی نەوت دەبێ بچێتە صندوقی ژینگە، بەڵام لە ڕاستیدا دەستەی ژینگە ئاگای لەمەیە، نەشتێکیش لەم بابەتە هەیە، ئیتر نازانم ئەوە مەسەلەیەکی یاساییە؟ نا یاسایی کراوە، سەرپێچی یاسا کراوە، سەرەڕای ئەوانەی من باسم کرد کۆمەڵێك دەرگای تر لێرە باس کرا کە گومان دەخاتە سەر داهات و نەبوونی پارەیەك بەناوی پارەی مدەور لەو بەشە جیاوازانەی کە باس کراوە، سەرەڕای ئەوەی لە کۆمەڵێك لە بەشەکان بڕێکی زۆر پارە سەرف نەکراوەلەنموونەی پڕۆژەکان و نموونەی مینحەکان، بەڵام بەردەوام گوێ لە پرسیارێکی (مطاطی) دەبین کە گویمان لە پرسیارێکی (مطاطی) دەبین، ئەمە عیجزی پێ پڕکراوەتەوە یاخۆد زیادەڕەوی پێ پڕکراوەتەوە، من دەڵێم بودجە ڕەقەمە، لە ڕاستیدا ئەرکی وەزیری دارایی ئەوەیە بە ڕەقەم وەك چۆن عیجزەکە دیارە، ڕەقەمیش پێمان بڵێ ئەوەندە زیادەڕەوی لەوێ کراوە، ئەوەندەمان پارەی فەرمانبەر زیادە داوە وە ئەوەندە لە شوێنی تر پارەی زیاترمان سەرف کردووە، وە ئەمەش پارە مدەوەرەکەیە، نەك ئەوەی کە بەشێوەیەکی گشتی ناوی هەر بابێك بێنین هەر ئەوترێ ئەمە عیجزی پێ پڕکراوەتەوە، لەبەر ئەوە دەبێ بە ڕەقەم قسە بکات، نەك بەو شێوەیە، لە لاپەڕە دووی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە دەڵێ (85٪)ی دەرمان و خۆراك لە بەغداوە هاتۆتە کوردستان، بڕی گەورەی بودجە کڕینی دەرمانی هەرێمی کوردستان لە بەغدایە، بەڵام من بۆ خۆم گویم لە وەزیری تەندروستی عێراق بوو کە کوردە، دەڵێ لەو ڕێژەیەی کە دانراوە من زیاترم سەرف کردووە بۆ هەرێمی کوردستان، وەزارەتی دارایی دەڵێ لە(85٪) پێ گەیشتووە، وەزارەتی تەندروستی هەندێك لە بەر پرسەکانیان لە تەسریحاتەکانیان دەڵێن زۆر کەممان پێویستە، لەبەر ئەوە بودجەیەکی زۆر لە دەرمان سەرف دەکەین، من دەپرسم یەکەم: ئەم تەسریحاتانە کامیان ڕاستە؟ دووەم: ئەگەر قسەی وەزارەتی دارایی ڕاستە بە ڕاستی ئەو وەزیرانەی کە هەم وەزیری بازرگانی هەم وەزیری تەندروستی، نەك هەر کوردن هەمان لایەنی سیاسین کە وەزیری داراییش ئەوانە، وەهەمان لایەنی سیاسین کە وەزیری تەندروستی کوردستانیش ئەوانە، یەعنی بەڕاستی ئەمە کەم تەرخەمیە، دەبێ لێپرسینەوە بکرێ، وەئەگەر قسەی وەزیری تەندروستی عێراقیش ڕاستە،

یەعنی کەواتە ئەم بڕە پارە زۆرەی کە بۆ دەرمان دانراوە، بۆ؟ وەئەم تەسریحاتانەی کە دەوترێ ئێمە بڕی خۆمان بۆ نایێ، خۆ ئەمە مەسەلەکە دیسانەوە عەقلیەتی شۆڤێنی و نازانم عەقلیەتی بەعسی شتی لەو بابەتە وجودی نیە، ئەمە پارە نیە تا لە دەستی وەزارەتی دارایی بێ، ئەمە دەرمانە لە دەستی وەزیری تەندروستی عێراق دایە، وەزیریش کوردە، بڕی ئەو پارەیەش دووسەد و شەست و چوار ملیار و شەسەد و نەوەت ملییۆن کە خۆیان دیاریان کردووە، یەکێك لە پێشنیارەکانی لیژنەی تەندروستی باسی سوودە کۆمەڵایەتیەکان کراوە، هەر لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ خۆی ئاماژەی بەوە داوە کە سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە ئەمساڵ بۆتە دوو ئەوەندەی ساڵی ڕابوردوو، ئەمە بۆ خۆی پرسیارە وابزانم کۆمەڵێك کردی، بۆچی ئەم بڕە وا بەو شێوەیە زیادی کردووە و هەر بۆ خۆشیان پێناسەی سوودی کۆمەڵایەتیان کردووە کە پاراستنی کۆمەڵ لە مەترسییەکانی کۆمەڵایەتی وەك پێشکەش کردنی خزمەتگوزاریەکانی فێرکردن یان پزیشکی، قەرەبووکردنەوەی بێکاری، یەعنی بەگوێرەی ئەم پێناسەیە بێت ئیشی سوودە کۆمەڵایەتیەکان بەڕاستی وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتیە، بەشێکی ئەم پارانە کە لە سوودە کۆمەڵایەتیەکان بۆ سەرۆکایەتیەکان، بۆ وەزارەتەکانی تر دانراوە بە حیساب بۆ پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری پزیشکی و بۆ هاوکاریکردنی خەڵکی فەقیرە، ئەگەر ئێمە دوو وەزارەتمان هەیە، ئەرکیان ئەوەیە خزمەتگوزاری تەندروستی بۆ سەرجەم هاووڵاتیان پێشکەش بکەن، کەواتە ئیشی سەرۆکایەتی هەرێم چییە پارە بدات بە خەڵك؟ ئەوەی چارەسەری پزیشکی بکات؟ ئیشی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان چییە کە پارە بدات بە خەڵك؟ ئەگەر ئێمە متمانەمان بە وەزارەتی تەندروستی هەیە، یەعنی پێویست ناکات وەزارەتەکی دیکە بێنین تەداخوڵی ئیشی ئەم بکات، با وەزارەتەکە ئیشی خۆی بکا وە پێشنیارمان کردووە کە سەرجەم ئەو بڕە پارانەی لە سوودە کۆمەڵایەتیەکان بۆ مەبەستی پزیشکی دادەنرێ بخرێتە سەر وەزارەتی تەندروستی، وەزارەتی تەندروستی بیر هەم کەرتی تایبەت بکاتەوە کە ئەم سوودە کۆمەڵایەتیانە بەشێکی پارەکە بۆ ئەوە دەچێت و هەم وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی ئەرکی ئەوە بێ کە هاوکاری پێشکەش بکا، لە زۆربەی خەستەخانەکان کە خەستەخانەی زۆر ڕاقین، هەندێ کەس لەسەر حیسابی نووسینگەی فلان، مەکتەبی فلان خزمەتگوزاریەکی زۆر باشیان دەست دەکەوێ، هەندێ کەسیش ناچارن کە پەنابەرنە بەر تەلەفیزیۆنەکان و خۆیان بکەنە سینەمای خەڵك و داوا لە خەڵك بکەن کە خێریان پێ بکەن، پارەیان پێ بدەن، ئەگەر پارەیەك هەیە لەم کوردستانە بۆ ئەوەی کە هەموومان خزمەتگوزاری تەندروستیمان دەست کەوێ، پێویستە هەمووومان بەقەدەر یەکمان دەست کەوێ نەك ئەوەی یەکێك تەواوی خزمەتگوزاریەکەی لە کەرتی تایبەت بە تەواوی دەست کەوێ و کەسێ دیکەش مەجبوری ئەوە بێ خێری دینارێك بکات، یەعنی بەراوردی نێوان پێناسەکەی دانراوی سوودە کۆمەڵایەتیەکان وەزارەتی تەندروستی (7) ملیاری بۆ دانراوە، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران (22) ملیاری بۆ دانراوە، وەزارەتی ڕۆشەنبیری (11) ملیاری بۆ دانراوە ، هەرچەندە وەزیر باسی هەندێ بابی کرد، بەڵام ئەو شتانەی لەگەڵ ئەو باسی کرد لەگەڵ پێناسەی سوودی کۆمەڵایەتیەکە ناڕوا بەڕاستی، پێشنیاری من و

پێشنیاری لیژنەش و تەصەورم ئەوەیە کە واز لەم سیستمی خێر پێکردنە بهێنین و ئەگەر ئەو پارەیە وجودی هەیە بدرێتە دەست ئەو دوو وەزارەتە، چونکە ئەرکی ئەم دوو وەزارەتەیە کە هەم خزمەتگوزاری تەندروستی پێشکەش بە هاووڵاتیان بکا لە هەردوو کەرتی تایبەت و کەرتی گشتی، و لەگەڵ وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی کە لە ڕێگەی تۆڕی چاودێری کۆمەڵایەتیەوە خزمەتی هاووڵاتیان بکا، هەر لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لە لاپەڕە دوانزەو سیانزە باسی هۆکاری زیادبوونی ئەو بڕە پارەی کە دانراوە بۆ فەرمانبەران، چەند خاڵێکی باس کردووە، بەڵام من پرسیارم ئەوەیە ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی دارایی بۆ خۆیان بەڵێنیان بە کارمەندانی ئیداری وەزارەتی تەندروستی دابوو کە لە (30٪) یان بۆ سەرف بکەن، بەڵام لەناو ئەو خاڵانە وجودی نیە، ئایا لەو بەڵێنە پاشگەز بوونەتەوە یاخود نەخێر سەرف دەکرێت، هەر سەبارەت بە مووچە ئەم پرسیارە تەصورەکەم موشتەرەك بێ لە نێوان وەزارەتی دارایی و پلاندانان، وەزارەتی پلاندانان عەقدی هەیە لەگەڵ کۆمپانیایەکی ئەمریکی بۆ چاکسازی لە سیستمی تەندروستی، پێم وایە بڕە پارەیەکی زۆرە ئەو بڕە پارەیەی کە عەقد کراوە، بەڕێز د. حسن ئاگاداری ئەم مەسەلەیە، زۆریش ئیشمان لەسەر کردووە، یەکێك لە پێشنیارەکانی ئەم کۆمپانیایە ئەوەیە کە یەکێك لە هۆکارە سەرەکیەکانی خراپی ئەدائی کارمەندان و پزیشکانی وەزارەتی تەندروستی ئەو شێوازی پێدانی مووچەیە کە پەیڕەو دەکرێت، قسەکەی من ئەوەیە کە لە بودجەی ئەمساڵیش بە هەمان شێوەوی ساڵەکانی ڕابوردوو چۆن هەر فەرمانبەرێك مووچەی پێ دەدرێ، بەهەمان پێوەریش پزیشکێك و کارمەندێك پێی دەدرێ، لە کاتێکدا ئەم کۆمپانیایە پێشنیاری کردووە بۆ حکومەتی هەرێم وە زیاتر لە پێنج ڕێگای دیاریکردووە کە دایناوە بۆ ئەوەی کە بەم ڕێگایانە دەتوانرێ ئەدائی کارمەندان و پزیشکانی وەزارەتی تەندروستی چاك بکرێ وە ئەدائێکی باشیان هەبێ، باشە ئەدی ئێمە ئەم پارە زۆرە دەدەین بەم کۆمپانیایە بۆ ئەوەی تەئسیری هەبێت، خۆ ئەگەر ئیش لە سەر پێشنیارەکانی ناکەین بۆ عەقد لەگەڵ کۆمپانیایەکی وا بکەین.

لە ژمارەی فەرمانبەران کە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دیاریکردووە بە (266) هەزار فەرمانبەر دایناوە، کەچی لە لاپەڕەکانی دیکەی موازەنە ئەگەر حیسابی ئەو ژمارەی فەرمانبەرانە بکەین (5) هەزار دیار نامێنی، چونکە لەوی (2500) کەس، (266) هەزار کەسی داناوە، دواتر لە کۆی ئەو فەرمانبەرانەی لە موازەنە هاتووە دووسەدو شەست وسێ هەزارو چوار سەدو پەنجا کەسە، (2500) کەس لەوێ دیار نیە، مەبەستم لە پێشمەرگە، پۆلیس، ئاسایش، زۆر باس لەوە دەکرێ کە ئێمە ژمارەیەکی زۆری فەرمانبەرمان هەیە، ڕاستەوخۆ لەم ڕێگەیە پارە دەچێتە گیرفانیان، هەرچەندە لێکدانەوەی ئابووری لەوانەیە شتێکی تر بێ، بەڵام ئەگەر ئەو قسەیەش ڕاست بێ کە ژمارەیەکی زۆر لە ڕێگەی مووچەوە کە پارە دەچێتە گیرفانیان، بەڵام پرسیارە موهیمەکە ئەوەیە ئایا ئەم ڕێژە زۆرە فەرمانبەرە لە سەر چ بنەمایەك دامەزراون، لە سەر چ بەرژەوەندیەك دامەزراون، وە ئایا لەبەر بەرژەوەندی گشتیە دامەزراون یاخود هۆکارێکی تر، لە بەشی بەخشین بە هەمان شێوە لە هەمان لاپەڕە وەزارەتی دارایی باس کراوە، پەنجا ملیار دانراوە بۆ دەستەی وەبەرهێنان، پرسیار کرا.

بەڵام وەڵامی وەزیری دارایی ئەوە بوو کە بۆ شوێنی نیشتەجێبوون بەکاردێت، بەڵام ئێمە ئەو یاسایەی کە لە پەرلەمانی کوردستان دەرمان کرد دەسەڵاتەکەمان داوە بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە نەك دەستەی وەبەرهێنان، ئەگەر پێشتر صندوقی نیشتەجێبوون هەبوو، وە پێم وایە لە دەستەی وەبەرهێنان بوو ئێستاش ئەم صندوقە یەك دینار بە خەڵك نادات، کەواتە ئەم پەنجا ملیارە بۆ چییە؟ چونکە وەڵامەکەی وەزیر وەڵامێکی نایاساییە، تەنانەت لە ساڵی پاریش (90) ملیار بۆ هەمان بەش دانرابوو، بەڵام لەبەر شەش مانگی یەکەم دیاریکراوە کە هیچی لێ سەرف نەکراوە، لە بەخشین بڕی (22) ملیار بۆ لیژنەی ئۆڵمپی دانراوە بەڕاستی ئێمە وەکو لیژنەی وەرزش و لاوان وابزانم بەڕێز د. سعید، پرسیاری کرد نازانین ئەو پارەیە بۆ چی؟ ئەگەر ڕۆنکردنەوەی هەبێ. سوپاس. لەسەر وەزارەتی پلاندانان من چەند نموونەیەك دەهێنمەوە تەصەور دەکەم پێویست ناکات کە من هیچ کۆمێنتی لە سەر بدەم، نەخۆشخانەی (400) قەروێلەیی لە بودجەی ئەم ساڵیش (58) ملیار دینار لە بودجەی کوردستان دەبات، ئەوە یەك، دیواری ڕاگری نەخۆشخانەی چاو لە سلیمانی پێش ئەوەی بەردی بناغەی زانکوی ئەمریکی لە سلیمانی دابنرێ، بڕیار بوو ئەم دیوارە، دیوارێکی ڕاگرە بۆ نەخوشخانەی چاو لە سلیمانی دروست بکرێت، زانکوی ئەمریکی تەواو بووە، بیناکانی تەواو بووە وا خەریکە خویندکار تەخەروج پێ دەکا، دیواری ڕاگرەکە تەواو نەبووە، نەخۆشخانەیەك لە هەڵەبجە دەیەوێ مونافەسەی (400) قەروێلەیی سلێمانی بکات، بە هەمان شێوە وەزیر بۆ خۆی ئاگای لێیە، باسی نەخۆشخانەی هەولێر کرا زۆر باسیان کرد.

لەبەر ئەوە تیکراری ناکەمەوە، بەڵام تەنها هەر ئەوەندە دەڵێم حەق بوو لیژنەی دارایی پێش ئەوەی کە بڕیار لە سەر پەسەند بوون و پەسەنەند نەبوونی بدەن، بیریان لەوە بکردایەتەوە کە ئەم نەخۆشخانەیە ئیشی ئەوەیە کە خزمەتگوزاری دووەمی و سێیەمی پێشکەش کە، تا ئێستاش سیاسەتی تەندروستی حکومەتی هەرێم، سیاسەتی ئەوەیە کە لە ڕێگەی کەرتی گشتی خزمەتگوزاری دووەمی و سێیەمی پێشکەشی خەڵك بکات، کەی ئێمە بیرمان لەوە کردەوە بیمە دابنێن یاخود بیرمان لەوە کردەوە هاوکاری هاووڵاتیان بکەین بۆ ئەوەی لە کەرتی تایبەت خزمەتگوزاری دووەم و سێیەمیان دەست کەوێ، ئەو کاتە دەتوانین بڕیاری ئەوە بدەین کە نەخێر ئێمە پێویستمان بە نەخۆشخانەکی لەو شێوە گەورە نیە، وە تەنانەت کۆمێنتم هەیە لە سەروەڵامەکەی وەزیری پلاندانان ئەگەر ئێستا بڕۆی سەیری نەخۆشخانەی فێرکاری لە سلیمانی بکەی کاتی خوی کە دروست کراوە تەنها یەك بینایەی گەورە بووە وە چوار دەوری سەوزایی بووە، ئێستا بڕۆ سەیر بکە لەوانەیە بڵێی بە دەیان ملیار دینار سەرف کراوە هەمووی لە نەخوشخانەی بچووك بچووکی بێ کەڵك کە لە زیندان زیاتر لە هیچیتر ناچێ و تەنانەت هەموو زەویەکەیان داوە.

لەبەر ئەوە تکام وایە تەصەور دەکەم وەزارەتی تەندروستیش بێ تەنانەت ئەو داواکاریەش داهێنانی خەیاڵی لیژنەی تەندروستی نیە، بەڵکو بەریوبەرایەتی تەندروستی هەولێر بۆ خۆیان داوایان کردووە، داواکارم کە ئێمە نەخوشخانە دروست بکەین لەگەڵ دروستکردنی نەخوشخانەکەش شوێنی حەوانەوەی

نەخوش بێ، نەك تەنها زیندانێك بێت و حەب و گولاج بكەین بە دەمی نەخۆشەوە، زۆر باسی ناوچەی شارەزوور كرا، بەڵام یەك بابەت باس نەكرا ئەوانی تر تیكرار ناكەمەوە، سێ ساڵە بەناوی وێستگەی كارەباو ڕاكیشانی كارەبا لە ئێرانەوە بۆ ئەو مەنتیقەیە، بڕی (32) ملیار دینار بۆ هەڵەبجە دادەنرێ، وەئەمە ئەگەر بەگویرەی ژمارەی دانیشتوانی بڕی بودجە تەوزیع كرابێت، ئەمە غەدرە لە هەڵەبجە دەكرێت، لەبەر ئەوەی كە سێ ساڵ لە دوای یەك (32) ملیار دادەنرێت وە یەك دیناریشی لێ سەرف ناكرێ، ئەگەر ئەم پڕۆژەیە جێبەجێ ناكرێ و تەصەورم وایە وەزارەتی كارەبا بۆ خۆیان لێی پەشیمان بوونەتەوە، با ئەمە ببێتە پرۆژەیەكی دیكە نەك هەموو ساڵ ببێتە بار بە سەر ئەو ناوچەیەوە دواتریش جێبەجێ نەبێ، پێش مانگێك وەزیری تەندروستی بەڵێنی چارەسەركردنی كێشەی دەرمانی بە ئێمەو بە خەڵكیش داوە، یەكێك لە پلانەكانی لە دروست كردنی كۆگای دەرماندا، بەڵام لەناو ئەو بودجەیە هیچ شتێك لەو بابەتە بوونی نیە، ئەگەر باسی تەنها پڕۆژەكانی وەزارەتی تەندروستی بكەم نزیكەی (44) پڕۆژە جێبەجێ نەكراوە یان پارەیان بۆ سەرف نەكراوە، ساڵی ڕابوردوو ئەگەر چی كۆمەڵێك هۆكار هێنرایەوە پێش ئەوەش بە مولحەقێك وابزانم ئەمڕۆ هاتووە كۆمەڵێك پڕۆژەی تێدایە، ئەم پڕۆژانە تەواو بوون هی ساڵی ڕابوردوون، بەڵام بەداخەوە ئەوەش هەر هەڵەی تێدایە، وە ئەوە ژمارەیەك لەو پڕۆژانەن كە لە ناو ئەو لیستە ناوی هاتووە گوایە تەواو بوون، بەڵام بەهەمان شێوە لەناو پڕۆژە بەردەوامەكان ناویان هاتۆتەوە بڕە پارەیان بۆ دانراوە، یەعنی ئەم دوو لیستەش كامیان ڕاستە، ئەگەر تەواو بووە بۆ پارەی بۆ دانراوە؟ ئەگەر تەواویش نەبووە بەردەوامە بۆ لە ناو ئەو لیستە هاتووە؟ دروستكردنی ناوەندی شیتەڵ كردنەوەی تاوان (dna)یەكێكە لەو پڕۆژانە، بینای بەریوەبەری ناحیەو (19) خانووی فەرمانبەران لە ناحیەی باسنێ، من لە كۆتاییدا دەڵێم وەزیری پلاندانان باسی لەوە كرد هۆكاری ئەنجام نەدانی ئەو پڕۆژانە یاخود ئەوەی كە وای كردووە ئەم پڕۆژەیە ئەنجام نەدرێت، كۆمەڵێك هۆكارن و نموونەی زۆری هێنایەوە، بەڵام من دەڵێم هۆكارەكان هەرچی بن لە ڕاستیدا ئەمە كەم و كوڕیە و ئەمە كەم تەرخەمیە و خراپی بەریوەبردنە، چونكە بەریوەبردنێكی باش و بەریوەبردنێكی خراپ جیاوازیەكەی ئەوەیە كە بەریوەبردنێكی باش، هۆكارەكان كەم دەكاتەوە و وا دەكات كە كەمترین هۆكار هەبێ بۆ ئەوەی پڕۆژەكان دوا بكەون، بەڵام ئەگەر ئێمە، هەر پڕۆژە دوا بكەوێ ساڵ لە دوای ساڵ پڕۆژەكان جێبەجێ نەكرێ ببێتە پێنج ساڵ و شەش ساڵ پڕۆژە جێبەجێ نەكرێ، دوایش بڵێین هەر هۆكار هەیە، ئەی كەواتە ئیشی ئەو كەسەی كە ئەركی بەریوەبردنە چییە و جیاوازی لە نێوان بەریوەبردنێكی باش و بەریوەبردنێكی خراپ چییە، و دواتریش دەپرسم ئێمە ساڵی پار بە هەمان شێوە لەوانەیە لە ئێستاش زیاتر قسەمان لە سەر بودجە كرد و پێشنیارمان كرد و یاساشمان بۆ دانا بەبەرچاوی هەموومانەوە یاساكە پێشیل دەكرێ، یەعنی هەم زەمان لەوەی كە چییە دیسانەوە لەو قسانەی كە دەكرێ ئەو چاكسازیانەی كە دەكرێ، ئەو یاسانەی كە دەریئەكەی دیسانەوە پێشیل نەكرێ وە پرسیارێكی دیكە ئەوەیە لە بەرامبەر ئەوەی كە ساڵی ڕابوردوو كە یاسا پێشیل كراوە و حكومەت كە خۆی ویستوویەتی بەبێ گوی دانە پەرلەمان بودجەی سەرف كردووە،

ئەركی پەرلەمان ئەگەر لێپرسینەوە نەبێ بەڕاستی ئەركەكەی چییە یەعنی بە هەمان شێوە ساڵێكی تریش دێنەوە و دەڵێن وەڵلا حكومەت پرۆژەكەی جێبەجێنەكردو كۆمەڵێك هۆكار هەبوو. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز فەرموو د.علی سندی.

بەڕێز د. علی سندی/ وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی دەست خۆشی لە كاك د. ڕێباز دەكەم بۆ ئەو تێبینیانەو كە بە دەقیقی موتابەعەی ئەوانەی كەرتی تەندروستی كردبوو نازانم بۆ من بەس تەعقیب لە سەر یەكێكیان دەدەم، چونكە ئەوانی تر حەزدەكەم بەدەقیقی وەڵام بدەمەوە ناچمە ناو ئەو تەفصیلە، بەڵام جەنابی ئیشارەتی بە ڕەئیەك دا بەڕێز جێگیری سەرۆكی پەرلەمانیشی كردە شاهد لە سەر ئەوەی كە پرۆژەیەك هەیە پارەكەی زۆرە، ئەوە بە تەصەوری من تەقیم كردنی نرخی كارێك بەتایبەتی ئەگەر كارێكی ئیستیشاری بێتن ئەوانە بەو شكلە ئیحتیماله زۆر عادلانە نەبێتن، چونكە لە هەمان كاتدا بەڕێزیان ئیشارەی بەوەشدا كە تێبینی زۆر باشیان داوە، بەڵام حكومەت تا ئێستا تێبینیەكانی بە كارنەهێناوە یان هێشتان هەموو ئەو موقتەرحاتەی كە داویەتی جێبەجێنەبوون، تەبیعی لێرە شتێك هەیە، ڕاستە هەموو جیهەتێكی حكومی مەفروزە دەست بە خەرج كردنی پارە دا بگرێت، بەڵام كە دیتە سەر بابەتی ئیستیشارات هەر جیهەتێك كە بیەوێتن جیهەتێكی ئیستیشاری بە كار بینێتن، دەبێ پارەی تێدا خەرج بكا، كە پارەی تێدا خەرج كرد، ئەوە تەنها و تەنها مەعنای ئەوە نابێتن مادام پارەت لە جیهەتێكی ئیستیشاری دا خەرج كرد دەبێ 100٪ هەرچی موقتەرحیان گوتووە موقتەرەحەكە تەتبیق بكەی یان لە ئاخیرا بپرسی بڵێی مادام تۆ موقتەرەحاتی ئەمان تەبیق ناكەی، بۆچی پارە دەدەی؟ بۆچی داوای دیراساتیان لێ دەكەی؟ چونكە ئەگەر بە تەنها تەفكیرکردن و تەنها بەدوای حەل گەڕان بۆ خودی حكومەت بۆ ئەو موئەسسەسەیەی كە خەریكی كارەكەیە لی بگەڕێن، حەتمەن مومكینە زۆر مۆفەق نەبین، هەر بۆ ئەوەشە جیهاتی ئیستیشاری لە هەموو عالەم هەیە، وە بۆ مەعلوماتی بەڕێزیشتان شێوازی ئیختیار كردنی موئەسسەسە كە بۆ كارێكی ئیستیشاری بۆ چەند وەزارەتێك دەكرێتن لە سەر ئاستی ئەنجومەنی وەزیران موناقەشە دەكرێتن، ئەنجومەنی وەزیران بە هەر هەمووی پێكەوە قەرار لە سەر ئەوە دەدەن كە كارێكی گەورە یان جیهەتێكی ئیستیشاری بە كار بێنن بۆ چەند مەبەستێك، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز فەرموو بایز تالەبانی

بەڕێز بایز تالەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێ هەندێك ڕوونكردنەوە لە سەر تێبینیەكانی كاكە د. بدەم، بەڕاستی بەنیسبەتی دەرمان و خۆراك ئەوانە ئێمە لە نەفەقاتی حاكیمە لە یەكەم ڕۆژی تەقریرەكەمە خوێندنمەوە ئەوە بوو وتیان ئەوە پێویست ناكات ئێستا ئەوەیە مەسەلەكە كە سوئالەكەی لێوە دێت ئێستاكە ئەمە من لە ساڵی 2005 وە من بە جەداول داومە ئەوە نیسبەتە لەوێ نیسبەتەكانمان دەركردووە كە 85٪ هاتووە، ئەوە ئەرقامە، ئەوە ئیحصائیەیە ئەوە، بەنیسبەت دەرمانیشەوە بە هەمان شێوە نیسبەتەكەی بەو شێوە دەردەچێ، وەزیری تەندروستی ئێستا بە عەكسەوە دەڵێ پارەیەكی زۆر ئێمە لەسەر ئەوان هەمانە نەیان داوە بە ئێمە، زەرەریشمان كردووە تێدا، بەنیسبەتی سوودە كۆمەڵایەتیەكانەوە دیارە جەنابی بەس خاڵی ئەوەی خوێندەوە، سوودە كۆمەڵایەتیەكان پاراستنی كۆمەڵ بە گشتی یان بەشێك لە مەترسیەكانی كۆمەڵایەتی وەك پێشكەشكردنی خزمەتگوزاریەكان، فێركردن یان پزیشكی قەرەبووكردنەوەی بێكاری مووچەكانی دەستەبەری كۆمەڵایەتی و ئەو سوودانەی كە پێشكەش دەكرێن لە كاتی مردن،

أ. لە وەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی بڕی (400) ملیار دینار دەدرێت بۆ دانی مووچەی شەلەل دەماغ، نابینایان، كورتە باڵاكان، نابیستەكان، تالا سیما، هیمۆفیلیا، چاودێری خیزان، كەمئەندامان، نەخۆشی ئۆتیزم، و مووچەی خانەنشینی كار و دەستەبەری كۆمەڵایەتی.

ب. وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالەكان (49) ملیار دینار بۆ زیندانە سیاسیەكان و مینحەی پێشینەی هاوسەرگیری و بۆ خەرجی خوێندنی كوڕ و كچی شەهید لە زانكۆكان،

ج. وەزارەتی ڕۆشەنبیری(11) ملیار دینار بۆ مووچەی ڕێز لێنان و ڕۆژنامەنووسان و هونەرمەندان و وەرزشكاران،

د. وەزارەتی ناوخۆ دە ملیارو حەوت بۆ پێدانی مووچەی موختارەكان و پێشینەی پارێزگاكان،

هـ. وەزارەتی تەندروستی خەرجی حەوت و لە سەدە شەش ملیار بۆ چارە سەركردنی نەخۆشی،

بە نیسبەتی ئەوەی كە پێنج هەزاروچوار سەد فەرق هەیە، میلاكاتی ئێمە لە بەغدا شەش سەد و شەست و دوو هەزارو چوار سەد و چل و چوارە، ئێمە ئەم ساڵ ئەوەی كە تەعینی دەكەین (17)یە، بۆیە لەلای ئێمە شەسەد شەست و حەوت و هەشت سەد و چل و نۆیە، فەرقەكە پێنج و چوارسەدو پێنچە، لەوێ هاتووە فەرقەكە، وە ئەو فەرقە بە قەرارە وە ئێمە میلاكمان بۆ هاتووە بە(11)و قسوور، ئێمە كردوومانە بە (17)ە لە كوردستانا، گوایە ئەوەی كە نا یاساییە (50) ملیار دانراوە بۆ وەبەرهێنان دیارە ئەوە جارێكی تریش فیعلەن بۆ وەبەرهێنان دانراوە، (50) ملیار، ئەوە بۆ صندوقەكەیانە بۆ پێشكەشكردنی دەعمە، لە هەمان كاتدا بۆ خەدەماتی ئەو شوێنانەیە ئەوانەی كە كراون خەدەماتی لە سەر حكومەتە وە بۆ ئەوەی كە جەنابی باسی دەكات ئەوەی كە قەراریان داوە، ئەوە لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەیە (49) ملیاری بۆ تەخسیس كراوە وەدەستی پێكراوە وە ئێستا ئیشی تێدا دەكرێ، سوپاس،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د. تارا فەرموو.

بەڕێز د. تارا تحسين ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لە لیژنەی دارایی دەكەم بۆ ڕاپۆرتەكەیان، هەوڵیش دەدەم ئەو شتانەی كە گوتراوە دووبارەی نەكەمەوە، بەس بەكورتی كەمی بودجەی وەزارەتی تەندروستی كە هیوادارم وەزیر چارەسەرەكی بۆ بدۆزێتەوە، چونكە ئەو بودجە كەمە ناتوانی خزمەتگوزاری پێویست پێشكەش بە هاووڵاتیان بكات، هەروەها پێشنیارێكیشم هەیە بۆ وەزیری پلاندانان كە پلانێكی ستراتیژی دابنێن بۆ دروستكردنی نەخۆشخانە و نۆژەنكردنەوەی نەخۆشخانەكان، ئەویش لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان بێت كە ساڵی پار بڕیارمان دا نەگەڕێتەوە پەرلەمان، بۆیە لێرەدا پێشنیار دەكەم بەشێكی زۆری ئەم بودجەیە بۆ دروست كردن و نۆژەنكردنەوەی نەخۆشخانەكان دابنرێت، پێشنیارەكەی تریشم بۆ دەرمانە كە هەر چەند وەزیر لێرە ئێستا باسی كرد، بەشێوەیەكی ڕێك وپێك نایەتن، هەروەها ئەو جورانەی كە دێ لە كاتی پێویستە نایێت، یان نەوعیەتەكانی باش نین، بۆیە پێشنیار دەكەم ئەو پارەیە بگەڕێتەوە هەرێمی كوردستان، لێرە دەرمانی پێ بكڕدرێ، باشترە لەوەی لە بەغداوە بۆمان بێت، هەروەها سەبارەت بە درماڵەی ترسناكی كە كارمەندانی تەندروستی دكتۆر و پەرستیارەكان چاوی پێبخشرێنتەوەو هاوشێوەی بەغدای لێ بكرێتن، هەروەها سوودە كۆمەڵایەتیەكان كە لە وەزارەتی تەندروستی كە بە بڕی(7.6) ملیار دینار دیاریكراوە، پڕۆژە یاسایەك هەیە لە لیژنەی ئێمە كە خوێندنەوەی دووەمی بۆ نەكراوە لە كاتی دەرچوونی ئەو پڕۆژە یاسایە ئەو سوودە كۆمەڵایەتیانە بچێتە ئەو صندوقەوە كە بۆ چارەسەركردنی نەخۆشی شێر پەنجەكان، نەخۆشە گرانەكانە هەروەكو هاوكاریشم دكتۆرە جیهانیش ئاماژەی پێ كرد، پشتگیری ئەو بۆچوونە دەكەم، هەروەها كەمی بودجەی وەزارەتی ژینگەش ئەوەش دەبێ چارەسەرێكی بۆ بدۆزنەوە دەستەی ژینگە، ئا ببورن ئەوە لە ڕاپۆرتەكەش كە بە دەستە هاتبوو، بەڵام لەكاتی نەقل كردنی بۆ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هەڵە كرابوو، هەروەها پرسیارێكم هەیە لە سەر پڕۆژەكان كە بۆ ماوەی دوو ساڵە پڕۆژەی نەخۆشخانەی (80) قەروێڵەیی شێر پەنجە لە سلێمانی، لەگەڵ (200) قەروێلەیی لە شاری هەولێر هی لە دایك بوون دوا دەكەوێ، هاوكارم شلێر خانیش ئاماژەی پێ دا، هیوادارم جەوابمان بداتەوە وەزیری پلاندانان، هەروەها وەك ئەندامێكی لیژنەی وەرزش و لاوانیش پێشنیار دەكەم بە دروستكردنی دیزاینی شارێكی وەرزشی لە هەولێر كە بكەوێتە پلانەوە، ئەگەر بۆ ئەمساڵیش نەبێ، ساڵی داهاتوو ئەم پڕۆژەیە دروست بكرێت، پشتگیری هەموو ئەو داواكاریانەش دەكەم كە سۆزان خان وەك لیستی كوردستانی كردی لە ئەلفی تا یائی حەزناكەم دووبارەی بكەمەوە، هەروەها بەردەوام بوون كەلە ناوچە دابڕاوەكان دەكەن، ئەكرێت و بەردەوام بن لە سەری، هەروەها سەبارەت بە شەهیدان پشتگیری ڕایەكانی كاك محمد دەكەم كە هەمووی بە ڕێك و پێكی روونكردەوە، حەز ناكەم دووبارەی بكەمەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز فەرمووو جەنابی وەزیری دارایی.

بەڕێز بایز تالەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە جەوابی کاك دکتۆرو جەوابی ئەو خوشکەشم ئەوەم لە بیر کرد، ئێستا بەنیسبەتی 30٪ ئیداریەکانی وەزارەتی تەندروستیەوە ئەم کێشەیە تەبیعی هاتە ئەنجومەنی وەزیران، وە دوای ئەوەی ئەنجومەن بۆی دەرکەوت لە ڕێگای وەزارەتی داراییەوە چەند کۆبوونەوەیەك کرا، بینرا کەوا ئەو موخەسەساتە لە بەغدا دەدرێت، ئەنجومەنی وەزیران قەراری دا بەپێی بڕیاری پەرلەمان ئەو موخەسەساتەیان پێ بدرێ، وە کتابەکەمان بۆ هاتووە، بەڵام ئەو کتابە هەفتەی ڕابوردوو هاتووە، ئەم تەقریرە ئەوا تەقریبەن سێ مانگە زیاتر، چوار مانگە نووسراوە

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د. دانا فەرمووو

بەڕێز د. دانا سعید صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم دوای نەك سەدو پەنجا، بەڵام دوای سەدو لەوانیە پێنج کەس، کە ئەندام پەرلەمان قسەیان کردووە چی بۆ من ماوەتەوە، بە هەرحاڵ زۆر مەحاوەلەم کرد کە شتێکی وا بڵێم کە بە شێوازێکی تر دایبڕێژمەوە،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

حەز دەکەم بزانی چوار کەس ناوی خۆی نەنووسیوە لەو سەدو یانزە کەسەی، تا ئێستا شەش ناو ماوە، فەرمووو. بەڕێز د. دانا فەرمووو .

بەڕێز د. دانا سعید صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بودجە بریتیە لە سیاسەتی حکومەت بۆ ساڵێك، یەعنی ئەو سیاسەتە کاریگەری دادەنی لە سەر ئەوەی کە بە شێوەیەیەك دەتوانم بڵێم چۆن ئاڕاستەی بوارە جیا جیاکانی کۆمەڵگای دەکەن، بۆیە پێویستە ئەو سیاسەتەی بودجە بە شێوەیەك بێ کە ڕەچاوی دادپەروەری بکات، ڕەچاوی هاوسەنگی بکات لە نێوان بوارەجیا جیاکاندا، و بەهەمان شێوەش دەبێ پلان و ئامانجێکی دیاریکراوی هەبێ، بە ڕای من بۆ ئێستای هەرێمی کوردستان پێویستە چوار ئامانجی سەرەکی هەبێ، ئامانجی یەکەم: ئەوەیە کە چۆن ڕووبەڕووی بێکاری ببینەوە، یان چۆن وابکەین کە بازاڕی کار ببووژێنینەوە، ئەوە یەکێکە لەو ئامانجانەی با بڵێین بودجە حیسابی بۆ بکا، ئامانجی دووەم: باشترکردنی ئاستی بژێوی هاووڵاتیانە، واتا ستانداردی ژیان بەرز بکرێتەوە، ئامانجی سێیەم: دەتوانم بڵێم دەستەبەرکردنی خزمەتگوزاریە سەرەتاییەکانە، لە بابەتی با بڵێین مەسەلەی کارەبا، تەندروستی، و هەتا کۆتایی، ئامانجی چوارەم: بریتیە لە پرۆژەی ستراتیژی بۆ ئەوەی بتوانین پشت بە خۆمان ببەستین، ئەوەی من دەبینم پێویستە ئەو چوار ئامانجە لە بودجەدا ڕەنگ

بداتەوە، بەڵام ئەگەر ئێستا خاڵ بە خاڵ پێدابچین بزانین بە چ شێوەیەك ڕەنگی داوەتەوە ئەو ئامانجە لە ناو بودجەی ساڵی 2012؟ سەبارەت بە ئامانجی یەکەم: مەسەلەی ڕووبەڕووبوونەوەی بێکاری، دەتوانم بڵێم ئەو بودجەیە پلانەکەی ئەوەیە بۆ نموونە یەکێك لەو پلانانە ئەوەیە کە (17) هەزار هەلی کار دامەزراندنی پێشنیار کردووە، دەکرێ ئەوە چارەسەرێکی وەقتی بێ، بەڵام ئەوە چارەسەرێکی بنەڕەتی نیە، لەبەرئەوەی ئێمە هەمووومان باسی ئەوە دەکەین کە لە دام و دەزگاکانمان جۆرێك لە هەڵئاوسانی ئیداری هەیە، بەپێی تێرمە ئابووریەکان باسی دەکەین، یەعنی جۆرێك لە بە تاڵەی موقەنەعە هەیە، ئەوەش دەچێتە زمنی ئەوەوە، مەسەلەیەکی تر دەکرێ لە ڕێگەی ئەو سولفانەی کە مەسەلەی سولفەی پاڵپشتی بۆ پڕۆژەکانی کشتوکاڵی، قەرزی کشتوکاڵی، قەرزی پیشەسازی، هەروەها سولفەی عەقار، دەکرێ ئەوانە ببنە هۆی ئەوەی جۆرێك لە بووژاندنەوەی ئابووری لە بازاڕدا، یان هەلی کار دروست بکا، بەڵام لە هەمان کاتیشدا دەکرێ ببنە هۆی ئەوەی کە پێی دەڵێن تەزەخومی مالی دروست دەکاتن، ئەوەش جانبێکی سلبی هەیە، کە با بڵێین مەسەلەی بەرزبوونەوەی نرخی کاڵاکانە، ئەوەش بەدیلێکی ترە یان لایەنەکی سلبی ترە، سەبارەت بە ئامانجی دووەم: کە باشترکردنی ئاستی بژێوی هاووڵاتیان ئایا تا چەند لەو بوارەدا دادپەروەری ڕەچاو کراوە؟ یەعنی ئەوە بەڕاستی یەکێکە لەو ئامانجانەی دەبێ هەموو بودجەیەك بەدی بهێنی، بەڵام ئەوەی ئێمە ئێستا دەیبینین لەو بودجەیە دا هەندێك چین و توێژ لێی سوودمەند بوون، ڕاستە کۆمەڵێك با بڵێین مەسەلەی ئەوەی باسی دەکرێ ئەوەیە دەدرێ بە خانەنشینان ئەوە جێی دڵخۆشیە لە وانەیە هەندێ شتی تریشی تێدا بێت، بەڵام بەڕاستی وەك گوتم مەسەلەی دادپەروەری ڕەچاو نەکراوە لە مەسەلەی ئەوەی کە لە نێوان چین و توێژە جیاوەزەکاندا، سەبارەت بە ئامانجی سێیەم: مەسەلەی دەستەبەرکردنی خزمەتگوزاریە سەرەتاییەکانە، یەعنی ئێمە دەیبینین کۆمەڵێك پڕۆژە هەیە، بەڵام بەداخەوە پڕۆژەکان وەك خۆی جێبەجێ ناکرێن، بەڕێز وەزیری پلاندانان، هەروەها بەڕێز وەزیری داراییش بۆ خۆیان ئاماژەیان بەوەدا کە لە خیلالی با بڵێین زۆر لە پڕۆژەکانی پار ساڵ، ئێستا وا خەریکە هەندێکیان جێبەجێ دەکرێ، یەعنی جۆرێك لە تەئخیر بوون هەیە، ئەمەش خۆی لەخۆی دا ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە پەرش و بڵاوییەك هەیە، کە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاریە سەرەتاییەکانە، سەبارەت بە ئامانجی چوارەم: مەسەلەی پڕۆژە ستراتیژیە بۆ ئێمە ئیکتیفازاتی بکەین بۆ ئەوەی بتوانین پشت بە خۆمان ببەستین، لە ڕاستیدا لەو پڕۆژانەی کە پێشنیار کراون ئێستا دەتوانم بڵێم پڕۆژەی ستراتیژی وای تێدا نیە کە ئێمە چاوەڕێمان دەکرد، هەر یەك نموونە دەهێنمەوە پارێزگارەکانی خۆمان زۆر جار باسی ئەوەیان کردووە کە تا ئێستا ئەوان ناتوانن ئیجازەی ئەوە بدەن پاڵاوگەی گەورە لە هەرێمی کوردستان بکرێتەوە لە کاتێکدا ئێمە ناوچەیەکی نەوتاوی گەورەیە، با بڵێم بۆ خۆمان بەرهەم هێنانی ناوخۆییمان هەیە، بەڵام بۆ ئێمە نەتوانین پاڵاوگەی گەورە دابمەزرێنین کە ئیکتیفازاتی بکات لەبری ئەوەی بنێرین بۆ تورکیا، بۆ ئێران، بۆ خۆمان بتوانین بەشە سووتەمەنی خۆمان دابین بکەین، هەروەها لەو وا بەستەیەی بەغداش با بڵێین هیچی تر وابەستە نابین لەوەی کە چاوەڕیی ئەوەی بکەین لە بەغدا بەشە سووتەمەنیمان بۆ بێ، لە

کاتێکدا ئەوە ئیمکانی هەیە، نازانم حیکمەت چییە لەوەی کە ڕێگە نادەین پاڵاوگەی گەورەی سووتەمەنی بکرێتەوە لە هەرێمی کوردستان؟ من ناچمە سەر لایەنە باشەکانی ئەو بودجەیە بێگومان یەعنی شتێکی بەدیهیە پێویستە بودجە ئیجابی بێ لە خزمەتی هاووڵاتیان بێ، وەهەروەها ئەو ئامانجانەی کە باسم کرد بیهێنێتە دی یان ئیشی لە سەر کردبێ، بەڵام چەند خاڵێك باس دەکەم کە بە لای منەوە خەلەلە گەورەکانی ئەو بودجەیە، خاڵی یەکەم: لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی‌دا هاتووە وەکو پرسیارێك خراوەتە ڕوو، مەسەلەی داهاتی ناوخۆیی بە بڕێکی زۆر کەم خەملێنراوە بە ڕاستی ئەوە پرسیارێکی جدیە چاوەڕێ دەکەین وەزیرە بەڕێزەکان وەڵامی ئەو پرسیارە بدەنەوە، ئەگەر کێشەکە لەوەدایە ئێمە نامانەوێ داهاتەکانی ناوخۆی خۆمان بخەینە بەردەستی بەغدا، و ئەگەر ئەو خەمڵاندنەی کە لە بودجەدا هاتووە حەقیقیە، ئێمە پێویستە باجەکان لە سەر هاووڵاتیانی خۆمان کەم کەینەوە، بۆ ئەوەی نەچێتە بەغدا، ئەوە یەك لە پێشنیارەکانە، بەڵام ئەگەر حەقیقی نیە ئێمە دەمانەوێ بیشارینەوە، من پێشنیار دەکەم نامانەوێ لە ناو پڕۆژە یاسای بودجەدا هەبێتن من پێشنیار دەکەم وەکو مولحەقێك هەبێ، یەعنی تۆ ناکرێ داهاتێك هەبێ لە ژێر چاودێری پەرلەماندا نەبێ، ڕاستە مولحەقێك هاتووە باس لەوە دەکات کۆمەڵێك پڕۆژە بەهەندێك داهاتی تر کە لە بودجە گشتیەکەدا نەهاتووە تەنفیز دەکرێ، بەڵام ئێمە نازانین بەڕاستی ئەو داهاتە تا چەند حەقیقیە، تا چەند حەقیقی نیە، سەبارەت بە خەلەلی دووەم: ئەوەی دەیبینین جیاوازیەکی زۆر لە نێوان سەکتەرە جیاوازەکاندا هەیە، من تەنها یەك نموونە دەهێنمەوە، دەتوانم بڵێم چەند بوارێك بە تەواوی ئیهمال کراوە لەو بودجەیە، مەسەلەی مافی مرۆڤ ، مەسەلەی ژینگە، مەسەلەی ڕۆشەنبیری، یەعنی ئەگەر ئێمە لە بودجەدا نەتوانین ئیهتیمام بەو بوارانە بدەین بەرنامەمان نەبێ پلانمان نەبێ بۆ ئەوەی کە بۆ نموونە ئێمە بەرەو بونیاتنانی کۆمەڵگایەکی دیموکراسی بچین، بونیاتنانی کۆمەڵگایەك کە سەروەری یاسای هەبێ، کە مافی مرۆڤی تێدا پارێزراو بێ، بەڕاستی دەتوانین ئەو بودجەیە بخەینە ژێر پرسیارەوە لەوەی کە هاوسەنگی نیە لە نێوان سێکتەرە جیاوازەکاندا هەموو ئەوانی تر پێویستن، بۆ نموونە (سێکتەری سەربازی، سێکتەری ئەمنی، پەروەردە) ئەوانە هەموو پێویستن، بەڵام پێویستە جۆرێك لە هاوسەنگی هەبێ لە نێوان سێکتەرە جیاوازەکاندا، ناکرێ تۆ لە بەر خاتری سێکتەرێك، سێکتەرێکی تر ئیهمال بکەی، سەبارەت بە خەلەلی سێیەم: ئەوەی کە زۆر لە هاوکاران باسیان کرد کە هاوسەنگی نێوان بودجەی تەشغیلی و بودجەی وەبەرهێنانە، بەڵام کاتێك ئەگەر بەم شێوەیە بێ، یەعنی ئەوەی کە ئێستا لە بودجەدا هاتووە (70٪)ی بۆ بودجەی تەشغیلیە تەرخانکراوە تەنها (30٪)ی ماوە بۆ حکومەت کە بتوانێ سیاسەتی ئابووری خۆی پێ جێبەجێ بکات لە هەرێمی کوردستاندا، بەڵام بەو نا هاوسەنگیە دەتوانم بڵێم حکومەت ناتوانێ بەڕاستی سیاسەتێکی ئابووری تۆکمەی هەبێ، پلانێکی هەبێ بۆ ئەوەی بازاڕ ببووژێنێتەوە بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی بێکاری ببێتەوە، و پڕۆژەکان بەکەمی دەتوانێ جێبەجێ بکات، دوا خاڵم پەیوەندی زۆر بە مەسەلەی بودجەوە نیە، بەڵام کەمێکیش پەیوەندی پێوە هەیە، لە ڕووەی کە ئێمە ساڵی پار، یاسای ڕێکخراوە نا حکومیەکانمان دەرکرد، یاسای ژمارە یەکی 2011

لەوێ بە ئاشكرایی هاتووە كە پێویستە لە سەر حكومەت بودجەیەكی تایبەت تەرخان بكات بۆ تەمویل كردنی پرۆژەی ڕێكخراوەكان، بەڵام بەداخەوە ئەوە بۆ چەند جارە لەگەڵ ئەوەی كە با بڵێین تێبینی پەرلەمانتاران، بە حكومەت ڕادەگەیەنرێ لەوەی كە پێویستە بودجەیەكی تایبەت بۆ ئەوانە تەرخان بكرێ، كە دوای ئەوەش كە یاساكەمان دەركرد دەبینین دیسان بودجەی ڕێكخراوە نا حكومیەكان لەگەڵ بودجەی ئەحزاب تێكەڵ كراوە، واتا جیا نەكرایتەوە، پرسیارەكە لێرە ئەوەیە ئایا تا چەند ئەهمیەتی ئەو یاسایانەی ئێمە هەیە كە لێرە لە پەرلەمان دەری دەكەین، ئایا ئەوە زەنگێكی خەتەرناك نیە لە بۆ ئەوەی كە ئێمە یاسا دەردەكەین بەبێ ئەوەی حكومەت جێبەجێی بكات، ئەوە زەنگێكە بۆ ئەوەی ئایا لەم وڵاتە، لەم هەرێمە، ئاستی سەروەری یاسا لە چ ئاستێك دایە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز فەرموو كام حەمە علی.

بەڕێز حەمە علی حەمە سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، بێگومان مەسەلەی بودجە وەكو خۆتان دەزانن، مەسەلەیەكی گرنگ و ئەركێك و واجبێكی سەرەكی پەرلەمانە كە بەدواداچوونی بۆ بكا، و دیراسەو لێكۆڵینەوەی زۆری لە سەر بكا، بەڵام من بەداخەوە كە سەیر دەكەم ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییە ئەوە هیچ مفهووماتێكی بودجەی تێدا نیە، كە خەڵكە ئەكادیمیەكان پرسم پێكردوون پسپۆڕەكان، مامۆستایانی زانكۆ ئەوەی كە ئەكادیمین و خاوەنی شەهادەی بەرزن، چونكە چوار قاعیدە هەیە لە بودجەدا، ئەو چوار قاعیدەیە ڕەچاو نەكراوە (سنویة الموازنة، شمولیة الموازنة، وحدة الموازنة، توازن الموازنة) كە ئەمە ڕەچاو نەكراوە ئەوە خاڵێك، خاڵێكی تر كە میزانیە و بودجە بریتیە لە بەرنامە و پرۆگرام و پلان و سیاسەتی حكومەت بۆ بەدیهێنان و گەیشتن بە ئامانجە سیاسی و كۆمەڵایەتی و ئابووری و خزمەتگوزاری و ئاوەدانیەكانی، من دەڵێم ئایا لە ناو ئەو بودجەیە چ سیاسەتێك هەیە، چ ئامانجێ لەو ئامانجانەی كە ئامانجی بودجەن دیایكراوە، ئەمە بەڕاستی وەكو سولفە تەوزیعی ئەرقامە، تەنها ئەرقام تەوزیع كراوە، بەداخەوە دەبوایە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی كە لیژنەیەكی پسپۆڕن كە تایبەتمەندن، دەبوایە ڕەخنەكانیان نەچووبایەتە ناو جوزئی تەفاسیلەوە، بەڵكو بەهاتایە تیشكی بخاتایە سەر ئەم خاڵە، و ئەم خاڵەی موعالەجە بكردایە، كە دانانی سیاسەت و ستراتیژی مالی حكومەتی هەرێم، و ئایا حكومەتی هەرێم لە ئەمساڵی بودجەیە دەیەوێ ئیهتیمامی بە چ سێكتەرێ، بە چ ناوچەیەك، چ كێشەیەكی ئەم كۆمەڵگەیە و ئەم حكومەت و ئەم وڵاتەی ئێمە چارەسەر بكا، و ئەولەویەت بۆ چی دابنێ، ئەمە خاڵێك، خاڵی تر، بێگومان خەلەلی تر كە لەناو بودجەكە لە سەر چ بنەماو ئەساسێك بودجەی بەگەڕخستن و بودجەی وەبەرهێنان دانراوە، چونكە تا ئێستا ئەوەی تێبینی دەكرێ ئەم دوو بودجەیە لە نێوان ڕێژەی لە (30٪) و (70٪)یە چەقی بەستووە پۆینتێك زیاد دەكا و پۆینتێك كەم دەكا كە بە ڕاستی لە وڵاتە پیشكەوتووەكانە پیچەوانەیە لە (30٪) بۆ وەگەڕخستنە و لە

(70٪) بۆ وەبەرهێنانە کە ئەمە گرنگە بۆ وڵاتێك کە بەرنامەی هەبێ، پلانی هەبێ، بیەوێ پێشکەوێ، تەنمیەی کۆمەڵایەتی و تەنیمیەی ئیقتیسادی و بواری پیشەسازی و بواری بازرگانی و بواری کشتوکاڵ گەشە پێ بداو وڵات بەرەو پێشەوە بەرێ، تەبعەن خاڵێکی تر گرفتێکە کە ساڵانە گرفتی کورت هێنان لە بودجە بەردەوامە و بەرەو زیادبوون دەڕوات ئەگەر ئێمە ئەم زیادبوونە حکومەت چارەسەرێکی علمی و زانستی بۆ نەدۆزێتەوە، بەڕاستی ئەم بودجە کورت هێنانە لە چەند ساڵی دا هاتووە پێم وایە ئەرکێکی گەورە دەبێ بە گرفتێکی سەرەکی وەچارەسەری ئەستەم دەبێ، خاڵێکی تر ئەگەر سەیر کەین من هەر حکومەت بە ئەرقامەکانی خۆیان و بە لیستەکانی خۆیان مەحکوم دەکەم، بۆ نموونە خەمڵاندنی بودجەکانی شمەك و خزمەتگوزاری چاکردن، باربوو بەخشین و سوودە کۆمەڵایەتیەکان و خەرجیەکانی تر لەلایەن دائیرەکەوە زۆر بەزۆری خەمڵێندراون، و لەلایەن وەزارەتی داراییەوە کەم کردنەو ڕوویداوە، یەعنی ئایا ئەم کەم کردنەویە بە گۆترەکاری دیارە نازانستیە، و گۆترەکاریە، و هەڕەمەکیە، بۆ نموونە بۆ شمەك و خزمەتگوزاری چاکردنەوە (4)تریلۆن و قسور دانراوە، وەزارەت کردوویەتی بە تریلۆنەك و نیو، یەعنی (63٪) کەمی کردووە، بۆ ئیعانات (50٪) کەمی کردۆتەوە، بۆ بەخشین دیسان (63٪) کەمی کردۆتەوە، یەعنی دائیرەکە پێشنیارێکی کردووە، ئایا ئەم دائیرانە لە خۆیانەوە لە سەر چ بنەمایەك وەزارەتەکان و دائیرەکان و پەیوەندارەکان، ئەوە هاتووە لە(73٪) کەمی کردۆتەوە، بۆ سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە (50٪) کەمی کردۆتەوە، بۆ خەرجیەکانی تر دیسان لە (50٪) کەمی کردۆتەوە، بۆ مەوجوداتی نا دارایی لە (90٪) کەمی کردۆتەوە، یەعنی ئەو تریلۆنێك و چوار سەد و حەفتا و حەوت ملیار و هەشت سەد و پەنجا و دووی داناوە، ئەم سەد و سی و نۆ ملیاری بۆ داناوە، ئەو فەرقە زۆرە ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر، بۆ دیسان هەر لە خەمڵاندنەکانە کە گۆترەکاری و نازانستی نا واقیعی پێوە دیارە، بۆ نموونە بۆ سەرۆکایتی هەرێم نەوەت و شەش ملیار دانراوە، ئەم کردوویەتی بە شەست ملیار، بۆ ئەنجومەنی دادوەری (77) ملیار دانراوە، کردوویەتی بە (52)، بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران (265) کردوویەتی بە (221)، واتا بە مەعەدەل بە ڕێژەی (25٪) کەمی کردۆتەوە، ئەمە دیارە نا زانستیە، خاڵێکی تر، دوای کەمکردنەوەی وەزارەتی دارایی ئەگەر سەیرکەین بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ شەش مانگی 2010 و 2011 لە شەش مانگی یەکەمی ساڵ تەمویل کراو لەلایەن بەغداوە بۆ پرۆژەی ئیستیسماری، بریتیە لە تریلۆنێك و پێنج سەد ملیار، بەڵام خەرجکراو (953) ملیارە ، واتا بڕی (551) ملیار زیادە لە وەبەرهێنان، یەعنی لە پارەی وەبەرهێنان زیادە، ئایا ئەم پارە زیادە چی لێ هاتووە؟ ئەگەر گواستوویەتیەوە بۆ خەرجی تەشغیلی و بۆ عیجز، ئەمە پێچەوانەی یاسایە، پێچەوانەی ماددەی (32)وە لە 2011 و لە 2010 ماددەی (25) خۆ ئەگەر هەر با بڵێین ئەو موخالەفە یاساییەی کردبێ، بۆ فەرقی تەمویل کراوی تەشغیلی (94)ە، یەعنی لە هەموو حاڵەتەکە (457) ملیار هەر زیادە، لە بودجەی وەبەرهێنان ئەمە بۆ ساڵی 2010، لە ساڵی 2011 بودجەی تەمویلکراو بۆ وەبەرهێنان (2) تریلۆن و (48) ملیارە، بڕی خەرجکراو تریلۆنێك و سەد و بیست و سێ ملیارە، واتا بڕی ماوە (925) ملیار دینار زیادە، هەر لە وەبەرهێنان زیادە خەرج نەکراوە لەو شەش

مانگە، لەوەی کە تەمویل لە بەغدا وەریگرتووە پارەکە، بەس (925) ملیاری خەرج نەکردووە، دیسان ئەمە چی لێ هات؟ ئەگەر بۆ کورت هێنان و بۆ تەشغیلیە هەر موخالەفەی یاسایە، چونکە نابێ بەپێی یاسا هەر دوو ساڵەکە، هەر شەش مانگەکە، کۆ کەینەوە یەك تریلۆن و نیو دینار زیادە، لەو دوو شەش مانگە، لە قەرزی کشتوکاڵی شەش مانگی 2010 پەنجا ملیار دانراوە، بەڵام بەپێی وەزارەتی دارایی خۆی دەڵێ (13) ملیارم سەرف کردووە، (37) ملیارەکە چی لێ هات؟ قەرزی کشتوکاڵی بەپێی ڕاپۆرتەکەی خۆتان لە ساڵی 2010 شەش مانگی یەکەم دەڵێ پەنجا ملیار دانراوە، بەڵام (13) ملیارتان سەرف کردووە، ئەو خوروقاتە یاساییانەی کە لەلایەن حکومەتەوە کراوە، خوروقاتی یاسایین، لە صندوقی کوردستان بۆ داهاتی نەوت لە ساڵی 2010 و 2011 بەپێی ماددەی(15)ی یاسای نەوت و غازی ژمارە 22ی ساڵی 27 هاتووە و بە پێی ماددەی(17)ی بودجەی ساڵی 2011 وەبەپێی ماددەی (21)ی ساڵی 2010 کە دەبێ صندوقێك دروست کرێ، یەعنی بەپێی دوو ماددەی 2010 و 2011 وەبەپێی ماددەی یاسای نەوت و غاز، دەڵێ ئەو صندوقە دەبێ دانرێ، داهاتەکەی دیار بێ، وە پەرلەمانیش پەسندی بکات، زەحمەت نەبێ ئەم صندوقە چەندە؟ وە پەرلەمان چەندی پەسند کرد؟ ئەمە خوروقاتێکی یاساییە، خاڵێکی تر کردنەوەی حیسابی جێبەجێکردنی پرۆژە بەردەوامەکانە، بەپێی ماددەی (33) ی یاسای بودجەی ساڵی 2011 جێبەجێ نەکراوە، ئەمە خوروقاتێکی تری یاساییە، خاڵێکی تر با قسەیەکی لەسەر خۆشمان بکەین پەرلەمان، بەپێی ماددەی (89)ی پەیڕەوو پرۆگرامی پەرلەمان دەبێ دەزگای ژمێریاری پەرلەمان حیسابی ساڵانەی خۆی بێنێ بۆ سەرۆکی پەرلەمان و دوایی بۆ لیژنەی دارایی و دوایی ئەو حیسابە ختیامیە لە ناو پەرلەماندا موناقەشە بکرێ، ئەوە سێ ساڵە نەکراوە، حیسابی ختیامی پەرلەمان چۆن سەرف دەکرێ؟ بۆ ئەوەی قسە لەسەر حکومەت دەکەین، قسە لە سەر خۆشمان بکەین، خاڵێکی تر ناردنی حیسابی ختیامی و ڕاپۆرتی شەش مانگی وەزارەتی دارایی لە کاتی خۆی دا دەبوایە بە پێی ماددەی (79) بڕگەی دوو، و ماددەی (80)،و ماددەی(81) لە پەیڕەوو پرۆگرامی پەرلەمان، هەروەها بەپێی ماددەی (21)ی یاسای بودجەی ساڵی 2011 و ماددەی (14)ی ساڵی 2010، ئەمە بهاتایە، وە دەڵێ کە نەهات دەبێ فەرمانگەی بەرپرس ڕەوانەی لێکۆڵینەوە بکرێ و ئیجرائاتی یاسایی لەگەڵدا بکرێ، ئەوە سێ ساڵە نە حیسابی ختیامی لە کاتی خۆیدا دێ، نە ڕاپۆرتی شەش مانگی، نە ڕاپۆرتی ساڵانەی کۆتایی، و ئەم یاسایە هیچ ئیجرائاتێك نەکراوە، هەروەها دەڵێ دەبێ گرنگی بدرێت بە ڕاپۆرتی دیوانی چاودێری دارایی بەپێی ماددەی (24)ی بودجەی 2011 و ماددەی (29)ی 2010 کە دەبێت ئەم دەزگای دیوانی چاودێری داراییە ڕاپۆرتی خۆی لە سەر بودجە بنێرێت، و موناقەشە بکرێت، نەنێنراوە، و دیسان بەپێی یاسای بودجەی 2011 و 2010 دەڵێ دەبێ ئەم دەزگایانە یەك بخرێنەوە، ئەگەر دەزگاکان یەك نەخرانەوە، بودجەکانیان ڕا دەگیرێ، دەڵێم دەزگاکان یەکنەخرانەوەو بودجەکانیشیان بۆ سەرف کراوە، خاڵێکی تر جێبەجێنەکردنی ماددەکانی (28، 29، 30) یاسای بودجەی ساڵی 2011 بەشێوەیەکی نا تەواو، بە جوزئی کراوە کە یەکخستنی مووچەو دەرماڵەی هێزەکانی پێشمەرگەو ئاسایشە لە 2010/1/1 وە ئەبوایە بکرایە، بەداخەوە شەش مانگی کراوە،

یەعنی لە ماوەی دوو ساڵە شەش مانگی جێبەجێ کراوە، خانەنشینەکان زۆر کەم کراوە، کارمەندان ئەو قەرەبووە دەبوایە لە 2010/1/1 ەوە بۆیان نەکرابایە، هەروەها ماددەی(35)ی ساڵی 2011 و ماددەی(28)ی ساڵی 2010 کە دەبێت وەزارەتی پلاندانان (4) مانگ جارێك ڕاپۆرتێك لە سەر ڕێژەی جێبەجێکردنی پڕۆژەکان بەجەدوەلێك کە ماوەکەی تێدا بێ، بڕی گوژمەی پڕۆژەکەی تێدا بێ، شوێن و کاتی دەست بەکاربوونی تێدا بێ، و تەواوبوونەکەشی تێدا بێ، بەداخەوە ئەمە زۆر بەکەمی جێبەجێکراوە، خاڵێکی تر بەپێی ماددەی(22)ی ساڵی 2010 و 2011 دەبێ ئەنجومەنی وەزیران دەرخستەیەك بە حیسابی ئەو بەخشینانە کە پێی دەدرێ، پێشکەش بکا، لەگەڵ دەرخستەیەکی لایەنی خەرجی ئەو پڕۆژانەی بۆی تەرخان دەکا پێشکەش بە پەرلەمان بکات، ئایا زەحمەت نەبێ پێشکەشی کردووە؟ ئەگەر سفریش هەبێ، بیگوتبایە سفرە، خاڵێکی تر چارەسەری پارە کەڵەکەبووەکان کە خۆی زیاتر دەدا لە (8) تریلۆن دینار، ئەمە لەئەستۆی کێیە؟ مەسئولیەتەکەی لای کێیە؟ کە ئەوە وەکو باس کرا نەفەقاتی حاکیمە کە لە جەدوەلەکەی وەزارەتی دارایی خۆیانە باسی دەکات کە لە (20) تا (25) یەك تریلۆن دینارە، پارەی خۆراك لە (15٪)کەی دەبێ ئەمە چارەسەر بکرێ، وئەرك و مەسئولیەت لە ئەستۆی کێیە؟ کەم و کورتیەکی ئەم بودجەیە خەملاندن لە نێوان وەزارەت و فەرمانگە پەیوەندارەکاندا فەرقێکی زۆرە کە ئەمە خشتەکەی خۆیانە خشتەی وەزارەتی دارایی لە میزانیەکە هاتووە، خاڵێکی تر ئەو بابانەی بۆ نموونە خەرجیەکانی بەشەکانی باربوو، بەخشین، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، مەسروفات ئوخرا، هەموو من بە جەنابی وەزیر دەڵێم، و بە حکومەت دەڵێم بەڕاستی تا 2010/6/30 و تا 2011/6/30، یەعنی هەر دوو ساڵەکە ڕوبعێك سەرفکراوە، یەعنی لە (25٪)ی سەرف کراوە، لەو شەش مانگە کە مەفروزە بەشێوەیەکی زانستی لە (50٪)ی سەرف بکرێ، کەواتە ئەم پارانە دیارە زیادن بۆ ئەو بوارانە تەخسیس دەکرێ، و حەق نیە بەو بڕە زۆرانە، ئەوە بە هەدەر دانی بودجەیە، و بە هەدەر دانی ئەو سەروەت و سامانەیە، چونکە خوی بە واقیعی دەڵێ من لە (25٪)م کەمتر سەرف کردووە، نەفەقاتی حاکیمەو سیادی کە بەشی هەرێم دیاریکراوە، تەبعەن ئەویش بە خشتەیەکە خوی وەزارەتی دارایی ناردوویەتی، دەڵێ بۆ ئینتیخابات بۆ نموونە بۆ ئینتیخاباتی ساڵی 2006 و 2007 و 2010 و 2011 هەمووی مەجموعەکەی دەکاتە (297) ملیار دینار و قسوورێك، ئێمە لەو ساڵانە ئایا ئینتیخاباتمان کردووە، (2006، 2007 ،2011) مەسەلەن بۆ 2006 (47) ملیار دانراوە، بۆ 2007 (64) ملیار دانراوە، بۆ 2011(96) ملیار دانراوە، ئەم پارەیە بۆ ئینتیخاب دانراوە، ئینتیخابات نەکراوە چووە بۆ کوێ؟ پارە بۆ سەرژمێری، ئایا سەرژمێری لە کوردستانا کراوە تا ئێستا؟ کە بڕەکەی دەکاتە تەبعەن بۆ ساڵی 2006 (8) ملیار، بۆ ساڵی 2011 (10) ملیار، 2005 و 2012، ئەوە نیە، بۆچی نیە؟ بۆچی بۆ ئەوانی تر هەیە، بۆ ئەو نیە؟ کە مەجموعی هەمووی دەکاتە (118) ملیار، ئینجا پشتیوانی جووتیاران لە ساڵی 2005 (51) ملیارە، 2006، (51) ملیارە، 2012 (231) ملیارە، هەمووی دەکاتە (331) ملیار، لە بەغداوە دەعمی مزارع و جووتیار هاتووە، ئەمە چی لێ هاتووە، چۆن سەرف کرا؟ پشتیوانی جووتیاران و یارمەتی جووتیاران،

تەبعەن بۆ ریعایەی کۆمەڵایەتی بۆ ئەمانەش هاتووە، خاڵێکی تر تەسفیەی حیسابی بودجەی تەرخانکراو بۆ ئەحزاب و مونەزەمات، من دەڵێم یەکەم: دەبێ بودجەی ئەحزاب و مونەزەمات بە یاسایی بکرێت، بەداخەوە کە تا ئێستا لە سەر معیار و ستانداریکی نێو دەوڵەتی و یاسایی و مەنتقی و واقیعی نیە، بە ئارەزووە، بە میزاجە، چۆن تەوزیع دەکرێ، ئەوە نازانم، بەڵام دەبێ تەسفیەی ئەم حیسابە بێتە پەرلەمان، و پەرلەمان لێی ئاگادار بێ، خاڵێکی تر گەڕاوەکانی قەرزی عەقار و سولفەی زەواج و قەرزی بانکی کشتوکاڵی و قەرزی صناعی و قەرزی دەعمی صندوقی گەنجان و صنوقی ئیسکان، کە ئەمانە هەمووی قەرزن، ئەگەر ئێمە بێین بیخەملێنین بەڕاستی بە ملیارەها دینار نادیارەو نازانین، بڕینی خانەنشینی، یەعنی ئەو پارەیەی کە لە خانەنشین دەبڕێ، ئێمە (650) هەزار موەزەفمان هەیە، هەر موەزەفێك (20) هەزار دیناری لێ ببڕی بۆ خانەنشینی کە کەمترینە تەبعەن زۆر زۆر لەوە زیاترە دەکاتە (150) ملیار دینار، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەوە کەم و کوڕیەکانی ناو بودجە تەبعەن بە ئەرقام لە ناو جەدوەلەکانی وەزارەتی دارایی خۆیدایە، بەداخەوە سێ نەوع جەدوەلی ناردووە بۆ ئێمە، بەداخەوە لە ناو سێ نەوع جەدوەلەکە فە رقی زۆر هەیە، بۆ نموونە ئەو فەرقانە بڵێم، سیلەع و خەدەمات بە پێی دەرخستەی ژمارە (5)ی ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم دەڵێ (861) ملیارم خەرجکردووە، بەڵام بەپێی موازەنە دەڵێ (864) ملیار، ئەوە سێ ملیار لەوی فەرقە، لەباربوو بەپێی خشتەی ژمارە پێنج دەڵی (75) ملیارم خەرجکردووە، بەڵام بە پێی خشتەی موازەنە دەڵی (5) ملیارم خەرجکردووە، ئەوە (70) ملیار و قسور زیادە، یەعنی دیار نیە، بە پێی بەخشین دەڵی (167) ملیارم خەرجکردووە، بە پێی خشتەی موازەنە دەڵی (192)م خەرجکردووە، لەویش پێنج دیار نیە، سوودە کۆمەڵایەتیەکان دەڵێ (110) ملیارم خەرجکردووە، لەوی دەڵێ (111) یەعنی ملیارێك، خەرجیەکانی تر تەبعەن (450) ملیۆنە فەرقەکە، هەبووی نا دارایی بەپێی خشتەی ژمارە پێنج، شەش مانگی یەکەم دەڵێ (47) و قسور ملیارم سەرف کردووە، بەڵام بەپێی موازەنە دەڵێ (110) ملیار، مانای (62) ملیار زیاترە، کۆی گشتی هەموو ئەوانە دەکاتە (141) ملیار جیاوازی، خۆی یەك وەزارەت ڕەقەمی ناردووە بە دوو خشتەی جیا، ئەم جیاوازیانە بۆ؟ ئەگەر سەیرێکی هەموو ڕەقەمەکان و هەموو جەدوەلەکان بکەین بە وردی کەسێك وردەکاریەکی ژمێریاری تێدا بکا، وتم ئەمە تەوزیعی ئەرقامە، بودجە نیە، سیاسەتی تێدا نیە، بە ئەکادیمی دانەڕێژراوە، بەڵام ئەگەر سەیرێکی ئەرقامەکان بکەین یەعنی کەسێك وردەکاری بە کار بێنی تەناقوزێکی زۆر لە ئەرقامەکانە، جیاوازی زۆرە، بەهەدەر دانی زۆر، سەرفی زۆر، و ئەمانەی تێدایە، خاڵێکی تر داهاتەکان بەرێزان، ئەو داهاتانە کە گرفتێکی زۆرە، سەر ئێشەیەکی زۆری تێدایە بۆ پەرلەمان، کە ئەمە ئیشێکی گەورەی پەرلەمانە بە دواداچوون بۆ ئەم داهاتانە بکات، بۆ نموونە داهاتی نەوت، هەر بەخششی گرێبەستەکان، وەزیری سامانە سروشتیەکان خۆی تا ساڵی 2009 وتی (25) عەقدمان هەیە ، (5) هەزار دۆلار، ئێستا (48) عەقدیان هەیە، بە پێی زانیارییەك لای منە دەکاتە (8) ملیار دۆلار، ئەو (8) ملیار دۆلارە گرێبەستەکە، بەخشەکە، ئەم بەخششە زەحمەت نەبێ لیستی بەخششەکان بۆچی سەرف دەکرێ، لیستی پڕۆژەکان بۆ چ

ناوچەیەك چووە، لە كوێیە؟ داهاتی خاڵە سنووریەكان هەر زۆر بە كورتی، ئەگەر هەر ڕۆژێكی داهاتی ئیبراهیم خەلیل یەك ملیۆن دۆلاربێ، مانای ئەوەیە ساڵەكە (365) ملیار دۆلارە، ئەو سەیارانەشی كە هاتوون بی خەملێنین (150) هەزار سەیارە دێت، (150) هەزار دۆلاری، دەكاتە (150) ملیۆن دۆلار، تابلۆیەكی بۆ دەبەستن (150) ملیۆن دۆلار، مانای وایە ئەوە كۆی هەردوو داهاتەكە دەكاتە تەقریبەن (700) ملیار دینار، كە ئەوە دیار نیە بەداخەوە، تەبعەن داهاتەكانی كارەبا ئێمە ملیۆنێك بەشداری كارەبامان هەیە، ئەگەر ئەم ملیۆنە یەكی (30) هەزاری لێ وەربگری مانگانە، زەربی دوانزەی بكا (360) ملیار دیناری كارەبای هاووڵاتی، وەزارەتی دارایی خۆی دەڵێ من (370) ملیار دەدەم بۆ كرێی كارەبا بۆ فەرمانگەكان ئەمە مانای ئەوەیە (700) ملیار، بێجگە پارەی كارەبای بازرگانی و كارەبای كۆمپانیا و كارەبای مەعمەلەكان هی كارەبا بەس ئەوە زەحمەت نەبێ، ئەگەر بۆ خۆشی سەرف دەكەی بڵێی ئەوەندەیە، و بۆ ئەوە سەرفم كرد، و یان ئەوە، ئەوە لیستێكی پانزە لاپەڕەییە لە سەر نادیاری داراییەكان، و كەم و كوڕی بودجە كە پانزە لاپەڕەیە بە بەڵگە و بە دیكۆمێنتەوە، من دێمە سەر پێشتیارەكان، تەبعەن كەم وكوڕیەكان بەڕاستی وەك گوتم پانزە لاپەڕە ناخوێندرێتەوە بۆ ئەوەی كە ئەوە نموونە بوو لە سەر كەم و كوڕیەكان، ئەو پێشنیارانە كە من دەیكەم یەكەم: كەمكردنەوەی بودجەی هەر چوار سەرۆكایەتیەكە، سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان، پەرلەمان، ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی دادوەری بە لە (20٪) كە (80) ملیار دینارمان بۆ دەگەرێتەوە، وەكەم كردنەوەی سوودە كۆمەڵایەتیەكان بەتایبەتی بواری ئیعانات، مینەح، سوودە كۆمەڵایەتیەكان، مەسروفات ئوخرا، ئەویش بە لە (20)، (700) ملیارمان بۆ دەگەرێتەوە، (700) و قسورە، یەعنی بەم برینە (800) ملیار دینار بۆ ئێمە دەگەڕێتەوە، كە ئەم تەخمینە زۆر مەنتقیە بۆ، چونكە ئەگەر ئێمە لە (20٪)ی بوارەكانی خەرجی سوودە كۆمەڵایەتیەكان و باربوو و بەخشین و خەرجیەكانی تر ببڕین هیچ كەم ناكات، چونكە ئەوان ڕوبعێكیان خەرجكردووە، یەعنی ئەم لە (20٪) ببڕین مانگی نیوەی خەرجكەن، هێشتا ناتوانن، چونكە لە عیلمی ئیدارەو لە عیلمی بودجە، دەبێ توانای فەرمانگەو وەزارەتەكانیش ڕەچاو بكرێ چەندێ دەتوانێ خەرج بكا، تۆ بودجەیەكی بۆ دیاری بكە كە چەندێك دەتوانێ خەرج بكا؟ ئەمەش ئێستا ئەو لە (20٪) كەم كەیتەوە، بە موقارەنە بەرامبەر 2010 و 2011 ناتوانن خەرجی بكەن، ئەم (800) ملیارە عیجزی پێ پڕكەینەوە زائیدەن بۆ ئەو بوارانەی كە دوایی پێشنیار دەكەم بۆ ئەو بوارانە سەرفی كەی، خاڵێكی تر پێم باشە ئەو بودجەی ئەحزابە بە یاسایی بكرێ، كە (200) ملیار بۆ مونەزەمەو ئەحزابە لەلایەك، لەلایەكی تریش (115) ملیار بۆ مونەزەماتی زانستیە ئەمە دەكاتە (315) ملیار، ئەمە دەبێ یەكەم: بە یاسایی بێ، دووەم: لیستی سەرفەكەی بێت، چونكە ئەمانە بودجەیەكی قەبەن، پێشنیارێكی ترم دیاریكردنی برەكانی بۆ سولفەی عەقار، سولفەی زەواج، پلانی پەرە پێدانی كشتوكاڵی و یارمەتی جوتیار، بانكی كشتوكاڵی، قەرزی خوێندن بۆ خوێندكاران، بانكی پیشەسازی، بیمەی بێكاری بۆ ناوچە دابڕاوەكان، زیادكردنی مووچەی فەرمانبەرانی پلە (6) تا پلە (10)، بۆ ناوچە سنووریە زیان لێكەوتووەكان، زیادەی مووچەی خانەنشین، خانەنشینی وا

هەیە (200) هەزار دیناری هەیە، مووچەیان زیاد کرێ، دەرماڵەی قوتابیان، قوتابیانی زانکۆ کە دەرماڵەیان هەیە، یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خەڵکی کەم دەرامەت، خەڵکی هەژار، ئاوارەکانی تورکیا و ئێران، بۆ توانا سازی، بۆ دروست کردنی قوتابخانە، قەرەبووی خەڵکانی دیپۆرتکراو، ئەمە علمیە دەبێ لە ناو بودجە دیار بێ، بە مەتاتی نەڵێ دیاریکردنی بڕێك بۆ بانکی کشتوکالی، بۆ سولفەی عەقار، بۆ؟ ئەگەر مەبلەغەکە دیار نەبوو ئیلتیزام لە سەر حکومەت درووست نابێ، دەبێ ئێمە ئیلتیزاماتی یاسایی و مالی لە سەر حکومەت دروست بێ، ئەگەر تۆ وتت (100) ملیار بۆ عەقار، یەکەم: مەفروزە ئەو (100) ملیارە سەرف بکا، دووەم: خشتەی سەرفەکە بێنێ، بەس ئەگەر دیاریت نەکرد ئارەزووی خۆیەتی ئەتوانێ (50) سەرف بکا، و دەتوانێ (150) سەرف بکا، وەهەروەها بۆ ئەو بوارانەی تر کەواتە ئیلتیزامێکی مالی و یاسایی بۆ حکومەت دروست بکەین، دەبێ ئەو بڕانە دیاری بکەین، خاڵێکی تر، کەمکردنەوەی ئیفادی ناوخۆ، ئەم ئیفادە بوارێکە پێم وایە بەهەدەر دانی پارەیە، لە (50٪) کەمی کەینەوە، چونکە لە ساڵی 2009 (4) ملیار بۆ ئەو بوارە دیاری کراوە، لە ساڵی 2011 (1) ملیار دیاری کراوە، بۆیە لە (50٪) کەمی کەینەوە، ئیفاد واتە پارەیەکە دەڕوات، خاڵێکی تر، پێشنیار دەکەم کە مووچەیەك دیاری کرا بۆ زیندانیانی سیاسی، شمولی زیندانیانی سیاسی پاش ڕاپەڕینیش بکا، خەڵكێك بووە چەند ساڵێك، خاڵێکی تر پێشنیار دەکەم بۆ وەزارەتی دارایی، کە ڕێنماییەکانی سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و سولفەی کشتوکاڵ، چاك بکا بە شێوەیەك بێ کە شمولی خەڵکی هەژار بکا، و بە شێوەیەك بێ کە ئەو عەقارە ئاسانکاری بێ بۆ هاووڵاتیان، و ڕێگری و ڕۆتینات کەم بکاتەوە، بەتایبەتی داوا دەکەم ساڵانە ڕانەگیری، چۆن زەحمەت نەبێ نەسریەی وەزارەتەکان و خەرجی وەزارەتەکان و نەسریەی سەیارەی وەزارەتەکان و مووچەی فەرمانبەران و چۆن ئەو بوارانەی تری سەرفی ڕا نەگرتووە، با بواری سولفەی عەقار و سولفەی زەواج و سولفەی کشتوکاڵ، دەعمی گوندەکان و خەڵکی گوندنشین ڕانەگرێ، بە چ پێوەرێ، بە چ مەنتقێك، بە چ شێوەیەك؟ میکانزمی ئەوەی ڕا نەگرتووە، ئەویش ڕا نەگرێ، خۆ تەبعەن ئەوە شەش مانگە پارە دەدرێ، یەعنی هەندێ بواری سەرف هەیە، بۆ ئەوانەی ڕا گرت، خاڵێکی تر پێشنیار دەکەم دانی مووچەی دوو مانگی فەرمانبەرانی ساڵی (96)ی سلێمانی، فەرمانبەرانی دەڤەری سلێمانی دوو مانگیان فەوتاوە، ئەو مووچەیە بگەڕێتەوە، پێشنیار دەکەم دەرماڵەی ترسناکی بۆ فەرمانبەرانی چاکسازی کۆمەڵایەتی کە چاکسازی کۆمەڵایەتی وەکو دەزانن مانیان گرت ئەو فەترەیەی پێشوو، و خەڵکانێکن ماندوو دەبن و ئەرکێکی پیرۆزیشیان هەیە، ئەو دەرماڵایان بۆ سەرف بکرێ، پێشنیار دەکەم سیستمی لامەرکەزی لە خەرجی وەزارەتەکاندا، بەڵام لەگەڵ موراقەبەیەکی بەهێز لامەرکەزیەت بۆ وەزارەتەکان کە کاری ڕۆتینیات کەم دەکاتەوە، پێشنیارێکی تر داهاتی دەروازە سنووریەکان دەگەڕێتەوە بۆ پارێزگاکان بەپێی یاسای بودجەی عێراق، با بۆ هەرێمی کوردستانیش ڕەچاو بکرێ، ئەو داهاتە سنووریانە، بۆ پارێزگای دهۆك، هەولێر، سلێمانی، ئیدارە سەربەخۆکان سەرف بکرێ، چونکە ئەرکی ئەو سنوورانە لە سەر ئەو دانیشتوانەیە، لە سەر ئەو خەڵکەیە، خاڵێکی تر چارەسەری پارەی کەڵەکە بووەکان ئەمە ئەرکی پەرلەمانە بەڕاستی لەگەڵ

حکومەتە، و مەسئولیەتەکە دیاری بکرێ، موقەسیر کێیە؟ بۆیە وەکو مامۆستا عمر پێشنیاری کرد، من پشتگیری ئەو پێشنیارە دەکەم، کە کۆبوونەوەیەکی هاوبەش بکرێ، لە نێوان پەرلەمان و حکومەت، ونوێنەرانمان لە بەغدا وەمیکانیزمێك بدۆزرێتەوە لە چوارچێوەی یاسا و دەستورا و، ئەوە چارەسەر بکرێ، (8) تریلۆن دینار، کەم نیە، زۆرە، بۆیە دەبێ لە چوارچێوەی دەستور و لەچوارچێوەی یاسا ئێمە چارەسەری بکەین، خاڵێکی تر پێشنیار دەکەم ئەمەش هەر پیشتگیری پێشنیاری مامۆستا عمرە، دیاریکردنی میکانیزمێك وە دانانی سەقفێکی زەمەنی بۆ چارەسەری هەموو ئەو کەلێن و کەم و کوڕیانەی کە لە بودجەدا هەیە، لیژنەیەك دروست کەین ئەو هەموو کەم و کوڕیانە چارەسەر بکا، یەعنی ئێمە وەکو کورد دەڵێ هەفتەیەکە ئاسنی سارد دەکوتین ئەو هەموو قسانە. ماء بالماء، ئەی ئایا ئەم کەموکوڕیە گرنگانەی داهات نادیارە، بوارەکانی سەرف، ئەو پێشنیارانە، من داوا ئەکەم لیژنەیەك بۆ چارەسەر کردنی پێك بهێنرێت، خاڵێکی تر بەڕاستی ئەرکی پەرلەمانە لێپێچینەوە و لێپرسینەوە بکات لەو دەزگا و فەرمانگا و کەسایەتیانەی کە مەسئولن لە کەموکورتیەکان، لە دواکەوتنی بودجە، لە حیسابی خیتامی، کێنە ئەوانە؟ پێویستە لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دا بکرێ، خاڵێکی تر، یەکێك لە ئامانجەکانی بودجە ئەوەیە کە عەدالەت بەرجەستە بکات، بەلاَم ئەگەر سەیری دابەش کردنی میلاك بکەی لەگەڵ دابەش کردنی پرۆژەکان، هەم بۆ دابەش کردنی میلاك بۆ وەزارەتەکان و فەرمانگەکان، هەم بۆ پارێزگاکان، هەم دابەش کردنی پرۆژەکان ناعەدالەتی زۆری تیایە، بۆیە پشتگیری ئەو پێشنیارەی (بەیان) خان ئەکەم کە دەڵێت دهۆك لە 11٪ی بەرکەوتووە، پێم وایە بە پێی ڕێژەی سوکانیش بێت، بە پێی پێداویستی دهۆك بێت، پێویستە ڕەچاوی ئەو عەدالەتیە بکرێتن، و ئێمە لە کاتێك کە سەردانی دەڤەر و قەزاکان ئەکەین، بەڕاستی چاومان هەم بە بەرپرسانی دامودەزگاکان ئەکەوێ، هەم چاومان بە خەڵکەکەی ئەکەوێ، سەیر ئەکەین لە ناو بودجە، لەناو پرۆژەکانیشدا ئەولەویەت نەدراوە هەتا بە خواستی فەرمانگەکان، هەتا بە پێداویستی و کەموکوڕی ناوچەکان، خاڵێکی ترم پێشنیار ئەکەم لە لایەن ئەم پەرلەمانە بەڕێزەوە لیژنەیەکی تەحقیقی دروست بکات بۆ داهات، داهات تەحقیق بکەین لەم داهاتاندا، بوارەکانی داهات وەکو وتم دیاریم کردووە بە (15) لاپەڕە، تەحقیق بکرێ لەم داهاتانە، با حکومەت بێت، نوێنەری پەرلەمان، خەڵکی پسپۆر، دانیشین بزانین ئەو داهاتە، من ئەڵێم داهاتی نەوت حەوت ترلیۆنە، ئەوەندەیە، ئەو با بیسەلمێنێ وانیە، من ئەڵێم داهاتی کارەبا هەشت ئەوەندەیە، هەشت سەد ملیارە، با ئەو بڵێ وانیە، موناقەشە بکەین، دانیشین، بۆیە پێشنیار ئەکەم لیژنەی تەحقیقی دروست بکرێ، بۆ تەحقیقی داهاتەکان، بەتایبەتی بۆ داهاتی نەوت و داهاتی سنوور، پێشنیارێکی ترم بۆ وەزارەتی دارایی، بیمەی بێکاری هەموو خەریجەکان بگرێتەوە، خەریجی میهەنی، و خەریجی دیراساتی ئیسلامی، ئێستا بەس خەریجی جامیعە و مەعهەدەکان ئەگرێتەوە، هەندێ مەعهەدیش ناگرێتەوە، بۆیە داوا ئەکەم کە ئەو بیمەی بێکاریە ئەوانیش بگرێتەوە، چونکە هەموو خوێندکارن، هەموو قوتابی و ڕۆڵەی خۆمانن، کە دەرئەچن تا ماوەی چەند ساڵێك لە صەناعە تەخەروجی کردووە، لە دیراسەی ئیسلامی تەخەروجی کردووە، لە کوێیە؟ با ئەویش بیمەی بێکاری بیگرێتەوە،

خاڵێکی تر، کێشەی قەرەبوو کردنەووەی زەوی کشتوکاڵ بۆ جوتیاران، کە ئێستا ئەم کێشەی قەرەبووە بووە بە گرفتێك هەم بۆ حکومەت، هەم بۆ هاووڵاتیان، حکومەت گرفتی ئەوەیە کە قەرەبووی جوتیاران ناکاتەوە، جوتیاران ناهێڵن پرۆژەکان جێ بەجێ بکرێت، ڕێگایەکە زەوی کشتوکاڵی بەرئەکەوێ، یان پرۆژەیەکی ئیستیسماریە، هەر پرۆژەیەکە ڕێگری ئەکەن، حەقی خۆیتیان، بە پێی یاسا مافیانە، کەواتە هەم کێشەی هاووڵاتیان چارەسەر ئەبێ، هەم کێشەی حکومەتیش چارەسەر ئەبێ، بۆیە داوا ئەکەم کە بڕێك لە بودجە دیاری بکرێ بۆ قەرەبووی زەوی کشتوکاڵی، و بۆ قەرەبووی جوتیاران، خاڵێکی تر، کێشەی تاپۆ کردنی زەوی و خانوو بەتایبەتی لە قەزا و ناحیەکان کە ئەویش گرفتێکی هاووڵاتیانە، ئەخیر پێشنیارم ئەوەیە کە ڕۆژانە بە سەدەها تەنکەر نەوت ئەڕوا لە (پەروێزخان، باشماخ، حاجی ئۆمەران) کە دەچێت، و قورساییەکی زۆری دروست کردووە لەسەر ناوچەکان، لەسەر هاووڵاتیان، داواکارم لە داهاتی ئەو ناوچەیە بۆ ناوچەکانی (شارەزور، هەورامان، پێنجوێن، سەید صادق، عەربەت) ئەوەی سنووری باشماخە، پارەیەك سەرف بکرێت بۆ خزمەت گوزاری، و بۆ ئاوەدان کردنەووە، و بۆ بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری، و لە داهاتی ناوچەکانی پەروێزخان بۆ ناوچەکانی (کەلار، دەربەندیخان، کفری، خانەقین) کە ئەو خەتە قورسایی لەسەر ئەوانە، و ناوچەکانی حاجی ئۆمەران و سۆران و چۆمان و ئەوانیش قورسایی لەسەریانە، لەو پارەی داهاتی نەوتە بۆ ڕێگە و بانەکانیان، بۆ ئاوەدان کردنەووە، بۆ پرۆژەی خزمەت گوزاری بۆ ئەو ناوچانە دابین بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە بودجەیە، هەموو ڕەخنەیەك قابیلە، چونکە ئیحتیمالە ئەو بودجەیە کەموکورتی تێدا بێت، چونکە مەسەلەی حیساباتە، بەڵام تـو ئـەو خوایـەی کـە هـەردووکمان قەناعـەتمان پێـی هەیـە و موسـوڵمانین، ئـەو بودجە گەورەیە هەروا بە هەڕەمەکی، و لە خۆڕایی، و ئاوا دادەنرێت؟ فەرموو لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چەند تێبینیەکمان هەیە لەگەڵ هاوڕێیانم لـە لیژنـە ئەگـەر ڕێگـەمان پـێ بـدەی، زۆرجـار باسـی ئـەو کێشەیە دەکرێت لە 70٪ و لە 30٪، ڕاسـتە لـە 70٪ و لـە 30٪ ئێمـەش وەکـو لیژنـە ئیشـارەتمان پێـداوە، پێشتریش ئاماژەمان پێدا ئەمـە حاڵـەتێکی (مەوروسـە) لـەو وڵاتانـەی کـە ئیـدارەی ئیقتیصـادی بەدەسـت دەوڵەتەوەیە، یەعنی ئێمە لە لایەکەوە داوا لە حکومەت ئەکەین کە خەڵك تەعین بکات، بودجەی تەشغیلی زیاد ئەکا، خەدەمات زیاد ئەکات، لە لایـەکی تـر ئـەڵێین بـۆ ئـەوە لـە 70٪ یـە، ئـەو وڵاتانـەی کـە ئیـدارەی ئیقتیصـادی (دامەزرانـدن، بـەڕێوەبردنی کەرتـە ئابووریـەکان) لـە دەسـت حکومەتدایـە، بـەو شـێوەیە تەشغیلیەکەی زۆرە، بـەڵام بـە پێچـەوانەی وڵاتـانی تـرەوە کـە سـەرمایەدارن، حکومـەت دەوری نزمـە لـە چالاکیە ئابووریەکان، کەرتی تایبـەت هەڵدەسـتێ بـەو کـارە، دامەزرانـدن بەدەسـت ئـەوە، پێشکەش کردنـی خزمەت گوزاری لای کەرتی تایبەتە، لەبەر ئەوە لەو وڵاتانە بەو شێوەیە، یەعنی ئەو حاڵەتەی کە ئێستا لە

هەرێمی کوردستان هەیە، تەعبیر لەو حاڵەتە ئەکات کە لە عیراق هەیە، مەبەستم حکومەتی مەرکەزیە، ئەو وڵاتانەش کە سیستەمی بەڕێوەبردنی ئابووریەکەی وەکو هی ئێمە وایە، لەبەر ئەوە هەرکەسێك بێتە سەر حوکم لە هەرێمی کوردستان، یان لە عیراق، هەر جۆرە بۆچوونێکی هەبێت، هەر جۆرە فەلسەفەیەکی هەبێت، بە ئاسانی لەو لە 70٪یە بۆ بەگەڕخستن، و لە 30٪ بۆ وەبەرهێنان دەرناچێ، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تێبینیەکی ترمان هەیە، ئێمە سێ، چوار ڕۆژە لێرە داوا لە حکومەت ئەکەین مەوجوداتی نادارایی کەم بکاتەوە، بەڕاستی مەوجوداتی نادراییەکە ئەوە بوو کە هەندێك بەڕێز ئیشارەیان پێدا ئەوەی کە ناویان نا تەخشان و پەخشان، یەعنی ئێستا لێرە کە کەمی کردووە، ئەو پرسیارەی کە ئاڕاستە ئەکرێ، ئەوە لەبەرژەوەندی ئەو بۆچوونانەی ئێمەیە بەڕاستی کە مەوجوداتی نادارایی کەمی کردووە، چونکە بەشێك لە مەوجوداتی نادارایی ئۆتۆمبێل و ئەساس و ئەو بابەتانەیە کە ئێمە دژین لە بەرامبەر هەموو پەرلەمانتارەکان، سوپاس.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند ڕوون کردنەوەیەك لەسەر ئەو قسانەی بەڕێز کاك (حمە سعید) دەدەم ، تەبعەن ڕوون کردنەوەکان لە ئامانجی ئەوەی کە ئیستیفادە لە پێشنیارەکان وەربگرین، بەڕێزیان باسی لەو مەبدەئانە کرد کە هەر موازەنەیەك پێویستە لەسەری بنیات بندرێت، یەك لەوانە (سنویة الموازنة)، ئێ خۆ ئەم پرۆژەیەی کە هاتووە ئەم مەبدەئەی تەحقیق کردووە لە ئەصڵدا، چونکە لە 1/1 ەوە دەست پێ ئەکات تا 12/31، هەروەها بۆ مەبدەئەکانی تریش، ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم، ئەوەی کە بەڕێز کاك (ئاراس) ئاماژەی پێدا، مەفڕوزە ئەوەی کە وەزارەت داوایان کردووە، یەك ترلیۆن و نزیکی پێنج سەد ملیۆن دینارە، مەفروزە دەست خۆشی لە وەزارەتی دارایی بکەین کە بە ڕێژەیەکی زۆر ئەو داواکاریانەی ئەوانی دابەزاندووە، چونکە مەوجوداتی نادارایی بریتیە لە چی؟ بریتیە لە کڕینی سەیارە، و هەموو ئەو شتانەی کە ئێمە زۆرجار موعارزین لەوەی کە حکومەت ئەم جۆرە خەرجیانە بکات، ڕوون کردنەوەی سێیەمم تایبەتە بە ئەو ئیستیمارەی کە هاتووە، تایبەتە بە نەفەقاتی سیادی، و نەفەقاتی حاکیمە، ئەم ئیستیمارانە تەنها بۆ تەوزیح لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی دا هاتووە، چونکە ئەم نەفەقاتانە هی حکومەتی عیراقین، بۆ ئەوەی ئێمە بەرچاومان ڕوون بێت، چەند ڕێژەی ئەم نەفەقاتانە، ئەم خەرجیانە چەندی بەر هەرێمی کوردستان ئەکەوێ، چەندی دراوە؟ چەندی نەدراوە؟ خاڵی سێیەم تایبەتە بە سوودە کۆمەڵایەتیەکان، سەیری سوودە کۆمەڵایەتیەکان بکەین، ئەم سوودە کۆمەڵایەتیانە چ وەزارەتێك بەری کەوتووە یان تەرخان کراوە بۆی، سەیر ئەکەین وەزارەتەکانی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی، و وەزارەتی شەهیدان زۆرترینی بەر ئەو دوو وەزارەتە کەوتووە، چونکە تۆڕەکانی کۆمەڵایەتی، و ئەو هاوکاریانەی تر کە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەستەبەری ئەکات بۆ هاووڵاتیان، ئەوانەی کە بۆ خانەوادەی شەهیدانە، لە ڕێگەی ئەم دوو وەزارەتەوە ئەدرێت، ئایا ئەکرێ ئێمە پێشنیاری ئەوە بکەین بڵێین لە 20٪ یان زیاتری ئەم خەرجیانە کەم

بکەنەوە؟ کێ جورئەتی ئەوە ئەکات، لەبەر ئەوە من تەصەوڕ ئەکەم ئەگەر پێشنیارێك ئەکەین مەفرِوزە وردەکاری ئەو جەداولانەی کە لە بەردەستمانە بیخوێنینەوە، بۆ ئەوەی پێشنیارەکانمان لە خزمەتی هەموو لایەك بێت، و زۆر سوپاس.

بەڕێز بایز تاڵەبانی- وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەرئەبێ بەو شێوەیەی دوێنێ قسە بکەم، و دەست کەمە تکاکردن جارێکی تر، توخوا من بە هەموو پەرلەمانتاران ئەڵێم ئەوانەی کە باس کران چەندی موکەڕەڕە؟ و چەندجارم شەرح کردووە؟ بەس ئێوە بە ویژدانەوە قسە بکەن، ئەمە جارێکی تر باس ئەکرێ، ئیعتیماد کردن لەسەر ئیستیمارەی شەش مانگی یەکەمی ساڵی ئەوەندە، و شەش مانگی دووەمی ساڵی ئەوەندە، ئەی باشە بۆ تەتەڕوق ناکات بۆ حیساباتی خیتامی ساڵی 2009 کە لەبەر دەستیدایە،؟ساڵی 2010 کە لەبەر دەستیدایە؟ ساڵی 2012 ەش کە بەپێی قانون ئەبێ بێتە پەرلەمان، بۆ تەتەڕوق بۆ ئەوانە ناکات؟ دوای ئەوەی عەرزی بودجە بەم شێوەیە موناقەشە کردن، من بەڕاستی نازانم،بە هەرحاڵ ئەوە حەقی خۆیانە، و ئەندامی پەرلەمان هەرچی پرسیارێك بکەن ئێمە لەسەرمانە وەڵام بدەینەوە، و من ناچمە ناو ئەو هینانەوە، ئەوەی کە ئەو باسی ئەکات ئەڵێ ئەو شتانەی کە داگیراوە لە فلاَن فەصڵ، ئەوەی کە باسی شمەك ئەکات و ئەوانە، ئەی باشە ئەگەر داینەگرین بودجەکە چۆن بەش ئەکات؟ چۆن عەجزەکە کەم بکەینەوە؟ ئەی باشە ئەگەر ڕاتب دابگرم، لە تەعویزی موەزەفین دابگرم، لە کوێ دایبگرم؟ و بودجەکە خۆی مەعلومە چۆنی دابگرین؟ ئێستا دایئەگری ئەڵێ دایگرت، دایناگری ئەڵێ بۆ دایناگری؟ یەعنی بەڕاستی من نازانم چی بڵێم؟ ئەمە ئەگەر بەس ئیعتیرازە و لە ئێمە ئەگیرێت ئەمە شتێکی ترە، باسی خروقاتی یاسایی ئەکات، بەڕاستی خروقاتی یاسایی من نازانم نەوت و غاز و ئەو حیساباتانەی کە باسی ئەکات، هەر ئەو ڕۆژەی جەنابی سەرۆکی حکومەت کە دەعوەت کرابوو ئەم باسە کرا، ئەویش بە وازحی جوابی دایەوە، بەلاَم من لێرەوە وەکو وەزارەتی مالیە ئەڵێم دەبێ بگەڕێینەوە سەر قانونەکان، ئێمە ئیشمان چی بووە؟ ئیشمان کردنەوەی حیساب بووە، چ حیسابێك پارەی هاتۆتە ناوێ، ئێمە ئەو جیهەتە نینە پارە لە حیسابەکە دەربکەین، ئەبێ وەزارەتی نەوت خۆی پارەکە دەربکات و تەسلیمی وەزارەتی دارایی بکات، و فیعلەن وەجبەی یەکەمی لە نەوتی خاودا بەو شێوەیە کردووە، عەفوەن لە نەوتی موشتەقاتدا بەو شێوەیە کردووە و بۆمانی ناردووە، و دراوەتە وەزارەتی تەختیت، یەعنی ئێمە بەعزێك شت هەیە بەس بەو شێوەیە ئیسارە کردن یەعنی ئەمە بۆ تەشهیری بودجەکەیە، من وای تێئەگەم، باسی یەکخستنی دەزگاکان ئەکات و ئەمانە، خۆ پارەکەش لەم پەرلەمانە ئەمانە باس کرا یەکخستنی دەزگاکان، باشە خۆ منیش باسم کرد وتم وەزارەتی دارایی یەکی نەگرتووە، ئەڵێن مووچەی ببڕن، توخوا کەس ئەتوانێ مووچەی فەرمانبەر ببڕێت؟ بە هەزاران فەرمانبەر، هەر خۆتان وەکو پەرلەمان ئەوە قبوڵ ئەکەن؟ ئەوە قبوڵ ئەکەن ئەو قەرارەی کە داوتانە ئێمە جێ بەجێی بکەین؟ ئێستاش نەڕۆیشتووە و بڕوا، ئەگەر ئەزانن، ئەگەر دەزگایەك هەیە وەلەو هەمووی یەکی

گرتـووه، بلّـێن تـا بیـبڕین، یـەك جـەدوەلی خوێنـدەوە، کـە ئـەڵێ ئەمانـەیان چـی لێکـردووە، و پـارەی ئینتیخاباتمـان بـۆ چیە، و کوره بابـە ئـەوە هـی عیراقـە بـۆ خـاتری خـوا، یـەك فلسـی ئەحمـەری بـۆ ئێمـە نەهاتووە، بەس ئەوە ئێستا وا تەصەور ئەکات ئێستا هەموو کەسێك گوێی لێ ئـەبێ لـە دەرەوە ئـەڵێ ئـەوە هـەمووی هـاتووە بـۆ وەزارەتـی مالیـە، و حکومـەتی هـەرێم و هـەموویان خـواردووە، بردیـان، و تەخشـان و پەخشانیان پێ کردووە، ئەوە لێرە ئیعلان ئەکەم ئەڵێم ئەوانەی کە وتراوە، هیچی ئەساسی نیە، و فـەرموو من لەگەڵ لیژنەدام، کاکە باسی لیژنە ئەکرێ مـن پـێم سـەیرە، ئـەی ئێوە لیژنـەی ڕەقابـەی مالیتـان نیـە؟ ڕەقابەی مالی عایدی پەرلەمان نیە؟ ئەو جیهەتە نیە کەوا تەدقیق ئەکات؟ بابێت بزانێت ئێمـە لـە ڕووی ئەکادیمیـەوە چۆن بودجەکـەمان دانـاوە؟ و ئـەو فەرقانـەی کـە ئـەوان ئـەڵێن چۆنـە، و ئیسـتیمارەی شـەش مانگی چۆنە، قانونەکەی چۆنە، دانانی بودجە چۆنە، حیساباتی خیتامی چۆنە، موخالەفاتی قانونی چۆنە کە ئەو باسی ئەکات؟ بەڕاستی من لە.....

بەڕێز حسن محمد سورە-جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر تکایە بڕۆ سەر ئەصڵی پرسیارەکان.

بەڕێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

من ئەصڵی پارەکان ئەوەیە، ئەوە جوابەکانە قوربان، ئەوەی کە وتوومە ئەوەیە جوابەکـەم، ئێوە کۆمـەڵێك شت ئەڵێن ئەم حکومەتەی ئێمە ئەوەی نەکردووە، ئەمە جوابەکانە کاکە، جواب ئەبێ ڕەقابـەی مـالی بێـت تەدقیقی من بکات، ئەو جیهەتەی کە بە ڕەسمی دانراوە تەدقیقی ئەم حیسـاباتەی ئێمـە بکـات، ئـەوەی کـە تەدقیقی ئەم حیساباتەی ئێمە ئەکات ڕەقابەی مالیە، ڕەقابەی مالی هەیە، نیە، ئەوە عیلاقەی بەخۆتانەوە هەیە، ئێوە دێن ئێستاکە من موحاسەبە ئەکەن لەسەر ئەوەی دوو دەزگا یەکی نەگرتۆتـەوە، ئـەی باشـە بـۆ ڕەقابەی مالی تەفعیل ناکەن؟ ئەی باشە ئێوە ڕەقابـەی مـالی بـۆ تائێسـتا یـەکی نەگرتۆتـەوە؟ ئـەی بۆچـی پەرلەمان دائەنیشێ من موحاسەبە ئەکات لەسەر ئەم مەوزوعە؟ توخوا باسـی بـڕینی خانەنشـینم نـەکرد؟ توخـوا چـەندجارم بـاس کـرد؟ نـەموت لـە فـلاّن صـەفحەدایە؟ لـە فـلاّن شـوێنە لـە موازەنەکـە، لـە فـلاّن خەزینەیە پارەکەی؟ بودجەی ئەحزابم باس نەکرد؟ بەنیسبەت ئەو پارانـەی کـە ئەگەڕێتـەوە لـە عـەقاری، لە زراعی، لە صناعی، لەوانە، توخوا باسم نەکرد؟ نەموت بۆ کوێ ئەگەڕێتەوە؟ نەموتووە دائیـرەی مـەعنی خۆی هەیە ئەچێتەوە ئەوێ؟ داهاتە سنووریەکان دوێنێکە باسـم کـرد، ئـەم مەوزوعـەم بـە دوور و درێـژی باس کردووە، لە تەقاریری ئێمەدان، لە وەلاّمی لیژنەی دارایی کە لەیەکیانی پرسیوە، یەکێك لـە وەلاّمـەکان وەلاّممان داوەتەوە، و ئێمەش خۆمان باش شەرحمان کردووە، باسی ئەو هەموو داهاتانە ئەکرێت، ئەڵێن لـە فلاّنـە شـوێن ئەوەنـدە داهاتـە هەیـە داخیـل نەکرایـە، کاکـە داهـاتی سـنووریەکان بـۆ ئێمـە نیـە، مـن وەکـو حکومەت قسە ئەکەم، داهاتی سنووریەکان بۆ بەغدایە، ئەوە یەك، فـەرموون بپرسـن لـە وەزارەتـی مالیـەی عیراقـی، بلّـێن ئـەوەی کـە دێـت لـە میزانـی موراجەعـەی کوردسـتان هـەموو سـەرە سـاڵێك ئێـوە ئـەیبڕن و مەقاسەی پێ ئەکەن یاخود نا؟ ئەگەر وانیە، کێ ئەبێ پرسیار بکات، ئەمەوێ سەرۆکایەتی پەرلەمان لوتـف

بفەرموێ، و کیتابێك بنووسێت، بڵێ وەزارەتی مالیە ئەمە مەقاسەی پێ ئەکەن یان ئەوەتا وەزارەتی مالیەی ئێمە بۆخۆی ئەیبات؟ داهاتەکان کاکە بەشێکی داهات قانونەن لەناو مینەح دایە، لێرە حەساسیەت هەیە، زۆرێك لە برادەران حەساسیەتیان هەیە لەگەڵ ناوی مینەح دا، ئێ من بڵێم چی ئەو قانونە عیراقیە وایە؟ فەرموو ئێوە بڕیارێك دەربکەن، تکادەکەم پەرلەمانی بەڕێز، تکام وایە بڵێن بەهیچ شێوەیەك ساڵی داهاتوو ئەو حیساباتانە مەخەنە ناو مینەحەوە، و لەناو بودجەی ئەصلی دا ئەوەی ڕەئیسی دەری بخەن، ئیرادەکانیان وەربگرن، مەصروفەکانیان وەربگرن، هەردووکیان متەساویە،(اذا اضيفت كميات متساوية الى اخرى متساوية فالنتائج تبقى متساوية)، هیچ فەرقێك ناکات، ئێمە ئەوەتا ئێستا بۆتانمان حازر کردووە، ئەوەی کە ئەو هەموو شبوهاتەی لەسەرە، ئەوەتا ئیرادەکەمان حازر کردووە، ئەوە مەصروفەکەیەتی، فەرموو داخیلی بودجەی بکەن، بەس بە شەرتێك بیکەن بە قانون، بزانن هیچ فەرق ئەکات لە مەسەلەکە؟ و بزانن ئیرادەکانیش ئەوانە هەمووی دەرئەکەوێت؟ دوای ئەوەی ئێمە وتمان بابە ئیرادی کارەبا بۆ خۆیانە، ئیرادی بەلەدیە بۆ خۆیانە، ئەو ئیرادانەی کە بۆ خۆیانە ئەوانە هەمووی بۆ خۆیان دەرئەکەوێ، ئێستا پرسیارێك کرا،هی دە ملیار دیناری وەزارەتی تەندروستی، ئێ باشە خۆی میزانیەی وەزارەتی تەندروستی جیایە، دە ملیاریشمان بۆیان داناوە، لەگەڵ وەکو ئیرادی خۆیان تەقدیرات، ئەوە لە حیساباتی خیتامیدا ئەبینی دەرئەچێت، دوای ئەوە یەعنی ئەمانەی کە ئێستا باس ئەکرێت لە 70٪ ئیعتیرازات لەسەر ئەوەیە کە لە حیساباتی خیتامیدا دەرئەکەوێ، من ناتوانم ئێستاکە بێم ئیستیمارەیەکی شەش مانگی تەقدیرات بۆ دانانی بودجە بەنەزەری ئیعتیبار وەربگرم و بێم حیسابی لەسەر بکەم ، و مسەلەی وەزارەتی مالیەی پێ لەسەر موحاسەبە بکەم، ئێ من زۆرجار ئەوەم شەرح کرد، ئەمە حەرەکەتی تێدایە، عەینی سەعات ئەگەر مەعامەلەیەك بێتە ئەوێ، ئەو ئیستیمارەیە ڕەقەمەکەی ئەگۆڕێ، ئەگەر عەینی ڕۆژ موناقەلەیەکی لەسەر بکرێ ئەو ئیستیمارەیە ئەگۆڕێت، سوپاستان ئەکەم، مەمنوونم.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لاپەڕە (6)ی ڕاپۆرتەکەی خۆیان، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، دەست نیشانی کردووە کە ئەمساڵ داهاتی سنووری ئەگەڕێتەوە بۆ هەرێم، ناگەڕێتەوە بۆ مەرکەز، ئەتوانێ خۆیان ڕاپۆرتەکەی خۆیان لە لاپەڕە (6) بخوێنێتەوە ئەوە دەرئەخات، بۆ مەسەلەی دیوانی چاودێری، دیوانی چاودێری یەکەم نیە، دووەم خۆم چوومەتە دیوانی چاودێری ئەڵێ نە بودجە، نە حیسابی خیتامی هیچ شتێکی نایەتە لای ئێمە، و سوپاس

بەڕێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

یەکەم، ئێمە ئەڵێین ئەگەڕێتەوە بۆ خۆمان وتیان پارەکە، بەس ئەمساڵ وتیان نا، چونکە ئیسپات بوو ئەوە هی پار و پێراریشیان نەدراوەتەوە پێمان، لەبەر ئەوەیە، ئەوە وانالێت، ئەمە یەك، بەنیسبەت رەقابەی مالیەوە بودجە ناچێتە رەقابەی مالیەوە بۆ تەدقیق، بودجە تەخمینە، من وتوومە ئێوە کە بڕواتان بە بودجەکە نیە بینێرن بۆ رەقابەی مالی با تەدقیقی بکات، من وتوومە ئەگەر ئێوە ئەڵێن خەلەل هەیە،دزی

و وازی هەیە، کون و قوژبن هەیە لە بودجەکەدا، فەرموو بینێرن بۆ دیوانی رەقابەی مالی بۆ تەدقیق، بودجە تەخمینە، چۆن تەدقیق ئەکرێ؟

بەڕێز احمد سليمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بسم الله الرحمن الرحيم)، پێشەکی دەمەوێ تەئیدی قسەیەکی جەنابی وەزیر بکەم، کە ئێمە دەستەی نەزاهە، و دیوانی رەقابەی مالیمان هەبا، پێویست نەبوو ئەو هەموو ڕەقەمانە ئێمە بەراوردی بکەین، و قسەی لەسەر بکەین، و خەریکە بە ئەرقام بەخۆشمان نەزانین چی بەسەر دێت؟ لەسەرەتا بەڕاستی من پشتیوانی لەپێشنیارەکانی برای بەڕێزم کاك (ئارام) دەکەم، کۆمەڵێك پێشنیاری هەبوو، پێشنیاری کۆمەڵی ئیسلامیە، و دەمەوێ بە پێشنیارەکانم دەست پێ بکەم، پێش ئەوەی بچمە سەر تێبینیەکانم لەسەر بودجە، پێشنیاری بەندە بۆ ئەوەی کە بەڕاستی دواتریش باسی ئەکەم کە ئێمە ڕێژەی هەژاریمان ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیاد بووندایە، زیاتریش هەژرای ڕووی لەو خەڵکانە کردووە کە هیچ مووچەیەکیان نیە، بۆیە من پێشنیار ئەکەم لەو بڕە پارەیەی کە لە داهاتی نەوت هەمانە و هەڵگیراوە، خۆشبەختانە ئەمڕۆ بیستم کە پارەکان مەوجودە، من پێشنیار ئەکەم دوو ملیار و نیو دۆلار تەرخان بکرێ لەو پارەی نەوتە بۆ ئەم هاوولاتیانەی کە هیچ مووچەیەکیان نیە، کە ئێمە بە پێی ئەو ئەحصایەی کە لەبەر دەستمانە، کە دەگوترێ بە شێوەیەکی نارەسمی کە یەك ملیۆن و نیو مووچە خۆرمان هەیە بە فەرمانبەر و خانەنشینەوە، دەمێنێتەوە دوو ملیۆن و نیو، ئەو دوو ملیۆن و نیوە ئەگەر یەکی وەکو مینحە لەم ساڵدا هەر هاوولاتیەك (1000) دۆلاریشی پێ بدەین، دەکاتە ئەو دوو ملیار و نیوەی کە لە پارەی نەوت، لە داهاتی نەوت بۆیان صەرف بکرێ، بۆیە من پێشنیارەکەم ئەوەیە، بۆ هەر هاوولاتیەك کە مووچە خۆر نیە بڕی (1000) دۆلاری پێ بدرێ وەکو مینحە بۆ ئەمساڵ، سەبارەت بە سلفەی زەواج زیاد کردنەکەی بۆ حەفت و نیو، و ناوچە دابڕێندراوەکانیش بگرێتەوە، چونکە بەڕاستی ئەوانیش حەقی خۆیانە، هەروەها سلفەی خانووبەرەش هەم بکرێ بە سی ملیۆن، هەم ناوچە داڕێنراوەکانیش بگرێتەوە، کارئاسانی بۆ ئەو هاوولاتیانەی کە سلفەی کشتوکاڵ وەردەگرن، لە ڕێنمایەکان یەك بڕگەی تێدایە، بەتایبەتی بۆ ئەوانەی ساڵانی ڕابردوو، نازانم بۆ ئەوانەی ئێستا، ئەوانەیە کە بە سێ ساڵ ئەم سلفەیە بدەنەوە، ئەوەش بەڕاستی بۆ جوتیارەکان قورسە، بکرێ بە پێنج ساڵ ڕێنمایەکان بۆ دانەوەی قەرزەکە، چاو بخشێنرێتەوە بە مووچەی پێشمەرگە، زیاد کردنی مووچەی مامۆستایان و موخەصەصاتیان، وەکو پێشتریش باس کرا، چەند بەڕێزێك باسیان کرد، کەم کردنەوەی مووچەی هەرسێ سەرۆکایەتیەکە لەگەڵ مووچەی دادوەریش، و دەست خۆشیش لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم کە پێشنیاری کرد لە 20٪ بودجەکەیان کەم بکرێتەوە وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان، کە من پێم وایە پێشنیارێکی باش بوو، و لەبڕی هەموو ئەوانەی تریش وا لێ بکەین، قەرەبوو کردنەوەی هاوولاتیانی ئێران بەردەوام بێت وەکو لە پێشنیارەکانی حکومەتیش هاتووە، قەرەبوو کردنەوەی هاوولاتیانی ئاوارە بووی دەستی ڕژێم، ناوچەکانی (شارەزوور، چۆمان، پێنجوێن،

پشدەر، بارزانیەکان)، هەموو ئەوانەی تریش کە ئاوارە کراون بگرێتەوە، داواکارم هەرچی زووە سلفەی عەقار و زواج و پیشەسازی و کشتوکاڵ، چاوەڕێ نەکەین تا بودجە پەسند دەکرێ، و جارێکی تر دەچێتە سەرۆکایەتی و دوای ئەوەش ماوەیەکی پێ ئەچێت تا ڕێنمایەکان دەرئەچێ، چاوەڕێی ئەوە نەکرێ هەرچی زووە ئەو سلفانە دەست پێ بکاتەوە، چونکە تەنها سلفەکان وەستێنراوە، وەکو خوشکی بەڕێزم (ناسك) خان و پێشتریش کاك (کاردۆ) و چەند بەڕێزێکی تریش لەوانەیە باسیان کردبێ، من تەئیدی ئەوە ئەکەم هەرچی زووە ئەم سلفانە دەست پێ بکاتەوە، و ڕاوەنەستێنرێت تا ئەوکاتە، خەرج کردنی دەرماڵە بۆ توێژەرانی زانستی وەك چەند بەڕێزێکی تریش باسیان کرد پشتیوانی لێ دەکەم، پێشنیار دەکەم کە ئاوڕدانەوەیەکی زیاتر بکرێ لە ڕووی پرۆژەکانەوە بۆ سنووری (ڕانیە، چوارقورنە)، دەوروبەر، وەکو پێشتریش باس کرا، بەتایبەتی قوتابخانەکان، زۆربەی زۆری قوتابخانەکان تا ئێستا سێ دەوامیان تێدایە، کە شتێکی زۆر نابەجێیە، و پردەکان، ئەم چەند پردەی کە هەیە لە سنووری چوارقورنە و ڕانیە هەیە، ئەوە چوار، پێنج ساڵە ئاو بردوویەتی تا ئێستا هاووڵاتیان بۆیان بۆتە ئەرك بۆ پەڕینەوە لە پردەکە، دێمە سەر ستراتیژیەتی ئەم بودجەیە، دیارە بە تەئکید من پێم وایە کەموکورتی زۆر هەیە لە پلانی بودجە، و بەتایبەتیش پلان بە شێوەیەکی گشتی لە حکومەتی ئێمەدا، ئەگەرچی بودجە ساڵ بە ساڵ بەرەو زیاد بوونە، بەڵام بەداخەوە ئەم زیاد بوونە نەبۆتە هۆکارێك بۆ کەم بوونەوەی بێ کاری، نەبۆتە هۆکار بۆ کەم بوونەوەی فەقیری و هەژاری، بە پێچەوانەوە ئەگەر بەراوردێك بکەین لە بەینی ساڵی 2011 و 2012 بە پێی ئەو ئەحصایەی کە لەبەر دەستی من دایە کە چەند کۆمەڵگایەکی مەدەنی کردوویانە، هیوادارم ئەوە وەزارەتی پلاندانانی بەڕێز ئەم ئەرکەیان بگرتبایە سەر شانی خۆیان، و بڵاویان کردبایەوە بۆ هەموو لایەك و ئێمەش و هەموو هاووڵاتیانیش، بەس هی ئەوانمان لەبەر دەست نیە، هی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنیمان لەبەر دەستە، بۆ نموونە ئەوەی لەبەر دەستی منە ئەڵێ ڕێژەی بێکاری لە ساڵی 2011 تەنها لە 11٪ بووە، بەڵام لە ساڵی 2012 بۆتە لە 14٪ە، من ناچمە سەر ئەوەی کە چەند ڕاستە، چەند ڕاست نیە، گرنگ ئەوەیە ئەمە ئیحصایەکە کراوە کە چەند ڕێکخراوێکی کۆمەڵگای مەدەنی کردوویانە، بڵاویان کردۆتەوە، ڕێژەی هەژاری لە ساڵی 2011 تەنها لە 3٪ بووە، لە ئێستادا لە 4،7٪ ڕێژەی ئەوانەی کە لە ژێر هەژرای دان، کە بە داخەوە قەت نەدەبوو لە وڵاتی ئێمە شتی وا هەبێ، لەگەڵ ئەو هەموو پارە و ئەو هەموو نەوتە، لە ساڵی 2011 لە 2٪ بووە، لەم ساڵدا بوە بە لە 3٪، کەواتە ڕێژەی ئەو خەڵکە هەژار و نەهامەتی بۆ خەڵکی هەژار، بە ڕێژەی لە 30٪ ئەگەر بەشێوەیەکی گشتی وەریبگرین زیادی کردووە، بۆ ئەوانەی بەرەو هەژاری ڕۆیشتوون؟ کەم و کورتی لە پلاندا بەڕاستی وای کردووە وەزارەتەکانیش بەڕاستی پەی پێ نەبەن، بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان بۆ بودجەی ئەمساڵ کە پێشنیاریان کردووە، داوای پێنج ترلیۆن و حەوسەد و پەنجا ملیار دیناریان کردووە بۆ پرۆژەکانیان، لەکاتێکدا هەموو پرۆژەکانی ئێمە بە بەردەوامەکان و بەوانەشەوە کە پێشنیار کراون تەنها چوار ملیار و نیوە بۆ ئەمساڵ، کەواتە ئەگەر حکومەت پرۆژەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان جێ بەجێ بکات، ئەبێ نەك هەموو پرۆژەکان ڕابگرێ،

هەموو وەزارەتەکان، هەموو پرۆژەکان بەشێوەیەکی گشتی ڕابگرێ، تەنها پرۆژەی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان جێ بەجێ بکات، لەوەش دەبێ یەك ترلیۆن و دوو سەد و پەنجا ملیار دینار قەرز بکات، بەڕاستی زۆر تەعەجوبە، چۆن دەبێ وەزارەتەکان ئەوەندە لە پلان بێ ئاگابن؟ و کێشەی بێ پلانیمان لە هەڵاوسانی ئیداری، ئەو هەموو موەزەفینە لە ئیدارەدا بەڕاستی پێم وایە شتێکی نەگونجاوە، ئەگەر بەراوردێك بکەین لە بەینی مووچە خۆرانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ حکومەتی فیدراڵی، سەیر دەکەین لە هەرێمدا (667) قسورێك فەرمانبەمان هەیە، دەکاتە ڕێژەی لە 16٪ لە هەرێمی کوردستان، لە حکومەتی فیدراڵ دوو ملیۆن و هەشتا و حەوت هەزار تەقریبەن، دەکاتە ڕێژەی لە 7٪، کەواتە هەرێم زیاتر لە دوو بەرامبەری حکومەتی فیدراڵ مووچە خۆری هەیە، ئەوە جگە لەوەی کە بەشێوەیەکی ڕەسمی پێمان دەگات کە مووچە خۆر بە خانەنشین و بە هەموویانەوە کە زیاتر لە یەك ملیۆن و پێنج سەد هەزارە، کە دەکاتە ڕێژەی لە 36٪ هاووڵاتیان کە مووچەخۆرن، من پێم وایە بەڕاستی ئەمەش دیسان ئەگەڕێتەوە سەر ئەم وەزعە سیاسیەی کە لە هەرێمی کوردستان هەبوو، و هەر لایەنێك بۆ خۆی هەوڵی داوە زۆرترین خەڵکی خۆی بکاتە مووچەخۆر، بۆ ئەوەی کە لە داهاتوو ئەرکی لەسەر حیزبەکەی خۆی کەم بکاتەوە، هەر سەبارەت بە پلان، ساڵانە نزیکەی لە 30٪ بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ بواری وەبەرهێنان تەرخان دەکرێت، بەڵام بەداخەوە کەمتر لە 16٪ تا لە 18٪ لەوە زیاتر سەرف ناکرێ، دیارە ئەمەش بۆ ساڵی 2009 ڕێژەکە بە لە 16٪ سەرف کراوە لەو پارەی کە بۆ وەبەرهێنان دیاری کراوە، ساڵی 2010 لە 15٪ و نیو، ساڵی 2011 لە سەدا 8، 16٪ پۆینت هەشت سەرف کراوە، کەواتە تەنها لە ساڵی 2011 بڕی دوو ترلیۆن و دوو سەد و نۆ ملیار دینار سەرف نەکراوە، و ژمارەی ئەو پرۆژانەی کە پارەشیان بۆ سەرف نەکراوە هەزار و شەسەد و پەنجا و چوار پرۆژەیە، بەڕێز جەنابی وەزیر فەرمووی کە ئەم ژمارەیە کەمی کردووە بۆ ئێستا، ئاخیر ئەپدەیتی کە کردوویانە، منیش دەڵێم ڕاستە، بەس ئێمەش قسەمان لەسەر ئەم پارەیە کە لە ساڵی 2011 بۆ سەرف نەکراوە؟ ئەم پارە سەرف نەکردنە بۆتە هۆکارێك بۆ زیاد بوونی فەقیری، بێکاری، هەژاری، ئەوە تەئسیری هەبووە لەسەر ژیانی خەڵك، چونکە ئەگەر ئەم پارەیە سەرف بکرابایە ئەوا پرۆژەکان زیاتر دەچوونە بواری جێ بەجێ کردنەوە، خەڵکیش زیاتر کاری دەست دەکەوت، سەبارەت بە داهات، دیسان داهاتیش بەڕاستی زۆر قسەی لەسەر کرا، بەڵام من زۆر بە کورتی باسی دەکەم، نەك ئەوەی کە نووسیومە هەمووی بخوێنمەوە، ئەوەی کە داهاتی هەرێمی کوردستانە تەنها لە 3٪ لە لایەن وەزارەتەکانەوە دابین دەکرێت، بەڕاستی ئەمەش لە لایەن وەزارەتەکان و حکومەت خۆیەوە دابین دەکرێت، ئەوەی کە لە بودجەدا ئێستا هاتووە، کە ئەمەش بەڕاستی ئاماژەیەکی مەترسی دارە، بە شێوەیەکی گشتی، داهاتەکان ئەوەی کە بۆ من ڕوون نیە، داهاتی نەوت، بە شێوەیەکی گشتی بە پێی ئەم ئەحسایەی کە کراوە و لەبەر دەستی من دایە، نزیکەی چواردە ملیار دۆلار داهاتی نەوتە، ئەم داهاتانە بە پارەیە، بە پرۆژەیە، بەهەر شتێکە، گرنگ ئەوەیە ئەم بڕە پارەیە بۆ نەوت هەیە، بە پێی ئەم ئەحصایانەی کە پێشتر باس کراوە، بەڕێز وەزیری سامانە سروشتیەکان کە لە مانگی 10ی ساڵی 2009 دوە هاتە پەرلەمان باسی کرد کە پێنج ملیار دۆلار

هەیە، هەندێکی وەرگیراوە، هەندێکی وەردەگیرێت، هەندێکی بۆ پرۆژەیە، ئەگەر ئێستا سەیر بکەین (48) گرێبەست ئیمزا کراوە، بە پێی ئەم ئەحسابیە بێت دەبێت پارەی شیرینیەکان بگاتە حەوت ملیار و پێنج سەد ملیۆن دۆلار، تەبعەن جگە لەوەی کە ئەم پارانە لە بانك دانراون و سوودیان چۆتە سەر، و جگە لە پرۆژەکانی نەوت، دەستکەوتەکان، لەوانە فرۆشتنی نەوت و گاز و پاداشتی ئیمزا کردن و بەرهەم هێنان و لەو گرێبەستانەی نەوت کە لە نێوان کۆمپانیاکانی دەرەوە و ناوەوە بەستراوە، دەبێت لە سندوقی کوردستاندا هەڵبگیرێت بە پێی یاسا، و جگە لەوەی کە بەرێز جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان بە نووسراوێك لە شوێنێك باسی ئەوەی کردووە کە ئەڵێ ئێمە هەموو ئەو کۆمپانیایانەی کە لە کوردستان بەرهەم دێنن توانیومانە ڕێژەی لە 20٪ تا 25٪ بچەسپێنین بۆ کۆمپانیای کوردستان، کە ئەوەش شتێکی باشە، کۆمەڵێك لەم کۆمپانیایانە کەوتوونەتە بواری وەبەرهێنان، بەڵام تا ئێسا داهاتەکانیان بۆ ئێمە ڕوون نیە، بەڕاستی حەقە دیار بێت، و جگە لەوەی کە سێ پاڵاوگەی فەرمی لە ناوچەکانی (بازیان، خەبات، زاخۆ) هەیە ڕۆژانە توانای پاڵاوتنی (65000) بەرمیل نەوتیان هەیە، ئەمە جگە لە نزیکەی (100) پاڵاوگەی بێ مۆڵەتیش، و نەوتی ڕەش و گازوایل و بەنزین، دیارە ئەمەش پێشتر تەنها دوو سەد و پەنجا ملیۆن دۆلاری هاتووە بۆ پەرلەمان، بۆ تەکمیلەی پرۆژەکانی پارێزگاکان بووە، داهاتی نەوتی خاو، نەوتی خاویش ئەگەر بچمە سەری، کۆمەڵێك شتی زۆرە، نامەوێ بە تەفاصیل باسی بکەم، هەر تەنها بەوە واز دێنم، دێمە سەر داهاتی شارەوانی، وەزارەتی شارەوانی هەڵبەت مەبەستمە، نەك شارەوانیەکان، مەبەستم بەس شارەوانیە، وەزارەتی شارەوانی کە ئێمە بانگمان کردن، پێشتریش لە ڕاپۆرتەکە ئیشارەتمان پێ کرد بەس بە ڕەقەم نەبوو، وەزارەتی شارەوانی داهاتیان کە نووسرابوو (340) ملیۆن، بۆ ئێمە غەریب بوو، دیارە ئێمە باسی شارەوانی دەکەین نەك شارەوانیەکان کە هی پارە دەیڵێمەوە، چونکە پاریش ئەم پرسیارەم کرد جەنابی وەزیر بە شارەوانیەکان جوابی دامەوە، جەنابی وەزیری دارایی ئەڵێ تەنها (340) ملیۆن داهاتیەتی، بەڵام بە نووسراو ئەوەتا لەبەر دەستی منە وەزارەتی شارەوانی ئەڵێ ئێمە (41107) ملیۆن دینارمان ئیعلان کردووە بۆ وەزارەت، بە نووسراویش داویەتی، ئەوەتا لەبەر دەستمە، کەواتە ئەم بڕە پارەیە زۆری فەرقە، (340) ملیۆن لەگەڵ (41107) ملیۆن، ئەمە تەبعەن جگە لە کرێی دوکان و بازاڕ و کافتریا و دوکانەکان، هەتا داهاتی ئۆتۆمبێل، داهاتی نەخۆشخانەکان، بەڕاستی ئەوانە هیچیان لە لای من ڕوون نین، بەڵی کەمێکی دیارە بەس وەکو پێویست نیە، داهاتی فڕۆکە خانەکانی هەولێر و سلێمانی، بەرێز جەنابی وەزیر چەندجار ئەو وەرەقەی بەرز کردەوە کە ئەڵێ ئەوەتا داهاتەکان لێرە نووسراوە، بەڵی نووسراوە داهاتی فڕۆکە خانەکان (37) سی و حەوت ملیار، بەس ئەوەتا من لەبەر دەستمە بە بەڵگە هەردوو فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی، ئەوە نووسراوەکانم لەبەر دەستە بەهەردووکیان ئەڵێ (94506) ملیۆنە، نەك (37) ملیار، ئەمە ڕەقەمەکەی سێ بەرامبەری ئەوەیە، گواستنەوە و گەیاندن، گواستنەوە و گەیاندن بڕی داهاتەکەی نووسراوە بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەڵێ (1866) ملیۆن، بەڵام بە پێی ئەم نووسراوەی وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن کە لەبەر دەستی منە، بۆیان ناردووین بۆ لیژنەکەمان،

ئەڵێ داهاتەکەمان ئیمە بۆ وەزارەت ئیعلانمان کردووە (250) ملیۆنـە، کەواتـە ڕەقەمـەکان زۆریـان فەرقـە لەوێش، ئەوەش تەبعەن بە بەڵگەوە کە لەبـەر دەسـتمە، تەبعـەن جگـە لـە داهاتـەکانی ئینتـەرنێت، فایبـەر ئۆپتیك، کرێی گەراجەکان، فرۆشتنی هێڵەکانی گواسـتنەوە و هـەتا دوایـی، داهـاتی خاڵـە سـنووریەکان، زۆر باس کرا، نایەمەوە سەری، تەنها ئەوە باس ئەکەم کـە ئـەم داهاتانـەش چـونکە مـن هـەموویم نووسـیوە بـە تەفاصیل، بەس کە باس کراوە دووبارەی ناکەمەوە، داهاتی خاڵە سنووریەکان بە پێی ئەوەی کە لە لای منە نەك سی ملیار، بیست ملیاریش داهاتی ئاڵوگۆڕی بازرگانی هەرێمی کوردستان بووبێـت ئـەوە زیـاتر لـە، بـە پێی ئەوانەی کە گومرگ نایان گرێتەوە دیارە بڕێکی باش پارە دێـت کـە پارەکـەی تەقریبـەن یـەك ترلیـۆن دەکات، جگـە لـە داهاتـەکانی حـاجی ئۆمـەران، باشمـاخ، پـەرویز خـان، و ئیـبراهیم خـەلیل، ئەوانـە هیچیـان ئەگەر حیساب نەکەین یەك ترلیۆن دینار دەکات، داهاتی کارگەکانی چیمەنتۆ و هەموو کارگەکانی تر، بەڵێ جەنابی وەزیر باسی کرد کە دەڵێ لە سندوقێك دانراوە، بەڵام ئەم سندوقە چەندە و چی تێدایە؟ بابزانین، و چەند پرسیارێکیشم هەیە هەرچەندە مەشغولن جەنابی وەزیر، چەند پرسیارێکیشم هەیە بۆ بـەرێزیان، لە بودجەدا هاتووە پارەی فەرمانبەرانی شوەیفات، کە بۆ فەرمانبەرانی شوەیفات سەرف دەکرێت، شـوەیفات کۆمپانیای ئەهلیە، بۆ دەبێ حکومـەت پـارە بـدات بـە فەرمانبـەر لـە شـوەیفات؟ پرسـیارەکەم ئەوەیـە، ئایـا بۆچی ئەم پارەیە ئەدەن بـەم کارمەندانـە لـە کۆمپانیـای شـوەیفات؟ کـە لـە کۆمپانیـای ئـەهلی کـار دەکـەن، کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە بەهـەمان شێوە، ئەگەرچـی ئـەو کارگەیـە کۆمپانیایـەکی فەرەنسـی بـەرێوەی دەبات، و عەقدی لەگەڵ کراوە، بەڵام ساڵانە یەك ملیار دادەنرێت بۆ ئـەم کارگەیـە، بۆچـی ئـەم ملیـارە؟ بـۆ فەرمانبەرانە، یا بۆچیە؟ یا بۆچی سـەرف دەکرێـت؟ و دەمانـەوێت لـە جەنابیشـی بپرسـین کـە داهاتـەکەی چـەندە کارگـەی چـیمەنتۆی تاسـلوجە؟ لـە پـرۆژە یاسـای سـاڵی 2011 ژمـارەی فەرمانبـەرانی جـەنابی سـەرۆکایەتی هـەرێم (800) فەرمانبـەر بـوو، بـەڵام لـە ئێسـتادا بۆتـە (600)، (200) فەرمانبـەر کـەمی کردووە، بەڵام کە فەرمانبەران کۆ دەکەیەوە هیچ فەرقی نەکردووە، وەك ئەوەی یەك فەرمانبەری ئێمە نە خانەنشین بووبێ، نە وەفاتی کردبێ، نە هیچی بەسـەردا هـاتبێ، هەمووی وەکو خۆیـەتی، بـەڵام تـەنها لـە سەرۆکایەتی (200) فەرمانبەر کەمی کـردووە، بـەپێی یاسـای بودجـەی سـاڵی 2011 نـابێ هـیچ پارەیـەك سەرف بکرێ بە بێ ڕەزامەندی پەرلەمان، ئایا چۆن پارەی دەستەبەری کۆمەڵایەتی، بۆ قوتابیانی زانکۆکـان و پـەیمانگاکان بـە بـێ ڕەزامەنـدی پەرلـەمان، لێـرەوە مـن دەڵـێم ئەمسـاڵیش سـەرفی بکـەن، بـەڵام تکایـە سەرچاوەی ئەم پارەیەمان پێ بڵێن لەکوێتان هێناوە؟ چونکە لە بودجـەدا نـەبوو، (150000) تـان سـەرف کـرد بـۆ بیمـەی بێکـاری زانکـۆ و پـەیمانگاکان بـۆ قوتابیـان، دەمـەوێ ئێـوە بـەردەوامبن لـە سـەری، بـەڵام سەرچـاوەی داهاتـەکەمان پـێ بڵـێن، لـە 7٪ ی مووچـەی بنـەڕەتی فەرمانبـەران دەبڕدرێـت، و حکومـەتیش دەبێ لە 12٪ ی بدات، بۆ مووچەی خانەنشینی، کە مووچەی خانەنشینان دەبێ لـەم سـندوقە بـدرێت، بـە پێی نووسراوی وەزارەتی داریی ژمارە (22991) لە مێژووی 2011/11/29 ڕایگەیاندووە کە تائێستا ئەم سندوقە دانـەنراوە، واتە ڕەسیدی ئەم سندوقە دەبـێ دیـار بێـت، چـونکە لـە بودجـەی 2011 چـوار سـەد و

هەفتا و هەشت ملیار و کەسرێك تەرخان کراوە بۆ خانەنشینی مەدەنی، و بۆ سەربازی شەش سەد و یەك ملیار و کەسرێك، و بۆ موکافەئەی خانەنشینی مەدەنی نۆ ملیار، و سەربازی چوار ملیار، پرسیارەکەی من لێرە ئەوەیە دەپرسم ئەم سندوقە بۆ دانەمەزراوە؟ پاشان پارەی کۆ کراوە بۆ ئەم سندوقە چەندە؟ و ئەگەر ئەم سندوقە دانەنراوە ئەوە مووچەی خانەنشینان لە کوێ دەدرێت؟ بە پێی ماددەی (11) برگەی (6) کە دەقەکەی هاتووە، نابێت پلەی هیچ تایبەتێك دابمەزرێت ئەگەر لە یاسای وەزارەتەکەدا نەبێت، ئەم دەقەش بەهەمان شێوە لە یاسای بودجەی ساڵی 2011 دا هاتبوو، بەلام لە کاتی گۆڕینی وەزارەتەکان چەندین بەڕێوەبەری گشتی و ڕاوێژکاری تر لەکار خراون، و پلەی تایبەتی تر دامەزرێندراون، ئەوانەی لەکار خراون نە دەوام دەکەن و نە خانەنشینیشن، پرسیار، ئایا ئەم سەرپێچیە یاسایيە بۆچی؟ سەبارەت بە ژمارەی فەرمانبەران دەمەوێ دیسان قسە بکەم، ژمارەی فەرمانبەران بۆ ئێمە هاتووە، کە ژمارەیەکیان بۆ ئێمە ئیعلان کردووە، جەنابی وەزیریش کە دەڵێ ژمارەی فەرمانبەران (667849) فەرمانبەرمان هەیە، و بۆ حکومەتی بەغدای ناردووە ئەڵێ (662000) فەرمانبەرە، کەواتە (5405) فەرمانبەر فەرقی هەیە، لە هەمانکاتدا نووسیوتانە لە ساڵی 2012/2011/2010 دا نووسیوتانە ئێمە فەرمانبەری پلە (ا) (33) فەرمانبەرمان هەیە، بۆ ئێمەتان وا ناردووە، بەلام بۆ بەغداتان ناردووە (70)یە، و دیارە ڕەقەمەکانی تریش هەمووی فەرقی هەیە، ئەوە بە نموونە دەهێنمەوە، هەمووی فەرقی هەیە و هەمووشم لەبەر دەستە، لە حیسابی خیتامی 2010 دا هاتووە (منح للجمعيات الخيريه والدينيه) بڕەکەی پێنج ملیار و نۆ سەد و چل ملیۆنە، یەعنی 2010، حیساب خیتامی 2010، بڕەکەتان نووسیوە پێنج ملیار و نۆ سەد و چل ملیۆن، ئێستاش داواتان کردووە سەد و پانزە ملیار دینار، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئایا ئەم جەمعیاتانە کێن، و بە چ پێوەرێك ئەم بڕە پارەتان پێداون؟ داوا کارم ناوی جەمعیەکان و بڕی پێدانی پارەکە بۆ هەر یەکێکیان دیاری بکرێت، و پێمان بڵێن چۆنتان پێداون؟ بە ڕوونی ناوی جەمعیەکە، بڕە پارەکە کە پێتان داون، و ئەو سەد و پانزە ملیارەش کە ئەتانەوێ بیدەن بە کێ؟ ئەوەشمان پێ بڵێن، سەبارەت بە مینەحی ئەحزاب، هەمووجار کە جوابت داوەتەوە بە نەوعێك جوابت داوەتەوە کە وەلامی منت نەداوەتەوە، هەموویشیم لەبەر دەستە، ئەم دوو سەد ملیارە جارێکی تر داوا دەکەمەوە بە چ پێوەرێك تەوزیعتان کرد؟ و داتان بەکام ئەحزاب؟ هەر حیزبەو چەنتان پێدان؟ من بەڕاستی بۆ برای بەڕێزم جەنابی وەزیر ڕێز و ئیحتیرامێکی زۆرم بۆی هەیە، برایەکی بەڕێزە، گەورەیە، خۆشەویستە، بەڕاستی من پێم وایە جەنابیان وەکو خۆشیان باسیان کرد زۆر ماندوون، و من بەڕاستی وەکو برایەك بۆ بەڕێزیان و دڵسۆزیش بۆی، کە ئەو ناتوانێ بەرگەی ئەو هەموو ڕەخنە و تێبینی و ئەو هەموو ئەرکەی کە پەرلەمان و حکومەت دەیخاتە سەری، ناتوانێ ئەمە جێ بەجێ بکات، من بەڕاستی بۆی پێشنیار دەکەم وەك برایەك کە دەست لە کار بکێشێتەوە، بۆ خۆی باشە، بۆ ئێمەش باشە، ئێمەش تووشی غەیبەت نابین، چونکە پیاوێکی موسڵمان و ئەهلی دینە، سوپاس.

بەڕێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی سوپاسی ئەکەم بۆ ئەو هەموو ڕێز و تەقدیرە، زۆر زۆر سوپاسی ئەکەم، ئەوەش نەبێت من بە زۆر هاتبێتم، دیارە کاك (بیلال) باسی داهاتی نەوتی کرد، من ئێستا شەرحم کرد مەسەلەی داهاتی نەوت، داهاتەکانی شارەوانی و مینەح و ئەوانەی باس کرد، ئەڵێ ئەمە وایە، وەزیرەکان وا ئەڵێن، کە ئەڵێ وەزیرەکان وا ئەڵێن من حەزئەکەم بە بەڵگەوە وام پێ بڵێن، ئەوە خۆیانیش دائیمەن داوای بەڵگە ئەکەن، بزانین ئەو بەڵگەیە چیە کە ئەوان وا ئەڵێن؟ لە لای ئێمە شتەکان دیارە بەڕاستی، باسی پارەی شوەیفات ئەکات، من نازانم شوەیفات پێشتر، بەڵام تەئکیدم کردووە، چونکە ئەو ڕۆژەش پرسیارێکی ترم لێ کرابوو لەناو پرسیارەکاندا، لەبەر ئەوە تەئکیدم کرد من دڵنیای ئەکەم ئێستا، هیچ فەرمانبەرێك، یان هیچ کەسێك نیە لەوێ مووچە وەربگرێت ئێستا، بەڕاستی خۆشم لەلام سەیر بوو ئەم پرسیارە، لەناو پرسیارەکانی تریشدا هەیە، بە نیسبەتی (700) و ئێستا (600) ە ئەوەی سەرۆکایەتی هەرێم، یان (800)ی هەبووە ئێستا (600)ە، ڕەنگە یەك فەوج گوێزرابێتەوە سەر وەزارەتی پێشمەرگە مەسەلەن ، ئەو حیسابە (حیمایە) و ئەوانە لەوانەیە ئەوە لەوێدا بێت، هەرچەندە تەئکیدیش ئەکەم لەسەر ئەو مەوزوعە، بەنیسبەت کارگەی تاسلوجەوە بەخوای سێجارم باس کرد، و دوێنێکە ئەم مەوزوعەم باس کرد، و پارەکە هەروەك گوتم ئەو پارەیە لە ناو حیساباتی موەحەدی صناعە و تیجارە لە کارگەی تاسلوجە، لەوێ بووە، لەوێشەوە سەری ساڵ بەو حیسابە حیسابیان کردووە 85٪ی بۆ دارایی دوای سەری ساڵ لە 2012/5/24 دوێنێکە کە باسم کرد، پارەکە هەژدە و قسورە، هاتۆتە ناو حیسابی جاری وەزارەتی داراییەوە، یەعنی پێشی ئەم تەقریرە و پێشی هەموو شتێك، ئەمەیە کە حیساباتی ئەوانەی تێدا دەرئەکەوێت، باسی سندوقی خانەنشینی، دوێنێکە باسم کرد، ئەگەر جارێکی تر سەرتان نەئێشێنم باسی ئەکەمەوە، هەیە لەناو حیساباتدا، هی ئەوە مەوجودە ئێستاکە لەناو جەداویلەکاندا، و ئەویتریش چووە بۆ خەزینە، و بەڕاستی ئەمە هەمووی تەحویلاتە، ئەتوانی لە ڕاتبدا بیبڕی، تەحویلی ئەکەیت و ڕەقەمەکە لە خەزینەدا دەرئەکەوێت، یەعنی چۆن ئەتوانی تۆ بێیت پارەی خانەنشینی ببەی؟ باسی ئەوە ئەکات کە سەندوقەکە دانەنراوە، فیعلەن سەندوقەکە دانەنراوە، شەش مانگ و قسورە سندوقی خانەنشینی دانراوە، چونکە لە عێراقیش ئەوە نەبووە، و ئەو سندوقەش ئەبێ قانونێکی پێ دەر بکرێت، و قانونەکەی بێتە پەرلەمان، بەڵام ئێستا پارەکان لە حیسابێکدا دانراوە، باسی ژمارەی فەرمانبەرانی کرد، من جوابم دایەوە، ئەمە حکومەتی عێراق یانزە و سەدی دانابوو، دوایی ئەنجومەنی وەزیران بە حەڤدە ئەوەی شکاندەوە، لەبەر ئەوەی خەڵك ئیتسیفادە زیاتر بکات، ئەوە فەرقەکە بوو لە بەینی عێراق و لە بەینی ئێمەدا، و پێش ئێستا ڕەقەمەکان بە جەمع و تەرح حیسابم کردووە، باسی حیساباتی ختامی ئەکات، من بەڕاستی نازانم حیساباتی ختامی پێشی تەدقیق تەوزیع کراوە دیارە، بەڵام بەنیسبەتی ئێمەوە کەی حیساباتی ختامی تەدقیق کرا لە دیوانی چاودێری دارایی، و گەڕایەوە بۆ لای ئێوە، یان ئێوە بانگمانتان کرد بۆ حیساب

لەسەری، ئەو وەختە ئێمە باسی ئەکەین، و ئەگەر خەلەلیشمان هەبێت تەبیعی ڕەقابـە تـەدقیقی کـردووە، و مەعلومە، ئەگەر نەشی کردووە و ئێوەش ویستان بێ ڕەقابـە موناقەشـە بکرێـت ئـەو وەختـە قسـەی لـێ ئەکەین، من بەڕاستی نازانم، ئەبێ بگەڕێمەوە سەر ئەو حیساباتی خیتامیە، بەڵام هـیچ شـتێك نـابێ بڵـێین ئەو وای وت و ئەمە وا دەرکەوتووە، ئەو کە وای گوت ئەبێ بـە ڕەسمـی پـێم بڵـێ، هـەموو داهـات تەقـدیرە، هەموو ساڵێك ئێمە موازەنە بە تەقـدیر دا ئـەنێین، نەفـەقاتیش، لەبـەر ئـەوە ئـەوەی کـە دەرئەکـەوێت لـە موازەنەدا، ئەوەی کە دەرئەکەوێت لە ئەخیردا لە حیسابی خیتـامی دا، زۆر جیـاوازە، داهـات فـەرقی هەیـە، نەفەقات فەرقی هەیە، ئەمانە هەمووی وایە، لەبـەر ئـەوە بەڕاسـتی ئـەبێ ئەمانـە لـە حیسـاباتی خیتامیـدا هەمووی دەست نیشان بکرێت، باسی مینەحی ئەحزاب ئەکات، جارێکی تـریش مـن باسـم کردیـە، دوێنێکـە یان پێرێکە بوو باسم کرد، بەنیسبەتی مینەحی ئەحزابەوە، دوێنێکەش باسم کـردو وا جوابمـان داوەتـەوە، ئێمـە جوابمـان داوەتـەوە ئـەڵێین ئـەو ڕەقەمانـە لـە لای ئێمـە نیـە و نـاتوانین ئێمـە بچـین وەری بگـرین و بینێرین، نەمان وتووە ناتوانین وەری بگـرین، وتوومانـە لـە دەسـتەڵاتی ئەنجومـەنی وەزیراندایـە، جوابمـان داوەتەوە بەو شێوەیە، ئـیتر مـەفروزە ئێـوە لـە ڕێگـەی پەرلـەمانی بـەرێزەوە بگەڕێنـەوە سـەر ئەنجومـەنی وەزیران و داوایان لێ بکەن، هەر ئیشارەت بدەن بە نووسراوەکەی ئێمە، بڵێن ئەوە وەزیری دارایی وا ئـەڵێ، فـەرموو ئەنجومـەنی وزیـران پێمـان بڵـێن، ئایا مـن وتوومـە لـە نووسـراوەکەمدا ئـەم ڕەقەمانـەت نـادەمێ؟ تەبیعی شـتی وا نیـە یـەعنی، بەنیسـبەتی ئـەوەی ئێسـتا موناقەشـەیەك هـەبوو بـە نیسـبەتی داهـاتی خاڵـە گومرگیەکانەوە، دیارە کاکە (بیلال)یش هەر پرسیاری کرد، دیارە من باسم کردووە و ئێستاش ئـەڵێم ئێمـە داهاتی...

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

یەك دەقە توخوا کاك شێخ، فەرموو کاك (عمر).

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نامەوێ موفاتەعەی بەڕێز کاك شێخ بکەم، بـەس پرسـیارم شەخصـەن دووجـار ئاراسـتەی سـەرۆکایەتی ئەنجومـەنی وەزیـران کـردووە بـۆ ئـەو پرسـیارەی جـەنابت کـە ئـەڵێی، بـەڵام وەڵامـمان نەدراوەتـەوە، ئێـوە نوێنەری حکومەتن لێرە، ئەی لە کێ بپرسین؟

بەڕێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

.....من وتوومە ئەو داهاتە مەقاسەی پێ ئەکرێت و ئەبڕێت، برادەران ئەڵێن تۆ لە نووسراوەکەی خۆتدا وا هاتووە، فەرموون نووسراوەکە بە تـەواوی ئەخوێنمـەوە، لـە یاسـای بودجـەی عێـراق سـاڵی 2011 مـاددەی (24) بڕگەی (2) وەزیری دارایی عێراقی فیـدراڵ دەسـتەڵاتدارە بـە گەڕانـەوەی تـەرخانکراوی داهاتـەکانی فیعلی لە دەروازە سنووریەکان، کە داهاتەکانی سیادیش دەگرێتـەوە لـە سـاڵی 2010 ەوە، و خسـتنەوەی بـۆ سەر بودجەی پارێزگاکانی سنووری، بەڵام لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بـۆ سـاڵی 2011 بـڕی

حەوت سەد و پێنج ملیار داندرابوو، سێ سەد و پێنج ملیار بۆ ساڵی 2010، چوارسەد ملیار بۆ ساڵی 2011 خەملێنراوە، بەڵام وەزارەتی دارایی عێراقی فیدراڵ ڕێنمایی تازەی دەرکردووە بە نووسراویان ژمارە ئەوەندە کە داهاتی گومرگیەکانی دیاری کردووە، و ئیعادە دەکرێت بۆ پارێزگاکان، بە پێچەوانەی یاسای بودجەی عێراق تەنها ئەم ڕسووماتانە، یەعنی تەنها ئەم ڕسووماتانە ئیعادە ئەکرێت بۆ پارێزگاکان:

1-ڕسوومی هێنانەوەی تەرمی بەڕەگەز عێراقی کە جنسیەی تری وەرگرتووە.

2-ڕسوومی گەشتیاران(مسافرین).

3-کرێی خزمەت گوزاری نیشتنەوەی فڕۆکە.

4-ڕسوومی ئۆتۆمبێل کە کە دەردەچن بۆ دەرەوەی عێراق.

5-ڕسوومی دووبارە ئاوەدانکردنەوە (ئیعمار).

لەساڵی 2010 کە بڕی سێ سەد و دە ملیارەکە هی ساڵی 2010 تەنها هەشت ملیار دیناری تازە ناردووە، تێگەیشتی؟ کە ڕێژەکەی ئەکاتە لە سەدا دوو و شەش، و ئەو دوایی هەمووی برد، لەبەر ئەم مەوزوعە ئێمە نەمانتوانی ساڵی 2012 کە ئەو بیبات ئێمە داخڵمان نەکردووە، وتمان لە نەتیجەی تەدقیقی ڕەقابەی مالی کە دێت ئەوە ئەوان ئەو وەختە ئەیبەن، دایئەنێن، دەگەنە چ نەتیجەیەك، بە تەئکید خۆی ئیراد بووە، خۆ مەوجودە، خۆ هیچ ئیرادێك نیە وەسڵی (37)ی پێ نەبڕێت، هەموو پارەیەك وەسڵی (37)ی پێ ئەبڕێت، من زیکری بکەم و نەکەم ئیرادەکە مەوجودە و کەسیش ناتوانێ نە بیدزێ و نە بیخوا، و لە حیساباتی خیتامیشدا دەرئەکەوێت، بەڵام ئێستا تۆ بینێریت و بەغدا نەیداتەوە ئەوەیە کێشەکەی ئێمە لەگەڵ بەغدا، بەس یەك شتی ترم ماوە، تەبیعی من سوپاسم کردی کاك (بیلال)، بەڵام کاك (بیلال) من الحمدالله زۆر بە توانام و زۆریش بە ئیمکانیەتم، ئەتوانم وەڵامیش بدەمەوە، ئەتوانم ئیشەکانیشم بکەم، و برادەرانم ئەوانەی شارەزای دارایین ڕەنگە توانا و ئیمکانیەتی منیش بزانن کە چۆنم لە ئیشەکانمدا، بەڵام من زۆر سوپاسی شعورت ئەکەم بەڕاستی بەلەزەتە.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەرەتا من دەمەوێ دەست خۆشانە و پێزانینی خۆم ڕابگەیەنم بە لیژنەی دارایی کە لە ماوەی مانگی ڕابردوودا زۆر ماندوو بوون، هەوڵیاندا کە ڕاپۆرتێك ئامادە بکەن کە بابەتیانە و هاوسەنگ بێت، هەروەها سەرنج و تێبینی ورد و باشی تێدابێت، کە ڕوو بە ڕووی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی بکەنەوە.

من پشتیوانی لە پێشنیارەکانی فراکسیۆنی کوردستانی ئەکەم، دەمەوێ ئاماژەش بەوە بدەم کە ڕاستە بیروبۆچونی جیاواز هەیە، بەڵام لە پێشنیاری فراکسیۆنەکان خاڵی هاوبەشیش هەیە کە دەکرێ ئەمەش سوودی لێ ببینین.

پێشنیارەکانی فراکسیۆنی کوردستانی لەسەر دوو بنەما داڕێژراون، یەکەمیان، لە پێشنیاراکاندا چارەسەری پێیە بۆ بەشێك ئیشکالیەتە گەورەکانی ناو بودجە، یەکێك لەوانە دواکەوتنی ساڵانەی بودجە کە ئەوە کاریگەریشی هەیە لەسەر گفتوگۆ کردن و پێشکەشکردنیشی، کە پێشنیارەکە ئەوەیە، پێویستە لەکاتی خۆیدا بە گوێرەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان حکومەتی هەرێمی کوردستان بودجە بە خەملێنراوی بنێرێت بۆ پەرلەمان، هەرکاتێك لە بەغدا بودجەی ئەوان پەسەند کرا، هەر کورت هێنان، یان زیاد خستنە سەرێك هەبێت، دەستەلات بدرێت بە حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان کە بە هەمان ڕادەی زۆرکردن ئاستی بودجە بەرز بکەنەوە، یان ئەگەر کەمی کرد، کەمی بکەنەوە، پێشنیاری دووەم، ئەوەیە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەوڵ بدات کە ڕێگە دەستوری و قانونیەکان بەکاربهێنێت بۆ وەرگرتنەوەی ئەو قەرزەی کە لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیەوە لە ساڵی 2007 ەوە دەستی بەسەردا گیراوە، و ئەرقامەکان جیاوازن، بەلام لە ڕاپۆرتی ڕەسمی دا زیاتر لە شەش ترلیۆن دینارە، ئەگەر ئەمە بگەڕێنرێتەوە بۆ هەرێمی کوردستان، ئەوکات ئەم کورتهێنانەی کە ئێستا لەناو بودجەدا هەیە چارەسەر دەبێت، هەروەها پێشنیارەکەی فراکسیۆنی کوردستانی جەخت لەسەر ئەوە دەکات کە لەکاتی گەڕانەوەی ئەم پارەیە لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیەوە جگە لەوەی کە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە و مووچەی پێشمەرگە و دابینکردنی بۆ وەزارەتی پێشمەرگە تەرخان دەکرێت، هەمووی دابنرێت بۆ پرۆژە و بخرێتە سەر باڵی وەبەرهێنان لە بودجەدا، واتە ئەگەر بخرێتە سەر لایەنی وەبەرهێنان، دەبینین هەنگاو بە هەنگاو هاوسەنگیەکە لە نێوان هەردوو باڵی بودجەدا (وەبەرهێنان، بەکارخستن) دەگەڕێتەوە، یەکێك لە ئیشکالیەتەکانی تر مەسەلەی دەرماڵەیە، ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە دەرماڵە بۆ هەموو چین و توێژەکان لەناو فەرمانبەران و مووچە خۆراندا هەبێت، بۆ مامۆستایان هەبێت، بۆ پەرستاران هەبێت، بۆ پزیشکان هەبێت، بۆ ئەندازیاران لە بوارە جیاجیاکانی پیشەی ئەندازیاری دا هەبێت، بەلام دەبینین کە ئەمە جۆرێك لە ئاڵۆزی تێدایە، جۆرێك لە ناڕێکی تێدایە، جۆرێك لە ناڕەزایەتی هەیە، پێشنیاری فراکسیۆنی کوردستانی بۆ مامەڵە لەگەڵ ئەم ئیشکالیەتە بریتیە لەوەی کە پێویستە حکومەتی هەرێمی کوردستان لیژنەیەکی باڵا پێك بهێنێت لەسەر بنەمای تازە، لەسەر پرەنسیپی تازە، دووبارە پرسی دەرماڵە دانان و پێدانی بە شێوەیەك ڕێك بخاتەوە کە عەدالەت و یەکسانی بۆ چین و توێژەکان بهێنێتە ئاراوە، ئیشکالیەتێکی تر بریتیە لە کەڵەکە بوونی پرۆژەکان، بەشێوەیەك کە لە ماوەی یاسایی خۆیاندا جێ بەجێ نابن، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئاماژەیان پێدا، بۆ ئەمەیان پێویستە هەوڵ بدەین بەدوای چارەسەرێکی واقیعیانەدا بگەڕێین، کە هەم ببێتە مایەی ئەوەی کە پرۆژەکان لە ماوەی یاسایی خۆیاندا جێ بەجێ بن، هەمیش ئەم دواخستنەی کە باسمان کرد، و تیشکی خرایە سەر، ئێمە دەرباز ببین، پێشنیارەکەش بریتیە لەوەی کە لەمساڵدا بەشێك لەو پرۆژانەی کە پێشنیار کراون، پارەیان زۆر بۆ دانراون، ماوەی جێ بەجێ کردنیان زۆرە، دوابخرێن بۆ ساڵی ئاینده، تا حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان باقی دامودەزگاکان بتوانن پارە و توانای ماوەی کارکردنیان تەرخان بکەن بۆ ئەو پرۆژانەی کە لە ساڵی

ڕابـردووەوە پەسـند کـران و ئێسـتا پـرۆژەی بـەردەوامن، بنـەمای دووەم کـە پێشـنیارەکانی فراکسـیۆنی کوردستانی لەسەر بنیات نراوە، بریتیە لە هێنانە ئارای هەندێك لـە ئـاڵوگۆڕی ئیجابی لـەناو بودجـەدا بـە مەبەستی ئەوەی کە زیاتر بودجە بخرێتە خزمەتی چین و توێژەکانی جەماوەرەوە، یەکێك لەو پێشنیارانە بریتیە لە بەخشینی ساڵانە بۆ هەموو ئەو مووچە خۆرانـەی کـە مووچـەی خانەنشینیان لـە (400000) دینار کەمترە، هـەروەها بەخشـینێکی تـری ساڵانە بـۆ مووچـە خۆرەکانی کـە پلـەیان (10/9)یـە و گـرفتی دەرماڵەیان هەیە، پێشنیارێکی تر بریتیـە لـەوەی کـە زیـاد کردنـی پێشـینەی خانووبـەرە بـۆ گونـدەکان بـۆ (25000000)، پێشنیارێکی تر بریتیە لەوەی کە تـەرخان کردنـی بـڕی سـەد و بیست ملیـار بـۆ دروسـت کرنی قوتابخانە، وەك چۆن لە ساڵانی ڕابردوودا ئەوە کراوە، چونکە ئێمە تائێستاش لە هـەرێمی کوردسـتان لەگـەڵ ئـەم هەڵمەتـە نیشـتیمانیەی کـە بـۆ قوتابخانـە بڕیـاری لێـدراوە و جـێ بـەجێ کـراوە و ئێسـتاش بەردەوامە، (157) قوتابخانەی سێ دەوامی و نزیکی (1700) قوتابخانەی سێ دەوامیمان هەیە، ئەگەر ئەم پارەیـە تـەخان بکرێـت و ئـەم هەڵمەتـە بـەردەوام بێـت، بێگومـان کاریگـەری ئیجـابی دەبێـت لەسـەر کەمکردنەوەی ژمارەی ئەو قوتابخانەی کە دوو دەوامی، و سێ دەوامیـان تێدایـە، بەمـەش گرفتێکی گـەورە لەبەر دەم سیستـەمی تـازەی پـەروەردە چارەسـەر دەبێت، ئـەویش گـرفتی وەختـە کـە بـەپێی سیستـەمەکە پێویستە قوتابیان و خوێندکاران بە لایەنی کەمەوە شەش سەعات تا حەوت سەعات لـە قوتابخانـە بخـوێنن، هەروەها گرفتی دووەم ئەوەیە کە ژمارەی قوتابیان لەناو پۆلەکانی خوێندندا کەم دەبێتەوە، بەو شێوەی کە سیستەمەکە داوای دەکات، پێشنیارێکی تری فراکسیۆنی کوردستانی بریتیە لە تەرخان کردنی هاوسەرێتی و مناڵ بۆ کەس و کاری شەهیدان، لەگەڵ زیاد کردنی مووچەی شەهیدانی هـاووڵاتی لـە (180000) ەوە بـۆ (250000)، هەروەها پێشنیارێکی ترمان بریتیە لە تەرخان کردنی بڕی سەد ملیـار دینـار بـۆ ئـەو قـەزاو ناحیانەی کە لە ڕابردوودا تووشی سیاسەتی تەرحیل کردنی قەسری بوون، بە ئامانجی ئەوەی کە پڕۆسـەی ئاوەدان کردنەوە و پێشکەش کردنی خزمەتی زیاتر لە بوارە جیاجیاکاندا، بگەیەنرێت بەو قەزا و ناحیانە، خاڵێکی تر من دەمەوێ ئاماژەی پێ بدەم کە پێشتریش تیشکم خستە سەری بریتیـە لـە سێ ئیشکالیەتی گەورەی بودجە، دواکەوتن، کورتهێنان، ناهاوسەنگی، ئەگەر ئێمە بێین بەدوای هۆکارەکانـدا بگـەڕێین، ڕەنگـە لە چوارچێوەی هەرێمی کوردستاندا هۆکار بدۆزینەوە، بەڵام هۆکاری سەرەکی بریتیە لەو سیاسەتەی کە لە لایەن حکومەتی ئیتیحادیەوە بەرامبەر بە هـەرێمی کوردسـتان پـەیڕەو دەکرێـت، وەك چـۆن بـرای بـەڕێزم کاك (علی) ناوی لێ نابوو جەنگێکی ڕانەگەیەندراو، کە بە فیعلی جەنگە، لەم جەنگە ڕانەگەیانـدراوەدا لـە ڕووی ستراتیژیەوە هەوڵی ئەوە لە ئارادایە کە هێزی ئابووری ئێمـە لاواز بکرێـت، هـەروەها هێـزی دیفـاعی ئێمـە لاواز بکرێـت، بـە دەربڕینێکـی تـر، ئێمـە بکـەن بـە جـەنگاوەرێکی برسـی بـێ چـەك تـا بتـوانن لـەم ململانێیەدا بە ئاسانی بەدیلمان بگرن، و لە شەرەکەدا گرەومان لێ ببەنەوە، بۆیە بۆ مامەڵە کـردن لەگـەڵ ئـەم ئیشکالیەتە کە بـۆ هـەرێمی کوردسـتان، هـەروەها لـە پرسـی بودجـەدا هاتۆتـە ئـاراوە، پێویسـتمان بـە بیرکردنەوەی تازە، لە ڕێگە چارەی تازە هەیە کـە ڕەنگـە بـۆ ئەمـەیان، و بـۆ ئیـدارەدانی عیلاقـە، و بـۆ ڕوو

بەڕوو بوونەوەی تەحەدیات لە دەرووەی هەرێمی کوردستان پێویستمان بە ستراتیژیەتێکی نیشتیمانی نووسراو بێت، کە لەوێدا بنەماکان، میکانیزمەکانی کارکردن دیاری بکرێت، کە ئەمە ئەرکی هەمووانە، ناکرێ لەمەیاندا مەسئولیەتەکە دابەش بکرێت، ڕاستە لەناو پرۆسەی سیاسی و ژیانی سیاسی ڕەنگە مەسئولیەتێکی لایەنێکی سیاسی گەورەتر بێت لە لایەنێکی سیاسی تر، بەلاّم ئەوە بەوە چارەسەر نابێت ئێمە پێشنیاری ئەوە بکەین بڵێین لە دادگای ئیتیحادی دەعوا لەسەر هەرێمی کوردستان قەید دەکەین، بەڵکو بەوە دەکرێت هەموومان بە یەکەوە حکومەتی هەرێمی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان، نوێنەرانمان، هەموو فراکسیۆنەکان لە پەرلەمانی ئیتیحادی، نوێنەرانمان لەناو حکومەتی ئیتیحادی، هەوڵ بدەین بە یەکەوە دەعوا لەسەر حکومەتی ئیتیحادی لە مەحکەمەی ئیتیحادی قەید بکەین، یان ڕێگە میکانیزمەکانی تری دەستوری و قانونی بەکار بهێنین، سەرنجمان هەیە لەسەر بودجە، پێمان وایە کەم و کوڕی تێدایە، بەلاّم ئەم بودجەیە لەبەر ئەم هۆکارانە پەسند کردنی بەڕەئی ئێمە ئەرکێکی نیشتیمانیە، نەك تەعبیری تر، لەبەر ئەوەی لەم بودجەیە دا چوار هەزار پرۆژەی تێدایە، ئەم پرۆژانە لە چ بوارێکدان؟ لە بواری کارەبا دایە، لە بواری ئاودایە، شەسەد قوتابخانەی تێدایە، کە ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە و خوێندنی بالاّ سەردانی ناوچەکانمان کردووە، نموونەی زۆر باشمان لە دروست کردنی قوتابخانەدا بینیوە، هەموو پرۆژەکانی ئەوەی پەیوەندی بە لیژنەی ئێمەوە هەیە موتابەعەمان کردووە، پرۆژە نیە نەکەوتبێتە بواری جێ بەجێ کردنەووە، لە بواری نەخۆشخانە و تەندروستی تێدایە، لە بواری ڕێگەوبان و پردی تێدایە، لە بواری کشتوکاڵ و ئاودێری تێدایە، چۆن دابەش کراوە؟ برای بەڕێزم کاك ئاسۆ ڕێژەکانی خستە ڕوو، کە هاوسەنگی و عەدالەتیشی تێدایە لە نێوان پارێزگاکان، من نامەوێ ئەمە دووبارە بکەمەوە، هەروەها ئەم پرۆژانە ناوچە کێشە لەسەرەکانیشی فەرامۆش نەکردووە، بۆ ئەوانیش دەیان پرۆژە هەیە و هەندێ داتاش لە لایەن وەزیرە بەڕێزلەکانەوە نیشان دران کە چ بۆ ئەو ناوچانە کراون، لەمساڵیشدا ئەم سیاسەتە لە بودجەدا بۆ بایەخدان بە ناوچە کێشە لەسەرەکان بەردەوامە، ئەگەر بێین سەیری بودجە بکەین لە پەیوەندی بە سێکتەرەکانەوە، کە ئەم خوێندنەوەیە، کە ئەم هەڵسەنگاندنانە ئەرکی سەرەکی پەرلەمانە، لە پەرلەمانی ولاّتانی دیموکراسی لەسەر پێوەری سێکتەرەکان بودجە هەڵدەسەنگێنن، چەند بۆ پەروەردە دانراوە، چەند بۆ دیفاع دانراوە؟ و بەم شێوەیە، ئەگەر بێین بەو شێوەیە سەیری بودجەی هەرێمی کوردستان بکەین، دەبینین بودجەی (ئاسایش، دیفاع، کارەبا، تەندروستی، ئاو، خوێندنی بالاّ)یە، کە ئەم سێکتەرانە هەر هەموویان پەیوەندیان بە شادەماری کۆمەڵگای کوردی و ژیانیانەوە هەیە، ئەگەر ناهاوسەنگیەکیش هەبێت، ڕاسپاردە دەنێرین، پێشنیار دەنێرین، بڕیار دەنێرین، مادده لە ناو پرۆژە یاساکەدا زیاد دەکەین بۆ ئەوەی ئەو نا هاوسەنگیە نەهێڵین، لە لایەکی ترەوە بەهۆی دواکەوتنی بودجە، چ ئەوەی پەیوەندی بە مەسئولیەتی حکومەتی ئیتیحادیەوە هەیە، چ ئەوەی بە هەرێمی کوردستانەوە هەیە، چ بەوەی کە ئێستا ئێمە لێرە گفتوگۆی لەسەر دەکەین، بە تەئکید دواکەوتنی بودجە لەوە زیاتر دەبێتە مایەی چەق بەستنی بازاڕ، دەبێتە مایەی دواکەوتنی سەرف کردنی سلفەی عەقار، پێشینەی هاوسەرگیری،

کە ئەمە عیلاجی لێرە دەکرێت، چونکە ئەمە ساڵانە پێویستی بەوە هەیە لە لایەن پەرلەمانەوە شەرعیەتی پێ بدرێت، ڕەنگە قابیلی زیاد کردن و کەم کردن بێت، بۆیە حکومەتی هەرێمی کوردستان ساڵانە تا ئەم پێشینانە لێرە سەرف نەکرێ، ناتوانرێ ئەوان سەرفی بکەن، پێویستی بە ڕەزامەندی پەرلەمان هەیە، لە لایەکی ترەوە تەنها نموونەیەك باس دەکەم کە لە مەسەلەی ئەوەی کە زیاتر لە حەوت ترلیۆنی بودجە دانراوە بۆ مووچەی ناو میلاك و دەرەوەی میلاك، و هەروەها گەیشتنی بە هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، من تەنها نموونەیەك باس ئەکەم، لە ساڵی ڕابردوودا بیست و نۆ هەزار و هەشت سەد و نۆەد و هەشت دەرچووی زانکۆ و پەیمانگا لە بودجەی هەرێمی کوردستان سوودی وەرگرتوە، بە پێی پێشبینیەکانیش ئەمساڵ بەردەوام دەبێت، لەگەڵ پەسند کردنی بودجە، بیمەی بێکاری دەبێت بە (40000) دەرچووی زانکۆ و پەیمانگا، کە ئێمە داواکارین بۆ دەرچوانی زانکۆ و پەیمانگاکان، تەنها هی وەزارەتی خوێندنی باڵا نەگرێتەوە، بەڵکو دەرچووی پەیمانگاکانی سەربە وەزارەتی پەروەردەش بگرێتەوە، هەندێ پێشنیاری تر دەخەمە ڕوو، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من لە خۆمان دەپرسم، لە شارەزایان و پسپۆڕانی بواری بودجەدا دەپرسم، لەو پەرلەکانتارانە بەرێزانەی وڵاتانی ئەوروپا دەپرسم کە کوردن، لە کاتی گفتوگۆ لەسەر بودجەدا، لەناو پەرلەماندا، ڕووەوچوون بەناو تەفاصیلدا، دەگاتە ئەو ڕادەیەی باسی (سۆبا، سۆندە، پلیکان) بکرێت، دەکرێت لەسەر یەك بابەت نەوەد تیکرار هەبێت؟ من پێم وایە لە زۆری قسە کردن و ڕۆچوون بە ناو تەفاصیلدا، لە موناقەشەی بودجەدا، ئەگەر بەراوردی پەرلەمانی کوردستان لەگەڵ پەرلەمانی وڵاتانی تر بکەین، من دڵنیام یەکەم دەهێنین و پێویستە بخرێتە ناو کتێبی (گینس) ەوە، بۆ چارەسەری ئەمە من پێشنیاری ئەوە دەکەم بەرێزان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کاتێك پرۆژەی بودجە ئامادە دەکەن بێن گفتوگۆ لەگەڵ فراکسیۆنەکانی پەرلەمان و لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن، گفتوگۆی تێرو تەسەل لەگەڵ وەزارەتەکان بکەن، تا ئێستا لە کاتی گفتوگۆی بودجە وەزیرە بەرێزەکان و وەزارەتەکان نەڵێن داهاتی ئێمە ئاوایە، نەڵێن ئاگامان لێ نیە، نەڵێن ئەولەویەت بۆ پرۆژەکانی ئێمە دانەنراوە، دوای ئەم گفتوگۆیە، پێشینەیە، هەموو لایەك هەوڵ بدەین ڕێك بکەوین کە بودجە لە وڵاتانی تری دیموکراسی چۆن پێشکەش دەکرێ و دەنێردرێت بۆ پەرلەمان بە هەمان ستاندارد و پێوەر بینێرین، وردبینی و تەحقیق لە بودجەدا لە ڕاستی دا ئیشی دیوانی چاودێریە، ئەگەر کەموکوڕی هەبێت، ئەگەر گەندەڵی هەبێت، چارەسەر کردنی ئەوەش ئیشی ئیدیعای عامە، ئیشی دادگایە، پاشان ئەگەر ئێمە دەستەی نەزاهەمان هەبێت، لە ڕاستیدا ئیشی منی ئەندام پەرلەمان نیە بچم وردبینی بکەم، بچم تەحقیق بکەم، ستراتیژیەن بودجە هەڵدەسەنگێنم بزانم لەوسەر خزمەتی چم بۆ دەکات لە وڵاتدا؟ بۆیە لە ڕاستیشدا ئەم پرسیارەش ڕوو بە ڕووی ئێمەش دەبێتەوە، ئەویش ئەوەیە مەسەلەی دیوانی چاودێری دارایی، پێویستە پەرلەمانی کوردستان هەوڵ بدات ئەم ئیشکالیەتە چارەسەر بکات، لە ماوەی ڕابردوودا بە ئامانجی ئەوەی کە لامەرکەزی ئیداری بە فیعلی پیادە بکرێت، هەندێ ئیدارەی سەربەخۆ دامەزراوە، یەکێك لەوان (ئیدارەی ڕاپەڕین)ە، کە ئێستا سەرپەرشتیاری هەیە، هەیکەلی ئیداری بۆ دانراوە،

من پێشنیار دەکەم بە گوێرەی دانیشتوانی سنووری پارێزگای سلێمانی، لەو نەفەقاتەی کە بەنیسبەت هەرێمی کوردستانەوە پێی دەگوترێت (نەفەقاتی سیادی)، بۆ نموونە هی حاڵەتی تەواری و چەند بوارێکی تره، چەند بەشێکی ئیدارەی ڕاپەڕین، کە هەردوو قەزای (ڕانیە، قەڵادزێ) دەگرێتەوە، بۆیان بخرێتە ناو گەنجینەی خۆیانەوە، تا لەوێ بتوانن ئیدارەی ئەوێ، سەرپەرشتیاری ئەوێ، بتوانن سوودی لێ وەربگرن، چونکە بەبێ ئەمە لە ڕاستی دا ئەوان ناتوانن لەوێ باش جووڵە بکەن، یان ئیش بکەن، هەر سەبارەت بە سنووری ئیدارەی ڕاپەڕین، من لە ڕابردووشدا قسەم کردووە، دوو پرۆژەی ئاوی گەورە، یەکێکیان هی دەربەندە و بۆ ڕانیەیە، یەکێکیان هی خاسێ یەو بۆ قەڵادزێیە، من لەماوەی ڕابردوودا لەگەڵ برای بەرێزم کاك (دڵشاد) ئەم پرسەم باس کرد وەزیری شارەوانی، خۆشبەختانە لەم ڕۆژانەدا ئەوەی ئاوی ڕانیەی چارەسەر کردووە، وەعدیشی داوە ئەوەی قەڵادزێ چارەسەر بکات، بەڵام بە پشتیوانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی دایە، بە صەراحەت و ڕاشکاوانە من، و ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان، ئەمساڵ تەواو کردنی پرۆژەی ئاوی (خاك)مان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەوێت، کە پێویستی بە سێ ملیار دینارە، داواکارم لە وەزیرە بەرێزەکان ئەگەر ئێستاش وەڵامان نەدەنەوە، لە داهاتوودا وڵامان بدەنەوە، چونکە (120000) کەس موشکیلەی ئاوی خواردنەوەی هەیە، و چاوەڕوانی تەواو بوونی ئەم پرۆژەیە، کە لە ساڵ 2007 ەوە دەستی پێ کردووە، و دەمێکە ماوەی یاسایی تەواو بووە، لە کۆتاییدا بە خێرایی هەندێ پرسیار دەخەمە ڕوو، زۆر گوترا کە ئەم عینوانی حیساباتە، ئەوەی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان، بەخشین، مەصروفاتی ئوخرا) ئیتر لە کوێ هاتوون، وەکو ئەوەی کە وەزیرە بەرێزەکان لە گیرفانی خۆتان دەرتان هێنابێت، تا ئەو ڕادەیەی کە لێرە باس کرا، و منیش چوومەوە سەر سەرچاوە زانسیەکان، وموتابەعەم کردووە، ئەمە بە پێی سیستەمێکی نێودەوڵەتیە کە بە ناوی (ج س ف)ە، هەرچەند من گوێم لە چەند وەڵامێکتان بوو، بەڵام تکایە تیشکی زیاتری بخەنە سەر، خۆ ئەگەر ئێمە ئێستا دیوانی چاودێری داراییمان نیە، ئەی ئەوە نیە چاودێری دارایی نێودەوڵەتی کە ئەمە مەوقیعەکەیەتی کە ئێستا بەشێکی لای بەرێزان ئەمڕۆ دابەش کراووە؟ تەقریری هەیە، و لەسەر عێراق لە لاپەڕە (171 تا 180) وردبینی لەسەر بودجەی عێراق، هەروەها بۆ بودجەی هەرێمی کوردستان کردووە، پرسیارێکی ترم لە بەرێز وەزیری پلاندانان هەیە، ئەگەر ئەو پرۆژە پێشنیار کراوانەی ئەمساڵ دوا بخرێن بۆ ساڵی ئایندە، ڕەئی ئەو چیە؟ بە چ شێوازێك بێت؟ ئایا ئاسانکاری پێشکەش بە کاری ئەوان دەکات لە کاتی جێ بەجێ کردنی پرۆژەکاندا هی حکوومەتی هەرێمی کوردستان یان نا؟ خاڵێکی تر هەیە، دیسان پەیوەندی ڕەنگە بە کاك (د.علی سندی)ەوە هەبێت، ئەویش ئەوەیە کە لە پرۆژەکاندا گرفتێك هەیە لە نێوان ماوەی دیاری کراو، و بڕە پارەی دیاری کراو، تکامان وایە کە وەڵامان بداتەوە بۆ چارەسەر کردنی ئەمە لە داهاتوودا پێویستە ئەوان ئەم پرسە چارەسەر بکەن، وەکو ئاماژەی پێدرا پرۆژە هەیە شەست ملیاری بۆ دانراوە، ماوەکەی سێ ساڵە، بەڵام ئەمساڵ پێنج ملیاری بۆ دانراوە، ئەمە دووبارە دەبێتەوە، ئومێدەوارین کە لە داهاتوودا چارەسەری بکەن، دەربارەی ئەو پێشنیارەشم سەبارەت بە جیاکردنەوەی

بودجەی (دەڤەری ڕاپەڕین) لەسەر بنەمای ژمارەی دانیشتوان بۆ ئەوەی بچێتە ژێر دەستی خۆیان و گەنجینەی خۆیان، دەمەوێ ڕای بەڕێز وەزیری دارایی بزانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر سوپاسی جەنابت ئەکەم، هەروەها زۆر سوپاسی جەنابی کاك (عمر) ئەکەم، تەعلیقێکی لەسەر قسەی من دا کە باسی پلیتەی سۆپا و سۆندە و ئەوانەم کردووە، قسە کردن لەسەر (گسکێك)، لەسەر (بێلۆکەیەك)، لەسەر (هەموو نەوتی هەرێمی کوردستانیش قسە کردنە لەسەر داهاتی هەرێمی کوردستان، ئەوەی کە من باسم کرد بۆ ئەوە نەبوو خوانەکا تانەدان بێت لە حکومەت، یاخود لە لایەنێك، قسە لەسەر ئەوە بوو داهاتی خەڵك ئەبێ دەستی پێوە بگیرێت، ئەبێ بە شێوەیەکی عیلمی مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، ئەگەر دینارێکە یاخود سەد ترلیۆن دینارە، ئەمە مەسەلەکەیە، لە خەمخۆریەوەیە، بەلاّم من یەك شت ئەڵێم، کاك (عمر) دەستی خۆشبێ قسەی زۆرباشی کرد، باسی پلیتە نەوتەکانی ناو سۆپاکان ئەکات کە من وەکو نموونەیەك خستوومەتە ڕوو، بەس بە یەك جوملەش باسی ئەو داهاتە زۆرە ناکات کە ئەکرێتە ناو سۆپاکانەوە، دەبوا باسی ئەوەشی بکردابایە.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەلاّ من بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، خوشکان، برایان، لەوانیە هیچ شتێك بۆ من نەمابێتەوە بەڕاستی باسی بکەم، سەد و ئەوەندە کەس قسەی کرد، بەلاّم من بەڕاستی چەند بەراوردێك ئەکەم، ئەمە بۆ مەدحی بودجە، و بۆ مەدحی هەندێك وەزع نیە، هەندێك بەراوردم هەیە، زۆر شتم هەبوو باسی بکەم، بەلاّم ئەو بەراوردانە تکائەکەم ئەو بەراوردانە وەکو شتێکی شەخصی خۆم باسی ئەکەم، بەنیسبەت عێراقەوە 88٪ی بودجەی عێراق ئەبات لە هەموو شتێکدا، لە خزمەت گوزاریدا، لە ئەمن و ئاسایشدا، لە ڕێژەی بێکاریدا، لە یەك وڵات ناچن، هەرێمی کوردستان و عێراق لە یەك وڵات ناچن، من باسی ڕێژەی بێکاری عێراق بکەم کە بە پێی ئیعلانی جیهازی مەرکەزی ئیحصا پێش دوو مانگ باسی کرد، ئەڵێ پێش چوارساڵ ڕێژەی بێکاری لە عێراقدا لە 21٪ بووە، ئەمساڵ ساڵی 2012 گەیشتۆتە 31٪ بۆ 34٪ دا، من بەراوردێکی تر ئەکەم خوشك و برایان، تکام وایە لەبیرمان نەچوبێتەوە برسیتیەکەی ساڵانی 1998، و پێش 1998 بۆ 2003، بڕیارێکی نەتەوە یەکگرتوەکان کە مەجلیسی ئەمن دەری کرد (986) نەوت بەرامبەری خۆراك، کورد لە 13٪ی نەوتی هەبوو خوشك و برایان، سەد دۆلاری ئەوکات چوار خانووی پێ ئەکرا لە کوردستان، مەعاشی موەزەف با پێتان بڵێم، ئەمە 100٪ وایە، چونکی خۆم مودیر عام بووم ئەوکات، مەعاشی فەرمانبەرانی کوردستان، هەرێمی کوردستان، بیست بۆ بیست و پێنج دۆلار بوو، مەعاشی مودیر عام خوشك و برایان سەد دۆلار بوو، مەعاشی وەزیر کە شەڕی لەسەر ئەکرا سێ سەد دۆلار بوو، من بۆ تەئکیدی ئێوە بەراوردی

ئەوانە بکەن لە ئێستا و لەگەڵ ڕابردوو هی مەعاش، داوای لێبوردن ئەکەم، جوابت نادەمەوە، خوشك و برایان، ئەوەی کە کاك حاجی بلال باسی کرد کە لە 36٪ ی خەڵك مەعاش وەردەگرێت، ئەگەر هەرێمی کوردستان چوار ملیۆن و نیو بێت، ملیۆنێکی بە تەئکید لە (18) ساڵە کە پێویستی بە مەعاش نیە، لەسەر ئەو ئەساسە، کولی پێنج کەسێك دوو، بۆ سێ کەسێك مەعاشی هەیە، و ئێمە کە ئەڵێین ملیۆنێك و سی سەد هەزار کەس مەعاشی هەیە مانای ئەوەیە کە لە ماڵێکدا چەند مووچە خۆرێك هەیە، نەك یەك مەعاش هەیە، من هیچی تر ناڵێم، و زۆر سوپاس

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی وائەزانم ئەخیر کەسم کە قسە ئەکەم، لێرە زۆر پێناسە کرا بۆ بودجە، زۆر باس لەسەر بودجە و موازەنە کرا، من بە خێرایی هەندێك خاڵ لەسەر هێڵە گشتیەکان باس ئەکەم، چونکە بەڕاستی ئێمە وەکو پەرلەمانتار، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان، ئەگەر بودجە بریتی بێت لە دەرخستەیەکی تەقدیری نەك فیعلی، تەقدیری گشتگیر بۆ داهات، و خەرجیەکانی وڵات، کە تێیدا لەسەر ئەساس و پلانی میکانیزمی ژمێریاری، و کارگێری خرابێتە ڕوو، بۆ بەدیهێنانی چەند ئامانجێکی ئابووری، سیاسی دیاری کراو، ئەوە خۆشبەختانە، من وەکو پەرلەمانتارێکی خولی سێیەمی پەرلەمانی کوردستان، ساڵ لە دوای ساڵ ئەوە بەرجەستە ئەکەم کە لە دارشتن و خستنە ڕووی ئەم پرۆژەیە خۆشبەختانە هەرێمی کوردستان بەرەو پێش ئەچێت، بەڵام ئەو بزاوت و ئەو جوڵە عیلمی و واقیعە سیاسی و ئابووریەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستاندا، داوای زیاترمان لێ ئەکات، لەوەی کە ئێمە ڕوون تر لەگەڵ یەکتر مامەڵە بکەین، و دەزگاکانی ئەوەی کە پەیوەندیدارن بە مامەڵە کردن لەگەڵ ئەم پرۆژەیە کەحکومەت و پەرلەمانە بە دەرەجەی ئەساس، هەماهەنگیان زیاتر بێت، و لەیەك تێگەیشتن و ڕوونیان لە بەیندا زیاتر هەبێت، بۆیە یەکێك لە پێشنیارە موحەددەدەکانم لە بارەی ئامادە کردنی موازەنەدا، پێشنیاری موحەددەدم بۆ بەڕێزان وەزارەتی دارایی، لە پاڵ ئەوەی کە ئێمە موازەنە ئامادە ئەکرێت لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، لەسەر ئەساسی (ئیستیمارەی ئێعدادی بنود)، پێشنیار ئەکەم بۆ ساڵی داهاتوو یەك یان دوو وەزارەت وەربگیرێت، لەپاڵ ئەوەی کە ئامادە ئەکرێت وەکو بنود، لەسەر ئەساسی مەشاریع یان نەوعی ئیجتیماعی، بۆ ئەوەی ئێمە زیاتر لەم بابەتە تێبگەین، و بەرچاو ڕوونی زیاترمان هەبێت، چ وەکو حکومەت، چ وەکو پەرلەمانتار، چونکە ئامادە کردنی موازەنە لە عێراقدا لەسەر ئەساسی موازەنە بنودە، بەڵام لە پاڵ ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پابەندە بەوەی کە ئەمە ئامادە بکات، پێشنیار ئەکەم بۆ وەزارەتێك یان دووان، لەسەر شێوازە تازەکانی ئامادە کردنی بودجە هەوڵێك لەم بارەیەوە بدات، هەرچەندە تێچوونی مادی، مرۆیی هەیە، بەڵام بۆ ئێمە ئیستیفادەی ئەبێت، چونکە ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان کە چاومان بڕیوەتە پێشکەوتنی زیاتر لەم مەجالەدا، پێویستمان پێیەتی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە لە ماوەی نزیکی سی ڕۆژی ڕابردوو هەروەکو لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانشیدا هاتووە، لە لیژنەکانی پەرلەمان، و

بەتایبەت من وەکو ئەندامێکی لیژنەی دارایی، چووینە ناو وردەکاری ئەو ژمارانەی کە هەن، لەناو بودجەکەدا، بە ورد بوونەوە لە کۆی خەرجی موازەنەکانی ساڵانی 2011/2010/2009 ئەم هێڵە گشتیانە لە ستراتیژ و بنیاتنانی ژێرخان و سەرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان دەبینم:

1- بەردەوام بوونی حکومەتی هەرێمی کوردستانە لە پاراستنی ئاسایش و سەلامەتی گیان و ماڵی هاووڵاتیان،
2- پەرەپێدانی کەرتی نەوت و سامانە سروشتیەکان، دابین کردنی کارەبا و سووتەمەنی پێویستە.
3- پەرەپێدانی کەرتی بازرگانی لەسەر ئاستی ناوخۆ و دەرەوەی هەرێم.
4- بونیاتنان و چاککردنی هۆکارەکانی گواستنەوە و گەیاندنە.
5- پاڵپشتی کردنی ژینگەی دیموکراسی و مەدەنیە لە هەرێم کوردستاندا.
6- پەرەپێدانی مرۆیی و کەمکردنەوەی ڕێژەی نەخوێندەواریە.
7- بەردەوام بوونی حکومەتە لە دروست کردنی هێزی سەربازی یەکگرتوو و نیشتیمانی.
8- دروست کردنی پەیوەندی دبلۆماسی و سیاسی و ئابووریە لەگەڵ وڵاتانی دەوروبەر و جیهان بە شێوەیەکی گشتی.

ئەوەی کە من وتم، ڕاستە سیاسەت و وشەن، بەڵام ئەمانە بە فیعلی لە موازرەنەکانی ساڵانی 2011/2010/2009 پارەیان بۆ خەرج کراوە، بۆیە ئەبینین ئێستا ئەگەر هاووڵاتیەك بەراورد بکات لە نێوان ساڵانی 2009 بۆ ساڵانی 2010 هەر لە دابینکردنی کارەبا و سووتەمەنی جیاوازیەکی زۆر ئەبینێت، ئەمە لەسەر ئاستی ستراتیژ و بنیاتنانی ژێرخانی ئابووری و سەرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان، وەکو هاوکارانم ئاماژەیان پێدا ئەمساڵیش وەکو دوو ساڵی ڕابردوو کە لە خولی سێیەمی پەرلەمانی کوردستان ئێمە کار ئەکەین، بودجە لە کاتی خۆیدا وەکو لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان هاتووە، نەهات بۆ پەرلەمانی کوردستان بۆ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان گفتوگۆی لەسەر بکات، و دواتر پەسندی بکات، کە ئەمە بەلایەن هەموومانەوە کاریگەری نێگەتیڤی هەبووە لەسەر هەم ئیدارە، و هەم لایەنی ئابووری هەرێمی کوردستان، پێشنیاری موحەدەدی من ئەوەیە ئێمە دوو ئەگەرمان لە پێشە، یان دوو هەڵبژاردنمان لە پێشە بۆ ئەوەی بۆ ساڵی داهاتوو حکومەت بڕیار بدات لەوەی کە کەی بودجە بنێرێت؟ یان ئەوەتا بە خەملێندراوی لە کاتی خۆیدا بینێرێت، کە ئەمە بۆ ئێمە، بۆ هەرێمی کوردستان، بە باوەڕی من ئیمکانە بە هەر زیاد بوونێك، یان کەم بوونێك، لە ئەو بودجەیەی کە تەرخان ئەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان لە لایەن عێراقەوە جیاوازی دروست بکات لە بودجەکەدا، ئەمە وا ئەکات بڵێین ئەو خەرجیە ماددی و مرۆیانەی کە لە پێناوی ئامادە کردنی بودجەدا لە لایەن حکومەت و لە لایەن پەرلەمانەوە سەرف ئەکرێت زیاتر ببێت.

یەعنی بێنینە پێش چاوی خۆمان ئێمە نزیکی مانگێك و چەند ڕۆژێکە موناقەشەی ئەم موازەنەیە ئەکەین، ئەگەر زیاد بوون، یان کەم بوون، لە بەشی بودجەی هەرێمی کوردستان ڕوو بدات ئەبێ جارێکی تر ئێمە بێین موناقەشەی بکەینەوە.

ئەمە ئیختیاری یەکەمە، ئیختیاری دووەم، ئەوەیە کە ئێمە تەجروبە لە وڵاتانی تر وەربگرین، ساڵی ڕابردوو پەرلەمانی کوردستان وەفدێکی پەرلەمانی بەریتانی و سکوتلەندی میوانداری کرد، ئەو بەرێزانە دوو ڕۆژ لەسەر چۆنیەتی ئامادە کردنی موازەنە بۆ ئێمە پێشنیاریان هەبوو، کە قسەیان کرد لە بارەیەوە، پرسیارمان لێیان کرد وەکو هەرێمی سکوتلەندا ئێمە چۆن مامەڵە لەگەڵ موازەنەدا ئەکەن؟ دیارە ئەوان شتێکی نووسراویان نیە، بەڵام ئەوەی کە موتەبەعە وەکو عورف ئەوەی کە لە دوای ماوەیەکی دیاری کراو، دوو تا سێ هەفتە، حکومەتی هەرێمی ئەو ناوچەیە پابەند دەبێت بەوەی کە بودجەی هەرێمەکە بنێرێتە پەرلەمانی خۆی.

بۆیە پێشنیاری من ئەوەیە، ئەگەر ئێمە ئیختیاری یەکەم هەڵنەبژێرین بیکەین بە بڕیار لێرە، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە دوای ئەوەی کە موازەنەی عێراقی تەصدیق ئەکرێت بە دوو تا سێ هەفتە پاش ئەوە موازەنەکەی بنێرێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی ئێمە موناقەشەی بکەین، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، لەبەر ئەوەی ئیعدادی موازەنە لە هەرێمی کوردستان وەکو عێراقی فیدراڵ لەسەر ئەساسی بنودە، موازەنەی بنودە، ئەبینین ئەوەی کە هەیە تەنها ژمارەیە، ئایا ژمارەکانیشمان پێ ئەڵێن؟ هەموو ئەو ژمارانەی کە هەن لەناو کۆی پرۆژەکەدا، کە وەکو مامۆستای بەرێز، و سەرۆکی لیژنەی دارایی ئاماژەی پێ کرد، ئەگەر ورد بینەوە ئیمکانە ژمارەیەکی زۆربێت، بەڵام لە پشتەوەی ئەم ژمارانە، کە دابەش بوونی ژمێریاری و دارایی تێدایە، بەو ئیستیمارانەی کە هاتوون، کۆمەڵێك چالاکی ئیداری دروست ئەکەن دواتر جێکەوتی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی ئەبێت لەناو هەرێمی کوردستاندا، من تەنها بەکورتی لەسەر هێڵە گشتیەکان و جێکەوتەکانی ئەم ژمارانە شتێك ئەخەمە بەر دەستی پەرلەمانتارانی بەرێز.

پێشنیاری موحەددەدم بۆ ئەو کەم و کوڕیانەی کە هەن، چ لەناو موازەنەی تەشغیلی، چ لە بەشی بودجەی ئیستیسماری، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە موازەنەی تەشغیلی، دیارە ئەگەر سەیری تەرخان کراوی بڕی هەردوو وەزارەتی (ئاسایش، ناوخۆ)، و دەزگاکانی تر بکەین ژمارەیەکی زۆر ئەکات، بەڵام لە پشتەوەی ئەم ژمارانە چی ئەبینین ئێمە وەکو هاووڵاتیەکی کوردستانی؟ ئەمن و ئاسایش ئەبینین بۆ گیانمان، بۆ ماڵمان، و بۆ سەلامەتیمان، هاووڵاتیەکی کوردستانی زۆر بە سەربەخۆیی و زۆر بە ئازادانە هاتوچۆ ئەکات، و ڕۆژانە، مانگانە، ساڵانە، ئەو پارەی کە هەیەتی خەرجی ئەکات، لە مەعامەلەی ئابووریدا بەکاری ئەهێنێت، ئەوە یەك.

دوو، ئەمە هەر جێکەوتەکانی بەشی موازەنەی تەشغیلیە، کە پرسیارێك بکەین ئایا ئەم موازەنەی تەشغیلیە بۆ ئێمە ئیستیفادەی هەیە یان نا؟ لە پاڵ ئەوەی کە ئەو بڕە پارانە وەکو مووچە بەشێك

زۆری، یـان وەك خـەرجی دامـەزراوەکان خـەرج ئـەکرێن ،بـەڵام خزمـەت گـوزاری لـێ دروسـت ئـەبێت، دووەمیان، دابینکردنی وزەی کارەبا و سووتەمەنیە، بۆ زیاتر لە پێنج تا شەش ملیۆن هاووڵاتی، من بـۆ ئەڵێم شەش ملیۆن؟ چونکە بە پێی ئەو زانیاریانە و ئەو واقیعەی کە هەیە لەبەر دەسـتمان دا، ڕاسـتە ئەگەر هەرێمی کوردستان پێـنج ملیـۆن هـاووڵاتی بـن، بـەڵام خۆشـبەختانە ئێسـتا هـەرێمی کوردسـتان کارەبا ئەدات بە کەرکوك، و بڕیارە بیدات بە شوێنی تریش، ئەمە مانای ئەوەیـە ئـەو خەرجیانـەی کـە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە مەجالی موازەنـەی تەشغیلی سـەرفی دەکـات بـۆ وەزارەتـەکانی سـامانە سروشتیەکان و کارەبا، باشە، ئێمە وەکو هاووڵاتیان بـە شـێوەیەکی عادیلانـە ئیسـتیفادەی لـێ ئەکـەین، من وەکو هاووڵاتیەك لەماڵەکەی خۆم، وەزیرێکیش وەکو هاووڵاتیەك لـە ماڵەکـەی خـۆی ئیسـتیفادەی لێ ئەکات، سێ، پێشکەش کردنی خزمەت گوزاری پەروەردەیی و خوێنـدنی بـاڵا، ئەگـەر وردبینـەوە بـە پێی ئەو داتایانەی کە هەیە و ئیعلانیش کراون، نـزیکی یەك ملیۆن و پێـنج سـەد هـەزار هـاووڵاتی کـە زۆرینەیان گەنـج و هاووڵاتی ئەم هەرێمەن، سوود لە خەرجیەکانی وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵ ئەبینن.

بەهـەمان شـێوە ئـەوەی کـە پێـی ئـەوترێت گەشـەی دیموکراسـی و ژیـانی مـەدەنی، خۆشـبەختانە حکومەتی هەرێمی کوردستان جگـە لـەوەی کـە یاسـای هەیـە، سـاڵانە بـڕی تـەرخان کـراوی بـۆ دەعمـی ئەحزابی سیاسی، و مونەزەماتی موجتەمەعی مەدەنی، و ڕێکخراوەکان و سەندیکا و کۆمەڵەکان هەیـە، کە ئەگەر موقاڕەنەیەك بکەین لە نێوان 2009 تا 2012، گۆڕانکاری بەرچاو لەم بوارەدا ئەبینین، بە هەمان شێوە بۆ وەزارەتەکان، و بۆ ئەو خزمەتگوزاریانـەی تـر ئەگـەر بڕۆینـە خـوارەوە، ڕیزبەندیەکـە بەو شێوەیە کە باسم کرد.

پێشنیارەکانم لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو ئەندامی لیژنەی دارایی پاش ئەوەی زیاتر لە چەند دانیشـتنێك لەگەڵ بەرێز وەزیری دارایی، و بەرێز وەزیری پلانـدانان، و موتابەعـەمان بـۆ دەوائیرەکـان و ڕاوێـژمان لەگەڵ ئەو وەزارەتانەی کە لە مـاوەی سـی ڕۆژی پێشـوو دەسـتمان پێڕاگەیشـتن، ئەگـەر بـە ڕاسـتەوخۆ بێت یان لە ڕێگەی تەلەفۆنەوە.

ئەم پێشنیارانە ئەخەمە ڕوو بۆ ئـەوەی کـە ئێمـە زیـاتر ئیسـتیفادە لـە خـەرج کـراوی بـڕی تەشـغیلی وەربگـرین، ئەوانـەی کـە ئێمـە بـە کـەموکوڕی ئـەزانین لـە لایـەن حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتانەوە چارەسەریان بۆ بکرێت، ئەوەی کە بەرێزان لە لیژنەی دارایی وەکو ئەنـدامێکیش پشـتیوانی لـێ ئەکـەم جارێکی تر کەمکردنەوەی بڕی تەرخانکراوی سەرۆکایەتیەکان. من تەفاصیلەکەی ناڵێم، لەبەر ئـەوەی بەشێکی زۆر لە پەرلەمانتاران و هاوکارانم خستیانە ڕوو، و بەهەمان شێوە بۆ پێشنیارەکانی تر ئـەوەی پەیوەندیدارە بە بەردەوام بوونی حکومەت، و جیاکردنەوەی ئەو بڕەی کە تەرخان کـراوە بـۆ پـرۆژەی تواناسازی.

بەهەمان شێوە هەڵمەتی نیشتیمانی دروست کردنی قوتابخانەکان، و زیاد کردنی سولفەی عەقاری گوندەکان بۆ بیست و پێنج ملیۆن، چونکە لە ساڵانی ڕابردوو ئەوەی کە دەرکەوتووە، خۆشبەختانە لەوانەیە بەدەم ئاسان بووبێت نزیکی چوار هەزار گوند لە هەرێمی کوردستان وێران کراون، بەڵام خۆ ئاوەدان کردنەوەی بە ئاسانی نەبووە و ناشبێت، لەگەڵ تەسبیت کردنی ئەو پێشنیارەم بۆ بەخشینی بڕی (600000) بۆ ئەوانەی کە بڕی کەمتر لە (40000) وەرئەگرن مانگانە، بەهەمان شێوە (480)ەکە بۆ فەرمانبەرانی پلە (9) و پلە (10).

بەڕێز وەزیری دارایی، بەحوکمی ئەوەی کە زانیاریمان پێگەیشت، و جەنابیشت ئاماژەت پێدا، ئەم پێشنیارەم دیاری کراوە بۆ دەرماڵە، من پێشنیار ئەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان و جەنابیشتان وابزانم ئاماژەتان پێدا، هەوڵێك هەیە بۆ پێداچوونەوە بە دەرماڵەکان، لیژنەیەك دروست کراوە، پێشنیار ئەکەم پاش ئەوەی پێدا ئەچنەوە، هەموو ئەو بڕیارانەی کە هەن بە زیاد کردن و کەم کردن، یان بە تەرخان کردنی دەرماڵەی فەرمانبەران، هەمووی هەڵبوەشێندرێتەوە، بە مەرجێك تەنها ئەو قرارە ئیشی پێ بکرێت کە حکومەتی هەرێمی کوردستان و حەتمەن بە ئاگاداری پەرلەمانی کوردستان، بۆچی؟ بۆ ئەوەی ئێمە ساڵانە تووشی ئەوە نەبین لە بودجەی تەشغیلی لەسەر بنەمای ئەوەی کە موخەصەصاتێك لە بەغدا زیاد بکرێت، لیرەش بە هەمان شێوە هەوڵ بدەین بۆ زیاد کردنی، چونکە ئەو واقیعە ئابوورییەی کە هەیە.

ئەو واقیعە کۆمەڵایەتیەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستاندا، زۆری فەرقە لەگەڵ ناوچەکانی باشوور و ناوەڕاستی عێراق، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە چارەسەر کردنی کێشەی زۆری فەرمانبەران، بەڕێزتان لە یاساکەدا پێشنیارێکتان خستۆتە ڕوو کە لە ماددەی (13)یە، بەڵام من وەکو سیاسەت باسی ئەکەم، لەبەر ئەوەی هێڵی گشتیە، ئەمە کێشەیەکە کە حکومەتی هەرێمی کوردستان ئێستا هەیەتی، بۆ داهاتوو ئەگەر چارەسەری بکات، بەوەی کە ژمارەیەکی زۆری فەرمانبەری هەیە.

پێشنیار ئەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان چاوەڕێی تەعدیلی قانونی تەقاعودی نەکات، ئەوەی کە لەلایەن عێراقەوە هەیە، هەروەکو چۆن چاوەڕێی نەکرد بۆ یاسای کار، هەوڵێکی هەمەلایەنە بدرێت، چ وەکو حکومەت، چ وەکو پەرلەمانیش بۆ ئەوەی تەحقیقی عەدالەت بکەین، ئەمە یەك، دوو، ژمارەی فەرمانبەران کەم بکەینەوە، ئیمکانە بە چەند هێڵێکی گشتی ئەم کێشەیە حەل بکەین، بێ ئەوەی کە تەمەنی تەقاعودی کەم بکەینەوە، بۆ ئەوەی دەورانی عەمەل خێراتر بێت، مووچەی تەقاعودی بەرز بکرێتەوە، ئەو ڕێژەیە کە پێی ئەدرێت، و چەند سیاسەتێکی تر ئەکرێت لەناو یاساکەدا جێ بەجێ بکرێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بڕی تەرخان کراوی بودجەی ئیستیسماری.

تەبعەن پێش ئەوەی بڕۆمە سەر بڕەکە، پێشنیارێکم هەیە بۆ و بە پێویستیشی ئەزانم بۆ وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەوەی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی تەعبیرە لە ڕاو سیاسەتی حکومەتی هەرێمی

کوردسستان، پێویسته بۆ ساڵی ئاینده ئەگەر بوو دوو لاپەڕە بێت، یان بە چەند دێڕێك بێت هێڵە گشتیەکان و ساسیەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بودجەی ئیستسماری بیخاتە ڕوو، چونکە ئەوەی کە هەیە لەناو ڕاپۆرتەکەی ئەمساڵدا بە هەڵەدا نەچووبم لە نیو لاپەڕەدا خراوەتە ڕوو، کەباس لەوە ئەکات چەند بڕە پارە بۆ بەشی ئیستسماری تەرخان کراوە لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، بۆ ئەوەی بەچاوی ئێمەی پەرلەمانتار، و ئەوانەی کە موهتەمن بە ئیعدادی موازەنە و خەرج کردنی پێویستە هێڵە گشتیەکان و سیاسەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەناو ڕاپۆرتەکەیدا بێت، چونکە ئەم ڕاپۆرتە تەعبیرکەری حکومەتی هەرێمی کوردستانە، و ئەکرێ بە تەنسیق لەگەڵ بەرێز وەزیری پلاندانان ئەم سیاسەتە بخرێتە ڕوو.

چونکە ئەوەی کە لەبەر دەستی منە وەکو وتم، ئاماژەم پێدا، هێڵە گشتیەکانی حکومەت لە ساڵانی 2009 هەتا ئێستا هەر ئەو هێڵە گشتیانەن، ئەگەر ئێمە یەك تۆز ورد بینەوە لەو بڕە پارانەی کە تەرخان کراون بۆ کەرت و وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بوارە جیاجیاکانی ئەمساڵدا، بە خێرایی ئەیخەمە ڕوو، ڕیزبەندیەکانیان بەم شێوەیەیە، بە پلەی یەکەم ئیهتیمامی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەزارەتی کارەبایە، کە بڕی تەرخان کراوی بۆ پرۆژەکانی بریتیە لە حەوت سەد و حەفتا و پێنج ملیار دینار و سەد و چل و دوو ملیۆن، کە ئەکاتە لە سەدا بیست و یەك پۆینت دە لە بڕی تەرخان کراوی کۆی بودجەی ئیستیسماری ئەوەی کە لە لایەن وەزارەتەکانەوە خەرج ئەکرێت، جگە لەوەی لە لایەن پارێزگاکانەوە خەرج ئەکرێت، بە پلەی دووەم وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزارە، بە پلەی سێیەم وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەیە، بە پلەی چوارەم وەزارەتی پەروەردەیە، بە پلەی پێنجەم وەزارەتی تەندروستیە، کە بڕی لە سەدا پێنج پۆینت پەنجاو چواری بۆ دانراوە، دوای ئەو وەزارەتی کشتوکاڵ، ئینجا وەزارەتی خوێندنی باڵا، دواتر وەزارەتەکانی تر. هەندێك کەموکوڕی لە بڕی ئەم تەرخان کراو و پرۆژەکان ئەبینین پێشنیار کراوی دیاری کراوی من بۆ ئەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، و لەلایەن وەزارەتەکان کە ئەگیرێتە بەر بۆ جی بەجێ کردنی ئەم بڕە پارەیە، و بە تایبەت بۆ بەرێز وەزارەتی پلاندانان، پێشنیار کراوەکانمان پاڵپشتی کردنە لەو پێشنیارەی کە بەرێزان لە لیژنەی دارایی نووسرابوو، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە پرۆژە پێشنیارکراوەکان. پێشنیاری حکومەت لە ئەنجامدانی پرۆژەکانی زیاتر تەرکیز و ئاڕاستەی ئەو ناوچانە بکات کە تووشی کاولکاری و پرۆسەی ئەنفال و کیمیا باران بوونە، ئەو پرۆژانەی کە هەن لەو ناوچانە، چونکە ئێمە مەبەستمانە جۆری ژیان لە کۆی هەرێمی کوردستان، و لە سەنتەری پارێزگاکان، و لە قەزاکانیش تا ڕادەیەکی باش لێك نزیك بن، ئەگەر بکرێت ئەو بڕە پارانەی کە ئەمێنێتەوە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان، پاش ئەوەی کە پەرلەمانی کوردستان ئەم پرۆژانە بە نەزەری ئیعتیبار وەرنەگرێت بۆ ئەمساڵ، ئەو بڕە پارانە زیاتر ئاڕاستە بکرێت بۆ وەزارەتەکانی تەندروستی و کشتوکاڵ، بۆ ئەوەی ئەو خەرج کردن و ئەو پلانانەی و ئەو چالاکیانەی کە حکومەت هەیەتی لەم مەجالەدا بە ئاڕاستەیەك بڕوات متەوازن بێت

لەگەڵ وەزارەتەکان و کەرتەکانی تردا.ئەوەی کە من خستمە ڕوو تەنها هێڵە گشتیەکان بوو، تەصەوڕ ئەکەم کەمترین ئاماژەم بە ژمارە دابێت، چونکە ئێمە وەکو ئەندامی لیژنەی دارایی لە ماوەی ڕابردوو ژمارەیەکی زۆر کۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزیرە بەڕێزەکان کردووە، و بە پێی پەیڕەوی ناوخۆش من وا تێگەیشتووم کە لێرە هێڵە گشتیەکان موناقەشە بکرێت، و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین یاسین:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش هەموو شتێك دەمەوێ دەست خۆشی خۆم لە سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆ دەرفەت دان و ڕێك خستنی کەشێکی زۆر ئارام، کە بەڕاستی چاندنی داری ئازادی ڕادەربڕین لەناو پەرلەمان بەفیعلەن چەسپاوە، هەروەها دەست خۆشی خۆم لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ هەموو ماندووبوون و هەموو تێبینیە وردەکانیان کە دەست نیشان کراوە.

من لێرەدا چەند تێبینیەك و چەند داواکاریەکم هەیە زۆر بە کورتی دەریان دەبڕم، چونکە بەڕاستی نەبوونی من لە پێشوو وای کرد هاوکارانم کارەکە زیاتر باس بکەن، لەبەر ئەوە من بەس بۆ پشتگیری کردن و زیاتر گرنگی دان بەو خاڵانەی کە لام گرنگە، بەگشتی بودجەی هەرێمی کوردستان.

ئەمساڵ وادەبینرێ کە ئەولەویەتی پێوە دیارە، کە ئەولەویەت و شەفافیەتی ئەو بودجەیە لەوەدا دیارە کە بایەخ دان بە لایەنی نوێبوونەوە لە فیکر و لە لایەنی ڕۆشنبیری و پەروەردە کە ئەساسی هەموو بوارەکانی ترە، بوونی و بایەخ دان بەلایەنی کۆمەڵایەتی و ئەمن و ئاسایش و ڕێز گرتن لە هەموو چین و توێژەکان بەتایبەتی لایەنی پێشمەرگە و هەموو سێکتەرە گرینگەکانی تری ژیان و دابین کردنی کارەبا و بوارەکانی تر هەمووی جێگای دەست خۆشیە.

تێبینی دووەمم بەوە دەکرێ کە ڕاستە تا ڕادەیەکی باش بایەخ دراوە بە زۆر لایەن، بەڵام بەداخەوە، وەك دەڵێن موخابن پار ساڵ و ئەمساڵیش کە ئێمە لەگەڵ ئەوەین هەموو عەقلێکی سەلیم لە جسمێکی سەلیمدایە. ئێمە بوونی ئەوەی کە بایەخ نەدانی زۆر بە لایەن و کەرتی تەندروستی نەبوونی ئەو هاوسەنگیە تاڕادەیەك بۆ کەرتی تەندروستی جێگای نیگەرانیە بەڕاستی، کە وابزانم لەگەڵ پێوەری نێودەوڵەتی کە وابزانم زۆر کەمە هیوادارم ساڵی ئایندە ئەمەش پڕ بکرێتەوە کە زیاتر بایەخ بە لایەنی تەندروستی بدرێت.

لە بواری کۆمەڵایەتی کە زیاتر بواری لیژنەکەی خۆمە پاڵپشتی خۆم بۆ ئەو هەموو پێشنیازیانە دەکەم کە لەناو لیژنەکەی خۆمدا پێشنیاز کرابوو، و زیاتر لەوەدا داواکارم کە یەکەم زیاد کردنی ئەو بڕە پارەیە کە وەکو مووچەیەك بۆ چاودێری کۆمەڵایەتی کە بەڕێژەی چوار سەد ملیارە زیاد بکرێ بەڕاستی، چونکە ئەوە

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان
80

سالْی/ 2012 – بەرگی هەشتا

چاپی یەکەم/ سالْی 2013

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (31) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2012/6/18 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (32) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/6/19 ل 57

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (33) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2012/6/20 ل 121

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (34) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2012/6/21 ل 127

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (35) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – هەینی 2012/6/22 ل 201

1- پەیام احمد مۆڵەت

2- بەیان احمد ئامادەنەبووە

3- حازم تحسین مۆڵەت

4- زکیە صالح مۆڵەت

5- سمیر سلیم مۆڵەت

6- د. صباح محمد مۆڵەت

7- عبدالسلام مصطفی مۆڵەت

8- یاووز خورشید مۆڵەت

ئێوارەکەی

1- پەیام احمد مۆڵەت

2- اسماعل سعید ئامادەنەبووە

3- حازم تحسین مۆڵەت

4- هاژە سلیمان مۆڵەت

5- سمیر سلیم مۆڵەت

6- د.صباح محمد مۆڵەت

7- عبدالسلام مصطفی مۆڵەت

8- یاووز خورشید مۆڵەت

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆکردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012. لیژنەی دارایی فەرموو بۆ شوێنی خۆتان، بەخێرهاتنی وەزیرە بەڕێزەکان دەکەین، شێخ بایز ودکتۆر عەلی، وەفدە یاوەرەکانیان، مامۆستا سعدیش بەخێر بێت، مونەسقی نێوان پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەروەکو دوێنێ باسمان کرد بۆ بەڕێزتان هەموو ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانەی کەناوی خۆیان نووسیبوو بە ئارەزووی خۆیان قسەی خۆیان کرد، لەماوەی 7 ڕۆژی ڕابردوو ئێوەی بەڕێز قسەتان کرد، دیارە بەشێك لەقسەکانتان ئاراستەی وەزیرە بەڕێزەکان بوو، ئێستا داوا لە وەزیرەکان دەکەین کەوا یەك، یەك ڕوونکردنەوەو تێبینیەکانی خۆیان بدەن، کاك شێخ بایز، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت ئێستا وەڵامی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بدەمەوە، بەڕێز سۆزان خان، سەرۆکی فراکسیۆنی کوردستانی، داوای لیژنەیەکی کردووە بۆ دەرماڵە دابمەزرێت، ئەو لیژنەیە لە ئەنجومەنی وەزیران دامەزراوە، بەئەندامێتی چەند وەزیرێك وئەندامێکی پەرلەمانیش داوا لەبەڕێزتان کراوە بۆ ئەوەی دەستنیشان بکرێت و لەو لیژنەیە بێت، لیژنەی دەرماڵە کە پێیدا بچنەوە، زەوجیەو منداڵ بۆ ژنی بێ پیاو کەوایان کردووە، ئەوە لەدەسەڵاتی پەرلەماندایە کە هەر بڕیارێك لەو بارەیەوە بدرێت، حکومەت بەردەوام دەبێت و بەردەوامە لەمەسەلەی تواناسازی، پارەی بۆ تەرخانکراوە.

پێشنیارەکان بۆ ئەوەی کە نەچێتە وەزارەتی خوێندنی باڵا ئێمە دەیخەینە بەردەستی ئەنجومەنی وەزیران، پرسیاری چوارەم، بەڕێز وەزیری پلاندانان وەڵام دەداتەوە، مەسەلەی شۆڕکردنەوەی دەسەڵات ئەوە تەوجیهی حکومەتەو ئێستاش فیعلەن جێبەجێ دەکرێت، ئێستا هەر وەزارەتێك خەریکە دەسەڵاتەکانی خۆی زیاتر شۆڕ دەکاتەوە بۆ خوارەوەی خۆی، حکومەت بەتەئکید بەردەوام دەبێت لەخزمەت ناوچە دابڕاوەکان.

زیادکردنی سولفەی عەقاری ئەوە لەدەسەڵاتی پەرلەماندایە، بەڵام لە هەمان کاتدا هەر زیاد کردنێکی پارە دیارە لەکوێ بمانەوێت زیادی بکەین، هەر بارگرانی دەخاتە سەر بودجەی هەرێم، سەرفکردنی پارەی بێکاری بۆ دەرچووانی وەزارەتی پەروەردە، ئەویش هەر لەلای پەرلەمانی بەڕێزە، بەنیسبەت پرسیارەکانی تر کە پەیوەندی بە 100 ملیار دینارەوە هەیە، وەزیری پلاندانان وەڵام دەداتەوە، بەنیسبەت 600 هەزار دینار و 480 هەزار دینار ئێمە وەکو بڕیاری پەرلەمانی بەڕێز جێبەجێی دەکەین هەموو وەختێك بەنیسبەت مووچەو دەرماڵە، لەبەغدا چۆن بێت ئێمەش لێرە جێبەجێی دەکەین، ئەو سولفانەی کەئێستا لەتەعلیماتەکان وادیارە لەڕێنماییەکان ئێستا گلەیی هەیە لەهەندێ ڕێنمایی بەتایبەتی ڕێنمایی سولفەی پیشەسازی، بەتەئکید ئێمە هەوڵ دەدەین کە ئەو ڕێنماییانە ئیعادەی نەزەری تێدا بکەینەوە.

وەڵامی بەڕێز کاك کاردۆ، سەرۆکی فراکسیۆنی گۆڕان، یەك: تەبیعی هاتووە لە پرسیارەکەدا کەوا تارمایی هەیە، لەسەر داهات، ئێمە دەڵێین هیچ تارماییەك لەسەر داهات نیە، ئەگەر بەوردی سەیری بودجە بکەین، دەبینین داهات بەوردی دانراوە لەحەقلی خۆی، وەکو داهاتە گشتیەکان و لەناو بابەتی مینەحیش داهات هاتووە، کە حیسابەکانیان بەو شێوەیەیە تەبیعەتەکەی وایە، بۆ ئەو شوێنانەی کە بەمینەح مەشمولن، لەعێراقیش بەهەمان شێوەیە.

بەنیسبەت پارەی مەنافزی حدوودیەوە کەباس دەکرێت، ئەوەی کەدەڵێین هەیەو دانەنراوە، ئێمە ساڵی پار دامان نا، 305 ملیار دینار بوو، هی ساڵی ڕابردوو تریش 400 ملیار بوو، ئەی کردە 705 ملیار دینار، بەپێی بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق و وەزارەتی دارایی ئەبوایە ئەو پارەیە بگەڕێتەوە بۆ ئێمە، ئێمەش ئەوەبوو لەئیرادی ساڵی پاردا داخڵمان کرد، بەڵام دوای ئەوە حکومەتی عێراق بڕیارەکەی خۆی

لاداو بڕیارێكی تری دانا، كەچەند فەقەرەیەك شمولی ئەكات، ئـەوەی كـە دەینێـرن بـۆ پارێزگاكـان، ئـەوەش تەنها 8 ملیار دینار هاتووە، كەئەوانی تری بەهیچ شێوەیەك بە ئێمە نەدرا، بۆیە ئەمساڵ پارەی مـەنافزی حدوودی دانەنرا و پارەی گومرگیش، چونكە ئەوان خۆیان دێن وەك ڕەقابە تەدقیقی دەكەن ودەیبەن، ئیتر لەهەموو دەروازەكان بەپێی ئیتیفاق كراوەو ئەو كیتابە هاتووە، لەگەڵ ڕەقابەی مـالی كوردسـتاندا مـەنافزە حدوودیەكان و گومرگەكان تەدقیق دەكرێن، گوایە زانیاری نادروستمان داوە بەپەرلەمان، هـیچ زانیارییـەك بە نادروستی نەدراوە بەپەرلەمان، ئێمە ئەمە ڕەد دەكەینەوە، ئەو نموونەیەی كەباس دەكـەن لـەناو ڕێـژەی شەش مانگی یەكەم.

بەڕێزان خۆی ناو لێنان لە شەش مانگی یەكەم لەهەر ساڵێكدا بەژمێرەی كۆتایی ئەمە ڕاست نیـە، چونكە جارێكی تریش شەرحی دەكەمەوە ئەوە تەنها ئیستیمارەیەكە ئـەو شـەش مانگـە دەستنیشـان دەكرێـت وەك پێوەرێك، ئەوە خۆی وانیە، بۆیـە دەڵێم تكایـە ورد ببنـەوە لـە بودجـە، چونكە ئـەو حسابی شـەش مانگـە سەرفی فیعلیە، لەو بەروارەی كەدروست كراوە بۆ ڕێكخستنی بودجە وەك پێوەرێك، ئـەو ڕەقەمانـەی كـە لـە ئیستیمارەكەدا هاتووە، تەسویەی سولەفی تێدا نیە، هەموو سـولفەیەك لەهـەر ڕۆژێـك كـە تەسـویە دەكرێـت سەرفە فیعلیەكەی دەچێتە ناو ئەو ڕەقەمانەوە، بۆیە ئەو ژمارانە بەبەردەوام ئـەگۆڕێن، لەگـەڵ تەسـدیدی سولفەكان ولە حساباتی كۆتایی ئیستیقرار دەكات.

ئەمە ئیجتیهادی وەزارەتی دارایی نیە، ئەمە بەم شێوەیە لەهەموو عێراقیش هەر وایە، ئەو مەسەلەیەی كە حساباتی كۆتایی ئەو سەرفە فیعلیانە دەردەخات، ئەوە یاسایە، كورتهێنان لەئـەنجامی چالاكی حكومـەت و وەزارەتەكان، وە خەرجی زیاتر دێت بۆ ئێمە لەپێشەوە باسمان كرد چۆن كورتهێنـان دروسـت بـووە، ئـەو پارەی كەدەینێرن بۆمان، لەگەڵ ئەو داهاتەی كەبۆ خۆمانە بەشی خەرجی حكومـەت ووەزارەتـەكان ناكـات، پارەی وەزارەتەكان زیاد لەلازم كەمكراوەتەوە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، خۆتانیش گلـەییتان لـەوە هەیـە، ڕەنگـە ئـەوانیش گلـەییان لێـی هـەبێت، وە پێیـان نـاخۆش بێـت، بـەڵام كـاری گـرنگ لەبودجـەدا ئەگـەر ئیمكانیەتەكـەش موحـەدەد بێـت، ئەبێتـە هـۆی عـەجز، ئەگـەر داهـات بەرامبـەر بـە خـەرجی داواكـراوی پێویست گرنگ ویەكسان بێت، هەڵبەتە عەجز نابێت.

لەبـەر گـەورە بـوونی سـاڵ بـەدوای سـاڵ قـەبارەی بودجـەی بەكارخسـتن لـەغیابی پرۆگرامـی ئـابووری وكۆمەڵایەتی هەرێم، ئەویش یەكێكە لە پرسیارەكان، وەزارەتی دارایی و ئابووری، لەگەڵ هەموو وەزارەتێك سـاڵانە لەڕێگـەی لیژنـەی تایبـەت موناقەشـە، لەگـەڵ وەزارەتـە تایبەتمەنـدەكان دەكـات، وە میزانیەیـەك تەرخان دەكات بەپێی ئیمكانیەت، بەڵام زەروورییەت لەلای ئەو وەزارەتانە زۆر زۆرە، كـەخویان دوایـی داوای دەكەن و دەبێتە هۆی گەورەبوونی عەجز، پاشان كەكۆی زەروورياتی خەرج، لەگەڵ داهات لەبودجە تاوتوێ دەكـەین، بـەو شـێوەیە دەرئەچـێتن چـونكە سـاڵانە فەرمانگـەكان ئیسـتیحداس دەكـرێن، فەرمانبـەران

دادەمەزرێن، دەرماڵەی تازە سەرف دەکرێت، فەرمانبەران عەلاوەو تەرفیع وەردەگرن، چالاکی وەزارەتەکان زیاتر دەبێت.

پێنج: لەسەر بچووك كردنەوەی ساڵ بۆ شەش مانگ، دیارە باسمان لەوە كردووە، کەچۆن موازەنە دوادەخرێت کەپەیوەندی بەعێراقەوە هەیە، ئەمساڵ پەیوەندی بەگۆڕینی حکومەتیشەوە هەبوو، وەکو هۆیەکی تر.

باشە پەرلەمانی بەڕێز با بفەرموویێت یەك بڕیار دەربکات ئەوە موازەنە بێ چاوەڕوانی کردن و دەستنیشان کردنی موازەنەی کوردستان لەعێراق، بەپێی خەملاندنی وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان لەگەڵ وەزارەتی دارایی یەکسەر مانگی 11 بێتە پەرلەمان و چەند تەخمینی میزانیە دێت بەپێی ئیتیفاق وڕێنماییەکان، ئێمە یەکسەر جێبەجێی دەکەین، بەمەرجێك هەرزیاد وکەمێکی تێدا هەبێت، دەسەڵاتەکە بدرێتە حکومەت، یان لەهەمان کاتدا لەگەڵ وەزارەتی دارایی، نەك تەنها دەسەڵاتی کەمکردنەوە بدرێت بە حکومەت، بۆ زیاد کردنەوەش جارێکی تر میزانیە بێتە پەرلەمان، هاوتەریب کردنی کورتهێنان زیادەڕەویەکان ئەمە وانیە، هەموو زیادەڕەوییەك کەڕوویداوە، هەمووی لەئەنجامی ئەو بڕیارانەیە کەدراون وزانستیانە نەبوون، دابەزاندنی لە 10٪ی تەشغیلی و زیاد کردنی سولفەی عەقار، هاوسەرگیری، تۆڕی کۆمەڵایەتی، سەرفکردنی دەرماڵە کەپارەکەی نایەت لەبەغداوە، ئەبێت سەرف بکرێت، پارەی مەساریفی کارەباو گازوایل، کەیەکجار زۆرەو لە ساڵێکدا لەسنووری 500 ملیار دینار بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان سەرەڕای ئەوەی لەلای خۆمان سەرف دەکرێت، هەروەها پارەی پێشمەرگە لەسنووری 6 تریلیۆن دینار نەهاتووە لەبەغدا، نەدانی پارەی مەنفەزە گومرگیەکان بۆ پارێزگا تایبەتمەندەکان، هەروەها نەدانی پارەی پترۆ دۆلاری ساڵی پارو چەندەهای تر، بەڵام قەت هەردووکیان بەیەك شێوە نین وهاوتەریب نین، حەوتەم: بەڕێز وەزیری پلاندانان وەڵام دەداتەوە.

بەنیسبەت حساباتی خیتامیەوە، حساباتی خیتامی ساڵی 2009 هاتووە، بڕیاری لەسەر دراوە، حساباتی خیتامی ساڵی 2010 لەپەرلەمانی بەڕێزە، حساباتی خیتامی ساڵی 2011 بەپێی یاساکە، ئەوە بەزووترین کات ئەگات، بەڕێزتان دەڵێن ئەبێت حساباتی خیتامی ساڵی 2011، پێش ناردنی میزانیەی 2012 بێتە پەرلەمان، لەکاتێکدا کەبەڕێزتان دەڵێن بەرچاومان ڕوون نیە، بەڵام لەهەمان کاتدا داوا دەکەن کەمیزانیەی ساڵی 2012 لەمانگی 11 بێتە پەلەمان، خۆی حساباتی خیتامی هەمیشە لەدوای مەوازەنە دێتە پەرلەمان، من تکام وایە کەلوتف بفەرموون تەعلیمات و باسی حساباتی خیتامی بخوێننەوە وەك یاسای ئسوڵی موحاسەبات و یاسای ئیدارەی مالی، ئەبێت لەمانگی 4 ئامادە بکرێت، لە 4/15 لەوەزارەتەکانەوە بێت بۆ وەزارەتی دارایی، لەوێش تەوحیدی دەکات وهەموو موناقەلات وتەسویات وپێویستیەکانی دیاری دەکرێت و دەدرێتە ئەنجومەن وپاشان دیوانی چاودێری دەبێت تەدقیقی بکات،

دواجاریش بۆ پەرلەمان بێت، کورتهێنان بەڕاستی ئێمە لەسەرەوە باسمان کردووە چۆن ئەم کورتهێنانە ڕوویداوە.

من نازانم ئەو ژمارانەی کە بەڕێزیان دەستنیشانیان کردووە، لەکوێوە هاتووە؟، ئەو جۆرە حسابە بەڕاستی نازانم کاتێ بودجە دادەندرێت داهات لەگەڵ خەرجیەکان پێویستە موقارەنە بکرێن، جیاوازییەکی ئەگەر هەبێت بەفیعلی و بەپێویست بزاندرێت، بەعەجز دادەندرێت، ئەوە موقارەنە دەکرێت، بەڵام ئێستا ئێمە ئەو حساباتەی کەتەقدیممان کردووە، بێی بڵێیت داهات و مەسروفاتەکەی کە تەشخیص کراوەوە دانراوە، تۆ بێیت ڕەقەمێك بڵێیت، بەڕاستی من زۆر گەڕام نەمانتوانی ئەو ڕەقەمە دەربکەین، لەبەڕێزیشیمان پرسی ئەوەی کەبۆ ئێمەی ناردووە، ئەڵێت ئەوەی لێ تەرح بکە، ئەوەی تری لێ دەردەچێت، یەعنی ئەوەیش بەو شێوەیە نیە.

دەیەم: بەهیچ شێوەیەك وەزارەتی دارایی وئابووری نە ویستوویەتی ونە ئەیەوێت، نە هیچ مەسڵەحەتێکی هەیە لەوەدا کەساڵی دارایی بچووك بکرێتەوە، سولفەکانی عەقار وهاوسەرگیری و کشتوکاڵ وپیشەسازی تادوایی، موافەقەت کراوە، بۆ یەك ساڵ و یاسای پێ دەرچووە، چونکە بەردەوام پەرلەمان داوای گۆڕانکاری دەکات، پار گۆڕاو ئەمساڵیش داوای گۆڕانی دەکەن، حساباتی بودجە لە 12/15 داناخرێت، ئەو فەترەی کەدەڵێن لە 12/15 دادەخرێت، بەڵام هەندێ فەرمانگە خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داخستنی، لە 12/31 ڕێنمایی وەزارەتی دارایی ئەبێت لە 12/31 پێش نیوەڕۆ ئەبێت دابخرێت، بەنیسبەت زیادە خەرجی و کورتهێنان کەدوو جەمسەری دارایی و تەریب بەیەکن.

بەڕێزان ئێستا ئێمە چەند ساڵە وەك وەزارەتی دارایی و حکومەت، تەواو دەبینین کە کورتهێنان هەیە، تەقەشوف چۆن دەکرێت، ئێستا ئەوەتا لەم پەرلەمانەوە چەند داواکاریی هەیە، ئیلحاح دەکرێت لەسەر ئەو داواکارییانە، هەر بەڕێزیان داوا دەکات وخۆیشی ئەم کۆمەڵە پێشنیارەی هەیە، لە ڕاپۆرتەکەیدا جێبەجێکردنی قورساییەکی زۆرە لەسەر ئەم بودجەیە.

بابەتێکی تر باسی قەرز کردن دەکات، قەرز کردن لە دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم نیە، تەنها لەدەسەڵاتی حکومەتی مەرکەزییە، وەزارەتی دارایی پاساوی کورتهێنانی داوە، لەچیەوە دێت؟، هەموویمان باسکرد کە کورتهێنانەکە لەکوێوە هاتووە؟، ئەمانەی ئێستا کەلەنەتیجەی میزانیەی وەزارەتەکان کەناردوویانە بۆ ئێمە وموناقەشە کراوە، داگیراوە؟، بەگرنگ زانراوە، لەگەڵ داهاتەکە کە موقارەنە کراوە، هەروەکو باسمان کرد ئەمە کورتهێنانەکە لێرەوە دەست پێدەکات، بەڵام ئەگەر تۆ بێیت جارێکی تر کورتهێنانەکە بەرز بکەیتەوە، کەئەوان بەوە ڕازی نین، حەقە لەلیژنەکانی پەرلەمان لەو وەزارەتانە بپرسن، ئایا ڕازین ئەوەی کەباس دەکرێت لە 10٪ی دابگیرێت؟ مانای وایە ئەم وەزارەتانە مەشلول دەبن بەنیسبەت ئەو فەصڵ ومادانەوە، چوارەم: ئەم بابەتە جەنابی وەزیری پلاندانان وەڵامی دەداتەوە.

پێنجەم: بودجەی بەکارخستن بەڕاستی نازانین ئەم ژمارانە لەکوێوە هاتووە؟، حکومەت ساڵی ڕابردوو تریلیۆنێك و 564294 عەجزی هەبووە، ئەمساڵیش بووەتە 2 تریلیۆن 44847 عەجزی هەیە، پێشنیارەکە ئەو ژمارەیە ئێمە نازانین چۆن حساب کراوە بۆ کورتهێنان هەروەکو لەپێشەوە باسمان کردووە، کورتهێنان مەعلومە چۆن دەستنیشان دەکرێت، لای ئێمە بەپێی ئیستیمارات و ڕێنماییەکان عەجزی تەخمینی موخەتەت کراوە بە 2 تریلیۆن 44847 ملیار، پێویستە عەجز کەم بکەینەوە، ئەگەر بمانەوێت کەمی بکەینەوە ئەبێت خەرجیەك لاببەین وهەڵی بگرین بۆ ئەوەی عەجزەکە کەم ببێتەوە، ئێستا تەوصیەی حکومەتی هەرێم بەعەمەلیش دەستی پێکردووە، بۆ شۆڕکردنەوەی دەسەلات بۆ خوارەوە، هەوڵدەدەین پێداچوونەوە بەو گیروگرفتانە بکەین، کەبووەتە هۆی زیاد کردنی ڕۆتین و فیعلەن ئێستا ئەو لیژنانە ئیش دەکەن، دەستبەکارن.

سێیەم: ڕوونکرایەوەو وەڵام دراوەتەوە، چوار: هەموو زیادە ڕەویەك پاساوی خۆی هەیە، ئەگەر هەبێت، زۆرجاریش باسمان کردووە، پاساوی تەسبیتمان لایە، بەهیچ نەوعێك دەست بڵاوی و بەفیڕۆدانی سەرمایەی گشتی تێدا نیە.

پێنج: جەنابی وەزیری پلاندانان وەڵام دەداتەوە، داگرتنی لە10٪ی ساڵی پار، دووبارە لابردنی لە 10٪ی بودجەی تەشغیلی ودابەشکردنی بەو شێوەی کەدانرابوو، ئێمە وەك وەزارەتی دارایی وئابووری وەك خۆی جێبەجێمان کرد، بەڵام ئێمە داوامان کرد کەئەوە نەکرێت، چونکە ئەو بودجەیە تەشغیلیەو وەزارەتەکان دایان ناوە کەمەو بەش ناکات، چەندجار کەم کراوەتەوە وەزارەتەکان ڕازی نەبوون وئیعترازیشیان هەبوو، بەڵام هەرکرا، لەبەر ئەوە بەشی وەزارەتەکانی نەکرد.

بۆیە هەمان سەرفیات دەستی پێکردو بەهەمان شێوە سەرفیات کرا، چونکە حسابەکە بەشی نەکردن، ئەوەی کەبۆیان دانرابوو بەشی نەکردن، مەجبور خۆیان تەجاوزیان کردو ئێمەش خۆ ناکرێت ئیش وکاری ئەو وەزارەتانە بوەستێنین، چونکە بەحەقمان زانیوە، ئەو لە 10٪ی تەشغیلیە کەلەو بەشانە هەڵساوە، وە لەحساباتی خیتامی دەردەکەوێت، جارێك نازانین ئەو ژمارانە لەکوێوە هاتوون؟، ئەمجارەش کەم بکرێتەوە بەهەمان شێوەی پاری لێ دێت بۆ ئێمە، بۆیە پێمان باش نیە، دواکەوتنی بودجەی ساڵانە، باسم کردووە لەچیەوە هاتووە، ئێمە وەکو خۆی هەموو ساڵێك کە ژمارەی پارەی بڕی کوردستانمان دەستکەوت، تەواومان کردووەو یەکسەر ناردوومانە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، ئەمساڵ پێش مانگی 2 سێجار ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، لە 2012/2/26 بەڕەسمی ڕەوانەمان کرد، ئێمە پارەمان لەبەغداوە بۆ دێت وئەوان خۆیان بۆ ئێمە تەقدیری دەکەن، هەروەکو باسمان کردن، ئێمە بەشداریمان پێ ناکەن، چۆن ئەتوانین هەروا لەخۆمانەوە ژمارەیەك بڵێین وتەخمینی بکەین؟.

ئێمە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێم، هەتاکو ئێستا چەندەها داواکاری وپێشنیار وتەئکید کردنمان ناردووەو وەفدی حکومی ڕۆشتووە بۆ بەغدا، وەزارەتی دارایی مانگ بەمانگ بەلانی کەمەوە وەفدێکی هەبووە، چی حکومەت خۆی ڕۆشتووە، سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، یەکێك لە ئێمە چ وەزیر یان بریکار ڕۆشتووە، مانگانە وەفدمان لەوێ بووە، ئەوانەی کە موعامەلەکانی ئێمە تەعقیب دەکەن، هاتوچۆمان کردووە، لەسەر هەموو پارەیەکی ئێمە کەنوقسان بووە، کیتابمان نووسیوە داوای نەفەقاتی حاکیمەمان کردووە، داوای ئەو پارانەمان کردووە کە لەحسابی پترۆ دۆلاردا بەهەڵە حسابیان کردووە، ئەوانەمان هەمووی داوا کردووە، تەعقیبمان کردووە، بەڵام تائێستا ئێمە نەمانتوانیوە بگەینە نەتیجە لەگەڵیان، هەمووشتان دەزانن مەسەلەکە چیە؟، ئەمە جگە لەوەی کە ئەو وەفدانە هەموو جارێك کەڕۆشتوون ئێمە ئەو نووسراوانەشمان لایە، واتە سورەتی ئەو نووسراوانەی کە بۆمان دێت، کەلەسەر مستەوای ئەنجومەنی وەزیرانیش کە نێردراوە.

هەروەها لەگەڵ برای بەڕێزم وەزیری پلاندانان وچەند برادەرێکی تر لەوەزارەت، کە تەکلیف کراوین مەحزەرمان لەسەر حساباتی ساڵی 2012 نووسیوە، ناردوومانە بەڕەسمی بۆ بەغداد.

سێ: پەیوەندی بە پەرلەمانی بەڕێزەوە هەیە، دیارە لەسەر ئەوەیە کەساڵانە پەرلەمانتاران سەدان ڕەخنەو سەرنج وتێبینی هەیە، ئەوە تەوجیهی پەرلەمان کراوە، باسی حساباتی کۆتاییم کرد، کەهی ساڵی 2011 کەی دێتە پەرلەمان؟، لەوەڵامەکانی تردا جوابم دایەوە، پێنجەم: بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان وەڵامی دەداتەوە، شەش: 200 ملیار دانراوە بۆ حزبەکان، بەڵام 115 ملیار دانراوە بۆ هەندێك ڕێکخراوی زانستی کەلای پەرلەمان دیار نیە؟، وادیاری دەکەین و قائیمەکەمان بۆ جەنابتان خوێندەوە.

دیارە داوای ناوەکان کرا کە قائیمەکەمان خوێندەوە، ئەویش وا ئیعازمان داوە بەوەکیلی وەزیر کەگەڕایەوە وەزارەت جێبەجێی بکات وبۆتان بنێرێت، بەڵام ئێمە بۆمان دیاریکردبوون کەڕێکخراوەکان بۆ 89 ڕێکخراوی ڕۆشنبیری و286 ڕێکخراوی زانستی و35 ڕێکخراوی ئۆلۆمپی وپارائۆلۆمپی و بۆ 253 سەنتەری ڕۆشنبیریە، پێویستە ئیدارەی گەرمیان داوا بکات وداکۆکی لەسەری بکات، لەلای سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە مەفروزە ئەو داواکارییانەی ئیدارەی گەرمیان بەرز بکرێتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و ئێمەش لەلای خۆمانەوە پێیان ڕادەگەیەنین، پێم باشە هەموو جارێك مینەح شەرح دەکەم، بەڵام لەپەرلەمان وادەزانن ئەو مینحەیە وەزیر یان سەرۆك وەزیران دابەشی دەکات و بەکەیفی خۆی لێی سەرف دەکات، شارەوانی عەینکاوە پارەکەی لەناو ئەنجومەنی وەزیران دانراوە، وە حسابی مینحەیە، تکایە ئیستیمارەی مینحەکان کەهاوپێچمان کردووە، دەری بکەن وتەماشای بکەن، کە لەناو مینحەکاندا بوونی هەیە، لەناو مینحەی شارەوانیەکانیش بوونی هەیە، کەهەڵگیراوە لەناو ئەنجومەنی وەزیران پارەکەی دانراوە.

بەنیسبەت بودجەی تەشغیلی بەو شێوەیە ئیتیفاق کراوە لەگەڵ وەزارەتەکاندا، ئەبێت ئەوەی کەداواکراوە، ئەوە خۆیان وەزارەتەکان دەزانن ئێمە کەممان کردۆتەوە چەندجار، بەڵام ئیتیفاق لەسەر ئەو مەبلەغە کراوە کەئێمە ناردوومانە، داهاتی نەوت پێشتر باسم کردووە، من جارێکی تر باسی دەکەم.

بەنیسبەت داهاتی نەوت، ئێمە ئەو حساباتانەی کە پەرلەمان ئەمری پێکردووین و لەیاساکەدا هاتووە، حساباتەکانمان کردۆتەوە، بەنیسبەت موشتەقاتی نەوتیەوە، باسم کرد پێویست ناکات باسی بکەمەوە، حساباتەکانی تریش مەوجودە، ئەوەی کەوا دەسەڵاتی سەحب وئیداعی تێدایە، وەزارەتی نەوتە، تا ئێستا ئێمە ئەوەی کەبۆمان هاتووەو ئاگامان لێیە، وەك وەزارەتی دارایی ئەو دوو مەبلەغە بوو کەباسم کرد، بەنیسبەت ئەمانەوە خۆی تا ئێستاو خۆشتان ئەندامانی پەرلەمان وسەرۆکی فراکسیۆنەکان ئاگادارن ئەمە نەهاتووەتە ناو موازەنەوە، پترۆ دۆلار و چۆنیەتی حساب کردنی، نەهاتنی لەساڵی 2012 باسمان کردووە، هەتا ئەو ڕۆژەش باسم کرد کەچۆن حساب دەکرێت؟، باسی داهاتی خاڵە سنووریەکان وگومرگەکانم کرد کەچۆن بۆ حکومەتی عێراقی دەڕوات، چاودێری دارایی تەدقیقی دەکات، پێش ئێستاش باسم کرد، هەرچی داهاتی کارەبایە بۆ خۆیانە، پارەکەش بەڕێز وەزیری کارەبا دەڵێت زیاتر لە 151 ملیار دینارمان کۆکردۆتەوە هی ساڵی ڕابردوو، ئەمساڵ تەقدیراتی ئێمە 182 ملیارە، بەنیسبەت ئەوەی کە بەسفر دانراوە، باس دەکرێت بۆ سفرەو داهاتەکە لەکوێیە؟.

ئێمە تەئکید دەکەینەوە کە ئەو داهاتە بۆ خۆیانە، بەو شێوەیە حسابی دەکەین، هەتا لەکۆتاییدا ئیرادو مەسروفەکانیان لەسەر ئەو پارەیە کە دەردەچێت لەحساباتی کۆتاییدا دەردەکەوێت، نۆ: بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان وەڵامی دەداتەوە، باسی بەخشین، تەماشای ئیستیمارەی مینەح بکەن، کەئەوانە دەستنیشان کراوە، شارەوانیەکان، بانقەکان، فرۆکەخانەکان، ئەو مینحانە بریتیە لەمیزانیەی ئەو شوێنانە، بەڵام ئێمە سێ ساڵە ئەم مەسەلەیە شەرح دەکەین، وە تێیشیدایە تەعویزی فەرمانبەران چەندە، ئەوی تر چەندە، کەکاملی نەفەقاتەکە دەستنیشان کراوە، ئینجا ئیرادە تەقدیرییەکەشی دەستنیشان کراوە، ئینجا فەرقەکەی دەستنیشان کراوە، ئەو فەرقەیە کەدەچێتە ناو سەرفیاتی ئەوانەوە، لەناو موازەنەدایە، بەڵام بەو شێوەیە، ئەوەی کەداخلی موازەنەی عام دەبێت لەوێیە، ئەوەشی کەموازەنە خاصەکەیە کە عیلاقەی بە مینەحەوە هەیە، لەوێدا دەرکەوتووە، ئەمە لەعێراقیش هەر وایە، ئەگەر باس لەوەش دەکرێت کەئەم مینحانە عەدالەت نیە.

وەزیر دەڵێت ئەم مینحەیە من داوام نەکردووە، بەداخەوە ئەو وەزیرە بەڕێزە ئیحترامم هەیە بۆی دیارە ئەویش نەیزانیوە کە تا ئێستا وەزارەتەکەی پارەی میزانیەکەی چۆن سەرف دەکرێت، تەئکیدیش دەکەمەوە هەرچەندە جارێکی تریش باسم کردووە، لەوەزارەتی شارەوانی و گەیاندن، یان لەوەزارەتی

دارایی میزانیەی خۆیان جیایە، دەچێتە ناو میزانیـەی حکومەتـەوە هی عامەکە، هەریـەکێك لەوانـەی کە ئەو دەوائیرانە عائیدیانە فرۆکەخانە سەر بە گواستنەوەیە، بانقەکان سەر بەداراییە.

هەروەها شارەوانیەکان سەر بەوەزارەتی شارەوانین، ئەمانە حساباتەکانیان جیاوازە بۆ وەزارەتـەکانیان نیـە بۆ خۆیانە، بەڵام حکومەتی هەرێم ئەبێت چەند مەساریفیان زیاتر بێت لەداهاتیان ئەبێت دەعمیـان بکات وتەحەمولی ئەو عـەجزە بکات، ئـەوە ئەچێتە نـاو مینەحـەوە، بۆیـە پێـی دەوترێـت مینـەح، ئەگـەر بێـت دوێنیش جەدوەلێکم پیشاندان، ئەگەر بێت وتـۆ حسابی بـۆ بکـەیت، ئیرادەکـەی ئیزافـەی ئـیرادات بکـەیت، مەسروفەکەشی ئیزافەی مەسروفات بکەیت هەمان شت دەردەچێتەوە.

بەنیسبەت ئەوەی کەوا سیستمی مووچە ئێستا لێرە گۆڕانکاری تێدا بکرێت، هەر دەرماڵەیەکی تـر بـدرێت ئێمە بڕیارەکەی پەرلەمانمان جێبەجێ کردووە، ئەوەش بریاری خۆتانە کەدەڵێن دەبێـت مووچـەو دەرماڵـە وەکو بەغداد بێت، هەر زیاد کردنێك داوا دەکەن لاریمان نیە، هەرچەند بارگرانیـە لەسـەر ئـەم میزانیەیـە، بەمەرجێك لەکوێ هـەڵی بگـرین؟، لەشـوێنێك ئـەبێت هـەڵی بگریـت ولەشـوێنێکی تـر دای بنێیـت، عێـراق سیلەف لەپارەی بانقەکانی خۆی دەدات.

هەتا ئێستا بەنیسبەت عێراقـەوە هـەموو سـولفەکان لەبانقـەکان ئەیـدات، هـەموو بـانقێکیش ئـیلا دەبێـت قـازانجی هـەبێت، وە بـەبێ فائیـدە هـیچ پارەیـەك نـادات، بـەڵام ئێسـتا بانقـەکانی عێراقـی کەئـەمریان بـۆ دەرچوو، قازانج لەهاووڵاتیان نەسێنن، سوویان لـێ نەسـێنن، ئێسـتا ئـەوان بـەردەوام پـارەی خۆیـان دەدەن، وەزارەتـی دارایـی عێـراق ئـەو فائیدەیـە تەحـەمول دەکـات ودەیـدات، ئێمـە موشـکیلەمان لێرەدایـە کـە ئـەو زیادکردنانـە ئـەبێت تەئسـیرمان لێـدەکات، بەتایبـەتی بانقـەکانی ئێمـە هیچیان تەحـەمولی ئـەو مەبالیغـە زۆرانە ناکەن، کـە هەیـە بـۆ ئـەوەی بیـدەن، بۆیـە ئێمـە دەبێـت لەسـەر میزانیەکـە بیـدەین وئەبێتـە هـۆی عەجزیش.

بەنیسبەت یاداشتی خوێندکاران کەداوایان کردووە، ئەمانە دیارە لەموقتەرەحەکاندایە، بەنیسبەت ئێمـەوە موشکیلە نیە، هەروەختێك پەرلەمان تەوصیەیەکی نارد بۆ حکومەت ئەوکاتە بەتەئکیـد حکومـەت ئـەبێت دیراسەتی بکات، ئەمە دیارە، مەسەلەی وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان مـن جارێکی تـر دەڵـێم پەیوەنـدی بەمەسـەلەی نـەوتی هاووڵاتیانەوەیـە، نـەوتی هاووڵاتیـان پەیوەنـدی بـەوەزارەتی داراییـەوە نیـە، ئـەوە پەیوەندی بە وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوە هەیە، ئەو بەشـەی کـەخۆی دەتوانێت دابینی دەکات، ئـەو بەشەشی کەخۆی ناتوانێت وەزارەتی دارایی تەحەمولی پارەکەی دەکات ودەیدات.

بەنیسبەت پارەی ئاوارەکانەوە، دیارە ئەمە زۆر باسی دەکرێت، 10 ملیار دینارەکە چۆن سـەرف دەکرێت؟، لەکوێیـە؟، ئێسـتاش بـووە بـە 100 ملیـار، ئـەو 10 ملیـار دینـارەی کـەباس دەکرێـت، ئـەوەی پـار ئێمـە تەرخانمان کرد، وە بووە بە عائیدی وەزارەتی ناوخۆ و لیژنەی تایبـەتی هەیـە، وەزارەتـی نـاوخۆ بـەو کـارە

هەڵدەستێت، ئەمساڵ کە بووە بە 100 ملیار دینار، ئێمە لەئەنجومەنی وەزیرانەوە ئاگادار کراوینەتەوە کە بەش ناکات، پێویستی بەو مەبلەغە هەیە.

ئەو مەبالیغانەی کە بەنیسبەتی هیجرەو موهەجرین کەباس دەکرێت هەمووجارێك ئەوە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە، پەیوەندی بەبەغدادەوە هەیە، چونکە ئەم 10 ملیارەی ئێمە وەك نەقدی دابەش ناکرێت، بەڵکو ئەوەی کە لەبەغدا هەیە هاتووە، خۆیان یەکسەر دابەشی دەکەن، پەیوەندی بەوەزارەتی دارایی و حکومەتی هەرێمەوە نیە؟، ئەوە بەپارەی نەقدی دابەش دەکرێت.

بەنیسبەت ئەو پارەی کە بڕاوە بۆ شەهیدان لە 10٪ هەتا ئێستا لە سندوقی شەهیدان دیارە ئەوەی کەکۆبووەتەوە تا 6/1 دوو تریلیۆن و 2 ملیار و 331 ملیۆن و973 هەزارە کە ئەمە داهاتەو وەرگیراوە،وە 1ملیار و 524 ملیۆن و313 هەزاریش سەرفکراوە، 7661ی ماوەتەوە، وە 1380 کەس لەماڵە شەهید سوودمەند بوون، ئەمە پەیوەندی بە وەزارەتی شەهیدانەوە هەیە، نە پارەکەو نە مەسروفەکەی لەلای وەزارەتی دارایی نیە، بەڵام ئێمە توانیمان کەداواتان کردبوو ئەو ڕەقەمانەتان بۆ وەربگرین.

دەیەم: وەزیری پلاندانان وەڵامی دەداتەوە، هەموو ئەو خاڵانەی یاسا داینـاوە لە میزانیەی حکومەتدا، بەلابردنی پێویستی بە یاسا هەیە، ئەو کات دەبێت چارەسەریشی بۆ دابندرێت بۆ سەرفی وەزارەتەکان، بەڕێز کاك ئارام، ئێمە لەکاتی خۆیدا موازەنەمان تەواو کردووە، دیارە هەمووی هەر دووبارەیە ئەو مەوزوعە، بەڵام پێم وایە باسی نەکەم، چونکە زۆر زۆر باسی ئەمەم کرد.

بەڵام لێرە ئێمە لەم مەسەلەی موازەنەیە داوام لەپەرلەمان هەیە ئەو نیزامەی کەوەختی خۆی دانراوە، داهاتی عێراقی نەبووە، ئەو وەختە تەنها لەسەر داهاتی خۆمان بووە، ئێستا داهاتی عێراقیش هەیە، تکام وایە ئەمجارە ئەو نیزامەی کەدادەندرێت، جاری پێشووش ئەو تکایەم کرد ئەمە لەبەرچاو بگیرێت، بۆ ئەوەی ئەگەر بتوانن چارەسەرێکی وابکەن کە موشکیلە نیە لەمانگی 11دا بێت، بەڵام ئەبێت ئێمە ئەوە هەر چارەسەری بۆ بکەین لەو نیزامەدا، دیارە باسی ئەوە دەکات کە دەڵێت ئێوە خۆتان ئیلتیزامتان نەکردووە بە یاساکەوە، باسی داگرتنی دەکات، کەگوایە لەپەرلەمان لەیاساکەدا هاتووە، بەڵێ وایە بەس لەکاتی زیادکردنیش دەبێت بیهێنینەوە بۆ پەرلەمان، یەعنی دەبێت دووجار ئەو میزانیە بێتە پەرلەمان، باسی وەستانی سولفەی عەقار و هاوسەرگیری دەکرێت.

هەروەها سولفەکانی تریش بەڕێزتان لە موازەنەی ساڵی 2011، کە دەڵێن بۆ سەرفتان نەکردووە، کۆمەڵێك گۆڕانکاریتان کرد لەسولفەکان، ئەمەشم جوابدایەوە، ئەمساڵیش دیارە داوای ئەوە دەکەن کە گۆڕانکاری بکرێت، لە سولفەکان، ئەوەش بۆ ساڵی 2011 تەواو بوو ئەو یاسایە، لەبەر ئەوە ئێمە دەستمان بەسەرف نەکردووە، ئێستا دەنگ بدەن لەسەری هەر ئێستا من دەڵێم دەست بەکار بن، چونکە ئەوە نەبێت کەهەر ئاوا دانیشتبین.

حەز دەکەن من ئێستا هەندێ شتتان بۆ دەخوێنمەوە لەسەر ئەم مەوزوعە، بۆ ئەوەی بەرچاوتان ڕوون بێت، ئێستا بەنیسبەت عەقارییەوە ئێمە 84127 مان داوە، سولفەی زەواجیش 167191 مان داوە، ئێستا ئێمە کەلەلامان حازر کراوە موعامەلات هاتووەتە لامان کە نزیکەی 75 هەزار کەسە، یەعنی ئەوە نەبێت ئێمە وەستابین و موعامەلەکەمان وەرنەگرتبێت، بەڵکو خۆمان حازر کردووە بۆی، کە 25 هەزار لەوانە تەقدیمی کردووە، یەعنی بەڕەسمی تەقدیمیان کردووە.

سولفەی زەواجی کوڕ وکچە شەهید، 627 مان سەرف کردووە، ئەمە بەنیسبەت سولفەوە، یەعنی ئێمە وەزارەتی دارایی بەنیسبەت ئەو سولفانەوە لەبەر ئەوەی کە خۆمان گرنگی بەوە دەدەین، خزمەتی هاوولاتیان دەکەین، ئێمە ئەو شتانەشمان کردووە لەپاڵەوە، چاوەڕوانی ئەوەشین کە ئەو مەوزوعە دەست پێ بکات وهەر بڕیارێك لای بەرێزتانەوە دەربچێت ئێمە یەکسەر دەست پێ دەکەین، هیچ تەئسیرێکیش ناکاتە سەر ئەوەی کە ئێمە بڵێین ئەم موعامەلاتە زۆرە، چۆنە؟، هەمووی جێبەجێ دەکەین، جیاوازی بودجەی تەشغیلی و وەبەرهێنان، هەموو وەختێك لەهەموو وڵاتێك کەوەك کوردستان و دەوروبەری بودجەی تەشغیلی زیاتر بووە، لە وەبەرهێنان، خۆ من ناڵێم ئەمە ڕاستەو دەبێت وابێت، بەڵام ئیتر ئەمە وایە، ئەکرێت تەعویزاتی فەرمانبەران کە لە 60٪ ە کەم بکرێتەوە.

ئەوانەی تر کەباس لەکەمکردنەوەی دەکرێت بە لە 50٪ ولە 60٪ و لە 70٪ ئایا دیراسەتان کردووە؟، وەزارەتەکان چۆن دەتوانن کارەکانیان ببەن بەڕێوە؟، ئایا لیژنەیەکی پەرلەمانی لەم مەوزوعە تەحقیقی کردووە؟، کە وەزارەتەکان چەندیان پێویستە لەوەو چۆن دەبێت؟، ئایا ئەوان ڕازی دەبن؟، یان نا؟، چونکە هەر لیژنەیەکی پەرلەمانی لێپرسراوە لەچەند وەزارەتێك، بەتەئکید دەبێت لەگەڵ وەزارەتەکان قسەیان کردبێت؟، کە ئێمە دەمانەوێت لە 10٪ و لە 15٪ لەم بودجەیەتان دابگرین، کە هی ئەوەو ئەوەو ئەوەیە، ئایا ئەو موناقەشەی کراوە، یان ئەگەر وانیە ئیتر بۆ لۆمەی ئێمە دەکەن؟، ئەڵێن وەزارەتی دارایی لەخۆیەوە دای دەگرێت.

بەنیسبەت داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوە، بەپێی یاسای بودجە داوا لەئێمە کراوە، وەڵامیشم دایەوە، بەس چار نیە، داوامان لێکرا بۆ کردنەوەی حساب، ئەو حسابانەمان کردۆتەوە جارێکی تریش دەیڵێمەوە کە ئەو حسابانە لای خۆیانە، ئەو پارانە نەهاتوونەتە ناو موازەنەی حکومەتەوە، خۆشتان سەرۆکی فراکسیۆنەکان کۆبوونەوەتان کردووە لەو بارەیەوە، دیارە دەزانن.

خاڵی پێنج: منیش پێم باشە ئەم خاڵە بنێردرێت بۆ حکومەت ودوای پەسەندکردنی لەلایەن پەرلەمانەوە بۆ بڕیاردان لەسەری، یەعنی ئێمەش پێمان باشە، خاڵی شەش: بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان وەڵامی دەداتەوە، خاڵی حەوت: ئەویش هەر پێم باشە بنێردرێت بۆحکومەت، دوای پەسند کردنی لەلایەن

پەرلەمانەوە، پێمان باشە کە وەزارەتی کشتوکاڵ هەنگاوی بۆ بهاوێت ئێمەش هاوکاریان دەبین، هەر کاتێك داوای حیمایەی گومرکیان بۆ هەر بەرهەمێکی خۆیان کرد، ئێمە بۆیان دەکەین.

ئێمە ئێستا خۆی فیعلەن ئەمە مولاحەزەیەکە، هەندێ لەبەرهەمە خۆماڵیەکانمان ئێستا لەکوردستان دێتە بازاڕەوە ئەو وەختانە دێت کە ئەوەندە موناقیسی زۆرە لەدەرەوە دێت کەس ئەو پارەی پێ نادات، لەسەدا سەد جوتیارەکانی خاوەن ئەو بەرووبومانە هەمووی زەرەر دەکەن، ئێمە چاوەڕێی وەزارەتی کشتوکاڵ دەکەین، هەموو ساڵێك بۆ هەر بابەتێك بۆ ئێمەی نووسیبێت ئێمە حیمایەی گومرکیمان داناوە، یەکسەر مەنعمان کردووە کە ئەو بابەتە بێت، بەو ماوەی ئەوان خۆیان دەڵێن، ئیتر ئەوە پەیوەندی بەوەزارەتی کشتوکاڵەوە هەیە.

دیارە بەنیسبەت خاڵی 9 و10 پەیوەندی بەوەزیری پلاندانانەوە هەیە، خاڵی 11 ئەو میلاکانەی کەئێستا دەڵێن بەداخەوە ئێمە ئاگامان لەو میلاکانە نیە، ئاگامان لەوە نیە کە ئەو حیسابانە چۆنە؟.

بەنیسبەت میلاکەوە و حساباتی تریشەوە ئێمە ئەو ئیستیمارانەی کە ئامادەی دەکەین لەخۆمانەوە ئامادەی ناکەین، بەڵکو ئەگەر کورتیشمان تێدا کردبێتەوە خۆ دوای ئەوە ئەو لیژنەیە هەر لەلای ئێمە نیە، هەمان لیژنە لەوەزارەتی پلاندانانیش هەیە بۆ ئەو مەوزوعە، بەڵام ئێمە بودجەی تەشغیلین، ئەوان بودجەی وەبەرهێنانن، یەعنی کەدادەنیشین بابڵێین بودجەی خوتە کەجاران وایان پێ دەوت، بەڕاستی خۆ ئێمە کەدادەنیشین ئەوان خۆیان موقتەرەح دەهێنن، چۆن مەعقولە ئێمە بێین میلاکیکیان بۆ زیاد بکەین لەخۆمانەوە؟، مەوجودیشە ئەو رۆژە ڕەقەمەکانم بۆ خوێندنەوە، خۆیان داوای چەندیان کردووە وئێمەش چەندمان بۆ داناون، ئێمە ئەوەی کەداوایان کردووە کەممان کردۆتەوە، بەڵام جەنابی وەزیر دەڵێت من ئاگام لێی نیەو دێت لەپەرلەمان قسە دەکات، من جارێکی تریش لێرەوە ئەڵێم بۆ ئەو برا وەزیرانەم، ئەی باشە خۆ هەموو جارێك کە نیقاشی بودجە دەستی پێکردووە، بەلانی کەمەوە 2هەفتە بودجەکە لەلایان بووە، خۆ دیراسەتیان کردووە ئەی بۆ نەیانوت کاکە وەزیری مالیە من کەی داوای میلاکم کردووە، بۆچی بۆت داناوین؟.

بەنیسبەت پترۆ دۆلار و چۆنیەتی حسابەکەی؟، ئەو ڕۆژە زەرب وتەرحەکەشم وت، ودیسانیش باسم کردەوە، کەباس لە ڕێنماییەکان دەکرێت کە مووچە لەدهۆك کەمترە، لێرە زیاترە، بەڕاستی ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی لە 5/20 وەزارەتی دارایی یەکی گرتەوە، ئێستا یاسای ژمارە(5)ی ساڵی 2010 جێبەجێ دەکات وەك خۆی، ئێستا فیعلەن هەموو میلاکاتەکانمان دەسنتیشان کردووە، هەیکەلەکە دەستبەکار بووە، ڕێنماییەکانیشمان دەرکردووە، ئەوانەی لەو بابەتەن، من ناڵێم لە سەدا سەد هەمووی تەواو بووە، بەڵام بەنیسبەت یەکخستنی بودجەوە، هەمووی دەرکراوە بەنیسبەت ئەوەوە تەعمیمیان کردووە، وتوومانە فەرمانبەرێك مووچەکەی بەپێی یاساکە لەدهۆك چۆنە دەبێت لەگەرمیانیش ئاوا بێت، ئەگەر جێبەجێ

نەكرابێت ئەوە دەگەڕێتەوە سەر وەزارەتەكە خۆی، ئەو وەزارەتانەی كەئێمە تەعمیمەكانمان بۆ ناردو، ئێمە تەعمیم دەردەكەین موتابەعەكردنی تەعمیم چ ڕێنمایی دارایی بێت، یان ڕێنمایی ئیداری بێت كەلەوەزارەتی داراییەوە دەردەچێت، خۆی یەكێك لە ئیشە سەرەكیەكانی دیوانی چاودێری دارایی ئەوەیە كەدەبێت موتابەعەی ڕێنماییەكانی وەزارەتی دارایی بكات، باس لەشارەزاو ڕاوێژكارێكی زۆر دەكرێت، كەوا لەناو حكومەتدا هەیە، خۆ من ناڵێم نیە، مەعلوم شارەزایەكی زۆرمان هەیەو ڕەنگ هەیە ئەوەی كەباستان كردووەو باسی ئەوەش دەكەن كەبڕوانامەكەیان نزمەو ناگونجێت، خۆی تەبیعی تەعلیماتی ڕاوێژكار ئێستا لەئەنجومەنی وەزیران ئەوەی كە دەبێت بەلانی كەم خزمەتی 15 ساڵی هەبێت ودەرچووی كولیە بێت، ئەو بوارەی كەدەبێتە موستەشار تێیدا دەبێت شارەزایی تێدا هەبێت، بەڵام لەكاتی خۆیدا تەعین كراوەو هەیە، موستەشاریش زۆرن.

بەڵام ئێستا نموونەیەك دێنمەوە لەوەزارەتی دارایی ڕاوێژكارێكی یەكجار زۆری تێدا بوو، ئێستا ئێمە یاساكە دەڵێت دەبێت چوار موستەشار هەبێت، ئێمە چوارەكەمان دەستنیشان كردووە، ئەوانی ترمان هێناوە لەوەزارەت دامان ناون، كیتابێكیشمان بۆ ئەنجومەنی وەزیران نووسیوە، بۆ ئەوەی چارەنووسیان دیاری بكات، چ خانەنشینیان دەكەن، یان نقلیان دەكەن بۆ شوێنێكی تر، ئەوە حكومەت خۆی دەزانێت، ئەوەی كەئەوان باسی دەكەن ڕەنگ هەیە ئیختیصاصەكەیان وشارەزاییەكەیان جیاواز بێت لەگەڵ موستەشارێك كە تۆ لەدەرەوە دەیهێنیت، یان موستەشارێك كە خۆی هەر لەدەرەوەیە، پارەی بۆ سەرف دەكەیت، ئەو پارە بۆ ئەوانە سەرف دەكرێت، شەرت نیە لەسەر ئەساسی موستەشار بێت، ئەوە شەریكاتی ئیستیشاریش هەیە، ئێستا ئێمە شەریكەی ئیستیشاری هەیە بۆ مەوزوعی موازەنە.

بۆ هی ئیدارە، بۆ مەوزعی پلاندانان، وابزانم ئێستا لەلای جەنابی دكتۆر علی دەوام دەكەن، ئەوە چەند ساڵە ئێمە عەقدمان كردووە لەگەڵیان، خەریكن تەوجیهمان دەكەن، شەرتمان بۆ دێنن و كۆبوونەوەی بەردوامامان لەگەڵ دەكەن، پێشنیار، پێمان باشە ئیعادەی نەزەر لەو حاڵەتە بكەینەوە.

ئەوە بەنیسبەت عەقارییەوەیە بۆ خانووی 100 مەتری و ئەوەی كە200مەترەو كراوە بە دوو بەش، دیسان دەیڵێمەوە فیعلەن وایە، ئەمە كێشەیەكە دروست بووە، ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی هەوڵمان داوەو هەوڵیش دەدەین، وا خەریكین ئێستا نووسراو ئامادە دەكەین و ئیقتراحەكانی خۆمان دەنێرین بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەگەر بەو شێوەیە ڕازی بوون بەپشتیوانی خوا، ئەوە ئێمەش ڕێنمایی دارایی لەسەر دەردەكەین، بەڕێز كاك كاروان، هاوتاكردنی مووچە بەپێی بڕیاری پەرلەمان دەبێت، وەك بەغدادی لێ بێت.

هەروەها دەرماڵەی وەزارەتی پێشمەرگە هەرچیەکیان ناردبێت لەدارایی کراوە، دیارە هاوتاکردنی مووچە، بڕیاری پەرلەمان ئەوەیە کە دەبێت هەمووی وەك یەك بێت، چ فەرمانبەری ناوخۆی هەرێم وەك یەك بن بەپێی یاساکە، چ وەك بەغداد چۆنە ئێمەش وای لێ بکەین.

بەنیسبەت وەزارەتی پێشمەرگەوە بەهەمان شێوە، بەڵام ئەمە لەخودی ئیشی وەزارەتەکە خۆیەتی، ئێمە دەڵێین کەی وەزارەتی پێشمەرگە، مەسەلەن کەی ناردوویەتی بۆ ئێمە بڵێت ئەمانە پێشمەرگەن لەناو وەزارەتدا دەوام دەکەن، وە ئێمە وتوومانە ئەو مووچەی نادەینێ، ئەوە تەختیتی خۆیان هەیە، دیارە مەسەلەکە پەیوەندی بە فەلەك و فەرماندەییەوە هەیە، نازانم ئەوە پەیوەندی بەخۆیانەوە هەیە، بەس ئێمە ئەو جیهەتە نین کەدەستنیشانی ئەو پارەیە بکەین بۆ هاوتاکردنی، ئەگەر لەپەرلەمان بڕیار دەربکەن وبڵێن لەساڵی تازە بەردەوام دەبین بێ گەڕانەوە بۆ پەرلەمان ئێمە جێبەجێی دەکەین، ئەوەش هەر بەنیسبەت موازەنەکەوەیە، یەعنی ئێمە وەکو باسم کرد پەرلەمان چی دەڵێت ئێمە پێوەی پابەند دەبین، بەڵام دەبێت چارەسەری وەزعەکەشمان بۆ بکات، ئێمە تووشی ئەوە نەبین جارێکی تر بودجەکە تێك بچێتەوەو بیهێنین وبیبەین.

سێ: پەیوەندی بەوەزارەتی پلاندانانەوە هەیە، چوار: بەڕاستی مەسەلەی ژینگە زۆر باس کرا، دیارە ژینگە سندوقی هەیە، ئەو ڕۆژەی کەلێرە موناقەشەی سندوقی ژینگە کراوە، جارێکی تر ساڵی ڕابردوو بەمن وترا بۆ مەسەلەی ژینگە، هاتنەلام و من تەلەفۆنم بۆیان کرد، هاتن دانیشتین تەماشای ئەمرەکانمان کرد، تەماشای ئیشەکانمان کرد، کەچی کراوە؟، ژینگە بەڕاستی سندوقی بۆ دانراوە، بەڵام بەداخەوە ئێمە لەموناقەشەکاندا بەهیچ شێوەك لەموناقەشەی پەرلەمان بانگ نەکراین وەك وەزارەتی دارایی کەپەیوەندیمان بەپارەوە هەبوو، بۆ مەسەلەی ئەو سندوقە، ئەبوایە لەبڕیارەکەشدا لە یاساکەشدا دەڵێت ئەنجومەنی وەزیران تەعلیماتی پێ دەربکات.

بەهەرحاڵ ئێمە وەکو دارایی هەر مەفروزە ئەو ئیشەی خۆمان بکەین، ئێمە لەگەڵیان قسەمان کرد، بەڵام ئەوەی کەپارە دەخاتە حسابی ئەو سندوقەوە یەکێك لەوانە وەزارەتی نەوتە، ئیتر وەزارەتی نەوت مەفروزە پارەی حصەی ژینگە لەداهاتی خۆی لەهەر داهاتێك بێت کەپەیوەندی بەنەوتەوە هەیە دەبێت بخرێتە ئەو سندوقەوە، ئێمە پێشمان وتوون وتوومانە ئێمە لەگەڵتان دەبین، هاوکاریشتان دەبین وئەوەشی کەعیلاقەی بەوەزارەتی داراییەوە هەیە جێبەجێی دەکەین، ئەوە فیعلەن ئەو موعامەلات و شتانەی کەداواکاریان هەبووە لەلای ئێمە هەموویمان کردووە بەپێی ئیمکان، باس لە هاتنی بودجەی تەواوکاری دەکات، هیچ بودجەیەکی تەواوکاریمان بۆ نەهاتووە.

مەسەلەی هەڵوێست وەرگرتن، زیاتر لەلای پەرلەمان وحکومەت ولایەنە سیاسیەکان، ئەوەمان باس کرد کەئێمە چیمان کردووەو گەشتووین بەچی؟ مەوزوعی ئێمە کەتەعاونمان لەگەڵ ناکەن، لە بەغداد ئەوەی

کـه پارەکـان بـەو شـێوەیە دێـت، بـەو شـێوەیە حسـاب دەکرێـت؟، ئێمـە خۆمـان سـاڵانە ئیسـارەی ئـەم مەسەلەیەمان کردووە، ئەوە نەبێت ئێمە شاردبێتمانەوە، بەعەکسەوە هەموو ساڵێك هاتووین ئەمەمان باس کردووە، هەتا ساڵی ڕابردوو، ئێستا هەیەو تەسجیل کراوە.

مـن داوام کـردووە کـە پەرلـەمانیش دەسـتبەکار بێـت بـۆ ئـەم مەسـەلەیە، دیسـانەوە دەگەڕێمـەوە باسـی وەزارەتـی پێشـمەرگەو فەرمانـدەیی وفەلـەك، ئـەوە پەیوەنـدی بـەوەزارەتی پێشـمەرگەوە هەیـە، فیعلـەن پەیوەندی بەوانەوە هەیە، خاڵی هەشت: پەیوەندی بەوەزیری پلاندانانەوە هەیە.

خاڵی نۆ: بەڵێ ئەوانەی نووسیوتە 1 و2و 3و 4 ئێمە ئاگامان لێی نیـە، ئـەوەی کەباسـی سیاسـەتی دارایـی دەکەیت، نەخێر کاکە کاروان ئێمە ئاگامان لێی نیە، دواکەوتنی بودجە ئەوەشمان باس کرد، کـاك عبـدالقادر بازرگان.

یەك: زیـاد کردنـی هاوسـەرگیری و عـەقاری بارگرانیـە لەسـەر بودجـە، ئـەوەم پێشـتر بـاس کـرد، هـەروەها بڕیاری پەرلەمان هەیە ئەبێت مووچـە وەك بەغـداد بێـت، پـارەی زیـادکردن ئـەبێت بـزانین لـەکوێ هـەڵی دەگـرن؟، تـەبیعی ئـەوەی کەجـەنابت بـاس دەکـەیت، بیمـەی بێکـاری، ئێمـە ئیشـمان تێـدا کـردووە، بـەڵام زیادکردنی ئەویش دەبێت ڕێ وشوێنی بۆ دابنێین، دابەزاندنی لە 10٪ی مووچـەکانی ئـەو سـەرۆکایەتیانە، ئــەوە لەدەســەڵاتی پەرلەماندایــە؟، خــاڵی پرۆژەکــان پەیوەنــدی بــەوەزیری پلاندانانــەوە هەیــە، ئــەوەی کەجـەنابت باسـی دەکـەیت، ئەگـەر وەزارەتـەکان ڕازی بـن بـەو داگرتنـەو بڵێن ئێمـە ئیشـەکانمان دەڕوات، ئێمەش پێمان خۆشە؟، کاك سالم، دواکەوتنی بودجە ئەوە باسکرا.

بەنیسبەت سندوقی پرۆژەکانەوە، ئـەوەی بـەڕێزت دەیڵێیـت ڕاسـتە پەرلـەمان بـە موخالەفـەی موحاسـیب دایـنـاوە، ڕاسـتە موخالەفـەی موحاسـیب ئەوەنیـە لـەهیچ شـوێنێکدا، بـەڵام لەسـەر ئەوەشـەوە مـن دەڵـێم وباسیشم کردووە، جارێکی تریش تەئکید دەکەمەوە، ئێمە هیچ سـولفەیەکی مقاوەلاتمـان ڕانـەگرتووە، ڕاش ناگیرێت لەمەودواش هەر ڕاناگیرێت، بەڵام وەکو سندوقەکە بەو شێوەیە کەباسمان کرد، پێشنیارەکان ئەوەی کە کردووتە، بەڕاستی پێشنیارەکانت بەجێن؟، دیراسە دەکـرێن؟، ئـەوەی ئیمکـان بێـت و لەدەسـەڵاتدا بێـت جێبەجێی دەکـەین و ئـەوانی تـریش دەخەینـە بەردەسـتی سـەرووی خۆمـان، کـاك ئـەمیر، داوای لێبـووردن دەکەم ئەگەر زۆرباش لە لەهجەکەت تێناگەم، زۆر داوای لێبـووردن دەکـەم، دواخسـتنی بودجـەمان باسـکرد، مەسەلەی کاری بەغداو بەشداری نەکردنمان باسکرد.

مەسـەلەی پرۆژەکـان بـەڕێز وەزیـری پلانـدانان وەڵام دەداتـەوە، قـەرەبووەکان ئـەوەی کەجـەنابت باسـی دەکەیت، هەندێك ئەوامرمان بۆ هاتووە لەئەنجومەنی وەزیرانەوە وابزانم بەردەوامیش دەبێت، ئێمەش ئەو ئیجرائاتانە دەکەین، بەڕێز دکتۆر احمد..

سەبارەت بەپرۆژەی یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان و دواکەوتنی بودجەکە ئەوە دیارە هەموویمان باسکرد، ئەسبابی ئەو هەموو زیادەی تەشغیلی وئەوانە ئیستیحداسی دەوائیرە، دامەزراندنی فەرمانبەرانە، دەرماڵەی تازەیە، پێداویستی تازەی وەزارەتەکانە، دامەزراندنی زانکۆکانە، دامەزراندنی قوتابخانەکانە، ئەمانە هەمووی هۆکارن بۆ ئەوەی کە ساڵ بەساڵ ئەو خەرجیانە بەرز ببێتەوە، ئەمە بەشێکە لە هۆکارەکان.

مەسەلەی کورتهێنان ئەویشمان باسکرد، باسی داهاتەکانیشم بە تەفصیل کرد، باسی داهاتی مەنافزی حدوودی وئەوانە هەموویم باسکرد، مینەح و ئیعانات ومەنافزی حدوودی، نەهاتنی حساباتی خیتامی ئەوەشم باسکرد، باسی 4/15 ی حساباتی خیتامیشم کرد، ئەوە لەو کاتەدا ئامادە دەکرێت، پرۆژەکان پەیوەندی بەوەزیری پلاندانانەوە هەیە.

بەنیسبەت پارەی حزبەوە ئەوەشم هەر باس کرد بە 150 ملیارەکەشەوە، جارێکی تر پرۆژەکان پەیوەندی بەوەزارەتی پلاندانانەوە هەیە.

سەبارەت بە بازرگانیەکان، پرسیارەکەت کاك احمد، هەرچەند ئەویشم جواب داوەتەوە بەس دەڵێی واژح نیە، ئێمە لە کوردستان ئێستا دوو جۆر بانقمان هەیە، هەر جۆرێکیان مودیریەتی عامی هەیە، مودیریەتی عامی ئیختیصاصیەکان کە ئیشراف سەر بانقی صناعی وزراعی وعەقاری دەکات، ئەو بانقەکانی تر کە لەکوردستاندا دەیبینن حکومیەکان، هەمووی بانقی تیجارین، ئەو بانقانە پارەکانیان وەك باسم کرد لەناو مینەحدایە.

لەسەرەتاوە ئیستیمارەکان چۆن هاتووە بەهەمان شێوە بووە، گۆڕانکاری تێدا نەکراوە، داهاتەکانیان دەستنیشان کراوە، مەسروفەکانیشیان دەستنیشان کراوە، سولفەی خانووبەرە زیاد بکرێت، ئەوە عیلاقەی بەپەرلەمانەوە هەیە هەرچەند باسی بارگرانیەکەشم کرد، خانووی 100 مەتریش کەخۆی 200 مەتر بێت، هەر 100 مەترێك گەر تاپۆکانیان هەبێت، ئێمە بۆ هەر 100 مەتری 10 ملیۆنی دەدەینێ، بۆیە فیعلەن وتوومە چارەسەر کراوە، بەلام ئێمە ئێستا کێشەی ئەوەمان هەیە، 100 مەتر بەتەنها سەرف ناکەین، پێم وایە ئەوە دەکرێت سەرف بکرێت، واتە گەر پارچەکە 100 مەتر بێت و تاپۆی هەبێت، حەقە ئەوە پێی بدرێت، وەختی خۆشی هەوڵماننداوە، بەلام خۆی موشکیلەی هەولێر بەتایبەت ئەو زەویانەی کە ئیفراز کراون، بەو شێوەیە زۆری 300مەترە، دیارە وەزارەتی شارەوانی وەختی خۆی لەسەر جیاکردنەوەیان هەندێ تەحەفوزی هەبوو، ئێمە هەوڵیش دەدەین ئەو ڕێنماییانەی کەلێرە لەپەرلەمان بەقورسی دەزانن، ئێمە هەوڵ دەدەین، فیعلەن جارێکی تریش بە هەموو ئەو ڕێنماییانەدا دەڕۆینەوە.

باس لەو پارەیە دەکرێت کەوەك ڕسومات وەردەگیرێت، هەموو لایەك دەزانین کەئەوە ئەرکی سەرشانی هاوولاتیانی قورس کردووە، پرسیارمان لە بانقەکان کردووە دەڵێن لیژنەی کەشف هەیە، ئەوە بۆ کۆمەڵێك

شته تەنها بۆ لیژنـەی کەشـف نیـە، بـەڵام لەسـەر ئەوەشـەوە ئێمـە قـەرارمان داوە ئـەو مەسـەلەیە ئیعـادەی نەزەری تێدا بکەینەوە، کەموناقەشەی میزانیە تەواو بوو گەڕاینەوە وەزارەت ئەو شتانە هـەمووی ئیعـادەی نەزەری تێدا دەکەینەوە، میلاکی وەزارەتـی ئـەوقاف زیـاد بکرێـت، لـە 60 کەسـەوە بـۆ 80 کـەس بـۆ سـاڵی 2012، وەڵڵاهی ئەمە ئێستا پەیوەندی بە پەرلەمانەوە هەیە، لەکوێ هەڵی دەگرن ولەکوێ دایدەنێن، چۆن دەستکاری دەکەن ئەوە لەپەرلەمان دەتوانن دەسەڵاتی خۆتانە؟

باسی ئەوە دەکرێت کە لەدوای ئەوەی میلاك تەصدیق کراوە لەوێ دەستکاری کراوە، من ناتوانم بڵێم وانیە بەڵێ لێرە تەصدیق کرا، لەحکومەت ئەمرێکیان پـێ دەرکـرد لەئەنجومـەنی وەزیـران ناردیـان بـۆ وەزارەتـی دارایی و تەوزیعیان کردەوە، وتیان ئاوا پێویست دەکات بەو شێوەیە دابەش بکرێت، فیعلەن بودجەو مـیلاك بەیەکەوە پەسەند دەکرێت.

دەرماڵە بـۆ مامۆسـتایانی ئـاینی، وەڵڵاهـی مـن بەنیسـبەت مامۆسـتایانی ئایینیـەوە، ئیشـی ئـەوان ئیشـێکی موقەدەسە، بەڕاستی من ڕێزو تەقدیرم هەیە بۆ ئەوان، حەقـە ئـەوان پـڕۆژەیـەکیان هـەبێت بـۆ پەرلـەمان، ئەمانیش قسەی تێدا بکەن، ڕاستە وەکو خۆشـیان باسـی دەکـەن، جـەنابی دکتـۆر بەشـیر دیـارە زۆر داکـۆکی لەسەر دەکات، دائیمەن داوامان لێدەکات، بەس ئەوە ئیشی پەرلەمانە، من خۆشم حەقی ئـەوەم هەیـە وەکـو ئەوان داوا بکەن، منیش وەك تاکە کەسێك داوا دەکەم، حاجیم وخۆم بە موسوڵمان دەزانم، باسی دواکەوتنی سـولفەی عـەقارم کـرد کەنەوەسـتێت، وەزارەت و دەسـتە سـەربەخۆکان و پارێزگاکـان ڕاسـتەوخۆ دەسـەڵاتی خەرجکردنیان هەبێت، لەزمنی بودجەی ساڵانەی خۆیان، وەڵڵاهی لەسەدا سـەد مـن تەئیـدی ئـەوە دەکـەم، تەئیدیش دەکەم کە دەسـەڵات هـەم شـۆڕ بکرێتـەوە، هـەم کەسـیش نەگەڕێتـەوە بـۆ وەزارەتـی دارایـی، ئـەو میزانیەی بۆی دادەندرێـت بادەسەڵاتی خۆیان بێت سەرفی بکەن.

ئەولەویـەت بـدرێت بـە دامەزرانـدنی گرێبەسـتەکان و مـەرجی تەمـەنیش بـۆ ئەوانـەی لەسـاڵی ڕابـردوو دامەزران، ڕەنگ هەیە خیلاف هەبێت لەم مەوزوعەدا لەحکومەت، لەنێوان وەزارەتـی پلانـدانان و داراییـدا، من نامەوێت بڵێم کێ تەئیدی ئەو فیکرەیە دەکات؟، کێش تەئیـدی ناکـات؟، بـەس ئەگـەر وەکـو خـۆم لـێم بپرسن منیش تەئیدی ئەوە دەکەم، کەئەو عەقدانە لەبەرچاو بگیرێن، چونکە هی واهەیە 15 ساڵە عـەقدە تا ئێستا دەرچووی زانکۆشە، تائێستا تەعین نەبووە، هەر عەقدە، ئەو حاڵەتە هەیە پەرلەمانیش دەتوانێـت من ناڵێم هەموو دەرەجاتەکان بەوان بدرێت، بەڵام ئەتواندرێت ئـەویش بەتـەفزیل، تـەفزیل بکـرێن، بـەڵام بەچەند خاڵێك تـەفزیل بکـرێن، بائـەوانیش فـۆڕم پـڕ بکەنـەوە، دیـارە هـەموو سـاڵێکیش پـڕی دەکەنـەوە، ئەوانیش داخڵی فۆڕمەکە بن و پڕی بکەنەوەو تەفزیل بکرێن.

باسی لە 10٪ی کۆی بودجەی وەگەڕخستنم کرد، تەبیعی دیارە ئەو دەڵێـت بـا ئـەو لـە 10٪ یـە ببڕدرێـت وتەرخانی کردووە بۆ شتی تر، 100 میلیار و 10 ملیارەکەشم باس کرد، باسی 480 و 600 هەزارەکەشـم

کرد، تەرخانکردنی بڕی پارە بۆ دابین کردنی خانوو و شوێنی نیشتەجێبوونی هاووڵاتیانی کەم دەرامەت، ئەویش پەیوەندی بەوەزارەتی پلاندانانەوە هەیە، تواناسازی باسمان کرد، بەڵام بەنیسبەت تواناسازییەوە من بۆ جەنابی دکتۆری بەجێ دێڵم بە ئیعتیباری ئەوەی کە هەر خۆی ئەندامە لەبۆردەکەدا.

کاکە دکتۆر من ناڵێم هیچ جیاوازییەك وەك هەموو کەس جیاوازی مووچە و فەرمانبەری نەماوە، بەڵام بەگشتی بەپێی ڕێنماییەکان ئەڵێم کراوە، بەڵام وەڵڵاهی بە 10 کەسیش ماوە بە 5 کەسیش ماوە بە 3 کەسیش ماوە، خەڵك ماوە، ئێستا موشکیلەکەی من ئەوەیە بەس مەسەلەی پارە بێت ئەڵێن دارایی، ئەمە لەخودی وەزارەتەکان خۆی دەبێت بکرێت، ئێمە دەسەڵاتمان داوە بەوەزیرە بەڕێزەکان وڕێنماییەکانیش مەعلومە کەڕۆشتووە، ئەو 7500 دۆلارەی کەباسی دەکەیت ئەوە وەختی خۆی بڕیاری پەرلەمان بوو نەبوو بەماددەیەك لەیاساکە، ئێمەش بەڕاستی ئەم مەبلەغە بەقورسی دەبینین، لەسەر بودجەو ئیمکانیش نیە بتوانین بەسەراحەت بەو شێوەیە جێبەجێی بکەین.

وەلەو ئەوە ئەمر وبڕیار لەلای پەرلەمانە، خۆ ئەگەر خۆتان بڕیارێك بدەن ئەوە پەیوەندی بەجەنابتانەوە هەیە، بودجە بۆ ئیدارە سەربەخۆکان، بەڕاستی ئێستا ئەو ئیدارە کە بەتەنها تەفعیل کراوە، لەدوای ئیدارەی گەرمیان ئیدارەی ڕاپەڕینە، ئەمری ئەنجومەنی وەزیران دەرچووە، هاتووەتە وەزارەتی دارایی دەڵێت بەشە بودجەکەیان لە پارێزگای سلێمانی هەڵبگرن، بیخەنە سەر حسابی خۆیان، ئێستا ئێمە خەریکی ئەو ئیجرائاتەین، بەردەوام بوون لەسەر پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕاوەکان، وەڵڵاهی بەردەوامین وهەرچیشمان پێ بکرێت تەقصیر ناکەین، بەردەوام بوونی پێدانی قەرزی کشتوکاڵی وپیشەسازی، نەك هەربەردەوام دەبین، بەڵکو دەگەڕێینەوە سەر تەعلیماتەکانیش دووبارە چاوی پێدا دەخشێنینەوە، دەماڵەیەك بۆ قوتابیان هەروەها سولفە بۆ قوتابیان، میکانیزمێکی گونجاوی بۆ دابندرێت وداواکاری زۆر لەسەر هەیە، من هەر ئەوەندە دەتوانم، ئەگەر ئێوە لەپەرلەمانەوە پێشنیارەکە بنێرن بۆ حکومەت، یان من ئەوەندە دەتوانم ئەم مەوزوعە بگەیەنمە ئەنجومەنی وەزیران، کاك دانا، کۆمەڵێك شتی خوێندەوە دوێنێ، من ئەمەوێت ئێستا لێرەوە جوابی بدەینەوە، هەرچەندە نوسخەیەکیشمان لەوەڵامەکە بۆ ناردووە، بەڵام بەعام بیخوێنینەوە باشە، چارەسەر کردنی بێکاری، تەبیعی ئەوە یەکەم: دامەزراندنی 17 هەزار کەس، دووەم: دابین کردنی بیمەی بێکاری بۆ نزیکەی 3هەزار کەس، سێیەم: دانی قەرزی بچووك بۆ 1830 کەس، چوارەم: دانی مووچە بۆ تۆڕی پاراستنی کۆمەڵاتی و قوتابیان، پێنجەم: دانی قەرزی عەقاری وصناعی، زراعی و هاوسەرگیری، شەشەم: دروست کردنی هەلی کار بۆ زیاتر لە 700 هەزار تا ملیۆنێك کەس، حەوتەم: بەردەوام بوونە لەسەر پرۆژەکان هەلی کار کارێکی وای کردووە کەئێستا ئێمە کرێکار لەشوێنی ترەوە بهێنین، باشتر کردنی ئاستی بژێوی هاووڵاتیان، یەکێك بوو لەوانەی کەباسی کرد، وەڵام دانی مووچەو دەرماڵە بۆ 667 هەزار فەرمانبەر، بایەخدان بەکەرتی تایبەت لەڕێگای دەستەی

وەبەرهێنان، زیاتر لە 20 ملیار دۆلار لەناو بازاڕ کار دەکەن، جگە لە بودجەی حکومەتی هەرێم، ئاسانکاری هاتوچۆی کەل وپەل وهاووڵاتیان بۆ دەرەوەی وڵات لەرێگای دەروازەکانی سنووری وفرۆکەخانەکانی هەولێر وسلێمانی، چوار: پاڵپشتی کەرتی کشتوکاڵ لەرێگای ئیعاناتی کشتوکاڵی کەساڵانە بڕە پارەیەکی بۆ تەرخان دەکرێت بۆ ئەمساڵیش 65ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، هەروەها بەردەوام بوون لەدانی قەرزی کشتوکاڵی لەلایەن بانقی کشتوکاڵیەوە، دەستەبەرکردنی خزمەتگوزاری سەرەتاییەکان، وەڵام دابین کردنی ئاو بۆ هەموو شارۆچکەکان، دابین کردنی کارەبا لە 4 کاتژمێر بۆ 20 کاتژمێر بۆ هاووڵاتیان، هەروەها ناوچە دابڕاوەکانیش دەگرێتەوە، گەیاندنی کارەبا بۆ هەموو گوندەکانی هەرێمی کوردستان، بایەخدان لەبواری پەروەردە بەدروستکردنی قوتابخانەو بینای زانکۆ وپەیمانگاکان، هەروەها زیاد بوونی ژمارەی قوتابیان لەگەڵ دابین کردنی بەشە ناوخۆییەکان بۆ قوتابیان، خەرجکردنی دەرماڵەی قوتابیان، بایەخدان بەرۆڵی تەندروستی ودروستکردنی نەخۆشخانەو بنکەی تەندروستی و دابین کردنی دەرمان و پێداویستیەکانی تەندروستی، کردنەوەی شەقام ورێگاوبان لەهەموو ناوچەکانی کوردستان، فراوانکردنی رێگاکان ودروست کردنی نەفەق وپردەکان.

هاندانی کەرتی تایبەت بۆ کردنەوەی زانکۆ و پەیمانگاو قوتابخانەی دوەلی وهەروەها دروست کردنی نەخۆشخانەی تایبەت، پرۆژەی ستراتیژی بۆ نیشتەجێ بوون، خەرجکردنی قەرزی خانوو بەرە بۆ هاووڵاتیان و فەرمانبەرانی شارو گوند وناحیە وقەزاکان، بۆ نموونە لەساڵی 2009 71 هەزار کەس سوودمەند بووە، دابەشکردنی زەوی بەسەر هاووڵاتیاندا بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون، دروستکردنی خانوو وشوقەی نیشتەجێبوون لەلایەن دەستەی وەبەرهێنان بۆ هاووڵاتیان، کە گەیشتووەتە 138376 یەکەی نیشتەجێبوون، دانی زەوی بەشێوەی موساتەحە بۆ کۆمپانیاکان بۆ دروست کردنی خانوو وشوقەی فرۆشتن بەهاووڵاتیان بە شێوەی ئەقسات.

پێنج: داهاتی ناوخۆ، کەم خەملێندراوە، وەڵام، بڕی 2 ملیار و31 ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ڕاستە ئیحتیماله لەحسابی خیتامی کە دەردەکەوێت ڕەنگە زیاتریش بێت، جگە لەو پارانەی کەلەبەغداوە لێمان دەبڕن، ناهاوسەنگی لەنێوان سێکتەرە جیاوازەکان، ڕاستە ئەمە سیاسەتی حکومەتی هەرێمە هەر، ساڵێك بایەخ بە سێکتەرێك دەدات، لەساڵی داهاتوو بایەخ بەسێکتەرێکی تر دەدات، بۆ نموونە ئەمساڵ بایەخی بە بەرگری وپەروەردە وکارەبا داوە، ناهاوسەنگی نێوان بودجەی ئیعتیادی و وەبەرهێنان، وەڵام، ڕاستە لەهەموو جیهاندا دەبێت ساڵ بەساڵ بودجەی وەبەرهێنان زیاد بکات و بودجەی ئیعتیادی کەم بکات، بەڵام لەعێراق کە ئێمە بەشێکین لەو وڵاتە بودجەی ئێمە لە 70٪ی ئیعتیادیەو لە 30٪ی وەبەرهێنانە، بودجەی ئیعتیادی لە کوردستان زیاد بووە، بە هۆی 1- تەرحیل کردنی 4500 لە گوندەکانی کوردستان ونیشتەجێبکردنیان لە کۆمەڵگا زۆرە ملێکان ودامەزراندنیان لەفەرمانگەکانی حکومی، 2- شەڕی ناوخۆ

بـووه هـۆی دامەزرانـدنی ژمارەیـەکی زۆر لـە دامودەزگاکـانی حکومـەت، ژمارەیـەکی زۆری فەرمانبـەران و خانەنشینان لەبەر بارودۆخی عێراق ڕوویان لەکوردستان کردووە.

مووچە لەبودجەی حکومەتی هەرێم وەردەگرن، 3- دەرکردنی چەند بڕیارێك لەلایەن حکومـەتی عێراقـی فیدڕال بۆ دانی چەند دەرماڵەیەك بۆ چەند چینێك و حکومەتی هـەرێمیش پابەنـدن بەجێبـەجێ کردنـی ئـەم بڕیارانــە لـەناو هـەرێمی کوردسـتان، بودجـەی ڕێکخراوەکـان تـەرخان کـراوە؟، وەڵام بودجـەیان بـۆ تـەرخانکراوەو مینحـەیان تەحدیـد کـراوە لەلایـەن لیژنەیـەکی پسـپۆڕ و دوای ڕەزامەنـدی سـەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بۆیان خەرج دەکرێت، کەمکردنەوەی بودجـەی هـەر سـێ سـەرۆکایەتیەکە؟، وەڵام ئـەم بڕیارە لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە دەدرێت، ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی پەرلـەمان، ئـەوەش هـەر خۆیـان وەڵام دەدەنەوە، سوپاس.

بـەڕێز کـاك اسماعیـل محمـود، تێـبنی لەسـەر بودجـەی سـاڵی 2012 دیـارە یەکـەم خـاڵی هـۆی جێبـەجێ نەکردنی پرۆژە بەردەوامەکان، ئەوە وەڵامەکەی لای وەزیری پلاندانانە، پارەی پرۆژە جێبەجێ نەکراوەکان بۆ کوێ دەڕوات؟، وەڵلا تـەبیعی ئـەوە مەعلومـە پارەکـە لـەوەزارەتی داراییـە، سـندوقی نـەوت ئایـا هەیـە؟، پارەکەی لەکوێیە؟، چ لایەنێك بەرپرسە لە تەسەڕوف کردن بەداهاتی نـەوت؟، تـەبیعی ئەوەشـم بـاس کـرد مەسەلەی نەوت پەیوەندی بەوەزارەتی سامانە سروشتیەکانەوەیە، شرینی نەوتیش بەهەمان شێوە، قـەرزی مەسرەفی عەقاری وسولفە، دیارە ئەمە زۆر پرسیاری لەسەر دەکرێت، ئەڵێن ئایا ئەو پارانەی کەدەگەڕێتەوە لە سولفەی ئەو مەسرەفانە بۆ کوێ دەچێ؟، دەچێتەوە ناو هەمان پارەی خۆیان وە جـارێکی تـر دەدرێتـەوە بـەهاووڵاتیان، ئـەو پرسـیارەکانی تـری هـەمووی عیلاقـەی بـە پرۆژەکانــەوە هەیـە، مـن بەڕاسـتی داوای لێبووردن دەکەم، ئەمە من لە لەهجەکە تێناگەم بۆم حازر بکەن بێزەحمەت کاك ڕەشید.

تێبینیەکانی دکتۆر بەشیر، مامۆستا گیان پێویستە دەرماڵەیەك بۆ مامۆستایانی ئایینی بڕیاری لێ بـدرێت، وە یان مووچەیان بەرز بکرێتەوە، چونکە لە هەفتەیەکدا 126 کاتژمێر دەوام دەکـەن، لـە 7 ڕۆژەکـەدا بـێ پشوو و جـەژن لەکاتێکـدا کـە فەرمانبـەری ئاسـایی 35 کاتـژمێر لـە 5 ڕۆژی هەفتـەدا دەوام دەکـەن، ئایـا ناکرێت وەك دەرماڵە دەوامی ئیزافی وسەعاتی ئیزافیان بۆ سەرف بکرێت.

خـۆی بەنیسـبەت دەرماڵــەوە کـاری سـەرەڕایی لەهــەموو وەزارەتــەکان هەیــە، وە دەسـەڵاتیش دراوە بەوەزیرەکان خۆیان، کاری سەرەڕایی سەرف دەکەن، ئەوە پەیوەندی بەوەزیری ئەوقافەوە هەیە، بەنیسبەت کاری سەرەڕایی، ئەوامری پێ دەردەکات، ئەگەردەسەڵاتەکەشی نەبێت داوای دەسەڵات دەکات لە ئەنجومـەنی وەزیران، ئەوەشی کەداوای دەرماڵەی تایبەت دەکات، ئەوە پەیوەندی بە پەرلەمانەوە هەیە، ئایا هـاتنی ئـەو ژمارە زۆرەی ئۆتۆمبیل بۆ ناو هەرێم بەبڕیاری کام وەزارەتە؟

ڕاسته کەوەزارەتی دارایی لەبەر وەرگرتنی گومرك پێشنیاری کردووه کەهاتنی ئەم سەیارانه بەردەوام بێت؟، ئەوه من لێرەوه بەناوی وەزارەتی داراییەوه دەڵێم هەر وەختێك وەزارەتی ناوخۆ کە وەستانی سەیاره بێت ئێمەش لاریمان نیه، قەت نەمانوتووەو هیچ داوایەکیشمان پێشکەش نەکردووە، ئێمەش لەگەڵ ئەوەداین که ئەم هەموو سەیارەیە دێتە ناو کوردستان زۆرە، بۆ داواناکەن که تەصدیقی حساباتی خیتامی بکات، وەڵلاهی من ئەوەندەی باسی حساباتی خیتامیم کردووە، ئەمرۆش وا جەنابیشت وا دەڵێی، پلان وئیجرائاتتان چیه سەبارەت به بوونی ژمارەیەکی زۆر له فەرمانبەری بن دیوار لەهەندێ دامودەزگاکانی حکومەت؟، لەگەڵ ئەوەش داوای پلەی دامەزراندن دەکەن، گریمان ساڵێك بودجه لەبەغداوه نەهات، حکومەتی هەرێم تاچەند مانگ دەتوانێت کاروباری وڵات ببات بەڕێوه؟، وەڵلاهی مامۆستا گیان، من حەز دەکەم جەنابت بزانیت ئەو فەرمانبەرانەی بن دیوار پەیوەندی بەوەزارەتەکانەوه هەیە، ئەبێت زەبت وڕەبتی فەرمانبەرانی خۆیان بکەن، بەڕاستی ئەمه لەوەزارەتەکاندا ڕوودەدات، ڕەنگه لەوەزارەتەکەی منیش هەبێت کەدەوام نەکات، لەیەکێك لەدائیرەکانەو من ئاگام لێی نیه، بەڵام من وەك وەزیرێك، ڕەنگه هەر وەزیرێکی تریش کەهەیە ئێمه دائیمەن جەخت لەسەر ئەوه دەکەینەوه که هەموو کەسێك دەوامی خۆی بکات، بەپێی یاسا هەرکاتیش زانیمان ئەوه دڵنیابن وەزارەتەکه ئیجرائاتی لەگەڵ دەکات بەنیسبەت بن دیوار، من ناتوانم بڵێم ئەوەی کەجەنابت بەو شێوەیه ناوت لێناوه من ناتوانم بڵێم نیە؟، ڕەنگه هەبێت بەنیسبەت ئەوەشی کەساڵێك بودجه لەبەغداوه نەهات، مامۆستا ئەوەتا خۆمان ئێستا عەجزمان هەیە، خۆمان ئەوه وەزعه مالییەکەمانه، ئێستا لەسەر ڕینگ دەڕۆین خۆ ئەگەر نەیەت ئەوه ناتوانین مەعاشی مانگێکیش بدەین.

ناسك خان، داهاتی گرێبەسته نەوتیەکان مەبەستم مینحەیان وەك وەزیری سامانه سروشتیەکان دەڵێت شرینی 48 ملیۆنه، وەلا ئەوەمان باس کرد، داهاتی فرۆشتنی بەرهەمه نەوتیەکان، باسم کرد، داهاتی کارگەی وەزارەتی پیشەسازی هەر باسم کرد، داهاتی وەزارەتی کارەباشم باسکرد، کەچۆن بۆ خۆیانه، هاوڕاز خان، بەشێکی زۆری پرۆژەکان، ئەوەش هەر پەیوەندی بەوەزارەتی پلاندانانەوه هەیە.

سەبارەت بەلاپەڕە 23ی پرۆژەکان ئەوەش پەیوەندی بەوەزارەتی پلاندانانەوه هەیە، گەیاندنی خزمەتگوزاری بۆ شاری ئیتالی، هەروەها دەرماڵەی قوتابیان له 60 ملیار له ساڵی پار گەیشتووەته 48 ملیار، وەڵلاهی من ئەوەم لێ پرسین، وتیان پەیوەندی به مانگ وساڵەوه هەیە، بەڵام ئێمه لەهیچ کاتێکدا دەرماڵەی خوێندکاران ناوەستێنین، نه نیەتیشمان هەیه بیوەستێنین وناشکرێت بیوەستێنین بەپێی تەوجیهاتی حکومەت، باجەکان کەمی کردووە، ئەوەشم باسکرد، مەسروفاتی تر، خەرجیەکانی تر بۆ ساڵی 2012 زیادی کردووە، دیاره ئەگەر جەنابت ئەوانه بخوێنیتەوه، ئەوه هەموو حەقلەکان مەوجوده لەناو ئیستیمارەکاندا، کەبۆچی دانراوه؟، وه پێویستی وەزارەتەکان بەو شێوەیه بووه کەدانراوه، بەڵام ئەگەر

بگەڕێیتەوە بۆ جەدوەلەکان ئەو سێ جەدوەلەی کە هی ئیرادات و دابەشکردنی پارەیە، لەسەر مستەوای فەصڵ وپارە، لەسەر مستەوای شیکردنەوەی زیاتر، ئەگەر ئەو حسابە بگەڕێتەوە سەری هەمووی مەعلومە، ئەو زیاد بوونانە لەچیەوە هاتووە؟..

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەمە باشە بۆ ماوەی نیو سەعات پشوو دەدەین و سەعات 8 ونیو دێینەوە ناو هۆڵەکە، فەرموون.....

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، بەردەوام دەبین لەسەر دانیشتنەکەمان، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز هاژە خان، لاپەڕەی سێ ئیستیمارەی حصەی هەرێمی کوردستان، لەنەفەقاتی حاکیمە بۆ ساڵی 2005، دوایی لە خاڵی 4 نەفەقاتی هەڵبژاردن، ئەڵێت ئەمە نیە بۆچی؟، ئەوانە ئەو دوو ساڵە تەخصیص نەکراوە ئەو پارەیە، بەهەمان شێوە خاڵی هەشت، بۆ هەڵگرتنی مین، ئەویش بەهەمان شێوەیە، لاپەڕەی حەوت خاڵی حەوت، باس لەفەرمانبەرانی حکومەتی هەرێم و وەزارەتی دارایی دەکات، کە نوێنەرەکەی، لەگەڵ نوێنەری وەزارەتی دارایی عێراق.

جارێ بەنیسبەت حکومەتی هەرێمەوە نیە، ئەوە نوێنەرێکی وەزارەتی داراییە کە فەمانبەرێکی ئێمەیە، وەك فەرمانبەرێکی ئاسایی، موتابەعەی موراسەلات وبەرید وئەو ئیشانەی ئێمە دەکات لەناو وەزارەتی دارایی عێراق، لاپەڕە 15 لە سوودە کۆمەڵایەتیەکان کەوەزارەتی ناوخۆ بۆ پێدانی مووچەی موختارەکان وپیشەیی بازرگانەکان، تەبیعی ئەو دوو حسابە ئێمە ئەوانەیان دەدەینێ، دەربارەی دواکەوتنی بودجە، ئەوە جوابمان دایەوە، دەربارەی داهاتی هەرێم بۆ ساڵی 2012، ئەوەش جواب درایەوە، دەربارەی کورتهێنان ئەوەشمان جواب دایەوە.

دەربارەی دواکەوتنی پرۆژەکان، ئەوە پەیوەندی بەوەزیری پلاندانەوە هەیە، سوودە کۆمەڵایەتیەکان بگەڕێرەوە سەر جەدوەلەکان ئەوە مەعلومە لە ئیستیمارەکاندا، لەکوێ زیادەکە هاتووەو سەبەبەکەشی هەر مەعلومە، دیارە پێویستی وەزارەتەکان بەو شێوەیەیە، لەئاستی وەزارەتەکان تێبینی دەکرێت کە وەزارەتی تەندروستی، مەسەلەی وەزارەتی تەندروستی ئەوە ئێمە باسمان کرد، ئێمەش بەهەمان شێوە پشتگیری

لەڕای لیژنەی تەندروستی دەکەین کەئەو وەزعە وابێت، دیارە ئەمە بە ئیتیفاق هەردوو وەزارەت دانراوە، ئێوە خۆتان، ئەگەر بتانەوێت ئەوە زیاد بکەن ئەوە لەشوێنێك هەڵی بگرن وبیخەنە سەر شوێنێکی تر، دەربارەی ئەو 17 هەزار پلە وەزیفەیەی کە لەڕاستیدا نەتواندراوە ئەو 25 هەزار پلە وەزیفەیەی کە تائێستا دابمەزرێت، بەتەئکید باسی ئەوە دەکات کەپارەی ئەوانەی کە دانەمەزراون پارەکەیان بۆ کوێ چوو؟، ئەوەم وەختی خۆی جواب دایەوە.

ئێستاش هەر مەعلومە ئەوە لە حساباتی خیتامی دەردەکەوێت، کەبۆ کوێ چووە؟، بەبەراورد لەگەڵ مەسروفاتی تر بەڕێژەیەکی زۆر زیادی کردووە، لەساڵی 2012 لەهەر یەك لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران وسەرۆکایەتی هەرێم ووەزارەتی دارایی و دەستەی وەبەرهێنان، ئەوەم دوێنی هەمووی جواب دایەوە، مەسەلەی 120 ملیاری تواناسازییە، مەسەلەی مینحەی عەینکاوەیە لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێمیش بەهەمان شێوە، دەستەی وەبەرهێنان ووەزارەتی دارایی، هەریەکێك شتێکی دیاریکراو لەوێ دانراوە، بووەتە هۆکار کەئەوانە زیادیان کردووە، دەربارەی بەخشینەکانی فرۆکەخانەی هەولێر وسلێمانی تەرخان کراوە بە بڕی ئەوەندە ملیار ئایا بۆچی ئەم بەخشینە بۆ میزانیەکەیان تەرخانکراوە؟، ئەوە میزانیەکەی ئەوانە، ئێمە وەکو حکومەتی هەرێم کە دەڵێت پابەند نین، ئێمە پابەندین ڕێنماییشمان دەرکردووە، ئەگەر تاکو تەراکێك هەبێت لەشوێنێك ئەوانیش بەهەمان شێوە ئیشەکانیان جێبەجێ دەکرێت، پێش ئێستاش هەر باسم کرد، کەمکردنەوەی بودجەی هەر سێ سەرۆکایەتیەکە، ئەوە پەیوەندی بەپەرلەمانەوە هەیە، ئەوانی تریش پشتگیرییە کە هەمووی پەیوەندی بە پەرلەمانەوە هەیە.

بەنیسبەت ئەو پاسەوانانەی کەداوا دەکرێت، بودجەکەیان زیاد بکرێت، ئەوە بەڕاستی پەیوەندی بەوەزارەتی ناوخۆوە هەیە، ئیشی ئەوانە، ئێمە وەزارەتی دارایی تەخصیصاتی خۆمان داوە، ئێستا لەزمنی ئیختیصاصەکە لەئەوەلەوە ئیش دەکەن، کاك عبدالله حاجی محمود، هۆی دواکەوتنی بودجەمان باسکرد، پترۆ دۆلارمان باس کرد، هاوتاکردنی هەردوو بودجەکە ئەویش باسکرا، بەخشینی ساڵی 2012 ئەویشمان هەر باسکرد، ڕوونکردنەوە لەسەر داهاتی فرۆکەخانەکان ئەویشمان باسکرد.

سەبارەت بەدانی پارە بۆ قەزاو ناحیەکان، ئەویش هەر لای من نیە، لای وەزیری پلاندانانە، سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە بۆ سەنتەری پارێزگا، قەرزی ناحیەو گوندەکان ئەگەر بکرێت، ئەویش هەر لای وەزیری پلاندانانە، پێشینەی خانووبەرە لای ئێمەیە، ئەوەشمان باسکردووە، کە ئەگەر ببێت بەقورسایی لەسەر میزانیەکەمان ئێمە ناتوانین بڵێین بکرێت، بەڵام بڕیار لای پەرلەمانە، گرنگی بدرێت بە کردنەوەی قوتابخانە بۆ گوندەکان، ئەوە لای جەنابی وەزیری پلاندانانە.

سەبارەت بەبەخشین بۆ یەکجار، 400 بە 600 ئەوەشمان باسکرد، وتووشمانە وەك بەغدای لیّ دەکەین، بودجەی سەرۆکایەتیەکان پەیوەندی بە پەرلەمانەوە هەیە، مەسەلەی دروستکردنی گەنجینە، بەڕاستی خەزنکردن ئەوە تەندروستی دەزانێت، ئەوە جێبەجێ بکات وداوای پارەی بۆ بکات، لەزمنی میزانیەی خۆشی ئەتوانێت سەرف بکات، ئەوە عیلاقەی بە پرۆژەکانەوە هەیە، ئەڵێت ئەو بودجەیەی کەتەرخان کراوە بۆ حزب و ڕێکخراوەکان من ڕام وایە وەك پێشوو بێت، جیانەکرێتەوە تا یاسای ئەحزاب دەردەچێت، هاوڕاز خۆشناو، دەرماڵەی قوتابییان لە 60 بووە بە 48 ئەوەم جواب دایەوە، باجەکان ئەویشم جواب دایەوە، خوشکە پەروین، داوای دەرماڵەی ژن و منداڵی شەهید دەکەن، ئەوەم جواب دایەوە، دیارە ئیقتراحی فراکسیۆنی کوردستانیە، داوای تێچوونی خوێندن لەزانکۆکان بۆ کەسوکاری شەهید. زیاد کردنی ئەو 75 هەزار دینارەی کە دەدرێت بەدایکی شەهید ببێت بە 200 هەزار، شەهیدی هاووڵاتی ببێت بە 250، دەرماڵە بۆ منداڵانی شەهید ئەوانەی لەزانکۆ ئەهلیەکان دەخوێنن، وەڵڵاهی ئەمانە هەمووی بۆ ماڵی شەهید و کەسوکاری شەهید بەڕاستی کەس ناتوانێت بڵێت نا، لەبەر ئەوەی پەرلەمان چۆن بڕیاری لەسەر دەدات ئێمەش جێبەجێی دەکەین، ئێمەش ناتوانین بۆ کەسوکاری شەهید هیچ ڕەد بکەینەوە، بەڵام دەبێت عیلاجی ئەوەش بکرێت کە لەکوێوە دەیهێنیت ولەکوێوە دای دەنێیت.

بەڕێز ئەڤین خان، زیادکردنی بڕی پارەی سووتەمەنی ئەوەمان باسکردووە، کردنەوەی حسابێك بۆ داهاتی کارەبا، تەبیعی داهاتی کارەبا خۆیان حسابی تایبەتی خۆیان هەیە، بەنیسبەت ئەوپارەی کەئێستا وەردەگیرێت، ئەوەی پێوەری زیرەك ئەویش لەحسابێکی تایبەتدا دەبێت، دەبێت بەزووترین کات هەوڵ بدرێت وێستگەی تەولیدی کارەبا بەگازوایل کار بکات، ئومێدەوارین وەزارەتی کارەبا بیریان لەوە کردۆتەوە، هیواخوازین زوو ئەو کارە جێبەجێ بکرێت.

مەسەلەی زەوی تەوزیع کردن بۆ کەسوکاری شەهیدان، ئەوە زۆر باشە، بەس ئەوە پەیوەندی بەوەزارەتی شەهیدانەوە هەیە، باسی داهاتی ئەوقافی کردووە، هەروەها وەزارەتی ئەوقاف بڕی یەك ملیارو 514دینار داهاتی وەقفیان هەیە، لەگەڵ ئەوەش تەنها بڕی 164ملیار خەرج کراوە، وەڵڵا خۆیان ئەوەندەیان خەرج کردووە، وابزانم بۆ وەقفی هەولێریان سەرف کردووە، بودجەی تەرخانکراو بۆ ناوچە د ابڕێندراوەکان، باسمان کردووە، 50 ملیارەکە.

مەسەلەی ئەو کۆمەڵە گەنجەی کە گرفتی دامەزراندنیان هەیە لەگەرمیان، ئەوە زیاد کراو فۆڕمیان پڕۆ کردۆتەوە، ئەوە ئەمێنێتەوە لەسەر ئەوەی کەپەرلەمان چۆن بڕیاری لەسەر بدات، ئەمە فیعلەن ئەو مەوزوعە وایە، ئەگەر بەڕێزتان بیکەن بە تەوصیەیەك بۆ لیژنەی دامەزراندن، بۆ ئەوەی ئەوانیش تووشی ئەشکالیەتێك نەبن، بەیانی بڵێن ئەمەتان بۆ والێکردووە، تا ئێمەش بتوانین شتێکیان بۆ بکەین، وئاگادار بین و عیلاجێکیان بۆ بکەین، ئەوداهاتەی کەباسی دەکەیت ئێمە باسمان کرد.

مەسەلەی قەرزی کارەبا کە دەڵێن لێی خۆش مەبن، بەڕاستی ئەوە دەسەڵاتی من نیە، نە لێی خۆش بم نە لێشی خۆش نەبم، قەرز هەرچی هەیە ئەوە بەتەشریع دەکرێت، کاك برهان، باسی حساباتی خیتامی دەکات، ئێمە باسمان کرد، هەموو مەرحەلەکانیمان باس کرد، باسی پارەی ئەو پرۆژانە دەکات کە پارەیان سەرف نەکراوە، پارەکە لە ئەستۆی حکومەتدایە، ئێمە باسمان کرد، ئەگەر مەبەستی سندوقەکەیە ئێمە ئەویشمان باس کردووە، ئەگەر قەصدی ئەو پرۆژانەیە کەپارەی سەرف نەکراوە، هەر پرۆژەیەك پارەی سەرف نەکرێت و بوەستێت ئەوە پارەکەی لەناو حساباتی وەزارەتی مالیەدا دەمێنێتەوە. ..

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

با بزانین کاك کاردۆ چ تێبینیەکی هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی جوابەکانی بەڕێز وەزیری دارایی دووبارەی تێدایە، بۆیە من پێم باشە جوانەکانی بەنووسراو بێت بۆ ئەوشتە دیاریکراوانەی کە هەیە، مەسەلەن سەبارەت بەداهات، ئێمە بڵێین وایە، ئەو بڵێت نەخێر وایە، سەبارەت بەداهاتی نەوت، سەبارەت بەحسابی خیتامی بۆ نموونە، ئەو دەڵێت حساباتی خیتامی نەهاتووە، من دەڵێم شەش مانگەکەی هاتووە لەسەر ئەو ئەساسە ئەوی تر دادەنێین، سەبارەت بەهەڵەی زانیاری نادروست بۆ پەرلەمان، من ئەڵێم ئەوە ڕەقەمە تۆ زانیاری لە ئیستیمارەی موازەنە شتێکەو، لە حسابی شەش مانگەکەش شتێکی ترە، بۆ نموونە دەڵێم کاکە ئەمە یەك تریلیۆن زیادە، لەکورت هێناندا، ئەڵێت نەخێر زیاد نیە، من پێی ئەڵێم ئەو کەرەستەو کەلوپەلانەی کە جگە لە تەعویزی فەرمانبەران سەرف دەکرێت بەڵێ زیادە ڕۆیی لێ دەکرێت زیاتر لە 500 ملیارە، یەعنی ئەو شتانە بەنووسراو پێمان بدات، بۆ ئەوەی دووبارە نەبێتەوە لەکاتی جواب دانەوە قسەی لەسەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی وئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە جواب دەدەمەوە وابزانم مولزەمیش نیم بەنووسراو جواب بدەمەوە، بەس من هەندێك نووسراو کەخۆم داوام کرد، لەبەر ئەوە بوو کەمن تا ئێستاش تێنەگەشتووم ئەم ڕەقەمە ئەوەندە نیە، ئەوەندەیە، ئەوە ئەوەندەیە، بۆیە ئێمە ئەصڵەن هەر سەرمان لێشێوا، یەعنی بەو حسابە بێت ڕاپۆرتە داراییەکەی

ئێمە هیچی تەواو نەبوو، کە یەك، دوو برادەر لە پەرلەمان خوێندیانەوە، بۆیە من وتم بەنووسراو پێمان بدەن، هەرچەند هەندێکیش پێیان نەداین، ..

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر عەلی دەڵێی تێبینیم هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم مەبەست لە ئامادە بوون لەناو هۆڵی پەرلەمان، ئەمە 8 ڕۆژە کەئێمە حازرین بۆ ئەوەی وەڵام بدەینەوە، ئەگەر هەر بەنووسراو وەڵام بدەینەوە، دەتان توانی بەڕێزتان داوا بکەن وئێمەش لە شوێنی خۆمان بین و بەنووسراو وەڵامتان بدەینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیری دارایی، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی دواکەوتنی بودجە دەکات، کە پەیوەندی نیە بە حکومەتی تازەوە، بەنیسبەت ئێمەوە، وەك وەزارەتی مالیە لەسەر حکومەتی کۆن عەرزمان کرد، لەسەر حکومەتی تازەش هەر عەرزمان کرد، هەردوو حکومەتەکە ئیقراری کردووە لە ئەنجومەنی وەزیراندا، کابینەی پێشوو، کابینەی ئێستاش ئینجا هاتووەتە پەرلەمان، لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا بڕی داهاتی هەرێم 476 ملیارە، کەچی هاوپێچ خشتەیەك هەیە، کە 2 تریلیۆنە، وەڵلاهی نازانم ئەوەشم باس کردووە، باشە کاکە جوابت دەدەمەوە دەڵێم وانیە، دەزگای چاودێری دارایی 11 ملیاری بۆ دانراوە، من یەك شت هەیە ئەبێت بیزانین بەنیسبەت دەزگای چاودێری داراییەوە، خۆی دەزگا نیە، تەبیعی دیوانی چاودێری داراییە، ئەو دیوانە ئێستا وا پەیوەندی بەپەرلەمانەوە هەیە، بەڵام لەیاساکانی پێشوو تریدا، نازانم ئێستا داوای لێبووردن دەکەم کە لەیاساکەیاندا چۆن هاتووە، موازەنە خۆیان دای دەنێن بۆ خۆیان، وەزارەتی مالیە بەس مەفروزە پەسەندی بکەن، سەرۆکی دیوانی چاودێری دارایی، دەسەڵاتی وەزیری دارایی هەیە، لەڕووی میلاك وسەرفەوە، حەز دەکەم جەنابتان ئەوە بزانن ئەو مەوزوعە پەیوەندی بەخۆتانەوە هەیە وەك پەرلەمان، باسی 50 ملیار دینار لەبابی بەخشین هاتووە، جاری 80 ملیار ئەمساڵ بووە بە 50 ملیار، تەبیعی کەهاتووە، بۆ ئەوە هاتووە کەئیشوکاری خەدەمات وسندوقی نیشتەجێی هاووڵاتیان بێت، عەلاکولین خۆ 50 ملیار دانراوە، لەموازەنە ئەو 50 ملیارە ئێستا مەوجودە ئێمە لە موازەنە

دامان ناوه، بۆ دەستەی وەبەرهێنان، ئێمە بەو شێوەیە دامان ناوە، کە پێتان باش نیە هەڵی بگرن و پێیان مەدەن، هیچ موشکیلەیەکمان نیە ئێمە، ..

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

برادەران لێرە 111 کەس دانیشتووە، ئەگەر هەر 111 کەسەکە موداخەلەی وەزیر بکات چی دەبێت، ها جار جارە ڕێگا دەدەین بەسەرۆکی فراکسیۆنەکان کە موداخەلە بکەن، بەڵام ناکرێت هەموو موداخەلە بکەین، ئەوە ئیشەکە بەو شێوەیە چۆن دەڕوات، فەرموو جەنابی وەزیر بەردەوام بە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بۆ خۆیان بەجێی دەهێڵم، دەڵێت لە لاپەڕە 10 پرسیاری کردووە دەڵێت تێچووەکانی تر زیادی کردووە لە ئەنجومەنی وەزیران وسەرۆکایەتی هەرێم، وەزارەتی دارایی، دەستەی وەبەرهێنان، دیارە ئەوەی وەزارەتی دارایی دیارە بۆچیە، ئەوانی تریش هەمووی مەعلومە، بەنیسبەت ئەنجومەنی وەزیران، ئەویشمان باسکرد کە 120ی تواناسازی تێدایە، سەرۆکایەتی هەرێم پێویستیان بەوە هەبووە کەدانراوە، دەستەی وەبەرهێنانیش ئەوە پارەکەیانی تێدایە، ئەوانە هەمووی باس کراوە کەچەندە، بەڵام ئەگەر تۆ بتەوێت کەبۆ لەوێ دانراوە، ئەوە من تەبیعەتی وەزارەتی دارایمان پێ وتوون کە من خۆم ئاگادارم کە ئەو پارانە پێویستە لەوێدا دامان ناوە، کە زیادیان کردووە پێویستیان بەو پارەیە هەبووە بۆمان داناون، بەتەئکید ئەوانی تریش پێویستیان پێیەتی، بۆیە بۆیان دانراوە، ڕوونکردنەوە لەسەر دەستەی وەبەرهێنان بۆ زیادی کردووە، هەروەها وەزارەتی دارایی لێرەدا پرسیارەکە کراوە، لێرەشدا یەکسەر دەڵێت ڕوونکردنەوە نەدات، من لەوەش زیاترم نیە کەباسم کرد.

دەربارەی سەرۆکایەتی هەرێم ئەڵێت 27 ملیار بۆ زروفی تاریئە دانراوە، دیارە سەرۆکایەتی هەرێم پێویستی بەوە هەیە کەئەو پارەیە لەناو حساباتی دابندرێت، چونکە ئەوان سەرۆکایەتی هەرێمن یەکێك لە ئیشەکانیش ئەوەیە ئەوان بۆ ئەو مەوزوعانە پارە سەرف دەکەن، دەڵێت وەزیر ئەو پرسیارانەی پەڕاند، لە لاپەڕە 11 و12 و13و 14وابزانم ئەگەر هەمووتان ئەو شاهیدیە دەدەن کە نەمپەڕاندووە.

ئێستا واجارێکی تر دەیخوێنمەوە، ئەمە لاپەڕە 11 بڕگەی سێ لە خاڵی 8، لیژنەی کاروباری پەروەردە ئەم داواکارییە پێچەوانەی تێبینیەکانی لیژنەی دارایی بەڕێزە، بڕگەی چوار ڕوونکردنەوەی زیاتر پێویستە لەو بارەوە بدرێت، بڕگەی 6 لە لاپەڕە 14، پێویستی بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، لەهەمانکاتدا ئەو بڕگەیە تەرخانکراوە بۆ سوودە کۆمەڵایەتیەکان خۆی لەخۆیدا کەمە، ئەگەر لەئاست پێداویستی ئەو وەزارەتانەدا بێت، بڕگەی 8 بە موناقەلە چارەسەر دەکرێت، لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی پەروەردەدا، بڕگەی 9 پێمان باشە، بڕگەی 10 ئێمەش پێمان باشە کە چیتر غوبن نەمێنێت، بڕگەی 12،

لەتواناى حکومەتى هەرێمدا نیە، لەهەمان کاتدا ئەم پێشنیارەى بەرێزتان پێچەوانەى ماددەى 7 ە لە تێبینیەکانى لیژنەى دارایى.

برگەى 13، دامەزراندن لەساڵى 2011 لەلایەن لیژنەى باڵاى دامەزراندن لەپارێزگاکان رێکخراوەو پشت بەبریارێکى رەسمى سەرۆکایەتى ئەنجومەن لەو بارەیەوە ژمارەى 3136، لە 2011/3/17، ئێمە پێدانى دەسەڵات بەزانکۆ و پەیمانگاکان نوێکان ژمارە5250 لە 2011/5/22، وە فەرمانى رەسمى سەرۆکایەتى ئەنجومەنى وەزیران هەیە لەو بارەوە ژمارەى 479 لە 2012/1/9، وەڵامى برگەى چوار خاڵى نۆیەم لاپەرە 16 لیژنەى ئەوقاف، ئەو زیاد بوونە دەگەرێتەوە بۆ ئیحداس کردنى 3 بەرێوەبەرایەتى گشتى ئەوقاف وکاروبارى ئایینى، لەگەڵ کردنەوەى یەکەى سەربەخۆ بۆ پەیمانگا ئیسلامیەکان من ئەمانەم هەمووى خوێندوەتەوە، برگەى 5 کەمتەرخەمى نەکراوە لەو بارەیەوە 600 پلە دانراوە بۆیان.

برگەى 6 بەنیسبەت دەوائیرى مینەوە چارەسەر کراوە، واتە دەزگاى مین دروست بووە، یاساى خۆیان هەیە لەو بارەیەوە، بەرەسمى بچرێندراون لە وەزارەتى دارایى یو ئابوورى و فەرمانگەکانى سەر بە وەزارەتى مافى مرۆڤ وژینگەى هەڵوەشاوەتەوە، پێویست دەکات لەلایەن پەرلەمانى کوردستان وسەرۆکایەتى ئەنجومەنى وەزیران کار بۆ یەکلایى کردنەوەى بکرێت، برگەى 7 لاپەرە 17، ناردنى بودجە لەکاتى خۆى دەگەرێتەوە بۆ دواکەوتنى پەسەند کردنى بودجەى عێراقى فیدرال و گۆرانکارى لە کابینەى حکومەتدا، یاسا ورێنمایى بودجە زۆر ئاسانکارى تێدا کراوە بۆ ئەوەى وەزارەتەکان هەستن بە کار وچالاکى خۆیان ووەزیرە بەرێزەکان بۆیان هەیە بۆ هەر حاڵەتێك خەرجى تا برى 350 ملیۆن دینار خەرج بکەن، بەمەرجێك برى تەرخانکراوى هەبێت لە بودجەداو یاسا ورێنماییەکان پەیرەو بکەن لەو خەرجیانەدا، بۆ وەڵامدانەوەى برگەى 1 لە 10 ەم لە لاپەرە 18 ئەو بریارانەى کە لەساڵى 2012 پەسەند کراوە، 457 ملیار دینار بە بەراورد لەگەڵ ساڵى 2011، کە 309 ملیار دینارە کەواتە برى 148ملیار دینار زیاتر پێشنیار کراوە، بەمەبەستى پەسەند کردنى لەلایەن بەرێزتانەوە.

بەنیسبەت خاڵى 8 ئیختیصاصى وەزارەتى کاروبارى کۆمەڵایەتیە بەپێى یاسا، بەنیسبەت خاڵى 9 گونجاوە، بەنیسبەت خاڵى 10، ئەم کێشەیە بەگواستنەوەى راژە لەوەزارەتەکانى تر جێبەجێ بکرێت، بەنیسبەت خاڵى 11، بارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات، خاڵى 15 لاپەرە 20، برگەى 1 داهاتى ئەم وەزارەتە بەڵێ کەمە، چونکە داهاتى کەمى دەست دەکەوێت لەئەنجومەن لەئەنجامى ئەو فحوصاتانە کە لەلایەن تاقیگەى بیناسازى لە سلێمانى ئەنجام دەدرێت، بەڵام بەرێوەبەرایەتى تاقیگەى بیناسازى هەولێر ودهۆك سەر بەسەرۆکایەتى ئەنجومەنى وەزیرانن.

بەنیسبەت برگەى 7 پێمان باشە لەرێگەى غەراماتى مروورى دەعم بکرێت بە پێى یاساى غەراماتى مروورى کە لە 50٪ جائیزە کە بەکار بهێندرێت بۆ هۆکارى سەلامەتى مروورى، بەنیسبەت برگەى 14

سەر بە دەستەی وەبەرهێنانە، بەنیسبەت بڕگەی 15 بەکۆتایی ساڵ لەگەڵ هەر تەخصیصێکی مالی، ئەگەر کاری لەسەر نەکرا لەو ساڵەدا تەدویر نابێتەوە بۆ ساڵی ئاینده، پاڵپشت بەیاسای ئسوڵی ژمێریاری گشتی ژمارە (28)ی ساڵی 1940، وە یاسای ئیدارەی مالی و دەینی عام ژمارە (95)ی ساڵی 2004، ڕاپۆرتی لیژنەی خزمەتگوزارییەکان وشارەوانیەکان وگواستنەوە وگەیاندن، بڕگەی 1 بڕی داهاتی خەملێندراو 474 ملیار دینارە، ئەوە تەواوە نەك 450 ملیار دینار، ئەو 450 ملیارە کە یەکەمجار لەمانگی 6ی ساڵی 2011دا ئەو ڕەقەمە نێردراوە بۆ بەغداد ئەوە.

بڕگەی 2 ئەو میلاکەی کەلەلایەن حکومەتی عێراقی فیدراڵەوە پەسەند کراوە، 662444 فەرمانبەرە، بەپێی فەرمان و ڕاسپاردەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بەڕێژەی ژمارەکەی گۆڕاوە بە 667849 فەرمانبەر، بڕگەی 3 تەواوە ئەمە ئەبێت بەرەو زیاد بوون بڕوات نەك کەم بوون، تەنها لەکاتی نەبوونی میراتگر ژمارەکان کەم دەبێتەوە، ئاخر لاپەڕە، لاپەڕەی 14 بڕگەی 4 تایبەت بە ئموری حساباتی خیتامی نەك میزانیەی تەخمینی، بڕگەی 5 پێشتر لە لیژنەی دارایی وەڵام دراوەتەوە، بڕگەی 6 پێمان باشە لابرێت و کار بە یاسای ژمارە 25ی ساڵی 1960ی میلاکات بکرێت، کە دەسەڵات دراوە بە وەزارەتی دارایی، بڕگەی 7 ئێمەش پێمان باشە، بەڵام نەکەوێتە سەر شانی فەرمانگەی پەیوەندیدار کە بودجەی ئەو ساڵە پێشکەش نەکات، با ئاگابوون لەکارو چالاکی ساڵی ئاینده.

بڕگەی 9 ئەو بڕە پارەیەی کە لەبەخشین تەرخانکراوە بەبڕی 378799 ملیار دینار، بۆ ئەو فەرمانگانەیە کەداهاتیان هەیە لە ئەنجامی جیاوازی نێوان داهات وخەرجیەکان لەکورتهێنانی بودجە خۆی دەبینێتەوە، بۆ مووچەو گشت خەرجیەکانی بودجەی بەکارخستن، کە ئەوەش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراق پەیرەو کراوە، بڕگەی 10 لاپەڕەی 24، ئەو بڕە پارەیەی کەپێشنیار کراوە لەلایەن گشت وەزارەتەکانەوەیە، بۆیان تەرخانبکرێت لەفەصڵی مووچە بەرێژەیەکی زۆر زیاتر لەوەی کەحکومەتی بەغداد بۆمان دەنێرێت، وەڵامی بڕگەی 12 لاپەڕە 25، پێویستمان بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، لاپەڕە 11ی ڕاپۆرت تێیدا هاتووە باج بەڕێژەی لە 15٪ کەمی کردووە، ئەوە باجەو کەمی کردووە من لەوە زیاتر ناتوانم بڵێم، گەر بەڕوون تر دەتانەوێت ئەوە نوسراو دەکەین بۆ زەریبە با پێمان بڵێن بۆچی وایە، ئەوی تریش بەنیسبەت زیادەکەی ترەوە، ئەویش زیادی کردووەو باسیشمان کرد، کە 300 ملیارەکەیە، لاپەڕە 15ی ڕاپۆرت وەڵامی وەزیری دارایی وەڵامێکی ناڕوون بوو، بەوردی ئەگەر بکرێت بۆمان ڕوون بکاتەوە دەربارەی ئەو پرسیارانە، بڕگەی 16 دووبارەیە، ئێمەش پێمان باشە کە ئەولەویات بدرێت بەگرێبەستەکان، بەپێی پێویستی وەزارەتەکان لەجۆری پسپۆڕییەکان، بڕگەی 17 لەلایەن وەزارەتی داراییەوە دووبارە تەمویلی بانقی خانووبەرە دەکرێت نەك وەزارەتی شارەوانی، زیاد کردنی ئەو بڕەش لە توانای حکومەتی هەرێمدا نیە.

بڕگەی 18 لاپەڕە 26، سیستمی بەڕێکردنی ئەرکە داراییەکان، لەوەزارەتی کارەبا و فەرمانگەکانی سیستمی ژمێریاری یەکگرتوو کە قبوڵی ئەوە ناکرێت کە لێخۆش بوون هەبێت، بەرامبەر خەرجیەکان، بۆیە پێمان باشە وەك خۆی بمێنێتەوە، دیارە ئەمە لەسەر خەرجیەکانی وەزارەتی کارەبایە، پێمان باشە بمێنێتەوەو کەسیش حەقی لێخۆش بوونی نەبێت، بڕگەی 20 لەیاسای ئسولی ژمێریاری گشتی ژمارە(28)ی ساڵی 1940 هاتووە، لەهەمان کاتدا میزانیەی هەرێمی کوردستان کە تەمویل دەکرێت لەلایەن حکومەتی عێراقی فیدراڵەوە، بە 1 تەقسیم 12 دەبێت، بەدوو، تا سێ جار بۆمان ڕەوانە دەکەن لەمانگێکدا، دیارە ئەمە باسی 1 تەقسیم 12 دەکات کە لە عێراقیش هەیە و ئیشارەتیشی بەو یاسایە داوە، کە دەبێت وابێت، پارەش لە عێراقەوە بە دوو، سێ جار بۆمان دێت.

وەڵامی بڕگەی 21، داهاتی فەرمانگەکانی سەر بەوەزارەتی شارەوانی دەکاتە 65751 ملیار دینار، بەڵام داهاتی ناو دیوانی وەزارەتی شارەوانیەکان، دەکاتە 340 ملیۆن، خەرجیەکان دیارە ئەمە دوێنێش ئیعتیراز لەسەری هەبوو، برایەك ئیعتیرازی گرت وتی وانیە، ئەمڕۆ ئاگادار کرامەوە کە ئەوە فیعلەن وایە، خەرجیەکانی ئاماژە بۆکراو لەسەرەوە بە بەراورد لەگەڵ داهاتی خەملێندراویان بڕی 378799 ملیار دینار پێویستە تەمویل بکرێت لەلایەن وەزارەتی داراییەوە کە ئەویش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراقی تەصنیف کراوە، وەڵامی بڕگەی 23، لەبەر ئەوەی وەزارەتی گواستنەوە داخڵی ختەی نەکردبوو وەزارەتمان ناچار بوو، لەختە داخڵی کردو ئەو گوژمەیە لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران تەرخانکراوە، بانقە بازرگانیەکان 43 ملیاریان بۆ دابین کراوە.

پرسیار هۆی زیادی بڕەکە بۆچی بوارێك کراوە؟، وەڵڵاهی بوارەکان هەر لەناو ئیستیمارەکەدا مەعلومە کە تەعویزاتی فەمانبەرانە، شمەکە، ئەوانە هەمووی دیاری کراون، وەڵامیشم داوەتەوە پێشتر، تەرخان کردنی 29 ملیار دینار بۆ فڕۆکەخانەی سلێمانی، ئەمانەم هەمووی جواب داوەتەوە، پرسیاری سوودە کۆمەڵایەتیەکان ئەویشم جواب داوەتەوە.

دەربارەی مینەح و تەحویلات ئەویشم جواب داوەتەوە، لەڕاپۆرتی لیژنەدا باس لە تەخصیصی 90 ملیار کراوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیر ڕوونکردنەوەی پێویستی نەداوە، پارەکە زیاترە لەوە 120ی تواناسازی بوو لێمان دەرکرد، پارەی عەینکاوەمان لێی دەرکرد، ئەوەندە ماوەتەوە، ئەوەش پێویستیەکانی ئەنجومەنی وەزیرانە کە بەپێی ئیستیمارات و لەناویدایە کە بۆچی دانراوە، باسی ئەوە دەکات حکومەتی عێراقی پترۆ دۆلاری نەناردووە، هەروەها داهاتی مەنفەزەکانیش، ئەمڕۆ باسم کردو ڕۆژەکانی تریش هەر باسم کرد.

بەڕێز وەزیری دارایی وتی سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە 80٪ زیادی کردووە، ناوی چەند بوارێکی هێنا، داوام وایە بە خشتەی ورد پێمان نیشان بدات، ئەو خشتەی وردە من لێرەوە دەڵێم ئەوە لەوەزارەتی دارایی داوا

دەكەم خشتەیەكی وردی بدەنێ، لەلاپەڕە 6 لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، وەزارەتـی ڕۆشـنبیری 111 ملیار دیناری بۆ تەخصیص كراوە، بەخشتە پێمان بدات، داوا لـەوەزارەتی ڕۆشـنبیری بكـەن ئـەو پارەیـەی كەداوایان كردووە، بەخشتە بیدەن بە كاك برهان، پرسیار لـەوەزیری دارایـی وپلانـدانان بكـەن، بـۆ پـارەی موخەصەص بۆ سەرۆكایەتی هەرێم لە 39 ملیاری ساڵی 2011، بۆ 60 ملیـار ئەمـە دیـارە ئـەوان خۆیـان میزانیەیان پێشكەش كردووە، لە نەتیجەی موناقەشـەدا ئـەو پارەیـان پێویسـتە، پرسـیار لـەوەزیری دارایـی وپلانداتان بكەن.

بۆ پـارەی موخەصـەص بـۆ وەزارەتـی سامانە سروشـتیەكان 514 ملیـارەو چـۆن ئاراسـتە دەكرێـت، تكایـە خشتەی ڕەسمیمان پێ بدەن، مەوجودە هەموو ئەم پارانەی كەدانراوە ئێستا خۆ دیارە بۆ چیە؟، بگەڕێنەوە سـەر ئیسـتیمارەكان لـەوێ بیخوێننـەوە، مەعلومـە كـە بـۆ چـیە؟، ئێمـە سـێ ئیسـتیمارەمان پـێ داون، ئیستیمارەی ئیرادات، ئیستیمارە لەسەر ئەساسی فەصڵ ومادده، لەسەر ئەساسی هەموو شیكردنەوەیەك، بـە 300 حساب داومانە پێتان، پارەكان مەعلومە كەبۆ چیە؟، بەڵام تكام وایە لوتف بكەن بیخوێننـەوە، جـارێ ئەوە بـۆ مـەعلوماتت كەئێمـە باسـی پـارەی گازوایـل وئـەوەی كارەبـا دەكـەین، كـە دەڵێین وەزارەتـی كارەبـا ئەوەندە تەجاوزی كـردووە، خـۆی یـەكێك لەوانـە 501 ملیـاری هـی پـارەی گازوایلـە، ڕەخنەیـەكی تـرم لـە لیژنەی دارایی ئەوەیە، ئەوە پەیوەندی بەخۆتانەوە هەیە، ڕەخنەیەكی ترم لەوەزارەتی پلاندانان و دارایـی ولیژنەی دارایی هەیە، كـە یاسای ئـەحزاب باسـی زەوابـت دەكات، بـڕی 200 ملیـار تەخصیص كـراوە بـێ ئەوەی ڕەخنە لەچۆنیەتی و تەوزیع كردنی بگیرێت؟ ئـەو مەوزوعـەم بـاس كـردووە، ڕەخنەیـەكی تـرم لـە لیژنـەی دارایـی و وەزارەتـی دارایـی و پلانـدانان ئەوەیـە، كـە لـەوەزارەتی پێشمەرگە بـۆ تەوحیـد كردنـی پێشـمەرگەو دروسـت كردنـی 8 لیـوا دوو هێـزی پشـتیوانی لـەو هێـزە داوای 1 تریلیـۆن و911 ملیاریـان كردووە، كەچی 950 ملیار دانراوە، وەڵڵاهی ئەگەر ئەوەشمان پێ زیاد دەكەن ئەوە عەجزەكەش تریلۆنێك زیاد دەكات، ئێمە بڵێین چی ئـەوە ئاوایـە، ئـەوە لەنەتیجـەی موناقەشـە بـووەو لەسـەری ڕێككـەوتن بـەپێی ئیتیفاق ئەوە كراوە، ئێمە ڕوونكردنەوەیەكمان هەیە، ئەو مەبلەغەی كە دائیمەن باس دەكرێت.

مەسـەلەی ئیحتیفـالات كـەباس دەكرێـت، ئەمانـەوێت ئەمـەتان بـۆ بـاس بكـەم، ئـەو مەبلەغـەی كـە بـۆ ئیحتیفالات باسكراوە، بەس ئەو بۆنە نیشتیمانیانەیە بۆ زانیاری ئەنـدامانی پەرلـەمانی بـەڕێز بریتیـە لـە یادەكانی ڕاپەڕین، نەورۆز، كیمیاباران، ئەنفال، لەدایك بوونی پێغەمبەر(ص)، جەژنی سەری ساڵ، جـەژنی برا ئێزیدییەكان، ئاهەنگی دەرچوون ویەكتر ناسین لە كۆلێژو پـەیمانگاكان، بـەڕێز كـاك شـێردڵ، بەڕاسـتی ئەوەی كەباسی كردووە، زیاتر پەیوەندی بە وەرزشەوە هەیە، بەخوا ئەگـەر مـن خۆشـم وەرزشـم بكردایـە، ئێستا ئاوام بەسەر نەدەهات.

دیاره کاك شێردڵیش بەهەمان شێوە ئەویش هەر قەڵەوە، بەس باشە ئەو حەزی لێیەتی، هەموو ئەو داواکارییانەی کەمەعقولە دەمێنێتەوە سەر پەرلەمان، کە داوای چەند خاڵێکی کردووەو خوێندیشیەوە، ئیتر بۆ وەرزش پێویستە کەهاوکاری و یارمەتی بدرێن، بەڕێز کاك اسماعیل، لێرە نیە، بۆ شێخ بایز پارەی سندوقی خانەنشینی ئیدارەی سلێمانی چی لێهات، دوای یەکگرتنەوە، ئەمەم ڕوونکردەوە دوو، سێجاریش باسم کرد، بۆچی شمەك و چاککردنەوە هەموو ساڵێك ئەو بڕە پارە زۆرەی دەوێت؟، ئەوە لە موناقەشاتی وەزارەتەکانەو ئێمەش کەممان کردۆتەوە، گلەیشیان لێمان هەیە، بۆچی تەقدیراتی تەعویزاتی فەرمانبەران لەلایەن وەزارەتەکانەوە ئەوەندە زۆرە، وەڵلاهی ئەویش بەڕاستی تەقدیراتی ئەوان زۆرە بەهۆی تەعویزاتی فەرمانبەرانەوە، نازانم چ تەحلیلێکی بۆ ئەکرێت، بەڵام ئەوان ئەبێت خۆی یەکەم مووچە موقەنەنە، یەعنی ئەوە هەر دەبێت بدرێت، لەبەر ئەوە پێم وایە ئاساییە کە ئەوان پێویستیان پێیەتی وداوای دەکەن مەسەلەکە تەقدیرە.

لەکاتێکدا کێشەی بەتاڵەمان هەیە، هەڵئاوسانیش تەبیعیە، دەڵێت چیتان کردووە بۆ ئەوەی کە هەڵئاوسانی گەورەمان هەیە؟، کەچی کرێکاری بێگانە دێتە وڵاتەکەمانەوە، وەڵلاهی بەنیسبەت ئێمە وەك حکومەت، کێشەی بەتاڵە من ناڵێم نیە، ڕەنگە هەبێت بەس بەو شێوەیە نیە، بەڵام هەندێك ئیش هەیە کە ڕەنگە کرێکاری خۆمان نەیکەن، بۆیە مەجبور دەبن بچن لەدەرەوە بیهێنن، بەڵام بەتاڵە هەیە، بەس بەو شێوەیە نیە، منیش بۆچوونم وایە، بەڵام لەهەمان کاتدا ئەم مەوزوعە لە ئیختیصاصی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتیە، بۆچی نەتانتوانیوە ئەو دەستدرێژیانەی حکومەتی مەرکەزی ڕابگرن، لەسەر حسەی بودجەی هەرێم، وەڵلا ئەوە باسم کردووە زۆر.

سەمیرە خان، لە موازەنەی ساڵی 2012، ئیراداتی حکومەتی هەرێم نووسراوە کەوەزارەتی ئەوقاف 836 ملیۆن دینارە لەکاتێکدا کە وەزیری ئەوقاف ڕای گەیاندووە کە داهاتی وەزارەت لەساڵی 2011 زیاتر لە ملیارێك و400 ملیۆن دینار بووە، ساڵی 2012 ش ئەم داهاتە لە 2 ملیار دینار نزیك دەبێتەوە، بۆیە نازانم ئەم داهاتەی وەزارەت بەچی پێوەرێك بۆ ساڵی 2012 جێگیر کراوە.

وەڵامی داهاتی وەقف داخڵ بووەو نزیکەی 2 ملیار دینارە ساڵانە لە ئیراداتی وەزارەتی ناوخۆ لە زیاتر لە 33٪ی ئیراداتی ساڵێکی حکومەت دەهێنێت، تەنها لە حەقلی زەرائیبدا بەڕوونی مەبلەغی داهات هاتووە، ئیتر هەموو ئیرادەکانی تر لە حەقلی ئیراداتی تر دیاری کراوە، ئەمەش ڕەنگە جۆرێك بێت لە ناشەفافیەت، داهاتی ناوخۆ ئەوانەی غەراماتی مروورییان هەیەو داهاتی خۆشیان هەیە، لە 50٪ی غەراماتی مروورییەکان لەسەر داهاتەکانیان داخڵ دەکرێت، ئەوانەی تا ئێستا مەعلوم نین لە حساباتی خیتامیی هەموو ساڵێکدا، بۆ حساباتی خیتامی بگەڕێنەوە سەر جەدوەلەکە هی وەزارەتی ناوخۆ هەمووی دیاری کراوە، لە خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012.

داهاتی وەزارەتی کشتوکاڵ بەنیسبەی لە 2٪ی داهاتی گشتی حکومەت خەمڵێندراوە، لەبەرامبەردا داهاتی وەزارەتێکی وەك وەزارەتی داد، کە بە زیاتر لە 8٪ خەمڵێندراوە، ئایا ئەمە جێگای سەرنج نیە؟، لەکاتێکدا خەڵك چاوەڕوان دەکات داهاتی حکومەت لەوەزارەتی کشتوکاڵ ڕێژەیەکی زۆری هەبێت، ئەوە داهاتی وەزارەتی کشتوکاڵ بەو شێوەیە، بەڵام کە دەڵێین بۆ وەزارەتی داد ئەو پارەیە زۆرە، ئێوە هەر تەماشا بکەن موعامەلەی کڕین و فرۆشتنی خانوو وزەوی چۆنە؟، ئەوە لەوێوە هاتووە، سەرگوڵ خان، لەساڵی 2005 تا 2012، بڕی 11 تریلۆن و569 ملیار و 502 ملیۆن بەشی هەرێمی کوردستان بووە لەنەفەقاتی حاکیمە، هەوڵی ئێوە بۆ وەرگرتنەوەی ئەم پارانە چیە؟.

دیارە ئەمە لەجەدوەلەکە دیارە کەئێمە ئەوەندەیە حصەکەمان، ئێمە ئەوەی کەهاتووە ئەوە موسەبەتە، تەبیعی ئەمانە هیچی وەکو پارەی نەقدی زۆربەی زۆری نەهاتووە، ئەوەشی کەهاتووە موسەبەتە، پەیوەندی بەوەزارەتەکانەوە هەیە، خۆی نەفەقاتی حاکیمە بەنیسبەت ئێمەوە، وەزیرەکانی ئێمە لەگەڵ وەزیرەکانی بەغداد، وەزیری موختەص لێرەو لەوێش پێکەوە ڕێك بکەون وخۆیان موتابەعەی بکەن، ئێمە دەلیلمان هەیە بۆ ئەوە.

ڕەنگە بۆ پارەی وەرگرتنی کارەبا کیتابی ڕەسمیشمان لای خۆمانەوە ناردووە وتوومانە وەزارەتی کارەبا بڕۆن پارەکەتان لەبەغدا داوا بکەن، ئەوەی کە ئێمە موتابەعەمان کردووەو نووسراوی ڕەسمیشمان هەیە، موخاتەباتمان هەیە، موتابەعەشمان کردووەو وەزارەتەکانیش بەهەمان شێوە، ناردنی زانیاری هەڵە بۆ پەرلەمان ئەوەمان باس کرد، بۆچی پارەی فەرمانبەران وشوەیفات، ئەوەشم باسکرد، داهاتی کارگەی چیمەنتۆ ئەویشم باسکرد، سندوقی خانەنشینی ئەویشم باسکرد، داهاتی هێنانی ئۆتۆمبێل ئەویشم باسکرد.

ئەمەش هی خوشکە گوڵێزارە، ئەویش هەر لەسەر مەلەسەی وەزارەتی ئەوقاف و دروستکردنی مزگەوت دەر وات، وەزارەتی ئەوقاف ئێستا لەڕووی دەرماڵەیانەوە، لەڕووی میلاکاتیانەوە، داواکاری چەند ئەندام پەرلەمانێکە، بەڕاستی ئەوە پەیوەندی بە پەرلەمانەوە هەیە، هەر هەمووی هاتووە، دەڵێت هۆی چیە میلاکی وەزارەتی ئەوقاف هەموو ساڵێك کەم دەکات، وەڵڵا ڕاستە میلاك لەلای ئێمەیە، بەڵام ئەوان لەدابەشکردنی میلاك داوای ڕەقەمێك دەکەن ولەوەزارەتی مالیەش ئەو ڕەقەمە دەدەن، ئەوە لەنەتیجەی موناقەشە وای لێدێت، ئێمە دوو ساڵە داوای دەرماڵەیەك بۆ مامۆستایانی ئایینی دەکەین، باسم کرد هەموو ساڵێك بودجەی ئەوقاف لەهەموو وەزارەتەکان کەمترە، هۆی چیە حکومەت بایەخ نادات بە مزگەوت دروست کردن؟، وەڵڵا خۆ شوکر ئێستا ئەوەندە خەڵك وهاوولاتی مزگەوت دروست دەکات، بەڵام حەقە حکومەتیش لەپاڵیدا دروستی بکات، مزگەوتی دارەبەن لەپارەوە نۆژەنکردنەوەی بۆ دەرچووە، بەڵام وەزارەت ڕای گرتووە، ئەوە لای جەنابی دکتۆر عەلی یە.

بەیان خان، ئیستیقتاعی تەقاعودی هی فەرمانبەران ئەوەمان باسکردووە، پار 25 هەزار وەزیفە پەسەند کرا، ئەوەشمان باسکرد، گشت قەرزەکان کە دەدرێت بەهاووڵاتیان و وەرگرتنەوەی، ئەوەشمان باسکرد، دوا ڕاپۆرت لەسەر پێشکەوتن لە هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانە، ئەوە لای جەنابی دکتۆر عەلی یە، لەکۆی ئەو بڕە پارەیەی کەسەرف کرا بۆ بیمەی بێکاری لەدەرچوانی زانکۆو پەیمانگاکان کەلەناو یاسای بودجەی ساڵی 2011 نەبوو، ئێستا دەڵێین 29898 بۆی سەرف کراوە، داوا چاککردنی مووچەی مامۆستایان لەسنوری پارێزگای دهۆك لەگەڵ شوێنەکانی تر، ئەوەشم باسکرد، لەساڵی 2008 تا ئێستا بڕی 900 ملیار دینار لەفەرمانبەران بڕاوە بەناوی سندوقی خانەنشینەوە باسمان کرد، ئەو ڕێکخراوانەی زانستی و ڕۆشنبیری کێن؟، ئەوەشمان باسکرد.

سەبارەت بەناوچە ناکۆکی لەسەرەکان کە لەساڵی 2010 هیچ بڕە پارەیەك سەرف نەکراوە بۆیان، نەخێر پارە چۆن سەرف نەکراوە؟ من بەلیست خوێندمەوە کە چەندمان بۆ سەرف کردوون و ئەمساڵیش بۆیان دانراوە، لەساڵی 2011 بڕی 70 ملیار تەخصیص کرا کە لەشەش مانگی یەکەم هیچ سەرف نەکراوە، من تەبیعی بە لیست خوێندمەوە کەچەندمان بۆیان سەرف کردووە، پرۆژەی ئێستاشمان چیە؟ کە بۆیان دەکرێت، مەبەستەکانیش نووسرابوو لەو پارانەی کەسەرفمان کردبوو، هیوادارم بەیاسا مافی هاووڵاتیانی ئەو ناوچانەو ئەوانەشی کە ئەمڕۆ لەهەرێم نیشتەجێن، بەڵام خەڵکی ئەو ناوچانەن بچەسپێت تا مەحرووم نەبن لە گشت ئەو خزمەتانەی کە بۆ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان دابین دەکرێت، ئێمەش هیوادارین.

بەفرین خان، ساڵانە کێشەی دواکەوتنی بودجە، ئەوەمان وەڵام داوەتەوە، سیاسەتی ئابووری بووژاندنەوەی، باسی پرۆژەکان دەکات، ئەمە پەیوەندی بە دکتۆر عەلی یەوە هەیە، کورتهێنانی بودجە، ئەوەشم وەڵام داوەتەوە، ناهاوسەنگی و جیاوازی لەنێوان هەردوو بودجەی تەشغیلی ووەبەرهێنان، ئەوەشم جواب داوەتەوە.

خاڵی 9و14 ی ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ لاپەڕە 32، ئەویش ئەوەیە من لێرەوە دەڵێم بەنیسبەت سندوقی شەهیدانەوەیە، لە 2331973 ئەوە وتمان پارەیان بۆ ڕۆشتووە،154212855 سەرف کردووە، 707 و قسور ماوەتەوە، 1380 کەس موستەفید بووە، مەسەلەی 10 ملیاری ئاوارەکانمان باسکرد، بەپێی یاسای بودجەی ساڵی 2011 بڕیار درا، بەگەڕاندنەوەی فەرمانبەرانی سزا دراوان و گەڕاندنەوەی مووچەکانیان، پاش سەلماندنی ڕاست و دروستی، تا ئێستا ئەم پرۆسەیە چەندی جێبەجێ کراوە، لەگێڕانەوەی مووچەکانیان؟، وەڵاهی ئەوەی کەهاتووەتە وەزارەتی دارایی و پەیوەندی بەوەزارەتی داراییەوە هەیە لەوانەیە هەندێکیان لێ جێبەجێ کرابێت، ئەوەی وەزارەتی دارایی بەس ئەوەشی

کەمابێتەوە ڕەنگە تاك و تەرا بێت، بەڵام ئێمە ئەمرمان پێکراوە لەسەرۆکایەتی هەرێم، لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، کە ئەو مەسەلەیە دەبێت جێبەجێ بکرێت، نابێت دوا بخرێت.

ئێمەش هەرچیەك هاتبێتە بەردەستمان جێبەجێمان کردووە، هەتا خۆم وەك وەزیری دارایی ئەو نووسراوەی کەهاتووە نووسیومە بەپەلە ئەبێت جێبەجێ بکرێت وەك خۆی، ئەگەر هەشبێت حەقە داوا بکرێت ناوەکان پێشکەش بکرێت بۆ ئەوەی بەدواداچوونی بۆ بکرێت، مەسەلەی 7500 دۆلارەکە، ئەمڕۆ باسم کرد کە بدرێت بەگوند نشینەکان وەك هاوکاری بۆ بینای خانوو، کاك سالار محمود، هەرچەندە ئەوە هەردووکی پەیوەندی بە برای بەڕێزم دکتۆر عەلی یەوە هەیە، کەداوای مەبلەغێکی کردووە بۆ سەوز کردنی گەرمیان، نۆژەنکردنەوەی قەیسەری کفری، تکام وایە بەنەزەری ئیعتیبار وەربگرێت، منیش وەك گەرمیانیەك پێم خۆشە کە ئەوە بکرێت، کاك عبدالله محمد.

دیارە ئەم پرسیارانە ئێستا هاتووە بۆم، بۆچی زەماناتە دەستووریەکان بەکار نەهاتووە لەدادگای فیدڕالی باڵا سکاڵاکاتان لەسەر حکومەتی عێراقی تۆمار نەکردووە، لەبەرامبەر ئەوەی کە بەشێکی زۆری داهاتی کوردستان لە عێراق نادرێت بەکوردستان، من پێم وایە ئەوەی موراعاتی مەبدەئی (معاملة بالمثل) دەکەن، وەچاوپۆشی لەیەکتری دەکەن، وەڵلاهی من بەڕاستی ئەو چاوپۆشیە نازانم کە دەیکەن یان نا؟.

بەنیسبەت منەوە ئەوەی کەواجب بێت کردوومەو باسیشم کردووە، ئەنجومەنی وەزیرانیش لەهاتووچۆدا بووە بۆ ئەم مەسەلەیە، ئیهتیمامێکی گەورەشی پێداوە؟، من تا ئەنجومەنی وەزیران ئاگام لەو مەسەلەیەیە؟ ئاگام لە وەفدەکانە، ئاگام لەوەعدەکانە کەدراوە، ئاگام لەوانەیە کەوەعدەکانیان جێبەجێ نەکردووە، ئەم مەوزوعە ئەمە چەند ڕۆژە ئێمە باسی دەکەین، ئەمە دیارە جارێکی تر بەهەمان شێوە هاتووەتەوە ئامانجتان چیە لەدواخستنی بودجە؟، ئایا داهاتی کوردستان تەداولی پێ ناکرێت بەناشەرعیەت، ئەگەر وانیە بۆچی دوادەخرێت؟، لەکاتێکدا کەجێگای تەخمینە، بەداخەوە بەو شێوەیەیە، من ئەوە شتێکە قەت تەسەور ناکەم شتی وا هەبێت نە هەیە نە بووە، نە دەشکرێت، بۆچی تەوزیعی ئیمیتازات ناکەن؟، هەموو ئیمتیازاتەکان دەخەنە سێکتەری کەرتی گشتیەوە، ئەم پرسیارانە تازە هاتووە من هیچ قسەیەکم لەسەری نیە، مەفروز بوو پێشتر بێت، لەدواییدا جوابەکەی دەنێرینەوە، ئەگەر لەڕێگای پەرلەمانەوە بە پرسیار بۆمان بێت، ئەوە جوابەکەی دەنێرینەوە، نەخێر من پێم وتن ئەو شتانە ئەوەی کەپرسیارەکانی بۆم نەهاتووە، یان ئەوانەی کە دوێنێ بیستم تەسجیلم کرد، ئێستا ئەوەتا وەڵامیان دەدەمەوە، بەڵام لەملاو ئەولا هەندێ شت هەیە گوێم لێ نەبوو، سێجاریش بە سەرۆکی پەرلەمانم وت و ئیعلانی کرد، وتی پرسیارەکان بنێرن، نەیان نارد، بەڵام هەر پرسیارێکی تر هەبێت لەڕێگەی پەرلەمانەوە بێت ئێمە ئامادەین وەڵامی بدەینەوە، سوپاس سەرۆکی پەرلەمان، ئەوانە وەڵامەکانی من بوون بۆ ئەو پرسیارانەی کە لێم کرابوون، وە ئەو پرسیارانەی کە لەبەردەستمدایە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیری پلاندانان، فەرموو وەڵامەکانی خۆت بدەرەوە، باشە کاك حاجی بیلال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنی پرسیارم کردووە، ئەمڕۆش بەنووسین کە دوێنێ ئێوارە تەواو بووین خۆم بەنووسین دامە دەستیان، کەچی جوابیان نەدامەوە، ناردوومە کاك سەعد وەریگرت، کەدوێنێ داوای کرد لەبەردەستم نەبوو دوایی بە تایپ بۆم هێنا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی بیلال، دەبوایە دوێنێ بیدەیتێ تا ئەمڕۆ خۆی بۆ وەڵام دانەوەکەی حازر بکردایە، فەرموو جەنابی دکتۆر علی.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم، کە پرسیارەکان دووبارە بکەنەوە، گەر جەنابت ڕازی بیت، باشە، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، من سەرەتا دەمەوێت داوای ڕوخست بکەم لەجەنابتان کەوا بەدانیشتنەوە وەڵامی پرسیارەکان بدەمەوە، چونکە وەڵامەکان زۆرن، باشە سوپاس.

پێشەکی سوپاسی ماندووبونی هەموولایەك دەکەم، کە لە 8 ڕۆژی ڕابردوودا بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ هەموو ڕۆژ تەقریبەن لەسەعات 10 ی بەیانی تا 11 شەو، ماندوبوون لەگەڵمان و هەوڵی ئەوە درا کە بودجەکە دەوڵەمەند تر بکرێت، سوپاستان دەکەین کە ئەم 8 ڕۆژە تەحەمولی ئێمەتان کرد، بەو پرسیارو تێبینیانەتان هەموو پێکەوە حەتمەن لەبەرژەوەندی گشتیدا بوو، بەڕاستی ئەمە ساڵی سێیەمە کەئێمە بەم شێوازە موناقەشەی بودجە دەکەین، لەسەر ئەوە ناچم، بەڵام حەقە بۆ ساڵی ئایندە هەموومان پێکەوە بیرێکی لێ بکەینەوە، چونکە وابزانم هەر هەموو پێکەوە تێبینیمان هەیە لەسەر ئەو شێوازە، لەلایەکی ترەوە ئەو پرسیارانەی کەکران.

بەحەقیقەت هەر بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، بەهەموو شێوازێك ئەگەر سەیری هەموو فەقەرەو ماددەکان بکەم، تێبینی دان لەسەر بابڵێین هەموو پرۆژەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بە بەردەوام و بە پێشنیارەوە خۆی لە نزیکەی 5 هەزار پرۆژەیەك دەدات، تێبینیدان لەسەری لەماوەی چەند

ڕۆژێك ووەڵام دانەوەی کارێکی ئاسان نیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە ڕاو بۆچوونی ئەندامانی پەرلەمان زۆر بەجدی وەردەگرین وکاری لەسەر دەکەین، محاوەلە دەکەین هەر تێبینیەك کەدێت چارەسەر بکرێت، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ماددەی 86.

کاتێ پرۆژە یاسای بودجە موناقەشەی لەسەر داهات و خەرجیەکانی دەکرێت، لەهیچ شوێنێك باسی پرۆژەکان نیە، بەڵام لەبەر ئەوەی بەڕێزتان پێتان پەسەندە ئێمەش مولزەمین و وەڵام دەدەینەوە، هەندێ لەو بەڕێزانەی کەقسەیان کرد لەماوەی 8 ڕۆژی ڕاپەڕدوودا، لە 6/11 تا ئەمڕۆ کە 6/18 سەعات 15/10 شەوە، هەندێکیان پرسیار بوون، هەندێکیان تێبینی بوون لەسەر پرۆژەکانی وەبەرهێنان، هەندێکیشیان پێشنیار بوون بۆ چارەسەرکردن، بەشێوازێکی گشتی من محاوەلە دەکەم یەك بەیەکی بەڕێزان کە پرسیاریان ئاراستەی ئێمە کردووە، وەڵام بدەمەوە.

هەندێکیان لەئەسنائی پرسیارکردنیان و تێبینی دانیان دەیان وت ئەو پرسیارە بۆ وەزیری پلاندانانە، لەکاتی دانیشتنی پێشووتر محاوەلەی ئەوەمان کردو وەڵاممان دانەوە لەکاتی خۆیدا، ئەوەی کەوەڵام نەدراوەتەوە هەوڵ دەدەم کەوەڵامی بدەمەوە، ئەوەشی کە دووبارە بێت عەفومان بکەن کە جوابی نادەینەوە، ئەگەر پێشنیار بێت، وە مومکین بێت ئەوە وەڵامی دەدەینەوە، ئەگەر پێشنیارەکەش مومکین نەبوو ئەوە وەڵامی نادەینەوە، پێویستیش ناکات ناوی ئەو بەڕێزە بهێنین و بڵێین ئەوە مومکین نیە، وەکو ئەوەی کەدیارە بەڕێزان هەموویان چەند شتێکی گشتیان هەبوو کەلەسەرەتادا وابزانم کە پێویست دەکات باسی بکەم، من دوو شتم ئامادە کردووە کە تێبینی و ڕەخنەو پێشنیارەکان وەڵام بدەمەوە، یەکێکیان پرسیارەکانی بەڕێزانە، کەوەڵامەکانیان ئامادە کراوە، ئەوی تریش مومکینە شێوازێکی گشتی بەچەند سلایدێك کەهەم باسی بودجە بکەین هەم باسی ئەو شتانە بکەین کە موشتەرەکە، وابزانم هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوەی کە کێشەی لەسەرە دەبێت پێکەوە بیر بکەینەوە بۆ چارەسەرکردنی، ئەگەر جەنابتان ئیجازە بدەن لە پرسیارەکانەوە دەست پێدەکەم.

بەڕێز سۆزان خان، کۆمەڵێك پێشنیاری هەبوو زیاتر لە پرسیار، من پشتگیری هەمووی دەکەم، بەتایبەت لەبواری قوتابخانە دروست کردن، کە بەردەوام بێت، هەروەها ناوچە سنوورییەکان، هەروەها ناوچە دابڕێندراوەکان.

بەڕێزان ڕاستە کەساڵی 2011 ش لە یاسای بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕێك کە 70 ملیار دینار بوو، بێجگە لەوەی کە بەماددەیەکی جیا، بە فەقەرەیەکی جیا، بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان تەرخان کرا، بەڵام حەقیقەتێکیش هەیە کە لەڕێگای وەزارەتی پلاندانانەوە بۆ وەزارەتەکانی تر دابەشکرا بەسەر هەموو ئەو ناوچانەدا، بەس حەقیقەتێك هەیە ئەگەر بەڕێزتان دیقەت بدەنە لیستی پرۆژە بەردەوامەکان،

بێجگە لەو 70 ملیار دینارەش، کۆمەڵێك پرۆژە هەیە کەوەزارەتەکان وەکو پرۆژەیەکی تەبیعی نەك بەشێوەیەك کەناوی لێ بنێین پرۆژەی ناوچە دابڕێندراوەکان.

کۆمەڵێك پرۆژە هەیە کەنزیکەی 160 ملیار دینارە کەوەزارەتەکان ئەو شوێنانەیان بە ماڵی خۆیان زانیوە پرۆژەیان بۆداناوە، بەهیچ شێوەیەك ئێمە لە ڕیزبەندی کردندا ئەوانەمان جیا نەکردۆتەوە، کەواتە ساڵی پار 70 ملیار دینار بۆناوچە دابڕێندراوکان دانرابوو لەگەڵ ئەوەی کەهەر وەزارەتێك کەشتێکی دانابوو کۆی گشتی کردییە 160 ملیار دینار، بێجگە لەوەش لەپرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان دیسان جارێکی تر بەشێوەیەکی تەبیعی تەعامول لەگەڵ ئەو شوێنانەدا کراوە، بێجگە لەوەش لەو پارەی کە تەکمیلەی پەرەپێدانی پارێزگاکان بوو، لەپارەی موشتەقاتی نەوت، کە پار جاری یەکەم هاتە پەرلەمان جاری دووەم لەسەر ئەساسی پرۆژە یاسای بودجە ئێمە تەخویل کراین کە موصادەقەی لەسەر بکەین، لەوێشدا پرۆژە بۆ ناوچە دابڕێندراوەکان دانرایەوە.

لەبەر ئەوە دیسانەوە دەستخۆشی لە پێشنیارەکانی سۆزان خان دەکەم، بەڕێز کاك کاردۆ، ئەو پرسیارانەی کەپەیوەندی هەبووە بە بودجەی وەبەرهێنان چوار پرسیار پەیوەندی بە منەوە هەبوو، یەکێکیان: پرسیارەکە ئەوە بوو کەساڵی پار پارەی پرۆژەکان سەرف کراوە، یەکەم: نەبوونی عەدالەت لەدابەشکردنی پرۆژەدا، دووەم: بەوەی کە تەندەرین ڕاگیراوە، سێیەم: پرسیاری ئەوەی کردووە کە زۆری وبۆری پرۆژەکانی وەبەرهێنان ودابەش نەکردنیان بەشێوازێکی عادیلانە، بووەتە هۆی زیاد بوونی بێکاری وبێزاری، پرسیارێکی تری بەڕێزیان دەڵێت پلانی 5 ساڵەی کشتوکاڵ لە پلەی سفردایە، یەکێك لە ئەهدافەکانی (اكتفاء الذاتي)بوو کە جێبەجێ نەکراوە.

بەڕێزان سەبارەت بەو پرۆژانەی کە لە لیستی پرۆژەکان لەبەردەستی بەڕێزتاندایە، چونکە کاك کاردۆ ئەوەی ئیسارە کرد دواتریش زۆر لەخوشك وبرایان هەمان پرسیاریان کردەوە، بەڵام من لەڕێگای وەڵامدانەوەی بەڕێزیانەوە هیوادارم وەڵامەکە بۆ خوشك وبرایانی تریش کافی بێت، ئێمە لیستی پرۆژەکان کەپێشکەش بەپەرلەمان کرا.

هەروەکو برای بەڕێز وەزیری داراییش ئاماژەی پێکرد، ئێمە لەکاتی پێویست پرۆژە یاسای بودجە چ لەتەشغیلی چ لە ختەو مەشاریع ئامادەمان کردبوو، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە حکومەتی تەصریفی ئەعمال بوو، چووە ئەنجومەنی وەزیران و دوو جاریش گفتوگۆمان لەسەر کرد.

هەموو ئەو خوشك وبرایانەی کە لەئەنجومەنی وەزیرانن هەموویان مەوجودن دووجار موناقەشەی پرۆژەکە کرا بۆ ئەوەی بنێردرێتە پەرلەمان، هیچ مەبەستێکیشی لەپشت نەبووە بەهیچ شێوازێك، بەڵام پرسیاری وجهە نەزەری پەرلەمانیش کرا، ئینجا پرسیارەکە تەمسیلی ڕەئی چۆن دەکات، پرسیارەکە تەنانەت لەمیدیاکانیش بڵاو کرایەوە، ڕەئی یاساییەکە ئەوە بوو وابزانم برای بەڕێزم کاك گۆران ئاماژەی

بەوجهە نەزەری یاسایی دا، کە نەدەبوو بنێردرێت، لەبەر ئەوە دواکەوت بۆمانگی 5 لە 2012/4/5، کابینەی نوێ سوێندی خوارد.

لەسەرەتای مانگی 5 ئێمە پرۆژە یاساکە بەو شێوازەی کەئامادە کرابوو ڕەوانەی پەرلەمانمان کرد، لەگەڵ برادەرانی لیژنەی دارایی و ئابووری چەندین دانیشتن کرا، ئێمە هەر لەڕۆژی یەکەمەوە، لەیەکەم دانیشتن لەگەڵیان تەوزیحماندا، وتمان ئەم لیستە لیستی 2011/12/31یە، لیستەی نوێ هەیە، بەپێی بڕیاری پەرلەمانی کوردستان، بەپێی یاسای بودجەی ساڵی 2011 ئێمە مولزەمین کەبەشێوەیەکی وەزری ڕاپۆرتێکی تر بنێرین، ئەمە 12/31 یە لەدوای 12/31 لەمانگی 4 ئێمە ئەبدەیتمان هەیە دەتوانین ئەبدەیتەکە بنێرین، زۆریش بەدیقەت گفتوگۆمان لەسەر ئەوە کرد، هیچ مەبەستێکی تریش نەبوو، بەعەلەنی وئاشکرا دەیڵێم بەڕێزیشیان دانیشتوون.

ڕەئی بەڕێزیان لەناحیەی فەنیەوە ئەوە بوو دەیانووت، ئەگەر ئێوە هاتو دوو لیستەکە ئێستا لەپەرلەمان بێت ڕاستە پەسەند کردنی بودجە دواکەوتووە، بەڵام ئەگەر دوو نوسخەی لیستی پرۆژەکان هەبێت لەبەردەستی ئەندام پەرلەماندا، ئیحیتماله تۆزێك تێکەڵ و پێکەڵیەك دروست بکات، بۆ نموونە خەڵکێك بڵێن ئێستا تۆ مەوقیفی پرۆژەکانت ئەوەیە، بەس بۆ داوای ئەو پارەیە دەکەیت، مەسەلەن لەکاتێکدا کەوەزارەتی دارایی وئابووری بەئاشکرا لەهەموو مەجلسێك، لەهەموو ئامادە بوونێك، کەهاتوونەتە پەرلەمان ئاماژەیان بەوە داوە کە ساڵی دارایی لە 12/31 تەواو دەبێت، لەبەر ئەوە لەسەر پێشنیاری ئەوان، لەسەر پێشنیاری لیژنەی دارایی وئابووری، ئێمە ئیکتیفامان بەوە کرد، دەنا ئەگەر لەبیرتان بێت ساڵی 2011، لەکاتی موناقەشەی بودجەدا ئێمە تەوزیحماندا کەپرۆژە بەردەوامەکان حەرەکەتیان تێدایە، داینەمیکیان تێدایە، پارە لەسەریان سەرف دەکرێت بەبەردەوامی، هەفتە بۆ هەفتە مەوقیفەکە جیاوازە، پێشنار کرا کە ئەبدەیتێکی تازە بهێنین، ئەبدەیتێکمان هێنا لە ئەسنائی موناقەشەکردنی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011، خۆ ئەمساڵیش پێمان دەکرا بیهێنین، بەڵام لەسەر تەوصیەی لیژنەی دارایی وئابووری، ئیکتیفائمان بەوە کرد کەموناقەشەی ئەوە بکرێت بۆ پەسەند کردن، ئینجا ئەوە کارێکی تۆزێك زەحمەتە بچینەوە 12/31 بەو چاوە سەیر بکەین، بەڵام واقیعی حاڵەکە وایە، لەبەر ئەوە ئێمە وتمان با نەبێتە دوو نوسخەو بەرچاو ڕوونیەك هەبێت.

نەبوونی عەدالەت لەدابەشکردنی پرۆژەکان بەحەقیقەت ئێمە هەموو ساڵێك ئەو کەلیمەیە وابزانم زۆر نسبیەتی تێدایە، من دوایی دەتوانم لە سلایدەکان پیشانی ئێوە بدەم، ئەگەر ڕێژەی دانیشتوانە ئەمە بەم شێوەیە، ئەگەر مەغدوورییەتێك بۆ نموونە لە پارێزگایەکی موعەیەن وەك هەندێ لە خوشك وبرایان باسیان کرد لەپارێزگای دهۆك هەبێت، ساڵانی پێشووتر کۆمەڵێك پرۆژەی ستراتیژی هەبووە، ئێستا بەرنامەی چارەسەرکردنی هەیە، وە تاحەدێکیش چارەسەر کراوە، ئەگەر باسی قەزاکانە، ئێوە جەنابتان

بەمەوادی جیاو بە فەقەراتی جیا قەزای سنووری و قەزای زیان لێکەوتوو بڕێك پارەی بۆ دانراوە، تەنانەت ئێستا بۆ ناوچە دابڕاوەکانیش بەهەمان شێوەیە.

ئێمەش بەش بەحاڵی خۆمان ناڵێین ئێمە لەوێ پێرفێکتین یان لەسەدا سەد عادیلانە ئیشەکان بەڕێوە دەبەین، بەس موتەئەکید بن کە ئێمەش هەروەك جەنابتان و هەروەك کاك کاردۆش ئاماژەی پێدا، ئێمەش لەلامان مەتڵەبە کە عەدالەتەکە تەحقیق ببێت لەدابەشکردنی پرۆژەکان، بەڵام هەموو شتێکیش لەسەدا سەد ئینسان ناتوانێ تەحقیقی بکات، زۆرو بۆری پرۆژەکان کە بووەتە هۆی بێکاری وبێزاری، بەڕاستی خۆی بەتەسەوری من یان بەبۆچوونی من شتەکە بەعەکسەوەیە.

زۆری پرۆژەکان بووەتە هۆی کەمی بێکاری، هەروەها زۆری پرۆژەکان بوونەتە هۆی هیواو ئەمەل بۆ خەڵك کە تموحێکی بۆ دروست بووە کەئێستا داوای زیاتر بکات، پلانی 5 ساڵەی کشتوکاڵ لە پلەی سفردایە، وابزانم ئەوە غەدرێکە لەپلانەکە دەکرێت، پلانەکە کەموکورتی تێدایە، بەتایبەتی لەناحیەی تەمویل، وەزارەتی کشتوکاڵ، وەزارەتی پلاندانان ئێمە ئیعتراف بەوە دەکەین، پلانێك دانرابوو کەکۆمەڵێك ئەهدافی هەبوو لە 2009/1/1 دەست بەکار کرا، بۆ ئەوەی لەماوەی 5 ساڵ کۆمەڵێك ئەهداف تەحقیق بکات، لەکەمیەی ئینتاجی گەنم، لە کەمیەی ئینتاجی کۆمەڵێك بەرووبومی کشتوکاڵی، لەژمارەی ئاژەڵ کە بەخێو دەکرێت، بەڵام وابزانم غەدرێکی گەورەیە، ئەگەر بڵێین پلانەکە لە مەرحەلەی سفردایە، بەڵام ئەگەر بەڕێزەی مومکینە بڵێین هەر بۆ عەدالەتیش بێت دیسان لەوێوە لە 30٪ یان 40٪ ی پێوەرەکانی خۆی تا ئەمساڵ تەحقیق کردبێت، بەڵام خۆی کەپلانێك دانراوە 10 ملیار دۆلاری بۆ لەبەرچاو گیراوە، کەدەکاتە نزیکی 12 تریلیۆن دینار، ئەو بڕە پارەیە لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەخیلالی ساڵانی ڕابردوو بەردەست نەبووە، لەبەر ئەوەی وابزانم ئەسبابەکانی مەعلومە، وەزارەتی کشتوکاڵ وئیمەش ساڵانە موراجەعەی پلانەکە دەکرێتەوە، دەسکاری تێدا دەکرێت، لەگەڵ ئەوەشدا سوپاسی تێبینیەکانی بەڕێزیان دەکەم.

بەڕێز مامۆستا عمر عبدالعزیز، 9 پرسیاری پەیوەندی بە ئێمەوە هەبوو، لەلاپەڕە 2 خاڵی 5 ئەڵێت هەڵوێستەیەك نیە لەسەر جێبەجێ نەکردنی پرۆژەکان، کەساڵانە بووە بەدیاردە، کە دەبێت لەهۆکارەکانی بپرسینەوە، ئەو بودجە زەبەلاحە لەبەردەستە بۆچی کارەکانی و ڕاپەڕاندنی سست و لاوازە، تەبیعی ئەمە پرسیارێکی عامە، وابزانم بەڕێزیان و هەموو ئەوانەشی کە لەموناقەشەی بودجە ئامادەن، هەر هەموو فیکرەیەکیان هەیە کە لەنێوان لە 50٪ تا 60٪ ی کۆی گشتی بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی 2011 تەحقیق بووە، ئەوانەی کەتەحلیلیان کردبێت و دیقەتیان دابێت، پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2011 کەدوای 30ی حوزەیرانی 2011، کە لەوەقائیعی کوردستان پرۆژە یاسای ساڵی 2011 بڵاو کرایەوە، لەوکاتەوە تا 12/31 نزیکەی لە 80٪ی پارەی موخەصەص بۆ پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی پار خەرج بووە، ئەوەی کە

کەمی تێدا خەرج کراوە پارە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 بوون، بۆ هۆکارەکەی ئەوەیە کە لە 7/1 تەوە تا 12/31، کە دەکاتە 5 مانگ ماوە هەبووە بۆ پرۆژە پێشنیار کراوەکان، کە نزیکەی لە 23٪ی پارەی موخەصەص بۆ پرۆژە پێشنیارکراوەکان خەرجکراوە.

لەبەر ئەوەش ماوەی سەرەکی بووە، ئینجا ئەگەر هۆکاری تریش هەبێت، ئەگەر هۆی هونەری هەبێت یان هۆی تری یاسایی، بەڵام کە ساڵی پار ئەگەر کۆی گشتی بودجەی وەبەرهێنان 4,2 تریلیۆن دینار بووە، ئەگەر نزیکەی 55٪ یان 60٪ی تەنفیز کرابێت، ئەوە دەکاتە 2,1 یان 2,2 تریلیۆن دینار، کە دەکاتە نزیکەی 2 ملیۆن دینار کەلە پرۆژە خەرجکراوە لە ساڵی 2011، جا 2 ملیۆنیش ڕەقەمە وابزانم بەهەموو پێوەرێك، تەبیعی هۆی تریش هەیە کە بەعام وابزانم لەناو سلادیدەکان باسی دەکەین، چونکە هۆی تریش هەیە بۆ دواکەوتن ئەویش حەقیقەتێکە.

خاڵێکی تر کە بەڕێزیان ئاماژە بەوە دەکەن و دەڵێن بۆچی بودجەی تەشغیلی بە بەراورد لەگەڵ بودجەی وەبەرهێنان ساڵ بەساڵ لەزیاد بووندایە، بەڕێزان یەکێك لەو هۆیانەی کە میزانیەی تەشغیلی زیاد دەکات، کە پرۆژە دروستکرا ئەویش ئەگەرێکە کە دەبێتە هۆی زیاد بوونی میزانیەی تەشغیلی، ئەگەر 500 قوتابخانەی تازە دروستکران ئایا ئەمە هۆکار نابێت بۆ زیاد بوونی میزانیەی تەشغیلی، ئەمانە هەمووی پێکەوە ڕەبت دەبێت پێکەوە زیاد بێت، بۆیە دەبێت زانستیانە باسیان بکەین، ئەگەر بمانەوێت خەڵکی کوردستان تێبگەن و سورەتێکی وازحیان لەلا دروست بێت، کەبۆچی میزانیەی تەشغیلی بەو شێوەیەو میزانیەی پرۆژەکان بەو شێوەیەیە، ئێ ئەوانە ڕەبتیان بەیەکەوە هەیە، کە قوتابخانە دروست بکەین دەبێت مامۆستا دابمەزرێنین، کەئەوەش میزانیەی تەشغیلی دەوێت، لەنەخۆشخانە.

هەروەها لەپرۆژەی تریش پرسیاری ئەوەی کەئایا پرس بەوەزارەتەکان دەکرێت، هەماهەنگی هەیە؟، وەڵام بەڵێ بەپێی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2006ی پەرلەمانی کوردستان، کە وەزارەتی پلاندانان لەسەر ئەساسی ئەو دامەزراوە، وەزارەتی پلاندانان مولزەمە، یەعنی ئێمە موخەیەر نین، ئێمە مولزەمین و پیشانی دەدەین و ئیسپاتی دەکەین، کە ئێمە مولزەمین هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان بکەین، بەڵام لەناو وەزارەتەکان شەرت نیە ئێمە ئەو ئیلتیزامەی کەهەمانە لەکاتی پیادەکردندا، ئەو هەماهەنگیە لەگەڵ شەخصی وەزیری مەعنی بکرێت، بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان لەزۆربەی وەزارەتەکان هەیە، یان شتێك هەیە بەناوی ڕەدیف ئەوان بەکارەکە هەڵدەستن، داخلی هەر وەزارەتێك چۆن بەڕێوەدەچێت، پەیوەندی بەئێمەوە نیە، ئەگەر نا سەد دەرسەد دڵنیا بن کە هەماهەنگیەکە هەیە، خانوو بۆ کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوکان بەردەوامە لەدروست کردن، وابزانم پێویست ناکات بچمە ناو تەفاصیلەوە.

دیسانەوە پرسیار لەسەر ناوچە سنووریە زیان لێکەوتووەکان هەیە، پرسیارێکی تری لەسەر ناوچەی شارەزوورە، لەپرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012 سایلۆیەکی 40 هەزار تەنی بۆ ئەو ناوچەیە پێشنیار

کراوە، بەڵام لەحەقیقەت ئەبێت ئەوەش بڵێین کە پرۆژە پێشنیار کراوەکان لیژنەی دارایی کۆمەڵێك تێبینیان هەیە، بەتایبەتی لەکاتی تەوقیتی کاتەکەی ئێستا، کە ئێمە ئێستا وانزیك دەبینەوە لەکۆتایی مانگی 6.

بەڕێز ئارام قادر، چەند تێبینیەکی هەبوو لەسەر بودجەی تەشغیلی، بەڵام دواخستنی بودجە دەڵێت هیچ پاساوێکی نیە، دەتواندرا کەزووتر بنێردرێت، وابزانم کەهەموو موتەفقین کە ڕەئی بەڕێزیان دروستە، ئێمەش هەروا دەڵێین، وابزانین کە هەموو موتەفقین کەبۆ ساڵانی ئاینده ئەوە چارەسەر بکەین، بەڕێزیان ئاماژەی بەهەندێ ژمارە کردووە، کە بە حەقیقەت نامەوێت بچمە سەر ئەو تەفاصیلە دەقیقانەی کە موقارەنەی نێوان بودجەی تەشغیلی لەگەڵ بودجەی پرۆژەکان بکەم، بەڵام بەڕێزیان شتێکی زۆر سەرنج ڕاکێشیان باسکرد.

کاك ئارام پرسیارێکی باس کرد، کەوابزانم بەنیسبەت حکومەت و پەرلەمانیش، بەنیسبەت خەڵکی کوردستان مەوزوعێکی گرنگە، ئەویش دەڵێت لەهەموو عالەم هەندێ وەزارەت هەیە، کەوەبەرهێن وەبەرهێنن وداهاتیان دەبێت بۆ حکومەت، بۆ وەزارەتەکانی ئێمە ناگەنە ئەو ئاستە، من دەمەوێت لەوەڵامی ئەوەدا ئەوە ڕوون بکەمەوە، هەموو وڵاتە پێشکەوتووەکانی جیهان داهاتی ژمارە یەکیان باجە لەسەر هاووڵاتیان، کە ئەم باجە بگرە لەسەر کڕینی قەڵەمێك باجی لەسەرە کە هەموو هاووڵاتیەك بەشداری تێدا دەکات، تا دەگاتە هەموو شتێکی تر، تەنها لەوڵاتانی ئەم ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە، وڵاتی عێراقیش بەهەرێمی کوردستانەوە کە ئێستاش ئێمە پێشووتر تا ساڵی 2003 پشتمان بە داهاتی خاڵە سنوورییەکان بەستبوو، لە ساڵی 1992 تا 2003 بەو شێوازە وڵات بەڕێوە دەچوو، بەشێکیشی کەوتبووە سەر بڕیاری نەوت بەرامبەر بە خۆراك، لە ساڵی 2003 تا ئێستا هەرێمی کوردستان تەبیعی عێراق بەهەرێمی کوردستانیشەوە، پشتی بەستووە بەداهاتی نەوت، وەهیچ باجێك لەسەر هاووڵاتیان نیە، ئەگەر هەشبێت لەچەند بوارێکی دیاریکراو هەیە، مەقصەدم ئەوە نیە کە سفرە، بەڵام ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ وڵاتانی تر کەداهاتیان هەیە، بە وڵاتە پێشکەوتووەکان بە ئەڵمانیا، ئەمریکا، سوید، بە هەر وڵاتێك کەدەڵێن داهاتی سەرەکی باجە.

بەڕێز کاك عبداللە حاجی محمود، پرسیار دەکات بۆچی پرۆژەی قورس ودرێژخایەن بەمانای گەورە وستراتیژی بۆچی ئەو پرۆژانە لەناو لیستی پرۆژەکاندا نین؟، بەراستی هەر لەبەر ئەوەیە کە بودجەیان زۆرە، ئێمەش پێمان باشە کە وەزارەتی ئێمە لەگەڵ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ماستەر پلانێکی ڕێگاو بانمان هەیە، ماستەر پلانی ڕێگاو بان بۆ هەموو هەرێمی کوردستان، بەستنیان بە های وەیەوە، بەخەتی سەریعەوە، بەڵام نزیکەی 3,3 ملیار دۆلار تەکلیف دەکات، مومکینە تەنها دیزاینەکەی چەند ملیۆن دۆلارێکی تێ چووە، تا گەیشتووینەتە ئەو مەرحەلەیە، پشتگیری بەڕێزیان دەکەین، بەڵام سەبەبەکە

مەحدوودیەتە نەك ئەوەی کەئێمە بیرمان لێ نەکردبێتەوە، کە پرۆژەی ستراتیژی هەبێت، لە پلانی کشتوکاڵیدا دەڵێت چی هەیە.

بەڕاستی برادەری تریش کاك عدنان و چەند برادەرێکی تر پرسیاریان لەسەر بەنداوەکان هەبوو، ئەگەر غەڵەت نەبم، بەڕێز کاك عبدوڵای حاجی مەحمودیش پرسیار دەکات، دەڵێت لە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 ی وەزارەتی داد، زنجیرە یەك هاتووە دیزاین و دروستکردنی کۆمەڵگای فەرمانگە دادییەکانی هەولێر، هەروەها لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکانی 2012، زنجیرە یەکی لیستی پرۆژەکانی وەزارەتی داد هاتووە دیزاین ودروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی فەرمانگە دادییەکان لەهەولێر، ئەڵێت ئەمانە جیاوازن یان یەکن، وەڵامی بەڕێزیان ئەم دوو پرۆژەیە لە دیزاین و دروستکردنی کۆمەڵگەی فەرمانگە دادییەکانی هەولێر، بەگوژمەی 2 ملیار و 500 ملیۆن دینار، بەڵام ئەم پرۆژەیە کە لەبەردەوامەکانی ساڵی 2011 هەیە ئەوە لە پێشنیارە، بەس ئەمەی دووەم کەناوی پرۆژەی دیزاین ودروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی فەرمانگە دادییەکانە، بەگوژمەی 4 ملیار دینار، کەوا دوو پرۆژەی جیاوازن.

لاپەڕە 10 پرسیاری کردووە، بنکەی لاوان لەچۆمان لاچووە، دەڵێت ئایا ڕەئی خەڵکی ئەو ناوچەیەو پێویستی ناوچەکە لەبەرچاو گیراوە، لەو موناقەلەو لابردنەدا؟، کاتی خۆی لەسەر چ بنەمایەك دانراوەو پاشان لابراوە، بەڕێزان دیسان دەگەڕێمەوە سەر یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2006ی پەرلەمانی کوردستان ئەرکی ئێمە ناسراوە، پرۆژە سەر بەوەزارەتێکە، هەر پرۆژەیەك لەهەر ناوچەیەك دائیرەی خۆی هەیە، وەزارەتی مەعنی خۆشی هەیە، ئەسبابی موجەبە بۆ ئەوەی پرۆژەیەك داخڵ بکرێت، مەعلومە کەداواکاری خەڵکە، یان داواکاری ئیدارییەکانە، ئینجا دائیرەی مەعنی هەڵدەستێت بە بەرزکردنی داواکە بۆ وەزارەتی خۆی و وەزارەتیش تەنسیق دەکات لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بەو شێوازە پرۆژە داخڵ دەکرێت، یانیش مومکینە لەڕێگای سەرۆکی یەکەی ئیداری بگات، چ بەڕێگای پارێزگا بێت، یان وەزارەت، یەعنی یان دائیرە یان سەرۆکی یەکەی ئیداری، کە پرۆژە لادەبرێت وەك لە ئەسنائی موناقەشاتی رۆژانی ڕابردووش عەرزی ئەو کیتابەم کرد، وەزارەتی مەعنی خۆی داوای لابردنی پرۆژەکەی کردووە، ئەگەریشیان هەبووە بۆ ئەوە، کە پرۆژەکە لا دەبرێت وەزارەتی مەعنی ئەو دائیرەی کەلەوێیە، وابزانم حەتمەن دەبێت ئەسبابی موقنعی هەبێت.

بەڵام لەبەر ئەوەی کە چەندین خوشك وبرا لە ئەسنائی پرسیارەکان تێبینیان لەسەر ئەو بابەتە هەبوو، بەنیسبەت قەزای چۆمان، من پێشنیار دەکەم بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری، چونکە ئێستا بڕیار بەدەست جەنابتانە، کە ئەو پرۆژەیە بگەڕێندرێتەوە جێگای خۆی، چونکە جەنابیشیان کاك دکتۆر ئەحمەدیش ئەوەی لا مەتڵەبە، زۆر بەڕێزی تریش باسی کرد، ئێمەش پشتگیری لێ دەکەین، بەڵام سەبەبەکەش وەزارەتی مەعنی بووە.

لەلاپەڕە 10 دیسان پرسیار، بەڕێزان ئەڵبەتە ئێمە دڵمان بەوە خۆشە کەلیژنەی دارایی و ئابووری لەماوەی زیاتر لە 30 ڕۆژ پرسیاریان ئامادە کردبوو، وتمان کەئەمە هەمووی پرسیارەکانە، بەڵام وەڵڵاهی پرسیارەکانی کاك دکتۆریش هەر بەقەد نیوەی پرسیارەکانی لیژنەی دارایی وئابوورین، لاپەڕە 10ی پرسیارەکانی دەڵێت لەزنجیرەی 9 ی پرۆژە بەردەوامەکان، لە پرۆژە بەردەوامەکانی وەزارەتی ناوخۆ دروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی قەزای ڕەواندوز، لەگەڵ بنکەی پۆلیسی ڕەواندوز، هەولێر، سۆران، رەواندوز، واتە ڕەواندوز لێرەدا بووە بەناحیە، لەکاتێکدا کە ئێستا ڕەواندوز قەزایە و پار ساڵیش دووبارە ببوویەوە، من پاریش ئەم سەرنجەمدا، کاتی خۆی ڕژێم ئەویی لەقەزاوە کرد بە ناحیە، بەڵام دوای ڕاپەڕین حکومەتی هەرێم جارێکی تر کردییەوە بە قەزا، پرۆژەی دروستکردنی بەڕێوەبەرایەتی قەزای ڕەواندوز لە هەولێر، لەقەزای ڕەواندوزە، ڕاستە، لەبەر ئەوەی ئەو هەڵەیەی کەجەنابیان تێبینیان کردووە لەجێگای خۆیەتی، ئێمە داوای لێبووردن دەکەین خۆزگە بمانتوانیایە زۆر زیاتر پرۆژە بۆ قەزای ڕەواندوز دابین بکەین، ئەگەر نا لە هەڵەیەکی مەتبەعی وابزانم کێشەیەکی گەورە نیە.

ژمارە (1و 2و 3) لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی وەزارەتی پێشمەرگە نووسراوی فەوجی 2 یەکەی 104، فەوجی 3 یەکەی 114، فەوجی 3 یەکەی 106، مەبەست چیە هیچ پێشگر و پاشگریان نیە، ئایا پرۆژەکە دروستکردنە یان نۆژەنکردنەوەیە؟، یان شتی ترە، هیچ ڕوونکردنەوەیەکی لەگەڵ نیە، تەنها وانووسراوە بۆیە داوای ڕوونکردنەوە دەکەین، وە داوای پلان بۆ دواکەوتنی پرۆژەکان دەکەین؟، وەڵام لە زنجیرە (1و 2و 3)ی پرۆژەکانی وەزارەتی پێشمەرگە:

یەکەم: دروستکردنی بینای فەوجی 2 یەکەی 104 ـە.

دووەم: فەجی 3 یەکەی 114 دروستکردنی بینایە.

سێیەم: دروستکردنی بینای فەجی 3 یەکەی 106، پرسیاری لاپەڕە 11 بنکەی لاوان لەچۆمان ئەوەمان باسکرد، پرسیاری لاپەڕەکانی تر دیارە پەیوەندی بەوەزارەتی داراییەوە هەیە، لاپەڕە 17 تەرخانکردنی بڕی پارە بۆدابین کردنی خانوو و شوێنی نیشتەجێبوون بۆ هاوولاتیانی کەمدەرامەت و سندوقی قەرزی بچووك، ساڵی 2011 بڕی 250 ملیار دینار بۆ دروستکردنی خانوو وشوێنی نیشتەجێبوونی هاوولاتیانی کەم دەرامەت تەرخانکرا، بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، تەفعیل کردنی یاسای ژمارە(7)ی ساڵی 2008 و دابەشکردنی بۆ کرا لەسەر هەر سێ پارێزگاکە و ئیدارەی گەرمیان، کە لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکان، ئاماژە بە گوژمەکان و خزمەتگوزاری پێویست بۆ خانووەکان کراوە.

پرسیارەکانی کاك عبدالقادر بازرگان، بەڕێزیان دەڵێت حەقە وەزارەتی دارایی نەبێتە بەدیلی وەزارەتەکانی تر، وە خیبرەکانی ناو وەزارەتەکانی تر، ئێمەش پشتگیری لێ دەکەین، وابزانم وەزارەتی داراییش ئەو بەرنامەجەی نیە، ئەگەر هەندێ پرۆژە هەبووبێت لەوێ ئێستا وردە وردە تەسفیە دەکرێت،

پرسیاری دووەم: هەندێ پرۆژەی کۆن هەیە هی ساڵانی 2003 و 2005 و تا 2009 ئەم پرۆژانە تا ئێستا تەواو نەبوون، تکا لەنوێنەری حکومەت دەکەم ئەم پرۆژانە کەی تەواو دەبن، بەڕێزان ئێمە 3162 پرۆژەمان هەیە، ئەمانەی کە لەبەردەستی ئەندامانی پەرلەمانن ئێمە لەوێ 34 پرۆژەمان جیا کردۆتەوە، ناویشمان لێ ناون پرۆژە دواکەوتووەکان، مەبەستیشمان ئەوە بووە کە ئەمانە وەزعێکی تایبەتیان هەیە، پرۆژە هەیە هی ساڵی 2009 یە، هەیە ساڵی 2010 یە، هی ساڵی 2011 یە، بەڵام یان ئەمە لەزمنی ماوەکەیەتی، یان دواکەوتنێکی هەتا حەدێك مەعقولی تێدا هەیە، بەڵام ئەو 34 پرۆژەیە وەزعێکی تایبەتیان هەیە، هەیە لەو پرۆژانە لە دادگایە، کەقەزییەی لەسەرە نە وەزارەتی دارایی، نە ئێمە، نە وەزارەتی مەعنی ناتوانین لای بدەین، بەڕێزیشتان داوای لیستی پرۆژەکان دەکەن، من ناتوانم بۆتان نەنێرم، لەبەر ئەوە ئەگەر ساڵی ئایندەش هەندێ پرۆژەی لەو بابەتە هەبوو، تکام وایە سەبەبەکە مەعلوم بێت، هیچ سەبەبێکی تر نیە، بەرێزی دەپرسێت، زیاتر بابەخ بە پرۆژەکانی وەزارەتی پەروەردە بدرێت، چونکە لە ئێستادا بەلانی کەم نزیکەی 300 قوتابخانە حکومەت بە ئیجاری گرتووە، من ئیزافەتەن بۆ پرسیارەکەی جەنابی دەڵێم بێجگە لەو ئیجارانەش حکومەت ئیحتیاجی بە 3000 قوتابخانەی تر هەیە، یەعنی 30 ئیجارە و 3000 هەزاری تریش بەلانی کەمی مەتڵەبە، بەپێی هەموو داتاو ئیحصائیەکان، پرۆژەش هەیە بۆ چارەسەرکردنی ئەوە کە کاتی دەوێت و پارەشی دەوێت، حاڵی حازر نزیکەی 500 قوتابخانە لەژێر دروستکردندایە، بەڕێزیان ئەڵێت پرۆژە هەیە پێشتووتریش هەبووە لەساڵانی ڕابردوو کەچی ئەمساڵیش هەر هەیە، پارەشی بۆ دانراوە لە پار و لە ئەمساڵیش، بەعزێکیان چووەتە بواری جێبەجێکردن، هەندێکی تریان نەچووە، بەڕێزان کەناوی پرۆژە چووە ئەم لیستەوە، لەبەرامبەریدا پارەی بۆ دانرا، حەق وایە کە بەو شێوەیە تەرح بکرێت، کە ئەم پارەیە مانای وانیە حجز کرا، لەناو قاسەیەك دانرا یان، ئەم پارەیە یەکەم: بابڵێین بودجە شتێکی تەخمینیە، ئەم ڕەقەمەی کەلەبەرامبەری دادەندرێت مومکینە سەرف بکرێت یان سەرف نەکرێت، کە سەرفکرا، تەئشیر دەکرێت، کۆمەڵێك موستەنەدات دەبێت لەوەزارەتی دارایی و لە لیستەکانیش تەئشیر دەکرێت، لەبەر ئەوە چەند پرۆژەیەك هەیە، ساڵی 2011، سێ ملیاری بۆ دانراوە، بابڵێین خەرج نەکراوە، ئەمساڵیش هێشتا دەست بەکار نەبووە، ئەگەر ئەمساڵ 3 ملیاری بۆ دانراوە، مانای ئەوە نیە کە سێ ملیار دیناری پار هی ئەو پرۆژەیە کەدانراوە پارەکەی خوراوە جارێکی تر بۆی دادەندرێتەوە، نەخێر؟، ئەگەر ئەو پرۆژەیە سورعەتی خۆی وەربگرێت، پارەکەی خەرج بکات مومکینە پارەی تریشی بۆ سەرف بکرێت، لە ئەمساڵدا بەپێی موناقەلات بەپێی یاسا و ڕێساکان، بۆ ئەوەی کە کارەکانی ڕانەوەستێت، بەڵام کەدواکەوتن هەبێت بەهەر ئەگەرێك بێت دێینە سەر خاڵەکانی دواکەوتنیش بەشێوەیەکی گشتی.

بەڕێز کاک کاروان صالح، پرسیاری لەسەر دیسان ڕاپۆرتەکانی وەرزی هەیە، کەدوایی باسی دەکەین، ئەوانەی کە پەیوەندی بەئێمەوە هەبووە لەسەر پێشینەی خانووبەرەو پرۆژەی دروستکردنی دوو نەخۆشخانە لە هەولێر دەکات، کە پێداویستیەکی گرنگە، وابزانم هەمووشمان موتەفقین کەشاری هەولێر پێویستی بەنەخۆشخانەی زیاتر هەیە، ئەوانەشی کەهەن پێویستە نۆژەن بکرێنەوە، بەپێی ئیمکان بەشێوازێك کەکار لەسەر خزمەتگوزارییەکانیان نەکات.

بەڵام حەتمەن ئیتیفاقێك هەیە وابزانم لەنێوان زۆربەی ئەندام پەرلەمانەکان کە لەناو بودجەی ئەمسالدا بەشێوازێکی زیاتر ئەو مەوزوعە باس بکرێت، بەڵام حەقیقەتێکیش هەیە دیسانەوە کە لەئەسنائی وەڵامدانەوەکانیش ئاماژەم پێدا لەڕۆژانی ڕابردوودا، کە وەزارەتی تەندروستی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە کۆمەڵێك پرۆژەی زۆری هەیە کەدواکەوتووە، دواکەوتووە نەك بەمانای 2003 و2005، بەڵکو بە مانای 2009 و 2010 و2011.

ئێمە شتەکان وەك خۆی باس دەکەین، کەباسی دەکەین مەبەستمان لێی چارەسەرکردنە، ئەگینا مومکینە ئەگەری خۆی هەبێت، وەزارەتی تەندروستی لەلیستی پرۆژە بەردەوامەکانی خۆی نزیکەی 940 ملیار دینار پرۆژەی بەردەوامی هەیە، تەنها لەشاری هەولێر 3 پرۆژەی نەخۆشخانە هەیە، کە لەساڵی پارەوە پەسەند کراون، هەتا ئێستا نەچوونەتە بواری جێبەجێکردن، لەشاری سلێمانیش پرۆژەی وا هەیە، لەشاری دهۆکیش هەیە، ئێمە ئێستا لەئەنجومەنی وەزیران بەشێوازێکی موکەسەف کاری لەسەر دەکەین، کە چۆن پارەی وەزارەتی تەندروستی بدرێت، مومکینە ئیمکانیاتی هەندەسی ئەوان زیاتر کێشە لەوێ هەبێت، لەبەعزێك حاڵەتدا کێشەی نرخ هەیە، پرۆژەیەك کەساڵی 2009 دیزاین کراوە، لەساڵی 2010 چووەتە تەندەرین نرخەکەی بەرز بووەتەوە کەس ئەو نرخەی نەداو، بەهەرحاڵ ئەمە کێشەیەکە کە بەشێوازێکی گشتی دەبێت چارەسەر بکرێت، تەنها کێشەی هەردوو نەخۆشخانەی کۆماری ورزگاری نیە، کە ئەوانیش تەبیعی ئیحتیاجیان بەوە هەیە کە چارەسەر بکرێن.

بەڕێز کاک اسماعیل گەڵاڵی، پرسیاری یەکەم: گەڕانەوەی بنکەی وەرزش و لاوانە لەچۆمان، پشتگیری پێشنیارەکە دەکەین، پێشتریش باسمان کرد، دووەم: ئایا نا هەماهەنگی هەیە لەنێوان وەزارەتی پلاندانان ووەزارەتەکانی تر، وەڵام نەخێر هیچ ناهەماهەنگیەك نیە؟، سێیەم: وەزارەتی شەهیدان دەڵێن پرۆژەمان بۆ دانراوە بێ ئاگاداری ئێمە لەلایەن وەزارەت دانراوە، تەئکید بن و پشت ڕاستتان دەکەمەوە یەك دوو نموونەش باسکرا، نووسراوەکانی وەزارەتی شەهیدانمان پیشانی خۆتان دا کەلەسەر داوای خۆیان بووە، تەبیعی ئێمە بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان لەکاتی هەماهەنگی کردندا لەگەڵ وەزاراتی مەعنی ئێمە بە تەنها لەگەڵ وەزارەتەکان دانانیشین ئێمە سێ لایەنە دادەنیشین، وەزارەتی دارایی و پلاندانان وئینجا وەزارەتی مەعنی، چونکە ئێمەش بەتەنها بۆمان نیە ئیتیفاق بکەین لەگەڵ وەزارەتێکی مەعنی و پرۆژەیەکی بۆ

داخڵ بکەین، ئەگەر وەزارەتی دارایی موعتەرز بێت تەبیعی وەزارەتی دارایی لەم حاڵەتەدا ناکاتە شەخصی بەڕێز وەزیری دارایی، بەڵام دەکاتە شەخصێکی موخەوەل لەوەزارەتی دارایی چ بەڕێوەبەری گشتیەکە، یان هەر ئاستێکی هەبێت، کەبەشدار دەبێت لەو کۆبوونەوانە، وەزارەتی شەهیدانیش هەروەها شەرت نیە کە شەخصی بەشداربوو لە کۆبوونەوەکە وەزیری شەهیدان بێت.

بەڕێز هاژە خان، پرسیاری لەسەر پرۆژە دواکەوتووەکان هەبووە، وەڵامی سەبەبی دواکەوتنی یەك بەیەکی 34 پرۆژەکەمان بەنووسراوی ڕەسمی تەسلیم بە سکرتارییەتی پەرلەمان ولیژنەی دارایی و ئابووری کردووە، هیوادارم کە پێی بگات و بیبینێت، هەندێ هۆ هەیە یاساییە، هەندێکی تریان هەندەسیە، بەڕێزیان پرسیاری لەسەر پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی هەبوو، کە باسم کرد پێشتر، لەپرۆژە پێشنیارکراوەکان دوو سایلۆ لەبەرچاو گیرابوو، کەلەپارێزگای هەولێر وپارێزگای سلێمانی، ئەوە دەمێنێتەوە لەسەر ئەوەی کە پرۆژە پێشنیارکراوەکان چ بڕیارێکی لەسەر دەدرێت.

هەروەها چەند ڕێگایەك کەئاماژەی پێدا لە ڕەواندوز، کە دیسان چەند پرۆژەیەك هەیە لەپێشنیار کراوەکان، دروستکردنی ڕێگای هەولێر – مەخمور، بەدرێژی 16 کلیۆمەتر لەئارادایە، دروستکردنی سایدی دووەمی ڕێگای دەربەندیخان – کەلار، لەگەڵ پردەکان 65 کلیۆمەترە، لەگەڵ نۆژەنکردنەوەی سایدە کۆنەکە، لەقۆناغی یەکەم 35 کلیۆمەتر داخڵ کراوە، یەکەی چارەسەرکردنی ئاو ژمارە 4 شاری هەولێر بڕی 260ملیار دینارە، قۆناغی یەکەمی داخڵ کراوە.

دروستکردنی ئاوەڕۆی قورس لە شاری هەولێر قۆناغی یەکەم کە گوژمەکەی 240 ملیارە داخڵ کراوە، لەپرۆژە بەردەوامەکان ڕاستە هەندێك پرۆژە تەواو بوون و ئیستلامی سەرەتاییان بۆ کراوە، ئیستلامی سەرەتایی دەکاتە ئیستلامی هەندەسی، لیژنەی هەندەسی، بەڵام لەڕووی داراییەوە پاکتاوی بۆ نەکراوە، بۆ نموونە قوتابخانەی 18 پۆلی کاوڵکان لەڕەواندوز کەتائێستا حسابی دارایی تەسویەی دارایی خیتامی بۆ نەکراوە، هەتا ئەو لەحزەیەی کەتەسویەی دارایی بۆ نەکرێت، تەنانەت ئەگەر بەکاریش بێت قوتابخانەکە ئێوە هەر لەلیستی پرۆژە بەردەوامەکان دەیبینن، چونکە وەزعێکی مالی موعەیەنی هەیە، بەڕێز ئاسۆ کەریم، پرسیاری لەسەر پرۆژە تەواو بووەکان هەبوو، کە ئەو پرۆژانەی خەرجیان سفرە، ئەوە وابزانم تەوزیحمان داوە بۆ سکرتارییەتی پەرلەمان و بەنووسراوی ڕەسمیش لەڕۆژی 2012/6/12 ئاگاداری سکرتارییەتی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستانی بەڕێز وسکرتارییەتی پەرلەمانمان کردووە، لەلیستی ئەو پرۆژانەی کەتەواو بوون، وە لیستی ئەو پرۆژانەی کەئێستا دەستبەکار بوون کە مەوقیفەکە گۆڕاوە، هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان باسکرا.

بۆچی دیزاین و پرۆژەی چاکسازی نەوجەوانان گواستراوەتەوە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لەدهۆك، سەبەبەکەی ئەوەیە کە وەزارەتێکی پسپۆڕەو لەسەر داواکاری وەزارەتی مەعنی بووە، ئاماژەیان

بەپرۆژەیەك داوە لە سلێمانی کە دەڵێت چەندجار دواکەوتووە، بەڵێ ڕاستە هەر لەمەرحەلەی دیزایندا دیارە ئەو کۆمپانیایەی کە خەریکی دیزاین بوو بۆ پرۆژەکە کارەکەی بەدروستی ئەنجام نەداوە، غەراماتی تەئخیری کەوتووەتە سەر، کارەکەی لێ سەندراوەتەوە.

بەڕێز کاك برهان، ئەڵێت چ جۆرە ئیجرائاتێك هەیە بۆ ئەو پرۆژانەی کە جێبەجێ نەکراون لەوەزارەتەکان، تەبیعی ئیجرائات من تەسەور ناکەم کەهیچ وەزارەتێك هەبێت کەخۆی تەمەنای ئەوە بکات کە پرۆژەکانی دوا بکەوێت، بەڵام لەدوو لایەنەوە موتابەعەی لەسەرە، یەکێکیان لە فەرمانگەی بەدواداچوونی پرۆژەکان، لێرەدا باسی جێبەجێکردن دەکەین، مومکینە جانبی مالیەکەی بەتایبەتی قەنەواتی تری هەبێت، بەڵام جانبی هەندەسی پرۆژەکان فەرمانگەی بەدواداچوونی پرۆژەکان و هەروەها وەزارەتی پلاندانان فەرمانگەی بەدواداچوونی گشتی پرۆژەکان کە بەدواداچوون دەکەین، ئەگەر کارەکەی مەعلوم بێت، ئەگەر ئەگەرەکەی موقنع بێت لەلایەن وەزارەتەکەوە ئەوە مومکینە داوای تەمدید بکات، لە ئەو ماوەی کەبۆی تەخصیص کراوە، ئەگەر پەیوەندی بە کۆمپانیاو بەڵێندەرو جێبەجێکارەوە هەبێت، ئەوە ئیجرائاتی یاسایی لەگەڵ دەکرێت، کە لە ئینزارەوە دەست پێدەکات، هەتا دەگاتە لیستی ڕەش و کارەکەی لێ دەسەندرێتەوە، ...

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێ لە برادەران دەڵێن هیلاك بووین، تەرکیزمان نەماوە، ئێمەش پێمان باشە کە دوای بخەین بۆ بەیانی سەعات 10 تا ئەوکاتە بەخواتان دەسپێرم.........

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بایز اسماعیل**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (32)

سێ شەممە ڕێکەوتی 19\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (32)

سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/19

کاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/19 پەرلـەمانی کوردسـتان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بـە ئامـادەبوونی بـەڕێز د. حسـن محمـد سورە جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سـکرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمـارە (32)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (32)ی خـولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/19 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بووون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە و یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012 .

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی کوردسـتان، دانیشـتنی ئـەمڕۆمان دەسـت پـێ دەکـەین، پەرلـەمانی کوردسـتان خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی سـێیەم، خـولی گرێـدانی دووەم، ژمـارەی دانیشـتن 32، ڕۆژی دانیشـتن 2012/6/19 بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە 1ی ماددەی 20 لە پـەیڕەوی ناوخۆیـژمارە 1ی هـەموار کـراوی سـاڵی 1992 ی پەرلەمانی کوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیـاری دا بەرنامـەی کـاری دانیشـتنی ژمـارە 32 ی ئاسـایی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە کـات 10 ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/19 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بووون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە و یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012 .

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆڵـەت بـوون یان ئامادە نەبوون با بفەرموێ.

بەڕێز د.حسن محمد سورە (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە 31ی ئاسایی لە 6/18/ 2012 مۆڵەت بوون یان ئامادە نەبوون:

شەش ئەندام بوون و هەموویان مۆڵەت بوون ناوەکانیان ئەوانەن:

پەیام احمد محمد

حمە سعید حمە علی

حازم تحسين

عبدالسلام مصطفى

یاووز خورشید

صباح محمد.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دێینـە سـەر گفتوگۆکردنی پـڕۆژە یاسای بودجەی هـەرێمی کوردسـتانی عـیراق بـۆ سـاڵی 2012 ئێسـتاش بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکردنی پرۆژە و بودجەی هەرێمی کوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012 لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شـوێنی خۆتـان بـەخێرهاتنی وەزیـرە بـەڕێزەکان و وەفـدە یاوەرەکـەی دەکـەین بـەخێر بێن، بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان بەردەوام بە لەسەر تێبینی و ڕوونکردنەوەکانت.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگـەر ئیجـازەم بـدەن بەهـەمان شـێوەی دوێنـێ بـەردەوام دەبم لەسـەر وەڵامدانـەوەی پرسـیارەکان، بـەڕێز کوێستان خان کۆمەڵێك پرسیاری هەبوو کە:

یەکەمیان/ ئەوەبوو کە بۆچی کەمترین زانیاری دراوە لەسەر پرۆژەکان.

دووەم/ دابەش کردنی بودجە بەسەر وەزارەتەکان بە پێی ئەولەویەتی چی دەبێت؟.

سێیەم/ پرۆژەیەك هەیە و ساڵێکە بە سێ ساڵ تەواو دەبێت هۆی چیە؟.

چوارەم/ دابەش کردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکان بە شێوەیەکی دادپەروەرانە نیە، تـەبیعی ئـەو لیسـتەی کە ئێمە دەینێرینە پەرلەمان کۆمەڵێك زانیاری تیادا هەیە، لە وەزارەتی پلاندانان کۆمەڵێك زانیاری زیـاتر هەیە، لە وەزارەتی مەعنی تەفاسیلی موفەسەڵ هەیە با بڵێین بە هەموو ئەوەلیات و ئەوانەوە، بـەڵام ئێمـە ئەوەی کە دەینێرین و ئـەوەی کـە موتەبەعـە و چـەند سـاڵێکە هـەر ئـەو زانیاریانەیـە ئـەگینا ئـەگەر هـەر زانیاریەکی تر پەرلەمانی بەڕێز بڕیاری لەسەر بدات مانع نیە و دەینێرین، وابزانم ئەوەی کە دەشی نێرین کافیە بۆ موناقەشە کردن و بۆ ئاگاداری.

دابەش کردنی بودجە بەسـەر وەزارەتـەکان بـە پێـی ئەولەویـەتی چـی دەبێـت، ئەولەویەتـەکان وازحـن لـە کارەبا و پەروەردەوە دەست پێ دەکات و هەتا ئاو و ئاوەڕۆ و جادە و ڕێگاوبان، پرۆژە هەیە سـاڵێکە بـە سـێ ساڵ تەواو دەبێت هۆی چیە؟ بەڵێ ڕاستە دواکەوتن بەشـێوەیەکی گشـتی تێبینـی دەکرێـت کـەم و زیـاد لـە وەزارەتەکان دا، بـەڵام هۆکارەکانی، مەجموعەیـەك هۆکـارن کـە پێشـتریش باسـمان کـرد هـەر لـە مەسـائیلی دیزاین و دابین کردنی زەویەوە بگرە هەتا شێوازی با بڵێین قابیلیەتی ئەو لایەنانەی کە کار ئـەنجام دەدەن ئێستا لە کوردستان دواتر لە پرەسنتەیشنەکەش بە تەفسیلێ دێینە سەر ئەو بابەتـە هۆکارەکـانی دواکـەوتن بە گشتی چین.

دابەش کردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە نیە، ئێمە وەکو پێشتریش باسمان کرد بە هەموو شێوازێك ڕەچاوی ئەوەمان کردووە کە سیستمێکی عادیلانەلەبەر بگرین ئەویش بە موتابەعە کردنی یان لەبەرچاو گرتنی ڕێژەی دانیشتوانە کە، ئێستا هەر ئەوە هەیە و زائیدەن ئەو بڕانەی کە لە یاسای بودجە دا بە جودا بۆ ناوچە زەرەرمەندەکان دادەندرێت.

بەڕێز پەیمان عزالدین پرسیارەکەی ئەوەی کە پەیوەندی بە بودجەی وەبەرهێنانەوە هەبوو دروست کردنی چاپخانە، هیچ بودجەیەکی بۆ تەرخان نەکراوە، من بە حەقیقەت لە مەبەستی بەڕێزیان تێ نەگەیشتم کە وەزارەتی پەروەردە یان ڕۆشنبیری کە داوای پرۆژە دەکەن ئەمە زیاتر بابلێین پەیوەندی بە وان هەیە، داوا نەکراوە ئەوەندەی کەمن ئاگادار بم تەبیعی ئەوان چاپەمەنیەکانیان لەو چاپخانانەی کە کە هەیە لەناو دامودەزگاکانی حکومەت و بەعزێك جاریش چاپخانە ئەهلیەکان چاپ دەکەن کە ئیحتمالە هەندەك جار بۆ ئەوانیش خێراتر و ئیقتسادی تریش بێت.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم پرسیارەکەی ئەوەیە کە یەکەم پڕۆژەی وەزارەتی شەهیدان گۆزمە و ماوەکەی کە بۆ دانراوە لە پارێزگای سلێمانی و چەمچەماڵ ناوی پرۆژەکە چیە و لە پرۆژە پێشنیارەکانی ساڵی 2012؟ بەڵێ جەنابیان ڕاست دەفەرموون، چونکە ناوەکەی لە تەبعەکە دەرنەچوو بوو، ناوی پرۆژەکە پرۆژەی یەکەمی چەمچەماڵ لە بانی مەقان نەنووسراوە ناوی پرۆژەکە بەم شێوەیە تەجهیز کردن و دابین کردنی کەلوپەلە، پەیکەر وتابلۆی شەهید وئەنفال بۆ باڵەخانەی مۆنۆمێنتی بانی مەقانە، بەڕێز عظیمة خان سێ پرسیاری هەیە ئەوەی کە پەیوەندی بە ئێمەوە هەبێت دەڵێ 62 پرۆژەی خوێندنی باڵا نەچوونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، هۆکارەکەی چیە؟.

پرسیاری دووەم/ دەڵێ 40 ملیار دینار بۆ پەرەپێدانی ئاوی چەمچەماڵ _ گۆپتەپە دانراوە کە پرۆژەکەش تەواو بووە و سێیەم/ دەڵێ دروست کردنی قوتابخانەکان لەسەر بودجەی نەوت چەندە؟ پرۆژەکانی خوێندنیباڵا کە ئێستا کەوتوونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، لە 62 ەوەوە ئێستا 23، مەبەستم موقارەنەتەن لە بەینی 2011/12/31 لەگەڵ 2012/6/1 دا ئێستا 23 پرۆژە ماوە کە نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، لە 62 ەوە کەم بووە بۆ 23 پرۆژەکانی ئاوی چەمچەماڵ گۆزمەکەی 59 ملیار دینارە، تەنها 16 ملیار ماوە بۆ پاکتاوکردن و سلفەی کۆتایی، لەبەرئەوە مەوزوعێکی ئیداریە زیاتر، ئەو قوتابخانانەی کە زیاتر لە بودجەی نەوت دروست کراون لە پارێزگای هەولێر 4 قوتابخانەی 18 پۆلی لە پارێزگای هەولێر دوو قوتابخانەی 4 پۆلی، لە ئیدارەی گەرمیان دوو قوتابخانەی 4 پۆلی و لە ئیداری گەرمیان یەك قوتابخانەی 18 پۆلی، لە ئیدارەی گەرمیان دوو قوتابخانەی 6 پۆلی، ئەمە لە وەجبەی یەکەم لە وەجبەی دووەم، دروستکردنی قوتابخانەکان لە بودجەی نەوت لە پارێزگای هەولێر دوو قوتابخانەی 4 پۆلی، لە پارێزگای هەولێر یەك قوتابخانەی 6 پۆلی، لە پارێزگای سلێمانی یەك قوتابخانەی 4 پۆلی، لە پارێزگای سلێمانی 1 قوتابخانەی 6 پۆلی، لە ئیدارەی گەرمیان 2 قوتابخانەی 4 پۆلی، لە پارێزگای دهۆك 4 قوتابخانەی 4 پۆلی ، 2 قوتابخانەی 6 پۆلی، پرسیاری بەڕێز ئاشتی عزیز پرسیارەکەی لەسەر تونێلی

زاخۆیە ودەڵێ مەزەندەی پارەو ڕۆژی جێ بەجێ کردنی، دەڵێ پارەیەکی کەمی بۆ دانراوە، بەڵێ ئێستا پرۆژەکە مەوزوعی دیزاینە، ئێستا لەمەرحەلەی دیزایندایە، لەبەرئەوە ئەگەر نەك تەنها لەم پرۆژەیە لە هەموو پرۆژەیەکی تریش ئەگەر مەبلەغەکە زۆر بێت بڕی پارەکە کەم دیسانەوە وەکو پار تیکراری دەکەمەوە و مەعنای ئەوە نیە کە پرۆژەکە تەقسیمی ئەو بودجەی تەرخان کراو دەبێت، بەڵکو هەتا مەوزوعی دیزاین تەواو دەبێت مومکینە لە ساڵی دووەم یان لە ساڵی سێیەم زۆربەی پارەکە لەو ساڵەدا سەرف بکرێت، بەڕێز پێشەوا سێ پرسیاری هەبوو کە پەیوەندی بە ئێمەوە هەیە.

یەکەمیان/ دەڵێ ئایا وەزارەتی پلاندانان دەزانن کە ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان چەندە؟ دووەم/ دەڵێ پرۆژە دواکەوتووەکانی 2003 بۆ 2005 نوسخەی پار وئەمساڵ هیچ پەیوەندیەکی بە 2012 ەوە نیە.

سێیەم/ دەڵێ ڕاستە 100 ملیار تەرخان کراوە بۆ ناوچە سنووریە زیان لێ کەوتووەکان ئەوە باشە، بەڵام دەبێت بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بێت، وەڵامی یەکەم دەڵێم ئێمە دەزانین ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان چەندە هەروەکو جەنابتان ئاگادارن ئەوانەی کە پێشووتریش، ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە ساڵی 2007 و 2008 ەوە پرۆسەی تیعداد سکان لە عیراق دەستی پێ کرد و بە چەند قۆناغێك دا تێدەپەڕێت کە ئاخرین قۆناغ پێشی ئەنجامدانی خودی سەرژمێریەکە مەسەلەی حەسر و تەرقیمە، ئەو زانیاریانەی کە ئێستا لەبەردەستی ئێمە هەیە، بۆ وەڵامدانەوەی پرسیاری بەڕێزیان ئێمە حەسر وتەرقیم بەدەقیقی لەبەردەستمانە و دووجاریش ئەپدەیتمان کردووە، هەموو لایەکیش دەزانین کە حکومەتی عیراقی فیدراڵ، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی پلاندانانی عیراق شەخسی سەرۆك وەزیران چەندین دانیشتنمان لەگەڵ کردووە بۆ ئەم بابەتە چووینەتە بەغدا بە داخەوە لە کۆتایی دا سەرژمێری کە نەکرا ئەوان سەبەبی ئەوە بوون، ئەوان باعسی ئەوە بوون کە سەرژمێری نەکرێت، ئەگینا ئەوساش لە هەرێمی کوردستان.

ئێستاش داواکارین کە سەرژمێری ئەنجام بدرێت، هەرچەندە بەعزێك کەس ئەنجامدانی سەرژمێری بەوە دادەنێن و دەڵێن مومکینە ڕێژەی دانیشتوانی خەڵکی کوردستان لە 17٪ کەمتر دەربچێت، بەڵام لەلایەکی ترەوە ئەوەی کە بۆ ئێمە زۆر گرنگە بواری پلاندانانە کە ئەگەر سەرژمێری کرابا کاری ئێمە ئاسانتر دەبوو بە دەقیق تر دەمانتوانی پلان دابنێین لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی، لە بوارەکانی ئابووری، لەبەرئەوە ئێمە هەموو وەختێك موشەجع و مودافعی ئەوە بووین کە سەرژمێری ئەنجام بدرێت، بەڵام کە ئەنجام نەدراوە حەسرو تەرقیم هەیە، حسر و تەرقیمیش بەواتایەکی تر ژماردنی باڵەخانەکان و پرسیار کردن لەسەر ژمارەی دانیشتوانی هەر باڵەخانەیەك ئینجا خانوو بێت یان هەر باڵەخانەیەکی تر بێت، ئەمەی کەلەبەردەستمانە ئێمە بەدوو شێواز حسابی هەرێمی کوردستان دەکەین، چونکە زۆر جار وەکو لە لیستەکانی بەر دەستی بەڕێزیشتان و لە تێبینیەکان هەیە.

زۆرجار ئێمە ناوچە دابڕێندراوەکانیش ئەوانەی وەکو ناوچەکانی هەر لە شنگالەوە بگرە تا خانەقین، ناوچەیەکی دابڕێنراو هەیە بە مەخمورەوە، ئێمە بە بەشێك لە کوردستانی دادەنێین، ئەگەر تەماشای بکەین نفوسی کوردستان ئێستا لە (5 ملیۆن و 300 هەزار)ی داوە ئەگەر تەنها ئەو حدودە ئیدارەی کە حکومەتی عیراقی فیدڕاڵ ئێستا بە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەو ئیدارەیە دادەنێت ئەگەر بەس ئەوە لەبەرچاو بگرین 4 ملیۆن و 620 هەزار کەسە، ئەمەش نەتائیجی حەسر و تەرقیمە نەك تەنها ئێمە و حکومەتی عیراق تێیدا بەشدارین، بەڵکو لیژنەیەکی نێودەوڵەتی کە لە 40 لایەن پێکهاتووە ئیشراف لەسەر ئەم عەمەلیە دەکات و سەرژمێریش لە حەسر و تەرقیم دا راستاوە، ئێمە ئێستاش داواکارین کە سەرژمێری ئەنجام بدرێت،.

ئەوەی کە بودجەی هەرێمی کوردستان کە دەخەملێنرێت هەم بۆ وەزارەتەکان و هەم کە لەناو وەزارەتەکان ئەوان بە تەبیعی زۆرجار ئەو پرسیارەش دێت کە ئایا پارەی تەنمیەی ئەقالیمیش چۆن حساب کراوە، وەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری و لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری و یاسای بودجەی ساڵی 2012 ی حکومەتی عیراقی فیدڕاڵ دا هاتووە ئەوان هەرێمی کوردستانیان بە کەمتر لە 4 ملیۆن و 200 هەزار تەقدیر کردووە، کە ئەمەش دیسان یەکێکە لەو کێشانەی کە موعەلەقن و ئەوان دەڵێن هەتا ئەوەی کە سەرژمێری دانەنراوە ئێمە بەو شکلە حسابی دەکەین، لە تەنمیەی ئەقالیم بەو شکلە حسابیان کردووە، هەرچەندە بەڕێزان دەبێت لێرە جەخت لەسەر ئەوە بکەمەوە کە تەنمیەی ئەقالیمیش هەر بەشێکە لە17٪ هیچ شتێکی ئیزافی تێدا نیە و بەڵام ئەویش هەر بە کەمی حساب کراوە.

پرسیاری دووەمی بەڕێزیان دەڵێت لەسەر پرۆژە دواکەوتووەکانە وەکو پێشتر باسمان کرد ئەم پرۆژانە ساڵی ڕابردوو من ئەو ڕۆژە بە دەقیقی لەبیرم نەبوو دیارە 61 پرۆژە بوون، ئێستا 34 پرۆژەن ئیختلافی هەیە، لیستی ئەمساڵ لەگەڵ لیستی پار هەم لە عەدەدەکە هەم مومکینە یەك، دوو پرۆژەش ئیختلافیان هەبێ، وابزانم ئەوە تەبیعیە، 100 ملیار دیناریش کە تەرخان کراوە بۆ ناوچە سنووریە زیان لێ کەوتووەکان شێوازی تەوزیع کردنەکەی بە پێی ڕێژەی دانیشتووان بووە هەم لە پارێزگا و هەم بە نیسبەتی قەزاکانەوە، بەڕێز شیلان خان دوو پرسیاری هەبووە کە یەکەمیان/ لەسەر چاککردنەوەی پردی دەلال ساڵی 2010 و 2011 و هەروەها زیاد کردنی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕێنراوەکان وەکو شێخان چاککردنەوە پردی دەلال ئەم پرۆژەیە لەسەر وەزارەتی شارەوانی و بەڕێوبەرایەتی گشتی شوێنەوارەکانە، ئیحالەی کۆمپانیا بووە، دەست بەکاربوونیشی هەیە، کێشەیان هەبووە لەسەر جۆریەتی ئەو بەردو ئەو مەوادانەی کە ئیستعمال دەکرێت، چونکە پردەکە، پردی دەلال، پردێکی ئیعتیادی نیە، ناکرێت بە هەموو ماددەیەك تەرمیم بکرێت، تەنانەت لە قەڵای هەولێریش ئەو کێشەیە هەیەو ئەمە چوار، پێنج ساڵە خودی ڕێکخراوی یۆنسکۆ قبوڵ ناکات کە شێوازی (ئارتیتەکچەری) ئەو شوێنەوارە بە هەموو ماددەیەك تەعمیر بکرێتەوە، تەنانەت خودی دیزاینی دانانی مەوادەکانیش دەبێ بە شێوازێکی تایبەت بێت، ئەوە هۆی دواکەوتنەکەیەتی، کۆمپانیاکە لە 2012/6/2 جارێکی تر دەست بەکاربووەتەوە، بەڕێزیان دەپرسێ و

دەڵێ کە دواکەوتن هەبێت ئیجرائات چیە؟ ئیجرائات مەعلومە ئەگەر دواکەوتنەکان لە ئیجرائاتی ئیداریەوە دەست پێ دەکات و غەرامە و لە ئینزار و غەرامەوە دەست پێ دەکات هەتاوەکو لیستی ڕەش.

بە نیسبەت قەزای شێخان ئەگەر هەر پارەیەك و هەر بودجەیەك دادەنرێت ئەمسالیش بۆ ناوچە دابڕاوەکان بە پێی نیسبە حەتمەن قەزای شێخانیش لەخۆ دەگرێت، بەڕێز کاك عونی بەزاز پرسیارەکەی لەسەر یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2006ی پەرلەمانی کوردستان کە وەزارەتی پلاندانانی پێ دامەزراوە، پرسیارەکەی ئەوەیە دەڵێ لەناو یاسایەکەدا هاتووە کە وەزارەتی پلاندانان دەبێ بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پەیوەندار پرۆژەکان ئامادە بکات.

ئێمەش پشتڕاستی بەڕێزیان دەکەین و پشتڕاستی ئەو مەعلومەیەش دەکەین کە ئێمە بە هەماهەنگی لەگەڵی دەکەین، هەروەکو لە یاسایەکە داهاتووە، مومکین نیە بە هیچ شێوازێکی تر، بەڕێز کاك شێرزاد حافز کۆمەڵێك پرسیاری هەیە و دەپرسێت پارەی ئەنجومەنی پارێزگاکان دەبێ خۆیان سەرفی بکەن، پێوەری ئاو و کارەبا بینایەی سەرۆکایەتی هەرێم و وەزارەتی شەهیدان و پرۆژەکانی کە وەزارەتی شەهیدان نازانێ پرۆژەکانی چیە؟ زۆربەی پرۆژەکانی ناوچەی چەمچەماڵ و گەرمیان بە یەك ساڵ تەواو دەبێ و بەڵام تەرخان کراوە بۆ دووساڵ.

قوتابخانەی گوندی هەزار کانیان کە 12 پۆلیە، وەڵامەکانی بەڕێزیان تەبیعی خەرجی سەرفیاتی پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە دەسەڵاتی خۆیانە، لە پارێزگاکان دەسەڵاتی تەواویان هەیە لەسەر پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان، من لێرە دەمەوێ تەوزیحێك بدەم لەسەر ئەو بابەتە، وابزانم بابەتێکی گرنگە بەعزێك تەنانەت هەتا لەناو دامودەزگاکانی حکومەتیش داهەندێ برادەر هەن کە تەسەورێکی وا هەیە کە پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان عیلاقەی بە هەرێمی کوردستانەوە نیە و هیچ منەتێکی کەسی تێدا نیە و پارەیەکە لە بەغداوە دێت و خارجی بودجەی حکومەتە، تەبیعی ئەم بۆچوونە سەد لە سەد دروست نیە، چونکە پەرەپێدانی پارێزگاکان جەنابتان ئەگەر سەیری یاسای بودجەی حکومەتی عیراقی فیدراڵیش بکەن، خۆی وازحە، فەیدی ناکات ئەگەر لە حاکمەش بێت و ئەگەر لەهەر شوێنێك بێت کە چووە زمنی گۆژمەی گشتی کە دێتە هەرێمی کوردستان لە بودجەی عیراق ولە پارەی نەوتی عیراقەوە و لە داهاتی عیراقەوە دەبێت بگاتە 17٪ تەبیعی ناگاتە 17٪ لەگەڵ پەرەپێدانی پارێزگاکان دەبێ بە 12 و شتێك لەسەد نیزکی 13٪ بە بێ پەرەپێدانی پارێزگاکان دەبێتە 10,7٪ی یەعنی کەمتر لە 11٪، لێرە ئەوەی کە مەخسەدمە بە هەر شێوازێك بێت ئەو بۆچوونەیە کە پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان شتێکە کە لە خارجی 17٪، ئەوەی کە موهیمە ئەوەیە کە پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان پارەیەکە هی بەشی دانیشتوانی هەرێمی کوردستانە، هیچ منەتێکی حکومەتی عیراقی تێدا نیەو بەشێکە لە پارەی کوردستان، ئەو بڕیاردانە لەسەری لەبەغدا بە ڕەئی من شتێکی زۆر غەڵەتە.

چونکە ئێمە لە هەرێمی کوردستان مەفروزە بڕیاری ئەوە بدەین ئەگەر پێمان باش بوو هەموو پارەکەمان بکەینە پەرەپێدانی پارێزگاکان، ئەگەر بینیمان باش نیە پارەکە ڕابگرین بە شێوازێکی تر سەرفی

بکەین،مەبـدەئی دانـانی پـارەی پەرەپێـدانی پارێزگاکـان بـەڕێزان مەبدەئەکـەی لـە کـاتی خۆشـی دا زیـاتر مەبـدەئی لامەرکەزیـەت بـووە دەسـەڵاتدان بـە پارێزگاکـان و بـۆ هەرێمـەکان بـۆ ئـەوەی کـە بتـوانن باشـتر کاروبارەکانی خۆیـان بـەڕێوە ببـەن، مەبدەئەکـە مەقبولـە بـەڵام کـە مەبدەئەکـە مەقبولـە بەرامبەرەکـە وا دەبێت موتابەعەی تەنفیزەکەی بکرێت، بەراوردێك بکرێت و بە پێی ئەو بەراورده ئەمما کـەم بکرێـت یـان زیاد بکرێت.

بۆ نموونە ئەمساڵ لە حکومـەتی عیراقـی فیـدڕاڵ لـەلای خۆیـەوە لەبەرئـەوەی کـە پـارەی وەزارەتـەکان بـۆ نموونــە ســەرف نــەبووە نەگەیشــتووەتە 30٪ یــش بــە پێــی ڕاپــۆرتێکی وەزارەتــی پلانــدانانی عــیراق نەگەیشـتووەتە 30٪ یـش، لەبەرئـەوە حکومـەتی عیراقـی فیـدڕاڵ ئەمسـاڵ بڕیـاری داوە کـە بودجـەی پەرەپێدان هی پارێزگاکان سێ بەرامبەر بکات، هەمان بڕیاریشی لەسەر هەرێمی کوردستان دا سـەپاندووە و وەزارەتـی دارایـی و ئـابووریش مـن تـەبیعی لـەوە ئیختلافێکمـان هەیـە، یـەعنی بـەڕەئی مـن پەرەپێـدانی پارێزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردسـتان و پەرلـەمانی کوردسـتان دەبێـت بڕیـاری لەسـەر بـدات، نـەك لـە بەغداوە، چونکە ساڵی ئایندە مومکینە سـەرۆك وەزیرانـی عـیراق بڵێـت هـەموو پـارەی هـەرێمی کوردسـتان دەچێت بـۆ پەرەپێـدانی پارێزگاکـان، ئەگـەر بـۆی بچێتـە سـەر، ئەمسـاڵ بـە بـەراورد بـە سـاڵی پـار پـارەی پەرەپێدانی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان سێ بەرامبەر بووە، بە بێ ئەوەی کە دیراسەتێکی دەقیق هەبێ ئایا ئەمانە ئەو تاقەتەیان هەیە کە ئیستعابی ئەوە بکەن، تەبیعی بەڕێزیشتان ساڵی پار بڕیاری ئـەوەتان دا کە پرۆژەکانی پەرەپێدانی پارێزگاکان دەسەڵات درا بـە وەزارەتـی پلانـدانان بـۆ ئـەوەی موسادەقەی لەسـەر بکات، مەبدەئەکەش دیسانەوە ئـەوە بـوو کـە ئەگـەر دواکـەوتن هـەبوو لـە بودجـە بـۆ ئـەوەی دوا نەکـەوێ ومەبدەئەکەش دروست بوو فعلەنیش ئەمساڵ وەکو دەبینین بودجە دواکـەوتووە هـەتا ئێسـتا و پرۆژەکـانی پەرەپێدان کە مەبدەئیەن مەفروزە پرۆژەی سەریع بن و پرۆژەی وابن کە لە مودەتی ساڵێك دا جێ بـەجێ بکرێن.

ئێستاش ئێمە ئەو بۆچوونەمان پێ باشە، چونکە لە بەغداش ئەو دەسـەڵاتە دیسانەوە دراوە بـە وەزارەتـی پلاندانانی عیراق کە موسادەقەی لەسەر بکات، هەر بۆ مەسەلەی تەسهیلە لەوێش، بەڵام من لێرەدا داواکارم کـە ئـەم مەوزوعـەش بـە ڕێـك و پێکـی ئێمـە دیراسـەتی بکـەین بـۆ سـاڵانی ئاییـندە و ئەمـە هـیچ ئـەوەش ناگرێتـەوە کـە پەرلـەمانی کوردسـتان بـۆی نـەبێت بەدواداچـوون بکـات، ئێمـەش بەدواداچـوون دەکـەین و ئەوانیش دەتوانن بەدواداچوون بکەن.

ئەوەی کە ئێستا لە هەرێمی کوردستان ئەگەر بەڕێز کاك شێرزاد کە پرسیاری دەکات و سوئالەکەی لەسـەر ئەوەیە کە مەجالسی موحافەزات هەتا چەند بڕیار دەدەن لەسەر بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، وابـزانم هەموومان دەزانین وەزعی پارێزگاکان ئێستا لە ناو ئەنجومەنەکان بە چ شێوازێکە ویاسـای نـوێی مەجالسـی موحافـەزات کـە لـە پەرلـەمانی کوردسـتانەوە دەرچـووە، وابـزانم تـەفعیل نـەبووە هـەتا ئـەو کاتـەی کـە ئینتخاباتی ئایندە دەکرێت و مومکینە پەیوەندی بەوەوە هەبێت، بەڵام بە هەرحاڵ چ محافز و چ مەجالسی

موحافەزات 100٪ سەد لە سەد ئێستا ئەوانن کە بڕیار دەدەن لەسەر پارەی پەرەپێدانی پارێزگاکان، پرۆژەی پێوەری زیرەك بۆ ئاو و کارەبا لەلایەن وەزارەتی کارەباوە بە حەقیقەت پێشنیارێك ئامادە کراوە بە پرۆژەیەك ئامادە کراوە بە موشارەکەتی کەرتی تایبەت، ئێستا بە تەمایە بچێت بۆ تەندەرینگ و پێشنیاری ئەوەشیان کردووە کە ئەو پێوەرەی کە دایدەنێن ئەو سیستمەی ئاو و کارەبا موشتەرەك بێت لیژنەیەکیش بۆ دیراسەت کردنی ئەو بابەتە دانرابوو کە بەڕێز وەزیری دارایی و خۆشم و لە ئەنجومەنی وەزیرانیشەوە سەرۆکی دیوانی ئەنجومەنی وەزیران لەناو لیژنەکە بووین بە نیسبەتی پێوەری با بڵێین بێجگە لەو پێوەرانەی کە ساڵانی ڕابردوو لە بەعزێك گەڕەك لە هەولێر و لە شوێنی تر وەکو پایلۆت وەکو تەجروبە دانرابوون.

ئێستا پرۆژەیەکی گشتی هەیە بۆ هەموو کوردستان بۆ دانانی پێوەری کارەبا و پێوەری ئاو پرۆژەکە هی وەزارەتی کارەبایە وەکو باسم کرد کولفەکەی نزیکەی 300 ملیۆن دۆلارە سیستمەکەش بەو شێوازەیە کە دوو پێوەر دادەنرێت، بەڵام بە یەك سیستەم پێوەرێك بۆ ئاو و پێوەرێك بۆ کارەبا و بە یەك سیستەم مەعلوماتەکان کۆ دەکاتەوە لەسەنتەرێك کە ئەویش لە مەرحەلەی تەندەرینگ دایە ئێستا، ئێمە گلەییەکمان لەسەرە ئەوە هەبوو کە ئەم ماوەیەی کە بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژەکە دانراوە تۆزێك درێژە، حەزمان دەکرد کە سەریع تر ئەنجام بدرێت، هەر ئەپدەیتێکی تازەش هەبێت بەڕێزتان ئاگادار دەکەینەوە، پرۆژەی دروست کردنی باڵەخانە بۆ دیوانی سەرۆکایەتی هەرێم وابزانم شتێکی تەبیعیە، ئەگەر سەیری نیسبەت و رەقەم و شتەکانیش بکەین دیسانەوە یەعنی وابزانم زۆر پێویست بە تەوزیح ناکات، ئەگەر پەرلەمانی بەڕێزیش سبەینێ ئێمە کە لەو هۆڵە دانیشتووین و وابزانم بەرنامەتان هەیە هۆڵێکی تر دروست بکرێت کە ئێستا خۆ هۆڵیش هەیە، بەڵام وەڵڵاهی نە کورسیەکانی موریحە و وابزانم زۆر کەم و کورتی تریشی تێدایە، بە تایبەتی کە ئاوا دووردرێژ میوانداریمان دەکەن.

پرسیاری چوارەمی بەڕێزیان وابزانم وەڵامم دایەوە ناوی یەکەمین پرۆژەی وەزارەتی شەهیدان کە پەیکەرو تابلۆی شەهید و باڵەخانەی مۆنۆمێنتی شەهیدانی بانی مەقان بوو، بەڕێزیان تێبینی لەسەر پرۆژەکانی چەمچەماڵ و گەرمیان هەبوو کە دەڵێ بەعزێکیان کە بە یەك ساڵ تەواو دەبن، دوو ساڵیان بۆ دادەندرێت.

وەڵڵا من لەوە بەشێوەیەکی گشتی من تەبیعی دیسانەوە دەڵێم و دواتر دێینە سەر مەسەلەی دواکەوتن بە شێوازێکی گشتی، چونکە دوو جۆرە دواکەوتن هەیە هەندێکی هەیە وەکو ئەوەی بەڕێزیان دەڵێت تەوەقوع وایە بە ساڵێك تەواو بێ و بە دوو ساڵ تەواو دەبێ، هەندێکیش هەیە چەند ساڵێکی بەسەر دا تێ پەڕیوە، وەکو ئەو 34 پرۆژەیەی کە جودامان کردوونەتەوە، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ئێمە وابزانم هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوەی کە دەبێ موعالەجەی سورعەتی تەنفیز بکەین و باشتری لێ بکەین، پرۆژەی دروست کردنی ئەو قوتابخانەی بەڕێزیان ئیشارەتیان پێی داوە ئیشارەی بە ژمارەی دانیشتوانی گوندەکە داوە، بە حەقیقەت بەڕێزان ئەوە من هەر بە ڕاشکاوانە بڵێین مەسەلەن بە تایبەتی لە دروست کردنی

قوتابخانه و ئەوانە وەزارەتی پەروەردە وەزارەتێکی ڕەسمیە، کە داوای پرۆژەیەك دەکات حەقی خۆیەتی و حەقی خۆیەتی ئێمەش بەپێی یاساکان و بە پێی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2006 ئێمەش لەسەرمان ئەرکە کە تەنسیقیان لەگەڵ بکەین، لەبەرئەوە ئەوان ئەو قوتابخانەیان داوا کردووە، ئەگەر ژمارەی دانیشتوانی ئەو ناوچەیە کە بەڕێزیان دەڵێن کە ئیحتیاجیان بە مەدرەسەیە بە حەقیقەت من وەڵامی ئەوەم نیە.

بەڕێز صبیحە خان دوو پرسیاری هەبوو کە پەیوەندی بە ئێمەوە هەبوو دروست کردنی شوقەی نیشتەجێ بوون بۆ کەم دەرامەتەکان ودووەمیش جادەی سۆران ـ حاجی ئۆمەران، بکرێتە جوت ساید و گرنگی زیاتری پێ بدرێت، بە نیسبەتی پرۆژەی دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون، پرۆژە ئەوەی کەلە ژێر دەست دایە بۆ جێ بەجێ کردنی لە وەزارەتی ئاوەدانکرنەوە بڕی 250 ملیار دینار بۆی تەرخان کراوە بۆ هەر سێ پارێزگای هەولێر و دهۆك و سلێمانی و ئیدارەی گەرمیان ئەم 250 ملیار دینارە بە پێی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2008 وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە داوای تەفعیلی ئەو یاسایەی کردووە داوای کارپێکردنی کردووە لە زمنی پارەکانیش نیزکەی 5 هەزار وەحدەی سەکەنی ڕەچاو کراوە کە زۆربەیان ئەگەر هەموویان نەبێ بەشێوازی شوقە دەبن و بەشێك لە پارەکە بۆ دروست کردنی بینایەتەکانە و بەشێکی تریشی بۆ تەقدیم کردن و پێشکەش کردنی خزمەتگوزاریە.

من هەر لێرەدا دەمەوێ چەند بەڕێزێکی تر ئەگەر بە دەقیقیش نەیەتە یادم لێم ببورن پرسیاری ئەوەیان کرد کە ژمارەی وابزانم ئامینە خانیش ئەو سوئالەی هەبوو کە ژمارەی وەحداتی سەکەنی کە پێویستە ئێستا لەهەرێمی کوردستان چەندە و چۆن دەژمێردرێت و چ داتایەك لەبەردەستی وەزارەتی پلاندانان هەیە؟ تەبیعی وەحداتی سەکەنی ئەوەی کە بەو مەسحانەی کە ئێمە کردوومانە لە ساڵانی ڕابردوو دا نزیکەی پێشی چوار ساڵ یان لە ساڵی ڕابردوو 2008 ئیحتیاجاتی کوردستان بە 120 هەزار وەحدەی سەکەنی لە ئانێك دا تەقدیر کرا، لەو وەختەوە تا ئێستا زیاتر لە 70 هەزار وەحدەی سەکەنی تەنها لەو پرۆژانەی کە بە ئاگاداری با بڵێین کە موسەجەلن دروست کراون، هەرچەندە هەندێ کەس مومکینە ئاماژە بەوە بدات و بڵێت ئەو وەحدانە کەدروست کراون ئەو وەحداتی سەکەنیەی کە هەیە هەمووی خزمەتی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتی نەکردووە.

بەڵام لە هەمان کاتدا وەکو بەڕێزتان ئاگادارن تەنها لە سولەفی عەقاری کە لە شار و گوندەکان لە دوو ساڵی ڕابردوو کە دراوەتە خەڵك کە ئەویش بۆ هەمان مەبەستی وەحداتی سەکەنی دروست کردنی وەحداتی سەکەنی بووە نزیکەی یەك ترلیۆن دینار لەو بوارە خەرج کراوە، کە هەڵبەتە ئەمەش بەهەر پێوەرێك بێت ئەگەر حسابی بکەین مومکینە بە دەیان هەزار وەحداتی سەکەنی لە نەتیجەی دروست بووبێت، بەشێوازێکی گشتی تەریقەی حساب کردنی ئیحتیاجی هەر کۆمەڵگایەك یەعنی موعادەلەیەك هەیە کە نەك تەنها بە نیسبەتی کوردستان بەڵام هەر شوێنێکی تر خۆی عەدەدی سوکان کە وەردەگیرێت عەدەدی سوکانی کوردستان بۆ نموونە ئەگەر بڵێین هەر بۆ تەبسیت بڵێین 5 ملیۆن کەس وەربگرین و موعەدەلی حساب کردنی موعەدەلی ژمارەی ئەندامانی خێزان بە 5 کەس حساب بکەین ئەو وەختە

ڕێژەیەك دەردەچێت با بڵێین 5 ملیۆن ئەگەر تەقسیمی 5 كەس بكەین ئەوە دەكاتە یەك ملیۆن، یەك ملیۆن خێزان، یان خانەوادە، یەك ملیۆن خێزان زەربی موعەدەلی نمووی ساڵانەی ئەو كۆمەڵگایە دەكرێت نسبەتی نمووی كوردستان مەسەلەن كە 3٪ بێت ئەوە دەكاتە ساڵانە نزیكەی 30 هەزار وەحدەی سەكەنی، پێویستە، جا لەو 30 هەزار وەحدەی سەكەنیە ڕەچاوی ئەو پرۆسەیە بكرێت كە بەردەوام دەبێت، بەو شكلە وەحداتی سەكەنی ئەو وەختە حسابی ئەوەی دەبێت بۆ بكرێت كە هەموو موجتەمەع كەم دەرامەت نیەو هەموو موجتەمەعیش ئیحتیاجی بەوە نیە كە حكومەتی هەرێمی كوردستان یان با بڵێین حكومەت ئەوە لە ئەستۆی خۆی بگرێت.

لەبەرئەوە ئەگەر ژمارەی ئەو كەسانە حساب بكەین كە بڵێین موعەدەلی دەخلیان لە مامناوەندیەو بگرە هەتا خوارەوە و ئەگەر وا حساب بكەین كە ئەمانە 50٪ یان 60٪ن، كەواتە نیزكەی 15 هەزار وەحدەی سەكەنی وەكو ئەركی حكومەتە كە ساڵانە لەبەرنامەكانی خۆیدا حسابی بۆ بكات و تەقدیراتی بۆ بكات، چ لەڕێگەی سەندوقی وەبەرهێنان بێت چ لە ڕێگاكانی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2008 بێت كە بۆی جێ بەجێ بكرێت، بەڕێزیان پرسیاریان لەسەر پرۆژەی ڕێگای سۆران و حاجی ئۆمەران و سۆران چۆمان وەڵام بۆ پرسیاری بەڕێزیان پرۆژەی ڕێگای سۆران - چۆمان كرد، نەخشەسازی بۆ كراوە و دیزاینی بۆ ئامادە كرابوو پێشتر و ئێستا لە ژێر جێ بەجێ كردن دایە بە درێژی 36 كیلۆ مەتر، لەگەڵ دروست كردنی تونێلی پێویست، دراوە بە كۆمپانیاش بەرواری دەست بەكاربوونیشی 2012/2/22 یە، پرۆژەی دروست كردنی جوت سایدی چۆمان _ حاجی ئۆمەران كە بە درێژی 18 كیلۆمەترە لەژێر جێ بەجێ كردنە، گوژمەكەی 43 ملیار دینارە و خەرجیشی لێ كراوە، دەست بەكاربووە، لە مانگی 7 ی ساڵی 2011 ەوە دەست بەكاربووە، ڕێژەیەكی لێ جێ بەجێ كراوە كە نزیكەی 15٪ ە و كە ئەگەرەكەشی دەگەڕێتەوە بۆ سەختی كاركردن لەو ناوچەیە، بەڕێز كاك عدنان عثمان چەند تێبینیەكی گشتی هەبوو لەسەر بودجە بە شێوازێكی گشتی لەسەر تەوقیتەكان و وابزانم پێشتریش ئاماژەم پێیدا ومنیش تەئیدی بۆچوونی بەڕێزیان دەكەم كە ئەم بابەتە بە هەموو جیاوازیەكانی كە لە ناو ئەم هۆڵەدا هەیە دەبێت هەموو پێكەوە چارەسەری بۆ ببینیەوە بۆ ساڵانی ئایندە بۆ ئەوەی بودجە لە كاتی خۆیدا موسادەقە بكرێت و ئەگەر ڕسكیشی تێدایە لەو شێوازەی كە بەغدا تەعامول لەگەڵ ئێمە دەكات دەبێت پێكەوە بەشێوازێكی موتەفق عەلەیهی وەكو دەڵێن بڕیاری لەسەر بدرێت، پرسیاری لەسەر بەندەوەكان هەبوو بەڕێزیان، چەند بەنداو هەیە، خۆی ئێستا بە كۆی گشتی بە تەنفیز و دیزاینەوە 31 بەنداو هەیە لە پرۆژە بەردەوام و لە پێشنیارەكانیش با بڵێین، چونكە لە پێشنیارەكان 5 دانە پێشنیار كراوە بەڵام دیسانەوە دەگەڕێمەوە سەر ئەوەی كە مەسیری بڕیاردان لەسەر پرۆژە پێشنیار كراوەكان بەشكلێك دەبێت، 14 بەنداو لە هەولێرە و 12 ی لە سلێمانیە و 5 یش لە دهۆكە، بەڕێز نەسرین جمال چەند پرسیارێكیان هەبوو دەڵێ دابەش كردنی پرۆژەكان كەموكورتی هەیە كە بووەتە ناهاوسەنگی بە تایبەتی لە بواری ئاودێری و كشتوكاڵ كە زۆر كەمی بۆ تەرخان كراوە، وابزانم بەڕێزیان مەبەستیان ئەوەیە كە لە بەینی ئاودێری و لە بەینی

کشتوکاڵ دا، مومکینە من هەتا حەدێکیش تەئیدی بۆچوونی بەڕێزیان دەکەم، خۆی ئیحتمالە خەلەلێکیش هەبووبێ لەو بوارەدا کە وەزارەتی کشتوکاڵ و ئاودێری دوو وەزارەتی جیا بوون.

لە سەرەتای کابینەی شەشەمەوە دوو وەزارەتەکە دەمج کرا و هەندێك لە دەوائیری وەزارەتی ئاودێری مومکینە بەشێوازێکی موناسب جێی خۆیان بە تەواوی نەکردبێتەوە وهەروەها ئەوەی کە لە ئاودێری دا بە تایبەتی لە پرۆژە بچووکەکانی ئاودێری ئەگەر موتابەعە بکەن هەم لە پەرەپێدانی پارێزگاکان و هەم لەو ئیعاناتانەی کە لەبەردەستی وەزارەتی کشتوکاڵ دایە و لە هەموو گوندەکانی کوردستان بە نیسبەیەکی زۆر باش پرۆژەکانی ئاودێری بەڕێوە چوون، تەنفیز کراون، بەڵام پرۆژەی بچووك مومکینە لە پرۆژەی گەورەی ئاودێری دا هێشتا کێشە هەبێت، سەندیکای ئەندازیارانی کشتوکاڵی دەڵێ پرۆژەیەکیان هەبووە کە هەموو ساڵێك پارەی بۆ دادەندرێت لە کاتێك دا کە ماوەی بەسەر چووە، پرۆژەکە بەڕێزان پرۆژەی دروست کردنی بینایە بۆ سەندیکای ئەندازیارانی کشتوکاڵ کێشەی هەبووە و کێشەکەش لەدادگایە و بەم ئاخرانەش کێشەکە یەکلایی کراوەتەوە لە بەرژەوەندی حکومەت، لە بەرژەوەندی جیهەتی حکومی و ئێستا کار دەکرێتەوە بۆ جارێکی تر بۆ دەست بەکاربوونەوەی.

بەڕێزیان گلەیی هەبوو و تێبینی هەبوو لەسەرئەوەی کە ئێمە لە لیستی پرۆژەکان دا گوندی قەرەچەتان و قەرەداغ لە کوێ یەکتری دەگرنەوە؟ کە زۆر دووریشن لە یەك، ئێمە داوای لێ بوردنیان لێ دەکەین و بەڕێزیان ڕاست دەفەرموون، گوندی قەرەچەتان سەر بە ناحیەی سوورداشە و سەر بە قەزای دوکانە، بەس دیارە ئەوە غەڵەتیەکی مەتبەعی بووە ئەگینا وابزانم ئێمەش دەزانین لە کوێیە گوندەکە، بەڵام ئەگەر بەو شکلە نووسرابێت داوای لێ بوردن دەکەین و مەبەستیش لەوێ پرۆژەیەکە کە لەوێ ئەنجام دەدرێت، دەڵێ 5 ملیار دینار دانرا لە ساڵی 2011 بۆ جادەی سەید سادق ـ قەرەداغ ـ پێنجوین ئایا بۆ ساڵی 2012 پارەکە، ببوورە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر جەنابتان موافەقە بکەن نەسرین خان لێرە پرسیارەکە تەوزیح بکات؟.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری پلاندانان ئەو پرسیارەی من مەبەستم دروست کردنی بینای دادگا بوو کە 4 بینای دادگا لە سەیدسادق و شارەزوور و قەرەداغ و پێنجوین ئەم چوارە کە هەر یەکەی بە بڕی 5 ملیار دینار بووە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2010 دابووە، بەڵام لە پرۆژەکانی ساڵی 2011 بینای دادگای قەرەداغ خراوەتە سەر ئیدارەی گەرمیان، بە هۆکارێکی دیکە وتیان زەوی نیە، بەڵام لە دوای ئەویش خانووی تر کراوە، بەڵام لە پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵێ 2012 لەسەر ئیدارەی گەرمیانیش نەماوە، ئەم پرۆژەیە چۆن

چووە گەرمیان من پێم خۆشە چووبێتە گەرمیان، بەڵام چووبێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، بەداخەوە لە سەر پرۆژەکانی گەرمیانیش نەماوە، ئەوە پرسیارەکەی منە بۆ لەسەر پرۆژەکانی گەرمیان نەماوە؟.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز بۆ ئەوەی بە دەقیق تر وەڵامی ئەو پرسیارە بدەمەوە، من دوایی بە نووسراوی ڕەسمی وەڵامی سەرۆکایەتی پەرلەمان دەدەمەوە بۆ ئەوەی تەوزیحی کاملی لەسەر بدەم، بۆ ئەوەی مەوزوعەکە بە تەواوی حەقی خۆی وەربگرێت، بەڕێزیان پرسیار دەکات کە پەرەپێدانی پارێزگاکان بە چ پێوەرێك دانراوە؟ ئایا سەرژمێری هەیە؟ پارێزگای سلێمانی دەبێت لە هەموویان زیاتر بێت.

وەکو پێشتر تەوزیحم دا لەسەر مەوزوعی پەرەپێدانی پارێزگاکان من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە هەم لە پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بڕیار لەسەر ئەوە بدەن و شێوازی تەقسیم کردنی پارە و کەمیەتەکەی و ئەو ڕێژەی عەدەدی سوکان و نفوس کە لە هەرێمی کوردستان بڕیاری لەسەر بدرێت، هەرچەندێك بێت پارەکەی، ئەوەی کە ئێستا مەعلومە لە بەغدا بڕیاری لەسەر دەدرێت بە پێی ڕێژەیەکی دانیشتوان کە کەمترە لە حەقیقی و ئەوان لە سەر ئەو ڕێژەیە دەچن، پارێزگای سلێمانی حەتمەن ڕێژەی زیاترە بە ئیدارەی گەرمیانەوە چونکە بەو شکلە کە دێت ڕێژەکەی زیاترە لە هەولێر و دهۆك بە تەنیا یەعنی لە هەولێر زیاترە و لە دهۆکیش زیاترە، دەڵێ پرۆژەکانی وەزارەتی شەهیدان کە نزیکەی 63 ملیار دینارە یان زیاترە لە 63 ملیار دینار کەچی زۆربەی پرۆژەکانیان نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، ئەو بۆچوونە ڕاستە هی بەڕێزیان، دروستە هەتا 2011/12/31، بەڵام لەوکاتەو تا ئێستا بە ئەپدەیتە تازەکەشەوە کە دەیخەینە بەردەستی بەڕێزتانەوە کۆی گشتی پرۆژەکانیان ئێستا زۆربەی زۆری پرۆژەکانیان دەست بەکاربوون و لەبەرئەوەی زۆربەشیان دروست کردنی خانوون و خانووی خۆکردیشی زۆر تێدایە بە ڕێژەیەکی باشیش تەنفیز بووە.

وەڵامەکانی بەڕێز کاك نەریمان، کۆمەڵێك تێبینی و پرسیاری هەبووە ئەگەر پرۆژەی زیاتر بۆ گەرمیان دانەنراوە لەبەر مەحدودیەت بووە و لەبەرئەوەی کە نەمانتوانیوە زیاتر لەوە لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان مەجالی تێدا نەبووە، پرۆژەی دروست کردنی بینایەی بەڕێوبەر و ناحیە و 19 خانووی فەرمانبەران لە بەکرەجۆ و ناحیەی باسنێ، ئەم ساڵ تەواو بووە و پاکتاوی دارایی بۆ کراوە و هەردوو پرۆژە لە مانگی ئایاری ئەم ساڵ 2012 بووە بە پرۆژەی تەواو بوو، لە لیستەکانیش داهەیە کە پێشکەشمان کردووە بە بەڕێز لیژنەی دارایی وئابووری و سکرتاریەتی پەرلەمان، پرۆژەی داری زیافە بۆ وەزارەتی ناوخۆ کێشەی زەویان هەیە لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی دا کە ئێستا لە چارەسەر کردن دایە و لە شوێنێك دەگەڕێین کە هەتا ئێستا کێشەی زەویەکە بووە کە ئەوە بووە، بەڵام بە پێی ئەو ئیستفسارەی کە کردوومانە لە

مەرحەلەی چارەسەر کردن دایە، پرۆژەی نۆژەنکردنەوەی کتێبخانەی گشتی لە هەولێر پارێزگای هەولێر (الاداره المحليه) کارگێڕی ناوخۆ بەڕێوەی دەبات و چاك کردنەوەکەشی لە سەر پارێزگایە و جێ بەجێ دەکرێت، بۆیە لەسەر پارێزگا دانراوە، چونکە ئیدارەی مەحەلی بەڕێوەی دەبات و تەنفیزی دەکات، بنکەی پۆلیسی عەنکاوە دەست بەکاربووە.

پرسیاری بەڕێزیان ئەوە بوو کە پارەی بۆ دابین کراوە و تا ئێستا هیچ پارەیەکی تێدا خەرج نەکراوە، لە 2012/5/2 ەوە دراوە بە کۆمپانیایەك بەناوی کۆمپانیای گەشە و داوای فەرقێکی سیعر هەبوو لەبەر هەندەك ئەعمالی دەفن وپڕکردنەوەی خۆڵ، بەڵام ئێستا بە پێی مەعلومات نیسبەتێکی باش تەنفیزیش بووە، گەیشتووەتە بادلۆ بە حسابی جەدوەل تەقەدومی عەمەلی ئەوان، دادگای تێ هەڵچوونەوەی هەولێر پرۆژەی ئەنجومەنی دادوەری بووە ئەوانیش لەبەرئەوەی کەستافی ئەندازیاری هونەریان نەبووە پرۆژەکە بەڕەسمی داوایان لە ئێمە کردو، گواستراوەتەوە سەر پارێزگا بۆ جێ بەجێ کردن وسەرپەرشتی کردن، لە کاتی تەواو بوونی پرۆژەکەش و تەواوبوونی بینایەکە تەسلیم بە ئەنجومەنی دادوەری دەکرێتەوە لە لیژنەی ئیستلام و تەبیعی ئەنجومەنی دادوەری بەکاری دێنن، خۆی زۆربەی پرۆژەکانی داد ودادوەری پارێزگاکان کێشەیان هەیە لە جێ بەجێ کردنیان بەڕێزان، لەبەرئەوە گواستنەوەیان بۆ دەکرێت بۆ سەر وەزارەتێکی تر.

مەبەست ئەوە نیە کە ئەمە دادگایە و بۆچی لەسەر کارگێڕی ناوخۆیە و لەسەر وەزارەتی ناوخۆیە و یان لەسەر وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، مەبەستەکە تەنها تەنفیزە، پرۆژەی هۆڵی وەرزشی قالاوە ئەگەر ناوەکە دروست بێت؟ باشە، تەواوە، بەڕێزیان دەڵێت کە ماوەیەکی زۆرە ئەو پرۆژەیەش لە 2012/4/13 ەوە دەست بەکاربووە ئێستا خەرجیشی لەسەر کراوە، دیسانەوە دەڵێم هەر جارێکی تر ئەو تێبینیانەی کە ئەو بەڕێزانەی ئەندام پەرلەمانانی بەڕێز کە تێبینیان داوە لەسەر شێوازی ئەنجامدانی پرۆژەکان حەقی خۆیانە و تێبینیەکان دروستن، بەڵام هەر ئەوەندەی نوقسانە کە دەبێت بگوترێت کە ئێستا ئەمڕۆ 2012/6/19 ئەو تێبینیانە بۆ 2011/12/31 هەمووی دروستن، بەڵام ئێستا کەمەوقف گۆڕاوە، هەر ئەوەندەیە و ئیختلافەکە لەسەر ئەوەیە.

بەڕێز کاك نەژاد عزیز سورمێ، دوو تێبینی گرنگی هەبوو ئەویش یەکێکیان کە گرنگی زیاتر بدرێت بە شوێنەوار، بەڵێ ڕاستە ئێمەش پشتگیری بەڕێزیان دەکەین و پشتگیریەکەش تەنها مەسەلەی بودجە نیە بە حەقیقەت کە لە شوێنەوار لەناو بودجەکانی وەبەرهێنان دا ئینعکاس بکات، کەچی پارەی بۆ تەخسیس کراوە خۆی مەوزوعەکە لەوە گەورەتریشە شێوازی ئیهتمامەکە ئێستا لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە و لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران و هەروەها لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی ئابووریش دا باس لەوە کرا کە بە چ شێوازێك و ئالیەتێك بدۆزرێتەوە کە زیاتر بەرجەستە ببێت و خۆی مومکینە یەکەمین ختوە ئەوە بێت کە دائیرەی شوێنەوار لەو شکلەی کە هەیەتی و لەو بزربوونە لەناو وەزارەتی شارەوانی کە بەعزێك لەگەڵ سیاحە دانراوە یانیش لە وەزارەتی سەقافە کە دیسانەوە وەکو شتێکی سانەوی دانراوە،

یەعنی ئیهتمامەکە وابزانم دەبێ لەوێوە دەست پێ بکات، ئینجا مەسەلەی پرۆژەکانی کە پەیوەندیان هەبێت بە شوێنەوارەوە، بەڕێزیان هەروەها دەڵێ کە گرنگی زیاتر دەبێت بدرێت بە گەشتوگوزار ئەویش هەروەها هەمان بۆچوون لەسەر ئەویش تەتبیق دەبێت و ئێستاش پرۆژەی جوداکردنەوەی دەستەی گەشتوگوزار لە وەزارەتی شارەوانی لەبەردەست دایە و تەنانەت پرۆژە یاسایەکی بۆ ئامادە دەکرێت بۆ ئەوەی کە دیراسەت بکرێت و دوایی پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێز بکرێت، بۆ ئەوەی کە زیاتر بەرجەستە بکرێت و ئیهتمامی پێ بدرێت.

بەڕێز کاك جمال پێشنیاری ئەوە دەکات کە لیستی پرۆژەکان بۆ ئەوەی کە کارئاسانی بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان بکرێت و نەیەتە پەرلەمان بەڵکو تەنها بڕی پارەکە حەتمەن ئەگەر چ بەو شێوەیە بێت وچ ئەگەر سەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێز و ئەندامانی پەرلەمان هەر بڕیارێك بدەن ئێمە ملکەچی ئەوە دەبین، بەڵام ئەگەر بە هەر شێوازێك بێت چ لە مەوزوعی لیستەکە چ لە مەوزوعی پارەکە هەر ئالیەتێکی تر کە ئیقتراح بکرێت کە ئەم هەموو تەفسیلاتانە لە یەك کات دا لە کاتی پرۆژە یاسای موناقەشەکردنی پرۆژە یاسای بودجە بکرێت، ئێمەش پێمان باشە و پێمان خۆشە کە شێوازێکی با بڵێین ئاسانتر بگرینە بەر ئەگەر سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕەزامەندی لەسەر بدات.

بەڕێز کاك خلیل پرسیاری لەسەر مەوزوعی گرێبەستەکانە و بە تایبەتی دەڵێت کە ئێستا بەڕێوبەرایەتی گرێبەستەکان لە وەزارەتی پلاندانان دا هەیە و هەروەها پرسیاری ئەوەش دەکات و دەڵێت ئیشراف یان موتابەعەی پرۆژەکان لە ئاستی پێویست دا نیە، بەڕێزان کە باسی گرێبەستەکان دەکەین (العقود) شایەنی باسە کە لێرە ئاماژەیەك باگراوندێکی ئەو مەوزوعە بدەم کە لە حکومەتی عیراقی فیدراڵ دا و هەروەها لە هەرێمی کوردستان دا ئێستا بۆشاییەك هەیە بەناوی بۆشایی نەبوونی (قانون العقود)، ئەمە مەوزوعێکە کە بەنکی نێودەوڵەتیش لە گەڵ ئێمە لە ساڵانی ڕابردوو و لەگەڵ حکومەتی عیراقی فیدراڵیش کاری کردووە بۆ ئەوەی کە ئەم مەوزوعە بە تەعلیماتێك ڕێك بخات، ئێمەش تەعلیماتی ژمارە 1 لە ساڵی 2011 کە بە تەنسیقێکی تەواو لەگەڵ بانکی نێودەوڵەتی و لایەنی موختەسە لەو بوارەدا، تەعلیماتەکانمان دەرکردووە کۆمەڵێك تێبینی هەیە لەسەر ئەو تەعلیماتانەش، یەعنی تەعلیمات خۆی بۆ ئەوە دادەندرێت کە جێی قانونەکە بگرێت هەتا ئەگەر قانون نەبێت هەتا قانونەکە بە تەواوەتی دادەمەزرێت دەنووسرێتەوە و لە پەرلەمان پەسەند دەکرێت ئەو تەعلیماتانەی کە ئێمەش دەرمان کردووە ئیستنادی کردووە لەسەر نیزامێك کە لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند کراوە، بەڵام کۆمەڵێك تێبنیی لەسەری هەیە و شتێکی تەبیعیشە کە ئەو تەنانەت ئەو نیزامەش ئەگەر یاساش دەرنەچێت لە پەرلەمانی بەڕێزەوە دەبێت نیزامەکە جارێکی تر موراجەعە بکرێتەوە و شتێکی تەبیعیشە کە هەرچەند ساڵێك قانون یان نیزام یان تەعلیمات جارێکی تر موراجەعەی پێدا بکرێتەوە بە پێی زروفی ئەو کاتە و بە پێی شێوازی بەڕێوەچوونی کارەکان، چونکە ئێمە یەکێك لە ئەگەرەکانی هەندێ جار یەکێك لەئەگەرەکانی دواکەوتنی تەندەرینگ یان دواکەوتنی دیزاین و یان دواکەوتنی ئیحالە، بەعزێك جار فەقەرەیەکی موعەیەنە لە

تەعلیماتێك یان لە نیزامێك دا، مەوزوعی ئیشراف كە بەڕێزیان دەڵێن لە ئاستێكی موناسب دانیە، خۆی لە تەعلیماتی تەنفیزی موازەنەش و هەروەها لە تەعلیماتی تەنفیزی عقودیش ئالیەتی ئیشراف دانراوە و تەنانەت لە ناحیەی حەوافز و ئەوانەش تەعریف كراوە، مومكینە دەبێت زیاتر ئیهتمام بەو جانبە بدرێت، بەڵام خۆی بەشێوەیەكی گشتی بە تەسەوری من زیاتر لە كێشەكان لە ئیشراف دانیە، زیاتر كێشەكان لە سورعەتی تەنفیز دایە.

بەڕێز د.جیهان ئاماژەی بەوە دا كە هیچ پرۆژەیەك بۆ خوشك و برا مەسیحی و یەزیدیەكان لە پرۆژەكانی وەزارەتی ئەوقاف دانەنراوە دیارە ئێمەش پرۆژەكان بە حەقیقەت لە وەزارەتی ئەو قاف نین، یەعنی ئەگەر جەنابتان دەبینن كە هەرچەندە لەگەڵ هەموو وەزارەتەكان هەماهەنگیمان كردووە، پرۆژەكانمان لەوان وەگرتووە ئینجا هەندێك لەو بەڕێزانە لەلای لیجانی تایبەت گلەیی دەكەن و دەڵێن ئێمە ئاگامان لەو پرۆژانە نیە، ئینجا تۆ وەرە مەسەلەن هەندێك پرۆژە بۆ خوشك وبرا مەسیحی و یەزیدیەكان دابنێین و وەزارەتی ئەوقاف ئاگای لێ نەبێت ئەو وەختە دەبێ وەزارەتی ئەوقاف چی بڵێت، لەبەرئەوە ئەمە ئینعكاسی ئەوە دەكات كە ئێمە پرۆژەكانمان لەوان وەرگرتووە، ئێمەش ئەو تێبینە بە پەسەند دەزانین بەڕاستی كە حەقە ڕەچاو بكرێت، هەرچەندە لەسەر ساڵانی ڕابردوو كە هێشتا هەندێ پرۆژە لەسەر وەزارەتی دارایی هەبووە و بۆ نموونە پەرستگای لالش، وابزانم لەسەر میزانیە تەشغیلی یان لەسەر وەزارەتی دارایی هەندێ شتیان بۆ كرابوو، بەڵام لەلای ئێمەیە، ڕاستە كە هیچ شتێكی تیا نیە.

بەڕێز د.جیهان ئاماژە بە كەمی پرۆژەكانی وەزارەتی تەندروستی دەدات و زۆر بەڕێزی تریش لە حەقیقەت دا ئاماژەیان بەوە دا كە چۆن دەبێت كە بابڵێین لە دنیای ئەمڕۆ دا كە نیسبەت لە دنیای حكومڕانی مۆدێرن دا خەڵك ئیهتمام زیاتر بە تەندروستی و پەروەردە و ئەوانە دەدات بۆچی لەلای ئێمە نیسبەتەكانی وەزارەتی تەندروستی چ لە تەشغیلی و چ لە وەبەرهێنان 6٪ كەمترە خۆی ئێمە بە دوو نەوع دەتوانین باسی ئەو تێبینیە بكەین و دەتوانین وەڵامی بدەینەوە یەكێكیان ئەوەیە كە بڵێین ئێمە با سەیری ژمارەكان بكەین وەزارەتی تەندورستی یەكێكە لەو وەزارەتانەی ئێستا كە ژمارەیەكی زۆر پرۆژەی هەیە و پرۆژەكانی نسبیەن بە چاو هەندێ وەزارەتی تر دواكەوتووە، نزیكەی 850 ملیۆن دۆلار ئێستا پرۆژەی بەردەوام بایی 850 ملیۆن دۆلار پرۆژەی بەردەوام لە هەرسێ پارێزگا لە وەزارەتی تەندروستی پرۆژەیان هەیە و نسبەتی تەنفیزیشیان لە ئاستێكی پێویست دانیە، بێجگە لەوەی كەهەندێ پرۆژە هەیە وەكو د.ڕێباز ئاماژەی پێیدا وەكو نەخۆشخانەی 400 قەرەوێڵەیی كە ماوەكەی كۆنتریشە، بەڵام بێجگە لەوانە تەنانەت ئەو پرۆژانەی كە لە ساڵانی ڕابردوو دا لە دوو، سێ ساڵی ڕابردووش بۆیان تەخسیس كراوە و موسادەقەی لەسەر كراوە سورعەتی تەنفیزیان بەو شێوازە نەبووە و مومكینە ئەگەری سەرەكیش كە بێتە بەرچاو بێجگە لە هەموو شتێكی تر توانای هەندەسی بێت، چونكە وەزارەتەكە ئەركی سەرەكی وەزارەتەكە ئەگەر تەنانەت ئەگەر سەیری یاساكەشیان بكەین پێشكەش كردنی خزمەتگوزاری تەندروستیە نەك دروست كردنی باڵەخانە، تەنانەت ئیحتمالە ئەگەر سەیری یاسایەكە بكەین ئیحتمالە دروست كردنی

باڵەخانـەی تێـدا نـەبێت، بـەو پێوەرە وەزارەتـی تەندروسـتی پارەیـەکی زۆری بـۆ تـەرخان کـراوە، چونکە ئەمساڵیش رەقەمەکان لەبەردەستی بەڕێزتانە بە پێوەری ئەوەی کە ئایا 5٪ یان 6٪ ئەمە ڕێژەیەکی کەمە ئـێ خـۆ ئـەم نیسـبەتە چۆن حساب دەکرێـت لـە مـەجموعی پرۆژەکـانی وەزارەتـی تەندروسـتی زائیـدەن میزانیەی تەشغیلیە، میزانیەی تەشغیلی وەزارەتی تەندروستیش ئەوەی کە مەعلومە لە چەند شتێك پێك دێـت وەکـو هـەموو وەزارەتـەکانی تـر نزیکـەی 65٪ میزانیەکـە لـە مـەعاش و مووچـە وموخەسەسـاتی فەرمانبەرەکانیەتی، ژمارەی فەرمانبەرەکانی کە هەیەتی ژمارەیـەکی زۆریشـی هەیـە یـەعنی ئـەوە نیـە کـە بڵێین وەزارەتێکە کە نوقسانیەکی زۆریان هەیە وەکو وەزارەتی پەروەردە هەر ئەوەنـدەی کـە هەیـە یـەعنی ئەمە واقعی حاڵێکە، لەبەرئەوە ئەو رەقەمـە خـودی ئـەو رەقەمـە لـە حەقیقـەت دا زۆر ئینعکاسـی باشـی و خراپی وەزعـی تەندروسـتی ناکـات، هـەتا ئـەوەی کـە خـودی سیسـتمی تەندروسـتی ئینعکاسـی ئـەوە بکـات، چونکە تۆ لێرە ئەگەر موشارەکەی کەرتی تایبەت حساب بکـەی کـە لـە کـۆی گشـتی (G.D.P) یـان داهـاتی تاکە کەس و داهاتی هەرێمی کوردستان بەشێکی لە پارەی حکومەتی هەرێمە و بەشێکیشـی لـە داهـاتی تـرە لە کەرتی تایبەت دا لە کاسبی خەڵکە با بڵێین، ئەمە ئەگەر ئیزافەی ئەو بەشەش بکەین کە کەرتی تایبەت لە خزمەتگوزاری تەندروستی (کۆنتربیوشـن) موشـارەکەت دەکـات، ئـەوە پێکـەوە ئـەو وەختـە دەبـێ حساب بکەین کە دەبینین ئەو وەختەش هـەر کەمـە، بـەڵام حکومـەت لـە وەزارەتـی تەندروسـتی دەبـێ بگاتـە ئـەو ڕۆژەی کە قەناعەت بەوە بکات کە ئیمکانیاتی حکومەت حدودی هەیە و دەبێت ئیستفادە لە کەرتی تایبەت بکات وەکو هەموو وڵاتە پێشکەوتووەکانی جیهان خزمەتگوزاری تەندروستی لە کەرتی تایبەت بکرێت و بە سعرێکی مەدعوم پێشکەشی هاووڵاتیانی بکات.

بەڕێز سەرگوڵ خان پرسیاری ئەوەی کرد کە بودجە زیاد دەکات، حەقە بودجـەی ئیستسـماری زیـاد بکـات، خۆی هەر ئەوەش موتەبعە وتەنانەت لە عیراقیش و لە هەرێمی کوردستانیش کە بودجە زیاد دەبێت زیاتر هەر مەوزوعی مەشاریعە، چونکە خۆ هیچ ئەوەیەکی تر نیە ئەگەر تەشغیلی کـە بـا بڵـێین ئەولەویـەت بـۆ مەعاشـاتە، ڕاسـتە، بـەڵام کـە تـەعیناتی نـەبێت پارەکـە دەبـێ بچێـت بـۆ میزانیـەی ئیستسماری، هـەروەها بەڕێزیان دەڵێن کە من لە وەڵامەکانم دا ئامـاژەم بـە ژمـارەی کـە ئێمـە دەزانـین کـە زیـاتر لـە سـەد بنکـەی پۆلیس لە خانووی کرێدان، ئاماژەشم بەوە دا کە ئەوە حەقیقەتێکە و پێشمان ناخۆشـە، بـەڵام بەرامبـەری ئـەوە نەقسـی سـێ هـەزار قوتابخانـەش هەیـە، لەبەرئـەوە کۆمـەڵێك کێشـە لـە بونیـەی تـەحتی هـەرێمی کوردستان هەیە ئێمە تەئیدی بەڕێزیان دەکـەین و دەڵێـت کـە ئـەو بنکانـەی کـە لـە خـانووی کـرێ دان زۆر ناشیاون و نابەرامبەریـەك هەیـە لـە وەزیفـەی ئـەو بنکانـەی پـۆلیس و ئـەو شـوێنانەی کـە تێیـدان، بـەڵام ئـەوەش هـەر لەبـەر مەحدودیـەت بـووە و تێبینیەکـەش زۆر بـە هەنـد وەردەگـرین، بـەڕێز بـەفرین خـان پرسـیاری ئـەوەی کـرد کـە باشـە ئەگـەر 3 هـەزار قوتابخانـە چ کێشـە هەیـە لـە کوردسـتان کێشـەکە چۆن چارەسەر دەکەن؟ و پێوەری دابەش کردنی بودجە لە هـەرێمی کوردسـتان دا دەڵێـت پێـوەری دابـەش کـردن هەتا ئێستا هەر پێوەری ژمارەی دانیشتوان بـووە، کـە ئەمـەش بـە بۆچـوونی بـەڕێزیان ئەمـەش پێـوەرێکی

عادیلانە نیە لەبەرئەوەی هەندێ ناوچە هەیە کە موتەزەررن و هەندێ ناوچە هەیە کە ئەم پێوەرە بە تەواوەتی کێشەکانیان چارەسەر ناکات، هەروەها دروست کردنی سەنتەری ئۆتیزم لە سلێمانی و هەروەها پێشنیاری ئەوەش دەکات کە ساڵی ئاییندە هیچ پرۆژەیەك پێشنیار نەکرێت تاوەکو ئەو کاتەی پرۆژە بەردەوامەکان تەواو دەبن، بە نیسبەتی کێشەی قوتابخانەکان، بەڕێزان ئێستا ئەوەی کە ئەو ژمارانەی کە تیکرار دەبێتەوەو کە باسیشی دەکەین هەندێکی بۆ ئەوەیە کە وەزعەکە مەعلوم بێت و بە پێی ژمارە و داتا و ئامار مەعلوم بێت کە ئێمە کێشەیەکی گەورەمان هەیە لە قوتابخانە و هەمووش پێکەوە کار بکەین لەسەر حەل کردنی، بەڕێزیان دەپرسێت چۆن چارەسەر دەکرێت، خۆ بەم مەحدودیەتی بودجەی کە هەیە، یەعنی ئەگەر حساب بکەین ئەگەر بڵێین سێ هەزار قوتابخانە ئەگەر ئەوانەی کە پێیان دەگوترێت قوتابخانەی نموونەیی موعەدەل دوو ملیۆن دۆلاریان تێ دەچێت، ئەگەر ئێمە ئەوەش وەرنەگرین و تەنها بڵێین شتێکی وەسەت تریش لەوە وەرگرین بڵێین یەك ملیۆن دۆلاری تێ دەچێت، قوتابخانە ئەگەر سێ هەزار زەربی یەك ملیۆن بکەین دەبینین دەکاتە سێ ملیار دۆلار، یەعنی ئەگەر ئەمڕۆ بمانەوێت هەڵمەتی بنبڕکردنی کەمی قوتابخانە دەست پێ بکەین دەبێت سێ ملیار دۆلار تەنها بۆ مەوزوعی قوتابخانەکان هەبێت بەلایەنی کەمیەوە ئەگەر 5 ملیار نەبێت، چونکە ئەمە وەکو باسمان کرد هەر قوتابخانەیەکی نموویی دوو ملیۆن دۆلار مەزەندە بۆ سیعرەکەی کراوە، لەبەرئەوە ئێمە ئێستا وا دیراسەتی پرۆژەیەك دەکەین کە پێویستیمان بە دەعمی پەرلەمانی بەڕێزیش دەبێت، حەتمەن ئەویش مەوزوعی (PPP) یان (Public private partnership)، کە موشارەکەی کەرتی تایبەت وکەرتی حکومیە لە چارەسەر کردنی کێشەکان دا کە ئێستا بووەتە بەدیلێك بۆ مەوزوعی خەسخەسە و لە هەندێ وڵات بە تایبەتی لە دەوروبەری ئێمە تورکیا بۆ نموونە ئەو کێشەیە ئەو سیستمە زۆر بە سەرکەوتووانە پیادە کراوە، ئەویش مەفهومەکەی بە کورتی ئەوەیە، مەفهومی ئەو سیستمە کە مادام من پێم نەکرێت سێ هەزار قوتابخانە ئەمڕۆ دەست پێ بکەم و بەڵکو 12 ساڵم بوێت هەتا هەر سێ هەزارەکە تەنفیز بکەم، ئەڵتەرناتیڤێك و بەدیلێك ئەوەیە کە کەرتی تایبەت بێت لەباتی ئەوەی پارەی لە بانك دابنێت و قوتابخانە دروست بکات 25 ساڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو بینایە بە کرێ لە کەرتی تایبەت وەربگرێت و بە شێوەیەك کەقازانجی کەرتی تایبەتیش موراعات بکرێت و دوای 25 ساڵەکە ئەو بینایە ببێ بە موڵکی حکومەت، بەشێوازێك کە تەوافوقێك یان ئینسجامێکی تەبیعی و نۆرماڵ هەبێت لە بەینی کەرتی تایبەت و کەرتی حکومی دا ئەمەش ئەوەی کە ئێستا باسم کرد بەو شکلە بە کورتی فکرەیەك کە ئێستا ئێمە وا دیراسەتی دەکەین حەتمەن پێویستی بە تەوافوق، تەنزیم کردنیش دەبێت و پێویستی بە یەکێکە لەو ڕێگەچارانەی کە بە ئیزافەت ئەو پرۆژە قوتابخانانەی کە لەژێر جێ بەجێ کردنە ئێستا دیراسەت دەکەین، حتمەن هەمان سیستەمی (Public private partnership)) ئێستا لە زۆر وڵاتان بە نیسبەتی جادەی سەریعیش بە نیسبەتی (های وەی)ش بەکاردێت، چونکە مومکین نیە ئەگەر ئیمکانیاتی حکومەتی هەرێمی بەڕێز ئەگەر ئێمە تەماشای بکەین ڕاستە زۆر کەس دەڵێت ئەم بودجە زەبەلاحە، ئەمە بۆچی

مەفعولەکەی دیار نیە؟ بەڵام خۆی بەڕێزان 10 ملیار دۆلار بۆ هەرێمی کوردستان کە تەنها موحافەزەی دهۆك لە وڵاتێکی وەکو لوبنان گەورەترە هەرێمی کوردستانێك کە بە حەجمی ئەو ئیدارەیەی کە تەنها بە بێ ناوچە دابڕاوەکان لە سویسرا گەورەترە و 5 ملیۆن کەسە، ئەگەر بە مەقایسی ئابووری ئەم زەمانە سەیری بکەی 10 ملیار دۆلار بۆ 5 ملیۆن کەس بە هیچ شێوازێك و بە هیچ پێوەرێك پارەیەکی زۆر نیە، بەڵام پارەیەکی زۆرە بۆ هەرێمی کوردستان تەنها و تەنها بە موقارەنەکردن لەگەڵ ساڵانی نەوەدەکان و پێش 2003، بەڵێ ساڵان لە پێش 1991 ەوە تا 2003 مومکینە زۆربەی خەڵکی کوردستان جلی لە بالە کڕی بێت، مومکینە زۆربەی خەڵکی کوردستان هەبووە ئەگەر تەنانەت پێشی مەوزوعی نەوت بەرامبەر بە خۆراك کێشەی خۆراکی هەبووە، یەعنی کێشەی دابین کردن و کێشەی تێر بوونی ئەگەر تەنانەت پێشی مەوزوعی نەوت بەرامبەر بە خۆراك کێشەی خۆراکی هەبووە، یەعنی کێشەی دابین کردنی خۆراك وکێشەی تێر بوونی هەبووە، بە بەراورد لەگەڵ ئەو ساڵانە بودجەی هەرێمی کوردستان زیادی کردووە، بەڵام بە بەراورد لەگەڵ ئیحتیاجاتی بونیەی هەرێمی کوردستان کە زیاتر لە 50 هەزار کیلۆمەتری مورەبەع یەك جادەی خەتی سەریعی های وەی بە ستانداردی نێودەوڵەتی لێ نیە ئەمە لە کاتێك دایە کە لەعیراق دا تەنها لە ساڵانی هەشتاکان دا نزیکەی 1350 کم خەتی ئۆتۆبان و جادەی سەریع لە ترێبیلەوە دەست پێ دەکات بۆ بەغدا و هەتا دەگاتە لای بەسرەوە و هەندێ لە ئەندازیارە بەڕێزەکان ئەوانەی کە وەکو بەڕێز شلێر خان وەکو کاك شێروان و وەکو کاك رەنج و وەکو کاك دارا تەنانەت مەعلوماتی موفەسەڵیان هەیە کە عیراق ئەو بونیەی تەحتیەی لە ساڵانی هەشتاکان دروست کردووە، هەرێمی کوردستان نیەتی، ئەگەر ئەوان ئێستا جادەکانیان خراپ بێت تەنها مەسەلەی ئیدامە و سیانەیە، ئەگینا بونیەی تەحتیەکە هەیە، شارێکی وەکو بەغدا کە یەکێکە لە گەورەترین شارەکان لە عالەم بەوەی کە شارێکی ئوفوقیە بونیە تەحتیەکەی تەنانەت زیاتر لە 60٪ ی شاری بەغدا دوو نەوعە سیستمی ئاوی هەیە، ئەوەی کە بۆ خواردنەوە ئەوەی کە بۆ ئاودانی حەدیقەیە، کە پێی دەڵێن ئاوی خابت، کە بۆ ئاوی حەدیقەیە و ئەگەر سیستەمەکەیان ئێستا باش کار ناکات تەنها مەسەلەی بەڕێوەبردنە و مەسەلەی ئیدامە و سیانەیە کە موەفەق نین ئەوان بەڕاستی لە بەڕێوەبردنی ئەو موئەسەساتانەی دامودەزگای دەوڵەت دا، لەبەرئەوە کێشەی قوتابخانە بەڕێزان و کێشەکانی تریش بونیەی تەحتی کوردستان پێویستی بە پارەیەکی زۆرتر هەیە و بەتەئکید ئێمەش دەبێ بە دوای چارەسەر و شێوازی نوێتر دا بگەڕێین ئەگەر تەنها ئینتزاری ئەوە بکەین کە پەنجا ملیار دۆلاری حازر بێتە بەردەستمان و خەرجی بکەین لە بونیەی تەحتی مومکینە ساڵانێکی زۆر ئینتزار بکرێت، پێوەری دابەش کردنی بودجە لەسەر ئەساسی ژمارەی دانیشتوان، خوشکی بەڕێز بەفرین خان وابزانم ئەمە تەقریبەن موتەفق عەلەیهیە، ئەمە یەکێکە لە شێوازێکی تەوافوقی لەسەر هەیە، ئەگینا ئێمە لە وەزارەتی پلاندانان زۆر یەعنی ئەگەر بە دەستی ئێمە بێت مومکینە ئیقتراحی ئەوە بکەین و بڵێین نەك تەنها بڵێین هەرێم با بودجەکەی موشتەرەك بێت لە بەینی هەر سێ پارێزگا و ئیدارەی گەرمیان، بەڵکو هەرچی پرۆژەی ستراتیجیە ئەگەر دروست کردنی فرۆکەخانە

بێت لـه پارێزگـای دهـۆکیش بـه پارێزگـای سلێمانیشـەوه پارێزگـای گـەرمیانیش و پارێزگـای هـەولێریش موشارەکەی تێدا بکات، چونکه پرۆژەیەکی ستراتیجی هەیه بۆ هەرێمی کوردستان، یـەعنی خـۆ مـن نـاتوانم بڵێم فرۆکەخانەیه کە لە پارێزگای دهۆك تەنها و تەنها خەڵکی پارێزگای دهۆك بۆیـان هەیـه لـەوێ سـواری تەیاره ببن، یان له تەیاره دابەزنن، ئەوەیه کە خزمەتی هەموو لایەك دەکات، بەڵام ئایا ئەگـەر مـن ئێسـتا پاره به پێی هەمان شت، چونکه منیش تەئیدی بەفرین خان دەکەم لەو مەوزوعەدا، بەڵام من ئێستا ئەگەر پـاره لـه پارێزگـای سـلێمانی لـه پرۆژەکـان بـبڕم و بـۆ فرۆکەخانـەی دهـۆکی دابنـێم و کـه دەبێـت زۆر زۆر مەنتقی و عادلانەش بێت، ئایا ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز ئەوه لـەمن قبـوڵ دەکـەن؟ یـان لـه ئێمـه قبـوڵ دەکەن؟ که ئیمانیشم هەیه و ئەمەش شتێکی دروسته، هیچ شـتێکی غەڵـەتی تێـدا نیـه، بەهـەرحاڵ لەسـەر ڕێـژەی دانیشـتوان دەچـین حـاڵی حـازر ئەوەیـه کـه موتەبەعـه، سـەنتەری ئـۆتیزم لـه سـلێمانی، زۆر کـەس باسیان کرد و ئیشی لەسەر دەکەین بەهەر شێوازێك بێت چارەسەرێکی بۆ ببینەوه چ له شێوازی موناقەله له پڕۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی بەهەر شێوازێکی تر بێت، من پشتگیری بەڕێز بەفرین خان دەکەم لەو بۆچوونەی که دەڵێت مەفروزه ئێمـه سورعەتی پـرۆژه پێشـنیارەکان کـەم بکـەین و تەنانـەت سـاڵی ئاینـده ئەگەر پێویستی کرد هیچ پرۆژەیەکی تـر پێشـنیار نەکـەین هـەتا پـرۆژه بەردەوامـەکان تـەواو دەبـن و مـن مەسـەلەی تـەواو بوونەکـه مەبەسـته لـەلام، بـەڵام زیـاتر مەبەسـتەکه خـودی تـەنزیمی ئیشـەکەیه، یـەعنی بەڕێزان ئێمه که گفتوگۆ دەکەین که ڕەخنه لەیەکتری دەگرین، حەتمـەن هـەر هـەموو ئـەو بەڕێزانـەی کـه لـەم هۆڵـەن یـەك شـت کۆمـان دەکاتـەوه ئـەویش بەرژەوەنـدی گشـتیه، ئێمـه دەبێـت حسـابی ئـەوه بکـەین، ڕەچاوی بکـەین بـه هـەموو لایەکمانـەوه بـزانین سـاڵانی ئاینـده مومکینـه چـەند پارەمـان بـۆ بێـت لەسـەر ئەساسی ئەوەش هەم پرۆژه پێشنیار بکەین ئێمه هەم بەڕێزیشتان پـرۆژه پەسـەند بکـەین، لەبەرئـەوه مـن پشـتگیری بـەڕێزیان دەکـەم و پێشـنیاریش دەکـەم بـۆ لیژنـەی دارایـی و ئـابووری کـه بەشـێوەیەکی زۆر مەنتقیانه وعادلانه و بەهەر شێوەیەك که بەڕێزیان پێیان باش بێت، باسی پرۆژه پێشنیار کراوەکـان ئێمـه ئامادەین و حازرین بڕیارێك ئەوان پێشنیاری بکەن بۆ ئەنـدامانی پەرلـەمان ئێمـه ئامـادەین کـه پەسـەندی بکەین، بەڕێز بەیان خان پارەی موخەسەس بۆ پرۆژه پێشنیار کراوەکان کەمه و تەوزیعەکەی عادلانه نیه، تەوزیعەکەی وابزانم تەوزیعی تەنها پرۆژه پێشنیار کراوەکان ناکرێت تـەنها پـرۆژه پێشـنیار کراوەکـان بـه تەنیا تەوزیع بکەین و پرۆژه بەردەوامەکانیش به تەنیا تەوزیع بکەین له کاتێك دا که هەم پرۆژه پێشنیار کراوەکان پارەیان دەوێت وهەم پرۆژه بەردەوامەکانیش پارەیان دەوێت، تەنها و تەنها یەك موعادەله هەیـه له تەوزیع کردنـی پـاره دا و لـه سـەر دهـۆکیش تـەتبیق دەبێـت و لەسـەر سـلێمانی و هـەولێریش و لەسـەر ئیدارەی گـەرمیانیش، پـارەی موخەسـەس تـەرخان کـراو بـۆ ئـەو سـاڵه کـه موخەسەسـه بـۆ ئـەوەی خـەرج بکرێت له بەردەوام و پێشنیار جەمع بکەن و بەو شێوازه تەماشای بکەن، ئەگینا ئەگـەر هـەر یـەکێکیان بـه جودا تەماشا بکەین موعادەلەی جوداتان بۆ دروست دەبێت، چونکه هەردووکی ناوی پرۆژەیه و هـەردووکی پارەی تەرخان کراوەکەی موهیمه نەك پارەی گوژمەکه، چونکه پارەی گوژمەکه له ساڵێك بۆ سـاڵێك فـەرق

دەكات، بەڕێزیان دەڵێت كە پرۆژە بەردەوامەكان تەنها 19,0 لە سەدی تەنفیز بووە دەبێت نیسبەتەكە زیاد بكرێت، یانیش مەبەستی پارێزگا بێت، دوایی تەوزیح دەدەین بە دەقیقیش، بە ڕەقەم حسابی دەكەین وبە موعادەلەیەكی ئاسان و مەجموعی تەرخان كراوی پرۆژەی پێشنیار كراو، مەجموعی تەرخان كراوی پرۆژەی بەردەوام ئەوەیە كە موعادەلەی كە مەفعولە، بەڕێزیان ئاماژەی بە پرۆژەیەكی زۆر گرنگ دا كەمنیش لێرەوە هەرچەندە جوزئێكی مەسئولیەتەكە هەر لەلای ئێمەشە، جوئەكەی تریشی لە وەزارەتی مەعنیە، بەڕێزیان دەڵێت پرۆژەی نەخۆشخانەی بەردەڕەش كە پار موسادەقەی لەسەر كرابوو بۆچی نەچووەتە بواری جێ بەجێ كردنەوە؟ ئێمەش هەمان گلەییمان هەیە گلەییەكەش بە دەنگی بەرزەوە دەڵێین و مەوزوعەكە ئەوە نیە كە ئێمەش دابنیشین تەنها گلەیی بكەین، ئیجرائاتیشمان كردووە لەسەر ئەوە، بەڵام من ئیجرائات ئەگەر من مواتن بم، من حەقم بەسەر ئیجرائاتەوە نیە، من حەقم بەسەر ئەوە هەیە كە نەتیجەكە چی دێتە دەستی من، خزمەتگوزاریەكە كەنگی پێشكەشی من دەكرێت، پرۆژەی نەخۆشخانەیەكی 50 قەرەوێڵەیی لە بەردەڕەش، چونكە دوورە لە ئاكرێ و چونكە دوورە لە هەولێر و دهۆك حەقی خۆیانە كە باسی ئەوە بكەین، بەڵام وەزارەتی تەندروستی و هەروەها ئیدارەی پارێزگای دهۆك كە پرۆژەكە با بڵێین شێوازی ئیعلان كردنی پرۆژەكە و شێوازی ئیحالە كردنی پرۆژەكە، بەڕێزان ئەمانە هەمووی خەتەواتن كە دەبێ پێیدا بچین، چونكە مەوزوعەكە ئەوە نیە تەنها لەبەر ئەوەی كە پارەی بۆ تەخسیس كراوە كۆمپانیایەك هەڵدەبژێرێ و كۆمەڵێك بیرۆقراتیەت لەناو دامودەزگاكانی حكومەت هەیە كە بە تایبەتی پرۆژە زۆر بووە دەبێتە هۆی دواكەوتنی، ئێمە زۆر بە جدی بە بەیان خانیش دەڵێم زۆر بەجدی لەسەر ئەو پرۆژەیە كار دەكەین، تەنانەت دوێنێش گفتوگۆیەك هەبوو لە بەینی وەزیری تەندروستی و من دا لەسەر ئەو بابەتە تەنها ئەو خەستەخانە نیە، سێ خەستەخانەی تریش هەن دەبێت چارەسەر بكرێت بۆ مەوزوعی دەست بەكاربوونیان و بە زووترین كات ببنە پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ خەڵكی ئەو دەڤەرە، پارەمان بۆ تەخسیس كردووە و كاری لەسەر دەكەین بۆ ئەوەی جێ بەجێ بكرێت، فرۆكەخانەی دهۆك پێشووتر باسمان كرد كە لە ئەپدەیتە تازەكان دا دیزاینەكەی تەواو بووە لە پارێزگای دهۆكە و ئەو بەڕێزانەی كە بە كارەكە هەستاون و دیزاینەكە تەواو بووە ئێستا لە تەندەرینگی تەنفیز دایە، لەبەرئەوە ئەوە بە پێوەری بەرەو پێش چوون كەوتووەتە سەر سكە، پرسیاریان لەسەر ئەوە بوو كە ساڵی پار دانرا بۆ ناوچە دابڕێنراوەكان بە چ شێوازێك تەوزیع كرا بەو شێوازە تەوزیع كرا، كە ئێمە نووسراومان كرد و سەڵاحیەت درا بە ئێمە بە پێی یاسای بودجەی ساڵی 2011، سەڵاحیەت درا بە وەزارەتی پلاندانان ئێمە نووسراومان كرد بۆ هەموو وەزارەتەكان و پرۆژەكانمان لە وەزارەتەكان وەرگرت دیراسەتی ئیحتیاجات و دانانی ئەولەویات لەلای ئێمە بوو، پێوەرە هەرە سەرەكیەكان مەسەلەی ئاو و كارەبا بوو، چونكە بەڕێزان لە هەندێ شوێن هەیە بۆ نموونە لە قەزای شنگال بەعزێك موجەمەع هەیە كە ئێستا 40 هەزار نفوسی هەیە و هەتا 50 هەزار كەسیش، هەتا ئێستاش ئاو بە تەنكەر بۆیان دەچێت، لەبەرئەوە ئەگەر ئێوە هەرچی پارەیەك دابنێین بۆ ناوچە دابڕاوەكان ئەگەر جەنابتان كە پرسیار

دەکەن پێوەر چیە؟ ئەگەر ئێمە هەمووی تەنها بۆ ئاو بۆ ئەو ناوچانە خەرج بکەین مومکینە کافیش نەبێ، بەڕێز کاک د.ثائر دوو تێبینی هەبوو یەکێکیان لە بنکەی لاوان لە چۆمان وابزانم کە باسکرا هەوڵی چارەسەر کردنی دەدەین، بە ئیتفاق لە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان وهەروەها پڕۆژەی دروست کردنی هیچ بینایەیەك یان پرۆژەیەك بەناوی خوشك و برا مەسیحیەکان دیسانەوە دەڵێم ئێمە وەکو ئەوەی کە مەعلومە ئێمە پرۆژە لە وەزارەتەکان وەردەگرین و هیچ پرۆژەیەکیش نەهاتووەتە لای ئێمە بۆ خوشك و برا مەسیحیەکان کە ئێمە ڕەدمان کردبێت یان ئەولەویەتمان نەدابێتێ، بەڵام ئێمەش تەئیدی بەڕێزیان دەکەین کە ئەگەر پرۆژەیەك هەبێت چ لە لایەن وەزارەتی ئەوقافەوە و چ لەلایەن وەزارەتەکانی ترەوە ئەگەر پێشکەش بکرێت ئێمەش حەتمەن تەبەنای ئەو مەوزوعە دەکەین، بەڕێز زکیە خان پرسیارت کرد ئەگەر پاشکەتن هەبێ جێ بەجێ کرنا پرۆژا، ئایا وەزارەتا پلانداندانێ رۆڵی وی چیە و چ ئیجرائاتەت کریە؟ بەری ڤێ گاڤێ ژی مە ئاماژە ب هەندێ دا ئیجرائاتێت کو تێنە کرنێ ئاگادار کرنێ و هەر ئینزارەکی دەست پێ بکەتن و هەتا غراماتا و لیستا ڕەش و ئێك ژ ئەرك و ئێك چ واجباتێت وەزارەتا پلانداندانێ بە پێێ یاسایێ ژمارە 7ی ساڵا 2006 مەوزوعی لیستا ڕەشە ئەو کۆمپانیایەت کو ببنە سەبەبێ هەندێ کو پرۆژە نەیەنە جێ بەجێ کرن، ئان پاش کەڤن هەتا لیستا ڕەش دێتن ئیجرائات، جەنابێ وی ئیشارەت بە هەندێ دا خەلەتیا هەندەك و ناڤێ هەندەك گوند و ناحیە و ئەوانە دا ئەگەر خەلەتیەك هەبێت وێ بابەتێ دا من ئیعتزارێت دخوازم ڕاستی، یەعنی مومکینە خەلەتیەکا مەتبەعی بێتن ئان هەتا هەندێ جارا ژی ب حەقیقەت بەرچاڤ بگرین هەمی خەلەتی ژی نەك تەنها وەزارەتا پلاندانان بوونە پرۆژەکە ژی پرۆژە ژ وەزارەتا تێن، یەعنی تو تەوەقوعا هەندێ بکە مومکینە ژ دائیرەیەکی هەر پارێزگایەکیش ژ دهۆکێ و ژ هەولێرێ و وەختێ سلێمانی تێت ژی وی ناڤی بێتن ژ بەر هەندێ لسەر مە ژی دەرباز ببێتن، بەس ئەو تێبینیە جهێ خۆ دایە و دێ چارەسەر کرنێ انشاللە، بەڕێز ژیان خان تێبینی زۆر ڕێك و پێك لە جێی خۆیدا لەسەر ئۆتیزم بەڕاستی ئەو شەرحە کە جەنابتان کردتان، چونکە جەنابیان لە جێی خۆیدا بوو و وەکو پێشتر باسمان کرد، چارەسەری دەکەین، مەسەلەی کڕینی فرۆکەی ئاگر کوژێنەوە. نازانم، چونکە تا ئێستا ئێمە موشارك نەبووین لە پرۆسەی کڕینی فرۆکە لە وەبەرهێنان لە تەشغیلیە، بەڵام حەتمەن تەئیدی دەکەین، بەڕێزان شێوازی ئاگر کوژاندنەوە کە بەڕێزیان تەفسیڵەکەی زۆر بەڕێك و پێکی و بەجوانی کە شەرحی کردو دەبینین لە شوێنێك حەریق دەبێت و گەنم و ئەوانە، یەعنی ئەو خەڵکەی کە لەوێیە دەبینی مەسەلەن خەڵکی دڵسۆز و خەڵکی خەمخۆر و هاووڵاتی دەبینی بە چاکەت و بە بەتانی و بە نازانم چی، ئاخر ئەوە بەو شێوازە کۆنترۆڵی ئاگر ناکرێت، ساڵانی پێشووتریش ئێمە مەحدودیەتێك کەم و ئیمکانیەت نەبوو هەم لە ناحیەی موافەقات و رەسمیات و مومکینە لە ناحیەی پارەش هەتا حەدێك، مەفروزە ئیتر ئێمەش بیر لەوە بکەینەوە و پێشنیارەکە زۆر لە جێی خۆیەتی، بەڕێز کاک سالار، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان من زۆر سوپاسی دەکەم بۆ تێبینیەکانی، ئاماژە بەوە دەدات ژمارەی دانیشتوان لە بەغدا کە کراوە بە ئەساسێك بۆ دانانی حسەی

هەرێمی کوردستان، 4 ملیۆن و 190 هەزارە شتێکی نزیکی ئەو ڕەقەمەیە، بەڵێ ئەوەی کە هەیە ڕەقەمەکە حکومەتی عیراقی فیدڕاڵ و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان ئەو ڕەقەمە بەکاردێنن و غوبنێکی تێدایە بەرامبەر بە هەرێمی کوردستان تەنانەت لە هەمان ڕەقەم کە لە هەموو تەقسیماتەکانیش ئینعکاسی کردووە، بەڵام ئەوەیە سەبەبەکەی یەعنی ئەوەش نیە کە ئێمە ئیعتزازمان نەکردبێت و ئێمە بە نووسراوی ڕەسمیش چەندین جار داوای موعالەجە کردنی ئەو مەوزوعەمان کردووە، بەڕێزیان دەڵێ بودجەی شارەوانی عەنکاوە بۆ نموونە دەڵێ کە سەیری تەقسیمی بودجەکان دەکەین دەڵێت سەیری بودجەی ئەنجومەنی وەزیران دەکەن دەبینن ڕەقەمەکەی گەورەیە و ئەسبابی خۆی هەیە، بودجەی شارەوانی عنکاوە بۆچی لەسەر سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بێت؟ هەرچەندە پێشی وازبزانم دوو مانگ لەمەوبەر یان مانگ و نیوێك لەمەوبەر بڕیارێکی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران هەیە کە بودجەی سەرۆکایەتی شارەوانی عنکاوە بچێتە سەر وەزارەتی شارەوانی ئەوە ئەمرەکە تەنفیزیش بووە، کەواتە دوایی لە پەسەند کردنی بودجەش دا وەزارەتی دارایی حەتمەن ئیجرائاتی ڕەسمی دەکات بۆ ئەنجامدانی موناقەلەی پێویست کە بچێتە ئەوێ، بەڵام وەختی خۆی کە لەسەر سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیش دانرا ئەسبابی زۆر لە جێ و زۆر مەعقولی هەبووە، چونکە ناوچەی عەنکاوە، ناحیەی عەنکاوە بە حەقیقەت خسوسیەتی خۆی هەیە و ئیحتماله من بەش بە حاڵی خۆم و بە ڕەئی من ئێستاش هەر دەبێت ئەو خسوسیەی هەبێت لەبەر چەند هۆیەك، نەك تەنها لەبەرئەوەی زۆربەی دانیشتوانی ئەو ناحیەیە خوشك و برای مەسیحیەکانن، بەڵام لەبەرئەوەی کە خەڵکێکی زۆریش لە مەسیحیەکانی هەموو عیراق ڕوویان لەو ناوچەیە کردووە، ئەوەشتێکی تەبیعیە کە مەسەلەن بە شێوازێك ئیهتمامێکی زیاتری پێ بدرێت بۆ ئیدارە کردنی شوێنەکە و بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی، بەهەرحاڵ ئێستا چۆتە سەر وەزارەتی شارەوانی، تێبینی بەڕێزیان دەڵێ کە لیستەکە هاتووە و لە 12/31 دەڵێ بۆ زووتر موناقەشە بودجە نەدەکرا وابزانم زۆر لە خوشك و برایان باسیان کرد و تەقریبەن ئیتفاقێکیش هەیە لەسەر ئەوەی کە دەبێت زووتر بێت، پرسیاری بەڕێزیان دەڵێ باشە خۆ پاریش ئەو پرسیارە کرا کە باشە ئەگەر پرۆژە دیزاینی نەبێ بۆ داخڵی دەکەن، ئێ وەڵڵاهی خۆ ئێستاش باسکرا و هەموو ساڵێکیش ئەو مەبدەئە ڕاستە و ئەو مەبدەئە دروستە، هەر ئەوەش دروستە، بەڵام وەڵڵاهی ئیحتمالە ساڵی ئایندەش حاڵاتی وا بێتە پێشەوە لێتان ناشارمەوە، ئێستاش لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان مومکینە حاڵاتی وای تێدا هەبێت، بەڵام ئەمەی ئەمساڵ دیسانەوە دەڵێین لیژنەی دارایی و ئابووری کامل و هەرچی پێشنیار بکات چ بە نیسبەتی ئەوانەی و چ بە نیسبەتی ئەوانەی کە دیزاینیشیان هەیە و تەسەور دەکەن کە مودەتەکە درەنگ ساڵە تەسجیل بکرێت بۆ ساڵی ئایندە ئێمەش بە باشی دەزانین، تێبینیەکی زۆر گرنگ کە هەم بەڕێزیان و هەندێ بەڕێزی تریش ئاماژەیان پێیدا ئەویش مەسەلەی حساب کردنی ڕێژەی دانیشتوانی ئیدارەی گەرمیان و ناوچەی گەرمیانە لەسەر ئەساسی ئەوەی کە کۆمەڵێك خەڵك لەو ناوچەیە بیتاقەی ئەرزاقیان لە شوێنی ترە، ئەوان لەوێن و یەعنی حاڵەتەکە بەو شکلەیە کە تەنها بە کورتی عینوانی مەوزوعەکە

ئەوەیە کە تەنها ژمارەی دانیشتوان لە ناوچەی گەرمیان بە پێی ئەو بیتاقانە نابێ بکرێتە پێوەر، ئێمە زۆر بەجدی بەدواداچوون بۆ ئەو مەزوعە دەکەین چەند بەڕێزێکی تریش ئاماژەیان پێ دا، محاوەلە دەکەین کە بەشێوەیەکی زانستیانە مەسحێکی ئەو مەنتقەیە بکەین و بزانین کە چ پێوەرێك باشترین پێوەرە بۆ ئەوەی کە تەعامول لەگەڵ ژمارەی دانیشتوانی ئەوێ بکەین، ژینگە و زیاد کردنی ناوچە دارستانیەکان، ئێمەش پشتگیری لەبەڕێزیان، ئەگەر ئیمکان بێت، بەڕێزیان ئاماژەی بە پرۆژەی قەیسەری کفری داوە، من تەبیعی هەندێك خوشك وبرای تریش ئاماژەیان کرد بەو پرۆژانەی کە بۆ قەزای کفری دانراون، بەڵام من لیستێکم ئامادە کردووە، من دواتر هەر دەشیخوێنمەوە لە پرۆژە بەردەوامەکان کۆمەڵێك نزیکەی 30 پرۆژە هەیە کە لە قەزای کفری دایە، ئەوەش ناگەیەنێت کە ئێمە بڵێین ئیحتیاجات نیە، من موتەئەکیدم کە چۆن باسی شنگالم کرد بە تایبەتی ئەو ناوچە دوورەدەستانەی کوردنیشین لە هەردوو لاوە چ لە شنگالەوە و لە هەموو شوێنێکی تر مەغدور ترن، لەبەرئەوە هەر تێبینیەك بگوترێت ئێمە بە هەندی وەردەگرین و ئیشی لەسەری دەکەین، هەروەها بابەتێکی تری زۆر گرنگ ئێمە بە حەقیقەت بە نیسبەتی گەرمیان دوو بابەت لە بەرنامەمان هەیە لە کاتێکی نزیکیش دا نەتیجەکان بە بەڕێزتان دەگەیەنین یەکێکیان مەسەلەی بیتاقەی ئەرزاقە و ئەوانە کە لەوێن و کە حساب دەکرێن ژمارەی دانیشتوان بەهەردوو حاڵەت دا، دووەم نەبوونی تاپۆ لە ناوچەی گەرمیان لە زۆر شوێندا کە بووەتە هۆی وەرنەگرتنی کێشەی سولفەی عەقار، چونکە بەڕێزیان ئەم تێبینیە بەڕاستی، بە حەقیقەت من ئەو مولاحەزەیە لە هۆڵی پەرلەمان لە ئەسنای گفتوگۆکان گوێم لێ بووە، ئەگینا پێشتر ئاگاداری ئەو کێشانە نەبووم کێشەکە پەیوەندی بە وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە هەیە، زیاتر لە ناحیەی سەرف کردنی شێوازی سەرف کردنی سولفە و پێشنیار دەکەم هەتا ئەو کاتەی کە ئێمە بەدواداچوون بۆ ئەو بابەتە دەکەین و وەزارەتی دارایی و ئابووریش کێشەکە لەبەرچاو بگیرێت و موتەئەکیدم کە هەروا دەبێت کە چارەسەرێك بۆ ناوچەی گەرمیان بۆ مەوزوعی سلفەی عەقار بگرێتەوە، سەمیرە خان دیسانەوە تێبینی لەسەر ئەو پرۆژانەی کە جێ بەجێ نەکراون لە پارەوە تا ئێستا کە نەکەوتوونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە کە نیزکەی 390 پرۆژەیە کە ئێستا لە کۆی گشتی 3162 پرۆژە کە هێشتا دەست بەکارنەبوون، پێشتریش باسمان کرد کاری لەسەر دەکەین، کاك سەردار مەوزوعێکی زۆر گرنگی وروژاند و ئیسارەی کرد ئەویش مەوزوع و مەسەلەی یاسای خانەنیشینی یان با بڵێین مەرجەکانی خانەنیشینی کە وابزانم بەڕێزیان زۆر بەڕاستی وەکو دەڵێن پەنجەی خستە سەر برینێك کە لە ناو برینەکانی بودجە دا هەیە کە مەوزوعی زۆری یان تەزەخومی ژمارەی موەزەفینە لە دامودەزگاکانی حکومەت دا کە ئەو ژمارەی کە دەگوترێت زیاتر لە 650 هەزارە بۆ 5 ملیۆن کەس کە ژمارەیەکی زۆر زۆرە، ڕاستە مومکینە بەدائیلی تر هێشتا لە هەرێمی کوردستان دا دروست بووە بۆ خەڵکی، لەبەرئەوە ئەوە مەسدەری رەسمیانە، ئەوە مەسدەری مەعیشەتیانە، بەڵام هەر لە ئێستاوەش ئێمە لە کاتێك دا کە هەموو ساڵیش دە هەزار کەسێك یان با بڵێین چەند هەزارێك تەعین دەکرێن لە هەمان کاتدا بیر لەوە دەکەینەوە کە چۆن خەڵك تەشجیع بکرێن کە کەرتی گشتی بەجێ

بێڵن یەکێك لەو سیاسەتانەی کە لەو جۆرە حاڵەتانە پەیڕەو دەکرێت ئەو پێشنیارەیە کە کاك سەردار کردی چ بەو شێوازەی کە بەڕێزیان وتی کە ئاماژەی بە 50 ساڵی داو 15 ساڵی لە خزمەت چ بەهەر شێوازێکی تر بێت دەبێت ئەو مەوزوعە کاری لەسەر بکرێت، بەڕێز کاك د.سەروەر ئاماژەی بە بەرنامەی تواناسازی دا؟ کە دەڵێ حەقە بە وازحی پارەکەی مەعلوم بێت و دەڵێ لەو بەدواداچوونەی کە کردوومانە 23 ملیۆن دۆلار چۆن سەرف کراوە بۆ قوتابیانی تواناسازی توێژینەوە لە کوێیە لە بەرنامەی تواناسازی دا؟ هەروەها پرسیارێکی هەبوو بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری وابزانم وەڵامیان داوەتەوە، بە نیسبەتی بەرنامەی تواناسازی لە بەرنامەی کاری کابنیەی حەوتەمی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش دا هەتا ئێستا بە شێوازێك دیراسە کراوە هەندێ بڕیاریش هەیە کە دەدرێت لە ئاییندەش دا خودی مەبدەئی تواناسازی مەبدەئەکە مەقبولە و پەسەندە، چین؟ بەو شێوازەی کە کاریشمان کردووە پێشوو تر لە هەندێ شت دا سەرکەوتوو بوو، لە هەندێ شت دا کەموکوڕی هەیە کە دەبێ چارەسەری بکەین، من بە حەقیقەت پێشتریش چەند بەڕێزێك باسی ئەوەیان کرد کە پارەکان کە دەڵێین بەردەوام دەبین لە پرۆژەی تواناسازی بە چ شێوازێك بەردەوام دەبین، خۆی ڕاستە ئێمە مەبلەغێکمان داناوە بە ماددەیەکی جودا و پارەیەك تەخسیس کراوە تەنانەت شێوازی سەرفەکەشی کە جودا کراوەتەوە ئالیەتی تەبیعی وەزارەتی خوێندنی باڵا هەندێ جار کێشەش دروست بووە بەهۆی ئەوەوە، چونکە ئێستا دوو ئالیەتی سەرف هەیە لەناو وەزارەتی خوێندنی باڵا بعثات و زەمالات و ئەوانە بە فەسڵ و بە ماددە لە جەداولەکانی ئەوان هەیە و بەردەوامیشە و پارەشی لەسەر خەرج دەکرێت، پارەی تواناسازی بە شێوازێکی تر با بڵێین بە مونفەسەڵ خەرج کراوە، ئێستا کۆی گشتی ئەو کاندیدانەی کە ناویان دەرچووە لە بەرنامەی تواناسازی دا گەیشتووەتە 4700 کەس، ئەگەر ئێمە موعادەلەیەکی سادە و بە موعادەلەیەکی بەسیت ئیحتیاجاتی تەڵەبە لەو 4700 کەسە نیزکەی 2300 کاندید دەست بەکاربوون، کەس لەوانە کە بڵێین بە تایبەتی لەوانەی کە باسی دکتۆراش دەکەن جوزئێکی ماجستێر و جوزئێکی دکتۆران نەگەڕاونەتەوە، بڵێین ئەمە دەست بەکاربووە وتەواو بووە بەرنامەکەی سەد لەسەد تەواو کردووە، چونکە لە خیلالی ئەو ساڵی ڕابردوو بەرنامەکە بۆ ماجستێر بووبێت و چ ئەگەر یەك ساڵ بووبێ ساڵێکی لوغەی لەگەڵ بووە و چ بە دکتۆرا بوو بێ ئەگەر ماجستێری دووساڵی بووبێت دیسان ساڵێکی لەگەڵ بووە کە دەکاتە سێ ساڵ، ئەمە با بڵێین حەدی ئەقەل کە دکتۆراش زیاترە، ئێمە ئەگەر بە شێوەیەکی زانستیانە سەیری ئەو بەرنامەیە بکەین و تەحلیلی بکەین و ئیلتزاماتی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش حەقە لیژنەی دارایی و ئابووریش لە لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا، چونکە ئێمە لە دانیشتنەکانمان لەگەڵ ئەوانیش دا باسی ئەوەمان کردووە حەقە تۆزێك لەسەر ئەوە ڕابوەستین، چونکە ئێمە کە دەڵێین 4700 کەس و 2300 ی ناوی دەرچووە و ئەوەی تریش بەڕێگاوەیە یەعنی ببورن ئەوەی تریش بەڕێگاوەیە کە دەست بەکاربن، مەبەست لە دەست بەکاربوون ئەوەیە کە موباشەرە بکات بە بەرنامەجەکەی ماجستێر یان دکتۆرا یان خوێندنی زمانەکە، تەبیعی ئەمانە تەقدیرێك هەیە کە ئەم کاندیدانە ئەگەر بڵێین هەر 4700 ەکە بە سێ ساڵ تەواوی بکەن، کە وانیە

زۆریان دەچنە پێنج ساڵیش، چونکە دکتۆرا زۆریان مومکینە بەهۆی هەر سەبەبێکەوە بێت زیاتر لە سێ ساڵ بمێننەوە، بەڵام ئێمە ئەگەر تەنها سێ ساڵ وەربگرین، سێ ساڵەکەش زەربی مەبلەغێك بکەین کە بڵێین ئەم مەبلەغە پێویستە بۆ ئەم سێ ساڵە هەتا ئەم قوتابیە ماجستێرەکەی تەواو دەکات یان خوێندنەکەی تەواو دەکات، یان خوێندنی باڵاکەی تەواو دەکات ئەگەر ئێمە ئەوەی کە هەیە لەبەردەست دوو رەقەمە، 150 هەزار دۆلار بۆ ماجستێرە لەگەڵ 250 هەزار دۆلار بۆ دکتۆرایە و کە بە موعەدەل وەرگیراوە بە بێ ڕەچاو کردنی وڵاتەکە، چونکە وڵات هەیە گرانترە و وڵات هەیە هەرزانترە، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ئەمەیە پێوەرەکان ئەگەر ئێمە تەنانەت 4700 کەسەکەی کە دەست بەکاربوون حساب بکەین و زەربی بڵێین هەر هەمووشی حەدی ئەقەل هەر هەمووی 150 هەزار دۆلاری مەسرەفەکەیان بکەین، بەڕێزان کۆی گشتی پارەی پێویست بۆ تەواو کردنی ئەم بەرنامەیەی کە ئەمانەی ئێستا وەرگیراون خۆی لە نزیکەی 700 ملیۆن دۆلار دەدات، ئەگەر ئێمە بڵێین 100 ملیۆن دۆلاری سەرف بووە دەبێ تەوزیعەکە بۆ ساڵانی ئایندە وا بکەین کە تەوزیعەکەی مەزموون بێت کە ئەم 4700 کەسەی کە ناویان دەرچووە هیچ ئەگەرێکی وا نەیەتە پێش کەتەمویلی ئەوانە ڕابوەستێ، لەبەرەئەوە دەبێ زیاتر دیقەت لەسەر ئەمە بدەین کە ئەمانەی کە وەرگیراون چۆن زامنی ئەوە بکەین کە لە ساڵانی ئایندە پارەیان لێ نەبڕێت موتابەعەی تەنفیزی بەرنامەجەکەش بکەین، لەبەرئەوە بەرنامەجەکە بەردەوامە، حەتمەن ئێمە لە وەزارەتی پلاندانان چەند وەزارەتێك هەیە وەجبەی ئەخیر با بڵێین خولی دووەم لەلای ئێمە کە ئێستا ئیعلانی ناوەکان دەکەین و ئیعترازاتەکان وەردەگرین، بەڕێزیان هەروەها ئاماژەی بە مەسەلەی کۆنترۆڵی جۆری دا کە چ دەکرێت لە وەزارەتی تەندورستی و وەزاەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی پلاندانان، بەعزێك شت کراوە، بەعزێك شت بکرێت، بەڕاستی بە حەقیقەت لەم ئەخیرە ئیستعانە بە شەریکاتی فاحسەش کراوە، نەك وەکو تەجروبەیەك، بەڵام وەکو چەند ماددەیەك کە ئیختیار کراوە نەك هەموو ماددەکان ئەگەر سەرکەوتوو بوون لەو مەوادانە ئیحتمالە تەعمیمیش بکرێت، ئەمە بە نیسبەتی خاڵە سنووریەکان، بە نیسبەتی ناو بازاڕەکانیش وابزانم حەملەیەك هەیە لەلایەن هەموو دامودەزگاکانی حکومەتەوە بۆ ئەوەی کە باشتر مەسەلەی کوالیتی کۆنترۆڵ پیادە بکرێت، بەڕێز شلێر خان ئەویش پێشنیاری ئەوە دەکات کە پێویست ناکات لیستی پرۆژەکان بێن بۆ پەرلەمان، بەڵکو هەر چوار مانگ جارێك بێت ئێمە هەر بڕیارێك کە لە پەرلەمانی کوردستان بە پەسەندی بزانێت جێ بەجێ ی دەکەین، پێداچوونەوە بە ڕێنماییەکان، منیش پشتگیری بەڕێزیان دەکەم، نەخۆشخانەی لە دایك بوون پرۆژەیەك کە سەر بە وەزارەتی تەندروستیە و فەرمانگەی تەندروستی هەولێر 27 ملیار دینار بووە لەو کاتەی کە دیزاین و شتەکان دروست کراوە دوایی لە ئیعلان کێشە لەسەر مەبلەغەکە هەبووە کە کەمترین سیعر هەر لە ڕێژەی 10٪ ی ئەو سیعرە زیاتر بووە، ئێستا بە پێی ئاخر ئەپدەیت کە لەلای من هەیە بڕیارە لەماوەیەکی کورت دا لە خیلالی ئەم مانگە بکەوێتە سەر سکە و ئیحالە بکرێت، بەڕێزیان تێبینیەکی لەسەر پرۆژەی ئاوی هەڵەبجە و چەند پرۆژەیەکی ئاوە لە هەر سێ پارێزگا لە هەولێر و دهۆك و سلێمانی کە هی قەرزی یابانیە پرۆژەی

لەڕێگەی ڕێکخراوی (جایکا)یە ناوی کۆمپانیایەکی ڕاوێژکاری هێنا کە ئەم کۆمپانیایە جێ بەجێ کار نیە، بەڵکو دیزاینە، ڕاستە ئەو کۆمپانیایە تەنها دیزاینەرە و تەمویلی پرۆژەکە 75٪ی لە قەرزی یابانیەوە دێت و 25٪ یشی موشارەکەی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، کۆپی نووسراوەکان هەیە و دەتوانم عەرزی بکەم کە وەزارەتی شارەوانی لە هەر دوو کابینەی پێشووتر ئاگادارن لەو بابەتە، نازانم ئەو بەڕێزەی کە لە وەزارەتی شارەوانی کە وتوویەتی ئێمە ئاگامان لێی نیە وابزانم پەیوەندیمان کرد ئەوانەی لایەنی پەیوەندار بوون موتەلیعن، پارەیان بۆ تەخسیس کراوە، سەبەبی دواکەوتنی پرۆژەکەش لایەنی قەرزەکەیە کە بەڕێگەی بەغداوە دێت، مەسەلەی قەرزی یابانی، برای بەڕێز کاک شڤان کۆڤلی کێشەی شەهیدا، جەنابی دبێژیت کو ب ڕێکا پرۆژەیەن ستراتیجی دێ حەل بن ئەم ژی تەئیدی دکەین بەس هەتا ڤێ گاڤێ ئەو پرۆژەیت کو تێنە تەقدیم کرن زێدە تر دیارە ئەولەویەت هەتا ڤێ گاڤێ چێکرنا خانیا هاتنە دانێ، چونکو دیارە کێشەیا مەزن ژ وێرێ دەس پێ کەتن، بەس ئەگەر ئالیەتێك هەبێت بۆ پرۆژە ستراتیجی ئەم ژی تەئیدی دکەین، مەوزوعی چێکرنا نەخۆشخانا ل هەولێر و دهۆك بۆ خانەوادا شەهیدا تەبیعی هەر ئالیەتێك هەبێت بۆ چارەسەرکرنا خانەوادێن شەهیدا و بۆ یارمەتی دانا خانەوادێن شەهیدا ل بوارێ تەندروستیێ ئەم پشتگیریێ لێ دکەین، نە زەرورە ئیللا چێکرنا نەخۆشخانەیەکی بیتن ناڤێ شەهیدا و جودا کرنا خانەوادێت وانا، چونکە ئەڤە ژی موکینە ژ هەندەك لایەنێن مافی مرۆڤ دا گەلەك موناسب نەبێتن کو چینەك ئان توێژەك بێتە جودا کرن بەڵکو بێتە خزمەت کرن باشتر ب هەندەك ئالیەتێ دی دا، وەحداتێ دیزاینێ ل حکومەتا هەرێمێ ئایا هەنە یان نا؟ ل هەندەك دەوائیر حەتمەن یەت هەین، بەس زۆبەی ڤێ گاڤێ بەهرا پتر ئەو دیزاینێت کو تێنە کرن ب ڕێکا کەرتی تایبەت دا تێنە کرن حەتمەن، دیارە کەرتێ تایبەت ئیستعابا حدودەکی هەی بۆ ئیستعاب کرنا ژمارا پرۆژێت کو هەین ڤێ گاڤێ ئەو ژی ئەگەرەکە، یەعنی هەم دبێ حکومەت دامودەزگەهێن حکومەتێ قوەتر و باشتر بن لە ئاستەکی باشتر بن، هەم کەرتێ تایبەت ژی، بەڕێز کاک شڤان دەعوا سەلاحیاتێت پتر ژی دکات بۆ وەزارەتا پلاندانانێ و داراییێ وەختی موناسب دا ئەم ژی پشتگیرا وێ داوایەت دکەین، ئەم وێ داخوازیا هەیە، بەڕێز کاک اسماعیل بنکەکانی پۆلیس نابێ لە خانووی کرێ دابێت، وەڵاهی منیش هەر دەیخوێنمەوە ئەو پرسیارە، چونکە ئەوەندە موئەیدین و بەڵام ئەو ئیمکانیاتانەی کە هەشە بەو شێوەیە، بەڵام هەر بۆ ئەوەی بە بیری خۆمان بێنینەوە کە ئەوە کێشەیەو دەبێت هەموو پێکەوە کاربکەین بۆ چارەسەر کردنی، بنکەی لاوانی چۆمان باسمان کرد، شێوازی تەندەر دەبێ چارەسەر بکرێت، ئێمەش تەئیدی ئەوە دەکەین زێرابی شاری هەولێر بە تایبەتی لە دەوروبەری لەبەرنامەی پرۆژە پێشنیار کراوەکان بەشی یەکەمی قۆناغی یەکەمی پرۆژەکە داخڵ کراوە، ئێستا وا بەجدی کاری لەسەر دەکرێت، هەروەها بەرنامەی چارەسەر کردنی ئاوی هەولێر، ئاوی ئیفراز قۆناغی چوارەمی ئێستا لەبەردەست دایە کە ئەویش هەروەکو دەزانن ئێستا بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی ڕابردوو ئاوی هەولێر زۆر باشترە و زۆر فەرقی کردووە، بەڵام هێشتا هەندێ ناوچە ماویەتی کە چارەسەر بکرێت، بەڕێز ئەڤین وابزانم پرۆژە بۆ خوشك و برا یەزیدیەکان بەڕاستی پێوەری زیرەك و

کۆمەڵێك ئەفکار و پێشنیاری زۆر ڕێك وپێکی بۆ ناوچەی خانەقین هەبوو کە بە هەندی وەردەگرین و کاری لەسەر دەکەین، هەروەها بەڕێزیان باسی پسوولەی خۆراکی کرد لە ناوچەی گەرمیان و کە دیارە ئینعکاسی ژمارەی فعلی ناکات ئیقتراح دەکات پێوەرێکی تر بۆ ئەو بابەتە بەکاربێت، بەڕێز مامۆستا کاوە پرسیار دەکات کە وابزانم زیاتر بۆ وەزارەتی دارایی بوو کە هەرچەندە بەڕێزیان پرسیاری ئەوەیان کردو وتی کە پرسیارەکە موەجەهە بۆ هەردوو وەزیر و وەزیری دارایی بەڕێز و وەزیری پلاندانان، هیچ پلانێك هەیە بۆ چارەسەرکردنی تەزەخومی موەزەفین لەناو حکومەت، من لێرە دیسانەوە جارێکی تر هەر دەبێ باسی ئەو مەوزوعە بکەم، چونکە ئەو مەوزوعە وابزانم ئەرکی هەموو لایەکە و ڕاستە بە ژمارە یەك حکومەت و لەناو حکومەت دا وەزارەتی دارایی و ئابووری و ئینجا هەتا حەدێکیش وەزارەتی پلاندانان، بەڵام وابزانم پەرلەمانی بەڕێزیش دەبێ ڕۆڵی خۆی بگێڕێت ئەمە بەڕێزان مەوزوعێکی مەسیریە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم ژمارەی تەزەخومی وەزیفیە ساڵی پار موقتەرەحێك هەبوو کە پێشنیارێك هات کە چۆنیەتی تەشجیع کردنی خەڵك بۆ ئەوەی لە کەرتی گشتیەوە بچن بۆ کەرتی تایبەت، بەڵام دوای ساڵێك تێپەڕ بوون لەسەر ئەو موقتەرەحە کە لە یاسای بودجەی ساڵی 2012ی حکومەتی هەرێمی کوردستان دا هات، ئەگەر تەمەشای دواوە بکەین و بزانین چەند کەس سوودی لەو ئیقتراحە بینی و چەند کەس بەهۆی ئەو ئیقتراحەوە لە وەزیفەی حکومیەوە حەرەکەتی کرد بۆ کەرتی تایبەت، دەبینین ئیحتمالە زۆر کەمە یان بە تەسەوری من دەبینی کە موقتەرەحەکە پێویستی بە دەوڵەمەند کردن هەیە و پێویستە موقتەرەحی تر هەبێ و داوا دەکەم، و پێشنیار دەکەم، تکام لە لیژنەی دارایی و ئابووریشە کە ئەم ساڵیش پرۆژە یاسای بودجەی 2012 بەوە دەوڵەمەند بکرێت کە ئەگەر هەر بەڕێزێکی ئەندامی پەرلەمانیش ئیقتراحی هەبێ و بەهەند وەربگیردرێت، چونکە ئەوە کێشەیەکە لە کاتێك دا کە ئێمە موراعاتی خەڵکی خۆمان دەکەین و ئیحتیاجاتی خەڵك لەبەرچاو دەگرین لە دامەزراندن و کە حەقی خۆیانە مووچەیان هەبێ و لە هەمان کاتدا بەو شێوازە ئیستمراریەتە مومکینە باش نەبێت، بەڕێز کاك سەرهەنگ فرج بەڕێزیان ئاماژەیان بەوە داو دەڵێت ئایا ئەم بودجەیە لەسەدا چەندی کێشەکان چارەسەر دەکات؟ چ لە کارەبا و چ لە جادە و لە ئاو و لە مەدرەسە و ئەو پرسیارە زۆر گرنگە من زۆرم پێ خۆش بوو بەڕاستی پرسیار بەو شێوەیە تەحەدای حکومەت بکرێت بۆ ئەوەی دەقیق تر کێشەکان بێنینە بەر دەست و بزانین ئێمە بەم بودجەیەی کە هەیە و بەم لیستەیەی کە هێناومانە ئەوەندە لە سەدی ئەو کێشانە دەتوانین چارەسەر بکەین، لە حەقیقەت دا ئێمە ئێستا خەریکین مەجموعەیەك زانیاری و داتا و ئەوانەمان لەبەردەستە و لەسەر ئیحتیاجات بۆ نموونە ئەگەربێینە سەر کەرتی ڕێگاوبان وەزارەت ماستەر پلانێکمان لەبەردەستە بۆ هەموو ڕێگا و بۆ وەکو دەڵێن حەدی ئەقەلی ڕێگاوبانی پێویست بۆ هەموو ناوچەکانی هەرێمی کوردستان کە بە نزیکەی 3,0 ملیار دۆلار تەقدیر کراوە، ئێمە دەتوانین بڵێین ئەمساڵ ئەوەندە پارەمان کە تەخسیس کردووە بۆ جادەکان ئەمەش ئیحتیاجەکەیەو ئەوە تەقسیمی ئەوەدەکەین یان ئەوە ناقسی ئەوە دەکەین بۆمان دەردەچێت کە چەند دەمێنێتەوە، بەڕاستی ئەگەر تەنها ئەو میسالەی کە باسم

کرد ڕەچاوی بکەین و بزانین کە ئێمە چەند لەسەدی ئیحتیاجاتی هەرێمی کوردستان تەحقیق دەکەین بەم بودجەیەی ئەمساڵ و لەمەوزوعی ڕێگاوباندا مومکینە ڕێژەکە ئەوەندە کەم بێت هەر شایەنی باس نەبێت لە ئیحتیاجە حەقیقیەکەدا، چونکە ئەگەر ئێوە تەماشا بکەین لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە وابزانم رەقەمەکە ئەگەر بە دەقیقی بیڵێین بۆ نموونە ئەگەر من چونکە نموونەی جادەکانم هێنا ئیحتیاجاتی کوردستان هەر دیسانەوە بۆ تەبسیت و بۆ ئەوەی لەبەرچاوی بەڕێزیشتان و هەروەها لەبەرچاوی هەموو کەسێك وازح بێت و ئێمە بۆ تەبسیت ئیحتیاجاتی هەرێمی کوردستان لە جادە ئێستا حەدی ئەقەلی پارەی پێویست بۆ ئەو ماستەر پلانە 3 ملیار و نیو دۆلارە، ئێمە ئەم پارەیەی لە بودجەی ئەمساڵ دا بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەمان تەخسیس کردووە ئەگەر حساب بکەین کە هەموو پرۆژەکانیشیان تەنها جادە و ڕێگا و پرد بن کە مومکینە ئەوان هەندێك پرۆژەی تریشیان هەبێ و، بەڵام ئەگەر بڵێین هەموو پرۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە تەنها دروست کردنی ڕێگاوبان و پرد بێت ئێمە لە بەردەوامەکان نزیکەی 575 ملیار دینارمان بۆ داناون و لە پێشنیار کراوەکانیش نزیکەی 50 ملیارمان بۆ داناون کە کۆی گشتی دەکاتە 625 ملیار دینار، ئەمە پارەی موخەسەسە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، 625 ملیار دینار دەکاتە نزیکەی 500 ملیۆن دۆلار، کەواتە ئێمە ئەمساڵ ئەو پارەیەی کە بۆ وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە دامانناوە 500 لەسەر 3ملیار و نیو، یەك لەسەر حەوتی ئیحتیاجاتی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، تەبیعی لەگەڵ نسبەتی نموی ساڵانەش لەگەڵ ئەو جادانەی کە هەشن و ئیحتیاجیان بە سیانەیە کە بەشێکی پارەش دەبێ تەخسیس بکرێت بۆ سیانە بە بەردەوامی مومکینە ئێمە بڵێین نزیکەی یەك لەسەر دە یان دە لە سەدی ئیحتیاجاتی ڕێگاوبان بەهۆی ئەم بودجەیە دەتوانین تەحقیق بکەین لەبەر ئەوە دەبێ بۆ شێوازی تریش بگەڕێین، چونکە ئیحتیاجاتەکان زۆرن، بەڕێزیان پرسیاری کرد لەسەر هەندێ پرۆژە کە لە (گود گەڤەنەنس) یان با بڵێین لە مەوزوعی شەفافیەت و ئەوانە کە ئایا تەفاسیلەکانی چیە بەڕێزان خۆی مەوزوعی شەفافیەت و مەوزوعی (الحکم الرشید) نەك تەنها لە هەرێمی کوردستان، بەڵکو لە وڵاتانی دەوروبەریش و لە هەموو عالەمیش و وەکو هەموو کارەکانی تر جیهەتی ڕاوێژکاری هەیە کە بەرنامەی بۆ دادەنێن و کە بۆ چوونی تازە هەیە، شێوازی تازە هەیە، کە دەبێ لەبەربگیرێت، لەبەرئەوە لایەنێکی ڕاوێژکاری هەیە بەناوی (رایس ووتەر هاوس کوپەر) کە ئەوانەی کە مەعلوماتیان هەبێت لەسەر لایەنی ڕاوێژکاری ئەمە یەکێکە لە لایەنە ڕاوێژکاریە هەرە بەناوبانگەکانی جیهان کە ئێستا ئەمە چەند ساڵێکە بە پێی پرۆژەیەك لەناو سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کار دەکات و کۆمەڵێك پێشنیار بە بەردەوامی دەدات لە بوارەکانی شەفافیەت و لە بوارەکانی باشتر کردنی شێوازی حوکمڕانی، بەڕێز مامۆستا فەرمان چەند پرسیار و تێبینیەکی هەبوو ئێمە با نەگەڕێینەوە سەر ئەوەی بەڕاستی تێبینیەکانی بەڕێزیشیان شتی زۆر گرنگی تێدایە وەکو هەموو ئەوانەی تریش، بەڵام بەعزێك جار لە تروحاتەکان کە دەگوترێت هەرێمی کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانی نیە، ئێمە موتەئەسر دەبین بەوە، چونکە ئێمە هەر وەکو بەڕێزتان دەزانن ئێمە بە درێژایی ساڵ کە کارەکان دەکەین ئێمەش لەلامان مەتڵەبە کە بە

باشترین شێوە کارەکان بەڕێوە بچن، ئێمەش ساحبی ئەمماڵەین و خاوەنی ئەم ماڵەین و کەسمان میوان نین کارەکانیشمان بە پێی پلانە و ئەو شێوازی موناقەشە کردنە و ئەو شێوازی هێنانی بودجەش بۆ پەرلەمانی کوردستان ئەمە شتێکە موتەبەعە لە هەموو عالەم مومکینە شێوازی موناقەشە کردنەکە موختەلف بێت، مومکینە پەرلەمانی بەڕێزی کوردستان داوای تەفاسیلی زیاتر دەکات موقارەنەتەن بە پەرلەماناتی تر، ئەویش بڕیار بڕیاری ئێوەی بەڕێزە، کۆمەڵێك پلان هەیە وا لەسەری دەڕۆین دوایی لە پرەسنتەیشنەکەش بە دەقیقی دێمە سەر ئەو قسەیە کە مەبەستم چیە و لە چ بوارێك دایە و چۆن ئینعکاسی کردووە ئەو پلانانە و چی تەحقیق بووە؟، هەروەها بەڕێزیان پرسیاری لەسەر ئەوە بوو کە بۆچی هەر تەنها باسی باڵەخانە دەکرێت؟ ئێمە لە بودجەی وەبەرهێنان چەند جارێکیش باسمان کردووە وابزانم ئەو ڕۆژەش وەڵامی بەڕێزیانم دایەوە کە ئێمە لە هەندێ سێکتەر دا هەر تەنها کێشەی باڵەخانەمان هەیە وەکو کێشەی قوتابخانە، ژمارە 1 کێشەکە نەبوونی باڵەخانەیە ئان کو بینایەیە؟ بەڕێزیان پرسیار دەکات لەسەر پلانەکان بۆ کۆنترۆڵکردنی ئاستی نرخەکانیان با بڵێین بە پێوەرێکی تر مەوزوعی ئینفلەیشن و تەزەخومی ئەسعار، خۆی بەڕێزان ئێمە کۆنترۆڵکردنی ئەسعار لە بازاڕێك و لە کۆمەڵگایەکی وەکو هەرێمی کوردستاندا ئەمڕۆ کارێکی ئاسان نیە، مەوزوع تەنها مەوزوعی بازاڕی ئازاد نیە کە بڵێین ئێمە بازاڕێك بە کەیفی خۆیەتی چۆن قەرار دەدات و چۆن تەسعیر دەکات، کۆمەڵێك تەسعیرات هەیە و کۆمەڵێك لجان هەیە لە ئاستی موحافەزەکاندا لە ئاستی پارێزگاکان و قەزاکاندا کە بەدواداچوون دەکرێت و ئەسعار دەکرێت و بە شێوەیەکی بەردەوام، بەڵام مەوزوعەکە مەوزوعی مونافەسەیە، بوار بەوە دراوە و تەنانەت لە هەندێ شوێندا حکومەت ئیجرائاتی لەبەر گرتووە بە تایبەتی لە هەندێ مەوزوع وەکو مەوزوعی گەنم و وەکو مەوزوعی هەندێ بەروبوومی کشتوکاڵی کە محاوەلە دەکات ماددەیەك کە لە دەرەوەی هەرێمەوە دێ و زۆر بە ئاسانی مونافەسەی ئینتاجێکی مەحەلی دەکات ڕێی لێ گرتووە کە ئەمەش بە پێوەرە ئیقتسادیە مۆدێرنەکان شتێکی سەرکەوتوو نیە، بۆ نموونە ئێمە کە دەڵێین شت لە بازاڕەکان وا هەر گران دەبێت، خۆ مومکینە ئەو شتە ئەگەر ئینتاجی مەحەلی بێ و هی هەرێمی کوردستان بێ سعرەکەی بە پێی کولفەی ئەو کارە ئەگەر با بڵێین بەرهەمێکی ناوخۆیی بێت کولفەیەکی هەیە و لەسەر ئەساسی ئەو کولفەیە دەگاتە بازاڕ و مومکینە هەمان بەرهەم ئەگەر لە دەرەوە بێت مومکینە سعری زۆر کەمتر بێت، بەڵام حکومەت هەندێ جار ئیجرائات دەکات بۆ ئەوەی ئەو بەرهەمە ڕێی لێ بگیرێ، بۆ ئەوەی بەرهەمی ناوخۆیی با بڵێین تەسویق بکرێت، لەبەرئەوە لە کاتێك دا کە جۆرە کۆنترۆڵێك هەیە لەسەر بازاڕ نەك کۆنترۆڵی 100٪، بەڵام حەقیقەتێکیش هەیە کە بازاڕ لە تەزەخومی ئەسعار دایە، هەر بۆ مەعلوماتی بەڕێزتان لە هیچ شوێنێکی عالەم بە تایبەتی ئەو خوشك و برایانەی کە ئابووری ناسن و کە مەعلوماتیان هەیە و کە خەبیرن لەو بوارەدا هەر ئەوان بە ئێمەش دەڵێن زۆرجار لەناو ئەوانەی کە لە هەرێمی کوردستانن و ئەوانەی کە دەیاناسین و تەعامولیان لەگەڵ ئێمە هەیە لە هیچ شوێنێك لە عالەم ئەم شێوازەی بەرزکردنی مووچە و موخەسەسات ئەوەی کە عیراق دەستی پێ دەکات و ئێمەش بە

دەردیەوە تووش دەبین لە هیچ شوێنێکی عالەم ئەم شێوازە پەیڕەو ناکرێت، لەبەرچیش پەیڕەو ناکرێت خۆ مەسەلەکە ئەوە نیە ئێمە خەڵکی خۆمان خۆش دەوێت حکومەتەکانی تری جیهان خەڵکی خۆیان خۆش ناوێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان بەرزکردنی مووچە و بەرزکردنی دەرماڵە یەکەم تەئسیر کە دەیبێت بەرزکردنی ئەسعارە لە بازاڕ، بەرز کردنەوەی سعری کرێی خانووە و بەرزکردنی شتی ترە کە لەمانەش دا کە خەڵك کە شێوازی بەڕێوەبردن بڕیار لەسەر ئەوە بدات و ئێمە ئەگەر لەناو حکومەت بڕیار لەسەر ئەوە بدەین کە دەرماڵە زیاد بکەین بۆ چینێك، بەڵام ماددەیەك لە بازاڕ گران ببێت تەئسیر لەسەر هەموو کۆمەڵگا بکات دەبێت دیراسەتی ئەوەش بکرێت، لەبەرئەوە تەنها هەر ئەوەندە دەڵێم کە بەڵێ گران بوونێك هەیە لە ئەسعاری بازاڕ هۆی هەرە سەرەکی زیاد کردنی مووچە و دەرماڵەیە، لەبەرئەوە تکام وایە لە کاتی ئیقتراح کردنی زیاد کردنی هەر مووچە و دەرماڵەیەك دیراسەتی ئەوە بە دەقیقی بکرێت، بەڕێزان چونکە ئەمە تەئسیرێکی عەکسیشی هەیە بەعزێك جار، بەڵام وابزانم لە کاتی خۆیدا وەڵامتم دایەوە کە داهاتی تاکە کەس ئایا باش بووە؟ بەڵێ باش بووە لەپێش ساڵی 2003 کەمتر لە سێ سەد دۆلار بوو ساڵانە، ئێستا نزیکەی 4 هەزار دۆلارە، ئەگەر بە دۆلار حسابی بکەین نەك بە دیناری عیراقی، موعەدەلی داهاتی تاکە کەس لە هەرێمی کوردستان دا، بەڕێزیان دەپرسێت کە مەشاریعەکان دوا دەکەون و پارەکە دەخورێت، پارەکە ناخورێت، چونکە مەشروع سەرف کردنی پارە لەهەر مەشروعێك دا کۆمەڵێك خەتەواتی هەیە چۆن ئەو هەموو خەتەواتە موعەقەدە هەندێ جار دەبنە هۆی دواکەوتنی پرۆژە و تەنفیز کردنی پرۆژە لەو بیروقراتیە دا بەهۆی هەمان خەتەوات و بەهۆی هەمان ئالیەتیش مومکین نیە کە مەشروعێك دوا دەکەوێت مەوزوعی دواکەوتنەکەیە پارەکە لە وەزارەتی دارایی دەمێنێتەوە، بەڕێزیان بە حەقیقەت پێشنیارەکە زۆربەیان تەنانەت موتەفقیشم لەگەڵی، بەڵام لە یەك شت دا موتەفق نین ئەویش بەڕێزیان ناوی سەنتەرێکی ڕۆشنبیری لە گوندێك گوندی شێخ سەیدا، سەنتەرەکەش تەنها بۆ ئەوە دروست دەکرێت کە ساحبی عەرزی ئەو شوێنەی سەنتەرەکەی دەهێنا قەرەبوو بکرێتەوە، تەبیعی من بەدواداچوونم بۆ ئەو مەوزوعە کرد، تەئکیدم لەسەر ئەوە کردەوە، چونکە بە حەقیقەت تێ نەگەیشتم لە گوندێك کە قتعەیەکی عەرد با بڵێین پێنج سەد مەتر یان شەش سەد مەتر و یان دوو سەد مەتر یان هەرچەندێك بێت، کە بدرێت بە سەنتەرێك تەعویزەکەی بە حەقیقەت تەعویزەکەی دەبێ چی بێت دەبێت چەند بێت هەتا کۆمەڵێك لایەن ڕێك بکەون لەسەر ئەوەی ئەو عەمەلیەیە ئەنجام بدەن بۆ ئەوەی قازانجێك بگاتە چەند لایەنێك، بە حەقەت کە بەدواداچوونم بۆی کرد، لەبەرئەوەی وازح نەبوو وەڵامم نەداوە ئەو کاتە بەدواداچوونم بۆ کرد بەڕێزان من نامەوێ ناوی هاووڵاتی بڵێم یان ناوی خەڵك بڵێم، چونکە مەعلوماتی دەقیقیشم پەیدا کرد ئەسڵەن ئەو سەنتەرە ساحبی عەردەکەی تەبەروع کردووە، بە موستەمسەکاتی ڕەسمی بۆ ئەو کارە، لەبەرئەوە بابەتی قەرەبوو کردنەوە بە هیچ شێوەیەك لە گۆڕێ دانەبووە، بەڕێز خاتو ئامینە زکری، هەندێ پرسیار هەبن ئەز دبێژم پرسیارێت جەنابێ وێ پرەسنتەیشنێ بەحس کر ئەوێت نسبەتا جارەکا دی تیکرار کەمە، ڕێژا تەرخان

کری بۆ پارێزگەها، ڕێژا تەرخان کری نەك تەنها بۆ پارێزگەها هەولێرێ و سلێمانێ ژی باس معیارە نەفسی پێوەرە، ل سالێت بوری دا ڕێژا تەرخان کری بۆ پارێزگەها دهۆکێ 2006 و 2007 ژ بەر هەندێ پرۆژەیەت ستراتیجی و ڕێژەکا کەمتر ژ حەقێ وانە پرۆژیت حکومەتێ دا هەبێ تەقریبەن سێ ساڵە و چوار ساڵە محاولا هەندی دکەم کو ئەوێ ڕێژێت تەعویز بکەین، تەبیعی مومکین نیە ئێك ساڵدا بێتە چارەسەر کرن، بەشی ڤێ گاڤێ ڕێژا تەرخان کری ئەڤ ساڵەش پرۆژەیەت حکومەتا هەرێما کوردستانێ پارێ تەرخان کری بۆ پارێزگەها دهۆکێ پارێ تەرخان کری پرۆژەیەت بەردەوام و پرۆژێت پێشنیار کری دا کو هەردوو پێگڤە تێنە حساب کری، یەك مەبلەغە و پاشی تەقسیمێ هەردوو کری نیزکی 21٪ و ئەم دێ تەوزیحیش ددەینە ڕەقەمە زێدەتر، حەتمەن ئەز دبێژم 21٪ بۆ مەعلومات ئەز ئاگادارم کو ڕێژا دانیشتوان یا پارێزگەها 23٪ یە بەس مومکین نینە ئێك ساڵدا ئەڤە بێتە معالەجە کرن، ئەگەر بیرا جەنابێ وە بێتن پار وەختێ ئەڤ موناقەشە کری ڕێژا موخەسەس بۆ پارێزگەها دهۆکێ گەیشتە 17٪ یە، ژ کەمتریش ژ سەدێ گەهاند بی ژ 17٪ ئەڤ ساڵە گەهەشتە 21٪ ی موتەئەکید بن ساڵا بیت، ئەڤ ڕێژە هەنێ سەد لە سەد وەکی ڕێژا دانیشتوان، ئەز دبێژم پرسیار دی ئامینە خانێ بێ کارێ بۆ وەزارەتا، پرسیارا وی ئاراستە هەردووکیان کری بەس زێدەتر پەیوەندی ب وەزارەتا دارایی ڤە هەیە، پرۆژا فرۆکەخانا دهۆکێ وەکی پێشتر من ئاماژە پێ دای لایەنی کو مەتابەعەت کر ڤێ گاڤێ هەرچەندە حەمی پرۆژەخانێت کوردستانێ فەرمانەکێ یەت ڕەبتی وەزارەتا گواستنەوە و گەیاندن، بەس ڤێ گاڤێت پرۆژەیەت پارێزگەها دهۆکێ پێ موکەلەفە بۆ دیزاینێ وێ خلاس بی، ڤێ گاڤێ مەرحەلا تەندەرینگێ بۆ مەسەلا تەنفیزێ ئەو پارەی بۆ هاتیە تەخسیس کرن سیکرینگ ئەگەر هاتو حەسەب جەدوەلی تەقەدومی عەمەل و ب پێی تەعلیماتێت تەنفیزی موازەنە کو پشتی پەسەند کرنێ بودجێ کەڤن ئەگەر هە ر پارەکێ لازم هاتە پێش و کو موخەسەس نەبیتن، ب پێی موناقەلە سەلاحیەتا هاتیە بەرێز وەزیرێ دارایی و هەروەسا وەزیرێ پلاندانانێ بۆ چارەسەر کرنا وی، بەس هێشتا نەکەتیە بوارێ جێ بەجێ کردنێ دا ئەم قەرارا هەندێ ددەین کە سورعەتا تەنفیزیێ ب چ شکلەکێ بیتن، مەسەلا خوشك و برایەت مەسیحی و یەزیزدی جەنابێ وێ بەحس کری ئەم ژی پشتەڤانیەت دکەین، ئەگەر میزانیا تەکمیلی هەبیتن ل ئایندە دا ئەگەر هەر میزانیەکا دی بێت ئەم ژی یەك شولێ لسەر هەندێ دکەین کو وەزارەتا ئەوقافێ ئەڤی داخازێ لبەرچاڤ بیت بۆ خوشك و برایەت مەسیحی و ئێزیدی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوانەی ئەگەر لەمرۆوە حساب بکەین بەمرۆوە 9 ڕۆژی ڕابردووەوە ئەو پرسیارانەی کە کرا لە خیلالی ئەم ڕۆژانەی بەعزێك لە پرسیارەکانیش هەر لە کاتی پرسیار کردن وەڵاممان دانەوە هەم بەڕێز وەزیری دارایی و منیش، لەبەرئەوە بەوەی کە کۆمەڵێکی تر پێشنیار و تێبینی و با بڵێین ئامۆژگاری وبەهەر شێوەیەك بووە کە شتی زۆرن، ئەمانە بە تەسەوری من ئەگەر ئیجازەم پێ بدەن ئێمە ئەمانە هەمووی زۆر بە جدی وەردەگرین و کاری لەسەر دەکەین، ئەوەی کە پەیوەندی بەوە هەبێت ئەوەی کە پەیوەندی بە وەزارەتەکانی تریشەوە هەبێ دەبین بەو وەسیلەیە کە ئەو تێبینیانە بگەیەنین، لەبەرئەوە ئەگەر هەر پرسیارێکی تر هەبێت کە چ لەڕۆژانی

ڕابردوو چ له دوێنێوه و ئەمڕۆ له قسەکانم دا ئەگەر وەڵام نەدرابێتەوه یان بەڕێزێك ئیحساس بکات که وەڵامی پرسیاری کردووه ئەگەر ناوم نەهێنا بێت من داوای لێ بوردن دەکەم و هیچ مەبەستێك بۆ هیچ پرسیارێك نەبووه و بۆ هەموو پرسیارەکان ئێمه ئامادەین و بەعزێکیان هەر لەبەرئەوەی تیکرارن به تەسەوری ئێمه و بەعزێکیان لەبەرئەوەی پێشنیارن و بەشێوازێکی تر دەبێ به هەندی وەربگرین، لەبەرئەوه داوا له بەڕێزتان دەکەم که ئیجازەم پێ بدەن که دەست پێ بکەم به پرەسنتەیشنەکه و من داوا له ڕاگەیاندن دەکەم نازانم به چ شێوازێك دەتوانن، چونکه ئەو بەڕێزانەی که بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەو بەڕێزانەی که له دواوه دانیشتوون مومکینه وازح نەبێ لەلایەن و شاشەکه زۆر گەوره نیه، نازانم ئەگەر دەتوانن بیخەنه سەر شاشه، ئەگەر بەڕێزتان ڕەزامەندی بفەرموون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر ئیجازەم بدەنێ چەند دەقیقەیەك هەتا تەنزیمی دەکەمەوه، چونکه هەندێ زانیاری تازەش دەمەوێ عەرزی بکەم به روخسەتی بەڕێزتان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، بۆ ماوەی نیو سەعات ئیسراحەت دەکەین، دانیشتنەکەمان هەڵدەگرین بۆ سەعات (1)ی پاش نیوەڕۆ، فەرموون.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستانی عیراق بۆ ساڵی 2012 داوای لیژنەی دارایی دەکەین بێنە شوێنی خۆیان، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز د.علی سندی (وەزیری ئاوەدانکردنەوە):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئیجازەم بدەن من لەم پریسنتەیشنە ناچمەوە سەر ئەو پرسیارانەی کە وەڵام درانەوە یان با بڵێین ئەو زانیاریانەی کە لەناو لیستەکانی پرۆژەکان دا هەیە و دابەش کراوە، بەڵکو بە کورتی دەچمە سەر بودجە بە گشتی و هەم بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی بەکاربردن و هەروەها بەشی پارێزگاکان و چ میکانیزمێك هەیە کە ئەوە زامن دەکات کە ئێستا ئەوەی کە ئێمە پەیڕەوی دەکەین لە ڕێژەی دانیشتوان، هەروەها سیاسەت و پلانی ئەو بودجەیە چی بوو کە زۆر لەبەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان پرسیاریان لەسەری کرد، هەرچەندە وەڵام درایەوە لەلایەن بەڕێز وەزیری دارایی و لەلای ئێمەشەوە، بەڵام بەشێوەیەکی زانستیانە عەرزی دەکەین، هەروەها مەوزوعی هەلی کارکە ئەم بودجەیە وەکو بەعزێك تێبینی هەبوو کە ئەمە تەنها دابەش کردنی پارەیە و هەلی کار دروست ناکات و مەوزوعی کار زۆر لە بەڕێزان پرسیاریان لەسەری هەبوو و ژمارەی جۆراوجۆر وترا، لەبەرئەوە بە پێویستم زانی کە مەوقفی ڕەسمی هی ئەو بابەتە دیاری بکەین، هەروەها هەندێ نیشاندەری تر بێجگە لە مەوزوعی بێ کاری و هەژاری و وەکو کەرتی تەندروستی و کەرتی پەروەردە کە وەزعیان چۆنە و چۆن هەڵدەسەنگێندرێت و مەوزوعی (Kurdistan Development manger system) کە بەڕێز کاك شێرزاد حافز ئیشارەی پێیدا و پرسیاری لەسەری کردو هەروەها شلێر خانیش لە دەرەوەی پەرلەمان پرسیاری لەسەر هەبوو، ئینجا بەراوردێك جارێ لە بەینی خۆمان و لە بەینی دەوروبەری خۆمان کە ئایا بودجەکەی ئێمە بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی دەوروبەر بە چ شێوازێکە، ئەگەر بگەڕێینەوە تەنها بۆ تەسەلسولی ئەحداس کە بە چ شکلێك باس کراوە ئێمە لە مانگی 5 ی 2011 ساڵی پار لە کاتی باس کردنی ئەوەی لە 2011/5/12 ئێمە ئەپدەیتەکمان نارد بۆ پەرلەمان بە لیستی بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان و دواکەتووەکان و هەروەها پرۆژە تەواو بووەکان، من دێمە سەر ئەمە بۆ ئەوە باسی دەکەم هەر بۆ ئەوەی ئەم جوزئە تەواو بێت و ئینجا باسی خاڵەکانی تر بکەم محاوەلە دەکەم لە سەعاتێك یان کەمتر لە سەعاتێك تەواو بم، ئەوەی کە ناوی لێنرا پار لە یاسای بودجەی ساڵی 2011 لە ڕاپۆرتی وەرزی ئەگەر لە بیرتان بێت پرۆتۆکۆڵەکانیش مەوجودن، ئێمە خۆمان موافق بووین لەسەر ئەوەی تەنانەت پێشنیاریشمان کرد کە زووتر لە 4 مانگ ئەگەر پێتان باش بێت ڕاپۆرت بنێرین، چونکە ئێمە ڕاپۆرتەکان ئامادە دەکەین هیچ

کێشەیەکمان نیە لەسەر ئەوەی کە موشارەکەی بکەین لەگەڵ هەر تەرەفێکی تری ڕەسمی، ئێمە ئەمەمان بە ڕاپۆرتی یەکەم داناوە بۆ ئەوەی لە شوێنێکەوە دەبێ دەست پێ بکەین، دواتر تەبیعی 30 حزیران ئەگەر دیقەت بدەن لە وەقائیعی کوردستان یاسای بودجەی ساڵی 2011 بڵاوکرایەوە کە ئێمە لەو وەختەوە ئیتر دەست بەکاردەبین، ئێمە دوای حزیران لە 9/12 بە نووسراوی ژمارە 3894 لە 2011/9/12 داوامان لە وەزارەتەکان کردووە کە دەست بکەین بە گفتوگۆ ئەو پرسیارەی کە زۆر لە بەڕێزیان پرسیاریان کرد ئایا ئێوە هەماهەنگی دەکەن لە کاتی دانانی بودجەی وەزارەتەکاندا، بەو نووسراوە ئێمە وەزارەتەکانمان ئاگادار کردووەتەوە کە خشتەیەکی تایبەت هەیە کات و ناوی وەزارەتەکانی تێدا تەحدید کراوە کەئامادە بن بۆ موناقەشە کردنی بودجە، ئەمە بە مەبەستی ئامادە کردنی پرۆژەی هێڵی گشتی دابەش کردنی بودجەی ساڵی دارایی 2012 کە دەبێت تا سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی 2011 ئامادە بکرێت هاوپێچ خشتەی تایبەت بەکات و ڕۆژی دیاری کراو بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە بەردەوامەکانتان کە ئێمە بە وەزارەتەکان دەڵێین ئامادە کردنی پرۆژە پێشنیار کراوەکانتان بە لەبەرچاوگرتنی ئەولەویەت و گرنگی پرۆژە و پێداویستیەکان تکایە لە کاتی دیاری کراو بە هەموو ئامادەکاریەکەوە بۆ پرۆژەکان ئامادەبن، ئەمە شێوازی کارکردنە، پاریش ئەمەم پیشان دا ئەم نووسراوەش هی 2011/9/12 یە، ئەمەش ئەو خشتەیەیە کە هەر وەزارەتێك لە کاروکاروباری کۆمەڵایەتیەوە ئەگەر سەیری لیستەکەی بەردەستی بەڕێزیشتان بکەم بە هەمان تەسەلسول دێتە خوارەوە، بەو شکلە هەر یەکە و بەرواری گفتوگۆ و ڕۆژەکە تەحدید کراوە و سەعاتەکەش تەحدید کراوە، لە 10/18 بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی دیوان، ڕاپۆرتی وەرزی پرۆژەکان، ئاماژە بە نووسراوتان ژمارە ( ) لە بەرواری 10/6 هاوپێچ ڕاپۆرتی وەرزی لەسەر سەرجەم پرۆژەکانی وەزارەتەکان کە دوا خەرجی تیادا نیشان دراوە تاکو مانگی 2011/8 ڕاپۆرتەکە و نووسراوەکە هی مانگی 10 یە عادەتەن ئێمە کە دەینێرین هی دوو مانگ پێشتر کە کۆدەبێتەوە و دوای 2 مانگ کە جەرد دەکرێتەوە ئینجا بڵاوی دەکەینەوە، ئەمە ڕاپۆرتی دووەمە کە ڕاپۆرتی وەرزیە دیارە من کە بەدواداچوونم کردووە ئەم ڕاپۆرتە نەگەیشتووەتە سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام ئەوە بەڕێزان کە نووسراو دەکەین و کە ڕاپۆرت دەنێرین ئەگەر ئێوە بەڕێزتان وابزانم ئەوەی کە موتەبەعە ئەوەیە کە ئێمە بە نیسبەتی ئەم جۆرە ڕاپۆرتانە دەبێت بینێرین بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بۆ ئێوەی بنێرێت، ئەگەر جەنابتان ئەمر دەفەرموون کە ئێمە موباشەرەتەن موفاتەحەی پەرلەمان بکەین ئێمە مانعمان نیە،ئێمە ئەمە کە موتابەعەمان کرد کە لە کوێ ڕاوەستاوە؟ ئەوە نیە کە بڵێی شتێکی مەقسود بووبێ، بەڵام زانیمان کە لەکوێ ڕاوەستاوە، ئەمە لە فەرمانگەی پلاندانانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران مابووەوە و نەنێردرا بوو بۆ ئێرە، نەك بڵێین کە شتێکی مەقسود بووە، ڕاپۆرتی سێیەم بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی دیوان، ڕاپۆرتی وەرزی، هاوپێچ لەگەڵ نووسراومان دا ڕاپۆرتی وەرزی بەردەوامەکان تا 12/31 بۆتان ڕەوانە دەکەین بە مەبەستی ڕەوانەکردنی بۆ پەرلەمان، تەئیکیدمان لەوە کردووە، چونکە ڕاپۆرتی پێشووتر کێشەی لەسەر بووە، لە

نووسراوەکەشمان دا تەوزیحمان دا کە مەبەستمان لە ناردنی بۆ ئەنجومەنی وەزیران ئەوەیە، تەبیعی ئەگەر تەماشا بکەن ئەمە مانگی 2012/3 یە ئێمە ئەو کات ڕاپۆرتی وەرزیەکەمان ناردووە و هەرچەندە ئێمە پێشووتر ئەو لیستەیەی کە تەقدیممان کردووە ڕاستە بە شێوازێکی تر هاتووەتە پەرلەمان، بەڵام ئێمە وەکو ڕاپۆرتی وەرزی، ڕاپۆرتی وەرزیەکەمان ناردووە، ئینجا ئەگەر بگەڕێمەوە دواوە تۆزێك و ئەگەر باسی ئەوە بکەم لێرەدا ڕاپۆرتەکان ئەگەر مەبەست بێت و بڵێین دوای ئەم بەرواره ڕاپۆرت بەچ شێوازێك دەنێرین، دوای ئەم بەرواره هەتا ئەمڕۆ ئێمە چاومان لەوە بووە کە دێینە پەرلەمان و لیستی پرۆژەکان کە موناقەشە دەکرێن ئەپدەیتێکی نوێ بنێرین، نەمان دەزانی تاوەکو بەڕاوێژ لەگەڵ لیژنەی دارایی و ئابووری پرسیاری ئەوەمان کرد کە ئایا هی دوایی 12/31 یش بنێرین یان ئینتزار بکەین بزانین لە چ بەروارێك دا یاسای بودجە پەسەند دەکرێت بۆ ئەوەی تەسەلسولی لیستەکانمان تێك نەچێت؟ لەبەرئەوە پار ئێمە لەناو پەرلەمان دا هێنامان لە کاتی گفتوگۆکاندا، ئەمساڵ نەمان هێنا، ئێستاش ئێمە نووسراومان کردووە من نازانم کە ئایا دەبێتە تەجاوزی قانونیش یان نا؟ بەڵام ئێمە ڕاستەوخۆ ئەمجارە موفاتەحەی سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە، لەمەودواش کە ڕاپۆرتی وەرزی دەنێرین بەو شێوەیە دەینێرین ئەگەر جەنابتان ڕەزامەند بن لەسەر ئەوە، بودجەی عیراق باس کرا، بەڵام هەر تێڕوانینێکی گشتی لەسەر بودجە بەو شێوازەی کە تەشغیلی و کە هەرێمی کوردستان بە چ شکلێك 15,2 ترلیۆن کە بووەتە بودجە و ئەو بەشەی کە بۆ تەشغیلی دانراوە و ئەو بەشەی کە بۆ وەبەرهێنان دانراوە وەبەرهێنان لە دوو بەشی سەرەکی پێك دێت کە پرۆژەکانی وەبەرهێنانە و پەرەپێدانی پارێزگاکانە 821 ملیار کە لە چوار و نیوەکە کەم بکرێتەوە، جا بەدەر دەکەوێت کە 3,67 ترلیۆن دەبێتە بودجەی وەبەرهێنان بۆ بەردەوام و پێنشیار، مەوزوعی ژمارەی دانیشتوان پێشتریش ئاماژەم پێیدا بوو ئەوەی کە بە پێی پرۆسەی گەمارۆسازی و ژمارە دانان (عملیە الحصر والترقیم) کە لەبەردەستمان هەیە، بڕیارە کە بڵاوی بکەینەوە، چونکە ئێمە بڵاو نەکردنی نەتائیجی حەسر و تەرقیم هەیە، لە بەڕێوبەرایەتی ئامارەکانی پارێزگاکان هەیە ئەو بەڕێزانەی کە لەگەڵ ئەو دائیرەیە کار دەکەن یان تەعامولیان لەگەڵ دەکەن دەزانن کە ئەم ئەرقامانە مەوجودە ئێمە بڵاونەکردنی مەبەستمان لێی ئەوە بووە کە هیوایەك و ئەمەلێکمان بەوە هەبوو کە پرۆسەی سەرژمێری ئەنجام بدرێت، ئێمە هیچ شتێکی تر نەکەین بە بەدیلی پرۆسەی سەرژمێری، چونکە پرۆسەی سەرژمێری بۆ ئێمە جانبی ئیقتسادی هەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا تەبەعاتی سیاسیشی هەیە، لەلامان مەتڵەبە کە ئەنجام بدرێت، ئەم خشتەیە هی وەزارەتی دارایی بەغدایە، ئەگەر تەماشا بکەین بە چ شکلێك تەنمیەی ئەقالیم بڕیاری لەسەر دەدەن، ئەو تێبینیە لەسەری کە 821 ملیار بۆ هەرێمی کوردستان دانراوە تێبینیەکەم تیکرار ناکەمەوە، من پێم باشە ئەو پرۆسەیە بە نیسبەتی تەنمیەی ئەقالیم لە هەرێمی کوردستان بێت، ئێمە خۆمان قەرار بدەین کەم و زیاد هەرچیەك بێت و مومکینە بگەینە ئەو ئاستەی بڵێین پێمان باشە کە زۆربەی پرۆژەکانمان لەوێ بن و پێمان باشە بە شکلێکی تر بێت و ئەو تێکەڵاویە لێك جودا ببێتەوە، بەڕێزان من ناچمە ناو تەفاسیلەکانیەوە، بەڵام ئەگەر سەیری ترێندە و ئەم شێوازە

بکەین، ئەمە بودجەی ئاساییە، بودجەی تەشغیلی ساڵی 2012 یە بە پێی وەزارەتەکان، ئەگەر سەیری ئەم سەر بکەن وەزارەتی پەروەردەیە، لەبەر ئەوە هەر لێرەوە دەتوانن سیاسەتی حکومەت تۆزێك بە ئاشکرایی تەماشا بکەین، ئەگەر لە کۆتاییشەوە تەماشا بکەین کە هاتووەتە ئەوێ، دیوانی چاودێری و دەستەی ژینگە ودەستەی مافی مرۆڤ وازحە کە تەسەلسولەکە بە چ شکلێك هاتووەتە خوارەوە، وەزارەتی پەروەردە، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی دارایی و پێشمەرگە و کارەبا و تەندروستی و سامانە سروشتیەکان و وەزارەتی شەهیدان و وەزارەتی کار و دەزگای ئاسایش، ئەمە بە نیسبەتی بودجەی تەشغیلی، ئەگەر بودجەی تەشغیلی لەگەڵ بودجەی وەبەرهێنان هەردووکیان پێکەوە سەیری بکەین، چونکە ئەوەش گرنگە هەر یەکە و ئینتباعێکمان دەداتێ، تەماشا دەکەین دیسانەوە هەر پەروەردە لە پێشی پێشەوەیە، دوای ئەوە ناوخۆ و کارەبا و دارایی و ئەنجومەنی وەزیران و شارەوانی و پێشمەرگە و تەندروستی و ئاوەدانکردنەوە، بەو شکلە دەبینین کە لە سەرەوە دێتە خوارەوە، ئەگەر تەنها سەیری بودجەی وەبەرهێنان بکەین ئەمجارە بودجەی وەبەرهێنان لەسەری سەرەوە لەدەستی چەپ ئەگەر تەماشا بکەین وەزارەتی کارەبا یەکەم و شارەوانی دووەم و ئاوەدانکردنەوە و پەروەردە سێیەم و چوارەمن، سەرۆکایەتی هەرێم لەکۆتایی دایە، ئەمە لیستی پرۆژەکان ئەگەر بە شکلێکی عام ئینسان تەماشای بکات هەر لە سەرەوە دیسانەوە ئەمە حەدی ئەقەل ئەوە روون دەکاتەوە کە ئەولەویاتی حکومەتی هەرێم لە وەبەرهێنان و لە مەشاریع چی بووە و لە تەشغیلی چی بووە؟، لە تەشغیلی زائیدەن مەشاریعیش بە چ شێوازێکە، دیسانەوە ئاماژە بەئێرە دەدەم و مەبەستیشم لێی ئەوەیە کە خورد کردنەوەی چوار و نیو ترلیۆن کە بۆ وەبەرهێنان دانراوە کە 3,2 بۆ پرۆژە بەردەوامەکانە، ئەو مەساریفانەی کە ئەمساڵ دەیان بێت 402 ی بۆ تەرخان کراوەکان دانراوە، 821 بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکانە، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان لەلام زۆر مەتڵەبە کە بەرێزان ئەندامانی پەرلەمان تەرکیز بکەنە سەر ئێرە، چوار و نیو کە دانراوە ئەمساڵ بەو شکلە با بڵێین خورد دەکرێتەوە، گۆژمەی پرۆژەکان بابەتێکی ترە، پرۆژە بە چەند ساڵێك تەواو دەبێ بۆ نموونە، لەبەرئەوە بە هیچ شێوازێك ئێمە کە باسی گۆژمەشمان خستۆتە بەردەستی بەرێزیان تەنها بۆ زانیاریە، خەرجی مەسروفی ئەمساڵ ئەمانەن کە ئەوانەن دەبێ رێژەی عەدەدی سوکان و دانیشتوان و شێوازی تەوزیع کردنەکە لەسەریان تەتبیق دەبێ، هیچ رەقەمەکانی تر هەمووی دیسانەوە گرنگن، بەڵام تەنها بۆ زانیاری خەرجی ئەمساڵ لەم سلایدە دا بەدەردەکەوێ، ئەم کۆی گشتی پرۆژەکانی کەلە ژێر جێ بەجێ کردن دان کە 3196 کە بەکۆی گۆژمەی 12,7 ترلیۆن گۆژمەی خەرج کراو هەتا ئێستا 4,2 ترلیۆنە لەو برە پارەیە، ئەمساڵیش لەبەردەوامەکان با بڵێین لە تەرخان کراوی ئەمساڵیش 3,2 ترلیۆن تەرخان کراوە بۆ تەکمیلە کردنی ئەم پرۆژانە، هەروەکو باسمان کرد کارەبا زۆرترین برە بودجەی بۆ تەرخان کراوە کە 791 ملیارە کە 21٪ دوای ئەوە شارەوانیە کە 669 دینارە و دوای ئەوە ئاوەدانکردنەوەیە کە 583 ملیار دینارە، وەزارەتی داد کەمترین پرۆژەی بەرکەوتووە و دوای ئەوە ئەوقافە و دوای ئەوە وەزارەتی پێشمەرگەیە، ئەمانەش ئەوانەی کە کەمترین نسبەیان بە بەرکەوتووە، ئێستا ئەگەر بێمە سەر ئەو خاڵەی کە زۆر لە بەرێزان پرسیاریان کرد چ

ئەمانە یان با بڵێین بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی تەشغیلی ئەگەر بە شێوازێکی تر سەیری بکەین بزانین چ ئامانجێك بەدی دێنن و چ سیاسەتێك پەیڕەو دەکەین ئێمە، چ ئەهدافێك تەحقیق دەکات؟، خۆی هەرچی خەرجیاتی کە تەخمین کراوە لە زمنی پلانی ئەم بودجەیەدا سێ بواری گرنگ لەخۆ دەگرێت، یەکەمیان/ پەرەپێدانی ئابووریەی، دووەمیان/ پەرەپێدانی کۆمەڵایەتیە، سێیەمیان/ کارگێڕی گشتیە، یەعنی بەڕێوەبردنی گشتی و ئیدارە با بڵێین، زائیدەن ئاسایش، ئەم سێ خاڵەیە کە پرۆژەکان و میزانیەی تەشغیلی کار دەکەن لەسەر تەحقیق کردنی و بەرەوپێش بردنی، لە پەرەپێدانی ئابووری باسی کارەبا و کشتوکاڵ و گواستنەوە و پەیوەندی و بازرگانی و پیشەسازی و سامانە سروشتیەکان دەکەین، لە پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی باسی پەروەردە و تەندروستی و لاوان و کار و شەهیدان و ئەوانە دەکەین، لە بەڕێوەبردنی گشتیش سەرۆکایەتی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران و پەرلەمان، چونکە وابزانم هیچ کەسێك تەنانەت لە ڕێزبەندی کردن دا کە ئایا ئەو پارەیەی کە بۆ پەرلەمان تەخسیس دەکرێت خزمەتی چ مەبەستێك دەکات؟ ئەویش مەبلەغێکە ئێمە مەفروزە ئەویش لە شوێنێك دابنێین، وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە، ئەمانە هەموویان پێکەوە خزمەتی بەڕێوەبردنی گشتی و ئەمن و ئاسایش لە هەرێمی کوردستان دا دەکەن، وەزارەت هەیە بەشێك لە چالاکیەکانی لە پەرەپێدانی ئابووری دەبێت، بەشێکی تری لە پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی دەبێت، بەڵام ئەمە بە پێی نەشاتات بەم شێوازەیە، من ناچمە ناو تەفسیڵەوە، بەڵام بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە دابەش بکرێت نزیکەی (بیست و شەش پۆینت حەوت لە سەدی) بۆ پەرەپێدانی ئابووری تەرخان کراوە، (چل و دوو پۆینت سێ لە سەدی) بۆ پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی تەرخان کراوە، (سی و یەك لەسەدی) بۆ بەڕێوەبردنی گشتی و ئاسایش بەکارهێنراوە، ئەمە بە هەموو پێوەرە نێودەوڵەتیەکان پێوەری مەقبولن و مومکینە بەڕێوەبردنی گشتی و ئاسایش مەفروزە کار لەسەر ئەوە بکرێت، بۆ ئایندە کە هەرچی پارە هەیە هەمووی بچێتە پەرەپێدانی ئابووری و پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی، بەڵام بەڕێزان ئەم عەمودە لە هیچ کاتێك دا نابێت بە سفر، دائیمەن ئەمەش خەرجی خۆی دەبێت، جهازی حکومی و جهازی ئەمن و ئاسایش لە هەموو وڵاتانی جیهان خەرجیەکی خۆی دەبێت بە کەم و بە زیاد، بەڵام ئەمە بزەبت ئەو رەقەمانەن کە ئەم بودجەیە خزمەتی دەکات، تەبیعی ئەمە ئەوەیە کە دەبێ تەجەنوبی بکەین، ئەمە گوژمەکانە، لە گوژمەکانیش دا بزانین ئاوەدانکردنەوە هاتۆتە پێشەوە، شارەوانی ئینجا کارەبا و ئینجا دارایی و کشتوکاڵ، بەڵام ئەمانە گوژمەن، ئێمە ئەوەی کە ئێستا موناقەشەی دەکەین تەرخان کراوی ئەمساڵە، ئەم گوژمەیە هی ساڵی مومکینە 2010 و 2011 و 2012 یان مومکینە 2011 و 2012 و 2013 بێت، لەبەرئەوە لە کاتی تەقسیم کردن و لە کاتی موراعات کردنی نسەبی موحافەزات تکام وایە کە ئیعتماد لەسەر ئەوە نەکرێت، ئەمە جارێکی تر تەرخان کراوی ئەمساڵە کە وابزانم پێشتریش باسمان کرد، ئەمە گوژمەکانە کە مومکینە لە بەعزێك لە بەڕێزان ئاماژە دەدەن بە دهۆك وکە باسی گوژمە دەکەن ئاوا تەماشای دەکەن بەو شکلە، بەڵام ئەوەی کە گرنگە ئەم سلایدەیە بەم شێوازە پارەی ئەمساڵ دابەش کراوە، کە سلێمانی 1,3 ترلیۆنی بۆ پرۆژەکان هەیە و هەولێر 1,1 ی بۆ

پرۆژەکان هەیە، دهۆك 749 ی بۆ پرۆژەکان هەیە، هەرێم ئەوانەی کەموشتەرەکە لەبەینی هەر سێ پارێزگا 101 ملیاری بۆ پرۆژەکان هەیە، ئینجا ئەمانە لە کۆتایی ساڵ دا بەرێزان بە چ نیسبەتێك و بە چ رێژەیەك تەنفیز دەکرێن، ئەوە ئەرکی وابزانم هەر هەمووومانە کە کار بۆ ئەوە بکەین کە ئەم رێژانە تا دەکرێت نیسبەتەکانیان بەرز ببێتەوە، بە حەقیقەت نموونەی پارێزگای دهۆکم وەرگرت، بەڵام لەسەر هەموو پارێزگانیش دەبێت، چونکە پرسیار کرا با سەیرێکی موعادەلەکە بکەین کە هەمووی چوار، پێنج رەقەمێکە جەمع و تەرحێك دەکرێت، ئێمە چوار و نیو ترلیۆن هەیە بۆ هەموو هەرێم، 821 ی لێ دەربینی بۆ پەرەپێدانی پارێزگاکان 3,6 ترلیۆن دەمێنێتەوە بۆ هەموو هەرێم، ئەم 3,6 تەغزیەی چی وچی دەکات؟ هی بەردەوام 3,2 بەردەوامەکانە، 402 ملیار بۆ پێشنیار، 31 ملیاریش بۆ دواکەوتووەکان، ئێستا لێرەدا شتێکمان هەیە بەناوی هەرێم، کە 110 ی لەبەردەوام هەیە و 55 یشی لە پێشنیار هەیە، دواکەوتوو هیچ شتێکی نیە ئەوانە زیاتر لەسەر پارێزگاکانن، هەر سێ پارێزگا ئەگەر ئێستا بەردەوام 110 یەکەی هەرێمی لێ دەربێنین، یەعنی بڵێین 3,2 ەکە 110 ملیاری لێ بڕوات، 3,1 ترلیۆن دەمێنێتەوە لەبەردەوام، ئەگەر پێشنیاریش کە 402 ەکە 55 ی پێشنیاری هەرێمی لێ دەربێنین یەعنی 402 ناقسەن 55 دەکاتە 347 ملیار دەمێنێتەوە، ئەگەر بەردەوام و پێشنیار دوای ئەوەی کە بەو شکلە حسابی بکەین، دواکەوتووەکانیش کە 31 ملیارە دەکاتە سێ و نیو ترلیۆن کە ئەمە کۆی بودجەیە کە تەقسیم دەکرێت، ئەمە کۆی بودجەیە کە پەرەپێدانی پارێزگاکان دوای ئەوەی کە هەرێم لێی لابراوە، دوای ئەوەی کە 3,6 ئەم 3,6 دوای ئەوەی کە پەرپێدانی پارێزگاکان لێی دەرچوو، دوای ئەوەی کە هەرێمی لێ دەرچوو سێ و نیو دەمێنێتەوە، سێ و نیو ترلیۆن کە ئەمە تەقسیم دەبێ بەسەر سێ پارێزگادا ئەگەر سەیری بەشی دهۆك بکەین کە بۆ ئەمساڵ قەیناکە ناوی پرۆژەی بەردەوامە، بەڵام ئەمساڵ مەساریفی هەیە، خۆ مەساریفی ئەمساڵی لەم ساڵدایە، وازحە، لە بەشی دهۆك 655 ملیاری لە بەردەوام هەیە، لیستەکانی بەردەوام لەبەردەستی بەرێزان ئەندامانی پەرلەمانیش هەیە، 655 بۆ بەردەوام دانراوە 92 یش بۆ پێشنیار دانراوە، 2 ملیاریشی بۆ دواکەوتووەکان هەیە، کە کۆی گشتی دەکاتە 749 ئەگەر دابەشی سێ و نیو ترلیۆنی بکەین دەکاتە 21,3٪ کە ئەمەیە بەشی دهۆك بەو شێوەیەی کە هەندێك لە بەرێزان ئاماژەیان پێیدا کە دیارە تەنها باسیان لەسەر پرۆژە پێشنیار کراوەکان دەکرد دەیانگوت لە پرۆژە پێشنیار کراوەکان بەشی دهۆك نیسبەتەکەی کەمترە، بەڵام پێشنیار کراوەکان بە تەنها وەرناگیرێن، پێشنیار و بەردەوام مەجموعی هەردووکیان موخەسەسی ساڵی 2012 ئەوەیە کە حساب دەکرێت، ئەگەر ئەوە وازح نەبێت بەو شکلە حەز دەکەی جارێکی تر تەوزیحی دەدەینەوە، چوار و نیوەکە 821 ی لێ دەرچێ 3,6 دەمێنێتەوە، 3,6 تەقسیمی سێ شت دەبێت، بەردەوام و پێشنیار و دواکەتوو، ئەگەر بێینە سەر بەردەوامەکان، چونکە بەردەوامەکان لەناوی هەرێمیش هەرێمەکەی لێ دەربێنی 3,1 دەمێنێتەوە، بەشی دهۆك 655 لێرە، ئەگەر لە پێشنیار کراوەکانیش دیسانەوە هەرێمی لێ دەربێنین 347 ملیار دەمێنێتەوە کە بەشی دهۆك دیسانەوە 92 ئەمە و ئەمە جەمع دەکەین و ئەوەش جەمع دەکەین ئەو دووانەش جەمع

دەکەین بەو شکلە سێ و نیو کۆی بودجەیە 749 شی پارێزگای دهۆکە، هیوادارم ئەو تەوزیحە کافی بێت، ئەو تەوزیحە بەهەمان شێوە و بە هەمان موعادەلە لەسەر هەردوو پارێزگای هەولێر و سلێمانیش تەتبیق دەکرێت، ئەگەر بێمە سەر هێزی کار یان با بڵێین کاریگەری بودجەی وەبەرهێنان و هەلی کار لە هەرێمی کوردستان دا، بەڕێزان زۆر باسی بێ کاری دەکرێت و زۆر باسی ئەوە دەکرێت کە حکومەت چ سیاسەتێکی هەبووە لە دابین کردنی هەلی کار بۆ دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، تەبیعی ئەوەی کە چاوی خەڵکێکی زۆریش لێیەتی مەوزوعی تەعیناتە، ئەو دەرەجاتانە و ئەو پلانەی کە ئیعلان کراوە ئەو 17 هەزار پلە وەزیفەیەی کە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئیعلانی کردووە و ئێستا ئالیەتی بۆ دادەندرێت بۆ ئەوەی دامەزراندن دەست پێ بکات، بەڵام مەسئولیەتی ئێمەیە و وادەزانم مەسئولیەتی هەموو دەزگایەکی رەسمیە لە هەرێمی کوردستان کە بە شێوەیەکی زانستیانە ئەو پارەیەی کە خەرج دەکرێت بۆ خەڵکی هەرێمی کوردستان تەوزیحی بدەین، بە پێی سەندوقی دراوی نێودەوڵەتی (IMF) ساڵانە خەرج کردنی هەر یەك ملیار دۆلارێك پرۆژەکان دا نزیکەی 40 هەزار هەلی کار ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دروست دەکات لەو شوێنەی کە پارەکەی سەرف دەکرێت، ئێ خۆ ئەوە مەنتقیشە مەعقولە 1 ملیار دۆلار لە وڵاتێك دا لە شوێنێك هیچ فورسەت عەمەلێك دروست نەکات بۆ هیچ لایەنێك، بە پێی سندوقی دراوی نێودەوڵەتی (IMF)، خەرج کردنی هەر یەك ملیار دۆلارێك لە هەر شوێنێك لە بواری پرۆژەکاندا نزیکەی 40 هەزار هەڵی کار (فرصە عمل) دروست دەکات بە راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، بە پێی وێڵدەنگ بانکی نێودەوڵەتی یان بانکی جیهانی ساڵانە خەرجکردنی یەك ملیار دۆلار لە هەر وڵاتێك لە وڵاتەکانی ناوچەی باکوور و رۆژهەڵاتی ئەفریقیا بەتەحدید ئەوان دەقیقتر بۆی چوون، 49 هەزار هەلی کار لەو وڵاتە دروست دەبێت بە خەرجکردنی یەك ملیار دۆلار، لە مەسەلەی پرۆژەکاندا، لەبەر ئەوەی ئێمە بەراستی غەدەر دەکەین ئەگەر تەنها ئەوەی کە هەیە، تەنها کە باسی وەزائیفی حکومی بکەین کە ئەمە مومکینە ئەصڵەن زۆربەمان قەناعەتمان پێ نەبێت، تەنانەت ئەو خەڵکەی کە تەقدیمیش دەکەن، خەڵکەکەش وازیحە کە مەسەلەکە مەسەلەی بژێوی ژیانە، حەقی هاووڵاتیانە کە بە هەر شێوەیەك بێت ژیانیان تەئمین بکات، بەڵام لە حەقیقەتدا ئەو پەرەپێدانەی کە ئێستا لە هەرێمی کوردستاندا هەیە کەس ناتوانێت و کەسێش بۆی نیە کە بەشێوەیەك لە تەئسیر و خەرجکردنی ئەو پارانە لە ناو هەرێمی کوردستان کەم بکاتەوە، ئێمە گلەییمان لەوە هەیە کە پار پارەی پرۆژەکان هەمووی خەرج نەبووە، هەمووشمان موتەفیقین لەسەر ئەوە، بەڵام خۆ هەر هەموومان موتەفیقین لەسەر ئەوەی کە پار زیاتر لە یەك ملیار دۆلار خەرج کراوە، لەبەر ئەوەش ئەوەم باس کرد، چونکە دواتر کە من باسی بێکاری دەکەم کە دەڵێین بێکاری دێتە خوارەوە، هەندێك لە بەڕێزان دەڵێن بە چی دێتە خوارەوە؟، ئێ بەم شتانە دێتە خوارەوە، خۆ شەرت نیە بێکاری هەر هەموو خەڵکی هەرێمی کوردستان تەعین بن لە حکومەت و لە دەوائیرەکان بۆ ئەوەی بڵێین بێکاری هاتووتە خوارەوە، تەبیعی ئەمەش تەفاصیلی زیاتری هەیە، لە سێکتەرێکەوە بۆ سێکتەرێکی تر فەرق دەکات، بۆ نموونە لە بەعزێك سێکتەر وەکو دروست کردنی ڕێگاوبان و پرد، دوو جار بە قەدەر هەلی کار

دروست دەكات كە لە هەندێ سێكتەری تر داهەیە، ئەمەش وەكو دیارە لە سێكتەری ئاوەدانكردنـەوە بەشـی شـێری بەركـەوتووە، حسـەی ئەسـەد سـێكتەری ئاوەدانكردنەوەیـە، تەماشـا بكـەن لـە (فـرانس فـۆرت كۆمنیكەیشن) بڵێین كە جادە و شتەكان كەوا دواتر كارەبا دێت كە زیاترین فورسەت دروست دەكات و دوایی دروست كردنی باڵەخانە، ئەگەر هەبێت لە زمنی پرۆژەكانـدا فورەسی عەمـەل بـە تەسەلسول بەو شكلە دروست دەكات، لە هەرێمی كوردستان دا بەهەر شێوەیەك سەیری بكەی ئێمە ئەگەر حسابی ئەوە بكەین و بڵێین نە 40 هەزارە و نە 49 هەزارە، 10 هەزار كارمەنـدی بیانیشی تێدایە و كە واش نیە، ئەگەربڵێین خەڵك لە شنگالەوە هاتووە لە سێ پارێزگاكە ئیشی كردووە، بڵێین خەڵكی عەرەب هاتووە، ئەگەر بڵێین خەڵك لە سوریاوە هاتووە و لە ئێرانەوە هاتووە ئیشی كردووە، هەموو ئەمانەشی لێ دەربكەین 30 هەزار هەلی كار بەیەك ملیار دۆلار پرۆژەكان لە هەرێمی كوردستان بۆ خەڵكی هەرێمی كوردستان دابین دەكرێت، ئەگەر بێینە سەر وەزارەتەكان لە كاروباری وەزارەتەكان لە هەر وەزارەتێك كە بودجەیان بۆ داندەرێت جوزئێكی كە وەزارەت بە وەزارەت پێیدا بچن هەندێ وەزارەت بەڕێزان ئەم كۆلۆمە زەردە، ئەمە نیشاندەری بەشەكەی كە هەلی كارە، ئەمانەی تر با بڵێین ئەگەر بەشی سوور تەماشا بكەین ئەمە زیاتر ئەم وەزارەتە با بڵێین وەزارەتی زراعە و وەزارەتی كشتوكاڵ كە پارە خەرج دەكات، پارەكانی پەخش دەبێت بەسەر چەند لایەنێك دا یەكێكیان بەسەر لایەنی مرۆیی، بەلایەنی هەلی كار پەخش دەبێت كە ئەم زەردەیە، سوورەكەش با بڵێین زیاتر بەشداری كردنی خەرجیاتی ئەو وەزارەتەیە لە بەرەوپێش بردنی باری ئابووری وڵاتەكە، ئەم سەوزەش خودی خەدەماتی با بڵێین بەرەو پێش بردنی ئاستی زراعەیە، یەعنی چەند پارە لێرە خەرج بكرێت ئەوەندە بەو شكلە تەوزیع دەبێت، ناچمە سەر وەزارەتەكانی تر لەبەر كەمی كات، ئەمەش بە شێوازێكی گشتی بەڵام قەیناكا با واز لەوەش بێنین، با بچمە سەر هێزی كار من ئێستا وازم لە پرۆژەكانی وەبەرهێنان هێناوە هاتوومەتە سەر تەئسیری ئەم بودجەیە لەسەر هێزی كار لەسەر بێ كاری و لەسەر هەژاری، بەڕێزان كە دەڵێین ڕێژەی بێ كاری لە شوێنێك دا چەندە زۆر بە كورتی ئەگەر تەعریفی بكەم بە هیچ پێوەرێك بێ كاری دەژمێردرێت هەموو دانیشتوان ناگرێتەوە، چونكە هەموو دانیشتوانی هەرێمی كوردستان یان هەر كۆمەڵگایەك لەناو هێزی كاردانین، بێ كاری رەقەمێكە كە دەردێت بێ كارن نسبەت بە هێزی كارەوە، هێزی كار شەریحەیەكە كە یەكەم شت لە عمری كاركردندایە و تاقەتی كاركردنیان هەیە، ئەوە موعەرەفە و ئێستا دێمە سەر تەعریفەكەی، هەرێمی كوردستان پێكهاتەی دانیشتوانی هەر زۆر بە كورتی ژێر 15 ساڵی ئەم نیسبەتەیە كە ئەمانە لە هێزی كاردانین، لەبەرئەوە بێ كاری لەسەر ئەمانە تەتبیق نابێت بڵێ ئەمانە بێ كارن، خاوەن كار كە ئەم شەریحەیەیە كە كاریان هەیە، دەرەوەی هێزی كار ئەو كەسانەن كە بەدوای كاردا نەگەڕێن كە كاریان نیە و بەڵام بە دوای كاردا ناگەڕێن، ژنێكی ماڵەوە ئەگەر بەدوای كاردا نەگەڕێت كە لە ماڵەوە منداڵی هەیە ئەوە دەرەوەی هێزی كارە، بەو تەعریفە دێت، تەعریفەكەشی (ئینتەرناشناڵ لەیبڵ ئۆرگەنازەیشن)(منظمة العمل الدولیة)، ئێمە لێرەدا بۆمان نیە هیچ ئیجتهادێكی تێدا بكەین، هێزی كار ژمارەی خاوەن كارە لەگەڵ بێ كارەكان ئەمانە پێكەوە

هێزی کارن، ڕێژەی بەشداربووی هێزی کار ژمارەی لە هێزی کار ئەو کەسانەی لە 15 ساڵن و بەسەرەوەن، تەنانەت حدودیشی نیە، ناتوانین بڵێین هەتا 65، مومکینە شەخسێك عمری 70 ساڵ بێت، بەڵام ئیش بکات، لەبەرئەوە لە زمنی هێزی کاردایە، ژمارەی بێ کارانیش ژمارەی بێ کارانە لەسەر ژمارەی هێزی کار، خاوەن کارەکانیش ئەگەر لە ڕێژەی دانیشتوان ئەمە ئاماژەی ترە، با واز لەوە بێنین هەر تەرکیز بکەینە سەر بێ کارەکان بە نیسبەتی هێزی کارەوە، لە هەرێمی کوردستان دا بە بەراورد لە بەینی ساڵی 2006 بۆ ئێستا ڕێژەی بێ کاری لە 15٪ دابەزیوەتە سەر 6٪، ئێمە کۆمەڵێك ڕووپێومان هەیە لە ماوەیەکی نزیك لە ئاییندە دا بە تەفسیلێ ئیعلانی دەکەین، بەڵام مەبەستیشم نەبوو کە لێرە باسی بکەم، بەڵام کە بەڕێزان ئاماژەیان بە تەئسیراتی بودجە دا لەسەر بێ کاری ئەمە یەکێکە لە تەئسیراتی بودجە، ئەمە تەئسیراتی بودجەی هەموو ساڵانی ڕابردووە هەتا دەگاتە ئەمساڵیش کە لە 15 ەوە بووەتە 6٪، ڕووپێوەکەش هەر بۆ ئەوەی بەڕێزتان ئێستا بە کورتی باسی دەکەم لە ئایندەیەکی نزیك دا ئەمە بە موئتەمەر سحوفیەك هەموو تەفسیلەکانی ئیعلان دەکرێت، ئێمە بە تەنیا نین لە ئەنجامدانی ئەم ڕووپێوانە بەڕێزان، ئەمە بە پێی ڕووپێوی (ئیراکی نۆلێج نێت وۆرك)ە کە پێی دەڵێن (IKN) لە ئەنجامدانی ئەم ڕووپێوەدا ڕێکخراوی (UNDP) سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخراوی (WFP) سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخراوی(FPA) سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخراوی (UNFP) سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخراوی(ILO)ی منەزەمەی عەمەلی دوەلی، جهازی مەرکەزی ئیحسائی عیراق، ڕێکخراوی یونسیف سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، هەموو ئەمانە لەگەڵ ئێمەدان و ئەم نەتائیجانەش لە وێبسایتی (ئینتەر ئەی جی ئەنالیسیس) کە وەحدەیەکی سەر ئومەمی موتەحیدەیە بڵاوکراوەتەوە ئێمە بڵاومان نەکردووەتەوە، سەبەبەکەشی ئەوەیە کە چەند زیاتر بەدوای تەفاسیلەکاندا دەچین، بۆ ئەوەی کە باسی شتەکان دەکەین کۆمەڵێك ئەهداف هەیە دەمانەوێ تەحقیق ببێت لە خیلالی بودجە ئەو سیاسەتانە و ئەو پڕۆژانەی کە حکومەتە، هەر یەك لەو ڕێکخراوانەی کە باسیشم کرد تەبیعی ئەو ڕووپێوە تەنها بۆ بێ کاری نەبووە، بۆ سێ شت بووە، بۆ مەسەلەی سەکەن بووە، بۆ مەسەلەی بێ کاری بووە، هەروەها بۆ مەسەلەی دەستپاکی لەناو دەزگاکانی حکومەتیش بووە، لێرەش کراوە لە شوێنەکانی تری عیراقیش کراوە، ئێمەش ئەو ڕێکخراوانەی کە باسم کرد هەموویان بەشداریان کردووە، هەم لە تەمویلی ڕووپێوەکان هەم لە تەحلیل کردنی زانستیانە، یەعنی ئەم نەتائیجانە تەنها حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدەستی نەهێناوە، بە پێی ئەم ڕوپێوە و بە بەراورد لەگەڵ ئاماری ڕەسمی بێ کاری لە ناوچەکەدا هەرێمی کوردستان ئێستا بەم شکلەیە شوێنەکانی تری عیراق بەو شکلەیە و ئەمە بێ کاریە لە تورکیا، ئەمە بێ کاریە لە مصر، ئەمەش بێ کاریە لە سوریا، هەر هەموو سەرچاوەی ئەمانەش بەڕەسمی لە ئەنێکسەکە دا هەن، ئێستا ئەمەیە وەزعی بێ کاری لە هەرێمی کوردستان دا، ڕێژەکان لە هەرێمی کوردستان 6 بوو لە شوێنەکانی تری عیراق 8,6 ئێستا، لە وڵاتی تورکیا 9,8 لە وڵاتی مصر 12,4 لە وڵاتی سوریاش 14,9 یە، ئەمە ئیحتمالە تەوزیحی هەموو وەزعەکەمان دەداتێ کە ئێمە لێرە بە حەقیقەت کە باسی ئەوە دەکەین مومکینە زۆرێك

تەنانەت لەو کەسانەی کە ئەم ژمارانە ببینین ژمارەکانی هەرێمی کوردستان ئەی خەڵکی بێ کار، بەڕێزان گەورەترین کێشەی ئێمە لە هەرێمی کوردستان ئەوەیە کە ئێمە ڕێژەیەکی زۆر بێ کاریمان هەیە لە ناو دەرچووانی زانکۆ، خۆی ئەمە حەقیقەتە کە ئەوان ئەو تەبەقەیە و مومکینە حەقی خۆشیان بێت و ئەوانە مومکینە بە هەموو ئیشێك قانع نەبن یان بە هەموو ئیشێك ڕازی نەبن زیاتریش چاویان لە فرسەتی ئیشی حکومی بێت، کە ئەمەش ئەگەر وەکو سیاسەت تەماشای بکەین لە ئێستا دا و لە ئایندەشدا ئەمە مەوزوعێکە کە دەبێت چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوە، وەلاتێکی وەکو ئەڵمانیا بەو هەموو پێشکەوتنەی خۆیەوە هەموو کارەکان تەنها خەریجی زانکۆ نایکەن، مەدارسی میهەنی و ئیشی میهەنی زۆربەی کارەکان بەو شکلە بەڕێوە دەچن، بەڵام ئەگەر ئێمە سەیری زیاتر ناچمە ناو تەحلیلی بێ کاریەکەوە، بەڵام ئەگەر لە هەرێمی کوردستان تەماشا بکەین، ئەو 6٪ ەی کە باسمان کرد زیاترین ڕێژەیان لە چ فیئەتێکی عومریە، دەبینین زیاترین ڕێژەی لە بەینی 15 بۆ 24 ، کە دەگاتە خەریجینی زانکۆ، خەریجی ئەعدادیە، دەنا لە شەریحەکانی تر لە 25 بۆ 34 و لە 35 ەوە بۆ 44 لەوانە زۆر کەمترە، بەڵام کە تەرکیزەکە ئەگەرهەر بەرنامجێکیشمان هەبێت دەبێت تەرکیز بکەینە سەر ئەم شەریحەیە، ئەمەش بۆ ئەوەیە دەیکەین بۆ ئەوەی کە لە بەرنامەجەکانی حکومەت لە ئایندەدا زیاتر بتوانین ئیستهدافی ئەم شەریحەیە بکەین بۆ دابین کردنی هەلی کار، کۆمەڵێك نیشاندەری تری کە بەسەری دا دەچمەوە کە لە چەند ڕووپێوێکی کە ڕووپێوی نیکس فۆرە کە ئەویش بە عەرەبی پێی دەڵێن (المسح العنقودی المتعدد المؤشرات) ئەوانەی کە لە تەندروستی لە گەڵ ڕێکخراوی یونسیف ئەنجام دەدرێت هەر 5 ساڵ جارێك لە 55 وڵات لە جیهان دا کە بڵێین ئەو وڵاتانەی کە لە مەرحەلەی نمو دان، کۆمەڵێك پێوەر و کۆمەڵێك نیشاندەری گرنگ دیراسەت دەکرێت تێیدا، لە هەرێمی کوردستاندا لە ساڵی 2006 ەوە .... ئەمە یەکەمیان هێشتا هەر هی بێ کاریە لە نسبەتی مردنی منداڵ کەمتر لە 5 ساڵ (ئەندەر فایف مۆرتالتی ڕەیت) کە نیشاندەرێکی زۆر گرنگە لە پێوانی خزمەتگوزاری تەندروستی دا، خزمەتگوزاری تەندروستی ئێمە کە گلەییمان هەیە لە خەستەخانەکان و لەوانە، بەڵام خۆی خزمەتگوزاری تەندروستی لە سێ مەرحەلە پێك دێت، ریعایەی سحیە ئەوەڵی کە بابڵێین تەلقیحات و سوئی تەغزیە و ئەو نەخۆشیانەی وەکو تایفۆی دوو، کۆلێرا کە بڵاودەبێتەوە، ریعایەی سحیەی سانەوی هەیە، ریعایەی سحیەی ثالثی هەیە کە لە خەستەخانە گەورەکان پێشکەش دەکرێت، ئێمە لە ریعایەی سحەی ئەوەڵی کە پاراستنی منداڵ و دایکە لە وەختی حەمل دا و لە وەختی لە دایك بووندا هەتاوەکو پێنج ساڵی، لە ساڵی 88 ەوە بۆ ساڵی 2009 لە 1996 ەوە بۆ 34 دابەزیوە، ئێمە ساڵی 2009 ڕوپێوێکمان هەیە و ئەمساڵ ڕوپێوێکی ترمان هەیە کە لێرەوە گەیشتووەتە 31٪ لەبەرئەوە ئێمە نیسبەتی مردنی منداڵی کەمتر لە 5 ساڵ لە هەرێمی کوردستاندا کە نیشاندەری وەزعی تەندروستیە بە ئاستێکی دروست دا بەڕێوەدەچێت، ئەمەش بەڕێزان ئەم ژمارانە و ئەم نیشاندەرە هی ڕێکخراوی یونسیفە کە بە هەماهەنگی لەگەڵ فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێم ئەنجامی دەدات، ئەگەر تەمەشای هەژاری بکەین لە هەرێمی کوردستان دا لە بەینی ساڵی 2006 بۆ 2011 لە ساڵی 2006 دا 5٪

بووه، له ساڵی 2011 بووەتەی 3٪، شایەنی باسە کە باسی ئەمەش بکەین، چونکە ئەمە لەگەڵ بێ کاری پێکەوە رەبت دەکرێن، هەژاری بەرێزان لە هەرێمی کوردستاندا و لە عیراقیش دا مقیاسی هەژاری یان (خط الفقر) کە بانکی نێودەوڵەتی لەگەڵ حکومەتی عیراق داینا‌وە خەتی فوقر بەوە تەعریف کراوە کە خەتی فوقری جیهانی یەك دۆلار بۆ یەك کەسە بۆ یەك رۆژ، لە عیراق دا لەبەرئەوەی وڵاتێکە کە بڵێین وڵاتێکی فەقیر حساب نیە لە دەوڵەمەندەکان حسابە و یان با بڵێین ئەگەر لە ناوەندیش بێت نیزکی دەوڵەمەندەکان بێت، دوو دۆلار بۆ یەك کەس لە یەك رۆژدا بە خەتی فوقر دانراوە، ئەم پێوەرە دیسانەوە ئەمە پێوەرێکی دەولیە کە دادەندرێت بۆ وڵاتێك، وەختی خۆشی ئێمە ئیعتزازمان دەمانگوت کە ئێمە وەزعمان لە شوێنەکانی تری عیراق باشترە و ئەمنیەت و ئیستقرارێکمان هەیە، ئێمە حەزمان لێیە کەخۆمان دەپێوین خەتی فوقرەکەمان بەرزبکەینەوە، بەڵام معیارەکە بەو شکلەیە، 5٪ بووە لە هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2006، ئێستا 3٪ بەو خەتی فوقرەی کە باسم کرد، ئەمە مەعنای ئەوەنیە کەواتە ئەم خەڵکەی کە لە سەرووی 3٪ ن هەر هەموویان با بڵێین هیچ کێشەیەکی ژیانیان نیە، بەڵام لەسەرووی خەتی فوقرن، ئەوە معیارەکە بەو شکلەیە، تەبیعی لە بەشەکانی تری عیراق دا لە 25٪ ەوە بووە بە 19٪ ، یەك نیشانەر تری گرنگ هەیە کە حەزدەکەم ئاماژەی پێ بدەم ئەویش رێژەی نەخوێندەواریە لە هەرێمی کوردستان دا کە دیسانەوە بە هەموو ئەو پرۆژانەی کە ئەنجام دەدرێن لە بودجەی هەرێمی کوردستاندا بە هەموو ئەو میزانیە تەشغیلەیەی کە لە وەزارەتی پەروەردە خەرج دەکرێت و بە هەموو ئەو کەموکورتیانەی کە ئێمە باسی دەکەین و هەمووومان حەز دەکەین چارەسەر بکرێن و باشتر بکرێن، بەڵام رێژەی نەخوێندەواری بەرێزان دیسانەوە بە پێی روپێوی میکس چوار کە رێکخراوی یونسیف لە گەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەنجامی دەدات، رێژەی نەخوێندەواری 36٪ ەوە بۆ 21٪ کەم بووەتەوە، کە ئەمەش شیکردنێکی زیاتری هەیە، چونکە هەر گروپێك و هەر تەمەنێك دوایی با بڵێین تەحلیلی زیاتری هەیە کە لە چ تەمەنێك دا زیاترە، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی لە 36٪ بووەتە 21٪، من ئەوانەی کە لەلام مەبەست بوو پەیوەندی بە بودجەوە هەبوو باسم کرد، ئەمە کاك شێرزاد و شلێر خانیش پرسیاریان لەسەر ئەو سیستمە کرد کەمن ساڵی پار لێرە ئاماژەم پێیدا کە گوتم بۆ موتابەعە کردنی مەشاریع انشاللە لە خیلالی ساڵێك دا دەگەینە ئەو ئاستەی کە بەرێزتانیش بتوانن متابەعەی مەشاریع بکەن، ئۆن لاین، ئێمە ئێستا بە نیسبەتی خۆمان دەستمان پێ کردووە و ئەسزمان هەیە، لە (کوردستان دیڤیلۆپمێن مانجمەن سیستمەم) بە یوزەر نەیم و پاسوۆرد داخل دەبین و کۆمەڵێك ئیشمان بۆ دەکات، بەڵام هەتا ئێستا نەگەیشتووینەتە ئەو ئاستەی کە ئەو خزمەتگوزاریە بخەینە بەردەستی ئێوەی بەرێزیش، هیوادارم کە لە ئێستاوە هەتا کۆتایی ساڵ ئەوەمان پێ بکرێت، ئەوەش مەوزوعێکی تەکنیکیە زیاتر لەوەی کە هیچ سەبەبێکی تر هەبێت، هەرچەندە مومکینە ئەگەر هەبێت لەبەردەست، مومکینە هەموو کەسێك پێی باش نەبێت زیاتر راپۆرتی وەرزیان پێ باش بێت، ئێمە ئێستا کە کاری پێ دەکەین، بەو شکلە و بەو شێوازە کۆدە پرۆژەکان رێزبەندی دەکەین دوای ئەوە دەکرێت بیانکەین بە چارت و یەکسەر خۆی چارتەکمان

دەداتێ ل بەرزەوە بۆ خوارەوە، یەعنی بۆمان ڕیزبەند دەکات، ئینسان ئەگەر نیو دەقیقە سەیری بکات فکرەیەك وەردەرگرێت کە وەزعەکە چۆنە و کێ لە پێشی پێشەوەیە و کێ لە دوای دواوەیە و کێ لە ناوەڕاستە؟ ئەگەر پارێزگایە، ئەگەر وەزارەتە، هەروەها یارمەتیشمان دەدات کە زۆر بە ئاسانی تەوزیعی بکەین لەسەر خەریتە ئینسان ئنتباعێك وەربگرێت کە ئەم پرۆژانە لە کوێ پەخش کراون، هەروەها ریپۆرتیش دەدات، کەی ڕیپۆرت پێویست بوو کۆمەڵێك خەتەوات هەیە کە ڕیپۆتت دەداتێ و هیوادارم بتوانم و وەکو باسم کرد، ئێمە ئێستا بە نیسبەتی خۆمان بەکاری دێنین، بەڵام وەزارەتەکانی تر و پەرلەمان مومکینە هەتا نیهایەتی ساڵ بیخەینە بەردەستی ئێوەی بەڕێزیش و بڕیاری لەسەر بدەین کە چۆن بەکاربێت، هەندێ دەست پێشخەری ئێمە کە کردوومانە بەڕاستی لە زمنی بودجەکەش دا هەیە و من زۆر تەعەجوبم کرد تەسەورم کرد زۆر لە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان لەو کۆسشێرینگە و لەو پارە موشتەرەکەی کە ئێمە و ڕێکخراوە نەتەوە یەکگرتووەکان لە هەندێ پرۆژە سەرفی دەکەین تەسەورم کرد پرسیارم لێ بکرێت و کەس پرسیاری لێ نەکردم، مەعەل عیلم ئەمە مەوزوعێکی زۆر ساخنیشە کە لە لامەرکەزیەت و لە تەتبیق کردنی پرۆژەکان دا ئێمە دەستمان پێی کردووە و ئەمە تەنانەت ساڵی دووەمیشە و پارەکەش ساڵ بە ساڵ وا زیاد دەکەین و هیوادارین بگەینە ئەو ئاستەی کە زۆربەی پارەکانمان بەو شێوازە خەرج بکەین کە ئەویش مەسەلەی بەرنامەی خزمەتگوزاری بە ڕاوێژە، کە ئەمە بەرنامەیەکە ئێستا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لە زۆر لە وڵاتەکان کە سیاسەتی لامەرکەزیەتیان گرتووەتە بەر، ئەم شێوازە پەیڕەو دەکرێت کە پرۆژە لەسەر ئاستی ناوچەکە بڕیاری لەسەر دەدرێت تەنانەت حەلەقەی ئیداری ئەو ناوچەیەش تەنها ملکەچی خواستی خەڵکی دەبێت، کە پرۆژە هەڵدەبژێردرێت، بۆ ئەمە کۆمەڵێك وڵات دەستیان پێ کردووە لە پێشی پێشەوەیان وڵاتی مەغربە کە ئێستا تەقریبەن 3/1 پرۆژەکانی وەبەرهێنانی بەم شێوازە خەرج دەکات ئەویش بەکورتی شێوازەکەی ئەوەیە کە ئینتخاباتێکی بەسیت دەکرێت نەك مەجلسی بەلەدیە و نەك مەجالسی حزبی کۆمەڵێك خەڵك ئینتخابات ئەوانەی کە خۆبەخشن حازرن ودەیانەوێت بڕیار بدەن لەسەر مەسیری پرۆژەکانی ئەو ناوچەیە و ئینتخاباتێکی بەسیت دەکرێت بانکی نێودەوڵەتی و ئێمە پێکەوە ئەو کارە دەکەین و پرۆژەکان ئیختیار دەکەین و پرۆژەکان دەخەنە دەنگدانەوە و کۆمەڵێك خەڵك ئەوەی حەزی لێ بێت دەچێت دەنگی لەسەر دەدات دوایی پرۆژەکان ڕیزبەندی دەکرێن، ئەگەر محەویلەی گەڕەکێك بێت، ئەگەر قیرتاو کردنی کۆڵانێك بێت دەیبەن و دەیخەنە بەردەستی مودیر ناحیە یان قائیمقام دەڵێت ئەم پرۆژەیەمان دەوێت پارەکە هەیە؟ ئەم پرۆژەیەمان بۆ جێ بەجێ بکەن، پرسیار بە هیچ قەنەواتێکی تر ناکات، ئێمە ئەمەمان دەست پێ کردووە، من زۆر ترسم لەوە بوو کە گلەیی لە من بکرێت و بڵێن هەموو ئیعلامەکانیش ئەم مەوزوعەیان تەقدیر کردووە، بەس یەك پرسیاریش بۆ ئەوە کەس نەیکرد، هیوادارم بۆ ساڵی ئایندە زیاتر بێت، چونکە ئێمە خۆمان ئێستا موشەجعی ئەو بەرنامەجەین زیاتر ئەوەی لەسەر بکرێت، ئێمە تەبیعی ئەم ساڵ هەشت ملیارمان بۆ داناوە بانکی نێودەوڵەتیش عادەتەن تەشجیعەن بۆ ئێمە و ئێمە چەند پارە دابنێین ئەوانیش

ئەوەندە دادەنێن هەتا ئەو ڕۆژەی کە خۆمان پارەکە دابنێین، مەخسەدی ئەوان زیاتر ئەوەیە، یەعنی هاندانی ئەم وڵاتانەیە، مەبەستەکانیشی کەم کردنەوەی ئاستی هەژاری و ڕەخساندنی هەلی کارە و پەرەپێدان بە ئەزموونی دەسەڵاتی لامەرکەزیە و بەشداری کردنی کۆمەڵگا لە هەڵبژاردن و دەست نیشان کردنەوەی پرۆژەی خزمەتگوزاریە و هاوبەشی لە بەرپرسیاریەتی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگایە، لیژنەیەك ئینتخاب دەکرێت بۆ ئیشراف کردن لەسەر پرۆژەکە و لەناو خودی ئەو کۆمەڵگەیەدا، کەم کردنەوەی بۆشایی لە نێوان حکوت و هاووڵاتیان بە باشتر کردن و گەیاندنی خزمەتگوزاری بۆ کۆمەڵگایە و ئەم ڕۆژنامانەو ئەم کەناڵانەی ڕاگەیاندن هەر هەمووی دیدار و گفتوگۆیان کردووە، هەر هەموو ڕاپۆرتیان لەسەر ئەم بەرنامەکانی ئێمە بڵاوکردووەتەوە لە الجزیرەوە بگرەو هەتا هاووڵاتی وخەبات و KDP قەناتی جەزیرە لەولاوە و لە کەناڵەکان قەناتی KNN هەموو ئەم کەناڵانەی ڕاگەیاندن باسی ئەم پرۆژەیان کردووە، بەڵام زۆر وابزانم تیشکی نەخرایە سەر، شوێنەکانیش کە تا ئێستا لێمان ئەنجام داون لە هەر سێ پارێزگا و لە ئیدارەی گەرمیانیش و لە پارێزگای هەولێر لە سۆران و قوشتەپە و بنەسڵاوە و ڕواندوز و مەخمور، لە سلێمانی لە بیارە و سەید سادق و گوندی گرێژە و ڕانیە و لە دهۆك لە سێمیل و شێخان و بەردەڕەش و گردە سیناو لە ئیدارەی گەرمیان و لە چەمچەماڵ و کەلار، ئەمەش ئەو شوێنانەن کە پرۆژەکانیان تێدا ئەنجام دراوە، عادەتەن خەڵکێکی زۆریش خەریکی پرۆژەکانن لە کاتی ئینتخابات و دەنگدان بۆ ئەوەی ئەو لیژنەیەی کە بڕیار دەدات لەسەر ئیختیاری پرۆژەکان و شۆرت لیستی پرۆژەکان، ئەمە هەمووی پرۆسەکەیە کە پێی دەڵێن (کۆمیونتی سێرڤس دیلیڤەری پرۆگرام) پرۆگرامی خزمەتگوزاری بە ڕاوێژ، لە کۆتایی دا دیسانەوە بەراورد کردنی بودجەی وەبەرهێنان و ئاسایی چەند وڵاتێکی دەوروبەر بۆ ساڵی 2012 لە گەڵ هەرێمی کوردستان بکەین و وابزانم تەبیعی لە ئیمارات دوو نەوعە بودجە هەیە و بودجەی فیدراڵ هەیە لەگەڵ هی ئیماراتەکان، ئەمە هی فیدراڵ خۆیەتی و 86٪ نەچوومەتە سەر رەقەمەکان و بە حەقیقەت نەچوومە سەری، 86٪ ی بۆ تەشغیلی بووە و 14٪ی بۆ وەبەرهێنان، لە سوریا 72 و بە 28 بووە، لە سعودیە 80 بە 20 بووە، لە سەڵتەنەی عومان 83 بە 17 بووە، لە ئوردن 85 بە 15 بووە، لە مصر 94 ونیو بە 5 و نیو بووە، ئەمەش ئەو وێبسایتە ڕەسمیانەن کە ئەو مەعلوماتانەی لێ دەرهاتووە، هەر بۆ ئەوەی بزانن کە ئێمەش تەقیدمان کردووە و ئەوەی کە لەم ڕۆژانەش گفتوگۆ کراوە، ئێمەش وەکو بەشێکی ئەو مەنتقەیە و ئەو ژمارانە زۆر تەبیعین و ئیمکانیات مەحدودە و تموحات زۆر لەوە زیاترە، بەڵام هەر ئەوانەش دەکرێت و من وابزانم هەر لێرە ئیکتفا دەکەم بە باسکردنی بودجەی وەبەرهێنان و بودجەی گشتی و هیوادارم ئەم زانیاریانەش سوودمەند بوو‌بێت لە شەرح کردنی کە بودجەکەی ئێمە بە چ شکلێك کە ئەولەویاتەکانی چیە و خزمەتی چی دەکات؟ و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش جەنابی وەزیر، جەنابی وەزیری دارایی کاك حاجی بلال باسی لەوە کرد کە پرسیارەکانی ئەو وەڵام نەدراوەتەو پرسیارەکانی داوامان لە جەنابت کرد دوای تەواو بوونی وەزیری پلاندانان جەنابت ئەگەر ئێستا وەڵامەکان بدەیتەوە سوپاست دەکەین، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە بەڕاستی من خۆمم ئامادە نەکرد بوو بۆ وەڵامدانەوە، بەڵام لەسەر ئەوەشەوە من بەشێکم لە پرسیارەکان وەڵام دایەوە، ئەوە بوو خۆشتان گوێتان لێ بوو کە چەندێك کاك حاجی دەڵێت و ئێستاش ئەگەر ئەوانەی کە پەیوەندی هەیە بە ئێمەوە بە نیسبەتی ژمارەی فەرمانبەران لە کوردستان ئەوە وایە و بە نیسبەتی ژمارەی فەرمانبەرانی حکومەتی فیدراڵی بەغدا وایە و ئەوە جگە لەو هەموو خانەنیشینیەی کە زۆربەی هەرە زۆری کادیری حزبین سەرچاوە نا ڕەسمیەکان پێمان دەڵێن زیاتر لە یەك و نیو کەسە، ئەوەش بە ڕێژە دەکاتە 36٪، وەڵلاهی ئێمە باسی کادیری حزبی و ئەوە ئێمە هەمووی فەرمانبەرمان لەلا هەیە، وەکو کادیری حزبی، کادیری حزبیمان لەلا نیە، ئەوەی کە فەرمانبەرە و ئەوانەش کە مەعاش وەردەگرن بە عینوانێکی وەزیفی مەعاش وەردەگرن ئەوانە ئێستاکە، بە پێی قانونەکە وەری دەگرن، بەڵام ڕەنگە خۆ کادیری حزبیان زۆر تیا هەیە، یەعنی بەناوی کادیری حزبیەوە ئێمە کەسمان نیە بڵێین مەعاش وەربگرێت، ساڵانە نزیکەی 30٪ی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ بواری وەبەرهێنان تەرخان دەکرێت و خەرج ناکرێت، بەڵێ ئەوە وایە، ئەو پارەیەش کە بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان خەرج دەکرێت تەنها لە نێوان 16٪ بۆ 18٪ی بودجەی گشتیە و لە ساڵێك دا بۆ نموونە ساڵی 2009 و 16٪ و ساڵی 2010 لە 15٪ و ساڵی 2011 لە 17٪ وەڵڵا ئەوە زیاتر لەلای جەنابی کاك دکتۆرە، ساڵی پار 4 ترلیۆن و 700 ملیار دینار بۆ پرۆژەکان و ئەوانە هەمووی لە لای جەنابیەتی، ژمارەی ئەو پرۆژانە بەڕێز جەنابی وەزیری پلاندانان ئەوە هەر منیش دڵنیام، ئەوانەی کە نایخوێنمەوە عایدی کاك دکتۆرە و دەیدەمە ئەو، داهاتی فەرمی هەرێمی کوردستان لەسەر ئاستی وەزارەتەکان تەنیا 3٪ی بودجەی گشتی هەرێمی کوردستان پێك دێت، ئەمەش ئاماژەیەکی مەترسیدارە لە چەندین ڕێگاوە داهاتەکانی هەرێمی کوردستان بە دەست هاتوون، بەڵام تاوەکو ئێستا هەموو داهاتەکان نەهاتوونەتە ناو خەزینەی گشتی و بۆ بەرژەوەندی گشتی بەکارنەهاتوون، بۆیە حەقی تاك بە تاکی ئەم هەرێمەیە بپرسێتەوە لە داهاتەکان، یەکەم/ داهاتی نەوت بە هەموو بەشەکانی بە 14 ملیار دۆلار دەخەملێندرێت، یەکەم بە پێی وتەی بەڕێز د.ئاشتی، تەبیعی ئەمانە هەمووی باسکرا مەسەلەی پێنج ملیار دینارەکە و منیش باسی مەسەلەی داهاتی نەوتم کردووە کە نەهاتووەتە ناو ئەم بودجەیەوە، خۆشتان دەزانن ئەو مەوزوعە، من لەسەر هەموو داهاتەکانی نەوت کە جەنابی ئیشارەتی پێیداوە، وەختی خۆی باسم کردووە چۆنە مەوزوعەکان نامەوێ جارێکی تریش ئەوە

باس بکەمەوە، داهاتی شارەوانی و حکومەت بە 340 ملیۆن دینار خەملێنراوە لە کاتێك دا وەزارەت دەڵێت ئێمە بە نووسراوی ڕەسمی بڕی خەملاندنمان 41,107 ملیۆن دینارمان هەیە، بە وەزارەتی دارایی و ئابووری ڕاگەیاندووە، ئێستاکە داهات لە شارەوانیەکان 67 ملیار دینارە، یەعنی بەڕاستی فەرقەکەی ئەمەیە 67 ەکەش لەو مەبلەغە زیاترە یەعنی، ئەمساڵ 67 ملیار دانراوە، باسی داهاتی کرێی بازاڕ و کافتریا و دوکان و داهاتی ئۆتۆمبیل و داهاتی کارەبا و نەخۆشخانەکان و ئەمانەمان هەمووی باس کرد، داهاتی فڕۆکەخانەکانمان باس کرد، دیارە دەڵێ ئەو ڕەقەمانە ئەوەندە نیە و ئەوەندەیە، ئەمە لە کاتی گفتوگۆدا بە ئیتفاق لەگەڵ هەردوو جیهەتی مەعنی ئەمانە دانراوە و ئیستماراتی مەوجودە و ئیتفاقاتی مەوجودە کە دانراوە، ئیتر دوای ئەوە دێت و لێرە دەڵێت من ئەوەندەم زیاتر هەیە و ئەوەی تر دەڵێت ئەوەندەم زیاتر هەیە و ڕەنگە دوای ئەوە تەحەقوقی کرد بێت و هەبێت، بەڵام ئەمانە هەر هەمووی ئیشی حساباتی ختامیە، ئەمە تەقدیرە و ئێمە ئێستا بە تەقدیر پیشان دراوە، خۆ ئەمە بۆ ئەوە نیە ئەو داهاتە بخورێت یان لابدرێت یان بۆ شتێکی تر لە نەتیجەدا لەناو حساباتی ختامی دا دەیبینیتەوە کە چۆن سەرف کراوە، ئەو وەختە دەتوانێت قسەی لەسەر بکرێتەوە جارێکی تر و بە تەئکید لە مەوزوعی حساباتی ختامیش دا و هەر لەو هۆڵە دیارە موناقەشە دەکرێت، بە نیسبەتی ئەو داهاتانەی کە هەندێك داهات هەیە بڵێن هەر خۆی ئێستاکە مەعفوە حەز دەکەم هەر بۆ مەعلومات باسی دەکەم کە دێتە ناو وڵاتەوە و هەرێمەوە، مەوادی غەزائی و دەرمان و مەوادی پرۆژەکان و ئیستسماری حکومەتی مەرکەزی و هەرێم و مونەزەماتی خەیری و مونەزەماتی دوەلی و UN ئەمانە هەمووی مەعفون کە داخڵ دەبن و بەڵام زۆریش هەیە داخڵ دەبێ و دەبێ پارەی گەمارك بدات و پارەی رسومات بدات، داهاتی خاڵە سنووریەکان ئێمە باسمان کرد کە چەند تەقدیر کراوە و چەندمان ئێستاکە داخڵ نەکردووەو ئیشارەتمان پێیداوە و لە بەرچ سەبەبێك بەو شێوەیەیە، داهاتی کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە وەڵلاهی سێ، چوار جارمان باس کرد، پارەی فەرمانبەرانی شوەیفات هەر باسم کرد، پرسیار: ئایا چۆن و بۆچی ئەو پارەیە دەدەن بەو کارمەندانەی لە کۆمپانیای ئەهلی کار دەکەن، من ئەو مەوزوعەم باس کرد، کەوا ئێستا هیچ کەسێك نیە بەو ناوە، ئەوەی کە من تەعقیبم کرد و تەحقیقم کرد، نیە ئێستا یەکێك لەوێ، نازانم ئەگەر پێشتر هەبێت، هەر بەو شێوەیەش جارەکەی تر جوابم دایەوە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە ساڵانە یەك ملیار دیناری بۆ تەرخان کراوە، مووچەی فەرمانبەران لە کاتێك دا ئەو کۆمپانیا فرەنسیانە گرێبەستی لەگەڵ کراوە بۆ خۆی مووچەی فەرمانبەران دەدات لە کاتێك ئەو ملیار دینارە لە بودجەی تەشغیلی دانراوە و لە بودجەی حکومەتی هەرێم، بەڕاستی هەر وەکو وتم ئەمە خۆی پەیوەندی هەیە بە وەزارەتی صناعە و تیجارەوە، ئەمە حساباتی ئەمانە حساباتی موەحەدە، ئەمە دیارە بۆ هاتووە و چۆن چۆنی ئەمە دانراوە؟ و وەکو یەك ملیار دینار ئەبێ لێیان بپرسین و لە خۆشمان بپرسینەوە، چونکە من بەڕاستی ئەوەی کە ئێمە دەیزانین ئەوان حساباتی موەحەد بەکاردێنن، ئیرادی خۆیان بەکاردێنن بۆ خۆیانە، ئینتاجەکانیان 85٪ ی لە ئەخیرە دەدەنە وەزارەتی مالیە و لە حساباتی کۆتایی دا دەردەکەوێت ئەو پارەیە، دیارە ئەمە ڕەبتێکی

هەیە، نازانم دەبێ بپرسین یەعنی ئەم مەوزوعە، چونکە نەك ئەو کارگەیە کارگەی تریش هەیە ئێستاکە بە دەست ئەهلیەوە، بەڵام بۆ نموونە ئێمە لە کارگەی جگەرە شەریکەکە عەقدەکەی ئیلغا کرایەوە و ئێستا حکومەت پارەکەی دەدات، مومکینە ئەمانەش لەناو عەقدەکەدا دەبێ سەیری عەقدەکەشیان بکەین و بزانین مەوزوعەکە لە کوێوە هاتووە، من بەڕاستی ئێستا دەبێ هەر لە خۆیان بپرسم لە وەزارەتی صناعە، لە پرۆژە بودجەی ساڵی 2011 یش ژمارەی فەرمانبەرانی سەرۆکایەتی هەرێم 800 بووەتە 600 ئەمەم باسکرد، یەعنی باسم کرد کە 800 بووە و ئێستا بووەتە 600 کەم بووەتەوە؟، ئێمە کەممان نەکردووەتەوە دیارە خۆیان، مومکینە ئەوان فەوجیان هەیە و حیمایاتیان هەیە و دەبێ لەلای ئەوان نەمابن و ڕۆیشتبێتە شوێنی دی، یان دەبێ شتێکی تر بێت، بەڕاستی دەبێت ئەم مەوزوعانە دەبێ پرسیار لە خۆیان بکەین، ئەوە بۆ کەم بووەتەوە؟ من باسی ئەوانەم کرد، وەختی خۆی ساڵی ڕابردوو ئەوانەی کە خانەنیشین بوونە، هەر کەسێك کە خانەنیشین دەبێ میلاکەکەی بەتاڵ دەمێنێتەوە، ئەو میلاکە ئەگەر پارەیەکی زۆر و عینوانەکەی هەر بە شاغر دەمێنێتەوە و پارەکەشی دەتوانرێ ئیشی تیا بکرێ و حەزف و ئیستحداسی تیا بکرێ و دەتوانرێ ئیزافەی سەر میلاکاتی عام بکرێت ئەگەر هەر کەسێك کە تەقاعود بێت میلاکەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو شێوەیە، بە نیسبەتی یاسای بودجەی ساڵی 2011 و نابێ هیچ پارەیەك سەرف بکرێت بە بێ ڕەزامەندی پەرلەمان ئایا چۆن پارەی دەستەبەری کۆمەڵایەتی سەرف کراوە؟ وەڵڵاهی وابزانم ئا لەم هۆڵە پرسیارم لێ کرا چۆن سەرف کراوە؟، ئەمە باسکرا و ئەنجومەنی وەزیران ئەو بڕیارەی داو سەرفی کردووە بەو شێوەیە سەرف کراوە، ئێمەش ئەوامرمان جێ بەجێ کردووە لە وەزارەتی دارایی، بەڵام پرسیار ئەوەیە سەرچاوەی ئەو پارەیە لە کوێوە هاتووە، فەرق، وەختی خۆی باسم کرد سەرچاوەی ئەو پارەیە ئەو شتانەیە کە مەسەلەن ئەوە هەر میسالەن شەرت نیە لەناو ئەوە بێت پارەکەی، ئێوە بە من دەڵێن باشە پارەی ئەو 12 مانگەی خوێندکاران و قوتابیان کە تەعین نەبوونە ئەو پارەیەتان چی لێ کرد؟، ئەو بابەتانەی لێ سەرف کراوە، نەك هەر ئەوە شتی تری لەو بابەتەش، پێنج لەسەدا حەوتی مووچەی بنەڕەتی فەرمانبەران دەبڕدرێت و ئەمەشم بە دووردرێژی باس کرد کە لە کوێیە و چۆن دەبڕدرێت؟، 12٪ هکەشی لە کوێیە؟، بۆ نموونە ئەمساڵ 330 ملیار دینار موساهەمەی حکومەتە بەرامبەر 12٪ لە مەبلەغی بودجەی ئیسمی، کە 2 ترلیۆن و حەوت سەد و بیست و چوار و دوو سەد و بیست و پێنج ملیۆن دینارە، ئەمە بۆ حسابی خانەنیشنی، 191 ملیار دینار تەقدیراتی ئێمە موساهەمەی فەرمانبەران لە حکومەتی مەدەنی و عەسکەری ئیستقتاع دەکەین لە بودجە بۆ حسابی خانەنیشینی، ئەم پارەیە دەچێتە ناو حساباتەوەو بە تەئکید ئەمە تەقدیراتی ئێمەیە، ئێستا مەوجودیشە و پارەی پێشوو تر لە چ حەقلێك دا دانراوە؟ وتمان پارەکەی سلێمانی وا لە ناو خەزێنەی سلێمانی دا حسابی بۆ کراوەتەوە و ئەم پارانەی ئەمساڵیش وا لە ناو حساباتەکە دەرکەوتووە کە لە کوێ دانراوەو یەعنی ئەمانە هەمووی شەرح کرا بەڕاستی، بە پێی ماددەی 11 ی بڕگەی 6 باسی پلە تایبەتەکان دەکات، ئەوانەی کە یەکسەر مدیر عامێك دەگۆڕێ و ئەوەی تر دەوام ناکات و ئەو مەعاش وەردەگرێت، ئێمە بە نیسبەتی وەزارەتەکانەوە ئەو پلانەی

کە یەکێك دادەنێن لە شوێنیان، داوا دەکەن لە ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی وەزیرانیش ئیتر ئەگەر بیانەوێ تەقاعودی بکەن، ئەوە بە تەئکید دەنووسن بۆ سەرۆکایەتی هەرێم بۆ ئەو پلە تایبەتانە، ئەگەر بیانەوێ نەقلی بکەن لە شوێنێکی تر ئیشی بدەنێ و ئەوا ئیشی دەدەنێ و هەموو موتەبەعە و میسالیشم هێنایەوە ئێمە لە وەزارەتی مالیە ئێستا موستەشارمان هەیە لە نەتیجەی یەکگرتنەوەی وەزارەت مستەشارمان زۆرە، ئەو موستەشارانە ئێستا نووسراومان پێی کردووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و چاوەڕوانی جوابین بۆ ئەوەی ئیجرائاتەکان بکەین، بەڵام خۆ ڕەنگ هەیە و فعلەن هەبێت لە وەزارەتێك دا لەو بابەتانە تا ئێستا عیلاج نەکرابێت یان پێویست بکات کە ئەوانە ماونەتەوە، چونکە هەندێ لەو مدیر عامانە کە ماونەتەوە ئێستا ئیشی تر دەکەن لەو وەزارەتانە، هەر چەندێ مدیر عامێکی دیوان هاتووە، ئەوەی تر هەر لە وەزارەتەکە ماوەتەوە و ئیش دەکات، مەسەلەی 25 هەزار میلاکەکەی کە شەش مانگ تەعین بووبێ یان سێ مانگی تەعین بووبێ یان لە نیهایەتی ساڵ دا من ئەوەم باسکردووە، کە دەڵێی پارەکەی چەندە و بۆکوێ چوو پارەکەی ئیعتیادی هەر کەسێك دانەمەزرابێ و موباشەرەی نەکردبێت پارەکەی خۆی سەرف نابێ لە ئەسڵدا ئەو پارەیە هەر لەناو خەزینە دا دەمێنێتەوە، پارەکە لە خەزێنەیە، ئەمان چەند کەس تەعین نەکراوە و ئەو ئیحسائیەی بە نیسبەتی هەموو وەزارەتێکەوە ئێستا ئێمە بێین دەبێ وەڵلا بۆ هەموو وەزارەتەکان بنووسین کاکە چەند کەس لەوانە چ تاریخێك تەعین بوو، لەسەری ساڵەوە حسابی بۆ بکە چەندە پارەکەی بۆمان بنێرن و دەبێ ئەوە هەمووی کۆبکەینەوە و بیدەین، بەڵام ئەوە خۆی لەناو حسابات دایە، خۆی ئەگەر دەوامی نەکردبێت پارە وەرناگرێ، بە تەئکید پارە وەرناگرێ، مەعاش وەرناگرێ، چ مانگێك تەعین بووە ئەو مانگە مەعاشەکەی تیا وەردەگرێت، بە نیسبەتی حساباتی ختامی 2010 هاتووە و بە نیسبەتی مینەحی جەمعیات ئێمە ئەمساڵ 115 ملیارمان داناوە ئەوەش دەبێت ئێستا بگەڕێینەوە ئەگەر حساباتی ختامیەکە لە تەفەروعاتەکانیان نەبێت لەلای ئەو ئەبێ بگەڕێینەوە سەر مالیە و بزانین بۆ کێیە؟ تەبیعی ئەم پرسیارانە ئەم شەو هاتووە، من بەیانی یەکسەر هاتووم بۆ کۆبوونەوە مەجالی ئەوەش نەدرا بە من کە من بچمەوە لە وەزارەت بزانم فعلەن ئەوە چیە و یا ئەو لیستە چۆنە و یا تەلەفۆنم لەگەڵ دوو، سێ وەزارەت بکردایە و یەعنی بە هیچ شێوەیەك، ئەو پێوەرانە چین دوو ملیارەکەی ساڵی ڕابردووتان پێ تەوزیع کرد...... .

بەڕێز حسن محمد سورە (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر پرسیارەکان تازەن دەتوانی دوایی بە نووسراو وەڵامیان بدەیەوە، ئێستا وەڵامی وەزیرەکان تەواو بوو، هەندێ لە بەڕێزان سەرۆکی فراکسیۆنەکان دەیانەوێ هەندێ تێبینی تر بخەنە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، بۆیە لە سەرۆکایەتی بڕیارماندا کە ئەو سەرۆك فراکسیۆنانەی دەیانەوێ قسە بکەن ماوەیەکی تر مەجالیان پێ بدەین، تکایە ناو بنووسین، سۆزان خان، کاك کاردۆ، کاك عمر عبدالعزیز، کاك ئارام قادر، کاك شێردڵ تحسین، کاك امیر گوگە، کاك احمد وەرتی، کاك فاضل حسن، کاك کاروان صالح،

داوامان کرد بە تەحدید قسە بکەن، ئەگەر بکرێت بەحەدی 5 دەقیقەیەك زۆر سوپاستان دەکەین، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە زیاتر لە حەوت تا هەشت ڕۆژە گفتوگۆ دەکەین، قسە دەکەین لەناو ئەم هۆڵەدا لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی ناو پەرلەمانی کوردستان، دیارە لەم گفتوگۆیانەدا کۆمەڵێك پێشنیار کۆمەڵێك ڕەخنە و کۆمەڵێك دیدوبۆچوون خراوەتە ئاراوە، دەبێت ئەم ڕاو سەرنج و دید وبۆچوونانە فۆرمەلە بکرێت بۆ سیغەی یاسایی، چونکە ئێمە هەموومان دەزانین مەرحەلەی دوای ڕاپۆرت چوونە سەر یاسای بودجەیە، بۆیە دەبێت لەناو یاسای بودجە دا ئەمە فۆرمەلە بکرێت، ئەم پێشنیارانە و ئەم ڕەخنانە هەمووی سیغەی یاسایی پێ بکرێت و پێموایە من یەکەم ڕۆژیش باسی ئەوەم کرد گرفتمان لەگەڵ بەغدا دا دەبێ بە شێوەیەکی یاسایی بێت، کەوتم بە شێوەیەکی یاسایی بێت مانای ئەوەیە دەبێ بچێتە ناو یاسای بودجەوە، بۆیە من داوا لە بەڕێزتان دەکەم پاش دەنگدان لەسەر چوونە ناو یاسای بودجە بەڕێزتان سەرۆکایەتی پەرلەمان و لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی ڕابسپێرن بۆ ئەو ڕەخنە و ڕاوبۆچوون و سەرنجی هەموو ئەندامانی پەرلەمان و فراکسیۆنە بەڕێزەکان، ئەو سیغە یاساییانە بۆ فۆرمەلە بکرێت، بۆ ئەوەی لە گفتوگۆکانمان کە چووینە سەر گفتوگۆی بودجە ئێمە عەینی کات یاسای بودجە وەکو یاساکانی تر نیە خوێندنەوەی دووەمی بۆ بکەین و دوای ئەوە بیخەینە دەنگدانەوە، چونکە دەبێ مادده بە مادده بیخوێنینەوە و گفتوگۆی لەسەر بکەین و بیخەینە دەنگدانەوە، بۆ ئەوەی سیغەکان ئامادە بێ و سبەینێ لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی بە هاوبەشی کۆ ببنەوە و کۆبوونەوەی خۆیان بکەن، ئەو فۆرملانە هەمووی حازر بکەن، لە دوای ئەوە دەست بکەین بە گفتوگۆ لەسەر یاسای بودجە، چونکە تا ئێستا ئێمە نەچووینەتە سەر یاسای بودجە، ئەو گفتوگۆیانەی ناو پەرلەمانی کوردستان کرا کە دەبووایە هەر تەنها لەسەر ڕاپۆرتەکان بووایە، بەڵام ڕۆچووینە ناو هەموو تەفاسیلی بودجەوە، بۆیە من داوا لە بەڕێزتان دەکەم ئەو ڕاسپاردەیە بکەن و زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماوەی موناقەشە کردنی پرۆژەی بودجە گەلێك سەرنج و تێبینی و ڕەخنەمان ئاراستەی وەزیرە بەڕێزەکان کە پەیوەندارن بە بودجەوە وەکو وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان کرد، دوای وەڵامی ئەوان بە بڕوای ئێمە ئەم وەڵامانە بۆ ئێمە موقنع نەبوون، بە دەلیلی ئەوەی کە ئێمە باسمان لە داهات کرد کە داهات سەرچاوەی تری هەیە و بە ڕوونیش وتمان داهاتی کوردستان 476 ملیار نیە، ئەمە هاوپێچەکەیەتی

2 ترلیۆن و 301 ملیار بە هاوپێچ هاتووە، ئەمە داهاتە و دەبێ بچێت و یەکێك بێت لەسەرچاوەکانی دارایی هەرێم، ئینجا ئەوان ڕەنگە بە یەکێك لە پاساوەکانی ئەوەی کە گوایە ئەمانە بۆ دەزگاکانی خۆیان خەرجی دەکەنەوەو لە دامەزراوەکان خەرج دەکرێتەوە، جارێکی تریش تەئیکیدی دەکەمەوە من بەس داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان باس دەکەم کە 1 ترلیۆن و 75 ملیارە، خۆشی 514 ملیاری بۆ تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکەی کە ئەمە شتێکی موستەحیلە کولفەی 6 بەڕێوبەرایەتی وەزارەتێك ئەمەندە بخایەنێ، جگە لەوە ئێمە باسی سەرچاوەکانی داراییمان کرد لە سنووریەکان من ناچمە ناو تەفاسیلێ، چونکە جارێکی دیکە ئەوە ناکەینەوە، بەس سەیارە هێنان و ئۆتۆمبیل هێنان کە بەهەزاران هاتووە و وردەکاریم لایە ملیارێك و نیوە، رەقەم و سەیارەکە هاتووەتە ناو، لە کوێن ئەم پارانە؟؟ ئەمە ئەگەر موقارەنەیەکی بکەین لەگەڵ 2010 لەگەڵ 2011 ، داهاتی 2010 زۆر زۆر زیاترە لە داهاتی 2012 سەیری دۆخی ئابووری کوردستان بکەی، سەیری بزاوتی ئابووری بکەی کە ئەمە مەنتق نیە، کە داهاتی 2010 لە داهاتی 2012 زیاتر بێ، ئێمە باسی کورتهێنانمان کرد، کورتهێنان یەکێکە لە گرفتەکانی بودجەی ئێمە، باسی ئەوەمان کرد کورتهێنانی ڕاستەقینە 1 ترلیۆن و 467 ملیار و 980 ملیۆن دینارە، ئەوەی تر لەسەر بودجەی بەکارخستن داندراوە کە زەرورەتی نیە ئەوەی کە پەیوەندی بە چاکسازی هەیە و بە شمەك هەیە و بە ئەساس هەیە و بە سەیارە و گۆڕین و ئەمانە زەرورەتی ئەولەویاتی خەڵکی کوردستان و بەڕێوەبەری حکومەت نین، چونکە ئەمە دەزانین چۆن ئاڵوگۆڕەکان لە وەزارەتەکان دەکرێت و چۆن ئەشیاکان، یەعنی ئەم زیادەڕۆییە لە سەرف کردن زیادەڕۆیی بۆ تەندروستی نیە، بۆ ئاوەدانکردنەوە نیە، بۆ پەروەردە نیە، بۆ کرێی مۆبایلە... هەندێ شتی سەیر ئەگەر بە وردەکاری بچینە ناوی، ئێمە وتمان زانیاری هەڵە دەدەنە پەرلەمان، ژمێریەی کۆتایی کە بەڕێز وەزیری دارایی زۆر زۆر تەئیکیدی لێ دەکاتەوە، ئێمە دێین موقارەنە دەکەین لە ژمێریەی کۆتایی شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011 کە تا 6/31 بۆ شمەك و خزمەتگوزاری چاك کردنەوە نووسراوە، یەعنی نموونەیەکی بۆ دێنمەوە زۆرە ئەمانە، 864 ملیارە، بەڵام لە بودجەی ساڵی2012 هاتووە 861 ملیارە، یەعنی ئەمە رەقەمن و هەڵەنە و لە حساباتە و ناکرێ تۆ بڵێی..... ، زۆرن ئەمانە کە دەتوانین قسەی لەسەر بکەین، خاڵێکی تر کە بەلای منەوە گرنگ بوو، ئەویش ئەوە بوو کە پەیوەندی بە وەزیری پلاندانەوە هەیە، ئێمە پار ساڵ لێرە لەلایەن کاك دڵشادەوە یەکێك لەو پێشنیارانەی کە پەیوەندی بە پرۆژەکانی وەبەرهێنانەوە هەبوو ئەو پارەی خەرج دەکرێت بۆ ئەوان ئەوەی دەمێنێتەوە کە زیاتر لە 2 ترلیۆنە مدەوەر دەکرێت لە کوێیە ئەم پارەیە؟ ئەمە بە دەقی قانونی مولزەم کراوە، ئەم پارەیەی کە ماوەتەوە لە کوێیە؟ ئەم ساڵ ئێمە هەتا دەچێتە سەرۆکایەتی هەرێم و ڕەنگە بچێتە مانگی 8 لە 3 مانگ دا یان لە 4 مانگ دا وەزیری پلاندانان چۆن دەتوانێ وەڵامم بداتەوە چەند پرۆژەی پێشنیار کراوی پێ جێ بەجێ دەکرێت؟؟ پار ساڵ 1564 پرۆژە نەچۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، ئەمانە هەمووی پارەی بۆ تەرخان کراوە، ئەم پارانە لە کوێن؟ ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئەگەر بمەوێ کورتی بکەمەوە قسە زۆر لە حسابی ختامی دەکرێت، حسابی ختامی

هاتۆتە پەرلەمان و موناقەشەمان نەکردووە، حسابی 6 مانگە هاتووە و ئەوە موقارەنە بەوە دەکەین دەڵێین بۆ کۆتایی، دەبوایە لە 4/15 بیکەین، نەهاتووە، قسە لەسەر دواخستن دەکەین، بە ئومێدم ئەو ساڵ ئێمە بڕیار بدەین مانگی 10 پرۆژەی یاسای بودجە بێتە پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئەم هۆکارە دەرکەوێ و ئەم پاساوە دەرکەوێ کە پاساوێکی دروست نیە، بۆ ئەوەی دەڵێین حکومەتی عیراق هۆکاری دواخستنە، دەکرێ تەقدیریە و داشی نێین و بشرِوات و هیوادارم ئەمە بکەین، سەرەڕای ئەوەی پێموایە بودجەی ئێمە بەهۆی ئەم زەمەن کورت کردنەوەی بۆ چوار مانگی ساڵ نە کاریگەری دەبێت لەسەر دۆزینەوەی هەلی کار، نە لەسەر خزمەتگوزاریەکان، نە لە جێ بەجێ کردنی ئەو پرۆژانەی کە دانراون، بۆ پرۆژەی ستراتیجی کە کاك دکتۆر باسی کرد گوتی ئێمە ئێستا بە تۆرێکی پەیوەندی دەمانەوێ هەموو کوردستان پێکەوە ببەسیتینەوە و بەشێکیشمان تەواو کردووە و دیزاینمان بۆ کردووە و هەوڵمان داوە و پارەمان بۆ تەرح کردووە، بەڵام لە هیچ شوێنێکی پرۆژەی بودجە دیار نیە و ناچمە تەفاسیلی ئەوەی کە برادەران مولاحەزەیان بۆ ناردووم کە چەند پرسیاریان وەڵام نەدراوەتەوە و ئەوەی کە پەیوەندی بە ڕێگە و بانە و بە پرۆژەی جیا و بە ئەرزەوە هەیە و سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵاهی من ئەگەر بمەوێ بابەتیانە قسە بکەم پێویستە ئاماژە بەوە بکەم کە وەڵامی بەڕێزان هەردوو وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان بۆ ئەوەی بە ئینسافەوە بیلێین دەبێ بڵێین پۆلێنی وەڵامەکانیان کرد، یان من پۆلینی وەڵامەکانیان بکەم لە بەینی ئەوە کە زۆرێك لە وەڵامەکان ناڕوونیان پێوە دیارە ئیتر یان ئێمە تێ ناگەین لە وەڵامەکان یان وەڵامەکان لەو ئاستە زانستیە نین کە مەتڵوبە بۆ موئەسەسەیەکی وەکو وەزارەت، هەندێ لە وەڵامەکان بە قەتعی قەناعەتیان بۆ ئێمە دروست نەکرد، چونکە سیغەی پرسیارەکان نەوعێکە، بۆ نموونە باسی بڕێك داهات دەکەی ئەو دەڵێ سندوقی هەیە، پرسیارەکە باس لە بڕی سندوقەکە دەکات چۆنیەتی سندوقە و لە کوێیە و چی لێ دێت، نەوتراوە پارە و سندوقی هەیە یان نیە تا ئەوە بکرێ بە پرسیار، هەندێ لە وەڵامەکانیش دیارە وەڵامی پرسیارە شکلیەکانن وەڵام دراونەتەوە، بۆیە بەو سێ دابەش کردنە من وەڵامەکانم دابەش کردووە، بۆیە ئەگەر تێبینی بدەینەوە لەسەر وەڵامی وەزیرە بەڕێزەکان من پێموایە دەچینە بازنەیەکی داخراوەوە و هەر دەسوڕێینەوە، چونکە نەوعەن ما جەدەلیەتێکی لێ دروست دەبێت، بەڵام من لێرە تێبینیەکی جەوهەری عەرزی بەڕێزان و لە سەرۆکایەتی و وەزیران و خوشك و برایانی پەرلەمانتار دەکەم، ئەویش ئەوەیە کە ئەم دوو وەزیرە بەڕێزەساڵانە بە دوو ئیعتبار دائەنیشن لێرە، من وای تێ گەیشتووم و لەوانەیە هەڵە بم، ئیعتیباری یەکەمیان وەزیری تایبەتمەندی موئەسەسەیەك و وەزارەتێکی پسپۆرن یەکیان داراییە و ئەوەی تریان پلاندانانە و

ئیعتبارێکی تریان نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستانن، بە پێی ئەو ڕێژەیەی کە لەبەردەستم دایە و وەڵامی بەڕێزان بە تایبەتی بەڕێز وەزیری دارایی زۆرێك لە وەڵامەکان ئیحالە دەکاتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، کەواتە لێرە حەلقەیەکی ون هەیە لە بەینی ئێمە و ئەنجومەنی وەزیران دا کە دەبوایە دوای موناقەشەی ڕاپۆرتەکان و وەرگرتنی ڕاو سەرنجی خوشك و برایانی پەرلەمانتار ئەو دوو وەزیرە بەڕێزە بیانوتایە بەڕێزان لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و یان ستافی ئەنجومەنی وەزیران دوو جۆر پرسیار ئاراستەی ئێمە کراوە، پرسیارگەلێك کە تایبەتە بە خۆمان و وەڵامی دەدەینەوە و بەعزێك پرسیار پەیوەندی بە بەڕێزتانەوە هەیە وەکو ئەو بەڕێزانە، مەسەلەی سیاسەتی دارایی هەرێم، منیش دەڵێم کاك شێخ بایز نازانێ چی وەڵام بداتەوە، سیاسەتی دارایی گشتی هەرێم، لە بەغدا چی کراوە بۆ ئەو پارە کەڵەکە بووەی کە بۆی قۆرخ کراوەو نادرێتەوە؟، موستەحەقاتی هەرێم، فعلەن ئەمە ناتوانن وەڵام بدەنەوە، بۆچی ئەم چەق بەستویە لە بەینی بڕی تەشغیلی و ئیستیسماری و فعلەن ئەمە پەیوەندی بە کۆی وەزعی ئابووری هەرێمەوە هەیە و ناتوانن وەڵام بدەنەوە، ئەولەویەتی پارێزگاکان و ئەولەویەتی وەزارەتەکان خۆ بۆ ئەم دوو وەزارەتە دانەنراون، دەبێ ڕاوێژێك کرابێ هەتا لێرە جەنابیان ئیشارە دەکەن ئەو وەڵامەی کە داویانە بە لیژنە وانیە و لای ئێمە شتی تریان گوتووە، واتە لێرە حەلقەیەك ونە کە وەزیرێك دوو قسەی لێرە دەرچووە، لێرە بزانین کامیان دروستە و کامیان نادروستە، کەواتە من پێموایە ئەم خەلەلە دەبێ بۆ ساڵانی تر چارەسەر بکەین و نابێ هەردوو وەزیری بەڕێز غەیری پرسیاری خۆیان جواب بدەنەوە و دەبێ ئەو حەلقەیە چارەسەر بکەین کە وەڵامی ئەنجومەنی وەزیران بۆ ئەو پرسیارانەی پەیوەندی بە سیاسەتی گشتی دارایی و حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، من لەسەر بەڕێز کە بەداخەوە لێرە نیە وەزیری پلاندانان پرسیاری ئەوە هەیە کە زۆرێك لەم داتاو ژمارانەی عەرز کرد هەمووی ڕەقەمن و ژمارەن و داتان باسی ئامارە، ئێمە ئەوەی بزانین ئامارێك لە کوردستان نیە ئایا پشت بەستوو بە چ سیستمێکی علمی و زانستی ئەم ئامارانە دەدات، ئەوە پرسیارێکی جەدەلیە لە کوێی ڕاپۆرتەکەیان لە کوێی وەڵامەکانیش کە دەیدەنەوە ئایا موعتەمەدی ئێمە موستەنەدی ئێمە تەنها پسولەی بایعیە بۆ ئامار لە کوردستان، کە ئەوە ئەگەر وابێ خەلەلێکی گەورەیە، چونکە خۆمان دەزانین دروست نیە، لەگەڵ ئەوەش کە من ئەو تێبینە دەدەم نامەوێ بچینەوە مورەبەعی یەکەم، ئیجازەم بدەن دوو، سێ مولاحەزەی ئەساسی لەسەر وەڵامی بەڕێزان عەرز بکەم، جەنابیان باسی داهاتی سنووریان کرد کە دەچێت بۆ عیراق، من پرسیارەکەم ئەوەیە مەعقولە کارمەندانی وەزارەتی دارایی بەغدا ئاگاداربن لە تەفاسیلی داهاتی سنووری هەرێمی کوردستان، بەڵام نوێنەرانی خەڵکی کوردستان ئاگادار نەبن لەو بڕانە؟ ئەمە پرسیارێکی جدیە، بە جەدوەل بە مەزبوت خۆیان دەڵێن مەعقولە ئێمە نەزانین، بە نیسبەت تێبینیەکی ترم ئەوەیە ئەو داشکاندنەی لە 10٪ ی ئیستیقتاع ئێمە نەمان وتووە ئەو پارەیە ونە یان چی، دەڵێن کراوە و بۆ بەعزێك سەرف کراوە، بەڵام من بیری بەڕێزتانی دەخەمەوە کە لەم پەرلەمانە یاسامان بۆ دەرکرد، بڕیارمان دا بۆ پڕۆژە بێت، نەمان وت بە سەڵاحیاتێکی کراوەی ڕەها لە وەزارەتەکە تەوزیع بکرێت

کە دەیان حاڵەتی غوبن و نا عەدالەتی و حەیف و مەیل کراوە بەڕاستی، بڕیار بوو بۆ پرۆژە بێ بۆ ئەوەی خزمەتێ بێ بۆ شەهیدان، بۆیە من دوا خاڵم ئەمە عەرز دەکەم کە ئەگەر هەموومان پەرۆشین بۆ خەڵکی کوردستان و ئەزموونی سیاسی کوردستان، ئەگەر دەمانەوێ چاکسازیەك لەم بودجەیە بکەین و کەلێن و کەموکورتیەکانی پڕ بکەینەوە، دەبێ ڕاوسەرنج و پێشنیار و ڕەخنەی ئەم چەند ڕۆژەی فراکسیۆنەکان و پەرلەمانتارانی بەڕێز بەهەند وەربگرین و بگەینە سیغەیەکی هاوبەش بۆ ئەوەی ئەم یاسایە چاکسازی تیا بکەین بۆ ئەوەی لەمە زیاتر بژێوی خەڵکی کوردستان و پرۆژەکانی وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ڕانەوەستن، چونکە هەموو لا چاوەڕێی ئێمەن و دەزانم ئاسانە بگەین بەم سیغە هاوبەشەش و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من ئەوە دەڵێم ئەوەی سۆزان خان باسی کرد بۆ ئەوەی کە ڕەخنە و تێبینیەکانی ئەمساڵ هەمووی تێکڕای فراکسیۆنەکان وئەندام پەرلەمانەکان بەهەند وەربگیرێ و بە دەردی بودجەی ساڵی 2010 و 2011 نەڕوات بەڕاستی، ئەو لیژنە هاوبەشەی یاسایی و دارایی کۆببێتەوە و لە چوارچێوەیەکی یاسایی دا جێگەیان بکرێتەوە بۆ ئەوەی حکومەتی پێوە مولزەم بکرێت، خاڵی دووەمم سەبارەت بە مەسەلەی وەڵامی پرسیارەکان، بەڕاستی زۆرێك لە وەڵامی پرسیارەکان وەرنەگیرا، بەڵام من ئەوە تێبینی دەکەم، هەندێك پرسیاری جەدەلی نیە، بەڵکو پرسیارێکی یاساییە یاخود پرسیارێکی رەقەمیە، ئێستا بۆ نموونە سەبارەت بە داهات، بەڕێز وەزیری دارایی مەسەلەن بڵێ داهاتی فڕۆکەخانەکان ئەوەندەیە، بەڵام ئەوەتا ئیمزای خۆیان هەیە کە دەڵێ ئەوەندە نیە، یەعنی ئەمە بەڕاستی ئەگەر چارەسەر نەکرێت هەم پەرلەمانتاران دەکەونە گومانەوە و هەم بودجەکەش بەڕاستی ناتوانرێ ڕێژەی داهاتەکەی دیاری بکەین و ئەو کاتە نازانین چۆن ئێمە موعالەجەی نەفەقات بکەین و هەم عەجزیش بکرێت، باس لە مەسەلەی بودجەی حیزبەکان کرا، ئێمە دەزانین چ حیزبێك کێ و کێ بودجە وەردەگرێ، بەڵام کێشەکەمان لەوەیە هەر حیزبێك چەندە بڕەکەی و ڕێکخراوەکان چەندێکە؟ ئێمە داوای ئەوەمان کرد کە مەسەلەن لیستەکە بزانین، سەبارەت بە مەسەلەی داهاتی نەوت، من پرۆتۆکۆڵی ژمارە 62 و 63 م ورد خوێندەوە، یەعنی فەقەرەیە یان بڕگەیەکی تێدا نەبوو کە حکومەت مخەوەل بکات بۆ ئەوەی ئەو داهاتە سەرف بکات، ئەوەتا بودجەی 2011 بە پێی ماددەی 17 یەك خاڵی تێدا نیە بڵێ وەڵڵا حکومەت تەخویل دەکات بۆ ئەوەی کە سەرفی بکات، من دەڵێم ئێمە پرسیارەکانمان لەڕووی یاساییەوە بووە و دەقێکی یاسایی بووە کە بۆچی حکومەت ئەمەی نەکردووە؟ بەڕاستی بۆ پێشێلکاری یاسایی ناکرێت پاساوی جۆراوجۆر بهێندرێتەوە، پرسیارەکانیشمان وازح بووە، بەڵام بەداخەوە من دەڵێم وەڵامەکان نەیانتوانی بە تەواوەتی ئەو ڕوونکردنەوەیە بدەن، بۆیە من ئەوە دووپات دەکەمەوە کە پێویستە بۆ ئەوەی کە ڕەخنەو تێبینیەکان بۆ

ئەوەی کە ئەو کەلێنانە پڕبکاتەوە پێویستە هەردوو لیژنەی هاوبەش کۆببنەوە و بۆ ئەوەی کە بتوانرێ بودجەی ئەم ساڵ بە شێوەیەکی ڕێك و پێك تێ پەڕێنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من لەسەر بوارێکی جودایە ئەویش وەرزشە، تەبیعی لە وەرزش من هەندەك تێبینیم کرد لەسەر قسەکانی بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی لە بودجەی 2012 بەشی بەخشین کە بۆ ڕێکخراوە زانیستیەکان وڕۆشنبیریەکان وڕێکخراوی تر لیژنەی ئۆلۆمپی و پارا ئۆلۆمپی و یەکێتی وەرزشیەکان 115 ملیار دینار تەرخان کراوە، من لێرەدا حەزم لێیە کە تەحدید بکرێت پارەکان بۆ ڕێکخراوەکان، چونکە یەکێتیەکان سەر بە لیژنەی ئۆلۆمپیە، هەر لە ناو لیژنە ئۆلۆمپیەکان لیژنەکان پارەکان وەردەگرن و سەر بە لیژنەی ئۆلۆمپیە و جوزئەك 33 یەکێتینە، ئەوە یەك، دووەمین شت باسی یانەکانی کرد، یانەکان کە مینحە وەردەگرن لە وەزارەتی ڕۆشنبیری وەردەگرن، سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیرینە، عیلاقەی بە بەخشین نیە و سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیرینە، من لێرەدا حەز دەکەم لە بەشی ئەو پارە 115 ملیارە تەحدید بکرێت پارەی وەرزش، دووەم لە سوودە کۆمەڵایەتیەکان هاتووە فەقەرەی (ج) وەزارەتی ڕۆشنبیری 11 ملیار بۆ مووچەی ڕێزلێنانی ڕۆژنامەنووسی و هونەری و وەرزشی تەحەدا دەکەم ئەگەر یەك وەرزشوان ڕێزلێنانی وەرگرت بێت، تەحەدا دەکەم دوو ساڵ ئەگەر یەك وەرزشوان ڕێزلێنانی وەرگرتبێت، لێرەشە تەحدید بکرێت بۆ وەرزشوانە دێرینەکان، نەك ئەگەر دانرابێت و موناقەلە بکرێت بۆ شوێنێکی تر، فەقەرەیەکی تر هەیە لە خەرجیەکان چالاکی دیدەوانی و وەرزشی هەموو ساڵێك ئێمە بۆ دیدەوانی و وەرزشی زیارەتیان دەکەین هەر پێمان دەڵێن لە نەشاتات پارەمان نیە، ئەلعابەکان کەم دەکەنەوە لە شوێنێك تۆپی پێ دەکرێت و لە شوێنێك لادەدەن، بۆیە لێرە کە پارە دانراوە 159 ملیار دینار ئەویش تەحدید بکرێت یان بێتەوە سەر بەخشینەکە یان ئەوەتا پارەکان تەحدید بکرێت، تەبیعی وەزارەتی ڕۆشنبیری کە موناقەلەی پارەکان دەکات حەز دەکەم پار 10 بنکەی وەرزشی مەلەوانگەیانی بۆ دروست کرد، ئەو مەلەوانگانە هەتا ئێستا بیریان بۆ لێ نەدراوە، هەتا ئێستا مەلەوانگەکان یەك درهەمیان بۆ سەرف نەکراوە و بیرە ئاویان نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك امیر فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی دەست خۆشیا ل سەرۆكاتیا پەرلەمانێ دكەم، ڕاستی بۆ ماوەی 9 ڕۆژا پتر چل و ئەوەندە سەعاتا تەحەمولا هەمی ئەندام پەرلەمانا كر، هەر یەك بۆ ڕاوبۆچونێت خۆ دیار كر، هەروەسا سوپاسیا هەردوو وەزیرێت بەڕێز دكەین كو زۆر ژ وان خالێت مە دڤیان و خەلكێ مە بزانێت ئاند ئەندام پەرلەمانا بزانن زۆر ژ وان خالا و بەرسڤێت وان خالا بۆ مە هاتن دان، دەست خۆشیێ لوان دكەین، هەروەسا سوپاسیا بەڕێز ئەندامێت پەرلەمانێ دكەم كو زۆربەی وان خالێت یەت كو خەلكێ دڤیا بەحس كرن، ئەو خالێت هاتینە بەحس كرن و گوتن لڤێرێ وەكو ئەم دزانین بودجا هەرێما و بودجا ڤی خەلكێیە و خەلكێ كوردستانێیە، ئەو گەنگەشا هاتیە سەر كرن مانای وەكی ئەم دشێین بێژین ڤی خەلكێ هەندێ ئان ڤان ئەندام پەرلەمانا حەز دكەم كو ئەڤ بودجەها بشێوەیەكی باش و جوان بێتە ڕێكخستن، لەورا ئەز گەلەك درێژ ناكەم، چونكە هەمی خالێ هاتنە بەحس كرنێ، هەمی تشت هاتنە گوتن، ئەز پشتگیریا پێشنیارا خوشكا سۆزان خانێ دكەم كو بۆ هەردوو لیژنا یاسایی و لیژنا دارایی پێكڤە وان پێشنیار و وان بۆچوونێت یەت ئەندامێت پەرلەمانا كو بشێوەیەكی ڕاست و دروست بێخن، چونكە ئەكید ئەو ژی دێ هەر بۆ خزمەتا خەلكێ كوردستانێ بێ، چونكە خەلكێ كوردستانێ چاڤەڕێی ڤی بودجەیێ بێتە پەسەند كرن، چەند بلەز بێتە پەسەند كرن هەر دێ چەند ڤی خەلكێ كوردستانێ سوود لێ وەرگرن و سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.احمد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم (وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە وەڵامەكانی هەر دوو بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان، وەزیری دارایی لەسەرەتا لە وەڵامدانەوەی پرسیارەكان باسی لە وەڵامی داهاتەكانی ناوخۆ و هەروەها خاڵە سنووریەكان وتی ئەوانەم جواب داوەتەوە، لە شوێنی تر باسی كرد، بەڵام هێشتا پێویستی بە ڕوونكردنەوەی زیاتر هەیە، سەبارەت بە جیاوازی مووچەی فەرمانبەران و خانەنیشینان بەڕێز وەزیری دارایی وتی ئەوە ئەبێ لە خودی وەزارەتەكان ئەنجام بدرێن نەك لە وەزارەتی دارایی، بەڵام ئێمە قسەمان لەسەر كردنەكەیە كە چۆن چارەسەری بكرێ، چونكە جەنابتان وەكو نوێنەری حكومەت لێرەن دەبێ ئەو جیاوازیەی كە ماوە بە پێی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی پاریش كە دەبێ كۆتایی پێ بێت و چارەسەر بكرێت، سەبارەت بەمە بەو 200 ملیارە و 115 ی بۆ بەخشین و حیزب و ڕێكخراوەكان و كۆمەڵە و سەنتەرەكان بەڕاستی وەڵامەكە زۆر وازح نەبوو، لاپەڕە 11 سەبارەت بە پرسیارەكانی ئێمە هاتبوو سەبارەت بە ڕێنماییەكانی وەزارەتی دارایی، سەبارەت بە وەرگرتنی سولفەی عەقار، بەتایبەتی لە بارەی وەرگرتنی گوند و ناحیەكان كە گوتمان جۆرە ڕێنماییەك هەیە لە هەندێ گوند و ناحیەكاندا بۆ هاووڵاتیان و فۆرمیشمان پێ پڕ دەكەنەوە و لە حاڵەتی

زەرەمەنـد بـوون دا نـابێ داوای قـەرەبوو کردنـەوە بکـەن، ئەمانـەوێ مـەوقفی وەزارەتـی دارایـی بـە روونـی بزانین ئایا ئەم ڕێنماییـە موەحـەدە لـە وەزارەتـی دارایـی دەرچـووە یـان نـا؟ هـەروەها سـەبارەت بـەو 300 هەزارەی کە وەردەگیرێت لـە هاووڵاتیـان لـە کاتی موعامەلـە کردنـی وەرگرتنـی سولفەی عـەقاردا، ئێمـەش دەمانەوێ مەوقفی وەزارەت بـە وازحـی بـزانین ئـەو 300 هـەزارەی کـە وەردەگیرێـت گوتمـان کـە بەڕاسـتی زۆرە، چ بـەناوی رسـومات وەربگـیرێ یـان چ لـە نـاوی خـەرجی ئیـداری وەردەگیرێـت کـە وابـزانم بڕێکـی دەگەڕێتەوە بـۆ وەزارەتـی دارایـی ئەمـە زۆر زۆرە کـە وەردەگـیرێ، دەمانـەوێ کـە مـەوقفی وازحـی وەزارەت بزانین لەو بارەیەوە، سوپاسی وەزیری دارایی دەکەم کە پشتیوانی لە زیاد کردنی میلاکی وەزارەتی ئـەوقاف و هەروەها دەرماڵە بۆ مامۆستایانی ئـایینی کـرد، هیـوادارم کـە لـە پـرۆژە یاسای بودجـەدا جـێگیر بکـرێن، سەبارەت بە میلاکی وەزارەتی ئەوقاف و دەرماڵە بۆ مامۆستایانی ئایینی، سەبارەت بـەو پارەیـەی کـە دراوە بـەو قەزایانـەی کـە زەرەرمەنـد بوونـە، کـە بـە شـێوەیەکی نـا هاوسـەنگ بـووە زۆر وەڵامەکـە وازح نـەبوو بەلامەوە کە بۆچی بەو شێوەیە بووە و هەروەها پارەی ئەو 10 ملیارەی کـە بـۆ ئاوارەکـان دانـدرابوو سـاڵی پار چۆن خـەرج کـراوە و چـەند خێـزان لێـی سـوودمەند بوونـە؟ هـەروەها بـۆ ئەمساڵیش کـە 100 ملیـار دانـدراوە لەسـەر چ بنەمایەکـە؟ بۆچـی ئەمـە ڕێژەکـەی ئەوەنـدە زۆر بـووە؟ دەتانـەوێ چـەندی دیکـە سـوودمەند بـن؟، سـەبارەت بـەو 7500 دۆلارەی کـە بـۆ هاووڵاتیـان دیـاری کرابـوو بـۆ ئاوەدانکردنـەوەی گوندەکان، جەنابتان گوتتان ئەوە ماددەیەکی یاسایی جێگیر نەکراوە، بڕیاریش لای پەرلەمانـە، کـاتی خـۆی حکومەت بڕیاری داوە، یەعنی ئێستا چۆن ئەو بڕیارە کە حکومەت بڕیاری دابـوو یـەعنی موعامەلـە کـردن لەگەڵ ئەو بڕیارە دەبێ چۆن بێت بۆ ئەوەی کە بە پەرلەمان و حکومەت ئەم مەسـەلەیە یـەکلا بکەینـەوە، سـەبارەت بـە بـەڕێز وەزیـری پلانـدانان، ئێمـە پرسـیارمان کردبـوو بـۆ کـەم کردنـەوەی بـواری تەشـغیلی لەبەرامبـەر بـواری وەبـەرهێنان و ڕاگرتنـی هاوسـەنگی پـلان چیـە؟ نـازانم وابـزانم وەڵامەکـەم یـا ئاگـام لێ نـەبووە یـان زۆر بـە وازحـی وەڵامەکـەم وەرنەگرتـەوە، هـەروەها پـلان بـۆ مەسـەلەی چارەسـەر کردنـی کورتهێنان، هەروەها شوێنەوار کە هیچ گرنگیەکی پێ نەدراوە جەنابت باست کرد لە وەڵامی کـاک نـەژاد دا، لە لاپـەڕە 8 ی پرسـیارەکانی ئێمـە دەربـارەی ڕووخانـدن و دووبـارە دروسـت کردنـەوەی مزگـەوتی گونـدی ڕکاوە یان ڕکارە، ئەوە جەنابتان ئاماژەتان پێی نەدا، لە کۆتایی دا داوا دەکەم بۆ گواستنەوە و بۆ موناقەشـە کردنی پرۆژە یاسای بودجە بە پێی پـەیڕەوی نـاوخۆ هـەردوو لیژنـەی کاروبـاری یاسـایی و لیژنـەی دارایـی کۆببنەوە و بۆ تاوتوێ کردنی ئەو خاڵانەی کە باسکراون و گواستنەوە بۆ موناقەشە کردنی پرۆژە یاسایەکە بە شێوەیەکی گشتی و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره لە چەند ڕۆژی ڕابردوو گفتوگۆیەکی تێروتەسەل کرا لەسەر بودجە، لە کۆی گفتوگۆکانی ئەندامانی پەرلەمان دەرکەوت کە ئەم بودجەیە کەموکورییەکی یەکجار زۆری هەیە، سەبارەت بە وەڵامی هەر دوو وەزیری بەڕێزیش وەڵامەکان بۆ من بەڕاستی جێگای موقنع نەبوون، جگە لەوەی کە بەشێکی زۆر زۆر بە کورتی و بەشێکیشی بە خراپی وەڵام درانەوە، بوونی ئەو هەموو پێشنیارانە و بوونی ئەو هەموو کەموکورییانە، بە تایبەتی وەك بەشی زۆری کە باسکرا لە دواکەوتنی بودجە لەو هەموو کەموکورییە حسابیانەی کە لە بودجە هەیە، لە خراپی سیاسەتی دارایی حکومەتی هەرێم، لە ناڕوونی داهاتەکان، لە ناعەدالەتی لە دابەش کردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکان، هەموو ئەمانە قەناعەتێکی بۆ دروست کردم پێشنیار دەکەم کە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە بۆ حکومەت، چونکە تەنها حکومەت دەتوانێ ئەم کەموکوڕیانە چارەسەر بکات، پێشنیار دەکەم کە ئەم بودجەیە بگەڕێتەوە تەنها حکومەتە دەتوانی، ئەگەر ئەم پاساوەی کە چەندین مانگە باس لەوەی دەکرێت خەڵك چاوەڕێ دەکات، خەڵك ئەگەر 8 مانگ توانی چاوەڕێ بکات دەتوانی مانگێکی تریش چاوەڕێ بکات، من پێشنیاریش دەکەم ئەو سەرفیاتانەی کە ڕاگیراون و کە بە ناحەق ڕاگیراون دەکرێ لە ئێستادا حکومەت بەوەی کە چونکە پارەکە بەردوام بێت، دەکرێ حکومەت بەردەوام ئەو پارەی کە تا ئێستا ڕای گرتووە سەرفی بکات و ئەمە نەبێتە پاساو بۆ ئەوەی کە ئێمە هەموو ساڵێ بودجە بەم شێوەیە بە خراپی بەڕێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاروان فەرموو.

بەڕێز کاروان صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە دەست خۆشی لە ماندوونەبوون و ئەزیەت و ئازاری ئەو لیژنە بەڕێزە دەکەم بەڕاستی کۆمەڵێك ئەرکی زۆر گەورەیان لە کۆڵ ئێمە کردەوە، هەوڵێکی زۆر بێ وچانیان دا بۆ ئەوەی کە بتوانن بەرچاوی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان ڕوون بکەنەوە، هەروەها کار ئاسانیەکی باشیان بۆ کردین، من لێرەدا دەمەوێ ئەوە بڵێم کە ئێمە پاش ئەو هەموو ڕۆژە و مشتومڕەی لەسەر بودجە و لەسەر قوتی خەڵك لە تەلاری پەرلەمان و لەو شوێنە شەرعیە درێژەمان بە گفتوگۆکان دا بە هەموو جیاوازیەکانەوە، توانیمان ئەوە بڵێین کە هەموومان ئەگەر بەڕاشکاویش بێت شەڕمان لەسەر قوتی هاووڵاتیانە، بۆیە من هەست بەوە دەکەم کاتێ کە ئەندامی پەرلەمان نوێنەرایەتی شەقام دەکات و شەڕی لەسەر برسی بووان و بێ کاران و ماف خوراوانە، کاتێ کە بە سیاسی کردنی مشتومڕەکان و ململانێکان دەگاتە ئاستێکی ئەوها هەرکەسێك بۆ خۆی ڕاکێشێ بەڕاستی لێرەدا دەمەوێ ئەوە بڵێم کە هەموو پێکهات و لە هەموو ڕێککەوتنێك لە بەینی قەوارە جیا جیاکانی ئەو پەرلەمانە، دەست خۆشی لێ دەکەین ئەگەر لە پێناوی نان و ئازادی و هەلی کار بێت بۆ هاووڵاتیان، بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی ژیانی چەوساوەکان بێت، بۆ گێڕانەوەی عەدالەتی کۆمەڵایەتی بێ دەستی هەموو لایەك دەگوشین، بەڵام ئەگەر لە پێناوی بە لایەن کردن و ڕاکێشانی ئەو لاو ئەو لا بۆ

ئەو، بەڕاستی نایشارینەوە ئێمە ڕای خۆمان هەیە و دەشمانەوێ بە ڕاشکاوی بڵێین ئێمە نوێنەری شەقام و نوێنەری هاووڵاتیان و نوێنەری خەڵکین و نوێنەری لایەنە سیاسیەکان نین لەو پەرلەمانی کوردستانە، من بۆیە داوا لە بەڕێز لیژنەی دارایی دەکەم باری سەرنجی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان بە هەند وەربگرن لە سیاغە کردنەوەی پرۆژە یاسایەکە و هەروەها دەنگیشم بە زوڵاڵانە و بە بوێرانە بە نوێنەرانی حکومەت دەڵێم هەوڵی ئەوە بدەن لە بودجەی ساڵی داهاتوو لە کات و شوێنی دیاری کراوی خۆی بودجە بهێنن بۆ پەرلەمانی کوردستان و هەوڵی ئەوەش چڕ بکەنەوە بۆ نەهێنانی کورتهێنای ئاشکرا و نەهێشتنی کورتهێنانی شاراوە، نەهێشتنی بەهەدەردانی پارە، هەروەها گەڕاندنەوەی هاوسەنگی نێوان بودجەی وەگەڕخستن و وەبەرهێنان و زیاد کردنی پرۆژەکانی وەبەرهێنان کە ئەمەش مانای پێش خستنی وڵات و زیاد کردنی هەلی کار و جووڵاندنی بازاڕە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی؟ د.ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا ئەوەی تێبینیمان کرد لە ڕاپۆرتی ئابووری ئێمە ئاماژەمان دا بە نیشاندەرە سەرەکیەکان، هەروەکو عورف لە ئامادە کردنی ڕاپۆرت خۆشبەختانە ئەو نیشاندەرە سەرەکیانە لەلایەن گشت ئەندامانی پەرلەمانەوە دەوڵەمەند کرا، چوونە ناو وردەکاریەکانیەوە و لەسەر ئاستی ئەو حساباتانە و لەسەر ئاستی ژمارەکان و لەسەر ئاستی پرۆژەکانیش تاکو لە شارەکانەوە گەیشتە گوندەکان.

لەڕاستی دا ئەوە ئەماژەیەکی باش بوو و ڕاپۆرتەکەی دەوڵەمەند کرد، ئەوەی تێبینیمان کرد لێرە دا هەموو بابەتەکان گفتوگۆی لەسەر کرا، داهات لەگەڵ تێچوو کە لە ڕاپۆرتەکە دا هاتووە و دوایی ئاستی دابەش کردنی بەسەر دامودەزگاکانی دەوڵەت خۆی لە 31 دامودەزگا دەبینێتەوە، دواتر ئاماژەش درا بە چۆنیەتی و بڕی داهات لە هەرێمی کوردستان، کەوا لە موازەنەکە داهاتبوو، ئەوەی تێبینمان کرد لەسەر ئەو بابەتانە هەمووی پێشنیار هەبوو بەڕاستی.

لێرەدا ئێمە وەکو لیژنەی دارایی پێشنیارەکان ئەوەی تێبینیمان هەیە لەسەری هەندێ لەو پێشنیارانە بە هەماهەنگی لەگەڵ لیژنەی یاسایی کە هاوکارمان دەبێ لە دوای ئەم کۆبوونەوەیە، دەتوانرێ بە پێی توانا ئەوە ڕێك بخرێت بۆ ئەوەی بخرێتە ناو مادده یاساییەکان وبڕگەکانی پرۆژە یاسایەکەوە، ئەوەی کە دەکرێ هەندێکی و هەندێکیشی دەتوانرێ بەرز بکرێتەوە وەکو پێشنیار بۆ حکومەت تاوەکو بەدواداچوونی بۆ بکات و ئەگەری جێ بەجێ کردنی لەڕاستی دا کۆمەڵی 3 لە پێشنیارەکان ئەوەیە کە لەوانەیە کە نەگونجێ لەگەڵ کاری پەرلەمان و لە نێوان دەسەڵاتی و جێ بەجێ کردن و دەسەڵاتی تەشریع، لەوانەیە نەشگونجێ لەگەڵ ئەو سیستمە حسابیەی کە پەیڕەوی کراوە لە ئامادە کردنی بودجە دا و قابیلی جێ بەجێ کردن نەبێت.

لەڕاستی دا هەر لە پرۆژە یاسایەکە لە فۆرمەکان دا کە هاتووە هەندێ لەو ڕێژانەی کە هەمانە تەقریب کراوە و نزیک کراوەتەوە لە دەرئەنجامی ئەو نزیک بوونەوەیە لەوانەیە بڕەکان وەکو خۆی نەبن و لەبەرئەوە ڕاست بوو هەندێ ئەندام پەرلەمانی بەڕێز ئاماژەی بە نیسبەتەکان و بڕەکانیش دا، ئەگەر جیاوازیەك هەبێ لەگەڵ واقع دا بە بڕێکی کەم لە دەرئەنجامی ئەو تەقریبی ڕەقەمەیە کە تەعامول دەکەی لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە ئەرقام بۆ نموونە ئەگەر ئترۆ دۆلار یەعنی بڕی پترۆ دۆلار لە42,2 لەوانەی کە کۆکرابێتەوە لەگەڵ بڕی داهاتەکانی دیکە ئەو لە دەیا 4 ئیزافە نەکرابێ ئەوە یەکێکە لەو هۆیانەی کە بە پێی بۆچوونی ئێمە کە بڕی داهاتەکەی 476 ەوە بووە 472 ئەوە کە پێویستە لە ماددە یاساییەکەی یەکەمی پرۆژەکەدا چارەسەر بکرێ و بگۆڕدرێ.

لێرەدا ئەگەر بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ڕێمان پێ بدات دەربارەی عجز چەند ئەندامێکی بەڕێز قسەی لەسەر عجز کرد، ئایا بمێنێتەوە یان نەمێنێتەوە، ئایا چارەسەر بکرێت من لێرەدا دەمەوێ ڕوون کردنەوەیەك بدەم بە ئەندامانی بەڕێز و دواییش بڕیار بۆ ئەوانە، بە پێی بۆچوونی سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی ئێمە پێمان باشە ئەو عجزە وەکو ژمارە ئاماژەی پێ بدەین، چونکە بە پێی هەر یاسای ئەو بودجەی عیراقی فیدراڵیش ماددەیەکی یاساییمان هەیە کە هێزی پێشمەرگە بەشێکە لە مەنزومەی دیفاعی عیراق و پێویستە هەموو ساڵێك ئاماژە بەو بڕە بدرێت، وەك تاك و ئیلتزامێکی قانونی دروست بکات لە نێوان حکومەتی هەرێم و حکومەتی فیدراڵ بۆ جێ بەجێ کردنی.

بەڕای ئێمە پێویستە دابندرێت، لە ڕاستی دا ئەو پارەیەی کە بۆ ئێمە دێت، یەعنی من بەس ئەم خاڵە ڕوون دەکەمەوە و هیچی تر، ئەو پێشنیارانەی کە هەیە بڕی داهات یاخود بڕی کورتهێنان کەم بکەینەوە، یاخود چۆن لای بەرین، ئەو پارەیەی کە ئێمە بۆمان نیە لەسەر ئەساسی ژمارەی دانیشتوان بۆمان نیە، دانیشتوانی هەرێمی کوردستان 4 ملیۆن و 189 هەزار کە ڕێژەکەی 12,6 ەو بۆ نموونە داهاتی عیراق کە ئەو بەشەی کە بۆ ئێمە دێت، لە 70 ترلیۆن نزیکەی 12 ترلیۆنە، ئەگەر ساڵێکی دیکە ئەو 70 ترلیۆنە ببێ بە 140 ترلیۆن ئەو کاتە داهاتەکەی لە 12 باز دەدات بۆ 24، ئەگەر بشبێ بە 35 لە 12 ترلیۆنەوە دەبێ بە 6 کەواتە ئەو مەبلەغە هەروەکو خۆیەتی، ئەو مەبلەغە هەر وەکو خۆی دەبێت، بە پێی ئەو ڕاپۆرتە ئەو ڕێژەیەیە، ئێمە ئەگەر بمانەوێ دابەشی بکەین بەسەر دامودەزگاکاندا بە حەقیقەت بەو شێوەیە بێت، بەڵام چیە ئەبێ ئاماژە بەوە بدەین بڕێ لەو پارەیە کە بە چی پیشانی دەدەی بە کورتهێنان پیشانی دەدەی کە ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ مەسروفاتی هێزی پێشمەرگە کە بۆچوونێك هەبوو کە نیسبەتێك لەمە لا بەری و نیسبەتێ لە حسابێکی دیکە وکورتهێنانەکەی پێ پڕبکەیتەوە، پڕ ناکرێتەوە، چونکە مەبلەغەکە سابتە، ئەو مەبلەغەی بۆمان هاتووە سابتە، لە هەر جێگەیەکەوە نەقڵی بکەی بۆ شوێنێکی دیکە، هەر 12,6 ترلیۆنە.

لەبەرئەوە بەڕای ئێمە و دواین ڕاش بۆ ئێوەی بەڕێزە، ئەکرێ ئەو حاڵەتە دەکرێ، بە نیسبەت عجزی داخلی لەڕووی زانستیەوە لەڕاستی دا لەڕێگەی چەند ڕێگەیەکی زانستیمان هەیە بە پڕکردنەوەی ئەو

عجزە ئەگەر بە عجز ناوببرێت، یان لەڕێگەی تەقریری نەفەقاتەوەیە، یان لەڕێگەی زیادەی ئیراداتەوەیە یان لەڕێگەی ئیسداراتی نەقدیەوەیە کە پێی دەڵێن (سياسة التمويل عن طريق العجز النقدى) یان لەڕێگەی دەرکردنی سەنەداتەوە، لەو چوار ڕێگەیەوە ئێمە هیچی ناتوانین بکەین، چونکە بانکی مەرکەزیمان نیە و سولتەی نەقدی لای ئێمە نیە.

لەبەرئەوە مەجبورین پەنا بەرینە بەر ئسلوبی تەقلیدی نەفەقات، ئەوەی کە وەزارەتی دارایی کردوویەتی نەفەقاتەکەش چیە؟، یەعنی لە هەندێ وەزارەت دا دەبڕدرێت، کەم دەکرێتەوە و دەڕوات بۆ ئەو وەزارەتەی کە ئەو بڕە پارەیەی بۆ تەرخان کراوە، بەڵام لەلایەن حکومەتەوە نایەت، لەبەرئەوە بە حەقیقەت پێویستە ئاماژەی پێ بدرێت وەکو ئیلتزامێکی قانونی بەسەر حکومەتی فیدراڵەوە کە لە کاتی گفتوگۆ و مفاوەزات چارەسەر بکرێت، ئەوە تەنها بۆچوونی منە و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی تێبینمان کرد پار ساڵ و دوای 2010 و 2011 پێشنیارەکان بەڕاستی بە هەند وەرنەگیران، یەعنی ڕاستە ئیحتماله برادەران تۆزەك تەخەوفیان هەبێ لەسەر پێشنیار، بە ڕەئی من ئەو ساڵ بێین بڕیارە کە ئەم شتەك دەرکەین لە پەرلەمان، حکومەت ئیلزام بکەین و لیجان دروست بکەین بۆ بەدواداچوون لەسەر ئەو پێشنیارانە و بەهەند وەرگرتن و سوود وەرگرتن بۆ ئەوەی پێشنیارەکانیش ببنە بەشێك لە کاری حکومەت و ئیستفادەی لێ وەرگرت بێت، وەکو ئەو هەڵە و کەم و کورتیانە دووبارە نەبنەوە جارێکی تر ئەمەش دەبێتە هاوکاریەك و پشتیوانیەك بۆ ڕاست کردنی کاری حکومەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ماندوو نەبن، دیارە قسەی زۆر باش کراو هەموومان کوڕی ئەو میللەتەین و نوێنەری هەموو چین و توێژەکان و ئایینە جیاوازەکانی خەڵکی کوردستانین، بێ گومان بیروبۆچوونی جیاواز دەبێ و سەرنجی جیاواز دەبێ و جار جارە لەناو پەرلەمان قسەی بەرزونزمیش دەبێ لە پێناوی مەسڵەحەتی میللەتە، چونکە هەر یەکێك لە ڕوانگەیەکەوە تەماشای مەسڵەحەتی میللەت دەکات، هەر کەسێك لە ڕوانگەی خۆی تەماشای دەکات و بۆ مەسڵەحەتی میللەتەکەیەتی، بۆیە هەر یەکێ لە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان قسەکانی خۆی کرد، ڕاوبۆچوونەکانی خۆی گوت، ئازادیشە لە پەرلەمان بۆچوونەکانی خۆی بڵێت.

ئێستا دوای چەندین سەعات لە موناقەشە و گفتوگۆ داوا دەکەین لە لیژنەی دارایی و یاسایی ڕەچاوی هەموو پێشنیار و بۆچوونی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بکەن، یان خۆیان هەر دوو لیژنەکە دەتوانن لیژنەیەکی موسەغەر لەنێوانی خۆیان دابنێن، بۆ یەك خستنی ڕایەکان، بۆئەوەی تێبینی و مولاحەزاتی

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (33)

چوار شەممە رێكەوتی 2012/6/20

كاتژمێر (5)ی ئێوارەی رۆژی چوارشەممە رێكەوتی 2012/6/20 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (33)ی خولی سێیەم, سالّی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی سالّی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (33)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (5)ی ئێوارەی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی 2012/6/20 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان - عێراق بۆ سالّی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، پەرلەمانی كوردستان خولی سێیەمی هەڵبژاردن، سالّی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن 33، ڕۆژی دانیشتن 2012/6/20

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی ماددەی 20 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی سالّی 1992 ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (33)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (5)ی ئێوارەی ڕۆژی چوار شەممە ڕێكەوتی 2012/6/20 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی كوردستان - عێراق بۆ سالّی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە موڵەت بوون، یان ئامادە نەبوون با بفەرموێ.

بەڕێز حسن محمد سورە (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە 32ی ئاسایی لە 19/6/ 2012 مۆڵەت بوون یان ئامادە نەبوون:

دانیشتنی بەیانی

1- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

2- بەیان احمد حسن/ ئامادە نەبوو.

3- حازم تحسین/ مۆڵەت.

4- پەیمان عبدالکریم/ مۆڵەت.

5- سمیر سلیم امین بەگ/ مۆڵەت.

6- د.صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

7- عبدالسلام مصطفی صدیق/ مۆڵەت.

8- یاووز خورشید عثمان/ مۆڵەت.

9- ئاشتی عزیز صالح/ مۆڵەت.

10- رازاو محمود فرج/ مۆڵەت.

11- سالار محمود مراد/ ئامادە نەبوو.

12- سەرگوڵ رضا حسن/ ئامادە نەبوو.

13- عبداللە محمد نوری/ مۆڵەت.

14- عمر صدیق محمد/ ئامادە نەبوو.

دانیشتنی ئێوارە

1- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

2- رازاو محمود فرج/ مۆڵەت.

3- حازم تحسین سعید/ مۆڵەت.

4- عبداللە محمد نوری/ مۆڵەت.

5- عدنان عثمان محمد/ مۆڵەت.

6- د.صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

7- عبدالسلام مصطفی صدیق/ مۆڵەت.

پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژمارە (34)

پێنج شەممە ڕێكەوتى 2012/6/21

كاتژمێر (5)ى ئێوارە رۆژى پێنج شەممە ڕێكەوتى 2012/6/21 پەرلەمانى كوردستان - عێراق بە سەرۆكايەتى د.ارسلان بايز اسماعيل سەرۆكى پەرلەمان و، بە ئامادەبوونى بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگرى سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێرى پەرلەمان, دانيشتنى ژمارە (34)ى خولى سێيەم, سالى (2012) ى خۆى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپێى حوكمەكانى بڕگە (1)ى مادده (20) لە پەيڕەوى ناوخۆى ژمارە (1)ى هەمواركراوى سالى 1992ى پەرلەمانى كوردستان - عێراق, دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بڕيارى درا دانيشتنى ژمارەى (34)ى خولى سێيەمى هەلبژاردن لە كات (5)ى ئێوارە رۆژى پێنج شەممە ڕێكەوتى 2012/6/21 دا بەم شێوەيە بێت:

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

بەناوى خواى گەورەو ميهرەبان.

بەناوى گەلى كوردستان، دانيشتنەكەى ئەمڕۆمان دەست پێدەكەين، پەرلەمانى كوردستان، خولى سێيەمى هەلبژاردن سالى سێيەم، خولى گرێدانى دووەم، ژمارەى دانيشتن 34 ، ڕۆژى دانيشتن 21-6-2012،

بەرامەى كار:

بە پێى حوكمەكانى بڕگەى (1)ى مادده 20 پەيڕەوى ناوەخۆى ژمارە (1)ى هەمواركراوى سالى 1992ى پەرلەمانى كوردستانى عيراق، دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان بڕيارى دا بەرنامەى كارى دانيشتنى 34ى ئاسايى خولى سێيەمى هەلبژاردن لە كات 5ى ئێوارە رۆژى پێنج شەممە ڕێكەوتى 21-6-2012 بەو شێوەيە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە روو و گفتوگۆكردنى پرۆژە ياساى بودجەى هەرێمى كوردستانى عيراق بۆ سالى 2012 ، ئێستاش بەڕێز جێگرى سەرۆكى پەرلەمان ناوى ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە كە ئامادە نەبوون يان مۆلەتيان هەيە، با بفەرمووێ.

بەڕێز حسن محمد سوورە/جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە لە دانیشتنی ژمارە 33ی ئاسایی لە 6/20 مۆڵەت بوون یان ئامادە نەبوون،

پەیام احمد محمد-مۆڵەت، ئاهەنگ عارف-مۆڵەت، حازم تحسین-مۆڵەت، حەمە سعید حەمە علی- ئامادە نەبوو، پێشەوا توفیق –مۆڵەت، د.صباح محمد نجیب-مۆڵەت، رازاو محمود-مۆلەت، یاووز خورشید-مۆڵەت، سمیر سلیم-ئامادە نەبوو، عبداللە محمدامین-مۆڵەت، عمر عبدالعزیز- مۆڵەت، عظیمة نجم الدین-مۆڵەت

هەروەها لە دانیشتنی پێشوو کاك سالار محمود ناوی بە ئامادە نەبوو هاتبوو، داوای لێبوردن دەکەین کە ناوەکەی تەسجیل کرابوو، مۆڵەت بوو.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە هەمان شێوە ناوی من و ناوی گەشە خانیش وا بزانم بە ئامادە نەبوون هاتبوو، ئێمە لێرە بووین و مۆڵەتیش بووین.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە تەوقیعتان نەکردیە دوێنێ؟، ئەبێ تەوقیعتان نەکردبێ، بۆیە ناوتان بە غائیب نووسراوە، دوایی برادەران تەماشای دەکەنەوە، بەسەرچاو، بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری دارایی و مونەسیقی نێوان پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین، زۆر بەخێر بێن، بەڕێزان لەسەر ئەساسی ئەوەی کە دوو رۆژ بەر لە ئێستا ئێوەی بەڕێز رەزامەندیتان دەربڕی لەسەر ئەوەی کە هەردوو لێژنەی دارایی و یاسایی کە کۆببنەوە بۆ فۆرمۆڵە کردنی پێشنیار و بۆچوونی ئەندامانی پەرلەمان لە بارەی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2012، ئەوە بوو ئەم دوو لێژنەیە لە ماوەی ئەم دوو رۆژە دەست بەکاربوون، ئێستاش ئێمە دەمانەوێ ئەم دوو لێژنەیە یاسایی و دارایی بێنە ئێرە با بزانین کۆبوونەوەکانیان بە چ ئەنجامێك گەیشتووە، فەرموون لێژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە هەردوو لێژنەی یاسایی و دارایی لە پەرلەمانی کوردستان لەسەر راسپاردەی پەرلەمانی کوردستان لە کۆبوونەوەی ژمارە 32 ی رۆژی 19-6-2012، هەردوو لێژنە کۆبوونەوەمان ئەنجامدا لە رۆژانی 20 و 21-6-2012 سەر لە بەیانی تا کاتژمێر 5ی ئێوارە بە شێوەیەکی بەردەوام، کۆبوونەوەکە بە ئامادەبوونی بەڕێز رەشید تاهیر بریکاری وەزیری دارایی هەرێمی کوردستان بوو، بۆ فۆرمولە کردنی پێشنیار و بۆچوونی ئەندامانی پەرلەمانی لە بارەی پرۆژە یاسای

بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی دارایی 2012، دوای گفتوگۆکردن لێژنە گەیشتە ئەم خاڵانەی خوارەوە:

یەکەم/دەربارەی ماددەی یەکەم لە پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2012، دوو ڕا هەیە لەو بارەیەوە:

ڕای یەکەم/جێگیر کردنی داهات بە وردەکارییەوە.

ڕای دووەم/پشتیوانی لە ماددەکە دەکات وەك خۆی و چۆن لە پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە.

چونکە هەر یەکە لە وەزارەتەکانی کارەبا، تەندروستی، ناوەخۆ، سامانە سروشتیەکان، فڕۆکەخانەکان، ڕێگا پێدراوە بە پێی یاسای داهاتەکانی خەرج بکات، وەزارەتی دارایی و ئابووری تەمویلی ئەو خەرجیانە دەکات کە زیاترە لە داهاتەکانیان، سەبارەت بە پێشنیارەکانی تر وە بۆچوونەکانی تری ئەندامانی پەرلەمان، کە خرانە ڕوو سەبارەت بە بودجە، هەردوو لێژنەی دارایی و ئابووری گەیشتن بەوەی کە ژمارەیەکیان وەك ماددە پێك هاتن لەسەر ئەوەی کە ژمارەیەك لەو پێشنیارانە وەك ماددەیەکی یاسایی بخرێنە ناو یاسایەکە، سەبارەت هەندێك لە پێشنیار و بۆچوونەکان، تێبینی ئەوەمان کرد کە جێگای نابێت لە یاسایەکەدا، بۆیە بڕیاردرا لە نێو هەردوو لێژنە کە وەك ڕاسپاردە ئاراستەی حکومەت بکرێ بۆ ئەوەی حکومەت جێبەجێی بکات، ئێستا دەست پێدەکەین بە خوێندنەوەی ماددەی یەکەمی قانونەکە، ئینجا گفتوگۆی لەسەر بکرێت سەبارەت بە ڕای ئەندامانی بەڕێز، زۆر سوپاس، ببورن تەنها تێبینیەکم هەیە کە هەڵەی چاپی تێدایە، کشتوکاڵ زیادکرایە لە ڕاپۆرتەکە، شارەوانیە، کشتوکاڵ نیە، ببورن، لە جیاتی کشتوکاڵ واتا دەیکەینەوە شارەوانی.

ماددەی یەکەمی یاسایەکە:

المادە الاولى:

تقدر ایرادات الموازنة للسنة المالية 2012 لاقليم كوردستان-العراق بمبلغ 13200 مليار و 950 مليون دينار و حسب ما هو مبين في الجدول الاتي:

تسلسل	العنوان	المبلغ
1-	حصة الاقليم حسب الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2012 و بضمنها البترودولار.	12604950000000دينار
2-	الايرادات العامة المخمنة و بضمنها ايرادات المنافذ الحدودية لسنة 2012.	476 مليار دينار
3-	عن المنتوج و المستهلك محليا النفط و الغاز البترودولار.	120 مليار دينار

بەڕێز محمد دلێر محمود :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم:

داهاتەکانی بودجەی ساڵی دارایی 2012ی هەرێمی کوردستان-عیراق، بە بڕی 13 ترلیون و 200 ملیار و 250 ملیۆن دەخەملێنرێت و بە گوێرەی ئەمەی لەم خشتەی خوارەوە روون کراوەتەوە:

ناونیشان	بڕ	گۆژمە
1-	بەشی هەرێم بە گوێرەی یاسای گشتی ئیتیحادی کۆماری عیراق بۆ ساڵی دارایی 2012 کە بترودۆلاریشی لەگەڵدایە.	12604950000000 دینار
2-	داهاتی گشتی خەملێنراو کە داهاتی ساڵی 2012 و سنوورەکانیشی لەگەڵدایە .	476 ملیار دینار
3-	ئەوەی لە دەرهێنان و بەکاهێنانی ناوەخۆ (نەوت و غاز و بترۆل) بێت.	120 ملیار دینار

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەکەم، وەکو لە سەرەتای قسەکانم ئاماژەم پێدا، کەوا دوو ڕا هەیە لەسەر ئەو ماددەیە، رەئی یەکەم دەڵێ جێگیر کردنی داهات بە وردەکارییەوە، رای دووەم، پشتیوانی لە ماددەکە دەکات کە وەکو خۆی چۆن لە پرۆژە یاسایەکەدا هاتووە، چونکە هەر یەکە لە وەزارەتەکانی کارەبا و تەندروستی و شارەوانی و ناوەخۆ و سامانە سروشتیەکان و فڕۆکەخانەکان، ڕێگا پێدراوە بە پێی یاساکە داهاتەکانی خۆی خەرج بکات، وە وەزارەتی دارایی و ئابووری تەمویلی ئەو خەرجیانە دەکات کە زیاترە لە داهاتەکانیان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم ورتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ماددەی 85 لە دوای موناقەشەی راپۆرتەکە، دەبێ پەرلەمان دەنگ بدات لەسەر داخیل بوون بۆ گفتوگۆی پرۆژە یاسایەکە، پەرلەمان دەنگی نەداوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی ئێمە ئەوی رۆژێ دەنگمان بۆ دا، بەڕێزان ئێستا ماددەی یەکەم خوێندرایەوە و دوو بۆچوون هەیە، ئێمە دیارە لە دانیشتنەکانی رابردوو هەر یەکێ لە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بە تەفصیل زۆر قسەیان کرد، ئێستا پێمان باشە چەند پەرلەمانتارێك بۆ ماوەی 3 دەقیقە رەئی خۆیان بدەن، مەجموعەیەك دەستنیشان دەکەین بە لایەنی رەئی یەکەم، ئەوەی تر بە لایەنی رەئی دووەم، بۆ ماوەی 3 دەقیقە قسە بکەن، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی پەیڕەوی ناوەخۆی پەرلەمان، راستە ئێمە قسەمان لەسەر پرۆژەی بودجەکە کردووە، بەڵام پرۆژە یاسایەکە ماددە بە ماددە ئەبێ بخوێندرێتەوە و هەر ئەندامێکی پەرلەمان قسەی لەسەری هەیە، قسەی لەسەر بکات، نەك بەس چەند ئەندامێکی پەرلەمان قسە لەسەر ئەو رایە بکەن کە لێژنەکە پێی گەیشتووە و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە وتمان قسە بکەن و موراعاتی وەقت بکەن، هەر یەکە 3 دەقە قسە بکەن، چونکە هەموومان قسەمان کرد، ئێستا کێ دەیەوێ قسە بکات با ناوی بنووسین، بەڵام تکایە موراعاتی وەقت بکەن، لەو سەرەوە دەست پێ دەکەین، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسیوە:

(ناسك خان، حاجی بیلال، هاژە خان، کاك ئارام، د.سەروەر، کاك عبدالسلام، کاك گۆران، سۆزان خان، کاك نەریمان، مامۆستا فەرمان، پەیمان خان، کاك عبدالله ملا نوری، کاك بورهان، کاك کاردۆ، عظیمة خان، کاك دڵشاد حسین، کوێستان خان، کاك عبدالله محمد امین، ئاشتی خان، کاك جمال، کاك شڤان، د.ڕێباز، ڤیان خان، کاك خورشید، کاك عدنان عثمان، کاك پێشەوا، د.عومەر، عومەر هەورامی)، تکایە موراعاتی وەقت بکەن، 3 دەقیقە، فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەبارەت بە داهات ئەمەی کە دوو ڕای لەسەر دروست بووە، دیارە ڕای دووهەم هەتا ئەگەر بڵێین هەمووشیان کە بە یاسایی بڕیارمان دابێ داهاتیان بۆخۆیان بێ، چۆن ئەبێ داهات تەدریج نەکرێ و نەنووسرێ لەناو داهاتدا؟، بۆ چی ؟، چونکە ئەصڵی بودجەکە یەعنی داهات و خەرجی، ئەو بڕە زۆرەی کە لە عیجز یان لە کورت هێنان هەموو ساڵێك دروست ئەبێ بۆ ئێمە لە نەتیجەی دەرکردنی خەرجیەکانە لە داهات، ئێستا ئێمە ئەگەر بێت و بۆ نموونە بۆ ئەوەی ئاسانتر لێی تێبگەین، ئەگەر داهاتی کارەبا نەنووسین، دوایی ئەم داهاتە خەرج ئەکرێ، قابیلە بۆ کوێی ئەبات وەزارەتی کارەبا؟، بە پرۆژە خەرجی ئەکات، پرۆژە وەبەرهێنەرەکان،بە بەکاربەر خەرجی ئەکات ئەچێتە بڕی بەکاربەر، کەواتە لە خەرجیەکاندا بڕی پارە دروست ئەبێ، کە داهاتەکەی نەنووسراوە، دوایی ئەبێتە قەبارەیەکی تر و ئەچێتە

سەر كورت هێنانەكە، كەواتە ئێمە چۆن رێگا ئەدەین بەوەی كە داهاتێك هەبێ، خەرج كرابێ، بەڵام داهاتەكە نەنووسرێ، لەبەر ئەوە بەراستی زۆر غەڵەتێكی رەقمی و حیسابیە، پەیوەندی بە هیچ شتێكی ترەوە نیە، تۆ چۆن داهاتێكت هەیە، دواتر خەرجی ئەكەی، بەڵام لە خەرجیدا داخیلی ئەكەی، بەڵام لە داهاتدا داخیلی ناكەی؟، ئەمە یەك، دوو، ئەگەر ئەڵێی لە خەرجیشدا داخیلی ناكات، ئەمە خراپتر، ئەی ئێمە چۆن ئەمە بە جێ بێڵین بۆ میزاجی وەزارەتێك؟، نازانین لە كوێدا خەرجی ئەكات؟، بۆیە لەبەر ئەمە بەراستی ئەگەر هەمووشی، ناڵێم ئەوانەی بە یاسا تەدوین كراوە، هەموو ئەوەی كە وتمان بە فیعلی و بە یاسا وتوومانە بۆ خۆیان، ئەبێ بە وردی لە داهاتدا بنووسرێ، ئەمە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم، شتێك لە مەسەلەی نەوتدا زۆر باس ئەكرێ، لەبڕی داهاتی نەوتەكە نووسرابوو لەناو لێژنەكاندا، ئەو دوو لێژنەیەی كە كۆبوونەوەیان هەبوو، ئەوترا ئەمە نابێ ئیعلانی بكەین لەبەر خاتری بەغدا، بەڕێزان، وەزیری سامانە سروشتیەكان خۆی لەم پەرلەمانە وتی، لە لێژنەش ئەڵێ، شیرینی گرێبەستەكان، عیراق بە ناوەند ئەڵێ عافییەتان بێ، چونكە بەشی خۆمانە، لەبەر ئەوەی ئیعلان كردنی هەر داهاتێك كە لەسەر بۆنسەكە بێت، ئەمە بەشی خۆمانە، بۆیە ئەبێت داهاتی بۆنسی نەوتەكە، داهاتی فرۆشی بەرهەمە نەوتیە ناوخۆییەكان، ئەم دوو شتە هیچ سرپاتێكی تێدا نیە بۆ مەركەز، لەبەر ئەوە ناكرێ داهاتێكی زۆر هەبێ نەنووسرێ بە بیانووی ئەوەی كە ئەمە بۆ بەغدا خەتەرە، چونكە ئەوەی بۆنسەكان لەگەڵ ئەوەی تر هیچ پەیوەندییەكی بە مەركەزەوە نیە و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عەونی چیت هەبوو؟ ببوورە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تێبینیم ئەوەندە بوو، ئێمە ئێستا لەسەر ماددەی یەك قسە دەكەین، داخوازم لە ئەندامانی پەرلەمان كە قسەكانیان چڕ بكەنەوە لەسەر ماددەی یەك، هەتا بتوانین بەردەوام بین لەسەر گفتوگۆ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك حاجی بیلال.

بەڕێز احمد سلیمان (بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ڕای یەكەمدام هەڵبەت، چونكە وەكو خوشكی بەڕێزم ناسك خانیش باسی كرد، ئێمە بودجە دوو شتە، یەكەم، داهاتە و دوایی صەرفە، ناكرێ ئێمە بەشێك لە داهاتەكان جیا بكەینەوە بە ناوی ئەوەی كە دەدرێ بە وەزارەتەكان نەخرێتە ناو داهاتەوە، داهات هەر داهاتە، ئینجا ئەگەر خۆی سەرفی بكات یان بیبات وەزارەتی دارایی سەرفی بكات جارێكی دیكە، لەبەر ئەوەی داهات هەر داهاتە ئەبێ لە لیستی داهاتەكان دیاری بكرێ، چەند كراوە و داهات چەند بووە و سەرفیاتیش چەند بووە؟، هەم داهاتی دیار بێ وەزارەتەكە

و هەم سەرفیاتی دیار بێ، ناکرێ داهاتەکە حیساب نەکرێ لە بودجەدا، چونکە ئەمە لە ئەصلَدا بودجەیە، یەعنی بەشێك لە بودجە داهاتە، جا لەبەر ئەوە من پێموایە بەراستی هەموو داهاتەکان بە شێوەیەکی ورد دەستنیشان بکرێن وەکو پێشتریش جەماعەت زۆر باسیان کرد هەموو لایەك، باسی هەموو داهاتەکانی نەوت بە هەموو بەشەکانیەوە، شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و خالَە سنووریەکان و هەر شوێنێکی تریش کە داهاتیان هەیە، بەراستی پێویستە داهاتەکان دیار بن و روون بن و شەفاف بن و داخیل بکرێن لە بودجەدا و هیچ بەهانەیە نیە بۆ ئەوەی داهاتەکان دیا نەبن، سەبارەت بە چەند تێبینیەکی تریشم هەیە لەسەر ماددەی یەکەم، من پێموایە لە ماددەی یەکەم پێویستە بڕگەیەك زیاد بکرێ بەناوی مینەحی خاریجی، ئەو مینەحانەی کە دێن بۆ حکومەت، مینەحی خارجین، بە بڕگەیەك دابندرێ وەکو داهات حیسابیان بۆ بکرێ لە ماددەی یەکەم دابندرێ، وەکو پێشتریش بۆ نموونە رێکخراوێکی ئەلَمانی مینەحی داوە، ئەمە دیاری بکرێ لە بودجەدا دیار بێ و بە بڕگەیەکیش دیاری بکرێ لە ماددەکەدا، ماددەی پێنجیش لە پرۆژەکەدا، ئەویش دیسان پێموایە بێتەوە سەر ماددەی یەکەم، لەبەر ئەوەی ئەویش هەر باسی تەبەروعاتە و تەبەروعاتیش هەر بەشێکە لە داهات، بۆیە ماددەی پێنجیش ببێت بە بڕگەیەك لە ماددەی یەکەم، ماددەی چواریش دیسان بکرێتە بڕگەیەك لە ماددەی یەك، چونکە لەوێش دیسان هەر باس لە ئیراداتی حکومەتە، پێویستە ئەمیش بێتەوە و بکرێت بە بڕگەی یەکەم، ئیستیسنائەکانیش، من پێموایە نابێ ئیستیسنا هەبێ، پێشتریش باسم کرد هەموو ئیستیسنائەکان پێویستە هەموو ئیراداتەکانی دیار بێ و صەرفیاتی دیار بێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لەو قسانەی کاك حاجی بیلال دەکەم، داوا لە لێژنەی یاسایی دەکەم، ئەوە قانونی بودجەی عیراقیە کە بە شێوەیەکی وازیح ئیراداتی تەوزیع کردووە، مینەح، تەبەروعات، چونکە لە پرۆژە یاسایەکەی خۆمان زۆر بە پەرت و بلاَوی باسی کردووە، تەنانەت ماددەکان لە ئیرادات لە بڕگەی یەکەم هەمووی نیە، کۆمەلێك ماددەی تری تێدایە یەك بخرێتەوە، سەبارەت بە مەسەلەی داهاتیش، ئەوەی ناسك خان باسی کرد منیش پشتیوانی لێ دەکەم، چونکە ئێمە هیچ کێشەیەکمان نیە، ئەمە داهاتە، چونکە تەنها باسی دوو وەزارەتمان کردووە، بە پێی یاساکە، تەنها وەزارەتی تەندروستی و کارەبایە کە بۆ خۆیەتی، ئەوانی تر لەیاسا نەهاتووە کە بۆخۆیان بێت، لە داهاتدا باس بکرێ کە ئەمەندەیە و خەرجیەکەش بە هەمان شێوە، بۆ ئەوەی پێچەوانەی یاسا نەبێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.سەروەر فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە ماددەکە وەکو خۆی بێت، ئەو پێشنیارانەی کەوا دەیکەین ئاخۆ لە پێناو دەرکردنی یاسایەکە بێت، کە یاسایەکە بێ کەم و کوڕی بێت، یاسایەك بێت لە خزمەتی خەڵك دا بێت، ببێتە مایەی بووژانەوە، داهاتەکان دیار بن، یان هەر مەبەستێکی تر هەبێ، بەلای منەوە گرنگ نیە ئەو وردەکارییانە لە یاسایەکەدا هەبێت یاخود نەبێت، گرنگ ئەوەیە دەتوانم بڵێم لە روانگەیەکی تردا تێ بڕوانین، ئایا ئەوەی ئەو ڕایەی دووەم کەوا باسی لێوە دەکرێ بۆ ئەوەی جێگیر بێت، تا چەند لە بەرژەوەندی خەڵکدایە؟، یان ڕای یەکەمیان ئەوەی کە ئەڵێ بگۆڕێت، تا چەند لە بەرژەوەندی خەڵکدایە؟، ئایا ئەگەر لێرەدا بنووسرێت، چی ئیزافەیە ئەخاتە سەر باش گوزەرانی خەڵك؟، ئایا لە نووسینی ژمارەیەکی موجەرەد زیاتر، یەك دینار، یەك سەنت دەهێنێتە سەر ئەوەی کە باری گوزەرانی خەڵك باش بێت؟، مووچە و دەرماڵەی پێ زیاد بکرێت، پرۆژەیەکی پێ زیاد بکرێت؟، یاخود هەر وەکو خۆی دەمێنێتەوە؟، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەم ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بە ماددەیەکی تر زیاد بکرێت، ساڵانە وەزارەتی دارایی لەگەڵ ئەوە داین کە خشتەیەك بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان و سەرجەم داهاتەکانی تێدا دەستنیشان کرابێت، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من لێرەدا کاتێك ئەو قسەیە دەکەم، کاتێك ئێمە دەڵێین مەبەستم ئەوە نیە کە داهاتەکان نادیار بن، بەڵکو لەگەڵ ئەوەدام کەوا دینار بە دیناری داهاتی کوردستان بنێردرێتە پەرلەمان و لە حیسابی خیتامیدا بەدوایدا بچین، ئەگەر هاتو وەکو خۆی بە پێی یاسا ئەوەی هەیە سەرف نەکرا، ئەو کاتە ئێمە حکومەت بانگ بکەین و لێپێچینەوەی لەگەڵ بکەین لە پێناو ئەوەی کەوا وەکو خۆی جێبەجێ بکرێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە دوو لایەنی هەیە، لایەنێکی حیسابی و زانستی میزانیەیە و لایەنێکیش لایەنی پەرلەمانی و رەقابیە، ئەگەر هی دووەمیان وەربگرم، ئەگەر یەکێك لە ئێمە خوا نەکا لە گریمانێك دەست پێ بکات کە شکی هەیە داهات ئەشێردرێتەوە، بە تەصەوەری من لە لایەکەوە ئەوە وەزارەت تەخمینی داهاتەکانی دیار کردووە، ئەوەی خستووەتە بەردەستی ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە 11 مانگ، ئەگەر گریمان مانگێك گفتوگۆی میزانیە ئەکەین، 11 مانگ کاتمان لەبەر دەستە بچینە ئەو وەزارەت و ئەو لایەنانەی کە دیارکراوە داهاتی خۆیان دەبێت، وە بزانین ئەو پارە چەند بوو ئەوەی هاتووە، چی لێ هاتووە؟، کۆی ئەو پارەی کە بە دەستی نەگەیشتووە کە لە لای حکومەت تەرخان کراوە یان لەوێ؟، تەدقیقی بکەین و ئیجرائات وەربگرین، ئەمە ئەو لایەنەیە، دێمە سەر لایەنی زانستی، بودجەی نیشتمانی، باسی ئەو ژمارە و ئەو بڕە پارە دەکات کە ئەوەی دێت داخیلی قاصەی حکومەت دەبێ، میزانیەی حکومەت، ئێمە لە پەسند کردنی یاسای وەزارەتەکان بڕیارمان

دا پارەکە هی ئەم لایەنە بمێنێت لە وەزارەت، واتا لە ئاستێکی خوارەوەی حیسابی ماوە، نادرێتە سەر ئاستی داخیلی میزانیەی حکومەتی هەرێم ببێت، بۆیە ناکرێ، لە رووی ئەو ویجهەت نـەزەرە حیسابیەوە داخیلـی میزانیە ببێت، چونکە ئەصڵەن داخیلی میزانیە نەبووە، ئەگەر پێمان خۆشە داخیلی میزانیـە ببێت، مـن پێشـنیار دەکـەم زۆر بـە هـدوء پـرۆژە یاسـایەك پێشـنیار بکـەن، پارەکـان و هـەموو داهاتـەکان تـەحویلی خەزینـەی هـەرێم بکرێـت، ئـەو کاتـە بمانـەوێ و نەمانـەوێ میزانیـە بێـت، بۆیـە مـن ئـەڵێم لـە رووی مەبدەئیەوە راست نیە داخیلی میزانیە بکەین، چونکە داخیلی میزانیەی حکومەت نابێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دەربارەی چۆنیەتی داخیلی کردنی داهات لەناو بودجە یان نا؟، بەراستی مـن پێموایە کە ئێمە، هەرچەندە ئەو وەزارەتانەی کـە وەکو وەزارەتـی کارەبایـە، تەندروسـتیە، هەرچـەندە کـە خۆیـان داهاتـەکانی خۆیـان بـۆ وەزارەتـەکانیان سـەرف دەکەنـەوە، بـەڵام پێموایـە دەبێـت خـۆ داهاتـەکانیان ئاشکرا بێت، چونکە لە رووی عیلمیـەوە وەکو هاوکارانم باسـیان کـرد، موازەنـە پێـك هـاتووە لـە ئـیرادات و نەفەقات، ئەگەر وەکو یەك بوون ئەوە موتابیق دەبێت، ئەگەر وەکو یەك نەبوون ئەوە موتـابیق نـابن، واتـا ئەگەر ئێمە نەزانین داهاتەکان بـە چ شـێوەیەك، یـەعنی داهـاتی هـەموو وەزارەتـەکان، ئەگـەر هـات و ئێمـە لەناو یاساکەشدا تەسبیتی نەکەین، بەس زۆر پێویستە بە ئیستیمارەیەکی مورفەق لەناو پـرۆژە یاسایەکەدا بێت تا بزانین داهاتەکان چۆنن؟، چونکە بەراستی خەڵکێکی زۆر هەیە داوا ئەکات کە سەرچـاوەکانی داهـات لە هەرێمدا دیار نیە، بۆیە بەراستی زۆر گرنگە کە داوای داهاتەکان زۆر بە روون و ئاشکەرا دیار بێت هـەتا بتوانین موازەنەیەك پەسند بکەین لە هەرێمی کوردستان کە سەرچاوەکانی داهات زۆر روون و شەفاف بێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو فراکسیۆنی کوردستانی پێمان وایە، پەیڕەو کردنی لامەرکەزیـەت کارێکـە بـۆ ئاسـانکردنی کـاری وەزارەتـەکان و ئـەو لایەنانـەی کـە پـەیڕەوی دەکـەن، لەگـەڵ کـاری حکومەتـدا، شـۆڕکردنەوەی دەسـەڵات و پـەیڕەو کردنـی لامەرکەزییـەت، بەشـێکە لـە دەرکردنـی هـاووڵاتی لـە مەسـەلەی رۆتـین و دەرکردنـی بەڕێوەبەرایەتیەکان لە مەسەلەی رۆتین، بۆیە لێرەدا ئەگەر هات و ئێمە سـەیر بکـەین بـزانین حکومـەتی

هەرێمی کوردستان کە باس لە داهاتەکان ئەکات، کە لەناو یاسایەکەدا دیاری کردووە، ئەوەیە کە ئەڵێ: بضمنها ایرادات المنافذ الحدودیة لسنة 2012، کەواتە لەو خشتەی کە هێناویەتی، حکومەت زۆر بە شەفافانە و بە روونی دیاری کردووە، ئەڵێ: ئەو داهاتانە لە جیاوازی نەفەقات و داهات و عیجز داخیلی بودجە دەکرێت، یەعنی لەناو ئەو 22500 ژمارەیە کە هاتووە بەردەستی ئێمەی پەرلەمانتار، لە باسی داهاتی وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەبا، داهاتەکان دەخرێتەوە سەر بودجەی خۆیان، چەندێکیان سەرف کردووە، چەندێکیان داهات هەیە؟، چەنێکیش پێداویستیان هەیە؟، ئەگەر داهاتەکەیان لە و پێداویستیانەی کە ئەوان باسیان کردووە زیاترە، حکومەت مەجبوورە تەمویلیان بکات، ئەگەر کەمترە، حکومەت دەبێت پارەی زیادیان بداتێ، بۆیە، من لەگەڵ ئەوەدام کەوا چۆن هاتووە لەناو پرۆژە یاسایەکەدا، وەك فراکسیۆنی کوردستانی پشتگیری لەو رایە دەکەین و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرمووو

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من ئەمەوێ چەند هەڵەیەکی قانونی کە نووسراوە، لێرە چاکی بکەمەوە و باسی بکەم و داوای روونکردنەوەش بکەم لە لێژنەی یاسایی و لێژنەی دارایی، بەراستی لێرە لە رای دووەمدا بەتایبەتی نووسیویانە پشتیوانی لە ماددەکە دەکات و خۆی و چۆن لە پرۆژەکەدا هاتووە، چونکە لێرەدا ئەچێتە قالبی موخالەفەی قانونی کە نووسراوە، هەر یەك لە وەزارەتەکانی کارەبا و تەندروستی و کشتوکاڵ و ناوەخۆ و سامانە سروشتیەکان و فرۆکەخانە.. رێگە پێدران بە پێی یاسا کە داهاتەکانیان خەرج بکەن، من دەپرسم ئەمە یاسایەکە لەبەردەستی هەموومان هەیە، غەیری کارەبا و تەندروستی کوا ئەوانی تر؟، نە کشتوکاڵ و نە ناوەخۆ و نە سامانە سروشتیەکان و نە فرۆکەخانە تێدا نیە کە دەسەڵاتیان هەر وەکو خۆیان بودجەکانی خۆیان سەرف بکەن، ئەمە دەقی ماددەکەیە، ماددەی 4، ئەمە ئیستیسنائاتەکە تەنها ئەو دووانەیە: یەکەم لە ماددەی چوار برگەی یەك: اضافة مبالغ الایرادات الشهریة التي تحققها وزارة الصحة، تەواوی ناکەم، ئەوەی وەزارەتی صیحە دیاری کردووە کە بۆ خۆی سەرفی دەکات، دووەم، مبالغ الایرادات الشهریة التي تحققها وزارة الكهرباء، غەیری ئەم دووانە کوا لە پرۆژە یاسایەکەدا شتی وا هاتووە کە بۆ خۆیان سەرفی بکەنەوە؟، ئەمە جارێ بۆ خۆی موخالەفەیەکی قانونیە کە نووسراوە بەراستی من ئیعتیرازم لەسەر هەیە، دێمەوە سەر ئەوەی ڕای یەکەم و ڕای دووەم دەربارەی داهاتی هەرێمی کوردستان بە وردەکارییەوە بخرێتە ناو بودجەکە، یەعنی کەواتە رەئیەکەی تر ئەوەیە داهاتەکە بە وردەکارییەوە نەخرێتە ناو بودجەکە، لە کوێی وڵاتێکی دونیا هەیە کە داهاتی وڵاتێك کە ئەرقامە نەیەتە وەزارەتەکە و وەزارەتەکە نەیداتە پەرلەمان بۆ ئەوەی ئاگادار بێت لە شێوەی سەرفی بەکارهێنانی، بۆ چی سەرف دەکرێ و چەندێکە؟ تا پەرلەمان بتوانێ موراقەبەی بکات و داراییش موراقەبەی بکات، مەسەلەیەکی تریش هەیە

که باسی لامەرکەزیەت کرا، من ئەگەر لامەرکەزیەتیش بێ من پێم وا نیە کە سوودی لێ ببینێ، لەبەر چی؟، وەزارەتەکە ڕێگای پێدراوە کە ئەو پارەی هەیەتی سەرفی بکاتەوە بۆ خۆی، لێرە دەڵێین لێی دەبڕێ لەو بودجەیەی کە بۆ داندراوە، دەکاتە بە هەمان شێوە لە وەزارەت لێی ببڕێ یان لە وەزارەتەکەی خۆی لێ ببڕێ، بۆیە من پێموایە هیچ سوودێکی نیە، دەبێ هەموو داهاتەکان روون و ئاشکەرا بێ، بخرێتە بەردەستی پەرلەمانتاران و وەزارەتی دارایی و ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا فەرمان فەرموو.

بەڕێز فرمان عزالدین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە باس لە داهات دەکەین، ئەو داهاتانەی کە خەملێندراوە و لە وەزارەتەکانەوە هاتووە و لەبەر دەستی پەرلەمانتارانی بەڕێزە، بەراستی ئەوەی جێگای زیاتر سەرنجەو جێگای قسە کردن لەسەرە، بەراستی ئێمە پێمان وایە ئەو داهاتە داهاتی راستەقینە نین، کە داهاتی راستەقینە نین و دێتە ناو بودجەکە، بەراستی ئەوە ئیشکالەکەمان بۆ دروست دەکا هەتا بە دواداچوونی ئەو کەسانەش کە پەرلەمانتارەکان ناتوانن (تخمینی) ئەو داهاتە بکەن وەکو پێویست لەبەرئەوەی ئەگەر بەنموونە وەزارەتی ناوخۆ وەربگرین وەزارەتی ناوخۆ بە پێی ئەو کاروبارانەی کەرۆژانە لە وەزارەتەکانی ناوخۆ دەکرێت و ئەو پارە زۆرە وەردەگیرێت، بەڵام ئەو برە پارەیەکە دەست نیشان کراوە هاتووتە ناو بودجە وەکو ناو خەزێنەی گشتی وەکو بودجەی هەرێم بەراستی زۆر کەمترە لەوەی کە هاتیە جا گرنگ لێرە ئەوەیە بەراستی ئەو داهاتانە بە راست و دروستی دەست نیشان بکرێن، پاشان بێتە ناو بودجە لێرە گرینگیەکە ئەوەیە دەست نیشانی راست ودروستی ئەوەکان ناکرێن، پاشان بەراستی خاڵی تر، ئەگەر هاتو ئەو داهاتە بەراست و دروستی ئاشکرا بکرێتن و، ئێمە دەتوانین لەو ڕێگایانەوە خزمەت گوزاری و ژێرخانی ئابووری زیادبکرێتن لە کوردستان و ببووژێتەوە بەڕاستی ئەوەشیان زۆر گرنگە کە لایەنێکی شاراوەیە لە بودجەدا، وە زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیمە لەچەند رۆژی رابردوودا زۆرترین قسەی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر داهات بوو و، پێم وابوو یەکێك لە گرنگترین خاڵەکانی ئەو لیژنە بەڕێزانەش کە دوو رۆژە قسەی لەسەر دەکەن و زۆر هیلاك بوون روون

کردنەوەی داهاتە نەك ئەوەی بەو ڕایەی دەربچێ کە دوو ڕایە کە پێشتریش قسەی لەسەر بکرێ و لە ناو هۆڵی پەرلەمان یەکلایی بکرێتەوە، من پێموابێ داهات یەکێکە وەکو ئەوەی هاوڕێیانم باسی کرد، یەکێکە لە گرنگترین خاڵەکان کە لەسەر ئەساسیەوە هەم ئەتوانین نەفەقاتەکان بە تەواوی قسەی لەسەر بکەین و هەم ئەتوانین بەدواداچوون و ڕەقابەش کە هەندێ لە هاوکاران باسیان کرد ئەنجامی بدەین، بەڵام داهاتەکە بەو شێوەی کە ئێستا هەیە، حیکمەتی بەدواداچوون و ڕەقابە بەتاڵ دەکاتەوە، چونکە ئەو کاتەی کە تۆ نەزانی لە ئەساسدا داهاتەکە چەندە؟، گومانت لەسەر داهات هەبێ و تەم و مژ لەسەر داهات هەبێ، چۆن ئەتوانێ بەدواداچوون بکەی بۆ شتێك کە ئیقراری بۆ نەکراوە لە ناو قانونەکەدا؟ حاڵەتێکی دیکە کە ڕای دووەم لە راپۆرتەکەدا ئەیلێ ئەویش ئەوەیە کە داهاتی ئەو وەزارەتانەی ئیقرار کراوە کە بۆخۆیان سەرف بکرێتەوە و پێویست ناکات بخرێتە بودجەوە، ئەمە من یەکەم پرسیاری ئەوە دەکەم، خستنە ناو بودجەوە چ ئیشکالێك دروست دەکات، جگە لەوەی کە مەبدەئی شەفافیەت ئەدات بە بودجەکەوە زائیدەن ئەوەی کە لەسەر ئەساسی ئەو داهاتەوە حکومەت تەکمیلەی خەرجیەکانی ئەو وەزارەتانە ئەکات، ئەگەر ئێمە نەزانین چەندە داهاتەکەی، چۆن ئەزانین تەکمیلەی خەرجیەکانی چۆنە بۆ بەدواداچوونی، جگە لەوەی کە ئەصڵی ئەو ئیرادانەی کە هاتووە لە خشتەی هاوپێچداو کە لێرە بە 476 ملیار دانرایتەوە، ئێمە کۆمەڵێك ئەندام پەرلەمان گومانمان تەنانەت لە 476 ملیارەکەش هەبوو نەك ئەوەی کە ئەوانی تریشی بۆ زیاد بکرێ یان نەکرێ، بەسەیرترین نموونەمان بە داهاتی وەزارەتی پیشەسازی هێناوەتەوە، کە بەتەنیا داهاتی کارگەی چیمەنتۆیەك لە ساڵی پاردا 18 ملیۆن بووە، چۆن لە ساڵ 2012 حەوت ملیاری بۆ دائەنرێ؟، مەفروزە ئەمانە یەکلایی بکرێتەوەو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کران، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

من پێموایە هەردوو بۆچوون کە لەسەر مەسەلەی داهات هەیە لە ناوەڕۆکەوە یەك بۆچوون دەگرێتەوە، تەنها لە رووی شکلیەوە دەتوانم بڵێم جیاوازیەکی هەیە، ئێمە کە قسە لەسەر زیادکردنی ئەم داهاتە دەکەین، کە بیخەینە سەر داهاتی عام، بەڵام لە بەرامبەردا دەبێ قسە لەسەر نەفەقاتیش بکەین، کەوا نەفەقاتە گشتیەکەش زیاد دکات، واتا دەتوانین بەو نموونەیە بچوێنین کە ئەگەر کەسێك داهاتی خۆی 25

هەزار دینار بێت و پێویستی بە 50 هەزار دینار بێت، کاتێك لە حکومەت داوا دەکات 25 هەزاری پێ بدرێ، تۆ دەڵێی 25 هەزارەکەی خۆت بدە بە من و من 50 هەزارت دەدەمێ، لە نەتیجەوە هەر یەك خاڵ دەکاتەوە، بۆیە بە من داخیل بکرێ، ئیشکالە قانونیەکان وەکو وەزارەتی مالیە باسی دەکات رێگرە، یاخود داخیل نەکرێ ئیشکالێك دروست نابێت، سەبارەت بە بە دواداچوونی ئێمە ئەگەر وردەکارییەکانی ناو میزانیەکە سەیر بکەین ئەم وردەکارییەی تیایە داخل کراوە، ئێمە ئەگەر ئەم مییزانییە بەم شێوەیە داخل بکەین دەبێ پێداچوونەوە جگە لەوە بۆ نەفەقاتیش بکەین، واتە نەفەقات کە ئیستا 15ترلیۆنە دەبێ زیادی بکەین بۆ 17 ترلیۆن، واتە ئەگەر نەفەقات یا ئیرادەکی زیاد نیە بۆ ئەوەی ئێمە عیجزی پێ پڕ بکەینەوەو دەستکاری مادده چواریش بکەین، چونکە ماددەی چوار لە چەند بڕگەیەکدا ئێمە باسی وەزارەتی تەندروستیمان کردووە باسی وەزارەتی کارەبامان کردووە باسی وەزارەتەکانی دیکەمان کردووە کە ئەمانە سیستمی لامەرکەزی پەیڕەو دەکەن بەپێی ئەو خشتەیەی کە لە وەزارەتی مالیە ئەوە داهاتی خۆیەتی، بۆ نموونە ئەوەی وەزارەتی تەندروستی گوتراوە بۆ کڕینی دەرمان بەکار دەهێنرێ ئەو کاتە دەبێ ئەو ماددانەش بگۆڕێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ محمد فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماوەی رابردوو زۆر تاوتوێی ئەو پرسەمان کرد پێمان وایە یەکێك لە پرسە گرنگەکانی یاسای بودجە پرسی داهاتە، بە دڵنیاییەوە لە کوردستاندا پرسی بودجە بۆتە تایبەت بە داهات رۆشنایی نیەو، ئەرکی یاساکەیە کە رۆشنایی بخاتە سەر داهات بە گشتی وە بە تایبەت ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئێمە ئەو خاڵانەمان ژمارد، کە رۆشنایە کە لەسەرچ نییە هەتا بە دانپێنانی وەزیرەکان کە خۆیان دەڵێن ئەم ژمارانە نایەتەوە لەگەڵ ئەو داهاتە گشتیەی کە هەیە لە وەزارەتەکان، ئەمە بە گشتی، سەرەڕای ئەو ترلیۆن و 331 ملیارەی کە هاوپێچەو وەکو داهات بە رەسمی پێویستە تەسجیل بکرێ لەبەر ئەوەی هیچ رێگرێکی یاسایی نیە، لامەرکزیەتیش بە مانای ئەوە نیە کە تۆ داهات تۆمار نەکەی، خەرجی دیاری نەکەی، چونکە ئەمە پێشێلکارییەکی زەقی یاسایە لە کوردستان، لە یاسای بودجە، ئێمە لە کاتێکدا بۆ سەرجەم وەزارەتەکان، بۆ قەرەبووی موەزەفین، بۆ شەش دەروازەکەی تر پارە تەرخان کرابێ بە چ حەقێك وەزارەتەکان جارێکی تر 2 ترلیۆنی دیکەیان بۆ تەرخان دەکرێ لە م خەرجیە؟ لەبەر ئەوە ئەگەر سەیری بزاوتی ئابووری لە کوردستان بکەین هەربۆ بازرگانی کە 30ملیارە قەت لەگەڵ ئەم داهاتە نایەتەوە، بۆیە پێشنیار دەکەم سەرەڕای دەرحستنی ئەو راستیانە لیژنەیەك بۆ تەحقیق و بە دواداچوون دروست بکا بۆ ئەو داهاتانەی لە کوردستاندا دیارنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عظيمه خان فەرمووو.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ڕای یەکەمم جێگیر کردنی داهات بە وردەکارییەوە لەبەر ئەوەی تۆ ڕاپۆرتێکت لەبەر دەستا نیە، لە چاودێری دارایی تا بزانی داهاتەکە چەند خەرج کراوە وە چۆنە؟ تا لەسەر ئەوەی بەشێکی تری بە نایاسایی لە برگەی دووەمی هاتووە، چونکە ئەڵێ ئەم کارەباو تەندروستی و کشتوکاڵ و ئەم وەزارەتانە ناوخۆ و سامانە سروشتیەکان و فرۆکە خانەکان ئەمانە بە پێی یاسا داهاتەکەیان خەرج دەکەن، نەخێر بە پێی یاسانیە، ئەمە بەپێی یاسا تەنها تەندروستی و کارەبا و شارەوانیەکان بوون، بەڵام بە چ حەقێك؟ وە بە چ یاسایەك؟ ڕێکخراوەکان بۆیان هەبێ، ئەمانە داهاتی خۆیان خەرج بکەن لەگەڵ ئەوە ئێمە داهاتی فرۆشتنی نەوتیش لەناو یاساکەیە لەبەر حکومەتی عێراقی بشارینەوە، بەڵام خۆ داهاتی سێ پاڵاوگەکە، خۆ داهاتی عەقدی لە(25٪)لە(30٪) وە داهاتی شرینی نەوتەکان ئەمانە دەکرێت بە ئاشکرا لە ناو داهات جێی بۆ بکرێتەوە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشادحسين قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ڕاستی هەروەکو هاوڕیانم باسیان کرد دووبارەی ناکەمەوە، داهات بەپێی یاسا ئەبێ هەموو داهاتێ داخل بکرێ، ئەوە هیچ دەعمی لامەرکەزیەت ناکات، لامەرکەزیەت بەو مانایە بێت، ئەبێ خەرجی لەسەر خۆی بێ و داهاتیش، من یەکێك لەوانە کە جێ گومانە ئەو ڕەقەمەی، دوو تریلون و سێ سەد و سی ویەك، هەرخۆی ژمارەکە جێی گومانە بە ژمارە هاتووە، لە هەمان کاتدا هەر بە ژمارە جێی کراوەتەوە، لە چ یاسایەك ڕێگە دراوە بەو وەزارەتە لە داهاتەکەی خۆی تەعویزاتی موەزەفین بدات، وەزارەتی شارەوانی و گەشت وگوزار، دووسەدو سی و حەوت ملیاری داناوە بۆ تەعویزاتی موەزەفین لەو داهاتە، بە ڕاستی ئەگەر بەپێی یاسای بودجەش دیاری بکەی، بەپێی مادده چوار بڕگە یەك و دوو داهاتەکانی وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەبایە، ئەوانی تر کە خەرج ئەکرێتەوە بۆ بواری چی خەرج ئەکرێتەوە؟ لەبەر ئەوە گومانمان لەسەرفەکەشی هەیە، نەك لە داهاتەکە، ئێمە گومانمان لە چۆنیەتی ئەم سەرفەش هەیە، بەڕاستی ئەم سەرفانە تەنها جێ کردنەوەی ئەم سەرفەیە، چونکە هەروەکو سەیر دەکەین داهاتی سامانە سروشتیەکان، تریلۆنەك و حەفتا وپێنجە کەچی خەرجیەکەی ڕێك، تریلۆنەك و حەفتاو پێنجە، نەبووە تریلونەك و حەفتاو شەش و حەفتا و چوار، یەعنی کەواتە جێکردنەوە بە ژمارە بۆ ئەوەی ئەم گومانە نەمێنێ، پێشنیار ئەکەم وەکو هاوکارم کاك کاردۆ وتی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە دروست بکرێ، ئەم داهاتە تەخمینیەی ڕاستە لەسەر تەخمینی لیژنەی لێکۆڵینەوە دروست ناکرێ، بەڵام شەش مانگی یەکەمی 2012

تەخمین بکرێ، بۆیە ئێمە با هەستی ڕاستەقینەی هەرێمی کوردستانمان بۆ دەربکەوێ، ئەمە دەعمی مەبدەئی شەفافیەت ئەکا لە بودجە وەکارێکی زۆر یاسایشە. زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کویستان خان.

بەڕێزکویستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش دیارە لەگەڵ ڕەئی یەکەمم وە جێگیرکردنی داهاتەکان، هەمووی لە یاساکەیە، بەڵام ئەم داهاتە نا دووتریلون وسێ سەدو سی ویەك ملیار، چونکە منیش پێم وایە ئەوە داهاتە ڕاستیەکە نیە، وە بەڵگە هەیە کە داهات زۆر لەوە زیاترە، بۆیە داواکارم وەك هاوڕیانم کاك کاردۆ و کاك دڵشاد کە لیژنەیەك دروست بکرێت داهاتە ڕاستیەکە ئاشکرا بکات، وە لە بودجەکەیە بنووسرێت. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووکاك عبدالله.

بەڕێزعبدالله محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش خاڵی یەکەم تەئیدی قسەکانی کاك کاردۆ و هاورێیان دەکەم بۆ ئەوەی کە داهاتی هەرێمی کوردستان بە روونی جێگیر بکرێ، لە پڕۆژە یاسای بودجەدا، لەبەر ئەوەی داهات یەکێکە لە ڕەگەزە هەرە گرنگەکانی پڕۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان و پڕۆژە یاساکە، بۆیە ناکرێ ئێمە لەسەر ئەو مەسەلەیە هەر وا بەئاسانی تێیپەڕێنین، خاڵی دووەمیشم قسەیە لەسەر لامەرکەزیەت، ئەگەربڕیار بێ لامەرکەزی ئێمە بە گرنگی بزانین بۆچی بۆ پێنج شوێن بە گرنگی بزانین، باشتر وایە داهاتی هەموو شوێنەکان نەچێتە ناو بودجەوە، بەڵام من پێم وایە ئەمە لە هیچ فەرهەنگی لامەرکەزیدا جێگای نابێتەوە، دەبینین لە وڵاتانی دونیا جێگای دەکرێتەوە و لامەرکەزییشە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووئاشتی خان.

بەڕێز ئاشتی عزیزصالح:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

سەبارەت بە داهات لەم پڕۆژە یاسایە وەکو ئەندام پەرلەمان، وە پێشووتریش کۆمەڵێك ژمارە لەلایەن هاوکارانمانەوە خرایەروو، ئێمە جەوابێکی ڕاستەوخۆمان لەسەر ئەو ژمارەیە دژ بەیەکانە وە پێچەوانانە وەرنەگرتۆتەوە و تەبریری مەنتقیشمان وەرنەگرتەوە، بۆیە من ڕام وایە نە خاڵە سنووریەکانی هەرێمی کوردستان، نە داهاتی نەوت، نە وەزارەتەکانی ناو هەرێمی کوردستان بە هیچ مقیاسێك ناگاتە ئەوداهاتەی کە خراوەتە بەردەممان بۆ ئێمە کێشەیەکی گەورەی دروست کردووە کە گومانێکی گەورە لەسەر داهات

هەیە ئێمە ناتوانین قیاسی قوەی ئیقتصادی هەرێمی کوردستان بکەێن، کەواتە چۆن دەتوانین موتابەعەی ئەدای جێ بەجێ کردن و سەرفکردنی ئەو پارانە بکەێن؟ بۆیە داهات مەسەلەیەکی نیشتیمانیە بەرپرسیاریەتێکی گەورەیە بۆ هەمووومان، ئەگەر ئەم بەرپرسیارێتیە هەمووومان ڕووبەڕووی نەبینەوە دواتر زۆر زەحمەتە سەر لە ئێمە بشێوێنن کە ئەدای جێ بەجێ کردن و موراقەبەکردن لەسەر داهاتێك کە ڕاستەقینە نیەو ڕاست نیە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووکاك جمال.

بەڕێزجمال طاهرابراهیم:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

ئێمە وەك پەرلەمانتار لەو هۆڵە هەمووومان داکۆکی لەسەر ئەوە دەکەین پەیڕەو کردنی یاسا و جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایانە ئێمە وەك بەشێك لە عێراق، سیستەمی دارایی، قەوانینی دارایی، تەقریبەن بەشێکە لە سستەمی دارایی عێراق، بۆیە من بە پێچەوانەی دەزانم ئەگەر بێتوداهاتی ئەم وەزارەتانە کە صەلاحیاتیان پێ دراوە، داهاتی خۆیان بۆ خۆیان خۆش بکەن حکومەتیش تەمویل بکات، ئەو کاتە ئێمە تووشی ئەوە دەبین یان گرفتارێکی حیسابی چۆن تەحەمل کردن لەگەڵ ئەو ڕەقەمانە دەکات؟ ئەگەر بێین سەیری عێراق بکەین، عێراق قەت باسی شیرینی نەوتی نەکردیە لەناو ئەو داهاتە لە ناو ئەو بودجەیە، دووەمیش ئەگەر بێین سەیری هەموو قەوانینی وەزارەتەکانی هەرێمی کوردستان بکەین، هەموو شتێکمان نووسراوە، ئەگەر بێتو هەر ئیرادێك یان تەبەروعێك بۆئەو وەزارەتە دەبێ لەڕێگەی ئەنجومەنی وەزیران بێت و وە بکرێت بە داهات بۆ ناو بودجەی هەرێمی کوردستان یان بۆ خەزێنەی هەرێمی کوردستان. زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شفان.

بەڕێزشفان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

لە دوو، سێ، جەلسەی بەردەوام من وەکو ئەندام پەرلەمانێك گوێم لە هەموو پرسیاری ئەو خوشك و برای بەڕێزانەی پەرلەمانتار بوو، کە ئاڕاستەی جەنابی وەزیر کران، وە جەنابی وەزیر زۆر بە شەفافیەت پیشانی دان کە ئەم حیسابە ئەم حاڵەتانە حیساباتی خاصن، وە ئەو داهاتانە سەرچاوەکان لە فلان شۆێنە یان لە فلان شۆێنیش پڕ کرایتەوە، زۆر بە دیقەت زۆر بە وازحی نیشان دراوە، ئێستا ئەگەر بێین ئەو داهاتانە بەو شێوەش داخل بکەین من تەصەور دەکەم ئەو گومانە نارەوێتەوە کە تیکرار دەکرێت ئەو گومانە هەر دەمینێتن، وە لەگەڵ هەموو داهاتی کوردستان بە شەفافیەت هەموو ئەندامانی پەرلەمان لێی

ئاگادار بن، بەڵام تا ئەو سنوورەی زەرەر بۆ خەڵکی کوردستان و بۆ بودجەی کوردستان و بۆ پاشەڕۆژی کوردستان نەبێتن وە دەبێ قەت لەگەڵ زەرەری کوردستان نەبێتن. زۆرسوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. ڕێباز.

بەڕێزد. ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

من بەشێکی یەکەمی قسەکانم لەسەر دانانەوەی داهاتی هەندێك لە وەزارەتەکانە بۆ خۆیان، یەعنی تکایە بەدەر لەحەساسیەت، بەڵام ئەمە زیانی ئەم وەزارەتانەیە نەك قازانج، ئەگەر ئێمە بڵێین ئەم داهاتانە مەسەلەن وەزارەتی تەندروستی سەرەڕای ئەوەی کە (4.9)بۆ دانراوە، ئەگەر داهاتەکەشی بۆ خۆی بێ ئەمە لە قازانجی ئەم وەزارەتەیە، بەڵام ئێمە پانزە تریلون، نەفەقاتمان حیساب کردووە لەولاوە ناوی وەزارەتی تەندروستیش هاتووە کەچی ئەڵێن لەم(4.9)یە ئێمە بە بڕی داهاتەکە پارەی لێ دەبڕین، کەواتە ئەو پانزە تریلۆنەی دامانناوە هەڵەیە، کەواتە سەرجەم مەوازەنەکە هەڵە دەردەچێ، چونکە ئەبێت یان ئەم داهاتە بچێتەوە سەر داهات، دیسانەوە تەوزیع بکرێت یاخود ئەبێ ئەم داهاتە بە ئیزافەی ئەو پارەی کە بۆی دانراوە بۆ وەزارەتەکە سەرف بکرێت، نەك ئەوەی کە ئێمە بڵێین نەخێر بە بڕی داهاتەکەی پارەی لێ ئەبڕین، کەواتە (4.9)یەکە هەر هەڵەیە، یەعنی ئەو کاتە ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ ئەو وەزارەتانە دانراوە لەو بڕەی کە دیاریکراوە کەمتر ئەکات، چونکە من بۆخۆم زۆر بە زەحمەت لێی تێگەیشتم، یەعنی من پێشنیارەکەم ئەوەیە کە ئەو داهاتە بە ئیزافەی ئەو پارەیەی کە لە پانزە تریلۆنەکە بۆی دانراوە، سەرف بکرێ، نەك تەنها بە بڕی داهاتەکە لێی ببڕی، چونکە دواتر بە بڕی ئەو داهاتە پارە نامێنێ، یەعنی ئەوە چون سەرف بکرێ بە بڕی ئەو داهاتە؟ داهاتی وەزارەتی کارەباو تەندروستی ئێمە لەپانزە تریلونەکە پارە ئەبڕین، ئەی ئەوە دوایی چی لێ دیت؟ کەواتە کورت هێنانەکەش هەڵە دەردەچێت، بەشێکی تری قسەکانم ئەوەیە کە لەگەڵ ڕای یەکەمم، لەبەرئەوەی کۆمەڵێ نموونەی تریش باس کرا وە تەنانەت لە وەزارەتی ناوخۆ بەس تەنها نموونەی ژمارەی ئۆتۆمبێلەکان هێنرایەوە کە بەس ئەو پارەیەی کە لە بەرامبەر ئەو ژمارە ئۆتۆمبێلە وەردەگیرێ زیاترە لە داهاتی وەزارەتی ناوخۆ، وە ئەمە ئەوەی کە تەئخیری بکەین بۆ چاودیری کردنی پەرلەمانتارە و بۆ دیوانی چاودێری بە ڕاستی قسەیەکە تەنها بۆ کوشتنی کاتە ، چونکە نەك یانزە مانگ، بیست و دوو مانگە، وە نەك سەدو یانزە پەرلەمانتارە، دووسەدوو بیست و دوو پەرلەمانتار، لە گومرگی ئیبراهیم خلیل دانیشین یەك دینارمان بۆ کەشف نابێ، ئیتر با خۆشمان نەخەڵتێنین. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ڤیان خان.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەروكی پەرلەمان.

دیارە داهات بەپێی ئەوەی کە هاوکارانم باسیان کرد، داهات بەپێی سیاسەتی ئابووری بریتیە لەو داهاتەی کە کۆ دەکرێتەوەو دواتریش بەپێی گەشە پێدانی ئابووری یاخود بەپێی پێداویستی وڵات بە پێی خەرجیەکانی ئەم وڵاتە دواتر دابەش دەکرێتەوە، بەڵام ئەوەی کە ئێمە لە هەرێمی کوردستاندا دەیبینین تا ئێستا ئەندامانی پەرلەمان ئەو بەرچاو روونیەیان نیە کە ئەو داهاتەی لە هەرێمی کوردستاندا هەیە بە داهاتە ناوخۆییەکانیشەوە نازانرێ چەندە؟ بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لەسەر ئەو ئاستە ئەو خەرجیانەی کە پێویستە لە هەرێمی کوردستاندا دابەشی بکەینەوە ئەمەش دیارە من پشتگیری لە ڕای یەکەم دەکەم بە داهات بە سەرجەم وردە کاریەکانەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان روون بکرێتەوە، چونکە هەموو ئەندامانی پەرلەمان ئەو ئامانجەیان هەیە کە پێویستە خزمەت بە هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان بکرێ، من ئەگەر سێ نموونە بهێنمەوە یەکێك لەوانە ئەو داهاتە خەملێنراوەی، کە چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار خەملێنراوە کە ئەمە بەپێی هەموو پێوەرەکان دوورە لە داهاتی هەرێمی کوردستان، چونکە ئەمە نزیکەی لە(10٪)ی داهاتی فەرمیە کە لە(3٪)ی بودجەی گشتی دەکات، ئەمە وەبزانم بەپێی هەموو ئەو پێوەرانەی کە هەیە یاخود بەپێی هەموو ئەو زانیاریانەی کە هەیە، ئەمە زۆرزۆر دوورە لە داهاتی فەرمی هەرێمی کوردستانەوە، ئەگەر بەراوردیکیش بکەم ساڵی 2010 لەگەڵ ساڵی 2012 دا، لە ساڵی 2010 داهاتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان بەپێی ژمێری کۆتایی حەوسەدوچل ودوو ملیارو چوارسەدو شەست وشەش ملیون بووە، واتە داهاتی 2012 بڕی دووسەدو حەفتا ملیاری کەمترە لەوەی 2010، پاشان من یەك تێبینی ترم هەیە، کە بە پێی ئەو ئیستیمارەیەی موازەنە کە لە حکومەتەوە نێردراوە بۆ پەرلەمانی کوردستان بۆ ساڵی 2012 بەپێی ڕەقەمی بەیانی ژمارە پێنج کە تەقدیری ئیراداتی سەرجەم وەزارەتەکانی کردووە، یەکێك لەو شتانەی کە بەڕاستی جێگای پرسیارە، ئەوەیە کە داهاتی وەزارەتی شارەوانی خەملێندراوە بە لەسەدە سفرو پۆینت لەسەدە حەوت، بەڵام وەزارەتی پێشمەرگە داهاتەکەی بە لەسەدە سفرو پۆینت یانزە خەملێندراوە، یەعنی ئەمانە کۆمەڵێك گومان بۆ ئەندامانی پەرلەمان دروست دەکات، کە پێوستمان بە روونکردنەوە هەیە، یاخود پێویستمان بە وردەکاری زۆر هەیە، کە ئەمە پێویستی بە داتاو ئەرقامە بخرێتە بەرچاوی ئەندامانی پەرلەمان دوا جاریش پشتگیری لە ڕەئیەکانی کاك کاردۆ دەکەم بۆ پێکهێنانی ئەم لیژنەیە بۆلێکۆڵینەوە لە سەرجەم داهاتەکان. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەروكی پەرلەمان.

پێش هەمووشتێك من لەوە تێ دەگەم کە داهاتی بانکەکان ومەتارو بەلەدیات و فەرمانگەی نەوت و کارەبا و داخلیە و صحە ئەچێتەوە زمنی وەزارەتەکەیان، لە قسەکەشیان وەزارەتەکەیان دارایی بۆیان سەرف

ئەکات، ئەگەر ئەوە حیساب کرێ چواردە تریلون و هەشت سەد و چل و پێنج ملیار داهاتی هەرێمە لە چاو مەسروفاتمان کە پێویستمان بە شازدە تریلون و هەشت سەد و نەوەت ملیارە، وەنەقسەکەشی دوو تریلون و چل و چوار ملیارە، بەڵام من لێرە لەسەر مەوزوعی داهات چەند خاڵێکم هەیە، خاڵی یەکەمیان داهاتی ئەم ساڵ تەقدیرکراوە بە چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار کە لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسا گوێیان بگرن سوپاسیان دەکەم،(کاک ئاراس) بەڕێز سەروکی پەرلەمان. پێویستە ئەوان ئاگایان لە مولاحەزەی ئەندامانی پەرلەمان بێ، لەبەر ئەوەی لیژنەی دارایی موختەصە، ئەگەر دیقەت بدەین داهاتی تەخمینکراو بۆ ساڵی 2012 تەقدیرکراوە بە چوار سەد و حەفتا و شەش ملیار، بەڵام داهاتی شەش مانگی یەکەمی 2011 دووسەد و نەوەت وحەوت ملیار بووە، ئەگەر زەربی دووی بکەین، کە پێویستە وا بکرێ، بە تەقدیر بکرێ، ئەکاتە پێنج سەدو نەوەت و چوار ملیار دینار، نەك چوار سەد و حەفتا و شەش ملیار، دووەم: لە لاپەڕە سێی تەقدیری لیژنەی دارایی هاتووە باس لە چل و دوو ملیون دۆلار پترۆ دۆلار دەکات لە کاتێکدا لەلاپەڕە(10)ی تەقدیری لیژنەی دارایی دیسانەوە باسی پترۆ دۆلار ئەکات تەقدیرکراوە، باسی سەد و بیست ملیار دینار ئەکات، کە ئەویش هەر باسی پترۆ دۆلارە من نازانم ئەم جیاوازیە لە بەینی چل و دوو لاپەڕە سێیە کە باسی پترۆ دۆلارە، سەدو بیست ملیاری لاپەڕە دەی پترۆ دۆلارە جییە؟ سێیەم خاڵ: دەربارەی کارەبا بەڕاستی ئەوەنەی من زانیومە تا بدایەتی ساڵی پار 2011 (826) هەزار موشتەریکی کارەبا هەبووە بە مەعامیلیشەوە ئەم (826) هەزارە ئەگەر تەقدیر کرێ ئەو پارەیەی دەیدەن (علی سبیل المثال)لە بەینی هاووڵاتی و مەعامیلە ئەو پارەیە زۆر لەوە زیاترە بە داهاتی کارەبا تەخسیس کراوە پێنجەم: دەربارەی داهاتی وەزارەتی سامانە سروشتی یەکان ئەو داهاتەی بە ئێمە گوتراوە زۆرزۆر کەمە، وە من تا ئێستا چەند بەرپرسێکم بینیوە هیچ لاری لەوە نیە کە لە بانقی(h-h-b-c)پارەیەکی باش ئەدا کە تا ئێستا حیساب نەکراوە دەچێتە سەر داهات تاوەکو نەقصەکانی پێ پڕبکرێتەوە، وە ئەوە لەلام سەیرە لە چەند شەوی ڕابردوو لە یەکێك لە تەلەفزیۆنەکانەوە یەکێك لە بەر پرسانی دارایی هەرێمی کوردستان باسی لەوە کرد کە داهات لەوە زیاترە، باسی ناکەن لەبەر بەغداد، بەڵام ئێمە پەرلەمانی کوردستانین ئەگەر بە ئێمەش نالێین پێویستە بە سەرۆکی فراکسیۆنەکان بلێین ئەو داهاتە زیادە لەکوێیە چۆن سەرفی دەکەن؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك خورشید.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

بەڕاستی من حەز دەکەم لە ئەوەلەوە بڵێم ئەم داهاتە، داهاتێکی موخەممەنە، یەعنی داهاتێکی موتەحەقیق نیە، ئەمە پێشبینی دەکرێت لە سالی (2012) ئەم داهاتە بەدەستمان بێت ئیحتماله ئەم داهاتە کەم کات یان زیاد کات، داهاتێکی پێشبینی کراوە، یەعنی بە ئیرادات موتەوەقیعە ئەمە یەك. دووەم:

من تەئكيد لەوە دەكەم كە ئەم شێوەيەی كە ئێستا كار پێ دەكرێت، وەكو شێويەكە لامەركەزی بۆ دانی دەسەڵات و ئاسانكاری چەند وەزارەتێكی گرنگ خزمەت بەخش وەكو وەزارەتی كارەبا و بەلەديە و تەندروستی وەزارەتەكانی تر ئەوەی كە مەشموله بەم جۆرە ئاسانكاريە. سێ: ئەم داهاتە ئەوە نيە داهاتێكی بێ ساحيب بێ، ئەم داهاتە كە دێتە ناو هەر دەزگايەك، بەريوبەرايەتيەك وە خەرج دەكرێت خاوەنی سێ ڕەقابەيە، ڕەقابەی ناوخۆ، دەورەكە، ڕەقابەی وەزارەت، ڕەقابەی مالی، يەعنی تەصەوری ئەوە نەكرێت كە ئەم داهاتە هاتە وەزارەت، يەعنی وەزارەت ئەم داهاتە سەرف دەكرێت بەپێی تەعليمات و ڕێنمايی بۆ چ شوێنێك تەرخان كراوە، بۆ چ مەبەستێك تەرخان كراوە؟ وە ئەم ڕەقابەی ناوخۆ و وەزارەت وە ڕەقابەی مالی بەپێی ئەو مەعلوماتەی كە لەناو خشتەكانی لەگەڵ هاوپێچ لەگەڵ ياسا ئەم داهاتە، داهاتی موتەوەقيع دووبارە دەكەم، داهاتی موتەوەقيع ديارە بۆ نموونە(476) مليار داهاتە لەسەر ئاستی وەزارەتەكان، يەعنی هەر بۆ نموونە (پەنجاو شەش) داهاتی بانقەكان، (37)مليار، ئەمە مليارە داهاتی فرۆكەخانەكان، تريلۆنەك و حەفتاو پێنج داهاتی سامانە سروشتيەكان، (67) مليار داهاتی شارەوانيەكان، (10) مليار وەزارەتی تەندروستی، (182) مليار وەزارەتی كارەبا، (128) مليار داهاتی وەزارەتی ناوخۆ، ئەم داهاتە هەيە، هاتووە لەناو خشتەكان هاوپێچە لەگەڵ ياسا ئەوە نيە نەهاتبێ، يەعنی بۆ بەرچاو ڕۆنی برادەران داهاتەكە مەوجودە وە هاتووە، بەڵام شێوەی حيساب كردن ئەگەر بێتو ئێمە بەتەفصيل ئيرادەكە حيساب بكەين زياد دەكات، بەرامبەر نەفەقاتيش زياد دەكات، خولاسەی بابەتەكە هەر حيساب وەكو يەك دەردەچی، وەكو برادەران باسی بكەين، وەكو ئێمەش باسی دەكەين حيسابی بكەين، نەتيجەكە وەكو خۆی دەردەچێ، يەعنی خيلافەكە خيلافێكی شكليە، خيلافێكی جەوهەری نيە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عدنان عثمان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەروكی پەرلەمان.

من پێم وابێت جارێ ئەصڵی مەوزوعەكە گومانێكی زۆر لە داهات هەيە، وە بەمە ئيتر كە ئێستا هاتووە قسەی لەسەر دەكەم نابێ دايپۆشين، ئەوەی كە پەيمان خان باسی كرد، ڕێك ئێمە هەر لەسەرەتاوە گومانێكی زۆرمان لەو ڕێژەيە هەيە كە دانراوە بۆ داهات وە من پشتگيری لە ڕايەكەی كاك كاردۆ دەكەم كە ئەصڵەن ئەو مەوزوعە دەبێ ليژنەيەكی پەرلەمانی بەهاوكاری لەدەرەوەی پەرلەمان، ديوانی چاودێری ئەوە دەبێ تەحقيقێكی ورد لەگەڵ ئەو مەوزوعە بكەين، ئيزافەتەن بۆ ئەوەی تر، جارێ پێش هەموو شتێ دەبێ ئەو قسانەی كاك نەريمان ساغ بكرێتەوە لەسەر ئەو مەوزوعەی كە لەساڵی 2011، ئەمەش باس لەدوو وەزارەت دەكرێت ئەو ڕاپۆرتەيە يان با بڵێين پێشنياز چييە؟ باس لە هەموو ئەو مەوزوعانە دەكات، ئينجا بێينە سەر ئەو خاڵە تازەيە، پێم وايە ئەمە خاڵێكی زۆر جەوهەريە، ئەصڵەن خاڵە جەوهەريە ئەساسيەكە لە ڕاستيدا كە ئێمە قسەی لەسەر ناكەين، ئەوەيە كە دەبێت موحاسەبە، نەك ليژنەی تەحقيق

موحاسەبەی وەزارەتی دارایی بکرێت لەسەر ئیدخال نەکردنی ئەم زانیاریانە، ئەمە دەبێت قسەی پەرلەمانی کوردستان بێ، چونکە ئەمە ئەلف و بێیە کاری بودجەیە، بودجە سازیە لە وڵاتاندا کە دەبێت واریدات بە هەموویەوە، وە خەرجیەکان بە هەموویەوە لە وەسیقەیەکدا کە پێی دەوترێت بودجە وە لە جیگایەکدا کە پێی دەوترێت پەرلەمان بۆ گفتوگۆکردن لەسەر هەموو وردەکاریەکانی، یەعنی بەڕێزان باس لەوە دەکەن کە کێشەی ڕەقەممان بۆ دروست دەکات چ کێشەیەك دروست دەکات؟ تۆ دەڵێی، تەبعەن من سەرەتاپا گومانم هەیە، لەوەش گومانم هەیە، لەوەی تریش هەیە، بەڵام با هەر فەرز کەین هەر ئەمە ژمارەکەیە، تۆ ئەو ژمارە تازەیە هەر لە یاساکە دادەنێی، یەعنی فەقەرەیەکی تر باسی ئەکەی لەبەینی قەوسێك ئەنووسی ئەمە ئیستیقتاع دەکرێ، یان ئەمە تەرح ئەکرێ، لە داهاتی نیهایەکانی هەرێم، لەبەر ئەوە بۆ خۆیان سەرف دەکرێ، تەواو مەوزوعەکە، ئیشکالەتێکە بەمە حەل دەبێ، بەڵام جەوهەریەکە لەوەیە کە تۆ نە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە، نە لە قسەو باسەکان هاتووە، دێی لەدوای ئەوەی لیژنەی پەرلەمان و لە دوای ئەوەی هەموو ئەندامانی پەرلەمان و قسە لەسەر داهات دەکەن و ونبوونی داهات و نەبوونی داهات و نا شەفافی لە داهات لیژنەیەك تەشکیل دەکرێ دواتر وەرەقەیەکمان پێ ئەدرێ دەڵێ ئەمە داهاتە هینەکانە، ئیستیناد دەکاتە سەر چی؟ چ دەزگایەکی تەحقیقی ڕەقابی ئەمانەی ساغ کردووتەوە؟ جارێ ئەصلەن تاکو 2011 کە بە نایاسایی لەبەردەستمان نیە حیساباتی خیتامی چۆن دەتوانین قسە لەسەر داهاتێکی تەخمینی بکەین، لە ڕاستیدا پەرلەمان بتوانێ ئەم وەزیفەیە ببینێ کە ئەمە تەسبیت بکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك پێشەوا.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەروکی پەرلەمان.

وەڵلا من شتێك لام روون نیە بەڕاستی کە لە قانوونی موازەنە بەزمانی عەرەبی هاتووە لە بەشی ئیرادات (472)ملیار نووسراوە، بەڵام کاك محمد دلێر بەکوردی خوێندیەوە بە(476) ملیار دینار ئەوەی حکومەتیش ناردوویەتی (476) ملیار دینارە، نازانم کامەیان ڕاستە؟ بەڕاستی بۆ ئێمە جێگای روونکردنەوەیە لە عەرەبیەکە (472) نووسراوە

2. خشتەیەك هاتووە ساڵی 2012 دوو ترلیۆن و سێ سەدو سی و یەك ملیار دینارە کە ئەگەر (476)ملیار دینارەکەی لێ تەرك بکەی یەك تریلون وهەشت سەد پەنجاو پێنج ملیار دینارەکەی لە دەمینێتەوە من دەپرسم وە حەزیش دەکەم روونکردنەوەم بدەنێ، حیکمەت چییە لەوەی کە ئێمە لە ناو قانوونەکە (476)ملیار بنووسین؟ بەڵام تریلۆنیك و هەشت سەدو پەنجاو پێنج ملیار دینار نەنووسین.یاخود دەتوانم بڵێم ترس لەوە چیە؟ ئەو ترسە لە ڕوانگەی چییەوە سەرچاوەی گرتووە؟ کە ئێمە ئەوە ئەگەرچی

ڕوونکردنەوەی زیاتری لەسەر نەدراوە، بەڵام تەنها 476 ملیارەکە تەسبیت کراوە، دوو تریلیۆن و 331 ملیارەکە بە تەواوی تەسبیت نەکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز د.عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی دەرخستنی داهات لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە بەڕاستی بە وردەکارییەوە بەڕوونی خراوەتە ڕوو، بە دوو شێوە، یەکێکیان لە ناو پرۆژە یاساکەدا هەیە، ئەوی تریشیان بە لیستێك نێردراوە کە 31 وەزارەت و موئەسەساتی تەواوی وەزارەت حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵی دا ڕوون کراوەتەوە، بۆیە مەسەلەی بودجە و داهات لە ناو بودجەدا نێردراوە و ڕوون و ڕەوانیشە، حکومەت لە ناو لیستەکەدا کە ناردوویەتی لە ناو یاساکەش دا ئەوە دەری خستووە، چۆن ئەوە کراوە؟ حکومەت کە ئەوەی کردووە لەسەر بنەمایەکی یاسایی کردوویەتی، ئەویش دەسەڵات دراوە بە کۆمەڵێك یان بە ژمارەیەك لە وەزارەتەکان بۆ ئەوەی بتوانن ئەو داهاتەی ساڵانە وەدەستی دەهێنن دەسەڵاتیان پێ بدرێ تا بیکەنەوە بە خەرجی بۆ بەڕێوەچوونی کاروباری خۆیان و بۆ ئەنجامدانی پرۆژە، ئەوەش تەواو کۆکە لەگەڵ ئەو مەبدەئەی کە 40 ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز لە فراکسیۆنە جیاوازەکان، لە چەند ڕۆژی رابردوودا داوایان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کردووە بۆ جێبەجێ کردنی مەبدەئی لامەرکەزییەتی ئیداری، دەسەڵات بدرێ با وەزارەتەکان تا تەصەروف بە داهات و سەرمایەی خۆیانەوە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر ئەویش قسەی خۆی کرد و ئێوەش قسەی خۆتان کرد، فەرموو نیو دەقە بزانم چت دەوێ؟ یەك دەقە.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ وەڵامی ئەو نادەم، بۆ ئێمە نیە ڕوونکردنەوە بدەین لەسەر قسەی پەرلەمانتاران، من گوێم لە ڕوونکردنەوەیەك بوو لەسەر قسەی پەرلەمانتارانیدا، هەندێ شت هەیە ڕوونکردنەوە بدا، ئیشی حکومەت و لیژنەی دارایی یە نەك ئەندام پەرلەمان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو لیستە هاوپێچەی کە باس دەکرێ گوایە دارایی داهاتی 31 دەزگا و موئەسەسەی حکومەت و وەزارەتەکانی هەبێ، ئێمە وەکو پەرلەمانتاران نە بیستوومانە، نەبینیومانە، هەر بۆ تێبینی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عمر هەورامی، بەڵام فەرموو بۆ ئەوێ کاک عمر.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەگەر تەماشای یاسای بودجەی ساڵی 2010 و حیساباتی خیتامی 2010 بکەین کە هاتووە پەرلەمانی کوردستان، ئەوەی کە ئێمە وەکو پەرلەمانتار تێبینی دەکەین جیاوازی هەیە لە نێوان داهاتەکە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی ئەصڵەن بودجە هەمووی موخەمەنە، هەمووی تەقدیرە، حکومەت دەڵێ تەقدیری من بۆ ئەمساڵ ئەوەندە داهاتە، ئەوەندەش خەرجی یە، بەڵام ئەوەی کە پێویستە ئێمە وەکو پەرلەمانتار بیکەین زیاتر قسە کردنە لەسەر حیسابی خیتامی، کە چەندی دروستە؟ چەندی دروست نیە؟ چونکە ئێمە ئەوەی حیسابی خیتامی یە بە فیعل گەیشتووە، بە کۆتا هاتووە، بۆیە ئەگەر تەماشای رەقەمی داهات بکەین، ئەوەی کە لە موازەنەی 2010 هاتووە، تەماشای حیسابی خیتامی 2010 بکەین، جیاوازی هەیە، ئەو داهاتەی کە تەحقیق بووە زیاترە لەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ 2010 تەخمینی کردووە، بە هەمان شێوە، بۆیە بۆ ئەمساڵیش بۆ ساڵی 2012 کە حکومەتی هەرێمی کوردستان تەقدیری داهاتی کردووە خۆ مەرج نیە ئەو تەقدیرە هەمووی لە 100٪ وەکو ئەوە بێتەوە، ئیمکانە کەمتر یان زیاتر بێ، منیش وەکو هاوکارانم لە پەرلەمانتارەکان خستیانە ڕوو، مافی ئێمەیە، حەقی ئێمەیە بەدواداچوونی ئەم حەقیقەتە بکەین، بەڵام کەی و چۆن؟ ئەم بابەتە لە حیسابی خیتامی یەکلا دەبێتەوە، ڕێگەی یاسایی خۆی هەیە، بۆیە منیش پشتیوانی لەوە دەکەم، ئەوەی پەیوەندیدارە بەوەی کە من پشتیوانی ڕای کامیان بکەم؟ من پشتیوانی ڕای ئەوە دەکەم چۆن لە یاساکە هاتووە ئا بەو شێوەیە بێت، لەبەر ئەوەی تەبیعەتی هەندێك داهات و هەندێك خەرجی هەیە کە لەسەر حیسابی مینەح حیساب کراوە، ناچێتە ناو خەرجییەکان، ناچێتە ناو داهاتەکان، هەر لەوێ مەقاصە دەکرێ، لێك دەبڕێن، بۆیە من ئەو ڕایەی کاك گۆران دووبارە دەکەمەوە، ئەگەر ئێمە داهات زیاد بکەین لە بەرامبەریش دا خەرجی زیاد دەبێت، لەبەر ئەوە، ئەوە تەحصیل حاصلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەگەر تێبینییەکت هەیە، فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به نیسبەتی داهاتەوە ئێمە داهات ئەمسالێش وەکو سالانی تر بە هەمان شێوە هاتۆتە ناو پەرلەمان، ئەو داهاتانەی کە لە ناو بودجەکەدا دەرکەوتووە، ئەوە تەقدیراتە، بە تەقدیرە، تەخمینە، ئەوە لە حیساباتی کۆتایی دا ئەوە خەتی ڕاستەقینەی خۆی وەردەگرێ، ئەو وەختە زیاد دەکات، کەم دەکات، چونکە جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە ئەوە تەقدیرە، بە تەقدیر دانراوە، باس لەوە دەکرێت ئێمە گوایە لیستێکمان ناردووە و ئەو لیستە لەم ئەخیرانەدا هاتووە، ئەو لیستە لە ئەوەلەوە لە ناو حیسابی مینەحدایە، مینەح تەبیعەتی ئەو حیسابی ئەو دەوائیرانەی کە باسمان کردووە وەکو شارەوانییەکان، وەکو فڕۆکەخانە، وەکو ئەو شوێنە، وەکو ئەوانەی تر کە باسمان کردووە، هەر هەمووی وەکو بانقەکان، ئەوانە لە ناو ئەو جۆرە حیساباتانەیە، ئەوە ئەگەر بێت و نەقصیان هەبێت پارەیان لە داهاتەکەیان، خەرجییەکانیان زیاتر بێت، دەبێ حکومەت دەعمی بکات، بۆیە لە ناو حیساباتی مینەح دا عەجز دەردەکەوێت، ئەوانە هەمووی لە ناو ئیستیمارەکان دا شی کراوەتەوە و دیارە چۆنە و بۆ چی یە؟ بەڕاستی یەعنی ئەگەر بێت و ئێمە ئەوە بێنین مەعنای ئەوەیە وەکو حیساباتی عامی موازەنە خەلەلی تێ دەکەوێت بەو شێوەیە، ئەوە شوێنی خۆی هەیە، ئەویش شوێنی خۆی هەیە، تەبیعەتی ئەو حیسابە بەو شێوەیەیە، هەر چەندێك برای بەڕێزم کاك ئارام باسی ئەوەی کرد گوایە یەکێك لە فەقەرەکانی داهات مینەحە، ئەوە مینەحی خاریجی یە کە دەدرێت، ئەو مینەحی خاریجییانە ئێمە وەکو هەرێم هەر بۆمان نیە وەری بگرین، بەلام کە دێیتە سەر حیسابی ئەوانەی کە زیاتر ریبح و خەسارەیان هەیە، دەچێتە ناو ئەم حیسابانەوە، ئەوەی کە هاتووە، ئەو تەقدیرەی کە هاتووە هەر وەکو سالانی پێشووتر، وەکو وەزارەتی مالیەی عیراقی و حکومەتی عیراقی هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان 28 کەس قسەی کرد ئەمڕۆ لە ماددەی یەکەم، بۆیە ئێمە داوا دەکەین لە لیژنەی یاسایی هەردوو صیاغەکە بخوێنێتەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو کاك دلشاد.

بەڕێز دلشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێکهێنانی لیژنەیەکیش تەرح کرا لەلایەن چەند ئەندام پەرلەمانێکەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دلشاد مەسەلەی ڕەقابە، ڕەقابەی مالی ئیختیصاصی ئەوەیە کە بەدواداچوون بکات بۆ ئەو مەسەلانە، ئێوە دەتوانن دوایی چەند پەرلەمانتارێك ئەو داوایە بکەن، ئێمە داواکەی ئێوە تەحویلی چاودێری دارایی دەکەین، چاودێری دارایی ئەوە بکات، فەرموو کاك عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ بۆچوونی جەنابت، ئێمە وەکو فراکسیۆنی گۆڕان داوای پێکهێنانی ئەو لیژنەیەمان کرد، لە بابی داهاتەکان دا، ئەوە داوایەکی یاسایی یە، مەفرووز وایە پەرلەمانی کوردستان دوای ئەو گومانانەی کە قسە کرا و دوای ئەو مەوزووعە تازەیەی هاتۆتە پێشەوە، لیژنەیەکی پەرلەمانی بۆ تەحقیق کردن لەو مەوزووعە پێك بهێنرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ڕوونکردنەوی هەیە با بفەرموێ.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من باسی ئەوە ناکەم کە ئیختیصاصی پەرلەمانە بە وردکاری بچێتە ناو حیسابات یان نا؟ چونکە تەبیعەتی ئەندامانی پەرلەمان موختەص نینە بەو شتە، تەبیعەتی ئەندام پەرلەمان قەصدم، نە تەبیعەتی پەرلەمان، موختەص نینە بە تەدقیق، بە ڕەئی من زیاتر ئیشی ڕەقابەی مالی یە، ئەوە نوقتەیەك، نوقتەی دووەم تەحقیق لەسەر شتێك دێتە کرن مەوجود بێت، ئەوە تەخمینی داهاتی ساڵی، ئەگەر مەخصەد پێی ئەوە بێت داهاتی 2012 بێت، نە 2011، 2012، تەحقیق لەو شتە دێتە کرن ئەوی لەبەر دەستمان بێت، تەحقیق کرابێت، داهاتی 2012 هێشتا هەموو تەحقیق نەبووینە، 2012 لە 2012/1/1 هەتا ئەمڕۆ ئەگەر هاتبێت جوزئەك لەو فەترەیە هاتووە، هی هەمووی نەهاتووە، هەمووی ساڵی 2012، دوو/ حکومەت تەخمینی کردووە بە مەبلەغەك، سبەی دیار دەبێتن، دوایی پاش ئەوەی ساڵەکە تەواو دەبێت یان تەخمینی حکومەت دەقیقە و ڕاستە، یان دەقیق نەبوویە، بە ڕەئی من ئەگەر خیلافەك دەرچوو لەو حاڵەتە مەسئولیەتی حکومەت تەحقیق نابێت، کەنگی مەسئولیەتی حکومەت تەحقیق دەبێت؟ ئەگەر هاتو با فەرز بکەین 50 ملیار داهات بوو دوایی ساڵەکە، لە حیسابی خیتامی دەرچوو حکومەت 40 ملیاری نووسییە، یەعنی 10 ملیار لەلایەکی دانایە، ئیعلانی نەکردیە، ئەو وەختە مەسئولیەتی حکومەت دیار دەبێت، (بإعتبار) داهاتی حەقیقی عەرزی نەکرد، پیشانی کەسی نەدا، بەس حالیەن داهاتی 2012 لە 2012/1/1 دەست بە تەحقیقی، بە کۆنکردنەکەی دەکەن، هەتاکە 12/31، کەنگی ئیعلان دەبێت؟ لە حیسابی خیتامی ئیعلان دەبێت داهاتەکە چەند بوون، ئەو وەختە ئەگەر فەرقێك هەبوو ناو بەینی داهات و تەقدیر، ئەو وەختە مەسئولیەتی حکومەت تەحقیق نابێت، چونکە ئەصڵەن داهات تەخمینە، بەڵام ئەگەر دیار بوو، نەتیجەی تەحقیقە ئەگەر شتەك لەسەر بوو، داهاتەکە 50 ملیار بوو، بەڵام حکومەت 40 ملیاری نووسیبوو، ئەو وەختە ڕاستە حکومەت، وەزارەی مالی مەسئولە (بإعتبار) 10 ملیار بزرن، یان ئیعلانی نەکردیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ قسەی نەکردووە، با بفەرمێ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك ئەوەی موتەبەع بووە تا ئێستا، ئەو پێشنیازە چەند ئەندامێکی بەڕێز پشتیوانیان لێ کردووە، مەفرووزە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەوە یەك، دووەم لەسەر مەسەلەی تەخمین کە جەنابی سکرتێر باسی کرد، ئێمە لە کۆتایی مانگی شەشداین، شەشی 2012، ئێمە ئەگەر ئەو لیژنەیە پێك بێنین بۆ ئەو شەش مانگە لەسەر ئەو حەصیلەیەی کە لەو شەش مانگە دەست دەکەوێ، شەش مانگی داهاتووش دەتوانرێ تەخمین بکرێ، دیاری بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام بەرواری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەنگدان لەسەر چەند شێوەی داڕشتنی ماددە دەدرێت، لە ناو موناقەشە کردن و دەنگدان لەسەر یەك ماددە، دەنگدان لەسەر پێشنیارێکی تر ناکرێت، ئینجا ئیزافەتەن بۆ ئەوە پێشنیارەکە هیچ بنەمایەکی مەنتیقی و قانونی نیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو پێشنیارە ڕەت بکرێت، دەنگدان تەنها دەدرێت چەند حاڵەت هەیە بۆ صیاغەی ماددەی یەك زیاتر، پێشنیار وەرناگیرێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە جەنابی کاك فرست وتی ئەوە تەخمینە، ڕاستە، بەڵام ئێمە هەمووومان دانیشتووین لێرە تەخمین پەسند دەکەین، یەعنی شتێکی واقیع پەسند ناکەین کە پێشتر بەسەر چووبێ، ئێمە بۆ ئەوەی دڵنیابین لەوەی ئەو تەخمینە واقیعە، ئەو تەخمینە نزیکە لە ڕاستییەوە کە پەسندمان کردووە، چۆن دڵنیا دەبین لەو هەموو گومانەی لە یەکەم ڕۆژی قسە کردنەوە ئێمە هەمان بووە لەسەر داهات؟ جگە لەوەی کە وەکو کاك سەرهەنگ وتی موتەبەع هەتاکو ئێستا ئەوە بووە، هەر چ پێشنیازێك، سێ ئەندامی پەرلەمان کە ئەصڵ وایە ئەگەر یەك ئەندامی پەرلەمانیش پێشنیاز بکات، بخرێتە دەنگدانەوە، موتەبەعی وا نەبووە پێشنیازێك هەبێ بۆ ڕەت کردنەوەی پێشنیاز، پێشنیاز خۆی دەبێ بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران، فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا قسەکان کرا، بەڵام حەزم لێ یە تەوزیحێکی وردتر بدەم، ئەگەر ئەم بۆچوونەی پێکهێنانی لیژنە لەسەر داهاتی ساڵی 2011 دا دەکرێ، بە ڕەئی خۆم ڕێزی لێ بگیرێ، قسەکەیەکی لەسەر بکرێ، بەڵام ئەگەر لەسەر ساڵی 2012یە من پێموایە ئەگەر ئەو لیژنەیە پێکیش بێ لە قازانجی حکومەتدایە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی ئێمە بگەینە هەر نەتیجەیەك بە حکومەت دەڵێین ئەو داهاتەی تۆ نزیك نیە لەوە، لە نەتیجەدا حکومەت ئەو قسەی کاك فرست گوتی دەڵێ ئەوە تەخمینە، کێ دەڵێ ئەو داهاتی گومرگەی کە تۆ چووی لێکۆڵینەوەت لێی کردووە، بۆ نموونە لە سنووردا، لە ماوەی شەش مانگ دا هیچی تر ئەو داهاتە کورت ناکات، کەم ناکات، واتا حکومەت ناکەوێتە ژێر مەسئولیەت و لێپرسینەوە ئەگەر ئێمە لەسەر ئەم تەخمینەی ئێستامان کرد، بەڵام ئەوەی بە دەست هاتووەو حەقیقی یە لە رابردوو، ئەوە قسەیەکی ترە، دەکرێ گوێی لێ بگیرێ لە ڕووی مەنتیقییەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی بیلال، فەرموو.

بەڕێز أحمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە موتەبەع ئەوەیە کاتێك چەند ئەندام پەرلەمانێك پێشنیارێك دەکەن، با پێشنیارەکە دەنگ نەهێنێ، پێشنیارەکە جەنابتان بیخەنە دەنگدانەوە، با دەنگ نەهێنێ، ڕەفز بکرێ، ئەوە خۆ مەعنای ئەوە نیە ئیلا کە پێشنیار کرا، پێشنیارەکە دەبێ قبوڵ بکرێ، لەلایەك، لەلایەکی تر ئەم لیژنەیە دەکرێ ئێمە ساڵی ڕابردووش ئێمە ئەو داهاتانە باس دەکەین بەشێکیان پەیوەندییان بە ساڵی 2011 هەیە، دەکرێ ئەم لیژنەیە تەدقیق لە داهاتەکانی ساڵی 2011ش بکات، چونکە ئێمە بەڕاستی گومانمان لە ساڵی 2011ش هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ماموستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو باسە لە لیژنەی هاوبەشی یاسایی و داراییش کرا، تەنانەت پێشنیاری ئەوە کرا لیژنە هاوبەشەکە لە لیژنەی دارایی، یاسایی، نەزاهە پێك بهێنرێ، زۆربەی برا و خوشکانیش هاودەنگ بوون لەگەڵی، من کێشەم کاتەکە نیە ئێستا بێ یان کاتێکی تر، تەنانەت لەسەر ناوەکەی تۆزێ مشت و مڕمان بوو، ئایا ناوی لێکۆڵینەوە بێ؟ یان بەدواداچوون؟ بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، پەرلەمان بۆی هەیە لیژنەی بەدواداچوون بۆ هەر بابەتێك کە بیەوێ پێك بهێنێ، چ ئیشکالێك هەیە لەسەر ئەم بابەتە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە قسە لەسەر تەخمین دەکەین، ئەو تەخمینە لەسەر ئەساسی حیسابی ساڵی ڕابردووە، ئەوە خاڵێکە کە هەر لیژنەیەك بێت دەتوانێ بەدواداچوونی بۆ بکات، لەسەر ئەو ئەساسە ئەو تەخمینە هەڵسەنگێنێ کە چەند لە ڕاستییەوە نزیکە؟ خاڵێکی تر بە پێی پەیڕەو پێشنیار کراوە، قانونی یە، بۆ هیچ پەرلەمانتارێك نیە پێشنیاری پەرلەمانتارانی تر ڕەت بکاتەوە، بۆیە حەقە بخرێتە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد شارەزووری، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە هەمووومان بە دەنگدان دوو ڕۆژ لەمەو پێش ئیختیاری هەردوو لیژنەی دارایی و یاساییمان کرد بۆ ئەوەی دەرجی هەموو قسەکان، ڕا و پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان بێنێتەوە، ئەم لێژنە بەڕێزە کە هێناویانەتە بەردەم پەرلەمان، دوو ڕایان هێناوەتەوە، یەعنی وازحە لەوە ڕای سێیەمی تیا نیە، یەعنی بۆیە ئەگەر من ڕێزم هەیە بۆ ڕەئی ئەندام پەرلەمان کە ڕاستە لە ناو پەرلەمان دا ڕەئیەکی وا بێ و خراوەتە دەنگدان، بەڵام ئێستا ئەوە لە قسە کردنە لەسەر موقتەرەحێك کە ئەو لیژنانە دوو ڕۆژە هێنایەتەوە، بۆ دوو ڕایان هێناوەتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ئێمە دەتوانین لیژنە دروست بکەین، لەو کاتەی کە دەمانەوێ، ئەوە ئێمە ئێستا موناقەشەی یاسای بودجە دەکەین، دوای ئەوە یەعنی لە ناو یاسای بودجەدا تۆ چۆن شتێك تەسبیت دەکەی کە کاری خودی خۆمانی پەرلەمانەکەیە؟ من دەڵێم ئەگەر هاتو ئێمە بمانەوێ تەحقیق لەو واریداتانە بکەین، دەبێ لە جەلسەیەکی پەرلەمان دا، بە نەصێکی ڕەسمی، بە ئیمزا کردنی ئەندامانی پەرلەمان، داواکار بین لە سەرۆکایەتی پەرلەمان کە لیژنەیەك پێك بێت بۆ بەدواداچوون بۆ واریدات، بەڵام ئێستا ئێمە یاساکەمان یاسای بودجەیە، عیلاقەی بەسەر حکومەتەوەیە، کێ جێبەجێکاری ئەم یاسایەیە؟ حکومەت؟ خۆ ئێمە نین، پەرلەمان نیە، پەرلەمان تەشریعی دەکات، حکومەت جێبەجێی دەکات، ئەوەی ئەو بەڕێزانە باسی دەکەن لە صوڵبی کاری پەرلەمان خۆیەتی، لە صوڵبی کاری پەرلەمانە، مەفروزە ئێمە لە جەلسەیەکی تایبەت دا ئەم کارە بکەین، نەك ئێستا.........

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان، فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەر لەم پەرلەمانە چەندین جار لیژنە موختەصەکانمان راسپاردووە کە پوختەی گەڵاڵەی ڕەئی پەرلەمانتاران، یان وەکو ئەو یاسایانەی دەخرێتە بەردەستیان بێنێتەوە ناو پەرلەمان، لە نەتیجەش هەر موناقەشەی لەسەر دەکرێ، هەندێ جار ئارائی تر دێتە ئاراوە، بەڕێزان ئێمە ئەگەر وەکو ئێستا ئەوە بڵێین لە ڕەئیەکان دا هاتووە، کەواتە سابیقەیەکمان دروست کردووە هەر لە ئێستاوە، تەنها ئەو خاڵانەی کە هاتووە بیخە دەنگدانەوە، کەواتە موناقەشەی بۆ چیە؟ ئەگەر هەروەکو ڕەئیەکی زیاتر نەبێت، عەفوم بکەی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئێمە ئەگەرە وەکو لە ناو یاساکەشدا دانەنرێ با وەکو ئێستا بکرێ بە ڕەئیەکی پەرلەمانی، بڕیارێکی پەرلەمانی، کە لێژنەکە دابمەزرێ لە داهاتوودا، بۆیە زۆر زەرورە و پێویست دەکات بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوو ڕەئی هەیە، ڕەئیەکیان دەڵێ با لیژنەیەك پێك بێت، ڕەئی دووەم دەڵێ ئێستا وەختی ئەوە نیە، وەختی موناقەشەی بودجەیە، ئەگەر ئەو ڕەئیەش هەبێ لەلای لیژنەیەکی تری پەرلەمان بکرێ، دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو کاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لە ڕاستی دا ئەو ڕەئیەی کە بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمان لەسەر لیژنە پێکهێنان دەریان بڕیوە، دەبێ ڕێزی لێ بگیرێ، بەڵام ئێمە لەناو ماددەی یەکەمی یاسای بودجەداین، دوو ڕەئی هاتووە، هەردوو لیژنەی مەعنی ئیشی خۆیان کردووە، ئەوەی پەیوەندی بە لیژنە پێکهێنانەوە هەیە رەئی سێیەم نیە، بابێکی ترە، پەیوەندی بە لیژنە پێکهێنانەوە هەیە، بۆ ڕوونکردنەوەی کۆمەڵێك گومان لەسەر داهات، لەوانەیە لەسەر خەرجی، دەکرێ ئەوە لە دەرەوەی ئەم ماددە، لە کۆتایی ماددەکان دا دەبێ، لە تەوصیاتەکان دا دەبێ، لە بابەتێکی تر دەبێ ڕێزی لێ بگیرێت، بەڵام من تەصەورم وایە پێکهێنانی لیژنە لەناو ئەم ماددەیە لە جێگەی خۆیدا نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەگەر لیژنە پێك بێ لە زیمنی ئەو ماددەیە پێك نایێ، دەبێ لە کۆتایی تەواوکردنی ئەم یاسایە ئینجا ئەوە بکرێ، چونکە ئەوە نابێتە بەشێك لە ماددەکە، نابێتە بەشێك لە یاساکە ئەوە بەڕاستی، دەکەوێتە دەرەوەی ئەوە، ئەگەر پێیان خۆشە ئەو خوشك و برایانەی ئەوەیان تەرح کرد، کە یاساکەمان تەواو کرد، دوایی ئەوە تەرح بکەنەوە سەر لە نوێ، ئێمە دەیخەینە دەنگەوە دوایی، بەڵام با یاساکە تەواو بکەین، من هەر لە ئێستاوە پێتان دەڵێم کە یاساکەمان تەواو کرد ئەو پێشنیارەی ئێوە دەخەینە دەنگەوە، هەردوو ڕەئی دەخەینە دەنگەوە، یەکێ دەڵێ لیژنەیەك پێك بێ، ئەوی تریش دەڵێ ئێستا وەختی ئەوە نیە، هەر کامیان دەنگی هێنا، ئیقرار لەسەر ئەوە دەکەین، کاکە وەڵڵا بەو حیسابە بێ تەواو نابێ برای من، ئاخیر کەس کاك کاردۆ سەرۆکی فراکسیۆنی گۆڕان، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پێشنیارە دەخەینە دەنگدانەوە، چونکە پەیوەندی بەم ماددەیەوە هەیە، شەرت نیە لە ماددەکە تەسبیت بکرێ، با مولزەم بێ یاساکە بە مولحەقێك، ئاخر ئێستا بۆ دروست کردنی لیژنەکە بیخەینە دەنگدان، کە قبوڵ کرا ئەو کاتە....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لیژنەی هاوبەش پێشنیارێکیان هەیە، با بفەرمووین.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا هەروەکو لە ڕووی یاساییەوە تەحقیق لە شتێك دەکرێت کە فیعلەن ڕوویدابێ، ئەو داهاتانە موخەمەنە، بەڵام ئەگەر هەر بۆ دوای ئەوە ئەوەندەی بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ڕێ لە هیچ ئەندام پەرلەمانێك نەگیراوە بەدواچوون بکات بۆ هەر شتێك، دەتوانێ بەدواچوون بکات، ئەوە حاڵەتێك،

حاڵەتێکی تریش ئەگەر بمانەوێ لە حەقیقەتی ئەو مەوزووعە بزانین، دەبێ حیساباتی خیتامیمان لەبەر دەست دا بێ، (على الأقل) گەیشتبینە 2012/12/31 تاکو حەقیقەتی مەوزووعەکە ڕوون بێ لەبەر چاومان، ئەگینا ئێمە بچین تەحقیق لەسەر شتێ بکەین کە نەتوانین تەحقیقی لەسەر بکەین، بەردەوام بێت، ناگەینە نەتیجە، سوپاس.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا دیارە لە ئەنجامی گفتوگۆکردن دا ئێمە لە لیژنەی هاوبەش کە کۆبوونەوەمان کرد، ئیتیفاقمان کرد لەسەر ئەوەی کە دیوانی ڕەقابەی دارایی لە هەرێمی کوردستان بەو ئیشە هەڵبستێت، مادەکمان صیاغە کردەوە، لە ڕاپۆرتەکمان وا دیارە پێشنیار کرا کە دیوانی ڕەقابەی دارایی لە ماوەی سێ مانگ دا سەرۆکەکەی دابمەزرێ، بەدواداچوونی ئەو بابەتە بکات، هەر بابەتێکی تر، جگە لەوەش یاسای بودجە لە پەیڕەوی ناوخۆ و لە یاسای پەرلەمان بە شێوەیەکی تایبەتی موعامەلەی لەگەڵ کراوە، لە ماددەکانی 76 تا مادده 79، واتا هیچ مەعقول و قانونی نیە بڵێین ئێمە ئێستا لیژنەیەکی تەحقیقی دابمەزرێنین بۆ ئەو بابەتە، چونکە تەحقیق کەی دەکرێ؟ کەی دادەمەزرێ لێژنەی تەحقیقی؟ ئەو کاتەی ئەگەر جەریمەك ڕوویداوە، ئایا ئێستا هیچ جەریمەیەك روویداوە؟ بابەتێکی وابێت بڵێین ئیتیهامی کەس بکەین، یان حکومەت فەرموو حالە موخەمەنە، بودجە تەخمینە، لە حیساباتی خیتامی دیار دەکرێ، کەی حیساباتی خیتامی پێشکەش کرا، ئەو لیژنەیە یان هەر لیژنەیەکی تر کە دەتوانی بەدواداچوونی بابەتەکان بکاتەوە، دیاری بکات کە ئایا خەلەل هەیە لە بودجە؟ داهات و خەرجییات چۆن صەرف کراوە؟ یان صەرف نەکراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە لە سەرۆکایەتی قەرارمان دا، ئەوەمان پێ باشە، هەردوو ڕەئیەکە دەخەینە دەنگەوە، یەکێکیان دەڵێ لیژنەیەك پێك بێ لە پەرلەمان بۆ بەدواداچوونی داهات و خەرجییەکان، یەکێکی تریش دەڵێ ئەوە کاری ڕەقابەی مالیە، با ڕەقابەی مالی بیکات، بۆ ماوەی نیو سەعات دانیشتنەکەمان تەئجیل دەکەین، سەعات حەوت و نیو دێینەوە.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆیەکان، لیژنەی هاوبەش فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، بەڕێزان پێشتر باس لەوە کرا کە لیژنەیەك پێك بێت، هەندێك لە پەرلەمانتارەکان داوایان کرد کە لیژنەیەك پێك بێت بۆ بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە لە چۆنیەتی داهات و خەرج، دیارە سەرجەم پەرلەمانتارەکان ئەوەیان پێ باشە، کە هەمیشە لیژنەکان، لیژنەی موختەس، لیژنەی دارایی و نەزاهە بەدواداچوون بکەن بۆ داهاتی هەرێمی کوردستان و خەرجیەکانی، کەواتە هیچ خیلافێك نییە بۆ بەدواداچوون و تەدقیق کردن لە داهات و خەرجیات، بەڵام دوو رەئی هەیە، یەکیان دەڵێت: لیژنەیەکی تازە پێك بێت، یەکێکیشیان دەڵێت: نەخێر، ئەوە ئەرکی هەیئەتی چاودێری و دەستەی چاودێری و پەرلەمانی کوردستانە، حەق نییە ئێمە موصادەرەی مافەکان و سەلاحیاتەکانی دیوانی چاودێری پەرلەمانی کوردستان بکەین، بۆ ئەوەی کارەکانی خۆی بکات، چونکە ئەگەر لیژنەیەك پێك بێت، کەواتە ناوەڕۆکی کارەکانی دیوانی چاودێری دارایی پەرلەمان بەتاڵ دەبێتەوە، دیارە هەردوولا ئەم پەرلەمانتارە بەڕێزانە حەقی خۆیانە رەئیان هەبێت، بیروبۆچوونیان هەبێت لەو بارەیەوە، هەردوولاش لە قازانجی میللەتەکەمان و لە قازانجی ئەوەیە سەرچاوەکان بزانرێت و، چۆنیەتی سەرف کردنەکە بزانرێت، ئێمە بۆ ئەو مەسەلەیە هەردوو رەئیەکە دەخەینە دەنگدانەوە، بەڵام ئەوە دەکەوێتە ئەحکامی خیتامی، چونکە نابێتە بەشێك لە ماددەیەکیش لەم بابەتانە، ئێستا یەکەم ئەو رەئیە دەخەینە دەنگدانەوە کە دەڵێن دیوانی چاودێری دارایی کاری خۆیەتی بەدواداچوون بکات بۆ هەموو

داهات و خەرجیەکانی کوردستان، بەتایبەتی کە ئێوەی بەڕێز لە ماوەی ئەو دوو ڕۆژەی ڕابردوودا ئیقراری ئەوەتان کردووە، کە دیوانی چاودێری دارایی تەفعیل بکرێت و، لە ماوەیەکی کورت کارەکانیان ئەنجام بدرێت و تەفعیل بکرێت، فەرموو کاک عەدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لە حیکمەتی خستنە دەنگی ئەم نوقتەیە تێناگەم، چونکە دیوانی چاودێری دارایی یاسای هەیە، ئەوەی کە باست کرد بەشێکە لەیاسای دیوانەکە، یەعنی کێیەك هەبێت لەم کوردستانە دژ بەوە بێت کە دیوانی چاودێری بە ئەرکی خۆی لە چاودێری کردن و تەدقیق کردندا نەبێت؟ قسەمان لەسەر ئەوە کردووە کە ئایا لیژنەیەکی پەرلەمانی لەم ساتە وەختە، کە قسە لەسەر بودجە دەکەین، لیژنەیەکی پەرلەمانی تەشکیل بکرێت بۆ بەدواداچوونی ئەو مەوزوعانەی کە ئەندامانی بەڕێز قسەیان لەسەر بوو، یانیش تەشکیل نەکرێت؟ یەعنی ئەمە ئەسڵی مەوزوعە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هەردوو ڕەئیەکان پێیان باشە بەدواداچوون و موتابەعە بکرێت، تەحقیق و تەدقیق بکرێت لە هەموو واریدات و هەموو خەرجیەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەردوولا داواشتان کردووە کە تەفعیل بکرێت، داواتان کردووە دیوانی چاودێری دارایی تەفعیل بکرێت، زۆر موناقەشە کرا بەڕاستی، دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ گرفتمان نییە لەوەی کە دیوانی چاودێری هەرچەند ئێستا کارا نییە، وجودی نییە، نە هەیئەتەکەی، نە سەرۆکەکەی، ئەمە لەلایەکیان، لەلایەکی تر ئەوەیە پێشنیاری لیژنەکە دەبێت پێشتر بخرێتە دەنگدانەوە، چونکە بەقانون هەیەو هیچ کێشەمان لەسەر نییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر عومەر.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

لەڕاسیتدا ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەشی دارایی و قانونی ئەم چەند ڕۆژە هەردوولامان موتەفیق بووین لەسەر ئەوەی کە بەدواداچوون بکرێت بۆ داهات و خەرجی، ماددەیەکی موزافیشمان داخیل کردووە، کە

هەردوولامان و پێشنیاری هەموومان بووە، فراکسیۆنە بەشدارەکان و هەموو ئەندامانی لیژنەش، کەس تەحەفوزی لەسەر نەبووە، بۆ ئەوەی دیوانی چاودێری دارایی لە ماوەی سێ مانگدا سەرۆکەکەی دابنرێت، ئەنجومەنەکەی دابندرێت بەگوێرەی یاسا، ئێمەش تەئکیدمان کردۆتەوە کە ئەرکی دیوانی چاودێری دارایی بە دواداچوون و لێکۆڵینەوە لە داهات و خەرجی و کۆی گشتی بودجە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

یەك کەسی تر قسە دەکات، ئەویش کاك گۆرانە، تەواو، چونکە دوو کەس لە برادەرانی موعارەزە قسەیان کرد، دوو کەسیش با لە کوردستانی قسە بکات، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشبەختانە هەردوو بابەت لە یەك نزیکە، کە هەردوولا موتەفیقین کەوا بەدواداچوون بکرێت، ئەو تەرحەی کە کراوە، بۆ ئەوەی لیژنەیەك پێك بێت، قسە قانونیەکە ئەوە بوو کەوا لەو ماددەیە شوێنی نییە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەم تەرحەی بەڕێزانە هەڵبگیرێت بۆ ئەحکام خیتامی، ئەو کاتەش ڕێ بە ئەندامانی پەرلەمان بدرێت جارێکی تر قسە بکەنەوە، لیژنەکە چۆن بێت؟ بۆ ساڵی 2010 بێت؟ بۆ ساڵی 2011 بێت؟ دەستەی نەزاهەکە چۆن بێت؟ لەوێ هەم موناقەشەی لەسەر دەکەین، هەم دەنگی لەسەر دەدەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو مامۆستا عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە، بەڕاستی دوو بابەتی جیاوازن، ئێمە هەموومان موتەفیقین کە دەستەی دیوانی چاودێری دارایی بەزووترین کات پێك بهێنرێت، راستە ئێمە موتەفیقین و لەو مەحزەرەش نووسراوە، بەڵام لە هەمان کۆبوونەوە وەکو جاری پێشووش ئاماژەم پێ کرد باسی لیژنە کراوە، من تەسنیەی ئەو پێشنیارەی کاك گۆران دەکەم، پێم باشە ئێستا جەنابتان وەکو سەرۆکایەتی بەڵێنی ئەوە بدەن لە ئەحکامی خیتامی بخرێتەوە دەنگدان، ئەوەی کە موحەدەد تەرح کراوە پێکهێنانی لیژنەیەکی هاوبەشی تایبەتمەندە لەپەرلەمان، بۆ بەدواداچوونی داهاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەمە وا لە ئەحکام خیتامیەکە تەرح بکرێتەوە، ئێستا بەڵێنی ئەوەمان پێ بدەن موشکیلەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ ئەو تەرحەی پێشتر کردتان لەگەڵ ئەوەی مامۆستا عومەر موتەفیقن؟

بەڕێز کاردۆ محمد پیرادود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، لەگەڵ ئەو تەرحەی بەڕێزین، بەس بەو مەرجەی بڵێن ئەو لیژنەیە، ئەو ماددەیە بخرێتە ئەحكامی خیتامی و دروست بكرێت، ئەم بەڵێنە وەرگرین.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو شەرتە نییە، قەرارمان لێداوە، ئەو كاتە تەرح دەكرێتەوەو موناقەشە دەكرێتەوە، دەخرێتە دەنگدانەوە، خۆ ئێستا قەراری لێ نەدراوە لیژنەیەك دروست بكرێت، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرادود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیارێكمان هەبووە سەبارەت بە دروست كردنی لیژنەكە، كە پەیوەندی بەماددەی یەكە، كە داهاتە، ئەگەر پێشنیارێكی تر هەیە كە ئەمە لێرە شوێنی نییە، كە خۆی پەیوەندی بە ماددەكە هەیە بچێتە ئەحكامی خیتامی، زۆر پێمان ئاساییە دەنگی لەسەر بدرێت، بەنیسبەت ئێمە تەبیعیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئەو پێشنیارەی ئەو برادەرانە تەرحیان كرد بوو تەئجیلی دەكەین، بۆ ئەوەی هەموو یاساكە تەواو بێت و بیخەینە ئەحكامی خیتامی لەوێ دەنگی لەسەر دەدەین، هەر كام دەنگی هێنا دەیخەینە ئەحكامی خیتامیەوە، لیژنەی هاوبەش بڕۆنەوە سەر ماددەی یەكەم، هەردوو بۆچوونەكە بخوێنەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی یەكەم لە سەرەتا باس كرا كەوا دوو را لەسەر بابەتەكە هەیە، جێگیر كردنی داهات بە وردەكارییەوە، ئەگەر قسە لەسەر ئەو بابەتە بكەین واتا ماددەی یەكەم وەكو خۆی دەمێنێتەوە، تەنها ئەوە ئیزافە دەكرێت لەسەری داهاتەكانی بەلەدیە، بانك، مەتار، نەوت، كارەبا، داخلیە، كە لە لیستێكی جیاواز پێشكەشی پەرلەمان كراوە، ئەندامانی پەرلەمان ئاگایان لێیە، ئەمە رەئی یەكەم، بۆیە داوا دەكەم لە سەرۆكایەتی پەرلەمان رای یەكەم بخاتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بیخوێنەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

روونم كردەوە ماددەی یەكەم وەكو خۆی، تەنها ئەوانە ئیزافە بكرێت.

الفصل الاول

(الایرادات)

المادة الاولى:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2012 لاقليم كوردستان – العراق بمبلغ (13,200,950) ثلاثة عشر ألف ومائتي مليار وتسعمائة وخمسون مليون دينار وحسب ما هو مبين في الجدول الاتي:

1- حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2012 وبضمنها البترودولار، (12,604,950) اثنا عشر ألف وستمائة واربعة مليار وتسعمائة وخمسون مليون دينار.

2- الايرادات العامة المخمنة وبضمنها ايرادات المنافذ الحدودية لسنة 2012، (476) اربعمائة وستة وسبعون مليار دينار.

3- عن المنتوج والمستهلك محلياً (النفط والغاز) (البترودولار)، (120) مائة وعشرون مليار دينار.

فەقەرەیەك زیاد دەكرێت، ئەگەر رەئی یەكەم پەسند كرا.

ايرادات البلدية (67) سبعة وستين مليار دينار.

البنوك (56) ستة وخمسين مليار دينار.

النفط (1075) ألف وخمسة وسبعين مليار دينار.

الكهرباء (182) مائة واثنان وثمانين مليار دينار.

الداخلية (128) مائة وثمانية وعشرين مليار دينار.

الصحة (10) عشرة مليار دينار.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆرە بە كوردی بخوێنەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە رەئی دووەمە دەیخوێنمەوە، تا بدرێتە دەنگدان، ئەو رەئیەی كە داوای كردووە هەموو وردەكارییەكانی داهات لەناو یاساكە باس بكرێت، ئەو رەئیەیە، سەرەتا دەیخوێنینەوە بۆ دەنگدان.

بەشی یەكەم

داهاتەكان

ماددەی یەكەم:

داهاتەكانی بودجەی ساڵی دارایی 2012ی هەرێمی كوردستان – عێراق بە بڕی (13,200,950) سێزدە تریلیۆن و دوو سەد ملیارو نۆ سەدو پەنجا ملیۆن دینار دەخەملێنرێت و بەپێی ئەوەی لەم خشتەیەی خوارەوەدا روون كراوەتەوە:

1- بەشی هەرێم بەپێی یاسای بودجەی گشتی ئیتیحادی كۆماری عێراق بۆ ساڵی دارایی 2012، كە پترۆدۆلاریشی لەگەڵدایە (12,604,950) دوازدە تریلیۆن و شەش سەدو چوار ملیارو نۆ سەدو پەنجا ملیۆن دینار.

2- داهاتی گشتی خەملێنراو کە داهاتیساڵی 2012ی دەروازە سنووریەکانیشی لەگەڵدایە (476) چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار دینار.

3- ئەوەی لە دەرهێنان و بەکارهێنانی ناوخۆ (نەوت و گاز) و (پترۆدۆلار)ەوە دێ (120) سەدو بیست ملیار دینارە.

داهاتەکانی شارەوانی (67) ملیار.

بانك (56) ملیار دینار.

فرۆکەخانە (37) ملیار دینار.

نەوت (1،75) ملیارێك و حەفتاو پێنج.

کارەبا (182) سەدو هەشتاو دوو ملیار دینار.

ناوخۆ (128) سەدو بیست و هەشت ملیار دینار.

تەندروستی (10) دە ملیار دینار.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی ئێستا خوێندرایەوە رەئی یەکەمە، ئەوەی ئیزافە کرا لە ماددەی یەکەم کە گوتیان وردەکارییەکان زیاد بکرێت لەسەر ماددەکە ئەوە رەئی یەکەمە، دووبارەی دەکەمەوە، ئەو ماددەیەی کە پێشنیار کراوە وردەکارییەکان ئیزافە بکرێتە سەر ماددەی یەکەم ئەوە رەئی یەکەمی راپۆرتی هاوبەشی لیژنەی دارایی و یاساییە. رەئی دووەم وەکو خۆیەتی، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم رەئی یەکەم بخاتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەونی وازیح نییە، پەرلەمانتارە بەڕێزەکان لەلایان وازیح نییە، جارێك رەئی یەکەم، جارێك رەئی دووەم، تکایە بۆیان شەرح بکەنەوە، رەئی یەکەم و رەئی دووەم، بۆ ئەوەی لەبەر چاویان وازیح بێت، چونکە ئەوە دەنگدانە، فەرموو دکتۆرە رۆژان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ئەو لیژنەیەی کە راپۆرتێکی هاوبەشی ئامادە کرد بوو دوو رەئی هەیە، رەئی یەکەم ئەوەیە کە داهاتەکان بە هەموو وردەکارییەکان بێتە ناو ماددەی یەکەمی یاساکە، ئەو رەئیەی کە ئێستا خوێندمانەوە بەو داهاتەی کەوا حکومەت، وەزارەتی دارایی وەکو هاوپێچ فۆڕمێکی پێشکەش کردووە، کە وردەکارییەکانی داهاتەکەی تێدا هەبوو، ئەو رەئیە پێشنیاری ئەوە دەکات کە هەموو وردەکاریی داهات لەناو ماددەی یەکەمی یاساکە تایبەتە بە داهات باس بکرێت.

رەئی دووەم ئەوەیە ماددەی یەك وەك لە پرۆژە یاسای بودجەدا هاتووە، وەكو خۆی بێت، ئەوە رەئی دووەمە، رەئی یەكەم وردەكاری داهاتە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا رەئی یەكەم كە دەیەوێت هەموو وردەكارییەكانی ئیرادات بە تەفاسیل بخرێتە ناو ماددەكە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (33) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، فەرموو رەئی دووەم بخوێننەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الفصل الاول

(الايرادات)

المادة الاولى:

تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2012 لاقليم كوردستان – العراق بمبلغ (13,200,950) ثلاثة عشر ألف ومائتي مليار وتسعمائة وخمسون مليون دينار وحسب ما هو مبين في الجدول الاتي:

1- حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2012 وبضمنها البترودولار.........

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عەونی بزانین نوقتەی نیزامی چیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جەنابت ئەوەت خستە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە، كێ لەگەڵدا نییە، بەڵام تۆ دژەكەت نەخستە دەنگدانەوە، هەتا بزانین كێ لەگەڵدا نییە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاكە دوو رەئیە، رەئیەكیان بەنەوعێكە، رەئیەكەی تر بە نەوعێكی ترە، رەئی یەكەممان خستە دەنگدانەوە، ئێستا رەئی دووەم دەخەینە دەنگدانەوە، فەرموو رەئی دووەم بخوێنەوە كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الفصل الاول

(الايرادات)

المادة الاولى: تقدر ايرادات الموازنة للسنة المالية 2012 لاقليم كوردستان – العراق بمبلغ (13,200,950) ثلاثة عشر ألف ومائتي مليار وتسعمائة وخمسون مليون دينار وحسب ما هو مبين في الجدول الاتي:

1- حصة الاقليم حسب قانون الموازنة العامة الاتحادية لجمهورية العراق للسنة المالية 2012 وبضمنها البترودولار، (12,604,950) اثنا عشر ألف وستمائة واربعة مليار وتسعمائة وخمسون مليون دينار.

2- الايرادات العامة المخمنة وبضمنها جزء من ايرادات المنافذ الحدودية لسنة 2012، (476) اربعمائة وستة وسبعون مليار دينار.

3- عن المنتوج والمستهلك محلياً (النفط والغاز) (البترودولار)، (120) مائة وعشرون مليار دينار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، داوا دەکەم ڕەئی دووەم بخرێتە دەنگدانەوە، وەکو خۆی دەمێنێتەوە، کە ئێستا چۆن خوێندرایەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە ڕۆژان نییە بە کوردییەکەی؟

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی یەکەم

داهاتەکان

ماددەی یەکەم:

داهاتەکانی بودجەی ساڵی دارایی 2012ی هەرێمی کوردستان – عێراق بە بڕی (13,200,950) سێزدە تریلیۆن و دوو سەد ملیارو نۆ سەدو پەنجا ملیۆن دینار دەخەملێنرێت و بەپێی ئەوەی لەم خشتەیەی خوارەوەدا روون کراوەتەوە:

1- بەشی هەرێم بەپێی یاسای بودجەی گشتی ئیتیحادی کۆماری عێراق بۆ ساڵی دارایی 2012، کە پترۆدۆلاریشی لەگەڵدایە (12,604,950) دوازدە تریلیۆن و شەش سەدو چوار ملیارو نۆ سەدو پەنجا ملیۆن دینار.

2- داهاتی گشتی خەملێنراو کە داهاتی ساڵی 2012ی بەشێك لە داهاتی دەروازە سنووریەکانیشی لەگەڵدایە، (476) چوار سەدو حەفتاو شەش ملیار دینار.

3- ئەوەی لە دەرهێنان و بەکارهێنانی ناوخۆ (نەوت و گاز) و (پترۆدۆلار)ەوە دێ (120) سەدو بیست ملیار دینارە.

ئەوە ئەسڵی یاساکەیە وەکو خۆی کە لە پرۆژەکە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئی دووەم کە ئەسڵی یاساکەیە دەڵێ وەکو خۆی چۆن لە پرۆژەکەدا هاتووە وا بمێنێتەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (62) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (26) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو کاک کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرادود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەریتی ناو پەرلەمان بۆ دەنگدان دژەکەش دراوە، ئەوە یەکەم جارە ئێمە دەڵێین کێ لەگەڵ نییە نایخەینە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ دوو ڕەئیە، کە دوو ڕەئی موخالیف بوون، دەنگتاندا بە یەکێك، کەواتە دەنگ نادەیت بە ڕەئی دووەم، خۆی دوو ڕەئیە، یەك مەسەلە نییە، دوو ڕەئیە، لەبەر ئەوەی دوو ڕەئیە، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆر جار عورفی موتەبەع بینیومانە لە حاڵەتێکی وادا کەخیلاف لەسەر پەیڕەو کردنی نەریتێك، یان پەیڕەوی ناوخۆ دەبێت، کاك فرسەت وەکو مەرجع دەگەڕێینەوە بۆی دەڵێین کاك فرسەت لەمەدا قسەی هەیە، من یەکەم داوا دەکەم کە کاك فرسەت لەمەدا قسە بکات.

دووەم/ ئێمە بە پرۆتۆکۆلەکاندا بگەڕێینەوە، ئەو ڕەئیانەی کە سێ ڕەئی جیاوازیشی لەگەڵدا بووە، هەمووی جەنابت گوتووتە کێ لەگەڵە، کێ لەگەڵ نییە؟ بۆ ئەم جارە وایە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە تازەترین یاسا کە دەرمانکرد یاسای لێبووردنی گشتی بوو، لە هەندێك مادده سێ ڕەئی هەبوو، بۆیە شەش جار خرایە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە، کێ لەگەڵدا نییە؟ بۆچی ئەو مەوزوعانە گۆڕا؟ منیش داوا دەکەم کاك فرسەت روون کردنەوە بدات لەسەر ئەمە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك حاجی بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبداللە(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەوە شتێکی تازە بوو، دەکرێت لەمەودوا هەروا ئیشی لەسەر بکەین، بەڵام لەمڕۆوە، چونکە تا ئەمڕۆ وا نەبوو، ئەوە یەکەم جارە تەنها یەك ڕەئی بخرێتە دەنگدانەوە، هەر جارێك دەنگدان کرا بێت تەئیدو دژ دەنگی داوە، لەبەر ئەوە ئەوە یەکەم جارە، داوا دەکەم لەمەودوا هەر ڕۆژێك بە نەوعێك نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ ئەوەی ئەو برادەرانە، خوشك و برایانە گلەییان نەمێنێت، ڕەئی یەکەم ئەوەی کە دەڵێت هەموو وردەکارییەکانی تێدا بێت، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (49) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، ئێستا گلەییتان ما؟

ڕەئی دووەم کە دەڵێت وەکو خۆی چۆن لە پرۆژە یاساکەدا هاتووە وا بمێنێتەوە، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (26) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، کەواتە بەزۆرینەی دەنگ ڕەئی دووەم تەسبیت بوو، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الثاني

(النفقات والعجز)

المادة الثانية:

اولاً: يرصد لنفقات السنة المالية 2012 مبلغ قدره (15,245,797) خمسة عشر ألف ومائتان وخمسة واربعون مليار وسبعمائة وسبعة وتسعون مليون دينار ويوزع وفق الجداول المرفقة:

1- مبلغ قدره (10,745,797) عشرة الآف وسبعمائة وخمسة واربعون مليار وسبعمائة وسبعة وتسعون مليون دينار للنفقات التشغيلية ويوزع كالآتي:

أ- مبلغ قدره (10,624,518) عشرة الآف وستمائة واربعة وعشرون مليار وخمسمائة وثمانية عشر مليون دينار للنفقات التشغيلية لحكومة اقليم كوردستان.

ب- مبلغ قدره (68,280) ثمانية وستون مليار ومائتان وثمانون مليون دينار لنفقات برلمان اقليم كوردستان.

ج- مبلغ قدره (52,999) اثنان وخمسون مليار وتسعمائة وتسعة وتسعون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء.

2- مبلغ قدره (4500) اربعة الآف وخمسمائة مليار دينار للنفقات الاستثمارية ويوزع كالآتي:

أ- مبلغ قدره (3,678,437) ثلاثة ألف وستمائة وثمانية وسبعون مليار واربعمائة وسبعة وثلاثون مليون دينار لنفقات المشاريع الاستثمارية.

ب- مبلغ قدره (821,563) ثمانمائة وواحد وعشرون مليار وخمسمائة وثلاثة وستون مليون دينار لاعمار وتنمية مشاريع الاقليم والمحافظات، وعلى المحافظ تقديم خطة اعمار المحافظة والاقضية والنواحي التابعة لها المصادق عليها من قبل مجلس المحافظة الى وزارة التخطيط لغرض دراستها والمصادقة عليها على ان تراعى المناطق الاكثر تضرراً داخل المحافظة وعدد سكانها ومن ضمنها مبلغ (42,400) اثنان واربعون مليار واربعمائة مليون دينار (بترودولار).

ثانياً: العجز المخطط يقدر بـ(2,044,847) الفان واربعة واربعون مليار وثمانمائة وسبعة واربعون مليون دينار، ويغطى هذا العجز من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركة من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقي الاتحادي حسب قوانين الموازنة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2012).

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردیەكەش تكایە.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی دووەم

خەرجیەكان و كورتهێنان

ماددەی دووەم:

یەكەم: بۆ خەرجیەكانی ساڵی دارایی 2012 گوژمەیەك كە بڕەكەی (15,245,797) پازدە هەزارو دوو سەدو چل و پێنج ملیارو حەوت سەدو نەوەدو حەوت ملیۆن دینار دادەنرێت و بەپێی ئەم خشتە هاوپێچە دابەش دەكرێت:

1- گوژمەیەك بە بڕی (10,745,797) دە هەزارو حەوت سەدو چل و پێنج ملیارو حەوت سەدو نەوەدو حەوت ملیۆن دینار بۆ خەرجیەكانی بە كاربردن و بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەكرێت:

أ- گوژمەیەك بە بڕی (10,624,518) دە تریلیۆن و شەش سەدو بیست و چوار ملیارو پێنج سەدو هەژدە ملیۆن دینار بۆ خەرجیەكانی بەكاربردن بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان.

ب- گوژمەیەك بە بڕی (68,280) شەست و هەشت ملیارو دووسەدو هەشتا ملیۆن دینار بۆ خەرجیەكانی پەرلەمانی كوردستان.

ج- گوژمەیەك بە بڕی (52,999) پەنجاو دوو ملیارو نۆسەدو نەوەدو نۆ ملیۆن دینار بۆ خەرجیەكانی ئەنجومەنی دادوەری.

2- گوژمەیەك بە بڕی (4,500,000) چوار تریلیۆن و پێنج سەد ملیار دینار بۆ خەرجیەكانی وەبەرهێنان و بەم جۆرە دابەش دەكرێت:

أ- گوژمەیەك بە بڕی (3,678,437) سێ تریلیۆن و شەش سەدو حەفتاو هەشت ملیارو چوار سەدو سی و حەوت ملیۆن دینار بۆ خەرجیەكانی پرۆژەكانی وەبەرهێنان.

ب- گوژمەیەك بە بڕی (821,563) هەشت سەدو بیست و یەك ملیارو پێنج سەدو شەست و سێ ملیۆن دینار بۆ ئاوەدانكردنەوەو گەشە پێدانی پرۆژەكانی هەرێم و پارێزگاكان و، دەبێ پارێزگار بەرنامەی ئاوەدانكردنەوەی پارێزگاكەی و قەزاو ناحیەكانی، كە لەلایەن ئەنجومەنی پارێزگاوە پەسند كراوە پێشكەش بە وەزارەتی پلاندانان بكات، بۆ ئەوەی لێكۆڵینەوە لەبارەیەوە بكرێ و پەسند بكرێ و، دەبێ رەچاوی ئەو ناوچانە بكرێن كە زیاتر زەرەرمەند بوون لەناو پارێزگاكەداو، هەروەها ژمارەی دانیشتوانیش لەناو ئەمەشدا بڕی (42,400) چل و دوو ملیارو چوار سەد ملیۆن دینار پترۆدۆلار هەیە.

دووەم: كورتهێنانی نەخشە بۆ كێشراو كە بەبڕی (2,044,847) دوو تریلیۆن و چل و چوار ملیارو هەشت سەدو چل و حەوت ملیۆن دینار دەخەملێنرێت و ئەم كورتهێنانە بەو گوژمەیە دادەپۆشرێ كە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە دیاریكراوە لە بودجەی بە كاربردنی ئیتیحادی بۆ پاسەوانانی هەرێم لەناو تەرخان كراوی وەزارەتی بەرگری عێراقی ئیتیحادیدا، بەگوێرەی بودجەی ئیتیحادی بۆ ساڵەكانی دارایی (2007 تا 2012).

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو لیژنەی یاسایی پشتگیری لە ماددەكە دەكەین، بەس تێبینیەكمان هەیە لەسەر بڕگەی یەكەم/ج، كە باس لە خەرجیەكانی ئەنجومەنی دادوەری دەكات، ئێمە پێشنیار دەكەین رستەیەك بۆ كۆتایی ئەو رستەیە زیاد بكرێت، لەبەر ئەوەی ئەنجومەنی دادوەری دەسەلاتێكی سەربەخۆیە، پێویستە سەرۆكی ئەنجومەنی دادوەری دەسەلاتی خەرج كردنی راستەوخۆی هەبێت لەچوارچێوەی ئەو بودجەیەی كە بۆی تەرخان كراوە، بۆیە پێشنیار دەكەین رستەیەك بۆ كۆتایی بڕگەی (ج) زیاد بكرێت بەم شێوەیە (خەرج كردنی بەڕێگای پارە پێدان تەمویلەوە دەبێت، دەسەلاتی خەرج كردن راستەخۆ بە سەرۆكی ئەنجومەنی دادوەری دەدرێت لە چوارچێوەی ئیعتیمادات كە بۆ ئەنجومەنی دادوەری تەرخان كراوە)، واتا ئەو تەخصیصاتەی كە بۆی تەرخان كراوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كوێستان خان تێبینیەكەت چیە؟

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لیژنەی هاوبەش گەیشتوونەتە ئەو رایەی کە هەندێك بڕین بکرێت، چ لە بودجەی عام، چ لە سەرۆکایەتی هەرێم، چ لە پەرلەمان، ئەم رەقەمانە هەمووی دەگۆڕێت، بۆیە پێویستە لە پێشدا ئەو بڕینانە پێش بخەین، چونکە ئەم رەقەمانە هەمووی دەگۆڕێت، دوایی دێینە سەر ئەم ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، مامۆستا عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، بەپێی ئەو نەریتەش بوونمانە، بۆ تەئکیدی قسەکەی کوێستان خان مەفروز وایە لیژنەی هاوبەش صیاغەیەکی تریان کرد بوایە بۆ بەشێکی زۆر لە ماددەی دوو، کە هەمووی بڕینی تیایە، بۆ هەرسێ سەرۆکایەتیەکە، بۆ حکومەت، دەبوایە ئەو ماددەیە بخوێندرایەتەوە پاشان گفتوگۆ لەسەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش گەیشتینە ئەوەی کە هەندێك بڕین لە بەشی سەرۆکایەتیەکان و، وەزارەتەکانیش لەسەر ئەساسی چەند فەسڵێك بکرێت، بەڵام پێویستە ئێمە لە پێشدا وەکو پارساڵ یەکەم جار نەفەقات جێگیر بکەین، پاش ئەوە بە ماددەیەکی ئیزافی ئەو بڕینانەی لەسەری رێککەوتووین بەو شێوەیە دەنگدانی لەسەر دەکەین، ئێستا لەپێشدا ئەم ماددەیە تەسبیت بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە ئێمە لە لیژنە لەسەر نیسبەیەك ئیتیفاقمان کردووە، بەڵام دەبێت ئەم نیسبەیە لە هۆڵی پەرلەمان ئەندامان قسەی لەسەر بکەن و، دواجار بخرێتە دەنگدانەوە، نیسبەکە چەندی هێنا، یەعنی بەچەند کەم کرایەوە، ئینجا دوایی دەبێت لیژنەی مەعنی راسپێرین وەکو ساڵی پار ئەرقامەکان دابەزێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەكەی كاك عومەر دەكەم، ئێمە لە پێش هەموو شتێكدا دەبێت لەسەر ماددەكە قسە بكەین و جێگیری بكەین، دوایی وەكو پارساڵ، چونكە پاریش هەروا بوو ئیستیقتاعاتەكان لە دوای ئیقراری ئەو ماددەیە بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەمساڵ وا پێمان باش بوو، ئەمە ماددەیەكی ئیزافیە ئیزافەی دەكەین، تەحدیدی نیسبەتەكانمان كردووە، یەعنی رێژەكانمان كردووە كە دەبڕێت، دوایی ئیتر ئەوە بەجێ دەهێڵین بۆ ماددەیەكی یاسایی، وەزارەتی دارایی پەیڕەوی دەكات، بەڕاستی پاش ئەوەی كە ئەو نیسبەتە دەنگ دەدەن بە بڕینی، بە رەئی ئێمە بۆچوونەكە وا باشترە، نەك ئێمە ئەوە بكەین، چونكە تەحدیدی نیسبەتەكەمان كردووە كە بڕینەكە چەندە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

دیارە ئەوەی كە ئیتیفاقتان لەسەر كردووە حەتمەن هەمووی دەڕوا، لێرە دەیخەینە ناو قانونەكەوە، یان جێ بەجێی دەكەین بەپێی ماددە بە ماددە، بەڵام لەوانەیە لە رووی فەنیاتەوە چۆن تەعامولی لەگەڵ بكرێت؟ فەرموو دكتۆر عومەر نورەدینی.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تەئكید ئێمە هەموومان موتەفیقین لەسەر ئەو ماددە موزافانەو ئەم بڕینانە، پاشان چۆنیەتی تەخصیص كردنی، بەڵام پێویستە نەفەقات و عیجز وەكو خۆی هاتووە تەسبیت بكرێت، دوایی دەسەڵاتەكە هی بڕین و دابەزینەكە حكومەت خۆی جێ بەجێی دەكات، وەكو چۆن پارساڵ كردمان، بۆیە ئێستا پێویستە ئێمە نەفەقات و عیجز تەسبیت بكەین، دوای ئەوە ماددەی سێیەم دەبێتە ماددەیەكی زیادە، دەڵێین ئەوەندە نیسبەتەمان دابەزاند بەو شێوەیەی كە لەسەری رێككەوتووین، دەبێتە ماددەی سێیەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ هیچ کام لە رەئیەکاندا نیم، قانونیەن وایە لە بیدایەتی ماددەی دووەم کە دەڵێت (یرصد لنفقات السنة المالية 2012 مبلغ قدره (15,245,797) خمسة عشر ألف ومائتان وخمسة واربعون مليار وسبعمائة وسبعة وتسعون مليون دينار ويوزع وفق الجداول المرفقة) لەویٚ یەك ئیزافەی بۆ بکرێت، ئەو موشکیلە قانونیە عیلاج دەبێت (مع الاخذ بالنظر الاعتبار الاستقطاعات الواردة في المواد) ماددەکە بەجیٚ دەهێڵێت و تەواو.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە هەموومان لە سەرۆکایەتی پەرلەمان تەئیدی رەئیەکەی کاك برهان دەکەین، لیژنەی هاوبەش ئیزافەی بکەن، کاك برهان صیاغەی بکە، جەنابی وەزیر فەرموو قسە بکە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داواکارین ماددەکە هەروەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك پێشەوا فەرموو.

بەڕێز پێشەوا تۆفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی دەنگ لەسەر ئەو ماددەیە بدرێت، من تێبینیەکم هەیە نەفەقاتی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی تێدا نییە، ئایا جائیزە ئێمە دەنگ لەسەر ئەوە بدەین بەبیٚ نەفاقەتی سەرۆکایەتی هەرێم؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ خەصمی نەفەقاتەکە؟ بەڵیٚ، فەرموو کاك جەمال.

بەڕێز جەمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێتو بودجەی ئێمە تەحدید بکەن، دوو لایەنی سەرەکییە، ئەوە ئیرادات، ئەوە نەفەقات، ئەگەر بێتو وەك کاك برهان گوتی ئێستا ئەو مولحەقە بخەینە ناوی، هێشتا پەرلەمان بڕیاری نەداوە، بۆیە پێم باشە وەك خۆی بمێنێت، دوایی دێتن ئایا نیسبە بیست بێت، بیست و پێنج دەبێت، پازدە دەبێت، چەند بێتن؟ دوایی بێین ئەو نیسبەیە تەسبیت بکەین وەك هاتیە دابەشی بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە بەڕێز نوێنەری حکومەت ڕەئی وا بوو کە ژمارەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەلأم لە کۆتاییدا بڕیار بۆ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانە، لێرە پار تووشی ئیشکالات بووین کە ئێمە دەستکاری ژمارەکانمان کرد، ژمارەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، دوایی بە ماددەیەکی یاسایی ئیلزامی حکومەت دەکەین ئەو ڕێژانە دابەزێنێت، هیوادارم پەرلەمان نەچێتە ناو وردکارییانەوە، ئەوە ئیشێکی فەنیە، حکومەت لێی بەرپرسە، ئەو بەڕێزانەی پسپۆڕیان هەیە لە بواری حیسابات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عومەر هەورامی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تەرحەی کە لیژنەکە پێی گەیشتووە، ئەوەی کە برهان عەرزی کرد هەر یەك نەتیجەیە، بەس یەك فەرق هەیە، ئێمە لە پێشدا دەبێت ڕەقەمەکان تەحدید بکەین کە بۆ خەرجیە، پاشان دەگوترێت لە خەرجیەکانی، ئەوەی کە کاك برهان دەڵێت لە سەرۆکایەتیەکان لە سەدا ئەوەندە بەوەی کە پێگەیشتووین لە لیژنەکە، ئێمە دەبێت لە پێشدا خەرجیەکان تەحدید بکەین چەندە، پاش ئەوە لە خەرجیەکان دەبڕین، وەکو ئەوەی کە لە لیژنە پێی گەیشتووین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر ئەحمەد وەرتی فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێ متمانەییەك دەبێت، مادام ئێمە لە لیژنەکان ڕێککەوتووین لەسەر ئەو ئیستیقتاعاتانەی کە دەکرێت، پێموایە ماددەکە وەکو خۆی بڕوات، ئێمە لە ماددەیەکی تردا ئیستیقتاعاتەکان تەسبیت دەکەین، لەبەر ئەوە ڕێککەوتنی لەسەر کراوە، قابیلە ئێمە تەڕاجوع بکەین لەوەی کە ڕێککەوتنی لەسەر کراوە، لە پرۆژە یاسای بودجەی پاریشدا بە هەمان شێوە وامان کرد، دوایی ئیستیقتاعاتەکانمان کرد لە ماددەیەکدا تەسبیتمان کردو ماددەکە وەکو خۆی ڕۆیشتووە، من پێموایە ماددەکە وەکو خۆی بڕوات، چونکە ئێمە ئیتیفاقمان لەسەر کردووە، کێشە نییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سەباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەندە تەئیدی ئەو ڕەئیە دەکەم، کە ئێمە لەپێشدا تەسبیتی نەفەقات بکەین، ئەوسا لە ماددەیەکی تر باسی ئیستیقتاعات بکەین، چونکە قاعیدەیەکمان دەبێت لە پێشدا نەفەقات تەسبیت ببێت، ئینجا ئیستیسنای لێ

بکەین، یان لێی جیا بکرێتەوە، بەپێی ئەو قاعیدەیەی کە دەڵێت (ثبت العرش ثم انقش)، لە پێشدا عەرشەکە تەسبیت بکە، ئینجا نەخشی لەسەر بکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ تەئکید لەسەر رەئیەکەی خۆمم، نموونەیەکی سادە دەهێنمەوە، یەعنی ئاسان، ئێمە ئێستا ئەگەر بڵێین دە دینار، یەکێك لە فەقەرەکان دە دینارە، مەفروزە لە 2%ی لێ ببڕین بنووسین هەشت دینار، دواییش دێین لە ماددەکانی دواییدا دەڵێین بڕینی لە 20% لە هەشتەکە، جارێکی تر لێی دەبڕدرێتەوە، ئەمە لە رووی تەکنیکی و حیسابیەوە راست نییە، دەبێت لە پێشەوە ئەو رەقەمانە تەسبیت بکرێت، دوایی ماددە بە ماددە بڕینەکان دیاری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە کاك پێشەوا باسی کرد نەفەقاتی با بڵێین سەرۆکایەتی هەرێم دیار نییە، بەڵام ئەگەر ئێمە ئەو نەفەقاتانە ئێستا دە تریلیۆن و حەوت سەدو چل و پێنج ملیۆن دینارە، دابەش کراوەتە سەر سێ، ئەو سێیەی کۆ بکەینەوە دە تریلیۆنەکە دەردەچێت، ئەی هی سەرۆکایەتی هەرێم لە کوێیەو چەند دەکاتن؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرادود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە موناقەشەی ئەم ماددەیە بکەین و ئەم پێشنیارەی کاك برهان بە نەزەری ئیعتیبار وەرنەگرین، ئێمە دەنگی لەسەر دەدەین، یەعنی دەنگ لەسەر ماددەیەك دەدەین بە ژمارەی تەواو، بەوەی کە رەئی حکومەتە، ئینجا دوایی دەچینە موناقەشەی ئایا ببڕین، یان نەیبڕین؟ لەبەر ئەوە ئێمە گەیشتینە ئەو ئیتیفاقەکە بیبڕین، ئەم پێشنیارەی کاك برهان کردی لە ماددەی خەرجیەکان بێتن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر ئاراس فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بۆ چاو روونی ئەندامە بەڕێزەكانی پەرلەمان خاڵی ئەوەی كەوا سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی تیا نییە، ئەو با من وەڵام نەدەمەوە، ئەو بەڕێزانە خۆیان وەڵام بدەنەوە، واتا نوێنەرانی حكومەت، ئاشكرایە لەكوێیە، بەڵام لە تەفاسیلی ئیستیمارەكاندا هەیە كە دابەش كراوە، لەناو یاساكەدا نییە، ئەوەش مەسەلەیەكی فەنییە، پەیوەندی بە نوێنەری حكومەت خۆی هەیە وەڵام بداتەوە، بەڵام ئەگەر بەڕێز ڕێم پێ بدەیت بەنیسبەت ماددەی دوو، ئێمە ماددەیەكی ترمان هێناوە، ئەگەر ئەو مسوەدەیەی لەلاتانە لە لاپەڕە دوو ئەو تەعدیلاتانەی كە دەمانەوێت بیكەین، یان ئەو پێشنیارانەی كەوا هەیە لەسەر ماددەی دوو لە ئەسڵی ماددەكە، ئەمانەی خوارەوەن، تەنها ئەگەر بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان ڕێم پێ بدات بە خوێندنەوەی، ئەو كاتە زیاتر بەرچاو روونیەك دروست دەبێت بۆ ئەندامانی بەڕێز.
بچنە سەر لاپەڕە دوو دەربارەی ئەو پێشنیارانە، ئەو مەلزەمەی كە دابەش كراوە دەربارەی ئەو پێشنیارانەی كە پێشنیاری ماددە یاساییەكانە لاپەڕە دوو ماددەی ئەخیر كە هێشتا ژمارەمان بۆ دانەناوە، چونكە بڕیاری لەسەر دانەنراوەو ریزبەندی وەرنەگرتووە بەم شێوەی خوارەوە:
مادة مضافة:
اولا: تخفيض نسبة (20٪) من الموازنة التشغيلية للرئاسات الثلاث عدا تعويضات الموظفين:
أ- رئاسة اقليم كوردستان.
ب- برلمان كوردستان.
ج- مجلس القضاء.
ثانيا: تخصص المبالغ المستقطعة من الفقرة (اولاً) من هذه المادة لوزارتي الصحة والبلديات و السياحة لتنفيذ مشاريع خدمية ودعم الرياضة حسب اختصاص كل منها ويراعى في توزيعها النسب السكانية للمحافظات.
ثالثا: تخفيض نسبة (15٪) من الموازنة التشغيلية لمجلس الوزراء عدا تعويضات الموظفين والمنافع الاجتماعية والاعانات بعد استبعاد المبالغ المخصصة لصندوق مشروع تنمية وتطوير القدرات البشرية وبلدية عينكاوة.
رابعا: تخفيض نسبة (15٪) من الموازنة التشغيلية للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة عدا تعويضات الموظفين والمنافع الاجتماعية والاعانات.
ئەمە ئەو گۆڕانكارییەیە كە پێشنیار كراوە لە ماددەی دووەمدا بكرێت، من لە ڕێگای جەنابتەوە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان داوا دەكەم لە نوێنەری حكومەت تەوزیحێك بدات دەربارەی بودجەی سەرۆكایەتی هەرێم، وەكو گوتمان لە تەفاسیلی بودجەكەدا هاتووە، بەڵام لە پرۆژە یاساكەدا نەهاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو مەبلەغەی كە دانراوە بۆ سەرۆكایەتی هەرێم لەناو حكومەتدایە، تەخصیصاتی پارەی حكومەت لە جەدوەلەكاندا هەیە، چونكە ئێمە وەكو پارو پێرارو هەموو ساڵێك پەرلەمان بە جیا هاتووە، قەزاش بە جیا هاتووە، ئەوەی كە جیهەتی تەنفیزین، ئەوانە دەوائیری تەنفیزین هەمووی لە سەرۆكایەتی هەرێم و مەجلیسی وزەڕاوە لەناو جەدوەلەكاندا هاتووە، لێرە لەم جەدەوەلانە بگەڕێن هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پاش ئەو تەوزیحەی كە لەلایەن بەڕێز دكتۆر ئاراس تەقدیم كرا، من پێشنیار دەكەم ئەو ئیتیفاقیەی كە كرا لەنێوان هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی وەكو ماددەیەك كە ئیزافە كرا ڕێژەكەی دیاری كرا ببێتە ژمارەی سێ لە ماددەكە، ئەگەر پەرلەمان موافەقەتی كرد دەنگی لەسەر بدەن، ریزبەندی ماددەكان دوایی چاك بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئاخیر كەس قسە دەكات كاك پێشەوایە فەرموو.

بەڕێز پێشەوان تۆفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیار دەكەم جەنابی وەزیر ئەو مەبلەغەی بۆ سەرۆكایەتی هەرێم دانراوە دیاری بكات، بكەینە بڕگەیەك وەكو سەرۆكایەتی پەرلەمانیش، چونكە ئێمە نازانین بەڕاستی، كە نەزانین مەسەلە چۆن بتوانین ڕێژەیەك كە نەزانین كەم بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەبلەغەكە لەوێ هاتووە شەست و چوار سەدو هەشتاو هەشتە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك حاجی بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانەی کە قسەیان کرد تەنها لەسەر شکلیاتی ماددەکە بوو، بەس ئێستا ئێمە قسەی ترمان هەیە، مەسەلەن لەسەر عیجز، لەسەر مەسەلەی سەرۆکایەتی هەرێم، من پێموایە لەسەر ماددەکە قسەمان نەکردووە، دەبێت ئەو حەقە هەبێت، کە یەکێك بیەوێت لەسەر ماددەکە قسە بکات، قسە بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا لەسەر ماددەی دووەم کێ دەیەوێت قسەی لەسەر بکات؟ ڕێزداران (کاك عبدالرحمن، مامۆستا فرمان، شێرزاد حافز، کاك گۆران ئازاد، دکتۆر صباح، کاك بلال، کاك خەلیل، پەیمان خان، ئاشتی خان، عبدالله محمد، کوێستان خان، کاردۆ محمد، سۆزان شهاب، دکتۆر احمد وەرتی، ناسك تۆفیق، کاك ئارام، کاك عبدالله مەلا نوری).

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێوە خۆتان دەزانن ئەو لیژنەیەی یاسایی ودارایی کەدوو ڕۆژ دانیشتن، تەمسیلی هەموو لایەکیان دەکرد، زیاتر لە 14 سەعات دانیشتن، بەڕاستی زۆریش هیلاك بوون، کەچی ئێستا نزیکی 20 کەس ناوی خۆی نووسیوە بۆ ئەوەی قسە بکات، باشە بەهەرحاڵ هەر پەرلەمانتارێك و2 دەقەی دەدەمێ بۆ ئەوی قسەی خۆی بکات، کاك عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی من سەبارەت بە ماددەی دووەم بڕگەی یەکەم، عەجزی موخەتەت، یەعنی کورتهێنان، من پێم وایە ساڵ بەساڵ زیاد دەکات، ئەگەر ئەم کورتهێنانە لەبەر ئەوەیە کە پێشمەرگەیە،

بلێین ئێمە دەمانەوێت ئەو کورتهێنانە وەکو سیاسەت بکەین، بێنین لە ناو یاسا نەکو حکومەت پێی بزانێ ئەو کورتهێنانە پێمان بدات کە دەینێکمانە، قەرزێکمانە لەلای ئەوانە، ئەوا ئەتوانین لەناوبودجەش نەیهێڵین هەر ئەو قەرزەمان لای خۆمان هە بێت، ساڵ بەساڵی بیکەینە سەر یەك و بڵێن هەر کاتێکی ئێمە، لەگەڵ ئەوە رێککەوتین ئەوە قەرزی ئێمەیە، ئەوە پارەی ئێمەیە، هی پێشمەرگەیە لێمان بڕیوە پێمان بدەن، بەڵام ئێمە هەموو ساڵێك لەناو بودجە بێنین لەناویاسای بودجە بێنین بۆمان موشکیلەو ئیشکال دروست دەبێ ئەم کورتهێنانە پێم وایە ئەبێ چارەسەر بکرێ، حکومەت بەهەر شێوەیەك بێت نەهێڵێت، بەڵام لەلای خۆیەوە ملاحەزەی هەبێ کەهەر کاتێك ئێمە، لەگەڵ حوکمەت رێککەوتین، ئەوا پارەی ئێمە یە لەلای ئەوانە حجزی کردووە تا 6ملیار دینارە کە ئێمە دەبێ لێی خۆشنەبین، بەڵام لێرە من پێم وایە ئەبێ چارەسەربکرێ. ساڵ بەساڵ زیاد دەکات، بۆیە دەبێت چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز سەرۆکی پەرلەمان:

ماموٚستا فەرمان، فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ماوەی 10ڕۆژە ئێمە زیاتر لەدەیان سەعاتە ئیمە قسە لەسەر بودجە دەکەین، بەڕاستی لەکاتێکدا کە بودجە پەسەند دەکرێت، ئەگەر بودجە وەکو پار وپێرار پەسەندکرا، ئیلتیزام بەیاسای بودجە نەکرا، سەرۆکایەتی پەرلەمان چ ئیجرائەتێکی هەیە بەرامبەر بەحکومەت؟، چونکە بەڕاستی ئەوە دەگەینە قۆناغی پەسند کردنەکە، بەڵام ئەگەر لێرە ئیلتیزامی پێوە نەکرا بەبڕگەکانی، ئەوە خاڵی یەکەم. خاڵی دووەم: وەبەرهێنان دیارە بەڕاستی پێڕاناگەین ئەوە بڕە بودجەی دانراوە بۆ وەبەرهێنان، ئێمە لەماوەی ئەو 5 مانگە سەرفی بکەین،.بەهیچ شێوەیەك وەکو لە یەك لەماددەکانیشدا هاتووە، لەپاریش و لەساڵانی تریش بەڕاستی موناقەلەی پێنەکرێ بۆ بابێکی تر، بەڵکو بەشێوەی مەدەوەر بمێنێتەوە لەبودجەی ئیستیسماری نەك موناقەلەی پێبکرێ، لەبۆ هەر لایەنێکی تر کە بودجەی تەشغیلی یاخود بیگوازنەوە، چونکە ئەگەر موناقەلەی پێکرا بەراستی ئێمە لەبودجەی ئیستیسماریمان کەم کردۆتەوە، دەکرێ دوو ساڵ، سێ ساڵ مەدەوەر بێت و ئێمە دەتوانین پرۆژەی چاکتری پێبکەین لەلایەنی ئیستیسماری، بەڵام ئەگەر موناقەلەمان پێکرد ئەمە بەردەوام لەپرۆژەی ئیستیسماری لەخانەی سفردایە، زۆر سوپاس

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شێرزاد، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی دووەم کەباسی ئەوە دەکات، هەندێکیان وەکو ڕاسپاردە بنێرن بۆ حکومەت، تەبعەن ڕاسپاردە شتێکە موتەبەعەو کراوە، بەڵام ئێمە نموونەی زۆر زیندوومان هەیە، پار تەوصییەکمان نارد بۆ حکومەت،

59 ئەندام پەرلەمان لەم هۆڵەدا بوو هەموویان ئیمزایان کرد، 59 زۆرە بۆ دەنگدانیش بێت، ئەصڵەن نەنێردرا بۆ حکومەت تا جێبەجێی بکات، بۆیە بەڕاستی دەبێت قسە لەسەر ئەوە بکەین، ئەوە زۆر گرنگە ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم: زۆرباسی ئەوەمان کرد کە هەندێ ناوچە هەیە لەسنووری ناوچە دابڕاوەکانن، لەوانە چەمچەماڵ، کەلار، کفری، ئەمانە ئێستا کاتیەتی لەم ماددەیەدا جێگایەکی بۆ بکەینەوە، کە لە 50 ملیار کەمتر نەبێت بۆیان دابندرێت، تا قەرەبووی ئەو چەند ساڵەیان بۆ بکرێتەوە کە ئەو وەزعەیان بەسەر هاتووە، کەبودجەیان کەمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێمە وەعدتان دەدەینێ کە تەوصیاتەکانمان نارد، هەر ئەندام پەرلەمانێك نوسخەیەکی دەدەینێ کە تەوصیاتەکانمان ناردووە لە فلان تەئریخ، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پشتگیری ئەو ڕاپۆرتە دەکەم کە لیژنەی هاوبەش پێی گەشتوون، ئەوەی کەئێمەش پێی گەیشتووین بریتی بوو لە بەشێك لەو ڕەخنانەی کە لەبودجە گیرا، بریتی بوو لەو 10 تریلیۆنەی حکومەت بۆی تەخصیص کراوە، جگە لەو 7 تریلیۆنەی کەبۆ بابی مینەح و تەعویزات و بابلێین بۆ مووچە دەڕوات، 3 تریلیۆنەکەی کەباسی بۆنەو ئاهەنگ وکۆمەڵێك شت دەکرا، ئەوە زیادە ڕۆیی تێدا دەکرا, بۆیە ئەم کەم کردنەوەیە بۆ لە 20٪ وابزانم بۆ وەڵامدانەوەی ئەو ڕەخنەیەیەو بۆ چارەسەرکردنیەتی، لەبەرامبەردا پشتگیری کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان دەکەم بەڕێژەی لە 20٪ کەئەمەش یەکێك بوو لەو خاڵانەی لەکاتی هاتنی بودجەدا قسە لەسەر ئەوە کرا، کە ڕێژەیەك زیاتر دانراوە بۆ سەرۆکایەتیەکان، کە پێم وایە ئەمەش خاڵێکی باشە، هەر ئەوەی دەمەوێت لێرە تەوزیحی بکەم، بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم کەپێشتر باس لەوە کرا، کە بەجیا نەهاتووە، سەرۆکایەتی هەرێم بەپێی یاسا، ئێمە نیزامی سەرۆکایەتیمان نیە، سەرۆکایەتی هەرێم خۆی دەکاتە دەسەڵاتی جێبەجێکردن، بۆیە بودجەکەی دەبێت لەناو دەسەڵاتی جێبەجێکردندا بێت، دوایی لە ئیستیقتاعەکان باس بکرێت کەچەند لەسەرۆکایەتی هەرێم دەبڕدرێت، نەك جیای بکەینەوە، چونکە ئەمە لەگەڵ سیستمە سیاسیەکەی ناگونجێت، ئێمە نووسراوێکمان بۆ هاتبوو لەسەر زیادکردنی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش، حەزم لێیە کەوەزارەت جوابمان بداتەوە، پێم وایە کەئێرە شوێنیەتی کەقسە لەسەر ئەوە بکرێت کە ئایا زیاد بکرێت یان زیاد نەکرێت؟، واتە دەبێت لێرەدا بخرێتە دەنگدان، لەگەڵ پشتگیری کردنی هەموو ئەو تەخصیصاتانەی کەکراوە بۆ بوارەکە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر صباح، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەماددەی دووەم من هەندێ تێبینیم هەیە، یەکەم: دیارە هەر دەقێك پاساوی خۆی هەیە، ئایا دەقەکە بە گوشراوی بێت یان بەوردەکاری زیاترەوە بێت؟ هەردوو سیستمەکە پەیڕەو دەکرێت، لەنووسینی بودجەی وڵاتاندا، بەس ئەوەی کە من لێرەدا مولاحەزەی دەکەم، دەبوایە وردەکاری زیاتر سەبارەت بەنەفەقاتی بودجەی هەرێمی کوردستان لەم ماددەیەدا ببوایە، بەپەیڕەوی لەوەی کە بۆ نموونە لە موازەنەی حکومەتی عێراقی ئیتیحادیدا باس دەکرێت، زۆر بەوردەکاری زیاترەوە باسی کەرتە تایبەتمەندەکان کراوە، چونکە ئەمە متمانەو شەفافیەت زیاتر دەکات، متمانە لەنێوان حکومەت و پەرلەمان لەلایەك و حکومەت و هاووڵاتی لەلایەکی ترەوە، سەبارەت بە بڕگەی (ب) دیارە ئەمە بەشێوەیەك لە شێوەکان ئیقتیباسە لەوەی کە لەیاسای بودجەی حکومەتی ناوەندیدا هاتووە، وشەی(الاقاليم) دەبێت لابرێت، ئەو تێبینیەم هەیە، چونکە ئێمە یەك ئیقلیمان هەیە، ئەمە دیارە لەوەی حکومەتی عێراقی وەرگیراوە، کە دەڵێت(مبلغ قدره ثمان مائة و واحد وعشرين مليار وخمس مائة وثلاثة وستون مليون دينار للاعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات) ئەو ئەقالیمە زیادەیە، سەبارەت مەسەلەی عەجز، ئێمە ساڵانە ئەمە دەبینین کە دووبارە دەبێتەوە، یەعنی لەیاسای بودجەی هەرێمی کوردستاندا کە ئێمە موعالەجەی ئەو کورتهێنانە دەکەین، حەواڵەی دەکەین بەوەی گوایە لەحکومەتی عێراقەوە، لەڕێگای تەخصیصاتی وەزارەتی دیفاعی عێراقیەوە چارەسەری دەکەین، بەڕاستی ئەمە دەبێت بە قسەیەك کە کۆتایی نایەت، من پێشنیار دەکەم کە خۆمان لەوە نەجات بدەین، بڕگەیەکی زۆر موحەدەدمان هەبێت، بەپێی ئەوەی کە ڕێکاری زانستی ڕێنمایمان دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك حاجی بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من دەمەوێت لەسەر دوو فەقەرە قسە بکەم، ئەویش یەکەمیان: مەسەلەی بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، ساڵی ڕابردوو بودجەی ئەنجومەنی وەزیران تەنها 148 ملیار بووە، ئەمساڵ بووە بە 221 ملیار دینار، ئەم ڕێژەیە زۆر زیادی کردووە، بۆ؟، بەڕاستی من پێم وایە ئەمساڵیش وەکو ساڵی ڕابردووی لێ بکەینەوە، خۆ هیچ گۆڕانکارییەك دروست نەبووە تا ئێمە پێویست بکات ئەم بودجەیە ئەوەندەی بۆ زیاد بکەین، بودجەی سەرۆکایەتی هەرێمیش ساڵی ڕابردوو 36 ملیار بووە، لەکاتێکدا 800 فەرمانبەریشی هەبووە، ئەمساڵ فەرمانبەرەکانی بووە بە 600 فەرمانبەر، 200 فەرمانبەر کەمی کردووە، بەڵام بودجەکەی بووە بە 60 ملیار، من پێم وایە گەر لە 20٪ یش کەم بکەینەوە هەر دەکاتە نزیکەی 48

ملیار وقسور، بۆیە من پێم وایە وەك ساڵی ڕابردوو گەر کەمتری نەکەینەوە نابێت زیاتری بکەین، چونکە پار 800 فەمانبەری هەبووە ئەمساڵ بووە بە 600 یەعنی هیچ گۆڕانکارییەك نەبووە، بۆیە پێم باشە بکرێت بە 38 ملیار نەك لە 20٪ چونکە بەوە نزیکەی 10 ملیاری فەرقە، بۆیە پێشنیارەکەی من ئەوەیە سەرۆکایەتی هەرێم 38 ملیار بێت، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیش 148 ملیار بێت، وەکو ساڵی ڕابردوو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی یەکەمم هەر لەسەر نەفەقاتی سەرۆکایەتی هەرێمە، ڕاستە لەڕووی فەنیەوە، بەس مادام ئەو هەر نەفەقاتە، دەبێت تەسبیت بکرێت، تێبینی دووەمم، لەسەر ئەو تێبینیەیە کە دکتۆرە ڕۆژان خستیە سەر بڕگەی (ج) لە ماددەی دوودا، من پێم وایە ئەو زیادەیەی کە ئەو باسی کرد، لەماددەی حەوت لە خاڵی دووەم هاتووە، دەڵێت(رئیس مجلس القضاء في الاقليم) سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەم ماددەیەدا بەتایبەتی کە پێشنیازەکان وەك دکتۆر ئاراس باسی کرد، کەمکردنەوەیە لەمەدا، من پێم وایە لەهەندێ لە نەفەقاتەکان بەتایبەتی نەفەقاتی تەشغیلی، لێرەدا هەردوو سەرۆکایەتی پەرلەمان و مەجلسی قەزا کەدانراوە، پێم وایە دەکەوینەوە هەمان هەڵەی ساڵی پار، کەئێمە بەمەزەنەی عەقڵ قەرار دەدەین لەوەی کەچەندی بوێت، چونکە ئەگەر تۆ پێشتر نزیکترینیان لەئێمەوە پەرلەمانە، ئێمە کە ئەندامی پەرلەمانین نازانین سەرفیاتی پەرلەمان چۆنە؟، وە نازانین ئەو بودجەیەی کەپار بۆی دانرا چۆن سەرفی کردووە، لەبەر ئەوە من پشتیوانی کاك بیلال دەکەم، لەوەی کە لەسەر چ ئەساسێك ئێمە لە 20٪ی لێ کەم دەکەینەوە، ئایا پێشتر چەند بووە؟، کە بەڕاستی من تەسەور دەکەم یەکێك لە خراپەکان، یەکێك لە خەلەلەکان ئەوەیە کەئەندامی پەرلەمان سەرۆکایەتیەکەی خۆیان نازانن پارەی سەرفیاتی چۆن بووە؟، لیژنەی مالی کە دەبوایە لیژنەی تایبەت بووایە بەوەی کە حساباتی خیتامی بهێنایەتە بەردەمی ئێمە تا بزانین بەلانی کەم ئێستا ئەو لە 20٪ کە دەیبڕین مونسفین یان مونسف نین، خاڵێکی تر کەمن دەمەوێت باسی لێ بکەم، ئەو مەبلەغەیە کە بە 10 تریلیۆن بۆ نەفەقاتی تەشغیلی و ئەوەی تریش 4 تریلیۆن و ئەوەندە بۆ ئیستیسماری حساب کراوە، دیسانەوە ئەمەش گەر ئێمە ئەمساڵ موحاسەبەی لەسەر دانەنێین وەك ساڵی پار دەبێت، موناقەلەکەش دەکرێت لەنێوانیان وئەوکاتە بەڕێز وەزیری دارایی و بریکاری

وەزارەتی دارایی پێمان دەڵێن ئێوە خۆتان شتتان زیاد کردووە بۆیە موناقەلەمان کردووە، کەواتە ئەمساڵ من پێشنیاز دەکەم لەگەڵ ئەو ماددەیەی کەمەنعی موناقەلە ئەکات، شەرتی موحاسەبە کردنیشی لەگەڵ بێت، خاڵی ئەخیرم لەسەر عەجزە، ئێمە ئەم عەجزە هەموو ساڵێك بە موخەتەتی دێتەوە بەردەممان، موخەتەتیش هەمووومان دەزانین ڕەنگە وابێت یان وا نەبێت؟، ئەگەر لەحکومەتی عێراق وەربگیرێتەوە، بە 2 تریلیۆن و ئەوەندە مەزەندە کراوە، ئەگەر هی پێشمەرگە بێت حسابی ئەو پارەیە بکەین کە ئێمە داوامانە زیاتر لە 3 تریلیۆن دەر ئەچێت، بۆ لێرەدا بووەتەوە بە 2 تریلیۆن، لەکوێ؟ لەکام ساڵەدا ئێمە ئیرادمان لە نەفەقاتمان زیاتر بووە؟، وە تەختیەی ئەو تریلیۆنە زیادەی کردووە؟، بۆیە من داوا دەکەم کە لەم ماددەیەدا جێگای ئەوە بکەینەوە کە پەرلەمانی کوردستان سکاڵای یاسایی لەسەر عێراق تۆمار بکات، چونکە ناکرێت ئێمە بەبەردەوامی تەصدیقی عەجزێکی موخەتەت بکەین، لەوەی کە ئەم عەجزە بەبەردەوامی بێتەوە هی ئەوەش بێت کە لەلای عێراقە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئاشتی خان، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم بڕگەیە، من بڕوام وایە نەفەقات پەیوەستە بە داهاتەوە، لەبەر ئەوە ئێمە داهاتمان یەکلا نەبووەتەوە، نیسبەتی نەفەقاتیش عەجز ئەگۆڕێت، بۆیە ئەو عجزەی کە لێرەدا دانراوە بەعجزێکی تەواوی دانانێم، چونکە پەیوەستە بەداهاتەوە، نیسبەتی عجزەکە ئەگۆڕێت، ئەگەر داهاتی هەرێمی کوردستان گۆڕانکاری بەسەردا بێت نیسبەتی عجزەکەش کەم دەبێتەوە، هەروەها بەلای منەوە عجزێکی ڕاست نیە، عجزێکی وەهمیە، سەبارەت بەنەفەقاتیش بەبڕوای من ئەو ئیستیقتاعانەی کەدانراوە، ئەمە هەنگاوێکی باشە، بەڵام ئەم ئیستیقتاعانە دەلالەت لەوە نیە کە کۆمەڵێك ئەبواب لەناو ئەم بودجەیە هەیە کە زیادە ڕۆیی تێدا کراوە، بەڵام بەهۆی ئەو تەشکیلە موازەنەیە کە لەعێراقەوە ئێمە بەکاری دەهێنین، بۆ نموونە بابێك ئەمانەوێت لێی کەم بکەینەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی تەعویزاتی فەرمانبەر و ڕەواتبی فەرمانبەرانی تێدایە، ئێمە ناتوانین لەزیادە ڕۆییەکە کەم بکەینەوە، بۆیە بە بڕوای من ئەم ژمارانەی کەدەڕوات ژمارەیەکی تەواو نیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالله، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابی نەفەقات زۆر شت دەگرێتەوە، من یەك نموونەم دیاری کردووە کە قسەی لەسەر بکەم، دیارە پێشتر وەزیری پلاندانان ئاماژەی بە سێ سێکتەر کرد کە لەپلانی حکومەتی هەرێمدایە، ئەویش سێکتەری

پەرەپێدانی ئابووری، سێکتەری کۆمەڵایەتی، سێکتەری کارگێڕی گشتی وئاسایش، ئەوەی کەمن تێبینیم کرد سێکتەری کارگێڕی گشتی وئاسایشە، کە لە 31٪ی نەفەقاتی هەرێمی کوردستان لەخۆ دەگرێت، کەئەمە زۆر زۆرە بەڕەئی من، لەناویشیاندا ئەنجومەنی ئاسایش کە پێشتر ئەو داتایانەی کە وەزارەتی دارایی بۆ ئێمە ناردووە، 134 ملیار موتەفق بووە لەسەری، بەڵام دوای ئەوە بەکیتابێکی ئەنجومەنی وەزیران کە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی ئاماژەی پێکردووە، ئەمە زیاد بووە بۆ 318 ملیار، من ئەمە پێشنیار دەکەم، ئەو بەشەی کەبۆی زیاد کراوە لێی بشکێندرێتەوە، لەبەر ئەوەی ماوەیەکی کەمی لەبەردەست ماوە، ناتوانێت ئەم پارەیە سەرف بکات، ئەم بەشە پارەیەی کەزیاد کراوە بخرێتە سەر سێ سێکتەری تر، لەوانە ئەو پێشنیارانەی کە لیژنەی هاوبەشی یاسایی ودارایی ئامادەی کردووە، 100 ملیار بۆ ناوچە زیان لێکەوتوو ڕاگوێزراوەکان تەخصیص کراوە، بەحوکمی ئەوەی کە ئێستا ئێمە لەم مانگەدا لەبەردەم یادی ڕاگواستنی قەڵادزەین کە 6/6 یادی دەکرێتەوە، لەساڵی 1989 ڕاگوێزراوە، بەشێك لەو پارەیە بۆ ئەم ناوچانە تەرخان بکرێت، لەبەر ئەوەی ئەم ناوچانە لەو پارەی کەساڵانی ڕابردوو تەخصیص کرا بوو بۆیان کەم بووە، بۆی نیگەران بوون و گلەییان کردووە، دوای ئەوە بەشێکیشی دابندرێت بۆ قەرزی خوێندنی باڵاو دەرماڵەی خوێندکاران کە ئەمە زۆر پێویستە لەهەرێمی کوردستان لە کاتی ئێستادا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز د.ارسلان بایز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر قسە لەسەر کورتهێنان دەکەمەوە، کە پێشتر قسەم لەسەر کردبوو، ئەوەیە کە کورتهێنانی وەزارەتی پێشمەرگە 952 ملیارو 980 ملیۆنە، بەڵام بۆچی وەزارەتی دارایی کردوویەتی بە تریلیۆنێك و 200 ملیار و320، کە ئەمە وادەکات دواجار عجزەکە هەڵە دەربچێت، ئەصڵ ئەگەر ئەوەی وەزارەتی پێشمەرگە ئەوە بێت کەلەناو ئیستیمارەکانی خۆیان هاتووە، کە 952 ملیار و980 ملیۆنە، ئەکاتە تریلیۆنێك و 467 ملیارو 980 ملیۆن، بەڵام ئەمەیان من پێم وایە هەڵەیە، کردوویانە بە 2 تریلیۆن و44 ملیار و847 ملیۆن، بۆ وەزارەتی پێشمەرگە کەخۆیان بۆ ئێمەیان ناردووە، 952 ملیارە، بۆ لە تەفاصیلدا کراوە بە تریلیۆنێك و 200 ملیار، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جارێکی تر تەئکید لەوە دەکەمەوە، کە ئەم عجزەی حکومەت باسی دەکات ڕاستەقینە نیە، جگە لەوەی کە پەیوەندی بە پێشمەرگەوە هەیە، بەوەشی کە پەیوەندی بە پترۆ دۆلارەوە هەیە، ئەوەی پەیوەندی بە

پەرەپێدانی پارێزگاکانەوە هەیە، ئەوەی سەر بودجەی بەکارخستن ڕاستەقینەیە کەزیاتر لە 500 ملیارە، خاڵێکی تر کەمن تەئکیدی لێ دەکەمەوە، هەرچەندە دەکەوێتە ماددەکانی تر، بەڵام ئێمە لە 5 مانگدا دڵنیام ناتوانین ئەم 4 تریلیۆن و500 هەزارەی بودجەی ئیستیسماری جێبەجێ بکەین لەم 4 مانگەدا، وەکو ساڵی پار 2 تریلیۆنی مایەوە ئێستا وەکو مودەوەرە دیار نیە، بۆیە لەماددەی تر تەئکید دەکەمەوە کە ئێمە چارەسەرێکی گونجاو بۆ ئەم کێشەیە بکەین، کە پارەیەکە کاریگەری زۆری هەیە لەسەر پەرەپێدان وپرۆژەکانی خەڵکی کوردستان، خاڵێکی پشتیوانی پێشنیارەکانی کاك عبدالله دەکەم، هەرچەندە لە تەخصیصات لەوانەیە بێتە سەری، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لەماددەکە دەکەم وەك خۆی، ئەو تەوزیحەی کە لیژنەی دارایی داویەتی بەوەی کە بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم لەناو خودی بودجەی تەشغیلیدایە، بۆیە من پشتیوانی ماددەکە دەکەم وەك خۆی، وە عەجزەکەش دەبێت تەسبیت بکرێت وەك خۆی، چونکە ئێمە خۆمان دەزانین ئەو عەجزە هی ئەو بڕە پارانەیە کەتا ئێستا لەلای عێراقە، ماوەتەوە دەبێت لە بودجەی هەرێمی کوردستاندا تەسبیت ببێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر احمد، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەم، چەند تێبینیەکم هەیە، ئەو بڕەی کە بۆ سەرۆکایەتی هەرێم تەخصیص کراوە دەرج بکرێت لەناو ماددەکەدا، لەگەڵ ئەو ڕایەی لیژنەی یاسایم کە ئەو بڕەی بۆ ئەنجومەنی دادوەری دانراوە لەدوای ئەوە ڕاستەو خۆ بدرێتە ئەنجومەنەکە، بۆ ئەوەی خۆی سەرفی بکات، ئەو ڕایەی کاك دکتۆر صباح پەسەند دەکەم کە وشەی ئەقالیم لێرەدا لابرێت، چونکە پەیوەندی نیە بەهەرێمی کوردستان، لەگەڵ ئەوەشدام کە ئەو پلانەی پارێزگار پێشکەشی دەکات بۆ ئاوەدانکردنەوەی پارێزگاو قەزاو ناحیەکان و پێشکەشی وەزارەتی پلاندانانی دەکات، بەتەنسیق و هەماهەنگی بێت، لەگەڵ ئەنجومەنی شارەوانیەکانی قەزاو ناحیەکان، چونکە ئێمە لەپارێزگاکاندا ئەنجومەنی پارێزگاکانمان هەیە، بەڵام لەقەزاو ناحیەکان

ئەنجومەنی شارەوانیەکانمان هەیە، کە هەڵبژێردراون تا ئێستا هەڵبژاردن نەکراوەتەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم لەدوای وەزارەتی پلاندانان بنووسرێت بەهەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی شارەوانیەکانی قەزاو ناحیەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەهەمان شێوە قسەم لەسەر ئەوە هەیە کە، ئەگەر داهات گومانمان هەبوو لەسەری ئەوکات کورتهێنانەکە حەقیقی دەرناچێت، هەر بەپێی ئەم ئیستیمارەش بێت کەبۆمان هاتووە، 2 تریلیۆن و331 ملیارەکە، 31 ی لێ لابەرە، یەعنی تریلیۆن و نیوێکی دەمێنێتەوە، ئەگەر هەر لەمەی کەوەزارەت خۆی ناردوویەتی، ئیتر بەگومان لەسەر شتی تر، نزیکەی 1 تریلیۆن لە عجزەکە دەمێنێتەوە، یەعنی ئەم عجزەو ئەم داهاتە حەقە موراجەعەیەکی بکرێتەوە، هەر بەپێی ئەوەی کەوەزارەت ناردوویەتی، خاڵێکی تر بەڕاستی منیش هەر لەگەڵ ئەوەدام کە بەچ پێوەرێك لە 20٪ی سەرۆکایەتی پەرلەمان دەبڕین بەس لە 15٪ی شوێنێکی تر دەبڕین، ئەو پێوەرە چیە؟، ئێمە چۆن بزانین کە ئەمە غوبن نیە بەرامبەر بە سەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام کەممان لەشوێنێکی تر بڕیوە، یەعنی چۆن دەبێت ئاوا بەبێ ئەوەی بەرچاو ڕوون بین لەسەر شتێکی پێشوو هەر ئاوا ئیستیقتاع بکەین بەبێ ئەوەی پێوەرێك لەبەرچاومان بێت، ئەو پترۆ دۆلارە، 42 ملیارەکەی کەدانراوە، تێکەڵاو بە پارەی پارێزگاکان کراوە، پێم وایە ئەو 42 ملیارە، لەگەڵ 120 ملیارەکەش ئەوە دەبێت تەنها بۆ ئەو ناوچانە سەرف بکرێت کەنەوتی لێ دەردەهێندرێت یان پاڵاوگەیان تێدایە، چونکە ئەمە بەپێی دەستوور ئەم حەقە بۆ ئەو شوێنانەیە کەنەوتیان لێ دەردەهێندرێت، یان پاڵاوگەیان تیایە، بەپێی دەستوور ئەو هەقە هی ئەو شوێنانەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئارام، فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا بە پرسیارێك بۆ لیژنەی هاوبەش دەست پێ دەکەم، ئەویش ئەوەیە بۆچی دروست نەبوو کە لە وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەباو وەزارەتەکانی تر، لە داهات باس نەکەین و لە نەفەقاتیش باس نەکەین، بەڵام ئێستا ئەو مەبلەغە فەرعی (ب) لە مادده دوو، باس لە تەنمیەی موحافەزات و پترۆ دۆلار دەکات، لە ئیرادات باسمان کردووە لە نەفەقاتیش باسمان کردووە، یەعنی ئەگەر ئەوان دروست نەبوونایە، ئەبوایە ئەوانیشمان باس نەکردایە، چونکە لە ئیرادات هاتووەو لە نەفەقاتیش هاتووە، خاڵی دووەم

سەبارەت بە مەسەلەی عجز، ئێمە زۆرێك لە ئەندامانی پەرلەمانەكان باسمان كرد، لە مەسەلەی بەناوی پێشمەرگەوە، كە علی ئەساس ئەوە پڕ دەكرێتەوە، بەڵام دوو، سێ ساڵە ئێمە نەمانتوانیوە ئەو عجزە بەو داهاتەی پێشمەرگە پڕ بكەینەوە، بەڕاستی عجز بە دەقێك دەستنیشان دەكرێت، چونكە ئەگەر بەوە پڕنەكرێتەوە پێچەوانەی یاسایە، چۆن لە بودجەی عیراقدا هاتووە، كەباس لە مودەوەر ئەكات، باس لە بودجەی تەكمیلی ئەكات، بەو پڕ ئەكرێتەوە، بەڵام ئێمە باسی پێشمەرگە دەكەین، ئەگەر مەسەلە بۆ ئەوەیە كە بتوانین مافی پێشمەرگە بێنینەوە، ماددەی (13) برگەی پێنج بە سەراحەت باس دەكات لە بودجەی عیراق، كە ئەڵێت سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران لەگەڵ حكومەتی ناوەندی دانیشتن تەسفیە بكەن بۆ ئەوەی استیحقاقاتی هێزی پێشمەرگە بگەڕێتەوە، لەبەر ئەوە پێویست ناكات لێرەدا باس بكرێ عجز، هەروەها ئەگەر بێتو بۆ ئەوە بێ ئێمە ئیستیحقاقاتی كوردستان وەرگرین، ماددەی (14) برگەی (ب) باسی تەسویەی حیساباتی حكومەتی ئیقلیم لەگەڵ حكومەتی ناوەندی ئەكات، یەعنی ئەوە ئەبێ حكومەتی هەرێم ئەوە بكات، نەوەك ئێمە باسی پێشمەرگە بكەین، چونكە ساڵی داهاتوو بەدڵنیاییەوە بەناوی پێشمەرگە ناتواندرێت عجزەكە پڕ بكرێتەوە، بەڵكو كۆمەڵێك شتی تر عجزی پێ پڕ ئەكرێتەوە، هەر لە ئێستاوە خۆمان ئەخەینە سەر پێشێلكاری یاسایی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالله مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی من لە ماددەكەی داهاتوو داوای تەخسیسات دەكەم، بۆیە پێویستە داوای داشكان بكەم، لەبەر ئەوەی لە ماددەكانی داهاتوو تەخسیساتە، من پێشنیارم هەیە لەو ماددانەی داهاتوو، لە ئێستا داوای داشكان دەكەم، واتە پارەی بۆ پەیدا بكەم، من لەگەڵ ئەوەم هەر چوار سەرۆكایەتیەكە لەگەڵ وەزارەتەكان، لەگەڵ موئەسەسە سەر بەخۆكان لە بڕی 15٪، 20٪، 25٪ لێ دابشكێندرێت، ئەوەش زیادە لێیان بە بڕوای من زۆر زیادە لێیان، ئەو پارەیەش كە پاشەكەوت ئەبێ، پێشنیار دەكەم تەرخان بكرێ بۆ دوو، سێ شت، ئەمساڵ دەیان هەزار دۆنم زەوی لە هەرێمی كوردستان ڕووبەڕووی وشكە ساڵی بۆتەوە، خەڵكێكی زۆر زەرەرمەند بوون، قەرەبووی ئەو خەڵكانە بكرێتەوە، كە جوتیارن و حەیواندارن، بەشێكی تری تەرخان بكرێت بۆ ئەوەی كاك شێرزاد باسی كرد، لە سنووری كەلار و چەمچەماڵ و كفری دەیان هەزار خێزان، هەزاران خێزان بابڵێین فۆرمی خۆراكیان گواستۆتەوە بۆ جەلەولا، خانەقین، كەركوك، بەڵام هێشتا نیشتەجێی ئەو شوێنانەن، نیشتەجێی چەمچەماڵن، نیشتەجێی كەلارن، نیشتەجێی كفرین، دیارە ئەمە بە درێژایی سنووری ناوچە دابڕاوەكان هەر وایە، بەڵام خزمەتگوزاریان لەو شوێنانە ئەوێت كە تیایدا نیشتەجێن، بۆیە قەرەبووی ئەم بابەتە بكرێتەوە، واتە داواكارم پەنجا ملیار دیناریش بۆ ئەو بابەتانە دابندرێت، ئاخر شتم ئەوەیە ئەمساڵ پەنجا پەرلەمانتار پرۆژەیەكمان پێشكەش كرد بۆ قەرزی خوێندنی

بالاّ، كە پڕۆژەیەكی ستراتیژی گرنگە، داواكارم لەو پارەیەی كە ئەمێنێتەمەوە سەد ملیار دیناریان بۆ قەرزی خوێندنی بالاّ تەرخان بكرێت، بەو كەسانەی كە ئەڕۆنە دەرەوە ماستەر ئەخوێنن، بە كالۆریۆس ئەخوێنن، دكتۆرا ئەخوێنن، ئێمە ئەزانین بەمە كۆتایی پێ بێنین، لە تواناسازی بابڵێین عەدالەت نیە، تەلەبەیەك هەشتای هەیە، بیست دەفتەر دۆلاری ئەدرێتێ، یەكێكی تر حەفتاو نۆی هەیە، یەك دیناری پێ نادرێ، بۆ ئەوەی ئەو عەدالەتە بەدی بێ، داواكارم ئەو سەد ملیۆن دۆلارە یاخود ئەو سەد ملیار دینارە تەرخان بكرێ بۆ ئەو پڕۆژەی قەرزی بالاّ، لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك محمد شارەزووری فەرموو.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە پشتگیری ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دەكەم بۆ ئەو بڕینەی لە هەرسێ سەرۆكایەتیەكە، لەهەمان كاتدا لە ماددەیەك تەخسیساتیان داوە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، لە تەخسیساتەكە ئێمە كۆمەڵێك پێشنیارمان هەیە جێگەی نەبۆتەوە، مەسەلەی بودجەی پێشمەرگە، وەزارەتی پێشمەرگە داوای پەنجا ملیۆنی نەكردووە، وەزارەتی پێشمەرگە داوای ترلیۆنێك و شتێكی كردووە، بۆ یەكگرتنەوەی هێزی پێشمەرگەو باش كردنی بودجەكەیان، بەلاّم لە ئیستیقتاعات و لە پێشنیاری لیژنەكەی ئێمە چەند ئەندام پەرلەمانێك قسەی لەسەر كردووە نەهاتووە، دوو، ئێمە پێشنیارێكمان كردووە، چەند ئەندام پەرلەمانێكیش بە نەزەری ئیعتیبار، داوای پێشینەی هاوسەرگیریمان كردووە بۆ منالّی كەم ئەندامی سەنگەر، وەكو منالّی شەهید و ئەنفال و جینۆساید كە بەبێ موقابیل هێنا بدرێتێ، داواكارم لەو تەخسیساتانە ڕەچاوی ئەو خالّە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر تێبینیەكانت.

بەڕێز بایز تالّەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەر لە پێشیشەوە داوام لەجەنابت كرد، كە ماددەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، ئەگەر لە یەك، دوو شوێن وابزانم غەڵەتێك هەیە د.صباح باسی كرد، ئەوەی تیا چاك بكرێتەوە، بەنیسبەتی عجزەوە، عجز دیارە، مەعلومە چۆن ئەوە ئەكرێت، باسم كرد، جارێكی تریش ئەیڵێم، لە میزانیەی تەكمیلەش ئەگەر بێت، دەسەلاّت لەدەست ئێمە نیە، حكومەتی مەركەزی ئەگەر میزانیە تەكمیلەی هەبێ، د.ئاراس هەمووی باس كرد، ئەو عجزە خۆی هاتووە لە پارو پێرارەوە هاتووە، ئێستا گەیشتۆتە ئەوەندە، هی عجز هاتووە و ئیزافاتی لەسەر بووە، ئەو عجزە ئێستاكە لە لای ئێمە موسەبەتە، مەوجودە ئەو عجزە، ئەوە نیە كە

ئەوترێ ئەو عجزە نیە، ئەو عجزە مەوجودە، لە نەتیجەی فەرقی داهات و نەفەقات هاتووە عجزەکە، ئێستاکە بەو شێوەیە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.ئاراس.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە وتەکانی بەڕێز وەزیری دارایی هات کە وا هەڵە هەیە، وەکو جەنابی د.صباح باسی کرد، بەهەقیقەت هەڵە نیە، تەعدیلە لە فەقەرەیەك لە فەقەرەی (ب) لە ماددەی دوو، ئەوەندەی من ئاگام لێی بێ لیژنەی یاسایی وەریان گرتووە بە نەزەری ئیعتیبار، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش تێبینیتان.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تێبینیانەی کە هات بەشێوەیەکی خێرا، دەربارەی ئەوەی ئەگەر ئیلتیزام بە قانونی ئیستیسمارەوە نەکرا چی بکەین؟، هەروەها موناقەلە نەکرێت لە تەخسیساتی ئیستیسماری، چەند جارێك ئەم پرسیارە لە جەنابی وەزیر کراوە، وەڵامی داینەتەوە کەوا هێشتا هیچ سولفەیەکی پڕۆژەیەك نەوەستاوە، گرنگ ئەوەیە تا 12/31 بۆ دوای 12/31، دوانزەش ئەوە دەلیلی ئەوە دەکات کەوا ئێمە موشکیلەی ئەوەمان نیە کە صندوقێك دانین، بۆ دانانی ئەو ڕەصیدەی کەوا جێبەجێ ناکرێ، چونکە صەرف بەردوامە لە سەر پڕوژەکان، بەڕێزێکی دیکە ئیشارەی بەوە دا کەوا پێویستە موازەنەی ریئاسەی ئیقلیم دەرکەوێ لە یاساکە، بەڵام ئەوە لە تەفاصیلەکە دەرکەوتووە وەکە پێشتریش ئاماژەمان پێدا بەشێکە لە دەسەڵاتی تەنفیزی خۆ ئەگەر بکرێ بە پێشنیار لە کاتی ئامادەکردنی بودجە بۆ ساڵی 2013، وەکو بڕگەیەك ئاماژەی پێ بدەن خراپ نییە، بەڵام هەر بۆ بەرچاورونی بەڕێزتان یەکێك لەو بڕگانەی کە باسم کرد لە 31 بڕگەکە، ئەو بڕگەیە کە تایبەتە بە سەرۆکایەتی هەرێم کە تەفاصیلی هەموو بودجەکانی تێدایە، داوای ئەوە کرا کە ئەو پارانەی ئەنجومەنی وەزیران یان ئەو بڕە پارەیەی تەرخان کرا بۆ ئەنجومەنی وەزیران زۆرە، بەڵام ئێمە لە ماددەیەکی ئاسایی، ئێمە ئیشارەتمان بەوە داوە کە بەڕێژەیەك دادەبەزێت، لە ڕاستیدا پێشنیارەکی دیکە هەیە ئەگەر هاتو لەمەو دوا موناقەلە کرا شەرحێك هەبێ لەگەڵ ئەو موناقەلەیە، شەرحێکی تەفصیلی حیسابی، بەڵام ئایا ئەوامری موناقەلە دێ بۆ لای ئێمە، خۆ ئەوامری موناقەلە نایێ بۆ لای ئێمە، ئەگەر شەرحی حیسابی لەگەڵ دابێ، دەربارەی عیجز چەند ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز تێبینیان هەبوو، بەڕێز جەنابی وەزیر وەڵامی ئەو تێبینیانەی دایەوە، میعیاری ئەو تەخفیزە چییە؟ کەوا ئەو ڕێژەیەی، ئەو موازەنەی هەندی لە تەرخانکراوەکانی پێ دادەبەزینین، لە ڕاستیدا ئێمە لیژنەیەکی هاوبەش بووین،

وا دیاره هەموو بۆچوونەکان یەکیان گرت کە بەو شێوەیە بێت، لە نیوان (15٪)و لە(20٪)بێ، پاش ئەوەی دیراسەیان کرد کە ئەوە ڕەئی یەك کەس نەبووە، ڕەئی ئەندامانی ئەو لیژنەیە بووە، بەتێکڕا دوای گفتوگۆیەکی زۆر، پێشنیاری دیکە هەبوو کە ئەو بڕینانەی کە هەیە تەوجیە کرێت، ئەو مەبلەغەی کە دەبڕێت و ئەمێنێتەوە لای وەزارەتی مالیە توجیە کرێ، یان ئاڕاستە کرێ بەرەو هەندێ سێکتەر، لە ڕاستیدا من پێم باشە ئەوە زیاتر بەجێ بێڵێن بۆ حکومەت بەرەو کوێی ئاڕاستە دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا، چونکە چەندین پێشنیار هەیە، هەندێك پێی باشە تەوجیە کرێ بۆ کشتوکاڵ، هەندێکی تر پێیان باشە تەوجیە کرێ بۆ پەروەردە، هەندێك پێی باشە تەوجیە کرێ بۆ بوارەکانی دیکە، بەحەقیقەت ئەگەر ئیتیفاقێکی وا هەبێ لە ناو هەموو ئەندام پەرلەمانەکان بەرەو چی تەوجیە کرێ؟ ئەوکات دەتوانی بیکەین بە پێشنیار بۆ حکومەت، سوپاس. ببورن پێشنیارەکانی بەڕێز کاك د. صباح پێشنیاری یەکەم بۆ تەعدیل کردنی بڕگەکە وەکو ئاماژەم پێ دا لیژنەی یاسایی وەریگرتووە بەنەزەری ئیعتیبار، بەڵام جەنابی ئیشارەیەکی دیکەی داوە، دەڵی پێی باشە تەوزیعی بودجە بە تەوزیعێکی (قطاعی)بێت، یەعنی (قطاع)ەکان کە دەست پێ دەکات بە کەرتی پیشەسازی، دوایی کشتوکاڵی، تا دەگاتە کەرتی خەدەمات و کەرتی ڕۆشنبیری، لە ڕاستیدا کردوویەتی بە سیانزە بەشەوە، وا تیدەگەم ئەو سیستەمە تا ئێستا پەیڕەوی ناکرێ، چونکە دابەشکردنی بودجە بەپێی سیستەمی موحاسیبی دەبێت، بەڵام ئەوە مومکینە لەناو ئەو سیستەمە موحاسیبیە ڕێژەی ئەو کەرتانە دەربێ وەکو دیراسەیەك هەر کەسێ هەستی پێی، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك بورهان فەرموو،

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ماددە(329)ی لە قانونی عقوباتی (111)ی ساڵی 1969 موخالەفەکردنی تەنفیزی قەوانین بە تاوان هەژمارکراوە، من لە وەڵامەکانی لیژنەی دارایی شتێکی سەیرم گوێ لێ بوو، ئەوەیە کە باسی مەشاریع کرا میزانیەی ئیستیسماری و مدەوەرە، وەڵامی بەڕێزیان وابوو لە جیاتی حکومەت کە هیچ مەشروعیك تەمویلی ڕانەگیراوە قانونێکمان هەیە، قانونی بودجەی ژمارە 17ی ساڵی 2011 کە تیایدا هاتووە لە یەکێك لە ماددەکان یان صندوقێك هەیە، بە ناوی صندوقی ئیستیسماریەوە ناکرێ، ئەبێ ئەو صندوقە هەرچی پارەیە لەوی کۆببێتەوە، ناکرێ کە ئەندامانی پەرلەمان، دوو کەس پرسیاری کرد کە من قسەم نەکرد لە نەفەقات دوو کەس پرسیاری ئەو پارەی ئیستیسماریەی کردو میزانیە مدەوەرەی ئەو پارە ئیستیسمارییەی کرد کە بەپێی قانونی بودجەی 2011 پێویستە لەو صندوقە بێ، بەڕێزی وەڵامی دایەوە کە پارەی هیچ مەشروعێك ڕانەگیراوە، بەڕاستی ئەمە وەڵامێکە موخالفی نەصی قانونی بودجەی 2011 و نەصی قانونی ماددەی (329)ی قانونی عقوباتی (111)ی ساڵی (69)یە، سوپاس،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیزافەیەك هەیە دەبێ ئێستا بکرێت بۆ ئەوەی بەسەرمان دا تێپەڕ نەبێت، چۆن ئێستا ئێمە کەمی دەکەینەوە، دەبێ ئەو ئیزافەیەش بکرێت، لەبەر ئەوە ئێمە کە لەگەڵ برادەرانی ئەنجومەنی ئاسایش کۆبووینەوە پێشنیارێکیان هەبوو، لەبەر ئەوەی هاتن دانیشتن لەگەڵمان پێشنیاریان کرد ئەو پارەیەی کە بۆیان دانراوە پارەیەکی کەمەو بەشیان ناکات، دوای ئەوەی کە گەڕانەوە بۆ وەزارەتی دارایی، لەگەڵ وەزارەتی دارایی کۆبوونەوە، داوای ئێمەشیان کرد، ئێمەش دوو کەسمان لە لیژنەی ناوخۆ چووین بەشداری ئەو کۆبوونەوەمان کرد، وەزارەتی دارایی و لیژنەی دارایی بڕیاریان دا کە بودجەکەیان بۆ زیاد بکەن ئەوە بوو بە مولحەقەك لە 2012/5/27 دا هاوپێچ بۆ لیژنەکەمان هات بەسەر ئەندامانیش دابەش کرا، کە وەزارەتی دارایی بەرزی کردبووە داوا ئەکات کە (183) ملیار زیاد بکرێتە سەر بودجەی گشتی، ئەگەر ئێستا زیادی نەکەین، بودجەکە کورت دێنێ، بۆیە پێشنیار دەکەم جەنابی وەزیر روونی بکاتەوە بۆ ئەوەی بتوانین دەنگی بۆ بدەین، زیادی بکەین، ئەگەر زیادی نەکەین، ئەوا ناتوانین دوایی ئەو وەختی بیکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ئارام فەرموو،

بەڕێز أیوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێکم ئاڕاستەی لیژنەی هاوبەش کردبوو، وەڵامیان نەبوو، داوا ئەکەم وەڵامەکە بدەنەوە،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش دووبارەی بکەنەوە.

کاك عونی کمال سعید:

پرسیارەکەت دووبارە بکەوە ئەگەر زەحمەت نەبی.

بەڕێز أیوب نعمەت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا یەکەم تێبینیم ئەوەیە کە پرسیارەکەم کردووە، یەعنی چۆن تۆماریان نەکردووە، پرسیارەکەم ئەوە بوو ئایا بۆچی دروست بوو کە وەزارەتی تەندروستی و کارەباو وەزارەتەکانی تر لە ئیرادات باس نەکرێ و لە نەفەقاتیش باس ناکرێ بە حوجەی لامەرکەزی وە بەحوجەی ئەوەیە کە نەفسی نەتیجەیە تەنمییەی

موحافەزات و پترۆ دۆلاریش بە هەمان شێوەیە، ئێستا لە ئیرادات باس دەکرێ لە نەفەقات باس کراوە، بۆ ئەوە دروست نەبووە بۆچی ئەم درووست بووە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز ئاراس محمود حسین:

وەڵلا ئەگەر بکرێ لە ڕێگەی جەنابتەوە ئەوە بەجێ ئەهێڵین بۆ نوێنەری حکومەت زیاتر لە وردەکاریەکان، بەڵام هاوکارمان کاك ئارام خۆی ئەندام بووە لە لیژنەی هاوبەشدا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت دەزگای ئاسایشەوە بەڕاستی ئێمە بەنووسراو داوامان کردووە، وە لەحکومەتیشەوە هاتووە، دیارە ئەمە پێویست بوو، بۆیە داوامان کردووە، تکایە موافەقەتی لە سەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە وەڵلا من ئەگەر مەوزوعی ئەنجومەنی ئاسایشەکە بێ دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم، جا نازانم ئەوە قسەی لە سەر دەکرێ یان نا، چونکە کاك اسماعیل باسی کرد وەزیریش باسی کرد، ئەنجومەنی ئاسایشەکە باس لە زیاد کردنی بودجەکەی کرا، ئەگەر دەرفەتی ئەوە هەیە قسە لە سەر ئەوە بکەین، یەعنی قسە لە سەر ئەوە ئیدخال بکرێ، زیاد بکرێ؟ ئەمەوی قسەی لە سەر بکەم،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە قسەی لە سەر کراوە خۆ.

لیژنەی هاوبەش دوا صیاغەتان فەرموو د. ئاراس.

بەڕێز د. ئاراس محمود حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم من پێشنیارێکم هەیە، تاکو چەند ئەم پێشنیارە لە شوێن خۆیەتی زۆر مەسائیلی ڕاپۆرتەکەی ئێستا دێت جارێکی دیکە دووبارە دەبێتەوە، من پێم باشە ئەگەر بکرێت، ئەگەر یاسایی بێت، بەداوای روخسەت لە بەڕێزت پێویستە لەسەر دەقی ماددە یاسایەکە و بڕگەکان زیاتر قسە بکرێت بەڕاستی، چۆن دابڕێژرێتەوە؟ کەم وکوڕیەکەی لە چ دایە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەوە چەند جار لەسەر ئەو عیجزە پرسیار لە بەڕێز وەزیری دارایی بكەم، جوابم ناداتەوە، جوابەكەم بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

پرسیارەكە چییە؟ توخوا كوێستان خان لێی بكەرەوە.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری دارایی، لە ئیستیمارەكانی خۆتان دا عیجزی وەزارەتی پێشمەرگە (952,980) نۆ سەد و هەشتا و دوو ملیار و نۆ سەد و هەشتا ملیۆنە، دوایی بۆ كردووتانە بە هەمووی بە تەشغیلیەكەشی بەو پرۆژانەش كە بۆتان داناوە، كردووتانە بە (1,200.320) یەك تریلیۆن و دوو سەد ملیار و سێ سەد و بیست ملیۆن؟ ئەمە لە دوا جارا عیجزەكەشی گۆڕیوە، یەعنی عیجزە ڕاستیەكە (1,467,980) یەك تریلیۆن و چوار سەدو شەست و حەوت ملیارو نۆ سەد و هەشتا ملیۆن دەكات، نەك (2,044,847) دوو تریلیۆن و چل و چوار ملیۆن و هەشت سەد و چل و حەوت ملیۆن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی / وەزیری دارایی و ئابووری.

بەڕاستی من مەسەلەی عیجزم چەند جار شەرح كردووە، ئێستا جارێكی تر دەیڵێم، پار ساڵ جەنابتان (1,564) یەك تریلیۆن و پێنج سەدو شەست و چوار ملیارتان موسادەقە كردووە لەم پەرلەمانە، یەعنی هەر بۆ ئەوەی هەموو شتێك مەعلوم بێ ئێستاكە وایە ئەمە و، دوای ئەوە (305) داهاتی گومرگی 2010 نەهاتووە، (400) داهاتی گومرگی 2011 نەهاتووە، (350) پترۆ دۆلار نەهاتووە، خۆی لەمەوە عیجزەكان هاتووە، ئیتر لە نەتیجەی عیجزەكان كە هاتووە و هاتووە تائێستاكە تەراكوماتی ئەسبابی رەئیسی كە ئەم عیجزانە بۆ وای لێهاتووە؟ هاتووە گەیشتووتە ئەم مەبلەغە، ئەوەیە كە تا ئێستاكە ئێمە پارەمان بۆ وەزارەتی پێشمەرگە سەرف كردووە، هەموو ساڵێك بەتەمای ئەوە بووینە كە ئەو قانونەی حكومەتی عێراقی خۆی دەری كردووە، هەموو ساڵێك بە جۆرێك هاتووە لەمیزانیەی حكومەتی عێراقی دا بۆ ئەوەی كە پارەكە تەسدید بكا بۆ ئێمە، تەسدیدی نەكردووە، عیجز لێرە ئەوە هاتووە ئیتر خۆ مەسەلە ئەوە نییە ئەوەندەمان بۆ پێشمەرگە داناوە، ئێستا بۆ ئەوەندەیە عیجزەكە؟ عیجزەكە لە 2007 وا هاتووە، هاتووە هەموو ساڵێك ئەو پارانە نەدراوەتە ئێمە و، ئێمەش كە عیجزی موخەتەت بووە، كە عیجزی فعلی دەستی

پێکردووە ئێستا بۆتە عیجزی فیعلیی، چونکە (1,564) نەهاتووە، (305) نەهاتووە، (400) نەهاتووە، (350) نەهاتووە، ئەگەر لەو مەبلەغە کەکەمی کردبێ، مەعنای ئەوەیە وفورات بووە بۆ ئەوەی کە عیجزەکە کەم بێتەوە، ئەگەر نا عیجزەکە خۆ زیاتریش دەردەچێ بەو شێوەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسەلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش دوا صیاغەتان:

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دا هاتبوو, لیژنەی دارایی کاتی خۆی ئاماژەی بەوە کردبوو کە ئیقتیراحی زیادکردنی بڕێك پارە بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان, لێرەدا ئێستا ئێمە ماددەکەی دەخوێنینەوە ئەو ئیقتراحە ئێمە بەباشی دەزانین کە پێشنیار کرا ماددەك ئیضافة بکرێت, لە ماددە ئیضافة کراوەکان هەر لەوێدا جێگای بکەینەوە, کە ماددەی سێیەمە پێشنیارمان کرد کە ڕەقەمەکە بگۆڕێتەوە, ئێستا ماددەی دووەم وەك خۆی دەیخوێنمەوە, کە لە پرۆژەکەدا هاتووە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بزانین کاك کاردۆ قسەی چیە فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەندی بە پێشنیارەکەی زیادکردن بۆ ئاساییشەوە هەیە ئەوە دەچێتە عجزەوە, هەر پێشنیارێکیش لە بودجەدا ئەگەر پشتیوانی نەبێت ناتوانن بیکەنە پێشنیار و زیادی بکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لێرەدا باسی نەفەقات دەکەین, وە لیژنە و بەشێك لە پەرلەمانتارانیش پێشنیاری ئەوەیان کردووە کە بەشێك لە نەفەقات ببڕێت, ئێمە دەتوانین چارەسەری ئەو بابەتە بکەین بەوەی کە کاتێك ئەو بەشەی لەکۆی نەفەقاتی تەشغیلی یان سەرۆکایەتیەکاندا ببڕێت, ئەو کەموکورییانەی یان ئەوەی ئێمە بە کەموکوڕی دەزانین بەو بابەتە پڕی بکەینەوە, زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەوە فیعلەن، بەیارمەتی لەڕاستیدا ئەوە فعلەن، یەکێك لەو دوو حالەتەیە، ئەوەی کە کاك کاردۆ باسی کرد لەگەڵ ئەوەی کاك عمر صدیق باسیکرد، دەبێت هەر زیادکردنێك لە تەشغیلیا یاخود بخرێتە سەر عیجز،عیجزی پێ زیاد بێت یاخود ئەوەی کە ئێمە دەیبڕین کە قەرار دراوە لیژنە پێشنیازی کردووە بە 15٪ بخرێتەوە سەر ئەوە، ئینجا ئەگەر عیجزی پێ زیادبکرێت ئەو کارەساتەکە دووقاتە لەجیاتی ئەوەی ئێمە عیجزی پڕبکەینەوە بۆ دووساڵ لەسەر یەك عیجز زیاد دەکەین خۆ ئەگەر لە 15٪ەکە پڕی بکەینەوە، کە وەکو کاك عمر صدیق وتی ئەوە کارەساتەکە گەورەترە، لەبەرئەوەی ئێمە پێمانوایە بودجەی تەشغیلی ئەوەندە زۆرە کە پێویست بەبڕین دەکات وە خستنەسەر کۆمەڵێك لایەن کە لە بەرژەوەندی گشتیدایە، بەلاَم دێین بودجەی تەشغیلی بەوە زیادەکە پڕدەکەینەوە، دەیخەینە سەر لایەنەکانی کە، کە دەزگایەك کە ئێمە ئەصڵ وایە هەموو ئەو پەرلەمانە لە یەکێك لەبڕیارەکان، کە دوایی دەریدەکەین و ببێتە بڕیار ئەوەیە کە بودجەی حزب دەربهێنرێت، وە ئەنجومەنی ئاسایش ئەگەر چی لە پەرلەماندا قەراری بۆ دەرچووە، کە دەزگایەکی وطنیة، بەلاَم ئێمە دەزانین، بە یارمەتی با قسەکەم تەواو بکەم، ئێمە دەزانین ئەو دەزگایانەی لکێنراوە بەو ئەنجومەنەوە، دەزگای حزبین، ئەوە حەقیقەتە، وە جگە لەوە، بەیارمەتی من باقسەکەم تەواو بکەم، ئێوە ئیجا هەستن بڵێن وانیە، لەبەرئەوە مەفروزە ئێستا حاڵەتێکی تر دێتە بەردەممان ئەگەر ئەو دوو حاڵەتە نەکەین، لە ئێستاوە ئیقراربکەین وەزیری مالیە موناقەلە بکات لە بودجەی تەشغیلیەوە بۆ لە ئیستیثماریەوە بۆ تەشغیلی، بۆئەوەی ئەنجومەنی نیشتیمانی پێ هین بکەین.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ڕەجاتان لێدەکەم تۆزێك ئەگەر قسەیەکی نا ئەوەم کرد، باشە ئێمە نیو سەعاتە ڕاوەستاوین لەسەر شتێك کردن نابێت بیکەین، لە ماددەی دوو ئێمە بڕێك مەبلەغ ئەڵێین بۆ حکومەت چەند تەخسیس کراوە؟ بۆمان نیە لەو ماددە باسی تەفاسیل بکەین، ئێمە چۆن مامەڵەمان کرد لەگەڵ میزانیەی سەرۆکایەتی هەرێم، چونکە بەشێکە لە حکومەت، هەروەها ئەنجومەنی ئاسایش بەشێکە لە حکومەت

بۆمان هەیە باسی حکومەت جودا, قەزا جودا, پەرلەمان جودا بکەین, ئەوە کێشەکە ئەگەر دەتانـەوێ حـەلی کەن ئیشـەکە یـەکێکی تـر حـەلی بکـەن, لەماددەی دوو بـۆت نیـە غـەیری بڵێـی بـۆ حکومـەت ئەوەنـدە, بـۆ تەشغیلی ئەوەندە, بۆ پەرلەمان ئەوەندە, بۆ دادوەری ئەوەندە, بۆ پرۆژە, من نـازانم ئـەو تـاخیرە لەسـەر چ بوو؟ پرەنسیپەکی زۆر بەسیتە تکاتان لێدەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی ڕەئیتان لەسەر ڕەئی کاک عبدالسلام چیە؟

بەڕێز د.ئاراس محمود حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە حەقیقەت من ڕوونکردنەوەیـەکی تـرم هەیـە ڕوونکردنەوەیـەك کـە زووتـر ئاماژەمـان پێـدا, واتێدەگـەم قسەش لەگەڵ بەڕێزان نوێنەرانی حکومەتیش کراوە لەو بارەیەوە, ئەگەر بگەڕێینـەوە بـۆ لیژنـەی دارایـی, کە هەمانـە لـە بەشـی یەکـەم لاپـەرە(16), بـەڕێزان یـەعنی دیباجەکـەمان نووسـیوە دوایـی ڕەئـی لیژنـەی داراییشمان نووسیوە, ڕەئی لیژنەی دارایی دوای وەرگرتنی ڕای حکومەت بووە, بەڕاستی کە وتومانـە لیژنـە لاری نیە لەسەر ئەو داوایە بەهۆی هەستیاری بابەتەکەوە, بەڵام بەڕای لیژنەی دارایی دەتوانێت بڕی پارەی پێویست بۆ ئەنجومەنی نـاوبراو, لـەڕێی دەسـەڵاتی موناقەلـەوە دابـین بکرێـت, بـەڕای لیژنەکـەمان لـەدوای پەسـەندکردنی بودجـە بـە فـەرمی, ماوەیـەکی کـەم دەمێنێتـەوە بـۆ کۆتـایی سـاڵی 2012, وە وەزارەت و دەستەکان و دەزگاکان لەتوانایان دانیە پارەی تەرخانکراو بۆیان بەتەواوی خەرج بکەن, وە پێویست ناکات ئەو پارەیە بخرێتە سەر کورتهێنان. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بورهان فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی 83 دا هاتووە ئەمەوێت ئیسپاتی بکـەم, کـە ئـەو ڕەییـەی لیژنـەی قـانوونی, لیژنـەی دارایـی کـە لەلاپەڕە 16 دا هاتووە, کە دەڵێت بەداخەوە بۆ موستەشفاکانی هەولێر کە ئیحترامان بۆ جەنابتان جـرج و مشك و سیسرك خواردوویەتی, ئەڵێم موافیق نیم, پەسەند نیـە, بـەڵام لێـرەدا دەڵـێ لاریـم نیـە و لـەدواوە لەڕێی دەسەڵاتی موناقەلەوە, پارەی بۆ تەخسیس کراوە 134ملیار, بەڵام ماددەی 83 دەڵێت کە ئەمە دەڵێ لاریـم لێینیـە بـۆی بکرێـت بـە 318 ملیـار مـاددەی 83 لـە پـەیڕەوی نـاوخۆیی پەرلـەمان دەڵێـت چـی؟ پێشنیازی زیادکردنی خەرجی یان هێنانەکایەی خەرجی نوێ یان دابەزاندنی داهات, قبـول ناکرێـت ئەگـەر پێشـنیار کراوەکـە ڕێگـای ئەنجامـدانی پێشـنیارەکە ڕوون نەکاتـەوە, یـەعنی بۆمـان نیـە مەصـادری داهـاتی ئیضافیمان لە خاریجی ئەو داهاتەی لە مـاددەی یەکـدا تەسـبیتمان کـردووە دەسـت بکـەوێت بۆمـان هـەبێت

نەقلی ئەوەی کەین, بەڕاستی من سەیرە لەلام ئەگەر دەڵێن لەئەبوابی ترەوە بۆی موناقەلە بکرێت, ئێمە خۆمان یەعنی لە سێکتەری ترێك كوژی دەیەین بەوێ 134 ملیاری بۆ تەسفیت, كراوە كیفایەت نیە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د. عمر نورەدینی فەرموو.

بەڕێز د. عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنجومەنی ئاسایش بەپێی یاسایەك دادەمەزرێت کە لەو پەرلەمانە دەرچووە, بۆیە لەڕاستیدا یاساکەش نیشتیمانیە, ئەنجومەنی ئاسایشیش نیشتیمانیە تەشکیل کردنیشی لەبەرئەوەی بۆ یەکەمجارە, ئا پێویستی بەوە هەیە بڕی پێویستی بۆ تەرخان بکرێت, فعلەن وەك كاك عبدالسلامیش وتی ئەنجومەنی ئاسایش بەشێکە لەسوڵتەی تەنفیزی, بۆیە ئەو موضوعة لەڕێگای دەسەڵاتی موناقەلەوە کە دەدرێت بە حکومەت و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان چارەسەر دەبێت؟

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

كاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو زیادکردنەی کە کراوە لەو زیادکردنانە نیە کە لەحکومەتەوە بۆ ئێمە هاتووە, عیجزەکەی تێدادەستنیشان کراوە, بەڵکو ئەوە ئیستثناء بووە و دوو قات زیادکراوەتەوە, کەواتە ئەو دووقاتە کە زیادکراوەتەوە عیجزمان زیاد دەکات, بۆیە ئەوەی کە دەوترێت کە جێگای خۆی نیە, حەقمان نیە موناقەشەی بکەین, بەڵکو ئەوە زیادەیەکە بەناقانوونی دەخرێتە سەری, من لەگەڵ ئەوەشدا کە باسدەکرێت باشە ئەوە لەکوێ دەنگی لەسەر دەدرێت ئەگەر ئەوە شوێنی نیە ئەوە چوویتە سەر عیجزەکە, من باسی تەشکیلەی ئەو هەیئەتە دەکەم ئەو ئەنجومەنە دەکەم, ئەو ئەنجومەنە ئەنجومەنێکی ڕاوێژکارییە, بەڕێزان ئەوە هەیکەلەکەیەتی پێکدێت لە بەڕێوەبەری گشتی ئیستخباراتی سەربازی کە لە وەزارەتی پێشمەرگە بودجەی خۆی هەیە, پێکدێت لە دەزگای ئاسایش کە بودجەمان بۆ داناوە, پێکدێت لە دەزگای زانیاری و پاراستن کێ هەیە لەو وڵاتە نەڵێ دەزگای زانیاری وپاراستن سەر بە حیزب نیە؟ بۆیە کێ هەیە بەڵێ یەکێکە لە هەیکەلەکان کە دەزگای پاراستن و زانیاری بە نەص هاتووە پاشان ئێمە پرسیارمان کرد لە لیژنەی ناوخۆ, ئێمە پرسیارمان کرد, بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەو 6 هەزار میلاکە چیە؟ وتیان ئەوە دەزگای زانیاری و پاراستنە نەچۆتە سەری, بەڵام ئەگەر بێت و ژمارەی میلاك حیساب بکەی لەگەڵ دەزگایەکی وەکو ئاسایش 6 ئەوەندەی بۆ دانراوە بۆیە بەڕاستی ئەوە زیادەیەکە پێویست دەکات بېڕێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (35)

هەینی ڕێكەوتی 2012/6/22

کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی هەینی رێکەوتی 2012/6/22 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە (35)ی خولی سێیەم، ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (35)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی هەینی رێکەوتی 2012/6/22 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (35) ڕۆژی دانیشتن (2012/6/22)

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (35)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی هەینی رێکەوتی 2012/6/22 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەرێزانە دەخوێنێتەوە کەمۆڵەتبوون یان ئامادەنەبوون بابفەرموێ.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ناوی ئەو ئەندامانەی لەدانیشتنی (34)ی ئاسایی لە 2012/6/21 ئامادە نەبوون ئەمانەن (8) ئەندام ئامادە نەبووە کە هەموویان مۆڵەت بوونەو ئەوەش ناوەکانیانە.

1- پەیام أحمد محمد
2- حازم تحسین سعید
3- ئاهەنگ عارف رەوف

4- حەمە سعید حەمە علی

5- یاووز خورشید

6- سمیر سلیم

7- بەیان أحمد

8- شلێر محمد.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان. ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکانمان لیژنەی هاوبەش فەرموو بۆشوێنی خۆتان. بەخێرهاتنی جەنابی وەزیر و مونەسیقی نێوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمان دەکەین بەخێربێن. ئێمە دوێنێ زۆر موناقەشەمان لەسەر بودجەکرد، فەرموو کاک نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە کۆتایی کۆبوونەوەی ئەمشەوا بەڕێز کاک ئیسماعیل ناوی منی هێنا کە نەدەبوو وەلامی منی بداباوە، بەلام من حەز ئەکەم چەند راستییەك بخەمە روو لەسەر قسەکانی کە ناقانونی بوو. یەکەم

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو، کاك نەریمان تەواو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخر ناوی منی هێنا لەبەر ئەوە وانەبوو من حوزورم هەبوو لەکۆبوونەوەکە بایکۆتم کرد خۆکاك ئیسماعیل خۆشی پرسیاری کرد لەبەر ئەوە وتم ئەو دەزگا هەوالگریانە بەدەزگای حیزبیان دەزانم، بۆیە بایکۆتمکرد.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاکە باشە، ئێمە دوێنێ ماددەی دوو زۆر مووناقەشەمان کرد هەموو خوشك و برایان ڕەیی خۆیان دا فەرموون لیژنەی هاوبەش لیژنەی یاسایی دوا دارشتنی خۆتان بخوێننەوە فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

أولاً: يرصد لنفقات السنة المالية/ 2012 مبلغ قدره (15,245,797) خمسة عشر ألف ومائتان وخمسة وأربعون مليار وسبعمائة وسبعة وتسعون مليون دينار ويوزع وفق الجداول المرفقة:-

1/ مبلغ قدره (10,745,797) عشرة ألف وسبعمائة وخمسة وأربعون مليار وسبعمائة وسبة وتسعون مليون دينار للنفقات التشغيلية ويوزع كالاتي:-

أ/ مبلغ قدره (10,624,518) عشرة ألف وسستمائة وأربعة وعشرون مليار وخمسمائة وثمانية عشر مليون دينار للنفقات التشغيلية لحكومة اقليم كوردستان.

ب/ مبلغ قدره (68,280) ثمانية وستون مليار ومائتان وثمانون مليون دينار لنفقات برلمان اقليم كوردستان.

ج/ مبلغ قدره (52,999) اثنان وخمسون مليار وتسعمائة وتسعة وتسعون مليون دينار لنفقات مجلس القضاء.

2/ مبلغ قدره (4500000) اربعة ألف وخمسمائة مليار دينار للنفقات الاستثمارية ويوزع كالاتي: أ/ مبلغ قدره (3,678,437) ثلاثة ألف وستمائة وثمانية وسبعون مليار واربعمائة وسبعة وثلاثون مليون دينار لنفقات المشاريع الاستثمارية.

ب/ مبلغ قدره (821,563) ثمانمائة وواحد وعشرون مليار وخمسمائة و ثلاثة وستون مليون دينار لاعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات, وعلى المحافظ تقديم خطة اعمار المحافظة والاقضية والنواحي التابعة لها المصادق عليها من قبل مجلس المحافظة الى وزارة التخطيط لغرض دراستها والمصادقة عليها على ان تراعى المناطق الاكثر تضررأ داخل المحافظة وعدد سكانها ومن ضمنها مبلغ (42,400) اثنان واربعون مليار واربعمائة مليون دينار(بترودولار).

ثانياً: العجز المخطط يقدر ب (2,044,847) ألفان وأربعة وأربعون مليار وثمانمائة وسبعة وأربعون مليون دينار, ويغطي هذا العجر من المبالغ المخصصة لوزارة البيشمركه من الموازنة التشغيلية الاتحادية لحرس الاقليم ضمن تخصيصات وزارة الدفاع العراقى الاتحادي حسب قوانين الموازنة الاتحادية للسنوات المالية (2007 الى 2012).

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو لانە خان.

بەڕێز لانا أحمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی دووەم

خەرجییەكان و كورتهێنان

ماددەی دووەم:

یەكەم: بۆ خەرجییەكانی ساڵی دارایی 2012 گوژمەیەك كە بڕەكەی (15,245,797) پازدە هەزار و دوسەد و چل و پێنج ملیار و حەوت سەد و نەوەد و حەوت ملیۆن دینار دادەندرێت و بەپێی ئەم خشتە هاوپێچە دابەش دكرێت:-

1- گوژمەیەك بە بڕی (10,745,797) دە هەزار و حەوت سەدو چل و پێنج ملیار و حەوت سەدو نەوەد و حەوت ملیۆن دینار بۆخەرجییەكانی بەكاربردن وە بەم شێوەیەی خوارەوە دابەش دەكرێت:-

أ/ گوژمەیەك بە بڕی (10,624,518) دەهەزار و شەشسەد و بیست و چوار ملیارو پێنج سەد و هەژدە ملیۆن دینار بۆخەرجییەكانی بەكاربردن بۆحكومەتی هەرێمی كوردستان.

ب/ گوژمەیەك بەبڕی (68,280) شەست و هەشت ملیار و دوسەد و هەشتا ملیۆن دینار بۆخەرجییەكانی پەرلەمانی كوردستان.

ج/ گوژمەیەك بە بڕی (52,999) پەنجا و دوو ملیار و نۆسەدو نەوەد و نۆ ملیۆن دینار بۆخەرجییەكانی ئەنجوومەنی دادوەری.

2- گوژمەیەك بە بڕی (4,500,000) چوار تریلیۆن و پێنج سەد ملیار)دینار بۆخەرجییەكانی وەبەرهێنان وەبەم شێوەیە دابەش دەكرێت:-

أ/ گوژمەیەك بە بڕی (3,678,437) سێ تریلیۆن و شەسەت و حەفتا و هەشت ملیار و چوار سەد و سی و حەوت ملیۆن دینار بۆخەرجییەكانی پڕۆژەكانی وەبەرهێنان.

ب/ گوژمەیەك بە بڕی (821,563) هەشت سەد و بیست و یەك ملیار و پێنج سەد و شەست و سێ ملیۆن دینار بۆ ئاوەدانكردنەوە و گەشەپێدانی پڕۆژەكانی هەرێم و پارێزگاكان و، دەبێ پارێزگار بەرنامەی ئاوەدانكردنەوەی پارێزگاكەی و قەزا و نەحیەكانی كە لەلایەن ئەنجومەنی پارێزگاوە پەسەندكراوە پێشكەش بە وزارەتی پیلاندانان بكات بۆئەوەی لێكۆڵینەوە لەو بارەیەوە بكرێ و پەسەند بكرێ و، دەبێ رەچاوی ئەو ناوچانە بكرێ كە زیاتر زەرەرمەندبوونە لەناو پارێزگاكەدا و، هەروەها ژمارەی دانیشتوانیش لەناو ئەمەشدا بڕی (42,400) چل و دوو ملیار و چوارسەد ملیۆن دیناری پترۆدۆلار هەیە.

دووەم: كورتهێنانی نەخشە بۆكێشراو كەبڕی (2,044,847) دوو تریلیۆن و چل و چوار ملیارو هەشت سەد و چل و حەوت ملیۆن دینار دەخەملێنرێت و ئەم كورتهێنانەش بەو گوژمەیە دادەپۆشرێت كە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە دیاری كراوە لە بودجەی بەكاربردنی ئیتیحادی بۆ پاسەوانانی هەرێم لەناو تەرخانكراوی وەزارەتی بەرگری عێراقی ئیتیحادیدا بەگوێرەی بودجەی ئیتیحادی بۆساڵەكانی دارایی (2007 تا 2012).

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ فەرموو كاك كادۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە موناقەشەمان كرد بۆ ئەوەی بگەینە نەتیجەیەك، وایە؟ ئەمە یەكییان.

دووش ئێمە پێشتر پێشنیارێكمان هەبوو كە ئیستیقتاعەكە بە نەزەر وەربگیرێ، وابوو؟ كوا وەرگیرا؟ نەخێر وتمان پێشنیارەكەی كاك برهان، وتمان دەبێ لەسەرەوە بنووسرێ، دوایی لە ماددەكە ئیزافەی ئەكەین ئەمە پێشنیاركرا یان نا؟

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەینە نەفەقاتی ئەنجومەنی ئاسایش.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

ئاخر ئێستا كاكە دەنگت بۆدا، ئاخر چی ئەكەی؟

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاستە زۆر لەئەندامان پێشنیاری ئەوەیان كرد كە بڕێك پارە ببڕێ لە هەرسێ سەرۆكایەتیەكە، بەڵام ئێمە دوێنێش هەردوو لێژنە ئەو دوو ڕۆژەی كە كۆبووینەوە ماددەیەكمان داڕشتییە ئێستا كە دەنگدانەكە تەواو بێ هەردوو لیژنەكە بە تەمابووین كە پێشنیار بكرێ ئەو ماددەیە بكرێتە ماددە سێ دوایی ئەوەی ئیرادات و نەفەقات پەسەندكرا ئیستقتاعە پەسەند بكرێ، ماددەكە ئامادەكرایە هەردوو لیژنە ئیمزایان لەسەر كردیە.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

موهیم ئەوەیە ئەو پارەیە ببڕدرێ، لە ماددەی سێ دەبڕدرێ، تەواو تازە دەنگمان بۆداو (25) بیست و پێنج كەس لەگەڵدا نییە، بە زۆرینەی دەنگ پەسندكرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ماددە نوێیەی كە ژمارەكەی دەبیتەوە ماددەی سێ بە ئیتیفاق لەنێوان هەردوو لیژنەكە كە چەند رۆژێك لەمەوبەر هەردوو لیژنە موناقەشەیان كرد بەو سیاغەی ئیتیفاقمان كرد دابڕێژێتەوە.

المادة الثالثة:

أولاً: تخفيض نسبة20٪ من الموازنة التشغيلية لرئاسات الثلاثة عدا تعويضات الموظفين:-

أ/ رئاسة أقليم كوردستان.

ب/ برلمان كوردستان.

ج/ مجلس القضاء.

ثانياً: تخصص المبالغ المستقطعة مِن الفقرة الاولى من هذه المادة لوزارتي الصحة والبلديات والسياحة لتنفيذ مشاريع خدمية ودعم الرياضة حسب اختصاص كل منها ويراعى في توزيعها النسب السكانية للمحافظات.

ثالثاً:

تخفيض نسبة 15٪ من الموازنة التشغيلية لمجلس الوزراء عدا تعويضات الموظفين والمنافع الاجتماعية والاعانات بعد أستبعاد المبالغ المخصصة لصندوق مشروع تنمية وتطوير القدرات البشرية وبلدية عنكاوه.

رابعاً:

تخفيض نسبة 15٪ من الموازنة التشغيلية للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة عدا تعويضات الموظفين والمنافع الاجتماعية والاعانات.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بە کوردییەکەی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کوردیەکەی ئامادە نەکرایە ئەو ماددەیە.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.ڕۆژان بە کوردییەکەی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەرەبییەکەم لەبەر دەستە بەس هەوڵدەدەم دەمودەست بیکەم بە کوردی تاکو روونبێ بۆ هەموو لایەك نەوەك عەرەبییەکە، هەندەك کوردییەکە باشترە.

ماددەی سێیەم کە پێشنیار دەکەین ئەو ماددەیە ببتە ماددەی سێیەم:

یەکەم:

کەمکردنەوەی ڕێژەی 20٪ لە بودجەی وەگەڕ خستنی هەرسێ سەرۆکایەتی جگە لە قەرەبووی فەرمانبەران:-

أ/ سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان. ب/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان.

ج/ ئەنجومەنی دادوەری.

دووەم:

ئەو بڕە پارەیەی کە کەمکرایتەوە لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە تەرخان دەکرێ بۆ هەردوو وەزارەتی تەندروستی و شارەوانی و گەشت و گوزار بۆ جێبەجێ کردنی خزمەتی پرۆژەی خزمەتگوزاری و پشتیوانی وەرزش بە پێی پسپۆری هەریەك لە وەزارەتەکان و ڕەچاوی ڕێژەی دانیشتوان دەکرێ لە پارێزگاکان.

سێیەم:

کەمکردنەوەی ڕێژەی 20٪ لەبودجەی وەگەڕ خستنی ئەنجومەنی وەزیران جگە لە قەرەبووی فەرمانبەران و سوودە کۆمەڵایەتیەکان و ئیعانات دوای تەرخانکردنی، دوای ئەوەی ئەو بڕە پارەییەی کە تەرخان کرایە

بۆ تواناسازی و پەرەپێدانی، نەخێر. شارەوانی عەنکاوە، دوای ئەوەی ئەو دوو حیسابەی لێ جیا دەکرێتەوە ئینجا بڕی لە 15٪ی لێ دەبڕێت.

چوارەم/ کەمکردنەوەی ڕێژەی 15٪ لە بودجەی وەگەڕ خستنی وەزارەتەکان و فەرمانگاکان کە سەر بە وەزارەت نین جگە لە قەرەبووی فەرمانبەران و سوودە کۆمەڵایەتیەکان و ئیعانات.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە لەئەنجامی ئیتیفاقی لیژنە هاوبەشەکان بوو، بۆیە حەقە یەکسەر بیخەینە دەنگەوە بەڕاستی، فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەندێ ئیقتراحاتی تر هەبوو بەڕاستی لەلیستی کوردستانی هەندێ ئیقتراح هەبوو دەرهاتووە، لەبەر ئەوە پێویستی بەوەیە موناقەشە بکرێتەوە.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێ قسە بکات؟ بەڵام بەراستی کە لیژنەی هاوبەش ڕێکەوتن لەسەری حەق نیە ئەو موناقەشەیە بکرێ بەراستی، چونکە نوێنەرایەتی هەموو فراکسیۆنەکانی کردووە، لیژنەی هاوبەش بووە.

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، بەوشێوەیەی کە خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە؟ زۆر سوپاس، تەنها (6) کەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان .

ماددەی سێ لە پڕۆژەکە کە ژمارەکەی بووە ماددەی چوارەم:

على وزارة المالية ولأقتصاد لاقليم كوردستان - العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

بەڕێز لانە أحمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان _ عێراق تەمویلی حساباتی وەزارەتەکان و ئیدارەکان دەکات بە پێی سەرچاوە داراییە ڕێگا پێدراوەکان.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێ قسە بکات؟ یەك کەس! فەرموو کاك پێشەوا، فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم باس لەتەمویلی حیساباتی وەزارەتەکان و ئیدارەکان دەکات. مەبەست لێرە تێبینیەکەی من لەسەر ئیدارەکانە ئەگەر مەبەست لە پارێزگا و بەڕێوەبەرایەتی ناحییە و قایمقامیەتەکانە من هیچ قسەیەکم نیە، خۆمان دەزانین ئێمە کە ئێستا کۆمەڵێك ئیدارەی سەربەخۆ هەیە، بەڵام دوو ئیدارە بەرسمی، بەفەرمی لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێ ئەویش ئیدارەی گەرمیان و ئیدارەی ڕاپەڕینە، بۆیە پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەو ئیدارانە یاسایەکی تایبەتی بە خۆیان نیە کە پێکهاتە و چوارچێوەی کاری ئیدارەکان دیاری بکات، ئایا تەمویلی حیساباتی ئەو ئیدارانە لە چ بابێکە؟ و، چۆن تەمویلی حیساباتیان دەکرێ لەلایەن وەزارەتی داراییەوە؟ داواکارم بەڕێز وەزیری دارایی ئەوەمان بۆ روون بکاتەوە، ئەگەر مەبەست لەو ئیدارنە ئیدارەی سەر بە خۆ بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدلله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا من ئیزافەیەکم هەیە بۆ ئەو ماددەیە وا ئەزانم کەمە لە ماددەکە ئێمە (والدوائر غير المرتبطة بوزارة) مان تێدا دانەناوە، لەبەر ئەوە تەنها دەڵێ: (تتولى وزارة المالية والأقتصاد لاقليم كوردستان - العراق تمويل حسابات الوزارات والإدارات) من دەڵێم (والإدارات والدوائر غير المرتبطة بوزارات وفق الموارد المالية المتاحة).

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو ئیدارانەی کە ئێستاکە دانراون و، ئیش دەکەن هەموو ئەو ئیدارانە عەینی وەکو هەموو پارێزگایەك لە وەزارەتی ناوەخۆوە تەمویل دەکرێت، و، ئێمە میزانیەکانیشمان ئێستاکە بەنسبەتی گەرمیانەوە ئیدارەی گەرمیان و ئەوەی ڕاپەڕینیش ئێستاکە نووسراوە و ئیجرائات ئەکەین بۆ جیاکردنەوەی وە فەعلەن ئیدارەی گەرمیان جیا کراوەتەوەو و، ڕاپەڕینیش جیا ئەکەینەوە.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوا سیغەکەی بخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

تتولى وزارة المالية والاقتصاد لاقليم كوردستان _ العراق تمويل حسابات الوزارات والادارات وفق الموارد المالية المتاحة.

بەڕێز لانا أحمەد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان _ عێراق تەمویلی حیساباتی وزارەتەکان و ئیدارەکان دەکات بەپێی سەرچاوەی دارایی ڕێگا پێدراوەکان.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسەندکرا، فەرموو بۆماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەمی پڕۆژەکە کە ژمارەکەی بووە ماددەی پێنجەم:

أولاً/ تقيد جميع ايرادات الدوائر الممولة مركزيا ايرادا نهائيا للخزينة العامة ويتم اظهارها فى موازين المراجعة.

ثانياً/ أستثناءا من حكم الفقرة (اولاً) اعلاه على وزير المالية والاقتصاد:

1- أضافة مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الصحة بكافة دوائرها إلى ميزانية هذه الوزارة لأغراض شراء الأدوية وتدارك نفقات الصيانة بأنواعها وحسب طلب الوزارة مشفوعاً بجداول الأيرادات المتحققة فعلاً.

2- أضافة مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الكهرباء بكافة دوائرها إلى مِيزانية هذه الوزارة لأغراض صيانة وتحسين الشبكات الكهربائية وحسب طلب الوزارة مشفوعاً بجداول الايرادات ألمتحقِقة فعلاً.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بە کوردییەکەی.

بەڕێز لانە أحمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم:

یەکەم/ هەموو داهاتی فەرمانگەکان کە بە مەرکەزی تەمویل دەکرێن بە داهاتی کۆتایی گەنجینەی گشتی تۆماردەکرێن و لەناو بودجەکانی پێداچونەوەدا دیاری دەکرێن.

دووەم/ بەدەر لە حوکمی بڕگەی (1)ی سەرەوە لەسەر وەزیری دارایی و ئابورییە کە:

1- بڕی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی تەندروستی بە دەستیان دەهێنێ لە سەرجەم فەرمانگەکانیدا، دەیخاتە سەر بودجەی وەزارەتی ناوبراو بە مەبەستی کڕینی داو و دەرمان و فریاکەوتنی خەرجیەکانی پاراستن (صیانە) بە هەموو جۆرەکانیەوە و، بە گوێرەی داواکاری وەزارەتەکە کە خشتەی داهاتە بە دەست هاتووە فەعلیەکانی پێوە گرێدرابێت.

2- بڕی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی کارەبا بە دەستیان دەهێنێ بە هەموو فەرمانگەکانیەوە دەیخاتە سەر بودجەی وەزارەتی ناوبراو بە مەبەستی پاراستنی و چاککردنەوەی تۆڕەکانی کارەبا و، بەگوێرەی داواکاری وەزارەتەکە کە خشتەی داهاتە بەدەست هاتووەکانی پێوە گرێدرابێت.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ ناوتان بڵێن: (عبدللە محمد أمین، برهان رشید حسن، بێریڤان أسماعیل سەرهەنگ، ئەڤین عمر أحمد، حمە سعید حمە علی، أحمد سلێمان عبدللە (بلال)، نەریمان عبدللە قادر، پەیمان عبدلکریم عبدلقادر).

فەرموو کاك عبدللە (2) دەقە قسەکردنە، فەرموو.

بەڕێز عبدللە محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمن ئیستسنادەم بۆ ڕەییەکەم لە ماددەی یەکەم، داوا دەکەم ئیستسناکە نەمینێ، هەموو داهاتەکە لە ئیراد نیهایی تەقید بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئیستیسناکان بڕگەی یەکەم کە تەنها باسی (شراء أدویة) دەرمان دەکات لەگەڵ نەفەقاتی سیانەیا، من بڕوام وایە پێویستە هەندێ کەلیمەی ئەجیزەشی بۆ ئیزافە بکرێ، لەبەر ئەوەی هەندێجار ئەجیزەیەکی بەسیتە پەکیان دەکەوێت، بۆنموونە. فەحسی خوێنە، ئەنواع فەحسە ئەجیزە ئەوەشی بۆ ئیزافە بکرێ ئەوەش حەقیان هەبێ بیکڕن لەو پارەیەی دەستیان دەکەوێ، بەڵام بۆ کارەبا بڕوام وایە لەبەر ئەوەی ئەو داهاتەی سامانە سروشتیەکان دیار نییە کە ئەڵێ من ئەمەنەم ماوە کرێی گازوایل و ئەوەندەم کڕیوە و ئەمە بخرێتە سەر ئیرادات ئەو ئیستسنایە لەوەیا لابچێ بۆ ئەوەی ئێمە نەفەقاتی وەزارەتی کارەباو سامانە سروشتیەکانمان بەشێوەیەکی وردتر دەستکەوێ، لەبەر ئەوەی لێرە تێکەڵ بووە لەگەڵ ئەو

داهات و مەسرووفاتەی وەزارەتی سامانە سرووشتییەكان، داواكارم خاڵی سێیەمیش بۆ ئیزافە بكرێ داهاتی شارەوانیەكانیش هەروەك خۆیان بێت لەوێیا تەسبیت بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان أسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی پێنجمدا لە بڕگەی یەكەم دیاری كراوە كە ئەو داهاتەی وەزارەتی تەندروستی ئی خۆی بۆ خۆی بی ئەوە شتێكی زۆر باشە، بەلاَم ئەمن داوا دەكەم مەرج لەسەر وەزارەتی تەندروستی بەكار نەهێنرێت، بلێ بۆ دەرمان یان صیانە بەكاری بێنە، چونكە وەزارەتی توندروستی خۆی دەزانی پێویستی بە چییە؟ خزمەتگوزاری تەندروستی بۆ نەخۆش تەنها هەر دەرمان و صیانە نییە، جاری وایە ئەو داهاتە وا پێویست دەكات ئەگەر شوێنێك پێویستی بە پرۆژەیەكی بچووكی تەندروستی هەبوو دەتوانێ پێی بكا، دەتوانێ دەورات بكاتەوە بۆ دكتۆرەكان یان بۆ (نێرسەكان) ئەو پارەیە بەكاربێنێتن، یانیش دەتوانێ هەرپێویستیەك خۆی هەیبێتن خۆی بڕیار بدا، بۆ ئەمە بلێین ئیلا بۆ دەرمان و بۆ ئەوە بێ، باشتر ئەوەیە ئازادبێ لە خەرجكردنی ئەو داهاتە بۆ هەر پێداویستیەكی خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر أحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنها قسە لەسەر خاڵی دووەم دەكەم كە باسی ئیرادات شەهری وزارەتی كارەبا دەكات. ئێمە لێرەش باسكرا جەنابی وەزیری مالییە و وەزیری پلاندانانیش باسی ئەوەیان كرد كە وزارەتی كارەبا ئێستا لەسەرو بەندی ئەوەدایە كەوا ئەم ئیرادەی خۆی تەخسیس بكات بۆ پڕۆژەیەك، كە بۆ پڕۆژەی پێوەری زیرەكە بۆ كارەبا و بۆ ئاوە، بەلاَم ڕاستە تەحسینی شەبەكات و صیانە و فلتەرەكانیش بۆ گەڕەكەكان پێویستیان بەمە هەیە، بەلاَم لەگەڵ ئەوەشا ئێمە پڕۆژەیەكمان بەساڵێك تەواو نابێت، بەسێ ساڵ تەواو دەبێت، بۆیە ئەگەر بكرێت و پڕۆژەی پێوەری زیرەكیشی داخڵ بكرێ لەگەڵ، لەگەڵ ئەوەشا من پێشنیار دەكەم كەوا ئەگەر بكرێت و وەزارەتی دارایی هەوڵی ئەوە بدات حیسابێكی تایبەتییان بۆ بكا, چونكە لە 2012/12/31 ئەم ئیرادە ڕائەگیرێ ناتوانرێ بدرێ بە وزارەتی كارەبا، بەڵێ ئێوە دوایی خۆتان تەمویلیان دەكەنەوە دەكرێت بدرێت بە وەزارەتی كارەبا بۆ ئەوەی بەردەوامیان هەبێ لەسەر پڕۆژەكەیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی دووهەمی خاڵی یەك و دوو کە ئێمە ئیراداتی ئەو دوو وەزارەتە بۆ خۆیان بێ، من لەگەڵ ئەوەدام کە هەر سێکتەرێك سێکتەری تەندروستی بێت، کارەبا بێت، کشتوکاڵ بێت، گەشەی پێبدەین، خزمەتێکی زۆری بکەین، بەڵام ئەوەی کە تێبینییە ئێمە لە مەرکەزەوە لەنەفەقاتی حاکیمە تەمویل هەیە بۆ دەرمان، و، هەروەها خۆمان لە نەفەقاتا سەر گوژمەمان دیاری کردووە بۆ کارەباش و بۆ سەحەش. و, دیسان لەو خەسمەی کە کردمان گوژمەمان دیاری کردووە بۆ سەحە، بەڵام ئەوەی کەلێرەدایە زۆر بە مەتاتی و بە عمومی دەڵێ ئیراداتەکان بۆ خۆیان بێ، ئەمە دەبێتە مایەی ئەوەی کە ئیرادات نادیاربێ، وە سەرفەکەشی نادیاربێ، بۆیە ئەم دوو خاڵە یان لابدرێ ئەویش هەر ئیراداتی کارەبا و سەحەش بێتەوە ئیرادەی عام و دواتر لە نەفەقاتا تەخسیسێکی زیاتریان بۆ بکەین بۆ ئەو دوو وەزارەتە، ئەمە تەرحی یەکەم.

تەرحی دووەم/ یان بەڕاستی پێویستە جەدوەلی داهاتەکان و جەدوەلی سەرفەکەشی دیاری بێ یانی بڕگەیەك لێرەیا هەبێ کە جەدوەلی ئیرادات دیاری بێ و، جەدوەلی سەرفیش دیاری بێ بۆ ئەوەی بزانین ئەو دوو وەزارەتە ئیراداتیان چەندە و، سەر فیشیان چۆنە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی بلال فەرموو.

بەڕێز أحمد سلیمان عبدلله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا من هاوڕام لەگەڵ پێشنیارەکەی برای بەڕێز کاك برهان، کە وەزارەتی شارەوانیشی بخرێتە سەر ئێمە پاریش داوامان کرد، بەڵام بەڕێز جەنابی وەزیر جوابی دایەوە وتی بۆ خۆیانە جا ئەگەر بۆخۆیانە بۆ لەیاساکەدا ناوی نێتن؟ ئەگەر بۆ خۆشیان نییە داوا دەکەین بۆخۆیان بێت، دوایی ئەوەی ئێمە لەگەڵ لیژنەی شارەوانی چووین لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی دانیشتین ئەم ساڵ و پاریش تەئکیدیان کردەوە داوایان دەکرد کە ئەم بەدەقێکی یاسایی بێت کەئیرادات بۆخۆیان بێت، وە دیارە داهاتوو سەرفیاتیشان دیار بێت کە کاك حمە سعیدیش باسیکرد وە ئەمنیش پێم وایە ئەم ماددەیە بە شێوەیەکی گشتی مادەم باسی ئیراداتە، ماددەی یەکەمیشمان ئیراداتە، هەڵبگیرێ لەوێ وەکو فەقەرەیەك لە ماددەی (1) دابندرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبدلله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەمە وەکو ئیستسنایەك دێ بۆ یارمەتیدانی ئەم دوو وەزارەتە کە خۆیان ئەو داوەتانەی هەیانە ڕاستەوخۆ بتوانن زەوتی بکەن، بەلأم لەڕاستیدا ئەگەر ئێمە بچینەوە بۆ دوێنێ لەماددەی (1) یەکا بڕگەیەکمان پەسەند کرد، لەبڕگەکەدا دەڵێ: (وەزارەتی دارایی و ئابووری تەمویلی ئەو خەرجیانەیان دەکات کە زیاترە لە داهاتەکەیان) کەواتە ئێمە جارێکی تر وەزارەتی داراییمان تەخویل کردۆتەوە ئەوەی کە هەیانە حیساب دەکرێ و، لەوەی کە بۆیان دانراوە لەیاساکە لێیان دەبڕێتەوە، کەواتە هیچ شتێکمان نەکرد، بۆیە ئێمە ئەگەر ئەمانەوێت لامەرکەزیەت بە قووەت بکەین، بەڕاستی حەقە دەستەڵاتیان بدەینێ بڵێین کۆی بودجەی دانراو بۆ ئەو وەزارەتانە لە دەستەلأتی وەزیرەکانیانە بۆ سەرفکردن و، هەروەها ئێمە لەئیستیسنایەکانا ئەو دوو وەزارەتەمان داناوە، بەلأم لەماددەی (1) کەوا دەنگمان لەسەریدا وەزارەتەکانی کارەباو تەندروستی و لەگەڵ کشتوکاڵ و ناوەخۆو سامانە سروشتیەکان و فرۆکەخانەکانیشمان ئیستیسمار کرد، کەواتە ئەو ماددەیە بەڕاستی تەنافوزێك دروست دەکا لە بەینی ئەو ماددەیەو ماددەی تر، بۆیە ئەبێ ناوی ئەوانی تریش بێ وەکو ئیستسنا ئەگەر وەکو ئیستسنا دامان ناوە، زۆرسوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنسبەت خاڵی یەکەم کە دەڵێت: (اضافة مبالغ الایرادات الشهریة) وابزانم پێویستە روونی بکاتەوە کە ئیراداتەکە چییە؟ ئەوەی وەزارەتی سەحەی بەڕێزیان جەنابی وەزیری دارایی، چونکە وەزارەتی تەندروستی بێجگە لە پسوولەی نەخۆشەکان زۆر نەخۆشخانەی حکومی هەیە کە کات دەبێتە دوای نیوەڕۆ نەخۆشخانەکان دەبن بە پارە، دەبنە تایبەت، نرخێکی گرانیشە، یەعنی ئەوانە هەموو ئیدراج دەکرێ، ئەوە گلەیی هاوولأتیانە کە نەخۆشخانەی حکومییەو دەبێتە تایبەت، مەسەلەن نرخی عەمەلیاتێك دەبێتە (500000) پێنج سەد هەزار دینار، پێویستە ئەو ئیراداتە هەمووی ئیدراج کرێ و، هۆیەکەشمان پێبڵێ کە بۆ وای لێهاتووە؟ کە ئیراداتی هەیەو کە پارەی تەرخانکراوی هەیە بۆ دەبێتە تایبەت دوای نیوەڕۆیان؟ بەنیسبەت وەزارەتی کارەباش دیسان لێرەش پێویستە ئێمە بزانین نرخەکان چەندە کە بۆی داندراوە؟ چونکە یەعنی ئەوەی روون و ئاشکرایە جیاوازی هەیە لەنێوان ئەو نرخانەی کە داندراوە لە هەر گەڕەکێك بۆ گەڕەکێکی تر بەتایبەتی هەولێر دەڵێم کە ئەوە زیاتر وای کردیە پارەی تێچوونی کارەبا لە ماڵێکەوە

فەرقی هەبێت بۆ ماڵێکی تر، هەر ئەوەشە بۆتە هۆی ئەوەی کە خەڵك دەزانێ جیاوازی هەیە لەو نرخە، ناچێ پارەکە ئەو کاتە بدا چاوەڕێ دەکا دابەزینێ لۆی بکرێ مەسەلەن یەکێك بچێ یەکێك بناسێ بەدوا دابچێ بۆ ئەو نرخە ئەو شتانە پێویستە بۆمانی روون بکاتەوە، هۆیەکەی چیە؟ و داهاتەکەش بەشێوەیەکی ڕاست و تەندروست بە لیستی داهات ئیدراج بکرێ، ئەمە بێجگە لەوە پشتگیری کاك برهان دەکەم لەدیاری کردنی داهاتی شارەوانی کە هەم بۆخۆی خەرج بکرێتەوە، داهاتی وەزارەتی داد بەتایبەتی کاتب عەدلەکان کە خۆیان داوا دەکەن ئەو سەربەخۆییەیان بدرێتێ پارەکەیان ئەوەندە زۆرە کە بەشی تەمویلی زاتی خۆیان دەکا، بێجگە لەوە داهاتی وەزارەتی پەروەردە، بەنیسبەت قوتابخانە ئەهلییەکان، بەنیسبەت ئەو فرۆشگایانەی تێیدایە داهاتێکی چاکی هەیە، ئەوەش دیار نییە، ئەمە ساڵانە پارەی قوتابخانەکان دیار دەکەین (150,000) سەدو پەنجا ملیاری لۆ تەرخان دەکەین، ئایا ئەو داهاتەی تر لەچی سەرف دەکرێ؟ و، هەروەها وەزارەتی خوێندنی باڵا بێجگە لەوەی پارەی تواناسازی بۆ جیا دەکەینەوە دەبێ بزانین ئەویش پارەی کۆلیژە ئەهلیەکان و، بەهەمان شێوە فرۆشگاکان و هەمان شێوە ئیستینساخەکان چی لێدێ ئەوانە؟ یەعنی هیچ ئیدراج نەکرایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم دوو ماددەیە کە ئێستا هاتووە، پارەکەش وابوو، بەڵام ئێستا ئێمە کە باس لەوە ئەکرێ بۆ ئەجیزە کڕین بەنیسبەتی وەزارەتی تەندروستییەوە هیچ لاری نییە حکومەت ئەوانە ئیزافە بکرێت، یاخود حوربن لەتەسەروفات، بەڵام ئێمە لەوە ئەترسین زۆر جار بۆ پاداشت و بۆ حەوافیز و بۆ ئەو جۆرە شتانە کە تۆ بەموتڵەقی موافەقە بکەی بۆ ئەوەی کەوا سەرفی بکەن ئەوانەی تێبکەوێ زۆر خراپ دەبێ وەزعەکە، بەنیسبەتی کارەباوە، بەنیسبەتی پێوەری زیرەکەوە، لیژنەیەك دروست بوو لە حکومەتا کە ئەوترێت پێوەری زیرەك ئیزافە بکرێت، هیچ لاریمان نییە بە ئیزافەکردنی ئەوە، بەڵام بۆ ئەوەی کە باس لە پارەکە لە سندوقێك دابنرێ، ئێمە کۆبوونەوەمان کردووە و، ئەو لیژنەیەی کە دانراوە وەزیری تەختیت بووە، وەزیری کارەبا بووە، وەزیری شارەوانی بووە، وەزیری دارایی بووە، وەزیرێکی تریش لەبرا وەزیرەکان، ئێمە کە دانیشتین کۆ بوونەوەمان کرد لەوێ کۆ نووسەکەمان موسادەقەی لەسەر کراوە، ئەو ئیرادەی کارەبا پێوەری زیرەکیشی تێدا سەرفدەکرێت، و، ئەو پارەیەش کە دەمێنێتەوە ئەگەر باش بوو ئەمینێتەوە بۆ ساڵی داهاتوو، وەزارەتی مالییە مولزەمە نابێ بەهیچ شێوەیەك بیوەستێنێ لەسەر ئەوەی کەوا پارەکە سەری ساڵی بەسەردا تێپەڕیوە بەس لەو پارەیان ئەداتێ هەتاوەك جارێکی تر تەسبیت دەبێتەوە ئەوا قەراری لەسەر دراوە موسادەقە کراوەو، بەنیسبەتی داهاتی شارەوانییەکانەوە ئێمە باسمان کرد داهاتی شارەوانییەکان نەك داهاتی دیوانی وەزارەتی شارەوانی داهاتی شارەوانییەکان لەناو مینحەدایە کە

باسمانکردو، ئەمە چەند ڕۆژە باسی دەکەین و دەڵێین: (داهات بۆ خۆیانە، خەرجی لەلای خۆیانە، مەقاسیدی پێدەکرێت، فەرقەکەی پێدەدرێت). لەبەر ئەوە پێویست ناکات داهاتی شارەوانییەکان لێرەدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاك جەلال.

بەڕێز جلال علی عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (1) یەکەم دوێنێ بەڕێز کاك عەونی ڕاستی کردەوە ئەو کشتوکاڵە، لەتەبعا غەڵەت بوو شارەوانییەکانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دوا سیاغەتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ألمادة الرابعة لە پرۆژەکە:

أولاً/ تقيد جميع ايرادات الدوائر الممولة مركزيا ايرادا نهائيا للخزينة العامة ويتم اظهارها فى موازين المراجعة.

ثانياً/ أستثناءا من حكم الفقرة (اولاً) اعلاه على وزير المالية والاقتصاد:

1- أضافة مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الصحة بكافة دوائرها إلى ميزانية هذه الوزارة لأغراض شراء الأدوية وتدارك نفقات الصيانة بأنواعها وحسب طلب الوزارة مشفوعاً بجداول الأيرادات المتحققة فعلاً.

2- أضافة مبالغ الايرادات الشهرية التى تحققها وزارة الكهرباء بكافة دوائرها إلى ميزانية هذه الوزارة لأغراض صيانة وتحسين الشبكات الكهربائية وحسب طلب الوزارة مشفوعاً بجداول الايرادات ألمتحقِقة فعلاً.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو بە کوردیەکەی.

بەڕێز لانا أحمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم کە بووە ماددەی پێنجەم:

یەکەم/ هەموو داهاتی فەرمانگەکانی کە بە................

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵامم وەرنەگرت.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جوابی داوە، خوشکم جوابی داوە، وەزیر ئەوەندە جوابەی پێیە, فەرموو کاك حاجی.

أحمد سليمان عبدلله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی پێش ئەوەی ببێتە کاتی دەنگدان ئێمە سێ کەس پێشنیارێکمان کرد بۆ ئەوەی داهاتی وەزارەتی شارەوانییەکان بخرێتە ناو، بە ماددەیەك ئیزافە بکرێ، جا ئەگەر جەنابی وەزیر وایە بابکرێتە فەقەرەیەکی ئاسایی، ئەگەر واش نییە ئەمە لەلێژنەی شارەوانی هەموومان بەتێکڕایی دەنگی ئەندامانی لیژنەی شارەوانی ئیمزامان کردووە، سەردانی وەزارەتی شارەوانیمان کردووە داوای ئەوە دەکا ئێستاش ئێمە سێ کەس تەئکیدمان لەسەر کردەوە، داوا دەکەم بخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام وایە ئەو پێشنیارە با بخرێتە دەنگدان، ئەگەر دەنگی هینا ئیزافەی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە ئەو پێشنیارانەی دەکرێن سەبارەت بە ماددەکە سیاغەی بۆ بکرێتەوە بۆ ئەوەی موناقشەی ڕەئییە جیاوازەکانی ئیزافەکان بکرێ، نەك هەرماددە کۆنەکە دەخوێندرێتەوەو ئەڵێن بابخرێتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە رووی ئەوەی کە موازەنە چۆن دائەنرێت؟ موازەنەی شارەوانییەکان بەم شێوەیە دائەنرێت کە باسمان کردووە، ئەمە دیوانی وەزارەتی شارەوانی و دائیرەکانی خۆی نییە شارەوانییەکان دوێنێ و پێرێ و هەموو ڕۆژێکش باسمان کردووە لە ناو مینحەدایە داهاتی خۆیان بۆ خۆیانە قەراری رەقەم (6) بخوێننەوە بەنیسبەتی وەزارەتی شارەوانییەوە وەزارەتی شارەوانی خۆی جیایە و، شارەوانیەکان جیایە، لەبەر ئەوەی

كە شارەوانیەكان جیایە وەكو بانقەكان وەكو هەموو ئەوانى تر كە مەشمولن بە مینەح لەوێ دەركەوتووە وەكو مەتارەكان پێویست ناكا لێرە بێت و، ئەگەر دەتانەوێ ئێوە قانوونەكە بگۆڕدرێت یەعنى ئەوە ئێوە یەك قەرار دەربكەن بڵێن ئەوەى كە مەشمولە بەو مینەحانە بەو دەعمانە لایدەن و ئینجاكە بییهێنە ئێرە، چونكە ئەوانەى دوانەكەى تر ئێمە ئەگەر بێت و نوقسانیان هەبێت ئەوان نوقسانى خۆیانە نوقسانیەكەیان پێویستى بەوە هەیە موافەقاتى تر وەربگرنەوە، بەڵام ئەوە مەدعووم دەبێت یەكسەر و موباشر لەلایەنى وزارەتى داراییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكى پەرلەمان:

من پێم وایە موقنیعە وەڵامەكەى برادەرینە، چونكە لە مینەح دەردەكەوێ، فەرموو كاك حاجى.

بەڕێز أحمد سلیمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

قسەى جەنابى وەزیر بۆ ئێمە مولزەم نییە، ئێمە (3) سێ كەس داوامان كردووە، لیژنەى شارەوانى داوامان كردووە، بیخە دەنگدانەوە با دەنگ نەهێنێ موشكیلەمان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموو شلێر خان.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

بەنیسبەت داهاتى شارەوانییەكان لێك تێگەشتنێك هەیە بەراستى یاساى ژمارە (6)ى ساڵى 1993 پێیدەڵێ، دەڵێ: (چەند واریدات هەیە بۆ خۆتە تا چەندى ویست لەمینەحا). یەعنى پێویست ناكا ئێمە ئەوەندە لەسەرى بڕۆین، یەعنى چەند ساڵە لە (بەغدا)ش هەروایە، با ئێمە شتێ نەكەین دوایى بەهەڵە بچین و تەتبیق نەكرێ بەڕاستى زەرەر لە شارەوانى ئەدەین لەوەیا ڕەئى خۆم نییە قانونە ئەوە، ئێمە لێرە كەى قانوونەكە گۆڕا ئەو كاتە وا ئەكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموو كاك خورشید.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من ڕێزم هەیە بۆ پێشنیارەكان بەڵام هەندێك پێشنیار هەیە سیستەمى كارت دەخەنە مەترسى، ناكرێت هەر پێشنیارێك بیخەینە دەنگ، ئاخر خۆ قانوونى تر هەیە پەیوەستە بەو پێشنیارە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموو كاك عمر.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكو لیژنەی دارایی ئەم روونكردنەوەیەمان هەیە، ئەگەر هاتو هاوكارانمان پەرلەمانتاران هاوكارمان بن لەسەرەوە لە ماددەی (4) هاتووە ئەڵێ: (هەموو ئەو ئیرادانەی كە لەلایەن وەزارەتی مالیەوە تەمویل دەكرێن ئیرادەكانیان لە میزانی موراجعە پێویست دەكا ئیزهار بكرێ) لە خوار ئەوە ئەڵێ: (ئەم دوو لایەنە ئیستسنا بكرێن كە ئەوانیش وەزارەتی سەحەیە لەگەڵ وەزارەتی كارەبا) ئەوەی پەیوەنداره بە شارەوانییەوە بۆ خۆی بە قانوون ئیستسنا كراوە لەبەر ئەوە پێویست ناكا ئێمە جارێكی تر ئیستسنایان بكەین، دوو جار وترا بە قانوونی شارەوانیەكان كە ژمارە (6) شەشە، بەڕێز وەزیری دارایی باسی كرد و، شلێر خانیش باسی كرد، ئەگەر ئێمە بمانەوێ تەفاسیلی یاساكە بخوێنینەوە دڵنیا ئەبین. وابزانم یاساكە لە پەرلەمانی كوردستان دەستدەكەوێت ئێمە وەكو پەرلەمانتار دەتوانین بیخوێنینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حاجی هەر لەسەر ڕەئی خۆتی؟ فەرموو.

بەڕێز أحمد سلیمان عبدلله (بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڵێ من لەسەر ڕەئی خۆمم، لەبەر ئەوەی من لەگەڵ جەنابی وەزیر چەندجار قسەم كردووە، لەگەڵ وەزارەتیش قسەم كردووە، هاتووم بۆ لیژنە قسەمان كردووە، شلێر خان ئەو ڕۆژەی كە وەزارەت هاتووە ئیجازە بووە لە لیژنە نەبووە، بەڵام ئێمە لەسەر ڕەئی خۆمانین بیخە دەنگدانەوە بادەنگ نەهێنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمووو كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وادیارە لەئەنجامی ئەو مناقەشەیە دوو ڕا هەیە لەسەر ئەوەی، ڕایەك موسیرە كەوا قانوونەك هەیە، قانوونی ژمارە (6) هی شارەوانییەكان لەوێ بابەتەكە موعارەزە كرایە، جائیز نییە لێرە ئیزافە بكرێ لەوێ ئەحكامەكانی زۆر روون و ئاشكرایە. و، ئەو پێشنیارەی كە ئێستا كرا ئەمە سیاغەكەمان نووسییە بابخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوە ئیزافەی لەسەر ماددەكەی دەكەین، واتە كۆی ماددەكەی ناخوێنمەوە تەنها ئەو پێشنیارەی كە تەرحكرا، دەبێتە فەقەرە سێ:

اضافة...........

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قانوونێك هەیە تەزاروب دەكا لەگەڵ ئەوە، ئەگەر ئێمە ئێستا دەنگی بدەینێ لەبەر ئەوە هەر شتێك كە پێچەوانەی یاسابوو نابێت بخرێتە دەنگدانەوە، یەعنی ئێمە با یاسایی ئیش بكەین موئەسەسات ئیش بكەین، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

منیش قەناعەتی كاملم بەوە هەیە، بەڵام دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو كاك فرست.

بەڕێز فرست احمد عبدلله / سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەناو پەرلەمانەكین لەلایەك موحاسەبەی حكومەت دەكەین، هەوكە دژی قانوون شتێك بكات، لەلایەك بەخۆمان موخالەفەی قانوون دەكەین، چۆن ئەوە میزانیەی هەرێمە تەفاسیلی تێدایە هەر شارەوانییەك نە وزارەتی شارەوانی هەر شارەوانیەك میزانیەكی تایبەتی خۆی هەیە نەمەجموعی داهاتی تێدایە تەفاسیلی داهاتی تێدایە هەر لایەك هەر موئەسەسەیەكی ریقابی حەزی لێبێت تەدقیقی حیساباتی بكات ئەچێت لەوێ بە ئاسانی دەتوانیت تەدقیق بكات، ئیشراف لەسەر بێت ئەمە ناحیەك.

ناحیەی دووەم/ نە هەر ئیقتراحەك و پشنیارەك لازمە بیخەینە دەنگدان، دوور نیە پێشنیارەك (10) كەس تەئیدی بكەن، بەڵام موخالفی قانوونەكی نافیزە، نابیت بیخەینە دەنگدان یان موخالفی دەستوورە، نابیت بێخینە دەنگدان، لەبەر ئەوە من ئەڵێم ئەو پشنیارە موخالفی قانوونە نابیت بیخەینە دەنگدان لەگەڵ ڕێزمدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك عبدلله.

بەڕێز عبدلله محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دەزانین ئێرە پەرلەمانە و ئێمە تەشریع دەكەین، بۆیە ئەگەر زۆر جار قانوون دەردەكرێ لە پەرلەمان بۆ ئەوەی نیزامی عامی قانوونی بپارێزرێ لەكۆتاییدا نەسێك دەنووسرێ هەر قانوونەك موخالفی ئەم قانوونە بێ ئیشی پێ ناكرێ، بۆیە ئێمە ئێرە مەحكەمە نییە حكوم بكرێ، ئێرە پەرلەمانە تەشریع دەكەی ئەگەر پێچەوانەی دەستوور بوو دەكرێ بڵێین قانوونی نییە، بەڵام پەرلەمان مخالەفەی

قانوونی پەرلەمان بەم نەسە موعالەجە دەكرێ و كراوە لە رابردوودا زۆر جار هەبووە قانوونەك دەرچووە مخالەفەی قانوونەكی دی بووە، بەڵام بەم نەسە لەكۆتاییدا موعالەجە كراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵاهی وابزانم كاك فرسەتی بەڕێز سكرتێری پەرلەمان هەموو شتی وازح كرد، بەڵام بۆ مەعلومات ئەم یاسایی بودجە نەفازی یەك ساڵە ئێمە ڕاستە (لایعلم بی ای قانون یتعارف) ئەگەر ئێرە ئەوەمان نووسی ئیبتاڵی قانونی (شەش)مان كرد، لە 2013/1/1 بەلەدیات بێ قانون ئەمینێ بۆ مەعلومات، بۆیە مادام ئەوە تەعاروز دەكات لەگەڵ قانونەك كە هەیە مادەم حاجەت نییە بۆ زكری من تەسەور دەكەم داعی نییەو، ئیشكالیەتیشمان دروستكرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دەورەی فەنی تەشریعم خوێندووە، تەشریع لەلای(NDI) فەنی تەشریع ئەبێت:-

1-موخالفی میساقی (امم متحدة) نەبێت قانوونێ دادەنێی.

2-موخالفی مەبادئی علاقاتی قانوونی دەولی عام نەبێ.

3-موخالفی دەستوور نەبێ، ئەگەر موخالفی قانونێكی تر بێت زۆر زۆر تەبیعی یە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك فرسەت.

بەڕێز فرست احمد عبدلله / سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە نە بەس موخالفی قانونە، موخالفی مەبادیئ و قەواعیدی قانونە نەكو ئێمە بە خۆمان ناتوانین دابنێین، مەبادیئ و قەواعیدی قانون لەمەدای دوور نییە (200) ساڵ بۆ ئێمە هاتبێتن، ئەوە گۆڕینی مبادیئی قانونە، تۆ شەخسیەكی مەعنەویت هەیە، میزانیەكی تایبەتت پێداوە لە میزانیەتی خاسی ئەو موئەسەسەیەی كە شەخسیەی مەعنەوی هەیە وەحدەیەكی لامەركەزی ئیقلیمییە ئەویش بەلەدیەیە تەفاسیلی داهاتی تێدایە، نە مەجموعی داهات من بێم لێرە نەسەك دابنێم موخالفی قانونی ئیدارەی بەلەدیاتە، موخالفی قانونی میزانییەی بەلەدیاتە، موخالفی قەواعید و مەبادیئی قانونە، من قەسدم

ئەوەیە ئەوە موخالفی مەبائید و قەواعیدی قانونە، نە بەس موخالفی قانونی ئیدارەی بەلەدیاتە، لەگەڵ ڕێزم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی هەر بەردەوامن لەسەر ڕەئی خۆتان؟

بەڕێز أحمد سلیمان عبدلله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا من هەر بەردەوامم، بەس ئەگەر بزانم هەر کێشەی لەسەر دروست بووە قەینا ئەمن تەنازول دەکەم، لەبەر ئەوەی کێشەی دروست بووە، نەك لەبەر ئەوەی قەناعەتم پێیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حاجی حەلی مەسەلەکانی کردو، فەرموو دوا سیاغەی وەکو خۆی بخوێننەوە بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز لانە احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم کە دەبێتە پێنجەم:

یەکەم/ هەموو داهاتی فەرمانگەکان کە بە مەرکەزی تەمویل دەکرێن بە داهاتی کۆتایی گەنجینەی گشتی تۆماردەکرێن و لەناو بودجەکانی پێداچوونەوەدا دیاری دەکرێن.

دووەم/ بەدەر لە حوکمی بڕگەی (یەکەم)ی سەرەوە لەسەر وەزیری دارایی و ئابورییە کە:

1- بڕی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی تەندروستی بە دەستیان دەهێنێ لە سەرجەم فەرمانگەکانیدا دەیخاتە سەر بودجەی وەزارەتی ناوبراو بە مەبەستی کڕینی داو و دەرمان و فریاکەوتنی خەرجیەکانی پاراستن (صیانە) بە هەموو جۆرەکانیەوە و، بە گوێرەی داواکاری وەزارەتەکە کە خشتەی داهاتە بە دەست هاتووە فەعلیەکانی پێوە گرێدرابێت.

2- بڕی داهاتی مانگانە کە وەزارەتی کارەبا بە دەستیان دەهێنێ بە هەموو فەرمانگەکانیەوە، دەیخاتە سەر بودجەی وەزارەتی ناوبراو بە مەبەستی پاراستنی و چاککردنەوەی تۆڕەکانی کارەباو، بەگوێرەی داواکاری وزارەتەکە کە خشتەی داهاتە بەدەست هاتووەکانی پێوە گرێدرابێت.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، تەنها (2) دوو کەس لەگەڵدانییە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئێستا دەچینە سەر ماددەی پێنج لەئەسلی پرۆژەكە كە دواتر ڕێز بەندیەكەی دەگۆڕێت.

المادة الخامسة:

تقيد مبالغ التبرعات التي تمنح للوزارات والدوائر غير المرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية والاقتصاد, ايرادا نهائيا للخزينة على أن يقوم الوزير بتخصيصها ضمن أعتمادات الوزارة أو الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الأغراض التي منحت من أجلها.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بە كوردییەكەی.

بەڕێز لانە احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم كە بووە ماددەی شەشەم:

بڕی ئەو بەخشینانەی كە دەدرێن بە وەزارەتەكان و بەو فەرمانگانەی كە بە وەزارەتەوە گرێ نەدراون لەدوای پەسەندكردنی لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابوورییەوە وەكو داهاتی كۆتایی گەنجینە تۆمار دەكرێن، بەو مەرجەی كە وەزیر دیاری بكات لەناو متمانەكانی ئیعتماداتی وەزارەتەكەدا یان ئەو لایەنەی كە بە وەزارەتەوە گرێ نەدراون، تا بۆ ئەو مەبەستە خەرج بكرێ كە بۆی بەخشراوە.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ تێبینی هەیە؟ تەنیا (2) دوو كەس، فەرموو كاك احمد وەرتی.

بەڕێز د. احمد ابراهيم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوە دامە كە (هیئات) بۆ ئێرە زیاد بكرێ (تقيد مبالغ التبرعات التي تمنح للوزارات والهيئات والدوائر)، چونكە ئێمە هەندێ (هیئات)مان هەیە، نەك تەنها وەزارەت و فەرمانگە، هەندەك هەیئات و دەستەی سەربەخۆمان هەیە، لەناو ئەو دەستانەش ئەو تەبەروعاتانەی كە پێیان ئەدرێ ئەوانیش بگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببورە قسەم نییە، نەخێر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بیخوێننەوە جارێكی تر بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگ.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة من المشروع:

تقيد مبالغ التبرعات التي تمنح للوزارات والدوائر غير مرتبطة بوزارة بعد قبولها من قبل وزير المالية والاقتصاد، ايرادا نهائيا للخزينة على أن يقوم الوزير بتخصيصها ضمن أعتمادات الوزارة أو الجهات غير المرتبطة بوزارة لصرفها على الأغراض التي منحت من أجلها.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردییەکەی.

بەڕێز لانە احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنجەم کە دەبیتە شەشەم:

بڕی ئەو بەخشینانەی کە دەدرێن بە وەزارەتەکان و بەو فەرمانگانەی کە بە وەزارەتەوە گرێ نەدراون لەدوای پەسەندکردنی لەلایەن وەزارەتی دارایی و ئابوورییەوە وەکو داهاتی کۆتایی گەنجینە تۆمار دەکرێن، بەو مەرجەی کە وەزیر دیاری بکات لەناو متمانەکانی ئیعتیماداتی وەزارەتەکەدا یان ئەو لایەنەی کە بە وەزارەتەوە گرێ نەدراون، تا بۆ ئەو مەبەستە خەرج بکرێ کە بۆی بەخشراوە.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا دەچینە سەر (الفصل الثالث - الصلاحيات) ماددەی شەش لە ئەسلی پرۆژەکە.

المادة السادسة يان الفصل الثالث - الصلاحيات\المادة السادسة:

اولا/

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو مامۆستا عمر بزانین چی دەوێت، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاءالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێش ئەوەی بچینە سەر ئەو فەسلە ئەبێ لە فەسلی نەفەقاتا ئەو بڕیارە هاوبەشانەی کە لە لێژنەکە دراون ئیقرار بکەین بەماددەیەك، چونکە مەجموعەیەك بڕیار درا لەوێ یەعنی بوون بە تەوسیات، ئەبێ بخوێندرێتەوەو لەناو هۆڵی پەرلەمان بڕیاری لەسەر بدرێ پێش ئەوەی بچینە سەر میلاکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو بابەتە ئێستا كە ئەمە قسەی لەسەر دەكەین سەراحەتەن پێشنیارەكەی كاك عمر ڕاستە، بەڵام لە تەخسیساتدا باسی لێ دەكرێ، كە ئەمە ئیتفاقمان كردیە لەسەری، بەوازحی چەند ماددەكمان داڕشتیە، دوایی دەیخوێنینەوەو جێ بەجێی دەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیار دەكەم ئەو تەخسیساتەی كە ئیتیفاقمان لەسەری كردییە، لێرە ببێتە ماددەی حەوتەم یەعنی لێرە دەنگی لەسەر بدەین، نەچێتە بابی میلاكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاستە ئەوەی كە ئێمە لە لیژنە هاوبەشەكە ئیتفاقمان لەسەری كردووە، هەمووومان موتەفیقین لەسەری دەچێتە ئەحكام خیتامیەوە لە دوای سەلاحیات و میلاكات، ئێمە لە تەخسیساتا كە كاتێ دەگەینە ئەوێ ئەو بابەتانە هەمووی جێگیر دەكەین، بۆ ئێستا بیخەینە بەینی قانوونەكەوە؟ كە تەسەسولی قانوونەكە تیكدەچێت، ئێمە ئێستا داهات و نەفەقات و عیجز و ئەوانەمان باس كردووە، دوایی ئەوە دێینە سەر سەلاحیات، دوای دەچینە سەر میلاكات ئینجا دێینە سەر ئەحكامی تەخسیساتەكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دوا ڕەئیتان.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە بە باشی دەزانین لە ئەحكامی خیتامیا ماددەكان لەوێ هەموو تەسبیت بكەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم ئەو مادددانەی کە هەردوو لێژنە لەسەری ڕێکەوتینە دەنگدانی لەسەر بکرێ، دوایی دەستەلأت بدرێتە هەردوو لیژنەکە ریز بەندی ماددەکان بگۆڕن، لەکوێ دادەندرێ؟ کێشە نییە ڕەقەم (15 یان 16 یان 10) بێ، مهیم لە ناو یاساکە جێی لۆ بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕۆژان جارێکی تر ڕەئی خۆت بڵێوە یان بیخوێنەوە ئینجا دەیخەینە دەنگەوە، چۆن دەکرێ؟

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددانەی کە هەردوو لێژنە بڕیارمان لەسەر دا، لە دوای ئەو هەموو گفتووگۆیەی کە کرا زیاد بکرێ لەبۆ ناو یاساکە، ماددە ماددە گفتوگۆو دەنگدانی لەسەر بکرێ، گفتوگۆ کرایە هەردوو لێژنە لەسەری ڕێککەوتینە، دەنگدانی لە بۆ بکرێ لە بۆ ریزبەند هەردوو لیژنە تەخویل بکرێن چ ژمارەکی دەدەینێ، ماددەکە ببتە چەند؟(15،14، ببتە 10) ریزبەندی ماددەکان و ژمارەکان تەخویل بکەین بەس ماددە ماددە دەنگدانی لە بۆ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە بیخوێنەوە تا دەنگی لەسەر بدەین دکتۆرە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مادانەی کەوا هەردوو لێژنە بڕیاریان دا لەبۆ یاساکە زیاد بکرێ و کە دواتر هەردوو لێژنەکە تەخویل کرێ ریزبەندی لەبۆ دانێین، ئایا لە ژێر چ بابەك دانێین؟ چونکە بەشێکی پەیوەندی بە ئەحکامی ختامییە، بەشێك پەیوەندی بە تەخسیسیات و سەلاحیاتە، بەشێك پەیوەندی بە میلاکات و ئەوانەیە، بۆیە ماددە ماددە دەیخوێنمەوە تا سەرۆکایەتی بیداتە دەنگدان، بەڵام دواتر ڕێز بەندی دەکەین و دابەشی دەکەین لەناو یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك پێشنیاری لێژنەکان نەخراوەتە ئەو موحەزەرەوە، بەڕاستی حەقە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیرێ با موناقەشەی بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز، ئەوە پێشنیاری ئیتفاقی هەموو لیژنە موشتەرەکەکانە کە دانیشتن، با ئەوە بخەینە تەصویتەوە دوایی ماددە ماددە لۆ خۆت قسەی خۆت بکە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەکان جارێ، یەك لەو ماددانەی کە بڕیارمان دا یاخود ڕێکەوتین لەسەر زیاد کردنی:

(تعين رئيس ديوان الرقابة المالية وفق الالية المنصوص عليها في القانون رقم (2) سنة 2008 خلال مدة لاتتجاوز ثلاثة اشهر من تاريخ المصادقة على هذا القانون).

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

تشكيل هيئة النزاهة في الاقليم وفقاً لقانون هيئة النزاهة رقم (3) لسنة 2011 خلال مدة ثلاثة اشهر من تاريخ المصادقة على هذا القانون.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

على حكومة اقليم كوردستان اتخاذ مقتضى الدستور والقانون لتحصيل جميع مستحقات حكومة الاقليم لدى الحكومة الاتحادية.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

على وزارة المالية والاقتصاد في الاقليم ارسال مشروع موازنة الاقليم للسنة المالية 2013 خلال مدة لاتتجاوز اسبوعين من تصديق قانون موازنة الحكومة الاتحادية.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ ئەو ماددەیە لەناو لیژنەکان پێشنیارم هەبوو بەو پێیەی کە لە پەیڕەوی ناوخۆ دەبێ لە مانگی تشرینی یەکەم موازەنە بێتە پەرلەمان، ئێمە ئەو فەقەرەیە لێرە زیاد بکەین کە لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە لە مانگی تشرینی یەکەم موازەنە بنێرێت بۆ پەرلەمان (اذا تعذر فعلى وزارة المالية والاقتصاد) ئەم نەسەی ئێرە جێ بکرێتەوە، یەعنی بۆ ئەوەی ئێمە موخالەفەی پەیڕەوی ناوەخۆ نەکەین لەپێشا ئەمە ئیلزام بکەین لەسەر حکومەت (واذا تعذر فعلى وزارة المالية والاقتصاد في الاقليم ارسال مشروع موازنة الاقليم للسنة المالية خلال مدة ثلاثة تتجاوز اسبوعين من تصديق القانون موازنة حكومة العراق الاتحادية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوە ئیتفاقی لەسەر کراوە بۆ جارەکی دی بیخەینەوە موناقەشە؟ ئیتفاقی لەسەر کراوە هەموو لە ئەنجامی کۆبوونەوەکان، دوو ڕۆژ کۆبوونەوەمان کردووە، چواردە، پازدە سەعات کۆبوونەوە کراوە، فەرموو کاک نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئێمە لێرە سلسلەیەکی موراجعەمان پچڕاندووە بۆ ڕاستکردنەوەی من پێشنیار دەکەم نەڵێ: (على وزارة المالية والاقتصاد)، بەڵکو بڵێ: (على حكومة اقليم كوردستان ارسال مشروع موازنة الاقليم للبرلمان) بۆ کوێش دایناوە نە نووسرایە، بۆیە من داوا دەکەم حکومەت بینێرێ بۆ پەرلەمان کەواتە وەزارەتی مالیە خۆی ئۆتۆماتیکییەن دەینێرێ بۆ حکومەت، بۆیە ئەوە غەڵەتەکی قانوونییە داوا دەکەم ڕاست بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد حسين قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ليژنە كە گفتوگۆ كرا ئەو پێشنيارەی د.احمد ئەو پێشنيارەش وەزارەتی دارايی لاری لێ نەبوو، بەڵام ئەو پێی وابوو كاتێك لەكاتی خۆيا بينێرێ بەس فسولەكان ئەنێرێ بە تەفاسيل ناتوانێ بينێرێ، بۆيە وابوو وابزانم وەڵامی حكومەت وابوو، بۆيە ئەگەر ئەوەی د.احمديشی بۆ زياد بكرێ ئەوەش موعاجەلە دەكا يەعنی ئيزافەی بۆ بكرێ، ئەگەر هەر واشبێ ئاسايی يە، بەڵام ئەوەی د.احمدی بۆ زيادبكرێ بۆ ئەوەی لەگەڵ پەيڕەوا بێتەوە بەڕەئی من ئاسايی ترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر حمدامين خدر(نورەدينی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستيدا بە گوێرەی پەيڕەوی ناوەخۆ مەوعيدەكە دياری كراوە، بەڵام پەيڕەوی ناوەخۆ كاتێك ئەم دەقە دارێژراوە لەساڵی 1992 ئێمە هيچ عيلاقەيەكمان لە بەغدا نەبووە و عێراقی فيدڕاڵی نەبووەو تەبيعەتی دەوڵەتی عێراق گۆڕاوەو، ئێمە ئێستا بەشێكين لە عێراق و ئامادە كردنی موازەنە بمانەوێ و نەمانەوێ مەربووتە بە بەغدا، بۆيە لە ڕاستيدا من لەگەڵ ئەوەم وەكو خۆی، بەڵام ئەم تەعديلەی كاك نەريمان باسی كرد پێويستە ڕاست بكرێتەوەو، ئەمە لە شوێنی خۆيەتی لەگەڵ ڕێزم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك جلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانم كرا، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە دوا سياغە بخوێننەوە دەيخينە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەيی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

على حكومة اقليم كوردستان ارسال مشروع موازنة الاقليم للسنة المالية 2012 الى البرلمان خلال مدة لاتتجاوز اسبوعين من تصديق قانون موازنة الحكومة الاتحادية.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (3) کەس مەعاریزە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

تستمر وزارة المالية والاقتصاد بصرف السلف سلفة ومنحة الزواج وقروض المصرف العقاري والزراعي والصناعي والمشاريع الصغيرة لحين تصديق موازنة السنة المالية القادمة.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم لە لیژنەکەش قسە لەسەر ئەوە کرا نازانم لێرە ئیزافە نەکرا (مشاریع صغيرة) چی یە؟ ئێمە مەبەستمان ئەوە بوو پڕۆژە بەردەوامەکان سلفەی نەوەستێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(المشاريع الصغيرة) قەرزی سندووقی بەقانون دەرچووە، قەرزی بچووك ئەمە بۆ گەنجە، ئەویش بە سولفەیە، بۆیە لە زیمنی سولف ئەو سولفانە با ئەویش نەوەستێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقە سیاحەشی تێدابی لەو پێشنیارە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنسبەت پرۆژە بەردەوامەکان پێناوێت زکری بکەین، چونکە ئەوە ئیلتیزامە لەسەر حکومەت، حکومەت مولزمە ئەو پارە بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا ئەمن پێشنیارەکەم هەرچەندە ئەوە دەڵێ بەردەوام دەبێت بەس سیغەکە بە شێوازەکی دی دابرێژرێتەوە قەرزی خوێندنیشی تێدا جێ بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزت زووتر وتت ئەمە (متفق علیە) دوو ڕۆژ موناقەشەی کراوە، ئەگەر بەڕاستی بڕیاربێت ڕەئی بدەین لەوانەیە زۆر بەمان ڕەئیمان هەبێ، بەڵام احترامەن بۆ لیژنەی هاوبەش بەڕاستی حەقە ئێمە ڕێزی ئەو ئیتفاقە بگرین و، یەکسەر دەنگی لەسەر بدەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوا سیاغە بخوێننەوە، دوا سیاغە بخوێننەوە دەیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

تستمر وزارة المالية والاقتصاد بصرف السلف سلفة ومنحة الزواج وقروض مصرف العقاري والزراعي والصناعي والمشاريع الصغيرة لحين تصديق موازنة السنة المالية القادمة.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

تلتزم حكومة اقليم كوردستان بتخصيص مبلغ مئة وعشرين مليار دينار لحملة انشاء المدارس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك برهان.

بەڕێز برهان رشيد حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من حورمەتم بۆ بەڕێزتان هەیە و بۆ هەموو ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام وەكو ڕەئی شەخسی خۆم وەك ئەندام پەرلەمانێك پێم خۆش نییە خۆڵ بكرێتە چاوم زۆر بە سەراحەت، ئەمە موقارەنەیەكە كردوومە لە بەینی میزانیەی 2011و ئەمەی 2012 هاتووە، ئەمەی ئەوان بە حیساب ئیتفاقیان لەسەر كردووە، باسی حەملەی ئینشائی مەداریس دەكرێ، بەڕێز ئەم مەبلەغە لە پاریش نەفسی مەبلەغی بۆ دیاری كراوە ئەگەر بگەڕێینەوە سەر یەكێك لە ماددەكان، ماددەی (32) میزانیەی پێشوو كە نابێ موازەنەی ئیستسماری بگوێزرێتەوە بۆ تەشغیلی ئەبێ ئەو پارەیە مابێ سەرفیش نەكراوە، تۆ دێی ئەمە دادەنێیەوە بۆ ئەمە كە ئەمەی پێشووت سەرف نەكردووە، لە شوێنێكی تر دانێی باشە، من ئەتوانم موقارەنەیەكی بەسیتت دەمێ لەسەر ئەوائەی ئەمان تەخسیسیان كردووە، بۆ نموونە. (50,000) پەنجا ملیاریان بۆ (تأمين السكن لذوي الدخل المحدود) تةخسیس كردووە، پار تەخسیس كراوە سەرفیش نەكراوە، بۆ ئاوەدانكردنەوەی بودجەی وەبەرهێنانی قەزاو نەحیەكان، ئەگەر بگەڕێینەوە ئەم ساڵ ئەمە لە پارا ماددەی (سێ)بووە ئەم ساڵ ماددەی (16) بڕگەی (8)، دیسان پارەی بۆ تەخسیس كراوە، دیسان جارێكی تر لەم ڕێككەوتنە دەڵێ (100,000) سەد ملیاری بۆ تەخسیس كراوە، زیان لێكەوتووانی كۆچ ماددەی (3) سێیە لەقانوونی میزانییەی 2011 پارەكەی سەرف نەكراوە كە (100,000) سەد ملیار دینار بووە، ئەم ساڵ دیسانەوە هاتۆتەوە لەمەی ئەم (100,000)سەد ملیار دیناری تری بۆ داندراوە لە كاتێكا (200,000) دوو سەد ملیار دینار لە میزانییەی تەواریئە، (27) بیست و حەوت ملیار لە میزانییەی سەرۆكایەتی هەرێمە، (100,000) سەد ملیار دینارەكەی پاری سەرف نەكراوە دێ سەدیش بۆ ئەمە دادەنێ، دێتە ناوچەی دابڕاو پار (70,000) حەفتا ملیار بووە، ئەبێ لەسندووقابێ وەكو لەماددەی (32) هاتووە, ئەوە وەكو پێویست سەرف نەكراوە دێ پەنجای تری بۆ دادەنێ، من ناڵێم بۆ ئەمانە دابین نەكرێ بەڵام ئەبێ چاوی پێدا بخشێندرێتەوە, سلفەی عەقار ئەمانە هەمووی هەبووە لە ئەسڵی مەشروعەكە ماددەی (16) بڕگەی (1)، قەرزی كشتووكاڵی پیشەسازی لە ئەسڵی مەشروعا ماددەی (16) بڕگەی (2)، بڕگەی (3) یە، سلفەی زەواجی كورە شەهید لە ئەسڵی مەشروعا ماددەی (16) بڕگەی (6) ئەم بودجەیەیە، یەعنی ئەمە تواناسازی لاوانی داناوەتەوە لە میزانییەی 2010 لە 60٪ سەرف نەكراوە (120,000) سەد و بیست ملیار دینار، پاریش هەمووی سەرف نەكراوە، ئەمە هاتۆتەوە لە ماددەی (14) لەمیزانییەی ئەم ساڵ دیاری كراوە، ئێستاش لەم بەناو ڕێككەوتنە ئەڵێ (120,000) سەد و بیست ملیار دینار دیسانەوە بۆی داندراوەتەوە لە كاتێكا (120,000) سەدو بیست ملیار دینارە لە ئەسڵا لەسەر میزانیەی مەجلیسی

وزەرایا، باسەیری موازەنەی تەخمینی مەجلیسی وزەرا بکەین، لەبەر ئەوە ئەم تەخسیساتانە بەڕەئی من هەڵگیرێ شوێنی ئەساسی خۆی ئەسڵی ئەم پڕۆژەی بودجەیە ماددەی (15 و16) یە، تەوزیعی ئەو مەبالیغانە با بەر چاو روونیەك بێ ئێستا تەوزیع نەکرێ بخرێتە ماددەی (15 و 16)، هەم عەیبێکی قانوونیشە لە دوو ماددەیا، لە دوو شوێنی جیاوازی دوور لەیەکا باسی تەخسیسات بکرێ لەبەر ئەوە ئەوە ئەو تەخسیساتانە بخەنە (15 و 16) مونتجیش نییە لەبەر ئەوەی پارەی پاریشیان سەرف نەکراوە، ئەمەش خشتەکەیە کە کردوومە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە ناو دەنووسین ئەو ماددەیە خوێندرایەوە نازانین کێ دەیەوێ قسە بکات؟ بە نوقتە نیزام زۆر قسە دەکەن بە ڕاستی، فەرموو کاک عمر.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو ماددانە گوتمان ئێستا دەنگی لەسەر دەدەین، بەڵام دواتر بۆ چۆنیەتی دارشتنەوە سەلاحیەت بدرێ بە لیژنەکە بۆ ئەوەی دارشتنەوەی بۆ بکات ئەمە یەك.

دوو/ کاك برهان ئەمن تەنها دوو نموونەت بۆ دێنمەوە، جەنابت باست لە تەخسیسی (50,000) پەنجا ملیار کرد بۆ ئەو کەسانەی کە کەم درامەتن، ئەگەر هەر یەك لە پەرلەمانتارەکان تەماشای مەشاریعی ئیستیسماری بکەین ئەم تەخسیسە لەسەر هەرسێ محافەزەکە هەیە، کە بەبڕی جیاواز بۆیان دانراوە و، لە مەشاریعی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەردەوامە، ئەمساڵ کە دایناوەتەوە یەعنی ئیزافەتەن بۆ ئەو مەبلەغە مەبلەغی تریش سەرف دەکرێ ئەوە یەك.

دوو/ ئەو مەبلەغەی کە داندراوە پار ساڵ بۆ (انشاء مدارس نموذجیة) کە (27) بیست و حەوت پۆلی و (18) هەژدە پۆلییە، ئێمە تەماشای مەشاریعەکانی وەزارەتی پەروەردە بکەین زیاد لە (100 تا 200) قوتابخانەمان هەیە کە قوتابخانەی (27) بیست و حەوت پۆلی و و، (18) هەژدە پۆلین، ئەم مەشروعانە هەنێکیان ئیمکانە تەواو ببن یان نزیك ببن لە تەواو بوون، ئەمساڵ ئێمە بەم ڕەقەمە کە دایدەنێین یەعنی حکومەت جارێکی تر بەردەوام بێ لەسەر دانانی ئەم مەبلەغە بۆ هەموو مەبلەغەکانی تریش کە زکری کرد ئەگەر بمانەوێت بچینە ناو وردە کاریەکان، ئەم وردە کارانییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی کە دەیانەوێ قسەی بکەن ئەم بەڕێزانەن: (سۆزان خان، کوێستان خان، کاك خورشید، کاك خلیل، عظیمة خان، د. عمر، کاك کاردۆ)، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حكومەتی هەرێمی كوردستان ئەمساڵ لە یاساكەدا نەیناردووە، ئێمە وەكو لیژنەی پەروەردە كۆبوونەوەمان كردووە، لەگەڵ وەزارەتا دانیشتووین بەداخەوە گەر كەسێك لە لێژنەكەیا نەبێت و لەبڕی ئەو لیژنەیە ڕا بدات لەو پارانەی كە پارو پێرار تەخسیس كراوە (106) سەد و شەش قوتابخانە تەواو بووە بەتەواوەتی، یەعنی ئێستا دەوامی تێدا دەكەن، (100) سەدیشی لەژێر جێ بەجێكردن دایە و, خەریكە تەواو دەبێت ئەوەندەی نەماوە لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەوە بەدوا داچوون و ئیختیساسی لیژنە تایبەتمەندەكانە، ئەندام پەرلەمانێك بێتن لێرە لە لیژنەی پەروەردە بپرسێت بزانێ ئایا لەو قوتابخانانە لەو بەدوا داچوونەی ئێوەیا قوتابخانەكان دروست كراوە یان دروست نەكراوە؟ خۆ دروست كراوە (106) سەدو شەشی تەواو بووە، (100) سەدی ماوەتەوە، من لە ئیختیساسی خۆما قسە ئەكەم وەكو لیژنەی پەروەردە، ئەو (120) سەدو بیست ملیارە ئەمساڵ دانەندراوە، قسەمان كردووە لەگەڵ وەزارەت كۆبوونەوەمان كردووە لەكۆبوونەوەی لیژنە، لە تەقریری لیژنەی پەروەردە دا هاتووە پێداگیریمان كردووە لەسەری كە ئەبێ دابنرێ ئەو ساڵ حكومەت بۆ ئەوەی بەردەوام بێ لەهەوڵەكانی خۆیا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە حكومەت ئەم لیستەی ناردووە لەناو ئەو لیستەیا خۆی پایەی تەخسیس كردووە، بۆ سندوقی (اسكان و اعمار) (50,000) پەنجا ملیاری داناوە، لێرە جارێكی دیكە دووبارەیان كردۆتەوە، هەروەها بۆ هاوكاری كردنی ئاوارە گەڕاوەكانی توركیا و ئێران خۆی (100) سەد ملیاری داناوە، لەو داهاتەی كە هینی وەزارەتەكانە و كە دواتر لە ڕۆژەكانی كۆتاییا ناردوویەتی لێرە جارێكی تر بۆی داندراوەتەوە، بۆ تواناسازی خۆی (120) سەد و بیست ملیاری داناوە، جارێكی دیكەش لێرە دانراوەتەوە، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەوەی سندوقی (اسكان و اعمار) پەنجاكە بكرێت بە سەد، ئەوەی ئاوارەكان لە بوارێكی ترا دابنرێ، هەروەها ئەوەی تواناسازییەكە (120) سەدو بیست ملیارەكە لەبوارەكی دی دابنرێ، چونكە حكومەت خۆی پایەی بۆ داناوە هەمان پارەیان دووبارە كردۆتەوە كە پێویستە ئەو سێ بڕە لەشوێنێكی دی دابنرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاسته ئەو پارانە لە جەداوڵی تخسیسات هەیە، ئێمە لە لیژنەی هاوبەش کە موناقەشەی ئەو بابەتەمان کرد گەیشتینە ئەو قەناعەتە داڕشتنی ئەو گوژمانە لەناو یاسا بۆ تەئکید کردنە بۆ ئەوەی حکومەت پابەند بێت بۆ جێ بەجێکردنی خەرجکردنی ئەو پارانە بۆ مەبەستە دیاری کراوەکە، یەعنی مەبەست ئەمە خۆ ئێمە دەزانین لەخشتەکاندا هەیە, لە جەدوەلدا هەیە، بەڵام لەناو یاسا ئیلزامێکی زیاترە لەسەر حکومەت بۆ پابەند بوونە بەس، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک خلیل.

بەڕێز خلیل عثمان محمدأمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵا من سەبارەت بەو (50,000) پەنجا ملیارە قسە دەکەم کە بۆ یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت دابینکراوە، تخسیس کراوە, لەسەر ئەو پارەی کە ساڵی پار تەخسیس کرابوو، قسە کرا ئەوە بڕی (49,000) چل و نۆ ملیار دینارە، و، بەپێی نسبە بەسەر هەرسێ محافەزە دابەش کراوە، محافەزەی دهۆك 23٪، هەولێر 34٪، و، سلێمانی و گەرمیان 43٪، و، ئێستا ئەوانە دەست بەکار بوون، کەوتنە بواری جێ بەجێکردنەوە، تەنیا دهۆك نەبێ کە تۆزێك کێشەی زەوی هەبوو، بەڵام ئەویش کێشەکەی تەواو بووە و چۆتە بواری جێ بەجێکردنەوە ئێستاکە، یەعنی حەق نییە بڵێین نەچۆتە بواری جێ بەجێکردن، دوایی ئەوە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە لێرە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی (2008) مان هەموار کردەوە، و، بەکۆی دەنگ بڕیارمان لەسەر ئەوە دا، لەیەکێ لەماددەکانا حکومەتی هەرێمی کوردستان مولزەمە ساڵانە گوژمەیەك بۆ یەکەی نیشتەجێ بوون تەرخان بکات، لەبەر ئەوەی کێشەی نیشتەجێ بوون زۆرە لەو هەرێمەی ئێمە، و، بەخۆشتان گوێ بیستن، و، بەچاوی خۆتان بینیتان کە جەنابی وەزیری پلاندانان لێرانە بە داتاشۆ قسەی لەسەر ئەوە کرد کە ئێمە ساڵانە پێویستمان بە (15,000) پانزدە هەزار یەکەی نیشتەجێ بوونە، ئەوە ئێستا لە بەرنامەی حکومەتی هەرێمە کە (5000) پێنج هەزار یەکەی نیشتەجێ بوون دروست بکا، و، ئەم پارەی کە تەخسیس کراوە بڕێکە لەوە، و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو (120) سەد و بیست ملیار دینارەی کە دانراوە بۆ دروست کردنی قوتابخانە بە تەئکید لە هەرێمی کوردستان هەموومان دەزانین کە کەمی ژمارەی خوێندنگاکان بۆتە کۆسپێکی گەورە لە بەردەم سیستەمی نوێی خوێندنا، بەماوەی (10) ساڵی تر ئەم پارەیە لە بودجەیا دابنرێ ئیجا کێشەی قوتابخانەکان کۆتایی دێ، لەگەڵ ئەوە دام کە (120) سەد و بیست ملیار دینارەکەی بۆ تواناسازی و، (120) سەد و بیست ملیارەکەی بۆ قوتابخانەکان بە بەردەوامی هەبێ، و، پێشنیارێکی تر هەبوو لە لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا کە سندوقی قەرز بۆ خوێندن بێ لە هەرێمی کوردستان، بەڵام ئەو پێشنیارەی ئێمە بە هەند وەر نەگیراوە لەناو ئەم تەوسیاتانە دا نییە قەرزی خوێندن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. عمر فەرموو.

بەڕێز د. عمر محمدأمین خدر (نورەدین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەڕاستی دا ئەمە بەرهەمی دوو ڕۆژ کۆبوونەوە بوو کە هەردوو لیژنەی هاوبەش کە نوێنەری هەموو فراکسۆنەکانی تێدا بوو, لە هەندێك جاریشا سەرۆکی فراکسۆنەکانیش ئامادە دەبوون بۆ ئەوەی کە هاوکارمان بن لەوەی ئەفکارەکان ڕێکخەین، یەکیان خەین ئەمە هەمووشمان ئیمزامان کردووە و دیکۆمێنتەکانیش ماون وا باشە لەڕاستیدا پێیوە پابەند بین، چونکە دەرکەوت ئەو ماددانەی کە ئیتیفاقمان لەسەر کردووە چەند بە ئاسانی دەڕۆن، چەند بەبێ گرفت دەڕۆن، بۆ هەمووشیان کار ئاسانی دەکا. سەبارەت بە (120) سەد و بیست ملیارەکە خوشکانم (سۆزان خان و عظیمة خان) کە هەموومان لە لیژنەی پەروەردەین باسیان کرد لەوە زیاتر قسەی لەسەر ناکەم کە ئەمە چەند زەرورە، ئێمە موتابەعەمان کردووە لە هەموو کوردستان بە کەرکوك و ناوچە دابڕاوەکانیشەوە دەیان نموونەی باش لە قوتابخانە تەواو بوون (27) بیست و حەوت پۆلی و (18) هەژدە پۆلی ئێستا لە ژێر دروست کردن دان، بۆیە پێویستە نەك ئێستا ساڵانی داهاتووش تەرخانکردنی ئەو بڕە پارەیە تەواو بێ، چونکە بە فیعلی دەبێتە بەشێك لە چارەسەرێکی گونجاو بۆکێشەی پەروەردە. سەبارەت بە سندوقی تواناسازی حکومەت خۆی ڕەئی وابووە، بەڵام گرنگە بخرێتە ناو قانوونەکەوە، چونکە زیاتر لە چوار هەزار کەس ئێستا خەریکە بنێرێنە دەرەوە، دواین قسەم بەڕێز جەنابی سەرۆکی پەرلەمان لەسەر ئەو (100,000) سەد ملیارەیە کە بۆ ناحیە و قەزا تەحریر کراوەکان دانراوە، ئەو سنوورەی من بە تایبەتی قەڵادزێ و ڕانیە کە موتابعەم کردووە ئێستا دەیان پرۆژە لە بواری ئاو و کارەبا و ڕێگاوبان لەژێر جێ بەجێکردن دان، بۆیە زۆر ئامانجی خۆی پێکاوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك پێشەوا.

بەڕێز پێشەوا تۆفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نازانم یەعنی ئەو ماددەیەی كە لیژنەی هاوبەش باسیان كردووە تەنها باس لە (120) سەد و بیست ملیار دینار دەكا بۆ هەڵمەتی دروست كردنی قوتابخانەكان، بۆچی چوونەتە ناو ئەو هەموو تەفاسیلەوە؟ تەنیا مولزەم بوون بەوەی كە لەسەر ئەوە قسە بكەین نازانم ئەوە تێكەڵیەك دروست بووە لەناو ماددەكانی دیكەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە دوای گفتوگۆ لە لیژنەی هاوبەش گەیشتینە رێكەوتنێك بە نیسبەت داشكاندنی رێژەكان، و، بەكارهێنانی تەخسیسات بۆ ئەو بوارانەی كە ئێمە پێمان وایە پێویستە هەمووومان لەسەری موتەفیق بووین، ئێمە پێیەوە پابەندین، هیچ گرفتێكمان نییە، بەڵام كاتێك دێینە وردەكاری، لە وردەكاری تەخسیساتەكە دەبینی لێرە حكومەت بۆ سندوقی أسكان پەنجای دیاری كردووە، ئێمەش پەنجا، كەواتە دەكاتە سەد ملیار، ئەوانە ئەڵێ بگۆرێ بەسەد, یەعنی گرفت لەوە دانییە، (مناطق متنازع علیها) پەنجای بۆ داندراوە كەواتە ئێمەش پەنجامان بۆ دانا دەكاتە سەد، نەك حكومەت پەنجای دانابێ ئێمەش بڵێین پەنجا هەر پەنجاكە سەرف بكرێ، یەعنی دەبێ بە قانون هەندێك وردەكاری هەیە تێیدا دیاری بكرێت، مەسەلەن ئیحتیاتی تەواری هەیە كە (200,000) دوو سەد ملیاری داناوە، ئەمە بۆ زیان لێكەوتووەكان، لەبەر ئەوە ئێمە پێمان وایە ئەمانە كە پێویستن ئەوەی تواناسازی داندراوەتەوە پارەكەی پاری سەرف نەكراوە ئێمە بە چاو روونی تەدقیق كردن جگە لە پەروەردە كە جەنابت باست كرد............

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان حەقت نییە قسە بكەیت، تكام دەكەم، فەرموو .

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بۆ تەئكید گوتم لە بواری قوتابخانەكان بەڵێ هەنگاو نراوە، جێ بەجێكراوە لە بواری تواناسازی بەڵێ خوێنكارێكی زۆر چووەتە دەرەوە، بەڵام پارەكە تەواو نەبووە، یەعنی هەموو ئەمانە ئەو وردەكارییەی كە قسەكەی كاك عمرم زۆر پێ جوان بوو ئێمە لێرە بڕیار بدەین تەخسیساتەكە بۆ لیژنەكە نەبین كێندەر

پارەی پێویستە بەس مەبلەغەکە دیاری بکرێ کە (486,000) چوار سەد و هەشتا و شەش ملیار دینارە بڕینەکە، ئەمە دیاری بکرێ کە ئەوەندەیە تەخسیساتەکە دوایی ڕێککەوین لەکوێ پارە نەقوستانە دایبنێین و تەواو، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك لیژنەی ژنان بۆ ساڵی سێیەم لە موناقەشەی بودجەدا داوا دەکەین وەکو هاوکارانم خۆم سێ جارە داوا ئەکەم وەزیری کار هاتووە سەبارەت بە جێ بەجێکردنی حیساباتێکی خاس کە لە ماددەی (39) فەقەرە (4) قانونی (احوال شخصی معدلة) هەیە، کە بڕێك پارە دابنرێ بۆ ئەو سندوقە بۆ ئەو ژنانەی کە لە هاوسەرەکانیان جیائەبنەوەو هیچ درامەتێکی داراییان نییە، نازانم بۆ بە نەزەری اعتیبار وەر ناگیرێ لەماوەی سێ ساڵە؟ خۆ ئەگەر بڵێ ئەمە یاسایە بەدوا داچوونی دەوێ وەڵامی وەزارەتیش ئەوەیە ئەڵێ پارەم نییە بیخەمە ئەو سندوقەوە بەڕاستی پێویستە لەموناقەشەی ئەم بودجەی ئەم ساڵا ئەمەمان بۆ پەسەند بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد شارەزووری.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا دەستخۆشی لە ئەو لیژنە هاوبەشە دەکەم کۆمەڵێ پێشنیارو ئەوانەیان لە مەسەلەی تەخسیسات و ئەو بڕینانەی کە کردوویانە من دەستخۆشیان لێدەکەم، ئێمە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان وەکو لیژنە من نازانم تا چەند ڕەئی لیژنەکان وەردەگیرێ من یەعنی بە قسەکانی کاك کاردۆ دیارە ئەو لیژنەیە ئیتر سەر پەرشتی هەموو لیژنەکان دەکات، ئەڵێ کە بڕەکە دیاری بکەین ئیستقتاعەکە دوایی لیژنەکە دابەشی بکا، جا ئەگەر وابێت بۆچی ناوی لیژنەکانی تر بینین؟ ئێمە وەکو لیژنەی پێشمەرگە داوامان کردووە، پێشنیارمان کردووە، منداڵی کەم ئەندامی سەنگەر وەکو منداڵی شەهید حیسابی بۆ بکرێ لە مینحە بۆ سولفەی زەواج، یەعنی بەڕاستی باوەڕ ناکەم هەزار کەمئەندامی سەنگەر مابێ کە ئێستا منداڵی هەبێ ژنی نەهێنابێ، یەعنی مەبلەغێکی زۆر بەسیتە خزمەتی چینێك دەکا کە ئەندامێکی خۆیان لە دەست داوە ئەمە یەك.

دوو/ ئێمە پێشنیارمان کردووە بەڕاستی بۆ جەنابی وەزیری مالییە و بۆ سەرجەم ئەندامانی پەرلەمان لەو ئیستقتاعانە بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە بە موحەلەقی ماوەتەوە ئەوەی کە وەزارەتی مالییە ئیتفاقی

لەسەر کردووە بەڕاستی پێشمەرگە هیچی پێناکرێتەوە و ژیانی پێشمەرگە و گوزەرانی پێشمەرگە باش نابێ، بۆیە من داوا ئەکەم ڕەچاوی ئەو خاڵانە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەراستی بەنسبەتی ئەوەی کە باس دەکرێت پەنجاکە بکرێت بە سەدو، سەد و بیست بکرێ بە دوو سەد و چل، ئێمە ناتوانین بەوشێوەیە میزانیەت تەحەمول ناکات بەو شێوەیە، ئەوە تەئکیدە ئەوە ئێمە نوێنەرەکەم لێرە دانیشتووە ئەڵێ ئێمە تەئکیدمان کردووە بۆ ئەوەی لەناو یاساکەدا بچەسپێت نەك بۆ ئەوە ببێت بەزوعف هەمووی پەنجا ببێ بە سەدو، سەد و بیستەکە ببێت بە دوو سەد و چل، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەرێز سکرتێری پەرلەمان هەندێك وردەکاری هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوی کاك کاردۆ باسی کرد دەتوانین بە ئاسانی تەلافی بکەین، مثلاً تلتزم حکومة اقلیم کوردستان بالمبلغ المخصص من قبلها لەنێوان دوو قەوس (مبلغ لحملة انشاء المدارس)، ئەوە ئەگەهینین کو ئەو مەبلەغەیە ئەوی حکومەت تەخسیس کردیە، تیکرار نابیتن جارەکی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە با مادده مادده, با ئەمە برِوا بەڵام بۆ ئەوانی تر ئێمە بەلامانەوە گرنگە تێکەڵاو نەکرێ تەخسیسات و حکومەت و، ئەو بڕینەی کە ئێمە داماناناوە بۆچی دیاری دەکەین ئێمە لەگەڵ ئەوەین با ئەو ماددەیە یەك یەك برِوا ئەگەر ملاحەزەیەك هەبوو بۆ تێکەڵاو نەکردنەکە ئێمە دەیدەین و تەواو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان ناوی خۆتان نەنووسیبوو ئێوە، چونکە ئێمە ناومان نووسیبوو بەڕاستی، من ناوەکانم نووسیبوو، ناوەکانیشم خوێندەوە، فەرموو کاك عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوره من داوام كرد ئيزافه بكريّت له سكرتيّرى پەرلەمان، لەڕاستى دا ليّمان تيّكچوو چ ماددەيەك هين دەكريّت، من جارىّ ئەو پيّشنيازەى كاك عمر زۆر گرينگه به هەندى وەربگرين بۆ ئەوەى به تەرتيب بكرىّ، چونكه ئيرتيباتيّك دروست دەكا من سەرەتا زۆر تەئيدى قسەكانى محمد شارەزوورى دەكەم لەسەر ئەو مەوزوعەى پيّشمەرگە، بەڕيّز سەرۆكى پەرلەمان دوو سىّ خالّ هەيه گرنگه يەعنى ئيّمه قسەمان لەسەرى كرد له گفتوگۆكانى پەرلەمان دا لەوانەيه بەشيّوازيّكى بابلّيين شتيّكى باش نووسراوە، بەلاّم ئەو چەند خالّه گرنگه، بۆ نموونه مەوزوعى هەندىّ ناوچه هەيه كه ناوچەى كەنارن، يەعنى ئيّستا ئەمه له دووەم تخسيسەكان بۆ (الاقضية والنواحي والقرى الحدودية)، هەندىّ شويّنمان باسكرد كه له عومقن يان له كەلارن مەسەلەن باسى كفريم كرد، كفرى به نموونه يەكيّك لەو شارانەيه كه ڕيّژەيەكى زۆر ماددەى(140) سەد وچله، بەلاّم وەكو سوكان دانيشتووى كفرين ئەمه دەبىّ له هەموو تەرتيبات و حيساباتا حيسابى بۆ بكريّت، يەعنى ئەمه هەندىّ شارمان هەيه خەريكه كۆچ دەكەن بەرەو شارەكانى تر، بۆيه من پيّم وايه يان له دووەم مەعالەجه بكريّت ليژنەى ياسايى و دارايى يان مەعالەجەى بكەن يان لەڕاستى دا درەنگه مەبلەغيّكى ديارى كراو بۆ ئەم ناوچانه كه لەعومقن يان ماددەى(140) سەد و چلن كيّشەيەكيان هەيه ئەمه خالّى يەك.

خالّى دوو/ له بەڕيّوەبەرايەتى دەزگاى كشتوكالّا له گەرميانا ئيّستا دەزانين چ وشكه ساليّەك هەيه و، دەزگاى كشتوكالّ لەوىّ داوايان كردووە له وەزارەت باسى ڕيّژەيەك دەكەن له هەندىّ ناوچەى تريش هەيه تەنها گەرميان نيه، مەخموره لەوانەيه هەندىّ ناوچەى ترهەبىّ لەڕاستيدا زۆر گرنگه له بودجەى ئەمسالّدا مەبلەغىّ تەخسيس بكرىّ بۆ مەوزوعى هينەكه، بمبوره ئيّمه مەجموعەيەكى زۆر له ئەندامانى پەرلەمان ئيمزامان كرد بۆ قەرز بۆخويّنكاران بۆ دەعمكردنى خويّنكاران بۆ ئەوەى بخويّنن سەربارى ئەوەى تواناسازى و ئەوانه، ئەمه له زۆر ولاّتى ئەورووپيشا هەيه، بۆيه يەعنى ڕيّژەيەكى زۆر بەر چاو ئەندامى پەرلەمان ئيمزايان بۆ ئەمه كرد، حەق وايه مەبلەغىّ تەخسيس بكرىّ بۆ ئەو مەوزوعە، زۆر سوپاس.

بەڕيّز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكى پەرلەمان:

كاك عبدالله مەلا نورى، دوو دەقه حەقت هەيه قسەى بكەى، فەرموو.

بەڕيّز عبدالله محمد نورى:

بەڕيّز سەرۆكى پەرلەمان.

جا خەتاى من چى يه سيستەمەكەى جەنابت هەلّەيه، يەعنى تۆ سىّ ماددەت بەسەر يەكەوە مناقەشه كرد له كاتيّكدا ئەبىّ به پيّى سستەمەكه ماددە، ماددە مناقەشه بكرىّ.

بەڕيّز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆكى پەرلەمان:

كاكه ماددە، ماددە مناقەشەمان كردووە، براى خۆم دەنگتان لەسەر داوە، كاكه ناوەكانم نووسى وتم كىّ دەيەوىّ قسه بكا ناوى خۆت نەنووسى براى من، فەرموو قسەى بكه.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئەو ڕەئییە دەکەم کە پارەیەك (100) سەد ملیار دینار بۆ قەرزی خوێندنی باڵا تەرخان بکرێ و پشتگیری ئەو ڕەئییەش دەکەم کە بە مەبلەغێك پارە (50) پەنجا ملیار دینار بۆ قەرەبووی ئەو ناوچانە تەرخان بکرێ کە ماددەی سەد و چل دەیان گرێتەوە، ئەوەی کاك عدنان شەرحی کرد، و، هەروەها ئەوەشی کە پەیوەندی بە وشکە ساڵییەوە هەیە، جەنابی سەرۆك من لەگەڵ جەنابتا قسە دەکەم حەز دەکەم گوێم لێبگری، (50) پەنجا ملیاریش دابنێ بۆ قەرەبووی ئەو سنوورانەی کە ڕووبەڕووی وشکەساڵی بوونەتەوە، و، هەروەها لەبەر ئەوەی ئەم پارە پارەی خەڵکە من پێشنیار دەکەم (50)پەنجا ملیاریش دابنرێ بۆ هاوکاری ئەو ماڵانەی کە کرێ نشینن مانگانە ئەگەر هەبوو (300,000) سێ سەد هەزاری دا با حکومەت (150,000) سەد و پەنجا هەزاری بۆ بدا لەو (300,000) سێ سەد هەزار دینارە، تا ئەو کاتەی حکومەت خانوویەکی بۆ دروست دەکا، هەروەها پشتیوانی کاك حمە شارەزووری دەکەم بۆ ئەوەی، جەنابی سەرۆك من قسەکانم ڕووی لە جەنابتە، هەروەها پشتیوانی کاك حمە شارەزووری دەکەم کە منداڵانی کەمئەندام لەو ئیمتیازە سوودمەندبن کە جەنابییان ئاماژەیان پێدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئاسۆ.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ئیستیقتاعەکان بە مەزەندەی من دەوروبەری (450) چوار سەد و پەنجا ملیار دینارمان ئیستیقتاع کردووە لە هەمووی، بەڵام ئێمە ئەو پارانەمان بۆچی تەرخانکردووە؟ (120) سەد و بیست ملیار دینار بۆ هەڵمەتی قوتابخانە، کە نەهاتووە تەخسیسات پێشتر نەکراوە، (100) سەد ملیاری بۆ قەزاو ناحیە زیان لێکەوتووەکان، هەروەها ئێمە دیسان ڕێکەوتووین کە مووچەی موتەقاعیدین ئەوانەی لە (400,000) هەزار کەمترە دیسان ساڵانە وەکو مینحە بۆ ئەمساڵ (600,000) هەزار دیناریان بۆ ئیزافە بکرێ، هەروەها مۆزەفی پلە (9 و 10) نۆ و دە کە دیسان ئێمە ئیتفاقمان کردووە (480,000) چوار سەد و هەشتا هەزاردیناریان لەمساڵدا دیسان بۆ زیاد بکرێ، هەروەها هاوڵاتی ئەوەی کە شەهید بووە دیسان لە (180,000) هەزارەوە بکرێتە (250,000) هەزار، بەڕاستی ئەوانە هەر هەموویان مەبلەغێکن کە لەم پارەیە بۆی داندراوە، بۆیەناکرێ ئێمە شتی دیکە، نەفەقاتی دیکە ئیزافە بکەین کە دواتر حکومەت بۆی تێهەڵنەیەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵڵا بەو حیسابەی دەبێ هەمووتان دەست بەرزدەکەنەوە، دەبێ هەمووتان قسە بکەن جارەکی دیکە بەڕاستی، ئاخر ئەوە چۆن ئەبێ؟ ئەمە لیژنەی هاوبەش دوو رۆژ دانیشتوون قسەیان کردووە، چۆن دەبێ کاکە ئەوە؟ فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ داوای لێبوردنم بەشێکی پەیوەندی بەڕاستی بەئیدارەی جەنابتانەوە هەیە، ئێمە لە میحوەرێکی وازیحا بووین، هەندێك پێشنیار کرا سێ، چوار ڕەقەم هەیە لیژنەی هاوبەش لەسەری کۆك بوون ئەو لیژنە هاوبەشەی یاسایی و دارایی ئەو (120) ملیار دینارەی قوتابخانەکان، (120) ملیار دیناری تواناسازی،(100) ملیار دیناری قەزاو ناحیە و شوێنە زیان لێکەوتووەکان،(100) ملیار دیناری ئاوارەکانی تورکیا و ئێران، (50) ملیاری خانووی هاووڵاتیان، (50) ملیاری پرۆژەی ناوچە دابڕاوەکان، ئەمە با لەسەری کۆك بین، جارێ بزانین ئەمە یەك.

دووهەم/ هەر پەرلەمانتارێکی بەڕێز لەلیژنەکاندا نەبووە من بەپێی پەیڕەوی ناوەخۆ بە مافی خۆمی دەزانم گلەیم لە بڕەکە هەبێ، بڵێ زیادی بکەن یان کەمی بکەن کاتی بدەیێ بڵێ با پەنجا نەبێ سەدبێ موشکیلەمان نییە، ئەوە خاڵی دوو.

خاڵی سێهەم/ داواکاری تری، تەخسیساتی تری لیژنە بەڕێزەکان نابێ تێکەڵ بەمە بکرێ، با لەمە ببینەوە، ئەمە ئیتیفاقی لەسەر بکەین دوایی ئەمە لیژنەی پێشمەرگەیە، لیژنەی شارەوانی یە، هەموو لیژنەکانی پەرلەمان ئەی کەی قسەبکەن؟ ئەبێ کاتێکی تایبەتیان هەبێ کە قسەی تیا بکەن؟ ئەویش لەماددەی شازدەیە کە تایبەتە بەتەخسیساتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر موناقەشەکرا، فەرموو بیخوێنەوە دەیخەینە دەنگەوە، بەڕاستی زۆر موناقەشەکرا،دەی فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕگانە هەموو ماددە و بڕگەی لێ پێشنیار کرایە، بڕگە بڕگە یان ماددە ماددە بدرێتە دەنگدان؟ لەبەر ئەوە ماددەکان دەخوێنینەوە لۆ دەنگدان.

تلتزم حکومة اقلیم کوردستان بملغ مخصص والبالغ (120) ملیار دینار لحملة انشاءالمدارس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان،ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

ماددەیەکی تر لەچەند بڕگەیەك پێکدێت، بڕگە، بڕگە بدرێتە دەنگدان:

منح موظفين من الدرجة (التاسعة والعاشره) الذين يتقاضون فقط الراتب الاسمي والمخصصات الزوجية والأولاد والشهادة الدراسية مبلغ قدره (480,000) الف دينار ويدفع له بدفعتين خلال السنة المالية 2012.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەیەکی تر:

منح المتقاعدين الذين يتقاضون راتباً تقاعدياً قدره (400) الف دينار شهري فما دون منحة قدرها (600) الف دينار ويدفع لهم بدفعتين خلال سنة المالية 2012.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان.

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەیەکی تر:

تصرف منحة الزوجية والأولاد لورثة الشهداء.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەیەکی تر:

زيادة الراتب التقاعدى لورثة الشهيد المواطن من (180) الف دينار الى (250) الف دينار.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تلتزم وزارة المالية والآقتصاد بالاستمرار في تأمين القرض العقاري للمواطنين وحسب الضوابط والتعليمات المرعية وعلى النحو الاتي:

مبلغ (20) مليون دينار لمراكز المحافظات والاقضية والنواحي.

مبلغ (25) مليون دينار لساكني القرى.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (2) کەس لەگەڵدانییە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تامین سلفة الزواج للمواطنين بمبلغ (5) ملاين دينار.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، (5) کەس لەگەڵدانییە، بەزۆینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

يعتبر مبلغ السلفة المصروفة لزواج لاولاد.........

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆرە ئینجازە بدە فەرموو کاك حاجی بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدلله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بڕگە و ماددانە، بەڵێ ئەو لیژنە ڕێزییان هەیە، ڕێزییان سەرسەرمان، بەس ئێمە قسەمان هەیە، بۆمان نییە قسەی تێدابکەین؟ باشە ئیتفاقی لەسەر کراوە، بەس ئەو ئیتیفاقە بەینی دوو لێژنە بووە، خۆ ئیتفاقی سیاسی نییە ئەوە، ئەمن قسەم هەیە ئەندامی پەرلەمانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، توخوا ئیجازە بدەن، ئێمە بۆیە دوو ڕۆژ دانیشتنەکانی پەرلەمانمان تەئجیل کرد بۆ ئەوەی هەموو فراکسیۆنە بەڕێزەکان، پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، لە ڕێگەی سەرۆکی فراکسیۆن و فراکسیۆنی خۆیانەوە بچن دانیشتن بگەنە ئیتفاقێك بەڕاستی، ئەمەی کە ئێستا خوێندرایەوە ئیتیفاقی هەموو لایەنەکانە، ئەگەر ئێمە بێینەوە سەر لەنوێ لەناو قاعە موناقەشەی بکەینەوە ئیتر بۆ دوو ڕۆژ دانیشتین؟ ئاخر خوا قبوڵ ناکا بەڕاستی، بەڕاستی خوا قبوڵ ناکا، فەرموو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر ئەمڕۆ لەقاعەکەدا (3) ئەندامی پەرلەمان زیاتر ئیقتراحی ئەوەیان کرد کە منداڵی کەم ئەندامی سەنگەریش ئەو سولفەیە بیگرێتەوە، ئێ ئەوە سێ کەس بوو حەق وایە ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەسلەن بەسەریدا تێپەڕین و باسنەکرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە خۆ ناکرێ ئیتر ئێمە دوای دوو ڕۆژ موناقەشە و گەیشتنە ئیتفاق، ئەندامێکی دیکە پێشنیارێکی تر بکاتەوە، ئەو هەموو پێشنیارە دیسان دەبێ بچێتەوە دیراسە بکرێتەوە و ڕەئی لەسەر بدرێتەوەو، ئاخر ئەوە ناکرێ، بەڕاستی ناکرێ، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی و، لیژنەی یاسایی، و، ئەو بەڕێزانەشی کە میوانداریيان کردووە وەکو نوێنەرایيەتی فراکسیۆنەکان پاش ئەوەی کە نزیکی زیاتر لە (30) سەعات لێرە قسەکرا لەناو پەرلەمان، ئێمە ڕێزمان بۆ ئەو قسانە گرت و، بە ئامادەبوونی نوێنەری حکومەت ئەوەی کە ئیمکان بوو ئیتفاقمان کرد لەسەری ئەبەو شێوەیە ماددەکان داڕێژراوە، زۆر سوپاس، هەر ئەوەندەیە.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تكایە با بگەڕێینەوە بۆ پەیڕەوی ناوەخۆ، ئێمە قسە لەسەر هەر زیاد کردنێك دەکەین دەبێ بزانین لەکوێ تەخسیساتی بۆ دەبینین، ئەوەی ئێمە لە لیژنەی هاوبەش پێی گەیشتووین خۆ لەوانەیە ئەگەر لە تموحاتی ئەندامانی پەرلەمان و تەنانەت ئەندامانی لیژنەکەش بپرسی تموحاتمان زۆر بووە، زۆر بابی تر زیاد بکەین، زۆر لەو سەقفە بەسەر بکەوین، زۆر بواری دیکە بگرێتەوە، زۆر چین و توێژی دیکە بگرێتەوە، بەڵام سەقفی پارەکە ئەو مەبلەغەیە کە کاك ئاسۆ باسی کرد، هەر لێکی بدەینەوە ئەوانەی حکومەتیش تەخسیسی بۆ کردووە دەریبێنن (220) ملیار بۆ ناوچە سنووریەکان و بۆ مەسەلەی هەڵمەتی دروستکردنی قوتابخانە دەچێت جگە لەوەی ئێمە کۆمەڵێك مووچەی لایەنی دیکەمان زیاد کردووە، وەزارەنی مالییەمان لەلا بووە گوتوویەتی ئەگەر ئەو بڕینە بۆ ئەو پشتیوانیەبێ بەسەر چاو من دەتوانم پێیوە پابەندبم، ئەگەر قسە لەسە تموحات بێ کۆمەڵەك تموحاتمان هەیە، بەڵام دەبێت کامە زیاد نەکرێ و کامە لەکوێش ببڕێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز أیوب نعمت قادر (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ تەبعەن ئەو خاڵانە گفتوگۆی لەسەر کراوە، بەڵام من یەکێکم لەو بەشدار بووانە تەحەفوزم نووسیوە، یەکێك لەو خاڵانە بریتییە لە مسەلەی زەواج کە د.أحمەدیش باسی کرد لە لیژنەکە ئێمە داوامان کرد کە (7,500,000) حەوت ملیۆن و پێنج سەد هەزار دیناربێ و، کۆمەڵێك خاڵی تریش بەم شێوەیە، سولفەی عەقاریش (30) ملیۆن دیناربێ، لەبەر ئەوە نییە بڵێ وەڵا گشتییە لەسەر هەموو ڕەقەمەکان ڕێککەتووین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخوێنینەوەو تەواو موناقەشەی لەسەر بکەن، ئەوەی دەنگی لەسەر دراوە تازە ڕۆیی، فەرموو با بخوێننەوە ئەوەی ڕەئی هەیە با موناقەشەی لەسەر بکا، فەرموون لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یعتبر مبلغ السلفة المصروفة للزواج لأولاد الشهداء والمؤنفلین منحة غیر قابلة للاسترداد.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە با بفەرموێ، بەسەر چاو ناوتان دەنووسم، بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ کاکە بەزۆینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

يخصص مبلغ قدره (100) مليار دينار لدعم المشاريع الخدمية في الاقضية والنواحي والقرى الحدودية المتضررة والمرحلة سابقاً على ان يضاف الى ميزانية تنمية المحافظات حسب النسبة السكانية وبالتنسيق مع وزارة التخطيط.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە با دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدانییە با دەستی بەرزبکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تخصيص مبلغ قدره (50) مليون دينار لدعم المشاريع الخدمية للمناطق المستقطعة والمتنازع عليها وتتولى وزارة التخطيط في ألاقليم متابعة تنفيذها.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشيد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوانەی تر من هەموو دەنگم پێدا، لەگەڵیابووم، بەڵام (3) فەقەرە هەیە موکەرەرە، زیان لێکەوتوانی کۆچ لە ئەمساڵ لە جەدوەلی ئەمساڵ (100) ملیاری بۆ تەرخانکراوە ئەمانیش (100) دیکەیان بۆ تەرخانکردووە، ئەگەر وابێ یان ئەبێ تەسبیتی بکەی بە (200)، یارمەتیم بدە ئەوەتا جەدەولەکەیە برا، دووهەم شت ناوچەی دابڕاو بە جەدوەلەکەی خۆتان (50) ملیار بۆی تەخسیس کراوە، ئەگەر (50) ملیاری تری بۆ تەخسیس دەکەی ئەبێ بیکەی بە (100) ملیار، بەڕاستی هەرنابێ پەنجابێ، نوقتەی سێیەم تواناسازی لاوان لەجەدوەلەکەدا (120) و بیست ملیاری بۆ تەرخانکراوە، ئەگەر (120) ملیاری تری بۆ تەرخان ئەکەی ئەبێ بیکەی بە (240) ملیار، سندوقی ئیسکانیش بەهەمان شێوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بايز أسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د.عمر حمدامين خدر (نورەدین):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمەی كە هاتووە فیعلەن لە جەدوەلی تەخسیساتادا هەیە، بەڵام بۆ تەسبیتكردن و ئیزهاری قانونی ئایا دەنگی پێدراوە یان نا؟ دەنگی پیێنەدراوە، بۆیە پێویستی هەیە ئێمە لەوێش گفتوگۆمانكرد پێویستە لەناو قانوونەكە تەسبیت بكرێ لەلایەن ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانیشەوە شەرعیەتی پێ بدرێ بۆ ئەوەی حكومەت بەتەواوەتی ئیلزام بكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ناسك خان.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی یەكەمجار كە لەقانوونەكەدا هاتووە ئەوە دەنگی پێدەدەین، بەس ئەوانەی لەئیستیقتاعەكاندا بڕاوە لیژنەكە رێككەوتووە لەسەری ئەمە لەوەیە كە كاك ئاسۆ دەڵێ (450) ملیار دینار بڕاوە سەدی بۆ ئەوە، ئێ یەعنی ئێستا تۆ سەدد بەزیادە بۆ دەمینێتەوە ئەبێ ئەو سەدە تەخسیساتی بۆ بكەین ئەگەر سەدی ناو قانونەكە كە بۆ ئاوارەكانی توركیاو ئێران ئەبێ ئەم سەدەی تر تەخسیساتی تری بۆ بكەین، چونكە ئەمە لە نەتیجەی ئیستیقتاعاتی سێ سەرۆكایەتیەكە ئەم سەد ملیارەمان بۆ دەرچووە یان ئەوەتا ئەبێ بیكەین بە دوو سەد یان ئەو سەدەمان بەزیادە بۆ دەمێنێتەوە ئەبێ تەخسیسی بكەین بۆ شتی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سمير.

بەڕێز سمير سليم امين بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەوە دوو ڕۆژە لە لیژنەكە دانیشتووین ئەم تەخسیساتە بەپێی ئەو ئیستقتاعەیە كە كردوومانە لەناو لیژنەكە بەندەیان تەكلیف كرد كە ئیستیقتاعەكەم دەرێنا (486) ملیارە، ئێمە ناكرێ جاریكی تر تەخسیس بۆ حەقلێك، بۆ كەرتێك بكەینەوە كە خۆی حكومەت تەخسیسی بۆ كردووە چ ئەوەی تواناسازیەكە بێ چ ئەوەی (مناطق متنازع عليها) بێ، مەناتیقی موتنازع لە ئیعاناتا (50) ملیاری بۆ تەخسیس كراوە و، لەڕاستیشا كۆی ماددەكان ئێمە لەوێ یەعنی هەندێ شت هەیە جۆرەك لەزیادەی تێدایە، ئێمە لەسەر ئەمە ئیتفاقمان نەكرد، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنسبەت ئەو خشتەی کە حکومەت ناردیتی لۆی دانایە ئەو ئیستقتاعەتانەش کە لێژنەی هاوبەش پێکیان هێنایە حەق وایە ئەوە ئیستقتاعانە لەگەڵ ئەو داهاتەی ئەوەی حکومەت داینایە کۆی بکەنەوە ئینجا ئەو تەخسیساتانە سەر لەنوێ لیژنەکە بیکاتەوەو ئەو کاتە موناقەشەی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک شۆرش.

بەڕێز شۆرش مجید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی لە ئیشکالیەتی دووبارە بوونەوەی ئەو ژمارانە خۆمان بە دوور بگرین ئەوەی کە حکومەت لەخشتەی تەرخانکراو ئاماژەی پێ کردییە لێرە بڵێین: بۆ نموونە (تخصیص مبلغ قدره (50) ملیون لتأمین السکن) یان ئەوەی ئی دەعمی مەشاریعی (مناطق المتنازع علیها) بڵێین: وەکو لەخشتەی تەرخانکراوی حکومەت دا هاتووە بەوە کۆتایی پێ دێ جارێکی تر دووبارە نابێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شتەکە روونە ئێمە ئیستقتاعمان کردووە بۆ تەخسیسات، بۆ بوارێك کە حکومەت کردبێتی، تۆ بۆ دووجار بۆی دەکەیتەوە؟ حکومەت کردوویەتی کاکە، حکومەت با خۆی جواب بداتەوە، حکومەت خۆی تەخسیساتەکەی کردووە لەسێ، چوار خاڵ وایە، لە هەمووی وانییە، لەبەر ئەوە ئێمە جارێکی تر ئیستقتاعەکەمان کردووە بۆ بەشێك کە بڕیارمان لێدا لەو (480) ملیارەی تۆش و حکومەتیش کردوویەتی دەبێتە دوو ئەوەندە، لەبەر ئەوە دەبێ ئەمە ئیزهار بکەی جارێکی تر نەك حکومەت بڵێ ئەوەم دیاری کردووەو هەر ئەوەی خۆی سەرف بکا، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید أحمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو سیغەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان پێشنیاری کرد سیغەکە بەو شێوە دابڕێژرێت بۆ ئەوەی بزانین ئەمە هەمان پارەیە کە لەناو جەداول هاتووە، ئێمە ئەو سیغەیە باسی لێ دەکەین لەناو یاسا هەر بۆ

تەئكیدە، بەڵام پارەكە هەر هەمان پارەیە. و، بەڕێز سكرتێری پەرلەمان سیغەیەكی مەعقولی ئیقتراح كرد حەز دەكەم بەو سیغە دابرێژین بائیشكالییەت دروست نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حمە سعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوانزدە حەقل لێرە دیاری كراوە، دوانزدە حەقل، ئەم دوانزە حەقلە ئەگەر باس ئەوەیە كە لەماددەكاندا جیایان بكەینەوە ئەی بۆ شەشەكەی تر جیا ناكەینەوە؟ ئەوە خاڵێك، پشتگیری بۆ چوونەكەی كاك سەمیر دەكەم كە خۆی لە لیژنەی دارایشە و لە لیژنە هاوبەشەكەش بووە، ئەمانە با دووبارە نەبنەوە، چونكە ئێمە مەسەلەن كەسندوقی ئیسكان و ئیعمار لە (480) ملیارەكە ئەیبڕین، بۆ لێرە دووبارە بۆتەوە؟ لێرە هەیە با لەوێ نەبێ، یان لەلایەكی دیكەوە هەیئەی ئیستیسمار بۆ ئەوانەی توركیا و ئێران بۆ ئەوانەی (مناطق متنازع علیها)، تواناسازی هەموو لێرە دووبارەیە ئەوە جەدوەلەكەی حكومەت خۆیەتی ئەم ئیشكالە حەلببێ، پێویستە حەلبكرێ ئەگەر ئەڵێ بۆ ئەوەی لەماددەكە هەبێ ئەی شەشەكەی دیكە بۆ ناڵێ؟ سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئاسۆ فەرموو.

بەڕێز بكر كریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەپێی ئەو ئیستقتاعەتانەی ئێمە كردوومانە ئیستیقتاعاتمان لە هەرسێ سەرۆكایەتیەكە كردییە، كە (21,112) بیست و یەك ملیار و سەد و دوانزدە ملیۆنە، ئەمەمان ترخانكردۆتەوە بۆ وەزارەتی تەندروستی لەگەڵ وەزارەتی شارەوانییەكان بۆ دەعمی ریازە ئەم بیست و یەكە بەم شكلەمان تەخسیس كردووە، لەریئاسەی وزەراء (4,533) چوار ملیار پێنج سەد و سی و سێ ملیۆنمان ئیستقتاع كردووە ئەمەیان یەك، لەوەزارەتەكانی تر (426) چوار سەد و بیست و شەش ملیار و شتێكمان ئیستقتاع كردووە، هەمووی ئەكاتە (430) چوار سەد و سی ملیار دینار، ئەمە جارێكی تر چۆن تەخسیسی دەكەینەوە؟ هەندێك شتمان كردووە بەپێی تەقدیرات بۆ شەهیدان بابڵێین ئەوانەی كە لە(180) سەد و هەشتا هەزارەوە كردوومانەتە (250) دوو سەد و پەنجا هەزار، هەروەها مینحەی منداڵی شەهید بۆ مەسائیلی زەوجی و ئەولاد و شتی وا ئەمەش دیسان پارەیەك ئیزافە دەكرێ بۆ موتەقاعیدین، بۆ فەرمانبەرانی پلە (9 و 10) نۆ و دە، ئەمانە هەموویان بەپێی تەقدیرات دەورووبەری (200) دوو سەد ملیار دەكەن بەپێی تەقدیراتی وەزارەت، حكومەت (200) دوو سەد ملیار دەكەن، هەروەها ئەوپارەییەی دیكە كە دەمینێتەوە (100) سەد ملیار داندراوە بۆ مەناتقی حدودی زیان لێكەوتوو، هەروەها بۆ قوتابخانەكانیش (120) سەد

و بیست ملیار، دەکۆیبکەنەوە هەمووی دەکات (420) چوار سەد و بیست ملیار، (10) دە ملیار دەمینێتەوە بزانن ئەمە دەکرێ چی لێ بکەین؟ سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د.احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی لەڕاستیدا ئەو گوژمانەی کە دیاری دەکرێت تەنها یەکجار دیاری دەکرێن یەعنی ناکرێ دوو بڕ بۆ یەک بوار، دوو بڕی جیاواز دیاری بکرێ، بەڵام من لەگەڵ ئەوەدام ئەوانەی کە لە جەدوەلی حکومەتا هاتووە ئەوەی کە نەقل نەکراوە بۆ ئێرە ئەمانەش نەقل بکەن بۆ ناو یاساکە بۆ ئەوەی بە ماددەی یاسایی تەسبیت بکرێن و قوەتی قانون وەربگرن ئەگەر نا لەراستیدا ئەوەی کە لێرە دیاری کرا، ناکرێ لەو جدوەلەش هەمان بڕ دیاری بکرێتەوە، یەعنی یەکجار بڕەکە دیاری دەکرێ، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان، جارەکی تر تەئکید لە یەک شت دەکەینەوە ئەم ئیشکالیەی کە ئێستا لەم هۆڵەیا باس دەکرێ دوو شتە، کە هەردوولایەن دەتوانین بڵێین حەقی خۆیەتی قسەی لەسەر بکا، یەکییان قسە لەسەر ئەوە دەکرێ کەوا تواناسازی یاخود ئاوارەکانی ئێران ئەو پارەی کە حکومەت بۆی دانایە ئێمە جارێکی تر بۆی دابنێینەوە، پارەکە زیاد دەکا، بەڵام روونکردنەوەکە بەم شێوەیەیە بەشێك لەمانە ئێمە مەبلەغێکمان بڕییە، ئەوەی جارێکی دیکە باسمانکردەوە ئەم مەبلەغەمان تەخسیس کردووە بۆ ئەو بوارانە کە هەمووی دەنگمان بۆدا (قەزا و ناحییە، دوستکردنی قوتابخانە، زیاد کردنی مووچەی شەهیدی هاووڵاتی، مینحە بەپلە نۆ و دە، مینحەیەك بەتەقاعود، زیاد کردنی دەرماڵەی منداڵ، زیاد کردنی سولفەی عقاری گوند بۆ (25) بیست و پێنج ملیۆن. ئەوەی دووەمینیان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوەی کەوا بۆ (ئاوارەکانی ئێران و تواناسازی و (مەنتیقە) ناوچە دابڕێنراوەکان و سندوقی نیشتەجێ بوون) ڕاستە لەناو میزانییەی حکومەتا هاتووە، بەڵام گوتراوە بیهێنینە ناو قانونەکە تەنها بۆ ئیزهار کردن و دانانی بە ماددەیەکی ئاسایی، واتە دووبارە تەخسیس نەکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماوەی دوو ڕۆژی ئەو دانوستانە کە دانیشتن بوو لە نێوان هەردوو لیژنەی هاوبەشا، بەڕێزان نوێنەرانی حکومەت لەوێ بوون، بە بڕوای من خیارێکی زۆر زۆر بەسیت بوو ئەگەر بۆ نموونە ئیستقتاع بکرێ بۆ فلان مەجال، نیسبەتەکە ئەوەندەیە، بڕی پارەکەش ئەوەندە دەکات، مەفروز بوو بەڕەقەمەوە بێنە ژوورەوە، چونکە ناکرێ بەم شێوە هەڕەمەکییە بەپێی بڕینی نیسبەتەکان بوار ئەمینێتەوە بۆ پارە بۆ توێژەکانی تریش ئەبوایە ئەو ڕەقەمانە لەگەڵ کۆتایی دانیشتنەکانا ئامادە بکرابایە بۆ ئەوەی ئێمە بمان زانیبایە چەند لە پارە دەمینێتەوە چەند توێژی تر لەو پارە ئیستیفادە دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاک سمیر.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو ڕەقەمانە لە لیژنەکە من دەرمکرد بۆ ئەوەی لەپێش چاوی پەرلەمانتارانی بەڕێز روون بێ لە حکومەت، بودجەی تەشغیلی حکومەت (10,700) دە تریلۆن و حەوت سەد و شتێکە، (3) تریلۆنمان دەرێناوە بۆچی؟ تەعویزاتی مۆزەفین کە ئەکاتە (6) تریلۆن و کەسرێك دەرمانکردووە، زائیدەن مەنافعی ئیجتیماعی لەبەر ئەوەی وەزارتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی (400) ملیاری بۆ دەچێ و کەس و کاری شەهیدان لەوێوە ڕاتبەکانیان تەرتیب دەکرێ، ئەوەشمان دەرکردووە، زائیدەن (120) ملیاری توواناسازی لە سندوقەکە هەیە ئەوەشمان دەرکردووە، ئەوەی ماوەتەوە (3) تریلۆن بووە، (3) سێ تریلۆنەکە کەڕەتی 15٪ مان کردووە (450) ملیار دەکا ئەوە یەك، دوو/ ئەوەی تەخسیس کراوە بۆ پەرلەمان کۆی پەرلەمان (68) ملیارە کەڕەتی لە 20٪ مان کردووە (13) ملیارمان لێ بڕیوە. سێ/ سەرۆکایەتی ئیقلیم (60) ملیارە کەرەتی لە 20٪ مان کردووە (12) ملیار ئەکا. چوار/ مەجلیسی قەزا (52) ملیار و کەسرێکە کەڕەتی لە 20٪ مان کردووە (10) ملیار ئەکا، ئەو سێ ڕەقەمە کۆ ئەکەیتەوە (486,250) چوار سەد و هەشتا و شەش ملیار و دوو سەد و پەنجا ملیۆن دەکا، ڕەقەمەکان بەو شێوەیە هەر ڕەقەمێکی تر خستوومەتە بەردەم لیژنەی بەڕێزیش لەوێش ئیتفاقمان لەسەر ئەو ڕەقەمە کردووە هەر ڕەقەمەکی تر هەڵەیە، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاک عمر هەورامی.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەندارە بە بڕین و، دووبارە تەرخانکردنەوەی بۆ ئەوخەرجیانەی کە چ پێشنیار کرابوون و، چ لەلیژنەکەش ئیتیفاقی لەسەر کرابوو هەندێکی تەسوییە لەسەر کراوە، بەڵام ئەوەی کە پەیوەندارە بە هاتنی چەند ماددەیەك بە نموونە ماددەیەك بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو ئاوارانەی کە لە ئێران و تورکیا گەڕاونەتەوە یان هاتنی ماددەیەك بۆ تواناسازی، یان هاتنی ماددەیەك بەتەخسیس کردنی (50) ملیار بۆ دەعمی ئەو کەسانەی کە کەمدرامەتن بۆ خانوو دروستکردن، ئەمە پەیوەندار نییە بە ئیستقتاعەکەوە ئەمە تەنها بۆ ئەوەیە تەقیدی حکومەت بکەین ئەو مەبالغانەی کە لەناو جەدوەلی خۆیدا هێناویەتی تەجاوزی لەسەر نەکا تەنها بۆ ئەو بابەتانە سەرفی بکات کە بۆی داندراوە ئێستا بەشێکی زۆر لەو ئیستقتاعەی کە هەبوو وەکو مامۆستا سەمیر ئاماژەی پێدا ئێمە دەنگمان لەسەر داوە و، ئەوەی کە پەیوەندارە بە ڕەقەمەوە یەك تکامان هەیە ئێمە وەکو لیژنەی دارایی، وەکو لیژنەی یاسایی و، نوێنەری حکومەتیش کە لەوێ ئامادە بوو ئەوەی کە پەیوەندارە بە ڕەقەمەوە ئێمە نابێت بچینە ناو وردەکاری لەبەر ئەوەی ئێمە توشی هەڵە دەبین، بەس تەنها نیسبەکان دەهێنین و، لەسەر ئەم بابەتەش ڕێککەوتین، چونکە بڕینی مەبالیغ ئێستاکە ئەڵێین لە 20٪ لە بودجەی فلانە شوێن ببڕێ ئەمە ئەبێ تەعویزاتی مۆزەفینی لێدەربکرێت یان هەندێك حیساباتی تر کە پەیوەندارە بە پارەی خەڵکی و، ژیانی خەڵکی یەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو مامۆستا کاوە.

بەڕێز کاوە محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە ئێستا ئێمە موناقەشەی لەسەر دەکەین ئیشکالیەتەکە لەوەیە ئەو ئیستقتاعەتانە کە بڕایە لەوانەی کە لیژنە هاوبەشەکە بڕییەتی پێمان وایە جارێکی تر دەبێتە بەدیل بۆ ئەو خەرجییەی کە داندرایە مەسەلەن بۆ قەرەبوو کردنەوەی قەزاو ناحییە دوورەکان، بۆ تواناسازی و ئەوانە، ئێمە لە لیژنەی قانوونی دەپرسین ئایا ئێمە دەتوانین بە قانونێك بڵێین ئەوە ئەگەر ببێتە بەدیل بۆ خەرجییەکانی پێشتر، نابێت ببێتە بەدیل بۆ خەرجییەکانی پێشتر کە لە بودجەکە داندراوە؟ ئەو کاتە پێم وایە مەعالەجەی دەکاتن بەس بەبڕگەیەکی قانونی زیادی بکەین ئەو ئیستقتاعەتانە جارێکی دیکە نەبێتە بەدیل بۆ خەرجییەکانی پێشتر پێم وایە مەعالەجە دەکرێ و پێم وایە کەسیش گوێی لێنە بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەست دەكەم موناقەشەیەك هەیە، و، لێك تێنەگەیشتنێك هەیە، بۆ عیلاجی ئەو موزوعە من داوا دەكەم سەرۆكایەتی پەرلەمان پێشنیازی دواخستنی جەلسەكە دەكەم بۆ نیو سەعات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز أسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە بە قسەت دەكەین جەلسەكە هەڵدەگرین تا سەعات (04:30) چوار و نیوی پاش نیوەڕۆ بەخواتان دەسپێرم، سوپاس.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئینشاڵڵا كەمێك ئیسراحەتتان كردووە و سەر و دڵتان خۆشتر بووە، بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆكان، لێژنەی هاوبەش فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، لیژنەی یاسایی ئەو ماددەیە زۆر موناقەشەمان لەسەر كرد، ماوەیەكی زۆری خایاند، ئێستا ئاخیر صیاغە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای ئەوەی پەرلەمان ماددەیەكی پەسند كرد بەوەی كە ڕێژەیەك، بڕێك پارە لە هەر سێ سەرۆكایەتی و وەزارەتەكان و ئەنجومەنی وەزیران دوای بەدەركردنی قەرەبوو كردنەوەی فەرمانبەران ئەو ماددەیە پەسند كرا، بڕە پارەكە تەرخان كرا بۆ چەند بابەتێك، ئەو ماددەیە كۆتایی پێ هات، بەڵام لە ڕاپۆرتە هاوبەشەكە باس لە چەند تەخصیصاتێك كرابوو، كە لەو بڕە پارەیە نەبوو كە كەم كراوەتەوە لە بودجەی ئەنجومەنی وەزیران و هەر سێ سەرۆكایەتی و وەزارەتەكان و فەرمانگەكانی كە نەلكاون بە وەزارەت، بەڵام پێشنیاری زۆربەی زۆری ئەندامانی پەرلەمان ئەوەبوو، لەبەر ئەوەی لە خشتەیەكی هاوپێچ كە لەلایەن حكومەت

پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، کۆمەڵێك پرۆژە تەخصیصاتی بۆ دانراوە، پێویست ناکات دووبارە لە ناو یاساکە باس بکرێتەوە، لەبەر ئەوەی کە چەند خاڵێکە ئێمە نایدەینە دەنگدان و پێویست ناکات، لەبەر ئەوەی تەخصیصاتی بۆ کراوە، لە خشتەی بودجەدا هاتووە، نایێتە ناو قانونەکە بە دەقی یاسایی، ئێستا ئەو دوو ماددەی کە لە ڕاپۆرتە هاوبەشەکە هاتووە، یەك لەو ماددانە:

(على مجلس الوزراء إصدار الأنظمة و التعليمات التي تسهل تطبيق مبدأ اللامركزية عند تمويل الوزارات وفق الصلاحيات الواردة في هذا القانون)

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەیەکی تر:

(على مجلس الوزراء إعداد و إصدار نظام واحد لمخصصات الموظفين العاملين في دوائر الإقليم بهدف تحقيق الموضوعية و التوازن و العدالة).

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان ئەوە ئیتیفاقی لەسەر کراوە، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکەم لەسەر ئەوەیە، یەعنی گرفتم نیە لەوەی کە ئیتیفاق لەسەر ئەوە کراوە، بەڵام لە موخەصەصاتی موەزەفین دا کێشەیەك هەیە کە حەقە ئەگەر ئەم نوقتەیە جێگەی بێ، ئەگەر د.ڕۆژان و کاك عەونی لێرەدا بزانن جێگەی دەبێتەوە یان ئیزافەی بکەین بۆ سەر ئەوانە، ئێمە لە موخەصەصاتی موەزەفین دا بە تایبەتی کە پار لە بودجەی پار دا بڕیارێکمان دەرکرد بە کۆی دەنگ کە موخەصەصات هاوتا بکرێتەوە لەگەڵ ئەو موخەصەصاتەی کە لە عێراق دا هەیە، هەتاکو ئێستاشی پێوە بێ، لەو هاوتا کردنەوەیەدا حکومەت هەندێکی هاوتا نەکردۆتەوە، قەرزاری هەندێکیشە، بە نموونە ئەگەر موەزەفینی فەرمانبەرەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی بێنینەوە، ئەوانەی کە بڵێین موەزەفی چاکسازییەکانن، ڕاستە بۆیان هاوتا کرایەوە، بەڵام کاتێك بۆیان هاوتا کرایەوە کە ساڵەکەی پار هەمووی نەبوو، لەم ساڵەوە بۆیان حیساب کرا، کە ساڵی پار ئەوان لە پارەوە داوایان کردبوو وەزارەت جەوابی نەدابوونەوە، جگە لەوانەی کە ئێمە لەگەڵ بەڕێز وەزیری دارایی قسەمان کرد، کۆمەڵێ خەڵك هەبووە بە نموونە لە 2003 هەتاکو 2008

موەزەفێکی ئیعتیادی بووە، دوایی بووە بە بەڕێوەبەری تەنفیزی، ئەوان یەکسەر بە پێی ئەو تەعلیماتەی کە هەیە، چونکە تەوزیحی پێ نەدراوە، موخەصەصاتەکە بلێین تەعدیلەکە نایانگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک شڤان، فەرموو.

بەڕێز شڤان أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەو لیژنەیە شتێك بە نەزەر بگرێت، ئێمە خصوصیەتی خۆمان وەکو کوردستان بپارێزین، شەرت نیە ئێمە هەموو موخەصەصاتێك کە لە بەغدا کە ناتوانن هیچ مەشروعێك، خزمەتگوزارییەك بۆ خەڵکی عیراق دابین بکەن، هەموو بکەن موخەصەصات و رەواتب و ئیمکانات بخەنە بەردەستی موەزەفین، ئێمە ئیحتیمال دەرحەقی ئەو وەزعە نایێن، ئێمە خصوصیەتی خۆمان وەکو کوردستان بپارێزین، شەرت نیە هەموو موخەصەصاتێك لە بەغدا دەربچێت هاوشان بێت لە کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من تێبینیم لەسەر ئەو تەعقیبەی خوشکە ڕۆژان هەیە، بە نیسبەت ئێمە لەو کۆبوونەوە هاوبەشە کە هەردوو لیژنە واژوویان لەسەر کردووە، نوێنەرایەتی فراکسیۆنەکانیش، من دەقەکە دەخوێنمەوە، دووبارە بە ئیجازەی جەنابتانەوە، دەڵێ/ بڕینی ڕێژەیەك لە بودجەی تەشغیلی و تەرخان کردنی بۆ بواری جیا جیای تر، ئەوە بەڕێز کاك د.عمر نورەدینی و جەماعەت دەزانن کە مەبەستمان لەوە ئەو هاوپێچەیە کە بڕیاری لەسەر دراوە، جا ئەگەر هەر بڕیار ئەوە بێ کە لە وەرەقەکەی حکومەت دا هاتووە، کەواتە ئێمە هیچمان نەکردووە، دوو ڕۆژە ئەو هەموو موناقەشەیە کراوە، باس لەوە بوو کە ئەوانە، ئەوە کێ؟ من پرسیار دەکەم ئەگەر 15 کەس ئەوەیان واژوو کردووە، ئەگەر مەبەست هەر ئەوە نەبێ کە لەسەری ڕێککەوتووین، هەر ئەوە بێ کە لە حکومەتەوە هاتووە، مانای ئەوەیە ئێمە هیچمان نەکردووە.

بەڕێز د.أرسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ پشتگیریم بۆ هاوڕێم پەیمان خان، پێویستە بچینەوە سەر ئەوەی کە هەموو مووچە و دەرماڵەی هەرێم هاوتا بکرێ لەگەڵ مەرکەزدا، چونکە ئێمە بەشێکین لە دەوڵەتی عیراقی، ناکرێ ئەوان موخەصەصاتێ بدەن، ئێمە نەیدەین، بۆ نموونە من چەند جار سەردانی بەڕێز وەزیری داراییم کردووە

لەسەر دەرماڵەی فەرمانبەرانی كارەبا، كە لەوێوە دەرماڵەی مەترسییان هەیە، لێرە نایاندرێتێ، هەروەها دەرماڵەی توێژەری كۆمەلایەتی، بە مەرجێك هیچ دەرماڵەیەك لێرە نەبڕدرێت، چونكە هەندێ دەرماڵە هەیە من گومانم هەیە ئەم نەصە بۆ ئەوە بێ، هەندێ دەرماڵە ببڕدرێت، بۆیە ئێمە ئەو نەصەی كە پار نووسیومانە، مووچە و دەرماڵەی هەرێم هاوتا بكرێ لەگەڵ مەركەز، بە مەرجێك هیچ دەرماڵەیەك كەم نەكرێتەوە، ئەوەی كە پێشتر دراوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆران فەرمووو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من تەعقیبێك بوو لەسەر قسەكانی كاك عمر، ئێمە ئەو نەسەمان تێپەڕاند زیادەكانمان تەرخان كرد بۆ كۆمەلێك بوار كە هیچی لە حكومەتدا نەهاتووە، ئەوەی د.ڕۆژان باسی كرد، ئەوانە یەكێكە لە حكومەت خۆی باس كراوە، رەبتی بە بڕینەكانەوە نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.عمر فەرمووو.

بەڕێز د.عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕینەكەو تەخسیس كردنەكەی، ئەو بوارانەی كە كرا لە ڕاستی هیچی لەناو پڕۆژەی بودجەو لەناو جەداولی تەخسیساتدا نەبوو، كە ئێمە بۆمان تەرخان كردبوون، چ ئەوەی قوتابخانەكان، چ ئەوەی قەزا تەرحیل كراوەكان، چ بەرز كردنەوەی مووچە، چ بەخشینەكە، ئەوە هەمووی هیچی لەوەدا نەبووە كە حكومەت ویستوویەتی پێشنیاری بكات، بۆیە بڕینەكە تەواو بووە و تەرخان كراوە، ئەوەی تریش وەكو بەڕێزان تەوزیحیاندا ئەوەی كە حكومەت وەكو جەدوەل ناردویەتی، ئەوە دیارە مولزەمەو خۆی جێبەجێ دەبێ و پێویست ناكات بە دوو شێوە مەسەلەن تیكرار ببێتەوە، سەبارەت بەم ماددەیەی كە خوێندرایەوە، ئەوەی كە پەیوەندی بە دەرماڵەوە هەیە، لەناو هۆڵی پەرلەمانیش لەكاتی كۆبوونەوەی هەردوو لیژنە، بە تەفاسیل و بە وردی بە فرە لایەنە قسە لەسەر دەرماڵە كرا، كە لێرە لە هەرێمی كوردستان جۆرێك لە ئالۆزی و ئیشكالیەتی تێدا هەیە، مەسەلەن بۆ دەرچوانی یاسا، بە هەندێكی دەدرێت و بە هەندێكی نادرێت، بۆ هەندێكی زیاترە بۆ هەندێكی كەمترە، هەندێ چین و توێژ هەر پێیان نادرێ و داواكاریان هەیە، هەروەها لە نێوان ئێرەو بەغداشدا بۆ ڕێكخستنی ئەم لیژنەیە ئەركی ئەوەیە، هەموو ئەو ئالۆزیانە هەموو ئەو كێشانە لەناو هەرێم و لەگەڵ بەغدا چارەسەر بكات بە مەبەستی ئەوەی بەشێوەیەكی مەوزوعی و عەدالەت خوازی و تەوازون پێداچوونەوە بكات,

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

کەسی تر تکایە داوای قسە کردن نەکات، کاك حەمە سعید، کاك عمر هەورامی، د.احمد، سیوەیل خان، فەرموو کاك حەمە سەعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەم بۆ پشتگیری و هەم بۆ تەوزیحی قسەکەی مامۆستا عمر، ئەمە لەم قائیمەیەی حکومەت وەکو پێش نیوەڕۆ کە یەکلا نەبوویەوە بۆیە دوامان خست، کە ئەو مەسەلەیە یەکلا بکەینەوە، سندوقی ئیسکان، هەیئەی ئیستیسمار، گەڕاوەکانی تورکیاو ئێران، مەناتقی موتەنازع عەلەیها، تواناسازی، لێرە هەیە ئێمە دیسان لەوێش ئەو چوار سەدو هەشتاو شەش ملیار دینارەی کە ئیستیقتاعی دەکەین لەوێش مەبلەغی..، کەواتە دووجار مەبلەغی بۆ تەخسیس دەکرێت، ئەوەتا لێرە هەیە، زەحمەت نەبێ ئەگەر ئەڵێیت ئەوە لەناو قانونەکە بۆ ئەوەی بە قانون ئەو مەبلەغی دابنێین، ئەی خۆی دوانزە خشتەیە بۆ بە شەشەکەی تر نایکەی، با شەشەکەی تریش بخەینە قائیمەوە، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر، ئێمە لە پڕۆژە یاسای ساڵی 2010 و 2011 بە دوو مادده وتوومانە پێویستە ڕەواتب و موخەسەساتی هەرێم لەگەڵ بەغدا یەکسان بێ، ئیتر چۆن ئێمە لە بودجە دیاریمان کردووە و لە مسوەدەکەی ئەمسالێش تیایەتی، لەبەر ئەوە ئەبێ یەکسان بێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر هەورامی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها بۆ ڕوونکردنەوە، ئێمە دەنگمان لەسەر چی دا؟، دەنگمان لەسەر ئەوەدا کە نسبەی لە 20٪ی موازەنەی تەشغیلی هەرسێ سەرۆکایەتیەکە، بێجگە لە قەرەبووی فەرمانبەران ببڕدرێت، بدرێت بە وەزارەتی سەحە و سیاحەو دەعمی ریازە، ئەمە یەکێك بوو لەو خاڵانەی کە لەسەری ڕێك کەوتبووین لەناوموازەنەکە نیە، ئەمە خاڵی یەکەم، ئەمە تەنها بۆ ڕوونکردنەوە بۆ مامۆستا عمر، ئەمە یەکێکە لەو خاڵانەی کە تەحقیقمان کرد لەناو ئەسلی مەشروعەکە نەبوو، خاڵی دووەم، ئەوەی کە وتمان لە 15٪ی موازەنەی تەشغیلی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتەکان ببڕدرێت، کە نزیکەی چوار سەدو ئەوەندە ملیار دەکات، تەخسیس بکرێ بۆ چی؟، تەخسیس بکرێ بۆ: یەکەم/ 120 ملیار دینار بۆ بەردەوام بوونی حکومەت بۆ دروست کردنی قوتابخانە ئەمە 120 ملیار، ئەمە ڕۆیشت کە لەناو ئەسلی مەشروعی موازەنە نەبوو، ئەمە تەنها بۆ ڕوونکردنەوەیە بۆ ئەوەی دووبارە نەبێتەوە، خاڵی دووەم/100 ملیار دینار بۆ دەعمی ئەو مەشاریعانەی کە قەزاکانی تووشی کاول کاری و ڕاگواستن بوون، ئەمە 220 ملیار، ئەوەی

کە دەنگی لەسەر دراوە، مینەحی چوار سەدو هەشتا هەزار دینار پێدانی 480 هەزار دینار بۆ هەموو ئەو فەرمانبەرانەی، خۆ تەنها یەك فەرمانبەرمان نیە، ئیمکانە 10هەزار و زیاتریش موەزەفین شمولی بکات، لە 1/1، هەتا 12/31حکومەتی هەرێمی کوردستان پێی پابەند دەبێ، چوار سەدو هەشتا هەزار دیناریان بداتێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا من پێموایە ئەوەی ئەو ئیشکالیەتەی دروست کردووە ئێمە لەو ماددەیەی کەوا زیادمان کرد ئەو مادده ئیزافیە، دەستنیشانمان کردووە ئەوەی کە لە فەقەرە یەك ئەبڕێ، لە هەرسێ سەرۆکایەتیەکە بێجگە لە ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتەکان، وتوومانە تەخسیس ئەکرێت بۆ وەزارەتی سەحەو بەلەدیە، بەڵام فەقەرەی دووەم و سێیەم، ئێمە دەستنیشانمان نەکردووە، ئەوەی کە لە مەجلسی وزەرا ئەبڕدرێت ئەوەی لە وەزارەتەکانی تر ئەبڕدرێت ماعەدا تەعویزاتی موەزەفین، دەستنیشانمان نەکردووە بۆ تەخسیساتەکەی بۆ چ جیهەتێکە، تەحدید نەکراوە، ئێمە لێرە لە ڕاستیدا پێویست بوو وەکو چۆن فەقەرەی یەکەممان تەحدید ئەکرد، لێرە ئەوەشمان تەحدید بکردبایە بۆ ئەوەی دەرکەوێ کە ئەوەی لێرە تەخفیفمان کردووەو دامان شکاندووە، بۆ ئەو جیهەتانەی دیکە دەست نیشانمان کردووە، ئەوە یەك، لیژنەی داراییش بۆ ئاگاداری جەنابتان کاك دکتۆر.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

وەقتت تەواو بوو، کاکی من تۆ موراعاتی وەقت بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی دارایی کۆمەڵێك پێشنیاریان لە ڕاپۆرتەکەی خۆیان ئامادە کردبوو، لەکاتی کۆبوونەوەکان بێجگە لە تەوسیات، کۆمەڵێك پێشنیاریش لەڕاستیدا، بۆ ئەوەی ئێمە لێرە موناقەشەی بکەین، دواتر ئەوەی کە ئەتواندرێ بخرێتە ناو یاساکەوە، بیخەینە ناوی بۆ ئەوەی ئەوانە دەست نیشان بکەین، من لەگەڵ ئەوەش بووم ئەوەی ......

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاتەکەت تەواو بوو، فەرموو سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیە منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی موخەسەسات هاوتا بکرێ لەگەڵ فەرمانبەرانی عیراق، بەس بە مەرجێك پاریش لە پڕۆژە یاسای بودجە موناقەشەمان کرد، بەمەرجێك فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان زەرەرمەند نەبن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، یەك قسەی دیکەم هەیە، لە چاوپێکەوتنەکەی بەڕێز بریکاری وەزیری دارایی ئەو ڕۆژە باسم کرد مەجالتان نەدا، باسی لەوە کرد، پێمان خۆشە هاوتا بکرێ موخەسەساتی فەرمانبەرانی هەرێمی کورستان لەگەڵ هی عیراق، هاوتا بکرێ، تەنها موخەسەساتی زەوجیەو ئەولاد و شەهادە، بەلاّم جاری وا هەیە لێرە فەرمانبەران یان مامۆستایانی ئێمە زەرەرمەند دەبن، ئێمە هاوتای بکەین، بەلاّم زەرەرمەند دەبن، زەرەرمەند نەبن تێیدا لێیان ببڕێ ئەوە یەك، دوو، هەندێك لەمامۆستاو فەرمانبەرانی ئەوەی کۆلیژی لوبنانی- فەرەنسی، هەر لە هەرێمی کوردستان هەیە، بەشێك موخەسەساتەکەی وەردەگرن، بەشێکی تر بۆیان سەرف ناکات وەزارەتی دارایی، لەوانەیە د.ڕۆژانیش بزانی نموونەکمان هەیە لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ، سۆزان خان و مامۆستا هەرسێك داوای نوقتەی نیزام دەکەن، دە کەس قسەی کردووە ئێستا، نوقتەی نیزام بدەم بەئێوە، نوقتەی نیزام بدەم بە ئەوانی تریش، دوو رەئی هەیە سێ رەئی هەیە با سیاغەی بکەینەوە بیخەینە دەنگەوە، خۆ ناکرێ ئێمە دوو ڕۆژ دانیشتووین سیاغە کراوەتەوە، دیسان دە کەس، پانزە کەسی تر قسە بکاتەوە، فەرموو سیاغەکە بکەن دەیخەینە دەنگەوە، لیژنەی قانونی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

على مجلس الوزراء اعداد واصدار نظام واحد لمخصصات الموظفين العاملين في دوائر الاقليم ، بهدف تحقيق الموضوعية و التوازن و العدالة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز بایز تالەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەتی موخەسەساتەوە، ئێمە هەتاوەکو ئێستا ئەوەی هاتبێ کەوا پێمان زانیبێت و بۆمان هاتووە و داوا کرابێ، وەکو بەغدامان لێی کردووە، ئاخیر موعامەلە کە هاتۆتە وەزارەتی دارایی، کارمەندانی ئیداری وەزارەتی تەندروستی بووە کردوومانە، بەنیسبەتی موخەسەساتەوە، ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی پێك هێناوە بۆ یەکسان کردنی موخەسەسات، هەموو کوردستان وەکو یەکی لێ بکرێت، وەکو بەغداشی لێ بکرێت، لیژنەکە هەفتەی داهاتوو بە تەواوی دەست بەکاردەبێ، داواش کراوە پەرلەمانیشی لەگەڵدابێ، بە

نووسراوی ڕەسمی داوا لە پەرلەمانی بەڕێز کراوە، بۆ ئەوەی ئەو نوێنەری خۆی بنێرێ بۆ ئاگاداری لەو مەوزوعە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دوا سیاغە بخوێنەوە تکایە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای وەرگرتنی پێشنیاری ئەندامان، پێشنیار دەکەین کە بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، ماددەیەکی نوێیە:

أ-على الحكومه اعداد واصدار نظام واحد لمخصصات الموظفين العاملين في دوائر الاقليم ، بهدف تحقيق الموضوعية و التوازن و العدالة.

ب-تحقيق المساواة بين مخصصات الموظفين العاملين في الاقليم مع اقرانهم من العاملين في الحكومة الاتحادية، على ان لا يؤدي ذلك الى انقاص مخصصاتهم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا، موبارەکە ئینشائەڵلا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددانەی پێشنیار کرابوون لە ڕاپۆرتی هاوبەش کۆتایی پێهات ئێستا دەگەڕێینەوە ئەسلی پڕۆژە یاساکە کە لە لایەن حکومەت پێشکەش کراوە، گەیشتبووینە ماددەی شەشەم کە لە پڕۆژەکەدا هاتووە، ڕیزبەندی ماددەکان دوایی تەخویل دەکرێن، لیژنەی قانونی و دارایی تەخویل کراین، بەوەی ڕیزبەندی برگەو بەندو ماددەکان دواتر ڕێك بخرێن، ئێستا ماددەی شەشەم لە ئەسلی پڕۆژە یاساکە لە لایەن حکومەتەوە پێشکەش کراوە.

المادة السادسة:

اولاً: يتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية المنح، الاعانات، النفقات الرأس مالية ضمن الموازنة اقليم كوردستان-العراق من قبل وزارة المالية والاقتصاد.

ثانياً: لمجلس الوزراء تخويل الوزراء ورؤساء الجهات الغير مرتبطة بالوزارة و وكلاء الوزارات و مدراء العامون، ورؤساء الوحدات الادارية، صلاحيات الصرف مباشرةً في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن الموازنه السنوية ويتم ذلك وفق قرار المجلس الصادرة لهذا الغرض وللمجلس اعادة النظر في الصلاحيات المخولة وفق مقتضيات المصلحة العامة وتطبيق مبدأ اللامركزية.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی سێیەم: دەسەڵات پێدانەکان (الصلاحيات)

ماددەی شەشەم: کە دەبێتە حەوتەم.

یەکەم: سەرف کردن لە متمانە ئیعتیماداتەکانی حیساباتی سەرەکی بەخشینەکان، کۆمەڵەکان، خەرجیەکانی سەرمایەداری، لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان-عێراق لە لایەن وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە دەبێت.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران دەتوانێ دەسەڵاتی سەرف کردن ڕاستەوخۆ بدات بە وەزیرەکان و سەرۆکی لایەنەکانی گرێ نەدراوە بە وەزارەتەوە وەکیلی وەزارەتەکان و بەڕێوەبەرە گشتیەکان و سەرۆکی یەکە ئیداریەکان، لەبەر ڕۆشنایی تەرخانە متمانە پێ کراوەکان لە ناو بودجەی ساڵانەیاندا، ئەمەش بە بڕیارێکی ئەنجومەن دەبێ کە بۆ ئەم مەبەستە دەرچوبێ، ئەنجومەنیش دەتوانێ چاو بەو دەسەڵاتە بەخشینەدا بخشێنێتەوە بەپێی بەرژەوەندی گشتی و پرەنسیپی لامەرکەزی پیادە بکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش هیچ تێبینیتان هەیە لەسەر ئەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەردوو لیژنە پشتگیری ماددەکە دەکەین وەکو خۆی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ناو دەنووسم کێ..، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمەی پەیوەندی بە لیژنە هاوبەشەکە بوو تەواو، ئێستا ئێمە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییمان هەیە، ڕەئیمان داوە پێویستە رەئی لیژنەی یاسایی ئیعتیباری بۆ بکرێت، نەخێر ڕاپۆرتمان هەیە، خۆیان ئەزانن.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ئێمە لە پێش ئامادەکردنی ئەو ڕاپۆرتە هاوبەشە لە لیژنەی کاروباری یاسایی بە حوکمی ئەوەی ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی یاسایی کرابوو، بەڵام ئەمانە هەموو دەسەڵاتی کارگێڕینە لە ڕاپۆرتە هاوبەشەکە ئاماژەمان پێی نەکردبوو، ئێستا کە ڕاپۆرتی هاوبەش هات، ڕاپۆرتی لیژنەی یاسای دەوری نەما، لەبەر ئەوە ئیشارتمان پێی نەدا، کە ماددەکە وەکو خۆی پشتگیری لێدەکەین، ئەگەر چ پێشنیاریش هەبوو ئەندامان کە پێشنیاریان کرد، دواتر دیراسە دەکەین لە لایەن هەردوو لیژنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا من ڕێگا ئەدەم ئەوەی تێبینی هەیە با قسەی خۆی بکات، احمد وەرتی، جمال طاهر، ڕێباز فتاح، کاردۆ محمد، سەرهەنگ فەرەج، دڵشاد حسین، نەریمان عبدالله، نەسرین جمال، عظیمة نجم الدین، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو د.احمد.

بەڕێز د. احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەبێ ئەوە بڵێین ئێمە دوای ئەوەی ئەو شتانەی کەهاوبەش بووەو ڕێکەوتنی لەسەر کراوە، کە تەواو بوو ئەوەی تر ڕای هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی بەپێی ڕاپۆرتەکانیان، پار ئێمە بەو شێوەیە تەعامولیمان لەگەڵ پرۆژە یاسایەکە کرد، بۆیە لێرە لەسەر ئەو ماددەیە دوو ڕەئی هەبوو لە لیژنەی یاسایی، حەز دەکەم ئەگەر لیژنەی یاسایی بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرێ، چونکە ئەوە ڕاپۆرتی هاوبەش نیە، من لێرە پشتیوانی لە ڕەئی یەکەم دەکەم، حەز دەکەم ئەگەر لیژنەی یاسایی ڕەئیەکە بخوێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک جمال فەرموو.

بەڕێزجمال طاهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنیا مولاحەزەم لەخاڵی دووەمە، دەڵێت (لمجلس الوزراء) پێم باشە بکرێت (علی مجلس الوزراء) چونەکە ئەگەر (لە) بکەین ئیحتیمالە ئەیکات، ئیحتیمالە نایکات، بکرێت (علی مجلس الوزراء تخویل الوزراء.....الخ) پاش (الموازنە السنویة ویتم ذلك وفق قرار المجلس الصادر لهذا الغرض) یەعنی چ قەراری مەجلس(لهذا الغرض) نازانم ئەو جوملە لێرە جێگەی نیە، بۆیە باشتر دەبینم (علی مجلس الوزراء تخویل الوزراء ورؤساء الجهات المرتبطة بالوزارة ووكلاء الوزارات والمدراء العامون ورؤساء والوحدات الادارية الى الموازنة السنوية) ئەو جوملە لابدرێت (ویتم) لابدرێت (وللمجلس اعادة النظر في الصلاحيات المخولة .....الخ) سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فەتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من لەسەر ئەو لامەرکەزیەیە کە هاتووە، لە ڕاستی لێرە کە بڕیارمان داوە بۆ هەر وەزارەتێك کە بودجە دیاری بکەین، دەسەڵاتی سەرف کردنی ئەو بودجەیە وەزیرەکە ئەو وەزیرە خۆی بێ، نەوەك وەزیرەکە بگەڕێتەوە ئەنجومەنی وەزیران دواتر ئەنجومەنی وەزیران داوا لە وەزارەتی دارایی بکات، ئەوە ڕۆتینێکی زۆر دروست دەکات، کێشەیەکی گەورە بۆ وەزیرەکان و وەزارەتەکانیش دروست کردووە، لەبەر

ئەوەی دەبێ ئێمە وەزیرەکان وەکو هەقیقی سەیری بکەین، نەوەك تەنها وەزیری شکلی بن و دەسەڵاتەکان لە لای ئەوان، ئەمە تەنها بەوە چارەسەر نابێ کە بڵێین وەزیر دەسەلاتی سەرف کردنی 20 ملیۆن یان 50 ملیۆنی هەیە، ئەم بودجەیە هی ئەو وەزارەتەیە ئەم وەزارەتە سیاسەتی وەزارەتەکەی خۆی ئەزانێت چۆن سەرفی ئەکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەم دەسەلاتە لە لای وەزیر خۆی بێ نەوەك ئەنجومەنی وەزیران ئەو دەسەڵاتەی پێ بدات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەموومان پێمان وایە موتەفقین لەسەر ئەوەی کە سیستەمی لا مەرکەزی پەیڕەو بکرێ، یەکێك لە موشکیلە گەورەکانی وڵاتی ئێمە، بەڕێوەبردنی وڵاتی ئێمە ئەم سیستەمی مەرکەزیەیە بۆ بچووکترین شت، ڕاستە تەخسیساتەکە دەکرێ، بەس لە دەسەڵاتی وەزارەتەکان نیە هیچ شتێك بکەن بەبێ موافەقەتی وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەوە ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئەم ڕایە هەبوو کە پێویستە دەسەڵاتەکە بدرێتەوە وەزارەتەکان بۆ تەخسیساتی خۆیان سەرفی بکەن، پێویست ناکات بگەڕێنەوە وەزارەتی دارایی، ڕایەکەشم لایە کەبە چ شێوەیەك بێ، خزمەتی بەڕێوەبردنی ئێمە دەکات، پرەنسیپی لامەرکەزیەت دەکات، چونکە زۆرجار متمانەکانی کە پەیوەندی بە مووچە و کەل و پەل خزمەت گوزاری باربووی بەرژەوەندیە کۆمەڵایەتیەکان، بەخشیش و خەرجیەکانی تر، هەمووی گیر دەخوات لە وەزارەتی دارایی و ئەو تەخسیساتەشە لە کۆتایی ساڵ جێبەجێ ناکرێ، بۆیە تەئکید دەکەمەوە بۆ جێبەجێ کردنی لامەرکەزیەت، پێویستە ئەم ڕایە پەسەند بکرێ نەوەك ئەو ڕایەی کە لە ماددەکە هاتووە، ئەگەر پێشتان باشە دەیخوێنمەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماوەی ڕابردوو هەموو ئەندامە بەڕێزەکان کە قسەیان کرد، رەئیەك هەبوو بۆ دیفاع کردن لە لامەرکەزیەت، من دووپاتی ئەو رەئە ئەکەمەوە بەڕاستی، ئێمە ئەبێ بە قانون لە نێو ئەو قانونی موازەنە مەسەلەی لامەرکەزیەتی دارایی بچەسپێنین بەڕاستی، بۆ ئەوەی ئەو وەزارەتانە دەسەڵاتیان هەبێ، من پشتیوانی ئەو ئیقتیراحەی کاك کاردۆ و برادەران دەکەم کە کردیان ئەوەی د.ڕێباز، ئێمە دەسەڵاتی سەرفی ئەو پارانە بدەینەوە بە وەزارەتەکان، بۆ ئەوەی ئەو پارانە خۆیان سەرفی بکەن لە لای خۆیان بێ، لە حاڵەتی سەرنەگرتنی ئەم پێشنیازە من پشتیوانی لەو پێشنیازە دەکەم کە کاك جمال کردی، کە بکرێت

(على مجلس الوزراء) هەتا ئەو بڕگەیەی کە ئەڵێت(فی ضوء التخصیصات المعتمدة ضمن الموازنە السنویة) لەدوای ئەوە ببڕێ، ئەو بڕگەیەی لێ بکرێتەوە، ئەوە تێبینیەکانی من بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستی دا منیش پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە مەبدەئی لامەرکەزی تا پێمان بکرێت و تا مومکین بێ دایبەزێنین، بەڕاستی بەوە نابێ کە چەندی پیا هەڵدەدەین لامەرکەزیەت، ئایا دەتوانین چەنێکی بە فیعلی بدەین، بۆیە من پشتگیری لەو ڕایەی کاک جمال دەکەم، (على مجلس الوزراء) ئەتوانێ بیدات یان نەیدات، ئەمە لەمپەرێکە، دوو لە کۆتایی دا ئەڵێ (مجلس اعادة النظر في الصلاحيات المخولة) کەواتە ئەمە بەڕاستی دوورکەوتنەوەیە لە لامەرکەزیەت، بۆیە من پشتیگیری لەو ڕایە دەکەم کە بکرێتە (على مجلس) فەرزی بکەین بەسەری ئەو دەسەڵاتە، بۆچی؟، لەبەر ئەوە هەر ئەو وەزارەتە خۆی ئەو پرۆژانەی کە هێناویەتی میزانیەمان بۆ موافەقەت کردووە، پاشان هاتۆتە وەزارەتی تەختیت، وەزارەتی دارایی ڕەزامەندی لەسەر داوە، دێتە پەرلەمان ڕەزامەندی لەسەر دەدرێت بۆ ئەو وەزارەتە، یەعنی چ مانایەك دەگەیەنێ ئێمە دەستی وەزیرەکە ببەستینەوە کە ئەم هەموو موافەقەتانەی وەرگرتووە کە لە دەسەڵاتی وەزارەتەکە ئەبێ، بۆ ئەوەی لە ڕۆتیناتیش ڕزگارمان بێ، هەقە ئەو بودجەیە لە حیسابێکی بانکی خۆیا دایبنێ، خۆشی ڕاستەوخۆ لێی سەرف بکات، ئەوە ڕێگری لەوە ناکات لە ژێر چاودێری دارایی و وەزارەتی دارایی بێ، بۆیە من پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە فەرز بکرێ، ئەو دەسەڵاتە بدرێ بە وەزارەتەکان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەشی یەکەمی قسەکانی من کاک جمال کردی، بەشی دووەمیش کاک ڕێباز ئاماژەی پێدا، بۆ پشتیوانی قسەکەی کاک ڕێبازو کاک کاردۆ ئێمە نموونەشمان لەبەر دەست دایە بۆ ئەو حاڵەتانەی کە دەسەڵاتێك ئەدرێ بە وەزیرێك بۆ چۆنیەتی سەرف کردن، بەڵام ڕۆتینات کە بگەڕێتەوە بۆ لای وەزارەتی مالیە،

هەندێجار لە بەڕێوەبەرایەتیەکانی خوارەوە لەوانەیە ڕۆتینات زیاتر بێ، یەعنی کێشەکە نەگەڕێتەوە بۆ وەزیری دارایی، بەلاّم لەوانەیە لە ئاستەکانی خوارەوە ڕۆتینات دروست بێ، ئەمە وای لێ ئەکات ئەو گوژمە پارانەی کە بۆ ئیعانات و قەرزەکان بێ دوا بکەوێ، بۆیە من پشتیوانی لە ڕەئیەکانی کاك ڕێباز و کاك کاردۆ دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرمووو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە تازە دەنگمان لەسەر مەبدەئی لامەرکەزیەت دا بە ماددەیەکی موستەقیل، دوو، لەکاتی گفتوگۆ کردنی پرۆژەی بودجە وەکو لیژنەی یاسای بە دوو ڕا هاتینە ناو مەوزوعەکە، ڕای زۆینە ئەوە بوو کە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، ڕای دووەم، ئەوەبوو کە فەقەرەی یەکەم تەعدیل بکرێتەوە، تەعدیلەکەش بەم شێوەیە بێ:

یحصل الصرف من اعتمادات الحسابات الرئیسیة النفقات الرواتب و السلع والخدمات والفوائد و المنافع الاجتماعیة، المنح، الاعانات، المصروفات الاخرى ونفقات المشاریع المعتمدة ضمن الموازنة العامة للاقلیم من قبل وزیر المالیة والاقتصاد وللوزیر المختص رئیس الجهة غیر مرتبطة بالوزارة اوالمحافظ او رئیس مجلس المحافظة صلاحیات الصرف مباشرةً في ضوء الاعتمادات المخصصة ضمن الموازنه السنویة وبالتنسیق مع وزارة المالیة والاقتصاد.

ئەوە ڕای دووەم، بەلاّم پاش ئەوەی کە هەردوو لیژنەی دارایی و یاسایی کۆبوونەوەیان ئەنجامدا، پێشنیار کرا لامەرکەزیەت بە ماددەیەکی موستەقیل بەو شێوەیە کە ئێستا دیاری کراوە، واتە ڕای دووەم پێویست ناکات زیادە، تەنها ماددەکە بە بۆچوونی ئێمە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بە تایبەتی د.احمد لە لیژنەدا بوو، تازە ئەو پێشنیارەی تەئکید کردەوە، پشتگیری لەوەش دەکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان وایە ئەو پرۆژەیە لە حکومەتەوە پێمان باشە چۆن هاتووە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ئێمە ئەمانەوێ بەرەو مەبدەئی لامەرکەزیەت بڕۆین، بەس لە قۆناغی ئێستادا وەزارەتی مالیە یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە تەنزیمی سیولە ئەکات، بەپێی ئەوەی کە ئەو دەفعاتی تەمویلەی کە بۆمان دێت لە حکومەتی ئیتیحادیەوە، تەقریبەن لە بەینی 30بۆ 36 بۆمان دێت، هەر وەزیری مالیەش ئێستا دەوری موحاسیبی حکومەت دەبینێ بەڕاستی، بەس لێرە لە دەرئەنجامی ئەو بلێین کۆبوونەوانەی کە لیژنە بەڕێزەکان کردوویانە لەگەڵ وەزارەتەکان، وا دەرئەکەوێت گرفتی ڕۆتینیان هەیە لەگەڵ وەزارەتی دارایی، بەس تەنها لێرە داواکارین ئەگەر بکرێت، ئەگەر ڕۆتینێك هەبێ، گلیەییەکی ئەو وەزارەتانە هەبێ لە چۆنیەتی تەمویل لەم حساباتەدا، لە وەزارەتی داراییەوە ئەو ڕۆتینەیان بۆ کەم بکەنەوە، بەڵام لەکاتی ئێستا پێویستە جیهەتێك هەبێ تەنزیمی سیولە بکات، لەبەر ئەوەی ئەو سیولەیە بە دەفعات بۆمان دێت، ئەگەری سەرف کردنی لە مانگێك یان دوومانگ، دوایی بە قەد مانگەکانی تر ئەو سیولەیە نەمێنێ لەبەر دەستی ئەم وەزارەتە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر ڕوونکردنەوە.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو پەرلەمانتاران، زۆربەی هاوکارانیشم ئاماژە بەوە کرا کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە مەسەلەی بەخشین دەست بە پارەوە بگرێت، وە زیادە ڕۆیی نەکات، ئەگەر تەماشا بکەین ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بەخشینەوە ئەچێت بۆ کوێ، ئەچێت بۆ بانکەکانی بازرگانی، فرۆکەخانەکان، شارەوانیەکان و ڕێکخراوەکان، هەموو ئەم ئیجرائاتانە بۆ ئەوە ئەکرێت کە پارە بە زێدەڕۆیی نەڕوات، ئەوە یەك کە تایبەتە بە مینەح، وەکو لەناو ڕاپۆرتەکەش هاتووە، لەبەر ئەم ئیجرائاتانە ئەدرێتەوە بە وەزارەتی دارایی بۆ ئەوەی زیادەڕۆیی پێ نەکرێت، خاڵی دووەم، ئەوەی پەیوەندیدارە بە ئیعاناتەوە تەنها بۆ دوو شوێن دەست نیشان کراوە، یەکەمیان بۆ وەزارەتی زراعەیە، دووەمیان، بۆ ناوچە دابڕێنراوەکانە، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە وەزارەتی زراعەوە، ئەگەر هاوکارانم تێبینی بکەن لە ماددەی نۆیەم، ئەم بابەتە چارەسەر

کراوە، لە بڕگەی چوارەم سەلاحیەت دراوە بە وەزیری زراعە بەتەنسیق لەگەڵ وەزیری دارایی، هەر کاتێك بیەوێ سەرف بکات سەرفی دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دوا سیاغەتان، ئێستا ڕێگەی تۆ بدەم چوار کەسی تر قسە دەکات، لەبەر ئەوە ببورە ڕێگەی کەس نەدەین باشە، فەرموو یەك دەقە.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە زۆر باس لە کۆبوونەوەی لیژنەی هاوبەش دەکەن، ئەوە مەوزوعێك بوو ڕۆیشت، ڕاستە مەوزوعی لامەرکەزیەت وەکو مەبدەئێك چەسپێنراوە، بەلاًم ئێمە باسی سەلاحیات دەکەین، ئەگەر ئەو لامەبدەئیە لە مەسەلەی سەلاحیات ئێمە وردی نەکەینەوە، بە قانون ڕێ و شوێنی بۆ دانەنێین، من پێموایە ئەوە نەسێکی مەبدەئیەو هیچ ئەزیەتێکی نابێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون دوا سیاغەتان لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەکە دوو ڕا هەیە، وەکو باسمان کرد، ڕای یەکەم دەڵێ وەکو خۆی بمێنێتەوە، ڕای دووەم ئەو پێشنیارانەیان کردووە، سەبارەت بڕگەی یەکەمی ماددەکە دوورە لە ئەسلی ماددەکە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ڕای دووەم بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕای دووەم بخوێنەوە، دەیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای دووەم سەبارەت بە بڕگەی یەکەمی ماددەکە،

يحصل الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية لنفقات الرواتب و السلع والخدمات والفوائد و المنافع الاجتماعية (المنح، الاعانات، المصروفات الاخرى) ونفقات المشاريع المعتمدة ضمن الموازنة العامة للاقليم) من قبل وزير المالية والاقتصاد وللوزير المختص و رئيس الجهة غير مرتبطة بالوزارة اوالمحافظ او رئيس مجلس المحافظة صلاحيات الصرف مباشرةً في ضوء الاعتمادات المخصصة ضمن الموازنه السنوية وبالتنسيق مع وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ڕەئیەی کاك عەنی خوێندیەوە کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 25 کەس لەگەڵدایە، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆرینەی لەگەڵدانیە، لەبەر ئەوە ئەو پێشنیارە قبوڵ نەکرا، فەرموو ڕەئیەکەی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای یەکەم وەکو خۆی بمێنێتەوە،

المادة السادسة:

اولاً: يتم الصرف من اعتمادات الحسابات الرئيسية المنح، الاعانات، النفقات الرأس مالية ضمن الموازنة اقليم كوردستان-العراق من قبل وزارة المالية والاقتصاد.

ثانياً: لمجلس الوزراء تخويل الوزراء ورؤساء الجهات الغير مرتبطة بوزارة و وكلاء الوزارات و المدراء العامون، ورؤساء الوحدات الادارية، صلاحيات الصرف مباشرةً في ضوء التخصيصات المعتمدة ضمن الموازنه السنوية ويتم ذلك وفق قرار المجلس الصادرة لهذا الغرض وللمجلس اعادة النظر في الصلاحيات المخولة وفق مقتضيات المصلحة العامة وتطبيق مبدأ اللامركزية.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 25لەگەڵدانیە، بە کۆی دەنگ پەسەند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

اولاً: لرئيس برلمان كوردستان-العراق اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة ببرلمان.

ثانياً: لرئيس مجلس القضاء في الاقليم اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بمجلس القضاء.

ثالثاً: لوزير التخطيط وبناء على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية لنفس الوزارة وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء الواحد واعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك.

رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء وضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیەکەی بیخوێنەوە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان بۆی هەیە کە موناقەلە لەناو متمانەکانی تایبەت بە پەرلەمان دا بکات.

دووەم: سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەری لە هەرێمدا بۆی هەیە کە موناقەلە لەناو متمانەکانی تایبەت بە ئەنجومەنی دادوەریدا بکات.

سێیەم: وەزیری پلان دانان بۆی هەیە بە پشت بەستن بەداوای وەزارەتێکی دیاریکراو کە موناقەلەی پێویست لە پرۆژەکانی وەبەرهێناندا بکات، لەناو بودجەی وەبەرهێنانی هەمان وەزارەت، لە سنووری یەك پارێزگا یان قەزادا لەناو بودجەی پەسەندکراودا.

چوارەم: وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان و وەزارەتی مەعنی، موناقەلەی پێویست بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بکات، لە نێوان وەزارەتەکاندا لەچوارچێوەی یەك پارێزگا یان قەزادا، لەناو بودجەی پەسەند کراودا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ماددەکە دەکەین، تەنها یەك تێبینیمان لەسەر بڕگەی سێیەمی ماددەکە هەیە، ئەویش زیاد کردنی لە سنووری یەك قەزا لە دوای (حدود المحافظة الواحدة او القضاء الواحد) واتە لە سنووری یەك پارێزگاش مافی ئەوەی هەبێ کەوا ئەو ڕێکارە یاساییە ئەنجام بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ سەردار رشید، شلێر محمد نجیب، نەسرین جمال، دلْشاد حسین، سەرهەنگ فەرەج، شڤان احمد، پەیمان عبدالکریم، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە دەسەڵات تەنها لای وەزیری تەختیت نەبێ،وەزارەتی مەعنی بۆی هەبێ موناقەلە بکات بە مەرجێك وەزارەتی تەختیت ئاگادار بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێرخان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەربەمان.

بەنیسبەتی ماددەی حەوتەم سێهەم، ئەگەر بتوانین بیگۆڕین بەم شێوەیە بێ، ئەگەر لیژنەی یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان بەدڵیان بێ، (لوزير المختص او رئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة صلاحية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ومنها ضمن الموازنة الاستثمارية الخاصة بجهة وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء وفق ضوابط المناقلات شريطة ابلاغ وزارة التخطيط و وزارة المالية والاقتصاد) وەزیر ئەو دەسەڵاتەی هەبێ دوایی خۆی ئیعلانیان ئەکات، چونکە بەم ڕۆتینەی کە ئێستا هەیە، بەڕاستی وەزارەتەکان ناتوانن لە ماوەیەکی کەم بیکەن، دوای ئەوە ماددەیەکی تر زیاد بکرێت، (خامساً/ لوزير المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزارة التخطيط والمحافظة المعنية اجراء مناقلة المشاريع التى لم يتم المباشرة بها لمدة ستة اشهر او اكثر من تأريخ مصادقة الميزانية من قبل الوزارة المختصة او الجهة غير المرتبطة بوزارة الى المحافظة المعنية لغرض الاسراع بالمباشرة)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەنیسبەت ماددەی هەشتەوە من پێم باشە یەکەم (اولاً: لرئيس برلمان)ببێ بە (رئاسه برلمان كوردستان) چونکە ئەمە لەکاتی موناقەلە پێویست ئەکات، ئەگەر مەبدەئی لامەرکەزیەتیش پەسەند بکەین ئێمە، پێویست ئەکات هەرسێ سەرۆکایەتی ئاگاداری موناقەلەکە بن، لە خاڵی دووەم(ثانياً: لرئيس مجلس القضاء) من باشە (لمجلس القضاء) بێ، دەکرێ بڕگەی سێ و بڕگەی چوار دەمج بکرێت، ئەگەر زۆر زەروریش نەبێ و زۆر پێویست نەبێ موناقەلە نەکرێت، ئەگەر موناقەلە کرا پەرلەمانی کوردستانی لێ ئاگادار بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ئەم ماددەیە لە ساڵانی پێشوو تەبعەن قەزاکان زەرەرێکی زۆریان لێ کەوتووە، کە رەئیسی وەحدەی ئیداری جاری وا هەبووە ئاگادار نەبووە پڕۆژەکەی گوازراوەتەوە بۆ شوێنێکی تر، هەر بۆ نموونە مانگی پێشوو یەك قوتابخانە دەرچوو بەبێ ئەوەی ئاگایان لێی بێ نەقل کرابوو بۆ ناوچەی دوکان، بۆیە ئێمە ئەبێ قەزا لە وەحدەی قەزا ئەو دەسەڵاتەی بدرێتێ، دەسەڵاتی وەزیری تەختیت کەم بکرێتەوە، هەروەکو هاوکارم شلێرخان بوو وابزانم وتی، بەڵام بە موافەقەی مەجلسی موحافەزە، وە مەجلسی قەزاو، رەئیسی

وەحدەی ئیداری، یەعنی ئەبێ ئەوەی بۆ زیاد بکرێ، لە چوارەمیش(ضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة.) بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی پارێزگاو رەئیسی وەحدەی ئیداری لە چوارچێوەی قەزا، یەعنی بێ ئەوەی هەموو تەکمیلەی لامەرکەزیەتەکە بکرێت لە گواستنەوەی پڕۆژە ئیستیسماریەکان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینیەکانی من لەسەر بڕگەی سێ و چوارە لەو ماددەیە، ئەوەی سێیەم کاك دڵشاد زۆر بەباشی تەرحی کرد، ئەوە رەئی منیشە، من ئیقتیراح ئەکەم چوارەم نەمێنێ، لەبەر یەك شت نەمێنێ، چونکە نووسراوە (رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات) چونکە مومکینە لە وەزارەتێکی خەدەمیەوە مەشروعێك بگوازرێتەوە بۆ وەزارەتێك کە ئەوەندە زەرورەتی نەبێ، ئەگەر ئەمە بۆ نەقسی پرۆژەکان بێ، ئەنجومەنی موحافەزە هەیە پارەی هەیە، ئەکرێ هەر خەلەلێك هەبێ لە جێگەیەك، لەوەزارەتێك، پڕۆژەی کەمتر بەرکەوتبێ بەو دوو پارەیە تەمویل بکرێ و پڕ بکرێتەوە، بۆیە من ئیقتیراح دەکەم چوارەم هەر نەمێنێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی ئەو سیغەی کە شلێر خان باسی کرد لەگەڵ کاك سەردار دەکەم، هەقیقەتەن سیغەکە زۆر زۆر بەقوەت ترە، وە حەلی زۆر مەشاکیلمان بۆ دەکات، چونکە ئێمە لەو لیژنەی کە تێداینە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە، دەزانین مەشاکیلەکانی ئەو موناقەلەیە چەند رۆتیناتێکی دروست بکات کردووە، بۆیە وەزیری موختەس پێم باشە ئەو دەسەڵاتەی هەبێ تەنسیق لەگەڵ وەزیری تەختیت بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ پشتگیری کردنم لە قسەکانی کاك دڵشاد، پێم باشە کاتێك کە ئەو موناقەلەیە ڕوو بدات بە لیستی هاوپێچ پەرلەمانی کوردستانی پێ ئاگادار بکرێتەوە، چونکە ئەو پڕۆژانە دەنگیان لەسەر دراوەو موناقەشە کراون، دوای ئەوە ڕاسپێردراوە، ئێمە کاتێك کە دەچین پڕۆژەکان بەسەر دەکەینەوە خەڵکی ئەو ناوچانە

گلەیی دەکەن کە ئەو پڕۆژانە بوونیان نیە، وەکو بڵێین ئێمەش بەرچاومان ڕوون بێ، پێیان بڵێین فلان پێویستی ئەو پڕۆژانە گواستنەوەیان بۆ کراوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر ئەم تەشریعە پەیوەندی هەیە بە پرۆسەی جێبەجێ کردنەوە، بەپێی بۆچوونی ئێمە حکومەت زیاتر لەو بابەتە شارەزاترە، ئەگەر جەنابی وەزیر کە ئەڵێ ئەو ماددەیە بمێنێتەوە ئەگەر هەندێ تەفاسیلیش بدات لەسەری، موبەریری مانەوەی، سوپاس.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەمەی کە ئێستا بەم شێوەیە هاتووە، ساڵانی ڕابردووی بەم شێوەیە ئێمە ئیشمان کردووە، زیاتر توانیومانە ئیشەکان بە باشی جێبەجێ بکەین، بە تایبەتی کە لە ماددەی چوار ئەوتریٰ نەمێنێت مەسەلەن، ئەگەر هەر سێ وەزیر بەیەکەوە دابنیشن ئەو مەوازیعانە موناقەشە بکەن، من پێموایە ئەو وەختە زۆر لە سالحی ئیشەکە و خزمەتەکە ئەبێ، بەلاّم تەنها دەسەلاّتی یەکێك بێ و یاخود لادانی ماددەکە ڕەنگ هەیە کەمتر دیراسە بۆ مەسەلەکە بکرێت، لێرە ئەوەیە ئیلا مەوزوع ئەوەنیە مەسئولیەتەکە لە مەسئولیەتی فلاّن بێ یاخود فلاّن بێ، ئەمە کە هاتووە لە عیراقیش بە هەمان شێوە تەقریبەن، بۆیە پێمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دوا سیاغەتان بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەمی پڕۆژەکە.

المادة السابعة:

اولاً: لرئيس برلمان كوردستان-العراق اجراء المناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بالبرلمان.

ثانياً: لرئيس مجلس القضاء في الاقليم اجراء مناقلة ضمن الاعتمادات الخاصة بمجلس القضاء.

ثالثاً: لوزير التخطيط وبناء على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية لنفس الوزارة وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء الواحد واعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك.

رابعاً: لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء وضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

كێ لەگەڵدايە تكايە دەستى بەرز بكاتەوە؟، 59 كەس لەگەڵدايە، كێ لەگەڵدانيە تكايە دەستى بەرز بكاتەوە؟20 كەس لەگەڵدانيە بە زۆرينەى دەنگ پەسەند كرا.

بەڕێز عونى كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

پێشنيارى ليژنەى ياسايى زياد كرا.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموو بۆ ماددەيەكى تر.

بەڕێز عونى كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

المادة الثامنة من المشروع.

اولاً: لوزير المالية والاقتصاد صلاحية اجراء المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد باستثناء فصل الرواتب، حيث يجوز النقل اليه ولايجوز النقل منه.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الميزانية لاغراض توفير امكانية الصرف للادارات التى يتقرر ارتباطها من وزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء المناقلة ضمن القسم الواحد و وحدة الصرف الواحدة.

ثالثاً: لايجوز اجراء اي مناقلة ضمن تخصصات الاعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات بين المحافظات.

رابعاً: لايجوز اجراء المناقلة من نفقات المشاريع الرأس مالية (الموازنة الاستثمارية الى النفقات التشغيلية الموازنة الجارية)

خامساً: تستخدم الاعتمادات المصادق عليها في هذا القانون لغاية واحد و ثلاثين كانون الاول من 2012 وتقيد الايرادات المتحققة لغاية 2012/12/31 اما الايرادات المقبوضة بعد نهاية السنة المالية 2012 فتقيد ايراداً للموازنة العامة للسنة المالية 2012.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكى پەرلەمان:

فەرموون بە کوردیەکەی بخوێننەوە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی هەشتەم:

یەکەم: وەزیری دارایی و ئابووری دەسەڵاتی هەیە موناقەلە لە نێوان متمانەکانی ئیعتماداتی یەك دەرو باب دا بکات جگە لە بەشی مووچەی نەبێ، دەکرێ بۆی بگوازرێتەوە، بەڵام نابێ لێی بگوازرێتەوە.

دووەم: وەزیری دارایی و ئابووری بۆی هەیە موناقەلە لە نێوان متمانەکانی ئیعتیماداتی دەروەکانی بودجە (ابواب الميزانيه) دا بکات بە مەبەستی دابین کردنی تواناکانی سەرف کردن بۆ ئەو ئیدارانە کە بڕیاری جیا کردنەوەیان دەدرێ لە وەزارەتێك و دەبەسترێتەوە بە وەزارەتێکی ترەوە، وەزیری پەیوەندیدار بۆی هەیە موناقەلە بەناو یەك بەشی یەکەیەکی سەف کردن دا بکات.

سێیەم: نابێ هیچ جۆرە موناقەلەیەك ئەنجام بدرێ لە بوارەکانی ئاوەدانکردنەوەو پەرەپێدانی پڕۆژەکانی هەرێم وپارێزگاکان دا لە نێوان پارێزگاکاندا.

چوارەم: نابێ موناقەلە ئەنجام بدرێ لە خەرجی پرۆژە سەرمایەداریەکانی بودجەی وەبەرهێنانەوە بۆ خەرجیەکانی بەکاربردن بودجەی جاری.

پێنجەم: ئەو متمانانەی پەسەند دەکرێن لەم یاسایەدا بەکاردەهێندرێن تا 2012/12/31 وە ئەو داهاتانەی بەدەست دەهێندرێت، تا 2011/1/30 تۆمار دەکرێن، بەڵام داهاتە وەرگیراوەکان دوای کۆتایی ساڵی دارایی 2012 وەکو داهات بۆ بودجەی گشتی ساڵی دارایی 2013 تۆمار دەکرێن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین، تکایە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان ئەگەر پێشنیاریان هەبوو بە پێی قانون تەعامولی لەگەڵدا دەکەین، ئەگەر سێ کەس پێشنیاری هەبوو دەیخەینە دەنگەوە، پەرلەمانتار هەقی خۆی هەیە قسە بکات، پێشنیارەکەی بخرێتە دەنگەوە، بۆیە تکا دەکەین ئێوە دوایی ورد بن بۆ ئەو مەسەلانە، ئێستا بۆ ئەم ماددەیە کێ دەیەوێ قسە بکات، فەرموو ڕای لیژنە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، ئێمە لە لیژنەی یاسایی دوو ڕامان هەبوو سەبارەت بەو ماددەیە، زۆرینە پشتگیریان لە ماددەکە دەکرد، بەڵام هەندێ ڕاو بۆچوون هەبوو لە ناو لیژنە لەگەڵ ئەوە بووین کە ئەو ماددە لە یاساکە نەمێنێ و ئیلغا بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لاپەڕەی 7ی راپۆرتمان تەماشا بكەن، كە چۆن نووسراوە؟، چونكە دیتم گلەییان كرد كەوا تەفاصیلەكە چۆن نووسراوە، بالنسبة للمادة الثامنة هناك رئیان بشأنها، الرأي الاول الاغلبیة، تؤید المادة، الرأي الثاني، یقترح الغاء المادة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ناو دەنووسین، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، كوێستان خان، سیوەیل خان، كاك عبداللە مەلا نوری، كاك دڵشاد، سۆزان خان، كاك شوان و د.احمد و كاك عدنان، فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیاری ئەوە دەكەم دوو بڕگە زیاد بكرێ لەسەر ئەم ماددەیە، بڕگەیەكیان بەس لێژنەی یاسایی زەحمەت نەبێ بینووسن نەك تەئیدم هەبێ بۆ ئەوەی بیخەنە دەنگەوە، ئەشیاندەمێ بە نووسراو، بڕگەیەكیان ئەوە بێ كە ماددەی 33 لە بودجەی ساڵی 2011 تەسبیتمان كردووە، لە حاڵەتی خەرج نەكردنی پشتیوانی تەرخان كراو بۆ پرۆژەكانی وەبەرهێنان لە كۆتایی ساڵی داراییدا، ئەوەی لێی ماوەتەوە حیسابێكی تایبەتی بە ناوی حیسابی تایبەتی پرۆژە بەردەوامەكان دادەنرێت، تەبعەن پار ئەوەمان تەسبیت كرد لەسەر پێشنیاری كاك دڵشاد شەهاب بوو، هەر چەندە وەزارەت ئیلتیزامی پێوە نەكرد و پارەكەی موناقەلە كرد بۆ بودجەی بەكاربەر، بۆیە من بڕگەی دواترم كە داوای ئەكەم، نازانم لێرە جێی ئەبێتەوە یان لە ماددە خیتامیەكان كە ماددەیەكی عیقابی دابنرێت یان بڕگەیەكی عیقابی بۆ وەزیری دارایی كاتێك كە موناقەلە ئەكات لە بەینی بودجەی ئیستیسماری بۆ بودجەی بەكاربەر، ئەمە عقوبەیەك بدرێ، چونكە ئێمە هەموومان ئەزانین كە پار دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆ ملیار دینار ماوەتەوە لە بودجەی وەربەرهێنان نەیخستووتە حیسابێكی تایبەتەوە، موناقەلەی پێكردووە بۆ بودجەی بەكاربەر، بۆیەئەگەر ئەم بڕگە سزایە هەبێت دڵنیام ئەبێ كە ردعێك بۆ ئەوەی كە بودجەی وەبەرهێنان بەكار نەییەت بۆ بودجەی بەكاربەر، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە ثالثا یەك پێشنیارم هەیە، ئەگەر صیاغەكەی بگۆڕدرێت، نووسراوە: لا یجوز اجراء اي مناقلة ضمن تخصیصات اعمار و تنمیة مشاریع الاقالیم و المحافظات، بین المحافظات، هەندێك نارێكە، ئەگەر صیاغە بگۆڕدرێ بكرێتە ئەوەی: لا یجوز اجراء اي مناقلة بین المحافظات ضمن تخصیصات اعمار و

تنمية مشاريع المحافظات، اقاليميش لا ببەین لەبەر ئەوەی ئەمە یەك كەلیمەیە، و پشتیوانی لە ڕایەكەی كوێستان خانیش دەكەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جگە لەوەی كە پشتیوانی لە ڕایەكەی كوێستان خان دەكەم، هاوكات منیش پێشنیار دەكەم لە لا یجوزەكە لا یجوزێكی زۆر ئاسنین و كۆنكرێتی بۆ ئیزافە بكرێ، دوایی ئەینێرم بۆ ئەم برادەرانە، نابێ موناقەلە ئەنجام بدرێ لە خەرجی پرۆژە سەرمایەدارییەكان و خەرجیەكانی بەكاربردن بۆ ئەنجومەنی ئاساییش، چونكە منیش لەگەڵ ئەوەم لێرە من هاوڕام لەگەڵ ئەوەی ئەم ئەنجومەنە ئەنجومەنێكی حیزبیە، پێویست ناكات لە بودجەو مووچەی خەڵكی بۆ تەرخان بكرێت، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەروەك بەڕێزتان ئەزانن ئەو ماددەیەی كە موناقەلە لە نێوان بودجەی وەبەرهێنان و بەكاربردن بۆ پڕكردنەوەی زیادە ڕۆیی عجز، وەزارەتی مالیە بەكاری هێناوە، منیش پێشنیار دەكەم ماددەیەك زیاد بكرێ، بۆ ئەوەی بودجەی وەبەرهێنان تەدویر بكرێ لە سندوقێك یان ڕەقەمێكی حیسابی تەدویر بكرێ، ئەبێ ماددەیەك زیاد بكرێ، بۆ ئەوەی حكومەت مولزەم بێ قاتیعەن بۆ ئەوەی ئەو پارەیە موناقەلەی پێ نەكرێت، لەكاتی موناقەلە پێ كردنی عیقابێكی بۆ دابندرێت، بۆ حكومەت و بۆ وەزارەت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شەهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من هاوڕام لەگەڵ ئەوەی وەزارەت ساڵی پار لەگەڵ دانانی ئەو ماددەیە هەرچەندە ئەوان ناڕازی بوون لە دانانی، بەڵام بە دەنگی ئەندامانی پەرلەمان دانرا، بەڵام ئەمساڵ بە شێوازێكی تر نەوەك لە جیاتی سندوق، ئەوان موبەریری خۆیان هەبوو، بەڵام بەڕاستی نابێ وەزارەتی دارایی دەستكاری بودجەی وەبەرهێنان بكات، زیادە ڕۆیی بكات لە بودجەی بەكاربردن ئەو بەكار بێنێ بۆ ئەو تەعویزە، بۆیە من بە توندی پشتیوانی مانەوەی ئەو ماددەیە دەكەم، بە تایبەتی چوارەم، كە گوتت

(لايجوز اجراء المناقلة من نفقات المشاريع الرأس مالية) له ساڵی داهاتوو ئەگەر هاتو حکومەت ئەو کارەی کردبوو، وەزارەتی دارایی ئەو کارەی کردبوو ئەوسا ئیجرائاتی یاسایی خۆی وەردەگرێت، پەرلەمان دەتوانێ بەدوا داچوونی بۆ بکات و موحاسەبەی بکات، ئەمە بۆیە رەدعە، لێرە رەدعە ئەمە، من پشتیوانی توندی مانەوەی ئەو ماددەیە دەکەم، وەکو خۆی بەتایبەتی چوارەم، بۆ ئەوەی ساڵی داهاتوو ئەو نەفەقاتە زیادەیە نەکرێت، لە سەر پارەی وەبەرهێنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم، من پشتگیری مانەوەی ماددەکە ئەکەم وەکو خۆی، دووەم، پرسیارێکم هەیە تکام وایە بەڕێزان لە لیژنەی قانونی گوێم لێ بگرن بۆ ئەوەی دوای تێبینی تێنەپەڕێ بەسەرمان، چونکە لە خامساً ئەڵێ، (تستخدم الاعتمادات المصادق عليها في هذا القانون لغاية 31كانون الاول من سنة المالية 2013) لە موقتەرەحی موشتەرەکی هەردوو لیژنەی دارایی و ئابووری ماددەیەکمان زیاد کردووە ئەڵێ(تستمر وزارة المالية والاقتصاد بصرف سلفة و منحة الزواج و قروض المصرف العقاري ......) ئێمە کەوامان وت لەویە، یەعنی ئەمە بەتاڵ ئەکاتەوە، دەبێ نیوەی ئەو بڕگەیەی پێنجەم لە ماددەی هەشتەم موعالەجە بکرێت، بۆ ئەوەی تەزاروب نەکات لەگەڵ ئەو موقتەرەحەی کە هەمووشمان دەنگمان لەسەری داوەو بووە بە ماددەیەکی قانونی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە ماددەکە ئەکەم، یەك مولاحەزەم هەبوو، ئەوەی سیوەیل خان وتی، وشەی ئەقالیم لاببرێت لە فەقەرەی سێهەم لە ماددەکە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری زۆری ئەو قسانەی کوێستان خان و هاوکارانی تر ئەکەم، پار لایجوزەکە بوو بە یجوز، یەعنی تەجاوز کرا، خۆ یەکێ لە قسەکانی ئێمە گوتمان موحاسەبەی حکومەت لەسەر ئەو نوقتەیە بوو، چۆن تەجاوزی بودجەی ئیستیسماری ئەکرێت، ئێمە ئێستا وتمان لایجوز، باشە ئەو لایجوزە تەجاوز کرا، یەعنی ئەمە جوانە، داڕشتنێکی زۆر باشە، تەجاوزی کرد، چونکە وەزیر ئەڵێ کاکە من ئەگەر پارەیەك لەم لا هەبێ و عجزم هەبێ لێرە، بە سەراحەت وتوویەتی من ئیشی لەسەر دەکەم، جا ئەمە ئەو کێشەیەیە دەبێ حەلی بکات، نازانم لیژنەی یاسای چی بۆ دائەنێ، دووەم، لەسەر قسەکەی کاك عبداللە من تکام وایە، ڕەجام وایە پێنج مانگ ماوە، با کەش و هەوای سیاسی لە کوردستان بەو شێوەیەی کە ئێستا دێتە پێشەوە ڕای گرین، تکام وایە ئەو ئەنجومەنە تەخسیس کراوە بۆ ئەنجومەنی ئاسایش ڕایگرین، لەم چەند مانگە، چونکە مەسەلەیەکی سیاسی، ئەمنی زۆر زۆر گرنگە، ئەو دەزگایە دەبێ تەوافوقێکی نیشتیمانی لەسەر بێ، دەبێ یەك بگرێتەوە، دەبێ ببێتە هەیئەیەکی نیشتیمانی، تەواو سرف لە حیزبیەتیەوە دەربچێ، ئەمە ئیشی زۆری دەوێ، بۆیە لە ڕاستیدا ئەمساڵ دەبێ لە موازەنەکەی ڕاگرێت، یان موازەنەی بۆ سەرف نەکرێت تاوەکو لەم پێنج مانگە حەل و فەسل ئەکرێت، لە ساڵی داهاتوو کە بوو بە ئەنجومەنێکی ئاوا ئیتیفاقی لەسەر بکرێت، هەموو بودجەیەك کە پێویستی پێ بێت و بکرێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم، ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، دووەم بەڕاستی کە باسی موناقەلە ئەکرێت حەز دەکەم هەموو خوشك و برایان هی هەموو فراکسیۆنەکان با گوێم لێ بگرن تکاتان لێ ئەکەم، کە باسی موناقەلە ئەکەن لە ئیستیسماریەوە بۆ تەشغیلی، ئەمە نەکراوە، چونکە هەموو موناقەلەیەك بە ئەمری ڕەسمی ئەکرێت، هیچ فەرمانێك لە وەزارەتی داراییەوە، لە هیچ کەسێك دەرنەچووە موناقەلە بکات لە ئیستیسماریەوە بۆ تەشغیلی، هەتاوەکو ئێستاکە هەرچی سلەفێك هاتووە هی ئیستیسماری، هەمووی سەرف بووە، لە عەینی وەختا ئێمە وەکو وەزارەتی مالیە کە عجزمان هەبێ، عجز ببێ بە عجزی فعلی، یەعنی نەقدی نیە، ئەو نەقدییە نیە، ئەمە هەقیقەتە، یەعنی ئێوە بتانەوێ عیقابی بدەن و ئەوەی سەحبی یەدی بکەن، ئەمە نازانم، من هەقیقەتەکەتان بۆ باس دەکەم، ئێمە پارەکە وەکو حکومەت لەگەڵ ئەم مەوزوعە نەبووینە، ئێستاش هەر کەسێك بێتە وەزارەتی مالیە بۆی شەرح بکەین، من لەگەڵ ئەو باوەڕەم ئەو مەوزوعەیان نیە کە ئەم نەوعە ڕەئیانەی ئێستا هەیە، دووەم، کە باسی سلەف و قەرز دەکرێت، سلەف لەناو ئەم مەوزوعانە نیە، سلەف لە دەرەوەی موازەنەیە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر کە لێرە قەرار دەرچوو، پەرلەمان قەراری دا، ئەبێ وەزارەت تەنفیزی بکات، نابێ وەزارەت بە خیلافی قەراری پەرلەمان کارەکان بکات.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە مولزەمین بە تەنفیزی ئەوامری پەرلەمانەوە، بەلاَم کە پارە نەبێ، کە من عجزی فیعلیم هەبێ، کە من عجزە فعلیەکەم لێرە موسادەقە کراوە، ساڵی ڕابردوو پێنج سەدو شەست و چوار بووە بە عجزی فعلی، سێ سەدو پێنجم وەرنەگرتووە و نەهاتووە لە داهاتەکەم، چوار سەدم وەرنەگرتووە لە داهاتەکەم نەهاتووە، سێ سەدو پەنجام وەرنەگرتووە، لە داهاتەکەم نەهاتووە، ئێ خۆ ئیجمالیش ئەکاتە دوو و شەش سەدو نۆزدە، ڕەجاتان لێ ئەکەم ئەم مەوزوعە بە ئینسافەوە تەماشای بکەن، یەعنی بە ئینسافەوە تەماشای ئەم مەوزوعە بکرێت، من پێم وایە هەتا یاسایەکان با لەسەر ئەو مەوزوعە قەرار بدەن، بڕیاری لێ بدەن، خۆ من بە کەیفی خۆم نەبووە، بڵێم ئێستاکە ئەمە نیەو ناکرێ، ئەمە واقعێکە لەم پەرلەمانە دروست بووە، ئەسبابەکانی دروست بوونی ئەو عجزەشم بۆتان باس کردووە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

چوار کەس موداخەلەیان کردووە، شلێر خانیش قسەی کرد پێنج کەس، فەرموو کاك حاجی.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی وەزیر من کاتی خۆی پرسیارێکم لەسەر ئەو بابەتە بۆ ناردووە، جوابی جەنابیان لە 2012/1/10 جوابەکەی دامەوە، جوابەکەم لەبەر دەستە، پرسیارم لێی کردووە، سەبارەت بەو موناقەلەیە ئایا سندوقێکتان دروست کردووە بۆ پارەی پڕۆژەکان یان نا، ئەویش جوابی داوەتەوە دەڵێ بەڵێ سندوقەکەمان دروست کردووە، پارەکەمان تێی کردووە، ئەڵێ ژمارەی سندوقەکەش لە بانك، ئەو بانکەی ژمارەی حیسابەکەمان لێی کردۆتەوە 212 یە، لە بانکی منارە، ئایا دەتوانێ پێمان بڵێ ئەو سەندوقەمان ئێستا چەندی تێدایە؟، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە سێ بەڵگە دەیسەلمێنم موناقەلەی کردووە، یەکەم، لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 و شەش مانگی یەکەمی 2011 تەمویل بۆ مەشاریعی ئیستسماری فەرقیان یەعنی تەمویلەکە لە 2010 فەرقی پێنج سەدو پەنجاو یەك ملیارە، کە سەرف نەکراوە، لە ساڵی 2011 نۆسەدو پەنجاو سێ ملیارە کە سەرف

نەكراوە، ئەمە هاتووە عجزی تەشغیلی پێ پڕ كردۆتەوە، كەواتە موناقەلەی كردووە، خاڵێكی تر خۆی لە ڕاپۆرتەكەی خۆی دەڵێ مەشاریعی ئیستیسماری لە 53٪ تەنفیز كردووە، لە 47٪ی تەنفیز نەكراوە، واتە لە بڕی چوار ترلیۆن و حەوت سەد دینار كە تەخسیس كراوە بۆ ئیستیسماری لە 53٪ی سەرف كردووە، لە 47٪ی ماوەتەوە، ئەو ماوەیەی چەندەو چی لێهاتووە، خاڵێكی تر وەكو ئەوەی كاك حاجی بیلال گوتی، حیسابەكە كە كراوەتەوە مەبلەغەكە چەندە؟، ئەخیر مولاحەزەم بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان بە سێ، چوار كەس پێشنیاری مەسەلەیەك دەكەن، بەڕاستی گرنگە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەو پێشنیارەی كە شلێر خان كردی پێنج كەس تەئیدی كرد، ئەوە پێشنیاری لە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە ئەمە پێشنیارێكی زۆر جدیەو خزمەت دەكات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەئیدی قسەكەی وەزیر ئەكەم، ئەو سولفانەی كە ئەو لە بەغداوە وەری ئەگرێت، بەناوی ئەوەی پارەیەك بۆ پرۆژەكان بێ، نیە شتی وا، ئەو دە ترلیۆنەی كە بۆی هاتووە، دێت، چەند موقاول پێویستی پێی بێت ئەو داویەتی بە موقاولەكە، من ئەو ماددەیە كە ویستم ئیزافەی بكەم، قسەكەشم بە هەند وەرنەگیرا، ئەوە موعاناتی وەزارەتەكانە لەسەر مەشاریع ئیش دەكەن، بەڕاستی ئێمە چەند ئەو لایجوزە نەیكردووە، بڕۆن موستەنەدێكی وەزارەتی مالیە بێنن، كە ئەم وەزیرە لەسەر نەفەقاتی مەشاریعی ئیستیسماری نەقلی كردبێ، نیەتی چونكە ئەو خۆی چی بوێت لەسەر مەشاریعی بودجەی تەشغیلی سەرفی ئەكات، موقاویلیش چەنێك سولفەی هەبێ نەی وەستاندووە، ئێمە هەموومان شایەتین لەسەر ئەوە، بەلاَم ئالیەتی موقاوەلاتی ئێمە هەتا سەر ئێسقان سەقەتە، لەبەر ئەوە نابێ بەو شێوەیە سیستەمی موقاوەلات لەم ولاَتە بڕوات، قەت تەسەور مەكەن لە 50٪ زیاتر بێ، نیسبەتی جێبەجێ كردن، ئەبێ ئێمە ئەوە چاك بكەین، نەك دابنیشین باسی سندوق بكەین، كە ئەزانم ناكرێ، چونكە ئەوە پارەیەك نیە، مەشروعەكەت كردووە، ئەو وتوویەتی پارەم نیە، ئینجا بیخاتە سندوقەوە، پاریش من دەنگم بۆ نەداوە، چونكە ماددەیەكی نایاساییە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو مەخاوەفەی كە بەڕێز وەزیری دارایی كە خۆی ئەڵێت من موناقەلەم كردووە، بە بڕوای من لە ماددەی نۆ ئەگەر تۆزێك سەبر بگرین لەوانەیە ئەمە جۆرێك بێ لە عیلاج، چونكە لە ماددەی نۆ ئەڵێ

(التقيد بالاعتمادات مخصصة في الموازنة العامة ولايجوز الدخول في الالتزامات بالصرف بما يزيد عما هو المخصص في الموازنة) یەعنی لێرەش وەزارەتەکەی بەڕێزی هەر تووشی بەرپرسیارێتی ئەبێتەوە، ئەگەر تەقید بکات بەو ئیعتماداتانەی کە دانراوەو تەخسیس کراوە، زیادە ڕۆیی دروست نەبێ، ئەو کاتە ئەو موخاوفەی کە بەڕێز وەزیری دارایی هەیەتی، عجزەکەی زیاد ئەکات، ناچار ئەبێ عجزەکە پڕ بکاتەوە، موشکیلەکە ئەوەیە کەتەقید نیە بە ئیعتمادات، ئەگەر تەقید بکات موشکیلە دروست نابێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەو تەفاسیلەی کە بەڕێز وەزیری دارایی باسی کرد، تێگەیشتم کە بەڵێ موناقەلەی کردووە ئەمە یەك، دووەم، ئەگەر موناقەلەی نەکردووە، پێمان بڵێ ئەو پارەیە لەکوێیە؟، خۆ ئەبوو بچێتەوە سەر بودجەی ئەمساڵ، لەبەر ئەوەی بە پێی ماددەی (33) وتوومانە ئەو پارەیەی ئەبێ حیسابێکی بۆ بکرێتەوە، لە وەڵامەکەشی بۆ بەڕێز حاجی بیلال وتوویەتی ئێمە حیسابمان بۆ کردۆتەوە لە بانك بۆمان هەڵگرتوون، کەواتە پێویستە ئەو پارەیە، ئەو دوو ترلیۆن و دوو سەدو نۆ ملیارە ئێستا بێتە سەر بودجەو لێرە لە کۆمەڵێك مەشاریع لێرە وردی بکەینەوە، لەم ماددەیە هەیە، واشی بە کاك حاجی بیلال گوتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرمووو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من جارێکی تریش ئەو مەوزوعە باس ئەکەمەوە، ئەم پارەیە هاتووە پارەی وەزارەتی داراییە، هەر دوو پارەکە لە زمنی بودجە هاتووە، ئێمە ئیشمان تیا کردووە، هەموو ساڵێکیش پێش ئەوەی ئەم سەندوقە دابندرێت ئەوە مەوجودە لە قانونی ئیدارەی مالیا، ئەڵێت ئەوە ئەو پارەیە نامێنێت بە ئینتیهای سەنەی مالی، چی لە قانونی ئسولی موحاسەبات، چی لە قانونی ئیدارەی مالیە، ئەوە جارێکی تر تەخسیسات بۆ ئەوانە دروست ئەبێ، ئەو کاتە وەزارەتی دارایی پارەی هەبێ زیادە تەدویر ئەبێتەوە پارەکە، ئەمە وایە، بەڵام ئەم سەندوقە لێرە کە ناوی لێنراوە سەندوق، سەندوق ئەبێ خۆی لە خۆیدا ئەو سەندوقە ئەبێ قانونی هەبێ، فیعلەن ئێمە حیسابمان بۆی کردۆتەوە، حیسابی تایبەتی خۆی هەیە، جارێکی تر تەئکید ئەکەم ئێمە هیچ سولفەیەکمان ڕانەگرتووە، هیچ موناقەلەیەك، هیچ کتابێکی رەسمی بە موناقەلە دەرنەچووە، کە ئیلتیزاممان کردووە ئێمە بە قانونەکەی پەرلەمانەوە، بەڵام واقعەکەی ئێمە ئەمەیە، باشە، فەیناکا، ئێستا من ئەچم پارە دێنم بە قەرز پارە دائەنێم لە شوێنێك، مانای ئەوەیە لەخۆمەوە دێم قەرزی

نەقدی زیاد ئەکەم، ئەگەر بتانەوێ لەسەر ئەو مەوزوعە موحاسەبەیە، لەسەر ئەوەی کەوا بەم نەوعە ئەتانەوێ، ئەوا حەزدەکەم بپرسن، بزانن ئەمەو وایە یان نا؟، نازانم علی کولین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ شتێکمان نیە، بە نیسبەت منەوە هیچ شتێکم نیە، ئەو ڕوونکردنەوەی بەڕێز وەزیر کردی من موتەفەقم لەگەڵیدا، سوپاس.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە موداخەلەکەی کاك د.احمد وەرتی کە باس لە لابردنی وشەی ئەقالیم ئەکات، ئێمە چەند پڕۆژەیەکمان هەیە لەسەر ئاستی هەرێم ئەکرێن، بۆیە مەبەست ئەوەیە، ئەمە بابەتێکیان، ئەوەی پەیوەندیدارە بە موداخەلەکەی بەڕێز کاك شوان کابان، کە باس لە بڕگەی پێنجەم دەکات، ئەو باسی ئیعتیماداتی ئەمساڵ دەکات، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە سولەفەوە، یەعنی پەیوەندی بەوەوە نیە، باس لە ئیعتیماداتی ئەمساڵ وە ئیراداتی ساڵی داهاتوو ئەکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی تێبینیتان هەبوو؟.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کە ئاراستەی لیژنەکەمان کرا، یەکێك لەو پێشنیارانە تایبەت بوو بە داڕشتنەوەی بڕگەی سێیەم، کە وشەی (بين المحافظات) بێتە پێشترو دابڕێژرێتەوە، ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، بەڵام پێشنیاری ئەوە کرا کە مەشاریعی ئەقالیم لابدرێت، پێویست ناکات، لەبەرە ئەوەی تەخسیساتەکان بەناوی پڕۆژەی پەرەپێدانی پارێزگاکان دێت، وادیارە تەخسیسات هەیە بۆ پەرەپێدانی هەرێمەکانیش، بە پێی ماددەی (2) بڕگەی (14) لە یاسای موازەنەی ئیتیحادی ساڵی 2012، بۆیە بەباشمان زانی ئەو بڕگەیە بمێنێتەوە، پێشنیارێکی تر کرابوو، ئەویش تەرخان کردنی سندوقێك بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان، لە حاڵەتێکدا ئەگەر ئەو تەخسیساتەی کە دانراوە خەرج نەکرا بە تەواوەتی، ئەو بڕەی کە دەمێنێتەوە لە نێوان حیسابێکی تایبەتی لە نێو سندوقێکی تایبەت دابندرێت، ئەوە یەکێك لەو پێشنیارانەیە کە بدرێتە دەنگدان، پێشنیارێکی تریش کرابوو، سەبارەت بە موحاسەبە کردنی وەزیر، ئێمە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ڕێکاری یاسایی خۆمان هەیە، ناکرێ لە قانونی موازەنەکە بۆ یەك ساڵ دادەندرێت، ئەو ئیجرائاتانە لێرە باس بکرێت، شوێنی نیە، ئەوە پێشنیارەکان بوو کە ئاراستەی ئێمە کرابوو، سوپاس،

پێشنیارێك هاتبوو كە ناكرێ موناقەلە بكرێ لە نێوان ئەنجومەنی ئاسایش، كەس باسی ئەو پێشنیارەی نەكردووە، لەدەقەكە نەهاتووە، ئەوە باس نەكراوە، موناقەلە ناكرێ، بۆیە پێشنیارەكە چ بدرێتە دەنگدان، موناقەلەكە ناكرێ، شتەكە خۆی ناكرێ، ئەسلەن شتەكە وجودی نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالله شتەكە نەبووە، ئەوەی وەكو دوێنێكە مەفروز بوو وەكو ماددەیەك بێت، كە پێتان دەڵێین نوقتەی نیزام پێنج كەس ناوی خۆی نووسیوە، ناكرێ دوایی نوقتە نیزامی تر بدەین بەڕاستی، كاتێكیش گلەییمان بۆ دێت دەڵێت سەرۆكایەتی پەرلەمان جۆرێك لە سەرگەردانی دروست دەكات، جۆرێك لە قەڵەبالغی لەناو قاعە دروست دەكات، جۆرێك لە بێ سەرو بەری دروست دەكات، ئاخر گلەیی ئەوەشمان لەسەرە بەڕاستی، فەرموو كاك بورهان یەك دەقە قسە بكە.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من یەك ڕوون كردنەوەم هەیە، ئێمە ئەگەر بمانەوێ ئەم وڵاتە ئاوەدان بكەینەوە، ئەبێ ژێرخان بنیاد بنێین بەڕاستی، نابێ مەجالی ئەوە بدەین پارەی وەبەرهێنان نەقلی تەشغیلی بێ، شتێكی تریشم، تەعقیبێكی تریش لەسەر قسەكانی بەڕێز وەزیری دارایی و لیژنەی دارایی، بەڕێزیان ئەڵێن سەنەی مالی تەواو بووە، لەبەر ئەوەی ئەو سندوقەی لە ماددەی (32) و (33)ی قانونی (17) ی ساڵی 2011 لە بودجە هاتووە، سەنەی مالی تەواو بووە، بەڕێزینە ئەوە قانونە قانونی (17)ی 2011، قانونیش ئەوە كاك فرست دانیشتووە، قانونی عقوباتی عیراقی زۆر وازحە ماددەی (329) و (330) با سەیر بكات، ئیلتیزام كردن بە قانونەوە فەرزە، ئیلتیزام نەكردن بە هەر قانونێك كە دەردەچێت جەریمەیە، نازانم چۆن بە موبەریری ئەوەی كە سەنەی مالی تەواو بووە، حوكمی ئەو ماددەیە كۆتایی پێ هاتبێ، نەخێر ئەبێ مولتەزم بن پێوەی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی بەرەچاو كردنی، فەرموو كاكە.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەزیری دارایی بۆی نیە موناقەلە بكات لە خەرجی بەكاربردن؟، بۆی هەیە؟، من داوا دەكەم لە پێشنیارەكەی خۆمان داوام كردووە وەزیری دارایی بۆی نەبێ موناقەلە لە خەرجی بەكاربردنەوە بكات لە ئەنجومەنی ئاسایش، ئەمە شتێكی قانونیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ناو نەهاتووە، ناوی ئەنجومەنی ئاسایش نەهاتووە، کە ناوی هاتووە دەتوانین بڵێین نابێ، ناوی نە هاتووە ئەسلەن لە ماددەکە، ناوی نەهاتووە، کە ناوی هاتبێ ئەو کاتە هەقت هەیە ئەو قسەیە بکەی، فەرموو لیژنەی یاسایی بە ڕەچاو کردنی پێشنیارەکان، یان ئەگەر رەئی جیاواز هەیە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك هەیە بە پێکهێنانی سندوقێك لە حاڵەتی خەرج نەکردنی بڕە پارەی تەرخانکراو بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان، ئەگەر ئەو پێشنیارە بدرێتە دەنگدان، دەنگی هێنا، ماددەکە دادەڕێژینەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی یاسایی، بیخوێنەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە حاڵەتی خەرج نەکردنی پشتیوانەی تەرخان کراو بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لە کۆتایی ساڵی داراییدا ئەوەی لێی ماوەتەوە لە حیسابێکی تایبەت بەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان دادەندرێت، ئەو پێشنیارە بدرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 28 کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 50 کەس لەگەڵدانیە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ ڕەفز کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەکە دەخوێنینەوە دوای ئەوەی بڕگەی سێیەممان داڕشتەوە لەسەر پێشنیاری سیوەیل خان، ماددەی هەشتەم،

المادة الثامنة: ماددەی هەشتەم لە پڕۆژەکە.

اولاً: لوزير المالية والاقتصاد صلاحية اجراء المناقلة بين اعتمادات الباب الواحد بأستثناء فصل الرواتب حيث يجوز النقل اليه ولايجوز النقل منه.

ثانياً: لوزير المالية والاقتصاد اجراء المناقلة بين اعتمادات ابواب الموازنة لاغراض توفير امكانيات الصرف للادارات التى يتقرر فك ارتباطها من الوزارة والحاقها بوزارة اخرى وللوزير المختص اجراء مناقلة ضمن القسم الواحد ووحدة الصرف الواحدة.

ثالثاً: لايجوز اجراء اي مناقلة بين المحافظات ضمن تخصيصات إعمار وتنمية مشاريع الاقاليم والمحافظات.

رابعاً: لايجوز اجراء مناقلة من نفقات المشاريع راسمالية الموازنة الاستثمارية الى النفقات التشغيلية في الموازنة الجارية.

خامساً: تستخدم الاعتمادات المصادق عليها في هذا القانون لغاية واحد وثلاثين كانون الاول من السنة المالية 2012 وتقيد الارادات المتحققة لغاية 2011/12/31، اما الايرادات المقبوضة بعد نهاية السنة 2012 فتقيد ايرادات الموازنة العامة للسنة المالية 2013.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، سوپاس، كێ لەگەڵدانیە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 15 كەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند كرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم لە پڕۆژەكە، چونكە ڕیزبەندی ماددەكان هەمووی دەستكاری كراو گۆڕانكاری بەسەرداهاتووە،

المادة التاسعة:

اولاً: للوزير المختص صلاحية الصرف بما لايزيد على ثلاث مائة وخمسين مليون دينار عن كل حالة وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ما لايزيد على مائتين وخمسين مليون دينار.

ثانياً: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على ثلاث مائة مليون دينار لكل حالة.

ثالثاً: يراعى في اولاً وثانياً مايلي:

1-ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2-التقيد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة العامة ولايجوز الدخول في الالتزام بصرف بما يزيد عما هو المخصص في الموازنة.

رابعاً: لوزير الزراعة والموارد المائية صلاحية صرف المبالغ المخصصة للاعانات الزراعية لتدارك الاحتياجات في الوقت المناسب وبالتنسيق مع وزير المالية والاقتصاد.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

بە كوردیەكەی بخوێننەوە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی نۆیەم:

یەكەم: وەزیری پەیوەندیدار دەسەڵاتی سەرف كردنی بڕێكی هەیە كە لە 350 ملیۆن دینار تێپەڕنەكات، بۆ هەر بارێك دەسەڵات بدات بە سەرۆكی فەرمانگەكانی سەر بە وەزارەت بە سەرف كردنی بڕێك كە لە 250 ملیۆن دینار تێپەڕ نەكات.

دووەم: سەرۆکی دەسەڵاتەکانی کە گرێ نەدراون بە وەزارەتێکەوە دەسەلاتی سەرف کردنی بڕێکی هەیە لە 300 ملیۆن دینار تێپەڕنەکات بەهەر بارێك.

سێیەم: لە یەکەم و دووەمدا دەبێ رەچاوی ئەمەی خوارەوە بکرێت:

1-دەبێ سەرف کردن بەگوێرەی ئەو متمانەیە بێ کە پەسەند کراوە لە بودجەی گشتی ساڵانەو بۆ ئەو مەبەستیش کە دیار کراون بۆیان.

2-خۆبەستنەوە بەو متمانانەی دیاری کراون لە بودجەی گشتیدا و ڕێگە نادرێ بە چوونە ناو ئیلتیزامێکەوە بۆ سەرف کرنی زیاتر لەوەی کە لە بودجەدا دیاری کراوە.

چوارەم: وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو دەسەڵاتی پێدراوە بە سەرف کردنی ئەو بڕانەی کە تەرخان کراون بۆ کۆمەکی کشتوکاڵی بە مەبەرستی فریاکەوتنی پێداویستیەکان لەکاتی گونجاوی خۆیدا، بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی و ئابووریدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینی لەسەر ماددەکە نیە، ئێمە هەر هەمووومان ئەندامانی لیژنە پشتگیری لە ماددەکە دەکەین وەکو خۆی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟، تەنیا چوار کەس، ناسك خان، فاضل بەشارەتی، زیادی کرد، فەرموو ناوتان بنووسم، ناسك تۆفیق، فاضل بەشارەتی، ئاشتی عزیز، پەیمان عبدالکریم، پێشەوا توفیق، عظیمە نجم الدین، سەرهەنگ فەرەج، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە لە بەڕێز وەزیری دارایی، ئەم 350 ملیۆنە پار 250 ملیۆن بوو، کە ئەڵێ هەموو حاڵەتێك وەزیر بۆی هەیە سەرفی 350 ملیۆن دینار بکات، لەو حاڵەتە پێناسەی بکات، نازانم بۆ چ حاڵەتێك، چونکە بەراستی هەندێك لە وەزیرە بەڕێزەکان کاتێك کەیسێك ئەچێتە بەردەستیان ئەڵێن ئێمە بەهیچ جۆرێك پارەمان لەبەردەستدا نیە، مەیەلەن، کە ئەڵێین ئەم حاڵەتە ئەم کەیسە پار 250 ملیۆن بۆتان هەیە پەلە بکەن بۆ هەر حاڵەتێك، ئەڵێن نا ئێمە ناتوانین تەمەتوع بکەین بەو پارەیە، خۆزگە بمان زانیایە مەخسەدی چیە کە ئەڵێت بۆ هەموو حاڵەتێك، یەعنی بۆ هەر حاڵەتێك 350، بۆ رەئیسی دەوائیریش 250 ملیۆن، ئەو حاڵەتە پێناسەیەکمان بۆ بکەن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل فەرمووو.

بەڕێز فاضل بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من تەنها تێبینی یان پێشنیارێکم هەیە لەسەر مەسەلەی بڕگەی 4 ی ئەم ماددەیە، هەرچەند لە ڕابردوو زۆر باسی قەرەبووی کشتوکاڵی جوتیاران کرا، بەڕاستی من پێشنیار دەکەم وەزارەتی کشتوکاڵ، لیژنەیەکی موختەس پێك بێنێت، چونکە بە هەقیقەت ساڵانە وەکو ئەمساڵ دیارە بە تایبەتی لە ناوچەکانی گەرمیان بە هۆی کەم بارانیەوە، تێکڕای جوتیارانی سنووری گەرمیان مەحروم بوون لەو دەغڵەی بابڵێین مەسەلەی دانەوێڵە هیچیان بە بەرهەم نەهێنا، بۆیە پێشنیار دەکەم لیژنەیەکی موختەس دیاری بکرێت بۆ مەسەلەی قەرەبوو کردنی جوتیاران بۆ مەسەلەی دانەوێڵە، یان کەم ئاوی بۆ کشتوکاڵ یان مەسەلەی باغداری، کە ئەمە بەهەقیقەت ساڵانە کۆمەڵێك زەرەرو زیان بۆ جوتیاران دروست دەبێ، ئەگەر لیژنەیەکی موختەس هەبێ بۆ وەرگرتنی پێشنیاری جوتیاران و قەرەبوو کردنەوەیان، شتێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرمووو.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆ ئەم ماددەیە دوو ئیزافەم هەیە، لەبەر ئەوەی پێویست بوو لە ئەحکامە ختیامیەکانی ئەم پڕۆژەیە کۆمەڵێك ئەحکامی عیقابی هەبێ، بەلاّم کە سەیرم کرد زیاتر ئەحکامی ختیامیەکان باس لە تەخسیسات و باس لە ئیستیمراریەتی پڕۆژەکان دەکات، بۆیە تاکە ماددە کە سیغەیەکی عیقابی هەبێ، یان جۆرێك لە تەقید ببەخشێ لێرەدایە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم لە دوای خاڵی سێهەم دوو بڕگە ئیزافە بکرێ، کە ئەمە بە بڕوای من بڕگەیەکی زۆر باشە لە موازەنەی عیراقیش بەو شێوەیە ئاماژەی پێ دراوە، لە کاتێك کە هەر پڕۆژەیەك لە 25٪ی پارەکەی بۆ سەرف نەکرا، بۆیە پێویستە وەزیری دارایی بە تەنسیق لەگەڵ وەزیری پلان دانان ڕاپۆرت بەرز بکەنەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، لەو ڕاپۆرتەیا ئاماژە بکەن کە هۆکارەکانی چیە ئەو پڕۆژەیە لە 25٪ ی پارەی بۆ سەرف نەکراوە، بەربەستەکان لە بەردەم ئەو پڕۆژەیە چین، ئەمە کار ئاسانیەکی گەورەیە بۆ مەجلسی وزەرا، لە ساڵی ئایندە کە موازەنە ئەکات تووشی ئەو ئیشکالیەتە نابێتەوە کە بڵێ تووشی سەدمە بووم، پڕۆژەکە لە فلان شوێن جێبەجێ نەکراوە، ڕۆژ بەدوای ڕۆژ ئاگادار ئەبێ لە دوای ڕاپۆرتەکەیانەوە، خاڵێکی تر کە ئیزافە ببێ، پێویستە هەر وەزیرێکی مەعنی کە پارە بۆ پڕۆژە سەرف کراوە لە 50٪ی پارەی پڕۆژەکانی سەرف نەکرد، پێویستە بێتە بەردەم پەرلەمان و ڕووبەڕووی ئیستیجواب بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرمووو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری کردنم لە قسەکانی ئاشتی خان و ناسک خان، منیش لەگەڵ ئەوەم کە ئەو حاڵەتەمان بۆ ڕوون بکاتەوە کە هەقی سەرفی 350 ملیۆنی هەیە، بێجگە لەوەش لە چ ماوەیەك؟، یەعنی هەموو ڕۆژێك دەتوانێ 350 ملیۆن سەرف بکات؟، چۆنە ئەوە بە هەمان شێوە ئەو 200 ملیۆن دینارەش کە هەیئەکان دەتوانن چۆن سەرف دەکرێت؟، ئەوەش بابزانین خاڵێکی تریشم هەیە بابڵێین لە ثالثاً، نوقتەی دووەم، زۆربەی وەزارەتەکان گلەیی ئەوە دەکەن مەسەلەن کە ئێمە وەزارەتی خوێندنی باڵاو پەروەردە کە ئەوانە مافی ئەوەیان هەیە لە 12/15 وە یەك لە دوانزەی بودجەکانی خۆیان سەرف بکەن، ساڵی داراییان تەواو نەکردووە بەنیسبەتی ئەوە، بۆیە بابڵێین زۆربەی زۆری پێویستیەکان ڕادەوەستێ، زۆربەی زۆری بەهۆی ئەو یەك لە دوازدەی پارەی تەرخان کراویان پڕۆژەکانیان ڕادەوەستێ، یان ئیش و کارەکانیان ڕادەوەستێ، نازانم ئیلتیزام بە سەرف(کما هو مخصص فی الموازنە) هەموویان داوای زیاتر کردنی ئەو بڕەدەکەن نەوەك یەك لەسەر دوانزە، زیاد بکرێ، خاڵێکی تریش هەیە کە بەڕاستی لە وەزارەتی پەروەردە ڕوو دەدات، لێرە تەنها وەزیری کشتوکاڵی سەلاحیەتی سەرفی داوەتێ، وەزارەتی پەروەردە هەمان کێشەی هەیە، پەروەردە بابڵێین ساڵی داراییەکەی دەست پێدەکات، پەروەردە چەند ئیلتیزامێکی لەسەرە، کە ساڵی نوێی خوێندن دەست پێ دەکات، بابڵێن کتێب هینانەو گواستنەوەی کتێبە ئەوە چەند ساڵە ئەو کێشانە ڕوو دەداتەوە، وەزیرەکان وەزیری پەروەردەو خوێندنی باڵا پێویستیان بە دەست کردنەوە هەیە، چونکە ساڵی خوێندنی نوێ دەست پێ دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك پێشەوا فەرمو.

بەڕێز پێشەوا توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەی من لەسەر ماددەی نۆ خاڵی چوارەمە، دیارە وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو پار ساڵیش ئەو دەسەڵاتەی پێ دراوە کە ئەو بڕەی بەناوی ئیعانات تەرخان کراوە بۆ ئەوە وەزارەتە، سەلاحیەتی سەرفی هەبێ، بەڵام لەڕاستیدا ئەمە لەسەر کاغەز شتێکی زۆر جوانە، بەڵام بە کاری عەمەلی و کاری فیعلی کاری پێ ناکرێت، دیارە ئیعانات بۆ پاڵپشتی جوتیارانە، بۆ ئەوەی کە ڕووبەڕووی وشکە ساڵی بوونەوە ئێستا ئێمە لەم ساڵ ڕێژەی وشکە ساڵی لە هەرێمی کوردستان لە 40٪ بۆ 50٪یە لەناوچەکانی کفری و کەلار و خانەقین و قەراج و بەڕانەتی و بەشێك لەناوچەی دهۆکیش کە تووشی ئەم گرفتە بوونەتەوە، قسەکەی من لەسەر ئەمەیە ئێمە لەکاتی موناقەشە کردنی بەشە بودجەی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو، کاتێك کە لەگەڵ وەزیر و ستافی وەزارەت دانیشتین، پار ساڵ مەبلەغی پەنجاو شەش ملیارو سێ سەدو پەنجاو سێ ملیۆن دینار بۆ ئیعانات تەرخان کراوە بۆ وەزارەتی ناوبراو، دەسەڵاتیشی پێ دراوە کە

ڕاستەوخۆ بەبێ گەڕانەوە بۆ وەزارەتی دارایی، بەڵام لە شەش مانگی یەکەم پێنج ملیارو پێنج سەدو هەشتاو نۆ ملیار دیناری سەرف کردووە، کاتێکیش کە پرسیارمان کرد کە ئێوە شەش مانگی یەکەم ئەوەندەتان سەرف کرد، بەڵام ئەمساڵ شەش سەدو شەست و پێنج ملیار دینارتان بۆ تەرخان کراوە، دیارە بەڕێزان هەموو لیژنەش ئاگادارن، وەڵامی وەزیر و ستافی وەزارەت کە ئەوان فەرمانبەرێك لە خەزێنە پارەیان بۆ سەرف ناکات، لەگەڵ ئەوەی کە بەیاسا سەلاحیەتیان دراوەتە دەست بۆ ئەوەی کە ڕاستەوخۆ سەرفی ئەو ئیعاناتانە بکەن کە بۆ وەزارەتی داراییە، بەڵام فیعلی و لە بواری عەمەلیدا فەرمانبەرێك لە خەزێنە هیچ حیسابێك بۆ دەسەڵاتەکەی ئەوان ناکات، بۆیە بەڕاستی من دەمەوێ جەنابی وەزیر ڕوون کردنەوەی زیاتر بدات، بەڵام ئەوە لەسەر کاغەز هیچ قیمەتێکی نیە، ئەگەر لە بواری عەمەلیدا جێبەجێ نەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمە نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بڕگەیەکی تر زیاد بکرێ بڕگەی پێنجەم، وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵا دەسەڵاتی سەرف کردنی ئەو ڕێژە تەرخان کراوەی کە لە میزانیەی خۆیان هەیەتی، دەسەڵاتی خۆی هەبێ سەرف بکرێ، لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە گەورەترین ئاستەنگ لەبەردەم کارەکانی ئەو دوو وەزارەتە کە نەیان توانیوە ئیش و کارەکانیان بە باشی بڕوات بەڕێوە، نەبوونی پارەیە، نەبوونی سەلاحیەتی ئەو دوو وەزارەتەیە، لەبەر ئەوە ڕاستە ئەو بڕە پارەیەی کە بۆیان هەیە سەرفی بکەن، 100 ملیۆن دینار بڵێین بۆ زانکۆکان و پەیمانگاکان، پێشتریش لەچەند ڕۆژی پێشوو پرسیارێك بوو لە وەزیری داراییم کرد، وتی ئێمە بەپێی بڕیاری ژمارە (5250) لە بەرواری 2011/5/22بەم بڕیارە ئێمە سەلاحیەتمان داوە بە زانکۆ و پەیمانگاکان، کە سەلاحیەتیان هەبێ بۆ سەرف کردنی پارە، بەڵام ئەوەی کە ئێمە ئاگادارین تاوەکو ئێستا بەهیچ شێوەیەك ئەو بڕیارە ئیشی پی نەکراوەو نەگەیشتۆتە لای ئەوان، ناتوانن یەك دینار سەرف بکەن، غەیری ئەو پارەیە نەبێ، تەنانەت هەندێ جێگاهەیە پێویستی بە دروست کردنی کەرەڤانەیەکە یان سپلیتێکە یان موبەریدەیەکە، یان پێویستیەکی زۆر زەروریە، بەڵام سەلاحیەتیان نیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو بڕگەیە زیاد بکرێ کە وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵا لە میزانیەی خۆیان بتوانن و سەلاحیەتیان هەبێ بۆ ئەوەی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن پەکی نەکەوێ لەبەر پارە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەتەواوی پشتیوانی ئەو بۆچوونە ئەکەم کە برادەران خستیانەڕوو، کە ئەمساڵ تەرکیز بکرێتە سەر ئەو مەنتیقانەی کە بەرووبوومەکانیان جوتیارەکانی ئەو مەنتیقانە زەرەرمەند بوون، لەم بڕە پارەیە تەعویز بکرێنەوەو هاوکاری جدی بکرێن، لەسەر بڕگەی (4) ش تەبعەن مەبەستم بڕگەی چوارەم بوو، هەورەها بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە (لوزير الزراعة والموارد المائية صلاحية صرف المبالغ المخصصه للاعانات الزراعية لتدارك الاحتياجات) واتە: في وقتها المناسب (بالتنسيق مع وزير المالية والاقتصاد) لابرێت، ئەو تەنسیقە بە نەزەری من ئیشکالیەت دروست دەکات بۆ ئیش و کاری وەزارەتی زراعەو ناتوانن ئەو تەخسیساتە سەرف بکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەتی ئەوەوە کە باس دەکرێت و دەڵێن ئایا ئەمە بۆچی سەرف دەکرێت؟، تەنها رەواتبی لێ دەربچێت بۆ هەموو ئەوانی تر پارەی لەسەر سەرف دەکرێت، ئەوەی کە لێرە هاتووە، بۆ هەموو حاڵەتێك، بۆ هەموو حاڵەتێکی تایبەت 350 ملیۆن دینار سەرف دەکرێت، یاخود بەنیسبەتی 250 ملیۆن سەرف دەکرێت، ئەوەی کە ئەو دەسەڵاتانەی یا 200 ملیۆن هاتووە، بەمەرجێك تەخسیسی هەبێ، بەنیسبەتی ئەوەی کە وەزیری زراعە لێی سەرف کردووە، ئەوەندە سەرف ناکرێ، جارێ لێیان سەرف نەکردووە خەزێنە فلتەرێکی تەدقیقیە، یەعنی کە ئەچێتە خەزێنە ئەبێ تەخسیسی هەبێ، ئەگەر تەخسیسی نەبێ وەزیری کشتوکاڵ بشینووسێت نایەڵێ بڕوات، بەڵێ، باسی وەزارەتی کشتوکاڵی کرد جەنابی، بۆیە ئەڵێم هەر وەزیرێك تەخسیسی نەبێ لەو فلتەرە دەرناچێت بە تەئکید، خەزێنە موازەنەکەی لەبەردەست دایە تەخسیساتیشی لەبەردەستدایە، بەنیسبەتی باسی کتێب کڕین و ئەوە، تەقسیم یەك و دوانزە لە کتێب کڕین مەشمول نیە، ئێمە باسمان کرد هەموو ئیشێکی زەرورو تایبەت یەك تەقسیم دوانزە مەشمول نیە، تەنها ئەوانە نەبێ کە ئیشی موستەعجەل نین، چونکە ئەوانە بۆمان ئەنووسن و بۆیان ئەنووسین باشە، کە حاڵەتەکەمان بۆ شەرح دەکەن، لەبەر ئەوانە من پێم باشە وەکو حکومەت پێمان باشە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر ڕوون کردنەوەیەك ئەگەر جەنابی وەزیر موتەفەق بێ لەگەڵمان، وادیار بوو چەند بۆچونێك هەبوو دەربارەی سەرفی ئەو حاڵەتە، ئەو حاڵەتە بۆ نموونە ئەگەر وەزارەتێك تەخسیسی ملیارێ بێ ناتوانێ

بەیەكجار سەرفی بكات، بەڵام ئەگەر مەوزوعێك هاتە پێش پێویستی بێ لەیەك مەرحەلە سەلاحیەتی هەبێ، قەزیەیەك هاتۆتە پێشەوە چارەسەری بكات، تەعمیرە، شت كڕینە، ئەتوانێ 350 ملیۆن لە یەكجار سەرف بكات، تەجاوزی كرد ئەبێ موافەقەتی وەزارەتی مالیە وەربگرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای ئەو ڕووكردنەوە یە لە لایەن جەنابی وەزیر، ئێمەش پێشنیاری ئەوە دەكەین ماددەكە بدرێتە دەنگدانەوە و پشتگیری ماددەكە دەكەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بیخوێنەوە فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

اولاً: للوزير المختص صلاحية الصرف بما لايزيد على ثلاث مائة وخمسين مليون دينار عن كل حالة وله تخويل رؤساء الدوائر التابعة لوزارته بصرف ما لايزيد على مائتين و خمسين مليون دينار.

ثانياً: لرؤساء الهيئات غير المرتبطة بوزارة صلاحية الصرف بما لايزيد على ثلاث مائة مليون دينار لكل حالة.

ثالثاً: يراعى في اولاً وثانياً مايلي:

1-ان يتم الصرف وفقاً للاعتمادات المصادق عليها في الموازنة العامة السنوية وللاغراض المحددة لها.

2-التقيد بالاعتمادات المخصصة في الموازنة العامة ولايجوز الدخول في الالتزام بصرف بما يزيد عما هو المخصص في الموازنة.

رابعاً: لوزير الزراعة والموارد المائية صلاحية صرف المبالغ المخصصة للاعانات الزراعية لتدارك الاحتياجات في الوقت المناسب و بالتنسيق مع وزير المالية والاقتصاد.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، سوپاس، كێ لەگەڵدانیە تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟، چوار كەس لەگەڵدانیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم لە پڕۆژەكە.

المادة العاشرة:

لاتزيد المكافأة للموظفين على مليونى دينار سنوياً للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة المختصة عدا المكافأة الممنوحة للعاملين في المشاريع الاستثمارية بنسبة المتابعة والاشراف وبموجب تعليمات تصدرها الوزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم:

پاداشتی فەرمانبەران نابێ لە دوو ملیۆن دینار زیاتر بێ ساڵانە بۆیەك كەس لەناو تەرخان كراوە بڕیار لێدراوەكان دابێ لە بودجەی تایبەتمەنددا جگە لەو پاداشتانەی دەدرێت بەوانەی لە پڕۆژەكانی وەبەرهێناندا كاردەكەن، ئەو ڕێژەیەی كە بۆ بەدواداچوون و سەرپەرشتی دانراوە بەگوێرەی ڕێنماییەكانی كە لە لایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری دەردەچێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ماددەكە دەكەین، دوای ئەوەی ئەو كرێكارانەی كەوا لە پڕۆژەكانی وەبەرهێنان كاردەكەن ئەوانە بەدەركراون، ئێمە دەمانەوێ ئەوانیش بگرێتەوە، تا ئەو ڕستەیەی لەدوای (عدا المكافأة الممنوحة للعاملين في المشاريع الاستثمارية بنسبة المتابعة والاشراف) ئەو ڕستەیە لەماددەكە لابدرێت، ئەوەی تر وەكو خۆی بمێنێتەوە، ئەوە پێشنیاری لیژنەی یاساییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

كێ تێبینی هەیە، ئاهەنگ عارف، د.بشیر خلیل، سۆزان شەهاب، بێریڤان سەرهەنگ، شوان كابان، تارا ئەسعەدی، شلێر محمد نجیب، سالم تۆما، گوڵیزار قادر، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاداشت هەڵبەتە حاڵەت و وەقتی خۆی هەیە، لە زۆر وەزارەت لە ئەسنای ئیشی زۆر زۆر گرنگ، هەندەك موەزەف هەیە ئیشی زۆر گرنگ دەكات بە مەلاین دۆلار تەقدیر ناكرێ، لە حاڵەتی فەیەزان من سایەق شۆفەرم دیتیە شارەكی یان مەنتیقەكی لە فەیەزان ڕزگار كردیە، ئەگەر بێتو زەرەرەكەی تەقدیر بكەی، ئەو زەرەرە لە پێنج ملیۆن و شەش ملیۆن و دە ملیۆنیش ڕاناوەستێ، حەیاتی خۆشی هەندێكجار لەسەر

دادەنێ کە نیوەی جسمی سووتایە، خۆی لە تێلی کارەبای دایە، باشە خێرە ئێمە نەتوانین پێنج ملیۆنی بدەینێ، ئەوە هیچ تەقدیر ناکرێ، ئەو ئیشە کە لە وەقت و فعلی خۆی دەکرێ تەقدیر بکرێ بزانین ئەوە چەند زەرەری دایە، چەند زەرەری گەڕاندیتەوە؟، بە گوێرەی زەرەر گەڕاندنەوەکەی ئەو موەزەفە پاداشت بکرێ، کە مەبدەئی موکافەئە هەبێ، مەبدەئی موکافەئە شتەکی زۆر زۆر موهیمە، ئەو کارمەندە خۆشی بە پێش دێخی، ئالیاتیشی بە پێش دەکەوێ، مێشکیشی بە پێش دەکەوێ، تەکنەلۆژیاشی بە پێش دەکەوێ، بۆیە بە رەئی من وابێ هیچ حدودەکی نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە دوو بەشە، بەشێکیان موکافەئاتی موەزەفینە، بەشێکیان موکافەئاتە دەدرێتە ئەوانەی کە لە مەشاریعی وەبەرهێنان کاردەکەن، من پرسیارێك ئاراستەی وەزیری مالیە دەکەم، جەنابی وەزیری مالیە ئەویش ئەوەیە لە هەندێك وەزارەت ئەو موکافەئانە دەدرێتە عاملین لە مەشاریعی ئیستیسماری لە میزانیەی وەزارەتەکەیە، بەعزێك وەزارەت لە میزانیەی مەشروعەکە دەیدات، ئەمە بەڕاستی کێشەی دروست کردووە لە مابەینی هەندێك لە وەزارەتەکاندا، بۆیە ئێمە بەتایبەتی لە وەزارەتی ئەوقاف یەکێکمان بۆ هاتووە لە موهەندیسەکان لەوێ، ئەوان دەڵێن بەپێی تەخسیساتی مەشروعەکە دەماندەنێ، جاری واش هەیە ئەو سولفەیە سێ مانگ، چوار مانگ نایەت، تەئخیر دەبێ، بۆیە موکافەئەکەی ئەوانیش تەئخیر دەبێ، بۆیە ئەگەر ئەوە بەپێی نیزام بکرێ لە میزانیەی وەزارەت بدرێت، تا مانگانە ڕانەگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە قسەکانی خاتوو ئاهەنگ دەکەم، زۆر زۆر، چونکە بەڕاستی مەبدەئی موکافەئە تەعزیزی ئەو فەرمانبەرانە ئەکات، بۆ ئەوەی باشترین ئەدائیان هەبێ، ناکرێ ئیلا تەحدیدی بکەی بەدوو ملیۆن، ئەگەر وەزیرێك بینی کارمەندەك کە لەلایەتی فەرمانبەرەکە داهێنانی هێناوە لەو بوارەیە، قەیچیەکا، ئەگەر لەجیاتی ئەو دووملیۆنەی کە لەماوەی ساڵێك ئەبێ بیدرێتێ بکرێ بە پێنج ملیۆن و بەیەك وەجبە

بیدرێتێ، ئەمە وائەکات داهێنان ئەهێنێتە ئاراوە، حاڵەتی تەنافوس ئەهێنێتە ئاراوە، ئەمە خاڵی یەکەم، سەبارەت بە خاڵی دووەم، بەڕاستی من لەگەڵ ئەو تەرحەدا نیم کە لیژنەی یاسایی کردوویانە، (عدا المكافأة الممنوحة للعاملين) چونکە ئەوانەی کە لە پرۆسەی ئیستیسماریەکان ئیش دەکەن، تەبیعەتی پڕۆژەی ئیستیسماری وایە بەشێکی دابین ئەکرێت بۆ خەرجیە ئیداریەکان، لەو خەرجیە ئیداریانە موکافەئە ئەدرێت، بەڵام من لەگەڵ ئەوەدام نیزامێك دەربچێت بۆ موکافەئات لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئەم حاڵەتە چارەسەر بکات، ئەم ماددەیەش بەم شێوەیە نەمێنێتەوە بەڕاستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من ئەو ماددەیە زیادە، ئەو ماددەیە هەرنابێ هەبێ، لەگەڵ ئەوەنیم پاداشت بدرێ بەهیچ فەرمانبەرێك، فەرمانبەر ئەرکی خۆیەتی کە باش ئیش بکات، بۆیە ئەوەم پێ زیادە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالكریم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هیوادارم بە هەڵە تێگەیشتبم، ئەو موقتەرەحەی لیژنەی قانونی پێموایە عەکسی مەبەستەکەی خۆیانە، ئەگەر ئەوان پێیان وابێ دەبێ ئەو کارمەندانەی کە ئیش لە پڕۆژە وەبەرهێنەکان دەکەن ئەو موکافەئەیە بیان گرێتەوە دەبێ ئەوە بمێنێتەوە وەکو خۆی، ئەگەر ئەوان مەبەستەکەیان ئەوەبێ، تکام وایە ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، ئەگەر ئەوان مەبەستەکەیان ئەوەبێ شمولیان بکات، دەبێ ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەگەر بیانەوێ شمولیان نەکات دەبێ لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو ماددەیە وجودی زۆر زۆر زەروریە، لەبەر ئەوەی هەمووکاتێك ئینسان بەچی لەئەوەی تر جودایە؟، زۆرجار هەیە بە وشەیەکی جوانە، پێویست ئەکا پاداشتی پێوەبێ، لەبەر ئەوە پشتگیری تەواو لە هاوکارانم سۆزان خان و ئاهەنگ خان دەکەم، کە دوو ملیۆن چ پێوەرێکە دانراوە؟، ئایا هەموو حاڵەتێك دووملیۆن دادەندرێت؟ یان سەقفێکی تایبەتی بۆ دابندرێت کە لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێ؟، تاوەکو ئەو

پاداشتە جیاواز بێ لەگەڵ مانگانەیەك كە زۆرجار هیچ مانگانەیەك لەوە كەمتر نیە، لەبەر ئەوە بە پاداشت حسێب ناكرێ، دووەم شتیش وابزانم كە د.ڕۆژان شەرحی كرد، من لەگەڵ كاك شوانم، بەپێچەوانەوە ئەبێ لەگەڵ ئەو كەسانەبین كە ئەو كرێكارانە دەبێ پاداشت بكرێن، ئێمە هەموو كاتێك زیاتر جەختی خۆمان هەتا لەكەرتی تایبەتیش، دەرهێنانی یاسای خانەنشینیش و زۆر شتی تریش كە ئێمە هەمووكاتێ پشتگیری لە كرێكاری چاپووك و باش دەكەین، لەبەر ئەوە بوونی ئەو وەكو خۆی بمێنێتەوە لەناویا، ئەو پشتگیریە دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم موكافەئەی دوو ملیۆنە لە عیراق یەك ملیۆنە، نازانم ئێمە لەبەرچی كراوە بە دوو ملیۆن، بەنیسبەتی ئەو ڕەئیەی ئاهەنگ خان و سۆزان خان، ئەگەر وابێ بەڕاستی زۆر بە حەزەرەوە تەعامول لەگەڵ ئەوە بكرێ، چونكە ئێمە خۆمان لە دەوائیر ئیشمان كردووە، ئەسلەن موكافەئە وای لێهاتووە بەڕێز هەموو سەری دوو مانگ جارێكە لە سەلاحیەتی وەزیرەكە، هەموو داوای ئەكەن، دەرگاكە ئەگرن، ئیش بكات و ئیش نەكات، وەكو مەعاشەكەی لێهاتووە، لەبەر ئەوە نابێ بەو شێوە ڕەهایەبێ، بەنیسبەت ئەوە ئەتوانن سیغەیەكی بۆ بدۆزنەوە، ئەو كەسەی موبدیعە، ئەو كەسەی كە ئەڵێن لەكارگوزاری و ئەمانە ئیشی قورس ئەكات و ئەمانە، بەڵام لێرەش هەر ناكرێ ئەبێ خۆی بە تەعلیمات دەری بكات، فعلەن من لەگەڵ ئەو ڕەئیەی كاك شوان دام (عدا المكافأة الممنوحة للعاملین) دوو ملیۆنەكە لەسەر بودجەی تەشغیلیە، بەڵام ئەوەی مەشاریعی ئیستیسماری لە زمنی كولفەی پرۆژەكە لە 7٪ ـە موتابەعەو ئیشرافەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم توما:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دوو بەشم لە ڕەئیەكا، یەكەمیان بەنیسبەتی دوو ملیۆنەكە ئەگەر ئیمكانیات هەبێ زیاد بكرێ، بەس ئەوە تێكەڵ نەكرێت، ئەوەی لە پرۆژەكان ئیش دەكات، لەگەڵ ئەوانەی كە لە دەوائیرەكان ئیش دەكەن، ئەوەی لە پرۆژەكان ئیش دەكات تایبەتمەندیەكی تری هەیە، پێویستە زیاتر تەكریم بكرێ، بەشەرتێك نەبێتە بارگرانی لەسەر تەخسیساتی پرۆژە، ئیحتیمالی هەیە لە ئەسنای دامەزراندنی كەشفەكە لە حیساب

وەرنەگیرێت، دوایی پڕۆژەکە شکست دێنێ، پێم باشە تێکەڵ نەکرێت، بەشەرتێك نەبێتە بارگرانی لەسەر تەخسیساتی پڕۆژەکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

گوڵێزار خان فەرموو.

گوڵێزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دە لە ئەسڵی یاسایەکە، پشتگیری لە ڕای لیژنەی یاسایی دەکەم، ئەوەی کە پەیوەندی هەیە بەو موکافەئە دەدرێ بەوانەی لە بواری پڕۆژەکانی وەبەرهێناندا کار دەکەن، پرسیارێکیشم لە جەنابی وەزیر هەیە، کە ئایا ناکرێ گرێبەستەکان سوودمەند بن لەوەی کە دەدرێ؟، ئەو موکافەئەیەی کە دەدرێت؟، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە بەنیسبەتی ئەم موکافەئەوە کەوا ئەدرێت، یەکەم، سەقفی بۆ داناوە بەنیسبەت هەموو مونتەسبینی دەوائیری دەوڵەت، لە ساڵێك نابێ لە دوو ملیۆن زیاتر بێ، نابێ هەموو مانگێك ئەو موەزەفە موکافەئەکە وەربگرێت، یەعنی نابێ سیفەتی دەیمومەی هەبێ موکافەئە، ئەمە لە لایەك، بەنیسبەتی ئەوانەی کە لە مەشاریع ئیش دەکەن، ئەوانە جیاوازن، پارەی خۆیان هەیە، نیسبەی موتابەعەو ئیشرافیان هەیە، لەو نیسبەیە ئیستیسنایە لەوەی کە لەسەرەوە باسم کرد، ئەلەوێ ئەتواندرێت وەری بگرن پارەکە بەپێی ئەو ئیشەو لەو نیسبەتەش زیاتر ئەتوانن وەربگرن، ئەوە ئەو هایە، بۆیە ئێمە ئەم مەسەلەیە دیراسەمان کردووە، دیارە ئەو موهەندیسانەی کە موختەسن بە ئیش و کاری پڕۆژەکانەوە، لای ئێمە باسیان کردووە، ئەڵێن یەکێك لە ئەسبابی ئەوەی کە موهەندسین ڕوو ئەکەنە کەرتی تایبەت و لە حکومەت نامێننەوە، ئەو موکافەئە کەمەیە کە ئێستاکە بۆیان سەرف ئەکرێت، بۆیە تکام وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە ماددەکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دوا سیغەتان بیخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ڕەچاو کردنی پێشنیاری ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان، ڕوون کردنەوەی جەنابی وەزیر، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی پێشنیارەکەی خۆمان سەحب دەکەینەوە، ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون وەکو خۆی بخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة العاشرة:

لاتزيد المكافأة للموظفين على مليونى دينار سنوياً للشخص الواحد وضمن التخصيصات المقررة بالموازنة المختصة عدا المكافأة الممنوحة للعاملين في المشاريع الاستثمارية بنسبة المتابعة والاشراف وبموجب تعليمات تصدرها وزارة المالية والاقتصاد.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 50 کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 7 کەس لەگەڵدانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفصل الرابع

الملاكات

المادة الحادية عشرة:

اولاً: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات مؤسسات الاقليم للسنة المالية 2012 والمصادقة عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للاقليم والبالغ (17000) درجة وظيفية مستحدثة لسنة 2012.

ثانياً: على المؤسسات والوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن الملاك لسنة 2012 على ملاك مؤسسات الاقليم والمحافظات حسب التعليمات الصادرة من مجلس الوزراء لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه.

ثالثاً: قيام الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة بالاعلان عن الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن الملاك سنة 2012 في الصحف المحلية وتزويد وزارة المالية والاقتصاد بجداول الوظائف المعلنة قبل اجراء التعين.

رابعاً: تلتزم الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة تزويد وزارة المالية والاقتصاد بجداول تتضمن عدد الموظفين واسمائهم وعناوينهم ودرجاتهم الوظيفية الذين تم تعينهم حسب النسب المشار اليها اعلاه مع الاوامر الخاصة بالتعيين. واذا وجدت وزارة المالية والاقتصاد تجاوزا في تلك النسب المشار اليها اعلاه يتم الغاء الاوامر الصادرة بالتعيين خلافاً لذلك واشعار مجلس الوزراء واتخاذ الاجراءات القانونية بحق المخالفين.

خامساً: تعطى أولوية تثبيت العقود النافذة وعدم التعيين بعقود الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد بأستثناء التعاقد على المشاريع الاستثمارية.

سادساً: عدم التعيين في اية وظيفية قيادية من (مدير عام فما فوق) مالم توجد لها درجة وظيفية في قانون الوزارة او الجهة المرتبطة بالوزارة و في هيكلها التنظيمى.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیەکەش بیخوێننەوە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەشی چوارەم

میلاکات

ماددەی یازدەم:

یەکەم: وەزارەتی دارایی و ئابووری بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکانی تردا ئەرکی ئامادەکردنی وردەکاری میلاکاتی دام و دەزگاکانی هەرێم بۆساڵی دارایی 2012 پەسند کردنیشی لە ئەستۆ دایە لەبەر ڕۆشنایی تێچووی مووچە پەسند کراوەکانی هەرێم کە 17000 پلەی وەزیفی نوێ باو لە ساڵی 2012دا.

دووەم: دام و دەزگاکان و وەزارەتەکان و ئەو لایەنانەی کە گرێ نەدراون بە وەزارەتێك کەوا ئەرکی دابەش کردنی ژمارەی ئەو پلە وەزیفیە نوێ باوانەی لەناو میلاکاتی ساڵی 2012 دا بەسەر میلاکاتی دام و دەزگاکانی هەرێم و پارێزگاکان دەگرنە ئەستۆ بەگوێرەی ڕێنماییەکانی کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەردەچێت وە دەکەوێتە بواری جێبەجێ کردنەوە.

سێیەم:وەزارەتکان و ئەو لایەنانەی کە گرێ نەدراون بە وەزارەتێکەوە ئەرکی جیاوازیان لە ئەستۆ دایە بۆ پلەکانی وەزیفەی نوێ باو لە میلاکاتی 2012 دا لە ڕێگەی بلاّوکردنەوەیان لە ڕۆژنامەکانی ناوخۆ و ناردنی خشتەی وەزیفە دراوەکان بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری بەر لەجێبەجێ کردنی دامەزراندن.

چوارەم: وەزارەتەکان و ئەو لایەنانەی کە گرێ نەدراون بە وەزارەتێکەوە ئیلتیزام بەو خشتانەوە دەکەن کە ژمارەی فەرمانبەران و ناونیشانی پلەکانی وەزیفەی ئەوانەی تێدا تۆمار کراون تازە بەگوێرەی ئەو ڕێژەی کە لەسەرەوە ئاماژەی بۆ کرا لەگەڵ بڕیارەکانی تایبەت بە دامەزراندیان ئەگەر وەزارەتی دارایی و ئابووری سەرپێچی تێیاندا دۆزیەوە لەئاست ئەو ڕێژەیە کە پێشتر ئاماژەی بۆ کرا ئەوا بڕیارەکانی دەرچوو بە پێچەوانەی ئەوە دامەزراندنەکان ڕەت دەکرێنەوە وە ئەنجومەنی وەزیرانیشی لێی ئاگادار دەکرێتەوە و ئیجرائاتی یاسایی دەرهەق بەسەرپێچیکاران دەکرێت.

پێنجەم: ئەولەویەت دەدرێت بە چەسپاندنی ئەو گرێبەستانەی کە کاریان پێ دەکرێت نابێ بەگرێبەست کەس دابمەزرێت ئەگەر ڕەزامەندنی وەزارەتی دارایی و ئابووری وەرنەگیرێ جگە لە گرێبەستی پرۆژەکانی وەبەرهێنان نەبێ.

شەشەم: هیچ جۆرە دامەزراندێك ئەنجام نادرێ بۆ وەزیفە قیادیەكان لەبەڕێوەبەری گشتیەوە بەرەو ژوور ئەگەر هاتو درەجە وەزیفیەكە نەبوو لە یاسای وەزارەت یان ئەو لایەنانەی كە گرێدراون بە وەزارەتێكەوە لە پەیكەری ڕێكخستنیدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا لیژنەی هاوبەش رەئی خۆی بدات.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەكە لە شەش بڕگە پێك دێت، سەبارەت بە بڕگەی یەكەم پشتگیری لێ دەكەین و هیچ تێبینیمان نیە، سەبارەت بە بڕگەی دووەم، دەقەكە بەو شێوەیە هاتووە (لحین صدور قانون مجلس الخدمة العامة) ئێمە ئەم یاسایەمان لە ژمارە (7) ساڵی 2011 لە پەرلەمانی كوردستان پەسەند كردووە، بۆیە (لحین صدور قانون) بكرێتە (لحین نفاذ قانون مجلس الخدمة) وشەی نفاذ لە ئەخیری ماددەكە لابدرێت، صدورەكە بكرێتە نفاذ، سەبارەت بە بڕگەی سێیەم، پێشنیاری زیاد كردنی ڕستەیەك دەكەین لە دوای (في الصحف المحلیە) لەبەر ئەوەی پار ساڵ هەندێك كێشە هەبوو لەسەر میكانیزمی دامەزراندن، بۆیە پێشنیار دەكەین ئەو ڕستەیە زیاد بكرێ(على ان تكون الية التعيين وشروطها موحدة و موعلنة في وقت واحد) تاوەكو كێشە نەبێ لەنێوان پارێزگاكان لەكاتی دامەزراندن، لەدوای صوحوفی مەحەلی، ئەو ڕستەیە زیاد بكرێ، (على ان تكون الية التعيين وشروطها موحدة وموعلنة في وقت واحد) بڕگەی چوارەم هیچ تێبینیمان نیە و پشتگیری لێ دەكەین، بڕگەی پێنجەم، بەڕێزان لە هەمان پڕۆژە یاسای پێشكەش كراو لە لایەن حكومەت، ماددەی (20) باسی هەمان بابەت دەكات، بۆیە ئێمە لە لیژنەی یاسایی پێشنیار دەكەین بڕگەی پێنجەمی ماددەی (11) لەگەڵ ماددەی (20) دەمج بكرێ و بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، (خامساً:لايجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد وتعطى أولوية في تعين العقود النافذة) بەو شێوەی دابڕێژرێتەوە، شەشەم، پشتگیری لێ دەكەین تەنها لەنێوان (او جهة مرتبطة) (غير) لەبیر كراوە، (او جهة غير مرتبطة بوزارة) بەو شێوەی دابڕێژرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لە ئەندامە بەڕێزەكان دەیەوێ قسە لەسەر ئەم ماددەیە بكات؟، گۆران ئازاد، هاوڕاز خۆشناو، فەرمان عزالدین، شێرزاد حافظ، د.صباح بەرزنجی، سەرگوڵ، بەیان احمد، ژیان عمر، سەردار رشید، د.سەروەر عبدالرحمن، شلێر محی الدین، شلێر محمد نجیب، دڵشاد حسین، سەرهەنگ فەرەج، پەیمان عزالدین، عظیمة نجم الدین، سیوەیل عثمان، پەیمان عبدالكریم، پێشەوا تۆفیق، د.ڕێباز فتاح، ڤیان، بێریڤان سەرهەنگ، پەروین عبدالرحمان، تارا ئەسعەدی، خلیل عثمان، د.جیهان، حەمە سعید، بیلال، د.احمد وەرتی، هاژە سلیمان، اسماعیل محمود، سۆزان شەهاب، عمر نورەدینی، كاردۆ محمد، د.بشیر خلیل، بورهان رشید،

گەشەخان دەستت بەرز کردبۆوە یان نا؟، گەشە دارا، شەونم محمد، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری تێبینیەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی دەکەم، لەو مولاحەزەوە دەست پێ دەکەم ئەوەی چاوەڕوانی ئێمە بوو لە حکومەت، دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕاژە بوو، نەوەك نەبوونی مەعلومات لە لایەن ئەنجومەنی وەزیران، کە هێشتا ئەنجومەنی ڕاژە دانەمەزراوە، لەبەر ئەوە ئومێدەوارم ئەگەر ئەنجومەنی ڕاژە دابمەزرێ پێویستیمان بەو ماددەیەش نامێنێ، پێویستیمان بەو هەموو وردەکاریە نامێنێ لەناو یاسای بودجە، کە مەسەلەی دامەزراندن چۆن بێ؟، خاڵی دووەم، باسی ئەوە دەکات کە ئەم ڕێژەی میلاکاتە تەوزیع دەکرێت، بە ڕێنمایی لە لایەن وەزارەتی مالیەوە دەردەچێت، ئەوەی ئاگادار بین ئێستا خەریکی پێکهێنانی لیژنەیەکن بۆ ئەوەی وردەکاری مەسەلەی دامەزراندنەکان دیاری بکەن، بەلاّم گرنگە هەر چۆنێك بێ مشاوەرەیەك بە پەرلەمان بکرێت، لەمەسەلەی دیاری کردنی میلاکات و ڕێژەکاندا، چونکە هەندێك ئیختیساس هەیە، وەزارەتەکان ڕێگەیان بۆ ناکەنەوە لە دامەزراندن، دەرچوانی فەلسەفەیە، بابلێین دەرچوانی زانستە سیاسیەکانە، ئەمانە پێویستە بەشێوەیەك لە شێوەکان چارەسەر بکرێ، لە خاڵی چوارەمدا باسی ئەوە دەکات، ئەگەر لەو میلاکەی کە بۆی دانراوە زیاتر بوو بۆ دامەزراندن، ئەوە ئەو لایەنە سزا دەدرێت کە تەجاوزی کردووە، بەلاّم ئەوەی من بینیومە لە ساڵی ڕابردوودا بۆ نموونە، گریمان وەزارەتی ناوخۆ تەجاوزی میلاکاتی خۆی کردووە، وەزارەتی ناوخۆ سزا نەدراوە، ئەو کەسەی کە دامەزراوە دەوامیشیان پێی کردووە، دوای گوتوویانە میلاك تەجاوزە ناردوویانەتەوە ماڵەوە، بۆیە پێویستە لە دامەزراندنی ئەمساڵ ئەو کەسانەی ساڵی پار دامەزراون و دوای میلاك تەجاوز بووە ناردراونەتەوە، ئەوانە یەکەم کەس هەقیان پێ بدرێت لە دامەزراندن، ئەخیر خاڵ لە خاڵی پێنجەمدا سەبارەت بە گرێبەستەکان، من پشتگیری لەوە دەکەم ئەو کەسانە ئەفزەڵیەتیان پێ بدرێت بۆ مەسەلەی دامەزراندن، بەلاّم ئەو حاڵەتەش پێویستە پسپۆڕی دائیرەکان لەبەرچاو بگیرێ، لە مەسەلەی ئەوەی کە گرێبەستی بوو بکرێت بە ڕەسمی، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

هاوڕاز خان فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە بەڕاستی ئێمە ساڵی پاریش کە میلاکی وەزارەتی تەندروستی دوو هەزارو پێنج سەد بوو، لێرە زۆر داوامان کرد لەو قاعەیە کە میلاکەکە کەمە زیاتر داوا بکەن، بەلاّم زیاد نەکرا، بەلاّم من ئەو

قسەیە بۆ ئەوە دەكەم كە حكومەت لە پشتەوە شت دەكات، خۆزگە ئەلێرە لەناو قاعەكە بڕیار لەسەر شت بدات، دواتر كە هەر بە دووهەزارو پێنج سەتەكە مایەوە لێرە، قەرارەكە هەر وابوو، پاشان ئەوەی كە زانیمان و پێمان گەیشت بە نووسراو، سێ هەزارو بیست و نۆ كەس وابزانم میلاكی تەندروستی بوو، قسەكەی من ئەوەیە بۆچی لێرە ئێمە داوای زیاد كردن دەكەین؟، لێرە تەسبیت ناكرێ، بۆچی پاش ئەمە؟، یەعنی بەڕاستی ئەوە بە گوێ نەكردنی پەرلەمانە، گوێ نەگرتنە لە پەرلەمان، ڕێز نەگرتنە لە قەرارەكانی پەرلەمان، لە بڕیارەكانی پەرلەمان، لە قسەكانی پەرلەمان، ئەمساڵ كە لەگەڵ وەزیری تەندروستی دانیشتووین دیسان ئەو كێشەیە هەیە، خەریجاتێكی زۆر هەیە لە بواری تەندروستی، پێداویستیەكی یەكجار زۆر هەیە لە بورای تەندروستی، بەتایبەتی لە دەرەوەی شارەكان، لەشوینە نامیەكان كە خەڵك بە زەحمەت بۆی دەچێت، بەڵام دیسان بە هەمان شێوە میلاكاتی وەزارەتی تەندروستی میلاكێكی كەمە، لەگەڵ ئەوەی كە ئێمە كێشەمان هەیە، بەڕاستی لەو مەنتیقانەی سەرەوە پزیشك و كارمەندی تەندروستی زۆر بەكەمی بۆی دەچێت، نەخۆشخانە هەیە، یان بڵێین بنكەی تەندروستی هەیە بە پزیشكێك یان بە كارمەندێك بەڕێوە دەچێ، لەبەر ئەوە ئەمساڵ هەر لێرە داوا دەكەم تەبعەن ئەمساڵ میلاكی تەندروستی كە هاتووە لە میلاكات دوو هەزار و سەدو پەنجایە، داوا دەكەم وەكو وەزیری تەندروستیش تەئكیدی لەسەر بكاتەوە، لەبەر پێداویستی ئەوان بكرێت بە سێ هەزار، خاڵێكی تر بەڕاستی من پێم باشە ئەم دامەزراندنە لە ڕێگای ئەنجومەنی پارێزگاكان بێ، ئەگەر ئەنجومەنی ڕاژە، نازانم لەبەرچی لەبەر ئەوەی یاساكەی دەرچووە بۆچی نافز نیە یاسایەكەی؟، ئەگەر یاسایەكە نافزە زۆر باشە، ئەگەر یاساكە نافز نیە بەڕاستی لە ڕێگەی ئەنجومەنی پارێزگاكانەوە بكرێت، ئاخیر خاڵم لە دامەزراندندا گرنگی بدرێت بە قەزاو ناحیەكان، چونكە ڕێژەی بێكاری لەوێ یەكجار زۆرە تا شارەكان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ماموستا فەرمان فەرمو.

بەڕێز فەرمان عزالدین

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە وەكو برادەران ئیشارەتیان پێیدا، ساڵی پاریش ئەو فەقەرەی تێدابووە كە ئەولەویەت بدرێت بەوانەی كە گرێبەستیان هەیە، بەڵام لە ئەنجامی بەدواداچوون و گەڕانمان بەتایبەتی لە كەرتی پەروەردە، سەرپێچی ئەو یاسایە كراوە، ئەوانەی كە گرێبەستیان هەبووە، چەندان ساڵە لە فەرمانگەكان ئیش دەكەن، ئەوانەیان دانەمەزراندبوو، خەڵكی لابە بەلایان هێنابوو دایان مەزراندبوو، ئەوان بەشێوەی گرێبەست هاتبوونەوە، بەڕاستی سەرپێچیكارن، لێرە جۆرێك لە سزایان بۆ دابنێین، جا سزایەكە كارگێڕییە هەرچیەكە ئەوە یەكلا بكرێتەوە، پاشان ئێمە وەكو لیژنەی پەروەردە، لیژنەی پەروەدە چوار هەزار ماموستا بۆ لیژنەی پەروەردە دانراوە، بەڕاستی چوار هەزار ماموستایەكە كەمە، پێشنیار دەكەین ئەو ژمارەیە زیاد بكرێت، بكرێت بە هەشت هەزار ماموستا، لەبەر ئەوەی ئەگەر ژمارەی زیاتریش ماموستا

دابمەزرێ میلاكات هەر كەمە، بۆیە پێشنیار دەكەین ئەو ژمارە زیاد بكرێ، خاڵێكی تر ساڵی پار كۆمەڵێك لە دەرچووان لە گەرمیان دامەزران، بەڵام دامەزراندنەكەیان بەم شێوەیە بوو، هەموو مامەلەیەكیان كرد لەدەوائیری ڕەسمی تا گەیشتە وەزارەتی دارایی، لە وەزارەتی دارایی دیارە تەخسیس نەبوو، لێرەو لەوێ هەندێكیان خۆیان دامەزراند، بەڵام ئێستاش لەوێ ژمارەی دوو سەد كەس ماوەتەوە ، ئەمریان بۆ دەرچووە بۆ دامەزراندن، داوا دەكەین ئەولەویەت بدرێت بەوانەی كە دامەزراون لە تەخسیسی ئەو حەڤدە هەزارەی ئەوانەی كە دمەزراون، بەڕاستی جێگەیان بۆ بكرێتەوە، بەفەقەرەیە بە هەرچیە، بەبێ كێشە ئەوانە دابمەزرێن، ئەوە خاڵی زۆر گرنگە، بەڕاستی ئەوەی كاك گۆران ئیشارەتی پێیدا بەشی فەلسەفە، توێژینەوەی كۆمەڵایەتی، زانستە سیاسیەكان بەڕاستی ئەوانە زۆر گرنگن دابمەزرێن، یەعنی بۆ نموونە، ئێستا بەشی مەكتەبە، پەیمانگایەكمان هەیە بەشی مەكتەبە، ئێستا دەرچوومان هەیە لەهیچ جێگایەك دایان نامەزرێنن، ئێ باشە لە كۆلیژەكان بەرنامە هەیە كە بكرێتەوە، بەڵام بۆ دانامەزرێ، یەعنی بەڕاستی ئەوانە بە دانەمەزراو حیسابن، پێویستە لە دامەزراندن ئەوانە حیسابیان بۆ بكرێت، خاڵی ترمان هەیە، كەم ئەندامانیش لێرە گرنگیان پێ بدەی لەو دامەزراندنە شوێنیان بۆ بكرێتەوەو بەشێكیان بۆ حیساب بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من بەڕاستی زۆربەیان كران، ئەوەی كەو مابێتەوە ئەو دەرچووانەی ساڵانی پێش ئەمساڵ كە هەبوون، ئەولەویەت بدرێت بەوانەش، ئەوانەش ساڵانێكی زۆرە ماونەتەوە و تەعین نەكراون، كەم ئەندامان نسبەی 5٪مان بۆ دانابوون، ئەمساڵیش ئەگە ر ئەو لە 5٪یە تەسبیت بكەین شتێكی زۆر باشە، قسەكانی دیكەشم كران، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.صباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكێك لە كێشە گەورەكانی هەرێمی كوردستان بریتیە لە مەسەلەی دامەزراندن، خەڵكانێكی زۆر لە دەرچووی پەیمانگاو زانكۆكان بە ئومێدی دامەزراندن كاتی خۆیان بەسەر دەبەن و ڕۆژانی خۆیان بەڕێ

دەکەن، بۆیە من لێرەدا بەلامەوە سەیرە یەعنی ئێمە لە هەرێمی کوردستان خۆمان پابەند بکەین بەو دەرەجە وەزیفیەی کە لەناوەندەوە دیاری دەکرێت، لە حاڵەتێکی سیادی نیە، یەعنی ئەکرێت ئێمە تەجاوزی ئەو ژمارەیە بکەین کە لەلایەن حکومەتی ناوەندی عیراقەوە دیاری کراوە، چونکە بەپێی دەستووری عیراق ئەو مافە هەیە بۆ هەرێمی کوردستان لە کاروباری ئیداری و کارگێڕی خۆی سەربەخۆ بێ، لەو ڕوانگەیەوە وێڕای تەئکید کردن لەسەر قسەکانی خوشکە هاوڕاز و مامۆستا فەرمان و هاوکارانم کاک شێرزاد، ئەمەوێ چەند خاڵێك تەئکیدی لەسەر بکەمەوە، هەر دامەزراندنێك پێویستە بنەمای دادگەری (العداله والشفافیه) لە پرۆسەی دامەزراندن ڕەچاو بکرێ، دوو، ئەوانەی کە گرێبەستن بەڕاستی دابمەزرێن و ئەولەویەتیان پێ بدرێت لە هەموو وەزارەتەکان، سێ، سیستەمێکی مۆدرێرن پێشنیار بکەین، چ لێرەوە وەکو پەرلەمان، چ حکومەتیش بۆ خۆی پێی هەڵبستێ، ئێمە پلە بەندیەك دابنێیین بۆ دامەزاراندنی ئەو کەسانەی کە دەرچووی پەیمانگاو زانکۆو کۆلێژەکانن، یەعنی وەکو لە هەندێ لە وڵاتانی دونیا هەیە، لە پێشا ئەبێ بەشێوەیەکی کاتی، ئەتوانی عەقدێك بکەی ئەو کەسەی کە دەرچووە، بۆ دامەزراندن ئینجا بۆ ماوەیەك تاقی کردنەوە مەسەلەن، بۆساڵێك یان دوو ساڵ ئەوانە ئومێدێکیان پێ بدرێت کە هیچ نەبێ لە دوای ساڵێك و دووساڵ و سێ ساڵ داددەمەزرێن، دامەزراندنەکەشیان دەبێتە دامەزراندنێکی حەتمی، ڕێژەیەکیش دابندرێت لە وڵاتانی پێشکەوتوو، یەعنی کە من باسی هەرێم دەکەم، باسی ئەوەمان کردووە هەرێمی کوردستان گرنگی بەوە دەدەین کە خاوەنی پێداویستی تایبەتن، فیعلەن ڕێژەیەك دابندرێت کە خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان ڕێژەکەش لە 5٪ کەمتر نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی (11) ماددەیەکی گرنگە بەڕای من، ئێمە باس لە میلاکات دەکەین، وەکو د.صباح باسی کرد، ئێمە ئەو مافەمان هەیە بێگومان وەکو هەرێمی کوردستان، ڕاستە ئەو 17 هەزارەی ئیستیحقاقی ئێمە لە بەغداوە دیاری کراوە، بەڵام ناکرێ ئێمە بیر لەوە بکەینەوە ئەم ڕێژەیە یان بابڵێین ئەم ژمارەیە بەپێی پێداویستی وەزارەتەکان، بەپێی داواکاری دەرچوان دیاری بکرێ، من ئەوە لە وەزارەتی دارایی ئەپرسم ئایا ئەوان پێداویستی دائیرەکان یان وەزارەتەکانیان لایە؟، بەم 17 هەزارە تەکمیلە ئەبێ یان پێویستیمان بەوە هەیە ڕێژەکە زیاد بکەین؟، منیش هاوڕام لەگەڵ کاك گۆران، ئەمە ناکرێ، قانونێکمان دەرکردووە بۆ حکومەت جێبەجێی بکات، ئەو ئاگادار نەبێ لەوە، بەڕاستی ئەو جێگەی سەرسوڕمانە، پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەم کە حسەیەك دابندرێت یان ڕێژەیەك بۆ ئەوانەی خاوەنی پێداویستی تایبەتن لە تەعینات، موراعاتی ئەوە بکرێ، ئەوانەی کە بە عەقد لە دائیرەکانن، ئێمە پار ساڵ نووسینگەی پەرلەمان کۆمەڵێك لەوانەی کە بەعەقد بوون هاتن لە سلێمانی، زۆربەیان ئیختیساسیان هەبوو، زۆربەیان

خیبرەیان هەبوو، دە ساڵ بوو لەو دائیرە بوون، بەتایبەتی ئەوقاف، دە ساڵ بوو مابوونەوە لەو دائیرە، بەڵام کەسانێکی تر تەعین کرابوون، ئەوان هەر بە عەقد مابوونەوە، یەعنی بەڕاستی خەلەلێکی گەورەیە ئەبێ چارەسەر بکرێ، ئەو خەریجانەی کە لەو بەشانە هەن، بەتایبەتی بەشی فەلسەفە کە زۆر داواکاریان هەبوو، گرفتیان هەبوو، یان بەشی زانستە سیاسیەکان، ئەوانیش موراجەعەی نووسینگەیان کردبوو، داوادەکەین کە بوار بدرێ، ئێمە ئەڵێین ئەم تەعیناتە بەپێی تەعلیماتێکە کە دەرئەچێ، ئێمە ئەوەی کە پار ساڵ بینیمان ئەو لیژنانەی دروست بوون، تەعلیماتەکان موەحەد نەبوو، تەعلیماتەکە یەکگرتوو نەبوو، لە هەولێر بەجۆرێك تەعلیمات هەبوو، لە سلێمانی بەجۆرێکی تر، بۆیە پێویستە ئەمساڵ ئەم تەعیناتە موەحەد بێ و بڵاو بکرێتەوە، خاڵێکی تریش یەکێك لە پەرلەمانتاران باسی ئەوەیان کرد، کاك گۆران بوو پێموابێ، کاتێك کە لەو تەعلیماتە لائەدرێت ئەو کەسە یەکسەر تەعین ئەکرێت، لە ماددەکە، کە ئیلغای ئەو ئەمری تەعینە بکرێ، بەڕاستی ئەمە سزای ئەو شوێنە نەدراوە، ئەبێ سزایەکی کارگێری بۆ ئەو شوێنە بێ، نەوەك بۆ ئەو کەسەی کە تەعین کراوە، بە موخالفی، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن دگەڵ پشتەڤانی بۆ وان تێبینیێت بەڕێزان هاوڕاز خان و د.صباح، ئەز پێشنیاری دکەم کو خاڵەکا دی بێتە زێدە کرن بۆ ڤی ماددەی، ئەو ژی ئەوێ خاڵێ، (علی حکومة الاقلیم توزیع الملاکات علی المحافظات حسب النسبة السکانیة لکل محافظة تحقیقاً للعدالة) ئەوە بێتە ئیزافە کرن و ئیلزامی حکومەت بکرێ، ب ڕەئیا من گەلەك تشتەکی باشە، دگەڵ هندێدا ئەز دووبارە وەختێ ل موداخەلەی خۆ ژی دا ئاماژە ب دهۆکێ کر، ڕێژەیا میلاکاتێ دهۆکێ کو 12٪ ئەز جارەکادی ل ڤێرێ داخازاخۆ دووبارە دکەمەڤە کو موراجەعەیەك دڤێ ڕێژێ بێتە کرنێ، چونکی ب ڕاستی خەلکێ دهۆکێ بەرسڤەك دڤێت بۆ ڤێ خالا هەنێ، هێڤی دکەم بەرچاڤەك بێتە وەرگرتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان خان فەرمووو.

بەڕێز ژیان عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە دانانی میلاکات بۆ وەزارەتەکان، بەپێی پێویستی وەزارەتەکان بێ، هەر بۆ نموونە ئێستا وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی کە 300 میلاکی بۆ دانراوە،

بەلاّم ئەمە زۆر کەمە، چونکە ئێمە کاتێ کە یاسای کارو دەستەبەری کۆمەلاّیەتی لەم پەرلەمانە دەرچوو، یەکەم جار پێنج لیژنەیان هەبوو، ئێستا پێویستیان بە 15 لیژنە هەیە، هەروەها کاك علی بڕیاری ئەوەیدا کە سەنتەری ئۆتیزم دروست بکرێ، ئەو سەنتەرەش پێویستی بە ستاف هەیە، ئێستا لە سەید صادق، شوێنی سەنتەری پاراستنی منالّ لە سەید صادق نەستافی هەیە، نە تەجهیزی هەیە، ئەمە بەنیسبەت ئەوەی کە پێویستە ئەو میلاکەی وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی زیاتر بکرێ، چونکە بەپێی سەردانی ئێمە، من و کاك سەردار کە سەردانی ئەو شوێنانەمان کردووە، ئەوان ئەو میلاکە زۆر کەمە کە بۆیان دانراوە، پێویستیەکانیان جێبەجێ ناکات، بەنیسبەت تەعینات دەرچووی پیشەییەکان، من پێشنیار دەکەم کە پشکێکیان بۆ دابندرێت، چونکە ئەوانیش هاتن بۆ نووسینگەی سلێمانی، ئێمە نە تەعین ئەکرێین نە بیمەی بێکاری شمولمان ئەکات، ئایا ئەو شوێنانە بۆ هەیە با هەر دایخەن و با نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پشتگیری ڕاکەی ژیان خان دەکەم، سەبارەت بەم ماددەیەی میلاکات، وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی یەکێکە لەو وەزارەتە گرنگ و چالاکانەی کە ئەرکی زۆر قورس و مەسئولیەتێکی گەورەی بەڕاستی لەسەر شانە، زۆرێك لەو توێژانەی کە پێویستیان بە هاوکاری ژیان هەیە، لە سەنتەرەکانی ئۆتیزم، شەلەل دەماغ، نابینایان، نابیستان، بەڕێوەبەرایەتیەکانی کار، چاودێری کۆمەلاّیەتی، دایەنگەکان، هەموو ئەو پێداویستیە تایبەتانەی کە سەر بەم وەزارەتەن، ئێمە لە زیارەتی مەیدانیمان، وەکو ژیان خان ئاماژەی پێیدا پیویستیان بە ستافی نوێ هەیە، کە هەندێکیان تازە دامەزراون، لەبەر ئەوەی ئێمە پێش چەند ڕۆژێك وەکو ئاماژەم پێیدا، لەم پەرلەمانە یاسای خانەنشینی و دەستەبەری کۆمەلاّیەتیمان دەرکرد، ئەویش پێویستی بە ستافە، بۆیە داوا ئەکەم ئەو میلاکەی وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاّیەتی زیاد بکرێ، بۆ ئەوەی هەرچی زیاتر بتوانن ئەرکەکانیان بە مەسئولیەتەوە ڕاپەڕێنن، سەربارەت بە دەرچووانی ئامادەییەکان، بەڕاستی چەند ساڵە ئامادەییەکانی صناعە و زراعە و ئەوانەی میهەنیەکان، بەهیچ شێوەیەك حیسابی تەعیناتیان بۆ نەکراوە، ئەگەر بتوانن ئەمساڵ جەنابی وەزیر حیسابێك بۆ ئەوانیش بکات، چونکە ڕێژەیەکی زۆر لە کوردستان ئێستا لەو دەرچووانە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.سەروەر فەرمووو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای پشتگیریم لەهاوڕێکانم مامۆستا فەرمان و کاك د.صباح کە باسیان لەوە کرد، ئێمە لە ئەنجامی بەدواداچوونماندا بۆ ئیش و کارەکانی وەزارەتی پەروەردە، بۆمان دەرکەوتووە کە ئەو ژمارەیەی بۆیان داناوە بۆ دامەزراندنی مامۆستایان، چوار هەزار کەمە، بۆیە لە ڕاپۆرتەکەشماندا پشتگیری ئەوەمان کردووە، داوامان کردووە کە ببێت بە هەشت هەزار، ناکرێ لەسەر ئەو پلانەی کە بۆ وەزارەتەکانی تریش دانراوە، هەروەکو هاوڕێیانیش باس دەکەن هی ئەوانیش کەمە، بۆیە ئەو ڕێژە 17 هەزارە زیاد بکرێت، ئەو چوار هەزارەشی بخرێتە سەر، چونکە ئێمە نەقسی مامۆستامان هەیە، خاڵێکی تریشیان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، شێوازی دامەزراندنە بەڕاستی ئێمە وەکو هاوڕێم مامۆستا گۆران باسی کرد، ئەنجومەنی ڕاژەی یاساکەمان دەرکردووە، کاری پێ نەکراوە، لە ساڵی پاریشدا لە شێوازی دامەزراندن، لە هەولێر بەجۆرێك بووەو لە سلێمانی بەجۆرێك بووە، تەنانەت هەندێك لە دام و دەزگاکانی ئەوانەی کە هەبوون، هەندێکیان تایبەتمەندێتی خۆیان هەیە، هەندێکیان لە زانکۆدا، بەڕاستی ناکرێ زانکۆ کە تایبەتمەندێتی خۆی هەیە، بەڵام لە ئەنجومەنی موحافەزەوە خەڵکی بۆ دابمەزرێ، بەپێی ئەو پسپۆریانەی کەوا ئەسلەن هەر پێویستیشیان نیە، هەندێکیشیان بۆ ناردراوە، خاڵێکی تریان سەربارەت بە ئەولەویەت، خاڵی پێنجەمیان کە گرێبەستەکانە، منیش پشتگیری لەوە دەکەم کە گرێبەستەکان ئەولەویەتیان هەبێ، ئەمە یەك ئەگەر بکرێ، دووەمیان، ئەگەر نەشکرێت لەمەدا داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەم کەوا هەر هیچ نەبێ جۆری ڕێنماییەکان بگۆڕن، بەوەی کەوا هەندێك ئیمتیازات هەیە، ئەویش بدرێت بەوەی کە ئەو جۆرە جیاوازیە نەمێنێت، ئەو تەزەخومەش نەکەوێتە سەر حکومەت، دوا خاڵم، سەبارەت بە خاڵی شەشەم، ئەمجارە بە برگەیەك هاتووە، لەو ماددەیەدا، ساڵی پار ئێمە بە ماددەیەکی سەربەخۆ دامان نابوو، کە ماددەی (31) بوو لەیاساکەدا، بەڕاستی هەست دەکەم ئێمە کە دەینووسین هەر لەسەر کاغەزە، چونکە ساڵی پاریش هەبووە، پێراریش هەبووە، بەڵام جێبەجێ نەکراوە، ئەوەی کەوا دەڵێت پلە وەزیفیە قیادیەکان لە بەڕێوەبەری گشتی و بەرەو ژوور هەیە، ئەمە پێشێلکاری کراوە لەو یاسایە، دانراوە بەڕێوەبەر هەیە بە پلەی ڕاوێژکار، بەڕێوەبەری گشتی بە پلەی ڕاوێژکاری پێشکەوتوو، ڕاوێژکار بە پلەی وەکیل وەزیر، نازانم هەموو پێشێلکاریەکانی ماددەکانی یاسای خزمەتی شارستانی پێشێل کراوە، شتێکی تر، هیوادارم ئەمە هەر سێ سەرۆکایەتیش بگرێتەوە، چ سەرۆکایەتی پەرلەمان، چ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، چ سەرۆکایەتی هەرێم، چونکە زۆربەی زۆری ئەو حاڵەتانەی دەکرێن ئەویش دام و دەزگایەکی ئەو هەرێمەن، بەڵام ئەوانی نەگرتۆتەوە، لە یاساکەدا بچەسپێندرێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیە لە دووەم، دوای (على ملاك مؤسسات الاقليم والمحافظات) پێشنیار دەکەم ئەگەر ئەوە زیاد بکرێ، (والادارات المستقلة والاقضية والنواحي المستحدثة) ئەولەویەت بدرێت بەوان، دوای ئەوە لێرە غەڵەتێکی تیایە دەڵێت(لحين صدور قانون مجلس الخدمة المدنية) ئێ ئەوە قانونەکە دەرچووە، چۆن ئەبێ بنووسی (لحين صدور) ئەبێ بنووسی (لتطبيق قانون الخدمة المدنية) بەنیسبەت (خامساً:تعطى اولوية) بەڕاستی لە عیراق ئەولەویەتی داوە هەتا خزمەتی لە 2003 وە بۆیان حیساب دەکات، نازانم ئێمە بۆچی بەو شێوەیە ئەوانەی کە عقدیان هەیە دەمێکە، خاسەتەن ئەوانەی کە لە وەزارەتی شارەوانین زۆر موعاناتیان هەیە، زۆر زۆر پانزە ساڵ و شتی واشیان تیایە، بەنیسبەت (استثناء التعاقد على المشاريع الاستثمارية) ئەگەر زیاد بکرێ لە دوای ئەوەوە(مشاريع تطبيق التصاميم الاساسية لمراكز المحافظات والاقضية والنواحي للاسراع بتنفيذ تسجيل دور السكنية الغير مسجلة و المواطنين) ئەمە خاڵکی موهیمە بەلای منەوە، ئەو ئیشە، بۆیە وا تەئخیر ئەبێ میلاکیان نیە، ناشتوانی بە دائیمی بۆیان دابنێی، بەشێوەی عەقد بێ، تەئیدی قسەکەی کاک سەروەر دەکەم قانونی وەزارەت بۆ هەیکەلی تەنزیمیەکەی هەر(الرئاسات الثلاثة والوزارات) بگرێتەوە کە کەس لە پلەی بەڕێوەبەری گشتی بەرەو ژوور کەس بۆی نەبێ دایمەزرێنێ، ئەگەر لە دەرەوەی هەیکەلی تەنزیمی وەزارەتەکە یان (الرئاسات الثلاثة)بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر محی الدین فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە خاڵی یەکەم پشتگیری برایانی بەڕێز کاک د.سەروەر و د.صباح دەکەم، بەلام لێرە باس لەوە کرا کە خاوەن پێداویستی تایبەت دەبێ بەشێك لەو پلە وەزیفیانە بۆ ئەوان بە تەنیا دابندرێت، من قەت لەگەڵ ئەوەنیم کە بەچاوی جیاکاری و جیاوازی تەماشای خاوەن پێداویستی تایبەت بکرێ، بەڵکو هەموو وەزارەتەکان لەسەریانە بەپێی موئەهەلات و بەپێی شەهادەیان وەکو هەر مرۆڤێك مافیان هەیە دابمەزرێن لە هەموو وەزارەتەکان، بۆیە پێویست ناکات بە تەنیا لەناو هەیکەلی تەنزیمیش نەبێ، ئەوان مرۆڤن دەبێ دابمەزرێن، ئەگەر دەرچووی زانکۆ بێ با دابمەزرێ، بەلام پێویستیان بە هەندێك ئاسانکاری هەیە، بۆیان بکرێ لە کاتی دامەزراندندا، لەخاڵی دووەمدا، سەبارەت بەوەی کە پابەند بن لەوەی کە دامەزراندن و میلاك ناردن، پابەند بن بەتەعلیماتی مەجلسی وزەرا، بەڵێ، دەبێ ئەوان پابەند بن بە هەموو وەزارەتەکان، بەلام مەجلسی وزەرا پێش ئەوەی تەعلیمات دابنێ دەبێ ڕەچاوی ڕێنمایی وەزارەتەکان بکات، پارەکە ئیشکالەکی زۆر دروست بوو بە نیسبەتی وەزارەتی پەروەردە، لە دانانی فۆرم و لە تەعلیمات، لەبەر ئەوەی وەزارەتی پەرەوەردە خۆیان گلەییان هەبوو، دەیان گوت ئێمە لە دانانی ئەو ڕێنماییانە بەشدار نەبووینە، خاڵی پێنجەم عقود، پشتگیری ئەوە دەکەم کە ئەولەویەت بدرێتە ئەوانەی کە بەعەقد لە مێژە دانەمەزراون، دابمەزرێن، بەلام ڕێگاش بدرێ بە عەقدی تازە سەبارەت بە وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی

بالآ، وەزارەتی پەروەردە پێویستی بە هەندێك پسپۆر هەیە كە نیە لە كوردستان، سەبارەت بە پەروەردەی تایبەت، لە هەموو ئەو پسپۆرانەی كە هەنە دانەمەزراون یان لە دەرەوە كە بیانین دێن هەر چنە، ڕێگایان پێ بدرێت بە عەقد دابمەزرێن، لە وەزارەتی خوێندنی بالآش هەروەها بەشی پەروەردەی تایبەت دەكرێتەوە، هەتاوەكو ئێستا پسپۆڕێك ......

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی وەختەكەتان تەنزیم كراوە، ئەوەی دوو دەقە تێپەڕ بكات یەكسەر بەخۆی دەكوژێتەوە، فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە دامەزراندنی مودیر عام بەپێی هەیكەلی تەنزیمی، ڕاستە بەپێی هەیكەلی تەنزیمی بێ، هەیكەلی تەنزیمی دەبێ ئێستا چاوی پێدابخشێندرێتەوە، ئیعادەی نەزەری لێ بكرێ، ژمارەیەكی زۆر زۆر لە وەزارەتەكان مودیر عامی زیاد هەیە، هەیكەل تەنزیمیەكە چاك بكرێت، ئینجا مودیر عام دابمەزرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی پرسیارێكی جدی هەیە، ئێمە ئەم تەعیناتانەی كە ساڵی پار كرا، كۆمەڵێك گلەیی تریشی لەسەر بوو، بەڕاستیەكەی تەعیناتی ساڵی پار نەیتوانی پێداویستی وەزارەتەكان بەپێی ئیختیساسات پڕ بكاتەوە، بۆ نموونە، وەزارەتی ڕۆشنبیری چەند كەسی بۆ دامەزرا نەیتوانی سوود لە ئیختیساسەكان وەربگرێ، بۆیە ئەبێ وەزارەتی تەختیت و مالیە بە وردی سەیری پێداویستی وەزارەتەكان بكەن، دامەزراندن بەپێی یەك ڕێنمایی بێ، لە هەموو كوردستانەوە بەپێی یەك پێوەر بێ، بەڵام پێشنیار دەكەم لە ژێر چاودێری ئەنجومەنی پارێزگاكان بێ بەپێی پێداویستی: دووەم، ئێمە زۆرینەی ئەو دامەزراوانەی كە دائەمەزرێن لەناوەندی پارێزگاكان دائەمەزرێ، لە ناوەندی پایتەخت، بۆیە زۆرینەی ناحیەو قەزاكان زۆر دائیرە ئیستیحداس كراوە فەرمانبەری نیە، ئێمە چەندەها جار بۆ نموونە، لەناوچەی سیدەكان بەڕێوەبەرایەتی وەرزش و لاوان دامەزراوە یەك فەرمانبەری نیە، یان لە زۆر شوێنی ناحیەو قەزاكان، بۆیە ئەمە بۆتە سەبەبی ئەوەی دامەزراندن بۆ ناحیەو قەزاكان زۆر كەم بێ، ئەو هەیكەلە ئیداریە لە ناحیەو قەزاكان زۆر لاواز بن، بۆیە پێویستە ڕەچاوی ئەوە بكرێ، سێهەم، من پێشنیار دەكەم ئەو دامەزراندنانەی بۆ پێشمەرگە و وەزارەتی ناوخۆ و ئاسایش كەم بكرێتەوە ئەو ژمارەیە، ئەو ژمارەیە دابەش بكرێ بەپێی ئەو وەزارەتە پێویستانە، تەندروستی، پەروەردە، شارەوانیەكان، ڕەچاوی قەزاو ناحیەكان بكرێ لە دامەزراندن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی بەلای منەوە سەیر بوو، پڕۆژەیەکی یاسا لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بهێندرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان، بەبێ ئەوەی ئەنجومەن ئاگای لەوە بێ کە لەم پەرلەمانە قانونی ئەنجومەنی ڕاژە پەسەند کراوە، ئەمە کارەساتە، نازانم لیژنەی یاساییان هەیە ئەنجومەنی وەزیران، یان نیانە؟، لەوە کارەسات بارتر ئەوەیە کە لیژنەی قانونی ئیقتیراح ئەکات ئەڵێ (بعد نفاذ هذا القانون) ئێمە لەناو ئەو قانونەی کە دەرمان کردووە، تەحدیدمان کردووە بڵێین لە مودەی ئەوەندە ئەبێ ئەو قانونە نافز بێ، یان قانونەکە یەکسەر نافزە، ئەوە یەکەم، دووەم، مەسەلەی تەعینات بەڕاستی هەمووومان پشتگیری لێ دەکەین، ئەوانەی ساڵی پار گرفتیان هەبووە، ئیقتیراح دەکەین کە ئەولەویەتیان پێ بدرێ، موشکیلەیان هەبووە، بەڕاستی ئەوەی کە برادەران باسیان کرد میلاکات زیاد هەبووە، ئەوانەی خەریجی مەعهەدەکان بەڕاستی، ئەوانەی پار موستەفید نەبوون لە مەسەلەی تەعینات، ئەوانەی ساڵانی پێشوو لەبەرچاو بگیرێ، من پشتیوانی ئەو ڕایە ئەکەم کە مەجلسی موحافەزەکان تەعیناتەکان لەژێر ئیشارەتی مەجلسی موحافەزەکان بێ، ئەوان مەجلسی هەڵبژێردراون، بۆ سەرپەرشتی کردنی ئەم ئیشە من پێموایە هینێکی باشە، مەسەلەی عەقدەکان، من پشتیوانی ئەو ڕەئیە ئەکەم کە لەهی ناوخۆ کەم بکرێتەوە بۆ هەزار کەس ئەوەی کە ئەمێنێتەوە بخرێتە سەر سەحەو شارەوانی، چونکە شارەوانی 13 هەزار و شتێك موەزەفی عقدیان هەیە، هەشت سەد میلاکیان هەیە، هەشت سەد میلاك ئیکتیفای ئەوان ناکات، مەسەلەی عەقدەکانیش خەڵك ئەوەی بخرێتە پێشەوە کە چەند ساڵێك خزمەتیان هەیە، چونکە خۆیان باسیان کرد هەیانە پانزە ساڵ خزمەتیان هەیە بە عەقد، یەعنی پانزە ساڵە عەقدە لەناو شارەوانی، من پشتیوانی ئەو بۆچوونانەی هاوکارم شلێر خانیش دەکەم، لەوەی کە لە ماددەی دووەم، لە دوای موحافەزات (الاقضية والنواحي المستحدثة) ئەوە ئیزافە بکرێ، بەبێ ئیداراتی موستەقیلە، چونکە ئیداراتی موستەقیلە، ئێمە لەم پەرلەمانە یاسای هەڵبژاردنی مەجلسی موحافەزاتمان تەعدیل کرد، بەهیچ شێوەیەك ناویان نەهاتووە، ماددەی پێنجەمیش ئەو ئیقتیراحانەی کە کردی هەر پشتیوانی ئەکەم، من یەك پرسیارم هەیە ئاخیر شت لە وەزارەتی بەڕێز، ساڵی 2010 ئەگەر بە هەڵە نەچووبم ئێمە نۆ هەزارو شتێك قەزار درا کە تەعین بکرێ، ساڵی 2011، بیست و پێنج هەزار تەجاوز کراوە لەسەر ئەم ڕەقەمانە، من داوا لە وەزارەتی دارایی ئەکەم ئەو تەجاوزانەمان پێ بڵێین هی ساڵی 2010 و 2011 لەسەر چ ئەساسێك تەعین کراون؟، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیار ئەكەم دامەزراندن ئەمساڵ وەكو پرۆژەكان نەبێ بەپێی ژمارەی دانیشتوان دابەش بكرێ، دامەزراندن بەپێی پێویستی بێ، لە كوێ چ وەزارەتێك پێویستی پێی بێ لەوێ دابمەزرێ، بەڵام ئەگەر بەپێی ژمارەی دانیشتوان بێ وەكو ئەوەی كە چەند ساڵ كراوە، لەجێگایەك ژمارەیەكی زۆر خەڵكی زیادە هەیە لەناو دام و دەزگاكانی حكومەت، لەناو دەزگایەكیش وەكو ئەوەی كاك دڵشاد گوتی هیچ موەزەفێكمان نیە، بەڕاستی ئەگەر بەپێی ژمارەی دانیشتوان بێ، پرۆسەكە بەو شێوەیە نابێ كە ئێمە ئەمانەوێ، خاڵێكی تر كە چەند ساڵە ئەم توێژانە فەرامۆش كراون، دەرچووانی فەلسەفەو دەروونناسی تا ڕادەیەك ساڵی پار دامەزران، بەڵام فەلسەفەو زانستە سیاسیەكان ئەمانیش ئەمساڵ ئەولەویەتیان پێ بدرێت، هەروەها خاڵێكی تر گرنگی بدرێت بەدامەزراندنی گەڕاوەكانی هەندەران، ئەوانەی كە ئەگەڕێنەوە زۆربەیان تەلەفۆنمان بۆ دەكەن لە حاڵەتێكی نەفسی زۆر خراپ دان، هەموو ئەوانە خەریجن گەڕاونەتەوە، ئیشێكیان دەست ناكەوێ لە وڵاتی خۆیان كە چەند ساڵە لە غەریبی دان، بەڵام ئێستا فەرامۆشیان بكەین، با ئەولەویەت بدرێت بە ئەوانەی كە لەدەرەوە گەڕاونەتەوە، ئەوانەشی كە لە كفری و كەلار ئەمری دامەزراندنیان هەیە، لە وەزارەتی دارایی ڕاگیراوە، بەپێی ئەوەی كە ئەو ژمارەیەی كەدانرابوو 25 هەزار كەسەكە، تەواو بوو بوو، لەبەر ئەوە ڕاگیراوە، لێرە ئێمە ئەتوانین ئەولەویەت بدرێت بەوانیش كە دابمەزرێت، كە ئەمری دامەزراندنیان هەیە، تەنها هەر لە وەزارەتی دارایی ڕاگیراوە، ئەوانەش خەریجەكانی كفری و كەلارن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەتی دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕاژە، ساڵی پار موناقەشەمان كرد، یاسایەكە دەرچوو، من لێرە باسم كرد گوتم تاوەكو ئێمە ڕادەوەستین ئەنجومەنی ڕاژە دادەمەزرێت، 25 هەزار كەسەكە دانامەزرێ، نوێنەری حكومەت بەڕێز د. كاوە لێرەبوو گوتی نەخێر، 25 هەزار كەسەكە پەیوەندی بەو ئەنجومەنەوە نیە، بەڵام ئەوە ساڵێش داهاتەوە تەعینات هاتەوە، ئەنجومەنەكە دانەمەزرا، خاڵێكی دیكەمان هەیە، بەنیسبەتی ئەوانی تر زۆر لەسەری ناڕۆم، ئەوانەی ساڵانی پێشوو تر دەرچووینە، ئەگەر دابمەزرێن باشترە، ئەوانەی كە بەگرێبەست دامەزراون، بەتایبەت هەمانە ئەندازیاری نەوتە، موهەندیسی نەوت لە حەقلە نەوتیەكان بە گرێبەست تەعین بووینە حیسابی ئەوە دەكەن، دەڵێن لە كۆمپانیایەكە حیسابی كارمەندێكمان بۆ ناكرێ، لەبەر ئەوەی گرێبەستین، ئەوانە ژمارەیان كەمە، هەق وایە بكرێنە ڕەسمی كە حكومەت زۆر پێویستی پێیانە، خاڵێكی ترمان هەیە بەنیسبەتی ئەندازیارانی كشتوكاڵ بەتایبەت لە كۆیەو تەق تەق، یەك كەس دانەمەزرا، وابزانم لە شارەكانی تر هەندێك ئەندازیاری كشتوكاڵ دامەزرا، بەڵام لە كۆیەو تەق تەق یەك

ئەندازیار دانەمەزرا، ئەگەر لە کۆیە پێویستی پێی نیە، با بیهێننە هەولێر، بیهێننە شوێنێکی تر بەس مەغدور نەبن لە تەعیناتەکە، خاڵێکی ترمان هەیە، بەنیسبەتی خاوەن پێداویستی تایبەت، پشتیوانی لە ڕایەکەی کاك شێرزاد دەکەم، شلێر خان و ئەوانیش باسیان کرد، خاوەن پێداویستی تایبەت هەقە ڕەچاو بکرێن بە مەرجێك ئەگەر بڵێین هەمان شروتیان تێدا هەیە، خاڵێکی ترمان هەیە بەنیسبەت دەرچووی ئامادەیی پیشەسازی و بازرگانی، ئەگەر ئەوانە دەردەچن و تەخەروج دەکەن و دایاننامەزرێنن هەقە ئەو ئامادەییانەو ئەو پەیمانگایانە چیتر نەمێنێت و قەپات بێت، تاوەکو ڕێژەیەکی کەم بەدەرەجەیەکی کەم لە کۆلیژەکان وەرگیرێن، ئەوانیش مافی خۆیانە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەتی ماددەی 11 کە بۆتە 12 ئێستا، منیش پشتگیری لە ڕای پەروەردەو خوێندنی باڵا دەکەم بۆ زیاد کردنی پلەی وەزیفی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی پەروەردە لە چوار هەزارەوە بۆ هەشت هەزار، بێگومان وەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە، لێرەدا دەبێ ڕەچاوی ناوچە دابڕێنراوەکان بکەین کە خوێندنی کوردیان تێدایە، بەڕاستی ئەوانە پێویستیان زۆر زۆر بە مامۆستایە، ئەولەویەت بدرێت بە گرێبەستەکان، بەتایبەتی لە وەزارەتی خوێندنی باڵا، دەرچووانی ساڵانی پێشوو، لە وەزارەتی پەروەردەش لە موحازرینەکان، ئەو موحازریانە ئیختیساسیان هەیە، بەس چونکە پێوەرەکانی پار ساڵ دانران نەدەبوایە ساڵی دەرچوونیان لە پێنج ساڵ زیاتر بێ، لەبەر ئەوە بە موعەلەقی ماوەتەوە ئیشەکانیان، ئێمە پێویستە ئەولەویەت بدەینە ئەوانە، هەتا کەی دانەمەزرێن، ئەگەر پێنج ساڵە تەواویان کردووەو دانەمەزراون، کەی دابمەزرێن؟ دەبێ ئەولەویەتیان پێ بدرێت، هەروەها پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە خاوەنی پێداویستی تایبەتەکان دەبێ شوێنیان بۆ بکرێتەوە، بەبێ قەید و شەرت، تەنها بەگوێرەی کەم ئەندامیەکەیان ئەگەر ئیعتیباری بۆ بکرێت، واتە ئەو پێوەرانەی کە لە ئەنجومەنی پارێزگاکان دادەندرێت بۆ دامەزراندن، دەبێ بەنیسبەتی وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵا پێوەری تایبەت بن، جیا بن لەگەڵ پێوەری وەزارەتەکانی تر، یەعنی پار ساڵ ئیعتبار بۆ ئەوە نەکرا، بەڵام هیوادارم ئەمساڵ ئیعتیباری بۆ بکرێ، بەنیسبەتی ئەو دووسەد مامۆستایەی کە دەریان نەچواندن لەناوچەی کەلار و کفری، دووبارەی دەکەمەوە ئەمجارەش، کە پار ساڵ دەرەجەی وەزیفیان پێ نەدرا، یەعنی ئومێدەوارم لەناو پەرلەمان یەکلایان بکەینەوە، دیسان ئەوراقی تەعین بوونیان پێشکەش بە وەزارەت نەکەنەوە، بەڵکو لێرەدا لەو ژمارەیەی کە دانراوە بۆ دامەزراندن یەکلایان بکەینەوە، دوای ڕاوەستاندنی بودجە یەکسەر ئەوانە تەعین بکرێن، چونکە پار ساڵ لەبەر ئەوەی ڕاکێشانی وەسیقەکانیان بێ بەش بوون لە بیمەی بێکاریش، پێویستە، لەبەر نارێکی وەزع و گوزەرانیان ئەمساڵ ئیعتیبارێکی تریان پێ بدرێت، ئەولەویەتیان پێ بدرێت، یەك خاڵم ماوە، پشتگیری

هاوکارم سیوەیل خان دەکەم، لەدامەزراندنی ئەندازیارانی کشتوکاڵ، چونکە ئێمە ئەوە ناوچانەمان بەسەر کردەوە، ناوچەکانی سێ گرتکان و تەق تەق و ئەوانە، کە ئەوانە موحازەراتیان دەدرێتێ لە وەزارەتی پەروەردە، چونکە وەزارەتی کشتوکاڵ دایانی نەمەزراندووە، جا ئەگەر لە وەزارەتی پەروەردە پێویستی بە پسپۆریەکانیان هەیە، با وەزارەتی پەروەردە دایان بمەزرێنێ، ئەگەرنا بابگەڕێنەوە وەزارەتی کشتوکاڵ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك پێشەوا فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دڵنیام کە دانانی میلاکات بۆ وەزارەتەکان لەسەر ئەساسی پێویستی وەزارەتەکان نەبووە، هەر لێرە لەناو هۆڵی پەرلەمان لە گفتوگۆکانی پێشوو، باس لەوە کرا کە هەندێ لە وەزارەت باسیان لەوە کردووە کە ئەوان داوای 100کەسیان نەکردووە، بۆیان دابمەزرێ، کەچی وەزارەتی دارایی 100 میلاکی بۆ داناون، ئەوە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە لەسەر ئەساسی پێویستی نەبووە، بۆیە من پرسیار دەکەم لە بەڕێز وەزیری دارایی، کە ئەو هەماهەنگی و هاوکاریە لەسەر چ ئەساسێك و چ پێوەرێك کراوە، ئەوە خاڵی یەکەم، بەنیسبەتی خاڵی پێنجەم ئەولەویەت دەدرێت بە چەسپاندنی ئەو گرێبەستانەی کە کاریان پێ دەکرێت، من پشتگیری ئەوە دەکەم، بەڵام هەژدە هەزارو سێ سەدو هەشتاو هەشت پلە هەیە کە گرێبەستە، ئایا پێوەر چیە بۆ ئەوەی کە ئەولەویەت لەسەر چ ئەساسێك دەدرێت بەو هەموو پلەیە؟، خاڵێکی تر هەشت سەدو سی پلەی کاتی هەیە، دەپرسم جیاوازی نێوان پلەی کاتی و گرێبەست چیە؟، ئەگەر جەنابی وەزیر بۆمان ڕوون بکاتەوە، دواشتم ئەوەیە دامەزراندن هەیە من بەڵگەم پێیە پێش ئەوەی کە بودجە پەسەند بکرێ، خەڵکی دامەزراندووە، کە ئەمەش پێچەوانەی یاسایە، ئایا ئەو دامەزراندنانە لەسەر ئەو حەڤدە هەزار کەسە حیساب دەکرێن، یان بەدەر لەوەیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینی یەکەمم لەسەر خاڵی چوارەم، ئەو دابەش کردنە تەسبیت دەکات کە لەناو خشتەکان هاتبوو، بەڵام لەماوەی ڕابردوو ئەندامانی پەرلەمان، زۆرترین لیژنەکان باسیان لەوە کرد کە ئەو دابەش کردنە لەسەر داوای وەزارەتەکان و بە گوێرەی پێویست نەبووە، تەبعەن ئەوە نزیکەی 10 کەس قسەی کرد، هەر

تێبینی ئەو لیژنەیەم کردووە، پێشنیاری یەك کەسیان نە نووسیوە، ئیتر نازانم قسە بۆ کێ ئەکەم؟، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە هەموو ئەو موناقەشانەی کە لە ڕۆژانی ڕابردووشدا کرا، بەتایبەتی ئەتوانم بڵێم هەمان ئەو قسانەی کاك پێشەوا کردی کەوا دامەزراندنی میلاکات، یاخود میلاکات لە هەرێمی کوردستاندا لەسەر بنەمانی پێویستی نیە، چونکە ئێمە ئەگەر بەراورد بکەین لەنێوان ژمارەکاندا، لەنێوان ئەو میلاکاتانەی کە هەیە لە هەرێمی کوردستان، ئەوانەی کە ئەشنێردرێت بۆ حکومەتی عیراقی جیاوازیەکی زۆری هەیە، دواجاریش هەر لەناو هەرێمی کوردستاندا، زۆربەی هەرە زۆری وەزارەتەکان پێویستیان بە ڕێژەیەکی زۆر لەو میلاکاتانە نیە، کە وەزارەت موافەقەتی بۆ لەسەر کردوون، هەشمانە ئەسلەن بەپێی یاسا تاوەکو ئێستا ئەو شوێنە لە ڕووی یاساییەوە تاوەکو ئێستا پێك نەهاتووە، ئەرك و مەهامی یاسایی خۆی جێبەجێ نەکردووە، ژمارەیەکی زۆر فەرمانبەری هەیە کە بێکارن، بەڵام لەهەمان کاتدا میلاکاتی تری بۆ موافەقەت یان بۆ پەسەند نەکراوە، دیارە ئەگەر من ئەو ژمارانەش جارێکی تر بخەمەوە بەرچاوی وەزیری دارایی، بەڕاستی ڕوونکردنەوەی دروستمان بداتێ بۆ ئەوەی ئێمەش بگەینە ئەو ڕاستیە، ئەمانە دروستن یاخود ئەمانە کە کراون، بۆ کراون؟، خۆ ناکرێ، هەتاکەی نەزانین ژمارەی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان چەندە؟، بەپێی یاسای بودجەی 2012 ژمارەی فەرمانبەرانی هەرێم کە بۆ حکومەتی عیراقی نێردراوە، شەش سەدو شەست و حەوت هەزار و هەشت سەدو چل و نۆ فەرمانبەر بووە، بەڵام ئەوەی لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە، شەش سەدو شەست و دوو هەزارو چوار سەدو چل و دوو فەرمانبەر بووە، واتە ئەگەر جیاوازیەکەی وەرگرین، پێنج هەزار و چوار سەدو پێنج فەرمانبەر یەعنی جیاوازی هەیە لەو ناوە، ئەی ئەمانە لەکوێن؟، ئەمانە یەعنی لەکوێی ئەو وەزارەتانەی تردا جێگایان دەبێتەوە؟، دواتر لە تەعویزاتی موەزەفیندا، کە ئەمە بابێکی سابتە، جێگیرە، ئەمە تایبەتە بە میلاکاتی سەرجەم وەزارەتەکان، ئەوەی سەرجەم وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێم ناردوویانە بۆ وەزارەتی دارایی، دە ترلیۆن و سێ سەدو نەوەت و حەوت ملیارو پەنجا ملیۆن دینار بووە، بەڵام ئەوەی وەزارەتی دارایی موافەقەتی لەسەر کردووە، شەش ترلیۆن و هەشت سەدو حەفتاو چوار ملیارو پێنج سەدو بیست و هەشت ملیۆن بووە، لەو نێوەندەدا ئەگەر ئێمە جیاوازیەکەی وەربگرین، سێ ترلیۆن و پێنج سەدو بیست و دوو ملیارو پێنج سەدو بیست و سێ ملیۆن جیاوازی هەیە، ئەکرێت لە بابەکانی تردا تۆزێك زیادە ڕەوی بکەی، یان زانیاری نا دروستیش بدەی، بەڵام ناکرێ تەعویزاتی موەزەفین بە ڕێژەیەك بگاتە سێ ترلیۆن جیاوازی هەبێ، سەبارەت بە دەستەی مافی مرۆڤ، تاوەکو ئێستا ئەم دەستەیە لە ڕووی یاساییەوە پێك نەهێندراوە، سەیر دەکەی سێ

سەدو چل و شەش میلاکی هەیە، سێ سەدو چل و شەش میلاکی بێ کار هەیە لەساڵی 2010 لەم فەرمانگەیە، چونکە تاوەکو ئێستا دەستەکە دروست نەبووە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت بیست کەس داوا کراوە، کە ئەم فەرمانگەیە جارێکی تر دابمەزرێت، من پشتگیری ئەو ڕایەی کاک دڵشاد دەکەم، کە وەزارەتی پێشمەرگەو وەزارەتی ناوخۆ و ئەنجومەنی ئاسایش و جیهازی ئاسایش، بەهەر هەموویان سێ هەزارو هەشت سەد فەرمانبەریان داوا کردووە، داوا دەکەم ئەمە ڕێژەیەکی زۆرە، بەهەر هەموو ئەمانە هەشت سەد کەسیان بۆ دابندرێت، ئەو سێ هەزارەی تر دابەش بکرێتەوە بەسەر ئەو وەزارەتانەی کە زۆر زەرورن کە پێویستیەکی زۆرە، داوا دەکەم کە ئەولەویەتیش بدرێ، لەکاتی دامەزراندندا بە کوڕو کچ و خوشك و برای شەهید بەگرێبەستەکان، بەتایبەتی ئەوانەی کە ماوەیەکی دورو درێژە گرێبەستن لە دامەزراوکانی حکومەتدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك تێبینی کورتم هەیە، یان ڕەخنەم هەیە، لەسەر دامەزراندن لە پەرلەمانی کوردستان، لە ماددەی 11 دیاری کرایە 17 هەزار کەس دادەمەزرێت لە هەرێمی کوردستان، ئەوەش زۆر شتێکی باشە دڵخۆشیە بۆ هاووڵاتیان، لە پارەوە دەستی پێ کردووە بە سیدی و بە فۆرم، خەڵك دادەمەزرێ، لە پەرلەمانی کوردستان بەو شێوەیە نابینم، چونکە ئەوەی دەبینم خزمایەتی و خزم زۆر دادەمەزرێ لە پەرلەمانی کوردستان، وای لێدێت ئەگەر هەر خزم دابمەزرێ دەبێتە دەزگایەکی خزمایەتی، ئەگەر بەو شێوەیە بێ یەعنی کەس دەستی ناگاتە پەرلەمان، من لەگەڵ ئەوەنیم ڕێگا بگرم لە خزمان بێن دابمەزرێن، بەڵام بە پێی توانا بێ نەوەك لەبەر ئەوەی خزم و کەسی یەکترن، زۆر نموونە هەیە، لەو پەرلەمانە چەندین کەس خزمن لێرەدامەزراون، لەبەر ئەوەی یەکێکیان هەیە لێرە، ئەوجا هەر کێیەك بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە خەڵکانێکمان هەن کە پێشتر لە ناوەڕاست و باشووری عیراق نیشتەجێ بوون، بەڵام ئێستا گەڕاونەتەوە هەرێم، داوا دەکەن کە لە هەرێم تەعین بکرێنەوە، بەڵام ئەوانە نە بە نەقل کردن

خدمەکانیان دەگەڕێتەوە، نە دەتوانن تەعین ببنەوە، بۆیە من داوا دەکەم ڕێگەو شوێنێك بۆ ئەوانە بدۆزرێتەوە، قسەکانی من زیاتر هەڤاڵان کردیان، بەڵام من هەر پشتگیریان دەکەم بەوەی کە پێویستی وەزارەتەکان میلاکاتەکان پڕ بکرێتەوە، بۆ نموونە، تەندروستی و کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، هەروەها ئەولەویەت زیاتر بدرێت بەوانەی کە بە عقد تەعین بوون، بەتایبەتی شارەوانیەکان، چونکە ئەوەی کە زیاتر تێبینی دەکرێن دیارە ئەوانەی کە بەعقد تەعین بوون، بۆ نموونە، ئەوەی کە سایەق شۆفەڵە دەچێ خانووی تەجاوز تێك دەدات، دیارە تووشی تەهدید دەبێتەوە، جا بۆ ئەوەی زەمانەتێك بدرێت بەوە، بکرێت بە ڕەسمی یاخود عەقدەکانیان سەرلەنوێ نوێ بکرێتەوە، ئەولەویەتێکی زیاتریش بەکەم ئەندامان و خاوەن پێداویستیە تایبەتیەکان بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چەند تێبینیەکم هەیە، لەگەڵ هەندێ پشتگیریش، ئەوەی زیاتر لە دامەزراندنەکان بەڕاستی من وەکو لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی، زیاتر جەختم لەسەر ئەو بوارەیە، پشتیگری خۆم لە هاوکارانم دەکەم، کاك سەردار و ژیان خان، ئەوەی کە من خۆشم لە ئەسنای سەردانی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ زۆربەی ئەو شوێنانەی، کە عاید بەو لیژنەیەن، ئێمە دیومانە بەتایبەتی لە ئەیتام و لەو شوێنانە کە زۆر پێویستیان بە خەڵك هەیە بۆ خزمەت کردن، لەبەر ئەوە ئەو وەزارەتە کە خۆی پڕ ئیش و پڕ خزمەتە، ئەوانەی کە دانراون پێویستیەکانیان زۆر زیاترە لەوەی کەبۆیان دانراوە، دووەم شت، تاوەکو زووە کارکردن لەسەر ئەنجومەنی ڕاژە بکرێ، تاوەکو ئەو عەدالەت و شەفافیەتەی کە هەمووومان هەوڵی بۆ دەدەین زیاتر ڕەچاو بکرێت، پشتگیری هەر کەسێك دەکەم لە هاوکارانم لەناو ئەم قاعەی پەرلەمانە، کە ناوی پێداویستی تایبەت دێت، دەبێ بەتایبەتی زیاتر ئاگامان لێیان بێ، بۆ دانانی نسبەیەك کە ئێمە یاسایەکمان دەرهێنا بۆ لایەنی کەرتی تایبەت کە نسبەیەك دابندرێت، ناتوانین لەسەریان تەتبیق بکەین ئەو شتە ناکرێ، بەڵام لەناو تەعینات ئەتوانین زۆر بە ئاسانی ڕێژەیەکی تایبەت دابندرێت، کە لە 3٪ بۆ 5٪ دابندرێت، بۆ تەعین کردنی ئەو کەسانەی کە توانای کاریان هەیە، لە کەم ئەندامان و پێداویستی تایبەت، بایەخ بدرێ بەگرێبەستەکان، ئەوانەی کە لە دە، پانزە ساڵ زیاترە کە گرێبەستن بۆ دانان و ئەولەویەتیان پێ بدرێت زیاتر، وا پێشنیاز دەکەم لەو 17 هەزار کەسەی کە دانراوە بۆ دەرەجەی وەزیفی، دوو کێشە هەیە بەڕاستی، لە وەزارەتی پەروەردەش جگە لەو مامۆستایانەی کەدانراوە، ئێمە دەچین زۆربەی قوتابخانەکان بایەخ دەدەن بە پاك کردنەوەی قوتابخانەکان، تەعین کردنی ئەو کەسانە زۆر زۆر گرنگە بایەخی پێ بدرێت، ڕێژەیەکی بۆ دابندرێت، هەروەها لایەنی پیشەیی، بۆ پیشەییەکان کە 20٪ دابندرێت، با ئەمساڵ زیاتر وا بایەخ بدرێت، تاوەکو ئەو کەسانەی کە چەندەها ساڵە ئینتیزار دەکەن تەعین بکرێن، مومکینە خەریجێك

بتوانیٚ هەندیٚ کاری تر بکات، لە پرۆژەیەکی تایبەت یان لەکاریٚك یان ئینتیزار کردنیٚك، بەلاٚم ئەوانەی کە پیشەین و یان ئەوانەی کە خەریجی ئامادەین بایەخی زیاتریان پیٚ بدریٚت، سوپاس.

بەڕیٚز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕیٚز خلیل عثمان:

بەڕیٚز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕاژە قسەی لەسەر کرا، من نایەمەوە سەری، بەلاٚم دووبارە دەبیٚ ئەوە بلیٚم بەڕاستی ئەولەویەت بدریٚ بە دەرچووانی سالاٚنی پیٚشوو، بەتایبەتی بەشیٚکی زۆر لە سالٚی پار کە فۆرمیان پڕ کردەوە من پیٚم باشە، دەبیٚ ئەمسالٚەکە ئەولەویەتیان پیٚ بدریٚ، خالیٚکی تر، بەڕاستی مەسەلەی عەدالەتە لە دابەش کردن، بەسەر وەزارەتەکان، یەعنی من لە سنوورەکەی خۆم پیٚویستیم بە 11 کارمەندی کارەبایە، بۆم تەعین نەکراوە، بۆیە لە ئەوقاف 40 کەسم بۆ تەعین کراوە، ئەمە من پیٚموایە دەبیٚ بەڕاستی قسەی یەك وەحدەییە،دەبیٚ لە نیٚوان ئیداریەکان تەنسیقیٚك هەبیٚ، هەماهەنگیەك هەبیٚ لەنیٚوان وەحدە ئیداریەکان و ئەو دەستانەی کە بۆ مەسەلەی دامەزراندن دانراون، ئەمە خالیٚکە بەڕاستی پیٚویستە ڕەچاو بکریٚت، خالیٚکی تر، من ئەمەم بۆ تەوزیحاتە بەڕاستی بۆ بەڕیٚوەبەرایەتیەکان، یەعنی ئیٚمە لە سنوورەکە کۆمەلیٚك ئیختیساساتمان پیٚویستە لە دەرچووانی کۆلیژەکان، کیمیایە، فیزیایە، ئەحیایە، خەلکی سنوورەکەی خۆمان دامەزراوە لەو ئیختیساساتانە، بەلاٚم بۆ سنووری تر ڕەوانە کراوە، لەکاتیٚکا لە سنوورەکانی خۆمان ئەو ئیختیساساتەمان نیە، بەڕاستی دەبیٚ ئەمە موعالەجە بکریٚ، خالیٚکی ترم لەسەر گەڕانەوەیە، مەسەلەی گەڕانەوە، لیٚرەو لەویٚ خەلك دەگەڕیٚتەوە، ئەمەش هەقە بەپیٚی پیٚوەریٚك بیٚ، لەناو ئەمەیا جیٚگەی بۆ بکریٚتەوە ئالیەتیٚکی بۆ دابندریٚت، نەوەك ئیتر هەر وەزارەتیٚك و هەر هینیٚك، من لەگەلٚ ئەوەدام ڕەچاوی کۆمەلیٚك مەرجی تەمەن و هین بکریٚ، چ ئەوانەی لە ناوەوەن کۆمەلیٚك خەلکیش گەڕاوەتەوە، من پشتگیری لە قسەکەی عظیمە خان دەکەم دیپۆرت کراوەتەوە، لەوانەیە کەفائاتی موئەهل بن لەوەی لەبەر هەر هۆیەك دابڕابیٚت، ئیٚستاکە بیانەویٚ بگەڕیٚنەوەو ڕەچاو بکریٚ، زۆر سوپاس.

بەڕیٚز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.جهان فەرموو.

بەڕیٚز جهان اسماعیل:

بەڕیٚز سەرۆکی پەرلەمان.

چونكو گەلەك ژ ئاخافتنێت من هاتنە كرن، ئەز بەس تەئیدا ئاخافتنێ هاوڕاز خانێ دكەم، بۆ زیاد كرنا میلاكا وەزارەتا تەندروستی، هەروەسا پشتگیری ئاخافتنێ بەیان خان دكەم، بۆ زێدە كرنا حسا دهۆكێ ژ میلاكاتێ گشتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حەمە سعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە تەوزیع كردنی میلاكەكان هەست دەكەین ناهاوسەنگیەك هەیە، بۆ ناچەو پارێزگاكان، هەروەها بەپێی داواكاری وەزارەتەكان دانەنراوە، زۆر وەزارەت سەیر دەكەی داواكاریەكەی زۆرترە كەمی بۆ دانراوە، بۆیە پێویستە ئەولەویەت بدرێ بەو وەزارەتانەی كە گرنگن، كاتێ بەپێی ڕێژەی دانیشتوان تەوزیع بكرێ بۆ محافەزەكان، دوایی لەوێ بە پێی داواكاری دائیرەكان، بۆ ئەوەی هاوسەنگی دروست بێ، خاڵێكی تر منیش لەگەڵ ئەوەدام ئیدارەی سەربەخۆمان دروست كردووە، دوای ئەو موحافەزاتە ئیدارەی سەربەخۆشی تێ بكرێ، خاڵێكی تر بەڕاستی، هەر ئەوە جێگەی گلەییە، زۆرجار حكومەت لەناو میزانیەكەش چەند بەڵگە هەیە كە بێ ئاگایە لەهەندێ شت، بۆ نموونە، قانونی خدمەی عامە دەرچووە، كەچی تازە دەڵێ(لحین صدور قانون الخدمە العامە) خاڵێكی تر، بەڕاستی خاوەن پێداویستیە تایبەتیەكان، منیش لەگەڵ ئەوەدام حیسابێكیان بۆ بكرێ، بەلایەنی كەمەوە 5٪یان بۆ دابندرێت، هەروەها گرنگی بدرێ بە مەسەلەی خەریجەكان بۆ ساڵانی پێش، هەندێ خەریج هەیە ساڵی 2007 و ساڵی 2008 كە هاتن بۆ نووسینگەی پەرلەمان لە سلێمانی، لە ساڵانێكی كۆنەوە تەخەروجیان كردووەو دانەمەزراون، خاڵێكی تر، پێنجەم، من پێموایە یان لێرە نەمێنێ یان ئەوەی ماددەی بیست نەمێنێ، چونكە هەردووكیان لە ماددەی بیستیش هەر دەڵێ (عدم تعین العقود الا بموافقة وزارة المالية) لێرەش هەر دەڵێ... كەواتە بیست و ئەمە دەمج بكرێ، یان بیست نەمێنێ بێتە ئێرە، خاڵێكی تر، ئەوەی شەشەم، كە دەڵێ مودیر عام و فما فوق تەعین نەكرێت ئەگەر لە هەیكەلی وەزارەتەكە یان دائیرەكە نەبێ، زەحمەت نەبێ ئەوەی كە ئێستا هەیە زیاترە لە هەیكەلی دائیرەكە چی بكرێ، من پێموایە ئەو فائیز و هەیكەلە لابرێ نەمێنێ، بە عیبارەتێك، لیژنەی قانونی عیبارەتێك زیاد بكات، ئەوەی كە زیادە لە میلاكی یان لە هەیكەلی تەنزیمی... خاڵێكی تر بەڕاستی حیساب كردن بۆ خەریجی ئیعدادیاتی میهەنی، ئەوانەی كە لە دەرەوە دەگەڕێنەوە، كاتێك كە دەگەڕێنەوە بە زۆر دەیان نێرنەوە، بێ ئیش ئەبن، بەتاڵ ئەبن، حیسابێكیان بۆ بكرێ، خەڵكانێكی زۆر لەدەرچووی ناوەندی بازرگانی و سناعە و ئەوانە هاتن بۆ نووسینگەی پەرلەمان داوایان كرد كە ئەولەویەتیان پێ بدرێت كە ساڵانێكی زووە دەرچوون و تاوەكو ئێستا تەعین نەبوون، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك حاجی بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان (بيلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هیوادارم ساڵێكی تر ئەمڕۆ دانەنیشین باسی میلاكات بكەینەوە، جارێكی تر بەو ڕێژەیەی كە هاتۆتە بەردەستمان، هیوادارم ساڵێكی تر دوای ئەوەی كە قانونەكەمان دەركردووە، قانونی ڕاژە بۆ ساڵێكی تریش دووبارە قسەی لەسەر نەكەینەوە، هیوادارم ساڵێكی تر جێبەجێ بكرێ، دامەزراندنی زیاتر، پێموایە گرنگی زیاتر بدرێ بە گرێبەستەكان، چونكە بەڕاستی ئەگەر تەماشا بكەین، وەزارەتی شارەوانی زیاتر لە دە هەزار گرێبەستی هەیە، بەڵام هەشت سەدو پەنجا نەفەری میلاكات بۆ دانراوە، من پێموایە ئەگەر بمانەوێ ئێمە ئەو گرێبەستانە كەم بكەینەوە، ئەبوایە ڕێژەیەكی زیاتریان بۆ دیاری كرابایە، خەڵكانێك هەیە لە وەزارەتی شارەوانی پانزە ساڵە گرێبەستە، بەڕاستی ئینسان بەزەیی پێیاندا دێتەوە، هەق وایە حیسابێكی تایبەتیان بۆ بكرێ، بەتایبەتی وەزارەتی شارەوانی، لە هەمان كاتیشدا وەزارەتی ئەوقاف من لە بەدواداچوونێكی خۆمدا، زیاتر لە 300مزگەوت لەسنووری موحافەزەی دهۆك نە ئیمام و خەتیبی هەیە، نە هیچ خزمەتگوزاریەكی هەیە، كەواتە ئەم كەم و و كورتیە كەم و كورتیەكی زۆر گەورەیە، پێویستە لەدامەزراندیشدا دیسان حسیاب بۆ ڕێژەی دانیشتوان بكرێ، ڕێژەی دانیشتوان گرنگە بەو شێوەیە دابمەزرێ، بەڵام ئیمتیازێكی زیاتر بدرێ بە شارە بچووكەكان بەتایبەتی قەزاو ناحیەكان، لەدامەزراندندا، چونكە بەڕاستی مەغدورن، بەشێوەیەكی گشتی شارە بچووكەكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.احمد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابراهيم وەرتی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی 11 لە ئەسڵی مەشروعەكە، سەبارەت بە دامەزراندن، دیارە هەندێك نارێكی هەیە، یان تەجاوز هەیە لە ساڵانی ڕابردوودا لەو ڕێژەیەی كە بۆ دامەزراندن دائەندرێت لە هەرێمی كوردستان، وەكو كاك گۆرانیش ئاماژەی پێدا، پێویستە هاوسەنگی و عەدالەت بپارێزرێت، بەڕاستی لەو دووساڵەی ئەخیر ئەو ئالیەتەی هەبووە بۆ دامەزراندن باشتر بووە لە ساڵانی ڕابردوو، بەڵام هێشتا پێویستی بە تەنزیمی زیاتر هەیە، وەكو ئەو ڕایەی لیژنەی یاسایی تەئكید دەكەمەوە لە فەقەرەی سێ دەڵێ(على ان تكون الية التعين وشروطها محدثة ومعلنة في ان واحد) یەعنی هەم میكانیزمی دامەزراندن هەم ڕاگەیاندنەكەی لە ڕۆژنامەكان لە یەك كاتدا دەبێ، بۆ ئەوەی ئەو بێ سەرو بەریە نەبێ، یان هەر یەكە لە فەترەیەكی زەمەنی ڕادەگەیەندرێ، یان وەزارەتی دیاری كراو، من پێشتریش باسم كرد میلاكی وەزارەتی ئەوقاف بەڕاستی زۆر كەمە، چونكە ئەو وەزارەتە وەارەتێكی زۆر بەرفراوانە، بەسەدان مزگەوت تاوەكو ئێستا بێ ئیمام و خەتیبە، بۆیە من داوا دەكەم ئەو میلاكەی لە شەش سەد كەس دانراوە، بكرێ بە هەشت سەد كەس، لەگەڵ ئەوەشم كە لە عقودەكان بەڕاستی ئەولەویەت بدرێ بەگرێبەستەكان، سەبارەت بەوەی لە ئەسلی قانونەكە

هاتووە لە فەقەرەی سێیەم (لحين صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم ونفاذه) ئێمە لە ڕاپۆرتی خۆمان لە لیژنەی یاسایی هەموومان چارەسەر کردووە، وتومانە تا ئەو کاتەی یاسای ئەنجومەنی ڕاژە ئەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، نەوەك دەرئەچێ، ئەوەمان ڕاست کردۆتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سليمان:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەگەر باس لە میلاکات بکەین، تەبیعی ئێمە پار ساڵ لە 2011، بیست و پێنج هەزار پلەی وەزیفیمان هەبوو، لەناو بودجەکە پەسەند کرا بە ماددەیەك، ئەمساڵەکە 17 هەزار پلەی وەزیفی هەیە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێ لە ڕاستیدا پار لەبەر ئەوەی مانگی شەش بودجە پەسەند کرا، دوای ئەوەی ئەو سیستەمە نوێیەی کە پار ئیشی پێ کرا، خەڵکێکی زۆر لەسەر ئەو سیستەمە فۆرمی پڕ کردەوە، ناویان دەرچووە لە زۆر لە فەرمانگاکان، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێ تاوەکو ئێستا خەڵکێك هەیە لەمانگی 11ی 2011 ناویان دەرچووە تاوەکو ئێستا موباشەرەیان پێ نەکراوە، بۆیە ئەوە کێشەیەکی گەورەی دروست کردووە، ئیستا ئێمە لێرە 17 هەزار پلەی وەزیفی تر لەناو ماددەکەدا دادەندرێت، ئەوانەش دێتە سەری، بەڕاستی ئەوە کێشەی دروست کردووە، لەبەر ئەوە ئێمە ناتوانین ئایا 25 هەزار پلە وەزیفیەی پار تەسبیت کرابوو لە بودجە، تاوەکو ئێستا موباشەرەیان نەکردووە، یان مووچەیان وەرنەگرتووە، ئەوە لە بودجەی 2011 بۆیان سەرف دەکرێ یان ئێستا لە بودجەی 2012 بۆیان سەرف دەکرێ؟ بەڕاستی ئەو کێشەیە دەبێ چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە لە لایەن وەزارەتی دارایی کە ئەو کێشەیە نەهێڵێت، بۆ ئەوەی بتوانین ئەو هاوسەنگیە هەبێ لە مابەینی ئەو پلە وەزیفیەی کە پار دانرابوو، لەگەڵ ئەوەی ئەمساڵ دادەندرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعيل فەرموو.

بەڕێز اسماعيل محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، هەموو قسەکانم کران، پێموایە هەرچی دەڵێم دووبارەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەهەمان شێوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.عمر فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ئەوبەشەی کە بۆ وەزارەتی پەروەردە دانراوە، خوشك و برایانم پێشتر باسیان کرد، بەتایبەتی لیژنەی پەروەردە، من پێشنیار دەکەم ئاوا بڕگەیەك زیاد بکرێ، کە لیژنەی باڵای دامەزراندن کە لە لایەن حکومەتەوە پێك هێنراوە، یان حکومەت پێداچوونەوە بکات، جارێکی تر بەو شێوە دابەش کردنە پێداچوونەوە بکات، دووبارە دابەش کردن بکات، دابیرێژێتەوە، لە بەرژەوەندی وەزارەتی پەروەردە ئیعادە نەزەرەکە بکات، بەمەبەستی ئەوەی کە زیاد بکرێ، بیرو بۆچوونەکانی تریشم باس کران، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دامەزراندن پێموایە یەکێکە لەو پرسە گرنگانەی لە کۆمەڵگای ئێمە، دەتوانم بڵێم پێوەرێکە بۆ دیاری کردنی ئەرکی حکومەت کە چەند دەرفەتی یەکسان دەرەخسێنێ بۆ هاووڵاتیانی کوردستان، بەیەکسانی بەبێ ئینتیمای جیا جیا، لەبەر ئەوە ئەهمیەتێکی گەورەی هەیە، یەکێك لە ئەرکەکانی حکومەت جێبەجێ کردنی یاسایە، نابێ ئێمە بە ئاسانی ئەمە تێبپەڕێنین، یاسا دەردەچێ لە پەرلەمان، حکومەت ئاگادار نیە کە یاسا دەرچووە، ئێستاش لیژنەیەکی دروست کردووە، ئەو ئەنجومەنی ڕاژەی دانەمەزراندووە، نەوەك هەر ئاگای لە یاساکە نیە، هەر ئەنجومەنەکەشی دانەمەزراندووە، لە کاتێك ئێمە قسە لەسەر سەروەری یاسا، لەسەر جێبەجێ کردنی یاسا دەکەین، ئەمە ئەرکی پەرلەمان لە ڕووی رەقابیەوە زۆر زۆر دەرخەری ئەوەیە کە لاوازە، دەنا لەبەرامبەر پێشێلکاری یاسایی چۆن دەبێ بڵێین زۆر باشە، کەی هەیئەتەکەتان دانا ئینجا یاسا جێبەجێ بکەن، ئەمە خاڵێکە من پێموایە ئەهمیەتێکی گەورەی هەیە لە پێداگری ئێمە، لەوەی کە لە کوردستاندا ئایا لەسەر بنەمای هاووڵاتی بوون خەڵك دادەمەزرێ، یان هۆکاری تر دەوری هەیە، ئێمە لە ڕابردوو ئەو هۆکارانەمان دەزانی چیە، کاریگەریشی هەیە لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی و دادی کۆمەڵایەتی، وەبەشێك لە کۆمەڵگای ئێمە کە خوێندن و ژیان و چاوەڕێی ئەوەیە کە دامەزراندنێك بکرێ، کە بەرهەمی ماندووبونی خۆی ببینێ، ئەوەش تەنها بە یەکسانی دەکرێت، کە حکومەت دەتوانێ زەمانەتی ئەوە بکات، ئەمە خاڵێکیان، ئەمە چۆن دەکرێ؟، دەبێ میکانیزمێکمان هەبێ، من لەگەڵ ئەوەمە ئێمە دەبێ تەحدیدی وەقت بکەین بۆ دانانی ئەو میکانیزمەی کە باوەڕمان پێیە بۆ هەیئەتەکە، کە میکانیزمێك بێ مەرجەکانی

وەكو یەك بێ، لەیەك كاتیشدابێ، پار سلێمانی بەجۆرێك دەیكرد، هەولێر بە جۆرێك دەیكرد، ئەوە یەكێك بوو لە كێشە گەورەكان، كە دەرخەری دوو ئیدارەیی دەسەلمێنێ، سەبارەت بە خەڵك، ئەو خەڵكانەی كە ئەهمیەتیان هەیە لە دامەزراندن، من پێموایە سەرەڕای ئەوانە، ساڵی پار تەقدیمیان كرد نەیان توانی دەرفەتیان بۆ نەرەخسا، ئەمساڵ بخرێنە ئەولەویەت، هەروەها گرێبەستەكان، هەروەها خاوەن پێداویستە تایبەتیەكان، وە ڕەوەندی كوردیش ئەوانەی كە دەگەڕێنەوە، خاوەن توانا و خیبرەن، دەتوانن خزمەتی كۆمەڵگا بكەن، ئاراستەیەكی ئاواش هەیە بۆ گەڕانەوەیان، پێموایە كارێكی باش دەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

د.بشیر فەرمووو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە مەسەلەی میلاكات قسەیەكی زۆری لەسەر كرا، بەس من ئەوەندە دەڵێم دوای پەسەند كردنی بودجە، بۆ ئەمساڵ و بۆ ساڵانی ڕابردوو، بە میلاكات و بەهەموو ئەرقامەكانەوە، مەفروزە لە لایەن حكومەتەوە جێبەجێ بكرێ، بەڵام دیتمان ساڵی پار لە مەسەلەی میلاكات، لە پاش ئەوەی كە لە پەرلەمانی كوردستان پەسەند كرا، دەست كاری كرا لە ئەنجومەنی وەزیران، نووسراویشمان كرد بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانیش بەناوی لیژنەوە، بەزیاد كردن و بە كەم كردنەوە، لەو بیست و پێنج هەزار دەرەجەیە نەوەستا كە دانرابوو، بەڵكو زیاتریش تەعین كراوە لە لایەك، لە لایەكی تریشەوە لە حسەی وەزارەتەكانیش لەوەندەی كە لە پەرلەمان قسەی لەسەر كرابوو كەم كرابۆوە، یەك لەوانە وەزارەتی ئەوقاف بوو، كە لە هەشت سەتەوە كرا بە پێنج سەد، سێ سەد دەرەجە بەیەكجار ڕۆیشت، بۆیە من لێرە داوا دەكەم كە ئەمساڵ قەرەبووی پار بۆ وەزارەتی ئەوقاف بكەینەوە كەوا شەش سەتی بۆ دانراوە، بەلای من پێویستە بەلای كەمەوە 150 دەرەجەی بۆ زیاد بكرێ، ئەگەر بڵێن لەكوێ بێنین، من دەڵێم 100 لە میلاكی وەزارەتی دارایی وەربگرین، پەنجای دیكەش لە دەستەی مافی مرۆڤ و دەستەی ژینگە و دەزگای مین وەربگرین، بیكەینە 150 ئیزافەی سەر وەزارەتی ئەوقافی بكەین، لە خاڵێكی تریشدا پێویستە من پشتگیری ڕای ئەو بەڕێزانە دەكەم كە دەڵێن ئەولەویەت بدرێ بەوانەی كە عەقدن، گرێبەستن ئێستا لە فەرمانگەكانن، هەروەها لە وەزارەتی پەروەردە ئەوانەی كە بە وانە بێژ دامەزراون، یەعنی موحازرن، مامۆستای وا هەیە كە چەند ساڵە موحازیرە، بەڵام دانامەزرێ، هەروەها ئەوانەی كە پار دامەزراون، بەڵام بەناوی فائیز و زیادەوە ڕەوانیماڵەوە كراونەتەوە، پێم باشە ئەمساڵ ئەولەویەتیان بدرێتێ، خاڵێكی ئەخیرم ئەوەیە كە دیارە بەڕێوەبەرایەتی بەڕێوەبەری یاسایی لە ئەنجومەنی وەزیران، هەر هەمان كۆپی یاسای بودجەی پارەكەی كردووە بۆ ئێمەی ناردووە، بۆیە نووسیویەتی لیرە (لحین صدور قانون مجلس الخدمة) ئەمساڵ ئەوەتا قانونی مەجلسی خدمە ژمارە (7) ساڵی 2011 لە 2011/6/15 وە دەرچووە، بۆیە پێویستە ئەمە

ڕەش بکرێتەوە لێرە، نەمێنێت چونکە ئەوە دەرچووە، هەروەها کاریشی پێ بکرێت، بۆ ساڵی داهاتوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر لە قسەکانی من کرا، بەڵام ئەوەی مەبەستە لێرە دووخاڵە، دروست کردنی مەجلسی خدمە کە یاسای هەیە، بەڕاستی لە یاسای ساڵی 1992 ماددەی (56) هەیە، کە ئەو ماددەیە یەکێك لە بڕگەکانی سەلاحیەتی پەرلەمان، موراقەبە کردنی ئەعمالی سولتەی تەنفیزیە، کە پێویست بوو پەرلەمان بەدواداچوون بکات لەسەر سولتەی تەنفیزی کە حکومەت بۆ تەشکیل کردنی مەجلسی خدمەی تاوەکو ئێستا نەکردووە؟، ئەمە یەکەم، دووەم.......

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان کێ ئەو موراقەبەیە دەکات؟ لیجانی پەرلەمان دەیکەن ،بەڵێ فەرموو

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووەم شت، برادەران باسیان لەوە کرد، زۆربەیان لەگەڵ ڕێزم بۆیان چەنی بۆ فلاّنە وەزارەت بێ و چەنی بۆ کوێ بێ، عەدالەت من پشتگیری دەکەم، بەڵام ئەوەی لەلای من موهیمە مەجلسی خدمە دروست بێ لێکۆڵنەوە بکات لەوەی کە ئایا ئێمە چەند خەڵکمان پێویستە تا ئێستا تەعینی بکەین، نەوەك هەموو ساڵ 17 هەزار و 25 هەزار و 30 هەزار کەس تەعین بکەین، ئەمە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم، من لەکۆبوونەوەی لیژنەکان کە بەشداریم کردو نوێنەری وەزارەتی دارایم بینی، شتێکی زۆر سەیرم گوێ لێ بوو، کە باس لەوە ئەکات ئەمساڵ بەغدا داوای تەعینی 17 هەزار کەسی کردووە، ئەبێ ئەمە بە لیست بچێت و لەسەر ئەساسی ئەوە بودجەی لە 17٪کە پارە ئەنێرن، ئەگەر بەهەڵە نەچوبێتم بە داوای لێبوردنەوە، من بیر جەنابتان دەخەمەوە لە ماددەی 110ی دەستووری دایمی عیراق هاتووە، سیاسەتی مالی عام موشتەرەکە، سیاسەتی نەقدی عام موشتەرەکە، بەڵام لە ماددەی 114 هاتووە، سیاسەتی تەختیتی عام و سیاسەتی تەنمیە، سیاسەتی موشتەرەکە لە نێوان هەرێم و لەنێوان بەغداد، ئەوان بۆیان نیە فەرز بکەن بەسەر ئێمە، دەبێ ئەمەنە تەعین بکەی یان تەعین نەکەی ئەمساڵ، ئێمە پێویستە بەپێی پێداویستیەکانی خۆمان بیر لە تەعین کردن بکەینەوە، من ڕام وایە لەجیاتی ئەو خەڵکە زۆرەی کە تەعین ئەبێ، ئەو فائیزە زۆرە دەکەی، نیوەی مەعاشەکە بدەی بەو خەڵکە بەناوی بێکار بینووسی، تاوەکو ئەچێت ئیشێك بۆخۆی ئەدۆزێتەو، نیوەکەی تری لە مەشاریعی سناعی و زراعی سەرف بکەی، خەڵك ئیشی بۆ بدۆزیتەوە، نەوەك هەمووی ئەوە بێ، من گومانم هەیە لەوەی کە حکومەتی بەغدا بەشێکە لە سیاسەتی مەنهەج

کێشراو، ئەیەوێ ژمارەی موەزەف لە هەرێم زۆربێ، لەبەر ئەوەی قیاداتی هەرێم ئەگەر سبەی بیر لە سەربەخۆیی بکەنەوە، یەکێك لەو کێشانەی ڕووبەڕوویان ئەبێ ناتوانن لە ماوەی دوومانگیش مووچەی مووچە خۆرانی هەرێم بدەن، بۆیە من داوا لە بەڕێزتان و وەزارەتی دارایی هەرێم دەکەم، پابەند بن بە ماددەی 114 ی دەستوورەوە کە باس لە تەختیتی عامی تەنمیە ئەکات، نەوەك بەغدا فەرزی بکات سالآنە لەسەر ئێمە ئەبێ ئەوەندە کەس تەعین بکەین، لەبەر ئەوەی ئەمە ئەبێتە بارگرانیەك، پێویستە بەپێی پێداویستی خەڵك تەعین بکات، نەوەك بەپێی ئەوەی هەمووسالێك ئەوەندە....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەبارەت بە ئەولەویەت دان بە چەسپاندنی گرێبەستەکان من لەگەڵی دام، بەلآم پێویستە حکومەت ئەو مەرج و ڕێنماییانەی گرێبەستەکان ئاسان بکات، یاخود بڵێین حقوق و ئیمتیازاتیان لە دامەزراوەکان نزیك بکاتەوە، بۆ ئەوەی خەڵکەکان زۆر هەوڵ نەدەن لە گرێبەستەوە هەوڵی دامەزراندن بدەن، بۆ نموونە، ژن لەکاتی منداڵ بوون یەك ڕۆژ مۆڵەتی ئەدرێتێ، کەواتە ئەبێ یان واز بێنێ لە کارەکەی، یان منداڵی نەبێ، یەعنی بەڕاستی ئەوە هیچ هەق نیە بەهەقی ئەو گرێبەستانە، ئەو کەسانەی کەدامەزراون لەساڵی پار، پشتگیری کاك گۆران دەکەم کە خەڵکانێك هەن دامەزراون پار، بەلآم لە میلاك تەجاوزیان کردووە، من خۆم لیستێکم لایە، لیستی خەڵکانێکن لە گەرمیان، کە زۆرینەی کوڕو کچی شەهیدی ئەنفالن، داوا ئەکەم کە ئەولەویەتیان بدرێتێ لە دامەزراندن، دامەزراندنەکانیش هیوادارم یەکسانی ڕێژەیی لەنێوان کوڕو کچا ڕەچاو بکرێت، پشتیوانی قسەکەی شلێر خان و د.سەروەر دەکەم، کە لە بڕگەی 6 ی یاساکە کە ئەڵێت هیچ جۆرە دامەزراندنێك ئەنجام نەدرێت بۆ وەزیفە قیادیەکان، لەهەرسێ سەرۆکایەتیەکەی ئەنجومەنی وەزیران و پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێمیش.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی من کەوتمە ئەخیر کەس قسە بکەم، زۆربەی قسەکانم کراوە، بەلآم مەجبورم تێبینیەکانم دووبارە بکەمەوە، بەڕاستی ئەمەوێ تەئکید لەسەر قسەکانی هاوڕێیانم کاك گۆران و کاك کاردۆ بکەمەوە، کە تەفعیل کردنی ئەنجومەنی ڕاژە گرنگیەکی زۆر تەواوی هەیە، چونکە ئەو حاڵەتانەی کە لە ئێستا دروست بووە، چ لە تەعین کردن بەو ژمارەیە، یاخود تەعین نەکردن، یاخود تەسبیت نەکردنی ئەو ملاکاتانەی کەباس دەکرێت، هەمووی لەوەوە هاتووە، ئەگەر ئەنجومەنی ڕاژە نەبێ ئێمە ناتوانین دەست

بخەینە سەر ئەو خالانە، چی بکەین؟، چۆن ئەو بەرنامەیە بچێت بەڕێوە، لەبەر ئەوە بەم شێوە عەشوائیە تەعینات دەمێنێتەوە، بەنیسبەتی بڕگەی شەشەوە (عدم تعين اي وظيفة قيادية فما فوق) من پشتگری هاوڕێکانم ئەکەم لەو خاڵە، دووبارە هەرسێ ریئاسەکەی (الرئاسات الثلاثة) ی بۆ ئیزافە بکرێ، بەپێی ئەو مەرج و ڕێنماییانەی تایبەتە بە تەعین کردنی مودیر عام و سەرووی مودیر عامیشەوە، لە هەمان کاتدا پشتگیری بۆ هاوڕێکانم دووبارە ئەکەمەوە، لەبابەت ئەوەی دانانی ڕێژەیەکی تایبەت لەو تەعیناتە بۆ ژنان، هەروەها کەم ئەندامان، هەروەها بۆ ژینگە، چونکە بەڕاستی ژینگە یەکێکە لەو دائیرانەی کە ئێستا بەدەست ئەوەوە ئەناڵێنن کە کادیریان زۆر زۆر کەمە، پێویستیان پێیە کە ژمارەیەکیان بۆ تەعین بکرێ، هەروەها گرێبەستەکان وەکو هاوڕێکانیشم باسیان کرد، مەفروزە ئەو ڕێنماییانەی کە بۆ تەعینات دائەندرێت بیان گرێتەوە، لەگەڵ سوپاسدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عبداللە فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم وەکو چۆن میلاکی ئیزافی دیاری کراوە، میلاکە شاغیرەکانیش لە حکومەت کە ساڵانە دروست دەبێ، پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە بە فەرمی، بۆ ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارەشمان دەست بکەوێ کە ساڵانە زیاتر لەو ڕێژە میلاکەی کە لەبەغداوە تەسدیق دەکرێ، ناردوویانە، ببوورە نەمزانی من کە ناردراوە، خاڵی دووەم ئەوەیە کە ئەولەویەت بدرێ وەکو هاوڕێیان باسیان کرد، دەرچووانی ساڵانی پێشوو لەگەڵ عەقدەکان، بەڵام بۆ عەقدەکان ئەسبەقیەت لەبەرچاو بگیرێ، نەوەکو یەکێك لەیەك هەفتەدا عەقدیشی بۆ بکرێ و تەعینیش ببێ، ئەو کەسانەشی کە لە هەندەرانەوە گەڕاونەتەوە، خەڵك هەیە توانایەکی باشی هەیە، مەهاراتی هەیە لە مەجالێکدا، لەجیاتی ئەوەی ئێمە خەڵك بنێرین بۆ دەرەوە بۆ ئەوەی مەهاراتێك پەیدا بکات، ئیستیفادە لەو توانایانە بکرێت و چانسیان پێ بدرێت، پشکی زیاتر بدرێت بە پەروەردەوەو تەندروستی و شارەوانی، لە بەرامبەرادا لە ئەنجومەنی وەزیران مەجالی هێزە چەکدارەکان کەم بکرێتەوە، من یەك نموونە ئەدەم، ئەنجومەنی وەزیان دوو هەزارو نۆسەدو سی و حەوت میلاکی هەیە، سەدو سی کەشی بۆ زیاد دەکرێ، یەعنی من خەمی ئەوەمە شوێنیان، جێگەیان نەبێ، خاڵی پێنجەم، ئەوەیە بەشی گەورەی داهاتی ئێمە ئەوەیە تەعویزی موەزەفینە، بەڵام تەعویزی موەزەفینە لە دیدی منەوە زۆر ڕوون نیە، داوا دەکەم لەوەزارەتی دارایی داتایەکمان بە سۆفت وێر بداتێ، بۆ بەرچاو ڕوونی پەرلەمانتاران، خاڵی ئەخیرم لە بارەی ڕاوێژکارەکانە، ڕاوێژکارەکان بەپێی ئەو مەعلوماتە فەرمیەی لامانە، ئەوەندە زۆر بوون، وای لێدێت دەبینە حکومەتی ڕاوێژکارەکان، بۆیە ئەگەر تەوزیعێك بکرێ بەپێی پێویست ئیستیفادەی لێ دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ویستمان دوو تێبینی بۆ جەنابتان بڵێین، کە تەوقیتمان دانابوو بۆ قسە کردن، بەشە زۆرەکەی لە هەقی خۆی زیاتر قسەی کرد، دووەم، بەشێکی زۆر باش ئەگەر نەڵێم نیوەی زیاتر بەشێك لە قسەکانیان دووبارە بوو، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك پرسیار کرا ئەوانەی کە من تەسجیلم کردووە لە لای خۆم وەڵامیان ئەدەمەوە، ئایا تەجاوزی 2010 و 2011، بەڕاستی تەجاوزی 2010 لەکاتی خۆی باس کرا، لە موناقەشەی میزانیەی ساڵی ڕابردوو، بەنیسبەتی ئەوەی ساڵی 2011 وە میزانیەی 2011 ئەمسالەکە هەر تەجاوزێك هەبێ، ئەمرەکەشی دەرکرابێ لە ئەنجومەنی وەزیران، ئێمە لە وەزارەتی مالیە ڕامانگرتووە، نەمان هێشتووە ئەو تەجاوزە ببێ، هەر یەکێك لەوانەی کە ئێستاکە بووەتە کێشە، ئەو مەوزوعەی تەعیناتی گەرمیانە، ئەوانە من هەر خۆشم بە زەروری دەزانم عیلاج بکرێ، بەنیسبەی ئەوانەی کە موەقەتن، ئەوانە عەقدن، بەڵێ، ئێستا ئێمە سێ نەوع مونتەسبینی ترمان هەیە، بێجگە لە فەرانبەران، هەمانە بە عەقد، ئەوە بەعەقدێك لە بەینی تەرەفەین ئەکرێت، هەمانە بە موەقەت ئەوانە زیاتر شمول ئەکات کە لەسەر مەشروعێك دائەندرێن، هەتا ئینتیهای مەشروعەکە یان بۆ سێ مانگ دائەندرێن، بە موەقەت، وە ئەوانەی کە بە ئەوامری ئیداری تەعین ئەکرێن، هەشمانە موستەخدەمینمان هەیە زیاتر ئەوانەی کە لە دەرەوە هاتوون، ئیستیخدام کراون بۆ فەترەیەکی موەقەت، بەنیسبەتی ئەوانەی کە دائەمەزرێن تاوەکو ئێستاکە موباشەرەیان نەکردووە، موباشەرەیان پێ ناکەن، بەڕاستی ئەوە ڕاستە عیلاقەی بە وەزارەتەکانەوە هەیە، بەڵام بەپێی قانون ئەوانە ئەگەر مەشاکیلی زەوابتی تەعینیان نەبێ، مەفروزە موباشەرەتیان پێ بکەن، هەروەختێکیش موباشەرە بکەن لە ڕۆژی موباشەرەیانەوە ئەوانە پارەی خۆیان وەرئەگرن بەپێی قانون، بەنیسبەتی ئەوەی کە میلاك شەش سەدو شەست و دووە، ئێستا شەش سەدو شەست و حەوتە، لە موناقەشەی پێشوو تر باسم کرد، وتم شەش سەدو شەست و دوو ئەوەیە کە لە بەغداوە هاتووە، شەش سەدو شەست و حەوتەکە ئەوەیە کە ئەنجومەنی وەزیران بە ئەمری ئەوان کراوە، لێرەیا هەرچیەك کە داوا ئەکرێت بۆ زیادەی میلاك، کە داوا ئەکرێت زیاد بکرێ، فلان میلاك وای لێ بکرێ، کەم بکرێ، ئێمە ئەمەی هێناومانە ئێستاکە بەم شێوەیە، پێمان باشە بەم شێوەیە بێ، ئێوەی پەرلەمانی بەڕێز بۆی هەیە لەکوێ هەڵی ئەگرێت، لەوێ دایئەنێت، ئەگەر لە شوێنێك زیادی ئەکات و کەمی ئەکات، ئەوەی کە لە حکومەت هاتووە ڕەنگە لەدوای ئەو هەموو موناقەشەیا پێی باش بێ لەوێ زیاد بکرێ و کەم بکرێ، بەنیسبەتی ئەوەی کە ئەڵێن تەعین ئێستا لێرە بۆ ئەوەندەیەو بۆ ئەوەندە دانرا؟، بەڕاستی ئەمانە تەڵەباتە، تەماشا ئەکەی یەکجار زۆرە، دێتە سەر ئەوەی کە دائەندرێت، بە ئیتیفاق دائەندرێت لەدوای موناقەشە کردن و حیساب کردنێکی ئەوە ئینجا تەقدیرەکە بەو شێوەیەی لێ دێت، ئەوە ڕاستە خۆ ئەگەر ئێمە ئەوەی کە لە

وەزارەتەکانەوە دێن زۆر زۆر زیاترە لەوەی کە ئێستاکە ئێمە تەقدیری دەکەین و دایئەنێین، چونکە ئێمە کەتەقدیر ئەکەین یەکەم بەنیسبەتی مووچەوە، مووچە موقەنەنە ئەبێ بدرێت ئەوە، بە تەئکید ئەبێ بدرێت، لەبەر ئەوە ئێمە حیساباتی خۆمان لە وەزارەتی مالیە دەقیق ترە لەو حیسابەی کە لەکۆی وەزارەتەکانەوە دێت، بۆیە تەماشا ئەکەین فەرقەکە لەوێ دروست دەبێ، ئەو تەوسیانەی کە کراوە هەتاوەکو ئێستاکە بەڕاستی لەگەڵ هەندێك تەعدیلات کە ئیزافات بکرێتە سەر ئەوەکان، لەلای لیژنەی یاسایی ئەوە بەڕاستی ئێمە بەباشی ئەزانین ئەو تەوسیانەش هەر هەمووی تەوسیەی باشن کە قسەی لەسەر کرا لێرە، بەڵام هەروەکو باسم کرد مەوزوعی هەڵگرتن و دانان لێرە زۆر زیاد کردن لەوێ، ئەبێ خۆتان ڕێ و شوێنی بۆ دابنێن، هەرچەنێ تەئکید دەکەمەوە ئێمە لەگەڵ دەقی ئەوەین کە ئێستاکە هاتۆتە پەرلەمان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموون.

بەڕێز د.ئاراس حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا چەندین پێشنیارو ڕوون کردنەوە هاتە بەردەستی لیژنەکەمان، زۆر لەو بابەتانەی کە باس کرا چەند جارێك تکرار بۆتەوە، بەڵام هەندێکی ئەتوانین کۆی پێشنیارەکانیان، کۆی بۆچوونەکان لەچەند خاڵێك ڕوون بکەینەوە، بەس بەڕێزتان ئەگەر ڕێمان پێ بدەن هەندێ ئەندام پەرلەمان گلەیی لێ کردین کەوا تۆمارمان نەکردووە بابەتەکان، زۆر لەو بابەتانەی کە نامانەوێ تۆماری بکەین، تەئکیدی دەکەینەوە، ئێمە دائیمەن ئەبێ جیاوازی بکەین لە بەینی تەشریع و تەنفیز، لەبەینی تەشریع و دەرکردنی ڕێنمایی، هەندێکی پەیوەندی بە یاساکەوە نیە، مەسەلەن بۆ نموونە، کە هەمانە، با یەك دوو نموونە بهێنینەوە کە تەسیبتمان کردووە، مەسەلەن بۆ نموونە بەڕێز کاك دڵشاد داوای کرد، دەوائیرە موستەحدەسەکان میلاکیان نیە، لەشوێنێکی کە میلاکیان زۆرە، مانای ئەوەیە ئەو تێبینیەمان تۆمار کردووە، بەڕێز شلێرخان داوای کرد کە ئیهتیمام بدەین بە ژمارەی تەعینات لە قەزاو ناحیەکان، بەڕێز د.صباح مەسەلەن بۆ نموونە، وتی ئەو ژمارەیەی کە بۆمان دائەنێن بۆ دامەزراندن مەسەلەیەکی سیادی نیە، هەرێمی کوردستان خۆی ئەتوانێ لەگەڵیدا مامەڵە بکات، مامۆستا فەرمان بۆچوونێکی هەبوو کە گرنگی بدەین بە عەقدەکان، دواتر هەتا داوای سزادانی کردبوو بۆ سەر ئەو کەسانەی کە عەقدەکان دانامەزرێنێ، داوای سزای کرد بۆیان، چەندین کەس داوای ئەوەی کرد کە ئەو بەڕێزانەی کاتی خۆی لە گەرمیان دەرچوون و موعامەلەیان بۆ کراوە، ئینجاز نەکراوە، یەکێ لەوانە مامۆستا فەرمان بوو، چەند کەسێکی تریش داوا کرا، بۆ نموونە، دامەزراندنی دەرچووانی بەشی فەلسەفەو کۆمەڵایەتی و خەریجی مەکتەبات، ئەمانە هەمووی چەند پێشنیارێك بوون، بەڵام لێرە پێشنیارەکان کۆی پێشنیارەکان کە هەمان کۆمان کردۆتەوە لە چەند خاڵێك، خاڵی یەکەم زیاتر لەچەند ئەندام پەرلەمان داوای کرد کە موتەعاقدین، ئەوانەی کە عەقدیان هەیە،

گرنگی بدرێت بەوان، بڕگەیەکیش هاتووە لە مادده یاساییەکە ئاماژە بەوە ئەدات ژمارەیەکی تر داوای کرد گرنگی بدەن بە تەعینی سەنەواتی سابیقە، ئایا خاڵێك ئا لەم شێوەیە داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم چۆن جێگای ئەکرێتەوە لە مادده یاساییەکە، یان چۆن ئەچێتە بابی تەوسیاتەوە، یان هەمووی بە جارێك بەچەند بڕگەیەك دایئەنێین؟، دوای ئەوە گرنگی دان بە دامەزراندن، ڕێژەیەك بۆ کەم ئەندامان، ڕێژەیەك بێ، ڕێژەکە وا تێ ئەگەم ئاماژە بە لە 5٪کرا، زیاتر ژمارەی هەندێ ئەندام پەرلەمانی کە داوای کرد، ژمارەی دامەزراندن لە قەزاو ناحیەکان زیاد بکەن، لەبەر ئەوەی کە ڕێژەی بێکاری لەوێ بەرزە، هەندێ بەڕێزی تر داوای کرد کە گرنگی بدرێت بە دەرچووانی قوتابخانە پیشەییەکان، پێشنیاری ئەوەش کرا کە ئەو بەڕێزانەی ئەگەڕێنەوە، دیپۆرت دەکرێنەوە، ژمارەیەکیان لێ دابمەزرێ، زیاتر لەچەند ئەندام پەرلەمانی بەڕێز داوای کرد با میلاك بەپێی پێویستی وەزارەتەکان بێ، هەندێکی تر داوای کرد کە وەزارەتی ئەوقاف وەکو دام و دەزگاکان میلاکی زۆری ئەوێ، بەتایبەتی مزگەوتەکان، ئەو میلاکەی کە پێویستە دابندرێت، هەندێکی تر داوای کرد کە گرنگی بدرێت بە کەس و کاری شەهیدان بۆ دامەزراندن، هەندێکی تر داوای کرد کە تەجاوز نەکرێ لەسەر تەعین، هەندێکی تر داوای کرد کە ئیلتیزام بکرێ بەو ژمارەیەی کە تەرخان کراوە بۆ تەعین بوون، وا تێئەگەم شەونم خان بوو داوای کرد کە کۆتایەك دابنێنن بۆ دامەزراندنی هێزی کار لە ژنان، ئەمە بەشێوەیەکی گشتی پانزە، شانزە خاڵە کۆ بۆتەوە لە بۆچوونەکانی ئێوەی بەڕێز، ئەوەی بکرێ ئایا چەنی ئەتوانێ داخلی مادده یاساییەکە بێ، وەکو بابەتێکی یاسایی، چەنی بکرێ بە تەشریع؟، ئەوکاتە ئێمە بزانین لەڕێگەی بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە، ئەگەر بکرێ ئەندامێکی لیژنەی یاسایی ئەوانەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جیا لەوانەی لە هۆڵ کە ئێستا لەسەر ئەم ماددەیە وترا، لەناو لیژنەکانیش پێشنیار کراوە، داوا کراوە بۆ چەند بابەتێکی دیاری کراو، هەر لەوەوە دەست پێ بکەن ئەو کەسانەی کە لە گەرمیان پار ناویان هاتبوو، ئێمە وەکو لیژنەی دارایی بەتایبەت نامەمان بۆ نووسیون بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەو نامەیە ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیران بکات، بەهەمان شێوە لە تەوسیاتیش هاتووە، ئێمە هەموو تەوسیەکان ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە موازەنە، لەناو موازەنەش ئەوەی پەیوەندیدارە بە میلاکەوە، کۆمان کردۆتەوە، هاوپێچ لەگەڵ یاساکە ڕەوانەی حکومەتی دەکەین، لەگەڵ ئەوەش ئەوەندەی کە ئاگادارین حکومەتی هەرێمی کوردستان ئێستا لیژنەیەکی بۆ دامەزراندن دروست کردووە، لەگەڵ جەنابی کاك شێخ ئەوەی کە بەهەڵە نەچووبم ڕەئیسی لیژنەکەیە، ئێمە ئەو داواکاریانەی کە هاتوون هەمووی لەگەڵ بەڕێزیان قسەمان کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو لانە خان.

بەڕێز لانە احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئیشارەت بە هەندێك نوقات بدەم و تێبینیەكانی ئەوەی ئەندامانی بەڕێز كە ئیشارەتیان پێیدا، بەنیسبەت دامەزراندن، ئەگەر بزانین لە 2011 ماددەی 12 فەقەرەی دوو (ثانیاً: على الوزارات والجهات غیر المرتبطة بوزارة توزیع عدد الدرجات الوظیفیة المستحدثة ملاك والمؤسسات اقلیم لسنة 2011 بعدالة على المحافظات والوحدات الاداریة وفق عدد سكانها) یەعنی زۆر لە بەڕێزانی ئەندام پەرلەمان، ئیشارەتیان دا كە گوتیان بەنیسبەتی دامەزراندن با لەسەر موحافەزات و ئەقزیەكان وەربگیرێت حەسەبی عەددی سوكانەكان، ئەوە لە یاسای 2011 ئیشارەتی پێدراوە، بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیراوە، (حسب الضوابط والتعلیمات الصادرة من مجلس الوزراء لحین صدور قانون مجلس الخدمة العامة للاقلیم ونفاذه مع اعطاء الاولویة لاولاد الشهداء و المؤنفلین) یەعنی ئەوەش عەینەن لەساڵی 2011 گرنگی پێ دراوە كە بەنیسبەت منداڵانی شەهیدان و ئەوەی ئەنفال كراوەكان، ئەوساڵیش عەینەن نەوع دەبێ گرنگی پێ بدرێ بەنیسبەتی لە موازەنەی 2012، بەنیسبەت ئەوەی هەندێك ئیشارەتیان پێیدا (حسب الاختصاصات) یەعنی ئەوەی بزانم بەنیسبەتی كە دامەزراندن دەبێ، بەپێی وەزارەتەكان كە ڕاژەكەی و عەددەدەكەیان تەحدید كراوە لە موازەنەكە، بەنیسبەتی ئیختیساساتیش ئەوە هەروەها لە وەزارەتی مەعنی ئەو ئیختیساسەكەی دادەنێ، ئەو ئیحتیاجاتی بەچ ئیختیساسەكی پێویستە لە وەزارەتەكەی خۆی، كە دامەزراندن بێت، لەسەر ئەساسی ئیختیساسەكەی، چ ئیحتیاجەكی پی هەیە بەنیسبەت ئەو ئیختیساساتانەی لەلای نادرە و پێویستیشی هەیە بۆ دامەزراندن، هەروەها بەنیسبەتی ئێمە هەموو لەگەڵ ئەوەین لە لیژنەی دارایش ئیشارەتمان پێی داوە، بەنیسبەتی ئەوانەی كە بە عەقد دامەزراون، ئەولەویەتیان پێ بدرێت، ئەوان كە ئەوەڵی دابمەزرێن، ئەوجا داوای دامەزراندنی نوێ بكەن، كە عەقدەكان ببنە دامەزراندنی دائیمی، ئەولەویەت بدرێت بەنیسبەتی ئەوانەی كە خەریجی ساڵانی پێشترن، ئەفزەڵیەت لۆ ئەوان بدرێت، فرسەتی دامەزراندنیان زیاتر لەپێش بێ، نەوەك خەریجی ساڵی 2012، ساڵی 2010 فورسەتیان زیاتر پێ بدرێت هی سەنەواتی سابیقە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو پەروین خان.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیاره من یەك لەوانەی كە ئیشارەتم پێیدا، خەڵكانێكی خۆمانن كە كوردن، بەڵام لەناوەڕاست و باشووری عیراق نیشتەجێ بوون، ئێستا گەڕاونەتەوە هەرێم داوای دامەزراندن دەكەن یاخود خۆیان لەوێ تەعین بوون ئێستا داوا دەكەن، بە نەقل تەعینیان دەكەنەوە، یاخود سەرلەنوێ تەعینیان دەكەنەوە، بۆیە داوا دەكەم ڕێ و شوێنێك بۆ ئەوانە دابندرێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د.ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، پێشنیاری زۆر و پێشنیاری باشیش كرا، ئەوەی لە یاساكە جێگەی دەبێتەوە، هەوڵ دەدەین جێگەی بۆ بكەینەوە، ئەوەی جێگەی نابێتەوە بە ڕاسپاردە ڕەوانەی حكومەتی دەكەین، لەبەر ئەوەی زۆر وردەكاری هەیە، ناكرێ هەمووی داخلی یاسای بودجە بكەین، بۆ نموونە پێشنیارپی ئەوەتان كرد كە لە 5٪ بۆ كەمئەندامان دابندرێت، وەكو ڕێژەیەك لەو ڕێژەیەی تر نەبێ، بەڕێزان ئێمە یاسای ژمارە (22) ی ساڵی 2011مان پەسند كرد، لەو یاسایە لە ماددەی (10) برگەی (3)م ڕێژەی 5٪ كەمتر نەبێ، تەسبیت كراوە، ئەو یاسایە یاسایەكی تایبەتە بە كەمئەندامان، پێویست ناكات لە یاسای بودجە كە بۆ یەك ساڵ دەردەچێ هەمان دەق بێنین دایبنێینەوە، بۆیە ئەو پێشنیارەی كە كرا لەو یاسایە چارەسەر كراوە، سەبارەت بە ئەنجومەنی ڕاژە، زۆر لەو وردەكاریانەو، ئەو پێشنیارانەی كە كران، ئەگەر ئەو ئەنجومەنی ڕاژە دابمەزرابایە ئەو كێشانە هەمووی چارەسەر دەكرا، منیش پشتگیری لە پێشنیارەكەی كاك كاردۆ دەكەم، بە دامەزراندنی ئەو ئەنجومەنە، بەڵام ناكرێت بە یاسا داوا بكەی، بۆیە وەكو ڕاسپاردە ئاراستەی حكومەتی دەكەین، كە بەزووترین كات ئەو ئەنجومەنە دابمەزرێت، سەبارەت بە دەرچووانی ساڵانی پێشوو، ئێمە لە ڕاسپاردەكان كە لەبەردەستی بەڕێزتانە لە خاڵی دووەم باسمان كردیە (في التعينات لخريج السنوات السابقة والمتعاقدين) ئەوەشمان ڕەچاو كردیە بە ڕاسپاردە، سەبارەت بە گرێبەست (22) ئەندام پەرلەمان لە كۆی ئەوئەندامانەی كە قسەیان كرد، لەوانەیە هەندێكی زیاتریش بێت پێ ڕانەگەیشتبم ژمارەكە بنووسم بەتەواوی، پێشنیاری ئەوەیان كرد كێشەی گرێبەست چارەسەر بكرێت، لە برگەی پێنجەم دامانڕشتەوە ئەوەشمان ڕەچاو كردیە، كە هەتا ئەو ماوەیەی كە بە گرێبەست خزمەتیان هەبووە، خزمەتەكەیان بۆ حیساب بكرێت وەكو خزمەت لە بۆ خانەنشین، ئەوەشمان لەبەر چاو گرتیە، كێشەی نایەكسانی و مەرجەكان وەكو یەك نیە ئەوەشمان لە برگەی سێیەم جێ كردیتەوە، ئەگەر سەرۆكی پەرلەمان دەرفەتم بداتێ دوای ڕەچاو كردنی ئەو پێشنیارانە ماددەكەمان سیاغە كردیتەوەو بیخوێنمەوە، بۆئەوەی بدرێتە دەنگدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

یەکتان، تۆ دائیم قسە دەکەی، کاک سەرهەنگ کەمتر قسە دەکات، با کاک سەرهەنگ قسە بکات، فەرموو کاک سەرهەنگ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، سێ کەس پێشنیازی کرد بوو، بۆئەوەی ئەو تەعیناتانە لە موحافەزات لەژێر ئیشرافی ئەنجومەنی موحافەزەکان بن ئەوە یەکەم، دووەم: مەسەلەی کەم کردنەوەی میلاکاتەکان ئەوەش 3 کەس ئیقتراحی کرد، کە میلاکات لە شوێنێك کەم بکرێتەوە لە وەزارەتێك بدرێت بەو وەزارەتانەی کە پێویستن، سەبارەت بە وەڵامی بەڕێز وەزیری داراییش ساڵی 2010 لە کوێ باس کراوە؟ ئێمە میلاکەتەکان چەندێك تەجاوزی کردیە لە هیچ شوێنێك باس نەکراوە، ساڵی (2010) مەبەستم ساڵی 2011ش تەجاوز کراوە من قائیمەم لایە، ئەگەر بیەوێت بۆی دەنێرم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد(هەورامی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەندیدارە بە میلاکی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ساڵانە کە موازنەی دێت کە نووسراوە (موازنة حکومة اقلیم کوردستان)، لە کۆتاییەوە کۆی ئەو دەرەجانەی، کۆی ئەو وەزیفانەی لە وەزارەتەکان، لە فەرمانگەکان تەقسیم کراوە، چ پلەیەکیان هەیە، چ پلەیەکیان نیە ئەوە تەقریبەن نزیکەی (40) ڕۆژە لەبەر دەستی ئێمەیە، پار ساڵیش ئەمانە هاتوون، لەبەرئەوە هەر تەجاوزێك ئەگەر هەبووبێت یان نەبووبێت ئاماژەشی پێدراوە، تەقسیمەکەشی هەیە بۆ چ فەرمانگەیەك ڕۆیشتوون، بۆ چ وەزارەتێك ڕۆیشتوون؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کاک عمر تەوزیحی دا، بەڵام بە تەئکید باس کراو وەڵام درایەوەو زۆر کێشەشی لەسەر دروست کرا، تەجاوز کرایەو وابزانم پەرلەمانتاران لەبیریانە ئێستاکە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەنها ڕوونكردنەوەیەكم هەیە، ئەوەی پەیوەندی بەو ژمارانەوە هەیە كە باسكران، دەرچووەكانی گەرمیان، لە ڕاستیدا ئەوە گرفتێكە كاتی خۆی لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دروست بووەو، ئەوە دەبێت ئێستاكە موعالەجە بكرێت و، نەخرێتە چوارچێوەی ڕاسپاردەكانەوەو، دواجاریش ئەو حاڵەتە حەل كردنی پێویستە ئەو (239) كەسەی كە كاتی خۆی تەرحمان كردو، كۆمەڵێك ئەندام پەرلەمانی بەڕێزی تر جارێكی تر تەئكیدیان لێ كردەوەو، تەثبیت بوونی ئەو (239) كەسە، چونكە گرفتێكە حكومەت كاتی خۆی دروستی كردووە، ئەوان لەسەر ئەساسی پالأوتن و موقابەلەو وەكو هاوشێوەكانی تر چۆن ئێستا مۆزەفن بەو بوارانە تێپەڕی، بەڵام دواتر لە ئیجرائاتی ئیداریە دانەمەزراون ئەوە ئەو گرفتە دەبێت حكومەت چارەسەری بكات، دوو تەثبیت بوونی ئەوە نابێت تەئسیر بكاتە سەر ئیستحقاقی گەرمیان، نیسبەتی گەرمیان بۆ دامەزراندن لەم ساڵەوە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی ئەو پێشنیارەی كاك سەرهەنگ وتی (3) كەس پێشنیاری كردووە، چۆن موعالەجەی دەكەن؟ فەرموو لیژنەی یاسایی، فەرموو دكتۆرە رۆژان.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارە پێچەوانەی یاسای ئەنجومەنی ڕاژەیەو، هەر لە یاساكە لە ماددەی (7) بڕگەی یەكەم دەڵێت (موراعات تحقیق التوازن بین المحافظات)، واتە ڕەچاوی ڕێژەی دانیشتوان دەكرێت بە پێی پارێزگاكان، بەڵام دەسەڵاتەكە بە یاسایەك دایتە ئەنجومەنێك، ئەنجومەنەكە داوایان كرد بە ڕاسپاردە داوا لە حكومەت بكەین بە زووترین كات لە ماوەیەكی دیاریكراو ئەو ئەنجومەنە تەشكیل بكرێت، ئەو دەسەڵاتەی بەو ئەنجومەنە درایە لێی بستێنیەوە، بیدەی بە دەسەڵاتی ئەنجومەنێكی تر، نازانم پێچەوانەی یاسایە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەر ئێمە ئەنجومەنی ڕاژە تەفعیل بكەین و دایمەزرێنین، ئەنجومەنی ڕاژە سلاحیەتی ئەوەی دەبێت خەڵك تەعین بكات، كەس سەلاحیەتی ئەوەی نابێت خەڵك تەعین بكات، فەرموو كاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەنها من یەك قسەم هەیە، لەسەر ئەوەی لیژنەی بەڕێز دەڵێت بە تەوسیە تەنزیم بکرێت، ئەو شتانە بە تەوسیە تەنزیم بکرێت کە لەدوای بودجە ئەنێرێت، تەوسیە لە قانون حوکمی ئیلزامی نیە، حکومەت دەتوانێت مولزەم نەبێت پێوەی، دەتوانێت مولزەم بێت پێوەی بە ئارەزووی خۆیەتی، لەبەرئەوە ئێمە ئەگەر دەمانەوێت شتێك نەتیجەی هەبێت با لە قانونەکە جێی بکەینەوە نەك بە تەوسیە تاوەکو حوکمی ئیلزامی هەبێت بەسەر حکومەت دا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخەر ناکرێت بەڕاستی 30 کەس قسەی کرد، ها ئەمە یەك، ئەمە دوو، ئەمە سێ، ئەمەچوار، ئاخەر ناکرێت بەڕاستی ناکرێ، فەرموو لیژنەی قانونی دوا سیاغەتان تاوەکو بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

میلاکات

ماددەی 11:

اولاً: تتولى وزارة المالية والاقتصاد بالتنسيق مع الوزارات الاخرى اعداد مفردات ملاكات مؤسسات الاقليم للسنة المالية 2012 والمصادقة عليها في ضوء كلف الرواتب المصدقة للاقليم والبالغ (17000) درجة وظيفية مستحدثة لسنة2012.

ثانياً: على المؤسسات والوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة توزيع عدد الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن الملاك لسنة2012 على ملاك مؤسسات الاقليم والمحافظات حسب التعليمات الصادرة من مجلس الوزراء لحين تطبيق قانون مجلس الخدمة العامة للاقليم رقم 7 لسنة 2011.

ثالثاً: قيام الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة بالاعلان عن الدرجات الوظيفية المستحدثة ضمن ملاك سنة 2012 في الصحف المحلية على ان تكون اليه التعين وشروطها موحدة ومعلنة في وقت واحد.

رابعاً: تلتزم الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة تزويد وزارة المالية والاقتصاد بجداول تتضمن عدد الموظفين واسمائهم و عناوينهم و درجاتهم الوظفية الذين تم تعينهم حسب النسب المشار اليها اعلاه مع الاوامر الخاصة بالتعيين. واذا وجدت وزارة المالية والاقتصاد تجاوزا في تلك النسب المشار اليها اعلاه يتم الغاء الاوامر الصادرة بالتعيين خلافاً لذلك واشعار مجلس الوزراء واتخاذ الاجراءات القانونية بحق المخالفين.

خامساً: لا يجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم إلا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد وتعطى الاولوية في التعيين للعقود النافذة وتحتسب فترة تعاقد الخدمة لاغراض التقاعد.

سادساً: عدم التعيين في اية وظيفية قيادية من (مدير عام فما فوق) مالم توجد لها درجة وظيفية في قانون الوزارة او الجهة غير المرتبطة بالوزارة و في هيكلها التنظيمي.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ دایە؟ کێ لەگەڵدا نییە8 کەس لەگەڵ دانیە بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية عشر:عند الموافقة على نقل الموظف لخدماته من دائرة من دوائر الاقليم الى القطاع الخاص:

1- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذى يتقاضاه من الدائرة المنقول منها لمدة (3) ثلاث سنوات اعتبارا من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً.

2- تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف الراتب المنصوص عليه في (1) اعلاه من هذه المادة الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها الموظف.

3- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشروطها.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیەکەی بخوێنە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوازدەم: ئەوکاتەی کە ڕەزامەندی درا بۆ گواستنەوەی خزمەتەکانی فەرمانبەر لە فەرمانگەیەکی فەرمانگەکانی هەرێمەوە بۆ کەرتی تایبەت:

1- وەزارەتی دارایی و ئابووری نیوەی ئەو مووچەیە دەگرێتە ئەستۆ کە وەریدەگرن لەو فەرمانگەیەی کە گواستراوەتەوە تێیدا و بۆماوەی (3) ساڵ لە ڕۆژی گواستنەوەیەوە، بەمەرجێك بە یەکجاری پەیوەندی لەگەڵ فەرمانگەکەی دا بپچرێنێ.

2- ئەو فەرمانگەیەی کە فەرمانبەرەکەی لێ گواستراوەتەوە مووچەی ئاماژە بۆکراو لە برگەی (1)ی سەرەوەی ئەو ماددەیە، بۆ ئەو لایەنەی کەرتی تایبەت سەرف دەکات کە فەرمانبەرەکەی بۆ گواستراوەتەوە.

3- لەسەر وەزارەتی دارایی و ئابوورییەوە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاریی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم برگەیە دەربکات و سەروکار و مەرجەکانی دیاری بکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی پشتگیری ماددەکە دەکات، وەکو ئەوەی کە هاتووە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالسلام نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەجا دەکەم تۆزێك بە سنگێکی فراوان وەریگرن، ئێمە سەعاتێك و نیو قسەمان کرد، یەك گۆڕانکاری نەکرا لەسەر ماددەکە، دەلیلی ئەوەیە قسەکان ئەوەندە باش بوون تەئییدی سێ چارێگیشیان دەکەم عیلاقەتیان بە ماددە نەبوو، بۆیە ڕەجاتان لێ دەکەم نوقتە نیزامیەکەم ماددەی (56) دەڵێت: نابێت قسەکانی خۆی یان هی ئەندامانی خۆی دووبارە بکاتەوە، کە پێش ئەو قسەیان کردووە، نابێت لە بابەتەکە دەرچێت و، لە ئاخیرەوە پاشان نابێت بگەڕێتەوە بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر بابەتی ئەو، ڕەجا دەکەم توڕە نەبن لە من ئەمە باشترین نموونە بوو، سەعات و نیوێك من گوێم لێ گرت ، قسەی جوان کرا، پێشنیاری زۆر زۆر جوان کرا، بەڵام ئێمە ئیلتزام بکەین دەقێکمان هەیە، دەمانەوێت ئەو دەقە چۆن بێتە گۆڕین؟ ئەمانەوێت چۆن پەسەند بکرێت؟ ڕەجا لە سەرۆکی پەرلەمان دەکەم با ئێمەش توڕە نەبین، کە دەرچووین کە قسەیەکمان کرد چەند باش بێت، سوودی نەبێت بۆ گۆڕینی دەقەکە، پێش ئەو بڵێت دەرچووین لە بابەتەکە، چونکە ماددەی (56) وا دەڵێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسی بوو(بەیان خان- کاك ئارام- زکیە خان- کاك شڤان- شلێر خان- کاك شۆڕش- کاك ئاسۆ- کاك دڵشاد- ئاهەنگ خان- مامۆستا فەرمان- پەیمان خان- تارا خان) ئێستا بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز ب خۆ پشتەڤانێ لڤی ماددەیە دکەم، بەس داخواز دکەم بەڕێز وەزیری دارایی بۆمە ڕوون کردنەوەیەکی بداتن، ئایا د ڤێ ماوەیی دا چەن کەس د کەرتێ گشتی، د کەرتی حکومەتێ چوویە بۆ کەرتێ تایبەت ئیش بکاتن؟ ئەگەر زەحمەت نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، چونکە ئەگەر بێت و سەیری موازنەی (2010و2011و2012)ش بکەین یەك مۆزەف لە کەرتی گشتیەوە نەچووەتە کەرتی تایبەت، چونکە بە پێی عەدەدەکەیە، ئەگەر هەیە عەدەدەکەمان پێ بڵێت وەزیری دارایی؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زکیە خان فەرموو.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی پرسیارە من بەیان خانێ بەری نوکە کر، مەد ڤێتن جەنابی وەزیری بۆمە دیارکەتن ئایا چەند کەس ژ ڤی مادده مە پار دەرخستن، ئەڤ مە پەسەند کری موستەفید بوونە بۆ هەندێك و بزانین ئایا بۆ حافەزەك، بۆ هەندێك و خەڵکەك ژ کەرتی گشتی بچێتە کەرتی تایبەت؟، کو بۆچوونە منە شەخسی ئەوە نەبوویە حافزەك بۆ هەندێك و خەڵکێك ژ کەرتی گشتی بچێتە کەرتێ تایبەت، ژ بەر هەندێ ژ پێت ڤی یە کو لڤێ دەرکێ حکومەت هەندەك ڕێکارێ دی بگریتە بەر، بۆ نموونە ئەو ئیمتیازاتەی دەداتە کەرتی گشتی ئەوان ئیمتیازات کەمتر لێکەتن ئو دیسا ژی ڕێخۆش کرنە، زەمینە خۆش کرنە بۆ کەرتێ تایبەت، هەمی ڤیتاعێت ژ کەرتێ تایبەت هەبێتن بۆ هەندەك خەڵکەك ڕووی بکەتە کەرتێ تایبەت، ئەگەر نا ب ڕایە من هیچ ڕەنگێکی نابێتە حافز بۆ هەندەك خەڵکەك ژ کەرتێ گشتی بچیتە کەرتێ تایبەت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان، تکایە ئیلتزام بە وەقت بکەن لەکاتی قسە کردن، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەوە ماددەیەکی مردیە، یەعنی هیچ ئەسەرێکی نیە، ئێمە دەتوانین ئیستفادە لێ بکەین کە زیندوو بکەینەوە، تەنیا موختەس بکەین بە ئەوانەی کە دەرچوون موستەفیدن لەو ماددەیە، کە تەنیا شەریحەی موهەندسین بگرێتەوەو، شەرحەکە لای شلێر خانە ئەو زیاتر شەرح دەکاتن کە ئەهمیەتەکەی چیە؟ تەنیا ئەو ماددەیە بۆ موهەندسین ئیستفادەیە هیچ حاڵەتێکی تر ڕووی نەداوە، بۆیە ماددەیەکی مردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی ئەو ماددەیە دەکەم، لەبەرئەوەی ژمارەیەکی زۆر موهەندسین ئیتصاڵمان پێوە دەکەن، ئەو ماددەیە نازانم بۆچی شمولی ئەوان ناکات؟ لەبەرئەوە موهەندسین وایان لێ هاتووە لەگەڵ مەقاولیش ئیش دەکات و لە دائیرەیە، نیزامی مەکاتبی هەندەسی دەرچووە لە حکومەتی هەرێم، ئەوەندە شروتەکەی قاسیە دەڵێت ئەو موهەندیسە ئەو مەقاولە دەبێت موهەندیسێك بێنێت (20) ساڵ زیاتر خزمەتی هەبێت، (15) ساڵ زیاتر خزمەتی هەبێت، سەیر دەکەی ئەوانە زۆربەی لە دەوائیرن، لەبەرئەوە ناتوانین ئێستا ئەوە شکستی مەقاولاتیش زۆری لەو بابەتە هاتووە، بە ڕەئی من موهەندیس چونکە قەوانینی زۆر هەیە، ئەگەر بێت و شروتی بە جوانی تەتبیق نەکات، یان سەرپێچی بکات هەتا ئەگەر لە کەرتی تایبەتیش بێت شەهادەکەی لێ سەحب دەکرێتەوە، لە نەقابەی موهەندسین، یەکیەتی ئەندازیاران دەردەکرێت، لەبەرئەوە ئەوە با موهەندسین ڕەجائەن بگرێتەوە، چونکە ئیتصاڵێکی زۆرمان پێوە دەکەن و، تکا دەکەم لە وەزیی

ماليە پێش ئەوە وتی (2) ملیۆنەکە موهەندیس، توخوا موهەندیس قەت 2 ملیۆنی ساڵانەی ناوێت، چونکە ئەو باوەڕ بکەن موهەندیسی وا هەیە کە 20 ساڵ خزمەتی هەبێت داوای 10 هەزار دۆلار دەکات ئێستا لە مەقاول، بەڵام ئەگەر تۆ مەجالێکت بۆ کردەوە با ئەو نیو مەعاشە وەرگرێت خۆ هەر لەبەر تەقاعودیەکەیەتی و، مودەکەش بکرێت بە 5 ساڵ ئەوکاتە خۆی خیرە پەیا دەکات، لە کۆنفراسێك دا کە لە کابینەی پێنجەم بە سەرۆکایەتی کاك نێچیر زۆر تەئکید کرایەوە سەر ئەم خاڵە، بەڵام بەداخەوە نەچووە بواری جێبەجێ کردنەوە، کە من خۆم لەو کۆنفراسە بووم، دەست خۆشیشم لەو کەسانە کرد کە ئەو شتەیان کرد، بەڵام نازانم بۆچی نەکرا؟ کە ئەوە خزمەتێکی زۆری مەشاریع دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەو ماددەیە دەکەم، هەروەکو چۆن ساڵی پاریش حکومەت لە پرۆژە یاسای بودجە دا نارد بووی، وەکو هەنگاوێکی سەرەتایی بۆ کەم کردنەوەی تەزەخومی مۆزەفین بوو، ئەگەر چی ڕەنگە کۆمەڵێك هەنگاوی تر پێویست بێت بۆ کەم کردنەوەی تەزەخومی مۆزەفین، بەڵام ئەوە یەکێکە لەو هەنگاوانەوە، هەنگاوێکی سەرەتاییش بێت، بەڵام ئەوەی ئەمن قسەی برادەران دووبارە ناکەمەوە، چونکە تا ئێستاکە ئامارێکمان لەبەر دەست نیە چەند کەس لە ساڵی ڕابردوو لە کەرتی گشتیەوە خزمەتەکەی گواستەوە بۆ کەرتی تایبەت، ئەوەی ئەمن گوێ بیستی بەڕێز وەزیری پلاندانان بووم ئەو رۆژە وتی ئیشکالەکە لە تەعلیماتەکان و ئیجرائەتەکانەوەیە، بۆیە ئەگەر ڕوونکردنەوەیەك لەلایەن بەڕێز وەزیری داراییەوە بدرێت لەسەر ئەو بابەتە، وا باشترە بۆئەوەی ئەگەر پێویست بکات ئیجرائات و ئالیەتەکان و میکانیزمەکان گۆڕانی بەسەر دابێت، بۆئەوەی بتوانرێت کاریگەری خۆی هەبێت لەسەر کەمکردنەوەی تەزەخومی مۆزەفین نەقل بوونیان لە کەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئاسۆ فەرموو.

بەڕێز بکر کریم (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕایەکەی کاك شۆڕشی سید مجیدم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە کە دانراوە، حکومەتی هەرێم پێمان بڵێت چەند کەس توانیویەتی سوود لەو ماددەیە ببینێت؟ ئەگەر نەیبینیوە کەواتە دەبێت ئیقرار بکات بەوەی کە حکومەتی هەرێم لەم تەختیتەی فەشەلی هێناوە، لەوەی بتوانێت تەزەخوم لە کەرتی گشتی بکات بۆ کەرتی خاص، یان ئەگەر ماددەکە نەبووەتە هۆی ئەوەی خەڵکێك بڕوات بۆ کەرتی تایبەت لەبەر دوو هۆ، لەبەر ئەو ئیمتیازاتانەی لە کەرتی گشتی دا هەیە وەك زەوی وەرگرتن، وەك تەقاعودی، وەك کۆمەڵێك شت هەیە، لەبەرئەوە پێم وایە خەڵك ناڕواتە ئەوێ، دوو: لەبەرئەوەی ئەوە تەنها بۆ قیتاعی خاصە، یەعنی کەسێك بۆ کاری (حر) ئەگەر واز لە دەوائیری دەوڵەت بێنێت ئەوە شمولی ناکات بەپێی ئەو یاسایە تەنها قیتاعی خاص و خاوەن کار دەبێت، یەعنی یەکێك کرێکاری سەربەخۆ بێت شمولی ناکات بڕواتە ئەوە، سێ: ئەو نیسبەتەی بۆ دانراوە لە 50٪ لە ڕاتبی ئەصڵیەکەی، پێ دەچێت نیسبەتەکەی کەم بێت و، مودەکەشی سێ ساڵە، پێ دەچێت کەم بێت، بۆیە خەڵکێك ناتوانێت سوود لەو ماددەیە ببینێت، ئەگەر وابێت ماددەکە تەنها بار قوڕسیەکە بە بڕوای من یان ئەوەتا دەبێت تەعدیل بکرێت ئەو ماددەیە، وا بکرێت خەڵك سوودی لێ ببینێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاهەنگ خان فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف ڕؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی 100٪ی کاك دڵشاد دەکەم، ئەگەر بێت و ئەوە بە ئیعتیقادی من ماددەکی زۆر زۆر موهیمە، موهیمەکەی لەوەیە ئەوە موشکیلەکی حەل دەکات پێی دەوترێت (کەپەستی بیلدینگ)، ئەو مۆزەفانەی کە ئێمە پێی دەڵێین ئێستا بەتاڵ موقەنیعە کە لە دەوائیری دەوڵەتن، کە ئێستا خۆمان دەڵێین ڕێژەیان زیادەو تەعین دەکرێن و تەعین ناکرێن، لە هەموو وڵاتانی دونیا زۆر زۆر ئیمتیازات هەیە دەدرێتەوە، تەشجیع دەکرێت، کە مۆزەف لە کەرتی حکومی بچێتە کەرتی تایبەت، بۆئەوەی نیزامی موئەسەساتی تەثبیت بکرێت، بۆئەوەی سیستەمی وڵات بەپێش بکەوێت، ئێمە کە دێین فعلەن ئەوەی کاك دڵشاد باسی کرد ئەو (3) ساڵە زۆر زۆر کەمە، چونکە وا پێدەچێت ئەمە مردنی بە مۆزەفی پیشان بدەین، وە بکەین بە لەرزو تای ڕازی بێت، ئەوە لای کەمی دەبێت ببێتە (5) ساڵ بە ڕاتبی تامیش، بۆچی ببێتە (5) ساڵ؟ هەتا سیقەی هەبێت کە لەلایەکی مەعاشی نابڕێت یان بە نیوە مەعاش کە دەیدرێتێ، لەلایەکی بتوانێت خۆی بچەسپێنێت لەو جێگایەی، ئەو بە (3) ساڵی چی پێ دەکرێت؟ نیوە دەچێت نیوە ناچێت لەو دڵە ڕاوکێیە کە ئایا ئەمن تەقاعودی وەردەگرم یان وەرناگرم؟، ئەو حاڵە وەزعی حەل کردنی دەبێت زۆر تەعلیماتی چاکی لۆ دابنرێت، بە پێی پێوەری عومری ئەو مۆزەفەی دەچی، بەپێی پێوەری ئەو خیبرەی کە دەڕوات، بەپێی گەنجە چەند ساڵە تەعین بووە؟، چەند ساڵە تەعین نیە؟ بە ئیعتیقادی من ئەگەر ئەو ماددەیە دابڕێژرێتەوە، یەعنی سیاغەکی نوێی لۆ بکرێتەوە ئەو (3) ساڵە ڕەچاوی زیاتری لۆ بکرێت، پارەکەی زیاتر بکرێت، تەشجیع بکرێت، باوەڕتان پێ بێت موشکیلەکی زۆر زۆر گەورە لەسەر بودجەی حەل دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا فەرمان فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدین محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە تەئیدی كاك دڵشاد دەكەم بەڕاستی لە ڕەئیەكەی، بەڵام دیارە ئەو هاندانەی كە درایە لە بۆئەوەی كە لە كەرتی گشتیەوە بچێت بۆ كەرتی تایبەتی، پێم وایە كەموكوڕی تێدا هەیە، دەبێت زیاتر هاندانی تێدا هەبێت، دەست خۆشانەی تێدا هەبێت، تاكو مۆزەفەكە بچێت ئەوە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم هەر كاتێك ئەو كەسە لە كەرتی گشتیەوە دەچێت بۆ كەرتی تایبەتی مەجالی ئەوەی پێ بدرێت بگەڕێتەوە، ڕەنگە ئەوەیان یەك لە سلبیاتەكان بێت كە كەس جورئەتی ئەوە نەكاتن بچێتە كەرتی تایبەتی، لەبەرئەوەی ئێمە هەموومان دەزانین كەرتی گشتی مەزموونترە لە بۆ موستەقبەلی ئینسان لەكەرتی تایبەتی، بەتایبەتی كە لەبەر خانەنشینەكەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەئیدی قسەكانی شلێر خان و كاك دڵشاد دەكەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی لە ئاخیر دەمێنێتەوە قسەكانی دەكرێت، بەس ئەوەندەیە وەكو پرەنسیپ شتێكی زۆر باشە، ئەو تەشجیع كردن و هاندانەكەی زیاتر بێت، كە ئەگەر بێت و هەموو ڕاتبەكەی بێت وەری بگرێت نەك نیوەی ئەو مەعاشەی، بە تەصەوری من ئەو تەئیدكردنە بۆ ئەو لایەنە باشە، بەتایبەتی لە پەرلەمانی كورستان دا ئێمە ئێستا تەئیدی ئەوە دەكەین، كە یاسای خانەنشینی و دەستەبەری كۆمەڵایەتی، كە یەكەم شت بۆ كرێكارانمان دەست پێ كرد بە هیوای لە كەرتی تایبەت دا چ وەختێك خانەنشین بە تەواوی دانراو، تەشجیعی تەواوی بۆی هەبوو، ئۆتۆماتیكیەن خەڵك لە كەرتی گشتی دەچێت بۆ تایبەت، لەبەرئەوە ڕەچاوكردنی ئەو بابەتە نەك ئێمە لاییبەین یان بڵێین سوودی نەبوو، چونكە ئێمە دەزانین دوای بەدواچوونم لەگەڵ وەزارەت و ئەوانە لەوە دەچێت بەس (13) كەس چووەتە ئەو كەرتە لە ساڵی ڕابردوو، بەڵام هەموو شتێك كە نوێ دەبێت دەردەكەوێت خەلەلەكان چیە؟ با ئێمە هەوڵ بدەین زیاتری بكەین، بۆئەوەی خەڵك زیاتر تەشجیع بكەین بچێت بۆ كەرتی تایبەت و، لە كەرتی گشتی زۆر زۆر فائیز نەبێت مەجبور ببین تەقاعودیان بكەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو، دوا سیاغەتان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە مادده 40 پێشنیار کرا، یەك لەو پێشنیارانە پێویست بەو مادده ناکات، لەبەرئەوەی ئەوانەی کە سوودمەند بووینە لەو مادده، سوودیان لێ وەرگرتیە ژمارەیان کەم بووە لە ساڵی 2011، بۆیە پێویست ناکات ئەو مادده هەبێت ئەوە یەك لە پێشنیارەکان، پێشنیاری دووەم ماوەکە کەمە لە سێ ساڵ بکرێتە پێنج ساڵ، پێشنیارێك کرا نیوەی مووچە نەبێت حکومەت تەحەمولی هەموو مووچەی بکاتن، پێشنیارەکیش کرا کەوا ئەندازیار زیاد بکرێت، بەڕێزان، بەلاّم موهەندیس کە وشەی فەرمانبەر هاتیە هەموو ئەوانە دەگرێتەوە کە لەسەر کەرتی گشتینە، ئەگەر خەلەلەك لە ڕێنمایی هەیە پێویستە ڕێنماییەکان هەموار بکرێت پێچەوانەی یاساکە نەبێت، ناکرێت ئێمە هەندێك تویّژ باس بکەین، هەندێك بڕوانامە باس بکەین، کە وشەی فەرمانبەرت بەکارهێنا، بەڕێزان هەموو ئەوانە دەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر قسەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو پڕۆژە یاسای بودجە کە هاتووەتە پەرلەمان، پێش ئەوە هەروەکو باسم کرد لەلایەن دوو حکومەتەوە ئەوە موناقەشە کراوەو، تەئکیدیش لەسەر ئەمە کراوە کە ئەم خاڵە کە ئێستاکە ئەم ماددەیە کە هاتووەتە ئێرە زۆر باسی لەسەرکرا، بە نیسبەتی موهەندسینەوە کە شەریحەیەکی پێویستن لەناو حکومەت و، لە عەینی وەقت ئەمانە عەدەدیشیان ئەوەندە زۆر نیە، دیارە وەزیرە تایبەتمەندەکان بەتایبەتی ئەوانەی کە زیاتر موهەندسیان لەلایە ئەوان ئیقتراحیان ئەوە بوو، کە ئێمە ناتوانین ئەو موهەندیسانە ئیستغنایان لێ بکەین و، لە هیچ ئەوەیەکە نەهاتووە ماددەیەکە بڵێم موهەندسی تێدا نیە، موهەندیس فعلەن مۆزەفە و قانونی خدمەی مەدەنی لەسەر تەتبیق دەبێت، بەلاّم ئەوەش شەرتی ڕۆیشتن بۆ کەرتی تایبەتی ئەوەیە وەزیرەکەی موافەقەت ناکات، دەبێ وەزیرەکە موافەقەت بکات ئەو بڕوات ، ئەو نەڕوات، یەعنی مەوزوعەکە لە وەزارەتەکانە، بۆیە من حەز دەکەم جەنابتان ئەو مەعلوماتەتان هەبێت و، بەنیسبەتی ئەوەی کەوا مودەکە کەمە سێ ساڵ ئێمە لاریمان نیە ئەگەر وەکو حکومەت بکرێتە پێنج ساڵیش هیچ موشکیلەیەکمان نیە، ئەگەر دەزانن ئەوە کێشەکە حەل دەکات، بەلاّم بۆ مەعلوماتی جەنابتان هەتاکو ئێستاکە ئەو عەدەدەی کە چوونەتە کەرتی تایبەت ئەوەندە کەمن، ڕەنگە من ئیحصایەکەشم لە لانەبێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی تێبینیەکتان هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د. ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی بۆچوونی ئێمە وایە کە ئەصڵی ماددەکە بمێنێتەوە، وەکو بنەمایەك پشتی پێببەسترێت نەك مەرج نیە لەم ساڵ و ساڵی داهاتوو، ئەوە مەسەلەیەکی موستەقبەلیە لەسەر ئەو مەبدەئەی بەردەوام بێت لە یاسای بودجەدا، چونکە مەسەلەیەکی مەبدەئیە، کە بۆچوونێك هەیە کە ژمارەی فەرمانبەران ئەگەر بکرێت لە کەرتی گشتی کەم بکرێتەوە بچێتە کەرتی تایبەت، لەوانەیە ساڵی یەکەم، ساڵی دووەم، ژمارەکە کەم بێت لە داهاتوودا زیاتر بێت، بەس تەنها بۆچوونێکمان هەیە ئەگەر بکرێت لە بڕگەی سێ ئەصڵی ماددەکە (على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقره وتحديد ضوابطها وشروطها)، ئەگەر بکرێت ئەو تەعلیماتانە ئەوە وا تێدەگەم گەڕانەوەشی ناوێت بۆ پەرلەمان، بە شێوەیەك بێت لە بەرژەوەندی ئەو فەرمانبەرانە بێت کە دەیانەوێت بچنە کەرتی گشتی و، ئەگەر بکرێت ئەو سێ ساڵە بکرێت بە پێنج ساڵ، لەو بڕوایەدام مەفعولی یان دەرئەنجامی تەنفیزی بڕگەکە لە بەرژەوەندی هەردوو کەرتی تایبەت و گشتی دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان تێبینیەکت هەبوو؟

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاتر لە 3 کەس باسی لەوە کرد وتی کێشەی موهەندیس، بەتایبەتی هی موهەندیس بە چاککردنی ئەو بڕگەیە چاك دەبێت، مەوزوعی کارکردن لە کەرتی تایبەت کلتورە ئەوە وردە وردە خەڵك پێویستە ڕابێت لەگەڵی، بەلاَم لەگەڵ ڕاهاتنەکە دەبێت وەزارەت حکومەت تەسهیلاتیان بۆ بکات، لە ڕێنماییەکاندا ئەو ڕێگرییەی دەهێنرێتە بەردەمی موهەندیسەکان، بێگومان وایان لێدێت ناچنە ناو کەرتی تایبەت، بۆیە من پێداگیری لەسەرئەوە دەکەم، ئەو سێیە بکرێتەوە بە پێنج و، کە دەڵێی فەرمانبەر ڕاستە موهەندیسیش دەچێتە خانەی فەرمانبەران، بەلاَم لە ڕێنماییەکانی ئەوانە ڕێگا نادەن موهەندیسەکان بڕۆن، بۆیە ئێمە نەك بە تەوسیە بکرێتە ناو دەقی یاساکەوە، هەموو چین و توێژی فەرمانبەران ئەگەر وانەبێت نابێت ئەو ماددەیەو سوودی نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاهەنگ خان فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف ڕؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بۆیە وتم مردنیان پێ پیشان دەدەن بە لەرزو تای ڕازی بن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە بۆ موهەندیس ئەو ئیشە نەکەین، باوەڕبکەن ئەو ڕێنماییەی کە دەری کردووە بۆ مەکاتیبی هەندەسی ناچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، چونکە هیچ ئەو هەموو شروتەی بۆ داناوە دەبێت وابێت بۆ مەقاول، ئیتر بۆیە ئێمە کەرتی مەقاولاتمان پەکی کەوتووە، ئەگەر من موهەندیسێکی بە توانا لەگەڵ مەقاول بێت و، من نیو مەعاشی بدەمێ موتەئکید بە مەقاولاتەکە وای لێدێت، ئەصڵەن پێویستی بە ئیشرافی دەوڵەت نابێت، چونکە موهەندیسەکە لەوێ فێری ئیبداع دەبێت زیاتر هیلاك دەبێت، باوەڕ بکەن نیوەی موهەندیس بەیانیان کە دەچێتە سەر مەشروع بەدەم مۆبایلەوە، ئەو ئسلوبە تازانەشەوە کە چەند زەرەری داوە، سێ چوار ئیشی مەقاولات بەخۆی دەکات، ئێ باشە من بۆ نەیخەمە سیغەیەکی قانوونیەوە، با هەر بۆخۆی لەگەڵ مەقاول ئیش بکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە وەزارەتی دارایی هیچ تەعلیماتێکمان دەرنەکردووە، کە بڵێین نابێت موهەندیس بڕوات بۆ کەرتی تایبەت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی بە ڕەچاوکردنی ڕای پەرلەمانتارەکان، چونکە دوو سێ ڕەئی هەیە، یەکێکیان دەڵێ هەر ماددەکە لەغو بکرێت، یەکێکی تریش دەڵێ موهەندسین بچێتە ناو هینەکە، بزانین چۆن سیاغەی دەکەنەوە؟، تکایە فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: پێشنیاری ئیلغا کردنی ماددەکە، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم ئەوەی بخاتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەڕێز سکرتێری پەرلەمان هەندێك تێبینی هەیە، با بفەرموێت.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەصڵی ئەو ماددەیە بۆئەوە دانراوە، حکومەت نەجات بێت لە مەجموعەیەك مۆزەفین کە ئیشیان پێ نیە، کو زەختە لەسەر دەوائیر، فائیزن لە حاجەت، هەکا ئێمە بێین وای لێبکەین شەلەل بخەینە ناو دەوائیری حکومی مەجال بەوانەش بدەین، ئەوانەی کە دەوائیری حکومی ئیشیان پێ بیتن و، زەروری بێت بۆ ئیشی حکومی، بە ڕەئی من ئەوە نەتیجەیەکی سلبیە قەت هەدەفی ئەو نەصە بەجێ ناهێنێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئیلغاكە بدرێتە تەصویت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ڕەئیەك هەیە دەڵێت ئەصڵی ماددەكە بەكاملی ئیلغا بكرێت، كێ لەگەڵ دایە؟ 3 كەس داوا دەكا، كێ دەڵێت بمێنێتەوە؟ ئەوەیان موافەقەت نەكرا، فەرموون هی دووەم.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماوەكە بكرێتە پێنج ساڵ لەجیاتی سێ ساڵ (تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذی یتقاضاه من الدوائر المنقول منها لمدة (5) خمس سنوات اعتبارا من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائياً).

بەڕێز د.ئەرسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەی كە كاك عونی خوێندیەوە كێ لەگەڵ دایە؟ كێ لەگەڵ دانیە؟ تەنیا 3 كەس لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ ئەوە تەسبیت بوو، فەرموو ئەوی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاری دوایی ئیضافەی موهەندیس، سەبارەت بە تەفسیرەكەی كاك فرسەت زۆر لە جێی خۆیتی فعلەن ئەو تەغیرەشی كە دا، ئەوەلەن مۆزەف، موهەندیسیش هەر مۆزەفەو، ناكرێت ئەو تەفسیرەكەی كاك فرسەت دای زۆر تەواوە، بەتایبەتی دائیرەكان چۆڵ دەبنەوە، موهەندیس شەریحەكی گرنگە، مەبەستی ماددەكەش لێرەدا ئەوەیە كە تەنها ئەو مۆزەفە فائیزانەیە حكومەت سوودیان لێ وەرناگری و ئیستفادەیان لێناكات، دەرفەت بدرێتە ئەوان لەكەرتی تایبەت ئیش بكەن، بەتایبەتی هەتا ئێستاش سێ كەس سوودی لەو ماددەیە وەرگرتیە، كە لە ساڵی ڕابردوو دەنگی لەسەر درا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخیر سیاغەتان، ئاخیر ڕەئیتان، بۆئەوەی بخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

المادة الثانية عشر: عند الموافقة على نقل الموظف لخدماته من دائرة من دوائر الاقليم الى القطاع الخاص:

1- تتحمل وزارة المالية والاقتصاد نصف راتبه الذی یتقاضاه من الدائرة المنقول منها لمدة (5) خمس سنوات اعتبارا من تاريخ نقله، على ان تقطع علاقته مع دائرته نهائيا.

2- تقوم الدائرة المنقول منها الموظف بصرف الراتب المنصوص عليه في (1) اعلاه من هذه المادة الى جهة القطاع الخاص المنقول اليها الموظف.

3- على وزارة المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذه الفقرة وتحديد ضوابطها وشروطها.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ دایە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ 2 دەنگ موعارەزەیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة عشر: للوزير المختص او رئيس الجهة الغير مرتبطة بوزارة احالة الموظفين الفائضين عن الحاجة ممن لديهم خدمة تقاعدية لا تقل عن 15 سنة ولا تقل اعمارهم عن الخمسين سنة الى التقاعد.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیەکەی فەرموو.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزیری پەیوەندیدار یان سەرۆکی ئەو لایەنەی کە گرێ نەدراوە بە وەزارەتێکەوە بۆی هەیە ئەو فەرمانبەرانە ئیحالەی خانەنشینی بکات کە زێدەن لە پێویستی، ئەوانەی کە خزمەتی خانەنشینیان کەمتر نیە لە (15) ساڵ و تەمەنیشیان لەخوار پەنجا ساڵییەوە نییە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی پێشنیاری کردیە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، لەبەرئەوەی پێچەوانەی یاساکانی بەرکارە، لە هەرێمی کوردستان سەبارەت بە خدمەو.......

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێت قسە بکات؟ ئەو بەڕێزانە ناویان نووسراوە(کاک دلێر- ئاهەنگ خان- ناسک خان- بەیان خان- سمیرە خان- شەونم خان- کاک سەردار- شلێر خان- سیوەیل خان- عظیمة خان- پەیمان خان- بێریڤان خان- تارا خان- حاجی بلال)، تکایە ئیلتیزام بە وەقت بکەن، کاک دلێر فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ڕایەکەی لیژنەی یاساییم، یاخود لابرێت، یاخود ئەگەر لاش نەبردرێت، ئەو فەرمانبەرانەی کە زیادەن لە پێویستی کە دەڵێت بۆ (15) ساڵ خزمەتی هەبێت و، تەمەنیشیان لەخوار (50) ساڵی نەبێت،

مەسەلەی تەمەن حیساب نەکرێت، ئەگەر (15) ساڵ خزمەتی هەبوو لەسەر داواکاری خۆی بوو، هەر کەسێك لەسەر داواکاری خۆی یاخود زیادە بوو کە تەمەنی (50) ساڵ بوو، تەمەنی (15) ساڵ خزمەتی هەبوو، بۆئەوەی بتوانێت داوای تەقاعودی بکات، چونکە (15) ساڵ خزمەتی هەبێت، لەوانەیە بە (35)ساڵی دەرچێت، دەچێتە دەرەوە دەتوانێت هەلی کار بۆخۆی بدۆزێتەوەو، چالاکیەکانی خۆی بخاتە گەڕ، بەلاَم لەدوای (50) ساڵیەوە وەختێك کە تەقاعود دەبێت بە پارەیەکی کەم، هەم دیسان دەبێت بە بار بەسەر حکومەتەوە، داوای ئەوە دەکات کە تەقاعودیەکەی بەشی ژیان وگوزەران و مەعیشەتی بکات، لەبەرئەوە لەگەڵ ئەوەم مەسەلەی تەمەن لابرێت، تەنها (15) ساڵ ئەوەی کە زیادەن لە پێویست، یاخود ئەوەی کە خۆی لەسەر داوای تەقاعودی دەکات (15) ساڵ زیاتری هەبێت بەس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاهەنگ خان فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەو ماددەیەم کە لەغو ببێتەوە، بۆ لەغو ببێتەوە؟ چونکە ئەوە دەبێتە مەزاجی وەزیری، ئەو مۆزەفە (15) ساڵە ئیشی کردیە، ڕاستە ئیحتیمالی هەیە ئێستا ئیشەکیان پێنەبی، بەس موحتەمەلە دوایی ئیشەکیان پێ بێت، مەملەکەت دائیرەی، یەعنی نیزامی بگۆڕێت ئەو دائیرەیە، بۆیە ئەوە مەزاجی وەزیریە، مادەم مەزاجی وەزیری تەحەکوم بە مەسیری مۆزەفەکی بکات بۆ (15) ساڵی، دەبێت لەغو ببێتەوە ئەساسەن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەدەر لەوەی کە لیژنەی یاسایی دەڵێت پێچەوانەی یاسایە، بەس نەوەك بوترێت لەبەرئەوەی ئێمە جیهەیەکی تەشریعین دەتوانین شتێکی وا بڵێین، بەڕاستی ئەوە کە دەڵێت ئیحالەی مۆزەفی فائیز دەکات دەمێنێتە سەر مەزاجی ئەو بەرپرسە، کێ بە فائیز دادەنێی؟ کێن ئەوانەی لەلای ئەو وەزیرە، یاخود ئەو بەڕێوەبەرە عامە بە فائیز دادەنرێت ئەوە یەك؟ دوو: بە چ پێوەرێك تۆ (50) ساڵ بە تەمەنێك دادەنێی بۆ خانەنشینی کە خۆی لە ولاَتان (67) تازە دەست دەکات بە ئیش لە بوارە لە بوارەکانە، لەبەرئەوە بەڕاستی ئەوە پێچەوانەی یاسایە لەغو بکرێت، من پشتگیری لەغوەکە دەکەم، بەلاَم ئەگەر دانرا دەبێت تەعدیلی تیا بکرێت بگوترێت بەپێی تەڵەبی کەسەکە خۆی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەیان خان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن کێشەی فائیزی، یەعنی میلاکات فائیز گەلەکن واقیعەکە، وەکو لیژنەی تایبەتمەند مەسەلە دانان سەرانسەریە کری بۆ دامودەزگایێ، یەعنی گرێ دایە لیژنەیا ئەمە ڤە، ڕاستی گەلەك ناڤێ حیزبیە یتەبعەن هاتینە فەرز کرن لسەر وانە، هەتا جێیەکیش نەبوونە لۆمە، ئەز بێژم ڤێتن ئەڤ بابەتە بابەتەکی گەلەکی ئالۆزە، ڤێ چارەسەری بۆ بێتە کرنێ بەڕاستی، ئەزیش دگەل هەندێ دامە ئەڤ ماددە بێت لەغو کرن، بەس کێشە ئەڤە فائیزە ئەڤ کێشانە نایێتە حەل کرن، لبەر هەندێ پرسیاردکەم ڤێتن چارەسەریە ڤی کێشە ژی بێتە کرنێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبداللە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر پشتگیری لیژنەی یاسایی دەکەم، لەگەڵ لەغو کردن دامە، بەڵام ئەگەر لەغو نەکرا پێویستە ئەو تەمەنە لابچێت تەمەنێکی سروشتی دابنرێت، لەگەڵ مەرجی ئەو تەمەنەی نیمە داندرایە، بەڵام خەباتی ئەوەش لەبیرنەکەین پێشمەرگەو شاخ و زیندانیانی سیاسی ئەوانەش ئیضافە بکرێتە سەری، وەکو ڕێزلێنانێك لێیان بنرێت،سوپاست دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕوونکردنەوە لەسەر ئەو بابەتە لەلایەن هاوڕێکانمەوە کرا، منیش لەگەڵ ئیلغا کردنەوەی ئەو ماددەیەم، بۆئەوەی زیاتر بەکارنەهێنن بۆ مەزاجی شەخسی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پێچەوانەی هاوکارانمم، چونکە ئەو مەبدەئە کە دانراوە، بۆئەوە بووە بەڕاستی باڵانسێك ڕاگیر بکات لە دامەزراندنی ئەو هەموو مونتەسیبەی کە ئێستا لە دامودەزگاکان دا هەیە، ئێمە هەموومان لەم هۆڵە دانمان بەوەنا کە هەڵئاوسانێك هەیە لە دامودەزگاکانی حکومەت دا، باشە کە تۆ تەشجیعی ئەوەی نەکەی خەڵکێك ئیحالەی تەقاعود بکەی، ئەو حاڵەتە کەم بکەیتەوە ئەی چ ڕێگایەك دەبینیتەوە؟

مەسەلەن پرس لەوە هەیە دەڵێت وەزیر لەوانەیە بە میزاجی خۆی بیکات، باشە (علی الوزیر) با ئالیەتەکە بگۆڕێت، بەڕاستی کارێك بکرێت (15) ساڵ زۆر زۆر شتێکی باشەو، شروتی تەمەنی لێ دەربهێنرێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرمووو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من لەگەڵ ئەو ڕایەم کە ئەو ماددەیە لەغو بکرێتەوە، بەلأم لە حاڵەتی لەغو نەکرنەوەی، پێم باشە کە ئەوە لەسەر داوای خۆی بێت فەرمانبەرەکە نەك بە ئیجباری لە وەزارەتەکە تەقاعود بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرمووو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کراو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرمووو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ مانەوەی ئەوە ماددەیەم، لەبەرئەوەی تۆ کۆمەڵێك فائیزت هەیە لەناو دامودەزگاکانی حکومەت دا، بۆ چارەسەری ئەوەش، بەلأم یەك خاڵی تیایە وەزیری پەیوەندیدار یان سەرۆکی ئەو لایانەی کە گرێ نەدراوە بە وەزارەتێکەوە، یەعنی با بە رەغبەت بێت، با ئەو کەسە بە ئارەزومەندانە خۆی داوای تەقاعودی بکات، ئەو کەسانەی، ئەو فەرمانگەی کە فائیزی هەیە، نەك تەنیا وەزیری پەیوەندیدار یان ئەو لایانە گوڵ بژێری بکات بە ئارەزووی خۆی ئەو کەسانە تەقاعود بکات، بۆیە من بۆ چارەسەری ئەو فائیزانەی کە هەن لەناو دامودەزگاکانی حکومەت دا، بە پێویستی دەزانم کە بمێنێتەوە، بەلأم لەگەڵ ئەوەش دانیم کە وەزیری پەیوەندیدار تەعامول بکات لەگەڵ ئەوەیە، با ئەوە ئارەزوومەندانە بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرمووو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە بڕوای من ئەگەر لە ماددەی پێشتر، ئامانجمان لە دانانی ئەو ماددەیە، تەشجیع کردنی فەرمانبەر بوو بێت بۆ چوونە ناو کەرتی تایبەتەوەو، کەمکردنەوەی تەزەخوم لەسەر کەرتی گشتی ئێمە لەو ماددەیە و،

مانەوەی ئەو ماددەیە زیاتر تەحقیقی ئەو مەوزوعە دەکەین، بەڵام بە هەندێك گۆڕانکاریەوە یەکەم: وەکو هاوکارانم وتیان بە ڕەزامەندی وەزیر نەبێت بە ڕەزامەندی مۆزەفەکە خۆی بێت، لەسەر داواکاری خۆی بێت و، مەسەلەی (15) ساڵەکە و، تەمەنەکە ئەوی بخرێتە بەین، چونکە هەیە (15) ساڵ خزمەتی هەیە، بەڵام (50) ساڵ تەمەنی نیە و، هەشە (50) ساڵ تەمەنی هەیە و، بەڵام (15) ساڵ خزمەتی نیە وئارەزوومەندە لەوەی خانەنشین بکرێت، ئەوە ڕاستە وەکو کاك عونی وتی ئەوە موخالفە لەگەڵ یاسا بەرکارەکان دا، بەڵام ئەو یاسای خانەنشینیەی کە کاری پێ دەکرێت بەقەدەر ئەو یاسای خانەنشینەی هێزەکانی ناوخۆ کە ئینفازمان کرد، چەندە زەرەری لە خانەنشینانی هەرێمی کوردستان دا، ئەوەش ئەوەندە زەرەر لە مۆزەف دەدات مانەوەی یاسا بەرکارەکان، کە ئەوە فرسەتێکە ئێمە بتوانین ئەو فرسەتە بخەینە بەردەمی مۆزەفەکان، کە ئەگەر خزمەتی (15) ساڵ بێت یان تەمەنی (50) ساڵ بێت و، ئارەزوومەند بێت لە خانەنشینی داوای خانەنشینی بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها پشتگیری لیژنەی یاسایی دەکەم، کە ئەو ماددەیە نەمێنێت، ئیلغا بکرێت، چونکە یاسایەك هەیە بەناوی (خدمە التقاعد الموحد)ی ساڵی 2007 ئەوە کاری پێکراوە، بەڵام ئەگەر هاتو ماوە تەمەنی (50) ساڵی هەڵبگیرێت، چونکە تەمەنی (50) ساڵی تەواو نەکردیە، دەتوانی کار بکاتن دواییش ئەگەر هاتو خۆشی ئارەزوومەند بێتن نابێت تەقاعودی بکەیت، چونکە جاری وا هەیە بەرژەوەندی کۆمەڵگا یان بەرژەوەندی ئەو شوێنەی کە کاری لێ دەکات پێویستی پێیەتی بۆ تەقاعودی بکات؟ هەتا خۆشی ڕازی لەسەر نەبێتن با بمێنێتەوە سوودی لێوەردەگرن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی خاڵی ئەوەی ئارەزوومەندیانەکەی کە برادەران و هاوکاران دەست نیشانیان کرد لەگەڵیم، بەڵام لەگەڵ ئەوەنیم کە لە زانکۆو ئەساتیزەی جامیعە، بڵێین مامۆستا کە تەعلیماتی تایبەتیان ڕاستە هەیە، بەڵام هیچ کاتێك (50) ساڵ نیشانەی وەستاندن لە ئیش کردن نیە، بە پێچەوانەوە پسپۆری مامۆستای زانکۆ لەوکاتە دەست پێدەکات لەدوای (50) ساڵ کە زیاتر بێت، لەبەرئەوە ڕەچاوکردنی ئارەزوومەندیەکە زۆر گرینگە بۆ ئەو تەقاعودیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

حاجی بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان عبدالله (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من لەگەڵ لەغو کردنی ماددەکەم، بەلاّم من پێم وایە ئەوەی بۆ من پرسیارە ئایا تا ئێستا بەو ڕێکارە یاساییە یان بەو ڕێکارە تا ئێستا کەس تەقاعود کراوە یان نا؟ چونکە بەپێی ئەو مەعلوماتەی من پێم گەیشتووە کەسانێك تەقاعود کراون، هیوادارم جەنابی وەزیر جوابمان داتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی وئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەش هەر وەختی خۆی عیبادێك بووە بۆ حاڵەتی تەزەخوم و، ئەوە پارەکەش هەر هەبووە ئەو قانونە، ئەو ساڵیش کە ئێستاکە هاتووەتەوە، بەلاّم پێم وایە ئەمیش هەر زۆر کەس، خەڵك، فەرمانبەر ئیحالەی تەقاعود کراوە بەو شێوەیە، باوەڕناکەم هیچ وەزیرێك تەنانەت یەك فەرمانبەریش ئیحالەی تەقاعود کردبێت و پێی وت بێت تۆ فائیزی، ئێمە مولاحەزەمان نەکردووە وەکو وەزارەتی دارایی، پێمان باشیشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو ڕا هەیە سەبارەت بەو ماددەیە، ڕای یەکەم داوا دەکات ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت و، ئیلغا کردنەکە دوورە لە ئەصڵی ماددەکە، بۆیە دەبێت یەکەمجار ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سەرگوڵ خان.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

81

ساڵی/ 2012 – بەرگی هەشتاو یەك

چاپی یەکەم/ ساڵی 2013

پێڕیست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (36) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2012/6/23 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (37) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2012/6/24 ل 139

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (38) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2012/6/27 ل 211

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (37)

یەك شەممە ڕێکەوتی 2012/6/24

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی 2012/6/24 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (37)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (37)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی 2012/6/24 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (37) ڕۆژی دانیشتن (2012/6/24)

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (37)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر 11ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی 2012/6/24 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژەو یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆڵەتیان هەیە، یان ئامادە نەبوون، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ئەندامانەی کە لەدانیشتنی ژمارە (36)ی ئاسایی لە 2012/6/23 مۆڵەت بوون، یان ئامادە نەبوون.

دانیشتنی بەیانی:

1- پەیام احمد محمد مۆڵەت

2- بەیان احمد حسن مۆڵەت

3- حازم تحسین سعید مۆڵەت

4- ایوب نعمت قادر(ئارام) مۆڵەت

5- خورشید احمد سلیم مۆڵەت

6- سمیر سلیم امین بەگ مۆڵەت

7- سۆزان یوسف خۆشابە مۆڵەت

8-ناسك تۆفیق عبدالکریم مۆڵەت

دانیشتنی ئێوارە:

1- پەیام احمد محمد مۆڵەت

2- بەیان احمد حسن مۆڵەت

3- حازم تحسین سعید مۆڵەت

4- اسماعیل سعید محمد ئامادە نەبووە

5- خورشید احمد سلیم مۆڵەت

6- سمیر سلیم امین بەگ مۆڵەت

7- سۆزان یوسف خۆشابە مۆڵەت

8- ناسك تۆفیق عبدالکریم مۆڵەت

9- د.صباح محمد نجیب ئامادە نەبووە

10- عمر عبدالعزیز بهاءالدین ئامادە نەبووە

11- قادر احمد سمایل ئامادە نەبووە

12- نیشتمان مرشد صالح مۆڵەت

13- هاژە سلیمان مصطفى مۆڵەت

14- فاضل حسن اسماعیل ئامادە نەبووە

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆیەکان، لیژنەی هاوبەش فەرموو بۆ شوێنی خۆتان، بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری دارایی و ڕێکخەری نێوان پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەفدە یاوەرەکەیان دەکەین بەخێر بێن، فەرموون لیژنەی یاسایی ماددەی (24).

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلـەمانی کوردسـتان دوای گفتوگـۆ کردنـی پـرۆژەی یاسـای بودجـەی هـەرێم بـۆ سـاڵی 2012، دوێـنێ گەیشتینە ماددەی (24) لە پرۆژەکە.

المادة الرابعة والعشرون:

تعمل وزارة الثروات الطبيعية مع الجهات المستفيدة في الحكومة الاتحادية لضمان دفع مستحقات البترودولار للسنوات 2010 و 2011، (1) دولار عن كل برميل نفط خام منتج في المحافظة او (1) دولار عن كل برميل نفط خام مكرر في مصافي المحافظة و (1) دولار عن كل (150) متر مكعب من الغاز الطبيعي في المحافظة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیەکەی تکایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و چوار:

وەزارەتی سامانە سروشتیەکان کار دەکات لەگەڵ لایەنە سوودمەندەکان لـە حکومـەتی ئیتیحادی بـۆ دابـین کردنی پێدانی ئـەوەی لـە ئەستۆیانە لـە پـترۆدۆلار بـۆ سـاڵانی 2010 و 2011، (1) یـەك دۆلار بـۆ هـەر بـەرمیلێك نـەوتی خـاوی دەرهێنـراو لـە پارێزگـادا، یـان (1) یـەك دۆلار بـۆ هـەر بـەرمیلێك نـەوتی خـاوی تەکریر کراو لە پاڵاوگەکانی پارێزگاداو (1) یەك دۆلار بۆ هەر (150) سەدو پەنجا مەتر سێ جا لـە گـازی سروشتی لە پارێزگادا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی پشتگیری لـە ماددەکـە دەکـەین، تـەنها گـۆڕینی کەلیمـەی (المستفیدە) بـۆ (الجهە المعنیە)، واتا (تعمل وزارة الثروات الطبیعیة مع الجهات المعنیة في الحکومة الاتحادیة) لە جیاتی (مـع الجهات المستفیدة)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش وەکو لیژنەی دارایی پشتگیری لە ماددەکە دەکەین، بەڵام لەگەڵ تێبینیەکانی خۆماندا، ئەوەمان ئیشارەت پێداوە کە لیژنەیەك لە لایەنی پەیوەندیدار دابنرێت لە هەرێمی کوردستان، بۆ ئەوەی بتوانێت بەدواداچوون بۆ پترۆدۆلاری ساڵی 2010 و 2011 بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، ڕێزداران (کاك گۆران، گەشە خان، کاك فازل بەشارەتی، شەونم خان، کاك جەلال، کاك عبدالسلام، کاك جەمال، کاك خەلیل)، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو ماددەیە کە دەڵێت وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بەو کارە هەڵدەستێت تەحصیل حاصلە، ئەرکی وەزارەتی سامانە سروشتیەکانە کە ئەم کارە بکات، واتە ماددەکە بە بۆچوونی من هەبێت، نەبێت زۆر زەرور نییە، بەڵام ئەگەر ماددەکە دەمێنێتەوە ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت کە ئێمە بەپێی قانونی بودجەی عێراقیش وشەی پترۆدۆلار تەرخان دەکرێت بۆ ئەو مەنتیقانەی کە ئینتاجی عەمەلیەی نەفتیەکە دەکەن، یاخود گازەکە دەکەن، لەبەر ئەوەی لە رووی ژینگە، لە رووی با بڵێین بینایە، لە رووی هەموو لایەنێکەوە ئەو سنوورە زەرەرمەند دەبێت، جا ئەگەر ئێمە هاتین وەك ئەوەی لە نەفەقاتدا تەرخانمان کرد بوو لە خاڵی (ب)دا جارێکی تر ئەم پارەیەمان تەوزیع کردەوە بەپێی عەدەدی سوکانی، بۆ نموونە ئەو مەنتیقانە هیچ سوودێکی وا ناکات، ئێستا با بڵێین سنووری کۆیەو تەق تەق کە عەمەلیەی نەفتی لێ دەکرێت، یاخود بازیان، ئەگەر هاتو ئەم داهاتە جارێکی تر بە ڕێژەی دانیشتوان وەکو قەزایەکانی سەر سنووری هەولێر دابەش کرایەوە، پێموایە ئەو پارەی پترۆدۆلارە هەدەفی خۆی ناپێکێت، هەروەك پارەیەکی ئیزافیە، وەك پەرەپێدانی پارێزگاکان، بەڵام حیکمەتی پترۆدۆلار لە ئەسڵدا بۆ کەمکردنەوەی ئەو زیانانەیە لەو سنوورانە کەوتووە، کە زەرەرمەند بوونە، بۆیە پێشنیاری ئەوە دەکەم ئیزافەی ئەوە بکرێت کە ئەم پارەیە تەرخان بکرێت بۆ ئەو سنوورانەی کە عەمەلیەی نەفت و گازەکەی لێ بەرهەم دەهێنرێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کاك گۆران کردی سەبارەت بەوەیە کە پترۆدۆلار بۆ ئەو ناوچانەی کە نەوتی تیا بەرهەم دەهێنرێت، دەبێت لە پرۆژەکانی ئەواندا سەرف بکرێتەوە، بەڵام وەکو دەبینین تاکو ئێستا لەسەر ئەساسی

دانیشتوان ئـەو عەمەلیـە کـراوە، ناوچـە هەیـە ئێمـە سـەردانمان کـردووە مـەوقیعی دەرهێنـانی نـەوتی لـێ بەرهەم دەهێنرێت، تاکو ئێستا پرۆژەیان پێشکەش نەکراوە، وەکو کاک گۆران باسی کـرد، لەبـەر ئـەوە بـەو شێوەیە جێگیر بکرێت کە لە قانونی عێراقیشدا تەشریعی بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاک فازل.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باس لە مەسەلەی داهات دەکرێت لەو سنوورانەی کە داهاتی نەوتیان هەیە، من پێشنیار دەکەم ئـەم داهاتـە تەنیا لەسەر مەسەلەی نەوت نەبێت، چونکە ئێمە بەڕاستی داهاتی ترمـان هەیـە لـە ناوچـە سنوورییەکان وەکو مەرزەکان داهاتێکی زۆر باشیان هەیەو، ئەرك و ئەزیەتێکی زۆر لـەو ناوچانـە هەیـە، کـە سـنوورەکەی تێدایە، مەسەلەن وەکو سنووری حاجی ئۆمەران و باشماغ و تەوێڵە، لە سـنووری هـەورامان ناوچـەی بـەمۆ، پـەرویز خـان، ئەمانـە هـەمووی داهـاتێکی باشـیان هەیـە، داواکـارم ئـەم تـەعلیماتی نەوتـە بـۆ داهاتـەکانی سنووریش ببێت، بۆ خزمەتی خەڵکی ئەو ناوچانە، چونکە بە حەقیقـەت ئـەوانیش زەرەرێکـی زۆر دەکـەن هەم لە رووی ژینگە، هەم لە رووی ڕێگاوبانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو شەونم خان.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا وەك هاوڕێیەکانیشم باسیان کرد بوونی ئەم بڕگەیە لێرەدا، ئەگەر چەند خاڵێکی تری نەخرێتـە تەنیشتەوە بوونی زیادەیە، چونکە ئیشی وەزارەتی سامانە سروشـتیەکان بـە تـەبیعی بریتیـە لـە موتابەعـە کردنی ئەو داهات و ئەو موستەحاقاتانەی کە حکومەتی کوردستان هەیەتی لەلای حکومەتی ئیتیحادی کـە کـۆی بکاتـەوە، هـەروەها ئـەو پارەیـەی لێرەیـە پـارەی پـترۆدۆلار دەسـت نیشـان کـراوە، بەڕاسـتی ژینگـەی کوردستان، بەتایبەتی لەو ناوچانەی کە نەوتی لێ دەردەهێنرێت و وێـران کـراوە، لەبـەر ئـەوە ئـەو پارەیـە بەتایبـەتی نابێـت بـەبێ هـیچ دەسـتکارییەك بـەکار بهێنرێـت، یـان دەبێـت رووبـەڕووی دەسـتەی ژینگـە بکرێتەوە، بۆ ئەوەی لەو مەنتیقانەدا، یاخود بکرێتە ئەو سندووقە تایبەتەی کە بـۆ ژینگـە دروسـت کـراوە لە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بە ئاگاداری وەزارەتی دارایی، یان بخرێتـە ئـەو حیسابانەی کـە لـە بـانکی منارە دوو ساڵە کە وەزارەتی دارایی ئاگاداریەتی غەیری ئەو حیسـاباتانەی وەزارەتـی سـامانە سروشـتیەکان، پێویستە وەزارەتی دارایی ئاگای لەو پارەیە بێت کە چۆن سەرف دەکرێت، بۆ ئەوەی هەم رەقابـەش بکرێـت لە هەمان کاتدا، لەبەر ئەوە بەباشی دەزانم لێرەدا دەست نیشانی ئەو جێگایەش بکرێت، یان ئەو سـندووقە بکرێت، کە پارەکەی تێ دەکرێت، ئایا دەسـت نیشـان بکرێـت و بکرێتـەوە بـە پـرۆژە بـۆ ئـەو ناوچـانەی کـە

زەرەرمەند بوون؟ چونكە حەقی خۆیانە، وابزانم لە بەرنامەكەشدا بە ئەسڵ وا هاتووە، كە ئەو زیانانەی لەو ناوچانە دەكرێت بەم پارەیە تەعویز دەكرێتەوە، یاخود بكرێتە یەكێك لەو دوو سندووقەی كە وەزارەتی دارایی ئاگادارە، بۆ ئەوەی بە ئاگاداری وەزارەتی دارایی ئەو پارەیە سەرف بكرێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو پرسیارم هەیە، لەگەڵ پێشنیارێك، پرسیارەكەم ئەوەیە بۆ وەزارەتی سامانە سروشتیەكان بە تێگەیشتنی من لە دەستوور دەڵێت غازو نەوت موڵكی میللەتە دەچێتە قاصەی حكومەت، واتا من تەسەور دەكەم وەزارەتی داراییە لە بەغدا، بۆیە پرسیارە، لەلای من، غموزە، یەعنی ئەگەر وەڵامم بدەنەوە.

دوو/ ئایا ئێمە ئاماری دروستمان هەیە كە چەند فیعلەن نەوت ئینتاج كراوە لە هەرێمی كوردستان؟ تاكو بزانین حصەمان چەندە، ئایا ئەو پترۆدۆلارەی لە داهاتی ئەمساڵ دانراوە رەچاوی ئەوە كراوە كە پارو پێراریش دراوە، یان نا؟ حەز دەكەم جەنابی وەزیریش ئەگەر وەڵامی هەبێت.

پاشان پێشنیارێكم هەیە، لە سەرەتای ئەم ماددەیە باش بوو ماڵی دكتۆرە رۆژان ئاوەدان بێت، وابزانم كاك عەونی بوو موستەقیدەكە كرا بە مەعنی، بەلام هێشتا ماناكەی وازیح نییە، من پێشنیار دەكەم ئەگەر بینووسن بەو شێوەیە صیاغە بكرێتەوە (تعمل على ضمان قيام الجهات المعنية في الحكومة الاتحادية بدفع)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كاك جەلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چ وەزارەتێكە بە موتابەعەش دەبێت، بە تەعملیش دەبێت، بەلام نەتیجەكەی ئەگەر ئەم ماددەیە وەكو خۆی مایەوە، لە پێشنیارەكانیشدا ماددەیەك هەیە كە داوا دەكات داهاتەكان لە بەغدا بەس رەقەمی نەدراوەتێ، ئەگەر مایەوە چەند كەلیمەیەكی بۆ ئیزافە بكرێت (واعلام برلمان كوردستان بنتائج العمل او المتابعة)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو كاك جەمال.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئێستا چەند پێشنیارێك هەبوو ماددەیەك لەو ماددانە (على حكومة اقليم كوردستان اتخاذ المقتضى الدستوري والقانوني لتحصيل جميع مستحقات حكومة الاقليم لدى الحكومة الاتحادية)، پرسیارم ئەوەیە ئەو موستەحەقاتە دەکەوێتە ناو ئەو موستەحەقاتانەی پترۆدۆلار، یان نا؟ ئەگەر ئەو پترۆدۆلارە لێرەش بێتن مانای ئەوەیە ئەم ماددەیە زیاد دەبێت، چونکە پێش ئێستا ماددەیەکمان پەسند کرد کە بێتە ناو یاسای بودجە، ئەگەر هاتو وەکو خۆی مایەوە، من پشتیوانی دەکەم کە کەلیمەی موستەفیدە ببێتە کەلیمەی مەعنیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك خەلیل.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەمان ئەو پرسیارەی کاك جەمالم هەیە، بەڕاستی ئەگەر ئەمە دەچێتە زیمنی ئەو موستەحەقاتانەی حکومەت، ئەوە ئێمە ماددەیەکمان بۆ داناوە، بەڕاستی پێموایە زیادەیە.

خاڵێکی تر، هاوکارانم باسیان کرد، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، ئەمە وەکو باس کرا بەڕاستی بۆ ئەو مەنتیقانەیە کە نەوتی لێ دەردەهێنرێت، بەلام بەداخەوە تاوەکو ئێستا ئەو پارەیە وەکو پێویست لەو ناوچانە سەرف نەکراوە، تەنانەت ئەو ناوچانەی دەوروبەری پالاوگەو ئەو شوێنانەی کە نەوتیان لێ دەردەهێنرێت، سەرەتاییترین پێداویستیان بۆ دابین نەکراوە، بەڕاستی کە مەسەلەی ئاوە، مەسەلەی یەکەی بنکەی تەندروستییە، ڕێگاوبانە، زۆر کێشەی تریان هەیە، جگە لەوەی کە بەڕاستی ڕووبەڕووی کێشەی پیس بوونی ژینگە دەبنەوە، یەعنی من هیوادارم وەکو پشتگیری لە داوای هاوکارانم دەکەم کە باسی ئەوەیان کردووە، یەعنی بەڕاستی بە تەحدیدی با قانونەکە وەکو خۆی جێ بەجێ بکرێت، موستەحەقاتی ئەو ناوچانەیە کە نەوتیان لێ بەرهەم دەهێنرێت، یەعنی ناکرێت ئێمە ئەوە چەند ساڵە ئەم پارەی پترۆدۆلارە، یاخود داهاتی نەوت لە موشتەقاتی نەوتیشدا، بەلام ئێمە ناوچەکانمان کاولن، رۆژانە لە ڕێگاوباندا بە دەیان حادیسەی نادروست روو دەدات، هاوولاتیانی دەوروبەری ئەو شوێنە ڕووبەڕووی دەیەها مەترسی ترسناك دەبنەوەو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو ماددەیە لە نەتیجەی ئەوە داڕێژراوە کە (350) ملیار دیناری ساڵی پار ئێمە لە ئیرادات داخیلیمان کرد بوو و، بۆمان نەهاتووە، ئێستا ئەوە بووە سەبەبی زیاد کردنی عیجزی پارەکە.

بەنیسبەت ئەو پارەی تەقدیری ئەمساڵ وەزیری سامانە سروشتیەکان هەوڵ بدات بۆ ئێمەی وەربگرێتەوە، (120) ملیار دینارە لە ئەسڵی ئیراداتە کە بەیان کراوە، ئێستا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، جەنابی وەزیر وەعدی بە ئێمە داوە کە هەوڵ بدات ئەو پارانە وەربگرێتەوە بە چەند وەجبەش بێت، بەڵام بەنیسبەتی ئەوەی کە بۆ ئەو شوێنانەی زەرەرمەند دەبێت، وەکو کاک گۆران، کاك خەلیل گوتیان، بەڵێ ئەمە وایە، فیعلەن بۆ ئەوەی کە پارەکە بێتەوە، مەفروزە بەو شێوەیە سەرف بکرێت، چونکە ئەمساڵیش دەبینین پترۆدۆلار لەناو تەنمیەی ئیقلیم دانراوە، مەفروزە ئەو پترۆدۆلارە لەناو تەنمیەی ئەقالیم بۆ ئەو ناوچانە سەرف بکرێت، کە زەرەرمەندن لەو مەوزوعەو ئیشیان تیا کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سکرتێری پەرلەمان هەندێك تێبینی هەیە با بفەرمووێت.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە رەئی من ئەو کارە لە ئیش و کاری وەزارەتێك زیاترو قورسترە، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە ئەو کارە لەنێوان حکومەتی هەرێم و حکومەتی ئیتیحادی بێت، نەك لەنێوان وەزارەتی سامانە سروشتیەکان و جیهاتی مەعنی بێت لە حکومەتی ئیتیحادی، چونکە ئەگەر ئیشی ئەوان بوایە ئێستا حەل کرا بوو پێش دوو ساڵ نەدەماو تەراکومی نەدەکرد، سێ ساڵ لەسەر یەك بێت و نەتیجە دیار نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەعلومە بەپێی ماددەی (111)ی دەستووری هەمیشەیی عێراق، نەوت و گاز موڵکی هەموو خەڵکی عێراقە، بەپێی ئەو ماددانەی کە لە یاسای بودجەی حکومەتی عێراقی فیدراڵدا ئاماژەی پێ کراوە، کە ئیستیحقاقاتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەو نەوتانەی لەو شوێنانەی کە دەردەچێت، پێشنیاری وا کرا کە بەڕاستی بۆ خزمەت کردنی ئەو مەنتیقانە بێت، ئێمەش پشتگیری لەوە دەکەین، بەتایبەتی زۆر تەئسیر لە ژینگە دەکات و ژینگە پیس دەبێت، بەڵام وەکو بڕادەران ئاماژەیان پێدا ئیحصائیەکی وردمان لەبەردەستدا نییە، کە ئایا چەند پارە هەیە لەوێ؟ پارەکە چەندە؟ ئەگەر هاتو پارەکە وەرگیراو سەرف بکرێت بۆ ئەو شوێنانەی کە بۆی تەرخان کراوە، بەتایبەتی ئێمە لە ماددەکانی پێشوودا حکومەتمان ئیلزام

کردووەو دەنگی لەسەر دراوە، کە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەڵدەستێت بەئیجرائاتی دەستووری یاسایی بۆ وەرگرتنی ئەم پارانە، هەرچەندە ئەم ماددەیە دەنگی لەسەر درا، بەڵام لێرە تەئکیدە، بۆیە ئێمە بە باشی دەزانین پاش رەچاو کردنی ئەو پێشنیارانەی ئێستا پێشکەش کرا صیاغەکەی بەو شێوەیە بێت، ئەگەر رەزامەندیتان کرد بیخەینە دەنگدانەوە.

(تعمل حكومة اقليم كوردستان على ضمان قيام الجهات المعنية في الحكومة الاتحادية لضمان دفع مستحقات البترودولار للسنوات 2010 و 2011، (1) دولار عن كل برميل نفط خام منتج في المحافظة او (1) دولار عن كل برميل نفط خام مكرر في مصافي المحافظة و (1) دولار عن كل (150) متر مكعب من الغاز الطبيعي منتج في المحافظة على ان يأخذ بنظر الاعتبار صرف ما يستوفى مستقبلاً لخدمة المحافظة التي تنتج فيها النفط او الغاز).

بەو شێوەیە دەخوێنمەوە:

(على حكومة اقليم كوردستان العمل على استيفاء مستحقاتها لدى الحكومة الاتحادية من البترودولار للسنوات 2010 و 2011، (1) دولار عن كل برميل نفط خام منتج في المحافظة او (1) دولار عن كل برميل نفط خام مكرر في مصافي المحافظة و (1) دولار عن كل (150) متر مكعب من الغاز الطبيعي المنتج في المحافظة على ان تصرف المبالغ المستحصلة مستقبلاً للمناطق المنتجة).

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة والعشرون:

للمحافظة تكليف اي وزارة من الوزارات او حسب الاختصاص تنفيذ المشاريع في كل محافظة على حساب التخصيصات (اعمار وتنمية الاقاليم والمحافظات) المخصصة لها.

اولاً: تعفى من الرسوم الكمركية كافة البضائع والسلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام باسمها ولاستخدامها ولغاية اكمال العمل.

ثانياً: يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام من حكومات او مؤسسات مانحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش تکایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و پێنجەم:

پارێزگا بۆی هەیە هەر وەزارەتێك، یان بەگوێرەی پسپۆری رایان بسپێرێ بۆ جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان لە هەر پارێزگایەکدا لەسەر حیسابی تەرخان کراوەکانی (ئاوەدانکردنەوەو پەرەپێدانی هەرێم و پارێزگاکان) کە دیاریکراوە بۆیان.

یەکەم: دەبەخشرێ لە رەسمی گومرگی هەموو جۆرە کەل وپەلێك و سلعەیەکی هاوردە لەلایەن فەرمانگەکانی هەرێم و لەلایەن کەرتی گشتی کە بەناوی خۆیەوە بێ و بۆ بەکارهێنانی بێ، هەتا کارەکەی کۆتایی پێ دێ.

دووەم: ئەو بەخشینەی سەرەوە ئەو کەل و پەل و هاوردانە دەگرێتەوە، کە دەبەخشرێن بۆ فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی گشتییەوە لەلایەن حکومەتەکان و دەزگاکانی بەخشندەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی بیست و پێنج دوو رەئی هەیە، رەئیەکیان/ ئیلغا کردنی ماددەکەیە، پێویست ناکات، لەبەر ئەوەی ئەوانەی کە ئیستیرادی ئەو مەوادانە دەکەن تەنها کەرتی تایبەتن، ئەوان سوودمەندن، ئەوە رەئیەکە.

رەئی زۆرینەش ئەوە بوو، کە پشتگیری ماددەکە دەکات، تەنها ریزبەندی ماددەکە بکرێت (للمحافظة) ئەوە بکرێتە خاڵی یەکەم، ئەوانی تریش دووەم و سێیەم، واتا بڕگەیەك ریزبەندی بۆ دانەنراوە، بکرێتە یەکەم خاڵ لە ماددەکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەگەڵ ئەوەداین ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە بەڕاستی خۆی لەخۆیدا ئاسانکاری و کاری ئیداری و ژمێریارییە بۆ حکومەت و دامودەزگاکانی و کەم کردنەوەی رۆتیناتیشە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ تێبینی هەیە؟ ئەو بەڕێزانە ناویان نووسراوە، ڕێزداران (دكتۆر ئەحمەد وەرتی، سۆزان خان، كاك شوان، شلێر خان، سمیرە خان، كاك قادر ئەحمەد، كاك عومەر عبدالرحمن، ئەڤین خان)، فەرموو دكتۆر ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی (25) موقەدیمەی ماددەكە بە ڕەئی من پەیوەندی بە فەقەرەی یەكەم و دووەمەوە نییە، چونكە باس لەوە دەكات كە موحافەزە بۆی هەیە تەكلیف لە وەزارەتەكان بكات، بۆ جێ بەجێ كردنی مەشاریعەكان كە پەیوەندی بە ئیعماری تەنمیەی ئەقالیم و موحافەزاتەوە هەیە، ئەوەی تر باسی ئیعفای رسوم دەكات، هیچ ڕەبتیان بە یەكەوە نییە، من لەگەڵ ئەوەدامە كە یەكەم و دووەم حەزف بكرێت، تەنها موقەدیمەی ماددەكە بمێنێتەوە، ئەوەی تر حەزف بكرێت، چونكە پێموایە كەرتی گشتی مەواد داخیل ناكات، ئەگەر وایە داوا لە وەزیری دارایی دەكەم ڕوون كردنەوەمان بداتێ، ئایا كەرتی گشتی شمەك و مەواد داخیل دەكات، یان تەنها شەریكاتە؟ ئەگەر وا نەبێت ئەو دوو فەقەرەیە حەزف بكرێت، تەنها موقەدیمەكەی بمێنێتەوە، منیش لەگەڵ ئەوەدامە كە موقەدیمەكەش بەو شێوەیە بێت (للمحافظة الطلب وزارة من الوزارات)، نەك تەكلیف، یەعنی داوا كردن بێت، نەك تەكلیف بێت، پێموایە داوا كردن باشترە، نەك موحافەزە بۆ وەزارەتەكەی بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشێك لەو لامەركەزیتە ئیداریەی لە بەڕێوەبردنی كارەكان زۆر لەو كارانەو مەشاریعانە چۆتە لای پارێزگاكان، بێگومان لەوانەیە پارێزگاكان بتوانن ئەو كارە جێ بەجێ بكەن، هەندێ جاریش پێویستی بەوەیە تەكلیف بكات لە یەكێك لە وەزارەتەكان بۆ جێ بەجێ كردنی، نموونەشمان زۆرە، تەنانەت ئێمە لە لیژنەی پەروەردەو خوێندنی باڵا، كاتێك كە كۆبوونەوەمان لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا كرد بۆ بودجە باسیان لەو خاڵە كرد، دروست كردنی زانكۆ لەسەر موحافزە ناتوانێت ئەو كارە بكات، ڕاستە لە حدودی موحافزەیە، داوا دەكات لە وەزارەتی تایبەت كە كارەكەی بۆ بكات، نموونەیەكی تریشمان هەیە، ئێمە لێرە یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2008مان هەموار كرد، حكومەتی هەرێمی كوردستان دای بە پارێزگاكان، كە خانوو بۆ خەڵكی كەمدەرامەت دروست بكات، بەڵام خۆی ئەو شوێنەی كە موكەلەفە ئیشەكە وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەیە، یەعنی من وای دەبینم موقدیمەكەی لێی نووسراوە (للمحافظة) بكرێت بە (اولاً)، چونكە ئەوە خۆی بۆ خودی خۆی بابەتێكە عیلاقەی نییە بە (اولاً) و (ثانیاً)، ئەوەی كە كاك دكتۆر ئەحمەد باسی كرد، بەڵام (اولاً) و (ثانیاً)یش خۆی بۆ خۆی مانەوەی زۆر گرنگە، بەڕێزان، ئێستا وەزارەتەكانی حكومەت،

دائیرەكان، نەخۆشخانەكان، جیهازێكی توبی كە دەكرێت بۆ یەكێك لە نەخۆشخانەكان لێرە دروست ناكرێت، تا بڵێیت ئیستیراد ناكرێت، تەنانەت دەرمانیش ئیستیراد دەكرێت، تەنانەت ئەو مەوادانەی بەكار دێت بۆ فەحصێكیش ئیستیراد دەكرێت، هیچی لە وڵاتەكەی خۆمان دروست ناكرێت، نە جیهاز دروست دەكرێت، نە دەرمان دروست دەكرێت، نە مەواد توبی دروست دەكرێت، بۆیە مادام ئەوانە بۆ خزمەتی خەڵكن، ئەوانە دێنە ناو هەرێمەوە، جیهازە بۆ نەخۆشخانەكان دێت خەڵك سوودمەند دەبێت لێی، دەرمانە خەڵك لێی سوودمەند دەبێت، لەبەر ئەوە نابێت رسومی گومرگی لێ وەربگیرێت، بۆیە مانەوەی یەكەم و دووەم وەكو خۆی، ئەو پێشەكیەی دانراوە ئەو بكرێت بە یەكەم، یەعنی بكرێت بە (اولاً، ثانیاً، ثالثاً)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالكریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من دوو تێبینیم هەیە، یەكیان/ زمانەوانی ئیدارییە، هیوادارم بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی مولاحەزەی ئەوە بكەن، وەكو ئەوەی بەڕێز هاوكارم دكتۆر ئەحمەدیش ئاماژەی پێدا، موحافەزە ئەگەر بە پلەی ئیداری حیسابی بكەیت لە وەزارەت پلەیەك لە خوارترە، راستە موحافز بە سیفەت وەزیرە، بەڵام تەكلیف عادەتەن دەسەڵاتێكی باڵاترە بۆ دەسەڵاتێكی خوارتر دەبێت، لەبەر ئەوە لە رووی زمانەوانیەوە دەبێت بڵێیت (للمحافظة الطلب من الوزارات)، بۆ؟ چونكە تەكلیف عادەتەن وەكو گوتم بەو شێوەیە، لەبەر ئەوە بكرێت بە تەلەب، ئەوە یەك.

دوو/ من لەگەڵ ئەوەم بەڕاستی یەكەم و دووەم لە ماددەی بیست و پێنج، یەكەم و دووەم لابرێت، بۆ؟ چونكە بەڕاستی ئێستا دەزگاكانی حكومەت كە پارە تەخسیس دەكەن بۆ ئەجهیزە، خۆیان ناچن بكڕن، كەس نانێرێت بە ئیفاد بچێت بیكڕێت، هەتا هەرچیەك بێت، دەچێتە موناقەصەوە، كە چووە موناقەصەوە شەریكات دەیهێنێت، كۆمپانیا هەڵدەستێت بە ئیستیرادی ئەو ماددانە، ئەو كۆمپانیایە پارە وەردەگرێت لە بڕی هێنانی ئەو كەلوپەلانە، مەنتیقی تیا نییە هێنانی ئەو كەلو پەلە لە رێی ئەو كۆمپانیایە، ئەو كۆمپانیایەش ببوردرێت لەو پارەی گومرگ و ئەوەی كە پێویستە بیدات بۆ هێنانی كەلوپەل بۆ ناو هەرێم، ئەمە ئەگەر موئەسەسە حكومیەكە، یان وەزارەتەكە خۆی ئەو كارە دەكات لە رێی ئیفادەوە، ئەوە راستە قسەیەكی واریدە، بەڵام ئەگەر ئەم ئەركە دەسپێردرێت بەو كۆمپانیایانەی داخیلی ئەو موناقەصانە دەبن بۆ كڕینی ئەو كەلوپەلانە، بەڕاستی من بە ناحەقی دەزانم، بۆیە داواكارم لابرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنيسـبەت ناحيـەی زمانەوانيـەوە، فيعلـەن وەزارەت گـەورەترە، بـەس ئێمـە لـە مـاددەی بيسـت و سـێدا دەمانتوانی بيكەين، بەڵام تازە رۆيی، بەنيسبەت ئيعمـارو تەنميـەی ئـەقاليم خـۆی هـەر حاصـل تەحصـيلە، ئێستا ئەمە شتێكی زۆر باشە كە خۆی موحافەزە لەگەڵ جيهاتی وەزارەتەكاندا ئەو تەنيسقەی هەيـە، بۆيـە دەبينين دووبارە بوونەوەی مەشروع شتی تر نابێت، يەعنی ئاگايان لـە يـەكترە، بەنيسـبەت ئيعفايەكـە، مـن لەگەڵيدام بمێنێتەوە، چونكە لە مەشاريعی گەورە بينيومە، چونكە مقاول بۆ مەشاريع بچووك قەت ناچێت ئيسـتيراد بكـات، يـەعنی لـەناو بازاڕەكـانی هەرێمـدا هەيـە، بـەس بـۆ مەشـاريعی زۆر گـەورە، كـە هەنـدێك ئـەجيهزە دەهێنێـت، ئـەوە ئيعفـا بكرێـت و كـەمياتی زۆريشـە، يـەعنی كـەمياتی مـەواد زۆر مەسـەلەن كـە دەيهێنێت بۆ مەشاريعی زۆر گەورە، ستيراتيجيەكان، لەبەر ئـەوە ئـەو دوو بڕگەيـە وەكـو خـۆی بمێنێتـەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سميرە خان فەرموو.

بەڕێز سميرە عبدالله اسماعيل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منيش لەگـەڵ ئەوەدامـە كـە ئـەو ماددەيـە بمێنێـت و بەگرنگيشـی دەزانم، هـەر لەگـەڵ ئەوەشـدامە كۆليـژە ئەهليەكان لەم رسوماتانە عەفو بن، چونكە كۆليـژی ئـەهليش ئەقسـامی علمـی زۆری هەيـە، موختەبـەراتی هەيــە، كيميــا، فيزيــا، ئــەحيا، جيۆلــۆجی، هــەموو ئــەجهيزەكان زۆربــەی لــە دەرەوە دێــت، مــەوادی موختەبەريش، مەوادەكان هەموو زۆربەی لە دەرەوە دێت، مودەكەشی بەسەر بڕوات ئێكسپايەر دەبێت لـە تەجاروبەكان ئيستيفادەی لێ ناكەن، پێويستە كۆليژە ئەهليەكانيش لە رسومات عەفو بكرێن، چونكە تـاكو ئێستاش ياسايەكيان بۆ رێك نەخراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك قادر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز قادر احمد سمايل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خوشكی بەڕێز شلێر خان تەوزيحێكی باشيدا لەسەر ماددەكە، من بـەش بـەحاڵی خـۆم لەگـەڵ داڕشـتنەوەی باشم وەكو ئەوەی هاوكارانم باسيان كرد، بـەڵام ئـەو بەخشـينەی كـە دانـراوە لـە ماددەكـەدا بمێنێتـەوە، كـە ئەمە هۆكارێكی باشە بۆ خزمەت كردن و ئاوەدانكردنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك عومەر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت بەشی یەكەمیەوە، كاك شوان تەوزیحێكیدا، بەلأم خۆی دەكرێت بگوترێت (للمحافظة مفاتحة اي وزارة من الوزارات)، نەك تەكلیف، تەكلیف كەلیمەیەكی ئیلزامیە، موحافز ناتوانێت ئیلزامەن ئیلزامی وەزیرو وەزارەت بكات، دەتوانێت موفاتەحەی بكات بۆ جێ بەجێ كردنی كارێك، بەلأم بەنیسبەت فەقەرەی دووەم و سێیەمەوە، ئیعفای رسومی گومرگی، من پێموایە ئەگەر رسومی گومرگی لە مەسائیلە سیادیەكان بێت، ئیقلیم ناتوانێت ئیعفای رسومی گومرگی بكات ئەمە لە لایەك، لەلایەكی دیكە شەرت نییە ئەم بەزائیعانە لە سنوورەكانی خۆمانەوە داخیل بێت، جائیزە لە سنوورەكانی جنوبەوە داخیل بێت، لە مینای ئوم قەسرەوە جائیزە بێت، ئەم یاسایەی كە ئێمە لێرە دەریدەكەین واتا یاسای میزانیە بۆ ئەمساڵ، ئەمە جێ بەجێ دەكرێت لە مینای ئوم قەسر لەو بەزائیعانەی كە دێن بۆ ئێرە، هەروەها لەلایەكی دیكە، زۆرینەی ئەو شتومەكانەی كە دێن، ئێستا وەكو برام كاك شوان باسی لەسەر كرد، ئێستا دامودەزگاكانی دەوڵەت ئەمانە دەداتەوە بە كۆمپانیا تایبەتەكان، كە دای بە كۆمپانیای تایبەت، دەبێتە ماڵی كۆمپانیا تایبەتەكە، واتا ئەگەر هەموو ئیعفایەكی بۆ كرا كۆمپانیا تایبەتەكە سوودمەند دەبێت، نەك دامودەزگاكانی دەوڵەت، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەو فەقەرەی یەك و دووەی هەر تێدا نەمێنێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەرەتاوە لەگەڵ ئەوەم كەوا ئەم ماددەیە ببێت بە دوو بەشەوە، بەشی ئەوەی كە باسی موحافەزە دەكات دوای ئەوەی كە وشەی تەكلیف ببێتە تەلەب، یان موفاتەحە، ببێتە ماددەیەكی تایبەتی، بەلأم ئیعفایەكان ببێتە ماددەیەكی سەربەخۆ، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە لێرە دەست نیشان بكەین، هەروەك بەڕێزان كاك شوان و كاك عومەر باسیان كرد، كاتێك هاتو وەزارەت، یاخود حكومەت خۆی هەڵستا بەو كارە، خۆی هەڵستا بە كڕینی ئەو شتومەكانە لە دەرەوە هێنایە ژوورەوە بۆ ناو هەرێمی كوردستان، بەو شێوەیە واریدە كە ئیعفا بكرێت، بەلأم ئەگەر هاتو لە ڕێگای یەكێك لە كۆمپانیاكانی كەرتی تایبەتەوە ئەم كارە بكات، بۆ ئەوەی ئێمە ئیعفا بدەینە ئەو كۆمپانیایە، بەڕاستی ئەمە كارێكی زۆر ناقانونی دەبێت، چونكە كۆمپانیا ئیستیسمار دەكات، كۆمپانیای تایبەت بۆ خۆی كار دەكات، ئەگەر بێتو ئیستیسماری خۆی، یان عەقدی خۆی لەگەڵ كەرتێكی حكومی ئێمە كرد بوو، ئێمە ئیعفای بكەین لەگەڵ ئەوەی كەوا ئیستیفادەو قازانجی خۆی دەكات، ئەمە بەڕاستی دەبێتە كارێكی نا تەندروست، بۆیە دەبێت ئێمە بە شێوەیەك لە شێوەكان وا بكەین ئەو كۆمپانیایانەی ئەوان پێی هەڵدەستن بەو ئیستیرادە ئەوان موستەفید نەبن لەو بڕگە ئیعفایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە لە ماددەکە کەلیمەی تەکلیف لا بدرێت و بگۆڕێت، وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەلاّم ئەگەر ببێت بە دوو بەشەوە، یان یەك بەش بەم شێوەیەش بێت، بەنیسبەتی ئێمەوە هیچ مانیع نییە ئەگەر ببێت بە دوو بەشەوە.

بەنیسبەتی ئەوەی باسی ئیستیسمارو ئیستیراد دەکرێت، تەبیعی موستەسمیر خۆی بۆ دە ساڵ مەعفیە لە هێنانی شتومەك بەپێ یاسای ئیستیسمار ئەوە حەل بووە، ئەو شتانەی کە بۆ حکومەت دێت مەعفیە، بەلاّم هەندێك کەرتی تایبەت هەیە ئیشی حکومەت دەکات دەیهێنێت، خۆی رەنگە لەنەصی عەقدەکەدا وا هاتبێت، ئەوە ئیعفا دەکرێت لە رسوماتی گومرگی، ئەگەر لە عەقدەکەدا هاتبێت، لێرە قەصد ئەوەیە، ئەگەر لە عەقدەکە نەهاتبێت، ئەوە جیاوازە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای تێبینی ئەندامانی پەرلەمان لەسەر ماددەکەو روون کردنەوەی جەنابی وەزیری دارایی و ئابووریی هەرێم، ئێمە صیاغەیەکمان ئامادە کردووە، دەیخوێنینەوە، ئەگەر ئەندامان رەزامەندیان لەسەردا، داوا دەکەین بخرێتە دەنگدانەوە.

المادة الخامسة والعشرون:

اولاً: للمحافظة الطلب من اي وزارة حسب الاختصاص بتنفيذ المشاريع المخصصة لها على حساب التخصيصات (اعمار وتنمية الاقاليم والمحافظات).

ثانياً: تعفى من الرسوم الكمركية كافة البضائع والسلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام باسمها ولاستخدامها ولغاية اكمال العمل.

ثالثاً: يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام من حكومات او مؤسسات مانحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببوورن، دوو، سێ كەس داوای ئەوەی كرد (اولاً، ثانیاً) لا بدرێت لە ئەسڵی ماددەكە، یەعنی حەقە ئەوە پێشتر بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا، ئینجا صیاغەكە موعالەجە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دكتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(ومرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەر ئەو قسەی كاك شوانم هەبوو بە ئیزافەی ئەوەی بەڕێز وەزیر روونی كردەوە، كەوا كەرتی گشتی خۆی شت ئیستیراد ناكات، هەتا ئەگەر بشمێنێتەوە نەصەكەی بگۆڕێت (المستوردة لصالح القطاع العام)، نەك (المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام)، چونكە ئەو گوتی هەندێك شەریكات هەیە بۆ حكومەت سیلەع و مەواد ئیستیراد دەكەن، یەعنی دەبێت نەصەكە بگۆڕین، هەتا ئەگەر بشمێنێتەوە، بەلآم لە پێشدا بخرێتە دەنگدانەوە، چونكە داوا كرا لاببرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام داوا دەكرێت دوو فەقەرەكە ئیلغا بكرێت، داوا دەكەین بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر ئیلغا كرا تەنها فەقەرەی یەكەم دەمێنێت، واتا موقەدیمەی ماددەكە، ئێستا هەردوو فەقەرە دەخوێنمەوە كە داوا دەكرێت ئیلغا بكرێت:

اولاً: تعفى من الرسوم الكمركية كافة البضائع والسلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام باسمها ولاستخدامها ولغاية اكمال العمل.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە ئەو دوو بڕگەیە لەغو بكرێت دەستی بەرز بكاتەوە؟ (6) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە، بەزۆرینەی دەنگ مایەوە، زۆر سوپاس، فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

فەقەرەی تر:

ثانياً: يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام من حكومات او مؤسسات مانحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە ئەو دوو بڕگەیە لەغو بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (3) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە، بەزۆرینەی دەنگ مایەوە، زۆر سوپاس، فەرموو ماددەکە بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة والعشرون:

اولاً: للمحافظة الطلب من اي وزارة حسب الاختصاص تنفيذ المشاريع المخصص لها على حساب التخصيصات (اعمار وتنمية الاقاليم والمحافظات).

ثانياً: تعفى من الرسوم الكمركية كافة البضائع والسلع المستوردة من قبل دوائر الاقليم والقطاع العام باسمها ولاستخدامها ولغاية اكمال العمل.

ثالثاً: يشمل الاعفاء اعلاه البضائع والسلع المستوردة لدوائر الاقليم والقطاع العام من حكومات او مؤسسات مانحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (4) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، زۆر سوپاس، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (26)ی پرۆژەکە پەیوەستە بە ئیستیقتاعات، ئێمە لە ماددەی سێ ڕەقەمیشمان دایێ، دەنگمان لەسەر ئەوەدا کە تەخفیزی 20٪ لە موازنەی تەشغیلی هەرسێ سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی دادوەری، بۆیە پێشنیاریش هەیە لە لیژنەی یاسایی ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، داوا دەکەم ئەو ماددەیە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

جارێ ماددەکە بخوێنەوە، چونکە ئیعتیراز هەیە لەسەری، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة والعشرون:

الاستمرار باستقطاع 10٪ من رواتب رئيس الاقليم ونائبه ورئيس البرلمان ونائبه وسكرتير واعضاء البرلمان ورئيس مجلس الوزراء ونائبه والوزراء ومن هم بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وزير ووكلاء وزارات ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وكيل وزارة والمستشارين لمنفعة صندوق الشهداء في وزارة الشهداء والمؤنفلين.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردی بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی بیست و شەشەم:

بەردەوامبوون لە بڕینی (10٪)ی مووچەی سەرۆكی هەرێم و جێگرەكەی و سەرۆكی پەرلەمان و جێگرەكەی و سكرتێرو ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەكەی و وەزیرەكان و ئەوانەی بە پلەی ئەوانن و ئەوانەی مووچەی وەزیرو وەكیلی وەزارەت، یان ئەوانەی بە پلەی ئەوانن وەردەگرن و، ئەوانەی مووچەی وەكیلی وەزارەت و راوێژكار وەردەگرن، بۆ سوودی سندووقی شەهیدان لە وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالكراوەكان.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەڵێن دوو رەئی هەیە بۆ ئەو مەسەلەیە، یەك/ دەڵێت ئیلغا بكرێت، جارێ ئەوە بخەینە دەنگدانەوە، تكایە ئیجازە بدەن، چونكە ئێمە سەعاتێك موناقەشەی بكەین، دواییش ئیلغای بكەن، لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی لە راپۆرتی خۆمان داوامان كردووە ئەو ماددەیە ئیلغا بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاكە رەئیەك هەیە دەڵێت ئیلغا، با ئەوەی بخەینە دەنگدانەوە، دوایی موناقەشەی بكەن، ئەوەتان پێ باشە؟ باشە، فەرموو كاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ئیلغا كردن و ئیلغا نەكردنی ماددەیەك، من رەئیم وایە لە ئێستاوە بخرێتە دەنگدانەوە كارێكی باش نییە، وەكو عورف لەم پەرلەمانە كاتی خۆی زۆر لەسەر ئەو پرەنسیپە ئیشمان كرد، دوو كەس لەگەڵی، دوو كەسیش لە دژی قسە دەكات و دیفاع لەو مەبدەئە بكەن، ئینجا بخرێتە دەنگدانەوە، ئەوانەی كە ئیدیعا دەكەن لا بچێت مقەوەمات و موبەریراتیان چیە؟ ئەوانەی داواش دەكەن بمێنێتەوە داواكارییەكانیان چیە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامیە، ئەو موبەریرەی لیژنەی قانونی هێناویەتی بۆ ئیلغای ئەم ماددەیە، هیچ عیلاقەی بە ماددەكەوە نییە، ئێمە بڕیارمانداوە لە 20٪ لە بودجەی دەزگاكان بێتە خوارەوە، ئەوە چ عیلاقەی بە راتبەوە هەیە، ئێمە دەمانەوێت لێرە ئیشارەتێك بنێرین بە ئیتیجاهی عەدالەتی ئیجتیماعی، بۆیە من رجاتان لێ دەكەم خستنەوەی ئەو پێشنیارەی ئیلغای ئەو ماددەیە، من دەبینم موبەریرێكی قانونی نییە، چونكە هیچ رەبت لەنێوان ئەو ماددەیەو ئەو ماددەیەی تر نییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی.

بەڕێز عمر صديق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ماوەی موناقەشاتی چەند رۆژی رابردوو، پەرلەمانتاران قسەیان لەسەر ئەوە كرد ئەو تەخصیصەی پار كراوە ئیمكانە لە شوێنی خۆی سەرف نەكرا بێت، یەعنی قسە لەسەر ئەوە نییە كە ئەمە ئیلغا بكرێت، قسە لەسەر ئەوەیە كە ئەم پارەیە بۆچی سەرف بكرێت؟ لەبەر ئەوە ئەگەر قسە هەبێت تەسەور دەكەم بەو ئاراستەیە بێت، ئەم پارەیە بۆچی سەرف بكرێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئێمە داوا دەكەین دوو كەس دیفاعی لێ بكات، دوو كەسیس لە دژی قسە بكات، كاك عومەر نوقتەی نیزامت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامين خدر(نورەدينی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەسەور دەكەم هێشتا ئەندامانی پەرلەمان رەئیان لەسەر نەدا بێت، تا پێشنیار بكرێت ئیلغا بكرێتەوە، بۆیە من پێموایە رەنگە كەس لەگەڵ ئەوە نەبێت ئیلغا بكرێتەوە، بەڵام رەئی هەیە لەسەر ئەوەی كە چۆن بەكار بهێنرێت، رەنگە موناقەشە زیاتر لەسەر ئەوە بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ناوتان دەنووسین قسە بكەن، كێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بكات؟ ناوت بنووسرێت، یان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو نوقتە نیزامیەكەت بڵێ.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی روون بێت لەسەر راپۆرتی لیژنەی یاسایی، دوو رەئی هەبوو، حەزم دەکرد لیژنەی یاسایی رەئیەکەی تەواو بخوێندبایەوە، هۆکارەکەی ئەوە نەبووە کە رەئیەك هاتووە لێرە ئیلغای ماددەکە بکرێت، لەبەر ئەوەی لە ریئاسات براوە، بەڵکو دوو رەئی هەبووە، رەئی یەکەم/ دەڵێت ئیلغا بکرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەو مەبالیغەی کە ئیتستیقتاع کراوە لە ساڵی رابردوو بۆ قەزانجی سندووقی شەهیدان دانەنراوە، هەروەکو لە ماددەی (26)ی قانونی موازەنەی ساڵی 2011 هاتووە، هەروەها لەبەر ئەوەی عەدالەت لەو ئیتستیقتاعە نەبووە، کەوا مەشمول بوونە بە ئەحکامی ئەو قانونە.

رەئی دووەم/ دەڵێت ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، حەزم دەکرد نەصەکەیان بخوێندبایەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسراوە، رێزداران (کاك محمد شارەزووری، کاك گۆران ئازاد، کاك فازل بەشارەتی، شەونم خان، کاك قادر ئەحمەد، رازاو خان، کاك صباح بیت الله، کاك شوان کابان، کاك شۆڕش، دکتۆر سەروەر، شلێر خان، کاك شڤان، خاتوو شلێر محمد، کاك سەردار، سمیرە خان، کاك سالار، زکیە خان، بەفرین خان، گوڵیزار خان، کاك خەلیل، کاك جەلال، تارا خان، پەروین خان، بێریڤان خان، ئامینە خان، ئەڤین خان، دکتۆر بەشیر، هاژە خان، کاك شێردڵ، کاك عومەر هەورامی، کاك عبدالسلام)، کاك محمد شارەزووری فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا لەگەڵ ئەوەدامە کە ئەم ماددەیە بمێنێتەوە، واتا ئیلغا نەبێت، پێموا نییە کەسیش لەم قاعەیە نارازی بێ نەك لە 10٪ی مووچەکەی، بەڵکو هەموو مووچەکەی بدات بە کەسوکاری شەهیدان، بەلاَم من قسەکانم لە رووی یاساییەوە چۆنیەتی سەرف کردن و ئیقتیراحی قانونی ئەوەی کە ساڵی پار بڕا.

یەکەم/ ئەگەر ئەم ماددەیە لە رووی یاساییەوە ئێمە ئیلزام بکات، ئێمە دوو دەسەڵاتی جیاوازین، حکومەت ئێمە ئیلزام بکات بڵێت لە 10٪ی مووچەکەتان دەبڕم، ئەوە ئیرادەی پەرلەمانە، کە دەسەڵاتێکی جیاوازە لە حکومەت دەڵێت من پارەکە دەبڕم، ئەمە لە رووی یاساییەوە.

دوو/ ئەگەر سەیری بکەیت، یەعنی بۆ حکومەت دەسەڵاتی دادوەری بیر چووە لە 10٪ی مووچەکانیان ببڕێت؟ یەعنی ئەوانیش دەسەڵاتێکی دادوەرین و مووچەیان هەیە، بۆ ئەم یاسایە ئەگەر لە 10٪ بۆ دەسەڵاتی دادوەری تیا نییە؟

سێ/ دێینە سەر خەرجی، ئێمە پار ئەوەندەی مەعلوماتی لیژنەکەی ئێمە هەبێت، حکومەت لە یەك کەسی خۆی نەبڕیوە، چونکە پارەکە لەلای ئێمە مەعلومە، بەس لە ئەندامانی پەرلەمان بڕاوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، چونکە پارەکە (750) ملیۆن دینارە بە حیسابێکی خاص دراوە، حکومەت نە لە وەزیری بڕیوە، نـە لـە وەکیـل وەزیـری بڕیـوە، نـە لـە موستەشـاری بڕیـوە، پارەکـەش دیـارە (750) ملیـۆن دینـارە لـە حیسـاباتی وەزارەتـی شـەهیدان، ئێمـە پـار لێـرە بڕیارمانـدا ئـەو حیسـاباتە بچێتە سـندووقی شەهیدان، نەمانگوت وەزارەتی شەهیدان حیسابێکی خاصی بۆ بکرێتـەوەو بێت هـەموو رۆژێـك کەسـوکاری شەهید لەسەر تەلەفزیۆن کۆ دەکاتـەوە، کەسـوکارێکی شـەهید چـوار ملیـۆن دینـاری دابێـت، بـۆ نەخۆشـی، وەزیـری شـەهیدان بڵـێ (600) هـەزار دینـاری بیـدەنێ، بیـدات بـە تەلـەفزیۆنیش، بـەڵام ئـەوەش نـەدراوە بەهەموو کەسوکاری شەهید، ئەگەر ئێمە بێین خزمەت بە کەسـوکاری شـەهید بکـەین، بەڕاسـتی حکومـەت مولزەمە خزمەتی کەسوکاری شەهید بکات، حکومەت پارەی لەبەردەست دایـە، بـەڵام ئێمـە ئـەو پارەیـەمان بـڕی تـا بچێتە سـندووقی شـەهیدان و بکرێـت بـە دوو پـرۆژە، دوو پـرۆژەی بچـووك، پارەکـەش خزمـەتی کەسوکاری شەهیدان بکات، من لەگەڵ ئەوەدام ببڕێت، بەڵام لە هەمووی ببڕێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە ئیلتیزام بە وەقتەوە بکەن، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ئەو ماددەیە ئەوەنـدە ماددەیـەکی ئیعلامیـە، ئەوەنـدەی ماددەیەکـە بـە لا رێ بردنـی هەنـدێك مـەوزوع، ئەوەنـدە ئـەو ماددەیـە نییـە کـە لەناوەڕۆکـەوە مەبەسـتمانە، ئەگـەر قسـە لەسـەر مەبلەغـە ئـەو ماددەیە ناکاتە ملیارێك دینار، ئەگـەر بیـبڕین بـەکۆی پارەکـە، شـوکر حکومـەت وەزعـی بـاش بـووە (185) ملیارمان زیاد کرد، پێموایە دەتوانێت ملیارێك بخەینە هەر سندووقێك ئەگەر مەبەستمان بێت، ئەوە یەك. دوو/ لـە رووی خـراپ بـەکارهێنان، کاکـە حەمـە قسـەی کـردو بـرادەرانیش قسـەیان کـردو خـراپ بـەکار دەهێنرێت، مەیدە وەزارەتی شەهیدان، بیدە هـەر موئەسەسـەیەکی دیکـە، لەبـەر ئـەوەی سیسـتەمێك نییـە ئیشەکان خراپ بەکار دەهێنرێن، ساڵێکی تر دێین قسەی لەسـەر دەکەینـەوە، لـە رووی عەدالەتـەوە، ئەگـەر قسە لەسەر عەدالەتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی مووچە دەکەین، پێموایە بە لە 10٪ عەدالەت نایەتە دی بـە پرۆژە یاسایەك کە پلەی باڵاکان دابەزێنێت و پلە نزمەکان بەرز بکرێتەوە، بەو عەدالـەت دێتـە دی، ئەگـەر هەر مایەوەش بۆ دیکۆر دەنگمان لەسەرداوە، پێم باشە هەم حاکمەکان ئیزافـە بکرێـت، حاکمـەکان ئەمسـاڵ بە بڕیار ئەگەر بڵێین لە 10٪یان لێ ببڕدرێت، شوکر حکومەت ساڵی پار بڕیاریدا لە 50٪یان بۆ زیاد بـوو، لەبەر ئەوە با لێرەوە جارێکی تر ئیزافەی 10٪ بکرێتەوەو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بۆ ئاگاداری هەموو لایەك ساڵی رابردووش دەنگم بەم ماددەیە نەدا، ئێستاش لەگەڵدا نیمە. بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بە بڕوای من ئەو ماددەی، یان ئەو بڕیارەی کە ساڵی رابردوو درا، وەکو خاڵێك کە لە حکومەتەوە هات، بەحەقیقەت ئەوەی من تێبینیم کردووە جگە لە موزایەداتی سیاسی هیچی تری تێدا نەبوو، تێدا بەدی نەکرا، بۆیە من دەڵێم کاتێك دەبێت ئێمە پەنا بەرین بۆ ئەم جۆرە بڕیارانە، ئەگەر ئەزمەیەکی مالی لە وڵاتدا دروست ببێت، ئێستا بەبێ هیچ ئەزمەیەکی مالی، ئێمە هاتووین بەم جۆرە قەراراتانە دەبەین، ئەگەر سبەینێ ئەزمەیەکی مالی وەکو خوا نەکردە ئەو بوومەلەزە لە سلێمانی، یان لە هەولێر، یان لە دهۆك بێت، بەمە پینە دەکرێت؟ یان بەمە چارەسەرو عیلاج دەکرێت؟ لەبەر ئەوە ئەم جۆرە حاڵەتانە حەقە بهێڵدرێتەوە، نەك ئەوەی من، یان هیچ کام لەو بەڕێزانە مەبەستمان ئەوە بێت، مەبەستمان مەسەلە مادیەکە بێت، چونکە ئیرادەو شەخصیەت و نەفسیەت و کەسایەتی هەر کام لەو ئەندام پەرلەمانانەو ئەوانەی رابردووش زۆر لەوە گەورەترە پەنا بۆ مەسائیلی ماددی ببەین، چونکە ئێمە لە رابردوو روح و حەیات و خۆمانمان کردووە بە قوربانی ئەم ئەزموونەو ئەم هەرێمە، بەڵام ئەمە موزایەدەکی سیاسیە، بەحقیقەت حەق نییە ئەمە پەیڕەو بکرێت و، من پێشنیار دەکەم ئەم مەسەلەیە ئیلغا بکرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەمە نەدرا بە شتێك کە دیار بێت بۆ کەسوکاری شەهیدان، من زۆر لەگەڵ ئەوەم ئەمە ببڕێت، بەڵام ئینتاجەکەی کوا؟ درا بەو پێشمەرگانەی کە مووچەیان نییە، درا بە پرۆژەیەك بۆ کەسوکاری شەهیدان و کەمئەندامانی سەنگەر، نەخێر، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم ئەم ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە 100٪ پشتگیری لەو ماددەیە دەکەم وەك خۆی بمێنێتەوە، ئەو پارەیە ببڕێت، بەڵام لە هەمان کاتدا پشتگیری لە قسەکانی کاکە حەمە دەکەم، بەڕاستی بەکارهێنانی ئەو پارەیە، ئالیەتی بەکار هێنانەکەی مەفروزە پەرلەمان بەلای کەمەوە ئاگای لێ بێت، کە چۆن بەکار دەهێنرێت و بۆچ مەبەستێك بەکار دێت؟ منیش پێم باشە ئەو پارەیەی کە دەبڕدرێت لە پلە باڵاکان بکرێت بە پرۆژە بۆ کەسوکاری شەهیدان، بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە هەموو کەسوکاری شەهیدان سوودی لێ وەربگرێت، نەك بەو ئالیەتەی کە ئێستا دابەش دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز قادر احمد سمايل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم پشتگیری لە مانەوەی ماددەكە دەكەم وەكو خۆی، بەلاّم چەند مولاحەزەیەك و یەك، دوو پێشنیاریش دەكەم، یەكێكیان/ دادوەركان كە مووچەیان بەرزە لە پلە وەزیفە بەرزەكانن، منیش پێشنیار دەكەم ئەویش بە رێژەی لە 10٪ مووچەكەیان ببڕێت و بچێتە ئەو سندووقەوە.

هی دووەمیان/ لام سەیرە، حكومەتێك خۆی پێشنیاری كردو شانازیشی بەوە كرد كە ساڵی رابردوو توانیویەتی بۆ نزیك بوونەوەی عەدالەت لە 10٪ی مووچەی پلە بەرزەكان ببڕدرێت، زۆر جێی داخە ئەم حكومەتە نەیتوانی بێت ساڵی رابردوو ئەو لە 10٪یە لە وەزیرو پلە تایبەتەكانی خۆی ببڕێت، بۆیە من پێشنیار دەكەم و داواش دەكەم ئەم پەرلەمانە قەرار بدات ئەمەی ساڵی رابردووش ئەگەر لە حكومەت و وەزارەتەكان نەبڕدراوە، ئەمساڵ هەردوو ساڵی لێ ببڕێت، چونكە بەڕاستی ئەو وەزیرانەی لەنێو ئەو ژوورانەدا دانیشتوون لەسەر خوێنی شەهیدەكان چوونەتە ئەوێ، ئەمە پێشنیارێكە.

دووەم/ پێشنیارێكی ترم هەیە، ئەویش ئەوەیە لەگەڵ خراپ بەكارهێنانی ئەو پارەیە نیم كە دەبڕدرێت، لە سندووقی شەهیدان، بۆیە پێشنیارێكم هەیە ئەویش ئەوەیە وەزارەتی شەهیدو ئەنفالەكان لە هەموو قەزاو ناحیەكان، لە پارێزگاكان، تەنانەت لە هەندێك گوندیش دەتوانێت چاودێری بكات، ساڵانە چەند ماڵە شەهیدێك دیاری بكات، كە مووچەی شەهیدانەكەی وەك پێویست ناتوانێت پێی بژێت، هاوكاری ماددی و دەستی ماددی بۆ درێژ بكات.

سێیەم/ پێشنیارێكی تریش ئەوەیە ئەو پارەیە تەنها و تەنها بۆ كەسوكاری شەهید بەكار بهێنرێت، نەك ببەخشرێت لە وەزارەت بۆ فلان شت و بۆ فلان شت لە رێی دامودەزگاكانەوە، بۆیە پێشنیار دەكەم بۆ چارەسەری نەخۆشی كەسوكاری شەهیدانیش بەكار بهێنرێت، بۆ دەعمی كەسوكاری شەهیدان بەكار بهێنرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا بەس ئەوەندە قسە دەكەم باس لەوە دەكرێت كە لە وەزیرەكان نەبڕاوە، ساڵی پار لە وەزیرەكان بڕاوەو پارەكەشی ئیداع كراوە لە وەزیر، لە وەكیل وەزیر، لە مودیر عام، لە موستەشار، ئەوەی بەو دەرەجانەیە، ئەوەی لە یاساكەدا هاتووە هی پارەكە، بەلاّم یاساكە بۆ یەك ساڵە، ساڵی پار تەواو بوو، ئێستا جارێكی تر ئەمە موصادەقەی لەسەر بكرێت، بڵێین لە 1/1ـەوە هەمووی دەبڕینەوە، خۆ بە دەست ئێمە

نييه، بۆ مەعلوماتى جەنابتان، ئەوەى هەر بڕاوە تەنها ئەنجومەنى وەزيران رەنگە ئەو مولاحەزەيەى كرد بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رازاو خان فەرموو.

بەڕێز رازاو محمود فرج:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

پشتگيرى لە مانەوەى ئەو ماددەيە دەكەم، زۆرى ئەو تێبينى و سەرنجانەى كە منيش هەم بوو بەڕێز كاكە حەمە باسى كرد، بۆيە پشتگيرى لە قسەكانى بەڕێزى دەكەم، هەمووانيش قسەمان لەسەر ئاليەتى جىَ بەجىَ كردنى ئەم ماددەيە هەيە، كە دەكرێت لەمساڵدا كە بڕيار لە مانەوەى ئەو ماددەيە دەكەين و ئەو بڕە پارەيە دەبڕدرێت، پرۆژەى ديارو شێوازى جىَ بەجىَ كردنى ماددەكە لەبەرچاوى ئەندامانى پەرلەمان روون بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك صباح بيت الله فەرموو.

بەڕێز صباح بيت الله شكرى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەژى پشتگيرى لە مانەوەى ماددەكە دكەم، پشتەڤانيە لە ئاخافتنىَ براى بەڕێز كاك محمد شارەزوورى دكەم، كە مە بڕياردا ئەڤ بڕە پارە بێتە بڕين بۆ هەندێك يان دبێتە پرۆژە، يان خەستەخانە بۆ كەسوكارى شەهيدان، لىَ مخابن ئەوە كو بڕيار سەر هاتيە دان وەكو پێويست نەهاتيتە جىَ بەجىَ كرن، بۆ هەندەك كارى دى هاتيتە سەرف كرن، لەوە ئەژى داخوازى دكەم ئەگەر ئەڤ پارەى بێتە بڕين، يان ببێتە پرۆژە، يان ببێتە دروست كرنا خەستەخانە بۆ كەسوكارى شەهيدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

يەكەم/ پشتگيرى لە ماددەكە دەكەم، بەتايبەتى لە بڕينى نيسبەكە دەكەم.

دووەم/ پێمواية ئێمە كارێكى خراپمان نەكردووە، كە لەساڵى رابردوودا داوامان كردووە ئەوە رووبەڕووى وەزارەتى شەهيدان بكرێتەوە، بۆ ئەوەى ئەو بەشێوەيەكى مەعقول و مەنتيقى سەرف بكات بۆ كەسوكارى شەهيدان، بەڵام ديارە ئەو برادەرانەى كە لەليژنە پەيوەنديدارەكانن گلەييان هەيە لەو مەسەلەيە، بۆيە من پێشنيار دەكەم بەڕاستى لەمساڵەوە، يان هەر هيچ نەبێت ئەمساڵ ئەو ئيستيقتاعاتانە بدرێت بە

وەزارەتی تەندروستی، بە مەرجێك وەزارەتی تەندروستی بیدات بەو نەخۆشخانانەی کە نەخۆشەکانی شێرپەنجە چارەسەر دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی پشتگیری لە مانەوەی ئەم ماددەیە دەکەم، سەبارەت بەو لە 10٪یە ئەگەر بێتو بێین حیسابێکی ورد بکەین لە 10٪ نییە، دێتە 5٪ کەمتریش، چونکە ئەوە ئێستا مانگی شەشە، ئەگەر لەمانگی حەوتەوە ئەو یاسایە بکەوێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە تا کۆتایی ساڵی دارایی کە 12/31یە، بۆیە دەبێت ئەوە یەکلا بکەینەوە، ئێمە ئەو 10٪یە ئەگەر بیکەینە 20٪، ئەو کاتە دەکاتە لە 10٪، وایە، چونکە مانگی یەك و دوو و سێ و چوارو پێنج و شەشیش نەبڕاوە، ساڵی پاریش وا بوو، هەمووشمان پێی دەزانین، بۆیە ئەو ڕێژەیە دیاری بکەین، یان ئەوەتا دەبێت بڵێین لە 1/1ـەوە دەبڕدرێت، یان ئەوەتا دەبێت ڕێژەکەی زیاد بکەین، ئەگەر مەبەستمانە بێتەوە ئاستی لە 10٪یەکە.

دووەم/ من لەگەڵ ئەوەمە ئەو بڕە پارەیەی کە کۆ دەکرێتەوە، کە لە هەموو پلە باڵاکان تا ئەو کاتەی پرۆژە یاسای دەستکاری کردنی مووچەی پلە باڵاکان دەکرێت، هەموو پلە باڵاکان بگرێتەوە، وەکو ئەوەی برادەران باسیان کرد لە هی دادوەرییەکانیش، ناکرێت ئەوان بەدەر بکرێن لەو یاسایە، من لەگەڵ ئەوەمەو پشتگیری لە قسەکانی کاکە حەمە دەکەم، کە بۆ مەبەستی خۆی بەکار بهێنرێت، بۆ ئەوەی بە ڕێك و پێکی بۆ مەبەستی خۆی بەکار بهێنرێت، مەبەستەکە دیاری بکەین، با ئەمساڵ بۆ دروست کردنی قوتابخانە بێت، یان بۆ دروست کردنی خەستەخانە بێت، یان بۆ هاوکاری کردنی کچ و کوڕی شەهیدان بێت لە زانکۆ ئەهلیەکان و پەیمانگا ئەهلیەکان دەخوێنن، یەعنی بابەتەکە دیاری بکرێت، نەك وەکو برادەران ئاماژەیان پێ کرد بە هاوکاری بچووك، بچووك، کە هیچ شوێنی خۆی ناگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سەروەر فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە قسەکانی کاك محمد شارەزووری دەکەم، بەڕاستی ئێمە بۆ شەهیدان و کەسوکاری شەهیدان هیچمان لەبەرچاو نییە، بەلاّم لێرەدا ئەگەر ئەو مەسەلەیە بۆ شتێکی تر بەکار هاتووە وەکو ئەوەی جێ و شوێنی خۆی نەگرتووە، هەم حەق نییە بیبڕین، هەم پێویستیشە پێداچوون بۆ ئیش و کارەکانی ئەو

وەزیرە بەڕێزە بکرێت، چونکە ناکرێت ئەو بەناوی خۆیەوە بۆ کەسوکاری شەهیدان و بۆ مەبەستی تر دابەشی بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، حکومەت بەپێی ئەو یاسایانەی کەوا دەریکردووە مولزەمە لەسەریەتی خزمەتی کەسوکاری شەهیدان بکات، ئیمتیازاتەکانیشیان دیاری کراون، وەکو برای بەڕێزم مامۆستا گۆران باسی کرد ئەمە هەمووی ملیارێك ناکات، بە ملیارێکیش هیچ ناکرێت بۆ ئەوان، حکومەت دەکرێت پارەی زیاتر دابنێت، بۆیە بەبێ لێکدانەوەی هیچ مەبەستێکی تر، من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەگەر بێتو ئێمە ئەو پارەیەی لێرە دەبڕین و پشتگیری بڕینی دەکەم بۆ سەنتەرەکانی شێرپەنجە دابنرێت، کەوا هیچ پارەیەکیان بۆ دابین نەکراوە، خەڵکانێکن کەوا حاڵەتیان زۆر خراپە، تەندروستیان زۆر خراپە، ئیمکانیەتیان زۆر کەمە، هیچ دەستگیرۆیەکیان نییە، دەکرێت ئەمە لێرە بێت، بەڵام بە مەرجێك سندووقێك رێك بخرێت، حیسابێك بێت و چاودێری بکرێت لەلایەن پەرلەمانی کوردستانیشەوە ئەو بڕە پارەیە بۆ سەنتەرەکانی شێرپەنجە تەرخان بکرێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر لەگەڵ ئەوەدامە ئەو ماددەیە بمێنێتەوە، هەروەکو پارساڵیش پشتگیریم لێ کرد بە مانەوەی، بەڵام ئاگاداریشن لە هەموو پلە بەرزەکان ئەو پارەیە بڕاوە، بەڵام میکانیزمی بەکارهێنان و جێ بەجێ کردنی تەواو نەبووە هەروەکو هەموو هاوکارانم باسیان کرد، بۆیە پێشنیار دەکەم کە ئەمساڵ هیوادارم بەشێوازێکی باش بەکار بێت بۆ شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، هەروەها برای بەڕێزم کاك سەروەر پێشی منی گرتەوە، منیش هەر لەو رەئیەدامە بۆ نەخۆشخانەی شێرپەنجە ئەو پارەیە دابین بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی موتابەعەی لیژنەی ئێمە، لیژنەی شەهیدان و پێشمەرگەو جینۆساید، چۆنیەتی سەرف کردنی ئەم بڕە پارەیەی کە بڕاوە لە پلە تایبەتەکان، حەقیقەتن ئێمە زۆر گلەییمان هەبوو، بە وەزیریشمان گوت، بە هەر حاڵ ئەو تەسروفەی بەو بڕە پارەیە کراوە عەکسی ئەوە بوو، کە هەدەفی ئێمەو هەدەفی ئەو یاسایەی کە سندووقێك دروست کراوە، یاسای ژمارە (4)ی ساڵی 2008، سندووقی شەهیدان، ئەهداف و ئامانجی بە عەکسی ئەوە تەسروف کراوە، بۆیە من لەگەڵ مانەوەی ماددەکەم، بەڵام بە مەرجێك ئێمە حیسابێك لە خودی پەرلەمان بکەینەوە بە رەئی من، ئەوە سێ ساڵە من داوا لە پەرلەمان دەکەم لەگەڵ هەڤاڵانی تری

خۆم، كه گەورەترین موشكلیەی شەهیدان هەیە لەبواری تەندروستی، نە لە پرۆژە تایبەتەكان، نە لە پرۆژە بەردەوامەكان، نە لە پرۆژە بەردەوامە تازەكان، ئەم پرۆژەیە پێویستە بۆ شەهیدان دروست بكرێت، كە دوو نەخۆشخانەی تایبەت بە شەهیدان، هەتا ئەگەر دەكرێت بۆ پێشمەرگەش بێتن لە دهۆك و لە هەولێر، من پێم باشە ئەمە ببێتە نەواتێك بۆ ئەم دوو نەخۆشخانەیە، لە ساڵی دابێت حكومەتیش هیمەتی زیاتر بكات و لەو ماوەیە بناغە دابنرێت بۆ بواری تەندروستی شەهیدان، چونكە گەورەترین موعاناتی وەزارەتی شەهیدان، موعاناتی تەندروستیە كە عیلاج نەبووە، من لەگەڵ بڕینم بەو شێوەیە، بەلاَم بەو ئالیەتەی كە كرا ئالیەتێكی دروست نەبووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرمووو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر لە جیاتی مەنفەعەی سندووقی شەهیدان بنووسرێت (لمنفعة المستشفیات الخاصة بالامراض السرطانیة)، دوای ئەوە پەرلەمانیش هینێكی جیا بنووسێت، چونكە حكومەت ناتوانێت ئەمر بەسەر پەرلەماندا بكات، هەر بنووسرێت رئیسی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان لە 10٪یەكەیان ببڕێت بۆ ئەو غەرەزەش بەكار بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە منیش لەگەڵ مانەوەی ماددەكەم و پشتگیری لێ دەكەم، بەلاَم ئەوەی كە هەیە ئیشكالیەت لە بەكارهێنانی ئەو پارەیە وەكو ئەوەی باس دەكرێت، كاكە حەمەش باسی كردو باشتر شارەزایە بە حوكمی ئەوەی كە سەرۆكی لیژنەی شەهیدان و پێشمەرگەیە، یەعنی باس لەوە دەكرێت بۆتە ئیمتیازێك بۆ وەزیر، یەعنی لە هەندێك مونەسابات بەكاری دەهێنێت بەناوی خۆی و ئەوانەوە، نەك ئەوانەی كە لێیان دەبڕێت، دیارە منیش هەر پشتگیری دەكەم وەكو شلێر خان گوتی هەندێكی بۆ نەخۆشخانەی شێرپەنجەو ئەوانە بەكار بهێنرێت شتێكی زۆر باشە، جەنابی وەزیر گوتی مودیر عامەكانیش، من پێموا نییە مودیر عامەكان لێی ببڕێت، ئەگەر بكرێت لێی ببڕێت با ئەمساڵ ئەوانیشی تیا بكرێت، یان لە 5٪یان لێ ببڕێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوای لێبوردن دەکەم بە نیسبەت مودیر عامەکانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، دیارە من گوتم مودیر عامەکانیش، بەلاّم ئەوە جەنابی وەزیر وەلاّمی دایەوە، داوا دەکەم دادوەرەکانیشی تێدا بێت و پشتگیری ئەوەش دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سەمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەهەمان شێوە، قسەکانم کاك سەردار کردی، چونکە مودیر عامیش دەرەجە خاصەیە، پێویستە لەوانیش ببڕدرێت، هەروەها دادوەرەکانیش، داوای لێبوردن دەکەم، بەلاّم پێویستە میکانیزمی ئەو پارەیە چۆن بەکار دەهێنن، من لەگەڵ ئەوەدامە بۆ سەنتەری سەرەتان بێت، چونکە ئێستا بۆ خۆمان دەزانین سەرەتانی مەمك لە کوردستان زۆر باوە، هەتا ئەوانەی لە ئیعدادیەکانن زۆربەی کچەکانمان هەر لەو کێشەیە دەناڵێنن، من پشتگیری ئەوە دەکەم بۆ نەخۆشخانەکان بێت، بۆ پرۆژەی سەنتەری سەرەتانی مەمك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە سەرەتای گفتوگۆیەکانمانەوە تاوەکو ئێستا بە ئاراستەیەك کارمان کردووە، کە بودجەی تەشغیلی کەم بکرێتەوەو هەوڵ بدەین ئیستیسماری زیاد بکرێت، هەر لەسەر ئەو بنەمایە ئیمکان نەبوو بۆ هەموو چین و توێژەکانی خوارەوە لە کەسوکاری شەهید، لە کەمئەندامان، لە خاوەن پێداویستیە تایبەتەکان، لە کرێنشین، لە چین و توێژەکانی تر، بتوانین مووچەی هەمووان زیاد بکەین، یان دەرماڵەی هەمووان زیاد بکەین، بەلاّم بۆ ئەم بابەتە ئیمکانیەتێکی باش هەیە، ئەوانەی پلەی تایبەتن بەشێك لە مووچەکانیان بهێندرێتە خوارەوە، تا ئەو کاتەی ئیمکان دەبێت مووچە نزمەکان تێکڕا بەرز دەکرێتەوە، بۆیە ئەمە وەکو بەشێك، ئەگەر زۆر زۆر کەمیش بێت لە هەوڵدان بۆ مەسەلەی بەرزکردنەوەی ئاستی پرۆژەی نیسبە ئیستیسماریەکان رۆڵی خۆی دەبینێت، بەتایبەتیش ئەم بابەتە ناکرێت لەم جۆرە ساڵ بەساڵ لەناو یاسای

بودجەدا بەماددەیەك بچەسپێت، من رەئیم وایە بۆ داهاتوویەکی نزیك ئێمە هەوڵ بدەین لە چوارچێوەی یاسایەکدا ئەم مەسەلەیە بە لەبەرچاو گرتنی پرنسیپی عەدالەت لەنێوان بەرزترین مووچەو نزمترین مووچە قسەی لەسەر بکەین، من رەئیم وایە مادام لە بودجەی ئەمساڵدا کەرتی تەندروستی بەو ئاستە ستانداردەی کە پێویست بوو و نەتوانراوە بودجەی بۆ تەرخان بکرێت، ئەم کەم کردنەوەیە بچێتە بابی دەعم کردنی سێکتەری تەندروستی، بەتایبەتیش بۆ نەخۆشیەکانی تالاسیمیاو هەروەها شێرپەنجە، کە دوو نەخۆشی زۆر بەربڵاون و، ئێستاکە بتوانین چارەسەری بکەین، ئەوەی پەیوەندی بە مەسەلەی پێدان و نەدانەوە هەیە بە وەزارەتی شەهیدان و دەعمی شەهیدان، هەمووومان لەگەڵ ئەوەین وەکو کاکە حەمە شارەزووری ئاماژەی پێکرد، هەموو ئیمکانیەتەکان بۆ خزمەت کردنی کەسوکاری شەهیدو ئەنفال وخاوەن قوربانیان بەدی بهێنرێت و لە دەرەوەی ماددەی ئیعلام و ریکلام و لەلایەن هەر جیهەتێکەوە بەکار بهێنرێت، بەڵام من تەسەورم وایە ئێمە لەوە دەتوانین موەفەق بین ئەو یاسایەی، ئەو بانگەشەیەی بۆ ناردنی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان و کەسوکاری ئەنفال لەلایەن حکومەتەوە دەکرێت کە نێردراوە، داوا بکەین ئەوە لە ئەنجومەنی وەزیران بێتە پەرلەمانی کوردستان، چونکە تاکو ئێستا نەهاتووە، بۆ ئەوەی بتوانین ئەوەی مەتلەبی کەسوکاری شەهیدو ئەنفالە ئەوە چارەسەر بکرێت و بەپێی ئەو یاسایە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، زەکیە خان فەرمووو.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز مەبدەئیەن گەل ناڤی ماددەیمە، بەس ڤێ درکێ پرسیارێ دێتە پێش، مە دڤێتن بۆ رایا گشتی بۆ مە ژی روون بیتن، ئەرێ بەڕێز وەزیرێ دارایی چێتن بێژی مە کو ئەڤ مەبلەغەی پار هاتیتە ئیستیقتاع کرن چەندە؟ لە چ بوارەکدا هاتیتە سەرف کرن؟ چونکو دیارە میکانیزما بەکارهێنانێ ئیشکالیەتەك تێدا هەبووە، ژ بەر هەندێ ئەڤێ میکانیزما بەکار هێنانێ ب رەئیا من پێتەڤیا بێتە گۆڕین، دڤێ بهێتە دیار کرن، ئەگەر هەر بۆ وەزارەتا شەهیدانا بێت ڤیا بۆ پرۆژا بێتە بەکارهێنان، ئەگەر بۆ وەزارەتا شەهیدان نینا چ تێدایە ئەڤ ساڵە گۆڕینا دی بخەین کو بۆ هەندێ وەزارەتا دی بچێتن، بۆ نموونە بۆ نەخۆشی شێرپەنجە، کو ئەم بینین لە کوردستانێ، لە هەمی جیهانێ ژی کوردستانێ رێژا وی ئەڤ زێدە بوونێ چیتن و وەکو دەعمەك ژی هەمی جیهانێ ژی کو دەعما ژی لایە خەڵکی بێتە کرن، ئەم ژی وەکو ئەو کەسەی یێت پلە بەرز ناڤ هەرێما کوردستانێ ڤیار پێ را بێن بۆ هەندێ کو هاریکاریا وان بکەین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەفرین خان فەرمووو.

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

دیارە هەر شتێك بۆ خانەوادەو کەسوکاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان بکرێت هێشتا حەقی تەواوی خۆیان پێ نەدراوە، بەلاّم پێموایە بڕینی لە 10٪ی مووچەی پارساڵ هی پلە تایبەتەکان هیچ مەبەست و ئەهدافێکی خۆی نەپێکاوەو نەتوانراوە هەمووان وەکو یەك لێی سوودمەند بن، بەڕێزان، کۆکردنەوەی کۆمەڵێك لە کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال لە قاعەیەك و پێدانیان بە مەبلەغێکی کەم وابزانم هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت و هیچ سوودێکی ئەوتۆ بە ئەوان ناگەیەنێت، بەڵکو دەبێت بخرێتە خزمەت پرۆژەیەکی گەورە، هەر لێرەوە پێشنیار دەکەم و داوا دەکەم کە مەبەستی سەرف کردنی ئەو پارەیە بۆچ پرۆژەیەکە دیاری بکرێت، من تکام وایە نەڵێن ئەوە وردەکارییەو لەم یاسایە جێی نابێتەوە، لەبەر ئەوە ئەهدافی خۆی ناپێکێت، پارەکە پەرت و بلاّو دەبێت و کەس نازانێت چی بەسەر هاتووە.

ئینجا ئەو پرۆژانە، بۆ نموونە دروست کردنی نەخۆشخانەی شۆڕش بێت لە سلێمانی، لە دهۆك و لە هەولێرو لە گەرمیان بکرێت بە پرۆژە، مەسەلەن هەر جارێ لە ناوچەیەك ئەو نەخۆشخانەیانە دروست بکرێت و بخرێتە خزمەتی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و پێشمەرگەی دێرین و کەمئەندامی سەنگەر، من پێموایە پێشمەرگەی دێرین و کەمئەندامی سەنگەر هیچیان لەشەهیدان کەمتر نییە، ئەوانیش شەهیدی زیندوون، یانیش بکرێت بە کۆمەڵگایەکی نیشتەجێ بوون بۆ کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی، کە خاوەن پێداویستین بەیەکەی نیشتەجێ بوون، هەر جارێ لە ناوچەیەك، من جارێکی تر دووبارەی دەکەمەوە کە لەنێو دەقی یاساکەدا، لەنێو دەقی ماددەکەدا دەست نیشان بکرێت ئەم بڕە پارەیە بۆچ مەبەستێکەو مەبەستەکەی دیاری بکرێت، لەیادم نەچێت وابزانم بەڕێز وەزیری دارایی لە دانیشتنەکانی سەرەتا گوتی نزیکەی (1380) کەس سوودمەند بوون لە بڕی ئەو پارەیە، ئەم پارەیە هەمووی سەرف نەکراوە، ئێمە دەپرسین ئەو مەبلەغەی کە ماوەتەوە چی لێ بەسەر هاتووە؟ نەك دابەش کردنی لە زەرفێکداو بۆ کەسوکاری شەهیدان و تووشی ئیحراج بوونیان بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، گوڵیزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبارەی بڕینی ئەو پارەی پلە بالاّکان کە پار بڕیار بوو بخرێتە سندووقی شەهیدان، بەلاّم بەداخەوە کەسێکی زۆر کەم نەبێت سوودی لەو پارەیە وەرنەگرتووە، من پرسیارێکم لە جەنابی وەزیر هەیە، کە ئەو پارەیە چی لێهات و چۆن سەرف کراوەو هۆی بڕینی ئەمساڵ سوودی چیە کە دەبڕدرێت؟ ئەگەر ئەم ماددەیە مایەوە من پێشنیار دەکەم حیسابێکی لە پەرلەمان بۆ بکرێتەوەو بخرێتە ئەو حیسابەوەو، پێشنیار

دەکەم ئەو پارەیە بدرێت بەو فەقیرو هەژارانەی کە لە کەناڵەکانی تەلەفزیۆندا سواڵ دەکەن بۆ نەخۆشیەکانیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە مانەوەی ماددەکە دەکەم و، پشتگیری لەقسەکانی برای بەڕێزم کاک حەمە شارەزووری دەکەم، من پرسیارێکیشم هەیە بەڕاستی، ئەویش ئەوەیە ئایا ئەو ماددەیە وەکو کۆی ماددەکانی ناو پرۆژە یاسای بودجە، یاخود یاسای بودجە ئەسەری رەجعی هەیە؟ واتا ئایا لە 2012/1/1ـەوە ئەم ماددەیە جێ بەجێ دەکرێت؟ ئەگەر وایە ئەوە قسەیەکم نییە، بەڵام ئەگەر لە دوای دەرچوون و بڵاو کردنەوەی ئەو یاسایە لە وەقائیعی رەسمی، ئەوە من دوێنێ سکاڵام پێ گەیشتووە لە هەندێك وەزارەت ئەم پارەیە پێش وەخت بڕاوە، واتا لە مانگەکانی رابردوو بڕاوە، قسەی ئەوەشیان کرد بۆ ئەو مەبەستە سەرۆکایەتی پەرلەمانیشیان بینیوە، بۆیە داواکارم وەزیری دارایی روون کردنەوە لەسەر ئەوەمان بداتێ، ئەو بەهەڵە حاڵی بوونە لەم شتە روون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە ئەو بڕە پارەیە کەمە، هاوبەشی و هاوکارییەکی کەمە، بەڵام سوودمەند دەبێت لە کەم کردنەوەی ئازارو مەینەتەکانی نەخۆشیەکانی تالاسیمیاو شێرپەنجە، بۆیە من وێڕای دەستخۆشیم لە خوشك و برایان پێشنیار دەکەم سندووقێکی تایبەت لە وەزارەتی تەندروستی بکرێتەوە، بۆ ئەوەی لەو بوارە سەرف بکرێت کە باسمان کرد.

دوو/ بڕگەیەك زیاد بکرێت، چونکە ئەمە لە رووی یاساییەوە وا دەبێت، کە ئەو بڕگەی یەك لە 2012/7/1ـەوە جێ بەجێ دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسين ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە کە باسی ئەم بابەتە دەکەین، هەروەکو چۆن هاریکاری و تەبەروع لە زۆر شوێن دەکرێت، مەبەستەکەی ئەوەیە بۆ خزمەت گەیاندنێکە، بۆ تەشەنوج و نیگەرانی و بۆ گومانی و چی لێهات و چۆن

بوو، وابزانم روون كردنەوە لەلای جەنابی وەزیری داراییەوە ئەمە زیاتر پیشان دەدات، پارساڵ ئێمە ئەمەمان دەست نیشان كرد كە لە 10٪ دێتە خوارەوە، وابزانم چووە ناو شوێنێك پێی دەڵێن وەزارەتی شەهیدان و، بە راژە لەلای وەزیری دارایی هەیە، كە چەند موستەفید بووە لەو هاریكاریەی كە كراوە، ئەگەر تەوزیح بكرێت زیاتر ئەو نیگەرانیە كەم دەكرێتەوە لەلایەن ئەو كەسانەی كە لە 10٪ی مووچەكانی خۆیان داناوە بۆ ئەو هاوكارییە، لەبەر ئەوە من بەباشی دەزانم و دوو پێشنیارم هەیە، ئەگەر ئەندامان، خوشك و برایان لەسەری كۆك بین، كە ئێمە ئەو پارەیە بۆچی دەست نیشان بكەین؟

یەكەمیان/ بۆ دانانی وەكو ئیحتیاتیەكی هەرێم دابنرێت، چۆن لە هەر وڵاتێك ئیحتیاتیەك دەكرێت، دەتوانێت هاریكارییەك ساڵانە چوار ملیار خراپ نییە بە بچووكی خۆی سەیر نەكەین، شوێنەكەی دیار بێت، ساڵ بە ساڵ زیاد دەبێت، كە شتێك دەقەومێت ئیحتیاتیەك هەبێت، من وا پێشنیار دەكەم ئەسڵەن لە نەوتیشدا ئەوە هەبێت، ئەگەر ئەوە هەبوایە ئەو هەموو نیگارانیە نەدەبوو، كە ئیحتیاتیەك بۆ هەرێم هەموو كاتێك لە بانكێكی نێودەوڵەتی هەبێت، ئەگەرنا لەناو هی خۆشمان بۆ هاریكاری ئەو منداڵە بێ دایك و باوكانە، من جارێكی تریش هەر ئەوەم ئیقتیراح كرد، كە لە دوای (18) ساڵ تەواو دەبن سندووقێكی ئیحتیات هەبێت، ئەگەر سندووقیش نەبێت حیسابێكی جاری لە ریعایەی قاصرین هەبێت، بۆ ئەو كەسانەی بێ دایك و باوكن، بۆ پرۆژەی تایبەت بۆ ئەو كەسانە بێت.

دووەم/ لەگەڵ هاوكارانم كۆكم بۆ دانانی سەنتەرێكی هاوبەش بۆ دانانی هاریكاری نەخۆشی شێرپەنجە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە من لەگەڵ مانەوەی ماددەكەم و دەقاو دەق پشتگیری قسەكانی كاكە حەمە دەكەم، داواش دەكەم ئەم بڕە پارەیە دەسەڵاتی دادوەریش بگرێتەوە، من وەكو خێزانی شەهیدو ئەندامێك لە لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان لەگەڵ ئەوەم هەرچی بكرێت بۆ خزمەتی كەسوكاری شەهیدان بكرێت هەر كەمە، لەبەر ئەوە ئێمە هەرچی بكەین بۆیان كەمەو ناتوانین قەرەبووی هیچیان بۆ بكەینەوە، بەڵام دیارە ئەم بڕە پارەیەی دامانناوە بۆ سندووقی شەهیدان ئەو ئامانجەی نەپێكاوە، كە ئێمە مەبەستمان بووە، بۆیە من داوا دەكەم ئەو بڕە پارەیەی دادەنرێت لەو سندووقە دابنرێت لە وەزارەتی شەهیدان بۆ خزمەت كردنی نەخۆشی شێرپەنجە، چونكە ئەم نەخۆشیە ئێستا لە هەرێمەكەمان زۆر بڵاوەو مەسروفاتێكی زۆری دەوێت، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەو سندووقەی لە وەزارەتی تەندروستیە لەو سندووقە دابنرێت، بۆ هاریكاری و خزمەت كردنی ئەم نەخۆشیەو، ئێمە پرۆژەیەكیشمان لەبەردەستە بۆ نەخۆشیە درێژخایەنەكان وەكو شێرپەنجە، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەو پارەیە لەو سندووقە دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم ماددەیە من بە ئەرکی حکومەتی دەزانم، کە باشترین ژیان بۆ کەسوکاری شەهیدان و خێزانی ئەنفالەکان دابین بکات وەکو هاوولاتیەکی ئاسایی، چۆن بۆ من ژیانێکی باشی دابین کردووە، پێویستە ئەوانیش وەکو ئێمە بژین، دەبێت حکومەت ماڵ بە ماڵ بزانێت کێ شەهیدی هەیە؟ لە چی کەمە، ئەگەر هاتو پێویستی کرد یارمەتی بدات، مانای ئەوە نییە من لەگەڵ ماددەکە نیم، بەلام بەو پارەیە هیچیان پێ ناکرێت، گرنگ ئەوەیە کەسوکاری شەهید گلەیی نەبێت و ژیانی باش بێت، ئەوەش ئەرکی حکومەتە، دووبارە دەیلێم ئامانج لە دانانی ئەو پارەیە بۆ شەهیدان دانراوە، بەلام زۆربەی ئەوەی گوێم لێ بوو داوا دەکەن بۆ نەخۆشی شێرپەنجە بچێت، ئەگەر هاتو ئەوە دەنگی هێنا، ئێمە لیژنەی تەندروستی و ژینگە پرۆژەیەکمان پێشکەش کردووە بەناوی سندووقێك بۆ نەخۆشی سەرەتان، من خۆم لەگەڵ ئەوەمە ئەو پرۆژەیە بچێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، واتا ئەو سندووقە زوو دابمەزرێت تاکو ئەو خەڵکانەی کە داوای هاوکاری دەکەن لە ڕێگای ئەو سندووقەوە یارمەتی بدرێن، ئەگەر هاتو دەنگی هێنا بۆ ئەو پارەیە بچێت بۆ نەخۆشی شێرپەنجە بېڕێتەوە لە پەرلەمانتارەکان، داوا دەکەم ئەو پارەیە لەناو پەرلەمان بمێنێتەوە لە سندووقێك بۆ ئەو کەسانەی کە نەخۆشیان هەیە، لیژنەیەك لە پەرلەمان هەر خۆمان سەرپەرشتی دەکەین، چونکە من ڕۆژانە کە دێمە دەوام بەدوام دەکەون، دەزانن من لە تەندروستیمە ڕاپۆرتێکیان هێناوە کە نەخۆشی سەرەتانیان هەیەو پارەیان نییە، دەبێت یان پشتگیریان بکەین، یان بیانێرین بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان، یان بیانێرین بۆ وەزارەتی تەندروستی، ئەگەر هاتو ئەو پارەیە بڕا هەر لە پەرلەمان بمێنێتەوە، مەبەستم تەنها هی پەرلەمانتارانە، حکومەتیش بۆ خۆی چی لێ دەکات و بۆ کێ سەرفی دەکات سەربەخۆیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئامینە خان فەرموو.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخافتنێ من هاتنە کرن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری هەڤاڵانی پێشی خۆم دەکەم، کەوا باسی ئەوەیان کرد ئەم پارەیە لە جێی خۆی سەرف نەکراوە، یاخود ئەم پارەیەی پارساڵ ئیستیقتاع کرا بەو مەبەستە ئیستیقتاع نەکرا، کە ئێمە مەبەستمان بوو لە دانانی، ئەوەی گوێ بیستی دەبم کەوا ئیقتیراحات زۆر هەیە، هەر چەند کەسێك پێشنیاری ئەوە دەکەن لە بوارێکدا سەرف بکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەگەر بکرێت لە پەرلەمانی کوردستان ئێمە حیسابێکی بۆ بکەینەوە و پارەکە دابنێین تا سەری ساڵ لەوانەیە زۆر زۆر نەبێت تا دوو ملیۆن دۆلار بڕوات، بەلاَم سەری ساڵ لە پەرلەمان پارەکە کۆ بۆوە بە بڕیارێك بۆ پرۆژەیەك کە بزانیت زۆر پێویستە پەرلەمان و هەموو لیژنەکان بتوانن کۆبوونەوەیەکی لەسەر بکەن بۆ پرۆژەیەکی زۆر پێویست لەو بوارە خەرج بکرێت، وابزانم بە مەبەستێکی زیاتر خەرج دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر بەشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوەی من پشتگیری لە مانەوەی ماددەکە دەکەم و، ئەو بڕە پارەیە، بەڵێ بڕە پارەیەکی رەمزیەو کەمە، بەلاَم من دڵنیام لەگەڵ ئەوەش زۆربەی ئەندام پەرلەمانەکان جگە لەوەش لە مووچەی خۆیان زۆر جار هەر بەردەوام هاوکاری و دەستگرتن دەکەن بۆ لێقەوماوان و ئەوانەی پێویستیان پێیە، بۆیە من لێرە داوا دەکەم کە ناوی پەرلەمان لە ماددەکە دەربچێت، چونکە حکومەت ناتوانێت ئیلزامی پەرلەمان بکات بە شتێك، ئێمە بۆ خۆمان لە پەرلەمان بڕیارێك دەربکەین بۆ ئەو مەبەستە، هەروەها لە جیاتی ناوی پەرلەمان، ناوی ئەنجومەنی دادوەری بچێتە شوێنەکانی و گشت پلە بالاَکان لە حکومەتدا بگرێتەوە، جگە لە مودیر عامەکان، چونکە مودیر عامەکان مووچەکەیان ئەوەندە نییە کە شتیان لێ ببڕدرێت، ئەمە خاڵێك.

خاڵێکی تر، وەکو باس کرا، وەکو ساڵی پار نەمانزانی ئەمە چۆن سەرف کرا، بۆیە من پێم باشە لە حیسابێکی تایبەتدا بەناوی پەرلەمان بکرێتەوە، ئێمە بۆ خۆمان لە پەرلەمان بڕیار بدەین کە چ لەو پارەیە بکەین و چۆن سەرف بکرێت؟ ئەو بڕیارەش جێ بەجێ نەکرێت تا تەسویەمان بۆ دێت لە وەزارەتی داراییەوە، یان لە وەزارەتی شەهیدان، بزانین ئەو بڕە پارەیە چۆن سەرف کراوە؟ ئینجا دەست بە جێ بەجێ کردنی بکەین، لە کۆتاییشدا داوا دەکەم ئێمە چۆن بتوانین بەشێوازێکی یاسایی ئەگەر بکرێت رێگایەك بدۆزینەوە، بۆ ئەوەی ئەم بڕیارە، یان بڕیارێکی هاوشێوە شمولی ئەوانەی بەغداش بکات، ئەندام پەرلەمانەکانی کورد، یان وەزیرەکانی کورد لە بەغدا ئەوانیش بتوانن بەشێوەیەکی وا بەشدار بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعی منیش پشتگیری مانەوەی ئەو ماددەیە دەكەم، بەڵام وەكو باس كرا دیارە چۆنیەتی بەكارهێنانی ئەو بڕە پارەیەی بڕدراوە لە ساڵی رابردوودا بەو شێوەیە نەبووە كە ئێمە لەسەر ئەو ئەساسە دامانناوە بوو، بۆیە من پێشنیار دەكەم هەر ماددەكەش بكرێت بە دوو بڕگە، بڕگەی یەكەمیان/ هەر ئەوە بێت، بڕگەی دووەمیان/ تەخصیص كردنەكە بێت، بەڵام لە بڕگەی یەكەم (القضاة واعضاء الادعاء العام)ی بۆ زیاد بكرێت، بڕگەی دووەمیش، لەڕاستیدا ئێمە لەسەر ئەو ئەساسە ئەوەمان داناوە، چونكە سیستەمی مووچە لە هەرێمی كوردستان دەزانین عادیلانە نییە، بۆیە لەسەر ئەو ئەساسە دانراوە، ئێمە لێرە بڕیارماندا كە مینحە بدرێت (480) هەزار دینار بۆ ئەوانەی لە پلەی (9، 10)، هەروەها (600) شەش سەد هەزار مینحە بە خانەنشینان بدرێت، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەو ئیستیقتاعەی دەبڕدرێت بدرێت بەو دوو جیهەتە، بۆ ئەوەی ئەوانیش لێی سوودمەند بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من قسەكانی خۆم لەوە دەست پێ دەكەم، وەختی خۆی ئێمە ئەو پارەیەمان داناوە لە 10٪ ببڕێت بۆ سندووقی شەهیدان، بەڵام ئێستا شتێكی تر هاتە گۆڕێ، ئێمە بۆ شەهیدانمان داناوە، هاتەوە سەر نەخۆشخانە، نەخۆشخانە لەسەر حكومەتە دروست بكات، من لێرە خاڵێك بەبیر برادەران دەهێنمەوە كە ئەو لە 10٪یە پشتگیری لە كاك گۆران دەكەم كە پارەكە هیچی پێ ناكرێت، ئەو وەختەی ئێمە 15٪ لە ئیستیقتاعاتی ئەنجومەنی وەزیران لەوێ لەبیریان نەبوو بڵێن پێنج ملیار دینار، دە ملیار دینار بۆ سندووقی شەهیدان دابنێن، بۆیە من پێم باشە لەو پارانەی كە دانراوە لە بەخشین و ئەوە پارە زیاد بكرێت بۆ سندووقی شەهیدان، ئینجا بە دە ملیار دینار بێت، یان پازدە ملیار دینار بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك عومەر هەورامی فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری لـە مانــەوەی ماددەکـە دەکـەم، بـە هــەمان بـڕیش، بـەس تــەنها وەکـو هاوکـارانم گوتیـان دادوەرەکانیش ئیزافە بکرێت، بەڵام ئەم بڕە پارەیە چی لێ بکرێت؟ بە بـاوەڕی مـن لەبـەر ئـەوەی پارسـاڵ وەزارەتی مەعنی سەرکەوتوو نەبوو لەم بابەتە، من پێشنیار دەکەم ئەو پارەیە بخرێتە حیسابی تایبـەت بـۆ دروست کردنی چەند بنکەیەکی تەندروستی لەناوچە دابڕێنراوەکان.

بەڕێزان، پەرلەمانتاران، ئەگەر تەماشای کۆی پرۆژەی بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ سـاڵی 2012 بکـەین و ئەو خزمەتگوزاریەی بۆ ناوچـە دابڕێنراوەکـان تێدایـەتی، راسـتە خزمـەتگوزاری زۆری تێدایـە هـەر لـەو پەنجا ملیارەی کە وەکو مینحە دەڕوات، هەر لە پێشکەش کردنی چەند پرۆژەیەکی تر، بەڵام بە باوەڕی من لەبـەر ئـەوەی حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان دەسـتی هـەبووە لـە ئاوەدانکردنـەوەی هەنـدێك گونـد، یـان هەندێك ناحیە لەو شوێنانە، ئیمکانـە دروسـت کردنـی چـەند پرۆژەیـەکی تەندروسـتی وا بکـات ئیشـەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەوێ تەواو بکات، ئەم پرۆژەیە دەمێنێتەوە، یەعنی ئەوە نییە تەنها بۆ یـەك کەس سەرف بکرێت، ئەم پرۆژەیە دەمێنێتەوەو پێشنیارەکەی من ئەوەندەیە، سوپاس

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشـتگیری ئـەوە دەکـەم کـە بـەردەوام بـین لـە بـڕینی 10٪ لـەو بەڕێزانـەی کـە ناویـان هـاتووە، هـەروەها ئەنجومـەنی دادوەری و دادوەرەکـان و هـەموو ئەوانـەی پلـەی موستەشـارو سـەرەوەیان هەیـە لـە مـەدەنی و عەسکەری، ئەوە یەك.

دوو/ من پێموایە ئەمە دەرفەتێکە لە لیژنە تایبەتەکان وریای ئەوە بین رێگا بگرین لـەو عەقلیەتـەی پـارە بە زەرف دەدات بە تاکەکان، چونکە ئەوە بە هەدەر بردنی پارەیەو هیچ کەس سوودیش لێرە وەرناگرێت لە سی، چل هەزار پێشمەرگەی خێزانی شەهید دە، بیستێك لە تەزاهوری ئیعلامی سوود وەرگرن، ئێمە دەبێت رێگا لەوە بگرین.

ئـاخیر تێبینـیم، داوا دەکـەم لـەوەزارەتی دارایـی و ئێمـەش لـە پەرلـەمان و لیژنـە تایبەتمەنـدەکان بـیر لـە سیستەمێکی داهاتی مووچە بکەین، یەعنی زەریبەی دەخل، ئێستا 5٪ وەردەگیرێـت لەوانـەی کـە سـنوورێك دانـراوە وابـزانم چـەند ملیـۆن و سـەرەوە، بـەڵام ئـەوەش عەدالـەتی تێـدا نییـە، دەبێـت زەریبـەی دەخـل تەصاعودی بێت، ئەو کاتە رەنگـە ئەوانـەی بـەو پلانـەی بـاس کـراوە 15٪ لـە ئـەوان وەربگیرێـت، لـە 10٪ لەوانەی کەمتر تا دەگاتە 5٪ لە کەمترینیان، کە ئەوەی دوو ملیۆن، یان سێ ملیۆنی مانگانە هەیە، ئەو کاتە داعی نییە هەموو ساڵ ئێمە بێین داوای ئیستیقتاع بکەین، لە روویەکەوە راتب حەقێکی موکتەسـەبە، ئـەم ئیستقتاعە بۆیە بە رێگایەکی ئیستیسنائیەو حەلی نیهائی ئەوەیـە سیسـتەمێکی زەریبـەی تەصاعودی هـی دەخل هەر دەبێتە داهات بۆ حکومەت ساڵانە، ئەو کاتە چۆن بەکار هێنراوەش نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەتی حوکام و ئەوانیش پارەکەیان لێ دەبڕدرێت هەروەکو پێشتر گوتیان نابڕدرێت، دەتوانن لێرەشدا ئیزافە بکرێت وەکو عینوانێك لەسەر عینوانەکانی ترەوە، دیارە ئێمە پێشتریش باسمان کرد لە پارساڵەوە تاکو ئێستا، واتا لە 2011/7/1 تاکو 2012/6/10 مەبلەغی دوو ملیارو سێ سەدو سی و یەك و نۆسەدو حەفتاو سێ و نۆسەدو حەفتا دینار کۆ بۆتەوە، لەو مەبلەغە یەك ملیارو پێنج سەدو بیست و چوارو سێ سەدو سێزدەو پێنج سەدو پەنجای لێ سەرف کراوەو حەوت سەدو حەوت ملیۆن و شەش سەدو شەست و یەك هەزارو چوارسەدو بیست دیناری لێ ماوەتەوە، ئەمە هەمووی تەبیعی لەلای وەزارەتی شەهیدان بووە، ئەوان هەزارو سێ سەدو هەشتا کەس لەلای ئەوان موستەفید بووە بەو شێوەیەی کە خۆیان دایانناوەو چۆن سەرفیان کردووە بۆ کەسوکاری شەهیدان، ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوەو مەوزوعی پەرلەمان ئەوەی کە هاتووە ببڕێت، ئەوە بۆ جەنابتان دەگەڕێتەوە، ئایا لێرەدا داخیل بکرێت؟ هەر خۆتان موصادەقەی دەکەن وەکو پەرلەمان، خۆتان ئەمر دەکەن، لەبەر ئەوە پێموایە ئەگەر بمێنێتەوە شتێکی ئیعتیادیەو، حوکامیش لە قائیمەکە ئیزافە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی دارایی ژمارەیەکی زۆر لە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان داوایان کرد بۆ دەعمی نەخۆشی شێرپەنجە بێت، بۆ کڕینی داو و دەرمان و موتابەعە کردنی نەخۆشیەکان، فەرموو کاکە حەمە.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئکیدێکم لەسەر بەڕێز جەنابی وەزیر ئەو بە بەرەقم قسە دەکات، منیش بە رەقم قسە دەکەم، دیارە ئێمە بەدواداچوونمان کردووە، وەزارەتی شەهیدان تا ئێستا ئەو حیسابەی حەوت سەدو پەنجا ملیۆن دینار چۆتە سەر حیسابەکەیان، سێ سەدو پەنجاو شەش ملیۆنیان لێ سەرف کردووە، یەعنی یان وەزارەتی شەهیدان لەگەڵ ئێمە راست ناکات، یان بەڕاستی رەقمی غەڵەت دەدات بە ئێمە.

دوو/ جەنابی شێخ بایز دەڵێت لە حاکمیش بڕاوە، ئەوە یاساکە شاهێدە، ئەو یاسایەی کە ناردوویانە، پاریش نەبڕاوە، حاکم خۆی دەڵێت لێم نەبڕاوە، داواکاری گشتی دەڵێت لێم نەبڕاوە، ئیتر نازانم خۆیان دەڵێن لێمان نەبڕاوە، ئێمە لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان بەدواداچوونمان کردووە، پرسیارمان کردووە ئەو پارەیە چی لێ دەکرێت؟ ئەوان دەڵێن سێ سەدو پەنجاو شەش ملیۆن دینارمان سەرف کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەم مەعلوماتەمان لە حیساباتی وەزارەتی شەهیدان وەرگرتووەو بە رەقەم لەوێ لە مودیری حیساباتی وەزارەتمان وەرگرتووە لەسەر داوای خۆتان كە پرسیارتان كرد، بەنیسبەت حوكامیشەوە بە هەمان شێوە ئێستاكە كاك رەشید كە چۆتە دەرەوە تەلەفۆنی بۆیان كردووە، ئایا دەیبڕن، یان نا؟ وەلامیان داوەتەوە گوتیان دەیبڕین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی دوا صیاغەتان تكایە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئەم صیاغەمان داڕشتووە، ئێستا دەیخوێنمەوە، ئەگەر ئەندامان تێبینیان هەبوو لەسەری، دووبارە تێبینیەكانیان وەردەگرین.

المادة السادسة والعشرون:

الاستمرار باستقطاع 10٪ من رواتب رئيس الاقليم ونائبه ورئيس البرلمان ونائبه والسكرتير واعضاء البرلمان ورئيس مجلس الوزراء ونائبه والوزراء ومن هم بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وزير ووكلاء وزارات ومن بدرجتهم ومن يتقاضى راتب وكيل وزارة والمستشارين واصحاب الدرجات الخاصة والقضاة واعضاء الادعاء العام لمنفعة تأمين الادوية و وسائل العلاج لمرضى السرطان واعتباراً من 2012/7/1.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (4) كەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة السابعة والعشرون من المشروع:

تراعي جميع الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة التي لديها بعثات او زمالات او اجازات دراسية خارج العراق الالتزام بتوزيع حصص المقاعد المخصصة لها حسب النسب السكانية لكل محافظة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردیش تكایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی بیست و حەوتەم:

هەموو وەزارەتەكان و ئەو لایەنانەی كە گرێ نەدراون بە وەزارەتێكەوە، ئەوانەی كە نێردراو و زەمالە، یان مۆڵەتی خوێندنیان هەیە لە دەرەوەی عێراقدا رەچاوی ئیلتیزام كردن بكەن لەو بەشەی كە بۆیان دانراوە لەو كورسیانە، بەگوێرەی رێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك دابەش بكرێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ماددەكە دەكەین وەكو خۆی كە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی لەسەر ئەو ماددەیە هەیە؟ تەنیا سێ كەس، ئامینە خان، كاك جەلال، شلێر خان، تكایە دەستتان بەرز بكەنەوە، دوایی لە ئەخیری دەست بەرز مەكەنەوە، ناوەكانتان دەنووسین، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، رێزداران (ئامینە خان، دكتۆر سەروەر، دكتۆر عومەر نورەدینی، كاك جلال، شلێر خان، شەونم خان)، فەرموو ئامینە خان.

بەڕێز ئامینە ذكری سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ب تنێ من مولاحەزات سەر هەنێ هەیە ئەڤێ بێژیتن كو لە دەرەوەی عێراق رەچاوی ئیلتیزام كردن بكەن، وسا بێتە راست كرن دڤێت ئیلتیزام بكات، چونكی ئەڤ موشكیلە مە پارێزگا دهۆكێ هەبوو، یەعنی ئەو كەسە كو بۆ ناردنا یا زەمالات و تواناسازیێ دیڤ رێژا جیا نەبوو، پێشی موتابەعە ورد سەر مەوزوع گەل وەزارەتا ئاخافت، ئەمەش هەتا وێ رێژێ یا درێژ بدەین، ژی بەر هەندێ بلا ئیلتیزاما پتر تێدا هەبی، بێژین لە دەرەوەی عێراق دەبێت ئیلتیزام بكات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر سەروەر فەرموو.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە هاتووە دەڵێت ڕێژەی دانیشتوانی هەر پارێزگایەك لەبەرچاو بگیرێت، جارێ من پرسیارێك لێرە دەکەم مەبەست لەوە کام نێردراو لەو زەمالەیە؟ چونکە ئێمە چەند جۆرێك نێردراو و زەمالەمان هەیە سەبارەت بەمە، ئەوەی پێشتر بە جۆرێك بووە تواناسازیش ئێستا وەزارەتەکان کە دابەشی دەکات، من بۆیە داواکارم ئەمەشیان لەبەرچاو بگیرێت، ئەوەی کەوا تواناسازی بۆ وەزارەتەکان تەرخان دەکات، وەزارەتەکانیش بە هەمان شێوە بەسەر بەڕێوەبەرایەتیەکان دابەش دەکەن، ئێمە کێشەیەکمان هەیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کاتێك سەردانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی پارێزگاکان دەکەین کێشەی ئەوە باس دەکەن کە کاتێك نێردەیەك دەبێت، وەفدێك دەبێت، ئیفادێك دەبێت ئەوانەی بۆ دەرەوەن لە ڕۆژێکدا نووسراوەکەیان دەنێرن دەڵێن لەو کاتەدا نوێنەرتان دەست نیشان بکەن، کاتەکەیان لەسەرچووە، مەبەستیش لێی ئەوەیە کە نوێنەری ئەوانە بێت، بۆیە هەموو لەناو وەزارەتدا دادەنرێت و ئەمە کێشەیە ڕووبەڕووی بەڕێوەبەرایەتیەکان دەبێتەوە، بۆیە هیوادارم کەمێك وازیحتر ڕوون بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو موشکیلەیە هەیە، ئەگەر حیصەیەك بۆ خوێندن بە هەر ڕێگایەك بێت دەدرێت بە وەزارەتەکان، هەوڵ دەدەن زیاتر لەناو وەزارەتەکاندا چڕی بکەنەوە، بەڵام حیساب کردن بۆ ژمارەی دانیشتوان نەبێتە مایەی ئەوەی کە تەئسیری سلبی لەسەر مەسەلەی ئیختیصاصات هەبێت، چونکە ڕەنگە مەسەلەن وەزارەتێك پێویستی بەوە هەبێت لە هەندێك ئیختیصاصی تایبەتدا کە پێویستیەتی بینێرێت، لە موحافەزەکە ئەم جۆرە ئیختیصاصە نەبێت، ناچارە وەزارەتەکەی ئەم جۆرە ئیختیصاصە بنێرێت، بۆیە جۆرێك هاوسەنگی هەبێت لەسەر ئەوەی کە هەم ڕەچاوی ئیختیصاص و پسپۆریەتی بکرێت، هەم ڕەچاوی ژمارەی دانیشتوان بکرێت، بۆ ئەوەی ئەم گلەییەش نەمێنێت کە لە ڕابردوودا هەبووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کران، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە، ماددەیەكی باشە، بەس وەكو بەڕێزان گوتیان با ئەمە دابەزێت بۆ بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەكان، باشە بەعسات و زەمالات و ئیمتیازاتی دیراسی نەبێت بە تەنیا، چونكە بەڕاستی دوێنێش گوتم ئەوەی كە دەچێت بۆ بەعساتی دكتۆرا نایەتەوە لەو وەزارەتانە كار ناكات، هەموو هەوڵ و واستەیەك دەكات بۆ ئەوەی بچێتەوە خوێندنی باڵا، بەڵام ئێمە لێرە بۆ دەوراتی تیا نییە بۆ كەوادیری وەسەتی، ناحیە علمیەكە زۆر بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، خۆ ئەمە مەشاریع نییە نیسبەی سوكانی، یەعنی قەیدی ناكات بڵێت بۆ (جمیع الوزارات والجهات المرتبطة بوزارة التي لدیها بعثات او زمالات او اجازات دراسیة خارج العراق) یەعنی پێش ئەوە دەوراتی تەدریبی بێت (للكوادر الوسطیة)، یەعنی سێ شوێن هەیە بەڕاستی زۆر خەلەل هەیە لە دەوائیردا بەشی یاساییەكانیان پێویستیان بەوەیە كە دەرەوە ببینن و دەورات ببینن، یان شەهادە وەربگرن، چونكە زۆر زەعیفە لەناحیەی عقودی حكومەت، بەشی هەندەسیەكانیان كە دیزاین دەكەن زۆر شت نازانن پێویستیان پێیەتی، زۆری بەشی موحاسبیەكەشیان خاصەتەن لە بنوكدا ئێمە خەلەلێكی گەورەمان هەیە كە ناحیە علیمیەكەیان، بانكەكانمان ئەو توانا بەرزەیان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من لەلایەن هاورێكانمەوە كران، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە بەلامانەوە باشە، ئەگەر تواناسازی بە هەمان شێوە كەسافەی سوكانی لەگەڵدا بێت، بەڵام هەروەكو دكتۆر عومەر گوتی مەسەلەی ئیختیصاصیش دەبێت رەچاو بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای رەچاو كردنی پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان، صیاغەكە بەم شێوەیە دادەڕێژینەوە:

المادة السابعة والعشرون:

على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة التي لديها بعثات او زمالات او اجازات دراسية خارج العراق الالتزام بتوزيع حصص المقاعد المخصصة لها حسب النسب السكانية والاختصاص لكل محافظة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة والعشرون:

تلتزم حكومة الاقليم بتنفيذ المشاريع وفق الخطة المعلنة في الموازنة الاستثمارية من قبل الوزارات وحسب اختصاصها، ولا يجوز لاي وزارة تنفيذ مشاريع خارج اختصاصها.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش تکایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی بیست و هەشتەم:

حکومەتی هەرێم پابەند دەبێ بە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان بەگوێرەی نەخشەی ڕاگەیێنراو لە بودجەی وەبەرهێناندا لەلایەن وەزارەتەکانەوەو، هەریەکەو بەپێی پسپۆری خۆی، نابێ هیچ وەزارەتێك پرۆژە لە دەرەوەی پسپۆری خۆی جێ بەجێ بکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی پشتگیری لە ماددەکە دەکات کە وەکو خۆی هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ چوار کەس، دکتۆر ئەحمەد، شەونم خان، شلێر خان، کاك شڤان، فەرموو دکتۆر ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە، ماددەیەکی زۆر زۆر باشە، بەڵام لەڕاستیدا لە ساڵانی ڕابردوو، جگە لەوەی تێکەڵ و پێکەڵی لە جێ بەجێ کردنی پرۆژەکاندا هەبووە لەکاتی موناقەشە کردنی ڕۆژانی گفتوگۆی بودجەشدا باس کراوە، ئەو پرسیارە ئاراستەی وەزیرە بەڕێزەکانیش کرا، بەتایبەتی وەزیری پلاندانان، ئەو پرۆژانە لە بودجەی

ئیستیسماریدا بۆ وەزارەتەکان داوە، هەندێك وەزارەت جێ بەجێی کردووە، بەتایبەتیش ئەوەی لەکاتی خۆیدا جێ بەجێ نەکراوە، یەعنی ئێمە تێبینی ئەوەمان کردووە لە هەندێك ناوچەدا لە 85٪ تا 90٪ی پرۆژەکان نەکەوتوونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، لەکاتی خۆیدا دوا دەکەون، هەندێك لە پرۆژەکانیش کە ئێمە تێبینیمان کرد لەکاتی گفتوگۆیەکانیشدا رۆژانی یەکەم باسمان کرد، بۆ نموونە پرۆژە لە زیمنی پرۆژەکانی وەزارەتی شارەوانی دانراوە، بەڵام پارێزگا جێ بەجێی کردووە، یەعنی ئەمە بێ ئاگاییەکە لە یەکتری کە پرۆژەیەك لەناو پرۆژەکانی وەزارەتێك دادەنرێت، دەبێت ئەو وەزارەتە جێ بەجێی بکات، بەڵام بۆچی پارێزگا جێ بەجێی دەکات؟ لەکاتێکدا پارێزگا دەتوانێت پرۆژەیەکی تر جێ بەجێ بکات، لەبەر ئەوە بەڕاستی پێویستە ئەم مەسەلەیە موعالەجە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو خاڵە جێی خۆیەتی ئەگەر لێرە باسی لێوە بکرێت، بەڵام تا ئێستا تێبینی دەکرێت هەندێك لە پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتەکانی ترەوە جێ بەجێ دەکرێت، کە وەزارەتی مەعنی موختەص نییە، لە هەمان کاتدا بەشێکی زۆر لە وەزارەتەکان، رەنگە هەندێك پرۆژە بۆ ئەوە دەدرێت کە وەزارەتێکی تر جێ بەجێی بکات، رەنگە ئەو وەزارەتە ئەو ئیمکانیەتە هەندەسی و ئەو ستافەی نەبێت، کە بتوانێت هەموو ئەو پرۆژانە جێ بەجێ بکات، بۆ نموونە هەندێکی دەگەڕێتەوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، هەندێکی لەلایەن وەزارەتەکانی ترەوە جێ بەجێ دەکرێت، جا هیوادارم ئەم حاڵەتە تەسبیت بکرێت، بەڵام کاری پێ بکرێت لە داهاتوودا، بۆ ئەوەی بەپێی ئیختیصاص هەر وەزارەتێك ئیش و کاری خۆی بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم ماددەیە من لەگەڵ ئەو وەزارەتانەی موختەصن بە بودجەی ئیستیسمارییەوە، زۆر پێیان باشە ماددەی بیست و هەشت بکرێت بە چوار خاڵ، لیژنەی یاسایی دوایی بۆیان دەنێرم ئەگەر پێیان باش بێت.

یەکەم/ کە دەڵێیت (تلتزم حکومة الاقلیم) ئەمە شتێکی باشە، بەڵام موشکیلەکە لەوەدایە، ئەو وەزارەتانەی بەشی هەندەسەکەیان لەناو هەیکەلی وەزارەتەکە بریتییە لە وەحدەی صیانە، هەستاون مەجموعەیەك موهەندیسی زۆر، وەحدەکە بەسی صیانەی ئەو مەشروعانە دەکات، کە عایدی وەزارەتەکەیە، بۆ دەچێت ئیشراف ئیشەکانی خۆت دەکەیت، زۆری فەشەلەکە لەوانەیە، هیوادارم ئەوەی کە بینومانە ئەمساڵ و ساڵی

داهاتوو بەرەو باشتر بڕوات، چونكە لەوە دەچێت وای لێ بێت، زۆربەی شتەكان دەچێتەوە لای وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەو شارەوانی لەگەڵ ئیدارەی مەحەلی كە عایدی پارێزگایە، ئەوەش دائیرەیەكی هەندەسیە، ئەوە دەبێت بە یەكەم.

دووەم/ بنووسین (تلتزم كل وزارة مختصة او اية جهة غير مرتبطة بوزارة بتنفيذ المشاريع والانشطة المدرجة ضمن الموازنة وخططها الاستثمارية ومن الممكن جراء التغير ضمن الخطة الاستثمارية فقط عن طريق المناقلات المسموح به وفق ضوابط معمول بها شريطة عدم التجاوز عن الموازنة الاستثمارية والتخصيص السنوي.

ثالثاً: لايقبل اية زيادة في الموازنة الاستثمارية المخصصة للسنة المالية وكذلك اجمالي كلف المشاريع بسبب التغيرات الحاصلة في المشاريع وانما تتم تغطية تلك الزيادات المسموحة من التخصيص السنوي وضمن الكلف الاجمالية لاجراء المناقلات المطلوبة وفق الضوابط.

رابعاً: تلتزم حكومة الاقليم بتزويد برلمان كوردستان بتقارير متابعة فصلية او كل اربعة اشهر من قبل وزارة التخطيط)، بەداخەوە ئەمەیان تیا دەرج نەكراوە، بۆیە بۆیان نەنووسین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەئیدی قسەكانی شلێر خان دەكەم و پشتگیری دەكەم لەو صیغەیەی كە ئێستا باسی كرد، حەقیقەتەن ئەوە موعاناتی حكومەت و ئەو مەشاریعانەیە كە گرفتیان تێ دەكەوێت، ئەگەر ئەو صیغەیە بێتە ناو قانونەكە، من پێموایە خزمەتێكی باش بەبواری پرۆژەكان دەكات و بە ئیختصاصی خۆی بە تەواوەتی جێی خۆی دەگرێت، من پێم باشە لە ئەخیری ئەو ماددەیە وێڕای ئەوەی كە شلێر خان باسی كرد هەر پرۆژەیەك ئیختیصاصی ئەو وەزارەتە نەبێتن پرۆژەكە ئیلغا بێتن، وەكو ماددەیەكی عەمەلی بێت، یەعنی قاتع بێت بۆ ئەو حاڵەتانە، دەبێت ئیختیصاص جێی خۆی بگرێتن، هەر پرۆژەیەك كە زیمنی ئیختیصاصی ئەو وەزارەتە نەبێتن ئیلغا بكرێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئێمە وەكو حكومەت زۆر بە زەروورمان زانی ئەو ماددەیە ئێستا بەم شێوەیە بێت، چونكە بەڕاستی لە هەندێك وزارەتدا پرۆژە جێ بەجێ دەكەن و ئیختیصاصی خۆیان نییە، ئینشائەڵلا ئەوانەی تاكو ئێستا

کردوویانە حکومەت تەوجیهی داوە کە نەمێنێت، بۆیە لە هەمان کاتدا ئەو ماددەیەمان هێناوتە ناو یاساکەوە، تکامان وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان تێبینی ئەوە بکەن، کە ئێمە لە ماددەی حەوت، هەروەها لە ماددەی بیست و پێنج، هەروەها لە ماددەیەکی تایبەت دەنگمان لەسەردا بۆ شۆڕ کردنی دەسەڵات، واتا جێ بەجێ کردنی مەبدەئی لامەرکەزیەت، لە ماددەی حەوتدا (لوزير التخطيط وبناءاً على طلب الوزارة المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية ضمن الموازنة الاستثمارية لنفس الوزارة، وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء الواحد واعلام وزارة المالية والاقتصاد بذلك)، هەروەها لە بڕگەی چوارەمی ماددەکەدا (لوزير المالية والاقتصاد وبالتنسيق مع وزارة التخطيط والوزارات المعنية اجراء المناقلات اللازمة للمشاريع الاستثمارية بين الوزارات وفي حدود المحافظة الواحدة او القضاء وضمن الموازنة الاستثمارية المصدقة)، واتا ماددەکە بەو شێوەیە هاتووەو زۆر رێك و پێکە، بەتایبەتی حکومەتیش سوورە لەسەر ئەوەی وەکو خۆی هاتووە دەنگی لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو شلێر خان.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دوو ماددە وەرناگرێت، بەس تەقاریری فەسلیەکان دوایی لەکوێ دەرجی دەکەن؟ تیای نییە، هەموو میزانیەکە باسی تەقاریری فەسلیەکە ناکات، کە ئێمە پار بەو هەموو بەدواداچوونەوەیە یەك جار ئەو تەقریرەمان بۆ هاتووە کە لە قانونەکەشدا هەبوو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەی بیست و هەشت بەو شێوەیە دەبێت:

المادة الثامنة والعشرون:

1- تلتزم حكومة الاقليم بتنفيذ المشاريع وفق الخطة المعلنة في الموازنة الاستثمارية من قبل الوزارات وحسب اختصاصها، ولا يجوز لاي وزارة تنفيذ مشاريع خارج اختصاصها.

2- تلتزم حكومة الاقليم بتزويد برلمان كوردستان بتقارير متابعة فصلية او كل اربعة اشهر من قبل وزارة التخطيط.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی بیست و نۆی پرۆژەكە بەم شێوەیە:

المادة التاسعة والعشرون:

تقدم مشروعات القوانين التي يترتب عليها تبعات مالية من قبل مجلس الوزراء الى البرلمان ولا تنفذ بأثر رجعي.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردیش تكایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی بیست و نۆیەم:

ئەو پرۆژە یاسایانەی كە تەبەعاتی دارایی دەكەوێتە سەر لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەشی پەرلەمان دەكرێ و بە كاریگەری ڕەجعی كاری پێ ناكرێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی هیچ تێبینی لەسەر ماددەكە نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بكات؟ ئەم چوار بەڕێزە دەیانەوێت قسە بكەن، ڕێزداران (ئەڤین خان، دكتۆر عومەر نورەدینی، سۆزان خان، دكتۆر ئەحمەد وەرتی) فەرموو ئەڤین خان.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدامە ئەسڵەن ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، لەبەر ئەوەی هەموومان دەزانین پەرلەمان جێگای تەشریع کردنە، تەنها ئەو یاسایانە نین حکومەت بتوانێت تەبەعاتی مالی هەبێت و پێشکەشی بکات، حکومەتیش دەتوانێت بە هەموو شێوەیەك پرۆژە یاسا پێشکەش بکات، پەرلەمانیش دەتوانێت، بەڵام ئەوەی کە لێرە باس دەکرێت دەڵێت (تقدم مشروعات القوانین)، یەعنی لێرە وا حەصری دەکات، کە پەرلەمان نەتوانێت ئەو پرۆژە یاسایانە تەقدیم بکات تەبەعاتی مالی هەیە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم ئەم ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، راستە ئێمە هەر پرژەی یاسای تەبەعاتی مالی هەبێت، دەبوایە بڵێت رەئی حکومەتی پێ وەردەگیرێت، نەك بەم شێوەیە وەکو ئەوەی کەوا پەرلەمان نەتوانێت ئەو پرۆژانە تەقدیم بکات کە تەبەعاتی مالی هەیە، بۆیە من لەگەڵ هەڵگرتنی ئەو ماددەیەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر عومەر فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقیقەتێك هەیە لەمبارەیەوە، ئەویش ئەوەیە کە دوای پەسند کردنی بودجە، ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان چەندین یاسا پەسند دەکەین کە هەموو تەبەعاتی مالی هەیە، ئەرکی سەرشانی حکومەت قورس دەکات، هەندێك جار بە ئەسەری رەجعیشە، بۆیە گرفتێك هەیە لەو بارەیەوە، بەڵام من لەگەڵ ئەوەم کە دووبارە ماددەکە دابڕێژرێتەوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(دوای پەسند کردنی بودجەی ساڵانە، بەبێ رەزامەندی حکومەتی هەرێمی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان یاسایەك دەرنەکات، ئەگەر تەبەعاتی مالی هەبێت)، یەعنی بەم شێوەیە دووبارە داڕێشتنەوەی بۆ بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

خۆی بێگومان ئەمە دوو لایەنەیە، لایەنی یەکەم/ حکومەت مافی خۆیەتی لە کار نامەی خۆیدا ئەگەر پرۆژەیەك، یان یاسایەك بنێرێت بۆ پەرلەمان تەبەعیاتی مالیەی هەبێت، خۆی دیراسەی کردووە، ئینجا دەینێرێتە پەرلەمان، بەڵام لێرە باس لە ئەسەری رەجعی دەکات، یەعنی لە رۆژی دەرچوونی یاساکەوە، ئەو یاسایە جێ بەجێ دەکرێت، زۆر جاریش هەیە ئێمەی ئەندام پەرلەمان پێداگیری دەکەین کە دەبێت بە

ئەسەر رەجعی بێت، هەر یەکەمان بەشێوازێك سەیری دەکەین، بەڵام زۆر جاریش هەیە ئێمە وەکو ئەندام پەرلەمان کاتێك کە یاسایەك پێشکەش دەکەین تەبەعیاتی مالیەی هەیە بەبێ ئەوەی رەئی حکومەت وەربگرین ئەو یاسایە پێشکەش دەکەین، دەمانەوێت حکومەت بخەینە ئەمری واقیعەوە، کە ئەو یاسایە جێ بەجێ بکات، حکومەت لاری لەوە نییە کە یاساکە جێ بەجێ بکات وەك خۆی، بەڵام مەسەلەن بۆ نموونە دەڵێت من لەم ماوەیەوە، تاریخێك دادەنێت دەڵێت لەو کاتەوە دەتوانم، چونکە ئەمە تەبەعیاتی مالیەی لەسەرە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

لەخولی یەکەم و خولی دووەمی پەرلەمانیش، کە خۆم ئەندامی خولی دووەم بووم، هەرچ یاسایەك تەبەعیاتی دارایی هەبوو بێت پێیان گوتراوە بە ئەندامانی پەرلەمان زەحمەت نەبێت ئەو تەبەعاتە مالیە دەبێت پرس و را بە حکومەت بکرێت، بۆ ئەوەی بزانن حکومەت کە ئەم یاسایەمان دەرکردووە جێ بەجێی دەکات، یان جێ بەجێی ناکات؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من یەك نموونەت بۆ دەهێنمەوە، ئێمە لەیاسای باری کەسێتیدا باس دەکات سندووقێك دابنرێت بۆ ئەو ژنانەی کە بێ هاوسەرن، حکومەتیش رەزامەند بووە، تاکو ئێستا جێ بەجێ نەکراوە، لە ساڵی 2008ـەوە تاکو ئێستا جێ بەجێ نەکراوە، باشە خۆ حکومەت خۆی ئەو پارەیە دەخاتە سندووقەوەو پرس و راشی پێ کراوە لەو بابەتە، بۆیە من پێم باشە ئەو ماددەیە وەکو خۆی بمێنێتەوەو، ئەگەر بشکرێت، یەعنی برادەرانی ئەندامانی پەرلەمان بە حەساسیەتەوە وەرنەگرن لەسەر پەرلەمانی کوردستانیشە ئەگەر یاسایەك دەربکات تەبەعیاتی دارایی هەبێت پرس بە حکومەت بکات، یەعنی پرس و را بکات، لیژنەی پەیوەندیدار پرس و را بکات لەگەڵ حکومەتدا زۆریش ئاساییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، چونکە ئەوە موصادەرەی حەقی پەرلەمانە، پشتیوانی لە قسەکانی ئەڤین خان دەکەم، ماددەی (71) دەڵێت (ئەنجومەنی وەزیران، یان ژمارەیەك لە ئەندامانی ئەنجومەن کە لە دە کەس کەمتر نەبن بۆیان هەیە پێشنیاری پرۆژە یاساو بڕیارەکان بکەن)، باس لەوە نەکراوە کە تەبیعاتی مالی هەبێت، یان نەیبێت، لەڕاستیدا ئێمە کەم پرۆژە هەیە کە تەبیعاتی مالی نەبێت، کەوا بوو تۆ دەستی پەرلەمان دەگریت کە نابێت هەر پرۆژەیەك تەبیعاتی مالی هەبێت لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بێت، بەڕاستی ئەمە تەقلیدی بەغدایە لەوێ کە موصادەرەی حەقی پەرلەمانیان کردووە، کە دەبێت پرۆژەکان لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بێت، ئەمە یەکێك لە رەخنەکان لە بەغدا هەیە

لەسەر ئەوەیە ئەویش پەیوەندی بەو موحەصەصەو دابەش بوونەوە هەیە، کە لەنێوان پێکهاتەکان و لایەنەکاندا هەیە، ئێمە هەموو ساڵێك بودجە پەسند دەکەین بۆ هەر ساڵێك کە بودجەمان پەسند کردووە تا مانگی (12) نابێت هیچ پرۆژەیەك تەبیعاتی مالی هەبێت پەسندی بکەین، ئەمە سەبارەت بە بڕگەی یەکەم.

سەبارەت بە ئەسەری رەجعی، ئێمە لە زۆر یاسادا هەیە کە لە هەرێمی کوردستان، لە عێراقیشدا کە دەرکراون ئەسەری رەجعی هەبووە، ئەوەی کە پەیوەندی بە زیندانی سیاسیەوە هەیە، ئەوەی پەیوەندی بە قەرەبوو کردنەوەی زیان لێکەوتووانی سەردەمی بەعس هەیە، لە عێراق تا (68) ئەسەری رەجعیان بۆ داناوە، لەبەر ئەوە ئیلزام کردنی پەرلەمان بە ماددەیەك لەناو پرۆژە یاساکەدا، چونکە ئەو مەوزوعە هیچ پەیوەندی بە پرۆژە یاسای بودجەوە نییە، ئەمە پێویستە لەناو پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا ببێت، لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەوەدامە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت، بە هیچ شێوەیەك لە ناو پرۆژە یاسای بودجەدا نەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عومەر نوقتەی نیزامت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی لەڕاستیدا هەموو مەشروعەکان کە دێت، ئەوە تەحصیل حاصلە ئەنجومەنی وەزیران حەقی یەکەمی هەیە مەشروعاتی قانونی بنێرێت بۆ پەرلەمان بۆ موصادەقە کردن، بەڵام من لێرە پرسیارێکم هەیە دەڵێت (ولا تنفذ بأثر رجعي)، ئەسەری رەجعیەکە بەنیسبەت حقوقی حکومەتە لەناحیەی مالیەکە، یان بەنیسبەت ئیلتیزاماتی حکومەتەوەیە لەم حاڵەتە؟ وەکو ئەوەی کە کاك ئەحمەد باسی لەسەر کرد، ئەگەر بەنیسبەت حقوقی دەوڵەتەوە بێت، ناکرێت تەنازول لە حقوقەکانی دەوڵەت بکرێت، کە مەبلەغێك پارە، یان شتێك لەسەر کەسێك مابێت وەرنەگیرێتەوە، ئەمە تەنازولی لێ ناکرێت، ئەگەر مەسەلە لەوەش بێت ئیلتیزاماتەکانی حکومەت بێت، چەند نموونەیەك، دواتر ئێمە یاساکمان جێ بەجێ کرد کە ئینفازی یاسای تەقاعودی هێزەکانی ناوخۆ، دیار بوو کێشەیەکمان هەبوو کاتی خۆی ئایا بە ئەسەری رەجعی دەگەڕێتەوە، ئەوانەی مەشمولن، یان مەشمول نینە؟ من لێرە دەمەوێت جەنابی وەزیر تەوزیحێك بداتێ،ئەم ئەسەر رەجعیە بەنیسبەت حقوقی دەوڵەتەوە، یاخود بەنیسبەت ئیلتیزاماتەکانیەتی؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سکرتێری پەرلەمان فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حوكم بەو شێوەیە بەشێوەیەکی موتڵەق بە رەئی من موخالیفی مەبادئی قانونە، چونکە لازمە حاڵەت بە حاڵەت تەماشا بکەین، ئەو نەصە هەر موخالەفەی قانونی میزانیەیە ئەسڵەن، چونکە ئەو میزانیە بە ئەسەر رەجعی هەموو تەبیعاتی مالینەو، بە ئەسەر رەجعی تەنفیز دەبێت لە 2012/1/1، بۆیە بە رەئی من بۆ حکومەتیش خراپە ئەو نەصە بەو شێوەیە بێت، چونکە موخالیفی قانونی میزانیەیە، تەبیعی حەقیقەت مەفروزە ئێمە ئەو قانونە لە 7/1 تەنفیزی بکەین، لە 2012/1/1 تەنفیز نەکرێت ئیستینادەن لەسەر ئەو نەصە، بەڵام حاڵەت بە حاڵەت بێتە پێش دیراسەت دەکرێت، لەوانەیە حەق بێتن بە ئەسەری رەجعی، لەوانەیە بە ئەسەری رەجعی نەبێت، میسالیش لەسەر ئەوە هەر لەناو ئەو قانونەدا هاتووە ئیستیقتاعات لە 7/1 دەست پێ دەکات هی ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام میزانیە لە 2012/1/1 دەست پێ دەکات بە ئەسەرێکی رەجعی بۆ شەش مانگی پێشتر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو دکتۆر ئەحمەد گوتی وەکو یاسایەك هاتووە لە یاسای عێراقیدا، موازنەی عێراقیدا هەر بەو شێوەیەش هاتووە، ئێمە وەکو حکومەت پێمان باش بوو ئەوەمان لەوێ دانا، چونکە ئێمە لەهەردوو رووەوە بەتایبەتی لە مەوزوعی ئیستیحقاقی دەوڵەتدا ئەوە زیاتر دەردەکەوێت وەك کاك عەمەر گوتی، بۆیە پێمان باش بوو و ئەم ماددەیەمان هێناوە، ئەگەر موخالەفەی قانونە، فیعلەن ئێمەش نامانەوێ موخالەفەی قانون بکەین، بەڵام ئەوە لە یاسای بودجەی عێراقیدا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دوو رەئی هەبوو، کاك عەونی موراعاتتان کردووە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەنجامی گفتوگۆ لەسەر ئەو ماددەیەدا، وا دیارە دوو رەئی هەیە، را دوورەکە ئەوەیە کە ئیلغا بکرێت، داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئیلغا کردنی ئەو ماددەیە بخاتە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

رەئی لیژنەی یاسایی چیە لەو مەسەلەیە؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئی لیژنەی یاسایی ئەوەیە ئەو ماددەیە بمێنێتەوە وەکو خۆی، لەسەرەتاوە ئاماژەمان پێ کرد، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ڕەئیەك هەیە دەڵێت ئەو ماددەیە ئیلغا بكرێتەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (8) كەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كراو ماددەكە ئیلغا كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بچینە سەر ماددەی (30) لە پرۆژەكە، پێشنیاری ماددەیەك كراوە بەو شێوەیەی ئێستا دەیخوێنمەوە، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان تێبینیان هەبوو لەسەری، گفتوگۆی لەسەر دەكەین.

المادة المقترحة:

على حكومة الاقليم دراسة جدول التوصيات الملحق بهذا القانون وإتخاذ ما يلزم لتنفيذ ما ينسجم مع سياستها وضمن امكانياتها المالية الحالية والمستقبلية.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی با جارێ جەنابی وەزیر وەربگرین لەسەر ئەو ماددەیە، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئێمەوە ماددەكە ئیزافە بكرێت هیچ موشكیلە نییە، بەڵام من نازانم تەوصیاتەكان چیە؟ حەزم كرد تەوصیاتەكانیش بخوێنێتەوە، ئینجا قسەی لەسەر دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو صیغەیە بەو شێوەیە نابێت، ئێمە ئیختیار بدەینە حكومەت، دەكرێتن تەوصیاتەكان هەمووی بە مولحەق بەس بە ماددەیەك بڵێین تەوصیاتەكان مولحەقن بەوە، ئەو شەرحەی ناوێت، حكومەت بۆ خۆی ئەوەی كە مونسەجیمە، ئەوەی كە توانای هەیە، ئەوەی مومكینە دەكرێتن، بەڕاستی ئەو شەرحەی ناوێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ڕەئیموایە ئەو شێوازە وەكو پێشەكی داڕێژراوەتەوە بە نەصێكی سەریحتر بە حكومەت دەڵێت ئەو تەوصیاتانە جێ بەجێ مەكەن، من تەسەورم وایە حكومەت لە ئەسڵدا دەبێت دیراسەی هەموو ئەو

پێداویستیانە بکات کە لە کۆمەڵگادا هەیە، بۆ ئەوەی کاری لەسەر بکات، دەبێت تۆ تەوصیەکی بکەیت، ئەگەر بە صیاغەیەك دانەڕێژرێتەوە زیمنیەن ئیلزامی حکومەت بکات، کە دواجار ئێمە دەنگی لەسەر دەدەین، ئەو دەنگدانە ئەگەر شکلیش بێت جۆرێك لە ئیلتیزام لەسەر حکومەت دروست دەکات، نەکرێت باشترە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار یان تەوصیاتە، یان قانونە دەبێت دەنگی لەسەر بدرێت، کە تەوصیات بوو ئیلزامی نییە، کە ئیلزامی بوو قانونە، یەعنی یەکێکە لە ماددەکانی قانونەکە، چۆن دەبێت؟ بەڵێ فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەعلیقم لەسەر صیاغەکە هەیە، ئەسڵەن صیاغەکە بە حکومەت دەڵێت وەکو لائیحەیەك تەماشای بکەن و کاری پێ مەکەن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك جەلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە تەوصیاتەکان خۆی سێ، چوار دێری زۆر مەعقول نووسراوە، ئەگەر ڕێم پێ بدەن بیخوێنمەوە، (نظراً لاهمية المقترحات والتوصيات الواردة في التقرير العام للجنة المالية والمقترحات والتوصيات الاخرى المقدمة من برلمان كوردستان، على حكومة الاقليم دراسة ومتابعة هذه المقترحات والتوصيات والاخذ بما يمكن العمل بها وتنفيذها والاستفادة منها حسب القوانين والامكانيات الفنية والمالية المتاحة)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

عەینەن ئەو مەزموونەیە، بەڵام بە صیاغەیەکی تر، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەو مەزموونەی کە بەڕێز کاك جەلال خوێندیەوە خۆمان صیاغەمان کردووەو، ئەو صیاغەمان دەوێت، لەبەر ئەوەی ئەوە بۆتە تەجروبە ئەوە لە خولی دووەمیشدا بووە، یەعنی تەوصیات وەکو خۆی تەوصیات سوڵبی ئیشی لیژنەکانی پەرلەمانییە، کاتێك کە بودجە دەنێردرێتە پەرلەمان موتابەعەی کارەکان دەکات لە مەداری ساڵەکەدا کەموکورتیەکان دەبینێت و کۆمەڵێك تەوصیات تەقدیم دەکات، ناکرێت ئەم تەوصیاتانە بە ئەهمیەت وەرنەگیرێت، وەکو مولحەقێکی هاکەزایی بنێردرێت، بۆیە ئێمە داوا دەکەین ئەو نەصەی کە کاك جەلال خوێندیەوە، ئەوە بخرێتە ناو ماددە یاساییەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەکە بەم شێوەیە:

المادة المقترحة:

على حكومة الاقليم دراسة ومتابعة المقترحات والتوصيات الملحقة بهذا القانون وألاخذ بما يمكن العمل بها وتنفيذها والاستفادة منها حسب القوانين والامكانيات الفنية والمالية المتاحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کاك عەونی خوێندیەوە، ئەگەر ماددەکە بەو شێوەیە بێت، موقەدیمەی تەوصیاتەکانیش هەر ئەوەیە، بەڕاستی وەکو کاك سالاریش گوتی، ئەمە زۆر زۆر زەعیفەو هیچ ئیلزامی حکومەت ناکات بە جێ بەجێ کردنی، پێشتریش ئێمە لە هەردوو لیژنەی یاسایی و دارایی کە قسە کراوە لەو تەوصیاتانە، وابزانم ئیتیفاقیەکیش لەنێوان فراکسیۆنەکان هەیە کەوا بە ماددەیەك ئیلزامی حکومەت بکرێت، چونکە ئەو تەوصیاتانە ئەگەر دواتر بخوێندرێنەوە، یەعنی شتێکی وایان تێدا نییە، ئەگەر حکومەت جێ بەجێی بکات و ئیلزامیشی بکەین کارێکی وا بێت، مەسەلەن باسی ئەوە دەکرێت ئەولەویەت بدرێت بە وەزارەتی صحەو مەواردی مائی، ئەولەویەت بدرێت بە تەعیناتی خەریجینی ساڵانی رابردوو و گرێبەستەکان، ئەمە زۆری ئەوانەمان هەر چەسپاندووە لەناو یاساکە، لەبەر ئەوە کێشەیەك نییە، بە رەئی من ئێمە بە ماددەیەك ئیلزامی حکومەت بکەین، نەك بەو لاوازییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی دارایی.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی و لیژنەی یاسایی بە ئامادە بوونی نوێنەری حکومەت و چەند پەرلەمانتارێکی تر کۆی ئەو پێشنیارانەی کە صیغەی ئیلزامی پێویست بوو کردمان بە ماددە لەناو قانونەکەو دەنگیشمان لەسەر داوە، ئەوەی کە پێشنیاری لیژنەکان بوو، ئەوەی کە بەڕێزان لیژنەکانی پەرلەمان لەناو هۆڵ لەچوارچێوەی قسەکانی خۆیاندا وەکو پێشنیار خستیانە روو، ئێمە ئامادەمان کردووەو داڕێژراوەتەوە وەکو پێشنیار هاوپێچی یاساکە بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکان:

التوصيات

1- اعطاء الاولوية عند تنظيم موازنة حكومة الاقليم لعام 2013 لوزارتي الصحة والزراعة والموارد المائية وتوزيع المشاريع الخاصة بهما على المحافظات حسب نسبة السكان.

2- اعطاء الاولوية في التعيينات لخريجي السنوات السابقة والمتعاقدين.

3- توفير العلاج اللازم للمصابين جراء استخدام النظام البائد للاسلحة الكيميائية ضد شعب كوردستان.

4- صرف مبلغ سلفة العقار لقطعة الارض التي تبلغ (100)م2 واجراء مايلزم لصرف السلفة لمساحة (200)م2 في الملك المشاع بين شريكين وفق القوانين والانظمة واعادة النظر في التعليمات المرعية.

5- اعانة البێشمەرگە المعوق (پێشمەرگەی کەم ئەندام و سەنگەر) وعدم قطع رواتبهم في حالة حصوله على فرص عمل اخرى.

6- على اللجنة المشكلة للنظر في المخصصات الاخذ بنظر الاعتبار دراسة منحة لعلماء الدين تحقيقاً للعدالة والمحاسبين.

7- على حكومة اقليم كوردستان تخصيص مبالغ في ميزانيتها لانجاز مشاريع قومية للكورد الفيليين.

8- على حكومة اقليم كوردستان زيادة الاهتمام بالمناطق الاثرية والسياحية.

9- لا يجوز دعم الحكومة لمشاريع القطاع الخاص خارج اطر القوانين النافذة في الاقليم.

10- يمنح الدعم المالي للاحزاب وفق القانون.

11- شمول منح ضمان البطالة لخريجي معاهد وزارة التربية.

12- منح قرض للطلبة غير المشمولين ببرنامج تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاک جەلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیەی کە دیاری کرا بکرێتە ماددەیەکی موزاف پێش ماددەی (30)، ئەو ماددەیە بە جیا بخرێتە دەنگدانەوە، تەوصیاتەکان خوێندرایەوە، دوایی تەوصیاتەکان ئیلحاق دەکرێت بەو ماددەیەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاک عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری تر ماوە، نەمانتوانی داخیلی بکەین، ئێستا دەیخوێنینەوە بۆ ئاگاداری.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بیخوێننەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو کاتەی دەستمان بە گفتوگۆی بودجە کردووە، ئێمە لەلایەن فراکسیۆنەکان و لەلایەن پەرلەمانتارانی بەڕێز پێشنیاری زۆرمان بۆ هاتووە، بەشێکمان داڕشتووە لەو لیستەی ئێستا کە پێشکەش بە بەڕێزتان کرا، بەشێکی تر ماوە هێشتا دانەڕێژراوەتەوە، ئەگەر تەخویلمان بکەن لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی دواتر هەموو پێشنیارەکان کۆ بکەینەوەو ببێتە هاوپێچی یاساکەو ئاراستەی حکومەت بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ئەڤین خان.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چۆن دەتوانین دوو لیژنە تەخویل بکەین لێرەدا، کە ئەوان دوای ئەو جارێکی تر دابنیشنەوە ئەو تەوصیاتانە بکەن، ئەو تەوصیاتانە دەبێت ئێستا هەمووی بخوێندرێتەوەو دەنگدانی لەسەر بکرێت، چونکە ئەوە دەبێتە کۆنکریت، خۆ نابێت هەر سەعاتێك و تەوصیاتی تر ئیزافات بکرێت و شتی تری ئیزافە بکرێتە سەر، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی شتەکە زۆر بەسیتەو لەوە بەسیتترە، کە ئێمە وا بەو شێوەیە باسی دەکەین، ئێمە راپۆرتی لیژنەی دارایی و راپۆرتی لیژنەکان باس کراوەو کۆمەڵێك پێشنیاریان پێشکەش کردووە، بەڕێز لیژنەی دارایی هەر لەناو ئەو راپۆرتەدا دەڵێت بکرێت بە پێشنیارو ئاراستەی حکومەت بکرێت، ئەوەتا ئێمە هەموومان جیا کردۆتەوە لە چەند لاپەڕەیەکدا، با ئەو بەڕێزانە ئەوە بخوێننەوەو، ئەندامان بزانن ئەو داواکارییانە چی بوون کە لیژنەکان پێشنیاریان کردووەو دەچێتە حکومەت بێ لەوەی کە گفتوگۆی لەسەر کراوە لەم

پەرلەمانە، من لەگەڵ هەموو ڕێزێکمدا لەو تەوصیاتانەی کە خوێندرایەوە، بۆ نموونە، ئەوەی کە باس لەوە دەکات سولفەی ئەحزابەکان، سولفەی ئەحزابەکانمان بە ماددەی یاسایی دانا، پێشنیاری چی دەکەینەوە جارێکی تر بۆ حکومەت، بۆیە باشترین شێوە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی ترتان لەبەردەمدایە، ئێمە ئەمەمان لێ جیا کردۆتەوە، ئەوەی کە لەسەری نووسراوە لەو بڕگەیە پێشنیار بکرێت بۆ حکومەت، فەرموون ئەوە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی ئەندامانیش ئاگادار بن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم/ ئەو نەصە قانونیەی لەسەر تەوصیاتەکان خوێندرایەوەو بڕیارە بخرێتە دەقی یاسای بودجە، دەبوو ئەوە بڕوات و بەردەوام بووینایە هەتا هەموو یاسای بودجەمان تەواو کردبا، دوایی تەوصیاتەکان ئەگەر بخوێندرێتەوەش تەبیعیە، بۆ؟ چونکە ناکرێت تەوصیات بخرێتە دەنگدانەوە، کە خرایە دەنگدانەوە دەبێت قوەی قانونی هەبێت، کە لە ماددە قانونیەکە هات ئیتر پێویست ناکات جارێکی تر بخرێتەوە دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی دارایی ئامادەکاری بکات بۆ تەوصیاتەکان، ئەو ماددانەی کە ماون موناقەشەی بکرێت، دواتر دێینەوە سەر تەوصیاتەکان، بۆ ئەندامانی پەرلەمانی دەخوێنینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر عومەر قسەت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من تەئیدی پێشنیارەکەی کاك شوان دەکەم، ئەو ماددەیەی کە ئێمە بۆ چۆنیەتی تەعامول لەگەڵ تەوصیات داخیلی ماددەکەی دەکەین و دەنگی لەسەر بدەین، پاشان تەوصیاتەکان صیاغە بکرێتەوەو ئامادە بکرێت، چونکە پێویستی بە وردبینیەك و بەراوردێك هەیە، دوای تەواو بوونی یاساکە ئینجا تەوصیاتەکانیش بخوێندرێتەوە، ئێستا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پێشنیارەکانی پەرلەمانتاران کە هاتووە، جگە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تر، ئەوەی لەلای ئێمە گەڵاڵە بووە نزیکی (27) پێشنیارە، من

بەراوردێكم كردووە لەوەیان لە 90%ی چۆتە ناو یاساكەوە، ژمارەیەكی زۆر كەمی ماوە، بۆیە سەرەتا ماددەكە پەسند بكەین، ئەوەی كە تەعامول لەگەڵ تەوصیات، پاشان تەوصیاتەكان لە كۆتایی یاساكەدا بخوێندرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە ئێستا ئەو پێشنیارە لە سەرۆكایەتی قەبوڵە، ماددەكە بخوێندرێتەوەو قەبوڵی بكەین، دوایی ئەو سێ، چوار ماددەیەی كە ماوەتەوە تەواو بێت، پاشان تەوصیاتەكان تەواو دەكەین و صیاغەی بكەنەوە، لیژنەی یاسایی بیخوێننەوە تكایە.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة المقترحة:

على حكومة الاقليم دراسة ومتابعة المقترحات والتوصيات المحلقة بهذا القانون وألاخذ بما يمكن العمل بها وتنفيذها والاستفادة منها حسب القوانين والامكانيات الفنية والمالية المتاحة.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاكی من خۆ تەوصیات ئیلزامی نییە، تەوصیات تەوصیاتە، كە ئیلزامی بوو یەعنی تەوصیات نییە، دەبێت حكومەت ئیستیفادە لەوانە بكات، بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (2) كەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثلاثون من المشروع:

على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون ولتحديد صلاحية الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز (15) خمسة عشر يوماً من تاريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بە كوردیش تكایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سییەم لە ئەسڵی پرۆژەكە:

وەزیری دارایی دەبێ ڕێنمایی پێویست دەربکات بۆ ئاسان کردنی جێ بەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایەو، دیاری کردنی دەسەڵاتەکانی سەرف کردن بۆ ئیدارەکانی حکومەت لە ماوەیەکدا کە لە (15) پانزە ڕۆژ تێپەڕ نەکات لە ڕۆژی بڵاو بوونەوەی ئەم یاسایە لە ڕۆژنامەی فەرمیدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە صیاغەی ماددەکە بەم شێوەیە بێت کە ئێستا دەیخوێنمەوە:

(على وزير المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزير التخطيط اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون ولتحديد صلاحيات الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز (15) خمسة عشر يوماً من تاريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية).

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ تەنیا سێ کەس (کاک شڤان و شلێر خان و کاک جەلال)، فەرموو کاک شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم (15) ڕۆژە بۆ تەعلیماتی موازەنەی تەشغیلی زۆر زۆر بە جێیە، بەڵام بۆ تەعلیماتی موازەنەی ئیستیسماری حەقیقەتن گرفتێکە لەبەرامبەری، من دەڵێم (ماعدا الموازنة الاستثمارية)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان مەبەستم هەیە (على وزير المالية والاقتصاد اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون للميزانية التشغيلية فقط)، چونکە بەڕاستی وەکو گوتمان هەموو دائیرەکان کە پێی دەڵێن مەشاریعەکان تاخیر بووە، ئینتیزاری ئەمە دەکات، جارێ سەرۆکی هەرێم ماوە موافەقەت بکات، دوای ئەوە وەزارەتی مالیەش (15) ڕۆژەکە، وەزارەتی وا هەیە هەتا مانگی هەشت و نۆ دەڵێت من ئەم تەعلیماتەم پێ نەگەیشتووە، باشە بودجەی ئیستیسماری بۆ لەسەر ئەوە بوەستێت، هەموو ساڵێکیش دەڵێن بۆچی تاخیر بوو، لەبەر ئەوە با هەر بۆ میزانیە ئیعتیادیەکە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاک جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کران، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان باشە ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە (بالتنسيق مع وزير التخطيط)، تەبیعی ئێمە هەمووساڵێکیش هەروامان کردووە، بە هیچ شێوەیەك تەعلیماتمان نەکردووە، ئەگەر وەزیری تەختیت دەریبهێنێت، ئەمساڵ بۆ مەعلوماتی جەنابتان ئێمە بە تەماین بینێرین بۆ مەجلیسی شوراش پێش ئەوەی تەعلیماتەکە صادر بکەین، ئەگەر هەڵەی تیا هەبێت نەیهێڵین و ئیتیفاقیشمان لەگەڵیاندا کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای تێبینی و روون کردنەوەی جەنابی وەزیری دارایی، پێم باشە ماددەکە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثلاثون:

على وزير المالية والاقتصاد بالتنسيق مع وزير التخطيط اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون ولتحديد صلاحيات الصرف للادارات الحكومية خلال فترة لا تتجاوز (15) خمسة عشر يوماً من تاريخ نشر هذا القانون في الجريدة الرسمية.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (2) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سی و یەکەمی پرۆژەکە:

المادة الحادية والثلاثون:

لايعمل بأي قرار مخالف لهذا القانون ولا تتحمل الخزينة اية اعباء مالية لهذا القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية ويصادق عليه من قبل البرلمان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش تکایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سی و یەك:

کار بە هیچ بڕیارێك ناکرێت کە پێچەوانەی ئەم یاسایە بێت و، گەنجینە هیچ بارگرانییەکی دارایی ئەم بڕیارە ناگرێتە ئەستۆ، تاکو شەرعیەتی یاسایی وەرنەگرێ و، لەلایەن پەرلەمانەوە پەسند نەکرێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(لهذا القرار) دەیکەینە (لذلك القرار)، واتا بەو شێوەیە دەبێت:

المادة الحادية والثلاثون:

لايعمل بأي قرار مخالف لهذا القانون ولا تتحمل الخزينة اية اعباء مالية لذلك القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية ويصادق عليه من قبل البرلمان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمەش پێمان باشە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ جارێکی تر بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الحادية والثلاثون من المشروع:

لايعمل بأي قرار مخالف لهذا القانون ولا تتحمل الخزينة اية اعباء مالية لذلك القرار مالم يكتسب الشرعية القانونية ويصادق عليه من قبل البرلمان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سی و دووەم لە پرۆژەکە.

المادة الثانية والثلاثون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش تکایە.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سی و دوو:

لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سی سێیەمی پرۆژەکە.

المادة الثالثة والثلاثون من المشروع:

ينشر هذا القانون في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذاً من 2012/1/1.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

به كورديش تكايه.

بەڕێز لانا احمد چەلەبی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سی و سێ:

ئەم یاسایە لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائع كوردستان)دا بڵاو دەكرێتەوە لە (2012/1/1)ـەوە جێ بەجێ دەكرێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموون لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یاساكە ئەسبابی موجیبەی لەگەڵدا نییە، پێشنیار دەكەم ئەسبابی موجیبەی بۆ زیاد بكرێت بەو شێوەیە

الاسباب الموجبة

بغية اقرار موازنة اقليم كوردستان للسنة المالية 2012 شرع هذا القانون.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (1) كەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەوەی تێبینی و مولاحەزاتەكانمان لەسەر تەوصیات وەربگرین، داوا دەكەم لە سەرۆكایەتی پەرلەمان تەخویلمان بكات لەگەڵ سكرتاریەتی پەرلەمان بۆ ڕێكخستنی ماددەكان و داڕشتنی هەندێك لە ماددەكان لە مەزموونەكە دەرنەچیتن، چونكە تێبینیمان كردووە هەندێك خەلەلی یاسایی تێدایە لە داڕشتنەكاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێشتری ئێوەمان تەخویل كردووە، ئێستا جارێكی تر پێویستیان بەوە هەیە، ئێمە پێشنیار دەكەین كە تەخویلیان بكرێت بۆ داڕشتنەوەی هەندێك لە ماددەكان و چۆنیەتی پاش و پێش كردنی ماددەكان، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموون تەوصیاتەكان، فەرموو كاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر وەکو نوقتەی نیزامیش وەرنەگیرێت، یەك خاڵ هەبوو زۆر مەبەست بوو، وابزانم دکتۆرە ڕۆژان تەرحی کردووە وەکو تەوصیات ئاماژەی پێ بکرێت، ئەو (239) تەڵەبەی لە گەرمیان، کە پارساڵ لەناو میلاکاتەکاندا جێیان بکرابایەوە، بەڵام لەنێوان وەزارەتی دارایی، یان ئەنجومەنی وەزیران نەتوانرا وەکو هاوڕێیەکانیان دامەرزا بن، ئەمە نەخرێتە چوارچێوەی تەوصیاتەوە، چونکە ئەوان ساڵێکە لە ئیستیحقاقاتیان دەبڕدرێت، با وەکو هاوشێوەکانیان بن، جەنابی وەزیری دارایی، جەنابی وەزیری پلاندانانیش هاودەنگ بن لەگەڵمان نەخرێتە ناو تەوصیاتەوە، بەڵکو کاری پێ بکرێت، یەعنی ئەوە جێ بەجێ بوو بێت وەکو کارێك جێ بەجێ بوو بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك موتەبەعە کە دەگەیتە ئاخر ماددەی قانونەکە، یان هەر قانونێك پەسند دەکرێت، دەبێت کۆی یاساکە بخرێتە دەنگدانەوە، بە ڕەئی من پێش تەوصیاتەکان بێت، دواتر تەوصیاتەکانی بخوێندرێتەوە، چونکە ڕەپتی ئەوەندە نییە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەوصیاتەکان مولحەقن بە قانونەکەوە، هەموو تەوصیاتەکان ماددەیەکی قانونەکەن، کاك عەلی فەرموو.

بەڕێز علی حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم هەبوو، تەسەور دەکەم وەکو جەنابیشتان ئاگادار بوون دەنگی هێنا لەناو قاعە، سەبارەت بە پرۆژە نەتەوەییەکان، مەشاریعی قەومی، ئەوە وەکو فەرمووتان تەوصیات ئیلزامی نییە، یەعنی ئەو شتەی کە لێرە باس کرا لەگەڵ ئەو شتەی کە ئێمە داوامان کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بەنیسبەتی ئەوەی کاك سالار تەوصیەی کرد، زۆر ئیلحاح دەکرێت کە باس بکرێت، من هەرچەندێك کاتی خۆی گوتم ئەم مەوزوعە لەلیژنەکەی ئێمەدا، لیژنەی دامەزراندن باسی دەکەین و ئینشائەڵڵا جێ بەجێ دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

مالٚت ئاوەدان بێت، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکان:

داوای لێبووردن دەکەم، چونکە بە عەرەبی دەیخوێنمەوە، دوایی تەرجومەی دەکەین.

التوصيات

1- اعطاء الاولوية عند تنظيم موازنة حكومة الاقليم لعام 2013 لوزارتي الصحة والزراعة والموارد المائية وتوزيع المشاريع الخاصة بهما على المحافظات حسب نسبة السكان.

2- اعطاء الاولوية في التعيينات لخريجي السنوات السابقة والمتعاقدين.

3- توفير العلاج اللازم للمصابين جراء استخدام النظام البائد للاسلحة الكيميائية ضد شعب كوردستان.

4- صرف مبلغ سلفة العقار لقطعة الارض التي تبلغ (100)م2 واجراء مايلزم لصرف السلفة لمساحة (200)م2 في الملك المشاع بين شريكين وفق القوانين والانظمة واعادة النظر في التعليمات المرعية.

5- اعانة الپێشمەرگه المعوق (پێشمەرگەی کەمئەندامی سەنگەر) وعدم قطع رواتبهم في حالة حصوله على فرص عمل اخرى.

6- على اللجنة المشكلة للنظر في المخصصات الاخذ بنظر الاعتبار دراسة منحة لعلماء الدين تحقيقاً للعدالة وكذلك للمحاسبين.

7- على حكومة اقليم كوردستان تخصيص مبالغ في ميزانيتها لانجاز مشاريع قومية للكورد الفيليين.

8- على حكومة اقليم كوردستان زيادة الاهتمام بالمناطق الاثرية والسياحية.

9- لا يجوز دعم الحكومة لمشاريع القطاع الخاص خارج اطر القوانين النافذة في الاقليم.

10- شمول منح ضمان البطالة لخريجي معاهد وزارة التربية.

11- منح قرض للطلبة غير المشمولين ببرنامج تنمية وتطوير قدرات كوردستان البشرية.

12- وضع اسس وضوابط خاصة بالطلبة الذين يرغبون باكمال دراستهم خارج الاقليم على نفقتهم الخاصة.

13- صرف رواتب الموظفين المسيحيين الذين تم تنسيبهم من وزارات ومؤسسات الحكومة الفدرالية الى وزارات حكومة الاقليم.

14- صرف منحة الزواج لاولاد (پێشمەرگەی کەمئەندامی سەنگەر).

15- تأمين شقق سكنية لورثة الشهداء والمؤنفلين الذين لم يستفيدوا في السابق.

16- منح مكافأة تقاعدية تعادل راتب ستة اشهر للمتقاعدين المشمولين باحكام المادتين القانونين (34 و 38) قانون الپێشمرگه.

17- الاسراع بتشكيل مجلس الخدمة العامة في الاقليم.

18- عند توزيع عدد الدرجات الوظيفية ضمن ملاك سنة 2012 يراعى خريجي ادارة گەرميان الذين قدموا طلبات التعيين عام 2011.

19- تشكيل صندوق رعاية المطلقات وفق القانون رقم (15) لسنة 2008.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆر ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهيم علي(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەندی بە دەرچووانی پەیمانگاكانەوە هەبوو، وابزانم تەنیا پەیمانگای وەزارەتی تەربیە نەبوو، پەیمانگاكانی تریش بوو، بۆیە داوا دەكەم كە دەرچووانی پەیمانگاكان هەمووی بگرێتەوە، نەك تەنها وەزارەتی تەربیە، ئەمە یەك.

دەربارەی خاڵی شەش، (و) پەڕێندراوە (على اللجنة المشكلة للنظر في المخصصات الاخذ بنظر الاعتبار ودراسة منح) نەك مینحە، (ودراسة منح مخصصات لعلماء الدين تحقيقاً للعدالة)، یەعنی داڕشتنەوەی دەوێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر ثائر فەرموو.

بەڕێز د.ثائر عبدالاحد اوغسطين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە پێشنیارمان كرد وەكو لیژنەی وەرزش و لاوان، كە شارێكی ئۆلۆمپی دروست بكرێت، گوتیان پێشنیار دەكەین و لیژنەی داراییش پەسندی كردووە، لە تەوصیات نەنووسراوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، شەونم خان فەرموو.

بەڕێز شەونم محمد غريب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ژمارەیەك لە ئەندام پەرلەمانەكان داوام كرد لە تەوصیاتەكاندا وەك چۆن ئەو فەقەراتانەی كە تەوصیاتە، تەوصیات بكرێت بۆ ژینگەو كوالیتی كۆنترۆڵ، كوالیتی كۆنترۆڵ بكرێت بە دەستەیەكی جیاواز، ئەگەر خەڵك صحەتی باش نەبێت و ژینگەكەی پاك نەبێت، بەڕاستی ئەو تەوصیات و ئیشانە هەمووی زیاد دەبێت، چونكە هەموو خەڵكێكی ناتەندروست دەردەچن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئاواز خان فەرموو.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە سەرەتای موناقەشەی میزانیە چوار، پێنج هەڤاڵ پشتگیریمان کرد لە مەسەلەی قەزای مەخمور، لەبەر ئەوە ئەو قەزایە لەپاش راپەڕین بەپێی بڕیارێك چۆتە سەر پارێزگای مووسڵ لە هەموو سولفەکانی ئەم حکومەتە بێ بەشن، هەموو فەرمانگەکانی ئەم قەزایە بە بەڕێوەبەرایەتی کشتوکاڵ و بە خانووبەرە، بە تاپۆ سەر بە بەڕێوەبەرایەتی هەولێرن، بۆیە هیچ رێگرییەکی یاساییان لەبەردەم نییە، کە بێ بەش کراون، بۆیە داوا دەکەم لێرە لە تەوصیاتەکان بە ئیستیسنا لەسەر ناوچە کێشە لەسەرەکان قەزای مەخمور بەتایبەت باس بکرێت، چونکە بەڕاستی وابزانم سکرتێری پەرلەمان و جەنابی جێگری سەرۆکی پەرلەمان ئاگادارن وەفدێك هاتە سەردانمان، یەعنی هیچ رێگرییەکیان نییە لەبەردەم ئەوەی کە مەشمول بن بەم سولفانەی حکومەتی هەرێم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە چەند ئەندام پەرلەمانێك داوامان کرد بوو کە دەرچووانی پیشەییەکان، چونکە چەند ساڵێکە دانەمەزراون وەکو دەرچووانی ئیعدادیە سیناعە، زراعە، نازانم ئەگەر لەلای دکتۆرە رۆژان بە هەند وەرگیرا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شۆڕش فەرموو.

بەڕێز شۆڕش سید مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ساڵی پار لە بودجەی ساڵی 2011دا چەند ئەندام پەرلەمانێك و ئەمساڵیش ئەوە دووبارە کرایەوە، لەکاتی خۆی لە ئەنفالەکاندا حکومەتی بەعس خەڵکی ئەو دێهاتانەی راگواست بۆوەو گوندەکانی وێران کردن، بەزۆری زۆرداری بردنی لە ئۆردوگا زۆرە ملیەکان داینان لەوێ پارچە زەویەکی دانێ و شتێك پارەشی دانێ، ئێستا لە دەوائیری حکومی ئەوانە بە موستەفید حیسابن، بە سوودمەند حیسابن، پاریش ئەوەمان کرد لە راسپاردەکانیش هەبوو، بەڵام جێ بەجێ نەکرا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە وەکو لیژنەی شەهیدان پێشنیارێکمان خستەڕوو، پێش ئەوەی پرۆژە یاساکەش بخرێتە دەنگدان و گفتوگۆ کردن، دیارە وەزیری دارایی موافەقەی لەسەر ئەو پێشنیارانە کرد، گوتی ئێمە مانیعاتمان نییە بۆ خزمەت کردنی کەسوکاری شەهیدان، ئێستاش من پێشنیارەکانم خستۆتە بەردەمی لیژنەی پەیوەندیدار، بەڵام هێشتا بە هەندیان وەرنەگرتووە، هیوادارم بە هەندی وەربگرن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بێریڤان خان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێك لە پێشنیارەکان کە لە فراکسیۆنی کوردستانی پێشکەشمان کردبوو، چەند ئەندامێکیش قسەمان لەسەر کرد، بەنیسبەتی هاوکاری بۆ دایکی بێ هاوسەر، بەڵام لێرە نووسراوە (مطلقات)، ئەم وشەیەم پێ خۆش نییە، حەز دەکەم بنووسرێت بێ هاوسەر، تاکو پیاویش بگرێتەوە، واتا ژن و پیاو بگرێتەوە، چونکە زۆر باب هەیە منداڵ لەسەری بەجێ ماوەو ژنەکەی ئەمری خوای کردووەو ئیشیشی نییە، ئەی ئەو منداڵانە چۆن بەخێو بکات؟ بۆیە وشەی (مطلقات) هەڵبگیرێت بنووسرێت بۆ دایك و باوکی بێ هاوسەر، دایك و باوك یەعنی منداڵیان هەیە، بۆیە ئەوە زۆر زەروورییە ئەوانە یارمەتی بدرێن، چەندین جار پەیوەندیمان پێ دەکەن دەڵێن ئێمە هیچ دەرامەتێکمان نییە پێی بژین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە موناقەشەکانی بودجەش باسم کردو خوشك و برایانی پەرلەمانتار پشتگیریشیان کرد لەسەر ئەو ئاوارانەی کە لە بەحرکە نیشتەجێ بوونە لە ساڵی 1991 تا ساڵی 1992 و 1993، ئەمانە زەرەرمەند بوون وەکو ئاوارەکانی ئێران و تورکیا، ئەوانە هەر یەك پارچە زەویەکیان پێ دراوە، لە حکومەتی پێشتر، حکومەتی نیزامی بەعس، هەر یەکە پارچە زەوی خۆی پێدراوەو لەسەر ناوی خۆیانە، بەڵام تاپۆ نەکراون، لە بابی تەعویزاتیش هیچ حیسابیان بۆ نەکردوون، ئەمانە هیچ فەرقێکیان نییە لەگەڵ ئەو ئاوارانەی لە تورکیاو لە ئێران گەڕاونەتەوە بەحەقیقەت، بۆیە من داوا دەکەم وەکو تەوصیە حکومەت ئەم تەعویزەیان بۆ بکاتەوە، هیچ نەبێت زەویەکانیان بۆ بگەڕێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر بەشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل توفیق حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەقصێك هەیە لەداڕشتنی ئەو تەوصیاتانەوە، منیش پشتگیری لە کاك دکتۆر ئەحمەد وەرتی دەکەم، کە (شمول منح ضمان البطالة لخریجي معاهد وزارة التربیة والوزارات الاخرى)، چونکە وا گوتراوە، تەوصیەکە هەر لەبەر ئەوە بوو، یەعنی ئەوانەی لە خاریجی وەزارەتی خوێندنی باڵاو وەزارەتەکانی تریش وەکو ئەوقاف و صحەو تەربیەو ئەوانە هەمووی بگرێتەوە، نەك بەس تەربیە (شمول منح ضمان البطالة لخریجي معاهد وزارة التربیة والوزارات الاخرى)، ئەوە یەك.

دوو/ ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد موحاسیبەکان مەشمول بن لەگەڵ عولەمای دین، قەصدیان مینحە نەبوو، قەصدیان موخەصەصات بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر عومەر فەرموو.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی برای بەڕێزم کاك شۆڕش کردی، من جگە لەوەی کە پشتیوانی دەکەم حەقیقەتەکەش بەو شێوەیە، کاتی خۆی بەهۆی سیاسەتی زۆرەملێ، بەتایبەتی سیاسەتی بەزۆر راگوراستن خەڵکێك لە گوندەکانی خۆیان هاتۆتە موجەمەعاتی قەصری لەوێ حکومەت پارچە زەویەکی پێداون، ئێستا لە مەسەلەی موستەفید حیساب دەکرێن، ئەمە لەڕاستیدا هەرچییەکی بۆیان کرا بێت لەرابردوودا وەکو قەرەبوو بووە، نەك بۆ ئەوەی ئەوانە موستەفید بوون، بۆیە لەڕاستیدا من تەئیدی ئەوە دەکەم ئەم پێشنیارە بە صیاغەیەکی جوان بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی پشتگیری دکتۆر سائر دەکەم، من نووسراویشم بۆ دکتۆرە رۆژان نووسی و زەویشی بۆ تەخصیص کراوە، ناوێرم بڵێم زەویەکە لەکوێیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوای ئەو هەموو موناقەشاتانە خۆتان دەزانن لە (11)ی مانگەوە، ئەمڕۆ (24)ی مانگە، رۆژانە سێ جار دانیشتووین، هەر جارێك لە جارەکان بە دوو سەعات و سێ سەعاتیش، جاری وا هەبووە چوار سەعاتیش دانیشتووین، هەر ماددەیەك چەندین سەعات قسەی لەسەر کراوە، ئێمە قانونەکە بە تێکڕا کە یەکێکیان، ماددەیەکیان تەوصیاتە خوێندرایەوە هەمووی بە تێکڕا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە